SVetonius

Ex recognitione Des. Erasmi Roterodami

C. Suetonius Tranquillus, Aelius Spartianus,

Aelius Lampridius, ecc.

N. B. mancano il frontespizio e 14 cc. non numerate.

IOANNES FROBENIVS

CANDIDO LECTORI S. D.

HOC moris habemus optime lector, ut excuſuri typis noſtris uetuſtũ aliquem autorem, exemplar manu ſcriptum è bibliothecis Cœnobiorum ſi reperiri queat, commodato ſumamus. Proinde cum Spartianũ ædere uellemus, ſemel atq; iterum miſſo nuncio nobiles Murbacenſis Monaſterij ſodales rogauimus, ut antiquum quod illic ſeruari ſciebamus exemplar ad nos darent. at illi negabant ſe uel tantillum in ea re poſſe, non præſente abbate, qui ſorte tum ob luem in Burgundiam procul auolarat. Itaq; ob tardiorem huius ad ſuos reditum ſerius Spartiani uetuſtum codicem accepimus, uidelicet octo ternionibus iam impreſſis. Quo ſimul tempore Spartianum è Francofordia nacti ſumus Aldinis excuſum typis, & Io. Bap. Egnatij cura reſtitutum. quem in his quæ imprimenda ſupererant, ſecuti ſumus, ſic tamen ut hac de cauſa manu ſcriptum exemplum non abijcerimus. nam tametſi mendoſum, qualia ſunt omnia propemodum ueterum monumenta, quæ nunc in libris extant, profuit tamen. Cuius rei iudicio fuerit reſtitutus ille prouerbialis ſenarius in Alexandri Seuerj uita apud Aelium Lampridium, ὁ πολλὰ κλέψας, ὀλίγα δοὺς, ἐκφεύξεται, hactenus in omnibus exemplaribus deſyderatus. Quo loco miror Venetos caſtigatores maiorem explendæ lacunæ, ne quid deeſſe queri poſſet indoctus lector, quàm ingenuitatis & candoris rationem habuiſſe. Sunt & alia multa in quibus ſuccurrit. quorum eam partem, quæ ad priores octo terniones attinet, hic ſubdere placuit, non omiſſis illis, quæ Egnatius uel repoſuiſſe, uel mutaſſe uiſus eſt.

Pag. 194.
uerſ. 2. in Germaniam. Egn.
uerſ. 3. ut prius. Egn. *
uerſ. 8. cum ſollicitus. Antiq.
uerſ. 15. ex Sibyllinis. Antiq.
uer. 25. & indulſiſſe. Antiq.
uer. 26. à Traiano. Antiq.
uer. 38. ut à Sura. Egn.
uer. 39. ei familiaris. Egn. *

Pag. 195.
uerſ. 2. affectatæ tyranni. Egn.
uer. 6. quando &. Antiq.
uer. 13. eum orationem. Antiq.
uer. 17. loqueretur. Egn.
uer. 22. animos afferebant. Antiq.
uer. 23. ut dicebat. Egn.
uer. 24. quia teneri. Egn. Pſamatoſſirim. Egn.
uer. 28. ſi reniteretur. Antiq.
uer. 34. Poſt hæc. Antiq.
uer. 35. Attianus, Plotina. Antiq.
uer. 36. & naui Romam. Antiq.

Pag. 196.
uerſ. 6. Sarmatarũ & Alanorũ. Egn.
uer. 12. Terracinæ, Celſus. Egn.
uer. 23. diui Traiani. Egn.

Pag. 197.
uerſ. 1. ex omnium. Egn.
uer. 2. qui m[illegible]hus. Antiq.
eodem. uiro cui tan. Antiq.
uer. 8. decreto Traiani. Egn.
uer. 11. in Attiani. Ant. in Tatiani. Egn.
uer. 13. etiam Simili.
uer. 23. eum imbuens. Antiq.
uer. 24. inter manipulares. Egn.
uer. 31. cum etiam. Antiq.
eodem. triclinia de caſtris. Egn.

Pag. 198.
uerſ. 2. egregio more. Egn.
uer. 14. Num & tibi. Egn.
uer. 19. ob Apin. Egn.
uer. 23. omnibus Hiſpanis. Egn.
uer. 24. delectumq;. eodem. detrectantib. Egn.
uer. 25. prudenter & caute. Egn.
uer. 27. ſeruo in ſe hoſpitis. Antiq.
uer. 34. poſt hæc. Antiq.
uer. 38. conſcendit cum. Antiq.

Pag. 199.
uerſ. 3. Toparchas &. Antiq.
uer. 7. Paraſmanis. Egn.
uer. 13. fulmen decidens. Egn.
eodem. hoſtiam & uictimariũ. Egn.
uer. 28. ut Tatianum. Egn.
uer. 31. Vuidium.
uer. 32. Catilium.

Pagina

Pag. 200.
uerſ. 2. & Phegontis. Antiq.
eodem. Catacanas. Antiq.
uer. 41. cum à Pharaſ. Egn.
Pag. 201.
uer. 10. Ab urbe Roma. Antiq.
uer. 24. ſæpe conto leones. Antiq.
uer. 30. per Decianum. Egn.
uer. 31. ingenti molimine. Antiq.
uer. 36. in Muſeo. Egn.
Pag. 202.
uerſ. 8. rationes ita. Antiq.
uer. 34. Diligẽtia iudicũ ſumpt. Antiq.
uer. 36. Sederi in equis. Egn.
uer. 42. & optimis ſenat. Antiq.
Pag. 203.
uerſ. 32. Et Antoninus quidem. Antiq.
uerſ. 35. ſæuienti ſubripuiſ. Egn.
Pag. 204.
uerſ. 5. ne ſe occideret, quod. Antiq.
uer. 12. Poſt hæc. Antiq.
uer. 37. neſcio quis. Egn.
Pag. 205.
uerſ. 14. eos qui. Antiq.
uer. 15. ſed illos. Antiq.
uer. 27. quod primus tantum. Antiq.
uer. 36. ſed uentre. Antiq.
eodem. uel quod cum. Antiq.
uer. 38. duratiuũ cũ æternitate. Antiq.
Pag. 206.
uerſ. 40. quæ hodie quoq;. Antiq.
Pag. 207.
uerſ. 7. Pernam tenaphar. Antiq.
uer. 12. anaditerijs. Antiq.
uer. 15. quod & accubitationes. Antiq.
uer. 32. incubuimus:&c. Antiq.
uer. 38. ſepultuſq; eſt. Antiq.
Pag. 208.
uerſ. 2. Verum Antoninus. Antiq.
uer. 14. in adoptionem uenerũt. Antiq.
uer. 24. Fuluus. Antiq.
uer. 27. & integer. Antiq.
uer. 35. in uilla lanuuina. Antiq.
Pag. 209.
uerſ. 1. eſt bonorum. Antiq.
uer. 2. uel qđ ſoceri feſſi ætate. Antiq.
uer. 21. arbori ac. Egn.
uer. 23. & eius ſtatuas. Antiq.
Pag. 210.
uerſ. 11. & ſacerdotes. Antiq.
uer. 13. ſeptenis & nouenis. Egn.
uer. 15. muro ceſpititio. Antiq.
uer. 20. unq; ullo lætatus.
uer. 27. principe optauit.
Pag. 211.
uerſ. 19. portus. Tarracinẽſis por. Antiq.
uer. 20. templa lanuuiana. Antiq.
uer. 33. quo Rhodiorum.
uer. 38. & qui ſe.
Pag. 212.
uerſ. 2. Romethalcem. Antiq.
uer. 2. è Chalcide. Antiq.
uer. 12. ad Tiberianam. Antiq.
uer. 14. à Chalcide.
uer. 22. Et cococottas. Antiq.
Et crocutas. Egn.
uer. 28. uindemias priuati. Antiq.
uer. 36. Porphyreticas. Egn.
uer. 39. eſt uiris. Egn.
Pag. 213.
uer. 3. ediſſet auidius. Egn.
uer. 11. Taliacijs tabulis Egn.
uer. 14. certatim adnitentibus. Antiq.
uer. 17. dales Antoninianos. Antiq.
uer. 30. à Veſpaſiano. Antiq.
uer. 40. qui Lupias. Egn.
uer. 41. Habuit & ſororem. Antiq.
Pag. 214.
uerſ. 8. & Polino. Antiq.
uer. 9. Græco Annio. Egn.
uer. 10. nio, Coloce. Antiq.
eodem. Callotino. Antiq.
uer. 26. aureas in larario. Antiq.
eodem. additis hoſtijs. Egn.
uer. 27. ſemper honoraret. Antiq.
uer. 34. & qui ei honorem. Antiq.
eodem. publicis exennijs. Antiq.
forſan encænijs.
Pag. 215.
uerſ. 7. his intentionibus. Egn.
uer. 18. iuſſuſq; in. Antiq.
uer. 28. iuſta impleuit. Antiq.
uer. 31. impari adhuc. Antiq.
uer. 35. in Tiberianam. Antiq.
uer. 37. pariter iniret. Antiq.
uer. 39. dum ſtatum. Antiq.
Pag. 216.
uerſ. 6. exiſtimationis. Antiq.
uer. 14. partem Vuidio. Egn.
uer. 35. præſentia temperarunt. Antiq.
Pag. 217.
uerſ. 15. patruum Veri. Antiq.
eodem. ſorori ſuæ. Antiq.
uer. 16. Et ad eum. Egn.
uer. 21. intra triceſimum diem. Antiq.
uer. 31. multis penatibus uel pauperibus,
ſine

sine crimine senatoribus. Antiq.

Pag. 218.

uers. 2. clementiam darentur. Antiq.
uer. 9. Temperauit etiam. Antiq.
uer. 11. atq; itinerum. Antiq.
uer. 28. pessime egerat. Antiq.
uer. 40. funambulis post. Antiq.

Pag. 219.

uers. 5. retardataq;. Egn.
uer. 7. sarracisq;. Egn.
uer. 12. iuberet efferri. Egn.
uer. 16. imperatores & Victualis. Anti.
uer. 25. esse censeat. Antiq.
uer. 27. premerentur. Antiq.
uer. 35. displiceret. Antiq.
uer. 40. ueneno sustulerit. Egn.

Pag. 220.

uers. 1. Iam in suo. Antiq.
uer. 2. cuncta honoris. Antiq.
uer. 18. cum uirtute. Antiq.
uer. 15. Murrhina. Antiq.
uer. 26. in repositorio. Egn.
uer. 28. ta est. Addit hæc Egnatius, Ac ne prouincialibus esset molestus, præter uestes, & uasa aurea, adhuc & signa cum tabulis magistrorum & artificum uendidit: tant. &c.
uer. 30. sciret, licere.
uer. 31. uiris clarioribus. Antiq.
uer. 32. nisterijs similibus. Egn.
uer. 35. ut cuiusq;. Antiq.
uer. 38. quod à dijs. Antiq.

Pag. 221.

uers. 6. constitutum. Antiq.
eodem. Antoniniani. Antiq.
uer. 21. de qua. Antiq.
uer. 32. sub M. Ant. Antiq.
uer. 33. Dein. Antiq.

Pag. 222.

uers. 3. inuitæ habuerunt. Antiq.
uer. 4. bucolici. Egn.
uer. 11. insereretur. Antiq.
uer. 21. ab Illyrici limite. Antiq.
uer. 23. alijsq; conuictuali. Egn.
uer. 24. & Britannicum. Antiq.
uer. 25. sese inuitantibus. Egn.
uer. 29. tot & talium. Antiq.
uer. 30. tot & tales. Antiq.
uer. 41. consulem. Antiq.
uer. 42. est à. Antiq.

Pag. 223.

uer. 6. iusserat etiam ut. Antiq.
uer. 11. Pelusiæ sum. Egn.
uer. 14. puniret. Antiq.
uer. 18. Vt ab eo audirentur. Antiq.
uer. 19. Aequitatem etiam.
uer. 26. non est satis motus defectione Cassij, nec eius affectus sæui. Antiq.
uer. 34. uindicare. Antiq.
uer. 38. ignouit & Antio. Antiq.
uer. 41. à Mario Max. Egn.

Pag. 224.

uers. 7. Faustinam uxorem suam. Egn.
uer. 8. exanimatam ui subiti morbi amisit. Antiq.
uer. 9. cũ tamẽ impudicitiæ fama. Anti.
uer. 19. potestatem haberent. Egn.
uer. 21. & Eleusiniæ Cereris.
uer. 25. Romam ut uenit cum Commodo filio suo, quem iam, ut diximus, Cæsarem fecerat &c. Egn.
uer. 26. iunxit. Enixa est Fabia ut Faustina mortua in Marci matrimoniũ coiret, sed ille concubinam sibi asciuit procuratoris uxoris suæ filiam, ne tot liberis superinduceret nouercam. Cong. Egn.
uer. 29. aut imperantes. Antiq.
uer. 30. filio suo Burrhi. Egn.
uer. 33. quàm exspiraret. Antiq.
uer. 35. se ægre mortem ferre. Egn.
uer. 41. petẽs tantũ ut expectaret paucos dies, aut simul proficiscerentur. Egn.

Pag. 225.

uers. 8. Fertur illum mori uoluisse, cum filium talem. Egn.
uer. 11. Vtilium & Orsitum. Egn.
uer. 19. etiam magis. Egn.
uer. 21. Dederunt etiam crimini, quod liberti multum potuere sub eo Vero, maxime Geminas & Agaclytus, & quod aulicam &c. Egn.
uer 34. imperandi secutos ordinẽ. Anti.
uer. 41. nõ inhorruisse uitijs. Antiq.

Pag. 226.

uers. 9. in familiam Aeliani. Antiq.
uer. 16. Harpac. Egn.
uer. 17. Canimum & Herod. Antiq.
uer. 31. cum Sextilio. Egn.
uer. 33. quæsturam non sedit. Egn.

Pag. 227.

uers. 1. proconsulatus. Antiq.
uer. 4. enim Marcus. Egn.
uer. 5. & pro consensus imperio grauiter se & ad. Antiq.
uer. 13. triconibus, & com. Antiq.

Pag. 228.
uer. 1. in Tiberianam. Egn.
uer. 12. se luxuriæ dedidit.
uer. 17. Daphnen. Eodẽ. Syris. Antiq.
uer. 39. fuit Maximinus. Antiq.

Pag. 229.
uer. 3. buit & Agrip. Antiq.
uer. 5. scurrasq; mimarios.
uer. 9. non aperte. Antiq.
eodem. occultus rumor inseuerat. Antiq.
uer. 14. res simultatum auxit. Antiq.
uer. 16. nuptijs à Vero. Rhen.
uer. 17. conuiuio nõ interfuit. Antiq.
uer. 18. Codem & Eulectum. Antiq.
uers. 23. de quo bello, quod per legatos Barbaris pacem petentibus quidem, aut duces &c. sic legit Egn.
uer. 38. Lucium Faustina nece præuenerit. Antiq.
eodem. fuit decorus corpore. Antiq.
uer. 40. sanè tantam. Antiq.
uer. 41. respergeret. Antiq.

Pag. 230.
uer. 18. Salius Iulianus. Egn.
uer. 24. Adrumetina. Antiq.
uer. 29. inde Belgicam. Egn.
uer. 33. post hoc curam ali. Antiq.
uer. 35. cum Saluio. Egn.

Pag. 231.
uer. 2. cum Sulpitianus. Antiq.
uer. 5. quibus cum diceret. Egn.
uer. 7. uentũ est cum Sulpitiano. Anti.
uer. 9. ingentia pollicentem. Antiq.
uer. 14. Flauium Genialem. Egn.
uer. 40. quod & ipse & uxor. Antiq.
uer. 41. & Senatui, legit Egnatius. forsan melius sit legere, è senatu. Rhe.

Pag. 232.
uers. 3. geminauit conuicia in Iulianum, Pescennium. Egn.
uer. 12. Ergo Pescen. Egn.
uer. 19. Vesprimius. Egn.

Pag. 233.
uer. 10. Seuerus esse maluit. Antiq.
uer. 16. oculis incantato. Antiq.
uer. 19. Lato autore. Antiq.
uer. 22. & Atrati. Egn.
uer. 26. autem desertus est. Antiq.
uer. 34. ad sepulturam. Antiq.
uer. 42. Reip. sibi præsules. Antiq.

Pag. 234.
uer. 10. apud Lanuuium.
uer. 28. fratre suo Seuero. Egn.
uer. 29. sacerdotum. Egn.
uer. 40. semper ædibus fecit. Antiq.
eodem. in domo altam. Antiq.

Pag. 235.
uer. 1. Imitatus est. Antiq.
uer. 3. ut lenonũ minister, ut probris. An.
uer. 4. prouexit.
uer. 9. rat regibus. Egn.
uer. 10. ut eum serius. Antiq. Egn.
uer. 12. helluareturq; uiribus. Antiq.
uer. 15. fieretq; contemptui. Egn.
uer. 16. Tarrutini. Antiq.
uer. 23. cuius p. Po. Ro. f. n. poterat. Egn.
uer. 30. & Vitruuium. Egn.
uer. 32. Sextus Cocidiani. Egn.
uer. 38. quod Perhennius. Egn.
uer. 42. nuptijsq; for. Egn.

Pag. 236.
uer. 5. cum eam præmisisset. Antiq.
uer. 6. coniuncta. Egn.
uer. 12. sine iudicio. Antiq.
uer. 14. opposi. Egn.
uer. 25. horis Præfec. præt. fuisse perhibetur. Mutabantur enim præfecti prætorij per horas &c.
uer. 28. allecti sunt. Egn.
uer. 31. ut Burrhum. Egn.
uer. 38. in Attali gratiam.
Eodẽ. nec eamtum in. Antiq.
uer. 40. etiam Apolaustus: Egn.

Pag. 237.
uer. 3. & Suram. Egn.
eodem. Mamertini Antoninum. Antiq.
uer. 5. tum, Larium. Egn.
uer. 17. Lanuuij. Egn.
uer. 18. hæc illi cons. ut do. b. interficeret. Antiq.
uer. 19. qui furor dicitur ei inter deli.
uer. 28. per paruulum. Antiq.
uer. 29. tabulam è cubiculo.

Pag. 238.
uer. 3. dissecuit. Antiq.
uer. 4. lucinios. Egn.
eodem. eos, quibus. Antiq.
uer. 5. tulisset &c. fregisset. Antiq.
uer. 14. in piscinam de. Antiq.
uer. 16. ationem raro uocauit. Antiq.
uer. 24. & nomina gladiato. Antiq.
uer. 33. Calendas Amazonias.

Pag. 239.
uer. 18. & immunitates.
uer. 24. eadem facilitate.

Pag. 240.
uer. 8. minuerat. Egn.
uer. 9. Q. Aemilius. Antiq.
Pag. 241.
uer. 7. te imperante. Antiq.
uer. 30. quoniam læta. Egn.
uer. 31. Censeóq; quod is. Egn.
Pag. 242.
uer. 6. Publio Aelio. Egn.
eodem. Aelius. Egn.
uer. 7. ex cõtinuatione. Egn.
uer. 14. stipem. Egn.
uer. 18. ducẽdi ordinis. Anti.
uer. 20. iter facere. Antiq.
uer. 26. rundam relatu, à. Egn.
uer. 36. è Syria. Antiq.
Pag. 243.
uer. 1. coactiliariam. Egn.
Pag. 244.
uer. 3. militemus. Antiq.
uer. 9 quia uerũ signũ. Egn.
uer. 10. diem uotis ipsis, mi. Ant.
uer. 18. Pertinace senatus. Eg.
uer. 34. aggressus eum.
uer. 41. donatiuo. Antiq.
Pag. 245.
uer. 1. chirodotas. Egn.
uer. 6. deuellendis &c. leuigandis. Egn.
uer. 9. horasq;.
uer. 18. Alimẽtaria etiã. Antiq.
uer. 21. Luciliano grauius. Egn.
uer. 27. Senatui. Antiq.
uer. 33. cognitusq;. Antiq.
Pag. 246.
uer. 2. ædes. Egn.
uer. 11. ad eos. Antiq.
Pag. 247.
uer. 2. χρισόλογος.
uer. 12. eius pupulas. Antiq.
uer. 30. Pertinacis patri. Antiq.
uer. 31. Aeliani sunt. Egn.
uer. 33. & gentilitia. Egn.
Pag. 248.
uer. 8. peruenerat. Egn.
uer. 11. qui in C. Iulium. Egn.
uer. 19. Omnia ei nostra. Antiq.
uer. 21. hominẽ nõ odi, sed. Ant.
uer. 27. nõ possumus reum. Anti.
uer. 30. quibus de affectata tyrannide. Egn.
uer. 33. liberi mei pereant. Antiq.
uer. 42. ut nonnunq;. Antiq.

Pag. 249.
uer. 3. Nec defuere. Egn.
uer. 15. etiã alios necaret. Egn.
uer. 26. Tunc cõquiescẽtibus. An.
uer. 32. uirgis cecidit in. Egn.
uer. 35. & si aliud quippiã. Antiq.
Pag. 250.
uer. 14. Ergo correcta. Antiq.
uer. 25. imperatorio animo. Ant.
uer. 34. urbem tyrannicæ. Egn.
Pag. 251.
uer. 9. & ipsis uel inuitis. Antiq.
uer. 15. esset, hisq; spect. Antiq.
uer. 27. quod Aeruscatores. Eg.
Pag. 252.
uer. 2. Pisitheo. Antiq.
uer. 21. olim remuneranda fuerat. Antiq.
uer. 35. à cæde, à proscriptione. Eg.
Pag. 253.
uer. 1. nobilitatis tuæ. Egn.
uer. 41. publice declamauit. Eg.
Pag. 254.
uer. 3. quid sibi. Antiq.
uer. 12. bus in actu. Egn.
uer. 41. apud præfec. præt.
Pag. 255.
uer. 9. in ea legatione egit. Anti.
uer. 11. à Germanicis. Antiq.
uer. 13. apud Carnutũ. Egn.
uer. 24. certũ, uere id. Antiq.
uer. 37. præf. præt. Flauiũ. Antiq.
Pag. 256.
uer. 3. pertimescẽdo. Antiq.
uer. 16. scerunt à senatu. Antiq.
uer. 19. Aelianis.
uer. 22. maritis prouo. Antiq.
uer. 30. P.R. penuria. Egn.
uer. 36. Thraciáq; pciperet. An.
uer. 42. Fusæ sunt item. Anti.
Pag. 257.
uer. 7. etiã uictum uiuerẽt. Ant.
uer. 35. Adrumetinus. Antiq.
Pag. 258.
uer. 10. Gallias p Hispanias. Ant.
uer. 8. infra scriptos occid. Anti.
uer. 22. Nonium, Graccũ. Antiq.
uer. 23. Albinũ, Claudiũ. Antiq.
uer. 34. præter eos quos. Antiq.
Pag. 295.
uer. 3. occiderit. Antiq.
uer. 21. dicit. Antiq.
Pag. 260.

uer. 6. propter rerum antiquariũ cognitionẽ, & propter. Antiq.
uer. 8. Memphim & M. An.
uer. 18. in tributarios. Antiq.
uer. 31. atq; in tribunal. Ant.
Pag. 261.
uer. 40. Et præfectum quidẽ suum, ne homini. Antiq.
Pag. 262.
uer. 12. autẽ ne præceps. Ant.
uer. 13. tres uictoriolæ. Anti.
uer. 17. apud murum. Egn.
uer. 21. è cupresso.
uer. 26. omine & corona, dixisse. Antiq.
Pag. 263.
uer. 5. Septizonium. Egn.
uer. 7. aditum Pal. Antiq.
uer. 24. diligentia in eorũ genere. Egn.
uer. 38. Romæ fautũ est. Egn.
Pag. 264.
uer. 1. Iulianum. Antiq.
uer. 3. Dementia. Antiq.
uer. 11. Cui quidẽ. Egn.
uer. 12. tur nec sibi. Antiq.
uer. 20. & Imperator. Egn.
uer. 31. tuus cum manu. Ant.
Pag. 265.
uer. 6. Perinde quasi.
uer. 7. imperarit &c. perierit. Egn.
uer. 8. Heraclium. Egn.
uer. 11. ut legiones ad Afri. Anti.
uer. 33. de Musiuo.
Pag. 266.
uer. 3. intimauit ut assess. An.
uer. 18. publicæ maximo. Antiq.
uer. 23. curiositas qua req. Antiq.
uer. 25. nigriq; animantis. Anti.
Pag. 267.
uers. 26. qui uenissent. Egn.
Pag. 268.
uers. 3. & Q. Martiũ. Egn.
uer. 23. fuit talis. Sequitur nunc ut de Clodio Albino dicam, qui quasi socius huius habet, qd' & pariter cõtra Seuerũ rebellauerunt, & ab eodẽ uicti atq; occisi sunt, de quo satis clara extãt, quia eadem fortuna illius fuit, quæ Pescennij, etiãsi uita satis dispar. Egn.

Pag. 269.
uerſ. 5. Plautiani odium. Egn.
uer. 17. qui fideliores. Egn.
uer. 29. & eos. Egn.
uer. 30. allocutus. Egn.
codē. Papiano & Chiloni. Egn.
uer. 38. à percuſſoribus. Egn.
uer. 42. Papianus. Antiq.

Pag. 270.
uer. 4. filiū etiā Papiani. Antiq.
uer. 8. Sammonicus. Antiq.
uer. 41. & fines Babylonios. Eg.

Pag. 271.
uer. 7. Retianusq́. Antiq.
uer. 23. tur: & huic præci. Anti.
uer. 25. ad hoc. Antiq.

Pag. 272.
uer. 3. male moratus.
uer. 9. bella. Ipſe. Antiq.
uer. 18. panſa ſederet. Egn.
uer. 19. primus inuexit. Anti.
uer. 28. quiddam. Egn.

Pag. 273.
uer. 4. tēplū & diuale nomē eri-puit. certe tēplū, quod ei &c. Antiq. & Egn.
uer. 5. rat olim maritus. Egn.
uer. 6. id eū incertum. Egn.
uer. 41. patuiſſet. Antiq.

Pag. 274.
uerſ. 2. cucurriſſet. Antiq.
uer. 4. amantiſſime. Egn.
uer. 26. aſperis, ſed non impijs, à natura decorus tract. Egn.
uer. 30. conſuleret. Egn.
uer. 34. inſtitiſſent. Antiq.

Pag. 275.
uer. 2. nomen accepit. Anti.
uer. 9. anſer, aper. Egn.
uer. 11. nus, farrata. Antiq.
uer. 25. fauſtum. Egn.
uer. 32. fratre. Egn.

Pag. 276.
uer. 16. taria, alia cōtraria, ea-dem. Egn.
uer. 17. tes & ciconias. Egn.
uer. 19. Pium, Titū, Marcū. Ant.
uer. 23. acceperant. Egn.
uer. 28. à ſacerdotio.
uer. 31. *Semiamiræ.* Egn.
uer. 41. inter Cōſtantios. Anti.

Pag. 277.
uer. 6. nouis. Egn. Sed forſan melius ſit ſic legere, nobis poſt tyrānos ſolet dominari in prin cipibus.
uer. 8. ſtatim fauſta. Egn.
uer. 19. in ſenatum. Antiq.
uer. 22. ſenaculum legit. Egn.
uer. 23. & ſi unq̃. Antiq.
uer. 26. Credo legendum ſub *Semiamira.*
uer. 30. pellicia, an oſſea.
uer. 32. & ſubaret. Antiq.

Pag. 278.
uer. 5. & tribunatibus.
uer. 19. & auro uinctum. Antiq.
eodem. Matris deum ſa. Antiq.
uer. 20. ebacchatus. Egn.
uer. 29. poſtea quàm. Anti.

Pag. 279.
uer. [illegible]. Inſecutus. Antiq.
uerſ. 13. illa eſſent uel non eſ-ſent. Egn.
uer. 20. milites poſtea illū. Egn.
uer. 26. familiaritatis genere. An.
uer. 27. cū alijs minaret, alijs. Eg.
uer. 32. & pronubum. Egn.

Pag. 280.
uerſ. 3. celebraret. Antiq.
uer. 31. luto tegerent. Antiq.

Pag. 281.
uer. 12. bant uel uanitate. Eg.
uer. 13. Myriſſ.
uer. 29. Sulpitianus. Anti.
uer. 36. forſan ſic legendū, primū in conſcios uario &c.

Pag. 282.
uer. 2. ctato reti. Antiq.
uer. 3. tractitius. Egn.
uer. 19. quæ quia. Antiq.
uer. 32 & leioſtreis. Egn.
uer. 42. argento factos h. l. & tridiniares.

Pag. 283.
uer. 3. apiaſt. Egn.
uer. 37. gemmato quia. Egn.

Pag. 284.
uer. 22. inuenit ſygma. Egn.
uer. 33. mediſſent. Egn.

Pag. 285.
uer. 5. dicens & hic. Antiq.
uer. 6. ſitus per cellarios. Egn.
uer. 21. canon frumētarius. Anti.
uer. 26. habuit: quos illi aga-thodemonas uocant. Habuit. Antiq.
uer. 28. Struthocamelos. Egn.

Pag. 286.
uer. 9. ut popinarium. Antiq.
uer. 10. multis menſis exhi. Anti.
uer. 19. ſemper exhibuit.

Pag. 287.
uer. 28. ita ut nemo uir. Anti.

Pag. 288.
uer. 14. uera prædicaro. Anti.
uer. 27. penda omina. Egn.
uer. 37. ingens Antonini. Eg.

Pag. 289.
uer. 7. quod me &. Antiq.

Pag. 290.
uer. 8. Huic eidem. Antiq.

Pag. 291.
uer. 3. intexam. Antiq.

Hæc nobis dum noſtrum opus cum uetuſto & item Egnatiano cōferimus, occurrerunt, non indigna uiſa, de quibus lectorem admoneremus. Volumus autē hic in primis ſani iudicij trutinā adhiberi, quo qui deſtituat, abſurdiora citius q̃ recta deligat. Tu candide lector noſtram diligentiam boni conſule, & bene Vale. Baſileæ, pridie Natalis Diui Ioannis Baptiſtæ. An. M. D. XVIII.

EVTROPII LIBRORVM X. DE REBVS ROMANIS, AD VALENTEM AVGVSTVM, INDEX.

Hannib alis

Tarqui-

INDICIS DECEM LIBRORVM EVTROPII DE REBVS ROMANIS, FINIS.

PAVLI DIACONI LIBRORVM OCTO, QVOS AD EVTROPII HISTORIAM ADIECIT, INDEX.

Codex

Narses

Theode-

INDICIS OCTO LIBRORVM PAVLI DIACONI, FINIS.

INDEX

EORVM QVAE PRAECIPVA SVNT IN LIBRIS AMMIANI MARCELLINI.

Animus

Ecclesia

Supercilia

Ver

INDICIS IN AMMIANVM MARCELLINVM,

FINIS.

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI, IN C. SVETONIVM TRANQVLILVM ANNOTATIONES.

EGNATIVS LECTORI.

NON AB RE futurum existimaui, quãdo hoc totum industriæ dicatũ est à me bonis, ac literatis uiris, si quos locos, aut in melius emendaui, aut dilucidius explicaui, subnecterẽ, eosq; nullo maiore uerborũ apparatu, aut copia publicarem: tum quod nec otij satis erat longe maioribus districto: tum quod ab ostẽtatione semper absui, quæ cum in omni re odiosa sit, tum in rebus paruis odiosissima esse iure solet. Accedit ad hæc, quod doceri tantũ lectores hoc tempore uolui, quos eo mihi æquiores futuros arbitrabar, quo maturius illos dimisissem: properantes uidelicet & in hæc, ut ex iusto itinere uiatores, ocij causa diuertentes.

EX D. CAESARE.

FOrũ de manubijs inchoauit, cuius area sup H-S millies constitit. Tametsi latini scriptores ad hanc diẽ corruptissimi magna ex parte sint: quædã etiã adeo obscura, ut nec ab eruditioribus intelligi queant: ea tamẽ pars, quæ ad numeros spectat, & corruptissima ad nos transijt, & nullis adhuc satis cognita, aut percepta uideri poterat. Attulit autẽ huic malo opem primus (quod ipse sciã) Leonardus Portius, Vincẽtinæ nobilitatis præcipuũ decus, libello iam abhinc quinquennium huic uni rei destinato: in quo summa breuitate, & diluciditate priscos numeros, argenti, & auri usum apud ueteres, numismata, & eorũ preciũ ac nomina attigit. Quæ palma tanto illum illustriorem fecit, quãto res obscurissima illustrata eius opera plus negocij habuit. Quotus enim quisq; ex ijs, qui humaniores literas profitentur, fuit: qui rem tam perplexam attingeret? Quis cum ad hanc partẽ uenisset, aut codicum fidem nõ requireret, aut rem omnem planè non dissimularet? sed nec ipsi autores satis constantes erant: & notæ, rerumq; uocabula sic uel corrupta, uel perplexa, ut desperata semel re, iam neglectui haberetur, patrocinante sibi adinuicem multorum inscitia: quæ tacito præiudicio summã causæ difficultatem prætendens, Areopagitarũ more in centum annos rem acquirendã pronũciaret: ut huiusmodi cunctatione, nec ipsa se proderet, & differendo inexplicabile negociũ relinqueret. Nos igitur, ut ingenue fateamur, Portium secuti, mille H-S, non millies legendũ existimamus: quoniam ea summa fidem omnẽ excedat: nam si millies H-S legas, erit tanta pecuniæ uis ꝓfusa, ut iniri ratio uix possit. sed & à Plinio dissentiet, qui de hac Cæsaris magnificentia loquens, ita scripsit. Pyramides regum miramur opera: cum solum tantum foro extruendo H-S mille ducẽtis Cæsar dictator emerit, hoc est XXX aureorum nostratium. Qua de ratione aliâs inferius.

Idem Tranquillus sic de triumpho Cæsaris scribit: Ascenditq; capitolium ad lumina XL elephantis dextra, atq; sinistra lychnos gestãtibus. nos pro lychnis lychnuchos

lychnuchos substituimus, & ueterũ codicum fidem secuti, & uim uerbi. Primũ enim usitatum hoc græcis est uerbum, Athenæi autoritate, quæ lucernam significet, uel Alexidis Comici poetæ testimonio Midone

" ὃς πρῶτος εὑρὼν μετὰ λυχνούχου περιπατεῖν
" τῆς νυκτὸς, ἦν τις κηδεμὼν τῶν δακτύλων. hoc est,

Qui nocte lychnuchum ambulans gessit manu,
Profecto digitis plurimum is cauit suis.

Nec Lucretius aliud innuit pulcherrimis illis uersibus.

" Si non aurea sunt iuuenum simulachra per ædes
" Lampades igniferas manibus retinentia dextris.
" Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur.
" Nec domus argento fulgens, auróq; renidet,
" Nec citharis reboant laqueata, aurataq; templa.

Hæc u͛o nominũ forma usitata græcis: unde ceruchon, sceptuchon, ophiuchon. Iam & .C. Pli. lychnuchos pensiles dixit, quod & Hermolaus noster agnoscit, " uetere etiã lapide suffragante hoc titulo, Panthei cũ suis paregeis, & cupidines " duo cũ suis lychnucheis. Quod monimentũ cũ primus obseruasset Politianus uir eruditione multa, Tranquilli locũ primus (ut opinor) emendauit. quare Crinitus docti, & probi uiri officio functus, ueteri possessori fundũ uendicauit, non multorum more.

Conuentibusq; peractis Rauennæ substitit. Citantur à Cõmentarijs in ostẽtationem ueterũ autoritates, nec tamen satis erudite adhuc (quod sciam) qui sit peragere conuẽtus explicant. nos ne non omnia cõmuni demus utilitati, peragere conuentus nihil aliud esse contendimus, quàm iurisdictionem legitimã absoluere per oppida ad id destinata: quæ quando in ea statis temporibus conueniretur à prouincialibus causa iuris sui persequendi, conuẽtus dicerentur. repræsentant aũt hũc morem anno uertente religiosi fratres capitula appellantes. repræsentant etiam maxime omnium Galli parlamentis iam quatuor institutis: quorũ præcipuum urbis amplitudine, & autoritate Parisiense habeat. Iam & ueterum fuere uxoriæ stipulationes, quæ conuenire in manum per coemptionem dicerentur: de quibus aliâs.

" Quid illud, quod postea sequitur? Sed ante alias dilexit Marci Bruti matrẽ. " Cui & proximo suo consulatu sexagies HS margaritã mercatus est. Quæ summa centũ quinquaginta millia nostrorũ aureorũ facit, quando ille Cleopatræ unio cẽties HS æstimat⁹ sit, id est aureis ducẽtis quinq̃ginta millib⁹ nostratib⁹.

Sequitur non longe ab hinc locus ut maioris corruptionis, sic etiã industriæ, " cum hactenus ita sit lectum: sed maxime dilexit Cleopatrã, cum qua & conui- " uia in primam lucem protraxit, & eadem naue, thalamóq; penè Aethiopia te- " nus Aegyptum penetrauit. Vbi pro Thalamóq; thalamego legẽdum esse nulli dubiũ esse possit. est autem Thalamegus nauis à Philopatore Aegyptio rege primũ fabricata, qua Nilum, & Aegypti fossas nauigaret, eo usu, ut intra thalamũ in regia sibi esse uideretur: magnitudine semistadij, latitudine cubitorum

XXX & amplius, nec longis nauibus, nec rotundis omnino similis: prora, puppiq; duplici, fundo lato, planóq;, quali forma fluuiatiles sunt ferè omnes. Strabonis interpres thalamiferas naues hasce appellauit, quibus Aegyptij frequenter uterent' solatij causa. Visitur & Venetijs in patria nauis, huic Aegyptiæ persimilis, cui Bucentauro est nomen: qua Princeps, & Senatus uehi solent occursuri principibus uiris augustissima specie. Plinius septimo, uittatæ nauis meminit, quam Græci, & Sophocles in primis (uti opinor) ποικιλοσόλον dixere, quæ & ipsa maiore ornatu spectaret': qua ferunt à Dionysio Platonem exceptum, honoris gratia.

Nec illud omittendũ est, in quod fœdissime lapsi sunt interpretes unius literæ additione: ubi enim aquilifer legendũ erat, aquilifero legerunt, sensu nullo, pariter & inepto. Tu itaq; ita leges, ut aquilifer moranti Cæsari cuspide sit minatus: eo sensu, ut cũ Cæsar inclinatam aciem restituere omnino uellet, tanta cõstantia fugientibus obstiterit, ut aquilifer detinenti eum Cæsari cuspide sit minatus, & alter in manu detinentis signum reliquerit.

Illud est quod Commentarij aut nõ obseruauerũt, aut minus intellexerunt: ubi de auro promercali Tranquillus agit, occupato altero ex his in ui uerbi explicanda, nec sensum satis attendente. Quid igitur est, quod Tranquillus dicat tanta auri copia abundasse Cæsarem, ut ternis millibus numûm aurũ promercale per Italiã, prouinciasq; diuenderet? an quaternis millibus legendum est, ut argenti proportio ad aurum decupla fuerit? quaterna enim millia numûm argenteorum, centum aureos nostrates ualent, non tamen solidos, id est dempto agio, ut uerbum hoc usurpẽ uulgare: an ternis omnino millibus tueare? ut hac ratione tria numûm millia septem libras, & selibram conficiãt, id est septuagintaquinq; Venetos aureos: ut tantam auri uim ex gallicis spolijs Romæ inuectam putes, ut auri precium imminueretur, argenti cresceret. Nostra autem ætate auri mirum in modum creuit precium, ut propè Plinianã analogiam æquet: qui eam proportionem argenti ad aurum facit, quæ est quindecim ad unum, cum iusta uideatur ea, quæ est duodecim ad unum.

Veteranis legionibus, quæq; sequunt'. hic locus mutilatus uideri põt uel Appiani lectione. ille nãq; de Cæsare dictatore loquens, Statim, inquit, post triumphum quæcũq; exercitui pollicitus fuerat, ampliore adhuc pecunia exoluit militi drachmarũ atticarũ quina millia, Turmæ ductori bis totidẽ, Tribunis militũ, equitibusq; duplo maius, ad hæc singulis ex populo minã unã atticã. Hæc Appiani uerba dissentire à Tranquillo maxime uident', nõ quod in populi congiario nõ cõueniant: mina eñ attica, id est argentea libra Romana quadringẽtos numos H-S ualet, id est denarios centũ. reliqua adeo discrepãt, ut quod Appianus quina millia drachmarũ militi data à Cæsare dicit, equiti duplo maius, Trãquillus de pedite reticeat, de equite nõ conueniat. nã ex Appiani sententia dena millia drachmarum data equiti necesse est, quæ Trãquillus ad sena millia reducit. Nec mirũ uideri debeat, quod de magnitudine militaris donatiui referim⁹, cũ Plutarcho autore Antonius triumuir quina millia drachmarũ singulis

militibus

militibus post aciem Philippensem dederit.

Inoleuit & ille iampridem error Tranquilli codicibus, nec satis à Commentarijs animaduersus, ut ubi Attilij electra citatur, Accij legeretur. Fuit autē uetus Comœdiarū scriptor, hoc nomine satis celebris: quē tamē ut duriusculū Cicero in epistolis ad Atticum incessit. Sed & Licinius scriptorem ferreum appellare solitus est, quod dum Tragœdias ex Sophocle in latinum uerteret, duriorem se præstaret. scripsit aūt hic Electram ex Sophocle, unde carmina illa in interfectores cantata Tranquillus scribit. Volcatius Sedigitus Attilium poetam Comicum maxime laudat, qui nescio an hic fuerit.

EX AVGVSTO.

SEnatorum censum ampliauit, ac pro octingentorū milliū summa duodecies H-S taxauit. Ingenui, inquit ille, est hominis, fateri, per quem didiceris. & meherclc hunc locum perobscurum, nec ulli quod legerim, cognitū Budeus ex Gallia uir à secretis Regis primarius feliciter attigit. cuius eò libentius mentionem facio, quod annotationibus suis in Pandectas antea satis celebris, & tralationibus quibusdā Plutarchi nobilis, nuper editis quinque de asse & partibus eius libris adeo clarus euasit, ut non possit non summopere ab omnibus commēdari. qui duodecies H-S & centies & millies differre plurimum à duodecim, centū, & mille docuerit. cuius sententiam eò libentius sequor, quod non minus doctrinæ præ se fert quàm cādoris. Erit hic igitur sensus, ut Augustus princeps ab octingentis H-S, quæ summa antea census erat senatorij, ad mille ducēta reduxerit.

» Stephanionē Togatarium. Vide ne multo melius Togatarū legas, & intelligas actorem, usitata loquendi figura, & latina.

» Etiā sparsos de se in curia famosos libellos nec expauit. famosi libelli qui quales úe sint, quaúe afficiendi pœna, qui eos factitant, Iurisconsulti libro digestorū XLVI. illud ex eorum lectione non prætermiserim. Verba Vlpiani sunt ex eodem libro. Hæc autē sunt ferè, quæ ad infamiam alicuius fiunt, utputa siquis ad inuidiam alicuius ueste lugubri utatur, aut squalida: aut si barbam dimittat, uel capillū submittat: aut si carmen cōscribat, uel proponat, uel cātet aliquid, quod pudorē alicuius lædat. Sed & Pauli uerba ad hanc rem spectantia, quia digna memoratu sunt, subnectam. Eum qui nocentem infamauit, non esse bonum, & æquum infamari: peccata enim nocentium nota esse, & oportere, & expedire. Primus autem Augustus cognitionem hanc sub specie legis eius, quæ de lesa maiestate quærit, exercuit.

» Tiberium in foro lege curiata adoptauit. parco libenter uiuentiū nominibus, libentius autē mortuorū. Citant nāque à Commētarijs passim autores, qui curiatæ legis meminerint: nec tamen quid illa sit, tandem explicatur. Tu ex selectis nostris in Ciceronis epistolas, quæ primus ipse (quod sciam) ediderim, pete: nec enim iniucunda fuerint.

» Verum adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est, pro æde D. Iulij à Tiberio, & pro rostris ueteribus. sic hactenus omnes. Tu ita castigabis, & pro rostris sub ueteribus. qui locus erat in foro quēadmodum & sub nouis. Vtriusque

autem loci

autem loci meminerunt ueteres autores, Plinius libro XXXV.
Hinc & ille iocus Marci Crassi agentis sub ueteribus. & inferius mœniana inquit operiebat Serapionis fabula sub ueteribus. Plautus.
Sub ueteribus ibi sunt qui dant, quiq; accipiunt fœnore. de loco autem qui sub nouis dicebatur, Marcus Varro. sub nouis inquit. dicta pars in foro, ædificiorum, quod uocabulum eius peruetustum, ut nouæ uiæ, quæ uia iamdudum uetus est. Liuius quoq;. filiam Virginius seducit ad nutricem propè Cloacinã, ad tabernas, quibus nunc nouis est nomen.
Legauit Po. Ro. CCCC M. Tribubus XXXV S-H. prætorianis militibus singula millia numorum. Hic locus. qui Augusti principis legata cõtinebat, admonere quẽuis uel oscitantem poterat, maximã esse summã pecuniæ, quæ populo, quæue plebi Romanæ legaretur. nam populo, id est patribus, equitibus, & honestioribus plebeijs (hoc enim nomine hosce contineri, uel illa usitata loquendi forma S.P.q; Roma. ostendere potest) legatum est ab Augusto CCCCM H-S id est decies centena millia aureorum nostrorũ, quod nos millionum dicimus: plebi autẽ, id est infimis planè hominibus, & mẽdicioribus XXXV, id est octuagintaseptem & amplius aureorum nostratium. quod & Taciti uerba in primo historiarum planè significant, cum scribit legata non ultra ciuilem modum, nisi quod populo & plebi CCCCM. XXXV, prætorianarum cohortium militibus singula numũm millia: legionarijs autem cohortibus ciuium Romanorũ, trecenos numos uiritim dedit. Quinetiam illud, quod sequitur professus non plus peruenturum ad hæredes suos, quàm millies & quingenties: si ad summam nostram deducas, facient tricies octies & quinquagies millia aureorum nostrorũ: quãuis XX proximis annis ex amicorum testamentis percepisset trecenties millies, id est triginta & amplius millionia.

Prius quàm ab Augusto principe salubri magis quàm ambitioso discedat oratio, facturum me operæpreciũ existimaui, si cursim legionum numerum, & prouinciarũ præsidia, Reges socios, imperij amplitudinẽ ex Taciti historiarũ libro quarto hic adnecterem, ut diligentioribus etiam satisfiat. Ille igitur in hũc sensum. Italiam binæ classes infero superóq; mari utraq; præsidebant, Misenẽsis & Rauẽnas. sed & rostratæ naues ad Actium captæ, eam partẽ Italiæ tuebãtur, quæ in Galliam Narbonẽsem uergens Alpes maritimas, & Foroiuliensem Coloniam spectat: legiones aũt iuxta Rhenum, quæ Gallos, Germanósq; coercerẽt octo: robur ferè imperij, cũ Hispaniæ treis tantũ haberent, & Africa q̃q;, nisi qua Iuba rex Mauros dono acceptos regebat, duas habuit. Aegyptus totidem. quicquid uero terrarũ tractus mari nostro, & Euphrate amne cingebat͏̃, uastóq; terrarũ sinu ambiebat͏̃, quatuor legionibus parebat. regibus Hibero, & Albano socijs. hinc rursus Europa qua Thracia, & Illyricum magna ex parte ꝓtendebat͏̃ ad Danubij ripã, sex legionibus attinebat͏̃: hoc ordine, ut Pannonia duas, duas Mœsi, totidẽ Dalmatæ haberẽt: cum in urbe proprius miles Latio, Hetruriáq; ferè delectus, duodecim cohortes, tres urbanæ, nouem prætoriæ suis castris attinerent͏̃: ut interim per ꝓuincias idoneas sociæ alæ, & cohortium

auxilia non deessent, uariante earum numero ex rerum usu. erat igitur triplex classis parata, legiones autem numero septem & uiginti, praeter auxilia ferè sociarum gentium, ac regum totidem.

EX TIBERIO.

NAm & seruus Agrippae Clemēs nomine. de hoc Clemēte sic ferè Tacitus secūdo. Audacia seruitij propè ciuilia arma resumpta, cū Agrippae Posthumi seruus Clemens nomine in Planasiam uectus Agrippam inde abducere, atq; ad Germanicos exercitus comitari statuisset: sed onerariae nauis mora praeuentus, interfecto statim Agrippa, cineres eius furat', sesecq; intra Hetruriae secreta addēs, Agrippam esse simulat, cui nec forma, nec aetate absimilis erat. Qui rumor per Italiā uulgatus cū ancipitem, anxiumq; Tiberiū maxime haberet, tandem per Sallustij Crispi clientes duos uinctus ad Tiberium ducitur. à quo interrogatus quomodo Agrippa factus esset. & tu inquit quomodo Caesar? quē Tiberius clàm necari iussit, nec de autoribus amplius quaesitum.

Et duplex seditio, in Illyrico, & Germania. seditionē in Illyrico autore Tacito Percēnius quidā Theatraliū operarū dux mouerat acerrimā, cū milites in singulos dies singulos denarios peterēt, cū antea denos asses accipere consuessent. peterent etiā ut sextus decimus annus stipendiorū finē faceret. nec ultra sub uexillis haberet', neúe in alia castra tralato militi, praemiū pecunia soluerent', quādo praetoriani q binos denarios acciperēt, post sextūdecimū annū militia defungant', nec tamē tantū periculorū, aut laboris adirēt. & paulo post. Tiberiū latitantē, & ad singula pauitantē, nūcij frequētes perpulere, ut Drusum filiū cū primoribus ciuitatis, & cohortibus praetorijs dimitteret. q ꝓfectus, & uarie iactatus, uix tandē militū animos Percēnio, & Vibuleno autoribus caesis leniuit, relictis em̄ castris in hyberna cōcessere. & mox idē autor addit. Eadē causa Germanicos exercitus eodē ferè tpe turbauit, petebāt & illi missionem, & praemia. Nec pri⁹ sedari animi eorū potuere, cq; uicena stipēdia meritis missio sit data, q sena dena, exautorati. Quinetiā miles in seipm̄ saeuijt, neq; nō in ipm̄ Germanicū, donec ablegata Treuiros Agrippina uxor animos eorū mutauit. sic inferioris exercitus Germaniae placatus. supioris miles maiore mole, quo grauiora in Cēturiones, in legatos populi Romani ausi fuerāt. nā Munatiū Plancū aggressi, q legatus à Tiberio uenerat, nō prius dimisere, cq; ille Aquilā cōplexus religione se tueret': ac ni Calphurnius Cēturio subsidio affuisset, raro etiam inter hostes exēplo legatus populi Romani in castris, deorū aras suo sanguine maculasset. Eos tandē Germanicus cōtracto exercitu, cōpararet inuadere cōtumaces literis prius ad Cecinnā missis admonet, sibi cōsulāt, & resipiscāt: quod nisi faciāt, & autores seditionis tollant, uenturū se cū exercitu, & usurū ꝓmiscua caede. quae literae occulte signiferis, & aquiliferis lectae perpulere legatū, ut statueret tēpus caedis. saeuitumq; passim, quasi ciuili bello in sontes, & ignaros, nec satis noscentes quod caedis initiū, aut quae causa, quiúe finis foret. Donec castra ingressus Germanicus oratione habita, cū satis expiatū diceret, eos in hostes duxit, unde piaculum furoris sumerēt, & hostes Ro. populi caedēdo, & uulnera impijs pectori-

bus accipiendo. Hæc pluribus ex eo autore addenda curauimus, quo tota hæc pars clarior, illustriorq́ fieret.

Libonem nequid in nouitate acerbius fieret. is Libo è familia Scriboniorum fuit, unde & Scribonius cognomine dictus, qui per Firmium Catum Senatorē amicitia simulata deceptus, cum magos super imperio consuleret, & Chaldæorum promissa, somniorumq́ interpretes scrutaretur, dum proauum Pompeiū, amitam Scriboniam Augusti uxorem iactat, per eundem Catum post plures testes repertos, qui conscij forent, ad principem defertur, maxime Iunij cuiusdā indicio, qui tentatus fuerat, ut umbras infernas carminibus eliceret. ipse igitͬ Libo, cum Tiberius eum blande interim appellaret, non uultu, non uerbis cōmotior, quinetiam conuiuio adhiberet, & prætura ornaret: tandem senatus iudicio condemnatus seipsum, cum omnia prius tentasset, apud Tiberium necauit: factumq́; S.C. ut mathematici Italia pellerentur. Idem Tacitus secundo.

Q. Haterio. is consularis uir, in senatu decreti faciundi autor fuit, ne uasa auro solida ministrandis cibis fierent, neúe serica uestis uiros fœdaret: qui familia senatoria ante excessum Tiberij decessit, eloquentia quoad uixit, celebrata, cum tamen exigua scripserit, quippe qui impetu magis q̄ cura ualeret. nam ut in alijs studium ac meditatio plurimum ualet, sic Haterij profluens illud, ac canorum cum ipso obijt.

Religiosas uestes cū instrumēto omni comburere. qui uestas legendū admonent, nimis anxie, ne dicā superstitiose rem satis apertā in disquisitionē uocāt.

Aboleuit & uim moresq́ asylorū, quæ usq̄ erant. Cōmentarij ex ijs, quæ uidere, legereq́ potuerūt, non pauca. nos ex eodem Tacito omnia pleniora faciamus. Ille igitur tertio in hunc ferè sensum. Cum cresceret Græcas per urbes licentia asyla constituendi, quæ seditiones in dies alerent, placitum est ut singulæ ciuitates iura ac legatos mitterent: & cū multi uenissent, qui summo studio certarent, fesso senatu eorū multitudine, res ad COSS. relata. factumq́; S. C. quo modus præscriptus singulis est. Iussiq́; ipsis in templis aras facere, neu religionis prætextu turbulentissima natio seditionibus fomenta præberet.

Maraboduum & Rhascupolim. de Rhascupoli Thrace ex eodem Tacito copiosius hauries. Is autem Maraboduus diu apud Sueuos rerum potitus magna apud suos gloria, mox Catualdæ iuuenis inter Gotthones nobilis ui pulsus ad Cæsaris misericordiam fugit: transmissóq; Danubio magnifica de se in senatu oratione habita, qua se Pyrrho, & Antiocho regibus æquaret, Rauennæ inglorius consenuit, nimia uiuendi cupiditate imminuta uetere gloria.

Asellio Sabino H-S Ducenta. hæc summa quinq; milia aureorum nostratium ualet.

Atalantæ tabulā, in qua Meleagro illa ore morigeratur, legatā: ut si offenderet, pro ea decies H-S acciperet. decies H-S, non dena H-S significant, sed decies centena.

Publice munificentiā bis omnino exhibuit ꝓposito millies H-S. hæc summa quinq; & uiginti centena millia facit nostratia, id est duo millionia, & dimidiū.

 Satis cōstat

" Satis constat Cn. Lentulum augurem. is est Lentulus, qui cõsularis uir triumphalia ornaméta de Getis retulit: primo pauper, dein adeo opulentus opibus innocenter cõparatis, & modeste habitis, ut quater millies H-S possederit.

" Condemnatã & generosissimã fœminam Lepidã in gratiam Quirini consu
" laris prædiuitis, & orbi. Tacitus tertio. At Romæ Lepida Aemilia familia nobi
" lissima. L. Syllæ, & Cn. Pompeij proneptis, defertur ad principem suppossuisse
" partũ Quirino coniugi, quinetiã obiecta adulteria, & uenena. Consultiq; Chal
" dæi de Cæsare. Tandẽ damnata illa magna Quirini inuidia, prægrauãte Tibe
" rio, sed dissimulante, aquã q; & igni interdictum, bona cũ publicari deberent: ne
" publicarent̃ Scauri gratia factum, qui filiã ex Lepida genuerat. & paulopost.
" Celebratum est Sulpitij Quirini funus exequijs publicis. Tametsi nihil ille ad
" Sulpitiam familiam pertineret, qui Lanuuij ortus modicis parẽtibus, & opibus
" militia clarus, & uehemens ingenio, consulatũ sub Aug. meruerat. mox Cilicũ
" castellis expugnatis, triũphi insignia meritus C. Cæsaris in Armenia comes, &
" Tiberij cultor, dum Rhodi ageret, hinc principi charus præpotente senecta, sed
" apud populum accusatione Lepidæ & sordibus, inuidiosa.

" Etiam causam mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatũ Syriæ fuisse credit̃. Is Piso Germanico datus est à Tiberio comes, & legatus: qui cum Plancina uxore adeo aperte simultates cum Germanico exercuit, ut repertæ sint reliquiæ solo, ac parietibus erutæ humanorum corporum, tabulæ etiam plumbeæ, quæ deuotiones, ac carmina in Germanicum continerent. Donec accusantibus Trione, & Veranio, acerrime autem omnium Vitellio, iudicio senatus dãnatus est, magis assentiente Tiberio quàm approbante. Piso post damnationem domi inuentus perfosso iugulo iacente humi gladio, concessa Plancinæ uxori incolumitate ob preces Augustæ, & filio in decem annos relegato. Diuersus ab hoc fuit L. Piso, qui curator urbis sub Tiberioprincipe fuit, biduo, duabusq; noctibus per potationem consumptis clarus, cuius (nisi fallor) constantiam, & autoritatem in senatu maxime Tacitus commendat.

" Statuæ quidam Augusti caput depresserat. Tu emendato dempserat. idem
" Tranquillus in Caligula. Diuinam maiestatem asserere sibi cœpit, datóq; ne
" gocio, ut simulachra numinum religione, & arte præclara, inter quæ olympij Io
" uis apportarent̃ è Græcia, quibus capite dempto suũ imponeret.

" Seianum res nouas molientem. is eodem Tacito genitus Vulsinijs est, patre Seio Strabone equite Romano, & à prima iuuenta C. Cæsari Augusti nepoti percharus. Aduersa fama quasi Apicio stuprum corporis uendidisset, mox defuncto C. Cæsare, Tiberio miris artibus insinuatus, adeo principem sibi obnoxium fecerat, ut callidissimum, & obscurissimum alijs, sibi uni incautum reddiderit, laboris patiẽs, audaciæ nimiæ, simulator, iuxta & dissimulator, pro pudore, quẽ palàm ostentaret, imminensa opum libido: nec minus criminãdo, q̃ adulando principi, & largitione, ac industria interdũ acceptus. his artibus sene circũuento, primo Drusum Tiberij ueneno tollit dato per Lygdum spadonẽ, uxore etiam Liuia auxiliante, quæ illi per stuprũ cognita fuerat, inde in Agrippinã,

& eius

& eius liberos conuersus, tacitis eam criminationibus inuoluit, ut tandem relegatam Tiberius interfici iusserit cũ Nerone filio, donec ille ijsdem petitus artibus cum filijs enectus sit, quorũ corpora in Gemonias sint abiecta.

» Nam Charidem. Tu Charidem emendato: de quo sic Tacitus. Erat medicus
» arte insignis, nomine Charides, magis ad consilium, quàm ad usum medicinæ,
» quã princeps omnino negligeret, familiaris. is ueluti negocium suũ curaturus, dum commeatum petit, uenas pertentat. nec fefellit Tiberium, qui offensus, ac eo magis iram dissimulans, instaurari epulas iubet: easq; protraxit, quasi honori proficiscentis amici id daret.

» Pars terram matrẽ. perbelle faciunt uerba Plinij ex secundo ad hunc Tran-
» quilli locum, quæ & subnectenda censui. Sequit' terra, cui tantum nomen præci-
» puæ uenerationis indidimus, matrem appellãtes. cuius numen ultimũ iam nemini imprecamur, rati graue nimis, ac noxium: ac si nesciamus irasci nunquàm solere, quæ sola natos homines excipiat, exceptos alat, & editos sustineat. nouissime, cum cætera nos omnia deseruerunt, una adhuc complexa uisceribus suis tanq̃ à reliqua natura neglectos retinet: nunquã efficacius pietatem maternã ostentans, quàm cum sacros nos morte etiam faciat.

EX CALIGVLA.

LEgiones uniuersas excessu Augusti nunciato, satis constat eodẽ Tacito, cũ imperiũ Germanico oẽs assererent cõcionanti, illũ quasi scelere suo contaminatum præcipitẽ tribunali desiluisse, ferrumq; in pectus adegisse, ni proximi sublatã in uulnus dextrã retinuissent. tametsi non defuerint, qui hortarentur, ut feriret: quinetiã Calusidius quidã miles strictum gladiũ obtulit, addens uteret' eo, qui acutius penetraret. uerũ composita seditione, in Germaniam ducto exercitu, bis acie Germanos uincit. Varianos milites sepulturæ mandat. Arminiũ præcipuæ apud Germanos famæ propter cæsum Quintilium cum legionibus adeo fatigat, ut liberator ille Germaniæ pulsus, profugusq; tandẽ propinquorum insidijs petitus occubuerit.

» Omnes Germanico corporis, animiq; uirtutes. nihil dici uerius potuit. nam præter summã eruditionem, ingeniumq; ad poëticen etiam factum, summa in eo comitas erga socios fuit: in hostes mansuetudo, quos uicisse, & ad pœnitentiam uersos satis habuit. his accedebat forma corporis egregia uisu, auditúq; iuxta uenerabilis. Dum fortunæ imperatoriæ maiestatem retinet, inuidiam tamẽ & arrogantiam euitaret. Quare non Romanorum solũ ingenti luctu, sed prouinciæ & circũiacentiũ populorum, & hostium decessit. Tacitus.

» Cordi Cremutij. Tacitus Cornelio Cosso, & Asinio Agrippa COSS. Cremutius Cordus postulatur nouo, ac tunc primum audito crimine, quod annalibus quos ediderat, dum Brutum, Cassiumq; laudat, Romanorum ultimos eos appellasset. Accusatores autem erãt Satrius Secundus, & Pinarius, ex intimis Seiani: quæ res exitiabilis reo erat. Cremutius igitur, cum se coram senatu defendisset, inde egressus uitam abstinẽtia finijt. censuere patres libros per ædiles cremandos. Sic dum ingenium Cordi puniunt, maiorem illi gloriã astruxere.

Cum lege luciana apparatum circi. emendauimus ex Codice manu scripto, cum elegantiã apparatus circi prospicere pauci ex proximis mœnianis possent, magna Commentariorũ socordia, qui rem non aduerterint.

Datóq; negocio, ut simulachra numinum, religione, & arte, inter quæ olympici Iouis, apportarentur egregia. par error cum superiore. Quis enim non uidere potuit non egregia, sed è Græcia legendum?

Quin & subinde iactabat exquisiturum semel fidiculis de Cæsonia. & hic uidere debuerant, sc uel non semel legendum, uel semet, id quod codices manu scripti habeant.

Vicies ac septies millies H-S Tiberij Cæsaris. hãc summam ingentẽ, ac supra fidem esse nemo dubitare potest, qui Tiberij principis tenacitatem, & opes imperij Romani per tot annos ab eo congestas, & prodigum Caligulæ ingenium æstimare non uelit. Vicies igitur septies millies H-S si ad numisma nostrũ redigas, sexagies septies millies mille aureos nostrates facit. Græci sex millia septingentas, & quinquaginta myriadas aureorum dicerent.

Nec dicendi finem factum, quoad tredecim gladiatores H-S nonagies ignoranti addicerentur. hunc locum, dum imprimendũ curarem, non satis aduerteram: nũc licendi finem factum scribendum admoneo. Quid sit autem liceri, & quo sensu hic accipi possit, nemo nõ (ut opinor) statim aduerterit. nonagies autem H-S est summa pecuniæ nostratis ducẽti uigintiquinq; mille aurei Veneti.

Cassus Chærea. hic ille est, qui Centurio Germanici exercitus, seditione, quã mouerant excessu Augusti nunciato, cum eum peterent ad mortem milites, uti reliquos Centuriones, audacia singulari per medios ferro sibi uiam patefecit: unde & salutem adeptus est, magna Centurionũ aliorum parte cæsa.

EX CLAVDIO.

Legatóq; nõ amplius quàm octingentorũ H-S prosecutus. multi uel apud hunc unum autorem erant loci, unde admoneri poterant differẽtiæ in numeris, nisi planè conniuerent. nam hic octingenta sestertia modicum legatum Augusti principis apparet: plus autem uicies H-S, quod infra à Tiberio legatum dicat: multo autem plus octogies sestertium, quod initu noui sacerdotij co actus est impendere. ex quo ad tantam rei familiaris angustiam decidit, ut in uacuum lege prædiatoria uenalis diu penderit.

In delibatorio. adeo iam notum esse poterat quid diribitorium sit, aut unde dictum, ut qui delibatorio legant, parum certe uidisse dici iure possint. nam & Dion in historijs latinum nomen hac appellatione dixit. iam uero & diribitores pro diuisoribus pecuniarum Ciceroni notius est, quàm ut explicari latius debeat. Est autem Diribitorium publicæ ædes, in quibus exercitus recenserent, & stipendia militibus diriberentur, id est distribuerentur, in quibusdam Italiæ locis etiam usitatæ.

Constituit pro cõditione cuiusq; ciuis uacationẽ legis pappiæ poppææ. quæ lex esset papia poppæa, undeue dicta, mox planius. illud interim admonere lecturos hæc uolui, corruptã hacten⁹ Trãquilli lectionẽ uno alteróue loco simili: nec legem

nec legem pompeiã legendum, sed papiam poppæam iunctim. in quo nõ possum non mirari negligentiã multorũ, qui sine testibus in causa dubia, & incerta in forum descendant. Fuit igitur Poppæus Sabinus consularis, ac triũphalis uir insigni memoria, auus maternus Sabinæ poppææ. Vnde illa etiam dicta Poppæa: nam patrẽ Ollium honoribus nondum functum amicitia Seiani sub Tiberio peruerterat. Hic igit' sub Augusto principe legem seuerissimã de maritandis ordinibus tulerat, qua sexagenarij tantũ non tenerentur, cui capiti postea à Claudio abrogatum infra Tranquillus asserat. Hæc autẽ iunctim papia poppæa dicta uidetur, quod cum Papius legem contra adulteros tulisset, ac de matrimonijs etiã sanxisset, cuius & Ausonius præter alios meminerit, Sabinus Poppæus eandem retractarit, grauioribusq; pœnis additis, sanxerit frequẽtanda matrimonia. Vnde & lex postea à primo autore papia dicta: postea de Sabino Poppæo papia poppæa iunctim appellata est. quã senior Aug. post Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario sanxerat. Hãc uero legem Tacitus frequẽter citat maxime in tertio. Admoneri etiã poterant saltem infra legem hanc non de ciuitate, aut aliquo iure alio q̃ de maritandis ordinibus agere, cũ Tranquillus dicat capiti legis abrogatum à Tiberio quasi sexagenarij generare non possent. Cæterum instituti nostri non est acrius aliorũ errata castigare, & eorũ maxime, qui in Trãquillum scripsere cõmentaria. quorum alter adeo breuis est, ut etiã intra Commẽtarij leges constiterit, alter adeo redundans, ut fabulari sæpe uideri possit. ita fit, ut aliud agendo, male interdũ agat. uerum ipsi uiderint.

Capiti papiæ pompeiæ legis. idem error, atq; ideo ad superiorem normã redigendus.

Aulo Plantio etiã ouationẽ decreuit. hic est ille Aulus Plantius, qui consulariũ primus Britaniæ præpositus est, bello egregius. is redacta paulatim in prouinciæ formam proxima insulæ parte, Ostorio Scapulæ imperiũ decedens reliquit. Cuius & Tacitus meminit: sed & Tranquillus in Vespasiano, duas ualidissimas gẽtes, superq; uiginti oppida, & insulã Vectẽ Britaniæ ꝓximã in ditionẽ redegit: partim Auli Plantij cõsularis legatis, partim Claudij ipsius ductu.

EX NERONE.

NEc ante cantare destitit, q̃ inchoatũ absolueret nomon. Hic desyderari interpretis diligentia potest. nam quid nomos esset tam nescijt, quàm facile dissimulauit. significãt aũt apud græcos nomi cum multa alia, tum uero in musicis certam quandã legem, ac rationẽ canendi, ut tamen tibicinum & citharœdorũ præcipue sint, unde & αὐλῳδικοὶ & κιθαρῳδικοὶ dicti. primus aũt Terpander autore Plutarcho citharœdicos nomos instituit suis, atq; Homeri uersibus mele adiungẽs. Clonas aũt post hũc aulodicos inuenit, id est tibiales, & ea, quæ græci προσῴδια appellãt: quẽ postea Polymnestus Colophonius imitatus sit. nomisq; postea diuersa imposita sunt noia, quæ ex Plutarchi libello, ubi musicen persequit', quæras. Illud etiã scitu dignũ, ex græcorũ commentarijs inuenias primos ab Apolline citharœdicos nomos inuẽtos, quibus ille & uitã hoibus pro-

duceret,& in multis canendi suauitate feritatem tolleret. unde factum, ut Aristoteles est autor,ut modi,ac canendi rationes quædã, quibus canentes utimur, nomi iam usitato græcis uerbo dicantur. Verum de his aliâs.

Si paulum subbibisset, aliquid se suffertim tinniturũ .nec scire fas est omnia, & lyncei etiam cæcutiũt:ubi tamen offucias facis,in eo reprehendi dignus.Quis enim nõ stomachetur, quod hoc in loco gannit interpres? Verum ipse uiderit. Ego suffertim lego, aduerbiumq; eadem forma statuo,quæ latinis frequẽs uiritim,singillatim.significare aũt hoc aduerbium puto, quod plenum & grandius sit,huiusmodi sensu:promittebat Nero simul ac subbibisset, fore ut plenius, & grandius tinniret. Suffertum autẽ, ac differtum plenum significare Senecæ uerba, & Horatij probant, ut alios omittã.Ille eñ sole nubem suffertã dicẽdo, hic cauponibus, & nautis differtum Appij forũ. ostendũt plenitudinẽ hoc nomine intelligi.sed & Tacitus frequẽs differtũ usurpat pro maxime pleno.

Super ingenuorũ proagagia. non pædagogia,aut pæderastiam,quod cõfinxit interpres:sed proagogia legendũ quiuis uel mediocriter græcas literas edoctus agnoscat.sunt aũt proagagia græcis,quæ latinis perductiones :& quod illi προαγαγεῖν,nos perducere diximus,id est lenocinari,& lenociniũ facere. adeo autem & latini,& græci scatent hoc uerbo,ut consulto exemplis abstineam,& alioqui admonere tantũ lectorem uolumus.

In Tyridatem,quod uel uix credibile uideat᷑,octingenta numũm millia diurna erogauit,id est uicena milia aureorũ nostrorũ: quemadmodũ,quod aleam luderet quadragenis in punctum sestertijs,id est denis millibus in singula puncta significat.quod aũt addit abeunti contulisse millies H-S,innuit XXV centena millia donata.ut nõ sit mirandũ,quod Tacitus de eo prodiderit,quatuordecim annis,quib⁹ in imperio fuit,bis & uicies millies H-S,donationib⁹ effudisse.

Armillata & phalerata Mazacum turba. Si ex his nõnulli qui nostra tempestate aliquid scripsere,modestiam,atq; ingenuitatẽ retinere uoluissent, profecto melius latinæ rei consuluissent,nec multa inuertissent. qualis est hic locus, in quo codices oẽs Mazacum habent:quod cum illi nõ intelligerẽt, amaxicorũ, & mille alia huiusmodi mõstra substituerunt.ego Mazacum lego,& ex Cappadocia seruos,unde ingens Romæ copia,interpretor,qui & Cappadoces appellantur ab Horatio eo uersu,Eget æris Cappadocum rex.Dicti aũt Mazacæ (ut arbitror)ab urbe eorum regia Mazaca,quæ in medio totius Cappadociæ posita,cum multis alijs indigeret, tamen propter situs commoditatem, & lignorũ, ac lapidum,& herbæ copiam delecta ab his fuerat,in qua reges habitarent,unde & mater urbium ab his dicta,quæ tamen postea sub Argæum montem posita,cæsarea sit appellata,cui magnus Basilius postea præfuit antistes. Erit igit᷑ Tranquilli sensus,quod Nero frequenti Cappadocum seruorum copia stipatus incederet,quos Mazacas ab urbe eorũ primaria etiã appellaret.

Siquidem icunculam puellarem.perridiculum est, quod de acu,seu acuncula Commentarij ganniant.Tu icunculam legas ἀπὸ τῆς εἰκόνος forma diminutiua pro parua imaguncula.Iam & Pli. iconicos agnoscit duces. qui sit autem εἰκὼν

apud rhe/

apud rhetores, non est præsentis loci, & res alioqui satis celebris.

EX GALBA.

VT secum uehiculo proximo decies sestertium in auro efferret, id est uiginti quinq; millia aureorum.

EX OTHONE.

ANte paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies H-S expresserat. nullus (uti opinor) locus expressius differentiam inter dena H-S & decies H-S aperit. Nam si idē significarent, quo pacto quindecim spiculatoribus dena repræsentari poterant? decies igitur H-S cū quinq; & uiginti millium aureorum reddant summam, dena singulis numerata sunt, id est duceni quinquaginta aurei. sicq; expensa ex ea summa quinq; ferè millia sunt.

Nec quicquam prius pro potestate subscripsit, quàm quingenties sestertium ad peragendam auream domum. id aūt facit duodecies centena, & quinq; millia aureorum nostrorum. quæ summa sicui incredibilis uideatur ad absolutionem domus, æstimet ille secum id magis mirū, quod de M. Scauro Pli. scriptū reliquit, bis millies H-S uillæ incendio Scauro perijsse.

EX VITELLIO.

A Carpathio usq; freto. Quis non uideat nequaq; probari id posse, quod plerisq; à Parthia arrideat, cum freto Carpathio bene sanè legatur?

EX VESPASIANO.

ET tamen nec sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cybiotaté eum uocare perseuerarunt cognomine unius è regibus suis turpissimarum sordium. Erat certe officium boni interpretis, ut qui nam hic tandē fuisset, aut unde illi cognomen tam sordidum astructum esset, explicaret. Nos Cybium Plinio Martiali concisam pelamydem appellari scimus. unde frequēs Plinio nominis usurpatio inter præcipua salsaméta, corrupta etiam apud Varronem lectione. Credidit Festus dicta à cuborum similitudine, qui cum æque in omnes partes pateant (quadratæ enī ad lusum aptæ sunt) ita etiam piscantes hoc genus piscis, aleam ueluti ludāt. hic autem quem Cybiotatem appellatum dicit Tranquillus propter eius illiberalitatem, non unus fuit ex Ptolemæis regibus, sed è Syria ducens originem, qui à filia maxima natu Ptolemæi Auletæ expulsi à suis in uirum accersitus, non multo post ab ipsa expellitur, cum eius ignobilitatem, atq; illiberalitatem pati non posset. Strabo. unde illi ab ordinandis cybijs, quæ forte ipsemet familiæ dispensaret, merito sordidissimum cognomentū adhæsit: quo & Vespasianū principem, ut sunt Alexādrini dicaces, propter eius auariciā asperserūt: quemadmodū & Syriæ regi Physcon cognomentum fuit à crassiore intestino, quod multa caperet. Illud etiam ex Athenæo addes, Salsaméta græcis duum esse generum, horæa & Thunnia, id est è thynno salsa caro thunnina uulgo dicta: Horæum uero quasi tempestiuū esse dictū, cui9 macra pinguib9 præferant, cū in thunnijs macris pinguia præponant, quæ

cybia nuncupenť.horrea aũt ex pelamyde,id eſt lutaria minore fiũt. Thunnia ex maioribus.Sit aũt idẽ uræum,de quo Pli.cũ horæo.mox aliâs.

EX TITO.

CVm ex inſtituto Tiberij.Aurelius Victor in hanc ſententiã,dehinc cũ do nata conceſſáue à prioribus principibus firmare in ſequentes ſolerent: ſimul ut imperiũ cepit,talia poſſidẽtibus edicto ſponte cauit,uel cõceſſit.

EX DOMITIANO.

NAm uenatores,gladiatoresq; & noctibus ad lychnos.par error cũ eo,qui in Cæſare dictatore inoleuerat: reſtituenda igitur lectio, & lychnuchos legendum, ut admonui.

Edixit ne quis in Italia nouellaret,utq; in prouincijs uineta ſuccideren ť. Aliã Philoſtratus aſſerit edicti cauſam,præcipue in Aſia,quod homines uino nimium indulgentes,ſeditiones excitarent:quare & Domitianus id etiã in tota Aſia uetuerat. Verum Scopeliano ſophiſta celeberrimo legationem cõmuni Aſiæ nomine ſuſcipiente,& reſtitutæ uites,& donatus eſt ille ampliſſimis à Domitiano muneribus,admirãte in primis uiri copiam,& ubertatem dicendi. Illud etiam ſcitu dignum,prouincijs quibuſdam à Probo imperatore conceſſum, ut uineas alerent.

Subſiciua quæ diuiſis per ueteranos agris carptim ſuperfuerãt.Quid ſubſiciuum ſeu ſubciſiuũ,ſit notiſſimũ grãmaticis eſt. ſubſiciuus autẽ ager,de quo hic agitur,Boëtio is eſt,qui ſecundũ proprias determinationes aſſcriptus in finibus ſuis tabulario Cæſaris infertur,& qui beneficio cõceſſus,aut aſſignatus coloniæ fuerit:ſiue is proximus,ſiue longius poſitus:quem colonia in tabulario Cæſaris manu conditoris ſubſcriptũ habere debet. Item ager ſimilis ſubciſiuus eſt,qui non aſſignatus Reip. populóq;, aut coloniæ, cuius fine circũdatur, remanet in eius poteſtate,qui aſſignare potuerit,hoc eſt principis. Vnde inter XIII cõtrouerſiarũ genera illa uel præcipua eſt,quæ de ſubſiciuis agris oritur.

ANNOTATIONVM IO. BAPTISTAE EGNATII VENETI IN C. SVETONIVM TRANQVILLVM, FINIS.

GRAECI VERSVS AC
DICTIONES IN LATINVM PER IO. BAP. EGNATIVM VENETVM TRALATAE, VT IVNIORIBVS CONSVLATVR.

EX IVLIO CAESARE.

καὶ σὺ τέκνον, & tu fili.

EX AVGVSTO.

σπεῦδε βραδέως. festina tarde: uel, quod uerbo uno exprimetur, matura.

ἀσφαλὴς γάρ ἐστ' ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Tutus enim est melior, quàm temerarius Imperator.

αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμμεν' ἄγονός τ' ἀπολέσθαι.

O utinam q̃ debui, & sine uxore esse, & sine liberis perijsse.

δωδεκάθεος. Duodenarij dij. δυσφημίαν, malã nominationẽ. κτίστην, cõditorẽ.

κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conditoris sepulchrum ardens conspicio.

ὁρᾷς φάεσσι μάσγαβαν τιμώμενον.

Vides luminibus honestatum Masgabam. δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τι ποιεῖτε. Date plausum, & uos omnes lætabundi aliquid facite.

εὐθανασίαν. Facillimam mortem, & puratissimam.

EX TIBERIO.

ἐμοί καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν. mihi & musis rem gerens militarem.

Dux νομιμώτατε. Dux optime ex maiorum institutis. καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν στρατευόμενον, & in tantum militum desidiam exercitum ductantem.

τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο

ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Hoc comite, & ex media flamma ambo reuertamur, quando etiam atq; etiam sapit. ἔμβλημα, Interpositum, & interiectum.

EX CALIGVLA.

εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. unus imperator sit, unus rex. εἰς αἶαν Δαναῶν περῶ σε. In terram Græciam transmittam te. ἀδιατρεψίαν, rigiditatem, ac toruitatem. Codices habuere græcum hoc uerbum, quod & restituendum nostris arbitror, & latinum suppositum in uerecundiam, eradendum.

EX CLAVDIO.

τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. Felicib⁹ & trimestres filij. ἄρτιος ὁλόκληρος. Perfectus & absolutus. ἠλαττῶσθαι, imminutũ. καὶ βεβλάφθαι καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα. & corruptũ, cũ ad corporis tum ad animi pfectionẽ. τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσι. huiusmodi lacerare, & subsannare solitis. μὴ προυποκείμενον ἡμῖν, nõ ante nobis ppositũ. Minus μετεώρως, minus stolide. ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖς σπουδαίοις λίαν. Male agit ualde in ijs, q̃ ad studia. ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Eius animi indoles egregia. ἀσαφῶς obscure. σαφῶς aperte. καὶ σὺ γέρων εἶ καὶ μωρός. Et tu senex es, & stultus. μωρῶν ἐπανάστασις. stultorũ resurrectio.

μετεωρίαν

μετωρίαν καὶ ἀβλεψίαν ſtoliditatem, & hebetudinem, & λογικώτατος maxime rationis capax. ἄνδρα ἐπαμύνασθαι, ὅτι τὶς πρότερος χαλεπαίνῃ. Virum ulciſci, cum prior ille iniuriam intulerit. τυῤῥηνικῶν tyrrhenicā hiſtoriā. καρχηδονικῶν. Carthaginienſium geſta. ὁ ἔρος δ' ἐπείγεται. amor impellit.

EX NERONE.

ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί. me mortuo, terra igne peſſum eat:

ἐμοῦ ζῶντος. me uiuente.

Νέρων, ὀρέστης, ἀλκμαίων μητροκτόνοι.

Νεόνυμφον νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.

Nero, Oreſtes, Alcmæon matricidæ.

Nouam nuptam Nero matrem propriam interfecit.

νεόνυμφος νέρων. Sponſus Nero. ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ. bene ualeas pater, bene ualeas mater. τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει, Exiguam artem omnis terra nutrit. ut ridendi ſint, qui filiolum interpretentur. ſed de illis hactenus.

θανεῖν μ' ἀνώγει σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

Mori me iubet uxor, mater, pater.

οὐ πρέπει νέρωνι, οὐ πρέπει. νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἄγε ἔγειρε σαυτόν.

Non decet Neronem, nón decet. Vigilandum eſt, age excita teipſum:

ἵππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει.

Equorum citatorum aures circumſonat ſtrepitus.

EX SERGIO GALBA.

καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρώξον.

Et tu fili ad imperium noſtrum adnaſcitor.

ἔτι μοὶ μένος ἔμπεδόν ἐστιν.

Adhuc mihi robur eſt firmum.

EX OTHONE.

τί γάρ μοι καὶ τοῖς μακροῖς ἀσύλοις; Variat hæc lectio, omnes enim codices hoc præferunt, id eſt, quid mihi, & longis aſylis? legerim autem ipſe in hunc modum. τί γάρ με δεῖ, καὶ τοῖς μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν; id eſt, quid neceſſe eſt & me longis tibijs inſonare?

EX VESPASIANO.

καλῶς τελωνήσαντι. Bene publicum exercenti.

μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

Et longum incedens quaſſans ingentem haſtam.

ὦ λάχης λάχης, ἐπὰν ἀποθάνῃς αὖθις, ἐξ ὑπαρχῆς ἔσῃ σὺ κήρυλος.

O Laches Laches, cum rurſus morieris, iterum Cerylus diceris.

EX DOMITIANO.

μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις; An & tu nubere uis?

οὐχ ὁρᾷς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε.

Non uides quàm pulcher ego & magnus.

ἔσται πάντα καλῶς. Erunt omnia bene.

DVODECIM CAESARVM C. SVETONII TRANQVILLI, INDEX.

D. IVLIVS CAESAR.

OCTAVIVS.

Moderatio

TIBERIVS.

C. CAES. CALIGVLA.

Vestitus

INDICIS DVODECIM Cæsarum C. Suetonij Tranquilli, FINIS.

C. SVETONII TRANQVILLI VITA.

Caius Suetonius Tranquillus patrẽ habuit Suetonũ, cognomento Lenem, tertiædecimæ legionis tribunũ, & Augusti Clauiũ, qui interfuit bello Othoniano. a patre filius Trãquilli cognomẽ accepisse creditur. Nam cũ ille Lenis sit cognominatus, hic eodẽ significato, nõ eodem uerbo dictus est Tranquillus. Floruit sub Adriano, utpote illius magister epistolarũ. uerũ fortuna, quæ lubrica est, refragante successor ei mox datus: quod apud Sabinã Imperatoris uxorẽ familiarius egisse ferebatur, q̃ reuerentia domus aulicæ postularet. usus est cõtubernio Plinij posterioris: à quo in epistolis admonetᷣ ad uolumina ædenda: quæ perfecta, absolutáq; appellat. Cum esset uir doctrina cõpositiore, & elegãtia floridiore præditus, scripsit libellum de grãmaticis, & rhetoribus: quem Diuus Hieronymus secutus est, texens Catalogum scriptorũ ecclesiasticorũ. De genere uestiũ, de ludicra historia libros cõcinnasse memoratur: quorũ testimonio utunᷣ eruditi. idem de uitijs corporalibus, & de prætoribus uolumina condidit luculenta. in primis uero ad posteros transmisit XII Cæsarũ uitas ualde quidem probandas, graphiceq; conscriptas: in quo styli genere primas confessione eruditorũ haud dubie occupauit. opus est emunctũ, refertumq; eruditione haudquaq̃ triuiali, & cõpositissimo ordine distinctũ: unde emendatissimus, ac cãdidissimus scriptor meruit appellari: cui, ut scribit Flaui⁹ Vopiscus, familiare fuit amare breuitatem. Ausonius in epistolio ad Paulinũ librorum meminit, quos numero treis Suetonius de regibus scripsit. In hoc uero Cæsarum opere, quod eruditorum manibus continenter teritur, est oppido quàm tersus, & synceríssima scriptione præcellẽs: adeo, ut de Suetonio dicere merito possimus id, quod Zeusis pictor de seipso prodidit, inuisurum aliquem facilius quam imitaturum.

C. SVETONII TRANQVILLI. XII. CAESARES.

DIVVS IVLIVS CAESAR.

1 ANNVM AGENS CAESAR XVI. PATREM AMIsit: sequentibusq́; COSS. flamen Dialis destinatus: dimissa Cossutia, quæ familia equestri, sed admodum diues: prætextato despōsata fuerat: Corneliam Cinnæ IIII. COS. filiam duxit uxorem: ex qua illi mox Iulia nata est: neq; ut repudiaret compelli à dictatore Sylla ullo modo potuit. Quare & sacerdotio, & uxoris dote, & gētilitijs hæreditatibus mulctatus, diuersarum partium habebatur: ut etiā discedere è medio &(quanq; morbo quartanæ aggrauāte) prope per singulas noctes cōmutare latebras cogeret: seq; ab inquisitoribus pecunia redimere: donec per uirgines Vestales, perq; Mamercū Aemiliū, & Aureliū Cottā propinquos & affines suos, ueniam impetrauit. Satis constat Syllam (quū deprecantibus amicissimis & ornatissimis uiris aliquādiu denegasset: atq; illi pertinaciter contenderent) expugnatū tandē proclamasse siue diuinitus, siue aliqua coniectura, uincerent, ac sibi haberēt: dūmodo scirent eum, quem incolumē tantopere cuperent: quandóq; optimatū partibus (quas secū simul defendissent) exitio futurum. Nam Cæsari multos Marios inesse.

Despōsata, pro desponsa.

Repudiare, pro dimittere quam duxeris.

2 STipendia prima in Asia fecit, Marci Thermi prætoris contubernio: à quo ad accersendam classem in Bithyniam missus, desedit apud Nicomedem, non sine rumore prostratæ regi pudicitiæ: quem rumorē auxit intra paucos rursus dies repetita Bithynia per causam exigendæ pecuniæ, quæ deberetur cuidā libertino clienti suo. Reliqua militia secūdiore fama fuit: & à Thermo in expugnatione Mitylenarum, ciuica donatus est.

Fecit stipendia, pro meruit.

Ciuica, sine addito substantiuo, ut subaudias corona, quomodo & alias sæpe loquitur.

3 MEruit & sub Seruilio Isaurico in Cilicia: sed breui tempore. Nam Syllæ morte comperta, simul spe nouæ dissensionis, quæ per Marcum Lepidū mouebatur: Romam propere redijt, & Lepidi quidem societate (quanq; magnis cōditionibus inuitaretur) abstinuit: cum ingenio eius diffisus, tum occasione, quam, minorem opinione offenderat.

4 CAeterum composita seditione ciuili, Cornelium Dolabellam consularem & triumphalē, repetundarū postulauit: absolutóq;, Rhodū secedere statuit: & ad declinandā inuidiam, & ut per ocium ac requiem Apollonio Moloni clarissimo tunc dicendi magistro, operam daret. Huc dum hybernis iam mensibus traijcit, circa Pharmacusam insulam à prædonibus captus est: mansitq; apud eos non sine summa indignatione prope XL. dies cum uno medico: & cubicularijs duobus. Nam comites, seruosq; cæteros in initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. Numeratis deinde L. talentis: expositus

Dimisit, pro aliū alio misit.

tis:expositus in littore nō distulit:quin è uestigio classe deducta,persequeretur abeuntes:ac redactos in potestatem,supplicio:quod illis sæpe minatus inter io cum fuerat,afficeret. Vastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorū uideretur,ab Rhodo:quo pertenderat transit in Asiam:auxilijsq́; contractis:& præfecto regis prouincia expulso,nutanteis ac dubias ciuitates retinuit in fide.

5 TRibunatu militū (qui primus Romā reuerso per suffragia populi honor obtigit)autores restituēdæ tribunitiæ potestatis,cuius uim Sylla diminuerat:enixissime iuuit. Lucio etiā Cinnæ uxoris fratri, & qui cū eo ciuili discordia Lepidum secuti:post necem COS. ad Sertorium confugerant:reditum in ciuitatem rogatione Plocia confecit:habuitq́; & ipse super ea re concionem.

6 QVæstor Iuliam amitam:uxoremq́; Corneliā defunctas laudauit è more pro rostris:sed in amitæ quidem laudatione,de eius,ac patris sui utraq́; origine sic refert.Amitæ meæ Iuliæ maternū genus,ab regibus ortum:paternū cum Dijs immortalibus cōiunctum est.Nam ab Anco Martio sunt Martij reges:quo nomine fuit mater,à Venere Iulij,cuius gentis familia est nostra. Est ergo in genere,& sanctitas regum,qui plurimum inter homines pollent:& cerimonia Deorū,quorum ipsi in potestate sunt reges. In Corneliæ autem locum Pompeiā duxit Q.Pompeij filiam L.Syllæ neptē:cum qua deinde diuortiū fecit:adulteratā opinatus à Publio Clodio:quem inter publicas cerimonias pene trasse ad eam muliebri ueste,tam cōstans fama erat:ut Senatus quæstionē de pollutis sacris decreuerit.

7 QVæstori ulterior Hispania obuenit:ubi cum mandato P.R.iure dicundo conuentus circūiret:Gadeisq́; uenisset:animaduersa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine,ingemuit:& quasi pertesus ignauiā suā:quod nihildum à se memorabile actū esset in ætate,qua iam Alexāder orbē terrarū subegisset:missionem continuo efflagitauit ad captandas q̃ primū maiorum rerum occasiones.In urbe etiam confusum eum somnio proximæ noctis (nam uisus erat per quietem matri stuprum intulisse)cōiectores ad amplissimā spem incitauerunt:arbitrium orbis terrarū portendi interpretantes: quando mater, quā subiectam sibi uidisset:nō alia esset,q̃ terra quæ omniū parens haberetur.

Nihildū, p nihil adhuc.

8 DEcedens ergo ante tempus, colonias latinas de petenda ciuitate agitātes adijt:& ad audendum aliquid concitasset : nisi COSS. conscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob idipsum retinuissent: nec eò secius maiora mox in urbe molitus est.

9 SIquidem ante paucos dies q̃ ædilitatem iniret:uenit in suspicionem conspirasse cū Marco Crasso consulari, itē Publio Sylla:& L.Antronio,post designationē consulatus,ambitus condēnatis:ut principio anni Senatū adorirent', & trucidatis,quos placitum esset,dictaturā Crassus inuaderet: ipse ab eo magister equitū diceretur:constitutáq; ad arbitriū Repu.Syllæ,& Antronio consulatus restituerer'.Meminerunt huius cōiurationis Tanusius Geminus in historia.Marcus Bibulus in edictis.C.Curio pater in orationibus. De hac significare uidetur

re uidetur & Cicero: in quadã ad Atticum epistola referens Cæsarẽ in cõsulatu cõfirmasse regnũ: de quo ædilis cogitarat. Tanusius adijcit Crassum pœnitẽtia uel metu diem cædi destinatum non obisse: & idcirco ne Cæsarem quidem signum quod ab eo dari conuenerat dedisse. Conuenisse autem Curio ait: ut togam de humero deijceret. Idem Curio, sed & M. Actorius Naso autores sunt conspirasse eum etiã cum Cn. Pisone adolescente: cui ob suspicionẽ urbanæ cõiurationis prouincia Hispania ultro extra ordinem data sit: pactũq́, ut simul foris ille, ipse Romæ ad res nouas consurgerent: per Lambranos & Transpadanos, destitutum utriusq́ consilium morte Pisonis.

10 AEdilis præter comitium ac forum: basilicasq́: etiam capitoliũ ornauit porticibus ad tempus extructis: in quibus abundãte rerum copia: pars apparatus exponeretur. Venationes autẽ, ludosq́ & cum collega, & separatim ædidit, quo factum est: ut cõmunium quoq́ impensarum solus gratiam caperet. Nec dissimularet collega eius Marcus Bibulus euenisse sibi, quod Polluci. Vt enim geminis fratribus ædes in foro cõstituta, tantum Castoris uocaretur: Ita suam, Cæsarisq́ munificentiã, unius Cæsaris dici. Adiecit insuper Cæsar etiam gladiatorum munus, sed aliquãto paucioribus q́ destinauerat, paribus. Nam quũ multiplici undiq́ familia comparata, inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum: quo ne maiorem cuiq́ habere Romæ liceret.

Non est I antiquo codice

11 COnciliato populi fauore, tẽtauit per partẽ tribunorũ: ut sibi Aegyptus ꝓuincia plebiscito daretur: nactus extraordinarij imperij occasionẽ: quod Alexandrini regem suũ sociumq́, atq́ amicum à senatu appellatũ expulerant: resq́ uulgo improbabatur: nec obtinuit aduersante optimatũ factione: quorũ autoritatẽ, ut quibus posset modis inuicem diminueret: Trophæa Caij Marij de Iugurtha: deq́ Cimbris atq́ Theutonis olim à Sylla disiecta restituit, atq́ in exercenda de sicarijs quæstione: eos quoq́ sicariorũ numero habuit, qui proscriptione ob relata ciuium Romanorum capita pecunias ex ærario acceperãt: quanq́ exceptos Cornelijs legibus.

12 SVbornauit etiam, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret: quo præcipuo adiutore aliquot ante annos Lucij Saturnini seditiosum tribunatum senatus coercuerat: ac sorte iudex in reum ductus, tam cupide cõdemnauit: ut ad populum prouocanti nihil æque ac iudicis acerbitas profuerit.

13 DEposita prouinciæ spe, pontificatum maximum petijt, non sine profusissima largitione. In qua reputans magnitudinem æris alieni, quum mane ad comitia descenderet: prædixisse matri osculanti fertur: domum se nisi Pontificem non reuersurum, atq́ ita potentissimos duos cõpetitores, multumq́ ætate ac dignitate antecedẽtes superauit: ut plura ipse, in eorum tribubus suffragia q́ uterq́ in omnibus tulerit.

14 PRætor creatus detecta coniuratione Catilinæ, senatúq́ uniuerso in socios facinoris ultimã statuente pœnam: solus municipatim diuidendos, custodiendosq́ publicatis bonis censuit. Quin & tantũ metum iniecit asperiora suadentibus: identidem ostentãs quanta eos in posterum à plebe Romana mane

ret inuidia: ut Decium Syllanum COS. DESIG. non piguerit sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, uelut grauius atq; ipse sensisset exceptam: obtinuissetq; adeo transductis ad se iam pluribus: & in his Cicerone consulis fratre, nisi labantem ordinem cõfirmasset M. Catonis oratio. Ac ne sic quidẽ impedire rem destitit, quoadusq; manus equitũ Romanorũ quæ armata præsidij causa circũstabat, immoderatius perseueranti necem comminata est, & iam strictos gladios usq; eò intentans, ut sedentem unà proximi deseruerint: uix pauci complexu, togáq; obiecta protexerint. Tunc planè deterritus non modo cessit, sed etiam in reliquum anni tempus, curia abstinuit.

15 PRimo præturæ die Quintum Catulum de refectione Capitolij ad disquisitionem populi uocauit, rogatione promulgata: qua curationẽ eam in aliũ transferebat. Verũ impar optimatum conspirationi: quos relicto statim nouorum consulum officio frequentes, obstinatosq; ad resistendum cõcurrisse cernebat: hanc quidem actionem deposuit.

16 CAeterum Cecilio Metello TRIB. PLEB. turbulentissimas leges aduersus collegarum intercessionẽ ferenti, autorẽ, propugnatoremq; se pertinacissime præstitit, donec ambo administratione Reipu. decreto patrũ summouerentur. Ac nihilominus permanere in magistratu, & ius dicere ausus: ut comperit paratos, qui ui ac per arma prohiberent, dimissis lictoribus: abiectáq; prætexta, domum clam refugit, pro conditione temporum quieturus. Multitudinem quoq; biduo post sponte & ultro confluentem, operamq; sibi in asserenda dignitate tumultuosius pollicentem, compescuit. Quod cum præter opinionem euenisset, Senatus ob eundẽ cœtũ festinato coactus, gratias ei per primores uiros egit: accitumq; in curiam, & amplissimis uerbis collaudatum in integrum restituit, inducto priore decreto.

17 REcidit rursus in discrimen aliud, inter socios Catilinæ nominatus, & apud Nouiũ Nigrum quæstorem à Lucio Vectio indice: & in senatu à Quinto Curio: cui (quod primus consilia coniuratorum detexerat) constituta erant publice præmia. Curius e Catilina se cognouisse dicebat. Vectius etiam chirographum eius Catilinæ datum pollicebatur. Id uero Cæsar nullo modo tolerandũ existimans, cum implorato Ciceronis testimonio, quædam de se coniuratione ultro ad eum detulisse docuisset: ne Curio præmia darentur, effecit. Vectium pignoribus captis, & direpta supellectile male mulctatum, ac pro rostris in concione penè discerptũ coniecit in carcerem. Eodem Nouium quæstorem, quod compellari apud se maiorem potestatem passus esset.

18 EX prætura ulteriorem sortitus Hispaniam, retinentes creditores interuentu sponsorum remouit: ac neq; more neq; iure anteq̃ ꝓuinciæ ordinarentur, profectus est: Incertum, metu ne iudicij, quod priuato parabatur: an quo maturius socijs implorantibus subueniret: pacatáq; prouincia, pari festinatione, non expectato successore, ad triumphum simul, consulatumq; decessit. Sed cum æditis iam comitijs ratio eius haberi non posset, nisi priuatus introisset urbem: & ambienti, ut legibus solueretur, multi cõtradicerent: coactus est triumphum, ne

phum, ne consulatu excluderetur, dimittere.

19 E Duobus consulatus cōpetitoribus Lucio Luceio, Marcóq; Bibulo, Luceiū sibi adiunxit: pactus ut is quoniā inferior gratia esset, pecuniáq; polleret: nūmos de suo communi nomine, per centurias pronunciaret. Qua cognita re, optimates quos metus cœperat, nihil nō ausurum eum in summo magistratu concordi & consentienti collega: autores Bibulo fuerunt tantūdem pollicendi, ac pleriq; pecunias contulerunt: ne Catone quidem abnuēte eam largitionem è Repu. fieri. Igitur cum Bibulo consul creatus. Eandem ob causam opera optimatibus data est: ut prouinciæ futuris COSS. minimi negocij, id est syluæ, callesq; decernerētur. Qua maxime iniuria instinctus, omnibus officijs Cn. Pompeium affectatus est: offensum patribus, quod Mithridate rege uicto, cunctantius confirmarentur acta sua. Pompeióq; Marcum Crassum reconciliauit, ueterem inimicum ex consulatu: quem summa discordia simul gesserant. Ac societatem cum utróq; inijt: ne quid ageretur in Rep. quod displicuisset ulli è tribus.

Offēsus patribus, p inuisus.

20 INito honore primus omniū instituit: ut tam senatus q̄ populi diurna acta cōficerentur & publicarētur. Antiquū etiā retulit morē: ut quo mense fasces nō haberet, accensus ante eū iret, lictores ponè sequerētur. Lege aūt agraria promulgata obnūciantem collegam armis foro expulit. Ac postero die in senatu cōquestū: nec quoq; reperto qui super tali cōsternatione referre aut censere aliquid auderet: qualia multa sæpe in leuioribus turbis decreta erāt; in eam coegit desperationem: ut quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud q̄ per edicta obnūciaret. Vnus ex eo tempore omnia in Rep. & ad arbitriū administrauit: ut nōnulli urbanorum quū quid per iocum testandi gratia signarent: non Cæsare & Bibulo, sed Julio & Cæsare COSS. actum scriberēt: bis eundem præponentes nomine, atq; cognomine: utq; uulgo mox ferrentur hi uersus:

Inire honorem, p suscipere, imo gerere, icipere.

Morem retulit, p instaurauit.

Nihil aliud, pro dūtaxat more græco μηδὲν ἄλλο

Non Bibulo quicq; nuper, sed Cæsare factum est.
Nam Bibulo fieri consule nil memini.

Campum Stellatem maioribus consecratum, agrumq; Campanū ad subsidia Reip. uectigalem relictum diuisit extra sortem, ac uiginti milibus ciuiū, quibus terni, pluresue liberi essent. Publicanos remissionem petentes, tertia mercedum parte releuauit: ac ne in locatione nouorum uectigalium immoderatius licitarentur, propalàm monuit. Cætera item quæ cuiq; libuissent, dilargitus est contradicente nullo: ac, si conaretur quis, absterrito. Marcum Catonem interpellantem extrahi curia per lictorem, duciq; in carcerem iussit. Lucio Lucullo liberius resistenti tantum calumniarum metum iniecit, ut ad genua ultro sibi accideret. Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum statum, Publium Clodium inimicum eius frustra iampridem à patribus ad plebem transire nitentem, eodem die, horáq; nona traduxit. Postremo in uniuersos diuersæ factionis inductum præmijs: ut se de inferenda Pompeio nece sollicitatum à quibusdam profiteretur: productusq; pro rostris autores ex compacto nominaret: sed uno atq; altero frustra, nec sine suspicione fraudis, nominatis, desperās tam præcipitis consilij euentum, intercepisse ueneno indicem creditur.

Libuissent, ut, Non te hæc pudēt?

Dilargiri, p diuersis dare.

Traducere, non p diuulgare, sed in diuersā partem ducere.

SVb idem tempus Calpurniam L. Pisonis filiam successuri sibi in consulatu duxit uxorem, suamq; Iuliam Cn. Pompeio collocauit: repudiato priore sponso Seruilio Cepione: cuius uel præcipua opera paulo ante Bibulum impugnauerat. Ac post nouam affinitatem Pompeium primum rogare sententiam cœpit, quum Crassum soleret: essetq; cõsuetudo, ut quem ordinem interrogandi sententias COS. Cal. Ianuarijs instituisset, eum toto anno conseruaret. 21

SOcero igitur, generóq; suffragantibus ex omni prouinciarũ copia Gallias potissimũ elegit: cuius emolumẽto & opportunitate idonea sit materia triũphorũ: & initio quidẽ Galliã cisalpinam, Illyrico adiecto, lege Vatinia accepit, mox per senatũ Comatam quoq;: ueritis patribus, ne si ipsi negassent, populus & hanc daret: quo gaudio elatus nõ temperauit, quin paucos post dies frequenti curia iactaret: inuitis & gemẽtibus aduersarijs, adeptũ se quæ cõcupisset: proinde ex eo insultaturum omniũ capitibus, ac negante quodam per contumeliã, facile hoc ulli fœminæ fore respõderit: quasi alludens, in Assyria quoq; regnasse Semiramim, magnamq; Asiæ partem Amazonas tenuisse quondam. 22

Vlli fœminæ, pro cuius fœminæ

FVnctus cõsulatu C. Memmio, Lucióq; Domitio prætoribus de superioris anni actis referentibus cognitionem senatui detulit: nec illo suscipiente, triduóq; per irritas altercationes absumpto in prouinciã abijt. & statim quæstor eius in præiudicium aliquot criminibus attreptus est. Mox & ipse à L. Antistio Trib. pleb. postulatus, appellato demum collegio obtinuit: quum Reipub. causa abesset, reus ne fieret. Ad securitatem ergo posteri temporis in magno negocio habuit: obligare semper annuos magistratus, & è competitoribus non alios adiuuare, aut ad honorem pati peruenire, q̃ qui sibi pepigissent propugnaturos absentiã suam: cuius pacti non dubitauit à quibusdam iusiurandum, atq; etiam syngrapham exigere. 23

SEd quũ L. Domitius consulatus candidatus palàm minaretur COS. se effectũrũ quod prætor nequisset, ademptorumq; ei exercitus, Crassum, Pompeiumq; in urbem prouinciæ suæ Lucam extractos, compulit, ut detrudendi Domitij causa consulatũ alterum peterent: perfecitq; utrũq;, & ut in quinquennium sibi imperiũ prorogaretur. Qua fiducia ad legiones quas à Repu. acceperat, alias publico, alias priuato sumptu addidit: unam etiam ex transalpinis conscriptam uocabulo quoq; gallico (Alauda enim appellabatur) quam disciplina cultúq; Romano institutam, & ornatã postea uniuersam ciuitate donauit. Nec deinde ulla belli occasione, ne iniusti quidem, ac periculosi abstinuit: tam fœderatis, q̃ infestis, ac feris gentibus ultro lacessitis: adeo ut senatus quondam legatos ad explorandum statum Galliarum mittendos decreuerit, ac nonnulli dedendum eum hostibus censuerint, sed prospere decedentibus rebus, & sæpius & plurium q̃ quisq; unq̃ dierum supplicationes impetrauit. 24

Decedẽtibus rebus, prò exeũtibus, siue euenientibus.

GEssit autem IX. annis (quibus in imperio fuit) hæc ferè: Omnem Galliam: quæ à saltu Pyreneo Alpibusq;: & monte Gebenna: fluminibus Rheno, & Rhodano cõtinetur: patetq; circuitu ad bis, & tricies centũ milia passuũ: præter socias, ac benemeritas ciuitates in prouinciæ formã redegit: eiq; in singulos 25

annos stipendij nomen imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt: primus Romanorũ ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus est Britãnos ignotos antea, superatisq́; pecunias & obsides imperauit: per tot successus ter, nec amplius aduersum casum expertus: in Britannia classe ui tempestatis prope absumpta: & in Gallia ad Gergoniã legione fusa: & in Germanorum finibus Titurio & Arunculeio legatis per insidias cæsis.

26 EOdem temporis spacio, matrem primo: deinde filiam, nec multo post neptem amisit. Interimq́; consternata Publij Clodij cæde Repu. quum senatus unum COS. nominatimq́; Cn. Pompeium fieri censuisset: egit cum Trib. pleb. collegam se Pompeio destinantibus, id potius ad populum ferrent, ut absenti sibi: & quandocunq́; imperij tempus expleri cœpisset, petitio secundi consulatus daretur: ne ea causa maturius, & imperfecto adhuc bello decederet: quod ut adeptus est: altiora iam meditans, & spei plenus: nullũ largitionis, aut officiorũ in quenq́; genus publice priuatimq́; omisit. Forũ de manubijs inchoauit: cuius area super HS milies constitit. Munus populo epulumq́; pronunciauit in filiæ memoriã: quod ante eum nemo. Quorũ ut q̃ maxima expectatio esset: ea quæ ad epulum pertinerẽt, q̃uis macellarijs oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatores notos sicubi infestis spectatoribus dimicarẽt: ui rapiendos reseruandosq́; mandabat. Tirones neq; in ludo, neq; p lanistas, sed in domibus per equites Romanos: ac etiam per senatores armorũ peritos erudiebat, precibus enitẽs: quod epistolis eius ostenditur: ut disciplinam singulorum susciperent: ipsiq́; dictata exercentibus darẽt: legionibus stipendium in perpetuum duplicauit: frumentũ quoties copia esset, etiam sine modo mensuráq; præbuit. Ac singula interdum mancipia, & prædia uiritim dedit.

27 AD retinendam aũt Pompeij necessitudinem, ac uoluntatem, Octauiam sororis suæ neptem: quæ C. Marcello nupta erat, conditionem ei detulit: sibiq́; filiam eius in matrimoniũ petijt, Fausto Syllæ destinatã. Omnibus uero circa eum: atq́; etiã parte magna senatus, gratuito, aut leui fœnore obstrictis ex reliquo quoq́; ordinum genere, uel inuitatos, uel sponte ad se cõmeantes ubertimo congiario prosequebatur. Libertos insuper seruulosq́; cuiusq́; prout domino: patronóue gratus quis esset. Tum reorum aut obæratorum, aut prodigæ iuuentutis subsidium unicum ac promptissimum erat: nisi quos grauior criminum, uel inopiæ luxuriæue uis urgeret: q̃ ut subueniri posset a se. His plane palam bello ciuili opus esse dicebat.

28 NEc minore studio reges, atq́; prouincias per terrarũ orbem alliciebat: alijs captiuorũ milia dono offerẽs: alijs citra SENAT. POP. q́; autoritatẽ quo uellẽt: & quoties uellent: auxilia summittẽs: Supq́; Italiæ Galliarũq́; & Hispaniarũ: Asiæ quoq; & Græciæ potẽtissimas urbes præcipuis operibus exornãs: donec attonitis iam omnibus: & quorsum illa tenderẽt reputantibus, Marcus Claudius Marcellus COS. edicto præfatus de summa se Repu. acturum: retulit ad senatũ, ut ei succederetur ante tempus: quoniã bello confecto pax esset: ac dimitti deberet uictor exercitus: & ne absentis ratio comitijs haberetur: quãdo

Superq́;. p præter. nam legimus in uetustissimo codice.

ne plebiscito Pompeius postea abrogasset. Acciderat autē ut is legē de iure magistratuū ferens eo capite quo à petitione honorum absentes summouebat: ne Cæsarem quidē exciperet per obliuionē: Ac mox lege iam in æs incisa & in ærarium condita corrigeret errorē: nec cōtentus Marcellus prouincias Cæsari: & priuilegiū eripere: retulit etiā ut colonis quos rogatione Vatinia Nouumcomū deduxisset, ciuitas adimeret: quod p ambitionē & ultra præscriptū data esset.

COmmotus his Cæsar, ac iudicās quod sæpe ex eo auditū ferunt: difficilius se principē ciuitatis à primo ordine in secundum, quā ex secūdo in nouissimū detrudi: summa ope restitit: partim per intercessores tribunos: partim per Seruiū Sulpicium alterum consulem: in sequenti quoq; anno C. Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in consulatu successerat, eadē tentante collegam eius Aemiliū Paulum, Caiumq; Curionem uiolentissimū tribunorum ingenti mercede defensores parauit. Sed cum obstinatius omnia agi uideret: & designatos etiam COSS. è parte diuersa senatum literis deprecatus est: ne sibi beneficium populi adimeretur, aut ut cæteri quoq; Imperatores ab exercitibus discederēt: confisus ut putant: facilius se simul ad quæ libuisset ueteranos conuocaturum, q; Pompeium nouos milites. Cum aduersarijs autem pepigit, ut dimissis octo legionibus transalpináq; Gallia, duæ sibi legiones, & cisalpina prouincia, uel etiam una legio cum Illyrico concederetur, quoad COS. fieret. 29

VErum neq; senatu interueniēte, & aduersarijs negantibus ullá se de Rep. facturos pactionem, transijt in citeriorē Galliam, cōuentibusq; peractis Rauennæ substitit, bello uindicaturus siquid de tribunis plebis intercedētibus pro se, grauius a senatu cōstitutum esset. Et prætextū quidem illi ciuiliū armorū hoc fuit. Causas autē alias fuisse opinātur, Cn. Pompeius ita dictitabat: quod neq; opera consumare quæ instituerat: neq; populi expectationem: quā de aduentu suo fecerat, priuatis opibus explere posset: turbare omnia ac permiscere uoluisse. Alij timuisse dicūt ne eorū quæ primo consulatu aduersus auspicia: legesq; & intercessiones gessisset: rationem reddere cogeretur. Quū Marcus Cato identidem, nec sine iureiurando denūciaret delaturum se nomen eius, simul ac primū exercitum dimisisset: quumq; uulgo fore prædicarēt: ut si priuatus redisset Milonis exēplo circūpositis armatis causam apud iudices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio: Pharsalica acie cæsos profligatosq; aduersarios prospicientē, hæc eum ad uerbū dixisse referens: hæc uoluerūt, tantis rebus gestis, Caius Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxiliū petijssem. Quidam putāt captū imperij consuetudine: † pensitatisq; suis & inimicorū uiribus usum occasione rapiendæ dominationis: quam ætate prima cōcupisset. Quod existimasse uidebatur, & Cicero scribens de officijs tertio libro: semper Cæsarem in ore habuisse eos in Phœnissis 30

Alr † pēsatis.

εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι,
κάλλιστον ἀδικεῖν. τ᾽ ἄλλα δ᾽ εὐσεβεῖν χρεών.

Euripidis uersus: quos sic ipse conuertit.

Nam si uiolandum est ius: imperij gratia

Violandum

Violandum est:alijs rebus pietatem colas.

31 CVm ergo sublatam tribunorum intercessionem:ipsosq; urbe cessisse nunciatum est:præmissis confestim dam cohortibus:ne qua suspicio moueretur:& spectaculo publico per dissimulationem interfuit,& formam qua ludum gladiatorium erat ædificaturus consyderauit: & ex consuetudine conuiuio se frequẽti dedit. Dein post solis occasum, mulis è proximo pistrino ad uehiculũ iunctis:occultissimum iter modico comitatu ingressus est: & quum luminibus extinctis decessisset uia: diu errabundus,tandẽ ad lucem duce reperto,per angustissimos tramites pedibus euasit. Consecutusq; cohortes ad Rubiconem flumen,qui prouinciæ eius finis erat: paulum constitit, ac reputans quantum moliretur,cõuersus ad proximos:etiam nũc (inquit)regredi possumus,quod si ponticulum transierimus:omnia armis agenda erunt.

32 CVnctanti ostentum tale factum est. Quidam eximia magnitudine,& forma,in proximo sedens repente apparuit harundine canens:ad quem audiendũ,quum præter pastores,plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent:interq; eos & æneatores,rapta ab uno tuba prosiluit ad flumẽ:& ingenti spiritu classicũ exorsus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæsar,eatur(inquit) quo deorum ostenta, & inimicorum iniquitas uocat:iacta est alea inquit.

Ab uno, p quodam.

Suspicor legendũ,Iacta esto alea. Sic eñ citatur a Plutarcho, ἀνερρίφθω κύβος.

33 ATq; ita traiecto exercitu, adhibitis TRIB. PLEB. qui pulsi superuenerant:pro concione fidem militum flens,ac ueste à pectore discissa,inuocauit. Existimatur etiã equestres census pollicitus singulis:quod accidit opinione falsa. Nam quum in alloquẽdo, exhortãdóq; sæpius digitũ leuæ manus ostentans affirmaret, se ad satisfaciendũ omibus per quos dignitatẽ suã defensurus esset, anulum quoq; æquo animo detracturum sibi:extrema concio cui facilius erat uidere concionantem,quam audire:pro dicto accepit,quod uisu suspicabatur,promissumq; ius anulorum cum milibus CCCC distulit.

34 ORdo & summa rerũ,quas deinceps gessit sic se habent: Picenũ, Vmbriã, Hetruriam occupauit:& L. Domitio qui per tumultum successor ei nominatus, Corfinium præsidio tenebat,in deditionem redacto atq; dimisso,secundum superum mare Brundusium tetendit:quo COSS. Pompeiusq; confugerant, q̃primũ transfretaturi:hos frustra per omnes moras exitu prohibere conatus, Romam iter cõuertit. Appellatisq; de Rep. patribus, ualidissimas Pompei copias,quæ sub tribus legatis M. Petreio,& L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erãt,inuasit:professus ante inter suos, ire se ad exercitum sine duce,& inde reuersurum ad ducem sine exercitu. Et q̃q; obsidione Massiliæ, quæ sibi in itinere portas clauserat: summáq; frumentariæ rei penuria retardante, breui tamen omnia subegit.

35 HInc urbe repetita in Macedoniã transgressus, Pompeium per quatuor penè menses maximis obsessum operibus, ad extremũ Pharsalico prælio fudit: effugiẽtem Alexandriã persecutus, ut occisum deprehendit,cum Ptolemæo rege,à quo sibi quoq; insidias tendi uidebat, bellum sanè difficillimum gessit:neq; loco,nec tẽpore æquo, sed hyeme,anni & intra mœnia copiosissimi,ac

mi, ac solertissimi hostis, inops ipse rerũ omniũ, atq; imparatus. Regnũ Aegypti uictor, Cleopatræ, fratriq; eius minori pmisit, ueritus puinciã facere: ne quando q; uiolentiorẽ præsidẽ nacta nouarũ rerũ materia esset. Ab Alexandria in Syriã, & inde Pontũ transijt, urgentibus de Pharnace nuncijs: quẽ Mithridatis magni filiũ, ac tũc occasione temporũ bellantẽ, iamq; multiplici successu præferocẽ intra quintũ (quã adfuerat) diem, quatuor, quibus in cõspectũ uenit horis, una profligauit acie, crebro cõmemorans Pompei felicitatem: cui præcipua militiæ laus de tam imbelli genere hostium contigisset. De hinc Scipionem ac Iubam reliquias partiũ in Africa refouẽteis deuicit: Pompeij liberos in Hispania.

OMnibus ciuilibus bellis nullam dadem nisi per legatos suos passus est: quorum C. Curio in Africa perijt, C. Antonius in Illyrico in aduersariorum deuenit potestatem, P. Dolobella classem in eodem Illyrico, Cn. Domitius Caluinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperrime semp. ac ne ancipiti quidem unq; fortuna, præterq; bis dimicauit. Semel ad Dyrrachium, ubi pulsus, non instante Pompeio, negauit eum uincere scire. Iterum in Hispania ultimo prælio, cum desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitauit. 36

COnfectis bellis, quinquies triũphauit, post deuictum Scipionem quater eodem mense: sed interiectis diebus, & rursus semel post superatos Pompeij liberos. Primũ & excellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximũ Africanum, nouissimum Hispaniensem, diuerso quemq; apparatu & instrumento. Gallici triumphi die uelabrum prætereuehẽs, penè curru excussus est, axe defracto. Ascenditq; Capitoliũ ad lumina quadraginta elephãtis dextra atq; sinistra lychnuchos gestantibus. Pontico triũpho inter pompæ fercula triũ uerborũ prætulit titulũ, Veni, Vidi, Vici, non acta belli significantẽ, sicut cæteris, sed celeriter confecti notam. 37

Lychnuchos legẽdũ ex uetustissimo codice. Lychnuchi q portãt lucernas. hi ab elephãtis gestabãtur.

VEteranis legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina H-S. (quæ initio ciuilis tumultus numerauerat) in equites uicena quaterna milia nummũ dedit. Assignauit & agros, sed non continuos, ne quis possessorum expelleretur. Populo præter frumenti denos modios, ac totidẽ olei libras: [†]tricenos quoq; nũmos quos pollicitus olim erat, uiritim diuisit: & hoc amplius, centenos pro mora. Annuam etiam habitationem Romæ usq; ad bina milia nummum, in Italia nõ ultra quingenos sestertios remisit. Adiecit epulum ac uisceratione: & post Hispaniensem uictoriã duo prandia. Nam quũ prius parce, neq; p liberalitate sua præbitũ iudicaret: quinto post die aliud largissimũ præbuit. 38

Tricenos, p singulis centum.

Als. trecentos

Quĩgenos, pro singulis quingentos.

AEdidit spectacula uarij generis: munus gladiatorũ: Ludos etiam regionatim urbe tota, & quidem per omniũ linguarũ histriones. Item Circenses. Athlætas, Naumachiã. Munere in foro depugnauit Furius Leptinus stirpe prætoria, & A. Calpenus senator quondam, actorq; causarum: Pyrrhicam saltauerunt Asiæ, Bithyniæq; principum liberi. Ludis [†] Decimus Laberius eques Romanus mimum suum egit: donatusq; est quingentis H-S. & anulo aureo. Sessum in XIIII. scena per solium Orchestram transijt Circensibus: spacio Circi ab utraq; parte producto, & in gyrum Euripo addito. Quadrigas, bigasq; & equos 39

Als. † Decius

& equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes. Troiam lusit turma duplex, maiorũ minorumq; puerorum. Venationes æditæ per dies quinq;, ac nouissime pugna diuisa in duas acies quingenis peditibus, elephãtis uicenis, tricenis equitibus hinc & inde cõmissis. Nã quo laxius dimicaretur, sublatæ metæ, inq; earum locum bina castra ex aduerso constituta erant. Athletæ, stadio ad tẽpus extructo, in regione Martij campi certauerũt p triduũ. Nauali prælio in morem cochleæ defosso lacu, biremes, ac triremes, quadriremesq; Tyriæ, & Aegyptiæ classes magno pugnatorũ numero conflixerunt. Ad quæ omnia spectacula tantũ undiq; cõfluxit hominũ: ut pleriq; aduenæ aut inter uicos, aut inter uias tabernaculis positis manerẽt: ac sæpe præ turba elisi, exanimatiq; sint plurimi, & in his duo Senatores.

40 CONuersus hinc ad ordinandum Reip. statum, fastos correxit: iampridẽ uitio Pontificũ per intercalandi licentiã adeo turbatos, ut neq; messium feriæ æstate, neq; uindemiarũ autumno, competerent. Annũq; ad cursum solis accõmodauit, ut trecentorum sexagintaquinq; dierũ esset: & intercalario mense sublato, unus dies quarto quoq; anno intercalaretur: quo autẽ magis in posterum è Calendis Ianuarijs nobis temporum ratio cõgrueret: inter Nouembrẽ ac Decembrẽ mensem interiecit duos alios: fuitq; is annus, quo hæc cõstituebãtur XV. mensium, cũ intercalario, qui ex cõsuetudine in eum annum inciderat.

41 SEnatũ suppleuit, patricios adlegit: prætorũ, ædiliũ, quæstorũ, minorum etiã magistratuũ numerũ ampliauit: nudatos opere censorio, aut sententia iudicũ de ambitu condemnatos restituit. Comitia cum populo partitus est: ut exceptis consulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum: pro parte dimidia, quos populus uellet, pronunciarentur: pro parte altera, quos ipse dedisset, & ædebat per libellos circũ tribũ missos scriptura breui. Cæsar dictator illi tribui: cõmendo uobis illum, & illũ: ut uestro suffragio suam dignitatẽ teneant. Admisit ad honores & proscriptorum liberos. Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis, ac senatorij: Tribunos ærarios, quod erat tertiũ, sustulit. Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed uicatim per dominos insularum egit, atq; ex uiginti trecentisq; milibus accipientium frumẽtum è publico, ad centum quinquaginta retraxit: Ac ne qui noui cœtus recensionis causa moueri quandóq; possent, instituit quotannis in demortuorum locum ex his, qui recensiti non essent, subsortitio à prætore fieret.

Opere cẽsorio, pro functione Censuræ.

Ast cuiq; tribui.

Recensiti, à recenseo.

Subsortitio, p suffectio.

42 OCtoginta autem ciuium milibus in transmarinas colonias distributis: ut exhaustæ quoq; urbis frequẽtia suppeteret: sanxit ne quis ciuis maior annis uiginti: minorúe decẽ, qui sacramẽto nõ teneretur plus triennio cõtinuo Italia abesset: neu quis senatoris filius, nisi cõtubernalis, aut comes magistratus, peregre proficisceretur: néue hi qui pecuariã facerent, minus tertia parte puberũ ingenuorum inter pastores haberent. Omnesq; medicinam Romæ professos, & liberalium artium doctores, quo libentius & ipsi urbem incolerent: & cæteri appeterent, ciuitate donauit. De pecunijs mutuis, disiecta nouarum tabularum expectatione (quæ crebro mouebatur) decreuit tandẽ, ut debitores creditoribus

satisfacerent

satisfacerent:per æstimationẽ possessionũ quanti,quasq; ante ciuile bellũ com parassent deducta summa æris alieni:si quid usuræ nomine numeratũ,aut per scriptum fuisset:qua cõditione quarta pars fere crediti deperibat. Cuncta collegia præter antiquitus constituta detraxit. Pœnas facinorum auxit:& quum locupletes eo facilius scelere se obligarent:quod integris patrimonijs exulabant: paricidas(ut Cicero scribit)bonis omnibus:reliquos dimidia parte mulctauit.

IVs laboriosissime ac seuerissime dixit: repetundarum conuictos etiam ordine senatorio mouit. Diremit nuptias prætorij uiri, q digressam à marito post biduũ statim duxerat:q̃uis sine probri suspicione. Peregrinarum merciũ: portoria instituit. Lecticarum usum,item conchyliatæ uestis, & margaritarum, nisi certis personis,& ætatibus perq; certos dies,ademit. Legem præcipue sumptuariam exercuit:dispositis circa macellum custodibus:qui obsonia contra uetitum retinerent:deportarentq; ad se submissis nõnunq̃ lictoribus atq; militibus,qui si qua custodes fefellissent,iam apposita è tridinio auferrent. 43

Digressa dicit, quæ diuortiũ cum marito fecit.

NAm de ornanda instruendáq; urbe:item de tuendo ampliandóq; imperio plura,ac maiora in dies destinabat. In primis Martis templum,quantum nusq̃ esset extruere,repleto & complanato lacu: in quo naumachiæ spectaculum ædiderat:theatrũq; summæ magnitudinis Tarpeio monti accubãs. Ius ciuile ad certum modum redigere,atq; ex immensa:diffusáq; legum copia optima quæq; & necessaria in paucissimos cõferre libros. Bibliothecas græcas & latinas:quas maximas posset,publicare:data Marco Varroni cura comparãdarũ ac dirigendarũ. Siccare Pontinas paludes:emittere Fucinũ lacum:uiã munire,à mari supero per Apennini dorsum ad Tyberim usq;:perfodere Isthmũ: Dacos qui se in Pontũ,& Thraciã effuderant coercere:mox Parthis inferre bellum per Armeniã minorẽ:nec,nisi ante expertos aggredi prælio. Talia agentẽ atq; meditantem mors præuenit:de qua prius q̃ dicam:ea quæ ad formam & habitum & cultum & mores:nec minus quæ ad ciuilia & bellica eius studia pertineant:non alienum erit summatim exponere. 44

Destinabat, absolute, pro proposuit.

Quas maximas, pro q̃ maximas, siue quantas maximas.

FVisse traditur excelsa statura,colore candido,teretibus membris,ore paulo pleniore,nigris uegetisq; oculis,ualitudine prospera:nisi quod tempore extremo repẽte animo linqui:atq; etiam per somnum exterreri solebat. Comitiali quoq; morbo bis inter res gerendas correptus est. Circa corporis curam morosior:ut non solum tonderetur diligenter,ac raderetur:sed uelleretur etiam: ut quidam exprobrauerunt. Caluitij uero deformitatem iniquissime ferre,obtrectatorum sæpe iocis obnoxiam expertus:ideoq; & deficientem capillum reuocare à uertice adsueuerat:& ex omnibus decretis sibi à senatu,populóq; honoribus non aliud aut recepit,aut usurpauit libentius,q̃ ius laureæ coronæ perpetuo gestandæ. Etiam cultu notabilem ferunt: Vsum enim lato clauo ad manus fimbriato:nec ut unq̃ aliter q̃ super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura:unde emanasse Syllæ dictum, Optimates sæpius admonentis: ut male præcinctum puerum cauerent. 45

HAbitauit primo in Suburra modicis ædibus: post autem pontificatũ ma 46

ximum in

ximum in sacra uia domo pub. Munditiarum, lautitiarumq; studiosissimum multi prodiderũt. Villã in Nemorensi à fundamentis inchoatã, magnóq; sumptu absolutã, quia nõ tota ad animũ ei responderat, totã diruisse, quanq; tenuẽ adhuc & obæratũ, in expeditionibus tessellata, & sectilia pauimẽta circũtulisse.

47 BRitanniam petisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem, interdũ sua manu exegisse pondus. Gẽmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissime comparasse: seruitia recẽtiora, politioráq; immenso precio, & cuius ipsum etiam puderet, sic ut rationibus uetaret inferri.

Cõparare, pro emere.

48 COnuiuatum assidue per prouincias, duobus tricliniis: uno quo sagati palliatiúe: altero quo togati cum illustrioribus prouinciarum discumberent. Domesticam disciplinã in paruis ac maioribus rebus diligenter adeo, seuerẽq; rexit, ut pistorem, alium quàm sibi panem, conuiuis subiicientem, compedibus uinxerit. Libertum gratissimum, ob adulteratã equitis Romani uxorem (quis nullo querente) capitali pena affecerit.

Adulterata, pro adulterio stuprata.

49 PVdicitiæ eius famam, nihil quidem præter Nicomedis cõtubernium læsit: graui tamen & perenni opprobrio, & ad omniũ conuicia exposito, Omitto Calui Licinii notissimos uersus,

Bithynia, quicquid & pædicator Cæsaris
Vnq; habuit.

Prætereo actiones Dolabellæ, & Curionis patris: in quibus eum Dolabella pellicem reginæ, spondã interiorem regiæ lecticæ: ac Curio, stabulum Nicomedis, & Bythinicum fornicem dicunt. Missa etiam facio edicta Bibuli, quibus proscripsit collegam suum, Bithynicam reginam, eiq; regẽ antea fuisse cordi, nunc esse regnum. Quo tempore, ut M. Brutus refert, Octauius etiam quidã ualitudine mentis liberius dicax, cõuentu maximo: quum Pompeium regem appellasset, ipsum reginam salutauit. Sed C. Memmius etiam ad cyathum, & uinũ Nicomedi stetisse obiecit: cũ reliquis exoletis pleno conuiuio accubantibus nõnullis urbicis negociatoribus, quorũ refert nomina. Cicero uero nõ cõtentus, in quibusdam epistolis scripsisse, à satellitibus eum in cubiculum regium eductum, in aureo lecto, ueste purpurea decubuisse: floremq; ætatis à Venere orti, in Bithynia cõtaminatum: quódam etiam in Senatu defendenti enixe causam filiæ Nicomedis, beneficiáq; regis in se cõmemorãti: remoue (inquit) isthæc oro: quãdo notum est, & quid ille tibi, & quid illi tu dederis. Gallico deniq; triumpho milites eius inter cætera carmina, qualia currum prosequentes, ioculariter canunt: etiam illud uulgatissimum pronunciauerunt:

Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem.
Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

50 PRonum & sumptuosum in libidines fuisse cõstans opinio est, plurimasq; & illustres fœminas corrupisse, in quibus Posthumiã Seruii Sulpitii: Loliã Auli Galbinii: Tertulã M. Crassi: etiã Cn. Pompeii Mutiã. Nã certe Pompeio, & à Curionibus patre & filio, & à multis exprobratũ est, quod cuius causa post

tres liberos exegiſſet uxorẽ:& quẽ gemens Aegyſtum appellare conſueſſet,eius poſtea filiã potentiæ cupiditate in matrimoniũ recepiſſet:ſed ante alias dilexit M.Bruti matrẽ Seruiliam:cui & proximo ſuo cõſulatu ſexagies H-S.margaritã mercatus eſt:& bello ciuili ſup alias donationes,ampliſſima prædia ex auctionibus haſtæ minimo addixit. Quum quidem pleriſq; uilitatem mirantibus: facetiſſime Cicero , quo melius (inquit) emptũ ſciatis , Tertia deducta eſt:exiſtimabatur enim Seruilia,etiam filiam ſuam Tertiam,Cæſari conciliare.

51 NE prouincialibus quidem matrimonijs abſtinuiſſe:uel hoc diſticho apparet iactato æque à militibus per Gallicũ triumphũ:

Vrbani ſeruate uxores Mœchũ Caluũ adducimus,
Auro in Gallia† ſtuprum emiſti:hic ſumpſiſti mutuum.

Al's: effutuiſti.

52 DIlexit & reginas,inter quas Eunoen mauram Bogudis uxorem:cui,maritóq; eius plurima,& immenſa tribuit:ut Vaſa ſcripſit, ſed maxime Cleopatrã:cũ qua & cõuiuia in primam lucẽ ſæpe protraxit, & eadẽ naue Thalamego penè Aethiopia tenus Aegyptũ penetrauit,niſi exercitus ſequi recuſaſſet. Quam deniq; accitam in urbem, non niſi maximis honoribus: præmijſq; auctam remiſit,filiumq; natum appellare nomine ſuo paſſus eſt. Quem quidem nonnulli Græcorum ſimilem quoq; Cæſari & forma,& inceſſu tradiderunt. M. Antonius agnitũ etiam ab eo,ſenatui affirmauit:quæ ſcire C.Martiũ,& C.Oppium reliquoſq; Cæſaris amicos: quorum C. Oppius , quaſi planè defenſione,ac patrocinio res egeret:librum ædidit,non eſſe Cæſaris filium,quem Cleopatra dicat. Helius Cinna TRIB. PLEB. pleriſq; confeſſus eſt, habuiſſe ſe ſcriptam paratãq; legem,quã Cæſar ferre iuſſiſſet:quũ ipſe abeſſet,uti uxores liberorum quærendorũ cauſa:quas,& quot ducere uellent,liceret. Ac ne cui dubiũ omnino ſit,& impudicitiæ eũ:& adulteriorũ flagraſſe infamia,Curio pater,quadam eũ oratione,omniũ mulierũ uirũ,& omniũ uirorũ mulierem,appellat.

Librum ædidit nõ eſſe, p eo quod eſt libro ædito teſtatus eſt.

53 VIni parciſſimum,ne inimici quidẽ negauerunt. Verbum M. Catonis eſt: unum ex omnibus Cæſarem,ad euertendam Remp. ſobrium acceſſiſſe. Nam circa uictum C.Oppius adeo indifferentem docet:ut quõdam ab hoſpite conditum oleum,pro uiridi appoſitum,aſpernantibus cæteris, ſolũ etiã largius dicat appetiſſe:ne hoſpitẽ,aut negligẽtiæ,aut ruſticitatis uideret arguere.

Indifferens, p eo,qui nõ diſcernit aut curat.

54 ABſtinentiam,neq; in imperijs,neq; in magiſtratibus præſtitit. Vt ẽm quidam monumẽtis ſuis teſtati ſunt,in Hiſpania à Proconſule,& à ſocijs pecunias accepit,emendicatas in auxilium æris alieni,& Luſitanorum quædã oppida:q̃q̃ nec imperata detrectarent,& aduenienti portas patefacerẽt, diripuit hoſtiliter. In Gallia fana templáq; deûm donis referta expilauit: urbes diruit, ſæpius ob prædam,q̃ ob delictum:unde factum,ut auro abundaret : terniſq; milibus nummum in libras promercale,per Italiã prouinciaſq; diuenderet. In primo cõſulatu tria milia pondo auri furatus è Capitolio:tãtundẽ inaurati æris repoſuit. Societates,ac regna precio dedit:ut qui uni Ptolemæo ,ppe VI M̃. talẽtorũ, ſuo Pompeijq; nomine abſtulerit: poſtea uero euidẽtiſſimis rapinis,ac ſacrilegijs,& onera bellorũ ciuiliũ & triumphorũ,ac munerũ ſuſtinuit impendia.

Eloquentia

55 Eloquentia militari: qua re aut æquauit præstantissimorũ gloriam, aut excessit: post accusationem Dolabellæ, haud dubie principibus patronis annumeratus est. Certe Cicero ad Brutũ oratores enumerans, negat se uidere cui Cæsar debeat cedere: aitq; eum elegantem splendidam quoq;, ac etiam magnificam, ac generosam quodammodo rationem dicendi tenere: & ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit: Quid? oratorum quem huic antepones eorũ, qui nihil aliud egerunt? Quis sententijs aut acutior, aut crebrior? Quis uerbis aut ornatior, aut elegãtior? Genus eloquẽtiæ duntaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus uidetur: cuius etiam ex oratione, quæ inscribitur pro Sardis, ad uerbum, nonnulla transtulit in diuinationem suam. Pronunciasse autẽ dicitur uoce acuta, ardenti motu, gestúq; nõ sine uenustate. Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quædam feruntur pro Q. Metello: nõ immerito Augustus existimat magis ab actuarijs exceptam, male subsequentibus uerba dicentis, q̃ ab ipso æditam. Nam in quibusdam exemplaribus inuenio: ne inscriptam quidem pro Metello, sed, quam scripsit Metello, quum ex persona Cæsaris sermo sit: Metellum, seq̃ aduersus cõmunium obtrectatorũ criminationes purgantis. Apud milites quoq; in Hispania: idem Augustus uix ipsius putat, quæ tamẽ duplex fertur: una quasi priore habita prælio: altera posteriore, quo Asinius Pollio, ne tempus quidem concionandi habuisse eum dicit, subita hostium incursione.

Actuarij, ab actis.

Subsequi, παρακολουθεῖν.

56 Reliquit & rerum suarum commentarios, Gallici, ciuilisq; belli Pompeiani. Nam Alexandrini, Africiq;, & Hispaniensis, incertus autor est. Alij enim Oppium putant, alij Hircium: qui etiã Gallici belli nouissimũ, imperfectumq; librum suppleuerit: de cõmentarijs Cicero in eodẽ Bruto, sic refert: Commentarios scripsit ualde quidem probandos, nudi sunt, recti, & uenusti: omni ornatu orationis, tanq̃ ueste detracta: sed dum uoluit alios habere, parata unde sumerent, qui uellent scribere historiam: ineptis gratum fortasse fecit, qui illa uolunt calamistris inurere: sanos quidem homines scribendo deterruit. De eisdẽ commentarijs Hircius ita prædicat: adeo probantur omniũ iudicio, ut prærepta, nõ præbita facultas scriptoribus uideať. Cuius tamẽ rei maior nostra, q̃ reliquorũ est admiratio. Cæteri enim q̃ bene atq; emẽdate: nos etiam q̃ facile atq; celeriter eos perscripserit, scimus. Pollio Asinius parum diligenter, parumq; integra ueritate compositos putat. Quum Cæsar pleraq; & quæ per alios erant gesta, temere crediderit: & quæ per se uel consulto, uel etiam memoria lapsus, perperam ædiderit. Existimatq; rescripturũ, & † correcturũ fuisse. Reliquit & de Analogia libros duos, & Anticatones totidem: ac † præterea Poema quod inscribitur Iter. Quorum librorũ primos in transitu Alpium, quũ ex citeriore Gallia conuentibus peractis, ad exercitum rediret, sequentes sub tempus Mundensis prælij, fecit: nouissimũ dum ab urbe in Hispaniam ulteriorem IIII. & XX. die peruenit. Epistolæ quoq; eius ad Senatum extant, quas primum uidetur ad paginas, & formã memorialis libelli conuertisse, quũ antea COSS. & duces non nisi transuersa charta scriptas mitterẽt. Extant & ad Ciceronem: item ad familiares

Cõmentarij rerũ, & Cõmẽtarij Cæsaris.

Als † corrupturũ Als † postea.

Rescripturũ, pro denuo scripturum.

Libellus memorialis, scriptum memoriæ causa paratum.

domesticis de rebus, in quibus siqua occultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarũ ordine, ut nullum uerbum effici posset: quæ siquis inuestigare & persequi uellet, quartam elementorum literam, id est, d pro a, & perinde reliquas commutet. Feruntur & à puero, & ab adolescentulo quædam scripta: ut laudes Herculis, Tragœdia Oedipus: item dicta collectanea: quos omnes libellos uetuit Augustus publicari, in epistola, quam breuem admodum, ac simplicem ad Pompeium Macrum, cui ordinandas Bibliothecas delegauerat, misit.

57 ARmorum & equitandi peritissimus, laboris ultra fidem patiens erat, in agmine nonnunquam equo, sæpius pedibus anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset. Longissimas uias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rheda centena passuum millia in singulos dies: si flumina morarentur nando traijciens, uel innixus inflatis utribus, ut persæpe nuncios de se præuenerit.

Conficere uias, pro itinera.

58 INobeundis expeditionibus, dubium cautior, an audencior. Exercitum neque per insidiosa itinera duxit unquam, nisi perspeculatus locorũ situs: neque in Britanniam transuexit, nisi ante per se portus & nauigationem, & accessum ad insulam explorasset. Ad idem obsessione castrorũ in Germania nunciata per stationes hostium, Gallico habitu penetrauit ad suos. A Brundusio Dyrrachium inter oppositas classes hyeme transmisit. Cessantibusque copijs, quas subsequi iusserat: quum ad accersendas frustra sæpe misisset, nouissime ipse clam noctu paruulum nauigium solus obuoluto capite conscendit, neque aut quis esset ante detexit, aut gubernatorem cedere aduersæ tempestati passus est, quàm penè obrutus fluctibus.

Trãsmittere, pro traijcere mare.

59 NE religione quidem ulla à quoque incepto absterritus unquam, uel retardatus est. Quũ immolanti aufugisset hostia, profectionem aduersus Scipionẽ & Iubam non distulit. Prolapsus etiã in egressu nauis uerso ad melius omine: teneo te (inquit) Africa. Ad eludendas autem uaticinationes, quibus felix & inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, despectissimum quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium uitæ, Salutioni cognomen erat, secum in castris habuit.

60 PRælia non tantum destinato, sed ex occasione sumebat, ac sæpe ab itinere statim interdum spurcissimis tempestatibus: quũ minime quis moturum putaret, nec nisi tempore extremo ad dimicandum cunctantior factus est, quo sæpius uicisset, hoc minus experiendos casus opinans: nihilque se tantum acquisiturum uictoria, quãtum auferre calamitas posset. Nullum unquam hostem fudit, quem nõ castris quoque exueret. Ita nullum spacium perterritis dabat. Ancipiti prælio equos dimittebat, & in primis suum, quo maior permanendi necessitas imponeretur, auxilio fugæ erepto.

61 VTebatur autem equo insigni, pedibus propè humanis, & in modum digitorum ungulis fissis, quem natum apud se, quum aruspices imperium orbis terræ significare domino pronunciassent, magna cura aluit, nec patientem sessoris

Instar, p signo substantiue.

tem sessoris alterius, primus ascendit, cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis postea dedicauit.

Pro æde, ante ædem.

62 INclinatam aciem solus sæpe restituit, obsistens fugiẽtibus, retinensq; singulos, & contortis faucibus conuertens in hostem: & quidem adeo plerunq; trepidos, ut Aquilifer moranti cuspide sit comminatus. Alius in manu detinentis reliquerit signum.

63 NOn minora illa constantiæ eius, imo maiora etiam indicia fuerunt. Post aciem pharsalicam quũ præmissis in Asiam copijs per angustias Hellesponti uictor nauicula trajceret: L. Cassium partis aduersæ cum decem rostratis nauibus obuium sibi, neq; refugit, & cominus tendens, ultro ad deditionem hortatus, supplicem ad se recepit.

64 ALexandriæ circa oppugnationem pontis, eruptione hostium subita compulsus in scapham pluribus eodem præcipitantibus, cum desilisset in mare, nando per ducentos passus euasit ad proximam nauem, elata leua, ne libelli, quos tenebat madefierent: paludamentum mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis.

65 MIlitem neq; à moribus, neq; à fortuna probabat, sed tantum à uiribus, tractabatq; pari seueritate, atq; indulgẽtia. Non enim ubiq; ac semper, sed cum hostis in proximo esset, coercebat, tum maxime exactor grauissimus disciplinæ, ut neq; itineris, neq; prælij tempus denũciaret, sed paratum & intentum momẽtis omnibus, quo uellet subito, educeret. Quod etiam sine causa plerũq; faciebat, præcipue pluuijs & festis diebus. Ac subinde obseruandum se admonens, repẽte interdiu uel nocte subtrahebat, augebatq; iter, ut serius subsequentes defatigaret.

66 FAma uero hostilium copiarum perterritos nõ negando minuendóue, sed insuper amplificando, ementiendóq; confirmabat. Itaq; quum expectatio aduentus Iubæ terribilis esset, conuocatis ad concionem militibus: Scitote (inquit) paucissimis his diebus regem affuturũ cum X̄. legionibus, equitum X̄X̄X̄. leuis armaturæ C̄. milibus, elephantis C̄C̄C̄. Proinde desinant quidam quærere ultra, aut opinari, mihiq; (qui compertum habeo) credant, aut quidem uetustissima naue impositos, quocũq; uento, in quascunq; terras, iubeo auehi.

Alias iubebo.

67 DElicta neq; obseruabat omnia, neq; pro modo exequebatur, sed desertorum ac seditiosorum & inquisitor, & punitor acerrimus: conniuebat in cæteris: ac nõnunq; post magnam pugnam atq; uictoriam remisso officiorũ munere, licentiam omnem passim lasciuiendi permittebat, iactare solitus, milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse: nec milites eos pro concione, sed blandiori nomine commilitones appellabat: habebatq; tam cultos, ut argento & auro politis armis ornaret: simul & ad speciem, & quo tenaciores eorum in prælio essent metu damni. Diligebat quoq; usqueadeo, ut audita clade Titurianа, barbam capillumq; summiserit: nec ante dempserit, q̃ uindicasset. Quibus rebus & deuotissimos sibi, & fortissimos reddidit.

INgresso ciuile bellum, centuriones cuiusq; legionis singulos equites è uiatico suo obtulerunt, & uniuersi milites gratuitam & sine frumẽto stipendióq; operam, quum tenuiorum tutelam locupletiores in se contulissent, neq; in tam diuturno spacio quisq̃ omnino desciuit, pleriq; capti concessam sibi sub conditione uitam, si militare aduersus eum uellent, recusarunt. Famem & cæteras necessitates non quũ obsiderẽtur modo, sed etiam si alios ipsi obsiderent, tantopere tolerabãt, ut Dyrrachina munitione Pompeius, uiso genere panis ex herba (quo sustinebantur) cum feris sibi rem esse dixerit, amoueritq; ocyus, nec cuiq̃ ostendi iusserit, ne patientia & pertinacia hostis, animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicauerint, testimonio est, qd' aduerso semel apud Dyrrachium prælio, pœnam in se ultro depoposcerunt, ut consolandos eos magis Imperator, q̃ puniendos habuerit. Cæteris prælijs innumeras aduersariorum copias multis partibus ipsi pauciores facile superauerunt. Deniq; una sextæ legionis cohors præposita castello, quatuor Pompeij legiones per aliquot horas sustinuit, penè omnis confixa multitudine hostilium sagittarum, quarum C̄. ac X̄X̄X̄. milia intra uallum reperta sunt. Nec mirum siquis singulorum facta respiciat, uel Cassij Scæuæ Centurionis, uel C. Acilij militis, ne de pluribus referã. Scæua excusso oculo, transfixus fœmore & humero, C̄. & X̄X̄. ictibus scuto perforato, custodiam portæ commissi castelli retinuit. Acilius nauali ad Massiliam prælio, iniecta in puppem hostium dextra, & abscissa, memorabile illud apud Græcos Cynegeri exemplum imitatus, transiliuit in nauem, umbone obuios agens. 68

SEditionem per decem annos Gallicis bellis nullam omnino mouerunt, ciuilibus aliquas: sed ut celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, q̃ autoritate. Non enim cessit unq̃ tumultuantibus, atq; etiam obuiam semper ijt: & nonam quidem legionem apud Placentiam, quanq̃ adhuc in armis Pompeius esset, totã cum ignominia missam fecit: ægréq; post multas & supplices preces, nec nisi exacta de sontibus pœna, restituit. 69

DEcumanos autem Romæ cum ingentibus minis, summóq; etiam urbis periculo missionem & præmia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, neq; adire cunctatus est, quanq̃ deterrentibus amicis, neq; dimittere: sed una uoce, qua Quirites eos pro militibus appellarat, tam facile circumegit, & flexit, ut ei milites esse confestim responderint: & q̃uis recusantem ultro in Africam sint secuti, ac sic quoq; seditiosissimum quenq; & prædæ, & agri destinati tertia parte mulctauit. 70

STudium & fides erga clientes ne iuueni quidem defuerunt. Masintham nobilem iuuenem, quũ aduersus Hiempsalem regem tam enixe defendisset, ut Iubæ regis filio in altercatione barbam inuaserit: stipendiarium quoq; pronunciatũ, & abstrahentibus statim eripuit, occultauitq; apud se diu, & mox ex prætura poficiscens in Hispaniam, inter officia statim prosequentium, fascésq; lictorum lectica sua auexit. 71

Amicos

72 AMicos tanta semper facilitate indulgentiaq; tractauit, ut C. Oppio comitanti se per syluestre iter: correptóque subita ualetudine: & in diuersorio loco, quod unum erat, cesserit: & ipse humi, ac sub diuo accubuerit. Iam autem rerum potens, quosdam etiam infimi generis ad amplissimos honores prouexit: quum ob id culparetur, professus palàm, si grassatorum & sicariorum ope in tuenda sua dignitate usus esset; talibus quoq; se parem gratiam relaturum.

73 SImultates contra nullos tam graues excepit unquã: ut non occasione oblata libens deponeret. C. Memmij, cuius asperrimis orationibus, non minore acerbitate rescripserat, etiam suffragator mox in petitione consulatus fuit. C. Caluo post famosa epigrammata de reconciliatione per amicos agenti, ultro ac prior scripsit. Valerium Catullum, à quo sibi uersiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita, non dissimulauerat satisfacientem, eadem die adhibuit cœnæ: hospitióq; patris eius, sicut consueuerat, uti perseuerauit.

74 SEd & in ulciscendo natura lenissimus. Piratas, à quibus captus est, quum in deditionem redegisset: quoniam suffixurum se cruci ante iurauerat: iugulari prius iussit, deinde suffigi. Cornelio Phagitæ, cuius quondam nocturnas insidias æger ac latens, ne perduceretur ad Syllam, uix præmio dato euaserat: nũquã nocere sustinuit. Philomonem à manu seruum, qui necem suam per uenenum inimicis promiserat: non grauius quam simplici morte punijt. In P. Clodium Pompeiæ uxoris suæ adulterum, atq; eadem causa pollutarum cerimoniarum reum testis citatus, negauit se quicquam comperisse, quamuis & mater Aurelia, & soror Iulia, apud eosdem iudices, omnia ex fide retulissent: interrogatusq; cur igitur repudiasset uxorem: quoniam, inquit, meos tam suspicione, q; crimine iudico carere oportere.

Sustinuit nocere, pro uoluit, siue animum induxit, aut certe potuit ut Græci ἐθέλημα nõnũq; dicunt.

75 MOderationem uero clementiamq;, tum in administratione, tum in uictoria belli ciuilis admirabilem exhibuit. Denunciante Pompeio pro hostibus se habiturum, qui R.P. defuissent: ipse medios & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronunciauit. Quibus autem ex commẽdatione Pompeij ordines dederat: potestatem transeundi ad eum omnibus fecit, Motis apud Hilerdã deditionis cõditionibus, quũ assiduo inter utrasq; partes usu, atq; cõmercio Affranius ac Petreius deprehensos intra castra Iulianos subita pœnitẽtia interfecissent: admissam in se perfidiã nõ sustinuit imitari. Acie pharasalica proclamauit, ut ciuibus parceretur, deincepsq; nemini non suorum, quem uellet unum, partis aduersæ seruare concessit: nec ulli perijsse: nisi in prælio reperiuntur: Exceptis duntaxat Affranio & Fausto & L. Cæsare iuuene: ac ne hos quidem uoluntate ipsius interemptos putant. Quorum tamen & Affranius & Faustus priores post impetratam ueniam rebellauerunt: & Cæsaris libertis, seruisq; eius ferro, & igni crudelem in modum enectis, bestias quoq; ad munus populi comparatas contrucidauerant. Deniq; tempore extremo etiam quibus nondum ignouerat, cunctis in Italiam redire permisit:

si sub exceptione polliceri: si tamen per Pontium Aquilam licuerit.

79 ADiecit ad tam insignem despecti Senatus contumeliam, multo arrogantius factum. Nam quum sacrificio latinarum reuertente eo inter immodicas: ac nouas populi acclamationes: quidam è turba statuæ eius coronam lauream candida fascia præligatam imposuisset: & TRIB. PLEB. Epidius Marulus Cæsetiusq; Flauus coronæ fasciam detrahi, hominemq; duci in uincula iussissent: dolens seu parum prospere motam regni mentionem: siue ut ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi: tribunos grauiter increpitos potestate priuauit: neq; ex eo infamiam affectati etiam Regij nominis discutere uoluit: q̄q; & †Plebi regem se salutanti, Cæsarem se, non Regem esse responderit, & Lupercalibus, pro rostris à COS. Antonio admotum sæpius capiti suo diadema reppulerit: atq; in capitolium Ioui OPT. MAX. miserit. Quinetiã uaria fama percrebuit migraturum Alexandriam: uel Ilium translatis simul opibus imperij, exhaustáq; Italia, delectibus, & procuratione urbis amicis permissa. Proximo autem Senatu percrebuit fama L. Cottam XV uirum sententiam dicturum: ut quoniam libris fatalibus contineretur Parthos, nisi à Rege non posse uinci: Cæsar rex appellaretur.

Als† plebeio

80 QVæ causa coniuratis maturandi fuit, destinata negocia, ne assentiri necesse esset. Consilia igitur dispersim antea habita: & quæ sæpe bini terniúe ceperant, in unum omnes contulerunt: ne populo quidem iam præsenti statu læto: sed clàm palámq; detrectante dominationem: atq; assertores flagitante. Peregrinis in Senatum allectis libellus propositus est. Bonum factum, ne quis Senatori nouo curiam monstrare uelit: & illa uulgo canebantur. Gallos Cæsar in triumphum ducit. Iidem in curia Galli brachas deposuerunt, latum clauum sumpserunt. Q. Maximo suffecto, trimestriq; COS. theatrum introeunte. Quum lictor animaduerti ex more iussisset: ab uniuersis conclamatum est: non esse COS. eum, post remotos Cæsetium & Marulum tribunos: reperta sunt proximis comitijs complura suffragia COSS. eos declarantium. Subscripsere quidam L. Bruti statuæ, Vtinam uiueres. Item ipsius Cæsaris statuæ.

Bonũ factũ, pro recte fiet

Brutus, quia reges eiecit COS. primus factus est.
Hic quia COSS. eiecit, rex postremo factus est.

Trochaici

Conspiratum est in eum à LX. amplius. C. Cassio, M. q; & † Decio Bruto principibus conspirationis: qui primum cunctati, utrum ne illum in campo per comitia tribus ad suffragia uocantem: partibus diuisis è ponte deijcerent, atq; exceptum trucidarent: an in sacra uia, uel in aditu theatri adorirentur: postquam Senatus Idibus Martijs in Pompei curiam edictus est: facile tempus & locum prætulerunt.

Als† Decimo.

Sexaginta amplius, plures sexaginta.

81 SEd Cæsari futura cædes euidentibus prodigijs denunciata est. Paucos ante mẽses, quũ in colonia Capua deducti lege Iulia Coloni, ad extruẽdas uillas sepulchra uetustissima disijcerent: idq; eo studiosius facerẽt, quod aliquantum uasculorũ operis antiqui scrutantes reperiebãt: tabula ænea in monumento, in quo dicebat̃ Capys cõditor Capuæ sepult⁹, inuẽta est: cõscripta literis uerbisq;

Græcis

Græcis hac sentētia. Quādo ossa Capys detecta essent, fore, ut Iulo prognatus manu cōsanguineorū necaret: magnisq; mox Italiæ cladib⁹ uindicaret: Cuius rei, ne quis fabulosam, aut cōmentitiā putet, autor est Cor. Balbus familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus equorū greges: quos in traijciēdo Rubicone flumine cōsecrarat: ac uagos sine custode dimiserat cōperijt pertinacissime pabulo abstinere: ubertimq; flere: & immolantē Aruspex Spurina monuit: caueret periculū quod non ultra Martias Idus proferretur. Pridie autem easdē Idus auē Regaliolum cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferentem, uolucres uarij generis ex proximo nemore persecutæ, ibidem discerpserunt. Ea uero nocte cui illuxit dies cædis: & ipse sibi uisus est per quietem interdum supra nubes uolitare, alias cū Ioue dextras iungere, & Calpurnia uxor imaginata est, collabi fastigium domus, maritumq; in gremio suo confodi: ac subito cubiculi fores spōte patuerunt. Ob hæc simul & ob infirmam ualitudinem diu cunctatus, an se contineret: & quæ apud Senatum proposuerat agere differret: tandē Decimo Bruto adhortante ne frequentes, ac iamdudū opperienteis destitueret: quinta fere hora progressus est: libellumq; insidiarum indicem, ab obuio quodā porrectum, libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat: quasi mox lecturus commiscuit. Dein pluribus hostijs cæsis, cum litare non posset: introijt curiam, spreta religione: Spurināq; irridēs, & ut falsum arguens: quod sine ulla noxa, Idus Martiæ adessent, ꝗ̄ꝗ̄ is uenisse quidem eas diceret, sed non præterisse.

Regaliolus auis.
Nocti illuxit dies, quæ secuta est proxime.
Vxor imaginata est, pro uxori uisum est p̄ somniū

82

ASsidentem conspirati, specie officij circūsteterunt: ilicóq; Cimber Tullius qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus propius accessit: renuentiq; & gestu in aliud tempus differenti, ab utróq; humero togam apprehendit: deinde clamantem, Ista quidem uis est: alter Casca aduersum uulnerat paulum infra iugulum: Cæsar Cascæ brachium abreptū graphio traiecit: conatusq; prosilire, alio uulnere tardatus est: utq; animaduertit undiq; se strictis pugionibus peti: toga caput obuoluit, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit: quo honestius caderet etiam inferiore corporis parte uelata: atq; ita tribus & uiginti plagis confossus est: uno modo ad primum ictum gemitu sine uoce ædito: & si (ut tradiderunt quidam) M. Bruto irruenti dixisse, καί σύ τέκνον; Exanimis diffugientibus cūctis aliquādiu iacuit: donec lecticæ impositum dependente brachio, tres seruuli domum retulerunt: nec in tot uulneribus, ut† Antistius medicus existimabat, letale ullum repertū est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus coniuratis corpus occisi in Tyberim trahere, bona publicare, acta rescindere, sed metu M. Antonij COS. & magistri equitum Lepidi, destiterunt.

Als† Antius.

83

POstulante ergo L. Pisone socero, testamentum eius aperitur: recitaturq; in Antonij domo, quod Idibus Septembribus proximis in Lauicano suo fecerat: demandaueratq; uirgini Vestali Maximæ. Q. Tubero tradit hæredem ab eo scribi solitū ex consulatu ipsius primo, usq; ad initium ciuilis belli, Cn. Pompeium: idq; militibus pro concione recitatum, sed nouissimo testamēto, tres instituit hæredes sororum nepotes. C. Octauium ex dodrante, & L. Pi-

Sororū nepotes, p̄ ex sororib⁹ nepotes.

narium: & Q. Pedium ex quadrante. Reliquos in ima cera. C. Octauium etiã in familiam, nomen'q; adoptauit: †pluresq; percussorum in tutoribus filij, siquis sibi nasceretur, nominauit. Decimũ Brutum etiam in secundis hæredibus. Populo hortos circa Tyberim, publice & uiritim trecenos sestertios legauit.

Al's †plerosq;

Sestertius, nũmus genere mascu lino.

84 FVnere indicto rogus extructus est in Martio campo iuxta Iuliæ tumulũ: & pro rostris aurata ædes ad simulacrũ templi Veneris genitricis collocata, intrá'q; lectus eburneus auro, ac purpura stratus, & ad caput trophæũ cum ueste, in qua fuerat occisus. Præferentibus munera (quia suffecturus dies nõ uidebatur) præceptũ, ut omisso ordine, quibus quisq; uellet itineribus urbis, portaret in campũ. Inter ludos cantata sunt quædam ad miseratione & inuidiam cædis eius accõmodata, ex Pacuuij armorum iudicio,

Men me seruasse, ut essent qui me perderent?

Et ex Electra Atilij ad similẽ sententiã. Laudationis loco, COS. Antonius per præconẽ pronũciauit SENAT. CONS. quo omnia ei diuina simulatq; humana decreuerat. Item iusiurandũ, quo se cuncti pro salute unius astrinxerãt, quibus perpauca à se uerba addidit: lectum pro rostris in forũ magistratus, & honoribus functi, detulerunt. Quem quũ pars in Capitolini Iouis cella cremare, pars in curia Pompeij destinaret, repente duo quidã gladijs succincti, ac bina iacula gestantes, ardentibus cereis succẽderunt, cõfestím'q; circũstantiũ turba uirgulta arida, & cũ subsellijs tribunalia: quicquid præterea ad manũ aderat, cogessit: deinde tibicines & scenici artifices uestem, quã ex instrumẽto triumphorũ ad præsentẽ usum induerant, detractã sibi atq; discissam, iniecere flammæ, & ueteranorum militũ legionarij arma sua, quibus exculti funus celebrabãt. Matronæ etiã pleræq; ornamẽta sua quæ gerebãt, & liberorũ bullas atq; prætextas. In summo publico luctu exterarũ gentiũ multitudo circulatim suo quæq; more lamẽtata est, præcipuéq; Iudæi, qui etiã noctibus continuis bustum frequentarunt.

85 PLebs statim à funere ad domum Bruti & Cassij cum facibus tetendit, atq; ægre repulsa, obuiũ sibi Helium Cinnam per errorem nominis, quasi Cornelius esset is, quem grauiter pridie cõcionatum de Cæsare requirebat, occidit, caput'q; eius præfixum hastæ circũtulit. Postea solidam columnã prope XX. pedũ lapidis Numidici in foro statuit, scripsitq; PARENTI PATRIAE. Apud eam longo tempore sacrificare, uota suscipere, controuersias quasdam interposito per Cæsarem iureiurando distrahere, perseuerauit.

86 SVspicionem Cæsar quibusdam suorum reliquit, neq; uoluisse se diutius uiuere, neq; curasse quod ualitudine minus prospera uteretur: ideóq;, & quæ religiones monerent, & quæ renũciarent amici, neglexisse. Sunt qui putent confisum eum nouissimo illo SENAT. CONS. ac iureiurando etiã custodias Hispanorum cum gladijs inspectantium se remouisse, alij ediuerso opinatũ, insidias undiq; imminẽtes, subire semel, quàm cauere semper. Solitũ ferunt dicere, non tam sua, quàm R. P. interesse, uti saluus esset, se iampridem potentiæ, gloriǽq; abunde adeptum. Rempub. siquid sibi eueniret, neq; quietam fore, & aliquanto deteriore conditione ciuilia bella subituram.

Abunde potentiæ, gloriæq;, pro satis

Illud planè

ILlud plane inter omnes fere constitit, talem ei mortem penè ex sententia obtigisse: nam & quondam cum apud Xenophontem legisset, Cyrum ultima ualitudine mandasse quædam de funere suo: aspernatus tam lentum mortis genus, subitam sibi celeremq; optauerat: & pridie q̃ occideretur, in sermone nato super cœnam apud M. Lepidum, quisnam esset finis uitæ commodissimus, repentinum inopinatumq; prætulerat. 87

PEriit VI. & L. ætatis anno: atq; in deorum numerum relatus est: nõ ore modo decernentium: sed & persuasione uulgi. Siquidem ludis, quos primo cõsecratos ei hæres Augustus ædebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit: exoriens circa undecimam horam: creditumq; est animam esse Cæsaris in cælum recepti: & hac de causa simulacro eius in uertice additur stella. Curiam in qua occisus est, obstrui placuit: Idusq; Martias parricidium nominari: ac ne unq̃ eo die Senatus ageretur. 88

PErcussorum autem ferè, neq; triennio quisq; amplius superuixit, neq; sua morte defunctus est. Dãnati omnes. Alius, alio casu periit: pars naufragio: pars prælio: nonnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem uiolauerant, interemerunt. 89

C. SVETONII TRANQVIL.

D. OCTAVIVS CAESAR AVGVSTVS.

GENTEM OCTAVIAM VELITRIS PRAECIPUÃ olim fuisse, multa declarãt. Nã & uicus celeberrima parte oppidi, iampridem Octauius uocabat': & ostẽdebatur ara Octauio cõsecrata, qui bello dux finitimo, quũ forte Marti rem diuinam faceret, nunciata repente hostis incursione, semicruda exta rapta foco prosecuit: atq; ita prælium ingressus, uictor rediit. Decretum etiam publicum extabat, quo caue batur, ut quoq; anno in posterũ simili modo exta Marti redderentur: reliquiæq; ad Octauios referrentur. 1

Finitimum bellũ, qd' cũ finitimis geritur.

EA gens à Tarquinio Prisco Rege, inter Romanas gentes allecta in Senatum: mox à Seruio Tullio in patricias transducta, procedẽte tempore ad plebem se contulit: ac rursus magna ui per D. Iulium in patriciatum rediit. Primus ex hac magistratum populi suffragio cœpit C. Ruffus. Is quæstorius Cn. & C. procreauit. A quibus duplex Octauiorum familia defluxit, cõditione diuersa. Siquidẽ Cn. & deinceps ab eo reliqui omnes, functi sunt honoribus summis. At C. eiusq; posteri, seu fortuna, seu uoluntate, in equestri ordine constitere, usq; ad Augusti patrem. Proauus Augusti secundo punico bello, stipendia in Sicilia tribunus militum fecit, Aemilio Pappo Imperatore. Auus municipalibus magi- 2

Als Seruilio

Patriciatus, pro ordine, siue dignitate patriciorũ

libus magisteriis contentus abundante patrimonio tranquillissime senuit. Sed hæc alij. Ipse Augustus nihil amplius, quam equestri familia ortum se scribit uetere, ac locuplete, & in qua primus senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proauum exprobrat Restionem, ex pago Thurino, auum argentarium. Nec quicquam ultra de paternis Augusti maioribus reperi.

3 OCtauius pater à principio ætatis & re, & æstimatione magna fuit: ut equidem mirer hunc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter diuisores, operasque campestres proditum. Amplis enim innutritus opibus, honores & adeptus est facile, & egregie administrauit. Ex prætura Macedoniam sortitus fugitiuos, residuam Spartaci, & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere deleuit, negocio sibi in senatu extra ordinem dato. Prouinciæ præfuit non minore iustitia, quam fortitudine. Nanque Bessis, ac Thracibus magno prælio fusis, ita socios tractauit, ut epistolæ M. T. Ciceronis extent, quibus Q. fratrem eodem tempore parum secunda fama proconsulatum Asiæ administrantem hortatur, & monet, imitetur in promerendis socijs uicinum suum Octauium.

4 DEcedens Macedonia priusquam confiteri se candidatum consulatus posset: morte obijt repentina, superstitibus liberis Octauia maiore, quam ex Ancharina, & Octauia minore item Augusto, quos ex Accia tulerat. Accia, Mantio Balbo, & Iulia sorore C. Cæsaris, genita est. Balbus paterna stirpe aricinus multis in familia senatorijs imaginibus, à matre magnum Pompeium arctissimo contingebat gradu, functusque honore præturæ inter XX uiros, agrum Campanum plebi Iulia lege diuisit. Verum idem Antonius despiciens etiam maternam Augusti originem, proauum eius Afri generis fuisse, & modo unguentariam tabernam, modo pistrinum Aritiæ exercuisse obijcit. Cassius quidem Parmensis quadam epistola, non tantum ut pistoris, sed etiam ut nummularij nepotem sic taxat Augustum. Materna tibi farina siquidem ex crudissimo Aritiæ pistrino, hanc pinsit manibus colybo decoloratis nerulonensis mensarius.

5 NAtus est Augustus, M. T. Cicerone, & Antonio COSS. IX Cal. Octobris pauloante solis exortum, regione palatij, ad capita bubula, ubi nunc sacrarium habetur, aliquanto post, quam excessit, constitutum. Nam ut senatus actis continetur, cum C. Lectorius adolescens patricij generis, in deprecanda grauiore adulterij poena, præter ætatem atque natales, hoc quoque patribus conscriptis allegaret, se esse possessorem, ac uelut æditumum Soli, quod primum D. Augustus nascens attigisset, peteretque donari, quasi proprio suo ac peculiari deo, decretum est, ut ea pars domus consecraretur.

6 NVtrimentorum eius ostenditur adhuc locus in auito suburbano iuxta Velitras permodicus, & cellæ penuariæ instar, tenetque uicinitatem opinio, tanquam & natus ibi sit. Huc introire nisi necessario & caste religio est, concepta opinione ueteri, quasi temere adeuntibus horror quidam & metus† obijciatur: sed & mox confirmata est. Nam cum possessor uillæ nouus, seu forte, seu tentandi causa cubitum se eo contulisset: euenit, ut post paucissimas noctis horas exturbatus inde subita ui & incerta penè semianimis cum strato simul ante fores inueniretur.

als† adijciat.

INfanti cognomen Thurino inditum est in memoriam maiorũ originis, uel quod in regiõe Thurina recens eo nato, pater Octauius aduersus fugitiuos prospere rem gesserat. Thurinum cognominatũ satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculã eius æream ueterem, ferreis, ac pene iam exolescentibus literis hoc nomine inscriptam, quæ dono à me principi data inter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis per contumeliã sæpe Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius q̃ mirari se rescribit, pro opprobrio nomẽ prius sibi obijci. Postea C. Cæsaris, & deinde Augusti cognomẽ assumpsit, alterũ testamento maioris auunculi, alterũ Munatij Planci sententia, cum quibusdam censentibus Romulum appellari oportere, quasi & ipsum cõditorem urbis præualuisset, ut Augustus potius uocaretur, non tantum nouo, sed etiam ampliore cognomine, quod loca quoq; religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicãtur, ab auctu, uel ab auium gestu gustúue, sicut etiam Ennius docet scribens, 7

Augusto augurio postq̃ indyta condita Roma est.

QVadrimus patrem amisit, duodecimum annum agens Auiam Iuliam defunctam pro cõcione laudauit. Quadriennio post uirili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est, quãquàm expers belli propter ætatem. Profectum mox auunculum in Hispanias aduersus Cn. Pompeij liberos, uix tum firmus à graui ualetudine, per infestas hostibus uias paucissimis comitibus, naufragio etiam facto subsecutus magnopere demeruit, approbata cito etiam morum indole super itineris industriam. Cæsare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos, & inde in Parthos destinante, præmissus Apolloniam, studijs uacauit. Vtq; primum occisum eum, hæredemq; se cõperit: diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id quidem consilium, ut præceps, immaturumq; omisit. Cæterum urbe repetita, hæreditatem adijt dubitante matre, Vitrico uero Martio Philippo consulari multum dissuadente. Atq; ab eo tempore exercitibus comparatis, primum cum M. Antonio, Marcóq; Lepido, dein tantum cum Antonio per duodecim ferè annos, nouissime per quatuor & XL. solus Remp. tenuit. 8

PRoposita uitæ eius uelut summa, partes singillatim neq; per tempora, sed per species exequar, quo distinctius demonstrari cognosciq; possint. Bella ciuilia quinq; gessit, mutinense, philippense, perusinum, siculum, actiacum. Ex quibus primum, ac nouissimum aduersus M. Antonium: secundum aduersum Brutum, & Cassium: tertium aduersum L. Antonium triumuiri fratrem: quartum aduersus Sextum Pompeium Cn. Pompeij filium. Omnium bellorũ initium, & causam hinc sumpsit, nihil conuenientius ducens, q̃ necem auunculi uindicare, tueriq; acta. 9

COnfestim ut Apollonia redijt, Brutum, Cassiũq; etiam nec opinantes, & quia præuisum periculũ subterfugerant legibus aggredi, reosq; cædis absentes deferre statuit. Ludos autẽ uictoriæ Cæsaris non audentibus facere, quibus obtigerat id munus, ipse ædidit. Et quo cõstãtius cætera quoq; exequeret', 10

in locum

in locum TRIB. PLEB. forte demortui candidatũ petitorem se ostendit, quãq; patricius necdum senator. Sed aduersante conatibus suis M. Antonio COS. quẽ uel præcipuũ adiutorẽ sperauerat: ac ne publicũ quidẽ, & translatitiũ ulla in re sibi sine pactione grauissimæ mercedis impertiente, ad optimates se cõtulit: quibus eũ inuisum sentiebat, maxime quod D. Brutũ obsessum Mutinæ ꝓuincia à Cæsare data, & per senatum cõfirmata, expellere armis niteretur. Hortantibus itaq; nõnullis percussores ei subornauit. Hac fraude deprehensa, periculũ inuicem metuens ueteranos simul in suum, ac Reip. auxilium quanta potuit largitione contraxit. Iussusq; comparato exercitui Propratore, præesse, & cum Hircio, ac Pansa qui consulatum susceperant D. Bruto opem ferre, demandatũ bellũ tertio mense cõfecit duobus prælijs, priore, Antonius eũ fugisse scribit, ac sine paludamento, equoq; post biduũ demũ apparuisse. Sequẽti satis cõstat nõ modo ducis, sed etiã militis functũ munere, atq; in media dimicatione, aquilifero legionis suæ grauiter saucio, Aquilã humeris subijsse, diuq; portasse.

11 HOc bello cum Hircius in acie Pansaq;[†] post, ex uulnere perissent, rumor increbuit, ambos opera eius occisos, ut Antonio fugato Rep. COSS. orbata, solus uictores exercitus occuparet. Pansæ quidem adeo suspecta mors fuit: ut Glyco medicus custoditus sit, quasi uenenũ uulneri indidisset. Adijcit his Aquilius Niger, alterum è COSS. Hircium in pugnæ tumultu ab ipso interemptũ.

Als[†] paulo.

12 SEd ut cognouit Antonium post fugam à M. Lepido receptum, cæterosq; duces & exercitus consentire pro patribus, causam optimatium sine cunctatione deseruit, ad prætextum mutatæ uoluntatis dicta factáq; quorundã calumniatus, quasi alij se puerum, alij ornandum, tollendũq; iactassent, ne aut sibi, aut ueteranis par gratia referretur. Et quo magis pœnitẽtiam prioris sectæ approbaret: Nursinos grandi pecunia, & quã pendere nequirẽt mulctatos extorres egit oppido: quod mutinensi acie interemptorum ciuium tumulo publice extructo adscripserant, pro libertate eos occubuisse.

13 INita cum Antonio & Lepido societate, philippense quoq; bellum quãquã inualidus, atq; æger duplici prælio transegit: quorũ priore castris exutus uix ad Antonij cornu fuga euaserat: nec successum uictoriæ moderatus est: sed capite Bruti Romã misso, ut statuæ Cæsaris summitteret: in splendidissimũ quẽq; captiuum, non sine uerborum contumelia sæuit. Vt quidem uni suppliciter sepulturam precanti respondisse dicatur, iam istam in uolucrum potestatem fore. Alios patrẽ & filium ꝓ uita roganteis sortiri, uel dimicare iussisse: ut alterutri concederetur, ac spectasse utrunq; morientem cum patre, qui se obtulerat occiso, filius quoq; uoluntaria occubuisset nece. Quare cæteri, in his M. Fauonius ille Catonis æmulus, cum catenati producerentur, imperatore Antonio honorifice salutato, hunc fœdissimo conuicio coràm prosciderunt. Partitis post uictoriam officijs, cum Antonius orientem ordinãdum, ipse ueteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris[†] collocandos recepisset: neq; ueteranorũ, neq; [†]possessorum gratiam tenuit. Alteris pelli se, alteris, non pro spe meritorum tractari querentibus.

als[†] cõuocandos.
als[†] priorũ.

QVo tẽpore L. Antonium fiducia consulatus, quẽ gerebat, ac fraternæ po- 14 tentiæ res nouas molientẽ cõfugere Perusiam coegit: & ad deditionẽ fame compulit: non tamen sine magnis suis & ante bellum, & in bello discriminibus. Nam cum spectaculo ludorum gregarium militem in XIIII. ordinibus sedentem excitari per apparitorem iussisset: rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox discruciatum necasset: minimum absfuit, quin periret cõcursu, & indignatione turbæ militaris. Saluti fuit, quod qui desyderabatur, repente comparuit incolumis: ac sine iniuria. Circa Perusinum autem murum sacrificans penè interceptus est à manu gladiatorum, quæ oppido eruperat.

Dilato rumore, pro diuulgato.

PErusia capta, in plurimos animaduertit, orare ueniam uel excusare se conã- 15 tibus una uoce occurrens moriendum esse. Scribunt quidam, trecentos ex dedititijs electos utriusq; ordinis, ad aram diuo Iulio extructam, Idibus Martijs hostiarum more mactatos. Extiterunt qui traderent, †cõsulto eum ad arma isse, ut occulti aduersarij, & quos metus magis q̃ uoluntas contineret: facultate L. Antonij ducis præbita, detegerentur: deuictisq; his, & cõfiscatis, promissa ueteranis præmia soluerentur.

Cõsulto, data opera, de cõposito, sic enim scriptũ colligebatur ex uestigijs uetustæ scripturæ.

afs † forte, ex cõposito.

BEllum siculum inchoauit in primis, sed diu traxit intermissum sæpius, mo- 16 do reparandarum classium causa, quas tempestatibus duplici naufragio, & quidem per æstatem amiserat, modo pace facta, flagitante populo ob interclusos commeatus, famemq; ingrauescentem, donec nauibus ex integro fabricatis, ac XX seruorum milibus manumissis, & ad remum datis, portum Iulium apud Baias immisso in Lucrinum, & Auernum lacum mari effecit. In quo cum hyeme tota copias exercuisset, Pompeium inter Mylas, & Naulochum superauit, sub horam pugnæ tam arcto repente somno deuictus, ut ad dandum signum ab amicis excitaretur, unde præbitam Antonio materiam putem exprobrandi, ne rectis quidem oculis eum aspicere potuisse instructã aciem. Verum supinum cælum intuentem stupidum cubuisse, nec prius surrexisse, ac militibus in conspectum uenisse, q̃ à M. Agrippa fugatæ sint hostium naues. Alij dictum, factumq; eius criminãtur, quasi classibus tempestate perditis exclamauerit, etiam inuito Neptuno uictoriam se adepturum. Ac die Circensium proximo solenni pompæ simulacrum dei detraxit: nec temere plura, ac maiora pericula ullo alio bello adijt. Traiecto in Siciliam exercitu cum partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improuiso à Demochare, & Apollophane præfectis Pompeij, uno demum nauigio ægerrime effugit. Item cum præter Locros Rhegium pedibus iret: & prospectis biremibus Pompeianis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad litus, penè exceptus est. Tunc etiam per deuios tramites refugientem, seruus Aemilij Pauli comitis eius, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paulum, & quasi occasione ultionis oblata, interficere conatus est. Post Pompeij fugam collegarum alterũ M. Lepidum, quẽ ex Africa in auxiliũ euocarat, superbientem XX. legionum fiducia, summasq; sibi partes terrore, ac minis uindicantem spoliauit exercitu: supplicemq; cõcessa uita Cerceijs in perpetuum relegauit. M. Antonij societatem semper dubiam, & incertam

Ad remum dare.

incertam reconciliationibusq; uarijs male focillatam abrupit tandē: Et, quo magis degenerasse eum à ciuili more approbaret: testamentū, quod is Romæ etiā de Cleopatræ liberis inter hæredes nuncupatis reliquerat: aperiendum, recitandumq; pro concione curauit. Remisit tamē hosti iudicato necessitudines, amicosq; omnes, atq; inter alios C. Sosium & T. Domitium tūc adhuc COSS. Bononiensibus quoq; publice quod in Antoniorū clientela antiquitus erant, gratiam fecit cōiurandi cū tota Italia pro partibus suis. Nec multo post nauali prælio apud Actiū uicit, in serū dimicatione ꝓtracta, ut in naui uictor ꝑnoctauerit.

Gratiā fecit coniurandi, ꝓ pmisit cō iurare. In serū, pro in uesperā.

17 AB Actio cū Samū insulā in hyberna se recepisset, turbatus nūcijs de seditione militum, præmia & missionem poscentium, quos ex omni numero cōfecta uictoria Brundusium præmiserat: repetit† Italiā, tempestate in traiectu bis cōflictatus, primo inter promontoria Peloponnesi atq; Aetoliæ, rursus circa montes Ceraunios, utrobiq; parte Liburnicarum demersa, simulq; eius, in qua uehebatur, fusis armamentis, & gubernaculo diffracto. Nec amplius q̄ septem & XX dies, donec desyderia militum ordinarentur Brundusij cōmoratus, Asiæ, Syriæq; circuitu Aegyptum petit. Obsessāq; Alexandria, quo Antonius cum Cleopatra confugerat: breui potitus est. Et Antonium quidem seras cōditiones pacis tentantem, ad mortem adegit: uiditq; mortuū. Cleopatræ, quā seruatam triumpho magnopere cupiebat, etiam Psyllos admouit: qui uenenum ac uirus exugerent: quod perisse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem sepulturæ honorem tribuit: ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici iussit. Antonium iuuenem maiorem de duobus Fuluia genitis, simulacro Diui Iulij, ad quod post multas, & irritas preces cōfugerat, abreptum interemit. Item Cæsarionem, quem ex Cæsare Cleopatra concepisse prædicabat, retractum è fuga supplicio affecit. Reliquos Antonij, reginæq; communes liberos, non secus, ac necessitudine iunctos sibi & conseruauit, & mox pro conditione cuiusq; sustinuit, ac fouit.

†Alia abs

Recepit se Samū insulā, absq; præpositione.

18 PEr idem tempus conditorium, & corpus magni Alexandri cum prolatū è penetrali subiecisset oculis: corona aurea imposita, ac floribus aspersis ueneratus est, consultusq;, num & Ptolemæū inspicere uellet, regem ait se uoluisse uidere non mortuos. Aegyptum in prouinciæ formam redactam, ut feraciorem, habilioremq; annonæ urbicæ redderet, fossas omēs, in quas Nilus exæstuat, oblimatas longa uetustate, militari opere detersit. Quoq; actiacæ uictoriæ memoria celebratior, & in posterum esset, urbem Nicopolim apud Actium condidit: ludosq; illic quinquennales constituit: & ampliato uetere Apollinis templo locum castrorum, quibus fuerat usus, exornatum naualibus spolijs Neptuno, ac Marti consecrauit.

19 TVmultus post hæc, & rerum nouarum initia, coniurationesq; complures prius q̄ inualescerent indicio detectas compressit, & alias alio tempore. Lepidi iuuenis, deinde Varronis Murenæ, & Fannij Cepionis. Mox M. Genati, exin Plancij Rufi, Lucijq; Pauli progeneri sui, ac præter has L. Andasius falsarū tabularū rei, ac neq; ætate, neq; corpore integri, Themasini Epicadi ex gente Parthica

Progener, generi pater.

te Parthica Hybridæ,ad extremũ Telephi mulieris serui noméculatoris. Nam ne ultimæ quidẽ sortis hominũ conspiratione,& periculo caruit. Andasius atq; Epicadus Iuliam filiã,& Agrippam nepotem ex insulis,quibus cótinebant',rapere:ad extremũ, Telephus,quasi debita sibi fato dominatione,& ipsum,& senatum aggredi destinauerãt. Quinetiã quondã iuxta cubiculũ eius lixa quidã ex Illyrico exercitu ianitoribus deceptis noctu deprehensus est,cultro uenatorio cinctus,impos ne mentis an simulata dementia incertum. Nihil enim exprimi quæstione potuit.

EXterna bella duo omnino per se gessit, Dalmaticum adolescens adhuc,& Antonio deuicto,Cantabricũ: Dalmaco etiã uulnera excepit, una acie dextrũ genu lapide ictus,altera aũt & crus,& utrũq; brachiũ ruina pontis consauciatus. Reliqua per legatos administrauit:ut tamen quibusdã Pannonicis, atq; Germanicis,aut interueniret,aut nó longe abesset: Rauennam,uel Mediolanũ, uel Aquileiam usq; ab urbe progrediens. 20

DOmuit autẽ partim ductu,partim auspicijs suis Cantabriam, Aquitaniã, Pannoniam,Dalmatiam,cũ Illyrico omni,item Rhętiam, & Vindelicos, ac Salassos,gentes alpinas coërcuit,& Dacorum incursiones,tribus eorũ ducibus cũ magna copia cæsis, Germanosq; ultra Albim fluuiũ summouit:ex quibus Sueuos,& Sicambros dedentes se,traduxit in Galliã:atq; in ꝓximis Rheno agris collocauit. Alias itẽ natiões male quietas,ad obsequiũ redegit. Nec ulli genti sine iustis,& necessarijs causis bellũ intulit. Tantũq; abfuit à cupiditate quoquo modo imperiũ,uel bellicã gloriã augendi, & quorũdam Barbarorũ principes in æde Martis ultoris iurare coëgerit,mansuros se in fide,ac pace,quã peterent,à quibusdam uero nouũ genus obsidum fœminas exigere tentauerit: quod negligere mariũ pignora sentiebat:& tamen potestatẽ semp omnibus fecit,quoties uellent obsides,recipiendi. Neq; aut crebrius,aut perfidiosius rebellantes grauiore unq; mulctatus est pœna,q̃ ut captiuos sub lege uenundaret: ne in uicina regione seruirent,néue intra tricesimũ annũ liberarentur. Qua uirtutis,moderationisq; fama,Indos etiã,ac Scythas,auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suã,populiq; Ro. ultro per legatos petendam. Parthi quoq; & Armenij uindicanti facile cesserunt,& signa militaria, quæ M. Crasso, & M. Antonio ademerant:reposcenti reddiderũt,obsidesq; insup obtulerũt, deniq; pluribus quondã de regno cócertantibus,nó nisi ab ipso electũ cóprobauerũt. 21

Cũ magna copia, ꝓ magna multitudine.

Perfidiose.

Mulctatus ẽ pœna, ꝓ punitus.

Quõdam, pro quodã tempore.

IAnum Quirinum semel,atq; iterũ à condita urbe ante memoriam suã clausum in multo breuiore temporis spacio terra,mariq; pace parta,tertio clausit. Bis ouans ingressus est urbem post phlippense,& rursus post siculũ bellum. Curules triumphos treis egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo. 22

OMnes graues ignominias,cladesq; duas omnino,nec alibi q̃ in Germania accepit, Lolianã & Varianam. Sed Lolianam maioris infamiæ q̃ detrimenti, Varianam penè exitiabilem tribus legionibus,cũ duce:legatisq; & auxilijs omnibus cæsis. Hac nũciata,excubias per urbem indixit nequis tumultus existeret: 23

Exitiabilis clades, pro internecina.

existeret:& præsidibus prouinciarũ propagauit imperiũ,ut & à peritis & assue tis socij[†]continerẽtur, Vouit & magnos ludos Ioui OPT. MAX. si Remp. in me liorẽ statum uertisset:quod factũ Cymbrico, Marsicóq; bello erat. Adeo [†]nãq; consternatum ferunt:ut per cõtinuos menses barba, capillóq; summisso, caput interdum foribus illideret, uociferãs: Quintili Vare, legiones redde: diemq; cla dis quotannis mœstum habuerit, ac lugubrem.

Als†commo nerentur. Als†deniq;

24. IN re militari & cõmutauit multa, & instituit: atq; etiam ad antiquũ morem nõnulla reuocauit: disciplinam seuerissime rexit, ne legatorum quidem cuiq; nisi grauate, hybernisq; demũ mensibus permisit uxorem interuisere. Equitem Ro. quod duobus filijs adolescentibus, causa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonáq; subiecit hastæ, quem tamẽ quod imminere emptio ni Publicanos uidebat, liberto suo addixit, ut relegatũ in agros pro libero esse sineret. Decimam legionem cõtumacius parentem cum ignominia totam dimi sit. Item alias immodeste missionẽ postulantes, citra commoda emeritorũ præ miorũ exautorauit: cohortes, siquæ cessissent loco, decimatas ordeo pauit. Cen turiones statione deserta itidem, ut manipulares capitali animaduersione pu nijt: pro cætero delictorum genere uarijs ignominijs affecit, ut stare per totum diem iuberet ante prætorium, interdum tunicatos, discinctósq;, nõnunq; cum decempedis, uel etiam cespitem portantes.

25. NEq; post bella ciuilia aut in concione, aut per edictum ullos militum com militones appellabat, sed milites: ac ne à filijs quidẽ, aut priuignis suis im perio præditis aliter appellari passus est, ambitiosius id existimãs, q̃ aut ratio militaris, aut temporũ quies, aut sua, domúsq; suæ maiestas postularet. Liberti no milite præterq̃ Romæ incendiorũ causa, & si tumultus in grauiore annona metueretur, bis usus est, semel ad præsidium coloniarũ Illyricum contingentiũ. Iterũ ad tutelam ripæ Rheni fluminis, eosq; seruos adhuc uiris, fœminisq; pe cuniosioribus indictos, ac sine mora manumissos, sub priore uexillo habuit: neq; aut commixtos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria aliquanto facilius phaleras, & torques quicquid auro, argentóq; constaret, q̃ uallares, ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat, has q̃ parcissime, & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis tribuit. M. Agrippam in [†]Cilicia post naualem uictoriam ceruleo uexillo donauit. Solos triũphales, quanq; & socios expeditionũ, & participes uictoriarum suarum nunq; donis impertiendos pu tauit: quod ipsi quoq; ius habuissent tribuendi ea, quibus uellent. Nil autẽ mi nus in imperfecto duce, q̃ festinationem, temeritatemq; conuenire arbitraba tur. Crebro itaq; illa iactabat.

Als†Sicilia

σπεῦδε βραδέως, ἀσφαλὴς γάρ ἐς᾽ ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Et sat celeriter fieri quicquid fiat satis bene. Prælium quidem aut bellum susci piendum omnino negabat, nisi cum maior emolumenti spes, quàm damni metus ostenderetur. Nam minima commoda non minimo sectantes discri mine, similes aiebat esse, aureo hamo piscantibus, cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset.

Versus est trochaic⁹ te trameter, nisi quod στρα τηλάτης ad didit de suo.

MAgistratus, atq; honores & ante tempus, & quosdam noui generis, perpetuosq; cepit. Consulatum uigesimo ætatis anno inuasit, admotis hostiliter ad urbem legionibus, missisq; qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cum quidem cunctāte senatu, Cornelius Centurio princeps legationis, reiecto sagulo ostendens gladij capulum, non dubitasset in curia dicere, hic faciet, si uos nō feceritis. Secundū consulatum post IX annos, tertiū anno interiecto gessit, sequentes usq; ad undecimū continuauit. Multisq; mox, cum deferrentur, recusatis, duodecimū magno, id est septēdecim annorū interuallo, & rursus tertiūdecimum biennio post, ultro petijt, ut C. & Lucium filios, amplissimo præditos magistratu, suo quēq; tirocinio deduceret in forum. Quinq; medios consulatus à sexto ad undecimū annuos gessit. Cæteros autē sex, aut nouē, aut sex, aut quatuor, aut tribus mensibus, secundū uero paucissimis horis. Nam die Calendarū Ianuarij, cum mane pro æde Capitolini Iouis paululum curuli sella præsedisset honore, abijt, suffecto alio in locum suū. Nec omnes Romæ, sed quartū †consulatum in Asia, quintum in insula Samo, octauum & nonum Tarracone inijt. 26

Als † cōsulē.

TRiumuiratum Reip. constituendæ per X annos administrauit: in quo restitit quidem aliquādiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed inceptā utroq; acerbius exercuit. Nanq; illis in multorum sæpe personam, per gratiā & preces exorabilibus, solus magnopere contendit, ne cui parceretur: proscripsitq; etiam C. Toraniū tutorem suum, eundemq; collegam patris sui Octauij in ædilitate. Iunius Saturninus hoc amplius tradit: cū peracta proscriptione, M. Lepidus in senatu excusasset præterita, & spem clemētiæ in posterum fecisset: quoniā satis pœnarū exactū esset, hunc ediuerso professum, ita modum se proscribendi statuisse, ut omnia sibi reliquerit libera: in cuius tamē pertinaciæ pœnitentiā, T. Iuniū Philopemenē, quod patronū suum proscriptū cælasse olim diceretur, equestri dignitate †decorauit. In eadē hac potestate multiplici flagrauit inuidia: nam & Pinariū equitē Ro. cū concionante se admissa turba paganorū apud milites subscribere quædā animaduertisset, curiosum ac speculatorē ratus, coram cōfodi imperauit. Et Tediū Afrum COS. designatū, quia factum quoddā suū maligno sermone carpsisset: tātis †perterruit minis, ut is se præcipitauerit. Et Quintū Galliū Præt. in officio salutationis, tabellas duplices ueste tectas tenentē, suspicatus gladiū occulere, ne quicq; statim, ne aliud inueniretᵉ, ausus inquirere, paulo post per centuriones, & milites raptū è tribunali, seruilem in modū torsit: ac fatentē nihil, iussit occidi, prius oculis eiꝰ sua manu effossis, quē tamē scribit colloquio petito insidiatū sibi, cōiectumq; à se in custodiā, deinde urbe interdicta dimissum naufragio, uel latronū insidijs perijsse. Tribunitiā potestatē perpetuam recepit: in qua semel atq; iterū per singula lustra collegam sibi cooptauit. Recepit & morū, legumq; regimen æque perpetuū, quo iure q̄q̄ sine censuræ honore, censum tamē populi ter egit: primū ac tertiū cum collega, mediū solus. 27

Als† honorauit.

Als† conterruit.

DE reddenda Repub. bis cogitauit: primo post oppressum statim Antonium, memor obiectum ab eo sibi sæpius, quasi per ipsum staret, ne redderetur. Ac rursus tædio diuturnæ ualetudinis, cum etiam magistratibus, 28

ac senatu

ac senatu domum accitis, ratiocinarium imperij tradidit. Sed reputans & se priuatum non sine periculo fore, & illam plurium arbitrio temere committi, in retinenda perseuerauit, dubium euentu meliore an uoluntate, quã uoluntatẽ, cum præsidens identidẽ præ se ferret, quodã etiã edicto his uerbis testatus est: Ita mihi saluam, ac sospitem Remp. sistere in sua sede liceat: atq; eius rei fructum percipere, quem peto, ut optimi status autor dicar, & moriens, ut feram mecum spem, mansura in uestigio suo fundamẽta R.P. quæ iecero: fecitq; ipse se cõpotẽ uoti, nisus omni modo, ne quem noui status pœniteret. Vrbem nanq; pro maiestate imperij ornatam, & inundationibus, incẽdijsq; obnoxiã, excoluit adeo, ut iure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset. Tutam uero, quantũ prouideri humana ratione potuit, etiã in posterũ præstitit.

Quã uoluntatẽ, cũ mox præcesserit uolũtate, qđ i Ruffino reprehẽdit Hieronymus.

29 PVblica opera plurima extruxit, ex quibus uel præcipua, forũ cum æde Martis Vltoris, templum Apollinis in palatio, ædem Tonantis Iouis in Capitolio. Fori extruendi causa fuit hominũ, & iudiciorum multitudo, quæ uidebatur, non sufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaq; † festinãtius, nec dum perfecta Martis æde publicatum est, cautumq; ut separatim in eo publica iudicia, & † sortiones iudicum fierent. Aedem Marti bello Philippensi pro ultione paterna suscepto, uouerat. Sanxit ergo, ut de bellis, triumphisq; hic cõsuleretur senatus, prouincias cum imperio petituri, hinc deducerentur, quiq; uictores redissent, huc insignia triumphorũ inferrent. Templum Apollinis in ea parte palatinæ domus excitauit, quã fulmine ictam desyderari à Deo aruspices pronunciarent. Addita porticus cum Bibliotheca latina, græcáq;: quo loco iam senior sæpe etiã senatũ habuit, decuriasq; iudicũ recognouit. Tonãti Ioui ædem cõsecrauit liberatus periculo, cũ expeditiõe Cantabrica, ꝑ nocturnũ iter lecticã eius fulgur † perstrinxisset, seruũq; prælucẽtem exanimasset. Quædã etiã opera sub nomine alieno, nepotũ scilicet, & uxoris, sororisq; fecit, ut porticũ, basilicamq; Lucij, & Caij. Item porticus Liuiæ, & Octauiæ, theatrũq; Marcelli. Sed & cæteros principes uiros sæpe hortatꝰ est, ut ꝑ facultate quisq; monumẽtis uel nouis, uel refectis, & excultis urbẽ adornarent: multáq; à multis extructa sunt, sicut à Martio Philippo ædes Herculis & Musarũ, à Lucio Cornificio ædes Dianæ, ab Asinio Pollione atriũ Libertatis, à Munatio Plãco ædes Saturni, à Cor. Balbo theatrũ, à Statilio Tauro amphitheatrũ, à M. uero Agrippa cõplura, & egregia.

Als † festinatius.

Als † sortitiones.

Als † præstrinxisset

Prælucere dicitur, q̃ præcedit cũ lumine.

30 SPatiũ urbis in regiones, uicosq; diuisit: instituitq; ut illas annui magistratus sortito tuerẽtur, hos magistri è plebe cuiusq; uiciniæ electi. Aduersus incendia excubias nocturnas, uigilesq; commentus est, ad coërcendas inundationes, alueũ Tyberis laxauit, ac repurgauit, cõpletũ olim ruderibus, & ædificiorũ prolapsionibus coarctatũ. Quo autẽ facilius undiq; urbs adiretur, desumpta sibi flaminia uia, Ariminotenus munienda, reliquas triumphalibus uiris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. Aedes sacras uetustate collapsas, aut incendio absumptas refecit: easq;, & cæteras opulẽtissimis donis adornauit, utpote qui in cellam Capitolini Iouis XVI milia pondo auri, gẽmasq;, ac margaritas quingenties HS una donatione contulerit.

Manubialis pecunia.

Postq;

Sustinuerat, ꝑ uoluerat, ut ante.

POstq̄ uero pontificatum maximũ, quẽ nunq̄ uiuo Lepido auferre sustinuerat: mortuo demum suscepit, quicquid fatidicorum librorum Græci, latiniq́ generis, nullis uel parũ idoneis autoribus, uulgo ferebaẗ, supra duo millia contracta undiq; cremauit: ac solos retinuit sibyllinos, hos quoq; delectu habito, condiditq́ duobus forulis auratis sub palatini Apollinis basi. Annũ à diuo Iulio ordinatum, sed postea negligentia cõturbatum, atq; confusum, rursus ad pristinã rationem redegit, in cuius ordinationem sextilem mensem è suo cognomine nũcupauit, magis q̄ Septembrẽ, quo erat natus, quia hoc sibi & primus consulatus, & insignes uictoriæ obtigissent. Sacerdotum, & numerum & dignitatem, sed & cõmoda auxit, præcipue Vestalium uirginum, cumq; inde mortuæ locum aliam capi oporteret, ambirentq; multi, ne filias in sortẽ darent: adiurauit, si cuiusq̄ neptium suarũ competeret ætas, oblaturum se fuisse eam. Nõnulla etiam ex antiquis cerimonijs paulatim abolita restituit, ut Salutis augurium, Diale flaminiũ, sacrum lupercale, ludos sæculares, & compitalitios. Lupercalibus uetuit currere imberbes. Item sæcularibus ludis iuuenes utriusq; sexus prohibuit ullum nocturnũ spectaculum frequentare, nisi cum aliquo maiore natu propinquorũ. Compitales lares ornare bis anno instituit uernis floribus, & æstiuis. Proximum à Dijs immortalibus honorem memoriæ ducum præstitit, qui imperium Populi Ro. ex minimo maximũ reddidissent. Itaq; & opera cuiusq; manentibus titulis restituit, & statuas omniũ triumphali effigie in utraq; fori sui porticu dedicauit. Professus est edicto cõmentum id se, ut illorum uelut exemplar, & ipse dum uiueret, & insequentiũ ætatũ principes exigerentur à ciuibus. Pompeij quoq; statuam cõtra theatri eius regiam, marmoreo Iano supposuit, translatam è curia, in qua C. Cæsar fuerat occisus. 31

Grassatores, qui grassantur ferro.

Nullius non facinoris, ꝑ cuiusuis facinoris.

Als†excussit

Als†amplia/tos.

Actui rerũ, pro agendis rebus.

PLeraq; pessimi exempli correxit, quæ in perniciem publicam, aut ex cõsuetudine, licentiáq; bellorum ciuilium durauerãt, aut per pacem etiam extiterant. Nã & grassatorũ plurimi palàm se ferebãt succincti ferro quasi tuendi sui causa, & rapti ꝑ agros uiatores sine discrimine liberiq;, seruiq; ergastulis possessorũ supprimebãtur. Et plurimæ factiones titulo collegij noui, ad nullius nõ facinoris societatem coibant. Igitur grassatores dispositis per opportuna loca, stationibus inhibuit, ergastula recognouit. Collegia præter antiqua, & legitima dissoluit: tabulas ueterum ærarij debitorum, uel præcipuam calumniandi materiam† exussit: loca in urbe publica iuris ambigui possessoribus adiudicauit: diuturnorum reorum, & ex quorũ sordibus nihil aliud q̄ uoluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit conditione proposita: ut siquem quis repetere uellet, par periculum pœnæ subiret. Ne quod autem maleficium, negociumue impunitate, uel mora elaberetur XXX† amplius dies, qui honorarijs ludis occupãtur, actui rerum accommodauit. Ad tres iudicum decurias, quartã addixit ex inferiore censu, quæ ducenariorũ uocaretur, iudicaretq; de leuioribus summis. Iudices à tricesimo ætatis anno allegit, id est quinquẽnio maturi⁹ q̄ solebãt. At plerisq; iudicandi munus detrectantibus uix cõcessit, ut singulis decurijs per uices annua uacatio esset: & ut solitæ agi Nouẽbri, ac Decẽbri mense res omitterenẗ. 32

Ipse ius

33 IPse ius dixit assidue, & in noctem nõnunquam, si parum corpore ualeret, lectica pro tribunali collocata, uel etiam domi cubans. Dixit autem ius non diligentia modo summa, sed & lenitate, siquidem manifesti parricidij reum, ne culeo insueretur, quod non nisi confessi afficiebantur hac pœna: ita fertur interrogasse, certe †patrem tuum nõ occidisti? Et cum de falso testamento ageretur, omnesque †signatores lege cornelia tenerentur: non tantum duas tabellas damnatoriã, & absolutoriam simul cognoscẽtibus dedit: sed tertiã quoque, qua ignosceretur ijs, quos fraude ad signandum, uel errore inductos constitisset. Appellationes quotãnis urbanorũ quidẽ litigatorũ prætori delegauit urbano: at prouincialiũ consularibus uiris, quos singulos cuiusque prouinciæ negocijs præposuisset.

Alias parentẽ

Alias senatores.

34. LEges retractauit, & quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariã, & de adulterijs, & de pudicitia, de ambitu, de maritãdis ordinibus. Hanc cũ aliquanto quam cæteras seuerius emendasset: præ tumultu recusantiũ perferre non potuit, nisi adempta demum, lenitáue parte pœnarum, & uacatione triennij data, auctisque præmijs. Sic quoque abolitionẽ eius publico spectaculo pertinaciter postulãte equite, accitos Germanici liberos, receptosque partim ad se, partim in patris gremium ostentauit: manu, uultúque significans, ne grauarentur imitari iuuenis exemplum. Cumque etiam immaturitate sponsarum, & matrimoniorum crebra mutatione uim legis eludi sentiret: tempus sponsas habendi coarctauit, diuortijs modum imposuit.

Perferre legẽ nõ potuit, pro ad finẽ, siue ad plenũ ferre, cum cepisset.

35 SEnatorum affluentem numerum deformi, & incondita turba (erãt enim super mille, & quidam indignissimi, & post necem Cæsaris per gratiã, & præmium allecti, quos †abortiuos uulgus uocabat) ad modum pristinũ, & splendorem redegit, duabus lectionibus. Prima ipsorum arbitratu, quo uir uirum legit. Secunda suo, & Agrippæ: quo tempore æstimatur lorica sub ueste munitus, ferróque cinctus præsedisse, decem ualentissimis senatorij ordinis amicis sellã suam circunstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tunc quenquam senatorũ, nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad excusandi se uerecundiã compulit: seruauitque etiam excusantibus insigne uestis, & spectandi in orchestra, epulandique publice ius. Quo autem lecti, probatique & religiosius, & minore molestia senatoria munera fungerẽtur: sanxit, ut prius, quam consideret quisque, thure, ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coiretur: & ne plus, quam bis in mense legitimus senatus ageretur, Cal. scilicet & Id. néue Septembri, Octobriúe mense ullos adesse alios necesse esset, quam sorte ductos, per quorũ numerum decreta confici possent, sibique instituit consilia sortiri semestria, cum quibus de negocijs ad frequentẽ senatum referendis ante tractaret. Sententias de maiore negocio nõ more, † neque ordine, sed prout libuisset prærogabat: ut perinde quisque animum intenderet, ac si censendum magis, quam assentiendum esset.

Alias orcinos.

Sup siue supra pro plusquam

Abortiui, qui aborsu nati sunt.

Valẽtissimi, robustissimi

Fũgi munera senatoria, pro fungi muneribus.

Bis in mẽse, pro bis singulis mẽsibus.

Alias atque.

36 AVtor & aliarũ rerum fuit, in quis ne acta senatus publicarentur: ne magistratus deposito honore, statim in prouincias mitterentur: ut Proconsulibus ad mulos, & tabernacula, quæ publice locari solebant, certa pecunia cõstitueretur, ut cura ærarij à quæstoribus urbanis ad prætorios, prætoresúe trãsiret: ut

centũuiralem

centũuiralem hastã, quã quæstura functi cõsueuerant cogere, decẽuiri cogerẽt.

37 QVóq; plures partem administrandæ Reip. caperent, noua officia excogitauit. Curam operum publicorũ, uiarum, & aquarũ aluei Tyberis, frumẽti populo diuidendi, præfecturam urbis, triumuiratum legendi senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum, quotiescunq; opus esset. CENS. creari desitos longo interuallo creauit, numerum prætorum auxit. Exegit etiã ut quoties consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet: nec obtinuit, reclamantibus cunctis, satis maiestatem eius imminui, quod honorem cum non solus, sed cum altero gereret.

Recognoscere turmas, i. recensere.

38 NEc parcior in bellica uirtute honoranda †super XXX ducibus iustos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit. liberis senatorum, quo celerius Reip. assuescerent, protinus uirilem togam, latũ clauum inducere, & curiæ interesse permisit: militiamq; auspicantibus, nõ tribunatum modo legionũ, sed & præfecturas alarũ dedit. At nequis expers castrorum esset, binos plerũq; laticlauios præposuit singulis alis. Equitum turmas frequenter recognouit, post longam intercapedinẽ reducto more transuectionis: sed neq; detrahi quenq; in transuehendo ab accusatore passus est, quod fieri solebat. Et senio uel aliqua corporis labe insignibus permisit, præmisso in ordine equo, ad respondendum quoties citarẽtur, pedibus uenire: mox reddendi equi gratiam fecit eis, qui maiores annorum quinq; & XXX retinere eum nollent.

Sup siue supra, p plusq;

Al's † supra.

Laticlauij, lato clauo insignes.

Intercapedo, pro interuallo.

Recognouit turmas.

Gratiã fecit reddendi equi.

39 IMpetratisq; à SEN. X †adiutoribus unumquẽq; equitum rationem uitæ reddere coegit: atq; ex improbatis, alios pœna: alios ignominia notauit, plures admonitione, sed uaria. Leuissimum genus admonitionis fuit †traditio coram pugillarium, quos taciti, & ibidem statim legerent. Notauitq; aliquos, quod pecunias leuioribus usuris, grauiore mutuati fœnore, collocassent.

Al's † adiuratoribus.

Al's † tradito corã pugillari, quo

40 COmitijs tribunitijs si deessent candidati, senatores ex equitibus Ro. creauit, ita ut potestate transacta, in utro uellent ordine, manerent. Cum autem plerique equitum, attrito bellis ciuilibus patrimonio, spectare ludos è XIIII non auderent metu pœnæ theatralis: pronunciauit nõ teneri ea, quibus ipsis parentibusue equester census unq; fuisset. Populi Romani censum uicatim egit. Ac ne plebs frumentationum causa frequentius à negocijs auocaretur, ter in annum quaternûm mensium tesseras dare destinauit: sed desyderanti cõsuetudinem ueterem concessit rursus, ut sui cuiusq; mensis acciperet. Comitiorũ quoq; pristinum ius reduxit, ac multiplici pœna coercito ambitu Fabianis, & Scapensibus tribulibus suis die comitiorum, ne quid à quoq; candidato desyderarent, singula millia nummûm à se diuidebat. Magni præterea existimans syncerũ, atq; ab omni colluuione peregrini, ac seruilis sanguinis incorruptũ seruare populum, & ciuitatem Romanam parcissime dedit, & manumittendi modum terminauit. Tiberio pro cliente græco petenti rescripsit, non aliter se daturum, q; si præsens sibi persuasisset, q; iustas petendi causas haberet. Et Liuiæ pro quodã tributario Gallo roganti, ciuitatem negauit: immunitatem obtulit, affirmãs se facilius passurum fisco detrahi aliquid, q; ciuitatis Romanæ uulgari honorem.

Seruos

Seruos nō contentus multis difficultatibus, à libertate iusta remouisse,cū & de numero,& de cōditione,ac differētia eorū,qui manumitterent,curiose cauisset: hoc quoq; adiecit,ne uinctus unq̃,tortusue quis ullo libertatis genere ciuitatē adipisceretur.Etiam habitū,uestitumq́; pristinū reducere studuit.Ac uisa quōdam pro concione pullatorum turba indignabundus,& clamitans,en ait

Romanos rerum dominos,gentemq́; togatam.

Negocium AEDIL.dedit,ne quem posthac paterentur in foro,circóue,nisi positis lacernis togatum consistere.

41 Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequēter exhibuit. Nam & inuecta urbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantam copiam nūmariæ rei effecit,ut fœnore deminuto,plurimum agrorum precijs accesserit. Et postea quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret,usum eius gratuitum ijs,qui cauere in duplum possent, ad certum tempus indulsit.Senatorum censum ampliauit:ac pro octingentorum millium summa duodecies HS taxauit, suppleuitq; non habentibus. Congiaria populo frequenter dedit,sed diuersæ ferè summæ,modo quadringenos,modo tricenos, nōnunq̃ ducenos,quinquagenosq́; nūmos,ac ne minores quidē pueros præterijt:q̃uis non nisi ab undecimo ætatis anno accipere consuessent.Frumentū quoq; in annonæ difficultatibus sæpe leuissimo,interdum nullo precio uiritim admensus est,tesserasq́; nūmarias duplicauit.

Admensus est, p dedit.

42 SEd ut salubrem magis,q̃ ambitiosum principem scires,querentē de inopia & caritate uini populum, seuerissima coërcuit uoce, satis prouisum à genero suo Agrippa,perductis pluribus aquis,ne homines sitirent. Eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti, bonæ fidei se esse respondit. Non promissum autem flagitanti,turpitudinem,& impudentiam edicto exprobrauit:affirmauitq; non daturum se, q̃uis dare destinarat. Nec minore grauitate atq; cōstantia,cum proposito congiario multos manumissos, insertosq; ciuiū numero cōperisset:negauit accepturos quibus promissum non esset. Cæterisq; minus q̃ promiserat,dedit,ut destinata summa sufficeret. Magna uero quondam sterilitate,ac difficili remedio,cum uenalitias,& lanistarum familias,peregrinosq; omnes,exceptis medicis, & præceptoribus, partemq; seruitiorū urbe expulisset,ut tandem annona conualuit,impetum se cepisse scribit,frumentationes publicas in perpetuū abolendi, quod earū fiducia cultura agrorū cessarat: neq; tamen perseuerasse,quia certum haberet posse per ambitionē quandoq; restitui. Atq; ita post hanc rem temperauit, ut non minorem † aratorum,ac negociantium,quàm populi rationem deduceret.

Als †arantiū

43 SPectaculorū,& assiduitate,& uarietate,atq; magnificētia omnes antecessit, fecisse ludos se ait suo nomine quater, pro alijs magistratibus, qui aut abessent,aut non sufficerent,ter & uicies. Fecitq; nōnunq̃ uicatim,ac pluribus scœnis per omniū linguarum histriones, non in foro modo, nec in amphitheatro, sed in circo,& in septis,& aliquando nihil præter uenationem †ædidit.Athletas extructis in campo Martio sedilibus ligneis,item nauale præliū circa Tyberim

Als †dedit

d cauato

cauato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est. Quibus diebus custodes in urbē disposuit, ne raritate remanentiū grassatoribus obnoxia esset. In circo aurigas, cursoresq;, & confectores ferarum, & nōnunq; ex nobilissima iuuentute produxit. Sed & Troiæ ludum ædidit frequentissime magnorū, minorumue puerorum delectu: prisci, decoriq; moris existimans claræ stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatū, aureo torque donauit: passusq; est ipsum, posterosq; Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia ædēdi Asinio Pollione oratore grauiter, inuidioséq; in curia questo Asserini nepotis sui casum, qui & ipse crus effregerat. Ad scenicas quoq;, & gladiatorias operas, & equitibus Romanis aliquādo usus est: uerū prius, q̄ SENAT. C. interdiceretur: postea nihil sanè præterq; adolescentulū Lucium honeste natum exhibuit, tantum ut ostenderet, quod erat bipedali minor librarum XVII ac uocis immensæ. Quodam aūt muneris die, Parthorum obsides tunc primū missos per arenā mediam ad spectaculum induxit: † superq; se subsellio secundo collocauit. Solebat etiam citra spectaculorū dies, siquando quid inusitatum, dignumq; cognitu aduectum esset, id extra ordinē quolibet loco publicare: ut Rhinocerotē apud septa, Tigrim in scena, Anguem L cubitorum pro comitio. Accidit uotiuis Circensibus, ut correptus ualetudine, lectica cubās, thensas deduceret. Rursus commissione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat: euenit ut laxatis sellæ curulis compagibus caderet supinus. Nepotū quoq; suorum munere, cum cōsternatum ruinæ metu populum retinere, & cōfirmare nullo modo posset: transijt è loco suo, atq; in ea parte consedit, quæ suspecta maxime erat. Spectandi confusissimum, ac solutissimum morem correxit, ordinauitq;: motus iniuria senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos consessu frequenti nemo receperat.

Torques aureus, genere masculino.

Als † supra.

44 FActo igitur decreto patrum, ut quoties quid spectandi usq; publice ædere tur, primus subselliorum ordo uacaret senatoribus: Romæ legatos liberarum, sociarumq; gentium uetuit in orchestra considere: cum quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militem secreuit à populo. Maritis è plebe proprios ordines assignauit, prætextatis cuneum suum, & proximum pædagogis. Sāxitq;, ne quis pullatorū media cauea sederet. Fœminis ne gladiatores quidē, quos ꝓmiscue spectari solenne olim erat, nisi ex superiore loco spectare concessit. Solis uirginibus Vestalibus locum in theatro separatim, & cōtra prætoris tribunal dedit. Athletarū uero spectaculo muliebrem sexum omnē adeo summouit: ut pōtificalibus ludis pugilum par postulatum, distulerit in sequentis diei matutinū tempus: edixeritq;, mulieres ante horam quintam uenire in theatrum non placere.

Solēne, pro solitum.

Cōtra tribunal, ꝓ e regione tribunalis.

45 IPse Circenses ex amicorū ferè, libertorumq; cœnaculis spectabat, interdum è puluinari. Et quidem cum cōiuge, ac liberis sedens, spectaculo † plurimas horas, aliquando † totos dies aderat: petita uenia, cōmendatisq;, qui suam uicē præsidendo fungerētur. Verum quoties adesset, nihil præterea agebat, seu uitandi rumoris causa, quo patrem Cæsarē uulgo reprehensum cōmemorabat: quod

Als † per plurimas.

Als † totos.

inter

inter spectandū epistolis, libellisq; legendis, †ac rescribendis uacaret: seu studio spectandi, ac uoluptate, qua teneri se neq; dissimulauit unq̃, & sæpe ingenue professus est. Itaq; corollaria, & præmia alienis quoq; muneribus, ac ludis, & crebra, & grandia de suo offerebat. Nulliq; græco certamini interfuit, quo non pro merito certantium quẽq; honorauerit. Spectauit autem studiosissime pugiles, & maxime latinos, nō legitimos, atq; ordinarios modo, quos etiam committere cum Græcis solebat: sed & cateruarios oppidanos inter angustias uicorum pugnantes temere, ac sine arte. Vniuersum deniq; genus operas aliquas publico spectaculo præbentium, etiam cura sua dignatus est. Athletis & conseruauit priuilegia, & ampliauit. Gladiatores sine missione ædi ꝓhibuit: Coercionem in histriones, magistratibus in omni tempore, & longo, lege uetere permissam ademit, præterq̃ ludos, & scenam: nec tamen eo minus aut xysticorū certationes, aut gladiatorum pugnas seuerissime semper exegit. Nam histrionum licentiam adeo compescuit: ut Stephanionē †togatarium, cū in puerilem habitū circūtonsam, matronam ministrasse comperérat, per trina theatra uirgis cæsum relegauerit: Hylam pantomimū querente prætore in atrio domus suæ nemine excluso, flagellis uerberauerit: Et Pyladē urbe, atq; Italia summouerit: quod spectatorem, à quo exibilabatur, demonstrasset digito, conspicuumq; fecisset.

Als †aut.

Als †togatarū

46 AD hunc modum urbe, urbanisq; rebus administratis, Italiā duo de XXX coloniarum numero deductarum, ab se frequentauit: operibusq;, ac uectigalibus publicis plurifariā instruxit: etiā iure, ac dignatione urbi quodāmodo pro parte aliqua adæquauit, excogitato genere suffragiorū, quæ de magistratibus urbicis decuriones colonici, in sua quisq; colonia ferrent: & sub diem comitiorum obsignata Romā mitterent: ac necubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis soboles equestrem militiam petentis, etiam ex commendatione publica cuiusq; oppidi ordinabat. At ijs, qui è plebe regiones sibi reuisenti, filios, filiasue approbarent: singula nūmorum millia per singulos diuidebat.

Plurifariā, ꝑ multis modis.

Colonici decuriones, q coloniarum sunt.

47 PRouincias ualidiores, & quas annuis magistratuū imperijs regi nec facile, nec tutum erat, ipse suscepit: cæteras proconsulibus sortito permisit, & tamē nonnullas commutauit interdum, atq; ex utroq; genere plerasq; sæpius adijt. Vrbium quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præcipites, libertate priuauit. Alias aut ære alieno laborātes leuauit, aut terræmotu subuersas denuo condidit, aut merita erga P.R. allegātes, latinitate, uel ciuitate donauit. Non est (ut opinor) prouincia, excepta duntaxat Africa, & Sardinia, quam non adierit. In has fugato Sexto Pompeio, traijcere ex Sicilia apparantē, continuæ, & immodicæ tempestates inhibuerunt. Nec mox occasio, aut causa traijciendi fuit.

Latinitas ius Latij, ut ciuitas ius urbis.

Mox, pro deinde.

48 REgna, quibus belli iure potitus est, præter pauca, aut ijsdē, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis contribuit. Reges, socios etiā inter semetipsos necessitudinibus mutuis iūxit: prōptissimus affinitatis cuiusq;, atq; amicitiæ cōciliator & fautor: nec aliter uniuersos, q̃ mēbra, partesq; imperij curæ habuit. Rectorē quoq; solitus apponere ætate paruis, ac mente lapsis, donec adolescerent, aut resipiscerent: ac plurimorū liberos & educauit simul cū suis, & instituit.

Mente lapsi, mente capti.

EX militaribus copijs legiones,& auxilia prouinciatim distribuit. Classem Miseni,& alteram Rauennæ ad tutelam superi,& inferi maris collocauit. Certum numerum partim in urbis,partim in sui custodiam allegit,dimissa Calaguritanorum manu, quam usque ad deuictum Antonium:item Germanorum, quam usque ad cladem Varianam, inter armigeros circa se habuerat. Neq; tamen unq̃ plures,q̃ tres cohortes in urbe esse passus est, easq; sine castris: reliquas in hyberna, & æstiua circa finitima oppida dimittere assuerat. Quicquid autem ubiq; militum esset, ad certam stipendiorum, præmiorumq; formulam astrinxit:definitis pro gradu cuiusq; & temporibus militiæ,& commodis missionum:ne aut ætate,aut inopia post missionem solicitari ad res nouas possent. Vtq; perpetuo ac sine difficultate sumptus,ad tuendos eos, prosequẽdosq; suppeteret:ærariũ militare cũ uectigalibus nouis cõstituit. Et quo celerius,ac sub manũ annunciari,cognosciq; posset,quid in prouincia quaq; gereretur:iuuenes primo modicis interuallis per militares uias,dehinc uehicula disposuit:commodius id uisum est,ut qui à loco ijdem perferunt literas,interrogari quoq; siquid res exigant,possint. 49

Armigeri,satellites.

Sub manũ, pro prõpte.

IN diplomatibus,libellisque, & epistolis signandis, initio sphynge usus est, mox imagine magni Alexandri, nouissime sua Dioscoridis manu sculpta, qua signare insecuti quoque principes perseuerauerunt. Ad epistolas omnes horarum quoque momenta,nec diei modo, sed & noctis,quibus datæ significarentur,addebat. 50

CLementiæ,ciuilitatisq; eius multa,& magna documenta sunt. Ne enumerem quot, & quos diuersarum partium uenia, & incolumitate donatos, principem etiam in ciuitate locum tenere passus sit: Iunium Nouatum, & Cassium Patauinum è plebe homines, alterum pecunia,alterum leui exilio punire satis habuit:cum ille Agrippæ iuuenis nomine,asperrimam de[1]se epistolam in uulgus ædidisset:hic cõuiuio pleno proclamasset,neque uotum sibi, neque animum deesse confodiendi eum. Quadam uero cognitione, cum Aemilio Eliano Cordubensi inter cætera crimina uel maxime obijceretur, quod male opinari de Cæsare soleret:conuersus ad accusatorem, commotóq; similis: uelim,inquit,hoc mihi probes:faciam, sciat Elianus & me linguam habere: plura enim de eo loquar. Nec quicquam ultra, aut statim, aut postea inquisiuit. Tiberio quoque de eadem re sedulo uiolentius apud se per epistolam conquerenti,ita rescripsit. Aetati tuæ,mi Tiberi,noli in hac re indulgere:& nimium indignari, quenquam esse, qui de me male loquatur. Satis est enim si hoc habemus, ne quis nobis male facere possit. 51

Ab[1]eo.

TEmpla quamuis sciret,etiam Proconsulibus decerni solere:in nulla tamen prouincia,nisi communi suo,Romæq; nomine recepit. Nam in urbe quidem pertinacissime abstinuit hoc honore, atque etiam argenteas statuas olim sibi positas conflauit omnes:ex[1]quibus aureas cortinas Apollini Palatino dedicauit. Dictaturam magna ui offerente populo,genu nixus,deiecta ab humeris toga,nudo pectore,deprecatus est. 52

Ab[1]quis.

Domini

53 DOmini appellationem, ut maledictum & opprobriũ, semper† exhorruit. Cum spectante eo ludos, pronunciatum esset à mimo, o dominũ æquum & bonum: & uniuersi quasi de ipso dictum exultantes comprobassent: statim manu, uultúq; indecoras adulationes repressit: & in sequenti die grauissime corripuit edicto: dominumq; se posthac appellari, ne à liberis quidem, aut nepotibus suis, uel serio, uel ioco passus est: atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temere urbe, oppidóue ullo egressus, aut quoquam ingressus est, nisi † uespere, aut noctu, ne quem officij causa inquietaret. In consulatu pedibus ferè, extra cõsulatum sæpe † adoperta sella per publicum incessit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem: tanta comitate adeuntium desyderia excipiens, ut quẽdam ioco corripuerit: quod sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem. Die senatus nunq̃ patres nisi in curia salutauit, & quidẽ sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente: & discedẽs eo modo sedentibus singulis, Vale dicebat. Officia cũ multis mutuo exercuit: nec prius dies cuiusq; solennes frequẽtare desijt, q̃ grandior iam natu, & in turba quondam sponsaliorum die uexatus. Gallum Terriniũ senatorem minus sibi familiarem, sed captum repente oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens consolando reuocauit ad uitam.

Ab's † abhorruit.

Corripuit, p castigauit.

Ab's † uespera.

Ab's † ad aperta.

Inquietare, p molestus esse.

Frequentare dies. Sponsaliorũ dies, ut Saturnaliorũ.

54 IN senatu uerba facienti dictum est, non intellexi: & ab alio, contradicerem tibi, si locum haberem. Interdum ob immodicas altercationes disceptantiũ, è curia per iram se proripienti quidam ingesserunt, licere oportere senatoribus, de Rep. loqui. Antistius Labeo senatus lectione, cum III uirum legeret Marcum Lepidum, hostem olim eius, & tũc exulantem legit: interrogatusq; ab eo, an essent alij digniores, suum quenque iudicium habere respondit. Nec ideo libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit.

55 ETiam sparsos de se in curia famosos libellos, nec expauit, & magna cura redarguit. Ac ne requisitis quidem autoribus id modo censuit, cognoscendum posthac de ijs, qui libellos, aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine ædant.

Requirere autores, pro exigere, siue poscere.

56 IOcis quoque quorundam inuidiosis, aut petulantibus lacessitus contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamẽtorum licentia, ne senatus quicq̃ constitueret, intercessit. Quoties magistratuum comitijs interesset, tribus cum candidatis suis circuibat: supplicabatq; more solẽni. Ferebat & ipse suffragium in tribu, ut unus è populo. Testem se in iudicijs & interrogari, & refelli æquissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, nõ ausus extorquere possessoribus proximas domos. Nunquam filios suos populo commendauit, ut non adijceret, si merebuntur: eisdem prætextatis adhuc assurrectum ab uniuersis in theatro, & astantibus plausum grauissime questus est. Amicos ita magnos, & potentes in ciuitate esse uoluit: ut tamen pari iure essent, quo cæteri, legibusq; iudiciarijs æque tenerentur. Cum Asprenas Nonius arctius ei iunctus, causam ueneficij accusante Cassio Seuero diceret: consuluit senatum quid officij sui putaret: cunctari enim se: ne si superesset, eriperet legibus reum: sin deesset, destituere, ac

Vt nõ adijceret, pro nisi adijceret.

Assurrectũ est, impersonaliter.

Superesse, pro adesse, hoc est, patrocinari.

re, ac prædamnare amicum existimaretur. Et consentientibus uniuersis, sedit in subsellijs per aliquot horas, uerum tacitus, ac ne laudatione quidem iudiciali data. Affuit & clientibus, sicut scutario cuidam, euocato quondam suo, qui postulabatur iniuriarum. Vnum omnino è reorum numero, ac ne eum quidem nisi precibus eripuit, exorato coram iudicibus accusatore, Castricium, per quem de coniuratione Murenæ cognouerat.

57 PRo quibus meritis quantopere dilectus sit, facile est æstimare. Omitto senatusconsulta, quæ possunt uideri, uel necessitate expressa, uel uerecundia. Equites Romani natalem eius sponte, atq; consensu biduo semper celebrarũt. Omnes ordines in lacum Curtij quotannis ex uoto pro salute eius stipem iaciebant. Item Cal. Ianuarijs strenam in Capitolio, etiam absenti, ex qua summa preciosissima Deorum simulachra mercatus, uicatim dedicabat: ut Apollinem sandaliarium, & Iouem tragœdum, aliáq; in restitutionem Palatinæ domus incendio absumptæ. Veterani, Decuriæ, tribus, atq; etiam singulatim, è cætero genere hominum libentes, ac pro facultate quisq;, pecunias contulerunt, delibante tantummodo eo summarum aceruos, neque ex quoquam plus denario auferente. Reuertentem ex prouincia, non solum faustis omnibus, sed & modulatis carminibus prosequebantur. Obseruatum etiam est, ne quoties introiret urbem, supplicium de quoquam sumeretur.

58 PAtris patriæ cognomen uniuersi repentino, maximóq; consensu detulerunt ei. Prima plebs legatione Antium missa: dein quia non recipiebat, ineunti Romæ spectacula frequens, & laureata, mox in curia senatus, neq; decreto, neque acclamatione, sed per Valerium Messallam id mandantibus cunctis: Quod bonum, inquit, faustumq; sit tibi, domuiq; tuæ, Cæsar Auguste: (Sic enim nos perpetuam felicitatem Reip. & læta huic precari existimamus) senatus te consentiens cum Populo Romano, consalutat patriæ patrem. Cui lachrymans respondit Augustus his uerbis: (ipsa enim sicut Messallæ posui) Compos factus uotorum meorum, patres C. quid habeo aliud Deos immortales precari, quàm ut hunc consensum uestrum ad ultimum uitæ finem mihi perferre liceat?

Habeo precari, pro, habeo quod precer,

59 MEdico Antonio Musæ, cuius opera ex ancipiti morbo conualuerat, statuam, ære collato, iuxta signum Aesculapij statuerunt. Nõnulli patrumfamiliarum testamento cauerunt, ut ab hæredibus suis prælato uictimæ titulo in Capitolium ducerentur, uotumq; pro se solueretur, quod superstitem Augustum reliquissent. Quædam Italiæ ciuitates diem, quo primum ad se uenisset, initium anni fecerũt. Prouinciarum pleræq; super templa, & aras, ludos quoq; quinquennales penè oppidatim constituerunt.

60 REges amici atq; socij, & singuli in suo quisq; regno, Cæsareas urbes condiderunt. Et cuncti simul ædem Iouis Olympici, Athenis antiquitus inchoatam, perficere communi sumptu destinauerunt, genióq; eius dedicare: ac sæpe regnis relictis, non Romæ modo, sed prouincias peragranti, quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientium præstiterunt.

61 QVoniam qualis in imperijs,ac magistratibus,regēdáq; per terrarum orbē pace,bellóq; Republica fuerit,exposui:referam nunc interiorem ac familiarem eius uitam: quibusq; moribus,atq; fortuna,domi,& inter suos egerit,à iuuenta usq; ad supremum uitæ diem. Matrem amisit in primo consulatu: sororem Octauiam quinquagesimum & quartum agens ætatis annum. Vtriq; cum præcipua officia uiuæ præstitisset, etiam defunctæ honores maximos tribuit.

62 SPonsam habuerat adolescens P.Seruilij Isaurici filiā:sed recōciliatus post primam discordiam Antonio,expostulantibus utriusq; militibus,ut ex necessitudine aliqua iungerentur,priuignam eius,Claudiam Fuluiæ ex P.Clodio filiam duxit uxorem, uixdum nubilem. Ac simultate cum Fuluia socru exorta, dimisit intactam adhuc,& uirginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit,nuptam ante duobus consularibus, & ex altero etiam matrem. Cum hac etiam diuortium fecit,pertesus,ut scribit,morum peruersitatem eius: ac statim Liuiam Drusillam matrimonio Tyberij Neronis,& quidem prægnantem abduxit,dilexitq; ac probauit unice,ac perseueranter.

63 EX Scribonia Iuliam,ex Liuia nihil liberorum tulit,cum maxime cuperet. Infans,qui conceptus erat, immaturus est æditus. Iuliam primum Marcello Octauiæ sororis suæ filio,tantumq; pueritiam egresso: deinde, ut is obijt, M.Agrippæ nuptui dedit, exorata sorore, ut sibi genero cederet. Nam tunc Agrippa alteram Marcellarum habebat,& ex ea liberos. Hoc quoque defuncto,multis ac diu etiam ex equestri ordine circunspectis conditionibus, Tiberium priuignum suum elegit: coëgitq; prægnantem uxorem, & ex qua iam pater erat,dimittere. M.Antonius scribit,primum eum Antonio filio suo despōdisse Iuliam,dein Cotisoni Getarum regi,quo tempore sibi quoq; inuicem filiam regis in matrimonium petijsset.

al's nuptū.

64 NEpotes ex Agrippa & Iulia tres habuit, C. L. & Agrippam:neptes duas, Iuliam,& Agrippam. Iuliam L.Paulo Censoris filio,Agrippinā Germanico sororis suæ nepoti collocauit. Caium, & Luciū adoptauit domi per assem & libram,emptos à patre Agrippa,tenerosq; adhuc ad curā Reip. admouit:& Cōsules designatos,circum prouincias,exercitusq; dimisit. Filiam & neptes ita instituit,ut etiam lanificio assuefaceret:uetaretq; loqui,aut agere quicquam,nisi propalàm,& quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem cœtu adeo prohibuit, ut L. Tucinio claro, decoróq; iuueni scripserit,quondam parum modeste fecisse eum, quod filiam suam Baias salutatum uenisset. Nepotes,& literas,& natare,aliáq; rudimenta per se plerunq; docuit. Ac nihil æque elaborauit,quàm ut imitarentur chirographum suum. Neq; cœnauit unà, nisi in imo lecto assiderēt:neq; iter fecit,nisi ut uehiculo anteirent, aut circa adequitarent.

Natare & literæ.
Aeque q̄, pro æque atq;.
Circa,pro circiter.

65 SEd lætum eum atq; fidentem, & sobole,& disciplina domus, fortuna destituit. Iulias filiam & neptem omnibus probris contaminatas relegauit.

gauit. C. & L. in duode. XX. mensium spacio amisit ambos: C. in Lycia, Lucio Massiliæ defunctis. Tertium nepotem Agrippam, simulq; priuignum Tyberium adoptauit in foro, lege curiata. Ex quibus Agrippam breui ob ingenium sordidum, ac ferox abdicauit: seposuitq; Surrentum. Aliquanto autem patientius mortem, quàm dedecora suorum tulit. Nam C. Lucijq; casu non adeo fractus. De filia, absens ac libello per quæstorem recitato, notum senatui fecit: abstinuitq; cógressu hominũ diu præ pudore: etiã de necanda deliberauit. Certe cũ sub idem tempus una ex conscijs liberta Fœde nomine, suspẽdio uitã finisset: maluisse se ait Fœdes patrẽ fuisse. Relegatæ usum uini, omnẽq; delicatiorem cultum ademit: neq; adiri à quoquam libero, seruó ue q;, nisi se consulto permisit: & ita ut certior fieret, qua is ætate, qua statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis, uel cicatricibus. Post quinquennium demum ex insula in continentem, lenioribusq; paulo conditionibus transtulit eam. Nam ut omnino reuocaret, exorari nullo modo potuit. Deprecanti sæpe populo Romano, & pertinacius instanti, tales filias, talesq; coniuges pro concione imprecatus est. Ex nepte Iulia post damnationem æditum infantem agnosci, aliq; uetuit. Agrippam nihilo tractabiliorem, imo in dies amentiorem in insulam trãsportauit: sepsitq; insuper custodia militum. Cauit etiam senatusconsulto, ut eodem loco in perpetuum contineretur: atq; ad omnem & eius & Iuliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat:

αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμμεναι ἄγονός τ' ἀπολέσθαι.

Nec aliter eas appellare, q̃ treis uomicas, aut tria carcinomata sua.

Notũ fecit, pro significauit, ἐδήλωσε, siue ἐγνώρισε.

Sub idẽ tempus, pro circa hoc tẽporis.

al. siue.

Transportauit in insulã pro deportauit.

al. loci.

66 AMicitias neq; facile admisit, & constantissime retinuit. Et non tantum uirtutes ac merita cuiusq; digne prosecutus, sed uitia quoq; & delicta duntaxat modica perpessus. Neq; enim temere ex omni numero in amicitia eius afflicti reperirẽtur, præter Saluidenium Rufum, quẽ ad consulatum usq;: & Cornelium Gallum, quem ad præfecturam Aegypti, ex infima utrunq; fortuna prouexerat. Quorum alterum res nouas molientem, damnandum senatui tradidit. Alteri ob ingratum, & maleuolum animũ, domo, & prouincijs suis interdixit. Sed Gallo quoq; & accusatorũ denũciationibus, & senatuscósultis ad necem compulso, laudauit quidem pietatem tantopere pro se indignantium. Cæterum & illachrymauit: & uicem suam conquestus est: quod sibi soli non liceret, amicis quatenus uellet irasci. Reliqui potentia, atq; opibus ad finem uitæ suæ, cuiusq; ordinis principes floruerunt, quanquam & offensis interuenientibus. Desyderauit enim nõnunq̃, ne de pluribus referam, & Marci Agrippæ patiẽtiam, & Mecœnatis taciturnitatem: cum ille ex leui rigoris suspicione, & quod Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se relictis omnibus contulisset: & hic secretum de comperta Murenæ coniuratione, uxori Terentiæ prodidisset. Exegit & ipse inuicẽ ab amicis beneuolẽtiã mutuã, tã à defũctis q̃ à uiuis. Nã q̃uis minime appeteret hæreditates, ut qui nũq̃ ex ignoti testamẽto capere quicq̃ sustinuerit: amicorũ tñ suprema iudicia morosissime pensitauit: neq; dolore dissimulato,

Sustinuerit capere, pro uoluerit.

mulato, si parcius, aut citra honorē uerborū: neq; gaudio, si grate, pieq; qs se ꝑ secutus fuisset. Legata uel partes hæreditatū, & à quibuscunq; parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere: aut si pupillari ætate essent, die uirilis togæ, uel nuptiarum, cum incremento restituere consueuerat.

67 PAtronus dominusq; non minus seuerus, q̄ facilis & clemens: multos libertorum in honore & usu maximo habuit, ut Licinium Enceladum, aliosq;. Cosinium seruū grauissime de se opinantem, nō ultra q̄ compedibus coercuit. Diomedem dispensatorem, à quo simul ambulante, incurrēti repente fero apro per metum obiectus est: maluit timiditatis arguere, q̄ noxæ: remq; non minimi periculi, quia tamē fraus aberat, in iocum uertit. Idem Proculum ex acceptissimis libertis mori coegit, compertū adulterare matronas. Thallo à manu, quod pro epistola prodita denarios D̄. accepisset, crura effregit. Pædagogum, ministrosq; Caij filij, per occasionem ualetudinis, mortisq; eius superbe, auareq; in ꝓuincia† grassantes, oneratos graui pondere ceruicibus, præcipitauit in flumen.

Non ultra q̄ cōpedibus coercuit, ꝑ tantū cōpedibus.

afs† grassatos, oneratis

68 PRima iuuenta uariorum dedecorum infamiam subijt. Sex. Pompeius, ut effœminatum insectatus est. M. Antonius adoptionem auunculi stupro meritum. Item Lucius Marci frater, quasi pudicitiam delibatam à Cæsare, Aulo etiā Hirtio in Hispania C̄C̄C̄. millibus nūmūm substrauerit: solitusq; sit crura suburere nuce ardenti, quo mollior pilus surgeret. Sed & populus quondam uniuersus, ludorum die & accepit in contumeliam eius, & assensu maximo comprobauit† uersum in scena pronunciatū de Gallo matris deûm tympanizante:

Videsne, ut Cinædus orbem digito temperat?

Tympanizo

afs † uersu scena pronūciato.

69 ADulteria quidem exercuisse, ne amici quidē negant: excusantes sanè nō libidine, sed ratione cōmissa, quo facilius consilia aduersariorū per cuiusq; mulieres exquireret. M. Antonius super festinatas Liuiæ nuptias obiecit: & fœminam consularē è tridinio† uiri corām in cubiculum abductā, rursus in conuiuiū rubentibus auriculis, incomptiore capillo reductā: & dimissam Scriboniā: quia liberius doluisset nimiam potentiā pellicis: & conditione quæsitas per amicos, qui matresfamilias, & adultas ætate uirgines denudarent, atq; perspicerēt, tanq̄ Thoranio mangone uendente. Scribit etiam ad ipsum hoc familiariter adhuc nec dum plenè inimicus, aut hostis. Quid te mutauit? quod reginā ineo? uxor mea est. Nūc cœpi? an ab hinc annos nouem? tu deinde solam Drusillam inis? ita ualeas uti tu hanc epistolam cum leges: non inieris Tertullam, aut Terētillam, aut Ruffillam, aut Saluiam Citisceniam? aut omēs? An ne refert ubi, &† in qua arrigas?

afs† uiro

Super festināte Liuiæ nuptias, ꝑ præter festinatas.

afs† in quā

70 COena quoq; eius secretior in fabulis fuit. Quæ uulgo δωδεκάθεος uocabatur: in qua deorum, dearumq; habitu discubuisse conuiuas, & ipsum pro Apolline ornatum, non Antonij modo epistolæ singulorum nomina amarissime† annumerantis exprobrant, sed & sine autore notissimi uersus.

Cum primum istorum conduxit mensa Choragum,

Sexq; deos uidit Mallia, sexq; deas.

Impia dum Phœbi Cæsar mendacia ludit:

In fabulis eꝫ ꝑ traduci sermone hominum.

afs† enumerantis.

Dum

Dum noua diuorum cœnat adulteria:
Omnia se à terris tunc numina declinarunt:
Fugit & auratos Iuppiter ipse thronos.

Auxit cœnæ rumoré summa tunc in ciuitate penuria, ac fames. Acclamatumq́ʒ est postridie, frumentum omne deos comedisse: & Cæsarem planè esse Apollinem, sed & tortorem, quo cognomine eis deus quadã in parte urbis colebatur.

71 NOtatus est & ut pretiosæ supellectilis, Corinthiorũq́ʒ præcupidus, & aleæ indulgens. Nam & proscriptionis tempore ad statuam eius asscriptũ est:

Versus senari⁹ trimeter.

Pater argentarius, ego Corinthiarius:

Cum existimaretur quosdam propter uasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma uulgatum est:

Versus senarij trimetri.

Postq́ʒ bis classe uictus naues perdidit,
Aliquando ut uincat, ludit assidue alea.

Ex quibus siue criminibus, siue maledictis infamiam impudicitiæ facillime refutauit, & præsentis, & posteræ uitæ castitate. Item lautitiarum inuidiam, cum ex Alexandria capta, nihil sibi præter unum myrrhinum calicem, ex instrumento regio retinuerit: & mox uasa aurea assiduissimi usus conflauerit omnia. Circa libidines hæsit. Postea quoqʒ (ut ferũt) ad uitiandas uirgines ꝓmptior, quæ sibi undiqʒ etiam ab uxore conquirerentur. Aleæ rumorem nullo modo expauit: Lusitq́ʒ simpliciter, & palàm oblectamenti causa etiã senex, ac præter q̃ʒ Decembri mẽse, alijs quoqʒ festis, profestisq́ʒ diebus: nec id dubiũ est autographa quadã epistola. Cœnaui (ait) mi Tiberi cũ ijsdẽ. Accesserunt conuiuæ Vinitius, & Siluius pater. Inter cœnam lusimus γεροντικῶς & heri, & hodie. Talis em̃ iactatis, ut quisqʒ canem, aut senionem miserat: in singulos talos, singulos denarios in medium conferebat. Quos tollebat uniuersos, qui Venerem iecerat. Et rursus alijs literis. Nos mi Tiberi quinquatrijs satis iucunde egimus. Lusimus enim per omnes dies, forumq́ʒ aleatoriũ calfecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summã tamen perdidit non multũ, sed ex magnis detrimẽtis præter spem paulatim retractus est. Ego ꝑdidi uiginti millia nũmûm meo nomine, sed cum effuse in lusu liberalis fuissem, ut soleo plerunqʒ. Nam siquas manus remisi cuiqʒ exegissem, aut retinuissem, qđ cuiqʒ donaui, uicissem uel L. millia. Sed hoc malo. Benignitas em̃ mea me ad cælestem gloriam efferet. Scribit ad filiam. Misi tibi denarios ducentos. L. quos singulis cõuiuis dederam, si uellent inter se inter cœnam uel talis, uel par impar ludere.

Aleæ rumor pro rumore de alea, & Aleã ipsam lusus genus dixit.

Venere⁹ iactus.

72 IN cæteris partibus uitæ cõtinentissimũ fuisse constat, ac sine suspicione ullius uitij. Habitauit primo iuxta Romanũ forum supra Scalas annularias, in domo, quæ Calui oratoris fuerat: postea in palatio: sed nihilo minus ædibus modicis Hortensianis, & neqʒ laxitate, neqʒ cultu conspicuis: ut in quibus porticus breues essent albanarũ columnarũ, & sine marmore ullo, aut insigni pauimento conclauia. Ac per annos amplius XL. eodem cubiculo hyeme, & æstate mansit: quamuis parum salubrem ualetudini suæ urbem hyeme experiretur: assiduéqʒ in urbe hyemaret. Siquando quid secretò, aut sine interpellatione agere propo

Hyemare, ꝓ affligi incõmodo hyemis: quod ꝑperam interpretatus est Beroaldus. Hanc uocẽ in Salustio notauit Seneca.

re proposuisset: erat illi locus in ædito singularis, quẽ Syracusas, & τεχνόφυον uocabat. Huc transibat, aut in alicuius libertinorum suburbanum. Aeger autem in domo Mecœnatis cubabat. Ex secessibus præcipue frequentauit maritima, insulasq; Campaniæ, aut ꝓxima urbi oppida, Lunuuiũ, Præneste, Tybur, ubi etiam in porticibus Herculis tẽpli persæpe ius dixit. Ampla, & operosa prætoria grauabatur: & neptis quidem suæ Iuliæ profuse ab ea extructa etiam diruit ad solum. Sua uero, quamuis modica, non tam statuarum, tabularumq; pictarũ ornatu, q̃ xystis, & nemoribus excoluit, rebusq; uetustate, ac raritate notabilibus: qualia sunt Capreis immanium belluarũ, ferarumq; membra prægrandia, quæ dicuntur gigantum ossa, & arma heroum.

Grauabat operosa prætoria, ꝓ fasti diebat, ac moleste ferebat.

Notabiles uetustate, ac raritate res, notabiles dixit in bonã partem.

73 INstrumẽti eius, & supellectilis parsimonia apparet etiam nunc residuis lectis, atq; mensis, quorum pleraq; uix priuatæ elegantiæ sint. Ne toro quidẽ cubuisse aiunt, nisi humili, & modice instrato. Veste nõ temere alia q̃ domestica usus est, ab uxore, & sorore, & filia, neptibusq; cõfecta. Togis neq; restrictis, neq; fusis. Clauo nec lato, nec angusto. Calciamentis altiusculis, ut procerior q̃ erat uideretur. Et forensia autem & calceos nunq̃ nõ intra cubiculum habuit, ad subitos, repentinosq; casus parata.

residuos lectos dixit relictos.

74 COnuiuabatur assidue, nec unq̃ nisi recta, non sine magno ordinum, hominumq; delectu. Valerius Messalla tradit, neminẽ unq̃ libertinorum adhibitum ab eo cœnæ, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem. Post † proditam Sex. Pompeij classem, ipse scribit inuitasse se quendam, in cuius uilla maneret: qui † speculator suus olim fuisset. Cõuiuia nõnunq̃ & serius inibat, & maturius relinquebat: cum conuiuæ & cœnare inciperent, priusq̃ ille discumberet, & permanerent digresso eo. Cœnam ternis ferculis, aut, cum abundantissime, senis præbebat, ut non nimio sumptu, ita summa comitate. Nam & ad communionem sermonis tacẽtes, † uel sũmissim fabulãtes prouocabat: & aut acroamata, & histriones, aut etiam triuiales ex circo ludios interponebat, ac frequentissime aretalogos.

als † perditã.

als † spiculator.

als † etiã.

Cõmunio sermonis, ꝓ cõi confabulatione.

75 FEstos & solennes dies profusissime, nonnunq̃ ioculariter tantũ celebrabat. Saturnalibus, & siquando aliàs libuisset, modo munera diuidebat, uestem, & aurũ, & argẽtũ: modo nũmos oĩs notæ, etiã ueteres regios, ac peregrinos: interdum nihil præter cilicia, & spongias, & rutabula, & forpices, atq; alia id genus titulis obscuris, & ambiguis. Solebat & inæqualissimarum rerum sortes, & auersas tabularum picturas in conuiuio uenditare, incertóq; casu spem mercantium uel frustrari, uel explere: ita ut per singulos lectos licitatio fieret: & seu iactura, seu lucrum communicaretur.

Cõmunicare lucrũ, pro cõmune facere.

76 CIbi (nam ne hoc quidem omiserim) minimi erat, atq; uulgaris ferè. Secundarium panem, & pisciculos minutos, & caseum bubulũ manu pressum, & ficos uirides biferas maxime appetebat. Vescebaturq; & ante cœnam quocunq; tempore, & loco quo stomachus desyderasset. Verba ipsius ex epistolis sunt: Nos in essedo panem, & palmulas gustauimus. Et iterum: Dum lectica ex regia domum redeo, panis unciam cum paucis acinis uuæ duracinæ

Ficos biferas noue dixit, ꝓ fructu arboris biferæ

comedi

Sabbata iudæorum.

comedi. Et rursus. Ne iudæus quidem mi Tiberi tam diligenter sabbatis ieiunium seruat, quàm ego hodie seruaui: qui in balneo demum post horam primam noctis duas buccas manducaui prius, quàm ungi inciperem. Ex hac obseruantia nónunquàm uel ante initum, uel post dimissum conuiuium solus cœnitabat, cum pleno conuiuio nihil tangeret.

Buccea, pro bolo. Mãducare, propemodũ quod edere potitũ uidetur, nisi forte comesas expuit.

als† buccas.

77 Vini quoque natura parcissimus erat. Non amplius ter bibere eum solitum super cœnam in castris apud Mutinam Cornelius Nepos tradit. Postea quoties largissime se inuitaret, senos sextantes non excessit: aut si excessisset, reijciebat. Et maxime delectatus est rhetico, neque temere interdiu bibit. Pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, uel lactucæ thyrsum, aut recens †aciduḿue pomum succi uinosioris.

Inuitauit se largiter, pro multũ bibit.

als' aridum.

78 Post cibum meridianũ, ita ut uestitus, calciatusque erat, retectis pedibus paulisper conquiescebat, opposita ad oculos manu. A cœna se in lecticulam lucubratoriam recipiebat. Ibi donec residua diurni actus, aut omnia, aut ex maxima parte conficeret: ad multam noctem permanebat. In lectum inde transgressus, non amplius, cumplurimum, quàm septẽ horas dormiebat: acne eas quidẽ continuas, sed ut in illo tẽporis spacio ter, aut quater expergesceretur. Si interruptum somnum recuperare (ut euenit) non posset: lectoribus, aut fabulatoribus accersitis: resumebat, producebatque ultra primam sæpe lucem. Nec in tenebris uigilauit unquàm, nisi assidente aliquo. Matutina uigilia offendebatur, ac si uel officij, uel sacri causa maturius uigilandum esset: ne id contra commodũ faceret: in proximo cuiuscunque domesticorum cœnaculo manebat. Sic quoque sæpe indigens somni, & dum per uicos deportaretur, & deposita lectica inter aliquas moras condormiebat.

Lecticula lucubratoria.

Cũplurimũ pro ad sũmũ.

Recuperare somnum. Prima lux, summũ diluculum.

Fabulator pro collocutore

79 Forma fuit eximia, & per omnes ætatis gradus uenustissima: quanquàm & omnis lenocinij negligens, & in capite comendo tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret, ac modo tonderet, modo raderet barbam. Eóque ipso tempore, aut legeret aliquid, aut etiam scriberet. Vultu erat uel in sermone, uel tacitus adeo tranquillo, serenóque, ut quidam è primoribus Galliarum, confessus sit inter suos, eo se inhibitum, ac remollitum, quo minus, ut destinarat, in transitu alpium per simulationem colloquij propius admissus in præcipitium propelleret. Oculos habuit claros, ac nitidos, quibus etiam existimari uolebat inesse quiddam diuini uigoris. Gaudebatque, si qui sibi acrius cõtuenti, quasi ad fulgorem solis uultum summitteret. Sed in senecta sinistro minus uidit. Dentes raros, & exiguos, & scabros. Capillum leuiter inflexum, & sufflauum. Supercilia coniuncta. Mediocres aures. Nasum & à summo eminẽtiorem, & ab imo deductiorem. Colorem inter aquilum, candiduḿque. Staturam breuem. Quam tamẽ Iulius Marathus libertus etiam in memoriã eius quinque pedum & dodrantis fuisse tradit: sed quæ commoditate, & æquitate membrorũ occuleretur: ut nõ nisi ex cõparatiõe astantis alicuius procerioris intelligi posset.

Tõdere barbam. Radere barbam.

Remolitus aut remollitus, ex uetusto exẽplari, pro placatus.

Aquilus color.

80 Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus, atque aluum genitiuis notis, in modum, & ordinem, ac numerum stellarum cælestis ursæ. Sed & callis quibusdã

Genitiuæ notæ.

lis quibusdam ex prurigine corporis, assiduóque, & uehementi strigilis usu, pluri fariam †contractis, ad impetiginis formã. Coxendice, & femore, & crure sinistro, non perinde ualebat, ut sæpe etiam inde claudicaret. Sed remedio arenarum, atque arundinum confirmabatur. Dextræ quoque manus digitum salutarem, tã imbecillum interdum sentiebat, ut torpentem, contractúmque frigore uix cornei circuli supplemento, scripturæ admoueret. Questus est & de uesica, cuius dolore, calculis demum per urinam eiectis leuabatur.

alsi †cõcretis.

81 GRaues, & periculosas ualetudines per omnẽ uitam aliquot expertus est, præcipue Cantabria domita: cum etiam distillationibus iecinore uitiato ad desperationem redactus, contrariam, & ancipitem rationem medendi necessario subijt. Quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, autore Antonio Musa. Quasdam & anniuersarias, ac tempore certo recurrentes experiebatur. Nam sub natalem suum plerunque languebat: & initio ueris præcordiorum inflatione tentabatur: austrinis autem tẽpestatibus grauedine. Quare quassato corpore, neque frigora, neque æstus facile tolerabat.

Grauedo capitis.

82 HYeme quaternis cum pingui toga tunicis, & subuculæ thorace laneo, & fœminalibus, & tibialibus muniebatur. Aestate apertis cubiculi foribus, ac sæpe in peristylo saliente aqua, atque etiam uentilante aliquo cubabat. Solis uero ne hyberni quidem patiens. Domi quoque non nisi petasatus sub dio spaciabatur. Itinera lectica, & noctibus ferè, eáque lenta, ac minuta faciebat, ut Præneste, uel Tybur biduo procederet. Ac si quò peruenire mari posset, potius nauigabat. Verũ tantã infirmitatem magna cura tuebatur, in primis lauandi raritate. Vngebat etiam sæpius, sudabat ad flãmam: deinde perfundebatur è gelida aqua, uel sole multo †calefacta. At quoties neruorum causa, marinis, albulisque calidis utendum esset: cõtentus hoc erat, ut insidẽs ligneo solio, quod ipse Hispanico uerbo duretam uocabat, manus ac pedes alternis iactaret.

Pingui toga

alsi †tepefacta.

83 EXercitationes campestres equorum, & armorum statim post ciuilia bella omisit: & ad pilam primo, folliculúmque transijt. Mox nihil aliud quam uectabatur, & deambulabat: ita ut in extremis spacijs, subsultim decurreret †sestertio, uel lodicula inuolutus. Animi laxandi causa, modo piscabatur hamo, modo talis, aut †oscillatis, nucibusque ludebat cũ pueris minutis: quos †facie, & garrulitate amabiles undique cõquirebat præcipue Mauros, & Syros. Nã pumilios, atque distortos, & omnis generis eiusdẽ, ut ludibria naturæ, malique ominis abhorrebat.

Apud Gel. †Sesticula,

Nihil aliud quam uectabatur id est, tantum uectabatur.

alsi †ocellatis alsi †facilitate

84 ELoquẽtiam, studiáque liberalia ab ætate prima cupide, & laboriosissime exercuit. Mutinẽsi bello in tãta mole rerũ & legisse, & scripsisse, & declamasse quotidie traditur. Nã deinceps, neque in senatu, neque apud populũ, neque apud milites locutus est unquam nisi meditata, & composita oratione: quamuis nõ deficeret ad subita, ex temporali facultate. Ac ne periculũ memoriæ adiret: aut in ediscẽdo tẽpus absumeret: instituit recitare omnia. Sermones quoque cũ singulis, atque etiã cũ Liuia sua grauiores, non nisi scriptis, & è libello habebat, ne plus minusue loqueretur ex tẽpore. Pronũciabat dulci & proprio quodã oris sono: dabatque assidue Phonasco operã: sed nonnunquam infirmatis faucibus, præconis uoce, ad populum cõcionatus est.

MVlta uarij generis prosa oratione composuit: ex quibus nonnulla in coetu familiarium, uelut in auditorio recitauit. Sicut rescripta Bruto de Catone. Quæ uolumina cum iam senior ex magna parte legisset, fatigatus, Tiberio tradidit perlegenda. Item hortationes ad philosophiam, & aliqua de uita sua, quam XIII libris Cantabricotenus bello, nec ultra exposuit. Poeticam summatim attigit. Vnus liber extat scriptus ab eo hexametris uersibus: cuius & argumentum, & titulus est, Sicilia. Extat alter æque modicus epigrammatũ, quæ ferè tempore balnei meditabatur. Nam tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo aboleuit: quærentibusq; amicis quidnam Aiax ageret: respondit, Aiacem suum in spongiam incubuisse. 85

GEnus eloquendi secutus est elegans, & temperatum, uitatis sententiarum ineptijs, atq; inconcinnitate, & reconditorum uerborum, ut ipse dicit, fœtoribus. Præcipuamq; curam duxit, sensum animi quàm apertissime exprimere. Quod quo facilius efficeret: aut necubi lectorem, uel auditorem obturbaret, ac moraretur: neq; præpositiones uerbis addere, neq; coniunctiones sæpius iterare dubitauit: quæ detractæ, afferunt aliquid obscuritatis, & si gratiam augent. Cacozelos, & antiquarios, ut diuerso genere uitiosos, pari fastidio spreuit. Exagitabat nonnunq; in primis Mœcenatem suum: cuius myrobrechis (ut ait) cincinnos usq;quaq; persequitur: & imitando per iocum irridet. Sed nec Tiberio parcit, & exoletas interdum, & reconditas uoces aucupanti. M. quidem Antonium ut insanum increpat, quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines, q; intelligant. Deinde ludens malum, & inconstans in eligendo genere dicendi ingenium eius, addidit hæc. Tuq; dubitas Cimberne, Annius, an† Verrius Flaccus imitandi sint tibi? Ita ut uerbis, quæ Crispus Sallustius excerpsit ex originibus Catonis, utaris? an potius Asiaticorum oratorum inanibus sententijs. uerborum uolubilitas in nostrum sermonem transferenda? Et quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans, sed opus est inquit, dare te operã ne moleste scribas, aut loquaris. 86

[Margin: al's † Veranius]

QVotidiano sermone quædam frequentius, & notabiliter usurpasse eum, literæ ipsius autographæ ostentant. In quibus identidem cum aliquos nũq; soluturos significare uult, ad Calendas græcas soluturos ait. Et cum hortatur ferenda esse præsentia qualiacunq; sint: contenti simus hoc Catone. Et ad exprimendam festinatæ rei uelocitatem: uelocius quàm asparagi coquantur. Ponit assidue & pro stulto † blaceolũ, & pro pullo pulleiaceum, & ꝓ cerito uacerosum, & uapide sese habere, pro male. Et betizare ꝓ languere, qd' uulgo lachanizare dicit. Itẽ simus ꝓ sumus, & domos genitiuo casu singulari ꝓ domus. Nec unq; aliter hæc duo, nequis mendã magis q; cõsuetudinẽ putet. Notaui & in chirographo eius illa præcipue nõ diuidere uerba: nec ab extrema parte uersuũ abũdantes literas in alterum transferre: sed ibidem statim subijcit, circũducitq;. 87

[Margin: Ostentãt, ꝓ passim ostendunt.]

[Margin: Vide nũ sit baceliũ legẽdũ. Nã Græci βάκηλομ uocãt stupidũ ac ridiculum.]

ORthographiam, id est formulam, rationẽq; scribendi à grãmaticis institutam, nõ adeo custodijt. Ac uidetur eorum sequi potius opinionẽ, qui perinde scribendum, ac† loquendũ existiment. Nam quod sæpe non literas modo, 88

[Margin: al's † loquimur.]

sed syllabas

ſed ſyllabas aut permutat, aut præterit, cõmunis hominum error eſt. Nec ego id notarem, niſi mihi mirum uideretur, tradidiſſe aliquos, legato eum cõſulari ſucceſſorem dediſſe, ut rudi & indocto, cuius manu ixi pro ipſi ſcriptũ animaduerterit. Quoties autem per notam ſcribit. b. pro. a. c. pro. b. ac deinceps eadem ratione ſequentes literas ponit. Pro. x. autem duplex. aa.

89 NE græcarũ quidem diſciplinarum leuiore ſtudio tenebatur: in quibus & ipſis præſtabat largiter, magiſtro dicẽdi uſus Apollodoro Pergameno, quem iam grandem natu, Apolloniã quoq; ſecum ab urbe iuuenis adhuc eduxerat. Deinde etiam eruditione uaria repletus Sperarei philoſophi, filiorumq; eius Dionyſij, & Nicanoris contuberniũ inijt: non tamen ut aut loqueretur expedite, aut componere aliquid auderet. Nam & ſi quid res exigeret latine, formabat, uertendumq; alij dabat. Sed planè poëmatũ quoq; non imperitus: delectabatur etiã comœdia ueteri, & ſæpe eam exhibuit publicis ſpectaculis. In euoluendis utriuſq; linguæ autoribus, nihil æque ſectabatur, q̃ præcepta & exempla publice, uel priuatim ſalubria, Eáq; ad uerbum excerpta, aut ad domeſticos, aut ad exercituũ, ꝓuinciarũq; rectores, aut ad urbis magiſtratus plerũq; mittebat, prout quiq; monitione indigerent. Etiam libros totos & ſenatui recitauit, & populo notos per edictum ſæpe fecit: ut orationes. Q. Metelli de prole augenda, & Rutilij de modo ædificiorum, quo magis perſuaderet, utranq; rem non à ſe primo animaduerſam, ſed antiquis iam tunc curæ fuiſſe. Ingenia ſæculi ſui omnibus modis fouit. Recitantes & benigne, & patienter audiuit: Nec tantum carmina, & hiſtorias, ſed & orationes, & dialogos. Componi tamẽ aliquid de ſe, niſi & ſerio & à præſtantiſſimis offendebatur. Admonebatq; prætores, ne paterentur nomen ſuum cõmiſſionibus obſoleſieri.

Replet⁹ eruditione, ut Græci, ἐυάπλιος.

Formare, ꝓminiſtrare thema & argumentum.

90 CIrca religiones talem accepimus. Tonitrua, & fulgura paulo infirmius[†] expaueſcebat, ut ſemper & ubiq; pellem uituli marini circũferret pro remedio: atq; ad omnem maioris tempeſtatis ſuſpicionem in abditũ, & concameratum locum ſe reciperet. Conſternatus olim per nocturnum iter tranſcurſu fulguris, ut[†] ſupra diximus.

Offendebatur cõponi, pro grauiter ferebat, cũ uerbo infinito.

aſs† extimeſcebat.

aſs† prædiximus.

91 SOmnia neq; ſua, neq; aliena de ſe negligebat. Philippenſi acie q̃uis ſtatuiſſet non egredi tabernaculum propter ualetudinẽ, egreſſus eſt tamen[†] medici ſomnio monitus: ceſſitq; res proſpere, quando captis caſtris, lectica eius, qua ſi ibi cubans remanſiſſet, concurſu hoſtium confoſſa, atq; lacerata eſt. Ipſe per omne uer plurima & formidoloſiſſima & uana, & irrita uidebat: reliquo tẽpore rariora, & minus uana. Cũ dedicatã in Capitolio ædẽ tonanti Ioui aſſidue frequẽtaret, ſomniauit queri Capitolinũ Iouem cultores ſibi abduci, ſéq; reſpondiſſe, Tonantẽ pro ianitore ei appoſitum. Ideóq; mox tintinnabulis faſtigiũ ædis redimiuit: quod ea ferè ianuis dependebãt. Ex nocturno uiſu etiã ſtipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum aſſes porrigentibus præbens.

aſs† amici.

92 AVſpicia, & omina[†] quidẽ pro certiſſimis obſeruabat. Si mane ſibi calceus perperam, ac ſiniſter pro dextero induceret', ut dirũ. Si terra mariúe, ingre

aſs† quædã.

diente se longinquã profectionẽ, forte rorasset, ut lætũ, maturiq́ʒ, & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipue mouebat́. Enatam inter iuncturas lapidũ ante domũ suã palmã, in compluuiũ deorum penatium transtulit: utq́ʒ coalesceret, magnopere curauit. Apud insulam Capreas, ueterrimæ ilicis dimissos iam ad terram, languẽtesq́ʒ ramos conualuisse aduentu suo, adeo lætatus est, ut eas cũ Rep. Neapolitanorũ ꝑmutauerit Aenaria data. Obseruabat & dies quosdã ne aut postridie nundinas quoq́ʒ proficisceret́, aut Nonis quicq́ʒ rei seriæ inchoaret, nihil in hoc quidẽ aliud deuitans, ut ad Tiberiũ scribit, q̃ δυσφημίαν ominis.

Cõpluuiũ.

93 PEregrinarũ cærimoniarum, sicut ueteres, ac præceptas reuerentissime coluit, ita cæteras contemptui habuit. Nanq́ʒ Athenis initiatus, cum postea Romæ ꝓ tribunali de priuilegio sacerdotũ Atticæ Cereris cognosceret, & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio & corona circũstantiũ, solus audijt disceptantes. At cõtra nõ modo in peragranda Aegypto paulo deflectere ad uisendum Apin supersedit: sed & Caium nepotem, quod Iudæam præteruehens apud Hierosolymam non supplicasset, collaudauit.

Reuerentissime, pro religiosissime.

Hierosolyma, gñe fœminino.

94 ET quoniã ad hoc uentum est: nõ ab re fuerit subtexere, quæ ei prius, q̃ nasceretur, & ipso natali die, ac deinceps euenerint: quibus futura magnitudo eius, & perpetua felicitas sperari, animaduertiq́ʒ posset. Velitris antiquitus tacta de cælo parte muri, responsum est, eius oppidi ciuem quandoq́ʒ rerũ potiturum: qua fiducia Velitrini, & tunc statim, & postea sæpius penè ad exitium sui cum PO. RO. belligerauerant: serò tandem documentis apparuit, ostentũ illud Augusti potẽtiam portendisse. Autor est Iulius Marathus, ante paucos q̃ nasceretur menses, prodigiũ Romæ factũ publice, quo denunciabatur regẽ PO. RO. naturam parturire. Senatũ exterritum censuisse, nequis illo anno genitus educaretur. Eos, qui grauidas uxores haberent, quoad se quisq́ʒ spem traheret, curasse, ne SENAT. C. ad ærarium deferretur. In Asclepiadis Mendetis θεολογουμένων libris lego, Acciã, cũ ad solenne Apollinis sacrũ media nocte uenisset: posita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormisse: draconem repente irrepsisse ad eam, pauloq́ʒ post egressum, illam expergefactam quasi à concubitu mariti purificasse se: & statim in corpore eius extitisse maculam, uelut depicti draconis: nec potuisse unq̃ eximi, adeo ut mox publicis balneis perpetuo abstinuerit. Augustum natũ mense decimo, & ob hoc Apollinis filium existimatũ. Eadem Accia prius, q̃ pareret, somniauit, intestina sua ferri ad sydera, explicariq́ʒ per omnem terrarũ, & cæli ambitum. Somniauit & pater Octauius, utero Acciæ iubar solis exortum. Quo natus est die, cũ de Catilinæ coniuratiõe ageretur in curia, & Octauius ob uxoris puerperium, serius adfuisset: nota ac uulgata res est, P. Nigidium cõperta moræ causa, ut horã quoq́ʒ partus acceperit, affirmasse, dominũ terrarũ orbi natũ. Octauio, postea cum ꝑ secreta Thraciæ exercitũ duceret, in Liberi patris luco barbara cærimonia de filio consulenti, idem affirmatũ est à sacerdotibus: quod infuso sup altaria mero tantum flãmæ emicuisset, ut supergressa fastigiũ tẽpli ad cælum usq́ʒ ferret́: uniq́ʒ olim omnino Magno Alexandro apud easdẽ aras sacrificanti, simile, puenisset ostentum

Autor ẽ, nõ pro suadet, sed ꝑ narrat

Purificare.

abstexigi.

ostentum. Atq; etiam sequenti nocte statim uidere uisus est, filiũ mortali specie ampliorem, cũ fulmine & sceptro, exuuijsq; Iouis OPT. MAX. ac radiata corona super laureatũ currũ, bissenis equis candore eximio trahentibus. Infans adhuc, ut scriptũ apud C. Drusum extat, repositus uespere in cunas à nutricula loco plano, postera luce non comparuit: & diu quæsitus, tandẽ in altissima turri repertus est, iacens contra solis exortũ. Cum primũ fari cepisset, in auito suburbano obstrepentes forte ranas silere iussit: atq; ex eo negãtur ibi ranæ coaxare. Ad quartum lapidẽ campanæ uiæ, in nemore prandenti, ex improuiso Aquila panem ei è manu rapuit: & cũ altissime uolasset: rursus ex improuiso leniter delapsa reddidit. Q. Catulus post dedicatũ Capitoliũ duabus cõtinuis noctibus somniauit: Prima Iouem OPT. MAX. prætextatis cõpluribus circũ arã ludentibus, unũ secreuisse, atq; in eius sinũ signũ Reip. quod manu gestaret, reposuisse: Atq; in sequẽti animaduertisse, se in gremio Capitolini Iouis eũdẽ puerum: Quẽ cũ detrahi iussisset: prohibitũ monitu dei, tanq; is ad tutelam Reip. educaretur. Ac die proximo obuiũ sibi Augustũ, cum incognitũ aliàs haberet, nõ sine admiratione contuitus, simillimũ dixit puero, de quo somniasset. Quidam prius somniũ Catuli aliter exponunt, quasi Iuppiter cõpluribus prætextatis tutorem à se poscentibus unũ ex eis demonstrasset: ad quẽ omnia desyderia sua referrent: eiusq; osculũ delibatũ digitis ad os suũ retulisset. M. Cicero C. Cæsarem in Capitolium prosecutus, somniũ pristinæ noctis familiaribus forte narrabat: Puerum facie liberali demissum cælo catena aurea ad fores Capitolij cõstitisse, eiq; Iouem flagellũ tradidisse: deinde repente Augusto uiso, quẽ ignotũ adhuc plerisq; auunculus Cæsar ad sacrificandũ acciuerat, affirmauit, ipsum esse cuius imago secundũ quietẽ sibi obuersata sit. Sumenti uirilẽ togam, tunica lati claui resuta ex utraq; parte, ad pedes decidit. Fuerũt qui interpretarẽtur, nõ aliud significare, q̃ is ordo, cuius insigne id esset, quandoq; ei subijceretur. Apud Mundam D. Iulius castris locũ capiens, cũ syluam cæderet, arborem palmæ repertam, conseruari, ut omen uictoriæ iussit. Ex ea continuo enata soboles adeo in paucis diebus adoleuit: ut non æquipararet modo matricem, uerũ etiã obtegeret: frequentareturq; columbarũ nidis, q̃uis id auium genus duram, & asperam frondem maxime uitet. Illo & præcipue ostento motum Cæsarem ferunt, nequem alium sibi succedere, q̃ sororis nepotem uellet. In secessu Apolloniæ Theogenis mathematici pergulã, comite Agrippa ascẽderat: cũ Agrippæ, qui prior consulebat, magna & penè incredibilia prædicerentur: reticere ipse geniturã suã, nec uelle ædere perseuerabat: metu ac pudore, ne minor inueniret. Qua tamen post multas adhortationes uix, & cunctanter ædita exiliuit Theogenes, adorauitq; eũ: tãtã mox fiduciã fati Augustus habuit, ut thema suũ uulgauerit: nũmumq; argẽteũ nota syderis Capricorni, quo natus est, percusserit.

Vespere, pro uesperi. Luce, p, luci.

Secũdũ quietem, pro, per quietem.

Matrix arbor primũ cõsita, unde syluescũt cæteræ.

95 POst necem Cæsaris reuerso ab Apollonia, & ingrediente eo urbem repente à liquido, ac puro sereno circulus, ad speciem cælestis arcus, orbẽ solis ambijt, ac subinde Iuliæ Cæsaris filiæ monumentum fulmine ictum est. Primo autem consulatu ei augurium capienti XII se uultures, ut Romulo, ostenderũt, &

al's iecinora

immolanti omniũ uictimarum iecinora replicata intrinsecus ab ima fibra paruerunt: nemine peritorum aliter cõiectante, q̃ læta per hæc & magna portẽdi.

96

QVin & bellorũ omnium euentus ante præsensit. Contractis ad Bononiã III uirorũ copijs, Aquila tentorio eius supersedens duos coruos hinc, & inde infestantes, afflixit: & ad terram dedit: notante omni exercitu, futurã quãdoq; inter collegas discordiam talem qualis secuta est, ac exitum præsagiente. In Philippis, Thessalus quidã de futura uictoria nunciauit, autore D. Cæsare, cuius sibi species itinere auio occurisset. Circa Perusiam, sacrificio non litante, cum augeri hostias imperasset: ac subita eruptione hostes omnem rei diuinæ apparatum abstulissent: constitit inter aruspices, quæ periculosa, & aduersa sacrificanti denunciata essent: cuncta in ipsos recasura, qui exta haberent. Neq; aliter euenit: Pridie quàm Siciliensem pugnam classe committeret, deambulãti in litore piscis è mari exiluit: & ad pedes iacuit. Apud Actium, descendenti in aciem asellus cũ asinario occurrit, Euthycus homini, bestiæ, Nicon erat nomẽ. Vtriusq; simulacrum æneum uictor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum uertit.

Ad terrã dedit, pro abiecit.

Asinarius, pro agasone. Nicon græce uincens νικῶν.

97

MOrs quoq; eius, de qua dehinc dicam, diuinitasq; post mortem, euidentissimis ostentis præcognita est. Cum lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, Aquila eum sæpius circũuolauit, transgressaq; in uicinam ædem super nomen Agrippæ ad primam literam sedit. Quo animaduerso, uota, quæ in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberiũ nuncupare iussit. Nam se quanquàm conscriptis, paratisq; iam tabulis negauit suscepturum, quæ non esset soluturus. Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ eius prima nominis litera effluxit. Responsum est, centum solos dies posthac uicturum, quẽ numerum C, litera notaret: futurumq;, ut inter Deos referret, quod æsar, id est reliqua pars è Cæsaris nomine, hetrusca lingua Deus uocaretur. Tiberium igitur in Illyricum dimissurus, & Beneuentum usq; prosecuturus, cum interpellatores alijs, atq; alijs causis in iure dicendo detinerent, exclamauit: quod & ipsum mox inter omina relatum est, non, si omnia morarentur, amplius se posthac Romæ futurũ. Atq; itinere inchoato Asturam perrexit: & inde præter consuetudinem de nocte ad occasionem auræ euectus est.

98

CAusam ualetudinis contraxit ex profluuio alui. Tunc campaniæ ora, proximisq; insulis circuitis, Caprearũ quoq; secessui quadriduum impendit, remississimo ad otium, & ad omnem comitatẽ animo. Forte puteolanum sinũ prætereuehẽti uectores, nautæq; de naui Alexandrina, quæ tunc quidem appulerat, candidati, coronatiq;, & thura libantes, fausta omnia, & eximias laudes cõgesserant: per illum se uiuere, per illum nauigare, libertate, atq; fortunis per illum frui. Qua re admodũ exhilaratus, quadragenos aureos comitibus diuisit: iusq; iurandũ, & cautionẽ exegit è singulis, non alio datã summã, q̃ in emptionẽ Alexandrinarũ mercium absumpturos. Sed cæteros cõtinuos dies inter uaria munuscula, togas insuper, ac pallia distribuit, lege ꝓposita, ut Romani græco, Græci Romano habitu, & sermone uterentur, Spectauit assidue & exercentes ephebos

al's omina.

tes ephebos, quorũ aliqua adhuc copia ex uetere instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulum in conspectu suo præbuit: permissa, imo exacta iocandi licentia, diripiendiq; pomorum, & obsoniorum, rerumq; †missilium. Nullo deniq; genere hilaritatis abstinuit. Vicinam Capreis insulam, ἀπραγόπολιν appellabat, à desidia secedentium illuc è comitatu suo. Sed ex dilectis unum Masgabam nomine quasi cõditorem insulæ κτίστην uocare consueuerat. Huius Masgabæ ante annum defuncti tumulum cum ex tridinio animaduertisset, magna turba, multisq; luminibus frequẽtari, uersum compositum ex tempore clare pronũciauit.

A †*missilia.*

κτίσου δὲ τύμβον ἐισορῶ πυρούμενον,

Versus est senarius.

Conuersusq; ad Thrasylũ Tiberij comitem cõtra accubantem, & ignarum rei interrogauit, cuiusnam poetæ putaret esse. Quo hæsitante subiecit alium,

ὁρᾶς φάεσι μασγάβαν τιμώμενον,

Senarius.

De hoc quoque consuluit. Cum ille nihil aliud responderet, quàm cuiuscunq; essent, optimos esse, cachinnum sustulit, atque in iocos effusus. Mox Neapolim traiecit, quanq; & tum infirmis intestinis morbo uariante, tamen & quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum perspectauit: & cum Tiberio ad destinatum locum cõtendit. Sed in redeundo, aggrauata ualetudine, tandem Nolæ succubuit: reuocatumq; ex itinere Tiberium, diu secreto sermone detinuit: neq; post ulli maiori negocio animum accommodauit.

Sustulit cachinnũ, pro clare risit.

99 SVpremo die identidem exquirens, an iam de se tumultus foris esset: petito speculo, capillum sibi comi, ac malas †labentes sibi corrigi præcepit, & amicos admissos percunctatus: Ecquid his uideretur minimum uitæ commode transegisse: adiecit & clausulam

A †*labãtes.*

Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμᾶς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε.

Omnibus deinde dimissis, dum aduenientes ab urbe de Drusi filia ægra interrogabat, repente in osculis Liuiæ, & in hac uoce defecit. Liuia nostri cõiugij memor uiue, ac uale: sortitus exitum facilem, & qualem semper optauerat. Nam ferè quoties audisset, cito ac nullo cruciatu defunctum quempiam, sibi, & suis εὐθανασίαν similem (hoc enim & uerbo uti solebat) precabatur. Vnum omnino ante efflatam animam signum alienatæ mentis ostendit: quod subito pauefactus, à XL se iuuenibus abripi questus est. Id quoq; magis præsagium, q; mentis diminutio fuit. Siquidem totidem milites prætoriani extulerunt eum in publicum.

Versum hũc Trochaicũ tetrametrũ ex uetustissimi codicis qualibuscũq; uestigijs restituimus ad hũc modum. Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμᾶς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε, id est Date plausum, & omes uos cum gaudio plaudite. Præcesserũt hũc uersum aliq; uerba græca sed nõ quiuimus e uestigijs quicq̃ certi diuinare.

100 OBijt in cubiculo eodem, quo pater Octauius, duobus Sextis Pompeio, & Apuleio COSS. XIIII. Cal. Septembris, hora diei IX. LXX & VI ætatis anno, diebus V & XXX minus. Corpus decuriones municipiorũ, & coloniarum, à Nola, Bouillas usque deportarunt, noctibus propter anni tempus, cum interdiu in basilica cuiusque oppidi, uel in æde sacrarum maxima reponeretur. A Bouillis equester ordo suscepit, urbiq; intulit, atq; in uestibulo domus collocauit. Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda eo studio certatim progressus est, ut inter alia complura censuerint quidam, funus triumphali porta ducendum præcedẽte Victoria, quæ est in curia, canentibus næniã principum liberis utriusq; sexus. Alij exequiarum die ponendos anulos aureos, ferreosq;

reosq; sumendos, nonnulli legenda ossa per sacerdotes summorum collegiorum. Fuit & qui suaderet appellationem mensis Augusti in Septembrẽ † transferendam, quod hoc genitus Augustus, illo defunctus esset. Alius, ut omne tempus à primo die natalis usq; ad exitum eius, sæculum Augustum appellaretur: & ita in fastos referretur. Verum adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est, pro æde Diui Iulij à Tiberio, & pro rostris sub ueteribus à Druso Tiberij filio, ac senatorum humeris delatus in campum, crematusq;. Nec defuit uir prætorius, qui se effigiem cremati euntem in cælum uidisse iuraret. Reliquias legerunt primores equestris ordinis, tunicati, & discincti, pedibusq; nudis, ac in mausoleo condiderunt. Id opus inter flaminiam uiam, ripamq; Tyberis, sexto suo consulatu extruxerat: circumiectasq; syluas. & ambulationes in usum populi tunc iam publicarat.

Als † transferrent.

TEstamentum L. Planco, C. Silio cõsulibus III nonas Apriles ante annum, & IIII mẽses q; decederet factũ ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorũ Polybij, & Hilarionis manu scriptũ, depositũq; apud sex uirgines Vestales, cũ tribus signatis æque uoluminibus protulerunt. Quæ omnia in senatu aperta, atq; recitata sunt. Hæredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia, & sextante: Liuiam ex parte tertia: quos & ferre nomen suum iussit. Secundos, Drusum Tiberij filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberosq; eius tres sexus uirilis. Tertio gradu, propinquos, amicosq; cõplures. Legauit Populo Ro. quadringẽties, tribubus tricies quinquies HS. Prætorianis militibus singula millia nũmorũ. Cohortibus urbanis quingenos, legionarijs trecenos nũmos, quã summã repræsentari iussit. Nã & confiscatã semp, repositamq; habuerat. Reliqua legata uarie dedit. Produxitq; quædã ad uicena HS, quibus soluendis annuum diem finijt, excusata rei familiaris mediocritate, nec plus peruenturum ad hæredes suos, quàm millies & quingenties professus, quamuis XX proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisset. Quod penè omne cũ duobus paternis patrimonijs, cæterisq; hæreditatibus in Remp. absumpsisset, Iulias filiam, neptemq;, siquid his accidisset: uetuit sepulchro suo inferri. † De tribus uoluminibus uno mandata de funere suo complexus est. Altero indicem rerum à se gestarum, quem uellet incidi in æneis tabulis, quæ ante mausoleum statuerentur. Tertio breuiarium totius imperij, quantum militum sub signis ubiq; † essent, quãtum pecuniæ in ærario, & fiscis, & uectigaliorum residuis. Adiecit & libertorum, seruorumq; nomina, à quibus ratio exigi posset.

101

Als † Tribus.

Breuiarium compendiũ.

Als † esset

Vectigaliorum, pro uectigalium.

C. Suetonij

C·SVETONII TRANQVIL·

TIBERIVS CAESAR.

1 PATRICIA GENS CLAVDIA (fuit enim & alia plebeia, nec potētia minor, nec dignitate) orta eſt ex Regillis oppido Sabinorum. Inde Romam recens conditam, cum magna clientum manu cōmigrauit, autore Tito Tatio conſorte Romuli: uel, quod magis conſtat, Tatio Claudio gentis principe: poſt reges exactos, ſexto ferè anno, à patribus in patricios cooptata. Agrum inſuper trans Anienem clientibus, lucumq́ʒ ſibi ad ſepulturam ſub Capitolio publice accepit. Deinceps procedēte tempore, duo de XXX conſulatus, dictaturas V. cenſuras VII. triumphos VI. duas ouationes adepta eſt. Cum prænominibus, cognominibusq́ʒ uarijs diſtingueretur: Lucij prænomē conſenſu repudiauit: poſtq̃ʒ è duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinij, cædis alter cōuictus eſt. Inter cognomina autem, & Neronis aſſumpſit, quod ſignificatur lingua ſabina fortis, ac ſtrenuus.

Recens cōdita, ꝑ nuper.

2 MVlta multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam ſecus admiſſa in Remp. extant. Sed ut præcipua cōmemorem, Appius Cæcus ſocietatem cum rege Pyrrho, ut parum ſalubrem iniri diſſuaſit. Claudius Caudex, primus freto claſſe transiecto, Pœnos Sicilia expulit. †Claudius Nero aduenientē ex Hiſpania cum ingentibus copijs Aſdrubalem, prius, q̃ʒ Annibali fratri coniungeretur, oppreſſit. Contra Claudius Appius Regillanus X uir legibus ſcribendis, uirginem ingenuā per uim, libidinis gratia, in ſeruitutem aſſerere conatus, cauſa fuit plebi ſecedendi rurſum à patribus. Claudius Druſus ſtatua ſibi cum diademate ad Appij forum poſita, Italiam per clientelas occupare tentauit. Claudius Pulcher apud Siciliam non paſcentibus in auſpicando pullis, ac per cōtemptum religionis mari demerſis, ut biberent quando eſſe nollent, prælium nauale inijt. Superatusq́ʒ, cum dictatorem dicere à ſenatu iuberetur, uelut iterum illudens crimini publico, Iliciam uiatorem ſuum dixit. Extant & fœminarum exempla diuerſa. Aeque ſiquidem gentis eiuſdem utraq́ʒ Claudia fuit: & quæ nauē cū ſacris matris deûm Ideæ adhærentē Tyberino uado extraxit: precata propalàm, ut ita demū ſe ſequeretur, ſi ſibi pudicitia conſtaret: & quæ nouo more iudicium maieſtatis apud populum mulier ſubijt: quod in conferta multitudine ægre procedente carpento, palàm optauerit, ut frater ſuus Pulcher reuiuiſceret, atq́ʒ iterū claſſem amitteret, quo minor turba Romæ foret. Præterea notiſſimū eſt Claudios oēs, excepto dūtaxat P. Clodio, q ob expellendū urbe Ciceronē, plebeio homini, atq́ʒ etiā natu minori in adoptionem ſe dedit: optimates, aſſertoresq́ʒ unicos dignitatis, ac potētiæ patriciorū ſemp fuiſſe: atq́ʒ aduerſus plebē adeo uiolentos, ac cōtumaces, ut ne capitis quidem quiſq́ʒ reus

Aſſ† Tiber.

apud

apud populũ mutare uestẽ, aut deprecari sustinuerit: nõnulli in altercatione, & iurgio TRIB. PLEB. pulsauerint. Etiam uirgo Vestalis fratrem iniussu Populi triumphantem, ascenso simul curru, usque in Capitolium prosecuta est, ne uetare, aut interdicere fas cuiquam Tribunorum esset.

Trahere genus, pro, ducere.

3 EX hac stirpe Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem utrunque: paternum à Tiberio Nerone: maternũ ab Appio Pulchro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiæ, adoptato in eam materno auo. Quæ familia, quanquam plebeia, tamen & ipsa admodum floruit octo cõsulatibus, censuris duabus, triumphis tribus: dictatura etiã, ac magisterio equitum honorata: clara & insignibus uiris, ac maxime Salinatore, Drusisque. Salinator uniuersas tribus in censura notauit leuitatis nomine: quod cum se post priorem consulatum multa irrogata, cõdemnassent, COS. iterum CENS. que fecissent. Drusus hostium duce Drauso, cominus trucidato: sibi, posterisque suis cognomen inuenit. Traditur etiã pro prætore ex prouincia Gallia retulisse aurum, Senonibus olim in obsidione Capitolij datum, nec (ut fama est) extortũ à Camillo. Eius abnepos, ob eximiam aduersus Gracchos operam, patronus senatus dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa uarie molientem, diuersa factio per fraudem interemit.

Diuersa factio, pro aduersis partibus.

4 PAter uero Tiberij QVAEST. C. Cæsaris, Alexandrino bello classi præpositus, plurimum ad uictoriam contulit. Quare & Pontifex in locum P. Scipionis substitutus, & ad deducendas in Galliam colonias, in quis Narbo, & Arelate erant, missus est. Tamen Cæsare occiso, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiã de præmijs tyrannicidarũ referendum censuit. Prætura deinde functus, cum exitu anni discordia inter triũuiros exorta esset: retentis ultra iustum tempus insignibus, L. Antonium cõsulem triumuiri fratrem, ad Perusiam secutus: deditione à cæteris facta, solus permãsit in partibus: ac primo Præneste, inde Neapolim euasit. Seruisque ad pileum frustra uocatis, in Siciliam profugit. Sed indigne ferens, nec statim se in conspectũ Sexti Pompeij admissum, & fascium usu prohibitum, ad M. Antonium traiecit in Achaiam. Cum quo breui reconciliata inter omnes pace, Romam redijt, uxoremque Liuiam Drusillam, & tunc grauidam, & ante iam apud se † Tiberium enixam, petenti Augusto concessit. Nec multo post diem obijt, utroque liberorũ superstite, Tiberio, Drusoque Neronibus.

Abs † filium.

5 TIberium quidã Fundis natũ existimauerũt, secuti leuem coniecturã, quod materna eius auia Fundana fuerit, & quod mox simulacrũ felicitatis ex S.C. publicatũ ibi sit. Sed ut plures, certioresque tradunt, natus est Romæ in palatio XVI. Cal. Decẽbris, M. Aemilio Lepido iterũ, & Munatio Planco COSS. † post bellum Philippense. Sic enim in fastos, actaque publica relatum est. Nec tamen desunt, qui partim antecedente anno, Hirtij ac Pansæ, partim in sequente, Seruilij Isaurici, Antonijque consulatu, genitum eum scribant.

Abs † per.

6 INfantiam, pueritiamque habuit luxuriosam, & exercitatã: comes usquequaque parentum fugæ: quos quidem apud Neapolim sub irruptionem hostis nauigium

uigium

uigium clam petentes, uagitu suo penè bis prodidit: semel cum à nutricis ubere: item cum à sinu matris raptim auferretur ab ijs, qui pro necessitate tēporis mulierculas leuare onere tentabant. Per Siciliam quoq;, & Achaiam circūductus, ac Lacedæmonijs publice, qui in tutela Claudiorum erant, demandatus: digrediens inde itinere nocturno, discrimen uitæ adijt: flāma repente è syluis undiq; exorta, adeóq; omnē comitatum circumplexa, ut Liuiæ pars uestis, & capilli amburerentur. Munera, quibus à Pompeia Sexti Pompeij sorore in Sicilia donatus est, chlamys & fibula, item bullæ aureæ durant, ostendūturq; adhuc Baijs. Post reditum in urbem à M. Gallio senatore testamento adoptatus, hæreditate adita, mox nomine abstinuit, quod Gallius aduersarum Augusto partium fuerat. Nouem natus annos, defunctū patrem pro rostris laudauit. Dehinc pubescens, Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est, sinisteriore funali equo, cum Marcellus Octauiæ filius dexteriore ueheretur. Præsedit & Actiacis ludis, & Troianis Circensibus, ductor turmæ puerorum maiorum.

Funalis equus, q funetrahit.

7 VIrili toga sumpta, adolescentiam omnē, spatiáq; insequentis ætatis usq; ad principatus initia, per hæc ferè transegit. Munus gladiatoriū in memoriam patris, & alterum in aui Drusi dedit, diuersis temporibus, ac locis. Primū in foro: secundum in amphitheatro: rudiarijs quoq; quibusdam reuocatis, autoramento centum millium. Dedit & ludos, sed absens. Cuncta magnifice, impensa matris, ac uitrici. Agrippinam M. Agrippa genitam, neptem Pomponij Attici equitis Ro. ad quem sunt Ciceronis epistolæ, duxit uxorem: sublatóq; ex ea filio Druso, quanq; bene cōuenientem, rursumq; grauidam dimittere, ac Iuliam Augusti filiam confestim coactus est ducere, non sine magno angore animi: cum & Agrippinæ consuetudine teneretur: & Iuliæ mores improbaret, ut quā sensisset, sui quoq; sub priore marito appetentē, quod sanè uulgo etiā existimabatur. Sed Agrippinam & abegisse post diuortium doluit: & semel omnino ex occursu uisam, adeo contentis, & tumentibus oculis prosecutus est, ut custoditum sit, ne unq; in conspectum eius posthac ueniret. Cum Iulia primo concorditer, & amore mutuo uixit, mox dissedit: & aliquanto grauius, ut etiam perpetuo secubaret, intercepto communis filij pignore, qui Aquileiæ natus infans extinctus est. Drusum fratrem in Germania amisit: cuius corpus pedibus toto itinere prægrediens, Romam usq; peruexit.

Primū, pro prius, cū de duob⁹ agat.

Abstētum & tib⁹. Forte legendū, contēnentibus, ꝑ fixis. Vide num sit, contēnentibus.

Dissedit ꝑ diuortiū fecit.

Secubare.

Prægredi, ꝑ præcedere.

8 CIuilium officiorum rudimentis, Regem Archelaum, Trallianos, & Thessalos, uaria quosq; de causa Augusto cognoscēte defendit. Pro Laodicenis, Thiatyrenis, Chijs terremotu afflictis, opemq; implorantibus, senatū deprecatus est. Fanniū Cepionem, qui cum Varrone Murena in Augustum conspirauerat, reum maiestatis apud iuuenes fecit, & condemnauit. Interq; hæc duplicē curā administrauit: annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorū tota Italia ergastulorū: quorum domini in inuidiā uenerant, quasi exceptos supprimerēt, nō solū uiatores, sed & quos sacramēti metus ad huiusmodi latebras cōpulisset.

Condemnauit, ꝑ uicit, siue condēnari fecit.

9 STipendia prima expeditione Cantabrica tribunus militū fecit. Deinde ducto ad orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diade-

nali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ M. Crasso ademerãt Parthi. Post hæc comatam Galliam anno ferè rexit, & Barbarorum incursionibus, & princi pum discordia inquietam. Exhinc Rheticum, Vindelicumq́ bellum, inde Pan nonicum, inde Germanicũ gessit. Rhetico, atq; Vindelico, gentes Alpinas: Pan nonico Breucos, & Dalmatas subegit. Germanico XL millia deditiorum traie cit in Galliam: iuxtáq; ripam Rheni sedibus assignatis collocauit. Quas ob res, & ouans, & curru urbem ingressus est: primus, ut quidam putant, triũphalibus ornamentis honoratus, nouo nec antea cuiq; tributo genere honoris. Magistratus & maturius inchoauit, & penè iunctim percucurrit, quæsturam, præturam, consulatum: interpositóq; tempore, COS. iterum, etiam Tribunitiã potestatem in quinquennium accepit.

Breuci, populi inferioris Pãnoniæ. Sed alij Brennos legunt.

10 TOt prosperis confluẽtibus, integra ætate, ac ualetudine prospera, statuit repente secedere, seq; è medio q̃ longissime amouere. Dubium, uxoris ne tædio, quã neq; criminari, aut dimittere auderet, neq; ultra perferre posset: an, ut uitato assiduitatis fastidio, autoritatem absentia tueretur: atq; etiam augeret, si quando indiguisset sui Resp. Quidam existimant, adultis iam Augusti liberis, loco, & quasi possessione usurpati, à se diu secundi gradus, sponte cessisse, exemplo M. Agrippæ: qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit, ne aut obstare, aut obtrectare aliquid, præsens uideretur. Quã causam & ipse, sed postea reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum prætendens, commeatum petijt. Neq;, aut matri suppliciter precanti, aut uitrico, deseri se etiam in senatu conquerenti, ueniam dedit. Quin & pertinacius retinentibus, cibo per quatriduum abstinuit, Facta tandem abeundi potestate, relictis Romæ uxore, & filio, cõfestim Hostiã descendit. Ne uerbo quidẽ cuiq; prosequentiũ reddito, paucosq́; admodum in digressu osculatus.

Dimittere, p repudiare.

11 AB Hostia oram Campaniæ legens, imbecillitate Augusti nunciata, paulum substitit. Sed & increbrescente rumore, quasi ad occasionem maioris spei commoraretur, tantum nõ aduersis tempestatibus Rhodum enauigauit, amœnitate, & salubritate insulæ iam inde captus, cum ad eam ab Armenia rediens appulisset. Hic modicis contentus ædibus, nec multo laxiore suburbano, genus uitæ ciuile admodum instituit, sine lictore, aut uiatore, gymnasio interdum obambulans, mutuáq; cum græculis officia usurpãs, propè ex æquo. Forte quondam in disponendo die, mane prædixerat, quicquid ægrorum in ciuitate esset, uisitare se uelle: Id à proximis aliter exceptum, iussiq́; sunt omnes ægri in publicam porticum deferri: ac per ualetudinum genera disponi. Perculsus ergo inopinata re, diu quid ageret incertus: tamen singulos circuit, excusans factum etiam tenuissimo cuiq;, & ignoto. Vnum hoc tantũmodo, neq; præterea quicq̃ notatum est, in quo exercuisse ius Tribunitiæ potestatis uisus sit. Cum circa scholas & auditoria professorum assiduus esset: moto inter antisophistas grauiore iurgio, non defuit, qui eum interuenientem, & quasi studiosorem partis alterius conuitio incesseret. Sensim itaq; regressus domum, repente cum apparitoribus prodijt: citatumq́; pro tribunali uoce præconis, conuitiatorem rapi iussit

Tantũ nõ, p ppemodũ.

Laxũ, dixit spaciosum, & capax.

pi iussit in carcerem. Comperit deinde, Iuliam uxorem ob libidines, atq; adulteria damnatam, repudiumq; ei suo nomine ex autoritate Augusti remissum: & quanq; lætus nuncio, tamen officij duxit, quantum in se esset, exorare filiæ patrem frequentibus literis, & uel utcunq; meritæ quicqd unq; dono dedisset, concedere. Transacto autem Tribunitiæ potestatis tempore, confessus tandē, nihil aliud secessu deuitasse se, quàm æmulationis cum C. Lucióq; suspicionē: petijt, ut sibi securo iam ab hac parte, corroboratis his, & secūdum locum facile tutantibus, permitteretur reuisere necessitudines: quarum desyderio teneretur. Sed neque impetrauit, ultróq; etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum, quos tam cupide reliquisset.

Officij duxit, pro putauit officium, absolute.

12 REmansit ergo Rhodi contra uoluntatem, uix per matrem cōsecutus, ut ad uelandam ignominiam, quasi legatus ab Augusto abesset. Enimuero tūc non priuatum modo, sed etiā obnoxium†, & trepidum egit mediterraneis agris abditus, uitansq; prænauigantiū officia, quibus frequentabatur assidue, nemine cum imperio, aut magistratu tendente quoq;, quin diuerteret Rhodum. Et accesserunt maioris solicitudinis causæ. Nāq; priuignum Caium orienti præpositum cum uisendi gratia traiecisset Samū: alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lolij comitis, & rectoris eius. Venit etiam in suspicionē per quosdam beneficij sui Centuriones, à commeatu castra repetētes, mandata ad complures dedisse ambigua, & quæ tentare singulorum animos ad nouas res uiderentur. De qua suspicione certior ab Augusto factus, nō cessauit efflagitare alíquem cuiuslibet ordinis custodem, factis atq; dictis suis.

Abs†se.

13 EQui quoq;, & armorum solitas exercitationes omisit. Redegitq; se, deposito patrio habitu, ad pallium, & crepidas, atq; in tali statu biēnio ferè permansit, contemptior indies, & inuisior: adeo, ut imagines eius, & statuas Nemausenses subuerterint, ac familiari quodam cōuiuio mētione eius orta, extiterit, qui Caio polliceretur, confestim se, si iuberet, Rhodum nauigaturū, caputq; exulis (sic em̄ appellabatur) relaturum. Quo præcipue non iam metu, sed discrimine coactus est, tam suis, quàm matris impensissimis precibus reditum expostulare: impetrauitq;, adiutus aliquantum etiam casu. Destinatū Augusto erat, nihil super ea re nisi ex uoluntate maioris filij statuere. Is forte tunc M. Lolio offensior, facilis exorabilisq; in uitricum fuit. Permittente ergo Caio reuocatus est, uerum sub conditione, ne quam partem, curamue Reip. attingeret.

Offensior, piratus.

14 REdijt octauo post secessum anno magna, necincerta spe futurorū, quam & ostentis, & prædictionibus ab initio ætatis cōceperat. Prægnans enim Liuia, cum an marem æditura esset, uarijs captaret ominibus: ouū incubāti gallinæ subductum, nunc sua, nunc ministrarum manu per uices usq; fouit, quoad pullus insigniter cristatus, exclusus est. Ac de infante Scribonius mathematicus præclara spopondit, etiam regnaturū quandoq;, sed sine regio insigni, ignota scilicet tunc adhuc Cæsarum potestate: & ingresso primam expeditionem, ac per Macedoniā ducente exercitū in Syriam: accidit, ut apud Philippos sacratæ olim uictriciū legionū aræ, sponte subitis collucerēt ignibus, & mox cum Illyri-

Sortẽ trahe re,ꝓ,ducere

cum petens,iuxta Patauiũ adisset Geryonis oraculum sorte tracta:qua monebatur,ut de consultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret:euenit,ut summum numerum iacti ab eo ostenderẽt, hodiéq; sub aqua uisuntur hi tali. Ante paucos uero,quàm reuocaretur,dies,Aquila,nunq̃ antea Rhodi conspecta,in culmine domus eius assedit.Et pridie quàm de reditu certior fieret,uestimenta mutanti tunica ardere uisa est. Thrasylum quoq; mathematicũ,quem ut sapientiæ professorem contubernio admouerat:tunc maxime expertus est, affirmantem naue prouisa gaudium afferri,cum quidẽ illum durius, & contra prædicta cadentibus rebus,ut falsum,& secretorum temere cõscium eo ipso momento dum spatiatur unà,præcipitare in mare destinasset.

Cadere, pro euenire.

Transmigrauit,ꝓ,demigrauit.

ROmam reuersus,deducto in forum filio Druso,statim è Carinis,ac Pompeiana domo esquilias in hortos Mecœnatianos transmigrauit,totúmq; se ad quietem contulit,priuata modo officia obiens, ac publicorum munerum expers.Caio & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorũ M.Agrippa,coactus prius ipse Germanicum fratris sui filium adoptare:nec quicq̃ postea ꝓ patrefamilias egit:aut ius,quod adoptione amiserat,ex ulla parte retinuit. Nam neq; donauit, neq; manumisit:ne hæreditatẽ quidem,aut legata percepit ulla aliter, q̃ ut peculio referret accepta,nihil ex eo tempore prætermissum est ad maiestatẽ eius augendã. Ac multo magis postq̃ Agrippa abdicato,atq; seposito certum erat,uni spem successionis incumbere. 15

Incũbit illi spes, pro eo quod immũnet, aut manet illum.

DAta rursus potestas Tribunitia in quinquenniũ,delegatus pacandæ Germaniæ status.Parthorum legati mãdatis Augusto Romæ redditis,cum quoq; adire in prouinciam iussi.Sed nunciata Illyrici defectione, transijt ad curam noui belli,quod grauissimum omnium externorum bellorum, post punica,per XV legiones,paremq; auxiliorũ copiã,triennio gessit,in magnis omniũ rerum difficultatibus,summáq; frugum inopia.Et quanq̃ sæpius reuocaretur, tamen perseuerauit:metuens,ne uicinus, & præualens hostis instaret ultro cedentibus.Ac perseuerantiæ grande precium tulit, toto Illyrico,quod intra Italiam,regnúmq; Noricum,& Thraciam,& Macedoniam,interq; Danubiũ flumen,& sinum maris Adriatici patet,perdomito,& in ditionem redacto. 16

CVi gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit.Nam sub id ferè tempus Quintilius Varus,cũ tribus legionibus in Germania perijt, nemine dubitante,quin uictores Germani iuncturi se Pannonijs fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset.Quas ob res triumphus ei decretus est,multi & magni honores.Censuerunt etiã quidã, ut Pannonicus:alij,ut Inuictus:nonnulli,ut Pius cognominaretur:sed de cognomine intercessit Augustus,eo contentum repromittens,quod se defuncto suscepturus esset.Triumphum ipse distulit,mœsta ciuitate clade Variana. Nihilo minus urbem prætextatus, & laurea coronatus intrauit:positúmq; in septis tribunal senatu astante conscendit, ac medius inter duos COSS.cum Augusto simul sedit:unde,populo consalutato,circum templa deductus est. 17

Repromittere, pro, promittere.

PRoximo anno repetita Germania,cum animaduerteret Varianã cladem 18

temeritate

temeritate, & negligentia ducis accidisse, nihil nõ de concilij sententia egit. Semper aliâs sui arbitrij, cõtentusq; se uno, tunc præter consuetudinẽ cum pluribus de ratione belli cõmunicauit. Curam quoq; solito exactiorẽ præstitit. Traiecturus Rhenum, cõmeatum omnẽ ad certam formulã astrictum non ante transmisit, quàm consistens apud ripam explorasset, uehiculorum onera, ne qua deponerẽtur, nisi concessa, aut necessaria. Trans Rhenũ uero, eum uitæ ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet: sæpe sine tentorio pernoctaret: præcepta sequentis diei omnia, & siquid subiti muneris iniungendum esset, per libellos daret: addita monitione, ut de quo quisq; dubitaret, se, nec alio interprete, quacunq; uel noctis hora uteretur.

Concilium, pro consiliarijs ipsis.

Pernoctare.

Iniungere, p mandare, ἐπιτάττειν.

19 DIsciplinam acerrime exegit: animaduersionũ, & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis, atq; etiã legato legionis, quod paucos milites cũ liberto suo trans ripam uenatum misisset, ignominia notato. Prælia quãuis minimũ fortunæ casibusq; permitteret: aliquanto constantius inibat, quoties lucubrante se subito, ac nullo propellente, decideret lumen, & extingueretur: confidens (ut aiebat) ostẽto sibi ac maioribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed re prospere gesta, non multum abfuit, quin ab Rhuteno quodam occideretur: cui inter proximos uersanti, & trepidatione detecto, tormẽtis expressa cõfessio est cogitati facinoris.

Ducatus: Expertissim⁹.

20 A Germania in urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit, prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamẽta impetrarat: ac prius quàm in Capitoliũ flecteret descendit è curru, seq; præsidenti patri ad genua summisit. Bationem Pannoniũ ducem ingentibus donatũ præmijs, Rauennam transtulit gratiam referens, quod se quondã cum exercitu iniquitate loci circumdusum passus est euadere. Prandium dein Populo mille mensis, & congiarium tricenos nũmos uiritim dedit. Dedicauit & Concordiæ ædem. Item Pollucis & Castoris, suo, fratrisq; nomine de manubijs.

Flectere.

21 AC non multo post lege per COSS. lata, ut prouincias cum Augusto communiter administraret, simulq; censum ageret: cõdito lustro, in Illyricum profectus est, Et statim ex itinere reuocatus, iam quidẽ affectum, sed tamen spirantem adhuc Augustum reperit: fuitq; unà secretò per totum diem. Scio uulgo persuasum, quasi egresso post secretum sermonẽ Tiberio, uox Augusti per cubicularios excepta sit, miserum Populũ Ro. qui sub tam lentis maxillis †erit. Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse, Augustum palàm, nec dissimulanter morum eius diritatem adeo improbasse, ut nonnunq; remissiores, hilarioresq; sermones superueniente eo abrumperet: sed expugnatũ precibus uxoris adoptionẽ non abnuisse, uel etiam ambitione tractum, ut tali successore desyderabilior ipse quandoq; fieret. Adduci tamen nequeo quin existimẽ, circunspectissimum, & prudentissimũ principem in tanto præsertim negocio nihil temere fecisse: sed uitijs, uirtutibusq; Tiberij perpensis, potiores duxisse uirtutes: præsertim cum & Reip. causa adoptare se eum pro cõcione iurauerit, & epistolis aliquot, ut peritissimũ rei militaris, utq; unicum P.R. præsidium prosequatur. Ex

Abstedit.

Diritas.

quibus in exemplum pauca hinc inde subieci. Vale iucundissime Tiberi, & rem gere feliciter ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν. Iucundissime, & ita sim felix, uir fortissime, & dux νομιμώτατε. Vale, & ordinem æstiuorũ tuorum. Ego uero mi Tiberi, & inter tot rerum difficultates, καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων nõ potuisse quenq; prudentius gerere se, quàm tu gesseris, existimo. Hi quoq;, qui tecum fuerunt omnes, confitentur uersum illum in te posse dici,

Vnus homo nobis uigilando restituit rem.

Siue quid incidit, de quo sit cogitandum diligẽtius: siue quid stomachor ualde, medius fidius Tiberium meũ desydero: succurretq; uersus ille Homericus,

τούτου δ᾽ ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Attenuatũ te esse continuatione laborum, cum audio, & lego, Dij me perdant, nisi cohorrescit corpus meum: teq; rogo, ut parcas tibi, ne, si te languere audierimus, & ego, & mater tua expiremus: & de summa imperij sui Po. Ro. periclitetur. Nihil interest ualeã ipse, nec ne, si tu non ualebis: Deos obsecro, ut te nobis conseruent, & ualere nunc & semper patiantur, si nõ Populũ Ro. perosi sunt.

EXcessum Augusti non prius palàm fecit, q̃ Agrippa iuuene interempto. Hunc Tribunus militũ custos appositus occidit, lectis codicillis, qbus ut id faceret, iubebatur. Quos codicillos dubiũ fuit, Augustus ne moriens reliquisset, quo materiã tumultus post se subduceret: an nomine Augusti Liuia, & ea conscio Tiberio, an ignaro dictasset. Tiberius renuncianti Tribuno factum esse, quod imperasset, neq; imperasse se, & redditurũ eum Senatui rationẽ respõdit, inuidiam scilicet in præsentia uitans. Nam mox silentio rem obliterauit. 22

IVre autem Tribunitiæ potestatis coacto Senatu, inchoatáq; allocutione de Repu. uelut impar dolori congemuit: utq; non solum uox, sed ut & spiritus deficeret, optauit: ac perlegendũ librum Druso filio tradidit. Inlatũ deinde Augusti testamentũ, non admissis signatoribus nisi senatorij ordinis, cæteris extra curiã signa agnoscentibus recitauit per libertũ. Testamenti initiũ fuit. Quoniã sinistra fortuna Caiũ, & Luciũ filios mihi eripuit: Tiberius Cæsar mihi ex parte dimidia, & sextante hæres esto. Quo & ipso aucta est suspicio opinantiũ, successorẽ ascitũ eũ necessitate magis, q̃ iudicio, quãdo ita præfari nõ abstinuerit. 23

PRincipatum, q̃uis neq; occupare cõfestim, neq; agere dubitasset: & statione militum, hoc est ui, & specie dominationis assumpta, diu tamen recusauit. Impudentissimo animo nunc adhortantes amicos, increpans, ut ignaros quanta belua esset Imperiũ, nunc precantẽ Senatum, & procumbentem sibi ad genua ambiguis responsis, & callida cunctatione suspendens, ut quidã patientiã rumperent: atq; unus in tumultu proclamaret, aut agat, aut desistat, alter coràm exprobraret cæteros quod polliciti sint tarde præstare, sed seipsum qđ præstet, tarde polliceri. Tandem quasi coactus, & querens miseram, & onerosam iniungi sibi seruitutem, recepit imperium, nec tamen aliter quàm ut depositurum se quandoq; spem faceret. Ipsius uerba sunt hæc. Dum ueniam ad id tempus, quo uobis æquum possit uideri, dare uos aliquam senectuti meæ requiem. 24

Cunctandi

Id est, Mihi & Musis ducem agens.
Id est, Et tantã socordiã militum.
Cõtinuatio.
Cohorrescere, pro totus horrescere.
Et ea, p idq;, græce magis q̃ latine καὶ ταῦτα.
Abstinuit præfari, cum infinito.
Suspendere, p, ducere, & suspẽsos habere.
Rũpere patiẽtiã, hic patientiam posuit pro μακροθυμία.

25 CVnctandi causa erat metus undiq; imminentium discriminum, ut sæpe lupum se auribus tenere diceret. Nam & seruus Agrippæ Clemens nomine non contemnendam manum in ultionem domini comparararat, & L. Scribonius Libo uir nobilis, res nouas dam molicbatur. Et duplex seditio militum in Illyrico, & in Germania exorta est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem, ante omnia, ut æquarētur stipendio Prætoriani Germanicianis. Quidam etiam principem detractabant non à se datum, summáq; ui Germanicū, qui tum his præerat, ad capessendam Remp. perurgebāt, quanq; obfirmate resistentem. Quem maxime casum timens, partes sibi, quas senatui liberet, tuendas in Rep, depoposcit: quando uniuersæ sufficere solus nemo posset, nisi cum altero, uel etiam cum pluribus. Simulauit & ualetudinem, quo æquiore animo Germanicus celerem successionē, uel certe societatem principatus opperiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoq; fraude deceptum, redegit in potestatem. Libonem, ne quid in nouitate acerbius fieret, secundo demum anno in senatu coarguit, medio temporis spatio tantū cauere contentus. Nam & inter Pontifices sacrificanti, simul pro secespita plumbeū cultrum subijciendum curauit: & secretum petenti non nisi adhibito Druso filio dedit, dextrámq; obambulantis ueluti incumbens quoad perageretur sermo, continuit.

Prouerbiū, qđ in re dubia & periculosa dicitur.

Detrectare principē, ꝓ, recusare, & non ferre.

Obfirmate, pro, pertinaciter.

26 VErum liberatus metu, ciuilem se admodum inter initia: aut paulomínus quàm priuatū egit. Ex plurimis, maximisq; honoribus, præter paucos, & modicos non recepit. Natalem suū plebeis incurrentē Circensibus, uix unius bigæ adiectione honorari passus est. Templa, flamines, sacerdotes decerni sibi prohibuit: etiam statuas, atq; imagines, nisi permittēte se poni: permisitq; ea sola conditione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamēta ædium ponerentur. Intercessit & quo minus in acta sua iuraretur, & ne mēsis September Tiberius, October Liuius uocarētur. Prænomen quoq; Imperatoris, cognomenq; Patris patriæ, & Ciuicam in uestibulo coronā recusauit: ac ne Augusti quidem nomen, quanq; hæreditariū, ullis nisi ad Reges ac Dynastas epistolis addidit. Nec amplius quàm†omnino tres consulatus: unum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertium absens usq; in Idus Maias gessit.

Paulomin⁹ q̄, pro, ꝓpemodum, noue dixit.

Al†mox

27 ADulationes adeo auersatus est, ut neminem Senatorū, aut officij, aut negocij causa ad lecticam suam admiserit. Consularem uero satisfacientem sibi, ac per genua orare conantem, ita suffugerit, ut caderet supinus, atq; etiam siquid in sermone, uel in continua oratione blandius de se diceretur, non dubitaret interpellare, ac reprehendere, & commutare continuo. Dominus appellatus à quodam, denunciauit, ne se amplius contumeliæ causa nominaret. Alium dicentem sacras eius occupationes, & rursus alium autore eo senatū se adijsse, uerba mutare, & pro autore suasorem, pro sacris laboriosas dicere coēgit.

28 SEd aduersus conuicia, malosq; rumores, & famosa de se, ac suis carmina firmus, ac patiens: subinde iactabat, in ciuitate libera, linguam, mentesq; liberas esse debere. Et quondam Senatu cognitionem de eiusmodi criminibus, ac reis flagitante, non tantum, inquit, ocij habemus, ut implicare nos pluribus negocijs

Famosa, in malā partē.

gocijs debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis, omniũ inimicitiæ hoc prætextu ad uos deferentur. Extat & sermo eius in senatu perciuilis. Siquidem locutus aliter fuerit, dabo operam, ut rationem factorum meorum, dictorumq; reddam: si perseuerauerit, inuicem eum odero.

29 ATque hæc eo notabiliora erant, quod ipse in appellandis, uenerãdisq; singulis, & uniuersis, propè excesserat humanitatis modum. Dissentiẽs in curia à Q. Haterio: ignoscas inquit, rogo, siquid aduersus te liberius sicut senator dixero. Et inde omnes alloquens dixit & nunc & sæpe aliâs. P. C. bonum & salutarẽ principem, quẽ uos tanta, & tam libera potestate instruxistis: senatui seruire debere, & uniuersis ciuibus, sæpe & plerunq; etiam singulis: neque dixisse me pœnitet, & bonos & æquos, & fauẽtes uos habui dominos, & adhuc habeo.

30 QVin etiam speciem libertatis quãdam induxit, conseruatis senatui, ac magistratibus, & maiestate pristina, & potestate: neq; tam paruũ quicquàm, neq; tam magnũ publici, priuatiq; negocij fuit, de quo non ad P. C. referretur. De uectigalibus, ac monopolijs, de extruẽdis, reficiendisue operibus, etiam de legendo, uel exautorãdo milite, ac legionũ, & auxiliorum descriptione. Deniq; quibus imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari: quid, & quam formam legum literis rescribi placeret. Præfectum alæ, de ui, & rapinis reum, causam in senatu dicere coegit. Nunq; curiam nisi solus intrauit, lectica quondam introlatus æger, comites à se remouit.

31 QVædam aduersus sententiã suam decerni, ne questus quidem est. Negante eo, destinatos magistratus abesse oportere, ut præsentes honori acquiescerent: Prætor designatus liberam legationem impetrauit. Iterum censente, ut Trebianis legatam in opus noui theatri pecuniã ad munitionem uiæ transferre concederetur: obtinere nõ potuit, quin rata uoluntas legatoris esset. Cum SENAT. C. per discessionem forte fieret: transeuntem eum in alteram partem, in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cætera quoq; non nisi per magistratus, & iure ordinario agebãtur, tanta COSS. autoritate, ut legati ex Africa adierint eos, querentes trahi se à Cæsare, ad quem missi forent. Nec mirum, cum palàm esset, ipsum quoq; eisdem assurgere, & decedere uia.

Censente, p censens, græce posuit, nõ latine, ut sub audias, eo: nã in emẽdatiorib⁹ & per uetustis exemplaribus non additur

32 COrripuit consulares exercitibus præpositos, quod non de rebus gestis senatui scriberent: quodq; de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, quasi non omniũ tribuendorum ipsi ius haberẽt. Prætorem collaudauit: quod honore inito, cõsuetudinem antiquam retulisset de maioribus suis pro concione memorandi. Quorundam illustrium exequias usq; ad rogum frequentauit. Parem moderationẽ minoribus quoq; personis, & rebus exhibuit. Cum Rhodiorũ magistratus, quod literas publicas sine subscriptione ad se dederant, euocasset: ne uerbo quidem insectatus, ac tantũmodo iussos subscribere remisit. Diogenes grammaticus disputare sabbatis Rhodi solitus, uenientẽ, ut se extra ordinẽ audiret, non admiserat: ac per seruulum suũ in septimũ diem distulerat: hunc Romæ salutandi sui causa pro foribus astantẽ, nihil amplius, q; ut post septimũ annũ rediret, admonuit. Præsidibus onerandas tributo prouincias

Moderatio absolute pro lenitate siue modestia.

Sabbata.

uincias suadentibus, rescripsit, Boni pastoris esse, tondere pecus, nō deglubere. | Bracteatum dictum.

33 PAulatim principem exercuit: præstititq́, & si uarium diu, cōmodiorem tamen sæpius, & ad utilitates publicas proniorem, ac primo eatenus interueniebat, ne quid perperam fieret. Itaq; & constitutiones quasdā senatus rescidit, & magistratibus pro tribunali cognoscentibus, plerūq; se offerebat cōsiliariū: assidebatq; mixtim, uel ex aduerso in parte primori. Et siquē reorū elabi, gratia, rumor esset: subitus aderat, iudicesq; aut è plano, aut è Quæstoris tribunali legum, & religionis, & noxæ, de qua cognoscerent, admonebat: atq; etiā si qua in publicis moribus desidia, aut mala consuetudine labarent, corrigenda suscepit.

Eatenus, p hactenus.

Cōsiliarius, ut a consilijs.

34 LVdorum, ac munerū impensas corripuit mercedibus scenicorum rescissis, paribusq; gladiatorum ad certum numerum redactis. Corinthiorum uasorum precia in immensam exarsisse, tresq; mulos XXX millibus nummûm uenisse grauiter cōquestus, adhibendum supellectili modū censuit. Annonamq; macelli, senatus arbitratu quotannis tēperādam, dato Aedilibus negocio, popinas, ganeasq; usq; eo inhibendi, ut ne opera quidem pistoria proponi uenalia sinerent. Et ut parsimoniam publicam exemplo quoq; iuuaret, solennibus ipse cœnis pridiana sæpe, ac semesa obsonia apposuit: dimidiatumq; aprum, affirmans omnia eadem habere, quæ totum. Quotidiana oscula prohibuit edicto. Item strenarum commercium ne ultra Cal. Ianuarias exerceretur. Consuerat quadruplam strenam & de manu reddere, sed offensus interpellari se toto mense ab ijs, qui potestatem sui die festo non habuissent, ultra non reddidit.

35 MAtronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui maiorum more de cōmuni sententia coercerent, autor fuit. Equiti Ro. iurisiurandi gratiam fecit, † uxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunq; repudiaturum ante iurauerat. Fœminæ famosæ, ut ad euitandas legum pœnas, iure, ac dignitate matronali exoluerētur: lenocinium profiteri cœperant, & ex iuuentute utriusque ordinis profligatissimus quisq;, quo minus in opera scenæ, arenæq; ædenda SENAT. C. tenerentur: famosi iudicij notam sponte subibant. Eos, easq; omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquàm esset, exilio affecit. Senatori latum clauum ademit: quum cognouisset sub Cal. Iulij demigrasse in hortos, quo uilius post diem ædes in urbe cōduceret. Alium † & quæstura remouit, quod uxorem pridie sortione ductam, postridie repudiasset.

Al. ut.

Dimittere, p repudiare.

Al. &.

36 EXternas cerimonias, Aegyptios, Iudaicosq; ritus compescuit, coactis qui superstitione ea tenebantur, religiosas uestes cum instrumento omni comburere. Iudæorum iuuentutem, per speciem sacramenti, in prouincias grauioris cæli distribuit: reliquos gentis eiusdem, uel similia sectātes urbe summouit, sub pœna perpetuæ seruitutis nisi obtemperassent. Expulit & mathematicos. Sed deprecantibus, ac se artem desituros promittentibus ueniam dedit.

Sub pœna seruitutis.

Desinere artē, transitiue

37 IN primis tuendæ pacis à grassaturis, ac latrocinijs, seditionumque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit. Romæ castra constituit: quibus prætorianæ cohortes uagæ ante id

f 4 tempus,

tempus,& per hospitia dispersæ,continerent. Populares tumultus exortos gra uissime coercuit:& ne orirẽtur,sedulo cauit. Cæde in theatro per discordiam ad missa,capita factionum,& histriones,propter quos dissidebatur,relegauit:nec ut reuocaret,unq̃ ullis Populi precibus potuit euinci. Cum Polentina plebs fu nus cuiusdã Primipilaris non prius ex foro misisset,quàm ex torta pecunia per uim hæredibus ad gladiatoriũ munus, cohortẽ ab urbe, & aliã à Cotij regno, dissimulata itineris causa,detectis repente armis,concinentibusq; signis,per di uersas portas in oppidum misit:ac partem maiorem plebis, ac decurionum in perpetua uincula coniecit. Aboleuit & ius,moremq; asylorum,quæ usq; erant. Cyzicenis in ciues Ro.uiolentius quædam ausis, publice libertatẽ ademit:quã Mithridatico bello meruerũt. Hostiles motus,nulla postea expeditione susce pta,per legatos compescuit:nec per eos quidẽ,nisi cunctanter & necessario. Re ges infestos,suspectosq; cõminationibus magis & querelis, quàm ui repressit. Quosdam per blanditias,atq; promissa extractos ad se non remisit,ut †Mara bodum Germanũ,†Thrasypolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in formam prouinciæ redegit.

Als †Mara boduum. Als †Rhascri polim.

38 Biennio continuo post adeptum imperiũ pedem porta non extulit,sequen ti tempore præter quàm in propinqua oppida,& cum longissime,Antio tenus †nusq; abfuit. Idq; perraro,& paucos dies,quàmuis prouincias quoq; & exercitus reuisurum se sæpe pronũciasset,& propè quotannis profectionẽ præ pararet,uehiculis comprehensis, cõmeatibus per municipia,& colonias dispo sitis. Ad extremũ uota pro itu,& reditu suo suscipi passus,ut uulgo iam per io cum Callipides uocaretur:quẽ cursitare,ac ne cubiti quidem mensuram progre di, prouerbio græco notatum est.

Als †nunq;. Itus, reditus

39 Sed orbatus utroq; filio,quorũ Germanicus in Syria,Drusus Romæ obie rat:secessum Cãpaniæ petit,cõstanti & opinione, & sermone penè omniũ, quasi neq; rediturus unquam,& cito mortem etiam obiturus. quod paulomi nus utrunq; euenit. Nam neq; Romam amplius redijt:& paucos post dies iu xta Terracinam in prætorio,cui speluncæ nomen est, incœnante eo, complura, & ingentia saxa fortuitu superne delapsa sunt:multisq; cõuiuarum,& ministro rum elisis,præter spem euasit.

Paulominus, pro, propemodum.

40 Peragrata Campania, cum Capuæ Capitoliũ;Nolæ templũ Augusti, quã causam profectionis prætenderat,dedicasset:Capreas se contulit,præcipue delectatus insula,quod uno,paruóq; litore adiretur,septa undiq; præruptis im mensæ altitudinis rupibus,& profundo maris. Statimq; reuocante assidua ob testatione populo,propter cladem,qua apud Fidenas,supra $\overline{XX}$ hominum mil lia,gladiatorio munere,amphitheatri ruina perierant:transijt in continentẽ, po testatemq; omnibus adeundi sui fecit,tanto magis quod ab urbe egrediens,ne quis se interpellaret,edixerat:ac toto itinere adeuntes summouerat.

41 Regressus in insulam,Reip.quidem curam usq;adeo abiecit,ut postea non decurias equitum unq̃ suppleuerit:non Tribunos militum, præfectosq;,nõ prouinciarum præsides ullos mutauerit,Hispaniam,& Syriam per aliquot an nos sine

nos sine cõsularibus legatis habuerit. Armeniam à Parthis occupari, Mœsiam à Dacis, Sarmatisq́ʒ: Gallias à Germanis uastari neglexerit magno dedecore imperij, nec minori discrimine.

42 CAeterum secreti licentiam nactus, & quasi ciuitatis oculis remotus, cuncta simul uitia male diu dissimulata tandem profudit: de quibus singulatim ab exordio referam. In castris Tyro etiam tum, propter nimiam uini auiditatẽ, pro Tiberio, Biberius: pro Claudio, Caldius: pro Nerone, Mero uocabatur. Postea princeps in ipsa publicorum morum correptione cum Pomponio Flacco, & L. Pisone noctem, cõtinuumq́ʒ biduũ epulando, potandóqʒ consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam urbis confestim detulit: codicillis quoqʒ iucundissimos, & omnium horarum amicos professus. Sextio Claudio libidinoso, ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud senatum increpito, cœnam ea lege cõdixit, ne quid ex consuetudine immutaret, aut demeret: utqʒ nudis puellis ministrantibus cœnaretur. Ignotissimũ quæsturæ candidatũ nobilissimis anteposuit, ob epotam in cõuiuio propinãte se uini amphorã. Asellio Sabino H-S ducenta donauit, pro dialogo, in quo boleti, & ficedulæ, & ostreæ, & turdi certamẽ induxerat. Nouũ deniqʒ officiũ instituit à uoluptatib⁹, præposito equite Ro. & Censorio Prisco.

Cõdixit cœnam, pro, p/misit.
Ignotissim⁹, pro obscu/rissimus.
Propinare, præbibere.

43 SEcessu uero capreensi, etiã sellariã excogitauit sedẽ arcanarũ libidinũ, in quã undiqʒ conquisiti puellarum, & exoletorũ greges, monstrosiqʒ concubitus repertores, quos Spintrias appellabat: triplici serie cõnexi, inuicem incestarent se, coram ipso, ut aspectu deficientes libidines excitaret. Cubicula plurifariam disposita tabellis, ac sigillis lasciuissimarũ picturarũ, & figurarum adornauit, librisqʒ elephãtidis instruxit, ne cui in opera ædenda exemplar imparatæ scenæ deesset. In syluis quoqʒ, ac nemoribus passim uenereos locos cõmentus est: prostantesq́ʒ per antra, & cauas rupes utriusqʒ sexus pube, Paniscorũ, & Nympharũ habitu, palãqʒ iã, & uulgato nomine insulæ abutẽtes, Caprineũ dictitabant.

Plurifariam

44 MAiore adhuc, & turpiore infamia flagrauit, uix ut referri, audiriúe, nedũ credi fas sit. Quasi pueros primæ teneritudinis, quos pisciculos uocabat, institueret, ut natanti sibi inter femina uersarentur, ac luderent, lingua morsúqʒ sensim appetentes, atqʒ etiam quasi infantes firmiores, necdum tamen lacte depulsos, inguini ceu papillæ admoueret, pronior sanè ad id genus libidinis & natura, & ætate. Quare Parrhasij quoqʒ tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatã sibi sub cõditione, ut si argumẽto offenderet, decies pro ea H-S acciperet: nõ modo prætulit, sed & in cubiculo dedicauit. Fertur etiã in sacrificando quondã captus facie ministri, acerrã præferẽtis, nequisse abstinere, quin penè uixdũ re diuina peracta, ibidẽ statim seductũ constupraret, simulqʒ fratrẽ eius Tibicinẽ: atqʒ utriqʒ mox, qđ mutuo flagitiũ exprobrabant, crura fregisse.

Nedum, pro tantũ abest:

45 FOeminarũ quoqʒ, & quidem illustriũ capitibus quãtopere solitus sit illudere: euidẽtissime apparuit Malloniæ cuiusdã exitu, quã perductã, nec quicqʒ amplius pati constantissime recusantẽ, delatoribus obiecit, ac ne ream quidem interpellare desijt, ecquid pœniteret, donec ea, relicto iudicio, domũ se arripuit: ferróqʒ

Illudere capitib⁹, ἐγχυφᾶν

ferróq; transegit. obscœnitate oris hirsuto, atq; olido seni clare exprobrata. Vnde nota in atellanico exodio proximis ludis assensu maximo excepta percrebuit hircum uetulum capreis naturam ligurire.

PEcuniæ parcus, ac tenax, comites peregrinationum, expeditionumq; nunq; salario, cibarijs tantum sustentauit. Vnam modo liberalitatem ex indulgẽtia uitrici consecutus, cum tribus classibus factis pro dignitate cuiusq;, primæ sexcenta sestertia, secundæ quadringenta distribuit, ducenta tertiæ, quam nõ amicorum, sed Græcorum appellabat. 46

PRinceps neq; opera ulla magnifica fecit. Nam & quæ sola susceperat, Augusti templum, restitutionéq; Pompeiani theatri, imperfecta post tot annos reliquit: neq; spectacula omnino ædidit: & ijs, quæ ab aliquo æderentur, rarissime interfuit, nequid exposceretur: utiq; postq; comœdum Actiũ coactus est manumittere. Paucorum senatorũ inopia sustentata, ne pluribus opem ferret: negauit se alijs subuenturum, nisi senatui iustas necessitatum causas probassent. Quo peracto, plerosq; modestia, & pudore deterruit: in quibus Ortalum Q. Hortensij oratoris nepotem, qui permodica re familiari, autore Augusto, quatuor liberos tulerat. 47

PVblice munificentiã bis omnino exhibuit, proposito millies H-S. gratuito in triennij tempus, & rursus quibusdã dominis insularum, quæ in monte Cœlio deflagrarant, pretio restituto. Quorum alterum magna difficultate nũmaria populo auxilium flagitante coactus est facere, cũ per SENAT. C. sanxisset, ut fœneratores duas patrimonij partes in solo collocarent: debitores totidẽ æris alieni statim soluerẽt: nec res expediretur, alterũ ad mitigandam temporũ atrocitatẽ. Quod tamen beneficiũ tanti æstimauit: ut montẽ Cœlium appellatione mutata uocari Augustum iusserit. Militi post duplicata ex Augusti testamento legata nihil unq; largitus est, præter quàm singula milia denariorũ prætorianis, quod Seiano se non accommodassent: & quædã munera Syriacis legionibus, quod solæ nullã Seiani imaginem inter signa coluissent. Atq; etiam missiones ueteranorũ rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. Neq; prouincias quidem ulla liberalitate subleuauit, excepta Asia, disiectis terræmotu ciuitatibus. 48

PRocedente mox tempore etiã ad rapinas cõuertit animũ. Sat constat Cn. Lentulũ augurem, cui census maximus fuerit, metu, & angore ad fastidiũ uitæ ab eo actum, & ut nequo nisi ipso hærede moreretur. Condemnatã & generosissimam fœminam Lepidam, in gratiam Quirini consularis prædiuitis, & orbi, qui dimissam eã è matrimonio post uigesimũ annũ ueneni olim in se cõparati arguebat. Præterea Galliarum, & Hispaniarũ, Syriæq;, & Græciæ principes confiscatos ob tam leue, ac tam impudens calumniarũ genus, ut quibusdã nõ aliud sit obiectũ, q; quod partẽ reifamiliaris in pecunia haberent. Plurimis etiã ciuitatibus & priuatis immunitatem, & ius metallorũ, ac uectigaliũ adempta. Sed & Vononem regem Parthorũ, qui pulsus à suis, quasi in fidem P.R. cum ingenti Gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia, & occisum. 49

Dimissa e matrimonio, pro repudiata. Confiscatus ad hoiem relatũ, nõ solũ ad rẽ, ut Cõfiscata bona.

Odium

50 ODium aduersus necessitudines in Druso primum fratre detexit, prodita eius epistola, qua secum de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat, deinde & in reliquis. Iuliæ uxori tantum abfuit, ut relegatæ, quod minimum est, officij, aut humanitatis aliquid impertiret: ut ex constitutione patris uno oppido clausam, domo quoq; egredi, & commercio hominum frui uetuerit: sed & peculio concesso à patre, præbitisq; annuis fraudauit, per speciem publici iuris, quod nihil de his Augustus testamento cauisset. Matrem Liuiam grauatus, uelut partes sibi æquas potentiæ uindicantem, & congressum eius assiduum uitauit: & longiores, secretioresq; sermones, ne consilijs, quibus tamē interdum† & ægre uti solebat: regi uideretur. Tulit etiam perinde actū à senatu, ut titulis suis quasi Augusti, ita & Liuiæ filius adijceretur. Quare non parētem patriæ appellari, non ullum insignem honorem recipere publice passus est. Sed & frequēter admonuit, maioribus, nec fœminæ cōuenientibus negocijs abstineret: præcipue ut animaduertit incēdio iuxta ædē Vestæ & ipsam interuenisse, populūq;, & milites, q̃ enixius opem ferrēt, adhortatā, sicut sub marito solita esset.

† perinde digne, alij & egere, & uti.

51 DEhinc ad simultatem usque processit, hac (ut ferunt) de causa: Instanti sæpius ut ciuitate donatum in decurias allegeret: negauit alia se conditione allecturum, q̃ si pateretur adscribi albo, extortum id sibi à matre. At illa cōmota ueteres quosdam ad se Augusti codicillos de acerbitate, & intolerātia morū eius è Sacrario protulit, atq; recitauit. Hos & custoditos tandiu, & exprobratos tam infeste adeo grauiter tulit: ut quidam putent inter causas secessus hāc ei uel præcipuam fuisse. Toto quidē triennio, quo uiuente matre abfuit, semel omnino eam, nec amplius, q̃ uno die paucissimis uidit horis. Ac mox, neq; ægræ abesse curauit: defunctamq;, & dum aduentus sui spem facit, complurium dierum mora, corrupto demū, & tabido corpore funeratam prohibuit consecrari, quasi id ipsa mandasset. Testamentumq; eius pro irrito habuit: omnesq; amicitias, & familiaritates, etiam quibus ea funeris sui curam moriens demandarat: intra breue tēpus afflixit, uno ex his equestris ordinis uiro, & in† Latomiā cōdēnato.

Afflixit, pro uexauit.

† Alij Antiliā alij Antyciram. Est aūt Latomia locus in carcere Romæ.

52 FIliorum neq; naturalem Drusum, neq; adoptiuum Germanicum patria charitate dilexit, alterius uitijs infensus. Nam Drusus animi fluxioris, remissiorisq; uitæ erat. Itaq; ne mortuo quidē perinde affectus est, sed tantū nō statim post à funere ad negociorū consuetudinē redijt, iusticio longiore inhibito: quin & Iliensium legatis paulo serius consolantibus, quasi obliterata iā doloris memoria irridens, se quoq; respondit uicem eorum dolere, quod egregiū ciuem Hectorem amisissent. Germanico usq; adeo obtrectauit, ut & præclara facta eius pro superuacuis eleuaret: & gloriosissimas uictorias, ceu damnosas. R.P. increparet. Quod uero Alexandriam, ꝓpter immensam, & repentinam famem, inconsulto se adisset, questus est in senatu. Etiā causa mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatū Syriæ creditur. Quē mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturū, nisi ea secreta obstarēt, per quæ multifariā increpitū, & per noctes creberrime acclamatū est, redde Germanicū. Quā suspicionē confirmauit ipse postea, cōiuge etiā, ac liberis Germanici crudelē in modū afflictis.

Affectus est illi, pro, erga illum.

Multifariam

Nurum

NVrum Agrippinam post mortem mariti liberius quidam questam ma/nu apprehendit: græcóq; uersu, si non dominaris, inquit, filiola iniuriam te accipere existimas? Nec ullo mox sermone dignatus est. Quondam uero inter cœnam porrecta à se poma gustare non ausam etiam uocare desijt, simulās se ueneni crimine accersi, cū præstructū utrūq; consulto esset, ut & ipse tentandi gratia offerret, & illa quasi certissimum exitiū caueret. Nouissime calumniatus, modo ad statuam Augusti, modo ad exercitus confugere uelle, Pandatariam relegauit. Conuiciantiq; oculum per Centurioné uerberibus excussit. Rursus mori inedia destināti, per uim ore diducto, infulciri cibum iussit. Sed & perseuerantem, atq; ita absumptam criminosissime insectatus est: cū diem quoq; natalem eius inter nefastos referendum suasisset. Imputauit etiam, quod non laqueo strangulatam in Gemonias abiecerit: próq; tali dementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, & Capitolino Ioui donum ex auro sacraretur. 53

Quondā, p quodā tpe.

Præstructū arte præparatū, & composito factū.

CVm ex Germanico tres nepotes, Neroné, & Drusum, & Caium, ex Druso unum Tiberium haberet, destitutus morte liberorum maximos natu de Germanici filijs Neronem, & Drusum P. C. commendauit, diemq; utriusq; tirocinij congiario plebi dato celebrauit. Sed ut comperit ineunte anno, pro eorum quoq; salute publice uota suscepta: egit cum senatu, non debere talia præmia tribui nisi expertis, & ætate prouectis: atq; ex eo, patefacta interiore animi sui nota, omniū criminationibus obnoxios reddidit. Variáq; fraude inductos, ut & concitarent ad conuicia, & concitati perderentur: accusauit per literas, amarissime congestis etiam probris. Et iudicatos hostes fame necauit, Neronem in insula Pontia, Drusum in ima parte palatij. Putant Neronem ad uoluntariam mortem coactum, cum ei carnifex, quasi ex senatus autoritate missus, laqueos, & uncos ostentaret. Druso autem adeo aliméta subducta, ut tomentū è culcita tētauerit mandere. Amborū sic reliquijs dispsis, ut uix quādoq; colligi possent. 54

Ineūte anno

aßīcōiectis.

SVper ueteres amicos, ac familiares, XX sibi è numero principū ciuitatis depoposcerat, uelut consiliarios in negocijs publicis, Horum omniū uix duos aut tres incolumes præstitit: cæteros alium alia de causa perculit. Inter quos cū plurimorum clade Elium Seianum, quem ad summam potentiam non tam beneuolentia prouexerat, q̄ ut esset, cuius ministerio, ac fraudibus liberos Germanici circumueniret: nepotemq; suum ex Druso filium naturalem ad successionem imperij confirmaret. 55

NIhilo lenior in conuictores græculos, qbus uel maxime acquiescebat. Zenonem quendam exquisitius sermocinantem, cum interrogasset, quænā illa tam molesta dialectos esset: & ille respondisset, Doridem: relegauit Cynariam, existimans exprobratum sibi ueterem secessum, quod dorice Rhodij loquantur. Item cum soleret ex lectione quotidiana quæstiones super cœnā proponere: comperissetq; Seleucum grammaticū à ministris suis perquirere, quos quoq; tempore tractaret autores, atq; ita præparatum uenire, primum à cōtubernio remouit: deinde etiam ad mortem compulit. 56

Conuictor, familiaris. Sermocinari διάλεκτος.

Sæua, ac

57 SAeua, ac lenta natura ne in puero quidem latuit: quam Theodorus Gadareus rhetoricæ præceptor, & perſpexiſſet primus ſagaciter, & aſſimulaſſe aptiſſime uiſus eſt: ſubinde in obiurgando appellans eum, πηλὸν ἅιματι συμπεφυρμένον, id eſt, lutum à ſanguine maceratum. Sed aliquanto magis in principe eluxit etiam inter initia, cum adhuc fauorem† moderationis ſimulatione captaret. Scurram, qui prætereunte funere, dare mortuo mandarat, ut nunciaret Auguſto, nõdum reddi legata, quæ plebi reliquiſſet: attractum ad ſe recipere debitum, duciq; ad ſuppliciũ imperauit, & patri ſuo uerum referre. Nec multo poſt in Senatu Pompeio cuidam equiti Ro. quiddã perneganti, dum uincula minatur, affirmauit fore, ut ex Pompeio Põpeianus fieret, acerba cauillatione ſimul hominis nomen inceſſens, ueteremq; partium fortunam.

Aſſimilare, pro ſimili exprimere.

Als † hominũ

58 SVb idem tempus conſulente prætore, an iudicia maieſtatis cogi iuberet: exercendas eſſe leges reſpondit, & atrociſſime exercuit. Statuæ quidã Auguſti caput dempſerat, ut alteri⁹ imponeret. Acta res in ſenatu. Et quia ambigebat', per tormẽta quæſita eſt. Dãnato reo, † paulatim hoc genus calũniæ eo ꝓceſſit, ut hæc quoq; capitalia eſſent. Circa Auguſti ſimulacrum ſeruum cecidiſſe, ueſtem mutaſſe, nummo, uel anulo effigiem impreſſam latrinæ, aut lupanari intuliſſe dictum ullum, factumue eius exiſtimatione aliqua læſiſſe. Perijt deniq; & is, qui honores in Colonia ſua eodem die decerni ſibi paſſus eſt, quo decreti & Auguſto olim erant.

als † cõfeſtim

59 MVlta præterea ſpecie grauitatis, ac morũ corrigendorũ, ſed & magis naturæ obtemperans, ita ſæue, & atrociter factitauit, ut nonnulli uerſiculis quoq;, & præſentia exprobrarent, & futura denunciarent mala.

Aſper, & immitis: breuiter uix omnia dicam?
 Diſpeream, ſi te mater amare poteſt.
Non es eques, quare, non ſunt tibi millia centum.
 Omnia ſi quæras, & Rhodos exilium eſt.
Aurea mutaſti Saturni ſæcula Cæſar,
 Incolumi nam te ferrea ſemper erunt:
Faſtidit uinum: quia iam ſitit iſte cruorem:
 Tam bibit hunc auide, q̃ bibit ante merum.
Aſpice felicem ſibi non tibi Romule Syllam:
 Et Marium, ſi uis, aſpice, ſed reducem.
Nec non Antoni ciuilia bella mouentis:
 Nec ſemel infectas aſpice cæde manus.
Et dic Roma perit: regnabit ſanguine multo
 Ad regnum quiſquis uenit ab exilio.

Quæ primo quaſi ab impatientibus Romæ † dominij, ac non tam ex animi ſententia, quàm bile, & ſtomacho fingerentur, uolebat accipi. Dicebatq; identidẽ, oderint, dum probent. Deinde uera planè, certáq; eſſe ipſe fecit fidem.

Als † dominij

60 IN paucis diebus q̃ Capreas attigit, piſcatori, qui ſibi ſecretum agenti, grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem piſce faciem iuſſit, ter

 ritus, quod

ritus,quod is à tergo insulæ per aspera,& deuia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter pœnam,quod nō & locustam,quã prægrandem cœperat, obtulisset: locusta quoq; lacerari os imperauit. Militem prætorianum ob surreptum è uiridario pauonē,capite puniјt. In quodam itinere lectica,qua uehebatur, uepribus impedita,exploratorem uiæ primarum cohortium, centurionem stratum humi penè ad necem uerberauit.

61 MOx in omne genus crudelitatis erupit,nunquã deficiente materia,cum primo matris,deinde nepotum,& nurus:postremo Seiani familiares,atque etiam notos persequeretur. Post cuius interitum uel sæuissimus extitit,quo maxime apparuit nō tam ipsum à Seiano concitari solitum,quàm† Seiano quærenti occasiones,sumministrasse. Et si commentario,quem de uita sua summatim, breuiterq; composuit:ausus est scribere,Seianum se punisse,quod comperisset furere aduersus Germanici liberos filij sui,quorũ ipse alterum suspecto iam,alterum oppresso demum Seiano interemit. Singulatim crudeliter facta eius exequi longum est.† Generatim uelut exemplaria sæuitiæ enumerare sat erit. Nullus à pœna hominum cessauit dies,ne religiosus quidem,ac sacer. Animaduersum in quosdã ineunte anno nono. Accusati,damnatiq; multi cum liberis,atq; etiam uxoribus suis. Interdictum ne capite damnatos propinqui lugerent,decreta accusatoribus præcipua præmia,nōnunquã & testibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum, simpliciumq; uerborũ. Obiectum est Poëtæ quod in tragœdia Agamēnonem probris lacessisset. Obiectũ & Historico,quod Brutũ,Cassiumq; ultimos Romanorum dixisset. Animaduersum statim in autores,scriptaq; abolita, quàmuis probarentur aliquot ante annos,etiam Augusto audiente recitata. Quibusdã custodia traditis, non modo studendi solatium ademptum, sed etiam sermonis,& colloquij usus. Citati ad causam dicendã, partim se domi uulnerauerunt certi damnationis,scilicet ad uexationem,ignominiamq; uitandam: partim in media curia uenenum hauserunt, & tamē colligatis uulneribus,ac semianimes, palpitantesq; in carcerem rapti. Nemo punitorum non & in Gemonias abiectus,uncóq; tractus. Viginti uno die abiecti,tractiq;. Inter eos pueri, & fœminæ. Immaturæ puellæ,quia more tradito nefas esset uirgines strangulari,uitiatæ prius à carnifice, dein strangulatæ, mori uolentibus, uis adhibita uiuendi. Nam mortem adeo leue supplicium putabat:ut cum audisset unũ ex reis Carnuliũ nomine anticipasse eam,exclamauerit: Carnulius me euasit. Et in recognoscendis custodijs precanti cuidam pœnæ maturitatem,respondit: nondũ tecum in gratiam redij. Annalibus suis uir consularis inseruit,frequenti quōdam conuiuio:cui & ipse affuerit,interrogatũ eum subito:& dare à quodam nano astante mēsæ inter Capreas,cur Paconius maiestatis reus,tandiu uiueret: statim quidem petulantiam linguæ obiurgasse:cæterum post paucos dies scripsisse senatui,ut de pœna Paconij quã primum statueret.

62 AVuxit,intendítq; sæuitiam,exacerbatus indicio de morte filij sui Drusi, quem cum morbo,& intemperantia perisse existimaret,ut tandem ueneno interemptum

Margin notes: Als† Seianũ. — Als† Genera — Exacerbat⁹.

no interemptum fraude Liuillæ uxoris, atque Seiani cognouit: neque tormentis, neque supplicio cuiusque pepercit soli huic cognitioni, adeo per totos dies deditus, & intentus, ut Rhodiensem hospitem, quem familiaribus literis Romam euocarat, aduenisse sibi nunciatum torqueri sine more iusserit, quasi aliquis ex necessarijs quæstioni adesset: deinde errore detecto, & occidi, ne † uulgaret iniuriam. Carnificinæ eius ostenditur locus Capreis, unde damnatos post longa, & exquisita tormenta, præcipitari coram se in mare iubebat, excipiente classiariorum manu, & contis, atque remis elidente cadauera, ne cui residui spiritus quicquam inesset. Excogitauerat autem inter genera cruciatus etiam, ut larga meri potione per fallaciam oneratos, repente ueretris deligatis, fidicularum simul, urinæque tormento distenderet. Quod & nisi eum mors præuenisset, & Thrasyllus consulto (ut aiunt) differre quædam spe longioris uitæ compulisset, plures aliquanto necaturus. Ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus creditur: cum & Caium suspectum haberet, & Tiberium ut ex adulterio conceptum aspernaretur. Nec abhorret à uero. Nanque identidem felicem Priamum uocabat, quod superstes omnium suorum extitisset.

† As diuulgaret.

Veretrum.

Parsurus.

63 QVàm uero inter hæc non modo inuisus, ac detestabilis, sed prætrepidus quoque, atque etiam cõtumelijs obnoxius uixerit, multa indicia sunt. Aruspices secretò, ac sine testibus consuli uetuit. Vicina uero urbi oracula etiam disjicere conatus est, sed maiestate Prænestinarum sortium territus destitit: cum obsignatas, deuectasque Romam nõ reperisset in arca, nisi relatas rursus ad templũ. Vnum & alterum consulares oblatis prouincijs, non ausus à se dimittere, usque ad eò detinuit, donec successores post aliquot annos præsentibus daret: cum interim manente officij titulo, etiam delegaret plurima: assiduéque, illi per legatos & adiutores suos exequenda curarent.

64 NVrum ac nepotes nunquam aliter post damnationem, quàm catenatos, obsutáque lectica mouit, prohibitis per militẽ obuijs, ac uiatoribus respicere usquàm, uel consistere.

65 SEianum res nouas molientem, quamuis iam & natalem eius publice celebrari, & imagines aureas coli passim uideret: uix tandem & astu magis, ac dolò, quam principali autoritate subuertit. Nam primo, ut à se per speciẽ honoris dimitteret, collegam sibi assumpsit in quinto cõsulatu, quem longo interuallo absens ob id ipsum susceperat. Deinde spe affinitatis, ac Tribunitiæ potestatis deceptum inopinantem, criminatus est pudenda, miserandáque oratione, cum inter alia P.C. precaretur, mitterent alterum è cõsulibus, qui senem se, & solum in conspectum eorum cum aliquo militari præsidio perduceret. Sic quoque diffidens, tumultumque metuens, Drusum nepotem, quem uinculis adhuc Romæ continebat, solui si res posceret, ducemque cõstitui præceperat. Aptatis etiam nauibus ad quascunque legiones, meditabatur fugam, speculabundus ex altissima rupe identidem, signaque ne nuncij morarẽtur, tolli procul, ut quidque foret factũ, mandauerat. Verum & oppressa cõiuratione Seiani, nihilo securior, aut cõstantior, per IX proximos menses non egressus est uilla, quæ uocatur Iouis.

Speculabundus, pro subinde speculans.

VRebant insuper anxiam mentē uaria undiq; conuicia, nullo non damnatorū omne probri genus coràm, uel per libellos in Orchestra positos ingerēte. Quibus quidē diuersissime afficiebatur. Modo ut præ pudore ignota, & cælata cuncta cuperet: nōnunquā eadē contēneret, & proferret ultro, atq; uulgaret. Quin & Arthabani Parthorum regis laceratus est literis: paricidia, & cædes, & ignauiā, & luxuriā obijciētis: monentisq; ut uoluntaria morte, maximo, iustissimóq; ciuium odio quàmprimū satisfaceret. Postremo semetipse pertesus talis epistolæ principio, tantum non summam malorum suorum professus est. 66

Tantū non, pro pene.

QVid scribam uobis P.C. aut quomodo scribam? aut quid omnino non scribam hoc tempore? Dij me, deæq; †pœnis perdant: quem quotidie perire sentio. Scio: Existimant quidam, præscisse hæc eum peritia futurorum, ac multo ante quanta se quandoq; acerbitas, & infamia maneret, prospexisse. Ideóq; ut imperium iniret, & Patris patriæ appellationem: & ne in acta sua iuraretur, obstinatissime recusasse, ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inueniretur. Quod sanè & ex oratione eius, quam de utraq; re habuit, colligi potest, uel cum ait, similem se semper sui futurum, nec unquàm mutaturum mores suos, quandiu mentis sanæ fuisset: sed exempli causa cauendum, ne se Senatus in acta cuiusq; obligaret, q aliquo casu mutari posset. Et rursus. Siquando autem, inquit, de moribus meis, deuotóq; uobis animo dubitaueritis: quod prius quàm eueniat, opto, ut me supremus dies huic mutatæ uestræ de me opinioni eripiat: nihil honoris adijciet mihi patris appellatio: uobis aūt exprobrabit aut temeritatē delati mihi eius cognominis, aut inconstantiā cōtrarij de me iudicij. 67

Al.† peius quàm.

Deuotus uobis, pro deditus, in bonā partem.

COrpore fuit amplo, atque robusto, statura quæ iustam excederet. Latus ab humeris, & pectore, cæteris quoq; mēbris usque ad imos pedes æqualis, & congruens. Sinistra manu agiliore, ac ualidiore. Articulis ita firmis, ut recens & integrum malum digito terebraret: caput pueri, uel etiam adolescentis, talitro uulneraret. Colore erat candido, capillo ponè occipitium summissiore, ut ceruicem etiam obtegeret: quod gentile in illo uidebatur. Facie honesta, in qua tamen crebri, & † subtiles tumores cum prægrandibus oculis: & qui (quod mirum esset) noctu etiam in tenebris uiderent: sed ad breue, & cum primum à somno patuissent, demum rursum hebescebant. Incedebat ceruice rigida, & obstipa: adducto ferè uultu, plerunq; tacitus: nullo, aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eóque tardissimo, nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata, atque arrogantiæ plena, & animaduertit Augustus in eo, & excusare tentauit sæpe apud Senatum, ac Populum, professus naturæ uitia esse, non animi. Valetudine prosperrima usus est: tempore quidem principatus penè toto propè illæsa, quàmuis à trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit sine adiumento, consilióue medicorum. 68

Talitrū, pro ictu digiti, uulgo ein schnel, oder knipken.

Al.† subitis.

CIrca Deos, ac religiones negligentior: quippe addictus mathematicæ, persuasionisq; plenus cuncta fato agi. Tonitrua tamen præter modum expauescebat: & turbatiore cælo nunquàm non coronam lauream †ceruice gestauit: quod fulmine afflari negetur id genus frondis. 69

Al.† capite.

Artes

70 ARtes liberales utriusq; generis studiosissime coluit. In oratione latina secutus est Coruinum Messalam: quẽ senem adolescens obseruauerat. Sed affectatione, & morositate nimia obscurabat stilum, ut aliquanto ex tempore, quàm à cura præstantior haberetur. Composuit & carmen lyricum: cuius est titulus, †conquestio de Iulij Cæsaris morte. Fecit & græca poemata, imitatus Euphorionem, & Arrianum, & Parthenium. Quibus Poetis admodum delectatus: scripta eorum, & imagines publicis bibliothecis inter ueteres, & præcipuos autores dedicauit. Et ob hoc plerique eruditorum certatim ad eum multa de his ædiderunt. Maxime tamen curauit notitiã historiæ fabularis, usq; ad ineptias, atq; derisum. Nam & grammaticos, quod genus hominum præcipue, ut diximu s, appetebat: eiusmodi ferè quæstionibus experiebatur. Quæ mater Hecubæ, quod Achilli nomẽ inter uirgines fuisset, quid Sirenes cantare sint solitæ: & quo primum die post excessum Augusti curiam intrauit, quasi pietati simul, ac religioni satisfacturus Minois exemplo, thure quidem, ac uino: uerum sine tibicine supplicauit, ut ille olim in morte filij.

Als †conquisitio.

Fabularis historia.

71 SErmone græco quanq; †aliâs promptus, & facilis: non tamẽ usq; quaq; usus est. Abstinuitq; maxime in senatu: adeo quidem, ut monopolium nominaturus, prius ueniam postularit, quod sibi uerbo peregrino utendũ esset: atq; etiam in quodam decreto patrum, cum ἔμβλημα recitaretur, cõmutandam censuerit uocem, & pro peregrina nostratem requirendam: aut si non reperiretur, uel pluribus, & per ambitum uerborum rem enũciandam. Militem quoq; græce testimonium interrogatum, nisi latine respondere uetuit.

Als †alioqui

72 BIs omnino toto secessus tẽpore, Romã redire conatus, semel triremi usque ad proximos Naumachiæ hortos subuectus est, disposita statione per ripas Tyberis, quæ obuiam prodeuntes summoueret. Iterũ Appia usque ad septimũ lapidem: sed prospectis modo, nec aditis urbis mœnibus redijt. Primo incertũ qua de causa. Postea ostento territus. Erat ei in oblectamentis serpens draco: quem ex consuetudine manu sua cibaturus, cum consumptum à formicis inuenisset, monitus est, ut uim multitudinis caueret. Rediens ergo propè Campaniã Asturæ, in languorem incidit. Quo paulum leuatus, Cerceios pertendit. Ac ne quam suspicionem infirmitatis daret, Castrensibus ludis nõ interfuit solum, sed etiam missum in arenam aprum, iaculis desuper petijt: statimq; latere conuulso, & ut exæstuarat: afflatus aura, in grauiorem recidit morbum. Sustentauit autem aliquandiu, quàmuis Misenum usque deuectus, nihil ex ordine quotidiano prætermitteret: ne cõuiuia quidem, ac cæteras uoluptates, partim intemperantia, partim dissimulatione. Nam Charidem medicum, quod commeatu absuturus, è conuiuio egrediens, manum sibi osculandi causa apprehendisset, existimãs tentatas ob eo uenas: remanere, ac recumbere hortatus est, cœnamq; protraxit. Nec abstinuit cõsuetudine, quin tunc quoq; instans in medio triclinio: astante lictore, singulos ualere dicentes appellaret.

Cibo illũ, p cibũ do illi.

Valere dicẽtes, p ualere iubentes.

73 INterim cum in actis Senatus legisset: dimissos, ac ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud quàm nominatos ab indice scri-

pserat, pro contempto se habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinauit: non temere quicquàm, nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus, & ingrauescente ui morbi retentus: paulo post obijt in uilla Luciliana, octauo & septuagesimo ætatis anno, tertio & uigesimo imperij, decimoseptimo Calen. Apriles. Cn. Acerronio Proculo, C. Portio Nigro COSS. Sunt qui putent uenenum ei à Caio datum, lentum, atq; tabificum. Alij in remissione fortuitæ febris cibum desyderanti negatum. Nonnulli puluinum iniectum, cum extractum sibi deficienti anulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exemptũ anulum quasi alicui traditurũ parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu iacuisse diu immobilem: subito uocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse: nec procul à lectulo deficientibus uiribus concidisse.

74 SVpremo natali suo Apollinẽ Temenitem, & amplitudinis, & artis eximiæ aduectum Syracusis, ut in Bibliotheca noui templi poneretur: uiderat per quietẽ affirmantẽ sibi, nõ posse se ab ipso dedicari. Et ante paucos, quàm obiret, dies, turris phari terræmotu Capreis concidit. Ac Miseni cinis è fauilla, & carbonibus, ad calefaciendum tridinium illatus, extinctus, & iãdiu frigidus exarsit repente prima uespera: atq; in multam noctem pertinaciter luxit.

Prima uespera, sicut prima luce.

75 MOrte eius ita lætatus est Populus, ut ad primum nuncium discurrentes, pars Tiberium in Tyberim damitarẽt, pars terram matrem, Deosq; manes orarent: ne mortuo sedem ullam nisi inter impios darent. Alij uncum, & gemonias cadaueri minarentur, exacerbati super memoriam pristinæ crudelitatis, etiam recenti atrocitate. Nam cum SENAT. C. actum esset, ut pœna damnatorum in decimum semper diem differretur: forte accidit, ut quorundam supplicij dies is esset, quo nunciatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominũ fidem, quia absente adhuc Caio nemo extabat: qui adiri, interpellariq; posset: custodes, ne quid aduersus constitutum facerent, strangulauerunt, abieceruntq; in gemonias. Creuit igitur inuidia, quasi etiam post mortem Tyrãni sæuitia permanente. Corpus ut moueri à Miseno cœpit: condamantibus plerisq; Atellam potius deferendum, & in Amphitheatro semiustulandum, Romam per milites deportatum est, crematumq; publico funere.

Semiustulandum.

76 TEstamentum duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterũ liberti manu, sed eodem exemplo: obsignaueratq; etiam humillimorum signis. Eo testamento hæredes æquis partibus reliquit Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druso nepotes. Substituitq; inuicẽ. Dedit & legata plerisq;. Inter quos uirginibus Vestalibus, ac militibus uniuersis, plebiq; Romanæ uiritim, atque etiam separatim uicorum magistris.

C. Suetonij

C·SVETONII TRANQVIL·

C. CAESAR CALIGVLA.

1 GERMANICVS C. CAESARIS PATER, DRVSI, & iunioris Antoniæ fili9, à Tiberio patruo adoptatus, quæsturam quinquennio ante, quàm per leges liceret, & post eam consulatũ statim gessit. Missusq; ad exercitum in Germaniam: excessu Augusti nunciato, legiones uniuersas Imperatorẽ Tiberium pertinacissime recusantes, & sibi summã Reip. deferentes, incertum constantia, an pietate maiore, compescuit: atq; hoste mox deuicto, triumphauit. Consul deinde iterum creatus, ac prius, quam honorem iniret, ad componẽdum orientis statum expulsus: cum Armeniæ regem deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formam redegisset: annum ætatis agens quartum & trigesimũ, diutino morbo Antiochiæ obijt, non sine ueneni suspicione. Nam præter liuores, qui toto corpore erãt: & spumas, quæ ꝑ os fluebãt: cremati q̊q; cor inter ossa incorruptũ repertũ est: cuius ea natura existimatur, ut tinctũ ueneno igne confici nequeat.

Excessus, ꝓ obitu.

Sibi reciprocum.

2 OBijt autẽ (ut opinio fuit) fraude Tiberij, ministerio, & opera Cn. Pisonis. Qui sub idem tempus Syriæ præpositus, nec dissimulãs offendendũ sibi aut patrẽ, aut filiũ: quasi planè ita necesse esset, etiã ægrum Germanicũ grauissimis uerborũ, ac rerum acerbitatibus nullo adhibito modo affecit, propter quæ ut Romam redijt, penè discerptus à Populo, & Senatu capitis damnatus est.

Sub idẽ tempus, ꝓ circa idem tẽpus.

Adhibere modum.

3 OMnes Germanico corporis, animiq; uirtutes, & quantas nemini cuiq; contigisse satis constat, Formam, & fortitudinem egregiam, ingenium in utroq; eloquentiæ, doctrinæq; genere præcellens: beneuolentiam singularem, conciliandæq; hominũ gratiæ, ac promerendi amoris, mirum & efficax studiũ. Formæ minus cõgruebat gracilitas crurum, sed ea quoq; paulatim repleta assidua equi uectatione post cibum. Hostem cominus sæpe percussit. Orauit causas etiam triumphaleis, atq; inter cætera studiorum monumenta reliquit & comœdias græcas. Domi, forisq; ciuilis. Libera, ac fœderata oppida sine lictorib9 adibat. Sicubi clarorum uirorũ sepulchra cognosceret: inferias manibus dabat. Cæsorũ clade Variana ueteres, ac dispersas reliquias uno tumulo humaturus colligere sua manu, & comportare primus aggressus est. Obtrectatoribus etiã qualescunq;, & quantacunq; de causa nactus esset: lenis adeo, & innoxius, ut Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu uexanti, non prius succensere in animum induxerit, quàm ueneficijs quoq;, & deuotionibus impugnari se compertisset: ac ne tunc quidem ultra progressus, quàm ut & amicitiã ei more maiorũ renunciaret: mandaretq; domesticis ultionem, siquid sibi accideret.

Fœderata, ꝓ fœdere iũcta

Humare, ꝓ humo condere.

Induxit in animũ succẽsere, pro uoluit, cum uerbo finito.

Deuotio, ꝓ execratiõe.

Renunciare amicitiã, pro denunciare amicitiam discissam.

4 QVarum uirtutum fructum uberrimũ tulit, sic probatus & dilectus à suis, ut Augustus (omitto enim necessitudines reliquas) diu cunctatus, an sibi

 successorem

Fauorabilis, ꝑ gratiosus.

successorem destinaret, adoptandum Tiberio dederit. Sic uulgo fauorabilis, ut plurimi tradant, quoties aliquò adueniret, uel sicunde discederet: præ turba occurrentium, prosequẽtiumue, nonnunquam eum discrimen uitæ adisse. E Germania uero post compressam seditionẽ reuertẽti, prætorianas cohortes uniuersas prodisse obuiã, quanquam pronũciatũ esset, ut duæ tantũmodo exirent. Populi aũt Romani, sexum, ætatẽ, ordinem omnẽ usque ad uicesimũ lapidem effudisse se.

Tamen longe maiora, & firmiora de eo iudicia in morte, ac post mortem extitere. Quo defunctus est die, lapidata sunt tẽpla, subuersæ deûm aræ, Lares à quibusdam familiares in publicum abiecti, partus coniugum expositi. Quin & barbaros ferũt: quibus intestinũ, quibusque aduersus nos bellum esset: uelut in domestico, cõmunique mœrore consensisse ad inducias. Regulos quosdam barbam posuisse, & uxorũ capita rasisse, ad indicium maximi luctus. Regum etiam regem & exercitatione uenandi, & cõuictu Megistanũ abstinuisse, quod apud Parthos iusticij instar est. 5

Radit caput, ꝑ radendũ curat.

Rex regum.

Romæ equidem, cum ad primã famam ualetudinis attonita, & mœsta ciuitas sequentes nuncios opperiretur, & repente iam uesperi incertis autoribus cõualuisse tandem percrebruisset: passim cum luminibus, & uictimis in Capitolium concursum est: ac penè reuulsæ templi fores, ne quid gestientes uota reddere moraretur. Expergefactus è somno Tiberius est gratulantiũ uocibus, atque undique concinnentiũ, salua Roma, salua patria, saluus est Germanicus. Et ut demũ fato functum palam factum est: non solatijs ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitque etiã per festos Decembris mensis dies. Auxit gloriam, desyderiumque defuncti, & atrocitas insequentium temporum, cunctis nec temere opinantibus, reuerentia eius, ac metu repressam Tiberij sæuitiam, quæ mox eruperit. 6

Habuit in matrimonio Agrippinã M. Agrippæ & Iuliæ filiam, & ex ea IX liberos tulit: quorum II infantes adhuc rapti, unus iam puerascẽs insigni festiuitate: cuius effigiem habitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Liuia dedicauit. Augustus in cubiculo suo positã, quotiescunque introiret, exosculabatur. Cæteri superstites patri fuerunt. Tres sexus fœminini, Agrippina, Drusilla, Liuilla, continuo triennio natæ, totidẽ mares Nero, & Drusus, & C. Cæsar. Neronem, & Drusum senatus, Tiberio criminante, hostes iudicauit. 7

Caius Cæsar natus est pridie Cal. Septembres, patre suo, & C. Fonteio Capitone COSS. ubi natus sit, incertum diuersitas tradentiũ facit. Cn. Lentulus Getulicus Tyburi genitũ scribit. Plinius Secundus in Treueris uico ambiatino supra confluentes: addit etiam pro argumento aras ibi ostendi inscriptas ob Agrippinæ puerperium. Versiculi, imperãte mox eo, diuulgati apud Hybernas legiones procreatum indicant. 8

In castris natus, patrijs nutritus in armis,
Iam designati principis omen erat.

Ego in actis Antij inuenio æditum. Getulicũ refellit Plinius, quasi mentitum per adulationem, ut ad laudes iuuenis, gloriosique principis aliquid etiã ex urbe

Herculi

Herculi sacra sumeret: abusumq; audentius mendacio, quod ante annum ferè natus Germanico filius Tyburi, fuerat appellatus & ipse C. Cæsar: de cui⁹ amabili pueritia, immaturóq; obitu supra diximus. Pliniũ arguit ratio temporum. Nam qui res Augusti memoriæ mandarunt: Germanicum exacto cõsulatu in Galliã missum consentiunt, iam nato Caio. Nec Plinij opinionẽ inscriptio aræ quicq; adiuuerit, cum Agrippina bis in ea regione filias enixa sit: & qualiscũq; partus, sine ullo sexus discrimine, puerperiũ uocetur: quod antiqui etiã puellas pueras, sicut & pueros puellos dictitarent. Extat & Augusti epistola ante paucos, q̃ obiret, mẽses ad Agrippinã neptem ita scripta de Caio † hoc. Neq; enim quisq; iam alius infans nomine pari tunc supererat. Puerum Caium XV Cal. Iunij (si Dij uolent) ut ducerẽt Talarius, & Asellius, heri cum his constitui. Mitto præterea cũ eo ex seruis meis medicũ, quẽ scripsi Germanico, si uellet, ut retineret. Valebis mea Agrippina, & dabis operã: ut ualens peruenias ad Germanicum tuũ. Abunde arbitror patêre, non potuisse ibi nasci Caium: quo propè bimulus demũ perductus ab urbe sit. Versiculorum quoq; fidem eadem hæc eleuant: & eo facilius, quod sine autore sunt. Sequenda igitur est (quæ sola actorũ restat) & publici instrumenti autoritas. Præsertim cum Caius, Antiũ omnibus semper locis, atq; secessibus prælatum non aliter q̃ natale solum dilexerit. Traditurq; etiã sedem, ac domicilium imperij tædio urbis transferre eò destinasse.

Puellæ pueræ.

Al. sic hæc.

9 CAligulæ cognomẽ castrensi loco traxit: quia manipulario habitu inter milites educabat. Apud quos quantũ præterea per hanc nutrimentorũ consuetudinẽ amore, & gratia ualuerit, maxime cognitũ est, cũ post excessum Augusti tumultuantes, & in furorẽ usq; præcipites, solus haud dubie cõspectu suo flexit. Non enĩ prius destiterunt, q̃ † ablegari eum ob seditionis periculum, & in proximã ciuitatem demandari animaduertissent. Tunc demũ ad pœnitẽtiam uersi repренso, ac retento uehiculo, inuidiam, quæ sibi fieret, deprecati sunt.

Al. sic obligari

10 COmitatus est patrẽ & in Syriaca expeditiõe: Vnde reuersus primũ in matris, deinde ea relegata, in Liuiæ Augustæ proauiæ suæ cõtubernio mansit. Quã defunctã prætextatus etiã tum pro rostris laudauit. Transijtq; ad Antoniã auiam, & undeuigesimo ætatis anno accitus Capreas, à Tiberio uno atq; eodẽ die togam sumpsit: barbamq; posuit, sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrũ eius. Hic omnibus insidijs tentatus elicientiũ, cogentiũq; se ad querelas, nullam unq; occasionẽ dedit: perinde obliterato suorũ casu, ac si nihil cuiq; accidisset. Quæ uero ipse pateret, incredibili dissimulatione transmittens. Tantiq; in auum, & qui iuxta erant: obsequij, ut non immerito sit dictum, nec seruum meliorem ullum, nec deteriorem dominum fuisse.

Trãsmittere, lesser passer, uulgo las farens

11 NAturam tamen sæuam, atq; probrosam: nec tunc quidem inhibere poterat, quin & animaduersionibus, pœnisq; ad supplicium datorũ cupidissime interesset: & ganeas, atq; adulteria capillamẽto celatus, & ueste longa noctibus ambiret: ac scenicas saltandi, canendiq; artes studiosissime appeteret. Facile id sanè Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum eius ingenium. Quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties prædicaret exitio suo,

tio suo, omniumq; Caium uiuere, & se natricem (serpentis id genus) P.R. Phaetontem orbi terrarum educare.

12 NOn ita multo post Iuniam Claudillam M. Syllani nobilissimi uiri filiam duxit uxorem. Deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius quam inaugurаretur, ad Pontificatū traductus est: insigni testimonio pietatis, atq; indolis, cū deserta, desolatáq; reliquis subsidijs aula: Seiano uero tūc suspecto, mox & oppresso, ad spem successionis paulatim admoueretur. Quam quo magis confirmaret amissa Iunia ex partu, Enniam Næuiam Macronis uxorem, qui tum prætorianis cohortibus præerat: solicitauit ad stuprū, pollicitus & matrimoniū suum, si potitus imperio fuisset. Déq; ea re & iureiurādo, & chirographo cauit. Per hanc insinuatus Macroni, ueneno Tiberiū aggressus est, ut quidam opinantur, spirantiq; adhuc detrahi anulum: & quoniā suspicionē retinentis dabat, puluinū iussit injci, atq; etiā fauces manu sua oppressit: liberto, q ob atrocitatē facinoris exclamauerat, confestim in crucem acto. Nec abhorret à ueritate: cum sint quidam autores, ipsum postea: & si nō de perfecto, at certe de cogitato quondā paricidio professum. Gloriatū enim esse assidue in cōmemoranda sua pietate ad ulciscendā necem matris, & fratrum, introijsse se cum pugione cubiculum Tiberij dormiētis, & misericordia correptū, abiecto ferro recessisse: nec illum, quanq; sensisset, aut inquirere quicq;, aut exequi ausum.

Desolata, a desolando.

Autores sūt, qui narrant, non solū qui suadent.

13 SIc imperium adeptus P.R. uel (ut ita dicam) hominū genus, uoti cōpotem fecit exoptatissimus princeps maximæ parti prouincialiū, ac militum, quod infantem pleriq; cognouerant: sed & uniuersæ plebi urbanæ ob memoriā Germanici patris, miserationemq; propè afflictæ domus. Itaq; ut à Miseno mouit, quanquis lugentis habitu, & funus Tiberij prosequens, tamen inter altaria, & uictimas, ardēteisq; tedas, densissimo, & lætissimo obuiorum agmine incessit super fausta nomina, sydus & pullum, & puppum, & alumnum appellantium.

14 INgressóq; urbem, statim consensu Senatus, & irrumpētis in curiam turbæ, irrita Tiberij uoluntate, qui testamento alterum nepotem suum prætextatū adhuc cohæredem ei dederat: ius, arbitriumq; omniū rerum illi permissum est, tanta publica lætitia, ut tribus proximis mensibus (ac ne totis quidem) supra centum LX millia uictimarum cæsa tradantur. Cum deinde paucos post dies in proximas Campaniæ insulas traiecisset: uota pro reditu suscepta sunt, ne minimam quidem occasionem quoquàm omittente, in testificanda solicitudine, & cura de incolumitate eius. Vt uero in aduersam ualetudinem incidit: pernoctantibus cunctis circa palatium, non defuerunt, qui depugnaturos se armis pro salute ægri, quiq; capita sua titulo proposito uouerent. Accessit ad immensum ciuium amorem, notabilis etiam externorum fauor. Nanq; Arthabanus Parthorum rex, odium semper, cōtemptumq; Tiberij præ se ferens, amicitiam eius ultro petijt: uenitq; ad colloquium legati cōsularis, & transgressus Euphratem aquilas, & signa Romana, Cæsarumq; imagines adorauit.

Testificari, p testari.

Notabilis fauor, pro insigni, in bonā partem.

15 INcēdebat & ipse studia hominū omni genere popularitatis. Tiberio cū plurimis lachrymis, p cōcione laudato, funeratóq; amplissime, cōfestim Pandateriam, &

teriã,& Pontias,ad trãsferendos matris,fratrisq; cineres festinauit,tẽpestate tur bida,quo magis pietas emineret. Adijtq; uenerabũdus,ac p semet in urnas con didit. Nec minore scena hostiam præfixo in biremis puppe uexillo, & inde Ro mam Tyberi subuectos, per splendidissimũ quẽq; equestris ordinis,medio,ac frequenti die duobus ferculis mausoleo intulit. Inferiasq; his annua religione publice instituit,& eo amplius matri Circenses,carpẽtumq;,quo in pompa tra duceretur. At in memoriam patris,Septembrẽ mensem Germanicum appella uit. Post hæc,Antoniæ auiæ quicquid unq; Liuia Augusta honorum cepisset, uno SENAT. CON.congessit. Patruum Claudium equitem Ro. ad id tempus collegam sibi in consulatu assumpsit. Fratrem Tiberiũ die uirilis togæ adopta uit,appellauitq; principẽ iuuẽtutis. De sororibus autor fuit,ut omnibus sacra mentis afficerent. Neq; me,liberosq; meos chariores habebo,q; Caiũ habeo, & sorores eius. Item relationibus consulum, quod bonum,felixq; sit C. Cæsari, sororibusq; eius. Pari popularitate dãnatos,relegatosq; restituit. Criminũq;, siqua residua ex priore tempore manebant,omniũ gratiam fecit. Commenta rios ad matris,fratrumq; suorum causas pertinentes,ne cui postmodum dela tori,aut testi maneret ullus metus:conuectos in forum,& ante clare obtestatus Deos,neq; legisse,neq; attigisse quicq;,concremauit. Libellum de salute sua ob latum non recepit,contendens nihil sibi admissum,cur cuiq; inuisus esset,nega uitq; se delatoribus aures habere.

Põtiæ memi nit & Hieronymus. — *Inferiæ,anniuersariæ.* — *Bracteata sententia.*

16 Spintrias monstruosarum libidinum ægre,ne profundo mergeret,exoratus urbe summouit. Titi Labieni,Cordi Cremutij,Cassij Seueri scripta senatus consultis abolita requiri,& esse in manibus,lectitariq; pmisit:quando maxime sua interesset,ut facta quæq; posteris tradantur. Rationes imperij ab Augusto pponi solitas,sed à Tiberio intermissas publicauit. Magistratibus liberã iuris dictionem,& sine sui appellatione concessit. Equites Romanos seuere, curio seq;,nec sine moderatione recognouit, palam adempto equo,quibus aut pro bri aliquid,aut ignominiæ inesset:eorum,qui minore culpa tenerentur,nomini bus modo in recitatione præteritis,ut leuior labor iudicantibus foret. Ad qua tuor priores,quintam decuriam addidit. Tentauit & comitiorum more reuo cato, † suffragia populo † reddere. Legata ex testamento Tiberij, quanq; aboli to,sed & Liuiæ Augustæ,quod Tiberius suppresserat,cum fide,ac sine calũnia repræsentata persoluit. Ducentesimam auctionum Italiæ remisit. Multis in cendiorum damna suppleuit: ac si quibus regna restituit, affecit & fructum omnem uectigaliorum, & redituum medij temporis,ut Antiocho Comageno H-S millies confiscatum. Quóq; magis nullius non boni exempli fautor uidere tur:mulieri libertinæ octingenta donauit,quod excruciata grauissimis tormen tis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decret9 est ei clypeus aureus:quem quotãnis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent,senatu prosequente:nobilibusq; pueris, ac puellis,carmine modulato, laudes uirtutum eius canentibus. Decretum autem,ut dies,quo cepisset impe rium, Palilia uocaretur,uelut argumentum rursus conditæ urbis.

Als † ut suffraga. — *Als † redderent.* — *Repræsentata, pro exhibita.* — *Vectigaliorum, pro uectigalium* — *Cõfiscata pecunia,* — *Laudes uirtutum, pro laudatione*

Consulatus

COnsulatus quatuor gessit. Primum ex Cal. Ianuarijs per duos mẽses. Secundum ex Cal. Ianuarijs per triginta dies. Tertiũ usq; in Idus Ianuarij. Quartũ usq; in VII Idus easdem. Ex omnibus duos nouissimos cõiunxit. Tertium autem Lugduni inijt solus: non, ut quidam opinantur, superbia, negligentiáue, sed quod defunctũ sub Calendarũ diem collegã rescisse absens nõ potuerat. Cõgiarium populo bis dedit trecenos H-S, toties abundantissimũ epulum senatui, equestriq; ordini, etiam coniugibus, ac liberis utrorũq;. Posteriore epulo forensia insuper uiris, pueris, ac fœminis fascias purpuræ, ac conchylij distribuit. Et ut lætitiam publicam in perpetuum quoq; augeret: adiecit diem Saturnalibus, appellauitq; Iuuenalem. 17

Forense, uestis genus

MVnera gladiatoria partim in Amphitheatro Tauri, partim in septis aliquot ædidit: quibus inseruit cateruas Afrorũ, Campanorumq; pugilũ, ex utraq; regione electissimorum. Neq; spectaculis semper ipse præsedit, sed interdum aut magistratibus, aut amicis præsidendi munus iniunxit. Scenicos ludos & assidue, & uarij generis, multifariam fecit: †quondam etiam & nocturnos accensis tota urbe luminibus. Sparsit & missilia uariarũ rerum, & panaria cum obsonio uiritim diuisit. Qua epulatione, equiti Ro. contra se hilarius, auidiusq; uescenti partes suas misit. Sed & senatori ob eandẽ causam codicillos, quibus prætorem eum extra ordinem designabat. Aedidit & Circenses plurimos à mane usq; ad uesperam, interiecta modo Africanarũ uenatione, modo Troiæ decursione, quosdam aũt præcipuos, minio, & chrysocolla constrato circo: ne ullis nisi ex senatorio ordine aurigantibus. Cõmisit, & subitos, cum lege Luciana apparatum Circi prospicientem pauci ex proximis menianis postulassent. 18

Iniũgere, p mandare, ἐπιτάττειν.
Multifariã.
Cõtra se, ex aduerso.
Als † q̃dam.
Missilia uariarũ rerũ, pro uarias res missiles.
Aurigare.

NOuum præterea, atq; inauditum genus spectaculi †excogitauit. Nam Baiarum medium interuallum, & puteolanas moles, triũ millium & sexcentorum ferè passuum ponte coniunxit. Contractis undiq; onerarijs nauibus, & ordine duplici ad ancoras collocatis, superiectóq; aggere terreno, ac directo in Appiæ uiæ formã. Per hunc pontem ultro citro commeauit, biduo continenti. Primo die phalerato equo, insignisq; quercica corona, & securi, & cetra, & gladio, aureáq; chlamyde. Postridie quadrigario habitu curriculóq; bijugi famosorum equorũ præ se ferens Dareum puerũ ex Parthorum obsidibus, comitante prætorianorũ agmine, & in essedis cohorte amicorum. Scio plerosq; existimasse, talem à Caio pontem excogitatum, æmulatione Xerxis, qui nõ sine admiratione aliquanto angustiorem Hellespontum cõtabulauerit. Alios, ut Germaniam, & Britaniam, quibus imminebat, alicuius immensi operis fama territaret. Sed auum meum narrantem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam, quod Thrasyllus mathematicus, anxio de successore Tiberio, & in uerum nepotem proniori, affirmasset, non magis Caium imperaturum, quàm per baianum sinum equis discursurum. 19

Alij non habent excogitauit.
Vltro citro, sine coniunctione.
Biduũ continẽs, pro ppetuũ biduũ.
Bijuge curriculum.
Famosi eq, pro notis, ac celebribus.
Cõtabulare, põte cõsternere.

AEdidit & peregre spectacula in Sicilia. Syracusis †hasticos ludos, & in Gallia Lugduni Miscellos. Sed hic certamen quoq; grææ, latináeq; facũdiæ. Quo certamine ferunt uictoribus præmia uictos contulisse, eorundem & laudes compo- 20

Als † atticos.

des componere coactos. Eos autem, qui maxime displicuissent, scripta sua spongia, linguáue delere iussos: nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.

21 OPera sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti, theatrumq́; Pompeij absoluit, Inchoauit autem aquæductum regione Tyburti, & amphitheatrum iuxta septa. Quorum operum à successore eius Claudio, alterũ peractum, omissum alterũ est. Syracusis collapsa uetustate mœnia, Deorumq́; ædes refectæ. Destinauerat & Sami Polycratis regiam restituere: Mileti didymeum peragere: in iugo alpium urbem condere: sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere. Miseratq; iam ad dimetiendum opus primipilarem Caium.

Peragere, perficere.

22 HActenus quasi de principe, reliqua ut de monstro narrãda sunt. Compluribus cognominibus assumptis (nam & Pius, & Castrorũ filius, & pater exercituũ, & OPT. MAX. Cæsar uocabatur) cũ audiret forte Reges, qui officij causa in urbẽ aduenerãt: cõcertantes apud se super cœnã, de nobilitate generis exclamauit: εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς. Nec multum abfuit, quin statim diadema sumeret: speciemq́; principatus in regni formam cõuerteret: Verum admonitus, & principum, & regum se excessisse fastigium: diuinam ex eo maiestatem asserere sibi cœpit. Datóq; negocio, ut simulacra numinũ, religione & arte præclara, inter quæ †Olympici Iouis †apportarẽtur †egregia: quibus capite dempto suum imponeretur, partem palatij ad forum usq; promouit: atq; æde Castoris, & Pollucis in uestibulum transfigurata, consistens sæpe inter fratres Deos medium, se adorandum adeuntibus exhibebat: & quidam eum Latialem Iouem consalutauerunt. Templum etiam numini suo proprium: & sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit. In templo simulacrum stabat aureum Iconium. Amiciebaturq́; quotidie ueste, quali ipse uteretur. Magisteria sacerdotij ditissimus quisq;: & ambitione & licitatione maxima uicibus comparabant. Hostiæ erant phœnicopteri, pauones, †tetraones, Numidicæ, Meleagrides, phasianæ: quæ generatim per singulos dies immolarentur: & noctibus quidem plenã, fulgentemq́; lunam inuitabat assidue in amplexus, atq; concubitum. Interdiu uero cum Capitolino Ioue secretò fabulabat': modo insusurrans, ac præbens inuicem aures: modo clarius, nec sine iurgijs. Nam uox cõminantis audita est:

Id est, Vnus dominus sit unus rex.

Als †Olympij.

Als †adoptarentur. als †e Græcia

Transfigurata.

Comparare, plane pro emere.

Als teritrotaones.

Generatim, per genera.

εἰς γαῖαν Δαναῶν περάσω σε.

Hemistichion heroicum.

Id est, Ad terrã Græcorũ trãsferam te.

Donec exoratus, ut referebat, & in contuberniũ ultro inuitatus, super templum Diui Augusti ponte transmisso, palatium, capitoliumq́; coniunxit. Mox quo propior esset, in area capitolina nouæ domus fundamenta iecit.

23 AGgrippæ se nepotem neq; credi, neq; dici ob ignobilitatem eius uolebat. Succẽsebatq;, siqui uel oratione, uel carmine, imaginibus eum Cæsarum insererent. Prædicabat autem matrẽ suam ex incesto, quod Augustus cum Iulia filia commisisset procreatam. Ac non contentus hac Augusti insectatione: Actiacas, singulasq; uictorias, ut funestas Po. Ro. & calamitosas uetuit solennibus ferijs celebrari. Liuiam Augustam proauiam Vlyssem stolatum idẽtidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad senatum epistola arguere ausus est:

quasi materno auo Decurione Fundano ortam, cum publicis monumẽtis certũ sit. Aufudium† Lirgonẽ Romæ honoribus functum. Auiæ Antoniæ secretum petenti denegauit: nisi ut interueniret Macro præfectus. Ac per istiusmodi indignitates, & tædia, causa extitit mortis: dato tamen, ut quidam putant, & ueneno. Nec defunctæ ullum honorẽ habuit: prospexitq; è tridinio ardentem rogum. Fratrem Tiberium inopinantem, repente immisso Tribuno militum, interemit. Syllanum item socerum, ad necem, secãdasq; nouacula fauces compulit: causatus in utroq;, quod hic ingressum se turbatius mare non esset† secutus: ac spe occupandi urbẽ, siquid sibi per tempestates accideret, remansisset: ille antidotum aboluisset, quasi ad præcauenda uenena sua sumptum, cum & Syllanus impatientiã nauseæ uitasset, & molestiam nauigandi: & Tiberius propter assiduam, & ingrauescentem tussim medicamento usus esset. Nam successorem imperij Claudium patruum non nisi in ludibrium reseruauit.

Als † Lingonem.
Als † cõtinuo

24 CVm omnibus sororibus suis stupri consuetudinẽ fecit. Plenóq; conuiuio singulas infra se uicissim collocabat, uxore supra cubante. Ex his Drusillã uitiasse uirginẽ, prætextatus adhuc creditur. Atq; etiã in cõcubitu eius quondã deprehensus ab auia Antonia, apud quam simul educabãtur. Mox Lucio Cassio Longino consulari collocatã abduxit: & in modum iustæ uxoris propalam habuit. Hæredem quoq; bonorum, atq; imperij æger instituit. Eadem defuncta, iusticium indixit: in quo risisse, lauisse, cœnasse cum parentibus, aut cõiuge, liberisue, capitale fuit. Ac mœroris impatiens: cum repẽte, noctúq; profugisset ab urbe: transcurrissetq; Campaniam, Syracusas petijt. Rursusq; inde propere redijt: barba, capillóq; promisso. Nec unq; postea (quantiscunq; de rebus) ne ꝓ concione quidem Populi, aut apud milites, nisi per nomen Drusillæ deierauit. Reliquas sorores, nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit: Vt quas sæpe exoletis suis prostrauit: Quo facilius eas in causa Aemilij Lepidi condemnauit, quasi adulteras, & insidiarum aduersus se conscias. Nec solum chirographa omniũ requisita fraude, ac stupro diuulgauit: sed & tres gladios in necẽ suã præparatos Marti ultori, addito elogio, consecrauit.

Dignatio, ꝓ reuerentia.

25 MAtrimonia contraxerit turpius, an dimiserit, an tenuerit, nõ est facile discernere. Liuiam Horestillam C. Pisoni nubẽtem: cum ad officium & ipse uenisset, ad se deduci imperauit, intráq; paucos dies repudiatam biẽnio post relegauit: quod repetisse usum prioris mariti tempore medio uidebatur. Alij tradunt, adhibitum cœnæ nuptiali mandasse ad Pisonem cõtra accumbentẽ, noli uxorem meam premere: statímq; conuiuio abduxisse eam secum, & proximo die edixisse matrimoniũ sibi repertum exemplo Romuli. & Augusti. Loliam Paulinã C. Memmio cõsulari, exercitus regentis nuptam: facta mentione auiæ eius, ut quondam pulcherrimæ, subito ex prouincia euocauit, ac perductam à marito cõiunxit sibi: breuíq; missam fecit, interdicto cuiusq; in perpetuũ coitu. Cesoniã neq; facie insigni, neq; ætate integra: matremq; iam ex alio uiro trium filiarum: sed luxuriæ, ac lasciuiæ perditæ, & ardentius, & constantius amauit: ut sæpe chlamyde, peltáq; & galea† comatam, & iuxta adequitantem, militibus ostenderit,

Tẽpore medio.
Perductã, ꝓ traductam.
Missam facere, pro repudiare.
Cuiusq; cum uerbo ꝓhibendi.
Als † armatã.
Als † ornatã.

ostenderit, amicis uero etiã nudam. Quam enixam uxorio nomine dignatus est, uno atq; eodem die professus: & maritum se eius, & patrem infantis ex ea natæ. Infantem autem Iuliam Drusillam appellatam, per omniũ Dearum tem pla circunferens, Mineruæ gremio imposuit: alendamq;, & instituendam commendauit. Nec ullo firmiore iudicio sui seminis esse credebat, quàm feritatis: quæ illi quoq; tanta iam tunc erat, ut infestis digitis ora, & oculos simul ludentium infantium incesserit.

Semen, pro genere.

26 LEue, ac frigidum sit his addere: quo propinquos, amicosq; pacto tractauerit. Ptolemæum regis Iubæ filium, consobrinũ suũ (erat enim & is M. Antonij ex Helenæ filia nepos) & in primis ipsum Macronẽ, ipsam Enniam adiutores imperij: quibus omnibus necessitudinis iure, próq; meritorũ gratia cruenta mors persoluta est. Nihilo reuerẽtior, leniorúe erga senatũ. Quosdam summis honoribus functos ad essedum sibi occurrere togatos per aliquot passuũ millia: & cœnanti, modo ad pluteũ, modo ad pedes stare succinctos linteo passus est. Alios cum clàm interemisset, citare nihilo minus ut uiuos perseuerauit, paucos post dies uoluntaria morte perijsse mentitus. COSS. oblitis de natali suo edicere: abrogauit magistratum, fuitq; per triduum sine summa potestate Resp. Quæstorem suum in cõiuratione nominatum flagellauit ueste detracta, subiectáq; militum pedibus, quo firme uerberaturi insisterent. Simili superbia, uiolentiáq; cæteros tractauit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit. Elisiq; per eum tumultũ uiginti amplius equites Ro. totidem matronæ super innumerã turbam cæterã. Scenicis ludis, inter plebem & equitem causam discordiarũ serens decimas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoq; occuparẽtur. Gladiatorio munere, reductis interdum flagrantissimo sole uelis, emitti quenq; uetabat: remotóq; ordinario apparatu, rabidis feris uilissimos senio confectos, gladiatores quoq; pegmares, patresfamiliarum notos: sed insignes debilitate aliqua corporis, subijciebat. Ac nonnunq; horreis præclusis, populo famem indixit.

Inquietatus.

Viginti amplius, p plus q̃ uiginti.

Super, pro præter.

Equestria.

27 SAeuitiam †ingenij per hæc maxime ostẽdit. Cum ad saginã ferarũ muneri præparatarũ carius pecudes cõpararẽtur, ex noxijs laniandos adnotauit: & custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans tantũmodo intra porticum mediam à caluo ad caluũ duci imperauit. Votum exegit ab eo, qui pro salute sua gladiatoriam operam promiserat: spectauitq; ferro dimicantem, nec dimisit nisi uictorem, & post multas preces: alterum, qui se periturũ ea de causa uouerat: cunctantẽ pueris tradidit uerberatũ, infulatumq;: qui uotum reposcentes per uicos agerent, quoad præcipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis: ad metalla, & munitiones uiarum, aut ad bestias condemnauit, aut bestiarum more quadrupedes cauea coërcuit, aut medios serra dissecuit. Nec omnes grauibus ex causis: uerum male de munere suo opinatos, uel quod nunq; per geniũ suum deierassent. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat. Quorum uni ualetudinem excusandi lecticam misit. Alium è spectaculo pœnæ, epulis statim adhibuit: atq; omni comitate ad

Ars † ingenitam.

Compararẽtur charius, plane pro emerentur.

Deformatos p fœdatos, cum alias sit formare deformare.

32 ANimum quoq; remittenti, ludóq; & epulis dedito eadem dictorũ, factorumq; sæuitia aderat. Sæpe in conspectu prandentis uel comessantis seriæ quæstiones per tormenta habebantur. Miles decollandi artifex quibuscũq; è custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quẽ excogitatum ab eo significauimus, cum multos è litore inuitasset ad se, repente omnes præcipitauit. Quosdã gubernacula apprehendẽteis, contis, remisq; † detrusit in mare. Romæ publico epulo seruũ, ob detractam lectis argenteam laminam, carnifici confestim tradidit: ut manibus abscissis, atq; ante pectus à collo pendẽtibus, præcedente titulo, qui causam pœnæ indicaret, per cœtus epulantiũ circunduceretur. Mirmilonem è ludo rudibus secum batuentem, & sponte prostratum confodit ferrea sica, ac more uictorũ cũ palma discurrit. Admota altaribus uictima succinctus pópariũ habitu: elato alte malleo, cultrariũ mactauit. Lautiore cõuiuio effusus subito in cachinnos, COSS. qui iuxta cubabant, quid nã rideret blande quærẽtibus: qd, inquit, nisi uno meo nutu iugulari utrũq; uestrũ statim posse.

Decollare etiã apud Senecam.

Als † retrusit

Batuere cũ illo.

33 INter uarios iocos, cum assistens simulacro Iouis Apellem tragœdum consuluisset, uter illi maior uideretur, cunctantẽ flagellis discidit, collaudans subinde uocẽ deprecãtis, quasi etiã in gemitu prædulcẽ. Quoties uxoris, uel amiculæ collũ exoscularetur: addebat, tã bona ceruix simulac iussero, demetẽ. Quin & subinde iactabat, exquisiturũ † semel fidiculis de Cesonia sua, cur tãtopere diligeret.

Als † se uel

34 NEc minore liuore, ac malignitate, quàm superbia, sæuitiáq; penè aduersus omnis æui homines grassatus est. Statuas uirorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in Martiũ campum collatas, ita subuertit, atq; disiecit: ut restitui saluis titulis nõ † ualuerint. Vetuitq; posthac uiuentium cuiq; usq; statuam, aut imaginem, nisi consulto se, & autore poni. Cogitauit etiã de Homeri carminibus abolendis. Cur enim sibi nõ licere dicens, quod Platoni licuisset: qui eum è ciuitate, quam cõstituebat, eiecerit. Sed & Vergilij, & Titi Liuij scripta, & imagines, paulum abfuit, quin ex omnibus Bibliothecis amouerit. Quorum alterum, ut nullius ingenij, minimǽq; doctrinæ, alterũ ut uerbosum in historia, negligẽtemq; carpebat. De iuris quoq; Consultis, quasi scientiæ eorum omnem usum aboliturus sæpe iactauit, se (meherde) effecturũ, † ne quid respondere possint præter æquum.

Als † potuerint.

Als † eum.

35 VEtera familiarium insignia nobilissimo cuiq; ademit: Torquato torquẽ, Cincinnato crinem, Cn. Pompeio stirpis antiquæ, magni cognomẽ. Ptolemæum, de quo retuli, & accersitum è regno, & exceptũ honorifice, non alia de causa repente percussit, quàm quod ædente se munus ingressum spectacula cõuertisse hominũ oculos fulgore purpureæ abollæ animaduertit. Pulchros & comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. Erat Esius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinẽ, & speciem † collosseros dictus. Hunc è spectaculis detractum, repẽte & in arenã deductũ, Thraci, & mox hoplomacho comparauit: bisq; uictorem constringi sine mora iussit: & pannis obsitum uicatim circunduci, ac mulieribus ostendi, deinde iugulari. Nullus deniq; tam abiectæ conditionis, tamq; extremæ sortis fuit, cuius non commodis

Deturpare, pro deformare.

Forte † colossæos.

obtrectaret. Nemorensi regi, quod multos iam annos potiretur sacerdotio, ualidiorem aduersariũ subornauit. Cum quodam die muneris, essedario Porio, ob prosperam pugnam seruum suum manumittẽti studiosius plausum esset: ita se proripuit è spectaculis, ut calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans, dominum gentium populum ex re leuissima plus honoris gladiatori tribuentem, quàm consecratis principibus, aut præsenti sibi.

Lacinia.

Consecrati principes.

PVdicitiæ neq; suæ, neq; alienæ pepercit. Marcũ Lepidum, M. Nestorẽ Pantomimũ, quosdã obsides dilexisse fert, cõmercio mutui stupri. Valerius Catulus cõsulari familia iuuenis stupratũ à se, ac latera sibi cõtubernio eius defessa, etiam uociferatus est. Super sororum incesta, & notissimũ prostitutæ Pyrallidis amorẽ, nõ temere ulla illustriore fœmina abstinuit: quas plerũq; cũ maritis ad cœnã uocatis, præterq; pedes suos trãseuntes diligẽter, ac lente, mercantiũ more consyderabat: etiã faciem manu alleuans, siquæ pudore summitterẽt. Quoties deinde libuisset, egressus triclinio, cum maxime placitam seuocasset, paulo post recentibus adhuc lasciuiæ notis, reuersus uel laudabat palàm, uel uituperabat singula, numerans bona, maláue corporis, atq; concubitus. Quibusdam, absentium maritorũ nomine, repudium ipse misit: iussitq; in acta referri.

36

Incestũ hoc.

Super, pro præter.

Nõ temere, non fere.

Maxime placitam.

NEpotinis[†] sumptibus omniũ prodigorũ ingenia superauit, cõmentus nouum balnearũ usum, portentosissima genera ciborũ, atq; cœnarũ: ut calidis, frigidisq; unguentis lauaretur: preciosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet: conuiuijs ex auro panes, & obsonia apponeret, aut frugi hominẽ esse oportere dictitans, aut Cæsarẽ. Quin & nũmos non mediocris summæ è fastigio basilicæ Iuliæ per aliquot dies sparsit in plebẽ. Fabricauit & de cedris liburnicas, gẽmatis puppibus, uersicoloribus uelis, magna thermarũ & porticuũ, & tricliniorũ laxitate: magnáq; etiã uitiũ & pomiferarũ arborũ uarietate, quibus discumbẽs de die inter choros, ac symphonias litora Campaniæ peragraret. In extructionibus prætoriorũ, atq; uillarum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod posse effici negaretur. Et iactæ itaq; moles infesto, ac profundo mari, excisæ rupes durissimi silicis, & campi montibus aggere æquati, & cõplanata fossuris montiũ iuga, incredibili quidẽ celeritate, cum moræ culpa capite lueretur. Ac ne singula enumerẽ, immensas opes, totúmq; illud Tib. Cæsaris uicies, ac septies millies H-S non toto uertente anno absumpsit.

37

Als[†]Nepotatus.

De cedris, pro e cedris.

Vertente anno, pro finito, sicut ineũte.

EXhaustus igitur, atq; egens, ad rapinas cõuertit animũ, uario, & exquisitissimo calumniarũ, & auctionũ, & uectigaliũ genere. Negabat iure ciuitatẽ Romanã usurpare eos, quorũ maiores sibi, posterisq; eam impetrassent, nisi filij essent. Neq; enim intelligi debere posteros ultra hunc gradũ. Prolatáq; Diuorũ Iulij & Augusti diplomata, ut uetera & obsoleta deflebat. Arguebat & perperã æditos census, & quibus postea quacũq; de causa quicquam incrementi accessisset. Testamenta primipilariũ, qui ab initio principatus Tiberij, neq; illũ, neq; se hæredẽ reliquissent, ut ingrata rescidit. Item cæterorũ, ut irrita, & uana, quoscunq; quis diceret hærede Cæsare mori destinasse. Quo metu iniecto, cũ iam & ab ignotis inter familiares, & à parentibus inter liberos palàm hæres nuncuparetur:

38

paretur:derisores uocabat.quod post nuncupationẽ uiuere pseuerarent:& multis uenenatas macteas misit. Cognoscebat autẽ de talibus causis, taxato prius modo summæ,ad quẽ conficiendũ consideret,confecto demũ excitabat. Ac ne paululũ quidẽ moræ patiens super XL reos quondã ex diuersis criminibus una sententia cõdemnauit:gloriatusq; est expergefactæ somno Cæsoniæ, quãtum egisset,dum ea meridiaret. Auctione proposita,reliquias omniũ spectaculorũ subiecit,& uenditauit:exquirens per se precia,& usq; eo extendens,ut quidã immenso coacti quædã emere,ac bonis exuti uenas sibi inciderent. Nota res est, Aponio Saturnio inter subsellia dormitante, monitum à Caio præconem,ne prætoriũ uirum crebro capitis motu nutantẽ sibi præteriret:nec licẽdi finem factum,quoad XIII gladiatores H-S nonagies ignoranti addicerentur.

Macteæ uenenatæ. *Expgefacta somno.* *Meridiaret.*

39 IN Gallia quoq;,cum damnatarũ sororũ ornamenta, & supellectilem,& seruos,atq; etiã liberos,immensis precijs uendidisset, inuitatus lucro quicquid instrumenti ueteris aulæ erat,ab urbe repetijt,cõprehensis ad deportandũ meritorijs quoq; uehiculis,& pistrinensibus iumentis: adeo,ut panis Romæ sæpe deficeret:& litigatorẽ pleriq;,quod occurrere absentes ad uadimoniũ non possent,causa caderent. Cui instrumẽto distrahendo nihil non fraudis,ac lenocinij adhibuit,modo auaritiæ singulos increpans:& quod non puderet eos locupletiores esse,q̃ se,modo pœnitentiã simulans,qđ principaliũ rerũ priuatis copiã faceret. Cõpererat prouincialẽ locupletẽ ducẽta H-S numerasse uocatoribus,ut per fallaciã cõuiuio interponeret:nec tulerat moleste tam magno æstimari honorẽ cœnæ suæ.Huic postero die sedenti in auctione misit,qui nescio qd friuoli ducentis millibus traderet:diceretq; cœnaturũ apud Cæsarẽ uocatu ipsius.

Meritoria uehicula. *Pistrinensia iumenta.* *Increpo te auaritiæ.* *Vocatores.* *Vocatu ipsi⁹*

40 VEctigalia noua,atq; inaudita primũ per publicanos:deinde,quia lucrum exuberabat,per Cẽturiones,Tribunosq; prætorianos exercuit. Nullo rerum,aut hominũ genere omisso,cui non tributi aliquid imponeret:pro edulijs, quæ tota urbe uenirent,certum, statumq; exigebatur. Pro litibus, atq; iudicijs, ubicunq; conceptis quadragesima summæ,de qua litigaretur, nec sine pœna,si quis composuisse,uel donasse negociũ conuinceretur.Ex gerulorũ diurnis quæstibus pars octaua,ex capturis prostitutarũ quantũ quæq; uno cõcubitu mereret. Additumq; ad caput legis, ut tenerentur publico, & quæ meretriciũ, quiúe lenocinium fecissent:necnon & matrimonia obnoxia essent.

quadragesima, scilicet pars. *Vbicũq;,sine uerbo, p ubiuis.* *Captura, p quæstu.* *Meretriciũ, pro quæstu meretricio.*

41 HViusmodi uectigalib⁹ indictis,neq; ppositis,cũ per ignorantiã scripturæ multa cõmissa fierẽt:tandẽ flagitãte Po.Ro. pposuit qdẽ legẽ, sed & minutissimis literis,& angustissimo loco:uti ne cui describere liceret. Ac ne qđ nõ manubiarũ genus experiret:lupanar in palatio constituit,distinctisq;,& instructis p loci dignitate cõpluribꝰ cællis,in qbus matronæ,ingenuiq; starẽt. Misit circũ fora,& basilicas nomẽculatores ad inuitãdos in libidinẽ iuuenes, senesq; præbita aduenientib⁹ pecunia fœnebris:appositiq; q nomina palã subnotarẽt, quasi ad iuuãtiũ Cæsaris redit⁹. Ac ne ex lusu qdẽ aleæ cõpendiũ spernẽs, plus mẽdacio atq; etiã piurio lucrabat. Et quõdã pximo collusori,demãdata uice sua, pgressus in atriũ dom⁹cũ prætereũtes duos equites Ro.locupletes sine mora corripi,

Demãdat illi suam uicẽ.

Confiscari homines. cōfiscariq; iussisset: exultans rediit, gloriansq;, nunq; se prosperiore alea usum.

42 Filia uero nata paupertatem: nec iam imperatoria modo, sed & patria conquerens onera: collationes in alimoniam, atq; dotem puellæ recepit. Edixit & strenas ineunte anno se recepturū: stetitq; in uestibulo ædium Cal. Ianuariis ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus, ac sinu, omnis generis turba fundebat. Nouissime contrectandæ pecuniæ cupidine incensus, sæpe super immensos aureorum aceruos patentissimo diffusos loco, & nudis pedibus spatiatus, & toto corpore aliquandiu uolutatus est.

Ineūte anno ꝑ incipiēte. Ante eū, pro coram eo.

43 Militiam, resq; bellicas semel attigit, neq; ex destinato, sed cum ad uisendū nemus, flumenq; Clitumni Meuaniam processisset. Admonitus de supplendo numero Batauorū, q̄s circa se habebat: expeditionis Germanicæ impetum cepit: neq; distulit, sed legionib9, & auxiliis undiq; excitis, delectib9 undiq; acerbissime actis, cōtracto & om̄is generis cōmeatu †quantū nūq; ante alter, ingressus est: confecitq;, modo tam festinanter, & rapide: ut prætorianæ cohortes contra morem signa iumentis imponere, & ita subsequi cogerentur: interdum adeo segniter, & delicate, ut †octophoro ueheretur, atq; à propinquarū urbium plebe uerri sibi uias, & conspergi propter puluerem exigeret.

Ex destinato, ex ꝓposito, non casu. BATAVI

Alši quātos

Alši octaphoro.

44 Postq; castra attigit, ut se acrem, & seuerum ducem ostenderet: legatos, qui auxilia serius ex diuersis locis adduxerant, cum ignominia dimisit. At in exercitu recensendo plerisq; Centurionū maturis iam, & nonnullis ante paucissimos, q̄ cōsummaturi essent dies, primos pilos ademit, causatus seniū cuiusq;, & imbecillitatem: cæterorum increpita cupiditate, cōmoda emeritæ militiæ ad sexcentorū millium summā recidit. Nihil autē amplius, q̄ Admimocino Belini Batauorum regis filio, qui pulsus à patre cum exigua manu transfugerat, in deditionem recepto, quasi uniuersa tradita insula, magnificas Romā literas misit, monitis sæpe latoribus, ut uehiculo ad forum usq;, & curiā pertenderent, nec nisi in æde Martis, ac frequente senatu COSS. traderent.

Consummare dies, ꝑ explere tēpus. Increpita cupiditas, ut ad rem quoq; pertineat. Latores literarum.

Primos pilos.

45 Mox deficiēte belli materia, paucos de custodia Germanos traiici, occuliq; trans Rhenū iussit: ac sibi post prandiū, q̄ tumultuosissime adesse hostē nunciari. Quo facto, proripuit se cū amicis, & parte equitū prætorianorum in proximā syluam, truncatisq; †arboribus, & in modū trophæorū adornatis, ad lumina reuersus, eorū quidē, qui secuti non essent, timiditatē, & ignauiā corripuit: comites autē, & participes uictoriæ nouo genere, ac nomine coronarū donauit: quas distinctas solis, ac lunæ, syderūq; specie, exploratorias appellauit. Rursus obsides quosdā abductos è literario ludo, clamq; præmissos, deserto repente cōuiuio cū equitatu insecutus ueluti profugos, ac reprehensos in catenis reduxit. in hoc quoq; nimio præter modū intemperans. Repetita cœna renūciantes coactū agmen, sicut erāt, loricatos ad discumbendū adhortatus est. Monuit etiā notissimo Vergilii uersu. Durarēt: secundisq; se rebus seruarēt. Atq; inter hæc absentem senatū, populumq; grauissimo obiurgauit edicto, quod Cæsare præliante, & tantis criminibus obiecto, intempestiua cōuiuia, circum & theatra, & amœnos secessus celebrarent.

Alši nemoribus.

Postremo

46 POstremo, quasi perpetraturus bellum directa acie in litore Oceani, ac balistis, machinisq; dispositis, nemine gnaro, ac opinante quidnam cœpturus esset: repente ut conchas legerent, galeasq; & sinus replerent: imperauit, spolia Oceani uocãs Capitolio, palatioq; debita. Et in indiciũ uictoriæ altissimã turrẽ excitauit: ex qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos nauium cursus, ignes emicarent: pronunciatoq; militi donatiuo, centenis uiritim denarijs, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus: abite, inquit, leti: abite locupletes.

Nemine gnaro, p cõscio.

Excitare turrim, pro erigere.

47 COnuersus hinc ad curã triumphi præter captiuos, ac trãsfugas Barbaros, Galliarũ quoq; procerissimũ quenq;: &, ut ipse dicebat, ἀξιοθριάμβευτον, ac nõnullos ex principib[9] legit, ac seposuit ad pompã: coegitq; nõ tãtũ rutilare, & sũmittere comã, sed & sermonẽ Germanicũ addiscere, & nomina barbarica ferre. Præcepit etiã triremes, qbus introierat Oceanũ, magna ex parte itinere terrestri Romã deuehi. Scripsit & pcuratoribus, triũphũ appararẽt, q̃ minima summa, sed quãtus nũq; alius fuisset, quãdo in omniũ hominũ bona ius haberẽt.

48 PRius q̃ prouincia decederet, consilium inijt nefandæ atrocitatis. Legiones quæ post excessum Augusti seditionẽ olim mouerant: cõtrucidandi, quod & patrẽ suũ Germanicũ ducem, & se infantẽ, tunc obsedissent. Vixq; à tam præcipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare uelle pseueraret. Vocatos itaq; ad concionẽ inermes, atq; etiã gladijs dispositis equitatu armato[†] circũsedit. Sed cũ uideret suspecta re, plerosq; dilabi ad resumenda, siqua uis fieret, arma: profugit[†] cõcione, cõfestimq; urbẽ petijt, deflexa omni acerbitate in senatum: cui [†]animaduertendos tantorũ dedecorum rumores palàm minabatur, querens inter cætera, fraudatũ se iusto triumpho, cum ipse paulo ante, ne quid de honoribus suis ageretur, etiã sub mortis pœna denũciasset.

Als †circũdedit.

Circũsedit, p obsedit.

Als † cõcionẽ

Als † ad euertendos.

Sub pœna mortis.

49 ADitus ergo in itinere à legatis amplissimi ordinis, ut maturaret, orãtibus q̃ maxima uoce: ueniã, inquit, ueniã: & hic mecũ, (capulum gladij crebro uerberãs, quo cinctus erat) edixit, & reuerti se, sed ijs tantũ, qui optarẽt, equestri ordini, & populo. Nam se neq; ciuẽ, neq; principẽ senatui amplius fore. Vetuit etiã quenq; senatorũ sibi occurrere: atq; omisso, uel dilato triũpho ouans urbẽ natali suo ingressus est. Intráq; quartũ mensem perijt, ingentia facinora ausus, & aliquanto maiora moliens. Siquidẽ proposuerat Antiũ, deinde Alexandriã cõmigrare, interẽpto prius utriusq; ordinis electissimo quoq;. Quod ne cui dubiũ uideat, in secretis ei[9] reperti sunt duo libelli diuerso titulo, alteri gladi[9], alteri pugio index erat. Ambo notas, & nomina cõtinebãt morti destinatorũ. Inuẽta & arca ingẽs uariorũ uenenorũ plena: qbus mox à Claudio demersis, infecta maria traduntur, nõ sine pisciũ exitio, quos enectos æstus in proxima litora eiecit.

Cõmigrare.

Enectos, pro extinctos.

50 STatura fuit eminẽti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima ceruicis, & crurum, & oculis, & temporibus cõcauis: fronte lata, & torua: capillo raro, ac circa uerticem nullo, hirsutus cætera. Quare transeunte eo, prospicere ex superiore parte, aut omnino quacunq; de causa capram nominare criminosum & exitiale habebatur. Vultum uero natura horridum, ac tetrum etiam ex industria efferabat, componens ad speculum in omnem terrorem, ac formidinem. Valetudo ei neq; corporis, neq; animi constitit. Puer comitiali morbo

pexatus,

uexatus, in adolescentia, ita patiens laborum erat, ut tamen nõnunquam subita defectione ingredi, stare, colligere semet, ac sufferre uix posset. Mentis ualetudinẽ & ipse senserat: ac subinde de secessu, déque purgãdo cerebro cogitauit. Creditur potionatus à Cesonia uxore amatorio quidẽ medicamento: sed quod in furorem uerterit. Incitabatur insomnia maxime: neque enim plus, quàm tribus nocturnis horis quiescebat: ac ne his quidẽ placida quiete, sed pauida miris rerũ imaginibus: ut qui inter cæteras, pelagi quondã speciẽ colloquentẽ secũ uidere uisus sit. Ideóque magna parte noctis, uigiliæ, cubandíque tædio, nũc toro residés, nũc per longissimas porticus uagus, inuocare identidẽ, atque expectare lucẽ cõsueuerat.

Potionatus, ueneno affectus.

NOn immerito mentis ualetudini attribuerim diuersissima in eodẽ uitia, summã confidentiã, & cõtra nimium metum. Nam qui Deos tantopere cõtemneret: ad minima tonitrua, & fulgura cõniuere, caput obuoluere: ad uero maiora proripere se è strato, sub lectũque cõdere solebat. Peregrinatione quidẽ Siciliensi, irrisis multorũ locorum miraculis, repẽte à Messana noctu profugit: Aetnæi uerticis fumo, ac murmure pauefactus. Aduersus Barbaros quoque minacissimus. Cum trans Rhenũ inter angustias, densóque agmen iter essedo faceret: dicente quodã, non mediocrẽ fore consternationẽ, sicunde hostis appareat: equũ ilico conscendit, ac propere uersus ad pontes, ut eos calonibus, & impedimentis stipatos reperit: impatiens moræ per manus, ac super capita hominum translatus est. Mox etiam audita rebellione Germaniæ: fugam, & subsidia fugæ classes apparabat uno solatio acquiescens, transmarinas sibi superfuturas prouincias, si uictores alpiũ iuga, ut Cimbri, uel etiã urbem, ut Senones quondã occuparẽt. Vnde credo percussoribus eius postea cõsilium natũ, apud tumultuãtes milites ementiendi ipsum sibi manus intulisse, nũcio malæ pugnæ perterritũ. 51

Mala pugna

VEstitu, calciatúque, & cætero habitu, neque patrio, neque ciuili, ac ne uirili quidem, ac denique nõ humano semper usus est. Sæpe depictas, gẽmatasque indutus penulas: manuleatus, & armillatus in publicum processit, aliquãdo sericatus & cycladatus: ac modo in crepidis, uel cothurnis, modo in speculatoria caliga, nõnunquam socco muliebri. Plerunque uero aurea barba fulmen tenens, ac fuscinam, aut caduceum deorum insignia, atque etiam Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiã ante expeditionem assidue gestauit. Interdum & Magni Alexandri thoracem repetitum è conditorio eius. 52

Manuleat⁹. Armillatus. Sericatus. Cycladatus. Soccus muliebris.

In crepidis, pro crepidat⁹. Caliga specularia.

ET Disciplinis liberalibus minimum eruditioni, eloquentiæ plurimum attendit, quantũuis facundus, & promptus utique, si perorandũ in aliquem esset. Irato & uerba, & sententiæ suppetebant. Pronũciatio quoque, & uox, ut neque eodem loci præ ardore consisteret: & exaudiretur à procul stantibus. Peroraturus stricturũ se lucubrationis suæ telum minabatur. Lenius, comptiúsque scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam tum maxime placentem, commissiones meras componere, & arenam esse sine calce diceret. Solebat etiã prosperis oratorum actionibus rescribere: & magnorũ in Senatu reorũ accusationes, defensionésque meditari. Ac (prout stilus cesserat) uel onerare sẽtẽtia sua quenque, uel subleuare, equestri quoque ordine ad audiendum inuitato per edicta. 53

Eodẽ loci, pro eodem loco.

Sed &

54 SEd & aliorum generũ artes studiosissime, & diuersissimas exercuit. Thrax, & auriga, idem cantor, atque saltator batuebat pugnatorijs armis. Aurigabat extructo plurifariam circo. Canendi, ac saltandi uoluptate ita efferebatur: ut ne publicis quidem spectaculis temperaret: quo minus & tragœdo pronuncianti & cõcineret, & gestũ histrionis quasi laudans uel corrigens palam effingeret. Nec alia de causa uideretur eo die, quo perijt, peruigiliũ indixisse, quàm ut initium in cœnam prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem nonnunquam etiam noctu. Et quondam tres consulares secunda uigilia in palatium accitos: multáque & extrema metuẽtes, super pulpitum collocauit. Deinde repente magno tibiarum, & scabellorum crepitu, cum palla, tunicáque talari prosiluit: ac desaltato cantico abijt. Atque hic tam docilis ad cætera, natare nesciit.

Batuere cũ illo.
Aurigare.
Plurifariam.
Peruigiliũ.
Desaltare canticum.

55 QVorum uero studio teneretur, omnibus ad insaniam fauit. M. Nestorem Pantomimũ etiã inter spectacula osculabatur: ac siquis saltãte eo uel leuiter obstreperet detrahi iussum manu sua flagellabat. Equiti Ro. tumultuanti per Centurionẽ denunciauit, ut abiret sine mora Hostiã: perferretque ad Ptolemæũ regem in Mauritaniã codicillos suos. Quorũ exemplum erat. Ei, quẽ istuc misi, neque boni quicquam, neque mali feceris. Thraces quosdã Germanis corporis custodibus præposuit. Mirmillonũ armaturas rescidit: Columbo uictori, leuiter tamen saucio uenenũ in plagam addidit, quod ex eo Columbinũ appellauit. Sic certe inter alia uenena scriptum ab eo repertum est. Prasinæ factioni ita addictus & deditus, ut cœnaret in stabulo assidue, & maneret. Agitatori †Cythico comessatione quadam in Apophoretis uicies H-S cõtulit. Incitato equo, cuius causa pridie Circenses, ne inquietaretur, uiciniæ silentium per milites indicere solebat: præter equile marmoreum, & præsepe eburneum: prætereaque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis: domũ etiam & familiã, & supellectilem dedit: quo lautius nomine eius inuitati, acciperentur: consulatũ quoque traditur destinasse.

Comessatio, bäcket.
als †Eutycho
Apophoreta
Equile.

56 ITa bacchantẽ, atque grassantẽ nõ defuit plerisque †animus adoriri. Sed una & altera conspiratione detecta: alijs per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium cõmunicauerunt: perfeceruntque, non sine conscientia potentissimorũ libertorũ, præfectorumque prætorij: quod ipsi quoque & si falso in quadã coniuratione, quasi participes nominati: suspectos tamẽ se, & inuisos sentiebant. Nam & statim seductis magnã fecit inuidiam: districto gladio affirmãs sponte se periturum, si & illis morte dignus uideretur. Nec cessauit ex eo criminari alterum alteri, atque inter se omnes cõmittere. Cũque placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi: primas sibi partes Cassius Chærea Tribunus cohortis prætoriæ depoposcit, quem C. seniorem iam, & mollem, & effœminatũ denotare omni probro consuerat: & modo signũ petenti, Priapum aut Venerem dare, modo ex aliqua causa agenti, gratias osculandam manum offerre formatam, cõmotamque in obscœnum modum.

Als †consiliũ

57 FVturæ cædis multa prodigia extiterunt. Olympiæ simulacrũ Iouis: quod dissolui, transferrique Romam placuerat, tantum cachinnum repente ædidit, ut machinis labefactis opifices diffugerint. Superuenitque ilico quidam

Cassius

Cassius quoque nomine, iussum se somnio affirmãs immolare taurum Ioui. Capitolium Capuæ Idibus Martijs de cælo tactũ est. Item Romæ cælla palatina atriensis. Nec defuerunt qui cõiectarent, altero ostento periculum à custodibus domino portendi: altero, cædem rursus insignem, qualis eodem die facta quondam fuisset. Consulenti quoque de genitura sua, Sulla mathematicus certissimã necem appropinquare affirmauit. Monuerunt & fortunæ antiatinæ, ut à Cassio caueret. Qua causa ille Cassium Longinum Asiæ tum proconsulem occidendum delegauerat, immemor Chæreã Cassium nominari. Pridie quàm periret, somniauit consistere se in cælo iuxta solium Iouis: impulsumque ab eo dextri pedis pollice, & in terras præcipitatũ. Prodigiorũ loco habita sunt etiã quæ forte illo ipso die paulo prius acciderant. Sacrificans respersus est Phœnicopteri sanguine. Et Pantomimus M. Nestor tragœdiã saltauit: quã olim Neoptolemus tragœdus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat. Et cum in laureolo mimo, in quo actor proripiens se ruina sanguinẽ uomuit, ut plures secundarum certatim experimentum artis darent: cruore scena abundauit. Parabatur & in noctem spectaculum, quo argumenta inferorum per Aegyptios, & Aethiopes explicarentur.

Genitura, genesis.

NOno Cal. Februarias, hora quasi septima cunctatus, an ad prandiũ surgeret, marcescente adhuc stomacho pridiani cibi onere: tandem suadentibus amicis egressus est. Cum in crypta, per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad ædendas in scena operas euocati præpararẽtur: ut eos inspiceret, hortareturque, restitit. Ac nisi princeps gregis algere se diceret: redire, ac repræsentare spectaculum uoluit. Duplex dehinc fama est: alij tradunt alloquẽti pueros à tergo Chæream ceruicem gladio cæsim grauiter percussisse: præmissa uoce, hoc age. Dehinc Cornelium Sabinum alterum è cõiuratis Tribunum ex aduerso traiecisse pectus: alij Sabinum, summota per cõscios Centuriones turba, signũ more militiæ petisse, & Caio Iouem dante Chæream exclamasse, accipe ratum, respicientique maxillam ictu discidisse. Iacentem, cõtractisque membris clamitantem se uiuere, cæteri uulneribus XXX cõfecerunt. Nam signũ erat omniũ, repete. Quidam etiam per obscœna ferrum adegerunt. Ad primũ tumultum lecticarij cũ asseribus in auxiliũ accurrerũt. Mox Germani corporis custodes, ac nõnullos ex percussoribus, quosdã etiã Senatores innoxios interemerunt. 58

Restitit, pro substitit. Repræsentare, pro rursus exhibere.

VIxit annis XXVIIII, imperauit triẽnio & X mensibus, diebusque VIII. Cadauer eius clàm in hortos lamianos asportatum, & tumultuario rogo semiambustum leui cespite obrutũ est. Postea per sorores ab exilio reuersas erutum, crematum, sepultumque. Satis constet prius, quàm id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos. In ea quoque domo, in qua occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactã: donec ipsa domus incendio consumpta sit. Perijt unà & uxor Cesonia, gladio à Centurione confossa, & filia parieti illisa. 59

Inquietare, pro molestus esse.

COnditionem temporum illorum etiam per hæc æstimare quiuis possit. Nam neque cæde uulgata statim creditum est. Fuitque suspicio ab ipso Caio, famam cædis simulatam & emissam: ut eo pacto erga se hominum mentes deprehenderet. 60

deprehenderet. Neq; coniurati cuiq; imperiũ destinauerunt. Et senatus in asserenda libertate adeo consensit, ut COSS. primo non in curiam, quia Iulia uocabatur, sed in Capitoliũ conuocarent. Quidam uero sententiæ loco abolendam Cæsarum memoriam, ac diruenda templa censuerint. Obseruatum autem, nõ tatumq; est in primis, Cæsares omnes, quibus Caij prænomen fuit, ferro perijsse: iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus.

C. SVETONII TRANQVIL.

D. CLAVDIVS CAESAR.

1 PATREM CLAVDII CAESARIS DRVSVM, olim Decimũ, mox Neronẽ prænomine: Liuia cum Augusto grauida nupsisset, intra mensem tertiũ peperit. Fuitq; suspicio ex uitrico per adulterij consuetudinẽ procreatũ. Statim certe uulgatus est uersus:

τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.

Senari⁹ iambicus.

Is Drusus in questuræ, præturæq; honore, dux Rhetici, deinde Germanici belli Oceanũ Septẽtrionalẽ primus Romanorũ ducum nauigauit: transq; Rhenum fossas noui, & immensi operis effecit: quæ nunc adhuc Drusinæ uocantur.

Nauigauit Oceanum.

Hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actum non prius destitit insequi, quàm species barbaræ mulieris humana amplior, uictorẽ tendere ultra, sermone latino prohibuisset. Quas ob res ouãdi ius, & triũphalia ornamenta percepit. Ac post præturam confestim inito consulatu, atq; expeditione repetita, supremũ diem morbo obijt in æstiuis castris, quæ ex eo scelerata sunt appellata. Corpus eius per municipiorum, coloniarumq; primores: suscipientibus obuijs scribarum decurijs, ad urbem deuectũ, sepultumq; est in Martio campo. Cæterum exercitus honorarium ei tumulum excitauit. Circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret, Galliarumq; ciuitates publice supplicarent. Præterea Senatus inter alia complura marmoreum arcum cum trophæis uia Appia decreuit: & Germanici cognomen ipsi, posterisq; eius. Fuisse autem creditur non minus gloriosi, q̃ ciuilis animi. Nam ex hoste super uictorias opima quoq; spolia captasse, summóq; sæpius discrimine duces Germanorum tota acie insectatus, nec dissimulasse unq̃ pristinũ se Reip. statum †quandocunq; posset, restituturũ. Vnde existimo nõnullos tradere ausos, suspectum eum Augusto, reuocatumq; ex prouincia: & quia cunctaretur, interceptum ueneno. Quod equidem magis ne prætermitterem retuli, q̃ quia uerum aut uerisimile putem. Cum Augustus tantopere, & uiuum dilexerit, ut cohæredem semper filijs instituerit, sicut quõdam in senatu professus est: & defunctũ ita pro concione laudauit, ut Deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent: sibiq; tam honestum quandoq; exitũ darent, q̃ illi dedissent. Nec contentus, elogium tumulo eius uersibus compositis à se insculpsisse, etiã uitæ memo-

Honorarius tumulus. Excitare tumulum, pro extruere.

Super, pro præter.

Al's †quandoq;.

Quondam, ꝑ aliquãdo.

tiam prosa oratione composuit. Ex Antonia minore complures quidē liberos tulit: uerum tres omnino reliquit: Germanicum, Liuillam, Claudium.

2 CLaudius natus est Iulio Antonio, Fabio Africano COSS. Cal. Augustis, Lugduni, eo ipso die, quo primum ara ibi Augusto dedicata est: appellatusq; Tiberius Claudius Drusus. Mox fratre maiore in Iuliā familiā adoptato, Germanici cognomē assumpsit. Infans autē relictus à patre, ac per omne ferè pueritiæ, atq; adolescētiæ tēpus, uarijs, & tenacibus morbis cōflictatus est, adeo ut animo simul & corpore hebetato, ne progressa quidē ætate, ulli publico, priuatóq; muneri habilis existimaretur. Diu etiam, atq; post tutelam receptā alieni arbitrij, & sub pædagogo fuit: quem barbarum, & olim superiumentariū ex industria sibi appositum, ut se quibuscunq; de causis q̃ sæuissime coërceret: ipse quodam libello conqueritur. Ob hanc eandem ualetudinē, & gladiatorio munere, quod simul cū fratre memoriæ patris ædebat, palliolatus nouo more præsedit: & togæ uirilis die, circa mediam noctem, sine solenni officio lectica in Capitolium latus est.

Cōflictatus morbis.

Togæ uirilis dies.

3 DIsciplinis tamen liberalibus ab ætate prima non mediocrē operam dedit: ac sæpe experimenta cuiusq; etiam publicauit. Verum ne sic quidē quicq̃ dignitatis assequi, aut spem de se cōmodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia portentum eum hominis dictitabat: nec absolutum à natura, sed tantū inchoatum: ac siquem socordiæ argueret, stultiorē aiebat filio suo Claudio. Auia Augusta pro despectissimo semper habuit, non affari nisi rarissime: non monere nisi acerbo, & breui scripto, aut per internūcios solita. Soror Liuilla, cum audisset quandoq; imperaturum, tam iniquam, & tam indignā sortem Po. Ro. palàm, & clare detestata est. Nam & auunculus maior Augustus quid de eo in utranq; partem opinatus sit, quo certius cognoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.

Publicauit, pro publice ædidit.

4 COllocutus sum cum Tiberio, ut mandasti mea Liuia, quid nepoti tuo Tiberio faciundum esset ludis Martialibus. Consentit autē uterq; nostrum semel esse nobis statuendum, quod consilium in illo sequamur. Nam si est, ἄρτιος (ut ita dicam) ὁλόκληρος, quid est, quod dubitemus, quin per eosdem articulos, & gradus perducēdus sit, per quos frater eius perductus fuit? Sin autem ἠλαττῶσθαι sentimus eum, & βεβλάφθαι καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα. Præbenda materia deridendi & illum, & nos non est hominibus: τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσιν. Nam semper æstuabimus, si de singulis articulis temporū deliberabimus, μὴ προϋποκειμένου ἡμῖν, posse arbitremur eum gerere honores, nec ne. In præsentia tamē quibus de rebus consulis curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum: non displicet nobis, si est passurus se ab Silani filio homine sibi affini admoneri: ne quid faciat, quod conspici, & derideri possit. Spectare eum Circenses ex puluinari, non placet nobis. Expositus enim in prima fronte spectaculorum cōspicietur. In Albanū montem ire eum non placet nobis, aut esse Romæ latinarū diebus. Cur enim non præficitur urbi, si potest fratrem suū sequi in montem? Habes nostras mea Liuia sentētias:

Al. Syluani

quibus

quibus placet semel de tota re aliquid cõstitui: ne semper inter spem, & metum fluctuemus. Licebit autem, si uoles. Antoniæ quoq; nostræ des hanc partẽ epistolæ huius legendam. †Rursus alteris literis Tiberium adolescẽtem. Ego uero, dum tu aberis, quotidie inuitabo ad cœnam, ne solus cœnet cum suo Sulpitio, & Athenodoro, qui uellem diligentius, & minus μετεώρως deligeret sibi aliquẽ: cuius motum, & habitum, & incessum imitaretur misellus:

Abs iterũ.

ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν,

Senari⁹ iambicus.

ubi non aberrauit eius animus, satis apparet, ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Item tertijs literis. Tiberium nepotem tuũ placere mihi declamantem potuisse, peream nisi mea Liuia admiror. Nam qui tam ἀσαφῶς loquatur, qui possit, cum declamat, σαφῶς dicere, quæ dicenda sunt, nõ uideo. Nec dubium est, quid post hæc Augustus cõstituerit, & reliquerit eum nullo præter auguralis sacerdotij honore impertitum: ac ne hæredem quidem, nisi inter tertios, ac penè extraneos, †ne parte sexta nũcuparet, legatóq; non amplius quàm octingentorũ H-S prosecutus.

Asaphos obscure, Saphos uero perspicuum.

Imparti eus honore passiue.

Extranei.

Abs i &.

5 TIberius patruus petenti honores, consularia ornamẽta detulit. Sed instantius legitimos flagitanti, id solum codicillis rescripsit XL aureos in Saturnalia, & sigillaria se misisse ei. Tunc demũ abiecta spe dignitatis, ad otiũ concessit: modo in hortis, & suburbano: modo in Campaniæ secessu delitescens, atq; ex contubernio sordidissimorũ hominũ super ueterem segnitiæ notam, ebrietatis, & aleæ quoq; infamiam subijt.

Super, pro præter.

6 CVm interim (quanquàm hoc modo agenti) nunquàm aut officium hominum, aut reuerentia publica defuit. Equester ordo bis patronum eum perferendæ pro se legationis elegit. Semel cum deportandum Romã corpus Augusti humeris suis à COSS. exposcerent. Iterũ cum oppressum Seianũ apud eosdem gratularentur. Quin & spectaculis aduenienti assurgere, & lacernas deponere solebant. Senatus quoq;, ut ad numerum sodalium augustalium sorte ductorum extra ordinem addiceretur, censuit. Et mox ut domus ei, quã incendio amiserat, publica impensa restitueretur: dicendæq; inter consulares sententiæ ius esset. Quod decretum abolitum est excusante Tiberio imbecillitatem eius, ac damnum liberalitate sua resarturum pollicente. Qui tamẽ moriens & in tertijs hæredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato etiam circa H-S uicies prosecutus: commendauit insuper exercitibus, senatui, Populóq; Ro. inter cæteras necessitudines nominatim.

Gratularentur oppressum Seianũ.

Resartio.

Circa, pro circiter.

7 SVb Caio demum fratris filio secundam existimationem circa initia imperij omnibus lenocinijs colligente: honores auspicatus, consulatum gessit unà per duos menses. Euenitq; ut primitus ingredienti, cum fascibus forum præteruolans Aquila dexteriore humero consideret. Sortitus est & de altero cõsulatu in quartum annum. Præseditq; nõnunquàm spectaculis in Caij uicem, acclamante Populo feliciter, partim patruo Imperatoris, partim Germanici fratri.

Secunda existimatio, pro fama & spera

8 NEc eo minus cõtumelijs obnoxius uixit. Nam & si paulo serius ad prædictam cœnæ horam occurrisset: non nisi ægre, & circuito demum triclinio recipiebatur. Et quoties post cibum †obdormisceret (quod ei ferè accidebat) olea

Prædictã cœnam, pro præstitutam.

Abs † addormisceret.

 rum, ac

rum, ac palmularũ ossibus incessebatur: interdum ferula, flagróue, uelut per ludum excitabatur à tropeis. Solebãt & manibus stertentis socci induci, ut repente expergefactus faciem sibi confricaret.

Tropei.

9 SEd ne discriminibus quidem caruit, primum in ipso consulatu, quod Neronis, & Drusi fratrum Cæsaris statuas segnius locandas, ponendasq; curasset, penè honore summotus est. Deinde extraneo, uel etiam domesticorum aliquo deferente assidue, uarieq; inquietatus. Cũ uero detecta esset Lepidi, & Getulici coniuratio: missus in Germaniam inter legatos ad gratulandum, etiam uitæ periculum adijt. Indignante ac fremente Caio, patruum potissimum ad se missum, quasi ad puerum regendum: adeo ut nõ defuerint, qui traderent, præcipitatum quoq; in flumen sicut uestitus aduenerat. Atq; ex eo nunq; nõ in senatu nouissimus consularium sententiã dixit: ignominiæ causa post omnes interrogatus. Etiam cognitio falsi testamẽti recepta est: in quo & ipse signauerat. Postremo etiam H-S octogies pro introitu noui sacerdotij cõpactus impendere, ad eas rei familiaris angustias decidit: ut cum obligatã ærario fidem liberare nõ posset: in uacuũ lege prædiatoria uenalis pependerit sub edicto præfectorũ.

Inquietatus.

Traderẽt, pro prædicarent alijs.

Ex eo ἐκ τούτου.

Introitus noui sacerdotij, pro initu. Liberare fidẽ obligatã.

10 PEr hæc ac talia maxima ætatis parte transacta, quinquagesimo anno imperium cepit, quantumuis mirabili casu. Exclusus inter cæteros ab insidiatoribus Caij, cum quasi secretum eo desyderante turbam summoueret: in diætam, cui nomen est Hermeum, recesserat. Neq; multo post rumore cædis exterritus, prorepsit ad solarium proximũ: interq; prætenta foribus uela se abdidit: latentem discurrens forte gregarius miles animaduersis pedibus è studio sciscitandi quisnam esset, agnouit: extractumq;, & præ metu ad genua sibi accidentem, Imperatorem salutauit. Hinc ad alios cõmilitones fluctuantes, nec quicq; adhuc quàm fremẽtes perduxit. Ab his lecticæ impositus, & quia† serui diffugerant, uicissim succollantibus in castra delatus est, tristis ac trepidus, miserãte obuia turba, quasi ad pœnã raperetur insons. Receptus intra uallum inter excubias militum pernoctauit, aliquãto minore spe quàm fiducia. Nã COSS. cum Senatu, & cohortibus urbanis forum, capitoliumq; occuparunt: asserturi cõmunem libertatem. Accitusq; & ipse per TRIB. PLEB. in curiam ad suadenda, quæ uiderentur, ui se, & necessitate teneri respondit. Postero uero die, senatu segniore in exequendis conatibus per tædium, ac dissensionem diuersa sententium, & multitudine, quæ circunstabat, unum rectorem iam & nominatim exposcente, armatos pro concione iurare in nomẽ suum passus est: promisitq; singulis† quinadena H-S, primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pigneratus.

Prætenta, a prætendo.

Neq; quicq; q;, pro, tantũ frementes.

Succollare, collo supposito fulcire.

Al. fuit.

Al. quindena

Pigneratus fidẽ, pro stipulatus, siue pactus.

11 IMperio stabilito nihil antiquius duxit, quàm id biduum, quo de mutando Reip. statu hæsitatum erat, memoriæ eximere. Omniũ itaq; factorum, dictorumq; in eo ueniam, & obliuionem in perpetuũ sanxit, ac præstitit. Tribunis modo, ac Centurionibus paucis è coniuratorũ in Caium numero interemptis, exempli simul causa, & quod suam quoq; cædẽ depoposcisse cognouerat. Conuersus hinc ad officia pietatis, iusiurandũ neq; sanctius sibi, neq; crebrius instituit, quàm per Augustum. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circensi pompa curtum

Antiquius, charius.

pa curtum

pa curtum elephantorum† Augustæo similem decernendũ curauit. Parentibus inferias publicas, & hoc amplius patri Circẽses annuos natalis die, matri carpẽtum, quod† circumduceretur, & cognomen Augustæ, ab Auia recusatum, ad fratris memoriam per omnem occasionem celebratam. Comœdiam quoq; græcam Neapolitano certamine † dedit, ac de sentẽtia iudicum coronauit. Ne Marcum quidem Antoniũ inhonoratum, ac sine grata mentione transmisit: testatus quondam per edictum tanto impensius petere se, ut natalem patris Drusi celebrarent: quod idem esset & auij sui Antonij. Tiberio marmoreũ arcum, iuxta Pompeij theatrum decretum quidem olim à senatu, uerum omissum, peregit. Caij quoq; & si acta omnia rescidit: diem tamen necis, quàmuis exordium principatus sui uetuit inter † fastos referri.

Als † Augustino.
Als † g circũ.
Als † docuit.
Inhonorat⁹.
Peregit theatrum, ꝑ perfecit.
Als † festos.
Alij faustos.

12 AC in semet augẽdo parcus, atq; ciuilis, prænomine Impatoris abstinuit: nimios honores recusauit, sponsalia filiæ, natalemq; geniti nepotis silentio, ac tantum domestica religione transegit. Neminem exulum nisi ex senatus autoritate restituit: ut sibi in curiam præfectum prætorij, tribunosq; militũ secum inducere liceret: utq; rata essent, quæ procuratores sui in iudicando statuerent, precario exegit. Ius nundinarum in priuata prædia à COSS. petijt: cognitionibus magistratuum, ut unus è † consiliarijs frequenter interfuit. Eosdem spectacula ædentes, surgens & ipse cum cætera turba, uoce, ac manu ueneratus est. TRIB. PLEB. adeuntibus, se pro tribunali excusauit: quod propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in breui spatio tantum amoris, fauorisq; collegit: ut cum profectũ eum Hostiam perijsse ex insidijs nunciatũ esset: magna consternatione populus & militẽ quasi proditorẽ, & senatũ quasi parricidã diris execrationibus incessere non ante destiterit, q̃ unus atq; alter, & mox plures à magistratibus in rostra producti, saluũ, & appropinquare cõfirmarẽt.

Ius nundinarum.
Als † consulatibus.
Appropinquare, ꝑ aduentare.

13 NEc tamen expers insidiarum usq;quaq; permansit: sed & à singulis, & per factionẽ, & deniq; ciuili bello infestatus est. E plebe homo nocte media iuxta cubiculum eius cum pugione deprehensus est. Reperti & equestris ordinis duo in publico cum dolone, ac uenatorio cultro, præstolantes, alter ut egressum theatro, alter ut sacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Conspirauerant autem ad res nouas Gallus Asinius, & Statilius Coruinus Pollionis, ac Messalæ oratorum nepotes: assumptis compluribus libertis ipsius, atq; seruis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus. Verum intra quintum diem oppressus est. Legionibus, quæ sacramentum mutauerant, in pœnitentiam religione conuersis, postquàm denunciato ad nouum imperatorem itinere casu quodam, ac diuinitus, neq; aquila ornari, neq; signa conuelli, moueriq; potuerunt.

Dolon, gladiolus.
Cõuersus in pœnitentiã, ꝑ tactus pœnitentia.

14 COnsulatus super pristinum IIII gessit. Ex quibus duos primos iunctim sequentes per interuallum, quarto quenq; anno, semestrem nouissimum, bimestres cæteros. Tertium autem nouo circa principem exemplo in locum demortui suffectus. Ius & consul & extra honorem laboriosissime dixit: etiã suis, suorumq; diebus solennibus, nonnunq̃ festis quoq; antiquitus & religiosis.

Super pristinũ, pro præter pristinũ.
Demortuus

Nec ſemper præſcriptam legum ſecutus duritiam, lenitatem mulctarum, ex bono & æquo perinde ut afficeret, moderatus eſt. Nam & iis, qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidiſſent: reſtituit actiones, & in maiore fraude conuictos, legitimam pœnam ſupergreſſus, ad beſtias condemnauit.

15 IN cognoſcendo autẽ, ac decernendo mira uarietate animi fuit, modo circunſpectus, & ſagax, interdũ inconſultus, ac præceps: nõnunquam friuolus, amẽtiq; ſimilis. Cum decurias rerum actu expungeret: eum, qui diſſimulata uacatione, quam beneficio liberorũ habebat, reſponderat, ut cupidum iudicandi dimiſit. Alium interpellatũ ab aduerſariis de propria lite, negãtemq; cognitionis rem, ſed ordinarii iuris eſſe, agere cauſam confeſtim apud ſe coegit, proprio negocio documentũ daturum, quam æquus iudex in alieno negocio futurus eſſet. Fœminã non agnoſcentem filium ſuum dubia utrinque argumentorum fide ad confeſſionem compulit indicto matrimonio iuuenis: abſentibus ſecundũ præſentes facillime dabat, nullo delectu culpæ, niſi quis in aliqua neceſſitate ceſſaſſet. Proclamante quodam, præcidendas falſario manus, carnificem ſtatim acciri cum machæra, mẽſaq; lanionia flagitauit. Peregrinitatis reum orta inter aduocatos leui contentione, togatum̃ ne, an palliatũ dicere cauſam oporteret: quaſi æquitatem integram oſtentãs, mutare habitum ſæpius: & prout accuſaretur, defenderetur ue, iuſſit. De quodam etiam negocio, ita ex tabella pronunciaſſe creditur: ſecundũ eos ſe ſentire, qui uera propoſuiſſent. Propter quæ uſque eo euiluit, ut

Propalam. paſſim ac propalam̃ cõtemptui eſſet. Excuſans quidam teſtem è prouincia ab eo uocatum, negauit præſtò eſſe poſſe. Diſſimulata diu cauſa, ac poſt longas demum interrogationes: mortuus eſt, inquit, puto, licuit. Alius gratias agens, quod reum defendi pateretur, adiecit: & tamen fieri ſolet. Illud quoque à maioribus natu audiebam, adeo cauſidicos patientia eius ſolitos abuti, ut deſcendentem è tribunali non ſolum uoce reuocarent, ſed & lacinia togæ retenta, inter-

Lacinia. dum pede apprehenſo retinerent. Ac ne cui hæc mira ſint, litigatori græculo uox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ, καὶ μωρός, id eſt, & tu ſenex, & tu ſtultus es. Equitem quidem Ro. obſcœnitatis in fœminas reum, ſed falſo, & ab impotentibus inimicis cõficto crimine ſatis conſtat, cum ſcorta meritoria citari aduerſus ſe, & audiri pro teſtimonio uideret: graphium & libellos, quos tenebat in manu, ita cũ magna ſtultitiæ, & ſæuitiæ exprobratione iecisſe in faciem eius, ut genam non leuiter perſtrinxerit.

16 GEſſit & cenſuram intermiſſam diu poſt Paulum, Plancumq; CENSS. Sed hanc quoq; inæqualiter, uarióq; & animo, & euentu. Recognitione equitum iuuenem plenum probri, ſed quem pater probatiſſimum ſibi affirmabat: ſine ignominia dimiſit, habere dicens Cenſorẽ ſuum. Alium corruptelis, adulteriisq; famoſum nihil amplius, quàm monuit: ut aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certe cautius. Addiditq;, quare enim ego ſcio quam amicam habeas? & cum orantibus familiaribus dempſiſſet cuidam appoſitã notam: litura tamen, inquit, extet. Splendidum uirum, Græciæq; prouinciæ principem, uerum latini ſermonis ignarum, non modo albo iudicum eraſit, ſed etiam in peregrinitatem redegit.

Nihil amplius quam monuit, pro tãtũ monuit

Album iudicum.

tem redegit. Nec quenquàm nisi sua uoce, utcunque quis posset, ac sine patrono rationem uitæ passus est reddere. Notauitque multos, & quosdam inopinantes, & ex causa noui generis, quod se inscio, ac sine commeatu Italia excessissent. Quendam uero, & quod comes regis in prouincia fuisset, referens maiorum temporibus Rabirio Posthumo, Ptolemæum Alexandriam, crediti seruandi causa secuto maiestatis crimen apud iudices motum. Plures notare conatus, magna inquisitorum negligentia, sed suo maiore dedecore innoxios ferè reperit. Quibuscunque cælibatum, aut orbitatem, aut egestatem obijceret: maritos, patres, opulentos se probantibus: eo quidem, qui sibimet uim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus ueste deposita ostentante. Fuerunt & illa in censura eius notabilia, quod essedum argenteum sumptuose fabricatum, ac uenale ad sigillaria redimi, concidique coram imperauit. Quodque uno die XX edicta proposuit: inter quæ duo, quorum altero admonebat, ut uberi uinearum prouentu bene dolia picarentur. Altero, nihil æque facere ad uiperæ morsum, quàm taxi arboris succum.

17 EXpeditionem unam omnino suscepit: eamque modicam cum decretis sibi à Senatu ornamentis triumphalibus leuiorem maiestati principali titulum arbitraretur, uelletque iusti triumphi decus, unde acquireret Britãniam potissimum elegit: neque tentatam ulli post D. Iulium, & tunc tumultuantem non ob redditos transfugas. Huc cum ab Hostia nauigaret, uehementi circio bis penè demersus est propè Liguriam, iuxtáque Stœchadas insulas. Quare à Massilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto, inde transmisit: ac sine ullo prælio, aut sanguine inter paucissimos dies parte insulæ in deditionem recepta, sexto quàm profectus erat mense, Romam rediit, triumphauitque maximo apparatu. Ad cuius spectaculum commeare in urbem non solum præsidibus prouinciarum permisit, uerumetiam exulibus quibusdam, atque inter hostilia spolia naualem coronam fastigio Palatinæ domus iuxta ciuicam fixit: traiecti, & quasi domiti Oceani insigne. Currum eius Messalina uxor carpento secuta est. Secuti & triumphalia ornamenta eodem bello adepti, sed cæteri pedibus & in prætexta. Crassus frugi equo phalerato, & in ueste palmata, quod eum honorem iterauerat.

Sexto quàm profectus erat mense, sine post.

Iterare honorem.

18 VRbis, annonæque curam solicitissime semper egit. Cum Aemiliana pertinacius arderent, in Diribitorio duabus noctibus mansit: ac deficiente militum, ac familiarum turba, auxilio plebem per magistratus ex omnibus uicis conuocauit: ac positis ante se cum pecunia fiscis, ad subueniendum hortatus est, † repræsentaturus pro opera dignam cuique mercedem. Arctiore autem annona ob assiduas sterilitates detentus quondam medio foro à turba, conuicijsque, ac simul fragminibus panis ita † instratus, ut ægre, nec nisi postico euadere in palatium ualuerit: Nihil non ex eo cogitauit ad inuehendos etiam in tempore hyberno commeatus. Nam & negociatoribus certa lucra proposuit, suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset, & naues mercaturæ causa fabricantibus magna commoda.

Als † repræsentans.

als † infestat.

Ex eo ix τούτου.

COnstituit pro cōditione cuiusq; ciuis uacationē legi papiæ popeæ: latinis ius quiritū fœminis, ius quatuor liberorū, quæ cōstituta hodie seruantur. 19

Q̃ multa, p multa.

OPera magna potius, quàm necessaria q̃ multa perfecit. Sed uel præcipua, Aquæductum à Caio inchoatū. Item emissariū Fucini lacus, portumq; Hostiensem. Quanq; sciret ex his alterū ab Augusto precantibus assidue Marsis negatum, alterum à D. Iulio sæpius destinatū, ac propter difficultatē omissum. Claudiæ aquæ gelidos, & uberes fontes, quorū alteri Cœruleo, alteri Curtio, & Albudino nomē est: simulq; riuū Anienis nouo lapideo opere in urbem perduxit, diuisitq; in plurimos, & ornatissimos lacus. Fucinū aggressus est, non minus compendij spe, q̃ gloriæ: cum quidā priuato sumptu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederentur. Per tria autē passuum millia, partim effosso monte, partim exciso canalē absoluit. Aegre & post $\overline{XI}$ annos, q̃uis cōtinuis $\overline{XXX}$ hominū millibus sine intermissione operātibus, portū Hostiæ extruxit, circūducto dextra, sinistráq; brachio, & ad introitū profundo iam solo mole obiecta. Quā quo stabilius fundaret: nauē ante demersit, qua magnus Obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus: congestisq; pilis superposuit altissimā turrim in exemplū Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent. Congiaria Populo sæpius distribuit. 20

Emissa/riū lac⁹.

Repromit/tere.

Fundare mo lem.

SPectacula quoq; complura, magnificáq; ædidit: nō usitata modo, ac solitis locis, sed & cōmentitia, & ex antiquitate repetita, & ubi præterea nemo ante eum. Ludos dedicationis Pompeiani theatri, quod ambustū restituerat: è tribunali posito in orchestra cōmisit: cū prius apud superiores ædes supplicasset, perq; mediā caueam sedentibus, ac silentibus cunctis, descendisset. Fecit & seculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reseruatos, q̃uis ipse in historijs suis prodat intermissos eos, Augustū multo post, diligentissime annorum ratione subducta, in ordinem redegisse. Quare uox præconis irrisa est inuitantis more solenni ad ludos, quos nec spectasset quisq;, nec spectaturus esset: cum superessent adhuc qui spectauerant: & quidam histrionū producti olim, tunc quoq; producerentur. Circenses frequenter etiam in uaticano cōmisit, nonnunq; interiecta per quinos missus uenatione. Circo uero maximo marmoreis carceribus, auratisq; metis: quæ utraq; & tophina, ac lignea antea fuerant exculto, propria senatoribus constituit loca promiscue spectare solitis. Ac super quadrigarum certamina Troiæ lusum exhibuit, & Africanas, conficiente turma equitum prætorianorum, ducibus tribunis, ipsoq; præfecto. Præterea Thessalos equites, qui feros tauros per spatia Circi agunt: insiliuntq; defessos, & ad terram cornibus detrahunt. Gladiatoria munera plurifariam, ac multiplicia exhibuit. Anniuersarium in castris prætorianis, sine uenatione, apparatúq; iustum, atque legitimum in septis, ibidem per extraordinarium & breue, dierúmque paucorum, quodq; appellare cœpit sportulam: quia primum daturum se dixerat, uelut ad subitam, conditam cœnulam inuitare se populum. Nec ullo spectaculi genere communior aut remissior erat, adeo ut oblatos uictoribus aureos: prolata sinistra pariter cum uulgo, uoce, digitisque 21

Anticipare, p ante tēpus facere qppiā

Subducta ratione.

Plurifariā. Multiplicia.

Cōmunis, p non singularis, aut nō exquisitus.

numera/

numeraret: ac sæpe hortando, rogandóq; ad hilaritatem homines prouocaret, dominos identidem appellans, immixtis interdum frigidis, & accersitis iocis. Qualis est, ut, cum palumbũ postulátibus daturum se promisit, si captus esset. Illud quoq; planè quantũuis salubriter, & in tempore, cum essedario, pro quo quatuor filij deprecabantur, magno omniũ fauore indulsisset, rudem tabulam ilico misit, admonens Populum, quantopere liberos suscipere deberet, quos ui deret & gladiatori præsidio, gratiæq; esse. Aedidit & in Martio cãpo expugnationem, direptionemq; oppidi ad imaginem bellicam, & deditionem Britaniæ regum, præseditq; paludatus. Quin & emissurus Fucinum lacum, naumachiã ante commisit. Sed cum proclamantibus naumachiarijs, Aue imperator morituri te salutant, respondisset, Auete uos: neq; post hanc uocem, quasi uenia data quisq; dimicare uellet: diu cunctatus, an omnes igni, ferróq; absumeret: tandem è sede sua prosiluit: ac per ambitum lacus nõ sine fœda uacillatione discurrens, partim minando, partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc spectaculo classis Sicula, & Rhodia cõcurrerunt: duodenarum triremium singulæ exciente buccina Tritone argenteo, qui è medio lacu per machinam emerserat.

Indulsisset, pro annuisset.

Esse gratiæ, pro cõciliari fauorem.

22 QVædam circa cerimonias, ciuilemq;, & militarẽ morem item: circa omniũ ordinum statum, domi forisq;: aut correxit, aut exoleta reuocauit, aut etiã noua instituit. In cooptandis per collegia sacerdotibus: neminem nisi iuratus nominauit: obseruauitq; sedulo, ut quoties terra in urbe mouisset, ferias aduocata concione Prætor indiceret: utq; dira aut in urbe, aut in Capitolio uisa, obsecratio haberetur, eamq; ipse iure MAX. PONT. cõmonito pro rostris Populo, præiret. Summotáq; operariorũ, seruorumq; turba, rerum actum diuisum antea in hybernos, æstiuosq; menses coniunxit.

Exoleta, pro desueta.

Revocare, pro instaurare.

Terra mouisset, pro terræ mot[9] fuisset.

Dira.

Obsecratio, pro litanias

Actus rerũ, pro actione causarum.

23 IVrisdictionem de fidei cõmissis quotannis, & tantũ in urbe delegari magistratibus solitã in perpetuũ: atq; etiã per prouincias potestatibus demandauit. Capiti papiæ popeiæ legis, à Tib. Cæsare, quasi sexagenarij generare non possent, addito, obrogauit. Sanxit, ut pupillis extra ordinẽ tutores à COSS. darẽtur: ut hi, quibus à magistratibus, puinciæ interdicerent, urbe quoq;, & Italia summouerent. Ipse quosdã nouo exemplo relegauit: ut ultra lapidẽ tertiũ uetaret egredi ab urbe. De maiore negocio acturus in curia medius inter cõsulũ sellas tribunitio subsellio sedebat. Cõmeat[9] à senatu peti solitos beneficij sui fecit.

Potestates, pro magistratib[9]

Lex papia, Popeia.

24 ORnamenta consularia etiã procuratoribus ducenarijs indulsit. Senatoriã dignitatẽ recusantibus equestrẽ quoq; ademit. Latum clauũ quamuis initio affirmasset nõ lecturũ se senatorẽ, nisi ciuis Ro. abnepotẽ, etiã libertini filio tribuit: sed sub cõditiõe, si prius ab equite Ro. adoptatus esset. Ac sic quoq; reprehensionẽ uerens, etiã Appiũ Cæcum CENS. generis sui proauctorẽ libertinorum filios in senatũ allegisse docuit, ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu libertinos dictos non ipsos, qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegio quæstorum pro stratura uiarum gladiatorũ munus iniunxit. Detractáq; Hostiensi, & Gallica prouincia, curã ærarij Saturni reddidit: quã medio tẽpore Prætores, aut utiq; tũc prætura functi sustinuerant: triũ-

Cõmeatus.

Proauctor.

Iniũgere, pro mandare.

phalia

phalia ornamenta Syllano filiæ suæ sponso nondum puberi dedit. Maioribus uero natu, tam multis, tamq; facile, ut epistola cómunis legionum nomine extiterit petentium: ut legatis consularibus simul cum exercitu & triumphalia darentur, ne causam belli quoquo modo quærerent. Aulo Plautio etiá ouationé decreuit: ingressóq; urbem obuiam progressus, & in capitolium eunti, & inde rursus reuertenti latus texit. Gabinio secúdo, Caucis gente Germanica superatis, Caucius cognomen usurpare concessit.

25

Imaginaria militia.

EQuestreis militias ita ordinauit, ut post cohortem, alam: post alam, tribunatum legionis daret: stipendiáq; instituit, & imaginariæ militiæ genus, quod uocatur super numerum: quo absentes, & tituló tenus fungerentur. Milites domos senatorias salutandi causa ingredi, etiam patrú decreto prohibuit.

Publicare hominé, pro populo cómuné facere

Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicauit. Ingratos, & de quibus patroni quererentur, reuocauit in seruitutem: aduocatisq; eorú negauit se aduersus libertos ipsorú ius dictnrú. Cú quidá ægra & affecta mancipia in insulá Aesculapij tædio medédi exponerét: oés qui exponerent liberos esse sanxit: nec redire in ditioné domini, si côualuissent: quod siquis necare mallet qué, quàm exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne per Italiæ oppida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent, monuit edicto. Puteolis, & Hostiæ singulas cohortes ad arcendos incendiorú casus collocauit. Peregrinæ conditionis homines uetuit usurpare Romana noía dútaxat gentilitia. Ciuitaté Romaná usurpantes in campo æsquilino securi percussit. Prouincias Achaiam, & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, senatui reddidit. Lycijs ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit. Rhodijs ob pœnitentiam ueterum delictorú reddidit. Iliensibus, quasi Romanæ gentis autoribus tributa in perpetuum remisit, recitata uetere epistola græca Senatus Po.q; Ro. Seleuco regi amicitiam, & societaté ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. Iudæos impulsore † Chresto assidue tumultuantes Roma expulit. Germanorú legatis in orchestra sedere permisit, simplicitate eorum, & fiducia motus, quod in popularia deducti, cum animaduertissent Parthos, & Armenios sedentes in senatu, ad eadé loca sponte transierant, nihilo deteriorem uirtutem, aut conditionem suam prædicantes. †Dryudarum religionem apud Gallos diræ immanitatis, & tantú ciuibus sub Augusto interdictam penitus aboleuit. Cótra, sacra Eleusina etiam transferre ex Attica Romam conatus est. Templum quoq; in Sicilia Veneris Erycinæ uetustate collapsum, ut ex ærario Po.Ro. reficeretur, autor fuit. Cum regibus fœdus in foro icit, porca cæsa, ac uetere fecialium præfatione adhibita. Sed & hæc, & cætera, totumq; adeo ex parte magna principatum non tam suo quàm uxorum libertorumq; arbitrio administrauit, talis ubiq; plerunq;, qualem esse eum aut expediret illis, aut liberet.

Als † Christo

Als † Druidarum,

Reficere ædificium.

26.

SPonsas admodum adolescens duas habuit, Aemiliam Lepidam Augusti proneptem: item Liuiam Medullinam, cui cognomen & Camillæ erat, é genere antiquo dictatoris Camilli. Prioré, quod parentes eius Augustum offenderant,

derant, uirginem adhuc repudiauit: posteriorem ipso die, qui erat nuptijs desti natus, ex ualetudine amisit. Vxores deinde duxit Plautiam Herculanillam triumphali, & mox Aeliam Petinam consulari patre. Cum utraque diuortium fecit. Sed cum Petina ex leuibus offensis: cum Herculanilla ob libidinum probra, & homicidij suspicionem. Post has Valeriam Messalinam Barbati Messalae cósobrini sui filiam in matrimonium accepit. Quam cum comperisset super caetera flagitia, atque dedecora, C. Silio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit: cófirmauitque pro concione apud praetorianos, quatenus sibi matrimonia male cederent, permansurum se in caelibatu, ac nisi permansisset, non recusaturum confodi manibus ipsorum. Nec durare ualuit, quin de có ditionibus continuo tractaret etiam de Petinae, quam olim exegerat: déque Lolliae Paulinae, quae C. Caesari nupta fuerat. Verum illecebris Agrippinae Germanici fratris sui filiae per ius osculi, & blanditiarum occasiones pellectus in amorem, subornauit proximo senatu, qui censerent cogendum se ad ducendú eam uxorem, quasi Reip. maxime interesset: dandamque caeteris ueniam talium coniugiorum, quae ad id tempus incesta habebantur: ac uix uno interposito die có fecit nuptias, non repertis qui sequerétur exemplum, excepto libertino quodá, & altero primipilari, cuius officiú nuptiarú & ipse cum Agrippina celebrauit.

Offensae leues.

Diuortium fuit cú illa, p ab illa.

Sup. caetera, pro praeter.

Als † quod.

Caelibatus & post ductam uxorē.

27 LIberos ex tribus uxoribus tulit: ex Herculanilla Drusum, & Claudiam: ex Petina Antoniá: ex Messalina Octauiá, & qué primo Germanicú, mox Britanicú cognominauit. Drusum Pompeium puberem amisit, piro per lusum in sublime iactato, & hiatu oris excepto strangulatum, cui & ante paucos dies filiam Seiani despondisset. Quo magis miror fuisse qui traderent, fraude à Seiano necatum. Claudiam ex liberto suo Botere conceptam, quamuis ante quintú mensem diuortij natam, alique coeptam, exponi tamen ad matris ianuam, & nudam iussit abijci. Antoniam Cn. Pompeio Magno, deinde Fausto Syllae nobilissimis iuuenibus, Octauiam Neroni priuigno suo collocauit, Syllano ante desponsatam. Britanicum uigesimo imperij die, inque secundo consulatu natum sibi paruulum etiam tum, & militibus pro cócione manibus suis gestans, & plebi per spectacula gremio, aut ante se retinens assidue commendabat: faustisque ominibus cum acclamantium turba prosequebatur. E generis Neronem adoptauit. Pompeium, atque Syllanum non recusauit modo, sed & interemit.

28 LIbertorum praecipue suspexit Posidem spadonem: quem etiam Britanico triumpho inter militares uiros hasta pura donauit. Nec minus Felicem, quem cohortibus, & alis, prouinciaeque Iudeae praeposuit, triú reginarú maritú. Et Harpocram, cui lectica per urbé uehendi, spectaculáque publice aedendi ius tribuit. Ac super hos Polybium ab studijs, qui saepe inter duos COSS. ambulabat. Sed ante omnes Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus, quos decreto quoque senatus non praemijs modo ingentibus, sed & quaestorijs, praetorijsque ornamentis honorari libenter passus est. Tantú praeterea acquirere, & rapere: ut quaerente eo quondam de fisci exiguitate nó absurde sit dictum, abundaturum si à duobus libertis in consortium reciperetur.

His (ut dictú est)

His (ut dictũ est) uxoribusq; addictus, nõ principẽ se, sed ministrũ egit. Cõpendio cuiusq; horum, uel etiã studio, ac libidine: honores, exercitus, impunitates, supplicia largitus est. Et quidem insciens plerunq;, & ignarus. Ac ne singulatim † minima quæq; enumerẽ, reuocatas libertates eius, iudicia rescissa, suppositos, aut etiã palàm immutatos datorum officiorũ codicillos. Appium Syllanum consocerũ suum. † Liuiásq;, alterã Drusi, alteram Germanici filiam crimine incerto, nec defensione ulla data, occidit. Item Cn. Pompeium maioris filiæ uirum, & L. Syllanum minoris sponsum. Ex quibus Pompeius in concubitu dilecti adolescentuli confossus est. Syllanus abdicare se prætura ante IIII Cal. Ianuarias, moriq; initio anni coactus. Die ipso Claudij, & Agrippinæ nuptiarum in V & XXX senatores, trecentosq; amplius equites Ro. tanta facilitate animaduertit: ut cũ de nece consularis uiri renunciante Centurione factũ esse, quod imperasset, negaret quicq; se imperasse: nihilo minus rem comprobaret, affirmãtibus libertis, officio milites functos, quod ad ultionem Imperatoris ultro procurrissent. Nam illud omnẽ fidem excesserit: quod nuptijs, quas Messalina cũ adultero Silio fecerat: tabellas dotis & ipse cõsignauerit, inductus quasi de industria simularentur, ad auertendum, transferendumq; periculum, quod imminere ipsi per quædam ostenta portenderetur. 29

Als † minora

Consocer.

Als † Iulias.

Abdicat se magistratu.

Trecentos amplius.

Autoritas, dignitasq; formæ non defuit uel stanti, uel sedenti, ac præcipue quiescenti. Nam & prolixo, nec exili corpore erat. Et specie, canicieq; pulchra, opimis ceruicibus. Cæterum & ingredientem destituebãt poplites minus firmi, & remisse quid uel serio agentem multa dehonestabant. Risus indecens, ira turpior, spumante rictu, humentibus naribus. Plectra linguæ titubantia: caputq; tum semper, tum in quantulocunq; actu uel maxime tremulum. 30

Plectrũ linguæ titubãs.

Valetudine sicut olim graui, ita princeps per prospera usus est, excepto stomachi dolore. Quo se correptũ etiã de cõsciscenda morte cogitasse dixit. 31

Conuiuia agitauit & ampla, & assidua, ac ferè patentissimis locis, ut plerunq; sexceni simul discumberent. Conuiuatus & super emissarium Fucini lacus, ac penè submersus: cum emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos cum pueris, puellisq; nobilibus: qui more ueteri ad fulcra lectorum sedentes uescerẽtur. Conuiuæ, qui pridie scyphum aureum surripuisse existimabatur: reuocato in diem posterũ calicem fictilẽ apposuit. Dicitur etiã meditatus edictum: quo ueniã daret, efflatũ, crepitumq; uentris in conuiuio emittendi, Cum periclitatũ quendã præ pudore ex cõtinentia reperisset. 32

Patẽtissimo loco.

Fulcra lectorum.

Cibi, uiniq; quocũq; & tempore, & loco appetẽtissimus. Cognoscens quondam in Augusti foro, ictusq; nidore prandij, quod in maxima Martis æde Salijs apparabatur: deserto tribunali, † ascendit ad sacerdotes, unàq; discubuit. Nec temere unq; tridinio abscessit, nisi distentus, ac madens: & ut statim supino, ac per somnum hianti pinna in os inderetur, ad exonerandum stomachum. Somni breuissimi erat. Nam ante mediam noctem plerunq; uigilabat: ut tamen interdiu nõnunq; in iure dicendo obdormisceret: uixq; ab aduocatis de industria uocem augẽtibus excitaretur. Libidinis in fœminas profusissimæ, 33

Als † abcessit

marium

marium omnino expers.†Alea studiosissime lusit, de cuius arte librum quoque emisit. Solitus etiam in †gestatorio ludere, ita essedo alueóque adaptatis, ne lusus confunderetur.

Als †Aleam.
als †gestatiōe

34 SAeuum, & sanguinarium natura fuisse magnis, minimísque apparuit rebus. Tormenta quæstionum, pœnásque paricidarum repræsentabat: exigebátque coràm. Cum spectare antiqui moris supplicium Tyburi concupisset, & deligatis ad palum noxijs carnifex deesset: accitū ab urbe uesperam usque operiri perseuerauit. Quocunque gladiatorio munere, uel suo, uel alieno, etiam forte prolapsos iugulari iubebat, maxime retiarios, ut expirantium faciem uideret. Cum par quoddam mutuis ictibus cōcidisset: cultellos sibi paruulos ex utroque ferro in usum fieri sine mora iussit. Bestiarijs, meridianísque adeo delectabatur, ut etiā prima luce ad spectaculū descenderet: & meridie dimisso ad prandium populo præsederet: præterque destinatos etiam leui, subitáque de causa quosdam cōmitteret. De fabrorum quoque, ac ministrorū, atque id genus numero, si aut αὐτόματορ, uel pegma, uel quid tale aliquid parum cessisset. Induxit & unum ex nomenculatoribus suis, sicut erat togatus.

Meridiani.

35 SEd nihil æque quàm timidus, ac diffidens fuit, primis imperij diebus, quanquam (ut diximus) iactator ciuilitatis, neque conuiuia inire ausus est, nisi ut spiculatores cum lanceis circunstarent: militésque uice ministrorum fungerentur: neque ægrū quenquam uisitauit, nisi explorato prius cubiculo, culcitrisque, & stragulis prætentatis & excussis: reliquo autem tempore salutatoribus: scrutatores semper apposuit: & quidem omnibus, & acerbissimos. Serò enim, ác uix remisit, ne fœminæ, prætextatíque pueri, & puellæ cōtrectarentur: & ne cuiuis comiti, aut librario calamariæ, aut graphiariæ thecæ adimerētur. Motu ciuili, cum eum Camillus non dubitans etiam citra bellum posse terreri, contumeliosa, & minaci, & cōtumaci epistola cedere imperio iuberet: uitámque ociosam in priuata re agere dubitauit, adhibitis principibus uiris, an obtemperaret.

36 QVasdam insidias temere delectas adeo expauit, ut deponere imperiū tentauerit. Quodam (ut supra retuli) cum ferro circa sacrificantem se deprenso, senatum per præcones properè conuocauit: lachrymísque & uociferatione miseratus est conditionem suam: cui nihil tuti usquàm esset, ac diu publico abstinuit. Messallinæ quoque amorem flagrantissimū, non tam indignitate contumeliarum, quàm periculi metu abiecit, cum adultero Silio acquiri imperium credidisset. Quo tempore fœdum in modum trepidus ad castra confugit, nihil tota uia, quàm esset ne sibi saluum imperium, requirens.

37 NVlla adeo suspicio, nullus autor tam leuis extitit, à quo non mediocri scrupulo iniecto ad cauendum, ulciscendúmque compelleretur. Vnus ex litigatoribus, seducto in salutatione affirmauit se uidisse per quietem occidi eum à quodam. Deinde paulopost quasi percussorem agnosceret: libellum tradentē aduersarium suum demonstrauit. Confestímque is pro deprehenso ad pœnam raptus est. Pari modo oppressum ferunt Appium Syllanum: quem cum Messalina & Narcissus conspirassent perdere, diuisis partibus, alter ante lucem simi-

Seducto, pro seorsim abducto.

lis attonito, patroni cubiculum irrupit, affirmãs somniasse se, uim ei ab Appio illatam: altera in admiratione formata, sibi quoq; eandem speciẽ aliquot iam noctibus obuersari retulit. Nec multo post ex cõposito irrumpere Appius nunciatus: cui pridie ad id temporis, ut adesset, præceptũ erat, quasi planè repræsentaret somnij fides. Accersi statim, ac mori iussus est. Nec dubitauit postero die Claudius ordinem rei gestæ perferre ad senatũ, ac liberto gratias agere, quod pro salute sua etiam dormiens excubaret.

Formata in admiratione pro simulãs admiratione

38 IRæ, atq; iracundiæ conscius sibi, utrũq; excusauit edicto. Distinxitq;, pollicitus alterã quidem breuem, & innoxiam, alterã non iniustam fore. Hostiensibus, quia sibi subeunti Tyberim scaphas obuiam non miserint: grauiter correptis, eaq; cum inuidia, ut in ordinẽ se coactum conscriberet: repente tantũ num satisfaciẽtibus ueniã modo dedit. Quosdã in publico parũ tempestiue adeuntes manu sua repulit. Idem scribam quæstoriũ: itemq; prætura functum senatorem inauditos, & innoxios relegauit: quod ille aduersus priuatũ se intemperantius affuisset: hic in ædilitate inquilinos prædiorũ suorum contra uetitum coacta uendentes mulctasset, uillicumq; interuenientẽ flagellasset. Qua de causa etiam †coërtionem popinarũ AEDIL. ademit. At ne stultitiã quidem suam reticuit: simulatamq; à se ex industria sub Caio, quod aliter euasurus, peruenturusq; ad susceptam stationem non fuerit, quibusdam oratiunculis testatus est. Nec ante persuasit, quàm intra breue tempus liber æditus sit: cui index erat, μωρῶν † ἀνάστασις. Argumentum autem stultitiam neminem fingere.

Ira, iracũdia. Sibi reciprocum. In ordinem coactum. Als † coercitionem. Als † ἐπανάστασις.

39 INter cætera in eo mirati sunt homines: & obliuionẽ, & inconsyderantiã: uel ut græce dicam, μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. Occisa Messalina, paulo postq; in triclinio decubuit: cur domina non ueniret, requisiuit. Multos ex ijs, quos capite damnauerat, postero statim die & in cõsiliũ, & ad aleæ lusum admoueri iussit: & quasi morarentur, ut somniculosos per nunciũ increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam uxorem, non cessauit omni oratione filiam, & alumnam, & in gremio suo natã, atq; educatã prædicare. Asciturus in nomẽ familiæ Neronẽ: quasi parũ reprehenderet, quod adulto iam filio priuignũ adoptaret: identidẽ diuulgauit neminem unq; per adoptionem familiæ Claudiæ insertum.

Incõsyderantia sicut incogitantia. Supinitatem ac cæcutiẽtiã. Domina.

40 SErmonis uero, rerũq; tantã sæpe negligentiã ostendit, ut nec quis, nec inter quos, quóue tempore, ac loco uerba faceret: scire, ac cogitare existimaretur. Cum de lanijs, aut uinarijs ageretur, exclamauit in curia: Rogo uos, quis potest sine offula uiuere? Descripsit abundantiam ueterum tabernarum, unde solitus esset uinum olim & ipse petere. De quæstore quodam candidato inter causas suffragationis suæ posuit, quod pater eius frigidam ægro sibi tempestiue dedisset. Inducta teste in senatu: hæc, inquit, matris meæ liberta, & ornatrix fuit: Sed me patronum semper existimauit. Hoc ideo dixi, quod quidam sunt adhuc in domo mea, qui me patronũ non putant. Sed & pro tribunali Hostiensibus quiddã publice orantibus: cũ excanduisset, nihil habere se uociferatus est, qua re eos demereat, siquẽ alium, & se liberũ esse. Nam illa eius quotidiana, & planè omniũ horarũ, & momentorũ erant, quid ego tibi Theogonius uideor,

Vinarij οἰνοπῶλαι. Dijs genitus

& λογιώτατος,

& λογιότατος, multáq; talia etiam priuatis deformia nedum principi, neq; infacundo, neq; indocto, imo etiam pertinaciter liberalibus studijs dedito.

id ē, eloquētissimus.

41 HIstoriam in adolescentia hortante Tito Liuio, Sulpitio uero Flauo etiã adiuuante scribere aggressus est. Et cum primum frequenti auditorio cõmisisset, ægre perlegit, refrigeratus sæpe à semetipso. Nam cum initio recitationis defractis compluribus subsellijs obesitate cuiusdam risus exortus esset: ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur, cachinnosq; reuocaret. In principatu quoq; & scripsit plurimum, & assidue recitauit per lectorem. Initium autem sumpsit historiæ post cædem Cæsaris Dictatoris. Sed & transijt ad inferiora tẽpora, cœpitq; à pace ciuili. Cũ sentiret neq; libere, neq; uere sibi de superioribus tradendi potestatẽ relictam, correptus sæpe & à matre, & ab auia: prioris materiæ duo uolumina, posterioris unũ & XL reliquit. Composuit & de uita sua octo uolumina, magis inepte, quàm ineleganter. Item Ciceronis defensionem aduersus Asinij Galli libros satis eruditam. Nouas etiam cõmentus est literas tres, ac numero ueterum quasi maxime necessarias addidit. De quarum ratione cum priuatus adhuc uolumẽ ædidisset, mox princeps non difficulter obtinuit, ut in usu quoq; promiscuo essent. Extat talis scriptura in plerisq; libris, ac diurnis titulisq; operum.

Obesitas corporis.

Refrigerat⁹, pro refocillatus.

Diurni.

42 NEc minore cura græca studia secutus est, amorem, præstantiamq; linguæ occasione omni professus. Cuidam barbaro græce & latine disserẽti, cum utroq; inquit, sermone nostro sis† peritus. Et in cõmendanda Patribus conscriptis Achaia gratam sibi prouinciam ait communium studiorum commercio. Ac sæpe in senatu legatis perpetua oratione respondit. Multum uero pro tribunali etiam Homericis locutus est uersibus. Quoties quidem hostem uel insidiatorem ultus esset: excubitori Tribuno signum de more poscenti non temere aliud dedit, quàm

als† paratus

ἄνδρ᾽ ἀπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.

Deniq; & græcas scripsit historias Cyreniacon XX. Charchedoniacon VIII. Quarum causa ueteri Alexandriæ Musæo additum ex ipsius nomine, institutumq;, ut quotannis in altero Tyrrhenicon libri, altero Charchedoniacon diebus statutis, uelut in auditorio recitarentur toti à singulis per uices.

θυῤῥηνικῶν. Χαρχηδονιακῶν. τυῤῥηνικῶν.

Per uices, uicissim.

43 SVb exitu uitæ signa quædã nec obscura pœnitentis de matrimonio Agrippinæ, déq; Neronis adoptione dederat. Siquidem commemorantibus libertis, ac laudantibus cognitionem, qua pridie quandam adulterij ream condẽnauerat: sibi quoq; in fatis esse iactauit omnia impudica, sed non impunita matrimonia. Et subinde obuium sibi Britãnicum arctius complexus, hortatus est, ut cresceret: rationemq; à se omnium factorum acciperet, græca insuper uoce prosecutus, ὅ τρώσας ἰάσεται. Cumq; impubi, teneróq; adhuc, quando statura permitteret, togam dare destinasset, adiecit ut tandem Po. Ro. uerum Cæsarem habeat.

Sub exitu, p sub exitum.

Est illi in fatis.

44 NOn multóq; post testamentũ etiã conscripsit, ac signis omniũ magistratuũ obsignauit. Prius igitur quàm ultra progrederetur, præuentus est ab

Agrippina, quam præter hæc cõſcientia quoq;, nec minus delatores multorum criminũ arguebant. Et ueneno quidẽ occiſum cõuenit: ubi autẽ, & per quẽ dato, diſcrepat. Quidam tradunt, epulanti in arce cum ſacerdotibus, per Halotũ ſpadonem prægustatorẽ. Alij domeſtico cõuiuio, per ipſam Agrippinam, quæ boletũ medicatũ auidiſſimo ciborũ talium obtulerat. Etiam de ſubſequentibus diuerſa fama eſt. Multi ſtatim hauſto ueneno obmutuiſſe aiunt, excruciatumq; doloribus nocte tota, defeciſſe propè lucem. Nonnulli inter initia conſopitum, deinde cibo affluẽte euomuiſſe omnia: repetitumq; toxico, incertũ pulti ne addito, cum uelut exhauſtũ refici cibo oporteret, an immiſſo per clyſterẽ, ut quaſi abundantia laboranti etiam hoc genere egeſtionis ſubueniretur.

MOrs eius cælata eſt, donec circa ſucceſſorẽ omnia ordinarentur. Itaq; & quaſi pro ægro adhuc uota ſuſcepta ſunt: & inducti per ſimulationẽ Comœdi, qui uelut deſyderantem oblectarẽt. Exceſſit III Idus Octobris Aſinio Marcello, Acilio Auiola COSS. LXIIII ætatis, imperij XIIII anno. Funeratuſq; eſt ſolenni principum pompa, & in numerũ deorum relatus. Quem honorẽ à Nerone deſtitutum, abolitumq;, recepit mox per Veſpaſianum. 45

PRæſagia mortis eius præcipua fuerũt, Exortus crinitæ ſtellæ, quam Cometem uocant, Tactumq; de cœlo monumentũ Druſi patris. Et quod eodẽ anno ex omniũ magiſtratuum genere pleriq; mortem obierant. Sed ipſe nec ignoraſſe, aut diſſimulaſſe ultima uitæ ſuæ tempora uidetur aliquot quidem argumentis. Nam & cum COSS. deſignaret, neminem ultra menſem, quo obijt, deſignauit: & in ſenatu, cui nouiſſime interfuit, multum ad concordiam liberos ſuos cohortatus, utriuſq; ætatem ſuppliciter patribus cõmendauit. Et in ultima cognitione pro tribunali acceſſiſſe ſe ad finem mortalitatis quanq; abominantibus, qui audiebant, ſemel atq; iterum pronunciauit. 46

Mortalitas.

C. SVETONII TRANQVIL.

NERO CLAVDIVS CAESAR.

EX GENTE DOMITIA DVAE FAMILIAE clarucrunt, Caluinorum, & Aenobarborum. Aenobarbi autorem originis, itemque cognominis habent L. Domitium: cui rure quondam reuertenti iuuenes gemini auguſtiore forma ex occurſu imperaſſe traduntur: nũciaret ſenatui, ac populo uictoriam, de qua incertum adhuc erat. Atq; in fidem maieſtatis adeo permulſiſſe malas, ut è nigro rutilum, æriq; aſſimilem capillum redderent: Quod inſigne manſit & in poſteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Functi autẽ conſulatibus VII, triumpho, cenſuráq; duplici, & inter patricios allecti perſeuerarunt omnes in eodem cognomine. Ac ne prænomina quidem ulla, præterq; Cnei, & Lucij uſurparũt. Eáq; ipſa notabili uarietate, modo cõtinuantes unũquodq; 1

Adſimilis.

Continuare.

per ternas

per ternas personas, modo alternãtes per singulas. Nam primũ, secundumq́, ac tertiũ Aenobarborũ Lucios, rursus sequẽtes tres ex ordine Cneos accepim⁹. Reliquos non nisi uicissim, tum Lucios, tum Cneos. Plureis è familia cognosci referre arbitror, quo facilius appareat ita degenerasse á suorum uirtutibus Neronem, ut tamen uitia cuiusq; quasi tradita, & ingenita retulerit.

Ternæ personæ.

Tradita, a maioribus accepta.

2 VT igitur paulo altius repetam, Atauus eius Cn. Domitius in tribunatu PONT. offensior, quod aliũ q̃ se in patris sui locũ cooptassent: ius sacerdotum subrogandorum à collegijs ad populum transtulit: ac in consulatu Allobrogibus, Aruernisq; superatis, elephanto per prouinciã inuectus est turba militum, quasi inter solennia triumphi prosequẽte. In hunc dixit Licinius Crassus orator, nõ esse mirandum, quod æneam barbam haberet, cui esset os ferreum, cor plumbeum. Huius filius prætor Cæsarem abeuntem consulatu, quem aduersus auspicia, legesq́; gessisse existimabatur: ad disquisitionem Senatus uocauit. Mox COS. Imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere tentauit. Successorq; ei per factionem nominatus, principio ciuilis belli ad Corfiniũ captus est. Vnde dimissus Massilienses obsidione laborãtes cum aduentu suo confirmasset, repente destituit. Aciéq; demum pharsalica occubuit: uir neq; satis constans, & ingenio truci. In desperatione rerũ mortẽ timore appetitã, ita expauit, ut haustum uenenũ pœnitẽtia euomuerit: medicumq; manumiserit, qui idem sibi prudẽs, ac sciens minus noxiũ temperasset. Consultante aũt Cn. Pompeio de medijs, ac neutrã partẽ sequẽtibus, solus censuit hostiũ numero habendos.

Offensior pontificib⁹, pro iratus.

3 RElinquit filium omnibus gentis suæ proculdubio præferendũ. Is inter conscios Cæsarianæ necis (quanq̃ insons) damnatus lege pedia, cum ad Cassium, Brutumq; se propinqua sibi cognatione coniunctos cõtulisset: post utriusq; interitum classem olim cõmissam retinuit. Auxit etiam, nec nisi partibus ubiq; profligatis. M. Antonio sponte, & ingentis meriti loco tradidit: solusq; omniũ ex ijs, qui pari lege damnati erant: restitutus in patriã, amplissimos honores percucurrit: ac subinde redintegrata dissensione ciuili, eidem Antonio legatus delatam sibi summã imperij ab ijs, quos Cleopatræ pudebat, neq; suscipere, neq; recusare fidẽter, propter subitam ualetudinem, ausus: transijt ad Augustum: & in diebus paucis obijt, nonnulla & ipse infamia aspersus. Nam Antonius eum desyderio amicæ Seruiliæ Naidis transfugisse iactauit.

Proculdubio.

Percurrere honores.

In dieb⁹ paucis, pro intra dies paucos.

4 EX hoc Domitius nascitur. Quem emptorem familiæ, pecuniæq; in testamento Augusti fuisse, mox uulgo notatum est. Non minus aurigandi arte in adolescentia clarus, quàm deinde ornamentis triumphalibus† ex Germanico bello. Verum arrogans, profusus, immitis CENS. L. Plancũ uia sibi decedere AEDIL. coegit: præturæ, cõsulatusq; honore equites Ro. matronasq; ad agendum mimũ produxit in scenam: uenationesq; & in Circo, & in omnibus urbis regionibus dedit. Munus etiã gladiatorium: sed tanta sæuitia, ut necesse fuerit Augusto clàm frustra monitum edicto coercere.

A†stin.

Venatio, pro ludo.

5 EX Antonia maiore patrem Neronis procreauit omni parte uitæ detestabilem. Siquidem comes ad orientẽ C. Cæsaris iuuenis occiso liberto suo,

Detestabilis homo.

quod potare quantum iubebatur, recusarat: dimissus è cohorte amicorum nihilo modestius uixit. Sed & in uiæ Appiæ uico repente puerũ citatis iumentis, haud ignarus obtriuit. Et Romæ medio foro cuidã equiti Ro. liberius iurganti oculum eruit. Perfidiæ uero tantæ: ut nõ modo argentarios precijs rerum coemptarum, sed & in prætura mercede palmarum aurigarios fraudauerit. Notatus ob hæc & sororis ioco. Querentibus dominis factionũ, repræsentanda præmia in posterũ sanxit. Maiestatis quoq;, & adulteriorũ, incestiq; cũ sorore Lepida sub excessu Tiberij reus mutatione tẽporũ euasit. Decessitq; Pyrgis morbo aquæ intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippina Germanico genita.

Incestũ hoc.

NEro natus est ante IX menses, q̃ Tiberius excessit XVIII Cal. Ianuarias iam tum quidem exoriente Sole penè, ut radijs prius, q̃ terra contingeretur. De genitura eius statim multa, & formidolosa multis coniectantibus. Præsagio fuit etiam Domitij patris uox inter gratulationes amicorum negantis, quicq̃ ex se, & Agrippina nisi detestabile, & malo publico nasci potuisse. Eiusdem futuræ infelicitatis signum euidens die lustrico extitit. Nam C. Cæsar rogante sorore, ut infanti ei, quod uellet nomen daret: intuens Claudium patruũ suũ, à quo mox principe Nero adoptatus est, eius se dixit dare: neq; ipse serio, sed per iocũ, & aspernante Agrippina, quod tum Claudius inter ludibria aulæ erat. Trimulus patrẽ amisit. Cuius ex parte tertia hæres ne hãc quidẽ integram cepit: correptis per cohæredẽ Caiũ uniuersis bonis, & subinde matre etiã relegata penè inops, atq; egens apud amitam Lepidam nutritus est, sub duobus pædagogis, saltatore, atq; tonsore. Verum Claudio imperiũ adepto: nõ solum paternas opes recuperauit, sed & Crispi Passieni uitrici sui hæreditate ditatus est. Gratia quidem, & potẽtia reuocatæ, restitutæq; matris usq; eo floruit, ut emanaret in uulgus: missos à Messalina uxore Claudij, qui eum meridiãtem quasi Britannici æmulum strangularent. Additum fabulæ, & eosdem dracone è puluino se proferente conterritos refugisse. Quæ fabula exorta est deprehensis in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuijs. Quas tamẽ aureæ armillæ ex uoluntate matris indusas dextro brachio gestauit aliquãdiu, ac tædio tandem maternæ memoriæ abiecit, rursusq; extremis suis rebus frustra requisiuit.

6

Excessit, obijt.

Dies lustric.

Dare nomẽ.

Emanat in uulgus.

Meridiare.

Strãgulare.

TEner adhuc nec dum matura pueritia Circensibus ludis, Troiam constantissime, fauorabiliterq; lusit. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est. Anneóq; Senecæ iam tunc Senatori in disciplinã traditus. Ferunt Senecam proxima nocte uisum sibi per quietem, C. Cæsari præcipere, & fidem somnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primũ potuit experimentis. Nanq; Britannicũ fratrem, quod se post adoptionem Aenobarbum ex consuetudine salutasset, ut subdititium apud patrem arguere conatus est. Amitam etiam Lepidam ream testimonio coram afflixit, gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forum Tiro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit: indicta decursione prætorianis, scutum sua manu prætulit: exinde patri gratias in senatu egit. Apud eundem COS. pro Bononiẽsibus latine, pro Rhodijs atq; Iliensibus græce uerba fecit. Auspicatus est & iurisdictionem

7

In disciplinã traditus, pro docendus.

Gratificãs illi, ꝑ in gratiã illius.

Donatiuũ.

ctionem Præfec. urbis, sacro latinarum, celeberrimis patronis, non translatitias, ut assolet, & breues, sed maximas, plurimasq; postulationes, certatim ingerentibus, quàmuis interdictum à Claudio esset. Nec multo post duxit uxorẽ Octauiam. Aedidítq; pro Claudij salute Circenses, & uenationem.

8 SEptendecim natus annos, ut de Claudio palam factum est, inter horam sextam, septimamq; processit ad excubitores. Cum ob totius diei diritatem non aliud auspicandi tempus accommodatius uideretur: próq; palatij gradibus imperator cõsalutatus lectica in castra, & inde raptim appellatis militibus in curiam delatus est. Discessit iam uesperi ex immensis, quibus cumulabatur, honoribus, tantum Patris patriæ nomine recusato, propter ætatem.

9 ORsus hinc à pietatis ostentatione, Claudium apparatissimo funere elatũ laudauit, consecrauitq;. Memoriæ Domitij patris, honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum, priuatarúmq; permisit. Primo etiam imperij die signum excubanti Tribuno dedit optimam matrem, ac deinceps eiusdem sæpe lectica per publicum simul uectus est. Antium coloniã deduxit, asscriptis ueteranis è prætorio, additisq; per domicilij translationem ditissimis primipilarium, ubi & portum operis sumptuosissimi fecit.

10 ATque, ut certiorem adhuc indolem ostenderet: ex Augusti præscripto imperaturum se professus, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ ullam occasionem omisit. Grauiora uectigalia aut aboleuit, aut minuit. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit, diuisis populo uiritim quadrigenis nummis. Senatorum nobilissimo cuiq;, sed à re familiari destituto annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumentum, menstruúmq; gratuitum. Et cum de supplicio cuiusdam capite damnati, ut ex more subscriberet, admoneretur: quàm uellem inquit, nescire literas. Omnes ordines subinde ac memoriter salutauit. Agẽti senatui gratias, respondit, cum meruero. Ad campestres exercitationes suas admisit & plebem. Declamauítq; sæpius publice. Recitauit & carmina, nõ modo domi, sed in theatro, tanta uniuersorum lætitia, ut ob recitationem supplicatio decreta sit: atq; pars carminum aureis literis Ioui Capitolino dicata.

11 SPectaculorum plurima, & uaria genera ædidit: iuuenales, circenses, scenicos ludos, gladiatorium munus. Iuuenalibus senes quoque consulares, anusq; matronas recepit ad lusum. Circensibus loca equiti secreta à cæteris tribuit. Commisítq; etiam camelorum quadrigas ludis, quos pro æternitate imperij susceptos appellari maximos uoluit. Ex utroq; ordine, & sexu pleriq; ludicras partes sustinuerũt. Notissimus eques Ro. elephanto supersedens per catadromũ decucurrit. Inducta est Afranij togata, quæ incendiũ Inscribit': cõcessumq;, ut scenici, ardentis domus supellectilem diriperent, ac sibi haberent. Sparsa & populo missilia omniũ rerum per omnes dies singula quotidie millia. Auium cuiusq; generis multiplex penus, tesseræ frumentariæ, uestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atq; etiam mansuetæ feræ, nouissime, naues, insulæ, agri.

Decucurrit, ut ante percucurrit.
Missilia rerũ.
Penus.

HOs ludos spectauit è proscenij fastigio, munere, quod in amphitheatro ligneo, regione Martij campi intra anni spatium fabricato dedit: neminem occidit, ne noxium quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos senatores, sexcẽtosq; equites Ro. & quosdam fortunæ, atq; existimationis integræ, ex ijsdem ordinibus, cõfectoresq; ferarum, & uaria harenæ ministeria. Exhibuit & naumachiam marina aqua innãtibus beluis. Item pyrrhicas quasdam è numero epheborum, quibus post æditam operam diplomata ciuitatis Romanæ singulis † obtulit. Inter pyrrhicarum argumenta, taurus Pasiphaen ligneo iuuencæ simulacro abditam iniit: ut multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim conatu iuxta cubiculũ eius decidit, ipsumq; cruore respersit. Nam perraro præsidere, cæterum accubans primum paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueuerat. Instituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ more græco triplex: musicum, gymnicum, equestre, quod appellauit Neronia. Dedicatisq; thermis, atq; gymnasio, Senatui quoq; & equiti oleum præbuit. Magistros toti certamini præposuit cõsulares sorte, sede prætorum. Deinde in orchestram, senatumq; descendit: & orationis quidem, carminisq; latini coronam, de qua honestissimus quisq; contenderat: ipsorum consensu concessam sibi recepit. Citharæ autem à iudicibus ad se delatam adorauit, ferriq; ad Augusti statuam iussit. Gymnico, quod in Septis ædebat, inter buthysiæ apparatum, barbam primam posuit: conditam in auream pyxidem, & preciosissimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit. Ad athletarum spectaculum inuitauit & uirgines Vestales: quia Olympiæ quoq; Cereris sacerdotibus spectare conceditur. 12

Diplomata. Abs. ædidit. Podium.

NOn immerito inter spectacula ab eo ædita & Tyridatis in urbẽ introitũ retulerim. Quẽ Armeniæ regem magnis pollicitationibus sollicitatum, cum destinato per edictum die ostensurus populo propter nubilũ distulisset: produxit quo opportunissime potuit, dispositis circa fori tẽpla armatis cohortibus curuli residens apud rostra triũphantis habitu, inter signa militaria, atq; uexilla, & primo per deuexum pulpitum subeuntem admisit ad genua, alleuatumq; dextra exosculatus est. Dein precanti tiara deducta, diadema imposuit. Verba supplicis interpretata prætorio uiro multitudini pronunciante. Perductum inde in theatrum, ac rursus supplicãtem iuxta se latere dextro collocauit. Ob quæ imperator consalutatus, laurea in Capitolium lata. 13

Interpretata passiue.

IAnum geminũ clausit, tam nullo, quàm residuo bello. Consulatus quatuor gessit: primũ bimestrem: secundum & nouissimum semestres: tertium quadrimestrem, medios duos continuauit: reliquos inter annua spatia uariauit. 14

IN iurisdictione postulatoribus nisi sequenti die, ac per libellos non temere respondit. In cognoscendo, morẽ eum tenuit, ut cõtinuis actionibus omissis, singulatim quæq; per uices ageret. Quoties autem ad consultandum † secederet, neq; in commune quicquàm, neque propalàm deliberabat: sed & conscriptas ab uno quoq; sententias tacitus, ac secretò legens, quid ipsi libuisset: perinde, atq; pluribus idem uideretur, pronunciabat. In curiam libertinorum filios diu non admisit: 15

Singulatim. abs. secederet

non admisit:admissis à prioribus principibus honores denegauit. Candidatos,qui supra numerum essent,in solatium dilationis,ac moræ legionibus præposuit. Consulatum in senos plerunq; menses dedit. Defunctoq; circa Cal.Ianuarij,altero è COSS. neminem substituit,improbans exemplum uetus Caninij Rebuli uno die consulis. Triumphalia ornamenta etiam quæstoriæ dignitatis,& nonnullis ex equestri ordine tribuit:nec utiq; de causa militari, sed & quibusdam rebus. Orationes ad Senatum missas, præterito quæstoris officio per COS.plerunq; recitabat.

16 FOrmam ædificiorũ urbis nouam excogitauit:& ut ante insulas, ac domos porticus essent:de quarum solarijs incendia arcerentur, easq; sumptu suo extruxit. Destinarat etiã Hostiatenus mœnia promouere,atq; inde fossa mare ueteri urbi inducere. Multa sub eo & animaduersa seuere,& coercita,nec minus instituta. Adhibitus sumptibus modus, publicæ cœnæ ad sportulas redactæ. Interdictũ,ne quid in popinis cocti præter legumina,aut olera ueniret:cũ antea nullum non obsonij genus proponeretur. Afflicti supplicijs Christiani genus hominũ superstitionis nouæ,ac maleficæ. Vetiti quadrigariorum lusus: quibus inueterata licẽtia passim uagantibus, fallere, ac furari per iocũ ius erat. Pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatæ.

Solaria.

Animaduersa flagitia, & punita.

Popinæ

Christiani.

17 ADuersus falsarios tunc primũ repertũ:ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur. Cautum,ut in testamentis primæ duæ ceræ testatorum modo nomine inscripto uacuæ signaturis ostenderentur. Ac ne quis alieni testamẽti scriptor legatum sibi asscriberet. Item ut litigatores pro patrocinijs certã,iustamq; mercedẽ, pro subsellijs nullam omnino darent, præbẽte ærario gratuita:utq; rerum actu ab ærario causæ ad forũ,ac recuperatores transferrentur:& ut omnes appellationes à iudicibus ad Senatũ fierent.

Actus rerũ, pro actione causarum.

18 AVgendi,propagãdiq; imperij neq; uoluntate ulla,neq; spe motus unq̃, etiam ex Britãnia deducere exercitum cogitauit. Nec nisi uerecundia,ne obtrectare parentis gloriæ uideretur,destitit. Ponti modo regnum concedente Polemone,item alpium,defuncto Coctio in prouinciæ formam redegit.

19 PEregrinationes duas omnino suscepit,Alexandrinã,& Achaicam:sed †Alexandrinam ipso profectionis die destitit:turbatus simul religione,ac periculo. Nam cum circuitis templis in æde Vestæ resedisset:consurgenti ei primũ lacinia obhæsit. Deinde tanta caligo coorta est,ut dispicere nõ posset. In Achaiam Isthmũ pfodere aggressus, prætorianos pro cõcione ad inchoandũ opus cohortatus est,tubáq; signo dato, primus rastello humum effodit: & corbulo congestã humeris extulit. Parabat & ad Caspias portas expeditionẽ,cõscripta ex Italicis senũ pedũ tironibus noua legione,quã Magni Alexandri phalangẽ appellabat. Hæc partim nulla reprehensione,partim etiã nõ mediocri laude digna in unũ cõtuli:ut secernerẽ à probris,ac sceleribus eius,de qbus dehinc dicã.

Als †Alexãdrina

Omnino ὅλως.

Caspiæ portæ.

20 INter cæteras disciplinas pueritiæ imbutus tẽpore & Musica,statim ut imperiũ adept⁹ est. Terpnũ Citharœdũ uigẽtẽ tũc præter alios accersijt:diebusq; cõtinuis,post cœnã canenti in multã noctem assidens, paulatim & ipse meditari,exercitariq;

ri, exerceriq́; cœpit. Nec eorum quicq́; omittere, quæ generis eius artifices uel conseruandæ uocis causa, uel augendæ factitarent. Sed & plumbeam chartam supinus pectore sustinuit, & clystere, uomitúq; purgari: & abstinere pomis, cibisq́; officientibus, donec blandiente profectu (quanq́; exiguæ uocis & fuscæ) prodire in scenã concupiuit: subinde inter familiares græcũ prouerbiũ iactans, O occultæ musicæ nullum esse respectũ. Et prodijt Neapolim primũ, ac ne concusso quidem repente motu terræ theatro ante cantare destitit, q̃ inchoatum absolueret νόμον. Ibidem sæpius & per complures cantauit dies, sumpto etiam ad reficiendam uocem breui tempore, impatiens secreti à balneis in theatrum transijt: mediáque in orchestra frequente populo epulatus, Si paulum subbibisset, aliquid se † sufferri tinniturum græco sermone promisit. Captus autem modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de nouo cõmeatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria euocauit. Neq; eo segnius adolescentes equestris ordinis, & V̄ amplius millia è plebe robustissimæ iuuentutis undiq; elegit. Qui diuisi in factiones plausuum genera condiscerent (bombos, & imbrices, & testas uocabant) operamq́; nauarent cantanti sibi, insignes pinguissima coma, & excellentissimo cultu pueri, nec sine anulo leuis: quorum duces quadragena millia H-S merebant.

Prouerbiũ.

Subbibo.

als † sufferrei.

Ampli⁹ qn/q;, pro plus quinq;.

Leuis sine anulo, absolute.

21

CVm magni æstimaret cantare, etiam Romæ Neroneum agona ante præstitutam diem reuocauit. Flagitãtibusq́; cunctis cælestem uocem respondit quidem in hortis se copiam uolentibus facturum. Sed adiuuante uulgi preces etiam statione militum, quæ tũc excubabat, repræsentaturũ se pollicitus est libens, ac sine mora nomen suum in albo profitentiũ Citharœdorũ iussit ascribi: sorticuláq; in urnam cum cæteris demissa intrauit ordine suo, simul præfecti prætorij citharã sustinentes, post Tribuni militum, iuxtáq; amicorum intimi. Vtq; cõstitit peracto principio Nioben se cantaturũ per Cluuium Rufum consularem pronunciauit: & in horam ferè decimam perseuerauit, coronamq́; eam & reliquam certaminis partem in annum sequentem distulit, ut sæpius canendi occasio esset. Quod cum tardum uideretur, nõ cessauit identidem se publicare. Non dubitauit etiam in priuatis spectaculis operam inter scenicos dare. Quodam prætorum H-S decies offerente. Tragœdias quoq; cantauit personatus heroum, deorumq́;. Item heroidum, ac dearum personis effictis ad similitudinem oris sui, & fœminæ prout quanq; diligeret. Inter cætera cantauit Canacem parturiẽtem, Orestem matricidam, Oedipodem † excæcatum, Herculem insanum. In qua fabula fama est tirunculum militem positum ad custodiam aditus, cum eum ornari, ac uinciri catenis, sicut argumentum postulabat, uideret, accurrisse ferendæ opis gratia.

Albũ citharœdorum.

Sorticula.

Publicare se, pro ostendere populo.

Als † obcæcatum.

22

EQuorum studio uel præcipue ab ineũte ætate flagrauit: plurimusq; illi sermo, quanq́; uetaretur, de Circensibus erat: & quondam tractum † Prasinũ agitatorem inter condiscipulos querens obiurgante magistro, de Hectore se loqui emẽtitus est. Sed cum inter initia imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet: ad omnes etiã minimos Circẽses secessu cõmeabat: primo clàm, deinde

Als † Prasini.

Als † mimos

deinde propalam,ut nemini dubiũ esset eo die utiq; affuturum. Neq; dissimu labat,uelle se palmarũ numerum ampliare, Quare spectaculum multiplicatis missilibus in serum protrahebat, ne dominis quidẽ iam factionũ dignãtibus, nisi ad totius diei cursum greges ducere. Mox & ipse aurigare,atq; etiã spectari sæpius uoluit:positoq; in hortis inter seruitia,& sordidã plebem rudimento, uniuersorũ se oculis in circo maximo præbuit,aliquo liberto mittẽte mappam, unde magistratus solent. Nec cõtentus harum artium experimenta Romæ dedisse:Achaiam (ut diximus) petit:hinc maxime motus. Instituerant ciuitates, apud quas musici agones ædi solent,omnes citharœdorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeo grate recipiebat:ut legatos,qui pertulissent,nõ modo primos admitteret,sed etiam familiaribus epulis interponeret. A quibusdam ex his rogatus:ut cantaret super cœnam,exceptusq; effusius, solos scire audire græcos, solosq; se,& studijs suis dignos ait. Nec profectione dilata,ut primum Cassiopen traiecit,statim ad aram Iouis Cassij cantare auspicatus est.

Missilia rerũ.

Aurigare sicut nauigare

Mappã mittere.

23 CErtamina deinceps obijt omnia. Nam & quæ diuersissimorũ temporum sunt,cogi in unum annũ quibusdam etiã iteratis iussit. Olympiæ quoq; præter consuetudinem musicum agona commisit. Ac,ne quid circa hac occupatum auocaret,detineretue: cum præsentia eius urbicas res egere à liberto Helio admoneretur:rescripsit his uerbis. Quàmuis nunc tuũ consilium sit,& uotum, me celeriter reuerti:tamẽ suadere,& optare potius debes,ut Nerone dignus reuertar. Cantãte eo,ne necessaria quidem causa excedere theatro licitum erat. Itaq; & enixæ quædam in spectaculis dicũtur:& multi tædio audiendi,laudandiq; clausis oppidorum portis,aut furtim dissiluisse de muro,aut morte simulata funere elati. Quàm aũt trepide,anxieq; certauerit: quanta aduersariorum æmulatioẽ,q̃ metu iudicũ uix credi potest. Aduersarios quasi planè cõditionis eiusdẽ obseruare,captare,infamare secretò nõnũq;,ex occursu maledictis incessere:ac siqui arte præcellerẽt,corrũpere etiã solebat. Iudices autẽ prius,q̃ inciperet,reuerẽtissime alloq̃bat,omnia se faciẽda fecisse:sed euentũ in manu esse fortunæ. Illos ut sapiẽtes,& doctos uiros fortuita debere excludere,atq; ut auderet hortãtib⁹ æquiore animo recedebat:ac ne sic qdẽ sine solicitudine taciturnitatẽ pudoreq; quorundã pro tristitia,ac malignitate arguẽs,suspectosq; sibi dicẽs.

Faciẽda facere.

Reuerentissime,pro religiosissime.

Malignitas, pro inuidia.

24 IN certando uero ita legi obediebat,ut nunq̃ excreare ausus sudorẽ quoq; frontis brachio detergeret:atq; etiam in quodam tragico actu,cum elapsum baculum cito resumpsisset,pauidus & metuens, ne ob delictum certamine summoueretur,nõ aliter confirmatus est,quàm adiurante hypocrita non animaduersum id inter exultationes,succlamationesq; populi. Victorem autem seipse pronunciabat. Qua de causa & præconio ubique contendit. Ac ne cuius alterius hieronicarum memoria,aut uestigium extaret usq̃,subuerti,& unco trahi, abijciq; in latrinas omnium statuas,& imagines imperauit. Aurigauit quoq; plurifariam,Olympijs uero etiam decemiugem,quàmuis idipsum in rege Mithridate carmine quodã suo reprehendisset. Sed excussus curru,ac rursus repositus cũ perdurare nõ posset,destitit ante decursum nec eo secius coronatus est.

Hypocrita histrio.

Aurigare.

Plurifariam.

Decẽiugis.

Decursus,p fine cursus.

Decedens

Decedẽs deinde prouinciã uniuersam libertate donauit: simulq́ue iudices ciuitate Romana, & pecunia grãdi. Quæ beneficia è medio stadio Isthmiorum die sua ipse uoce pronunciauit.

25 REuersus è Græcia Neapolim, quod in ea primam artem protulerat, albis equis introijt disiecta parte muri, ut mos Hieronicarum est. Simili modo Antium, inde Albanũ, inde Romam: Sed & Romam eo curru, quo Augustus olim triumphauerat: & ueste purpurea, distinctáque stellis aureis chlamyde, coronamq́ue capite gerens Olympicam, dextra manu Pythiam, præeunte pompa cæterorũ, cum titulis: ubi, & quos: quo cantionũ, quóue fabularũ argumento uicisset, sequẽtibus currũ ouantiũ ritu plausoribus: augustianos, militesq́ue se triũphi eius, clamantibus. Dehinc diruto circi maximi arcu, per uelabrũ, forumq́ue, palatium, & Apollinem petijt. Incedenti passim uictimæ cæsæ sparso per uias identidem croco, ingestáque aues, ac lennisci, & bellaria. Sacras coronas in cubili circùm lectos posuit. Item statuas suas citharœdico habitu. Qua nota etiam nũmum percussit. Ac post hæc tantum abfuit à remittendo, laxandóque studio: ut conseruandæ uocis gratia, neque milites unquam nisi absens, aut alio uerba pronunciãte appellaret: neque quicquam serio, iocóue egerit, nisi astante Phonasco, qui moneret, parceret arterijs, ac sudarium ad os applicaret: multisq́ue uel amicitiam suã obtulerit, uel simultatẽ indixerit, prout quisque se magis, parciúsue laudasset.

Phonascus, magister uocis exercẽdæ

26 PEtulantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatem sensim quidem primo & occulte, uelut iuuenili errore exercuit: sed ut tunc quoque dubiũ nemini foret, naturæ illa uitia, non ætatis esse. Post crepusculum statim arrepto pileo, uel galero popinas inibat: circumq́ue uicos uagabatur ludibundus, nec sine pernicie tamen. Siquidem redeuntes à cœna uerberare, ac repugnantes uulnerare, cloacisq́ue demergere assuerat. Tabernulas etiã effringere, & expilare: quintana domi constituta, ubi partæ, & ad licitationem diuidendæ prædæ pretium assumeretur. Ac sæpe in eiusmodi rixis oculorum, & uitæ periculum adijt à quodam laticlauo: cuius uxorẽ attrectauerat, propè ad necem cæsus. Quare nunquam postea se publico illud horæ sine tribunis commisit, procul & occulte subsequentibus. Interdiu quoque clàm gestatoria sella delatus in theatrum seditionibus pantomimorum ex parte proscenij superiori, signifer simul, ac spectator aderat. Et cũ ad manus uentũ esset: lapidibusq́ue, & subselliorũ fragminibus decerneretur: multa & ipse iecit in populum, atque etiam prætoris caput consauciauit.

Expilare tabernulas.

Illud horæ, pro eo tẽpore.

27 PAaulatim uero inualescentibus uitijs iocularia, & latebras omisit: nulláque dissimulandi cura ad maiora palàm erupit. Epulas è medio die ad mediã noctem protrahebat, refotus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis. Cœnitabatq́ue nõnunquam & in publico naumachia præclusa, uel Martio campo, uel Circo maximo, inter scortorum totius urbis, Ambubaiarũq́ue ministeria. Quoties Hostiam Tyberi deflueret, aut † Baianum sinum prænauigaret: dispositæ per litora, & ripas diuersoriæ tabernæ parabantur: insignes ganeæ, & matronarum institorias operas imitantium, atque hinc inde orantium, ut appelleret. Indicebat & familiaribus cœnas, quorum uni mellita quadragies HS constiterunt.

Niuatæ aquæ.

Ambubaiæ.

Al. sinu ad.

Institoriæ operæ.

Mellita.

stiterunt, alteri pluris aliquanto ab Syrtio rosaria.

28 SVper ingenuorum proagogia, & nuptarum concubinatus, Vestali uirgini Rubriæ uim intulit. Acten libertam paulum absuit, quin iusto matrimonio sibi coniungeret, summissis consularibus uiris, qui regio genere ortam peierarent. Puerum Sporum exectis testibus, etiã in muliebrem naturam transfigurare conatus est, cum dote, & flãmeo persolenni nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad se pro uxore habuit. Extatq́; cuiusdam non inscitus iocus, bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset uxorẽ. Hunc Sporum augustarũ ornamentis excultum, lecticáq; uectum: & circa conuentus, mercatusq́; Græciæ, ac mox Romæ circa sigillaria comitatus est, identidem exosculans. Nam matris concubitũ appetisse, & ab obtrectatoribus eius, (ne ferox, atq; impotens mulier, & hoc genere gratiæ præualeret) deterritum nemo dubitauit: utiq; postq̃ meretricem, quam fama erat Agrippinæ simillimã, inter concubinas recepit. Olim etiam quoties lectica cum matre ueheretur, libidinatum incestæ, ac maculis uestis proditum affirmant.

Cõcubinat*

Trãsfigurare

Libidinari.

29 SVam quidem pudicitiam usq; adeo † prostituit: ut cõtaminatis penè omnibus membris, nouissime quasi genus lusus excogitaret: quatenus feræ pelle cõtectus emitteretur è cauea: uirorumq́;, ac fœminarũ ad stipitẽ deligatorũ inguina inuaderet. Et cum affatim desæuisset, conficeretur à Doryphoro liberto, cui etiã sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit: uoces quoq;, & eiulatus uim patientium uirginum imitatus. Ex nonnullis comperi, persuasissimum habuisse eum, neminem hominem pudicum, aut ulla corporis parte purum esse: uerum plerosq; dissimulare uitiũ, & † calliditate obtegere. Ideóq; professis apud se obscœnitatem, cætera quoq; concessisse delicta.

Ab† pstrauit

Persuasissimum.

Ab† callidei

30 DIuitiarum & pecuniæ fructum non alium putabat, q̃ profusionem: sordidos, ac deparcos esse, quibus ratio impensarum constaret: prælautos ueréq; magnificos, qui abuterẽtur, ac perderent. Laudabat, mirabaturq́; auunculum Caium nullo magis nomine, q̃ quod ingentes à Tiberio relictas opes in breui spatio prodegisset. Quare nec largiendi, nec absumendi modũ tenuit. In Tirydatem, quod uix credibile uideatur, octingenta nũmûm millia diurna erogauit: abeuntiq́; super H-S millies contulit. Menecratẽ citharœdum, & Specillum Mirmillonem triumphalium uirorũ patrimonijs, ædibusq́; donauit. Cercopithecum Panerotem fœneratorẽ, & urbanis, rusticisq́; prædijs locupletatũ, propè regio extulit funere. Nullam uestem bis induit. Quadrigenis in punctũ H-S aleam lusit. Piscatus est rete aurato, purpura, coccóq; funib⁹ nexis. Nunq̃ carrucis minus mille fecisse iter traditur: soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cum † amaxicorum turba, atq; cursorum.

Deparci, pro ipẽdio parci

Lusit aleam.

Canusinati. Forte thamaxochorum. al's hamaxocon. alij amazacũ

cursores

31 NOn in alia re damnosior, q̃ in ædificando. Domum à palatio exquilias usq; fecit. Quam primo transitoriã, mox in incendio absumptam, restitutamq; aureã nominauit. De cuius spatio, atq; cultu suffecerit hoc retulisse. Vestibulum eius fuit, in quo Colossus CXX pedum staret. Ipsius effigie tanta laxitas, ut porticus triplices miliarias haberet. Item stagnũ maris instar, circunseptum ædificijs

Transitoria domus.

Damnosior, pro, pfusior.

Colossus.

Miliariæ.

ptum ædificijs ad urbium speciem. Rura insuper aruis, atq; uinetis, & pascuis, syluisq; uaria cum multitudine omnis generis pecudum, ac ferarum. In cæteris partibus cuncta auro lita, distincta gẽmis, unionumq; conchis erãt. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis uersatilibus, ut flores ex fistulis, & unguenta desuper spargerentur. Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuo diebus, ac noctibus uice mundi circũageretur. Balineæ marinis, & albulis fluentes aquis. Eiusmodi domum cum absolutam dedicaret: hactenus comprobauit, ut †diceret quasi hominem tandem habitare cœpisse. Præterea inchoabat piscinam à Miseno ad Auernum lacum, contectam: porticibusq; conclusam, quo quicquid totis Baijs calidarum esset, committeretur. Fossam ab Auerno Hostiam usq; ut nauibus, nec tamen mari iretur: longitudinis per CLX miliaria, latitudinis, qua contrariæ quinqueremes cõmearent. Quorum operum perficiendorum gratia, quod ubiq; esset custodiæ in Italiã deportari: etiã scelere conuictos, non nisi ad opus damnari præceperat. Ad hunc impendiorum furorem super fiduciam imperij, etiam spe quadam repentina immẽsarum, & reconditarũ opum impulsus est: ex indicio equitis Ro. pro cõperto pollicentis thesauros antiquissimæ gazæ, quos Dido regina fugiens Tyro secum extulisset, esse in Africa uastissimis specubus abditos, ac posse erui paruula molientium opera.

Cœnatiões.

Desuper.

Vice mũdi, pro instar mũdi.

Abisse.

Super, pro ultra.

Gaza.

32 VErum ut spes fefellit, destitutus, atq; ita iam exhaustus: & egens, ut stipendia quoq; militum, & cõmoda ueteranorum protrahi, ac differri necesse esset: calumnijs, rapinisq; intendit animum. Ante omnia instituit, ut è libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrans cogeretur ei, qui sine probabili causa eo nomine essent, quo fuissent illæ familiæ, quas ipse contingeret. Deinde ut ingratorum in principem testamenta ad fiscum pertinerent. Ac ne impune esset studiosis uiris, qui scripsissent, uel dictassent ea. Tum ut lege maiestatis facta, dictáq; omnibus, quibus modo delator nõ deesset, tenerẽtur. Reuocauit & præmia coronarum: quæ unquàm sibi in certaminibus ciuitates detulissent. Et cum interdixisset usum amethystini, ac tyrij coloris: summisissetq; qui nundinarum die pauculas uncias uenderet: præclusit cunctos negociatores. Quin etiam inter canendum animaduersam matronam è spectaculis uetita purpura cultam demonstrasse procuratoribus suis creditur, detractámq; ilico non ueste modo, sed & bonis exuit. Nulli delegauit officium, ut non adijceret, scis quid mihi opus sit, & hoc agamus, ne quis quicquàm habeat. Vltimo templis compluribus dona detraxit: simulacráq; ex auro, uel argento fabricata conflauit, in his Penatium deorum, quæ mox Galba restituit.

Reuocauit, pro instaurauit.

Pauculæ unciæ.

Vltimo, pro deniq;.

33 PAricidia, & cædes à Claudio exorsus est. Cuius necis, & si non autor, at conscius fuit: neque dissimulanter, ut qui boletos, in quo cibi genere uenenum is acceperat, quasi deorum cibum, posthac prouerbio græco collaudare sit solitus. Certe omnibus rerum, uerborumq; contumelijs mortuum insectatus est, modo stultitiæ, modo sæuitiæ arguẽs. Nã & morari eũ inter homines desijsse producta prima syllaba iocabatur: multáq; decreta, & constituta, ut insipientis, atque deliri pro irritis habuit. Deniq; bustum eius consepiri nisi humili, leuiq;

Prouerbiũ græcum.

materia

materia neglexit. Britãnicum non minus æmulatione uocis, quæ illi iucundior suppetebat, quàm metu, ne quando apud hominũ gratiam paterna memoria præualeret, ueneno aggressus est. Quod acceptum à quadam locusta uenenariorum indice, cum opinione tardius cederet: uentre modo Britannici moto, accersitam mulierem sua manu uerberauit, arguens pro ueneno remedium dedisse, excusantiq; minus datũ, ad occultandam facinoris inuidiam: sanè inquit, legẽ Iuliam timeo: coëgitq; se coràm in cubiculo, quantũ posset uelocissimũ, ac præsentaneũ coquere. Deinde in hædo expertus, postq; is quinq; horas ꝓtraxit, iterũ ac sæpius recoctũ, porcello obiecit. Quo statim exanimato, inferri in tridiniũ, dariq; cœnanti secum Britannico imperauit. Et cũ ille ad primũ gustũ concidisset: comitiali morbo ex consuetudine correptũ apud conuiuas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres translatitio extulit funere. Locustæ pro nauata opera, impunitatem, prædiáq; ampla, sed & discipulos dedit.

Venenarij.

Porcellus.

34 MAtrem dicta, factáq; sua exquirentem acerbius & corrigẽtem, hactenus primo grauabatur, ut inuidia identidẽ oneraret, quasi cessurus imperio, Rhodumq; abiturus: mox & honore omni, & potestate priuauit, Abductaq; militum & Germanorum statione, cõtubernio quoq; ac palatio expulit. Neq; in diuexanda quicq; pensi habuit, summissis & qui Romæ morãtem litibus, & in secessu quiescentem per cõuicia, & iocos, terra, mariq; præteruehentes inquietarent. Verum minis eius, ac uiolentia territus, perdere statuit. Et cum ueneno ter tentasset, sentiretq; antidotis præmunitam: lacunaria, quæ noctu super dormientem †luxata machina deciderent, parauit. Hoc consilio per conscios parum celato, solutilem nauem, cuius uel naufragio, uel cameræ ruina periret, cõmentus est. Atq; ita recõciliatione simulata, iucundissimis literis Baias euocauit ad solẽnia quinquatrium simul celebranda: datóq; negotio trierarchis, qui Liburnicam, qua aduecta erat, uelut fortuito concursu confringerent, protraxit conuiuium. Repetentiq; Baulos in locum corrupti nauigij, machinosum illud obtulit, hilare prosecutus, atq; in digressu papillas quoq; exosculatus: reliquũ temporis cum magna trepidatione uigilauit, operiẽs cœptorum exitum. Sed ut diuersa omnia, nandóq; euasisse eam comperit: inops consilij L. Agerinũ libertũ eius, saluam & incolumem cum gaudio nunciantem, obiecto clàm iuxta pugione, ut percussorem sibi subornatum arripi, constringiq; iussit: matremq; occidi quasi deprehensum crimẽ uoluntaria morte uitasset. Adduntur his atrociora, nec incertis autoribus, ad uisendum interfectæ cadauer accurrisse, contrectasse membra: alia uituperasse, alia laudasse: sitiq; interim oborta bibisse. Neq; tamen sceleris conscientiam, quanq; & militum, & Senatus, populiq; gratulationibus cõfirmaretur: aut statim, aut unquàm postea ferre potuit, sæpe confessus exagitari se materna specie, uerberibus furiarum, ac tedis ardentibus. Quin & facto per Magos sacro, euocare manes, & exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ eleusinijs sacris, quorum initiatione impij, & scelerati uoce præconis summouerentur, interesse nõ ausus est, Iunxitq; paricidio matris amitæ necem. Quam cum ex duritia alui cubantem uisitaret, & illa tractans lanuginem

Inquietare, ꝓ molestus esse.

Als †laxata.

Luxata machina.

Cameræ ruina.

Fortuitus.

Machinosũ.

eius, ut assolet, iam grandis natu, per blanditias forte dixisset, simul hanc excepero, mori uolo, conuersus ad proximos cõfestim se positurum uelut irridens ait, præcepitq; medicis, ut largius purgarẽt ægram. Nã necdum defunctæ bona inuasit, suppresso testamento ne quid abscederet.

Als †Popeiã. VXores præter Octauiam duas postea duxit, †Poppæam Sabinam, quæstorio patre natã, & equiti Romano ante nuptam: deinde Statiliã Messalinam, Tauri bis consulis, ac triumphalis abneptem. Qua ut potiretur, uirũ eius Atticum Vestinum COS. in honore ipso trucidauit. Octauiæ consuetudinem cito aspernatus, corripientibus amicis sufficere illi debere respondit uxoria ornamẽta. Eandẽ mox sæpe frustra strangulare meditatus, dimisit ut sterilẽ: sed improbante diuortiũ populo, nec parcentẽ conuicijs, etiã relegauit. Deniq; occidit sub crimine adulteriorũ adeo impudenti, falsoq;, ut in quæstione pernegantibus cunctis, Anicetum pædagogum suum indicem subiecerit: qui dolo stupratam à se fateretur. Poppæam duodecimo die post diuortium Octauiæ in matrimoniũ acceptam, dilexit unice. Et tamẽ ipsam quoq; ictu calcis occidit: quod se ex aurigatione serò reuersum grauida, & ægra conuicijs incesserat. Ex hac filiam tulit Claudiam Augustam, amisitq; admodum infantem. Nullum adeo necessitudinis genus est, quod non scelere perculerit. Antoniam filiam Claudij recusantem post Poppææ mortem nuptias suas, quasi molitricem nouarum rerum interemit. Similiter interemit cæteros, aut affinitate aliqua sibi, aut propinquitate coniunctos. In quibus Aulum Plancũ iuuenem: Quem cum ante mortem, per uim †constuprasset: eat nunc inquit, mater mea, & successorem meum osculetur, iactans dilectum ab ea, & ad spem imperij impulsum. Priuignũ Rufinum Crispinum Poppæa natũ impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus, & imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, seruis ipsius demandauit. Thuscum nutricis filiũ, relegauit: quod in procuratione Aegypti balneis in aduentum suum extructis, lauisset. Senecam præceptorem ad necem compulit: quàmuis sæpe commeatum petenti, bonisq; cedenti persancte iurasset, suspectum se frustra, periturumq; potius, quàm nociturum ei. Burro præfecto remedium ad fauces pollicitus, toxicũ misit. Libertos diuites, & senes olim adoptionis, mox dominationis suæ fautores, atq; rectores, ueneno partim cibis, partim potionibus indito, intercepit.

Meditat⁹., p tentauit. Sub crimine. Amisit, pro perdidit. Molitrix. Affinitas, p pinquitas. Als †conspurcasset. Ducatus.

35

NEc minore sæuitia foris, & in exteros grassatus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus exitiũ portendere uulgo putatur, per continuas noctes oriri cœperat. Anxius ea re, ut ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta cæde aliqua illustri expiare: atq; à semet in capita procerum depellere, nobilissimo cuiq; exitiũ destinauit. Enimuero multo magis & quasi per iustam causam duab⁹ cõiurationibus †pmulgatis: quarũ prior, maiorq; Pisoniana Romæ, posterior Viniciana Beneuẽti conflata, atq; detecta est. Cõiurati è uinculis triplicium catenarum dixere causam: cum quidam crimen ultro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tanq; aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitijs omnibus. Damnatorum liberi urbe pulsi, enectiq; ueneno, aut fame.

36

Promulgare. Als †prouulgatis

ſame. Conſtat quoſdam cum pædagogis, & capſarijs uno prandio pariter ne- catos, alios diurnum uictum prohibitos quærere.

Capſarij.

37 NVllus poſthac adhibitus delectus, aut modus interimendi quoſcunq; li- buiſſet, quacũq; de cauſa. Sed ne de pluribus referam, Saluidieno Orphi to obiectum eſt, quod tabernas tres de domo ſua circa forũ ciuitatib⁹ ad ſtatio nem locaſſet, Caſſio Longino iuriſconſulto, ac luminibus orbato, quod in uete- re gentili ſtemmate C. Caſſij percuſſoris Cæſaris imagines† reſtituiſſet. Peto Thraſeæ triſtior & pædagogi uultus, mori iuſſis non amplius, quàm horarum ſpatiũ dabat. At ne quid moræ interueniret, medicos admouebat, qui cunctan tes continuo curarent (ita enim uocabat) uenas mortis gratia incidere. Creditur etiam Polyphago cuidam Aegyptij generis crudam carnem, & quicquid dare tur mandere aſſueto, concupiſſe uiuos homines, laniandos, abſumendoſq; ob ijcere. Elatus, inflatuſq; tantis uelut succeſſibus, negauit quenq; principũ ſciſſe quid ſibi liceret. Multaſq;, nec dubias ſignificationes ſæpe iecit, ne reliquis qui- dem ſe parſurum Senatoribus, eumq; ordinem ſublaturum quandoq; è Rep. ac prouincias: & exercitus equiti Ro. ac libertis permiſſurum. Certe neq; adue- niens, neq; proficiſcens quenq; oſculo impertit, ac ne reſalutatione quidem. Et in auſpicando opere Iſthmi, magna frequẽtia clare ut ſibi, ac populo Ro. bene res uerteret, optauit, diſſimulata Senatus mentione.

Al's † retinu- iſſet.

Iacere ſigni- ficationes.

Impertit oſculo.

38 SEd nec populo, aut mœnibus patriæ pepercit, dicente quodam in ſermone cõmuni, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί, immo inquit, ἐμοῦ ζῶντος. Planeq; ita fecit. Nam quaſi offenſus deformitate ueterum ædificiorum, & anguſtijs, fle xuriſq; uicorum incendit urbẽ tam palàm, ut pleriq; conſulares† cubiculareſq; eius cum ſtupa, tedâq; in prædijs ſuis deprehenſos non attigerint: & quædam horrea circa domũ auream, quorum ſpatiũ maxime deſyderabat, ut bellicis ma chinis labefactata, atq; inflãmata ſint, quod ſaxeo muro conſtructa erant. Per ſex dies, ſeptemq; noctes ea clade ſæuitum eſt, ad monumentorũ, buſtorumq; diuerſoria plebe compulſa. Tunc præter immenſum numerum inſularum, do- mus priſcorum ducum arſerunt, hoſtilibus adhuc ſpolijs adornatæ, deorumq; ædes ab regibus, ac deinde Punicis, & Gallicis bellis uotæ, dedicatæq;: & quic- quid uiſendum, atq; memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incendiũ è tur ri† Mecœnatica proſpectans, lætuſq; flãmæ (ut aiebat) pulchritudine, ἅλωσιν illi decantauit in illo ſuo ſcenico habitu. Ac ne non hinc quoq; quãtum poſſet præ dæ, & manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum, & ruderum gratuitã ege- ſtionẽ, nemini ad reliquias rerum ſuarũ adire permiſit. Collationibuſq; non re ceptis modo, uerũ & efflagitatis, ꝓuincias, priuatorũq; cenſus propè exhauſit.

Trimeter Iambicus.

Cubicu lares.

Al's † cubicu larios.

Inſulæ do- mus magna rũ ſemotæ.

Al's† Mecœ natiana.

Collationes.

39 ACceſſerunt tantis ex principe malis, probriſq;, quædã & fortuita, peſtilen- tia unius autumni. Qua XXX funerum millia in rationem Libitinæ uene runt. Clades Britãnica, qua duo præcipua oppida magna ciuium, ſociorumq; cæde direpta ſunt. Ignominia ad orientem legionibus in Armenia ſub iugum miſſis, ægreq; Syria retenta. Mirũ & uel præcipue notabile inter hæc fuit, nihil eum patientius quàm maledicta, & conuicia hominum tuliſſe: neq; in ullos le-

 niorem,

proſcripta, ꝓ palam ſcripta.

niorem, quàm qui ſe dictis, aut carminibus laceſſiſſent, extitiſſe. Multa græce, latinéq; proſcripta aut uulgata ſunt, ſicut illa.

Νέρων ὀρέστης, ἀλκμαίων μητροκτόνοι.

Νεόνυμφον νέρων. ἰδίαν μητέρα ἀπέκτανεν.

Quis negat Aeneæ magna de ſtirpe Neronem,
    Suſtulit hic matrem, ſuſtulit ille patrem.
Dum tendit citharam noſter, dum cornua Parthus,
    Noſter erit Pæan, ille Hecatebeletes.
Roma domus fiet. Veios migrate quirites.
    Si non & Veios occupat iſta domus.

Sed neq; autores requiſiuit, & quoſdam per indicem delatos ad Senatum, affici grauiore pœna prohibuit. Transeũtem eum, Iſidorus Cynicus in publico dara uoce corripuerat: quod Naupli mala bene cantitaret, ſua bona male diſponeret. Et Datus Atellanarum hiſtrio in cantico quodam, ὑγιαίνε πάτερ, ὑγιαίνε μῆτερ. Ita demonſtrauerat, ut bibentem, natantemq; faceret, exitum C. Claudij, Agrippinǽq; ſignificans: & in nouiſſima clauſula.

Orcus uobis ducit pedes,

Senatum geſtu notaret, hiſtrionẽ, & philoſophum. Nero nihil amplius quàm urbe, Italiáq; ſummouit, uel contemptu omnis infamiæ, uel ne fatendo dolorem, irritaret ingenia.

Paulo min⁹, pro pene.

40 TAlem principẽ paulo minus per XIIII annos perpeſſus terrarũ orbis, tandem deſtituit, initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam prouinciam pro prætore obtinebat: prædictum à mathematicis, Neroni olim erat fore, ut quandoq; deſtitueretur: unde illa uox eius celeberrima, τὸ τεχνίον πᾶσα γαῖα τρέφει. Quo maiore uenia meditaretur citharœdicam artem principi ſibi gratam, priuato neceſſariam. Spoponderũt tamen quidam deſtituto ei ordinationem orientis, nonnulli nominatim regnum Hieroſolymorum, plures omnis priſtinæ fortunæ reſtitutionem. Cui ſpei pronior Britannia, Armeniáq; amiſſa, ac rurſus utraq; recepta, defunctum ſe fatalibus malis exiſtimabat. Vt uero conſulto Delphis Apolline ſeptuageſimũ, ac tertiũ annum cauẽdum ſibi audiuit, quaſi eò demum obiturus, ac nihil coniectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modo ſenectam, ſed etiam perpetuam, ſingularemq; cõcepit felicitatem: ut amiſſis naufragio precioſiſſimis rebus, non dubitauerit inter ſuos dicere, piſces eas ſibi relaturos. Neapoli de motu Galliarum cognouit die ipſo, quo matrem occiderat. Adeóq; lente, ac ſecure tulit, ut gaudentis etiam ſuſpicionem præberet, tanq; occaſione nata ſpoliandarum iure belli opulentiſſimarum prouinciarum. Statimq; in gymnaſium progreſſus, certantes athletas effuſiſſimo ſtudio ſpectauit, Cœnæ quoq; tempore interpellatus tumultuoſioribus literis hactenus excanduit: ut malũ ijs, qui deſciſſent, minaretur. Deniq; per octo continuos dies non reſcribere cuiquàm, non mandare quid aut præcipere conatus, rem ſilentio obliterauit.

Pronior huic rei, pro in hanc rem.

41 EDictis tandem Vindicis contumelioſis & frequentibus permotus, Senatũ

epiſtola

epistola in ultioné sui, Reiq; p. adhortatus est, excusato languore faucium propter quem non adesset. Nihil auté æque doluit, quàm ut citharœdum malum se increpitum, ac pro Nerone Aenobarbum appellatum. Et nomen quidé gentile: quod sibi per contumeliã exprobraretur, resumpturũ se professus est, deposito adoptiuo. Cætera conuicia ut falsa, non alio argumento refellebat, quàm quod etiam inscitia tantopere laboratæ, perfectæq; à se artis obijceretur, singulos subinde rogitans, nossent ne quenq; præstantiorem. Sed urgentibus alijs super alios nũcijs, Romam prætrepidus redijt. Leuiterq; modo in itinere friuolo auspicio mente recreata, cum annotasset insculptum monuméto, milité Gallum ab equite Ro. oppressum, trahi crinibus, ad eam speciem exiluit gaudio, cælumq; adorauit. Ac ne tunc quidem aut Senatu, aut populo coram appellato, quosdam è primoribus uiris demum euocauit: transactáq; raptim consultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica noui & ignoti generis circũduxit. Ostendensq; singula, de ratione, ac difficultate cuiusq; differens, iamq; etiã prolaturum omnia in theatrum affirmauit, si per Vindicem liceat.

Als. adorato seu appellatos.

42 POstquàm etiã deinde Galbã & Hispanias desciuisse cognouit, collapsus, animoq; male fracto diu, & sine uoce, & ꝓpè intermortuus iacuit. Vtq; resipiuit, ueste descissa, capite conuerberato, actum de se pronunciauit. Consolantiq; nutriculæ, & alijs quoq; iam principibus similia accidisse memoranti, se uero præter cæteros inaudita, & incognita pati respondit, qui suum imperium uiuus amitteret. Nec eo secius quicq; ex consuetudine luxus, atq; desidiæ omisit, uel imminuit: quinimo, cum prosperi quiddam ex prouincijs nunciatum esset, super abundantissimã cœnam iocularia in defectionis duces carmina, lasciuéq; modulata, quæ uulgo innotuerunt, etiam gesticulatus est: ac spectaculis theatri clam illatus, cuidã scenico placenti nunciũ misit, abuti eum occupationibus suis.

Gesticulari carmina.

43 INitio statim tumultus, multa, & immania, uerũ non abhorrétia à sua natura creditur destinasse: successores, percussoresq; summittere exercitus, & prouincias regentibus quasi conspiratis, idemq; & unum sentientibus, quicquid ubiq; exulum, quicquid in urbe hominũ Gallicanorũ esset, contrucidare: illos, ne descíscentibus aggregarẽtur: hos ut conscios populariũ suorũ, atq; fautores. Gallias exercitibus diripiédas ꝑmittere, Senatũ uniuersum ueneno per cõuiuia necare: urbé incendere: feris in populũ immissis, quo difficilius defenderet̃. Sed absterritus, nó tam pœnitétia, ꝙ perficiendi desperatione, credensq; expeditioné necessariã, COSS. ante tépus priuauit honore: atq; in utriusq; locũ solus inijt cõsulatum, quasi fatale esset non posse Gallias debellari, nisi à COS. ac susceptis fascibus. Cũ post epulas tridinio digrederet̃, innixus humeris familiariũ, affirmauit, simulac primũ prouinciã attigisset, inermé se in cõspectum exercituũ proditurũ, nec quicq; aliud ꝙ fleturum. Reuocatisq; ad pœnitentiã defectoribus, sequẽti die lætũ inter lætos cantaturũ epinicia, quæ iã nũc sibi cõponi oporteret.

Cõspirati, sicut cõiurati.

Priuauit honore.

Simulac primum.

Nec quicq; aliud, ꝓ tantum.

Defectores.

44 IN præparanda expeditione primam curam habuit deligendi uehicula, portandis scenicis organis, concubinasq;, quas secum educeret, tondendi ad uirilem modũ, & securibus, peltisq; amazonicis instruẽdi. Mox Trib⁹ Vrbanas ad

sacramentum citauit:ac nullo idoneo respondente, certum dominis seruorum numerum indixit: nec nisi ex tota cuiusq; familia probatissimos, ne dispensatoribus quidẽ, aut Amanuẽsibus exceptis, recepit. Partem etiam census omnes ordines conferre iussit:& insuper, Inquilinos priuatarum ædium, atq; insularũ pensionem annuam repræsentare fisco. Exegitq; ingenti fastidio, & acerbitate nũmum asperum, argentum pustulatum, aurum obryzum, ut pleriq; omnem collationem palàm recusarent, consensu flagitantes à delatoribus potius reuocanda præmia quæcunq; cepissent.

Amanuẽses. Inquilini. Collatio.

EX annonæ quoq; caritate †luctantium accreuit inuidia. Nam & forte accidit, ut in publica fame Alexandrina nauis nunciaretur puluerem luctatoribus aulicis aduexisse. Quare omnium in se odio cõcitato, nihil contumeliarũ defuit, quin subiret. Statuæ eius à uertice currus appositus est cum inscriptione Græca. Nunc demũ agona esse, & traheret tandem. Alterius collo & ascopera deligata, simulq; titulus, ego quid potui? sed tu culeum meruisti. Ascriptum & columnis, iam gallos eum cantando excitasse. Iam noctibus iurgia cũ seruis pleriq; simulantes, crebro Vindicem poscebant. 45

† Ast lucrantium.

TErrebatur ad hæc euidentibus portẽtis somniorũ, & auspiciorũ, & ominũ tum ueteribus, tum nouis, nunq; antea somniare solitus. Occisa demum matre, uidit per quietem nauem sibi regenti extortum gubernaculũ, trahiq; se ab Octauia uxore in arctissimas tenebras. Et modo pẽnatarum formicarum multitudine oppleri, modo à simulacris gentium ad Pompeij theatrum dedicatarum circuiri, arceriq; progressu. Asturconẽ, quo maxime lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus ædere canoros. De mausoleo spõte foribus patefactis exaudita uox est. Nomine eum cientis. Cal. Ianuarij exornati lares in ipso sacrificij apparatu conciderunt. Auspicanti Sporus anulum muneri obtulit:cuius gemmæ scalptura erat Proserpinæ raptus. Votorum nũcupatione magna iam ordinum frequentia uix repertæ Capitolij claues. Cum ex oratione eius, qua in Vindicẽ perorabat, recitaretur in Senatu, daturos pœnas sceleratos, ac breui dignũ exitum facturos, conclamatum est ab uniuersis, Tu facies Auguste. Obseruatum etiam fuerat nouissimam fabulam cantasse eum publice Oedipodem exulem, atq; in hoc decidisse uersu. 46

Asturco. Transfigurare.

Θανεῖν μ' ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

NVnciata etiã interim cæterorũ exercituũ defectione, literas prãdenti sibi redditas cõcerpsit, mensam subuertit:duos scyphos gratissimi usus, quos Homericos à cælatura carminum Homeri uocabat, solo illisit:ac sumpto à locusta ueneno, & in auream pyxidem condito, transijt in hortos Seruilianos. Vbi præmissis libertorum fidissimis Hostiam, ad classem præparãdam, Tribunos, Centurionesq; prætorij de fugæ societate tentauit. Sed partim & tergiuersantibus, partim aperte detrectantibus, uno uero etiam proclamante. 47

Vsqueadeó ne mori miserum est?

Varia agitauit, Parthos'ne an Galbam supplex peteret, an atratus prodiret in publicum,

publicum, procq; rostris quanta posset maxima miseratione ueniã præteritorũ precaretur. Ac ni flexisset animos, uel Aegypti præfecturã concedi sibi oraret. Inuentus est postea in scrinio eius hac de re sermo formatus. Sed deterritũ pu tant, ne prius, quàm in forum perueniret, discerperetur. Sic cogitatione in poste rum diem dilata, ad mediam ferè noctem excitatus, ut comperit stationem militum recessisse, prosiluit è lecto: misitq; circum amicos. Et quia nihil à quoq; renunciabatur: ipse cum paucis hospitia singulorũ adijt. Verum clausis omniũ foribus, respondente nullo, in cubiculum redijt, unde iam & custodes diffugerant, direptis etiam stragulis, amota & pyxide ueneni. Ac statim † Spicillum mirmillonem, uel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret, requisiuit. Et nemine reperto: ergo ego, inquit, nec amicũ habeo, nec inimicũ: procurritq; quasi præcipitaturus se in Tyberim.

Formatus sermo.

Als † spectillum.

Pyxis ueneni.

48 SEd reuocato rursus impetu, aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desyderauit: & offerẽte Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam, & Numẽtanam uiam circa quartum miliarium: ut erat nudo pede, atq; tunicatus, penulam obsoleti coloris superinduit: adopertóq; capite, & ante faciem obtento sudario, equum inscendit, quatuor solis comitantibus, inter quos & Sporus erat. Statimq; tremore terræ, & fulgure aduerso pauefactus, audijt ex proximis castris clamorem militum, & sibi aduersa, & Galbæ prospera ominantium. Et iam ex obuijs uiatoribus quendam dicentem, hi Neronem persequuntur: alium sciscitantem, ecquid in urbe noui de Nerone. Equo autem odore abiecti in uia cadaueris consternato detecta facie agnitus est à quodã Missitio prætoriano, & salutatus. Vt ad diuerticulum uentum est, dimissis equis inter fruticeta, ac uepres per arundineti semitam ægre, nec nisi strata sub pedibus ueste ad aduersum uillæ parietem euasit. Ibi hortante eodem Phaonte, ut interim in specum egestæ arenæ † concederet: negauit se uiuum sub terram iturũ: ac parumper commoratus, dum clandestinus ad uillam introitus pararetur: aquam ex subiecta lacuna potaturus, manu hausit. Et hæc est, inquit, Neronis decocta. Deinde diuulsa sentibus penula, traiectos surculos rasit: atq; ita quadrupes per angustias effossæ cauernæ receptus, in proximam cellam decubuit super lectum † modicella culcitra, uetere pallio strato instructum. Faméq;, & iterum siti interpellante, panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquæ autem tepidæ aliquantum bibit.

Superinduere.

Als † conderetur.

Potaturus, pro bibiturus.

Traiectus, pro transuersim iactus.

Als † modica

Modicella.

49 TVnc unoquoq; hinc inde instante, ut quàmprimũ se impendentibus contumelijs eriperet: scrobem coràm fieri imperauit, dimẽsus ad corporis sui modulum: componiq; simul siqua inuenirentur frusta marmoris, & aquam simul, ac ligna conferri curãdo mox cadaueri, flens ad singula, atq; identidem dictitans. Qualis artifex pereo. Inter moras perlatos à cursore Phaontis codicillos præripuit: legitq; se hostem à Senatu iudicatum, & quæri, ut puniatur more maiorum. Interrogauitq; quale esset id genus pœnæ. Et cum comperisset nudi hominis ceruicem inseri furcæ, corpus uirgis ad necem cædi: conterritus duos pugiones quos secum extulerat, arripuit: tentataq; utriusque acie, rursus condidit, causatus

Instante.

dit,causatus nódum adesse fatalem horam. Ac modo Sporum hortabatur,ut lamētari,ac plangere inciperet:modo orabat,ut se aliquis ad mortem capessendam exemplo iuuaret:interdum segnitiem suam his uerbis increpabat uiuo deformiter,ac turpiter, οὐ πρέπει νέρωνι, οὐ πρέπει, νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἄγε ἔγειρε σεαυτόν. Iamq; equites appropinquabant,quibus præceptum erat,ut uiuū eum attraherent. Quod ut sensit,trepidanter effatus,

Appropinquare. Trepidāter.

ἵππων ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει.

Ferrum iugulo adegit iuuante Epaphrodito à libellis. Semianimisq; adhuc irrumpēti Centurioni,& penula ad uulnus apposita,in auxilium se uenisse simulanti,non aliud respondit,quàm sero,& hæc est fides. Atq; in ea uoce defecit,extantibus,rigentibusq; oculis usq; ad horrorem,formidinemq; uisentiū. Nihil prius, ac magis à comitibus exegerat, quàm ne potestas cuiq; capitis sui fieret: sed ut quoquo modo totus cremaretur.†Promisit hoc Seius Galbæ libertus nō multo ante uinculis exolutus,in quæ primo tumultu coniectus fuerat.

Quoquo modo. Als† permisitq;.

FVneratus est impensa ducentorum millium, stragulis albis auro intextis: quibus usus Cal. Ianuarij fuerat. Reliquias Aeglogæ,& Alexandria nutrices cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt:quod prospicitur è campo Martio impositum†colle hortorū. In eo monumēto soliū Porphyretici marmoris superstāti lunensi ara circūseptum est lapide Thasio.

50

Als†collo. Superstans.

STatura fuit penè iusta, corpore maculoso, & fœdo, sufflauo capillo, uultu pulchro magis,quàm uenusto, oculis cæsijs, & hebetioribus, ceruice obesa, uentre proiecto,gracillimis cruribus,ualetudine prospera. Nam qui luxuriæ immoderatissimæ esset,ter omnino p XIIII annos languit. Atq; ita,ut neq; uino, neq; consuetudine reliqua abstineret. Circa cultū,habitū q; adeo pudendus,ut comā semper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam ponè uerticem summiserit:ac plerunq; synthesim indutus,ligato circùm collū sudario,prodierit in publicum sine cinctu,& discalciatus.

51

Pone uerticē. Discalciat⁹.

LIberales disciplinas omnes ferè puer attigit. Sed à philosophia eum mater auertit,monens imperaturo contrariam esse:à cognitione ueterum oratorum Seneca præceptor,quo diutius in admiratione sui detineret. Itaq; ad poëticam pronus,carmina libenter,ac sine labore composuit:nec(ut quidā putant) aliena pro suis ædidit. Venêre in manus meas pugillares, libelliq; cum quibusdam notissimis uersibus ipsius chirographo scriptis, ut facile appareret non translatos,aut dictante aliquo exceptos:sed planè quasi à cogitante,atq; generante exaratos,ita multa,& deleta,& inducta,& superscripta inerant.

52

HAbuit & pingendi,fingendiq; maxime non mediocre studium,maxima autem popularitate efferebatur,omniū æmulus,qui quoquo modo animū uulgi mouerent. Exijt post scenicas coronas opinio,proximo lustro descensurū eum ad†olympia inter athletas. Nam luctabatur assidue:nec aliter certamina gymnica Græcia tota spectauerat, q̄ Brabeutarū more in stadio humi assidens,ac siqua paria longius recessissent,in mediū manibus suis protrahēs. Destinauerat etiā qui Apollinē cantu,Solem aurigando æquiparare æstimaretur,imitari

53

Exijt opinio pro emanauit in uulg⁹. Als† olympiam. Aequiparare,p æquare.

tur, imitari & Herculis facta. Præparatumq; leonem aiunt, quem uel claua, uel brachiorum nexibus in amphitheatri arena spectante populo nudus elideret.

54 SVb exitu quidem uitæ palàm uouerat, si sibi incolumis status permasisset, proditurum se parta uictoria ludis, etiam hydraulam, & choraulam, & utricularium, ac nouissimo die histrionem saltaturum, Vergilij Turnũ: & sunt, qui tradant Paridem histrionem occisum ob eo, quasi grauem aduersarium.

Sub exitu. Incolumis status. Vtricularius

55 ERat illi æternitatis, perpetuæq; famæ cupido, sed inconsulta. Ideóq; multis rebus, ac locis uetere appellatione detracta nouam induxit ex suo nomine. Mensem quoq; Aprilem Neroneum appellauit. Destinauerat & Romã Neropolim nuncupare.

56 REligionum usquequaq; contemptor præter unius deæ Syriæ. Hanc mox ita spreuit: ut urina contaminaret, alia superstitione captus, in qua sola pertinacissime hæsit. Siquidem †acũculam puellarem, cum quasi remedium insidiarum à plebeio quodam, & ignoto muneri accepisset: detecta confestim coniuratione pro summo numine, trinisq; in die sacrificijs colere pseuerauit: uolebatq; credi monitione eius futura prænoscere. Ante paucos quàm periret menses, attendit & extispicio, nec unquàm litauit.

als †imagunculam.

Trinis, pro ternis.

Attẽdit huic rei.

57 OBijt XXX & secundo ætatis anno, die quo quondam Octauiam interemerat. Tantumq; gaudiũ publice præbuit: ut plebs pileata tota urbe discurreret. Et tamen non defuerunt, qui per longum tempus uernis, æstiuisq; floribus tumulũ eius ornarẽt: ac modo imagines prætextatas in rostris proferrent: modo edicta quasi uiuẽtis, & breui magno inimicorũ malo reuersuri. Quinetiã Vologesus Parthorum rex missis ad senatum legatis de instauranda societate hoc etiã magnopere orauit, ut Neronis memoria coleretur. Deniq; cum post XX annos adolescente me extitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret: tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, ut uehementer adiutus, & uix redditus sit.

Pileata plebs.

C·SVETONII TRANQVIL·

SERGIVS GALBA.

1 PROGENIES CAESARVM IN NERONE DEfecit. Quod futurũ compluribus quidem signis, sed euidẽtissimis duobus apparuit. Liuiæ olim post Augusti statim nuptias Veiẽtanũ suũ reuisenti prætervolans aquila gallinã albam ramulũ lauri rostro tenentẽ: ita ut rapuerat, demisit in gremiũ: cũq; nutriri alitẽ, pangi ramulũ placuisset, tãta pullorũ soboles pуenit, ut hodie quoq; ea uilla ad gallinas uocet. Tale uero lauretũ, ut triũphaturi Cæsares inde laureas decerperẽt: fuitq; mos triũphãtibus, alias cõfestim eodẽ loco pãgere: & obseruatũ est sub cuiusq; obitũ, arborẽ ab ipso institutã, elãguisse. Ergo nouissimo Neronis anno

nis anno & sylua omnis exaruit radicitus:& quicquid ibi gallinarum erat, interijt:ac subinde tacta de cælo Cæsarum æde, capita omnibus statuis simul deciderunt. Augustiq́; [1] sceptrum è manibus excussum est.

Subinde, pro mox. Al. Aesteriam.

NEroni Galba successit nullo gradu cótingens Cæsarum domũ: sed haud dubie nobilissimus, magnáq́;, & uetere prosapia: ut qui statuarum titulis pronepotem se Q. Catuli Capitolini semper asscripserit. Imperator uero etiã stemma in atrio proposuerit: quo paternam originem ad Iouem, maternã ad Pasiphaen Minois uxorem referret. 2

IMagines, & elogia uniuersi generis exequi, longum est: familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpitiorum cognomen Galbæ tulit: cur, aut unde traxerit, ambigitur. Quidam putant quod oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum, illitis demum Galbano facibus succenderit. Alij quod in diuturna ualetudine galbeo, id est remedijs lana inuolutis assidue uteretur: nónulli quod præpinguis fuerit uisus, quem Galbam Galli uocant: uel cótra quod tam exilis q̃ sunt animalia, quæ in æsculis nascuntur, appellanturq́; Galbæ. Familiam illustrauit Sergius Galba consularis, temporũ suorum eloquentissimus, quem tradunt Hispaniam ex prætura obtinentem, $\overline{XXX}$ Lusitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriatini belli causam extitisse. Eius nepos ob repulsam consulatus infensus Iulio Cæsari, cuius legatus in Gallia fuerat, cóspirauit cum Cassio & Bruto, ꝑpter quod Pedia lege damnatus est. Ab hoc sunt Imperatoris Galbæ auus, & pater. Auus clarior studijs, q̃ dignitate. Non enim egressus præturæ gradum multiplicem, nec incuriosam historiam ædidit. Pater consulatu functus, q̃ breui corpore, atq; etiam gibber, modicæq; in dicendo facultatis causas industriæ actitauit. Vxores habuit Mumiam Achaicam neptem Catuli, pronepteḿq; L. Mummij, qui Corinthum excidit: Item Liuiam Ocellinã ditem admodum, & pulchram. A qua tamen nobilitatis causa appetitus ultro existimatur, & aliquanto enixius: postq̃ subinde instanti uitium corporis secretò posita ueste detexit, ne quasi ignaram fallere uideretur. Ex Achaica liberos Caium, & Sergium procreauit. Quorum maior Caius attritis facultatibus urbe cessit: prohibitusq́; à Tiberio sortiri anno suo proconsulatũ, uoluntaria morte obijt. 3

Propter quod.

SErgius Galba imperator, M. Valerio Messala, Cn. Lentulo COSS. natus est. $\overline{IX}$ Calen. Ianuarij, in uilla colli supposita, propè Terracinam sinistrorsum Fundos petentibus. Adoptatus à nouerca sua Liuia nomẽ, & Ocellare cognomẽ assumpsit, mutato prænomine. Nam [1] Luciũ mox pro Sergio usq; ad tẽpus imperij usurpauit. Constat Augustũ puero adhuc salutãte se inter æquales apprehensa buccula dixisse, καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παράξῃ ξομ. Sed & Tiberius, cum comperisset eum imperaturum, uerum in senecta, uiuat sanè ait, quãdo id ad nos nihil pertinet. Auo quoq; eius fulgur procuranti, cum exta de manibus aquila rapuisset: & in frugiferam quercum contulisset, summũ, sed serum imperium portendi familiæ, respósum est. Et ille irridens sanè, inquit, cum mula pepererit. Nihil æque postea Galbam tentantem res nouas confirmauit, q̃ mulæ partus, cæterisq́; ut obscœnum ostentum abhorrentibus, solus pro lætissimo 4

Al. Liuium

Abhorrent ostentũ, pro exhorret.

tiſſimo accepit, memor ſacrificij, dictiq́; aui. Sumpta uirili toga, ſomniauit fortunam dicentem ſtare ſe ante fores defeſſam, & niſi ocyus reciperetur, cuicunq; obuio prædæ futurã. Vtq; euigilauit, aperto atrio, ſimulacrum æneum deæ cubitali maius iuxta limen inuenit: idq; gremio ſuo Thuſculum ubi æſtiuare cõſueuerat, auexit: & in parte ædium conſecratum, menſtruis deinceps ſupplicationibus, & peruigilio anniuerſario coluit. Quanquàm ætate nõ dum conſtanti, ueterem ciuitatis, exoletumq; morem, ac tantum in domo ſua hærentem obſtinatiſſime retinuit: ut liberti, ſeruiq; bis die frequentes adeſſent: ac mane ſaluere, ueſperi ualere ſibi ſinguli dicerent.

Aeſtiuare,

5 INter liberales diſciplinas attendit & iuri: dedit & matrimonio operam. Verum amiſſa uxore Lepida, duobuſq; ex ea filijs, remanſit in cœlibatu, neque ſolicitari ulla conditione amplius potuit, ne Agrippinæ quidem uiduatæ morte Domitij, quæ maritum quoq; adhuc nec dum cœlibem Galbam, adeo omnibus ſolicitauerat modis: ut inter †cõuentum matronarum correpta iurgio, atq; etiam manu pulſata ſit à matre Lepida. Obſeruauit ante omnes Liuiam Auguſtam: cuius & uiuæ gratia plurimum ualuit, & mortuæ teſtamento penè ditatus eſt. H-S nanq; quingenties cum præcipuum inter legatarios habuiſſet, quia uero notata, non perſcripta erat ſumma: hærede Tiberio legatum ad quinquaginta reuocante, ne hæc quidem accepit.

Viduata

Attendit iuri, pro ſtuduit. Cœlibat⁹ & poſt ductã. uxorem.

Als † in conuentu.

6 HOnoribus ante legitimum tempus initis, prætor cõmiſſione ludorũ Floralium, nouum ſpectaculi genus, elephantos funambulos ædidit. Exinde prouinciæ Aquitaniæ anno ferè præfuit. Mox conſulatum per ſex menſes ordinarium geſſit. Euenitque, ut in eo ipſe L. Domitio patri Neronis, ipſi Syluius Otho pater Othonis ſuccederet, uelut præſagium inſequentis caſus, quo medius inter utriuſq; filios extitit imperator. À Caio Cæſare ludis ſubſtitutus, poſtridie quàm ad legiones uenit, ſolenni forte ſpectaculo plaudentes inhibuit, data teſſera, ut manus penulis continerent: ſtatim per caſtra iactatum eſt,

Diſce miles militare, Galba eſt non Getulicus.

Pari ſeueritate interdixit cõmeatus peti. Veteranum, ac tyronem militem opere aſſiduo corroborauit: maturèq; barbaris, qui iam in Galliam uſq; proruperant, coercitis, præſenti quoq; Caio talem & ſe, & exercitum approbauit: ut inter innumeras, contractaſq; ex omnibus prouincijs copias, neq; teſtimonium, neq; præmia ampliora ulli perciperent. Ipſe maxime inſignis, quod campeſtrẽ decurſionem ſcuto moderatus, etiã ad eſſedum imperatoris per XX paſſuum millia cucurrit.

Trochaicus tetrameter.

Interdixit peti, ꝓ uetuit.

Corroborare, ꝓ durare & robuſtũ reddere.

Approbat ſe illi talẽ, pro ꝓ præſtat.

7 CAede Caij nuntiata, multis ad occaſionem ſtimulãtibus, quietem prætulit. Per hoc gratiſſimus Claudio: receptuſq; in cohortem amicorum, tantæ dignationis eſt habitus, ut cum ſubita ei ualetudo, nec adeo grauis incidiſſet, dilatus ſit expeditionis Britannicæ dies. Africam † proconſule biẽnio obtinuit, extra ſortem electus ad ordinandã prouinciam, & inteſtina diſſenſione, & Barbarorum tumultu inquietam. Ordinauitq; magna ſeueritatis, ac iuſticiæ cura, etiam in paruulis rebus. Militi, qui per expeditionem annona arctiſſima reſi-

Als † procõſul.

m duum

duum cibariorum tritici modium, centum denariis uendidisse arguebatur: uetuit simulatque indigere cibo cœpisset, à quoquàm opem ferri: & is fame extabuit. At in iure dicendo cum de proprietate iumenti quereretur, leuibus utrinque argumentis, & testibus, ideóque difficili coniectura ueritatis, ita decreuit: ut ad lacum, ubi adaquari solebat, duceretur capite inuoluto: atque ibidem reuelato eius esset, ad quem sponte se à potu recepisset.

8 OB res, & tunc in Africa, & olim in Germania gestas, ornamenta triumphalia accepit: & sacerdotiũ triplex, inter XV uiros, sodalesque Titios, itẽ Augustales cooptatus, atque ex eo tempore propè ad Neronis medium principatũ in secessu plurimum uixit, ne ad gestãdum quidem unquàm iter ingressus, quam ut secum uehiculo proximo decies HS in auro efferret: donec in oppido Fundis moranti Hispania Taraconensis oblata est. Acciditque, ut cum prouinciam ingressus sacrificaret intra ædem publicam, puero è ministris acerram tenenti, capillus repente toto capite canesceret. Nec defuerunt qui interpretarentur, significari rerum mutationem, successurumque iuueni senem, hoc est ipsum Neroni. Nec multo post in Cantabriæ lacum fulmen decidit: repertæque sunt duodecim secures, haud ambiguum summi imperii signum.

Plurimũ uixit, pro plerunque, ἐπὶ τὸ πλεῖσον.

Quam ut, pro aliter quàm ut.

9 PEr octo annos uarie, & inæquabiliter prouinciam rexit. Primo acer & uehemens, & in coercendis quidem delictis uel immodicus. Nam & numulario non ex fide uersanti pecunias, manus amputauit, mensæque eius affixit. Et tutorem, quod pupillũ, cui substitutus hæres erat, ueneno necasset: cruce affecit. Implorantique leges, & ciuem Romanum se testificanti, quasi solatio, & honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multóque præter cæteras altiorem, & dealbatam statui crucem iussit. Paulatim in desidiam, segnitiemque cõuersus est, nequid materiæ præberet Neroni, & ut dicere solebat, quod nemo rationem otii sui reddere cogeretur. Carthagine noua conuẽtum agens, tumultuari Gallias comperit. Legato Aquitaniæ auxilia implorãte, superuenerunt & Vindicis literæ, hortantis, ut humano generi assertorem, ducemque se accommodaret. Nec diu cunctatus, conditionem partim metu, partim spe recepit. Nam & mandata Neronis de nece sua ad procuratores clàm missa deprehenderat: & confirmabatur cum secundissimis auspiciis, & ominibus, tum uirginis honestæ uaticinatione, tanto magis, quod eadẽ illa carmina sacerdos Iouis Cluniæ ex penetrali somnio monitus eruerat, ante ducẽtos annos similiter à fatidica puella pronuntiata. Quorum carminum sententia erat. Oriturum quandoque ex Hispania principem, dominumque rerum.

Versanti pecunias, pro tractanti.

Testificari, pro testari.

Dealbata.

Tumultuari

10 IGitur cum quasi manumissioni uacaturus conscendisset tribunal, propositis ante se damnatorum, occisorumque à Nerone quàmplurimis imaginibus: & astanti nobili puero, quem exulantem ex proxima Baleari insula ob id ipsum acciuerat: deplorauit temporum statum. Consalutatusque imperator, legatum se senatus ac populi Ro. professus est. Deinde iustitio indicto, è plebe quidẽ prouinciæ legiones, & auxilia conscripsit super exercitum ueterẽ legionis unius, duarumque alarum, & cohortium trium. At è primoribus prudẽtia, atque ætate præstantibus

Ante se, pro coram se.

stantibus, uelut instar senatus, ad quos de maiore re, quoties opus esset, referretur, instituit. Delegit & equestris ordinis iuuenes, qui manente anulorum aureorum usu, euocati appellarentur: excubiasq; circa cubiculum suum uice militũ agerent. Etiam per prouincias edicta dimisit, autor singulis, uniuersisq; conspirãdi, simul & ut qua posset quisq; opera communem causam iuuarent. Per idẽ ferè tempus in munitione oppidi, quod sedẽ bello delegerat: repertus est anulus opere antiquo, scalptura gẽmæ uictoriã cum tropheo exprimente. Ac subinde Alexãdrina nauis detorsa appulit armis onusta, sine gubernatore, sine nauta, ac uectore ullo: ut nemini dubium esset iustum, piumq;, & fauentibus dijs bellum suscipi. Cum repente ex inopinato propè cuncta turbata sunt: alarum altera castris appropinquantem, pœnitentia mutati sacramenti destituere conata est, ægréq; retenta in officio: & serui, quos à liberto Neronis ad fraudem præparatos muneri acceperat: per angiportum in balnea transeuntem penè interemerunt, nisi cohortantibus inuicem, ne occasionem omitterent: interrogatisq; de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu confessio esset.

Euocati.

Per idẽ tempus, pro sub idem.

Detorsa, depulsa.

Als † decursu.

Cohortati inuicem, p seinuicem.

11 ACcessit ad tanta discrimina mors Vindicis, qua maxime cõsternatus, destitutóq; similis, non multum abfuit, quin uitæ renuntiaret. Sed superuenientibus ab urbe nuntijs, ut occisum Neronẽ, cunctósq; in uerba sua iurasse cognouit: deposita legati, suscepit Cæsaris appellationẽ. Iterq; ingressus est paludatus, ac depẽdẽte à ceruicibus pugione ante pectus: nec prius usũ togæ recuperauit, q̃ oppressis, qui nouas res moliebant, præfecto prætoris Nymphidio Sabino Romæ: in Germania Fonteio Capitone, in Africa Clodio Macro legatis.

Destitutus absolute, p desperans.

Vitæ renũtiare.

12 PRæcesserat de eo fama sæuitiæ simulatq; auaritiæ, quod ciuitates Hispaniarum, Galliarumq;, quæ cunctantius sibi accesserant, grauioribus tributis, quasdã etiam murorũ destructione punisset: & præpositos, procuratorésq; supplicio capitis affecisset cũ coniugibus, ac liberis: quodq; ablatã à Taraconẽsibus è uetere templo Iouis coronã aureã librarum $\overline{XV}$ conflasset: ac tres uncias, quæ ponderi deerant, iussisset exigi. Ea fama & confirmata, & aucta est ut primum urbem introijt. Nam cum classiarios, quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat, redire ad pristinum statum cogeret: recusantes, atq; insuper Aquilam, & signa pertinacius flagitantes, nõ modo immisso equite disiecit: sed decimauit etiam. Item Germanorum cohortẽ à Cæsaribus olim ad custodiã corporis institutã, multisq; experimentis fidelissimam dissoluit: ac sine ullo cõmodo remisit in patriam, quasi Cn. Dolabellæ, iuxta cuius hortos tendebat, proniorẽ. Illa quoq; uere ne an falso per ludibrium iactabãtur, apposita lautiore cœna ingemuisse eũ. Et ordinario quidẽ dispẽsatori breuiariũ rationũ offerẽti, parapsidẽ leguminis pro sedulitate, ac diligentia porrexisse. Cano autẽ Choraulæ, mire placenti, denarios quinq; donasse, prolatos manu sua è peculiaribus loculis suis.

Classiarij.

Pronior Dolabellæ.

Parapsis leguminis.

Dispensator ordinarius.

13 QVare aduentus eius non perinde gratus fuit: idq; proximo spectaculo apparuit. siquidem Attellanis notissimum canticum exorsus, † Venitio simus à uilla, cuncti simul spectatores, consentiente uoce reliquam partem retulerunt: ac sæpius uersu repetito egerunt.

Als † Venidtione.

14 Maiore adeo & fauore, & autoritate adeptus est, quàm gessit imperiũ: quã quàm multa documenta egregij principis daret: sed nequaquam tam grata erant, quàm inuisa, quæ secus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos unà & intra palatium habitantes, nec unquam nõ adhærentes, pædagogos uulgo uocabãt. Hi erãt T. Iunius legatus eius in Hispania cupiditatis immẽsæ, Cornelius Laco ex assessore præfectus prætorij, arrogantia, socordiáque intolerabilis: libertus Icelus pauloante anulis aureis, & Martiani cognomine ornatus, ac iã sũmæ equestris gradus candidatus. His diuerso uitiorum genere grassantibus, adeo se abutendum permisit & tradidit, ut uix sibi ipsi constaret: modo acerbior, parciorque: modo remissior, ac negligentior, quàm conueniret principi electo, atque illius ætatis. Quosdam claros ex utroque ordine uiros suspitione minima, inauditos condemnauit. Ciuitatem Romanam raro dedit. Iura trium liberorum uix uni, atque alteri, ac ne his quidem, nisi ad certum, præfinitumque tempus. Iudicibus sextam decuriam adijci precantibus, non modo negauit: sed etiam cõcessum à Claudio beneficium, ne hyeme, initióque anni ad iudicandum euocarentur, eripuit.

Abutẽdũ se permisit.

Inauditos, pro indicta causa.

15 Existimabatur etiam senatoria, & equestria officia biennij spatio determinaturus, nec daturus nisi inuitis ac recusantibus. Liberalitates Neronis nõ plus decimis concessis per quinquaginta equites Ro. ea conditione reuocandas curauit: exigendasque, ut & siquid Scenici, aut Xystici donatum olim uendidissent, auferretur emptoribus: quando illi absumpto pretio soluere nequirent. At contra nihil non per comites, atque libertos pretio addici, aut donari gratia passus est, uectigalia, immunitates, pœnas innocentum, impunitatem noxiorum. Quin etiam populo Ro. deposcente supplicium Haloti, & Tigillini, solos ex omnibus Neronis emissarijs, uel maleficentissimos incolumes præstitit. Atque insuper Halotum procuratione amplissima ornauit. Pro Tigillino etiam sæuitiæ populum edicto increpuit.

Determinare, pro terminare.

16 Per hæc propè uniuersis ordinibus offensus, uel præcipua flagrauit inuidia apud milites. Nam cum in uerba eius absentis iurantibus donatiuum grandius solito præpositi pronuntiassent, neque rẽ ratam habuit: & subinde iactauit, se legere militem, non emere consuesse. Atque eo quidem nomine om̃es, qui ubique erant, exacerbauit.† Cæterum prætorianos etiã metu, & indignitate cõmouit, remouens subinde plerosque† ut suspectos, & Nimphidij socios. Sed maxime fremebat superioris Germaniæ exercitus fraudari se præmijs nauatæ aduersus Gallos, & Vindicem operæ. Ergo primi obsequium rumpere ausi Calen. Ianuarij adigi sacramento nisi in nomẽ senatus recusarunt: statimque legationẽ ad prætorianos cum mandatis destinauerunt, displicere imperatorem in Hispania factum. Eligerent ipsi, quem cuncti exercitus comprobarent.

Donatiuũ.

Exacerbare.

Fremebat fraudari.

Destinare, pro mittere.

Als † Cætum.

Als † ins suspectos.

17 Quod ut nuntiatum est, despectui esse nõ tam senectam suam, quàm orbitatẽ ratus, Pisonem Frugi Licinianum nobilem, egregiumque iuuenem, ac sibi olim probatissimum, testamentóque semper in bona, & nomen adscitum, repente è media salutantium turba apprehendit: filiumque appellans, perduxit in

castra, ac pro concione adoptauit. ne tunc quidẽ donatiui ulla mentione facta. Quo faciliorem occasionem M. Siluio Othoni præbuit perficiendi conata, intra sextum adoptionis diem.

Conata, passiue.

18 MAgna & assidua monstra iam inde à principio exitũ ei, qualis euenit, portenderant: cum per omne iter dextra, sinistráq; oppidatim uictimæ cæderentur: Taurus securis ictu cõsternatus, rupto uinculo, essedum eius inuasit: elatisq; pedibus totum cruore perfudit: ac descendẽtem spiculator impulsu turbæ lancea propè uulnerauit. Vrbem quoq;, & deinde palatium ingressum, excepit †terra tremore, & assimilis quidã mugitui sonus. Secuta sunt aliquanto maiora, & tristiora. Monile margaritis, gemmisq; consertum ad ornandum fortunã suam Thusculanam, ex omni gaza secreuerat. Id repẽte quasi augustiore dignius loco capitolinæ Veneri dedicauit: ac proxima nocte somniauit speciem fortunæ querentis fraudatã se dono destinato, minantisq; erepturam & ipsam quæ dedisset. Cumq; exterritus luce prima ad expiãdum somnium, præmissis qui rẽ diuinã appararẽt, Thusculum excucurrisset: nihil inuenit præter tepidam in ara fauillam: atratumq; iuxta senem in catino uitreo thus tenẽtem, & in calice fictili merum. Obseruatum etiam est Calen. Ianuarijs, sacrificanti coronam de capite excidisse. Auspicanti pullos euolasse: adoptionis die, neq; milites allocuturo castrensem sellam de more positam pro tribunali oblitis ministris, & in senatu curulem peruerse collocatam.

Al. † terræ tremor.

19 PRius uero, quàm occideretur, sacrificãtẽ mane aruspex identidem monuit, caueret periculum: non longe percussores abesse. Haud multo post cognoscit teneri castra ab Othone, ac plerisq;, ut eodem quàmprimum pergeret suadentibus, posse enim autoritate & præsentia præualere, nihil amplius, quàm cõtinere se statuit, & legionariorum firmare præsidijs, qui multifariam, diuerséq; tendebant. Loricam tamen induit linteam, quanquàm haud dissimulans parum aduersus tot mucrones profuturam. Sed extractus rumoribus falsis, quos conspirati, ut eum in publicum elicerent, de industria dissiparant: paucis temere affirmantibus, transactum negotium, oppressos qui tumultuarentur, aduenire frequentes, cæteros gratulabundos, & in omne obsequium paratos: his ut occurreret, prodijt tanta fiducia, ut militi cuidam occisum à se Othonem glorianti, quo autore responderit. Atque in forum usque processit. Ibi equites, quibus mandata cædes erat: cum per publicum dimota paganorum turba equos adegissent: uiso procul eo, parumper restiterunt: deinde rursum incitati, desertum à suis, contrucidarunt.

Nihil amplius q̃. p tãtũ.
Multifariã.
Lorica lintea.
Cõspirati, sicut iurati.

20 SVnt qui tradant ad primum tumultum proclamasse eum, quid agitis commilitones? Ego uester sum, & uos mei. Donatiuum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse ultro iugulum, & ut hoc agerẽt ac ferirent, quãdo ita uideretur, hortatum. Illud mirum admodũ fuerit, neq; præsentium quenquàm opem imperatori ferre conatum, & omnes qui accerserentur, spreuisse nuntium, excepta Germanicorum uexillatione. Hi ob recens meritum, quod se ægros, & inualidos magnopere fouisset, in auxiliũ aduolauere: sed serius itine-

Retardare.

re deuio per ignorãtiam locorum retardati. Iugulatus est ad lacum Curtij, ac relictus, ita uti erat, donec gregarius miles à frumẽtatione rediens, abiecto onere caput ei amputauit. Et quoniam capillo præ caluitio arripere nõ poterat, in gremium abdidit. Mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis, calonibusq; donauit: qui hasta suffixum, nõ sine ludibrio circum castra portarunt, acclamãtes identidem, Galba cupide fruaris ætate tua. Maxime irritati ad talem iocorum petulantiam, quod ante paucos dies exierat in uulgus, laudanti cuidã formam suam, ut adhuc floridam & uegetam, respondisse eum,

Exierat in uulgus.

ἔτι μοὶ μένος ἔμπεδόν ἐστιν.

Ab his Patrobij Neroniani libertus, centum aureis redemptum, eo loco ubi iussu Galbæ animaduersum in patronum fuerat, abiecit. Serò tandem dispensator Argius, & hoc & cæterum trũcum in priuatis eius hortis Aureliæ uiæ sepulturæ† dedit.

Cæterũ trũcũ, pro reliquum. — Als† tradidit.

21 STatura iusta fuit, capite† caluo, oculis cæruleis, adunco naso, manibus, pedibusq; articulari morbo distortissimis: ut neq; calceum perpeti, neq; libellos euoluere, aut tenere omnino ualeret. Excreuerat etiam in dexteriore latere eius caro: †præpendebatq; adeo, ut ægre fascia substringeretur.

Als† præcaluo. — Substringeretur fascia. — Als† prępẽdebat.

22 CIbi plurimi traditur: quem tempore hyberno etiam ante lucem capere cõsueuerat. Inter cœnam uero †usq; ad abundantem, ut congestas super manus reliquias circunferri iuberet: spargiq; ad pedes stantibus. Libidinis in mares pronior, & eos nõ nisi præduros, exoletosq;. Ferebãt in Hispania C. Icelũ è ueteribus cõcubinis, de Neronis exitu nuntiantẽ, nõ modo arctissimis osculis palàm exceptum ab eo, sed ut sine mora uelleretur oratum, atq; seductum.

Als †usq; eo abundanti.

23 PErijt tertio & septuagesimo ætatis anno, imperij mense septimo. Senatus ut primum licitum fuit, statuam ei decreuerat rostratæ columnæ superstantem in parte fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus aboleuit, percussores sibi ex Hispania in Iudæam summisisse opinatus.

Superstat columnæ.

C. SVETONII TRANQVILLI OTHO SILVIVS.

1 MAiores Othonis sunt orti oppido Ferẽtino, familia uetere & honorata, atque ex principibus Hetruriæ. Auus M. Siluius Otho, patre equite Ro. matre humili, incertũ an ingenua: per gratiã Liuiæ Augustæ, in cuius domo creuerat, senator est factus: nec præturæ gradũ excessit. Pater L. Otho materno genere præclaro, multarũ & magnarũ propinquitatũ tam charus, tamq; nõ absimilis facie Tiberio principi fuit: ut pleriq; procreatũ ex eo crederent. Vrbanos honores, proconsulatũ Africæ, & extra ordinaria imperia, seuerissime administrauit. Ausus etiã est in Illyrico milites quosdã, quod motu Camilli ex pœnitentia præpositos

Honorata, ꝓ honesta. — Creuerat, ηὔξανε. — Ex pœnitentia.

præpositos suos quasi defectionis aduersus Claudium autores occiderant, capite punire: & quidē ante principia se coràm: quàmuis ob id ipsum promotos in ampliorem gradum à Claudio sciret. Quo facto, sicut gloriam auxit: ita gratiā minuit: quam tamē mature recuperauit detecta equitis Ro. fraude, quem prodētibus seruis necem Claudio parare compererat. Nanq; & senatus honore rarissimo, statua in palatio posita prosecutus est eum: & Claudius allectum inter patricios collaudans amplissimis uerbis, hæc quoq; adiecit. Vir, quo meliores liberos habere ne opto quidem. Ex Albia Terentia splendidissima fœmina duos tulit filios L. Titianum, & minorem Marcum cognomine. Tulit & filiam, quam nondum nubilem Druso Germanici filio despondit.

2 OTho imperator IIII Calen. Maij natus est, Camillo Aruntio, Domitio Aenobardo COSS. À prima adolescētia prodigus ac procax, adeo ut sæpe flagris obiurgaretur à patre. Ferebatur & uagari noctibus solitus: atq; inualidum quenq; obuiorum uel potulentum corripere: ac distento sago impositū in sublime iactare. Post patris deinde mortem libertinam Aulicam gratiosam, quo efficacius coleret, etiam diligere simulauit: quàmuis anum, ac penè decrepitam. Per hanc insinuatus Neroni, facile summum inter amicos locum tenuit cōgruentia morum: ut uero quidam tradunt, & consuetudine mutui stupri. Ac tātum potētia ualuit, ut damnatum Repetundis consularem uirum, ingens præmium pactus, prius quàm planè restitutionem ei impetrasset: non dubitaret in senatum ad agendas gratias introducere.

Gratiosa, ꝑ grata.

Cōgruētia, pro similitudine.

3 OMnium autem consiliorum, secretorumq; particeps, die, quem Nero necandæ matri destinauerat: ad auertendas suspitiones cœnam utrique exquisitissimæ comitatis dedit. Item Poppæam Sabinam tunc adhuc amicam eius abductam marito, demandatamq; interim sibi nuptiarum specie recepit. Nec† corripuisse cōtentus, adeo dilexit, ut ne riualem quidem Neronem æquo tulerit animo. Creditur certe non modo missos ad †arcessendam non recepisse: sed ipsum etiam exclusisse quondam pro foribus astātem, miscentemq; frustra minas & preces, ac depositum reposcentem. Quare diducto matrimonio, se positus est per causam legationis in Lusitaniam: & satis uisum, ne pœna acrior mimum omnem diuulgaret: qui tamen sic quoq; hoc disticho enotuit,

Cœna cōmis.

Als † corrupisse.

Als † accersendā.

Per causam, ꝑ prætextu.

Diuulgare.

Enotuit, sicut innotuit.

Cur Otho mentito sit quæritis exul honore:
Vxoris mœchus cœperat esse suæ.

Prouinciam administrauit quæstorius per decem annos, moderatione atq; abstinentia singulari.

4 VT tandem occasio ultionis data est, conatibus Galbæ primus accessit: eodemq; momento & ipse spem imperij cœpit: magnam quidem, & ex conditione temporum, sed aliquanto maiorem ex affirmatione Seleuci mathematici: qui cū eū olim superstitē Neroni fore spopōdisset: tūc ultro inopinatus aduenerat, imperaturū quoq; breui repromittens. Nullo igit̃ officij, aut ambitionis in quēq; genere omisso, quoties cœna principē acciperet, aureos excubāti cohorti uiritim diuidebat: nec eo minus aliū alia uia militū demerebat̃. Cuidā etiā

Repromissio.

Nec eo minus ꝑ nihilo setius.

de parte finium cum uicino litiganti, adhibitus arbiter, totum agrum redemit emancipauitq́; ut iam uix ullus esset, qui nõ & sentiret & prædicaret solum successionis imperij dignum.

SPerauerat autẽ fore, ut adoptaretur à Galba, idq́; in dies expectabat. Sed postq́; Pisone prælato spe decidit: ad uim conuersus est, instigãte super animi dolorem etiã magnitudine æris alieni. Neq; eñ dissimulabat nisi principẽ se stare non posse: nihilq́; referre ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet. Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione $\overline{X}$ sestertiũ expresserat. Hoc subsidium tanti cœpti fuit: ac primo quinq; spiculatoribus cõmissa est res: deinde $\overline{X}$ alijs, quos singuli binos produxerant, omnibus dena sestertia repræsentata, & quinquagena promissa. Per hos solicitati reliqui, nec adeo multi haud dubia fiducia in ipso negotio pluribus affuturis. 5

Stare, ꝓ subsistere. Cadere ab hoste. Dispensatio.

T†Vlerat animus post adoptionẽ statim castra occupare: cœnãtemq́; in palatio Galbã aggredi. Sed obstitit respectus cohortis: quæ tunc excubabat, ne oneraret̃ inuidia: quod eiusdẽ statiõe & Caius fuerat occisus, & desertus Nero. Mediũ quoq; tẽpus religio, & Seleucus exemit. Ergo destinata die, præmonitis conscijs, ut se in foro sub æde Saturni ad miliariũ aureum opperirent̃: mane Galbam salutauit: utq́; consueuerat, osculo exceptus etiam sacrificanti interfuit, audiuitq́; prædicta aruspicis. Deinde liberto adesse architectos nuntiãte, quod signum conuenerat, quasi uenalem domum inspecturus abscessit. Proripuitq́; se postica parte palatij ad constitutum. Alij febrem simulasse aiunt, eamq́; excusationem pròximis mandasse, si quæreretur. Tunc abditus properè muliebri sella in castra contendit: ac deficientibus lecticarijs, cum descendisset, cursumq́; cœpisset, laxato calceo restitit: donec omissa mora succollatus, & à præsente comitatu IMPERAT. consalutatus, inter faustas acclamationes, strictosq́; gladios ad principia deuenit, obuio quoq; non aliter, ac si conscius & particeps foret, adhærente. Ibi missis, qui Galbam, & Pisonem trucidarent: ad conciliãdos pollicitationibus militum animos, nihil magis pro concione testatus est, quàm id demum se habiturum, quod sibi illi reliquissent. 6

Tulerat animus, ꝓ libuit. Als † Erat. Prædicta aruspicis. Postica pars. Proximis, τοῖς πλησίον. Lecticarij. Laxatus calceus. Succollatus, collo supposito sublatus. Principia in castris.

DEinde uergente iam die ingressus senatum, positáq; breui ratione, quasi raptus de publico, & suscipere imperium ui coactus, gesturusq́; communi omniũ arbitrio, palatiũ petit. Ac super cæteras gratulantiũ, adulantiumq́; blanditias, ab infima plebe appellatus Nero, nullum indicium recusantis dedit: imo ut quidã tradiderunt, etiã diplomatibus, primisq́; epistolis suis ad quosdã prouinciarũ præsides, Neronis cognomen adiecit. Certe & imagines, statuasq́; eius reponi passus est: & procuratores atq; libertos ad eadem officia reuocauit. Nec quicq́; prius pro potestate subscripsit, quàm quingenties H-S ad peragendã auream domum. Dicitur ea nocte per quietẽ pauefactus, gemitus maximos edidisse: repertusq́; à cõcursantibus, humi ante lectum iacens, per omnia piaculorũ genera manes Galbæ, à quo deturbari, expelliq́; se uiderat, propitiare tentasse. Postridie quoq; in augurãdo tẽpestate orta grauiter prolapsũ, identidẽ obmurmurasse. τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς. 7

Vergẽte die, ꝓ inclinato. Propitiare manes, pro placare.

Sub

8 SVb idẽ uero tempus,† Germaniciani exercitus in Vitellij uerba iurauerant. Quod ut comperit autor senatui fuit mittendæ legationis,quæ doceret, electum iam principem,quietem & concordiam suaderet:& tamen per internuntios ac literas,consortẽ imperij,generumq́ꝫ se Vitellio obtulit. Verum haud dubio bello iam ducibus & copijs,quas Vitellius præmiserat, appropinquãtibus, animum,fidemq́ꝫ prætorianorum erga se penè internitione amplissimi ordinis expertus est:& placuerat per classiarios arma transferri, remittiq́ꝫ nauibus. Ea cum in castris sub noctem promerentur: insidias quidam suspicati, tumultum excitauerunt:ac repente omnes, nullo certo duce,in palatium cucurrerunt,cædẽ senatus flagitantes,repulsisq́ꝫ Tribunorum,qui inhibere tentabãt,nonnullis & occisis:sicut erant cruenti,ubi nam imperator esset requirentes,† perruperũt in triclinium usq́ꝫ, nec nisi uiso destiterunt. Expeditionem autem impigre, atq́ꝫ etiã præpropere inchoauit, nulla ne religionum quidem cura:sed & motis necdum conditis ancylibus,quod antiquitus infaustũ haberetur,& die,quo cultores deũm matris lamẽtari,& plangere incipiunt. Præterea aduersissimis auspicijs. Nã & uictimas Diti patri cæsas litauit: cũ tali sacrificio contraria exta potiora sint. Et primo egressu inundationibus Tyberis retardatus,ad uicesimum etiã lapidẽ ruina ædificiorum præclusam uiam offendit.

Als † Germanici.

Internuntijs.

Als † proruperunt.

Litare uictimas.

Retardatus.

9 SImili temeritate,quàmuis dubium nemini esset, quin trahi bellum oporteret:quãdo & fame, & angustijs locorũ urgeretur hostis: quàm primũ tamẽ decertare statuit: siue impatiens longioris solicitudinis, sperans q́ꝫ ante Vitellij aduentum profligari plurimum posse: siue impar militum ardori,pugnam deposcentium. Nec illi pugnæ affuit,substititq́ue Bryxelli. Et tribus quidem,uerum mediocribus prælijs apud Alpes, circáq́ꝫ Placentiam,& ad Castoris, quod loco nomen est, uicit:nouissimo, maximóq́ꝫ apud Bebriacum fraude superatus est, cum spe colloquij facta quasi ad conditionem pacis militibus eductis ex improuiso,atq́ꝫ in ipsa† consalutatione dimicandum fuisset:ac statim moriendi impetum cœpit:ut multi, nec frustra opinantur, magis pudore, ne tanto rerum,hominumq́ꝫ periculo dominationem sibi asserere perseueraret, quàm desperatione ulla,aut diffidentia copiarum. Quippe residuis, integrisque etiam nunc,quas secum ad secundos casus detinuerat,& superuenientibus alijs è Dalmatia,Pannoniáq́ꝫ,& Mœsia,ne uictis quidem adeo afflictis, ut non in ultionem ignominiæ quiduis discriminis ultro & uel solæ subirent.

Als † consul tatione.

10 INterfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus,Augusti Clauius. Is mox referre crebro solebat,Othonem etiam priuatum usqueadeo detestatum ciuilia bella, ut memorãte quodam inter epulas de Cassij,Brutiq́ꝫ exitu,cohorruerit:nec concursurum cum Galba fuisse,nisi confideret sine bello rem transigi posse. Tunc ad despiciendam uitã exemplo manipularis militis concitatum,qui cũ cladem exercitus nuntiaret:nec cuiq́ꝫ fidẽ faceret:ac nunc mendacij,nunc timoris quasi fugisset ex acie argueretur: gladio ante pedes eius incubuerit:hoc uiso proclamasse eum aiebat,nõ amplius se in periculum tales,tamq́ꝫ benemeritos coniecturum. Fratrem igitur, fratrisq́ꝫ filium, & singulos

& ſingulos amicorū cohortatus, ut ſibi quiſq; pro facultate cōſuleret, ab amplexu & oſculo ſuo, dimiſit om̄es: ſecretóq; captato, binos codicillos exarauit ad ſororē conſolatorios. Sed & ad Meſſalinā Neronis, quā matrimonio deſtinauerat, cōmēdans reliquias ſuas & memoriā. Quicquid deinde epiſtolarū erat, ne cui periculo, aut noxæ apud uictorem forent, concremauit. Diuiſit & pecunias domeſticis ex copia præſenti.

Al's † captabant.

11 ATq; ita paratus, intētuſq; iam morti, tumultu inter moras exorto, ut eos, qui diſcedere, & abire †cœptabant: corripi quaſi deſertores, detinerióq; ſenſit, adijciamus, inquit, uitæ & hanc noctem. Iís ipſis, totidemq; uerbis, uetuitq; uim cuiq; fieri: & in ſerum uſq; patente cubiculo ſiquis adire uellet, poteſtatē ſui præbuit. Poſt hæc ſedata ſiti gelidæ aquæ potiōe, arripuit duos pugiones, & explorata utriuſq; acie, cum alterū puluino ſubdidiſſet, foribus adapertis arctiſſimo ſomno quieuit. Et circa lucē demum expergefactus, uno ſe traiecit ictu infra læuā papillam. Interrumpentibuſq; ad primum gemitū, modo celans, modo detegens plagā, exanimatus eſt: & celeriter apud Veliternā (ita præceperat) funeratus trigeſimo & octauo ætatis anno, & nonageſimo & quinto imperij die.

In ſerū uſq.

12 TAnto Othonis animo nequaquàm corpus, aut habitus competijt. Fuiſſe enim traditur & modicæ ſtaturæ, & male pedatus, caluuſq;. Mūditiarum uero penè muliebrium. Vulſo corpore, galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato & annexo, ut nemo dinoſceret: quin & faciem quotidie raſitare, ac pane madido linere cōſuetum, idq; inſtituiſſe à prima lanugine, ne barbatus unq; eſſet. Sacra etiam Iſidis ſæpe in lintea, religioſaque ueſte propalàm celebraſſe. Per quæ factum putem, ut mors eius minime congruens uitæ, maiori miraculo fuerit. Multi præſentium militum, cum plurimo fletu manus, ac pedes iacentis exoſculati, fortiſſimum uirum, unicum imperatorem prædicantes, ibidem ſtatim nec procul à rogo uim ſuæ uitæ attulerunt. Multi & abſentium accepto nuntio præ dolore armis inter ſe ad internetionē concurrerunt. Deniq; magna pars hominū, incolumem grauiſſime deteſtata, mortuū laudibus tulit, ut uulgo iactatum ſit, etiā Galbam ab eo non tam dominandi, quàm Reip. ac libertatis reſtituendæ cauſa interemptum.

Galericul°.

Dinoſcere.

Inſtituiſſe, p incipere.

Internetio, ſiue internectio.

C. SVETONII TRANQVILLI AVLVS VITELLIVS.

1 VItelliorū originē alij aliam, & quidē diuerſiſſimā tradūt, partim ueterē & nobilē: partim uero nouam, & obſcurā, atq; etiā ſordidā. Quod ego ꝑ adulatores, obtrectatoreſq; Impatoris Vitellij eueniſſe opinarer, niſi aliquando de familiæ conditione uariatum eſſet. Extatq; elogij ad Q. Vitellium diui Auguſti quæſtorē libellus: quo cōtinet̄ Vitellios Fauno aboriginū rege, & Vitellia, quæ multis locis ꝓ numine

coleretur

coleretur ortos, toto Latio imperasse. Horũ residuã stirpem ex Sabinis transisse Romam, atq; inter patricios allectam. Indicia stirpis diu mansisse, uiam Vitelliam ab Ianiculo ad mare usq;. Item coloniam eiusdem nominis, quam gẽtili copia aduersus Equiculos tutãdã olim depoſciſſent. Tẽpore deinde Samnitici belli præsidio in Appuliam misso, quosdam ex Vitellijs subsedisse Nuceriæ: eorumq; progeniẽ longo post interuallo repetisse urbẽ, atq; ordinẽ senatoriũ.

Allectus p allego.

2 CONtra plures autorem generis libertinum prodiderunt. Cassius Seuerus, nec minus alij, eundem & sutorem ueteramentarium, cuius filius sectionibus, & cõsuturis uberius compendiũ nactus, ex muliere uulgari Antiochi cuiusdam furnariam exercentis filia equitem Ro. genuerit. Sed quod discrepat, sit in medio. Cæterum P. Vitellius domo Nuceria, siue ille stirpis antiquæ, siue pudẽdis parẽtibus atq; auis, eques certe Romanus, & rerũ Augusti procurator, quatuor filios amplissimæ dignitatis cognomines, ac tantũ prænominibus distinctos reliquit. Aulum Q. P. L. Aulus in cõsulatu obijt: quẽ cum Domitio Neronis Cæsaris patre inierat, prælatus alioqui; famosusq; cœnarũ magnificentia. Quintus caruit ordine, cum autore Tiberio secerni minus idoneos senatores, remoueriq; placuisset. P. Germanici comes Cn. Pisonẽ inimicũ, & interfectorem eius accusauit, cõdemnauitq;. Ac post præturæ honorem inter Seiani conscios arreptus, & in custodiã fratri datus, scalpro librario uenas sibi incidit. Nec tam mortis pœnitentia, quàm suorũ obtestatione obligari, curariq; se passus, in eadem custodia morbo perijt. L. ex cõsulatu Syriæ præpositus, Artabanum Parthorũ regem summis artibus, nõ modo ad colloquiũ suum, sed etiam ad uenerãda legionum signa pellexit. Mox cum Claudio principe, duos insuper ordinarios cõsulatus, censuramq; gessit. Curam quoq; imperij sustinuit, absente eo, expeditione Britãnica, uir innocẽs, & industrius, sed amore Libertinæ perinfamis, cuius etiam saliuis melle cõmixtis, nec clàm quidẽ, aut raro, sed quotidie, ac palàm arterias, & fauces pro remedio fouebat. Idem miri in adulãdo ingenij, primus C. Cæsarem adorari, ut deum instituit, cum reuersus ex Syria non aliter adire ausus esset, quàm capite uelato, circumuertensq; se, deinde procumbens. Claudiũ uxoribus, libertisq; addictũ, nequa non arte demereretur, pro maximo munere à Messalina petijt, ut sibi pedes præberet excalceãdos: detractumq; socculũ dextrum, inter togam, tunicasq; gestauit assidue, nõnunq; osculabundus. Narcissi quoq; & Pallantis imagines aureas inter lares coluit. Huius & illa uox est, sæpe facias, cum seculares ludos edenti Claudio gratularetur.

Veteramentarius.

Furnaria.

Cognomines.

Scalprum librarium.

Perinfamis.

Excalceare.

3 DEcessit paralysi altero die quàm correptus est, duobus filijs superstitibus, quos ex Sextilia probatissima, nec ignobili fœmina editos COSS. uidit: & quidem eodem ambos, totoq; anno, cum maiori minor in sex menses successisset. Defunctum, senatus publico funere honorauit. Item statua pro rostris, cũ hac inscriptione, PIETATIS immobilis erga principẽ. Aulus Vitellius L. Filius Imper. natus est octauo Calendas Octobris, uel, ut quidã, septimo Idus Septembris, Druso Cæsare, Norbano Flacco COSS. Genituram eius prædictam à mathematicis, ita parentes exhorruerunt, ut pater magnopere semper contenderit

Altero, p postridie

Decessit eo morbo, pro mortu' est.

contenderit, ne qua ei prouincia uiuo se committeretur: Mater & missum ad legiones, & appellatum imperatorem, pro afflicto statim lamētata sit. Pueritiam, primamq; adolescentiam Capreis egit inter tiberiana scorta, & ipse perpetuo †Spintriæ cognomine notatus, existimatusq; corporis gratia initiū, & causa incrementorum patri fuisse.

Als †Spintheriæ.

SEquenti quoq; ætate omnibus probris contaminatus, præcipuū in aula locum tenuit. Caio per aurigandi, Claudio per aleæ studium familiaris. Sed aliquanto Neroni acceptior, cum propter eadē hæc, tum peculiari merito, quod præsidens certamini Neroneo, cupientē inter citharœdos cōtendere: nec quamuis flagitantibus cunctis promittere audentem, ideóq; egressum theatro reuocauerat, quasi perseuerantis populi legatione suscepta exorandū præbuerit. 4

TRium itaq; principum indulgentia, non solum honoribus, uerum & sacerdotijs amplissimis auctus, procōsulatū Africæ post hæc, curam quoq; operum publicorum administrauit: & uolūtate dispari, & existimatione. In prouincia singularem innocentiam præstitit biennio continuato, cum succedenti fratri legatus † substitutus esset. At in urbano officio dona, atq; ornamēta templorū surripuisse, & commutasse quædam ferebatur: próq; auro, & argento, stagnum & aurichalcum supposuisse. 5

Als † substitisset.

VXorem habuit Petroniam consularis uiri filiam, & ex ea filium †Petroniū captum altero oculo. Hunc hæredem à matre sub conditione institutum, si de potestate patris exisset, manu emisit: breuiq;, ut creditum est, interemit: insimulatum insuper paricidij, & quasi paratum ad scelus uenenum ex conscientia hausisset. Duxit mox Galeriam Fundanam prætorio patre. Ac de hac quoque liberos utriusq; sexus tulit: sed marem, titubātia oris, propè mutū, & elinguem. 6

Als † Petronianum.

Titubantia oris.

A Galba in inferiorem Germaniā contra opinionem missus est. Adiutum putant T. Iunij suffragio tunc potentissimi, & cui iampridem per cōmunem factionis suæ fauorem cōciliatus esset: nisi quod Galba præ se tulit nullos minus metuēdos, quàm qui de solo uictu cogitarēt: ac posse prouincialibus copijs profundam eius expleri gulā: ut cuiuis euidens sit, contemptu magis, quàm gratia electum. Satis constat exituro uiaticum defuisse, tāta egestate rei familiaris, ut uxore, & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio cœnaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret: utq; ex aure matris detractum unionem pignerauerit ad itineris impensas. Creditorum quidem præstolantium, ac detinentium turbam, & in ijs Sinuessanos, Formianosq;, quorum publica uectigalia interuerterat: non nisi terrore calumniæ amouit, cum libertino cuidam acerbius debitum reposcenti iniuriarum formulam, quasi calce ab eo percussus intendisset: nec aliter, quam extortis quinquaginta HS remisisset. Aduenientē male animatus erga principem exercitus, pronusq; ad res nouas libens, ac supinis manibus excepit, uelut dono deûm oblatum, III COS. filium ætate integra facili, ac prodigo animo. Quam ueterem de se persuasionem Vitellius recentibus etiam de se experimētis auxerat: tota uia caligatorum quosq; militum obuios exosculans, perq; stabula, ac diuersoria mulionibus, ac uiatoribus præter modum 7

Profunda gula.

Ablocare, pro alteri locare, siue locationē soluere.

Pigneravit unionem.

Male animatus erga principem.

Pronus ad res.

modum comis, ut mane singulos iamne ientassent, sciscitaret: seq; fecisse ructu quoq; ostenderet. Leitare.

8 CAstra uero ingressus nihil cuiquam poscenti negauit: atq; etiã ultro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia dempsit. Quare uixdum mense transacto, neq; diei, neq; temporis habita ratione, ac iam uespere subito à militibus è cubiculo raptus, ita ut erat in ueste domestica IMPER. est consalutatus, circumlatusq; per celeberrimos uicos, strictum diui Iulij gladium tenens, detractum delubro Martis, atq; in prima gratulatione porrectum sibi à quodam: nec ante in prætorium rediit, q̃ flagrante tridinio ex cõceptu camini: tum quidem consternatis, & quasi omine aduerso anxijs omnibus, inquit, bono animo estote nobis alluxit, nullo sermone alio apud milites usus. Consentiente deinde etiam iam superioris prouinciæ exercitu, qui † prius à Galba ad senatũ defecerat, cognomen Germanici delatum ab uniuersis cupide recepit. Augusti distulit. Cæsaris in perpetuum recusauit.

Delubrum.

Caminus p fumario.

Als † Prior.

9 AC subinde cæde Galbæ annunciata, compositis Germanicis rebus partitus est copias, quas aduersus Othonem præmitteret, quasque ipse perduceret. Præmisso agmine lætum euenit auspicium. Siquidem à parte dextra repente Aquila aduolauit: lustratisq; signis, ingressos uiam sensim antecessit. At contra ipso mouente statuæ equestres, cum plurifariam ei ponerentur, fractis repente cruribus pariter corruerunt: & laurea, quam religiosissime circundederat, in profluentem excidit. Mox Viennæ pro tribunali iura reddenti, gallinaceus supra humerum, ac deinde in capite astitit. Quibus ostentis, par respondit exitus: nam cõfirmatũ per legatos suos imperiũ, per se retinere nõ potuit.

10 DE Bebriacẽsi uictoria, & Othonis exitu, cum adhuc in Gallia esset, audijt. Nihilq; cunctatus quicquid prætorianarum cohortium fuit, ut pessimi exempli uno exautorauit edicto, iussas Tribunis tradere arma. Centum autẽ, atq; uiginti, quorum libellos Othoni datos inuenerat, exposcentium præmia ob æditam in cæde Galbæ operam, conquiri, & supplicio affici imperauit: egregie prorsus, atq; magnifice, & ut summi principis spem ostenderet, nisi cætera magis ex natura, & priore uita sua, quàm ex imperij maiestate gessisset. Nanq; itinere inchoato per medias ciuitates ritu triumphantium uectus est, perq; flumina delicatissimis nauigijs, & uariarum coronarũ genere redimitis. Inter profusissimos obsoniorum apparatus, nulla familiæ, aut militis disciplina, rapinas ac petulantiam omnium in iocum uertens: qui non contenti epulo ubiq; publice præbito, quoscunq; libuisset, in libertatẽ asserebant, uerbera, & plagas, sæpe uulnera, nonnunquàm necem repræsentantes aduersantibus. Vtq; campos, in quibus pugnatum est, adijt: abhorrentes quosdam cadauerum tabem, detestabili uoce confirmare ausus est, Optime olere occisum hostem, & melius ciuem. Nec eo secius ad leniendam grauitatem odoris plurimum meri propalàm hausit: passimq; diuisit pari uanitate atq; insolentia. Lapidem memoriæ Othonis inscriptum intuens, dignum eo mausoleo ait: pugionemq;, quo se is occiderat, in Agrippinensem Coloniam misit, Marti dedicandum. In Apennini quidem

iugis etiam peruigilium egit.

Sagulati.

VRbem deniq; ad classicum introijt paludatus, ferróq; succinctus, inter signa atq; uexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. 11

Magis ac magis.

Magis deinde ac magis, omni diuino, humanóq; iure neglecto, Alliensi die pontificatum maximũ cepit. Comitia in decem annos ordinauit, séq; perpetuũ cõsulem. Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ Reip. eligeret, medio Martio campo adhibita publicorũ sacerdotũ frequẽtia, inferias Neroni dedit: ac solenni conuiuio citharœdum placentem palàm admonuit, ut aliquid & de Domitio diceret: inchoantíq; Neroniana cantica, prim⁹ exultans etiã plausit.

TAlibus principijs magnam imperij partem, non nisi consilio, & arbitrio uilissimi cuiusq; histrionũ, & aurigarum administrauit, & maxime Asiatici liberti. Hunc adolescentulum mutua libidine constupratum, mox tædio pro- 12

Posca.

fugum, cum Puteolis poscam uendentem deprehendisset, coniecit in compedes: statímq; coluit, & rursus in delitijs habuit. Iterum deinde ob nimiam contumaciam, & ferocitatem grauatus, circumforaneo lanistæ uendidit: dilatúmq; ad finem muneris repente surripuit: & prouincia demũ accepta manumisit: ac primo imperij die aureis donauit annulis super cœnam cum mane rogantibus pro eo cunctis detestatus esset seuerissime talem equestris ordinis maculam.

Quadrifariam.

SEd uel præcipue luxuriæ sæuitiǽq; deditus, epulas trifariam semper, interdum quadrifariam dispertiebat: in ientacula, & prandia, & cœnas, comessationésq;, facile omnibus sufficiens uomitandi consuetudine. Indicebat autem 13

Apparatus.

aliud alij eadẽ die, nec cuiq; minus singuli apparatus quadringenis millibus nummûm cõstiterunt. Famosissima super cæteras fuit cœna ei data aduentitia à fratre: in qua duo millia lectissimorũ piscium, septem auium apposita traduntur. Hanc quoq; exuberauit ipse dedicatione patinæ, quam ob immensam magnitudinem clypeum Mineruæ, ἀιγίδα πολιούχου dictitabat. In hac Scarorũ iocinora, Phasianorũ, & Pauonum cerebella, linguas Phœnicopterum: murenarum lactes à Carpathio usque, fretóq; Hispaniæ, per nauarchos ac triremes petitarum commiscuit. Vt autem homo non profundæ modo, sed intempestiuæ quoq; ac sordidæ gulæ, ne in sacrificio quidem unquàm, aut itinere ullo temperauit: quin inter altaria ibidem statim uiscus, & farra penè rapta è foco manderet: circáq; uiarum popinas fumantia obsonia uel pridiana, atq; semesa.

PRonus uero ad cuiusq; & quacunq; de causa necem atq; suppliciũ. Nobiles uiros, condiscipulos, & æquales suos omnibus blanditijs tantum non 14

Allicefactos pro allectos.

ad societatem imperij allicefactos, uario genere fraudis occidit: etiam unum ueneno manu sua porrecto in aquæ frigidæ potione: quam is affectus febre poposcerat. Tum fœneratorum & stipulatorum, publicanorúmq;, qui unquàm se aut Romæ debitum, aut in uia portorium flagitassent, uix ulli pepercit. Ex quibus quendam in ipsa salutatione supplicio traditum, statímq; reuocatum cunctis demẽtiam laudantibus coràm interfici iussit, uelle se dicens pascere oculos. Alterius pœnæ duos filios adiecit deprecari pro patre conatos. Sed & equitem

tem Romanum proclamantem,cum raperetur ad pœnam,hæres meus es,exhibere testamenti tabulas coëgit: utq; legit cohæredem sibi libertum eius ascriptum,iugulari cum liberto imperauit. Quosdã & de plebe ob id ipsum,quod Venetæ factioni dare maledixerant, interemit cótemptu sui,& noua spe id ausos opinatus. Nullis tamen infensior, q̃ uernaculis & mathematicis: ut quisq; deferretur,inauditum capite puniebat.Exacerbatus quod post edictum suum, quo iubebat intra Calen.Octobris urbe,Italiáq; mathematici excederent:statim libellus est propositus, & Chaldæos dicere,bonum † factum, ne Vitellius Germanicus intra eundem Calendarum diem usquàm esset. Suspectus & in mortem matris fuit,quasi ægræ præberi cibum prohibuisset, Vaticinante Catta muliere,cui uelut oraculo acquiescebat, ita demũ firmiter,ac diutissime imperaturum,si superstes paréti extitisset.Et alij tradunt,ipsam tædio præsentiũ, & imminentium metu uenenum à filio impetrasse haud sanè difficulter.

Veneta factio.

Inauditũ, indicta causa.

Als † fatũ est.

14 OCtauo imperij mense desciuerunt ab eo exercitus Mœsiarum, atq; Pannoniæ.Item ex trãsmarinis Iudaicus & Syriacus,ac pars in absentis,pars in præsentis Vespasiani uerba iurarunt.Ad retinendum ergo cæterorum hominum studium ac fauorem,nihil non publice, priuatimq; nullo adhibito modo largitus est.Delectum quoq; ea conditione in urbe egit,ut uoluntarijs non modo missionem post uictoriam,sed etiam ueteranorum,iustæq; militiæ commoda polliceretur. Vrgẽti deinde terra,mariq;, hosti hinc fratrem cum classe, ac tyronibus,& gladiatorũ manu opposuit:hinc & Bebriacẽses copias & duces:atq; ubiq; aut superatus,aut proditus, salutẽ sibi & milies HS à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statimq; pro gradibus palatij apud frequẽtes milites cedere se imperio,qđ inuitus recepisset, pfessus:cunctis reclamãtibus rẽ distulit: ac nocte interposita, primo diluculo sordidatus descẽdit ad rostra:multisq; cũ lachrymis eadẽ uerba uerũ è libello testatus est. Rursus interpellante milite ac populo,& ne deficeret hortãte,omnemq; operã suã certatim pollicente,animũ resumpsit.Sabinumq;,& reliquos Flauianos nihil iam † metuẽs,ui subita in Capitolium compulit:succensoq; templo Iouis OPT. MAX.oppressit:cum & prælium,& incendium è Tyberiana prospiceret domo inter epulas:nõ multo post pœnitens facti,& in alios culpam conferens, uocata concione iurauit, coëgitq; iurare cæteros,nihil sibi antiquius quiete publica fore. Tunc solutum à latere pugionẽ,consuli primũ,deinde illo recusante Magistratibus,ac mox Senatoribus singulis porrigens,nullo recipiente,quasi in æde Concordiæ positurus,abscessit.Sed quibusdam acclamantibus ipsum esse concordiam,redijt:nec solum retinere se ferrum affirmauit,uerumetiam concordiæ recipere cognomen.

Primo diluculo.

Als † metuentes.

Pœnitens facti.

Antiquius, pro charius.

15 SVasit † Senatui,ut legatos cum uirginibus Vestalibus mitterent, pacem, aut certe tempus ad cõsultandum petituros. Postridie responsa operienti, nũtiatum est per exploratorẽ hostem appropinquare. Continuo igitur abstrusus gestatoria sella, duobus solis comitibus, pistore & coquo, Auentinum & paternam domum clam petijt,ut inde in Campaniam fugeret. Mox leui rumore & incerto,tanquàm pax impetrata esset, referri se in palatium passus est:

Als † Senatoribus.

 ubi cum

ubi cum deserta omnia reperisset, delabẽtibus & qui simul erant, zona se aureorum plena circundedit: confugitq; in cellulam ianitoris, religato pro foribus cane, lectóq; & culcitra obiectis.

17 IRruperant aũt iam agminis antecessores, ac nemine obuio rimabãtur, ut fit, singula. Ab ijs extractus è latebra, sciscitantes quis nã esset (nã ignorabatur) & ubi esse Vitellium sciret, mendacio elusit: deinde agnitus rogare nõ destitit, quasi quædam de salute Vespasiani dicturus, ut custodiretur interim uel in carcere, donec religatis post terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, ueste discissa seminudus in forum tractus est, inter magna rerum, uerborúmq; ludibria: per totum uiæ sacræ spatium, reducta coma à capite, ceu noxij solẽt, atq; etiam mento mucrone gladij subiecto, ut uisendam præberet faciem: néue summitteret quibusdam stercore & cœno incessentibus: alijs incẽdiarium, & patinarium uociferantibus, parte uulgi etiã corporis uitia exprobrãte: erat enim in eo enormis proceritas: facies rubida plerunq; ex uinolentia: uenter obesus: alterum femur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cum auriganti Caio ministratorem exhiberet: tandem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus, atq; confectus est: & inde unco tractus in Tyberim.

Subdebile.
Ministrator.

18 PErijt cũ fratre & filio, anno uitæ. $\overline{\text{VII}}$ quinquagesimo: nec fefellit coniecturam eorum, qui augurio, quod factum ei Viennæ ostendimus: non aliud portendi prædixerant, quàm uenturum in alicuius Gallicani hominis potestatem. Siquidem ab Antonio primo aduersarum partiũ duce oppressus est. Cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Beco fuerat, id ualet, gallinacei rostrum.

Valet rostrũ

C. SVETONII TRANQVILLI, DIVVS VESPASIANVS AVGVSTVS.

1 REBELLIONE TRIVM PRINCIPVM, & cæde, incertum diu, & quasi uagum imperium suscepit: firmauitq; tãdem gens Flauia, obscura illa quidem, ac sine ullis maiorum imaginibus, sed tamen Reip. nequaq̃; pœnitenda, constet licet Domitianum cupiditatis, ac sæuitiæ merito pœnas luisse. T. Flauius Petronius municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium centurio: incertum spõte, an euocatus profugit ex Pharsalica acie, domũq; se contulit. Vbi deinde uenia, & missione impetrata, coactiones argentarias factitauit: huius filius cognomine Sabinus expers militiæ: & si quidam eum primipilarẽ, nõnulli cum adhuc ordines duceret, sacramẽto solutũ per causam ualetudinis tradunt: †Publicũ quadragesimæ in Asia egit. Manebantq; imagines à ciuitatibus ei positæ sub hoc titulo, καλῶς τελωνήσαντι. Postea fœnus apud Heluetios exercuit, ibiq;

Illa quidem, more Ciceronis.
Pœnitenda.
Coactio argentaria.
Quadragesimæ.
Als † publicanũs

ibiq; diem obijt, superstitibus uxore Vespasia Polla, & duobus ex ea liberis, Quorum maior Sabinus ad præfecturam urbis, minor Vespasianus ad principatum usq; processit. Polla Nursiæ honesto genere orta, patrē habuit Vespasium Pollionem, ter Tribunum militum, præfectumq; castrorum, fratremq; senatorem prætoriæ dignitatis. Locus etiam nūc ad sextum miliarium à Nursia Spoletum euntibus in monte summo appellatur Vespasiæ, ubi Vespasiorum complura monimēta extant: magnū indicium splendoris familiæ, & uetustatis. Non negauerim iactatum à quibusdam Petronij patrem è regione transpadana fuisse mācipem operarum, quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorū quotannis cōmeare solerent. Subsedisse aūt in oppido Reatino, uxore ibidem ducta, ipse ne uestigiū quidem de hoc, quàmuis satis curiose inquirerē, inueni.

Māceps operarum.

2 VEspasianus natus est in Samnijs ultra Reatē uico modico, cui nomen est Phalacrine, XV Calend. Decembris, uesperiq; Q. Sulpitio Camerino C. †Poppæo Sabino COSS. quinquennio ante quàm Augustus excederet, educatus sub paterna auia Tertulla in prædijs Cosanis. Quare princeps quoq; & locum incunabulorū assidue frequentauit, manente uilla qualis fuerat olim, ne quid scilicet oculorum consuetudini deperiret. Et auiæ memoriam tantopere dilexit, ut solennibus, ac festis diebus †poculo quoq; eius argēteo potare perseuerauerit. Sumpta toga uirili, latum clauum, quanquàm fratre adepto, diu auersatus est: nec ut tandem appeteret, compelli nisi à matre potuit. Ea demum extudit, magis conuicio quàm precibus uel autoritate, dum eum identidē per contumeliam anteambulonem fratris appellat. Tribunatum militum in Thracia meruit. Quæstor Cretam, & Cyrenas prouinciam sorte cepit: ædilitatis, ac mox præturæ candidatus etiam nō sine repulsa, sextóq; loco uix adeptus est. Ac prima statim petitione, & in primis Prætor infensus Senatui, Caium, ne quo non genere demereretur, ludos extraordinarios, pro uictoria eius Germanica depoposcit: pœnæq; cōiuratorū addendum censuit, ut insepulti projcerētur. Egit & gratias eis apud amplissimū ordinem, quod se honore cœnæ dignatus esset.

Als †Pōpeio.

Excedere, ꝑ mori.

Sub paterna auia.

Als †pocillo.

Anteambulones.

3 INter hæc Flauiam Domicillam duxit uxorem, Statilij Capellæ equitis Romani Sabracensis ex Africa delegatam olim, Latinæq; cōditionis, sed mox ingenuam & ciuem Romanam recuperatorio iudicio pronūciatam, patre asserente Flauio liberali Ferentini genito, nec quicq; amplius quàm quæstorio scriba. Ex hac liberos tulit Titum & Domitianū & Domicillam. Vxori ac filiæ superstes fuit: atq; adhuc utrāq; priuatus amisit. Post uxoris excessum Cenidem Antoniæ libertam & à manu, dilectam quondam sibi, reuocauit in contubernium: habuitq; etiam Imperator penè iustæ uxoris loco.

4 CLaudio principe Narcissi gratia legatus legionis in Germaniā missus est: inde in Britanniā translatus, tricies cum hoste cōflixit. Duas ualidissimas gentes: superq; XX oppida & insulam Vectem Britāniæ proximā in ditionem redegit, partim Auli Plantij cōsularis legati, partim Claudij ipsius ductu. Quare triumphalia ornamēta, & in spatio breui duplex sacerdotium accepit. Præterea consulatum, quem gessit per duos nouissimos anni menses, mediū tempus

 ad procon-

ad procõsulatum usq; in ocio, secessuq; egit, Agrippinã timens potẽtem adhuc apud filium, & defuncti quoq; Narcissi amicos perosam. Exin sortitus Africã integerrime, nec sine magna dignatione administrauit: nisi quod Adrumeti seditione quadam, rapa in eum iacta sunt. Redijt certe nihilo opulentior, ut qui prope labefactata iam fide, omĩa prædia fratri obligarit, necessarióq; ad Mangonicos quæstus sustinendæ dignitatis causa descenderit: propter quod uulgo Mulio uocabatur. Conuictus quoq; dicitur ducenta H-S expressisse iuueni, cui latum clauũ aduersus patris uoluntatem impetrarat: eóq; nomine grauiter increpitus. Peregrinatione Achaica inter comites Neronis, cum cantante eo aut discederet sæpius, aut præsens obdormisceret, grauissimam cõtraxit offensam: prohibitusq; non contubernio modo, sed etiam publica salutatione, secessit in paruã ac deuiam ciuitatem: quoad latenti, etiamq; extrema metuẽti, prouincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat Oriente toto, uetus & constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur. Id de Imperatore Ro. quantum euentu postea prædictum patuit, Iudæi ad se trahentes, rebellarunt: cæsóq; præposito, legatum insuper Syriæ consularem suppetias ferentem rapta Aquila fugauerunt. Ad hunc motum comprimendum cum exercitu ampliore, & non instrennuo duce, cui tamen tutò tanta res committeretur, opus esset, ipse potissimum delectus est, & ut industriæ expertæ, nec metuendus ullo modo ob humilitatem generis ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus, VIII alis, cohortibus X, atque inter legatos maiore filio assumpto: ut primum prouinciam attigit, proximas quoque ciuitates conuertit in se, correcta statim castrorum disciplina: uno quoq;, & altero prælio tam constanter inito, ut in oppugnatione castelli lapidis ictum genu, scuto sagittas aliquot exceperit.

Dignatio, p dignitas.

Expressit, p extorsit.

Quantum, pro sicut.

Expertæ industriæ, pro exploratæ.

POst Neronẽ, Galbamq;, Othone atq; Vitellio de principatu certantibus, in spem imperij uenit, iam pridem sibi per hæc ostenta conceptam. In suburbano Flauiorum quercus antiqua, quæ erat Marti sacrata, per tres Vespasiæ partus, singulos repente ramos à frutice dedit, haud dubia signa futuri cuiusq; fati. Primum exilem, & cito arefactum: ideóq; puella nata non perannauit. Secundum præualidum ac prolixum, & qui magnam felicitatem portẽderet. Tertium uero instar arboris. Quare patrem Sabinum ferunt aruspicio insuper confirmatum renũciasse matri, nepotem ei Cæsarem genitum: nec illam quicquàm aliud quàm cachinnasse, mirantem, quod adhuc se mentis compote deliraret iam filius suus. Mox cum Aedilem eum C. Cæsar succensens, ꝑpter curam uerrendis uijs non adhibitam, luto iussisset oppleri, congesto per milites in prætextæ sinum: non defuerunt, qui interpretarentur, quandoq; proculcatam, desertamq; Remp. ciuili aliqua perturbatione in tutelam eius ac uelut in gremiũ deuenturam. Prandente eo quõdam, canis extrarius triclinio manum humanam intulit, mensæq; subiecit. Cœnante rursus, bos arator decusso iugo, tricliniũ irrupit, ac fugatis ministris, quasi repente defessus, procidit ad ipsos accumbẽtis pedes, ceruicẽq; submisit. Arbor quoq; cupressus in agro auito sine ulla ui tempe

Perannare, ut pnoctare.

Cachinnare

statis

ſtatis euulſa radicitus atq; proſtrata, in ſequenti die uiridior, ac firmior reſurrexit. At in Achaia ſomniauit, initium ſibi, ſuiſq; felicitatis futurum, ſimulac dens Neroni exemptus eſſet: euenitq;, ut ſequenti die progreſſus in atrium, medicus dentem ei oſtenderet, recenter quidem exemptum. Apud Iudæam Carmeli dei oraculum conſulentẽ, ita confirmauere ſortes, ut quicquid cogitaret, uolueretq; animo quantumlibet magnum, id eſſe prouenturum, pollicerẽtur. Et unus ex nobilibus captiuis Ioſephus, cum conijceretur in uincula, conſtantiſſime aſſeuerauit fore, ut ab eodem breui ſolueretur, uerum iam Imperatore. Nunciabãtur & ex urbe præſagia, Neronem diebus ultimis monitum per quietem, ut thenſam Iouis OPT. MAX. è ſacrario in domum Veſpaſiani, & in circum deduceret. Ac non multo poſt comitia ſecundi conſulatus ineunte Galba, ſtatua diui Iulij ad orientem ſponte conuerſa, aciéq; Bebriacenſi prius, quàm committeretur, duas Aquilas in conſpectu omniũ conflixiſſe; uictáq; altera, ſuperueniſſe tertiam à ſolis ortu, ac uictricem abegiſſe.

6 NEc tamen quicquàm ante tentauit, promptiſſimis atq; etiam inſtantibus ſuis, quàm ſolicitatus quorundã & ignotorũ, & abſentiũ fortuito fauore. Mæſiaci exercitus bina è tribus legionib[9] millia miſſa auxilio Othoni, Poſtq; iter ingreſſis nunciatum eſt, uictum eum, ac uim uitæ ſuæ attuliſſe, nihilo ſecius Aquileiam uſque perſeuerauerunt, quaſi rumori minus crederent. Ibi per occaſionem ac licentiam, omni rapinarum genere graſſati, cum timerent ne ſibi reuerſis reddenda ratio, ac ſubeunda pœna eſſet, conſiliũ inierunt eligendi, †creandiq; Imperatoris. Neq; e࿄m deteriores eſſe, aut Hiſpaniẽſi exercitu, qui Galbã: aut Prætoriano, qui Othonẽ: aut Germanitiano, qui Vitelliũ imperatorẽ feciſſent. Propoſitis itaq; nominibus legatorũ conſulariũ, quot ubiq; tunc erant: cũ cæteros alij aliũ alia de cauſa improbarent: & quidam è legione tertia, quæ ſub exitu Neronis tranſlata ex Syria in Mœſiam fuerat, Veſpaſianum laudibus ferrent: aſſenſere cuncti, nomenq; eius uexillis omnibus ſine mora inſcripſerunt. Et tunc quidem compreſſa res eſt, reuocatis ad officium numeris parumper. Cæterum diuulgato facto, Tiberius Alexander præfectus Aegypti primus in uerba Veſpaſiani legiones adegit Calend. Iul. Qui principatus dies in poſterum obſeruatus eſt. Iudaicus deinde exercitus V̄ Idus Iulij apud ipſum iurauit. Plurimum cœptis contulerunt, iactatum exemplar epiſtolæ, ueræ ſiue falſæ defuncti Othonis ad Veſpaſianum, extrema obteſtatione ultionem mandantis, & ut Reip. ſubueniret, optantis: ſimul rumor diſſipatus, deſtinaſſe Vitellium uictorem permutare hyberna legionum: & Germanicas transferre in orientem ad ſecuriorem, molliorémq; militiam. Præterea ex præſidibus prouinciarum Licinius Mutianus, & è regibus Vologeſus Parthus. Ille depoſita ſimultate, quam in id tempus ex æmulatione non obſcure gerebat, Syriacum promiſit exercitum: hic X̄L̄ millia ſagittariorum.

Aſſeurandi

Veræ ſiue falſæ, p ſeu ueræ ſeu falſæ.

7 SVſcepto igitur ciuili bello, ac ducibus, copijſq; in Italiam præmiſſis, interim Alexandriã tranſijt, ut clauſtra Aegypti obtineret. Hic, cum de firmitate imperij capturus auſpicium, ædem Serapidis, ſummotis omnibus, ſolus intraſſet:

Tranſijt.

 ac propi-

Propitiare deum.

ac propitiato multum deo, tandem se conuertisset: uerbenas, coronasq́ue, & pannificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei uisus est: quem neq; admissum à quoquàm, & iam pridem propter neruorum ualetudinem uix ingredi, longéq; abesse constabat. Ac statim aduenere literæ, fusas apud Cremonã Vitellij copias, ipsum in urbe interemptum nunciantes. Autoritas & quasi maiestas quædam, ut scilicet inopinato, & adhuc nouo principi deerat: hæc quoq; accessit. E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem ualetudinis: demonstratam à Serapide per quietem restituturum oculos, si inspuisset: confirmaturũ crus, si dignaretur calce contingere. Cum uix fides esset rem ullo modo successuram, ideóq; ne experiri quidem auderet: extremo hortantibus amicis, palàm pro concione utrũq; tentauit: nec euentus defuit. Per idem tempus Tegeæ in Arcadia, instinctu uaticinantium effossa sunt sacrato loco uasa operis antiqui, atque in ijs assimilis Vespasiano imago.

Aduenere literæ, pro allatæ sunt.

8 TAlis, tantáq; cum fama in urbem reuersus, acto de Iudæis triumpho, consulatus octo ueteri addidit. Suscepit & censuram, ac & per totum imperij tempus nihil habuit antiquius, quàm propè afflictam, nutantemq; Remp. stabilire primo, deinde & ornare. Milites, pars uictoriæ fiducia, pars ignominiæ dolore, ad omnem licentiam, audaciamq; processerant. Sed & prouinciæ, ciuitatesq; liberæ, nec non & regna quædam tumultuosius inter se agebant. Quare Vitellianorũ quidem & exautorauit plurimos, & coercuit. Participibus autem uictoriæ adeo nihil extra ordinẽ indulsit, ut etiã legitima præmia non nisi serò persoluerit. Ac ne quã occasionem corrigẽdi disciplinam prætermitteret: adolescentulum fragrantẽ unguento, cum sibi pro impetrata præfectura gratias ageret: nutu aspernatus, uoce etiã grauissima increpuit: maluissem allium oboluisses, literasq; reuocauit. Classiarios uero, qui ab Hostia & Puteolis Romam pedibus per uicos commeãt: petentes constitui aliquid sibi calciarij nomine, quasi parum esset, sine responso abegisse, iussit post hæc excalciatos cursitare: & ex eo ita cursitant. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum libertate adempta, item Thraciam, Ciliciam, & Comagenem ditionis regiæ usque ad id tempus in prouinciarum formam redegit. Cappadociæ propter assiduos Barbarorum incursus legiones addidit: cõsularemq; rectorem imposuit pro equite Ro. Deformis urbs ueteribus incendijs, ac ruinis erat: uacuas areas occupare, & ædificare, si possessores cessarent, cuicũq; permisit. Ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgãdis, manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit: ærearumq; tabularum tria millia, quæ simul conflagrauerant, restituenda suscepit, undiq; inuestigatis exẽplaribus. Instrumentũ imperij pulcherrimũ, ac uetustissimũ confecit: quo cõtinebãtur penè ab exordio urbis senatusconsulta, plebiscita de societate & fœdere, ac priuilegio cuicunq; concessis.

Allium obolere.

9 FEcit & noua opera, templum pacis foro proximũ, diuiq; Claudij in Celio monte cœptũ quidẽ ab Agrippina, sed à Nerone ꝓpè funditus destructũ: item Amphitheatrũ urbe media, ut destinasse cõpererat Augustum. Amplissimos ordines,

mos ordines,& exhaustos cæde uaria,& cõtaminatos ueteri negligentia purgauit,suppleuitq́ recenso Senatu & equite,submotis indignissimis: & honestissimo quoq́ Italicorum,ac prouincialium allecto:atq́,uti notum esset utrũq́ ordinem non tam libertate inter se,quàm dignitate differre: De iurgio quodam Senatoris,equitisq́ Ro.ita pronunciauit, nõ oportere maledici Senatoribus, remaledici ciuile,fasq́ esse.

Recenso,pro recensito.

Remaledici.

10 Litium series ubiq́ maiorem in modum excreuerant, manentibus antiquis intercapedine iurisdictionis:accedentibus nouis ex conditione,tumultúq́ temporum. Sorte elegit,per quos rapta bello restituerentur:quíq́ iudicia centumuiralia,quibus peragẽdis uix suffectura litigatorum ætas uidebatur,extra ordinem diiudicarent,redigerentq́ ad breuissimum numerum.

11 Libido,atq́ luxuria coercẽte nullo inualuerat. Autor Senatui fuit decernendi,ut quæ se alieno seruo iunxisset,ancilla haberetur. Neue filiorũ familias fœneratoribus exigendi crediti ius unquàm esset, hoc est, ne post patrum quidem mortem. Cæteris in rebus statim ab initio principatus usq́ ad exitum ciuilis & clemens.

Filij familias

12 Mediocritatem pristinam neq́ dissimulauit unquàm,ac frequenter etiam præ se tulit. Quin & conãtes quosdam originem Flauij generis ad conditores Reatinos,comitemq́ Herculis,cuius monimẽtum extat uia salaria referre, irrisit ultro. Adeóq́ nihil ornamẽtorũ extrinsecus cupide appetiuit,ut triumphi die fatigatus tarditate,& tædio pompæ non reticuerit, merito se plecti, qui triumphum,quasi aut debitum maioribus suis,aut speratum unquàm sibi tam inepte senex concupisset. Ac ne Tribunitiam quidem potestatem,& Patris patriæ appellationem nisi serò recepit. Nam consuetudinem salutantes scrutandi, manente adhuc bello ciuili omiserat.

13 Amicorum libertatem,Causidicorum figuras,ac Philosophorũ contumaciam lenissime tulit. Licinium Mutianum notæ impudicitiæ,sed meritorũ fiducia minus sui reuerentem,nunq̃ nisi clã,& hactenus retaxare sustinuit:ut apud cõmunem aliquem amicum querens adderet clausulæ,ego tamẽ uir sum. Saluium liberalem in defensione diuitis rei ausum dicere,quid ad Cæsarem,si Hipparchus H-S millies habet:& ipse laudauit. Demetriũ Cynicum in itinere obuium sibi post dominationem,ac neq́ assurgere,neq́ salutare se dignãtem, oblatrantem etiam nescio quid,satis habuit canem appellare.

Cõtumacia.

Retaxare.

14 Offensarũ,inimicitiarũq́ minime memor,executorúe. Vitellij hostis sui filiã splendidissime maritauit,dotauit etiam & instruxit. Trepidum eum interdicta aula sub Nerone,quærentemq́ quidnam ageret,aut quò abiret,quidam ex officio admissionis simul expellẽs,abire Morboniam iusserat. In hunc postea deprecantem haud ultra uerba excanduit, & quidem totidem ferè atq́ eadem. Nam ut suspicione aliqua,uel metu ad perniciem cuiusquàm compelleretur,tantum abfuit,ut monentibus amicis cauendum esse Metium Pomposianum,quod uulgo crederetur genesim habere imperatoriam,insuper COS. fecerit,spondens quandoq́ beneficij memorem futurum.

Maritare.

Non

NOn temere quis punitus insons reperitur, nisi absente eo & ignaro, aut certe inuito, atq; decepto. Heluidio prisco, q reuersum ex Syria solus, priuato nomine Vespasianum salutauerat: & in prætura omnibus edictis sine honore, ac mentione ulla transmiserat: non ante succensuit, quàm altercationibus insolétissimis penè in ordinem redactus. Hunc quoq;, quàmuis relegatum primo, deinde & interfici iussum, magni æstimauit seruare quoquo modo, missis qui percussores reuocarent: & seruasset, nisi iam perijsse falsò nunciatum esset. Cæterum neque cæde cuiusq; unquàm lætatus: iustis supplicijs illachrymauit etiam, & ingemuit. 15

Illachrymare supplicijs.

SOla est, in qua merito culpetur pecuniæ cupiditas. Non enim contentus omissa sub Galba uectigalia reuocasse: noua & grauia addidisse: & auxisse tributa prouincijs, nonnullis & duplicasse: negociationes quoq; uel priuato pudendas propalàm exercuit, coëmendo quædam tantum ut pluris postea distraheret: ne candidatis quidem honores, reisùe tam innoxijs, quàm nocentibus absolutiones uenditare cunctatus est. Creditur etiam procuratorum rapacissimum quenq; ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quo locupletiores mox condemnaret: quibus quidē uulgo pro spongijs dicebatur uti, quod quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Quidam natura cupidissimum tradunt: idq; exprobratum ei à sene bubulco. Qui negata sibi gratuita libertate, † quā imperium adeptum suppliciter orabat: proclamauerit, Vulpem pilum mutare, non mores. Sunt contra, qui opinentur ad manubias, & rapinas necessitate cōpulsum, summa ærarij, fisciq; inopia, de qua testificatus sit initio statim principatus, professus quadringenties millies opus esse, ut Resp. stare posset. Quod & uerisimilius uidetur, quando & male partis optime usus est. 16

Distrahere pluris.

Als † qua.

Testificatus.

IN omne hominum genus liberalissimus. Expleuit censum senatorium. Consulares inopes quingenis sestertijs annuis sustentauit. Plurimas per totū orbem ciuitates terræmotu, aut incendio afflictas, restituit in melius. 17

INgenia, & artes uel maxime fouit. Primus è fisco Latinis, Græcisq; rhetoribus annua centena constituit. Præstantes Poëtas, nec non & artifices coëmit. Item colossi refectorem, insigni congiario, magnáq; mercede donauit. Mechanico quoque grandes columnas exigua impensa perducturum in Capitolium pollicenti, præmium pro cōmento non mediocre obtulit: operam remisit, præfatus sineret se plebeculam † pascere. 18

Refector.

Mechanicus machinarū artifex.

Als † pascere pane.

LVdis, per quos scena Marcelliani theatri restituta dedicabatur, uetera quoq; acroamata reuocauerat. Apollinari tragœdo quadringenta, † Pterino, Diodoróq; citharœdis ducena, nonnullis centena: quibus minimum, quadragena HS super plurimas coronas aureas dedit. Sed & conuiuabatur assidue: ac sæpius † recte, ac dapsile, ut macellarios adiuuaret. Sicut Saturnalib9 dabat uiris Apophoreta, ita per Calen. Martij fœminis: & tamē ne sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cibiotatem eum uocare perseuerauerunt, cognomine unius è regibus suis turpissimarum sordium. Sed & in funere Fauo Archimimus personam eius ferens, imitansq; (ut est mos) facta ac dicta 19

als † Tarpeio

Als † recta.

Apophoreta.

dicta† uiui, interrogatis palàm procuratoribus, quanti funus & pompa consta-
ret: ut audijt H-S centies, exclamauit, centum sibi sestertia darent, ac se uel in Ty
berim proijcerent.

Als † uiri.

20 STatura fuit quadrata, compactis, firmisq́ membris, uultu ueluti nitentis. Vnde quidã urbanorũ nõ infacete, Siquidẽ petenti, ut & in se aliquid dice-
ret, dicam inquit, cũ uentrẽ exonerare desieris. Valetudine prosperrima usus est,
ꝗuis ad tuendã eam nihil amplius ꝗ fauces, cæteráq́ mẽbra sibimet ad nume
rum in sphæristerio defricaret: inediáq́ uni⁹ diei ꝑ singulos mẽses interponeret.

21 ORdinẽ uitæ ferè hunc tenuit. In principatu maturius semper, ac de nocte uigilabat: deinde perlectis epistolis, officiorũq́ omniũ breuiarijs, amicos
admittebat: ac dum salutabatur, & calciabat ipse sese, & amiciebat. Post decisa
quæcunq́ obuenissent negotia, gestationi, inde quieti uacabat, accubante ali-
qua pallacarũ, quas in defunctæ locũ Cænidis plurimas constituerat: ac secretò
in balneum, tricliniũq́ transibat. Nec ullo tempore facilior, aut indulgẽtior tra-
ditur: eáq́ momẽta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

Breuiaria ꝓ cõmentarijs

Pallaca.

22 ET super cœnã autẽ, & semꝑ aliàs† comissim⁹, multa ioco trãsigebat. Erat enĩ dicacitatis plurimæ, & sic scurrilis ac sordidæ, ut ne prætextatis quidẽ uer-
bis abstineret. Et tamẽ nõnulla eius facetissima extant: in quibus & hoc. Men-
strium Florũ cõsularẽ admonitus ab eo plaustra potius, ꝗ plostra dicenda, die
postero Flaurũ salutauit. Expugnatus autẽ à quadã quasi amore sui deperiret:
cum productæ ꝓ cõcubitu H-S quadraginta donasset, admonẽte dispẽsatore,
quẽadmodũ summã rationibus uellet referri, Vespasiano, inquit, adamato.

Als † cum amicis.

23 VTebatur & uersibus græcis tempestiue satis, & de quodã proceræ staturæ, improbiusq́ nato,

μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

Et maxime de Cœrulo liberto, qui diues admodũ ob subterfugiendum quan-
doq́ ius fisci, ingenuum se & Lachetẽ mutato nomine cœperat efferre. ὦ λάχης
λάχης ἐπὰν ἀποθάνης, αὖθις † ἐξ ὑπαρχῆς ἔσῃ σὺ κήρυλος. Et maxime tamẽ dicacitatẽ in
deformibus lucris affectabat, ut inuidiam aliqua cauillatione dilueret: transfer-
retq́ ad sales. Quendam è charis ministris dispensationem cuidam quasi fratri
petentẽ cũ distulisset, ipsum candidatũ ad se uocauit: exactáq́ pecunia, quantã
is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinauit. Interpellanti mox mi-
nistro, alium tibi, ait, quære fratrẽ: hic, quẽ tuum putas, meus est. Mulionẽ in iti-
nere quodam suspicatus ad calciandas mulas desilisse, ut adeunti litigatori spa-
tium moráq́ præberet: interrogauit, quanti calciasset: pactusq́ est lucri partẽ.
Reprehendenti filio Tito, quod etiam urinæ uectigal commentus esset, pecu-
niam ex prima pensione admouit ad nares, sciscitans num odore offenderetur:
& illo negante, atqui, inquit, è lotio est. Nunciantibus legatis, decretã ei publice
nõ mediocris summæ statuã colosseam, iussit uel cõtinuo ponerẽt, cauam manũ
ostentans, & paratã basim dicẽs. Ac ne in metu quidẽ, ac periculo mortis extre-
mo abstinuit iocis. Nam cũ inter prodigia cætera Mausoleũ Cæsarũ derepẽte
patuisset: & stella in cælo crinita apparuisset, alterũ ad Iuniam Caluinã à gente

Als † ὡς ἐξ ἀρχῆς.

Calceare mulas.

Pensio, pro solutione.

A gente, ꝓ de gente.

Auguſti pertinere dicebat: alterum ad Parthorum regem, qui capillatus eſſet. Prima quoq; morbi acceſſione, ut inquit, puto, deus fio.

Acceſſio morbi, pro παροξυσμός. *Aeſtiuare.*

24 COnſulatu ſuo nono tentatus in Campania motiunculis leuibus, ac protinus urbe repetita, Cutylias, ac Reatina rura, ubi æſtiuare quotannis ſolebat, petijt. Hic, cum ſuperurgentē ualetudinem creberrimo frigidæ aquæ uſu & inteſtina uitiaſſet, nec eo minus muneribus imperatorijs ex cōſuetudine fungeretur: ut etiam legationes audiret cubans, aluo repente uſq; ad defectionem ſoluto, imperatorē ait ſtantem mori oportere. Dumq; conſurgit, ac nititur, inter manus ſubleuantium extinctus eſt. VIII. Calen. Iulij, annum gerens ætatis ſexageſimum, ac nonum ſuperq; menſem, ac diem ſeptimum.

25 COnuenit inter omnes, tam certum eum de ſua, ſuorumq; genitura ſemper fuiſſe: ut poſt aſſiduas in ſe coniurationes auſus ſit affirmare ſenatui, aut filios ſibi ſucceſſuros, aut neminem. Dicitur etiam uidiſſe quondam per quietem ſtateram in media parte ueſtibuli palatinæ domus poſitā examine æquo, cum in altera lance Claudius, & Nero ſtarēt, in altera ipſe, ac filij: nec res feſellit, quando totidem annis, pariq; temporis ſpatio utriq; imperauerunt.

C. SVETONII TRANQVILLI DIVVS TITVS.

Als †naturæ

1 TITVS cognomine paterno, amor, ac delitiæ generis humani, tantum illi ad promerendam omnium uoluntatē uel ingenij, uel artis, uel † fortunæ ſuperfuit: &, quod difficillimum eſt, in imperio, quando priuatus, atq; etiam ſub patre principe, ne odio quidem, nedum uituperatione publica caruit.

Metopoſcopus.

2 NAtus eſt. III. Calen. Ianuarias inſigni anno Caiana nece, propè Septizoniū, ſordidis ædibus, cubiculo uero perparuo, & obſcuro: nam manet adhuc, & oſtenditur. Educatus in aula cum Britanico ſimul, ac paribus diſciplinis, & apud eoſdem magiſtros inſtitutus. Quo quidem tempore, aiunt, Metopoſcopum, à Narciſſo Claudij liberto adhibitū, ut Britanicum inſpiceret, conſtantiſſime affirmaſſe, illum quidem nullo modo, cæterum Titum, qui tunc propè aſtabat, utiq; imperaturum. Erant autem adeo familiares, ut de potione, qua Britanicus hauſta perijt, Titus quoq; iuxta cubans guſtaſſe credatur: grauiq; morbo † afflictatus diu. Quorum omnium mox memor ſtatuam ei auream in palatio poſuit: & alteram ex ebore equeſtrē, quæ Circenſi pompa, hodie quoq; præfertur, dedicauit, proſecutusq; eſt.

Als †afflict⁹

Explendeſcere, pro eminere.

3 IN puero ſtatim corporis, animiq; dotes explenduerūt: magis, ac magis deinceps per ætatis gradus forma egregia, & cui non minus autoritatis ineſſet, quàm gratiæ: præcipuū robur, quanquàm neq; procera ſtatura, & uentre paulo

proiectiore.

proiectiore, memoria singularis: docilitas ad omnes ferè tum belli, tum pacis artes. Armorum, & equitandi peritissimus, latinæ, græcæq; linguæ, uel in orando, uel in fingendis poëmatibus promptus, & facilis ad extemporalitatem usq;: sed ne musicæ quidem rudis, ut qui cantaret, & psalleret iucunde, scienterq;. E pluribus comperi, notis quoq; excipere uelocissime solitum, cum à manuensibus suis per ludum, iocumq; certantem imitari chirographa quæcunq; uidisset, ac profiteri, sæpe se maximum falsarium esse potuisse.

Scienter, pro scite.

4 TRibunus militum & in Germania, & in Britania meruit summa industria, nec minore modestia & fama, sicut apparet ex imaginum eius multitudine, ac titulis per utranq; prouinciam. Post stipendia, foro operã dedit, honestam magis quàm assiduam. Eodem tempore Arricidiam Tertullo patre equite Ro. sed præfecto quondam prætorianarum cohortium duxit uxorem: & in defunctæ locum Martiam † Furnillam splendidi generis, cum qua sublata filia diuortiũ fecit. Ex quæsturæ deinde honore legioni præpositus, Taricheam, & Gamalam urbes ualidissimas Iudeæ in potestatem redegit, equo quadam acie sub fœminibus amisso, alteróq; inscenso, cuius rector contra se dimicans occubuerat.

Als † Fuluiã.
Diuortium fecit cũ illa, pro ab illa.

5 GAlba mox tenente remp. missus ad gratulandum: quaqua iret, conuertit homines: quasi adoptionis gratia arcesseretur. Sed ubi turbari rursus cuncta sensit: rediijt ex itinere, aditóq; Paphiæ Veneris oraculo, dum de nauigatione consulit: etiam de imperij spe confirmatus est. Cuius breui compos, & ad perdomandam Iudæam relictus, nouissima Hierosolymorum oppugnatione † VII. propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus: cepitq; eam natali filiæ suæ tanto militum gaudio, ac fauore, ut in gratulatione IMPERAT. eum consalutauerint: & subinde decedentem prouincia detinuerint: suppliciter, nec non & minaciter efflagitantes, aut remaneret, aut secum omnes pariter abduceret: unde nata suspicio est, quasi desciscere à patre, orientisq; regnum sibi uendicare tentasset. Quam suspicioné auxit, postquàm Alexandriam petens, in consecrando apud Memphim boue † Apide diadema gestauit, de more siquidé, ritúq; priscæ religionis: sed non deerant, qui secus interpretarentur. Quare festinans in Italiam, cum Rhegium, dehinc Puteolos oneraria naue appulisset: Romam inde contendit expeditissimus, inopinantiq; patri uelut arguens rumorum de se temeritatem, ueni, inquit, pater ueni.

Als † duodecim.
Subinde, pro mox.
Nec non &
Als † Api.

6 NEque ex eo destitit participem, atq; etiã tutoré imperij agere. Triumphauit cum patre: censuramq; gessit unà. Eidem collega, & in Tribunitia potestate, & in septem consulatibus fuit. Receptáq; ad se propè omniũ officiorũ cura, cum patris nomine & epistolas ipse dictaret, & edicta conscriberet: orationesq; in senatu recitaret: etiam quæstoris uice, præfecturã quoq; prætorij suscepit, nunquàm ad id tempus, nisi ab equite Ro. administratã. Egitq; aliquanto inciuilius & uiolentius, siquidem suspectissimum quenq; sibi summissis, qui per theatra, & castra, quasi consensu ad pœnam deposcerent, haud cunctanter oppressit. In his Aulum Cecinnam consularem uirum uocatum ad cœnam, ac uix

dum tridinio egressum, confodi iussit. Sanè urgente discrimine, cum etiam chirographum eius præparatæ apud milites cõiurationis deprehendisset: quibus rebus sicut in posterum securitati satis cauit: ita ad præsens plurimum cõtraxit inuidiæ: ut non temere quis tam aduerso rumore, magisque inuitis omnibus transierit ad principatum.

Comessatio nes banket.

PRæter sæuitiam, suspecta in eo etiã luxuria erat: quod ad mediam noctem comessationes cum profusissimo quoq; familiariũ extenderet: nec minus libido, propter exoletorũ & spadonũ greges: propterq; insignem reginæ Berenices amorẽ: cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Suspecta & rapacitas: quod constabat in cõcionibus patris nundinari, præmiariq; solitũ: deinde propalàm alium Neronem & opinabantur, & prædicabant. At illi ea fama pro bono cessit, conuersáq; est in maximas laudes: neq; ullo uitio reperto, & contra uirtutibus summis. Conuiuia instituit, iucunda magis, q̃ profusa. Amicos elegit: quibus etiam post eum principes, ut & sibi, & Reip. necessarijs acquieuerũt: præcipuéq; sumptam sibi Berenicen statim ab urbe dimisit inuitus inuitam. Quosdam è gratissimis delicatorum, quanq; tam artifices saltationis, ut mox scenam tenuerint: nõ modo fouere prolixius, sed spectare in publico omni cœtu supersedit. Nulli ciuium quicq; ademit: abstinuit alieno, ut siquis unquàm: ac ne concessas quidẽ, ac solitas collationes recepit. Et tñ nemine ante se munificẽtia minor. Amphitheatro dedicato, thermisq; iuxta celeriter extructis, munus ædidit apparatissimũ, largissimũq;. Dedit & nauale prælium in ueteri naumachia, ibidem & gladiatores, atq; uno die quinq; millia omne genus ferarum. 7

Nundinari.

at [illegible]

Vt siquis unq;, pro ut qui maxime Collationes.

NAtura autem beneuolentissimus, cum ex instituto Tiberij omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, q̃ si eadẽ ijsdem & ipsi dedissent: primus præterita oĩa, uno confirmauit edicto: nec à se peti passus est. In cæteris uero desyderijs animũ hominũ obstinatissime tenuit, ne quẽ sine spe dimitteret: quin & admonẽtibus domesticis, quasi plura polliceretur, q̃ præstare posset: Non oportere, ait, quenq; à sermone principis tristem discedere. Atq; etiam recordatus quondam super cœnam, quod nihil cuiq; toto die præstitisset: memorabilem illam, meritóq; laudatam uocem ædidit. Amici, diem perdidi. Populum in primis uniuersum tanta per omnes occasiones comitate tractauit: ut proposito gladiatorio munere, nõ ad suum, sed ad spectantium arbitrium æditurũ se professus sit. Et planè ita fecit. Nam neq; negauit quicq; petẽtibus: & ut quæ uellent, peterẽt, ultro adhortatus est. Quin & studium armaturæ Thracũ præ se ferens sæpe, cum populo & uoce, & gestu, ut fautor, cauillatus est. Verũ maiestate salua, nec minus æquitate: ne quid popularitatis prætermitteret, nonnunq; in thermis suis admissa plebe lauit. Quædam sub eo fortuita ac tristia acciderunt, ut conflagratio Vesuui montis in Campania, & incẽdium Romæ per triduum, totidemq; noctes: Item pestilentia quanta non temere aliàs. In his tot aduersis ac talibus, nõ modo principis solicitudinem, sed & parentis affectum unicum præstitit: nunc consolando per edicta, nunc opitulando quatenus suppeteret facultas. Curatores 8

restituendæ

restituendæ Campaniæ è cõsularium numero forte duxit. Bona oppressorũ in Veseuo, quorũ hæredes non extabant: restitutioni afflictarum ciuitatum attribuit. Vrbis incendio nihil, nisi sibi publice perisse testatus, cuncta prætoriorum suorum ornamenta operibus, ac templis destinauit: præposuitq; complures ex equestri ordine, quo quæq; maturius peragerentur. Medendæ ualetudini, leniendisq; morbis, nullam diuinam, humanamq; opem nõ adhibuit, inquisito omniũ sacrificiorũ, remediorumq; genere. Inter aduersa temporũ, & delatores, mandatoresq; erant ex licentia ueteri: hos assidue in foro flagellis, ac fustibus cæsos, ac nouissime traductos per Amphitheatri arenã, partim subijci in seruos, ac uenire imperauit: partim in asperrimas insularum auehi. Vtq; etiam similia quandoq; ausuros perpetuo coerceret: uetuit inter cætera de eadem re pluribus legibus agi, quæri ue de cuiusq; defunctorũ statu ultra certos annos.

Medendæ ualetudini.

Traducere.

9 POntificatum maximũ ideo se professus accipere, ut puras seruaret manus, fidem præstitit: nec autor posthac cuiusq; necis, nec conscius, quãuis interdũ ulciscendi causa nõ deesset: sed periturũ se potius, quã† perditurũ adiurans. Duos Patricij generis conuictos in affectatione imperij, nihil amplius quã ut desisterẽt, monuit: dicens principatũ fato dari, siquid præterea desyderarent, promittens se tributurum: & confestim quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cursores suos misit: qui anxie filium saluum nunciarent. Cæterum ipsos nõ solum familiari cœnæ adhibuit, sed & in sequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex industria collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantiũ inspicienda porrexit. Dicitur etiam cognita utriusq; genitura, imminere ambobus periculum affirmasse, uenturũ quandoq; & ab alio, sicut euenit. Fratrẽ insidiari sibi non desinentem, sed penè ex professo solicitantẽ exercitus meditantem fugam, nec occidere, neq; seponere, ac ne in minore quidem honore habere sustinuit: sed ut à primo imperij die, consortem, successoremq; testari perseuerauit: nonnunquã secretò lachrymis & precibus orans, ut tandem mutuo erga se animo uellet esse.

Als † punitorum.

Cursores.

10 INter hæc morte præuentus est, maiore hominũ damno quã suo: spectaculis absolutis, in quorum fine, populo coràm, ubertim fleuerat. Sabinos petit aliquanto tristior: quod sacrificanti hostia aufugerat: quodq; tempestate serena tonuerat. Deinde ad primam statim mansionẽ febrim nactus, cum inde lectica transferretur: suspexisse dicitur dimotis † plagulis cælum, multumq; cõquestus eripi sibi uitam immerẽti. Neq; enim extare ullum suum factum pœnitẽdum, excepto duntaxat uno: id quale fuerit, neq; ipse tunc prodidit: neq; cuiq; facile succurrit. Quidam opinantur consuetudinẽ recordatũ, quam cum fratris uxore habuerit: sed nullam habuisse persancte Domitia iurabat, haud negatura siqua omnino fuisset: immo etiam gloriatura, quod illi promptissimum erat in omnibus probris.

Tẽpestas in bonã partẽ.

Mansio, σαθμός.

Als † palulis.

11 EXcessit in eadẽ, qua pater, uilla, Idibus Septembris post bienniũ, ac mẽses duos, diesq; XX. quã successerat patri, altero & quadragesimo ætatis anno. Quod ut palàm factum est, non secus, atq; in domestico luctu mœrentibus publice cunctis. Senatus prius, quàm edicto conuocaretur, ad curiam cucurrit.

obseratisq; adhuc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit laudesq;, quantas congessit, ne uiuo quidem unquàm atq; præsenti.

C. SVETONII TRANQVILLI FLAVIVS DOMITIANVS.

DOMITIANVS natus est. IX. Calen. Nouembris, patre COS. designato, inituróq; mense insequenti honorem, regione urbis sexta ad Malum punicum, domo, quam postea in templum gentis Flauiæ conuertit. Pubertatis ac primæ adolescentiæ tempus, tanta inopia, tantáq; infamia gessisse fertur: ut nullum uas argenteum in usu haberet. Satisq; constat Clodium Pollioné prætorium uirum, in quem est poema Neronis, quod inscribit' Luscio, chirographum eius conseruasse, & nónunq; protulisse, noctem sibi pollicentis: nec defuerunt, qui affirmarent corruptum Domitianum, & à Nerua successore mox suo. Bello Vitelliano confugit in Capitolium cum patruo Sabino, ac parte præsentium copiarum: sed irrumpentibus aduersarijs & ardente templo, apud ædituũ dàm pernoctauit: ac mane Isiaci celatus habitu, interq; sacrificulos uanæ superstitionis, cum se trans Tyberim ad condiscipuli sui matrem comite uno cõtulisset: ita latuit, ut scrutantibus qui uestigia subsecuti erant, deprehendi non potuerit. Post uictoriam demum progressus, & Cæsar consalutatus, honoré præturæ urbanæ cum cõsulari potestate suscepit tituló tenus: quam iurisdictionem ad collegam proximũ transtulit. Cæterum omnem uim dominationis tam licenter exercuit: ut iam tum qualis futurus esset, ostenderet. Ne exequar singula, contrectatis multorũ uxoribus, Domitiam Longinam Aelio Lamiæ nuptam etiam in matrimonium abduxit: atq; uno die super XX. urbana officia atq; peregrina, distribuit: mirari se Vespasiano dictitante, quod successorem non & sibi mitteret. 1

Sacrificuli.

EXpeditioné quoq; in Galliam, Germaniasq;, neq; necessariam, & dissuadentibus paternis amicis inchoauit: tantũ ut fratri se & operibus, & dignatione adæquaret. Ob hæc correptus, quo magis ætatis, & conditionis admoneretur, habitabat cum patre unà: sellamq; eius ac fratris quoties prodirent, lectica sequebat': ac triumphum utriusq; Iudaicum, equo albo comitatus est. In sex consulatibus, non nisi unum ordinarium gessit: eumq; cedente & suffragante fratre. Simulauit & ipse mire modestiam, In primisq; poeticæ studiũ tam insuetum antea sibi, quàm postea spretum & abiectum, recitauitq; etiam publice. Nec tamen eo secius, cum Vologeses Parthorum rex auxilia aduersus Alanos, ducemq; alterum ex Vespasiani liberis depoposcisset, omni ope contendit, ut ipse potissimum mitteretur. Et quia discussa res est: alios orientis regulos ut idem postularent, 2

Dignatio, p dignitate.

postularent, donis ac pollicitationibus solicitare tentauit. Patre defuncto, diu cunctatus, an duplum donatiuum militi donaret, nunquàm iactare dubitauit, relictum se principem imperij, sed fraudem testamento adhibitam. Neq; cessauit ex eo insidias struere fratri clàm, palámq;, quoad correptum graui ualetudine prius, quàm planè efflaret animam, pro mortuo deseri iussit: defunctúmq; nullo, præter quàm cõsecrationis honore dignatus, sæpe etiam carpsit obliquis orationibus & edictis.

3 INter initia principatus quotidie secretum sibi horarium sumere solebat: nec quicquàm amplius, quàm muscas captare, ac stilo præacuto configere: ut cuidam interroganti, esset ne quis intus cum Cæsare, non absurde responsum sit à Vibio Crispo, ne musca quidem. Deinde uxorem suam Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat: alteróq; anno consalutauerat ut Augustam, eandem Paridis Histrionis amore deperditam, repudiauit: intráq; breuè tempus impatiens dissidij, quasi efflagitante populo reduxit. Circa administrationem imperij aliquãdiu se uarium præstitit: mixtura quoq; inæquabili uitiorum atq; uirtutum, donec uirtutes quoq; in uitia deflexit: quantum coniectare licet super ingenij naturam, inopia rapax, metu sæuus.

Deperdita amore.

Super, pro præter.

4 SPectacula magnifica assidue, & sumptuosa ædidit: non in Amphitheatro modo, uerum & in Circo. Vbi præter solennes bigarum, quadrigarúmq; cursus, prælium duplex etiam equestre, ac pedestre commisit. Atq; in Amphitheatro nauale quoq;. Nam uenationes, gladiatoresq; & noctibus ad lychnuchos, nec uirorum modo pugnas, sed & fœminarum. Præterea quæstorijs muneribus, quæ olim omissa reuocauerat: ita semper interfuit, ut populo potestatem faceret bina paria è suo ludo postulandi, quæ nouissima aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorum spectaculum ante pedes eius stabat puerulus coccinatus, portentuoso, paruóq; capite, cum quo plurimum fabulabat, nonnunq; serio. Auditus est certe, dum ex eo quærit, ecquid sciret, & quid sibi uisum esset ordinatione proxima Aegypto præficere Metium Rufum. Aedidit nauales pugnas penè iustarũ classium, effosso & † circunducto iuxta Tyberim lacu, atq; † inter maximos imbres ꝓspectauit. Fecit & ludos sæculares, computata ratione temporum ab anno: non quo Claudius proxime, sed olim Augustus ædiderat. In his Circensium die, quo facilius centum missus peragerentur, singulos à septenis spatijs ad quina corripuit. Instituit & quinquennale certamen Capitolino Ioui triplex, musicum, equestre, gymnicum, & aliquanto plurium, quàm nunc est coronatorũ. Certabant etiam & prosa oratione Græce, latinéq;, ac præter citharœdos chorocitharistæ quoq;, & psallocitharistæ. In stadio uero cursu etiam uirginis certamini præsedit crepidatus, purpureáq; amictus toga, Germanicam capite gestans coronam auream cum effigie Iouis, ac Iunonis, Mineruæq;, assidentibus Diali sacerdote, & collegio Flauialium pari habitu: nisi quod illorum coronis inerat & ipsius imago. Celebrabat & in Albano quotannis quinquatria Mineruæ, cui collegium instituerat: ex quo sorte ducti magisterio fungerentur, redderentq; eximias uenationes, & scenicos ludos,

Puerulus, ꝑ puellus.

Portentuosus, ut monstruosus.

Als circumstructo.

Als † in thermis.

superq́; oratorũ, ac poëtarũ certamina. Congiarium populo nummorũ trecentorum ter dedit: atq́; inter spectacula muneris largissimũ epulum, septimontiali sacrorũ quidem die, senatui, equitiq́; panarijs, plebeis, sportellis cum obsonio distributis. Initium uescendi primus fecit: dieq́; proximo omne genus rerum missilia sparsit: & quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris, ac senatorij ordinis pronunciauit.

Plurima, & amplissima opera incendio absumpta restituit: in queis & Capitolium, quod rursus arserat: sed omnia sub titulo tantum suo, ac sine ulla pristini autoris memoria. Nouam autem excitauit ædem in Capitolio custodi Ioui, & forum quod nunc Neruæ uocatur. Item Flauiæ templum gentis, & Stadium, & † Odium, & Naumachiam, e cuius postea lapide maximus Circus deustis utrinq́; lateribus extructus est. 5

Alij † Methodium.

Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessario. Sponte in Cattos, necessario unã in Sarmatas, legione cũ legato simul cæsa. In Dacos duas, primã Oppio Sabino consulari oppresso: secundam Cornelio Fusco præfecto cohortium prætorianarum, cui belli summam commiserat. De Cattis, Dacisq́; post uaria prælia, duplicem triumphum egit. De Sarmatis lauream modo Capitolino Ioui retulit. Bellum ciuile motum à L. Antonio superioris Germaniæ præside confecit absens felicitate mira, cum ipsa dimicationis hora resolutus repente Rhenus, transituras ad Antonium copias Barbarorum inhibuisset. De qua uictoria prius præsagijs, quàm nuncijs comperit. Siquidem ipso, quo dimicatum est die, statuam eius Romæ insignis aquila circumplexa pennis, clangores lætissimos ædidit: pauloq́; post occisum Antonium adeo uulgatum est, ut caput eius quoq́; apportatum uidisse se pleriq́; contenderent. 6

Nouare, pro mutare. Rectæ cœnæ factio.

Multa etiam in communi rerum usu nouauit. Sportulas publicas sustulit, reuocata cœnarum rectarum consuetudine. Duas Circensibus gregum factiones aurati, purpureiq́; panni ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histrionibus scenam, intra domum quidem exercendi artem iure concesso. Castrari mares uetuit. Spadonum, qui residui apud Mangones erant, pretia moderatus est. Ad summam quondam ubertatẽ uini, frumenti uero inopiam, existimans nimio uinearũ studio negligi arua, edixit, nequis in Italia nouellaret: utq́; in prouincijs uineta succiderent, relicta (ubi plurimum) dimidia parte, nec exequi rem perseuerauit. Quædã ex maximis officijs inter libertinos, militesq́; Ro. communicauit. Geminari legionum castra prohibuit: nec plus, quàm mille nummos à quoquàm ad signa deponi: quod L. Antonius apud duarũ legionũ Hyberna, res nouas moliens, fiduciã cepisse etiam ex depositorũ summa uidebatur. Addidit & quartum stipendium, militi, aureos ternos. 7

Nouellare. Vbi plurimum.

Ius diligenter, & industrie dixit. Plerunq́; & in foro pro tribunali extra ordinem ambitiosas centumuirorũ sententias rescidit. Recuperatores, ne se semper persuasorijs assertionibus accõmodarent: identidem ammonuit. Nummarios iudices cũ suo quenq́; consilio notauit. Autor & Tribu. ple. fuit AEDIL. sordidum Repetundarũ accusandi, iudicesq́; in eum à senatu petendi. Magistratibus 8

Persuasoriæ assertiones.

tibus quoq; urbicis, prouinciarumq; præsidibus coërcendis, tantum curæ adhibuit: ut neq; modestiores unquàm, neq; iustiores extiterint: è quibus plerosq; post illum reos omnium criminũ uidimus. Suscepta morum correctione, licentiam theatralẽ promiscue in equite spectandi inhibuit. Scripta famosa, uulgóq; ædita, quibus primores uiri, ac fœminæ notabantur: aboleuit nõ sine autorum ignominia. Quæstorium uirum, quod gesticulandi, saltandiq; studio teneret, mouit senatu. Probrosis fœminis, lecticæ usum ademit, iusq; capiendi legata, hæreditatesq;. Equitẽ Ro. ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimissæ adulterij crimen intenderat, erasit iudicũ albo. Quosdam ex utroq; ordine lege Scatinia condemnauit. Incesta uestalium uirginum, à patre suo quoq; & fratre neglecta, uarie, ac sæuere coërcuit: priora capitali supplicio, posteriora more ueteri. Nam cum Ocellatis sororibus, item Varonillæ liberum mortis permisisset arbitrium, corruptoresq; earũ relegasset, mox Corneliam uirginẽ maximam, absolutam olim, dehinc longo interuallo repetitam, atq; conuictam defodi imperauit. Stupratoresq; uirgis in comitio ad necem cædi, excepto prætorio uiro, cui dubia etiamnũ causa, & incertis quæstionibus, atq; tormentis de semet professo, exilium indulsit: ac nequa religio deûm impune contaminaret, monimentum, quod libertus eius è lapidibus templo Capitolini Iouis destinatis filio construxerat, diruit per milites: ossáq; & reliquias, quæ inerant, mari mersit.

Dimissæ, p repudiatæ. Album iudicum. Incestum. Reliquiæ.

9 INter initia usq; adeo ab omni cæde abhorrebat: ut absente adhuc patre, recordatus Vergilij uersum,

Impia quàm cæsis gens est epulata iuuencis,

Edicere destinauerit, ne boues immolarentur. Cupiditatis quoq; atq; auaritiæ uix suspicionem ullam, aut priuatus unquàm, aut princeps aliquandiu dedit: immo è diuerso magnæ sæpe non abstinentiæ modo, sed etiam liberalitatis experimenta. Omnes circa se largissime prosecutus, nihil prius, aut acrius monuit, q̃ nequid sordide facerent. Relictas sibi hæreditates ab ijs, quibus liberi erant, nõ recepit. Legatum etiam ex testamẽto Ruscij Cepionis, qui cauerat, ut quotannis ingredientibus curiam senatoribus, certam summam uiritim præstaret hæres suus, irritum fecit. Reos, qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent, uniuersos discrimine liberauit: nec repeti, nisi intra annum, eáq; conditione permisit: ut accusatori, qui causam non teneret, exilium pœna esset. Scribas quæstorios negociantes ex consuetudine, sed contra Clodiam legem, uenia in præteritum donauit. Subcisiua, quæ diuisis per ueteranos agris carptim superfuerunt: ueteribus possessoribus, ut usucapta concessit. Fiscales calumnias, magna calumniantium pœna repressit: ferebaturq; uox eius, Princeps qui delatores non castigat, irritat.

Pependi. Teneret, p uinceret.

10 SEd neque in clementiæ, neque in abstinentiæ tenore permansit: & tamen aliquanto celerius ad sæuitiam desciuit, quàm ad cupiditatem. Discipulum Paridis Pantomimi † puberem adhuc, etiam tum maxime ægrum, quod arte, formáque non absimilis magistro uidebatur, occidit. Item Hermogenem Tarsensem propter quasdam in historia figuras, librarijs etiam, qui eam

Als † pauperem.

Crucifixis.

descripserant,crucifixis.Patremfamilias,qd' Thracem Mirmilloni parem,munerario imparem dixerat, detractum è spectaculis in arenam, canibus obiecit, cum hoc titulo, Impie locutus parmularius. Cõplures senatores,in his aliquot consulares interemit: ex quibus Ciuicam Cerealem in ipso Asiæ proconsulatu. Saluidienum Orficum,Acilium Glabrionem exilio,quasi molitores nouarum rerum. Cæteros leuissima quenq; de causa,Aelium Lamiam,ob suspiciosos quidem,uerum & ueteres, & innoxios iocos: quod post abductam uxorem laudanti uocem suam,heu taceo dixerat:quodq; Tito hortanti se ad alterum matrimonium responderat μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις; Saluium Cocceanum,quod Othonis Imperatoris patrui sui diem natalem celebrauerat. Metium Pomposianum, quod habere imperatoriam genesim uulgo ferebatur: & quod depictum orbem terræ, in membranas,cõcionesq; regum,ac ducum ex Tito Liuio circumferret: quodq; seruis nomina Magonis & Annibalis indidisset. Sallustium Lucullum, Britaniæ legatum,quod lanceas nouæ formæ appellare Luculleas passus esset. Iunium Rusticum, quod Peti Thraseæ,& Eluidij prisci laudes ædidisset:appellaretq; eos sanctissimos uiros:cuius criminis occasione, philosophos omnes urbe, Italiáq; summouit. Occidit & Eluidium filium, quod quasi scenico exodio sub persona Paridis, & Oenones diuortium suum cum uxore tractasset.Flauium Sabinum alterum è patruelibus,quod eum comiciorũ consularium die destinatum perperam præco non consulem ad populum, sed imperatorem pronunciasset. Verum aliquãto post ciuilis belli uictoriam sæuior, plerosq; partis aduersæ,dudum etiam latentes conscios,inuestigato nouo quæstionis genere distorsit,immisso per obscœna igne.Nonnullis & manus amputauit. Satisq; constat duos solos è notioribus uenia donatos. Tribunum laticlauium,& centurionem,qui se,quo facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant:& ob id neq; apud ducem,nec apud milites ullius momenti esse potuisse.

Molitores, a molendo.

Crucifigere.

ERat autem non solum magnæ,sed & callidæ,inopinatæq; sæuitiæ. Autorem summarum pridie quàm crucifigeret,in cubiculum uocauit:assidere in thoro iuxta coegit, securum,hilaremq; dimisit:partibus etiã de cœna dignatus est. Aretinum Clementem consularem uirum è familiaribus, & emissarijs suis capitis condemnaturus, in eadem uel etiam in maiore gratia habuit, quoad nouissime simul gestanti cõspecto delatore eius, Vis inquit,hunc nequissimum seruum cras audiamus? Et quo contemptius abuteretur patientia hominum, nunquàm tristiorem sententiam sine præfatione clementiæ pronunciauit: ut non aliud iam certius atrocis exitus signum esset,quàm principij lenitas. Quosdam maiestatis reos in curiam induxerat: & cum prædixisset experturum se illa die quàm charus senatui esset, facile perfecerat: ut etiam more maiorum puniendi condemnarentur: deinde atrocitate pœnæ conterritus, ad leniendam inuidiam intercessit his uerbis: neque enim ab re fuerit ipsa cognoscere, Permittite patres conscripti à pietate uestra impetrari, quod scio me difficulter impetraturum, ut damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis.

Nam &

Nam & parcetis oculis uestris, & intelligent me omnes senatui interfuisse.

12 EXhaustus operum, ac munerũ impensis, stipendióq; quod adiecerat, tentauit quidem ad releuandos Castrenses sumptus militum numerũ diminuere. Sed cum obnoxium se Barbaris per hoc animaduerteret, neq; secius eò in explicandis oneribus omnibus hæreret: nihil pensi habuit, quin prædaretur omnimodo bona uiuorũ, ac mortuorũ usquequaq;, quolibet & accusatore, & crimine corripiebant. Satis erat obijci qualecunq; factum dictúmq; aduersus maiestatẽ principis. Confiscabantur alienissimæ hæreditates, uel existente uno, qui diceret audisse se ex defuncto cum uiueret, hæredem sibi Cæsarẽ esse. Præter cæteros Iudaicus fiscus acerbissime actus est: ad quem deferebant, qui uelut professi, Iudaicam intra urbem uiuerẽt uitam, uel dissimulata origine imposita genti tributa non pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cum à procuratore, frequentissimóq; consilio inspiceretur, nonagenarius senex an circumsectus esset. Ab iuuenta minime ciuilis, animi confidens, etiam & tum uerbis, tum rebus immodicus. Cenidi patris concubinæ ex Histria reuersæ, osculúmq;, ut assueuerat, offerenti, manum præbuit. Generũ fratris indigne ferens albatos & ipsum ministros here, proclamauit, ὄυκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

Prædari bona.

Pependi.

13 PRincipatum uero adeptus, neq; in senatu iactare dubitauit, & patri se & fratri imperium dedisse, illos sibi reddidisse. Neq; in reducenda post diuortium uxore edicere, uocatam eam in puluinar suum: acclamari etiam in amphitheatro epulari die libenter audit, domino & dominæ feliciter. Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti cõsensu precantes, ut Palfurium Suram restitueret pulsum olim senatu, ac tunc de oratoribus coronatũ: nullo responso dignatus, tacere tantummodo iussit uoce præconis. Pari arrogantia, cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit: Dominus & deus noster sic fieri iubet: unde institutum posthac, ut ne scripto quidem, ac sermone cuiusq; appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos, arcusq; cum quadrigis & insignibus triumphorũ per regiones urbis, tantos aut tot extruxit, ut cuidam Græce inscriptum arcui sit, Aream & Caluitium. Consulatus. XVII. cepit, quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuauit: omnes autem penè tituló tenus gessit, nec quenq; ultra Calen. Maij. Plures ad Idus usq; Ianuarias. Post autem duos triumphos Germanici cognomine assumpto, Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis Germanicum, Domitianúmq; transnominauit: quod altero suscepisset imperium, altero natus esset.

Formalis epistola.

Transnominauit.

14 PEr hæc terribilis cunctis & inuisus, tandem oppressus est amicorũ, libertorúmq; intimorũ cõspiratione simul & uxoris. Annum, diemq; ultimũ uitæ iampridẽ suspectũ habebat, horam etiã, nec nõ & genus mortis. Adolescẽtulo Chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoq; super cœnam quandã fungis abstinentem palàm irriserat, ut ignarum sortis suæ, quod nõ ferrum potius timeret. Quare pauidus semper atq; anxius, minimis etiã suspicionibus præter modũ commouebatur: ut edicti de excidendis uineis propositi, gratiam facere nõ alia

magis

magis re compulsus credatur, ꝙ quod sparsi libelli cum his uersibus erant.

κἂν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω
ὅσσον ἐπισπεῖσαι καίσαρι θυομένῳ.

Eadem formidine oblatum à senatu nouum, & excogitatum honorem, quanq; omnium talium appetẽtissimus, recusauit: quo decretũ erat, ut quoties gereret consulatum, equites Ro. quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus præcederent eum inter lictores, apparitoresq;. Tempore quoq; suspecti periculi appropinquante, solicitior in dies, porticuum, in quibus spatiari consueuerat parietes, Phengite lapide distinxit: è cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret, prouideret. Et nec nisi secretò, atq; solus plerasq; custodias receptis quidem in manu cathenis audiebat, utq; domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo audendam esse patroni necem. Epaphroditum à libellis, capitali pœna cõdemnauit: quod post destitutionẽ Nero in adipiscenda morte manu eius adiutus existimabatur.

15 DEniq; Flauium Clementẽ patruelem suum contemptissimæ inertiæ, cuius filios etiãnum paruulos successores palàm destinauerat: & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari iusserat, alterum Domitianũ: repente ex tenuissima suspicione tantũ non ipso eius consulatu interemit: quo maxime facto maturauit sibi exitum. Continuis octo mensibus tot fulgura facta, nunciatáq; sunt, ut exclamauerit, feriat iam quẽ uolet. Tactum de cælo capitolium, templumq; Flauiæ gentis. Item domus Palatina, & cubiculum ipsius, atq; etiã è basi statuæ triumphalis titulus excussus ui procellæ in monimẽtum proximũ decidit. Arbor, quæ priuato adhuc Vespasiano euersa surrexerat: tunc rursus repente corruit. Prænestina Fortuna, toto imperij spatio annum nouum cõmendanti lætam, eandemq; semper sortem dare assueta, extremo tristissimã reddidit, nec sine sanguinis mentione. Mineruam, quã superstitiose colebat, somniauit excedere sacrario, negantemq; ultra se tueri eum posse, quod exarmata esset à Ioue. Nulla tamen re perinde commotus est, quàm responso, casúq; Ascletarionis mathematici. Hunc delatum nec inficiantem iactasse se, quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est, quis ipsum maneret exitus: & affirmantẽ fore, ut breui laceraretur à canibus: interfici quidem sine mora, sed ad coarguendam temeritatem artis, sepeliri quoq; accuratissime imperauit. Quod cum fieret, euenit, ut repentina tempestate, deiecto funere, semiustum cadauer discerperẽt canes: idq; ei cœnanti à Mimo Latino, qui præteriens forte animaduerterat, inter cæteras diei fabulas referretur.

Tantũ nõ, ꝓpemodũ.

Exarmare.

Perinde ꝙ.

Sciscitatus est illum.

16 PRidie ꝙ periret, cum oblatos tuberes seruari iussisset in crastinũ, adiecit, si modo uti licuerit. Et cõuersus ad proximos, affirmauit fore, ut sequenti die, luna se in aquario cruentaret: factumq; aliquod existeret, de quo loquerent' homines per terrarũ orbem. At circa mediam noctem ita est exterritus, ut ex strato prosiliret: dehinc mane aruspicem ex Germania missum, qui cõsultus de fulgure mutationẽ rerum prædixerat, audijt, condemnauitq;: ac dum exulceratam in fronte uerrucam uehementius scalpsit, profluente sanguine, Vtinam inquit,

hactenus.

hactenus. Tunc horas requirenti, pro quinta, quā metuebat, sexta ex industria nunciata est. His uelut transacto iam periculo lætum, festinantemq; ad corporis curam Parthenius cubiculo præpositus cōuertit, nuncians esse, qui magnum nescio quid afferret, nec differendum. Itaq; summotis omnibus, in cubiculum se recepit, atq; ibi occisus est.

Corporis cura.

17 DE insidiarum, cædisq; genere, hæc ferè diuulgata sunt. Cunctantibus conspiratis, quando & quomodo, id est, lauantem ne an cœnantem aggrederentur, Stephanus Domicillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, cōsiliū, operamq; obtulit. Ac sinisteriore brachio uelut ægro, lanis, fascijsq; per aliquot dies ad auertendam suspicionē obuoluto, ad ipsam horam, dolum interiecit: professusq; conspirationis indicium & ob hoc admissus, legenti tradi tum à se libellum, & attonito suffodit inguina. Saucium ac repugnantē adorti Clodianus Cornicularius, & Maximus Parthenij libertus, & Saturius Decurio cubiculariorum, & quidam è gladiatorio ludo, uulneribus septem cōtrucidauerunt. Puer, qui curæ larium cubiculi ex consuetudine assistens interfuit cædi, hoc amplius narrabat, se iussum à Domitiano ad primum statim uulnus pugionē puluino subditum porrigere, ac ministros uocare: neq; ad caput quicquàm, excepto capulo, & præterea omnia clausa reperisse: atq; illum interim correpto, deductóq; ad terram Stephano, colluctatum diu: modo ferrum extorquere, modo, quanquàm laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est. XIIII. Calen. Octobris, anno ætatis. XLV. imperij. XV. Cadauer eius populari sandapila per uespillones exportatū. Phyllis nutrix in suburbano suo Latina uia funerauit: sed reliquias templo Flauiæ gentis clàm intulit: cineribusq; Iuliæ filiæ Titi, quam & ipsa educauerat, commiscuit.

Cōspiratis, sicut coniurans.

Cubicularij.

Funerare, p sepelire.

18 STatura fuit procera, uultu modesto, ruborisq; pleno, grandibus oculis, uerum acie hebetiore: præterea pulcher ac decens, maxime in iuuenta: & quidem toto corpore, exceptis pedibus: quorū digitos restrictiores habebat: postea caluitio quoq; deformis, & obesitate uentris, & crurum gracilitate: quæ tamē ei ualetudine longa remacruerant. Commendari se uerecundia oris adeo sentiebat: ut apud senatū sic quondam iactauerit, usq; adhuc certe animū meum probastis, & uultum. Caluitio ita offendebatur, ut in contumeliam suam traheret, sicui alij ioco, uel iurgio obiectaretur: q̄uis libello, quem de cura capillorum ad amicū ædidit: etiā illū simul, séq; cōsolans inseruerit. οὐχ ὁρᾷς, κἀγὼ καλός τε μέγας τε. Eadē remanēt mecū capillorū fata, & forti animo fero comam in adolescentia senescentē. Scias nec gratius quicq; decore, nec breuius.

Vsq; adhuc, p hucusq;.

19 LAboris impatiēs, per urbem pedibus nō temere ambulauit. In expeditione & agmine, equo rarius, lectica assidue uectus est. Armorū nullo, sagittarum uel præcipuo studio tenebaẗ. Centenas uarij generis feras sæpe in Albano secessu conficientē spectauere pleriq;: atq; etiā ex industria ita quarundā capita figentē, ut duobus ictibus quasi cornua† effingeret. Nonnunq; in pueri procul stantis, præbētisq; pro scopulo dispansam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, ut omnes per interualla digitorū innocuæ euaderent.

Al.† efficeret.

Liberalia

Liberalia studia in initio imperij neglexit: quanquam bibliothecas incendio absumptas impensissime reparare curasset, exemplaribus undique petitis, missisque Alexandriam, qui describerent, emendarentque. Nunquam tamen aut historiae carminibusue cognoscendis operã ullam, aut stilo uel necessario dedit. Praeter cõmentarios, & acta Tiberij Caesaris nihil lectitabat: epistolas, orationesque & edicta, alieno formabat ingenio. Sermonis tamen nec inelegantis. Dictorum interdum etiam notabilium, uellem, inquit, tam formosus esse, quam Metius sibi uidetur: & cuiusdam caput uarietate capilli subrutilum & incanum, perfusam niuem mulso dixit. 20

Notabile, in bonã partẽ.

Conditionem principum miserrimam aiebat: quibus de cõiuratione comperta non crederetur, nisi occisis. Quoties otium esset, alea se oblectabat, etiam profestis diebus, matutinisque horis, ac lauabat de die, prandebatque ad satietatem: ut non temere super coenam praeter Martianum malum, & modicam in ampulla potiunculam sumeret. Conuiuabatur frequenter, ac large, sed penè raptim, certe non ultra Solis occasum, nec ut postea cõmessaretur. Nam ad horam somni nihil aliud quam secreto solus deambulabat. 21

Cõmessari.

Nihil aliud quam, pro tantummodo.

Libidinis nimiae assiduitatem concubitus uelut exercitationis genus Clinopalem uocabat. Eratque fama quasi concubinas ipse diuelleret, nataretque inter uulgatissimas meretrices. Fratris filiam adhuc uirginẽ oblatam in matrimonium sibi, cum deuictus Domitiae nuptijs pertinacissime recusasset, non multo post alij collocatam ultro corrupit, & quidem uiuo etiam tum Tito, mox patre, ac uiro orbatam ardentissime, palamque dilexit, ut etiam causa mortis extiterit coactae conceptum à se abigere. 22

Indifferẽter ferre, pro susque deque.

Occisum eum, populus indifferenter, miles grauissime tulit: statimque eum Diuum appellare conatus, paratus & ulcisci, nisi duces defuissent: quod quidem paulopost fecit, expostulatis ad poenam pertinacissimae caedis autoribus. Contra, senatus adeo laetatus est, ut repleta certatim curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo, atque acerbissimo acclamationum genere laceraret: scalas etiã inferri, clypeosque, & imagines eius coràm detrahi, & ibidem solo affligi iuberet: nouissime eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriã decerneret. Ante paucos quam occideretur menses, Cornix in Capitolio elocuta est. Ἔσαι πάντα καλῶς. Nec defuit qui ostentum sic interpretaretur. 23

Nuper Tarpeio quae sedit culmine Cornix,
Est bene non potuit dicere, dixit, erit.

Ipsum etiam Domitianũ ferunt somniasse gibbam sibi ponè ceruicem auream enatam, pro certóque habuisse beatiorẽ post se, † laetioréque portendi Reip. statum, Sicut sanè breui euenit abstinẽtia, & moderatione insequentium principum.

Al. † latiorẽ

C. SVETONII TRANQVILLI DVODECIM CAESARVM FINIS.

DIONIS CASSII NICAEI

NERVA COCCEIUS.

GEORGIO MERULA ALEXANDRINO INTERPRETE.

Post Domitiani cædē Romæ Cocceius Nerua imperator designatur. Flagrabant adhuc odio in Domitianum ciues, quare statuæ om̃es tum aureæ, tum argenteæ in illius honorem constitutæ, subito conflatæ fuerunt. Arcus præterea in eiusdem unius titulum & nomē sustructi, euertūtur. Cæterū Nerua omneis qui impietatis in deos rei fuerant, eos absolui uoluit. Exules in patriā reduxit. Serui atq; libertorum plurimi, dominis atq; patronis insidias fecerant. Hos ad unum occidi imperauit. Et ne serui de cætero dominos criminarētur, edicto uetuit, Neue liceret aut impietatis, aut Iudaicæ sectæ quempiam dehinc insimulari. Multorum tamen nomina falso delata. Inter quos Suras philosophus condemnatus fuit. Deinde non leui de causa aut fortuito tumultus oritur, sed quia ex libidine quorundam multi iniuste accusarētur. Quare Fronto consul propalàm dixisse fertur, Malū esse eū imperare sub quo nemini quippiā concessū sit, sed longe peius sub eo uiuere sub quo maxime liceat. Quæ uerba posteaq; Neruæ nuntiata fuerunt, ne talia deinceps fierent, magnopere curauit. Erat is per senectutem paulo imbecillior, graui insuper morbo affectus, cibum ferè euomebat: sed ne sibi statuæ ex auro siue argento constituerentur, omnino recusauit. Permultos Domitianus dum imperaret bonis atq; fortunis iniuste spoliauerat: quibus per uim ablata, restitui duntaxat ea uoluit, quæ in aula reperta fuissent. Ad sustentandam ciuium uitam, decies & quinquagies centena milia nummûm erogauit: & quosdam senatorij ordinis delegit, qui agros emerent, eosq; egenis diuiderent. Pecuniæ inops factus, uestes primum & uasa aurea atq; argentea, prætiosam præterea supellectilem, siue sua propria, siue publica & regia foret, auctioni subiecit. Agros, item ingenteis domos, & om̃ia demum, præter admodum necessaria, uendidit. Nihilo tamen segnior in iuuandis & extollendis amicis erat. Compluribus ingentia beneficia contulit. Sed ut impēdia cōtraheret, sacrificia non pauca, equorum cursus atq; certamina, nec minus specta-

Nerua imperator.

Domitiani statuæ conflatæ.

Christianos intelligit.

Iudaica secta.

Suras philosophus.

Frōto cōsul.

Libere dictum.

Neruæ modestia.

Neruæ liberalitas.

cula quædam sustulit. In curia illud iurauit, suo iussu neminem senatorum occisum iri. Quod sacramentum, quàmuis etiam insidijs petitus esset, inuiolatum seruauit. Nihil unquàm de suo arbitrio statuit, sed principes uiros in consilium semper adhibebat. Leges tulit multas, cum de alijs, tum maxime ne mares castrarentur, Neue fratris filiam uxorem ducere fas esset. Ruffum uero Virginiũ, quem Romanæ legiones olim imperatorem nominauerãt, minime ueritus est, uel in consulatu collegam assumere. In huius etiam sepulchro illud quidam inscripsere.

Mares castrari uetuit. Ruffus Virginius.

Ruffi epitaphium.

HIC SITVS EST RVFFVS, PVLSO QVI VINDICE QVONDAM
IMPERIVM ASSERVIT NON SIBI SED PATRIAE.

Integritatis fiducia.

Tãta erat illi integritatis fiducia, ut sæpe iactauerit se nihil tale fecisse, quo minus deposito imperio, securius priuatã uitã ageret. Coniurauerat in eum forte Crassus Calphurnius, Crassorum nepos. Hunc cum cæteris coniuratis dum ludi ederentur assidere iuxta se uoluit. Nesciebant coniurationem patefactam esse. his gladios obtulit, quos scilicet inspicerent atq; pertentarent, satis ne acuti forent. Re autem uera significabat, non admodum sibi curæ esse, si uel tunc eo in loco occideretur. Præfectus erat prætorij Aelianus Casperius, quam præfecturam etiam sub Domitiano gesserat. Hic tumultuantes Prætorianos, aduersus Neruam concitauit: hoc sane consilio, ut per speciem ulciscẽdæ seditionis quosdam eorum, ceu hostes Cæsaris, ad mortem posceret. Sed Nerua Casperio talia molienti adeo restitit, ut denudato collo, iugulum confodiẽdum porrigeret. quãq; nihil profecit. Nã hi ferè omnes quos Casperius designauerat, interfecti sunt. Quare cũ ob senectam ætatem, amissa reuerentia, omnibus contemptui quodãmodo esset, in Capitoliũ ascendit, atq; quod felix faustumq; S. P. Q. R. & mihi ipsi sit præfatus, Marcum Vlpium Traianum adoptauit, Moxq; in curia Cæsarem designat. Ad quem imperij iura atq; insignia, præerat enim tunc Germaniæ, hoc uersu misit.

Crassus Calphurnius.

Aelianus Casperius.

Traianus à Nerua adoptatus.

Telis Phœbe tuis lachrymas ulciscere nostras.

Ita Traianus adoptatus à Nerua, deinde imperator factus est. Cæterum in hoc bonitas Neruæ & studium in Rempub. maxime apparuit. Nulla intercedebat cum adoptato cognatio, imo uero propinquos & cognatos quàm plurimos habebat: publicæ tamẽ utilitati atque saluti, societatem sanguinis postposuit. Neque eo deterritus, quod Traianus genere Hispanus, aut ex Italia oriundus non esset: quodq; ante eum peregrinus & alienigena Romanum imperium non tenuisset. VIRTVTEM hominis, non genus aut patriam spectari oportere existimauit. His confectis, Nerua moritur. Imperauit anno uno, & mensibus quatuor, ac diebus nouem. Vixit autem annos quinq; & sexaginta, menses decem, & dies totidem.

Virtutẽ hominis nõ genus aut patriã spectari oportere.

Dionis

DIONIS CASSII NICAEI

TRAIANVS NERVA.

GEORGIO MERVLA ALEXANDRINO INTERPRETE.

TRAIANVS antequàm imperium adipiſceretur, per quietem uidit ſeniorem quendam in tunica & prætexta purpurea, cũ corona, qua ſpecie pingi ſenatores ſolent, qui ſignum anulo nũc in ſiniſtrum iugulum, ac deinde in dextrum imprimeret. Vbi uero imperium aſſumpſit, edicta quædam ad ſenatum miſit, atq; illud in primis, nũquàm ſuo iuſſu bonum uirum occiſum iri, aut ignominia notari: id quod non ſolum in præſens ſacramento confirmauit, ſed per totum imperij tempus inuiolatũ ſeruauit. Mox Aelianum & Prætorianas cohortes, quæ ſeditionem aduerſus Neruam fecerant, quaſi operam ab eis poſceret, ad ſe uocauit, confeſtímq; uelut importunos dimiſit. Romam deinde regreſſus multa in emendationem publicorum negotiorum, & beneficium bonorũ, quos differentius amplexabatur, conſtituit. In puerorum alimenta, in Italia duntaxat, multa elargitus eſt. Cæterum Plotina uxor palatium aſcendens, ex gradibus ad populum conuerſa, Talis, inquit, huc ingredior qualem etiam egredi opto. quæ modeſte & ſancte in ſumma poteſtate ita ſe geſſit, ut de ea nullus iure conqueri potuerit. Sed Traianus tantiſper Romæ commoratus eſt, dum expeditionem in Dacos parauit. Quæ enim illi agerent & molirentur, ſubinde reputans, indigne ferebat, annua tributa dependi, unde uires & opes magis augeri, animicq; ad maiora erigerentur. Ergo Decebalus rex cum arma comparari in ſe audiret, extimuit. quippe qui nouerat antea Domitianum, non Romanum populum, uictum, tunc aduerſus Romanos, & Traianum Imperatorem decertandum fore. Cui integræ ac ſolidæ uires, robuſtum corpus, animi uigor, mores generoſi ac ſimplices ſupereſſent. Secundum enim & quadrageſimum annum agebat, cum primũ imperare cœpit. In qua ætate ita ei omĩa ſuppetebãt, ut neque per iuuentutem quicquàm ſtulte ac temere aggrederetur: neque item per ſenectutem lãgueſcente corpore ſegnis ac timidus, à magnis rebus retar-

Senatorum ornatus.

Somnij ſui ceſſa fides.

Aelianus ab exercitu amotus.

Plotina uxor Traiani.

Traianus in Dacos.

Domitian⁹ a Dacis ſuperatus.

Traiani laus.

Traiani ætas in qua ſumpſit imperiũ.

daretur. Nullus prӕterea in eo liuor, nulla malignitas: neminem omnino perdere studuit. Contra uero, bonos & studiosos uiros, honoribus & dignitate auxit. Quapropter timori aut odio nulli erat. Delatoribus operam nõ dabat. Irӕ ita moderabatur, ut nunquàm ab ea uinceretur. Ab aliena pecunia, & iniustis cӕdibus, iuxta abstinuit. Plurimum in gerendis bellis pecuniӕ impendebat. Non minore tamen liberalitate & impensa, segnius ac animo ornamenta pacis amplexus est. Cõplura & ualde quidẽ necessaria ӕdificari curauit, ut portus & ӕdes publicas. Vias itẽ muniuit: in quibus faciẽdis, fortunas aut sanguinem alicuius nunquàm absumpsit. Natura magnificus & gloriӕ appetens erat. Circum collapsum, ampliorem atque etiam elegantiorem restituit. Quod ideo se fecisse inscripsit, ut populũ Romanum capere posset. Amari & obseruari quàm timeri malebat. Cum populo benignus & mãsuetus. Senatum iucũde & honorifice appellabat. Sic dilectus & charus ciuibus, Hosti dũtaxat formidolosus. Venationes prӕterea, conuiuia, seria, & iocos frequenter cum amicis ac familiaribus exercebat. In quorum domos sӕpius uix quatuor comitantibus, etiam sine satellite diuertebat: & familiarius cum his recumbens, quiescebat. Eloquentiӕ & diligentis alicuius eruditionis expers fuit. Munera tamen facundi & non indocti hominis pulcherrime obibat. Nihilq́ omnino erat quod optime non exerceret. Vini duntaxat appetens, & in adulescentulos pronus, citra calumniam habitus est: utpote qui nunquàm ex eo turpe aut mali quicquàm effecit. Nam qui uinum usque ad satietatem biberet, sobrius tamen erat: neque in crimẽ prӕgrauãte uino propulsus est. Et in masculorũ amoribus, ita sibi temperauit, ut nihil per uim dũ uoluptati obsequitur moliret. Belli hactenus auidus & studiosus, ut acceptas clades emendaret, hostes exultanteis compesceret, impetusq́ue reprimeret: & si qui rebellassent, eos armis ad obsequium compelleret. In augenda re familiari moderatus. Militarem etiam disciplinam, tum seuere, tum remisse exercuit. Quare milites, id quod sӕpe antea cõtingerat, nunquàm aut contumaces aduersus imperia, aut elati atque superbi fuere. Igitur imperatorem iure Decebalus rex, ante per ignominiam & metum Domitiani ferocior, magnopere reueritus est. Cӕterum cum in Dacos exercitum Traianus duceret, antequàm castris hostium appropinquaret, magnus circumferebatur à barbaris fungus, latinis inscriptus literis, erantq́ue qui talia uociferarentur, Socias gentes & Buros prӕcipue, monere & hortari Traianum ut pace composita retro domum abiret. Nihilo tamen minus, is cum hoste conflixit ingenti ӕdita cӕde. Cum uulneribus ligamenta suis deessent, propriӕ uesti non pepercit: quam in lacinias conscissam† sauciis partitus est. Militibus qui in ea pugna conciderant, aras constitui, & annua parentalia peragi uoluit. In iuga deinde montium contendit, & iugum ex iugo captans, ad Dacorum regiam euasit. Hostes ex altera parte Lutius prӕfectus adortus est, qui continuo terga dedere. Cecidere item in eo certamine permulti, complures capti. Qua iactura perculsus Decebalus, confestim primores Pilatorum legatos delegit, atque ad Traianum misit

Laudes in principe summӕ.

Traian⁹ ӕdificandi studiosus.

Traiani mores.

Traiani comitas.

Decebalus rex Dacorũ.

Buri populi.

Als † sauciatis.

Dacorũ regia capta.

Decebalus a Traiano pacẽ petit.

misit, qui dicerent regem ad quascunque pacis conditiones uenturum, & quæ imperata forēt, haud grauate facturum. Tunc Traianus arma & bellica instrumenta, machinas præterea, eorumq; artifices sibi tradi postulauit. Transfugas item omneis, & qui ad Dacos profugissent, siue Romani siue socij fuissent, remitti mandauit: atq; ut castella & arces deductis præsidijs euerteret, omni præterea terra decederet, quam de finitimis per uim cœpisset, eos deniq; amicos & inimicos haberet quos senatus censuisset. Quibus conditionibus, & si inuitus, assensus tamen Decebalus fuit. Mox ad Traianum deductus, illum humi procumbens suppliciter adorauit. His confectis Traianus in Italiam reuenit. Legatos Decebali quos secum duxerat, in urbem præmisit: qui in senatum introducti, depositis armis, manibusq; in seruilem morē porrectis, cum multa supplices dixissent, ratificata per senatum pace, quam Traianus regi dederat, arma resumpsere. Romam deinde Traianus ingreditur, & ex eo Dacicus appellari cœpit. Tum in theatrum gladiatores inducit: in certamen compositi sunt: his enim magnopere delectabatur. Mimi adhuc & saltatores inducti fuere: è quibus unum cui Pylade nomen erat, præ cæteris dilexit. Sed in tanto bellorū studio & gloriæ cupidine, armorumq; cura, res urbanas nunquàm deseruit. Ciuiliáq; negotia non minus intente administrabat. Si quidem studio pugnæ à iure dicendo nunquàm auocatus fuit. In Augusti foro, nunc in porticu Liuiæ, & sæpissime alibi pro tribunali litigantes, audiuit, iuditiáq; reddidit. Interea nunciatur Decebalum præter conuentiones & fœdera, multa ad rebellionem spectantia parare ac facere. quippe arma fabricare, transfugas recipere, munitiones & castella instaurare, uicinas gentes missis legationibus ad bellum sollicitare: his potissimum infestus, qui secum coniurare noluissent. Iamq; Iazigum agri partem inuaserant: quam Traianus uictor illis repetentibus minime restituere deinde uoluit. Ob hæc iterū hostis à Senatu iudicatur. Bellum Traianus suscepit: quod tandem sine alterius ducis opera confecit. Cæterum Decebalus longe uiribus impar: nam si acie dimicare oportuisset, se facile uinci cognoscebat, ad dolos & fraudes conuertitur: parumque abfuit quin per insidias Traianum tolleret. In Misiam delectos perfugas mittit, qui illum per speciem colloquij confoderent. Simpliciter & ex bona fide Traianus omnia gerebat, utpote qui se facilē sine metu periculi adeuntibus præberet: quare cū sibi parum caueret, facile existimabant illum per insidias excipi posse. Sed rem mandatam peragere latrones nequiuere: siquidem unus eorum latrocinij suspectus, per tormenta continuo consilia facinoris aperuit. Ergo cum insidiæ non processissent, Longinum quem in prælijs haud impigrum ducem expertus fuerat, in colloquium uocat, persuadetque ut propius accedat, quasi quæ Traianus imperaret sine mora facturus esset. Appropinquantem comprehendi iussit, atque propalàm quæ forent Traiani consilia exquisiuit. Mox nihil omnino fatentem, in libera custodia tenuit. Interea Traianum per literas monet, se non aliter Longinum è uinculis emissurum, nisi sibi ignosceret, pacemque reconciliaret. Ad hæc Traianus

[Margin notes: Pacis conditiones Decebalo datæ. — Dacicus unde Traian⁹. — Pylades Histrio. — Portic⁹ Liuiæ. — Forū Augusti. — Decebalus rebellat. — Iazygés. — Decebali doli. — Traian⁹ simpliciter & bona fide omnia gerebat. — Lōgin⁹ Traiani legatus.]

nus media quædam respondit, ostenditque se non tanti facere Longini salutem, ut belli & pacis momenta in eo ponerentur. Decebalus, & si iratus, animum tamen aliquantulum compressit, neque ad cædem Longini statim prorupit. Verum Longinus cum se obseruari uideret, & sæpius quidnam rerum ageret exquiri, ebibito ueneno, cuius tunc copia superterat, seipsum interemit. Per ea tempora Traianus lapideum pontem in Istro fecit, opus sanè mirandum & maxime memorabile: cui cætera illius opera uix adæquare possis. Viginti stant ex quadrato lapide pilæ, quarum altitudo centum & quinquaginta pedum præter fundamenta habetur. Latitudo sexaginta pedes continet. distant inter se centum & septuaginta pedibus, fornicibus uero coniunguntur. Impensa profecto ingens, & uix credibilis. Sed illud mirari conuenit, qua nam ratione & quibus uiribus, quóue artificio in illa gurgitum altitudine tamque præcipiti fluuio, tum singulæ columnæ extrui ualuerint, tantarum molum fundamenta stabiliri. Vada præterea limosa erant: neque amnis aliò auerti poterat. Quanta uero altitudo sit aquæ, & quàm late pateat amnis, haud equidem enarrauerim. Diffunditur per ea loca spatiosus, atque interim imbrium mole concitatus, ripas longius summouet. alibi uero duplo atque interim triplo priore sui parte maior, aut restagnat, aut defluit. Qua uero arctatur, uorticosus & ferox, ædificia & pontes non patitur: & rursum liberatus angustijs, in pelagi formam totus expatiatur: iterumque coit, quasi retentus profundior, & rapidus fertur. Arduum igitur & maxime laboriosum fuit, in ea fluminis parte pontem ædificare. Ex hoc sanè ingens Traiani animus arguitur, atque adeo magis, quod nullum commeandi usum pons præbebat. Pilæ etiamnum extant ceu in ostentationem potentiæ & Cæsaris opum fabricatæ, simul etiam ut posteris testatum maneret, nihil esse quod hominum manu, & opibus Romani imperij effici non posset. Ponte Danubium ideo Traianus cóiungere uoluit, ut expeditius, uel conglaciato amne præsidiæ facultas transeundi foret, quoties Romani qui trans Danubium agerent à Barbaris bello & armis uexarentur. Ergo uel astricto frigoribus fluuio, cum res deposceret, commeare licebat. Cæterum contraria ratio Adrianum mouit. Si quidem is ueritus ne pulso Romano præsidio, aut oppressis legionibus, feræ & indomitæ gentes facto aditu ea loca inuaderent, quæ cis Danubiũ sunt, Misiamq; subinde popularentur, structuras & fornices quantæ super aquam eminebant, demoliri iussit. Traianus uero ponte Istrum transgressus, bellum magis pro fiducia uirium, quàm pro studio aut industria gerens, illic commoratus, Dacos tandem subegit, atque in debellando hoste, multa egregij ducis & fortis uiri opera ædidit. Complures militum pericula intrepidi adiere. pugnando alij multa fortiter fecerunt. Forte eques accepto uulnere de pugna eductus, ut scilicet adhibitis remedijs sanari posset: desperata salute protinus de tabernaculo exiuit, nondum enim uis mali uitalia occupauerat, in acie constitutus, magna tum iactando, tum etiam faciendo animam afflauit. At Decebalus cum

Marginalia: Longini mors. — Danubi⁹ lapideo ponte iunctus. — Pons ingẽti substructione. — Istri amnis natura. — Traiani anim⁹ ingens. — Romanorũ potentia. — Adrianus pontẽ demolitus est. — Decebali mors

capta

capta regia, uicina omnis regio in potestatem Romani populi uenisset, usque ad captiuitatem periclitatus, mortem sibi consciuit: cuius caput deinde Romam delatum fuit. Ita Datia iuris & ditionis Romanæ facta est. Quam mox Traianus in prouinciam redegit, urbes condidit, & colonos deduxit. Regios uero thesauros, quos Decebalus subter uada Sargetiæ amnis, haud procul à regia occultauerat, inuenit. Fluuium forte rex, captiuorum duntaxat manibus & opera, de proprio cursu auerterat, atque effossis subinde uadis, in specu magnam uim auri & argenti occuluit, præciosissima quæque & eos liquores qui recondi & reseruari poterant eodem congerens. Quibus confectis, ne quispiam quæ gessisset proloqui posset, omnes qui facti conscij erant, occidi iussit. At Bicu lis captiuus, cui res cognita erat, abditos thesauros indicauit. Per idem tempus Palmas Syriæ præfectus, eam Arabiæ partem, quæ ad petram uergit, edomuit. Traianum Romam repetentem, plurimæ Barbararum gentium legationes, atque etiam Indorum legati adiere. Spectacula magnifica per centum & uiginti dies Romæ ædidit. Iugulata sunt aliquando mille, interim decem milia bestiarum, partim feræ, partim mansuetæ: & innumerabiles gladiatores decertarunt. Per eadem tempora in Pontinis paludibus uia saxo constrata est, secundum quam domus ædificatæ sunt. Pontes præterea magnifice structi. Improbi atque adulterini nummi conflati sunt. Suræ Licinio qui tunc decesserat, & sepulchrum fieri & statuam dari de publico mandauit. Eò diuitiarum atque potentiæ Suras processerat, ut gymnasium Romano populo suis impensis sustruxerit. Incredibilis fides & suprema amicitia inter utrunque intercesserat. Forte insidiarum aduersus imperatorem Suras accusabatur, æmuli subinde instare, remque urgere. tunc Traianus uel inuocatus in domum illius cœnaturus accessit, demissisque stipatoribus atque satellitibus, medico Suræ oculos inspiciendos, denique accersito illius tonsore, mentum radendum commisit, Vtrunque enim ex uetere instituto tum Romani ciues, tum cæteri imperatores præter unum Adrianum facere soliti erãt. Hic primus Cæsarum barbam nutrire cœpit. post hæc Traianus lotus accubuit, atque postridie ad eos conuersus qui Suram insimulare non cessabant, Ecquid, inquit, si uim mihi parabat Suras, ut dicitis, cur heri me non occidit? Permulta sanè Traianus & fecit & tentauit, periclitandi hominis gratia. & quàmuis sæpius illum quidam accusarent, nunquàm tamen induci potuit, ut quicquàm ab eo metueret. Quin etiam cum tribunatum militum ei traderet, parazonium quo pro dignitate accingendus erat, nudum ei porrexit. At talis, inquit, ensem accipe, quem pro me ita demum strinxeris, si iuste imperauero: quod si perperam quicquàm per me fieri cognoueris, eo in perniciem meam utaris uelim. Statuas etiam & imagines Sosiæ, Palmæ & Celso constituit, quos uiros præ cæteris coluit, & summo in honore habuit. Et si qui aduersus coniurassent, eos cognitione Senatui delegata, puniri uoluit. Inter reos & Crassus nominatus

Sargetia fluuius.

Spectacula C. XX. dierum.

Indorum legatio ad Traianum.

Via in Pontinis paludibus.

Licinius Suras.

Suræ opes.

Barbam Romani tondebant.

Parazonium tribunatus insigne.

Celsus.

Sosia.

Palmas.

 sus nominatus

Bibliothecas extruxit. sus nominatus erat, Bibliothecas extruxit, & in foro ingentem columnam statuit, Siue ut ea pro sepulchro esset, siue in ostentationem eius operis quod ille circa forum egit. Cliuus surgebat, quē effossa quoquo uersus terra, ita complanauit, ut undique columna conspiceretur: forumque deinde in areæ modum æquatum mansit. Post hæc Armenijs atque Parthis bellum inferre statuit, hunc prætextum belli faciens, quod Armeniorum rex, diadema & cætera regni insignia atque iura, non ab se, sed à Parthorum rege uelut illi obnoxius sumpsisset. Re autem uera cupidine magis gloriæ impulsus est. Nanque simulac Parthorum & Armeniorum fines ingressus est, regionis satrapæ ipsiq; mox reges, cum muneribus ei occurrerunt, equumque duxere ita edoctum ut regem adoraret. nam pedes anteriores in morem supplicantis flexit, caputque pedibus qui proximus esset subiecit. Traianus cum ferè uicina omnia sine armis & certamine subegisset, in Satala & Elegiam, Armeniæ sunt oppida, protinus transiuit. Heniochorum regem prosequutus honore est. Parthamasirem qui in Armenijs regnabat, grauiter mulctauit. Ita omni potitus Armenia, reges qui sponte deditionem fecissent, aut in fidem uenissent: hos ut amicos benigne habuit: qui uero contumaces obsequium abnuissent, parereque recusassent, eos omnes paruo negotio subegit. Tum in honorē eius multa senatus decreuit, atque illud in primis, ut Optimus appellaretur. Pedibus ferè ingrediebatur cum milites per omne iter instructi & parati erant. ordines nunquàm eodem modo ductare atque interim aliter quàm suetus esset, instruere. Quoties flumina transeunda haberet, ipse auidus, pedibus sicut miles traijciebat. Rumores de hoste falsos, plerunque dissipabat, etiam aduersus ea quæ speculatores exposuissent. Ita milites quæ imperasset diligentius exequebantur, & ad omnia belli momenta parati & intrepidi erant. Nisibi & Bactris mox potitus, Parthicus appellatur. Nihil tamen eum magis quàm cognomen Optimi iuuit, utpote moribus & mansuetudini eius maxime conueniens. Armorum etiam & belli, huiusmodi appellatio propria uidebatur. Dum uero Antiochiæ Traianus ageret, atrox & funestus motus terræ accidit, uicinis urbibus atque populis cladem etiam afferens: quanquàm ipsa Antiochia insigni ac publica strage uastata fuit. Hyemabat in ea forte Traianus, atque illuc milites frequenter & priuati complures conuenerant: alij præterea ut iura acciperent, quosdam legationis officium, merces, & priuata compendia traxerant: quàm plurimi uisendi imperatoris & spectandorum ludorum gratia confluxerant. Ita uix ulla natio aut ciuitas à detrimento & clade immunis extitit, ut planè uniuersus terrarum orbis & populi qui Romano parebant imperio, calamitatem ingentem acceperint. Motum terræ fulmina primum antecesserunt, tum uenti insoliti atque peregrini uehementius spirauere: quibus monstris atque prodigijs, & si grauia & horrenda uidebantur, nemo tamen quæ mala secuta extimuit. Tum magno & repentino, oborto fragore.

[Margin notes: Columna Traiani. — Equus imperatori supplex. — Satala. Elegia. Heniochorus. — Parthamasiris. — Traianus Optimus appellatus. — Militaria Traiani studia. — Nisibis. Bactra. — Antiochiæ clades ex terræmotu. — Terræmot° ingens.]

maria feruescere, fluctus intumescere, adhuc æstus uehementius & uiolentius insurgere, terra omnis succuti, domus ædificia contrario ictu quassari, dissilire alia & superne assultantia tecta concidere: crepitus audiebatur ingens & horribilis. Mœnia contrario pulsu, modo huc, modo illuc nutantia, confringi & ruere. Mare ipsum turbine contorquebatur: terra autem ubi ædificia non erant, maximo compulsa motu assultabat. Tetra omnia erant: simul contrita ligna, collisa uasa fictilia, & saxa aceruatim magno cum stridore proruebant. Puluis densus atque concretus excitari: tantáque obducta caligo cuncta oppresserat, ut alterum uidere, alloqui, & audire minime cuiquàm, imo spirare quidem ingruente uento ac puluere liceret. Multi mortales extra domos uitæ periculum adiere, præcipites tectis erumpebant, & uelut agmine fugientes in aceruos cogebantur. Qui omnes ceu à præcipiti loco deiecti, elisi sunt. Non pauci adhuc mutilato corpore abiere. Arbores radicitus conuulsæ procubuerunt, ingentem turbam prostrata tecta & subuersi muri obruere. primo impetu densi alius super alium incidentes extinguebãtur. Si qui uero lacero corpore aut lapide uel ligno conuerberati cessissent, hi profecto omnium miserrimi erant: utpote quibus aut uiuere, aut subito mori negaretur. Non simplex fuit clades: si quidem de tanto mortalium numero uix sine noxa unus & alter euasit. Videre erat hunc confracto humero, illum amissis brachijs fugere: complures capite adempto iacebant, quidam eliso pectore sanguinem euomebant: inter quos Pedo Consul, qui tamen haud ita multo post animam emisit. Atque ut semel omnia complectar, nullum non calamitatis & miseriæ genus mortales illi sustinuere. Sed diutius noctu & interdiu id agente fato, terra contremuit. Tunc uitæ dubij & pauore consternati, miseri, tanto malo remedium aut effugium inuenire non poterant. Oblæsi tectorum casu, passim moriebantur. Et quanquàm fornices & concamerata atque uacua loca, pro ut casus adegerat, tum peristilia pensilesq; horti, intercedente ligno à morte quosdam seruassent: hi tamen omnes durãte motu, fame, & inedia priusquàm opem quisquàm ferre posset confecti fuere. Desinente tremore quidam ruinas ascenderunt. Tunc mulieris uox, & infantis uagitus auditus est. Matrem & filium ruinæ oppresserant: mirandumq; fuit quo pacto alendo puero lac sufficere potuerit. Sed mater & filius terra incolumes educti sunt. Dum uero accuratius protrita cadauera & collapsas domos rimaretur, alter infans inuẽtus est, qui matris mortuæ ubera adhuc sugeret. Omnibus autem qui ab excidio & clade superfuerunt, salus ingrata, & uita molesta extitit, cũ luctuosum urbis casum, totq; obrutos mortales cernerent. Hac communi & miserãda populorum strage, miserrima & infelicissima tũc Antiochia afflicta fuit. Traianus uero à tam fœdo diróq; periculo, per fenestrã domus quã inhabitabat uix ablatus est. Accedẽs forte quidã humana maior effigie, illũ inter exiguos tectorũ lapsus incolumẽ subtraxit. Sed tãta deinceps Cæsarẽ formido tenuit, ut cũ iã aliquot dies tremor quieuisset, in Hippodromo sub diuo & in publicis tabernaculis uitã ageret. Mons itẽ Casius ita cõcussus est, ut nutãte cacumine quasi

Terræmotus artificiosa descriptio.

Pedo Consul.

Pathetica narratio.

Traianus a dijs seruat⁹.

Casius mõs.

quasi conuulsus in subiectas urbes labi existimaretur. subsedere & alij montes. quin etiam aquarum fontes non ante uisi emicuere. Fluuij quoque defecerunt. Cæterum Traianus appetente iam uere, hostilem terram aggreditur: sed regio quæ Euphratem attingit, neque ligna, neque cæteram materiam fabricandis idoneam nauibus ferebat. Quare nauigia in nemore circa Nisibim ædificata: ea plaustris imposita, in fluuium transportari iussit. Sic enim compacta erant, ut soluta denuo, coniungi possent. Ergo cum iuxta Cardynon montem fluuium difficulter ponte iunxisset, Barbari continuo occurrere, totisque uiribus transitu prohibere conati sunt. Sed Traiano naues & milites supererant. Tunc alias subito conuehi & contabulari iussit. antecedebant aliæ sagittarijs oppletæ, quas ita remis inhibebat, ne statim in aduersam ripam procurrerent: sed uagantes, modo hanc, modo illam riparum partem petere simulabant. Perculsi, & quodammodo attoniti Barbari, unde tanta nauium uis ex ea terra quæ arbores non fert coiuisset, ripa fluminis continuo cessere. Ita superato amne, Romani uniuersam Adiabenorum gentem subigunt. Arbela, deinde Gaugamela Traianus cœpit: in quorum campis olim Alexander debellauit Darium. oppida sunt hæc Assyriæ, quam Barbari s litera in t mutata Attyriam uocant. Post, Babylonem ire pergit, cui admodum pauci per uastam solitudinem intercessere. Iampridem Parthorum uires & opes, ciuilibus armis, tum etiam nouo & domestico dissidio attritæ erant. Lacum bituminis ex itinere Traianus spectare & uisere uoluit, ex quo muri Babylonis ædificati fuere: cuius ea uis est ut lateribus aut exiguis lapidibus interlitum, saxo aut quouis ferro muros solidiores & firmiores faciat. Os præterea antri ex quo grauis & pestilens halitus redditur, inuisit, quem neque terrestria animalia, nec cœli uolucres pati possunt. Nanque si supra deuolauerint, siue propius oberrauerint, olfactu ipso statim exanimes concidunt. quare incultus locus & à seipso circumscriptus ac desertus manet. Similē specum aliquando Hierapoli quæ ciuitas est Asiæ uidi. Eadē pestiferi spiritus uis in auibus cognita fuit, atque desuper incubui, ut quicquid infra esset despicerem. Cisterna undique circumsepta stat, quam super, theatrum cōstructum est. spirat aura omnibus animantibus noxia. Interiuntque cuncta protinus quæ halitum olfactumue hauserunt. Hi duntaxat impune pestifera alioqui spiramēta hauriunt, quibus genitalia excisa sunt. Causa facti incomperta mihi adhuc est, quanquàm diligentissime perscrutatus de ea fuerim. Id autē scribo & trado quod uidi, & quæ audiui ut audiui. Traianus interea fossam educere aggressus est, per quam Euphratem in Tygrim deriuaret, Simul etiam ut nauigia faciendo ponti deueheret. Sed ubi Euphratis alueum Tygri multo excelsiorem esse comperit, ab incepto destitit, ueritus uidelicet ne Euphrates conuerso in decliuiorem partem fluxu, extenuaretur. Satius igitur duxit plaustris impositas naueis, per id terræ quæ exigua interiacebat, in Tygrim transmittere. Pontem itaque fecit quà Euphrates in paludes emissus, Tygri misceatur, Protinusque Ctesiphonta inuadit: quam mox recepit. Imperatoris tunc Parthici cognomen, quod ante ei tributum fuerat, confirmauit senatus.

Nauigia in Euphrate.

Cardynus mons.
Euphrates pōte iūctus.

Adiabeni superati.
Alex. ubi Dariū uicit.

Babylon.
Parthorum regia.
Bitumen.

Babylonis mœnia.

Antrum pestiferum.

Hierapolis Asiæ ciuitas.

Euhuchorū uis in natura.

Euphrates.
Tygris.

Nauigia plaustris aduecta.

Parthic⁹ unde Traian⁹.

Præterea

Præterea dies festos, supplicationes & triumphos, prout illi agere libuisset, decreuit. Recepta Ctesiphonte, rubrum dehinc mare nauigare instituit. Sinus hic ex Oceano Indico in Arabiam profunditur, quem Erithreum mare, ab Erithreo rege qui illud tenuit posteri appellauere. Tygris insulam facit, in qua per ea tempora regnabat Athabilus. Eam igitur sine certamine Traianus in potestatem redegit. In his tamen locis tum Hyemis & fluuij rapido cursu, tum æstu maris periclitatus est. Agger erat & uallum quod Spasinum incolæ uocant. à quibus, & si Athabilo parerent, benigne & pacatis animis Traianus susceptus fuit. Inde ad Oceanum usque progressus, cognita maris natura, nauesque conspicatus, Vtinam, inquit, iuuenis essem & uires atque robur suppeterent, profecto enim in fines Indorum penetrarem. Tunc de India multa cognouit, déque gentis uictu atq; uestitu paulo curiosius sciscitatus est. Alexandrum felicem dixit. Iactabat subinde se ultra quàm ille penetrasset, progressurum. id quod senatui per epistolam significauit, subiungens ægre posse eas gentes quas deuicisset in fide & officio continere, aut à ui & iniuria defendere. quanquàm non cessaret quotidie orientis populos armis agitare & debellare. Nomina præterea uictarum à se gentium senatui nunciauit: quarum numerus tantus erat, ut uix recenseri aut nominari possent. Triumphalis tunc arcus, præter alia multa quæ in honorem eius & decreta & facta fuerant, in illius foro sustructus est. Iamque ita ciues se ornabant, ut illi in patriam reuertenti, læti & plaudentes occurrerent. Sed languescente corpore, deficientibusq; uiribus, neq; Romam redire, neq; quicq; superiore uita & rebus ante gestis dignum efficere ualuit. Imo uero præ tædio bellorum & magnitudine curarum, coactus, aliqua ex parte gentes quas subegisset, liberas facere. Nam dum & oceanum nauigat, indéq; remeat, populi ferè omnes qui ad deditionem compulsi fuerant, facile desciuere. Romana enim præsidia quæ fines tuebantur, & quorum metu uel inuiti in officio perseuerabant, partim eiecere, partim interfecere. Hæc Traianus cum adhuc per oceanum nauigaret, cognouit. Transiuerat eò rerum & locorum fama, & si nihil quod opinioni aut sermoni responderet, inuenerit, præter aggeres atq; ruinas, ex quibus scriptores fabulosa multa cõmenti fuerant. Alexandro autem, cuius æmulatione rubrum mare & oceanum nauigauerat, in ea domo parentauit in qua expirasse ferebatur. Cæterum audita populorum rebellione, Maximum & Lucium in eos populos cum exercitu misit, qui defecerunt. Sed alter acie uictus occubuit. Lucius uero cum multa prospere egisset, acceptáq; damna emendasset, Nisibim recepit, Edessam obsidione & ui captam diripuit, igníq; funditus absumpsit. Duo legati interea Euritius & Clarius Seleuciam expugnant, atque uicina urbi concremarunt. Interea Traianus nouarum rerum anxius, Parthis qui iam ad defectionem spectantes imperia detrectabant, Regem dare constituit, propiusq; Ctesiphonta profectus, in patentes campos Romanos simul & Parthos in concionẽ uocat, atq; ex suggestu multa præfatus super ijs quæ egisset, Parthenaspatem regẽ Parthis diademate imposito designat: mox Arabiã petijt Agarenosq; rebellantes adortus est. Erat illorũ ciuitas parua neq; admodũ copiosa

Mare rubrum.
Erithreum mare cur.
Athabilus rex.
Spasinum.
Alex. Traiani iudicio felix.
Traian⁹ gloriabundus.
Arcus triũphalis, Traiano extructus.
Traian⁹ animũ despondet.
Traiani expeditiones.
Maximus & Luci⁹ Traiani legati.
Edessa capta & incensa.
Parthi a Traiano domiti.
Ctesiphon Agarenorũ regio.

copiosa. Vicina omnis regio sterilis & deserta, propter aquæ penuriam manebat: & si quid liquoris ex ea terra scatet, minime potui gratus habetur. Pabuli indiga, ligna non fert, quare eam multitudine militum obsideri aut expugnari non facile erat. defendebatur ardore Solis cui exposita est. Ergo neque Traianus in præsens, neq; postea Seuerus, Agarenos expugnare potuerũt. Muri parte subruta stabant. Equites proxime mœnia aduecti sunt, qui graui detriméto affecti, in castra cótinuo rediere. Ipse etiã Traianus urbi sine regio ornatu oberrãs, ut hostem falleret, uulneratus penè fuit. Generosa canities & oris maiestas, principem prodidit, & quis foret in ementito habitu facile ostendebat. In eũ igitur quem regem suspicati erant, sagittas frequenteis coniecere. quarum tãta fuít uis, ut qui ponè Cæsarem sequebatur trãsfixus fuerit. Prodigia inibi multa facta sunt, tonitrua, atq; fulgetræ. arcus ingens in cælo uisus: tempestas & grandines immensæ. Præterea (quod monstro simile existimatum est) quoties Romanus cum hoste manus cõsereret, ictu fulminis auertebatur. Orta subito muscarum uis, edulijs & poculis insidens, fœdo contactu cuncta Romano grauia & molesta faciebat. Digrediens itaq; inde Traianus, morbo primum tentatur. Per quod sanè tempus Iudæi, qui circa Cyrenem incolebant, Andrea duce constituto, Romanos & Græcos sine discrimine statim obtruncãt. Nec cæde contẽti, humanis carnibus uesci cœpere. Horum intestinis stillante adhuc sanguine cincti, tum pellibus obuoluti, multos per medium, usq; ad uerticem dissecuere. plures bestijs dilaniandos obiecere, alios inter se digladiari coegere: ut ducenta & amplius hominum milia eò furore & armis Iudæorum, interierint. Ingens item cædes ab eisdem in Aegypto patrata fuit. Nec minore clade Cyprij affecti fuere. Siquidem in ea insula, duce Artemione, conspirantes Iudæi, circiter ducẽta & quadraginta capitum milia trucidarũt. Qua facti atrocitate, Iudæus de cætero legibus & pœnis Cyprum attingere prohibetur. Si uel ui tẽpestatis, uel per errorem illuc delatus fuerit, ceu capite damnatus, statim morte mulctatur. Sed inulta clades non mansit. Nam Traianus misso cum exercitu Lucio, tum antecedentibus alijs ducibus, Iudæos qui per uniuersum ferè terrarum orbem tantum cædis ediderant, profligauit. Inter hæc expeditionem in Mesopotamiam parabat, à qua ingrauescente morbo deterritus est. Quare Publio Aelio Adriano in Syria cum legionibus relicto, ipse in Italiam nauigare cœpit. Frustra multa tũc Romani tentauere, dum Armeniæ, & Mesopotamiæ, necnõ Parthorum potiri student. pericula quoque in irritum. Nam Parthi repudiato Parthenaspate, quem indignum regno existimabant, ipsi res suas prisco gentis instituto administrare cœperunt. Sed Traianum grauior morbus oppressit. Venenum sibi datum suspicatus est. aiebant quidam compresso sanguine, qui statis diebus per inferiorem partem profluere solitus erat, contractam ægritudinem fuisse. stupore ita membra resoluta sunt, ut pars corporis defecta sensu aliquando manserit. Mox intercute aqua repletus apud Selinuntam Ciliciæ urbẽ, quæ deinde Traiani ciuitas cognominata est, defertur. Ibiq; statim extinctus est, cũ imperasset annos undeuiginti, Menses sex, & dies quindecim.

Seuerus imperator.

Maiestas in principe lãtere nõ potest.

Prodigia.

Muscarũ ingens uis.

Iudæi rebellant, Iudæorũ crudelitas.

Iudæorum furor.

Cypr' Iudæis inaccessa.

Iudæorum clades.

Aelius Adrianus qui post Imperator fuit.

Traiani mors suspecta.

Dionis

DIONIS CASSII NICAEI

ADRIANVS.

GEORGIO MERVLA ALEXANDRINO INTERPRETE.

ADRIANVM NVNQVAM uiuens Traianus adoptauit: popularis illi erat, educatus sub eo, affinis deinde: nam illi nupserat sororis Traiani filia, quæ per omnem uitam cum eo uixit. Legatus Syriæ belli Parthici tempore præpositus fuit, neq; ullam egregiam dignitatem ab eo accepit. Sed nec Consul nisi sero fuit. Cæsarē autē & imperatorē eum, cum Traianus sine liberis è uita excessisset, Attianus municeps eius, & Cæsaris procurator, factione Plotinæ quæ illius amore flagrabat, cum uicinus esset & potens, declarauit. Cæterum pater meus Apronianus, qui tunc Ciliciæ præerat, de illo pleraq; comperta mihi narrabat, quo ordine & consilio quæque facta erant: & illud in primis, Mortem Traiani aliquot dies ideo occultam fuisse, ut adoptio procederet. quæ res deinde ex literis eius ad Senatum patuit. Nam epistolis non ipse, sed Plotina subscripsit: id quod in nullo ante alio fecerat. Erat Adrianus, quando Imperator declaratus fuit, Antiochiæ, quæ metropolis est Syriæ. Pridie quàm designaretur, somnium tale uidit. Ignis è cælo in nitenti & puro aere in humerum sinistrum incidit, deinde in dextrum transilijt. Illum exterruit, nec læsit. Scripsit autem ad Senatum Adrianus, rogans imperium sibi ab eo confirmari: abnuens illud in primis, ut quicquàm sibi, aut tunc, aut alio tempore, ut consuetum erat, tituli & honoris decerneretur, nisi quod ipse rogasset. Traiani autem ossa, in illius columna condidit. Celebrata fuere per multos annos publica spectacula, quæ Parthica nominata sunt, quæ tamen sicut & pleraq; alia exoluerunt. Cæterum Adrianus quanquàm humane & moderate imperasset, tamen propter cædes optimorum quorundam, quos in principio imperij, & antequàm uita de

Adrian⁹ imperator.

Dionis pater.

Adrian⁹ imperator ubi declaratus.

Sōnij fides consecuta.

Traiani conditorium.

Parthici ludi.

cederet, interfici curauerat, multum calumniæ etiam infamiæ subiuit: quapropter minimo minus in deos relatus non fuit. Imperium adeptus, continuo occidi uoluit Palmum, Celsum, Nigrinum, & Lusium: partim quia in uenatione insidias illi struxisse dicebantur, partim alio crimine insimulati: quod scilicet plurimum potentia, opibus item, atque gloria pollerēt: quos neque indicta causa damnauit. Nec ægre tulit, quod hi causam dicerent, Imo patrocinium & defensionem eorum suscepit: quin etiam iurauit suo iussu occisos non esse. Sub finem uitæ, fuere perempti Seuerianus, & Fuscus nepos. Fuit autem Adrianus genere Afer, Adriani filius, suapte natura disciplinis deditus, & studiorum amator: in utraq; lingua impense eruditus. Nam quædam soluta oratione, & item poëmata uaria reliquit: ambitiosus supra modum, utpote qui cætera omnia etiam minima tractauerit. Nam pinxit uenustissime, atq; etiam effigies è cera & creta formauit. Iactabat præterea se nihil eorum ignorare, quæ aut in pace, aut in bello, siue ad regem, siue ad priuatum pertinerent. Inuidebat autem magis, quàm æmulabatur. Quare quosdam celebreis & excellenteis artifices quos æquare non poterat, alios & quidem frequenteis subuertit, alios ceu studiorum & artium æmulos interfecit. Quippe cupiens omneis in quacunq; arte & disciplina superare. Quapropter Fauorinum Gallum genere, & Dionysium Milesium sophistas tunc egregios, tollere tentauit: ut scilicet eorum sectatores, atque inuicem certanteis perderet. Nam Dionysius aduersus Heliodorum, quem ille supreme amabat, & epistolarum magistrum fecerat, talia dixisse fertur: POTEST Cæsar pecunias & honorem tribuere, Rhetorem facere non potest. Fauorinus uero cum apud eum de immunitate quam is in patria sua obtinere cupiebat, causam acturus esset, suspicans ne aut inferior in iudicio esset, atque etiam contumelia afficeretur, cum ad tribunal uenisset, nihil aliud dixit, nisi quod per noctem magister eius in quiete astans, mandauit ei, ut pro patria operaretur, atque deprecaretur, quando in ea genitus foret. Vtriq; quàmuis iratus grauiter Adrianus pepercit, quando illorum mortis nulla honesta causa uideretur. Sed Apollodorum architectum, qui Traiani forum, Metodæum, & gymnasium illo iubēte Romæ fabricauerat, primū urbe expulit, postea interfecit, quasi criminis reum. Re aūt uera, quod dum olim cum eo Traianus de operibus communicaret, Adrianus rei nescius, quædam etiam non uocatus locutus est. Cui Architectus, abi obsecro, & cucurbitas depinge, nihil enim horum recte nosti. forte tunc ille huiusmodi quadam pictura commendabatur. Adrianus uero imperium adeptus, iniuriæ recordatus est, atque licentiam huius non tulit. Siquidem descriptionem & formam templi Veneris, quod Romæ fabricabat, ad eum misit: quippe significans sine illius opera & ministerio, etiam ingentia ædificia extrui posse. Quærebat itaque, an ædificium illud recte, & commode se haberet. Rescripsit de templo, sublime illud & concauum fieri oportere, ut ex loco superiori in sacram usque uiam insignior prospectus esset, & magis conspicuus. Concauum, ad excipiēdas ludorum machinas, quæ in eo laten ter com/

Adrianus quas cædes patrauit.

Adriani genus.

Adriani eruditio.

Adriani studia.

Adrianus inuidia laborabat.

Fauorinus philosophus genere Gall⁹.

Dionysius Milesius.

Libere dictum.

Apollodor⁹ architectus.

Metodæum forum.

Adrian⁹ uenuste depinxit Veneris templum.

Sacra uia.

Templi condendi ratio.

Ludorū machinæ

ter compingi,& item ex occulto in theatrum duci possent. Quantum ad simulacra pertineret, dixit, maiora facta fuisse quam ratio altitudinis & magnitudinis postularet. Nam si surgentia spectacula & pægmata efferre uoluerint, illud nullo pacto effici poterit humilitate loci. Hæc palàm cum rescripsisset, iratus est Cæsar, & supra modum doluit. Videbat sanè se id admisisse, quod nullo pacto corrigi posset: quare iræ & doloris impatiens, eum tolli iussit. Talis, & ad hunc modum erat Adrianus. Idem Homeri poemata abolere cogitabat, & pro eo Antimachum in scholis legendum inducere: cuius nomen multi adhuc ignorauerant. Erant insuper ei hæc uitia, hoc est qui nimis diligenter & curiose quàm expediret, omnia exquireret, quod item uarius foret, & prudens minus. Quæ omnia leniebat, atque eleuabat alia diligentia, prouidentia, magnificentia, & dexteritate quadam. Nam nullum ipse bellum mouit: & si quod motum erat, illud composuit: nulli iniuste pecunias abstulit: multis multa elargiens publice & priuatim, senatui & equestri ordini. Alios auxit pecunia, honoribus alios & dignitate honestauit. neque patiebatur à se quicquàm peti, sed pro necessitate cuiusque omnia faciebat. Disciplinam militarem diligenter exercuit, ita ut qui uiribus polleret, neque contumax esset, neq; etiam iniurias inferret. Ciuitates socias atque tributarias & subditos mirifice iuuit. multas earum inuisit, & quas nullus ante se imperatorum uiderat: atque omnibus aliquid opis & auxilij, ut ita dixerim, tulit. Romanum populum acerbe magis quàm indulgenter tractauit. Nam cum olim quædam per uim, & superbe in ludo armorum peterent, nihil eis distribuit, Imo uero iussit illud Domitiani pronunciari SILETE. quod uerbum minime prolatum est. Nam præco manum continuo sustulit. Ita eo signo, quod fieri solet, eos quiescere fecit, atq; tacere. quare, inquit, non opus est ut ex præcepto sileant, qui iam tacuere: hoc enim uult princeps. Neque tamen ideo iratus est præconi, imo uero maiore in honore habuit, propterea quod grauitatem mandati non exposuisset. Patiebatur talia huiusmodi. neque ægre ferebat admoneri & corrigi uel ab humili persona, si quid præter sentẽtiam & etiam subito ac fortuito iuuaretur. Transeuntem quondam mulier rogauit, ut se audiret: cui cum ille respondisset, ocium mihi non est: illa deinde clamans, ait, noli ergo imperare: tum conuersus, eam audiuit. Nihil non consulto Senatu faciebat. ius assidue dicebat cum primoribus ciuium, aliquando in palatio, nonnunquàm in prandio, interdum & siquidem sæpius ex tribunali, ut quæ fierent, publicarentur. Assistebat interdũ Consulibus, quoties hi iudicarent. In Circensibus ludis eos apprime honorabat, domumq; à Circo plerunq; reducebat. Gestabatur in lectica: ne quispiam comitum illi molestus esset. In diebus neque festis, neque publicis domi manebat. Neminem, ne quidem salutantem, ne assiduo labore fatigaretur recipiebat, nisi necessaria res fuisset. Semper circa se & Romæ, & extra urbem optimateis habuit, quos etiam in conuiuijs adhibebat. Quapropter quartus sæpe † adhibat. Venabatur quoties contingebat, prandebatq; sine uino. deinde cum principibus

Pægmata.

Homeri poemata abolere cogitabat.

Adriani uitia.

Adriani uirtutes.

Militaris Adriani disciplina.

Ludus armorum.

Domitiani uerbũ, Silete.

Silẽtij nota.

Circenses ludi.

† Adsidebat. Al. ad cum/bebat.

Infirmos amicos uisitabat Adrianus.

Cæsarij.

Debita condonauit Adrianus.

Tesserulæ donatiuorũ.

Militaris disciplina.

Bastai equites.

pibus & optimis uiris cœnabat, & semper erat cœnatio omnifariam sermonibus referta. Infirmos amicos uisitabat: & quoties dies festos illi agerent, cum eis simul ueniebat, & eorum agris ac domibus suauiter utebatur. Vnde & multis eorum fato functis, & alijs dum uiuerent, statuas in foro posuit. Neque tamen quicquàm familiarium iniuriam alicui intulit: neque quicquàm uenditum: neque ex ijs quæ dicebat neque faciebat: qualia olim Cæsarij, & qui cum Imperatoribus uictitabant, facere soliti erant. Et hæc quidem obiter, & in summa de moribus eius exposui. Nunc quæ generatim fecerit, quatenus eorum meminisse licet. Romam ubi uenit, continuo per edictum condonauit omnia debita, siue ea pertinerent regi, siue ad ærarium. Decennium præscripsit: à quo tempore debere quisquàm desineret, nec postea debiturus esset. Per nataleis dies spectacula gratis populo diuidebat, ferasque multas confodi iussit, ut semel leones centum, & totidem leenæ conciderint. Dona per Tesserulas separatim uiris, & separatim mulieribus in theatro & in circo dedit. Item uiros discretos à fœminis lauari uoluit. Eodem quo hæc gesta sunt anno, Euphrates philosophus uoluntaria morte excessit è uita. Veniam dederat ei Adrianus citra ignominiam & infamiam, ut cicutam tum propter senectutē, tum etiam propter grauem morbum bibere posset. Cæterum Adrianus aliam ex alia prouinciam percurrens, regiones & urbes perlustrabat, & in primis arces omnes ubiq; contemplatus consyderabat: quarum alias in loca magis opportuna transtulit, alias penitus subuertit. Omnia illa simpliciter non dico, quo pacto generalia & communia in exercitibus se haberent, sed arma, machinas, fossas, uallum, & mœnia, alia, priuatim uniuscuiusq; & eorum, qui in ordine militabant, & eas ducebant uitas, statiua, hyberna ipse intueri & exquirere uoluit. Multa per licentiam in solutiorem morem lapsa, & quæ fabricata fuerant, correxit, & emendauit: alia destruxit & sustulit. Milites uero exercebat ad omnem speciem pugnæ. Hos honore affecit, illos officij admonebat. Omneis pariter ea docebat facere, quæ par erant. Atque ut etiam eius exemplo meliores & duriores redderentur, duro & aspero uictu utebatur: nam siue pedibus iret, siue equitaret, nunquàm uehiculum, aut quadrigas ascendit. Caloris & frigoris iuxta patiens: quippe qui etiam Alpinas & Gallicas niues, & Aegypti ardores capite intecto pertulit. Atque ut omnia breuiter complectar, sic opere & præceptis per totum imperij tempus milites omneis & exercuit, & exemplo instituit, ut usque in hodiernum diem quæ ab eo facta fuerunt, ea pro lege & militari instituto habeantur. Per belli tempus plurimum in peregrina terra commorabatur. Et externi apparatum eius intuentes, inuiolati etiam pecunijs acceptis, nihil nouarum rerum moliti fuerunt. Sed adeo peritos, & laborum patienteis habebat exercitus, ut olim equites qui uocantur Bastai, Danubium armati transnatauerint. Quæ omnia obstupefacti hostes, in seipsos conuersi, eo magistro usi sunt ad disciplinam eorum, qui inuicem contendebant. Theatra & certamina faciebat: urbes peragrabat sine regio ornatu,

gio ornatu, imperatoriáq; pompa: nanq; ea nunquàm extra Romam usus est. Patriam quàmuis eam magno honore & muneribus auxerit, & multa præclara ei dederit, nunq; tamen inuisere uoluit. Venandi studio usque ad insaniam, & periculum tenebatur: nam inter uenandum diffracto humero, & crus penè contriuit. Vrbem præterea in Misia condidit, quam Adriani uenatica septa nominauit. Et quanquàm huic rei assiduam operam daret, nihil tamen eorum neglexit, quæ ad administrandam Rempub. & imperij commoda pertinerent. Quantopere item uenationi intentus fuerit, argumentum est Borysthenes equus, quo in uenando plurimum utebatur: cui mortuo sepulchrum fecit, columnam erexit, & epigramma inscripsit. Quare minime mirandum est, si Plotinam mortuam, cuius potissimum opera imperium adeptus fuerat, eumq; amauerat, excellentissime coluerit & ornauerit. Per nouem enim funeris dies pullatus incessit, templumque erexit, & hymnos in eam fecit. Sed in uenando tanti roboris fuit, ut suem eximiæ magnitudinis solus uno ictu occiderit. In Græciam cum uenisset, multa largitus est, Sacrisque initiatus, mysteria Cereris spectare uoluit. Inde per Iudæam in Aegyptum transiuit, ubi Pompeio parentauit, carmenq; tale addidit,

Ossa uiri Magni tenui quàm clausa sepulchro.

Tum disiectum monumentum instaurauit, atque protinus in Aegyptum ueniens, urbem quam Antinoi nominauit, condidit: de nomine Antinoi pueri eximiæ pulchritudinis, qui ex Bithyniæ urbe Cithynide quam Claudiopolim uocāt, ortus, & in delitijs habitus, in Aegypto moritur, siue in Nilum ceciderit, ut Adrianus scribit, siue immolatus, ut ueritas habet, fuerit. Alioquin enim curiosissimus harum rerum, ut supra diximus, Adrianus fuit: quippe diuinationibus atque magicis sacris crebro utens. Quare seu ob amorem, siue quod uoluntariam mortem oppetierit, indigebat enim ad ea quæ parabat anima eius hominis qui sponte occubuisset, illum in primis coluit. quo enim loco is oppetijt, urbem conditam ab eo denominauit: eius statuas per uniuersum orbem terrarum, atque etiam effigies erexit: stellam deniq; à se uisam aiebat, quæ Antinoi foret. Eósque perlibenter audiebat, qui familiarius secum uiuebant, quoties talia fabularentur, ex Antinoi spiritu uere stellam natam, quæ tunc primum apparuisset. Hæc igitur crebro secum recogitabat. Interea Hierosolyma pridem euersa, rursus habitari iussit, atque urbem Aeliam Capitolinam appellauit. Ioui item ex aduerso templi ædem excitauit. Bellum hinc & graue, & diutinum natum est: magno dolore afficiebantur Iudæi, atque indignabantur peregrinos secum in ciuitate habitare: & illud quoque etiam grauius ferebant, externa sacra fieri, & externorum deorum imagines in ipsa constitui. Quieuere tamen ab armis & cædibus, Adrianum ueriti, qui per ea tempora uicinis in locis constiterat.

Venandi studium.

Borysthenes equus.

Pulla uestis in luctu.

Cereris mysteria.

Pompeij sepulchrum.

Claudiopolis.

Magicis sacris utebat Adrianus.

Hierosolyma euersa.

Bellum Iudaicum.

Iudæi spectant ad defectionem.

Nihilo tamen secius inter se ea studiose fabricare non cessabant, quibus quoties belli necessitas posceret, uti possent. Postquàm uero longius Adrianus abfuit, palàm in arma uertuntur, quanquàm aperta acie cum Romanis congredi non ausi sint. auxilia sumebant, muro & cauernis subterraneis specus fodientes, atque cuniculis omnia munientes: ut quoties uiolarentur, liberos haberent ad fugam exitus. inuicem quoque subter terram clanculum commeare. Specus & subterraneas uias superne quibusdam in locis hiantis, ad uentos & lucem excipiendam perforauerant. Impetus eorum Romani primum contempsere. Verum posteaquàm uniuersa prouincia tumultuata est, & qui ubique gentium erant, cum eis conspirauerunt: tunc cognouere atque intellexerunt quàm graue & periculosum bellum exortum foret. multa enim mala in Romanos partim clàm, partim aperte ædebant. asciscere multos etiam externorũ, prædæ & lucri cupiditate, & ferè, ut ita dixerim, uniuersus terrarum orbis ex motu Iudæorum concussus fuit. Tunc ergo Adrianus minime cunctatus, præcipuos Romanorum duces aduersus eos misit. Quorum primus Iulius Seuerus in Iudæam ex Britannia uocatus. Hic minime ausus est prælium committere: Nam & multitudine longe impar erat ad decertandum, & hi de salute desperauerant. Igitur diuisos adortus, carptim ut quosque poterat, comprehendens, pro multitudine militum atque Tribunorum, tum ab alimentis & commeatu interclusos, tardius quidem, sed minore cum periculo penitus oppressit. Pauci admodum euasere atque à cæde superfuerunt. Arces eorum quinquaginta celeberrimæ dirutæ sunt. Vici ad nongentos & octogintaquinque, qui sanè frequentes & nominatissimi erant, direpti & mox igne cõsumpti sunt. Viri in excursionibus & in prælijs ipsis, ad quinquaginta milia cæsi fuere. Fame, morbis, ac igni ingens multitudo absumpta est. Sic ferè omnis Iudæa desolata est. Quam cladem, etiam ante bellum, multa ipsis denunciauerant. Nam Solomonis sepulchrum quod illi in supremo cultu & reuerentia habebant, sponte & nullo impellente discussum, corruit. Lupi atque Hyenæ passim per urbes incedentes ululabant. Non fuit incruenta uictoria Romanis: siquidem multi eorum occubuere. Quare Adrianus ad Senatum, scribens, eo minime usus est principio, quo cæteri Imperatores consueuerãt, ad hunc scilicet modum, Si uos & filij uestri ualent, bene habet: ego & exercitus ualemus. Seuerum dein debellatis Iudæis in Bithyniam misit Adrianus, non quidem ad bellum, sed indigebat prouincia præside & gubernatore iusto, sapienti, & qui in dignitate fuisset, autoritatemque haberet: quæ omnia in eo inerant. Hic res Bithynicorum tam priuatæ quàm publicæ ita disposuit & correxit, ut nos omnes Bithynij in hanc usque diem semper eius memoriam faciamus. & hic fuit Iudaici belli exitus. Exortum est mox alterum bellum ab Alanis. sunt enim Massagetæ, autore Pharasmano. Hic Mediã grauissime deuastauit, Armeniam

Iudæorũ rebellio sub Adriano.

Iulius Seuerus Adriani legatus in Iudæos.

Iudæorũ clades sub Adriano.

Solomonis sepulchrum.

Iulij Seueri laus.

Dionis patria.

Alani.

Massagetæ.

Armeniam quoq; & Cappadociam lacessiuit. Demum Alani accepta pecunia & donis, à Vologæso partim inducti, partim item quod timebant Flauium Arrhianũ, qui tũc Cappadociæ præerat, ab armis quieuere. Adrianus per hæc tempora ædem Iouis Olympij, in qua & ipsius statua fuit, Athenis ædificauit. Imposuit in ea Draconẽ ex India deportatum. Festa præterea liberi patris, quod apud eos maximũ est, princeps in ueste indigena magnifice cõcelebrauit: atq; templũ eius quod Græci Panhellinon uocant, ædificare eis concessit. Certamen & ludos instituit. Pecunias multas, frumentũ annuũ, & insuper uniuersam Cephaleniam, Atheniensibus elargitus est. Leges multas tulit, sed illud in primis sanxit, ne Senator aut ab ipso, aut per alterum tributo condemnaretur. Romam cum uenisset, atq; in quodam spectaculo aurigam quendã liberum fieri cum clamore populus rogaret, respondit per tabellã, docens iniquũ à se hoc peti, ut alienum seruũ liberum faceret, ne domino eius uis & iniuria fiat. Morbo deinde tentari cepit. Siquidem sanguis qui ei cõsuetus erat per nares effundi, tunc maxime abundauit. desperata est salus & uita. quapropter cum adhuc sanguine trãsmissurus esset, Commodũ Lucium successorem sibi, & Romanis Cæsarem designauit. Seuerianũ uero & Fuscum nepotẽ eius, quod illud ægre ferre uiderẽtur, suspectos & inuisos, iussit occidi: quorum alter nonagenarius, alter uero decem & octo annos natus erat. Sed Seuerianus priusq̃ iugularetur, ignem poposcit, atque incenso thure, Vos, inquit, o dei testor, me nihil mali cõmisisse: de Adriano hoc tantum imprecor, ut cũ mori cupiet, non possit. Et quidẽ mortuus est Adrianus post morbum largum, sæpius frustra inuocata morte. Sæpe etiam seipsum occidere uoluit. Extat eius epistola, quæ hoc ipsum significat, Scribit enim, Quàm miserũ est mortem optare, & mori nõ posse. Hunc Seuerianũ Traianus successorem aliquãdo & dignũ imperio iudicauit: Nam in cõuiuio olim quæsiuit ab amicis, ut decem nominarẽt uiros, quibus summa Reip. & rerũ fastigiũ demandari posset. Tum uero cõpresso aliquãtulũ sermone, inquit, Nouẽ per uos discere cupio, unũ ego Seuerianũ habeo. Floruere ea tẽpestate excellẽtes alij uiri, sed maxime celebres atq; illustres duo fuere, Turbon, & Similis, qui etiã præmia fortitudinis retulere. Turbon uir fuit maxime militaris, & gubernandi exercitus scientissimus. Hic primũ in prouincijs procurator fuit, deinde præfectus Prætorianorũ: in quo magistratu nihil unquàm aut molle, aut superbum gessit, sed uelut unus de numero Gregariorum militum uixit. & alia multa, tum illud maximum fecit, quod totam diem cum Imperatore uersabatur: ad quem plerũq; post mediam noctem accedebat, quo tempore cæteri ferè homines dormire incipiũt. Floruit etiam Cornelius Fronto, cuius in agendis causis primæ partes erãnt. Hic aliquando perue-speri cum à cœna domum rediret, audiuissetq; eum cui patrocinium quandoq; pollicitus fuerat, causam agere, in ueste Senatoria quam tunc habe-

Flauius Arrhianus.

Iouis Olympij ædes Athenis.

Liberi templum.

Cõmodus Cæsar designatur.

Imprecatio Seueri in Adrianum.

Seueriani laus & mors

Turbon uir fortissimus.

Fronto Cornelius orator.

bat, iudicium ingressus est, iudicesque salutauit, non dicens Aue, quæ matutina erat salutatio, sed uespertino usus uerbo, Saluete inquit. Turbo nunquàm domi per diem, neque etiam cum morbo laboraret uisus fuit: atque monenti olim Adriano, ut quiesceret, respondit, oportere præpositos rerum stantes mori. Cæterum similis & ætate, & honore eos antecedebat, nulli præfectorum, ut ego existimo, cedens: id quod ex paucis coniectari licet: olim eum Adrianus cum Centurio esset, in consilium uocauit, priusquàm præfectos. cui ille inquit, turpe est o Cæsar, cum Centurione disserere, præfectos uero non admitti. Præfecturam deinde inuitus accepit, quam deinde deposuit uacatione data, uixq; dimissus, in agro septem annos (quod fuit reliquũ uitæ) in ocio & quiete exegit, atq; hæc moriens sepulchro inscribi iussit, SIMILIS HIC IACET, CVIVS AETAS QVIDEM MVLTORVM ANNORVM FVIT, SEPTEM TAMEN DVNTAXAT ANNIS VIXIT. Interea Adrianus nimio sanguinis defluxu phthisi, mox tabescente corpore hydropisi corripitur. Adoptauerat Lucium Commodum. Sed cum multo sanguine & perpetuo defluente, morbo miserando teneretur, primores, obiter etiam celebreis Senatorum domum conuocauit, atque decumbens in lectulo, hæc inquit. Amici uiri, filium ut ex me genuerim, natura nõ concessit, sed uos per leges dedistis. Genuerim an elegerim, multum interest. qui genitus filius, is erit, quem fata uoluerint: adoptatum autem unusquisq; sibi pro uoluntate assumit. Quare plerunq; per naturam stulti atq; mutilati filij dantur: qui uero legũtur, integro hi sunt corpore & mente sana. Quare Lucium primum ex omnibus delegeramus, qualem neque filium optare potuissem. Sed quando fata nobis illum eripuere, inueni profecto uobis Imperatorem, qui nobis pro illo succedat, quem uobis damus & pollicemur generosum, mitem, mansuetum, misericordem, atque prudentem: & qui neque temerarium quiddam propter iuuentutem, neque per senectutem negligenter aut timide facere poterit, sub legibus educatum: & qui secundum mores patriæ princeps Reipub. & dux exercituum fuit, & qui nihil eorum ignoret, quæ ad imperium pertineant, omnibusque rebus pulchre uti poterit: hunc & si cognoscam supra omneis homines ocio deditum, & inuitum imperium & summam rerum capessere, tamen ut existimo, nunquàm aut uos, aut me deseret, aut negliget. Sic Antoninus Imperator creatus est. Sed cum illi uirilis stirps nulla foret, Commodi filium adoptauit, adiuncto etiam Marco Annio Vero. Voluit enim in longum tempus eos qui post se imperaturi essent. Hunc Anniũ Marcum, prius Catiliũ nominauerãt, nepos fuit Annij Veri, qui ter Consul atq; etiã Tribunus fuerat. Vtrosq; adoptari ab Antonino iussit: maiore tamẽ honore prosecutus est Verũ, cum propter cognationẽ quæ cũ illo intercedebat, tum propter ætatẽ, & quod uiuaciore & fortissimo ingenio cognoscebatur: ex quo illum sæpe

Aue. Salue.

Viuere quis uere dici possit.

Adrianus phthisi consumptus.

Adoptiui liberi genitis præferendi.

Cõmodus imperio designatus, e uita excessit.

Antoninus Pi⁹ imperator.

M. Annius Verus. Catilius. Annius Verus ter cõsul

ſæpe per iocum, ad ſenſum uerbi Græci reſpiciens, minime aptum iudicijs eſſe dicebat. Cæterũ Adrianus, magicis artibus, & incantamentis quibuſdam aquã omnem intercutẽ eduxit, qua tamen rurſus & celeriter repletus fuit. Poſtquàm igitur morbus auctus eſt, & utcunq; adhibitis remedijs indies deficiebat, mori decreuit. Sæpe aut uenenũ, aut gladium poſtulabat. & fruſtra quidem: nullus enim porrigebat. Poſteaquám autem promiſſa pecunia, & data uenia nemo ei obtemperabat, acceſsit Maſtorem quendam Barbarum nomine, genere Iazigem, quo homine propter robur & audaciam plerunq; in uenationibus uſus fuerat. Hunc partim minis, partim magnis pollicitationibus impulit, atque coëgit, ut cædem ſibi inferret: circunſcripſitq; locum ſub mãmilla, quem Hermogenes medicus demonſtrauerat: quo lœtaliter percuſſo, ſtatim ſine dolore expiraret. Sed ubi hoc ei non ſucceſſit: nam Maſtor tanto facinore perterritus atq; attonitus, aufugit, multum in graui morbo de ſe conquerebatur, quod nullam poteſtatem haberet, nec ſibi mortem conſciſcere poſſet, maxime quando etiam multa ſuper alios poſſet. Demum conſilio medicorum ſuper uitam abſtinuit cibo & potu, qui ad ſalutem, imo ad morbum exaugendum faceret. Mortuus eſt tandem, dicens illud in populo uulgatum, TVRBA MEDICORVM INTERFECIT REGEM. Vixit autem annos duos & ſexaginta, menſes quinque, & dies ſex. Imperauit annos uiginti, menſes undecim. Sepultus eſt in ripa fluuij, iuxta pontẽ Aeliam: illic enim ſepulchrum conditum: iam enim Auguſti monumentum repletum erat: nec quiſquàm amplius in eo ſepeliebatur. Infenſiſſimum omnibus cædes fecerant, initio imperij & ſub eius mortem, uelut iniuſte & impie occiſi fuerint, quanquàm natura minime ſæuus eſſet. Nam cum multi grauiter in eum peccaſſent, id ſatis exiſtimauit, hoc ad eorum ciuitates ſcribere, quod ſibi non placerent: ſiqui quibus filij erant, pro ſcelere debebant, ſaltem pro numero puerorum ſupplicia eorum eleuauit.

Magicis artibus hydropiſim curauit Adrian⁹

Maſtor barbarus.

Adrianus optat mortẽ.

Vitalia ſub mãmilla.

Hermogenes medic⁹.

Medicorum turba noxia.

Adriani mors & ſepulchrum.

Auguſti ſepulchrum.

Adrianus natura mitis.

CONFLAGRATIO VESAEVI MONTIS EX DIONE.

GEORGIO MERVLA ALEXANDRINO INTERPRETE.

Vesæui conflagratio.

Vesuuius mons.

SVB TITO IN CAMPANIA HORRENDA ET miranda quædam obtigerunt: magnus enim ignis per autumnum subito exarsit. Mons enim Vesuuius qui iuxta Neapolim ad mare uergit, abundanteis ignis fontes habet, olim undique altus: ab cuius medio ignis exoritur. quæ pars solum igne comprehensa fuit. extra hæc omnia sine igne etiam nunc manent. Ex hoc cum cætera essent incombusta, media uero exusta, & in cinerem redacta, iuga circumstantia ab antiquo usque nunc manent. Quodcunq; ambustum est, atque consumptum, tempore cócauum factum est: ut mons omnis, si licet magnis parua conferre, similis est uenatorio theatro. Vertex arbores & uites habet. Circulus ab igne latior factus, per dies fumum, noctu flammam emittit, ut uideantur in eo odores euaporari, & sacrificia fieri. Et quidem semper, interim uero magis, interim uero minus. Sæpe uero cineres effundit, quando scilicet aliqd coactũ subsederit: lapides sursum mittit. Quoties uero à spiritu & uento uiolatur, sonat & stridet, ceu nó coacta & cóstricta, sed rara & occulta spiracula habens. Talis igitur est Vesuuius. & hoc quidem in eo per annum plurimum fit. Quæcũq; uero id temporis accidére, quàmuis magna & præter solitum uisa sunt, parua tamen ad comparationem eorum quæ tunc acciderunt, etiam si omnia in unum conferantur, parua existimari possunt. Quæ quidem sic habebant. Viri multi atq; magni, humanam omnem naturam excedentes, quales gigantes scribuntur, partim in monte, partim in finitima regione, per urbes interdiu, atque noctu per terram oberrantes, & in aëre procurrentes uidebantur. Post hæc uehemens siccitas, & uehementes terræmotus subito facti sunt, ut planities illa uniuersa

Gigantum simulacra Vesæu9 emisit.

aquis

aquis ſcaturiret,& montes ſubſilirent,ſonitus à cauernis ſubterraneis tonitruis perſimiles,ſuperne uero & in terra mugire uidebantur. Mare uero fremebat, & cœlum reſonabat. Poſt hæc fragor immenſus ſubito ceu concidentium mon tium audiebatur.Exiliebant primum lapides ingentes, quaſi ad ſumma montium exirent. Deinde tantus fuit ignis & fumus, ut aëra totum obumbraret, totum uero ſolem occultaret ceu defectum. Mox uero ex die nox, & tenebræ ex luce factæ ſunt. Et exiſtimabant Gigantes inſurrexiſſe: apparebant quidem illorum effigies in fumo: præterea tubarum ſonitus audiebantur. Putabant alij adueniſſe Chaos, uel per ignem mundum abſumi: atque fugiebant partim ex domibus in uias, alij extra, alij uero ex mari in terram: & rurſus ex terra in mare: quidam uero trepidi & amentes, utpote qui exiſtimabant quid ſecurius eſſe præſente. Hæc autē ſimulac facta ſunt, eructabat immenſus cinis: occupabat enim terram, mare, & aëra: & multa quidem alia, ſicut accidebat: lædebantur homines, ſcilicet, regiones, & pecora, piſces, præterea aues abſumebat. Inſuper duæ ciuitates conflagrarunt, Herculaneum, & Pompeij. Herculaneum uero & Pompeios ſedente in theatro populo oblimauit. Tantus fuit puluis, ut ab eo loco in Africam, & Syriam, & Aegyptum penetrauerit. Peruenit etiam Romam uſque. Quin etiam aër totus imminens puluere oppletus fuit. Sol etiam obtenebratus, obſcuratusq; eſt. Nec paruus metus fuit per multos dies. neſciebant homines quod factum eſt, nec coniectari, unde factum eſt. Exiſtimabant enim quæ ſupra & infra erant, euerti, Solem in terram deſcendere. Cinis autem nihil magni incommodi attulit. Cæterum deinceps peſtem grauem attulit. Cæterum in ſequenti anno à terra progrediens ignis, agente in Campania Tito: ut igni & conflagratis ædificijs remedia daret, urbem Romam populatus eſt. Nam Serapis & Iſidis templum etiam ſepta, Neptuni ædem, Thermas Agrippæ, Pantheum, Diribitorium, Balbi theatrum, Pompeij porticum, Octauiæ domum cum bibliotheca, templum Iouis Capitolini cum ædibus & ſacellis coniunctis conflagrarunt: ut non ab homine factum malum, ſed magis diuinitus immiſſum exiſtimari debeat. Ex ijs igitur quæ connumeraui, coniectari licet, quanta fuerint detrimenta & damna. Cæterum Titus duos ex ijs qui COSS. erant, ut ædificia repararent, pecunias inſuper dedit. Donauit præterea eorum bona, qui ſine hærede deceſſerant. Nihil enim à priuato homine, neque ab ærario, neque fiſco, cum multi multa conferrent, ſumpſit. Ex his quæ tunc aderant, omnia reparauit: & in alijs quidē nihil egregium fecit. Theatrum uero uenatorium, in quo feræ depugnarent, & Balneum ſibi cognomine dedicauit. Multa quoq; admirāda fecit. Grues inuicem & quatuor Elephantes depugnarunt. Aliæ præterea ad nouem milia feræ & cicures iugulatæ ſunt, quas mulieres non admodum illuſtres interfecere. Viri præterea tum ſingulari certamine, multi pedeſtri pugna, alij nauibus decertarunt. Theatrum uero quod ipſe confecerat, cum ex improuiſo aqua repleuiſſet, induxit equos, & alia manſueta animalia, quæ omnia facere didicerant. quæ

in terra

Herculaneū. Pompeij. Veſæui conflagratio, Syriam & Africā puluereis guttis compluit.

Peſtis ex incendio Veſæui.

Pantheon. Diribitoriū. Theatrum Balbi. Porticus Pōpeij. Capitoliū.

Amphitheatrum Titi. Balneū Titi.

Mulieres in harenam deſcendunt. Naumachia Titi.

Naualis pugnæ simulacra.

in terra & in aqua solita erant. Induxit & homines in nauibus, quorum pugnas ita partitus fuerat, ut hi Corciræi, hi Corinthij pugnam committerent. Alij uero extra in nemore Caij & Lucij, ubi Augustus ad hoc ipsum terram effoderat. Etenim eo in loco prima die digladiati sunt homines & feræ indefectæ, lacu tabulis munito ad faciem similitudinis, qui item quáque circum uallum habebat. Secunda uero die equorum cursus. Tertia, tria millia hominum nauibus depugnarunt. Deinde terrestris pugna facta. Victores Athenienses, Syracusanos, his enim nominibus utebantur, naualiq; pugna depugnarunt. atque in paruam insulam insilientes è muro quæ circa monumentum confectum erat, illud cepere. Hæc repræsentata sunt ad centum dies. Exhibuit deinde quædam ad utilitatem & lucrum. Tesserulas ligneas superne in theatrum sparsit, in quibus signa erant, aut esculenti, aut uestis, argentei præterea uasis, & aurei, equorum domitorum, pecorum, seruorum. Quæ qui excepissent, oportebat ad distributores afferre, atq; ab eis quod inscriptũ erat, accipere.

Tesserulæ donatiui.

CONFLAGRATIONIS VESAEVI À DIONE NICAEO DESCRIPTAE, ET À GEORGIO MERVLA ALEXANDRINO LATINITATE DONATAE, FINIS.

AELII SPARTIANI

HADRIANVS IMP.

AD DIOCLITIANVM AVGVSTVM.

ORIGO Imperatoris Hadriani uetuſtior à Picẽtibus, poſterior, ab Hiſpanenſibus manat: ſiquidem Hadria ortos maiores ſuoſ, apud Italiam Scipionũ temporibus reſediſſe, in libris uitæ ſuæ Hadrianus ipſe commemorat. Hadriano pater Aelius Hadrianus cognomento Afer fuit, conſobrinus Traiani Imperatoris: mater Domitia Paulina Gadibus orta: ſoror Paulina nupta Seruiano, uxor Sabina. Atauus Marillinus, qui primus in ſua familia ſenator populi Romani fuit. Natus eſt Romæ. IX. Calen. Februa. Veſpaſiano ſepties, & Tito quinquies conſulibus: ac decimo ætatis anno patre orbatus, Vlpium Traianum prætorium tunc cóſobrinũ ſuum, qui poſtea imperium tenuit: & Celium Tacianum equitẽ Romanum, tutores habuit. Imbutusq; impenſius Græcis ſtudijs ingenio eius ſic ad ea declinante: ut à nónullis Græculus diceretur. Quintodecimo anno ad patriam redijt: ac ſtatim militiam inijt, uenandi uſq; ad reprehenſionem ſtudioſus. Quare à Traiano abductus à patria, & pro filio habitus: nec multo poſt decemuir litibus iudicandis datus, atq; inde tribunus ſecũdæ adiutricis legionis creatus. Poſt hoc in inferiorem Mœſiam tranſlatus, extremis iam Domitiani temporibus, ibi à mathematico quodam de futuro imperio id dicitur comperiſſe: quod à patruo magno

Septies & quinquies, ſcribendum arbitror ſeptimum & quintum.

Adiutrix legio, pro auxiliaris.

Aelio Hadriano peritiam cælestium callente, prædictum esse cœperat. Traiano à Nerua adoptato, ad gratulationem exercitus missus, Germaniam superiorem translatus est. Ex qua festinans ad Traianum, ut primus nunciaret excessum Neruæ à Seruiano sororis uiro, qui & sumptibus & ære alieno eius prodito, Traiani odium in eum mouit: diu detentus, fractóq; consulte uehiculo tardatus, pedibus iter faciens, eiusdem Seruiani beneficio ad Traianũ ante uenit. Fuitq; in amore Traiani, nec tamen ei per pædagogos puerorum, quos Traianus impensius diligebat, Gallo fauente defuit. Quo quidem tempore cum solicitaretur de Imperatoris erga se iudicio, Vergilianas sortes consuleret,

Excessus, ꝑ morte.

Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens? nosco crines incanáq; menta
Regis Romani, primam qui legibus urbem
Fundauit Curibus paruis & paupere terra
Missus in imperium magnum, cui deinde subibit,

sors excidit, quam alij ex simillimis uersibus ei prouenisse dixerunt. Habuit autem præsumptionẽ imperij mox futuri ex fano quodam Nicephori Iouis manante responso, quod Apollonius Syrus Platonicus libris suis indidit. Denique statim suffragante Sura, ad amicitiam Traiani pleniorem redit, nepte per sororem Traiani uxore accepta: fauente Plotina Traiano leuiter, ut Marius Maximus dicit, uolente, quæsturam gessit Traiano quater & Articuleio cõsulibus. In qua cum orationem Imperatoris in senatu agrestius pronuncians risus esset, usq; ad summam peritiam & facundiam, latinis operam dedit. Post quæsturam acta senatus curauit: atq; ad bellum Dacicum Traianum familiarius prosecutus est. Quãdoquidem indulsisse uino se dicit, Traiani moribus obsequentem: atq; ob hoc se Traiano locupletissime muneratũ. Tribunus plebis factus est, Candido & Quadrato iterum cõsulibus, in quo magistratu ad perpetuam Tribunitiam potestatem omen sibi factum asserit, quod penulas amiserit: quibus uti Tribuni plebis pluuiæ tempore solebant. Imperatores autẽ nunquàm. Vnde hodiéq; Imperatores sine penulis à togatis uidentur. Secunda expeditione Dacica, Traianus eum primæ legioni Mineruiæ præposuit, secũq; duxit. Quandoquidem multa egregia eius facta claruerunt. Quare Adamante gemma, quam Traianus à Nerua acceperat, donatus, ad spem successionis erectus est. Prætor factus est Subsurano bis, & Seruiano iterum consulibus, cum H-S iterum uicies ad ludos edendos à Traiano accepit. Legatus postea prætorius in Pannoniam inferiorẽ missus, Sarmatas compressit, disciplinam militarem tenuit: procuratores latius euagantes, coërcuit: ob hoc consul est factus. In quo magistratu, & à Sura cõperit, adoptandum se à Traiano esse, ab amicis Traiani contemni desijt ac negligi. Et defuncto quidem Sura, Traiani ei familiaritas creuit, causa præcipue orationũ, quas ꝓ Imperatore dictauerat. Vsus Plotinæ quoq; fauore, cuius studio etiam legatus expeditionis Parthicæ tempore destinatus est. Qua quidem tempestate utebatur Hadrianus amicitia Sosij Papi & Pletorij nepotis, ex senatorio ordine. Ex equestri autẽ Acciani tutoris quondã sui, &

Præsumptio ꝑ spe prius concepta.

Hodieq;, ꝓ hodie quoq;

Pro bis, fortassis scribendũ est, semel.

sui, & Liuiani Turbonis, in adoptionis spósionem uenit, Palma & Celso inimicis semper suis: & quos postea ipse insecutus est in suspicioné adiectæ tyrannidis lapsos. Secúdo consul fauore Plotinæ factus, totá præsumptioné adoptionis emeruit. Corrupisse eum Traiani libertos, curasse delicatos, eosdémq; sepelisse per ea tépora, quibus in aula familiarior fuit, opinio multa firmauit. Quinto Iduum Augusti die, legatus Syriæ, literas adoptionis accepit: quare & natalem adoptionis celebrari iussit. Tertio Iduum earundem, quando & natalem imperij statuit celebrandum: excessus ei Traiani nunciatus est. Frequens sanè opinio fuit Traiano id animi fuisse, ut Neratium Priscum, nó Hadrianum successorem relinqueret: multis amicis in hoc consentientibus, usq; eò, ut Prisco aliquando dixerit, Cómendo tibi prouincias, siquid mihi fatale cótigerit. Et multi quidem dicunt Traianum in animo id habuisse, ut exemplo Alexandri Macedonis, sine certo successore moreret: multi ad senatum eum oratorem uoluisse mittere, petiturũ, ut siquid ei euenisset, principem Romanæ reip. senatus daret: additis duntaxat nominibus, ex quibus optimum idem senatus eligeret. Nec desunt, qui factione Plotinæ, mortuo iam Traiano, Hadrianum in adoptioné adscitum esse prodiderint: supposito qui pro Traiano fessa uoce loquebatur. Adeptus imperiũ, ad priscum se statim morem instituit: & tenendæ per orbem terrarũ paci, operá intendit. Nam deficientibus his nationibus, quas Traianus subegerat, Mauri lacessebant, Sarmatæ bellum inferebant. Britanni teneri sub Romana ditione nó poterant. Aegyptus seditionibus urgebatur. Lycia deniq; ac Palestina, rebelles animos efferebant. Quare omnia trans Euphraté ac Tygrim reliquit, Exemplo, ut dicebant, Catonis, qui Macedonas liberos pronunciauit, quia tueri non poterant. Sarmatossyrim, quem Traianus Parthis regem fecerat, quod eum non magni ponderis apud Parthos uideret, proximis gentibus regem dedit. Tantũ auté statim dementiæ studium habuit: ut cum sub primis imperij diebus ab Actiano per epistolas esset admonitus: ut & Bebius Macer præfectus urbis, si reniterent, eius imperio necaret, & Laberius Maximus, qui suspectus imperio in insula exulabat, & Frugi Crassus, neminem læderet. Quamuis Crassum postea procurator egressum insula, quasi res nouas molire tur, iniussu eius occiderit. Militib⁹ ob auspicia imperij duplicé largitioné dedit. Lusium Quietũ, sublatis gentibus Mauris, q̃s regebat: quia suspectus imperio fuerat, exarmauit, Martio Turbone Iudæis cópressis, ad deprimédum tumultũ Mauritaniæ destinato. Post hoc Antiochia digressus est ad inspiciendas reliquias Traiani, quas Attianus, Plotia, & Mattidia deferebant. Quibus exceptis & naui Romana dimissis, ipse Antiochiam regressus, præpositóq; Syriæ Catilio Seuero, per Illyricum Romam uenit. Traiano diuinos honores, datis ad senatum & quidem accuratissimis literis postulauit: & cunctis uolentibus, meruit ita, ut senatus multa, quæ Hadrianus non postulauerat, in honorem Traiani sponte decerneret. Cum ad senatũ scriberet, ueniam petijt, quod de imperio suo iudiciũ senatui nó dedisset: salutatus scilicet præpropere à militibus Imperator, q; esse resp. sine Imperatore nó posset. Cum triumphũ ei senatus, qui Traiano

Præsumptio.

Secũdo consul, pro iterũ consul.

Destinato, pro misso, aut decreto.

debitus erat, detulisset, recusauit ipse: atq; imaginem Traiani, curru triumphali uexit, ut optimus Imperator: ne post mortẽ quidem triumphi amitteret dignitatem. Patris patriæ nomẽ delatum sibi statim & iterum postea, distulit: quod hoc nomẽ Augustus sero meruisset. Aurum coronarium Italiæ remisit: in prouincijs minuit: & quidem difficultatibus ærarij ambitiose ac diligẽter expositis. Audito dein tumultu Sarmatarũ, & rex Alanorũ præmissis exercitibus Mœsiam petijt. Martium Turbonẽ post Mauritaniæ præfecturam infulis ornatũ, Pannoniæ, Daciæq; ad tempus præfecit. Cum rege mox Alanorũ, qui de imminutis stipendijs querebatur: cognito negocio, pacem composuit. Nigrini insidias, quas ille sacrificanti Hadriano conscio sibi Lusio, & multis alijs parauerat: cum etiam successorẽ Hadrianus sibimet destinasset, euasit. Quare Palma Tracenis, Celsus Baijs, Nigrinus Fauentiæ, Lusius in itinere, senatu iubente, inuito Hadriano: ut ipse in uita sua dicit, occisi sunt. Vnde statim Hadrianus ad refellendam tristissimam de se opinionẽ, quod occidi passus esset uno tempore quatuor consulares, Romam uenit, Dacia Turbone credita, titulo Aegyptiacæ præfecturæ, quo plus autoritatis haberet ornato: & ad comprimendam de se famam, congiarium duplex præsens populo dedit: ternis iam per singulos aureis se absente diuisis. In senatu quoq; excusatis, quæ facta erant: iurauit se nunq̃ senatorem, nisi ex senatus sententia puniturũ. Statim Cursum fiscalem instituit, ne magistratus hoc onere grauaretur. Ad colligendam autẽ gratiam nihil prætermittens, infinitam pecuniam, quæ fisco debebatur, priuatis debitoribus in urbe atq; Italia: in prouincijs uero etiam ex reliquijs, ingentes summas remisit, syngraphis in foro diui Hadriani, quo magis securitas om̃ibus roboraretur incensis. Damnatorũ bona in fiscum priuatũ redigi uetuit, omni summa in ærario publico recepta. Pueris ac puellis quibus etiam Traianus alimẽta detulerat, incrementũ liberalitatis adiecit. Senatoribus, qui non uicio suo decoxerant, patrimonium pro liberorum modo senatoriæ professionis expleuit: ita ut plærisq; in diem uitæ suæ dimensum, sine dilatione restituerit. Ad honores explendos, non solum amicis, sed etiam passim aliquantis multa largitus est. Fœminas nonnullas ad sustentandam uitam, sumptibus iuuit. Gladiatorium munus per sex dies continuos exhibuit, Et mille feras natali suo ædidit. Optimos quosq; de senatu, in cõtubernium imperatoriæ maiestatis adsciuit. Ludos Circenses præter natalicios, decretos sibi spreuit: & in concione & in senatu sæpe dixit: ita se remp. gesturum, ut sciret populi rem esse non propriam. Tertio consules cum ipse ter fuisset, plurimos fecit. Infinitos autẽ secundi consulatus honore cumulauit. Ipsum autẽ tertium consulatum, & quatuor mensibus tantũ egit, & in eo sæpe ius dixit. Senatui legitimo cum in urbe uel iuxta urbem esset, semper interfuit. Senatus fastigium in tantum extulit, difficile faciens senatores, ut cum Atutinum ex præfecto prætorij, ornamentis consularibus præditum, faceret senatorem, nihil se amplius habere, quod in eum cõferri posset, ostenderit. Equites Romanos, nec sine se de senatoribus, nec secum iudicare permisit. Erat enim tunc mos: ut cum princeps causas agnosceret, & senatores & equites Romanos in consilium

Destinasset, pro decreuisset.

Decoxerat.

aliquãtis

Vox Imperatore digna

in consilium uocaret: sententiam ex omni deliberatione proferret. Execratus est deniq; principes, qui munus senatoribus detulissent. Seruiano sororis uiro tan tum detulit, ut ei uenienti, de cubiculo semper occurrerit. Tertium consulatũ nec secum tamẽ, cum ille bis ante Hadrianũ fuisset, ne esset secundæ sententiæ, non petenti ac sine precatione cõcessit. Inter hæc tamẽ & multas prouincias à Traia/no acquisitas reliquit: & theatrum quod ille in campo Martio posuerat, contra omniũ uota destruxit. Et hæc quidem eo tristiora uidebant͏̃, quod omnia quæ displicere uidisset Hadrianus, mandata sibi ut faceret decreto à Traiano esse si-mulabat. Cum Tatiani præfecti sui, & quondã tutoris potentiã ferre nõ posset: nisus est eum obtruncare: sed reuocatus est, quia iam quatuor cõsulariũ occiso/rum: quorũ quidẽ necem in Attatiani consilia refundebat, premebat͏̃ inuidia. Cui cum successorẽ dare nõ posset, quia non petebat: id egit, ut peteret, atq; ubi primũ petijt, in Turbonẽ transtulit potestatẽ. Cum quidẽ etiã simili alteri præ/fecto, Septitium Clarum successorẽ dedit, summotis his à præfectura, quibus debebat imperium, Campaniam petit: eiusq; omnia oppida beneficijs & largi/tionibus subleuauit, optimũ quenq; amicitijs suis iungens. Romæ uero præto/rum & cõsulum officia frequẽtauit, cõuiuijs amicorũ interfuit, Aegros bis ac ter die & nõnullos equites Romanos ac libertinos uisitauit, solatijs refouit, cõsilijs subleuauit, conuiuijs suis semper adhibuit. Omnia deniq; ad priuati hominis modum fecit. Socrui suæ honores præcipuos impendit ludis gladiatorijs, cæte-risq; officijs. Post hæc profectus in Gallias, omnes causarijs liberalitatibus sub/leuauit. Inde in Germaniam transijt, pacisq; magis quàm belli cupidus: militẽ quasi bellum immineret, exercuit, tolerãtiæ documẽtis eos imbuens: ipse quoq; inter manipula uitam militarẽ magistrans, cibis etiã castrensibus in propatulo libẽter utens, hoc est, larido, caseo, & posca, exẽplo Scipionis Aemiliani & Me-telli, & autoris sui Traiani: multos præmijs, nonnullos honoribus donans, ut ferre possent ea quæ asperius iubebat, Siquidem ipse post Cæsarẽ Octauium, labantẽ disciplinã incuria superiorũ principum, retinuit, ordinatis & officijs & impendijs, nunq; passus aliquẽ à castris iniuste abesse: cum tribunos non fauor militũ, sed iustitia cõmendaret: exemplo etiã uirtutis suæ cæteros adhortatus, cur etiã uicena milia pedibus armatus ambularet, tridenta de castris & porticus & cryptas & topia dirueret: uestem humillimam frequenter acciperet, sine auro balteum sumeret: sine gemmis fibulas stringeret, Capulo uix eburneo spatam clauderet, ægros milites in hospitijs suis uideret: locum castris caperet, nulli ui-tem, nisi robusto & bonæ famæ daret: nec tribunũ, nisi plena barba faceret: aut eius ætatis, quæ prudentia & annis tribunatus robur impleret: nec pateret͏̃ quic/quàm tribunum à milite accipere: delicata omnia undiq; summoueret, Arma postremo eorũ supellectilemq; corrigeret. De militũ etiã ætatibus iudicabat, nequis aut minor q̃ uirtus posceret, aut maior q̃ pateret͏̃ humanitas, in castris cõtra morem ueterem uersaret͏̃: agebat͏̃q;, ut sibi semper noti essent, & eorũ nu-merus sciretur. Laborabat præterea, ut cõdicta militaria diligenter agnosceret, Reditus quoq; prouinciales solerter explorans: ut si alicubi quippiam deesset,

Magistrans, pro moderans, aut gubernans.

Tridentum.

Implere robur, pro præstare.

expleret. Ante omnes tamē enitebatur: ne quid ociosum uel emeret aliquando, uel pasceret. Ergo cōuersis regio more militibus, Britanniam petijt, in qua multa correxit, murumq́; per octoginta milia passuum primus duxit, qui Barbaros Romanosq́; diuideret. Septicio Claro præfecto prætorij, & Suetonio Tranquillo epistolarū magistro, multisq́; alijs, quos apud Sabinam uxorem iniussu eius familiarius se tunc egerant, quā reuerētia domus aulicæ postulabat, successores dedit, Vxorē etiam ut morosam & asperam dimissurus, ut ipse dicebat, si priuatus fuisset. Et erat curiosus nō solum domus suæ, sed etiam amicorū: ita, ut per frumētarios occulta omnia exploraret: nec aduerterent amici sciri ab Imperatore, suam uitam prius q̄ ipse hoc Imperator ostenderet. Vnde nō iniucundum est rem inserere: ex quo constet eum de amicis multa didicisse. Nam cum ad quendam scripsisset uxor sua, q̄ uoluptatibus detētus, & lauacris ad se redire nollet: atq; hoc Hadrianus per frumētarios cognouisset, petente illo cōmeatū, Hadrianus ei lauacra & uoluptates exprobrauit. Cui ille, non & tibi uxor mea quod & mihi scripsit? Et hoc quidam uitiosissimū putant: atq; huic adiungunt, quæ de adulterorū amore ac nuptarū adulterijs, quibus Hadrianus laborasse dicitur, asserunt iungentes, quod ne amicis quidē seruauerit fidem. Compositis in Britannia rebus, transgressus in Galliam, Alexandrina seditione turbatus, quæ nata est ob Apidem: qui cum repertus esset post multos annos, turbas inter populos creauit, apud quē deberet locari omnibus studiose certantibus. Per idem tempus in honorē Plotinæ Basilicam apud Nemaussum opere mirabili extruxit. Post hæc Hispanias petit, & Tarracone hyemauit, ubi sumptu suo ædem Augusti restituit: omnibus Hispanijs Tarraconem in conuentum uocatis, dilectumq́; iocalariter, ut uerba ipsa ponit Marius Maximus, retractantibus Italicis uehemētissime, cæteris prudenter caute cōsuluit. Quo quidem tempore nō sine gloria grauissimū periculum adijt, Apud Tarraconē spatians per hospitiua uiridaria, seruo in se cum gladio furiosius irruente, quē retentū ille ministris accurrentibus tradidit: & ubi furiosum esse constitit, medicis curandum dedit in nullo omnino cōmotus. Per ea tempora & aliâs frequenter in plurimis locis, in quibus Barbari nō fluminibus, sed limitibus diuiduntur, stipitibus magnis in modum muralis sepis funditus iactis atq; cōnexis, Barbaros separauit. Germanis regem cōstituit, motus Maurorū compressit, & à senatu supplicationes emeruit. Bellum Parthorū per idem tēpus in motu tantū fuit, idq́; Hadriani colloquio repressum est. Post hoc per Asiam & insulas ad Achaiam nauigauit, & Eleusinia sacra exemplo Herculis Philippiq́; suscepit: multa in Athenienses cōtulit, & pro Agonotheta resedit: & in Achaia quidem etiā illud obseruatū ferunt: quod cū in sacris multi cultros haberent, cum Hadriano nullus armatus ingressus est. Post in Siciliam nauigauit, in qua Aetnam montem cōscendit: ut Solis ortum uideret arcus specie, ut dicit' uarium. Inde Romā uenit, atq; ex ea in Africam transijt, ac multum beneficiorū prouincijs Africanis attribuit. Nec quisq; ferè principum tantū terrarū tam celeriter peragrauit. Deniq; cum post Africam Romā redisset, statim ad orientē profectus per Athenas iter fecit, atq;

Suetonius quis.

opera

opera quæ apud Atheniẽſes ceperat, dedicauit: ut Iouis Olympij ædem & arã ſibi: eodẽq; modo per Aſiam iter faciẽs, templa ſui nominis cõſecrauit. Deinde à Cappadocibus ſeruitia caſtris profutura ſuſcepit. Tetrarchas & reges ad amicitiam inuitauit: inuitato etiam Coſdroe rege Parthorũ, remiſſaq; illi filia quã Traianus ceperat: ac promiſſa ſella quæ itidem capta fuerat. Cumq; ad eum quidam reges ueniſſent: ita cum his egit, ut eos pœniteret qui uenire noluerũt: cauſa ſpeciatim Faraſmanis, qui eius inuitationem ſuperbe neglexerit. Et circumiens quidẽ prouincias, procuratores & præſides pro factis ſupplicio affecit: ita ſæuere, ut accuſatores per ſe crederẽt immittere. Antiochenſes inter hæc ita odio habuit, ut Syriam à Phœnice ſeparare uoluerit, ne tot ciuitatũ Metropolis Antiochia dicerẽt. Mouerũt ea tempeſtate & Iudæi bellum, quod uetabantẽ mutilare genitalia. Sed in monte Caſſio cum uidendi Solis ortus gratia nocte aſcẽdiſſet: imbre orto, fulmini decidens, hoſtiam uictimarũ ſacrificanti afflauit. Peragrata Arabia, Peluſium uenit, & Pompeij tumulũ magnificẽtius extruxit. Antinoum ſuum dum per Nilum nauigat, perdidit, quẽ muliebriter fleuit: de quo uaria fama eſt, alijs eum deuotum pro Hadriano aſſerẽtibus, alijs quod & forma eius oſtentat & nimia uoluptas Hadriani. & Græci quidem uolente Hadriano eum cõſecrauerũt, Oracula per eum dari aſſerẽtes, quæ Hadrianus ipſe cõpoſuiſſe iactatẽ. Fuit em̃ poematũ & literarũ nimiũ ſtudioſiſſimus, Arithmeticæ, Geometriæ, picturæ peritiſſimus. Iam pſallendi & cantandi ſcientiã præ ſe ferebat: in uoluptatibus nimius. Nam & de ſuis dilectis multa uerſibus compoſuit: amatoria carmina ſcripſit. Idem armorũ peritiſſimus, & rei militaris ſcientiſſimus. Gladiatoria quoq; arma tractauit: Idem ſeuerus, lætus, comis, grauis, laſciuus, cunctator, tenax, liberalis, ſimulator, ſæuus, clemens, & ſemper in omnibus uarius. Amicos ditauit, & quidẽ nõ petentes, cum petentibus nihil negaret. Idem tamẽ facile de amicis quicquid inſuſurrabatur, audiuit. Atq; ideo propẽ cunctos uel amiciſſimos, uel eos quos ſummis honoribus euexit: poſtea ut hoſtium loco habuit, Attianum & Nepotem, & Septicium Clarum. Nam Eudæmonem prius conſcium imperij ad egeſtatẽ perduxit. Polenum & Marcellum ad mortem uoluntariam coegit. Heliodorũ famoſiſſimis literis laceſſiuit. Titianum ut conſcium tyrannidis, & argui paſſus eſt, & proſcribi. Vmidium Quadratum & Catalium Seuerum, & Turbonem, grauiter inſecutus eſt. Seruianũ ſororis uirum nonageſimũ iam annum agentem, ne ſibi ſuperuiueret, mori coegit. Libertos deniq; & nõnullos milites inſecutus eſt. Et q̃uis eſſet oratione & uerſu promptiſſimus, & in omnibus artibus peritiſſimus: tamen profeſſores omnium artium ſemper ut doctior riſit, contempſit, obtriuit. Cum his ipſis profeſſoribus & philoſophis, libris uel carminibus inuicem æditis ſæpe certauit. Et Fauorinus quidem, cum uerbum eius quoddam ab Hadriano reprehenſum eſſet, atq; ille ceſſiſſet, arguentibus amicis quod male cederet Hadriano, de uerbo quod idonei autores uſurpaſſent, riſum iucundiſſimum mouit. Ait enim nõ recte ſuadetis familiares, qui non patimini me illum doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones. Famæ celebris Hadrianus tam cupidus fuit, ut

Ab hoc dicta Antinoe

Mouere riſum, ꝓ moueri ad riſum, noue ac dure, & haud ſcio an latine.

r 4 libros

Phlegontē citat Origenes subinde.

libros uitæ suæ scriptos à se, libertis suis literatis dederit: iubens, ut eos suis nominibus publicarent: nam Phlegontis libri Hadriani esse dicuntur. Catacrianos libros obscurissimos, Antimachum imitando, scripsit. Floro poetæ scribēti ad se,

Trimetri, Iambici, Catalectici, sicut, Cultor dei memēto.

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas, Rescripsit,
Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

Amauit præterea genus dicendi uetustum, controuersias declamauit. Ciceroni, Catonē, Vergilio Ennium, Salustio Ceciliū prætulit. Eadēq́ iactatione de Homero ac Platone iudicauit. Mathesim sic scire sibi uisus est, ut sero Calendis Ianuarijs scripserit, quid ei toto anno posset euenire, ita, ut eo anno q̄ perijt, usq; ad illam horā qua est mortuus, scripserit, quid acturus esset. Sed q̄uis esset in reprehendendis Musicis, Tragicis, Comicis, Grāmaticis, Rhetoribus, Oratoribus, facilis: tamē oīes professores & honorauit & diuites fecit, licet eos quæstionibus semper agitauerit. Et cum ipse autor esset, ut multi ab eo tristes recederēt: dicebat se grauiter ferre, siquē tristem uideret. In summa familiaritate Epictetū & Heliodorū philosophos: & ne nominatim de omnibus dicam, Grāmaticos, Rhetores, Musicos, Geometras, Pictores, Astrologos habuit præ cæteris: ut multi asserunt eminēte Fauorino, doctores qui professioni suæ inhabiles uidebantur, ditatos, honoratosq́ à professione dimisit. Quos in priuata uita inimicos habuit, Imperator tantū neglexit, ita, ut uni, quē capitalem habuerat, factus Imperator diceret, euasisti. Is, quos ad militiā ipse per se uocauit: equos, mulos, uestes, sumptus, & omnē ornatū semp exhibuit. Saturnalicia & Sigillaricia frequēter amicis inopinantibus misit: & ipse ab his libenter accepit. & alia inuicem dedit. Ad deprehendendas obsonatorū fraudes cū plurimis sumētib⁹ pasceret: fercula de alijs mensis etiā ultimis quibusq; iussit apponi. Oīes reges muneribus suis uicit. Publice frequēter & cū oībus lauit. Ex q̄ ille iocus balnearis innotuit. Nam cum quodā tēpore ueteranū quendā notū sibi in militia, dorsum & cæterā partē corporis uidisset atterere: percontatus cur se marmorib⁹ destringendum daret, ubi audiuit hoc idcirco fieri, quod seruum non haberet: & seruis eum donauit & sumptibus. Verum alia die cum plures senes ad prouocandam liberalitatem principis pariter & se attererent, euocari eos iussit: & alium ab alio inuicem defricari. Fuit & plebis iactantissimus amator. Peregrinationis ita cupidus, ut omnia quæ legerat de locis orbis terrarū, præsens uellet addiscere. Frigora & tempestates ita patienter tulit, ut nunq̄ caput tegeret. Regibus multis plurimum detulit: à plerisq; uero etiam pacem redemit. à nonnullis cōtemptus est: multis ingentia dedit munera, sed nulli maiora q̄ Hiberorū: cui & Elephantum & quinquagenariam cohortē post magnifica dedit dona: cum à Srasmane ipse quoq; ingētia dona accepisset: atq; inter hæc auratas quoq; chlamydes,

Sigillaricia.

Mutuum scabunt.

trecentos

trecentos noxios cũ auratis chlamydibus in harenã misit ad eius munera deridenda. Cum iudicaret, in cõsilia habuit nõ amicos suos aut comites solum, sed iuris cõsultos, & præcipue Iulium Celsum, Saluium Iulianũ, Neratiũ Priscum, aliosq́, quos tamẽ senatus omnis probasset. Constituit inter cætera, ut in nulla ciuitate domus aliquæ transferẽdæ ad aliam urbem ullius materiæ causa diruerentur. Liberis proscriptorũ, duodecimas bonorũ concessit. Maiestatis crimina nõ admisit. Ignotorũ hæreditates repudiauit: nec notorũ accepit, si filios haberent. De thesauris ita cauit: ut si quis in suo reppérisset, ipse potiretur: si quis in alieno, dimidium domino daret. Si quis in publico, cũ fisco æqualiter partiret. Seruos à dominis occidi uetuit, eosq́ iussit damnari per iudices, si digni essent. Lenoni & lanistæ, seruũ uel ancillam uendi uetuit causa nõ præstita. Decoctores bonorũ suorũ, si suæ autoritatis essent: catamidiari in amphitheatro & dimitti iussit. Ergastula seruorũ & liberorũ tulit. Lauacra ꝓ sexibus separauit. Si dominus in domo interemptus esset: nõ de omnibus seruis quæstionẽ haberi, sed de his, qui per uicinitatẽ poterant sentire, præcepit. In Etruria præturam Imperator egit. Per Latina oppida dictator & ædilis & duumuir fuit. Apud Neapolim Demarchus in patria sua quinquennalis: & item Hadriæ quinquẽnalis, quasi in alia patria & Athenis Archon fuit. In om̃ibus penè urbibus & aliquid ædificauit, & lusus ædidit. Athenis mille ferarum uenationẽ in stadio exhibuit. Ab urbe nunq̃ ullum uenatorẽ aut scenicũ auocauit. Romæ post cæteras immensissimas uoluptates, in honorẽ socrus suæ, aromatica populo donauit. In honorem Traiani balsama & crocum per gradus theatri fluere iussit: Fabulas omnis generis more antiquo in theatro dedit: Histriones aulicos publicauit. In circo multas feras & sæpe centum leones interfecit. Militares pyrrhicas populo frequẽter exhibuit: Gladiatores frequẽter spectauit. Cum opera ubiq́ infinita fecisset, nunq̃ ipse, nisi in Traiani patris templo nomẽ suum scripsit. Romæ instaurauit Pantheum, septa, basilicam Neptuni, sacras ædes plurimas, forum Augusti, lauacrũ Agrippæ: eáq́ omnia proprijs & ueterũ nominibus, consecrauit. Fecit & sui nominis pontẽ & sepulchrũ iuxta Tyberim, & ædem Bonæ deæ transtulit: & colossum stantẽ atq́ suspensum per Detrianũ architectum de eo loco in quo nunc templum urbis est ingenti uolumine ita, ut operi etiã elephantes. XXIIII. exhiberet. Et cum hoc simulacrum post Neronis uultum: cui antea dicatum fuerat, Soli consecrasset: aliud tale Apollodoro architecto autore, facere Lunæ molitus est. In colloquijs etiam humillimorũ ciuilissimus fuit, detestans eos, qui sibi hanc uoluptatẽ humanitatis, quasi seruantis fastigium principis inuiderent. Apud Alexandriam in Musio, multas quæstiones professoribus proposuit: & propositas ipse dissoluit. Marius Maximus dicit eum natura crudelem fuisse: & idcirco multa pie fecisse, quod timeret, ne sibi idem quod Domitiano accidit, eueniret. Et cum titulos in operibus non amaret, multas ciuitates Hadrianopolis appellauit: ut ipsam Carthaginẽ Athenarũ partem. Aquarum ductus etiam infinitos hoc nomine nuncupauit. Fisci aduocatum primus instituit. Fuit memoriæ ingentis, facultatis immensæ: nam ipse orationes & dictauit,

Nunc solum hoc admittunt.

De thesauris

Catamidiari, risus gratia publicitus exhiberi

Pyrrhicæ, saltationis genus militare

μουσεῖον locus studiosorum.

dictauit,& ad omnia respõdit. Ioca eius plurima extant, nam fuit etiam dicaculus. Vnde illud quoq; innotuit, quod cum cuidam canescenti quiddã negasset, eidem iterũ petenti, sed infecto capite respondit, Iam hoc patri tuo negaui. Nomina plurimis sine nomendatore reddidit, quæ semel & congesta simul audiuerat: ut nomendatores sæpius errantes emendauerit. Dixit & ueteranorũ nomina, quos aliquãdo dimiserat. Libros statim lectos & ignotos quidem plurimis memoriter reddidit. Vno tempore scripsit, dictauit, audiuit, & cum amicis fabulatus est. Si potest credi, omes publicas rationes cõplexus est: ut domũ priuatã quiuis paterfamilias diligens nõ satis nouit. Equos & canes sic amauit, ut eis sepulchra cõstitueret. Oppidũ Hadrianotheras in quodã loco, qđ illic & feliciter esset uenatus: & ursam occidisset, aliquando constituit. De iudicibus omnibus semper cuncta scrutando, tamdiu requisiuit, q̃diu uerum inueniret. Libertos suos nec sciri uoluit in publico, nec aliquid apud se posse, dicto suo omnibus superioribus principibus uitia imputans libertorum, damnatis omnibus libertis suis, quicũq; se de eo iactauerant. Vnde extat etiã illud sæuere quidẽ, sed prope ioculare de seruis. Nam cum quodam tẽpore seruũ suũ inter duos senatores è cõspectu ambulare uidisset, misit qui ei colaphũ daret, & diceret: noli inter eos ambulare, quorũ esse adhuc potes seruus. Inter cibos unice amabat tetrapharmacum, quod erat de fasiano, sumine, perna, & crustulo. Fuerũt eius tẽporibus fames, pestilentia, & terræmotus: quæ omĩa quantũ potuit, procurauit, multisq; ciuitatibus uastatis, per ista subuenit. Fuit etiã Tyberis inundatio per latium: multis ciuitatib⁹ dedit tributa, multis remisit. Expeditiones sub eo graues nullæ fuerunt. Bella etiã silentio penè transacta. A militibus propter curam exercitus nimiã multũ amatus est, simul quod in eos liberalissimus fuit. Parthos in amicitia semper habuit, quod inde regem retraxit, quem Traianus imposuerat. Armenis regem habere permisit, cum sub Traiano legatum habuissent. A Mesopotamijs non exegit tributum, quod Traianus imposuit. Albanos & Hiberos amicissimos habuit, quod reges eorũ largitionibus prosecutus est, cum ad illum uenire cõtempsissent. Reges Bactrianorum, legatos ad eum amicitiæ petendæ causa supplices miserunt. Tutores sæpissime dedit. Disciplinã ciuilem nõ aliter tenuit, quàm militarẽ. Senatores & equites Romanos semper in publico togatos esse iussit, nisi si à cœna reuerterentẽ. Ipse cum in Italia esset, semper togatus processit. Ad cõuiuium uenientes senatores, stans excepit: semperq; aut pallio tectus discubuit, aut toga submissa. Iudicum sumptus cõstituit, & ad antiquum modum redegit. Vehicula cum ingentibus sarcinis urbem ingredi prohibuit. Sederi equos in ciuitatibus non siuit. Ante octauam horam in publico neminem, nisi ægrum lauari passus est. Ab epistolis & à libellis, primus equites Romanos habuit. Eos quos pauperes & innocentes uidit, sponte ditauit. Quos uero calliditate ditatos, etiam odio habuit. Sacra Romana diligentissime curauit: peregrina cõtempsit. Pontificis maximi officium peregit. Causas Romæ atq; in prouincijs frequẽter audiuit, adhibitis consilio suo consulibus atq; prætoribus ex optimis senatoribus. Fucinum lacum emisit. Quatuor cõsulares per

Nomenclator

Sederi eq̃s, uide num legendum, sederi equo.

omnem

omnem Italiam iudices constituit. Quando in Africam uenit, ad aduentũ eius post quinquennium pluit: atq; ideo ab Africanis dilectus est. Peragratis sanè omnibus orbis partibus, capite nudo & in summis plærunq; imbribus atq; frigoribus, in morbum incidit letalem. Factusq; de successore solicitus, primũ de Seruiano cogitauit: quem postea, ut diximus, mori coegit. Fuscum quod imperium præsagijs & ostentis agitatus speraret, in summa detestatione habuit. Pletorium nepotem, quem tantopere ante dilexit, ut ueniens ad eum ægrotantem Hadrianus impune non admitteretur, suspicionibus adductus est. Eodẽ modo & Terentium Gentianum, & hunc uehemẽtius, quod à senatu diligi tunc uidebat. Omnes postremo de quorũ imperio cogitauit: quasi futuros imperatores detestatus est: & omnẽ quidẽ uim crudelitatis ingenitæ usq; eo repressit, donec in uilla Tiburtina, profluuio sanguinis penè ad exitum uenit. Tunc libere Seruianum quasi affectatorem imperij, quod seruis regis cœnam misisset, quod in sedili regio iuxta lectum posito sedisset, quod erectus ad stationes militum senex nonagenarius processisset, mori coegit: multis alijs interfectis uel aperte, uel per insidias. Quandoquidẽ etiam Sabina uxor nõ sine fabula ueneni dati ab Hadriano defuncta est. Tunc Ceionium Commodum Nigrini generũ insidiatoris quondam sibi forma commendatum, adoptare constituit. Adoptauit ergo Ceionium Cõmodum Verum inuitis omnibus, eumq; Aelium Verum Cæsarem appellauit. Ob cuius adoptionẽ ludos Circenses dedit: & donatiuũ populo ac militibus expendit: quem prætura honorauit. Ac statim Pannonijs imposuit, decreto cõsulatus, consumptibus eundem Commodum secundo consulem designauit. Quem cum minus sanum uideret, sepissime dictitauit, in caducum parietem nos inclinauimus: & perdidimus quater milies H-S, quod populo & militibus pro adoptione Commodi dedimus. Commodus autem præ ualetudine, nec gratias quidem in senatu agere potuit Hadriano de adoptione. Deniq; accepto largius Antidoto, ingrauescente ualitudine, per somnum perijt, ipsis Calendis Ianuarijs. Quare ab Hadriano uotorum causa lugeri est uetitus. Et mortuo Aelio Vero Cæsare, Hadrianus ingruente tristissima ualetudine, adoptauit Arrium Antonium, qui postea Pius dictus est. Et eadẽ lege, ut ille sibi duos adoptaret, Annium Verum & Marcum Antoninũ. Hi sunt, qui postea duo pariter Augusti, primi remp. gubernauerũt. Antonin9 quidẽ Pius idcirco appellatus dicit, quod socerũ fessum ætate, manu subleuaret. Quamuis alij cognomentũ hoc ei dicant inditum, quod multos senatores Hadriano iam sæuienti eripuisset. Alij qđ ipsi Hadriano magnos honores post mortem detulisset. Antonini adoptionẽ plurimi tunc factam esse doluerunt, speciatim Attilius Seuerus præfectus urbis, qui sibi præparabat imperiũ. Qua re prodita, successore accepto, dignitate priuatus est. Hadrianus autẽ ultimo uitæ tædio iam affectus, gladio se transfigi à seruo iussit. Quod cum proditum esset, & in Antonini usq; notitiam uenisset, ingressis ad se præfectis & filio, rogantibusq;, ut æquo animo necessitatẽ morbi ferret, iratus illis, auctorem proditionis iussit occidi: qui tamen ab Antonino seruatus est. Statimq; testamentum scripsit: nec tamen

Fabula ueneni, p infamia ueneni.

Actus, pro acta.

tamen actus reip. prætermisit, dicente Antonino, parricidam se futurum, si Hadrianum adoptatus ipse pateretur occidi: & post testamentum quidem iterum se est conatus occidere: subtracto pugione, sæuior factus est: petijt & uenenum à medico, qui se ipse ne daret, occidit. Ea tempestate superuenit quædã mulier, quæ diceret somnio se monitam, ut insinuaret Hadriano, ne se occideret, quo esset bene ualiturus: quod cum non fecisset, esse cæcatam. Iussam tamen iterum Hadriano eadem diceret, atq; genua eius osularetur, receptura uisum, si id fecisset. Quod cum insomnium implesset, oculos recepit, cum aqua quæ in fano erat: ex quo uenerat, oculos abluisset. Venit & de Pannonia quidam natus cæcus ad febrientem Hadrianum, eumq; cõtigit: quo facto, & ipse oculos recepit, & Hadrianum febris reliquit. Quamuis Marius Maximus hæc per simulationem facta cõmemoret. Post hoc Hadrianus Baias petijt, Antonino Romæ ad imperandum relicto. Vbi cum nihil proficeret, accersito Antonino in cõspectu eius apud ipsas Baias perijt, die sexto Iduum Iuliarum. Inuisusq; omnibus, sepultus est in uilla Ciceroniana Puteolis. Sub ipso mortis tẽpore & Seruianũ nonaginta annos agentem, ut supra dictum est, ne sibi superuiueret: atq; ut putabat, imperaret, mori coegit. Et ob leues offensas, plurimos iussit occidi: quos Antoninus reseruauit. Et moriens quidem, hos uersus fecisse dicitur,

Implesset, p fecisset.

> Animula, uagula, blandula,
> Hospes, comesq; corporis,
> Quæ nunc abibis in loca
> Pallidula, rigida, nudula,
> Nec ut soles, dabis iocos.

Tales autem nec multo meliores fecit & Græcos. Vixit annis. LXXII. mensibus V. diebus. XVII. Imperauit annis. XXI. mensibus. XI. Statura fuit procerus, forma comptus: flexo ad pectinẽ capillo, promissa barba: ut uulnera, quæ in facie naturalia erant, tegeret, habitudine robusta. Equitauit, ambulauitq; plurimũ. Armisq; & pilo se semper exercuit. Venatu frequentissime leonem manu sua occidit. Venando autem iugulum & costam fregit. Venationem semper cum amicis participauit. In cõuiuio Tragœdias, Comœdias, Attellanas, Sambucas, Lectores, Poetas pro re semper exhibuit. Tiburtinã Villam mire exædificauit, ita, ut in ea & prouinciarum & locorum celeberrima nomina inscriberet: uelut Lyceum, Academiam, Prytaneum, Canopum, Pœcilen, Tempe uocaret. Et ut nihil prætermitteret, etiam inferos finxit. Signa mortis hæc habuit: natali suo ultimo cum Antoninum commendaret, prætexta sponte delapsa, caput ei operuit. Anulus in quo imago ipsius sculpta erat, sponte de digito delapsus est. Ante diem natalis eius, nescio qui, ad Senatum hululans uenit. Contra quem Hadrianus ita motus est: quasi de sua morte loqueretur, cum eius uerba nullus agnosceret. Idem cum uellet in Senatu dicere, post filij mei mortem, post mortem meam dixit. Somniauit præterea se à patre potionem soporiferam impetrasse. Item somniauit à leone se oppressum esse. In mortuũ eum à multis multa sunt dicta. Acta eius irrita fieri senatus uolebat: nec appellatus est diuus, nisi

Participauit uenationẽ, pro communicauit.

Antoninus rogasset. Templum denique ei pro sepulchro apud Puteolos constituit: & quinquennale certamen, & Flamines & Sodales, & multa alia, quæ ad honorem quasi numinis pertinerent. Quare ut supra dictum est, multi putant Antoninum Pium dictum.

AELII SPARTIANI

AELIVS VERVS

AD DIOCLETIANVM AVGVSTVM.

DIOCLETIANO AVGVSTO, AELIVS SPARTIANVS SVVS SALVTEM.

IN animo mihi est Diocletiane Auguste tot principũ maxime, nõ solum eorũ, qui principum locum in hac statione quã temperas, retentarunt, ut usque ad diuum Hadrianũ feci: sed illorũ etiã, qui uel Cæsarũ nomine appellati sunt, nec principes aut Augusti fuerũt, uel quolibet alio genere, aut in famam, aut in spem principatus uenerunt, cognitionẽ †numinis tui sternere. Quorũ præcipue de Aelio Vero dicendũ est: qui primus tantũ Cæsaris nomen accepit, adoptione Hadriani, familiæ principũ adscitus. Et quoniã nimis pauca dicenda sunt, nec debet prologus enormior esse quam fabula, de ipso iam loquar.

Retentarũt, pro tenuerũt: nisi mauis, retenuerũt, ut respondeat ad famam aut spem. Fortasse legendũ, numini tuo, tametsi locus hic plane deprauatus est.

Enormior, pro maior.

CEIONIVS Commodus, qui & Aelius Verus appellatus est: quẽ sibi Hadrianus æuo ingrauescẽte morbis tristioribus pressus, peragrato iam orbe terrarũ adoptauit, nihil habet in sua uita memorabile, nisi quod tantũ Cæsar est appellatus: non testamẽto, ut antea solebat: neque eo modo, quo Traianus est adoptatus: sed eo propè genere, quo nostris tẽporibus à uestra clementia Maximianus atque Constantinus Cæsares dicti sunt: quasi quidã principũ filij uiri, & designati Augustæ maiestatis hæredes. Et quoniã de Cæsarũ nomine in huius præcipue uita est aliquid disputandũ, qui hoc solum nomẽ adeptus est, Cæsarẽ uel ab Elephanto, qui lingua Maurorũ cæsa dicitur, in prælio cæso eum, qui primus sic appellatus est, doctissimi uiri & eruditissimi putant dictum: uel quia mortua matre, uentre cæso sit natus: uel cum magnis crinibus sit utero parentis effusus: uel quod oculis cæsijs & ultra humanũ morem uiguerit. Certe quæcunque illa felix necessitas fuit, unde tam clarũ & duraturũ æternitate mundi nomẽ effloruit. Hic ergo de quo sermo est, primũ, Lucius Aurelius Verus est dictus, sed ab Hadriano ascitus in Aeliorũ familiam, hoc est, in Hadriani transcriptus, & appellatus est Cæsar. Huic pater Ceionius Cõmodus fuit, quẽ alij Verum, alij

Lucium Aurelium, multi Annium prodiderunt: maiores omnes nobilissimi, quorū origo plæraq; ex Etruria fuit, uel ex Fauentia. Et de huius quidē familia plenius in uita Lucij Aurelij, Ceionij Commodi, Veri Antonini filij huiusce, quē sibi adoptare Antoninus iussus est, disseremus. Is enim liber debet omnia quæ ad stemma generis pertinent, cōtinere, qui habet principem, de quo plura dicenda sunt. Adoptatus autē Aelius Verus ab Hadriano eo tēpore, quo iam ut superius diximus, parum uigebat, & de successore necessario cogitabat, statimq; prætor factus, & Pannonis dux ac rector impositus, mox consul creatus. Et quia erat deputatus imperio, iterū cōsul designatus est. Datum etiā populo congiariū causa eius adoptionis, collatumq; militibus H-S ter milies, Circenses æditi: neq; quicq; prætermissum, quod posset lætitiam publicā frequētare. Tantumq; apud Hadrianū principem ualuit: ut præter adoptionis affectum, quo ei uidebatur adiunctus, solus omnia quæ cuperet, etiā per literas impetraret. Nec prouinciæ quidē cui præpositus erat, defuit. Nam bene gestis rebus uel potius feliciter: & si nō summi, medij tamē obtinuit ducis famam. Hic tamen ualetudinis adeo miseræ fuit, ut Hadrianum statim adoptionis pœnituerit, potueritq; eum amouere à familia imperatoria, cum sæpe de alijs cogitaret, si forte uixisset. Fertur deniq; ab his, qui Hadriani uitam diligentius in literas retulerunt, Hadrianum Veri scisse geniturā: & eum quem nō multo ad remp. regendam probarat: ob hoc tantū adoptasse, ut suæ satisfaceret uoluptati: &, ut quidā dicunt, iurando quod intercessisse inter ipsum ac Verū secretis cōditionibus ferebatur. Fuisse enim Hadrianū peritū matheseos, Marius Maximus usq; adeo demonstrat, ut eum dicat cuncta de se scisse, sic, ut omniū dierū usq; ad horā mortis futuros actus ante præscripserit. Satis præterea cōstat eum de Vero sæpe dixisse,

Frequētare lætitiam, pro adesse.

Iurando, pro iureiurando

O stendent terris hunc tantum fata, neq; ultra Esse sinent.

Quos uersus cum aliquādo in hortulo spatians cantitaret: atq; adesset unus ex literatis, quorum Hadrianus speciosa societate gaudebat, ueletq; addere,

Nimium uobis Romana propago
Visa potens superi, propria hæc si dona fuissent,

Hadrianus dixisse fertur, hos uersus:

Vita non capit Veri. Illud addens, Manibus date lilia plenis,
Purpureos spargam flores, animamq; nepotis,
His saltem accumulem donis, & fungar inani Munere.

Cū quidē etiā illud dicit' cū irrisione dixisse, Ego mihi diuū adoptaui, nō filiū. Nunc tamē cū eum cōsolaret' unus de literatis qui aderat, ac diceret, Quid si nō recte constellatio eius collecta est, quē credimus esse uicturū: Hadrianus dixisse fertur, Facile ista dicis tu, qui patrimonij tui nō reip. quæris hæredē. Vnde appa ret eum habuisse in animo alium deligere, atq; hunc ultimo uitæ suæ tēpore à rep. submouere. sed haud eius cōsilia iuuit euētus. Nā cū de prouincia Aelius redisset, atq; orationē pulcherrimā, quæ hodie legit' siue per se, siue per Scriniorū aut dicendi magistros, parasset, qua Calendis Ianuarijs Hadriano patri gratias ageret: accepta potiōe qua se existimaret iuuari, Calendis ipsis Ianuarijs perijt.

Iussusq́ ab Hadriano quia uota interueniebant, nõ lugeri. Fuit hic uitæ lætissimæ, erudit⁹ in literis, Hadriano, ut maliuoli loquunt̃, acceptior forma, q̃ moribus. In aula diu nõ fuit, in uita priuata, & si minus ꝓbabilis, minus tamẽ reprehendendus, ac memor familiæ suæ, comptus, decorus, pulchritudinis regiæ, oris uenerandi, eloquẽtiæ celsioris, uersu facilis, in rep. etiã nõ inutilis. Huius uoluptates ab his, qui uitam eius scripserũt, multæ ferunt̃: equidẽ nõ infames, sed aliquaten⁹ diffluẽtes. Nam tetrapharmacũ seu potius pentapharmacũ, q̃ postea semper Hadrian⁹ est usus, ipse dicit̃ repperisse, hoc est, sumẽ, Fasianũ, Pauonẽ, crustulatã & aprugnã. De quo genere cibi aliter refert Marius Maxim⁹, nõ pentapharmacũ, sed tetrapharmacũ appellans: ut & nos ipsi in eius uita prosecuti sumus. Fert̃ etiã aliud genus uoluptatis, qđ Verus inuenerat. Nam lectũ eminentib⁹ quatuor anaclinterijs fecerat, minuto reticulo undiq́ inclusum, eumq́ folijs rosæ, quib⁹ demptũ esset albũ replebat, Iacẽsq́ cũ cõcubinis, uelamine de lilijs facto se tegebat, unctus odoribus Persicis. Iam illa frequẽtant̃ à nõnullis, q́ & accubationes ac mẽsas de rosis ac lilijs fecerit, & quidẽ purgatis: quæ & si nõ decora, nõ tamẽ ad perniciem publicã prompta sunt. Atq́ idem Ouidij ab alijs relata, idem Apitij libros amorum in lecto semper habuisse. Idem Martialem epigrãmaticũ poëtam Vergiliũ suũ dixisse. Iam illa leuiora, qđ cursoribus suis exẽplo cupidinũ alas frequẽter apposuit: eosq́ uentorũ nominibus sæpe uocitauit, Boreã aliũ, aliũ Notũ, & itẽ Aquilonẽ aut Circiũ, cæterisq́ nominib⁹ appellans, & indefesse atq́ inhumaniter faciens cursitare. Idem uxori cõquerẽti de extraneis uoluptatibus, dixisse fertur, Patere me per alias exercere cupiditates meas, Vxor enim dignitatis nomẽ est, nõ uoluptatis. Eius filius est Antoninus Verus qui adoptatus est à Marco. Verus certe cũ Marco & cum eodẽ æquale gessit imperiũ. Nam ipsi sunt qui primi duo Augusti appellati sunt: & quorũ Fastis consularibus sic nomina præscribunt̃, ut dicant̃ nõ duo Antonini & duo Augusti: tantũq́ hui⁹ rei & nouitas & dignitas ualuit, ut Fasti cõsulares nõnulli ab his sumerẽt ordinẽ cõsulum. Pro eius adoptione infinitã pecuniã populo & militibus Hadrianus dedit. Sed cum eum uideret homo paulo argutior miserrimæ ualetudinis, ita ut scutũ solidius iactare nõ posset, dixisse fertur, Ter milies perdidimus, qđ exercitui populóq́ depẽdimus: siquidẽ satis in caducũ parietẽ incumbimus: & qui non ipsam remp. sed nos ipsos sustentare uix possit. Et hæc quidẽ Hadrianus cũ præfecto suo locutus est. Quæ cũ prodidisset præfectus, ac per hoc Aelius Cæsar indies magis magisq́ sollicitudine, utpote desperati hominis aggrauaret̃, præfecto suo Hadrianus qui rem prodiderat, successorẽ dedit, uolens uideri, qđ uerba tristia tẽperasset. sed nihil profuit. Nam, ut dixim⁹, Lucius Ceionius, Cõmodus Verus, Aelius Cæsar, nam his om̃ibus nominib⁹ appellatus est, perijt: sepultusq́ imperatorio funere: neq́ quicquàm de regia in morte habuit dignitate. Doluit ergo illius mortẽ ut bonus pater, non ut bonus princeps. Nam cũ amici sollicciti quærerẽt, qui adoptari posset: Hadrian⁹ dixisse fertur his, etiã uiuente adhuc Vero decreueram: ex quo ostendit aut iudicium suũ aut scientiã futurorũ. Post hunc deniq́ Hadrianus diu anceps quid faceret,

Antoninũ adoptauit Pium cognomine appellatũ,cui cõditionẽ addidit,ut ipse sibi Marcum & Verus Antoninũ adoptaret, filiamq; suã Vero,nõ Marco daret. Nec diutius uixit,grauatus languore ac diuerso genere morborum,sæpe dicẽs, Sanum principẽ mori debere nõ debilẽ. Statuas sanè Aelio Vero per totũ orbẽ† Colossas poni iussit,tẽpla etiã in nõnullis urbibus fieri. Deniq; illius merito,filiũ eius Verum, nepotẽ utpote suũ,qui pereũte Aelio in familia ipsius Hadriani remanserat,adoptandum Antonino Pio cũ Marco,ut iã diximus,dedit, sæpe dicens,Habeat respub. quodcunq; de Vero:quod quidẽ cõtrariũ his quæ de adoptionis pœnitentia per autores plurimos intimata sunt : cum Verus posterior nihil dignum præter dementiam in moribus habuerit,quod imperatoriæ familiæ lumen afferret. Hæc sunt quæ de Vero Cæsare mandanda literis fuerunt,de quo idcirco non tacui,quia mihi propositum fuit, omnes qui uel post Cæsarem dictatorem,hoc est,diuum Iulium, uel Cæsares,uel Augusti,uel principes appellati sunt,quiq; in adoptionem uenirẽt,uel imperatorum filij, aut parentes Cæsarum nomine consecrati sunt,singulis libris exponere,meæ satisfaciens conscientiæ,etiam si multis nulla sit necessitas talia requirendi.

Colosseas opinor legẽdum.

Conscientia.

IVLII CAPITOLINI

ANTONINVS PIVS.

AD DIOCLETIANVM AVGVSTVM.

TITO Aurelio Fuluio Boionio Antonino Pio,paternum genus è Gallia trãsalpina,Nemausense scilicet. Auus Titus Aurelius Fuluius, qui per honores diuersos ad secundũ consulatũ & præfecturã urbis peruenit. Pater Aurelius Fuluius, qui & ipse fuit consul, homo tristis & æger. Auia materna Bouinia Procilla,mater Arria Fatidilla. Auus maternus Arrius Antoninus,bis cõsul, homo sanctus,& qui Neruam miseratus esset . quod imperare cœpisset . Soror uterina Iulia Fadilla. Vitricus Iulius Lupus consularis. Socer Annius Verus. Vxor Annia Faustina. Filij mares duo, Duæ fœminæ. Gener per maiorem filiam, Lamia Syllanus:per minorem,Marcus Antoninus fuere. Ipse Antoninus Pius natus est tertiodecimo Calendas Octobres,sub Domitiano duodecimo,& Cornelio Dolobella cõsulibus,in uilla Laurina : educatus Lori in Aurelia,ubi postea palatium extruxit, cuius hodiéq; reliquiæ manent . Pueritiam egit cum auo paterno,mox cum materno,omnes suos religiose colens:atq; adeo & consobrinorum & uitrici , & multorum affinium hæreditate ditatus est . Fuit uir forma conspicuus,ingenio clarus,moribus clemens,nobilis uultu,& placidus ingenio, singularis eloquentiæ,nitidæ literaturæ, præcipue sobrius, diligens agri cultor, mitis,largus,alieni abstinens, & omnia hæc cum mensura & sine iactantia . In

Mox, ꝓ deinde.

cunctis

cunctis postremo laudabilis, & qui merito Numæ Pompilio ex bonorum sen-tentia comparatus. Pius cognominatus est à senatu: uel quod socerum fessa iam ætate, manu præsente senatu leuauerit. Quod quidem non satis magnæ pieta-tis est argumentum: cum impius sit magis qui ista non faciat, quàm pius qui debi-tum reddat. Vel quod eos quos Hadrianus per malam ualetudinẽ occidi iusse-rat, reseruauit. Vel quod Hadriano contra omnium studia, post mortem infini tos atque immensos honores decreuit. Vel quod cum se Hadrianus interimere uellet, ingenti custodia & diligentia fecit, ne id posset admittere. Vel quod uere natura clementissimus, & nihil temporibus suis asperũ fecit. Idem fœnus trien-tarium, hoc est, minimis usuris exercuit: ut patrimonio suo plurimos adiuuaret. Fuit Quæstor liberalis, Prætor splendidus, Consul cum Catilio Seuero. Hic in omni uita priuata in agris frequentissime uixit: sed clarus in locis omnibus fuit. Ab Hadriano inter quatuor consulares, quibus Italia committebatur, electus est ad eam partem Italiæ regendam, in qua plurimũ possidebat, ut Hadrianus uiri talis & honori consuleret & quieti. Huic cum Italiam regeret, imperij omen factum est. Nam cum tribunal ascẽdisset, inter alias acclamationes dictum est, Auguste, dij te seruent. Proconsulatum Asiæ sic egit, ut solus auum uinceret. In proconsulatu etiã sic imperij omen accepit. Nam cum sacerdos fœmina Trallis ex more proconsules semper hoc nomine salutaret: non dixit, Aue proconsul, sed aue Imperator. Ciliciæ etiã de simulacro dei ad statuam eius corona transla ta est. Et post consulatum in uiridario taurus marmoreus cornibus, ramis arbo ribus accrescẽtibus, appensus est. Et fulgur cælo sereno sine noxa in eius domũ uenit. Et in Etruria dolia quæ defossa fuerant, supra terrã reperta sunt. Et † eius in omni Etruria examẽ apum repleuit. Et somnio sæpe monitus se penitus eius Hadriani simulacrum inserere. Proficiscẽs ad proconsulatũ, filiam maiorẽ ami-sit. De huius uxore multa dicta sunt ob nimiam libertatẽ & uiuendi facilitatẽ, quæ iste cum animi dolore compressit. Post proconsulatũ, in consilijs Hadriani Romæ frequens uixit, de omnibus de quibus Hadrianus consulebat, mitiorem sententiam semper ostendens. Genus sanè adoptionis tale fertur. Mortuo Aelio Vero, quem sibi Hadrianus adoptauerat, & Cæsarẽ nuncupauerat, dies senatus habebatur. Eò Arrius Antoninus soceri uestigia leuans uenit, atque id-circo ab Hadriano dicitur adoptatus. quæ causa sola esse adoptionis, nec potuit omnino, nec debuit: maxime cum & semper rempu. bene egisset Antoninus, & in proconsulatu se sanctum, grauemque præbuisset. Ergo cum eum Hadrianus adoptare se uelle publicasset, acceptum est spatium deliberandi, utrum arrogari ab Hadriano uellet. Adoptionis lex huiusmodi data est: ut quemadmodum Antoninus ab Hadriano adoptabatur, ita sibi ille adoptaret M. Antoninum fratris uxoris suæ filium, & L. Verum, Aelij Veri qui ab Hadriano adoptatus fuerat filium, qui postea Verus Antoninus est dictus. Adoptatus est .V. Ca-len. Mart. die. in senatu gratias agens, quod de se ita sensisset Hadrianus, fa-ctusque est patri, & imperio procõsulari & in tribunitia potestate collega. Huius primum hoc fertur: quod cum ab uxore argueretur quasi parum, nescio quid suis largiens,

Trientariũ fœnus.

Aliquid ui-detur deesse forte legen-dum, eius statuas.

Leuare ue-stigia, pro æquare seu delere.

largiens, dixerit, Stulta posteaq̃ ad imperium transiuimus, & illud quod habuimus ante perdidimus. Congiarium militibus ac populo de proprio dedit, & ea quæ pater promiserat. Et ad opera Hadriani plurimũ contulit & aurum coronarium, quod adoptionis suæ causa oblatũ fuerat, Italicis totum, medium prouincialibus reddidit. Et patri quoad uixit, religiosissime paruit. Sed Hadriano apud Baias mortuo, reliquias eius Romam peruexit. Sancte ac reuerenter, atq; in hortis Domitiæ collocauit, etiã repugnantibus cunctis, inter diuos eum retulit. Vxorem Faustinam, Augustam appellari à senatu permisit. Pij appellationem recepit. Patri & matri atq; auis & fratribus iam mortuis, statuas decretas libenter accepit. Circenses natali suo dicatos nõ respuit. Alijs honoribus refutatis, clypeũ Hadriano magnificentissimũ posuit, sacerdotes instituit. Factus Imperator nulli eorũ, quos Hadrianus prouexerat, successorem dedit. Fuitq; ea cõstantia, ut septennis & nouennis annis in prouincijs bonos præsides detineret. Per legatos suos plurima bella gessit. Nam & Britannos per Lollium urbicum legatum uicit: alio muro † cespitio summotis barbaris ducto, & Mauros ad pacem postulandam coegit: & Germanos & Dacos, & multas gentes atq; Iudæos rebellantes contudit per præsides ac legatos. In Achaia etiam atq; Aegypto rebelliones repressit. Alanos molientes sæpe refrenauit. procuratores suos modeste suscipere tributa iussit: excedentes modum, rationẽ factorum suorum reddere præcepit: nec unquàm lætatus est lucro, quo prouincialis oppressus est. Contra procuratores suos conquerentes libenter audiuit. His quos Hadrianus damnauerat, in senatu indulgentias petijt, dicens etiam ipsum Hadrianũ hoc fuisse facturũ. Imperatorium fastigium ad summam ciuilitatem deduxit. Vnde plus creuit recusantibus aulicis ministris, qui illo nihil per internuncios agente, nec terrere poterant homines aliquando, nec ea quæ occulta non erant uendere. Senatui tantum detulit Imperator, quantum cum priuatus esset deferri sibi ab alio principe adoptauit. Patris patriæ nomen delatũ à senatu, quod primo distulerat, cum ingenti gratiarumactione suscepit. Tertio anno imperij sui Faustinam uxorem perdidit, quæ à senatu consecrata est, delatis Circensibus atq; templo, & Flaminicis & statuis aureis atq; argenteis: cum etiã ipse hoc cõcesserit, ut imago eius cunctis Circensibus poneretur. Statuam auream delatam à senatu positam suscepit. M. Antonium quæstorem, consulem petente senatu creauit. Annium Verũ, qui postea dictus est Antoninus, ante tempus quæstorem designauit: neq; de prouincijs, neq; de ullis actibus quicq̃ constituit, nisi quod prius ad amicos retulit: atq; ex eorum sententia formas composuit. Visus est sanè ab amicis, & cum priuatis uestibus & domestica quædam gerens. Tanta sanè diligẽtia subiectos sibi populos rexit, ut omĩa & omnes quasi sua essent, curaret. Prouinciæ sub eo cunctæ floruerũt, Quadruplatores extincti sunt. Publicatio bonorũ rarior, quàm unquàm fuit, ita, ut unus tantum proscriberetur affectatæ tyrannidis reus, hoc est, Attilius Titianus senatu puniente, à quo conscios requiri uetuit, filio eius ad omnia semper adiuto. Perijt & Priscianus reus affectatæ tyrannidis, sed morte uoluntaria. De qua coniuratione quæri uetuit.

Victus

Cespitio, forte legẽdum, cespiticio.

Indulgẽtia, pro uenia.

Gratiarum actio.

» Victus Antonini Pij talis fuit, ut esset opulentia sine reprehensione: parsimo-
» nia sine sordibus: & mensa eius per proprios seruos, proprios aucupes, piscatores & uenatores institueretur. Balneum quo usus fuisset sine mercede populo exhibuit: nec omnino quicquam de uitæ priuatæ qualitate mutauit. Salaria multis
» subtraxit, quos ociosos uidebat accipere, dicens, Nihil esse sordidius, imo cru-
» delius, quàm si rempu. ij arroderent, qui nihil in eam suo labore cōferrent. Vnde etiam Mesomedi lyrico salarium imminuit. Rationes omnium prouinciarum apprime sciuit & uectigalium: patrimonium priuatum, in filiam contulit. Sed fructus reipu. donauit. Species imperatorias superfluas & prædia uendidit: & in suis proprijs fundis uixit uarie ac pro temporibus: nec ullas expeditiones
» obijt, nisi quod ad agros suos profectus est ad Campaniam, dicēs grauem esse
» prouincialibus comitatum principis etiam nimis parci. & tamen ingenti autori
» tate apud omnes gentes fuit, cum in urbe propterea sederet, ut undique nuncios medius, utpote citius posset accipere. Congiarium populo dedit, militibus donatiuum addidit. Puellas alimentarias in honorē Faustinæ, Faustinianas constituit. Opera eius hæc extant Romæ, Templum Hadriani honori patris dicatum, Græcostadium post incēdium restitutum, instauratum amphitheatrum. Sepulchrum Hadriani, Templum Agrippæ, Pons sublicius, Phari restitutio, Caietæ portus: portus restitutio, lauacrum Ostiense, Antiatium aquæ ductus, Templa Lauiniana. Multas etiam ciuitates adiuuit pecunia, ut opera uel noua facerent, uel uetera restituerent: ita, ut & magistratus adiuuarent, & senatores urbis ad functiones suas. Hæreditates eorum qui filios habebant, repudiauit. Primus cōstituit, ne pœnæ causa legatum relictum maneret, successorē uiuenti bono iudici nulli dedit, nisi Orfito præfecto urbi, sed petenti. Nam Gauius Maximus præfectus prætorij usque ad uicesimum annum sub eo peruenit, uir se uerissimus, cui Tatius Maximus successit. In cuius demortui locum, duos præfectos substituit, Fabium Repentinū & Cornelium Victorinū. Sed Repētinus famosa uoce percussus est, quod per cōcubinam principis ad præfecturam uenisset. Vsque adeo sub eo nullus percussus est senator: ut etiā paricida cōfessus, in insula deserta poneretur: quia uiuere illi naturæ legibus non licebat. Vini, olei, & tritici penuriam per ærarij sui damna emendo, & gratis populo dando, sedauit. Aduersa eius tēporibus hæc prouenerūt. Fames, de qua diximus, Circi ruina, terræmotus, quo Rhodorū, & Asiæ oppida cōciderunt: quæ omnia mirifice instaurauit. Et Romæ incendium, quod trecentas quadraginta insulas uel domos absumpsit. Et Narbonēsis ciuitas & Antiochense oppidū & Carthaginēse forum arsit. Fuit & inundatio Tiberis. Apparuit & stella crinita. Natus est & biceps puer: & uno partu mulieris quinque pueri æditi sunt. Visus est in Arabia iubatus anguis maior solitis, qui se à cauda medium comedit. Lues etiā in Arabia fuit. Hordeum in Mœsia in culminibus arborū natum est. Quatuor præterea leones mansueti, sponte se capiendos in Arabia præbuerunt. Pharasmanes rex ad eum Romā uenit, plusque illi quàm Hadriano detulit. Pacorū regem Ladijs dedit. Parthorū regem ab Armeniorū expugnatione solis literis reppulit. Abagarū

Alimentarij, qui publicitus aluntur.

Insulæ, potētum domus

regem ex orientis partibus sola autoritate deduxit. Causas regales terminauit. Sellam regiam Parthorũ regi repetenti, quã Traianus ceperat, pernegauit. Rimethalcẽ in regnũ Bosphoranũ audito inter ipsum & curatorẽ negocio remisit. Olbiopolitis cõtra Tauroscythas in Pontũ auxilia misit: & Tauroscythas usq; ad dandos Olbiopolitis obsides uicit. Tantũ sanè autoritatis apud exteras gentes nemo habuit, cum semper amauerit pacem, eo usq;, ut Scipionis sentẽtiam frequẽtarit, qua ille dicebat, Malle se unum ciuem seruare, q̃ mille hostes occidere. Menses, Septembrẽ atq; Octobrẽ, Antoninũ atq; Faustinũ appellandos decreuit senatus, sed id Antoninus respuit. Nuptias filiæ suæ Faustinæ cum Marco Antonino eam cõiungeret, usq; ad donatiuũ militũ celeberrimas fecit. Verũ Antoninũ post quæsturã consulem fecit. Cum Apolloniũ quẽ Calchide acciuerat ad Tiberinã domum, in qua habitabat, uocasset, ut ei M. Antoninũ traderet, atq; ille dixisset, Nõ magister ad discipulum debet uenire, sed discipulus ad magistrũ, risit eum dicens, Facilius fuit Apollonio à Calchide Romam uenire, q̃ à domo sua in palatium. Cuius auaritiam etiam mercedibus notauit. Inter argumẽta pietatis eius & hoc habetur: quod cum Marcus mortuũ educatorem suũ fleret, uocareturq; ab aulicis ministris ab ostentatione pietatis, ipse dixerit: Permittite, inquit, illi ut homo sit: neq; eñ uel philosophia, uel imperiũ tollit affectus. Præfectos suos, & locupletauit & ornamentis consularibus donauit. Si quos Repetundarũ damnauit, eorũ liberis bona paterna restituit: ea tamẽ lege, ut illi prouincialibus redderent, quod parentes acceperant. Ad indulgentias pronissimus fuit. Aedita munera, in quibus elephantos, & corocoetas, & tigrides, & rhinocerotas, & crocodilos etiam atq; hippopotamos, & omnia ex toto orbe terrarũ cum tigridibus exhibuit. Centũ etiã leones una missione ædidit. Amicis suis in imperio suo nõ aliter usus est q̃ priuatus: quia & ipsi nunq̃ de eo cum libertis suis per fumum aliquid uendiderunt: si quidem libertis suis seuerissime usus est. Amauit histrionum artes. piscando se & uenando multum oblectauit, & deambulatione cum amicis atque sermone. Vindemias priuato modo cum amicis agebat. Rhetoribus & philosophis per omnes prouincias, & honores & salaria detulit. Orationes plæriq; alienas esse dixerũt, quæ sub eius nomine feruntur. Marius Maximus eius proprias fuisse dicit. Conuiuia cum amicis, & priuata cõmunicauit & publica: nec ullum sacrificium per uicarium fecit, nisi cum æger fuit. Cum sibi & filijs honores peteret, omnia quasi priuatus fecit. frequentauit & ipse amicorũ suorum conuiuia. Inter alia etiam hoc ciuilitatis eius præcipuum argumentũ est: quod cum domum Omuli uisens, miransq; columnas Porphyriticas, requisisset unde eas haberet, atq; Omulus ei dixisset, CVM IN DOMVM alienam ueneris, & mutus & surdus esto, patienter tulit. Cuius Omuli multa ioca semper patienter accepit. Multa de iure sanxit. ususq; est iuris peritis Vindio, Vero, Saluio, Valente, Volusio, Metiano, Vlpio, Marcello, & Iaboleno. Seditiones ubicunq; factas non crudelitate, sed modestia & grauitate cõpressit. Intra urbes sepeliri mortuos uetuit. Sumptũ muneribus gladiatorijs instituit. Vehicularium cursum summa diligentia subleuauit. Omniũ

Vox rege digna.

Indulgentia p remissiõe.

quæ gessit,

quæ geſſit, & in ſenatu & ꝑ edicta rationẽ reddidit. Perijt anno ſeptuageſimo: ſed quaſi adoleſcẽs deſyderatus eſt. Mors autem eius talis fuiſſe narratur. Cũ Alpinum caſeum in cœna ediſſet Auidius, nocte reiectauit, atq; alia die febre commotus eſt. Tertia die cum ſe grauari uideret, M. Antonino remp. & filiam præſentibus præfectis cõmendauit: fortunamq́; aureã quæ in cubiculo principum poni ſolebat, tranſferri ad eũ iuſſit, ſignum tribuno æquanimitatis dedit, atq; ita conuerſus quaſi dormiret, ſpiritũ reddidit. Apud Lorium alienatus in febri, nihil aliud quàm de rep. & de his regibus quibus iraſcebatur, locutus eſt. Priuatum patrimoniũ filiæ reliquit. Teſtamento autẽ omnes ſuos legatis idoneis proſecutus eſt. Fuit ſtatura eleuata decorus. Sed cum eſſet longus & ſenex, incuruareturq́;, Tiliatitijs tabulis in pectore poſitis faſciabatur, ut rectus incederet. Senex etiã anteq̃ ſalutatores uenirent, panẽ ſiccum comedit ad ſuſtentandas uires. Fuit uoce rauca & ſonora. Cum iucunditate à ſenatu diuus eſt appellatus, cunctis certatim admittentibus, cum omnes eius pietatẽ, clemẽtiam, ingenium, ſanctimoniam laudarẽt. decreti etiam ſunt omnes honores, qui optimis principibus ante delati ſunt. Meruit & Flaminẽ & Circenſes & templum & Sodales Antonianos: ſoluſq́; omnium propè principum prorſus ſine ciuili ſanguine & hoſtili, quãtum ad ſeipſum pertinet, uixit: et qui rite comparetur Numæ, cuius felicitatem, pietatemq́;, & ſecuritatem, cerimoniaſq́; ſemper obtinuit.

IVLII CAPITOLINI

M. ANTONINVS PHILOSOPHVS.

MARCO Antonino in omni uita philoſophanti uiro, & qui ſanctitate uitæ omnibus principibus antecellit, pater Annius Verus, q in prætura deceſſit. Auus Annius Verus, iterum cõſul & præfectus urbi, adſcitus in patricios à principibus Veſpaſiano & Tito cẽſoribus. Patruus Annius Libo conſul. Amita Galleria Fauſtina Auguſta: mater Domitia Caluilla, Caluiſij Tulli bis conſulis filia. Proauus paternus Annius Verus prætorius ex Succubitano municipio, ex Hiſpania factus ſenator. Proauus maternus Catillius Seuerus, bis cõſul & præfectꝰ urbi, Auia paterna Rupilia Fauſtina, Rupilij Boni cõſularis filia, fuere. Natus eſt Marcus Romæ, ſexto Calendas Maias in mõte Celio in hortis, auo ſuo iterũ & Augure cõſulibꝰ. Cuius familia in originẽ recurrẽs, à Numa probat̃ ſanguinẽ trahere, ut Mariꝰ Maximꝰ docet. Itẽ à rege Salẽtino Malẽnio Daſũmi filio, q Lopias cõdidit. Educatꝰ eſt in eo loco in q̃ natꝰ eſt, & in domo aui ſui Veri iuxta ædes Laterani. Habuit & uxorẽ natu minorẽ Anniã Cornificiam, Vxorẽ Anniã Fauſtinã cõſobrinã ſuã. M. Antoninus principio aui ſui nomẽ habuit, & Catilij

Trahere ſanguinẽ, ꝓ ducere genus.

Catilij Seueri materni proaui. Post excessum uero patris ab Hadriano Annius Verissimus uocatus est. Post uirilem autem togam, Annius Verus patre mortuo, ab auo paterno adoptatus est & educatus. Fuit à prima infantia grauis. At ubi egressus est annos, qui nutricum fouent' auxilio, magnis præceptoribus traditus, ad philosophiæ scita peruenit. Vsus est magistris ad prima elementa Euphorione literatore, & Gemino Comœdo, Musico Androne, eodẽq; Geometra. Quibus omnibus ut disciplinarũ autoribus plurimũ detulit. Vsus præterea Grammaticis Græco Alexãdro, quotidianis latinis Trosio, Apro, & Pollione, & Eutychio Proculo Siccensi. Oratorib9 usus est Græco Aninio, Macro, Caninio, Celere & Herode, Attio, Collatino, Frontone, Cornelio. Sed multũ ex his Frontoni detulit: cui & statuam in senatu petijt. Proculum uero usq; ad proconsulatũ prouexit. Honoribus in se receptis, philosophiæ operam uehemẽter dedit, & quidem adhuc puer. Nam duodecimũ annum ingressus, habitũ philosophi sumpsit: & deinceps tolerantiam, cum studeret in pallio, & humi cubaret, uix autẽ matre agente, instrato pellibus lectulo accubaret. Vsus est etiã Commodo magistro, cuius ei affinitas fuerat destinata. Vsus est & Apollonio Calcedonio Stoico philosopho. Tantum autẽ studium in eo philosophiæ fuit, ut adscitus iam in imperatoriam dignitatẽ, tamen ad domum Apollonij discendi causa ueniret. Audiuit & Sextum Cheronensem Plutarchi nepotem, Iunium Rusticum, Claudium Maximum, & Cinnam Catullum, Stoicos. Peripateticæ uero studiosos audiuit Claudium Seuerũ & præcipue Iunium Rusticum, quẽ & reueritus est & sectatus: qui domi militiæq; pollebat, Stoicæ disciplinæ peritissimum, cum quo omnia communicauit publica, priuatáq; consilia. Cui etiam ante præfectos prætorio semp osculum dedit: quẽ & cõsulem iterũ designauit. Cui post obitũ à senatu statuas postulauit. Tantũ autẽ honoris magistris suis detulit, ut imagines eorũ aureas in ærario haberet, ac sepulchra eorũ aditu, hostijs, florib9 semper ornaret. Studuit & iuri, audiẽs Luciũ Volusium Metianũ: tantũq; operis & laboris studijs impendit, ut corpus afficeret: atq; in hoc solo pueritia eius reprehenderetur. Frequentauit & declamatorũ scholas publicas. Amauitq; ex cõdiscipulis præcipuos senatorij ordinis Seium Fuscianũ & Aufidium Victorinũ, ex equestri Bebium Longũ & Callenũ, in quos maxime liberalis fuit: & ita quidem, ut quos nõ posset ob qualitatem uitæ reip. præponere, locupletatos teneret. Educatus est in Hadriani gremio, qui illum, ut supra diximus, Verissimum nominabat: & qui ei honore, & qui publicis xenijs detulit. Octauo ætatis anno in Saliorũ collegium retulit. In Saliatu omen accepit imperij, coronas omĩbus in puluinar ex more iacientibus, aliæ alijs locis hæserunt, huius uelut manu, capiti Martis aptata est. Fuit in eo sacerdotio & præsul & uates & magister, & multos inaugurauit atq; exaugurauit, nemine præeunte, qđ ipse carmina cuncta didicisset. Virilem togam sumpsit quintodecimo ætatis anno, statimq; ei L. Ceionij Commodi filia desponsata est ex Hadriani uoluntate. Nec multo post præfectus feriarũ Latinarũ fuit. In quo honore præclarissime se pro magistratibus agentẽ, & in conuiuijs Hadriani principis ostendit.

Literator, qui docet prima elementa.

Plutarchus Cheronẽsis.

Afficeret, p affligeret.

Exaugurare

Post

Post hoc patrimonium paternum sorori totum cōcessit, cum eum ad diuisionē mater uocaret, respondit* aui bonis se esse contentū: addens, ut & mater si uellet, in sororem suum patrimonium conferret, ne inferior esset soror marito. Fuit autē ea uitæ indulgentia, ut cogeretur nonnunquam uel in uenationes pergere, uel in theatrum descendere, uel spectaculis interesse. Operam præterea pingendo sub magistro Diogeneto dedit. Amauit pugilantium luctamina, & cursum & aucupatus, & pila lusit apprime, & uenatus est. Sed ab omnibus his intentionis studium eum philosophiæ abduxit, seriumq; & grauem reddidit: non tamen prorsus abolita in eo comitate, quā præcipue suis mox amicis atq; etiam minus notis exhibebat: cum frugi esset sine contumacia, uerecundus sine ignauia, sine tristitia grauis. His ita se habentibus, cum post obitum L. Cæsaris, Hadrianus successorem imperij quæreret: nec idoneus, utpote decem & octo annos agens, Marcus haberet, Amitæ Marci uirum Antoninū Pium, Hadrianus ea lege in adoptionem legit: ut sibi Marcum Pius adoptaret: ita tamen, ut & Marcus sibi Lucium Cōmodū adoptaret. Sanè ea die qua adoptatus est, Verus in somnis se humeros eburneos habere uidit: sciscitatusq; an apti essent oneri ferundo, solito repperit fortiores. Vbi autem comperit se ab Hadriano adoptatū, magis est deterritus quam lætatus. Iussusq; Hadriani priuatā domū migrare, inuitus de maternis hortis recessit. Cumq; ab eo domestici quærerēt, cur tristis in adoptionem regiam transiret, disputauit, quæ mala in se cōtineret imperium. Tunc primum pro Annio Aurelius cœpit uocari, quod in Aureliani, hoc est, Antonini adoptionis iura transisset. Octauo decimo ergo ætatis anno adoptatus, in secundo cōsulatu Antonini iam patris sui, Hadriano ferente, gratia ætatis facta, quæstor est designatus. Adoptatus in aulicam domū, omnibus parētibus suis tantam reuerentiam, quantā priuatus exhibuit, Eratq; haud secus rei suæ, quā in priuata domo parcus ac diligens, pro instituto patris uolens agere, dicere, cogitare. Hadriano Baijs absumpto, cum Pius ad uehendas eius reliquias esset profectus, relictus Romæ, auo † busta impleuit. Et gladiatorum quasi priuatus quæstor ædidit munus. Post excessum Hadriani statim Pius per uxorem suam Marcum sciscitatus est: & cum dissolutis sponsalibus, quæ cum L. Ceionij Commodi filia desponderi uoluerat, impar adhuc ætati esset, habita deliberatione, cogitare uelle se dixit. His ita gestis, adhuc quæstorem & consulem secum Pius Marcum designauit, & Cæsaris appellatione donauit: & Seuerū turmis equitum Romanorum iam consulem designatum creauit, Et edenti cum collegijs ludos Seuirales adsedit: & in Tiberinam domum transgredi iussit, & aulico fastigio renitentem ornauit: & in collegia sacerdotum iubente senatu recepit: secundum etiam consulem designauit, cum ipse quartum pariter inierit. Per eadem tempora cum tantis honoribus occuparetur: & cum formandus ad regendum status reipub. patris actibus interesset, studia cupidissime frequentauit. Post hæc Faustinam duxit uxorem, & suscepta filia, Tribunicia potestate donatus est: atque imperio extra urbem proconsulari addito, iure quintæ relationis: tantumq; apud Pium ualuit, ut nunquam quenquam sine eo facile promouerit.

Erat

Dedit operā pingendo, noue dixit.

Mira ἰναντιώσις.

Migrare domum priuatam.

Gratia ætatis, pro eo quod dicimus, dispensatio.

Fortasse, [illegible], legendū.

Impleuit, pro præstitit, aut exoluit.

Sciscitatus est Marcū, pro e Marco.

Erat autẽ in summis obsequijs patris Marcus, cũ quis nõ deessent, qui aliqua aduersum eum insusurrarẽt: & præ cæteris Valerius Homullus: qui cum Lucillam matrẽ Marci in uiridario uenerantẽ simulacrũ Apollinis uidisset, insusurrauit: illa nunc rogat, ut diem tuum claudas, & filius imperet, qđ omnino apud Pium nihil ualuit. Tanta erat Marci probitas, & tanta in imperatorio principatu modestia: æstimationis autem tantam curam habuit, ut & procuratores suos puer semper moneret, ne quid arrogantius facerent, & hæreditates delatas, reddens proximis aliquando respuerit. Deniq; per uiginti & tres annos in domo patris ita uersatus, ut eius quotidie amor cresceret: nec præter duas noctes per tot annos ab eo mansit diuersis uicibus. Ob hoc Antoninus Pius cum sibi adesse finem uitæ uideret, uocatis amicis & præfectis, ut successorẽ eum imperij omnibus cõmendauit atq; firmauit: statimq; signo æquanimitatis tribuno dato, fortunam auream, quæ in cubiculo solebat esse, ad Marci cubiculum transire iussit. Bonorum maternorũ partem Muninio Quadrato sororis filio: quia illa iam mortua erat, tradidit. Post excessum diui Pij à senatu coactus regimẽ publicum capere, fratrẽ sibi participem in imperio designauit: quem L. Aurelium Verum Commodum appellauit, Cæsaremq; atq; Augustum dixit, atq; ex eo pariter cœperunt remp. regere. Tuncq; primum Romanũ imperium, duos Augustos habere cœpit lictum cum alio participasset. Antoninũ mox ipse nomẽ recepit: & quasi pater L. Commodi esset, & Verum eum appellauit, addito Antonino nomine: filiamq; suam Lucillam fratri despondit. Ob hanc coniunctionẽ pueros & puellas nouorũ hominũ, frumentariæ præceptioni asscribi præceperunt. Actis igitur quæ agenda fuerant in senatu, pariter castra prætoria petiuerũt: & uicena milia nummũm singulis ob participatum imperium militibus promiserunt, & cæteris pro rata. Hadriani autem sepulchro corpus patris intulerũt, magnifico exequiarũ officio: mox iustitio secuto, publice quoq; funeris expeditus est ordo. Et laudauere uterq; pro rostris patrẽ, Flaminẽq; ei ex affinibus, & Sodales ex amicissimis, Aurelianos creauere. Adepti imperiũ, ita ciuiliter se ambo egerunt, ut lenitatẽ Pij, nemo desyderaret: cum eos Marullus sui temporis mimographus cauillando impune perstringeret. Funebre munus patri dederunt. Dabat se Marcus totum & philosophiæ, amorẽ ciuium affectans. Sed interpellauit istã felicitatẽ, securitatẽq; Imperatoris, prima Tyberis inundatio, quæ sub illis grauissima fuit: quæ res & multa urbis ædificia uexauit, & plurimũ animalium interemit, & famẽ grauissimã peperit. Quæ oĩa mala Marcus & Verus sua cura & præsentia tẽperauit. Fuit eo tẽpore etiã Parthicũ bellum, qđ Vologessus paratũ sub Pio, Marci & Veri tẽpore indixit, fugato Atiodio Corneliano, qui Syriam tunc administrabat. Imminebat etiam Britannicum bellum, & Gatthi in Germaniam ac Rhetiam irruperant: & aduersus Britannos quidem Calphurnus Agricola missus est: cõtra Gatthos Aufidius Victorinus. Ad Parthicum uero bellum senatu cõsentiẽte, Verus frater eius missus est. Ipse Romæ remansit, quod res urbanæ, Imperatoris præsentiam postularent. Et Verum quidem Marcus Capuam usque prosecutus, amicis comitantibus ẽ senatu ornauit,

Insusurrare.

Duo Augusti primum.

Participatũ, pro communicatum. Rata, p certa portione. Sodales, quales nũc Monachi aut Canonici.

Gatthi, alĩs Catthi.

ornauit:additis officiorum omnium principibus. Sed cum Romã rediſſet Marcus:cognouiſſetq; Verum apud Canuſium ægrotare: ad eum uidendum contendit, ſuſceptis in ſenatu uotis:quæ poſtea ꝙ Romam rediјt audita Veri trãſmiſſione ſtatim reddidit. Et Verus quidem poſtea quàm in Syriã uenit, in delitijs apud Antiochiam & Daphnen uixit, armisq; ſe gladiatorijs & uenatibus exercuit: cum per legatos bellum Parthicum gerẽs, imperator appellatus eſſet: cum Marcus horis omnibus reip. actibus incubaret:patienterq; delitias fratris & propè inuitus ac nolens ferret. Deniq; omnia quæ ad bellum erãt neceſſaria, Romæ poſitus & diſpoſuit Marcus & ordinauit. Geſtæ ſunt res in Armenia proſpere per Statium Priſcum Artaxatis captis. Delatum'q; Armeniacum nomen utriq; principum. Quod Marcus per uerecũdiam primo recuſauit, poſtea tamen recepit. Profligato autem bello, uterq; Parthicus appellatus eſt. Sed hoc quoq; Marcus delatum nomen repudiauit, quod poſtea recepit. Patris patriæ autem nomẽ delatum fratre abſente, in eiuſdem præſentiam diſtulit:medio belli tempore & ciuicam patrum Veri & filiam ſuam nupturam:commiſſam ſororis ſuæ, eãdem locupletatam, Brunduſium uſq; deduxit. Ad eum miſit Romã, ſtatim'q; rediјt reuocatus eorum ſermonibus: qui dicebant Marcum uelle finiti belli gloriam ſibimet uendicare, atq; icirco in Syriam proficiſci. Ad proconſulẽ ſcribit, ne quis filiæ ſuæ iter facienti occurreret. Inter hæc liberales cauſas ita muniuit, ut primus iuberet apud præfectos ærarij Saturni unumquenq; ciuium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine impoſito per prouincias. Tabulariorum publicorum uſum inſtituit, Apud quos idẽ de originibus fieret, quod Romæ apud præfectos ærarij: ut ſi forte aliquis in prouincia natus, cauſam liberalem diceret:teſtationes inde ferret:atq; hanc totam legem de aſſertionibus firmauit:aliasq; de menſarijs & auctionibus tulit. Senatum multis cognitionibus, & maxime ad ſe pertinẽtibus, iudicem dedit. De ſtatu etiam defunctorum intra quinquẽnium quæri iuſſit:neq; quiſquam principum amplius ſenatui detulit. In ſenatus autem honorificentiam, multis prætorijs & conſularibus priuatis decidenda negocia delegauit:quo magis eorum cum exercitio iuris auctoritas creſceret. Multos ex amicis in ſenatum allegit cum ædilitijs aut prætorijs dignitatibus:multis ſenatoribus uel pauperibus ſine crimine, dignitates tribunitias edilitiasq; conceſſit:nec quenquàm in ordinem legit, niſi quem ipſe bene ſciſſet. Hoc quoq; ſenatoribus detulit:ut quoties de eorum capite eſſet iudicandũ: ſecreto pertractaret atq; ita in publicũ prodiret: nec pateretur equites Romanos talibus intereſſe cauſis. Semper autem cum potuit, interfuit ſenatui: etiam ſi nihil eſſet referendum, ſi Romæ fuit. Si uero aliquid referre uoluit:etiam de Campania ipſe uenit. Comitijs præterea etiam uſq; ad noctem frequenter interfuit:neq; unquàm receſſit de curia, niſi conſul dixiſſet, nihil uos moramur patres conſcripti. Sin autem, appellationibus à conſule factis, iudicem dedit. Iudiciariæ rei ſingularem diligentiam adhibuit. Faſtis dies iudiciarios addidit: ita, ut ducentos triginta dies annuos rebus agẽdis, litibusq; diſceptandis conſtitueret. Prætorem tutelarẽ primus fecit: cum ante tutores à conſulibus poſcerentur:

Sin autẽ, ꝓ ſin minus.

ut diligentius de tutoribus tractaretur. De curatoribus uero, cum ante non nisi ex lege Lectoria uel propter lasciuiam, uel propter demētiam daretur: ita statuit, ut omnes adulti curatores acciperent non redditis causis. Cauit & sumptibus publicis & calumnijs quadruplatorū intercessit, apposita falsis delatoribus nota. Delationes quibus fiscus augeretur, contempsit. De alimentis publicis multa prudenter inuenit. Curatores multis ciuitatibus, quo latius senatorias tenderet dignitates, à senatu dedit. Italicis ciuitatibus, famis tempore frumentum ex urbe donauit: omniq́ꝫ frumentariæ rei cōsuluit. Gladiatoria spectacula, omnifariam temperauit. Temperauit autem scænicas donationes, iubens ut quinos aureos scænici acciperent: ita tamen ut nullus editor decem aureos egrederetur. Vias etiam urbis atqꝫ iterum diligentissime curauit. Rei frumentariæ grauiter prouidit. Datis iuridicis Italiæ consuluit, ad id exemplum, quo Hadrianus consulares uiros reddere iura præceperat. Hispanijs exhaustis Italica allectione, cōtra Traiani præcepta, uerecunde consuluit. Leges etiam addidit de uicesima hæreditatum, de tutelis liberorum, de bonis maternis, & item de filiorum successionibus pro parte materna: utq́ꝫ senatores peregrini quartā partē in Italia possiderent. Dedit præterea curatoribus regionū ac uiarum potestatem, ut uel punirent, uel ad præfectū urbi puniendos remitterent eos, qui ultra uectigalia quicq́ꝫ ab aliquo exegissent. Ius autem magis uetus restituit, quàm nouum fecit. Habuit secū præfectos, quorū & autoritate & periculo semper iura dictauit. Vsus autem est Sceuola præcipue iuris perito. Cum populo autem non aliter egit, quàm est actum sub ciuitate libera. Fuitq́ꝫ per omnia moderatissimus in hominibus deterrendis à malo, Inuitandis ad bona, remunerandis copia, indulgētia liberandis, Feciq́ꝫ ex malis bonos, ex bonis optimos: moderate etiam cauillationes nonnullorum ferens. Nam cum quendā Veterasinum famæ detestādæ honorem petentem moneret: ut se ab opinionibus populi uendicaret: & ille cōtra respondisset, multos qui secum in harena pugnassent se prætores uidere, patienter tulit, Ac ne in quenq́ꝫ facile uindicaret, prætorem quoqꝫ dū pessime gerit, nō abdicare se prætura iussit: sed collegæ iurisdictionem mandauit. Fisco in causis compendij nunquàm iudicans fauit: sanè quàmuis esset constans, erat etiā uerecundus. Posteaq́ꝫ autem à Syria uictor redijt frater, patris patriæ nomen ambobus decretū est: cum se Marcus absente Vero erga omnes senatores atqꝫ homines moderatissime gessisset. Corona præterea ciuica oblata est ambobus: petijtq́ꝫ L. ut secū Marcus triumpharet. Petijt præterea L. ut filij Marci Cæsares appellarentur. Sed Marcus tanta fuit moderatione, ut cum simul triumphasset, tamen post mortē, Luciū tantum Germanicū se uocaret, quod sibi bello proprio pepererat. In triumpho autem liberos Marci utriusq́ꝫ sexus secum uexerunt: ita tamen, ut & puellas uirgines ueherent. Ludos etiam ob triumphū decretos spectauerunt habitu triumphali. Inter cætera pietatis eius hæc quoque moderatio prædicāda est, Cunabulis post puerorū lapsum culcitras subijci iussit. Vnde hodieq́ꝫ rete prætenditur. Dū Parthicum bellum geritur, natū est Marcomanicū, quod diu eorū qui aderant arte suspensum est, ut finito iā orientali bello Mar-

Regiom.

comanicū

comanicum agi posset. Et cũ famis tempore populo insinuasset de bello, fratre post quinquennium reuerso, in senatu egit, ambos necessarios dicẽs bello Germanico imperatores. Tantus autẽ timor belli Marcomanici fuit, ut undiq; sacerdotes Antoninus acciuerit: peregrinos ritus impleuerit, Romã omni genere lustrauerit, Retardatusq; bellica profectione, sic celebrauit & Romano ritu lectisternia per septẽ dies. Tanta autẽ pestilentia fuit: ut uehiculis cadauera sint exportata serracisq;. Tunc autẽ Antonini leges sepeliendi, sepulchrorumq; asperrima sanxerunt: quandoquidẽ cauerunt: ut si quis uellet, fabricaret sepulchrum: quod hodieq; seruatur. Et multa quidẽ milia pestilentia cõsumpsit, multosq; ex proceribus: quorum amplissimis, Antoninus statuas collocauit. Tantaq; clemẽtia fuit: ut & sumptu publico, uulgaria funera iuberet ex eo fieri: & uano cuidã, qui diripiendæ urbis occasionẽ cũ quibusdam conscijs requirens, de Caprifici arbore in campo Martio concionabundus, ignẽ de cælo lapsurum, finemq; mũdi affore diceret, si ipse lapsus ex arbore in ciconiam uerteretur: cum statuto tempore decidisset, atq; ex sinu ciconiam emisisset, perducto ad se atq; confesso, ueniam daret. Profecti tamẽ sunt paludati ambo imperatores, Parthis & Marcomannis cuncta turbantibus alijs etiã gentibus, quæ pulsæ à superioribus Barbaris fugerant: nisi reciperentur bellum inferentibus. Nec parũ profuit ista profectio cum Aquileiam usq; uenissent. Nã pleriq; reges & cũ populis suis se retraxerunt, & tumultus auctores interemerunt. Quadi autẽ amisso rege suo, nõ prius se confirmaturos eum qui erat creatus, dicebãt, quàm id nostris placuisset imperatoribus. Lucius tamen inuitus profectus est: cum pleriq; ad legatos imperatorum mitterent, defectionis ueniam postulantes. Et Lucius quidẽ quod admissus esset præfectus prætorio, Furius Victorinus, ut quæ pars exercitus interisset: redeundum esse censebant. Marcus autẽ fingere Barbaros existimãs, & fugam & cætera quæ securitatem bellicã ostenderent: ob hoc ne tanti apparatus mole premeretur, instandum esse dicebat. Deniq; transcensis alpibus longius processerunt, composueruntq; omnia, quæ ad munimen Italiæ atq; Illyrici pertinebant. Placuit autem urgente Lucio: ut præmissis ad senatum literis, Lucius Romã rediret. Via quoq; posteaquàm iter ingressi sunt, sedẽs cum fratre in uehiculo Lucius, apoplexi arreptus, perijt. Fuit autem cõsuetudo Marco, ut in Circensiũ spectaculo legeret, audiretq;, ac subscriberet. Ex quo quidẽ sæpe iocis popularibus dicitur lacessitus. Multum sanè potuerũt liberti sub Marco & Vero, Geminas & Agaditus. Tantæ autẽ sanctitatis fuit Marcus: ut Veri uitia & celauerit, & defenderit: cum ei uehementissime displicerent: mortuumq; eũ Diuũ appellauerit, Amitasq; eius & sorores, honoribus & salarijs decretis, subleuauerit, atq; prouexerit, sacrisq; eum plurimis honorauerit: flaminẽ & Antonianos sodales & omnes honores, qui diuis habentur, eidẽ dedicauit. Nemo est principum quẽ non grauis fama perstringat, usq; adeo, ut etiã Marcus in sermonẽ uenerit: quod Verum uel ueneno ita tulerit, ut parte cultri ueneno lita, uuluã inciderit, uenenatã partẽ fratri edendam propinans, & sibi innoxiã reseruãs, uel certe per medicũ Posidippũ, qui ei sanguinẽ intempestiue dicitur emisisse. Cassius

Insinuare, p significare.

Implere rit.

Sodales, collegiati.

post mortem Veri à Marco desciuit. Nam in suos tanta fuit benignitate Marcus, ut cum in omnes propinquos cuncta bonorum ornamenta contulerit, tum in filium & Commodũ quidem scelestum atq; impurũ, cito nomen Cæsaris & mox sacerdotium, statimq; nomẽ imperatoris ac triumphi participationem & consulatum. Quo quidem tempore sine imperatoris filio ad triumphalem currum in circo pedes cucurrit. Post Veri obitum, Marcus Antoninus solus remp. tenuit, multo melior & feracior ad uirtutes: quippe qui nullis Veri iam impediretũ, aut simulatis callidæ seueritatis, quo ille ingenito uitio laborabat, erroribus: aut his quibus præcipue displicebat. M. Antonino iã inde à primo ætatis suæ tempore, uel institutis mentis prauæ, uel moribus. Erat enim ipse tãtæ tranquillitatis, ut uultũ nũq; mutauerit mœrore uel gaudio, philosophiæ deditus Stoicæ, quam & per optimos quosq; magistros acceperat, & undiq; ipse collegerat. Nam & Hadrianus hunc eundem successorẽ parauerat: nisi & ætas puerilis obstitisset. Quod quidem apparet ex eo, quod generum Pio hunc eundẽ delegit, ut ad eum dignum utpote uirum quandocunq; Romanũ perueniret imperiũ. Ergo prouincias post hæc ingenti moderatione ac benignitate tractauit. Contra Germanos res feliciter gessit. Speciale ipse bellum Marcomãnicũ, sed quãta nulla unq; memoria fuit, tum uirtute, tum etiam felicitate transegit. Et eo quidem tempore, quo pestilentia grauis, multa milia & popularium & militum interemerat. Pannonias ergo Marcomannis, Sarmatis, Vuandalis, simul etiam Quadis extinctis, seruitio liberauit: & Romæ cum Cõmodo, quem iã Cæsarem fecerat, filio ut diximus suo, triumphauit. Cũ autem ad hoc bellum oẽe ærariũ exhausisset suum, neq; in animũ induceret, ut extra ordinem prouincialibus aliquid imperaret: in foro diui Traiani auctionem ornamentorum imperialium fecit, uendiditq; aurea pocula & Crystallina & Myrina. Vasa etiam regia & uestem uxoriam, sericam & auratam, gemmasq; etiam quas multas in repostorio sanctiore Hadriani reppererat: & per duos quidẽ menses hæc uenditio celebrata est: tantumq; auri redactum, ut reliquias belli Marcomannici ex sententia persecutus, postea dederit potestatẽ emptoribus, ut si quis uellet, empta redderet, atq; aurum recipere sciret, liceret. Nec molestus ulli fuit: qui uel nõ reddidit empta, uel reddidit. Tunc uiris claris permisit, ut eodẽ cultu, quo & ipse uel ministris similibus conuiuia exhiberent. In munere autem publico tam magnanimus fuit, ut centũ Leones una missione simul exhiberet & sagittis interfectos. Cũ igitur in amore omniũ imperasset, atq; ab aliis modo frater, modo pater, modo filius, ut cuius ætas sinebat, & diceretur & amaretur, Octauo decimo anno imperij sui, sexagesimo & primo uitæ, diem ultimũ clausit. Tantusque illius amor eo die regij funeris claruit, ut nemo illum plangendũ censuerit: certis omnibus quod ab aliis cõmodatus, ad deos redisset. Deniq; priusq; funus conderetur, ut pleriq; dicunt, quod nunq; antea factum fuerat neq; postea, senatus populusq;, non diuisis locis, sed in una sede propitiũ deum dixit. Hic sanè uir tãtus & talis, ac dijs uita & morte cõiunctus, filium Cõmodum dereliquit: qui si felix fuisset, filium nõ reliquisset. Et parũ sanè fuit, quod illi honores diuinos omnis

Repostoriũ.

Leones Centum

ætas

ætas, omnis sexus, omnis conditio ac dignitas dedit: nisi quod etiã sacrilegus iudicatus est, qui eius imaginem in sua domo non habuit, qui per fortunã uel potuit habere uel debuit. Deniq; hodiéque in multis domibus M. Antonini statuæ consistunt inter deos penates: nec defuerunt homines, qui somnijs eũ multa prædixisse, augurantes futura & uera concinuerunt. Vnde etiam templum ei constructum, dati sacerdotes Antoniani & Sodales & Flamines, & omnia quæ de sacratis decreuit antiquitas. Aiunt quidam, quod uerisimile uidetur, Cõmodum Antoninum successorẽ illius ac filium non esse de eo natum, sed de adulterio: ac talem fabellam uulgari sermone contexunt. Faustinam quondam Pij filiam, Marci uxorem, cum gladiatores transire uidisset: unius ex his amore succẽsam, cum longa ægritudine laboraret, uiro de amore cõfessam. Quod cum ad Chaldæos Marcus retulisset, illorum fuisse consilium, ut occiso gladiatore, sanguine illius sese Faustina subleuaret, atq; ita cum uiro concumberet. Quod cum esset factum, solutum quidem amorem, natum uero Commodum gladiatorẽ esse non principem: qui mille propè pugnas publice populo inspectante gladiatorias imperator exhibuit: ut in uita eius docebitur. Quod quidẽ uerisimile ex eo habetur: quod tam sancti principis filius his moribus fuit, quibus nullus lanista, nullus scænicus, nullus harenarius, nullus postremo ex omnium dedecorũ ac scelerum colluuione concretus. Multi autem ferunt Commodum omnino ex adulterio natum: siquidem Faustinam satis cõstat, apud Caietam conditiones sibi & nauticas & gladiatorias elegisse: de quo cum diceretur Antonino Marco, ut eam repudiaret, si non occideret, dixisse fertur, Si uxorem dimittimus, reddamus & dotem: Dos autem quid habebatur, nisi imperium quod ille ab socero uolente Hadriano adoptatus acceperat. Tantum sanè ualet boni principis uita, sanctitas, tranquillitas, pietas: ut eius famam nullius proximi decoloret inuidia. Deniq; Antonino cum suos mores semper teneret, neq; alicuius insusurratione mutaretur: non obfuit gladiator filius, uxor infamis: deus usq; etiã nũc habetur, ut uobis ipsi sacratissime imperator Diocletiane, & semper uisum est & uidetur: qui eum inter numina uestra, nõ ut cæteros, sed specialiter ueneramini, ac sæpe dicitis uos uita & demẽtia tales esse cupere, qualis fuit Marcus, etiã si philosophia nec Plato esse possit, si reueratori uita: & quidẽ hæc breuiter & congeste. Sed M. Antonino hæc sunt gesta. Post fratrẽ primũ corpus eius Romã deuectũ est: & illatum maiorum sepulchris, diuini honores decreti. Deinde cum gratias ageret senatui quod fratrem consecrasset, occulte ostendit omnia bellica consilia sua fuisse, quibus superati sunt Parthi. Addidit præterea quædam, quibus ostendit nũc demum se quasi à principio acturum esse rempub. amoto eò qui remissior uidebatur. Nec aliter senatus accepit, quàm Marcus dixerat: ut uideretur gratias agere, quod Verus excessisset uita. Omnibus deinde sororibus & affinibus & libertis, iuris & honoris & pecuniæ plurimum detulit. Erat enim famæ suæ curiosissimus, requirens ad uerum quid quisq; de se diceret, emendãs quæ bene reprehensa uiderentur. Proficiscens ad bellum Germanicum, filiam suam non decurso luctus tempore, grandæuo equitis Romani filio Claudio

Sodales.

Insusurratio.

Hic locus prorsus est deprauatus.

Ad uerum.

Pompeiano dedit, genere Antiochensi, nec satis nobili: quem postea bis consulem fecit, cum filia eius Augusta esset & Augustæ filia. Sed has nuptias & Faustina, & ipsa quæ dabatur inuita habuerunt. Cū Mauri Hispanias propè omēs uastarent, res per legatos bene gestæ sunt. Et cum per Aegyptum bucolicis milites grauia multa fecissent, per Auidium Cassium retusi sunt, qui postea tyrannidem arripuit. Sub ipsis profectionis diebus in secessu Prænestino agens, filiū nomine Verum Cæsarē execto sub aure tubere septennē amisit, quem nō plus quinq; diebus luxit: consolatusq; etiam medicos, actibus publicis reddidit. Et quia ludi Iouis optimi maximi erant, interpellari eos publico luctu noluit. Iussitq; ut statuæ tantūmodo filio mortuo decernerentur, & imago aurea Circensibus per pompā ferenda: & ut Saliari carmini nomē eius inferret. Instante sanè adhuc pestilentia, & deorū cultum diligentissime restituit, & seruos quēadmodum bello Punico factum fuerat, ad militiam parauit, quos uoluntarios exemplo Volonū appellauit. Armauit etiā gladiatores, quos obsequētes appellauit latrones. Etiam Dalmatiæ atq; Dardaniæ milites fecit. armauit & Diocmitas: emit & Germanorū auxilia contra Germanos. Omni præterea diligentia parauit legiones ad Germanicū & Marcomānicū bellum: & ne prouincialibus esset molestus, auctionē rerum aulicarū, ut diximus, fecit in foro diui Traiani: in qua præter uestes & pocula, & uasa aurea, etiā signa cum tabulis magnorū artificū uēdidit. Marcomannos in ipso transitu Danubij deleuit, & prædam prouincialibus reddidit. Gentes omnes ab Illyrici limine usq; in Galliam conspirauerant, ut Marcomanni, Varistæ, Hermunduri, & Quadi, Sueui, Sarmatæ, Lacringes, & Burei, hi alijq; cum Victuali, Sosibes, Sicobotes, Roxolani, Bastarnæ, Alani, Peucini, Costoboci. Imminebat & Parthicū bellū Britannicū. Magno igitur labore etiā suo, gentes asperrimas uicit, militibus sese imitantibus, ducentibus etiā exercitum legatis & præfectis prætorio. Accepitq; in deditionē Marcomannos, plurimis in Italiā traductis. Semper sanè cum optimatibus, nō solū bellicas res, sed etiam ciuiles prius quàm faceret aliquid, cōtulit. Deniq; sententia illius præcipua semper hæc fuit, AEQVIVS EST, VT ego tot talium amicorū consiliū sequar, quā ut tot tales amici meā unius uolūtatē sequantur. Sanè quia durus uidebatur ex philosophiæ institutiōe Marcus ad militiæ labores atq; ad omnē uitam, grauiter carpebatur. Sed male loquentium dictis uel literis, uel sermone respondebat. Et multi nobiles bello Germanico siue Marcomannico, imo plurimarum gentium interierunt. Quibus omnibus statuas in foro Vlpio collocauit. Quare amici frequenter suaserunt, ut à bellis discederet, Romam ueniret. Sed ille contēpsit, ac perstitit: nec prius recessit, quàm omnia bella finiret. Prouincias ex proconsularibus consulares, aut ex consularibus proconsulares, aut prætorias pro belli necessitate fecit. Res etiam in Sequanis turbatas, censura & autoritate repressit. Compositæ res in Hispania quæ per Lusitaniam turbatæ erant. Filio Commodo accersito ad limitem, togam uirilem dedit: quare congiarium populo diuisit: & eum ante tempus consularem designauit. Siquis unquàm proscriptus esset à præfecto urbi, non libenter accepit. Ipse in largitionibus

Volones.

bus pecuniæ publicæ parcissimus fuit, quod laudi potius datur quam reprehensioni: sed tamen & bonis uiris pecunias dedit, & oppidis labentibus auxilium tulit. Et tributa uel uectigalia ubi necessitas cogebat, remisit. Absens populi Romani uoluptates curari uehementer præcepit per ditissimos æditores. Fuit enim populo hic sermo, cum sustulisset ad bellum gladiatores, quod populum sublatis uoluptatibus uellet cogere ad philosophiam: iurasse enim ut ne mercimoniam impedirent, tardius Pantomimos exhibere non uotis diebus. De amatis Pantomimis ab uxore fuit sermo, ut superius diximus. Sed hæc omnia per epistolas suas purgauit. Idem Marcus sederi in ciuitatibus uetuit in equis siue uehiculis. lauacra mixta submouit, Mores matronarum composuit diffluentes. Et iuuenum nobilium sacra Serapidis à uulgaritate Pelosiæ summouit. Fama fuit sanè quod sub philosophorum specie quidam rempub. uexarent & priuatos, quod ille purgauit. Erat mos iste Antonino, ut omnia crimina minore supplicio quàm legibus plecti solent, punirent. Quàmuis nonnunquàm contra manifestos & grauium criminum reos, inexorabilis permaneret. Capitales causas hominum honestorum ipse cognouit, & quidem summa æquitate, ita, ut prætorem reprehenderet, qui cito reorum causas audierat, Iuberetq; illum iterum cognoscere, dignitatis eorum interesse dicens, ut ab eo audiretur, qui pro populo iudicaret. Aequitatem etiam circa captos hostes custodiuit. Infinitos ex gentibus in Romano solo collocauit. Fulmen de cælo precibus suis contra hostium machinamentum extorsit, suis pluuia impetrata cum siti laborarent. Voluit Marcomanniam prouinciam, uoluit etiam Sarmatiam facere: & fecisset, nisi Auidius Cassius rebellasset sub eodem in oriẽte, qui imperatorẽ se appellauit: ut quidam dicunt, Faustina uolente, quæ de mariti ualetudine desperaret. Alij dicunt ementita morte Antonini, Cassium imperatorem se appellasse, cum diuum Marcum appellasset, & Antoninus quidem non est satis mutus. Defectione Cassij, nec eius affectus seni, sed per senatum hostis est iudicatus, Bonáque eius proscripta per ærarium publicum. Relicto ergo Sarmatico Marcomannicóque bello, contra Cassium profectus est. Romæ turbæ etiam fuerunt, quasi Cassius absente Antonino aduentaret: sed Cassius statim interfectus est: caput eius allatum est ad Antoninum. Marcus tamen non exultauit interfectione Cassij, caputque eius humari iussit. Metianum etiam filium Cassij cui Alexandria erat commissa, exercitus occidit: Nam & præfe. præto. sibi fecerat, qui & occisus est. In conscios defectionis uetuit senatum grauiter † iudicare: simul petijt ne quis senator tempore principatus sui occideretur, ne eius pollueretur imperium. Eos etiam qui deportati fuerant, reuocari iussit: cum paucissimi centuriones capite essent puniti. Ignouit & ciuitatibus, quæ Cassio consenserant. ignouit Antiochensibus, qui multa in Marcum pro Cassio dixerant: quibus & spectacula & conuentus publicos tulerat, & omnium concionum genus, contra quos edictum grauissimum misit. Seditiosos autem eos & oratio Marci indicat indita Mario Maximo: qua ille usus est apud amicos. Denique noluit Antiochiam uidere cum Syriam peteret,

Sermo.

Sermo, pro rumore seu fabula.

Forte, uindicare legẽdũ.

Nam nec Cyprum uoluit uidere, ex qua erat Cassius. Fuit Alexandriæ, demẽter cum ijs agens, postea tamen Antiochiam uidit. Multa egit cũ regibus, & pacem confirmauit sibi occurrentibus cunctis regibus & legatis Persarũ, omnibus orientalibus prouincijs charissimus fuit. Apud multas etiam philosophiæ uestigia reliquit. Apud Aegyptios ciuẽ se egit & philosophum in omnibus studijs, templis, locis. Et cũ multa Alexandrini in Cassium dixissent fausta, tamen om̃ibus ignouit, & filiam suam apud eos reliquit. Faustinam suam in radicibus mõtis Tauri, in uico Halale exanimatã, subito morbo, amisit. Petijt à senatu, ut honores Faustinæ ædemq; decernerent, laudata eadẽ, cum pudicitiæ fama grauiter laborasset, quæ Antoninus uel nesciuit, uel dissimulauit. Nouas puellas Faustinianas instituit in honorem uxoris mortuæ. Diuam etiam Faustinam à senatu appellatam gratulatus est: quam secũ & in æstiuis habuerat, ut matrẽ Castrorum appellaret. Fecit & coloniam uicum in quo obijt Faustina, & ædẽ illi extruxit. Sed hæc postea ædes Heliogabalo dedicata est. Ipsum Cassium pro demẽtia occidi passus est, non occidi iussit. Deportatus est Heliodorus filius Cassij, & alij liberum exilium acceperunt cum bonorum parte. Filij autem Cassij & Aurelius mediã partem acceperunt paterni patrimonij, & auro atq; argento adiuti, mulieres autem etiam ornamẽtis, ita, ut Alexandria filia Cassij & Druncianus gener, liberam uagandi potestatem haberet, commendati amitæ marito. Doluit deniq; Cassium extinctum, dicens, uoluisse se sine senatorio sanguine imperium transigere. Orientalibus rebus ordinatis, Athenis fuit, & in Italia Cereris tẽplum adijt: ut se innocentem probaret, & sacrarium solum ingressus est. Reuertẽs ad Italiam nauigio, tempestatem grauissimam passus est. Per Brundusium ueniens in Italiam, togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit: nec unq̃ sagati fuerũt sub eo milites. Romã ut uenit, triumphauit. Exinde Lauiniũ profectus est. Cõmodum deinde sibi collegam in Tribuniciam potestatẽ iunxit: cõgiarium populo dedit & spectacula mirifica: dein ciuilia multa correxit. Gladiatorij muneris sumptus modum fecit. Sentẽtia Platonis semper in ore illius fuit, Florere ciuitates, si aut philosophi imperarent, aut imperatores philosopharẽt. Filio suo Brutij Præsentis filiam iunxit, nuptijs celebratis exemplo priuatorũ. Quare etiam congiarium dedit populo. Deinde ad conficiendum bellum conuersus, in administratione eius belli obijt, labentibus iam filij moribus ab instituto suo. Triennio bellum postea cum Marcomãnis, Hermunduris, Sarmatis, Quadis etiam egit: & si anno uno superfuisset, prouincias ex his fecisset. Ante biduum quàm expirasset, admissis amicis, dicitur ostendisse sententiam de filio eandem, quam Philippus de Alexandro, cum de hoc male sentiret, addens minime se ægre ferre filium superstitem relinquens: Nam iam Commodus turpẽ se & cruentum ostentabat. Mors autem talis fuit. Cum ægrotare cœpisset, filium aduocauit, atq; ab eo primum petit, ut belli reliquias non contemneret, ne uideretur rempub. prodere: & cum filius ei respondisset, cupere se primum sanitatem, ut uellet, permisit. petens tamen, ut expectasset paucos dies, aut simul proficisceretur. Deinde abstinuit cibo potúq; mori cupiens, auxitq; morbum.

Sexta

Sexta die uocatis amicis,& ridens res humanas,mortē autē contemnēs, ad amicos dixit,Quid me fletis, & nō magis de pestilentia & cōmuni morte cogitatis? Et cum illi uellent recedere,ingemiscēs ait ,Si iam me dimittitis,uale uobis dico, uos præcedēs.Et cum ab eo quæreretur,cui filiū cōmendaret,ille respōdit,uobis, si dignus fuerit & dijs immortalibus. Exercitus cognita mala ualetudine uehementissime dolebant,quia illum unice amauerunt.Septimo die grauatus est,& solum filium admisit:quem statim dimisit,ne in eum morbus trāsiret Dimisso filio,caput operuit quasi uolens dormire,sed nocte animā efflauit. Fertur filiū mori uoluisse,cum eum talē uideret futurū,qualis extitit post eius mortē, ne ut ipse dicebat similis Neroni,Caligulæ & Domitiano esset. Crimini ei datum est quod adulteros uxoris promouerit, Tertullū & Vtiliū & Orphitum & Moderatū ad uarios honores:cū Tertullum etiā prandentē cum uxore deprehenderit: de quo mimus in scæna præsente Antonino dixit,cū stupidus nomen adulteri uxoris à seruo quæreret,& ille diceret,Tertullus:& adhuc stupidus quæreret, respondit ille,Iā tibi dixi,Tertullus dicitur.Et de hoc quidē multa populus,multa etiā alij dixerunt, patientiā Antonini incusantes.Ante tēpus sanè mortis priusq; ad bellum Marcomannicum rediret,in Capitolio iurauit nullum senatorē se sciente occisum : cum etiā rebelliones dixerit se seruaturū fuisse,si sciisset.Nihil enī magis & timuit & deprecatus est,quàm auaritiæ famā : de qua se multis epistolis purgat.Dederunt & uitio,quod† ei uictus fuisset,nec tā simplex,quàm uideretur,aut quàm uel Pius,uel Verus fuisset. Dederūt etiā crimini quod aulicā arrogantiā confirmauerit, submouēdo amicos à societate cōmuni & à cōuiuijs. Parentibus consecrationē decreuit.Amicos parētum etiā mortuos statuis ornauit.Suffragatoribus nō cito credidit,sed semper diu quæsiuit quod erat uerum. Enisa est Fabia, ut Faustina mortua,in eius matrimoniū coiret:sed ille cōcubinā sibi asciuit procuratoris uxoris suæ filiā,ne tot liberis superduceret nouercā.

Patientia, p lenitate.

Fortasse, effictus legēdū.

IVLII CAPITOLINI

VERVS IMP.

AD DIOCLETIANVM AVGVSTVM.

SCIO plerosq; ita uitā Marci ac Veri,literis atq; historiæ dedicasse,ut priorē Verū intimādū legētibus darēt:nō imperandi secuti sunt ordinē,sed uiuēdi.Ego uero,quod prior Marcus imperare cœpit, deinde Verus, qui superstite perijt Marco, priorem Marcum,dehinc Verum credidi celebrandum.Igitur L. Ceionius Aelius Cōmodus, Verus Antoninus,qui ex Hadriani uolūtate Aelius appellatus est,ex Antonini coniunctione Verus & Antoninus,neq; inter bonos, neq; inter malos principes ponitur, quem constat nō obruisse uitijs nec

Opinor legē dū obrutū fuisse.

nec abundasse uirtutibus. Vixisse deinde non in suo libero principatu, sed sub Marco in simili ac pari maiestatis imperio. A cuius secta, lasciuia morũ & uitæ licẽtioris nimietate dissensit. Erat enĩ morũ simpliciũ, & qui adumbrare nihil posset. Huic naturalis pater fuit. L. Aelius Verus, qui ab Hadriano adoptatus, primus Cæsar est dictus, & in eadẽ statione constitutus perijt. Aui ac proaui & itẽ maiores plurimi consulares. Natus est Lucius Romæ in prætura patris sui, decimo octauo Calendas Ianuarias, die quo & Nero qui rerum potitus est. Origo eius paterna pleraq; ex Etruria fuit, materna ex Fauentia. Hac prosapia genitus, patre ab Hadriano adoptato, in familiam aliam deuenit: mortuóq; patre Cæsare, in Hadriani familia remansit. A quo Aurelio datus est adoptandus, cũ sibi ille Pium filium, Marcũ nepotem esse uoluisset, posteritati satis prouidens: & ea quidẽ lege, ut filiam Pij Verus acciperet: quæ data est Marco idcirco, quia hic ad hoc impar uidebatur ætate, ut in Marci uita exposuimus. Duxit autem uxorem Marci filiã Lucillam: educatus est in domo Tiberiana. Audiuit Scaurum grammaticum latinum, Scauri filium: qui grãmaticus Hadriani fuit. Græcos, Telephum atq; Phertionem, Arpocrationem. Rhetores Apollonium, Celerem Caninum, Herodem Atticum, Latinum Cornelium Frontonem. Philosophos Apollonium & Sextum: hos omnes amauit unice, atq; ab his inuicem dilectus est: nec tamen ingeniosus ad literas. Amauit autem in pueritia uersus facere, post orationes. & melior quidem orator fuisse dicitur quàm poeta, Imo ut uerius dicam, peior poeta quàm rhetor. Nec desunt, qui dicãt eum adiutum ingenio amicorum, atq; ab alijs ei illa ipsa qualiacunque sunt scripta. Siquidem multos disertos & eruditos semper secum habuisse dicitur. Educatorem habuit Nicomedem. Fuit uoluptarius & nimis lætus, & omnibus delitijs, ludis, iocis decenter aptissimus. Post septimum annum in familiam Aureliam traductus, Marci moribus & autoritate formatus est. Amauit uenatus, palestras, & omnia excercitia iuuentutis, Fuitq; priuatus in domo imperatoria, uiginti & tribus annis: qua die togam uirilẽ Verus accepit, Antoninus Pius ea occasione, qua patris templum dedicabat, populo liberalis fuit, mediusq; inter Pium & Marcum idem resedit: cum quæstor populo munus daret. Post quæsturam statim consul est factus cum Sestillo laterano: interiectis annis, cum Marco fratre iterum factus est consul. Diu autẽ & priuatus fuit, & ea honorificentia caruit, qua Marcus ornabatur, Nanque in senatu ante quæsturam sedit, Neq; in itinere cũ patre, sed cum præfecto prætorij uectus est. Nec aliud ei honorificentiæ ad nomẽ adiunctum est, quàm quod Augusti filius appellatus est. Fuit studiosus etiam Circensium haud aliter quàm gladiatorij muneris. Hic cum tãtis delitiarum & luxuriæ quateretur erroribus, ab Antonino uidetur ob hoc retentus, quod eum pater ita in adoptionem Pij transire iusserat, ut nepotem appellaret: cui quantũ uidetur, fidem exhibuit, non amorem. Amauit tamen Antoninus Pius simplicitatem ingenij, puritateḿq; uiuendi: hortatusq; est, ut imitaretur & fratrẽ. Defuncto Pio, Marcus in eum omnia contulit, participatu etiam imperatoriæ potestatis indulto: sibiq; consortem fecit, cum illi soli senatus detulisset imperium.

Excercitia.

Dato

Dato igitur imperio & indulta Tribunitia potestate, post cõsulatus etiã honorem delatum, Verum uocari præcepit, suum in eum transferens nomen, cũ ante Cõmodus uocaretur. Lucius quidem Marco uicem reddens si susciperet, obsecutus ut legatus proconsuli, uel præ se imperatori, iam primum, cum Marcus pro ambobus ad milites est locutus, & procõsulis imperio grauiter se ad Marci mores egit. Vbi uero in Syriam profectus est, nõ solum licentia uitæ liberioris, sed etiam adulterijs & iuuentutis amoribus infamatus est. Siquidem tãtæ luxuriæ fuisse dicitur, ut etiam postea quàm de Syria redijt, popinam domi instituerit. Ad quam post conuiuium Marci diuertebat, ministrantibus sibi omni genere turpium personarum. Fertur & nocte perpeti alea lusisse, cum in Syria concepisset id uitium: atq; intantum uitiorum Gaianorum & Neronianorũ ac Vitellianorum fuisse æmulum: ut uagaretur nocte per tabernas, ac lupanaria, obtecto capite cucullione uulgari uiatorio, & cõmisceretur cum triconibus, committeret rixas, dissimulans quis esset, sæpéque afflictum liuida facie redisse. Et in tabernis agnitum cum sese absconderet, iaciebat & nummos in popinas maximos: quibus calices frangeret. Amauit & aurigas Prasino fauẽs: Gladiatorũ etiam frequentius pugnas in conuiuio habuit, trahens cœnam in noctẽ, & in thoro conuiuali condormiens: ita, ut leuatus cum stromatibus in cubiculum perferretur. Somni fuit permodici, digestionis facillimæ. Sed Marcus hæc oĩa quasi nesciens, dissimulabat rem, pudore illo ne reprehẽderet fratrem. Et notissimum eius quidem fertur tale conuiuium, in quo primum duodecim accubuisse dicitur. Cum sit notissimum dictum de numero conuiuarum, septem conuiuiũ, nouem uero conuicium. Donatos autem pueros decoros, qui ministrabant singulis. Donatos etiam structores & lances singulis quibusq;: donata & uiua animalia uel cicurum, uel ferarum, auium uel quadrupedum: quorũ cibi appositi erãt. Donatos etiã calices singulis per singulas potiões, Murinos & Cristallinos Alexandrinos, ac quotiens bibitum est. Data etiã aurea atq; argentea pocula & gẽmata. Coronas quinetiam datas, lemniscis aureis interpositis, & alieni temporis floribus. Data & uasa aurea cum unguẽtis ad speciem Alabastrorum. Data & uehicula cum mulabus, ac mulionibus cum iuncturis argenteis: ut ita de cõuiuio redirent. Omne autẽ conuiuiũ æstimatum dicitur sexagies centenis millibus HS. Hoc conuiuium posteaq; Marcus audiuit, ingemuisse dicitur & doluisse publicũ fatum. Post conuiuiũ lusum est tesseris usq; ad lucẽ. Et hæc quidẽ post Parthicum bellum, ad quod eum misisse dicitur Marcus: ne uel in urbe ante oculos omniũ peccaret, uel ut parsimoniã peregrinatiõe addisceret, uel ut timore bellico, emendatior rediret, uel ut se imperatorem esse cognosceret. Sed quantum profecerit, cũ alia uita, tum hæc quam narrauimus cæna monstrauit. Circensium tantam curam habuit, ut frequẽter prouincialibus literas causa Circensium & miserit, & acceperit. Deniq; etiã præsens & cum Marco sedens, multas à Venetianis est passus iniurias: quod turpissime contra eos faueret. Nã & uolucri equo Prasino aureũ simulacrũ fecerat, quod secũ portabat. Cui quidẽ passas uuas & nucleos in uicẽ hordei in præsepe ponebat, quẽ sagis fuco tinctis

Tricones.

Stromatibus

Conuiuiũ

Potio.

Lemnisci.

In uicem, pro loco.

coopertum

coopertum, in Tiberiana ad se adduci iubebat. Cui mortuo, sepulchrũ in Vaticano fecit. In huius equi gratiam, primum cœperũt equi aurei uel brauia postulari. In tanto autem equus ille honore fuit: ut ei à populo Parsimanorum sæpe modius aureorum postularetur. Profectum eum ad Parthicũ bellum, Marcus Capuam prosecutus est. Cumq; inde per omnium uillas se ingurgitaret: morbo implicitus, apud Canusium ægrotabat: quo ad eum uisendum frater contendit. Multa in eius uita, ignaua & sordida, etiam belli tempore deteguntur. Nam cũ interfecto legato, cæsis legionibus Syrijs defectionẽ cogitantibus, oriens uastaretur: ille in Apulia uenabatur: et apud Corinthũ & Athenas inter symphonias & cantica nauigabat, Et per singulas maritimas ciuitates Asiæ, Pamphiliæ, Ciliciæq; clariores, uoluptatibus immorabatur. Antiochiã postea quàm uenit: ipse quidẽ se luxuriæ dedit. Duces autem confecerunt Parthicum bellum, Statius Priscus, & Auidius Cassius, & Martius Verus per quadrienniũ: ita ut Babylonem & Mœdiam peruenirent, & Armeniam uendicarẽt: partumque est ipsi nomen Armenici, Parthici, Mœdici, quod etiam Marco Romæ agenti delatũ est. Egit autem per quadriennium Verus hyemem Laodociæ: æstatem apud Damnem: reliquam partem Antiochiæ. Risui fuit omnibus Syrijs, quorũ multa ioca in theatro in eum dicta extant. Vernas in tridinium Saturnalibus & diebus festis semper admisit. Ad Euphratem tamen impulsu comitum suorũ secũdo profectus est. Ephesum etiam redijt: ut Lucillam uxorẽ missam à patre Marco susciperet: & iccirco maxime, ne Marcus cum ea in Syriam ueniret, ac flagitia eius agnosceret: Nam senatui Marcus dixerat se filiam in Syriam deducturũ. Confecto sanè bello, regna regibus, prouincias uero comitibus suis regẽdas dedit. Romam inde ad triumphum inuitus, quod Syriam quasi regnũ suũ relinqueret, redijt, & pariter cũ fratre triũphauit, susceptis à senatu nominibus: quæ in exercitu acceperat. Fertur præterea ad amicæ uulgaris arbitrium in Syria posuisse barbam. Vnde in eũ à Syris multa sunt dicta. Fuit eius fati, ut in eas prouincias per quas redijt, Romam usq; luem secum deferre uideretur. Et nata fertur pestilentia in Babylonia: ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, quam miles forte inciderat, spiritus pestilens euasit: atq; inde Parthos orbemq; complesse. Et hoc non L. Veri uitio, sed Cassij, à quo contra fidem Seleucia, quæ ut amicos milites nostros receperat, expugnata est. Quod quidem inter cæteros etiã Quadratus belli Parthici scriptor, incusatis Seleucenis, qui fidẽ primi ruperant, purgat. Habuit hanc reuerentiam Marci Verus: ut nomina quæ sibi delata fuerant, cum fratre cõmunicaret die triumphi, quem pariter celebrarunt. Reuersus à Parthico bello, minore circa fratrem cultu fuit Verus. Nam & libertis inhonestius indulsit, & multa sine fratre disposuit. His accessit quod quasi reges aliquos ad triumphum adduceret, sic histriones eduxit è Syria, quorũ præcipuus fuit Maximus, quem Paridis nomine nuncupauit. Villam præterea extruxit in uia Clodia famosissimã, in qua permultos dies & ipse ingẽti luxuria debacchatus est cũ libertis suis & amicis paribus: quorũ præsentia nulla inerat reuerẽtia. Et Marcum rogauit, qui uenit, ut fratri uenerabilem morũ suorum & imitandã ostenderet

Brauia.
Parsimani.
Disposuit, p ordinauit.
Famosus, in bonã partẽ.

ostenderet sanctitudinē:& quinq; diebus in eadē uilla residens, cognitionibus continuis operam dedit, aut conuiuante fratre, aut conuiuia comparante. Habuit Agrippum histrionem, cui cognomentum erat Memphi, quem & ipsum è Syria uelut trophæum Parthicum adduxerat: quē Apolaustum nominauit. Adduxerat secum & fidicinas, & tibicines, & histriones, scurrasq; mimaririos, & præstigiatores, & omnia mācipiorum genera, quorum Syria & Alexandria pascitur uoluptate: prorsus ut uideretur, bellum nō Parthicū, sed Histrionicū confecisse. Et hæc uitæ diuersitas, atq; alia multa, inter Marcū & Verum simultates fecisse, non aperta ueritas indicabat, sed occultus rumor seuerat. Verū illud præcipuum, quod cum Libonem quendam patruelem suū Marcus legatum in Syriā misisset: atq; ille se insolentius quàm uerecundius Senator efferret, dicens ad fratres suos scripturū esse, si qd forte dubitaret, nec Verus præsens pati posset: subitóq; morbo, notis propè ueneni existentibus interisset: uisum est nonnullis non tamē Marco, quod eius fraude putaretur occisus. Quæ res simulatū auxit rumorē. Liberti multū potuerunt apud Verū, ut in uita Marci diximus, Geminas & Agaclitus, cui dedit inuito M. Libonis uxorem. Deniq; nuptijs ab Hero celebratis, Marcus cōuiuio interfuit. Habuit & alios libertos Verus improbos, Cœdē, & Tedetum, cæterosq;: quos omnes Marcus post mortē Veri, specie honoris abiecit, Eulecto retento: qui postea Commodum filium eius occidit. Ad bellum Germanicum Marcus quod nollet Lucium sine se uel ad bellum mittere, uel in urbe dimittere causa luxuriæ: simul profecti sunt, atq; Aquileiam uenerunt: inuitóq; Lucio alpes transgressi: cum Verus apud Aquileiam tantum uectatus, conuiuatusq; esset, Marcus autē omnia prospexisset (de quo bello quid per legatos Barbarorum pacem petētium: quid per duces nostros gestum est, in Marci uita plenissime disputatum est) composito autem bello in Pannonia, urgente Lucio Aquileiā rediret, quod urbanas desyderabat Lucius uoluptates, in urbē destinatus est: sed non longe ab Altino subito in uehiculo morbo quē Apoplexin uocāt corrept⁹ Lucius, depositus è uehiculo, detracto sanguine, Altinū perductus, cū triduo mutus uixisset, apud Altinū perijt. Fuit sermo quod & socrū Faustinā incestasset. Et dicitur Faustinæ socrus dolo, aspersis ostreis ueneno extinctus esse: idcirco quod consuetudinem quam cum matre habuerat, filiæ prodidisset: quàmuis & illa fabula quæ in Marci uita pósita est, abhorrens à talis uiri uita sit exorta: cum multi etiam uxori eius, flagitiū mortis assignent: idcirco quod Fabiæ nimiū indulserat Verus, cuius potētiā uxor Lucij uel Marci ferre non posset. Tanta sanè familiaritas inter Lucium & Fabiam sororē fuit: ut hoc quoq; usurpauerit rumor, quod inierint cōsilium ad Marcū è uita tollendum. Idq; cum esset per Agaditum libertum proditum Marco, ante aduētum Lucij Faustina præuenerat. Fuit dedecorus corpore: uultu gēmatus: barba propè barbarice demissa procerus: & frōte in supercilia adductiore uenerabilis. Dicitur sane tantum habuisse curam flauētium capillorum, ut capiti auri ramenta resspargeret, quo magis coma illuminata flauesceret. Lingua impeditior fuit. Aleæ cupidissimus: uitæ semper luxuriosæ, atq; in pluribus Nero, præter crude-

Sanctitudo.

Insolētius q̄ uerecūdius.

Altinum.

Illuminare.

litatem & ludibria. Habuit inter alium luxuriæ apparatū calicem Crystallinū nomine Volucrem, ex eius equi nomine quem dilexit, humanæ potionis modum supergressum. Vixit annis quadragintaduobus. Imperauit cum fratre annis undecim. Illatumq; eius corpus est Hadriani sepulchro: in quo & Cæsar pater eius naturalis sepultus est. Nota est fabula, quā Marci non capit uita: quod partem uuluæ ueneno illitam, cum eam execuisset, cultro una parte uenenato Marcus Vero porrexit: sed hoc nefas est de Marco putari, cũ huius Veri & cogitata & facta mereãtur: quod nos nõ in medio relinquimus, sed totam purgatam confutatamq; respuimus. Cum adhuc post Marcū, præter uestram clemētiam Diocletiane Auguste, imperatorē talē nec adulatio uideat potuisse cõfingere.

Vestrã, cum uni scribat.

AELII SPARTIAI

DIDIVS IVLIANVS.

AD DIOCLETIANVM AVGVSTVM.

DIDIO IVLIANO, qui post Pertinacē imperium adeptus est: proauus fuit Salbius Iulianus, bis cõsul, præfectus urbi, & iuriscõsultus: quod magis eum nobilem fecit. Mater Clara Aemilia. Pater Petronius Didius Seuerus. Fratres Didius Proculus, & Nummius Albinus. Auunculus Saluius Iulianus. Auus paternus, Insubris Mediolanēsis. Maternus ex Adrumentina colonia. Educatus est apud Domitiam Lucillam, matrē Marci imperatoris. Inter uiginti uiros electus est suffragio matris Marci. Quæstor ante annū quàm legitima ætas sinebat, designatus est. Aedilitatem suffragio Marci cõsecutus est. Prætor eiusdē suffragio fuit. Post præturam legioni præfuit, In Germania uicesimæsecundæ primigeniæ, inde bellicam sancte ac diu rexit. Ibi Cauchis Germaniæ populis qui Albim fluuiū accolebant erūpentibus, restitit tumultuarijs auxilijs prouincialium, ob quæ consulatum meruit testimonio imperatoris. Cattos etiā debellauit. Inde Dalmatiam regendam accepit, eamq; à cõfinibus hostibus uindicauit. Post Germaniā inferiorem rexit. Post hoc culpam alimentorū in Italia meruit. Tunc factus est reus per quendā Seuerum clarissimū militem cõiurationis cum Saliuio cõtra Commodū: sed à Cõmodo, quia multos iam Senatores occiderat, & quidē nobiles ac potentes in causis maiestatis: ne tristius grauaretur, Didius liberatus est, accusatore damnato. Absolutus, iterū ad regendā prouinciam missus est. Bithyniā deinde rexit: sed nõ ea fama, qua cæteras. Fuit consul cum Pertinace, & in procõsulatu Africæ eidem successit, & semper ab eo collega est & successor appellatus: maxime eo die, cum filiā suam Iulianus despondens affini suo, ad Pertinacē uenisset, idq; intimasset, dixitq; debita reuerentia, quia

Pro culpã, curam opinor legendum.

collega

collega & successor meus est, Statim enim mors Pertinacis secuta est. Quo interfecto, cum Consul Pitianus imperator in castris appellari uellet, & Iulianus cũ genero ad Senatum uenisset, quẽ indictum acceperat: cumq; clausas ualuas inuenisset, atq; illic duos Tribunos reppérisset P. Florianũ, & Vectium Aprum: cœperũt cohortari Tribuni, ut locum arriperet: quibus diceret iam alium imperatorem appellatum, retinentes eum ad Prætoria castra duxerunt. Sed postea quàm in castra uentũ est, Consule Pitiano præfecto urbi, socero Pertinacis concionante, sibiq; imperiũ uindicante, Iulianũ è muro ingentia pollicente nullus admitteret, primũ Iulianus monuit Prætorianos, ne eum facerent imperatorẽ, qui Pertinacem uindicaret, Deinde scripsit in tabulis, se Commodi memoriã restituturum: atq; ita & admissus est, & imperator appellatus, rogantibus Prætorianis, ne Sulpitiano aliquid noceret, quod imperator esse uoluisset. Tunc Iulianus Flauiũ Generialem, & Tullium Crispinũ suffragio Prætorianorũ, præfec. prætorij fecit: stipatusq; est caterua imperatoria per Maurentiũ, qui & ante se Sulpitiano cõiunxerat. Sanè cum uicena quina milia militibus promisisset, tricena dedit. Inde habita concione militari uespera, in Senatũ uenit, totumq; se Senatui permisit: factóq; Senatusconsulto imperator est appellatus, & Tribunitiam potestatẽ, ius Proconsulare in Patricias familias relatus, emeruit. Vxor etiam Mallia Scantilla, & filia eius Didia Clara, Augustæ sunt appellatæ. Inde se ad palatium recepit, uxore ac filia illuc uocatis, trepidis & inuitis eò transeuntibus, quasi iam imminẽs exitiũ præsagirent. Præfectum urbi Corneliũ Repentinũ, generum suũ fecit in locũ Sulpitiani. Erat interea in odio populi Didius Iulianus, ob hoc, quod creditum fuerat emendationẽ temporũ Commodi Pertinacis autoritate reparandã: habebaturq; ita, quasi Iuliani consilio esset Pertinax interemptus. Etiã hi primũ qui Iulianũ odisse cœperant, disseminarũt, prima statim die Pertinacis cœna despecta, luxuriosum parasse conuiuiũ, ostreis & altilibus, & piscibus adornatũ. quod falsum fuisse cõstat. Nam Iulianus tãtæ parsimoniæ fuisse perhibetur: ut per triduũ porcellũ, per triduũ leporẽ diuideret, si quis ei forte misisset. Sæpe aũt nulla existente religione, holeribus, leguminibusq; cõtentus, sine carne cœnauerit. Deinde neq; cœnauit prius, q̃ sepultus esset Pertinax: & tristissimus, cibum ob eius necẽ sumpsit, & primã noctem uigilijs cõtinuauit, de tanta necessitate solicitus. Vbi uero primũ illuxit, Senatum & equestrem ordinẽ in palatiũ uenientẽ admisit, atq; unũquenq; ut erat ætas, uel patrẽ, uel filium, uel parentẽ affatus blandissime est. Sed populus in rostris atq; ante curiã ingentibus eum cõuicijs lacessebat, sperans deponi ab eo posse imperium, quod milites dederant. Lapidationẽ quoq; fecere. descendenti cum militibus & Senatu in curiã, diras imprecati sunt: rem diuinã facienti ne litaret, optarunt. Lapides etiã in eum iecerunt, cum Iulianus manu eos semper placare cuperet: ingressus autem curiam, placide & prudenter uerba fecit. Egit gratias quod esset adscitus, quod & uxor & filia eius augustorũ nomen acceperunt. Patris patriæ quoq; nomen recepit. Argenteam statuã respuit: & Senatu in Capitolium pergẽti populus obstitit: sed ferro & uulneribus, & pollicitationibus au-

Eum, pro se.

Nota luxũ esse in piscibus.

Caro & piscium est.

Numerus in digitis.

reorum quos digitis ostendebat ipse Iulianus, ut fidem faceret, summotus atq; depulsus est: inde ad Circense spectaculũ itum est. Sed occupatis indifferenter omniũ subsellijs, populus geminauit conuiuia in Iulianũ. Poscenniũ Nigrum, qui iam imperare dicebatur, ad urbis præsidium uocauit. Hæc omnia Iulianus placide tulit, totóq; imperij sui tempore mitissimus fuit. Populus autem in milites uehemẽtissime inuehebatur, qui ob pecuniã Pertinacem occidissent. Multa igitur quæ Commodus statuerat, Pertinax tulerat, ad conciliandũ fauorem populi restituit. De ipso Pertinace neq; male, neq; bene quicq; egit. Quod grauissimum plurimis uisum est. Constitit propter metum militũ, de honore Pertinacis tacitum esse. Et Iulianus quidẽ neq; Britãnicos exercitus, neq; Illyricos timebat. Nigrum uero misso Primipilario occidi præceperat, timẽs præcipue Syriacos exercitus. Ergo Poscennius Niger in Illyrico, Septinius Seuerus in Syria cũ exercitibus quibus præsidebant, à Iuliano desciuere. Sed cum ei nunciatũ esset Seuerum desciuisse, quẽ suspectum nõ habuerat, perturbatus, ad Senatum uenit: impetrauitq;, ut hostis Seuerus renũciaretur, militibus etiã qui Seuerum secuti fuerant, dies præstitutus: ultra quem si cum Seuero fuissent, hostium numero haberent. Missi sunt præterea legati à Senatu consulares ad milites, qui suaderent ut Seuerus repudiaretur: & is esset imperator, quem Senatus elegerat. Inter cæteros legatus est Vespronius Candidus uetus cõsularis, olim militibus inuisus, ob durum & sordidũ imperium. Missus est successor Seuero, Valerius Catulinus, quasi posset ei succedi, qui militẽ iam sibi tenebat. Missus præterea Aquilius Centurio, notus cædibus Senatorijs, qui Seuerum occideret. Ipse aũt Iulianus Prætorianos in campũ deduci iubet, muniri turres: sed milites desides & urbana luxuria dissolutos, inuitissimos ad exercitiũ militare produxit, ita, ut uicarios operis, quod unicuiq; præscribebatur, mercede cõducerent. Et Seuerus quidẽ ad urbem infesto agmine ueniebat. Sed Didius Iulianus nihil cum exercitu Prætoriano proficiebat: quẽ quotidie populus & magis oderat & ridebat. Et Iulianus sperans Lætum fautorẽ Seueri, cum per eum Cõmodi manus euasisset, ingratus tanto beneficio, iussit eum occidi. Iussit etiam Marci manũ interfici. Sed dum hæc egit Iulianus, Seuerus classem Rauennatẽ occupat: legati Senatus qui Iuliano promiserant operã suam, ad Seuerum transierunt. Tullius Crispinus Præfectus Prætorio cõtra Seuerũ missus, ut classem ꝑduceret, repulsus Romã redijt. Hæc cũ Iulianꝰ uideret, Senatũ rogauit, ut uirgines Vestales, & cæteri sacerdotes cum Senatu obuiã exercitui Seueri prodirent: & prætentis infulis rogarent, inanem contra Barbaros milites parans. Hæc tamen agenti Iuliano, Faustius Quintillus consularis augur contradixit: asserens nõ debere imperare eum, qui armis aduersario nõ posset resistere: cui multi Senatores cõsenserũt. Quare iratus Didius, milites è castris petijt, qui Senatum ad obsequiũ cogerent, aut obtruncarent. Sed id consiliũ displicuit. neq; eñ decebat, ut cum Senatus hostem Seuerum Iuliani causa iudicasset, eundẽ Iulianũ pateretur infestum. Quare meliore consilio ad Senatũ uenit: petijtq;, ut fieret Senatusconsultum de participatione imperij. Quod statim factum est. Tunc omen quod sibi

Exercitium

Iulianus cum imperiũ acciperet fecerat, omnibus uenit in mentem. Nam cum Consul designatus de eo sententiã dicens, ita pronunciasset, Didium Iulianum imperatorẽ appellandum esse censeo, Iulianus suggessit, adde & Seuerũ, quod cognomentũ aui & proaui sibi Iulianus adsciuerat. Sunt tamen qui dicant, nullum fuisse Iuliani consilium de obtruncando Senatu, cũ tanta in eum Senatus cõtulisset. Post Senatusconsultum statim Didius Iulianus unum ex Præfectis Tullium Crispinũ misit. Ipse autem tertium fecit Præfectum Veturiũ Macrinum, ad quẽ Seuerus literas miserat, ut esset Præfectus. Sed pacem simulatam esse, tantamq; cædem Seueri Tullio Crispino Prefec. præt. & populus locutus est, & Seuerus suspicatus. Denique hostem se Iuliano Seuerus maluit, quàm principem consensu militum. Seuerus autem statim & ad plurimos Romã scripsit, & occulte misit edicta quæ proposita sunt. Fuit præterea in Iuliano hæc amẽtia, ut per Magos pleraq; faceret, quibus putaret uel odium populi deleniri, uel militum arma compesci. Nam & quasdam non cõuenientes Romanis sacris hostias immolauerunt, & carmina profana incantauerunt, & ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis incantando uertice respicere dicuntur, Iulianus fecit. Tuncq; puer uidisse dicitur, & aduentum Seueri & Iuliani decessionem. Et Crispinus quidem cum occurrisset præcursoribus Seueri, Iulio Lacio autore à Seuero interemptus est. Deiecta sunt etiam è Senatu. Iulianus conuocato Senatu, quæsitisq; sentẽtijs, quid facto opus esset, certi nihil comperit à Senatu: sed postea sponte sua gladiatores Capuæ iussit armari, per Lollianum Titianũ, & Claudium Pompeianũ, & Arratinensem ad participatum euocauit: quod & gener imperatoris fuisset, & diu militibus præfuisset. Sed hoc ille recusauit, senem se & debilem luminibus respondẽs. Transierant & ex Vmbria milites ad Seuerũ: & præmiserat quidẽ literas Seuerus, quibus iubebat interfectores Pertinacis seruari. Breui autem dersertus est ab omnibus Iulianus, & remansit in palatio cum uno de præfectis suis Geniali & genero Repẽtino. Actum est denique ut Iuliano Senatus autoritate abrogaretur imperiũ, & abrogatum est: appellatusq; statim Seuerus imperator: cum fingeretur quod ueneno se absumpsisset Iulianus: missi tamen à Senatu, quorũ cura per militem gregarium in palatio idem Iulianus occisus est: fidem Cæsaris implorans, hoc est Seueri. Filiam suam potitus imperio, dato patrimonio emãcipauerat: quod ei cum Augustæ nomine statim sublatum est. Corpus eius à Seuero uxori Manliæ Scantillæ ac filiæ ad sepulchrũ est redditum, & in proaui monumẽto translatum, miliario quinto, uia Lauicana. Obiecta sanè sunt Iuliano hæc, quod gulosus fuisset, quod aleator, quod armis gladiatorijs exercitus esset, eáq; omnia senex fecerit, cum antea nunquam adolescens his esset uitijs infamatus. Obiecta est etiam superbia, cum ille etiam in imperio fuisset humillimus. Fuit autem cõtra humanissimus ad conuiuia, benignissimus ad subscriptiones, moderatissimus ad libertatẽ. Vixit annis quinquagintasex, mensibus quatuor. Imperauit mensibus duobus, diebus quinq;. Reprehensum in eo præcipue, quod eos quos regere autoritate sua debuerat, regendæ Reip. præsules ipse fecisset.

Participatus

COMMODVS ANTONINVS.

AD DIOCLETIANVM AVGVSTVM.

DE COMMODI ANTONINI parentibus, in uita Marci Antonini satis est disputatum. Ipse aũt natus est apud Lanubiũ cum fratre Antonino Gemino, pridie Calen. Septemb. patre, patruóq; COSS. ubi & auus maternus dicitur natus. Faustina cũ esset Commodo cum fratre pregnãs, uisa est in somnis serpentes parere, sed ex his unũ ferociorẽ. Cum autẽ peperisset Commodum atq; Antoninũ, Antoninus quadrimus est elatus, quẽ parem astrorũ cursu Cõmodo Mathematici ꝓmittebant. Mortuo igitur fratre, Commodũ Marcus & suis præceptis, & etiã magnorũ atq; optimorũ uirorũ erudire conatus est. Habuit literatorẽ Græcum Onesicratẽ, Latinũ Capellam Antistiũ. Orator ei Atteius Sanctus fuit. Sed tot disciplinarũ magistri nihil ei profuerũt. Tantũ ualet aut ingenij uis, aut eorũ qui in aula institutores habẽtur. Nam à prima statim pueritia, turpis, improbus, crudelis, libidinosus, ore quoq; pollutus & constupratus fuit, Iam in his artifex quæ stationis imperatoriæ non erant, ut calices fingeret, saltaret, cantaret, sibilaret. Scurrã deniq; & gladiatorẽ se perfectum ostenderet. Auspiciũ crudelitatis apud Centumcellas dedit anno ætatis XII. Nam cum tepidus forte læsus esset, balneatorẽ in fornacẽ conijci iussit. quãdo à pædagogo cui hoc iussum fuerat, ueruecina pellis in fornace cõsumpta est, ut fidẽ pœnæ de fœtore nidoris impleret. Appellatus est autẽ Cæsar puer cũ fratre Seuero. XIIII ætatis anno in collegium sacerdotis adscitus est. Cooptatus inter tres solos principes iuuentutis cũ togam sumpsit: adhuc in prætexta puerili congiariũ dedit, atq; ipse in basilica Traiani præsedit. Indutus aũt toga est Nonarũ Iuliarũ die, quo in terris Romulus nõ apparuit, & eo tempore quo Cassius à Marco desciuit. Profectus est, cõmendatus militibus, cũ patre in Syriã & Aegyptũ, & cũ eo Romã redijt. Post hæc uenia legis Annariæ impetrata, COS. est factus: & cum patre imperator est appellatus V Cal. Decemb. die, Pollione & Apro COSS. & triumphauit cum patre: nam & hoc patres decreuerant. Profectus est cũ patre & ad Germanicũ bellum. Adhibitos custodes uitæ suæ honestiores, ferre non potuit: pessimos quosq; detinuit, & submotos usq; ad ægritudinẽ desyderauit: quibus per patris mollíciẽ restitutis, popinas & Ganeas in Palatinis semp diebus fuit. Neq; unq̃ pepercit uel pudori, uel sumptui. Hidonio aleam exercuit. Mulierculas formæ scitioris, ut prostibula mãcipia, perficiem lupanariũ & ludibrium

brium pudicitiæ cõtraxit. Imitatus etiam Propolas circũforaneos, equos Curu les sibi cõparauit. Aurigæ habitu currus rexit, gladiatorib9 cõuixit, aquã gessit, ut Lebronũ ministerijs probris natũ magis, q̃ ei loco crederet, ad quẽ fortuna peruexit. Patris ministeria seniora summouit, Amicos senes abiecit. Filiũ Saluij Iuliani, qui exercitibus præerat, ob impudicitiã frustra tentauit, atq; exinde Iu/ liano tetendit insidias. Honestissimos quosq; aut per cõtumeliã, aut per hono- rem indignissimũ abiecit. Appellatus est à mimis quasi obstupratus, eosdemq; ita ut non apparerent, subito deportauit. Bellum etiã quod pater penè confece/ rat, legibus hostiũ addictus remisit, ac Romã reuersus est. Romã ut redit, sub- actore suo Autero post se in curru locato, ita triũphauit, ut eũ Auterus ceruice reflexa publice oscularetur: etiã in Orchestra hoc idem fecit. Et cum potaret in lucẽ, eluereturq; turibus Romani imperij, uespera etiã per tabernas ac lupana/ ria uolitauit. Misit homines ad prouincias regendas, uel criminũ socios, uel à cri minosis cõmendatos. In Senatus odium ita uenit, ut & ipse crudeliter in tãti or dinis pernitiẽ sæuiret, fieretq; contento crudelis uita Cõmodi. Quadratũ & Lu cillam cõpulit ad eius interfectionẽ, consilia inire nõ sine Præfec. præt. Tarrunte ni Paterni consilio. Datũ aũt est negociũ peragendæ necis Claudio Põpeiano ꝓpinquo: qui ingressus ad Cõmodũ districto gladio, cũ faciendi potestatẽ ha/ buisset, in hæc uerba prorũpens, Hũc tibi pugionẽ Senatus mittit: detexit faci nus fatu9, nec impleuit, multis cũ eo participãtibus causam. Post hæc interfecti sunt Põpeianus primo & Quadratus: dein Narbana atq; Norbanus & Para- lius, & mater eius Lucilla in exiliũ exacta. Cum Præf. præt. uidissent Cõmodũ in tantũ odiũ incidisse, obtentu Auteri, cuius potentiã Præfec. ferre nõ poterãt, urbane Auterũ eductum à palatio sacrorũ causa, & redeuntẽ in hortos suos, per frumẽtarios occiderũt. Id uero grauius q̃ de seipso Cõmodo fuit. Paternũ autẽ & huius cædis autorẽ: & quantũ uidebatur, paratæ necis Cõmodi consciũ & interuentorẽ: ne coniuratio latius puniretur, instigante Tigidio per latidaui honorẽ, à præfecturæ administratione submouit. Post paucos dies insimulauit eum cõiurationis, cũ diceret, ob hoc promissam Iuliani filio filiã Paterni, ut in Iulianũ transferretur imperiũ. Quare & Paternũ & Iulianũ & Vitriuiũ secun- do Paterni familiarissimũ, qui epistolas imperatorias curarat, interfecit. Dom9 præterea Quintiliorũ om̃is extincta, quod Sextus Cõdiciani filius, specie mor tis ad defectionẽ diceret̃ euasisse: interfecta & Vitrasia Faustina, & Velius Ruf fus & Cenatius Capito consularis. In exilium autẽ acti sunt Aemilius, iunctus est Attilius Seuerus & COSS. & in multos alios uarie sæuitum. Post hæc Com- modus nunq̃ facile in publicum processit: neq; quicq̃ sibi nunciari passus, nisi quod Perhẽnis ante tractasset. Perhẽnis aũt Cõmodi animũ persciens, inuenit quẽadmodũ ipse potens esset. Nam persuasit Cõmodo, ut ipse delitijs uacaret, idẽ uero Perhẽnis curis incũberet: quod Cõmodus lætanter accepit. Hac igit̃ le ge uiuens, ipse cũ trecẽtis cõcubinis, quas ex matronarũ, meretricũq; delectu ad formæ speciẽ conciliauerat: trecẽtisq; alijs puberibus exoletis, quos æque ex ple be ac nobilitate, nuptusq; forma disceptatrice collegerat, in palatio per cõuiuia

Lætanter.

 & balneas

& balneas bacchabať. Inter hæc habitu uictimarij, uictimas immolauit: in harena rudibus inter †cubilarios gladiatores pugnauit, lucentibus aliquando mucronibus. Tunc tamen Perhennis cuncta sibimet uindicauit: quos uoluit interemit, spoliauit plurimos, omnia iura subuertit, prædam omnē in sinum contulit. Ipse aūt Commodus Lucillam sororē, cum ea promisisset, occidit, sororibus dein suis cæteris, ut dicitur, cōstupratis. Consobrina patris complexibus suis iniuncta, uiri etiam & concubinis matris nomē imposuit & uxoris. Quam deprehensam in adulterio exegit, exactā relegauit, & postea occidit. Ipsas cócubinas suas sub oculis suis stuprari iubebat. Nec irruentium in se iuuenū carebat infamia, omni parte corporis, atq; ore in sexum utrūq; pollutus. Occisus est eo tempore etiam Claudius quasi à latronibus: cuius filius cum pugione quōdam ad Commodū ingressus est: multiq; alij Senatores sine indicio interempti, fœminæ quoq; diuites. Et nonnulli per prouintias à Perhēni ob diuitias insimulati, spoliati sunt, uel etiam interempti. His autē quibus deerat ficti criminis appositio, obijciebatur quod scribere uoluissent Commodū hæredē. Eo tempore in Sarmatia res bene gestas per alios duces, in filium suū Perhēnis referebat. Hic tamen Perhennis qui tantū potuit subito, quod bello Britānico militibus equestris loci uiros præfecerat: amotis Senatoribus, prodita re p legatos, exercitus hostis appellatus, lacerandusq; militibus est deductus. In cuius potētiæ locum Cleandrū ex cubicularijs subrogauit. Multa sanè post interfectum Perhēnem, eiusq; filium, quasi à se non gesta rescidit, uelut in integrum restituens. Et hanc quidem pœnitentiā scelerum ultra triginta dies tenere non potuit, grauiora per Cleandrum faciens, quàm fecerat per supradictum Perhennē. Et in potētia quidem Cleander Perhenni successerat, In præfectura uero Niger, qui sex tantum horis Præfec. præt. per horas ac dies Commodo peiora omnia q̄ fecerat ante faciente. Fuit autem Marcus quartus Præfec. præt. diebus quinq;. Horum successores ad arbitriū Cleandri aut retenti sunt, aut occisi. Ad cuius nutum etiam Libertini in Senatū atq; in Patricios lecti sunt: tūcq; primū uigintiquinq; Consules in unū annū, uenditæq; omnes prouinciæ. Omnia Cleander pecunia uenditabat: reuocatos de exilio dignitatib9 ornabat: res iudicatas rescindebat. Qui tantū p stulticiā Cōmodi potuit, ut Byrrū sororis Cōmodi uirū reph̄endentē, nūciantemq; Cómodo quæ fiebant, in suspicionē regni affectati traheret & occideret: multis alijs q̄ Byrrū defendebant pariter interemptis. Præfec. etiā Ebuntianus inter hos est interemptus: in cuius locū ipse Cleander cum alijs duobus quos ipse delegerat, Præfec. est factus. Tūcq; primū tres Præf. præt. fuere, inter quos Libertinus qui à pugione appellatus est. Sed & Cleandro dignus tandē uitæ finis impositus. Nam cū insidijs illius Arius Antoninus fictis criminibus in Tali gratiam quē in procōsulatu Asiæ damnauerat, esset occisus: nec eam inuidiam populo sæuiente Cómodus ferre potuisset, plebi ad pœnā donatus est: cum etiā Aiolaustus, alijq; liberti aulici pariter interempti sunt. Cleāder inter cætera etiā concubinas eius constuprauit, de quibus filios suscepit, qui post eius interitū cum matribus interempti sunt. In cui9 locum Iulianus & Regilius subrogati

Cubicularios opinor.

rogati sunt. Quos & ipsos postea pœnis affecit. His occisis, interemit Seruiliũ & Dulium Syllanos cum suis: mox Antiũ Lupum & Petronios, Mamertinũ & Syram, filiumq; Mamertium Antonianum ex sorore sua genitum. Et post eos sex simul ex consulibus, Allium Fuscum, Celium Felicẽ, Lucrium Torquatum, Latium Eurupianũ, Valerium Bassianum, Pactuleium Magnũ cum suis: atq; in Asia Sulpitiũ Crassum proconsulem, & Iuliũ Proculum cum suis, Claudiumq; Lucanũ consularẽ, & consobrinã patris sui Faustinã Anniã in Achaia, & alios infinitos. Destinauerat & alios quatuordecim occidere, cũ sumptus eius iniurijs Romani imperij sustinere non possent. Inter hæc Commodus Senatu semet tradente: cum adulterũ matris consulem designasset, appellatus est Pius: cum occidisset Perhennẽ, appellatus est Felix. Inter plurimas cædes multorum ciuiũ quasi quidam nouus Sylla, idem Commodus ille Pius, ille felix. Finxisse etiam quandã contra se coniurationẽ dicitur, ut multos occideret. Nec alia ulla fuit defectio præter Alexandri, qui postea se & suos interemit, & sororis Lucillæ. Appellatus est Commodus etiam Britãnicus ab adulatoribus, cum Britãni etiam imperatorem contra eum deligere uoluerint. Appellatus est etiam Romanus Hercules, quod feras Lanuuiũm in amphitheatro occidisset. Erat enim hæc consuetudo, ut domi bestias interficerent. Fuit præterea ea dementia, ut urbem Romam, coloniã Commodianã uocari uoluerit: cui furor dicitur inter delenimenta Martiæ iniectus. Voluit etiam in Circo quadrigas agitare. Dalmaticatus in publico processit, atq; ita signum quadrigis emittendis dedit: & eo quidem tempore, quo ad Senatũ retulit de Commodiana facienda Roma. Nõ solum Senatus hoc libenter accepit per irrisionem, quãtum intelligitur, sed etiam seipsum Commodianũ uocauit, Commodum Herculem & deum appellans. Simulauit se & in Africam iturum, ut sumptum itinerarium exigeret: & exegit, eumq; in conuiuia & aleam conuertit. Motilenum Præfec. præt. per ficus ueneno interemit. Accepit statuas in Herculis habitu, eiq; immolatum est ut deo. Multos præterea parauerat interimere, quod per Prauolum quendam proditum est, qui tabulam cubiculo eiecit, in qua occidendorũ erant nomina scripta. Sacra Isidis coluit, ut & caput raderet, & Anubin portaret. Bellonæ seruientes uere execare brachium præcepit studio crudelitatis. Isiacos uero pineis usq; ad pernitiem pectus tundere cogebat, cum Anubin portaret. Capita Isiacorũ grauiter obtundebat ore simulacri. Claua nõ solum leones in ueste muliebri & pelle leonina, sed etiam multos homines afflixit. Debiles pedibus, & eos qui ambulare nõ possent, in Gigantum modum formauit, ita, ut ab agentibus de pannis & linteis quasi dracones detegerentur, eosdemq; sagittis confecit. Sacra Mythriaca homicidio uero polluit, cum illic aliquid ad speciem timoris uel dici, uel fingi soleat. Etiam puer & gulosus, & impudicus fuit. Adolescẽs omne genus infamauit hominũ quod erat secum, & ab omnibus est infamatus. irridẽtes se feris obijciebat. Eum etiam qui Tranquilli librum, uitam Caligulæ continentem legerat, feris obijci iussit: quia eundem diem natalis habuerat quẽ & Caligula. Siquis sane se mori uelle prædixisset, hũc inuitum præcipitari iubebat. In iocis

Prodigiosa insania.

Mythriaca sacra.

quoq; perniciosus. Nam eum quem uidisset, albescentes inter nigros capillos quasi uermiculos habere: sturno apposito, qui se uermes sectari crederet, capite suppuratū reddebat. Obtonsi oneris pinguem hominē medio uentre disiecit, ut eius intestina subito funderentur. Monopodios & luscinos eos, qui aut singulos tulissent oculos, aut singulos pedes fregissent, appellabat. Multos praeterea passim extinxit: alios quia Barbarico habitu occurrerant: alios quia nobiles & speciosi erant. Habuit in delitijs homines appellatos nominibus uerendorū utriusq; sexus, quos libētius suis oculis applicabat. Habuit & hominē pene prominēte ultra modum animaliū, quem Onon appellabat, sibi charissimū: quem & ditauit, & sacerdotio Herculis rustici praeposuit. Dicitur saepe preciosissimis cibis humana stercora miscuisse, nec abstinuisse gustu, alijs, ut putabat, irrisis. Duos gibbos retortos in lance argētea sibi sinapi perfusos exhibuit, eosdemq; statim promouit ac ditauit. Praefec. praet. suū Iulianū togatum praesente officio suo in Piscinam detrusit. Quem saltare etiā nudum ante concubinas suas iussit quatientē cymbala, deformato uultu. Genera leguminū coctorum ad cōuiuiū propter luxuriae cōtinuationē reuocauit. Lauabat per diem septies atq; octies: & in ipsis balneis aedebat deorū templa, pollutus stupris & humano sanguine. Imitatus est & medicum, ut sanguinē hominibus emitteret scalpris feralibus. Menses quoq; in honorē eius pro Augusto Cōmodum, pro Septembri Herculem, pro Octobri Inuictū, pro Nouembri Exuperatoriū, pro Decembri Amazonium ex signo ipsius adulatores uocabant. Amazonius autē uocatus est ex amore cōcubinae suae Martiae, quā pictam in Amazone diligebat: propter quā & ipse Amazonico habitu in harenā Romanā procedere uoluit. Gladiatorū etiam certamē subijt: & normia gladiatorum recepit eo gaudio, quasi acciperet triumphalia. Ludum semper ingressus est: & quoties ingrederetur, publicis monumentis indi iussit. Pugnasse autem dicitur septingēties tricies quinquies. Nominatus inter Caesares quarto Iduum Octobrium, quas Herculeas postea nominauit, Pudente & Pollione consulibus. Appellatus Germanicus Idibus Herculeis, Maximo & Orphito consulibus. Assumptus est in omnia collegia sacerdotalia sacerdos XIII Calendas Inuictas, Pisone & Iuliano consulibus. Profectus in Germaniā XIIII Calendas Aelias, ut postea nominauit, ijsdem cōsulibus. Togā uirilem accepit cum patre, appellatus imperator V Calendas Exuperatorias, Pollione iterū & Apro consulibus. Triūphauit X Calendas Ianuarias, ijsdē consulibus. Iterū profectus III Nonas Cōmodias, Orphito & Ruffo consulibus. Datus in perpetuū ab exercitu & Senatu in domo Palatina Commodiana, cōseruandus XI Calendas Romanas, praesente iterū consule Tertio. Meditans de profectione, à Senatu & populo suo retentus est. Vota pro eo facta sunt Nonis Pijs, Fusciano iterū consule. Inter haec refert in literas pugnasse illū sub patre trecēties sexagies quinquies. Itē postea tantū palmarū gladiatoriarū confecisse, uel uictis retiarijs, uel occisis, ut mille contingeret. Ferarū autē diuersarum manu sua occidit multa milia, ita, ut Elephātos occideret. Et haec fecit saepe spectāte populo Ro. Fuit aūt ualidus ad haec, aliàs debilis & infirmus, uitio etiā

Normia.

inter

inter inguina prominenti, ita, ut eius tumoré per sericas uestes populus Romanus agnosceret. Versus in eum multi scripti sunt, de quibus etiam in opere suo Marius Maximus gloriatur. Virium ad conficiendas feras tantarũ fuit, ut Elephantũ conto trãsfigeret: & Origis cornu hasta transmiserit: & singulis ictibus multa milia ferarum ingentiũ conficeret. Impudentiæ tantæ fuit: ut cum muliebri ueste in amphitheatro, uel theatro sedens, publice sæpissime biberit. Victi sunt sub eo tamé, cum ille sic uiueret, per legatos Mauri, uicti Daci. Pannoniæ quoq; cópositæ, in Britãnia, in Germania & in Dacia imperiũ eius recusantib9 prouincialibus. Quæ omnia ista per duces sedata sunt. Ipse Cómodus in subscribendo tardus & negligens, ita, ut libellis una forma multis subscriberet: in epistolis aũt plurimis, Vale tantũ scriberet. Agebanturq; omnia per alios, qui etiã códemnationes in sinũ uertisse dicuntur. Per hanc auté negligentiã, cum & annonã uastarent hi, qui tunc Remp. gerebant, etiã inopia ingens Romæ exorta est cum fruges nó deessent: & eos quidé qui omnia uastabant, postea Cómodus occidit atq; proscripsit. Ipse uero seculum aureũ Cómodianũ nomine assimulans, uilitatem proposuit, ex qua maioré penuriã fecit. Multi sub eo & alienam pœnã, & suam saluté pecunia redemerunt. Vendidit etiam suppliciorũ diuersitates, & sepulturas, & imminutiones malorũ: & alios pro aliis occidit. Vendidit etiã prouincias & administrationes: cum hi per quos uenderet, partem acciperent, partem uero Commodus. Vendidit nónullis & inimicorũ suorum cædes. Vendiderunt sub eo etiã euentus litium liberti. Præfectos Paternũ & Perhenné non diu tulit: ita tamé, ut etiam de his præfectis, quos ipse fecerat, triennium nullus impleret: quorum plurimos interfecit uel ueneno uel gladio. Et præfectos urbi eadem felicitate mutauit. Cubicularios suos libenter occidit, cũ omnia ex nutu eorum semper fecisset. Electus cubicularius cum uideret eum tam facile cubicularios occidere, præuenit eum, & factioni mortis eius interfuit. Spectator gladiatoria sumpsit arma, panno purpureo nudos humeros aduelans. Habuit præterea morem, ut omnia quæ turpiter, quæ impure, quæ crudeliter, quæ gladiatorie, quæ lenonice faceret, actis urbis indi iuberet, ut Marij Maximi scripta testantur. Commodianum etiam Præt. dixit, quo sæpissime præsente gladiator pugnauit. Sanè cum illi sæpe pugnanti, ut deo populus fauisset: irrisum se credens, populum Romanum à militibus classiarijs, qui uela ducebant, in amphitheatro interimi præceperat. Vrbem incendi iusserat, utpote coloniã suam. Quod factum esset, nisi Lætus præfec. præt. Commodũ deterruisset. Appellatus est sanè inter cætera triumphalia nomina etiã sexcenties uicies, Paulus primus secutorũ. Prodigia eius imperio & publice, & priuatim hæc facta sunt. Crinita stella apparuit. Vestigia deorum in foro uisa sunt exeuntia. Et ante bellum desertorũ cælum arsit: & repentina caligo ac tenebra in circo, Calendis Ianuarijs oborta est & ante lucem. Fuerant etiam incendiariæ aues, ac diræ de palatio. Ipse ad Celium montem in Vectilianas ædes migrauit, negans se in palatio posse dormire. Ianus geminus sua sponte apertus est: & Anubis simulacrũ marmoreũ moueri uisum est. Herculis signũ æneũ sudauit in minutia per

Transmisit hasta.

In sinũ uertisse, uide an legendũ sit uertisse.

prodigia

tia per plures dies. Bubo etiam supra cubiculum eius deprehensus est, tam Romæ quàm Lanuuij. Ipse autem prodigium non leue sibi fecit. Nam cum in gladiatoris occisi uulnus manum misisset, ad caput sibi detersit: & cõtra consuetudinem, penulatos iussit spectatores, nõ togatos ad munus conuenire: quod funebribus solebat, ipse in pullis uestimẽtis præsidens. Galea eius bis per portam Libitinensem elata est. Congiarium dedit populo, singulis denarios septingenos uicenos quinos: circa alios omnes parcissimus fuit. Quod luxuriæ sumptibus ærarium minueret, Circẽses multos addidit ex libidine potius, quàm religione, & ut dominos factionũ ditaret. His incitati, licet nimis sero, Quint⁹ Aelius Lætus præfec. & Martia concubina eius, inierunt coniurationẽ ad occidendũ eum. Primum ei uenenũ dederunt: quod cum minus operaretur, per Athletam cum quo exerceri solebat, eum strangularunt. Fuit forma quidem corporis iusta: uultu insubido, ut ebriosi solent, & sermone incondito: capillo semper fucato, & auri irradiamentis illuminato, adurens comã & barbam timore tonsoris. Corpus eius ut unco traheretur, atq; in Tyberim mitteretur, Senatus & populus postulauit. Sed postea iussu Pertinacis in monumentũ Hadriani trãslatum est. Opera eius præter lauacrũ, quod Cleander nomine ipsius fecerat, nulla extãt: sed nomen eius alienis operibus incisum, Senatus erasit. Nec patris autẽ sui opera perfecit. Classem Africanam instituit: quæ subsidio esset, si forte Alexandrina frumenta cessassent. Ridicule etiam Carthaginem, Alexandriam, Commodianã togatã appellauit: cum classem quoq; Africanã, Commodianã Herculeã appellasset. Ornamenta sanè quædam Colosso addidit, quæ postea cuncta sublata sunt. Colossi autem caput dempsit, quod Neronis esset, ac suum imposuit: & titulum more solito subscripsit, ita, ut illum gladiatorium effœminatum nõ prætermitteret. Hunc tamen Seuerus imperator amãtissimus nominis sui, odio ut uidetur Senatus, inter deos retulit, flamine addito, quem ipse uiuus sibi parauerat. Herculaneo Commodiano sorores tres superstites reliquit. Vt natalis eius celebraretur, Seuerus instituit. Acclamationes Senatus post mortẽ Commodi graues fuerunt. Vt autem sciretur quod iudiciũ Senatus de Commodo fuerit, ipsas acclamationes de M. Maximo indidi, & sententiã Senatuscõsulti: Hosti patriæ honores detrahãtur: paricidæ honores detrahantur: paricida trahatur. Hostis patriæ: paricida gladiator, in spoliario lanietur. Hostis deorũ, carnifex Senatus. Hostis deorũ, paricida Senatus: hostis deorũ, hostis Senatus: gladiatorem in spoliario. Qui Senatum occidit, in spoliario ponatur. Qui Senatũ occidit, unco trahatur. Qui innocentes occidit, unco trahatur: hostis, paricida uere seuere. Qui sanguini suo nõ pepercit, unco trahatur. Qui te occisurus fuit, unco trahatur. Nobiscum timuisti, nobiscum periclitatus es. Vt salui simus Iuppiter optime maxime, serua nobis Pertinacẽ: fidei Prætorianorũ feliciter: Prætorijs cohortibus feliciter, Exercitibus Romanis feliciter, Pietati Senatus feliciter. Paricida trahat̃. Rogamus Auguste paricida trahat̃. Hoc rogamus, paricida trahatur. Exaudi Cæsar. Delatores ad leonẽ, exaudi Cæsar. Speratũ ad leonem. Victoriæ populi Ro. feliciter. Fidei militũ feliciter. Fidei Prætorianorũ feliciter.

Mira acclamandi ratio.

Cohortibus

Cohortibus prætorijs feliciter. Hostis statuas undiq;, paricidæ statuas undiq;, gladiatoris statuas undique, gladiatoris & paricidæ statuæ detrahantur. Necator ciuium trahatur, paricida ciuium trahatur, Gladiatoris statuæ detrahantur. Te saluo, salui & securi sumus, uere, uere: modo uere, modo digne: modo uere, modo libere. Nūc securi sumus, delatoribus metum. Vt securi simus, delatoribus metum: salui simus, delatores de senatu. Delatoribus fustem te saluo. Delatores ad leonē te imperatore. Delatoribus fustem. Paricidæ gladiatoris memoria aboleatur, paricidæ gladiatori statuæ detrahantur. Impuri gladiatoris memoria aboleatur, gladiatorem in spoliario. Exaudi Cæsar. Carnifex unco trahatur. Carnifex senatus more maiorum unco trahatur. Sæuior Domitiano, impurior Nerone, sic fecit, sic patiatur. Memoriæ innocentium seruentur, honores innocentium restituas. Rogamus, paricidæ cadauer unco trahatur, gladiatoris cadauer unco trahatur: gladiatoris cadauer in spoliario ponatur. Prærroga, prærroga, omnes censemus unco trahendum. Qui omnes occidit, unco trahatur. Qui omnem ætatem occidit, unco trahatur. Qui utrunque sexum occidit, unco trahatur. Qui sanguini suo non pepercit, unco trahatur. Qui templa spoliauit, unco trahatur. Qui testamenta deleuit, unco trahatur. Qui uiuos spoliauit, unco trahatur. Seruis seruiuimus. Qui precia uitæ exegit, unco trahatur. Qui precia uitæ exegit, & fidem non seruauit, unco trahatur. Qui senatum uendidit, unco trahatur. Qui filijs abstulit hæreditatem, unco trahatur. Indices de senatu, delatores de senatu, seruorum subornatores de senatu, & tu nobiscum timuisti, omnia scis, bonos & malos nosti: omnia scis, omnia emenda, pro te timuimus. O nos felices te uiro imperante. De paricida refer, refer, perroga, præsentiam tuam rogamus. Innocentes sepulti non sunt. Paricidæ cadauer trahatur. Paricida sepulto seruit. Paricidæ cadauer trahatur. Et cum iussu Pertinacis Liuius Laurensis procurator patrimonij, Fabio Chiloni consuli designato dedisset: per noctem Commodi cadauer sepultum est. Senatus acclamauit, quo autore sepelierunt? Paricida sepultus seruatur, trahatur. Cingius Seuerus dixit iniuste sepultus est. Quia pontifex dico, hoc collegium pontificum dici: quoniam Lætam percensui. Non conuertar ad necessaria, Censeóque, is qui non nisi ad perniciem ciuium, & ad dedecus suum uixit, ob honorem suū decerni coegit, Abolēdas statuas, quæ undiq; sunt abolendæ, nomenq; ex omnibus priuatis, publicisq; monumētis eradēdū. Mēsesq; his nominibus nūcupādos quibus nūcupabantur, cum primū illud malū in republica incubuit.

PERTINAX IMP.

PVBLIO Heluio Pertinaci, pater Libertinus Heluius Successus fuit, qui filio nomē & cōtinuatione lignariæ negociationis, quod pertinacicer eam rem gereret, imposuisse fatetur. Natus est Pertinax in Appennino in uilla Martis. Equus pullus, ea hora, qua natus est, in tegulas ascendit, atq; ibi breuiter commoratus decidit, atq; expirauit. Hac re motus pater ad Chaldæum uenit. Qui cum illi futura ingentia prædixisset, stirpem se perdidisse dixit. Puer literis elemētarijs & calculo imbutus, datus etiā Græco grāmatico, atq; inde Sulpitio Apollinari: post quem idem Pertinax grammaticen professus est. Sed cum in ea minus quæstus proficeret, per Lollianum Auitum consularem uirum, patris patronum, dicendi ordinis dignitatē petijt. Dein præfectus cohortis, in Syriam profectus. T. Aurelio imperatore à præside Syriæ, quod sine diplomatibus cursum usurpauerat, pedibus ab Antiochia ad legationem suā itere facere coactus est. Bello Parthico industria sua promeritus, in Britanniam translatus est ac retentus. Post in Mœsia rexit Alam, deinde alimentis diuidēdis in uia Aemilia procurauit. Inde classem Germanicam rexit. Mater eum usq; in Germaniam prosecuta est, ibiq; obijt. Cuius etiam sepulchrum stare nunc dicitur. Inde ad ducentorum H-S stipendium translatus in Daciam, suspectusque à Marco quorundam, à partibus remotus est: & postea per Claudium Pompeianum generum Marci, quasi adiutor eius futurus, uexillis regendis adscitus est. In quo munere approbatus, lectus est in senatū. Postea iterum re bene gesta, prodita est factio, quæ illi concinnata fuerat, Marcusq; imperator ut compēsaret iniuriam, prætorium eum fecit, & primæ legioni regendæ imposuit: statimq; Rhetias & Noricum ab hostibus uindicauit. Ex quo eminente industria, studio Marci imperatoris consul est designatus. Extat oratio apud Marium Maximum, laudes eius continens, & omnia uel quæ fecit, uel quæ perpessus est. Et præter illam orationem quam longum fuerit connectere, sæpissime Pertinax à Marco, & in concione militari, & in senatu laudatus est: doluitque palam Marcus quod cum senator esset, præf. præt. fieri à se non posset. Cassiano motu composito, Syria ad Danubij tutelam profectus est, atq; inde Mœsiæ utriusq;, mox Daciæ regimen accepit. Bene gestis his prouincijs, Syriam meruit. Integre se usq; ad Syriæ regimen Pertinax tenuit. post excessum uero Marci, pecuniæ studuit, quare etiam dictis popularibus lacessitus, Curiam Romanam post quatuor prouincias consulares, quia consulatum absens gesserat, iam diues ingressus est, cum eam senator antea non uidisset. Iussus est præterea statim à Perhenne in Liguriam

 secedere

secedere in uillam paternam. Nam pater eius tabernam coctilicdam in Liguria exercuerat. Sed posteaquàm in Liguriam uenit, multis agris coëmptis, tabernam paternam manente forma priore, infinitis ædificijs circumdedit: fuitq; illic per triennium, & mercatus est per suos seruos. Occiso sanè Perhenni, Commodus Pertinaci satisfecit, eumq; petijt per literas, ut ad Britanniam proficisceretur: profectusq; milites ab omni seditione deterruit, cum illi quencunq; imperatorem uellent habere & ipsum specialiter Pertinacem. Tunc Pertinax maleuolentiæ notam subijt, quod dictus est insimulasse apud Commodum affectati imperij Antistium Burrum, & Arrium Antoninum: & seditiones quidem contra ipse compescuit in Britannia: uerum ingens periculum adit, seditione legionis penè occisus, certe inter occisos relictus. Quam quidem rem idem Pertinax acerrime uindicauit. Deniq; postea ueniam legationis petit, dicens sibi ob defensam disciplinam infestas esse legiones: accepto successore, alimentorum ei cura mandata est. Deinde proconsul Africæ factus est. In quo proconsulatu, multas seditiones perpessus dicitur, uaticinationibus earum quæ de templo cælesti emergunt. Post hoc præf. urbi factus: in qua præfectura post Fuscianum hominem seuerum, Pertinax mitissimus & humanissimus fuit, & ipsi Commodo plurimum placuit, quia illi esset iterum, cum Pertinax factus est. Tunc Pertinax interficiendi Commodi conscientiam delatam sibi ab alijs non fugit. Commodo autem interempto, Lætus præf. præt. & Electus cubicularius ad eum uenerunt, ut eum confirmarent, atq; in castra duxerunt: Illic Pertinax milites allocutus est, Donatiuum promisit, ingeri sibi imperium à Læto & Electo dixit. Fictum est autem quod morbo esset Commodus extinctus, quia & milites ne tentarentur, pertimescebant. Denique à paucis primum est Pertinax imperator appellatus. Factus est autem sexagenario maior imperator, prid. Kalen. Ianuarias. de castris nocte cum ad senatum uenisset, & cellam curiæ iussisset aperiri, neq; inueniretur aditus, in templo Cõcordiæ resedit. Et cum ad eũ Claudius Pompeianus Germanici uenisset, casumq; Commodi lachrymasset, eum hortatus est Pertinax, ut imperium sumeret: sed ille recusauit, quia iam imperatorem Pertinacem uidebat. Statim ergo omnis magistratus cum cõsule ad Curiam uenerunt, ingressumq; Pertinacem nocte imperatorem appellauerũt. Ipse autem Pertinax post laudes suas à consulibus dictas, & post uituperationem Commodi acclamationibus senatus ostensam, egit gratias senatui, & præcipue Læto præfecto prætorij, quo autore & Commodus interemptus, & ipse imperator est factus. Sed cum Læto gratias egisset Pertinax, Falco consul dixit, Qualis imperator es futurus, hinc intelligimus, quod Lætum & Martianũ ministros scelerum Commodi post te uidemus: Cui Pertinax respondit, Iuuenis es consul, nec parendi scis necessitatem. Paruerunt inuiti Commodo, sed ubi habuerunt facultatem, quid semper uoluerint, ostenderunt. Eadem die qua Augustus est appellatus, & Flauia Titiana uxor eius Augusta est appellata. His horis quibus ille in Capitolium uota soluebat, primus sanè omniũ ea die, qua Augustus est appellatus, etiam patris patriæ nomen recepit, Nec non simul etiã

Specialiter.

Ius quartæ relationis.

imperiũ proconsulare, nec nõ ius quartæ relationis, quod ominis loco fuit Pertinaci. Ad palatium ergo Pertinax profectus, quod tunc uacuum erat, quia Commodus in Vectilianis occisus est: petenti signum prima die tribuno dedit, militi munus exprobrans utiq; in segnitiem temporum superiorum, quod quidem etiam ante in omnibus ducatibus dederat. Exprobrationem autem istam milites non tulerunt, statimq; de imperatore mutando cogitarunt. Ea die etiam ad conuiuium magistratus & proceres senatus rogauit: quam cõsuetudinem Cõmodus prætermiserat. Sanè cum postero Kalendarum die, statuæ Cõmodi deijcerẽtur, gemuerunt milites, simul quia signum idem dederat imperator, timebatur autem militia sub sene imperatore, deniq; tertium nonarum diem notis ipsis. Milites Triarium Maternum Lasciuium senatorẽ nobilẽ ducere in castra uoluerunt, ut eum rebus Romanis imponerẽt: sed ille nudus fugit, atq; ad Pertinacem in palatium uenit, & post ex urbe decessit. Timore sanè Pertinax coactus, omnia quæ Commodus militibus & ueteranis dederat, confirmauit. Suscipere se etiam imperium à senatu dixit, quod iam spõte inierat. Quæstionem maiestatis penitus tulit cum iureiurando. Reuocauit etiã eos, qui deportati fuerant crimine maiestatis, eorum memoria restituta qui occisi fuerãt. Filium eius Pertinacem secutus Cæsarem appellauit. Sed Pertinax nec uxoris Augustæ appellationem recepit, & de filio dixit cum meruerit: & cum Commodus allectionibus innumeris prætorias miscuisset, senatusconsultum Pertinax fecit, iussitq; eos qui præturas non gessissent, sed allectione accepissent, post eos esse qui uere prætores fuissent. Sed hinc quoq; grande odium sibi multorum commouit. Census retractari iussit: delatores uinctos grauiter puniri iussit, & tamen mollius q̃ priores imperatores: unicuiq; dignitati, si delationis crimẽ incurreret, pœnam statuens. Legem sanè tulit, ut testamenta priora non prius essent irrita, q̃ alia perfecta essent: néue ob hoc fiscus aliquando succederet. Ipséq; professus est nullius se aditurum hæreditatem, quæ aut adulatiõe alicuius delata esset, aut lite perplexa, ut legitimi hæredes & necessarij priuarẽtur, Addiditq; senatus cõsulto hæc uerba, Sanctius est P. C. inopem remp. obtinere, quàm ad diuitiarũ cumulum per discriminum atq; dedecorum uestigia peruenire. Donatiua & cõgiaria quæ Commodus promiserat, soluit. Annonæ consultissime prouidit. Et cum tantam pecuniam ærarij haberet, ut præter decies HS non se inuenisse fateretur, coactus est ea exigere quæ Commodus indixerat, contra quàm professus fuerat. Deniq; aggressus, cum Lollianus Getianus consularis, quod contra promissum faceret, necessitatis rationem accepit. Auctionem rerum Commodi habuit ita, ut & pueros & cõcubinas uendi iuberet, exceptis his qui per uim palatio uidebantur inserti. Et de his quos uendi iussit, multi postea reducti ad ministerium, oblectauerunt senem, qui per alios principes usq; ad senatoriam dignitatem peruenerunt. Scurras turpissimorum nominum dedecora perferẽtes, proscripsit, ac uendidit. Cuius nundinationis pecuniam quæ ingens fuit, militibus donatiuum dedit. À libertis etiam ea exegit, quibus Cõmodo uẽdẽte ditati fuerãt. Auctio sanè rerũ Cõmodi in his insignior fuit. Vestis subtegmine serico

Quæstio maiestatis.

Sancta uox principis.

Vestium genera.

aureis

aureis filis insignior, per tunicas penulasq́ lacernas & chiroditas Dalmatarum & cirratas militares, purpureasq́ chlamydes Græcanicas atq́ castrenses & cuculli Bardaici. Et toga armáq́ gladiatoria, gemmis auróq́ composita, & machæras Herculaneas, & torques gladiatorias, uasáq́ eluto auro, ebore, argẽto, citróq́ cõposita, atq́ etiã Phandouitroboli & materie eadẽ & uasa Samnitica, calfactandæ resinæ ac pici †debellendis hominibus ac libiginandis. Nec non uehicula arte fabrice noua perplexis, diuisisq́ rotarũ orbibus & exquisitis sedilibus, nunc ad solem declinandum, nunc ad spiritus opportunitatem per uertiginem, & alia iter metientia, orasq́ monstrantia, & cætera uitijs eius cõuenientia. Reddidit prætera dominis eos, qui se ex priuatis domibus in aulam contulerant. Conuiuium imperatorium ex immẽso ad certum reuocauit modum: sumptus etiam omnes Commodi reddidit. Exemplo autem imperatoris cum ille parcius se ageret, ex omnium continentia uilitas nata est. Nam imperatorium sumptum, pulsis non necessarijs, ad soliti dimidium detraxit. Præmia militantibus posuit. Aes alienum quod primo imperij tempore cõtraxerat, soluit. Aerarium in suum statum restituit. Ad opera publica certum sumptum constituit. Reformandis suis pecuniam contulit: stipendia plurimis retro debita exoluit. Obeundis postremo cunctis muneribus fiscum parem fecit. Alimenta etiam compendia quæ nouem annorum ex instituto Traiani debebantur, obdurata uerecundia sustulit. Auaritiæ suspitione priuatus non caruit, cum apud uada Sabatia oppressis fœnore possessoribus, latius suos teneret fines. Deniq́ ex uersu Luciuiano Grarius Mergus est appellatus. Multi autem eum etiam in prouincijs quas consularis gessit, sordide se egisse in literas retulere. Nam uacationes & legationes militares dicitur uendidisse. Deniq́ cum parentum minimum esset patrimonium, & nulla hæreditas obuenisset, subito diues est factus. Omnibus sanè possessiones suas reddidit, quibus Commodus ademerat, sed non sine pretio. Senatu legitimo semper interfuit, ac semper aliquid retulit. Ciuilem se salutantibus & interpellãtibus semper exhibuit. Eos qui calumnijs appetiti per seruos fuerãt, damnatis seruis delatoribus liberauit, in crucem sublatis talibus seruis, aliquos etiam mortuos uindicauit. Insidias parauit ei Falco, uolens imperare, de quo conquestus est in senatu, quod quidem senatus credidit. Dũ sibi quidam seruus quasi Fauiæ esset filius, qui ex Ceionij Commodi familia Palatinã domum ridicule uindicasset, cognitus, iussus est flagellis cæsus domino restitui. In cuius uindicta hi qui oderant Pertinacem, occasionem seditionis inuenisse dicuntur. Falconi tamen pepercit, & à senatu impunitatem eius petijt. Deniq́ Falco in rebus suis securus uixit, & hærede filio perijt: quàmuis multi Falconẽ nescisse dixerint, imperium sibi parari. Alij etiam serius qui rationes interuerterant, falsis testimonijs appetitum eum esse dixerunt. Sed Pertinaci factio præparata est per Lætum præf. præt. & eos quos Pertinacis sanctimonia offenderat. Lætum enim pœnituerat, quod imperatorem fecerat Pertinacem, idcirco quia eum uelut stultũ intimatorẽ nonnullarũ rerũ reprehendebat. Graue prætera militibus uisum, quod in causa Falconis multos milites ad unius serui testimonium

Opinor legẽdum deuellendis.

et

Retrò, pro ante.

Intimator.

stimonium occidi præceperat. Trecenti igitur de castris armati ad imperatorias cædes, cuneo facto, milites uenere. Eadem tamen die immolante Pertinace, negatur in hostia cor repertum: & cum id uellet procurare, caput extorum nõ deprehendit. Et tunc quidem omnes milites in castris manebant. Qui cum de castris ad obsequium principis cõuenissent, & Pertinax eo die processionem, quã ad Atheneum parauerat ut audiret poetam, ob sacrificij præsagium distulisset, hi qui ad obsequium uenerant, redire in castra cœperunt. Sed subito globus ille in palatium peruenit: neq; aut arceri potuit, aut imperatori nunciari. Enimuero tantum odium in Pertinacem omnium aulicorum fuit, ut ad facinus milites hortarentur. Superuenerunt Pertinaci cum ille aulicum famulitium ordinaret: ingressiq; porticus palatij usque ad locum qui appellatur Sicilia, & Iouis cœnatio. Hoc cognito, Pertinax Lætum præf. præt. ad [†]nos misit. Sed ille declinatis militibus per porticus egressus, adoperto capite, domum se contulit. Verum cum ad interiora prorumperent, Pertinax ad eos processit, eosq; longa & graui oratione placauit. Sed cum Tausius quidam unus è Tungris in irã & in timorem milites loquendo adduxisset, hastã in pectus Pertinacis obiecit. Tunc ille precatus Iouem Vltorem, toga caput operuit, atq; à cæteris confossus est, & Electus quidem confossis duobus, cum eodem perijt. Reliqui autem cubicularij Palatini, nam suos statim, ut imperator factus est, filijs emãcipatos dederat, diffugerunt. Multi sanè dicunt etiam cubiculum milites irrupisse, atq; illic circa lectum fugientem Pertinacem occidisse. Fuit autem senex uenerabilis, immissa barba, reflexo capillo, habitudine corporis pinguiore, uentre prominulo, statura imperatoria, eloquentia mediocri, & magis blandus quàm benignus, nec unquàm creditus simplex. Et cum uerbis esset affabilis, re erat illiberalis ac propè sordidus, ut dimidiatas lactucas & carduos in priuata uita conuiuis apponeret: & nisi quod missum esset edulium, quotquot essent amici, nouem libras carnis per tres missus ponebat. Si autem plus aliquid missum esset, etiam in alium diem differebat, cum semper ad conuiuium multos uocaret. Imperator etiam si sine conuiuis esset, eadem consuetudine cœnitabat. Amicis si quando de prandio suo mittere uoluit, misit offulas binas, aut omasi partem, aliquando lumbos gallinacios. Fasianum nunquàm priuato conuiuio comedit, aut alicui misit. Cum sine amicis cœnaret, adhibebat uxorem suam & Valerianũ, ut cum eodem qui docuerat, fabulas literatas haberet. Sanè nullum ex his quos Commodus rebus agendis imposuerat mutauit, expectans urbis natalem, quod eũ diem, rerum principium uolebat esse: atque ideo etiam in balneis ei Commodiani ministri necem parasse dicuntur. Imperiũ & omnia imperialia sic horruit, ut sibi semper ostenderet displicere. Deniq; non alium se quàm fuerat, uideri uolebat. Fuit in curia honorificentissimus, ita, ut senatum fauentem adoraret, & quasi præfectus urbi cum omnibus sermonem participaret. Voluit etiam imperium deponere, atque ad priuatam uitam redire. Filios suos in palatio nutriri uoluit. Tam parcus autem & tã lucri cupidus fuit, ut apud uada Sabatia mercaturas exercuerit imperator per homines suos, non aliter quàm priuatus solebat, nec

[Margin: Al's † eos.]
[Margin: Cardui in cibis.]
[Margin: Participare.]

bat. Nec multum tamen amatus est. Siquidem omnes qui libere fabulas confe-
» rebant, male Pertinacem loquebantur, Chrestologum eum appellantes, qui be- χρηςολογος.
» ne loqueretur, & male faceret. Nam & ciues sui qui ad eum confluxerant iam imperatorem, & nihil de eo meruerant, sic eum appellabant. Munera quoque lucri libidine libenter accepit. Reliquit filium & filiam superstites. Habuit uxorem Flauij Sulpitiani filiam, quem praef. urbi loco suo fecerat. Circa uxoris pudicitiam minus curiosus fuit, cum palàm citharœdum illa diligeret. Ipse praeterea Cornificiam infamissime dicitur dilexisse. Libertos aulicos uehementissime compressit: unde grande quoque odium contraxit. Signa interitus haec fuerunt. Ipse ante triduum quàm occideretur, in piscina sibi uisus est uidere hominem eum cum gladio infestantem. Et ea die qua occisus est, negabant in oculis suis pupillas cum imaginibus, quas reddunt spectantibus uisas. Et cum apud Lares sacrificaret, carbones uiuacissimi extincti sunt, cum inflammari soleāt. Et ut supra dictum est, cor & caput in hostijs non est repertum. Stellae etiam iuxta solem per diem uisae sunt clarissimae ante dies quàm obiret. Et ipse omen de Iuliano successore dedisse dicitur. Nam cum ei Didius Iulianus fratris filium obtulisset, cui desponderat filiam suam, adhortatus iuuenem ad patrui obseruationem, adiecit, Obserua Collegam & successorē meum: Nam ante Iulianus ei & in consulatu collega fuerat, & in proconsulatu successerat. Milites eum & aulici odio habuerunt. Populus mortem eius indignissime tulit, quia uidebat omnia per eum antiquata posse restitui. Caput eius conto fixum, milites qui eum occiderant, per urbem in castra pertulerunt. Reliquiae eius recuperato capite, in sepulchro aui uxoris locatae sunt. Et Iulianus successor illius, corpus eius quanto potuit honore, funeratus est, cum id in palatio repperisset: qui nūquàm eius ullam mentionem, uel apud populum, uel apud senatum publice fecit: sed cum ipse quoque à militibus desertus iam esset, per senatum & populum Pertinax in deos relatus est. Sub Seuero autem imperatore cum senatus ingens testimonium habuisset Pertinax, funus imaginarium ei & censorium ductum est, & ab ipso Seuero funebri laudatiōe honoratus est. Ipse autem Seuerus amore boni principis à senatu Pertinacis nomen accepit. Filius Pertinacis Pecirí Flamen est factus. Martiani sodalis. qui diui Marci sacra curabāt, Heluiani sunt dicti propter Heluium Pertinacem. Circenses & imperij natalis additi, qui à Seuero postea sublati sunt, & geniti aliqui manent. Natus autem Calen. Augustis, Vero & Bibulo coss. Interfectus est V Calen. April. Falcone & Claro coss. Vixit annis LX. mensibus VII. diebus XXVI. Imperauit mensibus II. diebus XXV. Congiarium dedit populo denarios centenos. Praetorianis promisit duodena milia nummûm, sed dedit sena. Quod exercitibus promissum est, datum non est, quia mors eum praeuenit. Horruisse autem illum imperium epistola docet, quae uitae illius à Mario Maximo apposita est, quam ego inseri ob nimiam longitudinem nolui.

·VVLCATII GALLICANI V.C.

AVIDIVS CASSIVS.

AVIDIVS Caſsius,ut quidã uolunt,ex familia Caſsio rũ fuiſſe dicit̃,per marẽ tamen nouo genitus Auidio Seuero qui ordines duxerat,& poſt ad ſũmas digni tates prouenerat. Cuius Quadratus in hiſtorijs meminit:& quidẽ grauiter,cũ illũ ſũmũ uirũ & neceſſariũ reip.aſſerit: & apud ipſũ Marcũ prævalidũ, Nã iã eo imperante periſſe fatali ſorte perhibet̃. Hic ergo Caſsius ex familia,ut dixim9, Caſsiorũ,qui in Ciuiliũ cõſpirauerant, oderat tacite principatũ,nec ferre poterat imperatoriũ nomen : dicebatq; eſſe grauius nomẽ imperij,quod nõ poſſet è rep.tolli niſi per alterũ imperatorẽ. Deniq; tentaſſe in pueritia dicitur extorquere etiã Pio principatũ, ſed per patrẽ uirũ ſanctũ & grauẽ, affectionẽ tyrannidis latuiſſe : habitũ tamen ſemper ducibus ſuſpectũ. Vero autẽ illũ paraſſe inſidias,ipſius Veri epiſtola indicat,quã inſerui. Ex epiſtola Veri. Auidi9 Caſsius auidus eſt imperij,quãtũ & mihi uidetur, & iã inde ſub auo meo patre tuo innotuit,quẽ uelim obſeruari iubeas. Omnia eñ noſtra diſplicent,opes nõ mediocres parat,literas noſtras ridet. Te philoſophiã anniculã,me luxurioſum morionẽ uocat. Vide quid agendũ ſit,ego hominẽ nõ uidi,ſed uide,ne tibi & liberis tuis nõ bene cõſulat, Cũ tales inter præcinctos habeas,qualẽ milites libenter audiũt,libẽter uidẽt. Reſcriptũ Marci de Auidio Caſsio. Epiſtolã tuã legi & ſollicitã potius q̃ imperatoriã & nõ noſtri tẽporis. Nã ſi ei diuinit9 debet̃ imperiũ,nõ poterimus interficere,etiã ſi uelimus. Scis eñ proaui tui dictũ, Succeſſorẽ ſuũ nullus occidit,ſin minus,ipſe ſpõte ſine noſtra crudelitate fatales laqueos inciderit. Adde quod nõ poſſũ reũ facere,quẽ nullus accuſat, & ut ipſe dicis, milites amãt. Deinde in cauſis maieſtatis hæc natura eſt,ut uideantur uim pati etiã quibus probat̃. Scis eñ ipſe qd auus tuus Hadrianus dixerit. Miſera cõditio imperatorũ,quibus de affectu tyrãnidis niſi occiſis nõ poteſt credi. Eius aũt exẽplũ ponere quã Domitiani qui hoc primus dixiſſe fert̃,malui. Tyrãnorũ eñ etiã bona dicta nõ habẽt tantũ autoritatis,quãtũ debẽt. Sibi ergo habeat ſuos mores,maxime cũ bonus dux ſit & ſeuerus,& fortis,& reip.neceſſarius. Nã qd' dicis liberis meis cauẽdũ eſſe morte illius:planè liberi me pereãt,ſi magis amari merebitur Auidius q̃ illi,& ſi reip.expedit Caſsiũ uiuere q̃ liberos Marci. Hæc de Caſsio Verus,hæc Marcus. Sed nos hominis naturã & mores breuiter explicauimus. Neq; eñ plura de his ſciri poſſunt,quorũ uitã illuſtrare nullus audet, eorũ cauſa à qbus oppreſsi fuerint. Addemus aũt quẽadmodũ ad imperiũ uenerit,& quẽadmodũ ſit occiſus,& ubi uict9. Propoſui eñ Diocletiane Auguſte oẽs q imperatoriũ nomẽ ſiue iuſte,ſiue iniuſte habuerũt, in literas mittere,ut oẽs purpuratos Auguſtos cognoſceres. Fuit his morib9, ut nũq; trux & aſper uideretur.

Affectũ, p affectatione.

Hic animus dignus erat imperio.

uideret, Aliquādo mitis & lenis, sæpe religiosus, Aliàs cōtēptor sacrorū, auidus uini, † itē abstinēs, cibi appetens, & inediæ patiēs, Veneris cupidus & castitatis amator. Nec defuerant, qui illū Catilinā uocarēt: cū & ipse se ita gauderet appellari, addēs futurū se Sergiū, si Dialogistā occidisset, Antoninū hoc nomine significās, qui tantū enituit in philosophia, ut iturus ad bellum Marcomannicū timētibus cunctis, ne quid fatale proueniret, rogatus sit nō adulatiōe, sed serio, ut præcepta philosophiæ æderet: nec ille timuit, sed per ordinē Parænesеos, hoc est, præceptionum per triduū disputauit. Fuit præterea disciplinæ militaris Auidius Cassius tenax, & qui se Marium dici uellet. Quoniam de seueritate illius dicere cœpimus, multa extant crudelitatis potius q̄ seueritatis eius indicia. Nā primum milites qui aliquid prouincialibus tulissent per uim, in illis ipsis locis in quibus peccauerant, in crucem sustulit. Primus etiam id supplicij genus inuenit, ut stipitem grandem poneret pedum octoginta & cētum, id est, materiam: & à summo usq; ad imum damnatos ligaret, & ab imo focum apponeret, incēsisq; alijs, alios fumi cruciatu timore etiam necaret. Idem denos cathenatos in profluentem mergi iubebat, uel in mare. Idem multis desertoribus manus excidit, alijs crura incidit ac poplites, dicens maius exemplum esse uiuentis miserabiliter criminosi quàm occisi. Cum exercitum duceret, & inscio ipso, manus auxiliaria, centurionibus suis autoribus, tria milia Sarmatarum negligentius agentium in Danubij ripis occidissent, & cum præda ingenti ad eum redissent, sperātibus centurionibus præmium, quod perparua manu, tātum hostium segnius agentibus tribunis & ignorantibus occidissent, rapi eos iussit, & in crucem tolli, seruilicq; supplicio affici. Quod exemplum non extabat, dicens euenire potuisse ut essent insidiæ, ac periret Romani imperij reuerētia. Et cum ingens seditio in exercitu orta esset, processit nudus campestri solo tectus, & ait, Percutite, inquit, me, si audetis, & corruptæ disciplinæ facinus addite. Tunc consequentibus cunctis meruit timeri, quia non timuit. Quæ res tātum disciplinæ Romanis addidit, tantum terroris Barbaris iniecit, ut pacem annorum centum ab Antonino absente peterent, Si quidem uiderant damnatos Romani ducis iudicio etiam eos, qui contra fas uicerant. De hoc multa grauia contra militum licentiam facta, inueniuntur apud Aemilium Parthenianum, qui affectores tyrannidis iam inde à ueteribus historiæ tradidit. Nam & uirgis cæsos in foro, & in medijs castris securi percussit, qui ita meruerunt, & manus multis amputauit. Et præter laridum ac bucellatum atque acetum, militem expeditione portare prohibuit: & si aliquid quippiam repperit: luxuriem non leui supplicio affecit. Extat de hoc epistola diui Marci ad præfectum suum talis, Auidio Cassio legiones Syriacas dedi diffluentes luxuria, & Daphnidis moribus agentes, quas totas excaldantes se repperisse Cesonius Vectilianus scripsit. & puto me non errasse, si quidem & tu notum habeas Cassium hominem Cassianæ seueritatis & disciplinæ. neq; eñ milites regi possunt, nisi uetere disciplina. Scis eñ uersum à bono poeta dictū, & omnibus frequentatum, Moribus antiquis res stat Romana uirisq;. Tu tantum fac adsint legionibus abunde commeatus.

Interim opinor legēdū.

Quos

Quos, si bene Auidium noui, scio non perituros. Præfecti ad Marcum, Recte consuluisti mi domine, quod Cassium præfecisti Syriacis legionibus. Nihil enim tam expedit, quàm homo seuerior Græcanicis militibus. Ille sanè omnes excaldationes, omnes flores de capite, collo & sinu militi excutiet. Annona militaris omnis parata est, neque quicquam deest sub bono duce: non enim multum aut quæritur, aut impenditur. Nec fefellit de se iudicium habitum. Nam statim & ad signa edici iussit, & programma in parietibus fixit, ut si quis cinctus inueniretur, apud Daphnem discinctus rediret. Arma militum septima die semper respexit, uestimenta etiam & calciamenta & ocreas. delitias omnes de castris submouit, iussitque eos hyemem sub pellibus agere, nisi corrigerent suos mores: & egisset, nisi honestius uixissent. Exercitium septimi diei fuit omnium militum, ita, ut sagittas mitterent, & armis luderent. Dicebat enim miserum esse cum exercerentur Athletæ, uenatores & gladiatores, non exerceri milites, quibus minor esset futurus labor, si consuetus esset. Ergo correpta disciplina & in Armenia, & in Arabia, & in Aegypto res optime gessit: amatusque est ab omnibus orientalibus, & speciatim ab Antiochensibus, qui etiam imperio eius consenserunt, ut docet Marius Maximus in uita diui Marci. Nam & cum Bucolici milites per Aegyptum grauia multa facerent, ab hoc retusi sunt, ut idem Marius Maximus refert in eo libro, quem secundum de uita Marci & Antonini ædidit. Hic imperatorem se in oriente appellauit, ut quidam dicunt, Faustina uolente, quæ ualetudini Marci iam diffidebat, & timebat ne infantes filios tueri sola non posset, atque aliquis existeret, qui capta statione regia, infantes de medio tolleret. Alij autem dicunt hanc artem adhibuisse militibus & prouincialibus Cassium contra Marci amorem, ut sibi posset consentiri, quo diceret Marcum diem suum obijsse. Nam & diuum eum appellasse dicitur, ut desyderium illius leniret imperatorio nomine. Cum processisset, eum qui sibi aptauerat ornamenta regia, statim præfectum prætorij fecit, qui & ipse occisus est Antonino inuito ab exercitu, qui & Metianum cui erat commissa Alexandria, quique consenserat spe participatus Cassio, inuito, atque ignorante Antonino interemit: Nec tamen Antoninus grauiter est iratus, rebellione cognita, nec in eius liberos aut affectus sæuit. Senatus illum hostem appellauit, bonaque eius proscripsit: quæ Antoninus in priuatum ærarium congeri noluit. Quare senatu præcipiente in ærarium publicum sunt relata. Nec Romæ terror defuit, cum quidam Auidium Cassium dicerent, absente Antonino, qui nisi à uoluptarijs unice amabatur, Romam esse uenturum, atque urbem tyrannide direpturum: maxime senatorum causa, qui eum hostem iudicauerant bonis proscriptis. Et amor Antonini hoc maxime enituit, quod consensu omnium, præter Antiochenses, Auidius interemptus est, quem quidem occidi non iussit, sed passus est, cum apud cunctos clarum esset, si potestatis suæ fuisset, parsurum illi fuisse. Caput eius ad Antoninum cum delatum esset, ille non exultauit, non elatus est: sed etiam doluit ereptam sibi esse occasionem misericordiæ, cum diceret se uiuum illum uoluisse capere, ut illi exprobraret beneficia sua, eumque seruaret. Denique cum quidam diceret reprehendendum Antoninum, quod tam mitis esset in hostem suum, eiusque liberos & affectus, atque omnes quos

Programa.

speciatim

Affectus, pro cognatis.

Nisi, pro præterque.

consciós

conſcios tyrannidis repperiſſet, addente illo qui reprehendebat. Quid ſi ille ui- »
ciſſet? dixiſſe dicitur, Non ſic deos coluimus, nec ſic uiuimus, ut ille nos uinceret. »
Enumerauit deinde omnes principes qui occiſi eſſent, habuiſſe cauſas quibus
mererētur occidi, nec quēq̃ facile bonum uel uictum à tyranno uel occiſum, di-
cens meruiſſe Neronem, debuiſſe Caligulam, Othonem & Vitellium nec im-
perare uoluiſſe. Nam de Pertinace & Galba paria ſentiebat, cum diceret, In im »
peratore auariciam eſſe acerbiſſimum malum. Denique non Auguſtum, non »
Traianum, non Hadrianum, non patrem ſuum à rebellibus potuiſſe ſuperari:
cum & multi fuerint, & ipſis uti inuitis uel inſcijs extincti. Ipſe autem Antoni-
nus à ſenatu petijt, ne grauiter in conſcios defectionis animaduerteretur, eo
ipſo tempore quo rogauit, ne quis ſenator tēporibus ſuis capitali ſupplicio af-
ficeretur: quod illi maximum amorem conciliauit. Deniq; paucilſimis centurio
nibus punitis, deportatos reuocari iuſſit. Antiochenſibus qui Auidio Caſſio cō
ſenſerant: ſed & his & alijs ciuitatibus, quæ illũ iuuerant, ignouit: cũ primo An
tiochēſibus grauiter iratus eſſet, his ſpectacula ſuſtuliſſet, & multa alia ciuitatis
ornamenta, quæ poſtea reddidit. Filios Auidij Caſſij, Antoninus Marcus parte
media paterni patrimonij donauit, ita, ut filias eius auro, argēto, & gemmis ho-
neſtaret. Nā & Alexandriæ filiæ Caſſij & genero Druentiano, liberā euagandi
ubi uellent, poteſtatē dedit. Vixeruntq; nō quaſi tyranni pignora: ſed quaſi ſe-
natorij ordinis in ſumma ſecuritate: cũ illis etiā in lite obijci fortunam proprie
uetuiſſet domus, damnatis aliquibus ob iniuriā qui in eos petulantes fuiſſent:
quos quidē amitæ ſuæ marito cōmendauit. Si quis autem omnem hanc hiſtori
am ſcire deſyderat, legat Marij Maximi ſecũdum librum de uita Marci, in quo
ille ea dicit, quæ ſolum Marcus mortuo iam Vero egit. Tunc eñ Caſſius rebel-
lauit, ut probat epiſtola miſſa ad Fauſtinam, cuius hoc exemplum eſt, Ve-
rus mihi de Auidio uerum ſcripſerat, quod cuperet imperare. Audiſſe enim te
arbitror, quod Aeriſpatores de eo nunciarent. Veni igitur in Albanum, ut tra-
ctemus omnia, dijs uolentibus, nil timēs. Hic autē apparet Fauſtinā iſta ne-
ſciſſe, cum dicat Marius infamari eā cupiens, quod ea conſcia Caſſius imperiũ
ſumpſiſſet. Nam & ipſius epiſtola extat ad Verum, qua urget Marcũ, ut in eũ
grauiter uindicet. Exemplũ epiſtolæ Fauſtinæ ad Marcum. Ipſa in Albanũ
cras, ut iubes, mox ueniam: tamen iam hortor, ut ſi amas liberos tuos, iſtos re-
belliones acerrime proſequaris. Male enim aſſueuerunt, & duces & milites: qui
niſi opprimentur, oppriment. Item alia epiſtola eiuſdē Fauſtinæ ad Marcũ.

Mater mea Fauſtina patrē tuũ Pium eiuſdem in defectione Celſi ſic horta-
ta eſt, ut pietatem primum circa ſuos ſeruaret, ſic circa alienos. Nō enim pius eſt
imperator, qui non cogitat uxorem & filios. Cōmodus noſter uides in qua æta-
te ſit, Pompeianus gener & ſenior eſt & peregrinus. Vide quid agas de Auidio
Caſſio & de eius conſcijs. Noli parcere hominibus, qui tibi non pepercerunt, &
nec mihi, nec filijs noſtris parcerent ſi uiciſſent. Ipſa iter tuum mox conſequor.
quia Fadilla noſtra ægrotabat, in Formianum uenire non potui. Sed ſi te For-
mijs inuenire non potero, aſſequar Capuam, quæ ciuitas & meam & filiorum
noſtrorũ

Sic, pro deinde.

nostrorum ægritudinem poterit adiuuare. Soteridam medicum, in Formianũ ut dimittas, rogo: ego autem Dositheo nihil credo, qui puellæ uirgini curationẽ nescit adhibere. Signatas mihi literas Calphurnius dedit, ad quas rescribam, si tardauero per Cæcilium senem Spadonem, hominem, ut scis, fidelem. Cui uerbo mandabo quid uxor Auidij Cassij, & filij, & gener de te iactare dicantur. Ex his literis intelligitur Cassio Faustinam consciam non fuisse, quin etiam supplicium eius grauiter exegisse: siquidem Antoninum quiescentem, & clementiora cogitantem, ad uindictæ necessitatem impulit. Cui Antoninus quid rescripserit, subdita epistola perdocebit. Tu quidẽ mea Faustina religiose pro marito & pro nostris liberis agis. Nam relegi epistolam tuam in Formiano, qua me hortaris, ut in Auidij conscios uindicem. Ego uero & eius liberis parcam, & genero & uxori, & ad senatũ scribã, ne aut proscriptio grauior sit, aut pœna crudelior. Non enim quicquàm est, quod imperatorem Romanum melius commendet gentibus quàm clementia. Hæc Cæsarem deum fecit, hæc Augustum consecrauit: hæc patrem tuum in primis Pij nomine ornauit. Deniq; si ex mea sententia de bello iudicatum esset, nec Auidius esset occisus. Esto igitur secura, dij me tuentur, dijs pietas mea cordi est. Pompeianum nostrum in annum sequentẽ consulem dixi. Hæc Antoninus ad cõiugem. Ad senatũ autem qualem orationem miserit, interest scire ex oratione Marci Antonini. Habetis igitur P. C. pro gratulatione uictoriæ generum meum consulem, Pompeianum dico, cuius ætas olim reuerenda fuerat consulatu, nisi uiri fortes interuenissent, quibus reddi debuit, quod à re publica debebatur. Nũc quod ad defectionem Cassianam pertinet, uos oro atq; obsecro P. C. ut censura uestra deposita, meam pietatem clementiamq; seruetis imo uestram, neq; quenq; ullũ senatus occidat, Nemo senatorum puniatur, nullius fundatur uiri nobilis sanguis: deportati redeant, proscripti bona recipiant. Vtinam possem multos etiam ab inferis excitare. Non enim unq; placet in imperatore uindicta sui doloris, quæ & si iustior fuerit, acrior uidetur. Quare filijs Auidij Cassij & genero & uxori ueniam dabitis. Et quid dico ueniam, cum illi nihil fecerint? Viuant igitur securi, scientes sub Marco se uiuere. Viuant in patrimonio parentum pro parte donato: auro, argento, uestibus fruantur: sint diuites, sint securi, sint uagi & liberi, & per ora omnium ubiq; populorum circumferant meæ, circumferant uestræ pietatis exemplum. Nec magna hæc est P. C. clementia, ueniam proscriptorum liberis & cõiugibus dari. Ego uero à uobis peto, ut conscios senatorij ordinis & equestris, à cæde, proscriptione, à timore, ab infamia, ab inuidia, & postremo ab omni uẽdicetis iniuria: detisq; hoc meis temporibus, ut in causa tyrãnidis qui in tumultu cecidit, probetur occisus. Hanc eius clementiam senatus his acclamationibus prosecutus est, Antonine pie, dij te seruent. Antonine clemẽs, dij te seruent. Antonine clemens, dij te seruent. Tu uoluisti, quod licebat, nos fecimus quod decebat. Commodo imperium iustum rogamus, progeniem tuam robora. Fac securi sint liberi tui, bonum imperium nulla uis lædit. Commodo Antonino Tribunitiam potestatem rogamus, præsentiam tuam rogamus, philosophiæ tuæ,

Mira clemẽtia.

patientiæ

patientiæ tuæ, doctrinæ tuæ, nobilitati tuæ, innocentiæ tuæ. Vincis inimicos, hostes exuperas, dij te tuentur, & reliqua. Vixerunt igitur posteri Auidij Cassij securi, & ad honores admissi sunt. Sed eos Commodus Antoninus post excessum diui patris sui, omnes uiuos incendi iussit, quasi in factione deprehensos. Hæc sunt quæ de Cassio Auidio comperimus: cuius ipsius mores, ut supra diximus, uarij semper fuerunt: sed ad censuram, crudelitatemq́ propensiores: qui si obtinuisset imperium, fuisset non modo demens, sed bonus, sed utilis & optimus Imperator. Nam extat epistola eius ad generum suum iam Imperatoris huiusmodi. Misera respu. quæ istos diuitiarum cupidos & diuites patitur misera. Marcus homo sanè optimus: qui dum demens dici cupit, eos patitur uiuere, quorum ipse non probat uitam. Vbi L. Cassius, cuius nos frustra tenet nomē? Vbi Marcus ille Cato Censorius? Vbi omnis disciplina maiorum, quæ olim quidem intercidit? nunc uero nec quærit. Marcus Antoninus philosophatur: & quærit de clementijs, & de animis, & de honesto & iusto, nec sentit ꝓ rep.
» Vides multis opus esse gladijs, multis elogijs, ut in antiquū statum publica for
» ma reddatur. Ego uero istis præsidibus prouinciarum, an ego proconsules, an
» ego præsides putem: qui ob hoc sibi à senatu & ab Antonino prouincias datas
» credunt, ut luxurientur, ut diuites fiant? Audisti præfec. prætorij nostri philo-
» sophi ante triduum quàm fieret mendicum & pauperem, sed subito diuitem factum, unde quæso, nisi de uisceribus reipu. prouincialiumq́ fortunis? Sint sanè diuites, sint locupletes, ærarium publicum refertient, Tantum dij faueant bonis patribus. Reddant Cassiani reip. principatum. Hæc epistola eius indicat quàm seuerus, & quàm tristis futurus fuerit Imperator.

AELII SPARTIANI

SEVERVS

AD DIOCLETIANVM AVGVSTVM.

INTERFECTO Didio Iuliano, Seuerus Africa oriundus imperiū obtinuit: cui ciuitas Lepti, pater Geta, maiores equites Romani ante ciuitatē omnibus datā. Mater Fuluia Pia, patrui. M. Agrippa & Seuerus cōsulares. Auus maternus Macer, paternus Fuluius Pius fuere. Ipse natus est Erucio Claro bis & Seuero COSS. VI. Idus Apriles. In prima pueritia prius q̄ Latinis, Græcisq́ literis imbueretur, quibus eruditissimus fuit, nullū alium inter pueros ludum, nisi ad iudices exercuit: cum ipse prælatis fascibus ac securibus, ordine puerorū circumstante sederet ac iudicaret. Octauodecimo anno publice declamauit. Postea studiorum causa Romam uenit. Latum clauum à diuo Marco petijt, &

accepit, fauente sibi Septimio Seuero affine suo, bis iam consulari. Cum Romã uenisset, hospitem nactus, qui Hadriani uitam imperatoriam eadem hora legeret, quod sibi omen futuræ felicitatis arripuit. Habuit aliud omen imperij. Cum rogatus ad cœnã imperatoriã palliatus uenisset, qui togatus uenire debuerat, togam præsidiariã ipsius imperatoris accepit. Eadem nocte somniauit lupæ se uberibus ut Remũ inhærere uel Romulum: sedit & in sella imperatoria temere à ministro posita, ignarus quod non liceret. Dormienti etiã in stabulo serpens caput cinxit, & sine noxa expergefactis & acclamantibus familiaribus abijt. Iuuentã plenam furorũ, nonnunquam & criminũ habuit. Adulterij causam dixit, absolutusque est à Iuliano proconsule, cui & in proconsulatu successit, & in cõsulatu collega fuit, & in imperio item successit. Quæsturã diligenter egit, omnibus sortibus natus militari. Post quæsturam sortem Beticam accepit, atque inde Africam petijt, ut mortuo patre rem domesticã componeret. Sed dum in Africa est, pro Betica Sardinia ei attributa est, quod Beticã Mauri populabantur. Acta igitur quæstura Sardiniensi, legationẽ proconsulis Africæ accepit. In qua legatione cũ eum quidam municipum suorũ Leptitanus, præcedẽtibus fascibus ut antiquũ contubernalem ipse plebeius amplexus esset, fustibus eum sub elogio eiusdem præconis cecidit, Legatũ P.R. homo plebeius temere amplecti noli. Ex quo factum est, ut in uehiculo etiã legati sederent, qui ante pedibus ambulabãt. Tunc in quadam ciuitate Africana cum solicitus Mathematicũ consuluisset, positáque hora, ingentia uidisset Astrologus, dixit ei, Tuam non alienã pone genituram. Cumque Seuerus iurasset suam esse, omnia ei dixit, quæ postea facta sunt. Tribunatũ plebis, Marco imperatore decernente, promeruit, eumque seuerissime, ex ertissiméque egit. Vxorem tunc Martiam duxit: de qua tacuit in historia uitæ priuatæ: cui postea in imperio statuas collocauit. Prætor designatus à Marco est non in candida, sed in competitorũ grege, anno ætatis XXXII. Tunc ad Hispaniam missus, somniauit primo sibi dici, ut templum Tarracone Augusti, quod iam† leuabatur, restitueret. Deinde ex altissimi montis uertice, orbem terrarum, Romamque despexit, cõcinentibus prouincijs, lyra, uoce uel tibia. Ludos absens ædidit, Legionibus IIII. Scythicæ deinde præpositus est circa Massiliam. Post hoc Athenas petijt, studiorũ, sacrorumque causa & operum ac uetustatum: ubi cũ iniurias quasdam ab Atheniensibus pertulisset: inimicus his factus, minuendo eorum priuilegia iam Imperator se ultus est. Deinde Lugdunensem prouinciam Legatus accepit. Cum amissa uxore, aliam uellet ducere: genituras sponsarum requirebat, ipse quoque matheseos peritissimus: & cum audisset esse in Syria quãdã, quæ id genituræ haberet ut regi iungeretur, eandẽ uxorẽ petijt, Iuliam scilicet, & accepit interuentu amicorum: ex qua statim pater factus est. A Gallis ob seueritatẽ & honorificentiam & abstinentiam, tantum quantũ nemo dilectus est. Deinde Pannonias procõsulari imperio rexit. Post hoc Siciliam procõsularem sorte meruit, suscepitque Romæ alterum filium. In Sicilia, quasi de imperio uel uates, uel Chaldæos consuluisset, reus factus est præfec. præt. quibus audiendus datus fuerat. Iam Cõmodo in odiũ ueniẽte absolutus est, calumniatore in

† Opinor legendũ labebatur.

tore in

tore in crucem acto. Consulatum cum Apuleio Ruffino primū egit, Cōmodo se inter plurimos designante. Post consulatum anno fermè fuit ociosus, deinde Læto suffragante, exercitui Germano præponitur. Proficiscens ad Germanos exercitus, hortos spatiosos comparauit: cum antea ædes breuissimas Romæ habuisset, & unum fundum. Inuenit etiam in his hortis cum humi iacens epularet cū filijs parca cœna poma: quæ apposita, maior filius qui tunc quinquēnis erat cum lusoribus puerulis manu largiore diuideret: paterq; illum reprehendens dixisset, Parcius diuide: non em̄ regias opes possides, quinquennis puer respondit, sed possidebo inquit. In Germaniam profectus, ita se in ea legione egit, ut famam, nobilitatemq; iam ante cumularet. Et hactenus militarē priuatus egit. Dehinc à Germanis legionibus ubi auditum est Commodum occisum, Iulianum autem cum odio cunctorū imperare: multis hortantibus repugnans Imperator est appellatus apud Carnuntum Idibus Augustis: qui etiam sestertia quod nemo unquàm principum militibus dedit. Deinde firmatis, quas post tergum relinquebat, prouincijs, Romam iter contendit, cedentibus sibi cunctis quacūq; iter fecit, cum iam Illyriciani exercitus & Gallicani, cogētibus ducibus, in eius uerba iurassent. Excipiebatur enim ab omnibus quasi ultor Pertinacis. Per idem tempus, autore Iuliano, Septimius Seuerus à senatu hostis est appellatus: legatis ad exercitum senatus uerbis missis, qui iuberent, ut ab eo milites senatu præcipiente discederēt. Et Seuerus quidem cum audisset senatus consentientis autoritate missos legatos, primo pertimuit: postea id egit corruptis legatis, ut apud exercitū pro se loquerentur, transirentq; in eius partes. His compertis, Iulianus senatusconsultū fecit fieri de participando imperio cum Seuero. Incertum, uero id an dolo fecerit: cum iam ante misisset notos ducum interfectores quosdam, qui Seuerū occiderent: ita ut ad Pescennium Nigrum interficiendum miserat: qui & ipse imperium cōtra eum susceperat, autoribus Syriacis exercitibus. Verum Seuerus euitatis eorum manibus, quos ad se interficiendum Iulianus miserat, missis ad prætorianos literis, signū uel deserēdi, uel occidendi Iuliani dedit. Statimq; auditus est: nam & Iulianus occisus est in palatio, & Seuerus Romam inuitatus. Ita quod nulli unquàm contigit, nutu tantū Seuerus uictor est factus, armatusq; Romam contendit. Occiso Iuliano cum Seuerus in castris, ex tentorijs quasi per hosticum ueniens, adhuc maneret, centum senatores legatos ad eum senatus misit ad gratulandum, rogandumq;. qui ei occurrerunt Interamne, armatumq; circumstantibus armatis salutarūt, excussi ne quid ferri haberent. Et postera die occurrente omni famulitio aulico, septuagenos uicenos aureos legatis dedit: eosdem præmisit facta potestate, siqui uellent remanere, ac secum Romam redire. Fecit etiam statim præfectum Flauium Iuuenalem: quē etiam Iulianus tertium præfec. præt. sibi assumpserat. Interim Romæ ingens trepidatio militum, ciuiumq; quod armatus cōtra eos Seuerus ueniret: qui se hostem iudicassent. his accessit, quod comperit Pescennium Nigrum à Syriacis legionibus Imperatorē appellatū: cuius edicta & literas ad populum uel senatum intercepit, per eos qui missi fuerant, ne uel præponerentur

Agere Consulatum.

populo uel legerent in curia. Eodem tempore etiã de Clodio Albino sibi substi tuendo cogitauit, cui Cæsarianũ decretũ, aut Commodianũ uidebat imperiũ. Sed eos ipsos pertimescens de quibus recte iudicabat, Heraclitũ ad obtinẽdas Britannias, Plautianũ ad occupandos Nigri liberos misit. Cum Romã Seuerus uenisset, prætorianos cum subarmalibus inermes sibi iussit occurrere, eosdẽ sic ad tribunal uocauit, armatis undiq; circundatis. Ingressus deinde Romam, armatus cum armatis militibus Capitolium ascẽdit. Inde palatium eodem habitu perrexit, prælatis signis quæ prætorianis ademerat, supinis nõ erectis. Tota deinde urbe milites in templis, in porticibus, in ædibus Palatinis, quasi in stabulis manserunt. Fuitq; ingressus Seueri odiosus atq; terribilis, cum milites inempta diriperẽt, uastationẽ urbi minantes. Alia die armatis stipatus, nõ solum militibus, sed etiam amicis in senatũ uenit. In curia reddidit rationẽ suscepti imperij: causatusq; est, qđ ad se occidendum Iulianus notos ducum cædibus misisset. Fieri etiã senatuscõsultũ coëgit, ne liceret Imperatori incõsulto senatu occidere senatorẽ. Sed cum in senatu esset, milites per seditionẽ dena milia poposcerant à senatu, exemplo eorum, qui Augustum Octauianũ Romam deduxerant, tantũq; acceperant. Et cum eos uoluisset cõprimere Seuerus, nec potuisset, tamẽ mitigatos, addita liberalitate, dimisit. Funus deinde censorium Pertinacis imagini duxit, eumq; inter diuos sacrauit, addito Flamine & Sodalibus Heluianis, qui Martiani fuerant. se quoq; Pertinacem uocari iussit, q̃uis postea id nomẽ aboleri uoluerit, querimonia amicorũ. Dehinc æs alienũ dissoluit. Filias suas dotatas, maritis Prolio & Etio dedit. Et cum Prolio genero suo præfecturam urbis obtulisset, ille recusauit, dixitq; minus sibi uideri præfectum esse q̃ principis generũ. Vtrunq; autẽ generum statim cõsulem fecit, utrunq; ditauit. Alia die ad senatũ uenit, & amicos Iuliani incusatos, proscriptioni ac neci dedit. Causas plurimas audiuit. Accusatos à prouincialib9 iudices, probatis rebus, grauiter puniuit. Rei frumẽtariæ quã minimã reppererat, ita cõsuluit, ut excedens ipse uita, septẽ annorũ canonẽ pater relinqueret. Ad orientis statum cõfirmandum profectus est, nihil adhuc de Nigro palàm dicẽs. Ad Africam tamẽ legiones misit, ne per Libyam & Aegyptũ, Niger Africã occuparet: ac pater penuria rei frumentariæ perurgeret. Domitium Dextrũ in locum Bossi præfe. urbi reliquit, atq; intra triginta dies q̃ Romam uenerat, est profectus. Egressus ab urbe ad Saxa rubra, seditionẽ ingentem ob locum castrorũ metandorũ ab exercitu passus est. Occurrit ei & statim Geta frater suus, quẽ prouinciam sibi creditam regere præcepit aliud sperantem. Nigri liberos ad se adductos in eo habuit honore quo suos. Miserat sanè legionẽ, quæ Græciam, Thraciamq; præriperet, ne eas Pescennius occuparet: sed iam Byzantium Niger tenebat. Perinthum etiã Niger uolens occupare, plurimos de exercitu interfecit, Atq; ideo hostis cum Aemiliano est appellatus. Cunq; Seuerũ ad participatũ uocaret, contemptus est. Promisit sanè Nigro tutum exilium, si uellet: Aemiliano autẽ non ignouit. Aemilianus dehinc uictus in Hellesponto à Seueri ducibus, Cyzicum primũ confugit, atq; in aliam ciuitatẽ in qua eorũ iussu occisus est. Fusæ sunt eædem

copiæ

copiæ ab ijsdem ducibus etiam Nigri. His auditis, ad senatum Seuerus Pertinax, quasi confectis rebus literas misit, deinde cõflixit cum Nigro: eumq; apud Cyzicum interemit. Caputq; eius pilo circumtulit. Filios Nigri post hoc, quos suorum liberorum cultu habuerat, in exilium cum matre misit. Literas ad senatum de uictoria dedit. Neque quenquàm senatorum, qui Nigri partium fuerant: præter unum supplicio affecit. Antiochensibus iratior fuit, quod & administrantem se in Oriente riserant, & Nigrum etiam uictu iuuerant. Denique multa his ademit. Neapolitanis, & Palestinensibus ius ciuitatis tulit, quod pro Nigro diu in armis fuerant. In multos animaduertit præter ordinem senatorum, qui Nigrum fuerant secuti. Multas etiam ciuitates eiusdem partis iniurijs affecit, & damnis. Eos senatores occidit, qui cum Nigro militauerant ducum, uel tribunorum nomine. Deinde circa Aarabiam plura gessit, Parthis etiã in ditionem redactis, nec non etiam Adiabenis. Qui quidem omnes cum Pescennio senserant. Atq; ob hoc reuersus triumpho delato, appellatus est Arabicus, Adiabenicus, Parthicus. Sed triumphum respuit, ne uideretur de ciuili triumphare uictoria. Recusauit & Parthicum nomen, ne Parthos lacesseret. Redeunti sanè Romam post bellum ciuile Nigri, aliud bellum ciuile Clodij Albini nunciatum est, qui rebellauit in Gallia. Quare postea occisi sunt filij P. Nigri cum matre. Albinum igitur statim hostem iudicauit, & eos qui ad illũ mollius, uel scripserunt, uel rescripserunt. Et cum iret contra Albinũ in itinere apud Viminatium filium suum maiorem Bassianum apposito Aurelij Antonini nomine Cæsarem appellauit, ut fratrem suũ Getam ab spe imperij, quam ille cõceperat, submoueret. Et nomen quidem Antonini idcirco filio apposuit, quod somniauerat Antoninum sibi successurum. Vnde Getam etiam quidam Antoninum putant dictum, ut & ipse succederet in imperio. Aliqui putant idcirco illum Antoninum appellatum, quod Seuerus ipse in Marci familiam transire uoluerit. Et primo quidem ab Albinianis Seueri duces uicti sunt. Tunc sollicitus cum consuleret à Pannoniacis auguribus, comperit se uictorem futurum, Aduersarium uero nec in potestatem uenturum, nec euasurum: sed iuxta aquã esse periturum. Multi statim amici Albinũ deserentes uenêre, multi duces capti sunt, in quos Seuerus animaduertit. Multis interim uarie gestis in Gallia primo apud Tinurtium contra Albinum felicissime pugnauit Seuerus. Cũ quidem ingens periculum equi casu adijt, ita ut mortuus ictu plumbeæ crederetur, ita ut alius iam penè imperator ab exercitu deligeretur. Eo tempore lectis actis, quæ de Clodio Celsino laudando, qui Adrumentinus, & affinis Albini erat, facta sunt, iratus senatui Seuerus quasi hoc Albino senatus præstitisset, Commodum inter diuos referendum esse censuit, quasi hoc genere se de senatu posset ulcisci, primusq; inter milites Diuum Commodum pronũciauit, idque ad senatũ scripsit addita oratione uictoriæ. Senatorum deinde qui in bello erãt interempti, cadauera dissipari iussit. Deinde Albini corpore allato penè seminecis caput abscindi iussit, Romamq; deferri, idq; literis prosequutus est. Victus est Albinus die XI. Calen. Mart. Reliquum autem cadauer eius ante

domum propriam exponi, ac diuidi iussit. Equum præterea ipse residens supra cadauer Albini egit, expauescentemque admonuit ut effrenatus audacter protereret. Addunt alij quod idem cadauer in Rhodanum abijci præcepit simul etiam uxoris, liberorumque eius. Interfectis innumeris Albini partium uiris. Inter quos multi principes ciuitatis, multæ fœminæ illustres fuerunt. Omnium bona publicata sunt, ærariumque auxerunt, cum eis & Hispanorum, & Gallorum proceres multi occisi sunt. Denique militibus tantum stipendiorum, quantum nemo principum dedit. Filijs etiam suis ex hac proscriptione tantum reliquit, quantum nullus imperatorum. Cum magnam partem auri per Gallias & Hispanias per Italiā Imperator iā fecisset. Tuncq́ primum priuatarum rerum procuratio constituta est. Multi sanè post Albinum fidem ei seruantes bello à Seuero superati sunt. Eodem tempore etiam legio Arabica defecisse ad Albinum nunciata est. Vltus igitur grauiter Albinianam defectionem interfectis plurimis, genere quoque eius extincto. Iratus populo & senatoribus Romam uenit. Commodum in senatu & concione laudauit. Deum appellauit. Infamibus displicuisse dixit: ut appareret eum apertissime furere. Post hoc de sua dementia disseruit: cum crudelissimus fuerit, & senatores conscriptos occiderit. Occidit autem sinæ causæ dictione hos nobiles Mummium. Secundinum Aselium. Claudianum, Claudium, Rufum, Vitalium, Victorem, Papium, Faustum, Aelium, Celsum, Iulium Rufum, Lollium professum, Auruncuieium. Cornelianum, Antoniū, Balbum, Posthumium, Seuerū, Sergiū, Lustralem, Fabium, Paulinū, Nonium, Græcum, Mastiū, Fabianum, Casperium, Agrippinū, Ceionium, Albinū, Claudium, Supplicianū, Memmium, Rufinum, Casperium, Aemylianum, Cocceium Verum, Erucium Clarum, L. Stilonem, Clodium Rufum, Egnatuleium, Honoratum, Petronium Iuniorem Pescenios, Vestum, & Veratianum, & Aurelianum, & Materianum, & Iulianum, & Albinum, Cerellios Macrinum, & Faustianianum, & Iulianum, Herennium nepotem Sulpium canum, Valerium Catulinum, Nouium Rufum, Claudium Arabianum Marcum Asellionem. Horum igitur tantorum, ac tam illustrium uirorum nam multi in his cōsulares, multi prætorij, omnes certe summi uiri fuere, interfector ab Afris, ut deus habetur. Cincium Seuerum calumniatus est, quod se ueneno appetisset, atq; ita interfecit. Narcissum deinde Commodi strangulatorem leonibus obiecit. Multos præterea obscuri loci homines interemit, præter quos ius prælij absumpsit. Post hæc cum se uellet commendare hominibus, uehicularium munus à priuatis ad fiscum traduxit. Cæsarem deinde Bassianum Antoninū à senatu appellari iussit decretis imperatorijs insignibus. Rumore deinde belli Parthici extincto patri, matri, auo, & uxori priori per se statuas collocauit. Plautianum ex amicissimo cognita eius uita ita odio habuit, ut & hostem publicum appellaret, & repositis statuis eius per orbem terræ graui eum insigniret iniuria. Iratus præcipue, quod inter propinquorum, & affinium Seueri simulacra suam statuam ille posuisset. Palæstinis

Ita p deinde

pœnam

pœnam remisit: quam ob causam Nigri meruerāt. Postea iterum cū Plauciano in gratiam rediit, & ueluti ouans urbem ingressus capitolium petiit. Quamuis & ipsum procedenti tempore occidit. Getæ minori filio togam uirilem dedit. Maiori Plautinam filiam uxorem iunxit. Hi qui hostem publicum Plaucianum dixerant deportati sunt. Ita omnium rerum semper quasi naturali lege mutatio est. Filios deinde COSS. designauit. Getam fratrem extulit. Profectus dehinc ad bellum Parthicum est ædito gladiatorio mynere, & congiario populo dato. Multos inter hæc causis, uel ueris, uel simulatis occidit. Damnabantur autē plerics, cur iocati essent, alii cur tacuissent, alii cur pleraq; figurata dixissent, ut esset imperator uere nominis sui uere Pertinax, uere Seuerus. Erat sanè in sermone uulgari Parthicum bellum affectare Septimium Seuerum gloriæ cupiditate, non aliqua necessitate deductum. Traiecto denique exercitu à Brundusio continuato itinere uenit in Syriam: Parthósque summouit. Sed postea in Syriam rediit, ita ut se pararet, ac bellum Parthis inferret. Inter hæc Pescennianas reliquias Plautiano autore persequebatur. Ita ut nonnullos etiam ex amicis suis quasi uitæ suæ insidiatores appeteret. Multos etiam quasi Chaldæos, aut uates de sua salute consuluissent, interemit. Præcipue suspectos unumquemque idoneum imperio cum ipse paruulos adhuc filios haberet, idcq; dici ab his uel crederet uel audiret, qui sibi augurabantur imperium. Denique cum occisi essent nonnulli: Seuerus se excusabat. Et post eorum mortem negabat fieri iusisse, quod factum est. Quod de Læto præcipue Marius Maximus dixit. Cum soror sua Leptitana ad eum uenisset uix latine loquens, ac de illa multum imperator erubesceret dato filio eius Latoclauo, atque ipsi multis muneribus, redire mulierem in patriam præcepit. Et quidem cum filio qui Busseui uita defunctus est. Aestate igitur iam exeunte Parthiam ingressus Ctesiphontem pulso rege peruenit, & cœpit. Hiemali propè tempore quod in illis regionibus melius per Hyemem bella tractantur: cum herbarum radicibus milites uiuerent, atque inde morbos ægritudinésque contraherent, quare cum obsistentibus Parthis fluente quoque per insuetudinem cibi aluo militum, longius ire non posset, tamen perstitit, & oppidum cœpit, & regem fugauit, & plurimos interemit, & Parthicum nomen meruit. Ob hoc etiam filium eius Bassianum Antoninum, qui Cæsar appellatus iam fuerat annum XIII agentem participem imperii dixerunt milites, Getam quoque minorem filium Cæsarē dixerunt eundē Antoninum, ut pleriq; in literas tradunt, appellantes. Harum appellationum causa donatiuum militibus largissimum dedit. Concessa omni præda oppidi Parthici quod milites quærebant. Inde in Syriam rediit uictor, & Parthicum deferentibus sibi patribus triumphum, idcirco recusauit, quod consistere in curru affectus articulari morbo non posset, filio sanè concessit, ut triumpharet. Cui senatus Iudaicum triumphū decreuerat, idcirco quod & in Syria res bene gestæ fuerant à Seuero. Deinde cum Antiochiā transisset, data uirili toga filio maiori secū eum COS. designauit, & statim in Syria consu

Erat in sermone, pro rumor erat.

Legendum opinor, Byzatı.

Als culpaȝ.

latum inierunt. Post hoc dato dispendio cumulatiore militibus, Alexandriã petijt. In itinere Palestinis plurima iura fundauit. Iudæos fieri sub graui pœna uetuit. Idem etiã de Christianis sanxit. Deinde Alexandrinis ius Buleutarum dedit, qui sine publico consilio, ita ut sub regibus ante uiuebant uno iudice contenti, quem Cæsar dedisset. Multa præterea his iura mutauit. Iucundam sibi peregrinationem hanc propter religionem dei Serapidis: & propter nouitatem animalium bello eorum fuisse, Seuerus ipse postea semper ostendit. Nam & mensam & Memnonem, & Pyramides, & Labyrinthum diligenter inspexit, &, quoniam longum est minora persequi, huius magnifica illa, quod uicto & occiso Iuliano prætorianas cohortes exautorauit. Pertinacẽ contra uoluntatem militum in deos retulit: Saluij Iuliani decreta iussit aboleri, quod non obtinuit. Denique cognomentum Pertinacis non tam ex sua uoluntate, quàm ex morum parsimonia uidetur habuisse. Nam & infinita multorum cæde crudelior habitus, & cum quidam ex hostibus eidem se suppliciter obtulisset: dixissetque ille, quod facturus esset, non mollitus tam prudente dicto, interfici eum iussit. Fuit præterea delendarum cupidus factionum. Propè à nullo congressu, nisi uictor.† Persarum regem Abagarum subegit. Arabas in ditionem accepit. Adiauenas ui tributarios coëgit. Britãniam quod maximum eius imperij decus est, muro per transuersam insulam ducto, utrinque ad finem Oceani muniuit: Vnde etiam Britannici nomen accepit. Tripolim unde oriundus erat, contusis bellicosissimis gentibus, securissimam reddidit, ac pacem diuturnam. oleum gratuitum, & fœcundissimum in æternum donauit. Idem cum implacabilis delictis fuit, tum ad erigendos industrios quosque iudicij singularis. Philosophiæ, ac dicendi studijs satis deditus. Doctrinæ quoque nimis cupidus. Latronum ubiq; hostis, uitam suam priuatam, publicamq; ipse composuit ad fidem, solum tamen uitium crudelitatis excusans. De hoc senatus ita iudicauit, illum, aut nasci non debuisse, aut mori, quod & nimis crudelis, & nimis utilis reipublicæ uideretur. Domi tamen minus cautus, qui uxorem Iuliam famosam adulterijs tenuit, eam etiã coniurationis cõsciam. Idẽ cũ pedibus æger bellũ moraretur: idq; milites anxie ferrent, eiusque filium Bassianum, qui una erant: Augustum fecissent, tolli se atq; tribunal ferri iussit. Adesse deinde omnes tribunos, centuriones, duces, & cohortes, quibus autoribus id acciderat. Sisti deinde filium, qui Augusti nomen acceperat. Cumque animaduerti in omnes autores facti, præter filium iuberet, rogareturq; omnibus ante tribunal prostratis, caput manu contingens ait: Tandem sentitis caput imperare non pedes. Huius dictum est, cum eum ex humili per literarum, & militiæ officia ad imperium plurimis gradibus fortuna duxisset, omnia inquit, fui, & nihil expedit. Perijt Eboraci in Britannia subactis gẽtibus, quæ Britanniæ uidebantur infestæ, anno imperij XVIII morbo grauissimo extinctus iam senex reliquit filios duos, Antoninum Bassianum & Getam, cui, & ipsi in honorem Marci Antonini nomen imposuit. Illatus sepulchro Marci Antonini, quẽ ex omnibus imperatoribus tantũ coluit, ut & Cõ-

modum

[Margin notes: Christiani. — Opinor addendum. nõ est reuersus. — Murus in transuersa Britannia. — Eboracum.]

modum in diuos referret, & Antonini nomē omnibus deinceps quasi Augusti ascribendum putaret. Ipsi à senatu, à gentilibus, liberisq; eius funus amplissimū exhibitū fuit, atq; inter diuos est relatus. Opera publica præcipue eius extant, Septizonium & Thermæ Seuerianæ. Eius deniq; etiam ianuæ in Transtyberina regione ad portam nominis sui, quarū † forma intercidens, statim usum publicum inuidit. Iudicium de eo post mortem magnum omnium fuit, maxime quod diu nec à filijs eius boni aliquid reipublicæ uenit. Et postea inuadentibus multis rempublicam, res Romana prædonibus direptui fuit. Hic tamē exiguis uestibus usus est, ut uix tunica eius aliquid purpuræ haberet, cum hirta chlamyde humeros uelaret. cibi parcissimus: leguminis patrij auidus: uini aliquando cupidus, carnis frequenter ignarus. Ipse decorus, ipse ingens, promissa barba, cano capite & crispo, Vultu reuerendus, canorus uoce, sed Afrum quiddam usque ad senectutem sonans: ac multum post mortem amatus, uel inuidia deposita, uel crudelitatis metu. Legisse me apud Aelium Maurum Phlegontis Hadriani libertum memini, Septimium Seuerum immoderatissime cum moreretur lætatum, quod duos Antoninos pari imperio reipublicæ relinqueret, exemplo Pij, qui Verum & Marcum Antoninos per adoptionem filios reipublicæ reliquit, Hoc melius, quod ille filios per adoptionem, hic per se genitos rectores Romanæ reipublicæ daret, Antoninum scilicet Bassianum, quem ex priore matrimonio susceperat, & Getam quem de Iulia genuerat. Sed illum multum spes fefellit. Nam unum paricidium, alterum sui mores reipublicæ inuiderunt: sanctumq; illud nomen in nullo diu bene mansit. Et reputanti mihi Diocletiane Auguste, neminem propè magnorum uirorum, optimum & utilem filium reliquisse, satis claret. Denique aut sine liberis uiri interierunt, aut tales habuerunt plærique, ut melius fuerit de rebus humanis sine posteritate discedere. Et ut ordiamur à Romulo, hic nihil liberorum reliquit, nihil Numa Pompilius, quod utile posset esse reipublicæ. Quid Camillus, num sui simíles liberos habuit? Quid Scipio? Quid Catones, qui magni fuerunt? Iam uero quid de Homero, Demosthene, Vergilio, Crispo, & Terētio, Plauto, cæterisq; alijs loquar? Quid de Cæsare? Quid de Tullio, cui soli melius fuerat liberos non habere? Quid de Augusto, qui nec adoptiuum bonum filium habuit: cum illi eligendi potestas fuisset ex omnibus? Falsus est etiam ipse Traianus in suo municipe ac nepote deligendo. Sed ut omittamus adoptiuos, ne nobis Antonini Pius & Marcus numina reipublicæ occurrant, ueniamus ad genitos. Quid Marco felicius fuisset, si Commodum non reliquisset hæredem? Quid Seuero Septimio si Bassianum non genuisset? qui statim insimulatum fratrem insidiarum contra se cogitatarum, paricidiali etiam figmento interemit? qui nouercam matrem? quinimo in cuius sinu Getam filium eius occiderat, uxorem duxit. qui PAPINIANVM iuris Asylum, & doctrinæ legalis thesaurum, quod paricidium excusare noluisset, occidit, & præfectum suum, ne omni per se & per scientiā suam magno deesset & dignitas, Deniq; ut alia omittam, ex huius moribus factum puto, ut Seuerus tristior uir ad omīa, immo etiā crudelior, pius & dignus deorū altaribus

Septizoniū.

Opinor legendum, fornix.

Heroum filij noxæ.

Papiniani laus.

Apparet de esse nõnihil.

altaribus duceretur. Qui quidem diu, immo Salustij orationem, qua Micipsa filios ad pacem hortat, ingrauatus morbo misisse filio dicitur maiori. Idq; frustra & hominem tantum ualetudine. Vixit deniq; in odio populi diu Antoninus: nomenq; illud uenerabile diu minus amatum est: quamuis & uestimenta populo dederit, unde Caracallus est dictus, & thermas magnificentissimas fecerit. Extat sanè Romæ Seueri porticus, gesta eius exprimẽs, à filio quantũ plurimi docent structa. Signa mortis eius hæc fuerunt. Ipse somniauit quatuor aquilis & gemmato curru præuolante, nescio qua ingenti humana specie ad cælum esse raptum: cumq; raperetur, octoginta & nouem numeros explicuisse. ultra quot annos ne unum quidem annum uixit: nam ad imperium senex uenit. cumq; positus esset in circulo ingenti æreo, diu solus & destitutus stetit. cum uereretur autem, præceps rueret, à Ioue se uocatum uidit, atq; inter Antoninos locatum. Die Circensium cum tres uictoriæ more solito essent locatæ gypseæ cum palmis, media quæ ipsius nomine ascriptum orbem palmis tenebat, uento icta, de podio stans decidit, & humi constitit. Ea quæ Getæ nomine inscripta erat, corruit & omnis comminuta est. Illa uero quæ Bassiani titulum præferebat, amissa palma, uenti turbine uix cõstitit. Post Maurũ apud uallum missum in Britannia, cum ad proximam mansionem rediret: non solum uictor, sed etiam in æternum pace fundata, uoluens animo quid ominis sibi occurreret, Aethiops quidam è numero militari, claræ inter scurras famæ, & celebratorum semper iocorum, cum corona & cupressu facta, eidem occurrit. Quem cum ille iratus remoueri ab oculis præcepisset: & coloris eius tactus omine & coxisse, ille dicitur ioci causa, Totum fuisti, totum uicisti, Iam deus esto uictor. Et in ciuitatem ueniens, cum rem diuinam uellet facere, primum ad Bellonæ templum ductus est terrore aruspicis rustici: deinde hostiæ furuæ sunt applicitæ. Quod cum esset aspernatus, atq; ad palatium se reciperet, negligentia ministrorum nigræ hostiæ usque ad limen domus Palatinæ Imperatorem secutæ sunt. Sunt per plurimas ciuitates opera eius insignia. Magnum uero illud in ciuitate eius, quod Romæ omnes ædes publicas, quæ uitio temporum labebantur, instaurauit, nusquàm propè suo nomine ascripto: seruatis tamen ubiq; titulis conditorum. Moriens septem annorũ canonem: ita ut quotidiana septuagintaquinq; milia modiorum expendi possent, reliquit. Olei uero tantum, ut per quinquennium non solum usibus, sed & totius Italiæ, quæ oleo egeret, sufficeret. Vltima uerba eius dicuntur hæc fuisse. Turbatam rempublicam ubique accepi, pacatam etiam Britannis relinquo, senex & pedibus æger: firmum imperium Antoninis meis relinquens, si boni erunt, imbecillum si mali. Iussit deinde signum tribuno dari, Laboremus, quia Pertinax quando in imperium adscitus est, signum dederat, Militemus. Fortunam deinde Regiam, quæ comitari principes & in cubiculis poni solebat, geminare statuerat: ut sacratissimum simulacrum utrique relinqueret filiorum. Sed cum uideret se perurgeri sub horam mortis iussisse fertur, ut alternis diebus apud filios Imperatores in cubiculis fortuna poneretur. Quod Bassianus prius contempsit, quàm faceret parricidium

Mansio.

Legendum opinor, cupressi, aut coronæ. Quin magis suspicor aliquid a scriptore pretermissum, atq; ita primum fuisse scriptum, Et coloris eius tacto omine, & arboris, dixisse ille dicitur.

ret parricidium

ret paricidium. Corpus eius à Britannia Romam uſque cum magna prouin-cialium reuerentia ſuſceptum eſt, quàmuis aliqui urnulam auream tantum fuiſſe dicant, Seueri reliquias continentem, eandemq; Antoninorum ſepulchro illatam. Cum Septimius Pertinax Seuerus illic ubi uita functus eſt, eſſet incenſus, cum Septimodium faceret, nihil aliud cogitauit, quàm ut ex Africa uenientibus, ſuũ opus occurreret: & niſi abſente opere per præfectum urbis medium ſimulacrũ eius eſſet locatũ, additũ Palatinis ædibus, id eſt regiũ atrium ab ea parte facere uoluiſſe perhibetur. Quod etiã poſt Alexãder cum uellet facere, ab aruſpicibus dicitur eſſe prohibitus, cum hoc ſciſcitatus non litaſſet.

AELII SPARTIANI

PESCENNIVS NIGER.

AD DIOCLETIANVM AVGVSTVM.

RARVM ATQVE DIFFICILE EST, ut quos Tyrannos aliorum uictoria fecerit, bene mittantur in literas: atq; ideo uix om̃ia de his plene in monumentis atq; annalibus habentur. Primũ enim quæ magna ſunt in eorum honorem, ab ſcriptoribus deprauantur, deinde alia ſupprimuntur, Poſtremo non magna diligentia eorũ generatio ac uita requiritur, cum ſatis ſit audaciam eorũ & bellum in quo uicti fuerint, ac pœnam proferre. Peſcennius ergo Niger, ut alij tradunt, modicis parentibus: ut alij, nobilibus fuiſſe dicitur, patre Annio Fuſco, matre Lampridia, auo curatore Aquini: ex qua familia originem ducebat: quod quidem dubium etiam nunc habetur. Hic eruditus mediocriter, moribus ferox, diuitijs immodicus, uita parcus, libidinis effrenatæ ad omne genus cupiditatum. Ordines diu duxit, multiſque ducatibus peruenit, ut exercitus Syriacos iuſſu Commodi regeret, ſuffragio maxime Athletæ, qui Commodum ſtrangulauit, ut omnia tunc fiebant. Is poſtea quàm comperit occiſum Commodum, Iulianum imperatorem appellatum, eundemq; iuſſu Seueri & Senatus occiſum, Albinum etiam in Gallia ſumpſiſſe nomen imperatoris ab exercitibus Syriacis, quos regebat: appellatus eſt imperator, ut quidam dicũt, magis in Iuliani odium, quàm in æmulationẽ Seueri. Huic ob deteſtationẽ Iuliani primis imperij diebus ita Romæ factum eſt à Senatoribus duntaxat, qui & Seuerũ oderant, ut inter lapidationes, execrationeſq; omniũ illi feliciter optaretur, illum principem ſuperi, & illum Auguſtũ populus acclamaret. Iulianũ autẽ oderant populares, quod Pertinacẽ milites occidiſſent, & illũ imperatorẽ aduerſa populi uolũtate appellaſſent. Deniq; ingentes ob hoc ſeditiones fuerũt. Ad occidendum

Lapidatio, p inſectanõe.

occidendum autem Nigrum, primipilarem Iulianus miserat stulte ad eum qui haberet exercitus, & se tueri posset: proinde quasi qualislibet Imperator à primipilario posset occidi. Eadem autem dementia etiam Seuero iam principi Iulianus successorē miserat. Deniq; etiam Aquilium Centurionē, notum cædibus ducum miserat, quasi Imperator tantus à Centurione posset occidi. Par deniq; insania fuit, quod cum Seuero ex interdicto de imperio egisse fertur: ut iure uideretur ad principatum peruenisse. Et de Pescennio Nigro iudicium populi ex eo apparuit: quod cum ludos Circenses Iulianus Romæ daret, & indiscrete subsellia Circi maximi repleta essent, ingentiq; iniuria populus affectus esset, per omnes uno cōsensu Pescennius Niger ad tutelam urbis est expetitus: odio ut diximus, Iuliani, & amore occisi Pertinacis. Cum quidem Iulianus dixisse fertur: neq; Pescennio longū imperiū deberi, sed Seuero, qui magis esset odio habendus à Senatoribus, militibus, prouincialibus, popularibus. quod probauit rei euētus. Et Pescēnius quidē Seuero eo tēpore quo Lugdunensem prouinciā regebat, amicissimus fuit: nam ipse missus erat ad cōprehendendos desertores, qui innumeri Gallias tunc uexabant. In quo officio quod se honeste gessit, iucundissimū fuit Seuero, ita, ut de eo ad Commodū Septimius referret, asserens necessariū Reip. uirum. Et re uera in re militari uehemēs fuit. Nunq; sub eo miles prouinciali, lignū, oleū, operā extorsit. Ipse à milite nihil accepit: cū Tribunatus ageret, nihil accipi passus est. Nam & Imperatorū Tribunos duos quos cōstitit stellaturas accepisse, lapidibus obrui ab auxiliaribus iussit. Extat epistola Seueri quam scribit ad Rogoniū Celsum Gallias regentem. Miserum est, ut imitari eius disciplinam militarem non possimus, quē per bellum uicimus. Milites tui uagantur, Tribuni medio die lauāt: pro tridinijs popinas habent: pro cubiculis meritoria: saltant, bibunt, cantant, & mensuras cōuiuiorum uocant, cum hoc sine mensura potare. Hæc si ulla uena paternæ disciplinæ uiueret, fierent? Emenda igitur primum Tribunos, deinde militem: quē quandiu timueris, tandiu timeberis. Sed scias id de Nigro militem timere non posse, nisi integri fuerint Tribuni & duces militum. Hæc de Pescennio Seuerus Augustus adhuc milite. M. Antoninus ad Cornelium Balbum. Pescenniū mihi laudas, agnosco: nam & decessor tuus manu strennuū, uita grauem etiā tum plus q̄ militem dixit. Itaq; misi literas recitandas ad signa, quibus eum trecentis Armenicis, & centum Sarmatis, & mille nostris præesse iussi. Tuum est ostendere hominem non ambitione, quod nostris non conuenit moribus, sed uirtute uenisse ad eum locum, quem auus meus Hadrianus, quem Traianus proauus non nisi exploratissimis dabat. De hoc eodē Commodus, Pescenniū fortem uirum noui, & ei Tribunatus iam duos dedi. Ducatum mox dabo, ubi per senectutem Aelius Corduenus Rempublicam recusauerit. Hæc de eo iudicia omnium fuerunt. Sed & Seuerus ipse sæpe dixit, ignoturū se Pescennio nisi perseueraret. À Commodo denique Pescennius Consul declaratus, Seuero præpositus est. Et quidem irato, quod Primipilaribus commendantibus, Consulatum Niger mereretur. In uita sua Seuerus dicit se priusquàm filij sui id ætatis haberent,

Stellatura.

berent, ut imperare possent, ægrotantem id in animo habuisse: ut siquid forte sibi accidisset, Niger Pescennius eidem & Clodius Albinus succederent, qui ambo Seuero grauissimi hostes extiterant. Vnde apparet quod etiã Seueri de Pescennio iudicium fuerit. Si Seuero credimus, fuit gloriæ cupidus Niger, uita fictus, moribus turpis, ætatis prouectæ cum imperiũ inuasit: ex quo cupiditates eius incusat. Proinde quasi Seuerus minor ad imperiũ uenerit, qui annos suos cõtrahit, cum X & VIII annis imperauit, & octogesimo nono perijt. Sanè Seuerus Heraclitum ad obtinendam Bithyniam misit, Fuluium autem ad occupandos adultos Nigri filios: nec tamen in Senatu quicq̃ de Nigro Seuerus dixit: cum iam audisset de eius imperio, ipse autem proficisceretur ad componẽdum orientis statum. Tantum sanè illud fecit proficiscens, ut legationes ad Africam mitteret, ne eam Pescennius occuparet, & fame populum Romanum perurgeret. Et uidebatur autẽ id facere posse per Libyam Aegyptumq́; uicinas Africæ, difficili licet itinere ac nauigatione. Et Pescennius quidem ueniente ad oriẽtem Seuero, Græciam, Thracias Macedoniam, interfectis multis industribus uiris tenebat, ad participatum imperij Seuerum uocans: à quo causa eorum quos occiderat cũ Aemiliano, hostis est appellatus: deinde à ducibus Seueri per Aemilianum pugnãs uictus est. Et cum illi tutum exilium promitteret, si ab armis recederet: persistens iterum pugnauit, & uictus est, atq; apud Cyzicum circa paludem fugiens sauciatus, & sic ad Seuerũ adductus, atq; statim mortuus. Huius caput circũlatum pilo Romam missum, Filij occisi, necata uxor, patrimoniũ publicatum, familia omnis extincta. Sed hæc omnia posteaq̃ de Albini rebellione cognitum est, facta sunt: nam prius & filios Nigri, & matrem in exilium miserat. Sed exarsit secundo ciuili bello, imo iam tertio, & factus est durior: Tunc cum innumeros Senatores interemit Seuerus, ab alijs Syllæ, ab alijs Punici, ab alijs Marij nomen accepit. Fuit statura Pescennius prolixa, forma decorus, capillo in uerticem ad gratiã reflexo, uocis canoræ, ita, ut in campo loquẽs, per mille passus audiretur, nisi uentus aduersaretur. Oris uerecundi & semper rubidi: ceruice adeo nigra, ut quemadmodum multi dicunt, ab ea Nigri nomẽ acceperit. Cætera corporis parte candidus & magis pinguis, uini auidus, cibi parcus, rei ueneree nisi ad creandos liberos prorsus ignarus. Deniq; etiam sacra quædam in Gallia quæ à castissimis decernuntur, consensu publico celebranda suscepit. Hunc in Commodianis hortis in porticu curua, pictum de Musibo inter Commodi amicissimos uidemus sacra Isidis ferentem, quibus Commodus adeo deditus fuit, ut & caput raderet, & Anubim portaret, & om̃is partes expleret. Fuit ergo miles optimus, tribunus singularis, dux præcipuus, legatus seuerissimus, consul insignis, uir domi forisq; cõspicuus, imperator infelix: usui deniq; Reip. sub Seuero homine tetrico esse potuisset, si cum eo esse uoluisset. Sed deceptus est consilijs Seueri Aureliani, qui filias suas eius filijs despondens, persistere eũ fecit in imperio. Hic tantæ fuit autoritatis, ut ad Marcum primum, deinde ad Commodum scriberet, cum uideret prouincias facili administrationũ mutatione subuerti. Primũ ut nulli ante quinquẽnium succederetur prouinciæ præsidi,

Industrijs, legẽdum, nisi mauis illustribus.

uel legato, uel proconsuli: quod prius deponerent potestatem, quàm scirent administrare. Deinde ne noui ad regendam Remp. accederent, præter militares administrationes, intimauit. assessores in quibus prouincijs assedissent, in his administrarēt. Quod postea Seuerus, & deinceps multi tenuerunt, ut probant Pauli & Vlpiani præfecturæ, qui Papiniano in consilio fuerunt: ac postea cum unus ad memoriā, alter ad libellos paruisset, statim præfecti facti sunt. Huius etiā illud fuit, ut nemo assideret in sua prouincia, nemo administraret nisi Romæ Romanus, hoc est oriundus urbe. Addidit præterea consiliarijs salaria, ne eos grauarent quibus assidebant, dicens IVDICEM nec dare debere, nec accipere. Hic erga milites tanta fuit censura, ut cum apud Aegyptum ab eo limitanei milites uinum peterent, responderit, Nilum habetis & uinum quæritis? Siquidem tanta fuit illius fluminis dulcedo, ut accolæ uina non quærant. Idem tumultuantibus his qui à Sarracenis uicti fuerant, & dicentibus, Vinum nō accepimus, pugnare non possumus: Erubescite, inquit, illi qui uos uincunt, aquam bibunt. Idem Palæstinis rogantibus, ut eorum censitio leuaretur, idcirco quod esset grauata, respōdit, Vos terras uestras leuari censitione uultis, ego uero etiā aërem uestrum censere uellem. Deniq; Delphici Apollinis uates in motu Reipublicæ, maxime cum nūciaretur tres esse imperatores, Seuerum Septimium, Pescennium Nigrum, Clodium Albinum consultus, quem expediret Reipublicæ imperare, uersum Græcum huiusmodi fudisse dicitur,

Nūc utrūq; faciunt, cum emūt a principe magistratū, & expilant litigatores.

Optimus est Fuscus, bonus Afer, pessimus Albus.

Ex quo intellectum Fuscum, Nigrum appellatū uaticinatione: Seuerū, Afrum: Album uero Albinum dictum. Nec defuit alia curiositas: requisitum est, qui esset obtenturus Rempublicam. Ad quod ille respondit alium uersum talem.

Fundetur sanguis Albi Nigriq; minantis
Imperium mundi Pœna reget urbe profectus.

Item cum quæsitum esset, quis illi successurus esset, respondisse itidem Græco uersu dicitur,

Cui dederint superi nomen habere Pij.

Quod omnino intellectum nō est, nisi cum Bassianus Antonini, quod uerum signū Pij fuit, nomen accepit. Item cum quæreretur quandiu imperaturus esset, respondisse Græce dicitur,

Bis denis Italum conscendet nauibus æquor,
Si tamen una ratis transiliet pelagus.

Ex quo intellectum Seuerum uiginti annos expleturum. Hæc sunt Diocletiane maxime Augustorum quæ de Pescennio didicimus ex pluribus libris. Non enim facile, ut in principio libri diximus, quisquàm uitas eorum mittit in libros, qui aut principes in Republica non fuerunt, aut à Senatu appellati non sunt imperatores: aut occisi citius, ad famam uenire nequiuerunt. Inde quod latet Vindex, quod Piso nescitur, quod om̄es illi q aut tantū adoptati sunt, aut à militibus imperatores appellati: ut sub Domitiano Antonius: aut cito interempti uitā cum imperij usurpatione posuerūt. Sequitur nūc ut de Claudio Albino dicam: qui

eam,qui quasi socius huius habetur,quod & pariter contra Seuerum rebellaue runt,& ab eodem uicti atque occisi sunt. De quo ipso neque satis clara extant: quia eadem fortuna illius fuit quæ Pescennij, etiam si uita satis dispar. Ac ne quid ex his quæ ad Pescennium pertinent, prætermisse uideamur,licet aliјs libris cognosci possint,De hoc Seuero Septimio Vates dixerunt,quod neque uiuus neq; mortuus in potestatem Seueri uenturus esset,sed iuxta aquas illi pereun dum esset: quod quidem dicunt ipsum Seuerum de Mathesi quam callebat di xisse. Nec abfuit responsis ueritas,cum ille inuentus sit iuxta paludem semiui uus.Hic tantæ fuit seueritatis,ut cum milites quosdam in caueo argenteo expe ditionis tempore †uiuere uidisset, iusserit omne argentum summoueri de usu expeditionali,addito eo,ut ligneis uasis uterentur. Quod quidem illi odium militare côcitauit. Dicebat enim posse fieri, ut sarcinæ militares in potestatem hostium uenirent,ne se Barbaræ nationes argento nostro gloriosiores facerêt, cum alia minus apta hosticam uiderentur ad gloriam.Idem iussit uinum in ex peditione neminem bibere, sed aceto uniuersos esse contentos. Idem pistores sequi expeditionem prohibuit, bucellato iubens milites & omnes contentos esse. Idem ob unius gallinacei direptionem,decem commanipulones qui ra ptum ab uno comederant,securi percuti iussit: & fecisset, nisi ab omni exercitu propè usque ad metum seditionis esset rogatus.& cum pepercisset,iussit ut de norum gallinaceorum precia prouinciali redderent, decem qui simul furto con uixerant,addito eo,ut tota in expeditione in commanipulatione nemo focum faceret,ne unquàm recens coctum cibum sumerent, sed pane ac frigidis uesce rentur,appositis speculatoribus qui id curarent. Idem iussit, ne zonas milites ad bellum,item aureos uel argenteos nummos portarent,sed publice commen darent,recepturi post prælia quod dederât,Addens liberis eorum & uxoribus hæredibus certe reddendum qui uenisset,ne ad hostes aliquid prædæ perueni ret,si quid forte aduersi fortuna fecisset. Sed hæc omnia ut se habuerat Com modi temporum dissolutio, aduersa eidem fuere. Denique & si nemo fuit,qui suis temporibus dux seuerior uideretur, ad pernitiê illi magis ista fuere,quàm mortuo:ubi & inuidia & odium deposita erant,talia exempla ualuerunt.Idem in omni expeditione ante omnes militarem cibum sumpsit ante papilionem: nec sibi unquàm uel contra solem,uel contra imbres quæsiuit tecti suffragium, si miles non habuit. Tantum denique belli tempore ratione militibus demon strata sibi & seruis suis uel contubernalibus portauit, quantum à militibus fere batur,cum seruos suos annona oneraret, ne illi securi ambularent, honusti mi lites:idq; ab exercitu cum suspirio uideretur. Idem in concione iurauit se quan diu in expeditionibus fuisset,essetq; adhuc futurus, non aliter esse acturum se quàm militem,Marium ante oculos habentem & duces tales:nec alias fabulas
" unquàm habuit nisi de Annibale, cæterisq; talibus. Denique cum imperatori
" facto quidam Panegyricum recitare uellet,dixit ei, Scribe laudes Marij uel An
" nibalis,uel alicuius ducis optimi uita functi, & dic quid ille fecerit, ut eum nos
" imitemur.Nam uiuentes laudare irrisio est maxime imperatores,à quibus spe ratur,

Bibere legê dum câseo.

Bucellatum.

Commanipulon[es]

Zonam perdidit.

Scite.

ratur, qui timētur, qui præstare publice possunt, qui possunt necare, qui proscribere. Se autem uiuū placere uelle, mortuum etiam laudari. Amauit de principibus Augustum, Vespasianum, Titum, Traianum, Pium, Marcum, reliquos fœmineos uel uenenatos uocans. maxime tamē in historijs Marium & Camillū, Q. Macrinium Coriolanum dilexit. Interrogatus autem quid de Scipionibus sentiret, dixisse fert᷑, Felices illos fuisse magis, q̄ fortes: idq; probare domesticam uitā & iuuētutem, quæ in utroq; minus speciosa domi fuisse, apud omnes constat. Quod si rerum potitus fuisset, omnia correcturus fuerat, quæ Seuerus uel non potuit emendare, uel noluit: & quidem sine crudelitate, imo etiam cum lenitate, sed re militari nō remissa† & inepta atq; ridicula. Domus ei⁹ hodie Romæ uisitur in campo Iouis, quæ appellatur Pescēniani: in qua simulacrum eius in Trichoro cōstituit: statim post annum ex Thebaico marmore, quod ille ad similitudinem sui factum à rege Thebæorum acceperat. Extat etiam epigrāma Græcum, quod Latine hanc habet sententiam.

Aut hic uerba supsunt, aut aliqua desunt.

Terror Aegyptiaci Niger astat militis ingens,
  Thebaidos socius aurea sæcla uolens,
Hunc reges, hunc gentes amant, hunc aurea Roma.
  Hic Antoninis charus & imperio.
Nigrum nomen habet, Nigrum formauimus ipsi,
  Vt consentiret forma Metalle tibi.

Quos quidem uersus Seuerus eradi noluit, cum hoc ei & Præfecti suggererent, & officiorum magistri, addens, Si talis fuit, sciant omnes qualem uicerimus. Si talis non fuit, putent omnes nos talem uicisse: imo sic sit, quia fuit talis.

AELII SPARTIANI

ANTONINVS CARACALLVS.

EX DVOBVS LIBERIS quos Septimius Seuerus reliquit, Getam & Bassianum: quorum unum exercitus, alterum pater dixit, Geta hostis est iudicatus: Bassianum autem obtinuisse imperium constat: de cuius maioribus frustra putamus iterandum, cum omnia in Seueri uita satis dicta sint. Huius igit᷑ pueritia blanda, ingeniosa, parentibus affabilis, amicis parentum iucunda, populo accepta, grata Senatui, ipsi etiam ad amorem conciliandum salutaris fuit. Non ille in literis tardus, non in beneuolentijs segnis, nō tenax in largitate, non lentus in clementia, sed sub parentibus, uisus. Deniq; si quando feris obiectos

damnatos

dãnatos uidit,fleuit aut oculos auertit:quod populo plus quàm amabile fuit. Septennis puer cum collusorem suum puerũ,ob Iudaicam religionem grauius uerberatum audisset,neq; patrem suum,neq; patrem pueri uel autores uerberum diu respexit. Antiochensibus & Bizantijs interuentu suo iura uetusta restituit:quibus iratus fuit Seuerus,quod Nigrum iuuerant. Plautini odium crudelitatis causa concepit. Quæ à parẽtibus gratia sigillariorum acceperat,ea uel dicentibus,uel magistris sponte donauit. Sed hæc puer. Egressus uero pueritiam, seu patris monitis,seu calliditate ingenij,siue quod se Alexandro Magno Macedoniæ æquandum putabat:restrictior,grauior,uultu etiã truculentior factus est prorsus,ut eum quem puerum scirent,multi esse nõ crederent. Alexandrum Magnũ,eiusq; gesta in ore semper habuit. Tiberium & Syllam in cõuentu plerunq; laudauit. Patre superbior fuit. Fratrem magna eius humilitate despexit. Post patris mortem in castra prætoria pergens,apud milites cõquestus est,circũueniri se fratris insidijs,atq; ita fratrem in palatio fecit occidi. Eius corpus statim cremari præcepit. Dixit præterea in castris fratrem sibi uenenum parasse, matri eum inreuerentem fuisse:egitq; publice his gratias, qui eum occiderunt. Addidit deniq; his qui fidelioribus erga se erant stipendium. Pars militũ apud Albã Getã occisum ægerrime accepit, dicentibus cunctis duobus se fidẽ promisisse liberis Seueri,duobus seruare debere:clausisq; portis diu imperator nõ admissus,nisi delinitis animis nõ solum querelis de Geta & criminationibus æditis,sed enormitate stipendij militibus,ut solet,placatis,atq; inde Romã redijt. Tunc sub ueste senatoria loricam habens, cum armatis militibus curiã ingressus est. Hos in medio inter subsellia duplici ordine collocauit, & sic uerba fecit: Questus est de fratris insidijs inuolute & incondite ad illius accusationẽ, sui uero excusationem: quod quidem nec Senatus libenter accepit, cum ille dixisset fratri se omnia permisisse,fratrem ab insidijs liberasse: & illum tamen sibi grauissimas insidias fecisse,nec uicem amori reddidisse fraterno. Post hoc relegatis deportatisq;,reditum in patriam restituit:inde ad Prætorianos processit, & in castris mansit. Altera die Capitolium petijt:eos quos occidere parabat,affabiliter est locutus:innitẽsq; Papiniano & Giloni,ad palatium redijt. Cum flentem matrem Getæ uidisset, aliasq; mulieres post necem fratris, mulieres occidere conatus est,Sed ob hoc retẽtus,ne augeretur fratris occisi crudelitas. Lætum ad mortẽ coẽgit,misso à se ueneno:ipse enim inter suasores Getæ mortis primus fuerat,qui & primus interemptus est. Ipse mortẽ eius sæpissime fleuit. Multos qui cædis eius cõscij fuerant,interemit, cumq; & imaginẽ eius honorauit. Post hoc fratrem patruelem Afrum, cui pridie partes de cœna miserat, iussit occidi. Qui cum se præcipitasset percussorum timore,& ad uxorem crure fracto erepsisset,tamen per ludibrium percussoribus deprehensus est & occisus. Occidit etiam Pompeianum Marci nepotem ex filia natum,& ex Pompeiano cui nupta fuerat Lucilla,post mortem Veri imperatoris, quem & consulem bis fecerat,& omnibus bellis præposuerat,quæ grauissima tunc fuerunt: & ita quidem ut uideretur à latronibus interemptus. Deinde in conspectu eius Papinianus

Sigillaria.

securi percussus, à militibus occisus est: quo facto percussori dixit, Gladio te exequi oportuit meũ iussum. Occisus est etiam eius iussu Petronius ante templũ diui Pij, tractáq; sunt eorum per plateam cadauera sine aliqua humanitatis reuerentia. Filium aũt Papinianũ qui ante triduum quæstor, opulentum munus ædiderat, interemit. Iisdem diebus occisi sunt innumeri, qui fratris eius partibus fauerant. Occisi etiã liberti, qui Getæ administrauerãt. Cædes deinde in omnibus locis, & in balneis factæ. Occisíq; nõnulli etiam cœnantes, inter quos etiam Sammoniacus Serenus, cuius libri plurimi ad doctrinam extant. In summum discrimen etiam Chilo iterũ præfectus & consul uenit, ob hoc quod cõcordiam inter fratres suaserat. Et cũ idem Chilo sublata ueste senatoria, nudis pedibus ab Vrbanicis raptus esset, Antoninus seditionem compressit. Multas præterea postea cædes in urbe fecit, passim raptis à militibus, nonnullis hominibus & occisis, quasi seditionem uindicãs. Aelium Pertinacem suffectum COS. ob hoc solum quod filius esset imperatoris, occidit. Neq; cessauit unq; sub diuersis occasionibus eos interficere, qui fratris amici fuissent. Sæpe in Senatum, sæpe in populum superbe inuectus est, aut edictis propositis, aut orationibus edictis, Syllam se etiam ostendens futurum. His gestis Galliam petijt, atq; ut primum in eam uenit, Narbonensem proconsulem occidit. Cunctis deinde turbatis qui in Gallia res regebant, odium Tyrãnicum meruit, quàmuis aliquando fingeret se benignũ, cum esset natura truculentus. Et cum multa contra homines & contra iura ciuitatum fecisset, morbo implicitus grauiter laborauit. Circa eos qui eum curabant, crudelissimus fuit. Deinde ad orientem profectionem parãs, omisso itinere in Dacia resedit. Circa Rhetiã nõ paucos Barbaros interemit: milites'q; suos quasi Syllæ milites, & cohortatus est & donauit. Deorum sanè se nominibus appellari uetuit, quod Commodus fecerat: cum illi eum quod leonẽ, aliasq; feras occidisset, Herculem dicerẽt. Et cum Germanos subegisset, Germanicum se appellauit, uel ioco, uel serio, ut erat stultus & demens, asserens si Lucanos uicisset, Lucanicum se appellandum. Damnati sunt eo tempore, qui urinam in eo loco fecerunt, in quo statuæ aut imagines erant principis: & qui coronas imaginibus eius detraxerant ut alias ponerent. Damnati sunt & qui remedia quartanis, tertianisq; collo annexa gestarent. Per Thracias cũ Præfec. præt. iter fecit: inde cum in Asiam traijceret, naufragij periculũ adijt antemna fracta, ita, ut in scapham cum protectoribus descenderet. Vnde in triremem à Præfec. classis receptus, euasit. Excepit apros frequenter, contra leonem etiam stetit: quo etiam missis ad amicos literis, gloriatus est: seq; ad Herculis uirtutem accessisse iactauit. Post hoc ad bellum Armeniacum, Parthicumq; conuersus, ducem bellicum qui suis competebat moribus fecit. Inde Alexandriam petijt, in gymnasium populum conuocauit, eumq; obiurgauit: legi etiam ualidos ad militiam præcepit. Eos autem quos legerat, occidit exemplo Ptolemæi Euergetis, qui octauus hoc nomine appellatus est. Dato præterea signo militibus ut hospites suos occiderent, magnam cædem Alexandriæ fecit. Dehinc per Gadusios & Babylonios ingressus, tumultuarie cum Parthorum satrapis manum cõtulit, feris etiam bestijs in hostes

Facere urinam.

stijs in hostes immissis. Datis ad Senatum quasi post uictoriã literis, Parthicus appellatus est: nam Germanici nomẽ patre uiuo fuerat cõsecutus. Deinde cum iterum uellet Parthis bellum inferre, atq; hybernare Aedessæ, atq; inde Carras Luni dei gratia uenisset, die natalis sui VIII Idus April. ipsis Megalensibus cum ad requisita naturæ discessisset, insidijs à Macrino Præfec. præt. positis, qui post eum inuasit imperium, interemptus est. Conscij cædis fuerũt Nemesianus & frater eius Apollinaris, Reanusq; qui Præfec. legionis secundæ Parthicæ militabat, & qui equitibus extraordinarijs præerat, nõ ignorãtibus Martio Agrippa qui classi præerat: & præterea plerisq; officialiũ impulsu Martialis. Occisus est autem in medio itinere inter Carras & Aedessam, cum leuandæ uesicæ gratia ex equo descendisset, atque inter protectores suos coniuratos cædis ageret. Deniq; cum illum in equum strator eius leuaret, pugione latus eius confodit: clamatumq; ab omnibus est, id Martialem fecisse. Et quoniam dei Luni fecimus mentionem, Sciendum doctissimis quibusq; id memoriæ traditum: atq; ita nunc quoq; à Carrenis præcipue haberi, ut qui Lunam fœmineo nomine ac sexu putauerit nũcupandam, is addictus mulieribus semper inseruit. At qui uero marem deum esse crediderit, is dominetur uxori, neq; ullas muliebres patiatur insidias. Vnde quàmuis Græci uel Aegyptij eo genere quo fœminã hominem etiam Lunam deam dicant, mystice tamen deum dicunt. Scio de Papiniani nece multos ita in literas retulisse, ut cædis non adsciuerint causam, alijs alia referentibus: sed ego malui ueritatem opinionũ ædere, quàm de tanti uiri cæde reticere. Papinianum amicissimum fuisse imperatori Seuero, & ut aliqui loquũtur, affinem etiam per secundam uxorem, memoriæ traditur: ad hoc præcipue utrunq; filium à Seuero cõmendatum, eumq; cum Seuero professum, sub Sceuola & Seuero in aduocatione Fisci successisse, atq; ob hoc cõcordiam fratrum Antoninorũ fouisse, egisse quin etiam ne occideretur, cum iam de insidijs eius Bassianus quereretur: atq; ideo unà cum his qui fautores fuerant Getæ, à militibus, non solum permittente, uerumetiam suadente Antonino, occisum. Multi dicunt Bassianum occiso fratre illi mandasse, ut & in Senatu per se & apud » populum facinus dilueret, illum autem respondisse, Nõ tam facile paricidium » excusari posse, quàm fieri. Est etiam hæc fabella, quod dictare noluerit orationẽ qua inuehendũ erat in fratrẽ, ut causa eius melior fieret qui occideret, Illum aũt negantẽ respondisse, Aliud est paricidiũ, aliud accusare innocentẽ occisum. Sed hoc omnino nõ conuenit: nam neq; Præfec. poterat dictare orationẽ, & constat eum quasi fautorẽ Getæ occisum. Et fertur quidẽ, Papinianus cum raptus à militibus ad palatiũ traheret occidendus, prædiuinasse, dicentẽ, Stultissimũ fore qui in suũ subrogaretur locum, nisi appetitam crudeliter præfecturã uindicaret. Quod factum est: nam Macrinus occidit, ut supra exposuimus, qui cum filio factus in castris imperator, filium suũ qui Diadumenus uocatus, Antoninũ uocauit, idcirco quod à Prætorianis multũ Antoninus desyderatus est. Bassianus uixit annis XLIII. Imperauit annis VI. Publico funere elatus est. Filium reliquit qui postea & ipse M. Antoninus Heliogabalus est dictus: Ita enĩ nomẽ Antoninorum

Aedessa.

Lunus, pro luna.

Papiniani mors.

ninorum inoleuerat, ut uelli ex animis hominũ non posset: quod omniũ pectora uelut Augusti nomẽ obsederat. Fuit male morigeratus, & patre duro crudelior. Auidus cibi, uini etiã appetens, suis odiosus, & præter milites Prætorianos oĩbus castris exosus: prorsus nihil inter fratres simile. Opera Romæ reliquit Thermas nominis sui eximias: quarum cellam solearem architecti negãt posse ulla imitatione qua facta est, fieri. Nam & ex ære uel cupro cancelli superpositi esse dicũtur, quibus cameratio tota concredita est: & tantũ est spatij, ut idipsum fieri negent potuisse docti mechanis. Reliquit & porticum patris nomine, quæ gesta illius contineret, & triumphos, & bella. Caracalli nomẽ accepit à uestimento quod populo dederat demisso usque ad talos, quod ante non fuerat: unde hodieq; Antoninianæ dicunt Caracallæ. Huiusmodi in usu maxime Romanæ plebis frequentatæ. Idem uiam nouam muniuit, quæ est sub eius Thermis, Antoninianis scilicet, qua pulchrius inter Romanas plateas non facile quicquàm inuenias. Sacra Isidis Romã deportauit, & templa ubiq; magnifice eidem deæ fecit. Sacra etiam maiore reuerentia celebrauit, quã ante celebrabantur. In quo quidem mihi mirum uidetur, quemadmodum sacra Isidis primũ per hunc Romam uenisse dicantur. Cum Antoninus Commodus ita ea celebrauerit, & ut Anubin portaret & Pausa sederet: nisi forte iste addidit celebritati, non eam prius inuexit. Corpus eius Antoninorum sepulchro illatum est, ut ea sedes reliquias eius acciperet, quæ nomen addiderat. Interest scire quẽadmodum nouercam suam Iuliam uxorẽ duxisse dicatur. Quæ cum esset pulcherrima, & quasi per negligentiã se maxima corporis parte nudasset: dixissetq; Antoninus, Vellem si liceret, respõdisse fertur, Si libet, licet. An nescis te imperatorem esse, & leges dare, non accipere? Quo audito, furor inconditus ad effectum criminis roboratus est: nuptiasq; eas celebrauit, quasi sciret se leges dare, cum uere solus prohibere debuisset. Matrẽ enim (non alio dicenda erat nomine) duxit uxorẽ. ad paricidium iunxit incestum. Siquidem eam matrimonio sociauit, cuius filiũ nuper occiderat. Non ab re est etiã diasyrticum quoddã in eum addere dictũ. Nam cũ Germanici & Parthici & Arabici & Alamanici nomen ascriberet: nam Alamanorũ gentẽ deuicerat, Heluius Pertinax filius Pertinacis dicitur ioco dixisse, Adde si placet etiam Geticus maximus, quod Getam occiderat fratrem, & Gotti Getæ dicerentur: quos ille dum ad orientem transit, tumultuarijs prælijs deuicerat. Occidendi Getæ multa prodigia extiterunt, ut in uita eius exponemus. Nam quàmuis prior ille è uita excesserit, nos tamen ordinem secuti sumus: ut qui & prior natus est, & qui prior imperare cœperat, prior scriberetur. Eo sanè tempore quo ab exercitu appellatus est Augustus uiuo patre quod ille pedibus æger gubernare non posse uideretur imperium, contusis animis militum & Tribunorum, Seuerus dicitur animo uolutasse, ut & hunc occideret, nisi repugnassent Præfecti eius graues uiri. Aliqui contra dicunt, Præfec. uoluisse id fieri, sed Septimium noluisse, ne & seueritas illius, crudelitatis nomine inquinaretur. Et cum autores criminis milites fuerint, adolescens stultæ temeritatis pœnas lueret, tã grauis supplicij titulo, ut à patre uideretur occisus. Hic tamen omniũ durissimus

Mechanici. Caracallus unde. Hæc scelerata uox nunc assidue occinitur aurib' regum etiã a Theologis. Gotti, ijdem Getæ.

duriſſimus:& ut uno complectamur uerbo, paricida & inceſtus patris, matris, fratris inimicus, à Macrino qui eum occiderat, timore militum, ac maxime prætorianorum, inter deos relatus eſt. Habet templum, habet Salios, habet Sodales Antonianos, qui Fauſtinæ templum quod ei ſub Tauri radicibus fundauerat maritus: in quo poſtea filius huius Heliogabalus Antoninus ſibi, uel Ioui Syrio, uel Soli (incertum id eſt) templum fecit.

AELII SPARTIANI

ANTONINVS GETA.

AD CONSTANTINVM AVGVSTVM.

SCIO CONSTANTINE AVGVSTE & multos & clementiã tuam quæſtionem mouere poſſe, cur etiã Geta Antoninus à me tradat᷑. De cuius priuſquàm uel uita uel nece dicã, diſſeram cur ipſi Antonino à Seuero patre ſit nomẽ appoſitum. Neq; enim multa in eius uita dici poſſunt, qui prius rebus humanis exemptus eſt, quàm cum fratre teneret imperiũ. Septimius Seuerus quodam tempore cum cõſuluiſſet ac petiiſſet, ut ſibi indicaret᷑, quo eſſet ſucceſſore moriturus, In ſomnis uidit Antoninum ſibi ſucceſſurum. Quare ſtatim ad milites proceſſit, & Baſſianum filium maiorem natu, M. Aurelium Antoninũ appellauit. Quod cum feciſſet, & paterna cogitatione, uel ut quidã dicunt, à Iulia uxore cõmonitus, quæ gnara erat ſomni, quod minori filio hoc facto ipſe interclusiſſet aditum imperandi: etiã Getam minorẽ filium Antoninũ uocari iuſſit. Itaq; ſemper ab eo in epiſtolis familiaribus dictus eſt Antoninus, cũ ſi forte abeſſet, ſcriberet, Salutate Antoninos filios & ſucceſſores meos. Sed nihil ualuit patris matriſue cautio: nam ſolus ille ſucceſſit, qui primus Antonini nomẽ accepit. Et hæc de Antonini nomine. Geta autẽ dictus eſt, uel à patrui nomine, uel aui paterni: de cuius uita & moribus in uita Seueri Marius maximus primo ſeptenario ſatis copioſe retulit. Fuit autem Antoninus Geta etiam ob hoc ita dictus, quod in animo habuit Seuerus, ut omnes deinceps principes quẽadmodum Auguſti, ita etiam Antonini dicerentur: atq; amore Marci uel fratrem ſuum ſemet dicebat, & cuius philoſophiã, literarumq; inſtitutionẽ ſemper imitatus eſt. Dicunt aliqui non in Marci honorem tantũ Antonini nomini delatũ, cum id Marcus adoptiu⁹ habuerit, ſed in eius q Pius cognominatus, Hadriani ſcilicet ſucceſſoris: & quidẽ ob hoc, quod Seuerũ ille ad Fiſci aduocationem delegerat ex formula forenſi, cum ad tantos proceſſus ei paruiſſet dati ab Antonino primi gradus uel honoris auſpicium: ſimul quod nemo ei uidetur felicior imperator ad com-

tor ad cómodandum nomen eo principe, cuius proprium nomen iam per quatuor principes cócurrisset. De hoc eodem Seuerus gnarus geniturae illius, cuius ut pleriq; Afrorum peritissimus fuit, dixisse fertur, Mirum mihi uidetur Iuuenalis amátissimus Geta noster diuus futurus, cuius nihil imperiale in genitura uideo, Erat em̃ Iuuenalis praef. eius praetorij. Nec eum fefellit. Nam Bassianus cum eum occidisset, ac uereretur Tyrannicam ex paricidio notam, audiretque posse mitigari facinus, si diuũ fratrem appellaret, dixisse fertur, Sit diuus dum non sit uiuus. Deniq; cum inter diuos retulit, atque ideo utcunq; redijt cum fama in gratiam paricida. Natus est Geta Seuero & Vitellio consulibus Mediolani: & si aliter alij prodiderunt VI Calen. Iunias ex Iulia: quam idcirco Seuerus uxorem duxerat, quod eam in genitura habere compererat, ut regis uxor esset. Isq; priuatus, sed iam optimi in Repub. loci. Statim ut natus est, nunciatum est ouum gallinam in aula peperisse purpureum. Quod cum allatum Bassianus frater eius accepisset, & quasi paruulus applosum ad terram fregisset, Iulia dixisse fertur ioco, Maledicte paricida, fratrem tuum occidisti. Idq; ioco dictum, Seuerus altiusq; quisquàm praesentium accepit: à circũstantibus autem postea uelut diuinitus effusum approbatum est. Fuit etiam aliud omen. Nam cum in uilla cuiusdã Antonini plebei hominis agnus natus esset, qui uellus in fronte purpureum haberet, eadem die atque hora qua Geta natus est: audissetque ille ab aruspice post Seuerum Antoninum imperaturum, ac de se ille auguraretur: sed tamen tale fati timeret indicium, ferro eum adegit: quod & ipsum signo fuit Getam ab Antonino interimẽdum, ut postea satis claruit. Fuit etiam aliud omen ingẽs postea, ut exitus docuit huius facinoris, quod euenit. Nam cum infantis Getae natalem Seuerus commendare uellet, hostiam Popa nomine Antoninus percussit: quod tunc nec quaesitum, nec animaduersum, post uero intellectum est. Fuit adolescens decorus, moribus asper, sed non impius: à narbore tractator, gulosus, cupidus ciborum, & uini uarie conditi. Huius illud pueri fertur insigne: quod cum uellet partium diuersarum uiros Seuerus occidere, & inter suos dicere hostes uobis eripio, consentiretq; adeo usque Bassianus, ut eorum etiam liberos si sibi consulerent, diceret occidendos, Geta interrogasse fertur, quantus esset interficiendorum numerus: Cunq; dixisset pater, ille interrogauit, Isti habent parentes, habent propinquos? Cum responsum esset habere complures: plures ergo in ciuitate tristes erunt, quàm laeti, quod uicimus. Et obtinuisset eius sentẽtia, nisi Plantianus praefectus, uel Iuuenalis instituissent spe ꝓscriptionum, ex quibus ditati sunt. His accedebat Bassiani fratris nimia crudelitas: qui cum cõtenderet & diceret quasi ioco, quasi serio, omnes cum liberis occidendos partiũ diuersarũ, Geta ei dixisse dicitur, Tu qui nulli parcis, potes etiã fratrẽ occidere? Quod dictum eius tunc nihil, post uero pro praesagio fuit. Fuit in literis assequẽdis & tenax, ueterũ scriptorũ, paternarum etiã sententiarũ memor, fratri semp inuisus, matri amabilior q̃ frater, subbalbe tamẽ canorus. Vestitus nitidi cupidissimus, ita, ut patri doleret, siquid accepit à praesentib⁹, ad suũ cõtulit cultũ, neq; quicq; cuipiã dedit. Post Parthicũ bellũ cũ ingẽti gloria floreret, Bassiano

Maledictus.

Radix malorum omniũ cupiditas.

ret, Baſſiano participe imperij appellato, Geta quoque Cæſaris & Antonini, ut quidam dicunt, non accepit. Familiare illi fuit has quæſtiones grammaticis proponere: ut dicerent ſingula animalia quomodo uocem emitterent, uelut agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minarriunt, urſi ſæuiunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt, aſini rugiunt, tauri mugiũt, easq; de ueteribus approbare. Sereni Sammonici libros familiariſſimos habuit, quos ille ad Antoninum ſcripſit. Habebat etiam iſtam conſuetudinem, ut conuiuia & maxime prandia per ſingulas literas iuberet ſcientibus ſeruis: uelut in quo erat anſer, apruna, anas: item pullus, perdix, pauus, porcellus, piſcis, perna: & quæ in eam literã genera eduliũ caderent. & item faſianus, farta, ficus, & talia. Quare comis etiã habebatur in adoleſcentia. Occiſo eo, pars militum quæ incorrupta erat, paricidium ægerrime accepit, dicentibus cunctis duobus ſe liberis fidem promiſiſſe, duobus ſeruare debere: clauſisq; portis diu non eſt imperator admiſſus. Deniq; niſi querelis de Geta æditis, & animis militum delinitis, enormibus etiam ſtipendijs datis, Romam Baſſianus redire non potuit. Poſt hæc denique & Papinianus, & multi alij interempti ſunt, qui uel concordiæ fauerant, uel qui partium Getæ fauerant, ita, ut utriuſque ordinis uiri & in balneo cœnantes, & in publico percuterentur, Papinianus ipſe ſecuri percuſſus ſit, improbante Baſſiano, quod non gladio res peracta ſit. Ventum deniq; eſt uſque ad ſeditionem Vrbanicianorum militum: quos quidem non leui autoritate Baſſianus compreſſit, Tribuno eorum, ut alij dicunt, interfecto: ut alij, relegato. Ipſe autem tantum timuit: ut loricam ſub lato habens clauo, etiam curiam ſit ingreſſus, atque ita rationem facti ſui, & necis Geticæ reddiderit. Quo quidem tempore Heluius Pertinax, filius Pertinacis, qui poſtea eſt ab eodem Baſſiano interemptus, recitanti faſtum prætorij & dicenti, Sarmaticus maximus & Parthicus maximus, dixiſſe dicitur, adde & Geticus maximus quaſi Gotticus: quod dictum altius in pectus Baſſiani deſcendit, ut poſtea nece Pertinacis eſt approbatum: nec ſolum Pertinacis, ſed & aliorum, ut ſupra dictum eſt, paſſim & inique. Heluium autem etiam ſuſpectum habuit affectatæ Tyrannidis, quod eſſet in amore omnium & filius Pertinacis imperatoris: quæ res nulli facile priuato ſatis tuta eſt. Funus Getæ accuratius fuiſſe dicitur, quàm eius qui fratri uideretur occiſus, Illatusq; eſt maiorum ſepulchro, hoc eſt Seueri, quod eſt in Appia uia euntibus ad portam dextram, ſpecie Septizonij extructum, quod ſibi ille uiuus ornauerat. Occidere uoluit & matrem Getæ nouercam ſuam, quod fratrem lugeret: & mulieres quas poſt reditum de curia flentes repperit. Fuit præterea eius immanitatis Antoninus, ut his præcipue blandiretur, quos ad necem deſtinabat: ut eius magis blandimentum timeretur, quàm iracundia. Mirum ſane omnibus uidebatur, quod mortem Getæ toties ipſe etiam fleret, quoties nominis eius mentio fieret, quoties imago uideretur aut ſtatua. Varietas autem tanta fuit Antonini Baſſiani, imo tanta ſitis cædis, ut modo fautores Getæ, modo inimicos occideret, quos fors obtuliſſet: quo facto magis Geta deſyderabatur.

Grãmaticorum quæſtiunculæ.

AELII LAMPRIDII

ANTONINVS HELIO-GABALVS.

AD CONSTANTINVM AVGVSTVM.

VITAM HELIOGABALI ANTONINI impurissimã, qui Varius etiã dictus est: nunq; in literas misissem, ne quis fuisse Romanorũ principẽ sciret, nisi ante Caligulas & Nerones & Vitellios hoc idẽ habuisset imperium: sed cum eadem terra & uenena ferat & frumentum, atq; alia salutaria, eadem serpentes & cicures, compẽsationem sibi lector diligens faciet, cum legerit Augustum, Vespasianũ, Traianũ, Hadrianum, Pium, Marcum. Contra hos prodigiosos Tyrannos simul intelliget Romanorũ iudicia, quod illi & diu imperarunt, & exitu naturali functi sunt: hi uero interfecti, tracti, Tyranni etiam appellati: quorum nec nomina libet dicere. Igitur occiso Macrino, eiusq; filio Diadumeno: qui pari potestate imperij Antonini etiam nomẽ acceperat, in Varium Heliogabalum imperium collatum est, idcirco quod Bassiani filius diceretur. Fuit autem Heliogabali uel Iouis, uel Solis sacerdos, atq; Antonini sibi nomẽ adsciuerat, uel in argumentum generis, uel quod id nomen usqueadeo charum esse cognouerat gẽtibus, ut etiã paricida Bassianus causa nominis amaretur. Et hic quidẽ prius dictus est Varius, post Heliogabalus, sacerdotio dei Heliogabali, cui templũ Romæ in eo loco cõstituit, in quo prius ædes Horci fuit, quem è Syria secum adduxit. Postremo cum accepit imperiũ, Antoninus appellatus est: atq; ipse in Romano imperio altissimus Antoninorũ fuit. Hic tantum Symiamiræ matri deditus fuit, ut sine illius uoluntate nihil in Rep. faceret, cum ipsa meretricio more uiuens, in aula omnia turpia exerceret, Antonino autem Caracallo stupro cognita, ita, ut hinc uel Varius & Heliogabalus uulgo conceptus putaretur. Et aiunt quidam Varij etiam nomen idcirco eidem inditum à condiscipulis, quod uario semine, de meretrice utpote cõceptus, uideretur. Hic fertur occiso Macrini factione patre, ut dicebatur, Antonino in templum dei Heliogabali confugisse uelut in asylum, ne interficeretur à Macrino, qui sæuissime cũ filio luxurioso & crudeli exercuit imperiũ. Sed de nomine hactenus, quàmuis sanctum illud Antoninorum nomẽ polluerit. Quod tu Constantine sacratissime ita ueneraris, ut Marcum & Pium inter Constãtinos Claudiosq; uelut maiores tuos aureos formaueris, adoptans uirtutes ueterũ tuis moribus congruentes, & tibi

tes,& tibi amicas charasq́. Sed ut ad Antoninũ Variũ reuertamur. Nactus im perium, Romam nuncios misit: excitatisq́ omnibus ordinibus, omni etiam po pulo ad nomen Antoninum, quod non solum titulo, ut in Diadumeno fuerat, sed etiam in sanguine redditum uidebatur, cum se Antoninum Bassiani filium scripsisset, ingens eius desyderium factum est. Erat præterea etiam rumor, qui nobis post tyrannos solet damnari principibus, qui nisi ex summis uirtutibus non permanet. & quem multi mediocres principes amiserunt. Deniq; ubi in se-natu lectæ sunt literæ Heliogabali, statim infausta in Antoninũ, & dira in Ma-crinum, eiusq́ filium dicta sunt, Appellatusq́ Antoninus princeps, uolentibus cunctis, & studiose credentibus, ut sese habent uota hominum ad credulitatem festinantium, cum quod optant, uerum esse desyderant. Sed ubi primum ingres sus est urbem, omissis his quæ in prouincia gerebantur, Heliogabalum in Pala tino monte iuxta ædes imperatorias consecrauit, eiq́ templum fecit, studens & matris typũ, & Vestæ ignem, & Palladium, & Ancylia, & omnia Romanis uene randa in illud transferre templum, & id agens ne quis Romæ deus nisi Helio-gabalus coleretur. Dicebat præterea Iudæorum & Samaritanorum religiones, & CHRISTIANAM deuotionem illuc transferendam, ut omnium culturarum secretum Heliogabali sacerdotium teneret. Deinde ubi primum diem senatus habuit, matrem suam in senatu rogari iussit. Quæ cum uenisset uocata ad con-sulum subsellia, scribendo affuit, id est, senatus consulti conficiendi testis, solusq́ omnium imperatorum fuit, sub quo mulier quasi clarissima, loco uiri senatũ in-gressa est. Fecit & in colle Quirinali senatulum, id est, mulierum senatum, in quo ante fuerat conuentus matronalis, solennibus duntaxat diebus, & si nunquàm aliqua matrona consularis, coniugij ornamentis esset donata. quod ueteres im peratores affinibus detulerunt: & his maxime quæ nobilitatos maritos non ha buerant, ne innobilitatæ remanerent. Sed Symiamira facta sunt senatus cõsul-ta ridicula de legibus matronalibus, quæ quo uestitu incederent, quæ cui crede-rent, quæ ad cuius osculum uenirent, quæ pilento, quæ equo saginario, quæ Asi-no ueheretur, quæ carpento mulari, quæ boum, quæ sella ueheretur, quæ utrum pellicio nossea, an eborata, an argentata, & quæ aurum, uel gemmas in calciamẽ tis haberent. Ergo cum hybernasset Nicomediæ atq; omnia sordide ageret, ini returq́ à uiris & subigeret, statim milites facti sui pœnituit, quod in Macrinum conspirauerant, ut hunc principem facerent, Atq; in consobrinum eiusdem He-liogabali Alexandrum, quem Cæsarem senatus Macrino interempto, appella-uerat, inclinauere animos. Quis enim ferre posset principem per cũcta caua cor poris libidinem recipientem, cum ne belluam quidem talem quisq; ferat? Ro-mæ deniq; nihil egit aliud, nisi ut emissarios haberet, qui ei bene nasatos per-quirerent, eosq́ ad aulam perducerent, ut eorum cõditionibus frui posset. Age-bat præterea domi fabulam Paridis ipse, Veneris personam subiens, ita, ut su-bito uestes ad pedes defluerent, nudusq́ una manu ad mãmam, altera puden-dis adhibita ingenicularet, posterioribus eminentibus in subactorem reiectis & oppositis. Vultum præterea eodẽ quo Venus pingitur schemate figurabat,

CHRISTIANA deuotio.

A corpore

corpore toto expolitus, eum fructum uitæ præcipuum existimans, si dignus atque aptus libidini plurimorum uideretur. Vendidit & honores & dignitates & potestates, tam per se, q̃ per om̃es seruos ac libidinũ ministros. In senatum legit sine discrimine ætatis, census, generis, pecuniæ merito, militaribus etiã præposituris, tribunatibus, & legationibus & ducatibus, uenditis etiam procurationibus, & Palatinis officijs. Aurigas Protogenẽ & Cordiũ, primo in certamine curuli socios, post in omni uita & actu participes habuit. Multos quorũ corpora placuerant, de scæna & circo & harena in aulam traduxit. Herodẽ uero sic amauit, ut eidẽ inguina oscularetur, quod dictu etiã uerecũdũ est. Floralia sacra se asserens celebrare, in uirginẽ uestalem incestũ admisit. Sacra P. R. sublatis penetralibus profanauit. Ignem perpetuũ extinguere uoluit. Nec Romanas tãtũ extinguere uoluit religiones, sed per orbẽ terræ, unũ studens, ut Heliogabalus deus unus ubiq; coleretur. & in penũ Vestæ quod solæ uirgines, soliq; pontifices adeunt, irrupit pollutus ipse om̃i contagione morũ, cũ his qui se polluerãt. Et penetrale sacrũ est auferre conat9, cũq; seriã quasi uerã rapuisset, q̃uis Virgo Maxima falsam monstrauerat, atq; in ea nihil reperisset, applosam fregit. nec tamen quicq̃ religioni dempsit, quia plures similes factæ dicuntur esse, ne quis uerã unq̃ possit auferre. Hæc cũ ita essent, signũ tamẽ quod Palladiũ esse credebat, abstulit: & auro fictum, in sui dei templo locauit. Matris etiã deinde sacra accepit, & adeo debacchatus est, ut Typhũ eriperet, & alia sacra, quæ penitus habentur condita. Iactauit autẽ caput inter præcisos phanaticos, & genitalia sibi deuinxit, & omnia fecit quæ Galli facere solent: ablatumq; sanctũ nomẽ, in penetrale dei sui transtulit. Salambonẽ etiã omni planctu & iactatione Syriaci cultus exhibuit, omen sibi faciens imminent's exitij. Om̃es sanè deos, sui dei ministros esse aiebat, cũ alios eius cubicularios appellaret, alios seruos, alios diuersarũ rerũ ministros. Lapides qui diui dicuntur, ex proprio templo Dianæ Laodiceæ ex adyto suo, in quo id Orestes posuerat, afferre uoluit. Et Orestẽ quidẽ ferunt non unum simulacrũ Dianæ, nec uno in loco posuisse, sed multa in multis. Postea quod se apud tria flumina circa Hebrũ ex respõso purificauit, etiam Orestam condidit ciuitatẽ, quam sæpe cruẽtari hominũ sanguine necesse est. Et Orestam quidẽ urbẽ Hadrianus suo nomine uindicari iussit: eo tempore quo furore cœperat laborare, ex responso cum ei dictũ esset, ut in furiosi alicuius domũ, uel nomen irreperet, Nam ex eo emollitam insaniã ferunt, per quã multos senatores occidi iusserat, Quibus seruatis, Antoninus Pij nomen meruit, quod eos post ad senatũ adduxit, quos omnes iussu principis interfectos credebant. Cædit & humanas hostias, lectis ad hoc pueris nobilibus & decoris per omnẽ Italiam patrimis & matrimis, credo ut maior esset utriq; parenti dolor. Omne deniq; magorum genus aderat illi, operabaturq; quotidie hortante illo & gratias dijs agente, quod amicos eorum inuenisset, cum inspiceret exta puerilia & excrutiaret hostias ad ritum gentilem suũ. Cum collatum inisset in populum, non nummos uel argẽteos, uel aureos, uel bellaria, uel minuta animalia, sed boues opimos, & camelos, & asinos, & ceruos populo diripiendos abiecit, imperatorium

Imo nullam uerã fuisse arbitror.

Collatus.

toriũ id esse dictitans. Insectatus est famam Macrini crudeliter, sed multo magis Diadumeni quod Antoninus dictus est, Pseudoantoninũ. & Pseudophilippum eum appellans, simul quod cum luxuriosissimus extitisset, uir fortissimus, optimus, grauissimus, seuerissimus diceretur. Coëgit deniq; scriptores nõ nullos de nefanda, immo potius non ferenda eius dicta luxuria disputare, ut in uita eius. Lauacrum publicum in ædibus aulicis fecit, simul & palam populo exhibuit, ut ex eo conditiones bene nasatorum hominum colligerent. Idq; diligenter curatum est, ut ex tota penitus urbe, atq; ex nauticis monobolos quærerent, sic eos appellabant, qui uiriliores uidebantur. Cum Marcomannis bellum inferre uellet, quos Antoninus pulcherrime profligauerat, dictũ est quibusdã per Chaldæos, & Magos Antoninum Marcum id egisse, ut Marcomanni P. R. semper deuoti essent, atq; amici, idq; factis carminibus, & consecratione, cũ quæreret quæ illa esset, uel ubi esset, suppressum est. Constabat enim illũ ob hoc consecrationem quætere, ut eam dissiparet spe belli concitandi. Et idcirco maxime quod audierat responsum fuisse ab Antonino bellum Marcomannicum finiendum. Cum hic Varius. & Heliogabalus, & ludibrium publicum diceretur, nomen autem Antonini pollueret, in quod inuaserat. Prodebatur autem per eos maxime, qui dolebant sibi homines ad exercendas libidines bene nasatos, & maioris peculij, opponi. Vnde etiam de nece eius cogitari cœpit. Et hæc quidem domi. Sed milites pestem illam uelari imperatoris nomine, pati nequiuerunt. Ac primum inter sese. deinde per coronas iecere sermones in Alexandrũ omnes indinantes, qui iam Cæsar erat à senatu dictus eo tempore, quo Macrinus huius Antonini. Nã Varia una his erat auia. Vnde Heliogabalus Varius dicebatur. Zoticus sub eo tantum ualuit, ut ab omnibus officiorum principibus sic haberetur, quasi domini maritus esset. Erat præterea idem Zoticus qui hoc familiaritatis nomine abutens omnia Heliogabali dicta, & facta uenderet fumis, q; maxime diuitias enormes sperans cũ alijs polliceret, omnes falleret. Egrediensq; ab illo singulos audiret dicens, de te hoc locutus sum, de te hoc audiui, de te hoc futurũ est, ut sunt homines huiusmodi, qui si admissi fuerint ad nimiã familiaritatẽ principum, famã non solum malorũ, sed & bonorum principum uendunt. Et qui stultitia uel innocentia imperatorum, qui hoc non perspiciunt, infami rumigeratione pascuntur. Nupsit, & coijt, ut & pronubẽ haberet, clamaretq; concide magire. Et eo quidẽ tempore quo Zoticus ægrotabat quærebat deinde à philosophis, & grauissimis uiris an & ipsi in adolescentia perpessi essent, quæ ipse pateretur, & quidem impudentissime, neq; enim unq; uerbis pepercit infamibus, cum & digitis impudicitiam ostentaret, nec ullus in conuẽtu & audiente populo esset pudor. Fecit libertos præsides, legatos, consules, duces, omnesq; dignitates polluit ignobilitate hominum perditorum. Cum ad uindemias uocasset amicos nobiles, & ad corbes sedisset, grauissimũ quenque percunctari cœpit, an promptus esset in uenerem, erubescentibusq; senibus, exclamabat: erubuit, salua res est, silentium ac ruborẽ pro consensu ducens. Addidit præterea ipse, quæ faceret sine ullius pudoris uelamẽto. Posteaq; senes uidit

Monobolos

Enormis.

A 2 erubescere

erubescere ac tacere, uel quia ætas, uel quia dignitas talia refutabat, cótulit se ad iuuenes, & ab his cœpit omnia exquirere: à quibus cum audiret ætati congrua gaudere cœpit, & dicere uere liberam uindemiam esse, quam sic celebrarēt. Ferunt multi ab ipso primum repertum, ut in uindemiarum festiuo multa in dominos iocularia, & audientibus dominis diceretur, quæ ipse cópofuerat, & Græca maxime. Horum pleraq; Marius Maximus dicit in uita ipsius Heliogabali. Erant amici improbi, & senes quidā, & specie philosophi, qui caput reticulo componerent, qui improba quædam pati se dicerent, qui maritos se habere iactarent. Quos quidem finxisse dicunt, ut illi fierent uitiorum imitatione cariores. Ad præfecturam prætorij saltatorem, qui histrionicā Romæ fecerat, asciuit. Præfectum uigilum Gordium aurigam fecit. præfectum annonæ Claudium censorem. ad honores reliquos promouit. Commendatos sibi pudibilium enormitate membrorum ad uicesimum hæreditatum mulionem curare iussit. iussit & cursorem. iussit & cocum, & claustralium artificem. Cum ingressus est, uel castra, uel curiam, auiam suam Variam nomine, de qua superius dictum est, secū induxit, ut eius autoritate honestior fieret, quia per se non poterat: nec ante eū, quod iam diximus, senatum mulier ingressa est, ita ut ad scribendum rogaret, & sententiam diceret. In conuiuijs exoletos maxime iuxta se ponebat, eorū́q; attrectatione, & tactu præcipue gaudebat. Nec quisq; ei magis poculum cum bibisset, dabat. Inter hæc mala uitæ impudicissimæ Alexandrum, quem sibi adoptauerat, à se amoueri iussit, dicens se pœnitere adoptionis, mandauitq; ad senatum, ut Cæsaris ei nomen abrogaretur. Sed in senatu hoc prodito ingens silentium fuit. Siquidem erat optimus iuuenis Alexander, postea comprobatus genere imperij eius: cum ideo displiceret patri, quod impudicus non esset. Erat autem eidem consobrinus, & ut quidam dicunt, à militibus etiam amabatur, & senatui acceptus erat, & equestri ordini. Nec defuit tamen furor usque ad exitum uoti pessimi. Nam ei percussores immisit. Et hoc quidem modo ipse secessit ad hortos spei ueteris quasi contra nouum iuuenem uota concipiens, relicta in palatio matre, & auia, & consobrino suo: iussitque ut trucidaretur iuuenis optimus & reip. necessarius. Misit & ad milites literas, quibus iussit, ut abrogaretur nomen Cæsaris Alexandro. Misit qui & in castris statuarū eius titulos luto tegeret, ut fieri solet de tyrannis. Misit & ad nutritores eius, quibus imperauit sub præmiorum spe, atq; honorum, ut eum occiderent, quo uellent modo uel in balneis, uel ueneno, uel ferro. Sed nihil agunt improbi contra innocētes. Nam nulla ui quis adduci potuit, ut tantum facinus impleret: cum in ipsum magis conuersa sint tela, quæ parabat alijs: ab hisq; sit interfectus, quibus alios appetebat. Sed ubi primum lutati sunt tituli statuarum, milites omnes exarserūt. Et pars in palatium, pars in hortos, in quibus erat Varius, ire tendunt, ut Alexandrum uindicarent, hominemq; impurum, eundemq; parricidalis animi tandem à rep. depellerent. Et cum in palatium uenissent, Alexandrum cū matre atq; auia custoditum diligentissime postea in castra duxerūt. Secuta autē erat illos Symiamira mater Heliogabali pedibus sollicita filio. Inde itum est in hortos, ubi

Nota tyrannorum.

tos, ubi Varius inuenitur certamen aurigandi parans: expectans tamē intentissime quando eidem nunciaretur consobrinus occisus. Qui subito militum strepitu exterritus in angulum se condit: obiectuq; ueli cubicularis, quod in introitu erat cubiculi, se texit. Misit ex præfectis alios ad compescendos milites in castra: alios uero ad eos placandos, qui iam in hortos uenissent. Antiochianus igitur ex præfectis unus milites qui in hortos uenerant, & sacramenti admonitione exorauit, ne illum occiderent: quia nec multi uenerant, & pleriq; cum uexillo, quod Aristomachus tribunus retinuerat, remanserant. Hæc in hortis. In castris uero milites precanti præfecto dixerunt se parsuros esse Heliogabalo, si & impuros homines, & aurigas, & histriones à se dimoueret, atque ad bonam frugem rediret. His maxime submotis, qui cum omnium dolore apud eum plurimum poterant, & qui omnia eius uendebant, uel ueritate, uel fumis. Remoti sunt deniq; ab eo Herodes, Cordus, & Murissimus, & duo improbi familiares, qui eum ex stulto stultiorem faciebant. Mandatum præterea à militibus præfectis, ne paterentur illum ita diutius uiuere, & ut Alexander custodiretur, ne uel illi aliqua uis afferretur, simul ne Cæsar quempiam amicum Augusti uideret, ne ulla fieret imitatio turpitudinis. Sed Heliogabalus & ingenti prece Herodem reposcebat impudicissimum hominem, & insidias indies Cæsaris propagabat. Deniq; Calendis Ianuarijs cum simul tum designati essent consules, noluit cum consobrino procedere. Ad extremum cum ei auia & mater dicerent imminere milites ad eius exitium, nisi concordiam uiderent inter se consobrinorū: sumpta prætexta hora diei sexta processit ad senatū auia sua ad senatū uocata, & ad sellam producta. Deinde in Capitolium ad uota concipienda, & perficienda solennia ire noluit. omnia per Pr. urbanū facta sunt, quasi consules illic non essent. Nec distulit cædem consobrini: sed timens ne senatus ad aliquē se inclinaret, si ille consobrinū occidisset, iussit subito senatum urbe decedere. Omnesq; etiā quibus aut uehicula, aut serui deerāt, subito proficisci iussi sunt: cum alij per baiulos, alij per fortuita animalia, & mercede conducta ueherentur. Sabinū consularē uirū, ad quē libros Vlpianus scripsit, quod in urbe remāsisset, uocato Centurione mollioribus uerbis iussit occidi. Sed Cēturio aure surdior imperari sibi credidit, ut urbe pelleretur. Itaq; fecit, sic uitium Centurionis Sabino saluti fuit. Remouit & Vlpianum iurisconsultū, ut bonū uirū: & Siluinum rhetorē, quē magistrū Cæsaris fecerat. Et Siluinus quidē occisus est: Vlpianus uero reseruatus. Sed milites & maxime prætoriani, uel sciētes quæ mala in Heliogabalum pararant, uel quod sibi uiderent inuidiam: facta conspiratione ad liberandā remp. primū cōscios genere mortis cū alios uitalibus exemptis necarent, alios ab ima parte perfoderēt, ut mors esset uitæ consentiens. Post hoc in eū impetus factus est, atq; in latrina ad quā cōfugerat, occisus. Tractus deinde per publicū addita iniuria cadaueri est, ut id in cloacam milites mitterēt. Sed quū nō cœpisset cloaca fortuita per pontē Aemyliū annexo pondere ne fluitaret, in Tyberim abiectū est, ne unq; sepeliri posset. Tractū est cadauer eius etiā per circi spacia, priusq; in Tyberim præcipitaretur. Nomen eius, id est, Antonini

Vlpianus.

tonini,erasum est sanatu iubēte,remāsitq; Varij Heliogabali,siquidē illud affe-ctatio retinuerat,cū uult uideri filius Antonini,appellatus est post mortē Tiberinus,& tractatitius,& impurus. Et multa siqn̄ ea erāt designāda,quæ sub eo facta uidebant. Solusq; omniū principū & tractus est,& in cloacam missus,& in Tyberim præcipitatus. Quod odio cōmuni omniū contigit,à quo speciatim cauere debent imperatores: siquidē nec sepulchra mereantur, qui amorē senatus populi ac militū nō merent. Opera publica ipsius præter ædē Heliogabali dei, quē Solē alij,alij Iouē dicūt:& amphitheatri instauratio post exustionē,& lauacrū in uico Sulpitio,quod Antoninus Seueri filius cœperat,nulla extāt. Et lauacrū quod Antoninus Caracallus dedicauerat,& lauādo,& populū admittēdo. Sed portic⁹ defuerāt, quæ postea ob hoc sub Decio Antonino extructæ sūt,& ab Alexādro pfectæ. Hic ultim⁹ Antoninorū fuit,cǫuis cognomie postea Gordianos multi Antoninos putēt, qui Antonij dicti sūt,nō Antonini. Vita, moribus,improbitate ita odibilis,ut eius nomē senatus eraserit:quē nec ego Antoninū uocassem,nisi causa cognitiōis,quæ cogit plerūq; dici ea etiā nomia,quæ sūt abolita. Occisa est cū eo & mater Symiamira,pbrosissima mulier,& digna filio. Cautūq; ante om̄ia post Antoninū Heliogabalū, ne unq; mulier senatū ingrederet:utq; inferis eius caput dicaret,deuouereturq;,per quē id esset factū. De huius uita multa in literas missa sūt obscœna,quæ digna memoratu nō sunt. ea solū prodēda cēsui,quæ ad luxuriā pertinebāt,quorū aliqua priuatus,aliqua iā imperator fecisse perhibet: Cū ipse priuatus diceret se Apiciū: imperator uero Neronē,Othonē, & Vitelliū imitari. Nā primus omniū priuatorū toros aureis toralib⁹ texit,quia tūc ex Antonini Marci autoritate id fieri licebat,q omnē apparatū imperatoriū publice uēdiderat. Deinde æstiua cōuiuia colorib⁹ exhibuit,ut hodie prasinū uitreū,alia die Venetū deinceps exhiberet: semp uarie p dies oēs æstiuos. Primus deinde mēsas,& capsas argenteas habuit. Primus etiā cacabos. Vasa deinde cētenaria argētea sculpta,& nōnulla schematibus libidinosissimis inquinata. Et masticatū,& pulentatū,& om̄ia hæc quæ nūc luxuria retinet,primus inuenit. Nā rosatū ab alijs acceptū,pineatū etiā atritiōe† moderati⁹ reddidit. Deniq; hæc genera poculorꝫ ante Heliogabalū nō legunt. Nec erat ei ulla uita,nisi exquirere nouas uoluptates. Primus fecit de piscibus isitia,primus de ostreis,& lithostreis,& alijs huiusmodi marinis cōchis,& locustis,& cāmaris, & scyllis. Strauit & tridinia de rosa,& lectos & portic⁹,ac sic p ea deābulauit,idq; om̄i florū genere,lilijs, uiolis,hyacinthis,& narcissis. Hic nō nisi unguēto nobili,aut croco piscinis infectis natauit. Nec cubuit in accubitis facile, nisi his quæ pilū leporinū haberēt,aut plumas perdicū,subalares sæpe culcitras mutās. Senatū nōnunqǫita contēpsit,ut mācipia togata appellaret. P. uero R. unius fūdi cultorē, equestrē ordinē in nullo loco habēs. Præfectū urbicū sæpe post cœnā ad potandum uocabat,adhibitis & præfectis prætorio: ita ut si recusarēt,magistri eorū eos cogerēt. Voluit & per singulas urbes lenones præfectos urbi facere. Et ut essēt in urbe XIIII. & fecisset,si uixisset,pmoturus oēs turpissimos,& ultimæ professiōis hoies. Hic solido argēto habuit lectos,& tridinares, & cubiculares.

Come

Tiberinus

Speciatim

odibilis

Als.† odoratius.

Subalares culcitræ.

Lecti duplices.

Comedit sæpi9 ad imitationē Apicij calcanea camelorū, & cristas uiuis gallinaceis dēptas, linguas pauonū, & lusciniarū: quod qui ederet, epilepsia tutus diceret. Exhibuit & palatinis ingētes dapes extis mullorū refertas, & cerebellis phenicopterū, & perdicū ouis, & cerebellis turdorū, & capitib9 psittacorū, & fasianorū, & pauonū. Barbas sanè mullorū tātas iubebat exhiberi, ut pro nascētis apiasteris, & facelaribus, & fœno Græco exhiberet plenis fabatarijs & discis, quod præcipue stupendū est. Canes iocinerib9 anserū pauit. Habuit leones, & leopardos exarmatos in delitijs: quos edoctos per mansuetarios subito ad secundā, & tertiā mēsam iubebat accūbere: ignorantibus cunctis quod exarmati essent ad pauorē, & ridiculū excitandū. Misit & uuas apamenas in præsepia equis suis: & psittacis, atq; fasianis leones pauit: & alia animalia exhibuit, & sumina aprina per dies decē tricena quotidie cū suis bulbis: pisum cū aureis, lentē cum ceraunijs, fabā cū electris, & orizam cū albis exhibens uasis. Albas præterea in uicē piperis piscibus, & tuberibus conspersit. Oppressit in tridinijs uersatilibus parasitos suos uiolis & floribus sic, ut animā aliqui efflauerint: cū eripi ad summū nō possent. cōdito piscinas, & solia tēperauit: & rosato, atq; absynthio uulgus ad bibēdū inuitauit: & ipse cū populo tantū bibit, ut in piscina eū bibisse intelligeretur: uiso qđ unus bibisset, eunuchos pro aphroditis dedit. Dedit quadrigas, equos stratos, mulos, basternas, & rhedas. Dedit & aureos millenos, & cētena pondo argēti. Sortes sanè cōuiuales scriptas in coclearibus habuit tales, ut alius exhiberet decē camelos, ali9 decē muscas, alius decē libras auri, alius decē plūbi, alius decē struthiōes, alius decē oua pullina, ut ueræ sortes essēt, & fata tentarent: quod quidem & ludis suis exhibuit, cū & ursos decē, & decē griles, & decem lactucas, & decē auri libras in sorte habuit. Primusq; hunc morē sortis instituit, quē nūc uidemus. Sed uere ad sortē scenicos uocauit, cū & canes mortuos, & librā bubalæ carnis haberet in sorte. Et item centū aureos, & mille argēteos, & centum folles æris, & alia talia, quæ populus tam libenter accepit, ut eum postea imperare gratularetur. Fertur in Euripis uino plenis nauales circenses exhibuisse. Pallia deo Enanthio fudisse, & elephantorū quatuor quadrigas in Vaticano agitasse dirutis sepulchris, quæ obsistebant. Iunxisse etiam camelos quaternos ad currus in circo priuato spectaculo. Serpentes per Marsicæ gētis sacerdotes collegisse fertur: eosq; subito ante lucem, ut solet populus ad ludos celebres conuenire, effudisse, multosque afflictos morsu & fuga. Vsus est aurea omni tunica, usus & purpurea, usus & de gemmis Persica, cum grauari se diceret onere uoluptatis. Habuit & in calciamentis gēmas, & quidē sculptas: quod risum omnibus mouit, quasi possent sculpturæ nobiliū artificū uideri in gēmis, quæ pedib9 adhærebāt. Voluit uti & diademate gēmato, q pulchrior fieret, & magis ad fœminarū uultū aptus, quo & usus est domi. Fert & ꝓmisisse phœnicē cōuiuijs, uel pro ea libras auri mille, ut in prætorio eas dimitteret. Marinæ aquæ colūbos exhibuit, in mediterraneis locis maxime, eosdē & singulis amicis natātibus dimisit, & iterū cum piscibus impleuit. Montem niuiū in uiridario domus æstate fecit aduectis niuibus, ad mare piscem nunq; comedit: in longissimis à mari lo-

Pulpis, forte legendum.

cis omnia marina semper exhibuit: murenarũ lactibus, & luporũ in locis mediterraneis rusticos pauit. Pisces semper quasi in marina aqua cũ colore suo coctos conditura ueneta comedit: momẽtarias de rosato, & rosis piscinas exhibuit, & bibit cum omnibus suis caldaria de nardo exhibens. Idem in lucernis balsamũ exhibuit. Idẽ mulieres nunq̃ iterauit, præter uxorẽ. Lupanaria domi amicis, clientibus, & seruis exhibuit. Idem nunquàm minus centum H-S cœnauit, hoc est, argenti libris triginta. Aliquando autem tribus milibus H-S cœnauit omnibus supputatis, quæ impendit. Cœnas uero, & Vitellij, & Apicij uicit. Pisces ex uiuarijs suis bubus traxit, per macellum transiens mẽdicitatem publicam fleuit. Parasitos ad rotam aquariam ligabat, & cum uertigine sub aquas mittebat, rursúsque in summum reuoluebat. Eósque Ixionios amicos amicos uocauit. Strauit & saxis Lacedæmonijs, ac Porphyreticis plateas in palatio, quas Antoninianas uocauit: quæ saxa usque ad nostram memoriam manserunt, sed nuper eruta, & execta sunt. Constituerat & columnã unã dare ingentem, ad quem ascenderetur intrinsecus, ita ut in summo Heliogabalum deum collocaret: sed tantum saxum non inuenit, cum id de Thebaide afferre cogitaret. Ebrios amicos plerúmque claudebat: & subito nocte leones, & leopardos, & ursos exarmatos immittebat, ita ut expergefacti in cubiculo eodem leones, ursos, pardos, cum luce, uel quod est grauius, nocte inuenirent: ex quo plerisq; exanimati sunt. Multis uilioribus amicis folles pro accubitis sternebat, eósq; reflabat prandentibus illis, ita ut plerunq; subito sub mensis inuenirent prãdentes. Primus deniq; inuenit symma in terra sternere, nõ in lectulis, ut à pedibus utres per pueros ad reflandũ spiritũ soluerentur. Inimicis adulteris, ea quæ solent simulato fieri, effici ad uerũ iussit. Meretrices à lenonibus cunctis redemit sæpe, & manumisit. Cũ inter fabulas priuatas sermo esset ortus quanti herniosi esse possent in urbe Roma, iussit omnes notari, eósq; ad balneas suas exhibere, & cũ ijsdẽ lauit nonnullis etiã honestis. Gladiatores ante conuiuiũ pugnantes sibi frequenter exhibuit. Strauit sibi tricliniũ in summo lusorio. Et dũ pranderet, noxios, & uenationes sibi exhibuit. Parasitis in secunda mensa sæpe cereã cœnã, sæpe ligneã, sæpe eburneã, aliquando fictilẽ, nõnunq̃ etiã uel marmoreã, uel lapideã exhibuit: ita ut oĩa illis exhiberent uidẽda de diuersa materia, quæ ipse cœnabat: cũ tantũ biberẽt per singula fercula, & manus quasi comedisset, lauarent. Primus Romanorum holoserica ueste usus fertur, cum iam subserica in usu essent. linteamen lotum nunq̃ attigit, mendicos dicens, qui linteis lotis uterentur. Dalmaticatus in publico post cœnam sæpe uisus est. Gurgitem Fabium & Scipionem se appellans, quod cum ea ueste esset, cum qua Fabius, & Cornelius à parentibus ad corrigendos mores adolescentes in publicũ essẽt producti. Oĩes de circo, de theatro, de stadio, & oĩb⁹ locis, & balneis meretrices collegit in ædes publicas, & apud eas concionẽ habuit quasi militarẽ dicẽs eas cõmilitones. Disputauitq; de generib⁹ schematũ & uoluptatũ. Adhibuit in tali cõciõe postea lenões exoletos undiq; collectos, & luxuriosissimos puerulos & iuuenes. Et cũ ad meretrices muliebri ornatu ꝓcessisset, papilla eiecta

exoletos

exoletos habitu puerorum, qui prostituuntur, post concionē pronunciauit his quasi militibus ternos aureos donatiuum. Petijtq́ ab his, ut à dijs peterent, ut alios haberet ipsis commendandos. Iocabatur sanè ita cum seruis, ut eos iube-ret millena pondo sibi aranearū deferre proposito præmio, collegisseq́ dicitur decem milia pondo aranearum, dicens ex hic intelligendū, q́ magna esset Roma. Mittebat parasitis †porcellarios salaria annua uasa cum ranis, & scorpijs, & cum serpentibus, & huiusmodi monstris, claudebat in eiuscemodi uasis infinitum muscarum, apes mansuetas eas appellans. Quadrigas Circensium in tricliniis, & in porticibus sibi semper exhibuit. Pransitans & cœnitans conuiuas senes agitare cogens nonnullos honoratos iam imperatori, iubebat sibi & decē milia murium exhiberi, mille mustellas, mille sorices. Dulciarios, & lactarios tales habuit, ut quæcunq́ coqui de diuersis edulibus exhibuissent, uel structores, uel pomarij, illi modo de dulcijs, modo de lactarijs exhiberent. exhibuit parasitis cœnas & de uitreis, & nonnunq́ tot picta mantilia in mensam mittebat his edulibus picta quæ apponerent, quot missus esset habiturus, ita ut de acu, aut de textili pictura exhiberentur. nonnunquàm tamen & tabulæ illis pictæ exhibebantur: ita, ut quasi omnia illis exhiberentur, & tamen fame macerarentur. Miscuit gemmas pomis, ac floribus, iecit & per fenestram cibos totidem quot exhibuit amicis. Iusserat & canonem P.R. unius anni meretricibus, lenonibus exoletis intramuranis dari, extramuranis alio promisso, cū eo tempore iuxta prouisionem Seueri, & Traiani septē ānorum canon fructuarius Romæ esset. Canes quaternos ingentes iunxit ad currū, & sic est uectatus intra domū regiam. Idq́ priuatus in agris suis fecit. processit in publicū, & quatuor ceruis iunctis ingentibus. Iunxit sibi & leones, matrem magnam se appellans. Iunxit & tigres, Liberum sese uocans. Eodemq́ habitu agens, quo dij pinguntur, quos imitabatur. Aegyptios dracunculos Romæ habuit, & hippopotamos & crocodilum, & rhinocerotem, & omnia Aegyptia, quæ per naturā sui exhiberi poterāt. Struthiōes, & camelos exhibuit in cœnis aliquoties dicens præceptū Iudæis, ut ederent. Illud sanè mirum uidetur quod dicitur ab eo factum, ut de croco sigma strauerit, cum summos uiros rogasset ad prandium, pro eorum dignitate se dicens fœnum exhibere. Traiecit & dierum actus noctibus, & nocturnos diebus, æstimans hoc inter instrumenta luxuriæ ita, ut sero de somno surgeret, & salutari inciperet: mane autem dormire inceptaret. Amicis quotidie nec quenq́ facile indonatum relinquebat, nisi quem frugi quasi perditū reperisset. Habuit gemmata uehicula, & aurata contemptis argentatis, & eboratis, & æratis. Iunxit & quaternas mulieres pulcherrimas, & binas ad papillum, uel ternas & amplius, & sic uectatus est. Sed plerumque nudus cum illum nudæ traherent. Habuit & hanc consuetudinem, ut octo caluos rogaret ad cœnam, item octo luscos, & item octo podagrosos, octo surdos, octo nigros, octo longos, & octo pingues, cum capi nō possent uno sigmate, ut de his omnibus risus citaret. Donauit & argentū omne cōuiuis, quod habuit in conuiuio, & omnē apparatū poculorū: idq́ sæpius Hydrogarū Romanorū ducū primus publice exhibuit

Al's † per cellarios.

Intramurani.

Actus pro acta.

exhibuit cum antea militaris mensa esset, quam postea statim Alexander reddidit. Proponebat præterea his quasi themata, ut iura noua dapibus condiendis inuenirent, & cuius placuisset commentum, ei dabat maximum præmium, ita ut sericã uestem donaret, quæ tunc & in raritate uidebatur, & in honore. Si aliquis autem displicuisset, iubebat, ut semper id comedisset, quamdiu tamen melius inuenisset. Semp sanè aut inter flores sedit, aut inter odores præciosos. Amabat sibi precia rerum maiora dici earum rerum, quæ mensæ parabantur, orexim conuiuio hanc esse asserens. Pinxit se, ut cuppedinarium, ut plasiariũ, ut propinariũ, ut tabernariũ, ut lenonem, idq; totũ domi semper exercuit. Sex centorũ struthionũ capita, una cœna multis exhibuit ad edẽda cerebella. Exhibuit aliquando & tale conuiuiũ, ut haberet uiginti & duo fercula ingentiũ epularum, sed per singula lauarent, & mulieribus uterentur, & ipse & amici cum iureiurando, quod efficerent uoluptatem. Celebrauit item tale conuiuium, ut apud amicos singulos, singuli missus appararentur, & cum alter maneret in capitolio, alter in palatio, alter super aggerẽ, alter in Celio, alter trans Tyberim, & ut quisque mansisset, tamen per ordinem in eorum domibus singula fercula ederentur, ireturq; ad omnium domos, sic unum conuiuium uix toto die finitum est. Cum & lauarent per singula fercula, & mulieribus uterentur. Sybariticum missum semper habuit ex oleo, & garo, quem quo anno Sybaritæ repperetunt, perierunt. Dicitur & balneas fecisse multis locis, ac semel lauisse, atque statim destruxisse, ne ex usu balneas haberet. Hoc idẽ de domib⁹, de prætorijs, de zetis fecisse dicitur. Sed & hæc nonnulla fidem transeuntia, credo esse ficta ab his, qui in gratiam Alexandri Heliogabalum, deformare uoluerunt. Fertur & meretricem notissimam, & pulcherrimam redemisse C H-S, eamque intactam, uelut uirginem coluisse. Huic eidem priuato cum quidam diceret, non times pauper fieri? dixisse dicitur. Quid melius, quàm ut ipse mihi hæres sim, & uxori meæ? Habuerat præterea facultates, à multis dimissas gratia patris. Idẽ filios se nolle dicebat, ne quis ei frugi contingeret. Odores Indicos sine carbonibus ad uaporandas zetas iubebat incendi. Iter priuatus nunquàm minus sexaginta uehiculis fecit, auia sua Varia redamãte, quod om̃ia perditurus esset. Imperator uero etiã sexcenta uehicula dicitur duxisse, asserens decem milibus camelorũ Persarum regem iter facere, & Neronẽ quingentis carrucis iter inijsse. Causa uehiculorũ erat lenonum, lenarum, meretricũ, exoletorũ subactorũ etiã bene nasatorũ multitudo. In balneis semper cũ mulierib⁹ fuit ita, ut eas ipse psilotro curaret. Ipse quoq; barbã psilotro accurãs, quodq; pudẽdum dictu est, eo die quo mulieres accurabant, & eadẽ hora rasit uirilia subactorib⁹ suis, nouacula manu sua, qua postea barbã fecit. Scobe auri porticũ strauit, & argenti, dolẽs quod nõ posset & electri. Idq; frequẽter quacũq; fecit iter pedib⁹ usq; ad equũ, uel carpentũ, ut fit hodie, de aurosa harena. Calciamentũ nunq̃ iterauit, ãnulos etiã negat iterasse. Præciosas uestes sæpe cõscidit, uel lanã cœpit, & appẽdit, atq; ad eius estimationẽ ponderis, pisces amicis exhibuit. Naues onustas mersit in portu, magnanimitatis hoc esse dicens. Onus uentris auro excepit, in myrrinis,

& onychi-

& onychinis minxit. Ideo dixisse fertur, Si habuero hæredẽ, dabo illi tutorem qui illum hæc facere cogat quæ ipse feci, facturusq; sum. Habuit etiam istam cõsuetudinem, ut cœnas sibi exhiberet tales. Vna die non nisi fasianis totum ederet: omnesque missus sola fasianorum carne strueret. Item alia die de pullis, alia de pisce illo, & item illo: alia de porcis, alia de struthionibus, alia de holeribus, alia de pomis, alia de dulcijs, alia de opere lactario. Sæpe amicos suos cum Aethiopibus anniculis inclusit nocturnis mãsionibus, & usq; ad lucẽ detinuit, cum pulcherrimas his diceret apparatas. Fecit hoc idem etiam de pueris: & tunc ante Philippum utpote licebat. Ridebat autẽ sic nonnunq;, ut publice in theatro solus audiretur. ipse cantauit, saltauit, ad tibias dixit, tuba cecinit, pandurizauit, organo modulatus est. Fertur & una die ad oĩes Circi & theatri & Amphitheatri, & omnium urbis locorum meretrices, tectus cucullione mulionico ne agnosceretur ingressus: cum tamen omnibus meretricibus sine effectu libidinis aureos donaret: addens, Nemo sciat, Antoninus hæc donat. Libidinũ genera quædam inuenit, ut spinthrias ueterum malorũ uinceret: & omnis apparatus Tiberij & Caligulæ & Neronis norat. Et prædictũ eidem erat à sacerdotibus Syrijs Biothanatũ se futurũ. Parauerat igitur funes, Blatta & serico & Cocco intortos, quibus si necesse esset, laqueo uitã finiret. Parauerat & gladios aureos, quibus se occideret si aliqua uis urgeret. Parauerat & in Ceauneis & Hiacynthis, & in Smaragdis uenena, quibus se interimeret, si quid grauius immineret. Fecerat & altissimã turrim, substratis aureis, gemmatisq; ante se tabulis, ex qua se præcipitaret, dicens etiam mortẽ suam preciosam esse debere & ad speciẽ luxuriæ, ut diceretur nemo sic perisse. Sed nihil ista ualuerũt. Nã ut diximus, & occisus est per scurras, & per plateas tractus est sordidissime, per cloacas ductus, & in Tyberim submissus est. Hic finis Antoninorũ nomini in rep. fuit, scientibus cunctis istum Antoninũ tam uita falsum fuisse, q; nomine. Mirũ fortasse cuipiã uideatur Cõstantine uenerabilis, quod hæc clades quã retuli, loco principũ fuerit, & quidẽ propè triennio, ita, ut nemo inuentus fuerit, qui istũ à gubernaculis Romanæ maiestatis abduceret, cũ Neroni, Vitellio, Caligulæ, cæterisq; huiusmodi nunq; tyrannicida defuerit. Sed primũ omnium ipse ueniam peto quod hæc quæ apud diuersos repperi, literis tradidi, cũ multa improba reticuerim, & quæ ne dici quidẽ sine maximo pudore possunt. Ea uero quæ dixi, prætextu uerborum adhibito, quãtum potui, texi. Deinde illud quod clementia tua solet dicere, credidisse reficiendum imperatorem esse, fortunæ est. Nã & minus boni, reges fuerũt & pessimi. Agẽdum uero quod pietas tua solet dicere, ut sint imperio digni, quos ad regendi necessitatem uis fatalis adduxerit. Et quoniam hic ultimus Antoninorum fuit, neque postea hoc nomen in repub. loco principum frequentatum est, etiam illud addendum est ne quis error oriatur, cum duos Gordianos narrare cœpero, patrẽ & filium qui se de Antoninorum genere dici uolebant, non nomen in illis primum fuit, sed prænomen. Deinde ut plerisq; libris inuenio, Antonij dicti sunt, nõ Antonini. Hæc sunt de Heliogabalo, cuius uitã, me inuitũ & retractantem, ex Græcis, latinisque collectam scribere, ac tibi

Pãdurissare.

ac tibi afferre uoluiſti, cum iam aliorum ante tulerimus. Scribere autem ordiar, qui poſt ſequentur, quorum Alexander optimus & cum uera dicendus aſſertione, & annorum tredecim princeps, ſemeſtres alij & uix annui & bimi, Aurelianus præcipuus. & horum omnium decus, autor tui generis Claudius. De quo uereor ad clementiam tuam ſcribens uera dicere, ne maleuolis adulatus uidear eſſe. Sed abſoluar contra liuorem improborum, cum & apud alios clarum eſſe perſpexerim. His iungendi ſunt Diocletianus, aurei parens ſæculi, & Maximianus, ut uulgo dicitur, cæteriq; ferrei ad pietatem tuam. Te uero Auguſte uenerabilis, multis paginis, iiſdemq; diſertioribus illi proſequentur, quibus id felicior natura detulerit. His addẽdi ſunt Licinius Seuerus, Alexander atq; Maxentius. Quorum omnium ius in ditionem tuam deuenit: ſed ita ut nihil eorũ uirtuti derogetur. Non enim ego id faciam, quod pleriq; ſcriptores ſolẽt, ut de his detraham qui uicti ſunt, cum intelligam gloriæ tuæ accedere, ſi omnia de illis quæ bona in ſe habuerunt, uera prædixero.

AELII LAMPRIDII

ANTONINVS DIADVMENVS.

ANTONINI Diadumeni pueri, quem cum patre Opilio Macrino imperatorem dixit exercitus, occiſo Baſſiano, factione Macriniana, nihil habet uita memorabile, niſi quod Antoninus eſt dictus, & quod ei ſtupenda omnia ſunt facta imperij non diuturni, ut euenit. Nam cum primũ innotuit per legiones occiſum eſſe Baſſianum, ingens mœror obſedit omnium pectora, quod Antoninum in rep. non haberent, exiſtimantium quod cum eo Romanum eſſet imperium periturum. Id ubi Macrino iam imperatori nunciatum eſt, ueritus ne in aliquẽ Antoninorum, qui multi ex affinibus Antonini Pij erant, inter duces exercitus inclinaret, ſtatim concionem parari iuſſit, filiumq; ſuum hunc puerum Antoninum appellauit. Concionis uerba eiuſdem. Videtis commilitones, & me ætatis prouectæ, & Diadumenum puerum, quem diu principem, ſi dij faueant, habebitis. Intelligo præterea deſyderium ingens Antoniani nominis apud uos manere, quare quoniam mihi per conditionem fragilitatis humanæ non multum ſupereſſe uidetur ad uitam, hunc puerum Antoninum uobis autoribus nuncupo, diu uobis Antoninum repræſentaturum. Acclamatum, Macrine imperator dij te ſeruent. Antonine Diadumene dij te ſeruent. Antoninum diuum omnes rogamus, Iuppiter optime maxime Macrino & Antonino uitã. Tu ſcis Iuppiter

» Macrinus uinci non poteſt. tu ſcis Iuppiter, Macrinus uinci non poteſt. Antoni
» num habemus, omnia habemus. Antoninũ nobis dij dederunt patrem. Anto-
» ninus dignus imperio, Macrinus imperator dixit. Habete igitur commilitones
» pro imperio aureos ternos, pro Antonini nomine aureos quinos, & ſolitas pro
» motiones, ſed geminatas, dij faciant, ut hæc ſæpius fiant. Dabimus aũt per cun-
» cta quinquennia id, quod hodie deputauimus. Poſt hoc ipſe puerulus Diadu-
» menus Antoninus imperator dixit, Gratias ago uobis cõmilitones, quod me
imperio donaſtis, & nomine, ſiquidem dignos & me, & patrem meum duxiſtis,
» quos imperatores Romanos diceretis, & quibus committeretis Remp. Et pater
» quidem meus curabit, ne deſit imperio. Ego autẽ elaborabo, ne deſim nomini
» Antoninorum. Scio enim me Pij, me Marci, me Veri ſuſcepiſſe nomen, quibus
» ſatiſfacere perdifficile eſt. Interim tamen cauſa imperij, cauſa nominis id omne,
» quod pater, & tantũdem promitto honoribus, & ut uenerandus Macrinus pa-
ter præſens promiſit, duplicatis. Herodianus Græcus ſcriptor hæc prætereũs, Diadumenũ tantum Cæſarem dicit puerum à militibus nuncupatũ, & cum pa
tre occiſum. Hac habita concione, ſtatim apud Antiochiam moneta Antonini Diadumeni nomine percuſſa eſt. Macrini uſq; ad iuſſum Senatus dilata eſt. Miſſæ etiã ad Senatũ literæ, quibus nomen Antonini indicatũ eſt. Quare etiã ſenatus imperium id libenter dicitur recepiſſe, quãuis alij Antonini Caracalli odio id factum putent. Parauerat ſanè penulas populo coloris roſei dare Ma-
crinus imperator, in honorem Antonini filij ſui, quæ uocarẽtur Antoninianæ, ut Caracallæ Baſſiani dictæ ſunt, aſſerens filium ſuum penuleum uel penulariũ dicendum, quia Caracallus eſſet dictus Baſſianus. congiarium etiã prædictum
» Antoninianũ promiſit, ut ipſum edictum poterit indicare. Verba edicti. Vellẽ
» quirites iam præſentes eſſemus. Antoninus ueſter, uobis congiarium ſui nomi-
» nis daret. Daret præterea & pueros Antoninianos, & puellas Antoninianas,
» quæ tam grati nominis gloriam propagarent, & reliqua. His ita geſtis, ſigna in caſtris, & uexilla fieri Antoniniana iuſſit. Fecitq; Baſſiani ſimulacra ex auro, atq; argento, atq; dies ſeptem ſupplicatio pro Antonini nomine celebrata eſt. Puer fuit omniũ ſpecioſiſſimus, ſtatura longiuſcula, crine flauo, nigris oculis, na
ſo deducto ad omnem decorem, mento compoſito, ore ad oſcula parato, fortis naturaliter, exercitio delicatior. Hic ubi primũ indumenta coccea, & purpurea, cæteráq; caſtrenſia imperij inſignia accepit, quaſi ſydereus, & cæleſtis emicuit, ut amaretur ab omnibus gratia uenuſtatis. Hæc ſunt, quæ de imperio pueri dicen
da putaui. Nunc ueniamus ad omina imperij, quæ cũ in alijs, tum in hoc præci
pue ſunt ſtupẽda. Die qua natus eſt, pater eius, purpuras tunc forte procurator iam ærarij maioris inſpexit. Et quas daras probauit, in id cõdaue redigi præce
» pit, in quo poſt duas horas Diadumenus natus eſt. Solent deinde pueri pileo
» inſigniri naturali, quod obſtetrices rapiunt, & aduocatis credulis uendunt, ſiqui
» dem cauſidici hoc iuuari dicuntur: at iſte puer pileum non habuit, ſed diadema tenue, ſed ita forte, †ut rumpi nõ potuerit, uiris interſedẽtibus ſpecie. Neruis agi
tari ferunt. deniq; Diadematũ puerum appellatũ. Sed ubi adoleuit, aui ſui no

Promotio.

† Alia lectio: ut rumpi nõ potu. interce den. ſpecie nerui ſagitta rij. Ferũt &c.

mine materni Diadumenũ uocatum, quàmuis nõ multum abhorruerit ab illo signo diadematis nomẽ Diadumeni. In agros patris eius oues purpureas XII ferunt natas, quarũ una tantum uaria fuerit. Eadem die, qua hic natus est, aquilam ei constat sensim palumbũ regium paruulum attulisse, & posuisse in cunis dormiẽti, ac recessisse sine noxa. Pantagathi in domo patris eius nidum posuerunt. His diebus, quibus ille natus est, mathematici accepta genitura eius exclamauerunt & ipsum filium imperatoris esse, & ipsum imperatorem. mater eius adulterata esset, quod fama retinebat. Hinc eidẽ aquila pileum in agro ambulanti tulit. Et cum comitum infantis clamor esset factus, in monumento regio, quod iuxta uillam esset, in qua tunc pater agebat, supra statuam regis posuisset ita, ut capiti eius aptaret, quod multi ominosum putarunt, & morti accommodum. Clarum autẽ euentus ostendit. Natus est præterea natali Antonini, & ea hora, & signis propè continentibus, quibus & Antoninus Pius. quare dixerunt mathematici, & imperatoris illum filium futurum, & imperatorem, sed nõ diu. Die, qua natus est, quod Antonini esset natalis, mulier quædam propinqua dicitur exclamasse, Antoninus uocetur. Sed Macrinum timuisse, quod nullus ex eius genere hoc nomine censeretur, abstinuisseq; nomine imperatorio, simul quod iã rumor de ui genituræ illius emanasset. Hæc atq; alia omina fuisse multi in literas retulerunt. Sed illud præcipue, quod cũ in cunis esset Diadumenus, & leo ruptis uinculis, & quidẽ ferus effugisset, atq; ad incunabula eius uenisset, puerum delinxit, & inuiolatum reliquit, cum nutrix se in leonem misisset, atq; eius morsu affecta perijsset, quæ sola forte in areola inuenta erat, in qua infans iacebat. Hæc sunt, quæ digna memoratu in Antonino Diadumeno esse uideantur. Cuius uitã iunxissem patris gestis, nisi Antoninorũ nomen, me ad ædendam puerilis specialem expositionem uitæ coegisset. Et fuit quidem tam amabile illis temporibus nomen Antoninorũ, ut qui eo nomine nõ niteretur, mereri non uideretur imperium. Vnde etiã quidam & Seuerũ, & Pertinacem, & Iulianum Antoninorũ prænominibus honorãdos putant. Vnde postea duos Gordianos patrem, & filium Antoninos cognominatos putent. Sed aliud est cum prænomen adsciscitur, aliud cum ipsum nomen imponitur. Nam Pius uerũ nomen Antonini habuit, cognomen Pij Marcus. uerum nomen uerissimi habuit. Sed hoc sublato, atq; abolito, nõ prænomẽ Antonini, sed nomẽ accepit. Verus autẽ Commodi nomẽ habuit, quo abolito, Antonini nõ prænomen, sed nomẽ accepit. Cõmodum autẽ Marcus Antoninũ appellauit, atq; ita in publicũ ædidit diem natalis sui. Iam Caracallum Bassianum satis constat uel somnij causa, quod Seuerus uiderat, cũ sibi Antoninũ successorẽ prædictum sensisset. Anno demũ XIII Antoninũ dixit, quando ei etiã imperatoriã addidisse dicitur potestatem. Getam uero, quẽ multi Antoninũ negant dictum, eadem ratione, qua Bassianũ appellatum satis constat, ut patri Seuero succederet, quod minime factum est. Post hoc ipse Diadumenus, ut cõmendaretur exercitui, senatui, populóq; Romano, esseťq; ingens desyderiũ Bassiani Caracallæ, Antoninũ appellatum satis cõstat. Extat epistola Opilij Macrini patris Diadumeni, qua gloriat᷑

non tam

non tā se ad imperiū peruenisse, qui esset secundū Remp. quàm quod Antoniniani nominis esset pater factus, quo clarior illis temporibus nō fuerat uel deorum. Quam epistolam priusquàm interseram, libet uersus inserere in Commodum dictos, qui se Herculem appellauerat: ut intelligāt omnes tam clarum fuisse Antoninorum nomen, ut illi nec deorum nomen commode uideretur adiungi. Versus in Commodum Antoninum dicti.

» Commodus Herculeum nomen habere cupit,
» Antoninorum non putat esse bonum.
» Expers humani iuris, & imperij,
» Sperans quin etiam clarius esse deum,
» Quàm si sit princeps nominis egregij,
» Non erit iste deus, nec tamen ullus homo.

Hi uersus à Græco, nescio quo, compositi, à malo Poëta in latinū translati sunt. Quos ego iccirco inserēdos putaui, ut scirent omnes Antoninos pluris fuisse q̄ deos: ac trium principum amore, quos sapientia, bonitas, pietas, cōsecrata sit. In Antonino pietas, in Vero bonitas, in Marco sapientia. Redeo nunc ad epistolā » Macrini Opilij. Opilius Macrinus Noniæ† Gellæ cōiugi. Quid boni ade/ » pti sumus mea uxor caret æstimatione, & fortassis de imperio me putes dicere. » Non magnū istud, quod etiā indignis fortuna concessit. Antonini pater factus » sum. Antonini mater es facta. O nos beatos, ò fortunatam domū, Præclarā lau » dem nūc demū felicis imperij. Dij faxint, & bona Iuno quā colis, ut & ille Anto » nini meritū effingat: & ego, qui sum pater, Antonini dignus omnibus uidear.

Al.† Celsæ.

Hæc epistola indicat quantū gloriæ adeptus sibi uideretur, quod uocatus est filius Antoninus. Hic tamē XIIII mense imperij ob inciuilem patris, atq; asperū principatū interfectus est, cū patre non suo nomine. Quàmuis etiā istum ultra ætatē sæuisse plerosq; reperiam, ut docent literæ ab hoc eodem ad patrē missæ. Nam cum quidā defectionis suspicionē incurrissent, & eos Macrinus sæuissime punisset filio forte absente, atq; hic audisset autores quidē defectionis occisos, quorū tamen unus dux Armeniæ erat, & item legatos Asiæ, atq; Arabiæ ob antiquam familiaritatē dimissos: his literis conuenisse patrē dicitur, paribus missis » etiā ad matrem, quarū exemplū historiæ causa inserendū putaui. Patri Au/ » gusto filius Augustus. Non satis mi pater uideris in amore nostro tenuisse » tuos mores, qui tyrannidis affectatæ conscios reseruasti: sperans eos uel amicio » res tibi futuros, si ijs parceres, uel ob antiquā familiaritatē dimittendos. Quod » nec debuit fieri, nec potuit. Nam primum omniū iam te exulceratis suspicioni/ » bus amare non possunt. Deniq; crudeliores inimici sunt, qui obliti ueteris fami » liaritatis se inimicissimis tuis iunxerunt. Adde quod exercitus adhuc habent.

» Si te nulla mouet tantarum gloria rerum,
» Ascanium surgentem, & spes hæredis Iuli
» Respice, cui regnum Italiæ, Romanáq; tellus
» Debetur. Feriendi sunt isti, si uis esse securus. Nam uitio generis humani » alij nō sint defuturi, cui isti seruātur. Hanc epistolam quidā ipsius, quidā ma/

gistri eius Celiani ferunt, Afri quondã rhetoris. Ex qua apparet quàm asper futurus iuuenis, si uixisset. Extat alia epistola ad matrem ab eodẽ destinata talis.

Dominus noster & Augustus nec te amat, nec ipsum se, qui inimicos suos seruat. Age igitur, ut Arabianus, & Thuscus, & Gellius ad palum deligentur: ne si occasio fuerit, nos interimant. Et quantũ Lollius Vrbicus in historia sui temporis dicit, istæ literæ per notariũ proditæ, illi puero multũ apud milites obfuisse dicuntur. Nam cum patrem occidissent, quidã hunc seruare uoluerũt: sed extitit cubicularius, qui has epistolas concioni militum legit. Interfectis igitur ambobus, & capitibus pilo circũlatis, in Marcũ Aurelium Antoninũ charitate nominis inclinauit exercitus. Is filius Bassiani †Caracallæ ferebatur: erat aũt templi Heliogabali sacerdos, homo omniũ impurissim9, & qui fato quodã Romanũ deformauerat imperiũ. De quo quidẽ, quia multa sunt dicẽda, loco suo disserã.

Al's †Caracalli.

IVLII CAPITOLINI

OPILIVS MACRINVS

AD DIOCLETIANVM AVGVSTVM.

VITAE ILLORVM PRINCIPVM, seu tyrannorũ, siue Cæsarũ, qui nõ diu imperauerunt, in obscuro latent. Icirco quod neq; de priuata eorum uita digna sunt quæ dicantur, cum omnino nescirentur quidẽ, nisi aspirassent ad imperiũ: & de imperio, quod nõ diu tenuerunt, nõ multa dici possunt. Nos tamẽ ex diuersis historijs erutam lucẽ proferemus, & ea quidem, quæ memoratu digna erunt. Non enim est quisq; in uita, qui nõ ad diem quodcunq; fecerit: sed eius, qui uitas aliorũ scribere orditur, officium est digna cognitione perscribere. Et Iunio quidẽ Cordo studium fuit eorũ imperatorũ uitas ædere, quos obscuriores uidebat: qui nõ multum profecit. Nam & pauca repperit, & indigna memoratu, asserens se minima quæq; persecuturũ, quasi uel de Traiano, aut Pio, aut Marco sciendum sit, quoties processerit, quando cibos uariauerit, & quãdo uestẽ mutauerit, & quos quãdo promouerit: quæ ille omnia exequendo libros mythistorijs repleuit talia scribendo: cum omnino rerũ uilium, aut nulla scribenda sint, aut nimis pauca, si tamen ex his mores possint animaduerti, qui reuera sciendi sunt. sed ex parte conscribam, ut & ea cætera colligãtur. Occiso ergo Antonino Bassiano, Opilius Macrinus Præfec. præt. eius, qui antea priuatus curabat, imperium arripuit: humili natus loco, & animi, atq; oris inuerecundi: seq; nunc Seuerũ, nunc Antoninũ, cum in odio esset omniũ & hominũ, & militum, nũcupauit. Statimq; ad bellũ Parthicũ profectus, & uindicandi se de militibus seu rumoribus, quibus premebatur, †adolescendi potestatẽ dempsit. Quàmuis Senatus

Al's† adolescenti.

Senatus eum imperatorẽ odio Antonini Bassiani libenter acceperit, cum in senatu omnibus una uox esset, quemuis magis q̃ paricidam, quemuis magis q̃ incestum, quemuis magis q̃ impurum, quemuis magis q̃ interfectorẽ & senatus, & populi. Et mirum omnibus fortasse uideatur, cur Diadumenus filius Macrini Antoninus uoluerit nuncupari, cum autor necis Antoninianæ fuisse dicatur. De ipso quæ in annales relata sunt, proferam. Vates cælestis apud Carthaginem, quæ deo repleta solebat uera canere sub Antonino Pio, cum sciscitante proconsule de statu, ut solebat, publico, & de suo imperio futura prædiceret: ubi ad principes uentũ est, clara uoce numerari iussit, quoties diceret Antoninum. Tuncq; attentis omnibus Antonini nomẽ Augusti octauo ædidit. Sed credentibus cunctis, qd' VIII annis Antoninus Pius imperaturus esset, & ille transcendisset hunc annorum numerũ: constitit apud credentes, uel tunc, uel postea per uatem aliud designatũ. Deniq; adnumeratis omnibus, qui Antonini appellati sunt, is Antininorũ numerus inuenitur. Enuero Pius primus, Marcus secũdus, Verus tertius, Commodus quartus, quintus Caracallus, sextus Geta, septimus Diadumenus, octauus Heliogabalus Antonini fuere. Nec inter Antoninos referendi sunt duo Gordiani: qui aut prænomen tantũ Antoninorũ habuerunt, aut etiã Antonij dicti sunt, non Antonini. Inde est, quod se & Seuerus Antoninum uocauit, & plurimi fuerunt, & Pertinax, & Iulianus, & idem Macrinus. & ab ipsis Antoninis, qui ueri successores Antonini fuerunt, hoc nomen magis q̃ propriũ retentum est. Hæc alij. Sed alij iccirco Antoninũ Diadumenũ à Macrino patre appellatũ ferunt, ut suspicio à Macrino interfecti Antonini militibus tolleretur. Alij uero tantũ desyderiũ nominis huius fuisse dicunt, ut nisi populus, & milites Antonini nomen audirent, imperatorium nõ putarent. Et de Macrino quidẽ in Senatu à multis quando nunciatũ est Varium Heliogabalũ imperatorem: cum iam Cæsarẽ Alexandrũ senatus dixisset: ea dicta sunt, ut appareat ignobilem, sordidum, spurcum fuisse. uerba deniq; Aurelij Victoris, cui Primo cognomen erat, hæc fuerunt. Macrinũ libertinũ hominẽ prostibulum, seruilibus officijs occupatum in domo imperatoria, uenali fide, uita sordida sub Cõmodo à Seuero remotum etiã à miserrimis officijs, relegatumq; in Africã, ubi ut infamiã damnationis tegeret, lectioni operam dedisse, egisse causulas, declamasse, in postremo dixisse. Donatum autẽ annulis aureis, patrocinante sibi Vero liberto suo Festo, aduocatũ fisci factum sub Vero Antonino. Sed & hæc dubia ponũtur, & alia dicũtur ab alijs, quæ ipsa quoq; nõ tacebimus. Nam plęriq; gladiatoriã pugnam eum exhibuisse dixerunt. Et accepta rudi, ad Africam isse uenatorẽ primo, post etiã tabellionẽ fuisse, deinceps aduocatum fuisse fisci, ex quo officio ad amplissima quæq; peruenit. Deinde cum esset Præf. præt. collega ablegato, Antoninũ Caracallum imperatorẽ suũ interemit tanta † fictione, ut ab eo nõ uideretur occisus. Nam stratore eius redempto, & spe ingenti ꝓposita id egit, ut quasi militaribus insidijs, quod uel ob paricidiũ, uel incestũ displiceret, interemptũ diceretur. Statim deniq; arripuit imperium filio Diadumeno in participatũ ascito: quẽ continuo, ut diximus, Antoninũ appellari à militibus iussit.

alás † factione

iussit. Deinde corpus Antonini Romã remisit sepulchris maiorũ inferendum. Mandauit collegæ dudum suo præfecto prætorij, ut munus suũ curaret, ac præcipue Antoninũ honorabiliter sepeliret ducto funere regio, quod sciebat ob uestimenta populo, & cõgiaria data multũ Antoninũ à plebe dilectũ. Accedebat etiã illud, quod militarẽ motum timebat, ne eo interueniente suũ impediretur imperium, quod raptum ierat, sed quasi inuitus acceperat: ut sunt homines, qui ad ea se cogi dicunt, quæ uel sceleribus cõparant. Timuit aũt etiã collegam, ne & ipse imperare cuperet sperantibus cunctis: quod si unius numeri cõsensus accederet, neq; ille recusaret, & omnes cupidissime id facerẽt odio Macrini, uel propter uitam improbam, uel propter ignobilitatẽ, cum omnes superiores nobiles fuissent imperatores. Insulsit præterea nomen Seueri, cum illius nulla cognatio ne tangeretur, unde iocus extitit: Sic Macrinus est Seuerus, quo modo Diadumenus Antoninus. Statim tamẽ ad delendũ militum motũ, stipendiũ & legionarijs, & prætorianis dedit solito uberius, utpote qui extenuare cuperet imperatoris occisi crimen: profuitq; pecunia, ut solet, cui innocẽtia prodesse nõ poterat. Retentus est eñ aliquanto tẽpore in imperio homo uitiorũ omniũ. Ad senatũ deinde literas misit de morte Antonini, Diuũ illum appellans: excusansq; se & iurans, quod de cæde illius nescierit. Ita sceleri suo more hominũ perditorũ iunxit periuriũ, à quo incipere decuit hominẽ improbũ, cum ad Senatũ scriberet. Interest scire cuiusmodi oratio fuerit, qua se excusauit: ut & impudẽtia hominis noscatur, & sacrilegiũ, à quo initiũ sumpsit improbus imperator. Capita ex oratione Macrini & Diadumeni imperatorũ. Vellemus P. C. & incolumi Antonino nostro, & reuecti, cum triũpho uestram dementiã uidere. Tunc demũ eñ florente Rep. & omnes felices essemus, & sub eo principe uiueremus, quem nobis Antoninorũ loco dij dederãt. Verũ quia id euenire per tumultũ militarem nõ potuit, nunciamus primũ quid de nobis exercitus fecerit, deinde honores diuinos, quod primũ faciendũ est, decernim⁹ ei uiro, in cuius uerba iurauimus, cũ exercitus ultorem cædis Bassiani neminẽ digniorẽ præfecto eius putauit, cui & ipse utiq; uindicandã factionẽ mandasset, si uiuus deprendere potuisset. Et infra. Detulerunt ad me imperiũ, cuius ego P. C. interim tutelam recepi, tenebo regimen, si & uobis placuerit, quod militibus placuit, quibus & stipendiũ dedi, & omnia imperatorio more iussi. Item infra. Diadumenũ filiũ meũ uobis notum, & imperio miles donauit, & nomine, Antoninũ uidelicet appellans: ut cohonestaret prius nomine, sic etiã regni honore. quod uos P. C. bono, faustóq; omine approbatis, petimus, ne nobis desit Antoninorũ nomen, quod maxime diligitis. Item infra. Antonino autẽ diuinos honores & miles decreuit, & nos decreuimus: & uos P. C. ut decernatis, cũ possimus imperatorio iure præcipere, tamen rogamus, dicantes & duas statuas equestres, pedestres duas habitu militari, sedẽtes ciuili habitu duas. Item Diuo Seuero duas triũphales, quæ omnia P. C. uos impleri iubebitis nobis religiose pro prioribus ambiẽtibus. Lectis igitur in senatu literis, cõtra opinionẽ omniũ, & mortem Antonini senatus gratanter accepit, & Opiliũ Macrinũ libertatẽ publicam curaturũ sperans. Primũ

in patritios

in patritios allegit nouũ hominẽ,& qui paulo ante ꝓcurator priuatæ rei fuisset, eundẽ cum scriba pontificũ esset,quos hodie pontifices minores uocãt,PONT. OPT. appellauit,Pij nomine decreto. Diu tamẽ lectis literis cũ omnino nemo crederet de Antonini morte,silentiũ fuit. Sed posteaq̃ cõstitit occisum,senatus in eum,uelut in tyrannũ,inuectus est. Deniq; statim Macrino & proconsulare imperiũ,& potestatem tribunitiã detulerunt. Filiũ sanè suũ,cum ipse Felicis nomen recepisset,ut suspicionẽ occisi à se Antonini remoueret,Antoninũ uocauit Diadumenũ antea dictum. Quod quidẽ etiã Varius Heliogabalus,qui se Bassiani filiũ diceret,homo sordidissimus,& ex meretrice cõceptus,idem postea nomen accepit. Deniq; uersus extant cuiusdã Poetæ,quibus ostenditur Antonini nomen cœpisse à Pio,& paulatim per Antoninos usq; ad sordes ultimas peruenisse. Siquidẽ Marcus nomẽ illud sanctum uitæ genere auxisse uidetur, Verus aũt degenerasse,Cõmodus uero etiã posuisse sacrati nominis reuerẽtiã. Iam qd de Caracallo Antonino,quidúe de hoc potest dici? Postremo etiã quid de Heliogabalo? qui Antoninorũ ultimus in summa impuritate uixisse memoratur. Appellatus igitur Imperator,suscepto bello cõtra Parthos ꝓfectus est magno apparatu,studẽs sordes generis,& prioris uitæ infamiã uictoriæ magnitudine abolere. Sed cõflictu habito cõtra Parthos defectu legionũ,quæ ad Variũ Heliogabalũ confugerãt,interemptus est. Sed anno amplius imperauit. Sanè cum esset inferior in eo bello,quod Antoninus gesserat,Artabane grauiter necẽ suorum ciuiũ uindicãte,primo Macrinus repugnauit. Postea uero missis legatis petijt pacẽ,quã libenti animo interfecto Antonino Parthus cõcessit. Inde,cum se Antiochiã recepisset,ac luxuriæ operã daret,iustã causam interficiendi sui præbuit exercitui,ac Bassiani,ut putabatur,filiũ sequenti,id est,Heliogabalũ Bassianum Variũ,qui postea & Bassianus,& Antoninus appellatus est. Fuit quædã mulier Mœsa,siue Varia ex Emissena urbe,soror Iuliæ uxoris Seueri Pertinacis Afri,quæ post mortẽ Antonini Bassiani ex aulica domo fuerat expulsa per Macrini superbiã:cui quidem omnia cõcessit Macrinus,quæ diu illa collegerat. Huic erãt duæ filiæ, Symiamira & Mamæa,quarũ maiori filius erat Heliogabalus,qui & Bassiani,& Antonini nomẽ accepit. Nam Heliogabalũ Phœnices uocant Solẽ. Sed Heliogabalus pulchritudine,ac statura,& sacerdotio conspicuus erat,ac notus omnibus hominibus,qui ad templũ ueniebãt,militibus præcipue. His Mœsa,siue Varia dixit Bassianũ filiũ esse Antonini,quod paulatim omnibus militibus innotuit. Erat præterea Mœsa ipsa ditissima,ex quo etiã Heliogabalus luxuriosissimus. qua ꝓmittẽte militibus legiones,abductæ sunt à Macrino. Suscepta enim illa noctu in oppidũ cum suis, nepos eius Antoninus est appellatus,imperij delatis insignibus. Hæc ubi sunt Macrino apud Antiochiã posito nũciata,miratus audaciã muliebrẽ,simul etiã cõtemnens,Iulianũ præfectũ ad obsidendos eos cũ legionibus misit. Quibus cũ Antoninus ostẽderet,miro amore in eũ omnibus inclinatis,occiso Iuliano præfecto, ad eũ omnes trãsierũt. Deinde parte exercitus cõiuncta,uenit cõtra Macrinũ Antoninus cõtra se festinantẽ:cõmissoq; prælio,Macrinus est uictus ꝓditione militũ eius,& amore An-

tonini. fugiens sanè Macrinus cũ paucis, & filio, in uico quodã Bithyniæ occisus est cũ Diadumeno. Ablatũq; eius caput est, & ad Antoninũ perlatũ. Sciendũ præterea, quod Cæsar fuisse dicatur, nõ Augustus Diadumenus puer, quẽ pleriq; pari fuisse cũ patre imperio tradiderunt. occisus est etiã filius, cui hoc solum attulit imperiũ, ut interficeretur à milite. Nõ enĩ aliquid dignũ in eius uita erat, quod dicatur, præter hoc, qđ Antoninorũ nomini est uelut †nothus appositus. Fuit tamen in uita imperatoria paulo rigidior, & austerior: sperans se ante acta omnia posse obliuioni dare, cũ ipse seueritatis illius occasionẽ reprehẽdendi, & lacerãdi eius aperiret. Nam & Seuerũ se, & Pertinacẽ uoluerat nũcupari. Quæ duo illi asperitatis nomina uidebãtur. Et cum illum senatus pium, ac felicẽ nuncupasset, Felicis nomẽ recepit, Pij habere noluit. Vnde in eum epigrãma illatũ Græci cuiusdã Poëtæ uidetur extare, quod Latine hac sententia continetur.

Al. †notus.

Obliuioni dare, pro obliterare.

» Histrio iam senior turpis, grauis, asper, iniquus,
» Impius, & felix sic simul esse cupit.
» Vt nolit pius esse, uelit tamen esse beatus.
» Quod natura negat, nec recipit ratio.
» Nam pius, & felix poterat dici, atq; uideri,
» Cui imperium infelix est, erit ille sibi.

Hos uersus, nescio quis de Latinis, iuxta eos, qui Græci erant propositi, in foro posuit. Quibus acceptis Macrinus his uersibus respondisse fertur.

» Si talem Graium retulissent fata Poëtam,
» Qualis Latinus Gabalus iste fuit:
» Nil populus nosset, nil nosset curia, magno
» Nullus scripsisset carmina tetra mihi.

His uersibus Macrinus lõge peioribus q̃ illi Latini sunt, respõdisse se credidit. Sed nõ minus risui est habitus, q̃ Poëta ille, qui de Græco Latine coactus est scribere. Fuit igitur superbus, & sanguinarius, & uolens militariter imperare: incusans quinetiã superiorũ temporum disciplinã, ac solum Seuerum præ cæteris laudãs. Nam & in crucem milites tulit, & seruilibus supplicijs semper affecit: & cum seditiones militares pateretur, multos sæpius decumauit. Aliquãdo etiam centesimauit: quod uerbũ propriũ ipsius est, cũ se clementẽ diceret, quando eos centesimaret, qui digni essent decimatione, atq; uicesimatione. Longũ est eius crudelitates omnes aperire. Attamẽ unã ostendã non magnã, ut ipse credebat, sed omnibus tyrãnicis immanitatibus tristiorem. Cum quidam milites ancillæ hospitis pudorem deprauasse suspecti essent, atq; per quendã frumentariũ ille didicisset, adduci eos iussit. Interrogauitq; utrũ esset factum. quod cum constitisset, duos boues miræ magnitudinis uiuos subito aperiri iussit, atq; his singulos milites inseri, capitibus, ut secum colloqui possent, exertis. Itaq; poena hos affecit, cum ne adulteris quidem talia apud maiores sui temporis essent constituta supplicia. Pugnauit tamen & contra Parthos, & contra Armenos, & contra Arabas, quos Eudæmones uocant, non minus fortiter, quàm feliciter. Tribunũ, qui excubias deseri passus est, carpento rotali superadnexum per totum iter

Cẽtesimare.

Vtrũ pro an.

iter uiuũ,atq; exanimem traxit. Reddidit etiam Mezentij suppliciũ,quod ille uiuos mortuis illigabat,& ad mortem cogebat longa tabe cõfectos. Vnde etiã in circo,cum fauor publicus in Diadumenũ semper fuisset acclamatum:

" Egregius forma iuuenis, Cui pater haud Mezentius esset:

Viuos etiã homines parietibus inclusit,& struxit. Adulterij reos semper uiuos simul incendit, iunctis corporibus. Seruos qui à dominis fugissent, repertos ad gladiũ ludi deputabat. Delatores si non probarent,capite affecit:si probarent, delato pecuniæ præmio,infames dimisit. Fuit in iure nõ incallidus:adeo,ut statuisset omnia rescripta ueterũ principum tollere,ut iure non rescriptis ageretur. Nefas esse dicens leges uideri Commodi,& Caracalli,& hominũ imperitorum uoluntates,cũ Traianus nunq; libellis responderit,ne ad alias causas facta præferrentur,quæ ad gratiã composita uiderẽtur. In annonis tribuẽdis largissimus fuit. In auro parcissimus. In †uenerandis uel aulicis tã impius,tam pertinax,tam asper,ut serui illum sui nõ Macrinũ dicerent,sed Macellinũ,quod macelli specie domus eius cruẽtaretur sanguine uernularũ. Vini,cibiq; auidissimus,nõnunq; usq; ad ebrietatem,sed uespertinis horis. Nam si prãdisset uel priuatim parcissimus,in cœna effusissimus. Adhibuit cõuiuio literatos,ut loquens de studijs liberalibus necessario abstineret. Sed cum eius uilitatẽ homines antiquã cogitarẽt, crudelitatẽ nimiã uiderent,hominẽ putidulũ in imperio ferre nõ possent,& maxime milites,qui multa eius meminerant funestissima,& aliquãdo turpissima. inita factione illum occiderunt cum puero suo Diadumeno scilicet Antonino cognomine,de quo dictum est,quod in somnijs Antoninus fuisset. Vnde etiã uersus extant huiusmodi.

" Vidimus in somnis ciues (nisi fallor) & istud,
" Antoninorum nomen puer ille gerebat,
" Qui patre uenali genitus,sed matre pudica:
" Centum nam mœchos passa est,centumq; rogauit.
" Ipse etiam caluus mœchus fuit inde maritus:
" En Pius,en Marcus, Verus nam non fuit ille.

Et isti uersus ex Græco trãslati sunt in Latinũ. Nam græce sunt disertissimi. Videntur autẽ mihi ab aliquo Poeta uulgari translati esse. Quod cũ Macrinus audisset,fecit iambos,qui nõ extant. iucundissimi autẽ fuisse dicuntur:qui quidem perierũt in eo tumultu,in quo ipse occisus est,quãdo & omnia eius à militibus peruersa sunt. Genus mortis,ut diximus,tale fuit:cum in Antoninũ Heliogabalum exercitus inclinasset,ille fugit,bellóq; uictus est,& occisus in suburbano Bithyniæ, suis partim deditis, partim occisis,partim fugatis. Ita Heliogabalus clarus †redditus est,quod uideretur patris uindicasse mortẽ,atq; inde in imperiũ uenit,qđ dedecorauit uitijs ingentibus: Luxuria,turpitudine,abligurritione,superbia,immanitate:qui & ipse similem exitũ uitæ suæ sortitus est. Hæc de Macrino nobis sunt cognita,multis aliqua uariantibus,ut se habet omnis historia. Quæ de plurimis collecta sunt, serenitati tuæ Diocletiane Auguste detulimus, quia te cupidum ueterum imperatorum esse perspeximus.

Suspicor legendum, in uernulis uel aulicis.

Al. †credit.

Iulij

IVLII CAPITOLINI

CLODIVS ALBINVS.

AD CONSTANTINVM AVGVSTVM.

VNO, EODEMq; tempore post Pertinacē, qui autore Albino interēptus est, Iulianus à senatu Romæ, Septimius Seuerus ab exercitu in Syria, Pescennius Niger in Oriente, Clodius Albinus in Gallia imperatores appellati sunt. Et Clodius quidem Herodianus dicit Seuerũ Cæsarem fuisse. Sed cum alterũ indignaret̃ imperare, nec Galli ferre possent, aut Germani exercitus, quod & ipsi suũ specialem principē haberent, undiq; cuncta turbata sunt. Fuit autē Clodius Albinus familia nobili Adrumētinus tamen ex Africa. Quare fortē illam, qua Seuerũ laudatũ in Pescennij uita diximus, ad se trahebat, nolens intelligi pessimus Albinus: quod eodē uersu continebatur, quo & Seueri laus, & approbatio Nigri Pescennij. Sed priusq; uel de uita eius, uel de morte dixero, etiam hoc dicendũ est, quod eum nobilē fecit. Nã ad hunc eundē quondã Cōmodus, cũ eum successorē Albino daret, literas dederat, quibus iusserat, ut Cæsar esset. exemplũ indidi. Imperator Cōmodus Clodio Albino. Alias ad te publice de successore, atq; honore tuo misi, sed hanc familiarem & domesticam omnē (ut uides) manu mea scriptã epistolam dirigo: qua tibi do facultatē, ut, si necessitas fuerit, ad milites prodeas, & tibi Cæsareũ nomen assumas. Audio em̃ & Septimiũ, & Seuerũ, & Noniũ Murcum male de me apud milites loqui, ut sibi parent stationis Augustæ procurationē. Habebis præterea, cũ id feceris, dandi stipendij usq; ad tres aureos liberã potestatē: quin & super hoc ad procuratores meos literas misi, quas ipse signatas excipies signo Amazoniæ: & cũ opus fuerit, rationalibus dabis, ne te nō audiant, cum de ærario uolueris imperare. Sanè ut tibi insigne aliquod imperialis maiestatis accedat, habebis utēdi coccinei pallij facultatē me præsente, & ad me. Et cum mecũ fueris, habiturus & purpureã, & sine auro: quia ita & proauus meus Verus, qui puer uita functus est, ab Hadriano, qui eum adoptauit, accepit. His literis acceptis à Nonio facere id, quod iubebat, noluit: timens odiosum Cōmodum propter mores suos, quibus Remp. perdiderat, & se dedecorauerat, quandocũq; feriendũ, ne ipse pariter occideret̃. Extat deniq; illius concio: quæ, cum accepit imperiũ, & quidem Seueri, ut quidã uolunt, ante firmatũ, huius rei memoriã facit, cuius hoc exemplũ est. Inuitum me cōmilitones ductum ad imperiũ etiã illud probat, quod Cōmodũ donantē me Cæsareano nomine cōtempsi: sed & uestræ uoluntati, & Seueri Augusti parendũ est. Quia credo sub homine optimo, & uiro forti posse bene Rēp. regi: nec negari potest. Marius Maxius dicit hũc animũ Seuero primũ fuisse, ut si qd ei contingeret, Pescenniũ Nigrũ, & Clodiũ Albinũ sibi substitueret. Sed postea &

stea & filijs iam maiusculis studens, & Albini amori inuidens, sententiam mutasse, atq; illos utrosq; bello oppressisse maxime precibus uxoris adductũ. Deniq; Seuerus eum COS. designauit, quod utiq; nisi de optimo uiro nõ fecisset, homo in legẽdis magistratibues diligns: sed ut ad eum redeam, fuit (ut dixi) Albinus Adrumentinus oriundus, sed nobilis apud suos, & originem à Romanis familijs trahens, Posthumiorum scilicet, & Albinorum Ceioniorum, Quæ familia hodie quoq; Constantine Maxime nobilissima est, & per te aucta, & augenda, quæ per Galienum, & Gordianos plurimum creuit. Hic tamen natus lare modico, patrimonio pertenui, parẽtibus sanctis, patre Ceionio Posthumio, matre Aurelia Messalina, primus suis parẽtibus fuit, cum exceptus utero, quod cõtra consuetudinem puerorum, qui nascuntur, & solent rubere, esset candidissimus, Albinus est dictus. Quod uerum esse patris epistola ad Aelium Bassianũ tunc proconsulem Africæ data designat, affinem, quantum uidetur, eorum ipsorum. Epistola Ceioni Posthumi ad Aelium Bassianum. " Filius mihi natus est " VII Calend. Decemb. ita candidus statim toto corpore, ut linteamen, quo exce" ptus est, uinceret. Quare susceptum eum Albinorum familiæ, quæ mihi tecum " communis est, dedi Albini nomine imposito. Fac ut Remp. & te, & nos, ut fa" cis, diligas. Hic ergo omnẽ pueritiam in Africa transegit, eruditus literis Græcis, ac Latinis mediocriter, quod esset animi iam militaris, & superbi. Fertur in scholis sæpissime cantasse inter puerulos.

" Arma amens capio, nec sat rationis in armis. Repetens,
" Arma amens capio.

Huic multa imperij signa, cũ esset natus, facta dicuntur. Nam & bos albus purpureis ad plenum colorem cornibus natus est, quod mirandum fuit, quæ tamẽ cornua in tẽplo Apollinis Baiani ab eodẽ posita iam tribuno diu fuisse dicunt, quod cũ ille sortem de fato suo tolleret, his uersibus eidẽ dicitur esse respõsum.

" Hic rem Romanam magno turbante tumultu
" Sistet eques, sternet Pœnos, Gallumq; rebellem.

Et in Gallia quidem eum multas gentes domuisse constat. Ipse autem suspicabatur de Seuero sibi prædictum, sternet pœnos, quod Septimius Afer esset. Fuit & aliud signum futuri imperij. Nam cum Cæsariana familia hoc speciale habuerit, ut paruuli domus eius in testudineis alueis lauarẽtur, nato infantulo testudo ingens patri eius munere piscatoris allata est, quod ille homo literatus omen accipiẽs, & testudinẽ libenter accepit, & eã curari iussit, atq; infantulo ad excaldationes pueriles dicari, nobilitandũ etiã hinc sperans. Cum rarum esset Aquilas in his locis uideri, in quibus natus est Albinus, septima eius diei hora, cõuiuio, quod celebritati pueri deputabatur, cũ ei fierent nomina, septẽ Aquilæ paruulæ de nidis allatæ sunt, & quasi ad iocum circa cunas pueri constitutæ, nec hoc omen pater abnuit, qui iussit Aquilas ali, & diligẽter curari. Accessit omen, quod cũ pueri eius familiæ russulis fasciolis illigarẽtur, qđ forte lotæ, atq; udæ essent russulæ fasciolæ, quas mater prægnans parauerat, purpurea matris illigatus est fascea. Vnde illi ioco nutricis etiã Porphyrij nomẽ inditum est. Hæc atq; alia signa

Paruuli, pro pueris.

Excaldatio.

Vide num legendum sit russulus.

alia signa imperij fuere. Quæ qui uolet nosse, Aeliū Cordū legat, qui friuola sū per huiusmodi omnibus cuncta psequitur. Adolescēs igitur statim se ad militiā contulit, atq; Antoninis per Lolium Serenū, & Bebium Metianū, & Ceioniū Posthumianū suos affines innotuit, Egit tribunus equites Dalmatas, egit & legionē quartanorū & primanorū, Bithynicos exercitus eo tēpore, quo Auidius rebellabat, fideliter tenuit. Deinde per Cōmodum ad Galliā translatus, in qua fusis †fugientes Transrhenanis, celebre nomē suum & apud Romanos, & apud Barbaros fecit. Quibus rebus accensus Commodus, Cæsarianum ei nomen obtulit, & dandi stipendij facultatem, & pallij coccini utendi. Quibus omnibus ille prudenter abstinuit, dicens Commodum quærere, qui aut cum eo perirent, aut quos cum causa ipse posset occidere. Quæsturæ gratia illi facta est, qua cōcessa, ædilis nō amplius q̄ decem diebus fuit, quod ad exercitū festināter mitteretur. Deinde præturā egit sub Cōmodo famosissimā. Nam eiusdem ludis Commodus & in foro, & in theatro pugnas exhibuisse perhibet. COS à Seuero declaratus est eo tēpore, quo Albinū sibi cū Pescennio parauerat subrogare. Ad imperium uenit natu iam grandior, & maior Pescennio Nigro, ut Seuerus ipse in uita sua testatur. Sed uicto Pescennio, cum & filijs suis imperium seruare cuperet, & uoluntatem senatus maiorē circa Clodium Albinum uideret, quod esset uir antiquæ familiæ, literas ad eum per quosdam summi honoris, ac summæ affectionis misit, quibus hortabatur, ut quoniā occisus esset Pescennius Niger, ipse cum eo fideliter Remp. regeret. Quarum exemplum hoc esse Cordus ostendit.

als †Phrysijs

Cum eo, p secū, atq; ita hic frequenter loquitur.

Imperator Seuerus Augustus Clodio Albino Cæsari fratri amantissimo, & desyderatissimo salutem. Victo Pescennio, literas Romā dedimus, quas Senatus tui amantissimus libenter accepit. Te quæso, ut eo animo Remp. regas, quo dilectus es frater animi mei, frater imperij. Bassianus & Geta te salutāt. Iulia nostra & te, & sororē salutat. Infantulo tuo Pescēnio Prineo munera digna suo loco, tuóq; mittemus. Tu uelim exercitus Reip. ac nobis retentes mi unanime, mi charissime, mi amantissime. Et has quidē literas missis stipatoribus fidelissimis dedit, quibus præcepit, ut epistolam publice darent, postea uero dicerent se uelle pleraq; occulte suggerere, quæ ad res bellicas pertinerent, & ad secreta castrorum, atq; aulicam fidem, ubi uero in secretum uenissent, quasi mandata dicturi quinq; ualidissimi eum interimerent gladiolis infra uestem latentibus. Nec illorum quidem fides defuit. Nam cum ad Albinū uenissent, & epistolam dedissent, qua lecta, cum diceret quædam secretius suggerēda, & locum semotum ab omnibus arbitris postularent, & cum omnino neminem paterētur ad porticum longissimam cum Albino progredi, ea specie ne mandata proderentur, Albinus intellexit insidias. Deniq; indulgens suspicionibus eos tormentis dedit. Qui diu primo pernegarunt, sed postea uicti, necessitate confessi sunt ea, quæ Seuerus ijsdem præceperat. Tunc iam proditis rebus, & apertis insidijs, ea, quæ suspicabatur Albinus clara esse intelligens, exercitu ingēti collecto, contra Seuerum, atq; eius duces uenit, & primo quidem conflictu habito, cōtra duces Seueri potior fuit. Post autem Seuerus ipse, cum id egisset apud senatum ut hostis

Potior, pro κρείττων.

ut hostis iudicaretur Albinus, contra eum profectus acerrime, fortissiméq; pugnauit in Gallia non sine uarietate fortunæ. Deniq; cum solicitus augures consuleret, responsum illi est, ut dicit Marius Maximus, uenturum quidem in potestatem eius Albinũ, sed non uiuum nec mortuum: quod & factum est. Nam cum ultimum prælium commissum esset, innumeris suorum cæsis, plurimis fugatis, multis etiam deditis Albinus fugit: &, ut multi dicunt, se ipse percussit, ut alij à seruo suo percussus semiuiuus ad Seuerum deductus est. Vnde confirmatum est augurium, quod fuerat ante prædictum. Multi præterea dicunt à militibus, cuius nece à Seuero gratiam requirebant. Fuit Albino unus (ut aliqui dicunt) filius. Maximus dicit duo. Quibus primũ ueniam dedit. Postea uero eos cum matre percussit, & in profluentem abijci iussit. Caput eius excisum pilo circumtulit. Romamq; misit literis ad senatum datis: quibus insultabat, quod Albinum tantopere dilexissent, ut eius affines, & fratrem præcipue ingenti honore † cumularẽt. Iacuisse ante prætorium Seueri Albini corpus per dies plurimos dicitur usq; ad fœtorem, laniatumq; à canibus in profluentẽ abiectum esse. De moribus eius uaria dicuntur. Et Seuerus quidem ipse hæc de eodem loquitur, ut eum dicat turpem, malitiosum, improbum, inhonestum, cupidum, luxuriosum. Sed hæc belli tempore uel post bellum, quando ei iam uelut de hoste credi non poterat. Cum & ipse ad eum quasi ad amicissimum frequentes miserit literas, & multi de Albino bene senserint, & Seuerus ipse Cæsarem suum eundem appellari uoluerit. Et cum de successore cogitaret, hunc primum habuerit ante oculos. Extant præterea Marci epistolæ de hoc eodem, quæ testimonium & uirtutum eius ferant, & morum: quarum unam inserere ad præfectos datam super eius nomine absurdum non fuit. M. Aurelius Antoninus præfectis suis salutem. Albino ex familia Ceioniorum Afro quidem homini, sed non multa ex Afris habenti, † Plautini genero duas cohortes alares regendas dedi. Est homo exercitatus, uita tristis, grauis moribus: puto eum rebus castrensibus profuturum, certe obfuturũ non esse satis noui. Huic salarium duplex decreui, uestem militarem simplicem, sed loci sui stipendium quadruplum. Hunc uos adhortamini, ut se Reip. ostentet habiturus præmium, quod merebit. Est & alia epistola, qua idem M. Auidij Cassij temporibus de hoc eodem scripsit, cuius exemplum hoc est. Laudanda est Albini cõstantia, qui grauiter deficientes exercitus tenuit, cum ad Auidium Cassium confugerent. Et nisi hic fuisset, omnes defecissent. Habemus igitur uirum dignum consulatu, quem sufficiam in locum Cassij Papirij, qui mihi exanimis propè iam nunciatus est. Quod interim à te publicari nolo, ne aut ad ipsum Papiriũ, aut ad eius affectus perueniat. Nosq; uideamur in locum uiuentis COS. subrogasse. Et istæ igitur epistolæ testant Albinum uirum utilem fuisse. Indicant & illud præcipue, quod ad eas ciuitates instaurandas, quas Niger attriuerat, pecuniam misit, quo facilius sibi earum accolas conciliaret. Gulosum eum Cordus, qui talia persequitur, in suis uoluminibus fuisse dicit. Et ita quidem, ut pomorum tantum hauserit, quantũ ratio humana non patitur. Nam & quingentas ficus passarias, quas Græci callistrucias

Al. † cumularent.

Al. † Plautilli.

Affecti, pro fautores.

uocant,ieiunũ comedisse dicit:& centũ persica Campana, & melones Hostienses decem,& uuarũ Lauicanarũ pondo uiginti,& ficedulas centũ,& ostrea quadringenta. Vini sanè parcũ fuisse dicit,qđ Seuerus negat:qui eum asserit ebriũ etiã in bello fuisse. Cum suis etiã nunq̃ cœnauit.uel ꝓpter uinolentiam,ut dicit Seuerus,uel propter morũ acrimoniã, uxori odiosissimus fuit: seruis iniustus: atrox circa militẽ. Nam sæpe & ordinarios centuriones,ubi causæ qualitas non postulabat,in crucem sustulit. Verberauit certe uirgis sæpissime:neq; unq̃ delictis pepercit. In uestitu nitidissimus fuit:in cõuiuio sordidissim9, & soli studens copiæ:mulierarius inter primos amatores,aduersæ Veneris semper ignarus, & talium persecutor. Agri colendi peritissimus:ita ut etiam Georgica cõscripserit. Milesias nonnulli eiusdẽ esse dicunt:quarũ fama nõ ignobilis habet̃,q̃uis mediocriter scriptæ sint. A senatu tantum amatus est,quantũ nemo principum, in odium speciatim Seueri,quẽ uehemẽter ob crudelitatẽ oderant senatores. Deniq; uicto eo, plurimi senatores à Seuero interfecti sunt, qui eius partium uel uere fuerant, uel esse uidebant̃. Deniq; cũ apud Lugdunũ eundẽ interfecisset, statim literas inquiri iussit:ita ut inueniret,uel ad quos ipse scripsisset,uel qui ad eum rescripsissent:omnesq; illos,quorũ epistolas repperit, hostes iudicari à senatu fecit:nec his pepercit,sed & ipsos interemit,& bona eorũ proposuit,atq; in ærariũ publicũ rettulit. Extat epistola Seueri, quæ ostendit animũ suum missa ad senatũ,cuius hoc exemplum est. Nihil mihi gratius potest euenire P.C.q̃ ut uestrũ iudicium Abinus haberet potiusq̃ Seuerus. Ego frumẽta reip.detuli: ego multa bella pro rep.gessi:ego populo Romano tantum olei detuli,quantũ rerum natura uix habuit. Ego,interfecto Pescennio Nigro, uos à malis tyrannicis liberaui. Magnã sanè mihi reddidistis uicem,magnã gratiã: unũ ex Afris,& quidẽ Hadrumentinis fingentẽ,qđ de Ceioniorũ stemmate sanguinẽ duceret: usq;adeo extulistis, ut eum principem habere uelitis,me principe, saluis liberis meis. Defuitne quæso tanto senatui,quẽ amare deberetis,qui uos amaret? Hui9 fratrem honoribus extulistis,ab hoc cõsulatus,ab hoc præturas, ab hoc speratis cuiusuis magistratus insignia. Non eam gratiam mihi redditis, quã maiores uestri cõtra Pisonianã factionẽ,quã item pro Traiano,quã nuper cõtra Auidium Cassium præstiterũt: fictum illum & ad omnia mendaciorũ genera paratũ,qui nobilitatẽ quoq; mẽtitus est,mihi proposuistis. Quinetiã audiendus in senatu fuit Statilius Corfulenus,qui honores Albino, & eius fratri decernendos ducebat: cui hoc superfluit, ut de me ille decerneret homo nobilis ad triumphum. maior fuit dolor, quod illum pro literato laudandum pleriq; duxistis: cum ille næniis quibusdã anilibus occupatus inter Milesias Punicas Apuleij sui,& ludicra literaria cõsenesceret. Hinc apparet quanta seueritate factionẽ uel Pescennianam,uel Clodianã uindicauerit. Quæ quidẽ omnia in uita eius posita sunt. Quæ qui diligẽtius scire uelit, legat Marium Maximũ de Latinis scriptoribus, de Græcis Herodianũ:qui ad fidem pleraq; dixerũt. Fuit statura procerus,capillo renodi & crispo, fronte lata, candore mirabili: & ut pleriq; putant, ex eo nomen acceperit: uoce muliebri & propè ad eunuchorum sonum, motu facili. iracundia

Mulierarius

Milesiæ fabellæ.

Apuleij asinus.

iracundia graui,fauore tristissimo,in luxuria uarius. Nam sæpe appetens uini, frequenter abstinens. Armorum strenuus prorsus, ut non male sui temporis Catilina diceretur. Non ab re esse credimus causas ostendere,quibus amorem senatus Clodius Albinus meruerit. Cum Britannicos exercitus regeret iussu Commodi: atq; illum interemptum adhuc falsò comperisset, cum sibi ab ipso Commodo Cæsarianum nomen esset delatum:processit ad milites,& hac con/cione usus est. Si senatus P.C.suum illud uetus haberet imperiũ:nec in unius potestate res tanta consisteret:non ad Vitellios,neq; ad Nerones,neq; ad Domitianos publica fata uenissent in imperio consulari. Nostræ illæ gentes Ceio/niorum,Albinorum,Posthumiorũ: de quibus patres uestri, qui & ipsi ab auis suis audierant, multa didicerunt: & certe Africam Romano imperio senatus adiunxit. Galliam senatus subegit & Hispanias: orientalibus populis senatus dedit leges. Parthos tentauit senatus:& subegisset, nisi tam auarum principem Romano exercitui fortuna reipublicæ tunc dedisset. Britannias Cæsar subegit: certe senator, nondum tamen dictator. Hic ipse Commodus quanto melior fuisset, si timuisset senatum. Et usque ad Neronem quidem senatus autoritas ualuit,qui sordidum & impurum principem damnare non timuit: cum sententiæ in eum dictæ sint,qui uitæ necisq; potestatem atq; imperium tunc tenebat. Quare commilitones ego Cæsareum nomen,quod mihi Commodus detulit, nolo:Dij faxint,ut ne alij quidem uelint. Senatus imperet: prouincias diuidat: senatus nos consules faciat: & quid dico senatus? uos ipsi senatores & patres, uestri enim eritis. Hæc concio,uiuo adhuc Cõmodo,Romam delata est, quæ Commodum in Albinum exasperauit:statimq; successorem misit Iunium Seuerum unum ex contubernalibus suis. Senatui autem tantum placuit,ut miris acclamationibus absentem eum ornaret, & uiuo Commodo,& deinceps interempto:ita ut nonnulli etiam Pertinaci autores fuerint, ut eum sibi socium adscisceret. Apud Iulianum de occidendo Pertinace ipsius plurimũ autoritas ualuerit. Vt autem hoc uerum intelligatur, epistolam Commodi ad præf.præt. suos datam inserui,qua de occidendo Iuliano significauit suam mentem. Aurelius Commodus Seuerus præfectis salutem. Audisse uos credo primum factum esse,quod ego in meorũ consilio interfectus essem: deinde concionẽ Clodij Albini apud milites meos habitam,qui se multum senatui cõmendat: idq; quantum uidemus nõ frustra. Nam qui principem unum in repub.negat esse debere:quiq; asserit à senatu oportere totam rempublicam regi,is per senatum sibi petit imperium.Cauete igitur diligentissime:iam eñ hominẽ scitis uobis militibus populoq; uitandum. Has literas cum Pertinax inuenisset, in Albini odium publicauit.Quare Albinus occidendi Pertinacis Iuliano autor fuit.

Nunc serui/unt omnia.

AELII LAMPRIDII

ALEXANDER SEVERUS

AD CONSTANTINUM AUGUSTUM.

INTERFECTO Vario Heliogabalo (sic enim maluimus dicere q̃ Antoninũ: quia & nihil Antoninorũ pestis illa ostendit: & hoc nomen ex annalibus senatus autoritate erasum est ad remediũ generis humani) Aurelius Alexander urbe Arcena genitus, Varij filius, Variæ nepos, & cõsobrinus ipsius Heliogabali, accepit imperiũ, cum ante Cæsar à senatu esset appellatus mortuo scilicet Macrino, Augustũq; nomẽ idem recepit. Addito eo, ut & patris patriæ nomẽ, & ius procõsulare, & tribunitiam potestatẽ, & ius quintæ relationis, deferẽte senatu uno die assumeret. Et ne præceps ista honorũ cõtinuatio uideat', exponã causas: quibus id & senatus coactus est facere, & ille perpeti. Non eñ aut grauitati senatus cõgruebat omnia simul deferre, aut bono principi raptũ ire tot simul dignitates. Milites iam insueuerant sibi imperatores, & tumultuario iudicio facere, & item facile mutare: asserẽtes nõnunq; ad defensionẽ se idcirco fecisse, q; nescissent senatũ principẽ appellasse, nam & Pescenniũ Nigrũ, & Clodiũ Albinũ, & Auidium Cassium, & antea Lucium Vindicẽ, & L. Antoninũ, & ipsum Seuerum, cũ senatus iam Iulianũ dixisset principẽ, imperatores fecerant: atq; ista res bella ciuilia seuerat, quib⁹ necesse fuit militẽ cõtra hostem paratũ paricidialiter perire. Hac igitur causa festinatũ est, ut om̃ia simul Alexander quasi iam uetus Imperator acciperet. Huc accessit nimia & senatus, & populi inclinatio post illã cladem: quæ nõ solum Antoninorũ nomẽ decolorauit, sed etiã Romanũ dehonestauit imperiũ. Certatim deniq; omnia decreta sunt & nominũ genera & potestatum. Primus deniq; omniũ cuncta insignia, & honorificẽtiæ genera simul recepit, suffragante sibimet Cæsaris nomine, quod iam ante aliquot annos meruerat: & magis suffragante uita & moribus, cum illi magnũ conciliasset fauorẽ, q; eum Heliogabalus occidere conatus est: nec potuit & militibus repugnantibus, & senatu refragante. Atq; hæc parua sunt, nisi q; dignũ se exhibuit, quẽ senatus seruaret: quẽ saluũ milites cuperẽt: quẽ omniũ bonorũ sententia principẽ diceret. Alexander igitur, cui Mamea mater fuit (nam & ita dicit' à plerisq;) à prima pueritia artibus bonis imbutus tam ciuilibus, q̃ militarib⁹, ne unum quidẽ diem sponte sua transire passus est, quò se nõ ad literas, uel ad militiam exerceret. Nam in prima pueritia literatores habuit Valerium Cordium, & T. Veturium, & Aurelium Philippum libertum patris, qui uitam eius postea in literas misit. Grammaticũ in patria græcum Nebonẽ, rhetorẽ Serapionẽ, philosophũ Stilionẽ. Romæ grammaticos Scaurinũ Scaurini filium doctorẽ celeberrimũ: rhetores Iulium Fontinum, & Bebium Macrinũ, & Iulianum Granianũ, cuius

hodieq;

hodieq́ orationes declamatæ feruntur. Sed in latinis non multū profecit, ut ex eiusdē orationibus apparet, quas in senatu habuit: uel in cōcionibus, quas apud milites, uel apud populum: nec ualde amauit latinā facundiam, sed amauit literatos homines uehemēter, eos etiā reformidans, ne quid de se asperū scriberēt. Deniq; eos dignos adesse iubebat, singula quæq;, quæ publice, priuatimq́; agebat, se ipso docente uolebat addiscere: si forte ipsi nō affuissent, ea quæ petebat, ut si uera essent, in literas mitterent. Dominū se appellari uetuit. Epistolas ad se quasi ad priuatū scribi iussit, seruato tantū nomine Imperatoris. Gemmas de calciamētis, & uestibus tulit, quibus usus fuerat Heliogabalus: ueste, ut & pingitur, alba usus est, nec aurata, penulis, togisq́; cōmunibus. Cum amicis tam familiariter uixit, ut cōmunis esset ei sæpe consessus, iret & ad conuiuia eorū: aliquos autē haberet quotidianos etiam nō uocatos: salutaretur uero quasi unus de senatoribus patente uelo, admissionalibus remotis: aut solis ijs, qui ministri ad fores fuerant: cum antea salutare principē nō liceret, q; eos uidere nō poterat. Et erat corporis uenustate decorus, ut hodie in picturis & statuis uidemus. Fuit & staturæ militaris, robur militis, ualetudo eius, qui uim sui corporis sciret, ac semper curaret. Erat præterea cunctis hominibus amabilis: & ab alijs pius appellabatur, ab omnibus certe sanctus, & utilis Reipub. Huic sors in templo Prænestinæ Vestæ talis extitit, cum illi Heliogabalus insidiaretur.

Modestus imperator.

Admissionales

» Si qua fata aspera rumpas,
» Tu Marcellus eris.

Alexandri nomē accepit, quod in templo dicato apud Arcenā urbem Alexandro Magno natus esset: cum casu illuc die festo Alexandri pater cum uxore patriæ solennitatis implendæ causa uenisset. cui rei argumentum est, q; eadem die natalem habet hic Mammeæ Alexander, quo ille Magnus excessit è uita. Delatum sibi Antonini nomē à senatu recusauit: cum hic magis affinitate Caracalli iungeretur, q̄; ille Heliogabalus subdititius. Siquidē, ut Marius Maximus dixit in uita Seueri, nobilem orientis mulierē Seuerus: cuius hanc genituraā esse compererat, ut uxor Imperatoris esset: adhuc priuatus, & non magni satis loci, duxit uxorē. Ex qua affinitate hic Alexander fuit, cui uere per matrē suam cōsobrinus Varius Heliogabalus fuit. Recusauit & Magni nomē, quod ei quasi Alexādro est oblatum senatus iudicio. Interest retexere orationē, qua nomē Antonini & Magni delatum sibi à senatu recusauit: quā priusq; præferam, addam acclamationes senatus, quibus id decretū est ex actis urbis ad pridie Nonas Martias. Cum senatus frequens in curiam, hoc est, in ædem Concordiæ tēplum inauguratum cōuenisset: rogatusq́; esset Aurelius Alexander Cæsar Augustus, ut conueniret: ac primo recusasset, quod sciret de honorib9 suis agendū: deinde postea uenisset, acclamatū: Auguste innocēs, Dij te seruent. Alexander Imperator Dij te seruent. Dij te nobis dederūt. Dij cōseruent. Dij te ex manibus impuri eripuerunt. Dij te perpetuent. Impurum tyrannū & tu perpessus es: impurū & obscœnum & tu † uidere doluisti. Dij illum eradicauerūt. Dij te seruent. Infamis Imperator rite damnatus. Felices nos imperio tuo, felicem Remp. Infamis unco tra-

Al's † uiuere.

ctus est ad exẽplum timoris. Luxuriosus Imperator iure punitus est. Contaminator honorũ iure punitus est. Dij immortales Alexãdro uitam, iudicia Deorũ hinc apparẽt. Et cũ egisset gratias Alexãder, acclamatũ est: Antonine Alexãder Dij te seruent. Antonine Aureli, Dij te seruent. Antonine Pie, Dij te seruent. Antonini nomen suscipias, rogamus. Præsta bonis Imperatoribus, ut Antoninus dicaris. Nomen Antoninorũ tu purifica. Quod ille infamauit, tu purifica. Redde in integrũ nomen Antoninorũ. Sanguis Antoninorũ se cognoscat. Iniuriam Marci tu uindica. Iniuriam Veri tu uindica. Iniuriã Bassiani tu uindica. Peior Commodo solus Heliogabalus, nec Imperator, nec Antoninus, nec ciuis, nec senator, nec nobilis, nec Romanus. In te salus, in te uita, ut uiuere delectet. Antoninorũ Alexandro uitam, ut uiuere delectet, & Antoninus uocet. Antoninorũ templa Antoninus dedicet. Parthos & Persas Antoninus uincat. Sacrũ nomẽ sacratus accipiat. Sacrum nomẽ castus accipiat. Antonini nomẽ ut agnoscat Antoninorũ honorẽ, Dij cõseruẽt in te omnia: per te omnia Antonine habeas. Et post acclamationes Aurelius Alexander Cæsar Augustus. Gratias uobis P. C. nõ nunc primũ, sed & de Cæsareo nomine, & de uita seruata, & Augusti nomine addito, & de pontificatu maximo, & de tribunitia potestate, & procõsulari imperio. Quæ omnia nouo exẽplo uno die in me cõtulistis. Et cum diceret, acclamatũ: Hæc suscepisti: Antonini nomẽ suscipi mereat, senatus Antonini mereat. Antonine Auguste Dij te seruent: Dij te Antoninũ cõseruent: monetæ nomen Antonini reddatur. Templa Antoninorũ Antoninus cõsecret. Aurelius Alexander Augustus. Ne quæso P. C. ne me ad hanc certaminis necessitatẽ uocetis, ut ego cogar tanto nomini satisfacere: cum etiam hoc ipsum nomen licet peregrinũ, tamẽ grauare uideat. Hæc enim nomina insignia onerosa sunt. Quis eñ Ciceronẽ diceret mutum? quis indoctum Varronẽ? quis impiũ Metellum? Et, ut hoc Dij auertant, quis nõ æquitatẽ nomina ferat digerentẽ in clarissimã spem dignitatũ? Item acclamata quæ supra. Item Imperator dixit: Antoninorũ nomẽ uel iam numẽ potius quale fuerit, meminit uestra clemẽtia: si pietatẽ, quid Pio sanctius? si doctrinã, quid Marco prudentius? si innocentiã, quid Vero simplicius? si fortitudinẽ, quid Bassiano fortius? Nam nunc Commodi meminisse nolo: si hoc ipse tẽpore deterior te fuit, qđ cũ illis moribus Antonini nomẽ obtinuit. Diadumenus autẽ nec tẽpus, nec ætatẽ, & arte patris hoc nomẽ incurrit. Item acclamatũ, ut supra. Item imperator dixit: Nuper certe P. meministis: cum ille omniũ non solum bipedum, sed etiã quadrupedũ spurcissimus, Antonini nomẽ præferret: & in turpitudine, atq; luxuria Nerones, Vitellios & Cõmodos uinceret: qui gemitus omniũ fuerint, cum per populi, & honestorum coronas una uox esset, hunc nõ rite Antoninũ dici: & per hanc pestem tantũ uiolari nomẽ. & cum diceret, acclamatũ est: Dij mala prohibeant. Hæc te imperante nõ timemus: de his, te duce, securi sumus. Vicisti uitia, uicisti crimina, uicisti dedecora. Antonini nomẽ ornauisti: certi sumus, bene præsumimus: nos te & à pueritia probauimus, & nunc probamus. Item Imperator: Neq; ego P. C. idcirco timeo istud uenerabile omnibus nomẽ accipere, quod uerear, ne in

» hæc uitia delabatur uita, aut quod nos nominis pudeat. sed primũ displicet alienæ
» familiæ nomen assumere, deinde quod grauari me credo. & cum hæc diceret, accla-
» matum est, ut supra. Item dixit: Si enim Antonini nomen accipio, possum &
» Traiani, possum & Titi, possum & Vespasiani. & cum diceret, acclamatum est:
» Quomó Augustus, sic & Antoninus. Tunc imperator: Video P.C. quid uos
» moueat ad hoc nobis addendũ. Augustus primus, primus est huius autor im-
» perij: & in eius omẽs uelut quadã adoptione, aut iure hæreditario succedimus.
» Antonini ipsi Augusti dicti sunt. Antoninus idem sæpius Marcũ, & item Ve-
» rum iure adoptionis uocauit. Cómodo autẽ hæreditariũ fuit, susceptũ Diadu-
» meno, affectatũ in Bassiano, ridiculum in Aurelio. Et cum diceret, acclamatum
» est: Alexander Auguste Dij te seruent uerecundiæ tuæ, prudentiæ tuæ, innocen
» tiæ tuæ, castitati tuæ. hinc intelligimus qualis futurus sis: hinc probamus. tu facies,
» ut senatus bene principes eligat. Tu facies optimũ esse iudiciũ senatus. Alexan-
» der Auguste Dij te seruẽt. Templa Antoninorũ Alexander Augustus dedicet.
» Cæsar noster, Augustus noster, Imperator noster, Dij te seruẽt. Vincas, ualeas,
» multis annis imperes. Alexãder imperator dixit: Intelligo P.C. me obtinuisse,
» quod uolui: & in acceptũ refero plurimas gratias, & agens, & habens senis oret
» ut hoc nomẽ, quod in imperiũ detulimus, tale sit, ut ab alijs desyderetur: & bonis
» uestræ pietatis iudicijs efferatur. Post hæc acclamatũ est: Magne Alexander, Dij
» te seruent. Si Antonini nomen repudiasti, Magni prænomen suscipe. Magne
» Alexander Dij te seruẽt. & cũ sæpius dicerẽt, Alexander Augustus ait: Facilius
» fuit P.C. ut Antoninorũ nomen acciperẽ: aliquid enim uel affinitati deferrem, uel
» consortio nominis imperialis. Magni uero nomẽ cur accipitur? quid enim iam
» magnum feci? cum id Alexander post magna gesta, Pompeius uero post ma-
» gnos triumphos acceperit Quiescite igitur uenerandi patres, & uos ipsi magni-
» fici unum me de uobis esse censete potius, quam Magni nomen ingerite. Post hæc
» acclamatũ est: Aureli Alexander Auguste Dij te seruẽt. Et reliqua ex more. di-
missio senatu, cum & alia multa eo die essent acta, quasi triumphans domum se
recepit. Multo clarior uisus est alienis nominibus nó receptis quam si recepisset, atque
ex eo cóstantiæ, ac plenæ grauitatis famã obtinuit. Siquidẽ uni adolescẽti sena-
tus totus persuadere nó potuit: sed quamuis senatu rogante nó potuerit persuade-
ri, ut uel Antonini, uel Magni nomina susciperet: tamen ob ingentẽ uigorẽ ani-
mi, & mirandã singularẽque cóstantiã cótra militũ insolentiã Seueri nomẽ à mi-
litibus eidẽ inditũ est: quod illi ingentẽ in præsentia reuerẽtiã, magnã apud poste
ros gloriã peperit, cum eò accessisset, ut de animi uirtute nomẽ acceperit: siquidẽ
solus inuẽtus sit, qui tumultuantes legiones exautorauerit, ut suo loco ostendetur:
In milites autem grauissime animaduerterit, qui forte incurrerũt aliquid, quod
uideretur iniustum, ut & ipsum locis suis declarabimus. Omina imperij hæc ha
buit. Primũ, quod ea die natus est, qua defunctus uita Magnus Alexander dicitur:
deinde, quod in templo eius mater enixa est. Tertio, quod ipsius nomẽ accepit.
Tum præterea quod ouum purpurei coloris eadẽ die natũ, qua ille natus est,
palumbinũ anicula quædã matri eius obtulit: ex quo quidẽ aruspices dixerunt

Imperatorē quidem illum, sed nō diu futurū, & cito ad imperium peruenturū. Tum præterea quòd tabula Traiani Imperatoris, quæ geniali lecto patris imminebat, dum mater eum in templo pareret, in lectum eius decidit. His accessit, quòd nutrix ei Olympias data est: quo nomine mater Alexandri appellata est. Nutritor Philippus prouenit casu unus ex rusticis, quod nomē patri Alexandri Magni fuit. Fertur die prima natalis toto die apud † aream Cæsaream stella primæ magnitudinis uisa, & Sol circa domum patris eius fulgido ambitu coronatus. Cum eius natalem aruspices cōmendarēt, dixerūt eum summā rerum tenturū: idcirco quod hostiæ de ea uilla quæ esset Seueri Imperatoris, adductæ essent, & quas in illius honorē coloni parassent. Nata in domo laurus iuxta persici arborem, intra unum annū persici arborem uicit. Vnde etiam coniectores dixerunt Persas ab eo esse uincendos. Mater eius pridie, quàm pareret, somniauit se puerum dracunculum parere. Pater eadem nocte in somnijs uidit alis se Romanæ uictoriæ, quæ in senatu, ad cælum uehi. Ipse cum uatem consuleret de futuris, hos accepisse dicitur uersus adhuc paruulus. Et primis quidem sortibus,

Als †arcam.

" Te manet imperium cæli, terræque, marisque.

Intellectum est, quod inter diuos etiam referetur.

" Te manet imperium, quod tenet imperium.

Ex quo intellectum est Romani illum imperij principem futurū. Nam ubi est imperium, nisi apud Romanos, quod tenet imperium? Et hæc quidē de græcis uersibus sunt prodita. Ipse autē, cum parentis hortatu animū à philosophia, & musica ad alias artes traduceret, Virgilij sortibus huiusmodi illustratus est:

" Excudent alij spirantia mollius æra.
" Credo equidem, uiuos ducent de marmore uultus.
" Orabunt causas melius, cælique meatus.
" Describent radio, & surgentia sydera ducent.
" Tu regere imperio populos Romane memento.
" Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem,
" Parcere subiectis, & debellare superbos.

Fuerūt multa alia signa, quibus principē humani generis esse cōstaret. Nimius ardor oculorū, & diutius intuentibus grauis, & diuinatio mentis frequētissima, rerū memoria singularis: quā nemo, nisi Acholius, ferebat† adiutā. Et cū puer ad imperiū peruenisset, fecit cuncta cum matre: ut & illa uideretur pariter imperare mulier sancta, sed auara, & auri atque argenti cupida. Vbi ergo Augustū agere cœpit imperiū, primū remouit iudices omēs à rep. & à ministerijs, atque muneribus, quos impurus ille Heliogabalus ex genere hominum turpissimo prouexerat. Deinde senatū, & equestrē ordinē purgauit. Ipsas deinde tribus, & eos, qui militaribus nituntur prærogatiuis, purgauit: & palatiū suū, comitatūque omnē, abiectis ex aulico ministerio cunctis obscenis & infamibus: nec quenque passus est esse in palatinis, nisi necessariū hominē. Iureiurando deinde cōstrinxit, ne quē ascriptum, id est, uagantiū haberet, ne annonis remp. grauaret: dicens malū pupillū esse Imperatorē, qui ex uisceribus prouincialiū hoīes nō necessarios, nec reip. utiles pasceret.

Als† ad uitā

Audi princeps Christiane.

pasceret. fures iudicare iussit: in ciuitatibus ullis nunquam uideri: & si essent, iussit deportari per rectores prouinciarũ. Annonam militum diligenter inspexit. tribunos, qui per stellaturas militibus aliquid tulissent, capitali pœna affecit. In iocis Alexander dulcissimus fuit, in fabulis amabilis: in conuiuijs comis ita, ut quisque posceret quod uellet. Ad aurum colligendum attentus, ad seruandum cautus, ad inueniendum solicitus, sed sine cuiusque excidio. Syrum se dici nolebat, sed à maioribus Romanũ. Et stemma generis depinxerat, quo ostendebatur genus eius à Metellis descendere. Rhetoribus, grammaticis, medicis, aruspicibus, mathematicis, mechanicis, architectis salaria instituit. Et auditoria decreuit, & discipulos cum annonis pauperũ filios modo ingenuos dari iussit. Etiam in prouincijs oratoribus forensibus multum detulit: plerisque etiã annonas dedit, quos cõstitisset gratis agere. Leges in annos firmauit, easque etiam ipse diligentissime seruauit. Theatralia spectacula sæpe obijt. Theatrum Marcelli reficere uoluit. multis ciuitatibus, quæ post terræmotus deformes erant, sumptus ad instauratione operũ, & publicorũ, & priuatorũ pecuniam ex uectigalibus dedit. In templis sanè nunquam præter quatuor, aut quinque argenti libras, auri ne guttulam quidem aut bracteolam posuit, susurrans uersum Persij:

Alius historiæ ordo in quibusdam exẽplaribus ponitur, sic, Negocia m quitur eũ: & causas &c.

IN SANCTIS QVID FACIT AVRVM?

Expeditiones bellicas habuit, de quibus ordine suo edisseram. Primũ tamẽ eius consuetudinẽ dicam de rebus uel tacendis, uel prodendis. Tacebant secreta bellorum: itinerum autẽ dies publice proponebant: ita, ut edictum penderet ante menses duos: in quo scriptũ esset, illa die, illa hora ab urbe sum exiturus: & si Dij uoluerint, in prima mansione mansurus. Deinde per ordinẽ mansiones, deinde statiuæ, deinde ubi annona esset accipienda. Et id quidem eo usque quandiu ad fines Barbaricos ueniret. Et iam enim inde tacebat, & omnes ambulabant: ita ne dispositionẽ Romanã Barbari scirent. Certum est autẽ eum nunquam id, quod proposuerat, fefellisse: cum diceret, Nolle ab aulicis suas uendi dispositiones: quod factum fuerat sub Heliogabalo, cũ ab eunuchis omnia uenderent. Quod genus hominum idcirco secreta omnia in aula esse cupiunt, ut soli aliquid scire uideant. Et habent unde uel gratiam, uel pecuniam requirant. Et quia de publicanis dispositionibus mentio contigit, ubi aliquos uoluisset, uel Rhetores prouincijs dare, uel præpositos facere procuratores: id est, rationales ordinare: nomina eorũ proponebat, hortans populũ: ut siquis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si nõ probasset, subiret pœnã capitis. Dicebatque graue esse, cũ id Christiani & Iudæi facerẽt in prædicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt: nõ fieri in prouinciarũ rectoribus, quibus & fortunæ hominũ cõmitterent & capita. Assessoribus salaria instituit: quamuis sæpe dixerit eos esse promouẽdos, qui per se Remp. gerere possent, nõ per assessores: addens militares habere suas administrationes, habere literatos. Et ideo unũquẽque hoc agere debere quod nosset. Thesauros repertos his, qui reppererant, donauit: & si multi essent, addidit his eos, quos in suis habebat officijs. cogitabat secũ, & descriptũ habebat, cui quid præstitisset: & si quis sciret, uel nihil petisse, uel nõ multũ, unde sumptus suos augerẽt,

Christiani.

uocabat eos, & dicebat: Quid est, cur nihil petis? an me tibi uis fieri debitorem? pete, ne priuatus de me queraris. Dabat autẽ hæc in beneficijs, quæ famam eius non læderent bona punitorũ. Sed nunq̃ cũ auro, argento, uel gemmis: nam id omne in ærariũ reponebat. Dabat præposituras locorũ ciuiliũ, nõ militũ: dabat eas administrationes, quæ ad procurationes pertinerẽt. Rationales cito mutabat, ita ut nemo nisi annũ cõpleret: eosq; si boni essent, oderat, malum necessarium uocans. Præsides uero proconsules & legatos nunq̃ fecit ad beneficiũ, sed ad iudiciũ uel suum, uel senatus. Milites expeditionis tẽpore sic disposuit, ut in mansionibus annonas acciperẽt: nec portarẽt cibaria decẽ & septẽ, ut solent, dierum, nisi in Barbarico: q̃uis & illic mulis eosdem, atq; camelis adiuuerit: dicens milites se magis seruare, q̃ seipsum, qđ salus publica in his esset. Aegrotantes ipse uisitauit per tentoria: milites etiã † multos & carpẽtis uexit, oĩbus necessarijs adiuuit. Et si forte grauius laborassent, per ciuitates & agros patribus familias hominibus, & sanctioribus matronis eos distribuebat: reddens impendia quæ fecissent, siue cõualuissent illi, seu perissent. Cum quidã Ouinius Camillus senator antiquæ familiæ delicatissimus rebellare uoluisset tyrannidẽ affectans, eiq; nunciatũ esset, ac statim probatũ, ad palatiũ eum rogauit: eiq; gratias egit, q; curam Reip. quæ recusantibus bonis imponeret, sponte reciperet. Deinde ad senatũ processit, & timentẽ, ac tantæ cõscientiæ tabe cõfectum participẽ imperij appellauit, in palatiũ recepit, cõuiuio adhibuit: ornamẽtis imperialibus, & melioribus q̃ ipse utebatur, affecit. Et cum expeditio barbarica esset nunciata, uel ipsum, si uellet ire, uel ut secum proficisceret, hortatus est. Et cum ipse pedes iter faceret, illum inuitauit ad laborẽ: quẽ post quinq; milia cunctantẽ equo sedere iussit. Cumq; post duas mansiones equo etiã fatigatus esset, carpẽto imposuit. Hoc quoq; seu timore, seu uere respuentẽ, abdicantẽ quinetiã imperiũ, & mori paratũ dimisit, cõmendatumq; militibus, à quibus Alexander unice amabat, tutum ad uillas suas ire præcepit, in quibus diu uixit, sed post iussu Imperatoris occisus est, q; ille militaris esset, & à militibus amatus. Scio uulgum hanc rem, quã cõtexui, Traiani putare: sed neq; in uita eius id Marius Maximus ita exposuit, neq; Fabius Marcellinus, neq; Aurelius Verus, neq; Statius Valens, qui omnẽ eius uitam in literas miserunt. Contra autẽ & Septimius, & Acholius, & Encolpius uitæ scriptores, cæteriq; de hoc talia prædicarunt: qđ ideo addidi, ne quis uulgi magis famã sequeret, q̃ historiã, quæ rumore utiq; uulgi uerior reperitur. Honores iuris, & gladij nunq̃ uendi passus est, dicẽs: necesse est, ut qui emit, uendat. Ego nõ patiar mercatores potestatũ: quos si patiar, damnare non possim. Erubesco enim punire illum hominẽ, qui emit, & uendit. Pontificatus, & quindecimuiratus, & auguratus codicillares fecit: ita, ut in senatu allegarentur. Dexippus dixit uxorẽ eum cuiusdã Martiani filiam duxisse, eundemq; ab eo Cæsarẽ nuncupatũ. Verum cum uellet insidijs occidere Alexandrũ Martianus, detecta factione, & ipsum interemptũ, & uxorẽ abiectam. Idem dicit fuisse patruum Antoninum Heliogabalum Alexandri non uxoris sororis eiusdem filium. Cum Christiani quendam locum, qui publicus fuerat, occupassent:

Als † ulti- mos.

Ius gladij.

Christiani.

contra

cōtra popinarij diceręt sibi eum deberi, rescripsit melius esse, ut quomodocūq; illic Deus colatur, q̄ popinarijs dedatur. Cum igitur tantus ac talis Imperator domi ac foris esset, inijt Parthicam expeditionē: quā tanta disciplina, tanta reuerentia sui egit: ut nō milites, sed senatores transire diceret̄. Quacunq; iter legiones faciebant, Tribuni accincti, Centuriones uerecundi, milites amabiles erant. Ipsum uero ob hoc tot & tanta bona prouinciales ut Deum suscipiebant. Iam uero ipsi milites iuuenē Imperatorē sic amabant ut fratrē, ut filium, ut parentē: uestiti honeste, calciati etiam ad decorē, armati nobiliter equis etiā instructi, & ephippijs ac frenis decentibus prorsus, ut Romanā remp. intelligeret quicunq; Alexandri uidisset exercitū. Elaborabat deniq;, ut dignus illo nomine uideret̄: immo ut Macedonē illum uinceret: dicebatq; inter Romanū Alexandrum & Macedonē multū interesse debere. Fecerat deniq; sibi argyroaspidas & chrysoaspidas: fecerat & phalangem triginta milium hominū, quos Phalangarios uocari iusserat: & cum quibus multū fecit in Perside: quæ quidē erat ex sex legionibus similium armorū: stipēdiorū uero post Persicū bellum maiorū. dona regia in templis posuit: gemmas sibi oblatas uendidit: muliebre esse existimans gemmas possidere, quæ neq; militi dari possint, neq; à uiro haberi. Cum quidā legatus uniones duos uxori eius per ipsum obtulisset magni ponderis & inusitatæ mensuræ, uendi eos iussit: cum precium nō inueniręt, ne exēplum malum à regina nasceret̄, si eo uteret̄, quod emi nō posset, in auribus Veneris eos dicauit. Vlpianum pro tutore habuit. Primum repugnante matre, deinde gratias agente, quē sæpe à militū ira obiectu purpuræ summæ defendit: atq; ideo summus Imperator fuit, q̄ eius cōsilijs præcipue remp. rexit. In procinctu atq; in expeditionibus apertis papilionibus prandit, atq; cœnauit: cum militarē cibum cunctis uidentibus atq; gaudentibus sumeret: circumiret propè tota tentoria, à signis abesse neminē pateret̄. Si quis de uia in alicuius possessionē deflexisset, ꝓ qualitate loci, aut fustibus subijciebat̄ in cōspectu eius, aut uirgis, aut cōdemnationi: aut si hæc omnia transiret dignitas hominis, grauissimis cōtumelijs, cum diceret: Vis ne hoc in agro tuo fieri, qd̄ alteri facis? Clamabatq; sæpius qd̄ à quibusdam siue Iudæis, siue Christianis audierat, & tenebat: idq; per præconē cū aliquē emendaret, dici iubebat: QVOD TIBI NON uis, alteri ne feceris. Quā sententiam usq; adeo dilexit, ut & in palatio, & in publicis operibus perscribi iuberet. Idem cum quandam aniculam affectam iniurijs à milite audisset, exautoratum eum militia seruum ei dedit, qd̄ artifex carpentarius esset, ut eum pasceret. Et cum doleręt hoc milites factum, persuasit omnibus, ut modeste ferręt, & eos terruit. Animatū imperiū eius, cū fuerit durus & tetricus, idcirco uocatū est, q̄ senatorē nullum occiderit, ut Herodianus græcus scriptor refert in libris temporū suorū. Seueritatis autē tantæ fuit in milites, ut sæpe legiones integras exautorauerit ex militibus Quirites appellans, nec exercitū unq̄ timuerit: idcirco quod in uitam suam dici nihil posset, q̄ unq̄ Tribuni uel Duces de stipendijs militum quicq̄ accepissent, dicens: Miles nō timet, nisi uestitus, armatus, calciatus, & satur, & habens aliquid in zonula: idcirco quod mendicitas militaris ad

Vlpianus.

Christiana lex.

omnem desperationẽ uocaret armatum. Apparitores deniq; nullos esse passus est Tribunis aut ducibus, nisi milites anteire uoluit. Iussitq;, ut ante Tribunum quatuor milites ambularent: ante ducem, sex: ante legatum, decem: hiq; ad domos suos reciperentur. & ut seueritas eius agnosci posset, unam concionem militarem indendam putaui, quæ illius in rem militarem mores ostenderet. Nam cum Antiochiam uenisset: ac milites lauacris muliebribus & delitijs uacarent, eiq; nunciatum esset, omnes eos cõprehendi iussit, & in uincula conijci. Quod ubi compertum est, mota seditio est à legione: cuius socij erant in uincula coniecti. Tum ille tribunal ascendit, uinctisq; omnibus, ad tribunal adductis circumstantibus etiam militibus & quidem armatis, ita cœpit. Commilitones si tamen ista uobis, quæ à uestris facta sunt, displicent: disciplina maiorum rempublicam tenet: quæ si dilabitur, & nomẽ Romanum & imperium amittemus. Neq; enim sub nobis ista facienda sunt, quæ sub impura illa bestia nuper facta sunt. milites Romani uestri, socij mei contubernales & cõmilitones amant, potant, lauant Græcorũ more, & quidem se instituunt. Hoc ego diutius feram? & nõ eos capitali dedam supplicio? Tumultus post hoc ortus est. Atq; iterũ: Qui in concione estis, uocem in bello contra hostem, non contra Imperatorẽ uestrũ necessariam, certe campi doctores uestri hanc uos docuerunt: contra Sarmatas & Germanos, ac Persas emittere: non contra eum, qui acceptam à prouincialibus annonã, qui uestem, qui stipendia uobis attribuit. Continere igitur uocem truculentam, campo ac bellis necessariam, ne uos hodie omes uno ore, atq; una uoce quirites dimittam: & incertum, an quirites. Non enim digni estis, qui uel Romanæ plebis sitis, si ius Romanum non agnoscitis. Et cum uehementius fremerent, ac ferro quoq; minarentur: Deponite, inquit, dextras cõtra hostem erigendas, si fortes estis: me enim ista non terrent. Si enim unum hominẽ occideritis, non nobis deerit Resp. non senatus, non P.R. qui de uobis uindicet. Cum nihilominus post ista fremerẽt, exclamauit: Quirites discedite atq; arma deponite. Mirando exemplo depositis armis, depositis etiam sagulis militaribus, omnes nõ ad castra, sed ad diuersoria uaria recesserunt. Tuncq; primum intellectum est, quantum eius seueritas posset. Deniq; etiam signa stipatores & hi, qui Imperatorẽ circundederant, in castra retulerunt: arma collecta populus ad palatium tulit: eam tamen legionem quam exautorauit, rogatus per dies XXX. priusq; ad expeditionẽ Persicam proficisceret, loco suo restituit. eaq; pugnante maxime uicit: cum tamẽ Tribunos eius capitali affecerit supplicio, quod per negligentiam illorũ milites apud Daphnem luxuriati essent, uel per cõniuentiam seditionẽ fecissent exercitus. Magno igitur apparatu inde in Persas profectus, Artaxerxem regem potentissimũ uicit: cum ipse Alexander cornua adiret, milites admoneret, sub ictus teli uersaretur, manu plurimũ faceret: singulos quosq; milites ad laudem uerbis adduceret. Fuso deniq; fugatoq; tanto rege, qui cum septingentis elephantis, falcatisq; mille & octingentis curribus ad bellum uenerat equitum multis milibus statim Antiochiam redijt, & de præda quam Persis diripuit, suum ditauit exercitũ: cum & Tribunos ea quæ per uicos diripuerãt, &

duces

duces & ipsos milites habere iussisset. Tumq́ꝫ primũ Persæ serui apud Romanos fuerunt: quos quidem, quia indigne ferunt Persarũ reges quẽpiam suorum alicubi seruire, acceptis precijs reddidit: preciumq́ꝫ uel his, qui manu ceperant seruos dedit, uel in ærarium contulit. Post hoc Romam uenit, triumphóq́ꝫ pulcherrimo acto, apud senatũ primũ hæc uerba habuit. Ex actis senatus die septimo Calen. Octobres. Persas P.C. uicimus: longæ eloquentiæ opus nõ est: tantũ scire debetis, quæ illorũ arma fuerint, qui apparatus. Iam primum elephanti septingenti, ijdemq́ꝫ turriti cũ sagittarijs & onere sagittarũ. Ex his trecentos cepimus, ducenti interfecti iacent. Decem & octo perduximus. Falcati currus mille, & adducere interfectorũ animalium currus ducentos potuimus: sed id quia & fingi poterat, facere supersedimus. Centum & uiginti milia equitũ fudimus: cataphractarios, quos illi Clibanarios uocant, decem milia in bello interemimus, eorũ armis nostros armauimus. Multos Persarũ accepimus, eosdemq́ꝫ uendidimus. Terras interamnanas Mesopotamiæ scilicet neglectas ab impura illa bellua recepimus. Artaxerxem potentissimũ regem tam re, q̃ꝫ nomine fusum fugauimus: ita ut eum terra Persarum fugientem uideret: & qua ducta fuerant quondam signa nostrorũ, ea rex ipse signis effugerit relictis. Hæc sunt P.C. gesta, eloquentia opus non est, milites diuites redeunt, laborem in uictoria nemo sentit. Vestrum est supplicationem decernere, ne Dijs uideamur ingrati. Acclamatio senatus: Alexander Auguste Dij te seruent. Persice maxime Dij te seruent. Vere Parthicus, uere Persicus. Trophæa tua & nos uidemus, uictorias & nos uidemus. Iuueni Imperatori patri patriæ, pontifici maximo: per te uictoriã undiq́ꝫ præsumimus: ille uincit qui milites regit, diues senatus, diues miles, diues P.R. Dimisso senatu Capitolium ascendit: atq́ꝫ inde re diuina facta, & tunicis Persicis in templo locatis, concionem huiusmodi habuit. Quirites uicimus Persas, milites diuites reduximus: uobis congiarium pollicemur, cras ludos Circenses Persicos dabimus. Hæc nos & in Annalib9, & apud multos repperim9. Sed quidam dicunt à seruo suo eum proditum non uicisse regem, sed ne uinceretur fugisse. Quod contra multorũ opinionẽ dici non dubium est his, qui plurimos legerint. Nam & amisisse illum exercitum dicunt fame, frigore, ac morbo, ut Herodianus autor est contra multorum opinionẽ. Post hoc cum ingenti gloria comitante senatu, equestri ordine atq́ꝫ omni populo, circumfusisq́ꝫ undiq́ꝫ mulieribus & infantibus, maxime militũ coniugibus, pedes palatium cõscendit: cum retro currus triumphalis à quatuor elephantis traheretur. Leuabatur manibus omniũ Alexãder, uixq́ꝫ illi per horas quatuor ambulare permissum est undiq́ꝫ omnibus clamantibus: Salua Roma, quia saluus est Alexander. Alia die actis Circensibus, & item ludis scænicis, deinceps congiariũ populo Romano dedit. Puellas & pueros quẽadmodum Antoninus Faustinianas instituerat, Mammeanas & Mammeanos instituit. Actæ sunt res feliciter & in Mauritania Tingintana per Furium Celsum, & in Illyrico per Variũ Macrinũ affinẽ eius, & in Armenia per Iunium Palmatũ: atq́ꝫ ex omnibus locis ei tabellæ laureatæ sunt delatæ: quibus in senatu & apud populum lectis, negocia & causas prius à scri-

niorum principibus, & doctissimis iurisperitis & sibi fidelibus, quorum primus tunc Vlpianus fuit, tractari ordinariq;, atq; ita referri ad se præcepit. Leges de iure populi & fisci moderatas & infinitas sanxit: neq; ullam constitutionē sacrauit sine uiginti iurisperitis & doctissimis, ac sapiētibus uiris, ijs deniq; disertissimis nō minus quinquaginta: ut nō minus in cōsilio essent sententiæ, q̄ senatuscōsultū cōficeret: & id quidē ita, ut iretur per sentētias singulorū: ac scriberet̄ quid quisq; dixisset: dato tamē spacio ad disquirēdum cogitandūq; priusq; dicerēt, ne incogitati dicere cogerent̄ de rebus ingētibus. Fuit præterea illi cōsuetudo: ut si de iure, aut de negocijs tractaret, solos doctos & disertos adhiberet. Si uero de re militari, milites ueteres & senes, benemeritos & locorū peritos, ac bellorū & castrorū, & om̄es literatos: & maxime eos, qui historiā norant: requirēs quid in talibus causis, quales in disceptatiōe uersabant̄, ueteres Imperatores uel Romani, uel exterarū gentiū fecissent. Referebat Encolpius, quo ille familiarissimo usus est: illum si unq; furem iudicē uidisset, paratū habuisse digitū, ut illi oculū erueret. Tantū odium eum tenebat eorū, de quibus apud se probatum esset, q; fures fuissent. Addit Septimius, qui uitā eius nō mediocriter executus est: tanti stomachi fuisse Alexandrū in eos iudices, qui furtorū fama laborassent, etiā si damnati nō essent: ut si eos casu aliq̄ uideret, cōmotione animi, stomachi choleram euomeret toto uultu inardescēte, ita ut nihil posset loqui. Nam cum quidā Septimius Arabinus famosus crimine furtorū, & sub Heliogabalo iam liberatus, inter senatores principē salutatū uenisset, exclamauit: o† Maria, o Iuppiter, o Dij immortales. Arabinus nō solum uiuit, uerū etiā in senatū uenit: fortassis etiā de me sperat: tam fatuū, tam stultū esse me iudicat. Salutabat̄ autē nomine hoc: Aue Alexāder. Si quis caput flexisset, aut blandius aliquid dixisset, uti adulator: uel abijciebat̄, si loci eius qualitas pateret̄: uel ridebat̄ ingenti cachinno, si eius dignitas grauiori subiacere non posset iniuriæ. Salutatus cōsessum obtulit omnibus senatoribus: atq; adeo nisi honestos & bonæ famæ homines ad salutationē nō admisit. Iussitq; quēadmodū in Eleusinis sacris dicit̄: ut nemo ingrediatur, nisi qui se innocentē nouit. Per præconē edixit, ut nemo salutaret principem, qui se furem esse nosset, ne aliquādo detectus capitali supplicio subderet̄. Ipse adorari se uetuit, cū iam cœpisset Heliogabalus adorari regum more Persarum. Erat præterea hæc illius sentētia, solos fures de paupertate cōqueri, dum uolunt scelera uitæ suæ tegere. Idem addebat sententiam de furibus notam: & græce quidē, quæ latine hoc significat: Qui multa rapuerit, pauca suffragatoribus dederit, saluus erit. Quæ græce talis est: ὁ πολλὰ κλέψας, ὀλίγα δοὺς ἐκφεύξεται. Præfec. præt. sibi ex senatus autoritate constituit. præfec. † ubi à senatu accepit, alterum præfec. præt. fecit: qui ne fieret, etiam fugerat, dicens inuitos non ambientes in remp. collocandos. senatorem nunq; sine omnium senatorum, qui aderant, consilio fecit: ita ut per sententias omnium crearetur. testimonia dicerent summi uiri: ac si fefellissent uel testes, uel hi qui sentētias dicebant, postea in ultimum reijcerent̄ locū ciuium cōdemnatione adhibita, quasi † falsi rei approbati sine ullius indulgētiæ ꝓposito. Idem senatores nō nisi ad summorū in palatio

uirorum

Quot digitis nūc esset opus?

al.† Numina

Nunc cōtra.

Senarius Iambicus.

Al.† urbis.

Platonis sententia.

Al.† falsarij.

uirorũ suffragium fecit, dicens magnũ uirum esse oportere, qui faceret senatorẽ. Idem libertinos nunq̃ in equestrem locum redegit, assérẽs seminariũ senatorũ equestrẽ locũ esse. Moderationis tantæ fuit, ut nemo unq̃ ab eius latere submo ueretur: ut omnibus se blandum, affabilemq́ præberet: ut amicos nõ solum pri mi, ac secundi loci, sed etiam inferiores ægrotantes uiseret: ut sibi ab omnibus li bere, quæ sentiebant, dici cuperet: & cũ dictum esset, audiret. Et cum audisset: ita ut res poscebat, emẽdaret, atq; corrigeret. Sin minus bene factum esset, aliquid etiã ipse cõuinceret, idq́; infectũ, & sine amaritudine pectoris cõsensum omnib9 semper offerret: præter eos, quos furtorũ densior fama perstrinxerat, de absen tibus semper requirens. Deniq; cum ei obijcerẽt nimiam ciuilitatẽ, & Mammea mater, & uxor Memmia Sulpitij cõsularis uiri filia, Catuli neptis: & sæpe dicerẽt Molliorẽ tibi potestatẽ, & cõtemptibiliorẽ imperij fecisti, ille respõdit: Sed secu riorem, atq; diuturniorẽ. Dies deniq; nunq̃ transijt, quin aliquid mansuetum, ciuile, pium faceret: sed ita, ut ærariũ nõ euerteret. Cõdemnationes & raras esse iussit: & quæ factæ fuerant, nõ indulsit. Vectigalia ciuitatibus ad ꝓprias fabri cas deputauit. Fœnus publicũ trientariũ exercuit: ita ut pauperibus plerisq; sine usuris pecunias dederit ad agros emẽdos reddendas de fructibus. Præfec. præt. suis senatoriam addidit dignitatẽ, ut uiri clarissimi & essent, & dicerentur: quod antea uel raro fuerat, uel omnino nõ fuerat: eo usq;, ut siquis Imperatorẽ succes sorem præf. præt. dare uellet, laticlauiam eidẽ per libertũ summitteret, ut in mul torum uita Marius Maximus dixit. Alexander autẽ idcirco senatores esse uo luit præf. præt. ne quis nõ senator de Romano senatore iudicaret. Milites suos sic ubiq; sciuit, ut in cubiculo haberet breues, & numerũ, & tempora militantiũ: semperq́, cum solus esset, & rationes eorũ, & numerũ, & dignitates, & stipendia recenseret, ut esset ad omia instructissimus. Deniq; cum inter militares aliquid agerẽt, multorũ dicebat & nomina. De promouendis etiam sibi annotabat: & perlegebat cuncta pictacia: & sic faciebat diebus etiã pariter annotatis, & quis, & qualis esset, & quo insinuante promotus. Cõmeatũ populi Romani sic adiu uit: ut cum frumẽta Heliogabalus euertisset, uicem de propria pecunia loco suo reponeret. Negociatoribus, ut Romã uolentes cõcurrerẽt, maximã immunitatẽ dedit. Oleum quod Seuerus populo dederat, quodq́ Heliogabalus imminue rat, turpissimis hominibus præfecturã annonæ tribuendo, integrũ restituit. Ius cõferendi rationes, qđ impurus ille sustulerat, hic omnibus reddidit: mechanica opera Romæ plurima instituit. Iudæis priuilegia reseruauit. Christianos esse passus est. Pontificibus tantũ detulit, & XV uiris, atq; auguribus, ut quasdã cau sas sacrorũ à se finitas iterari, & aliter distingui paterẽt. Præsides prouinciarũ, quos uere nõ factionibus laudari cõperit, & in itineribus secũ semp in uehiculo habuit, & muneribus adiuuit: dicens & fures à Rep. pellendos, ac pauperandos, & integros esse redimẽdos atq; ditandos. Cum edulitatẽ P. R. ab eo peteret, in terrogauit per Curionẽ, quã speciẽ caram putarẽt. Illi cõtinuo exclamauerũt, car nem bubulam, atq; porcinã. Tunc ille non quidẽ edulitatẽ ꝓposuit, sed iussit, ne quis suminatã occideret, ne quis lactantẽ, ne quis uaccam, ne quis damalionẽ:

Ars in factis

Breues.

Pictacium.

Christiani.

Ars augẽdi edulitatẽ.

tantumq́; intra biennium, uel propè annum porcinæ carnis fuit, & bubulæ: ut cum fuisset octominutalis libra, ad duos unumq́; utriusq́; carnis libra redigeretur. Causas militum contra Tribunos sic audiuit: ut si aliquem reperisset Tribunorum in crimine, pro facti qualitate sine indulgentiæ proposito puniret. De omnibus hominibus per fideles homines suos semper quæsiuit: Et per eos, quos nemo nosset hoc agere: cum diceret, omnes præda corrumpi posse. Seruos suos semper cum seruili ueste habuit, liberos cum ingenuorũ. Eunuchos de ministerio suo abiecit, & uxori ut seruos seruire iussit. Et cum Heliogabalus mancipium eunuchorum fuisset, ad certum numerum eos redegit: nec quicquàm in palatio curare uoluit, nisi balneas fœminarum: cum plerosq́; eunuchos rationibus & procurationibus præposuisset Heliogabalus. Hic illis & ueteres sustulit dignitates. Idem tertium genus hominũ eunuchos esse dicebat: nec uidendum, nec in usu habendum à uiris, sed uix à fœminis nobilibus. Qui de eo fumum uendiderat, & à quodam militari centum aureos acceperat, in crucem tolli iussit per eam uiam, qua esset seruis suis ad suburbana imperatoria iter frequentissimum. †Prouinciales, gestorias, præsidales plurimas fecit. Proconsulares ex senatus uoluntate ordinauit. Balnea mixta Romæ exhiberi prohibuit: quod quidem iam ante prohibitum Heliogabalus fieri permiserat. Lenonum uectigal & meretricum, & exoletorum in sacrum ærarium inferri uetuit: sed sumptibus publicis ad instaurationem theatri, circi, amphitheatri, & ærarij deputauit. Habuit in animo, ut exoletos uetaret, quod postea Philippus fecit: sed ueritus est, ne prohibens publicum dedecus in priuatas cupiditates cõuerteret: cum homines illicita magis poscant, prohibitaq́; furore persequant̃. Bracharioruũ, linteonum, uitrearorum, pellionum, plaustrariorum, argentariorũ, aurificum, & cæterarum artium uectigal pulcherrimum instituit: ex eóq́; iussit thermas, & quas ipse fundauerat, & superiores populi usibus exhiberi. syluas etiam in thermis publicis deputauit. Addidit & oleum luminibus thermarum, cum antea non ante auroram paterent, & ante Solis occasum clauderentur. Huius imperium incruentum quidam literis tradiderunt, quod contra est. Nam & Seuerus est appellatus à militibus ob austeritatẽ, & in animaduersionibus asper in quibusdam fuit. Opera ueterum principum instaurauit: ipse noua multa constituit. In his thermas nominis sui iuxta eas, quæ Neronianæ fuerunt, aqua inducta, quæ Alexandrina nunc dicitur. Nemus thermis suis de priuatis ædibus suis, quas emerat, diruptis ædificijs fecit. Oceani solium primus inter principes appellauit: cum Traianus id non fecisset, sed diebus solia deputasset. Antonini Caracalli thermas additis fortionibus perfecit, & ornauit. Alexandrinum opus marmoris de duobus marmoribus, hoc est, Porphyretico & Lacedæmonio primus instituit in palatio exornatis. Hoc genere marmorandi statuas colossas in urbe multas locauit, artificibus undiq́; conquisitis. Alexandri habitu nummos plurimos figurauit. Et quidem electreos aliquantos, sed plurimos tamen aureos. A mulieribus famosis matrem & uxorem suam salutari uetuit. Conciones in urbe multas habuit more ueterum Tribunorum & consulum. Congiarium populo

ter dedit

Als †Prætorias, præsidales prouincias plurimas fecit.

ter dedit donatiuum militibus, ter carmen populo addidit. Vsuras fœneratorũ contraxit ad trientes pensiones, etiam pauperibus consulens. Senatores, si fœnerarentur, usuras accipere primo uetuit, nisi aliquid muneris causa acciperent. Postea tamen iussit, ut semisses acciperent donum, munus tamen sustulit. Statuas summorũ uirorũ in foro Traiani collocauit undiq; translatas. Paulum, & Vlpianum in magno honore habuit: quos præfectos ab Heliogabalo alij dicunt factos, alij ab ipso. Nam & consiliarius Alexandri, & magister scrinij Vlpianus fuisse perhibetur: qui tamen ambo assessores Papiniani fuisse dicuntur. Basilicam Alexandrinam instituerat inter campum Martium, & septa Agrippiana in latum pedum centum, in longum pedum mille: ita ut tota columnis penderet: quam efficere non potuit morte præuentus. Isim, & Serapium decenter ornauit, additis signis, & deliacis, & omnibus mysticis. In matrẽ Mammeam unice pius fuit: ita ut Romæ in palatio faceret dietas nominis Mammeæ, quas imperitum uulgus hodie ad Mammam uocant: Et in Baiano palatium cum stagno, quod Mammea nomine hodieq; censetur. Fecit & alia in Baiano opera magnifica in honorẽ affinium suorũ, & stagna stupenda admisso mari. Pontes, quos Traianus fecerat, instaurauit penè in omnibus locis. Aliquos etiam nouos fecit, sed instauratis nomen Traiani reseruauit. In animo habuit omnibus officijs genus uestium proprium dare, & omnibus dignitatibus, ut à uestitu dignosceretur: Et omnibus seruis, ut in populo possent agnosci, ne quis seditiosus esset, simul ne serui ingenuis miscerentur. Sed hoc Vlpiano, Pauloq; displicuit, dicentibus plurimarum rixarum fore, si faciles essent homines ad iniurias. Tum satis esse cõstituit, ut equites Romani à senatoribus claui qualitate discernerentur. Penulis intra urbem frigoris causa ut senes uterentur, permisit: cum id uestimenti genus semper itinerarium, aut pluuiæ fuisset. Matronas tamen intra urbem penulis uti uetuit, in itinere permisit. Facundiæ fuit Græcæ magis q̃ Latinæ, nec uersu inuenustus. Et ad musicam pronus, matheseos peritus. Et ita quidem, ut ex eius iussu mathematici publice proposuerint Romæ, ac si sint professi, ut docerent. Aruspicinæ quoq; peritissimus fuit: ὀρνιοσκόπος magnus, ut & Vascones, & Hispanorum, & Pannoniorũ augures uicerit. Geometriam fecit, pinxit mire, cantauit nobiliter: sed nunq̃ alio conscio, nisi pueris suis testibus. Vitas principum bonorum uersibus scripsit. Lyra, tibia, organo cecinit: tuba etiam, quod quidem Imperator nunq̃ ostendit. Palæstes primus fuit, in armis magnus, adeo ut multa bella & gloriose gesserit. Consulatũ ter inijt tantũ ordinarium: ac primo nundino sibi alios semper suffecit. Seuerissimus iudex cõtra fures, appellans eosdem quotidianorũ scelerũ reos, & damnans acerrime: ac solos hostes, inimicosq; Reip. uocans. Eum notarium, qui falsum causæ breuem in consilio imperatorio retulisset, incisis digitorũ neruis, ita ut nunq̃ posset scribere, deportauit. Cum quidam ex honoratis uitæ sordidæ, & aliquãdo furtorũ reus, per ambitionẽ nimiam ad militiam aspirasset: idcirco, q͂ per reges amicos ambierat, admissus statim in furto præsentibus patronis detectus est, iussusq; à regibus audiri, damnatus est re probata. Et cum quæreretur à regibus, quid

Scrinij magister.

Penula.

apud eos paterent fures, illi respõderunt: Crucem. Ad eorũ responsum in crucẽ sublatus est. Ita & patronis autoribus damnatus ambitor est: & Alexandri, quã præcipue tuebatur, seruata clementia est. Statuas colossas, uel pedestres nudas, uel equestres, diuis Imperatoribus in foro diui Neruæ, quod transitoriũ dicit, locauit omnibus cum titulis, & columnis æreis, quæ gestorũ ordinem cõtinerẽt exemplo Augusti: qui summorũ uirorũ statuas in foro suo è marmore collocauit additis gestis. Volebat uideri originem de Romanorũ gente trahere: quia eum pudebat Syrum dici: maxime, quod quidã tẽpore festo, ut solent Antiochenses, Aegyptij, Alexandrini, lacessiuerant eum couiciolis, Syrũ archisynagogum eum uocantes, & archiereũ. Antequam de bellis eius & expeditionibus, & uictorijs loquar, de uita quotidiana, & domestica pauca disseram. Vsus uiuendi eidem hic fuit: primum, ut si facultas esset, id est, si non cum uxore cubuisset, matutinis horis in larario suo: in quo & diuos principes, sed optimos electos, & animas sanctiores, in queis & Apollonium, & quantum scriptor suorũ temporũ dicit,

Christus. CHRISTVM, Abraham, & Orpheum, & huiuscemodi deos habebat: ad maiorum effigies rem diuinã faciebat. Si id non poterat pro loci qualitate, uel uectabatur, uel piscabat, uel deambulabat, uel uenabat. Dehinc, si hora permitteret, actibus publicis post multã operã dabat: idcirco quod & res bellicæ, & res ciuiles, ut superius dictum est, per amicos tractabant, sed sanctos & fideles, & nunquàm uenales, & tractatæ firmabantur, nisi quid noui etiã ipsi placeret. Sanè si necessitas cogeret, ante lucem actibus operã dabat: & in longam horam produ-

Tædiare. cebat: neque unquàm tædiauit, aut morosus, aut iratus resedit, fronte semper pari & lætus ad omnia. Erat enim ingentis prudentiæ, & cui nemo posset imponere. Et quẽ si aliquis urbane tentare uoluit, intellectus tulit pœnas. Post actus publicos, seu bellicos, seu ciuiles lectioni græcæ operã maiorẽ dabat, de Repub. libros Platonis legens. Latina cum legeret, nõ alia magis legebat, quàm de officijs Ciceronis & de Rep. nõnunquam & oratores & poetas, in queis Serenũ Ammonicũ, quẽ ipse nouerat, & dilexerat, & Horatiũ. Legit & uitam Alexandri, quem præcipue imitatus est: etsi in eo cõdemnabat ebrietatẽ, & crudelitatẽ in amicos: quàmuis utrunque defendat à bonis scriptoribus, quibus sæpius ille credebat. Post lectionem operã palæstræ, aut sphæristerio, aut cursui, aut luctaminibus mollioribus dabat. Atque inde unctus lauabatur: ita ut caldarijs uel nunquam uel raro, piscinis semper uteret, in eaque una hora propè maneret. Biberet etiã frigidam claudiam ieiunus ad unum propè sextariũ. Egressus balneas multũ lactis & panis sumebat, oua, deinde mulsum: atque his refectus aliquãdo prandium inibat, aliquando cibum usque ad cœnam differebat, prandit tamẽ sæpius. Vsusque est Hadriani tetrapharmaco frequẽter, de quo in libris suis Marius Maximus loquitur, cum Hadriani differit uitam. Post meridianas horas subscriptioni & lectioni episto-

A memoria. larum semper dedit operam: ita ut ab epistolis, & libellis, & à memoria semper assisterent. Nonnunquàm etiam si stare per ualetudinẽ non possent, sederent relegentibus cuncta librarijs, & ijs, qui scrinium gerebant: ita ut Alexander sua manu adderet, si quid esset addendum: sed ex eius sententia, quæ disertior habebatur.

batur. Post epistolas, omnes amicos simul admisit: cum omnibus pariter est locutus: neq; unquàm solum quenq;, nisi præfectum suum uidit, & quidem Vlpianum, & assessores semper suos causa iustitiæ singularis. Cum autem alterum adhibuit, & Vlpianum rogari iussit. Virgilium autem Platonem poetarũ uocabat: eiusq; imaginem cum Ciceronis simulachro in secundo larario habuit, ubi & Achillis & magnorum uirorum. Alexandrum uero Magnum inter diuos, & optimos in larario maiore consecrauit. Iniuriam nulli unquàm amicorum, comitumue fecit: nec magistris quidem, aut principibus officiorum. Præfectis autem semper detulit: asserens eum, qui mereatur iniuriam pati, ab Imperatore damnandum esse, nõ dimittendum. Si unquàm alicui præsentium successorem dedit, semper illud addidit: gratias tibi agit Resp. eumq; muneratus est ita, ut priuatus pro loco suo posset honeste uiuere: His quidem muneribus, agris, bobus, equis, frumento, ferro, impendijs ad faciendam domum, marmoribus ad ornandum, & operis, quas ratio fabricæ requirebat. Aurum, & argentum raro cuiquàm, nisi militi diuisit: nefas esse dicens, ut dispensator publicus in delectationes suas, & suorum conuerteret id, quod prouinciales dedissent. Aurum negociatorium, & coronarium Romæ remisit. Fecit Romæ curatores urbis quatuordecim: sed ex COSS. ueros, quos audire negocia urbana cum præfecto urbis iussit: ita ut omnes, aut magna pars adessent, cum acta fierent. Corpora omnium constituit uinariorũ, lupanariorum, caligariorũ, & omnino omnium artium. Hisq; ex sese defensores dedit: & iussit quid ad quos iudices pertineret. Scenicis nunq; aurum, nunq; argentũ, uix pecuniam donauit. Preciosas uestes, quas Heliogabalus dederat, etiam sustulit. Milites, quos ostensionales uocant, nõ preciosis, sed speciosis clarisq; uestibus ornabat: nec multum insignibus, aut ad apparatum regium auri, & serici deputabat: dicens imperium in uirtute esse, non in decore. Chlamydes hirtas Seueri, & tunicas asemas uel macrocheras ex purpura nõ magna ad usum reuocauit suum. In conuiuio aurum nescit: pocula mediocria, sed nitida semper habuit. Ducentarũ librarum argenti pondus ministerium eius nunquàm transijt. Nanos, & nanas, & moriones, & uocales exoletos, & omnia acroamata, & pantomimos populo donauit: qui autem usui non erant, singulis ciuitatibus putauit alendos singulos, ne grauarentur specie mendicorũ. Eunuchos, quos Heliogabalus & in consilijs turpibus habebat & promouebat, donauit amicis: addito elogio, ut si nõ redissent ad bonos mores, eosdem liceret occidi sine autoritate iudicij. Mulieres infames, quarum infinitũ numerũ deprehenderat, publicari iussit, exoletis omnibus deportatis, aliquibus etiã naufragio mersis, cũ quibus illa clades cõsuetudinẽ habuerat funestissimã. Auratam uestem ministrorũ uel in publico conuiuio nullus habuit. Cum inter suos conuiuaret, aut Vlpianũ, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas literatas, quibus se recreari dicebat, & pasci. Habebat cũ priuatim cõuiuaret, & librum in mensa, & legebat, sed græca magis. Latinos autẽ poetas lectitabat. Publico cõuiuio ea simplicitate egit, qua priuato: nisi cum numerus accubantiũ crescebat, & multitudo cõuiuarũ, qua ille offendebat, dicẽs se in theatro & circo

manducare. Oratores, & Poëtas non sibi panegyricos dicẽtes, qd' exẽplo Nigri Pescennij stultum dicebat: sed aut orationes recitantes, aut facta ueterum, quos ante rettuli, libẽter audiuit: libentius tamẽ, si quis ei recitauit Alexandri Magni laudes, aut meliorũ retro principũ, aut magnorũ urbis Romæ uirorũ. Ad Athenæum audiendorũ & Græcorũ, & Latinorũ Rhetorum, uel Poëtarũ causa frequenter processit. Audiuit autẽ etiam forenses oratores causas recitantes: quas uel apud ipsum, uel apud præfectos urbis egerant. Agoni præsedit, & maxime Herculeo in honorẽ Magni Alexãdri. Solus post meridiem, uel matutinis horis idcirco nunq̃ aliquos uidebat, q ementitos de se multa cognouerat. Speciatim Vetroniũ Turinũ: quẽ cum familiarem habuisset, ille omnia uel fingendo sic uendiderat: ut Alexandri quasi stulti hominis, & quẽ ille in potestate haberet, & cui multa persuaderet, infamaret imperiũ: sicq̃ omnibus persuaserat, qd' ad nutum suum omnia faceret. Deniq; hac illum arte deprehendit: ut quendã immitteret, qui à se quiddã publice peteret: ab illo autẽ occulte quasi præsidium postularet, ut pro eo Alexandro secretò suggereret. Quod cum factum esset, & Turinus suffragium promisisset: dixissetq; se quædam Imperatori dixisse, cum nihil dixisset: sed in eo pendere, ut adhuc impetraret, euentum uendens: cumq; iterũ iussisset Alexander interpellari, & Turinus quasi agens aliud nutibus annuisset, neq; tamen interim quicq̃ dixisset: impetratũ autẽ esset quod petebat', Turinusq; ab illo, qui meruerat fumi uenditor ingentia præmia percepisset, accusari eum Alexander iussit: probatisq; per testes omnibus: & quibus præsentibus, quid accepisset: & quibus audientibus, quid promisisset: in foro transitorio ad stipitẽ illum ligari præcepit: & fumo apposito, quẽ ex stipulis, atq; humidis lignis fieri iusserat, necauit, præcone dicente: Fumo punitur, qui uendidit fumũ. Ac ne in una tantũ causa uideret' crudelior fuisse, quæsiuit diligentissime anteq̃ eum damnaret: & inuenit Turinũ sæpe, & in causis ab utraq; parte accepisse, cũ euentus uenderet: & ab omnibus, qui aut præposituras, aut prouincias acceperant. Spectacula frequẽtauit cum summa donandi parsimonia: dicens & scenicos, & uenatores, & aurigas sic alendos, quasi seruos nostros, aut uenatores, aut muliones, aut uoluptarios. Conuiuiũ neq; opimũ, neq; nimis parcũ, sed nitoris summi fuit: ita tamen ut pura mantilia mitterent'. Sæpius cocco clauata, aurata uero nunq̃, cum hæc Heliogabalus iam recepisset: & ante, ut quidã prædicant, Hadrianus habuisset. Vsus cõuiuij diurnus hic fuit. Vini ad totũ diem sextarij XXX. panis mundi pondo XXX, panis sequẽtis ad donandũ pondo L. Nam semper de manu sua ministris cõuiuij, & panẽ, & partes aut olerũ, aut carnis, aut leguminũ dabat, senili prorsus maturitate patrẽfamilias agens. Erant decreta & carnis diuersæ pondo XXX. erant & gallinæ, oua: adhibebatur & anser diebus festis. Calendis autem Ianuarijs, & hilarijs matris deûm, & ludis Apollinaribus, & Iouis epulo, & Saturnalibus, & huiusmodi festis diebus phasianus: ita ut aliquando & duo ponerentur additis gallinaceis duobus. leporem quotidie habuit. Venationem frequentem: sed eam cum amicis diuidebat: & his maxime, quos sciebat per se non habere. Nec diuitibus quicquàm talium munerum misit.

Anser in festis.

misit, sed ab his semper accepit. habuit quotidie† Milij sine pipere sextarios quatuor, cum pipere duo: &, ne sit longum omnia inserere, quæ Gargilius Martialis eius temporibus scriptor singilatim persecutus est, omnia illi ad modum, & rationem sunt præbita. Pomis uehementer indulsit: ita ut secunda mensa illi sæpius poneret, unde etiam iocus extitit: Non secundam mensam Alexandrũ habere, sed secundum. Ipse cibo plurimo reficiebatur: uino neq; parce, neq; copiose, affatim tamen. Frigida semper pura usus, & æstate uino cum rosa condito: quod quidem solum ex diuerso genere Heliogabali tenuerat. Et quoniam de lepusculis facta est mentio, q; ille leporem quotidie haberet, iocus poëticus emersit: idcirco quod multi septem diebus pulchros esse dicunt eos, qui leporẽ comederint: ut Martialis Coci epigramma significat, quod contra quandam Gelliam scripsit huiusmodi.

†al. ex mullis

» Cum leporem mittis, semper mihi Gellia mandas,
» Septem† formosus Marce diebus eris.
» Si uerum dicis, si uerum Gellia mandas,
» Edisti nunquàm Gellia tu leporem.

Sed hos uersus Martialis in eam, quæ deformis esset, composuit. Poëta uero temporum Alexandri hæc in eum dixit.

» Pulchrum quod uides esse nostrum regem,
» Quem Syrum sua detulit propago,
» Venatus facit, & lepus comesus,
» Ex quo continuum capit leporem.

Hos uersus cum ad eum quidam quidam ex amicis detulisset, respondisse ille dicitur græcis uersibus in hanc sententiam.

» Pulchrum quod putas esse uestrum regem
» Vulgari miserande de fabella:
» Si uerum putas esse, non irascor:
» Tantum tu comedas uelim lepusclos,
» Vt fias, animi malis repulsis,
» Pulcher, ne inuideas liuore mentis.

Cum amicos militares habuisset, ut usum Traiani, quẽ ille post secundam mensam potandi usq; ad pocula instituerat, reseruaret: unũ tantũ poculũ amicis exhibebat in honorẽ Alexandri Magni: id autẽ breuius, nisi siquis quod licebat, maius habere postulasset. Vsus Veneris in eo moderatus fuit. Exoletorũ ita expers: ut, quẽadmodũ supra diximus, legẽ de his auferẽdis ferre uoluerit. Horrea in omnibus regionibus publica fecit: ad quæ cõferrent bona hi, qui priuatas custodias nõ haberẽt. Balnea omnibus regionib9 addidit, quæ forte nõ habebãt. Nam hodieq; multa dicunt Alexandri. Fecit & domos pulcherrimas, easdẽq; amicis suis maxime integris uiris donauit. Vectigalia publica in id contraxit: ut qui X̄ aureos sub Heliogabalo præstiterat, tertiã partẽ auri præstarẽt: hoc est, tricesimã partẽ. Tuncq; primũ semisses aureorũ formati sunt. Tunc etiã cum ad tertiã partẽ auri uectigal decidisset, tremisses dicẽte Alexandro etiã quartarios futuros.

futuros,quod minus nõ posset. Quos quidẽ iam formatos in moneta detinuit expectans:ut si uectigal cõtrahere potuisset,& eosdem ederet.Sed cum nõ potuisset per publicas necessitates,conflari eos iussit: Et tremisses tantũ, solidosq; formari,formas binarias,ternarias,& quaternarias,& denarias etiam,atq; amplius usq; ad bilibres quoq; & cẽtenarias.quas Heliogabalus inuenerat,resolui præcepit:neq; in usu cuiusq; uersari,atq; ex eo his materiæ nomẽ inditũ est, cũ diceret plus largiẽdi hanc esse Imperatori causam, si cũ multos solidos minores dare possit,dans decẽ,uel amplius una forma triginta,& quinquaginta, & centum dare cogeretur. Vestes sericas ipse raras habuit:holosericas nunq; induit: subsericam nunq; donauit.Diuitijs nullius inuidit. Pauperes iuuit honoratos, quos pauperes uere nõ per luxuriam,aut simulationẽ uidit: semper multis com modis auxit,agris,seruis,animalibus, gregibus,ferramẽtis rusticis. In thesauris uestem nunq; nisi † aurum esse passus est, eamq; statim expendi iussit. Omnẽ uestem quã donauit,ipse perspexit.Omne aurum,omne argentũ,idq; frequenter appendit.Donauit & ocreas,& brachas,& calciamẽta inter uestimẽta militaria.Purpuræ clarissimæ nõ ad usum suũ,sed ad matronarũ, si quæ aut possent, aut uellent, certe ad uendendum grauissimus exactor fuit: ita ut Alexandrina purpura hodieq; dicat̃,quæ uulgo Probiana dicit̃:idcirco quod Aurelius Probus † Baphus præpositus id genus muricis reppeerisset. Vsus est ipse chlamyde coccina sæpe.In urbe tamẽ semper togatus fuit,& in Italiæ urbibus.Prætextam & pictam togam nunq; nisi COS.accepit.Et eam quidem,quã de Iouis templo sumptã alij quoq; accipiebant,aut PRAET.aut COSS.Accepit prætextam etiã cum sacra faceret,sed loco PONT.MAX.non Imperatoris.Boni linteaminis appetitor fuit,& quidem puri:dicens, si lintei idcirco sunt,ut nihil asperũ habeant, quid opus est purpura? in linea aurum autẽ mitti etiam dementiam iudicabat, cum asperitati adderet̃ rigor. Fasceis semper usus est. Brachas albas habuit,nõ coccinas,ut prius solebant. Gemmarũ quod fuit,uendidit:& aurum in ærarium cõtulit,dicens gemmas uiris usui nõ esse.Matronas autẽ regias cõtentas esse debere uno reticulo,atq; inauribus,& baccato monili,& corona,cum qua sacrificiũ facerẽt:& unico pallio auro sparso,& cyclade, quæ sex uncijs auri plus nõ haberet.Prorsus censurã suis tẽporibus de proprijs moribus gessit.Imitati sunt eum magni uiri:& uxorem eius,matronæ pernobiles.Aulicum ministeriũ in id contraxit:ut essent tot homines in singulis officijs,quot necessitas postularet. Ita ut annonas nõ dignitatẽ acciperent fullones,& uestitores,& pictores,& pincernæ, omẽs castrenses ministri,quẽadmodũ pestis illa instituerat, sed annonas singulas uix binas.& cum argentum in ministerio plus ducentis libris nõ haberet,nec plures ministros,argentum,& ministros antea quando poscebat,accipiebat ab amicis:qđ hodieq; fit, si præstat̃ à præfectis absente Imperatore. Voluptates scenicas in cõuiuio nunq; habuit:sed summa illa oblectatio fuit, ut catuli cũ porcellulis luderẽt,aut perdices inter se pugnarẽt:aut aues paruulæ sursum & deorsum uolitarẽt.Habuit sanè in palatio unũ genus uoluptatis,q̃ maxime delectatus est,& q̃ solicitudines publicas subleuaret. Nam auiaria instituerat pauonũ, phasianorum,

Al. stannum

Al. † Baphijs

phasianorũ, gallinaceorũ, anatum, perdicum etiã, hisq; uehemẽter oblectabat, maxime palumborũ, quos habuisse ad uiginti milia dicitur: & ne eorum pastus grauaret annonam, seruos habuit uectigales, qui eos ex ouis ac pullicenis, ac pipionib9 alerẽt. Thermis & suis & ueterũ frequẽter cũ populo usus est, & æstate maxime, balneari ueste ad palatiũ reuertens, hoc solum imperatoriũ habens, q lacernã coccineam accipiebat. Cursorẽ nunq; nisi seruum suum: dicens ingenuũ currere, nisi in sacro certamine nõ debere. Cocos, piscatores, fullones, & balneatores non nisi seruos suos habuit. Ita ut si quis deesset, emeret. Medicus sub eo unus palatinus salarium accepit: cæteriq; omnes usq; ad sex fuerunt, qui annonas binas aut ternas accipiebant: ita ut mundas singulas cõsequerẽt alias alter. Iudices cum promoueret exemplo ueterũ, ut & Cicero docet, & argento & necessarijs instruebat: ita ut præsides prouinciarũ acciperẽt argenti pondo uicena, phialas senas, mulos binos, equos binos, uestes forẽses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, cocos singulos. Et si uxores nõ haberẽt, singulas cõcubinas, q sine his esse nõ possent: reddituri deposita administratione, mulas, mulos, equos, muliones, & coccos: cætera sibi habituri, si bñ egissent: in quadruplum reddituri, si male. Præter cõdemnationẽ, aut peculatus, aut repetundarũ leges innumeras sanxit. Carrucas Romæ & rhedas senatorib9 omnibus, ut argentatas haberẽt, permisit: interesse Romanæ dignitatis putans, ut his tantæ urbis senatores uterent. Consules quoscũq; uel ordinarios, uel suffectos creauit: ex senatus sententia nominauit, sumptũ eorũ cõtrahens: & nundina uetera Sardiniæ instituit, uel dies uel tẽpora. Quæstores candidatos ex sua pecunia iussit munera populo dare: sed ut post quæsturã præturas acciperẽt, & inde prouincias regerent. ærarios uero instituit, qui de area fisci æderent munera, eademq; parciora. Habuit in animo, ut munera per totum annum dispergeret: ut per XXX dies munus populo daretur. Sed cur id nõ faceret, in occulto habetur. Capitoliũ septimo die cũ in urbe esset, ascẽdit. templa frequẽtauit. CHRISTO templum facere uoluit, eumq; inter Deos recipere. Quod & Hadrianus cogitasse fertur, qui templa in omibus ciuitatibus sine simulachris iusserat fieri: quæ hodie idcirco quia non habent numina, dicuntur Hadriani, quæ ille ad hoc parasse dicebantur: sed prohibitus est ab his, qui cõsulentes sacra reppererant omnes Christianos futuros: si id optato euenisset, templa reliqua deserẽda. Omnibus nominibus est adornatus. His uero, qui remp. bene gesserant, consularia ornamẽta decreta sunt: additis etiã sacerdotijs & agrorũ possessionibus ijs, qui erant pauperes, & æuo iam graues. Captiuos diuersarũ nationũ amicis donauit, si ætas puerilis aut iuuenilis permisit. Si qui tamen regij aut nobiliores fuerint, eos militiæ non tamẽ magnæ deputauit. Sola quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donauit: ita ut eorũ essent, si hæredes eorũ militarent: nec unquàm ad priuatos pertinerent: dicens attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent. Addidit sanè his & animalia & seruos, ut possent colere quod acceperant: ne per inopiam hominum, uel per senectutem possidentium desererentur rura uicina Barbariæ, quod turpissimum ille ducebat.

Pipiones.

Christus.

Post hæc

Post hæc cum ingenti amore apud populum & senatũ uiueret: & sperantibus uictoriam cunctis, & inuitis eum dimittẽtibus ad Germanicũ bellũ profectus est. Deducẽtibus cunctis per centũ & quinquaginta milia. Erat autẽ grauissimũ reip. atq; ipsi, q; Germanorũ uastationibus Gallia diripiebat̃. Pudorẽq; augebat, q; uictis iam Parthis, ea natio imminebat reip. ceruicibus, quæ semper etiã minusculis Imperatoribus subiecta uidebat̃. Magnis igitur itineribus lætis militibus cõtendit. Sed cum ibi quoq; seditiosas legiones cõperisset, abijci eas præ cepit. Verũ Gallicanæ mentes, ut sese habẽt duræ ac retrogradæ, & sæpe Imperatoribus graues: seueritatẽ hominis nimiam & longe maiorẽ post Heliogabalum nõ tulerunt. Deniq; agentẽ eum cum paucis in Britannia, ut alij uolunt, in Gallia in uico, cui Sicilia nomẽ est: nõ ex omniũ sentẽtia, sed latrocinantiũ modo quidã milites: & hi præcipue qui Heliogabali præmijs effloruerãt: eum cum Seuerũ principem pati nõ possent, occiderũt. Multi dicunt à Maximino immissos tyrones, qui ei ad exercẽdum dati fuerant, eum occidisse. Multi aliter. A militibus tamẽ constat, cũ iniuriose quasi in puerũ eundẽ & matrẽ eius auaram & cupidam multa dixissent. Imperauit annis XIII. diebus IX. Vixit annis XXIX. mensibus III. diebus VII. Egit oĩa ex cõsilio matris, cũ qua occisus est. Omina mortis hæc fuerũt: Cum natalem diem cõmendaret, hostia cruenta effugit: & ut se ciuiliter gerebat, ac permixtus populo erat: albam eius uestem cũ qua constiterat, cruentauit. Laurus in palatio cuiusdam ciuitatis, à qua proficiscebat̃ ad bellum, ingens, & antiqua tota subito decidit. Arbores fici tres, quæ ficus eas ferrẽt, quibus Alexandrinarũ nomẽ est, subito ante illius tentoriũ deciderũt, cũ tentoria imperatoria his adnexa essent. Mulier† Dryas eunti exclamauit Gallico sermone: Vadas, nec uictoriã speres, ne militi tuo credas. Tribunal ascendit, ut concionaret̃, & faustum aliquid diceret. Ita cœpit: Occiso Imperatore Heliogabalo, hoc tamẽ omini fuit, q; iturus ad bellum, milites alloqui minus fausta oratione cœptauerat. Sed hæc omnia uehemẽtissime contempsit. Profectusq; ad bellum in loco supradicto ita occisus est. Pranderat forte publico, ut solebat, conuiuio: id est, apertis papilionibus cibo militari accepto: neq; eñ aliud à discumbentibus militibus in tentorijs est repertũ. Et cum dormiret post cõuiuiũ hora diei ferè septima: unus ex Germanis, qui scurrarũ officium sustinebat, ingressus dormiẽtibus cunctis, solo tamẽ Imperatore interuigilante uisus est: cui Alexander, quid est hic inquit, cõtubernalis? Num aliquid de hostibus nuncias? At ille metu perterritus, & sperans nõ posse euadere, q; in tentoriũ principis irruisset: ad cõtubernales suos uenit, eosq; ad durum principẽ interimẽdum exhortatus est: qui subito plures armatiq; ingressi, inermes & obsistentes cõtruncauerunt, ipsumq; plurimis ictibus cõfoderunt. Aliqui dicunt omnino nihil dictum, sed tantũ à militibus clamatũ: Exi, recede: atq; ita obtruncatũ iuuenẽ optimũ. Sed omnis apparatus militaris, qui postea est ductus in Germaniam à Maximino Alexandri fuit, & potẽtissimus quidẽ per Armenios & Osdroenos & Parthos, & omnis generis hominũ. Contẽpsisse Alexandrũ mortẽ, cum ferocitas mẽtis, qua militẽ semper attriuit, tum etiã illa declarãt. Thrasybulus mathematicus illi amicissimus

Galli quales

Al.† Druyas

amicissimus fuit: qui cum ei dixisset necessitatẽ esse, ut gladio Barbarico periret, Primo lætatus est, quod sibi mortẽ bellicam, & imperatoriã crederet imminere. Deinde disputauit, ostenditq; optimos quosq; uiolenta morte cõsumptos: Cũ diceret ipsum Alexandrũ, cuius nomen teneret, Pompeiũ, Cæsarẽ, Demosthenem, Tullium, & cæteros insignes uiros nõ quieta morte oppetisse. Tantumq; animi habuit, ut putaret se dijs cõparandũ, si in bello periret: sed res eũ fefellit. Nã & gladio barbarico, & scurræ barbari manu, uerũ non in bello, sed belli tempore perijt. Mortẽ eius milites, & qui exautorati ab eo quondã fuerant, grauissime tulerunt, atq; autores cædis trucidarũt. Populus uero Romanus, senatusq; omnis cum prouincialibus cunctis, neq; tristius unq;, neq; asperius acceperunt: simul quod successoris asperitas, atq; rusticitas Maximini, utpote hominis militaris, cui cum filio post eum imperiũ delatum est, grauiorẽ fati necessitatẽ uidebatur ostendere. Senatus eum in deos retulit. Cenotaphiũ in Gallia, Romæ sepulchrum amplissimũ meruit. Dati sunt & sodales, qui Alexandrini appellati sunt: addita & festiuitas matris nomine, atq; ipsius, quæ hodieq; Romæ religiosissime celebratur natali eius die. Causa occidendi eius ab alijs hæc fuisse perhibetur, quod mater eius relicto bello Germanico Oriẽtem ad iactantiã sibi uellet redire, atq; ob hoc esset iratus exercitus. sed hæc ab amatoribus Maximini ficta sunt, qui uideri noluerunt imperatorẽ optimũ ab amico suo interfectũ contra iura humana, atq; diuina. Hactenus imperiũ P. R. eum principem habuit, qui diutius imperaret. Post eum certatim irruentibus, & alijs semestribus, alijs annuis, plerisq; per bienniũ, ad summũ per trienniũ imperantibus, usq; ad eos principes, qui latius imperium tetenderunt, Aurelianũ dico, & deinceps: de quibus si uita suppeditauerit, ea quæ cõperta fuerint, publicabimus. Reprehensa sunt in Alexandro hæc, quod Syrus esse nolebat, quod aurum amabat, quod suspiciosissimus erat, quod uectigalia multa inueniebat, quod se Magnũ Alexandrũ uideri uolebat, quod nimis seuerus in milites erat, quod curas priuatas agebat: quæ omnia in Rep. instituerat. Scio sanè plerosq; negare hunc à senatu Cæsarẽ appellatũ esse, sed à militibus, qui uerũ prorsus ignorant, dicere præterea nõ hunc fuisse consobrinũ Heliogabali, qui ut nos sequãtur, historicos eius temporis legãt, & maxime Acholiũ, qui & itinera huius principis scripsit. Soles quærere Constantine Maxime, quid sit, quod hominẽ Syrum, & alienigenã talem principẽ fecerint: cum tot Romani generis, tot aliarũ prouinciarũ reperiantur improbi, impuri, crudeles, abiecti, iniusti, libidinosi. Iam primũ possum de bonorũ uirorũ respondere sententia, potuisse natura, quæ ubiq; una mater est, bonũ principẽ nasci: Deinde timore, quod pessimus esset occisus, hunc optimũ factum. sed quia uerum est suggerendũ, demẽtiæ ac pietati tuæ lecta referabo.
» Notũ est illud pietati tuæ, quod in Mario Maximo legisti, meliorẽ esse Remp.
» & propè tutiorẽ, in qua princeps malus est, ea, in qua sunt amici principis mali.
» Siquidẽ unus malus potest à plurimis bonis corrigi. Multi autẽ mali non pos-
» sunt ab uno quàmuis bono ulla ratione superari. Et id quidem ab homulo ipsi Traiano dictum est, cum ille diceret Domitianũ pessimũ fuisse, amicos autem

bonos habuisse:atq; ideo illum magis odio fuisse, qui Remp. peioris uitæ hominibus commendauerat,quia melius est unum malum pati,quàm multos.Et ut ad rem redeam, Alexander quidem & ipse optimus fuit. Nam hoc nemo uult nisi bonus:& optimæ matris consilijs usus est:ac tamen amicos sanctos, & uenerabiles habuit,non malitiosos,non furaces, non factiosos,non callidos,nõ ad malum consentientes,non bonorum inimicos,nõ libidinosos,non crudeles, non circũuentores sui,non irrisores,non qui illum quasi fatuum circũducerent. Sed sanctos,uenerabiles,cõuenientes,religiosos,amãtes principis sui: & qui de illo nec ipsi riderent,nec risui esse uellent:qui nihil uenderent,nihil mentirentur, nihil fingerent:nunq; deciperent existimationẽ principis sui,sed amarẽt. Huic accidit,quod eunuchos nec in consilijs,nec in ministerijs habuit.qui soli principes perdunt,dum eos more gentium,aut regum Persarum uolunt uiuere,qui à populo etiam amicissimũ principem semouent:qui internuncij sunt,aliud q; respondetur sæpe referentes,claudentes principem suum,& agentes ante omnia. ne quid sciat:qui cum empti sint,& praui fuerint,quid tandem possunt boni sapere? Erat deniq; eius ipsius sententia:Ego de præfectorum,& cõsulum,& senatorum capitibus mancipia ære empta iudicare non patiar.Scio imperator Constantine,quo periculo ista dicãtur apud imperatorẽ,qui talibus seruit:sed salua Rep.posteaq; intellexisti,quid mali clades istæ habeant,& quemadmodũ principes circũueniant:& tu eos eò loci habes,ut nec chlamyde uti iusseris,sed necessitatibus domesticis delegaris. Iam illud insigne,quod solum intra palatiũ præter præfectum,& Vlpianũ quidem neminem uidit. Nec dedit alicui facultatem uel fumorum uendendorũ de se,uel sibi de alijs male loquendi, maxime occiso Turino,qui illum quasi fatuũ,& uecordem sæpe uendiderat. His accessit,quod amicos,& parẽtes Alexander si malos repperit,aut puniuit:aut si uetus uel amicitia,uel necessitudo nõ siuit puniri,dimisit à se dicens, His charior est mihi tota Resp.Et ut scias,qui uiri in eius cõsilio fuerint. Fabius Sabinus Sabini insignis uiri filius.Cato tẽporis sui.Domitius Vlpianus iuris peritissimus. Aelius Gordianus Gordiani imperatoris pater,& ipse re uera uir insignis. Iulius Paulus iuris peritissimus. Claudius Venatus orator amplissimus. Pomponius legum peritissimus. Alphenus,Africanus,Florentinus,Martianus,Callistratus, Hermogenes, Venuleius, Tryphonius, Metianus, Celsus, Proculus, Modestinus. Hi omnes iuris professores discipuli fuere splendidissimi Papiniani, & Alexandri imperatoris familiares & socij, ut scribit Acholius, & Marius Maximus. Catilius Seuerus cognatus eius uir omniũ doctissimus. Aelius Serenianus omniũ uir sanctissimus: Quintilius Caius Marcellus, quo meliorem ne historiæ quidem continent.His tot,atq; alijs talibus uiris,quid mali potuit cogitare, uel fieri,cum ad bonum cõsentirent? Et eos quidem malorum cohors depulerat,qui circumuenerant Alexandrum primis diebus, sed prudentia iuuenis his malis occisis,atq; depulsis amicitia ista sancta conualuit. Hi sunt,qui bonum principem suum fecerant.Et item amici mali, qui Romanos pessimos etiam posteris tradiderunt suis uitijs laborantes.

Principẽ bonũ amici faciunt boni.

Iulij

IVLII CAPITOLINI

MAXIMINI DVO

AD CONSTANTINVM AVGVSTVM.

NE FASTIDIOSVM ESSET demētiæ tuæ Constantine Maxime, singulos quosq; principes, uel principum liberos per libros singulos legere: adhibui moderationem, qua in unũ uolumẽ duos Maximinos, patrem filiumq; cõgererem. Seruaui deinceps hunc ordinem, quem pietas tua etiã ab Tatio Cyrillo clarissimo uiro, qui græca in latinum uertit, seruari uoluit: qđ quidẽ non in uno tantũ libro, sed etiã in plurimis deinceps reseruabo. Exceptis magnis imperatoribus, quorum res gestæ plures, atq; clariores, longiorem desyderant textum. Maximinus senior sub Alexandro imperatore enituit. Militare autem sub Seuero cœpit. hic de uico† Thraciæ uicino Barbaris, barbaro etiam patre, & matre genitus: quorum alter è Gothia, alter ex Alanis genitus esse perhibetur. Et patri quidem nomen Micca, matri Ababa fuisse dicitur. sed hæc nomina Maximinus primis temporibus ipse prodidit. Postea uero ubi ad imperium uenit, occuli præcepit, ne utroq; parẽte barbaro genitus imperator esse uideretur. Et in prima quidem pueritia fuit pastor, nõnunq; procer, qui latronibus insidiaretur, & suos ab incursionibus uindicaret. Prima stipendia equestria huic fuere. Erat enĩ magnitudine corporis conspicuus, uirtute inter omnes milites clarus, forma uirili decorus, ferus moribus, asper, superbus cõtemptor, sæpe tamen iustus. Innotescẽdi sub Seuero imperatore, prima hæc fuit causa. Natali Getæ filij minoris Seuerus militares dabat ludos, propositis præmijs argenteis, id est, armillis, torquib9, & baltheolis. Hic adolescẽs, & semibarbarus, & uix adhuc Latina lingua propè threica, imperatorẽ publice petijt, ut sibi daret licentiam cõtendendi cum ijs, qui iam non mediocri loco militarent. Magnitudinem corporis Seuerus miratus, primũ eum cum lixis composuit, sed fortissimis, quibus nec disciplinã militarẽ corrumperet. Tunc Maximinus XVI lixas uno sudore deuicit. XVI acceptis præmijs† munusculis nõ militaribus, iussusq; militare. Tertia forte die, cũ processisset Seuerus ad campum, in turba exultantẽ more barbarico Maximinum uidit, iussitq; statim Tribuno, ut eum coërceret, ac Romana disciplina imbueret. Tunc ille, ubi de se intellexit imperatorẽ locutum, suspicatus barbarus, & notum se esse principi, & inter multos conspicuũ, ad pedes imperatoris equitantis accessit. Tum uolens Seuerus explorare quantus in currendo esset, equũ admisit multis circuitionibus, & cum imperator laborasset, neq; ille accurrendo p multa spacia desisset, ait ei: Quid uis Threcisse? nũquid delectat luctari post cursum? Tum quantum libet, inquit imperator. Post hoc ex equo Seuerus descendit.

Als† Threiciæ.

Procer.

Licentia.

als† minusculis.

scendit, & recentissimos quosq;, ac fortissimos milites ei comparari iussit. Tum ille more solito VII fortissimos uno sudore uicit: solusq; omniũ à Seuero post argẽtea præmia torque aureo donatus est, iussusq; inter stipatores corporis sui semper in aula consistere. Hinc igitur factus cõspicuus inter milites darus, ama
al.† suspici. ri à tribunis, à cõmilitonibus † suscipi, impetrare ab imperatore quod uellet, locis etiam militiæ à Seuero adiutus: cum esset adolescens, longitudine autem corporis, & uastitate, & forma, atq; oculorũ magnitudine, & candore inter omnes excelleret. Bibisse autem illum sæpe die uini Capitolinam amphoram constat: comedisse & XL libras carnis, ut autem Cordus dicit, etiam LX. quod satis constat. oleribus semper abstinuit, à frigidis propè semper, nisi cum illi potandi necessitas esset. Sudores sæpe suos excipiebat, & in calices, uel in uasculũ mittebat, ita, ut duos uel tres sextarios sui sudoris ostenderet. Hic diu sub Antonino Caracallo ordines duxit cẽturiatos, & cæteras militares dignitates sæpe tractauit. sub Macrino, quod eum, qui imperatoris sui filiũ occiderat, uehemẽter odisset, à militia destijt: & in Thracia in uico, ubi genitus fuerat, possessiones cõparauit, ac semper cum Gotthis cõmercia exercuit. Amatus est autẽ unice à Getis quasi eorum ciuis. Alani, quicũq; ad ripam uenerunt, amicum eum donis uicissim recurrentibus approbabãt. Sed occiso Macrino cum filio suo, ubi Heliogabalum quasi Antonini filium imperatorẽ comperit iam maturæ ætatis, ad eum uenit, petijtq;, ut quod auus eius Seuerus iudicij circa se habuerat, & ipse haberet. Sed apud impurũ hominẽ ualere nihil potuit. Nam dicitur cũ eo iocatus esse Heliogabalus turpissime dicens: Maximine, XVI. & XX. & XXX. milites diceris aliquando lassasse, potes tricies cũ muliere ꝑficere. Tum ille, ubi uidit infamẽ principem sic exosum, à militia discessit: & tamẽ retentus est per amicos Heliogabali, ne hoc quoq; illius famæ accederet, quod uirum temporis sui fortissimum, & quem alij Herculem, alij Achillem, alij Aiacem uocabãt, à suo exercitu dimoueret. Fuit igitur Maximinus sub homine impurissimo tantum honore præditus tribunatus: sed nunq; ad manum eius accessit, nunq; illum salutauit: per totum trienniũ huc, atq; illuc discurrẽs, modo agris, modo ocio, modo fictis languoribus occupatus est. Occiso Heliogabalo, ubi Maximinus comperit Alexandrũ principem nominatũ, Romã contendit, quẽ Alexãder miro cum gaudio, mira cũ gratulatione suscepit, ut in senatu uerba faceret talia. Maximinus P. C. Tribunus, cui ego latũ clauũ addidi, ad me cõfugit, qui sub impura illa bellua militare non potuit, qui apud Diuũ parentem meũ Seuerum tantus fuit, quantum illũ fama cõperitis. Statim deniq; illum tribunũ legionis quartæ, ex tyronibus quam ipse composuerat, dedit, & eum in hæc uerba prouexit. Veteres milites tibi Maximine mi charissime, atq; amantissime, idcirco nõ credidi, quod ueritus sum, ne uitia eorũ sub alijs inolescentia emendare non posses. Habes Tyrones ad tuos mores, ad tuam uirtutem, ad tuũ laborem: eos fac militiam addiscere, ut mihi multos Maximinos Reip. optabiles solus efficias. Accepta igitur legione, statim eam exercere cœpit. Quinta quaq; die iubebat milites decurrere, in se simulacra bellorum agere: gladios, loricas, galeas, scuta, tunicas, & omnia arma

illorum

illorum quotidie circunspicere: calciaméta quinetiam ipse prospiciebat, prorsus ut se parem militibus præberet. Sed cum eum quidam tribuni reprehenderent dicentes: Quid tantum laboras? cum eius loci iam sis, ut ducatum possis accipere: dixisse fertur: Ego uero quo maior fuero, tãto plus laborabo. Exercebat cum militibus ipse luctamiã, quinos, senos, & septenos iam grandæuus ad terrã prosternens. Deniq; inuidétibus cunctis, cum quidam Tribunus superbior magni corporis uirtutis notæ, atq; ideo ferocior ei dixisset: Nõ magnã rem facis, si Tribunus tuos milites uincis: ille ait: Vísne congrediamur? Cumq; aduersarius adnuisset, uenientem contra se palma in pectus percussum supinũ reiecit, & continuo dixit: Date alium, sed tribunũ. Erat præterea, ut refert Cordus, magnitudine tanta, ut octo pedes digito uideretur egressus: pollice ita uasto, ut uxoris dextrocherio uteretur pro annúlo. Iam illa propè in uulgi ore sunt posita, quod hamaxas manibus attraheret, rhedam onustam solus moueret: equo si pugnũ dedisset, dentes solueret: si calcem, crura frangeret, lapides tophicios frianret, arbores teneriores scinderet. Alij deniq; eum Crotoniatem Milonem, alij Herculem, Antæum alij uocant. His rebus conspicuũ uirum Alexander magnorum meritorum iudex, in suam perniciem omni exercitui præfecit, gaudentibus cunctis ubiq; tribunis, ducibus, & militibus. Deniq; totum eius exercitum, qui sub Heliogabalo magna ex parte torpuerat, ad suam militarem disciplinã retraxit. Quod Alexandro, ut diximus, optimo quidẽ imperatori, sed tamen cuius ætas ab initio contemni potuerit, grauissimũ fuit. nam cum in Gallia esset, & nõ longe ab urbe quadam castra posuisset, subito immissis militibus, ut quidã dicunt, ab ipso, ut alij, à tribunis barbaris, Alexander ad matrem fugiens interemptus est Maximino iam imperatore appellato. Et causam quidem Alexandri interimendi alij aliam fuisse dicunt. Quidam enim Mammeã dicunt autorem fuisse, ut filius deserto bello Germanico Oriẽtem peteret, atq; ideo milites in seditionem prorupisse. Quidã, quod ille nimis seuerus esset, & uoluisset ita in Gallia legiones exautorare, ut exautorauerat in Oriẽte. Sed occiso Alexandro, Maximinus primũ è corpore militari, & nondum senator sine decreto senatus Augustus ab exercitu appellatus est, filio sibimet in participatũ dato: de quo pauca, quæ nobis sunt cognita, mox dicemus. Maximinus aũt ea fuit semp astutia, ut milites nõ solũ uirtute regeret, sed etiã præmijs, & lucris sui amãtissimos redderet. Nunq; annonã cuiuspiam tulit. Nunq; fuit,† quin in exercitu faber, aut alterius rei, ut pleriq; sunt, artifex esset. Solis uenationibus legiones frequẽter exercens. Sed inter has uirtutes tam crudelis fuit, ut illum alij Cyclopem, alij Busiridem, alij† Chironem, nõnulli Phalarim, multi Typhonem, uel Gygem uocarẽt. Senatus eum tantũ timuit, ut uota in templis publice, priuatimq; mulieres etiã cum suis liberis facerent, ne ille unquàm urbem Romã uideret. Audiebat enim alios in crucem sublatos, alios animalibus nuper occisis inclusos, alios feris obiectos, alios fustibus elisos: atq; omnia hæc sine delectu dignitatis, cum uideretur disciplinam uelle regere militarem, cuius exemplo ciuilia etiã corrigere uoluit, quod non conuenit principi, qui uelit diligi. Erat enim ei persuasum, nisi crudelitate

Al.† qui sine exercitu miles faber.

al.† Scirronẽ

litate imperiũ non teneri. Simul & uerebatur, ne ꝓpter humilitatẽ generis barbarica nouitate cõtemneretur. Meminerat præterea se Romæ etiã à seruis nobilium contemptum esse: ita, ut ne à procuratoribus quidem eorum uideretur. Et, ut se habent stultæ opiniones, tales eos contra sperabat futuros, cum iam imperator esset: tantum ualet conscientia degeneris animi. Nam ignobilitatis tegendæ causa omnes conscios generis sui interemit: Nõnullos etiam amicos, qui ei sæpe misericordiæ, ac pietatis causa pleraq; donauerant. Neq; enim fuit crudelius animal in terris: Omnia sic in uiribus suis ponens quasi non posset occidi. Deniq; cum immortalem se propè crederet ob magnitudinem corporis sui, uirtutisq; munus, quidam in theatro præsente illo dicitur uersus Græcos dixisse, quorum hæc erat latina sententia:

Et qui ab uno non potest occidi, à multis occiditur.
Elephas grandis est, & occiditur.
Leo fortis est, & occiditur.
Tigris fortis est, & occiditur.
Caue multos, si singulos non times.

Et hæc imperatore ipso præsente iam dicta sunt. Sed cum Maximinus interrogaret amicos, quid mimus scurra dixisset, dictũ est ei, quod antiquos uersus cantaret cõtra homines asperos scriptos: & ille, ut erat Thrax, & barbarus credidit. Nobilem circa se neminẽ passus est. Prorsus ut Spartaci, aut Athenionis exemplo imperabat. Præterea omnes Alexandri ministros uarijs modis interemit. Dispositionib9 eius inuidit. Et dum suspectos habet amicos, ac ministros eius, crudelior factus est. Cum esset ita moratus, ut ferarũ more uiueret, tristior & immanior factus est factione Magni cuiusdã cõsularis uiri cõtra se parata: qui cũ multis militibus, & centurionibus ad eum cõfodiendũ consiliũ inierant, cũ in se imperiũ transferre cuperet. Et genus factionis fuit tale: cũ ponte iuncto in Germanos transire Maximinus uellet, placuerat ut contarij cum eo trãsirent: Pons postea solueretur, ille in barbarico solo circũuentus occideretur, imperium Magnus arriperet. Nam omnia cœperat agere, & quidẽ fortissime, statim ut factus imperator, peritus utpote rei militaris, uolens existimationem de se habitam tenere, & ante omnes Alexandri gloriam, quẽ ipse occiderat, uincere, quare imperator in exercitio quotidie milites detinebat. Eratq; in armis ipse magnus exercitio, & corpore multa semper ostendens. & istam quidem factionem Maximinus ipse finxisse perhibetur ut materiam crudelitatis augeret. Deniq; sine iudicio, sine accusatione, sine delatore, sine defensione omnes interemit: omniũ bona sustulit: & plus IIII millibus hominũ occisis, se satiare nõ potuit. Fuit etiam sub eodem factio desciscentibus sagittarijs † Osdroenis ab eodem ob amorem Alexandri, & desyderium: quem à Maximino apud eos occisum esse cõstabat, nec aliud persuaderi potuerat. Deniq; etiã ipsi Tycum unũ ex suis sibi ducem, atq; imperatorem fecerunt, quem Maximinus priuatum iam dimiserat: quem quidẽ & purpura circundederũt, regioq; apparatu ornarunt, & quasi sui milites obsepserunt, & inuitum quidem. Sed hic Tycus dormiens domi suæ ab ex amicis suis

† Al. Osroenis.

cis suis interfectus est, qui sibi doluit illum esse præpositũ Macedonio nomine, qui eum Maximino prodidit, quicq; caput eius ad imperatorẽ detulit. Sed Maximinus primo ei gratias egit: postea tamen ut proditorem odio habuit, & occidit. His rebus in dies immanior fiebat ferarũ more, quæ uulneratæ magis exulcerãtur. Post hæc transijt in Germaniã cum omni exercitu & Mauris, & Osdroenis, & Parthis, & omnibus, quos secum Alexander ducebat ad bellũ. Et ob hoc maxime Orientalia secũ trahebat auxilia, quod nulli magis contra Germanos, q̃ expediti sagittarij ualent. Mirandũ autem apparatũ belli Alexãder habuit, cui Maximinus multa dicitur addidisse. Ingressus igitur Germaniã transrhenanam, per CCC uel CCCC millia Barbarici soli uicos incẽdit, greges abegit, prædas sustulit, Barbarorũ plurimos interemit, militem diuitem reduxit, cepit innumeros: & nisi Germani per amnes, & paludes, & syluas confugissent, omnẽ Germaniam in Romanã ditionem redegisset. ipse præterea manu sua multa faciebat, cũ etiam paludem ingressus circũuentus est à Germanis, nisi eum equo inhærentẽ sui liberassent. Habuit enim hoc Barbaricæ temeritatis, ut putaret imperatorem manu etiã sua semper uti debere. Deniq; quasi aulæ quoddam prælium in palude fecit, plurimosq; illic interemit. Victa igitur Germania, literas Romã ad senatum, & ad populum misit, se dictante cõscriptas, quarũ sententia hæc fuit. Non possumus tantũ Patres conscripti loqui quantum fecimus, per CCCC millia Germanorum uicos incendimus, greges abduximus, captiuos abstraximus, armatos occidimus, in palude pugnauimus. Peruenissem⁹ ad syluas, nisi altitudo paludũ nos transire nõ permisisset. Aelius Cordus dicit hanc omnino ipsius orationẽ fuisse: quod credibile est. Quid eñ in hac est, quod nõ posset Barbarus miles? qui pari sententia & ad populũ scripsit, sed maiore reuerẽtia, iccirco quod senatũ oderat, à quo se cõtemni multũ credebat. Iussit præterea tabulas pingi ita, ut erat bellũ ipsum gestũ: & ante curiã ꝓponi, ut facta ei⁹ pictura loqueret. Quas quidẽ tabulas post mortẽ eius senatus & deponi iussit, & exuri. Fuerũt & alia sub eo bella plurima, ex quibus semper primus uictor reuertit, & cũ ingẽtibus spolijs, atq; captiuis. Extat oratio eiusdẽ missa ad senatũ, cuius hoc exemplũ est. Breui tẽpore P. C. tot bella gessi, quot nemo ueterũ. tantum prædæ in Romanũ solũ attuli, quantũ sperari nõ potuit. Tantũ captiuorũ adduxi, ut uix sola Romana sufficiant. Reliqua orationis uerba non sunt ad rẽ necessaria. Pacata Germania, Syrmiũ uenit Sarmatis inferre bellũ parans, atq; animo habens, cõcupiens usq; ad Oceanũ septẽtrionales partes in Romanã ditionẽ redigere: quod fecisset, si uixisset, ut Herodianus dicit Græcus scriptor, q ei quantũ uidemus in odiũ Alexãdri plurimũ fauit. Sed cũ Romani eius crudelitatẽ ferre nõ possent, qd' delatores euocaret, accusatorẽ immitteret, crimina fingeret, innocẽtes occideret, dãnaret omnes quicũq; in iudiciũ uenissent, ex ditissimis hominib⁹ pauprimos faceret, nec aliũde nisi malo alieno pecuniã quæreret: deinde sine† delicto cõsulares uiros, & duces multos interimeret, alios† Scythicis uehiculis exhiberet, alios in custodia detineret, nihil deniq; prætermitteret, qd' ad crudelitatẽ uideret opari: cõtra eũ defectionẽ pararũt, nec solũ Romani, sed

Al's† delectu.
Al's† siccis.

 quia

quia & in milites sæuiebat exercitus, qui in Africa erat, subita & ingenti seditio ne Gordianũ senem uirũ grauissimũ, qui erat proconsul, imperatorem fecerũt: cuius factionis hic ordo fuit. Erat fisci ꝓcurator in Libya, qui omnes Maximini studio spoliauerat: hic per rusticanã plebem, deinde & quosdã milites interemptus est per eos, qui Rationalem in honorem Maximini defendebãt. Sed cum uiderent autores cædis eius acrioribus remedijs sibi subueniendũ esse, Gordianum procõsulem, uirum (ut diximus) uenerabilem, natu grandiorem, omni uirtutum genere florentem, ab Alexandro ex senatusconsulto in Africam missum reclamantem, & se terræ affligentem, opertum purpura imperare coegerunt, instantes cum gladijs, & cum omni genere telorum. Et primo quidẽ inuitus Gordianus purpurã sumpserat. Postea uero, cum uidit neq; filio, neq; familiæ suæ tutum id esse, uolens suscepit imperium, & appellatus ab omnibus Afris Augustus cum filio apud oppidum Tisdrum. Inde Carthaginem uenit cum pompa regali, & protectoribus, & fascibus laureatis. unde Romam ad senatum literas misit, quæ occiso Valeriano duce militum prætorianorũ in odium Maximini gratanter acceptæ sunt. Appellati etiam Gordianus senex, & Gordianus iuuenis à senatu Augusti. Interfecti deinde omnes delatores, omnes accusatores, om̃es amici Maximini occisi sunt. Interfectus est Sabinus præfectus urbis per cussus in populo. Vbi hæc gesta sunt, senatus magis timens Maximinum, aperte ac libere hostes appellat Maximinũ, & eius filium. Literas deinde mittit ad omnes prouincias, ut cõmuni saluti, libertatiq; subueniant, quæ auditæ sunt ab omnibus. Deniq; ubiq; amici, & administratores, & duces, tribuni, & milites Maximini interfecti sunt. Paucæ ciuitates fidem hosti publico seruauerũt: quæ proditis ijs, qui missi ad eos fuerant, ad Maximinũ cito per indices detulerunt.

Gratanter.

Literarũ senatus exemplum hoc fuit. Senatus populusq; Romanus, per Gordianos principes ab illa tristissima bellua liberari cœptus, proconsulibus, præsidibus, legatis, ducibus, tribunis, magistratibus, ac singulis ciuitatibus, & municipijs, & oppidis, & uicis, & castellis salutem, quã nunc primũ recipere cœpit, dicit. Dijs fauẽtibus Gordianũ procõsulem uirũ sanctissimũ, & grauissimũ senatorẽ principẽ meruimus, Augustũ appellauimus. Nec solum illum, sed etiam in subsidium Reip. obtinendæ, & ad scelera defendenda, & ad illam belluam Maximinum, atq; illius amicos ubicunq; fuerint persequendos. A nobis etiam Maximinus, cum filio suo hostis est iudicatus. Senatusconsulti autem hoc fuit exemplum, cum uentũ esset in ædem Castorũ, VI Cal. Iun. acceptas literas Iulius Syllanus COS. Africæ, Gordiani imperatoris patris patriæ proconsulis recitauit. Inuitum me, P. C. iuuenes, quibus Africa tuenda cõmissa est, ad imperium uocarũt. Sed intuitu uestri necessitatẽ libens sustineo. Vestrum est æstimare, quid uelitis. Nam ego usq; ad senatus iudicium incertus, & uarius fluctuabo. Lectis literis, statim senatus acclamauit: Gordiane Auguste dij te seruent: felix imperes, tu nos liberasti: saluus imperes, tu nos liberasti: per te salua Resp. om̃es tibi gratias agimus. Itẽ COS. retulit, P. C. de Maximinis q̃d placet? Respõsum est: Hostes, hostes. Qui eos occiderit, præmiũ merebitur. Itẽ COS. dixit, de amicis

Maximini

» Maximini quid uidetur? Acclamatũ est, Hostes, hostes: qui eos occiderit, præ-
» mium merebitur. Ita acclamatũ est: Inimicus senatus in crucem tollatur. Hostis
» senatus ubicunq; feriatur, inimici senatus uiui exurantur. Gordiani Augusti dij
» uos seruent. Ambo feliciter agatis, ambo feliciter imperetis. Nepoti Gordiani
» præturam decernimus, nepoti Gordiani consulatum spondemus. Nepos Gor
» diani Cæsar appelletur. Tertius Gordianus præturam accipiat. Vbi hoc sena-
tusconsultum Maximinus accepit: homo natura ferus sic exarsit, ut non homi-
nem, sed belluã putares. Iaciebat se in parietes, nõnunq; terræ se prosternebat.
Exclamabat incondite: arripiebat gladium, quasi senatum posset occidere: con-
scindebat uestem regiã, alios uerberibus afficiebat: & nisi de medio recessisset,
ut quidam sunt autores, oculos filio adolescentulo sustulisset. Causa autem ira-
cundiæ contra filium hæc fuit, Quod eum Romam ire iusserat, cum primũ im-
perator factus est, & ille patris nimio amore neglexerat: putabat autem, quod
si ille Romæ fuisset, nihil ausurus esset senatus. Ardentem igitur Maximinũ ira
cundia amici intra cubiculum receperunt. Sed cum furorem suũ tenere nõ pos-
set, ut obliuionem cogitationis acciperet, uino se primo die obruisse dicitur eo
usq;, ut quid gestum esset, ignoraret. Alia die admissis amicis, qui eũ †audire nõ
poterant, sed tacebant, & qui factum senatus tacite laudabant: consiliũ habuit,
quid facto opus esset: sed consilio ad concionẽ processit: in qua concione multa
in Afros, multa in Gordianũ, plura in senatũ dixit, cohortatusq; milites ad cõ-
munes iniurias uindicãdas. Concio deniq; omnis militaris fuit, cuius hoc exem
» plum est. Cõmilitones rem notã uobis proferimus. Afri fidem fregerunt: quid
» dicam fregerunt? nam quando tenuerunt? Gordianus senex debilis, & morti ui
» cinus sumpsit imperiũ. Sanctissimi autem P. C. illi, qui & Romulum, & Cæsa-
» rem occiderunt, me hostem iudicauerunt, cum pro his pugnarem, & ipsis uince
» rem: nec solum me, sed etiam uos, & omnes, qui mecum sunt, quos & senatui ac-
» ceptissimos, & sibi aduersissimos esse credebant. Quare factum est, ut diximus,
» ut Gordianum adolescentulum principem peterent, qui statim factus est. Nec
» prius permissi sunt ad palatiũ stipatis armatis ire, q̃ nepotẽ Gordiani Cæsaris
» nomine nũcuparent, & Gordianos patrẽ ac filiũ Augustos uocarẽt. Ergo si uiri
» estis, si uires habetis, eamus contra senatũ, & Afros, quorũ omniũ bona uos ha
» bebitis. Dato igit̃ stipẽdio, & quidẽ ingẽti, Romã uersus cũ exercitu ꝓficisci cœ-
pit: sed Gordianus in Africa primũ à Capeliano quodã agitari cœpit, cui Mau
ros regẽti successorẽ dederat. Cõtra quẽ filium iuuenẽ cum misisset, acerrima pu
gna interfecto filio, ipse laqueo uitã finiuit: sciens & in Maximino multũ esse ro
boris, & Afris nihil uiriũ, multũ quinimo ꝑfidiæ. Tũc Capelian9 uictor ꝓ Ma
ximino oẽs Gordiani partiũ motu partiũ in Africa interemit, atq; ꝓscripsit.
Nec cuiq; pepercit prorsus, ut ex animo Maximini uideretur hæc facere. Ciuita
tes deniq; subuertit, fana diripuit, donaria militib9 diuisit: plebẽ, & principes, &
ciuitatẽ condidit. Ipse præterea militũ animos sibi cõciliabat proludẽs ad impe
riũ, si Maximinus perisset. Hæc ubi Romã nunciata sunt, senatus Maximini &
naturalẽ, & iam necessariã crudelitatẽ timẽs, mortuis duobus Gordianis, Maxi
mum

Als †uidere.

mum Pupienũ ex præfectis urbi,& qui plurimas dignitates præcipue gessisset ignobilem genere,sed uirtutibus clarũ,& Clodium Balbinũ moribus delicatio rem,imperatores creauit.Quibus à populo Augustis appellatis, per milites & eundẽ populum etiã paruulus nepos Gordiani Cæsar est dictus.Tribus igitur imperatoribus cõtra Maximinũ fulta Resp.est. Horũ tamẽ Maximus uita se uerior,prudẽtia grauior,uirtute cõstantior.Deniq; ipsi contra Maximinũ & se natus,& Balbinus bellũ†tradiderunt.Profecto igitur ad bellũ Maximo contra Maximinũ,Balbinus Romæ bellis intestinis,& domesticis seditionib9 urgeba tur,occisis præcipue per populũ Gallicano,& Mœcenate,qui quidẽ populus à prætorianis laniatus est, cũ Balbinus resistere seditionibus non satis posset,de niq; magna pars urbis incẽsa est. Et recreatus quidẽ imperator fuerat Maximi nus audita morte Gordiani,atq; ei9 filij,Capeliani uictoria. Verũ ubi & aliud senatusconsultũ accepit,quo Maximus,& Balbin9,& Gordianus imperatores appellati sunt,intellexit senatus odia esse perpetua,& uere hostem omniũ iudi cio haberi. Acrior deniq; Italiam ingressus est. Vbi cum comperisset Maximũ contra se missum,uehementius sæuiens,quadrato agmine Hemonã uenit. Sed prouincialiũ omniũ consilium hoc fuit,ut sublatis omnibus, quæ uictum præ bere possent,intra ciuitates se reciperẽt,ut Maximinus cum exercitu fame urge retur.deniq; ubi primũ castra in cãpo posuit,neq; quicq̃ cõmeatus reperiret,in census cõtra eum exercitus suus,quod fame in Italia laborasset,in qua post Al pes recreari se posse credebat, murmurare primũ cœpit,deinde etiã aliqua libe re dicere. Hæc cũ uellet uindicare,multũ exarsit exercitus,& odiũ tacitũ in tem pus distulit,quod loco suo statim prodidit.Pleriq; sanè dicunt ipsam Hemonã uacuã & desertam inuentã esse à Maximino stulte lætante, quod quasi ciuitas tota cessisset.Post hoc Aquileiã uenit,quæ contra eũ armatis circa muros dispo sitis,portas clausit:nec oppugnatio defuit Menophilo,& Crispino cõsularibus uiris autoribus. Cum igitur frustra obsideret Aquileiã Maximinus, legatos in eandem urbem misit. Quibus populus penè cõsenserat,nisi Menophilus cum collega restitisset, dicens etiam deum Bellenum per aruspices spopondisse Ma ximinum esse uincendum. Vnde etiam postea Maximini milites iactasse dicuntur Apollinem contra se pugnasse debere, nec illam Maximi Pupieni, aut senatus,sed deorum fuisse uictoriam. Quod quidem iccirco ab his fictum esse dicũt,quod erubescebãt armatos se penè ab inermibus uictos. Ponte itaq; cuppis facto,Maximinus fluuium transiuit,& de proximo Aquileiam obside re cœpit. Ingens autem oppugnatio, & discrimẽ tunc fuit,cum se ciues sulfure, & flammis,cæterisq; huiusmodi propugnaculis à militibus defenderẽt: quorũ alij nudabãtur armis,aliorũ uestes incendebantur, aliorũ oculi extinguebãtur: diruebant etiã machinamenta.Inter hæc Maximinus cũ filio suo adolescente, quẽ Cæsarẽ appellauerat,circũire muros quantũ à teli iactu satis tutus esse pos set,nũc suis uerbis milites,nũc oppidanos rogare. Verũ nihil pfecit. Nã multa & in eũ crudelitatis causa,& in filiũ,qui speciosissimus erat,probra cõgesta sunt. Quare Maximinus sperans suorũ ignauia bellum trahi, duces suos interemit,

Al's †credide runt.

eo tempore,

eo tempore,quo minime oportebat. Vnde sibi milites etiã iratiores reddidit. Huc accedebat,quod†deficiebant cõmeatus:quia senatus ad omnes prouincias & portuũ custodes literas dederat,ne aliquid cõmeatuũ in Maximini potestatem ueniret. Miserat præterea per omnes ciuitates prætorios,& quæstorios uiros:qui ubiq; custodias agerent,& omnia contra Maximinũ defenderent. Effectum deniq; est,ut obsessi angustias obsidẽs ipse pateretur. Nunciabatur inter hæc orbẽ terrarũ consensisse in odiũ Maximini. Quare timentes milites, quorũ affectus in Albano monte erant, medio forte die, cum à prælio quiesceretur,& Maximinũ,& filium eius quiescentes,in tentorio positos occiderunt. Eorumq; capita præfixa contis Aquileiensibus demõstrauerunt. In oppido igitur uicino statim Maximini statuæ,atq; imagines depositæ sunt:& eius præf.præt.occisus est cum amicis clarioribus. Missa etiam Romã capita sunt eorum. Hic finis Maximinorum fuit dignus crudelitate patris,indignus bonitate filij. Quibus mortuis ingens lætitia prouincialium,dolor grauissimus Barbarorũ. Sed milites interfectis publicis hostibus,recepti sunt ab oppidanis rogantes. Et primum ita, ut ante imagines Maximi,& Balbini,& Gordiani adorarent,cum omnes dicerent priores Gordianos in deos relatos. Post hoc ingens ex Aquileia commeatus in castra quæ laborabãt fame,prætorij traductus est:fessisq; militibus alia die in concionem uentum est,& omnes in Maximi,& Balbini uerba iurarunt, Gordianos duos priores appellantes. Dici uix potest,quãta lætitia fuerit,cum Romã per Italiam caput Maximini ferretur occurrẽtibus cunctis ad gaudium publicum. Et Maximus quidem,quem multi Pupienum putant,apud Rauennam bellum parabat per Germanorũ auxilia:qui ubi comperit consensisse exercitum sibi,& collegis suis,occisos autem esse Maximinos:statim dimissis Germanorum auxilijs,quæ sibi cõtra hostem parauerat,Romam laureatas literas misit,quæ in urbe ingentem lætitiam fecerunt:ita,ut omnes per aras,& templa, & sacella,& loca religiosa gratias agerent. Balbinus autem homo timidior natura,& qui cum Maximini nomẽ audiret,etiã tremeret,hecatomben fecit,iussitq; per omnes ciuitates pari supplicari sacrificio. Deinde Maximus Romã uenit,senatumq; ingressus,actis sibi gratijs,concionẽ habuit,atq; inde in palatium cum Balbino,& Gordiano uictores se receperũt. Interest scire quale senatusconsultũ fuerit,uel qui dies urbis,cum est nũciatus interemptus Maximinus. Iam primũ is nuncius,qui ex Aquileiensi urbe Romã missus fuerat,tanto impetu mutatis animalibus cucurrit,ut quarta die Romã ueniret. Cum apud Rauennã Maximum reliquisset,& forte dies ludorum esset,cum subito sedẽte Balbino, & Gordiano theatrũ nuncius ingressus est:atq; anteq; aliquid indicaret,omnis populus exclamauit. Maximinus occisus est. ita & nuncius præuẽtus,& imperatores, qui aderãt,gaudiũ publicũ nutu & consensu indicauerũt. Soluto igit spectaculo,omnes statim ad suas religiones cõuolarunt,atq; inde senatus ad principẽ, populus ad concionem cucurrerunt. Senatusconsultum hoc fuit,recitatis in senatu per Balbinũ Augustum literis, acclamauit senatus: Hostes populi Romani dij persequuntur. Iupiter optime tibi gratias. Apollo uenerabilis tibi gratias.

Al. †deficiebatur comeatibus.

tias. Maxime Auguste tibi gratias. Balbine Auguste tibi gratias. Tibi gratias Gordiane Auguste. Diuis Gordianis templa decernimus. Maximini nomen olim erasum, nunc animis eradendum: hostis publici caput in profluentem abijciatur, corpus eius nemo sepeliat. Qui senatui mortē minatus est, Qui senatui uincula minatus est, ut debebat, interemptus. Sanctissimi imperatores gratias uobis agimus. Maxime, Balbine, Gordiane dij uos seruent. Victores hostium omnes desyderamus: præsentiā Maximi omnes desyderamus. Balbine Auguste dij te seruent. Præsentē annū consules uos ornetis, in locum Maximini Gordianus sufficiat. Post rogatus sententiā Cuspidius Celerinus hæc uerba habuit. P. C. eraso nomine Maximinorū, appellatisq; diuis Gordianis uictoriæ causa principibus nostris Maximo, Balbino, & Gordiano statuas cū elephātis decernimus, currus triumphales decernimus, statuas equestres decernimus, trophæa decernimus. Post hæc misso senatu supplicationes per totā urbem decretæ. Victores principes in palatiū se receperunt, de quorum uita in alio libro deinceps dicemus. Maximinus iunior, de cuius genere superius dictum est, tantæ pulchritudinis fuit, ut passim amatus sit à procacioribus fœminis. Nonnullæ etiam optauerunt de eo concipere. Proceritatis uidebatur posse illius esse, ut ad staturam paternā perueniret. Siquidē anno XX & primo perijt in ipso flore iuuentutis: ut aliqui autē dicunt, octauodecimo. literis & græcis, & latinis imbutus ad primā disciplinam. Nam usus est magistro Græco literatore Fabilio, cuius epigrāmata Græca multa extant, maxime in imaginibus ipsius pueri: qui uersus Græcos fecit ex illis Latinis Vergilij, cum ipsum puerum describeret.

Qualis ubi Oceani profusus lucifer unda
Extulit os sacrum cælo, tenebrasq; resoluit:
Talis erat iuuenis primo sub nomine clarus.

Grammatico latino usus est Philemone, Iurisperito Modestino, oratore Titiano filio Titiani seniore, qui prouinciarū libros pulcherrimos scripsit, & q dictus est Simia temporis sui, quod cūcta imitatus esset. Habuit & Græcū rhetorem Eugamiū sui temporis clarum. Despōsata illi erat Iunia Fadilla proneptis Antonini, quā postea accepit †Toxotius eiusdē familiæ senator, qui perijt post præturam, cuius etiam poemata extant. Manserūt autē apud eam arræ regiæ, quæ tales fuerūt, ut Iunius Cordus loquitur, ex ijs, qui harum rerum perscrutatores fuisse dicūtur: monoliū de albis nouem, reticulum de prasinis undecim, dextrocherium cum costula de hyacinthis quatuor, præter uestes auratas, & omnes regias, cæteráq; insignia sponsaliorū. Adolescens autē ipse Maximinus superbiæ fuit insolentissimæ: ita, ut etiā cum pater suus homo crudelissimus plerisq; honoratis assurgeret, ille resideret. Vitæ lætioris, uini parcissimus, cibi auidus maxime syluestris: ita, ut non nisi aprunam, anates, grues, & omnia captiua ederet. Infamabant eum ob nimiā pulchritudinem amici Maximi, Balbini, & Gordiani, & maxime senatores, qui speciē illam uel diuinitus lapsam incorruptam esse noluerint. Deniq; illo tempore, quo circùm Aquileiā muros circūueniens cum patre deditionem urbis petebat, nihil aliud ei q̄ spurcities obiecta est, quæ longe ab illius

Al. †Troxotius.

ab illius fuit uita. Vestibus tã accuratus fuit, ut nulla mulier nitidior esset in mũdo. Amicis paternis immane quantum obsecutus est, sed ut donaret, ac largiretur. Nam in salutationibus superbissimus erat, & manum porrigebat, & genua sibi osculari patiebatur, nõnunq̃ etiã pedes: quod nunq̃ passus est senior Maximinus, qui dicebat: Dij prohibeãt, ut quisq̃ ingenuorum pedibus meis osculum figat. Et quoniã ad Maximinos reuertimur, res iucundæ prætereundæ non sunt. Nam cũ esset Maximinus pedum, ut diximus, octo, & propè semis: calciamentum eius, id est, campagum regiũ, quidam in luco, qui est inter Aquileiam & Arziam, posuerunt: quod constat pede maius fuisse hominis uestigio, atque mensura. Vnde etiã uulgo tractum est, cum de longis, & ineptis hominibus diceretur, Caliga Maximini. Quod iccirco indidi, ne qui Cordum legeret, me prætermisisse crederet aliquid, quod ad rem pertineret. Sed redeam ad filiũ. De hoc adolescente Alexander Aurelius ad matrem suam scribit Mammeã, cupiens ei sororem suam Theodiam dare, in hæc uerba. Mi mater, si Maximinus senior dux noster, & quidem optimus, nõ aliquid in se barbarum contineret, iam ego Maximino iuniori Theodiam tuam dedissem. Sed timeo ne soror mea Græcis munditijs erudita, barbarum socerũ ferre non possit: quàmuis ipse adolescens & pulcher, & scholasticus, ad Græcas mũditias eruditus esse uideatur. Hæc quidem cogito, sed te tamen consulo, Maximinũ Maximini filium generum uelis, an Messallam ex familia nobili oratorem potentissimũ, eundemq̃ doctissimũ, &(nisi fallor) in rebus bellicis si applicetur, fortem futurum. Hæc Alexander de Maximino, de quo nos nihil amplius habemus quod diceremus. Sanè ne quid prætermissum esse uideatur, etiã epistolam indidi patris Maximini imperatoris iam facti: qui dicit icirco se etiam filium suum appellasse imperatorem, ut uideret uel in pictura, uel in ueritate qualis esset iunior Maximinus in purpura. Fuit autẽ talis epistola. Ego cum propter affectum, quẽ pater filio debet, Maximinũ meum imperatorem appellari permisi: tum etiã ut populus Romanus, & senatus ille antiquus iuraret, se nunq̃ pulchriorem imperatorem habuisse. Vsus est autẽ idem adolescens & aurea lorica exemplo Ptolemæorum, usus est argentea, usus & clypeo gẽmato inaurato, & hasta inaurata. Fecit & spathas argenteas, fecit etiam aureas, & omnino quicquid eius pulchritudinẽ posset iuuare. Fecit & galeas gẽmatas, fecit & bucculas. Hæc sunt, quæ de puero sciri, & dici decuit. Reliqua qui uolet nosse de rebus uenereis, & amatorijs, quibus eũ Cordus aspergit, eundem legat. Nos enim hoc loco finem libri faciemus, ad alia, ut iubetur, uelut publico iure properantes. Omina sanè imperij hæc fuerunt. Serpens dormienti caput circundedit. Posita ab eodem uitis intra annum ingentes uuas purpureas attulit, & miræ magnitudinis facta est. Scutum eius sub sole arsit. Lanceola sic fissa est fulmine, ut tota etiã per ferrũ scinderetur, & duas partes faceret: unde dixerunt aruspices duos imperatores nõ diuturnos ex una domo ijsdẽ nominibus futuros. Lorica patris eius non, ut solet, ferrugine, sed tota purpureo colore infecta à plurimis uisa est. Filio autem hæc fuerunt: cum grammatico daretur, quædam parens sua libros Homericos omnes purpureos dedit, aureis

Immane.

Caliga Maximini.

Spatha.

reis literis scriptos, ipse puerulus, cum ad coenam ab Alexādro esset rogatus in patris honorē, quod ei deesset uestis coenatoria, ipsius Alexandri accepit. Cum infans esset, subito per publicum ueniente uehiculo Antonini Caracalli, quod uacuū erat, conscendit, & sedit, & uix, ægréq; à mulionibus carrucarijs deturbatus est. Nec defuerunt, qui cauendum infantem dicerent Caracallo. Tum ille dixit: Longe est ut mihi succedat iste. Erat enim illo tempore inter ignobiles, & nimis paruus. Mortis omina hæc fuerunt. Venienti contra Maximum, & Balbinum Maximino cum filio mulier quædam passis crinibus occurrit lugubri habitu, & exclamauit, Maximini, Maximini, Maximini: neq; quicq; amplius dixit, & mortua est. uidebatur enim dicere uoluisse, succurrite. Canes circum tentorium eius in secunda mãsione ultra duodecim ulularunt, & animam quasi flendo posuerunt, ac prima luce mortui sunt deprehensi. Lupi urbem quingenti simul ingressi sunt, in quam se Maximinus contulerat. Pleriq; dicunt Hemonam, alij Archimeam, certe quæ deserta à ciuibus uenienti Maximino patuit. Lōgum est omnia persequi: quæ qui scire desyderat, is uelim, ut sæpe dixi, legat Cordum, qui hæc omnia usq; ad fabellam scripsit. Sepulchra eorum nulla extant: in profluentem enim cadauera eorum missa sunt, & capita eorū in campo Martio insultante populo exusta. Scribit Aelius Sabinus, quod prætermittendum non fuit, tantā pulchritudinem oris fuisse in filio, ut etiam caput eius mortui iam nigrum, iam sordens, iam maceratum defluente tabo uelut umbra pulcherrima uideretur. Deniq; cum caput Maximini pilo circunferretur, & ex hoc ingens gaudium esset, propè par mœror erat, quod & filij caput pariter portaretur. Addit Dexippus tantū odium fuisse Maximini, ut interfectis Gordianis, uiginti uiros senatus creauerit, quos opponeret Maximino: quibus fuerunt Balbinus & Maximus, quos contra eū principes fecerunt. Idem addidit in conspectu Maximini iam deserti à militibus Anolinū & præfectum prætorio ipsius, & filium eius occisum. Nec desunt historici, qui dicunt ipsum Maximinum, ubi desertus est, & ubi filium interemptū ante oculos suos uidit, manu sua se interfecisse, ne quid ei muliebre cōtingeret. Prætereundū ne illud quidem est, quod tanta fide Aquileienses contra Maximinū pro senatu fuerunt, ut funes de capillis mulierum facerēt, cum deessent nerui ad sagittas emittendas: quod aliquando Romæ dicitur factum. Vnde in honorem matronarum templum Veneri Caluæ senatus dicauit. Sanè quod nullo in loco tacendū est, cum & Dexippus, & Arrianus, & multi alij Græci scripserunt Maximum, & Balbinum imperatores cōtra Maximinum factos: Maximum autem cum exercitu missum, & apud Rauennam bellum parasse, Aquileiam autem nisi uictorem non uidisse. Latini scriptores non Maximum, sed Pupienum contra Maximinum apud Aquileiam pugnasse dixerunt, eundemq; uicisse. qui error unde natus sit, scire non possum, nisi forte idem est Pupienus, qui & Maximus. Quod ideo testatum posui, ne quis me hoc nescisse crederet, quod re uera magnum stuporem, ac miraculum creat.

IVLII CAPITOLINI

GORDIANI TRES.

AD CONSTANTINVM AVGVSTVM.

FVERAT QVIDEM consilium uenerabilis Augu-ste, ut singulos quosq; imperatores exemplo multorum, libris singulis ad tuam clemētiam destinarem. Nam id multos fecisse uel ipse uideram, uel lectione cōceperam. sed improbū uisum est, uel pietatē tuam multitudine distinere librorū, uel meū laborē pluri-mis uoluminibus occupare. Quare tres Gordianos hoc libro contexui, consulens & meo labori, & lectioni tuæ, ne cogereris plurimos codices uoluendo unā tamen penè historiā lectitare. Sed ne ego, qui longitudinem librorū fugi, multitudinemq; uerborū, in eam incurrisse uidear, quā me urbane declinare confingo, iam rem aggrediar. Gordiani non, ut quidam imperiti scriptores loquūtur, duo, sed tres fuerunt. Idq; docente Arriano scriptore Græcæ historiæ, docente item Dexippo græco autore, potuerunt addiscere. Qui etiā si breuiter, ad fidem tamen omnia persecuti sunt. Horum Gordianus senior, id est, primus natus ex patre Metio Marullo, matre Vlbia Gordiana. Originem paternā ex †Gracchorum genere habuit, maternā ex Traiani imperatoris, patre, auo, proauo COSS. Socero, prosocero, & item alio ꝓsocero, & duobus †obsoceris COSS. Ipse COS. ditissimus, ac potētissimus Romæ Pompeianā domū possidens. in prouinciis tantū terrarū habens, quantū nemo priuatus. Ipse ex cōsulatu, quē egerat, cum Alexandro ad proconsulatū Africæ missus est ex senatusconsulto. Sed priusq; de imperio eius loquar, dicam pauca de moribus. Adolescens cum esset Gordianus, de quo sermo est, poëmata scripsit, quæ omnia extāt, & cuncta illa, quæ Cicero ex Demetrio, & Aratum, & †Alcionas, & Vxorium, & Nilum: quæ quidē ad hoc scripsit, ut Ciceronis poëmata nimis antiqua uiderentur. scripsit præterea quemadmodū Vergilius Aeneidos, & Statius Achilleidos, & multi alii Iliados: ita etiam ille Antoniniados, hoc est, Antoninū Pium, & Antoninum Marcum uersibus disertissimis libris triginta uitam illorum, & bella & publice, priuatimq; gesta perscribens. Et hæc quidem puerulus. Postea uero ubi adoleuit, in Athenæo cōtrouersiis declamauit audientibus etiā imperatoribus suis. Quæsturā magnificentissime gessit, ædilitatis suæ tempore duodecim populi Romani munera, id est, per singulos menses singula de suo exhibuit ita, ut gladiatorū nōnunq; quinquagena paria exhiberet, nunq; minus cētenis quinquagenis. Feras Libycas una die centū exhibuit, ursos una die mille. Extat sylua eius memorabilis, quæ picta est in domo rostrata Cn. Pompeii, quæ ipsius, & patris eius, & proaui fuit, quam Philippi temporibus uester fiscus inuasit. In qua pictura

Destinare ꝓ mittere.

al. †Græcorum

Pro obsocer, absocer legendum arbitror.

als †Balchionas.

 etiam

etiam nunc cõtinentur cerui palmati ducenti mixtis Britannis. Equi feri XXX.
Al's †Cybira tici. oues feræ C. Alces X. Tauri† Cypriaci C. Struthiones Mauri miniati CCC. Ona
gri XXX. Apri CL. Ibices CC. Damæ CC. Hæc autẽ omnia populo rapienda
cõcessit die muneris, quod sextum ædebat. Præturã nobilem gessit, post iurisdi
ctionem consulatum primũ inijt cum Antonino Caracallo, secundũ cum Ale-
xandro. Filios duos habuit, unũ consularẽ, qui cum ipso Augustus appellatus
est, qui iuxta Carthaginẽ in Africa bello assumptus est: & filiam Metiã Fausti-
nam, quæ nupta est Iunio Balbo consulari uiro. In consularibus clarior fuit sui
temporis COSS. ita, ut ei Antoninus inuideret modo prætextas eius, modo la-
tum clauũ, modo Circenses ultra imperatoriũ mirans modum. Palmatam tuni
cam, & togam pictam primus Romanorũ priuatus suam propriã habuit, cum
ante imperatores etiã de Capitolio acciperent, uel de palatio. Equos Siculos C.
Cappadoces C. permittentibus imperatoribus factionibus diuisit. Et per hæc
populo satis charus, qui semper talibus cõmouetur. Cordus dicit in omnibus ci
uitatibus Campaniæ, Hetruriæ, Vmbriæ, Flaminiæ, Piceni, de ꝓprio illum per
quatriduũ ludos scenicos, & iuuenalia ædidisse. Scripsit & laudes soluta oratio
ne omniũ Antoninorũ, qui ante eum fuerunt. tantũ autem Antoninos dilexit,
ut sibi quoq;, ut multi dicunt, Antonini: ut pleriq; autẽ asserunt, Antonij nomẽ
asscripserit. Iam illud satis constat, quod filium Gordianũ nomine Antonini, &
signo illustrauit: cum apud præfectum ærarij more Romano professus filium
publicis actis eius nomẽ insereret. Post consulatũ proconsul Africæ factus est:
& adnitẽtibus cunctis, qui Alexandri imperiũ etiam in Africa clarum per pro-
consulis dignitatẽ haberi, atq; esse uoluerunt. Extat epistola ipsius Alexandri,
Destinare. qua senatui gratias agit, quod Gordianũ ad Africam proconsulẽ destinauerit,
cuius hoc exemplum est. Neq; gratius mihi quicq; P. C. neq; dulcius potuistis
efficere, q̃ ut Antoninũ Gordianũ proconsulem ad Africam mitteretis, uirum
nobilem, & magnanimũ, disertum, iustum, continentẽ, bonũ, & reliqua. Ex quo
apparet quantus uir eo tempore Gordianus fuerit. Amatus est ab Afris ita, ut
nemo antea proconsulũ: ita, ut eum alij Scipionẽ, Catonem alij, multi Mutiũ,
ac Rutilium, aut Lælium dicerent. Extat eorũ acclamatio, quæ à Iunio in literas
relata est. Nam cum quadã die factum imperatoriũ legeretur à proconsulibus
Scipionibus, atq; cœpisset, acclamatum est: Nouo Scipioni, uero Scipioni Gor
diano proconsuli. Hæc & alia frequenter audiuit. Et erat quidẽ longitudine Ro
mana, canicie decora, & pompali uultu, ruber magis q̃ candidus, facie bene la-
ta, oculis, ore, fronte uerẽdus. Corporis qualitate subcrassulus. Moribus ita mo
deratus, ut nihil possis dicere, quod ille aut cupide, aut immodeste, aut nimie fe-
cerit. Affectus suos unice dilexit, filiũ & nepotem ultra morem, filiam & neptem
religiose. socero suo Annio Seuero tantũ detulit, ut in familia eius quasi filium
migrasse se crederet, ut nũquàm cum eo lauerit, nunquàm illo præsente sederit.
Ante præturam COS. cum esset, aut in domo eius semper mansit, aut si in Pom
peiana domo, ad illum uel mane, uel serò processit. Vini parcus, cibi parcissi-
mus, uestitu nitidus, lauandi cupidus: ita, ut & IIII & V in die lauaret æstate, in
hyeme

hyeme secundo. Somni plurimi: ita ut in tricliniis si forte apud amicos ederet, etiã sine pudore dormiret: quod uidebatur facere per naturã, non per ebrietatem, atq; luxuriã. Sed boni mores nihil ei profuerũt: hic enim uita uenerabilis, cum Platone semper, cum Aristotele, cum Tullio, cum Vergilio, cæterisq; ueteribus agens, alium q̃ merebatur, exitum passus est. Nam cũ temporibus Maximini hominis sæui, atq; truculenti proconsul Africã regeret, eiq; legatus filius esset à senatu datus: cumq; quidã Rationalis acrius contra plurimos Afrorum sæuiret q̃ Maximinus ipse pateretur, proscribẽs plurimos, interficiens multos, & sibi ultra procuratione omnia uindicans, retunsus deinde à proconsule, atq; legato, cum nobilibus & consularibus uiris ipse minaretur: cumq; Afri tam insolentes iniurias ferre nequirent, primũ ipsum Rationalem adiunctis sibi plerisq; militibus occiderunt. Occiso deinde eo, cum iam orbis terrarũ odio contra Maximinum arderet, cœperunt cogitare quemadmodũ inter Maximinos, & rusticos uel Afros ortæ inimicitiæ placarẽtur. Tunc quidam Mauritius nomine potens apud Afros decurio, iuxta Tysdrum nobilissima post hæc oratione apud
» plebem in agro suo uelut concionabundus est locutus. Gratias habeo diis im-
» mortalibus ciues, quod occasionem dederunt, & quidem necessariã prouidendi
» nobis contra hominem furiosissimũ Maximinũ. Nos enim, qui procuratorem
» eius moribus, & uitæ consimilem occidimus, nisi facto imperatore salui esse nõ
» possumus: quocirca, si placet, quoniã non longe est nobilissimus uir proconsul,
» cum filio cõsulari legato, quorũ utriq; mortem pestis illa est minata, sublata de
» uexillis purpura, imperatores eos dicemus, adhibitisq; insignibus Romano iu
» re firmabimus. Tunc acclamatũ est: Aequũ est, iustum est. Gordiane Auguste
» dii te seruent feliciter. Imperator es, cum filio imperes. His actis, propere uentũ est ad oppidum Tysdrum, inuentusq; senex uenerabilis post iurisdictionẽ iacens in lecto, qui circũfusus purpura humi se abiecit, ac retractans eleuatus est. Et cum aliud facere nihil posset, euitandi periculi gratia, quod à Maximini fautoribus haud dubie imminebat, imperatorẽ se appellari passus est. Erat autem iam octogenarius, & plurimis prouinciis (ut diximus) ante præfuerat: populo Ro. ita commendatus suis actibus erat, ut toto dignus uideretur imperio. Alii quidem occiso iuuene Gordiano filio suo, quod Gordianus ante nescierat: sed ubi rem comperit, iam morti uicinus, & filio magis timens, maluit honestas causas habere moriendi, q̃ dedi uinculis, & carceri Maximini. Appellato igit᷑ Gordiano imperatore iuuenes, qui autores huius facinoris erãt, statuas Maximini deiecerũt, imagines perfregerunt, nomen publicitus eraserunt. Ipsum etiã Gordianũ Africanũ appellauerunt. Addunt quidam Africani cognomentũ Gordiano iccirco inditum, non quod in Africa imperare cœpisset, sed quod de Scipionũ familia originem traheret. In plurimis autem libris inuenio & hunc Gordianũ, & filium eius pariter imperatores appellatos, & Antoninos cognominatos: Alii uero Antonios. Post hoc Carthaginẽ uentũ cum pompa regali, & fascibus laureatis: filiusq; legatus patris exemplo Scipionũ, ut Dexippus Græcæ historiæ autor est, gladii potestate succinctus est. Missa deinceps legatio Romam

F 3 est, cum

est, cum literis Gordianorũ, hæc quæ gesta fuerant in Africa indicans: quæ per Valerianũ principẽ senatus, qui postea imperauit, gratanter accepta est. Missæ sunt & ad amicos nobiles literæ, ut homines potentes & rẽ probarent, & amiciores fierẽt ex amicis. Sed tanta gratulatiõe factos cõtra Maximinũ imperatores senatus accepit, ut nõ solũ gesta hæc ꝓbarẽt, sed etiã XX uiros eligerẽt: inter q̃s erat Maximus siue Pupienus, & Clodius Balbin9: qui ambo imperatores sunt creati, posteaq̃ Gordiani duo in Africa interempti sunt. Illos sanè XX senatus ad hoc creauerat, ut diuideret his Italicas regiones contra Maximinũ pro Gordianis tuẽdas. Tunc legiones à Maximino Romã uenerũt, abolitionẽ præteritorũ spondẽtes. Sed uicit Gordianorũ legatio, quæ bona omnia pollicebat̃, ita ut eidẽ crederetur, & ingens militibus stipendiũ, populo agri, atq̃ cõgiaria promissa. Vsq̃adeo aũt magis Gordianis q̃ Maximinis est creditũ, ut Vitalianus quidã, qui prætorianis militibus præerat, per audacissimos quæstorẽ & milites iussu senatus occideret̃: quod se antea crudeliter egerat, & tũc eius magis immanitas timebatur amica, & familiaris moribus Maximini, de cuius morte hæc fabella fertur. Fictæ sunt literæ Maximini, signatæ quasi eiusdẽ annulo, & missi cũ quæstore milites, qui eas ferrẽt, addentes quædã præter literas secretò esse dicenda. Longã igitur porticũ petierunt: & cũ ille ea, quæ sibi erãt secretò dicẽda, perquireret, hortãtibus ut prius signũ inspiceret epistolæ: dum consyderat, interemptus est. Persuasum deinde est militib9 iussu Maximini Vitalianũ interemptũ, pactisq̃ rebus in castris Gordianorũ & literæ, & uultus sunt propositi. Interest ut senatuscõsultũ, quo Gordiani imperatores appellati sunt, & Maximinus hostis, literis ꝓpagentur. Nõ legitimo, sed indicto senatus die COS. iam domi cõuentus, cũ prætorib9, ædilibus, & tribunis plebis, uenit in curiã. Præfectus urbis, cui nescio quid redoluerat, & q publicas literas nõ acceperat, à cõuentu se abstinuit. Sed ꝓfuit: nã COS. ante solitas acclamationes priusq̃ aliquid in Maximinum feliciter diceretur, ait: P. C. Gordiani duo, pater & filius, ambo ex COSS. unus uester proconsul, alter uester legatus, magno Afrorum consilio imperatores sunt appellati. Gratias igitur agamus Tysdritanæ iuuẽtuti, gratias Carthaginensi populo semper deuoto, qui ab immani nos bellua, ab illa fera uindicauerunt. Quid timide auditis? quid circũspicitis? quid cunctamini? hoc est quod semper optastis: hostis est Maximinus, dij faciant ut esse iam desinat. Et Gordiani senis felicitatẽ, atq̃ prudentiã, iuuenis uirtutẽ, atq̃ constantiã læti experiamur. Post hæc literas legit Gordianorũ, ad senatũ, & ad se missas. Tunc clamauit senatus. Dij uobis gratias. Liberati ab hostibus sumus, si penitus liberemur. Maximinũ hostẽ omnes iudicamus. Maximinũ cum filio dijs inferis deuouemus. Gordianos Augustos appellamus. Gordianos principes agnoscimus. Imperatores de senatu dij conseruent: imperatores nobiles uictores uideamus: imperatores nostros Roma uideat: hostes publicos qui occiderit, præmiũ merebitur. Dicit Iunius Cordus istud senatusconsultũ fuisse tacitũ: quod quale sit, aut quare sic appellatũ, breui exponã. Omnino exemplũ senatusconsulti taciti nõ aliud est hodie, q̃ quod uestra clementia conuocatis ad interiora maioribus ea disponit,

Deuotus, in bonã partẽ.

Senatuscon-sultũ tacitũ.

disponit, quæ non sunt omnibus publicanda: de quibus adiurare etiã soletis, ne quis ante rem cõpletam quicq̃ uel audiat, uel intelligat. Hunc autẽ apud ueteres necessitates publicæ repererunt: ut si forte aliqua uis ab hostibus imminceret, quæ uel cogeret humilia captare consilia, uel aliqua cõstituere, quæ nõ prius oporteret dici, q̃ effici, uel si nollẽt ad amicos aliqua permanare, senatuscõsultũ tacitum fieret: ita ut nõ scribæ, non serui publici, nõ censuales illis actibus interessent, senatores exciperẽt: senatores omniũ officia censualiũ, scribarumq̃ complerent, ne quid forte proderet. Factum est ergo senatusconsultũ tacitũ, ne res ad Maximinũ perueniret. Sed statim ille, ut se habent hominũ mentes, eorum duntaxat, qui erubescunt p̃ se ea nõ agnosci quæ sciunt, & qui humiles se putãt, si cõmissa nõ prodãt, omnia cõperit Maximinus, ita ut exemplũ senatuscõsulti taciti acciperet, qđ nunq̃ ante fuerat factitatũ. Extat deniq̃ ei⁹ epistola ad præfectum urbis talis: Senatuscõsultũ tacitũ nostrorũ illorũ principum legi: quod præfectus urbis factũ esse fortasse nõ nosti: nam nec interfuisti. cuius exemplũ ad te misi, ut scires quomodo Romanã Remp. regeres. Enarrari aũt nõ potest, quæ cõmotio fuerit Maximini, cum audiuit contra se Africã desciuisse. Nam senatus autoritate percepta, incurrere in parietes, uestem scindere, gladiũ arripere, quasi omnes posset occidere, prorsus furere uidebatur. Præfectus urbis acceptis literis acrioribus, populũ & milites allocutus est, dicẽs Maximinũ iam occisum. Ex quo maius fuit gaudium: statimq̃ deiectæ sunt statuæ, atq̃ imagines eius, qui hostis fuerat iudicatus. Vsus est sanè senatus pendente bello, potestate qua debuit. Nam delatores, calũniatores, procuratores, & omnẽ illã facem Maximinianæ tyrannidis occidi senatus iussit. Atq̃ parũ fuit, qđ senatus iudicauerat: illud populi iudiciũ fuit, quod occisi tracti sunt, & in cloacam missi. Tunc & præfectus urbi Sabinus cõsularis uir fuste percussus, occisus, & in publico derelictus est. Hæc ubi cõperit Maximinus, statim cohortatus est milites hoc genere cõcionis. Sacrati cõmilitones, imo etiã mei cõsecranei, & quorũ mecũ pleriq̃ ue re militatis: dũ nos in Germania Romanã defendimus maiestatẽ, dum nos Illyricũ à Barbaris uindicamus, Afri fidẽ Punicã præstiterunt. Nã duos nobis Gordianos, quorum alter senio ita affectus est, ut nõ posset assurgere: alter ita luxuriæ perditus, ut debilitatẽ habeat p̃ senectute, imperatores fecerunt. Et nec hoc parũ est, sed factum Afrorũ nobilis ille senatus agnouit: & pro quorũ liberis arma portamus, hi cõtra nos XX uiros statuerũt, & omnes uelut cõtra hostes sententias protulerũt. Quinimo agite ut uiros decet, p̃perandũ est ad urbẽ. Nã & XX uiri cõsulares cõtra nos lecti sunt, quibus resistendũ est nobis fortiter agentibus, uobis feliciter dimicãtibus. Lentas militũ mentes, & suorũ minus alacres animos hac cõcione Maximinus sæpe cognouit. Deniq̃ statim ad filiũ scripsit, qui longe post sequebatur, ut accelerare: ne quid cõtra eũ se absente milites cogitarẽt. Literarũ exemplũ tale Iunius Cordus dicit. Referret ad te stipator me⁹ Tycãnius, quæ gesta cognoui uel in Africa, uel Romæ: referret quæ sint militũ mentes: quæso quantũ potes properes, ne quid, ut solet, militaris turba plus faciat. Quid uerear ex eo audies, quem ad te misi. Dum hæc aguntur in Africa

Punica fides

cōtra duos Gordianos, Capelianus quidam Gordiano & in priuata uita semp aduersus, & ab ipso imperatore iam cū Mauros Maximini iussu regeret: ueteranus dimissus cū lectis Mauris, & tumultuaria manu accepto Gordiano successore Carthaginē petit, atq; omes fide Punica Carthaginensiū populos indinauit. Gordianus tamē fortunam belli experiri cupiens, filium suū iam natu grandiorem XL & VI annos agentem, quem tunc legati loco, ut diximus, habuerat, contra Capelianum, & Maximinianos misit uirum, de cuius moribus suo loco dicemus. Sed cum in re militari & Capelianus esset audacior, & Gordianus iunior non tā expertus, quippe qui nobilitatis delicijs tardabatur, pugna cōmissa uincitur, & in eodem bello interficitur. Fertur autem tanta multitudo Gordiani partiū in bello cecidisse, ut cum diu quæsitum sit corpus Gordiani iunioris, nō potuerit inueniri. Fuit præterea ingens, quæ raro in Africa est, tempestas: quæ Gordiani exercitū ante bellum ita dissipauit, ut minus idonei milites prælio fierent, atq; ita facilis esset Capeliani uictoria. Hæc ubi cōperit senior Gordianus, modicas uires suas, Maximini magnas, instantem Capelianum, raramq; Punicam fidem considerans, & acri dolore percitus, ut uincula etiam hostium euitaret, laqueo uitam finiuit, & uitam cum imperio reliquit. Hic exitus duorū Gordianorum fuit, quos ambo senatus Augustos appellauit, & postea inter diuos retulit. Imperauerūt anno uno, mensibus sex. Gordianus iunior hic Gordiani senis procōsulis Africæ filius, qui cū patre, & ab Afris, & à senatu Augustus appellatus est, literis & moribus clarus fuit præter nobilitatem: quā, ut nōnulli, ab Antoninis, ut plurimi, ab Antonijs duxit. Siquidem argumento ad probandā generis qualitatem alij hoc esse dixerūt, quod Africanus Gordianus senior appellatus est cognomine Scipionū, quod domū Pompeianam in urbe habuit, quod Antoninorū cognomine semper est nuncupatus, quod Antoniū filium suū ipse significari uoluit in senatu, quæ singula uident᷑ familias designare. Sed ego Iuniū Cordū sequor, qui dicit ex omnibus his familijs Gordianorū coaluisse nobilitatē. Idem igit᷑ natus patri primus ex Fabia Orestilla Antonij pronepte, unde Cæsarū quoq; familiā cōtingere uidebatur. Et primis diebus sui natalis Antoninus est appellatus. Mox in senatu Antonini nomen est æditū: uulgo deinde Gordianus haberi cœptus. In studijs grauissimæ opinionis fuit, forma conspicuus, memoriæ singularis, bonitatis insignis: adeo, ut semper in scholis si quis puerorū uerberaretur, ille lachrymas nō teneret. Sereno Sāmonico, qui patri eius amicissimus, sibi aūt præceptor fuit, nimis acceptus, & charus usq; adeo, ut omnes libros Sereni Sāmonici patris sui, qui censebantur ad LX & duo millia, Gordiano minori moriens ille relinqueret, quod eū ad cælum tulit. Siquidē tantæ Bibliothecæ copia, & splendore donatus, in famam hominū literarū decore peruenit. Quæsturā Heliogabalo autore promeruit, ecirco quod luxurioso imperatori lasciuia iuuenis, nō tamen luxuriosa, neq; infamis prædicata est. Præturā Alexādro autore urbanā tenuit, in qua tātæ iurisdictionis gratia fuit, ut statim consulatū, quē pater serò acceperat, mereretur. Maximini, seu eiusdem Alexandri temporibus ad proconsulatum patris missus legatus est, obsecutus: atq; illic

atq; illic ea, quæ superius dicta sunt, cõtigerunt. Fuit uini cupidior, semp tamen undecũq; conditi, nũc rosa, nunc mastice, nũc absinthio, cæterisq; rebus, quibus gula maxime delectaretur. Cibi parcus: ita, ut intra punctũ temporis uel prandium, si pranderet, uel cœnã finiret. Mulierũ cupidissimus: habuisse enim decretas sibi concubinas XX & II fertur. Ex quibus omnibus ternos & quaternos filios reliquit. Appellatusq; est sui temporis Priamus, quẽ uulgo iocantes, quod esset naturæ propensioris, Priapum, non Priamũ sæpe uocitarent. Vixit in delitijs in hortis, in balneis, in amœnissimis nemoribus. Nec pater aspernatus est, sæpissime dicens illum quandocũq; in summa claritate cito esse moriturũ. Nec tamẽ in uita sua fortunæ bonis unq; degenerauit, semperq; inter illustrissimos fuit, †ciuibus nec Reip. ad consultationẽ defuit. Deniq; etiã senatus libentissime illum Augustũ appellauit, atq; in eo spem publicã posuit. Vestitu cultissimus, seruis & omnibus suis charus. Cordus dicit uxorẽ eum nunq; habere uoluisse. Contra Dexippus putat eius filium esse Gordianũ tertium, qui post hoc cum Balbino, & Pupieno, siue Maximo puerulus adeptus est imperiũ. Cum senior Gordianus mathematicũ aliquando consuleret de genitura huius: respondisse ille dicitur, hunc & filiũ imperatoris, & ipsum imperatorẽ futurũ. Et cum senior Gordianus rideret, ostendisse cõstellationẽ mathematicã ferũt, & de libris ueteribus dictitasse, ita ut ꝓbaret se uera dixisse. Qui quidẽ & seni, & iuueni, & diẽ, & genus mortis, & loca, quibus essent perituri, obstinata cõstantiæ ueritate prædixit. Quæ omia postea Gordianus senior in Africa iã impator, & quãdo nihil timebat, narrasse perhibet: de morte quinetiã sua, filijq;, & de genere mortis dixisse. Cãtabat præterea uersus senex, cũ Gordianũ filiũ uidisset, hos sæpissime.

> Nec ciuibus opinor legendum.

» Ostendent terris hunc tantum fata, neq; ultra
» Esse sinent, nimium uobis Romana propago
» Visa potens superi, propria hæc si dona fuissent.

Extant dicta & soluta oratione, & uersibus Gordiani iunioris, quæ hodie ab eius affinibus frequentantur. Non magna, nõ minima, sed media, & quæ appareant esse hominis ingeniosi, sed luxuriantis, & suum discernentis ingeniũ. Pomorum & olerum auidissimus fuit, in reliquo ciborũ genere parcissimus: adeo, ut semper pomorum aliquid recentiũ deuoraret, frigidorum percupidus. Nec facile per æstatem nisi frigida, & q̃plurimum bibit. Et erat corporis uasti, quare magis ad frigida urgebatur. Hæc de Gordiano iuniore digna memoratu cõperimus: nõ enim nos talia dicere uoluimus, quæ Iunius Cordus ridicule, ac stulte cõposuit de uoluptatibus domesticis, cæterisq; infimis rebus: quæ qui uelit scire, ipsum legat Cordũ: qui dicit, & quos seruos habuerit unusquisq; principum, & quos amicos, & quot penulas, quotúe chlamydes, quorũ etiam scientia nulli prodest. Siquidem ea debent in historia poni ab historiographis, quæ aut fugienda sint, aut sequẽda. Sanè quidem quod apud Vulcatium Terentianum, qui sui temporis scripsit historiam, uidetur mirabile, inserendũ censui. Dicit eñi Gordianũ seniorem Augusti uultum sic repræsentasse, ut & uocem, & morem, & staturam eiusdẽ ostentare uideretur. Filium uero Pompeio simillimũ uisum,

quàmuis

quàmuis Pompeius obesi corporis fuisse denegatur. Nepotem autẽ eius etiam nũc uidemus imagines Scipionis Asiatici retulisse: quod pro sua administratione tacendũ esse nõ credidi. Gordianus tertius. Post mortem duorũ Gordianorum senatus trepidus, & Maximinum uehementius timens, ex uiginti uiris, quos ad Remp. tuendam delegerat, Pupienũ, siue Maximũ, & Clodium Balbinum Augustos appellauit ambos ex COSS. Tunc populus, & milites Gordianum paruulũ annos agentẽ, ut pleriq; asserunt, undecim: ut nonnulli, tredecim: ut Iunius Cordus dicit, sexdecim (nam uigesimo & secũdo anno eũ perisse asserit) petiuerunt, ut Cæsar appellaretur: raptusq; ad senatum, atq; inde in concione positus, indumento imperatorio tectus, Cæsar est appellatus. Hic natus est, ut plures asserunt, ex filia Gordiani, ut unus, aut duo (nã amplius inuenire non potui) ex filio, qui in Africa periit. Gordianus scilicet Cæsar factus, apud matrẽ educatus est. Et cum extinctis Maximinis, Maximus etiã & Balbinus militari seditione interempti essent, qui biennio imperauerant: Gordianus adolescens, qui Cæsar eatenus fuerat, à militibus, & populo, & senatu, & omnibus gentibus ingẽti amore, ingenti studio, & gratia Augustus est appellatus. Amabatur aũt merito aui, & auunculi, siue patris: qui ambo pro senatu, & pro populo Ro. contra Maximinũ arma sumpserunt, & militari uel morte, uel necessitate perierunt. Post hæc ueterani ad curiã uenerunt, ut discerent, quid actum esset. Ex quibus duo ingressi Capitolium, cum illic senatus ageretur, ante ipsam aram à Gallicano ex COSS. & Mœcenate ex ducibus interempti sunt: atq; bellum intestinũ ortum est, cum essent armati etiam senatores, ignorantibus ueteranis quod Gordianus adolescens solus teneret imperiũ. Dexippus quidem asseuerat ex filio Gordiani tertium Gordianũ esse natum: & posteaq; constitit apud ueteranos quoq; solum Gordianũ imperare, inter populum, & milites, ac ueteranos pax roborata est: & hic finis belli intestini fuit, cũ esset delatus Gordiano puero consulatus. Sed indiciũ non diu imperaturi Gordiani hoc fuit, quod eclipsis Solis facta est, ut nox crederetur, neq; sine luminibus accensis quicq; agi posset. Post hæc tamen uoluptatibus, & delitijs Po. Ro. uacauit, ut ea quæ fuerãt aspere gesta, mitigaret. Venusto, & Sabino COSS. inita est factio in Africa contra Gordianũ tertiũ duce Sabiniano: quẽ Gordianus per præsidẽ Mauritaniæ obsessum à cõiuratis ita oppressit, ut ad eũ tradendũ Carthaginẽ omnes uenirent, & crimina cõfitentes, & ueniam sceleribus postulantes. Finita igitur solicitudine in Africa Gordiano iam iterũ, & Papiniano COSS. bellum Persicum natum est: quare adolescens Gordianus priusq; ad bellum proficisceretur, duxit uxorem filiã Misithei doctissimi uiri, quẽ causa eloquẽtiæ dignũ parentela sua putauit, & præfectum statim fecit, post quod nõ puerile iam & cõtemptibile uidebatur imperiũ: siquidem & optimi soceri consilijs adiuuaretur, & ipse pro pietate aliquãtulũ saperet, nec per spadones, ac ministros aulicos matris, uel ignorãtiæ cõniuentia uenderet. Extat deniq; & soceri eius ad eũ epistola, & ipsius Gordiani ad socerũ: qua intelligitur eius sæculũ emendatius, ac diligẽtius socero adiuuãte perfectũ: quarũ exemplũ hoc est. Domino filio, & Augusto Misitheus socer, & præfectus.

Parentela.

" præfectus. Euasisse nos graue temporũ maculã, qua per spadones, & per illos,
" q amici tibi uidebãtur (erãt aũt uehemẽtes inimici) omnia uendebãtur, uolupta
" ti nobis est, & eo magis, quod tibi gratior emendatio est: ut siqua uitia fuerunt
" tua, non fuisse satis constet mi fili uenerabilis. neq; enim quisq; ferre potuit da-
" tas eunuchis suffragantibus militum præposituras, negatũ laboribus præmiũ,
" aut interemptos, aut liberatos pro libidine, atq; mercede, quos non decebat: ua
" cuatum ærariũ per eos, qui quotidie insidiosissime frequentabant initas factio
" nes, ut tu deciperceris, cũ inter se de bonis pessimi quiq; haberent cõsilia tibimet
" suggerenda: bonos pellerent, detestandos insinuarẽt, omnes postremo tuas fa-
" bulas uenderent. Dijs igitur gratias, quod uolente teipso emendata Resp. est.
" Delectat sanè boni esse principis socerum, & eius, qui omnia requirat, & omnia
" uelit scire: & qui pepulerit homines, per quos antea uelut in auctione positus
" nundinatus est. Item Gordiani ad ipsum. Imperator Gordianus Augustus
" Misitheo patri, & præfecto. Nisi dij omnipotentes Romanũ tuerentur impe-
" rium, etiã nunc per emptos spadones uelut in hasta positi uenderemur. Deniq;
" nũc demum intelligo neq; † Felicem prætorianis cohortibus præponi debuisse, al. †feliciorem
" neq; Serapioni quartam legionem credendam fuisse. Et, ne omnia dinumerẽ,
" multa non esse facienda, quæ feci: sed dijs gratias, quod te insinuante, qui nihil
" uendis, didici ea, quæ inclusus scire non poterã. Quid enim facerem? quod nos
" Maurus uenderet, & consilio cum Gaudiano, & Reuerendo, & Montano habi
" to uel laudaret aliquos, uel uituperaret? Et illorum cõsensu quasi testium, quod
" dixerat approbarem mi pater? Verum audias uelim, miser est imperator, apud
" quẽ uera reticentur: qui cum ipse publice ambulare non possit, necesse est, ut au
" diat, & uel audita, uel à plurimis roborata confirmet. His epistolis intellectum
est adolescentẽ soceri consilijs emendatũ, atq; correctũ. Et Misithei quidẽ epi-
stolam Græcã quidã fuisse dicunt, sed in hanc sententiã. Tantũ autẽ ualuit eius
grauitas, & sanctimonia, ut ex obscurissimo præter nobilitatẽ gestis etiã Gor-
dianũ clarũ principẽ fecerit. Fuit terræmotus eousq; grauis imperante Gordia
no, ut ciuitates etiã terræ hiatu cũ populis deperirent: ob quæ sacrificia per totã
urbẽ, totumq; orbẽ terrarũ ingentia celebrata sunt. Et Cordus quidẽ dicit, inspe
ctis libris Sibyllinis, celebratisq; omnibus, quæ illic iussa uidebãtur, mundanũ
malum esse sedatũ, sedato terræmotu. Prætextato & Attico COSS. Gordianus
aperto Iano gemino, quod signũ erat indicti belli, ꝓfectus est contra Persas cũ
exercitu ingenti, & tanto auro, ut uel auxilijs, uel militibus facile Persas uincere
posset. Fecit iter in Mœsiã: atq; in ipso ꝓcinctu quicqd hostiũ in Thracijs fuit,
deleuit, fugauit, expulit, atq; submouit. Inde per Syriã in Antiochiã uenit, quæ
à Persis iã tenebatur. Illic frequẽtibus prælijs pugnauit, & uicit, Sapore Persarũ
rege submoto. Et post Artaxerxem Antiochiã recepit, Carras, & Nisibin, quæ
omnia sub Persarũ imperio erãt. Rex sanè Persarũ tantũ Gordianũ principẽ ti
muit, ut cũ instructus esset & suis copijs, & nostris, tamẽ ciuitatib⁹ ipse præsidia
spõte deduceret, easq; integras suis ciuitatibus redderet: ita, ut nihil qđ ad eorũ
fortunas ptineret, attaminaret. Sed hæc omnia per Misitheũ socerũ Gordiani,

eundemq;

eundemq; præfectum gesta sunt. Effectum deniq; est, ut Persæ, qui iam in Italia timebantur, in regnum suum pugnante Gordiano redirent, totumq; Orientem Romana Resp. detineret. Extat oratio Gordiani ad senatũ, qua de rebus gestis scribens, Misitheo præfecto suo, & socero ingentes gratias agit: cuius partem indidi, ut ex eo uera cognosceres. Post hæc Patres conscripti: quæ, dum iter agimus, gesta sunt, quæ ubiq; singulis digna sunt actitata: etiam Persas, ut breui multa cõnectam, ab Antiochensium crucibus, quas iam nexas Persico ferro gerebãt, & reges Persarum, & leges amouimus. Carras deinde, cæterasq; urbes imperio Romano reddidimus. Nisibin usq; peruenimus: &, si dij fauerint, Ctesiphonta usq; ueniemus. Valet tantum Misitheus præfectus parens noster, cuius ductu, & dispositione & hæc transegimus, & reliqua transigemus. Vestrum est igitur supplicationes decernere, nos dijs commendare, Misitheo gratias agere. His in senatu lectis, quadrigæ elephãtorum Gordiano decretæ sunt, utpote qui Persas uicisset, ut triumpho Persico triumpharet: Misitheo autẽ quadriga equorum, & triumphalis currus, & titulus huiusmodi: Misitheo eminenti uiro, parenti principum, prætorij præfecto totius urbis, & tutori Reip. senatus populusq; Romanus uicẽ reddit. Sed ista felicitas longior esse non potuit. Nam Misitheus, quantũ pleriq; dicunt, artibus Philippi, qui post eum præfectus prætorij est factus, ut alij, morbo extinctus est hærede Romana Rep. ut quicqd eius fuerat, uectigalibus urbis accederet. Cuius uiri tanta in Rep. dispositio fuit, ut nulla esset unq̃ ciuitas, † in qua militaris portio, & quæ nõ posset exercitum Po. Ro. ac principem ferre: quæ totius anni in aceto, frumẽto, & larido, atq; hordeo & paleis condita non haberet: minores uero urbes aliæ XXX dierum, aliæ XL. nõnullæ duorum mensium, quæ minimum, XV dierum. Idem cum esset præfectus, arma militum semper inspexit. Nullum senem militare passus est, nullum puerum annonas accipere. Castra omnia fossato circuibat, noctibus etiam plerunq; uigilias frequentabat. Amabaturq; ab omnibus, quod sic & Remp. amaret, & principem. Tribuni eum, & duces usqueadeo timuerunt, & amauerunt, ut neq; uellent peccare, neq; ulla ex parte peccarent. Philippus eum propter pleraq; uehementer timuisse fertur, atq; ob hoc per medicos insidias eius uitæ parasse. & quidem hoc genere, cum effusione alui Misitheus laboraret, atq; à medicis sistendi uentris gratia poculum iuberetur accipere, mutatis quæ fuerant, id fertur datum, quo magis solueretur, atq; ita exanimatus est. Quo mortuo, Apriano, & Pappo COSS. in eius locum præfectus prætorij factus est Philippus Arabs, humili genere natus, sed superbus: q se in nouitate, atq; enormitate fortunæ non tenuit: ita, ut statim Gordiano, qui eum in locum parentis adsciuerat, insidias per milites faceret. Quæ tales fuerunt. Misitheus tantum, quantũ diximus, habuerat conditorum, ut uacillare dispositio Romana non posset. Verum artibus Philippi primum naues frumentariæ sunt auersæ. Deinde in ea loca deducti sunt milites, in quibus annona haberi nõ posset. Hinc Gordiano infestos milites statim reddidit, non intelligentes artibus Philippi iuuenem esse deceptum. Sed Philippus etiam addidit, ut rumorẽ per milites spargeret, adolescentem

[Margin: Al's † militanea potior, & quæ posset exercitum.]

fossato

lescentem

lescentem esse Gordianũ,imperium non posse regere:melius esse illum imperare,qui militem gubernaret,qui Remp.sciret. Corrupit praeterea etiã principes, effectũq; ut palàm Philippus ad imperiũ posceretur. Amici Gordiani primũ uehementissime resistebant.Sed cum milites fame uincerentur,imperiũ Philippo mãdatum est,iussumq; à militibus,ut quasi tutor eius Philippus cum eodẽ Gordiano pariter imperaret.Suscepto igitur imperio,cum & Philippus se contra Gordianũ superbissime ageret,& ille se imperatorem,atq; imperatorũ prolem,& uirum nobilissimae familiae recognosceret,nec ferre posset improbitatem hominis ignobilis apud duces & milites,astãte praefecto Metio Gordiano affine suo in tribunali processit,sperans posse imperiũ Philippo abrogari.Sed hac conquestione nihil egit,cum illum incusasset, quod immemor beneficiorũ eius sibi minus gratus existeret.Et cum milites rogasset,cum aperte duces ambisset, factione Philippi minor apud omnes fuit.Deniq; cum se uideret minorem haberi,petijt ut aequale saltem inter eos esset imperium,nec impetrauit.Dehinc petijt,ut loco Caesaris haberetur,nec id obtinuit.Petijt etiam,ut praefecti loco esset Philippo,quod & ipsum negatum est.Vltimae preces fuerũt,ut eum Philippus pro duce haberet,& pateretur uiuere. Ad quod quidem penè cõsenserat Philippus ipse tacitus,sed omnia per amicos agens nutibus atq; cõsilijs. Verum cum secum ipse cogitaret amorẽ populi Romani,& senatus circa Gordianum,& totius Africae,ac Syriae,totiusq; orbis Romani,cum & nobilis esset,& nepos, ac filius imperatorũ,& bellis grauibus totam Remp.liberasset,posse fieri, ut factione quandoq; militum Gordiano redderetur imperiũ: cum recentes in Gordianum irae militum famis causa uehementes essent, clamantẽ ante cõspectum duci iussit,ac spoliari,& occidi. Quod cum primum dilatum esset:post,ut iussit,impletum est.Ita Philippus impie,nõ iure obtinuit imperium.Imperauit Gordianus annis sex.Et dum haec agerentur,Argunthis Scytharũ rex finitimorum regna uastabat,maxime quod compererat Misitheum perisse,cuius cõsilio Resp. fuerat gubernata.Philippus autem ne à crudelitate nancisci uideretur imperiũ, Romã literas misit:quibus scripsit Gordianũ morbo perisse,seq; à cunctis militibus electum.Nec defuit,ut senatus de his rebus,quas non nouerat,falleretur. Appellato igitur principe Philippo & Augusto nuncupato, Gordianũ adolescentem inter deos retulit.Fuit iuuenis laetus,pulcher,amabilis,gratus omnibus, in uita iucundus,in literis nobilis, prorsus ut nihil praeter aetatem deesset imperio.Amatus est à populo,& senatu,& militibus ante Philippi factionem,ita ut nemo principum.Cordus dicit omnes milites eum filiũ appellasse,ab omni senatu filiũ dictum, omnẽ populum delitias suas Gordianũ dixisse. Deniq; Philippus,cum eum interfecisset,neq; imagines eius tolleret, neq; statuas deponeret,neq; nomen abraderet:sed Diuũ semper appellans etiã apud ipsos milites, cum quibus factionẽ fecerat,serio animo,& peregrina calliditate ueneratus est. Domus Gordianorũ etiam nunc extat,quã iste Gordianus pulcherrime exornauit. Et uilla eorũ uia Praenestina ducentas colũnas uno peristylo habẽs,quarũ L.Chrifteae,Claudianae L.Sienitides L.Numidicae pari mẽsura sunt. In qua

basilicæ centenariæ tres. Cætera huic operi conuenientia, & thermæ quales præter urbem, ut tunc nusquam in orbe terrarum. Familiæ Gordiani hoc senatus decreuit, ut à tutelis, atque legationibus, & à publicis necessitatibus, nisi si uellent posteri eius, semper uacarent. Opera Gordiani Romæ nulla extant, præter quædam nymphæa, & balneas. Sed balneæ priuatis hominibus fuerũt, & ab eo in usum priuatũ exornatæ sunt. Instituerat porticum in campo Martio sub colle pedũ mille, ita ut ab altera parte, qua mille pedum porticus fieret, atque inter eas pariter, & spatium pedum quingentorũ, cuius spatij hinc atque inde uiridaria essent lauro, myrto, & buxo frequentata. Medium uero lithostratũ breuibus colũnis altrinsecus positis, & sigillis per pedes mille, quod esset deambulatoriũ, ita ut in capite basilica esset pedum quingentorũ. Cogitauerat præterea cum Misitheo, ut post basilicam thermas æstiuas sui nominis faceret, ita ut hyemales in principio porticuũ poneret, suo usui essent uel uiridaria, uel porticus. Sed hæc omnia nunc priuatorũ & possessionibus, & hortis, & ædificijs occupata sunt. Fuerunt sub Gordiano Romæ elephanti XXX & II, quorum ipse XII miserat, Alexander X. Alces X. Tigres X. Leones mãsueti LX. Leopardi mansueti XXX. Belbi id est hyenæ L. gladiatorũ fiscalium paria mille. Hippopotamus, & rhinoceros unus. Archoleontes X. Camelopardali X. Onagri XX. Equi feri XL. & cætera huiusmodi animalia innumera, & diuersa: quæ omnia Philippus ludis sæculari bus uel dedit, uel occidit. Has autẽ omnes feras mansuetas, & præterea efferas parabat ad triumphũ Persicum: sed uotum publicũ nihil ualuit. Nam omnia hæc Philippus exhibuit sæcularibus ludis, & muneribus, atque Circensibus, cum millesimum ab urbe condita annum in cõsulatu suo, & filij sui celebrauit, quod de Cæsare memoriæ traditum est. Hoc etiã de Gordiano Cordus euenisse perscribit. Nam omnes quicũque illum gladio appetiuerũt, qui nouem fuisse dicuntur, postea interempti à Philippis sua manu, suisque gladijs, & ijsdem, quibus illum percusserant, interijsse dicuntur. Trium igitur Gordianorum hæc fuit uita, qui omnes Augusti appellati sunt, duobus in Africa interemptis in Persidis finibus. Tertio Gordiano sepulchrum milites apud Circeiam castrum fecerunt in finibus Persidis, titulum huiusmodi addentes & Græcis, & Latinis, & Persicis, & Iudaicis, & Aegyptiacis literis, ut ab omnibus legeretur. DIVO GORDIANO VICTORI PERSARVM, VICTORI GOTTHORVM, VICTORI SARMATARVM, DEPVLSORI ROMANARVM SEDITIONVM, VICTORI GERMANORVM, SED NON VICTORI PHILIPPORVM. quod ideo uidebatur additum, quia in campis Philippis ab Alanis tumultuario prælio uictus abscesserat. Simul etiam quod à Philippis uidebatur occisus. Quem titulum euertisse Licinius dicitur eo tempore, quo est nactus imperiũ, cum se uellet uideri à Philippis originem trahere. Quæ omnia Constantine maxime icirco sum persecutus, ne quid tuæ cognitioni deesset, quod dignum scientia uideretur.

Lithostratus

Titulus diuersis linguis.

IVLII CAPITOLINI

MAXIMVS ET BALBINVS.

INTEREMPTIS in Africa Gordiano ſeniore cum filio,cum Maximinus ad urbē furēs ueniret, ut quod Gordiani Auguſti appellati fuerant,uindicaret: ſenatus pertrepidus in ædem Cōcordiæ VII Cal. Iun. concurrit, ludis Apollinaribus remedium cōtra furorem hominis improbiſſimi requirens. Cū igitur duo conſulares,& eminentes quidē uiri Maximus & Balbinus,quorum Maximus à pleriſq; in hiſtoria reticetur,& loco eius Pupieni nomē infertur:cum & Dexippus,& Arabianus Maximū & Balbinum dicant electos contra Maximinū poſt Gordianos,quorū alter bonitate,ꝟtute alter,ac ſeueritate dari habebant: ingreſſi eſſent curiam,ac præcipue timorem Maximini aduentu ferrēt,oſtenderentq;,referente COS. de alijs rebus,qui primā ſententiā erat dicturus,ſic orſus eſt. Minora nos ſolicitant,& propè aniles res feruentiſſimo tempore tractamus in curia. Quid enim opus eſt de reſtitutione templorum,de baſilicæ ornatu,de thermis Titianis,de exædificatione amphitheatri agere? cum immineat Maximinus,quē hoſtem mecum ante dixiſtis. Gordiani duo,in quibus præſidium fuerat,interempti ſunt:neq; in præſenti ullum ſit auxilium, quo reſpirare poſſimus. Agite igitur P. C. principes dicite,quid moramini? ne,dum ſingillatim pertimeſcitis,in timore potius ꝗ in uirtute opprimamini. Poſt hæc tacētibus cunctis,cum Maximus,qui & natu grandior erat,& meritis,& uirtute,ac ſeueritate clarior,dicere ſententiā cœpiſſet,qua oſtenderet duos principes eſſe faciendos: Vectius Sabinus ex familia Vlpiorū rogato COS. ut ſibi dicere,atq; interfari liceret,ſic orſus eſt. Scio P. C. hanc rebus nouis ineſſe oportere conſtantiam,ut rapienda ſint conſilia,nō quærenda. Verbis quinetiā plurimis abſtinēdum ſit, atq; ſententijs,ubi res perurgēt. Ceruices ſuas quiſq; reſpiciat,uxorē, ac liberos cogitet,auitas,patriaſq; fortunas:quibus omnibus imminet Maximinus natura furioſus,truculētus,immanis. Cauſa uero(ut ſibi uidetur)ſatis iuſta,truculentior ille quadrato agmine caſtris ubiq; poſitis, ad urbem tendit. Vos ſedendo, & cōſultando diem teritis:longa oratione opus nō eſt:faciēdus eſt imperator, imo faciendi ſunt principes. Vnus, qui res domeſticas: alter,qui bellicas curet: Vnus,qui in urbe reſideat:alter,qui obuiā cum exercitu latronibus pergat. Ego principes dico,uos firmate,ſi placet:ſin minus,meliores oſtendite. Maximū igitur,atq; Balbinū,quorum unus in re militari tantus eſt,ut nobilitatem generis ſplendore uirtutis allexerit:alter ita clarus nobilitate eſt, ut & morum lenitate Reip. ſit neceſſarius: & uitæ ſanctimonia,quā à prima ætate in ſtudijs ſemper, ac literis tenuit. Habetis ſententiā P. C. mihi fortaſſe periculoſiorē,ꝗ uobis: ſed nec uobis ſatis tutā,ſi nō aut alios,aut hos principes feceritis. Poſt hæc acclama

tum est uno cōsensu: Aequū est, iustū est. Semētiæ Sabini omnes cōsentimus. Maxime & Balbine Augusti, dij uos seruent, dij uos principes fecerunt, dij uos cōseruent. Vos senatū à latronibus uindicate, uobis bellū contra latrones mandamus. Hostis publicus Maximinus cū filio pereat, hostem publicū uos persequimini. Felices uos iudicio senatus, felicē Remp. uestro imperio. Quod uobis senatus detulit, fortiter agite: quod uobis senatus detulit, libenter accipite. His atq; alijs acclamationib9 imperatores facti sunt Maximus, atq; Balbin9. Egressi igitur à senatu, primū Capitoliū ascenderunt, ac rem diuinā fecerunt. Sed dum in Capitolio rem diuinā faciunt, Po. Ro. imperio Maximi contradixit: timebāt enim seueritatē eius homines uulgares. Quare factum est, ut Gordianū adolescentulū principē peterent, qui statim factus est: nec prius permissi sunt ad palatium stipatis armis ire, q̄ nepotē Gordiani Cæsaris nomine nūcuparent. Deinde ad rostra populū cōuocarunt: Vbi cū orationē de senatus sententia, & de sua electione habuissent, Po. Ro. cum militibus, qui forte conuenerant, acclamauit: Gordianū Cæsarem omnes rogamus. Hic nepos erat Gordiani ex filia, ut quidam: uel, ut alij, ex filio, qui est in Africa occisus, annū agens ætatis XIIII. ut pleriq; dicunt, qui statim raptus est, & nouo genere senatusconsulti cum eadē die senatusconsultū factum esset, inductus in curiā, Cæsar est appellatus. Prima igitur relatio principū fuit, ut duo Gordiani Diui appellarentur. Aliqui autē unū putant appellatū, seniorē uidelicet. Sed ego libris, quos Iunius Cordus affatim scripsit, legisse memini ambos in deos relatos. Siquidē senior laqueo uitam finiuit: iunior autē in bello cōsumptus est. Qui utiq; maiorē meretur reuerentiam, quod eū bella rapuere. Post has igitur relationes præfectura urbis in Sabinū collata est, uirum grauem, & Maximi moribus cōgruentē: prætoriana in Pinarium Valentē. Sed prius q̄ de actibus eorū loquar, placet aliqua dicere de moribus atq; genere: nō eo modo quo Iunius Cordus est ꝓsecutus omnia, sed illo quo Suetonius Tranquillus, & Valerius Marcellus: q̄uis Curius Fortunatius, qui omnē hanc historiā perscripsit, plura contigerit: Cordus uero tam multa, ut etiā pleraq; & minus honesta perscripserit. Maximo pater fuit Maximus unus è plebe, ut nōnulli dicunt, faber ferrarius: ut alij, ueredarius, uehicularius fabricator: hunc suscepit ex uxore Prima nomine. Cui fratres quatuor uiri fuerunt, & quatuor puellæ, qui omnes in pubertate interierunt. Nato Maximo, carnē bubulā, & quidē multam, aquila in cellam eorū proiecisse fertur, quæ angusto patebat impluuio: eam deniq; cum iaceret, nec quisq; attingere auderet religionis timore, iterū sustulisse, & in proximū sacellum, quod erat Iouis, præstiti detulisse. Id eo tempore nihil uisum est ominis habere, sed nō sine causa factum probauit imperiū. Pueritiam omnē in domo patrui Pinarij fecit, quē statim ad præfecturā prætorij subuexit, ubi factus est imperator. Operā grāmatico, rhetori nō multā dedit. Siquidē semper uirtuti, & militari seueritati studuit. Attamen militaris tribunus fuit, & multos egit numeros, & postea præturā sumptu Pescenniæ Marcellinæ, quæ illum loco filij susceperat, & aluerat. Inde proconsulatū Bithyniæ egit, & deinceps Græciæ, ac tertio Narbonæ. Missus præterea legatus

Prima relatio.

Sarmatas

Sarmatas in Illyrico contudit:atq; inde translatus ad Rhenũ,rem contra Germanos satis feliciter gessit. Post hæc præfectus urbis prudẽtissimus, ac ingeniosissimus,& seuerissimus approbatus est. Quare ueluti senatus ei homini,quod nõ licebat nouæ familiæ,imperiũ tamen detulit,confessis omnibus eo tempore in senatu aptiorem nõ esse,qui deberet principis nomẽ accipere. Et quoniã etiã minora pleriq; desyderant,fuit cibi auidus,uini parcissimus, ad rem uenereã nimis rarus:domi,forisq; semp seuerus,ita ut & tristis cognomẽ acciperet. Vultu grauissimus,& uerecundus,statura procerus, corporis qualitate sanissimus,moribus aspernabilis,attamẽ iustus,neq; unq̃ usq; ad exitum negociorũ uel inhumanus,uel inclemẽs. Rogatus semper ignouit,nec iratus est,nisi ubi eum irasci decuit. Factionibus se nunq̃ præbuit,iudicij tenax fuit,neq; alius potius q̃ sibi credidit. Quare & à senatu multũ dilectus est,& à populo timori habitus: siquidem sciebat populus eius censoriã præfecturã,quam uidebat posse in imperio uehemẽtius cõualescere. Balbinus nobilissimus,& iterũ COS. rector prouinciarum infinitarũ. Nam & Asiam,& Africam,& Bithyniã,& Galatiã,& Pontum,& Thracias,& Gallias ciuilibus administrationibus rexerat,ducto nõnunq̃ exercitu:sed rebus bellicis minor fuerat q̃ ciuilibus. Attamen bonitate,nimia sanctitate,ac uerecundia ingentẽ sibi amorẽ conciliauerat. Familiæ uetustissimæ, ut ipse dicebat,à Balbo Cornelio Theophane originẽ ducẽs,qui per Cn. Pompeium ciuitatẽ meruerat,cũ esset suæ patriæ nobilissimus, idemq; historiæ scriptor. Statura æque procerus,corporis qualitate conspicuus,in uoluptatibus nimius,quẽ quidẽ adiuuabat diuitiarũ abundantia:nam erat à maioribus diues,& multa hæreditatib9 per se ipse collegerat. Eloquẽtia clarus,poemata inter sui tẽporis Poëtas plurima fecit, præcipiti usu,uini,cibi,rei ueneræ auidus,uestitu cultus:nec quicq̃ defuit,quod illũ populo nõ cõmendabilẽ redderet. Amabilis etiã senatui fuit. Hæc de utriusq; uita cõperimus. Deniq; nõnulli quẽadmodũ Catonem & Cæsarẽ Salustius cõparat,ita hunc quoq; comparandũ putant:ut alterum seuerum,clementem alterum:bonũ illum,istum constantẽ: illum nihil largientem,hunc affluẽtem copijs omnibus dicerent. Hæc de moribus,atq; genere. Decretis ergo omnibus imperatorijs honoribus,atq; insignibus, percepta Tribunitia potestate,iure proconsulari,pontificatu maximo,patris etiam & patriæ nomine meruerunt imperiũ. His gestis,celebratisq; sacris datis ludis scenicis,ludisq; Circensibus,gladiatorio etiam munere, Maximus susceptis uotis in Capitolio ad bellum contra Maximinũ missus est,cum exercitu ingenti prætorianis Romæ manẽtibus. Vnde autẽ mos tractus sit,ut proficiscentes ad bellũ imperatores,munus gladiatoriũ,& uenatus darent,breuiter dicendũ est. Multi dicunt apud ueteres hanc deuotionẽ contra hostes factam,ut ciuiũ sanguine litato specie pugnarũ se Nemesis,id est,uis quædã fortunæ satiaret. Alij hoc literis tradunt,quod uerisimilius credo, ituros ad bellum Romanos debuisse pugnas uidere,& uulnera,& ferrum,& nudas inter se cohortes:ne dimicãtes in bello armatos hostes timerẽt,aut & sanguinẽ perhorrescerent. Et Maximo quidẽ ad bellũ profecto,Romæ prætoriani remanserunt. Inter quos,& populũ tanta

Nemesis.

seditio fuit, ut ad bellum intestinũ ueniretur, urbis Romæ pars maxima incenderetur, templa fœdarentur, omnes plateæ cruore pollueretur: cum Albinus homo senior seditioně sedare non posset. Nã & in publicũ processit, manus singulis quibusq; tenuit, & penè ictum lapidis passus est. Alij dicunt etiam fuste percussum esse, neq; sedasse tumultũ, nisi infantě Gordianũ purpuratum ad populum longissimi hominis collo superpositũ, pduxisset. Quo uiso, populus, & milites úsq; adeo placati sunt, ut amore illius in concordiã redirent. Neq; unquàm quisq; in illa ætate sic amatus est merito aui, & auũculi, seu patris, ut quidam dicunt, qui p populo Romano cõtra Maximinũ in Africa uitam finierãt. Tantũ apud Romanos memoria bonarũ rerum ualet. Maximo igitur ad bellũ profecto, senatus p omnes regiones cõsulares, prætorios, quæstorios, ædilitios, tribunitios etiã uiros misit: ita ut unaquæq; ciuitas frumentũ, arma, & ppugnacula & muros pararet, ut per singulas urbes Maximinus fatigaretur. Iussum tunc tamẽ, ut omnia ex agris in ciuitate colligerẽtur, ne quid hostis publicus inueniret. Scriptũ est præterea ad oẽs prouincias missis frumẽtarijs, iussumq; ut quicũq; Maximinũ iuuisset, in hostiũ numero duceretur. Inter hæc Romæ iterũ seditiones inter populũ, & milites ortæ sunt. Et cum mille edicta Albinus pponeret, nec audiret', ueterani se in castra prætoria cõtulerunt cũ ipsis prætorianis, quos cœpit populus obsidere: nec unq; ad amicitiam essent redacti, nisi fistulas aquarias populus incidisset. In urbe autẽ prius q; dictũ esset milites pacatos uenire, & tegulæ de tectis iactæ sunt, & omnia quæ domibus erãt uasa proiecta. Atq; ideo maior pars ciuitatis perijt, & multorũ diuitiæ. Nã latrones se militibus miscuerunt ad uastanda ea, quæ norant ubi reperirent. Cum hæc Romæ gerũtur, Maximus, siue Pupienus apud Rauennã bellum parabat ingenti apparatu, timens uehementissime Maximinũ: de quo sæpissime dicebat, se non contra hominẽ, sed cõtra Cyclopẽ bellum gerere. Et Maximinus quidẽ apud Aquileiam ita uictus est, ut à suis occideret': caputq; eius, & filij perlatũ est Rauennã, quod à Maximo Romã transmissum est. Non tacenda hoc loco deuotio est Aquileiensium pro Romanis, qui etiã crines mulierũ pro neruis ad sagittas emittẽdas totondisse dicũtur. Tantũ sanè lætitiæ fuit in Balbino, qui plus timebat, ut hecatomben faceret. Statim Maximini caput allatũ. Hecatombe autẽ tale sacrificiũ est. Centum aræ uno in loco cespititiæ extruũtur, & ad eas centum sues, centum oues mactantur. Nam si imperatoriũ sacrificiũ sit, centũ leones, centũ aquilæ: & cætera huiusmodi animalia cẽtena feriunt'. Quod quidẽ etiã Græci quondã fecisse dicũtur, cũ pestilentia laborarẽt. & à multis imperatoribus id celebratũ constat. His igit' peractis, Balbinus cum summa gratulatione Maximũ redeuntẽ è Rauẽna cũ exercitu integro, & copijs expectabat. Siquidẽ Maximinus ab oppidanis Aquileiensibus, & paucis, qui illic erant, militib9 à Crispino & Melephilo cõsularibus, qui à senatu missi fuerãt, uictus est. Ipse autẽ Maximinus Aquileiam iccirco accesserat, ut omnia tuta, & integra usq; ad Alpes relinqueret. Ac si quæ essent Barbarorũ, qui Maximo fauerãt, reliquiæ, cõpesceret. Missi sunt deniq; ad eũ legati senatores XX. quorũ nomina sunt apud Cordũ: in his consulares

Deuotio.

hecatombe

lares

lares IIII. prætorij VIII. quæstorij VIII. cum coronis, & senatusconsultũ, in quo ei statuæ auratæ equestres decernebantur. Ex quo quidem Balbinus subiratus est, dicens Maximũ minus q̃ eum laborasse: cum ipse domi tanta bella cópressisset, ille autẽ ociosus apud Rauennã resedisset. Sed tantũ ualuit bellum Maximo, qui profectus est contra Maximinũ, ut etiã uictoria decerneretur, quã impletam ille nesciuit. Exercitu igitur suscepto Maximini, ad urbẽ cum ingenti pompa, & multitudine Maximus uenit mœrẽtibus militibus, quod eum imperatorem, quem ipsi delegerant, perdiderãt: & eos habebant, quos senatus legerat. Nec dissimulari poterat mœror, quia apparebat in frótibus singulorum, & iam quidem nec uerbis abstinebatur: quàmuis Maximus & apud milites sæpe dixisset, obliuionẽ præteritorũ esse debere, & stipendia magna donasset, & auxilia in ea loca, quæ delegerant, dimisisset. Sed animi militũ semel imbuti odio, refrenari nequeunt. Deniq; cũ audisset senatus acclamationes, quæ milites tãgerẽt, acriores contra Maximũ, & Balbinũ extiterunt, secũ quotidie cogitantes, quos imperatores facere deberent. Senatusconsulti autẽ, quo moti sunt, hæc forma est. Cum ingredienti urbẽ Maximo Balbinus, & Gordianus, & senatus, & populus Romanus obuiã processissent, acclamationes primũ publicæ fuerunt, quæ milites cótingerent. Inde in senatũ itũ est: ubi post illa, quæ cómunia solẽt esse festa, dictũ est. Sapiẽter electi principes sic agunt, ꝑ imperitos electi principes sic pereũt, cũ cóstaret à militibus factũ esse Maximinũ, Balbinũ autẽ & Maximũ à senatorib⁹. His auditis, milites grauius sæuire cœperũt in senatu, præcipue qui sibi triũphare de militibus uidebãt. Et Balbinus quidẽ cum Maximo urbẽ cũ magna moderatione gaudente senatu, & populo Romano regebãt: senatui plurimũ deferebãt, leges optimas códebant, moderate causas audiebãt, res bellicas pulcherrime disponebant. & cum iam paratum esset, ut contra Parthos Maximus proficisceretur, Balbinus contra Germanos, puer autẽ Gordianus Romæ remaneret, milites occasionem quærentes occidendorũ principum: cum primo inuenire uix possent, quia Germani stipabant Maximũ, atq; Balbinum, quotidie ingrauescebant. Et erant quidem discordiæ inter Balbinum, & Maximũ, sed tacitæ, & quæ intelligerẽtur potius, q̃ uiderentur. Cum Balbinus Maximũ quasi ignobilem cótemneret, Maximus Balbinũ quasi debilem calcaret. Quare occasio militibus data est, intelligẽtibus facile discordes imperatores posse interfici. Ludis deniq; scenicis, cũ multi & milites, & aulici occupati essent, & in palatio soli cum Germanis principes remansissent, impetũ in eos fecerunt. Turbantibus igit̃ militibus, cũ primũ nunciatũ esset Maximo turbã illam, tempestatẽq; uix euadi posse, nisi ad Germanos mitteret̃, & forte in alia parte palatij Germani cũ Balbino essent, mittit ad Balbinũ Maxim⁹ petẽs, ut ei præsidiũ mitteret. Sed ille suspicatus, quod cótra se eos peteret, quẽ putabat monarchiã uelle, primũ frustratus est, deinde usq; ad litẽ peruentũ est. in hac tamẽ seditione illis cótendẽtibus milites supuenerũt, atq; ambos eos nudatos uestibus regalibus de palatio cũ iniurijs ꝓduxerunt, & ꝑ mediã ciuitatẽ ad castra raptare uoluerunt magna ex parte laniatos. Sed ubi cóperterũt Germanos ad defensionẽ

illorum

illorũ superuenire, ambos occiderunt, & in itinere medio reliquerunt. Inter hæc Gordianus Cæsar sublatus à militibus imperator est appellatus, id est Augustus: quia non erat alius in præsenti insultantibus militibus senatui, & populo, qui se statim in castra receperunt. Germani sanè ne sine causa pugnarẽt, occisis iam imperatoribus suis, extra urbem, ubi suos habebant, se contulerunt. Hunc finem habuerunt boni imperatores indignũ uita, & moribus suis. Nam neq; Maximo, siue Pupieno fortius, neque Balbino benignius fuit quicq;: quod re ipsa intelligi potest. Neq; enim cum esset potestas, malos senatus eligeret. Huc accedit, quod multis honoribus, ac potestatibus explorati sunt, cum alter bis COS. & præfectus, alter COS. & præfectus ad imperium longæui peruenissent amabiles senatui, & populo etiam: quia Maximinũ iam leuiter pertimescebãt. Hæc sunt quæ de Maximo ex Herodiano Græco scriptore magna ex parte collegimus. Sed multi non à Maximo, uerum à Pupieno imperatore apud Aquileiam Maximinũ esse uictum dixerunt, & ipsum cum Balbino esse occisum, ita ut Maximi nomen prætereant. Tanta est autem historicorũ inter se errantium imperitia, uel usurpatio: ut multi eundem Maximũ, quem Pupienũ uelint dici, cum Herodianus uitæ suæ temporum scriptor Maximũ dicat, nó Pupienum: cum & Dexippus Græcorum scriptor, Maximũ & Balbinũ imperatores dicat factos contra Maximinum post Gordianos duos, & à Maximo uictum Maximinũ, non à Pupieno. His accedit alia scriptorũ imperitia, qui præfectum prætorij fuisse Gordianũ paruulum dicunt, ignorantibus multis collo sæpe uectũ, ut militibus ostenderetur. Imperarunt autẽ Maximus & Balbinus anno uno, cum Maximinus imperasset cum filio, ut quidã dicunt, per trienniũ: ut alij, per bienniũ. Nec reticẽdum est, quod Maximus, cum & sibi, & Balbino deferretur iudicio senatus imperium, Balbino dixisse fertur, ut Herodianus dicit: Quid tu Balbine, & ego merebimur, cum hanc tam immanẽ belluam exitio dederimus? Cumq; Balbinus dixisset: senatus, populiq; Romani feruentissimũ amorem, & orbis terrarũ, dixisse fertur Maximus: Vereor ne militum odium sentiamus, & mortem. Domus Balbini etiã nunc Romæ ostenditur in Carinis magna & potens, & ab eius familia hucusq; possessa. Maximus, quem Pupienũ plerique putant, summæ tenuitatis, sed uirtutis amplissimæ fuit. Sub his pugnatum à Carpis contra Mœsos fuit, & Scythici belli principium, & Histriæ excidium eo tempore: ut autẽ Dexippus dicit, Histricæ ciuitatis. Dexippus Balbinũ satis laudat, & dicit forti animo militibus occurrisse, atq; interfectum: ut mortẽ nó timeret, quẽ in omnibus disciplinis instructũ fuisse dicit. Maximũ uero negat eiusmodi uirum fuisse, qualem Græci pleriq; dixerunt. Addidit præterea contra Maximinũ Aquileiensiũ odium fuisse, ut de crinibus mulierũ suarũ arcubus neruos facerent, atq; ita sagittas emitterent. Dexippus & Herodianus, qui horum principum historiã persecuti sunt, Maximum, & Balbinũ fuisse principes dicũt, delectos à senatu contra Maximinũ post interitum duorũ Gordianorũ in Africa, cum quibus etiã puer tertius Gordianus electus est. Sed apud Latinos scriptores plerosq; Maximi nomen nó inuenio, & cum Balbino Pupienũ imperatorem

torem reperio,usq; adeo ut idem Pupienus cũ Maximino apud Aquileiam pugnasse dicatur cómemoratis historicis asserentibus: ne Maximus quidem contra Maximinũ pugnasse doceatur, sed resedisse apud Rauẽnam,atq; illic patratam audisse uictoriam:ut mihi uideatur idem esse Pupienus,qui Maximus dicitur. Quare etiã gratulatoriã epistolam subdidi,quæ scripta est à COS.sui temporis de Pupieno, & Balbino:in qua lætat' redditã ab his post latrones improbos esse rempublicam. Pupieno, & Balbino Augustis Claudius Iulianus.

Cum primum Iouis OPT. MAX. & deorum immortalium, senatusq; iudicio,& cõsensu generis humani suscepisse uos Remp.à nefarij latronis scelere seruandã,reddendamq; Romanis legibus domini sanctissimi,& inuictissimi Augusti,quanq; nondum ex uestris literis,sed tamẽ ex spiritu,quod ad me V.C. Celsus Aelianus collega trãsmiserat,comperissem: gratulatus sum urbi Romæ cuius ad salutẽ estis electi:gratulatus senatui, cuius,pro iudicio,quod in uos habuit,reddidistis pristinam dignitatẽ:gratulatus Italiæ,quã cum maxima ab hostibus uastatione defendistis:gratulatus prouincijs,quas inexplebili auaritia tyrannorũ laceratas ad spem salutis reduxistis. Deniq; de legionibus ipsis,& auxilijs,quæ ubiq; terrarum iam uultus uestros adorant, qui deposito dedecore pristino nunc in uestro nomine dignã Romani principatus speciem receperũt. Quocirca nulla uox fortis, nulla oratio felix, nullum ingenium tam fœcundum unquàm fuerit,quod possit publicam felicitatem digne exprimere: quæ quãta, & cuiusmodi sint,iam in ipso exordio principatus uestri cognoscere potuimus: qui leges Romanas, æquitatemq; abolitam, & clementiã, quæ iam nulla erat, & uitam,& mores,& libertatem, & spem successionũ, atq; hæredum reduxistis. Hæc enumerare difficile est, nedum prosequi consentanea dicendi dignitate. Nam quod nobis uita per uos reddita est,cum dimissis passim per prouincias carnificibus,sic elatus latro surrexit,ut se ordini profiteretur iratum, quomodo dicam aut prosequar? præsertim cum mediocritas mea non modo publicam felicitatem,sed ne peculiare quidem gaudiũ animi mei possit exprimere:cum eos Augustos,& principes generis humani uideam,quorum antehac perpetuo cultu mores,& modestiam miram tanq; ueteribus censoribus meis cuperem probatam,& hæc esse confidam in priorum principum testimonijs uestris. Tamen ut grauioribus iudicijs glorier dij præstant, præstabuntq; hanc urbi Romanæ felicitatem. Nam cum ad uos respicio,nihil aliud optare possum, quàm quod apud deos dicitur uictor Carthaginis precatus:ut scilicet in eo statu Remp.seruaret,in quo tunc esset,quod nullus melior inueniretur. Ita ego precor,ut in eo statu uobis Rempub.seruent,in quo eam uos adhuc nutantem collocauistis.

Hæc epistola probat Pupienum eundem esse,qui à plerisq; Maximus dicitur nomine paterno. Siquidẽ per hæc tempora apud Græcos nõ facile Pupienus, apud Latinos non facile Maximus inueniatur. Et ea quæ sunt gesta cõtra Maximinũ,modo à Pupieno,modo à Maximo acta dicant'. Sed Fortunatiano credamus,qui dicit Pupienum dictum nomine suo,cognomine uero paterno Maximum,ut omnium stupore legentibus aboliti uideantur.

TREBELLII POLLIONIS

VALERIANVS PATER ET FILIVS.

VALERIANVS imperator nobilis genere, patre Valerio CENS. antea, & per dignitatum omnes gradus suis temporibus ad maximũ in terris culmen ascendens: cuius per annos LXX in uita laudabilis in eã conscenderat gloriam, ut per omnes honores, & magistratus insigniter gestos, imperator fieret: non, ut solet, tumultuario populi concursu, nõ militum strepitu, sed iure meritorũ, & quasi ex totius orbis una sententia. Deniq; si data esset omnibus potestas ꝓmendi arbitrij, quem imperatorem uellent, alter non esset electus. Et ut sciatur quanta uis in Valeriano meritorũ fuerit publicorũ, ponam senatuscõsulta, quibus animaduertant omnes, quid de illo semper amplissimus ordo iudicauerit. Duobus Decijs COSS. VI Calen. Nouemb. die cum ob imperatorias literas in æde Castorum senatus haberetur, ireturq; per sententias singulorum, cui deberet censura deferri (Nam id Decij posuerãt in senatus amplissimi potestate) ubi primũ prætor edixit: Quid uobis uidetur Patres conscripti de censore deligendo, atq; eum, qui erat princeps: cum senatus sententiam rogasset absente Valeriano (nam ille in procinctu suo cum Decio tunc agebat) omnes una uoce dixerunt, interrupto more dicendæ sentẽtiæ: Valeriani uita censura est. Ille de omnibus iudicet, qui est omnibus melior. Ille de senatu iudicet, qui nullum habet crimen. Ille de uita nostra sententiã ferat, cui nihil potest obijci. Valerianus à prima pueritia CENS. fuit. Valerianus in tota uita sua fuit censor. Prudẽs senator, modestus senator, grauis senator. Amicus bonorũ, inimicus tyrãnorũ: hostis criminũ, hostis uitiorũ: hunc censorẽ omnes accipimus, hũc imitari oẽs uolumus. Primus genere, nobilis sanguine, emẽdatus uita, doctrina clarus, morib⁹ singularis, exemplũ antiquitatis. Quæ cũ essent sæpius dicta, addiderũt omnes, atq; ita discessum est. Hoc senatusconsultũ ubi Decius accepit, omnes aulicos conuocauit, ipsum etiam Valerianũ præcepit rogari: atq; in conuentu summorũ uirorum, tanto senatusconsulto, Felicẽ te, inquit, Valerianũ senatus sententia, imo animis, atq; pectoribus totius orbis humani suscipe censuram, quã tibi detulit Romana Resp. quã solus mereris iudicaturus de moribus nostris. Tu æstimabis qui

" bis qui manere in curia debeant, tu equestrem ordinem in antiquũ statum redi
" ges, tu censibus modum pones, tu uectigalia firmabis, diuides statum, respubli
" cas recensebis, tibi legum scribendarũ autoritas dabitur, tibi de ordinibus mul
" tum iudicandũ est, tu arma respicies: tu de nostro palatio, tu de iudicibus, tu de
" præfectis eminẽtissimis iudicabis. Excepto denicg præfecto urbis Romæ, exce-
" ptis COSS. ordinarijs, & sacrorũ rege, ac maxima uirgine Vestaliũ, si tamen in-
" corrupta permanebit, de omnibus sententijs feres. Laborabunt autẽ etiam illi,
" ut tibi placeant, de quibus nõ potes iudicare. Hæc Decius. Sed Valerio senten
" tia huiusmodi fuit. Quæso sanctissime imperator, ne ad hanc me necessitatẽ
" alliges, ut ego iudicem de populo, de militibus, de senatu, de omni penitus orbe
" iudicibus, & tribunis, ac ducibus. Hæc sunt propter quæ Augustum nomẽ tene
" tis, apud uos censura desedit, nõ potest hoc implere priuatus. Veniã igitur eius
" honoris peto, cui uita impar est confidenda, cui tempora sic repugnant, ut cen-
" suram hominũ natura nõ quærat. Poteram multa & alia senatusconsulta, & iu-
dicia principum de Valeriano proferre, nisi ea uobis plerisq; nota essent, ut pu-
deret altius uirum extollere, qui fatali quadam necessitate superatus est. Victus
est enim à Sapore rege Persarum, dum ductu cuiusdam sui ducis, cui summam
omniũ bellicarũ rerum agendarum cõmiserat: seu fraude, seu aduersa fortuna
in ea esset loca deductus, ubi nec uigor, nec disciplina militaris quin caperetur,
quicq; ualere potuit. Captus igitur, in ditionem Saporis peruenit: quẽ cum glo
riosæ uictoriæ successu minus honorifice, quàm deceret, superbo, & elato animo
detineret, atq; cum Romanorũ rege, ut uili, & abiecto mancipio loqueretur, lite
ras ab amicis regibus, qui & ei contra Valerianũ fauerant, plerasq; missas acce-
" pit, quarum seriem Iulius refert. Sapori rex regum Belsolus. Si scirem posse
" aliquando Romanos penitus uinci, gauderem tibi de uictoria, quam præfers.
" Sed quia uel fato, uel uirtute gens illa plurimũ potest: uide ne quod senem im-
" peratorem cepisti, & id quidem fraude, male tibi cedat, posterisq; tuis. Cogita
" quantas gentes Romani ex hostibus suas fecerint, à quibus sæpe uicti sunt. Au
" diuimus certe quod Galli eos uicerint, & ingentem illam ciuitatem incenderint.
" Certe Galli Romanis seruiũt. Quid Afri? eos nõne uicerunt? certe seruiunt Ro
" manis: de longioribus exemplis, & fortasse † remotioribus nihil dico. Mithridates
" Ponticus totã Asiam tenuit, certe uictus est, certe Asia Romanorũ est. Si meũ
" consilium requiris, utere occasione pacis, & Valerianũ suis redde: ego gratulor
" felicitati tuæ, si tamẽ illa uti tu scias. Valerius rex Cadusiorũ sic scripsit. Remis-
" sa mihi auxilia integra, & incolumia gratanter accepi: & captum Valerianũ prin
" cipem principum nõ satis gratulor, magis gratularer si redderetur. Romani eñ
" grauiores tunc sunt, quando uincuntur. Age igitur ut prudentẽ decet, nec fortu
" na te inflãmet, quæ multos decepit. Valerianus & filiũ imperatorẽ habet, & ne-
" potem Cæsarem: & quid? Habet & omnẽ orbem illum Romanũ, qui contra te
" totus insurget. Redde igitur Valerianũ, & fac cum Romanis pacem, nobis etiã
ob gentes Ponticas profuturã. Arthabesdes rex Armeniorũ talem ad Saporẽ
" epistolam misit. In partem gloriæ uenio: sed uereor ne nõ tam uiceris, quàm

Qui excepti a censura.

† Al. interioribus.

bella seueris. Valerianũ & filius repetet & nepos: sed duces Romani, & omnis Gallia, & omnis Africa, & omĩs Hispania, & omnis Italia, & omnes gẽtes, quæ sunt in Illyrico, atq; in Oriẽte, & in Ponto, quæ cũ Romanis cõsentiunt, aut Romanorũ sunt. Vnũ ergo senem cepisti, & omnes gentes orbis terrarũ infestissimas tibi fecisti: fortassis & nobis, qui auxilia misimus, qui uicini sumus, qui semper uobis inter uos pugnantibus laboramus. Bactriani, & Hiberi, & Albani, & Thauroscythæ Saporis literas nõ receperũt: sed ad Romanos duces scripserũt, auxilia pollicẽtes ad Valerianũ de captiuitate liberandũ. Sed Valeriano apud Persas cõsenescente, Odenatus Palmyrænus collecto exercitu, rem Romanam propè in pristinũ statum reddidit. Cepit regis thesauros, cepit etiã quas thesauris chariores habent reges Parthici, cõcubinas. Quare magis reformidans Romanos duces Sapor, timore Balistæ, atq; Odenati in regnũ suum ocyus se recepit. Atq; hic interim finis belli fuit Persici. Hæc sunt digna cognitu de Valeriano. Nunc ad Valerianũ minorem reuertar. Valerianus iunior alia q̃ Gallienus matre genitus, forma cõspicuus, uerecundia probabilis, eruditione pro ætate clarus, moribus periucundus, atq; à fratris dissolutione seiunctus, à patre absente Cæsar est appellatus, à fratre, ut Celestin⁹ dicit, Augustus: nihil habet prædicabile in uita, nisi qđ est nobiliter natus, educatus optime, & miserabiliter interemptus. Et quoniã scio errare plerosq;, qui Valeriani imperatoris titulo in sepulchro legẽtes, illius Valeriani redditũ putant corpus, qui à Persis est captus: ne ullus error obrepat, mittendũ in literas censui, hunc Valerianũ circa Mediolanũ sepultum addito titulo Claudij iussu, VALERIANVS IMPERATOR. Non puto plus aliquid uel de maiore Valeriano, uel de iuniore requirendum. Et quoniã uereor ne modum uoluminis trãseam, si Gallienũ Valeriani filium, de quo iam nobis multus sermo fuit: uel Saloninũ filium etiã Gallieni, qui & Gallienus dictus est, huic libro adiungam: ad aliud uolumẽ transeam. Semper enim me uobis dedidi & famæ, cui negare nihil debeo, neq; possum.

TREBELLII POLLIONIS

GALLIENI DVO.

CAPTO VALERIANO (enimuero unde incipienda est Gallieni uita, nisi ab eo præcipue malo, quo eius uita depressa est?) Nutante Rep. cũ Odenatus iam Oriẽtis cepisset imperiũ, & Gallienus comperta patris captiuitate gauderet: uagabãtur exercitus, murmurabãt duces, erat ingens omniũ mœror, quod imperator Romanus in Perside seruiliter teneret. Gallieno igitur & Volusiano coss. Macrianus & Balista in unum coeunt, exercitus reliquias cõuocant: & cum Romanũ in Oriente nutaret imperiũ, quẽ facerent imperatorẽ requirunt: Gallieno tã negligenter se agente, ut eius ne mentio quidẽ apud exercitũ fieret.

Deniq; cũ pluries eius rei causa cõueniſſent, placuit ut Macrianũ cum filijs ſuis imperatores dicerent, ac Remp. defenſandã capeſſeret. Sic igitur imperiũ delatum eſt Macriano: & cauſæ Macrianũ imperandi cum filijs hæ fuerũt. Primũ, quod nemo eo tẽpore ſapientior ducũ habebatur, nemo ad res gerẽdas aptior: deinde ditiſſimus, & qui priuatis poſſet fortunis publica explere diſpẽdia. Huc accedebat, quod liberi eius fortiſſimi iuuenes tota mente in bellum ruebant, ut eſſent legionibus exẽplo ad omnia militaria. Macrianus ergo undiq; collectis exercitibus, Orientis partes petijt: atq; ut poſſet late ſibi delatum defendere, & tueri imperiũ, bellum ſic inſtruxit, atq; copias ſic parauit, ut eſſet omniũ circunſpectus, quæ contra eũ poterant cogitari. Idem Macrianus Piſonem unũ ex nobilibus principibus ſenatus ad Achaiã deſtinauit ob hoc, ut Valentem, qui illic procõſulari imperio Remp. gubernabat, opprimeret. Sed Valens cõperto q̃d Piſo cõtra ſe ueniret, ſumpſit imperium. Piſo igitur in Theſſaliã ſe recepit. Vbi miſſis à Valente militibus cõpluribus interfectus eſt. Ipſe quoq; imperator appellatus cognomẽto Theſſalicus. Sed Macrianus retẽto in Oriẽte uno ex filijs, pacatis tamẽ rebus, Aſiam primũ uenit, deinde Illyricũ petijt: in Illyrico cũ Aureolo imperatore, qui cõtra Gallienũ imperiũ ſumpſerat, duce Domitiano nomine manũ conſeruit, unũ ex filijs ſecũ habens, & XXX millia militum ducens. Sed uictus eſt Macrianus cum filio Macriano nomine, deditusq; omnis exercitus Aureolo imperatori. Turbata interim Rep. totóq; penitus orbe terrarũ, ubi Odenatus cõperit Macrianũ cum filio interemptũ, regnare Aureolũ, Gallienũ remiſſius agere, feſtinauit ad alterũ filiũ Macriani, cũ exercitus hoc daret fortuna capiendũ. Sed ij, qui erãt cũ filio Macriani Quieto nomine, cõſentiẽtes Odenato, autore præfecto Macriani Baliſta iuuenẽ occiderũt: miſſoq; p murũ corpore, Odenato ſe omnes affatim dediderunt. Totius propè igitur Orientis factus eſt Odenatus imperator. cum Illyricũ teneret Aureolus, Romã Gallienus, idem Baliſta multos Emiſcenos, ad quos cõfugerant Macriani milites, cũ Quieto, & theſaurorũ cuſtode interfecit, ita ut ciuitas penè deleretur. Odenatus inter hæc quaſi Gallieni partes ageret, cuncta eidem nũciari ex ueritate faciebat. Sed Gallienus cognito quod Macrianus cũ ſuis liberis eſſet occiſus, quaſi ſecurus rerum, ac patre iam recepto, libidini & uoluptati ſe dedidit. Ludos Circenſes, ludosq; ſcenicos, ludos gymnicos, ludicram etiam uenationem, & ludos gladiatorios dedit. Populumq; quaſi uictorialibus diebus ad feſtiuitatẽ ac plauſum uocauit. & cum pleriq; patris eius captiuitatem mœrerent, ille ſpecie decoris, quod pater eius uirtutis ſtudio deceptus uideretur, ſupra modum lætatus eſt. Conſtabat autem cenſuram parentis eum ferre nõ potuiſſe, uotiuumq; illi fuiſſe, quod imminentem ceruicibus ſuis grauitatem pater iam non haberet. Per idem tempus Aemilianus apud Aegyptũ ſumpſit imperiũ, occupatis horreis multa oppida malo famis preſſit. Sed hunc dux Gallieni Theodotus cõflictu habito cepit, atq; imperatori Gallieno uiuũ tranſmiſit. Aegyptus eñ data Aemiliano per Tranſthebaitanos milites ſæuitum eſt ribus, cum Gallienus & in luxuria, & improbitate perſiſteret. Cumq; ludibrijs, & helluatio

ni uacaret, neq; aliter Remp. regeret, quàm cum pueri fingunt per ludibria potestates: Galli, quibus insitũ est esse leues, ac degenerãtes à ciuitate Romana, & luxuriosos principes ferre non posse, Posthumũ ad imperiũ uocarunt: exercitibusq; cõsentientibus, q occupatũ imperatorẽ libidinibus querebãtur, cõtra hũc Theodotus exercitũ duxit. Cumq; urbẽ, in qua erat Posthumus, obsidere cœpisset, decernẽtibus Gallis, Gallienus muros circũiens sagitta ictus est. Nã & p annos VII Posthumus imperauit, & Gallias ab omnibus circũfluentibus Barbaris ualidissime uindicauit. His coactus malis, Gallienus pacẽ cũ Aureolo facit oppugnandi Posthumi studio, longoq; bello tracto p diuersas obsidiones, ac prælia rẽ modo feliciter, modo infeliciter gerit. Accesserat præterea his malis, quod Scythæ Bithyniã inuaserant, ciuitatesq; deleuerãt. Deniq; †Corinthum, quæ postea Nicomedia dicta est, incensam grauiter uastauerũt. Deniq; quasi cõiuratione totius mundi concussis orbis partibus, etiã in Sicilia quasi quoddã seruile bellũ extitit latronibus euagantibus, qui uix oppressi sunt. Et hæc omnia Gallieni cõtemptu fiebãt. Neq; enim quicq; est ad audaciã malis, ad spem bonorũ bonis promptius, q̃ cũ uel malus timet, uel dissolutus cõtemnit imperator. Gallieno & Faustino COSS. inter tot bellicas clades etiã terræmotus fuit, & tenebræ per multos dies. Auditũ præterea tonitruũ terra mugiente, nõ Ioue tonãte. Quo motu multæ fabricæ deuoratæ sunt cũ habitatoribus: multi terrore mortui: quod quidẽ malũ tristius in Asiæ urbibus fuit. Mota est & Roma, mota & Libya: hiatus terræ plurimis in locis fuerunt, cũ aqua salsa in fossis appareret. Maria etiã multas urbes occuparunt. Pax igitur deũm quæsita, inspectis Sibyllæ libris, factumq; Ioui salutari, ut præceptũ fuerat, sacrificiũ. Nam & pestilentia tãta extiterat uel Romæ, uel in Achaicis urbibus, ut uno die V millia hominũ pari morbo perirẽt. Sæuiẽte fortuna cũ hinc terræmotus, inde hiatus soli ex diuersis partib9 pestilẽtia orbẽ Romanũ uastaret: Capto Valeriano, Gallis parte maxima obsessis, cũ bellũ Odenatus inferret, cũ Aureolus purgeret Illyricũ, cũ Aemilian9 Aegyptũ occupasset: Gothi & Clodius, de quo dictũ est superius, occupatis Thracijs, Macedoniã uastarunt, Thessalonicã obsederunt: neq; usq; quies mediocriter salutẽ ostẽtare uisa est. Quæ omnia cõtemptu, ut sæpius diximus, Gallieni fiebãt hominis luxuriosissimi. Et si esset securus, ad omne dedecus paratissimi. Pugnatũ est in Achaia Macriano duce contra eosdem Gotthos. Vnde uicti per Achæos recesserunt. Scythæ autẽ, hoc est, pars Gotthorũ, Asiam uastabãt. Tunc etiã templũ Dianæ Ephesiæ dispoliatũ, & incensum est: cuius opus est fama in populos satis nota. Pudet numerare inter hæc tempora, cum ista gererẽtur, quæ sæpe Gallienus malo generis humani quasi per iocum dixerit. Nam cum ei nũciatum esset Aegyptum desciuisse, dixisse fertur: Quid sine lino Aegyptio esse non possumus? Cum autem uastatã Asiam, & elementorum concursionibus, & Scytharum incursionibus comperisset: Quid, inquit, sine aphronitris esse non possumus? Perdita Gallia arrisisse, ac dixisse perhibetur: Non sine trabeatis sagis tuta Resp. est? Sic deniq; de omnibus partibus mũdi, cũ eas amitteret, quasi detrimẽtis uiliũ ministeriorũ uideretur affici, iocabatur.

[Margin: † Al. Astacũ.]

[Manuscript margin: fossis]

batur. Ac,ne quid mali deesset Gallieni temporibus, Byzantiorũ ciuitas clara naualibus bellis claustrũ ponticum per eiusdẽ Gallieni milites ita omnis uasta ta est,ut prorsus nemo superesset. Deniq; nulla uetus familia apud Byzantios inuenitur,nisi siquis peregrinatione,uel militia occupatus euasit,qui antiquitatem generis,nobilitatemq; repræsentet. Contra Posthumum igitur Gallienus cum Aureolo, & Claudio duce, qui postea imperiũ obtinuit, principe generis Constantini Cæsaris nostri bellũ incepit,cum multis auxilijs Posthumus iuuaretur,Celtis,atq; Frãcis,in bellũ cum Victorino ꝓcessit,cum quo imperiũ participauerat. Victrix Gallieni pars fuit pluribus prælijs euentuũ ratione decursis. Erat enĩ in Gallieno subitæ uirtutis audacia:nã aliquando iniurijs grauiter mouebat̃. Deniq; ad uindictam Byzantiorũ processit:& cum nõ putaret recipi se posse muris,receptus alio die omnes milites inermes,armatorũ corona circũdatos,interemit fracto fœdere,qđ promiserat. per eadẽ tempora etiã Scythæ in Asia Romanorũ ducum uirtute,ac ductu uastati ad ꝓpria recesserunt. Interfectis sanè militibus apud Byzantium,Gallienus, quasi magnũ aliquid gessisset, Romã cursu rapido cõuolauit. Conuocatisq; patribus,decẽnia celebrauit nouo genere ludorũ,noua specie pomparũ,exquisito genere uoluptatũ. Iam primũ inter togatos patres,& equestrẽ ordinem albatos milites,& omni populo præeunte,seruis etiã propè omniũ,& mulieribus cũ cereis facibus,& lampadis præcedentibus Capitoliũ petit. Processerunt etiã altrinsecus centeni albi boues cornibus auro iugatis,& dorsualibus sericis discoloribus præfulgentes. Agnæ candentes ab utraq; parte CC præcesserũt,& X elephãti, qui tunc erãt Romæ, mille CC gladiatores pompaliter ornati. Cũ auratis uestibus matronarũ mansuetæ feræ diuersi generis CC ornatu q̃maximo affectæ. Carpenta cum mimis,& omni genere histrionũ pugiles faculis,nõ ueritate pugilantes. Cyclopea etiam luserũt omnes apenarij:ita ut miranda quædã,& stupenda mõstraret. Omnes uiæ ludis,strepituq;,& plausibus personabãt:ipse medius cũ picta toga & tunica palmata inter patres,ut diximus,omnibus sacerdotibus prætextatis Capitoliũ petijt. Hastæ auratæ altrinsecus quingenæ. Vexilla cẽtena,& præter ea, quæ collegiorũ erant,dracones,& signa templorũ,omniũq; legionũ ibant. Ibãt præterea gentes simulatæ,ut Gotthi,Sarmatæ,Franci,Persæ:ita ut nõ minus q̃ duceni singulis globis ducerent̃. Hac põpa homo ineptus eludere se credidit populũ Ro. sed ut sunt Romanorũ facetiæ,alius Posthumo fauebat,alı9 Regiliano, alius Aureolo,aut Aemiliano,alius Saturnino. Nã & ipse iã imperare dicebat̃. Inter hæc ingens querela de patre,quẽ inultum filius relinqueret,& quẽ externi utcunq; uindicauerant. Nec tamẽ Gallienus ad talia mouebatur obstupefacto uoluptatibus corde:sed ab ijs,qui circum eum erant, requirebat:& quid habemus in prandio? & quæ uoluptates paratæ sunt? & qualis cras erit cœna? quales Circẽses? sic confecto itinere,celebratisq; hecatombis,ad domũ regiã redijt: conuiuijsq; & epulis depulsis, alios dies uoluptatibus publicis deputabat. Prætereundũ non est haud ignobile facetiarũ genus. Nam cũ rex Persarũ quasi captiuorũ per pompã(rem ridiculã) duceretur,quidam scurræ miscuerũt se Persis

Celtæ.

diligentissime

Valeriani fratris sui,& Lucilli propinqui,ubi cóperit ab Odenato Persas uasta tos,redactam Nisibin & Carras in potestatem Romanã,omnẽ Mesopotamiã nostrã,deniq; Ctesiphontẽ esse peruentum,fugisse regẽ,captos satrapas, pluri mos Persarũ occisos:Odenatũ participato imperio Augustum uocauit,eiusq; monetã,qua Persas captos traheret,cudi iussit:quod & senat9,& urbs,& omnis ætas gratanter accepit. Fuit præterea idem ingeniosissimus, cuius ostendentia acumẽ pauca libet ponere. Nã cum taurũ ingentẽ in arenam misisset, exissetq; ad eũ feriendũ uenator,neq; perductũ decies potuisset occidere,coronã uenato ri misit:mussantibus quoq; cũctis,quid rei esset,quod homo ineptissimus coro naretur,ille per curionẽ dici iussit: Taurũ toties non ferire difficile est. Idem,cũ quidã gemmas uitreas pro ueris uendidisset eius uxori,atq; illa re prodita,uin dicari uellet,surripi quasi ad leonem uenditorẽ iussit. Deinde cauea caponem emittit:mirãtibusq; cunctis rem tam ridiculam,per curionẽ dici iussit:Impostu ram fecit,& passus est.deinde negociatorẽ dimisit. Occupato tamen Odenato bello Persico,& Gallieno rebus ineptissimis,ut solebat,incumbente,Scythæ na uibus factis Heracleam peruenerũt,atq; inde cum præda in solum propriũ re uerterunt:quorũ multi naufragio perierunt,nauali bello superati. Per idem tem pus Odenatus insidijs consobrini sui interemptus est cum filio Herode,quẽ & ipsum imperatorẽ appellauerat.Tum Zenobia uxor eius,quod paruuli essent filij eius,qui supererant Herennianus & Timolaus,ipsa suscepit imperiũ:diúq; rexit non muliebriter,neq; more fœmineo: sed nõ solum Gallieno uirago me lius imperare potuisset,uerũetiam multis imperatoribus fortius, atq; solertius. Gallieno sanè ubi nunciatũ Odenatum interemptũ, bellum Persis ad seram ni mis uindictam patris parauit.Collectisq; per Heradianũ ducem militibus,so lertis principis rem gerebat. Qui tamẽ Heradianus cũ contra Persas profectus esset,à Palmyrenis uictus,omnes quos parauerat milites perdidit,Zenobia Pal myrenis,& Orientalibus plerisq; uiriliter imperãte. Inter hæc Scythæ per Euxi num nauigantes Istrũ ingressi,multa grauia in solo Romano fecerunt.Quibus compertis,Gallienus Cleochanũ,& Athenũ Byzantios instaurandis urbibus, muniendisq; præfecit. Pugnatũq; est circa Pontũ,& à Byzantijs ducibus uicti sunt Barbari. Veneriano item duce,nauali bello Gotthi superati sunt:tum ipse Venerianus militari perijt morte. Atq; inde Cyzicũ & Asiam, deinceps Acha iam omnẽ uastauerunt,& ab Atheniensibus duce Dexippo scriptore horũ tem porũ uicti sunt. Vnde pulsi per Epirũ,† Macedoniã, Mœsiam peruagati sunt. Gallienus interea uix excitatus publicis malis,Gotthis uagantibus per Illyricũ occurrit,& fortuito plurimos interemit.Quo comperto,Scythæ facta carragine per montẽ Gessacẽ fugere sunt conati. Omnes inde Scythas Martianus uaria bellorũ fortuna agitauit,quæ omnes Scythas ad rebellionem excitaret. Et hæc quidem Heracliani ducis erga Remp.deuotio fuit. Verum cum Gallieni tantã improbitatẽ ferre non possent,consilium inerunt Martianus & Heraclianus,ut alter eorũ imperiũ caperet:& Claudius quidem,ut suo dicemus loco,uir omniũ optimus electus est,qui consilio nõ affuerat:essetq; apud cunctos in reuerẽtia,

Faceta.

Zenobia ui rago.

Al.† Acheno niã, Boetiã.

Carrago.

ut dignus uideretur imperio, quemadmodũ postea comprobatum est. Is enim Claudius, à quo Constantinus uigilantissimus Cæsar originẽ ducit. Fuit ijsdem socius in appetendo imperio quidam Ceronius siue Cecropius dux Dalmatarum, qui eos & urbanissime, & prudentissime adiuuit. Sed cum imperiũ capere uiuo Gallieno non posset, huiusmodi eum insidijs appetendum esse duxerũt: ut labem improbissimã malis fessa Rep. à gubernaculis humani generis dimouerent, ne diutius theatro, & circo addicta Rep. per uoluptatum deperiret illecebras. Insidiarum genus fuit tale. Gallienus ab Aureolo, qui principatum inuaserat, dissidebat: sperans quotidie grauẽ, & intolerabilem tumultuarij imperatoris aduentum. Hoc scientes Martianus & Cecropius, subito Gallieno iusserant nunciari, Aureolum iam uenire. Ille igitur militibus congregatis, quasi certum processit ad prælium, atq; ita missis percussoribus interemptus est. Et quidẽ Cecropij Dalmatarũ ducis Gallienus dicitur esse percussus, ut quidam ferunt, circa Mediolanũ, ubi continuo & frater eius Valerianus est interemptus: quẽ multi Augustum, multi Cæsarem, multi neutrum fuisse dicunt: quod uerisimile non est. Siquidem capto iam Valeriano, scriptũ inuenimus in Fastis, Valeriano imperatore COS. quis igit' alius potuit esse Valerianus, nisi Gallieni frater? Constat de genere, non satis tamen constat de dignitate: uel ut cœperunt alij loqui, de maiestate. Occiso igitur Gallieno, seditio ingens militũ fuit cum spe prædæ, ac publicæ uastationis imperatorem sibi utilem, necessarium, fortem, efficacem, ad inuidiam faciendã dicerent raptum. Quare consilium principum fuit, ut milites eius quo solent placari genere, sedarentur. Promissis itaq; per Martianum aureis uicenis, & acceptis (nam præstò erat thesaurorum copia) Gallienũ tyrannũ militari iudicio in Fastos publicos retulerũt. Sic militibus sedatis, Claudius uir sanctus, ac iure uenerabilis, & bonis omnib9 charus, amicus patriæ, amicus legibus, acceptus senatui, populo bene cognitus accepit imperium. Hæc uita Gallieni fuit breuiter à me literis intimata: q natus abdomini, & uoluptatibus dies ac noctes uino & stupris perdidit orbem terrarũ. Triginta prope tyrannos passus est Romanũ dehonestantes imperium, ita ut etiã mulieres eo melius imperarent. Ac ne eius prætereatur miseranda solertia, ueris tempore cubicula de rosis fecit. De pomis castella composuit. Vuas triennio seruauit. Hyeme summa melones exhibuit. Mustum quemadmodũ toto anno haberetur, docuit. Ficos uirides, & poma ex arboribus recentia semper alienis mensibus præbuit, mantilibus aureis semp strauit. Gemmata uasa fecit, eademq; aurea. Crinibus suis auri scobem aspersit. radiatus sæpe processit cum chlamyde purpurea, gẽmatisq; fibulis, & aureis Romæ uisus est. Vbi semper togati principes uidebantur, purpuream tunicam, auratamq; uirilem, eandemq; manicatam habuit. Gemmato baltheo usus est: caligas gẽmatas annexuit, cum compages reticulos appellaret. Conuiuatus in publico est. Congiarijs populũ molliuit. Senatui sportulam sedens erogauit. Matronas ad consulatum suũ rogauit, ijsdemq; manũ sibi osculantibus quaternos aureos sui nominis dedit. Vbi de Valeriano patre cõperit quod captus esset, id quod philosophorum optimus de filio amisso dixisse fertur: Sciebam

Maiestas imperatoria.

tur:Sciebam me genuisse mortalem.dixit ille:Sciebam patrem meũ esse morta lem. Nec defuit Annius Cornicula,qui eum quasi constantem principem falsò sua uoce laudaret:peior tamen ille,qui credidit. Sæpe ad tibicinem processit,ad organũ se recepit,cum processui,& recessui cani iuberet. Lauit die septimo æstate,uel sexto:hyeme secundo,uel tertio. Bibit in aureis semp poculis,aspernatus uitrũ,dicens nil eo esse cõmunius. Semper uina uariauit. Neq; unquàm in uno conuiuio ex uno uino duo pocula bibit. Concubinæ in eius triclinijs sæpe accubuerunt. Mensam secundam scurrarũ,& mimorũ semper propè habuit. Cum iret ad hortos nominis sui,omnia palatina officia sequebantur. Ibant & præfecti,& magistri officiorum omniũ adhibebantur conuiuijs,& cœnationibus. Lauabant etiã simul cum principe. Admittebantur sæpe etiam mulieres,cum ipso pulchræ puellæ,cum illis anus deformes:& iocari se dicebat,cum orbem terrarũ undiq; perdidisset. Fuit tamẽ nimiæ crudelitatis in milites, nam & terna millia, & quaterna militum singulis diebus occidit. Statuam sibi maiorem colosso fieri præcepit Solis habitu,sed ea imperfecta perijt. Tam magna deniq; cœperat fieri,ut duplex ad colossum uideretur. Poni autẽ illam uoluerat in summo æsquiliarũ monte,ita ut hastam teneret,per cuius caput infans ad summũ posset ascendere. Sed & Claudio,& Aureliano deinceps stulta res uisa est. Siquidẽ etiam equos,& currũ fieri iusserat pro qualitate statuæ, atq; in acutissima base poni. Porticum flaminiã usq; ad pontem Miluiũ & ipse parauerat ducere, ita ut tetrastyce fieret:ut autem alij dicunt,pentastyce:ita ut primus ordo pilas haberet,& ante se colũnas cum statuis, secundus & tertius,& deinceps διὰ τεσσάρων colũnas. Longũ est cuncta in literas mittere:quæ q uolet scire,legat Palphuriũ Suram,qui ephemeridas eius uitæ composuit. Nos ad Saloninũ reuertamur.

TREBELLII POLLIONIS

SALONINVS GALLIENVS.

HIC GALLIENI filius fuit,nepos Valeriani:de quo quippe nihil est,quod dignũ in literas mittatur,nisi quod nobiliter natus,educatus regie:occisus deinde non sua,sed patris causa. De huius nomine magna est ambiguitas. Nam multi eum Gallienum,multi Saloninum historiæ prodiderunt. Et qui Saloninũ, iccirco quod apud Salonas natus esset, cognominatum ferunt. Qui autem Gallienum,patris nomine cognominatum, & aui Gallieni summi quõdam in Rep.uiri. Fuit deniq; hactenus statua in pede montis Romulei,hoc est ante sacram uiam intra templum Faustinæ aduecta ad arcum Fabianum:quæ haberet inscriptum Gallieno minori,Salonino additum:ex quo eius nomẽ intelligi

poterit transisse decennium imperij Gallieni, satis clarum est: quod icirco addidi, quia multi eum imperij sui primo anno perijsse dixerunt. Fuisse autẽ & alias rebelliones sub eodem, de quibus proprio dicemus loco. Siquidem placuit triginta tyrannos uno uolumine includere, icirco quod nec multa de his dici possunt, & in Gallieni uita pleraq; iam dicta sunt. Et hæc quidem de Gallieno hoc interim libro dixisse sufficiat. Nam & multa iam in Valeriani uita in libro, qui de triginta tyrannis inscribendus est, iam loquemur: quæ iterari, ac sæpius dici minus utile uidebatur. Huc accedit, quod quædam etiam studiose prætermisi, ne eius posteri multis rebus æditis læderentur. Scis enim ipse quales homines cum ijs, qui aliqua de maioribus eorum scripserint, quantum gerant bellum: nec ignota esse arbitror quæ dixit M. Tullius in Hortensio, quem ad exemplũ Protreptici scripsit. Vnum ponam tamen, quod iucunditatem quandam, sed uulgarem habuit, morem tamen nouum fecit. Nam cum cingula sua pleriq; militantium, qui ad conuiuium uenerant, ponerent hora conuiuij Saloninus puer, siue Gallienus his auratos, constillatosq; baltheos rapuisse perhibetur: & cum esset difficile in aula palatina requirere, quod perisset, ac tacitis militibus uiri detrimenta pertulissent, postea rogati ad conuiuium cincti accubuerunt. Cumq; ab his quæreretur, cur non soluerent cingulũ, respondisse dicũtur: Salonino deferimus. Atq; hinc tractũ morem, ut deinceps cũ imperatore cincti discumberent. Negare non possum aliũ & plerisq; uideri huius rei ortũ esse morẽ: dicunt enĩ militare prandiũ, quod dictũ est prandiũ ab eo quod ad bellũ milites paret, à cinctis initũ. cui rei argumentũ est, quod à discinctis etiã cũ imperatore cœnat. Quæ icirco posui, quia digna & memoratu uidebãtur, & cognitu. Nunc trãseamus ad triginta tyrãnos, qui Gallieni tẽporibus cõtemptu mali principis extiterunt. De quibus breuiter, & pauca dicenda sunt. Neq; enim digni sunt eorum pleriq;, ut uolumen talium hominũ saltem nominibus occuparetur. Quàmuis eorum aliqui nõ parum in se uirtutis habuisse uideantur, multum etiam Reip. profuisse. Tam uariæ item opiniones sunt de Salonini nomine: ut qui se uerius putant dicere, à matre sua Salonina appellatum esse dicant, quam is perdite dilexerit, Piparam nomine barbaram regis filiam. Gallienus cum suis semper flauum crinem condidit. De annis autem Gallieni, & Valeriani ad imperium pertinentibus adeo incerta traduntur, ut cum XV annos eosdem imperasse constet, id est, Gallienum usque ad quintumdecimum peruenisse, Valerianus uero sexto sit captus: alij IX annis, alij bis decem annis: alij etiam Gallienum imperasse in literas mittant: cum constet & decennalia Romæ ab eodem celebrata, & post decennalia Gotthos ab eo uictos, cum Odenato pacem factam, cum Aureolo initam esse concordiam, pugnatum contra Posthumum, contra Lollianum: multa etiam ab eo gesta, quæ ad uirtutem, plura tamen quæ ad dedecus pertinebãt. Nam & semper noctibus popinas dicitur frequentasse, & cum lenonibus, mimis, scurrisq; uixisse.

Trebellij

TREBELLII POLLIONIS

TRIGINTA TYRANNI.

SCRIPTIS IAM pluribus libris, non historico, nec diserto, sed pedestri eloquio, ad eam temporum ueniemus seriē, in qua per annos, quibus Gallienus & Valerianus Remp. tenuerunt, triginta tyranni occupato Valeriano, magnis belli Persici necessitatib9 extiterūt. Cum Gallienū non solum uiri, sed etiam mulieres contemptui haberent, ut suis locis probabitur. Sed quoniam tanta obscuritas eorum hominū fuit, qui ex diuersis orbis partibus ad imperium conuolabant, ut non multa de his uel dici possint à doctioribus, uel requiri: deinde ab omnibus historicis, qui græce ac latine scripserunt, ita nónulli prætereantur, ut eorū nomina frequententur: postremo cum tam uarie à plerisq; super his nō nulla sint ꝑdita, in unū eos libellū contuli & quidē breuē, maxime cū uel in Valeriani, uel in Gallieni uita pleraq; de his dicta, nec repetēda tamē satis cōstet.

CYRIADES PRIMVS.

HIc patrem Cyriadem fugiēs, diues & nobilis, cum luxuria sua, & moribus perditis sanctum senem grauaret, direpta magna parte auri, argenti etiā infinito pondere Persas petit: atq; inde Sapori regi coniunctus, atq; sociatus, cū hortator belli Romanis inferendi fuisset, Odenatum primū, deinde Saporē ad Romanū solum traxit. Antiochia etiā capta, & Cæsarea, Cæsareanum nomen accepit. Atq; inde uocatus Augustus, cum omnē Orientem uel uitium audacia, uel terrore quateret: patrem uero interemisset (quod alij historici negant factum) ipse per insidias suorum, cum Valerianus iam ad bellum Persi cum ueniret, occisus est. Neq; plus de hoc historiæ quicquàm mandatum est, quod dignum memoria esse uideatur. Quem clarum perfugium & paricidium, & aspera tyrannis, & summa luxuries literis dederunt.

POSTHVMVS SECVNDVS.

HIc uir in bello fortissim9, in pace cōstantissimus, in omni uita grauis, usq; adeo ut Saloninū filiū suū eidem Gallienus in Gallia positū crederet, quasi custodi uitæ, & morū, & actuū imperialiū institutori. Sed quantū pleriq; asserunt, quod eius nō cōuenit moribus, postea fidem fregit, & occiso Salonino, sumpsit imperiū. Vt autem uerius pleriq; tra-

diderunt, cum Galli uehemẽtiſſime Gallienum odiſſent, puerum autem apud ſe imperare ferre non poſſent: eum qui commiſſum regebat imperium, imperatorem appellarunt, miſſisq; militibus adoleſcentem interfecerunt. Quo interfecto, ab omni exercitu, & ab omnibus Gallis Poſthumus gratanter acceptus, talem ſe præbuit per annos ſeptem, ut Gallias inſtaurauerit: cum Gallienus luxuriæ & popinis uacaret, & amore barbaræ mulieris conſeneſceret. Geſtum eſt tamen à Gallieno contra hunc bellum, tunc cum ſagitta Gallienus eſt uulneratus. Siquidem nimius amor erga Poſthumũ omniũ erat in Gallicanorum gente populorum, quod ſubmotis omnibus Germanicis gentibus Romanũ in priſtinam ſecuritatẽ reuocaſſet imperiũ. Sed cum ſe grauiſſime regeret more illo, quo Galli nouarũ rerum ſemper ſunt cupidi, Lolliano agente interemptus eſt. Siquis ſanè Poſthumi meritum requirit, iudiciũ de eo Valeriani ex hac epiſtola, quam ille ad Gallos miſit, intelliget. Transrhenani limitis ducem, & Galliæ præſidem Poſthumum fecimus, uirum digniſſimum ſeueritate Gallorum: præſente quo non miles in caſtris, non iura in foro, non in tribunalibus lites, nõ in curia dignitas pereat. Qui unicuiq; proprium, & ſuum ſeruet. Virum quẽ ego præ cæteris ſtupeo, & qui locũ principis mereatur iure: de quo ſpero quod mihi gratias agetis. quod ſi me fefellerit opinio, quam de illo habeo, ſciatis nuſquàm gentium reperiri, qui poſſit penitus approbari. Huius filio Poſthumo nomine tribunatum Vocontiorũ dedi adoleſcenti, qui ſe dignũ patris moribus reddet.

POSTHVMVS IVNIOR TERTIVS.

DE hoc propè nihil eſt quod dicatur, niſi quod à patre appellatus Cæſar, ac deinceps in eius honore Auguſtus cum patre dicitur interemptus: cum Lollianus in locum Poſthumi ſubrogatus, delatum ſibi à Gallis ſumpſiſſet imperium. Fuit autem, quod ſolum memoratu dignum eſt, ita in declamationibus diſertus, ut eius controuerſiæ Quintiliano dicantur inſertæ: quem declamatorem Romani generis acutiſſimum, unius capitis lectio prima ſtatim fronte demonſtrat.

Poſthumi declamationes.

LOLLIANVS QVARTVS.

HVius rebellione in Gallia Poſthumus uir omnium fortiſſimus interemptus eſt: cum iam nutãte Gallieni luxuria in ueterem ſtatum Romanum reformaſſet imperium. Fuit quidem etiam fortiſſimus, ſed rebellionis intuitu minorem apud Gallos autoritatem de ſuis uiribus tenuit. Interemptus autem eſt à Victorino Victorinæ, uel Victoriæ filio, quæ poſtea mater caſtrorũ appellata eſt, & Auguſtæ nomine affecta: cum ipſa per ſe fugiens tanti ponderis molem primum in Marium, deinde in Tetricum, atq; eius filium contuliſſet imperia. Et Lollianus quidem nõ nihilum Reip. profuit. Nam pleraſq; Galliæ ciuitates, nonnulla etiam caſtra Poſthumus per ſeptem annos in ſolo barbarico ædificauerat: quæ interfecto Poſthumo ſubita irruptione Germanorũ, & di

repta

reptā fuerāt,& incensa,statum ueterē reformauit. Deinde à suis militibus, quod in labore nimius esset, occisus est. Ita Gallieno perdēte Remp. in Gallia primū Posthumus, deinde Lollianus, Victorinus deinceps, postremo Tetricus (nam de Mario nihil dicimus) affectatores Romani nominis extiterūt. quos omnes datos diuinitus credo, ne cū illa pestis inaudita luxuria impediretur, malis possidendi Romanū solū Germanis daretur facultas: q si eo genere tunc euasissent quo Gotthi, & Persæ cōsentientibus in Romano solo gentibus, uenerabile hoc Romani nominis finitū esset imperiū. Lolliani autē uita in multis obscura est, ut & ipsius Posthumi: sed priuata uirtute clara, nō nobilitatis pondere uixerūt.

Germani.

VICTORINVS QVINTVS.

POsthumus senior, cum uideret multis se Gallieni uiribus peti, atq; auxilium nō solum militum, uerūetiam alterius principis necessarium: Victorinū militaris industriæ uirum in participatum uocauit imperij, & cum eodem contra Gallienū conflixit. Cumq; adhibitis ingētibus Germanorū auxilijs, diu bella traxissent, uicti sunt. Tunc interfecto etiam Lolliano, solus Victorinus in imperio remansit, qui & ipse, quod matrimonijs militū, & militariū corrumpendis operam daret, à quodam actuario, cuius uxorem stuprauerat, composita factione Agrippinæ pcussus: Victorino filio Cæsare à matre Victorina, siue Victoria, quæ mater castrorum dicta est, appellato: qui & ipse puerulus statim est interemptus, cū apud Agrippinā pater eius esset occisus. De hoc quod fortissimus fuerit, & præter libidinē optimus imperator, à multis multa sunt dicta. Sed satis credimus Iulij Ateriani partem libri cuiusdam ponere, in quo de Victorino sic loquitur. Victorino qui Gallias post Iunium Posthumum rexit, neminem existimo præferendum. Non in uirtute Traianum, non Antoninum in clementia, non grauitate Neruam, non in gubernando ærario Vespasianū, non in censura totius uitæ, ac seueritate militari Pertinacem, uel Seuerū. Sed omnia hæc libido, & cupiditas mulierariæ uoluptatis sic perdidit, ut nemo audeat uirtutes eius in literas mittere, quem cōstat omnium iudicio meruisse puniri. Ergo cum id iudicij de Victorino scriptores habuerint, satis mihi uideor de eius dixisse moribus.

VICTORINVS IVNIOR SEXTVS.

DE hoc nihil amplius in literas est relatum, quàm quod nepos Victoriæ Victorini filius fuit: & à patre, & ab auia sub eadem hora, qua Victorinus interemptus Cæsar nūcupatus est, ac statim à militibus ita occisus. Extāt deniq; sepulchra circa Agrippinam breui marmore impressa humilia: in quibus unus est inscriptus, Hic duo Victorini tyranni siti sunt.

MARIVS SEPTIMVS.

VIctorino, Lolliano, & Posthumo interemptis, Marius ex fabro, ut dicitur, ferrario triduo tantum imperauit. De hoc quid amplius requiratur, ignoro: nisi quod eum insigniorem breuissimum fecit

Breue imperium.

fecit imperium. Nam ut COS. qui sex meridianis horis consulatum suffectum tenuit, à M. Tullio tali aspersus est ioco. Consulem habuimus tam seuerum, támque censorium, ut in eius magistratu nemo pranderit, nemo cœnauerit, nemo dormierit. De hoc etiam dici posse uidetur, qui una die factus est imperator, alia die uisus est imperare, tertia interemptus est. Et uir quidem strenuus, ac militaribus usque ad imperium gradibus euectus est: quem pleriq; Mamurium, nonnulli Vecturium, opificem utpote ferrarium, nuncuparunt. Sed de hoc nimis multa, de quo illud addidisse satis est. Nullius manus uel ad feriendum, uel ad impellendum fortiores fuisse: cum in digitis neruos uideretur habuisse, non uenas. Nam & carra uenientia digito salutari repulisse dicitur, & fortissimos quosq; uno digito sic afflixisse, ut quasi ligni, uel ferri obtusioris ictu percussi dolerent. Multa duorum digitorum allisione cõtriuit. Occisus est à quodam milite, qui cum eius quondam operarius in fabrili officina fuisset, contemptus est ab eodem, uel cum duxisset, uel cum imperium cepisset. Addidisse hæc uerba dicitur interemptor: hic est gladius, quẽ ipse fecisti. Huius concio prima talis fuisse dicitur. Scio cõmilitones posse mihi obijci artem pristinam, cuius mihi omnes testes estis. Sed dicat quisq; quod uult. Vtinam semper ferrum exerceam. Non uino, non floribus, non mulierculis, nõ popinis, ut facit Gallienus, indignus patre suo, & sui generis nobilitate, depereã. Ars mihi obijciatur ferraria, dum me & exteræ gentes ferrũ attrectasse suis cladibus recognoscant in Italia. Deniq; ut omnis Alemannia, omnisq; Germania cum cæteris quæ adiacent gentibus, Romanũ populum ferratam putant gentem, ut specialiter in nobis ferrum timeant. Vos tamẽ cogitetis uelim, fecisse uos principem, qui nunquàm quicquàm scierit tractare, nisi ferrũ. Quod iccirco dico, quia scio mihi à luxuriosissima illa peste nihil opponi posse, nisi hoc, quod gladiorum, armorumq; artifex fuerim.

Suo gladio.

INGENVVS OCTAVVS.

FVsco & Basso COSS. cum Gallienus uino, & popinis uacaret, cumq; se lenonibus, mimis, & meretricibus dederet, ac bona naturæ luxuriæ continuatione deperderet: Ingenuus qui Pannonias tunc regebat, à Mœsiacis legionibus imperator est dictus, cæteris Pannoniarum uolentibus: neq; in quoquàm melius consultum Reipub. à militibus uidebatur, quàm quod instãtibus Sarmatis creatus est imperator, qui fessis rebus mederi sua uirtute potuisset. Causa autem ipsi arripiendi tunc imperij fuit, ne suspectus esset imperatoribus, quod erat fortissimus, ac Reipub. necessarius: & militibus, quod imperantes uehementer mouet, acceptissimus. Sed Gallienus, ut erat nequam, & perditus, ita etiam ubi necessitas coëgisset, uelox, fortis, uehemens, crudelis, deniq; Ingenuum conflictu habito uicit: eóq; occiso, in omnes Mœsiacos tam milites quàm ciues asperrime sæuit. Nec quenquàm suæ crudelitatis exortem reliquit. Vsqueadeo asper & truculentus, ut plerasque ciuitates uacuas à uirili sexu relinqueret.

relinqueret. Fertur sanè idē Ingenuus ciuitate capta intrasse domū, in qua se pu-
gione transfodit: atq; ita uitam finisse, ne in tyranni crudelis potestatem ueni-
ret. Extat sanè epistola Gallieni, quā ad Celerem Verianū scripsit, qua eius ni-
mietas crudelitatis ostendit. Quam ego idcirco interposui, ut omēs intelligerēt
hominem luxuriosum crudelissimum esse, si necessitas postulet. Gallienus Ve-
riano. Non mihi satisfacies, si tantum armatos occideris, quos & fors belli interi-
mere potuisset. Perimendus est omnis sexus uirilis, si & senes atq; impuberes
sine reprehensione nostra occidi possent. Occidendus est quicunq; male uoluit,
occidendus est quicunq; maledixit. contra me, contra Valeriani filium, contra
tot principū patrē & fratrē Ingenuus factus est imperator. Lacera, occide, cōcide:
animū meū intelligere potes, mea mente irascere, qui hæc manu mea scripsi.

REGILLIANVS NONVS.

Fati publici fuit, ut Gallieni tempore quicunq; potuit, ad im-
periū prosiliret. Regillianus deniq; in Illyrico ducatum gerēs,
imperator est factus autoribus imperij Mœsijs, qui cum Inge-
nuo fuerant ante superati. In quorū parentes grauiter Gallie-
nus sæuierat. Hic tamen multa fortiter contra Sarmatas ges-
sit, sed autoribus Roxolanis, consentientibusq; militibus, & ti-
more prouincialiū, ne iterum Gallienus grauiora faceret, interemptus est. Mira-
bile fortasse uideatur, si quæ origo imperij eius fuerit, declaretur. Capitali enim
loco regna promeruit. Nam cū milites cū eo quidam cœnarent, astitit Valeria-
nus tribunus, qui diceret: Regilliani nomen unde credimus dictum? Alius con-
tinuo, credimus quod à regno. Tum is qui aderat scholasticus, cœpit quasi grā-
maticaliter declinare, & dicere, rex regis regio Regillianus. Milites, ut est homi-
nū genus pronū ad ea quæ cogitant, dixerūt: Ergo potest rex esse? item alius, er-
go potest nos regere? item alius, deus tibi nomen posuit. Quid multa? His di-
ctis cū alia die mane processisset, à principibus imperator est salutatus. Ita quod
alijs uel audacia uel iudiciū detulit, huic iocularis astutia fuit: quod negari non
potest, uir in militari re semper probatus, & Gallieno iam ante suspectus, quod
dignus uideretur imperio. Gētis Daciæ Decibali ipsius, ut fertur, affinis. Extat
epistola diui Claudij ad hunc priuati, qua Regilliano Illyrici dici gratias agit,
ob redditū Illyricū: cū omīa Gallieni segnitia deperirēt, quā ego repertā in Athe-
nis inserendā putaui, fuit em̄ publica. Claudius Regilliano multā salutē. Feli-
cem remp. quæ te talem uirū habere rei Castrensis bellis his meruit: felicē Galie-
nū etiā, si ei uera nemo nec de bonis, nec de malis nūciat. Pertulerūt ad me Bo-
nitus, & Celsus stipatores principis nostri, qualis apud Scupos in pugnādo fue-
ris, quot uno die prælia, & qua celeritate cōfeceris. Dignus eras triūpho, si anti-
qua tēpora extarēt. Sed quid multa? Memor cuiusdā hominis cautius uelim uin-
cas. Arcus Sarmaticos, & duo saga ad me uelim mittas, sed fiblatorie cū ipse mi-
si de nostris. Hac epistola ostendit, quid de Regilliano senserit Claudius, cuius
gratissimum iudiciū suis temporibus fuisse non dubiū est. Nec à Gallieno qui-
dē uir iste promotus est, sed à patre eius Valeriano, ut & Claudius, & Macria-

nus, & Ingenuus, & Posthumus, & Aureolus, qui omnes in imperio interemi-pti sunt, cum mererentur imperiũ. Mirabile autem hoc fuit in Valeriano principe, quod omnes quoscunq; duces fecit, postea militũ testimonio ad imperiũ peruenerunt: ut appareat senem imperatorem in deligendis reip. ducibus talẽ fuisse, qualem Romana felicitas si continuari fataliter potuisset, sub bono principe requirebat. Et utinam uel illi qui arripuerant imperia, regnare potuissent, uel eius filius Gallienus in imperio diutius non fuisset, ut libere se in suo statu resp. nostra tenuisset. Sed nimis sibi fortuna indulgendũ putauit, quæ cũ & Valeriano bonos principes tulit, & Gallienum diutius quàm oportebat, reipub. reseruauit.

AVREOLVS DECIMVS.

HIc quoq; Illyricianos exercitus regens in cõtemptu Gallieni, ut omnes eo tempore, coactus à militibus sumpsit imperiũ. Et cũ Macrianus cũ filio suo Macriano contra Gallienũ ueniret, cũ plurimis exercitus eius cepit: aliquos corruptos fidei suæ addixit. & cũ factus esset inualidus imperator, cumq; Gallienus expugnare uirum fortem frustra tentasset, pacem cum eo contra Posthumum pugnaturus fecit, quorum pleraq; & dicta sunt, & dicenda. Hunc eundem Aureolũ Claudius interfecto iã Gallieno conflicto habito apud eum pontem interemit, qui nunc pons Aureoli nuncupatur, atq; illic ut tyrannũ sepulchro humiliore donauit. Extat etiam epigramma Græcũ in hanc formam:

Dona sepulchrorum uictor post multa tyranni
Prælia, iam felix Claudius Aureolum
Munere prosequitur mortali, & iure superstes
Viuere quem uellet, si pateretur amor.
Militis egregij uitam qui iure negauit
Omnibus indignis, & magis Aureolo.
Ille tamen clemens, qui corporis ultima seruans,
Et pontem Aureoli dedicat, & tumulum.

Hos ego uersus à quodam grammatico trãslatos ita posui, ut fidem seruarem: non quo melius nõ potuerint trãsferri, sed ut fidelitas historica seruaretur, quã ego præ cæteris custodiendam putaui: qui id quod ad eloquentiam pertinet, nihil curo. Rem enim uobis proposui deferre, non uerba: maxime tanta rerum copia, ut triginta tyrannorum simul uitas scribendas accesserim.

MACRIANVS VNDECIMVS.

CApto Valeriano diu clarissimo principe ciuitatis, fortissimo deinde impatore, ad postremũ omniũ infelicissimo, uel quod senex apud Persas consenuit, uel quod indignos se posteros dereliquit. Cũ Gallienũ contemnendũ Balista præfectus Valeriani, & Macrianus primus intelligerẽt, quærentibus etiam militibus principẽ, unũ in locũ concesserunt, quærẽtes quid faciendũ esset. Tuncq; cõstitit Gallieno longe posito Aureolo usurpãte imperiũ debere aliquẽ principẽ fieri, & qdẽ optimũ, ne quispiã tyrãnus existeret. Verba

igitur

igitꝰ Balistæ (quātū Mæoniꝰ Astyanax, q cōsilio interfuit, asserit) hæc. Mea ætas & ꝓfessio, & uolūtas lōge ab impio absūt: & ego quod negare nō possū, bonū principē quæro. Sed quis tādē est, qui Valeriani locū possit implere? nisi talis, qualis tu es o Macriane, fortis, constās, integer, probatus in Rep. & quod maxime ad imperiū ptinet, diues. Arripe igitꝰ locū meritis tuis debitū: me præfecto quādiu uoles, uteris: tu cū rep. tantū bene agas, ut te Romanus orbis factū principem gaudeat. Ad hæc Macrianus: Fateor Balista impiū prudēti nō frustra est. Volo eñ Reip. subuenire, atq; illā pestē à legū gubernaculis dimouere: sed nō hoc in me ætatis est. Senex sum, ad exemplū eqtare nō possū. Lauandū est mihi frequētius, ededū delicatius, diuitiæ me iādudū ab usu militiæ retraxerūt. Iuuenes aliq sūt quærēdi, nec unꝰ, sed duo, uel tres fortissimi, qui ex diuersis partibus orbis Ro. rēp. restituāt: quā Valerianus fato, Gallienus uitæ suæ genere pdiderūt. Post hæc intellexit eū Balista sic agere, ut de filijs suis uiderētꝰ cogitare, atq; adeo sic aggressus est. Prudētiæ tuæ rēp. tradimꝰ. Da igitꝰ liberos tuos Macrianū, & Quietū fortissimos iuuenes olim tribunos à Valeriano factos, qui Gallieno imperāte, qdꝰ boni sūt, salui esse nō possūt. Tūc ille ubi † electū se esse cōperit: Do, inqt, manus, de meo stipēdiū militi duplex daturus. Tu tantū præfecti mihi studiū, & annonā in necessarijs locis præbe. Iā ego faxim, ut Gallienꝰ sordidissimus fœminarū oīum duces sui parētis intelligat. Factus est igitur cū Macriano, & Quieto duobus filijs cūctis militibꝰ uolētibus impator. Ac statim cōtra Gallienū uenire cœpit, utcūq; rebꝰ in Oriēte derelictis. Sed cū XLV millia militū secū duceret in Illyrico, uel in Thraciarū extremis cōgressus cū Aureolo, uictus, & cū filio interemptus est. XXX. deniq; millia militū in Aureoli potestatē cōcessere. Domitianus aūt eundē uicit dux Aureoli fortissimus, & uehementissimus, qui se originē diceret à Domitiano imperatore trahere, atq; à Domicilla. De Macriano aūt nefas mihi uidetꝰ iudiciū Valeriani præterire, qdꝰ ille in oratiōe sua, quā ad senatū è Persidis finibꝰ miserat, posuit. Inter cætera ex oratiōe diui Valeriani. Ego, P. C. bellū Persicū gerēs, Macriano totam Rēpu. credidi, quod à parte militari ille uobis fidelis, ille mihi deuotus, illū & amat, & timet miles. Vtcūq; res exegerit, cū exercitibꝰ agit. nec, P. C. noua uel † inopinata nobis sunt pueri eius uirtus in Italia, adolescētis in Gallia, iuuenis in Thracia, in Africa iam profecti, senescentis deniq; in Illyrico, & Dalmatia comprobata est, cum in diuersis prælijs ad exemplum fortiter faceret. Huc accedit, quod habet iuuenes filios Romano dignos collegio, nostra dignos amicitia, & reliqua.

Als. † intellectum. Als. † incognita.

MACRIANVS IVNIOR DVODECIMVS.

MVlta de hoc in patris imperio prælibata sunt, qui nūq; impator factus esset, nisi prudentiæ patris eius creditū uiderētꝰ. De hoc planè multa mirāda dicūtꝰ, quæ ad fortitudinē pertineāt iuuenilis ætatis. Sed ad facta, aut quantū in bellis † minꝰ ualet fortitudo. Hic enim uehemēs cū prudētissimo patre, cuius merito imperare cœperat, à Domitiano uictus, triginta, ut superius dixi, milibus militū spoliatus est. Matre nobilis, patre tantū forti, & ad bel-

Als. † unius

sum parato, atq; ab ultima militia in summum perueniente ducatum, & splendore sublimi.

QVIETVS TERTIVSDECIMVS.

HIc, ut diximus, Macriani filius fuit, cũ patre & fratre Balistæ iudicio iperator est factus. Sed ubi cõperit Odenatus, qui olim iã Orientẽ tenebat, ab Aureolo Macrianũ patrẽ, Quietũ, & eius fratrẽ Macrianũ uictos, milites in ei⁹ potestatẽ cõcessisse, quasi Gallieni partes uindicaret, adolescentẽ cũ Balista præfecto dudũ interemit. Idẽ quoq; adolescẽs grauissimus Ro. imperio fuit, ut uere Macriani fili⁹, & Macrianus ei⁹ frater, qui duo afflictis reb⁹ potuerũt Rẽp. gerere. Videt̃ nõ mihi prætereũdũ de Macrianorũ familia, quæ hodiéq; floret, id dicere, quod speciale semp̃ habuerũt. Alexandrũ magnũ Macedonẽ uiri in auro, & argẽto, mulieres & in reticulis, & dextrocherijs, & in ãnulis, & in omni ornamẽtorũ genere, exculptũ semp̃ habuerũt: eousq;, ut tunicæ, & limbi, & penulæ matronales in familia eius, hodiéq; sint, quæ Alexãdri effigiẽ delitijs uariãtibus mõstrẽt. Videmus ꝓxime Corneliũ Macrũ in eadẽ familia uirũ, cũ cœnã in tẽplo Herculis daret, paterã electrinã, quæ in medio uultũ Alexandri haberet, & in circuitu omnẽ historiã cõtineret signis breuib⁹, & minutulis, pontifici ꝓpinare: quã quidẽ circũferri ad oẽs tãti illius uiri cupidissimos iussit. Q đ idcirco posui, quia dicũt̃ iuuari in omĩ actu suo, qui Alexãdrũ expressũ, uel auro gestitant, uel argento.

ODENATVS QVARTVSDECIMVS.

NIsi Odenatus princeps Palmyrenorũ capto Valeriano, fessis Ro. Reip. uirib⁹ sumpsisset impiũ, in Oriẽte res perditæ essẽt. Quare assumpto nomine primũ regali cũ uxore Zenobia, & filio maiore, cui erat nomẽ Herodes, minoribus Herẽniano, & Timolao collecto exercitu cõtra Persas ꝓfectus est: Nisibin primũ & Oriẽtis pleraq; cũ omni Mesopotamia in potestatẽ recepit. Deinde ipsum regẽ uictũ fugere coẽgit. Postremo Ctesiphõta usq; Saporẽ, & eius liberos ꝓsecutus, captis cõcubinis, capta etiã magna præda, ad Orientẽ uertit: sperãs ꝙ Macrianũ, q impare cõtra Galienũ cepat, posset opprimere: sed illo iam profecto contra Aureolum, & contra Gallienũ, eo interẽpto, filiũ Quietũ interfecit, Balista (ut pleriq; asserũt) regnũ usurpãte, ne & ipse posset occidi. Cõposito igitur magna ex parte Oriẽtis statu, à cõsobrino suo Mæonio, qui & ipse impiũ sumpserat, interẽptus est cũ filio suo Herode, qui & ipse post reditũ de Perside cũ patre imꝑator est appellatus. Iratũ fuisse Reip. deũ credo, qui interfecto Valeriano, noluit Odenatũ reseruare. Ille planè cũ uxore Zenobia, nõ solũ Orientẽ, quẽ iã in pristinũ reformauerat statũ, sed oẽs oĩno totius orbis partes reformasset. Vir acer in bellis, & quantũ pleriq; scriptores loquũtur, uenatu memorabili semp̃ indytus: qui à prima ætate capiendis leonibus, & pardis, ursis, cæterisq; syluestribus animalibus sudorẽ officij uirilis impẽdit. Quiq; semp̃ in syluis, ac montibus uixit, perferẽs calorẽ, pluuias, & oĩa mala, quæ in se continent uenatoriæ uoluptates. Quibus duratus, solẽ ac puluerẽ bellis Persicis tulit. Nõ aliter etiam coniuge assueta, quæ multorum sentẽtia

fortior

fortior marito fuisse perhibetur. Mulierum omnium nobilissima Orientalium fœminarum, & (ut Cornelius Capitolinus asserit) speciosissima.

HERODES QVINTVSDECIMVS.

NOn Zenobia matre, sed priore uxore genitus Herodes cũ patre accepit imperiũ, homo oium delicatissimus, & prorsus Orientalis, & Græce luxuriæ, cui erãt sigillata tentoria, & aurati papiliones, & omnia Persica. Deniq; ingenio eius usus Odenatus quicquid cõcubinarũ regaliũ, quicquid diuitiarũ, gẽmarũq; cepit, eidẽ tradidit paternæ indulgentiæ affectiõe permotus. Et erat circa illum Zenobia nouercali animo. Quare commendabiliorem patri eum fecerat. neq; plura sunt, quæ de Herode dicantur.

MAEONIVS SEXTVSDECIMVS.

HIc cõsobrinus Odenati fuit. Nec ulla re alia ductus, nisi dãnabili inuidia impatorẽ optimũ interemit, cũ ei nihil aliud obijceret, pter filij Herodis delitias. Dicit aũt primũ cũ Zenobia cõsensisse, quæ ferre nõ poterat, ut priuign⁹ eius Herodes priore loco q̃ filij eius Herẽnianus, & Timolaus principes dicerent. Sed hic quoq; spurcissimus fuit: quare imperator appellatus per errorem breui à militibus pro suæ luxuriæ meritis interemptus est.

BALISTA DECIMVSSEPTIMVS.

DE hoc utrũ imperauerit scriptores inter se ambigũt. Multi eñ dicũt Quieto per Odenatum occiso, Balistæ ueniã datã: tamẽ eum imperasse, quod nec Gallieno, nec Aureolo, nec Odenato se crederet. Alij asserunt priuatũ, cũ in agro suo, quẽ apud Daphnidẽ sibi compararat, interemptũ. Multi & sumpsisse illum purpurã, & more Romano imperasse, exercitũ duxisse, & de se plura promisisse dixerũt. Occisum autẽ per hos, quos Aureolus miserat ad cõprehẽdedũ Quietũ Macriani filiũ, quẽ prædã suã esse dicebat. Fuit uir insignis, eruditus ad gerendã Remp. In consilijs uehemens, in expeditionibus clarus, in prouisione annonaria singularis. Valeriano sic acceptus, ut eũ quibusdã literis hoc testimonio prosecutus sit. Valerianus Ragonio Claro præfecto Illyrici, & Galliarũ. Si quid in te bonæ frugis est, quã esse scio parens Clare dispositionẽ Balistæ persequere: hac in forma Rempub. uides, ut nec ille prouinciales grauet: ut illic equos cõtineat, ubi sunt pabula: illic annonas militũ mandet, ubi sunt frumenta. Nõ prouincialẽ, non possessorem cogat. Illic frumenta ubi nõ habet dare, illic equũ ubi nõ potes pascere. nec est ulla alia prouisio melior, q̃ ut in locis suis erogent, quæ nascuntur, ne aut uehiculis, aut sumptibus Remp. grauent. Galatia frumẽtis abũdat, referta est Thracia, plenũ est Illyricũ. Illic pedites collocent, quãq; in Thracia etiã equites sine noxa prouincialiũ hyemare possint. Multũ eñ ex cãpis fœni colligit: iã ibi laridũ, iã cæteræ species in his dãdæ sunt locis, in quibus affatim redundãt. Quæ oia sunt Balistæ cõsilia, q ex quaq; prouincia unã tantũ speciẽ præberi iussit, quod ea redũdaret: atq; ab ea milites sub

moueri, id quod publicitus est decretũ. Est & alia eius epistola, qua gratias Balistæ agit, in qua docet sibi præcepta gubernandæ reipublicæ ab eodem data: gaudens, quod eius consilio nullũ ascriptitiũ, id est uacantem haberet, & tribunum nullũ stipatorẽ, qui nõ uere pugnaret. Hic igitur uir in tentorio suo cubãs, à quodã gregario milite Odenati in Gallieni gratiã dicit' interẽptus. De quo ipse uera non satis comperi, idcirco quod scriptores temporum de huius præfectura multa, de imperio pauca dixerunt.

VALENS DECIMVSOCTAVVS.

Hic uir militaris simul etiam ciuilium uirtutum gloria pollens, proconsulatu Achaiæ dato à Gallieno tunc honore gubernabat: quẽ Macrianus uehementer reformidans, simul quod in omni genere uitæ satis clarum norat, simul quod inimicũ sibi esse inuidia uirtutũ sciebat, misso Pisone nobilissimæ tunc & cõsularis familiæ uiro, interfici præcepit. Valens diligentissime cauens, & prouidens, neq; aliter sibi posse subueniri existimans, sumpsit imperiũ, & breui à militibus interẽptus est. Fuit & Valens superior, & bene uenit in mentem. Et cum de hoc Valente loquimur, etiam de illo Valente, qui superiorum principũ temporibus interemptus est, aliquid dicemus. Nam huius Valentis qui sub Gallieno imperauit, auunculus magnus fuisse perhibet'. Alij tantũ auunculũ dicunt. Sed par in ambobus fuit fortuna. Nam & cum ille paucis diebus Illyrico imperasset, occisus est.

PISO DECIMVSNONVS.

Hic à Macriano ad interficiendum Valentem missus, ubi eũ prouidũ futurorũ imperare cognouit, Thessaliã concessit: atq; illic paucis sibi cõsentientib⁹ sumpsit imperiũ, Thessalicusque appellatus interẽptus est: uir sũmæ sanctitatis, & tẽporibus suis frugi dictus, & qui ex illa Pisonum familia ducere originem diceretur, cui se Cicero nobilitandi causa sociauerat. Hic omnibus principibus acceptissimus fuit. Ipse deniq;, Valens qui ad eũ percussores misisse perhibetur, dixisse dicitur, non sibi apud deos inferos constare rationem, quod quamuis hostem suum Pisonem tamen iussisset occidi, uirum cui similem Romana respublica non haberet. Senatusconsultum de Pisone factum ad noscendam eius maiestatem libenter inserui. Die septimo Calendas Iulias, cũ esset nunciatum Pisonem à Valente interemptum, ipsum Valentem à suis occisum, Aurelius Fuscus consularis primæ sententiæ, qui in locum Valeriani successerat, ait: Consul consule. Cumque consultus esset, Diuinos, inquit, honores Pisoni decerno P. C. Gallienum, & Valerianum, & Saloninum imperatores nostros esse confido. Neque enim melior uir quisquàm fuit neque cõstantior, post quem cæteri consulti statuam inter triumphales, & currus quadriiugos Pisoni decreuerunt. Sed statua eius uidetur: quadrigæ autẽ quæ decretæ fuerant quasi transferendæ ad alium positæ sunt, nec adhuc redditæ. Nam in his locis fuerunt positæ, in quibus thermæ Diocletianæ sunt exædificatæ, tam æterni nominis, quàm sacrati.

AEMILIANVS VIGESIMVS.

ET hoc familiare eſt populo Aegyptiorum,ut uel furioſi,ac dementes de leuibus quibuſq; ad ſummæ Reip .pericula perducantur:ſæpe illi ob neglectas ſalutationes,locum in balneis nõ conceſſum,carnem & olera ſequeſtrata,calciamenta ſeruilia,& cætera talia uſq; ad ſummũ Reip. periculum ſeditionis, ita ut armarentur contra eos exercitus,peruenerunt. Familiari ergo ſibi furore,cum quadam die cuiuſdam ſeruus curatoris, qui Alexandriam tunc regebat,militarie ob hoc cæſus eſſet,quod crepidas ſuas meliores eſſe,quàm militis diceret:collecta multitudo ad domũ Aemiliani ducis anceps uenit: atq; eũ omni ſeditionum inſtrumento,& furore perſecuta eſt,ictus eſt lapidibus, petitus eſt ferro:nec deſijt ullum ſeditionis telũ. Quare coactus Aemilianus ſumpſit imperium,cum ſciret ſibi undecunque pereundum. Conſenſerunt ei Aegyptiacus exercitus,maxime in Gallieni odium,nec eius ad regendam Rempub. uigor defuit. Nam Thebaidem, totamq; Aegyptum peragrauit, & quatenus potuit Barbarorum gentes forti autoritate ſubmouit. Denique Alexander uel Alexandrinus,(nam incertum id quoq; habetur) uirtutum merito uocatus eſt. Et cũ cõtra Indos pararet expeditionẽ,miſſo Theodoto duce Galliẽo iubẽte dedit pœnas : ſiquidẽ ſtrangulatus in carcere captiuorũ ueterũ more perhibetur. Tacendum eſſe non credo,quod cũ de Aegypto loquor,uet⁹ ſuggeſſit hiſtoria ſimul etiam Gallieni factum:qui cum Theodoto uellet imperium proconſulare decernere,à ſacerdotibus eſt prohibitus:qui dixerunt faſces conſulares ingredi Alexandriã non licere. cuius rei etiam Ciceronem, cũ contra Gabinium loquitur, meminiſſe ſatis nouimus.Deniq; nõ extat memoria rei frequentatæ, quare ſcire oportet, Herennium Celſum ueſtrũ parentem dum conſulatum cupit, hoc quod deſyderat, nõ licere.Fertur enim apud Memphim in aurea columna Aegyptijs eſſe literis ſcriptum, tunc demum Aegyptũ liberã fore, cum in eam ueniſſent Romani faſces,& prætexta Romanorũ: quod apud Próculum grãmaticum doctiſſimum ſui tẽporis uirum, cũ de peregrinis regionibus loquitur, inuenitur.

SATVRNINVS VIGESIMVSPRIMVS.

SPtimus ducũ Gallieni tempore, ſed à Valeriano dilectus Saturninus fuit. Hic quoq; cum diſſolutionem Gallieni pernoctantis in publico ferre non poſſet: & milites non exemplo imperatoris ſui, ſed ſuo regeret : ab exercitibus ſumpſit imperium,uir prudentiæ ſingularis,grauitatis inſignis,uitæ amabilis,uictoriarum barbararum etiam ubiq; notarum.Hic ea die qua eſt amictus à militibus peplo imperatorio, concione adhibita dixiſſe fertur.Commilitones bonum ducem perdidiſtis,& malum principem feciſtis.Deniq; cum multa ſtrenue in imperio feciſſet, quod eſſet ſeuerior, & grauior militibus,ab ijſdem ipſis,à quibus factus fuerat, interemptus eſt. Huius inſigne eſt, quod conuiuio diſcumbere milites,ne inferiora nudarentur, cum ſagis iuſſit,hyeme grauibus,æſtate perlucidis.

TETRICVS SENIOR VIGESIMVS SECVNDVS

INterfecto Victorino, & eius filio, mater ei9 Victoria, siue Victorina Tetricũ senatorẽ P.Ro. præsidatũ in Gallia regẽtẽ, ad imperiũ hortata, quod eius erat, ut pleriq; loquũt, affinis, Augustũ appellari fecit, filiũq; eius Cæsarẽ nũcupauit. Et cũ multa Tetricus feliciter egisset, diúq; impasset, ab Aureliano uict9 cũ militũ suorũ impudentiã, & procacitatẽ ferre nõ posset, uolens se grauissimo principi, & seuerissimo dedit. Versus deniq; illi9 fert, quẽ statim Ad Aurelianũ scripserat: Eripe me his inuicte malis. Quare cũ Aurelian9 nihil simplex, neq; mite, aut tranquillũ facile cogitaret: Senatorẽ P.R. eundẽq; cõsularẽ, qui iure præsidali oẽs Gallias rexerat, per triumphũ duxit eodẽ tẽpore, quo & Zenobiã Odenati uxorẽ cũ filijs minoribus Odenati Herẽniano, & Timolao: pudore tamẽ uictus uir nimiũ seuerus eũ, quẽ triumphauerat correctorẽ totius Italiæ fecit, id est, Campaniæ, Samni, Lucaniæ, Brutiorũ, Apuliæ, Calabriæ, Hetruriæ, atq; Vmbriæ, Piceni, & Flaminiæ, oẽsq; annonariæ regionis: ac Tetricũ non solum uiuere, sed etiam in summa dignitate manere passus est, cum illũ sæpe collegam, nonnunq; commilitonem, aliquando etiam imperatorẽ appellaret.

TETRICVS IVNIOR VIGESIMVS TERTIVS.

HIc puerulus à Victoria Cæsar est appellatus, cum illa mater castrorũ ab exercitu nuncupata esset: qui & ipse cũ patrẽ per triũphum ductus, postea omnibus senatorijs honoribus functus est illibato patrimonio, quod quidẽ ad suos posteros misit, ut Gellius Fuscus dicit, semper insignis. Narrabat auus meus hunc sibi familiarem fuisse, neq; quenq; illi ab Aureliano, aut postea ab alijs principibus esse prælatũ. Tetricorũ domus hodiéq; extat in monte Cælio inter duos lucos contra Isium Metellinum pulcherrima, in qua Aurelianus pictus est, utriq; prætextã tribuens, & senatoriam dignitatem: accipiens ab his sceptrum, coronam ciuicam picturatam de museo. Quam cum dedicasset, Aurelianum ipsum dicuntur duo Tetrici adhibuisse conuiuio.

TREBELLIANVS VIGESIMVSQVARTVS.

PVdet iam persequi quanti sub Gallieno fuerunt tyranni uitio pestis illius: siquidẽ erat in eo luxuria, ut rebelles plurimos mereretur, & ea crudelitas ut iure timeret. Quare & in Trebellianũ factũ in Isauria principẽ, ipsis Isauris sibi ducẽ quærẽtibus, quẽ cũ alij archipiratã uocassent, ipse se impatorẽ appellauit. Monetã etiã cudi iussit, palatiũ in arce Isauriæ cõstituit: qui quidẽ cũ se in intima Isaurorũ loca munitus difficultatibus locorũ, & montibus cõtulisset, aliquãdiu apud Cilicas imperauit. Sed per Gallieni ducem Causisoleũ natione Aegyptiũ, fratrem Theodoti, qui Aemilianũ ceperat, ad campũ deductus est uictus, & occisus. Neq; tamẽ postea Isauri timore, ne in eos Gallienus sæuiret, ad æqualitatẽ pduci quauis principũ hũanitate potuerũt. Deniq; post Trebellianũ pro Barbaris habent, & cũ in medio Rom. nominis solo regio eorũ nouo genere custodiarũ quasi limes includit, locis defensa nõ hominib9. Nã non sunt

nõ sunt statura decori, nõ uirtute graues, non instructi armis, nõ cõsilijs prudẽtes: sed hoc solo securi, qđ in æditis positi adiri nequeũt: quos qdẽ diuus Claudi9 penè ad hoc pduxerat, ut à suis semotos locis in Cilicia collocaret, daturus uni ex amicissimis omnẽ Isaurorũ possessionẽ, ne qd ex ea postea rebelliõis oriretᷣ.

HERENNIANVS VIGESIMVSQVINTVS

ODenatus moriẽs duos paruulos reliquit, Herẽnianũ, & fratrẽ eius Timolaũ: quorũ nomine Zenobia usurpato sibi impio diutius q̃ fœminã decuit, rẽp. obtinuit: paruulos Ro. impatoris habitu proferẽs purpuratos, eosdẽq; adhibẽs cõcionibus: quas illa uiriliter frequẽtauit, Didonẽ, & Semyramidẽ, & Cleopatrã sui generis principẽ inter cætera prædicãs. Sed de eorũ exitu incertũ est. Multi eñ dicũt eos ab Aureliano interẽptos, multi morte sua esse cõsumptos. Siqdẽ Zenobiæ posteri etiã nũc Romæ inter nobiles manẽt.

TIMOLAVS VIGESIMVSSEXTVS

DE hoc ea putamus digna notatiõe, quæ de fratre sunt digna. Vnũ tamẽ est, qđ eũ à fratre separat: qđ tanti fuit ardoris ad studia Romana, ut breui cõsecutus quæ insinuauerat grãmaticus, esse dicatᷣ, potuisse quinetiã summũ Latinorum rhetorẽ facere.

CELSVS VIGESIMVSSEPTIMVS.

OCcupatis partibus Gallicanis Oriẽtalib9, quinetiã ponti Thraciarũ & Illyrici, dũ Gallienus popinatᷣ, & balneis, ac lenonib9 reputat uitã: Afri quoq; autore uiuo Passieno procõsule Africæ, & Fabio Põponiano duce limitis Libyci, Celsum imperatorẽ appellauerũt peplo deæ cælestis ornatũ. Hic priuatus ex tribunis in Africa positus in agris suis uiuebat. Sed ea iustitia, & corporis magnitudine, ut dignus uideretur imperio. Quare creatus per quandã mulierẽ Gallienam nomine, consobrinã Gallieni septimo die interemptus est, atq; ab eo etiam inter obscuros principes uix relat9 est. Corpus eius à canibus consumptũ est: sic omnibus qui Gallieno fidẽ seruauerant perurgentibus, & nouo iniuriæ genere imago in crucẽ sublata persultante uulgo, quasi patibulo ipse Celsus uideretur affixus. Patibulum.

ZENOBIA VIGESIMAOCTAVA.

OMnis cõsumptus est pudor: siquidẽ fatigata rep. eousq; peruentũ est, ut Gallieno nequissime agente, optime etiã mulieres iperarent. Et quidẽ peregrina nomine Zenobia, de qua iã multa dicta sunt, quæ se de Cleopatrarũ, Ptolomæorũq; gente iactaret, post Odenatum maritũ imperiali sagulo perfuso per humeros habitu donis ornata, diademate etiam accepto, nomine filiorum Herenniani, & Timolai diutius, q̃ fœmine9 sexus patiebatᷣ, impauit. Siquidẽ Gallieno adhuc regẽte rẽp. regale mulier superba munus obtinuit: & Claudio bellis Gotticis occupato, uix deniq; ab Aureliano uicta, & triũphata cõcessit in iura Ro. Extat epistola Aureliani, quæ captiuæ mulieri testimoniũ fert. Nã cũ à quibusdã reprehẽderetur, qđ mulierẽ

ueluti ducē aliquē uir fortissimus triūphasset, missis ad senatū, populūq; Ro/
manū literis, hac se attestatiōe defendit. Audio P. C. mihi obijci, quod nō uiri/
le munus impleuerim Zenobiā triūphando. Næ illi qui me reprehendūt, satis
laudarēt, si scirēt, qualis illa est mulier, q̄ prudēs in cōsilijs, q̄ cōstans in disposi/
tionibus, q̄ erga milites grauis, q̄ larga cū necessitas postulet, q̄ tristis cū seue/
ritas poscat. Possū dicere illius esse, q̄d Odenat⁹ Persas uicit, ac fugato Sapore
Ctesiphōtē usq; puenit. Possū asserere tāto apud Oriētales, & Aegyptiorū po
pulos timori mulierē fuisse, ut se nō Arabes, nō Sarraceni, nō Armenij cōmoue
rēt. Nec ego illi uitā cōseruassem, nisi eā scissem multū Ro. reip. profuisse, cū sibi
uel liberis suis Oriētis seruaret imperiū. Sibi ergo habeāt propriarū uenena lin
guarū hi, quibus nihil placet. Nā si uicisse, ac triūphasse fœminā nō est decorū,
quid de Gallieno loquūt̄? in cuius cōtemptū hæc bene rexit impiū. Quid de di
uo Claudio, sancto ac uenerabili duce, qui eā q̄d ipse Gotticis esset expeditiōi/
bus occupatus, passus esse dicit̄ imperare: idq; occulte, ac prudēter, ut illa ser/
uāte Oriētalis fines imp̄ij, ipse securius quæ instituerat, p̄petraret? Hæc oratio
indicat q̄d iudicij Aurelianus habuerit de Zenobia: cui⁹ ea castitas fuisse dicit̄,
ut ne uirū suū q̄dē sciret, nisi tentatis cōceptionib⁹. Nā cū semel cōcubuisset ex/
pectatis menstruis cōtinebat se, si prægnās esset. Sin minus, iterū potestatē quæ
rēdis liberis dabat. Vixit regali pompa more magis Persico. Adorata est more
regū Persarū. Cōuiuata est imp̄atorū more Ro. Ad cōciōes galeata p̄cessit cū
limbo purpureo, gēmis depēdētib⁹ p̄ ultimā fimbriā. Media etiā cochide ueluti fi
bula muliebri astricta, brachio sæpe nudo. Fuit uultu subaq̄lo fusci coloris, ocu
lis supra modū uigētib⁹ nigris, spirit⁹ diuini, uenustatis incredibilis: tātus cādor
in dentib⁹, ut margaritas eā pleriq; putarēt habere, nō dētes. Vox clara & uiri/
lis: seueritas, ubi necessitas postulabat tyrannorū: bonorū principū clementia,
ubi pietas requirebat. Larga prudēter, cōseruatrix thesaurorū ultra fœmineum
modū. Vsa uehiculo carpentario, raro pilēto, equo sæpius. Fert̄ aūt uel tria, uel
quatuor milia frequēter cū peditib⁹ ambulasse. Nata est Hispanorū cupidita
te. bibit sæpe cū ducib⁹, cū esset aliàs sobria: bibit etiā cū Persis, atq; Armenijs,
ut eos uinceret. Vsa est uasis aureis gēmatis ad cōuiuia, quib⁹ & Cleopatra usa
est in ministerio. Eunuchos grauioris ætatis habuit, puellas nimis raras. Filios la
tine loq iusserat, adeo ut Græce uel difficile, uel raro loquerēt̄. Ipsa latini sermo
nis nō usq̄quaq; ignara, sed ut loqueret̄ pudore cohibita: loquebat̄ & Aegy/
ptiace ad perfectum modum. Historiæ Alexandrinæ, atq; Orientalis ita peri/
ta, ut eam epitomasse dicatur. Latinam autem Græce legerat. Cum illam Au/
relianus cepisset, atq; in cōspectum suuū ductam sic appellasset: Quid o Ze/
nobia ausa es insultare Romanis imperatoribus? Illa dixisse fertur: Imperato
rē te esse cognosco, qui uincis: Gallienū & Aureolū, & cæteros principes non pu
taui. Victoriā mei similē credēs in cōsortiū regni uēire, si facultas locorū pateret̄,
optaui. Ducta est igit̄ per triūphū ea specie, ut nihil pōpabili⁹ Po. R. uideret̄. Iā
primū ornata gēmis ingētib⁹, ita ut ornamētorū onere laboraret. Fert̄ em̄ mulier
fortissima sæpissime restitisse, cū diceret se gēmarū onera ferre nō posse. Vincti

erãt prӕterea pedes auro,manus etiam cathenis aureis:nec collo aureũ uinculũ deerat,quod scurra Persicus prӕferebat. Huic ab Aureliano uiuere cõcessũ est. Fert'q; uixisse cũ liberis matronӕ iã more Romano:data sibi possessione in Tiburti,quӕ hodiéque Zenobia dicitur, non longe ab Hadriani palatio,atq; ab eo loco cui nomẽ est Conche.

VICTORIA TRICESIMA.

Non tã digna res erat,utetiã Victorina,siue Victoria in literas mitteret',nisi Gallieni mores hoc facerẽt, ut memoria dignӕ etiam mulieres cẽserent'. Victoria eñ ubi filiũ ac nepotẽ à militibus uidit occisos,Posthumũ, deinde Lollianũ, Mariũ etiam quẽ principem milites nũcuparũt,interẽptos:Tetricũ, de quo superius dictũ est,ad imperiũ hortata est,ut uirile semp facin⁹ auderet:insignita est prӕterea hoc titulo,ut castrorũ se diceret matrẽ. Cusi sunt eius nummi ӕrei,aurei,& argentei,quorũ hodiéq; forma extat apud Treuiros. quӕ quidẽ nõ diutius uixit.Nã Tetrico imperãte,ut pleriq; loquunt',occisa. Vt alij asserũt,fatali necessitate cõsumpta. Hӕc sunt,quӕ de triginta tyrãnis dicẽda uidebãt'. quos ego i unũ uolumẽ idcirco cõtuli:ne si de singulis singula quӕq; narrarẽ,nascerentur indigne fastidia,& ea quӕ ferre lector nõ posset. Nũc ad Claudiũ principẽ redeo,de quo speciale mihi uolumẽ,q̃uis breue,merito uitӕ illius uidetur ӕdendũ. Addito fratre singulari uiro,ita ut de familia tã sancta,& tã nobili saltẽ pauca referantur. Studiose in medio fœminas posui ad ludibriũ Gallieni,quo nihil prodigiosius passa est resp.Rom. Duos etiam nũc tyranos, quasi extra numerũ quod Gallieni essent temporibus: additurus unũ, qui fuit Maximini tẽporibus,alterũ qui Claudij:ut tyrannorũ triginta uiri hoc uolumine tenerent'. Quӕso qui expletũ iã librũ acceperas,boni cõsulas: atq; hoc uolumini tuo uolẽs addas.quos ego quẽadmodũ Valentẽ superiorẽ huic uolumini sic post Claudiũ,& Aurelianũ his qui inter Tacitũ & Diocletianũ fuerũt, addere destinauerã.Sed errorẽ meũ mœror historiӕ diligentia tuӕ eruditiõis auertit.Habeo igit' gratiã, quod titulũ meũ prudẽtiӕ tuӕ benignitas impleuit. Nemo in templo pacis dicturus est me fœminas in tyrannos,cum risu, & ioco tyrãnas uidelicet,& tyrãnides,ut ipsi de me solẽt iactare,posuisse. Habẽt integrũ numerũ ex arcanis historiӕ in meas literas datũ. Titus eñ, & Cẽsorius,quorũ un⁹,ut dixi sub Maximino,alter sub Claudio fuit,ambo ab ijsdẽ militibus,à q̃bus purpura uelati fuerãt,interẽpti sunt.

TITVS.

Docet Dexippus, nec Herodianus tacet, oẽsq; qui talia legẽda posteris tradiderũt:Titũ Tri.Maurorũ,qui à Maximino inter priuatos relictus fuerat,timorẽ uiolentӕ mortis,ut alij dicũt: inuitũ uero,& à militibus coactũ,ut pleriq; asserũt,imperasse. Atq; hunc intra paucos dies post uindicatã defensionẽ,quam consularis uir magnus Maximino parauerat, à suis militibus interemptũ. Imperasse autẽ mẽsibus sex.Fuit hic uir de primis erga rẽp.domi, forisq; laudabilis,sed imperio parũ felix. Alij dicũt ab Armenijs sagittarijs, quos Maximinus ut Alexandrinos & oderat,& offenderat,principẽ factũ. Nec mire

ris tantam

ris tantam esse uarietatẽ de homine, cuius uix nomen agnoscitur. Huius uxor Calphurnia fuit sancta & uenerabilis fœmina de genere Cẽsorinorũ, id est, Pisonũ. Quã maiores nostri † Imiuiariã sacerdotem inter sacratissimas fœminas adorarent. Cuius statuam in templo Veneris adhuc uidimus argolicã, sed auratam. Hæc uniones Cleopatranas habuisse perhibetur. Hæc lãcem centũ librarũ argenti, cuius pleriq; poëtæ meminerunt, in qua maiorum eius expressa ostẽditur historia. Longius mihi uideor processisse, q̃ res postulabat. Sed quid faciam? scientia naturæ facilitate uerbosa est. Quare ad Censorinũ reuertar hominẽ nobilẽ: sed qui nõ tã bono, q̃ malo reip. septẽ diebus dicitur imperasse.

Als. † tumultuariam.

CENSORINVS.

CEnsorinus uir planè militaris, & antiquæ in curia dignitatis, bis cõsul, bis præfectus prætorij, ter præfectus urbi, quarto pro consul, tertio consularis, legatus prætorius secũdo, quarto ædilitius, tertio quæstorius, extra ordinẽ quoq; legatione Persica functus, etiam Sarmatica. Post omnes tamen honores cũ in agro suo degeret senex, atq; uno pede claudicans uulnere, quod bello Persico Valeriani tẽporibus acceperat, factus est imperator, & scurrarũ ioco Claudius appellatus est. Cumq; se grauissime gereret, neq; à militibus ob disciplinã Censoriã ferri posset: ab his ipsis, à quib9 factus fuerat, interẽptus est. Extat eius sepulchrum, in quo grandibus literis circa Bononiam incisi sunt omnes eius honores, ultimo tamen uersu adscripto,

Felix ad omnia, imfelicissimus imperator.

Extat eius familia Censorinorũ nomine frequentata: cuius pars Thracias odio rerũ Romanarũ, pars Bithyniam petijt. Extat etiã domus pulcherrima adiuncta gẽtibus Flauijs, quæ quondã Titi principis fuisse perhibetur. Habes integrum numerum triginta tyrannorum: qui cum† male nobis quidem, sed bono animo causaberis. Da nunc cui uis libellum nõ tam diserte, q̃ fideliter scriptũ. Neq; ego eloquentiam uideor pollicitus esse, sed rem: qui hos libellos, quos de uita principũ ædidi, non scribo, sed dicto: & dicto cũ ea festinatione, quã siquid uel ipse promisero, uel tu petieris, sic perurges, ut respirandi nõ habeã facultatẽ.

Als. † maleuolis.

TREBELLII POLLIONIS

DIVVS CLAVDIVS.

FEliciter uentum est ad principem Claudium, qui nobis intuitu Constantij Cæsaris cum cura in litteris digerendus est. De quo ego idcirco recusare non potui, quod alios tumultuarios uidelicet imperatores, ac regulos scripseram eo libro, quem de triginta tyrannis ædidi, qui Cleopatranam etiam stirpem, & uictorianam, & quæ nunc est, detinet. Siquidem eò res processit, ut mulierum etiam uitas scribi Gallieni comparatio effe-

tio effecerit. Neq; enim fas erat eum tacere principem, qui tantam generis prolem, qui bellũ Gotticũ sua uirtute cõfecit: qui manũ publicis cladibus uictor imposuit: qui Gallienũ prodigiosum imperatorem, etiam si nõ autor consilij fuit, tamen ipse imperaturus bono generis humani à gubernaculis publicis depulit: qui si diutius in hac esset cõmoratus repu. Scipiones bonos, & Camillos, omnesq; illos ueteres suis uirtutibus, suis consilijs, sua prouidentia reddidisset. Breue illius in imperio fuit tempus: sed breue fuisset etiam, si quantũ hominũ uita suppetit, tantum uir talis imperare potuisset. Quid enĩ in illo nõ mirabile? quid nõ conspicuũ? quid nõ triumphalibus uetustissimis præferendũ? In quo Traiani uirtus, Antonini pietas, Augusti moderatio, & magnorũ principũ bona sic fuerunt, ut nõ ab alijs exemplũ caperet, sed etiã si illi nõ fuissent, hic cæteris reliquisset exẽplũ. Doctissimi mathematicorũ centũ & uiginti annos homini ad uiuendum datos iudicant, neq; amplius cuiq; iactitant esse concessum: etiã illud addentes, Mosen solũ dei, ut Iudæorũ libri loquunť, familiarem CXXV. an. uixisse. Qui cũ quereret, quod iuuenis interiret: responsum ei ab incerto ferunt numine, neminẽ plus esse uicturũ. Quare etiã si C. & XXV. an. Claudi⁹ uixisset, necessariam quidem mortem eius expectandã fuisse, ut Tullius de Scipiõe loquitur pro Milone, stupenda, & mirabilis docet uita. Quid enĩ magnũ uir ille domi, forisq; nõ habuit? Amauit parentes. Quid mirũ? Amauit & fratres. Iam potest dignum esse miraculo. Amauit propinquos, res nostris temporibus cõparanda miraculo. Inuidit nulli, malos persecutus est. Fures iudices palàm, apertéque damnauit. Stultis quasi negligenter indulsit. Leges optimas dedit. Talis in republica fuit, ut eius stirpem ad imperium summi principes eligerent, emendatior senatus optaret. In gratiam me quispiam putet Cõstantij Cæsaris loqui: sed testis est & tua conscientia, & uita mea, nihil unquàm cogitasse, dixisse, fecisse gratiosum. Claudiũ principẽ loquor: cuius uita, probitas, & omnia quæ in rep. gessit, tantã posteris famam dedere, ut senatus, Po. Q. R. nouis cũ honoribus post mortẽ affecerit. Illi clypeus aureus, uel ut grammatici loquunť, clypeũ aureum senatus totius iudicio in Romana curia collocatum est, ut etiã nunc uideť. Expressa thorace uultus eius illi, quod nulli antea Po. R. sumptu suo in Capitolio ante Iouis optimi maximi templũ statuam auream decem pedũ collocauit. Illa totius orbis iudicio in rostris posita est, colũna palmata, statua superfixa, librarũ argẽti mille quingentarũ. Ille uelut futurorũ memor, gentes Flauias, quæ & Titi, nolo autem dicere Domitiani fuerant, propugnauit: ille bellũ Gotticum breui tempore impleuit. Adulator igitur senatus, adulator Po. R. adulatrices exteræ gentes, adulatrices prouinciæ: siquidem oẽs ordines, omnis ætas, omnis ciuitas statuis, uexillis, coronis, fanis, arcubus bonũ principem aris ac templis honorauerunt. Interest eorum qui bonos imitantur principes, & totius orbis humani iterest cognoscere, quæ de illo uiro senatuscõsulta sint: ut omnes iudicium publicæ mentis agnoscant. Nam cum esset nunciatum nono Calendas Apriles ipso in sacrario matris sanguinis die Claudiũ imperatorem factum: néq; cogi senatus sacrorum, celebrandorum causa posset:

Moses.

Clypeus aureus.

sumptis togis itum est ad Apollinis templum: ac lectis litteris Claudij principis, hæc in Claudiū dicta sunt. Auguste Claudi dij te nobis præstēt. Dictū sexagies. Claudi Auguste principē te, aut qualis tu es semp optauimus. Dictū quadragies. Claudi Auguste te respublica requirebat. Dictum quadragies. Claudi Auguste tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus † seruator, tu uere princeps. Dictū octagies. Claudi Auguste tu nos ab Aureolo uindica. Dictum quinquies. Claudi Auguste tu nos à Palmyrenis uindica. Dictum quinquies. Claudi Auguste tu nos à Zenobia, & à Victoria libera. Dictum septies. Claudi Auguste Tetricus nihil fuit. Dictum septies. Qui primum ut factus est imperator, Aureolum qui grauior reipub. fuerat, quod multum Gallieno placebat, conflictu habito à reip gubernaculis depulit tyrannū, quē missis ad populū edictis datis etiā ad senatū orationibus iudicauit. His accedit, quod arrogantē Aureolū, & fœdus petentē, imperator grauis, & seuerus non audiuit, responso tali repudiatū. Hæc à Gallieno petenda fuerāt, qui consentire moribus poterat, & timere. Deniq; iudicio militū apud Mediolanū Aureolus dignum exitū uitæ ac moribus suis habuit. Et hunc tamen quidā historici laudare conati sūt, & ridicule quidem. Nā Gallus Antipater ancillariorum & historicorum dehonestamentum, principiū de Aureolo habuit. Venimus ad imperatorem nominis sui, ut magna eius uidelicet uirtus ab auro nomen acciperet. At ego scio sæpius inter gladiatores bonis pugnatoribus hoc nomen appositum. Habuit proxime tuus libellus munerarius hoc nomē in indice ludorū. Sed redeam[9] ad Claudiū. Nam ut superius diximus, illi Gotthi, qui euaserant eo tempore, quo illos Macrianus est persecutus, quosq; Claudius emitti non siuerat, ne quid fieret quod effectū est, omnes gentes suorū ad Romanas incitauerūt prædas. Deniq; Scytharum diuersi populi, Peuci, Trutungi, † Austorgoti, Virtingui, † Sigipedes, Celtæ etiā & Heruli, prædæ cupiditate i Romanū solū & rēp. uenerūt, atq; illic pleraq; uastarunt: dū alijs occupatus est Claudius, dū q; se ad id bellū quod confecit, imperatorie instruit, ut uideantur fata Romana boni principis occupatione lentata. Sed credo, ut Claudij gloria accresceret, eiusq; fieret gloriosior toto penitus orbe uictoria. Armatarum deniq; gentiū trecenta uiginti milia tunc fuere. Dicat nunc qui nos adulationis accusat, Claudium minus esse amabilem. Armatorū trecēta XX. milia. Quis tandē Xerxes hoc habuit? quæ fabella istū numerū effinxit? Quis poëta composuit? trecenta uiginti milia armorum fuerunt. Adde seruos, adde familias, adde carraginē, & epota flumina cōsumptasq; syluas. Laborasse deniq; terrā ipsam, quæ tantū Barbarici tumoris excepit. Extat ipsius epistola missa ad senatū legēda ad populū, qua indicat de numero Barbarorū, quæ talis est: Senatui Po. q; Ro. Claudius princeps (hāc autē ipse dictasse perhibet, ego uerba magistri memoriæ nō requiro) P. C. militantes audite quod uerū est. CCCXX. milia Barbarorū in Romanū solū armati uenerūt: hæc si uicero, uos uicē reddite meritis: si nō uicero, scitote me post Gallienū uelle pugnare. Fatigata est tota respu. Pugnabimus post Valerianū, post Ingenuū, post Regillianū, post Lollianū, post Posthumū, post Celsū, post mille alios

Al. † senator.

Al. † Ostrogotthæ.

Al. † Gepidæ

Legendū fortalis, min[9] esse q Annibalem.

mille alios, qui cōtēptu Gallieni principis à rep. defecerūt. Nō scuta, nō spathæ, non pila iā supersunt. Gallias & Hispanias uires reip. Tetricus tenet, & oēs sagittarios (quod pudet dicere) Zenobia possidet. Quicquid fecerimus, satis grāde est. Hos igitur Claudius ingenita illa uirtute superauit. Hos breui tēpore attriuit. De his uix aliquos ad patriū solū redire permisit. Rogo quantū precium est clypeus in curia tātæ uictoriæ, quantū una aurea statua. Dicit Ennius de Scipione: Quantā statuā faciet Po. R. quantā columnā, quæ res tuas gestas loquatur? Possumus dicere Flauiū Claudiū unicū in terris principē, non columnis, nō statuis, sed famæ uiribus adiuuari. Habuerunt pterea duo milia nauiū, duplicē scilicet numerū, qua illū q̊ tota pariter Græcia, oisq; Thessalia, urbes etiā Asiæ quondā expugnare conata est. Sed illud poēticus stilus fingit, hoc uera cōtinet historia. Claudio igitur scriptores adulamur, qui duo milia nauiū Barbararum & trecēta uiginti milia armatorū deleuit, oppressit, attriuit: qui carraginē tantā qtā numerus hic armatorū sibimet aptare potuit, & parare. Nūc †incendia fecit, nūc cū omnibus familijs Romano seruitio deputauit: ut docet eiusdē epistola, quā ad Iuniū Brocchū scripsit Illyricū tuentē. Claudius Broccho. Deleuimus CCC. XX. milia Gotthorum, II. milia nauiū mersimus. Tecta sunt flumina scutis, spathis, & lanceolis: oia littora operiunt. Cāpi ossibus latēt tecti, nullum iter purum est, ingens carrago deserta est. Tantū mulierum cepimus, ut binas, & ternas mulieres uictor sibi miles possit adiūgere. Et utinā Gallienū non esset passa resp. utinā sexcētos tyrannos non pertulisset. Saluis militibus, quos prælia sustulerūt, saluis legionibus, quas Gallienus male uictor occidit, qtum esset additū reip. Siquidē nunc uerba naufragij publici colligit nostra diligentia ad R. reip. dec⁹ Pugnatū est eñ apud Mœsios, & multa plia fuerūt apud Martianopolim, multi naufragio perierūt: pleriq; capti reges, captæ diuersarū gētiū nobiles fœminæ: impletæ Barbaris seruis, senibusq; cultoribus Ro. puinciæ. Factus miles Barbar⁹, & colon⁹ ex Gottho. Nec ulla fuit regio, quæ Gotthū seruū triūphali quodā seruitio nō haberet. Quid boū Barbarorū nostri uidere maiores? quid ouiū? quid equarū, quas fama nobilitat Celticarum? Hoc totū ad Claudij gloriā pertinet. Claudius & securitate rēp. & opulentiæ nimietate donauit. Pugnatū præterea est apud Byzantios, ipsis qui superfuerāt Byzantijs fortiter facientibus. Pugnatū apud Thessalonicenses, quos Claudio absente obsederant Barbari. Pugnatum in diuersis regionibus, & ubiq; auspicijs Claudianis uicti sunt Gotthi prorsus, ut iā tūc Constantio Cæsari nepoti futuro uideatur Claudius securā parare rēp. Et postq̃ uenit in mentē, exprimenda est sors quæ Claudio data est. Perhibet eo magis, ut intelligāt oēs genus Claudij ad felicitatē reip. diuinitus cōstitutū. Nam cū consuleret factus imperator, qdiu imperaturus esset, sors talis emersit.

Al. t mācipia

Celticæ equæ.

Tu qui nunc patrias gubernas oras,
Et mundum regis, arbiter deorū
In ueteres tuis nouellis regnabunt.
Etenim minores reges facient suos minores.

Phalecij uersus sunt, sed deprauati.

quæ sciēda sunt præterisse uideamur. Claudius Quintilius, & Crisp9 fratres fuerunt. Crispi filia Claudia. ex ea & Eutropio nobilissimo gentis Dardanæ uiro Constantius Cæsar est genitus. Fuerunt etiā sorores, quarum una Cōstantina noie nupta tribuno Assyriorū in primis annis defecit. De auis nobis parum cognitū. Varia eñ pleriq; ꝑdiderūt. Ipse Claudius insignis morū grauitate, insignis uita singulari & unica castimonia: uini parcus, ad cibū ꝓmptus, statura ꝓcerus: oculis ardētibus, lato & pleno uultu: digitis usq; adeo fortib9, ut sæpe eqs & mulis ictu pugni dentes excusserit. Fecerat etiā adolescēs in militia, cum ludicro Martiali i cāpo luctamē inter fortissimos quosq; mōstraret. Nā iratus ei q nō baltheū, sed genitalia sibi cōtorserat, omēs dentes uno pugno excussit. Quæ res indulgentiā meruit pudore uindictæ: siquidē tūc Decius impator, quo præsente fuerat perpetratū, & uirtutē & uerecundiā Claudij publice prædicauit: donatūq; armillis & torquibus, à militū congressu secedere præcepit: ne quid atrocius q̄ luctamē exigit, faceret. Ipsi Claudio liberi nulli fuerūt. Quintilius duos reliquit: Crispus, ut dixim9 filiā. Nūc ad iudicia principū ueniamus, quæ de illo à diuersis ædita sunt: & eatenus quidē ut appareret, quādocūq; Claudiū imperatorē futurū. Epistola Valeriani ad Zosimionem ꝓcuratorē Syriæ. Claudiū Illyricianæ gētis uirū tribunū Martiæ quintæ legioni fortissime dedimus: uirum deuotissimis quibusq; ac fortissimis ueterū præferendū. Huic salariū de nostro priuato ærario dabis annuos frumēti modios tria milia, hordei sex milia. Laridi libras duo milia. Vini ueteris sextarios tria milia quingētos. Olei boni sextarios centū quinquaginta: Olei secūdi sextarios sexcētos. Salis modios uiginti. Ceræ pōdo centū quinquaginta. Fœni, paleæ, aceti, holeris, herbarū quantū satis est. Pellium tentoriarū decurias triginta: mulos annuos sex: equos annuos tres: camelos annuas decē: mulas annuas nouē. Argenti in ope annuo pondo quinquaginta. Philippeos nostri uultus annuos centū quinquaginta, & in strenis quadragintaseptē, & trientes centū sexaginta. Itē in caueos & scyphos pondo undecim. Itē in caueos & scyphos & zuma pondo undecim. Tunicas russas militares annuas, sagochlamydes annuas duas. Fibulas argēteas inauratas duas. Fibulā aureā cumacum Cypreā unam. Balteū argenteū inauratum unū, anulū bigemmeū. Vncialē brachialē unū unciarū septē. Torquē libralem unum, cassidem inauratā unam. Scuta chrysographata duo: loricā unā, quā refundat: Lāceas Herculianas duas, adydes duas, falces duas, falces fœnarias quatuor. Cocum quē refundat unū, mulionē quē refundat unum. Mulieres speciosas ex captiuis duas. Albā subsericā unam cū purpura †gubitana, subarmale unum cum purpura Maura. Notariū quē refundat unū, structorē quem refundat unum. Accubitaliū Cypriorū paria duo. Interulas puras. Togam quā refundat unā: Latum dauum quē refundat unū. Venatores qui obsequant duos, carpentariū unū. Curā prætorij unū, Aquariū unum, Piscatorē unum, Dulciariū unum. Ligni quotidiani pondo mille, si est copia: sin minus, quātū fuerit, & ubi fuerit. coctiliū quotidiana batilla quatuor. Balneatorē unum, & ad balneas ligna: sin minus, lauaret in publico. Iā cætera quæ propter minutias suas scribi nequeunt, pro moderatione præstabis, sed ita, ut nihil adderet. Et si alicubi aliqd defuerit

Al. †succubitana.

L 3 non præ-

nõ preciũ, nec in minimo exigat̃. Hæc aũt oia idcirco specialiter nõ quasi tribu-
no, sed quasi duci detuli: quia uir talis est, ut ei plura etiã deferẽda sint. Itẽ ex epi
stola eiusdẽ alia inter cætera ad Albauiũ Murenã præfectũ prætorij. Desine
aũt cõqueri, quod adhuc Claudius est tribunus, nec exercitus ducẽ loco accipit.
Vñ etiã senatũ & populũ cõqueri iactabas, dux factus est, & dux totius Illyri-
ci. habet in potestatẽ Thracias, Mœsos, Dalmatas, Pannonios, Dacos exercit⁹:
uir ille summus nostro quoq; iudicio speret consulatũ, si eius animo accõmodũ
est: qñ uoluerit, accipiat prætorianã, accipiat præfecturam. Sanè scias tantũ ei à
nobis decretũ salarij, quantũ habet Aegyptij præfectura: tantũ uestiũ, quantũ
pro cõsulatu Africano detulimus: tantũ argenti, quantũ accipit curator Illyrici
Medanius: tantũ ministeriorũ, quantũ nos ipsi nobis p singulas quasq; decer-
nimus ciuitates: ut intelligãt oẽs, quæ sit nostra de uiro tali sentẽtia. Item episto
la Decij de eodẽ Claudio. Decius Messalæ præsidij Achaiæ salutẽ. Inter cæte-
ra tribunũ uero Claudiũ optimũ iuuenẽ, fortissimũ militẽ, cõstãtissimũ ciuem
castris, senatui, & reipu. necessariũ in Thermopylas ire præcepimus: mandata
eidẽ cura Peloponnensiũ, scientes neminẽ melius oia, quæ iniũgimus, esse cura-
turũ. Huic ex regione Dardania dabis milites ducẽtos, ex Cataphractarijs cen
tũ, ex equitib⁹ C. & sexaginta, ex sagittarijs Creticis sexaginta, ex tyronib⁹ bene
armatos mille. Nã bene illi noui credunt̃ exercitus. Neq; ẽm illo quisq; deuoti-
or, fortior, grauior inuenit̃. Item epistola Galieni, cũ nunciatũ esset p frumenta
rios Claudiũ irasci, quod ille mollius uiueret. Nihil me grauius accepit, q̃ quod
notoria tua intimasti Claudiũ parentẽ, amicũq; nostrum insinuatis sibi falsis
plerisq; grauiter irasci. Quæso igit̃ mi Venuste, si mihi fidẽ exhibes, ut eũ faci-
as à Grato & Herenniano placari nescientibus hoc militib⁹ Dacisianis, qui iã
sæuiunt, ne grauiter ferant. Ipse ad eũ dona misi, quæ ut libenter accipiat, tu fa-
cias. Curandum præterea est, ne me hoc scire intelligat, ut uisus censere & iudi-
cet, & pro necessitate ultimũ consiliũ capiat. Misi aũt ad eũ pateras gẽmatas, tri
libres duas. Scyphos aureos gẽmatos, trilibres duos: discum Corymbiatũ argẽ
teũ librarũ uiginti. Lanceã argenteã pampinatã librarũ triginta. Paterã argen
teã hederaceam librarũ XX. & III. †Voletaralieuticũ argenteũ librarũ XX. Vr-
ceos duos auro inclusos, argenteos librarũ sex. & in uasis minorib⁹ argenti li-
bras XXV. Calices Aegyptios, operisq; diuersi X. Chlamydes ueri luminis lim
batas duas. Vestes diuersas XVI. Albam subsericam paragaudẽ triuncẽ unã.
†Zanchas de nr̃is particas paria tria. Singiliones Dalmatẽses X. Chlamydẽ
Dardanicã mãtuellẽ unã, penulã Illyricianã unã. Bardocucullũ unũ, cucutia ui-
losa duo. Oraria sarabadena quatuor, Aureos ualerianos CL. Trientes saloni-
nianos CCC. Habuit & Senatus iudicia priusq; ad imperiũ pueniret ingentia.
Nã cũ esset nunciatũ, illũ cũ Macriano fortiter cõtra gẽtes in Illyrico dimicasse,
acclamauit senatus. Claudi dux fortissime habeas uirtutib⁹ tuis, deuotioni tuæ.
Claudio statuã oẽs dicamus. Claudiũ cõsulem omnes cupimus, qui amat rem
pub. sic agit: qui amat principes, sic agit. Antiqui milites sic egerunt. Felicem te
Claudi iudicio principum, felicẽ te uirtutibus tuis, cõsulem tete præfectũ, uiuas
Valerie, ameris à principe. Longũ est tam multa q̃ meruit uir ille perscribere.

Al. †Bolitera halecuticũ.

al. flaneas.

Vnum ta-

Vnum tamen tacere nō debeo, quod illum & senatus, & populus ante imperiū & in imperio, & post imperium sic dilexit, ut satis constet, neq; Traianum, neq; Antoninos, neq; quenquàm alium principem sic amatum.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

DIVVS AVRELIANVS.

HILARIBVS, quibus oia festa & fieri debere scimus, & dici, impletis solēnibus uehiculo suo me & iudiciali carpento præf. urbis uir illustris, ac præfata reuerentia nominādus Iunius Tiberianus accepit: ibi cū animus à causis atq; à negocijs publicis solutus, ac liber uacaret, sermonem multū à palatio usq; ad hortos Varianos instituit: & in ipso præcipue de uita principum. Cūq; ad templū Solis uenissemus, ab Aureliano principe cōsecratū, quod ipse nō nihilū ex eius origine sanguinē duceret: quæsiuit à me, quis uitam eius in litteras retullisset? Cui ego cū respōdissem, neminē à me Latinorū, Græcorū aliquos lectitatos: dolorem gemitus sui uir sanctus p hæc uerba ꝓfudit. Ergo Thersitē Sinonē, cæteráq; illa ꝓdigia uetustatis, & nos bene scimus, & posteri frequētabunt: Diuū Aurelianū clarissimū principē, seuerissimū imperatorē, per quē totus Romano nomini orbis est restitutus, posteri nescient? Deus auertat hanc amentiā. Et tamē, si bene noui ephemeridas illius uiri scriptas, habemus etiam bella charactere historico digesta: quæ uelim accipias, & per ordinē scribas, additis quæ ad uitam pertinent. Quæ omnia ex libris linteis, in quibus ipse quotidiana sua scribi præceperat, pro tua sedulitate condisces. Curabo aūt, ut tibi ex Vlpia bibliotheca, & libri lintei proferātur. Tu uelim Aurelianū, ita ut est, quatenus potes, in literas mittas. Parui ipse quidē præceptis: accepi libros Græcos: & oia mihi necessaria in manū sumpsi: ex quib⁹ & quæ digna erant memoratu, in unū libellū cōtuli. Tu uelim meū munus boni cōsulas. Et si hoc cōtentus nō fueris, lectites Græcos: linteos etiā libros requiras, quos Vlpia tibi bibliotheca cū uolueris, ministrabit. Et qm̄ sermo nobis de Treuellio Pollione, q à duobus Philippis usq; ad diuū Claudiū, & eius fratrē Quintiliū, impatores tā claros q̄ obscuros memoriæ ꝓdidit, in eodē uehiculo fuit: asserēte Tiberiano, qđ Pollio multa icuriose, multa breuiter ꝓdidisset: me cōtra dicēte, neminē scriptorū, q̄tū ad historiā ptinet, nō aliqd esse mētitū: ꝓdente quinetiā in quo Liuius, in quo Salustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denicq; Trogus manifestis testibus cōuincerent': pedib⁹ in sententiā trāsitū faciēs, ac manū porrigēs iucundā, præterea scribe inqt, ut libet, secur⁹, qđ uelis dicas: habiturus mēdaciorū comites, q̄s historicæ eloquētiæ miramur autores. Ac ne multa & friuola procemijs odiosus intexam: diuus Aurelianus ortus, ut plures loquunt', Syrmij familia obscuriore, ut nōnulli, Dacia ripēsi. Ego aūt legisse me nemini autorē, q eū Mœsia genitū prædicaret. Et euenit quidē, ut de eorū uirorum genitali solo nesciatur, qui humiliori loco & ipsi pleriq; solum genitale confingunt, ut dent posteritati de

Libri lintei.

locorũ ſplẽdore fulgorẽ. Nec tamẽ magnorũ principũ uirtutibus ſumma ſciẽdi eſt, ubi quiſq; ſit genitus, ſed qualis in repu. fuerit. An Platonẽ magis cõmẽdat qđ Atheniẽſis fuerit, q̃ q̃ unicũ ſapiẽtiæ munus illuxerit? An eo minores inueniunť Ariſtoteles Stagyrita, Eliateſq; Zenõ, aut Anacharſis Scytha, qđ in minimis nati ſunt uiculis: cũ illos ad cælũ oĩs philoſophiæ uirtus extulerit? Atq; ut ad ordinẽ redeã, Aurelianus modicis ortus parẽtib9, à prima ætate ingenio uiuaciſſim9, uiribus clarus: nullũ unq̃ diẽ prætermiſit, q̃uis feſtũ, q̃uis uacantẽ, q̃ nõ ſe pilo & ſagittis cæteriſq; armorũ exerceret officiis. Matrẽ qdẽ eius Callicrates Tyrius, græcorũ lõge doctiſſim9 ſcriptor, ſacerdotẽ tẽpli Solis, in eo uico in q̃ habitabãt parẽtes, fuiſſe dicit: Habuiſſe qnetiã nõ nihilũ diuinatiõis, adeo ut aliqñ marito ſuo iurgãs ingeſſerit, cũ ei9 & ſtulticiã increparet & uilitatẽ: en impatoris patrẽ? Ex q̃ cõſtat illã mulierẽ ſciſſe fatalia. Idẽ dicit auſpicia imperij Aureliano hæc fuiſſe. Primũ pueri ei9 peluẽ ſerpentẽ plerũq; cinxiſſe, neq; unq̃ occidi potuiſſe. Poſtremo ĩpam matrẽ, quæ hoc uiderat, ſerpentẽ q̃ſi familiarẽ occidere noluiſſe. His accedit, quod ex palliolo purpureo, qđ Soli ſui tpis imperator obtulerat, ſacerdos mulier crepundia filio feciſſe phibeť. Addit etiã illud, quod uinctũ faſciola Aurelianũ aquila innoxie de cunis leuauerit, & in arã poſuerit, quæ iuxta ſacellũ forte ſine ignib9 erat. Idẽ autor eſt, uitulũ matri ei9 natũ miræ magnitudinis cãdidũ, ſed purpurãtib9 maculis, ita ut haberet i latere uno aut i alio coronã. Multa ſupflua in eodẽ legiſſe memini: qppe q aſſeuerat etiã roſas in eiuſdẽ mulieris chorte, nato Aureliano, exiſſe purpureas odoris roſei, floris aurei. Fuerũt & poſtea multa omina iã militantis futuri, ut res mõſtrauit, imperij. Nã ingrediẽte eo Antiochiã in uehiculo, qđ præ uulnere tũc equo ſedere nõ poſſet, ita palliũ purpureũ, quod i honorẽ ei9 expãſum fuerat, decidit ut humeros ei9 tegeret. Et cũ in equũ trãſire uellet, quia inuidioſum tũc erat uehiculis in ciuitate uti: equus eſt ei impatoris applicit9, cui p feſtinationẽ inſedit. Sed ubi cõperit, ſemet ad ſuũ trãſtulit. Data eſt ei præterea cũ legatus ad Perſas iſſet patera, qualis ſolet impatoribus dari à rege perſarũ: in q̃ inſculpt9 erat Sol eo habitu, quo colebať ab eo tẽplo, in q̃ mater ei9 fuerat ſacerdos. Donatus eidẽ etiã elephãtus p̃cipuus, quẽ ille impatori obtulit: ſoluſq; oĩm priuatus Aurelianus elephãti dñs fuit. Sed ut hæc & talia omittam9, fuit decorus, & gratia uiriliter ſpecioſus: Statura procerior, neruis ualidiſſimis, uini & cibi paulo cupidior, libidinis raræ, ſeueritatis imenſæ, diſciplinæ ſingularis, gladij exercẽdi cupidus. Nã cũ eſſent in exercitu duo Aureliani tribuni, hic & alius, q cũ Valeriano captus eſt, huic ſignũ exercit9 appoſuerat manu ad ferrũ: ut ſi forte quæreret́ quis Aurelian9 aliqd uel feciſſet uel geſſiſſet, ſuggereret́ Aurelianus manu ad ferrũ, atq; cognoſcereť priuatim. Huius multa extãt egregia facinora. Nã erũpentes Sarmatas in Illyrico cũ trecẽtis p̃ſidiarijs ſolus attriuit. Refert Theodius Cæſareorũ temporũ ſcriptor, Aurelianũ manu ſua bello Sarmatico una die quadraginta & octo interfeciſſe. Plurimis aũt & diuerſis dieb9 ultra nõgentos qnquaginta. Adeo ut etiã baliſtea pueri & ſaltatiũculas i Aurelianũ tales cõponerẽt, quibus diebus feſtis militariter ſaltitarent. Mille, mille, mille, mille, mille, mille decollauimus. Vnus homo mille, mille, mille, mille decollauimus. Mille, mille

mille iuuat,

mille uiuat, qui mille, mille occidit. Tantũ uini habet nemo, quãtũ fudit sanguinis. Hæc uideo esse pfriuola: sed qa suprascript9 autor ita eadẽ ut sũt latina suis scriptis inseruit, tacẽda esse nõ credidi. Idẽ apud †Monciacũ tribun9 legiõis sextæ Gallicanæ, Frãcos irruẽtes cũ uagarent per totã Galliã, sic adflixit: ut trecẽtos ex his captos, septingẽtis interẽptis sub corona uẽdiderit. Vñ iterũ de eo facta ẽ cãtilena. Mille frãcos, mille Sarmatas semel occidim9. Mille, mille, mille, mille, mille psas q̃rim9. Hic aũt, ut supra dixim9, militibus ita timori fuit, ut sub eo postea q̃ semel cũ ingẽti seueritate castrẽsia peccata correxit, nemo peccauerit. Solus deniq; oim militẽ, q adulteriũ cũ hospitis uxore cõmiserat, ita puniuit ut duarũ arborũ capita inflecteret, q̃s ad pedes militis deligaret, easdẽq; subito dimitteret, ut scissus ille utrinq; penderet. Quæ res ingentẽ timorẽ oib9 fecit. Huius epistola militaris est ad uicariũ suũ data huiusmodi. Si uis tribunus esse, immo si uis uiuere, manus militũ cõtine. Nemo pullũ alienũ rapiat, ouẽ nemo contingat. Vuam nullus auferat, segetẽ nemo deterat: oleũ, sal, lignũ nemo exigat: annona sua cõtentus sit. De præda hostis, nõ de lachrymis puincialiũ habeat: arma tersa sint: ferramẽta samiata, calciamẽta fortia. Vestis noua uestẽ ueterem exdudat. Stipendiũ in balteo, nõ in popina habeat. Torquẽ brachialẽ & annulum apponat: equum saginariũ suũ defricet, captũ aial nõ uendat, mulũ centuriatũ comiter curet. Alter alteri quasi seruus obsequat: à medicis gratis curent. Aruspicibus nihil dent: in hospitijs caste se agãt: qui litẽ fecerit, uapulet. Inueni nup in Vlpia bibliotheca inter linteos libros epistolã diui Valeriani de Aureliano principe scriptã: quam ad uerbum, ut dicebat, inserui. Valerian9 Augustus Antonio Gallo cõsuli. Culpas me familiaribus literis, quod Posthumo filium meũ Galienũ magisq; Aureliano cõmiserim: cũ utiq; seueriori & puer credendus fuerit & exercitus: nec tu id diutius iudicabis, si bene scieris quãtæ sit Aurelianus seueritatis. Nimius est, multus est, grauis est, & ad nostra iã nõ facit tẽpora. Testor aũt oẽs deos, me etiã timuisse, ne quid etiã erga filiũ meũ seuerius si quid ille fecisset, ut est natura pronus ad ludrica, sæuius cogitaret. Hac epistola indicat quantæ fuerit seueritatis, ut illum Valerianus etiam timuisse se dicat. Eiusdẽ Valeriani alia est epistola, quæ laudes illi9 cõtinet: quam ego ex scrinijs p̃fecturæ urbanæ ptuli. Nã illi Romã uenienti salaria sui ordinis sunt decreta. Exemplũ epistolæ. Valerianus Augustus Ceionio Albino p̃fe. urbi. Vellemus quidẽ singulis quibusq; deuotissimis reip. uiris multo maiora deferre cõpẽdia, q̃ eorũ dignitas postulat: maxime ubi honorẽ uita cõmendat. Debet em̃ qd p̃ter dignitatẽ preciũ esse meritorũ: sed facit rigor publicus, ut accipere de puinciarũ oblationib9 ultra ordinis sui gradũ nemo plus possit. Aurelianũ fortissimũ uirũ ad inspicienda & ordinanda castra oia destinauimus: cui tantũ à nobis atq; ab omni rep. cõi totius exercitus cõfessione debet, ut digna illo uix aliqua uel nimis magna sint munera. Quid em̃ in illo nõ darum? quid nõ Coruinis & Scipionibus cõferendũ? Ille liberator Illyrici, ille Galliarũ restitutor, ille dux magni totius exẽpli. Et tñ nihil præterea possum addere tãto uiro ad muneris gratiã: quã patit sobria, & bene gerẽda resp. Quare synceritas tua mi parẽs charissime supradicto uiro efficiet, q̃diu Romæ fuerit. Panes militares mũdos sexdecim.

Al. †Magontiacum.

Lex milit.

dos sexdecim, panes militares castrenses quadraginta. Vini mensalis sextarios quadraginta, porcellū dimidiū. Gallinaceos duos, porcina pondo triginta. Bubulæ pondo quadraginta. Olei sextariū unū, & itē olei sextariū unū. Liquaminis sextariū unū, salis sextariū unū. Herbas holerum q̃tū satis est. Sanè qm̃ ei aliqd præcipue decernendū est, q̃diu Romæ fuerit, pabula extra ordinē decernes. Ipsi aūt ad sumptus aureos Antonianos diurnos binos, argenteos Philippeos minutulos quinquagenos, æris denarios centū, reliqua per præfectos ærarij præbebunť. Friuola hæc fortassis cuipiā, & nimis leuia esse uideantur, sed curiositas nihil recusat. Habuit ergo multos ducatus, plurimos tribunatus, uicarios ducū, & tribunorū diuersis tēporibus propè q̃draginta: usq; adeo, ut etiā Vlpij Criniti, q se de Traiani genere referebat, & fortissimi re uera uiri, & Traiani simillimi, qui pictus est cū eodē Aureliano in tēplo Solis, quē Valerianus Cæsaris loco habere instituerat, uicē sumeret, exercitū duceret, limitē restitueret, prædam militibus daret: Thracias bobus, equis, mācipijs, captiuis locupletaret: manubrias in palatio collocaret: quingētos seruos, duo milia uaccarū, equas mille ouiū decē milia, caprarū qndecim, in priuatā uillā Valeriani cōgereret. Tūc em̄ Vlpius Crinitus publice apud Byzantiū sedēti Valeriano in thermis egit gratias, dicēs, Magnū de se iudiciū habitū, quod eidē uicariū Aurelianū dedisset: quare eū statuit arrogare. Interest epistolas nosse Aureliano scriptas, & ipsam arrogationem. Epistola Valeriani ad Aurelianum. Si esset alius Aureliane iucundissime, qui Vlpij Criniti uicem posset implere, tecum de eius uirtute ac sedulitate conferrem. Nunc tecum requirere potuissem. Suscipe bellū aperte Nicopolis, ne nobis ægritudo Criniti obsit. Fac quicquid potes. Multa non dico, in tua erit potestate militiæ magisterium. Habes sagittarios Ityreos trecentos, Armenios sexcentos, Arabas centū quinquaginta, Saracenos ducētos, Mesopotamios auxiliares quadringentos: habes legionē tertiā felicem, & equites cataphractarios octingentos. Tecum erit Hariomūdus, Haldegastes, Hildomūdus, Cariouiscus. Cōmeatus à præfectis necessarius in omnibus castris est constitutus. Tuum est pro uirtutibus tuis atq; sollertia illic hyemalia & æstiua disponere, ubi tibi nihil deerit: quærere præterea ubi carrago sit hostiū, & uere scire quāti qualesq; sint, ut nō uinum aut annona consumatur, aut talia iacianť, in quibus Respu. cōstituta est. Ego de te tantum deo fauente spero, quantum de Traiano si uiueret, posset sperare respu. Neq; enim minor est, in cuius locum fidemq; delegi. consulatū cum eodē Vlpio Crinito in annum sequentē à die undecimo Calend. Iuniarum, in locum Gallieni & Valeriani sperare te conuenit sumptu publico. Leuanda est enim paupertas eorum hominum, qui diu reip. uiuentes pauperes sunt, & nullorum magis. His quoq; literis indicatur quantus fuerit Aurelianus, & re uera, neq; enim quisquàm aliquando ad summam rerum peruenit, qui non à prima ætate gradibus uirtutis ascenderit. Literæ de cōsulatu. Valerianus Augustus Alioxifidio præfecto ærarij. Aureliano, cui cōsulatum detulimus ob paupertatem, qua ille magnus est, cæteris maior, dabis ad æditionem Circensium aureos Antoninianos trecentos, argenteos Philippeos

» lippeos minutulos tria milia, in ære H-S quinquagies, tunicas multitias uiriles
» decẽ,lineas Aegyptias uiginti,mantelia Cypria paria duo,tapetia Afra decem,
» tragula Maura decẽ,porcos centũ,oues centũ:cõuiuiũ autẽ publicũ edi iubebis
» senatorib9,equitibus Romanis:hostias maiores duas,minores quatuor. Et qm̃ etiã de arrogatione aliqua me dixeram positurũ, quæ ad tantũ principẽ pertinerent,quæso ne odiosior,uerbosioruè ea re uidear,quã fidei causa inserẽdã credidi ex libris Acholij,qui magister admissionum Valeriani principis fuit,libro actorum eius nono. Cum cõsedisset Valerianus Augustus in thermis apud Byzantium præsente exercitu,præsente etiã officio palatino:assidẽtibus Memmio Fusco cõsule ordinario, Bebio Macro præfecto prætorij, Quinto uicario præside Orientis: Assidentibus etiã à parte leua† Auulnio Saturnino Scythici limitis duce,Murentio ad Aegyptũ destinato, Iulio Tryphone Oriẽtalis limitis duce,& Mæceo Brundusino præfecto annonæ Orientis, & Vlpio Crinito duce Illyriciani limitis, & Thracij, & Fuluio Boio duce Rhetici limitis: Valerianus
» Augustus dixit. Gratias tibi agit Aureliane resp. quod eã Gotthorum potesta
» te liberasti. Abundamus per te præda,abundamus gloria,& his omnibus,qui-
» bus Romana felicitas crescit. Cape igit̃ tibi pro rebus gestis tuis coronas mura
» les quatuor,coronas uallares quinq;,coronas nauales duas,coronas ciuicas du-
» as, hastas puras decẽ, uexilla bicolora quatuor, tunicas ducales russas quatu-
» or,pallia proconsularia duo,togam prætextã,tunicã palmatã,togã pictã, sub-
» armalẽ,profundum, sellã eboratam. Nam te consulẽ hodie designo scripturus
» ad senatum,ut tibi deputet scipionem, deputet etiã fasces. Hæc em̃ imperator
» non solet dare,sed à senatu quando fit cõsul accipere. Post hæc Valeriani dicta, Aurelianus surrexit,atq; ad manus accessit agẽs gratias militaribus uerbis,quæ
» propria & ipsa apponenda decreui. Aurelianus dixit. Et ego dñe Valeriane im
» perator Auguste,ideo cuncta feci,ideo uulnera patienter excepi, ideo & equos
» & coniuratos meos lassaui,ut mihi gratias ageret resp. & cõscientia mea. At tu
» plus fecisti,ago ego gratias bonitati tuæ,& accipio consulatũ quẽ das: Dij faci-
» ant,& deus Sol cert9 sit,ut & senat9 de me sic iudicet. Agẽtib9 igit̃ gratias om̃ib9
» circũstãtibus, Vlpius Crinitus surrexit,atq; hac oratiõe usus est. Apud maiores
» nostros Valeriane Auguste,quod & familiæ meæ amicũ,ac propriũ fuit,ab o-
» ptimis quibusq; in filiorũ locũ fortissimi uiri semper electi sunt: ut uel senescen
» tes familias,uel fœtus matrimonijs iã caducos substitutæ fœcũditatis prolis or-
» naret. Hoc igit̃ quod Cocceus Nerua in Traiano adoptando,quod Vlpi9 Tra-
» ian9 in Hadriano,qđ Hadrianus in Antonino,& cæteri deinceps ꝓposita sug
» gestione fecerũt:iã in arrogãdo Aureliano, quẽ mihi uicariũ iudicij tui autori-
» tate fecisti,censui esse referẽdũ. Iube igit̃, ut lege agat̃,sitq; Aurelian9 hæres sa
» croꝝ nominis,& bonoꝝ,totiusq; iuris, Vlpio Crinito iã cõsulari uiro,ipse ac tu
» Crinite iudice cõsularis. Lõgũ est cũcta prætexere. Nã & actæ sũt Crinito à Valeriano gratiæ,& adoptio,ut solebat,impleta. Memini me in quodã libro Græco legisse,quod tacendum esse nõ credidi,mãdatũ esse Crinito à Valeriano, ut Aurelianus adoptaret̃:idcirco præcipue,qđ paup esset,sed hoc in medio relinquendum

Als † Amulio.

quendum puto: & quoniam superius epistolam posui, qua sumptus Aureliano ad consulatum delatus est, quare posuerim rem quasi friuolam eloquendã putaui. Vidimus proxime consulatũ Furij Placidi tanto ambitu in circo æditũ ut non præmia dari aurigis, sed patrimonia uiderentur: cum darentur tunicæ subsericæ lineæ paragaudæ, darentur etiam equi ingemiscentibus frugi hominibus. Factum est enim, ut iam diuitiarum sit, non hominum consulatus: quia utiq; si uirtutibus defertur, æditorem spoliare non debent. Perierunt casta illa tempora, & magis ambitione populari peritura sunt. Sed nos (ut solemus) hãc quoq; rem in medio relinquimus. His igitur tot, ac talibus præiudicijs, muneribusq; fultus, Claudianis temporibus tãtus enituit, ut post eum Quintillo quoq; fratre eius interempto, solus teneret imperium, Aureliano interfecto, cũ quo Gallienus fecerat pacem. Hoc loco tanta est diuersitas historicorum, & quidem Græcorum, ut alij dicant inuito Claudio ab Aureliano Aureolum interfectũ, alij mandante ac uolente, alij ab imperatore iã Aureliano eundẽ occisum, alij uero adhuc priuato. Sed hæc quoq; in medio relinquamus ab ipsis petenda, per quos in literas missa sunt. Illud tamẽ constat, oĩe contra Mœotidas bellũ diuũ Claudiũ nulli magis q̃ Aureliano credidisse. Extat epistola, quã ego, ut soleo, fidei causa, immo ut alios annaliũ scriptores fecisse uideo, inserendã putaui. Flauius Claudius Valerio Aureliano suo salutẽ. Expetit à te munus solitum nostra resp. Aggredere, quid moraris? Tuo magisterio milites uti uolo, tuo ductu tribunos. Gotthi oppugnandi sunt. Gotthi à Thracijs amouendi. Eorum eñ pleriq; Hæmi montẽ, Europamq; uexant, qui te pugnãte fugerunt. Oĩes exercitus Thracios, oẽs Illyricianos, totumq; limitẽ in tua potestate constituo. solitam nobis æde uirtutem. Tecũ erit etiã frater Quintillus cũ occurrerit. Ego alijs rebus occupatus, summã belli illius uirtutibus tuis credo. Misi sanè equos decẽ, loricas duas, & cætera, quibus munire ad bellũ euntẽ necessitas cogit. Secũdis igitur prælijs usus auspicijs Claudianis rẽp. in integrũ reddidit: atq; ipse statim, ut supra diximus, consensu omniũ legionũ factus est imperator. Equites sanè oẽs ante imperiũ sub Claudio Aurelianus gubernauit, cũ offensam magistri eorũ incurrissent, quod temere Claudio nõ iubente pugnassent. Itẽ Aurelianus cõtra Sueuos, & Sarmatas ijsdẽ temporibus uehementissime dimicauit, ac florentissimã uictoriam retulit: accepta est sanè clades sub Aureliano à Marcomãnis per errorẽ. Nam dũ is à fronte nõ curat occurrere, subito hostes erupere: dũq; illos à dorso persequi parat, oĩa circa Mediolanũ grauiter euastata sũt. Postea tamẽ ipsi quoq; Marcomãni superati sunt. In illo autẽ timore, quo Marcomãni cũcta uastabãt, ingentes Romæ seditiones motæ sunt pauentibus cũctis, ne eadẽ quæ sub Gallieno fuerãt, prouenirẽt. Quare cũ libri Sibyllini noti beneficijs publicis inspecti sunt, inuentũq;, ut in certis locis sacrificia fierẽt, quæ Barbari transire nõ possent: facta deniq; sunt ea, quæ præcepta fuerãt in diuerso ceremoniarũ genere, atq; ita Barbari restiterũt, quos omnes Aurelianus carptim uagantes occidit. Libet ipsius senatusconsulti formã exponere, quo libros inspici clarissimorũ iussit autoritas. Die tertio Idus Ianu. Fuluius Sabinus prætor urbanus

" tor urbanus dixit. Referimus ad uos P. C. pontificum suggestionem, & Aure-
" liani principis literas: quibus iubetur, ut inspiciant fatales libri, quibus spes bel-
" li terminandi sacrato deorum imperio continet. Scitis enim ipsi quotienscunq;
" grauior aliqs extitit motus, eos semper inspectos: neq; prius mala publica esse
" finita, quàm ex ijs sacrificiorũ ꝓcessit autoritas. Tunc surrexit primæ sententiæ
" Vlpius Syllanus, atq; ita locutus est. Serò nimis P. C. de Reip. salute cõsulim⁹,
" serò ad fatalia iussa respicimus, more languentiũ, qui ad summos medicos nisi
" in summa desperatione nõ mittunt: proinde quasi peritioribus uiris maior fa-
" cienda sit cura, cũ omnibus moribus occurri sit melius. Meministis eñ P. C. me
" in hoc ordine sæpe dixisse iam tum, cum primum nũciatum est Marcomãnos
" erupisse consulenda Sibyllæ decreta, utendũ Apollinis beneficijs: recusasse ue-
" ro quosdã, & cum ingenti calũnia recusasse: cũ adulando dicerẽt tantã principis
" esse uirtutẽ, ut opus nõ sit deos cõsuli, proinde quasi & ipse uir magnus non de-
" os colat, nõ de dijs immortalibus speret. Quid plura? audiuimus literas quibus
" rogauit opem deorũ, quæ nunq̃ cuiq̃ turpis est, ut uir fortissimus adiuuetur.
" Agite igit põtifices, quia puri, quia mũdi, quia sancti, qa uestitu, animisq; sacri.
" Cõmodi templũ ascendite, subsellia laureata constituite, ueteranis manibus li-
" bros euoluite, fata Reip. quæ sunt æterna perquirite: patrimis, matrimisq; pue-
" ris carmẽ indictũ nos sumptũ sacris, nos apparatũ sacrificijs, nos aris ambarua
" lia indicemus. Post hæc interrogati pleriq; Senatores sentẽtias dixerunt, quas longũ est innectere. Deinde alijs manus porrigẽtibus, alijs pedibus in sentẽtias euntibus, plerisq; uerbo cõsentiẽtibus, conditũ est S. C. itum deinde ad templũ, inspecti libri, proditi uersus, lustrata urbs, cãtata carmina, amburbium celebratũ, ambarualia ꝓmissa: atq; ita solẽnitas, quæ iubebat, expleta est. Est epistola Aureliani de libris sibyllinis, nã ipsam quoq; indidi ad fidẽ rerũ. Miror uos patres sancti tãdiu de aperiẽdis sibyllinis dubitasse libris, ꝓinde quasi in Christianorũ ecclesia, nõ in tẽplo deorũ oĩm tractaretis. Agite igit, & castimonia pontificũ, ceremonijsq; solẽnib⁹ iuuate principẽ necessitate publica laborantẽ. Inspiciant libri: quæ facienda fuerint, celebrent: quẽlibet sumptũ cuiuslibet gẽtis captiuos, quælibet aialia regia nõ abnuo, sed libẽs offero: neq; enim indecorũ est dijs iuuãtibus uincere: sic apud maiores nostros multa finita sunt bella, sic cœpta. Si qd est sumptuum datis ad præf. æra. literis decerni iussi. est præterea uestræ autoritatis arca publica, quã magis refertã esse reperio, q̃ cupio. Cũ autẽ Aurelianus uellet oĩbus simul facta exercitus sui cõstipatione concurrere, tanta apud Placentiã clades accepta est, ut Romanũ penè solueret imperiũ. Et causa quidẽ huius periculi ꝑfidia, & calliditas barbarici fuit motus. Nã cũ cõgredi aperto Marte nõ possent, in syluas se densissimas cõtulerũt, atq; ita nostros uespera incũbẽte turbarũt. Deniq; nisi diuina ope post inspectionẽ librorum, sacrificiorũq; curas mõstris qbusdã, speciebusq; diuinis impliciti essent barbari, Romana uictoria nõ fuisset. Finito prælio Marcomãnico, Aurelianus, ut erat natura ferocior, plen⁹ irarũ Romã petit uindictæ cupidus, quã seditionũ asperitas suggerebat: inciuilius deniq; usus imperio, uir alias optimus seditionũ autorib⁹ interemptis,

Manus porrigere in sententijs.

Christiani.

teremptis, cruētius ea, quæ mollius fuerāt curāda, cōpescuit: interfecti sunt enim nonnulli etiā nobiles senatores, cū his leue quiddā, & quod contemni à mitiore principe potuisset, ut unus uel leuis, uel uilis testis obijceret. Quid multa? Magnū illud, & quod iā fuerat, & qđ nō frustra speratū est, infamiæ tristioris ictu cōtaminauit imperiū: timeri cœpit princeps optimus non amari, cū alij dicerent pfodiendū talē principē, nō optandū: alij bonū quidē medicū, sed mala rōne curantē. His actis, cū uideret posse fieri, ut aliquid tale iterū, quale sub Galieno euenerat, proueniret: adhibito consilio senatus, muros urbis Romæ dilatauit. Nec tamē pomerio addidit eo tpe, sed postea. Pomerio autē nemini principū licet addere, nisi ei, qui agri barbarici aliqua parte Romanā Remp. locupletauerit. Addidit autē Augustus, addidit Traianus, addidit Nero, sub quo pontus Polemoniacus, & alpes Cottiæ Romano nomini tributæ. Transactis igit̃ quæ ad sectiones, atq; urbis statū, & ciuilia pertinebāt, cōtra Palmyrenos, id est contra Zenobiā, quæ filiorū noīe oriētale tenebat imperiū, iter flexit. Multa in itinere ac magna bellorū genera cōfecit. Nā in Thracijs, & in Illyrico occurrēs barbaros uicit: Gotthorū quinetiā ducē Cannabā, siue Cannabaudē, cū qnq; milibus hoim trans Danubiū interemit. Atq; inde per Byzantiū in Bithyniā transitū fecit, eāq; nullo certamine obtinuit. Multa eius tam præclara facta q̄; dicta sunt: sed oīa libro innectere nec possum fastidij euitatione, nec uolum⁹: sed ad intelligēdos mores atq; uirtutē pauca libāda sunt. Nā cū Thyanā uenisset, eāq; occlusam reperisset, iratus dixisse fert̃: Canē in hoc oppido nō relinquā. Tūc & militib⁹ acrius incūbētibus spe prædæ, & Heraclamone quodā timore ne inter cæteros occideret̃, patriā suā pdente, ciuitas capta est. Sed Aurelianus duo statim præcipua, quod unū seueritatē ostēderet, alterū lenitatē ex imperatoria mēte mōstrauit. Nā & Heraclamonē pditorē patriæ suæ sapiens uictor occidit: & cū milites iuxta illud dictū, quo canē se relicturū apud Thyaneos negaret, euersionē urbis exposcerēt, respōdit ijs: Canē inqt negaui in hac urbe me relicturū, canes oēs occidite. Grāde principis dictum, grandius militū uotum: nā dic⁹um principis, quo præda negabat̃, ciuitas seruabat̃, totus exercitus ita quasi ditaretur, accepit. Epistola de Heraclamone. Aurelianus Augustus Mallio Chiloni. Occidi passus sum, cuius quasi bñficio Thyanā recepi. Ego uero pditorē amare nō potui: & libēter tuli, quod eū milites occiderunt: neq; eī̃ mihi fidē seruare potuisset, qui patriæ nō pepercit. Solus deniq; ex oibus qui oppugnabant̃, cāpus accepit. Diuitem hominem negare nō possum, sed cuius bona eius liberis reddidi: ne qs me causa pecuniæ locupletem hominē occidi passum esse criminaretur. Capta autē ciuitas est miro modo. Nā cum Heraclamon locum ostendisset aggeris naturali specie tumentē, q̄ posset Aurelian⁹ cultus ascēdere: ille cōscendit, atq; elata purpurea chlamyde, intus ciuib⁹, foris militib⁹ se ostendit: & ita ciuitas capta est, q̄si tot⁹ in muris Aureliani fuisset exercit⁹. Taceri nō debet res, q̄ ad famā uenerabilis uiri ptinet. Fert̃ eī̃ Aurelianū de Thyanæ ciuitatis euersiōe uera dixisse, uera cogitasse: uerū Apolloniū Thyanæū celeberrimæ famæ, autoritatisq; sapiētē, ueterē philosophū, amicū uerū, deorū ipm etiā p noīe frequentādū

Apollonius.

frequentandū, recipienti se in tentoriū ea forma, qua uidet subito astitisse: atq; hæc latine, ut hō Pannonius intelligeret, uerba dixisse. Aureliane si uis uincere, nihil est quod de ciuiū meorū nece cogites. Aureliane si uis imperare, à cruore innocentiū abstine. Aureliane demēter te age, si uis uincere. Norat uultū philosophi uenerabilis Aurelianus, atq; in multis eius imaginē uiderat templis. Deniq; statim attonitus, & imaginē & statuas, & templū eidē promisit, atq; in meliorem rediijt mentē. Hæc ego à grauibus uiris cōperi, & in Vlpiæ bibliothecæ libris relegi: & pro maiestate Apollonij magis credidi. Quid enim illo uiro sanctius? uenerabilius? antiquius? diuiniusq; inter hoies fuit? Ille mortuis reddidit uitam. Ille multa ultra hoies & fecit, & dixit: quæ qui uelit nosse, Græcos legat libros, qui de eius uita conscripti sunt. Ipse aūt, si uita suppetat, atq; ipsius uiri fauori usquequaq; placuerit, breuiter saltem tanti uiri facta in literas mittam: nō quo illius uiri gesta munere mei sermonis indigeant: sed ut ea, quæ miranda sunt, omniū uoce prædicentur. Recepta Thyana Antiochiam ꝓposita omnibus impunitate, breui apud Daphnē certamine obtinuit, atq; inde præceptis ꝗtū probatur uenerabilis uiri Apollonij parēs, humanior atq; dementior fuit. Pugnatū est post hæc de summa rerum contra Zenobiam & Zabam eius sociā apud Emessam magno certamine. Cumq; Aureliani equites fatigati iam penè discederēt, ac terga darēt: subito ui numinis, quod postea proditū hortāte quadam diuina forma per pedites etiā equites restituti sunt. Fugata est Zenobia cum Zaba, & plenissime parta uictoria. Recepto igit orientis statu, Emessam uictor Aurelianus ingressus est, ac statim ad templū Heliogabali tetēdit, quasi cōmuni officio uota soluturus. Verum illic eā formā numinis reperit, quam in bello sibi fauentē uidit. Quare & illic templa fundauit denarijs ingentibus positis, & Romæ Soli templū posuit maiore honorificētia consecratū, ut suo dicemus loco. Post hæc Palmyrā iter flexit, ut ea oppugnata, laborum terminus fieret. Sed in itinere à latronibus Syris male accepto frequēter exercitu multa perpessus est, & in obsidione usq; ad ictum sagittæ periclitatus est. Epistola ipsius extat ad Mucaporē missa, in qua de eius belli difficultate ultra pudorē imperialem fatetur. Romani me modo dicunt bellū contra fœminā gerere, quasi sola mecū Zenobia, & suis uiribus pugnet, atq; hostium: quantū si uir à me oppugnandus esset in cōscientia & timore longe deteriore, dici non potest. Quantū hic sagittarū, qui belli apparatus, quantū telorum, quantū lapidum: nulla pars muri est, quæ non binis & ternis balistis occupata sit: ignes etiam tormētis iaciuntur. Quid plura? nō quasi fœmina pugnat quasi pœnā timēs: sed credo adiuturos Romanā rēpu. deos, qui nunq; nostris conatibus defuerūt. Deniq; fatigatus, ac pro malis fessus literas ad Zenobiam misit, deditionē illius petēs, uitā ꝓmittēs, quarū exemplū indidi. Aurelianus imperator Romani orbis, & receptor orientis, Zenobiæ, cæterisq;, quos societas tenet bellica. Sponte facere debuistis id, quod meis literis nunc iubetur: deditionē præcipio impunitate uitæ ꝓposita, ita ut illic Zenobia cum tuis agas uitam, ubi te ex senatus amplissimi sententia collocauero. Gemmas, argentū, aurum, sericum, equos, camelos in æra

Zenobia
Zaba

rium Ro. conferas. Palmyrenis ius suum seruabit. Hac epistola accepta Zenobia supbius, insolētiusq; rescripsit, quàm ei⁹ fortuna poscebat, credo ad terrorē. Nam eius quoq; epistolæ exemplū indidi. Zenobia regina orientis Aureliano Augusto. Nemo adhuc præter te quod poscis, literis petijt. Virtute faciendum est quicquid in rebus bellicis est gerendum. Deditionem meā petis, quasi nescias Cleopatrā reginam perire maluisse, quàm in qualibet uiuere dignitate. Nobis Persarū auxilia non desunt, quæ iam speramus: pro nobis sunt Saraceni, pro nobis Armenij: latrones Syri exercitum tuum Aureliane uicerūt. Quod si igitur illa uenerit manus, quæ undiq; speratur: pones profecto supercilium, quo nunc mihi deditionē quasi omnifariā uictor imperas. Hanc epistolā Nicomachus se trāstulisse in grecum ex lingua Syrorū dicit ab ipsa Zenobia dictatam: nam illa superior Aureliani græca missa est. His acceptis literis Aurelianus non erubuit, sed iratus est. Statimq; collecto exercitu, ac ducib⁹ suis undiq; Palmyrā obsedit: neq; quicq; uir fortis reliquit, quod aut imperfectum uideret aut incuratū. Nam & auxilia, quæ à Persis missa fuerāt, intercepit: & alas Saracenas, Armeniasq; corrupit, atq; ad se modo ferociter, modo subtiliter transtulit. Deniq; post multa mulierē potentissimā uicit. Victa igitur Zenobia cum fugeret camelis, quos Dromedas uocitant, atq; ad Persas iter tenderet, equitibus missis est capta, atq; in Aureliani potestatē deducta. Victor itaq; Aurelianus, totiusq; iam orientis possessor cū in uinculis Zenobiā teneret, cū Persis, Armenijs, Saracenis superbior, atq; insolentior egit ea, quæ ratio tēporis postulabat. Tunc illæ uestes, quas in templo Solis uidemus, consertæ gemmis, tum Persici dracones, & tiaræ, tum genus purpuræ, quod postea nec ulla gens detulit, nec Romanus orbis uidit: de qua pauca saltem libet dicere. Meministis enim fuisse in templo Iouis optimi Maximi Capitolini pallium breue purpureū lanestre, ad quod cū matronæ, atq; ipse Aurelianus iungerēt purpuras suas, cineris specie decolorari uidebant cæteræ diuini cōparatione fulgoris. hoc mun⁹ rex Persarum ab Indis interioribus sumptū Aureliano dedisse perhibet, scribens: Sume purpurā qualis apud nos est. sed hoc falsum fuit. Nā postea diligentissime & Aurelianus & Probus, & proxime Diocletianus missis diligētissimis confectoribus, requisiuerūt tale genus purpuræ, nec tamē inuenire potuerūt. Dicitur enim sandix Indica talē purpurā facere, si curet. Sed ad incepta redeamus. Ingens tamen strepitus militum fuit omniū Zenobiā ad pœnam poscentiū. Sed Aurelianus indignū existimans mulierē interimi, occisis plerisq;, quibus autoribus illa bellum mouerat, parauerat, gesserat, triumpho mulierem reseruauit, ut populi Ro. oculis esset ostentui. Graue inter eos, qui cæsi sunt, de Longino philosopho fuisse perhibet, quo illa magistro usa esse ad græcas literas dicit. Quē quidē Aurelianus idcirco dicit occidisse, quod superbior illa epistola ipsius diceretur dictata consilio, q̄uis Syro esset sermone contexta. Pacato igitur oriente in Europam Aurelianus redijt uictor, atq; illic corporū copias afflixit: & cū illum carpicū senatus absentē uocasset, mandasse ilico fertur: Superest P.C. ut me etiā carpisculū uocetis. Carpisculum em̄ genus calciamenti esse satis notum est, quod

Purpura ad purpuram.

Longinus

Et hodie Itali scarpos uocant crepidas uulgo.

est, quod cognomen deforme uidebat̃: cum & Gotthicus, & Sarmaticus, & Armenicus, & Parthicus, & Adiabenicus diceret̃. Rarum est, ut Syri fidẽ seruent, immo difficile. Nam Palmyreni qui iam uicti atq; contusi fuerãt, Aureliano rebus Europensibus occupato nõ mediocriter rebellarũt. Sandarionem eñ, quẽ in præsidio illic Aurelianus posuerat, cum sexcentis sagittarijs occiderunt, Achilleo cuidam parenti Zenobiæ parantes imperium. Verum adeo Aurelianus, ut erat paratus ex Europa reuertit: atq; urbem, quia ita merebatur, euertit. Crudelitas deniq; Aureliani, uel ut quidam dicunt seueritas, eatenus extitit, ut epistola eius feratur, cõfessionẽ immanissimi furoris ostentans: cuius hoc exemplum est. Aurelianus Augustus Ceionio Basso. Non oportet ulterius progredi militum gladios, iam satis Palmyrenorũ cæsum atq; occisum est. Mulieribus non pepercimus, infantes occidimus, senes iugulauimus, rusticos interemim⁹: cui terras, cui urbem deinceps relinquemus? Parcendũ est ijs, qui remanserunt. Credimus enim ꝑaucos tam multorũ supplicijs esse correctos. Templum sanè Solis, quod apud Palmyram aquiliferæ legionis tertiæ, cum uexilliferis & draconario, cornicibus, atq; liticinibus diripuerunt: ad eam formã uolo, quæ fuit, redd. Habes trecentas auri libras Zenobiæ capsulis: habes argenti mille octingenta pondo. De Palmyrenorum bonis habes gemmas regias. Ex his omnibus fac cohonestari templũ: mihi & dijs immortalibus gratissimũ feceris. Ego ad senatum scribam, petens ut mittat pontificem, qui dedicet templum. Hæ literæ ut uidemus, indicant satiatam esse immanitatem principis duri. Securior deniq; iterum in Europam redijt: atq; illic omnes, qui uagabant̃, hostes nota illa sua uirtute contudit. Interim res per Thracias Europamq; omnẽ Aureliano ingentes agente, Firmus quidam extitit, qui sibi Aegyptum sine insignibus imperij quasi ut esset ciuitas libera, uindicauit. Ad quẽ continuo Aurelianus reuertit. nec illi defuit felicitas solita. Nam Aegyptũ statim recepit: atq; ut erat ferox animi, cogitatione multus, uehemẽter irascens, quod adhuc Tetricus Gallias obtineret: occidentẽ petijt: atq; ipso Tetrico exercitum suum prodente, quod eius scelera ferre nõ posset, deditas sibi legiones obtinuit. Princeps igitur totius orbis Aurelianus pacatis per occidentẽ Galllis, atq; undiq; terris, Romã iter flexit. De Zenobia & Tetrico, hoc est de oriente & occidente triumphũ Romanis[1] titulis exhiberet. Non ab re est cognoscere, qui fuerit Aureliani triũphus. Fuit eñ speciosissimus. Currus regij tres fuerunt. In his unus Odenati, argẽto, auro, gemmis operosus atq; distinctus. Alter, quẽ rex Persarum Aureliano dono dedit, ipse pari opere fabricatus. Tertius, quẽ sibi Zenobia cõposuerat, sperãs se urbẽ Romanã cũ eo uisurã: quod illam nõ fefellit: nã cũ eo urbẽ ingressa est uicta & triũphata. Fuit alius currus quatuor ceruis iũctus, qui fuisse dicit̃ regis Gotthorũ: quo ut multi memoriæ tradiderũt, Capitoliũ Aurelian⁹ inuectus est, ut illic cæderet ceruos, quos cũ eodẽ curru captos uouisse Ioui optimo maximo ferebat̃. Præcesserũt elephãti uiginti, feræ mãsuetæ Libycæ Palestinæ diuersæ ducentæ: quas statim Aurelianus priuatis donauit, ne fiscũ annonis grauaret. Tygrides quatuor: camelopardali, alces, cætera talia per ordinem ducta, gladiatorũ paria

[1] abs oculis.

 octingenta,

octingēta: præter captiuos gentium barbararū Blēmies, Exomitæ, Arabes, Eudæmones, Indi, Bactriani, Hiberi, Saraceni, Persæ cum suis quoq; muneribus. Gotthi, Alani, Roxolani, Sarmathæ, Frāci, Sueui, Vandali, Germani religatis manibus captiui præcesserūt. Inter hos etiā Palmyreni, qui superfuerāt principes ciuitatis, & Aegyptij ob rebellionē. Ductæ sūt & decē mulieres, q̄s uirili habitu pugnātes inter Gotthos ceperat: cū multæ essent interēptæ, quas de Amazonū genere titulus indicabat. prælati sunt tituli, gentium noīa cōtinētes. Inter hæc fuit Tetric⁹ chlamyde coccinea, tunica galbina, braccis gallicis ornatus, adiūcto sibi filio, quem imperatorē in Gallia nūcupauerat. Incedebat etiā Zenobia ornata gēmis, catenis aureis, quas alij ostentabant. præferebant coronæ oīum ciuitatū aureæ titulis eminētib⁹ proditæ. Iam populus ipse Ro. iam uexilla collegiorum, atq; castrorū, & cataphractarij milites, & opes regiæ, & omnis exercitus, & senatus. Et si aliquanto tristior, quod senatores triūphari uidebāt, multū pompæ addiderāt. Deniq; uix nona hora in Capitoliū peruenit, sero autē ad palatiū. Sequentibus diebus datæ sunt populo uoluptates ludorū scænicorū, ludorū Circēsium, uenationū, gladiatorū naumachiæ. Non prætermittendum uidet, quod & populus memoria tenet, & fides historica frequētauit, Aurelianū eo tēpore, quo pficiscebat ad orientē, bilibres coronas populo promisisse, si uictor rediret: & cū aureas populus speraret, neq; Aurelianus aut posset, aut uellet, coronas eū fecisse de panibus, qui nūc siliginei uocant, & singulis quibusq; donasse: ita ut siligineū suum quotidie toto æuo suo, & unusquisq; reciperet, & posteris suis dimitteret. Nam idē Aurelianus & porcinā carnē populo Romano distribuit, quæ hodiéq; diuidit: leges plurimas sanxit, & quidē salutares: sacerdotia cōposuit, templū Solis fundauit, & pontifices roborauit. Decreuit etiā emolumenta architectis & ministris. His gestis, ad Gallias pfectus Vindelicos obsidione barbarica liberauit: deinde ad Illyricū redijt, paratóq; magno potius quàm ingenti exercitu. Persis, quos eo quoq; tpe, quo Zenobiam superauit, gloriosissime iā uicerat, bellū indixit. Sed cū iter faceret apud Zenophoriū mā sionē, quæ est inter Heracliam & Byzantiū, malitia notarij sui, & manu Mucaporis interemptus est. Et causa occidendi eius quæ fuerit, & quēadmodū sit occisus, ne res tanta lateat, breui edisseram. Aurelianus, quod negari nō potest, seuerus, truculentus, sanguinarius fuit princeps. Hic cum usq; eò seueritatē tetendisset, ut & filiam sororis occideret, non magna, neq; satis idonea causa, iam primū in odiū suorū uenit. Incidit aūt, ut se res fataliter agūt, ut Mnestheū quēdā, quē p notario secretorū habuerat, libertū, ut qdā dicunt, suū infensiorē sibi minādo redderet: qd' nescio qd de quodā suspicatus esset. Mnestheus, q sciret Aurelianū neq; frustra minari solere, neq; si minaret, ignoscere: breue noīm cōscripsit mixtis ijs, quib⁹ Aurelian⁹ uere irascebat, cū ijs de quib⁹ nihil asperū cogitabat: addito etiā suo noīe, q̄ magis fidē faceret ingestæ solicitudinis: ac breue legit singulis, quorū noīa cōtinebat: addēs disposuisse Aurelianū eos omneis occidere: illos uero debere suæ uitæ, si uiri sunt, subuenire. Hi cū exarsissent timore qui merebant offensam, dolorē miscentes beneficijs atq; officijs, quib⁹ Aurelianus uidebat ingrat⁹, in supradicto loco iter facientē principē subito adorti interemerūt,

teremerũt. Hic finis Aureliano fuit principe necessario magis q̃ bono. Quo interfecto cũ esset res ꝑdita, & sepulchrũ ingẽs & tẽplũ illi detulerũt ij à quib⁹ interẽptus est. Sanè Mnestheus postea surreptus ad stipitẽ bestijs obiectus est, qđ statuæ marmoreæ positæ in eodẽ loco utrinq; significãt, ubi & in colũnis diuo Aureliano statuæ constitutæ sunt. Senatus mortẽ ei⁹ grauiter tulit, grauius tñ PO. RO. q uulgo dicebat Aurelianũ pædagogũ esse senatorũ. Impauit annis sex min⁹ paucis diebus, ac rebus magnis gestis inter diuos relatus est. Quia ꝑtinet ad Aurelianũ id qđ in historia relatũ est, tacere nõ debui. Nã multi ferunt Quintiliũ fratrẽ Claudij, cũ in præsidio Italico esset, audita morte Claudij sumꝑsisse imperiũ. Verũ postea ubi Aurelianũ cõperit impare à toto exercitu delectum, cũq; contra eũ cõcionaret̃, nec à militib⁹ audiret̃ incisis sibimet uenis die uigesimo imperij sui perijsse. Quicquid sanè scelerũ fuit, quicquid male cõscientiæ, uel etiã funestorũ, quicqd deniq; factionũ, Aurelian⁹ toto penitus orbe purgauit. Hoc q̃q; ad rẽ ꝑtinere arbitror, Balbati filij noĩe Zenobiã nõ Timolai, & Hereniani imperiũ tenuisse quod tenuit. Fuit sub Aureliano etiã monetariorũ bellũ Felicissimo rõnali autore, quod acerrime seuerissimẽq; cõpescuit, septẽ tñ milibus suorũ militũ interẽptis: ut epistola docet missa ad Vlpium Crinitũ ter consulem, q cũ añ adoptauerat. Aurelianus Augustus Vlpio patri. Quasi fatale quiddã incessit, ut oĩa quæcũq; gessero, oẽs motus ingrauescãt. Ita eñ seditio intramurana bellũ mihi grauissimũ peperit: monetarij autore Felicissimo ultimo seruorũ, cui procurationẽ fisci mandaueram, rebelles spiritus extulerunt. Hi cõpressi sunt septẽ milibus Hiberorũ Ripariensium, & Castrianorũ & Daciscorũ interemptis. Vnde apparet nullam mihi à dijs immortalibus datã sine difficultate uictoriam. Tetricum triumphatum correctorem Lucaniæ fecit, filio eius in senatu manente. templum Solis magnificentissimũ constituit: muros urbis Romæ sic ampleauit, ut quinquaginta propè milia murorum eius ambitus teneant. Idem quadruplatores, ac delatores ingenti seueritate persecutus est: tabulas publicas ad priuatorum securitatẽ exuri in foro Traiani semel iussit. Amnestia etiam sub eo delictorum publicorum decreta est de exemplo Atheniensium. Cuius rei etiam Tullius in Philippicis meminit. Fures prouinciales repetundarum, ac peculatus reos ultra militarem modum est persecutus: ut eos ingentibus supplicijs, cruciatibusq; puniret. In templo Solis multum auri gemmarumq; constituit: cum uastatum Illyricum, ac Mœsiam deperditam uideret: prouinciã trans Danubium Daciam à Traiano constitutam sublato exercitu, & prouincialibus reliquit, desperans eã posse retineri. Abductosq; ex ea populos in Mœsiã collocauit: appellauitq; suã Daciã, quæ nunc duas Mœsias diuidit. Dicit̃ præterea huius fuisse crudelitatis, ut plerisq; senatoribus simulatã ingereret factionẽ cõiurationis, ac tyrãnidis, quo facilius eos posset occidere. Addunt nõnulli filiũ sororis non filiã ab eodẽ interfectũ, pleriq; aũt etiã filiã sororis. Quã difficile sit impatorẽ in locũ boni principis legere, & senat⁹ sanctioris grauitas ꝓbar, & exercitus prudẽtis autoritas. Occiso nãq; seuerissimo principe de impatore deligẽdo exercit⁹ retulit ad senatũ: idcirco qđ nullũ de his faciẽdũ putabat, qui tam bonũ principẽ occiderãt. Verũ senatus hanc eandẽ delectio-

M 4 nem iq

nem in exercitũ refudit, sciens nõ libẽter iã milites accipere impatores eos, quos senatus elegerit. Denicq; id tertio factum est, ita ut per sex menses impatorem Romanus orbis nõ habuerit, omnesq; iudices ij permanerẽt, quos aut senatus, aut Aurelianus elegerat, nisi quod proconsulẽ Asiæ Falconiũ Probũ in locum Arelij Fusci delegit. Non iniucundũ est ipsas inserere literas, quas ad senatum exercitus misit. Felices ac fortes exercitus Senatui P. Q. R. Aurelianus impator noster per fraudẽ unius hois, & per errorẽ bonorũ ac malorũ interemptus est. Hunc inter deos referte sancti & domini P. C. & de nobis aliquẽ dignũ uestro iudicio principẽ mittite. Nos enim de ijs, qui uel errauerũt, uel male fecerũt imperare nobis neminẽ patimur. Rescriptum est Senatuscõsulto. Cũ die tertio nonas Februarias senat⁹ amplissimus in curiã Põpilianã cõuenisset, Aurelius Gordianus cõsul dixit: Referimus ad uos P. C. literas exercitus felicissimi. quibus recitatis Aurelianus Tacitus primæ sentẽtiæ senator ita locutus est. Hic aũt est, q post Aurelianũ sentẽtia oim impator est appellat⁹. Recto ordine cõsuluissent dij immortales P. C. si boni principes ferro inuiolabiles extitissent, ut longiorẽ ducerẽt uitã: necq; cõtra eos aliqua esset potestas ijs, q neces infandas tristissima mẽte cõcipiũt. Viueret em̃ princeps noster Aurelianus, q̊ necq; utilior fuit qsq̃. Respirare certe post infelicitatẽ Valeriani, post Gallieni mala imperante Claudio cœperat nostra Resp. ad eadẽ reddita fuerat Aureliano toto penitus orbe uincẽte. Ille nobis Gallias dedit, ille Italiã liberauit. Ille Vindelicis iugũ barbaricæ seruitutis amouit: illo uiuẽte Illyricũ restitutũ est, redditæ Romanis legibus Thraciæ. Ille (proh pudor) orientẽ fœmineo pressum iugo in nostra iura restituit: ille Persas insultãtes adhuc Valeriani nece fudit, fugauit, oppressit. Illũ Saraceni, Blemyes, Exomitæ, Bactriani, Seres, Hiberi, Albani, Armenij, populi etiam Indorũ ueluti præsentẽ penè uenerati sunt deũ: illius donis quæ à barbaris gẽtib⁹ meruit, refertũ est Capitoliũ: quindecim milia librarũ auri ex eius liberalitate unũ tenet templũ, oia in urbe fana eius micãt donis. Quare P. C. uel deos ipos iure cõuenio, q talẽ principẽ interire passi sunt, nisi forte secũ eũ esse maluerũt. Decerno igit̃ diuinos honores: id qđ uos oẽs existimo esse facturos. Nã de impatore deligẽdo ad eundẽ exercitũ censeo esse referẽdũ. Etem̃ in tali genere sentẽtiæ nisi fiat quod dicit̃, & electi periculũ erit, & eligẽtis inuidia. Probata est sentẽtia Taciti: attamẽ cũ iterũ atq; iterũ mitterent ex s. c. quod in Taciti uita dicemus, Tacitus factus est impator. Aurelianus filiã solã reliquit, cu.... posteri etiam nunc Romæ sunt. Aurelianus nãq; proconsul Ciliciæ senator optimus, sui uere iuris uitæq; uenerabilis, qui nunc in Sicilia uitam agit, eius est nepos. Quid hoc esse dicam tam paucos bonos extitisse principes: cum iam tot Cæsares fuerint? Nam ab Augusto in Diocletianum, Maximianumq; principes, quæ series purpuratorum sit, index publicus tenet. Sed in his optimi, ipse Augustus, Flauius, Vespasianus, Titus, Cocceius Nerua, Diuus Traianus, diuus Adrianus, Pius & Marcus Antonini, Seuerus Afer, Alexãder Mameæ, diuus Claudius, & diuus Aurelianus. Valerianus enim cum optimus fuerit, ab omnibus infelix apparuit. Vides quæso quàm pauci sint principes boni, ut be-

ni, ut bene dictum sit à quodã inimico scurra Claudij huius temporib⁹, in uno anulo bonos principes posse pscribi, atq; depingi. At cõtra quæ series malorũ ut enim omittamus Vitellios, Caligulas, & Nerones: quis ferat Maximinos & Philippos, atque illã incõditæ multitudinis fecem? Tametsi Decios excerpere debeã, quorũ & uita, & mors ueteribus cõparanda est. Et quærit' quidẽ quæ res malos principes faciat. Iam primũ nimia licentia: deinde rerũ copia, amici præterea improbi, satellites detestandi, eunuchi auarissimi, aulici uel stulti, uel detestabiles: & quod negari non potest, rerũ publicarũ ignorantia. Sed ego à patre meo audiui Diocletianũ principẽ iã priuatum dixisse, nihil esse difficilius quàm bene imperare. Colligunt se quatuor uel quinq;, atq; unum consiliũ ad decipiendum imperatorẽ capiunt. Dicunt quid probandum sit. Imperator qui domi clausus est, uera nõ nouit: cogitur hoc tantũ scire, quod illi loquuntur: facit iudices, quos fieri non oportet: amouet à Rep. quos debeat obtinere. Quid multa? ut Diocletianus ipse dicebat, bonus, cautus, optimus uenditur imperator. Hæc Diocletiani uerba sunt, quæ idcirco inserui, ut prudentia tua sciret nihil esse difficilius bono principe. Aurelianum quidẽ multi, neq; inter bonos, neq; inter malos principes ponũt: idcirco quod ei clemẽtia imperatorũ dos prima defuerit. Verconius Herẽnian⁹ præf. præt. Diocletiani, teste Asclepiodoto, sæpe dicebat Diocletianum frequẽter dixisse, cum Maximiani asperitatẽ deprehẽderet, Aurelianũ magis ducem esse debuisse q̃ principẽ. Nam eius nimia ferocitas eidẽ displicebat. Mirabile fortasse uidet', quod compertũ Diocletiano Asclepiodotus Celsino consiliario suo dixisse perhibet'. Sed de hoc posteri iudicabũt. Dicebat eñ quodã tempore Aurelianus Gallicanas consuluisse druydas, sciscitantẽ utrum apud eius posteros imperium permaneret: tum illas respondisse dixit, Nullius clarius in Rep. nomẽ q̃ Claudij posterorũ futurũ. Et est quidẽ iã Constãtius imperator eiusdẽ uir sanguinis, cuius puto posteros ad eam gloriã, quæ à druydibus pronũciata sit peruenire. Quod idcirco ego in Aureliani uita constitui, quia hæc ipsi Aureliano cõsulẽti respõsa sunt. Vectigal ex Aegypto urbi Romæ Aurelianus uitri, chartæ, lini, stupæ, atq; anabolicas species æternas constituit. Thermas trãstyberina regione Aurelianus facere parauit hyemales, qd' aquæ frigidi aëris copia illic deessent: forũ nois sui in Hostiensi ad mare fundare cœpit. In quo postea prætoriũ publicũ cõstitutũ est. Amicos suos honeste ditauit, & modice: ut miserias pauptatis effugerẽt, & diuitiarũ inuidiã patrimonij moderatiõe uitarẽt. Vestẽ holosericã neq; ipse in uestiario suo habuit, neq; alteri utẽdã dedit. Et cũ ab eo uxor sua peteret, ut unico pallio blateoserico ute ret', ille rñdit: Absit ut auro fila pensent'. libra eñ auri tũc libra serici fuit. Habuit in aĩo, ut aurũ neq; in cameras, neq; in tunicas, neq; in pelles, neq; in argentũ mitteret': dicẽs plus auri esse in rerũ natura q̃ argẽti: sed aurũ p uarios brattearũ, filorũ & liquationũ usus perire, argentũ aũt in suo usu manere. Idẽ dederat facultatẽ, ut aureis qui uellẽt & uasis uterent' & poculis. Dedit præterea potestatẽ, ut argẽtatas priuati carrucas haberẽt, cũ antea ærata & eborata uehicula fuissent. Idem concessit, ut blateas matronæ tunicas haberent cæteras uestes, cum antea

Dictum scurræ.

Corruptela principum.

cum antea coloreas habuissent. Et ut fibulas aureas gregarij milites haberent, idem primus cócessit, cum antea argenteas habuissent. Paragaudas uestes ipse primus militibus dedit, cum ante nó nisi rectas purpureas accepissent: & quidẽ alijs monolores, alijs dilores, trilores alijs, & usq; ad pentelores, quales hodie li neæ sunt. Panibus urbis Romæ unciam de Aegyptio uectigali auxit: ut quadã epistola data ad præfectum annonæ urbis etiã ipse gloriat̃. Aurelianus Augu- stus Flabio Arabiano præfecto annonæ. Inter cætera quibus dijs fauentibus Romanã Remp. iuuimus, nihil mihi est magnificẽtius, quàm quod additamẽ to unciæ om̃e annonarũ urbicarũ genus iuui: quod ut esset perpetuũ, nauicula- rios Niliacos apud Aegyptũ nouos, & Romæ annicos posui, Tyberinas extru xi ripas: Vadum aluei tumentis effodi, dijs & perennitati uota constitui, almã Cererẽ consecraui. Nũc tuũ est officium Arabiane iucundissime elaborare, ne meæ dispositiones in irritũ ueniant. Neq; enim populo Ro. saturo quicq̃ po- test esse lætius. Statuerat tamẽ & uinũ gratuitũ PO. RO. dare: ut quẽadmodũ oleum & panis, & porcina gratuita præberent̃: sic etiã uinũ daretur, quod per- petuum hac dispositione cóceperat. Hetruriæ per Aureliam usq; ad alpes ma- ritimas ingentes agri sunt: ijq; fertiles, ac syluosi. Statuerat igitur dominis loco- rum incultorũ: qui tamẽ uellent gratiã dare, atq; illic familias captiuas constitu- ere, uitibus montes conserere, atq; ex eo opere uinum dare: ut nihil reddituũ fi- scus acciperet: sed totũ populũ RO. cócederet. Facta erat ratio dogeciparũ na- uium & operũ. sed multi dicũt Aurelianum ne id faceret, præuentũ: alij à præf. præt. sui prohibitũ, qui dixisse fertur: Si & uinum populo RO. damus, superest, & ut pullos, & anseres demus. Argumẽto est id uere Aurelianum cogitasse, im- mo etiam facere disposuisse, uel ex aliqua parte fecisse: quod in porticibus tẽpli Solis fiscalia uina ponunt̃, non gratuita populo eroganda, sed precio. Sciendũ tamẽ congiaria illum ter dedisse, donasse etiam PO. RO. tunicas albas manica- tas ex diuersis prouincijs, & lineas Afras, atq; Aegyptias puras: ipsumq; primũ donasse oraria populo RO. quibus uteretur populus ad fauorẽ. Displicebat ei, cum esset Romæ, habitare in palatio, ac magis placebat in hortis Salustij, uel in Domitiæ uiuere. Miliarensem deniq; porticũ in hortis Salustij ornauit, in qua quotidie & equos, & se fatigabat, q̃uis esset non bonæ ualetudinis: seruos & mi nistros peccantes coràm se cædi iubebat: ut pleriq; dicũt, causa tenendæ seueri- tatis: ut alij, studio crudelitatis. Ancillã suam, quæ adulteriũ cum seruo suo fece- rat, capite puniuit. Multos seruos è familia ꝓpria qui peccauerant legibus audi endos iudicijs publicis dedit. Senatum, siue senaculum matronis reddi uolue- rat: ita ut primæ illic quæ sacerdotia senatu autore meruissent, calceos mulleos, & cereos, & albos, & hederacios uiris om̃ibus tulit, mulieribus reliquit. Curso- res eo habitu, quo ipse habebat, senatoribus concessit. Cõcubinas ingenuas ha- beri uetuit. Eunuchorum modum pro senatorijs professionibus statuit, idcirco quod ad ingentia precia peruenissent. Vas argenti eius nunquã triginta libras transijt. Cõuiuium de assaturis maxime fuit. Vino rufo maxime delectatus est. Medicum ad se cum ægrotaret, nunq̃ uocauit: sed ipse se inedia præcipue cura- bat. Vxori

bat. Vxori, & filiæ anulũ sigillariciũ quasi priuatus instituit. Seruis suis uestes easdẽ imperator, quas & priuat⁹ dedit: præter duos senes, quibus quasi libertis plurimũ detulit, Antistium & Gillonem, qui post eum ex senatus sententia manumissi sunt. Erat quidem rarus in uoluptatibus: sed miro modo mimis delectabatur: uehementissime autẽ delectatus est Phagone, qui usq; eo multũ comedit, ut uno die ante mẽsam eius aprum integrum, centũ panes, ueruecem, & porcellum comederet: biberet autem in fundibulo apposito plus orca. Habuit tempus præter seditiones quasdam domesticas fortunatissimum: populus autem Romanus eum amauit, senatus timuit.

Phago

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

TACITVS.

QVOD post excessum Romuli nouello adhuc Romanæ urbis imperio factum pontifices, penes quos serius scribendæ historiæ potestas fuit, in literas retulerunt: ut interregnum dum post bonum principẽ bonus alius quæritur, iniretur. Hoc post Aurelianũ habito, inter senatum, exercitumq; Romanum non inuido, non tristi, sed grato, religiosoq; certamine sex totis mensibus factum est. Multis tamen modis hæc ab illo negocio causa separata est. Iam primum enim cum interregnum initum est, post Romulum interreges tamẽ facti sunt. Totusq; ille annus per quinos & quaternos dies siue ternos centum senatoribus deputatus est, ita ut qui ualerent, interreges essent singuli dumtaxat. Quare factum est, ut & plures annos interregnum iniretur, ne aliquis sub æquali dignitate Romani expers remaneret imperij. Huc accedit, quod etiam sub consulibus tribunisq; militaribus præditi imperio consulari, siquando interregnum initum est, interreges fuerunt. Nec unquam ita uacua fuit hoc nomine Romana Respub. ut nullus interrex biduo saltẽ triduóue crearetur. Video mihi posse obijci curules magistratus, apud maiores nostros quadriennium in Rep. nõ fuisse: sed erant tribuni plebis, cum tribunitia potestate, quæ pars maxima regalis imperij est. Tamen non est proditum interreges eo tempore non fuisse: Quinetiam ueerioribus historicis referentibus declaratũ est, consules ab interregibus post creatos, qui haberẽt reliquorũ comitia magistratuũ. Ergo quod rarum & difficile fuit, Senatus P.Q.R. perpessus est, ut imperatorẽ per sex menses, dũ bonus quæritur, Resp, nõ haberet. Quæ illa concordia militum? quanta populo quies? quàm grauis senatus autoritas fuerit? Nullus usq; tyrãn⁹ emersit: sub iudicio senatus, & militũ, populiq; Romani totus orbis est tẽperatus: nõ illi principẽ quenq;, ut recte facerent, non tribunitiam potestatẽ formidabant: sed, quod est in uita optimũ, se timebãt. Dicenda est tamẽ causa tam feliciũ morarũ, & speciatim monumẽtis publicis inferẽda, ea in posteros humani generis stupẽda moderatio: & discãt q regna capiũt, nõ raptũ ire iperia, sed mereri.

Interfecto

Interfecto sanè fraude Aureliano, ut superiore libro scriptū est, calliditate serui nequissimi, errore militariū, ut apud quoslibet cómenta plurimū ualēt, dūmodo irati audiant, plerūq; temulenti, certe consiliorū propè semp exptes, reuersis ad bonā mētē oībus, eisdemq; ab exercitu grauiter cōfutatis, cœptū est quæri, & quis fieri deberet ex oībus princeps. Tunc odio præsentiū exercitus, qui creare imperatorē raptim solebat, ad senatū literas misit: de quibus priore libro iā dictū est, petēs ut ex ordine suo principē legerēt. Verū senatus sciens lectos à se principes militib9 non placere, rē ad milites rettulit. Dumq; id sæpius fit, sextus pactus est mēsis. Interest tamē, ut sciat quēadmodū Tacitus impator sit creatus. Die VII. Calen. Octob. cū in curiā Pompilianā ordo amplissimus cōsedisset, Velius Cornificius Gordianus cōsul dixit: Referimus ad uos P.C. quod sæpe retulimus. Impator est deligēdus: exercitus sine principe recte diutius stare nō potest, simul quia cogit necessitas. Nā limitē trans Rhenū Germani rupisse dicunt: occupasse urbes ualidas, nobiles, diuites, & potētes. Iam si nihil de Persicis motibus nunciat, cogitate tam leues esse mētes Syrorū, ut regnare uel fœminas cupiāt potius quàm nostrā perpeti sanctimoniā. Quid Africā? Quid Illyricū? Quid Aegyptū: earūq; oīm partiū exercitū, quousq; sine principe credimus posse cōsistere? Quare agite P.C. & principē dicite: aut accipiet eū exercitus, quē elegeritis: aut si refutauerit, alterum faciet. Post hæc cū Tacitus, qui erat primæ sententiæ cōsularis, sententiā incertā quā uellet, diceret: omnis senatus acclamauit. Tacite Auguste dij te seruent: te deligimus, te principē facimus, tibi curam Reipu. orbisq; mandamus. Suscipe imperiū ex senatus autoritate: tui loci, tuæ uitæ, tuæ mētis est, quod mereris. Princeps senatus recte Augustus creatur, primæ sententiæ uir recte imperator creatur. Et quis melius quàm grauis imperat? & quis melius quàm literatus imperat? Quod bonum faustum salutareq; sit, diu priuatus fuisti. Scis quemadmodū debeas imperare, qui alios principes pertulisti. Scis quēadmodū debeas imperare, qui de alijs principibus iudicasti. At ille. Miror P.C. uos in locū Aureliani fortissimi imperatoris senē uelle principem facere: en membra, quæ iaculari ualeant, quæ hastile torquere, quæ clypeis intonare, quæ ad exemplū docendi militis frequēter equitare. Vix munia senatus implem9. Vix sentētias, ad quas nos locus arctat, edisscimus. Videte diligētius quàm ætatē de cubiculo atq; umbra in pruinas, æstusq; mittatis, an probaturos senem imperatorē milites creditis? Videte, ne Reip. non eum quē uelitis principem detis: & mihi hoc solū obesse incipiat, quod me unanimiter delegistis. Post hæc acclamationes senatus hæ fuerunt. Et Traianus ad imperiū senex uenit, dixerunt decies. Et Adrianus ad imperiū senex uenit, dixerunt decies. Et Antoninus ad imperiū senex uenit, dixerūt decies. Et tu legisti, Incanáq; menta Regis Romani, dixerūt decies. Et quis melius quā senex imperat? dixerūt decies. Imperatorē te nō militē facimus, dixerunt uicies. Tu iube milites pugnent, dixerūt tricies. Habes prudentiam & bonum fratrem, dixerunt decies. Seuerus dixit, caput imperare non pedes, dixerūt tricies. Animū tuū nō corpus eligimus, dixerūt uicies. Tacite Auguste Dij te seruent. Deinde oēs interrogati

præterea

» præterea qui post Tacitũ sedebat senator cõsularis Metius Falconius Nicoma-
» chus in hæc uerba disseruit. Semp quidẽ P.C. recte, atq; prudẽter Reip. magni-
» ficus hic ordo cõsuluit, neq; à quoq; orbis terræ populo solidior unq; expectata
» sapiẽtia est. Attamẽ nulla unq; neq; grauior, neq; prudentior in hoc sacrario di
» cta sentẽtia est. Seniorẽ principẽ fecimus & uirũ, qui omnibus quasi pater consu-
» lat: nihil ab hoc immaturũ, nihil properũ, nihil asperũ formidandũ est. Omnia
» seria, cũcta grauia, & q̃si ipsa resp. iubeat, augurãda sunt. Scit em̃ qualẽ sibi prin
» cipẽ semp optauerit: nec potest aliud nobis exhibere, q̃ qđ ipse desyderauit, &
» uoluit. Enimuero si recolere uelitis uetusta illa prodigia, Nerones dico, & Helio
» gabalos, & Cõmodos, seu potius semp incõmodos: certe nõ hominũ magis ui-
» tia illa, q̃ ætatũ fuerũt. Dij auertãt principes pueros, & patres patriæ dici impu-
» beres: & quibus ad subscribendũ magistri literarij manus teneant: q̃s ad cõsula-
» tus dandos dulcia, & circuli, & q̃cũq; uoluptas puerilis inuitet. Quæ malũ ratio
» est habere imperatorẽ, qui famã curare nõ nouerit? qui quid sit resp. nesciat: nu-
» tritorẽ timeat, respiciat ad nutricẽ: magnorũ magistraliũ ictib⁹, terroriq; subia-
» ceat: faciat eos COSS. duces, iudices, quorũ uitas, merita, ætates, familias, gesta
» nõ norit. Sed quid diutius P.C. protrahor? magis gratulemur, qđ habem⁹ prin
» cipem senẽ, q̃ illa iteremus, quæ plus q̃ lachrymãda tolerantib⁹ extiterũt. Gra-
» tias igit' dijs immortalib⁹ ago, atq; habeo, & quidẽ ꝓ uniuersa rep. Teq; Tacite
» Auguste cõuenio petẽs, obsecrans, libere ꝓ cõmuni patria legibus deposcẽs, ne
» paruulos tuos, si te citius fata præuenerint, facias Romani hæredes imperij: ne
» sic remp. patresq; cõscriptos, populũq; Romanũ, ut uillulã tuã, ut colonos tuos,
» ut seruos tuos relinquas: quare circũspice, imitare Neruas, Traianos, Adrianos.
» Ingens est gloria moriẽtis principis remp. magis amare q̃ filios. Hac oratione

Princeps puer.

& Tacitus ipse uehemẽter est motus, & totus senatori⁹ ordo cõcussus. Statimq;
» acclamatũ est: Omnes om̃es in Deciũ ad campũ Martiũ. Ibi comitiale tribunal
» ascẽdit: ibi præfec. urbis Aelius Cesetian⁹ sic locutus est: Vos sanctissimi milites,
» & sacratissimi uos quirites habetis principem, quẽ de sentẽtia omniũ exercituũ
» senatus elegit. Tacitũ dico Augustissimũ uirum: ut qui hactenus sententijs suis
remp. iuuit, nunc iuuet iussis, atq; consultis. Acclamatũ est à populo: Felicissime Tacite Auguste dij te seruẽt: & reliqua quæ solent dici. Hoc loco tacendũ nõ est plerosq; in literas retulisse Tacitũ absentẽ, & in Campania positũ principẽ nuncupatũ: qđ uerũ est, nec dissimulare possum. Nam cũ rumor emersisset illũ Imperatorẽ esse faciendũ, discessit: atq; in Baiano duobus mensibus fuit. Sed inde deductus huic senatuscõsulto interfuit, quasi uere priuatus, & qui uere recusaret imperiũ: ac ne quis me Græcorũ alicui, uel latinorũ existimet temere credidisse, habet bibliotheca Vlpia in armario sexto librũ Elephantinũ, in q̃ hoc S.C. perscriptũ est: cui Tacitus ipse manu sua subscripsit. Nam diu hæc S.C. quæ ad principes pertinebant, in libris Elephantinis scribebant'. Inde ad exercitus ꝓfectus: ibi quoq; cũ primũ tribunal ascẽdit Mesius Gallicanus præf. præt. in hæc uerba
» disseruit: Dedit sanctissimi cõmilitones senatus principem, quẽ petijstis: paruit
» præceptis, & uoluntati castrensium ordo ille nobilissimus. plura mihi apud uos
» præsente Imperatore nõ licet loqui. Ipsum igitur, qui tueri nos debet, loquentẽ

dignanter audite. Post hoc Tacitus Augustus dixit. Et Traianus ad imperiũ senex uenit, sed ille ab uno deduct⁹ est. At me sanctissimi cõmilitones primũ uos, qui scitis principes approbare, deinde amplissimus senatus dignũ hoc nomine iudicauit: curabo, enitar, efficiã, ne uobis desint, si non fortia facta, at saltẽ uobis, atq; imperatore digna cõsilia. Post hoc stipendiũ, & donatiuũ ex more ꝓmisit, & primã orationẽ ad senatũ talem dedit. Ita mihi liceat P. C. sic imperiũ regere, ut à uobis me constet electũ: ut ego cuncta ex uestra facere sentẽtia, & potestate decreui. Vestrũ est igit' ea iubere, atq; sancire, quæ digna uobis, digna modesto exercitu, digna populo Ro. esse uideant'. In eadẽ oratione Aureliano statuam auream ponendã in capitolio decreuit: Itẽ statuã argẽteam in curia, itẽ in tẽplo Solis, itẽ in foro Diui Traiani. Sed aurea nõ est posita: dedicatæ autẽ sunt solæ argẽteæ. In eadẽ oratione cauit: ut si quis argẽto publice, priuatimq; æs miscuisset, si quis auro argentũ, si quis æri plumbũ, capitale esset cũ bonorũ ꝓscriptione. In eadẽ oratione cauit, ut serui in dominorũ capita non interrogarent': ne in causa maiestatis quidẽ addidit, ut Aurelianũ om̃es pictũ haberẽt. Diuorũ templum fieri iussit, in q̃ essent statuæ principũ bonorũ, ita ut ijsdẽ natalib⁹ suis, & parilib⁹ & Calen. Ianuarijs, & uotis libamina ponerent'. In eadẽ oratione fratri suo Floriano cõsulatũ petijt: nõ impetrauit, idcirco q; iam senatus om̃ia inuidia suffectorũ cõsulũ clauserat. Dicit' autẽ multũ lætatus senatus libertate, q; ei negatus est cõsulatus, quẽ fratri petierat. Fert' deniq; dixisse: scit senatus, quẽ principem fecerit. Patrimoniũ suũ publicauit, qd' habuit in redditib⁹ H-S bis millies octingẽties. Pecuniã quã domi collegerat, in stipẽdiũ militũ uertit. Togis, & tunicis ijsdẽ est usus, quibus priuatus. Meritoria intra urbẽ stare uetuit, qd' quidẽ diu tenere nõ potuit. Thermas om̃es ante lucernã claudi iussit, ne quid ꝑ noctẽ seditionis oriret'. Corneliũ Tacitũ scriptorẽ historiæ Augustæ, q; parentẽ suũ eundem diceret, in omnib⁹ bibliothecis collocari iussit: & ne lectorũ incuria periret, librũ per annos singulos decies scribi publicitus in euicis archius iussit: & in bibliothecis poni. Holosericã uestẽ uiris om̃ib⁹ interdixit. Domũ suã destrui præcepit, atq; in eo loco thermas publicas fieri priuato sumptu iussit, columnas centũ numidicas pedũ uicenũ ternũ Hostiensib⁹ donauit. De ꝓprio possessiones, quas in Mauritania habuit, sartis tectis Capitolij deputauit. Argentũ mensale qd' priuatus habuerat, ministerijs cõuiuiorũ, quæ in tẽplis fierẽt, dedicauit. Seruos urbanos om̃es manumisit utriusq; sexus intra centũ tamẽ, ne caniniam transire uideret'. Ipse fuit uitæ parcissimæ: ita ut sextariũ uini tota die nunq̃ potauerit, sæpe intra heminã. Conuiuiũ uero unius gallinacei, ita ut sinciput adderet: & oua pro om̃ibus olerib⁹ affatim ministratis, lactucis impatiẽter indulsit. Somnũ eñ se mercari illa sumptus effusione dicebat. amariores cibos appetiuit. Balneis raro usus est, atq; ualidior fuit in senectute. Vitreorum diuersitate, atq; operositate uehemẽter est delectatus. Panẽ nisi siccũ nunq̃ comedit: eundemq; sale, atq; alijs rebus cõditum. Fabricarũ peritissimus fuit, marmorũ cupidus, nitoris senatorij, uenationũ studiosus. Mensam deniq; suã nunq̃ nisi agrestibus opimauit. Phasianã autem nisi suo, & suorũ natali, & dieb⁹ festissimis nõ posuit. Hostias suas semper domũ reuocauit, ijsdemq; suos uesci iussit. Vxorẽ

Cornelius Tacitus

Euica.

Sarta tecta.

gemmis

gemmis uti nõ est passus. Auroclauatis uestibus idẽ interdixit. Nam & ipse autor Aureliano fuisse perhibet͛, ut aurũ à uestibus & cameris, & pellibus submoueret. Multa huius ferunt͛, sed longũ est ea in literas mittere. Q d' si quis omnia de hoc uiro cupit scire, legat Suetoniũ Optatianũ, qui eius uitã affatim scripsit. Legit sanè senex minutulas literas ad stuporẽ: nec unq̃ noctem intermisit, qua non aliquid uel scriberet, uel legeret, præter posterũ Calendarũ diem. Nec tacendum est, & frequẽter imitandum tantã senatus lætitiã fuisse, q̃ eligẽdi principis cura ad ordinẽ amplissimũ reuertisset. Vt & supplicationes decernerent͛, & hecatombe promitteretur singulis. Deniq; senatores ad suos scriberẽt: nec ad suos tantũ, sed etiam ad externos. Mitterent͛ præterea literæ ad prouincias, ut scirent omnes socij, omesq; nationes in antiquũ statũ redijsse remp. Ac senatũ principes legere, immo ipsum senatũ principẽ factum: leges à senatu petendas, reges barbaros senatui supplicaturos: pacẽ, ac bella senatu autore tractanda. ne quid deniq; deesset cognitioni, plerasq; huiusmodi epistolas in fine libri posui: & cũ cupiditate & sine fastidio, ut existimo, perlegendas. Et prima quidẽ illi cura Imperatoris facti hæc fuit: ut omes, qui Aurelianũ occiderant, interimeret, bonos, malosue, cũ iam ille uindicatus esset. Et quoniã à Mæotide multi barbari eruperant, hos eosdẽ cõsilio, atq; uiribus, ut eò redirẽt, cõpulit. Ipsa autẽ Mæotide ita cõgregabant͛ quasi accitu Aureliani ad bellũ Persicũ cõuenissent auxiliũ daturi nostris, si necessitas postularet. cũ Tulli⁹ dicat magnificẽtius esse dicere, quẽadmodũ ceperit cõsulatũ Marcus: at in isto uiro magnificũ fuit, q̃ tãta gloria cepit imperiũ. Gessit autẽ ,ppter breuitatẽ tẽporũ nihil magnũ. Interemptus est em̃ insidijs militaribus, ut alij dicunt, sexto mense, ut alij, morbo interijt. Tamẽ constat factionib⁹ eum oppressum mẽte, atq; animo defecisse. Hic idẽ mensem Septembrẽ Tacitũ appellari iussit: idcirco, q̃ eo mense & natus, & factus est Imperator. Huic frater Florianus imperio successit, de quo pauca ponenda sunt.

Suetonius Optatianus

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

FLORIANVS.

HIC frater Taciti germanus fuit, qui post fratrem arripuit imperium: nõ senatus autoritate, sed suo motu, quasi hæreditariũ esset imperiũ: cum sciret adiuratũ esse in senatu Tacitũ, ut cũ mori cœpisset, nõ liberos suos, sed optimũ aliquẽ principẽ faceret. Deniq; uix duobus mẽsib⁹ imperiũ tenuit, & occisus est Tarsi à militibus, qui Probũ audierant imperare: quẽ om̃is exercitus legerat. Tantus autẽ Probus fuit in re militari, ut illum senatus optaret, miles eligeret: ipse populus Romanus acclamationib⁹ peteret. Fuit etiã Florian⁹ morũ fratris imitator, nec tamẽ usq;quaq;. Nam effusionẽ in eo frater frugi reprehẽdebat: & hæc ipsa imperandi cupiditas alijs eum morib⁹ ostendit fuisse q̃ fratrẽ. Duo igitur principes una extiterũt domo: quorũ alter sex mẽsibus, alter uix duob⁹ imperauerunt: quasi quidam interreges inter Aurelianũ & Probum post interregnum

principes nuncupati. horũ statuæ fuerũt interamnæ duæ pedũ tricenũ ex marmore, q; illic eorũ cenotaphia cõstituta sunt in solo proprio: sed deiectæ fulmine ita cõtritæ sunt, ut mẽbratim iaceant dissipatæ: q̃ tẽpore respõsum est ab aruspicibus quãdoq; ex eorũ familia Imperatorẽ Romanũ futurũ seu p fœminã, seu per uirũ, qui det iudices Parthis, ac Persis, qui Francos, & Alemannos sub Romanis legib⁹ habeat: qui per omnẽ Africam barbarũ nõ relinquat, qui Taprobanis præsidẽ imponat: qui ad Romanã Insulã procõsulẽ mittat: qui Sarmatis omib⁹ iudicet: qui terrã omnẽ, quã Oceanus ambit, captis omib⁹ gẽtib⁹, suã faciat: postea tamẽ senatui reddat imperiũ, & antiquis legib⁹ uiuat ipse uicturus annis C.XX. & sine hærede moriturus. Futurũ autẽ eum dixerũt à die fulminis præcipitatis statuis, & confractis post annos mille. Non magna hæc urbanitas aruspicũ fuit, qui principem talem post mille annos futurũ esse dixerũt: quia si post centũ annos prædicerẽt, forte possent eorũ deprehendi mẽdacia: cũ uix remanere talis possit historia. Ego tamẽ idcirco hæc inserẽda uolumini credidi, ne quis me legens legisse nõ crederet. Tacitus cõgiariũ Po. Ro. intra sex mẽses uix dedit. Imago eius posita est in Quintiliorũ in una tabula quintuplex, in qua semel togatus, semel chlamydatus, semel armatus, semel palliat⁹, semel uenatorio habitu. De qua quidẽ epigrãmatarius ita allusit, ut diceret: Nõ agnosco senem armatum, nõ chlamydatũ inter cætera, sed agnosco togatum. Floriani & Taciti multi extiterũt: quorũ sunt posteri credo millesimũ annũ expectantes. In quos multa epigrammata scripta, quo iocati sunt aruspices imperiũ pollicentes. Hæc sunt, quæ de uita Taciti, atq; Floriani digna memoratu cõperisse memini. Nunc nobis aggrediẽdus est Probus uir domi, forisq; cõspicuus: uir Aureliano, Traiano, Adriano, Antoninis, Alexandro, Claudióq; præferẽdus: nisi quia in illis uaria, in hoc omia præcipua tunc fuere: qui post Tacitũ omniũ iudicio bonorũ imperator est factus: orbẽq; terrarũ pacatissimũ gubernauit, deletis barbaris gentibus, deletis etiã plurimis tyrannorũ, qui ei⁹ tẽporib⁹ extiterũt: de q̃ dictũ est, ut Probus diceret, etiã si Prob⁹ nomine nõ fuisset. Quẽ quidẽ multi ferunt Sibyllinis libris fore promissum: qui si diutius fuisset, orbis terræ Barbaros nõ haberet. Hæc ego in aliorũ uita de Probo idcirco indidi, ne dies, hora, momentũ aliquid sibi uindicaret, ne fatali necessitate absumptus Probus indytus deperiret. Nunc quo daudam uolumẽ, satisfactũ arbitrans studio, & cupiditati meæ, omina imperij Tacito hæc fuerũt. Fanaticus quidã in tẽplo Syluani tensis membris exclamauit: tacita purpura, tacita purpura: idq; septimo. Qd' quidẽ postea omini deputatũ est. Vinũ, q̃ libaturus Tacitus fuerat in tẽplo Herculis Fundani subito purpureũ factũ est. Vitis, quæ uuas aminæas albas ferebat, eo anno, quo ille imperium meruit, purpurascere plurima purpura cœpit. Mortis omina hæc fuerũt. Patris sepulchrũ disruptis ianuis se aperuit: matris umbra se p diem & Tacito & Floriano uelut uiuẽtis obtulit: nã diuersis patrib⁹ nati ferebantʳ: in larario dij omes seu terræmotu, seu casu aliq̃ cõciderũt. Imago Apollinis, quæ à dijs colebatur, ex summo fastigio in lectulo posita sine hominis cuiuspiã manu deprehensa est. Sed hæc sunt, quæ à plerisq; dicuntʳ. Nos ad Probũ & ad Probi gesta insignia reuertemur. Et quoniã me ꝓmisi aliquas epistolas esse positurũ,

quæ creato Tacito principe gaudia senatus ostenderent, his additis finem scribendi faciam. Epistolæ publicæ. Senatus amplissimus curiæ Carthaginensi S.D. Quod bonũ, faustum, felix, salutareq́ꝫ sit Reip. orbiq́ꝫ Ro. dandi ius imperij, appellandi principis, nuncupandi Augusti ad nos reuertit. Ad nos igitur referte, quæ magna sunt. Oĩs prouocatio præfecti urbis erit: quæ tamẽ à procõsulibꝰ, & ab ordinarijs iudicibꝰ emerserit: in quo quidẽ etiã uestrã in antiquũ statũ redisse credimꝰ dignitatẽ: siquidẽ primus hic ordo est, qui recipiendo uim suam, ius suũ cæteris seruat. Alia epistola. Senatus amplissimꝰ curiæ Treuirorum. Vt estis liberi, & semper fuistis, lætari uos credimꝰ: creandi principis iudicium ad senatũ redijt: simul etiã præfecturæ urbanæ appellatio uniuersa decreta est. Eodẽ modo scriptũ est Antiochiensibꝰ, Aquileiensibꝰ, Mediolanẽsibus, Alexandrinis, Thessalonicẽsibus, Corinthijs, & Atheniensibꝰ. Priuatæ autẽ epistolæ hæ fuerũt. Autronio Iusto patri Autronius Tiberianꝰ salutẽ. Nunc te pater sancte interesse decuit senatui amplissimo, nunc sententiã dicere: cũ tantum autoritatis amplissimo ordini creuerit, ut reuertat in antiquũ statũ resp. & nos principes demus, nos faciamus imperatores, nos deniq́ꝫ nuncupemus Augustos. Fac igitur ut cõualescas curiæ interfuturus antiquæ. Nos recepimus ius proconsulare, redierunt ad præfectum urbis appellationes omniũ potestatũ, & omniũ dignitatũ. Item alia. Claudius Capilianꝰ Cereio Metiano patruo s. Obtinuimꝰ pater sancte, quod semper optauimꝰ, in antiquũ statũ senatus reuertit. Nos principes facimus, nostri ordinis sunt potestates. Gratias exercitui Romano & uere Romano: reddidit nobis, quam semper habuimus potestatem. Abige Baianos, Puteolanosq́ꝫ secessus. Da te urbi, da te curiæ. Floret Roma, floret tota Resp. Imperatores damus, principes facimus: possumꝰ & prohibere, qui cœpimus facere. Dictũ sapiẽti sat est. Longũ est oẽs epistolas cõnectere, quas reperi, quas legi. Tantũ illud dico senatores oẽs ea esse lætitia elatos, ut domibꝰ suis oẽs albas hostias cæderẽt, imagines frequẽter aperirẽt, albati sederẽt, cõuiuia sumptuosiora præuenirẽt, antiquitatẽ sibi redditã crederẽt.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

PROBVS.

CERTVM est, qđ Sallustius Crispus, quodq́ꝫ M. Cato, & Gellius historicæ sentẽtiæ modo in literas retulerunt: omnes omniũ uirtutes tantas esse, quantas uideri eas uoluerint eorũ ingenia, qui uniuscuiusq́ꝫ facta descripserint. Inde esse, qđ Alexãder Magnus Macedo, cũ ad Achillis sepulchrũ uenisset, grauiter ingemiscẽs, Felicẽ te inquit iuuenis, qui talẽ præconẽ tuarũ uirtutũ reperisti. Homerũ intelligi uolens, qui Achillem tantũ in uirtutũ studio finxit, quantũ ipse ualebat ingenio. Quorsum hæc pertineant mi Celse, ne fortassis requiras: Probum principẽ, cuius imperio oriens, occidẽs, meridies, septentrio, oẽsq́ꝫ orbis partes in totam securitatẽ redactæ sunt, scriptorum inopia iam penè nescimus.

Occidit proh pudor tāti uiri & talis historia, qualē nō habēt bella Punica, nō terror Gallicus, nō motus Pōtici, nō Hispaniēsis astutia. Sed nō patiar ego ille, à q̄ dudū solus Aurelian⁹ est expetit⁹: cui⁹ uitā quantū potui persecut⁹ Tacito, Florianóq; iā scriptis, nō me ad Probi facta descēdere: si uita suppetet, oēs q super sunt usq; ad Maximianū, Diocletianū́q; dicturus. Neq; ego nūc facultatē, eloquentiáq; polliceor: sed res gestas, q̄s perire nō patior. Vsus autē sum, ne in aliq̄ fallam charissimā mihi familiaritatē tuā, p̄cipue libris ex bibliotheca Vlpia ætate mea thermis Diocletianis, itē ex domo Tiberiana: usus etiā ex registris scribarum porticus porphyreticæ, actis etiā senat⁹, ac populi. Et qm̄ me ad colligēda talis uiri gesta Ephemeris Turduli Gallicani plurimū iuuit uiri honestissimi, ac syncerissimi, beneficiū amici senis tacere nō debui. Cn. Pompeiū trib⁹ fulgentē triūphis, belli† Piratici, belli Sertoriani, belli Mithridatici, multarū́q; rerū gestarum maiestate sublimē qs tandē nosset, nisi eum M. Tulli⁹, & T. Liui⁹ in literas retulissent? Paulū Scipionē Africanū, imo Scipiones oēs, seu Lucios,* seu Nasicas nōne tenebræ possiderēt, ac tegerēt, nisi cōmēdatores eorū historici nobiles atq; ignobiles extitissent? Longū est oia p̄sequi, q̄ ad exēplū huiuscemodi etiā nobis tacētibus usurpanda sunt. Illud tantū cōtestatū uolo, me & rem scripsisse: quā si qs uoluerit, honestius eloquio celsiore demōstret: & mihi quidē id animi fuit nō ut Sallustios, Liuios, Tacitos, Trogos, atq; oēs disertissimos imitarier uiros in uita principū, & tpib⁹ disserēdis: sed Mariū Maximū, Sueto. Tranquillū, Fabiū Marcellinū, Gargiliū Martialē, Iuliū Capitolinū, Aeliū Lampridiū, cæterosq;, qui hæc, & talia nō tā diserte, q̄ uere memoriæ tradiderūt. Sum em̄ un⁹ ex curiosis, q; infinita scire nō possum, incēdentib⁹ uobis: q cū multa sciatis, scire multo plura cupiatis, & ne diuti⁹ ea quæ ad meū cōsiliū pertinēt, loquar: magnū & præclarū principē, & qualē historia nostra nō nouit, arripiam. Probus oriundus è Pannonia ciuitate Syrmiēsi, nobiliore matre q̄ patre, patrimonio moderato, affinitate nō magna, tam priuatus, q̄ imperator nobilissimis uirtutib⁹ claruit. Probo, ut quidā in literas retulerūt, pater nomine Maximus fuit: qui, cū ordines honestissime duxisset, tribunatū adeptus apud Aegyptū uita functus est uxore, ac filio, & filia derelictis. Multi dicūt Probum Claudij propinquū fuisse optimi, & sanctissimi principis: qd' quia p̄ unū tantū Græcorū relatū est, nos in medio relinquemus. Vnum tamē dico, qd' in Ephemeride legisse me memini, à Claudia sorore Probū sepultū. Adolescēs Probus corporis morib⁹ tā clarus est factus, ut Valeriani iudicio tribunatū propè imberbis acciperet. Extat epistola Valeriani ad Gallienum, qua Probum laudat adhuc adolescentē, & imitationi omniū proponit. Ex q̄ apparet neminē unq̄ peruenisse ad uirtutū summā iam maturū, nisi qui puer seminario uirtutū generosiore cōcretus aliquid inclytum designasset. Epistola Valeriani. Valerian⁹ pater Gallieno filio Augustus Augusto. Et meū secutus iudiciū, qd' semp̄ de Probo adolescēte primo habui, & omniū bonorū, qui eundē sui nominis uirū dicunt: tribunatū in eum cōtuli datis sex cohortib⁹ Saracenis: creditis etiā auxiliarib⁹ Gallis cū ea Persarū manu, quā nobis Artabassis Syrus mancipauit. Te quæso fili charissime, ut eum iuuenem, quē imitari pueris omibus uolo, in tanto habeas honore, quantū uirtutes eius, &

Registra.

Al. † Parthici

Lælios, opinor.

» ei⁹,& merita ꝑ debito mētis splēdore desyderāt. Alia epistola de eodē ad præf.
» præt.cū salario. Valerian⁹ Augustus Muluio Gallicano præf. præt. Miraris
» fortassis,ꝙ ego imberbē tribunū fecerim cōtra cōstitutū diui Adriani. Sed non
» multū miraberis,si Probū cogitas adolescētē uere probū: nunq̄ em̄ aliud mihi
» cū eum cogito,nomē occurrit. Qđ nisi nomē haberet,potuit habere cognomē.
» Huic igit̄ dari iubebis,quoniā mediocris fortunæ est, ut ei⁹ dignitas incremētis
» iuuetur,tunicas rufulas duas,pallia gallica duo fibulata, interulas paragaudias
» duas,patinā argēteam librarū decē specellatā,aureos antonianos centū,argen-
» teos aurelianos mille,æreos philippeos decē millia. Itē in salario diurno bubulæ
» pondo,porcinæ pōdo sex,caprinæ pōdo decē,gallinaceū ꝑ biduū, olei ꝑ biduū
» sextariū unū,uini ueteris diurnos sextarios decē,cū larido bubalino:salis,olerū,
» lignorū,quantū satis est. Hospitia præterea eidē,ut tribunis legionū præberi iu
bebis. Et hæc quidē epistolæ declarant. Nunc quantū ex Ephemeride colligi po
tuit, cū bello Sarmatico iam tribun⁹ trāsmisso Danubio multa fortiter fecisset,
publice in cōcione donatus est hastis puris quatuor,coronis uallarib⁹ duab⁹,co
rona ciuica una,uexillis puris quatuor,armillis aureis duab⁹,torque aureo uno,
patera sacrificali quinq; libræ uni⁹. Quo quidē tpe Valeriū Flaccū adolescentē
nobilē parentē Valeriani,è Quadorū liberauit manu:unde illi Valerian⁹ coro-
» nam ciuicā detulit. Verba Valeriani ꝑ cōcione habita. Suscipe Probe præmia
» ꝑ rep. suscipe coronā ciuicā ꝑ parēteq̄ quidē tēpore legionē tertiā eidē addidit
» sub testimonio eiusmodi. Epistola de legione tertia. Res gestæ tuæ Probe cha
» rissime faciunt,ut & serius tibi tradere maiores exercitus uidear, & cito tamē tra
» dam:recipe in fidē tuam legionē tertiā felicē,quā ego adhuc nulli,nisi prouecto
» iam credidi:mihi autē eo tempore credita est,quo & me canosum,qui credebat,
» cū gratulatione uidit. Sed ego in te nō expecto ætatē,cū & uirtutib⁹ fulgeas, &
» moribus polleas. Vestes tibi triplices dari iussi,salariū duplex feci,uexillarium
deputaui. Longū est,si per res gestas tanti percurrā uiri,quæ ille sub Valeria-
no, quæ sub Gallieno, quæ sub Aureliano,& Claudio priuatus fecerit:quoties
murū cōscenderit,uallū diripuerit,hostem cōminus interemerit,dona principū
emeruerit,remp. in antiquū statū sua uirtute reddiderit:docet Gallieni epistola
» ad tribunos data,qui fuerit Probus. Gallien⁹ Augustus tribunis exercituū Il-
» lyricianorū. Etiā si patrē meū fatalis belli Persici necessitas tenuit:habeo tamē
» parentē Aureliū Probū,quo laborāte possim esse securus:qui si affuisset,nunq̄
» ille ne nominandus quidē tyrannus sibi usurpasset imperiū. Quare omnes uos
» cōsilijs eius cupio parēre:qui & patris iudicio probatus est,& senatus. Nō ma-
gnum fortassis iudiciū Gallieni esse uideat̄ principis mollioris: sed qđ negari
nō pōt,ne dissolutus quidē quispiā se,nisi in ei⁹ fidē tradit,cui⁹ sibi uirtutes exi-
stimat ꝑfuturas. Sed esto Gallieni epistola sequestret̄. Quid Aureliani iudiciū?
qui Probo decimanos fortissimos exercitus sui,& cū quib⁹ ipse ingētia gesserat,
» tradidit sub huiusmodi testimonio. Aurelian⁹ Augustus Probo S.D. Vt scias,
» quāti te faciam,decimanos meos sume,q̄s Claudius mihi credidit. Isti em̄ sunt,
» qui quadā felicitatis prærogatiua præsules, nisi futuros principes habere nō no
runt. Ex q̄ intellectū est Aurelianū in animo hic habuisse:ut si quid sibi scienti,

prudentiꝗ; eueniret, Probũ principẽ faceret. Iam Claudij, iam Taciti iudicia de Probo longũ est innectere: cũ quis ferat in senatu Tacit⁹ dixisse, cũ eidẽ offerret imperiũ, debere Probũ principẽ fieri. Sed ego S.C. ipsum inueni. Ipse autẽ Tacitus imperator primã talẽ ad Probũ epistolã dedit. Tacit⁹ Augustus Probo. Me quidẽ senatus principẽ fecit de prudẽtis exercit⁹ uolũtate. Attamẽ sciendũ tibi est, tuis nũc humeris magis incubuisse remp. qui & quãtus sis, oẽs nouim⁹, scit senat⁹. Adesto igitur nostris necessitatib⁹: tuæ familiæ assere, ut soles, remp. Nos tibi decreto toti⁹ oriẽtis ducatu, salariũ quincuplex fecim⁹, ornamẽta militaria geminauim⁹. Cõsulatũ in annũ proximũ nobiscũ decreuim⁹, te enim manet pro uirtutib⁹ tuis capitolina palmata. Ferunt quidã Probo id pro imperij omine fuisse, quod Tacit⁹ scripsit: Te manet capitolina palmata. Sed in hanc sententiã omnib⁹ semper COSS. scribebat. Amor militũ erga Probũ ingẽs semper fuit. Neq; enim unꝗ; ille passus est peccare militẽ. Ille quinetiã Aurelianũ sæpe à graui crudelitate deduxit. Ille singulos manipulos adijt, uestes & calciamẽta perspexit: si quid prædæ fuit, ita diuisit, ut sibi nihil præter tela, & arma seruaret. Quinetiã cũ de prædato hic ex Alanis, siue ex aliꝗ alia gẽte incertũ est, repert⁹ esset equus nõ decor⁹, neq; ingẽs: qui quãtũ captiui loquebant, centũ ad diẽ miliaria currere diceret: ita ut per dies octo, uel decẽ cõtinuaret: & oẽs crederẽt, Probũ tale animal sibimet seruaturũ. Iam primũ dixit: fugitiuo militi poti⁹ ꝗ; forti hic equus cõuenit. Deinde in urnã militares iussit nomẽ suũ mittere, ut aliquis eũ sorte ductus acciperet. Et cũ essent in exercitu quidã nomine Probi alij quatuor milites, casu euenit, ut primũ emergeret cui Probo nomẽ existeret, cũ ipsius Probi ducis nomen missum nõ esset. Sed cũ quatuor illi milites inter se cõtenderẽt, ac sortẽ sibi quisq; defenderet, iussit iterũ agitari urnã: sed & iterũ Probi nomẽ emersit: cũq; tertio & quarto fecisset, quarto Probi nomẽ effusum est. Tunc omnis exercitus equũ illũ Probo duci dicauit: ipsis etiã militib⁹, quorũ noĩa exierant, id uolentib⁹. Pugnauit & cõtra Marmaridas in Africa fortissime: eos deniq; uicit, atq; ex Libya Carthaginẽ trãsijt, eandẽq; à rebellionib⁹ uindicauit. Pugnauit & singulari certamine cõtra quẽdã Aradionẽ in Africa, eũdẽq; prostrauit: & quia fortissimũ, ac pertinacissimũ uirũ uiderat, sepulchro ingenti honorauit: qd adhuc extat tumulo usq; ad ducẽtos pedes terræ lato per milites, quos ociosos esse nunꝗ; est passus. Extãt apud Aegyptũ ei⁹ opera, quæ per milites struxit in plurimis ciuitatib⁹. In Nilo autẽ tã multa fecit, ut uectigal frumẽtariũ solus adiuuerit: põtes, tẽpla, porticus, basilicas labore militum struxit: ora fluminũ multa patefecit, paludes plerasq; siccauit: atq; in his segetes, agrosq; cõstituit. Pugnauit etiã cõtra Palmyrenos, pro Odenati, & Cleopatræ partib⁹ Aegyptũ defendẽtes, primo feliciter, postea temere, ut penè caperet: sed postea refectis uirib⁹ Aegyptũ, & oriẽtis maximam partẽ in Aureliani potestatẽ redegit. Cũ igit his tot & tãtis uirtutib⁹ eniteret, Tacito absumpto fataliter, ac Floriano imperiũ arripiẽte, oẽs oriẽtales exercit⁹ eũdẽ imperatorẽ fecerũt. Nõ inepta neq; inelegãs fabula est, scire queadmodũ imperiũ Prob⁹ sumpserit. Cũ ad exercit⁹ nuncius uenisset, tũ primũ anim⁹ militib⁹ fuit preuenire Italicos exercit⁹, ne iterũ senat⁹ pricipẽ daret. sed cũ inter milites sermo eẽt, quis fieri deberet, & manipulatim in cãpo tribuni eos alloquerent, dicẽtes

requirendum

requirẽdum esse principẽ aliquẽ forte, sanctum, uerecundũ, clementẽ, probum. Idq; per multos circulos, ut fieri assolet, diceretur: quasi diuino nutu undiq; ab omnib9 acclamatũ est: Probe Auguste dij te seruent. deinde cõcursus, & cespiticium tribunal, appellatusq; Imperator, ornatus etiã pallio purpureo, quod de statua templi oblatũ est: atq; inde ad palatiũ reductus inuitus, & retrectans, & sæpe dicẽs: Non eñ uobis expedit milites, nõ mecũ bene agitis. Ego eñ uobis blandiri nõ possum. Prima eius epistola data ad Capitonẽ præf. præt. talis fuit:

Imperiũ nunq; optaui, & inuitus accepi. Deponere mihi rem inuidiosissimã nõ licet. Agenda est persona, quam mihi miles imposuit. Te quæso Capito, ita mecum salua Rep. perfruaris: annonam, & cõmeatus, & quicquid necessariũ est ubiq; militi pares: ego, quantũ in me est, si recte omnia gubernaueris, præfectũ alterum non habebo. Itaq; milites cognito quod imperaret Probus, Florianum, qui quasi hæreditariũ imperium arripuerat, interemerũt: scientes neminẽ dignius imperare q̃ Probũ. Ita ei sine ulla molestia totius orbis imperiũ & militum, & senatus iudicio delatũ est. Et quoniã mentionẽ senatus fecimus, sciendum est, quid ipse ad senatũ scripserit, quid item ad eum amplissimus ordo rescripserit. Oratio Probi prima ad senatũ: Recte atq; ordine P. C. proximo superiore anno factum est, ut uestra clemẽtia orbis terrarum principem daret: & quidem de uobis, qui & estis mundi principes, & semper fuistis, & in uestris posteris eritis. Atq; utinam id Florianus expectare uoluisset. Nec uelut hæreditarium sibi uindicasset imperiũ, uel illum, uel aliũ quẽpiã maiestas uestra fecisset. Nunc quoniã ille imperiũ arripuit, nobis à militib9 delatũ est nomẽ Augustũ, uindicatũ quinetiã in illum à prudẽtiorib9 militib9, qđ fuerat usurpatũ: quæso, ut de meis meritis faciatis, quicquid iusserit uestra clementia. Item S. C. die III. Nonas Februarias in æde Cõcordiæ. Inter cætera Aelius Scorpian9 COS. dixit:

Audistis P. C. literas Aurelij Valerij Probi. De his quid uidetur? Tunc acclamatum est: Probe Auguste dij te seruẽt. Olim dignus, & fortis, & iustus, bonus ductor, bon9 Imperator. Exẽplum militiæ, exẽplum imperij, dij te seruẽt. Assertor Reip. felix imperes. Magister militiæ felix imperes: te cũ tuis dij custodiant, & senatus antea te delegit. Aetate Tacito posterior, cæteris prior. Qđ imperiũ suscepisti, gratias agimus: tuere nos, tuere Remp. bene tibi cõmittimus, q̃s ante seruasti. Tu Francicus, tu Gotthicus, tu Sarmaticus, tu Parthicus, tu omnia: & prius fuisti semper dignus imperio, dignus triumphis: felix agas, feliciter imperes. Post hæc Manlius Statianus, qui primæ sententiæ tunc erat, ita locutus est:

Dijs immortalib9 gratias, & præ cæteris P. C. Ioui optimo, qui nobis principẽ talem, qualẽ semp optabam9, dederũt. Si recte cogitem9, nõ nobis Aurelian9, nõ Alexander, nõ Antonini, nõ Traianus, nõ Claudius requirẽdi sunt: om̃ia in uno principe cõstituta sunt, rei militaris sciẽtia, animus clemẽs, uita uenerabilis, exẽplar agendæ Reip. atq; omniũ prærogatiua uirtutũ. Enimuero quæ mundi pars est, quã ille nõ uincẽdo didicerit? testes sunt Marmaridæ in Africæ solo uicti, testes Franci inuijs strati paludib9, testes Germani & Alemãni longe à Rheni submoti litorib9. Iam uero quid Sarmatas loquor? quid Gotthos, quid Parthos, ac Persas, atq; omnẽ Ponticũ tractũ? ubiq; uigẽt Probi uirtutis insignia:

Longum

Longum est dicere q̃t reges magnarũ gentiũ fugauerit, q̃t duces manu sua occiderit: quantũ armorũ sit, quæ ipse cepit priuatus. Superiores principes, quas illi gratias egerint, testes sunt literæ publicis insertæ monimentis. dij boni q̃ties ille donis militaribus est donatus? quas militũ laudes emeruit? Adolescẽs tribunatum: nõ longe post adolescentiã, regẽdas legiones accepit. Iuppiter OPT. MAX. Iuno regina, tuq; uirtutũ præsul Minerua, tu orbis cõcordia, & tu Romana uictoria, date hoc senatui P. Q. R. date militib⁹, date socijs, atq; exteris nationib⁹. Imperet queẽadmodũ militauit. Decerno igit͛ P. C. uotis omniũ cõcinẽtibus nomen Cæsareũ, nomẽ Augustũ: addo ꝓcõsulare imperiũ, patris patriæ reuerentiam, pontificatũ maximũ, ius tertiæ relationis, tribunitiam potestatẽ. Post hæc acclamatũ est, om̃es, om̃es. Accepto igit͛ hoc S. C. secundũ orationẽ permisit patribus, ut ex magnorũ iudicũ appellationibus ipsi cognoscerẽt, procõsules crearent, legatos cõsulibus darẽt, ius prætoriũ præsidibus darẽt: leges, quas Probus æderet, senatuscõsultis ꝓprijs cõsecrarẽt. Statim deinde, si qui de interfectorib⁹ Aureliani superfuerãt, uario genere uindicauit. Mollius tamẽ, moderatiusq; q̃ prius exercitus & postea Tacitus uindicauerant. Deinde animaduertit etiam in eos, qui Tacito insidias fecerãt. Floriani socijs pepercit, q͛ nõ tyrannũ aliquẽ uidebant͛ secuti, sed sui principis fratrẽ. Recepit deinde om̃es Europẽses exercit⁹, qui Florianũ & Imperatorẽ fecerant, & occiderant. His gestis, cũ ingẽti exercitu Gallias petit: quæ om̃es occiso Posthumo, turbatæ fuerant: interfecto Aureliano, à Germanis possessæ. Tanta autem illic prælia feliciter gessit, ut à Barbaris sexaginta per Gallias nobilissimas reciperet ciuitates. Prædã deinde omnẽ illi præter diuinas, quæ tamẽ offerebant͛ ad gloriã. Et cũ iam in nostra ripa, immo per om̃es Gallias securi uagarent͛, cæsis ꝓpè quadringẽtis millib⁹, qui Romanũ occupauerãt solum, reliquas ultra Nigrũ fluuiũ, & Albam remouit. Tantũ his prædæ barbaricæ tulit, quantũ ipsi Romanis abstulerant: cõtra urbes Ro. & castra in solo barbarico posuit, atq; illic milites collocauit. Agros, & horrea, & domos, & annonã transrhenanis om̃ib⁹ fecit, ijs uidelicet, q̃s in excubijs collocauit: nec cessatũ est unq̃ pugnari, cũ quotidie ad eum barbarorũ capita deferrent͛. Iam ad singulos aureos singula, q̃diu reguli nouẽ ex diuersis gẽtibus uenirẽt, atq; ad pedes Probi iacerẽt: quib⁹ ille primũ obsides imperauit, qui statim dati sunt: deinde frumentũ, postremo etiã uaccas, atq; oues dicit͛ iussisse. His acrius ut gladijs nõ uterent͛ Romanã expectaturi defensionẽ, si essent ab aliquib⁹ uindicandi. Sed uisum est id nõ posse fieri, nisi si limes Romanus extẽderet͛, & fieret Germania tota ꝓuincia. Maxime tamẽ ipsis regib⁹ cõsentientib⁹ in eos uindicatũ est, qui prædã fideliter nõ reddiderũt. Accepit præterea sedecim milia tyronum, quos omnes per diuersas prouincias sparsit: ita ut numeris, uel limitaneis militibus quinquagenos, & sexagenos intersereret: dicens sentiendum esse non uidendum, cum auxiliaribus barbaris Romanus iuuat͛. Compositis igitur rebus in Gallia tales ad senatum literas dedit. Ago dijs immortalibus gratias P. C. quia uestra in me iudicia cõprobarunt. Subacta est omnis, qua tendit͛ late Germania: nouẽ reges gentiũ diuersarũ ad meos pedes, immo ad uestros supplices, stratiq; iacuerũt. Omnes iam barbari uobis arant, uobis iam † serunt.

Abst. seruiũt.

Et cõtra

» Et cōtra interiores gẽtes militant. Supplicationes igitur uestro more decernite.
» Nam & quadringenta milia hostiũ cæsa sunt, & sedecim milia armatorũ nobis
» oblata, & septuaginta urbes nobilissimæ captiuitate hostiũ uindicatæ. Et omẽs
» penitus Galliæ liberatæ. Coronas, quas mihi obtulerũt omnes Galliæ ciuitates
» aureas, uestræ P. C. demẽtiæ dedicaui. Et has Ioui OPT. MAX. cæterisq; dijs dea-
» busq; immortalib⁹ uestris manib⁹ cõsecrate. Præda omis recepta est, capta etiã
» alia, & quidẽ maior q̃ fuerat ante direpta. Arant Gallicana rura barbaris bo-
» bus, & iuga Germanica captiua præbent nostris colla cultorib⁹: pascunt ad no-
» stram alimoniam gentiũ pecora diuersarũ: equinũ pecus nostro iam fœcundat
» equitatui, frumẽto barbarico plena sunt horrea. Quid plura? illis sola relinqui-
» mus: sola nos eorũ omia possidemus. Volueramus P. C. Germaniæ nouũ præ-
» sidem facere, sed hoc ad pleniora uota distulim⁹. Q d quidẽ credim⁹ cõferre, cũ
» diuina ꝓuidẽtia nostros uberi⁹ fœcundarit exercitus. Post hæc Illyricũ petijt: & prius q̃ ueniret, Rhetias sic pacatas reliquit: ut illic ne suspicionẽ quidem ullius terroris relinqueret. In Illyrico Sarmatas, cæterasq; gentes ita cõfudit, ut propè sine bello cuncta reciperet, quæ illi diripuerant. Tetẽdit deinde iter ꝑ Thracias, atq; omẽs Geticos populos fama rerũ territos, & antiqui nominis potẽtia pressos, aut in deditionẽ, aut in amicitiã recepit. His gestis, orientẽ petijt: atq; in itinere potẽtissimo quodã latrone Palfuerio capto, & interfecto, omnẽ Isauriã liberauit, populis, atq; urbib⁹ Romanis legib⁹ restitutis, barbarorũ qui apud Isaurios sunt, uel ꝑ terrorẽ, uel per † uoluntatẽ loca ingressus est: quæ cũ peragrasset, hoc dixit: Facili⁹ est ab istis locis latrones arceri, q̃ tolli. ueteranis omia illa, quæ anguste adeunt, loca priuata donauit: addens, ut eorũ filij ab anno octauodecimo mares duntaxat ad militiã mitterent: ne ante latrocinari, q̃ militare discerent. Pacatis deniq; omib⁹ Pamphiliæ partib⁹, cæterarũq; ꝓuinciarũ, quæ sunt Isauriæ uicina, ad orientẽ iter flexit. Blemias etiã subegit, quorũ captiuos Romã transmisit, qui mirabilẽ sui uisum stupẽte populo Ro. præbuerit. † Ioppem præterea, & Ptolemaidẽ urbes ereptas barbarico seruitio, Romano addidit iuri. Ex quo tantũ ꝓfecit, ut Parthi legatos ad eum mitterẽt: cõfitẽtes timorẽ, pacẽq; poscẽtes: q̃s ille superbius acceptos magis timẽtes domũ remisit. Fert etiã epistola illi⁹ repudiatis donis, quæ rex Parthorũ miserat, ad Narseũ talis fuisse. Miror
» te de omib⁹, quæ nostra futura sunt, tam pauca misisse. Habeto interim omnia
» illa, quibus gaudes: quæ si nos habere cupiamus, scimus queadmodũ possidere
» debeam⁹. His acceptis literis, Narseus maxime territus, ex eo præcipue q̄ Ioppem, & Ptolemaidẽ cõperit à Blemijs, qui eas tenuerunt uindicatas, cæsosq; ad internitionẽ eos, qui gẽtibus fuerant ante terrori. Facta igitur pace cũ Persis, ad Thracias redit: & centũ milia Bastarnarũ in solo Romano cõstituit: qui omnes fidẽ seruauerũt. Sed cũ & ex alijs gẽtib⁹ plerosq; pariter trãstulisset, id est, ex Gepidis, Gautunnis, & Vandilis, illi omẽs fidem fregerũt. Et occupato bellis tyrannicis Probo, ꝑ totũ penè orbẽ pedib⁹, & nauigando uagati sunt. Nec parũ molestiæ Romanæ gloriæ intulerũt: q̃s quidẽ ille diuersis uicibus, uarijsq; uictorijs oppressit, paucis cũ gloria domũ redeũtib⁹ q̄ Probi euasissent man⁹. hæc Prob⁹ cũ Barbaris gessit. Sed habuit etiã nõ leues tyrãnicos motus. Nã & Saturninũ

qui orientis

Al. † urbanitatem.

Al. † Coptã

qui orientis imperiũ arripuerat, uarijs præliorũ generibus & nota uirtute superauit. Quo uicto, tanta in oriente quies fuit, ut quẽadmodũ uulgo loquebãt, mures rebelles nullus audiret. Deinde cũ Proculus & Bonosus apud Agrippinã in Gallia imperiũ arripuissent, omnesq; sibi Britannias, Hispanias, & brachatæ Galliæ prouincias uindicarẽt, Barbaris semet iuuantib9 uicit. ac ne requiras plura uel de Saturnino, uel de Proculo, uel de Bonoso, suo eosdẽ inserã libro, pauca de ijsdem, ut decet, immo ut poscit necessitas, locuturus. Vnũ sanè sciendũ est, q Germani omes, cũ ad auxiliũ essent rogati à Proculo, Probo potius perseruire maluerũt, q cũ Bonoso, & Proculo esse. Gallis omib9, & Hispanis, ac Britannis hinc permisit, ut uites haberẽt, uinũq; cõficerẽt. Ipse Almã montẽ in Illyrico circa Syrmium militari manu fossum lecta uite cõsiuit: & dedit Romanis etiã uoluptates, & quidẽ insignes delatis etiã cõgiarijs. Triumphauit de Germanis & Blemijs omniũ gẽtiũ, Drungos usq; ad quinquagenarios homines ante triumphum duxit: uenationẽ in circo amplissimã dedit, ita ut populus cuncta diriperet. Genus autẽ spectaculi fuit tale: Arbores ualidæ per milites radicibus uulsæ connexis late longẽq; trabibus affixæ sunt: terra deinde superiecta, totusq; circus ad syluæ cõsitus speciẽ, gratiã nobis uiroris obtulit. Immissi deinde p omes aditus struthiones mille, mille cerui, mille apri, mille damæ, † ibices, oues feræ, & cætera herbatica animalia, quanta uel ali potuerũt, uel inueniri. Immissi deinde populares, rapuit quisq; qd' uoluit. Addidit alia die in amphitheatro una missione centũ iubatos leones, qui rugitib9 suis tonitrua excitabãt: qui omes contis ficijs interempti sunt, nõ magnũ præbẽtes spectaculũ cũ occidebant. Neq; em erat bestiarũ impetus ille, qui esse ab eis egrediẽtibus solet. Occisi sunt præterea multi, qui dirigere uolebant, sagittis. Sed ibidẽ immissi cẽtum leopardi Libyci, centũ deinde Syriaci, centũ leænæ, & ursi simul trecẽti: quarũ omniũ ferarũ magnũ magis cõstat spectaculũ fuisse q gratũ. Aedita præterea gladiatorũ paria trecẽta à Blemijs plerisq; pugnantib9, qui p triumphũ erant ducti, plerisq; Germanis, & Sarmatis, nõnullis etiã latronib9 Isauris. Quibus peractis, bellũ Persicum parans, cũ per Illyricũ iter faceret, à militibus suis per insidias interemptus est. Causæ occidendi eius hæ fuere. Primũ, q nunq militẽ ociosum esse perpessus est. Siquidẽ multa opera militari manu perfecit, dicẽs annonã gratuitã militem comedere nõ debere. His addit dictum eius graue, si unq eueniat salutare reip. breui milites necessarios nõ futuros, qd' ille cõceperat animo. Qui hoc dicebat, nõne omes barbaras nationes subiecerat pedibus? quia totũ mundũ fecerat iam Romanũ: breui, inquit, milites necessarios nõ habebim9, quid est aliud dicere? Romanus iam miles erit nullus, ubiq; regnabit, omnia possidebim9, secura resp. orbis terrarũ nõ arma fabricabit, nõ annonam præbebit: uobis habebuntur aratra, equus nascet' ad pacem, nulla erunt bella, nulla captiuitas. Vbiq; pax, ubiq; Romanæ leges, ubiq; iudices nostri. Longius amore Imperatoris optimi progredior, q pedestris sermo desyderat. Quare addam illud, qd' præcipue tanto uiro fatalẽ pperauit necessitatẽ. Nam cũ Syrmiũ uenisset, ac solum patriũ effœcundari cuperet, & dilatari, ad siccandã quandã paludẽ multa simul milia militũ posuit ingentẽ parans fossam: qua deiectis in altum nauibus, loca

Vites quando apud nos

Al.† Libycæ oues.

Syrmiensibus

Syrmiensibus ꝓfutura siccaret:permoti milites cõfugientē eum in turrē ferratā, quā ipse speculæ causa latissimam exædificauerat, interemerũt anno imperij sui quinto. Postea tamē ingens ei sepulchrũ elatis aggeribus, om̃es pariter milites fecerũt cũ titulo huiusmodi inciso marmori:Hic Probus Imperator,& uere probus situs est uictor omniũ gentiũ barbararũ,uictor etiā tyrannorũ.Conferens ego cũ alijs imperatoribus principē Probũ,omnib⁹,ꝓpè Romanis ducibus,qui fortes,qui demẽtes,qui prudẽtes,qui mirabiles extiterũt,intelligo hunc uirũ parem fuisse:aut si nõ repugnat inuidia furiosa,meliorē:quinquennio eñ imperij sui ꝑ totũ orbē terrarũ tot bella gessit,& quidē per se,ut mirabile sit, quéadmodum omnib⁹ occurrerit prælijs:multa manu sua fecit,duces præclarissimos instituit.Nam & eius disciplina Carus,Diocletianus,Cõstantinus, Asclepiodotus, Anibalian⁹,Leonides,Cecropius,Pisonian⁹,Herennian⁹,Gaudiosus,Vrsinianus,Herculius,Maximian⁹,& cæteri,quos patres nostri mirati sunt, & de quib⁹ nõnulli boni principes extiterũt,instituti sunt.Conferat nunc, cui placet,uiginti Traiani,Adrianiq́ annos,cõferat ꝓpè totidē Antoninorũ.Nā quid de Augusto loquar?cuius imperij anni uix possunt credi. Malos autem principes taceo: ipsa uox Probi darissima indicat,quid se facere potuisse speraret,qui dixit: breui necessarios milites nõ futuros.Ille uero cõscius sui nõ Barbaros timuit, nõ tyrannos.Quæ deinde felicitas emicuisset, si sub illo principe milites nõ fuissent? Annonā prouincialib⁹ daret nullus, stipẽdia de largitionib⁹ nulla erogarent͛, æternos thesauros haberet Romana resp.Nihil expenderet͛ à principe, nihil à possessore redderet͛,aureũ ꝑfecto sæculũ ꝓmittebat.Nulla futura erant castra, nusq́ lituus audiendus,arma nõ erant fabricanda:populus iste militantiũ, qui nunc bellis ciuilib⁹ remp.uexat,appareret studijs incumbere,erudiret͛ artib⁹ nauigare.Adde ꝙ nullus occideret͛ in bello. Dij boni qd tantũ uos offendit Ro. resp.cui talem principē substulistis?Eant nunc, qui ad ciuilia bella milites parãt in Germanorũ necē,armẽt dexteras fratrũ,hortent͛ in patrũ uulnera liberos, & dignitatē Probo derogẽt:quā imperatores nostri prudẽter & cõsecrandā militibus,& ornandā tẽplis,& celebrandā ludis circẽsib⁹ iudicarũt. Posteri Probi uel odio inuidiæ,uel timore Romanā rem fugerũt:& in Italia circa Veronā,ac Benacum,& Lariũ,atq́ in his regionibus larem locauerunt.Sanè,quod præterire nõ potui,cum imago Probi in Veronensi situ ita fulmine icta esset,ut eius prætexta colores mutaret: aruspices responderunt,huius familiæ posteros tantæ in senatu claritudinis fore,ut om̃es summis honorib⁹ fungerent͛.Sed adhuc neminem uidimus.Posteri autē uident͛ æternitatē habere.Senatus mortē Probi grauissime accepit,æque populus.Et cum esset nunciatum,Carum imperare uirum bonum quidem, sed longe à moribus Probi, causa filij eius Carini, qui semper pessime uixerat,tam senatus,quàm populus inhorruit.Metuebant enim unusquisq́ tristiorem principem, sed magis improbum metuebant hæredem. Hæc sunt, quæ de Probo cognouimus, uel quæ digna memoratu existimauimus. Nunc in alio libro,& quidem breui de Firmo,& Saturnino,& Bonoso,& Proculo dicemus.Non enim fuit, ut quadrigæ tyrannorũ bono principi miscerentur.Post deinde,si uita suppetit,Carum incipiemus propagare cum liberis.

O Flauij

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

FIRMVS. SATVRNINVS.

PROCVLVS, ET BONOSVS.

Suetonius laudatus.

MInusculos tyrannos scio plerosq; tacuisse, aut breuiter præterisse. Nã & Sueto. Tranquillus emẽdatissimus, & candidissimus scriptor, Antoniũ Vindicẽ tacuit, cõtentus eo q eos cursim perstrinxerat: & Marius Maxim9, qui Auidiũ Marci tẽporib9 Albinũ, & Nigrũ Scauri nõ suis ꝓpriis libris, sed alienis innexuit. Et de Suetonio non miramur, cui familiare fuit amare breuitatẽ. Quid Marius Maxim9 homo omniũ uerbosissim9, qui & mythistoricis se uoluminibus implicauit: nõ ad istã descriptionẽ, curãq; descendit? At cõtra Treuellius Pollio ea fuit diligẽtia, eáq; cura in ædendis bonis, malisq; principib9, ut etiã triginta tyrannos uno breuiter libro cõcluderet: qui Valeriani, & Galieni nec multo superiorũ, aut inferiorũ fuere principũ tẽporib9. Quare nobis etiã si nõ tñ minima fuerit cura, ut dictis Aureliano, Tacito, & Floriano, Probo etiã magno, ac singulari principe, cũ dicẽdi essent Carus, Carin9, & Numerian9, de Saturnino, Bonoso, Proculo, & Firmo, qui sub Aureliano fuerant, nõ tacerem9. Scis em̃ mi Basse, quãta nobis cõtentio ꝓxime fuerit cũ amatore historiarũ M. Fonteio, cũ ille diceret, Firmũ, qui Aureliani tẽporibus Aegyptũ occupauerat, latrunculum fuisse, nõ principẽ. Cõtra ego, mecũq; Rufus Celsus, & Ceionius Iulian9, & Fabius Sosianus cõtenderẽt: dicẽtes illũ & purpura usum, & percussa moneta Augustum esse uocitatũ: quinetiã nũmos eius Seuerus Archonti9 ꝓtulit. De græcis autẽ, Aegyptiisq; libris cõuicit illũ αὐτοκράτορα in edictis suis esse uocitatũ. Et illi quidẽ aduersum nos cõtendenti hæc sola ratio fuit, q dicebat Aurelianũ in edicto suo nõ scripsisse, q tyrannũ occidisset: sed q latrunculũ quendã à rep. remouisset: perinde quasi dignãter principis nomine debuerit tyrannũ appellare hominẽ tenebrarũ: aut nõ semp latrones uocitauerint magni principes eos, q̃s inuadentes purpuras necauerunt. Ipse ego in Aureliani uita prius q̃ de Firmo cũcta cognoscerẽ, Firmũ nõ inter purpuratos habui, sed quasi quendã latronẽ: qđ idcirco dixi, ne quis me oblitũ existimaret mei. Sed ne uolumini, qđ breuissimum ꝓmisi, multa cõnectam, ueniamus ad Firmũ. Firmo patria Seleucia fuit, tametsi pleriq; Græcorũ alterã tradunt, ignari eo tẽpore ipso tres fuisse Firmos: quorũ unus præf. Aegypti, alter dux limitis Africani, idemq; procõsul. Tertius iste Zenobiæ amicus, ac socius: qui Alexãdriã Aegyptiorũ incitatus furore persuasit: & quem Aurelian9 solita uirtutũ suarũ felicitate cõtriuit. De huius diuitiis multa dicunt. Nã & uitreis quadraturis bitumine, aliisq; medicamẽtis insertis, domũ introduxisse perhibet: & tantũ habuisse de chartis, ut publice sæpe diceret, exercitũ se alere posse papyro, & glutino. Idẽ & cũ Blemiis societatẽ maximã tenuit, & cum Saracenis. naues quoq; ad Indos negociarias sæpe misit. ipse quoq; dicit habuisse duos dentes elephanti pedum denũ, è quib9 Aurelianus

Apparet aliquid deesse. fortasse legẽdum, etiã si occupatis.

Dentes Elephanti pedũ denũ

ipse sellam constituerat facere additis alijs duobus, in qua Iuppiter aureus, & gemmatus sederet: cum prætexta ponendus in templo Solis Apenninis sortibus additis, quem appellari uoluerat Iouem consulem, uel consulentē. Sed eosdem dentes postea Carinus mulieri cuidam dono dedit, quæ lectum ex ijs fecisse narratur. Et quia nunc scitur, & sciri apud posteros nihil proderit, taceo. Ita donum Indicum Ioui optimo maximo cōsecratum, per deterrimū principem, & ministerium libidinis factum uidetur & precium. Fuit tamen Firmus statura ingenti, oculis foris eminētibus, capillo crispo, fronte uulnerata, uultu nigriore: reliqua parte corporis candidus, sed pilosus, atq; hispidus, ita ut eum pleriq; Cyclopem uocarent. Carne multa uescebatur, Struthionem ad diem comedisse fertur. Vini non multum bibit, aquæ plurimū, mente firmissimus, neruis robustissimus: ita ut Triarium uinceret, cuius Varro Aelius meminit. Nam & incudem superpositam pectori constanter alijs tundentibus pertulit: cum ipse reclinus, ac resupinus, & curuatus in manus penderet potius q̃ iaceret. Fuit tamē contentio cum Aureliani ducibus ad bibendum, siquando eum tentare uoluissent. Nam quidam Burburus nomine de numero uexillariorū notissimus potator, cum ad bibendum eundem prouocasset, situlas duas plenas mero duxit: & toto postea conuiuio sobrius fuit. Et cum ei Burburus diceret: Quare non feces bibisti? respondit ille: Stulte, terra nō bibitur. Leuia persequimur, cum maiora dicenda sint. Hic ergo contra Aurelianū sumpsit imperium ad defendendas partes, quæ supererāt Zenobiæ. Sed Aureliano de Carris redeunte superatus est. Multi dicunt laqueo uitam eius finisse: aliud edictis suis ostendit: namq; " cum eum uicisset, tale edictum Romæ proponi iussit. Amantissimo sui Po. Ro. " Aurelianus Augustus S.D. Pacato undiq; gentium toto, qua patet, orbe terra- " rum, Firmum etiam latronem Aegyptium barbaricis motibus æstuantem, & " fœminei propudij reliquias colligentem, ne plurimum loquar, fugauimus, ob- " sedimus, cruciauimus, & occidimus. Nihil est Romulei Quirites, qđ timere possi- " tis. Canon Aegypti, qui suspensus per latronem improbum fuerat, integer ue- " niret, si uobis esset cum senatu concordia, cum equestri ordine amicitia, cū præ- " torianis affectio. Ego efficiam, ne sit aliqua solicitudo Romana. Vacate ludis, " uacate Circensibus. Nos publicæ necessitates teneant, uos occupent uoluptates. Quare sanctissimi Quirites, & reliqua. Hæc nos de Firmo cognouisse scire debuisti, sed digna memoratu. Nam ea quæ de illo Aurelianus Festiuus libertus Aureliani sigillatim retulit, si uis cognoscere, eundem oportet legas: maxime cum dicat Firmum eundem inter crocodilos unctum crocodilorum adipibus natasse, & elephantum rexisse, & hippopotamos edisse, & sedentem ingentibus struthionibus uectum esse, & quasi uolitasse. Sed hæc scire quid prodest? Cum & Iunius, & Salustius taceant res leues de ijs, quorum uitas scribendas arripuerint: nō enim scimus quales mulos Clodius habuerit, aut mulas T. Annius Milo: aut utrū Tusco equo sederit Catilina, an sardo: Vel quali chlamyde Pompeius usus fuerit, an purpura. Quare finem de Firmo faciemus, uenientes ad Saturninum, qui contra Probum imperium sibimet in orientis partibus uindicauit.

SATVRNINVS.

Gallorum ingenium.

SATVRNINVS oriundus fuit Gallis ex gente hominum inquietissima, & auida semper uel faciẽdi principis uel imperij. Huic inter cæteros duces, qui uere summꝰ uideretᷣ, Aurelianꝰ limitis orientalis ducatũ dedit, sapiẽter præcipiẽs, ne unquã Aegyptũ uideret. Cogitabat enĩ quantũ uidemꝰ, uir prudẽtissimꝰ Gallorũ naturã: & uerebatᷣ, ne si pturbidã ciuitatẽ uidisset, quò eũ natura ducebat, societate quoq; hominũ duceretᷣ. Sunt enĩ Aegyptij, ut satis nosti, uiri uẽtosi, furibundi, iactantes, iniuriosi, atq; adeo auidi nouarũ rerũ, liberi usq; ad cantilenas publicas cupiẽtes, uersificatores, epigrãmatarij, mathematici, aruspices, medici. Nã & Christiani, Samaritæ, & quibꝰ præsentia semp tẽpora cũ enormi libertate displiceant. Ac ne quis mihi Aegyptiorũ irascatᷣ, & meũ esse credat, qđ in literas retuli: Adriani epistolã Romã ex libris Phlegontis liberti eiꝰ proditã, ex q̃ penitꝰ Aegyptiorũ uita detegitᷣ, indidi. Adrianꝰ Augu. Seruiano COS. S. Aegyptũ, quã mihi laudabas Seruiane charissime, totã didici leuẽ, pẽdulam, & ad omnia famæ momenta uolitantẽ. Illi qui Serapin colunt, Christiani sunt, & deuoti sunt Serapi, qui se CHRISTI episcopos dicunt. Nemo illic archisynagogus Iudæorũ, nemo Samarites, nemo Christianorũ presbyter, nõ mathematicus, nõ aruspex, nõ aliptes. Ipse ille patriarcha cũ Aegyptũ uenerit, ab alijs Serapidem adorare, ab alijs cogitᷣ CHRISTVM, genꝰ hominũ seditiosissimũ, uanissimum, iniuriosissimũ, ciuitas opulẽta, diues, fœcunda, in qua nemo uiuat ociosus. Alij uitrum cõflant, ab alijs charta cõficitᷣ: oẽs certe limphiones cuiuscũq; artis & uidentᷣ, & habentᷣ. Podagrosi qđ agant, habẽt: cæci qđ agant, habent: cæci qđ faciant: ne chiragrici quidẽ apud eos ociosi uiuunt. Vnus illis deus est: hunc Christiani, hunc Iudæi, hunc oẽs uenerantᷣ & gẽtes: & utinã meliꝰ esset morata ciuitas digna profecto sui profunditate, quæ ꝓ sui magnitudine totius Aegypti teneat principatũ. Huic ego cũcta cõcessi, uetera priuilegia reddidi, noua sic addidi, ut præsenti gratias agerẽt. deniq; ut primũ inde discessi, & in filiũ meũ Verũ multa dixerũt, & de Antonino quæ dixerũt, cõperisse te credo. nihil illis opto, nisi ut suis pullis alantᷣ: q̃s quẽadmodũ fœcũdant, pudet dicere. Calices tibi albos, fortes, diuersi coloris transmisi: q̃s mihi sacerdos tẽpli obtulit, tibi & sorori meæ specialiter dedicatos, q̃s tu uelim festis diebus cõuiuijs adhibeas. Caueas tamẽ, ne his Africanus noster indulgẽter utatur. Hæc ergo cogitans de Aegyptijs Aurelianꝰ iusserat, ne Saturninꝰ Aegyptũ uideret, & mẽte quidẽ diuina. Nã ut primũ Aegyptij magnã potestatẽ ad se uenisse uiderũt, statim damauerũt: Saturnine Augu. dij te seruẽt: & ille quidẽ, qđ negari nõ potest, uir sapiens, de Alexandrina ciuitate mox fugit, atq; Palæstinã redijt. Ibi tamen cum cogitare cœpisset tutũ sibi nõ esse, si priuatus uiueret: deposita purpura ex simulacro Veneris, cũ chlamyde uxoria militibus circũstantibꝰ amictus, & adoratus est.

tus est. Auũ meũ sæpe dicẽtẽ audiui se interfuisse, cũ ille adoraret. Flebat inqt, & dicebat: necessariũ, si nõ arrogãter dicã, resp. uirũ perdidit. Ego certe instaura ui Gallias. Ego à Mauris possessam Africã reddidi. Ego Hispanias pacaui. Sed qd prodest? oia hæc affectato semel honore perierũt. Et cũ eũ animarẽt, uel ad » uitã, uel ad imperiũ, q induerũt purpurã, in hæc uerba disseruit, Nescitis amici, » qd mali sit imperare. Gladij, & tela nostris ceruicib9 impẽdẽt: iminẽt hastæ un- » diq;, undiq; spicula: ipsi custodes timent: ipsi comites formidant: nõ cib9 p uo- » luptate, nõ iter p autoritate, nõ bella p iudicio, nõ arma p studio. Adde q; ois » ætas in imperio reprehendit. Senex est quispiã, inhabilis uidet: sin min9, inest » furor. nã q; imperatorẽ me cupitis, in necessitatẽ mortis me trahitis. Sed habeo » solatiũ mortis, solus perire nõ potero. M. Saluidien9 hanc ipsius orationẽ uere fuisse dicit, & fuit re uera nõ parũ literatus. Nã & in Africa rhetoricæ operã de- derat, Romæ frequẽtauerat pergulas magistrales. Et ne longius progrediar, di- cendũ est qd' pcipue ad hũc pertinet. Errare q̃sdã scio, & putare hũc esse Satur- ninũ, q Gallieni tẽporib9 imperiũ occupauit: cũ is longe alius fuerit, etiã Probo penè nolẽte sit occisus. Fert autẽ Prob9 & demẽtes ad eũ literas sæpe misisse, & ueniã esse pollicitũ: sed milites, qui cũ eo fuerãt, nõ credidisse. Obsessum deniq; in castro quodam ab ijs, quos Probus miserat, inuito Probo esse iugulatũ. Longum est friuola quæq; connectere, & odiosum dicere, quali statura fuerit, quo corpore, quo decore, quid biberit, quid comederit: ab alijs ista dicantur. Quæ propè ad exemplum nihil prosunt. Nos ad ea quæ sunt dicenda, redeamus.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

PROCVLVS.

PROCVLO patria Albingauni fuere positi in alpib9 maritimis domi nobiles, sed maiorib9 latrocinantib9: atq; adeo pecore, ac seruis, & ijs reb9, quas adduxerat, satis diues. Fertur deniq; eo tẽpore, q̃ sumpsit imperiũ, duo millia seruorũ suorũ armasse. Huic uxor uirago, quæ illũ in hanc præcipitauit demẽtiã, noie Sampso, qd' ei postea inditũ est. Nã antea Viturgia nomiata est. Fili9 Herẽnian9, quẽ & ipsum quinquẽniũ si implesset (ita eñ loquebat) di- casset imperio. Homo, qd' negari nõ põt, optim9, idẽq; fortissim9: ipse quoq; la trocinijs assuet9, qui tñ armatã semp egerit uitã. Nã & multis legionib9 tribun9 præfuit, & fortia ædidit facta: & qm̃ minima quæq; iucũda sunt, atq; habẽt ali- quid gratiæ, cũ legunt: tacendũ nõ est, qd' & ipse gloriat in quadã sua epistola, quã ipsam meli9 est ponere, q̃ de ea plurimũ dicere. Proculus Metiano affini » S.D. Centũ ex Sarmatia uirgines cepi. Ex his una nocte decẽ iniui: oẽs tñ, qd' in » me erat, mulieres intra dies XV. reddidi. Gloriat, ut uides, rem ineptã, & satis li bidinosam: atq; inter fortes se haberi credit, si criminũ densitate calescat. Hic tñ, cum etiã post honores militares se improbe, & libidinose, tñ fortiter ageret: hor tantibus Lugdunẽsib9, qui & ab Aureliano grauiter cõtusi uidebant, & Probũ uehemẽtissime pertimescebãt, in imperiũ uocitat9 est ludo penè, & ioco, ut One simus dicit: qd' quidẽ apud nullũ aliũ reperisse me scio. Nam cũ in q̃dã cõuiuio

ad latrunculos luderet, atq; ipse decies imperator exisset: quidam nõ ignobilis scurra, Aue, inquit, Auguste. Allatáq; lana purpurea, humeris ei9 iunxit, eumq; adorauit: timor inde cõsciorũ, atq; inde iam exercitus tentatio, & imperij. Non nihilum tamẽ Gallis profuit. Nam Alemannos, qui tunc adhuc Germani dicebantur, nõ sine gloriæ splendore cõtriuit, nunq; aliter q̃ latrocinandi pugnans modo. Hunc tamẽ Probus fugatũ usq; ad ultimas terras, & cupientẽ in Francorum auxiliũ uenire: à quibus originẽ se trahere ipse dicebat: ipsis prodentibus Francis, quibus familiare est ridendo fidem frangere, uicit, & interemit. Posteri eius etiã nunc apud Albingaunos agunt: qui ioco solent dicere, sibi non placere esse uel principes, uel latrones. Hæc digna memoratu de Proculo didicisse memini. Veniamus ad Bonosum, de quo multo minora condidi.

Germanorũ nomẽ antiquius, Alemannorum recentius.

Franci fœdifragi.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

BONOSVS.

Bonosvs homo Hispaniensis fuit, origine Britannus: Galla tamẽ matre, ut ipse dicebat, Rhetoris filius: ut ab alijs cõperi, pædagogi literarij: paruulus patrem amisit: atq; à matre fortissima educatus, literarũ nihil didicit. Militauit primum inter ordinarios, deinde inter equites: duxit ordines, tribunat9 egit, dux militis Rhœtici fuit: bibit quantũ hominũ nemo. De hoc Aurelianus sæpe dicebat: Nõ ut uiuat natus est, sed ut bibat. Quẽ quidẽ diu in honore habuit causa militiæ. Nam siquando legati Barbarorũ undecunq; gentium uenissent, ipsis ꝓpinabat: ut eos inebriaret, atq; ab his per uinũ cuncta cognosceret. Ipse quantũlibet bibisset, semper securus, & sobrius: &, ut Onesimus dicit scriptor uitæ Probi, adhuc in uino prudentior. Habuit præterea rem mirabilem: ut quantũ bibisset, tantũ mingeret: neq; unq̃ aut ei9 pectus, aut uenter, aut uesica grauaret. Hic idem, cũ quodam tẽpore in Rheno Romanas luxurias Germani incẽdissent, timore ne pœnas daret, sumpsit imperiũ: idq; diutius tenuit, q̃ rebatur. Nam longo, grauiq; certamine à Probo superatus, laqueo uitam finiuit. Tunc quidem iocus extitit: Amphoram pendere, nõ hominẽ. Filios duos reliquit, quib9 ambob9 Probus pepercit. Vxorẽ quoq; eius in honore habitam, & usq; ad mortẽ salario præstito. Fuisse eñ dicitur, ut & auus meus dicebat, fœmina singularis exẽpli, & familiæ nobilis gentis Gotthicæ: quã illi Aurelianus uxorẽ idcirco dederat, ut per eum à Gotthis cuncta cognosceret. Erat eñ illa uirgo regalis. Extant literæ ad senatũ Thraciarũ scriptæ, de ijs nuptijs, & donis, quæ Aurelian9 Bonoso dari nuptiarũ causa iussit, quas ego inserui. Aurelian9 Augustus Gallonio Auito s. Superiorib9 literis scripserã, ut optimates Gotthicas apud Perinthũ collocares decretis salarijs: nõ ut singuli acciperẽt, sed ut septẽ simul unum cõuiuiũ haberẽt. Cum eñ diuisæ accipiunt, & illæ parũ sumunt, & Resp. plurimũ perdit. Nunc tamẽ, qm̃ placuit Bonoso Hunilam dari, dabis ei iuxta breue infrascriptũ om̃ia quæ præcipim9: sumptu etiã publico nuptias celebrabis. Breuis numerus fuit: Tunicas palliolatas, hyacinthinas, subsericas: tunicã auro clauatã subsericã librilem unã, interulas dilores duas, & reliqua

quæ matronæ

quæ matronæ cōueniūt. Ipſi dabis aureos philippeos cētū, argēteos antoninia-
nos mille, æris H-S decies. Hæc me legiſſe teneo de Bonoſo. & potui quidē ho-
rum uitam præterire, quos nemo quærebat. Attamē, ne quid fidei deeſſet, etiā
de ijs, quæ didiceram, intimanda curaui. Superſunt mihi Carus, Carinus, & Nu
merianus: nam Diocletianus, & qui ſequuntur, maiore ſtilo dicendi ſunt.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

CARVS.

FATO remp. regi, eamq; nunc ad ſummū euehi, nunc ad mini-
ma retrahi, Probi mors ſatis prodidit. Nam cū ducta p tēpo-
ra uarijs uel erecta motib⁹, uel afflicta nunc tēpeſtate aliqua,
nunc felicitate uariata, om̄ia ꝓpè paſſa eſſet, quæ patit̃ in ho-
mine uno mortalitas: uidebatur poſt diuerſitatē malorū iam
ſecura cōtinuata felicitatis menſura, poſt Aurelianū uehemen
tem principē Probo ex ſentētia ſenatus, & populi leges, & gubernacula tēperan
te. Sed ruina ingens uel naufragij modo, uel incendij accenſis fataliter militib⁹,
ſublato è medio tali principe, in eam deſperationē uotum publicū redegit, ut ti-
merēt om̄es Domitianos, Vitellios, & Nerones. Plus em̄ timet̃ de incertis mo-
ribus principis, maxime in ea rep. quæ recētibus cōfoſſa uulnerib⁹, Valeriani ca
ptiuitatē, Gallieni luxuriā, XXX etiā propè tyrannorū cæſa ciuiliū mēbra ſibi-
met uindicātiū perpeſſa meruerit. Nam ſi uolum⁹ ab ortu urbis repetere, quas
uarietates ſit paſſa Romana reſp. inueniem⁹ nullam magis uel bonis floruiſſe,
uel malis laboraſſe. Et, ut à Romulo incipiā uero patre, ac parēte reip. quæ illius
felicitas? qui fundauit, cōſtituit, roborauitq; remp. atq; un⁹ oīm cōditorū perfe-
ctam urbē reliquit. Quid deinde Numā loquar? qui frequētē bellis, & grauidā
triūphis ciuitatē religione muniuit. Venit igit̃ uſq; ad Tarquini Superbi tēpo
ra noſtra reſp. ſed paſſa tēpeſtatē de morib⁹ regijs nō ſine graui exitio ſemet ul
ta eſt. Adoleuit deinde uſq; ad tēpora Gallicani belli: ſed q̄ſi q̄dā merſa naufra
gio, capta p̄ter arcē urbe, plus penè mali ſenſit, q̄ tunc boni habuerat. Reddidit
ſe deinde in integrū: ſed eo uſq; grauata eſt Punicis bellis, ac terrore Pyrrhi, ut
mortalitatis mala p̄cordiorū timore ſentiret. Creuit deinde uicta Carthagine
trans maria miſſis imperijs: ſed ſocialib⁹ affecta diſcordijs extenuato felicitatis
ſenſu uſq; ad Auguſtū bellis ciuilib⁹ cōfecta cōſenuit: p Auguſtū deinde repa-
rata, ſi reparata dici pōt libertate depoſita. Tamē utcūq; etiā ſi domi triſtis fuit,
apud exteras gētes effloruit: paſſa deinceps tot Nerones, p Veſpaſianū caput
extulit. Nec om̄i Titi felicitate læta, Domitiani uulnerata imanitate p Neruā,
atq; Traianū uſq; ad Marcū ſolito melior. Cōmodi uecordia, & crudelitate lace
rata eſt, nullū poſt hæc p̄ter Seueri diligētiā uſq; ad Alexandrū Mãmeæ ſenſit
bonū. Longū eſt q̄ ſequunt̃ uniuerſa cōnectere. Vti em̄ principe Valeriano nō
potuit: & Gallienū p XV annos paſſa eſt. Inuidit Claudio longinquitatē impe
rij, amans uarietatē: ꝓpè & ſemp inimica fortuna iuſtitiæ fuit. Et Aurelian⁹ occi
ſus eſt, & ſic Tacitus abſumptus, ſic Probus cæſus: ut appareat nihil tam gratū
eſſe fortunæ, q̄ ut ea quæ ſunt in publicis actibus, euētuū uarietate mutent̃. ſed

q̊rsum talib⁹ q̃relis,& tẽporũ casibus distinemur. Veniam⁹ ad Carũ mediũ,ut ita dixerim,uirũ inter bonos magis q̃ inter malos principes collocandũ, & longe meliorẽ,si Carinũ nõ reliquisset hæredem. Cari patria sic ambigue à plerisq; prodit̃:ut præsumpte ueritatẽ dicere nequeã,quæ illa uera sit. Onesim⁹ eñ,q diligẽtissime uitã Probi scripsit,dicit Romæ illũ & natũ,& literis eruditũ. Sed Illyricianis parẽtib⁹ fuisse cõtẽdit. Sed Fabi⁹ Cerilian⁹,qui tẽpora Cari,Carini,& Numeriani solertissime ꝑsecut⁹ est,neq; Romæ,sed in Illyrico genitũ,neq; Pannonijs,sed Pœnis parẽtib⁹ asserit natũ. In Ephemeride quadã legisse me memini Carũ Mediolanensem fuisse: sed auo iuri Aquileiensis ciuitatis insertũ. Ipse, qđ negari nõ põt,ut epistola ei⁹ indicat,quã procõsul ad legatũ scripsit, cũ eum ad bona hortaret̃ officia,Roman⁹ uult uideri. Epistola Cari. Carus Manlius Aurelian⁹ ꝓcon. Ciliciæ Iunio legato suo. Maiores nostri Romani illi principes in legatis creandis hac usi sunt cõsuetudine, ut morũ suorũ specimẽ per eos ostenderẽt,quib⁹ remp. delegabãt. Ego uero,si ita nõ esset,aliter nõ fecissem:feci aliter,si te iuuãte nõ fallar. Fac igit̃,ut maiorib⁹ nostris,id est, Romanis nõ discrepem⁹ uiris. Vides q̧ tota epistola maiores suos Romanos uult intelligi. indicat & oratio ei⁹ ad senatũ data istã generis prærogatiuã. Nã cũ primũ imperator esset creatus, sic ad senatoriũ ordinẽ scripsit. Inter cætera gaudendum est itaq; P.C.q̧ un⁹ ex uestro ordine,uestri etiã generis impator est factus. Quare adnitemini,ne meliores peregrini, q̃ uestri esse uideant̃. Hoc quoq; loco satis clarũ est,illũ uoluisse intelligi se esse Romanũ,id est,Roma oriundũ. Hic igit̃ ꝑ ciuiles militares gradus,ut tituli statuarũ ei⁹ indicant,ad præf. præt. à Probo factus:tantũ sibi apud milites amoris locauit, ut interfecto Probo tãto principe, solus dignissim⁹ uideret̃ imperio. Nõ me præterit suspicatos esse plerosq;,& eos in fastos retulisse Cari factione interemptũ Probũ:sed neq; meritũ Probi erga Carũ,neq; Cari mores id credi patiunt̃. Simul quia Probi mortẽ & acerrime,& cõstãtissime uindicauit. Quid autẽ de eo Prob⁹ senserit,indicãt literæ de ei⁹ honorib⁹ ad senatũ datæ. Prob⁹ Augustus amãtissimo senatui suo S.D. Inter cætera felix esset nostra resp. si q̃lis Carus est, aut pleriq; uestrũ, plures haberẽ in actib⁹ collocatos. Quare equestrẽ statuã uiro morũ ueterũ,si uobis placet, decernẽdã cẽseo. Addito eo,ut publico sumptu, uel eidẽ exædificet̃ dom⁹ marmoribus à me delatis. Decet eñ nos talis integritatẽ remunerari uiri,& reliqua. Ac ne minima quæq; cõnectam,& ea quæ apud eos poterunt inueniri : ubi primũ accepit imperiũ,cõsensu omniũ militũ bellũ Persicũ,qđ Prob⁹ parabat,aggressus est,liberis Cæsarib⁹ nũcupatis:& ita quidẽ,ut Carinũ ad Gallias tuendas cũ uiris lectissimis destinaret: secũ uero Numerianũ adolescentẽ, cũ lectissimũ,tũ etiam disertissimũ duceret. Et dicitur quidẽ sæpe dixisse se miserũ,q̧ Carinũ ad Gallias principẽ mitteret : neq; illa ætas esset Numeriani,ut illi Gallicanũ , qđ maxime cõstantẽ principẽ quærit,crederet̃ imperiũ. Sed hæc aliâs , nam extant iam literæ Cari,quibus apud præf. suum de Carini moribus queritur:ut appareat uerũ esse,qđ Onesimus dicit,habuisse in animo Carum, ut Carino Cæsareum abrogaret imperiũ. Sed hæc,ut diximus,aliâs in uita Carini dicẽda sunt. Nunc ad ordinẽ reuertamur. Ingẽti apparatu, & totis uirib⁹ Probi profligato

magna

magna ex parte bello Sarmatico, qd' gerebat cõtra Persas ꝓfectus, nullo sibi occurrente Mesopotamiã Carus cepit, & Ctesiphontẽ usq; peruenit. Occupatisq; Persis, domestica seditione imperatoris Persici nomẽ meruit. Verũ cum auidus gloriæ p̃fecto suo maxime iurgãte, qui & ipsi⁹, & filij ei⁹ quærebat exitiũ, cupiẽs imperare longi⁹, ꝓgressus esset, ut alij dicũt morbo, ut plures, fulmine interẽpt⁹ est. Negari nõ põt eo tpe, q̃ perijt, tantũ fuisse subito tonitruũ, ut multi terrore ipso exaniati esse dicant. Cũ igit' ægrotaret, atq; in tẽtorio iaceret, ingẽti exorta tẽpestate imani coruscatiõe, imaniori, ut dixim⁹, tonitru exanimatus est. Iunius Calphurni⁹, q ad memoriã dictabat talẽ ad præf. urbis sup morte Cari epistolã dedit: inter cætera, Cũ, inquit, Carus princeps noster uere char⁹ ægrotaret, & tãti turbinis subito exorta tẽpestas esset, ut caligarẽt oĩa, neq; alter alterũ noscere ꝑmitteret uis coruscationũ: deinde tonitruũ in modũ fulgurũ igniti syderis cõtinuata uibratio oĩb⁹ nobis ꝟitatis sciẽtiã sustulit. Subito eñ cõclamatũ est imperatorẽ mortuũ, & post illud p̃cipue tonitruũ, qd' cũcta terruerat. His accessit, ꝙ cubicularij dolẽtes principis mortẽ incẽderũt tẽtoriũ. Vnde fama emersit fulmine interẽptũ eum, quẽ quantũ scire possumus, ægritudine cõstat absumptũ. Hanc ego epistolã idcirco indidi, ꝙ pleriq; dicunt uim fati quandã esse, ut Ro. princeps Ctesiphontẽ trãsire nõ possit: Ideóq; Carũ fulmine absumptũ, ꝙ eos fines transgredi cuperet, qui fataliter cõstituti sunt. Sed sibi habeat artes suas timiditas calcãda uirtutib⁹. Licet planè, ac licebit ꝑ sacratissimũ Cæsarẽ Maximianum Persas uincere, atq; ultra eos ꝓgredi: & futurũ reor, si à nostris nõ deserat' ꝓmissus numinũ fauor. Bonũ principẽ Carũ fuisse, cũ multa indicant: tũ illud etiã qd' statim adeptus imperiũ, Sarmatas adeo morte Probi feroces, ut inuasuros se nõ solũ Illyricũ, sed Thracias quoq;, Italiamq; minarent': ita inter bella patiendi cõtudit, ut paucissimis diebus Pannonias securitate donauerit, occisis Sarmatarũ sedecim millib⁹, captis diuersi sexus uiginti millib⁹. Hæc de Caro satis esse credo. Veniam⁹ ad Numerianũ, cuius & uicinior patri, & admirabilior per socerum suum facta uidetur historia. Et q̃uis Carinus maior ætate fuerit, prior etiam Cæsar sit nuncupatus: tamẽ necesse est, ut prius de Numeriano loquamur, qui patris secutus est mortem: post de Carino, quem uir Reip. necessarius Augustus Diocletianus habitis conflictibus interemit.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

NVMERIANVS.

NVMERIANVS Cari filius moratus egregie & uere dignus imperio, eloquentia etiã præpollens, adeo ut publice declamauerit, feranturq; illi⁹ scripta nobilia, declamationi tamen q̃ Tulliano accommodatiora stilo. Versu autem talis fuisse prædicatur, ut omnes poëtas sui temporis uicerit. Nam & cum Olympio Nemesiano contendit, qui ἁλιευτικὰ, κυνηγετικὰ & ναυτικὰ scripsit: quiq; omnibus coloniis illustratus emicuit. Et Aurelium Apollinarem amborum scriptorem,

ptorem, qui patris eius gesta in literas retulit: ijsdémq; recitauerat æditis ueluti radio Solis obtexit. Huius oratio fertur ad senatum missa tantū habuisse eloquentiæ: ut illi statua non quasi Cæsari, sed quasi Rhetori decerneret ponenda in bibliotheca Vulpia, cui subscriptū est: Numeriano Cæsari oratori temporibus suis potentissimo. Hic patri comes fuit bello Persico: quo mortuo, cum nimio fletu oculos dolere cœpisset, quod illum ægritudinis genus, nimia utpote familiarissima cōfectus angustia incurrisset: & dum lectica portaretur, factione Arrij Apri soceri sui, qui inuadere conabat imperium, occisus est. Sed cum per plurimos dies de Imperatoris salute quæreret à milite, concionareturq; Aper: idcirco illum uideri non posse, q oculos inualidos à uento, ac Sole subtraheret: fœtore tamē cadaueris res esset prodita, omnes inuaserunt Aprum: cuius factio latēre non potuit, eumq; ante signa, & principia protraxere. Tunc habita est ingens concio, factum etiam tribunal. Et cum quæreret, quis uindex Numeriani iustissimus fieret, quis daret Reip. bonus princeps: Diocletianū omnes diuino cōsensu, cui multa iam signa facta dicebant imperij, Augustum appellauerunt: domesticos tunc regentē, uirum insignē, callidum, amantē Reip. amantē suorū, & ad omnia quæ tēpus quæsierat, paratū. Consilij semper alti, nōnunq tamen effrontis, sed prudentis, nimia peruicacia motus inquieti pectoris cōprimentis. Hic, cum tribunal conscendisset, atq; Augustus esset appellatus: & quæreretur quēadmodū Numerianus esset occisus, educto gladio Aprū præf. præt. ostentans percussit, addens uerbis suis: Hic est autor necis Numeriani. Sic Aper se ipsum fœdauit, & deformibus cōsilijs agens dignū moribus suis exitum dedit. Auus meus retulit se interfuisse concioni, cum Diocletiani manu esset Aper occisus, percussisse autem dicebat Diocletianum, & dixisse: Gloriare Aper magni Aeneæ dextera cadis. Qd' ego miror de hoīe militari, qͣuis te sciā plurimos plus q militares uel græce, uel latine, uel comicorū usurpari dicta, uel taliū poëtarū. Ipsi denicq; comici plerunq; sic milites inducūt, ut eos faciant uetera dicta usurpare. Nam & lepus tute es, & pulpamentū quæris, Liuij Andronici dictum est: multáq; alia, quæ Plautus, Ceciliusq; posuerunt. Curiosum nō puto, neq; satis uulgare fabellam de Diocletiano Augusto ponere hoc cōuenientē loco, quæ illi data est ad omen imperij. Auus me⁹ mihi retulit ab ipso Diocletiano cōpertū. Cū, inquit, Diocletian⁹ apud Tungros in Gallia in quadā caupona moraret, in minorib⁹ adhuc locis militās, & cū Druyde quadā muliere, rationē cōuictus sui q̄tidiani faceret, atq; illa diceret: Diocletiane nimiū auarus, nimiū parcus es: ioco nō serio Diocletian⁹ respōdisse fertur: Tunc ero largus, cū Imperator fuero. Post qd' uerbū Druyas dixisse fertur: Diocletiane iocari noli, nā Imperator eris, cū Aprū occideris. Semper exinde Diocletian⁹ in animo habuit imperij cupiditatē, idq; Maximiano cōscio, atq; auo meo, cui⁹ hoc dictum à Druyde ipse retulerat. Deniq; ut erat altus, risit, & tacuit: Apros tamen in uenationibus, ubi fuit facultas, manu sua semper occidit. Deniq; cū Aurelian⁹ imperiū accepisset, cū Probus, cū Tacitus, cū ipse Carus, Diocletian⁹ dixit: Ego semper apros occido, sed alter semper utitur pulpamento. Iam illud notū est, atq; uulgatū: q cū occidisset Aprū præfectum præt. dixisse fertur eundem: Aprum fatalem occidi.

Quanta pestis Arioli.

Ipsum Diocletianũ idem auus meus dixisse dicebat: nullam aliã fuisse sibi causam occidendi manu sua Aprum, nisi ut impleret Druydis dictum, & suum firmaret imperiũ. Non enim tam crudelem se innotescere cuperet primis maxime diebus imperij, nisi illum necessitas ad hanc atrocitatẽ occisionis attraheret. Dictum est de Caro, dictum etiam de Numeriano, superest nobis de Carino.

O barbarie.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

CARINVS.

CArinus homo omniũ cõtaminatissimus, adulter, frequens corruptor iuuẽtutis: pudet dicere qđ in literas Onesimus retulit: ipse quoq; male usus genio sexus sui. hic cũ Cæsar decretis sibi Gallijs atq; Italia, Illyrico, Hispanijs, ac Britãnijs & Africa, relictus à patre Cæsarianũ teneret imperiũ: sed ea lege, ut omnia faceret, quæ Augusti faciũt, enormib⁹ sæuitijs, & ingenti fœditate maculauit. Amicos optimos q̃sq; relegauit: pessimũ quẽq; elegit, aut tenuit. præf. urbi unum ex cancellarijs suis fecit. Quo fœdius nec cogitari potuit aliquãdo nec dici. præfectum præt. quẽ habebat, occidit. In eius locũ Matronianũ ueterẽ conciliatorẽ fecit, unũ ex his notarijs, quẽ stuprorũ, & libidinũ cõscium semp̃, atq; adiutorẽ habuerat. Inuito patre COS. processit. Superbas ad senatũ literas dedit. Vulgo urbis Romæ quasi populo Ro. bona senatus ꝓmisit. Vxores ducẽdo, ac reijciẽdo nouem duxit, pulsis plerisq; prægnantib⁹. Mimis, meretricib⁹, pantomimis, cantorib⁹, atq; lenonibus palatiũ impleuit. Fastidiũ subscribendi tantũ habuit, ut impurũ quendã, cum q̃ semp̃ meridie iocabaẽ, ad subscribendũ poneret: quẽ obiurgabat plerũq; q̃ bene suam imitareẽ manũ. Habuit gẽmas in calceis: nisi gẽmata fibula usus nõ est. Balteum etiã sæpe gẽmatũ, ut regẽ deniq; illũ Illyrici pleriq; uocitarẽt. Præfectus nunq̃ COSS. obuiã processit. Hominib⁹ improbis plurimũ detulit, eosq; ad cõuiuiũ semp̃ uocauit. Centũ libras auium, centũ piscium, mille diuersæ carnis in cõuiuio suo freq̃uẽter exhibuit. Vini plurimũ effudit. Inter poma, & melones natauit. Rosis Mediolanẽsib⁹ & triclinia, & cubicula strauit. Balneis ita frigidis usus est, ut solent esse cellæ suppositoriæ frigidarijs semper niualibus. Cum hyemis tẽpore ad quendam locũ uenisset, in quo fons erat aqua pertepida, ut solet per hyemem naturaliter, eáque piscina usus esset, dixisse balneatoribus fertur: Aquam mihi muliebrem præparatis. atq; hoc eius clarissimum dictum effertur. Audiebat pater eius quæ ille faceret, & clamabat: Non est meus. Statuerat deniq; Constantiũ, qui postea Cæsar est factus (tunc autẽ præsidatum Dalmatiæ administrabat) in locum eius subrogare: quod nemo tunc uir melior uidebatur: Illum uero, ut Onesimus dicit, occidere. Longum est, si de eius luxuria plura uelim dicere. Quicunq; ostiatim cupit noscere, legat etiam Fuluium Asprianum usq; ad tædium gestorum eius uniuersa dicentem. Hic ubi patrem fulmine absumptum, fratrem à socero interemptum, Diocletianum Augustum appellatum comperit, maiora uitia, & scelera ædidit,

Conciliatori

Fibula.

Cellæ suppositoriæ.

Ostiatim.

quasi

quaſi iam liber à frenis domeſticæ pietatis ſuorũ morib9 abſolut9. Nec ei tamẽ defuit ad uindicandũ ſibimet imperiũ uigor mẽtis. Nã cõtra Diocletianũ multis prælijs cõflixit. Sed ultima pugna apud† Murtium cõmiſſa, uictus occubuit. Hic triũ principũ finis fuit, Cari, Numeriani, & Carini: poſt q̃s Diocletianũ, & Maximianũ principes dij dederũt, iungẽtes talib9 uiris Galeriũ atq; Conſtantium: quorũ alter natus eſt, qui acceptã ignominiã Valeriani captiuitate deleret: alter, qui Gallias Romanis legib9 redderet. Quatuor ſanè principes, mundi, fortes, ſapiẽtes, benigni, & admodũ liberales unũ in rep. ſentiẽtes: præterea ſenatus Romani moderati Po. amici poteſtate graues, religioſi, & quales principes ſemper orauim9: quorũ uitã ſingulis libris Claudius † Euthemus, qui Diocletiano ab epiſtolis fuit, ſcripſit. Qđ idcirco dixi, ne quis à me tantam rem quæreret: maxime cũ uel uiuorũ principũ uita nõ ſine reprehenſione dicat̃. Memorabile maxime & Carini, & Numeriani hoc habuit imperiũ, q̃ ludos Romanos nouis ornatos ſpectaculis dederũt, q̃s in palatio circa porticũ ſtabuli pictos uidimus. Nam & Neurobatẽ, qui uelut in uentis cothurnatus ferret̃, exhibuit: & Tichobatem, qui p̃ parietẽ urſo cluſo cucurrit, & urſos in circũ agẽtes: & itẽ centũ Salpiſtas uno crepitu cõcinẽtes, & centũ camptaulas, choraulas centũ, etiã pithaulas centũ, pantomimos, & gymnicos mille: pegma præterea, cui9 flammis ſcena cõflagrauit, quã Diocletian9 poſtea magnificẽtiorẽ reddidit. Mimos præterea undiq; aduocauit. Exhibuit & ludũ Sarmaticũ, quo dulcius nihil eſt. Exhibuit Cyclopem adornatũ: & græcis artificibus, & gymnicis, & hiſtrionib9, & muſicis aurũ, & argentũ, donata & ueſtis ſerica. Sed hæc oĩa neſcio quantũ ad populum gratiæ habeant, nulli9 certe ſunt momẽti apud principes bonos. Diocletiani deniq; dictũ fertur, cũ ei quidã rationalis ſuus æditionẽ Cari laudaret: dicens multũ placuiſſe principes illos cauſa ludorũ theatraliũ, ludorũq; Circẽſium: Ergo, inquit, bene riſus eſt imperio ſuo Carus. Deniq; cũ oĩb9 gẽtib9 aduocatis Diocletian9 daret ludos, parciſſime uſus liberalitate, dicẽs caſtiores eſſe oportere ludos ſpectante cenſore. Leget hunc locũ Iunius Meſſala, quẽ ego libere culpare audeo. Ille eñ patrimoniũ ſuũ ſcenicis dedit, hæredib9 abnegauit: matris tunicã dedit mimæ, Lacernã patris mimo, & rete flauiæ: pallio aurato, atq; purpurato pro Syrmate tragœdus uteretur. Inſcriptũ eſt adhuc in choraulæ pallio hianthino, quo ille uelut ſpolio nobilitatis exultat, Meſſalæ nomen, & uxoris. Iam quid lineas petitas Aegypto loquar? quid Tyro & Sidone tenuitate perlucidas, micãtes purpura, plumãdi difficultate pernobiles? donati ſunt ab Atrebaticis birri petiti, donati birri Canuſini, Africanæ opes in ſcena non prius uiſæ. Et hæc quidẽ idcirco ego in literas retuli, qđ futuros æditores pudor tangeret: ne patrimonia ſua proſcriptis legitimis hæredib9, mimis, & ballionib9 deputarẽt. Habe mi amice meum munus, quod ego (ut ſæpe dixi) non eloquẽtiæ cauſa, ſed curioſitatis in lumẽ ædidi: id præcipue agens, ut ſi quis eloquẽs uellet facta principum reſerare, materiam nõ requireret habiturus meos libellos miniſtros eloquij. te quæſo ſis cõtẽtus, noſq; ſic uoluiſſe ſcribere, meliuſq; potuiſſe cõtendas.

Aſs † Marcũ

Af. † Euſthemus.

Birrus Afrorum.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII FINIS.

ORATIO HELIOGABALI ROMANORVM IMPERATORIS, HABITA IN CONCIONE AD MERETRICES, QVAM À LEONARDO ARETINO COMPOSITAM PLERIQVE CREDVNT.

INcredibilis me libido habet commilitones, & uehementẽ in me ardorẽ cócitari sentio, cũ multitudine uestra circũseptum me undiq;, stipatũq; cóspicio. Quippe qui unã aut alterã ue-strũ intuẽs incalere soleã, quas nũc, cũ tot libidine flagrãtes, ac me in cóplexum ꝓuocantes oculos, tot ꝓcaces uultus, tot nuda pectora, ac se ultro exhibentes papillas cerno, cupiditatis flãmas in me ardere æstimatis? Sed cótinebo ipse me parũper, & cótra meã có-suetudinẽ frenũ cupiditati meæ, dũ uobis pauca loquor, imponã. Erit aũt mea oratio uobis, ut opinor, nõ ingrata, nec aliena à disciplina uestra. Atq; ante oĩa nulli admiratio esse debet, si uos nomine cómilitones appello. Nã militat ꝑfe-cto oĩs amãs, & habet Cupido sua castra. Nec equidẽ captãdæ apđ uos gratiæ causa eo nõie utor. Alijs nãq; modis, ut pleræq; uestrũ bñ exptæ sunt, uos cócill are mihi soleo. Verũ ita res est, nõ ego in hoc glorioso exercitu imperator sum, sed miles: ac si uera fateri uolum⁹, gregarius miles. Nõ em̃ populi Ro. hic exer citus est, sed Cupidinis. Arma hic uideo, nõ pila, non gladios, sed & arcus, & fa-ces: nec uexilla rubra hic cerno, qđ Romanis signũ pugnæ ꝓponi cósueuit, sed cẽtones cãdidatos. His armis nõ populi Ro. sed Cupidinis miles uti solet. his il-le puer signis castra sua declarat. Ex q̃ maxime audaciã ei⁹ admirari licet, cũ in media Roma uictrice omniũ urbe ipse uictor castrametat⁹ est: iuráq; lasciuiæ in medio foro exercet in contẽptũ autoritatis Senatus, & in derisionem cẽsoriæ notæ. Cũ uero in hac urbe tantũ mihi liceat, quantũ libet, & cũ uniuersa nutus meus, uolũtasq; moderet᷑, statui uobis in unũ coactis publice referre, quæ iã pri dẽ singulæ uestrũ à me sæpius audiuistis. Iã antea quidẽ scitis cómilitones, me amplissimis uerbis cómẽdationẽ uestrã in edicto meo cóprehẽdisse. Et qm̃ hãc uestrã artẽ egregiã, præclarã, locupletẽ, urbanã, utilissimã etiã Reip. & maxime liberis hoĩbus dignã existimabã: nõ solũ uos hortatus fui ad ipsius cultũ, atq; ꝓfectũ, uerũ etiã matronis Romanis & maxime forma insignib⁹ ꝑsuadere in-stitui, ut huic gloriosæ arti se traderẽt. Hæc me tũc admonentẽ, & nõ solũ impu-nitatẽ, uerũ etiã immunitatẽ, salariáq; insup ex publico ærario statuentẽ, incas-sum monuisse uideor, parumq; meis conatib⁹ ꝓfecisse. Nã ex tãta multitudine Romanaꝝ matronarũ nullæ ob id magis meretriciã ꝓfessæ sunt: sed quodã fa tuo pudore, ac degenere timiditate adductæ, cũ re uera oẽs meretricent᷑, clam tñ potius q̃ palam id efficere nitunt᷑: & uos, quæ hãc religionẽ ꝓfessæ, noĩa ue-stra in matriculis scribẽda publice tradidistis, nescio quõ tepescere uidemini, & parũ alacrẽ operã arti uestræ præstare. Cũ itaq; edictis meis parũ ꝓfecerim, ui uis affatib⁹ agendũ putaui. Vnde uos hodie monere oẽs, & excitare placuit, & uoluntatẽ meã planissime aperire. Sed anteq̃ ad uos, & causam uestrã accedã, castigemus fatuitatẽ matronarũ nostrarũ. Loquor de Romanis, socijsq; Latini noĩs: quæ cũ oẽs cupiãt, atq; id factitent, ꝓfiteri tamẽ, & noĩa dare, ac ꝓdire in

u publicum

publicũ erubeſcũt. A quib⁹ libẽter peterẽ, quid tandẽ hoc ſit, quod tãtopere uereant. An fortaſſe meretricij nomẽ eas mouet, quod meretricis ineſt mentio, & mercẽnaria uidet opa? Detractent hoc quãtũ libet, tñ uteũq; faciãt, & ſiue domi ſeſe cõtineãt, ſiue in publico uerſent, iã antea meretrices ſunt. Nec equidẽ uideo qd ſordis huic uerbo inſit. Nã & milites q̃q; mereri dicimus, & emerita ſtipẽdia, & honorẽ, & præmia mereri, & magna merita appellamus. Nec dubitandũ eſt, quin oẽs, quæ modo aliqd merent, meretrices ſint nũcupãdæ: ſiquidẽ & illas, quæ aliqd inueniũt, inuẽtrices: & quæ uicerũt, uictrices certe appellam⁹. In eo dũtaxat differẽtia eſt, ſi non mercede pecuniaria, ſed libidine, flãmáq; allectæ ſui copiã faciant. Quod iam antea ne à quaq; fieret, edixi, & uelut aduocatis fori Prætoriani ſalaria ex publico dari cõſueuerũt. nec ab accedẽtibus recipere quicq; poſſint: ne quod turpiſſimũ eſt, aliqui propter pecuniã negociũ faciant, uel nõ faciant. ſic ego omnib⁹ meretriciã artẽ profeſſis ſalaria publica identidem cõſtitui, ne pecunia, aut mercede aliqua, ſed gratuito ardore negociũ feceritis. At nomẽ quidẽ nõ timent, ſed rem ipſam. Prò dij boni, hoc ne Clodia, & Paulina timẽt? hoc Cæſonia, & Seruilia, hoc Põpeia, uel Quintia, uel Octauia, uel aliæ innumerabiles huius urbis fœminæ, nobiles, ignobiles, uiduæ, maritæ. Nã ſi quis diligẽter pquirere uoluerit, tot fermè lupanaria in hac urbe ſunt, q̃t domus. Hoc igit pauefcũt, quod iam pridẽ factitãt? Quis iſtarũ ineptias iam tolerabit? Quis iſta dicẽtes ferre poterit? Dies me certe deficiet, ſi pergã adulterorũ noĩa, & ſtupra cum inceſtibus uobis narrare, quæ mihi uni nota ſunt. Sed nolo eſſe in ſingulis occupatus: nolo huius, uel illius matronæ amores, concubitusq; referre. quinetiã mitto ciues, mitto aduenas, mitto adoleſcẽtes, quib⁹ præter præſtantiã formæ, & ætatis florem, nullũ mortale lumẽ eſt clauſum. At quis ſeruus, quis uillicus, quis agaſo, quis aquarius, quis piſtor, per uicos iam trãſire põt, quẽ mulieres noſtræ blanditæ familiarius nõ apphenderint? Quod equidem laudo, nec mihi gratius eſſe quicq; põt. Sed quæ iſta fecerint, qua ratione ab huiuſmodi arte ſe abhorrere fingũt, aut formidare iã poſſunt? Eſſet uero, ut mihi quidẽ uidet, longe tolerabilius, ſi palàm, & publice hoc agerẽt. Nam mea quidẽ ſentẽtia inter uos, atq; alias tãta differẽtia eſt, quãta inter milites, & graſſatores, iuſtumq; bellũ, & latrociniũ. Vos palàm in aciẽ proditis, cõmittitis præliũ, aperte ſigna præferentes, & claſſica. Illis uero cũ non tantũ ſit animi, ut præliari aperte queant, clanculũ ſine ſignis latrocinant, domiq;, & per uicos inſidias tendũt, incautoſq; aggrediunt. Quaſi uero inter limina aut patrijs dũtaxat laribus meretricari liceat, alibi uero non liceat. At maioris ſit gloriæ in finib⁹ ſuis prædã capere, quàm in alienis. Sed de mulieribus noſtris ipſe uidero aliquando, experiarq; profecto, an minus mihi Romæ liceat, quàm ipſæ ſibi finxerint licere. Etenim mihi cordi eſt cõmilitones, quanq; necubi ante hac meũ propoſitum aperui, nec non uereor quõ uos accepturæ ſitis, ſed tamẽ dicam, quoniã hic mihi belliſſimus ad hanc rem mirandã uidet locus in tanta ueſtra frequẽtia. Eſt inquã mihi cordi legẽ ferre, per quã mulieres oẽs fiant cõmunes. Et erit dijs iuuantibus tibi glorioſa lex, & maxime utilis, ac fructuoſa, non ſolũ ad augendã,

& multipli-

& multiplicandã sobolẽ, uerũetiã ad lucrũ, ac iucunditatẽ. Etenim maius quod lucrũ esse ullũ põt, q̃ pro uno dimisso, ac nõ dimisso quidẽ, sed intermisso centum millia accipere? Aut quæ uoluptas maior quàm nullis legibus astringi, sed uagari latissime, & similem consentaneumq; suis moribus reperire? Iurgia, discordiæ, & lites, quæ crebra inter coniuges, & acerba ex diuersitate, ac dissimilitudine morum, uoluntatumq; oriri solent, oĩno cessabunt: pares, ac similes, quantum libuerit, sese ultro coniungent, disiungentq;. O felix ciuitas, ò beata Respb. ò fortunati iuuenes, fortunatæq; puellæ, quanto deorũ beneficio in mea tẽpora reseruati estis? quanto præclarius uobiscũ agitur, quàm cum illis actum fuit, qui sub regum, cõsulumq; seueritate uixerunt. Illi durissimis legibus, & omnia, quæ cupiebant, prohibẽtes paruerũt. Vos quicquid placitũ fuerit oculis, aut cõcupierit animus, continuo eius compotes fietis. Sed hæc, & plura alia dicent ad populum, cum huiusmodi legem promulgabo. Nunc uero non tam propositũ meum, quàm æstus quidẽ desyderij me traxit ad ista perstringenda. Sed iam cæteris omissis, ad uos cõmilitones mea omnis conuertitur oratio: quã oro, atq; obsecro, ut cum pro uestra causa dico, beneuole suscipiatis. Errat uehemẽter iudicio meo cõmilitones, si quis putat id tantum à uobis professionem uestram postulare, ut petentibus noctem, aut concubitũ non denegetis. Non enim hoc solum ars uestra efflagitat, nec dux ipse, cui militatis, Cupido hoc cõtentus est, nec per hunc modũ satisfieri sibi putat. Hũc audiatis: nõ generosi imperatoris est expectare impetũ hostium, sed inferre. Vos obuiã procedatis oportet. Vos alienæ pudicitiæ castra inuadere, ac omni arte, omniq; apparatu oppugnare debetis. Vos longe uagari à stationib9, & prædã solicite ꝑquirere: nec tantũ cõpellare uiros, sed etiã cõpellere, ac si opus sit, uiolentiã afferre. Magna quidẽ illecebræ sunt blãdimẽta, & artes: sed ubi illa non sufficiunt, etiã manus inijciendæ sunt uiris, & quasi mãcipia trahẽdi. Hæ sunt partes uestræ, hoc militiæ munus, hæc ꝓfessio ipsa à uobis efflagitat. Nam ut arbitrij & deliberationis nostræ ab initio est, an artẽ, uel facultatẽ quãpiã suscipiam9: sic ubi susceperis, nulla excusatio esse põt, si negligẽter, aut frigide illã exequaris. Nolle eñ nõ uidemur id q̃d professi sumus, & in quo ꝑsistemus: sed turpissimũ est nescire, & inferioris ingenij, ac roboris esse. Vnde boni, & mali secundũ ipsam artẽ nuncupamur. Malus agricola, qui parũ frugaliter agriculturã exercet. Malus item miles, qui parũ alacrem operã rei militari præbet. Bonus gladiator, qui frequenter & prompte in arena decertat. Vos ergo cõmittere uultis, ut non solũ meretrices, uerũetiã malæ meretrices appellari merito possitis. Absit hoc à fortuna uestra Commilitones: & quemadmodũ nũc magnis uocibus promptissime reclamatis, sic etiã rebus ipsis hanc ignominiã à uobis repellatis. Sed cũ multa sint, quæ meretriciã frugalitatẽ impedire queant, & laudi, ac nomini uestro officere: duo tamẽ uelut capita, & fundamenta malorum omnium à uobis diligentissime fugienda esse censeo, & omni ratione prouidendum, ut frigiditatem ex cordibus, & pudorem ex mentibus uestris penitus extirpetis. Hæc enim duo cum ipsi deo, cuius ductu, auspicióq; militatis, maxime omnium inimica sint, tum per seipsa ualde

inepta. Quid enim ineptius esse pót, q̄ in medijs flāmis algere: aut quid ridiculosius, q̄ cum pudicitiā nó abieceris modo, sed bn̄, atq; grauiter utraq; plāta calcaueris, pudoré tn̄ stultissime retinere? Frigidus miles secundū Cupidinis legē legis capite plecti debet, Verecūdus autem ignominiæ causa remitti. Et merito qdé. Alterū Cupido in castris suis exploratoré putauit esse, nó militē. Alterū arma, quib⁹ cógredi, & aduersariū superare possit, nó habere. Itaq; nó immerito ignominiæ pœnā reportant. Quod nā malū est iste impudicus pudor? aut qd sibi uult ista puellaris uerecundia? Ois pudor nihil aliud est q̄ timiditas, & sui ipsius diffidétia. Generosi animi est, cupiditaté suā oino explere: ac dum id faciat, opiniones hoim ꝑ nihilo habere. Delectauit me nuper stanté pro æde Telluris mulier uestri exercitus non ætate, sed sensu, exercitationéq; ueterana, cum adolescenté per mediū forū transeuntē arripiēs disuauiata fuit. Dij boni quantum leticiæ in foro, quantū risus ab oibus exortū est. Repugnabat stultus adolescés rubore ꝑfusus. At illa audax nihil uerita, quasi uictrix exultans disuauiabat, mordés etiā nónunq̄. A qua cū peteret, quid ita faceret, nihil aliud respódit, q̄ se illū amare. Præclara meherde uox, & plus q̄ iustissima allegatio: ac ꝑculdubio uera libertas, quæ nó legibus paret, nec appetitui imperat, sed naturæ obtéperat, eamq; ut optimā sequit duce. Inuidisse mihi uident legū latores felicitati plebis, cū præclaras uoluptates, in quib⁹ btitudo uitæ cósistit, p suas leges ꝓhibuerūt, oia dura iubētes, oia dulcia uetantes. Verū hāc duriciē, & asperitatē legū meæ lenitatis erit emēdare. Vos aūt interea hortor, ut exépla ueteranorū uobis añ oculos præponatis, nec solū impudétiæ, uerūetiā cæterarū rerū, quæ ad meretricia ptinét. Nullus fermè earū gestus, si qs diligéter inspiciat, artificio caret. Nó uox, nó man⁹, nó oculus, nó superciliū, nó labia, nó lingua, nó genu, non pes, nó tibia iners unq̄ inuenict. In quorū imitationē uos diligentissime tradere debetis, & enixissime conari, ut pares, ac similes illis efficiamini. Nā si dura, & laboriosa essent, ad quorū studiū uos cohortor: tn̄ pro adipiscéda artis uestræ laude, esset à uobis omi conatu in illis elaborandū. Cū aūt nó modo facilia sint uerūetiā dulcia, ac uoluptaria: quæ nā uos excusatio tutari pót, q̄ min⁹ ad summū gradū eiusdē artis assidua exercitatione cótenderitis? Accedit qd amplexus, & basia, cæteráq; ꝑfectæ libidinis opa, quæ duris legib⁹ antea coërcebant, nó solū pmissoré habét, uerūetiā fautoré, atq; suasoré, qualé uidetis. Ego nāq; in hoc dignitatis gradu cóstitutus oia concedo, oia pmitto, oia uobis licere uolo excipiés nihil nec locū, nec tépus, nec ꝑsonā. Quare excitemini precor, & alacriter, ac ꝓmpte operi uestro incūbite: nec expectate, ut petamini, sed uos ultro offerte: ac postposito omi fatuo, atq; degenere pudore, p uicos, p plateas, p fora, p cāpos, p theatra, p ipsa deniq; immortaliū deorū tépla discurrite, capite, rapite, seducite omi tpe, ome genus hominū, ois quidē ætatis, sed præcipue adolescentes. Quantū ad Augustalem munificētiam attinet, ut in sanguinolenta Martis militia, coronæ murales, nauales, ciuicæ, rostratæq; fortibus uiris propositæ sunt: sic ut quæq; uestrū egregia lasciuiæ opera ædiderit, in hac Cupidinis militia dona magnifica reportabit.

FINIS.

DE VITA ET MORIBVS

IMPERATORVM ROMANORVM EXCERPTA EX LIBRIS SEXTI AVRELII VICTORIS, À CAESARE AVGVSTO VSQVE AD THEODOSIVM IMPERATOREM.

D. CAESAR OCTAVIANVS AVGVSTVS.

ANNO VRBIS CONDITAE DCCXXII. ab exactis uero regibus CCCCLXXXꝗ mos Romæ repetitus uni prorsus parendi pro Rege Imperatori uel sanctiori nomine Augusto appellato. Octauianus igitur patre Octauio Senatore genitus, maternũ genus ab Aenea per Iuliã familiã sortitus. adoptione uero C. Cæsaris maioris auunculi C. Cæsar dictus, Deinde ob uictoriam Augustus cognominatus est. Iste in imperio positus, Trib. pot. per se exercuit. Regionem Aegypti inundatione Nili accessu difficilẽ, inuiamq; paludibus, in prouinciæ formã redegit. Quam ut annonæ urbis copiosam efficeret, fossas incuria uetustatis limo clausas, labore militũ patefecit. Huius tempore ex Aegypto urbi annua ducẽties centena millia frumenti inferebãtur. Iste Cantabros & Aquitanos, Rhetos, Vindelicos, Dalmatas numero prouinciarũ Pop. R. coniunxit. Sueuos, Cattosq; deleuit. Sicambros in Galliã transtulit, Pannonios stipendiarijs adiecit. Getarũ populos, Basternasq; lacessitos bellis ad concordiã cõpulit. Huic Persæ obsides obtulerunt, creandiq; regis arbitrium permiserunt. Ad hæc Indi, Scythæ, Garamantes, Aethyopes legatos cum donis miserunt. Adeo deniq; turbas, bella, simultates execratus est, ut nisi iustis de causis, nunq̃ genti cuiq̃ bellũ indixerit. Iactantisq; esse ingenij, & leuissimi dicebat, ardore triumphandi, & ob laureã coronam, id est folia infructuosa, in discrimen per incertos euẽtus certaminũ, securitatem ciuiũ præcipitare. Neq; Imperatori bono quicq̃ minus q̃ temeritatẽ congruere. Satis celeriter fieri quicquid cõmode gereretur. Armaq; nisi maioris emolumẽti causa, nequaq̃ mouenda esse: ne compendio tenui, iactura graui, petita uictoria similis sit hamo aureo piscantibus: cuius abrupti, amissiq; detrimentũ, nullo capturæ lucro pensari potest. Huius tempore trans Rhenum uastatus est Romanus exercitus, atq; tribuni & proprætor cæsus. Quod intantũ accidisse perdoluit, ut cerebri ualido incursu parietem pulsaret, ueste, capilloq;, ac reliquis lugentium indicijs deformis. Auunculi quoq; in

uentum uehemẽter arguebat, qui milites cõmilitones, nouo, blandóq; more ap pellans, dum affectat carior fieri, autoritatẽ principis emolliuerat. Deniq; erga ciues clementissime uersatus est. In amicos fidus extitit. Quorũ præcipui erant ob taciturnitatẽ Mecœnas, ob patientiã laboris, modestiamq; Agrippa. Dilige bat præterea Virgiliũ. Rarus quidẽ ad recipiendas amicitias, ad retinẽdas constantissimus. Liberalibus studijs, præsertim eloquẽtiæ intantũ incũbens, ut nul lus ne in procinctu quidẽ laberetur dies, quin legeret, scriberet, declamaret. Leges alias nouas, alias correctas protulit suo nomine. Auxit, ornauitq; Romam ædificijs multis, isto gloriãs dicto, Vrbem lateritiã reperi, relinquo marmoreã. Fuit mitis, gratus, ciuilis animi & lepidi, corpore toto pulcher, sed oculis magis. Quorũ aciem clarissimorũ syderum modo uibrans libenter accipiebat cedi ab intendentibus tanq; solis radijs aspectu suo. A cuius facie dum quidam miles auerteret, & interrogaretur ab eo, cur ita faceret, respondit, Quia fulmẽ oculorũ " tuorũ ferre non possum. Nec tamẽ uir tantus uitijs caruit: fuit em̃ paululum im " patiens, leniter iracundus, occulte inuidus, palàm factiosus. porrò autem domi nandi supra quàm æstimari potest, cupidissimus: studiosus aleæ lusor. Cumq; esset cibi ac uini multi, aliquatenus uero somni abstinens, seruiebat tamẽ libidini usq; ad probrũ uulgaris famæ. Nam inter XII catamitos, totidemq; puellas accubare solitus erat. Abiecta quoq; uxore Scribonia, amore alienæ coniugis possessus, Liuiã quasi marito concedente sibi coniunxit. Cuius Liuiæ iam erant filij Tiberius & Drusus. Cumq; esset luxuriæ seruiens, erat tamen eiusdem uitij seuerissimus ultor: more hominũ, qui in ulciscendis uitijs, quibus ipsi uehementer indulgẽt, acres sunt. Nam & poëtã Ouidium, qui & Naso, pro eo, quod tres libellos amatoriæ artis conscripsit, exilio damnauit. Quodq; est læti animi, uel amœni, oblectabatur omni genere spectaculorũ, præcipue ferarum incognita specie, & infinito numero. Annos VII & LXX ingressus, Nolæ morbo interijt. Quanq; alij scribant dolo Liuiæ extinctum, metuẽtis, ne quia priuignæ filium Agrippã, quẽ odio nouercali in insulã relegauerat, reduci cœpererat, eo summã rerum adepto pœnas daret. Igitur mortuũ, seu necatũ, multis, nouisq; honoribus Senatus censuit decorandũ. Nam præter id, quod antea patrẽ patriæ dixerat, templa tam Romæ q; per urbes celeberrimas ei cõsecrauit, cunctis uulgo iactantibus, utinã aut nõ nasceret̃, aut nõ moreret̃. Alterũ em̃ pessimi incepti, exi " tus præclari alterũ. Nam & in adipiscẽdo principatu oppressor libertatis est ha " bitus, & in gerẽdo ciues sic amauit, ut tridui frumẽto in horreis quondã uiso, statuisset ueneno mori, si è prouincijs classes interea nõ uenirẽt. Quibus aduectis, felicitati ei9, salus patriæ est attributa. Imperauit annis L & VI. XII cũ Antonio. XL uero & IIII solus. Qui certe nũq; aut Reip. ad se potẽtiã traxisset, aut tãdiu ea potiret̃, nisi magnis naturæ & studiorũ bonis abundasset.

CLAVDIVS TIBERIVS.

CLAVDIVS Tiberius Liuiæ filius, Cæsaris Octauiani priuignus, imperauit annis XXIIII. Iste, qui Claudius Nero diceba tur, elegãter à iocularibus, Caldius Biberius Mero, ob uinolen tiam nomi-

tiam nominatus est. Satis prudens in armis, satisq; fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit, ut nō immerito Reip. dominatus ei cōmitteretur. Inerat ei scientia literarū, eloquio clarior, sed ingenio pessimo, truci, auaro, insidioso, simulans ea se uelle, quæ nollet. His quasi infensus, quibus consultum cupiebat. His uero quos oderat, quasi beneuolus apparēs. Repentinis responsionibus aut consilijs melior, q̄ meditatis. Deniq; delatum à patribus principatū, quod quidem astu perfecerat, ficte abnuere. Quid singuli dicerent uel sentirēt, atrociter explorans, quæ res bonos quosq; pessum dedit. Aestimātes eñ ex animo eum longa oratione imperialis molestiæ magnitudinē declinare, cum sententias ad eius uoluntatē promunt, incessere exitia postrema. Iste Cappadocas in prouinciā, remoto Archelao rege eorū, redegit. Getulorū latrocinia repressit. Maraboduū Sueuorū regē callide circūuenit. Cū immani furore insontes, noxios, suos pariter, externosq; puniret. Resolutis militiæ artibus, Armenia p Parthos, Mœsia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direptæ sunt. Iste post LXXVIII annū & mensem IIII insidijs Caligulæ extinctus est.

C. CAESAR CALIGVLA.

CALIGVLA imperauit annos IIII. Iste filius fuit Germanici: & quia natus in exercitu fuerat, cognomentū calciamenti militaris, id est Caligulæ sortitus est. Ante principatum omnibus charus, acceptusq; fuit. In principatu uero talis, ut nō immerito uulgaretur atrociorē illo dominū non fuisse. Deniq; tres sorores suas stupro maculauit. Incedebat habitu deorū suorū. Iouem ob incæstū, è choro autē bacchanali Liberum se asserebat: de quo nescio an decuerit memoriæ prodi, nisi forte quia iuuat de principibus nosse omnia, ut improbi saltē famæ metu talia declinent. In palatio matronas nobiles publicæ libidini subiecit. Primus diademate imposito, dominū se iussit appellari. In spatio triū millium, quod in sinu Puteolano inter moles iacet, duplici ordine, naues contexens, arenæ adgestu, ad terræ speciem uiam solidatam, phalerato equo, insignisq; ærea corona, quasi triumphans indutus aureo paludamēto, curru bijugi decucurrit. Dehinc à militibus confossus interijt.

CLAVDIVS TIBERIVS.

CLAVDIVS Tiberius, Drusi Tiberij fratris filius, Caligulæ patruus, imperauit annos XIIII. Iste cū Senatus censuisset gentē Cæsarū exterminari, deformi latebra latēs, repertus à militib9, quia uecors erat, mitissimus uidebatur imprudētibus, Imperator effectus est. Hic uentri, uino, libidini fœdæ obediēs, uecors & prope hebes, ignauus ac pauidus, libertorū & cōiugis imperijs subiectus fuit. Huius tēpore Scribonianus Camillus intra Dalmatias imperator creatus, cōtinuo occiditur. Mauri prouincijs à Cæsare pulsi, cæsa Musulamiorū manus est, aqua claudia Romæ introducta. Huius uxor Messalina primo clam, mox passim quasi iure adulterijs utebat͛. Ex q̄ facto plures metu abstinētes extincti sūt. Dehinc atrocius accensa, nobiliores quasq; nuptas & uirgines, scortorū modo

secum proposuerat: coactiq; mares ut adessent. Quod si quis talia horruerat, adficto crimine, in ipsum, omnemq; familiā sæuiebatur, ut magis uideretur sub imperatore uiro, q̃ imperatori nupta esse: ita liberti eius potestatem summam adepti, stupris, exilio, cæde, proscriptionibus omnia fœdabāt. Ex quibus Felicē legionibus Iudææ præfecit. Possidio eunucho post triumphū Britānicum, inter militarium fortissimos, arma insignia tanq̃ participi uictoriæ dono dedit. Polybum inter COSS. medium incedere fecit. Hos omnes anteibat Narcissus, ab epistolis dominū se gerens ipsius domini, Pallasq; prætorijs ornamentis sublimatus, adeo diues, ut causante eo inopiam fisci, lepidissime famoso elogio uulgatum sit, Abunde ei pecuniā fore, si à duobus libertis in societatē reciperetur. Huius temporibus uisus est apud Aegyptū Phœnix, quā ferunt uolucrē anno D. ex Arabia memoratos locos aduolare. atque in Aegæo mari repente insula emersit. Hic Agrippinam Germanici fratris sui filiam uxorē duxit, quæ filio imperium procurans, primo priuignos insidijs multiformibus, dehinc ipsum coniugem ueneno interemit. Vixit annis LXIIII. cuius funus, ut quondam in Tarquinio Prisco diu occultatum: dum arte muliebri corrupti custodes ægrū simulant. Nero priuignus eius imperij iura suscepit.

DOMITIVS NERO.

DOMITIVS Nero, patre Domitio Aenobarbo genitus, matre Agrippina, imperauit annis XIII. Iste quinquēnio tolerabilis uisus. Inde quidā prodidere Traianū solitum dicere, procul di» stare cunctos principes à Neronis quinquennio. Hic in urbe » amphitheatrū & lauacra construxit, Pontum in ius prouinciæ » Polemonis Reguli permissu redegit. a quo Polemoniacus Pontus appellatus est. Idemq; Cottias alpes, Cottio rege mortuo. Eo nanq; dedecore reliquū uitæ egit, ut pudeat memorare huiuscemodi quenq;: eò progressus est, ut neq; suæ, neq; aliorum pudicitiæ parcēs, ad extremū amictus nubentium uirginū specie, palam conuocato Senatu, dote dicta, cunctis festa de more frequētantibus, nuberet. Pelle tectus feræ, utriq; sexui genitalia uultu cōtrectabat: matrē etiam stupro contaminauit, quanq; postmodum interemit. Octauiam & Sabinā cognomento Poppeam, in matrimoniū duxit, uiris earum trucidatis. Tunc Galba in Hispania procul & C. Iulius imperiū corripuere. Vbi aduētare Nero Galbam didicit, Senatusq; sententia constitutum, ut more maiorū collo in furcam coniecto, uirgis ad necem cæderetur, desertus undiq; noctis medio egressus urbē sequentibus Phaone Epaphrodito, Neophytóq;, & Spadone Sporo, quē quondam Nero exectum formare in mulierē tentauerat, semet ictu gladij transegit, adiuuāte trepidantem manum impuro, de quo diximus, eunucho Sporo, cum sane prius nullo reperto, à quo feriretur, exclamaret, Itá ne nec amicum habeo, » nec inimicū? dedecorose uixi, turpius perea. Perijt anno ætatis XXXII. Hunc « Persæ intantū dilexerunt, ut legatos mitterent, orantes copiam cōstruendi monimenti. Cæterū adeo cunctæ prouinciæ, omnisq; Roma interitu eius exultauit, ut plebs induta pileis manumissionū, tanq̃ sæuo exēpta domino, triūpharet.

Sergius

SERGIVS GALBA.

GALBA nobili Sulpitiorū genere progenitus, imperauit mēses VII, diesq́ totidem. Iste in adolescentes infamis, ad uescendū intemperās fuit, Trium amicorū consilio, id est Iunij, Cornelij, & Cælij, cuncta disponens, adeo, ut inter Palatinas ædes pariter & uulgo pædagogi dicerētur. Hic ante sumptā dominationem multas prouincias egregie administrauit, militē seuerissime tractans, ita, ut ingresso eo castra, uulgaretur statim, Disce militare miles, Galba est, nō Getulicus. Cum LXXIII ætatis annum ageret, dum factione Othonis accensas legiones lorica tectus lenire contenderet, ad lacum Curtium cæsus est.

OTHO SALVIVS.

SALVIVS Otho splendidis ortus maioribus, ex oppido Ferentino, imperauit menses IIII. Vita omni turpis, maxime adolescentia. Hic à Vitellio primum apud Placentiam, dehinc apud Bebriacū uictus, semet gladio transfixit, anno ætatis XXXVII. adeo amabilis militibus proprijs, ut pleriq; corpore eius uiso, suis manibus interierint.

VITELLIVS.

VITELLIVS ortus familia nobili, patre Lucio Vitellio III consule, imperauit menses VIII. Iste mente crudelis, auarusq; cū profusione fuit. Huius tempore Vespasianus in oriente principatū abripuit: à cuius militibus certamine sub muris urbis habito, superatus, & palatio quo se abdiderat, Vitellius uinctis à tergo manibus, productus circūducitur ad spectaculum uulgi. Ac ne homo impudens, in extremis saltem malorū quæ gesserat, rubore faciem demitteret, subiecto in mentū gladio, seminudus multis cœno, fimo, & cæteris turpioribus dictu purgamētis uultū eius incessentibus, per scalas Gemonias trahitur, ubi Sabinum Vespasiani fratrem necari permiserat, numerosis ictibus confossus interijt. Vixit annis LVII. Hi omnes quos paucis attigi, præcipue Cæsarum gens, adeo literis culti, atq; eloquentia fuere, ut ni cunctis uitijs absq; Augusto nimij forent, profecto texissent immodica flagitia.

VESPASIANVS.

VESPASIANVS imperauit annis X. Huius inter cætera bona illud singulare fuit, inimicitias obliuisci, adeo, ut Vitellij hostis sui filiam locupletissime dotatam, splendidissimo cōiungeret uiro. Ferebat patienter amicorū motus, cōtumelijs eorū, ut erat facetissimus, dictis iocularibus respondens. Nanq; Licinium Mutianū, quo adiutore ad imperiū peruenerat, fiducia meritorū insolentem flectebat, adhibito aliquo utriq; familiari, id unū dicēs, Nosti me uirū esse. Sed quid mirū in amicis, cum etiā Causidicorū obliqua dicta, & Philosophorū cōtumaciā contemneret? Iste exanguē diu, fessumq; terrarū orbē breui refecit. Nanq; primū satellites Tyrānidis, nisi qui forte atrocius longe processerant, fle-

ctere potius maluit, quàm excruciatos delere: prudentissime ratus, nefaria mini steria à pluribus metu curari. Praeterea legibus aequissimis monendo, quodq́; uehementius est, uitae specie uitiorum plura aboleuerat. Infirmus tamē, uti qui dam praue putant, aduersus pecuniam, cum satis constet aerarij inopia, & clade urbium, nouas eum neq; postea habitas uectigaliū pensiones exquisiuisse. Hic Romam deformē incendijs ueteribus ac ruinis, permissa, si domini deessent, uo lentibus aedificandi copia, Capitolium, aedem Pacis, Claudijq́; monimēta repa rauit: multáq; noua instituit per omnes terras, qua ius Romanū est. renouatae urbes cultu egregio. Viae operibus maximis munitae sunt. Tunc cauati montes per Flaminiam sunt prono trāsgressui, quae uulgariter Pertusa petra uocitatur. Mille gentes compositae, cum ducētas aegerrime reperisset, extinctis saeuitia Ty rannorum plerisq;. Rex Parthorū Vologeses metu solo in pace coactus est. Sy ria seu Palaestina, nec non Cilicia, Tracheta, & Comagene, quā hodie Augusto phratensem nominamus, prouincijs accessere. Iudaei quoq; additi sunt. Hic mo nentibus amicis, ut caueret à Metio Pomposiano, de quo sermo percrebuerat, regnaturū, Consulē fecit, alludens tali cauillo, Quādoq; memor erit tanti bene ficij. Institutum uero uniforme omni imperio tenuit. Vigilare de nocte, publi cisq́; actib9 absolutis charos admittere, dum salutatur calciamēta sumens & re gium uestitum. Post autem negocijs, quaecunq; aduenissent, auditis, exerceri ue ctatione, deinde requiescere. postremo ubi lauisset, remissiore animo cōuiuium curabat. Plura dicere studium coegit imperatoris boni, quē ab Augusti morte post annos VI & L. Romana Resp. exanguis saeuitia tyrannorum quasi fato quodam, ne penitus rueret, adsecuta est. Itaq; annum agens uitae absq; uno se ptuagesimū, serijs ioca, quibus delectabatur, admiscens interijt. Quippe primo cum crinitum sydus apparuisset, Istud inquit, ad regem Persarū pertinet, cui ca pillus effusior. Deinde uentris ingluuie fessus & adsurgēs, Stantem ait, impera torem excedere terris decet.

TITVS.

TITVS uocabulo patris etiam Vespasianus dictus, matre liber ta Domicilla nomine genitus, imperauit annos II. & menses II. diesq́; XX. Iste à puero praeclaris studijs, ꝓbitatis, militiae, literarum instantissime deditus, quo contenderet, animi & cor poris muneribus ostendit. Hic ubi patriae curam suscepit, incre dibile est, quātum quos imitabatur, anteierit, praecipue clemētia, liberalitate, ho norificentia, ac pecuniae contemptu: quae eo amplius grata fuere, quod ex non nullis à priuato adhuc priuatis asperior, luxuriaeq;, & auaritiae amans credebaē fore. Nanq; praefecturam praetorianam patre imperante adeptus, suspectum queq; & oppositum sibi, immissis qui per theatra & castra inuidiosa iactantes ad poenam poscerent, quasi criminis conuictos oppressit. In queis Cecinnā con sularem adhibitum coenae, uix dum triclinio egressum, ob suspicionem stupratae Berenicis uxoris suae iugulari iussit. Iurgia autē sub patre uenundata, rapinarū cupidum, unde Neronem cuncti uocantes, opinātesq́; summā rerum nactum,

grauiter

grauiter acceperant. Sed hæc in melius conuersa, adeo ei immortalem gloriam contulere, ut delitiæ atq; amor humani generis appellaretur. Deniq; ut subijt pondus regium, Berenicen nuptias suas sperantem, regredi domũ, & eneruatorum greges abire præcepit. Quo facto, quasi signum protulit mutatæ intemperantiæ. Dehinc cum donata, concessáue à prioribus principibus firmare insequentes solerent: simul ut imperium cepit, talia possidentibus edicto sponte cauit uel concessit. Quadam etiam die, recordans uesperi, nihil se cuiq; præstitisse, uenerãdo, cælestiq; dicto, Amici ait, perdidimus diem: quia erat magnificæ liberalitatis. Clemẽtiam uero usq; eò perduxit, ut amplissimi ordines duo, cum aduersus eum coniurassent, neq; abnuere cogitatum scelus quirent, monuerit primo: post deductos in spectaculum se utrinq; assidere iusserit: petitóq; ex industria mirmillonum, quorum pugnæ uisebantur, gladio, quasi ad explorandam aciem, uni atq; alteri cõmiserit: quibus perculsis & constantiam mirantibus diceret, Videtis ne potestates fato dari, frustráq; tentari facinus potiundi spe, uel amittendi metu? Fratrem quoq; Domitianũ parantem insidias, militumq; animos solicitãtem, flens sæpius obtestatus est, ne paricidio adsequi cuperet, quod & se uolente esset obuenturum ei, etiam haberet, cum sit particeps potestatis. Huius tempore mons Vesuuius in Campania ardere cœpit, incẽdiumq; Romæ sine nocturna requie per triduum fuit. Lues quoq; quanta uix unq; antea fuit. Quibus tamen malis nõnullis uexatis, pecunia propria subuenit, cunctis remediorum generibus: nunc ægrotantes per semetipsum reficiens, nunc consolans suorũ mortibus afflictos. Vixit annis XLI. & in eodem, quo pater apud Sabinos agro, febre interijt. Huius mors credi uix potest, quantum luctus urbi, prouincijsq; intulerit, adeo, ut eum delitias publicas, sicut diximus, appellãtes, quasi perpetuo custode orbatum terrarum orbem deflerent.

DOMITIANVS.

DOMITIANVS & Domicillæ libertæ filius, germanus Titi, imperauit annis XV. Iste primo demẽtiam simulans, neq; adeo iners, domi, belliq; tolerãtior uidebatur. Idcircóq; Cattos, Germanosq; deuicit. ius æquissime dixit. Romæ multa ædificia uel cœpta, uel à fundamẽtis construxit. Bibliothecas incendio consumptas, petitis undiq;, præsertim Alexandria, exẽplis reparauit. Sagittarũ tam doctus fuit, ut inter patentes digitos extentæ manus uiri procul positi spicula transuolarent. Dehinc atrox cædibus, bonorũ supplicia agere cœpit, ac more Caligulæ dominũ sese, deũq; dici coëgit: signisq; ridicule remotis omnibus, muscarũ agmina psequebat̃. Furẽs libidine, cuius fœdũ exercitiũ, Græcorũ lingua κλινοπάλην uocabat. Hinc pcunctanti cuidã quisq; ne in palatio esset, respõsum est, Ne musca quidem. His eius sæuitijs, ac maxime iniuria uerborũ, qua se scortũ uocari dolebat, accẽsus Antonius curãs Germaniã superiorẽ, imperiũ corripuit. Quo p Normaniũ Appiũ acie strato Domitian⁹ lõge deterior in omne hoim gen⁹ etiã in suos ferarũ more grassabat̃. Igit̃ metu crudelitatis, & cõscientiæ suæ cõiurauere pleriq; impulsorib⁹ Parthenio pcurãte cubiculũ, & Stephano: & tum

Germania superior.

no:& tum ob fraudem interceptæ pecuniæ, supplicium suspectante Clodiano; adscita etiam in consilio tyranni uxore Domitia, ob amorē Paridis histrionis à principe cruciatus formidante, Domitianū multis uulneribus confodiūt, post annum V & XL uitæ. At Senatus gladiatoris more funus efferri, radendumq; nomen decreuit. Huius tempore sæculares ludi celebrati sunt.

COCCEIVS NERVA.

HACTENVS Romæ seu per Italiam orti imperium rexere: hinc aduenæ. Vnde compertum est, urbem Romam externorum uirtute creuisse. Quid enim Nerua prudentius aut moderatius? Quid Traiano diuinius? Quid præstantius Adriano? Cocceius Nerua oppido Narniensi genitus, imperauit menses XIII. dies X. Iste cum imperium suscepisset, mox rumore orto, uiuere atq; affore Domitianum, perinde trepidauit, ut colore mutato, uerbis amissis, uix consisteret. Sed à Parthenio cōfirmatus, recepta fiducia, ad solēne delinimentū cōuersus est. Qui cum in curia à Senatu gratanter exceptus esset, solus ex omnibus Arrius Antoninus uir acer, eiq; amicissimus, conditionem imperantium prudenter exprimēs, amplexus eum, gratulari se ait Senatui & populo, prouincijsq;, ipsi autem nequaq;: cui satius fuerat malos semper principes eludere, q̃ tanti oneris uim sustinentem, aut molestijs modo & periculis subijci. Sed famæ etiam inimicorū pariter & amicorū: Qui cum se mereri omnia præsumūt, si quicq; non extorserūt, atrociores sunt ipsis quoq; hostibus. Iste quicqd antea pœnæ nomine tributis accesserat, indulsit: afflictas ciuitates releuauit: puellas, puerosq; natos parentibus egestosis, sumptu publico per Italiæ oppida ali iussit. Hic ne accessu maleuolorū terreretur, Iunij Mauritij constantis uiri dicto ita admonetur. Qui cōuiuio familiari adhibitus, cum Veientonem consulari honore functum quidem, apud Domitianū tamē multos occultis criminationibus persecutum, adesse uidisset: inter colloquia mentione Catuli facta calumniatoris præcipui dicente Nerua, Quid nūc faceret, si Domitiano superuixisset? Nobiscum inquit Mauritius cœnaret. Hic iurgiorū disceptator & scientissimus & frequens fuit. Calpurniū Crassum, promissis ingentibus animos militum pertētantem, detectum, confessumq; Tarentū cum uxore remouit, patribus lenitatem eius increpantibus. Cumq; interfectores Domitiani ad exitium poscerentur, tantum est consternatus, ut neq; uomitum, neque impetū uentris ualuerit differre. Et tamen uehementer obstitit, dictitans æquius esse mori, quàm autoritatem imperij fœdare, proditis potentiæ sumendæ autoribus. Sed milites neglecto principe, requisitos Petronium uno ictu, Partheniū uero demptis prius genitalibus & in os cōiectis, iugulauere: redempto magnis sumptibus Casperio: qui scelere tam truci insolētior, Neruam compulit referre apud populum gratias militibus, quia pessimos, nefandosq; omniū mortalium peremissent. Hic Traianū in liberi locum, inq; partem imperij adoptauit: cum quo tribus uixit mensibus. Qui dum suggerēte ira, nocte uoce q̃ maxima cōtra quendam Regulum nomine inclamaret, sudore correptus est. Eo die quo interijt, solis defectio facta est.

Vlpius

VLPIVS TRAIANVS.

VLPIVS Traianus ex urbe Tudertina, Vlpius ab auo dictus, Traianus à Troio paterni generis autore, uel de nomine Traiani patris sic appellatus, imperauit annis XX. Iste talē se Reipublicæ præbuit, qualem uix, ægréq; exprimere ualuerūt summorum scriptorū miranda ingenia. Hic imperiū apud Agrippinam nobilem Galliæ coloniam suscepit, habēs diligentiā in re militari, in ciuilibus lenitatem, in subleuandis ciuitatibus largitionē. Cumq; duo sint, quæ ab egregijs principibus expectentur, Sanctitas domi, in armis fortitudo, utrobiq; prudentia, tantus erat in eo maximarū rerum modus, ut quasi temperamento quodam uirtutis miscuisse uideretur: nisi quia cibo, uinóq; paululum deditus erat: liberalis in amicos, & tanq; uitæ cōditione par societatibus perfrui. Hic ob honorem Suræ, studio cuius imperium abripuerat, lauacra condidit. De quo superuacaneum uidetur, cuncta uelle nominatim promere, cum satis sit excultum atq; emendatum dixisse. Fuit enim patiens laboris, studiosus optimi cuiusq;, ac bellicosi: magisq; simpliciora ingenia, aut eruditissimos, q̄uis ipse parcæ esset scientiæ, moderatéq; eloquēs, diligebat. Iustitiæ uero, ac iuris humani, diuiniq; tam repertor noui, q̄ inueterati custos. Quæ omnia eo maiora uisebātur, quoniam per multos atq; atroces Tyrānos perdito atq; prostrato statu Romano, in remedium tantorū malorū diuinitus credebatur opportune datus, usq; eo, ut adueniēs imperiū eius pleraq; mirifica denūciauerint. In queis præcipuū cornicem è fastigio Capitolij Atticis sermonibus effata καλῶς ἔσαι. Huius exusti corporis cineres relati Romā, humatiq; Traiani foro sub eius columna, & imago superposita, sicuti triumphātes solent in urbem inuecta Senatu præeunte, & exercitu. Eo tempore multo perniciosius, q̄ sub Nerua Tyberis inūdauit, magna clade ædium: & terræmotus grauis per prouincias multas, atroxq; pestilētia, famesq;, & incendia facta sunt. Quibus omnibus Traianus p exquisita remedia plurimum opitulatus est: statuens ne domorum altitudo LX superaret pedes, ob ruinas faciles, & sumptus, siquando talia contingerent, exitiosos. Vnde merito pater patriæ dictus est. Vixit annis LXIIII.

AELIVS ADRIANVS.

AELIVS Adrian⁹ stirpis Italicæ, Aelio Adriano Traiani principis cōsobrino Adriæ orto genitus, qa id oppidū agri Piceni, etiā mari Adriatico nomē dedit, impauit annis XII. Hic Græcis literis impensius eruditus, à plerisq; Græculus appellatus est. Atheniēsium studia, moresq; auxit, poetico non sermone tantū, sed & cæteris disciplinis canēdi, psallēdi, medendiq; sciētia, Musicis, Geometria, pictor, fictor, ambulatorq;, ex ære uel marmore proxime Polycletos, & Euphranoras. Proinde omino ad ista effect⁹, ut elegātius nūq̄, raro quicq; humanæ res expertæ uideātur. Memor supra q̄ cuiq; credibile est. Locos, negocia, milites, absentes q̄q; nominib⁹ recēsere, rē immēsi laboris. Quippe q ꝓuincias oēs pedib⁹ circūierit, agmē comitātiū præuertēs, cū oppida uniuersa restitueret, augeret

augeret ordinibus. Nanq; ad specimen legionũ militariũ, fabros, perpendicula tores, architectos, genusq; cunctum extruendorũ mœniũ, seu decorãdorum in cohortes centuriauerat. Varius, multiplex, multiformis ad uitia, atque uirtutes, quasi arbiter genitus, impetum mentis quodam artificio regens: ingenium inui dum, triste, lasciuũ, & ad ostentationem sui insolẽs callide tegebat. Continentiã & facilitatẽ, clementiã simulans, contráq; dissimulans ardorem gloriæ, quo fla grabat, acerrimus ad lacessendũ pariter, & respondendũ serijs, ioco, maledictis, referre carmen carmini, dictum dicto, prorsus ut meditatum crederes aduersus omnia. Huius uxor Sabina, dum propè seruilibus iniurijs adficitur, ad mortem uoluntariã compulsa: quæ palàm iactabat, q̃ immane ingenium pertulisset: & elaborasse, ne ex eo humani generis pernicies grauidaretur. Hic morbo subter cutaneo, quẽ diu placide pertulerat, uictus, dolore ardens, impatiensq; plures è Senatu extinxit. A regibus multis pace occultis muneribus impetrata, iactabat palàm plus se ocio adeptũ, q̃ armis cæteros. Officia sanè publica, & palatina, necnõ militiæ in eam formã statuit, quæ paucis per Constantinũ immutatis ho die perseuerant. Vixit annos LXII. dehinc miserabili exitu cõsumptus est. Cru ciatu membrorũ ferè omnium confectus, intantum, ut sese interficiendum mini strorum fidissimis precans offerret. Ac ne in semetipsum sæuiret, custodia cha rissimorum seruaretur.

ANTONINVS PIVS.

ANTONINVS Fului⁹, seu Boionius dictus, postea etiã Pius co gnominatus est, imperauit annis XXIII. Iste ab Adriano in fi lium adoptatus, cuius gener fuerat, tãtæ bonitatis in principa tu fuit, ut haud dubie sine exemplo uixerit. Quàmuis eũ Nu mæ contulerit ætas sua, cum orbẽ terræ nullo bello per annos XXIII autoritate sola rexerit, adeo tremẽtibus eum, atq; amantibus cunctis re gibus, nationibusq; & populis, ut parentẽ seu patronum magis q̃ dominũ im peratorẽ uere putarent, omnesq; uno ore in cælestium morem propitiũ optan tes, de cõtrouersijs inter se iudicem poscerent. Quin etiam Indi, Bactri, Hircani legatos misere iustitia tanti imperatoris comperta, quã ornabat uultu sereno & pulchro, procerus mẽbra, decenter ualidus. Prius q̃ salutandus prodiret, degu stans panis aliquantulũ, ne frigescente circũ præcordia per ieiuniũ sanguine uiribus exesis interciperet᷑. Eoq; actuũ publicorũ laboribus minime sufficeret, quæ incredibili diligẽtia ad speciẽ optimi patrisfamilias exequebat᷑, appetentia gloriæ carẽs, & ostẽtatione, adeo mãsuetus, ut instãtibus patribus ad eos q con tra eũ cõiurauerãt, persequẽdos cõpresserit quæstionẽ, præfatus, necesse nõ esse sceleris in semetipm̃ cupidos ꝑtinacius indagari: ne si plures reperirẽtur, quãtis odio esset, intelligeret᷑. Igit᷑ cũ esset annorũ LXXII apud Lorios uilla ꝓpria, mil libus passuũ XII ab urbe, febri paucorũ dierũ post tres atq; XX annos imperij cõsumptus est. Ob cui⁹ honorẽ, tẽpla, sacerdotes, atq; infinita alia decreta sunt. Vsq; eo autẽ mitis fuit, ut cũ ob inopiæ frumẽtariæ suspicionẽ lapidibus à ple be Romana ꝑstringeret᷑, maluerit ratione exposita placare, q̃ ulcisci seditionẽ.

Marcus

MARCVS ANTONINVS.

MARCVS aũt Antoninus imperauit annis XVIII. Iste uirtutũ omniũ, cælestisq́; ingenij extitit, erumnisq́; publicis quasi defensor obiectus est. Etenĩ nisi ad illa tempora natus esset, profecto quasi uno lapsu ruissent omĩa status Romani. Quippe ab armis quies nunq̃ erat: perq́; omnẽ orientẽ, Illyricũ, Italiã, Galliamq́; bella feruebant: terræmotus nõ sine interitu ciuitatũ. Inundationes fluminũ, lues crebræ, locustarũ species agris infestæ prorsus, ut propè nihil, quo summis angoribus atteri mortales solent, dici, seu cogitari queat, quod non illo imperãte sæuierit. Credo diuinitus attributũ, ut dum mũdi lex, seu natura aliud de quid hominibus incognitũ gignit, rectorum consilijs tanq̃ medicinæ remedijs leniatur. Is propinquũ suum Luciũ Annium Verũ, ad imperij partẽ nouo beneuolentiæ genere adsciuit. Qui Verus inter Altinũ atq́; Concordiã iter faciẽs, ictu sanguinis, quẽ morbũ Græci ἀπόπληξιν uocãt, undecimo imperij anno extinctus est, carminũ maxime Tragicorũ studiosus, ingenij asperi atq́; lasciui.

MARCVS ANTONINVS.

POST cuius obitũ M. Antoninus Remp. solus tenuit, à principio uitæ trãquillissimus, adeo, ut ab infantia uultũ nec ex gaudio, nec ex mœrore mutauerit, philosophiæ studens, literarũq́; Græcarũ peritissimus. Hic permisit uiris clarioribus, ut cõuiuia eodem cultu, quo ipse, & ministris similibus exhiberẽt. Hic cũ ærario exhausto, largitiones quas militibus impenderet, nõ haberet: neq́; indicere prouincialibus, aut Senatui aliquid uellet, instrumentorũ regij cultus, facta in foro Traiani sectione, distraxit, uasa aurea, pocula crystallina & murrhina, uxoriam ac suam sericam & auream uestem, multa ornaméta gemmarũ: ac per duos continuos menses uenditio habita est, multumq́; auri redactum. Post uictoriam tamen emptoribus precia restituit, qui reddere comparata uoluerunt. Molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere. Huius tempore Cassius tyrannidem arripiens, extinctus est. Ipse uitæ anno LIX. apud Bendobonã morbo cõsumptus est, De eius nuncio Romam peruecto, confusa luctu publico urbe, Senatus in curia ueste tetra indutus, lachrymans cõuenit. Et quod de Romulo ægre creditum est, omnes pari sensu præsumpserũt, Marcum cælo receptum esse: ob cuius honorem templa, columnæ, multáq́; alia decreta sunt.

COMMODVS.

AVRELIVS Cõmodus M. Antonini filius, Antoninus & ipse dictus, imperauit annis XIII. Hic qualis futurus esset, in ipso primordio ostendit. Nam cũ in supremis moneretur à parente, attritos iam Barbaros ne permitteret uires recipere, respondit, Ab incolumi, q̃uis paulatim negocia perfici posse, à mortuo nihil. Sæuior omnibus libidine atque auaritia, crudelitate, nulli fidus, magisque in eos atrox, quos amplissimis honoribus, donisque ingentibus extulerat.

tulerat. Intantũ deprauatus, ut gladiatorijs armis sæpissime in amphitheatro dimicauerit. Huic Martia generis libertini, forma tamen, meretricijsq; artibus pollens, cum animũ eius penitus deuinxisset, egresso è balneo, ueneni poculum obtulit. Ad extremum ab immisso ualidissimo palæstrita, compressis faucibus expirauit, anno uitæ tricesimo secundoq;.

AELIVS PERTINAX.

AELIVS Pertinax imperauit dies LXXXV. Iste coactus imperauit, repugnansq; suscipiens tale cognomentum sortitus est. Origine gentis sordida, præfecturã urbi agẽs, imperator effectus scelere Iuliani multis uulneribus obtrũcatur, annos natus VII atq; LX. Huius caput tota urbe circũuectũ est. Hoc exitu obijt uir ad humanæ cõuersationis exemplũ per laboris genera uniuersa absumptus, prouectusq; eò, ut fortunæ uocaretur pila. Nam libertino genitus patre apud Ligures in agro squalido Lollij Gentiani, cuius in præfectura quoq; dientẽ se esse libẽtissime fatebatur. Fuit doctor literarũ, quæ à grãmaticis traduntur, blandus magis q̃ beneficus. Vnde eum græco nomine χρηστόλογον appellauere. Nunq̃ iniuria accepta ad ulciscendũ ductus: amabat simplicitatem, cõmunem se affatu, cõuiuio, incessu præbebat. Huic mortuo diui nomẽ decretũ est: ob cuius laudem ingeminatis adusq; defectum plausibus, adclamatum est, Pertinace imperante securi uiximus: neminem timuimus, patri Pio, patri Senatus, patri omnium bonorum.

DIDIVS IVLIANVS.

DIDIVS Iulianus ortu Mediolanẽsis, imperauit mensibus VII. uir nobilis, iure peritissimus, factiosus, præceps, regni auidus. Hoc tempore Niger Pescẽninus apud Antiochiã, in Pãnonia Sabaria Septimius Seuerus creantur Augusti: ab hoc Seuero Iulianus in abditas palatij balneas ductus, extenta damnatorum modo ceruice decollatur, caputq; eius in rostris ponitur.

SEPTIMIVS SEVERVS.

SEPTIMIVS Seuerus imperauit annis XVIII. Hic Priscenniũ interemit hominẽ omniũ turpitudinũ. Sub eo etiã Albinꝰ, qui in Gallia se Cæsarẽ fecerat, apud Lugdunũ occiditur. Hic Seuerus filios suos, successores suos reliquit, Bassianũ & Getam. Hic in Britãnia uallũ per XXXII passuũ millia à mari ad mare deduxit: fuit bellicosissimus omniũ, qui ante eum fuerũt, Acer ingenio ad omnia quæ intendisset, in finem perseuerans. Beneuolentia quo inclinasset mirabili ac perpetua, ad quærendũ diligẽs, ad largiendũ liberalis: in amicos, in inimicosq; pariter uehemens. Quippe qui Lateranũ Chilonẽ, Amilinũ Bassum, cæterosq; alios ditaret: ædibus quoq; memoratu dignis, quarũ præcipuas uidemus, Parthorum quæ dicũtur, ac Laterani. Hic nulli in dominatu suo permisit honores uenũdari: latinis literis sufficienter instructus, punica eloquẽtia prõptior. Quippe genitus apud Leptim prouinciæ Africæ. is dum membrorũ omniũ maxime

pedum

pedum dolorem pati nequiret: ueneni uice, quod ei negabatur, cibum grauis ac plurimæ carnis auidius inuasit: quem cum conficere non posset, cruditatẽ passus, expirauit. Vixit annos LXX.

ANTONINVS CARACALLA.

AVRELIVS Antonin9 Bassianus Caracalla, Seueri filius, Lugduni genitus, imperauit solus annis VI. Hic Bassianus ex aui materni nomine dictus est. At cum è Gallia uestem plurimã deuexisset, talaresq; Caracallas fecisset, coëgisset'q; plebem ad se salutãdum indutam talibus introire, de nomine huiusce uestis Caracalla cognominatus est. Hic fratrẽ suum Getam peremit, ob quã causam, furore pœnas dedit Dirarũ insectatione: quæ nõ immerito Vltrices uocantur: à quo post furore cõualuit. Hic corpore Alexandri Macedonis conspecto, Magnũ atq; Alexandrũ se iussit appellari, adsentãtium fallatijs eò perductus, uti truci fronte, & ad læuum humerum conuersa ceruice, quod in ore Alexandri notauerat incedens, fidem uultus simillimi persuaderet sibi. Fuit impatiens libidinis, quippe qui nouercam suam duxit uxorem. Cum Carris iter faceret, apud Aedessam secedens ad officia naturalia, à milite qui quasi ad custodiã sequebatur, interfectus est. Vixit annis ferè XXX. corpus eius Romã relatum est.

MACRINVS ET DIADVMENVS

MACRINVS cũ Diadumeno filio ab exercitu imperatores creati, imperauerũt menses XIIII. ab eodem exercitu obtruncantur, pro eo, quia Macrinus militarem luxuriam, stipendiáq; profusiora comprimeret.

AVRELIVS HELIOGABALVS.

AVRELIVS Antoninus Varius, idem Heliogabalus dictus, Caracallæ ex Semea consobrina occulte stuprata filius, imperauit biennio & mensibus VIII. Huius matris Semeæ auus Bassianus nomine fuerat, Solis sacerdos. Is cum Romam ingenti militum & Senatus expectatione uenisset, probris se omnibus contaminauit. Cupiditatem stupri quã adsequi naturæ defectu nondum poterat, in se conuertens, muliebri nomine Bassianam se pro Bassiano iusserat appellari. Vestalem uirginẽ quasi matrimonio iungẽs suo, abscissisq; genitalibus, matri se Magnæ sacrauit. Hic Marcellũ, qui post Alexãder est dictus, consobrinũ suum Cæsarẽ fecit. Ipse tumultu militari interfectus est. Huius corpus per urbis uias more canini cadaueris à milite tractũ est, militari cauillo appellantiũ, indomitæ & rabidæ libidinis catulã. Nouissime cũ angustũ foramen cloacæ corpus minime reciperet, usq; ad Tyberim deductũ, adiecto pondere ne unq; emergeret, in fluuiũ proiectũ est. Vixit annis XVI. atq; ex rebus quæ acciderãt, Tyberinus, Tractitiusq; appellatus est.

SEVERVS ALEXANDER.

SEVERVS Alexãder imperauit annis XIII. Hic bonis Reipub. fuit ærũnosus. Sub hoc imperãte Taurinus Augustus effectus est. Ob timorem ipse se Euphrati fluuio obiecit. Tunc etiã Maximinus re-

gnum arripuit, pluribus de exercitu corruptis. Alexāder uero cum deseri semet à stipatoribus uidisset, matrem sibi causam fuisse mortis exclamans, accurrenti percussori, obuoluto capite, ceruices suas ualide compressas præbuit, anno uitæ XXVI. Huius mater Māmæa eò filium coegerat, ut illa ipsa permodica si mensæ, prandiáque superessent, quàmuis conuiuio reponerentur.

IVLIVS MAXIMINVS.

IVLIVS Maximinus Thrax è militarib⁹, imperauit annis III. Is dum persequitur pecuniosos, insontes pariter, noxiosque, apud Aquileiam seditione militum discerptus est, unà cum filio conclamantibus cunctis militari ioco, Ex pessimo genere ne catulum habendum. Huius imperio duo Gordiani pater & filius principatum arripientes, unus post unū interiere. Pari etiam tenore Pupianus & Balbinus regnum inuadentes, perempti sunt.

GORDIANVS.

GORDIANVS nepos Gordiani ex filia ortus Romæ clarissimo patre, imperauit annis VI. apud Ctesiphontē, à Philippo Præf. præt. accensis in seditionem militibus, occiditur anno uitæ XX. Corpus eius propè fines Romani, Persicique imperij positum: nomen loco dedit sepulchrum Gordiani.

PHILIPPVS.

MARCVS Iulius Philippus imperauit annis V. Veronæ ab exercitu interfectus est, medio capite supra ordines dentiū præciso. filius autem eius Gallus Iulius Saturninus, quem Potentiæ sociauerat, Romæ occiditur, agens uitæ annos XII. adeo seueri & tristis animi, ut iam tum à quinquenni ætate, nullo prorsus cuiusque commento ad ridendum solui potuerit: patrémque ludis sæcularibus petulantius cachinnātem, quanque adhuc tener, uultu notauerit auersato. Is Philippus humillimo ortus loco fuit, patre nobilissimo latronum ductore.

DECIVS.

DECIVS è Pannonia Bubalia natus, imperauit menses XXX. Hic Decium filium suum Cæsarem fecit: uir artibus cunctis, uirtutibusque instructus, placidus & cōmunis domi, in armis promptissimus, in solo Barbarico inter cōfusas turbas gurgite paludis summersus est, ita, ut nec cadauer eius potuerit inueniri: filius uero eius bello extinctus est. Vixit annis L. Huius temporibus Valens Lucinianus imperator effectus.

VIRIVS GALLVS.

VIRIVS Gallus cū Volesiano filio imperauerunt annis II. Horum temporibus Hostilianus Perpenna à Senatu imperator creatus, nec multo post pestilentia cōsumptus est. Sub his etiā Aemilianus in Mœsia imperator effectus est: cōtra quē ambo profecti, apud Interānem ab exercitu suo cædunt', anno ætatis

pater

pater VII circiter & XL creati in insula Menynge, quæ nũc Girba dicitur. Aemilianus uero mense IIII dominatus, apud Spoletum siue Pontẽ, quem ab eius cæde Sanguinariũ accepisse nomẽ ferunt, inter Ocriculum, Narniamq́ꝫ, & Spoletum, & urbem Romã regione media positum. Fuit autẽ genere Maurus, Pugnax, nec tamen præceps. Vixit annis IIII minus L.

LICINIVS VALERIANVS.

LICINIVS Valerianus cognomento Colobius, imperauit annis XV, parentibus ortus splendidissimis, stolidus tamen & multũ iners, neqꝫ ad usum aliquẽ publicum officio, cõsilio seu gestis accõmodatus. Hic filiũ suũ Galienũ Augustũ fecit, Galieniq́ꝫ filium Cornelium Valerianũ Cæsarem. His imperantibus Religianus in Mœsia, Cassius Labienus Posthumꝰ in Gallia, Galieni filio interfecto, imperatores effecti sunt. Pari modo Aelianus apud Moguntiam, cum in Aegypto Aemilianus, apud Macedonas Valens, Mediolani Aureolus dominatum inuasere. Valerianus uero in Mesopotamia bellum gerẽs, à Sapore Persarum rege superatus, mox etiã captus est: apud Parthos ignobili seruitute consenuit. Nam quandiu uixit, rex eiusdem prouinciæ incuruato eo pedem ceruicibus eius imponens, equũ ascendere solitus erat.

GALIENVS.

GALIENVS quidem in locũ Cornelij filij sui, Salonianum alterum filium subrogauit, amori diuerso pellicum deditus, Saloninæ cõiugis & concubinæ, quam per pactionem concessa parte superioris Pannoniæ, à patre Marcomannorum rege matrimonij specie susceperat Pipam nomine. Nouissime aduersus Aureolum profectus est. Quem cum apud Pontẽ, qui ex eius nomine Aureolus appellatur, obtentũ, detrusumq́ꝫ Mediolanũ, obsedit, eiusdẽ Aureoli cõmento à suis interijt. Regnauit annis XV, cũ patre VII. & solus VIII. Vixit annis L.

CLAVDIVS.

CLAVDIVS imperauit annis II. Hunc pleriqꝫ putant Gordiano satum, dum alij Liscensa muliere matura instituerctur ad uxorem. Hinc Claudius Galieni morientis sententia imperator designatus, ad quem Ticini positum per Gallonium Basilium indumẽta regia direxerat. extinctóqꝫ à suis Aureolo, receptis regionibus, aduersum autem Alemãnorum haud procul à lacu Benaci dimicans, tantã multitudinem fudit, ut ægre pars dimidia superfuerit. His diebus Victorinus regnum cepit. Claudius uero, cum ex Fatalibus libris, quos inspici præceperat, cognouisset, sententiæ in Senatu dicendæ, primi morte remediũ desyderari, Pomponio Basso, qui tunc erat, se offerẽte, ipse uitam suam, haud passus responsa frustrari, dono Reip. dedit, præfatus neminẽ tanti ordinis, primas habere ipsum Imperatorem. Ea res sic erat cunctis grata, ut non diui uocabulum modo, sed ex auro statuam propè ipsum Iouis simulacrum, atque in curia imaginem auream proceres sacrauerint.

Al's tabi

Al's aciem.

QVINTILIVS.

HVIC successit frater eius Quintilius. Is paucis diebus imperium tenens, interemptus est.

AVRELIANVS.

AVRELIANVS genitus patre mediocri: &, ut quidã ferunt, Aurelij clarissimi Senatoris colono inter Daciam & Macedoniã, imperauit annis V. Iste haud dissimilis fuit Magno Alexãdro, seu Cæsari dictatori. Nam Romanam urbem triennio ab inuasoribus receptauit: cum Alexãder annis XIII per uictorias ingentes ad Indiam peruenerit, & C. Cæsar decennio subiecerit Gallos, aduersum ciues quadriennio congressus. Iste in Italia tribus prælijs uictor fuit, apud Placentiam, iuxta amnem Metaurum, ac Fanum Fortunæ, postremo Ticinẽsibus in campis. Huius tempore apud Dalmatas Septimius imperator effectus, mox à suis obtruncatur. Hoc tempore in urbe Roma monetarij rebellarunt, quos Aurelianus uictor ultima crudelitate compescuit. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit: gẽmisq́, & aurata omni ueste, quod adhuc ferè incognitũ Romanis moribus uidebatur, usus est. Hic muris ualidioribus & laxioribus urbem sepsit. Porcinæ carnis usum populo instituit. Hic Tetricum, qui imperator ab exercitu in Gallijs effectus fuerat, correctorem Lucaniæ prouexit, aspergẽs hominem eleganti ioco, Sublimius habendum regere aliquam Italiæ partem, quàm trans alpes regnare. Nouissime fraude serui sui, qui ad quosdam militares uiros amicos ipsius, nomina pertulit adnotata, falsò manum eius imitatus, tanq̃ Aurelianus ipsos pararet occidere, ab ijsdem interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracliã est. Fuit sæuus & sanguinarius, & trux om̃i tempore, etiam filij sororis interfector. Hoc tempore VII mensibus interregni species euenit.

TACITVS.

TACITVS post hunc suscepit imperiũ, uir egregie moratus, qui ducentesimo imperij die apud Tarsum febri moritur.

FLORIANVS.

HVIC successit Florianus. Sed cum magna pars exercitus equitantium Probum militiæ peritum legisset, Florianus dierum LX quasi per ludum imperio usus, incisis à semetipso uenis, effuso sanguine consumptus est.

PROBVS.

PROBVS genit⁹ patre agresti hortorũ studioso Dalmatio sanguine, imperauit annis VI. Iste Saturninũ in oriente, Proculũ & Bonosum Agrippinæ impatores effectos oppressit. Vineas Gallos & Pãnonios habere permisit. Opere militari Almum montem apud Syrmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem, uineis conseruit. Hic Syrmio in turri ferrata occiditur.

Carus.

CARVS.

CARVS Narbonæ natus, imperauit annis II. Iste confestim Carinum, & Numerianũ Cæsares fecit. Hic apud Ctesiphonta, ictu fulminis interijt. Numerianus quoq; filius eius, cũ oculorũ dolore correptus in lecticula ueheretur: impulsore Apro, qui socer eius erat, p insidias occisus est. Cum dolo occultaretur ipsius mors quousq; Aper inuadere posset imperium, fœtore cadaueris scelus est proditum. Hinc Sabinus Iulianum inuadẽs imperium, à Carino in campis Veronẽsibus occiditur. Hic Carinus omnibus se sceleribus inquinauit. Plurimos innoxios, fictis criminibus occidit. Matrimonia nobilium corrupit. cõdiscipulis quoq;, qui taxauerũt eũ in auditorio uerbi fatigatione, pniciosus fuit. Ad extremũ trucidatur eius præcipue Tribuni dextera, cuius dicebatur cõiugẽ polluisse.

DIOCLETIANVS.

DIOCLETIANVS Dalmata, Amilini Senatoris libertin9, matre pariter, atq; oppido nomine Diodea, quorum uocabulis, donec imperium sumeret, Diocles appellatus. Vbi orbis Romani potentiam cepit, Graium nomẽ in Romanum morem conuertit. imperauit annis XXV. Is Maximianũ Augustum effecit. Constantium & Galerium Maximianum cognomento Armentarium, Cæsares creauit, tradens Constantio Theodorã Herculij Maximiani priuignã abiecta uxore priori. Hoc tempore Carausio in Gallijs, Achilleus apud Aegyptũ, Iulianus in Italia imperatores effecti, diuerso exitu petiere. E quibus Iulianus acto per costas pugione, in ignem abiecit se. Diocletianus uero apud Nicomediam sponte imperiales fasces relinquens, in proprijs agris consenuit. Qui dum ab Herculio atq; Galerio ad recipiendum imperium rogaretur, tanquàm pestem aliquam detestans, in hunc modum respondit, Vtinam Salone possetis uisere olera nostris manibus instituta, profecto nunquàm istud tentandum iudicaretis. Vixit annis LXVIII. ex queis communi habitu propè nouem egit. Morte consumptus est, ut satis patuit, per formidinem uoluntariam. Quippe cum à Constantino atque Licinio uocatus ad festa nuptiarum, per senectam, quo minus interesse ualeret, excusauisset, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur Maxentio fauisse, ac Maximino fauere, suspectans necem dedecorosam, uenenum dicitur hausisse. His diebus Constantius Constãtini pater, atque Armentarius, Cæsares Augusti appellantur. Creatis Cæsaribus Seuero per Italiam, Maximini Galerij sororis filio per orientẽ, eodemq; tempore Constantinus Cæsar efficitur. Maxentius imperator in uilla VI millibus ab urbe discreta itinere Lauicano: dehinc Licinius Augustus efficitur, pariq; modo Alexander apud Carthaginem Imperator fit: similiq; modo Valens Imperator creatur. quorum exitus iste fuit. Seuerus ab Herculio Maximiano Romæ intra tabernas extinguitur, funusq; eius Galieni sepulchro infertur: quod ab urbe abest per Appiam millibus nouem.

GALERIVS MAXIMIANVS.

GALERIVS Maximianus, cōsumptis genitalibus defecit. Maximianus Herculeius à Constantino apud Massiliam obsessus, deinde captus, pœnas mortis genere: postremo fractis laqueo ceruicibus. Alexander à Constātini exercitu iugulatur. Maxentius dum aduersus Constantinū congreditur, paulo superius à ponte Miluio, in pontem nauigijs compositū, ab latere ingredi festinans, lapsu equi in profundum demersus est, uoratuḿq; limo pōdere thoracis corpus uix repertū. Maximianus apud Tarsum morte simplici perijt. Valens à Licinio morte mulctatur. Fuerunt autē morum huiusmodi. Aurelius Maximianus cognomento Herculius, ferus natura, ardens libidine, consilijs stolidus, ortu agresti, Pannonióq;. Nam etiam nunc haud longe Syrmio, eminet locus palatio ibidē constructo, ubi parentes exercebant opera mercēnaria. ætate interijt sexagenarius, annorum XX imperator. Genuit ex Eutropia Syra muliere Maxentium, & Faustam coniugem Constantini: cuius patri Constantio tradiderat Theodoram priuignam. Sed Maxentium suppositum ferūt arte muliebri, tenere mariti animum laborantis auspicio gratissimi cœpti à puero. Is Maximianus charus† nulli unquàm fuit, nec patri, aut Socero quidem Galerio.

Al.† nunquam illi.

GALERIVS ARMENTARIVS.

GALERIVS autem fuit, licet inculta, agrestiq; iustitia, satis laudabilis, pulcher corpore, eximius & felix bellator, ortus parētibus agrarijs, pastor armentorum: unde ei cognomen Armentarius fuit. Ortus Datia Ripensi, ibiq; sepultus est: quē locū Romulianū etiā uocabulo Romulæ matris appellarat. Is insolēter affirmare ausus est, matrē more Olympiadis Alexandri Magni creatricis, cōpressam dracone semet concepisse.

GALERIVS MAXIMINVS.

GALERIVS Maximinus sorore Armentarij progenitus, ueróq; nomine ante imperium† Daza dictus, Cæsar quadriennio: dehinc per orientē Augustus triennio fuit: ortu quidē atq; instituto pastorali, uerū sapientissimi cuiusq;, ac literatorū cultor, ingenio quieto, uini audior. Quo ebrius, quædā corrupta mente aspera iubebat: qui cum pigeret factum, differti quæ præcepisset, in tempus sobrium ac matutinum statuit.

Al.† Dara.

ALEXANDER.

ALEXANDER fuit Phryx origine, Ingenio timidus, inferior aduersus laborem uitio senectæ ætatis. His omnibus absumptis, imperij iura penes Constantinum & Licinium deuenere.

CONSTANTINVS.

CONSTANTINVS Constātij imperatoris & Helenæ filius, imperauit annis XXX. Hic dum iuuēculus à Galerio in urbe Roma religionis specie obses teneretur, fugam arripiens, atq; ad frustrandos insequētes, publica iumenta quaq; iter egerat, interfecit: & ad patrem in Britanniam peruenit. & forte hisdem

diebus

diebus ibidē Constantiū parentē, fata ultima perurgebant. Quo mortuo, cunctis qui aderant, adnitentibus, sed præcipue Eroco Alamānorū rege auxilij gratia Constantiū comitato imperium capit. Hic sororē suam Constantiā, Licinio Mediolanū accito cōiungit: filiumq; suū Crispum nomine ex Mineruina cōcubina susceptū, idem Cōstantinū, ijsdem diebus natū oppido Arelatēsi, Licinianumq; Licinij filiū, mensium ferè XX. Cæsares effecit. Verū enimuero, ut imperia difficile concordiā custodiūt, dissidiū inter Liciniū, Constantinūq; exoritur: primūq; apud Cibalas iuxta paludē Hiulcā nomine, Constātino nocte castra Licinij irrūpente, Licinius fugā petijt: Byzantiūq; fuga uolucri puenit. ibi Martinianū officiorū magistrum Cæsarem creat. Dehinc Constantinus acie potior apud Bithyniā adegit Liciniū, pacta salute indumentū regium offerre per uxorem. inde Thessalonicā missum, paulo post eū, Martinianūq; iugulari iubet. Hic Licinius annū dominationis ferè post XIIII uitæ proxime LX occidit, auaritiæ cupidine omniū pessim⁹, neq; alien⁹ à luxu uenereo, asper admodū haud mediocriter impatiēs: Infestus literis, quas per inscitiā immodicā, uirus, ac pestē publicā nominabat, præcipue forensem industriā. Agraribus planè, ac rusticātibus, quia ab eo genere ortus, altusq; erat, satis utilis: ac militiæ custos: ad ueterū instituta seuerissimus. spadonū & aulicorū omniū uehemens domitor, tineas, soricesq; palatij eos appellās. At Constātinus obtento totius Romani imperij mira bellorū felicitate regimine, Fausta cōiuge, ut putant, suggerēte, Crispum filium necari iubet. Dehinc uxorē suam Faustā in balneas ardentes cōiectam interemit: cum eū mater Helena ardore nimio nepotis increparet. Fuit uero ultra q̄ æstimari potest, laudis auidus. Hic Traianū herbā Parietariā, ob titulos multos ædibus inscriptos, appellare solitus erat. Hic pontē in Danubio construxit: habitū regium, gēmis, & caput exornās perpetuo diademate. Cōmodissimus tamē rebus multis fuit. calūnias sedare, legibus seuerissimis: nutrire artes bonas, præcipue studia literarū: legere ipse, scribere, meditari, audire legationes, & querimonias prouinciarū. Cumq; liberis, filióq; fratris Delmatio Cæsaribus confirmātis, III & LX annis uixisset: ex quibus dimidios, ita, ut XIII solus imperaret, morbo cōsumptus est, irrisor potius q̄ blandus. Vnde, puerbio uulgari, Tracala X annos præstātissimus, XII sequētibus latro, X nouissimis pupillus ob profusiones immodicas nominatus. Corpus sepultum in Byzantio, Constantinopoli dicta: quo mortuo, Delmatius militum ui necatur. Ita ad tres orbis Romani dominatio redacta est, Constātino, & Constātio, ac Constāte filijs Constantini. hi singuli has partes regēdas habuerūt. Constātinus iunior cuncta trans alpes. Constantius à freto Propontidis, Asiam atq; orientem. Constans Illyricū, Italiamq;, & Africam, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniamq;, & Achaiam.

Erocus Alemannorum Rex.

Tineas & sorices aulicos uocabat.

Herba Parietaria.

ANNIBALIANVS, CONSTANS, ET CONSTANTIVS.

ANNIBALIANVS Dalmatij Cæsaris cōsanguineus, Armeniā, nationesq; circum socias, Interim ob Italiæ, Africæq; ius dissentire statim Constātius, & Constans cœperūt. Constātius latrocinij specie, dum incautus, fœdéq; temulētus in aliena irruit, obtrūcatus est: piectusq;

 in fluuiū

in fluuiũ,cui nomen Alsa est,nõ longe ab Aquileia. Constans uero uenandi cu pidine,dum per syluas,saltusq; erraret,cõspirauere aliquãti militares in eius ne cem,autoribus Chrestio & Marcellino,simulq; Magnentio:qui ubi patrãdi ne gocij dies placuit,Marcellinus natalem filij simulãs, plerosq; ad cœnam rogat. Itaq; in multam noctem cõuiuio celebrato,Magnentius quasi ad uentris secre ta secedens,habitum uenerabilem capit. Ea re cognita,Constans fugere cona tus,apud Helenam oppidum Peireneo proximum,à Gaisone cum lectissimis misso,interficitur anno XIII Augustæ dominationis:nam Cæsar triennio fue rat,æui septimo uicesimóq;. Hic fuit debilis pedibus,manibusq; articulorũ do lore. fortunatus cæli temperie,fructuum prouentu,nulla à Barbaris formidine. quæ profecto maiora fuerint, si prouinciarum rectores non precio, sed iudicio prouexisset. Huius morte cognita, Vetranio magister militum, imperiũ in Pan nonia apud Mursiam corripuit: quem Constantius non post multos dies re gno exuit,grandæuo ætati nõ uitam modo,sed etiam uoluptarium ocium con cedens. Fuit autem propè ad stultitiam simplicissimus.

CONSTANTIVS.

CONSTANTIVS Gallum fratrem patruelem Cæsarẽ pronun ciat,sororem Constantinã illi coniungens. Magnentius quoq; Decentium consanguineum suum trans alpes Cæsarem crea uit. His diebus Romæ Nepotianus Eutrophiæ Constantini sororis filius,hortantibus perditis, Augusti nomẽ rapit:quem octauo die,uicesimóq; Magnentius oppressit. Hoc tempore Constantius cum Magnentio apud Mursiam dimicans uicit. In quo bello pe nè nunquàm amplius Romanæ cõsumptæ sunt uires,totiusq; imperij fortunæ pessundatæ. Dehinc cum se Magnẽtius in Italiam recepisset, apud Thicanum plures fudit,incautius:&,ut in uictoria solet, audacius persequentes. Nec mul to post apud Lugdunũ coangustatus, gladio occulte ꝓpulso,ictum pulsi parie tis iuuans,transfosso latere,ut erat uasti corporis,uulnere,naribusq;,& ore cruo rem effundens:mense imperij XLII. ætatis uero L expirauit, ortus parentibus, qui Galliam inhabitant. legendi studio promptus, sermonis acer, animi tumi di,& immodice timidus:artifex tamen ad occultandam audaciæ specie formidi nem. Eius morte audita, Decentius laqueo fasciæ ad collum posito, uitã finiuit. Hoc tempore Gallus Cæsar à Constantio occiditur. Imperauit annis IIII.

SILVANVS.

SILVANVS imperator effectus, die imperij XXVIII perimit᷑. Fuit ingenio blandissimus,quanquàm barbaro patre genitus,tamen in stitutione Romana satis cultus & patiens.

CONSTANTIVS.

CONSTANTIVS Claudium Iulianum, fratrem Galli honore Cæsaris adsumit,annis natum fere III atq; XX. Iste in campis Argentoracensibus apud Gallias,cũm paucis militibus, infini tas hostiũ copias deleuit. Stabant acerui mõtium similes: flue bat cruor

bat cruor

bat cruor fluminū modo: captus rex nobilis Nodomarius: fusi omnes optimates: redditus limes Romanæ possessionis: ac postmodum cum Alamannis dimicans, potētissimū eorum regem Badomarium cepit. Hic à militibus Gallicanis Augustus pronunciatur. Hic Constantius urgere legationibus, in statum, nomenq; pristinum reuerti.

IVLIANVS.

IVLIANVS mandatis mollioribus, refert se sub nomine Cesaris imperij multo officiosius pariturū. Hinc Constantius magis, magisq; ardens dolore: atque, ut erat talium impatiens, in radicibus Tauri montis apud Mopsocrenem febri acerrima, quam indignatio nimia uigilijs augebat: interijt anno æui IIII & XL. imperij IX atque XXX. uerum Augustus IIII XXq;. Octo solus, cum fratribus atq; Magnentio XVI. XV Cæsar. Felix bellis ciuilib⁹, externis lachrymabilis, mirus artifex in sagittis: à cibo, uinóq;, & somno multum intemperans, patiens laboris, facundiæ cupidus: quā cum adsequi tarditate ingenij non posset, alijs inuidebat. Spadonum, aulicorumq; amori deditus & uxorum, quibus contentus, nulla libidine transuersa, aut iniusta polluebatur. Sed ex coniugibus, quas plurimas sortitus est, præcipue Eusebiā dilexit: decoram quidem, uerum per Amantias, & Gorgonias, & alia importuna ministeria uexantē famam uiri, contra quàm fœminis modestioribus mos est: quarum sæpe præcepta maritos iuuant. Nanq;, ut cæteras omittam, Pompeia Plotina, incredibile dictu est, quanto auxerit gloriam Traiani: cuius procuratores cum prouincias calumnijs agitarent, adeo, ut unus ex ijs diceretur locupletium quenq; ita cōuenire: Quæ habes ad mensam? Vnde habes? Tertiū, Pone quæ habes, illa coniugem corripuit: atq; increpans quod laudis suæ esset incuriosus, talem reddidit, ut postea exactiones improbans & detestans fiscum, lienem uocaret, quod eo crescente artus reliqui tabescant. Igitur Iulianus redacta ad unū se orbis Romani curatione, gloriæ nimis cupidus, in Persas proficiscitur. Illic à transfuga quodam in insidias deductus, cum eum hinc inde Parthi urgerent, è castris iam positis, arrepto tantum clypeo procurrit. Cumq; inconsulto ardore nititur ordines ad prælium componere, ab uno ex hostibus, & quidē fugiente, conto percutitur. Relatusq; in tabernaculū, rursusq; ad hortandos suos egressus, paulatim sanguine uacuatus, circa noctis ferè medium defecit, præfatus, consulto sese de imperio nihil mandare, ne, uti solet, in multitudine discrepantibus studijs amicorum, ex inuidia rei præ discordia exercitus periculum pararet. Fuerat in eo literarum ac negociorum ingens scientia: eo iuuauerat Philosophos & Græcorum sapientissimos. usu promptior corporis, quàm ualidus quidem, sed breuis fuit. Hæc minuebat quarundā rerū neglectus modus. Cupido laudis immodica, cultus numinū superstitiosus: audax plus q̄ imperatorē decet. Cui salus propria, cum semper ad securitatē, omniū maxime in bello cōseruanda est. Ita illū cupido gloriæ flagrantior euicerat, ut neq; terræmotu, neq; plerisq; præsagijs, quibus

Fiscum lienē dixit Traianus.

sagijs, quibus

sagiis, quibus uetabatur petere Persidē, adductus sit finem ponere ardori, ac ne noctu quidem uisus, ingens globus cælo labante diem belli cautū præstiterit.

IOVINIANVS.

IOVINIANVS genitus patre Varroniano, insula agri Singidonensis prouinciæ Pannoniæ, imperauit mēses $\overline{\text{VIII}}$. Cuius patri cum liberos crebros amitteret, præceptū somnio est, eū, qui iam instante uxoris partu ædendus foret, diceret Iouinianum. Hic fuit insignis corpore, lætus ingenio, literarū studiosus. Hic dum à Perside hyeme aspera, mediáq; Constantinopolim accelerans, cruditate stomachi, tectorio noui operis grauatus esset, repente interiit, annos gerens proxime XL.

VALENTINIANVS.

VALENTINIANVS imperauit annis $\overline{\text{XII}}$. minus diebus $\overline{\text{C}}$. Huius pater Gratian⁹ mediocri stirpe ortus, apud Cibalas Funarius appellatus est, eo, quod uenalitium funē portanti quinq; milites nequirent extorquere. eo merito adscitus in militiam, usq; ad præfecturæ prætorianæ potentiā conscendit: ob cuius apud milites cōmendationem, Valentiniano imperiū resistenti aggeritur. Hic Valentem consanguineū suum sibi socium in imperio adsciuit: ac demum Gratianū filium, nec dum plene puberem, hortatu socrus & uxoris, Augustum creauit. Hic Valentinianus fuit uultu decens, solers ingenio, animo grauis, sermone cultissimus. Quanq; enim ad loquendū parcus, seuerus, uehemens, infestus tamē uitiis, maximéq; auaritiæ: cuius punitor ipse fuit acer: & in iis, quæ memoraturus sum, Adriano proximus. Genera uetustissimorū meminisse, noua arma meditari: fingere terra seu limo simulacra prudēter, uti locis, temporibus, sermonibus: atq; ut breuiter cōcludam† semper criminibus, queis sese quasi fidissimis, prudentissimisq; dederat, careret: aut probatis, eruditisq; monitoribus uti licuisset, perfectus haud dubie princeps enituisset. Huius tempore Firmus apud Mauritaniā regnū inuadens, extinguitur. Valentinianus apud Bergentionem legationi Quadorū respondēs, anno æui $\overline{\text{V}}$ & $\overline{\text{L}}$ impetu sanguinis uoce amissa, sensu integer expirauit. Quod quidem intēperantia cibi, ac saturitate, qua artus diffuderat, accidisse plures detulere: Itaq; eo mortuo, Valētinianus adhuc quadriennis, autore Equitio, ac Merobaude propinquo, ubi cum matre fuerat adlatus, creatus est imperator.

Hic locus nō uacat mēdo. forsan sic legendū, si imperitis hominibus queis sese quasi fidissimis, prudētissimisq; dederat, carere. &c.

VALENS.

VALENS unà cum Valentiniano germano suo, de quo diximus, regnauit annos X. menses V. Hic Valens cum Gotthis lachrymabili bello cōmisso, sagittis saucius, in casam deportatur uilissimam: ubi superuenientibus Gotthis, igniq; supposito, incendio cōcrematus est. In quo probanda hæc fuere. Fuit possessoribus cōsultor bonus, Mutare iudicia, Verus, In amicos fidus, Irasci sine noxa ac periculo cuiusquàm, sanè ualde timidus. Huius temporibus Procopius Tyrannus cadens extinguitur.

Gratianus

GRATIANVS.

GRATIANVS genitus Syrmij, imperauit cum patre Valētiniano annis VIII. diebus LXXXV. cum patruo & fratre III. cum eodem fratre ac Theodosio IIII. & cum his omnibus accedente Archadio, menses VI. Hic apud Argētarium oppidum Galliæ XXX Alamānorum millia in bello extinxit. Hic cū animaduertisset, Thraciā, Daciamq; tanq̃ genitales terras possidētibus Gotthis, Triballisq;, atq; omni pernicie atrocioribus Hunnis, & Alanis, extremum periculum instare nomini Romano, accitū ab Hispania Theodosium, cunctis fauentibus, agenti annum à tricesimo tertium, imperium cōmittit. Fuit autē Gratianus literis haud mediocriter institutus: carmen facere, ornate loqui, explicare controuersias rhetorū more. Nihil aliud die, noctúq; agere, q̃ spiculis meditari, summæq; uoluptatis, diuinæq; artis credere ferire perite sibi destinata: cibiq;, uini, ac libidinis uictor: Cunctisq; qui esset plenus bonis, si ad cognoscendam Reip. gerendæ scientiam animū intendisset: à qua propè alienus, non modo uoluntate, sed etiā exercitio fuit. Nam dum exercitū negligeret, & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se transtulerat, anteferret ueteri ac Romano militi, adeóq; Barbarorū comitatu, & propè amicitia capitur, ut nōnunq̃ eodem habitu iter faceret, odia contra se militum excitauit. Hoc tempore cum Maximus apud Britāniam tyrannidem arripuisset, & in Galliam transmisisset, ab infensis Gratiano legionibus exceptus, Gratianum fugauit, nec mora extinxit, qui uixit annis XXXVIII.

THEODOSIVS.

THEODOSIVS genitus patre Honorio, matre Thermātia, genere Hispanus, originē à Traiano principe trahens, à Gratiano Augusto apud Syrmiū impator effectus, regnauit annis XXVII. Huic ferunt nomen somnio parentes monitos sacrauisse, ut Latine intelligimus, à deo datum. De hoc etiā oraculo in Asia diuulgatum est, eum Valenti successurum, cuius nomen è theta & e. o. atque à Græcis literis initiaretur. Qua cognitione principij deceptus Theodorus, cum sibi imperium præsumeret: scelestæ cupidinis supplicia percepit. Fuit autem Theodosius propagator Reipub. atque defensor eximius. Nam Hunnos & Gotthos, qui eam sub Valente defatigassent, diuersis prælijs uicit. Cum Persis quoq; petitus pacem pepigit. Maximum autem Tyrannum qui Gratianum interfecerat, & sibi Gallias uindicabat, apud Aquileiam extinxit. Victorem quoq; eius filium, intra infantiæ annos à Maximo patre Augustum factum, necauit. Eugenium quoque Tyrannum, atque Arbogastem superauit, deletis eorum decem millibus pugnatorum. Hic etenim Eugenius confisus uiribus Arbogastis, postquàm apud Viennam Valentinianum extinxerat, regnum inuasit. sed mox simul cum uita imperium perdidit. Fuit autem Theodosius moribus, & corpore Traiano similis, quantum scripta ueterum, & pictura edocent. Sic eminens status, membra eadem, par cæsaries,

ſaries, os abſq; eo quod illi aliquantum uellendo ſteriles genæ, neq; tam ingentes oculi erant, neſcio an & tanta gratia, tantuſq; flos in facie, ſeu tanta dignitas in inceſſu. Mens uero prorſus ſimilis, adeo, ut nihil dici queat, quod nō ex libris in iſtum uideatur transferri. Clemens animus, miſericors, communis, ſolo habitu differre ſe cæteris putans: in omnes homines honorificus: uerum effuſius in bonos: ſimplicia ingenia æque diligere, erudita mirari ſed innoxia, largiri magno animo magna: amare ciues uel priuato contubernio cognitos, eoſq; honoribus, pecunia, beneficijs cæteris munerari, præſertim quorum erga ſe uelut patrem aſpero caſu officia probauerat. Illa tamen, quibus Traianus aſperſus eſt, uinolentiam ſcilicet, & cupidinem triumphandi, uſq; eo deteſtatus eſt, ut bella non mouerit: ſed inuenerit, prohibueritq; lege, miniſteria laſciua, pſaltriaſq; comeſſationibus adhiberi. Tantum pudori tribuens & cōtinentiæ, ut conſobrinarum nuptias uetuerit tanquàm ſororum. Literis, ſi nimium perfectos cōtemplemur, mediocriter doctus, ſagax planè, multumq; diligens ad noſcenda maiorum geſta, è quibus nō deſinebat execrari ueterum facta ſuperba, crudelia, libertati infeſta quæ legerat, ac Cinnā, Mariū, Syllāq;, atq; uniuerſos dominantiū, præcipue tamen perfidos & ingratos. Iraſci ſanè rebus indignis, ſed flecti cito: unde modica dilatione emolliebatur. Aliquādo ſeuera præcepta habuit de Liuio, uel quod Auguſtus à philoſophiæ doctore didicerat: qui cū uidiſſet eū facile cōmoueri, ne aſperū aliqd ſtatueret, monuit ut ubi iraſci cœpiſſet, IIII atq; XX Græcas literas memoria recenſeret: ut illa cōcitatio, quæ momēti eſt, mente aliò traducta, parui temporis interiectu lāgueſceret. Melior haud dubie, quod eſt claræ uirtutis, poſt auctam annis potētiam regalem, multóq; maxime poſt ciuilem uictoriam. Nam & annonæ curam ſolicitius attendere, & auri argētiq; graue pondus ſublati, atq; expenſi à Tyrāno, multis è ſuo reſtituere, cum benigni principes, & quidem uix fundos ſolerent nudos, ac deformata prædia concedere. Iam illa minutiora: &, ut dicitur, intra aulam: quæ quidem quia occulta ſunt, magis naturæ hominum curioſæ oculos, aureſq; ad ſe trahunt: Patruum colere tanquàm genitorem, fratris mortui, ſororiſq; liberos habere pro ſuis, cognatos, adfineſq; parentis animo complecti: elegans, lætumq; conuiuium dare non tamen ſumptuoſum: miſcere colloquia perſonis, ſtudia dignitatibus, ſermone cum grauitate iucūdo, blandus pater, concors maritus. Exercebatur neq; ad illecebras, neq; ad laſſitudinem. ambulationibus magnis cum eſſet ocium, reficiebat animum: Ad ueſcendi continentiā ualetudinē regebat. Sicq; in pace rebus humanis annum agens L. apud Mediolanū exceſſit: utranq; Remp. utriq; id eſt Arcadio & Honorio quietam relinquens. Corpus eius eodem anno Conſtantinopolim tranſlatum atq; ſepultum eſt.

Intra aulam.

SEXTI AVRELII VICTORIS DE CAESARIBVS COMPENDII FINIS.

EVTROPIVS VALENTI MAXIMO PERPETVO AVGVSTO.

RES Romanas ex uolũtate mansuetudinis tuæ ab urbe condita ad nostrã memoriam, quæ in negotijs uel bellicis, uel ciuilibus eminebant: per ordinẽ temporũ breui narratione collegi strictim, additis etiam ijs, quæ in principum uita, egregia extiterunt: ut tranquillitatis tuæ possit mẽs diuina lætari, prius se illustriũ uirorum facta in administrando imperio secutam, quàm cognosceret lectionem.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM, LIBER PRIMVS.

PRIMVS in Italia, ut quibusdã placet, regnauit Ianus: deinde Saturnus, Iouem filium e Græcia fugiens, in ciuitate, quæ ex eius nomine Saturnia dicta est, habitauit: cuius ruinæ hactenus cernũtur in finibus Thusciæ haud procul ab urbe. Hic Saturnus quia in Italia latuit, ab eius latebra Latium appellata est. Ipse eñ adhuc rudes populos, domos ædificare, terras incolere, plantare uineas docuit, atq; humanis moribus uiuere, cum antea semiferi glãdium tantũmodo alimentis uitã sustẽtarent, qui aut in speluncis, aut frondibus, uirgultisq; contextis casulis habitarent. Ipse etiam eis nummos æreos primus instituit, pro quibus meritis, ab indocili & rustica multitudine deus est appellatus. Post hũc Picus eius filius, de quo fabulose dicitur, quod à quadã famosissima maga Circe nomine, ob cõtemptum eius amorem, in auẽ sui nominis sit mutatus. Post hũc filius eius Faunus, qui fuit pater Latini: cuius mater creditur latinas literas reperisse. Quibus regnantibus CL. anni feruntur reuoluti.

Regnante tamen Latino, qui latinam linguam correxit, & Latinos de ſuo nomine appellauit, Troia à Græcis capta eſt, Cum apud Hebræos Labdon tertium ſui principatus annum ageret: & apud Aſſyrios Tautanes, apud Aegyptios Thous regnaret, expletis à mundi principio annis IIII. men. XVIII. À diluuio annis mille CCCCLXXVII. À natiuitate Abrahæ DCCC XXV. À natiuitate regis Aſſyriorum Nini annis DCCC XXXV. À natiuitate Moſi annis CCC & quinq;. Ante urbem autem conditam annis CCC & IIII. Ante primam quoq; olympiadem annis CCCC & VI. Capta igitur Troia, Aeneas Veneris & Anchiſæ filius ad Italiam uenit. Anno tertio poſt Troiæ excidium cum Turno Dauni Thuſcorum regis filio dimicans, eum interemit: eiuſq; ſponſam Lauiniam Latini filiam in coniugem accepit: de cuius etiam nomine Lauinium oppidum, quod conſtruxerat, appellauit.

ASCANIVS REX.

Regnauit igitur Aeneas Latinis annis tribus, quo uita decedente, regnum ſuſcepit Aſcanius: qui & Iulius, eiuſdē Aeneæ filius dictus eſt: quē apud Troiam ex Creuſa cõiuge genuerat: & ſecum in Italiam ueniēs adduxerat. Qui Aſcanius derelicto nouercæ ſuæ Lauiniæ regno, Albam longā condidit: & Syluium Poſthumū fratrem ſuū Aeneæ ex Lauinia filiū, ſumma pietate educauit. Deinde Aſcanius Iulium filium procreauit, à quo familia Iuliorum exorta eſt, paruulus, quia necdū regēdis ciuibus idoneus erat. Aſcanius cū VIII & XX annis regnaſſet, Syluium Poſthumum fratrē regni reliquit hæredem.

SYLVIVS.

Syluius igitur Poſthumus regnauit annis XXIX. qui Poſthumus ideo eſt appellatus, quia poſt patris mortem eſt editus. Syluius, quia ruri fuerat educatus: à quo omnes Albanorum reges Syluij ſunt uocati. Poſt quem regnauit Aeneas Syluius annis XXXI. Deinde Latinus Syluius regnauit annis L. quo etiā tēpore apud Hebræos Dauid regnauit. Poſt cuius obitū regnauit Alba Syluius annis XXXIX. Deinde Epitus eius filius annis XXIII. Deinde Capys Syluius ſuperioris regis filius annis VIII & XX. qui Capuam in Campania condidit. Itē Capetus Syluius Capys frater, annis tredecim. Poſt quem Tyberinus Capeti filius, annis nouem. Ab huius nomine Tyberinus fluuius dictus eſt, quod in eum decidens extinctus eſt, qui prius Albula dicebatur. Succeſſit huic Agrippa Syluius, regnans annis quadraginta: cuius temporibus Homerus fuiſſe in Græcia perhibetur. Deinde Remus Syluius Agrippæ ſuperioris filius regnauit annis decem & nouem. Iſte præſidium Albanorum inter montes, ubi nunc Roma eſt, poſuit: qui ob impietatem fulmine ictus interijt. Poſt hunc regnauit Auentinus Syluius annis uiginti & ſeptem, qui fuit Remi ſuperioris regis filius, quiq; in eo monte, qui nunc pars urbis eſt, mortuus ac ſepultus

pultus, æternum loco uocabulum dedit. Successor extitit Procas Syluius, eiusdem Auentini filius, qui regnauit annis triginta & tribus. Eo tempore Sidonius mensuras & pondera repperit: cum apud Hebræos Aza in Iudæa, & Hieroboam in Hierusalem regnarent. Isti quoq; Amulius succedens eius iunior filius, regnauit annis quadraginta & tribus. Numitor Procæ regis maior filius à fratre Amulio regno pulsus, in agro suo uixit. Filia eius adimendi partus gratia, uirgo Vestalis electa est. Quæ cum septimo patrui anno geminos edidisset infantes, iuxta legem in terra uiua defossa est. Verum paruulos propè ripam Tyberis expositos, Faustulus regij pastor armenti ad Accam Larentiam uxorem suam detulit. Quæ ob pulchritudinem, & rapacitatem corporis quæstuosi, Lupa à uicinis appellabatur. Vnde & ad nostram usq; memoriam, meretricum cellulæ, lupanaria dicuntur. Pueri cum adoleuissent, collecta pastorum, & latronum manu, interfectóque apud Albam Amulio, Auum Numitorem in regnum restituunt.

ROMA CONDITA À ROMVLO.

Romanorum igitur imperium, quo neq; ab exordio ullum ferè minus, neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, à Romulo exordium habet. Qui Rheæ Iliæ Vestalis uirginis, ut præmissum est, filius, &, quantum putatus est, Martis, cum Remo fratre uno partu editus est. Is cum inter pastores latrocinaretur XVIII. annos natus, urbem exiguam in Palatino monte constituit X. Calen. Martias. Olympiadis sextæ anno CCCCXIX. post Troiæ excidium, siue, ut placet Orosio, CCCCXVII. ante sex annos, quàm decem tribus Israel à Senacherib rege Chaldæorũ transferrentur in montes Medorum. Condita ergo ciuitate, quã ex nomine suo Romam uocauit: à qua & Romanis nomẽ inditum est: hæc ferè egit. Condito templo, quod Asylum appellauit: pollicitus est ad eum confugientibus impunitatem. Quam ob causam multitudinem finitimorum, qui aliquam apud suos ciues offensam contraxerunt, ad se confugientem in ciuitatem accepit. Latini denique, Thusciq; pastores, etiam transmarini Phryges, qui sub Aenea: Arcades, qui sub Euandro duce influxerant. Ita è uarijs quasi elementis congregauit corpus unum: populumq; Romanum effecit. Centum ex senatoribus legit: quorũ consilio omnia egit: quos senatores propter senectutem, patres ob similitudinem curæ nominauit. Mille etiam pugnatores delegit: quos à numero milites appellauit. Tum cum uxores ipse, & populus non haberent: inuitauit ad spectaculum ludorum uicinas urbis Romæ nationes: atque earum uirgines rapuit, anno ab urbe condita quarto. Tunc una uirginum pulcherrima, cunctarum acclamatione rapientium, Talasso duci Romuli decernitur. Vnde in nuptiarum solennitatibus Talasso uulgo clamitant: quod scilicet talis nupta sit, quæ Talassum habere mereatur. Commotis itaq; bellis propter raptarum iniuriam, Cenínenses

at ... miles

nēses uidelicet, Antennates, Crustumīj, Sabini, Fidenates, Veientes. Hæc omīa oppida urbem cingunt. Tunc etiam Tarpeia uirgo, Sabinorum clypeis in monte obruta est: qui ab eius nomine Tarpeius est appellatus: in quo Capitolium est constructum. Pepigere tamen Romani cum Sabinis, quorum filias rapuerant amicitias, adeo, ut Sabinorum rex Tatius regnaret cum Romulo: Sabiniq; & Romani unus populus efficerentur. Quo tempore Romani ad confirmandam coniunctionem, nomina illorum suis præponebant nominibus, & ad inuicem Sabini Romanorum: Et ex illo tempore consuetudo tenuit, ut nemo Romanus sit absque prænomine. Propter hanc etiam societatem, cum Sabinorum more Romulus hastam ferret, quæ eorum lingua Quiris appellabatur, Quirinus est dictus. Romani uero siue à quiribus, id est, hastis, siue à Quirino, Quirites nominari cœperunt. Remus denique à Fabio duce Romuli, nō dubium quod ex fratris uoluntate, rastro pastorali extinctus est. Causa autem eius interitus hæc fuit: quod ad tutelam nouæ urbis uallum non posse sufficere increpauerit, eiusque angustias saltu transilierit. Romulus uero, cum apud paludem Capream nusquàm comparuisset, anno regni XXXIX. ad deos transisse creditus est, & Quirini nomine consecratus. Deinde Romæ per continuos dies Senatores imperauerunt, & his regnantibus, unus annus completus est.

NVMA POMPILIVS.

POstea Numa Pompilius rex creatus est, cum apud Hebræos Ezechias regnaret. Qui bellum nullum quidem gessit: sed non minus ciuitati, quàm Romulus profuit. Nam leges Romanis, moresq; constituit, qui consuetudine præliorum iam latrones, ac semibarbari uidebantur: & annum descripsit in decem mēses, qui prius sine aliqua supputatione cōfusus erat: & infinita Romæ sacella, ac templa constituit. Morbo decessit XLI imperīj anno. Regnāte Numa, Glaucus primus ferri inter se glutinum cogitauit.

TVLLVS HOSTILIVS.

HVic successit Tullus Hostilius: hic primus Romanorum purpura, & fascibus est usus, Manasse in Iudæa regnante. Hic bella parauit: Albanos uicit, qui ab urbe Roma duodecimo milliario sunt. Veientes & Fidenates, quorum alīj septimo milliario absunt ab urbe Romana, alīj decimooctauo, bello superauit. Vrbem ampliauit, adiecto Cœlio monte. Cum XXXII annis regnasset, fulmine ictus, cum domo sua arsit. His temporibus Byzantium ciuitas est condita, quæ postea Constantinopolis est appellata.

Ancus

ANCVS MARTIVS.

POst hunc Ancus Martius, Numæ ex filia nepos, suscepit imperium. Quo etiã tempore Iosias regnauit apud Hebræos. Contra Latinos dimicauit. Auentinũ montẽ ciuitati adiecit, & Ianiculum. Hostiã ciuitatẽ supra mare XVI milliario ab urbe Roma condidit. XXIII anno imperij morbo perijt. Hoc tamẽ regnante Epidãnus est condita, quæ postea Dyrrhachium nominata est.

TARQVINIVS PRISCVS.

DEinde regnũ Priscus Tarquinius accepit. hic numerum senatorũ duplicauit. Circũ Romæ ædificauit. Ludos Romanos constituit, qui ad nostrã memoriã permanẽt. Vicit etiã Sabinos: & non parũ agrorũ sublatũ ijsdẽ, Romæ urbis territorio iunxit, Primusq; triumphãs Romã intrauit. Muros fecit, & Cloacas. Capitolium inchoauit. XXXVII imperij anno per Anci Martij filios occisus est: cui regi ipse successerat. Regnãte Tarquinio, Arion Methymnæus à delphino mari Tænarum dicitur transportatus. Tunc est etiam Massilia condita. Eodemque tempore Hierusalem à Nabuchodonosor rege Chaldæorum subuersa est.

SERVIVS TVLLIVS.

POst hũc Seruius Tullius suscepit imperium, genitus ex nobili fœmina, captiua tamẽ & ancilla. Regnauitq; annis XXXIII. Quo regnante Balthasar imperabat Chaldæis: sub quo Daniel scripturam mysticam in pariete legit, & interpretatus est. Hic quoq; Sabinos subegit. Montes tres, Quirinalẽ, Viminalem, Aesquilinũ urbi adiunxit. Fossas circa murum duxit. Primus omniũ censum ordinauit: qui adhuc per orbẽ terrarũ incognitus erat. Sub quo Roma, omnibus in censum delatis, habuit capita LXXXIIII millia ciuium Romanorũ cum ijs qui in agris erãt. Occisus est scelere generi sui Tarquini, filij eius regis cui ipse successerat, & filiæ suæ, quã Tarquinus habebat uxorẽ.

TARQVINVS SVPERBVS.

IVcius deinde Tarquinus Superbus, septimus atq; ultimus inuasit imperiũ. Quo tempore ad relationẽ Cyri regis Persarũ reuersi sunt Hierosolymã Iudæi LXXII millia CCCC. Iste primus excogitauit uincula, taureas, fustes, latumias, carceres, compedes, cathenas, exilia, metalla. Volscos, quæ gens ad Cãpaniã euntibus non longe ab urbe est, uicit. Gabios ciuitatem, Suessam, & Pometiam subegit. Cũ Thuscis pacẽ fecit: & templũ Ioui in Capitolio ædificauit. Postea Ardeam oppugnans in XVIII. milliario ab urbe Roma positam ciuitatem, imperiũ perdidit. Nam cũ filius eius & ipse Tarquinus iunior nobilissimã

fœminā Lucretiam Collatini uxorē ſtupraſſet:eáq; de iniuria marito & patri & amicis queſta fuiſſet, in omniū cōſpectu ſe occidit:propter quā cauſam Brutus parēs & ipſe Tarquinus, Collatinuſq; populū concitauit, & Tarquinio ademit imperiū. Mox exercitus quoq; eū, qui ciuitatē Ardeam cū ipſo rege oppugnabat, reliquit, ueniensq; ad urbem Rex portis clauſis, excluſus eſt. Cúmq; imperaſſet annos triginta quinque, cum uxore & liberis ſuis fugit. Ita Romæ regnatum eſt per ſeptem reges.

CONSVLES PRIMI.

ANno CCXLIII. cū adhuc Roma ubi plurimū uix uſq; ad XV millia poſſideret, Tarquinij ſanè tēporibus, caſtiſſima Iudith Olofernem peremit: hiſdemq; temporibus Pythagoras philoſophus claruit: qui Samo oriundus Crotone docuit, nouiſſime Metapontū adijt, ibiq; ſepultus eſt. Hinc COſS. cœpere pro uno rege duo. Duo hac cauſa creati ſunt, ut ſi unus malus eſſe maluiſſet: alter eū habens poteſtatem ſimilē coërceret. Et placuit ne imperium longius q̃ annuū haberent, ne propter inſolētiam poteſtatis inſolentiores redderentur: ſed ciuiles ſemper eſſent, qui ſe poſt annū ſcirent eſſe priuādos. Fuerunt igitur anno primo expulſis regibus COSS. Lucius Iunius Brutus, qui maxime egerat, ut Tarquinus pelleretur, & Tarquinus Collatinus maritus Lucretiæ. Sed Tarquino Collatino ſtatim ſublata eſt dignitas: Placuerat eñ ne quiſq; in urbe remaneret, qui Tarquinus uocaretur. Ergo accepto oñi patrimonio ſuo ex urbe migrauit: & loco ipſius factus eſt Lucius Valerius Publicola COS. Cōmouit tamen bellū urbi Romæ rex Tarquinius, qui fuerat expulſus: & collectis multis gentibus, ut in regnum poſſet reſtitui, dimicauit. In prima pugna Brutus COS. & Aruns regis Romani Tarquini filius, inuicē ſe occiderunt. Romani tamen ex ea pugna uictores receſſerunt. Brutū Romanæ matronæ defenſorem pudicitiæ ſuæ quaſi cōmunem patrē per annū luxerunt. Valerius Publicola, Spurium Lucretiū, & Tricipitinū collegam ſibi fecit Lucretiæ patrē. Quo morbo mortuo, iterū Oratium Puluillū collegam ſibi ſumpſit. Ita primus annus quinq; Conſules habuit, cū Tarquinus Collatinus propter nomē urbe ceſſiſſet, Brutus in prælio periſſet, Spurius Lucretius morbo mortuus eſſet. Secundo quoq; anno iterū Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellū Romanis intulit, auxilium ferente Porſena Thuſciæ rege, & Romam penè cœpit: ueruntamen à Romanis quoq; uictus eſt. Tertio anno poſt reges exactos, Tarquinus cum ſuſcipi non poſſet in regnum, neq; ei Porſena, qui pacem cum Romanis fecerat, præſtaret auxilium, Thuſculum ſe contulit: quæ ciuitas non longe ab urbe eſt, atq; per quatuordecim annos priuatus regno cū uxore conſenuit. Quarto anno poſt reges exactos, cū Sabini Romanis bellum intuliſſent: uicti ſunt, & de his triumphatum eſt. Quinto anno Lucius Valerius ille Bruti collega, & quater COS. fataliter mortuꝰ eſt, adeo pauper, ut collatis à populo nūmis, ſumptum habuerit ſepulturæ. Quē matronæ, ſicuti Brutum, per annū luxerūt. Nono anno

no anno post reges exactos, cum gener Tarquini ad iniuriā soceri uindicādam ingentem collegisset exercitum, noua dignitas Romæ est creata, quæ dictatura appellatur, maior q̄ cōsularis. Eodē anno etiam magister equitū factus est, qui dictatori obsequeretur: neque quicq̄ similius potest dici, q̄ dictatura antiqua huic imperij potestati, quā nunc tranquillitas nostra habet, maxime cū Augustus quoq; Octauianus, de quo postea dicemus, & ante eū Caius Cæsar, dictaturæ nomine, atq; honore regnauerint. Dictator autē Romæ primus fuit Largius, Magister equitū primus Spurius Cassius. Sextodecimo anno post reges exactos, seditionē populus Romæ fecit, tanq̄ à Senatu, atq; COSS. premeretur. Tum & ipse sibi tribunos plebis, quasi proprios iudices & defensores creauit: per quos contra senatū & consules tutus esse posset. Eodē tempore Neemias concedente Xerxe Persarum rege Iudæam uenit, muros, urbemq; restituit. Sequenti anno Volsci contra Romanos bellū parauerunt, & uicti acie, etiā Coriolos ciuitatē, quā habebant optimā perdiderunt. Decimooctauo anno postq̄ reges eiecti sunt, expulsus ab urbe Quintus Martius dux Romanus, qui Coriolos cœperat Volscorū ciuitatē, ad ipsos Volscos contendit iratus, & auxilia contra Romanos accepit: Romanos sæpe uicit, usq; ad quintum milliariū accessit, oppugnaturus etiā patriam suā, legatis qui pacē petebant, repudiatis, nisi ad eū mater Veturia, & uxor Volumnia ex urbe uenissent: quarū fletu & precatione superatus remouit exercitū. Atq; hic secundus post Tarquinū fuit, qui dux contra patriam suā esset. Caio Flauio & Lucio Virginio COSS. trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia erant contra Veientes bellū soli susceperūt, promittētes senatui & populo per se omne certamē implendū. Itaq; profecti oēs nobiles, & qui singuli magnorū exercituū duces esse deberēt, in prælio ceciderunt. Vnus omnino superfuit ex tanta familia, qui propter ætatē puerilem duci non potuerat ad pugnā. Post hæc census in urbe habitus est, & inuenta sunt ciuiū capita CXIX. M. Sequenti tamen anno cū in Algido monte, ab urbe duodecimo fermè milliario, Romanus obsideretur exercitus, Lucius Quintius Cincinnatus dictator est factus: Qui agrū quatuor iugerū possidens, manibus suis colebat. Is cū in opere & arans esset inuentus, sudore deterso, togā prætextatam accepit: & cæsis hostibus liberauit exercitum, iugumq; boum equis imposuit: uictoriamq; quasi stiuam tenens, subiugatos hostes præ se primus egit.

XVIRATVS.

ANno CCC. & altero ab urbe condita, imperium consulare cessauit, & pro duobus COSS. decem facti sunt: qui summam potestatem haberent, ac Xuiri nominati sunt. Sed cum primo anno bene egissent, secundo ex ijs Appius Claudius, Virginij cuiusdam, qui honestis iam stipendijs contra Latinos in monte Algido militabat: filiam uirginem corrumpere uoluit, quam pater occidit, ne stuprum à Xuiris sustineret: & egressus ad milites mouit tumultum. Sublata est Xuiris potestas, ipsiq; damnati sunt.

CAPTIVITAS VRBIS ROMAE.

ANno tricenteſimo decimoquinto ab urbe condita, Fidenates contra Romanos rebellauerūt: auxiliū præſtabant his Veientes, & rex Veientium Tolumnius: quæ ambæ ciuitates tam uicinæ urbi ſunt, ut Fidenæ VII, Veientium decimooctauo milliario abſint. Coniunxerunt ſe ijs Volſci. Sed Marco Aemilio dictatore, & Lucio Quintio Cincinnato magiſtro equitum, uicti etiam regem perdiderunt: Fidenæ captæ & excisæ. Poſt uiginti inde annos Veientani rebellauerunt. Dictator contra ipſos miſſus eſt Furius Camillus, qui primum eos uicit acie, mox etiam ciuitatem diu obſidens cœpit antiquiſſimam Italiæ atq; ditiſſimam. Poſtea cœpit & Faliſcos non minus nobilem ciuitatem. Sed commota eſt ei inuidia, quia prædam male diuiſiſſet: damnatuſq; ob eam cauſam, & expulſus eſt è ciuitate. Statim Galli Senones ad urbem uenerunt: & uictos Romanos undecimo milliario à Romę apud flumen Alliam ſecuti, etiam dimiſſa Cluſij Thuſciæ ciuitate, quam obſidebant: cum Brenno rege ſuo Romam uenerunt: & ferè Romanum nomen deleuerunt: urbem occupauerunt: neque defendi quicquàm niſi Capitolium potuit. Quod cum diu etiam Romani fame laborarent: à Camillo, qui in uicina ciuitate exulabat, Gallis ſuperuentum eſt, grauiſſiméq; uicti ſunt. Poſtea tamen accepto etiam auro mille librarum ne Capitolium obſiderent, receſſerunt. Sed ſecutus eos Camillus, ita cecidit, ut & aurum quod his datum fuerat, & omnia quæ acceperant militaria ſigna reuocaret. Ita tertio triumphans urbem ingreſſus eſt, & appellatus ſecundus Romulus, quaſi & ipſe patriæ cōditor. Circa hæc tempora ab Heſdra putatur hiſtoria ueteris teſtamenti conſcripta. Plato quoq; philoſophus his fuiſſe temporibus perhibetur.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM, LIBER SECVNDVS.

Tribuni militum Conſulari poteſtate.

ANno CCCLXV. ab urbe condita, poſt captam autem primo, dignitates mutatæ ſunt, & pro duobus COSS. facti tribuni militares cōſulari poteſtate. Hic iā cœpit Romana res creſcere. Nā Camillus eo anno Volſcorū ciuitatem, quæ per LXX annos bellū cum Romanis geſſerat, uicit: & Equorum urbem & Sutrinorum, atque omnes deletis earundem exercitibus occupauit: & tres ſimul triumphos egit. Titus etiam Quintus Cincinnatus Præneſtinos, uſque ad urbis Romæ portas cum bello uenerunt, proſecutus, ad flumen Alliam uicit:

octo

octo ciuitates, quæ sub ipsis agebant, Romanis adiunxit. Ipsam Præneftem aggressus, in deditionem accepit: quæ ab eo omnia gesta sunt XX diebus. Triumphusque ipsi decretus. Verum dignitas Tribunorum militarium non diu perseuerauit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri: & quadriennium ita in urbe fluxit, ut potestates sibi maiores non essent: præsumpserunt tamen tribuni militares consulari potestate iterum dignitatem, & triennio perseuerarunt. rursus COSS. facti. Lucio Genutio & Quinto Seruilio COSS. mortuus est Camillus: honor ei post Romulum secundus delatus est. His temporibus immensa per continuum biennium Romanos pestis afflixit. Sequentiq; anno secutum est satis triste prodigium: siquidem in medio urbis terra dissoluitur: uasto, præruptóque hiatu, subito inferna patuerunt. Quod cum diutius ibi maneret, cunctísque terrorem inferret: tandem interpretantibus aruspicibus, quod uiui hominis sepulturam expeteret, Marcus Curtius eques Romanus se in id barathrum armatus iniecit: sicq; clausum est. Interea Titus Quintius dictator aduersus Gallos, qui in Italiam uenerant, missus est. Hi ab urbe quarto milliario trans Anienem fluuium consederant. Ibi nobilissimus de Senatoribus iuuenis Lucius Manlius, prouocantem Gallum ad singulare certamen congressus occidit: & sublato torque aureo, collóque suo imposito, in perpetuum Torquati sibi & posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt: mox per Caium Sulpitium dictatorem etiam uicti. Non multo post à Caio Martio Thusci uicti sunt, & nouem millia captiuorum ex his in triumphum deducta. Census iterum habitus est. Et cum Latini, qui à Romanis subacti erant, milites præstare nollent: ex Romanis tantum tyrones lecti sunt, factáque legiones decem, qui modus sexaginta uel amplius armatorum millia efficiebat: paruis adhuc Romanis rebus, tanta tamen in re militari uirtus erat. Quæ cum profecta esset aduersus Gallos duce Lucio Fusco, quidam ex Gallis unum ex Romanis, qui esset optimus, prouocauit: tum illi se M. Valerius tribunus militum obtulit: & cum processisset armatus, coruus ei supra dextrum brachium sedit. Mox commissa aduersus Gallum pugna, idem coruus, alis & unguibus Galli oculos uerberauit, ne rectum posset aspicere: ita ut à tribuno Valerio interfectus, non solum uictoriam ei, sed etiam nomen dederit: Nam postea idem Coruinus est dictus: Ac propter hoc meritum annorum III. & XX. COS. est factus. Tunc siquidem dilatata nox usque ad plurimam diei partem tendi uisa est: tunc etiam saxa de nubibus cecidere. Eodémque tempore magnus Alexander natus est. Latini, qui noluerunt milites dare, hoc quoque à Romanis exigere cœperunt: ut unus COS. ex eorum, alter ex Romano populo crearetur. Quod cum esset negatum: bellum contra eos susceptum est: & ingenti pugna superati sunt: ac de his perdomitis triumphatum est. Statuæ COSS. ob meritum uictoriæ in rostris positæ sunt. Eodem anno etiam Alexandria ab Alexandro Macedoniæ condita est. Iam Romani potentes esse cœperunt. Bellum etiam in centesimo & tricesimo ferè milliario ab urbe apud Samnites gerebat: qui medij sunt inter Picenũ, & Campaniã, & Appuliã

gentem

gentem, si opulentiam quæras, aureis & argenteis armis, & discolori ueste usq; ad ambitum ornatam. Si insidiarum fallaciam, saltibus ferè, & montium fraude crassantem. Si rabiem & furorem, sacris legibus, humanisq; hostijs in exitium orbis agitantem. Si pertinaciam, sexagies rupto fœdere, ipsis hostibus animosiores sunt. Denicq; prius quàm cum Romanis confligerent, Alexandrũ regem Epirotarum Germanum Olympiæ matris Alexandri magni adierunt, qui traiectis in Italiam copijs, bellum aduersus Romanos parabat: Lucanis suffragium ferentes, maximo bello in Lucania uicere: in quo & ipse Alexander Epirota extinctus est. Romani igitur aduersus Samnites pro Campanis, & Sidicinis bellum suscepere. Omnium siquidem non modo Italiæ tantum, sed penè toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est. Nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus, tepentes fontibus Baiæ. Lucrinus, & Auernus quædam maris hostia. Hic amici uitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus cunctorum Vesuuius. Vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Herculanium, Pompeij, & ipsa caput urbium Capua, quæ quondam inter tres maximas Romam, Carthaginemque nominata. pro hac urbe & his regionibus PO. RO. Samnites inuadit. Lucius Papirius cursor cum honore dictatoris ad bellum profectus est. Qui cum Romam redijsset. Q. Fabio Maximo magistro equitum, quem apud exercitum reliquit, præcepit ne se absente pugnaret. Ille occasione reperta, felicissime dimicauit, & Samnites deleuit: ob quam rem à dictatore capite damnatus est, quod se uetante pugnasset. Sed ingenti fauore militum, & populi liberatus est. Tantáque Lucio Papirio seditio est commota: ut penè ipse interficeretur. Postea Samnites Romanos Tito Veturio, & Spurio Posthumio COSS. apud Caudinas Furculas, angustijs locorum conclusos, ingenti dedecore uicerunt. Quorum dux Pontius intantum usus est uictoriæ securitate, ut Herennium patrem consulendum putaret, utrum clausos occideret, an parceret subiugatis. Vt uiuos tamen dedecori seruaret, elegit. Nam uniuersum Romanum exercitum turpiter captum, armis etiam, uestimentisque nudatum, tantum singulis uilioribus operimentis ob uerecundiam corporum tegendam concessis, sub iugo missum, seruitióque subiectum, longum agere pompæ ordinem præceperunt. Sexcentis autem equitibus Romanis in obsidatum receptis, oneratos ignominia, cæteris rebus uacuos COSS. remiserunt. Sub tali tamen conditione pacis, qualis facienda Samnitibus placuit. Sed si fidem fœderis, quam sibi Romani seruari à subiectis uolunt, ipsi subiecti Samnitibus seruauissent: hodie aut omnino non essent, aut Samnio dominatui seruirent. Post interiecto siquidem anno, iubente Senatu, cum Samnitibus firmata pax soluta est. Luciúsque Papirius COS. aduersus eos directus est: qui adeo tunc apud Romanos bellicosissimus habebatur: ut cum diceretur Alexandrum in Italiam transuehi: Romani inter cæteros duces, hunc præcipue eligerent, qui Alexandri impetum sustineret. Congressi itaq; Samnites cũ Papirio, superati sunt. Quorũ septẽ millibus sub iugum missis, Papirius de Samnitibus triumphauit. Eo tempore

Appius

Appius Claudius censor, aquam claudiam induxit, & uiam Appiam strauit. Circa hæc tempora Laddus apud Hierosolymam Pontifex extitit: cuius frater Manasses templum in monte Garizim construxit. Samnites reparato bello Quintum Fabium Maximum uicerunt, tribus millibus hominū occisis. Postea cum pater ei Fabius Maximus legatus datus fuisset: & Samnites uicit, & plurima ipsorum oppida cœpit. Deinde Publius Cornelius Rufinus, Marcus Curius Dentatus ambo COSS. contra Samnites missi, ingentibus prælijs confecerunt, ita ruinas ipsas urbium diruentes, ut hodie Samnium in ipso Samnio requiratur: nec inueniri facile possit. Tunc bellum cū Samnitibus per annos. IX. & XL. actum, sublatum est: neq; ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam uirtutem magis fatigauerit. Interiectis aliquot annis, iterum se Gallorū copiæ contra Romanos Thuscis, Samnitibusq; iunxerunt. Sed cum Romam tenderent, à Cneo Cornelio Dolabella COS. deletæ sunt.

BELLVM TARENTINVM CVM PYRRHO GESTVM.

EOdem tempore Tarentinis, qui iam in ultima Italia sunt, bellum indictum est: quia legatis Romanorum iniuriam fecissent. Hi Pyrrhum Epeiri regem contra Romanos in auxilium poposcerunt: qui ex genere Achillis originē trahebat. Is mox ad Italiā uenit. Tumq; primū Romani contra transmarinos hostes dimicauerūt. Missus est cōtra eos COS. Publius Valerius Leuinus: qui cū exploratores Pyrrhi cœpisset: iussit eos p castra duci, & ostēdi omnē exercitū, tumq; dimitti, ut renunciarent Pyrrho quæcunq; à Romanis agerentur. Cōmissa mox pugna cū iā ilico Pyrrhus fugeret, Elephantorū auxilio uicit, quos incognitos Romani expauerunt: sed nox prælio finē dedit. Leuinus tamen per noctē fugit. Pyrrhus ex Romanis mille octingētos cœpit, & eos summo honore tractauit, & occisos sepeliuit. Quos cū aduerso uulnere, & truci uultu etiā mortuos iacere uideret: tulisse ad cælū manus dicitur, cū hac uoce, Se totius orbis dominū esse potuisse, si tales sibi milites contigissent. Post id Pyrrhus iūctis sibi Samnitibus, Lucanis, Brutijsq; Romā perrexit: om̄ia ferro, ignéq; uastauit: Campaniā populatus est: atq; ad Præneste uenit milliario ab urbe XVIII. Mox terrore percussus exercitus, quia eū tū consul sequebatur, in Campaniam se recepit. legati ad Pyrrhum de redimendis captiuis missi, ab eo honorifice suscepti sunt: captiuos sine pretio Romam misit. Vnum ex legatis Romanorum Fabricium, sic admiratus est: ut cum eum pauperē esse cognouisset: quarta parte regni promissa sollicitare uoluerit, ut ad se transiret. Cōtemptusq; à Fabricio est: ob quod cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatum misit, qui pacem cum eis æquis conditionibus peteret, præcipuum uirum Cineam nomine, ita ut Pyrrhus partem Italiæ, quam iam armis occupauerat, obtineret. Cineas legatus postera die, quàm ingressus Romā fuerat, & equestrem ordinem, & senatum proprijs nominibus salutauit. Pax tamen, quam of

ferebat, displicuit. Remādatum est Pyrrho à senatu, eum cum Romanis nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. Tunc Romani iusserunt captiuos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, quod armati capi potuissent: nec ante eos ad ueterem statum reuerti, quam sibi notorum hostium occisorū spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reuersus est: à quo cum quæreret Pyrrhus qualem Romam comperisset: Cineas dixit, Regum se patriam uidisse, scilicet illic fore tales omnes, qualis unus Pyrrhus apud Epeirum, & reliquam Græciam putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum ducē P. Sulpitius & Decius COSS. Certamine commisso, Pyrrhus uulneratus est, elephanti interfecti. XX millia cæsa hostium, & ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus Tarentum fugatus. Interiecto anno contra Pyrrhū Fabricius est missus, qui prius inter legatos sollicitari nō poterat, quarta parte regni promissa. Tunc cum uicina castra ipse & rex haberent: medicus Pyrrhi nocte ad eum uenit, promittens ueneno se Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur: quem Fabricius uinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrhóque dici, quæ contra caput eius medicus spopondisset. Tunc rex admiratus eum, dixisse fertur, Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quàm Sol à cursu suo auerti posset. Tunc rex in Siciliam profectus est. Fabricius autem uictis Samnitibus, & Lucanis triumphauit. COSS. deinde Curius Dentatus, & Cornelius Lentulus aduersum Pyrrhū missi sunt. Curius contra eum pugnauit, exercitū eius cecidit: ipsum Tarento fugauit, castra cœpit. Ea die cæsa sunt hostium XXIII millia. Curius in consulatu triumphauit. Primus Romam elephantes quatuor duxit. Pyrrhus etiam à Tarento mox recessit, & apud Argos Græciæ ciuitatem occisus est. Apud Iudæos hoc tempore Pontifex maximus Simon Oniæ filius, cui cognomentum Iusto fuit. Dehinc Tarentini Pyrrhi morte comperta, iterum noua arma aduersus Romanos sollicitant. Carthaginiensiū auxilia per legatos poscunt, atq; accipiunt. Carthaginienses à Romanis uincūtur: & quis nondū hostes iudicati, senserunt tamen se posse à Romanis superari, Caio Fabricio Lucino, Caio Claudio Cānio COSS. Anno urbis cōditæ CCCCLXI legati Alexandrini à Ptolemæo missi, Romā uenere: & amicitiam, quā à Romanis petierant, obtinuerunt, Quinto Gulone, Fabio pictore COSS. Bellum Picentes cōmouere: & ab insequentibus COSS. Publio Sempronio, Appio Claudio uicti sunt: & de his triumphatū est. Conditæ sunt à Romanis ciuitates Ariminum in Gallia, & Beneuētum in Samnio. Tunc etiam à Romanis Croton inuaditur: eo tempore pluribus locis è fontibus cruor fluxit. De nubibus in spem pluuiæ lac descendit, Marco Attilio Regulo, Lucio Iunio Libone COSS. Salentinis bellum indictum est: captiq; sunt cum ciuitate simul Brundusini, & de his triumphatum est.

BELLVM PVNICVM.

ANno CCCCLXXVII. cum iam clarum urbis Romæ nomē esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Vt igitur cognosceret, quæ copiæ Romanorū essent, cēsus est habitus, tū inuenta sunt ciuiū capita CCXCII. millia CCCXXXIIII,

quanq;

quanquàm à Condita urbe nunquàm bella cessassent: & contra Afros bellum susceptum est. Primum Appio Claudio, Quinto Fabio COSS. in Sicilia cōtra eos pugnatum est. Et Appius Claudius de Afris, & rege Siciliæ Hierone triumphauit. Insequenti anno Valerio Marco, & Octacilio COSS. in Sicilia à Romanis res magnæ gestæ sunt. Taurominitani Catanenses, & præterea quinquaginta ciuitates in fidem acceptæ. Tertio anno in Sicilia contra Hieronē regem Siculorum bellum præparatum est, cum omni nobilitate Syracusanorū, pacem à Romanis impetrauit: deditq; argenti ducēta talenta. Afri in Sicilia uicti sunt: & de his secundo Romæ triumphatū est. Quinto anno Punici belli, quod contra Afros gerebatur, primum Romani Caio Duellio, & Cneo Cornelio Asina COSS. in mari dimicauerunt paratis nauibus rostratis, quas Liburnas uocant. COS. Cornelius fraude deceptus est. Duellius cōmisso prælio, Carthaginiensium ducem Hannonē uicit. XXX. & unam naues cepit. XIIII. mersit. VII. millia hostium cepit, tria millia occidit: neq; ulla uictoria Romanis gratior fuit: quod inuicti terra, iam etiam mari plurimum possent. Caio Aquilio, Floro Lucio Scipione COSS. Scipio Corsicam, & Sardiniam uastauit: multa millia inde captiuorum abduxit, triumphum egit. Lucio Mallio Volsone, Marco Attilio Regulo COSS. bellum in Africam translatum est: contra Amilcarem Carthaginiensium ducem in mari pugnatum, uictusq; est. Nam perditis LXIIII. nauibus retro se cepit. Romani XXII. amiserunt. Sed cum in Africam transissent: primam Clypeam Africæ ciuitatem in deditionem acceperunt: consules usq; ad Carthaginem processerūt, multisq; uastatis oppidis, Mallius uictor Romam rediit, & XXVII. millia captiuorum cum ingentibus spoliis reduxit. Attilius Regulus in Africa remansit. Is contra Afros aciem instruxit, contra tres Carthaginiensium duces, Asdrubales duos, & Amilcarem dimicans, uictor fuit. XVIII millia hostium cecidit: quinq; millia cum XVIII. elephantis cepit. Inter hæc apud fluuiū Bagradam, Regulus serpentem miræ magnitudinis, qui milites multos, qui ad aquam descenderant, deuorauerat, occidit: cuius corium centum uiginti pedum longitudinem habuit: Romamq; delatum, aliquandiu cunctis miraculo fuit. Tunc uicti Carthaginienses pacem à Romanis petierunt: quam cum Regulus nollet, nisi durissimis conditionibus dare: Afri auxilium à Lacedæmoniis petierunt: & dux adhuc, & rex Xanthippus, qui à Lacedæmoniis missus illi præfuit bello, cuius & uictor fuit. Romanorū dux Regulus uictus est ultima pernicie, nam duo millia tantum ex omni Romano exercitu refugerunt. XV. millia cum Imperatore Regulo capta sunt. XXX millia occisa. Xanthippus ilico ex Africa migrauit in Græciam: Regulus ipse in cathenas coniectus. Hac tempestate Ptolemæus Philadelphus, Iudæos qui in Aegypto erant, liberos esse permisit. Et uasa Eleazaro pontifici Hierosolymorum uotiua transmittens, diuinas scripturas in Græcam uocē ex Hebræa lingua per LXX. interpretes transferre curauit: quam in Alexandrina bibliotheca habuit: quā sibi ex omni genere literaturæ comparauerat. M. Aemilio Paulo, Seruio Fuluio nobiliore COSS. ambo Romani COSS. ad Africam profecti sunt: cum trecentarū nauium classe Clypeam

S petunt:

petunt: & contra Carthaginienses uenerunt, primum Afros nauali certamine superant. Aemilius consul, centũ & quatuor naues hostium demersit: triginta cum pugnatoribus cepit. XV. millia hostium aut occidit, aut cepit: militẽ suum ingenti præda ditauit. Et subacta Africa tunc fuisset, nisi quod tanta fames erat, ut diutius exercitus expectare non posset. COSS. cum uictrici classe redeuntes, circa Siciliam naufragium passi sunt: & tanta tempestas fuit, ut ex quadringentis sexaginta nauibus, octoginta seruari uix potuerunt. Neque ullo tempore tanta maritima tempestas audita est. Romani statim ducentas naues reparauerunt: neq; in aliq animus his infractus fuit. Hoc tẽpore argenteus nummus primum in urbe figuratus est. Cneus Seruius Cepio, Cneus Sempronius Blæsus COSS. cum ducentis sexaginta nauibus ad Africam profecti sunt: aliquas ciuitates ceperunt: prædam ingentem reducentes, naufragium passi sunt circa Palinurum promontorium. Itaq; cum continuæ calamitates Romanis displicerent, decreuit Senatus, ut à maritimis prælijs recederetur: & tantum sexaginta naues ad præsidium Italiæ saluæ essent. Lucio Cecilio Metello, Caio Furio Placido COSS. Metellus in Sicilia Afrorum ducem Asdrubalem cum CXXX. Elephantis, & magnis copijs uenientem superauit. Apud Pannormum XX. millia hostium occidit: sex & XX. Elephantes cepit: reliquos errantes per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit: & Romam deduxit ingenti pompa, cum CXXX. Elephantorum numero omnia itinera compleret. Post hæc mala Carthaginienses Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam proficisceretur: & pacem à Romanis obtineret, & permutationem captiuorũ faceret. Ille Romam cum uenisset, inductus in Senatum nihil quasi Romanus egit: dixitq; ex illa die, qua in potestatem Afrorum uenisset, Romanum esse desiuisse: itaq; & uxorem à complexu remouit: & senatui suasit, ne pax cum Pœnis fieret: Illos enim fractos tot casibus spem nullam habere: Tanti non esse, ut tot millia captiuorum propter se unum & senem, & paucos qui ex Romanis capti fuerant, redderent. Itaque obtinuit: Nam Afros pacem petentes nullus admisit. Ipse Carthaginem redijt, offerentibusq; Romanis, ut eum Romæ tenerent, negauit se in ea urbe mansurum, in qua postquàm Afris seruierat, dignitatem honesti ciuis habere nõ posset. Egressus igitur ad Africam, circumcisis palpebris, ut usq; ad mortem cruciatu intolerabili, ac dolore uigilaret: demum omibus supplicijs extinctus est. Post Claudio Pulchro, & C. Iunio COSS. Claudius contra auspicia pugnauit: & à Carthaginiensibus uictus est: Nam ex ducentis uiginti nauibus, quas in Dreparitano adduxit portu, cum XXX. fugit. XX. cum pugnatoribus captæ sunt, demersæ cæteræ: octo millia hominũ cæsa, uiginti millia capta. Alius quoq; COS. naufragio classem amisit: exercitum tamen saluum habuit: quia uicina litora erant. Anno etiam sequẽti classis Punica in Italiam transiuit, eiusq; plurimas partes longe, latéque uastauit. Dum hæc agerentur, apud Iudæam post Eleazarum suscepit Manasses auunculus eius pontificatum, Caio Luctatio Catullo, Aulo Posthumio Allicano consulibus. anno belli Punici XXIII. à Catulo bellum cõtra Afros cõmissum est. Profectus est cum trecentis

nauibus

nauibus in Siciliam. Afri contra ipſum quadringentas parauerunt. Nunquàm in maritimis copijs ſic pugnatum eſt. Luctatius Catulus nauem æger aſcendit, uulneratus enim in pugna ſuperiore fuerat. Contra Lilibeum ciuitatem Siciliæ pugnatum eſt ingenti uirtute Romanorũ: nam ſeptuaginta tres Carthaginienſium naues captæ ſunt. XXX. demerſæ. XXXII. millia hoſtium capta. XIII. occiſa. Infinitum auri & argenti pondus in poteſtatẽ Romanorum redactum eſt. Ex claſſe Romana XII. naues demerſæ. Pugnatum eſt ſexto Idus Martias. Statim Carthaginienſes pacem petiuerunt, ut redimi eos captiuos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus iuſſit ſine pretio eos dari, qui in publica cuſtodia eſſent: Qui autem à priuatis tenerentur: ut pretio dominis reddito, Carthaginem redirent: atq; id pretium ex fiſco magis, quàm à Carthaginienſibus ſolueretur. Carthaginienſes ſanè ſub hac conditione cum Romanis pacem fecerunt: ut eis per continuos XX. annos perſoluerent argenti puri tria millia talentorum. His diebus Iudæorum pontifex Onias Simonis iuſti filius, clarus habebatur. Tunc etiam Quintus Ennius poeta Tarenti naſcitur, qui Romæ docuit, contentus unius ancillæ miniſterio. Quintus Luctatius, Aulus Mallius COSS. creati, bellum Faliſcis intulerunt: quæ ciuitas Italiæ opulenta quondam fuit, quod ambo COSS. intra ſex dies q̃ uenerant, tranſegerunt quindecim millibus hoſtium cæſis, cæteris pace conceſſa, agro tamen ex medietate ſublato.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER TERTIVS.

FINITO igitur Punico bello, quod per XXII. annos contractum eſt: Romani iam clariſſima fama noti, legatos ad Ptolemæum Aegypti regem miſerũt, auxilia promittẽtes, quia rex Syriæ Antiochus bellum ei intulerat. Ille gratias egit, auxilia non accepit, iam enim fuerat pugna tranſacta. Eodem tempore potentiſſimus rex Siciliæ Hieron Romam uenerat ad ludos, & ducenta millia modiorũ tritici populo dono dedit. Lucio Cornelio Lentulo, Fuluio Flacco COSS, cum quibus Hieron Romam uenerat, etiã contra Ligures intra Italiam bellum geſtum eſt. Nam ijdem COSS. primi trans Padum Romanas duxere legiones. pugnatum eſt ibi cum Inſubribus & Liguribus, quorũ interfecta ſunt XXIII. millia. V. millia capta ſunt, & de his triumphatum eſt. Sequenti anno in Piceno flumen ſanguine effluxit: & apud Thuſcos cælum ardere uiſum eſt: & Arimini nocte, multa luce fulgentes, tres ſimul lunæ apparuere. Carthaginienſes tamen bella reparare tentabant, Sardinienſes, qui ex conditione pacis Romanis parêre debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamẽ legatio Car-

 thaginienſium

thaginiensium, & pacem impetrauit. Tito Mallio Torquato, Caio Attilio COSS. de Sardis triumphatum est: & pace omnibus locis facta, Romani bellum nullum habuerunt: quod his post Romam conditam semel tantũ, Numa Pompilio regnante contigerat. Lucius Posthumus Albinus. Cn. Fuluius Centimalus COSS. bellum contra Illyricos gesserunt: & multis ciuitatibus captis, etiam reges in deditionem acceperunt: ac tum primum de Illyricis triumphatum est. Aemilio consule, ingentes Gallorum copiæ Alpes transierunt: sed pro Romanis tota Italia consensit. Traditumq́ꝫ Fabio historico, qui ei bello interfuit, septingenta millia hominum parata ad id bellum fuisse, sed res per consulem tam prospere gesta est. XL. millia hostium capta sunt, & interfecta septem millia, & triumphus Aemilio decretus. Gallorum siquidem animi feroces sunt, corpora plus quàm humana erant: sed experimento deprehensum est, quod uirtus eorum, sicut primo impetu maior quàm uirorum est, ita sequens minor quàm fœminarũ. Alpina corpora humenti cælo educata, habent quiddam simile niuibus suis, cum mox calore pugnæ statim sudorem emittunt: & leui motu quasi calefaciente sole laxantur. Hi Britomaro duce, non prius posituros se balthea iurauerunt, quàm Capitolium incendissent: factumq́ꝫ est. Nam uictos eos Aemilius in Capitolio discinxit. Et quia dux eorũ de Romano milite Marti suo torquem aureum deuotasset: de ipsis Ariobistonis, reliquorumq́ꝫ Gallorum torquibus, aureum trophæum Ioui erexit. Aliquot deinde annis euolutis, post contra Gallos intra Italiam pugnatum est, finitumq́ꝫ est bellum Marco Claudio Marcello. Cn. Cornelio Scipione COSS. Marcellus deinde cum imprudens in manus Gallorum incidisset, omniáqꝫ infesta uidisset, neqꝫ quò euadere posset, haberet: in medium hostium irrupit, quibus inopinata audacia perculsis, regem quoqꝫ ipsorum Virodomarũ occidit: atqꝫ ubi spes salutis uix fuerat, inde opima retulit spolia. Postea idem Marcellus cũ collega suo Cornelio, ingentes copias Gallorum peremit: Mediolanum expugnauit: grandem prædam Romam pertulit, ac triumphans Marcellus, spolia Gallorum stipiti imposita, humeris suis uexit. Minutio Rufo, Publio Cornelio COSS. Histris bellum illatum est, quia latrocinati naues Romanorum fuerant, quæ frumenta exhibebant: ac multo Romanorum sanguine fuso, perdomiti sunt. Hac tempestate Iudæorum pontifex Simon Oniæ filius extitit.

BELLVM PVNICVM SECVNDVM.

EODEM anno bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Hannibalem Carthaginiensium ducem, filium Amilcaris, qui iandudum Amilcari patri ad aras iurauerat, cum adhuc nouem esset annorum, se, ut primum posset, aduersus Romanos pugnaturũ. Hannibal ergo Saguntum Hispaniæ ciuitatẽ Romanis amicam oppugnare aggressus est, annum agens uicesimum suæ ætatis, copijs cõgregatis CL. millibus peditum, & uiginti millibus

millibus equitum. Huic Romani per legatos denuntiauere, ut bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt: ut mandaretur Hannibali, ne bellum cõtra socios populi Romani gereret. Dura responsa à Carthaginiensibus data sunt. Saguntini interea fame uicti sunt. Capti ab Hannibale ultimis pœnis afficiuntur, quibus hoc ante portenderat triste prodigium. Nam cum penè enixa mulier esset, infans in uterum regressus, ciuitatis excidiũ significauit. Huius tantæ cladis autor Hannibal poscitur. Tergiuersantibus Pœnis, dux legationis Romanorũ, Quæ inquit mora est Fabius, In hoc ego sinu bellum, pacemq; porto, utrum eligitis? succlamantibus bellum, Igitur inquit accipite. & excusso in media curia togæ gremio, non sine horrore quasi pleno sinu bellum ferret, effudit. Tum P. Cornelius Scipio, cum exercitu in Hispaniam profectus est: Tiberius Sempronius in Siciliam. bellum Carthaginiensibus indictum est. Hannibal relicto in Hispania fratre Asdrubale, igne, ferróq; rupes rescindit. Pyreneum transiuit: Alpes adhuc in ea parte inuias sibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXX. millia peditum, & uiginti millia equitũ, septem & XXX Elephantes adduxisse. Interea multi Ligures & Galli, Hannibali se iunxerũt. Sempronius Gracchus cognito ad Italiam Hannibalis aduentu, è Sicilia exercitum Ariminum traiecit. Publius Cornelius Scipio, Hannibali apud Ticinum primus occurrit. Commisso prælio, fugatis suis, & omnibus extinctis, ipse ab alio Scipione filio admodum iuuene liberatus, saucius tamen in castra rediit. Pugnatum deinde eodem COS. ad Trebiam fluuium. Iterumq; Romani superati sunt. Sempronius Gracchus & ipse conflixit apud eundem amnem, amissóq; exercitu penè solus euasit. In eo tamen bello etiam Hannibal sauciatus est. Tunc se Hannibali multi Itali dedidere, qui prius q̃ in Aetruiam primo uere transiret, in summo Apennino tempestate correptus, biduo continuo immobiliter stetit, niuibus cum exercitu conclusus: ubi magnus hominum numerus, iumenta q̃ plurima, elephanti penè omnes frigore perierunt. Diris etiã tunc prodigiis Romani territi sunt. Nam & solis orbis imminui uisus est: & apud Afros palmæ in cælo uisæ, Sol quoq; cum Luna pugnasse. Apud Capenas duæ Lunæ ortæ sunt. In Sardinia sanguinem duo scuta fuderunt. Faliscis cælum scindi uisum est. Apud Antium cruentæ spicæ in corbem cecidere. Igitur Hannibal ad Thusciam ueniens, Flaminio consuli occurrit: ipsum Flaminium interemit. Romanorum XV. millia cæsa sunt. VII. millia capta. cætera diffugerunt. Missus aduersus Hannibalem postea à Romanis Quintus Fabius Maximus. Is eum differendo pugnam ab impetu fregit. Nam per summa montium iuga, & abditos nemorum saltus castra ponens, Hannibalis feruorem elusit: moxq; inuenta occasione uicit. Victóq; Hannibale, fertur de Fabio suis ita dixisse. Nunquid nõ dixi uobis, qđ montana hæc nubes maxima nos in campo ui tempestatis obrueret? Quingentesimo & quadragesimo anno à condita urbe, Lucius Aemilius Paulus, Publius Terentius Varro contra Hannibalem mittuntur, Fabióq; succedunt. Qui Fabius ambos COSS. monuit, ut Hannibalem callidum & impatientẽ ducem, non aliter uincerent, q̃ prælium differendo.

Verũ cum impatientia Varronis COS.cõtradicẽte COS.altero,id eſt, Aemilio Paulo,apud uicũ qui Cannæ appellat',in Appulia pugnatũ eſſet,ambo COSS. ab Hannibale uincunt'. Nam cũ cõperiſſet Hannibal, Aufidũ amnem,ingẽtes auras mane perflare,quæ arenarũ,& pulueris agerẽt uertices: ſic direxit aciem, ut tota uis à tergo ſuis,Romanis in ora & oculos inccederet:eáq; de cauſa Romanorum exercitũ ſtrauit. In ea pugna tria millia Afrorũ perierũt:magna pars de exercitu Hannibalis ſauciat': nullo tamẽ Punico bello Romani grauius accepti ſunt. Perijt autẽ in eo COS. Aemilius Paulus, ſaucius cũ in quodã ſaxo reſediſſet,offerẽte ei Lentulo equũ quo fugeret, ut dadi ſupereſſet:noluit,atq; ibi perſedit,donec ab hoſtibus peremptus eſt. Perierũt autẽ ibi cõſulares,aut prætorij XX. Senatores capti aut occiſi ſunt XXX. nobiliores uiri CCC. milites XL millia:equites tria millia & quingenti. Varro COS. cũ quingentis equitibus Venuſiam fugit. Nec dubium eſt ultimũ diem illum Romani ſtatus futurũ fuiſſe, ſi Hannibal mox poſt uictoriã ad peruadendã urbem cõtendiſſet. Varro Romã redijt: gratiæq; ei à ſenatu & populo actæ ſunt, quod Remp. non deſperaſſet. Non autẽ uitæ cupiditate,ſed Reip. amore ſe ſuperfuiſſe,reliquo ætatis ſuæ tempore approbauit. Nam barbã,capillumq; ſummiſit: & poſtea nunq; recubans cibum cepit. Honoribus quoq; cum ei deferrent' à populo, renuntiauit dicens, Felicioribus magiſtratibus Reip. opus eſſe. In omnibus tamen his malis,nemo Romanorũ pacis mentionẽ habere dignatus eſt. Serui,qđ nunq; ante,manumiſſi,& milites facti ſunt:& omes quicunq; ſceleribus,& alieno fœnore obligati eſſent,liberant',& milites facti ſunt: qui numerus peruenit uſq; ad VI. millia. Poſt eam pugnam, multæ Italiæ ciuitates,quæ Romanis paruerunt,ſe ad Hannibalem tranſtulerunt. Hannibal Romanis obtulit,ut captiuos redimerent:reſponſumq; eſt à ſenatu,Eos ciues nõ eſſe neceſſarios,qui cum armati eſſent, capi potuiſſent. Ille omnes poſtea uarijs ſupplicijs interfecit:& tres modios annulorum aureorũ Carthaginem miſit,quos è manibus equitũ Romanorũ, ſenatorum,& militum detraxerat. Deinde Sempronio Graccho, Quinto Fabio Maximo COSS. Claudius Marcellus ex prætore proconſul deſignatus,Hannibalis exercitũ prælio fudit:primusq; poſt tantas Reip. ruinas, ſpem fecit Hannibalem poſſe ſuperari. Interea in Hiſpania, ubi frater Hannibalis Aſdrubal remanſerat cum magno exercitu, ut eam totam Afris ſubigeret, à duobus Scipionibus Romanis ducibus uincitur: perdiditq; in pugna XXV. millia hominum. Mittunt' ei à Carthaginienſibus ad reparandas uires XII millia peditum. IIII millia equitũ. XX elephanti. Centenius Penula centurio, decerni ſibi ultro bellum aduerſum Hannibalẽ petijt:à quo cũ octo millibus militũ, quos in acie eduxerat, occiſus eſt. Poſt hunc Cneus Fuluius prætor ab Hannibale uictus, amiſſo exercitu,uix euaſit. Anno ab urbe condita DIII. Marcellus Claudius, & Syracuſas opulentiſſimã urbem Siciliæ, ſecunda expugnatione cepit: pro quo dicitur idem conſul ſatis fleuiſſe,pridie q̃ eam caperet pietate motus. Anno quarto poſtq; ad Italiam Hannibal uenit,Cneum Fuluium proconſulem, undecim præterea tribunos,& XVII millia militũ interfecit. Marcellus COS. cum

Hannibale apud Nolam triduum cótinuum dimicauit. Primo die pari pugna discessum est, sequēti uictus, tertio uictor. VIII millia hostium interfecit: ipsum Hannibalem cum reliquis fugere in castra compulit. Hannibal multas ciuitates Romanorum per Appuliam, Calabriam, & Brutios occupauit. Quo tempore rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos misit, promittens auxilia cótra Romanos, sub hac conditione, ut deletis Romanis, ipse contra Græcos ab Hannibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi, & re cognita, Romani in Macedoniam Marcum Valeriū, & Leuinū ire iusserunt: in Sardiniam Titum Mallium Torquatum proconsules: nam etiam ea solicitata ab Hannibale, Romanos deseruerat. Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur. In Italia contra Hannibalem. In Hispania contra fratrē eius Asdrubalem. In Macedonia contra Philippum. In Sardinia contra Sardos, & alterum Asdrubalem Carthaginiensem. Is à Tito Mallio procósule, qui ad Sardiniam missus fuerat, uiuus est captus: occisa cum eo XII millia: capti mille quingenti, & à Romanis Sardinia subacta. Mallius uictor, captiuos, & Asdrubalē Romā reportauit. Interea etiā Philippus à Leuino in Macedonia uincit': & in Hispania à Scipionib9 Asdrubal, & Mago tertius frater Hannibalis. Decimo anno postq̃ Hannibal in Italiā uenerat, P. Sulpitio, Cneo Fuluio COSS. Hannibal de Campania mouit exercitū: & cū ingēti clade omniū per Sidicinū, Suessanūq; agrum uia Latina usq; ad quartū milliariū urbis accessit, equites eius usq; ad portas. Mox consulum metu cū exercitu uenientiū, Hannibal ad Campaniam se recepit. In Hispania, à fratre Asdrubale, ambo Scipiones, qui p multos annos uictores fuerant, interficiunt': exercitus tamē integer mansit: Casu enī magis erant, q̃ uirtute decepti. Quo tēpore etiā à cósule Marcello, Siciliæ magna pars capta est, quā tenere Afri cœperant. ex nobilissima urbe Syracusana præda ingens Romam perlata est. Leuinus in Macedonia, cum Philippo & multis Græciæ populis, & rege Asiæ Attalo amicitiā fecit, & ad Siciliam profectus est: Annonē quendam Afrorū ducem apud Agrigentū ciuitatē cum ipso oppido cepit: eumq; Romā cum captiuis nobilissimis misit. XL ciuitates in deditionē accepit. XXVI expugnauit. Ita oīs Sicilia recepta est. Macedonia fracta, ingenti gloria Romā regressus est. Hannibal in Italia Cneū Fuluiū COS. subito aggressus, cū octo millibus hoīm interfecit. Interea ad Hispanias ubi occisis duob9 Scipionib9 nullus Roman9 dux erat. P. Corneli9 Scipio mittit' fili9 Publij Scipionis, qui ibi bellū gesserat, annos natus quatuor & uiginti. Vir Romanorū omniū & sua ætate, & posteriori tēpore ferè primus. Is etenī, dum senatores ob metū Hannibalis Italiam relinquere deliberarēt: cū tribunus militū esset, districto gladio id fieri uetuit. Primusq; iurans, ut patriæ defensor existeret, uniuersos similiter iurare coegit. Romanos ad spem uitæ quasi ab inferis reduxit. Is Carthaginē Hispaniæ cepit, in q̃ oīe aurū & argentū, & belli apparatū Afri habebāt. nobilissimosq; obsides, q̃s ab Hispanis acceperāt, Magonē etiā fratrē Hannibalis ibi capit, quē Romā cū alijs mittit. Romæ ingēs lætitia post hūc nuntiū fuit. Scipio Hispanorum obsides parētibus reddidit. Deniq; dū quædā adulto flore uirgo pulcherri

ma ab eo cõprehensa fuisset, eam paterna pietate seruauit: cõcedens parẽtibus, ut eam redimerent: ad se etiã puellæ sponsum nobilissimi generis uirum uenire persuadẽs, ei ipsam quasi pius in matrimoniũ genitor tradidit: dotisq; nomine puellæ, pretiũ quod à parentibus eius acceperat, condonauit. pro quibus factis, maxime adnitente puellæ sponso, eiusq; parẽtibus, omes ferè Hispani ad eum transierunt. Post quæ Asdrubalem Hannibalis fratrẽ uictum fugat, & prædam maximã capit. Interea in Italia COS. Publius Fabius Maximus Tarentũ capit, in qua ingentes copiæ Hannibalis erant: & ibi etiã ducẽ Hannibalis Cartalonẽ occidit. XXV. millia captiuorũ uendidit: prædam militibus dispartiuit: pecuniã hominũ uenditorũ ad fiscum retulit. Tum multæ ciuitates Romanorũ, quæ ad Hannibalem transierant, rursus se Fabio Maximo dediderũt. In sequẽti anno Scipio in Hispania egregias res egit: & per se & per fratrẽ suum Luciũ Scipionẽ LXX. ciuitates recepit. In Italia tamẽ male pugnauerũt. Nam Claudius Marcus COS. ab Hannibale occisus est. Tertio anno postq; Scipio ad Hispaniam profectus fuerat, rursus res indytas gessit. Regem Hispanorum magno prælio uictum, in amicitiam accepit: & primus omniũ à uicto obsides nõ poposcit. Desperans Hannibal Hispanias cõtra Scipionẽ ducem posse retineri, fratrẽ suum Asdrubalem in Italiam cum omibus copijs euocauit. Is ueniẽs, à COSS. Appio Claudio Nerone, & Liuio Salinatore apud Metaurũ fluuiũ in insidias cõpositas incidit: strenue tamẽ pugnans occisus est. LVIII. millia de eius exercitu perempta sunt. V. millia capta. CCCCXLIIII. ciuiũ Romanorũ inter eos reperta, & reuocata sunt. Magnũ pondus auri, atq; argẽti Romã delatũ est. Hannibali caput sui fratris Asdrubalis ante castra proiectum est. Quo uiso, simul & clade Pœnorũ cognita, anno XIII. postq; in Italiam uenerat, refugit in Brutios. Post hæc Hannibal diffidere iam de belli cœpit euentu, & Romanis ingens animus accessit. Itaq; ipsi euocauerũt ex Hispania P. Cornelium Scipionẽ. Is Romam cum ingenti gloria uenit. Per idem tempus Hierosolymis Pontifex maximus Onias Simonis filius claruit. Quinto Cecilio, & Lucio Valerio COSS. omnes ciuitates, quæ in Brutijs ab Hannibale tenebant̃, Romanis se tradiderunt. Anno quartodecimo postq; in Italiam Hannibal uenerat, Scipio qui multa bene in Hispania egerat, COS. est factus, & in Africã missus. Cui uiro diuinũ quiddã inesse existimabat̃, adeo ut putaret̃ etiã cũ numinibus habere sermonẽ. In Africa contra Annonẽ ducem Afrorũ pugnauit: & exercitũ eius interfecit. Secundo prælio, castra cepit cum IIII. millibus & quingentis militibus, undecim millibus occisis. Syphacem Numidiæ regem, qui se Afris cõiunxerat, cepit: & castra eius inuadit. Syphax cũ nobilissimis Numidis & infinitis spolijs, Romã à Scipione mittitur. Qua re audita, omnis ferè Italia Hannibalem deserit: ipse à Carthaginiensibus redire in Africam iubetur, quam Scipio uastabat. Ita anno XVII. ab Hannibale Italiã liberata est, quã flens dicit̃ reliquisse. Legati Carthaginiẽsium pacẽ à Scipione petierũt: & ab eo ad Senatũ Romã missi sunt. XLV diebus his induciæ datæ sunt, quousq; Romam ire & regredi possent: & XXX. millia pondo argenti ab his accepta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem iussit cum

Carthaginiensibus

Carthaginiensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, ne amplius q̃ XXX. naues haberēt, & quingenta millia pondo argenti darent, captiuos & perfugas redderent. Interim Hannibale ueniente ad Africam, pax turbata est, multa hostilia ab Afris facta sunt. Legati tamē eorum ex urbe uenientes, à Romanis capti sunt, & iubente Scipione dimissi. Hannibal quoq; frequentibus prælijs uictus, à Scipione petere etiam ipse cœpit pacem. Cum itaq; uentum esset ad colloquium, ijsdem conditionibus data est quibus prius, additis quingentis millibus pondo argenti C. millibus librarum propter nouam perfidiam. Carthaginiensibus cōditiones displicuerunt, iusserunt Hannibalem pugnare. Infertur à Scipione & Massinissa rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. Hannibal tres exploratores ad Scipionis castra misit: quos captos Scipio circunduci per castra iussit, ostendiq; etiam his totum exercitum: mox prandium dari & dimitti, ut renuntiarēt Hannibali, quæ apud Romanos uidissent. Interea prælium ab utroq; duce instructum est, quale uix ulla memoria fuit, cum peritissimi uiri copias suas ad bellum educerent. Scipio uictor recedit, penè ipso Hannibale capto: qui primum cum multis equitibus, deinde cum uiginti, postremo cum quatuor euasit. Inuenta in castris Hannibalis argenti pondo XX. millia, auri octingenta: cætera supellectilia copiosa. Post id certamen, pax cum Carthaginiensibus facta est. Scipio Romam redijt: & ingenti gloria triumphauit, atq; Africanus ex eo appellari cœptus est. Finem accepit secundum Punicum bellum post annum septimum decimum q̃ cœperat.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER QVARTVS.

BELLVM MACEDONICVM.

TRANSACTO Punico bello, secutū est Macedonicū cōtra Philippum regem L. & quingentesimo primo anno ab urbe cōdita. Titus Quintius Flaminius aduersus Philippum regem mittitur: & prospere gessit, & pax ei data est his legibus, ne Græcis ciuitatibus, quas Romani cōtra eum defenderant, bellum inferret: ut captiuos & transfugas redderet, quinquaginta solas naues haberet, reliquas Romanis daret: & per annos decem, quaterna millia pondo argenti præstaret, & obsidem daret filium suum Demetriū. Titus Quintius Flaminius etiam Lacedæmonijs intulit bellum, & ducem eorum Nabidem uicit: & quibus uoluit conditionibus, in fidem accepit, ingenti gloria triumphauit: duxit ante currum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium, & Armenem

Nabidis.

Nabidis. Romani captiui, qui sub Hannibale per Græciam uenditi fuerant, uniuersi recepti capitibus rasi sunt ob detersam seruitutem, currum triumphantis secuti sunt. Eodem tempore Insubres Boij, à quibus Ticinum ciuitas cōdita est, atq; Cenomanni contractis in unum uiribus, cum Amilcare Pœnorū duce, qui in Italia remanserat: Cremonam, Placentiamq; uastantes, difficillimo bello, à Lucio Furio prætore sunt superati. COS. Marcellus in Etruria à Boijs oppressus, magnam partem exercitus perdidit. Cui postea Furius alter COS. auxilio accessit, atq; ita uniuersam Boiorum gentem, igni, ferróq; uastantes, propemodum usq; ad nihilum deleuerūt. Transacto bello Macedonico, secutum est Syriacum contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, Attilio Glabrione COSS. Huic Antiocho Hannibal se iunxerat, Carthaginem patriam suam metu, ne Romanis traderetur, relinquens. Attilius Glabrio in Achaia bene pugnauit: castra regis Antiochi nocturna pugna capta sunt: Ipse fugatur. Philippo, qui contra Antiochum Romanis auxilio fuit, filius Demetrius redditus est. Publio Scipione Africano iterum, Tito Sempronio Longo COSS. apud Mediolanum decem millia Gallorum cæsa, Romanorum uero V. M. occisa sunt. Minutius à Liguribus in extremum periculi adductus, & insidijs hostium circumuentus, uix Numidarum equitum industria liberatus est. L. Cornelio Scipione. C. Lælio COSS. Scipio Africanus, fratri suo Cornelio Scipioni Consuli, legatus contra Antiochum profectus est. Hannibal, qui cum Antiocho erat, nauali prælio uictus est. Ipse postea Antiochus circa Sypilum Magnesiam Asiæ ciuitatem, à COS. Cornelio Scipione ingenti prælio fusus est. auxilio fuit in ea pugna Romanis Eumenes Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygia condidit. Quinq; millia equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tunc rex Antiochus pacem petijt: ijsdem cōditionibus data est à senatu, quanquàm uicto, quibus ante offerebatur, ut ex Europa & Asia recederet: atque intra Taurum se contineret: decem millia talentorum, & XX. obsides præberet: Hannibalem concitatorem prælij dederet. Eumeni regi donatæ sunt à senatu omnes Asiæ ciuitates, quas Antiochus bello perdiderat: & Rhodijs, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerunt, multæ urbes concessæ sunt. Scipio Romam redijt: & ingenti gloria triumphauit. Nomen & ipse ad imitationem fratris Asiatici accepit, quia Asiam uicerat: sicuti frater ipsius propter Africam domitam Africanus appellabatur. L. Bebius in Hispaniam proficiscens, à Liguribus circumuentus cum uniuerso exercitu occisus est, adeo, ut ne nuntium quidem superfuisse constet: ut internitionem ipsam Romæ Massilienses nuntiare curauerint. Marcus COS. aduersus Ligures profectus superatusque, IIII millia militum amisit. Spurio Posthumio Albino, Marco Philippo COSS. Marcus Fuluius de Aetolis triumphauit. Hannibal qui uicto Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Prusiam Bithyniæ regem fugerat, repetitus etiam ab eo est per Titum Quintium Flaminium: & cum tradendus esset Romanis, uenenum bibit: & apud Libyssam in finibus Nicomedensium sepultus est.

Eodem anno Scipio Africanus ab ingrata sibi urbe diu exulans, apud

Linternum

Linternum morbo perijt. Tunc Vulcani insula, quæ ante non fuerat, repente in mari est ædita. His quoq; diebus actum est, quod de Heliodoro Machabeorũ narrat historia. Philippo rege Macedoniæ mortuo, qui & aduersum Romanos bellum gesserat, & postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat: filius eius Perseus in Macedonia rebellauit, ingentibus copijs ad bellum paratis. Nam adiutores habebat Cotym Thraciæ regem, Illyrici regem Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erant Eumenes Asiæ rex: Arariates Cappadociæ, Antiochus Syriæ, Ptolemæus Aegypti, Massinissa Numidiæ. Prusias autem rex Bithyniæ, quanquam sororem Persei uxorem haberet, utrisq; se æquum præbuit. Dux Romanorum P. Licinius COS. contra eum missus est, & à rege graui prælio uictus: neq; tamen Romani, quanquàm superati, regi petenti pacem præstare uoluerunt: nisi his conditionibus, ut se & suos Senatui, & populo Romano dederet. Mox missus contra eum Lucius Aemilius Paulus COS. & in Illyricum Q. Anitius prætor contra Gentium. sed Gentius facile uno prælio uictus, mox se dedit. Mater eius & uxor & duo filij, frater quoq; eius simul in potestatem Romanorum uenerunt, bello intra XXX. dies perfecto. Ante cognitum est Gentium uictum, quàm cœptum bellum nunciaretur. Cum Perseo autem Aemilius Paulus COS. tertio nonas Septembris dimicauit: uictusque est rex cum XX. millibus peditum eius occisis. Equitatus cum rege interfugit. Milites quos amiserat, Romanis se dediderunt. Rex cum desereret ab amicis, uenit in Pauli potestatem: sed honorem ei Aemilius Paulus non quasi uicto adhibuit. Nam & uolentem ad pedes sibi cadere, non permisit, & iuxta se in sella collocauit. Macedonijs & Illyrijs hæ leges à Romanis datæ sunt: ut liberi essent, & dimidium eis tributorum præstarent, quæ regibus præstitissent: ut appareret populum Ro. pro æquitate magis quàm auaritia dimicare. Itaq; in conuentu infinitorum populorum Paulus hæc pronunciauit: & legationes multarum gentium, quæ ad eum uenerant, magnificentissimo pauit conuiuio, dicens eiusdem esse hominis debere & bello uincere, & conuiuij apparatu elegantem esse. Mox septuaginta ciuitates Epeiri quæ rebellarant, cepit: prædam militib9 distribuit, Romã ingenti pompa redijt in naue Persei: quæ inusitatæ magnitudinis fuisse traditur: adeo, ut XVI. ordines dicat habuisse remorũ. Triumphauit etiã magnificẽtissime in curru aureo cũ duob9 filijs suis utroq; latere astantibus. Ducti sunt ante currum regis filij, & ipse Perseus quadraginta quinque annos natus. Post eum etiam C. Anitius de Illyricis triumphauit. Gentius cum fratre & filijs ante currum ductus est. Ad hoc spectaculum reges multarũ gentium Romam uenerant. Inter alios etiam & Attalus, atq; Eumenes Asiæ reges, & Prusias Bithyniæ magno honore excepti sunt: & permittente Senatu dona attulerunt, & in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem Senatui commendauit. Anno ab urbe cõdita D.C. Lucio Licinio, Luculo Posthumio Albino COSS. cum omnes Romanos ingens Celtiberorũ metus inuasisset: & ex omnibus non esset, qui ire in Hispaniam uel miles, uel legatus auderet, Publius Scipio, qui post Africanus erat: ultro sese militaturum in Hispaniam obtulit:

cum tamẽ

cum tamē in Macedoniam sorte iam deputatus esset. Itaq; profectus in Hispa- niam, magnas strages gentium dedit: sæpius etiam militis q̃ ducis usus officio. Nam & Barbarũ prouocantem, singulariter congressus occidit. Sergius autem Galba prætor, à Lusitanis magno prælio uictus est: uniuersóq; exercitu amisso, ipse cum paucis uix elapsus euasit. Insequenti anno Lucius Minutius in Hispa- nia bene pugnauit. Marcellus postea COS. res ibidem prospere gessit.

TERTIVM PVNICVM BELLVM.

TERTIVM deinde bellum contrà Carthaginem suscipitur, sex- centesimo & altero anno ab urbe condita, Lucio Mallio Censo rino, & Marco Mallio consulibus, anno LI. postq̃ secundum punicum bellum transactum est. Hi profecti Carthaginē Car thaginiensibus euocatis, iussisq; ut arma, & naues traderent: tanta uis armorũ repente tradita est, ut facile ex eis tota Africa potuisset armari. Qui postq̃ arma Romanis tradiderũt, relicta urbe, recedere procul à mari, & decem millibus passuum habitare iussi sunt. Carthaginienses dolorem, ac desperationem contulerunt, aut defensuri ciuitatem, aut cum ipsa sepeliendi. Moxq; sibi duos Asdrubales duces creauerunt: armáq; facere ag- gressi, postq̃ æs, ferrumq; defecit: aurea, argenteáq; facere cœperũt. COSS. cum aliquantã muri partem machinis diruissent, à Carthaginiẽsibus uicti sunt, atq; repulsi. Quos fugientes, Scipio tunc tribunus militum, repulso intra muros ho ste defendit. Phaneas dux alius equitatui Carthaginiensium præerat. Igitur Scipio tunc Scipionis Africani nepos, tribunus, ut dictum est, militum ibi mili- tabat: huius apud omnes ingens metus, & reuerẽtia erat. Nam & paratissimus ad dimicandum, & consultissimus habebatur. Itaque per eum multa à COSS. prospere gesta sunt. Neq; quicquàm magis Asdrubal uel Phaneas uitabant, quàm cõtra eam Romanorum partem committere, ubi Scipio dimicabat. Per idem tempus Massinissa rex Numidarũ, per annos sexaginta ferè amicus po- puli Ro. anno uitæ suæ XCVII. mortuus est. XLIIII. filijs relictis. Scipionem diuisorem inter filios suos esse iussit. Cum igitur clarum Scipionis nomen esset: iuuenis adhuc COS. est factus: & contra Carthaginem est missus: contra quam dum sex continuis diebus, noctibusq; pugnasset, ultima Carthaginienses de- speratio ad deditionem traxit, petentes, ut quos belli clades reliquos fecisset, sal tem seruire liceret: ac primum agmen mulierum satis miserabile, post uirorum descendit. Nam fuisse mulierum uigintiquinq; millia, uirorum triginta millia, traditũ est. Rex Asdrubal se ultro dedidit. Transfugæ, qui Aesculapij templum occupauerant: uoluntario præcipitio dati, igne consumpti sunt. Vxor Asdruba- lis se, suosq; filios cum fœmineo furore in medium iecit incendium. Ipsa autem ciuitas XVI. diebus cõtinuis arsit, miserumq; spectaculum suis uictoribus præ- buit. Omnis multitudo captiuorũ, exceptis paucis principibus, uenundata est. Diruta est autem Carthago, omni murali lapide in puluerem cõminuto: cuius fuisse

fuisse situs huiusmodi dicitur. Viginti duo millia passuum muro amplexa: tota penè mari cingebatur absq; faucibus, qua tribus millibus passuum aperiebantur. Is locus murum triginta pedes latum habuit, saxo quadrato in altitudine cubitorum quadraginta: à saxo, cui Byrse nomē erat, paulo amplius quàm duo millia passuum tenebat: ex una parte murus cōmunis urbis, & Byrse imminens mari, quod mare stagnum dicitur: quoniam obiectu protentæ linguæ strangulatur. Spolia ibi inuenta, quæ de uariarum ciuitatum excidijs Carthago collegerat: & ornamenta urbium ciuitatibus Siciliæ, Italiæ, & Africæ reddidit, quæ sua recognoscebant. Ita Carthago septingentesimo anno postq; condita erat, deleta est. Ita quarto anno postq; cœptum fuit bellum tertium terminatum est. Scipio nomē, quod auus eius acceperat, meruit: scilicet ut propter uirtutem eius etiam ipse Africanus iunior uocaretur.

BELLVM ACHAICVM.

EODEM tempore Corinthum, tunc toto orbe urbium longe omnium opulentissimam, imperante Mumio COS. Metellus prætor deuicit: in qua infinitum aurum, argentū, æs, & ferrum in cōflagratione incendij cōmixtum est. Vnde nouum fluxit metalli genus, ad similitudinē cuius mixturæ usq; hodie, æs Corinthium, uel uasa Corinthia dicunt. Interim in Macedonia quidam Pseudophilippus arma mouit, & Romanum prætorem Publium Iuuentium cōtra se missum ad internitionem uicit. Post eum Quintus Cecilius Metellus dux à Romanis contra Pseudophilippum missus est: & uiginti quinq; millibus ex militibus eius occisis, Macedoniam recepit. Ipsum etiam Pseudophilippum in potestatem suam redegit. Corinthijs etiā bellum indictum est nobilissimæ ciuitati Græciæ propter iniuriam legatorum Romanorum. Hanc Mumius cepit, & diruit. Tres igitur Romæ simul celeberrimi triumphi fuerunt, Africani ex Africa, ante cuius currum ductus est Asdrubal: Metelli ex Macedonia, cuius currum præcessit Andriscus, qui & Pseudophilippus dicitur: Mumius ex Corintho: ante quem signa ænea, & pictæ tabulæ, & alia urbis clarissimæ ornamēta prælata sunt. Iterum in Macedonia Pseudoperses, qui se Persei filium esse dicebat, collectis seruis rebellauit: & cum iam sedecim millia haberet armatorū, à Tremellio quæstore superatus est. His diebus Androgynus Romæ uisus, iussu aruspicum in mare mersus est. Eodem tempore Metellus in Celtiberia apud Hispanos res egregias gessit. Successit ei Quintus Pompeius: nec multo post Quintius quoq; Cepio ad idem bellum missus est, in quo quidem Viriatus contra Romanos in Lusitania gerebat. Quo metu Viriatus à suis interfectus est: cum quatuordecim annos Hispanias aduersum Romanos mouisset. Pastor primo fuit, mox latronum dux. Postremo tantos ad bellum populos concitauit, ut assertor contra Romanos Hispaniæ putaret. Huic nanq; primus sextus Vetilius prætor occurrit: qui toto exercitu cæso, uix fuga lapsus euasit. Deinde Caium

Plautium prætorem idem Viriatus, multis prælijs fractum fugauit. Post hæc Claudium Vnimanum, cum omni exercitu superauit. Deinde cum interfectores eius præmium à Scipione COS. peterent, responsum est: nunquàm Romanis placuisse Imperatores à suis militibus interfici. Eo tempore Romæ puer ex ancilla natus est quadrupes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, naturam uirilem duplicem habens. In Bononiensi agro fruges in arboribus natæ sunt mense Ianuario.

BELLVM NVMANTINVM.

QVINTVS Pompeius deinde COS. à Numantinis, quæ Hispaniæ ciuitas opulentissima fuit, superatus, pacem ignobilem fecit. Post eum Caius Hostilius Mancinus COS. iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, quam populus & senatus iussit infringi: atq; ipsum Mancinum hostibus tradi, ut in illo quasi autore fœderis uindicarent: cum per continuos annos quatuordecim, cum solis quatuor millibus XL. millia Romanorum protriuissent. Post tantam igitur ignominiam, qua à Numantinis bis Romani exercitus fuerant subiugati, Publius Scipio Africanus secundo factus COS. & ad Numantiam missus est. Is primum militem uitiosum & ignauum, exercendo magis, quàm puniendo sine aliqua acerbitate correxit. Mox pugna cum Numantinis commissa, exercitus Romanus oppressus Numantinorum impetu, terga conuertit. Sed increpatione & minis obiectantis sese COS. tandem indignatus in hostem redijt, & quem fugiebat, fugere compulit. unde quamquis Scipio lætatus sit; tamen ultra bellum aduersus eos audendum non esse professus est. Itaq; urbem obsidione conclusit, uallo circundedit. Cumq; diu conclusi fame laborarent, pugnæq; facultatem exposcerent, ut mori eis quasi uiris liceret: nouissime larga prius potione calefacti, quæ madefactis frugibus confici solet, subito super Romanos irrupere. Atrox diu certamen, & usq; ad periculum Romanorum fuit. Iterumq; Romani pugnare se aduersus Numantinos fugiendo probassent: nisi sub Scipione pugnassent. Numantini interfectis suis fortissimis, bello cedunt: compositis tamen ordinibus, nec sicut fugientes in urbem reuertuntur. Corpora interfectorum ad sepulturam oblata, accipere noluerunt. Clausaq; urbe, cuncti pariter ferro, ueneno, atq; igne consumpti sunt. Romani nihil aliud quàm securitatem ex his adepti sunt: seq; magis euasisse Numantinos, quàm uicisse dixerunt. Vnum Numantinum uictoris cathena non tenuit: quicquid supellectilis fuit, ignis assumpsit. Tunc Scipio Tiresium quendam Celticum principẽ consuluit, qua de causa, Numantia aut prius inuicta, aut post euersa fuisset. Tiresius respondit. Concordia uictoriam, discordia exitium præbuit. Hac tẽpestate apud Iudæos occiso Iuda Machabeo, frater eius Ionathas pontifex habebatur. Tunc etiam claruit apud Brundusium Pacuuius tragœdiarum scriptor. Igitur Scipio multas Hispaniæ ciuitates partim cepit, & partim in deditionem accepit. Numantiam

mantiam à solo euertit: reliquam prouinciam in fidem accepit. Eodem tempore Attalus rex Asiæ, frater Eumenis, mortuus est: hæredemq́ʒ populum Romanum reliquit. Ita imperio Romano per testamentum Asia accessit. Mox etiam Decimus Iunius Brutus, de Callecis & Lusitanis triumphauit magna gloria. Et post Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit XIIII. anno postquàm priorem de Africa egerat. Interea in Sicilia bellum est seruile exortum: ac per Fuluium, & Rutilium amplius quàm uiginti millia tunc seruorũ trucidata sunt: Minturnis CCCCL. serui in crucem suspensi sunt: apud Suessam uero IIII. millia seruorum à Quinto Metello, & Cn. Seruilio oppressa narrantur. Motum interim in Asia bellum est ab Aristonico Eumenis filio, qui ex concubina conceptus fuerat: Is Eumenis frater Attali fuerat. Aduersus eum missus est L. Crassus, habens infinita regum auxilia. Nam & Bithyniæ rex Nicomedes Romanos iuuit: & Mithridates Ponticus, cum quo bellum postea grauissimum fuit, & Ariarates Cappadox, & Pylemenes Paphlagon: uictus est tamen Crassus, & ab hostibus captus est, qui magis mori eligens, quàm à barbaro abduci, uirgam, qua equum agebat, in oculum se tenentis iniecit: moxq́ʒ ab eo confossus est. caput Aristonico oblatum est: corpus Smyrnæ sepultum est. Postea Perpenna COS. Romanus, qui successor Crasso ueniebat, audita belli fortuna, ad Asiam celerauit: & acie uictum Aristonicum apud Stratonicensium ciuitatem, quò confugerat, fame ad deditionem compulit. Aristonicus iussu senatus Romæ in carcere strangulatus: Triumphari enim de eo non poterat: quia Perpenna apud Pergamum Romam rediens diem obierat. His diebus tanta per totam Africam locustarum multitudo conualuit: ut simul fruges, & herbas, arborum folia, corticesq́ʒ corroderent: quæ repentino uento sublatæ, in Africano sunt pelago demersæ. Sed cum earum acerbos fluctus per extenta litora pertulissent, pestiferum odorem putrefacta congeries exhalauit. Vnde omnium animantium, auium, pecudumq́ʒ, ac bestiarum pestis existens, uitium corruptionis ampliauit. Qua pestilentia in Numidia DCCCC. millia hominum: circa Carthaginem uero plus quàm CC. M. Romanorum uero militum, qui ibi ad præsidium erant, XXX. M. extincta sunt. Lucio Cecilio Metello, & Tito Quintio Flaminio COSS. Carthago in Africa iussu Senatus reparata est, quæ nunc manet annis duobus & uiginti euolutis, postquàm à Scipione fuerat euersa, deducti sunt ciues Romani. Anno sexcentesimo uigesimoseptimo ab urbe condita, Caius Cassius Longinus, & Sextus Domitius Caluinus COSS. Gallis transalpinis bellum intulerunt, & Aruernorum tunc nobilissimæ ciuitati, atq́ʒ eorum regi Bituito: infinitamq́ʒ multitudinem iuxta Rhodanũ fluuium interfecerunt. Deniq́ʒ cum Bituitus paucitatem Romanorum uix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse iactaret: & ipse CLXXX. millia armatorum haberet, conserta pugna, à Romanis superatus est. Ex cuius exercitu partim in bello cæsi, partim submersi cum ponte, quem sibi iunctis nauibus supra Rhodanum extruxerant, CL. M. perierunt: præda ex torquibus Gallorum ingens sublata est. Bituitus se Domitio dedidit, atq́ʒ ab eo Romã deductus est, magnáq́ʒ

gloria COSS. ambo triumpharunt. Marco Porcio Catone, & Quintio Martio rege COSS. sexcentesimo trigesimo anno & tertio ab urbe condita, Narbona in Gallia colonia deducta est. Annóque eodem, à L. Metello, & Quinto Lucio Scæuola COSS: de Dalmatis triumphatum est. Ab urbe condita anno sexcentesimo trigesimoquinto, Caius Cato consul, Scordiscis intulit bellum, ignominioséque pugnauit. Caio Cecilio Metello & Cneo Carbone COSS. duo Metelli fratres eodem die, alterum ex Thracia, & Sardinia alterum triumphum egerunt: Nuntiatumq; Romæ est Cymbros è Gallia in Italiam transisse. Post Scipio Nasica, & Calphurnio Bestia COSS. Iugurthæ Numidarum regi bellum illatum est: quod Aderbalem & Hiempsalem Micipsæ filios, fratres suos reges, & populi Romani amicos interemisset. Missus aduersus eum COS. Calphurnius Bestia, qui corruptus regis pecunia, pacem cum eo flagitiosam fecit: & à senatu improbata est. Postea contra eundem in sequenti anno Spurius Albinus Posthumius profectus est. Is quoque per fratrem ignominiose contra Numidas pugnauit. Tertio missus Quintus Cecilius Metellus COS. Is exercitum ingenti seueritate & moderatione correctum, cum nihil in quenquàm corruptum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Iugurtham uarijs prælijs uicit: Elephantes eius occidit uel cepit: multas ciuitates ipsius cepit. Et cum iam finem bello positurus esset, successum est ei à Caio Mario. Is Iugurtham & Bocchum Mauritaniæ regem, qui auxilium Iugurthæ ferre cœperat, pariter superauit. XX. millia armatorum ad internitionem cecidit: aliquanta oppida Numidiæ cepit, bellóque terminum posuit, capto Iugurtha per quæstorem suum Cornelium Syllam ingentem uirum, tradente Boccho Iugurtham, qui pro eo ante pugnauerat. A Marco Iunio Syllano collega Quinti Metelli, Cymbri in Gallia uicti sunt. Et à Minutio Rufo, in Macedonia Scordisci & Triballi: & Seruilio Scipione, in Hispania Lusitani uicti sunt. Et duo triumphi de Iugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt: ante currum tamen Marij, Iugurtha cum duobus filijs ductus est cathenatus: & mox iussu COS. in carcere strangulatus est. His diebus apud Hierosolymam Ioannes dux Iudæorum, & pontifex extitit: qui ab eo, quod Hircanos bello uicerat, Hircani nomen acceperat. Per id etiam tempus Cicero Arpini nascitur, matre Eluia nomine, patre equestris ordinis ex regio Volscorum genere. Eodemque tempore, quædam uirgo Romana in Appuliam pergens, ictu fulminis exanimata est, omnibus sine scissura aliqua uestimentis ademptis, ac pectoris & pedum uinculis dissolutis, monilibus etiã annulis discussis, illæso corpore nuda iacuit: equus quoque eius pari modo frenis, & cingulis peremptus iacuit dissolutis.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER QVINTVS.

BELLVM CYMBRICVM.

DVM bellum in Numidia contra Iugurtham geritur, Romani consules Marcus Manlius, & Quintus Cepio, à Cymbris, & Theutonis, & Tigurinis, & Ambronibus, quæ erant Germanorum & Gallorum gentes, uicti sunt iuxta flumen Rhodanum: & ingenti internitione attriti, etiam castra sua, & magnã partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quantum uix Hannibalis tempore Punicis bellis, ne iterum Galli Romam uenirent. Ergo Marius post uictoriam Iugurthinam secundo COS. est factus, bellumq; ei contra Cymbros & Theutonas decretũ est. Tertio quoq; ei & quarto delatus est consulatus, quia bellum Cymbricum protrahebatur. Sed in quarto consulatu, collegam habuit Quintum Lutatium Catulum. Cum Cymbris itaq; conflixit, ex duobus prælijs. CC. millia hostium cecidit. XXX. millia cepit, & ducem eorum Theutoniodum: propter quod meritum, absens COS. est factus. Interea Cymbri & Theutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. Iterum à Caio Mario, & Quinto Catulo cõtra eos dimicatum est: sed à Catuli parte felicius. Nam eo prælio, quod simul ambo gesserunt, CXL. millia, aut in pugna aut fuga cæsa sunt. XL. millia capta. Romani milites ex utroq; exercitu, CCC. perierunt. Tria & triginta Cymbris signa sublata sunt: ex his exercitus Marij duo reportauit, Catuli exercitus. XXXI. Sed ab eorum mulieribus grauiorem penè quàm ab ipsis uiris pugnam Romani experti sunt: hæ etem̃ plaustris in modum castrorum depositis, ipsæ desuper propugnantes diu obstitere Romanis. Sed cum ab eis ipsæ nouo cædis genere terrerentur: abscisis enim cum crine ceruicibus, inhonesto satis uulnere turpes relinquebantur: ferrum, quod in hostes sumpserant: in se, suosq; uerterunt. Nanq; aliæ cõcursu mutuo iugulatæ, aliæ apprehensis inuicem faciebus strangulatæ: aliæ funibus ad sua colla ligatis, equorum cruribus protractæ, interierunt: aliæ laqueo de subiectis plaustrorũ temonibus pependerunt. quædam, dum se suspenderet, duos filios tractis per colla eorum laqueis, ad suos pedes uinxit. ita his duobus prælijs. CCCXL. millia Gallorum occisa. CXL. millia capta sunt, absq; innumera multitudine mulierum, quæ furore fœmineo se suosq; paruulos necauerũt. Is belli finis fuit, triumphus utrique decretus est.

BELLVM SOCIALE.

Sexto Iulio Cæsare, & Lucio Martio Philippo COSS. sexcentesimo quinquagesimo anno ab urbe condita, cum propè omnia alia bella cessarent: in Italia grauissimum bellum Picentes, Marsi, Pelignicꝙ mouerunt. Qui cum annis numerosis populo Romano obedirēt, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. pernitiosum admodū hoc bellum fuit. Rutilius COS. in eo occisus est, Cepio nobilis iuuenis, & Portius Cato alius COS. Duces autē aduersus Romanos Picentibus & Marsis, fuerunt Titus Vietius, Hierus Asianus, Titus Legennius, Aulus Cluentius. A Romanis contra eos bene pugnatū est: a Caio Mario, qui sexies COS. fuerat, & à Cn. Pompeio: maxime tamen à Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia egregia facta, ita Cluentium hostium ducem cum magnis copijs fudit, ut ex suis nec unum amitteret. Quadriennio cum graui tamen calamitate hoc bellum tractum est. Quinto demum anno, finem accepit per Lucium Cornelium Syllam cōsulem: cum antea in eodem bello ipse multa strenue prætor gessisset. In tempore ipso dira prodigia uisa sunt. Nam sub ortu solis globus igneus à regione septentrionis, cum maximo cæli fragore emicuit. Apud Aretinos in conuiuio cruor è panibus quasi à uulneribus corporum fluxit. Per septem continuos dies, grando lapidum, mixtis etiam testarum fragmētis, terram latissime uerberauit. In Samnitibus è uastissimo terræ hiatu flamma prorupit: & usꝙ in cælum extendi uisa est. Tum etiam omnium generum animalia quæ inter homines uiuere solita erant, relictis stabulis, pascuiscꝙ cum balatu, hinnitu, mugituꝙ miserabili, ad syluas, montescꝙ fugerunt. canes quoꝙ, quorum natura est extra homines esse nō posse, lachrymosis ululatibus uagi, luporum ritu oberrauerunt. Nec mora post grauia hæc prodigia ciuilia bella secuta sunt. Apud Iudæos ea tempestate primus Aristobolus rex pariter & pontifex, diadematis sumpsit insigne.

BELLVM CIVILE, MARIANVM, ET MITHRIDATICVM.

Anno urbis conditæ sexcentesimo sexagesimosecundo, primū Romæ bellum ciuile commotum est, Eodem anno etiam Mithridaticum. Causam bello ciuili Caius Marius sexies COS. dedit. Nam cum Sylla COS. contra Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam & Achaiam occupauerat, mitteretur: Iscꝙ exercitum in Campania paulisper teneret, ut belli socialis, de quo diximus, quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiæ tollerentur: Marius affectauit, ut ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Quare Sylla commotus cum exercitu ad urbem uenit. Illic contra Marium & Sulpitium dimicauit: primus urbem armatus ingressus est: Sulpitiū interfecit: Mariū fugauit: atꝙ ita COSS. ordinatis

ordinatis in futurum annum Cn. Octauio, & Cornelio Cinna ad Asiam profectus est. Mithridates, qui Ponti REX erat, atque Armeniam minorem, & totum Ponticum mare in circuitu in Bosphoro tenebat: primo Nicomedem amicum populi Romani Bithynia uoluit expellere: Senatuique mandauit, bellum se ei propter iniurias, quas passus fuerat, illaturum. A Senatu responsum est Mithridati, si id faceret, quod bellum à Romanis & ipse pateretur. Quare iratus Cappadociam statim occupauit: & ex ea Ariobarzanem regem & amicum populi Romani fugauit. Mox etiam Bithyniam inuasit, & Paphlagoniam, pulsis ex ea regibus amicis populi Romani Pylemene & Nicomede: inde & Ephesum contendit: & per omnem Asiam literas misit, ut ubicunque inuenti essent ciues Romani, uno die occiderent. Interea etiam Methone ciuitas Achaiæ ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim iam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem suum cum C. XX. millibus equitum, ac peditum: per quem etiam reliqua Græcia occupata est. Sylla Archelaum apud Pyræum non longe ab Athenis obsedit, ipsamque urbem cepit: Postea commisso prælio cõtra Archelaum, ita eum cecidit, ut ex XX millibus uix decem Archelao superessent: Ex Syllæ exercitu quatuordecim tantum homines interficerentur. Hac pugna cognita, Mithridates LXX. millia electissima ex Asia Archelao misit: contra quem Sylla iterum commisit. Primo prælio XX millia hostium interfecta sunt, & filius Archelai Diogenes. Secundo omẽs Mithridatis copiæ extinctæ sunt. Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re audita, Mithridates cum Sylla de pace agere cœpit. Interim Sylla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas & Mœsos, partim uicit: alios in fidem accepit. Sed cum legati à rege Mithridate, qui pacem petebant, uenissent: non aliter se daturum esse Sylla respondit: nisi rex relictis his quæ occupauerat, ad regnum suum rediisset. Postmodum ad colloquium ambo uenerunt. Pax inter eos ordinata est, ut Sylla ad bellum ciuile festinans, à tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia & Asia Mithridatem uicit, Marius qui fugatus erat, & Cornelius Cinna unus ex COSS. bellum in Italia repararunt. Et ingressi urbem Romam, nobilissimos ex Senatu, & consulares uiros interfecerunt: multos proscripserunt. & ipsius Syllæ domo euersa, filios & uxorem ad fugam compulerunt. Vniuersus reliquus Senatus ex urbe fugiens, ad Syllam in Græciam uenit, orans ut patriæ subueniret. Ille in Italiam tunc traiecit, bellum ciuile gesturus aduersus Norbanum & Scipionem COSS. Et primo prælio contra Norbanum dimicauit non longe à Capua, tum VI. millia cecidit. VI millia cepit: uiginti & quatuor suorum amisit. Inde etiam ad Scipionem se cõuertit, & ante prælium totum eius exercitum sine sanguine in deditionem accepit. Sed cum Romæ mutati COSS. essent, Marius Marii filius ac Papirius Carbo consulatum accepissent: Sylla contra Marium iuniorem dimicauit: & quindecim millibus eius occisis CCCC de suis perdidit. Sylla deinde cum Campanio Samnitum duce ex reliquis copiis ad portam Collinam signa contulit. LXXX millia hominum occidit. Mox etiam urbem ingressus, tria millia hominum con

tra fidem datam inermes peremit. Cumq; magna crudelitate aduerſus ſontes, inſonteſq; ſæuiret, Quintus Catulus palàm Syllæ dixit: Cum quibus tandem uicturi ſumus, ſi in bello armatos, in pace inermes occidimus? Sylla dehinc Marium Gratidianum de caprili caſa extractum uinciri iuſſit: ductumq; trans Tyberim, oculis effoſſis, membris minutatim fractis, uel exectis trucidari. Marium Marij filium Præneſte perſecutus obſedit: & ad mortem compulit. Rurſus pugnam grauiſſimam habuit contra Lamponium, & Carinatem duces partis marianæ ad portam Collinam. LXXX millia hoſtium in eo prælio contra Syllam fuiſſe dicuntur, duodecim millia ſe Syllæ dediderunt. cæteri in acie, in caſtris, in fuga, inſatiabili ira uictoris cõſumpti ſunt. Cn. quoq; Carbo COS. alter ab Arimino in Siciliam fugit: & ibi per Cneum Pompeium interfectus eſt: quem adoleſcentem Sylla annos unum & uiginti natum, cognita eius induſtria, tantis exercitibus præfecerat, ut ſecundus Sylla haberetur. Occiſo ergo Carbone, Siciliam Pompeius recepit: tranſgreſſus inde ad Africam, Domitiũ marianæ partis ducem, & Hiarbam regem Mauritaniæ, qui Domitio auxilium ferebat, occidit. Poſt hæc Sylla de Mithridate ingẽti gloria triumphauit. Cneus etiam Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, quartum & uigeſimum annum agens, de Africa triumphauit. Hunc finem habuerunt duo bella funeſtiſſima, Italicũ, quod ſociale dictum eſt, & ciuile: quæ ambo tractata ſunt per annos decem. Conſumpſerunt autem ultra centum quinquaginta millia hominum, uiros conſulares XXIII. prætores VII. ædilitios LX. ſenatores ferè CCC. Poſt hæc tamen Sylla mortuo, Lepidus marianæ partis, aduerſus Catulum Syllanum ducem conſurgens, bellum reparauit. bis tunc acie certatum eſt. Plurimi Romanorum extincti. Albanorum ciuitas, pro eo quod illuc Scipio Lepidi filius cõfugiſſet, expugnata & capta eſt. Brutus in Ciſalpinam Galliam fugiens, apud Regium interfectus eſt. Hoc tempore Hieroſolymis Alexandra uxor Alexandri regnabat: ex cuius ætate, Iudæos rerum confuſio, & uariæ clades oppreſſere.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER SEXTVS.

MARCO Aemilio Lepido, Quinto Catulo COSS. Cum Sylla Remp. compoſuiſſet, bella noua exarſerunt. Vnum in Hiſpania, aliud in Pamphilia & Sicilia, Tertium in Macedonia, Quartum in Dalmatia. Nam Sertorius, qui partium marianarum fuerat, timens fortunam eorũ qui interempti erant, ad bellum commouit Hiſpanias. Miſſi ſunt contra eum duces Quintus Cecilius Metellus, filius eius qui Iugurtham regem uicit: & Lucius

& Lucius Domitius prætor. A Sertorij duce Herculeo, Domitius occisus est: Metellus uario successu contra Sertorium dimicauit. Postea cum impar pugnæ solus Metellus putaretur, Cneus Pompeius ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus aduersus Sertorium fortuna uaria sæpe pugnauit. Octauodecimo anno per suos occisus est, & finis ei bello datus est, per Cneum Pompeium adolescentem, & Quintum Metellum Pium: atque omnes propè Hispaniæ in ditionem populi Romani redactæ sunt. Ad Macedoniam missus est Appius Claudius. Post consulatum, leuia prælia habuit contra uarias gentes, quæ Verodopam prouinciam incolebant: atque ibi morbo mortuus est. Missus ei successor Cn. Scribonius Curio post consulatum. Is Dardanos uicit, & usque ad Danubium penetrauit, triumphumque meruit: & intra triennium finem bello dedit. Ad Ciliciam & Pamphiliam missus est post Seruilius ex consularibus uir strenuus. Is Ciliciam subegit: Lyciæ urbes clarissimas oppugnauit, & cepit. In his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciæ, Isaurosque aggressus, ad deditionem redegit, atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Isauriam iter fecit. Is reuertens triumphum accepit: & nomen Isaurici meruit: ac in Illyricum missus est Cn. Cosconio proconsule. Is multam etiam partem Dalmatiæ subegit: Salonas cepit, & composito bello, Romam post biennium rediit. Iisdem temporibus COS. Marcus Aemilius Lepidus Catulo collega, ciuile bellum uoluit commouere. Intra tamen unam æstatem motus eius oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt: Metelli ex Hispania, Pompeij secundus ex Hispania, Curionis ex Macedonia: Seruilij ex Isauria.

BELLVM SPARTICVM.

ANNO urbis conditæ sexcentesimo septuagesimo sexto L. Licinio Lucullo, & M. Aurelio Cotta COSS. mortuus est Nicomedes rex Bithyniæ, & per testamentum populum Ro. hæredem fecit. Mithridates pace rupta, Bithyniam & Asiam rursus uoluit inuadere. Aduersus eum ambo COSS. missi, nõ unam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem uictus ab eo acie, etiã intra oppidum coactus est, & obsessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset: ut Cyzico capto, totam Asiam inuaderet: Lucullus ei alter consul occurrit: Ac dum Mithridates in obsidione Cyzici cõmoraretur: ipse eum à tergo obsedit, faméq; consumpsit: & multis prælijs uicit. Postremo Byzantium, quæ nunc Constantinopolis est, fugauit: nauali quoq; prælio duces eius Lucullus oppressit. Ita una hyeme, & æstate à Lucullo ad centum ferè millia hominũ regis extincta sunt. Anno urbis Romæ DCLXXVIII. Macedoniam prouinciam M. Licinius Lucullus accepit, consobrinus eius qui contra Mithridatẽ bellum gerebat. Et in Italia nouum bellum subito commotum est. Septuaginta enĩ & quatuor gladiatores ducibus Sparthaco, Chryso, & Oenomao, effracto

Capuæ ludo fugerunt. Vesuuium montem occupauerunt. Vnde erumpentes, Clodij præconis, qui eos obsidione cinxerat, castra expugnauerunt: ipsoq; in fugam acto, cuncta in prædam auerterunt. Inde per Cosentiam, & Metapontum circumducti, ingentia breui agmina collegerunt. Itaq; cum cædibus, incendijs, rapinis, stuprisq; omnia miscerentur: multæq; se matronæ ob dolorem pudoris uiolati necassent: penè non leuius bellum mox q Hannibal mouerunt. Nam multis ducibus, & duobus simul Romanorum COSS. uictis, LX. ferè millium armatorū exercitum congregauerunt: Victiq; sunt in Appulia à M. Licinio Crasso proconsule, & post multas calamitates Italiæ, tertio anno bello huic finis impositus est. Sexcentesimo octogesimo primo anno urbis conditæ, P. Cornelio, tantum duo grauia bella imperio Romano erant, Mithridaticum, & Macedonicum. Hæc duo Luculli agebant, Lucius Lucullus, & Marcus Lucullus. Lucius ergo Lucullus post pugnam Cyzicenam, qua uicerat Mithridatem & naualem, qua duces eius oppresserat: persecutus est eum, & recepta Paphlagonia, atq; Bithynia, etiam regnum eius inuasit. Sinopem & Amisum ciuitates Ponti nobilissimas cepit. Secundo bello apud Cabira ciuitatem, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates: cum XXX. millia lectissima regis, à quinq; Romanorum militibus uastata essent: Mithridates fugatus, & castra eius direpta. Armenia quoq; minor, quam tenuerat, eidem sublata est. Susceptus tamen est Mithridates post fugam à Tigrane Armeniæ rege, qui tum ingenti gloria imperabat: Persas sæpe uicerat, Mesopotamiam occupauerat, & Syriam Phœnicis partem. Ergo Lucullus repetens hostem fugatum, & regnū Tigranis, qui Armenis imperabat, ingressus est. Tigranocertam ciuitatem Armeniæ nobilissimam regni accepit: ipsum regem cum sexcentis millibus clibanarijs, & centum millibus sagittariorum & armatorum uenientem, decemocto millia militum habens, ita uicit, ut magnam partem Armeniorū deleuerit. Inde Nisibin profectus, eam quoque ciuitatem cum regis fratre cepit. Sed ij, quos in Ponto Lucullus reliquerat, cum exercitus parte, ut regiones uictas etiam Romanorum tuerentur: negligenter se, & auare agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt: atque ita bellum renouatum est. Lucullo paranti, capta Nisibi contra Persas expeditionem, successor est missus. Alter autem Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis primus Romanorum intulit bellum, atque eos ingenti prælio in Hemo monte superauit: oppidum Vscudaniam, quod Bessi habitabant: eodem die quo aggressus est, uicit. Cabulem cepit, & usque ad Danubium penetrauit. Expugnauit etiam gentes, quæ Rhodopeis montibus circumfusæ sunt. Inter cætera, dictu, audituque horrida quædam in captiuos agebant. Ruptis, cum poculo opus esset, humanorum capitum ossibus, cruentis, capillatisque adhuc, ac per interiores cauernas male effuso cerebro oblitis, auide ac sine horrore, tanquàm ueris poculis utebantur. Inde multas supra Pontum positas ciuitates aggressus est. Illic Apolloniam euertit: Calatim, Parthenopolim, Tomos, Histrum, Buziam omnem cepit: bellóque confecto Romam redijt. Ambo tamen triumpharunt.

Lucullus,

Lucullus qui contra Mithridatem pugnauerat, maiori gloria, cum tantorum regnorum uictor rediisset. Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod recedente Lucullo rex collectis auxiliis reparauerat, bellum Creticum ortum est. Ad id missus Cecilius Metellus, ingentibus præliis, intra triennium omnem prouinciam cepit: appellatusq; est Creticus: atque ex insula triumphauit. Quo tempore Lybia quoq; Romano imperio per testamentū Appionis, qui rex eius fuerat, accessit: in qua inclytæ urbes erant Berenice, Ptolemais, & Cyrene. Dum hæc aguntur, Piratæ omnia mari infestabant: ita ut Romanis toto orbe uictoribus, sola nauigatio tuta nō esset. Quare id bellum Cneo Pompeio decretum est, quod intra paucos menses ingenti felicitate & celeritate confecit: mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem. in Armenia minore, nocturno prælio uicit: castra diripuit: quadraginta mille eius occidit: uiginti tantum de exercitu suo perdidit, & duos centuriones. Mithridates cum uxore fugit & duobus comitibus. Neq; multo post cum in suos sæuiret: & complures amicos suos, nec non Exipodriam, Machareínq; filios suos trucidasset: Pharnaces alter filius eius exemplo fratrum territus, exercitum patris ad persequendum se missum conciliauit: & mox aduersum patrem duxit. Mithridates diu ex altissimo muro filium frustra precatus, ubi inexorabilem uidit: ita fertur „ exclamasse. Quoniā, inquit, Pharnaces mori iubet: uos si estis dii patrii, precor „ ut quandocunq; hanc uocem ipse audiat à liberis suis. Statimq; descendens ad uxores, pellices, ac filias suas, uenenum omnibus dedit. Quod cum ipse nouissimus omnium hausisset: nec tamē propter remedia quibus se præmunierat, ueneno confici posset: Gallum quendam Vitigem militem inuitauit, eiq; iugulum præbuit. Hunc finem habuit Mithridates. Periit autem apud Bosphorum uir ingentis industriæ & consilii, qui regnauit annis quadraginta: uixit quinquaginta duos. contra Romanos bellum habuit annis XL. Tigrani deinde Pompeius bellum intulit: ille se eidem dedidit: & in castra Pompeii XVI. milliario ab Artaxata uenit: ac diadema suum cum procubuisset ad genua Pompeii, in manibus eius collocauit: quod ei Pompeius reposuit, honorificeq; eum habitum, regni tamen parte mulctauit, & grandis pecunia adempta est ei. Syri, Phenice. Sephene. Septem præterea talentorum auri millia, & argenti. CCCC. millia, quæ populo Romano daret: quia bellum sine causa Romanis cōmouisset. Pompeius etiam mox Albanis bellum intulit: & eorum regem, Herodem scilicet prudenter uicit. Postremo per epulas, ac munera rogatus, ueniam ei ac pacem dedit. Hiberiæ quoq; regem Artacem uicit acie, & in deditionem accepit. Armeniam minorem, Deiotaro Galatiæ regi donauit: quia socius belli Mithridatici fuerat. Attalo & Pylemeni, Paphlagoniam reddidit. Aristarchum Colchis regem imposuit. Mox Ituræos & Arabes uicit. Et cum uenisset in Syriam, Seleuciam uicinam Antiochiæ ciuitatē, libertate donauit, quod regem Tigranem non recepisset. Antiochensibus obsides reddidit: aliquantum agrorum Damascēsibus dedit, quo locus ibi spatiosior fieret: delectatus amœnitate loci, & aquarum abundantia. Inde ad Iudæam transgressus est. Hierosolymam

caput

caput gentis obsedit:non solum natura loci,uerumetiam ingenti muro, fossáq; maxime munitam. Cum alias alijs legiones:diu, noctúq; succedere sine requie cogeret:uix tertio mense expugnauit. XIII. M. Iudæorũ occisis: cæteris in fidem acceptis:muros ciuitatis euerti,æquaríq; solo imperauit:cuius circuitus quatuor millium passuum dicitur fuisse. Cumq; aliquantos principes Iudæorum securi percussisset, Hircanum sacerdotio restituit, Aristobolum captiuum Romam duxit. Hoc bellum orientis cum XXII. regibus se gessisse ipse Pompeius narrauit. His gestis, in Asiam se recepit: & finem antiquissimo bello dedit, Marco Tullio Cicerone oratore, & Cneo Antonio COSS.

CATILINAE CONIVRATIO.

ANNO sexcentesimo urbis conditæ LXXXIX. L. Sergius Catilina nobilissimi generis uir: sed ingenij prauissimi ad delendam patriam coniurauit cum quibusdam claris quidem, sed audacibus uiris. à Cicerone urbe expulsus est. Socij eius deprehensi, in carcere strangulati sunt. Ab Antonio altero COS. Catilina ipse uictus prælio est, & interfectus. DC. XC. anno urbis cõditæ. D. Iunio Syllano, & L. Murena COSS. Metellus de Creta triumphauit. Pompeius de bello Piratico & Mithridatico, nulla unquàm pompa triumphi similis fuit. Ducti sunt ante eius currum filij Mithridatis: filij Tigranis, & Aristobolus rex Iudæorum. prælata ingens pecunia, aurum, atq; argentum infinitum. Hoc tempore nullum per orbem terrarum graue bellum erat. Anno urbis conditæ. DC. XC. VIII. C. Iulius Cæsar, qui postea imperauit cum L. Bibulo COS. est factus: decreta est ei Gallia transalpina, & cisalpina, & comata. Postea senatus addidit & Illyricum cum legionibus denis. Primo uicit Heluetios, qui nunc Quadi appellantur. Deinde uincendo bella grauissima, usq; ad oceanum Britannicum processit. Expugnauit nanque in ea Heluetios, Tulingos, Latobriges, Rauracos & Boios: ex quibus C. XLVII. M. perempta sunt: cætera effugerunt. Deinde Ariouistum regem, cui auxiliabantur Arudes, Marcomanni, Triboci, Vangiones, Nemetes, Sedusij, & Sueui, fugere compulit: duasq; uxores eius, totidemq; filias cepit: omnemq; exercitum per L. M. passuum insatiabiliter cecidit. Post hoc gentem Belgarum, cui adhæserant bello Vangij, cum LX. M. armatorum, Suessones cum L. M. Neruij præterea, quorũ adeo indomita feritas erat: ut nunquàm ad se mercatores accedere sinerent: Hi nihilo minus L. M. armatorũ habentes. Atrebates etiam & Ambiani, Menapij, Caleti, Velocases, Viromandui, Atuatici, Conduenses, Eburones, Ceræsi, Pemani, qui uno nomine Germani uocantur, quorum omnium cum ijs, quos supra diximus CCLXXII. M. fuisse referuntur. Hi cum repente è syluis erumpentes exercitum Cæsaris perterritũ in fugam uertissent: tandem hortatu Cæsaris exercitus restitit: eosq; usq; ad internitionem penè deleuit. Dehinc Titurius & Sabinus legatus Cæsaris Aulereos, Eburones, Lexouiósque incredibili cæde

Heluetij, deinde Quadi dicti.

Olim etiam Picardi, Germani erant.

deleuit

deleuit P. Crassus alter legatus, ex Aquitanis & Cantabris XXXVIII. M. interfecit. Cæsar rursus Germanos, qui Rhenum transierant, & totas Gallias sibi subijcere parabant, bello adortus, usq; ad internitionem cecidit, quorũ ferun tur. CCCC. XL. M. fuisse. Deinde facto ponte Rhenum transgressus, Sueuos maximam & ferocissimam gentem superauit: quorum esse centum pagos multi prodidere, totamq; Germaniam perterruit: mox in Galliã se recepit. Domuit autem annis IX. ferè omnem Galliam, quæ inter alpes & flumen Rhodanum, Rhenum & Oceanum est, & circuitu patet ad bis tricies Centena millia passuum. Britãnis mox etiam bellum intulit: quibus ante eum nec nomen quidem Ro. cognitum erat: eos quoq; uictos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit. Galliæ autem tributi nomine annũ imperauit H-S quadringenties: Germanosq; trans Rhenum aggressus, maximis prælijs uicit. Inter tot successus ter male pugnauit, apud Sergouiam semel præsens, & absens in Germania bis: Nã legati eius Titurius & Aruncùleius per insidias cæsi sunt. Circa eadẽ tẽpora anno urbis conditæ DC XCIX. M. Licinius Crassus, collega Cn. Pompeij Magni cõsulatu secũdo contra Parthos missus est: & cũ circa Carras contra omina & auspicia dimicasset: à Surena Orodis regis duce uictus, ad postremũ interfectus est cũ filio clarissimo eiusdem nominis & præstantissimo iuuene. Reliquiæ exercitus per Cassium quæstorẽ seruatæ sunt: qui singulari animo perditas res tanta uirtute restituit: ut Persas rediens, trans Euphratem crebris prælijs uinceret. Hinc iam bellum ciuile successit execrandum & lachrymabile: quo præter calamitates quæ prælijs acciderunt, etiam Romani nominis fortuna mutata est. Cæsar enim rediens è Gallia uictor, cœpit poscere alium consulatum: atq; cũ sine dubietate aliqua ei deferretur, contradictum est à Marcello COS. à Bibulo, à Pompeio, à Catone: iussusq; ut dimissis exercitibus ad urbẽ rediret: & ex Marcelli COS. autoritate ad legiones quæ apud Luceriam erant, Pompeius cũ imperio missus est: propter quam iniuriam Cæsar ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, aduersum patriam cũ exercitu uenit. COSS. cum Pompeio, senatusq; omnis, atque uniuersa nobilitas ex urbe fugit, & in Græciam transiuit. apud Epeirum, Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, senatus contra Cæsarem bellum parauit. Cæsar uacuam urbem ingressus, dictatorẽ se fecit. inde Hispanias petijt, ibi Pompeij exercitus ualidissimós & fortissimos, cum tribus ducibus L. Afranio. M. Petreio M. Varrone superauit. Inde regressus, in Græciam transijt: aduersum Pompeium dimicauit. Primum apud Dyrrhachium primo prælio uictus est & fugatus, euasit tamen, quia nocte interueniente, Pompeius sequi noluit: dixitq; Cæsar, nec Pompeium scire uincere, & illa tantũ die se posse superari. Deinde in Thessalia apud Pharsaliam, productis utrinq; ingẽtibus copijs dimicauerunt. Pompeij acies habuit XL. M. peditũ. equites in sinistro cornu VII. millia, in dextero. D. præterea totius oriẽtis auxilia, totamq; nobilitatem, innumeros Senatores, prætorios, consulares, & qui magnorũ iam bellorũ uictores fuissent. Cæsar in acie sua habuit peditum non integra XXX. M. equites mille. Nunq; adhuc Romanæ copiæ in unum, neq; maiores, neque

melioribus ducibus conuenerant: totum terrarum orbem facile subacturæ, si cōtra Barbaros ducerētur. Pugnatum tamen est ingenti contentione. Cumq; diu utrinque dubia sorte cæderentur: atque ex alia parte Pompeius inter hortandum diceret, Parcite ciuibus, nec tamen facerent: ex alio uero Cæsar hoc facere urgeret, dicens: miles, faciem feri, tandem omnis Pompeij exercitus fugit, castra eius direpta sunt. Ipse fugatus Alexandriam petiuit: ut à rege Aegypti, cui tutor à Senatu datus fuerat, propter iuuenilem eius ætatem, acciperet auxilia, qui fortunam magis quàm amicitiam secutus, occidit Pompeium: caput eius & annulum Cæsari misit: quo conspecto Cæsar etiam lachrymas fudisse dicitur, tanti uiri intuens caput, & generi quondam sui. Mox Cæsar Alexandriam uenit, ipsi quoque Ptolemæus insidias parauit. Cæsar ui insistentium hostium pressus, scapham ascendit: qua mox pondere subsequentium aggrauata ac mersa, per CC. passus ad nauem una manu eleuata, qua chartas tenebat, natando peruenit. Mox nauali certamine pulsatus, magna facilitate classem regiam aut depressit, aut cœpit. Alexandrinis petentibus, reddidit regem, monitum ut amicitiam magis Romanam, quàm arma experiri studeret: qui tamen ilico ut liber fuit, bellum intulit: sed cōtinuo cum toto exercitu suo & ipse deletus est. Nam XX. M. hominum in eo bello cæsa referuntur. XX. M. cum LXX. longis nauibus dedita: quingenti ex uictoribus cecidisse dicuntur. Rex ipse adolescens scapha exceptus ut fugeret: multis insilientibus, mersus necatusque est. Corpus eius ad littus deuolutum, indicio loricæ aureæ cognitum fuit. Cæsar Alexandria potitus, regnum Cleopatræ dedit Ptolemæi sorori, cum qua consuetudinem stupri habuerat: quæ postea regio comitatu, urbem ingressa est. Rediens inde Cæsar, Pharnacem Mithridatis magni filium, qui Pompeio in auxilium apud Thessaliam fuerat: rebellantē in Ponto, & multas populi Ro. prouincias occupantem, uicit acie: Postea ad mortem coegit. Inde Romam regressus tertio se COS. fecit cum M. Aemilio Lepido: qui ei magister equitum dictatori ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est: ubi infinita nobilitas cum Iuba Mauritaniæ rege bellum reparauerat. apud Thapsum pugnauit Cæ. cum illis, & uicit. Duces autem Ro. erant P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani. Hic etiam socer Magni Pomp. fuerat. M. Petreius Varro. M. Portius Cato. L. Cornelius Faustus Syllæ dictatoris filius. Contra hos commisso prælio, post multas dimicationes uictor fuit Cæsar. Cato, Scipio, Petreius, Iuba ipsi se occiderunt. Faustus Syllæ quondam dictatoris filius Pomp. gener à Cæsare interfectus est. Post annum Cæsar Romam IIII. triumphis ingressus est, quarto se COS. fecit, & statim ad Hispanias est profectus: ubi Pompeij filij Cn. & Sextus, ingens bellum præparauerant. Multa prælia fuerunt. ultimum apud Mundam ciuitatem, in quo adeo Cæsar penè uictus est: ut fugientibus suis se uoluerit occidere, ne post tantam militaris rei gloriam in potestatem adolescentium natus annos LVI. ueniret. denique reparatis suis uicit, & Sex. Pompeij filius maior occisus est, minor fugit. Inde Cæsar bellis ciuilibus toto orbe compositis, Romam rediit, & agere insolentius cœpit,

& contra

& contra conſuetudinem Ro. libertatis. Cum ergo & honores ex ſua uolunta-te præſtaret, qui ad populum antea referebantur: nec Senatui ad ſe uenienti aſ-ſurgeret, aliáq; regia & penè tyrannica faceret, coniuratum eſt in eum à LX. uel amplius ſenatoribus equitibus Ro. Præcipui autem fuerunt inter coniuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti, qui primus Romæ COS. fuerat, & reges expule-rat, & C. Caſſius & Seruilius Caſca. Ergo Cæſar cum ſenatus die quadam in-ter cæteros ueniſſet ad curiam, XXIII. uulneribus confoſſus eſt: uir quo nullus unq; bellis magis enituit. Eius ſiquidē ductu, undecies cētum nonaginta & duo M. hoſtium cæſa ſunt. Nam quantum bellis ciuilibus fuderit, noluit annotare. Signis collatis quinquagies dimicauit. M. Marcellum ſolus ſupergreſſus, qui XXXIX uicibus pari modo fuerat præliatus. Adhuc nullus celerius ſcripſit, ne-mo uelocius legit, quaternas ſimul epiſtolas dictauit. Tantæ fuit bonitatis, ut quos armis ſubegerat, clementia magis uicerit. Eodem tempore tres ſimul exor-ti ſoles, paulatim in eundem orbem coierunt. Inter cætera portenta, quæ in toto orbe facta ſunt, bos in ſuburbano Romæ ad arātes locutus eſt, Fruſtra ſe urge-ri: Non enim frumenta, ſed homines breui defuturos.

EVTROPII DE GESTIS
ROMANORVM LIBER SEPTIMVS.

ANno urbis conditæ DCC. ferè ac nono, interfecto Cæſare, ciuilia bella reparata ſunt: Percuſſoribus enim Cæſaris ſenatus fauebat. Sed Antonius COS. partiū Cæſaris, ciuilibus bellis opprimere eos cona-batur. Ergo turbata Repub. multa Antonius ſcelera committens, à ſenatu hoſtis iudicatur. Miſſi ad eum perſequēdum duo COSS. Panſa, & Hircius, & Octa-uius adoleſcens anno XVII natus, patre Octauio ſe-natore genitus, maternum genus ab Aenea per Iuli-am familiam ſortitus, Cæſaris nepos, quem ille teſtamēto hæredem reliquerat, & nomen ſuum ferre iuſſerat. Hic eſt, qui poſtea Aug. eſt dictus, & rerum fortu-na potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces, uicerunt eum apud Mutinam. euenit tamen, ut uictores COSS. ambo morerentur: quare tres ex-ercitus uni Cæſari paruerunt. Fugatus Ant. amiſſo exercitu, confugit in Galli-as ad Lepidum, qui Cæſaris magiſter equitum fuerat, & tum militum copias grandes habebat: à quo ſuſceptus eſt. mox Lepido operam dāte, Cæſar pacem cum Anto. fecit, & quaſi uindicaturus patris ſui mortem, à quo per teſtamen-tum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus, extorſit, ut ſibi XX an-no conſulatus daretur. Senatum proſcripſit, cum Antonio, ac Lepido, Remp.

armis tenere cœpit:per hos etiam Cicero orator occisus est:multiq́ alij nobiles. Interea Brutus & Cassius interfectores Cæsaris,ingens bellum mouerunt:Erāt enim per Macedoniam & orientem multi exercitus,quos occupauerant. Profecti sunt igitur contra eos Cæsar Octauius Aug. & M. Antonius: Remanserat enim ad defendendam Italiam Lepidus. Apud Philippos Macedoniæ urbem contra eos pugnauerunt. Primo prælio uictus est Ant. & Cæsar, perijt tamen dux nobilitatis Cassius.Secundo,Brutum & infinitam nobilitatē, quæ cum illis bellum gesserat, interfecerunt: Ac sic inter eos diuisa est Respub. ut Augustus Hispanias,Gallias,& Italiam teneret:Antonius Asiam, Pontum & Orientem.Sed in Italia L. Antonius COS. bellum ciuile commouit.Frater eius, qui cum Cæsare contra Brutum & Cassium dimicauerat: is apud Perusium Thusciæ ciuitatem,uictus & captus est, neq́ occisus.Interim à Sexto Pompeio. Cn. Pompei filio,ingens bellum in Sicilia commotum est,ijs qui superfuerāt ex partibus Bruti,Cassijq́ ad eum confluentibus.bellatum per Cæsarem Augustum Octauium & M.Antonium aduersus Sextum Pompeium.pax postremo conuenit. Eo tempore M. Agrippa in Aquitania rē prospere gessit, & L. Ventidius Bassus,irrumpentes in Syriam Persas,tribus prælijs uicit. Pacorum regis Orodis filium interfecit, eo ipso die, quo olim Orodes Persarum rex per ducem Surenam Crassum occiderat. Hic primus de Parthis iustissimum triumphum Romæ egit.Interim Pompeius pacem rupit:& nauali prælio uictus,fugiens ad Asiam interfectus est. Antonius,qui Asiam & orientem tenebat, repudiata sorore Cæsaris Augusti Octauij, Cleopatram reginam Aegypti duxit uxorem.Contra Persas etiam ipse pugnauit: primis eos prælijs uicit: regrediens tamen, fame & pestilentia laborauit. Et cum instarent Parthi fugienti, ipse pro uictore cessit. His temporibus quoque ingens bellum ciuile commouit,cogente uxore Cleopatra regina Aegypti: dum cupiditate muliebri optat etiā in urbe regnare,uictus est ab Augusto nauali pugna, clara & illustri apud Accium,qui locus in Epeiro est:ex qua fugit in Aegyptum,& desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transirent, & ipse se interemit. Cleopatra exornata diuersis ornatibus ad Cæsarem uenit,sperans eum,ut cæteros,sua specie ad libidinem illicere:sed ille se intra pudicitiam coartans,ad eius concupiscentiam minime inflexus,eam mox custodiri mandauit:quæ ea custodia elapsa, in pretioso sepulchro iuxta Antonium suum se collocans, sibi aspidem admisit: & ueneno eius extincta est. Aegyptus per Octauium Augustum,imperio Ro. adiecta est: præpositusque eius factus est Cn. Cornelius Gallus. Hunc primum Aegyptus Romanum iudicem habuit. Ita bellis toto orbe confectis, Octauius Aug. Romam redijt XII anno postquàm COS. fuerat.ex eo Rempub.per XLIIII annos solus obtinuit: Ante enim XII annis cum Antonio & Lepido tenuerat. Denique cum de oriente uictor reuersus esset: tum primum Augustus, eo quod Rempub. auxerat, consalutatus est, atque ex tunc summam rerum potestatem,quam Græci μοναρχίαν uocant,adeptus est.

AVGVSTVS CAESAR.

HIs diebus trans Tyberim de taberna meritoria fons olei ex terra exundauit, ac per totum diem largissimo riuo fluxit, significans ex gentibus gratiam CHRISTI. Tunc etiam circulus ad speciem cælestis arcus circa solem apparuit. Igitur cum quadragesimosecundo anno, firmissimam, uerissimamq; pacem Cæsar cõposuisset: CHRISTVS dominus in Bethlehem natus est, cuius aduẽtui pax ista famulata est. Nullo tempore ante Cæsarẽ magis Romana res floruit. Nam exceptis ciuilibus bellis, in quibus inuictus fuit, Romano adiecit imperio Aegyptum, Cantabriam, Dalmatiam, sæpe ante uictã, sed penitus tunc subactam, Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhetiam, Vindelicos, & Salassos in alpibus, omnes Ponti maritimas ciuitates, in his nobilissimas, Bosphorum & Ponti Cappadociæ. Vicit autem prælijs Dacos, Germanorum ingentes copias cecidit: ipsos quoq; trans Albin fluuium submouit, qui in barbarico longe ultra Rhenum est. Hoc tamen per Drusum priuignum suum administrauit, sicut per Tiberium priuignum alterum Pannonicum, Quo bello CCCC millia captiuorum ex Germania transtulit, & supra ripam Rheni in Gallia collocauit. Armeniam à Parthis recepit: obsides, quod nulli antea, Persæ ei dediderunt. Reddiderunt etiam signa Romana, quæ Crasso uicto ademerant. Scythæ & Indi, quibus antea Romanorum nomẽ incognitum fuerat, munera, legatosq; ad eum miserunt. Galatia quoq; sub hoc prouincia facta est. cũ antea regnum fuisset: primusq; eam M. Lolius pro prætore administrauit. Tanto etiam amore apud Barbaros fuit ut reges populi Ro. amici in honorem eius conderent ciuitates, quas Cæsareas nominarent, sicut in Mauritania à rege Iuba, & in Palæstina, quæ nunc urbs est clarissima. Multi autem reges ex regnis suis uenerunt ut ei obsequerentur, & habitu Romano, togati scilicet, ad uehiculum, uel equum ipsius cucurrerunt. Adeo deniq; turbas, bella, simultates exectratus est, ut nisi iustis de causis nunquàm genti cuiquàm bellum indixerit: iactantisq; ingenij, & leuissimi dicebat, ardore triumphandi, & ob lauream coronam, id est, folia infructuosa, in discrimen per incertos euentus certaminum, securitatem ciuium præcipitare. neq; imperatori bono quicq; minus, quàm temeritatẽ congruere. satis celeriter fieri, quicquid commode gereretur. armáq; nisi maioris emolumenti spe nequaq; mouenda esse, ne compendio tenui, iactura graui petita uictoria similis sit hamo aureo piscantibus: cuius abrupti, amissiq; detrimẽtum, nullo capturæ lucro pensari potest. Auunculi quoque inuentum arguebat, qui milites commilitones, nouo, blandóq; more appellans, dum affectat carior fieri, autoritatem principis emolliuerat. Deniq; erga ciues demẽter uersatus est. In amicos fidus extitit, quorum præcipui erant ob taciturnitatem Mecœnas, ob patientiam laboris, modestiáq; Agrippa. Diligebat præterea Virgilium, Flaccumq; poetas. Rarus quidem in recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus. Liberalibus studijs, præsertim eloquẽtiæ in tantum incumbens, ut nullus ne in procinctu quidem laberetur dies quin legeret, scriberet, declamaret.

Auxit, ornauitq; Romam ædificijs multis, isto glorians dicto, Vrbem Latericiam reperi, relinquo marmoream. Fuit mitis, gratus, ciuilis, animi lepidi, corpore toto pulcher, sed oculis magis: quorum aciem clarissimorum syderum modo uibrans libenter accipiebat cedi ab intendentibus, tanq; Solis radijs aspectu suo. à cuius facie dum quidam miles oculos auerteret, & interrogaretur ab eo cur ita faceret, respondit, Quia lumen oculorum tuorum ferre nō possum. Nec tamen uir tantus uitijs caruit. Fuit enim paululū impatiēs, leniter iracundus, occulte inuidus, palàm factiosus. Porrò autem dominandi supra quàm existimari potest cupidissimus, studiosus aleæ lusor: Cūq; esset cibo ac uino multū deditus, aliquatenus uero somni abstinens, seruiebat tamen libidini usq; ad probrum uulgaris famæ. Nam inter XII catamitos, totidemq; puellas accubare solitus erat. Abiecta quoq; uxore Scribonia, amore alienæ coniugis possessus, Liuiam quasi marito concedente sibi coniunxit, cuius Liuiæ iam erant filij Tiberius & Drusus. Cumq; esset luxuriæ seruiens, erat tamen eiusdem uitij seuerissimus ultor, more hominum, qui in ulciscendis uitijs quibus ipsi uehementer indulgent, acres sunt. Annum VII & LXX ingressus, Nolæ morbo interijt: quanquàm alij scribant dolo Liuiæ extinctum, metuentis, ne quia priuignæ filium Agrippam, quem odio nouercali in insulam relegauerat, reduci compererat, eo summam rerum adepto, pœnas pateretur. Igitur mortuum, seu necatum, multis, nouisq; honoribus senatus censuit decorādum. Nam præter id, quod antea patrem patriæ dixerat: templa tam Romæ, quàm per urbes celeberrimas ei cōsecrauit, cunctis uulgo iactantibus, Vtinam aut non nasceretur, aut nō moreretur: uir qui non immerito & maxima parte deo similis est putatus. Neq; enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. XLIIII annis, quibus solus gessit imperium, ciuilissime uixit: In cunctos liberalissimus, in amicos fidelissimus: quos tantis euexit honoribus, ut penè æquaret fastigio suo. Imperauit annis LVI. XII cum Antonio. XLIIII. solus: qui certe nunquàm aut Reip. ad se potentiam traxisset, aut tandiu ea potiretur, nisi magnis naturæ & studiorum bonis abundasset.

TIBERIVS CAESAR.

ANno ab urbe condita DCCLXVII. Remp. beatissimam, Tiberio successori reliquit, qui priuignus ei, mox gener, postremo adoptiuus filius fuerat. Iste quia Claudius Tiberius Nero dicebatur, eleganter à iocularibus, Biberius Mero ob uinolētiam nominatus est, satis prudens in armis, satisq; fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit, ut non immerito Reipub. dominatus ei committeretur. Inerat ei sciētia literarum multa: eloquio clarior: sed ingenio pessimo, truci, auaro, insidioso, simulans ea se uelle quæ nollet: his quasi infensus, quibus consultum cupiebat: his uero quos oderat, quasi beneuolus apparens. Repentinis responsionibus aut cōsilijs melior, quàm meditatis. Nusquàm ipse pugnauit: bella per legatos suos gessit. quosdam reges ad se per blanditias euocatos, nunquàm remisit. In quibus Archelaum Cappadocem

docem, cuius etiam regnum in prouinciæ formam redegit, & Maximam ciuitatem appellari nomine suo iussit, quæ nunc Cæsarea dicitur: cum Mazaca antea diceretur. Hic uigesimo tertio imperij anno, ætatis LXXIX. cum immani furore insontes & noxios, suos pariter externosq; puniret, resolutis artibus militiæ, Armenia per Parthos, Mœsia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direptæ sunt, ipse ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania. XXIII regnauit annis: obijt ambiguis signis ueneni. Huius imperij XV. anno, dominus IESVS CHRISTVS prædicationis suæ sumpsit initium. octauo quoq; decimo eiusdem anno, IESVS CHRISTVS filius dei pro nobis sese morti offerens, crucifixus est.

C. CAESAR CALIGVLA.

SVccessit Tiberio Caius Cæsar, cognomento Caligula, Drusi priuigni Augusti filius, & ipsius Tiberij nepos sceleratissimus, & qui etiam Tiberij dedecora purgaret. bellum contra Germanos suscepit, & ingressus Sueuiam strenue nihil fecit. Stupra sororibus intulit: ex una etiam natam filiam cognouit. Cū aduersum cunctos, ingenti auaritia, libidine, crudelitate sæuiret, interfectus in palatio est anno ætatis suæ XXXIX. imperij IIII. mense X. diéque VIII.

CLAVDIVS CAESAR.

POst hunc Claudius fuit, patruus Caligulæ, Drusi, qui apud Maguntiā cū filio monimentū habet, cuius Caligula nepos erat. frater. Hic Mœdis imperauit: multa gerens tranquilla atque moderate, quædam crudeliter & insulse. Britānis intulit bellum: quos nullus Romanorum post C. Cæsarem attigerat, eáque deuicta per Cn. Sentium, Aulum Plautium illustres & nobiles uiros, triumphum celebrem egit: quasdam insulas etiam ultra Britānias in Oceano positas, Romano imperio addidit, quæ appellantur Orcades. Filio autem suo Britānici nomen imposuit. Tam ciuilis autem circa quosdam amicos extitit: ut etiam Plautiū nobilem uirum, qui in expeditiōe Britānica multa egregie fecerat: triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium læuus incederet. uixit annos LXIIII. imperauit XIIII. post mortem consecratus est, Diuusq; appellatus.

NERO CAESAR.

SVccessit huic Nero, nepos Caij Caligulæ, auunculo suo simillimus: qui Romanum imperium deformauit & minuit, inusitatæ luxuriæ sumptuúmq;, ut qui exemplo Caij Caligulæ in calidis & frigidis se lauaret unguentis: retibus aureis piscaret: quæ blatteis funibus extrahebat: infinitā Senatus partē interfecit: bonis oībus hostis fuit. Ad postremū se tāto dedecore prostituit: ut saltaret & cātaret in scena, citharœdico habitu uel tragico. paricidia multa cōmisit: fratre, matréq; interfectis: urbem Romā incendit, ut spectaculi eius

imaginem cerneret, qualis olim Troia capta arserat. In re militari nihil omnino ausus, Britāniam penè amisit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic, atq; euersa sunt. Armeniam Parthi sustulerunt: legionesq; Romanas sub iugū miserunt. Duo tamen regna sub eo prouinciæ factæ sunt: Pontus Polemoniacus, concedēte rege Polemone: & Alpes Cottiæ rege defuncto. propter hoc Romanæ urbi execrabilis, ab omnibus simul destitutus, & à senatu hostis iudicatus. Cū quæreretur ad pœnam, quæ pœna erat talis, ut nudus per publicum ductus, furca capiti eius inserta, uirgis usq; ad mortē cæderetur, atq; ita præcipitaretur de saxo: è palatio fugit, & in suburbano liberti sui, quod est inter Salariam & Numentanam uiam ad quartum urbis milliarium, se interfecit. Aedificauit Romæ thermas, quæ ante Neronianæ dictæ, nunc Alexandrinæ appellantur. Obijt XXXI. ætatis anno, imperij XIIII. atq; in eo omnis Augusti familia consumpta est. Deniq; omnibus flagitijs suis etiā hoc addidit, quod sanctos dei apostolos, Petrum, Paulumq; trucidauit. c

SERGIVS GALBA.

HVic Sergius Galba successit, antiquæ nobilitatis Senator: cum LXXIII. annum ageret ætatis, ab Hispanis & Gallis imperator electus est: mox ab uniuerso exercitu libenter acceptus. nam priuata eius uita insignis fuerat militaribus & ciuilibus rebus: sæpe COS. sæpe proconsul, frequenter dux grauissimi belli. Huius breue fuit imperium, & quod bona haberet exordia, nisi ad seueritatem propensior uideretur. Insidijs Othonis occisus est, imperij mense septimo. iugulatus est in foro Romæ, sepultusque in hortis suis, qui sunt in Aurelia uia, non longe ab urbe Roma.

OTHO SALVIVS.

SAluius Otho occiso Galba, inuasit imperium, materno genere nobilior q̄ paterno, neutro tamen obscuro: in priuata uita mollis & Neronis familiaris. In imperio documentum sui nō potuit ostendere. Nam cū his temporibus, quibus Otho Galbam occiderat, etiā Vitellius factus esset à Germanicis exercitibus imperator, bello cōtra eum suscepto, cū apud Bebriacū in Italia breui prælio uictus esset, ingentes tamen copias ad bellū haberet, sponte semet occidit, petentibus militibus, ne tam cito de belli desperaret euentu. cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum ciuile bellū oriretur, uoluntaria morte obijt. XXX & octauo ætatis anno, nonagesimo & V imperij die.

AVLVS VITELLIVS.

DEinde Vitellius imperio potitus est, familia honorata magis q̄ nobili. Nā pater eius non admodū clare natus, tres tamē ordinarios gesserat cōsulatus. Hic cū multo dedecore imperauit, & graui sæuitia nobilitatus, præcipue ingluuie & uoracitate: Quippe cū de die sæpe quarto uel quinto ferat epulatus. Notissima certe cœna memoriæ mādata est, quā ei Vitellius frater exhibuit

ter exhibuit:in qua super cæteros sumptus,duo millia piscium,septẽ millia auiũ apposita tradũt. Hic,cũ Neroni similis esse uellet:atq; id adeo præ se ferret, ut etiã exequias Neronis, quæ humiliter sepultæ fuerant,honoraret,à Vespasiani ducibus occisus est:interfecto in urbe prius Sabino Vespasiani fratre, quẽ cum Capitolio incẽdit. Interfectus autẽ est,& magno dedecore tractus per urbẽ Romam publice nudus,erecta coma,& capite eius subiecto ad mẽtum gladio,ster core inuoluto,& pectus ab omnibus obuijs appetitum. Postremo iugulatus & in Tyberim proiectus,etiam communi caruit sepultura. Perijt autem ætatis anno septimo & L. imperij mense VIII. & die uno.

VESPASIANVS FLAVIVS.

VEspasianus huic successit, factus apud Palæstinam princeps: obscure quidem natus:sed optimis uiris comparandus. priuata uita illustris,ut qui à Claudio in Germaniam,deinde in Britãniam missus,Tricies & bis cum hoste conflixit:duas ualidissimas gentes, XX. oppida, insulam Vectam Britãniæ proximam imperio Ro.adiecerit. Romæ se in imperio moderatissime gessit:pecuniæ tamẽ auidior fuit,ita,ut eam nullis iniuste auferret: quam cũ omni diligentiæ prouisione colligeret,tamẽ studiosissime largiebatur,præcipue indigentibus. Nec facile ante eum cuiusq; principis,uel maior est liberalitas cõparata,uel iustior. Placidissimæ bonitatis, ut qui maiestatis quoq; cõtra se reos non facile puniret ultra exilij pœnã. Sub hoc Iudæa Ro.accessit imperio,& Hierosolyma: quæ fuit urbs nobilissima Palæstinæ:Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium,Samum,quæ liberæ ante id tempus fuerant:item Thraciam,Ciliciam,Tracheam,& Comagene,quæ sub regibus amicis erant, in prouinciarũ formam redegit. Offensarũ & inimicitiarum immemor fuit. Conuitia à causidicis & philosophis in se dicta leniter tulit,diligens tamen coercitor disciplinæ militaris. Hic cũ filio Tito de Hierosolymis triũphauit. Post hæc cũ Senatui,populo, postremo cunctis amabilis,ac iucundus esset:profluuio uentris extinctus est in uilla propria circa Sabinos,annũ agens ætatis LXIX. imperij nonũ & diem septimũ,atq; inter diuos relatus est. Geniturã filiorum ita cognitam habuit,ut cũ multæ coniurationes contra eũ fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit:in senatu dixerit,aut filios sibi successuros,aut neminem.

TITVS VESPASIANVS.

HVic filius Titus successit,qui & ipse Vespasianus est dictus: uir omniũ uirtutũ genere mirabilis,adeo,ut amor & delitiæ humani generis diceretur. Facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus. Causas latine egit,poemata & tragœdias Græce cõposuit. In oppugnatiõe Hierosolymorũ sub patre militãs. XII propugnatores,duodecim sagittarũ ictibus cõfixit. Romæ tãtæ ciuilitatis in imperio fuit,ut nullũ omnino puniret. Conuictos aduersum se cõiuratos ita dimisit,ut in eadẽ familiaritate qua antea,habuerit. Facilitatis & libe-

ralitatis

ralitatis tantæ fuit, ut cũ nulli quicquam negaret, & cũ ab amicis reprehẽderetur, re-
» spondit: Nullũ tristem debere ab imperatore discedere. Præterea cũ quadã die
» in cœna recordatus fuisset, nulli illa die se quicquam præstitisse, dixerit amicis, Ho-
die diẽ perdidi. Hic Romæ Amphitheatrũ ædificauit, & V. millia ferarũ in de-
dicatione eius occidit. Per hæc inusitato fauore dilectus, morbo perijt in ea, qua
pater uilla: post bienniũ & menses octo, dies XX. quàm imperator erat factus, æta
tis anno altero & XL. Tantus luctus, eo mortuo, publicus fuit: ut omnes tanquam
in propria doluerint orbitate. Senatus obitu ipsius circa uesperã nuntiato, no-
cte irrupit in curiam: & tantas ei laudes, gratiasque congessit: quantas nec uiuo
unquàm egerat, nec præsenti. & inter diuos relatus est.

FLAVIVS DOMITIANVS.

DOmitianus mox accepit imperiũ frater ipsius Iunior, Neroni,
aut Caligulæ, aut Tiberio similior quàm patri aut fratri suo: pri-
mis tamen annis moderatus in imperio fuit, mox ad ingentia
uitia progressus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis, auaritiæ, tan-
tũ in se odij fomitem cõcitauit, ut merita & patris & fratris abo
leret. Interfecit nobilissimos ex Senatu. dominũ se, & deũ pri-
mum appellari iussit. Nullã sibi, nisi auream & argenteã statuam in Capitolio
passus est poni. Consobrinos suos interfecit. Superbia quoque in eo execrabilis
fuit. Expeditiones quatuor habuit, unã aduersum Sarmatas, alteram aduersus
Cattos, duas aduersum Dacos. De Dacis, Cattisque duplicẽ triumphũ egit. De
Sarmatis solã laureã usurpauit. Multas quidẽ calamitates hisdem bellis passus
est. Nã in Sarmatia legio eius cum duce interfecta est, & à Dacis Appius Sabi
nus cõsularis, & Cornelius Fuscus præf. præt. cũ magnis exercitibus occisi sunt.
Romæ quoque multa opera fecit: in his Capitoliũ & forũ transitoriũ Odeũ, por
ticus Isiũ, ac Serapeũ & Stadiũ. Verũ cũ ob scelera uniuersis exosus esse cœpis-
set: interfectus est suorũ cõiuratiõe in palatio, anno ætatis XLV. imperij. XV. Fu
nus eius cũ ingẽti dedecore per uespillones exportatũ, & ignobiliter est sepultũ.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM, LIBER OCTAVVS.

NERVA COCCEIVS.

ANno octingentesimo & quinquagesimo ab urbe condita,
Vetere & Valente COSS. Resp. ad prosperrimum statum re-
dijt, bonis principibus ingẽti felicitate commissa. Domitiano
enim exitiali tyranno, Nerua successit: in priuata uita mode-
ratus, & strenuus, nobilitatis mediæ: qui senex admodum ope
ram dante Petronio secundo præfecto præt. item Parthe-
nio interfectore Domitiani, imperator est factus. Aequissimum se, & uti-
lissimum

lissimum præbuit. Reip. diuina prouisione consuluit Traianum adoptando. Mortuus est Romæ post annum & IIII menses imperij sui, ac dies octo, ætatis LXX. & altero anno, atq; inter diuos relatus est.

VLPIVS TRAIANVS.

SVccessit ei Vlpius Crinitus Traianus, natus Italicæ in Hispania: familia antiqua magis q̃ clara. Nam pater eius primum COS. fuit. Imperator autē apud Agrippinā in Gallijs factus est. Rēp. ita administrauit, ut om̃ibus principibus merito præferatur. inusitatæ ciuilitatis, & fortitudinis fuit. Ro. imperij, quod post Augustum defensum magis fuerat, quàm nobiliter ampliatum, fines longe, lateq; diffudit. Vrbes trans Rhenum in Germania reparauit. Daciam Decibalo uicto, subegit, prouincia trans Danubium facta, in his agris, quos nunc Taiphali, nunc Victohali & Terungiti habent. Ea prouincia decies centena millia passuum in circuitu tenuit. Armeniam, quam occupauerant Parthi, recepit, Sarmato Syriæ occiso, qui eam tenebat. Albanis regē dedit. Hiberorum regem & Sauromatarum, & Bosphoranorum, & Arabum & Osdronorum & Cholcorum insulam accepit. Adyabenos, Marcomedes occupauit: & Anthemurium magnam Persidis regionē, Seleuciam & Ctesiphontem, Babylonē & Edessios uicit, ac tenuit usq; ad Indiæ fines: & ad mare rubrū accessit, atq; ibi tres prouincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cū his gentibus quæ ad eam attingunt. Arabiam postea in prouinciæ formam redegit. In mari rubro classem instituit, ut per eam Indiæ fines uastaret. Gloriā militarem, ciuilitate & moderatione superauit: Romæ & per prouincias æqualē se omnibus exhibens, amicos salutandi causa frequentans, uel ægrotantes, uel cum festos dies habuisset. conuiuia cum eis indiscreta uicissim habens, sæpe in uehiculis eorum sedens, nullum senatorum lædens, nihil iniustum ad augendū fiscum agens. Liberalis in cunctos fuit, publice, priuateq; ditans omnes, & honoribus augens, quos mediocri familiaritate cognouisset: orbem terrarum ædificans, multas immunitates ciuitatibus tribuens: nihil non tranquillum & placidum agens, adeo ut omni eius ætate unus tantum senator damnatus sit: at is tamen per senatum, ignorante Traiano, ob hoc per orbem terrarum deo proximus, nihil non uenerationis meruit & uiuus & mortuus. Inter alia dicta hoc illius fertur egregium, Amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes comis
» esset, respondit: Talem se imperatorem esse priuatis, quales esse sibi imperator
» priuatos optasset. Post ingentem sibi gloriam belli, domiq; quæsitam, è Perside rediens, apud Seleuciam Isauriæ, profluuio uentris extinctus est. Obijt autē ætatis anno LXII. mense nono, & die quarto, atq; inter diuos relatus est. Solus omniū imperatorum intra urbē sepultus est. Ossa eius collocata in urna aurea in foro quod ædificauit sibi, columna ibi posita, sunt: cuius altitudo CXL. pedes habet. Huius tantū memoriæ delatū est, ut usq; ad nostrā ætatē nō aliter in se
» natu principibus acclamet, Ne sis felicior Augusto, melior Traiano: adeo in eo gloria

gloria bonitatis obtinuit,ut uel aſſentantibus, uel uere laudātibus,occaſionem magnificentiſſimi præſtet exempli.

AELIVS ADRIANVS.

DEfuncto Traiano,Aelius Adrianus creatus eſt princeps, ſine aliqua quidem uoluntate Traiani,ſed operam dante Plotina Traiani uxore: Nam eum Traianus quanq̃ conſobrinæ ſuæ filium,uiuens noluerat adoptare. Natus eſt ipſe Italice in Hiſpania:qui Traiani gloriæ inuidens,ſtatim prouincias tres reliquit,quas Traianus addiderat,id eſt,Aſſyriā,Meſopotamiā, & Armeniam.Reuocauit exercitus,ac finē imperij eſſe uoluit Euphratem . Idē de Dacia facere conantem,amici deterruerūt : ne multi ciues Romani Barbaris traderentur,propterea quod à Traiano uicta Dacia , ex toto orbe Romanorū infinitas eò copias hominum tranſtulerat ad agros , & urbes colendas : Daciæ enim diuturno bello Decibali,res fuerant exhauſtæ:pacem tamen omnis imperij ſuo tempore habuit.Semel tātū per præſulē dimicauit:orbem Romanū circumiuit,& multa ædificauit.Facūdiſſimus latino ſermōe, Græco eruditiſſimus fuit.non magnam clementiæ gloriam habuit,diligentiſſimus tamen circa ærarium,& militum diſciplinam . Obijt in Campania,maior ſexagenario, imperij anno XX. Senatus nolebat ei tribuere diuinos honores: tamen cum ſucceſſor illius Titus Aurelius Fuluius Antoninus hoc uehementer exigeret , & uniuerſi ſenatores palàm reſiſterent,tandem obtinuit.

M. ANTONINVS PIVS.

ERgo Adriano ſucceſſit Marcus Antoninꝰ Fuluius Boionius, idem etiam Pius nominatus,genere claro , ſed nō admodum uetere. Vir inſignis,& qui merito Numæ Pompilio cōferatur. ita ut Romulo, & Traiano æquetur. Vixit ingenti honeſtate priuatus in maiori imperio : nulli acerbus , cunctis benignus: In re militari moderata gloria,defendere magis prouincias,q̃ amplificare ſtudens. Viros æquiſſimos ad miniſtrandā remp. quærens , bonis honorem habens,improbos ſine aliqua acerbitate deteſtans . Regibus amicis uenerabilis nō minus,quàm terribilis,adeo ut Barbarorum plurimæ nationes, depoſitis armis,ad eum cōtrouerſias ſuas,liteſq; deferrent,ſententiæq; eius parērent.Hic ante imperium ditiſſimus,opes quidem ſuas ſtipendijs militū, & circa amicos liberalitatibus minuit : uerum ærariū opulētū reliquit . Pius propter clemētiā dictus eſt.Obijt apud Lorios uillam ſuā miliario ab urbe XII. uitæ anno LXXVII. imperij XXIII. atq; inter diuos relatus eſt , & merito cōſecratus.

M. ANTONINVS VERVS.

POſt hunc imperauit M. Antoninus Verus,haud dubie nobiliſſimus , quippe cum eius origo paterna à Numa Pompilio, materna à Salentino rege penderet : & cum eo L. Annius Antoninus . Tumq; primū Romana respub. duobus æquo iure imperium adminiſtrantibus paruit:cum uſq; ad eos ſingulos ſemper

los semper habuisset Augustos. Hi & genere inter se coniuncti fuerunt & affinitate. Nam Verus nepos, Antoninus gener Antonini Pij fuit per uxorem Galeriam, & per Faustinam iuniorem Galeriæ consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt, qui post uictoriam Traiani, tum primum rebellauerũt. Verus & Antonius ad id profectus est, qui Antiochiæ & circa Armeniã agens multa per duces suos, & ingentia patrauit. Seleuciam Assyriæ urbem nobilissimam cum quingentis millibus hominum cœpit. Parthicum triumphum reuexit: cum fratre, eodemq; socero triumphauit. Obijt tamen in Venetia, cũ è Concordia ciuitate Altinum proficisceretur, & cum fratre in uehiculo sederet: subito sanguine ictus casu morbi, quem Græci ἀπόπληξιν uocant. Vir ingenij parũ uirilis, reuerentia tamen fratris nihil unquàm atrox ausus. Hic cum obijsset undecimo imperij anno, inter deos relatus est.

L. ANNIVS ANTONINVS.

Post eum Antoninus solus Remp. tenuit, quem mirari facilius quisq;, quàm laudare posset: à principio uitæ tranquillissimus, adeo ut ab infantia quoq; uultum, nec ex gaudio, nec ex mœrore mutauerit, Philosophiæ deditus Stoicæ. ipse etiã nõ solum uitæ moribus, sed etiam eruditione philosophus. Tantæ admirationis adhuc iuuenis, ut eum successorẽ parauerit Adrianus relinquere, adoptato tamẽ Pio Antonino genero eius idcirco esse uoluerit, ut hoc ordine ad imperium perueniret. Institutus est ad philosophiã per Apollonium Chalcedonensem: ad scientiam literarum Græcarum per Sextũ Cheronensis Plutarchi nepotem. Latinas autem eum literas Fronto orator nobilissimus docuit. Hic cum omnibus Romæ æquo iure egit. Ad nullam insolentiã elatus est imperij fastigio: liberalitatis promptissimæ: prouincias ingenti benignitate & moderatione tractauit. Contra Germanos eo principe res feliciter gestæ sunt. Bellum unum ipse gessit Marcomannicũ. Sed quantũ nulla memoria fuit, adeo ut Punicis conferatur. Nam eo grauius est factũ, quo uniuersi exercitus Romani perierant. Sub eo enim tantus casus pestilentiæ fuit: ut post uictoriam Persicam, Romæ ac per Italiam prouinciasq; maximas hominũ partes, militum ferè omnes copiæ languore defecerint. Ingenti ergo labore & moderatione, cum apud Carnuntum iugi triennio perseuerasset: bellum Marcomannicũ confecit, quod tum Quadi, Vuandali, Sarmatæ, Sueui, atq; om̃is Barbaria commouit. multa millia hominum interfecit: ac Pannonijs à seruitio liberatis, Romæ rursus cum Commodo Antonino filio suo, quem iam Cæsarẽ fecerat, triumphauit. Ad cuius belli sumptum, cũ ærario exhausto largitiones nullas haberet, ne quis indigeret, neq; prouincialibus, aut senatui aliquid uellet auferre, instrumentum regij cultus, facta in foro diui Traiani sectione, distraxit, uasa aurea, pocula Crystallina, & Murrhina, uxoriam ac suam sericam & auream uestem, & multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses uenditio habita est: multumq; auri redactum. Post uictoriam tamen emptori-

bus pretia restituit, qui reddere comparata uoluerunt: molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere. Hic permisit uiris clarioribus, ut conuiuia eodem cultu, quo ipse, & ministris similibus exhiberent. In editione munerum post uictoriam adeo magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur fortunatã Rempub. & uirtute & mansuetudine reddidisset: obijt XVIII imperij anno, uitæ LXI. & omnibus certatim adnitentibus, inter diuos relatus est.

COMMODVS ANTONINVS.

HVius successor L. Antoninus Commodus: qui nihil paternum habuit: nisi quod contra Germanos feliciter & ipse pugnauit. Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur: sed luxuriæ obscœnitate deprauatus: gladiatorijs armis sæpissime in ludo, deinceps etiam in Amphitheatro, cum huiusmodi hominibus dimicauit. Obijt morte subita: adeo ut strangulatus, uel ueneno interfectus putetur: cum annis XII post patrem & octo mensibus imperasset, tanta execratione omnium, ut etiam hostis humani generis mortuus iudicaretur.

AELIVS PERTINAX.

HVic successit Pertinax grandæuus: & qui cum septuagenariam attigisset ætatem: præfecturam urbis tum agens, ex S. C. imperare iussus. Octogesimo die imperij, prætorianorum militum seditione & Iuliani scelere occisus est.

SALVIVS IVLIANVS.

POst eum Saluius Iulianus Rempub. inuasit: uir nobilis & iure peritissimus: nepos Saluij Iuliani: qui sub diuo Adriano perpetuum composuit edictum. Victus à Seuero apud Miluium pontem, interfectus in palatio. Vixit mensibus septem postquàm cœperat imperare.

SEPTIMIVS SEVERVS.

HInc imperij Romani administrationem Septimius Seuerus accepit, oriundus ex Africa prouincia Tripolitana, oppido Lepti: solus omnium & ante & postea ex Africa imperator fuit. Hic primum fisci aduocatus, mox militaris tribunus, per multa deinde ac uaria officia, atq; honores usq; ad administrationẽ totius Reipub. peruenit. Pertinacem se appellari noluit, in honorem eius Pertinacis, qui à Iuliano fuit occisus. Parcus admodum fuit: natura sæuus. bella multa, & feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto & Syria rebellauerat, apud Cyzicum interfecit. Parthos uicit & Arabas interiores & Adyabenos. Arabas quoq; superauit, ut etiam prouinciam ibi faceret: Idcirco Parthicus, Arabicus & Adyabenicus dictus est. Multa toto orbe Romano re-

parauit

parauit. Sub eo etiã Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace, socius fuerat Iuliano, & Cæsarem se in Gallia fecit, uictusque apud Lugdunũ, & interfectus est. Seuerus tamen præter bellicam gloriam, etiam ciuilibus studijs clarus fuit & literis doctus, philosophiæ scientiam ad plenum adeptus. nouissimum bellum in Britãnia habuit: utq; receptas prouincias omni securitate muniret: uallum per XXXII passuum millia à mari ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex, imperij anno XII, mense III. & D. appellatus est. Nam filios duos successores reliquit, Bassianum & Getam. Sed Bassiano Antonini nomẽ à Senatu uoluit imponi: Itaq; dictus est M. Aurelius Antoninus, patriq; successit. Nam Geta hostis publicus iudicatus, confestim perijt.

AVRELIVS ANTONINVS CARACALLA.

Marcus igitur Aurelius Antoninus Bassianus, idemq; Caracalla, morum ferè paternorũ fuit, paulo asperior, & minax. Opus Romæ egregium fecit lauacri, quæ Antonianæ appellantur. nihil præterea memorabile. Impatientis libidinis fuit: ut qui nouercam suam Iuliam uxorem duxerit. Defunctus est in Osdroene apud Edessam, moliens aduersum Parthos expeditionem, anno imperij VI. mense secundo: uix egressus ætatis quadragesimũ tertium annum, funere publico elatus est.

OPILIVS MACRINVS.

Deinde Opilius Macrinus, qui præf. præt. erat cum filio Diadumeno facti imperatores, nihil memorabile ex temporis breuitate gesserunt. Nam imperium eorum duorum mensium & unius anni fuit: seditione militari ambo pariter occisi sunt.

AVRELIVS ANTONINVS HELIOGABALVS.

Creatus est post hos Aurelius Antoninus. Hic Antonini Caracallæ filius putabatur: Sacerdos autem templi Heliogabali erat. Is cum Romam ingenti & militum & senatus expectatione uenisset: probris se omnibus contaminauit. Impudicissime uixit & obscœnissime: bienniốq; post & octo mensibus interfectus est tumultu militari, & cum eo mater Symiamyra.

ALEXANDER.

Svccessit huic Aurelianus Alexander, ab exercitu Cæsar, à Senatu Augustus nominatus, iuuenis admodum. Susceptóque aduersus Persas bello, Osdroenorum regem gloriosissime uicit. Militarem disciplinam seuerissime rexit. Quasdam tumultuantes legiones integras exautorauit. Assessorem habuit, uel scrinij magistrum, Vlpianum iuris conditorem. Romæ quoq; fauorabilis fuit. Perijt in Gallia militari tumultu XIII imperij anno & die octauo. In Mammeam matrem suam unice pius.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM, LIBER NONVS.

MAXIMINI.

POST hunc Maximinus ex consortio militari, primus ad imperium accessit, sola militum uoluntate, cũ nulla Senatus intercessisset autoritas: neq; ipse Senator esset. Is bello aduersus Germanos feliciter gesto, cũ à militibus imperator esset appellatus: à Pupieno Aquileiæ occisus est: deserẽtibus eum militibus suis, cum filio adhuc puero: cum quo imperauerat triennio & paucis diebus.

PVPIENVS ET BALBINVS.

POstea tres simul fuerunt Augusti, Pupienus, Balbinus & Gordianus: duo superiores obscurissimo genere: Gordianus nobilis: quippe cuius pater senior Gordianus, consensu militum cum proconsulatum Africæ gereret, Maximiano imperante, princeps fuisset electus. Itaque cum Romam uenissent Balbinus & Pupienus, in palatio interfecti sunt: soli Gordiano imperio reseruato.

GORDIANVS.

GOrdianus admodum puer, cum Tranquillam Romæ duxisset uxorem: Ianum Geminum aperuit: & ad orientem profectus, Parthis bellum intulit, qui iam moliebantur erumpere. Quod quidem mox feliciter gessit: prælijsque ingentibus Persas afflixit. Rediens, haud longe à Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperauit. Miles ei tumulum uigesimo milliario à Cirgesso, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens ædificauit: Exequijs Romam reuexit: ipsum D. appellauit.

PHILIPPI.

PHilippi duo, filius ac pater, Gordiano occiso, imperium inuaserunt: atque exercitu incolumi reducto, ad Italiam è Syria profecti sunt. His imperantibus, millesimus annus Romanæ urbis, ingenti ludorum apparatu & spectaculorum celebratus est. Ambo deinde ab exercitu interfecti sunt: senior Philippus Veronæ, Romæ iunior. Annis quinq; imperauerunt: inter diuos tamen relati sunt. ex quibus iunior Philippus adeo seueri animi fuit, ut nullo cuiusq; commento ad ridendum solui potuerit: patremq; ludis secularibus petulantius cachinnantem, uultu auersato notauerit.

Decius

DECIVS.

POst hos Decius, è Pannonia inferiori Bubaliæ natus, imperium sumpsit. bellum ciuile, quod in Gallia motum fuerat, oppressit: filium suum Cæsarem fecit: Romæ lauacrum ædificauit. Cum biennio ipse & filius eius imperassent: uterq; in Barbarico bello interfecti sunt: è quibus senior gurgite paludis immersus est: ita ut nec cadauer eius potuerit inueniri: digno damnatus iudicio, qui persecutionem in CHRISTIANOS mouens, inter cæteros beatissimũ Laurentium leuitam, & martyrem igne excoxit.

GALLVS HOSTILIANVS ET VOLVSIANVS.

VOx imperatores creati sunt Gallus Hostilianus, & Galli filius Volusianus. Sub his Aemilianus in Mœsia res nouas molitus est: ad quem opprimendum cum ambo profecti essent, Interamne interfecti sunt nõ completo biennio. Nihil omnino clarum gesserunt. Sola pestilentia, morbis, atq; ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

AEMILIANVS.

AEmilianus obscurissime natus, obscurius imperauit: siquidẽ Maurus fuerat, ac tertio mense extinctus est.

VALERIANVS.

HInc Licinius Valerianus in Rhetia & Norico se agens, ab exercitu imperator, & mox Augustus est factus. Galienus quoq; Romæ à Senatu Cæsar est appellatus. Horum imperium Romano nomini pernitiosum & penè exitiabile fuit: ita ut uel infelicitate principum, uel ignauia, Germani Rauennam usq; uenirent. Valerianus in Mesopotamia bellum gerens, à Sapore Persarum rege superatus est: Mox etiam captus, apud Parthos ignobili seruitute consenuit. Nam quandiu uixit, rex eiusdem prouinciæ, incuruato eo, pedem eius ceruicibus imponens, solitus erat equum conscendere.

GALIENVS.

GAlienus cum adolescẽs factus esset Augustus, imperium primum feliciter, mox commode, ad ultimum pernitiose gessit. Nam iuuenis in Gallia & in Illyrico multa strenue fecit, occiso apud Mursiam Ingenuo, qui purpuram sumpserat & Trebelliano. diu placidus & quietus. mox in omnem lasciuiam dissolutus. tenendæ reipub. habenas probrosa ignauia & desperatione laxauit. Alemanni exhaustis Gallijs in Italiã

penetrauerunt. Dacia quæ à Traiano ultra Danubium fuerat adiecta, amissa est. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia uastata per Gotthos. Pannonia à Sarmatis, Quadisq; populata est. Germani usque ad Hispanias penetrauerunt. Parthi Mesopotamia occupata, Syriam sibi cœperunt uindicare: cum iam desperatis rebus & deleto imperio Romano, Posthumius in Gallia obscurissime natus, purpuram sumpsit: & per annos decem ita imperauit: ut consumptas penè prouincias, ingenti uirtute & moderatione reparauerit: qui seditione militum interfectus est: quod Maguntiacum, quia aduersum eum rebellauerat, Lolliano res nouas moliente, diripiendam militibus tradere noluisset. Post eum Marius uilissimus opifex purpuram accepit, & secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, uir strenuissimus. Sed cũ nimiæ libidinis esset: & matrimonia aliena corrumperet, Agrippinæ occisus est, Authoriano quodam machinante dolum, imperij sui anno secundo. Huic successit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore præsidis administrans, absens à militibus imperator electus est: & apud Burdegalam purpuram sumpsit. Seditiones multas militum pertulit. Sed dum hæc in Gallia agerentur: in oriente per Odenatum Persæ uicti sunt: defensa Syria: recepta Mesopotamia usq; ad Ctesiphontem Odenatus penetrauit. Ita Galieno Rempub. deserente, Romanũ imperium in occidente per Posthumium, per Odenatum in oriente seruatum est. Galienus interea fraude Aureoli ducis sui, Mediolani cum fratre Valeriano occisus est, imperij anno nono.

CLAVDIVS.

Claudius ei successit, à militibus electus, à Senatu appellatus Augustus. Hic Gotthos, Illyricum, Macedoniamq; uastãtes, ingẽti prælio uicit. Parcus uir, atq; modestus, & iusti tenax, atq; Reipub. gerendæ idoneus. Aduersus ducenta M. Alemannorum haud procul à lacu Benaco, in sylua quæ Lugana dicitur, dimicans, tantam multitudinem fudit: ut ægre pars dimidia superfuerit, qui tamen intra biennium morbo perijt, & Diuus appellatus est. Senatus eum ingenti honore decorauit, scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea poneretur.

QVINTILIVS.

Quintilius post eum Claudij frater, consensu militum imperator electus est. Vnicæ uir moderationis & ciuilitatis, æquandus fratri uel præponendus, consensu Senatus appellatus Augustus: septimo decimo imperij die occisus est.

AVRELIANVS.

Post eum Aurelianus suscepit imperium, Dacia Ripensi oriundus: uir in bello potens, animi tamen immodici, & ad crudelitatem propensioris: quiq; Gotthos strenuissime uicit. haud dissimilis fuit magno Alexandro, seu Cæsari dictatori. Nam Romanam urbem

triennio ab inuasoribus receptauit: cum Alexander annis tredecim per uictorias ingentes ad Indiam peruenerit: & C. Cæsar decimo subegerit Gallos, aduersus ciues Romanos quadriennio congressus. Iste in Italia tribus prælijs uictor fuit, apud Placētiam iuxta flumen Metaurum, ac Fanum Fortunæ, postremum in Ticinensibus campis. Huius tempore apud Dalmatas Septimius imperator effectus, mox à suis obtrūcatur. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit: gemmisq; & aurata omni ueste, quod adhuc ferè incognitū Romanis moribus, usus est. Hic muris ualidioribus & laxioribus urbem sepsit. Tēplū Soli ædificauit. porcinæ carnis usum populo instituit. Superauit in Gallia Tetricū, qui à militibus imperator electus apud Catalaunios, ipso Tetrico ꝑdēte exercitū suū: cuius assiduas seditiones ferre nō poterat. Quinetiā per literas occultas Aurelianū, ita fuerat deprecatus, ut inter alia uersu Vergiliano uteret.

Eripe me his inuicte malis,

Quem Claudius correctorem Lucaniæ prouexit, aspergens hominem elegāti ioco, Sublimius habēdum, aliquam Italiæ partem, quàm trans Alpes regere. Zenobiam quoq; occiso Odenato marito, qui occidentem tenebat: haud longe ab Antiochia non sine graui prælio cœpit. Ingressusq; Romam nobilem triumphum quasi rector Orientis, Occidentisq; recepit, præcedentibus currū Tetrico, & Zenobia. Hoc imperante etiam in urbe monetarij rebellauerunt, uitiatis pecunijs, & Felicissimo rationali interfecto: quos Aurelianus uictos, ultima crudelitate compescuit: plurimos nobiles capite damnauit. Sæuus, & sanguinarius, ac necessarius magis in quibusdam ꝙ in ullo amabilis imperator: trux omni tempore, etiam filij sororis interfector: disciplinæ tamen militaris & morum dissolutorū magna ex parte corrector. Prouinciam Daciam, quam Traianus ultra Danubium fecerat, intermisit, uastato omni Illyrico & Mœsia, desperans eam posse retineri. Abductosq; Romanos ex urbibus & agris Daciæ, in media Mœsia collocauit: appellauitq; eā Daciam, quæ nunc duas Mœsias diuidit, & est in dextera, Danubio in mari fluenti: cū antea fuerit in læua. Occiditur serui sui fraude: qui ad quosdam militares uiros amicos ipsius, nomina pertulit annotata, falsò manum eius imitatus, tanꝗ Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaq; ut præueniretur, ab ijsdē interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracliam est. Stratæ ueteris, & locus Cenophrurium appellatur. Mors tamen eius inulta non fuit, meruit quoq; inter diuos referri. Imperauit annos V. menses VI.

TACITVS.

TAcitus post hūc suscepit imperiū, uir egregie morigeratus, & Reip. gerendæ idoneus: Nihil tamen potuit ostendere, infra VI. mensem imperij morte præuentus.

FLORIANVS.

FLorianus, qui Tacito successerat: duobus mensibus & diebus XX. in imperio fuit, neq; quicꝗ dignū memoriæ egit.

PROBVS.

POst hūc Probus uir illustris gloria militari, ad administratio nem Reipub. accessit. Gallias à Barbaris occupatas, ingenti præliorum felicitate restituit. Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet Saturninum in Oriente, Proculum & Bonosum Agrippinæ, certaminibus oppressit. Vineas Gallos, & Pannonios habere permisit. Opere militari Almum mõtem apud Syrmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem, uineis conseruit: & prouincialibus colendas dedit. Hic cum bella innumera gessisset: pace parta, dixit in breui milites bene necessarios non futuros. Vir acer, strenuus, iustus, & qui Aurelianum æquaret gloria militari: morum tamen ciuilitate superaret. Interfectus tamẽ est Syrmio, tumultu militari in turre ferrata. Imperauit annos VI. menses quatuor.

CARVS.

POst hunc Carus est factus Augustus, Narbonæ natus in Gallia. Is confestim Carinum, & Numerianum Cæsares fecit: cum quibus regnauit duobus annis. Sed dum bellum aduersum Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu, ad orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos prælio fudit: Seleutiam, & Ctesiphontem urbes nobilissimas cœpit. Et cum castra super Tigridem haberet: ictu diuini fulminis perijt. Numerianus quoq; filius eius, quem secum Cæsarẽ ad Persas duxerat, adolescens egregiæ indolis, cum oculorum dolore correptus, in lecticula ueheretur: impulsore Apro, qui socer eius erat, per insidias occisus est. & cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper inuadere posset imperium: fœtore cadaueris prodita est. Milites enim, qui eum sequebantur, fœtore commoti, deductis lecticulæ pallijs, post aliquot dies mortem eius notam habere potuerunt. Interea Carinus, quem Cæsarem in Parthos proficiscens Carus in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, omĩbus se sceleribus coinquinauit. plurimos innoxios fictis criminibus occidit: matrimonia nobilia corrupit. Condiscipulis quoq;, qui eum in auditorio uerbi fatigatione taxauerant, pernitiosus fuit: atq; omĩbus bonis inuisus, non multo post pœnas dedit.

DIOCLETIANVS HERCVLIVS.

NAm de Perside uictor exercitus rediens, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Cæsarem insidijs perdidisset, Diocletianum imperatorem creauit, Dalmatia oriundum, uirum obscurissime natum, adeo, ut à plerisq; scribæ filius: à nõnullis Amilini senatoris libertinus fuisse credatur. Is primum militibus in concione iurauit: Numerianũ nõ suo dolo interfectũ. Et cũ iuxta eũ Aper, qui Numeriano insidias fecerat, constitisset, in conspectu exercitus

ctu exercitus, manu Diocletiani percussus est gladio. Postea Carinũ omnium odio & detestatione uiuentem, apud Murgum ingenti prælio uicit, proditum à se, exercitu suo quem fortiorem habebat. certe desertum inter Viminacium, atq; Aureũ montem. ita rerum Romanarum potitus. Cum tumultum rustici in Gallia concitassent: & factioni suæ sæuæ clarum nomen imponerent, Duces autem haberent Amandum & Aelianum, ad subigendos eos Maximianum Herculeum Cæsarem misit, qui leuibus prælijs, agrestes domuit, & partem Galliæ reformauit. Per hæc tempora etiam Carausius, qui uilissime natus, in serenæ militiæ ordine, famam egregiam fuerat consecutus: cum apud Bononiã per tractum Belgicæ, & Armoricæ, pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant: multis Barbaris sæpe captis: nec præda integra, aut prouincialibus reddita, aut imperatoribus missa: cum suspicio esse cœpisset, consulto ab eo admitti Barbaros, ut transeuntes cum præda exciperet, atq; hac occasione ditaret se: à Maximiano iussus occidi, purpurãm sumpsit, & Britãnias occupauit. Itaq; cum per omnem orbem terrarum res turbatæ essent, & Carausius in Britãnijs rebellaret, Achilleus in Aegypto: Africam Quinquegentiani infestarent, Narseus Orienti bellum inferret: Diocletianus Maximianum Herculeum ex Cæsare fecit Augustum, Constantium & Maximianum Cæsares. Quorum Constantius per filiam, nepos Claudij traditur. Maximianum Galerium etiam ut affinitate coniungeret: Constantius priuignam Herculij Theodoram accepit: ex qua postea sex liberos Constantini fratres habuit. Galerius filiam Diocletiani Valeriam primus, Constantius habuit Helenam Constantini matrem: ambo uxores quas habuerant, repudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent contra uirum rei militaris peritissimum, ad postremum pax conuenit. Eum post septennium Alectus socius eius occidit: atque ipse post eum Britãnias triennio tenuit. Qui ductu Asclepidoti præfecti prætorio est oppressus. Ita Britãniæ decimo anno receptæ. Per idem tempus à Constantino Cæsare in Gallia pugnatum est circa Lingonas, die una, aduersam & secundam fortunam expertus est. Nam cum repente Barbaris ingruentibus intra ciuitatem esset coactus tam præcipiti necessitate, ut clausis portis, per murum funibus tolleretur: uix quinque horis medijs, aduentante exercitu, sexaginta ferè millia Alemannorum cecidit. Maximianus quoque Augustus bellum in Africa profligauit, domitis Quinquegentianis & ad pacem redactis. Diocletianus obsessum Alexandriæ Achilleum octauo ferè mense superauit, eumque interfecit: Victoria acerbe usus est: totum Aegyptum grauibus proscriptionibus, cædibusq; fœdauit. Ea tamen occasione ordinauit prouide multa & disposuit, quæ ad nostram ætatẽ manent. Galerius Maximianus primum aduersus Narseum prælium, & secundum habuit inter Callinicũ: Carrasq; congressus, cum inconsulte magis quàm ignaue dimicasset: admodũ ẽm parua manu cũ copiosissimo hoste cõmisit: pulsus igitur, & ad Diocletianũ profectus, cũ ei in itinere occurrisset: tanta insolentia à Diocletiano fertur exceptus, ut per aliqua passuum millia purpuratus tradatur ad uehiculum cucurrisse.

Moxq;

Moxq́; per Illyricum, Mœsiamq; contractis copijs, rursus cum Narseo Ormisdæ & Saporis auo, in Armenia maiori pugnauit successu ingenti: nec minore consilio simul & fortitudine: Quippe qui etiam speculatoris munus cum altero aut tertio equite suscepit. Pulso Narseo, castra eius diripuit: uxores, sorores, liberos cœpit: infinitam extrinsecus Persarum nobilitatem: Gazam Persicam copiosissimam: ipsum in ultimi regni solitudines egit. Quare ad Diocletianũ in Mesopotamia cum præsidijs tamen morantem, ouans regressus, ingenti honore susceptus est. Varia deinceps simul & uiritim bella gesserunt: Carpis & Basternis subactis, Sarmatis uictis: quarum nationum ingentes captiuorum copias in Romanis finibus locauerunt. Diocletianus morigeratus callide fuit: sagax præterea & admodum subtilis ingenio, & qui seueritatem suam, aliena inuidia uellet implere. Diligentissimus tamen & solertissimus princeps: & qui imperio Romano primus regiæ consuetudinis formam magis, quàm Romanæ libertatis inuexerit: adorariq; se iussit, cum ante eum cuncti salutarentur. Ornaméta gemmarum uestibus, calciamentisq; addidit: Nam prius imperij insigne in chlamyde purpurea tantum erat, reliquá q; communia. Herculius autem propalàm ferus & inciuilis ingenij, asperitatẽ suã etiã uultus horrore significans. Hic naturæ suæ indulgens, Diocletiano in oĩbus & sæuioribus consilijs obsecutus. Cũ tamen ingrauescente æuo parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret: autor Herculius fuit, ut in uitam priuatam concederent: & stationem tuendæ Reipub. uiridioribus, iunioribusq; mandarent. cui ægre collega obtemperauit. Tamen uterq; uno die priuato habitu imperij insigne mutauit. Nicomediæ Diocletianus, Herculius Mediolani post triumphum inclytum, quem Romæ ex innumeris gentibus, pompa ferculorum illustri, qua Narsei coniuges, sororesq; & liberi ante currum ducti sunt, gessit. Concesserunt tamen Salonam unus, alter in Lycaoniam. Diocletianus priuatus in uilla, quæ haud procul à Salonis est, præclaro otio senuit. Qui dum ab Herculio atque Galerio ad recipiendum imperium rogaretur: tanquàm pestem aliquam detestans, in hunc modum respondit: Vtinam Salonæ possetis uisere olera, nostris manibus instituta, profecto nunquàm istud tentandũ iudicaretis. Vixit annos LXXIII. ex quibus communi habitu propè nouem annis egit. Morte absumptus est, ut satis patuit per formidinem uoluntariam. Qui cum à Constantino atq; Licinio uocatus ad festa nuptiarum, per senectam quo minus interesse ualeret, excusauisset se, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur quod Maxentio fauisset, ac Maximino faueret: suspectans necem dedecorosam, uenenum dicitur hausisse: inusitata uirtute usus, ut solus omnium post conditum Romanum imperium, ex tanto fastigio sponte ad priuatæ uitæ statum, ciuilitatemque remearet. Contigit igitur ei, quod nulli post natos homines, ut cum priuatus obijsset, inter diuos tamen referretur.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS.

CONSTANTIVS.

His igitur abeuntibus in administrationem Reipub. Constātius & Galerius Augusti creati sunt: diuisusq; est inter eos ita Romanus orbis, ut Gallias, Italiam, Africam Constātius: Illyricum, Asiam, Orientē Galerius obtineret: sumptis duobus Cæsaribus. Cōstantius tamen cōtentus dignitate Augusti, Italiæ, atq; Africæ administrandæ sollicitudinē recusauit. Vir egregius & præstātissimæ ciuilitatis: diuitijs prouincialiū, ac priuatorū studens: fisci cōmoda non admodū affectans, dicensq; melius publicas opes à priuatis haberi, q̄ intra unū claustrū reseruari. Adeo autē cultus modici, ut feriatis diebus si amicis numerosioribus esset epulandum, priuatorum ei argento hostiatim petito triclinia sternerentur. Hic nō modo amabilis, sed etiā uenerabilis Gallis fuit, præcipue quod Diocletiani suspectā prudentiā, & Maximiani sanguinariā temeritatē imperio eius euaserant. Obijt in Britānia Eboraci, principatus anno XIII. atq; inter diuos relatus est. Galerius uir & probe moratus, & egregius in re militari, cū Italiā quoq; sinente Constātio administrationi suæ accessisse sentiret, Cæsares duos creauit, uidelicet Maximianū, quē Oriēti præfecit: & Seuerū, cui Italiam dedit. Ipse in Illyrico cōmoratus est. Constantio mortuo, Constantinus ex obscuriori matrimonio eius filius, in Britānia creatus est imperator: & in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Romæ interea prætoriani excitato tumultu, Maxentiū Herculij filiū, qui haud procul ab urbe in uilla Publica morabatur, Augustū nuncupauerunt: quo nuntio Maximianus Herculius ad spem erectus resumendi fastigij, quod inuitus amiserat, Romā aduolauit è Lucania, quā sedē priuatus elegerat in agris amœnissimis consenescens: Diocletianūq; etiā per literas adhortatus est, ut depositam resumeret potestatē: quas ille irritas habuit. Sed aduersum motū prætorianorū atq; Maxentij, Seuerus Cæsar Romā missus à Galerio cū exercitu uenit: obsidensq; urbem, militū suorū scelere confossus est. Auctæ Maxentio opes, confirmatumq; imperiū: Seuerus fugiens, Rauennæ interfectus est. Herculius tamen Maximianus post hæc in concione exercituum filium Maxentium denudare conatus, seditionem & conuitia militum tulit. Inde ad Gallias profectus est, dolo composito tanq; à filio esset expulsus, ut Constantino genero iungeretur: moliens tamen Constantinū reperta occasione interficere, qui in Gallijs & militū & prouincialiū ingēti iā fauore regnabat, cæsis Frācis, atq; Alemānis, captisq; eorū regibus, quos etiā bestijs,

cum

cum magnificum ſpectaculum innumeris paraſſet, obiecit, detectis inſidijs per Fauſtam filiam, quæ dolum uiro nuntiauerat: profugit Herculius Maſſiliam, ibiq; oppreſſus (ex ea enim nauigare ad filium præparabat) pœnas dedit infauſtiſſimi exitij: Vir ad omnem aſperitatem, ſæuitiamq; procliuus, infidus, incommodus, ciuilitatis penitus expers.

CONSTANTINVS, ET LICINIVS AVG.

PEr hæc tempora, à Galerio Licinius imperator eſt factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua conſuetudine, & in bello, quod aduerſum Narſeum geſſerat, laboribus ſtrenuus, & officijs acceptus. Mors Galerium confeſtim ſecuta eſt. Reſpublica tum ab his quatuor imperatoribus tenebatur, Conſtantino, Maxentio, filijs Auguſtorum Licinio & Maximiano nouis hominibus. Quinto tamen Cõſtantinus imperij ſui anno, bellum aduerſum Maxentium ciuile cõmouit: Copias eius multis prælijs fudit: Ipſum poſtremo Romæ aduerſus nobiles omnibus exitijs ſæuientem, apud pontem Miluium uicit. Italiáq; eſt potitus. Maxentium ſuppoſitum ferũt arte muliebri, tenere mariti animũ laborantis auſpicio gratiſſimi partus cœpti à puero. Non multo poſt deinceps in Orientem quoq; aduerſus Liciniũ Maximianus res nouas molitus, uicinum exitiũ fortuita apud Tarſum morte præuenit. Conſtantinus tamen uir ingens, & omnia efficere nitens quæ animo præparaſſet: ſimul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit: quàmuis neceſſitudo illi & affinitas cum eo eſſet: nam ſoror eius Conſtantia nupta Licinio erat: ac primo eum in Pannonia, ſecundo ingenti apparatu bellum apud Cibalias inſtruentem, repẽtinus oppreſſit, omniq; Dardania, Mœſia, Macedonia potitus, numeroſas prouincias occupauit. Varia deinceps inter eos bella & pax recõciliata, ruptáq; eſt. Poſtremo Licinius, nauali & terreſtri prælio uictus, apud Nicomediam ſe dedidit: & contra religionem ſacramenti Theſſalonicæ priuatus occiſus eſt. Hic Licinius annum dominationis ferè poſt quintumdecimum, uitæ proxime ſexageſimum occiditur, auaritiæ cupidine omnium peſſimus, neq; alienus à luxu uenereo: aſper admodum haud mediocriter impatiens: infeſtus literis, quas propter inſcitiam immodicam, uirus, ac peſtem publicam nominabat, præcipue forenſem induſtriam. Agraribus planè ac ruſticantibus, quod ab eo genere ortus, alitusq; erat, ſatis utilis, ac militiæ cuſtos: ad ueterum inſtituta ſeueriſſimus. Spadonum, & aulicorum omnium uehemens domitor, tineas, ſoricesq; palatij eos appellans. Eo tempore res Romana ſub uno Auguſto, & tribus Cæſaribus, quod nunquàm aliàs, fuit: cum liberi Conſtantini Galliæ, Orienti, Italiæq; præeſſent. Verũ inſolentia rerum ſecundarum, aliquantulũ Conſtantinũ ex illa fauorabilis animi docilitate mutauit, primũ neceſſitudine pſecutus egregiũ uirũ & ſororis filiũ, cõmodæ indolis iuuenẽ interfecit: mox uxorẽ, poſt numeroſos amicos: Vir primo imperij tẽpore optimis principibus, ultimo medijs cõparãdus. Innumeræ in eo animi, corporiſq; uirtutes claruerũt. Militaris gloriæ

appetentiſſimus

appetentissimus, fortuna in bellis prospera fuit: uerũ ita, ut non superaret industriam. Nam etiã Gotthos post ciuile bellum uarie profligauit: pace his ad postremum data, ingẽtemq; apud Barbaras gentes memoriæ gratiam collocauit. Ciuilibus artibus & studijs liberalibus deditus, affectator iustitiæ & amoris, quem omnino sibi & liberalitate, & docilitate quæsiuit. Sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius: nihil occasionum prætermittens, quo opulentiores, clarioresq; eos præstaret. Multas leges rogauit: quasdam ex bono & equo, pluresq; superfluas, nonnullas seueras. Primusq; urbem nominis sui ad tantum fastigium uehere molitus est, ut Romæ æmulam faceret. Bellum aduersus Parthos moliẽs, qui iam Mesopotamiã fatigabant: uno & trigesimo anno imperij, ætatis sexto & sexagesimo, Nicomediæ in uilla publica obijt. Denũciata mors eius etiam per crinitã stellam, quæ inusitatæ magnitudinis aliquandiu fulsit. Eam Græci κομήτην uocant, atq; inter diuos meruit referri.

CONSTANTIVS, CONSTANTINVS, ET CONSTANS.

IS SVCCESSORES filios tres reliquit, atq; unũ fratris filium. Verum Dalmatius Cæsar prosperrima indole, neq; patruo absimilis: haud multo post oppressus est facinore militari, & Constantio patruele suo sinente potius q̃ iubente. Constantinum porrò bellum fratri inferentem, & apud Aquileiam incõsultius prælium aggressum, Constantij duces interemerunt. Ita Resp. ad duos Augustos redacta est. Constantij imperium strennuũ aliquandiu, & iustum fuit. Mox cum & ualetudine improspera, & amicis prauioribus uteretur: ad grauia uitia conuersus, cum intolerabilis prouincialibus, militibus iniucundus esset, factione Maxentij occisus est. Obijt haud longe ab Hispanis, in castro, cui Helenæ nomen est, anno imperij XVII. ætatis XXX. per omne tẽpus sine graui crudelitate terribilis. Diuersa Cõstantis fortuna fuit. à Persis eñ multa & grauia ꝑpessus, sæpe captis oppidis: obsessis urbibus, cæsis exercitibus: nullumq; ei contra Saporem regem Persarũ prosperum bellum fuit, nisi quod apud Singarum haud dubiam uictoriã, ferocia militum amisit: qui pugnam seditiose & stolide contra rationem belli die iam præcipiti poposcerunt. Post Constantis necem, Maxentio Italiam, Africam, Gallias obtinẽte, etiam Illyricum nouas res habuit, Vetranione ad imperium consensu militum electo: quem grandæuum iam, & cunctis amabilem, diuturnitate & felicitate militiæ ad tuendum Illyricum principem, creauerunt: uirum probum, & morum ueterum, ac iucundæ ciuilitatis: sed omnium liberalium artium expertem, adeo, ut nec elementa quidem primarum literarum nisi grandæuus & imperator acceperit. Sed à Constantino, qui ad ultionem fraternæ necis bellum ciuile commouerat: abrogatum est Vetranioni imperium, qui nouo, inusitatóq; more, consensu militum deponere insigne compulsus est. Romæ quoq; tumultus fuit, Nepotiano Constantini sororis filio per gladiatoriam manum imperium uindicante: qui sæuis exordijs dignum exitium nactus est. Vigesimo

enim atq; octauo die à Maxentianis ducibus oppressus, pœnas dedit. Caput eius pilo per urbem circũlatum est. grauissimæ proscriptiones, & nobilium cædes fuerũt. Non multo post Maxentius apud Mursam profligatus acie est, ac penè captus. Ingẽtes Romani imperij uires ea dimicatione cõsumptæ sunt, ad quælibet bella externa idoneæ: quæ multũ triũphorũ possent securitatisq; conferre. Morienti mox Constãtino, Cæsar est datus patrui filius Gallus: Maxentiusq; diuersis prælijs uictus, uim uitæ suæ apud Lugdunum attulit, imperij anno III. mense VII. Frater quoq; eius Senonis, quem ad tuendas Gallias Cæsarem emiserat. Per hæc tempora etiã à Constantio, multis inciuilibus gestis, Gallus Cæsar occisus est: Vir natura ferox, & ad tyrannidem pronior, si suo iure imperare licuisset. Siluanus quoque in Gallia res nouas molitus, ante diem XXX & ipse extinctus est.

CONSTANTIVS.

SOLVS in imperio Romano eo tẽpore Constãtius princeps & Augustus fuit. Mox Iulianũ Cæsarem ad Gallias misit patruelem suũ Galli fratrem, tradita in matrimonium sorore: cum multa oppida Barbari expugnassent, alia obsiderent, ubiq; fœda uastitas erat. Romanumq; imperium dubia iam calamitate nutaret: à quo modicis copijs apud Argentoratũ Galliæ urbem, ingentes Alemannorũ copiæ extinctæ sunt. Rex nobilissimus captus, Galliæ restitutæ. Multa postea per eundem Iulianũ egregia aduersum Barbaros gesta sunt. Submotiq; ultra Rhenũ Germani, & finibus suis Romanũ imperium restitutum. Neq; multo post cum Germani etiã exercitus à Galliarũ præsidio tollerentur, cõsensu militũ Iulianus factus est Augustus: Interiectóq; anno ad Illyricũ obtinẽdum profectus est, Constantio Parthicis prælijs occupato: qui rebus cognitis, ad bellum ciuile cõuersus, in itinere obijt inter Ciliciã, Cappadociamq;, anno imperij VIII & XXX. ætatis V & XL. meruitq; inter diuos referri. Vir egregiæ tranquillitatis, placidus nimium, amicis & familiaribus credens. Mox etiam uxoribus deditior: qui tamẽ primis imperij annis ingenti se modestia egerit: familiariũ etiam locupletator, neq; inhonoratos sinens, quorum laboriosa expertus fuisset officia. Ad seueritatem tamen propensior, si suspicio imperij moueretur: mitis aliâs, & cuius in ciuilibus magis, quàm in externis bellis sit laudanda fortuna.

IVLIANVS.

HINC Iulianus rerum potitus est, ingentiq; apparatu Parthis intulit bellũ: cui expeditioni ego quoq; interfui. Aliquot oppida & castella Persarum in deditionem accepit, uel ui oppugnauit: Assyriamq; populatus, castra apud Ctesiphontẽ statiua aliquandiu habuit. Remeansq; uictor, dum se incõsultius prælijs inserit, hostili manu interfectus est VI. Calen. Iul. imperij anno VII. ætatis altero & XXX. atq; inter diuos relatus est. Vir egregius, & Remp. insigniter moderaturus, si p fata licuisset. Liberalibus

disciplinis

disciplinis apprime eruditus, Græcis doctior, atque adeo, ut latina eruditione nequaquam cum Græca scientia conueniret. Facundia ingenti & prompta: memoriæ tenacissimæ atque amplissimæ: in quibusdã Philosopho propior. In amicos liberalis, sed minus diligens, quàm principem decuit: Fuerunt enim nõnulli qui uulnera gloriæ eius inferrent. In prouinciales iustissimus: & tributorũ quatenus fieri posset, oppressor. Ciuilis in cunctos, mediocrem habens ærarij curam. Gloriæ auidus, ac per eam animi plerunque immodici. Nimius religionis CHRISTIANAE insectator, perinde tamen, ut cruore abstineret. Marco Antonio nõ absimilis, quem etiam æmulari studebat.

Christiana religio

IOVINIANVS.

IOVINIANVS genitus patre Varroniano, incola agri Singidonensis, prouinciæ Pannoniæ. Eius patri, cum liberos crebro amitteret, præceptum in somnio est, eum, qui iam instãte uxoris partu ædendus foret, diceret Iouinianũ. Hic fuit insignis corpore, lætus ingenio, literarum studiosus. Ad obtinendũ imperium consensu exercitus lectus est, cõmendatione patris militibus, quàm sua notior: qui iam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, uno à Persis atque altero prælio uictus, pacem cum Sapore necessariã quidẽ, sed ignobilem fecit: mutatis finibus, ac nõnulla imperij Romani parte tradita, quod ante eum annis CCC & XX duobus ferè, ex quo Romanum imperium cõditum erat, nunquam accidit, quin etiam legiones nostræ, ita, ut apud Caudium per Pontium Telesinũ, & in Hispania apud Numãtiam, & in Numidia, sub iugum missæ sunt: ut nihil tamen finiũ traderetur.† Et pacis conditio non penitus reprehẽdenda foret: Ipsi fœderis necessitate, tum cum integrũ fuit, multa reuoluisset. Sicut à Romanis omnibus his bellis, quæcunque memoraui, factũ est: nam Samnitibus, & Numantinis, & Numidis confestim bella illata sunt: neque pax rata fuit. sed dum æmulum imperij uereretur, intra orientem residens, gloriæ parum consuluit. Itaque iter ingressus, atque Illyricũ petens, in Galatiæ finibus repentina morte obijt: uir aliâs neque iners, neque imprudens. Multi exanimatũ opinantur nimia edulitate: inter cœnandum enim nimis epulis indulserat. Alij odore cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis, graue quiescentibus erat. Quidam nimietate prunarum, quas graui frigore adoleri multas iusserat. Decessit imperij mense VII. XIIII Calend. Mart. ætatis, ut qui plurimum uel minimum tradunt, III & XX anno: ac benignitate principum, qui ei successerunt, inter diuos relatus est: nam & ciuilitate propria, & natura admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei, Iouiniano eodem & Varroniano COSS. anno urbis conditæ M. CIX & X. Quia autem ad indytos principes, uenerandosque peruentum est, interim operi modum dabimus: nam reliqua stilo maiore adijcienda sunt: quæ nunc non tam prætermittimus, quàm ad maiorem scribendi diligentiam reseruamus.

† Sic uidetur legendũ. Et pacis conditio nõ penitus reprehendẽda foret, ipsa fœderis necessitate, si tũ cũ integrũ fuit, multa reuoluisset.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER VNDECIMVS, AD EVTROPII HISTORIAM ADDITVS.

VALENTINIANVS, ET VALENS AVGVS.

ANNO AB VRBE CONDITA M. C. XIX. Valentinianus XXXVIII è Pannonia Cibaliensi æditus, cum esset Tribunus Scutariorū, apud Niceam Augustus appellatus, fratrem Valentem Constantinopoli in cōmunionem regni assumpsit. Huius pater Gratianus mediocri stirpe ortus, apud Cibalas Funarius appellatus est, eo quod uenalitiū funem portanti, quinq; milites nequiuerint extorquere. Eo merito adscitus in militiam, usq; ad Præfec. præt. potentiam conscendit, ob cuius apud milites cōmendationem, Valentiniano imperium resistenti illatum est. Qui cum sub Iuliano Augusto Christianitatis integram fidem gereret: cum, ut dictum est, Scutariorū Tribunus esset, iussus ab imperatore sacrilego aut immolare idolis, aut militia excedere: spōte discessit. Nec mora, Iuliano interfecto, Iouinianóq; mortuo, Valentinianus qui pro nomine CHRISTI amiserat Tribunatum, in locum persecutoris sui accepit imperium. Qui cum iam anno tertio imperij cum Valente fratre ageret, Gratianū filium, nec dum bene puberem, hortatu socrus & uxoris Augustū creauit. Eodē anno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuiæ mixta defluxit. Cōstantinopoli grando miræ magnitudinis decidens, nōnullos hominum extinxit. Procopius apud Constātinopolim his diebus tyrannidē inuadens, apud Phrygiā salutarē extinctus est: plurimiq; eius partis cæsi, atq; ꝓscripti sunt. Per hæc tēpora terræ motus ꝑ totū orbē factus est. Ita mare litus egressum est, ut Siciliæ, multarūq; insularum urbes concussæ & subrutæ, innumerabiles fermè populos ruinis oppresserūt. Valens interea ab Eudoxio Arrianæ hæreseos episcopo baptizatus, in sæuissimam hæresim delapsus est: conatusq; catholicos persequi, sed fratris autoritate cōpressus est. Ea tempestate Athanaricus rex Gotthorū CHRISTIANOS in gente sua crudelissime persequitur, & ad coronā martyrij sublimauit.

Valētinianus Saxones,gentem in Oceani litoribus,& paludibus inuijs sitam, uirtute atq; agilitate terribilē,in Romanos fines eruptionē meditantē,in Francorum finibus oppressit. Burgundionū quoq; plus q̃ LXXX millia armatorū ripæ Rheni fluminis insederant:qui tamen nō multo post tempore CHRISTIANI effecti sunt. Valentinus inter hæc in Britannia ante q̃ tyrannidē inuaderet,oppressus est. Valentinianus anno imperij sui XI.cū Sarmatæ sese per Pannonias diffudissent,eosq; uastarēt,bellum in eos parans,dum apud Brigionē oppidum,Quadorū legationi responderet,anno eius V & L. subita effusione sanguinis,quæ Græce ἀπόπληξις uocatur, uoce amissa, sensu integer expirauit, quod quidē intemperantia sibi,ac saturitate,qua artus diffuderat, accidisse plures detulerunt. Fuit aūt imperator egregius,uultu decens,solerti ingenio,animo grauis,moribus Aureliano similis,sermone cultissimus:quanq; esset ad loquēdum parcus,seuerus,uehemēs,infestus uitijs, maxime auaritiæ. Seueritatem tamen eius nimiā & parcitatē: quidam crudelitatē & auaritiam interpretabātur. Acer in ijs,quæ memoraturus sum,Adrianóq; proximus probatur,pingere uenustissime pronus:multa meminisse,arma noua meditari:fingere cera seu limo simulacra.prudenter uti locis,temporibus,sermone. Atq;,ut breuiter concludā, si ei infidis hominibus,quibus sese quasi fidissimis & prudētissimis dederat,carere,aut probatis uti licuisset,perfectus haud dubie princeps enituisset.

VALENS SOLVS.

ANNO ab urbe condita M̄. C̄. XXVIII. Valens XXXIX. imperium oriētis IIII annis, Valentiniano mortuo tenuit:Gratiano Valētiniani filio in occidētali parte regnāte,qui sibi Valentinianū fratrē paruulum admodū,socium creauit imperij.Hic enim Valentinianus dudū laudante uxore sua pulchritudinē Iustinæ,sibi eam sociauit in matrimonio: legesq; ꝑpter illam concessit:ut omnes qui uoluissent,impune bina matrimonia susciperent: Nam diu populosas fore gentes,quia hoc apud eas solenne est. Accepta ergo,ut diximus,Valentinianus Iustina,ædidit ex ipsa IIII filios: Valentinianū,quem sibi ut præmisimus,Gratianus sociauit in regno,& Gratā,Iustamq;,& Gallam. Valens igitur impietatē,quam dudum meditatus fuerat,operibus explens,lege data,ut monachi militarēt:nolentes,per Tribunos & milites fustibus iussit interfici.Quorū innumerā multitudinē per uastas tūc Aegypti solitudines diffusam cōstat,præcipue quæ apud Nitriam martyrij consecuta est palmam:ac per singulas ubiq; prouincias,aduersus catholicas ecclesias, & rectæ fidei populos, diuersa sunt illata incommoda. Interea in Africæ partibus,Thirmus sese excitatis Maurorū gentibus regem cōstituens. Africam,Mauritaniáq; uastauit. Contra quem Theodosius Theodosij,qui post imperio præfuit,pater,à Valentiniano missus,effusas Maurorū gentes,multis prælijs fregit:Ipsum quoq; Thirmū afflictum & oppressum,ad mortē coegit. Qui postea q̃ experimentissima prouidentia Africam cōposuisset:stimulante inuidia iussus à Valente interfici,apud Carthaginē baptizari in remissionē peccatorū præoptauit: Ac demū gloriosa

morte occumbens, percussori iugulum ultro præbuit. Ea tempestate gens Hunnorum diu inaccessis seclusa montibus, repentina rabie percita, exarsit in Gotthos, eosq; conturbatos ab antiquis sedibus expulit. Gotthi transito Danubio fugiẽtes, à Valente sine ulla fœderis pactione suscepti sunt. Deinde propter intolerabilem auaritiã Maximi ducis fame compulsi in arma surgẽtes, uicto Valentis exercitu, sese per Thracias infudere, omnia cædibus, incendijsq; uastãtes. Quibus cognitis, Valens Antiochia egressus, cum aduersum Gotthos exercitũ aptaret: sera peccati pœnitẽtia stimulatus, episcopos, cæterosq; sanctos reuocari de exilijs imperauit. Deniq; lachrymabili cum Gotthis bello cõmisso, ad primum Gotthorũ impetum perturbatæ equitũ Romanorũ turmæ, nudatos pedites deseruere. Qui mox equitatu hostium septi, ac sagittarũ nubibus obruti: insuper cũ amentes metu, huc, illucq; fugitarent, funditus interiere. Ipse imperator cum sagitta saucius, uersusq; in fugã, ob dolorẽ nimiũ sæpe equo laberetur, atq; in uilissimã casulam deportatus esset: superueniẽtibus Gotthis, igneq; supposito concrematus est. Deniq; petentibus Gotthis, ut eis episcopos mitteret, à qbus fidei rudimẽta susciperent: Valens doctores ad eos Arriani dogmatis misit, sicq; uniuersa illa gẽs effecta est Arriana. Iusto itaq; dei iudicio ab illis igne crematus est, quos ipse perfidiæ succenderat igne. Gotthi uero imperatore occiso, iam securi ad urbem properant Constantinopolitanã, ubi adhuc Dominica Augusta Valentis uxor multas pecunias plebi largita, ab urbis uastatione hostes submouit, regnumq; cognatis fideliter uiriliterq; seruauit.

GRATIANVS.

ANNO ab urbe condita M. C. XXXII. Gratianus XL ab Augusto, post mortem Valentis VI annis imperiũ tenuit, q̃uis iamdudum ante cũ patruo Valente, & cum Valentiniano fratre regnaret. Igitur Gratianus admodum iuuenis, cum inæstimabilem multitudinẽ hostium, Romanis infusam finibus cerneret: fretus CHRISTI potentia, longe impari militum numero sese in hostem dedit. Et cõtinuo apud Argentariã oppidum Galliarũ, formidolosissimũ bellũ incredibili felicitate cõfecit. Nam plus q̃ XXX. M. Alemannorum, minimo Romanorũ detrimento, in prælio interfecta narrãtur. hoc deniq; ei recta fidei cultura tribuit. Nam cũ usq; ad id tempus Italia Arrianæ perfidiæ morbo langueret: post Auxentij seram mortẽ, cum Ambrosius ex pagano iudice, subito apud Mediolanũ diuino nutu episcopus fuisset ex cunctis electus: moxq; catholico baptismate tinctus, præsul esset ordinatus: cumq; ꝓ fide catholica libros Gratiano imperatori porrexisset: ac reuerentia, qua debuerat, susceptus esset: uniuersa statim ad rectam fidẽ Italia repullulauit. Eo tẽpore in Gallijs apud Turonos, multis beatissimus Martinus florebat uirtutibꝰ: totoq; orbe, doctrinis & sciẽtia clarus, apud Bethlehem ciuitatẽ Palæstinæ situs radiabat Hieronymus. Porrò Gratianus, cum animaduertisset Thraciã, Daciamq; tanq̃ genitales terras possidẽtibus Gotthis, Triballisq;, atq; omni pnicie atrocioribus

cioribus Hunnis & Alanis, extremum Romano nomini periculum instare: eadem prouisione, qua quondam legerat Nerua Hispanũ uirum Traianum, per quem Resp. reparata est, accitum & ipse nihilo minus æque ab Hispania Theodosium, fauẽtibus cunctis, apud Syrmiũ purpuram induit, ætatis annũ III & XXX agentem, oriẽtisq; & Thraciæ simul imperio præfecit. Itaq; Theodosius afflictam Remp. ira dei, reparandam credidit misericordia dei, omnẽ fiduciam sui ad opẽ CHRISTI referens: maximas illas Scythicas gentes, formidatas cunctis maioribus, & Alexandro quoq; illi magno euitatas: ac tunc extincto Romano exercitu, Romanis equis, armisq; structissimas, hoc est Alanos, Hũnos, & Gotthos incunctanter aggressus, magnis, multisq; prælijs uicit: Vrbem Constantinopolim uictor intrauit. Et ne paruã ipsam Romani exercitus manũ, assidue bellando deterreret: extemplo fœdus, cum Athanarico rege Gotthorũ percussit. Athanaricus Constãtinopolim ad Theodosium uenit: quẽ ille mira animi iucũditate & affectione recepit. Deniq; cum urbem Athanaricus intrasset, & tam ædificia ciuitatis q̃ exornati quasi ad diem festũ populi frequentiã cerneret, ac per singula mente inhæreret: cumq; deinceps imperatoris regiam ingressus, obsequia, officiáq; diuersa conspiceret, sine dubio inquit, Deus terrenus est imperator: contra quẽ quicunq; manus leuare nisus fuerit, ipse sui sanguinis reus existit. Nec mora tamẽ superueniente ualetudine, rebus humanis excessit: Cuius exequias imperator ipse præcedens, dignæ eũ tradidit sepulturæ. Ac uniuersæ Gotthorũ gentes, rege defuncto aspicientes uirtutẽ, benignitatemq; imperatoris Theodosij, Romano sese imperatori dediderũt. In ijsdẽ etiã diebus, Parthi, cæteræq; Barbaræ nationes, Romano prius nomini inimicæ, ultro Constantinopolim ad Theodosium misere legatos, pacemq; supplices poposcerũt: factumq; cũ eis fœdus est. Interea cum Theodosius in ciuitate subactis Barbarorum gentibus, Thracias tandẽ ab hostibus liberas reddidisset, & Arcadium filium suũ consortem fecisset imperij: Maximus, uir quidem strẽnuus & probus, atq; Augusto dignus, nisi cõtra sacramenti fidem per tyrannidem emersisset: in Britannia inuitus ab exercitu imperator creatus, in Galliã transijt. At uero Gratianus, dum exercitus negligeret, & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se transtulerat, ueteri ac Romano militi anteferret: adeóq; Barbarorũ comitatu & propè amicitia capitur, ut nonnunq; eodem habitu iter faceret, odia contra sẽ militũ excitauit. Maximus ergo ab infensis Gratiani legionibus exceptus, eum dem subita incursione perterritũ, in Italiã transire meditantẽ, dolis circũuentum interfecit, ætatis IX & XX annos habentẽ: Fratrẽq; eius Valẽtinianũ Augustũ etiã expulit. Valentinianus in orientẽ refugiens, à Theodosio paterna pietate susceptus est. Fuit autem Gratianus literis haud mediocriter institutus. Carmẽ facere probatus: ornate loqui, explicare cõtrouersias Rhetorũ more. nihil aliud die, noctúq; agere, quàm spiculis meditari: summæq; uoluptatis, diuinæq; artis credere destinata ferire: parcus cibi: somniq; ac libidinis uictor: cunctisq; fuisset plenus bonis, si ad cognoscendam Reip. gerendæ scientiam animum intendisset: à qua propè alienus non modo uoluntate, sed etiam exercitio fuit.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DVODECIMVS.

THEODOSIVS.

ANNO AB urbe condita M. C. XXXVIII. Theodosius genitus patre Theodosio, matre Thermãtia, XLI imperator, interfecto per Maximũ Gratiano, imperiũ Romani orbis obtinuit solus, mãsitq; in eo annis XI. cũ iam in oriẽtis partibus VI annis Gratiano uiuente regnasset. Itaq; iustis causis ad bellum ciuile permotus: cum è duobus Augustis fratribus, unius interfecti ultionẽ, alterius restitutionẽ procuraret, sese aduersum Maximũ tyrannũ sola fide maior (nã longe minor uniuersi apparatus bellici cõparatione) proripuit. Aquileiæ tũc Maximus insederat: Andragatius comes eius, summã belli administrabat. Qui cũ largissimis militũ copijs, astuto cõsilio, omnes Alpiũ & fluminũ aditus cõmunisset: dum nauali expeditione incautũ hostẽ præuenire parat & obruere: sponte insuper eadẽ quæ obstruxerat, claustra deseruit. Ita Theodosius nemine sentiente alpes intrauit: atq; Aquileiã improuisus aduenieñs, magnũ hostem Maximũ ac trucẽ, & ab immanissimis quoq; Germanorũ gentibus tributa ac dispendia solo terrore nominis exigentẽ, sine controuersia clausit, cepit, occidit. Hanc Maximi perditionẽ beatus Martinus ante prædixit. Valentinianus recepto Italiæ potitus imperio est. Andragati9 comes, cognita Maximini nece, præcipitẽ sese è naui in undas dedit, ac suffocatus est. Theodosius incruentã uictoriã deo procurante suscepit. Victorẽ quoq; Maximi filiũ, quem imperatorẽ pater Gallis infantili ætate reliquerat, extinxit. Valentinianus iunior, cum in Gallias transijsset: ibiq; tranquille Remp. ageret, apud Viennã dolo Arbogastis comitis sui strangulatus: atq; ut uoluntariã sibi consciuisse mortẽ putaretur, laqueo suspẽsus est. Quo extincto, Arbogastes tyrãnũ creauit Eugeniũ, eligẽs hoiem, cui titulũ imperatoris imponeret, ipse acturus imperiũ. Vir Barbarus, animo, cõsilio, manu, audacia, potẽtiaq; nimius cõtraxit undiq; innumeras, inuictasq; copias, uel Romanorũ præsidijs, uel auxilijs Barbarorũ: alijs potestate, alijs cognatione subnixus. Deniq; extabat genere Frãcus, cultorq; sordidissimus Idolorũ. Igitur Eugenius atq; Arbogastes cũ instructa acie Alpiũ trãsitus tenerẽt: Theodosi9 expers cibi ac somni, orationi incũbens, totã noctẽ peruigil exegit: cũ tamen se esse destitutũ à suis sciret, ab hostibus circũseptum nesciret: fiducialiter arma corripiens, signóq; crucis signũ prælio dedit: ac se in bellũ, etiã si nemo sequeretur, uictor futurus immisit. Nam consultus Ioãnes Anachoreta, eum uictorem spopõderat. Quem cũ Arbitio hostilium partiũ comes, ignarũ circũpositis excepisset insidijs: cõuersus mox ad reuerentiã Augusti, eum nõ solum periculo liberauit, uerũetiam auxilio instruxit. Cumq; ad congressionẽ uentũ esset, uehemens turbo uentorũ à parte Theodosij in ora hostiũ ruit, qui ab eius parte spicula

te spicula missa,ualēter hosti infigeret,& hostili manu missa repelleret. Nec mora parua suorū data strage,uictori se Theodosio hostilis exercitus prostrauit. Eugenius captus,atq; interfectus est. Arbogastes sua se manu percussit.præmiserat nāq; prius Theodosius x millia armatorū Gotthorū,quæ ab Arbogaste comite funditus deleta sunt.quos utiq; Theodosio perdidisse, magis lucrū q̄ detrimētum fuit. Ad cuius laudem,ob insignem uictoriam Poeta quidam eximius,sed infidelis inter cætera hos uersiculos cecinit.

O nimium dilecte deo, tibi militat æther:
Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Huic ferunt somnio nomen parentes monitos sacrauisse: quod in latinū,à deo datum potest intelligi. De hoc etiā oraculo in Asia diuulgatū est:eum Valenti successurū,cuius nomē θ. & o. atq; d. literis initiaret. Qua cognitione principij deceptus Theodorus:cum sibi imperiū deberi præsumeret, scelestæ cupidinis supplicia persoluit.Fuit autē Theodosius propagator Reip. atq; defensor eximius,moribus & corpore Traiano similis,quantū scripta ueterū & picturæ docent:à quo & originē traxit.Sic eminens status,mēbra eadem,par cæsaries,os simile,absq; eo quod illi aliquantulū uellendo,steriles genæ:neq; tamē ingentes oculi erant:nescio an tanta gratia,tantusq; flos in facie,seu tanta dignitas in incessu fuisset. Mens uero prorsus similis:adeo,ut nihil dici queat, quod non ex libris eius in istum uideatur transferri. Clemens animus, misericors,communis,solo habitu differre se à cæteris putans. In omnes honorificus:uerum effusius in bonos:simplicia ingenia æque diligere,erudita mirari sed innoxia:largiri magno animo magna:amare ciues uel priuato contubernio cognitos, eosq; honoribus,pecunia,beneficijs cæteris munerari, præsertim quorū erga se uelut patrē aspero casu,officia cōprobasset.Illa tamen,quibus Traianus aspersus est, uinolentiā scilicet,& cupidinē triumphandi, usq;adeo detestabatur,ut bella nō mouerit,sed inuenerit,ꝓhibueritq; lege ministeria lasciua,psaltriasq; comessationibus adhiberi:tantū pudori tribuens & cōtinentiæ,ut cōsobrinarū nuptias tanq̄ sororū uetuerit.Literis mediocriter doctus,sagax planè, multūq; diligēs ad noscenda gesta maiorū.Execrabatur cū legisset superbiā dominantiū,præcipue ꝑfidos & ingratos.Irasci sanè rebus indignis,sed subito flecti : unde quoq; dilatiōe modica emolliebat̄ interdū seuera præcepta: habuitq; à naturæ munere,quod Augustus à philosophiæ doctore. Qui cū uidisset eū facile cōmoueri: ne asperū aliquid statueret,monuit,ut ubi irasci cœpisset, IIII atq; XX Græcas literas memoria recenseret:ut illa cōcitatio,quæ momēti est aliò traducta, parui tēporis interiectu languesceret.Melior haud dubie,quod est raræ uirtutis,post auctam annis potentiā regalē.auri,argentiq; pondera sublata à tyrānis,multis ex suo restituit.Inerat ei cura pietatis eximiæ.Colere patruū tanq̄ genitorē:fratris mortui,sororisq; liberos habere ꝓ suis.Cognatos,affinesq; parētis animo cōplecti.Elegās,lætūq; cōuiuiū dare,nec tamē sumptuosum. miscere colloquia pro ꝑsonis,studio,dignitatib9,sermone cū grauitate iucūdo:blandus pater,cōcors maritus. Exercebat̄ neq; ad illecebras,neq; ad lassitudinē: ambulationib9

cum esset

cũ esset ociũ animũ reficiens. Regebat ualetudinẽ cõtinentia uescendi. Huius & apud homines mãsuetudo, & quãta extiterit apud deũ deuotio, hoc uno mon stratur exẽplo. Nam cũ apud Mediolanũ missarũ fruiturus solẽnijs, ecclesiam uellet intrare: cumq; beatus Ambrosius pro quodã facinore, nisi publice poeniteret, non admissurũ se diceret: & prohibitionẽ humiliter pertulit, & satisfactionem nõ erubescens, indictum ab episcopo poenitẽtiæ modum deuotus excepit. Huic sociata in cõiugio Flacilla fuit, ex qua Arcadium & Honoriũ genuit: qua defuncta, Gallam Valentiniani maioris & Iustinæ filiam, Valentiniani quoq; iunioris sororem in matrimoniũ duxit, quæ ei Placidiam peperit: cui postea de matris nomine Gallæ cognomentũ accessit. Itaq; L Theodosius annum agẽs ætatis, in pace apud Mediolanũ rebus excessit humanis: utranq; Remp. utrisq; filijs, Arcadio & Honorio quietam relinquens. Corpus eius eodem anno Constantinopolim translatum atque sepultum est.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS-TERTIVS.

ARCADIVS ET HONORIVS.

ANNO AB VRBE CONDITA M̄. C̄. XLIX. Arcadius Augustus in oriẽte factus, Honorius frater eius in occidente XLII loco, cõmune imperium diuersis tantũ sedibus tenere cœperunt. Quorũ pater curam uiris potentissimis mandauerat habere: id est Rufino orientalis aulæ, Stiliconi occidentalis imperij. Vixitq; Arcadius post patris excessum annis XII. imperijq; summã Theodosio filio paruo admodum moriens tradidit. Interea Gildo comes Africæ, cognita Theodosij morte, arbitratus minimã in paruulis spem fore, Africã iuri proprio cœpit usurpare. Huius frater Mascelzer germani perfidiã perhorrescens, in Italiã redijt. Gildo duos ei⁹ filios, quos pater reliquerat, dolo circũuentos occidit. Ad hunc iã hostẽ bello insequẽdũ, Mascelzer frater missus est. Mascelzer iam à Theodosio sciens, quantũ uiribus desperatissimis oratio hominis p fidẽ CHRISTI dementiã dei impetraret, Caprariã insulã adijt: Inde secũ sanctos uiros ad ducẽs, cũ quibus orationibus ac ieiunijs dies aliquot cõtinuauit & noctes. Ante triduũ quoq; quàm hosti cõtiguus fieret, cernit noctu beatũ Ambrosiũ paulo ante defunctũ, quando uictoriã caperet, diem sibi indicantẽ & locũ: ac tertio demũ die, post noctẽ orationibus, hymnisq; peruigilẽ, cum V solũmodo millibus aduersus LXXX millia hostiũ pergẽs, eos dei nutu sine bello in deditionẽ accepit. Quo uiso auxiliarij Gildonis Barbari ilico terga dedere. Gildo & ipse fugã arripiens, ascensa naui, cũ in Africã redijsset, post aliquot dies strangulatus interijt. Sanè

rijt. Sanè idē Mascelzer rerū secundarū insolentia tumens, ecclesiā dei temerare ausus est: atq; ex ea quosdā nō dubitauit extrahere. secuta mox pœna sacrilegū est: nā post aliquantulū temporis ipse punitus est. Interea Rufinus, cui orientalis aulæ à Theodosio cura cōmissa est: malo pfidiæ deprauatus, cū Barbarorū solatijs regnū tentaret inuadere, morte iustissima pœnas luit. Stilico quoq; occidentis tutor imperij, immemor collatorū beneficiorū, immemor affinitatis: nā socer extabat Honorij, regnū & ipse Eucherio filio affectans, ingētia Reip. intulit mala: Nam sæpe cum delere posset Barbaros, fouit eos: sæpe Alaricum cum Gotthis suis uicit, sæpe conclusit, sæpéq; dimisit. cui quis fuerit exitus, suo melius loco dicetur. Inter hæc omnium antiquorum, præsentiúmq; hostium longe immanissimus Radagasus rex Gotthorum, totam repentino impetu inuadit Italiam: nam fuisse in eius populo plus quàm ducenta millia Gotthorum ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinem, indomitámq; uirtutem Barbarus erat & Scytha: qui omnem humani generis sanguinem, dijs suis propinare deuouerat. Inuadit ilico Romam pauor infinitus: fit omniū paganorum in urbe concursus: declamatur à cunctis, se hæc ideo perpeti, quod neglecta fuerūt magnorum sacra deorum. Magnis querelis ubiq; agere: & continuo de repetendis sacris, celebrādisq; tractatur: ferè in tota urbe blasphemiæ ad nomē CHRISTI tanq; lues aliqua probris ingrauantur. Conducuntur à Romanis aduersus Radagasum duo pagani duces, Gotthorum Sarus, & Virdinus Hunnorū. Sed nō sinit deus rem suæ potentiæ, infidelium uirtute tueri. Contritus nanq; diuinitus Radagasus in aspero Fesulani montis iugo, urgente undiq; timore, concluditur. Agmináq;, quibus angusta dudum uidebatur Italia, latendi spe in unum ac paruum montis uerticem truduntur: quo cum fame & siti cōficerētur, Rex Radagasus solus spem fugæ sumens, captus á Romanis, in uincula conijcitur, ac paulisper retentus, uita priuatur. Tanta uero multitudo captiuorum Gotthorum fuisse fertur, ut in uilissimarū pecudum modum, singulis aureis passim greges hominum uenderentur. Interea Alaricus Italiam ingressus, cum ab Honorio sedem, qua cum suo exercitu consistere posset, expeteret, Honorius deliberato consilio, ei Gallias cōcessit: qui dum ad Gallias pergens, ob recuperationem iumētorum apud Polentiam aliquātulum resedisset, Stilico comes in perniciē Reip. Gotthos pertentans: dum eos insidijs aggredi cuperet, belli summā Saulo pagano duci cōmisit: qui ipso sacratissimo die Paschæ, Gotthis nil tale suspicantibus, super eos irruit, magnámq; eorum partem prostrauit. Nam primū perturbati Gotthi, ac propter religionem cedentes, demū arma corripiunt: more solito cohortantur, uictorémq; uirtute potiori prosternunt exercitū. Hinc in rabiem furoris excitantur, captum iter deserentes, Romā contendunt petere: cuncta, per quæ ierant, igni, ferróq; uastantes. Nec mora, ueniētes urbē capiunt, deuastant, incendunt: dato tamen prius præcepto, ut siqui in sancta loca, præcipue sanctorum apostolorū Petri & Pauli basilicas confugissent, hos in primis inuiolatos, securosq; sinerent: deinde quantum possunt, prædæ inhiantes, sanguine temperarēt. Capta itaq; Roma est M. C. LXIIII conditionis suæ anno, die sanè

die sanè tertia, sponte Gotthi urbe discedunt: facto aliquantarum ædium incendio, sed ne tanto quidem, quãtum olim à Cæsare factum est. Deinde per Campaniam, Lucaniam, Brutiamq; simili strage bacchantes, Rhegium peruenere, in Siciliã transfretare cupientes: quò cum transmeare ascensis nauibus uellent, perpessi naufragiũ, plures suorum amiserunt. Alaricus inter hæc dum quid ageret, deliberaret: apud Cosentiam morte subita defunctus est. Gotthi Basentum amnem de alueo suo captiuorum labore deriuantes, Alaricum in medio eius alueo cum multis opibus sepeliunt: amnemq; meatui proprio reddentes, ne quis locum scire posset, captiuos qui interfuerant, extinguunt. Regem deinceps Athaulfum Alarici affinẽ Gotthi constituentes, Romam redeunt. si quid residui fuit, more locustarum eradunt, auferentes deinde Gallam Placidiam Theodosij principis filiam, sororem Honorij: quã sibi Athaulfus apud forum Cornelij connubio copulauit: quæ multo post Reip. cõmodo fuit. Nam ad hoc mariti animũ, acerrimo ingenio, subtilibusq; blandimentis eum inflexit: ut ultro à Romanis pacem expeteret: qui ad Gallias proficiscens, apud Barcinonẽ fraude suorum occisus est. Post quem Gensericus regnum capiens, dum pacem Romanis seruare disponit: & ipse à suis perẽptus est. Deinde Vuallia regnãdi iura suscepit: ad hoc electus à Gotthis, ut pacem infringeret: ad hoc à deo ordinatus, ut confirmaret. Interea comes Stilico, Vuandalorum perfidæ & dolosæ gentis genere æditus, Eucherium, ut est dictum, filiũ iam à puero CHRISTIANORVM persecutionem meditãtem, ut imperio substitueret, ante biennium Romanæ irruptionis gentes, copijs, uiribusq; intolerabiles, hoc est Alemannorum, Sueuorum, Vuandalorum, Burgundionũ, ultro in arma suscitauit: easq; pulsare Gallias uoluit, ut sub hac necessitate à genero in filium extorquere posset imperiũ. Tandem ubi imperatori Honorio, exercituiq; Romano hæc tam ingentia damna patefacta sunt: commoto iustissime exercitu, occisus est Stilico: qui ut unũ puerum purpuram indueret, totius humani generis sanguinem dedit. Occisus est ipse, Eucheriusq; filius eius, paucíq; cum ijsdem satellites tantarum molitionum puniti sunt. Eodem tempore clarissima loca urbis fluminibus dirupta sunt, quæ inflammari ab hostibus nequiuerũt. Inter hæc apud Britannias Gratianus tyrãnus mox creatus occiditur. Cuius loco Constantinus ex infima militia, propter solam spem nominis, sine merito uirtutis eligitur: qui ad Gallias transiens, sæpe à Barbaris incerto fœdere illusus, detrimento magis Reip. fuit, quàm augmẽto. Tunc duo iuuenes locupletes, Didymus & Viridianus, acceptis proprijs seruulis & uernaculis, sese, patriamq; á Barbaris & Tyranno defendere moliti sunt. Aduersum hos Constantinus, Constãtem filium ex monacho Cæsarem factum, cum quibusdam fœderatis Barbaris in Hispanias misit. Constans Barbarorum fultus auxilio, eos primo prælio peremit: quibus Barbaris dum claustra Pyrenei montis commissa fuissent, ab eis tota, quæ per Gallias bacchabat', ferocitas gentiũ Hispanarũ prouincijs intromissa est. Itaq; post multas strages, incendia, & rapinas tandem diuisis sedibus, Barbari ad aratra conuersi, Romanorũ residuos ceperunt: ut socios, amicosq; fouere.

Pauli Diaconi

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS QVARTVS.

IGITVR Imperator Honorius, dum uires reip. quotidianis cerneret labefactari incõmodis, uirum strenuum, & bellicosum Constantinũ comitem ad Gallias cum exercitu misit. Is mox ut Galliam ingressus est, continuo Constantium tyrannum apud Arelatem extinxit. Constans uero eius filius à Gerontio suo comite Viennæ peremptus est. In cuius locum Gerontius Maximum quendam substituens, à militibus suis iugulatur. Maximus deinde purpura exutus in Hispania exulans obijt: exinde Iouinus apud Gallias mox ut assurrexit, cecidit. Sebastianus tyrannus frater eius continuo creatus occisus est. Tertullus consul, qui se principem in senatu futurum gloriatus est, pari nihilo minus exitu perijt. Attalus à Gotthis Imperator effectus est, postmodum captus à Constantio, missusq; Honorio, truncata manu, uitæ relictus est. Heraclius quoq; cum Sabino genero cum tribus millibus ac septingentis nauibus ex Africa Romam tendens, sed per occursum comitis marini territus, & in fugam uersus, arrepta naui solus Carthaginem redijt, ibiq; peremptus est. Hos omnes Honorius optima religione, magnáq; Constantij industria superauit. merito sanè: nam his diebus præcipiente Honorio, fauente Constantio, sopitis apud Africam hæreticis, pax ecclesijs redditur: in qua fulgentissimus tunc apud Hipponẽ Regium, totiusq; magister ecclesiæ florebat Augustinus. Interea Vuallia Gotthorum rex dei iudicio territus: Placidiam apud se honeste habitam, exigente Constantio, fratri Honorio reddidit: pacémq; cum eo datis obsidibus pepigit: seq; pro Romanis aduersum Barbaros, qui Hispanias inuaserant, pugnaturũ spopondit. Mittunt econtrario Vuandalorum, Sueuorúmq; reges principi Honorio legationem his uerbis. Tu cum omnibus pacem habe: omnium obsides accipe. Nos nobis confligimus: nobis perimus. Vicimus tibi, tuæ erit quæstus Reip. si utriq; pereamus. His itaq; tantis incommodis deo fauente sopitis, Honorius Gallam Placidiam germanam suam, Constantio suo comiti, fide integerrimo, & ingenti uiro iandudum promissam, magno cunctorum gaudio sociauit, ex qua Valentinianum filium Constantius genuit, qui postea Reip. imperium gessit. Hoc in tempore fœdus Constantius pepigit firmissimum cum rege Gotthorũ Vuallia, tribuens ei ad habitandum Aquitaniam Galliæ prouinciam, eiusdémq; prouinciæ quasdam ciuitates uicinas. Cernens itaq; Honorius ubiq; se Constantij uirtute & ingenio, seu per bella, seu pacis moderatione tueri, eum cunctis adnitentibus apud Rauennam in regni consortium adsciuit: qui nec

Augustinus

Hieronymus.

qui necdum septem mensibus euolutis, ex hac luce subtractus est. His diebus apud Bethlehem Palæstinæ, beatissimus Hieronymus, expletis nonaginta & octo uitæ annis, ad CHRISTVM migrauit. Sequēti tempore, Maximus apud Hispanias factione Iouiniani, qui tunc in re militari primus habebatur, tyrannidem arripuit. Nec multo post superati utrique & capti ab Honorij exercitu, eidem cum apud Rauennam tricēnalia sua perageret, præsentantur. Hac tempestate Britanni, Scotorū, Pictonumq́ infestationes non ferentes, Romā mittunt: ac sui subiectione promissa, cōtra hostes auxilia flagitant. Quibus statim ab Honorio missa militum legio, magnam Barbarorum multitudinem strauit, cæterosq́ Britanniæ finibus expulit. Sed mox, ut decessere Romani, aduectis iterum nauibus, hostes obuia quæq́ sibi conculcant ac deuorant. Rursumq́ aduolant Romani, cæsumq́ hostem trans maria fugant. Hoc tempore dum Vuandali, Alaniq́ Hispaniam infestarent, Honorius ad eas defensandas, Castinum ducem cum exercitu dirigit: qui Castinus præclarū uirum Bonifacium, ac bellicis artibus exercitatum, inepto & iniurioso suo imperio, ab expeditionis suæ societate auertit. Bonifacius uero periculosum sibi, indignumq́ ratus eum sequi, quem discordem, superbientemq́ expertus esset, celeriter se ad portum urbis, atq́ inde ad Africam proripuit: magnumq́ postmodum reip. detrimentum, totiusq́ Africæ causa excidij extitit. Castinus uero tanto collega ob suam intemperantiam priuatus, nihil dignum in Hispanijs gessit. Inter hæc Placidia Augusta à fratre Honorio pulsa, ad orientem cum Honorio & Valentiniano filijs profecta, à Theodosio Augusto Arcadij alterius Germani sui filio, honorifice, libenterq́ suscepta est. Honorius uero postq́ cum minore, de quo præmissum est, Theodosio Arcadij Germani sui filio annis XV imperasset: cum iam antea cum fratre XIII annis, ac sub patre duodecim regnasset, Remp. ut ceperat pacatam relinquens, apud urbem Romam uita exemptus est: corpusq́ eius iuxta beati Petri apostoli atrium in mausolæo sepultum est. Huic soboles nulla fuit. Nam duæ Stiliconis filiæ, id est, Maria & Hermantia, una post alteram ei coniugio sociatæ, utræq́ dei iudicio inopinata morte præuentæ, ex hac luce uirgines migrauere. Fuit sanè Honorius moribus & religione patri Theodosio non ualde absimilis: cuius temporibus quàmuis multa externa bella surrexerunt, uel nullo uel minimo sanguine quieuerunt.

THEODOSIVS IVNIOR.

EXEMPTO rebus humanis Honorio, fultus præsidio Castini magistri militum, Ioannes inuadit imperium, anno ab urbe condita millesimo centesimo septuagesimoseptimo. Theodosius Arcadij filius, quadragesimus tertius regum Romanorū, orientale regebat imperium. Qui cōperto patrui sui Honorij funere, mox Valentinianū amitæ suæ Placidiæ filium Cæsarē effectum, cum matre sua Augusta ad recipiendum occidentis dirigit regnum. Quo

Quo tempore Ioannes, dum Africam quam Bonifacius obtinebat, bellare poscit, ad defensionem sui infirmior factus est. Deniq; ueniens Placidia Augusta & Valentinianus Cæsar, mira felicitate eum continuo opprimunt, regniq; gubernacula uictores arripiunt: quorum tunc milites crudeliter Rauennam depopulati sunt, eo quod illius maxime ciues tyrannicæ parti fauissent. Castinũ uero magistrum militum damnat exilio, cuius arripuisse factione Ioannes tyrannidem credebatur. Data Aetio uenia, eo quod Hunni, quos per ipsum Ioannes acceperat, eius studio remeassent ad propria. Valentinianus igitur consensu totius Italiæ Imperator efficitur. Itemq; ex decreto Theodosij Augustus appellatur. Dum hæc geruntur, Archillas nobile oppidum Galliarum, à Gotthis multa ui oppugnatum est: donec imminente Aetio, non impuniti abscesserunt. Bonifacius inter hæc apud Africam potentia, gloriaq; augebat. Mittuntur aduersus eum Mauortius & Galbio: qui dum Bonifacium obsidere parant, ab eo interempti sunt. Exinde gentibus, quæ uti nauibus nesciebant: dum à concertantibus in auxilium uocant, mare peruium factum est. Rursus contra Bonifacium Sigisuldus comes dirigitur. Bonifacius uero sentiens se nõ posse tutò Africam tenere, cernensq; sibi periculum instare, in perniciem Reip. efferuescens, Vuandalorum, Alanorumq; gentem cum Genserico suo rege ab Hispanis euocatos, Africæ intromisit: qui cunctam penè Africam ferro, flamma, rapinis crudelissime deuastantes, catholicam insuper fidem Arriana impietate subuertere. Sub hoc turbine beatissimus, de quo præmissum est, Augustinus Hipponensis episcopus, ne ciuitatis suæ ruinam cerneret, tertio eius obsidionis mense, sex & septuaginta annis uitæ expletis, ex quibus quadraginta in clericatu, seu episcopatu transegerat, ad CHRISTVM perrexit. Eodem tempore pace totius orbis ex mirabili cõsensione, Bonifacius ab Africa ad Italiam per urbem redijt, accepta magistri militum dignitate. Qui cum resistentem sibi Aetium prælio superasset: paucis interiectis diebus, morbo extinctus est. Aetius uero, cum deposita dignitate in agro suo degeret, ibiq; eum quidam eius æmulus, repentino incursu opprimere tentasset, profugit ad urbem, atq; illinc ad Dalmatiam: deinde Pannonias ad Hunnos peruenit: quorũ amicitijs, auxilioq; usus, pacem principum & ius interpolatæ potestatis obtinuit: nec multo post patriciatus etiam dignitatẽ adeptus est. Post eam igitur, quæ præmissa est, Africæ cladem, data per Trigetium ad habitandum Vuandalis Africæ portione, pax eisdem necessaria magis q̃ utilis data est. His etiam temporibus, Gundicarium Burgundionum regem intra Gallias habitantem, Aetius patricius bello obtriuit, pacemq; ei supplicanti concessit. Interea Gotthi pacis placita perturbant, & pleraq; municipia uicina suis sedibus occupant. Cumq; essent maxime oppido Narbonensi infesti, ciuesq; eius longa obsidione & fame affligerent: adueniens comes Litorius, hostes in fugam uertit: & ciuitatem allata frumenti copia à fame liberauit. Dehinc anno sequenti, bellum aduersum Gotthos, Hunnis auxiliantibus gestum est. Hac tẽpestate Gensericus apud Africam intra habitationis suæ limites, cupiens catholicam fidem, Arriana impietate subuertere: quosdam nostrorum

episcopos eatenus persecutus est: ut eos priuatos iure basilicarũ suarum etiam ciuitatibus pelleret, cum ipsorũ constantia nullis superbissimi regis terroribus cederet. His deniq; diebus Valentinianus Augustus ad Theodosium principẽ suum fratruelem Constantinopolim profectus est: filiamq; eius uxorẽ accepit. Per idem tempus piratæ multas insulas præcipue Siciliam populati sunt. Inter hæc Litorius, qui secunda ab Aetio patritia potestate Hunnis auxiliantibus præerat, dum Aetij gloriam superare appetit: dumq; aruspicum responsis, & dæmonũ significationibus fidit, pugnam cum Gotthis imprudenter conseruit: ac primũ quidem magnã hostium stragem dedit. Postmodum uero suis penè omnibus trucidatis, ipse à Gotthis turpiter captus est. Postremo pax cũ eisdem facta est, cum eam Romani post huius lachrymabilis belli perniciem humilius q̃ unquàm antea poposcissent. Aetio itaq; rebus, quæ in Gallijs cõponebant, intento, Gensericus, de cuius amicitia nihil metuebatur, Carthaginẽ dolo pacis inuadit: omnesq; opes eius, excruciatis diuerso tormentorũ genere ciuibus, in ius suum uertit: nec ab ecclesiarũ spoliatione abstinens, quas sacris uasis exinanitas, & sacerdotum administratione priuatas, non iam diuini cultus loca, sed suorum esse iussit habitacula, in uniuersum captiui populi ordinem sæuus: sed præcipue nobilitati & religioni infestus, ut omnino nõ posset agnosci, hominibus magis, an deo bellum intulisset. Igitur Carthago ab Vuandalis hoc modo capta est, annis quingentis octoginta & quinq; euolutis, postq; Romano cœperat iuri parêre. Sequenti deinde anno Gensericus ad Siciliam transiens, dum magnis eam calamitatibus affligeret, accepto nuntio de Sebastiano, qui ab Hispanis ad Africam tenderet, celeriter Carthaginem redijt, ratus periculosum sibi, ac suis fore, si uir bellandi peritus recipiendæ Carthagini incubuisset. Verũ ille amicum se magis q̃ hostem uideri uolens, dum de regis Barbari amicitijs improuise præsumpsit, infelici morte peremptus est. Post hoc Imperator Theodosius bellum contra Vuandalos mouit, Ariouindo, & Ausila, atq; Germano ducibus magna cum classe directis, qui longis cunctationibus differentes negotium, Siciliæ magis oneri q̃ Africæ præsidio fuere. Per hæc tempora Hunnis Thracias, & Illyricum sæua populatione uastantibus, exercitus, qui Siciliæ morabatur ad defensionẽ orientalium prouincialium reuertit. Sub his ferè diebus ita terribili terræmotu Roma concussa est: ut plurimæ eius ædes, ædificiaq; corruerint. Britanni itaque, de quibus præmissum est, cum rursus Scotorũ, Pictorumq; incursionibus premerent, mittunt Aetio epistolã lachrymis, erumnisq; refertam, eiusq; quantocyus auxiliũ efflagitant: quib9 cum Aetius minime annuisset, eo quod cõtra uiciniores hostes occupatus existeret: quidã Britannorũ strenue resistentes hostes abigunt: quidam uero coacti hostibus subijciuntur. Deniq; subactam Picti extremam eiusdem insulæ partẽ, eam sibi habitationẽ fecere: nec ultra exinde hactenus ualuerunt expelli. At uero residui Britannorũ dum cõtinuos Scotorũ impetus formidarẽt: ultra iam de Romanorũ præsidio diffidentes, Anglicorum gentes cum suo rege Vertegerno ad defensionem suæ patriæ inuitauere: quos amicabili societate exceptos, uersa in contrario uice hostes pro-

Terræmotus.

ſtes pro adiutoribus,impugnatoresq; ſenſere .Sequẽti deinceps tempore gens Anglorum,ſiue Saxonum Britanniam tribus longis nauibus aduehitur:quorum dum iter proſperum domi fama retuliſſet, mittitur nihilo minus exercitus multiplex:qui ſociatus prioribus,primum hoſtes,propter quos petebatur,abigit:Deinde in Britones arma cõuertens, confiċta occaſione quaſi pro ſe eis militantibus minus ſtipendia præparaſſent: totam propè inſulam ab orientali eius plaga uſq; ad occidentalem incẽdio ſibi,ſeu gladio ſubegit.At uero Theodoſius, dum abſq; uigintiuno ſuperioribus annis, quos cum Honorio patruo regnauerat, ſeptem & uiginti annis imperium geſſiſſet: ex quibus & cum Valentiniano genero uigintiquinque tranſegit, apud Conſtantinopolim morbo conſumptus obijt,ibiq; ſepultus eſt.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS-QVINTVS.

MARTIANVS, ET VALENTINIANVS IVNIOR.

ANNO ab urbe condita milleſimo ducenteſimo quarto, defunċto Theodoſio quadrageſimo quarto in numero,Martianus orientali aulæ præficitur Imperator. Cæterum Valentiniani tempore huius uel ſuperioris Imperatoris curriculis aſſcribuntur. Igitur Valentinianus occidui reċtor imperij, pacis ea tempeſtate fœdera cum Genſerico Vuandalorum rege firmauit: certiſque ſpatijs Africa inter utroſque diuiſa eſt. Genſericus de rerum ſucceſſu tumidus,dum etiam apud ſuos ſuperbiret, ualida aduerſus eum conſpiratio eſt faċta. Quorum molitione deteċta,diuerſis ab eo excruciati periere ſupplicijs.Horum ſiquidem funeribus nõ minus uirium amiſit,q̃ ſi exuperatus belli certamine fuiſſet. Interea rex Hunnorũ Attila, dum cum fratre Bleda regnum intra Pannonias, Daciamq; gereret:Macedoniam,Myſiam, & Achaiam, utraſq; etiã Thracias immaniſſima rabie deuaſtaret: Bledam ſuum germanum, regniq; conſortem peremit,eiuſq; ſibi parêre populos cõpulit. Fultus itaq; fortiſſimarũ gentium, quas ſibi ſubiugarat,præſidio, ad occidentale demoliendum animum intendit imperium. Erant ſiquidem ſubieċti eius dominio rex ille Gepidarũ famoſiſſimus Ardaricus, Vualamir etiam Gotthorũ regnator, Niſo ipſo, cui tunc ſeruiebat,rege nobilior:fortiſſimæ nihilo minus gentes Marcomanni,Suevi,Quadi,

præterea Heruli, Turlingi, siue Tungri cum proprijs regulis, aliæq; præter has barbaræ nationes Aquilonis in finibus cómorantes. Horum omniũ Attila superbus imperium, quanq̃ uirium robore facile se posse adipisci putaret, quod cuperet: non minori tamen consilij astutia, quàm armorum fortitudine hostes aggredi satagebat: præuidens itaq; sagacitate, qua callebat, non sibi fore tutum, si Gotthi, qui intra Gallias morabantur, Romanis auxilio iungerent: amicum se Gotthis simulans, aduersum Romanos se asserit præliaturũ: Romanorumq; ediuerso quasi amicitias appetens, in Gotthos eorum uidelicet hostes se pollicetur arma moturũ. Agebat itaq; hæc uersuta barbaries: quatenus si hos posset à societate diuidere, facilius utrosq; singulari certamine proculcaret. Quas eius astutias Aetius non minori acumine præuidens, legatos ad Theodericum, qui eo tempore Gotthis apud Tolosam regnabat, dirigit: qui cum eo pacis fœdera sociarent. Annuit iuxta Aetij uotum, Romanorũ legatis Theodericus: iungitq; cum eis non minus sibi prospiciens firmissimum fœdus, promittitq; se pariter pugnaturũ. Fuere interea Romanis auxilio Burgundiones, Alani cum Sangibano suo rege, Franci, Saxones, Riparioli, Labrones, Sarmatæ, Armoritiani, Liticiani, ac penè totius populi occidentis. Quos omẽs Aetius ne impar Attilæ occurreret, ad belli adsciuerat societatẽ. Conuenitur ex utraq; parte in campos Catalaunicos, qui centũ in longitudine leugis, & ex latitudine LXX. ut Gallis mos est metiri, feruntur. Attila itaq; primo impetu, mox ut Gallias ingressus est, Gundicarium Burgundionũ regem sibi occurrentẽ protriuit. Deinde cum ad locum certaminis uentum esset, inquirit aruspicem, siquid sibi de belli sorte uenturum prædicaret. Qui arte dæmoniaca exta pecudum perscrutans, Attilæ infausta denuntiat: hoc tamen quantulumcunq; solatium fore, quod summus de parte hostili in certamine ductor occumberet. Attila, dum hæc de Aetij interitu, cuius mortem sitiebat, denuntiari putaret: non dubitauit uel cum suorũ perditione bellum committere, dummodo Aetium suis motibus fortiter obsistentem possit extinguere. Committit itaq; pugnam iam in uesperum die uergente: ut si superaretur ab hostibus, imminentis se noctis tenebris occultaret. Conueniunt hinc inde fortissimæ nationes, cõferuntur acies: fit bellum acre nimis, & pertinax, quale uix ulla narratur historia: nec antea præliandi ardore quieuere, quàm eis nox superueniens pugnandi uoluntatem adimeret. Eo siquidem prælio, CLXXX.M. hominum cæsa referuntur. Tantumq; est sanguinis effusum, ut paruulus, qui ibidem labebatur, riuulus, immodicus subito torrens effectus, cadauera secum traheret peremptorũ. Attilam autem de morte Aetij sua suspicio fefellit. Nam incolumi Aetio rex ibi Gotthorũ Theodericus occubuit. In quo prælio q̃quis neuter cessisset exercitus, constat tamen Attilam fuisse superatum. Qui cum die altera intra plaustrorũ munimenta se continens erumpere non auderet: nec tamẽ cessaret tubis, & clamore perstrepere: Turismundus Theoderici regis filius dolens de paterno funere, statuit Attilam obsidione coartare: & eum, eiusq; exercitum ad internitionem usque delere. Tunc Attila de uitæ fiducia iam desperans, ex equitatorijs ingentem pyram sellis construxit: ut

ibidem

ibidem se Gotthis imminētibus, supposito igne cremaret, ne aut quisq̄ de eius lætaretur uulnere, aut rex tantarū gentium in potestatem hostium deueniret. Aetius uero caute perpendens Romanos à Gotthis perempto Attila deprimi, nec deinceps aduersum Gotthos, si necessitas incumberet, habere solatium, filio Theoderici quasi eius rebus cōsulens persuadet, ut domum reuerteret, regnum paternū arriperet: ne si ab eius inuaderetur germanis, acerbius ei esset cum suis, q̄ cum hostibus dimicare. Hoc ille consilium tanq̄ pro sua salute prolatum libenter amplectens, domum reuersus est, regnumq̄ paternū suscepit. Cæterum Aetius & ob hoc talia machinatus est, ut Attilam ab eius impressione subduceret. Inscia heu mens hominū, quantum hac prouisione detrimentū patriæ, dum auertere cupit, ingessit. At uero Attila cernens se relictum, hostes ad propria remeasse, erectis animis, ac spe salutis eleuatus, Pannonias repedauit: multoq̄ potiorem exercitum coaceruans, Italiam furibundus introiјt: ac primū Aquileiam ciuitatē in ipso Italiæ sitam principio expugnare aggressus est. Quam cōtinuo triennio obsidens, cum aduersus eam strenue ciuibus repugnantibus nihil præualeret: iamq̄ murmur sui exercitus non ualentis famis tolerare penuriam audiret: cum die quadam ciuitatē circuit, ut ex qua eam parte facilius posset expugnare inquireret: cernit repente aues in ædificiorum fastigijs nidificare solitas, quæ Ciconiæ uocantur, uno impetu ex urbe migrare, fœtusq̄ suos sublatos, rostris per rura forinsecus deportare. Aspicite, inquit ad suos, iam aues futurorū præscias, perituram relinquere ciuitatem. Statimq̄ adhibitis machinis, tormentisq̄, hortatur suos: acriter expugnat urbem, ac sine mora capit, diripiunt opes, captiuantur, uel trucidantur ciues, residuum direptionis igni supposito flamma consumit. Fuerat siquidē in ea ciuitate fœminarū nobilissima Dugna nomine, forma quidem eximia, sed candore pudicitiæ amplius decorata. Hæc dum habitaculum supra ipsa urbis mœnia haberet, turremq̄ excelsam suæ domui imminentē, sub qua Natissa fluuius uitreis labebat fluentis: ne sordidissimis hostibus ludibriū fieret, animæq̄ pulchritudinē uelut illata libidine uitiaret, mox ut ingressum hostium, captamq̄ urbem præsensit, è summa se eadem turre obuoluto capite in gurgitē præcipitē dedit: Metumq̄ amittendæ pudicitiæ memorabili exitu terminauit. Plura præterea eiusdem regionis castella immanis hostis, uel captiuatis ciuibus succendit, ac diruit. Concordiam, Altinū, siue Patauium uicinas Aquileiæ ciuitates fulminis instar demolitionis solo coæquauit. Exinde per uniuersas Venetiæ urbes, hoc est, Vincentiam, Veronā, Brixiam, Bergomū, seu reliquas, nullo resistente Hunni bacchant. Mediolanū, Ticinūq̄ pari sorte diripiunt: ab igne tamē abstinentes, & ferro. Deinde Aemiliæ ciuitatibus similiter expoliatis, nouissime eo loco, quò Mincius fluuius in Padum confluit, castrametati sunt. Vbi Attila cōsistens, dum utrū adiret Romā, an desisteret, animo fluctuaret: non urbi, cui infestus erat, cōsulens, sed Alarici exēplum pauens, qui captæ à se urbi nō diutius superuixit: Dum ergo has animo tempestates reuolueret, repente illi legatio placidissima à Roma aduenit. Nam per se uir sanctissimus Leo papa ad eum accessit. Qui cum ad regē barbarū ingressus esset,

Dugna

cuncta,ut optauerat,obtinens:non solùm Romæ,sed totius Italiæ salutẽ reportauit:territus nanq; nutu dei Attila fuerat: nec aliud CHRISTI sacerdoti loqui ualuit,nisi quod ipse præoptabat. Fertur itaq; post discessum pontificis interrogatum esse Attilam à suis,cur ultra solitum morem tantam reuerẽtiam Romano pontifici adhibuerit:quandoquidẽ penè ad omnia,quæ sibi ille imperasset, obtemperaret. Tum regem respondisse, non se eius qui aduenerat, personam reueritum esse, sed alium se uirum iuxta eum in habitu sacerdotali adstantem uidisse, forma augusta, & canicie uenerabilem, illumq; euaginato gladio sibi terribiliter mortem minitantem,nisi cuncta,quæ ille expetebat,expleisset. Igitur Attila tali modo à sua sæuitia repressus,relicta Italia Pannonias repetit:ad quẽ Honoria Valentiniani principis germana, dum à fratre ob decus pudicitiæ districte seruaretur, suum eunuchum dirigit: quatenus eam sibi à fratre in matrimonium extorqueret. Accepto itaq; hoc Attila nuntio, qui iam Italiæ fines excesserat,nec statim fatigato exercitu regredi poterat. Mandat Valentiniano Imperatori,minitans peiora se proxime illaturũ Italiæ,nisi mox ei suam germanã cũ parte regni debita trãsmisisset. Qui reuersus ad proprias sedes, supra plures, quas habebat uxores, puellã ualde decorã indicto nomine sibi in matrimoniũ iunxit. Ob cuius nuptias profusa conuiuia exercens,dum tantum uini, quantũ nunquàm antea insimul bibisset, cum supinus quiesceret,eruptione sanguinis, qui ei de naribus solitus erat effluere,suffocatus & extinctus est. Eadem deniq; apud Constantinopolim nocte,Martiano Imperatori in somnis dominus apparens,arcum Attilæ fractum ostendit: Quo scilicet armorum genere gens illa fidere in bello maxime solet. Dum hæc geruntur, apud Britanniam Pelegianæ hæreseos assertores Britannorum tentant subuertere fidem:qui à Gallorũ episcopis auxilium petentes,ad rectæ fidei defensionẽ sanctissimũ uirum Germanum, multisq; iam uirtutibus clarum,Altisiodorensis ecclesiæ episcopum accipiunt:Et Lupum Tracasenum præsulem,atq; apostolicæ gratiæ uirum: qui nõ minus signorum miraculis,q̃ doctrinæ uerbis, omnes ad sanæ fidei confessionem reduxerat. Ecce autem adhuc ibidem sanctis episcopis existentibus,ualida Saxonum,Pictonumq; manus Britanniam aduehit᷑. Nihilo minus Britones mox arma corripiẽtes hostibus obuiam pergunt:cum quibus beatissimus Germanus episcopus sponte se offerens, unà pergit ad prælium. Cumq; ipse dux belli ante confectam aciem cõstitisset, iamq; hostes conglobati propius aduentarent,nõ tubæ clangoribus, non gladijs fidens, imperat solummodo sanctus antistes:ut cum ipse prior inclamasset,omnes uoce consona eundem responderent sermonem. Moxq; eleuata magna uoce, Alleluia sonauit: cumq; omnis exercitus sublato ad sydera clamore, Alleluia respõdisset: cunctaq; per circuitũ loca resultassent,continuo tantus hostes pauor inuadit,ut dissoluta acie fugam arripiẽtes,ac si singulorũ ceruicibus gladius immineret,tremebundi ad propria refugerẽt. Igitur quia uirtus semper inuidiam parit: Valentinianus Imperator quantũ res docuit, ꝓsperos Aetij successus,ut præmissum est,pertimescẽs,eum, simulq; Boetium senatorẽ nobilissimũ gladio peremit. Ita uir bellicosissimus

Aetius,

Aetius,& quondam Attilæ regis potentiſſimi terror occubuit: cum quo pariter & occidentis imperium,ſalusq́ꝫ Reip.corruit:nec hactenus ultra ualuit releuari. Sed nequaquàm Valentiniano mors Aetij impune ceſſit:nam & ipſe anno ſequenti à Traſila Aetij milite,cum XXX annis imperium geſſiſſet,confoſſus interijt. E quibus cum Theodoſio ſocero XXV. cum Martiano V imperauit. Mortuo Valentiniano regni iura Maximus apud urbem inuadens, necdum duobus expletis menſibus, à Romanis peremptus eſt. Continuo aduectis ex Africa nauibus, adeſt Genſericus cum ualidiſſimo ſuæ gentis exercitu, fultus inſuper præſidio Maurorum, cum adhuc Romanæ eccleſiæ beatiſſimus Leo ageret pontificatũ. Percuſſis itaq; Romanis tam terribili nuntio, nobilibusq́ꝫ ſimul,aut popularibus ex urbe fugiẽtibus, urbem omni præſidio uacuam Genſericus obtinuit, occurrentes ſibi extra portam eodem ſancto Leone epiſcopo: cuius ſupplicatio ita cum deo adiuuante leniuit: ut quia omnia poteſtati eius eſſent tradita,ab igne tamen & cæde abſtinerent,atq; ſupplicijs. quatuordecim interim dies ſecura, & libera ſcrutatione omnibus opibus ſuis Roma uacuata eſt.Multáq; millia captiuorũ,prout cuiq; ætate an arte placuerunt: cum regina Eudoxia, quæ Genſericum ad hoc facinus inuitauerat: duabusq́ꝫ eius filiabus Carthaginem adductæ ſunt. Capta itaque hoc modo à Genſerico Roma eſt, poſtquàm eam primo Alaricus inuaſerat.Sed iam uice expletis ab eo tempore XLIII annis,à conditione ſua M.CC.atq; octo euolutis.Relicta itaq; urbe,per Campaniam ſeſe Vuandali,Mauriq́ꝫ effundẽtes, cuncta ferro,flammisq́ꝫ conſumunt:quicquid ſupereſſe poteſt,diripiunt.Captiuamq́ꝫ nobiliſſimam ciuitatem ad ſolum uſq; adijciunt,captiuant,prædant. Nolam nihilo minus urbem ditiſſimam,aliáeq; quàmplures pari ruina proſternuntur.Neapolim præterea, quasq́ꝫ ob infirmitatem capere non poterant, rebus agrarijs exinanitas relinquunt:quicunq; gladio ſuperfuerant, captiuitatis iugo ſubijciuntur. Inter has procellas uir pijſſimus Paulinus Nolanæ urbis epiſcopus, poſtq́ꝫ quicquid habere potuit,in captiuorũ redemptionẽ expendit: nouiſſime cum nihil ei aliud, niſi ipſe ſibi ſolummodo ſupereſſet, pro cuiuſdam uiduæ filio maternas non ualens ferre pijs uiſceribus lachrymas:cum eadem ad Africam proficiſcens,quò iam hoſtes deſcenderant, ſeſe barbaro uiro uice uicaria in ſeruitium tradidit. cuius ſanctitas cum apud eandem barbaram gentem dei nutu cognita fuiſſet: demum cum omnibus ſuis ciuibus ad urbem propriã remeauit. At uero Genſericus poſtquàm ditatus Italiæ opibus ad Africam regreſſus eſt: Valentiniani principis natam,quã ab urbe captiuitatis ſorte abduxerat, Tranſimundo filio ſuo in matrimonium copulauit:ex qua Hildericus natus eſt, qui quartus poſtmodum à Genſerico in Vuandalis apud Africam regnauit. Recedente igitur ab urbe Genſerico, Romani inſequenti menſe exinanitæ Reip. Imperatorem Auitum præficiunt. Vuiſigotthæ quoq; circa hæc tempora cum rege ſuo Theoderico Theoderici filio tranſcenſis Pyrenei iugis Hiſpanias inuadunt. At uero Martianus Imperator, cum apud Conſtantinopolim VII annis regnum adminiſtraſſet,facta ſuorum conſpiratione peremptus eſt.

Pauli

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS-SEXTVS.

LEO AVGVSTVS.

ANNO ab urbe condita M.CC.XI. post Martiani Imperatoris interitum, Leo quintus ac quadragesimus Romanorum regum, apud urbem Constantinopolim, augustali potitus est dignitate: qui deinceps sequenti tempore Leonẽ suum filium, sui imperij consortem effecit. Exempto quoq; in Italia humanis rebus Auito, Maiorianus apud Rauennam inuadit imperium: quod cum propè annis IIII obtinuisset, haud procul à Tertrionensi ciuitate iuxta Hiriam flumen occisus est: Statimq; Seuerus apud Rauennam Imperator efficitur, & Augustus appellatur. Tertio huius imperij anno, Biorgor rex Alanorum cum exercitu adueniens, occurrẽte patritio Ricimere, superatus nõ longe à Bergomo ciuitate Venetiæ, atque extinctus est. Seuerus cum quatuor annis imperasset, morte propria apud urbem occubuit. Eodem tempore egresso inopinate igne, magna Constantinopolis ædium strage cremata est. Deinde totius consensu militiæ, post Seueri mortem, iura imperij Antemius suscepit. Sequenti anno Seruandus Gallorũ præfectus, imperium tentans inuadere, iussu Antemij principis in exilium trusus est. Rursus annali emenso spatio, Romanus patritius imperij iam fraudulenter satagens arripere dignitatem, præcipiente Antemio capite cæsus est. His quoq; diebus Gensericus iterum Italiam aduentare nauibus cupiens, à Basilico patritio nauali superatus certamine, Carthaginẽ inglorius repedauit. At uero in orientis partibus Asper patritius, Leoni Augusto insidias moliens, suum filium Cæsarem effecit. Leo uictorem exercitum statim è Sicilia uocans, patritium cum nouello Cæsare, alióq; eius germano, digno uitæ mulctauit excidio. Hoc deniq; ipso in tempore, inter Antemium principem, eiusq; generũ Ricimerẽ patritium, qui tunc Mediolani positus præerat Liguriæ, magnus discordiarũ fomes exortus est: quibus se uir senectute conspicuus Epiphanius Ticinensis episcopus interponens, eos primũ ad cõcordiam reuocauit. Deinde barbarica perfidia fœdus Ricimer rumpens (erat eñ Gotthus prosapia) cum manu mox ualida ad urbem cõtendit: atq; apud Anienis pontẽ castra posuit. Diuisa itaq; Roma est: & quidã fauebant Antemio, quidã uero Ricimeris perfidiã sequebant̃. Inter hæc Olimbrius à Leone Augusto missus, ad urbem uenit: uiuóq; adhuc Antemio, regiã adeptus est potestatẽ. Billimer Galliarũ rector, cognita aduersus Antemiũ cõspiratiõe Ricimeris, Antemio ferre præsidiũ

cupiens, Romam properauit. Is cum Ricimere apud Adriani pontem prælium committens, cótinuo ab eo superatus atq; occisus est. Extincto Billimere, mox uictor Ricimer urbem inuadens, IIII iam annos agentem iura imperij Antemium gladio trucidauit. Præter famis deniq;, morbiq; penuriam, quibus eo tempore Roma affligebat, insuper etiam grauissime deprædata est: & exceptis duabus regionibus, in quibus Ricimer cum suis manebat: cætera omnia sunt prædatorum auiditate uastata. Sed nó diutius de perfidia lætatus est Ricimer. Nam post mensem tertium excruciatus langoribus & ipse interijt. Mortuo Ricimere, Olimbrius Imperator, Gundibarum eius nepotem patritium effecit. Olimbrius quoq;, dum septé menses imperium gessisset, morte propria Romæ defunctus est. Post huius funus, Liarius domesticus à Gundibaro patritio, totius etiam uoluntate exercitus, apud Rauennam Imperator efficitur. Anno deinde sequéti inopinate nepos patritius cum exercitu ueniens, Licerium regia exuit potestate: eumq; apud Salonas Dalmatiarum urbem, episcopum ordinauit. Eo tempore cum apud Tolosam Vuisigotthorum populis Euricus regnaret, ac per Italiæ, & Galliæ fines inter Nepotem, & Euricum litium fomenta creuissent, bellumq; e diuerso utriq; prepararent: interueniente Epiphanio, de q̃ præmissum est, Ticinensi episcopo, fœderis inter eos iura firmata sunt. Haud procul ab his temporibus, Theodericus cognomento Strabo, Triaci filius, cum magna Ostrogotthorũ multitudine, usq; ad quartum urbis milliarium armatus aduenit: nulli tamen Romanorum noxius: continuóq; ad Illyricum reuersus, extinctus est. Exigit nunc locus dicere, quam ob causam Gotthorum alij Ostrogotthæ, alij uero Vuisigotthæ sint dicti: opportunumq; est aliquantulum ad superiora tempora regredi, quatenus horum ratio uocabulorum possit exponi. Temporibus Valentiniani superioris Augusti, cum intra Thraciæ fines Gotthorum tunc populi communiter habitarent, bifarie per Alaricum ac Fridigernum diuisi, decreuerunt, ut utranq; Remp. id est, Fridigernus cum suis orientalem: Alaricus uero cum suo exercitu occidentalem opprimeret. Hi ergò qui cum Fridigerno in orientali remanserant parte, lingua patria ab oriente Ostrogotthæ, id est, orientales Gotthi dicti sunt. Isti uero, qui occiduas petiere regiones, ab occidente Vuisigotthæ, id est, occidentales Gotthi sunt appellati. Leo igitur Augustus postquàm orientale, decem & septem annis rexit imperium, diem clausit extremum.

ZENO IMPERATOR. a

MORTVO Leone, Zeno continuo Augustalem nactus est dignitatem. Leonem itaq;, de quo præmissum est, quem pater Leo in regni adsciuerat potestaté: mater sua, Zenonis imperium formidans, occulte clericum fecit. Exigente autem uehementer Zenone, ut filium proderet, pro eo alium forma similem obtulit. Qui Leo deinceps in clericatu ad Iustiniani usq; tempora uixit.

Augustulus.

AVGVSTVLVS.

Odoacer

IPSO quoq; anno Augustulus apud Italiam aduersus Nepotem cum exercitu ueniens, effugato eo, imperij regimen inuasit. Annali deinceps circulo euoluto, cum rege Vuandalorum Genserico fœdus initum est ab Oreste patritio. Hæc dum apud Romanos geruntur, Odoacer cum fortissima Herulorũ multitudine, fretus insuper Turtilingorũ siue Scyrorũ auxilijs, Italiam ab extremis Pannoniæ finibus properare contendit: qui dum adhuc per Noricorũ rura exercitum duceret, cognita Seuerini fama CHRISTI domini serui, qui illis tunc degebat in locis, ad eum ut sibi benedictionẽ petiturus, accessit. Qui, dum benedictione percepta, ab eius egredi cellula uellet: & caput, ne superliminari hostij, eo quod proceræ esset staturæ, allideret, inclinasset: à dei uiro futurorũ præscio mox talia audiuit. Vade nunc ad Italiam, uade Odoacer uilissimis interim animantium pellibus indutus, multis cito plura largiturus. Hæc ille uerba rerum exitu comprobauit: nam aliquantis postmodum annis, totius Italiæ insuper & urbis usus est potestate. Ingresso itaq; Italiam Odoacre, statim ei apud Liguriæ terminos Orestes patritius occurrit, qui aduersus fortissimam multitudinẽ nihil se præualere conspiciens, maxime cum eum iam quidã suorũ deseruissent, metu trepidus, intra Ticinum se munitionis fiducia conclusit. Mox adueniens cum exercitu Odoacer, expugnatam fortiter ingreditur ciuitatẽ: uastantur uniuersa rapinis, sæuit ubiq; gladius, diuina quoq;, priuatáq; ædificia ignis absumit. Captus demum Orestes ab hostibus, Placentiam usq; perducit: ibiq; gladio detruncat. Exinde per uniuersas idem Barbari urbes diffusi, cunctam sine aliqua tarditate Italiam iuri proprio subdidere: multasq; tunc ciuitates parantes resistere, extinctis habitatoribus ad solum usq; deiecere. Odoacer itaq; prosperos sibi cernens successus accrescere, statim regiam arripuit potestatem. Augustulus quidem, qui imperij præsumpserat dignitatẽ, cernens uniuersam Italiam Odoacris uiribus subdi, inopinabili metu perterritus, sponte miserabilis purpuram abijciens, cum uix XI mensibus Remp. obtinuisset, imperialem deposuit maiestatem. Ita Romanorũ apud Romam imperiũ toto terrarũ orbe uenerabile, & Augustalis illa sublimitas, quæ ab Augusto quondam Octauiano erecta est, cum hoc Augustulo perijt. Annô urbis conditæ, M.CC.XXIX. A Caio uero Cæsare, qui primo singularem arripuit principatum anno CCCCC. XVII. Ab incarnatione uero domini anno CCCC. LXXV.

ODOACER SERVLVS.

Theodericus.

IGITVR deiecto ab Augustali dignitate Augustulo, urbem Odoacer ingressus, totius Italiæ adeptus est regnũ: quod cum annis XIIII. nullo inquietante tenuisset: ab orientis tunc partibus ueniens Gotthorũ rex Theodericus, Italiam possessurus intrauit. Sed ut ad liquidum, ob quam causam, uel unde aduenerit, possit agnosci: necesse est aliquantisper ad superiora repedare.

pedare. Vualamir Ostrogotthorum rex, de quo superiori bello præmissum est, quod Attilæ Hunnorum regi subiectus extiterit: mox ut Attila occubuit, ab Hunnorum se, suóq; dominio, auitæ libertatis memor, excussit. Idem quoq; & Gepidarum rex Ardaricus, cæteræq; Hunnis subiectæ faciunt nationes. Hunni uero dolentes Vualamirum, eiusq; exercitum, non solum se à suæ ditionis iugo excussisse, sed etiam cæteris nationibus, ut similia facerēt, incentores fuisse: mox ut fugitiua mancipia eos insequentes, ad seruitutem pristinam armis aggressi sunt reuocare. Conglobatis itaq; suis, super Hunnos Vualamir irruit: tantáq; in eos cæde grassatus est: ut de reliquo, qui superfuerant, Hunni, Ostrogotthorū arma formidarēt. Leo deniq; Imperator cum Gotthis post hæc Illyricum uastantibus, fœdus iniȷt: Ac Theodericum Thiodimeris filium, ex Arilena concubina genitum, ab Vualamire eius patruo obsidem accepit. Occiso deinde Vualamire à Scyris, Thiodimer eius germanus, regia iura suscepit. Diuiso deinceps regno, Thiodimer orientis, Vindimer uero occiduum sortitur imperium deuastandum. Sed mox ut Vindimer Italiam ingressus est, rebus excessit humanis, successorē Vindimer filium relinquens. Vindimer uero acceptis à Licerio tunc Imperatore muneribus, Gallias contendit: seseq; cum parentibus Vuisigotthis iungens, unum populum effecit. Interea dum suaui patrata uictoria Vindimer domum reuertit', Theodericum filium à Leone Imperatore missum, gratanter excepit: qui Theodericus, dum iam octauum decimum annum ageret, & inscio patre aliquantis secum satellitibus adscitis, uicinam sibi Sarmatarū gentem inuadens, opima ex eorum nauibus patri spolia, prædamq; copiosam reportauit. Thiodimere itaq; uita decedente, uniuersis adnitentibus, ad regni gubernacula Theodericus ascendit. Quod factum cum ad Zenonem Augustum perlatum esset, gratanter accepit: eumq; ad se rursus euocatū Constantinopolim, magno simul honore & diuitȷs extulit, in tantum ut etiam consularibus eum fascibus sublimaret: quæ dignitas post imperiale fastigium prima est: æneamq; illi equestrem statuam ante suum palatiū collocaret. At uero dum huiuscemodi Theodericus delitȷs apud Constantinopolim afflueret, gens illius, id est, Ostrogotthæ, dum eis per fidei sanctionē prædas agere more solito nō liceret: nec tamen ab Imperatore oblata stipendia sufficere possent, cœpere nō minimam egestatis penuriam pati. Execrantur fœdus compositum, uituperant inutilem pactionem, mittuntq; continuo ad Theodericum, qui dicerent: quod cum ipse Græcorum epulis superflueret, illi inopiæ miserias sustinerēt. Hortant' ut si suis, sibiq; consulere uelit, citius redeat: quatenus ne cuncta gens pessundetur: & nouas ad habitandum sedes exquirant. His Theodericus cognitis, ad Augustum Zenonem confestim accedit: questus, insuper penuriamq; suorū exponit: Italiam sibi dari postulat: absolutionem efflagit it, adȷciens: quod si superare Odoacrem posset, Italiamq; obtinere, ad eius redundaret gloriam, à quo directus fuisset. si in bello superatus foret, nihilo minus lucris accresceret: quandoquidē quotidianorum stipendiorū exactoribus careret. Talia Zeno audiens, cōtristatus quidem est, eo qđ eum nollet dimittere. Attamē deliberato consilio Reip. utilitati

Aa prospiciens,

(marginal manuscript note: depedare / Vualamir)

prospiciens, eius petitionibus annuit: Italiam ei per pragmaticũ tribuens, sacri etiã uelaminis dono cõfirmauit: Senatũq; illi, populumq; Ro. cõmẽdans, abire permisit. Egressus igitur Constantinopolim Theodericus, ad Ostrogotthas reuertitur: hortaturq; cõtinuo, ut quãprimũ parati sint, quatenus possessuri Italiam proficiscant. Attamẽ prius, quàm ad Italiam aduẽtaret, Trasillam Gepidarũ regẽ insidias sibi molientẽ, bello superans, extinxit: Busamq; Bulgarorũ regem magna cũ suis agminibus cæde, prostrauit. Egressus itaq; à Mysia cũ omni Ostrogotthorũ multitudine, uniuersaq; supellectili, per Syrmiũ, Pannoniasq; iter faciens, ad Italiam uenit. Ac primũ iuxta Sontium flumẽ, qđ nõ longe ab Aquileia labitur, castra cõponẽs, dum uberrimis, quæ eo loco habent pascuis, fatigata aliquantulum ex itineris longitudine iumenta reficeret: ibi mox ei cũ grandi suorũ exercitu totius Odoacer Italiæ uiribus occurrit. Quẽ Theodericus alacriter excipiẽs, magno superatũ prælio, postremo in fugam cõuertit. Exinde Theodericus mouens cũ Veronã uenisset: iterũ aduersus eum Odoacer non minori, quàm prius belli sese apparatu opponit. Contra quem Theodericus haud procul Veronensi urbe cõfligens, nimia eius exercitũ cæde cõtriuit: Ipsumq; pariter & omnẽ illius multitudinẽ dare terga coegit. Qui dum fugæ metu se præcipites in Athesim fluuium mergunt: ex magna parte rapidissimis eius gurgitibus implici, suffocant. Theodericus uero, dum ipso impetu subsequit fugiẽtes, Veronã ilico, pauore ciuibus consternatis, inuadit. Odoacer autẽ cũ ijs qui euaserant, fugiens, Romã cõtendit. Sed obseratis cõtinuo portis, exclusus est. Qui cum sibi denegari introitũ cerneret, omnia quæ attingere potuit, gladio, flammisq; consumpsit. Inde quoq; egrediens, Rauennã ingressus est. Ibiq; quibus se aduersum hostes tueret, munitionũ præparare obstacula cœpit. Theodericus itaq; à Verona digrediens, Mediolanum peruenit: ubi dum cõsisteret, magna ad eum multitudo militũ, plaresq; Italiæ populi conuenere. Sed paucis interiectis diebus, rursus deditus totus exercitus, Tuffa quodã nomine instigante, Odoacris se partibus reddidit. Ea res Theodericũ in tantũ perterruit: ut se, suumq; exercitum apud Ticinensem urbem muniret. Talium rerũ uarietates Burgundionũ rex Gudubadus aspiciens, Liguriam cũ ingenti exercitu ingressus, cuncta quæ reperire poterat, pro uoluntate diripiens, infinitã secum ad Gallias captiuorũ multitudinẽ adduxit. Theodericus itaq; aliquandiu intra munitiones exercitũ retinens, demũ relictis ibi matre, sororibus, uniuersaq; uulgi multitudine, nihil planè dubius de Epiphanij uiri sanctissimi fide, cũ expeditis armatorũ cuneis ad Odoacris obsidionẽ Rauennã perrexit: dumq; eo loco, cui Pinetũ nomẽ est, nõ procul ab urbe castra posuisset, per cõtinuũ penè trienniũ Odoacrẽ obsedit. Qui cũ freqũẽter ex urbe cũ suis egrediens, eius exercitũ inquietaret: nouissime noctu in castra irruens, magna Theoderici exercitum strage prostrauit. Victus ad extremum fortissime Gotthis resistentibus, in urbem confugit. Nec multo postea à Theoderico in fide susceptus, ab eo truculente peremptus est. Egressis deniq; à Ticinensi urbe post trienniũ Gotthis, eandẽ mox urbem Rugi inuasere, cuncta per circuitũ loca, simulq; & ciuitatẽ per cõtinuum bienniũ popula-

tione

tione uastantes, cū beatissimus Epiphanius superesset: cuius in tantis periculis sanctitate ciues releuabant afflicti. Hic à Theoderico Gallias ad Gundubadū pro captiuis redimendis directus, excepta innumera multitudine, pro quibus primū tribuit sex millia captiuorū ob solam sanctitatis suæ reuerētiam sibi con cessa secū reduxit. Igitur Theodericus extincto apud Rauennā Odoacre, totius Italiæ adeptus est ditionē. Nec multo post Romā,pfectus, à Romanis magno gaudio susceptus est, quibus ille singulis tritici ad subsidiū annis uiginti millia modiorū cōcessit. Dum hæc apud Italiam geruntʳ, à Bulgaris uniuersa Thracia deuastaʳ. Constantinopolis etiā ipsis diebus maximo cōflagrauit incēdio. Ast uero apud Africā Honoricus, qui mortuo Genserico in regnū successerat, Arriana perfidia, trusis in exiliū, effugatisq; amplius, q̃ CCCXXXIIII catholicis episcopis, & ecclesijs eorū clausis, plebem uarijs supplicijs affecit. Et quidē innumeris manus abscindens, linguas eorū præcidit: nec tamē loquelam catholicæ confessionis eripere potuit. Apud Britanniā quoq; Ambrosius Aurelianus, qui solus forte Romanæ gentis Saxonū cædi superfuerat, purpurā induit: Victoresq; Saxones, Britonū ducens exercitū, superauit sæpe. Atq; ex eo tēpore, nunc hi, nunc illi palmā uictoriæ habuerūt: donec Saxones potētiores effecti, tota per longū insula potirentʳ. Theodericus interea, ut sui regni uires cōstabiliret: Audefredam Ludouici Francorū regis filiam sibi in matrimoniū iunxit: Almafredam germanā suam, Vuandalorū regi Honorico: eius Almafredæ filiam Malabergam, Toringorum regi Ermenfredo: Theodicodo quoq; & Ostrogottho ex cōcubina filias, alterā Alarico Vuisigotthorū regi, alteram Sigismundo Burgundionū consociauit. Amalasuntham uero tertiam filiam, Eutharico ex Alemannorū stirpe uenienti, euocato ab Hispania, tradidit. Nec fuit aliqua uicina Italiæ gens, quæ Theoderico aut cōiunctionis affinitate, aut pactionis fœdere sociata nō fuerit. Zeno itaq; Augustus, cum per annos XVII Reip. præfuisset, apud urbem Constantinopolim uitæ terminum accepit.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS SEPTIMVS.

ANASTASIVS.

CESSANTE iam Romanæ urbis imperio: utilius, aptiusq; mihi uidetur ab annis dominicæ incarnationis, supputationis lineam deducere: quo facilius quid quo tēpore actum sit, possit agnosci. Anno ab incarnatione domini CCCCXCII. post Zenonis excessum, Anastasius purpuram induit: qui XLVII in Regum numero extitit. Hic Romani decus imperij Eutichianæ hæreseos illuuie maculauit. Huius

temporibus tanta propter Symachi, & Laurentij electionem Romæ diſſenſio facta eſt:ut Fauſtus ſenatorum nobiliſſimus & exconſul, & alius exconſul Probinus Laurentij partibus fauentes aduerſus Fauſtum exconſulem, cæteroſq;, qui Symacho adhærebant, pontifici bellum inferrent: multaſq; cædes, & homicidia in medio urbis facientes, pleroſq; ex ſacerdotali numero, multos etiam clericorum, perplures ciuium Romanorum extinguerent. Eo tempore Tranſamundus, qui fratri Honorico apud Africam in Vuandalorũ regna ſucceſſerat: fratris uel patris Genſerici ſecutus perfidiam, clauſis catholicorũ eccleſijs, ducentos uiginti epiſcopos in Sardiniam exilio relegauit. Quibus beatus papa Symachus quotidiana ſubſidia miniſtrare non deſtitit. Inter has tempeſtates beatus Fulgentius in confeſſione fidei, & ſcientia floruit. His ipſis apud Africam diebus dum Arrianus quidam Olympius nomine, corpus aquis balnealibus abluens, indigna quædam & blaſphema de ſanctæ trinitatis fide uerba euomeret, ueniente ſubito ignito cælitus iaculo uiſibiliter combuſtus eſt. Barbas quoq; quidam Arrianus epiſcopus, dum contra regulam fidei, minorem ſcilicet patre filium, & ſpiritũ ſanctum aſſerere cupiens baptizaturus dixiſſet: Baptizo te ego Barbas in nomine patris maioris, & filij minoris in ſpiritu ſancto: ſtatim aqua quæ ad baptizandum allata fuerat, nuſquàm comparuit. Quod aſpiciens, qui baptizandus erat, confeſtim ad eccleſiam catholicam cõfugiens, iuxta morem fidei, baptiſmum CHRISTI ſuſcepit. Theodericus uero, dum per idem tempus pacifice apud Italiam regnaret, per ſingula quæq; celebriora loca, regia ſibi habitacula conſtruxit. Anaſtaſius itaq; dum in hæreſi, qua delapſus fuerat, perſeueraret, duaſq; in CHRISTO naturas, deitatis uidelicet, & humanitatis, Euthicem hæreſiarcham ſequens denegaret: Hormiſda papa, qui Symacho ſucceſſerat, direxit Euodium Ticinenſem epiſcopum, alioſq; cum eo Conſtantinopolim legatos, cum catholicæ fidei inſcripto, quatenus Anaſtaſium ad eccleſiæ reduceret gremium. Is nõ ſolum ſalubria eorũ monita ſpreuit, ſed inſuper etiam à ſuis aſpectibus eos non ſine contumelia expulit: nauiq; fragili impoſitos mandat, ne uſpiam per totam Græciam ad aliquã ciuitatũ accederẽt: quam eius impiam temeritatẽ diuina cõtinuo ultio ſubſecuta eſt. Nam cum iam ſeptimum & uigeſimum imperij annum ageret, ictu fulminis percuſſus interijt.

IVSTINVS.

ANNO ab incarnatione domini quinquageſimo octauodecimo, punito Anaſtaſio hæretico, Iuſtinus catholicus Auguſtali potitus eſt ſolio, ad hunc ob cauſam reintegrandæ fidei directus ab Hormiſda pontifice, uir ſanctitate præcipuus, Germanus, Capuanæ urbis epiſcopus digne ſuſceptus eſt: Multorumq; dubia corda in fide ſolidauit. Eo tempore apud Africam defuncto Tranſamundo Vuandalorum rege Arrianæ perfidiæ, Hildericus eius filius ex captiua Valentiniani principis filia ortus, adeptus eſt regnum.

Qui non

Qui non patrem hæreticum, sed matris catholicæ monita sequens, rectæ fidei cultor enituit. Hunc pater Transamundus ad mortem ueniens, quia cernebat eum catholicæ parti fauere, sacramenti nodis astringere curauit, ne unquàm in suo regno catholicis consuleret. Qui mox ut suus genitor uita caruit, prius quàm etiam regni iura assumeret: uniuersos episcopos, quos Transamundus in exilium coëgerat, regredi fecit: eisque ecclesias reformare cœpit: Septuaginta iam & quatuor euolutis annis, ex quo à Genserico primitus apud Africam ecclesiæ fuerant destitutæ. At uero in orientis partibus dum adhuc eo tempore per loca singula Arriana hæresis uigeret, Iustinus ardore orthodoxæ fidei omnimodis satagere cœpit, ut hæreticorũ nomẽ extingueret: Statuitque ut ubique eorũ ecclesias catholica religione consecraret. Quod dum in Italia rex Theodericus Arriana lue pollutus audisset: Ioannẽ papam, simulque cum eo Theodorũ Importunũ, atque Agapitum consulares uiros, aliumque Agapitum patritium Constantinopolim ad Iustinum principem dirigit: mandatque per eos interminitans, ut nisi quantocyus hæreticis ecclesias suas redderẽt, eosque in pace degere sinerent, uniuersos Italiæ populos ipse gladio extingueret. Qui peruenietes ad Augustum, cum ab eo digne, ut competebat, suscepti essent: magnis eum de sua, suorumque salute soliciti fletibus postulant: ut suæ legationis seriem, quanquàm esset iniusta, libenter exciperet: Italiæque perituræ cõsuleret. Quorũ fletibus Iustinus permotus eis quod petebatur, cõcessit: Arrianosque suo iuri reliquit. Dum hi in itinere demorantur: Theodericus rabie suæ iniquitatis stimulatus, Symachum exconsulem, ac patritium, & Boetium seniorẽ & exconsulem catholicos uiros gladio trucidauit. His diebus extincto à Francis Alarico Vuisigotthorũ rege, Theodericus per Ibbam suum comitem plus quàm XXX. M. Francorũ cædens, Thiodem suum armigerũ post mortẽ Alarici, tutorẽ Amalarici nepotis cõstituit. Ioannes uero pontifex reuertẽs à Constantinopoli, dum cum ijs, cum quibus ierat, profectus ad Theodericum Rauennam fuisset: Theodericus ductus malitia, quod eum Iustinus catholicæ pietatis defensor honorifice suscepisset, cum simul cum socijs carceris afflictione peremit. Sed hanc eius immanissimã crudelitatẽ mox animaduersio diuina secuta est. Nam nonagesimooctauo post hoc facinus die, subita morte defunctus est: cuius animã solitarius quidam apud Liparam insulam uir magnæ uirtutis aspexit, inter Ioannem papam & Symachum patritium deduci, & in Vulcani ollam, quæ ei loco proxima erat, demergi. Igitur Theoderico tali modo punito, Gotthi sibi Alaricum, de quo præmissum est, ex Theoderici filia procreatum, cum eadem Amalasiuntha matre sua in regnũ præficiunt. At uero Iustinus cum Augustalem dignitatem annis XI administrasset, apud Constantinopolim in pace quieuit.

IVSTINIANVS.

ANNO ab incarnatione domini quingentesimo uigesimonono, Iustinianus sororis Iustini filius, Romanorũ principum nonus ac quadragesimus, Augustalem adeptus est principatum. Qui mox ut imperialia iura suscepit, ad reparationem Reip. status

animum intendit. Ac primum per Bellisarium patritium ingentem uirum Persas aggressus est: qui transgressis Romanorum terminis, eorum regiones grauiter populabantur: quos Bellisarius magnis prælijs fudit. Atque ex uoluntate principis Constantinopolim triumphans ingressus est. Interea Atalaricus Gotthorum rex, cum nondum expletis quatuor annis regnasset, immatura morte præuentus uitæ subtractus est: cuius mater Amalasiuntha post eius funus Theodatum socium adsciuit in regnum. Sed Theodatus idem immemor collati beneficij, eam post aliquod tempus in balneo strangulari præcepit: & quia ipsa dum adviueret, se, suumq; filium principi commendauerat. Audita Iustinianus Augustus eius morte, graui mox aduersus Theodatum iracundia exarsit. Sentiens Theodatus sibi infensum habere principem, beatum papam Agapitum Constantinopolim dirigit, quatenus apud Iustinianum ei factorum impunitatem impetraret. Qui sanctus Pontifex dum Iustinianum principem adisset: facta cum eodem de fide collatione, reperit eum in Euthicetis dogma corruisse, à quo primitus graues beatus antistes minas perpessus est. Sed cum illius inconcussam in fide catholica Iustinianus constantiam cerneret: siquidem ad hoc usque uerbis progressum fuerat, ut talia à præsule audiret: Ego ad Iustinianum Imperatorem Christianissimum uenire desyderaui, sed Diocletianum inueni. Tandem ex uoluntate dei, eius monitis acquiescens, ad catholicæ fidei confessionem cum multis pariter, qui similiter desipiebant, regressus est. Anthemium quoque eiusdem regiæ ciuitatis episcopum, præfatæ hæreseos defensorem conuictum publice communione priuauit: ac persuaso principe in exilium coëgit. Nec multum post idem pontifex apud eandem urbem diem obijt. Interea ad Africam, quam iam multis annis Vuandali possidebant, à Iustiniano cum exercitu Bellisarius missus est: qui mox prælio cum Vuandalis commisso, eorum magnas copias fudit, regemque ipsorum Gilimerum uiuum capiens, Constantinopolim misit. Carthago quoque post annum suæ excessionis XCVI recepta est. Porrò dum Agapitus pontifex, qui à Iustiniano principe pacem Theodato postularet, apud Constantinopolim obijsset: Iustinianus Bellisarium patritium multis iam prælijs gloriosum aduersus Theodatum dirigit: usque etiam Italiam à Gotthorum seruitio liberaret. Bellisarius itaque dum aliquantum temporis apud Siciliam moram faceret, rex Gotthorum Theodatus extinctus est. Huius in loco Vitigis successit: qui mox ut regnum inuasit, Rauennam profectus, Amalasiunthæ reginæ filiam per uim secum auferens sibi matrimonio iunxit. Conceptas ergo contra Theodatum Bellisarius belli uires in Vitigem conuertit. Egressusque ex Sicilia ad Campaniam, Neapolim uenit: quem Neapolitani ciues noluerunt excipere. Qui indignatus acriter ad eiusdem urbis expugnationem totis se uiribus erexit. Aliquantisque fortiter in pugnam diebus deductis, tandem per uim capiens ingressus est. Tantáque non solum in Gotthos, qui ibi morabantur, sed etiam in ciues ira desæuit: ut non ætati, non sexui, postremo non sanctimonialibus, uel ipsis etiam sacerdotibus parceret, uiros in conspectu coniugum miserabili uisu

rabili uisu

rabili uisu perimens. Superstites matres, ac liberos captiuitatis iugo abduxit, cuncta rapinis diripiens. Nec à sacrosanctis ecclesijs expoliandis abstinuit: indéque egrediens, Romam properauit. Quo Romam ingresso, Gotthi qui in urbe morabantur, noctu inde egressi, relictis patentibus portis, Rauennam fugiunt. Vitigis, ut talia comperit, mox aduersus Bellisarium Romam cum ingenti exercitu uenit. Bellisarius non aptum sibi tempus ad bella conijciens, intra urbis se mœnia clausit, eamq; circumsepsit. Gotthi urbem obsidentes, uniuersa per circuitum direptionibus & incendijs absumunt: quoscunque Romanos reperiunt, gladio extinguunt, cuncta sacra loca denudantes: ipsis etiam uenerabilium martyrũ sepulchris manus impias inferunt. Continue urbem impugnant, sed cauta Bellisarij defensatur industria. Præter belli instantiam, angebatur insuper Roma famis penuria. Tanta siquidem per uniuersum mundum eo anno maxime apud Liguriam fames excreuerat: ut, sicut uir sanctissimus Datius Mediolanensis antistes retulit, pleræq; matres infelicium natorum membra comederent. Cumq; per annum continuum Gotthi Romam obsedissent, demum territi Rauennam rediere. Bellisarius uero proficiscens Neapolim, eamque, ut competebat, ordinatam relinquens, Romam regressus est. Statimq; ei à Theodora Augusta præceptio allata est, ut papam Siluerium conuictum accusatione falsorũ testium in exilium truderet: eo quod Anthemium hæreticum Constantinopolitanum episcopum reuocare noluisset: quod Bellisarius licet nolens nihil moratus effecit. pulsus deniq; papa Siluerius ad Pontiam insulam est, in qua & exulans obijt. Vitigis uero coacto rursus in unum magno Gotthorum exercitu cum Bellisario conflixit: factáq; maxima suorum strage, in fugam conuersus est. Quem Ioannes magister militum cognomẽto Sanguinarius, noctu fugientem persequens, uiuum comprehendit: Romamque ad Bellisarium adduxit. Patrata Bellisarius uictoria, Constantinopolim redijt, secum Vitigem deferens: quo uiso, Iustinianus ualde lætatus est: eiq; non multo post patritio effectu, administrationem illi iuxta Persarum terminos tribuit: ibiq; Vitigis degens uitam finiuit. Bellisarius uero dignis effectus honoribus, iterato ad Africam aduersus Guntarith mittitur: qui Vuandalos rursus solicitans, apud eos arripuerat regnũ. Bellisarius ut Africam attigit, Guntarith sub dolo pacis ilico peremit: residuosq; Vuandalorũ Reip. iugo substrauit. Victor exinde Bellisarius Romam uenit. Auream crucem centum librarũ preciosissimis gemmis exornatã, in qua suas uictorias descripserat, beato Petro per manus papæ Vigilij obtulit. His apud Casinũ tẽporibus, post solitariã uitam sancto degens cœnobio stupẽdis beatissimus pater Benedictus, nec minus futurorũ præscius, radiabat uirtutibus. Hac etiã ætate gens Langbardorũ amica tunc populi Ro. apud Pannonias degebat: quib9 in regni gubernaculo Audoinus præerat. Is eo tempore cum Turisendo Gepidarũ rege cõfligens, per Alboinũ suum filiũ iuuenẽ strenuũ uictoriam nactus est. Deniq; inter ipsas Alboinus sese acies Turismandum Turisendi regis filiũ appetentẽ alacriter aggressus extinxit, perturbatisq; hac occasione Gepidis suis uictoriã peperit. At uero apud urbem Romã papa

Roma à b[illegible]

penuria

Vigilius ob eandem, qua & decessor suus causam indignatione Augustæ per Antimum Scribonem ductus Constantinopolim, indéq; in exilium actus est. Capto igitur Vitige, Gotthi Transpadani Ildebrandũ sibi regem constituunt, qui eodem anno perimitur. Cui successit Errarius, & ipse nondum anno expleto iugulatus. Dehinc sibi Badiulam, qui & Totila dicebatur, in regnum præficiunt. Moxq; collecto undique exercitu, uniuersam rursus Italiam inuadunt. Exinde per Campaniam, uiriq; dei Benedicti patris cœnobium iter facientes perueniunt: perq; Lucaniæ, ac Brutiorum fines Regium proficiscuntur. Nec mora Siculum transgressi fretum Siciliam inuadunt. Inde quoq; Romam petunt: eamq; obsidionibus circumcludunt. Quæ tantam tunc famis penuriam perpessa est, ut præ magnitudine inopiæ natorum suorum carnes comedere uellent. Fessis nimium Ro. nec ualentibus mœnia tueri, Totila à porta Hostiensi urbem ingressus est. Qui parcere Romanis cupiens, per totam noctem dangere buccinam iubet: quo se à Gotthorum gladijs, aut ecclesijs tuerentur, aut quibuscunq; locis occulerent. Habitauitq; aliquanto temporis cum Romanis, quasi pater cum filijs. Hanc illi (ut uidetur conijci) animi benignitatem, qui nimiæ antea crudelitatis extiterat, beati patris Benedicti, quem olim adierat, monitio contulit. Elapsi ab urbe aliqui è numero Senatorum Constantinopolim afflicti properant: quibus calamitatibus Roma subijceretur, principi narrant: qui statim Narsem eunuchum suum, & cubicularium cum manu ualida mittit, ut afflictæ Romæ quantocyus subueniat. Is ad Italiam ueniens, magno cum Gotthis certamine conflixit. Quibus ad internitionem penè consumptis, regem Totilam, qui ultra iam x annos regnauerat, interfecit: uniuersamq; Italiam ad Reip. iura reduxit. Quia uero restant adhuc, quæ de Iustiniani Augu. felicitate dicantur, in sequenti deo præsule libello promenda sunt.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS-OCTAVVS.

CVM iam, ut præmissum est, Romanorum desierit apud Italos imperium, plurimǽq; gentes irruerent contra ipsos, ad iusq; pertransierat Pelasgum: hac tempestate Iustinianus Augustus Romanũ eundẽ felici sorte regebat imperium: qui & bella prospere gessit, & in causis ciuilibus mirificus extitit. Nam per Bellisarium patritium Persas fortiter deuicit: perq; ipsum Bellisarium Vuandalorũ gentem, capto eorũ rege Gilimere, usq; ad internitionem deleuit: Africamq;

eamq; totam post annos XCVI imperio Ro. restituit: rursusq; Bellisarij uiri-
bus Gotthorũ in Italia gentẽ, capto Vitige eorũ rege superauit. Maurosq; post
hæc Africã infestantes, eorũq; regem Attilam per Ioannẽ exconsulem mirabili
uirtute prostrauit: pari etiam modo, ut alias gentes belli iure compressit, quã ob
causam propter honorũ omniũ uictorias, ut Alamanicus, Gotthicus, Alanicus,
Vuandalicus, Africanusq; diceretur, habere hæc nomina meruit. Leges etiam
Romanorũ, quarũ prolixitas nimia erat, & inutilis dissonantia, mirabili breui-
tate correxit. Nam omnes constitutiones principum, quæ utiq; in multis uolu-
minibus habebant̃, intra XII libros coartauit. Idem quoq; uolumen Codicem
Iustiniani appellari præcepit: rursusq; singulorũ magistratuũ siue iudicũ leges,
quæ usq; ad duo millia penè librorum erant extensæ, intra L librorũ numerũ
redegit: eumq; Codicem Digestorũ, siue Pandectarũ uocabulo nuncupauit.
Quatuor etiã institutionũ libros, in quibus breuiter uniuersarũ legum textus
comprehenditur, nouiter composuit: nouas quoq; leges, quas ipse statuerat, in
unum uolumẽ redactas, id est codicem, Nouellam nuncupari sanciuit. Extruxit
quoq; idem princeps intra Constantinopolim urbem ipsi domino, qui est sa-
pientia Dei patris, templum, quod græco uocabulo ἁγίαν σοφίαν, id est, sanctam
sapientiam nominauit. Cuius opus adeo cuncta ædificia excellit: ut in totis ter-
rarum spatijs huic simile non possit inueniri. Erat enim hic princeps fide catho-
licus, in operibus rectus, in iudicijs iustus: ideóq; omnia ei concurrebant in bo-
num. Huius temporibus Cassiodorus apud urbem Romam tam sæculari q̃
diuina scientia claruit: qui inter cætera, quæ nobiliter scripsit, psalmorũ occulta
præcipue potentissime reserauit. Hic primũ COS. deniq; senator, ad postremũ
uero monachus extitit. Hoc etiã tempore Dionysius Alba in urbe Roma con-
stitutus, paschalem calculum miranda argumẽtatione cõposuit. Tuncq; nihilo-
minus Arator Ro. ecclesiæ subdiaconus poeta mirabilis, apostolorũ actus uer-
sibus hexametris exarauit. His quoq; diebus beatissimus Benedictus pater, &
primus in loco, qui Sublacus dicitur, qui ab urbe Roma XL millibus passuum
abest: & postea in castro Casini, quod Clarum appellatur, & magnæ uitæ meri-
tis, & apostolicis uirtutibus effulsit. Igitur cum circumquaq; Langbardorum
uictoriæ personarent: Narses chartularius imperialis, qui tunc præerat Italiæ,
bellum aduersus Totilam Gotthorũ regem præparans, cum iam pridẽ Lang-
bardos fœderatos haberet, legatos ad Alboinũ dirigit, quatenus ei pugnaturo
cum Gotthis auxiliũ ministraret. Tunc Alboinus electam è suis manũ direxit:
qui Romanis aduersus Gotthos suffragium ferrent, qui per maris Adriatici si-
num in Italiam transuecti, sociati Romanis, pugnã inierũt cum Gotthis. Qui-
bus usq; ad internitionẽ deletis pariter cum suo Totila rege, onerati multis mu-
neribus uictores ad propria remearunt: omniq; tempore, quo Langbardi Pan
noniam possederũt, Romanæ Reip. aduersus æmulos adiutores fuerunt. Tunc
quoq; apud Constantinopolim Priscianus Cæsariensis Grãmaticæ artis (ut ita
dixerim) ꝓfunda rimatus est. His tẽporibꝰ Narses etiã Bucellino duci bellũ in-
tulit: quẽ Theudebertus rex Francorũ cũ in Italiã introisset, reuersus ad Gallias

cum

cum Amingho duce ad subijciendam Italiam reliquerat. Qui Buccellinus cum penè totam Italiam direptionibus uastaret:& Theudeberto suo regi de præda Italiæ munera copiosa cõferret: & cum in Campania hyemare disponeret:tandem in loco,cui Tanetum nomẽ est, graui bello à Narsete superatus,extinctus est. Aminghus uero,dum Auidin Gotthorũ comiti contra Narsetẽ rebellanti auxilium ferre conatus fuisset, utrique à Narsete superati sunt. Auidin captus, Constantinopolim exulatur.Aminghus uero qui ei auxilium præbuerat,Narsetis gladio perimitur. Tertius uero Francorũ dux nomine Leutharius,Buccellini germanus,dum multa præda onustus ad patriam cuperet reuerti,inter Veronam & Tridentum iuxta lacum Benacum, propria morte defunctus est.Habuit nihilo minus Narses certamen aduersus Sindual Brentorũ regem:qui adhuc de Herulorũ stirpe remanserat,quos secum in Italiam ueniẽs,solummodo Odoacer adduxerat.Huic Narses fideliter sibi primũ adhærenti, multa beneficia cõtulit.Sed nouissime superbe rebellantẽ, & regnare cupientẽ, bello superatum & captum,celsa de trabe suspẽdit. Eo quoq; tẽpore Narses patritius per Dagistheum magistrũ militũ,uirum bellicosum & fortẽ, uniuersos Italiæ fines obtinuit. Hic Narses quidem primus chartularius fuit: deinde propter uirtutẽ, merito patritiatus honorẽ meruit.Erat autẽ uir pijssimus, in religione catholicus,in pauperes munificus, in recuperandis basilicis studiosus satis: uigilijs, & orationibus in tantum studens,ut plus supplicationibus ad eum profusis,q̃ armis bellicis uictoriam obtineret. Inter hæc Iustiniano principe uita decedente, Iustinianus minor Remp. apud Constantinopolim regendam suscepit. His quoq; tẽporibus Narses patritius,cuius ad omnia studium uigilabat: Vitalem episcopum Altinæ ciuitatis, qui ante annos plurimos ad Francorũ regem confugerat:hoc est,ad Agathensem ciuitatẽ, tandem apprehensum apud Siciliam exilio damnauit.Igitur deleta uel superata,Narses omni Gotthorũ gente,& ijs quoq;,de quibus diximus,pari modo deuictis, dum multũ auri & argenti, seu cæterarũ rerũ diuitias acquisisset:magnã ab his ducibus, qui multa cõtra hostes eorũ laborauerat,inuidiam pertulit:qui cõtra eum Iustino Augusto,& eius coniugi Sophiæ in hæc uerba suggesserunt dicentes: Quia expedierat Romanos Gotthis potius seruire,q̃ Græcis,ubi Narses eunuchus imperat,& nos seruitio opprimit,& hoc noster pijssim⁹ princeps ignorat:Aut libera nos de manu eius, aut certe & ciuitatẽ Romã,& nosmetipsos gentibus tradimus.Cumq; hæc Narses audisset, hæc breuiter retulit uerba:Si male feci cum Romanis, male inueniam.Tunc Augustus in tantũ aduersus Narsetem commotus est:ut statim in Italiam Longinum præfectum mitteret, qui Narsetis locum obtineret.Narses uero his cognitis, ualde pertimuit: & in tantum maxime à Sophia Augusta territus est, ut regredi ultra Constantinopolim non auderet. Cui illa inter cætera,quod eunuchus erat,hoc fertur mandasse, ut cum puellis in gynecio lanarum faceret pensas diuidere. Ad quæ uerba Narses dicitur hæc responsa dedisse. Talem se telam orditurum, qualem ipsa dum uiueret, deponere non posset. Itaque odio, metúque exagitatus,in Neapolim Campaniæ ciuitatem

secedens

secedens, legatos mox ad Langbardorum gentem dirigit, ut paupera Pannoniorum rura desererent: & ad Italiam cunctis repletis diuitijs possidendam uenirent: Simulq; multimoda pomorum genera, aliarumq; rerum species, quarũ Italia ferax est, mittit: quatenus eorum ad ueniendum animos possit allicere. Langbardi læta nuntia, & quæ ipsi præcipue optabant, gratanter suscipiunt. Deniq; futuris commodis animos attollunt: continuo apud Italiam terribilia noctu signa uisa sunt: hoc est, igneæ acies in cælo apparuerunt, eum qui postea effusus est, sanguinẽ coruscantes. Narses uero de Campania Romã regressus, ibidẽ nõ post multũ tempus ex hac luce subtractus est. Cuius corpus positũ in locello plumbeo, cum omnibus eiusdẽ diuitijs, Constantinopolim est perlatũ.

IVSTINIANVS IVNIOR.

PER hæc tempora apud Constantinopolim, ut supra præmissum est, Iustinianus minor regnabat, uir in omni auaritia deditus, contemptor pauperum, senatorum spoliator. Cui tanta fuit cupiditatis rabies, ut arcas iuberet ferreas fieri: in quibus ea, quæ rapiebat, auri talenta congregaret. Quẽ etiam ferunt in hæresim Pelagianam delapsum. Hic cum à diuinis aurem cordis auerteret, iusto dei iudicio, amisso rationis intellectu, amens effectus est. Hic & Tiberium Cæsarem adsciuit, qui ei palatium uel singulas prouincias gubernaret, hominem iustum, utilem, strenuum, sapientem, eleemosynarium, in iudicijs æquum, in uictorijs clarum, & quod his omnibus supereminet, uerissimum Christianũ. Hic cum multa de thesauris, quos Iustinianus aggregauerat, pauperibus erogaret: Sophia Augusta frequẽtius increpabat eum, quòd Remp. redegisset in paupertatem, dicens: Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodige dispergis. Aiebat autẽ ille: Confido in domino, quia non deerit pecunia fisco nostro, tantum ut pauperes eleemosynam accipiant: ut captiui redimantur: hoc est magnus thesaurus, dicente domino: Thesaurizate uobis thesauros in cælo, ubi neq; erugo, neq; tinea corrumpit: & ubi fures non effodiunt, nec furantur. Ergo de his, quæ dominus tribuit, congregemus thesauros in cælo, & dominus nobis augere dignabitur in sæculo.

TIBERIVS CONSTANTINVS.

IGITVR cum Iustinianus XI annis regnasset, amentiam quã incurrerat, tandem cum uita finiuit. Bella sanè, quæ per Narsetem patritium Gotthis, uel Francis illata superius per anticipationẽ diximus, huius temporibus gesta sunt. Deniq; & cum Roma temporibus Benedicti papæ, uastantibus omnia per circuitum Langbardis, famis penuria laboraret, multa frumenti millia nauibus ab Aegypto dirigens, eam sub studio misericordiæ releuauit. Mortuo igitur Iustiniano, Tiberius Constantinus Romanorum

regum quinquagesimus sumpsit imperium. Hic cum, ut superius diximus, Iustiniano adhuc Cæsare palatium regeret, & multas quotidie eleemosynas faceret, magnam ei dominus copiam subministrauit. Nam deambulans per palatium, uidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua erat crux dominica sculpta, & ait: Crucem domini, qua frontem nostram & pectora munire debemus, eam sub pedibus cõculcamus? & dicto citius iussit eandem tabulam auferri de fossa. Qua leuata atq; erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentem, qui & ipsam iussit auferri. Qua amota, repererunt & tertiam: iussúq; eius cum hæc fuisset ablata, inueniunt magnum thesaurũ, habentẽ supra mille auri centenaria. Sublatumq; aurum, pauperibus adhuc abundantius q̃ consuetus fuerat, largitur. Narses quoq; patritius Italiæ, cum in quadam ciuitate intra Italiam domum magnam haberet, ad supra memoratam urbem aduenit: ibiq; in domum suam occulte cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri, atq; argenti reposuit: interfectisq; omnibus conscijs, uni tantummodo hoc per iuramentum ab eo exigens commẽdauit. Defuncto uero Narsete, supradictus senex ad Cæsarem Tiberium ueniens dixit: Si mihi aliquid prodest, inquit, magnam rem Cæsar dicam. Cui ille, Dic ait, quid uis: proderit enim tibi, si quod nobis profuturũ esse narraueris. Thesaurum, inquit, Narsetis reconditum habeo, quod in extremo uitæ positus, celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit usq; ad locum pueros suos. Præcedente uero sene, hi sequuntur attenti: peruenientesq; ad cisternam, deopertamq; ingrediuntur. In qua tantum auri uel argenti repertum est, ut per multos dies uix à deportantibus potuisset euacuari. Quæ ille penè omnia, secundum morem suum, erogatione largiflua dispensauit egenis. Hic cum Augustalem coronã accepturus esset: eumq; secundum cõsuetudinẽ ad spectaculum cum populus expectaret, insidias ei præparauit Sophia Augusta, ut Iustinianum Iustini nepotem ad dignitatem imperatoriã sublimaret. Ille per loca sancta prius procedens, deinde uocato ad se pontifice urbis, cum consulibus, ac præfectis palatium ingressus, indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, cum immensis laudibus in regni gloria est cõfirmatus: quod eius aduersarij audientes, nihilq; ei qui in domino spem suam posuerat, officere ualentes, magno sunt confusionis pudore cooperti. Transactis autem paucis diebus, Iustinianus pedibus se proiecit Imperatoris, ob meritum gratiæ XV ei auri centenaria deferens: quem ille secundum patientiæ suæ meritum colligens, sibi in palatio assistere iussit. Sophia uero Augusta immemor promissionis, quam quondam in Tiberium habuerat, insidias ei tentauit ingerere. Procedente autẽ eo ad uillam, ut iuxta ritum imperialem XXX diebus ad uindemiam iucundaretur: uocato clam Iustiniano, uoluit eum sublimare in regno: quo comperto, Tiberius cursu ueloci Constantinopolim regreditur: apprehensamque Augustam, omnibus thesauris expoliauit, solum ei uictum quotidianum in alimẽto relinquens. Segregatisq; pueris eius ab ea, alios ex fidelibus suis posuit, qui ei parêrent: mandans prorsus, ut nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum

uero uerbis

uero uerbis solummodo obiurgatum, tanto in posterum amore dilexit, ut filio eius filiam suam promitteret, rursusq; filio filiam suam expeteret. Sed hæc res minime, quam ob causam nescio, ad effectum peruenit. Huius exercitus ab eo directus, Persas potentissime debellauit: uictorq; regrediens, tantam molem prædæ cum XX pariter elephantis detulit, ut humanæ crederetur posse sufficere cupiditati.

MAVRITIVS.

TIBERIVS igitur Constantinus postquàm imperium VII rexerat annis, sentiens sibi diem mortis imminere, unà cum cõsilio Sophiæ Augustæ, Mauritium genere Cappadocem, uirum strennuum ad imperium elegit: ornatamq; suam filiam regalibus ornamentis eam tradidit ei, dicens: Sit tibi imperium meũ cũ hac puella concessum: utere eo felix, memor semper, ut æquitate & iustitia delecteris. Hæc postquàm dixit, de hac luce ad æternam patriam migrauit, magnum luctum populis de sua morte relinquẽs. Fuit enim summæ bonitatis, in eleemosynis promptus, in iudicio iustus, in uindicãdo cautissimus: nullum despiciens, sed omnes in bona uoluntate complectens: omnes diligẽs, ipse quoque est dilectus à cunctis. Quo defuncto, Mauritius indutus purpura, redimitus diademate, ad curiam processit: acclamatisq; sibi laudibus post largita populo munera, primus ex Græcorum genere in imperio confirmatus est. Hoc tempore Mauritius imperator, Childeperto Francorum regi L. milia solidorũ per legatos suos direxit, ut cũ exercitu super Langbardos irrueret, eosq; de Italia exterminaret: qui cum innumera Francorum multitudine in Italiam subito introiuit. Langbardi uero in ciuitatibus se communientes, intercurrentibus legatis, oblatisq; muneribus, pacem cum Childeperto fecerunt. Qui cum ad Gallias remeasset: cognito imperator Mauritius, quia cum Langbardis fœdus inierat, quod ei ob detrimentum Langbardorum dederat, repetere cœpit. Sed ille suarum uirium fretus potentia, pro hac re nec responsum reddere uoluit. His ita gestis, Autharis rex Brixellum ciuitatem super Padi marginem positam, expugnare aggressus est: in qua Dociruph dux à Langbardis cõfugerat: seq; partibus imperatoris tradens, sociatus militibus Langbardorum exercitui fortiter resistebat. Iste ex Sueuorum, hoc est Alemãnorum gente oriundus inter Langbardos creuerat: & quia erat forma idoneus, ducatus honorem meruerat. Sed ubi occasionẽ ulciscendæ suæ captiuitatis reperit, contra Langbardorũ ilico arma surrexit. Aduersus quẽ Langbardi grauia bella gesserunt: tandemq; eum cum militibus quos ducebat, exuperantes Rauennã cedere compulerunt. Brixellus capta est, muriq; eius usque ad solum destructi sunt. Post hæc Autharis rex cum Smaragdo patritio, qui tunc Rauennæ præerat, usq; in annum tertium pacem fecit. Deniq; per Benedictum papam Pelagius Romanæ ecclesiæ Pontifex absq; iussione principis ordinatus est, eo quod Langbardi Romam

 per circuitũ

per circuitum obsiderent, ne posset quisquàm à Roma progredi. Hic Pelagius Heliæ Aquileiensi episcopo, nolenti tria capitula Chalcedonensis synodi suscipere, epistolam satis utilem misit: quam beatus Gregorius cum esset adhuc diaconus, conscripsit. Rursum Mauritius Augustus legatos ad Childepertum mittens, eum ut contra Langbardos exercitum in Italiam dirigeret, persuasit. Childepertus existimans suam adhuc Germanam apud Constantinopolim uiuere, legatis Mauritij acquiescens, ut suam posset sororem accipere, iterum aduersus Langbardos Francorum exercitum ad Italiam direxit: contra quos dum Langbardorum acies properarent, Franci & Alemanni inter se dissensionem habentes, sine ullius conquisitione ad patriam sunt reuersi. Eo tempore fuit diluuium in finibus Venetiarum & Liguriæ, seu cæteris regionibus Italiæ, quale post Noe tempora creditur non fuisse. Factæ sunt lacunæ possessiones seu uillarum, hominumque pariter & animantium magnus interitus. Destructa sunt itinera, dissipatæ uiæ. Tantum tunc Athelis fluuius excreuit, ut circa basilicã sancti Zenonis martyris, quæ extra Veronensis urbis muros sita est, usque ad superiores fenestras aquæ pertingerent. Licet, sicut beatus Gregorius postea Papa scripsit, in eandẽ basilicam aqua minime introiuit. Vrbis quoque eiusdem Veronensis muri ex parte aliqua, eadem sunt inundatione subruti. Facta est aũt hæc inundatio XVI Calend. Nouemb. Sed & tantæ coruscationes & tonitrua fuerunt, quantæ fieri uix æstiuo tempore solent. Post duos quoque menses eadem urbs Veronensium magna ex parte incendio concremata est. In hac diluuij effusione intantum apud urbem Romam fluuius Tyberis excreuit, ut aquæ eius super muros urbis influerent, & maximas in ea regiones occuparent. Tunc per alueum eiusdem fluminis, cum multa serpentum multitudine draco etiam magnæ miræque magnitudinis per urbem transiens, usque ad mare descendit. Subsecuta est statim hanc inundationem grauissima pestilentia, quam inguinariam appellant: quæ tantæ populũ stragi destinauit, ut de inæstimabili multitudine uix pauci remanerent. Primumque Pelagium Papam uirum uenerabilem perculit, & sine mora extinxit. Deinde pastore interempto, sese per populum extendit. In hac tanta tribulatione beatissimus Gregorius, qui tunc Leuita erat, à cunctis generaliter Papa electus est: qui dum septiformem litaniam fieri ordinasset, unius horæ spatio dum hi deum precarentur, LXXX ex eis subito ad terram corruentes, spiritum exhalarũt. Septiformis autem litania dicta est, quia omnis urbis populus à beato Gregorio in septem partibus deprecaturus dominũ est diuisus. In primo nanque choro fuit omnis clerus: in secundo omnes abbates cum monachis suis: in tertio omnes abbatissæ cum congregationibus suis: in quarto omnes infantes: in quinto omnes laici: in sexto uniuersæ uiduæ: in septimo omnes mulieres coniugatæ. Ideo autem de beato Gregorio plura dicere omittimus, quia iam ante aliquot annos eius uitam deo auxiliante texuimus: in qua ea quæ dicenda erant, iuxta tenuitatis nostræ uires uniuersa descripsimus. Hoc tempore idem beatus Gregorius, Augustinum, & Melitum, & Ioannem

annem

annem, cum alijs pluribus monachis timentibus deum, in Britanniam misit, eorumq; prædicatione ad CHRISTVM Anglos cõuertunt. His diebus defuncto Helia Aquileiensi patriarcha, postquàm XV annis se sacerdotem gesserat: Seuerus huic succedens, regendam suscepit ecclesiam: quem Smaragdus patri-tius ueniens de Rauenna, in gradus per semetipsum basilica trahens, Rauennam eum in curiã duxit: cum alijs tribus ex Histria episcopis, id est Ioanne Pa-rentino, & Seuero atq; Vindemio, nec non etiam Antonio iam sene ecclesiæ defensore: quibus comminans exilia, atq; uiolentiam inferens, communicare compulit Ioanni Rauennati episcopo, trium capitulorum damnatori, qui à tempo-re papæ Vigilij uel Pelagij Romanæ ecclesiæ desciuerant societate. Exempto uero anno, e Rauenna ad gradus reuersi sunt: quibus nec plebs communicare uoluit, nec cæteri episcopi eos receperunt. Smaragdus patritius à dæmonio nõ iniuste correptus, successorem Romanorũ patritiatus accipiens, Constantino-polim remeauit. Post hæc facta synodus X episcoporum, in Martiniano con-gregatur: ubi receperũt Seuerum patriarcham Aquileiensem, dantem libellum erroris sui, qui trium capitulorum damnatoribus communicarat Rauennæ. Nomina uero episcoporum qui se ab hoc schismate continuerunt, hæc sunt: Petrus de Altino clarissimus, Ingenuus de Sabione, Angelus Tridẽtinus, Iunior Veronensis, Horontius Vicentinus, Rusticus de Taruisio, Fonteius Feltrinus, Agellus de Acedo, Laurentius Belunensis, Massentius Iuliensis, & Adrianus Polensis. Cum patriarcha autem communicauerũt isti episcopi, Seuerus Parentinus, Ioannes patritius, Vindemius, & Ioannes.

PHOCAS.

IGITVR Mauritius Augustus, postquàm unum & XX annis rexit imperiũ cũ filijs Theodosio & Tiberio, Constantinóq;, à Phoca, qui fuit strator prisci patritij, occiditur. Fuit autem utilis Reipub. nam sæpe contra hostes dimicans, uictoriam obtinuit. Hunni quoq;, qui & Auares appellantur, eius uirtute de-uicti sunt. His diebus defuncto Seuero patriarcha, ordinatur loco eius Ioannes abbas patriarcha in Aquileia uetere, cum cõsensu regis etiam Gisulfi ducis. In gradus quoq; ordinatus est à Romanis Candianus antistes. Rursus mense Nouembri & Decembri stella Cometes apparuit. Candiano uero defuncto, apud gradus ordinatur patriarcha Epiphanius, qui primicerius notariorũ ab episcopis, q erant sub Romanis: & ex illo tẽpore cœperũt esse duo patriarchæ. Phocas igitur, ut præmissum est, extincto Mauritio, eiusq; filijs, Romanorum regnum inuadit. Per octo annorum curricula principatus est. Hic rogante papa Bonifacio, statuit sedem Romanæ ecclesiæ, ut caput esset omnium ecclesiarum: quia ecclesia Constãtinopolitana primum se omnium ecclesiarum scribebat. Idem alio papa Bonifacio petente, iussit in ueteri Fano, quod Pan-

theon uocabatur: ablatis idolatriæ ſordibus, eccleſiam beatæ ſemper uirginis Mariæ, & omnium ſanctorum martyrum fieri: ut ubi quondam omnium non deorum, ſed dæmoniorum cultus agebatur, ibi deinceps omnium fieret memoria ſanctorũ. Huius tempore, Praſini & Veneti per orientem & Aegyptum ciuile bellum faciunt, ac ſeſe mutua cæde proſternunt. Perſæ quoque aduerſus Rempub. grauiſſima bella gerentes, multas Romanorum prouincias, & ipſam Hieroſolymam auferunt: & deſtruentes eccleſias, ſancta quoq; profanantes, inter ornamenta locorum ſanctorum uel cõmunium, etiam uexillum Dominicæ crucis abducunt.

HERACLIANVS, EIVSQVE POSTERI.

CONTRA hunc Phocam Heraclianus, qui Africam regebat, rebellauit: atq; cum exercitu ueniens, eum uita, regnóq; priuauit, remq; publicam Romanam Heraclius eiuſdem filius regendam ſuſcepit. His diebus defuncto Heraclio Auguſto, apud Conſtantinopolim Heraclionas eius filius cum matre Martina regni iura ſuſcepit, rexitq; imperium duobus annis. Quo uita decedẽte, ſucceſſit in loco eius Conſtantius germanus eiuſdem filius Heraclij: imperauitq; menſibus VI. Hoc etiã mortuo, Conſtãtinus eiuſdẽ filius ad regni dignitatem aſcendit, tenuitq; regnum annis XXVIII. Circa hæc tempora, regis Perſarum coniunx nomine Cæſarea, de Perſide exiens, cum paucis ſuis fidelibus priuato habitu propter CHRISTIANAE fidei amorẽ Conſtantinopolim uenit. Quæ ab imperatore honorifice ſuſcepta, poſt aliquot dies, ut deſyderabat, baptiſmum conſecuta eſt, & ab Auguſta de ſacro fonte leuata eſt. Quod uir eius Perſarum rex audiens, legatos Conſtantinopolim ad Auguſtum direxit, quatenus eidem uxorem ſuam redderet. Qui ad imperatorem uenientes, uerba regis Perſarum nunciant: qui requirebat ſuam reginam. Imperator hoc audiens, remq; omnino ignorans, eis reſponſum reddidit dicens, De regina quam quæritis, fatemur nos nihil ſcire, præterquàm quod ad nos hic aliqua mulier priuato habitu aduenit. Legati uero reſponderunt dicentes, Si placet noſtro conſpectui, uolumus hanc, quam dicitis, mulierem uidere. Quæ cum iuſſu imperatoris aduenisset, mox ut eam legati conſpiciũt, ad eius ueſtigia prouoluuntur: eiq; uenerabiliter, quia eam uir ſuus requireret, ſuggerunt. Quibus illa reſpondit, Ite renunciare regi ueſtro & domino, quia niſi ſicut ego iam credidi, ita & ipſe CHRISTVM crediderit, me iam ultra conſortem tori habere nõ poterit. Quid multa? Legati reuerſi ad patriam, uniuerſa quæ audierant, Regi renunciant. Qui nihil moratus, cum LX millibus uiris Conſtantinopolim pacifice ad imperatorem uenit: à quo gratanter & ſatis digne ſuſceptus eſt: qui cum uniuerſis CHRISTVM dominum credens, pariter cum omnibus ſacri baptiſmatis unda perfuſus, & ab Auguſto de fonte leuatus, catholica fide confirmatus eſt: multiſq; muneribus ab Auguſto honoratus, accepta ſua coniuge, lætus & gaudens ad ſuam patriam repedauit.

Conſtantinus

CONSTANTINVS.

HIS DIEBVS Constātinus, qui & Constans est appellatus, Italiam à Langbardorum manu eruere cupiens, Constantinopolim egressus per litora iter habens, Athenas uenit, Indéq; mare transgressus Tarentum applicuit. Qui tamē prius ad solitarium quēdam, qui prophetiæ spiritum habere dicebatur, abijt: studiose ab eo sciscitans, utrum gentem Langbardorum, quæ in Italia habitabat, superare & obtinere posset. A quo cum seruus dei spatium unius noctis expetisset, ut pro hoc ipso dominum supplicaret: facto mane ita eidem Augusto respondit: Gens Langbardorū superari modo ab aliquo non potest: quia regina quædam ex alia prouincia ueniens, basilicam beati Ioannis Baptistæ in Langbardorum finibus construxit: & propter, hoc ipse beatus Ioannes pro Langbardorum gente continuo intercedit. Veniet autem tempus, quando ipsum oraculū habebitur despectui, & tunc gens ipsa periet. Quod nos ita factū esse probauimus, quia ante Langbardorū perditionē, eandē beati Ioannis basilicā, quæ utiq; in loco, qui Modoëtia dicitur, est constituta, p uiles personas ordinari conspeximus: ita, ut indignis personis & adulterinis nō uitæ merito, sed præmij datione largiretur. Igitur, ut diximus, cum Constans Augustus Tarentum uenisset, egressus exinde Beneuentanorū fines inuasit: omnesq;, per quas penè uenerat, Langbardorum ciuitates cepit, Luceriamq; opulentam Apuliæ ciuitatem expugnatam fortius inuadens diruit, & ad solum usq; prostrauit. Acheruntiam sanè propter munitissimam loci positionem capere minime potuit. Deinde cum omni suo exercitu Beneuentum circundedit, & eam uehementer expugnare cœpit. Vbi tunc Romualdi filius adhuc iuuentulus ducatum tenebat: qui statim ut imperatoris aduentum cognouit, nutritiū suum nomine Sesualdum ad patrē Grimoaldum trans Padum direxit: obsecrans eum, ut quantocyus ueniret, filióq; suo, ac Beneuētanis, quos ipse nutrierat, potenter succurreret. Quod Grimoaldus rex audiens, statim cum exercitu filio laturus auxilium, Beneuentum pergere cœpit: quem plures ex Langbardis in itinere relinquentes, quia expoliasset palatium, & iam nō reuersurus repeteret Beneuentum. Exercitus interim Constantis Beneuentum diuersis machinis uehementer expugnabat, & contra Romualdus cum Langbardis fortiter resistebat. Qui quàmuis cum tanta multitudine congredi manu propter paucitatem exercitus non auderet, frequenter tamen cum expeditis iuuenibus hostium castra irrumpēs, magnas eisdem inferebat undiq; clades. Cumq; Grimoaldus, eius pater iam properaret, eundē nutritium eius, de quo præmisimus, ad filium misit, qui ei suum aduentum nunciaret. Qui cum propè Beneuētum uenisset, à Græcis captus, imperatori delatus est: qui ab eo unde ueniret requirens, ille se à Grimoaldo rege uenire dixit: eundemq; regem citius aduentare nunciauit. Statimq; imperator territus, consilium cum suis inijt, quatenus cum Romualdo pacisceretur, ut Neapolim possit reuerti: acceptáq; obside Romualdi sorore, cui

nomen Gisa fuit,cum eodem pacem fecit. Eius uero nutritium Gesualdum ad muros duci præcepit, mortem eidem minatus, si aliquid Romualdo, aut ciuibus de Grimoaldi aduentu nunciaret. Sed potius quidem asseueraret,eundem uenire minime posse. Quod ille se facturum, ut ei præcipiebatur, promisit: sed cum prope muros aduenisset, uelle se Romualdum uidere dixit: quò cum Romualdus citius aduenisset, sic eum allocutus est: Constans esto domine Romualde,& habens fiduciam: noli turbari, quia tuus genitor citius tibi præbiturus auxilium aderit. Nam scias eum ista nocte iuxta Saticrum fluuium cum ualido exercitu manere: tantum obsecro, ut misericordiam exhibeas cum mea uxore & filijs: quia gens ista perfida me uiuere non sinet. Cumq; hoc dixisset, iussu imperatoris caput eius abscissum, atque cum belli machina, quam petrariam uocant, in urbem proiectum est. Quod caput Romualdus sibi iussit deferri: idq; lachrymis osculatus est, dignóque in loco tumulari præcepit. Metuens subito Grimoaldi regis aduentum Imperator, dimissa Beneuenti obsidione, Neapolim proficiscitur: cuius tamen exercitum Micola Capuanus comes, iuxta fluenta Caloris fluminis, qui usque hodie pugna dicitur, uehementer attriuit. Postquàm uero imperator Neapolim peruenit, unus ex eius optimatibus cui nomen Saburrus erat, ab Augusto, ut fertur, XX millia militum expetijt. Seq; cum Romualdo pugnaturum, uictoremq; spopondit. Qui cum accepto exercitu ad locum, cui nomen Floritius est, aduenisset, ibiq; castra posuisset: Grimoaldus, qui iam Beneuentum aduenerat, hæc audiens, contra eum proficisci uoluit. Cui filius Romualdus, Non est opus, inquit, sed tantum nobis partem de uestro exercitu tribuite. Ego, deo fauente, cum eo pugnabo: & cum uicero, maior utiq; gloria potentiæ uestræ asscribetur. Factumq; est, ut accepta aliqua parte de patris exercitu, pariterq; cum suis hominibus contra Saburrum proficiscitur: qui prius quàm bellum cum eo iniret, à quatuor partibus tubas insonare præcepit. Cumq; utræq; acies forti intentione pugnarent, tunc unus de regis exercitu nomine Amangus, qui contum regium ferre erat solitus, quendam Græculum eodem conto utrisque manibus fortiter percutiens, de sella super quam equitabat, sustulit, eumq; in aëra supra caput suum leuauit. Quod cernens Græcorum exercitus, immenso pauore perterritus, in fugam conuertitur: ultimáq; pernicie cæsus, sibi fugiens mortem, Romualdo & Langbardis uictoriam peperit. Ita Saburrus, qui se imperatori suo uictoriæ trophæum de Langbardis promiserat patrare, ad eum cum paucis remeans, ignominiam deportauit. Romualdus uero patrata de inimicis uictoria, Beneuētum triumphans ingressus est, patriq; gaudium, & cunctis securitatem sublato hostium timore conuexit. At uero Constans Augustus, cum nihil se contra Langbardos gessisse conspiceret, omnes sæuitiæ suæ minas contra suos, hoc est Romanos contorsit. Nam ingressus Neapolim, Romam perrexit, cui sexto ab urbe milliario Vitalianus papa cū sacerdotibus, & Romano populo occurrit. Qui Augustus cum ad beati Petri limina peruenisset, obtulit ibi pallium auro

textum,

textum: & manens apud Romam diebus XII. omnia quæ fuerant antiquitus instructa ex ære, in ornamentum ciuitatis deposuit: intantum, ut etiam basilicam beatæ Mariæ, quæ aliquando Pantheon uocabatur, & condita fuerat in honorem omnium deorum, & iam ibi per concessionem superiorum principum, locus erat omnium martyrum, discoperiret, tegulasq; æreas exinde auferret, easq; simul cum omnibus alijs ornamentis Constantinopolim transmitteret. Deinde reuersus imperator Neapolim, in litore Tyrrheno perrexit ciuitatem Rheginam. Ingressusque Siciliam, per indictionem septimam habitauit Syracusas: & tales afflictiones in suo populo, seu habitatoribus, uel possessoribus Calabriæ, Siciliæ, Africæ, atque Sardiniæ exercuit, quales antea nunquàm auditæ sunt: ita, ut etiam uxores à maritis, uel filij à parentibus separarentur. Sed & alia multa & inaudita harum regionum populi sunt perpessi: ita, ut alicui spes uitæ non relinqueretur. Nam & uasa sacra, uel similia sanctarum dei ecclesiarum, imperiali iussu, & Græcorum auaritia sublata sunt. Mansit autem imperator in Sicilia ab indictione septima, usque in duodecimam: sed tandem tantarum iniquitatum pœnas luit. Atqui dum se in balneo lauaret, à suis extinctus est: & ibidem magna cum solennitate à suis, ut decuit, tumulo traditus est.

CONSTANTINVS.

INTERFECTO IGITVR apud Syracusas Constante imperatore, Mezentius in Sicilia regnum arripuit: sed absq; orientalis exercitus uoluntate, contra quem Italiæ milites, alij per Histriam, alij per partes Campaniæ, alij uero à partibus Africæ & Sardiniæ uenientes in Syracusas, eum uita priuarunt. Multiq; ex iudicibus eius obtruncati, Constantinopolim perducti sunt, cum quibus pariter & falsi imperatoris caput est deportatum. Hæc audiens gens Sarracenorum, quæ iam Alexandriam & Aegyptum peruaserat, subito cum multis nauibus uenientes, Siciliam inuadunt, Syracusas ingrediuntur, multamq; stragem faciunt populorũ, uix paucis euadentibus per munitissima castra & iuga cõfugerunt montium, auferentes quoq; prædam nimiã, & omnem illum, quem Constans Augustus à Roma abstulerat ornatum in re & diuersis speciebus, sicq; Alexandriam simul reuersi sunt. Porrò regis filia, quam de Beneuento obsidis nomine sublatã diximus, in Siciliam ueniẽs, diem suũ clausit extremũ. Igitur extincto, ut diximus, apud Siciliã Constante Augusto, punitóq;, qui ei successerat, Mezentio tyranno, Romanorũ regnũ Constãtinus Constantij Augusti filius suscepit regendũ, Romanisq; principatus est annis X & VII. Constãtij sanè tẽporibus Theodorus archiepiscopus, & Adrianus his tẽporibus abbas existens, uir æque doctissimus, à Vitaliano tũc papa missi in Britanniã, plurimas ecclesias Anglorũ doctrinæ ecclesiasticæ fruge fœcunda-

runt. È quibus etiam Theodorus archiepiſcopus peccantium iudicia quantis ſupplicijs, ſed pro unoquoque peccato quis pœnitere debeat, mirabili & diſcreta conſyderatione uenuſtiſſime ac multum notabiliter deſcripſit. Dum hæc geruntur, hæreſis apud Conſtantinopolim orta eſt: quæ ita opinando errauit, quia unam in domino noſtro IESV CHRISTO uoluntatem & operationem aſſeuerabat. Hanc autem hæreſim excitarunt Gregorius patriarcha Conſtantinopolitanus, Macharius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus. Quam ob cauſam Conſtantinus Auguſtus CL. epiſcopos congregari fecit, inter quos fuerunt etiam legati ſanctæ Romanæ eccleſiæ, miſſi ab Agathone papa, Ioannes diaconus, & Ioannes Portuenſis epiſcopus, qui omnes eandem hæreſim damnauerunt. Ea hora tantæ aranearum telæ in medio populi ceciderunt, ut omnes mirarentur: ac per hoc ſignificatum eſt, quod ſordes hæreticæ prauitatis depulſæ ſunt: & Gregorius quidem patriarcha correctus eſt. Cæteri uero in ſua defenſione perſeuerantes, anathematis ſunt ultione compulſi. Eo tempore Damianus Ticinenſis eccleſiæ epiſcopus, ſub nomine Manſueti Mediolanenſis archiepiſcopi hac de cauſa ſatis utilem, rectæq; fidei epiſtolam compoſuit, quæ in præfata ſynodo non mediocre ſuffragium tulit. Recta autem & uera fides eſt, ut ſicut in domino noſtro IESV CHRISTO duæ ſunt naturæ, hoc eſt dei & hominis, ſic etiam duæ credantur eſſe uoluntates ſiue operationes. Vis audire de eo, quod deitatis eſt? Ego, inquit, & pater unum ſumus. Vis audire quod humanitatis? Pater maior me eſt. Certe ſecundum humanitatē cum euangeliſta ait, IESVS autem dormiebat in puppi ſuper ceruical. Vide diuinitatem, Tunc ſurgens imperauit uentis & mari, & facta eſt tranquillitas magna. Hæc eſt ſexta ſynodus uniuerſalis Conſtantinopoli celebrata, & Græcorum ſermone conſcripta, tempore papæ Agathonis, & obſequente & adſiſtente Conſtantino principe intra ſepta palatij ſui.

IVSTINIANVS.

DEHINC apud Conſtantinopolim imperator moritur Conſtantinus, & eius minor filius Iuſtinianus Romanorum regnum ſuſcepit: cuius per X annos gubernacula tenuit, ac Africam à Sarracenis abſtulit, & cum eiſdem pacem terra, mariq; fecit. Hic Sergium pontificem, quia in errorem illius ſynodi, quam Conſtantinopoli fecerat, fauere & ſubſcribere noluit: miſſo Zacharia protoſpatario ſuo iuſſit Conſtantinopolim deportari. Sed militia Rauennæ, uicinarumque partium, iuſſa principis nefanda contemnens, eundem Zachariam cum contumelijs ab urbe Roma & iniurijs expulit. Contra hunc Iuſtinianum Leo auguſtalem dignitatem arripiens, eum imperio priuauit, regnumque Romanorum tribus annis regens, Iuſtinianum exulem in Ponto ſeruauit. Rurſuſque Tiberius contra hunc Leonem inſurgens,

surgens,regnum eius inuasit.Eumq; toto,quo ipse regnauit,tempore,in eadem ciuitate custodia permaxima tenuit. Hoc tempore Aquileia ob imperitiam fidei,quintum uniuersale concilium suscipere diffidit,donec salutaribus beati papæ Sergij monitis instructa,& ipsa huic cum cæteris CHRISTI ecclesijs annuere consentit.Facta est autem hæc synodus Constantinopoli temporibus papæ Iulij sub Iustiniano principe,contra Theodorum & omnes hæreticos,qui beatam Mariam solum hominem,non deum & hominem genuisse affirmant. In qua synodo catholice est institutum,ut beata Maria semper uirgo θεοτόκος diceretur:quia,sicut catholica fides habet, non solum hominem, sed uere deum & hominem genuit. Hoc tempore apud Gallias in Francorum regnum Anchis Arnulfi filius,qui de nomine Anchisæ quondam Troiani creditur appellatus, sub nomine maioris domus gerebat principatũ.At uero Iustinianus,qui amisso principatu,in Ponto exulabat, auxilio Trebellij Bulgarorum regis regnum rursus recipiens,eos qui se expulerant,patritios occidit.Leonem quoq;,& Tiberium,qui locum eius usurparant, cepit, & in medio circo coram omni populo iugulari præcepit. Gallicinum uero patriarcham Constantinopolitanum erutis oculis Romam misit:Cyrumq; abbatem,qui eum in Ponto exulem aluerat, episcopum in loco Gallicini constituit.Hic Constantinum papam ad se uenire iubens,honorifice suscepit,ac remisit.Quem prostratus in terra, pro suis peccatis intercedere rogans,cuncta eius ecclesiæ priuilegia renouauit.Qui cum exercitum in Ponto mitteret ad cõprehendendum Philippicum, quem ibi relegauerat:multum eum idem uenerabilis papa prohibuit,ne hoc facere deberet,sed tamen inhibere non potuit.Exercitus quoq; qui missus contra Philippicum fuerat,ad partem se Philippici contulit,eumq; imperatorem fecit : qui Constantinopolim contra Iustinianum ueniens,cum eo ab urbe milliario duodecimo pugnauit,uicit,& occidit,regnumq; eius adeptus est. Imperauit autẽ Iustinianus cum filio Tiberio in hac secunda uice annis VI. quem Leo in expulsione illius naribus detruncauit. Qui post iterum assumpto imperio, quoties defluentem guttam rheumatis manu detersit,pene toties aliquos ex ijs,qui contra eum fuerant,iugulari præcepit.

PHILIPPICVS.

AT VERO Philippicus,qui & Dardanes,postquàm imperiali dignitate confirmatus est,Cyrum,de quo dixeramus,de pontificatu eiectum,ad gubernandum monasterium suum Pontum redire præcepit.Hic Philippicus Constantino papæ literas praui dogmatis direxit:quas ille cum apostolicæ sedis consilio respuit,& hui⁹ rei causa fecit picturas in porticu sancti Petri : quæ & gesta sex sanctarũ synodũ uniuersaliũ cõtinet.Nã & huiusmodi pictura,cũ haberetur in urbe regia,Philippicus iusserat auferri. Statuit populus,ne hæretici imperatoris nomen

toris nomen, aut chartam, aut figurã solitas susciperent. Vnde nec eius effigies in ecclesia introducta est, nec nomen ad missarum solennia prolatum. Hic cum annum unum & sex mensibus regnum gessisset, contra eum Anastasius, qui & Arthemius dictus est, insurgens, eum regno expulit, oculisq; priuauit, nec tamen occidit.

ANASTASIVS.

HIC ANASTASIVS literas Constantino papæ Romam per Scholasticum patritium, & exarchum Italiæ direxit: quibus se fautorem catholicæ fidei, & sanctæ sextæ synodi, uel concilij prædicatorem esse declarauit.

THEODOSIVS.

HOC TEMPORE Anastasius imperator, classem in Alexandriã contra Sarracenos direxit: cuius exercitus ad aliud uersus consilium, ab itinere medio Constantinopolitanã urbem regressus, Theodosium orthodoxum inquirens, imperatorẽ elegit: atq; coactum in solio imperiali confirmauit. Qui Theodosius apud Niceam ciuitatem, Anastasium graui prælio uicit: datóq; sibi sacramento, eum clericum fieri, ac presbyterum fecit ordinari. Ipse uero ut regnum suscepit, mox in regia urbe imaginem illam uenerandam, in qua sanctæ synodus erant depictæ, & à Philippico fuerat deiecta, pristino in loco erexit. His diebus ita Tyberis fluuius inundauit, ut alueum suum egressus, multa Romanæ fecerit exitia ciuitati, ita, ut uia lata ad unam & semis staturam excresceret, atq; sancti Petri usque ad pontem Miluium aquæ descendentes contingerent. Mansit autem diebus septem, donec agentibus litanias crebras ciuibus, octauo demum die reuersæ sunt.

Tiberis inundavit

LEO.

INTER hæc defuncto imperatore Theodosio, qui uno solummodo imperiũ rexerat anno, eius in loco Leo Augustus subrogatur. Hoc etiam tempore eadem Sarracenorũ gens, cum immenso exercitu Constantinopolim circundedit, ac per continuum triennium obsedit, donec ciuibus multa instantia ad deum clamantibus, plurimi eorum fame, & frigore, bello, pestilentia, faméq; perirent, ac sic partes obsidionis abscederent. Qui inde egressi, Bulgarorum gentem, quæ est supra Danubium, bello aggrediũtur: & ab hac quoq; uicti, ad suas naues refugiunt. Qui cũ altum peterẽt, irruente subita tempestate, plurimis etiam mersis siue contritis nauibus, perierunt. Intra Constantinopolim uero trecenta millia pestilentia perierunt. Hac tempestate Leo imperator

rator apud Constantinopolim sanctorum imagines depositas incendit, Romanóq; pontifici similia facere, si imperialem gratiã habere uellet, mandauit. Sed pontifex hoc facere contempsit: omnes quoq; Rauennæ exercitus, uel Venetiarum talibus iussis uno animo restiterunt: & nisi eos pontifex prohibuissent, imperatorem super se constituere aggressi fuissent. Eo tempore Langbardorum rex Liutprandus Rauennam obsedit, classem inuasit, atq; destruxit. Tunc Paulus patritius extra Rauennam misit, qui pontificem interimerent. Sed Langbardis pro defensione pontificis repugnantibus, Spoletanis in solatio positis, & ex alijs partibus Langbardis Thuscis resistentibus, consilium Rauennatiũ dissipatum est. Rursus cum Rauennam Liutprandus regis nepos, & Peredeo Vicentinus dux obtinerent: irruentibus subito Venetis, Liutprandus ab eis captus est: Peredeo uiriliter pugnans occubuit. Per idem tempus Leo Augusthus ad peiora progressus est: ita, ut compelleret omnes Constantinopolim habitantes, tam ui quàm blandimentis, ut deponerent ubicunq; haberent imagines, tam saluatoris quàm eius sanctæ genitricis, uel omniũ sanctorum, easq; in medio ciuitatis incendio concremari fecit. Et quia pleriq; è populo tale scelus fieri præpediebant, aliquãti ex eis capite truncati, alij parte corporis mulctati sunt. Huius errori Germanus patriarcha non consentiens, à propria sede depulsus est, & eius in loco Anastasius presbyter ordinatus est.

PAVLI VVARNEFRID LANGBARDI, QVI FVIT FILIVS DIACONI FOROIVLIENSIS, LIBRORVM QVOS AD EVTROPII COMPENDIVM ADDIDIT, VLTIMI FINIS.

IO. FROBENIVS

CANDIDIS LECTORIBVS S. D.

NON TAM barbarorum incursiones, quibus tamẽ hoc omnes acceptum ferunt, quàm inscitia mirusq; literarũ neglectus in causa fuit cur bona pars autorum mutila hodie circũferatur. Aliquot enim sæculis adeo meliorum literarũ expers etiam ipsa fuit Italia, ut in hac nemo sciret latine. Tum boni autores in tenebras cõiecti sunt. & quo quisq; melior, tantò magis neglectui habitus. at hoc utcunque tolerabile, ni perniciosius ab his præcipue sæuitum fuisset in libros, à quibus nihil minus expectandum erat. Eò siquidem indignitatis uentum fuit, ut CHRISTI, literarumque sacris initiati, sacerdotes inquam, & in his omniũ maxime qui Fratres audiunt, insignium autorum internitionem molirentur, passim suas quisq; nugas auulsis illorum membranis uestientes. Neque hoc faciebant tam amore CHRISTI, cui uiderentur nonnihil officere ethnicorum monimenta, quàm quod omnem odissent eloquentiam. Hinc est (ut de prorsus abolitis sileam) quod Q. Curtium ἀκέφαλον habemus, quod Taciti historiam, quam tamen toties Imp. Tacitus singulis quibusque annis excribendam curabat, adhuc imperfectam legimus, Denique quod Ammiani XIII libros desyderamus. Quem scriptorem cum ad Eutropium essemus addituri, diu nostros amicos sollicitos habuimus, quærendi ueteris exempli gratia. Verum cum nihil uspiam reperiretur, codicem tandem nacti sumus Bononiæ typis excusum, quem Petrus quidam Castellus ad Philippi Beroaldi, & Baptistæ Pij lectionem se castigasse testatur. Norunt docti omnes quàm fuerit hactenus hic autor lacunis crebris interscissus, ut ne uersus quidem ullus inoffense legeretur. has, Bononiẽses isti magna ex parte expleuerunt. Restant tamen adhuc aliqua, quæ non nisi melioris exempli subsidio corrigi queant. Meminit multa de Germanis Ammianus, qui id temporis Alemanni dici cœperant, non à Lemanno lacu, sed quod pleriq; Germaniarum populi in unum coĳssent, ut asserit Quadratus rerum Germanicarũ scriptor apud Agathium. Hi magnam olim Galliæ partem tenuerunt. sic Heluetiam occupasse Quados Eutropius indicat. Bene Valete, & operam nostram boni consulite. Apud inclytam Germaniæ Basileam sub Calendas Maias AN. M. D. XVIII.

Alemãnorũ etymon.

Ammiani

AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM LIBER QVARTVS DECIMVS.

POST EMENSOS inſuperabilis expeditionis euentus, languentibus partium animis, quas periculorum uarietas fregerat & laborum: nōdum tubarum ceſſante clangore, uel milite locato per ſtationum hyberna, fortunæ ſæuientis procellæ tempeſtates alias rebus infundere conantur, per multa illa & dira facinora Cæſaris Galli, qui ex ſqualore nimio miſeriarum ætatis adultæ primitijs, ad principale culmen inſperato cultu prouectus, ultra terminos poteſtatis delatæ procurrens, aſperitate nimia cuncta fœdabat. Propinquitate enim regiæ ſtirpis, gentilitatéq; etiamnum Conſtantini nominis efferebatur in faſtus, ſi plus ualuiſſet, auſurus hoſtilia in autorem ſuæ felicitatis, ut uidebatur, cuius acerbitati uxor graue acceſſerat incentiuum, germanitate Auguſti turgida ſupra modum, quam Hannibaliano regi fratris filio antehac Conſtātinus iunxerat pater. Megæra quædam mortalis inflammatrix, ſæuientis adſidue humani cruoris auida. Nihil mitius quàm maritus, qui paulatim eruditiores facti, proceſſu temporis ad nocendum per clandeſtinos, uerſutosq; rumigerulos, compertis leuiter addere quædā male ſuetos, falſa & placentia ſibi dicentes, affectati regni, uel artium nefandarum calumnias inſontibus adfigebant. Minuit autem inter humilia ſupergreſſa iam potentia fines mediocrium delictorum nefanda Clematij cuiuſdā Alexandrini nobilis mors repentina: cuius ſocrus commiſceri ſibi generū flagrans, eius amore non impetrato, ut ferebatur, per palatij pſeudotyrum introducta oblato precioſo reginæ monili, id adſequuta eſt, ut ad Honoratū tum cōmitē Oriētis formula miſſa, letali odio ſcelere nullo contactus, idem Cle-

IO. FROBE. TYPIS EXCVDEBAT.
ΜΩΜΗΣΕΤΑΙ ΤΙΣ ΘΑΣΣΟΝ Η ΜΙΜΗΣΕΙΤΑΙ.

matius, nec hiscere, nec loqui permissus occideretur. Post hoc impie perpetratũ quod in aliis quoq; iam timebatur, tanquàm licentia crudelitati indulta per suspitionum nebulas, æstimati quidam noxij damnabãtur: quorum pars necati, alij puniti bonorũ mulctatióe, actiq; laribus suis extorres nullo sibi relicto præter querelas & lachrymas, stipe collatitia uictitabãt: & ciuili iustóq; imperio ad uoluntatem conuerso cruentam, claudebantur opulentæ domus & claræ. Nec uox accusatoris ulla, licet subditi, & in his malorum querebatur aceruis, ut saltem specietenus crimina præscriptis legum committerentur, quod aliquoties fecere principes sæui. sed quicquid Cæsaris implacabilitati sedisset, id uelut fas iusq; perpensum confestim urgebatur impleri. Excogitatum est super his, ut homines quidam ignoti uilitate ipsa parum cauendi, ad colligendos rumores per Antiochiæ latera cuncta destinarentur, relaturi quæ audirent. hi peragranter & dissimulanter honoratorum circulis adsistendo, peruadendóq; diuites domus, egentium habitu, si quicquàm noscere poterant uel audire, latenter intromissi per posticas in regiam nuntiabant: id obseruantes conspiratione concordi, ut fingerent quædam, & cognita duplicarent in peius: laudes uero supprimerent Cæsaris, quas inuitis compluribus formido malorum impendentium exprimebat. Et interdum acciderat, ut si quid in penetrali secreto, nullo citeriore eius uitæ ministro præsente, paterfamilias uxori susurrasset in aurem, uelut Amphiarao referente, aut Martio quondam uatibus inclytis, postridie disceret imperator. Ideóq; etiam parietes arcanorum soli conscij timebantur. Adolescebat autem obstinatum propositum erga hæc & similia multa, seruãdi stimulos admouẽte regina, quæ abrupta mariti fortuna, stridebat in exitium præceps: cũ eum potius lenitate fœminea ad ueritatis humanitatisq; uiam reducere utilia suadẽdo deberet, ut in Gordianorũ actibus factitasse, Maximiani truculẽti illius imperatoris retulimus coniugem. Nouo deniq; pernitiosóq; exemplo idem Gallus ausus est inire flagitium graue, quo Romæ cum ultimo dedecore tẽtasse aliquando dicitur Galenus. Et adhibitis paucis clam ferro succinctis, uesperi per tabernas palabatur, & compita quæritando Græco sermone, cuius erat impendio gnarus, quid de Cæsare sentirent: & hæc cõfidenter agebat in urbe, ubi pernoctantium luminũ claritudo dierũ solet imitari fulgorem. Postremo agnitus sæpe, qui iam si prodisset, conspicuum fore se contemplans, non nisi luce palàm egrediens ad agenda quæ putabat seria cernebatur. & hæc quidem medullitus multũ gementibus agebantur. Thalassus uero ea tempestate præfectus prætorio, præsens quoq; ipse arrogantis ingenij, consyderans incitationẽ eius ad multorum augeri discrimina, non maturitate, uel consilij mitigabat, aliquoties celsæ potestates iras principũ molliuerunt: Sed aduersando, iurgãdóq; cũ parum congrueret eũ ad rabiem euibrabat Augustũ, actus eius exaggerando creberrime docẽs. Idq; incertũ qua mẽte ne lateret affectans, quibus ut mox Cæsar acrius efferatus, uelut contumaciæ quoddã uexillũ altius erigens, sine respectu salutis alienæ, uel suæ, ad uerrenda supposita instar rapidi fluminis irreuocabili impetu ferebatur. Nec sanè hæc pernicies sola orientẽ diuersis cladibus affligebat.

Nanq;

Stipe collatitia uictitabant.

Si quid paterf. susurrasset in aurem uxori, disceret impator.

Flagitium Galli.

Vesperi p tabernas palabatur quid de Cæsare sentirent.

Iras principũ molliuerunt.

Vexillũ contumaciæ.

Nanq; & Isauri, quibus usitatum est sæpe pacari, sæpéq; inopinis excursibus cũ cta miscere, & latrocinijs occultis & raris alente impunitate adolescentem in peius audaciam, ad bella grauia perruperunt. Diu quidem perduelles spiritus inre quietis motibus erigentes, attamen indignitate perciti uehementes ut iactabãt, quod eorum quidam capti consortes apud Leonium Pisidiæ oppidum in amphitheatrali spectaculo feris prædatricibus obiecti sunt, præter moré: Atq; ut Tullius ait, ut etiam famæ monitæ plerunq; ad eum locum ubi aliquãdo pastæ sunt, reuertantur. Ita omnes instar turbinis digressi montibus impeditis & arduis loca petiuere mari confinia, per quæ in his latebrosis sese cõuallibus occultantes, cum appeteret noctis luna etiam tum cornuta. Ideóque nondum solido splendore fulgente nauticos obseruabant: quos cum in somnum sentirent effusos, per anchoralia quadrupedo gradu repentes, seséq; suspensis passibus iniectantes in scaphas. Eisdem enim nihil opinantibus adsistebant, & incitante auiditate sæuitiam, nec cadentium quidem ulli parcendo obtruncatis omĩbus, merces opimas uel utiles nullis repugnantibus auertebant: hæcq; non diu perpetrata, cognitis enim uiatorum cæsorumq; funeribus, nemo deinde ad has stationes appulit nauem: sed ut Scironis prærupta letalia declinantes, littoribus Cyprijs contigui nauigabant, qua Isauriæ scopulis sunt controuersa. Procedente igitur mox tempore cum aduectitium nihil inueniretur, relicta ora maritima in Lycanoiam adnexam Isauriæ se contulerunt, ibiq; densis inter obsidentium itinera prætenturis prouincialium & uiatorum opibus pascebantur. Excitauit hic ardor milites per municipia plurima, quæ ijsdem conterminant, dispositos, & castella: & quisq; serpentes latius pro uiribus repellere moliens, nunc globis confertos aliquoties & dispersos multitudine superabatur ingenti, quæ nata & educata inter æditos recuruosq; ambitus montium eos ut loca plana persultat & mollia, missilibus obuios eminus lacessens, & ululatu truci perterrens. Coactiq; aliquoties nostri pedites ad eos persequẽdos scandere diuos sublimes, etiam si lapsantibus plantis fruticeta prensando uel dumos ad uertices uenerint summos, inter arcta tamen & inuia nullas acies explicare permissi, nec firmare nisu ualido gressus, hoste discursatore rupium abscisa uoluente superne, periculose per prona discedunt: Aut ex necessitate ultima fortiter dimicantes, ruinis ponderum immanium consternuntur. Quamobrem circumspecta cautela obseruatum est deinceps, & cum ædita mõtium petere cœperint, grassatores loci iniquitate milites cædunt. Vbi autẽ in planicie potuerint reperiri, quod contingit assidue, nec exertare lacertos, nec crispare permissi tela, quæ uehũt bina uel terna pecudũ ritu inertium trucidantur. Metuẽtes igitur ijdem latrones Lycaoniam magna parte campestrem, cum se impares nostris fore congressione stataria documentis frequentibus scirent, tramitibus deuijs petiuere Pamphiliam, diu quidem intactam, sed timore populationum & cædium milite per omnia diffuso propinqua, magnis undique præsidijs communitam. Raptim igitur properantes, ut motus sui rumorem celeritate nimia præuenirent, uigore corporum ac leuitate confisi, per flexuosas semitas ad summitates collium tardius euadebant,

Isauri.

Feris obiecti

Per anchoralia repẽtes.

Scironis prærupta.

Viatorũ opibus pascebãt.

Fruticeta.

Lapsãtibus plantis.

Crispare tela.

Congressio stataria.

Tramites deuij.

Et cum superatis difficultatibus arduis, atque supercilia uenissent fluuij Melanis alti & uerticosi, qui pro muro tuetur accolas circumfusus, augente nocte adulta, teporéque quieuere paulisper lucem operientes. Arbitrabamur enim nullo impediente transgressi inopino accursu apposita quæque uastare: sed incassum labores pertulere grauissimos. Nam sole orto magnitudine angusti gurgitis & profundi à transitu arcebantur: & dum piscatorios quærunt lenunculos, uel innare temere contextis ratibus parant effuse legionem, quæ hyemabat tunc apud Sedenisté, impetu occurrere ueloci, & signis prope ripam locatis ad manus comminus conserendas, densas scutorum compages & scientissime præstruebant: ausos quoque aliquos fiducia nandi, uel cauatis arborum truncis amnem permeare latenter facillime trucidarunt. Vnde tentatis ad discrimen ultimum artibus multum cum nihil impetraretur, pauore uicꝫ repellente extrusi, & quo tenderent ambientes, uenere prope oppidum Laranda: ibi uictu recreati & quiete, postquàm abierat timor, uicos opulentos adorti equestriũ adiumento cohortium, quæ casu propinquabant, nec resistere planicie porrecta conati digressi sunt, retróque concedentes, omne iuuentutis robur relictum in sedibus acciuerunt. Et quoniam inedia graui adflictabantur, locum petiuere Paleas nomine, uergentem in mare, ualido muro firmatum, ubi condũtur nũc usque commeatus, distribui militibus omne latus Isauriæ defendentibus adsueti. Circumstetere igitur hoc monumentum per triduum, & trinoctium: & cum neque adcliuitas ipsa sine discrimine possit adire letali, nec cuniculis quicquàm geri possit, nec procedebat ullum obsidionale commentum, mœsti excedunt. Postremo ira subeunte maiora uiribus adgressuri, proinde concepta rabie sæuiore, quam desperatio incendebat & fames, amplificatis uiribus ardore incohibili in excidium urbiũ matris insolentia efferebantur, quam comes tuebantur castritius, trésque legiones bellicis sudoribus induratæ. Horum aduentum prædocti speculationibus fidis rectores militũ tessara data solenni, armatos om̃es celeri eduxere procursu, & agiliter prætertito Calycadni fluminis ponte, cuius undarum magnitudo Meroem adluit, turres in speciem locauere pugnandi. Neque tamen exiliuit quisquàm, nec permissus est congredi. Formidabatur enim flagrans uesania manus, & superior numero, & ruitura sine respectu salutis in ferrum. Viso itaque exercitu procul, auditócꝫ latronum cãtu, represso gradu parum perstitere prædones, extantésque minantes gladios postea lentius incedebant: quibus occurrere bene pertinax miles explicatis ordinibus parans, hastísque feriens scuta, qui habitus iram pugnantium concitat, & dolorem proximo eam gestu terrebat. Sed eum in certamen alacriter consurgentem reuocauere ductores, rati intempestiuum anceps subire certamen, cum haud longe muri distarent, quorum tutela securi, quæ poterant insolido locorum cunctorum locare: ac icti persuasione reducti intra mœnia bellatores, obseratis undicꝫ portarum aditibus, propugnaculis insistebant. Et pinnis congesta undicꝫ saxa telácꝫ habentes in promptu: ut si quis sese proripuisset ulterius, multitudine missilium sterneretur & lapidũ. Illud tamen clausos uehemẽter angebat, quod

Lenunculi piscatorij.

Victu recreati & quiete.

Trinoctiũ.

Adcliuitas.

Obsidionale cõmentum.

Ardor incohibilis.

captis

captis nauigijs, quæ frumenta uehebant per flumen, Isauri quidē alimentorum copijs adfluebant. Ipsi uero solitarū rerum cibos iam cōsumendo, inediæ propinquantis erumnas ex Italis horrebant. Hæc ubi latius fama uulgasset, missæq; relationes adsiduæ Gallum Cæsarem permouissent, quoniā magister equitum longius ea tempestate distinebatur: iussus comes Oriētis Nebridius, contractis undiq; militaribus copijs ad eximendam periculo ciuitatem amplam & opportunam studio properabat ingenti, quo cognito abscessere latrones. Nulla re amplius memorabili gesta, dispersiq;, ut solent, auia montium petiere celsorum. Eò adducta re per Isauriam, Rege Persarum bellis finitimis inligato, repellentéq; à conlimitijs suis ferocissimas gentes: quæ mente quadam uersabili hostiliter eum sæpe incessunt, & in nos arma mouentem aliquoties iuuant. Noodares quidam nomine è numero optimatum, incursare Mesopotamiam quoties copia dederit ordinatus, explorabat nostra solicite, si reperisset usq; locum ui subita perrupturus. Et quia Mesopotamiæ tractus omnes crebro inquietari sueti, prætenturis & stationibus seruabantur agrarijs, leuorsum flexo itinere Osdruenæ subsederat, æstimans partes, nouum partumq; aliquando tentatum commentū adgressus, quod si impetrasset, fulminis instar modo cuncta uastaret. Erat autem quod agitabat huiusmodi. Batne municipium in Athemusia conditum Macedonum manu priscorum, ab Eufrate flumine breui spatio disparatur, refertum mercatoribus opulentis, ubi annua solennitate prope Septembris initium ad nundinas magna promiscuæ fortunæ conuenit multitudo ad cōmercanda quæ Indi mittunt, & alia plurima uehi terra mariq; consueta. Hanc regionem præstitutis celebritati diebus inuadere parans Dux antedictus, per solitudines Aboráeq; amnis herbidas ripas, suorum indicio proditus, qui admissi flagitij metu exagitati ad præsidia discurrere Romana, absq; ullo exgressus effectu, deinde tabescebat immobilis. Sarraceni tamen nec amici nobis unq;, nec habendi, ultro citróq; discursantes, quicquid inueniri poterat, momento temporis parui uastabant, miluorum rapaci uitæ similes, qui si prædam dispexerint celsius uolatu rapiūt celeri, aut si impetrarint, non immorantur. Super quorum moribus licet in actibus principis Marci, & postea aliquoties meminerim retulisse, tamen nunc quoq; pauca de ijsdem expediā carptim. Apud has gētes, quarum exordiens initiū ab Assyrijs ad Nili cataractas porrigitur & confinia Blemmyarū, omnes pari sorte sunt bellatores seminudi, coloratis sagulis pubetenus amicti, equorū adiumēto pernicium, graciliumq; camelorum per diuersa reptantes in tranquillis uel turbidis rebus: nec eorū quisq; aliquando stiuam apprehendit, uel arborem colit, aut arua subigēdo quæritant uictū, sed errant semper spacia longe latéq; distenta, sine lare, sine sedibus fixis aut legibus perferunt diutius cælū, aut tractus unius soli illis unq; placet. uita est illis semper in fuga, uxoresq; mercenariæ conductæ ad tempus ex pacto: atq; ut sit species matrimonij, dotis nomine futura coniūx hastā & tabernaculū offert marito, post statū diem si id elegerit discessura: & incredibile est, quo ardore apud eos in Venerē uterq; soluitur sexus. Ita aūt quoad uixerint, late palātur, ut alibi

Alimentorum copijs affluebant Isauri.

Comes Orientis.

Auia montiū.

Dispersi latrones.

Conlimitia. Mente uersabili.

Osdruena.

Disparatur emporium.

Sarraceni miluorū rapaci uitæ similes.

De Sarracenis.

Seminudi Sarraceni.

Errāt sine lare, sine legibus.

Vita in fuga.

Vxores ad tempus

mulier nubat, in loco pariat alio, liberosq; procul deducat, nulla copia quiescẽdi permissa. Victus uniuersis caro ferina est, lactisq; abũdans copia, qua sustentantur, & herbæ multiplices, & si quæ alites capi per aucupium possint, & plerosq; nos uidimus frumẽti usum & uini penitus ignorãtes. Hactenus de natione perniciosa. nunc ad textum propositum reuertamur. Dum hæc in oriente agũtur, Arelatæ hyemem agens Constantius, post theatrales ludos atq; Circenses ambitioso æditos apparatu, diem sextũ idus Octobris, qui imperij eius annũ tricesimũ terminabat, insolentia pondera grauius librãs. Si quid dubiũ deferebatur aut falsum, pro liquido accipiẽs & comperto: inter alia excarnificatũ Gerontium Magontianæ comitem partis, exulari mœrore multauit. Vtq; ægrum corpus quassari etiam leuibus solet offensis, ita animus eius angustus & tener, quicquid increpuisset, ad salutis suæ dispendiũ existimans factum, aut cogitatũ, insontium cædibus fecit uictoriam luctuosam. Si quis enim militariũ uel honoratorum, aut nobilis inter suos rumoretenus esset insimulatus fouisse partes hostiles, iniecto onere cathenarum in modũ beluæ trahebatur. Et inimico urgente, uel nullo, quasi sufficiente hoc solo quod nominatus esset, aut delatus, aut postulatus, capite uel mulctatione bonorum, aut insulari solitudine damnabatur. Accendebãt eius asperitatem iactata uulgo crimina, quibus imminui amplitudo imperij dicebatur. Et iracundiæ suspitionum proximorum cruentæ blanditiæ exaggerantium incidentia, & dolere impẽdio simulantium, si principis perditur uita, à cuius salute uelut filo pendere statũ orbis terrarũ fictis uocibus exclamabãt. Ideóq; fertur nemine aliquãdo ob hæc uel similia pœnæ addictum, oblato de more elogio reuocari iussisse, quod inexorabiles quoq; principes factitarunt: & exitiale hoc uitium, quod in alijs nonnunq̃ intepescit, in illo ætatis progressu efferuescebat, obstinatum eius propositum accendente adulatorum cohorte. inter quos Paulus eminebat notarius ortus in Hispania Glaber quidã sub uultu latens odorandi uias periculorum occultas perq̃ sagax. is in Britãnia missus ut militares quosdam perduceret auso conspirasse Magnentio cum reniti non possent his se licentius supergressus fluminis modo fortunis compluriũ sese repentinus infudit. & ferebatur per strages multiplices, ac ruinas, uinculis membra ingenuorum adfligens, & quosdam obterens manicis, crimina scilicet multa consarcinando à ueritate longe discreta. unde admissum est facinus impium, quod Constantij tempus notam inusserat sempiternã. Martinus regens illas prouincias pro præfectis, erumnas innocentium grauiter gemens, séq; obsecrans, ut ab omni culpa immunibus parceretur: cum nõ impetraret, minabatur se discessurum, ut saltem id metuens perquisitor maliuolus, tandem desineret quieti traditos homines in aperta pericula proiectare. Per hoc minui studiũ suum existimans Paulus, ut erat in complicandis negocijs artifex dirus, unde & Cathena inditum est cognomentum, uicarium ipsum eos quibus parserat, adhuc defensantem, ad sortem periculorum communium traxit. Et instabat ut eũ quoq; cum tribunis & alijs pluribus ad comitatum Imperatoris uinctum perduceret, quo percitus ille exitio urgente abrepto ferro eundem adoritur Paulũ,

Victus caro ferina.

Natio perniciosa.

Arelatæ Constãtius hyemẽ agẽs.

Excarnificatus. Comes Magontianæ.

Sufficiebat q̃ nominat⁹ esset aut delatus.

Cruẽtæ blãdiciæ.

Elogio.

Glaber qdã.

Notã inussit sempiternã.

In cõplicandis negocijs artifex dir⁹.

Et quia

Et quia languente dextera letaliter ferire nõ potuit, iam districtum mucronem in proprium latus impegit. Hocq; deformi genere mortis excessit è uita, iustissimus re nota ausus miserabiles casus leuare multorum. Quibus ita scelestе patratis, Paulus cruore perfusus, reuersusq; ad principis castra, multos coopertos pondere cathenæ adductos, in squalorem deiectos atq; mœstitiam, quorũ aduentu intendebantur aculei, uncosq; parabat carnifex. Et tormenta exteris proscripta sunt, pluresq; acti in exilium. Alij nonnullos gladij consumpsere pœnales. Nec enim quisq; facile meminit sub Constantio, ubi susurrotenus hæc mouebãtur, quenq; absolutum. Inter hæc Orphitus præfecti potestate regebat urbem Elate. Nam ultra modũ delatæ dignitatis sese efferens insolenter uir quidam prudens, & forensium negociorum oppido gnarus, sed splendore liberalium doctrinarum minus q̃ nobilem decuerat institutus, quo ministrante seditiones sunt concitatæ graues ob inopiam uini: huius auidis usibus uulgus intentum ad motus asperos excitatur & crebros. Et quoniam mirari posse quosdam peregrinôs existimo hæc lecturos forsitan si contigerit: Quamobrem cum oratio ad ea monstranda deflexerat, quæ Romæ geruntur, nihil præter seditiones narrantur, & tabernas & uilitates: harũ similis alias summatim causas præstringam, nusq; à ueritate sponte propria digressurus. Tempore quo primis auspicijs in mundanum fulgorem surgeret ut uictura dum erunt homines Roma, ut augeretur sublimibus incrementis fœdere pacis æternæ, uirtus cõuenit atq; fortuna plerunq; dissidentes, quarum si altera defuisset, ad perfectam non uenerat summitatem. eius populus ab incunabilis primis adusque pueritiæ tempus extremum, quod annis circumcluditur ferè trecentis, circummurana pertulit bella: deinde ætatem ingressus adultam, post multiplices bellorum erumnas alpes transcendit, & fretum: in iuuenem erectus & uirum ex omni plaga, quam orbis ambit immensus, reportauit lauræ triumphos. Iamq; uergens in senium, & nomine solo aliquoties uincens, ad tranquilliora uitæ discessit. Ideo urbis uenerabilis post superbas efferatarum gentium ceruices oppressas, latasq; leges, fundamenta libertatis, & retinacula sempiterna, uelut frugi parens, & prudens, & diues, Cæsaribus tanquàm liberis suis regẽda patrimonij iura permisit. & olim licet ociosæ sint tribus, pacatæq; Centuriæ, & nulla suffragiorum certamina, sed Pompiliani redierit securitas temporis, per omnes tamen quotquot sunt partes terrarum ut domina suscipitur, & regina, & ubique patrum reuerenda cum autoritate canicies, populiq; Romani nomen circumspectum, & uerendum. Sed læditur hic cœtuum magnificus splendor leuitate paucorum incondita, ubi nati sint non reputantium, sed tanquàm indulta licentia ad errores lapsorum ad lasciuiam. ut enim Symonides Lyricus docet, beate perfecta ratione uicturo ante alia patriam esse conuenit gloriosam. Ex his quidam æternitati se commendari posse per statuas æstimantes, eas ardenter adfectant, quasi plus præmij ex figmentis æreis sensibus carentibus adepturi, quàm ex conscientia honeste rectéque factorum: easq; auro curant imbracteari, quod Acilio Glabrioni delatum est primo, cũ consilijs armisq; regem superasset Antiochũ.

Districtus mucro.

Gladij pœnales.

Oppido gnarus.

Forensium negociorũ.

Seditiones ob inopiam uini.

Virt⁹ & fortuna conueniunt.

Circũmurana bella pertulit populus Ro.

Vrbs Cæsaribus tanq̃ liberis iura permisit.

Reuerendà canicies.

Beate uicturo sit patria gloriosa.

Statuas auro imbracteari.

Quàm autem sit pulchrum exigua hæc spernentem,& minima,ad ascensus ueræ gloriæ tendentem longos & arduos, ut memorat uates Ascræus,Censorius Cato monstrauit. Qui interrogatus quamobrem inter multos nobiles statuam non haberet: Malo,inquit,ambigere bonos,quamobrem id nō meruerim, quàm quod est grauius,cur impetrauerim mussitare. Alij summū decus in carucis solito altioribus & ambitu,uestitum cultu ponunt, sudant sub ponderibus lacernorum,quas in colli exerta singulis ipsis adnectant,ne unà sub tegminū tenuitate peruia filis extantes crebris,à locis omnibus maximéq; sinistra ut longioris fimbriæ,tunicæ perspicua luceant uarietate liciorū effigiatæ in species animaliū multiformes. Alij nullo quærente,uultus seueritate adsimulata, patrimonia sua in immensum extollunt cultorū(ut putant)feraciū,multiplicantes annuos fructus,quæ à primo ad ultimum solum se abunde iactitant possidere:ignorantes profecto maiores suos,per quos ista magnitudo Romana porrigitur, nō diuitijs [†] eduxisse, sed per bella sæuissima,nec opibus,nec uictu, nec indumētorū uilitate à gregarijs militibus discrepantes,opposita cuncta superasse uirtute. Hinc ex Collatitia stipe Valerius humatur ille Publicola, & subsidijs amicorum mariti inops cum liberis uxor alitur Reguli,& dotantur ex ærario filiæ Scipionis, cum nobilitas florem adultæ uirginis diuturnam absentiam pauperis erubesceret patris. At nunc si ad aliquem bene nūmatum tumentemq; loculis honestus aduena salutatum introieris, primitus tanq; exoptatus susceperis,& interrogatus multa,coactusq; mentiri,miraris nunquàm antea uisus,iuratus uictum tenuem desisse,nixus obseruātem ut præ te feras,ut hæc bona tanq; præcipua non uidisse ante decennium Romæ. Hac quoq; affabilitate confisus, cū eadem postridie feceris ut incognitus hæres & repentinus hortator, illo hesterno dies numerando, qui sis uel unde uenias diutius ambigente. Agnitus uero tandem & adscitus in amicitiam si te salutandi adsiduitate dederis triennio indiscretus & per totidem defueris,reuerteris ad paria perferēda, nec ubi esses interrogatus, & non è medio didiceris, ætatem omnem frustra in stipite cōteres summitendo. Cum autem commotus interuallata temporibus conuiuia longa & noxia cœperint apparari, uel distributio solennium sportularum anxia deliberatione tractatur,an exceptis his quibus uicissitudo debetur,peregrinum inuitari conueniet:& si digesto pleno consilio id placuerit fieri, is adhibetur qui pro domibus excubat, aurigarum aut artem tesserariam profitetur, aut secretiora quædam se noscere confingit. Homines enim eruditos & sobrios ut infestos & inutiles uitante quoq;,accedente quod & nomendatores adsueti,hæc & talia uenditare mercede accepta,cœnis quosdam & prandijs inserūt subdititios ignobiles & obscuros. Mensarum enim uoragines,& uarias uoluptatum illecebras, ne longius progrediar, prætermitto: illud transiturus quod quidam per ampla spacia urbis,subuersasq; silices, sine periculi metu properanter equos uelut publicos signatis,quod dicit,calceis,agitant familiariū agmina,tanq; prædatorios globos post terga trahētes,ne Sannione quidē,ut ait Comicus, domi relicto, quo comitatu matronæ cōplures opertis capitibus & basternis per latera ciuitatis

Dictum Catonis. Carucæ. Sudant sub pōderibus. Indumētorū uilitate non discrepātes a gregarijs. Valerius humatus. Ars † eduxisse. Interuallata conuiuia. Distributio sportularū. Ars tesseraria. Eruditos uitant. Inserūt subdititios. Mensarū uoragines. Nomendatores. Basternis opertis matronæ.

ciuitatis cuncta: discurrunt usq; præliorum periti rectores primo cateruas densas opponunt. & fortes, deinde leues armaturas, post iaculatores, ultimasque subsidiales acies, si sors adegerit, inuasuras: ita præpositis urbanæ familiæ suspensæ digerentibus solicite, quos insignes faciunt uirgæ dextris aptatæ, uelut tessera data castrensi iuxta uehiculi frontem omnem & externum incidit. Huic auratum coquinæ adiungitur ministerium, Deinde totum promiscue seruitium, cum ociosæ plebis de uicinitate coniunctis. Postrema multitudo spadonum à senibus in pueros desinent, oblurida distortáque liniamentorum compage deformes: ut quaqua incesserit quisquàm cernens mutilorum hominum agmina, detestetur memoriam Semiramidis Reginæ illius ueteris, quæ teneros mares castrauit omnium prima, uelut uim iniectans naturæ, eandémque ab instituto cursu retorquens, quæ inter ipsa oriundi crepundia per primigeni os seminis fontes tacitas quodammodo lege uias propagandæ posteritatis ostendit. Quod enim ita sit, paucæ domus studiorum serijs cultibus antea celebratæ, nunc ludibrijs ignauiæ torrentes exundant, uocali sono perflabili cantu fidium resultantes: denique pro philosopho cantor, & in locum oratoris doctor artium ludicrarum accitur, & bibliothecis sepulchrorum ritu imperpetuum clausis organa fabricantur hidraulica, & lyræ ad speciem carpentorum ingentes tibiæ, quæ & histrionici gestus instrumenta non leuia. Postremo ad id indignitatis est uentum, ut cum peregrini ob formidatam haud ita dudum alimentorum inopiam pellerentur ab urbe, præcepit esse autoribus disciplinarum liberalium impendio paucis sine respiratione ulla extrusis tenerentur Mimmarum asseclæ ueri, quique id simularunt ad tempus. Et tria millia saltatricum cum ne interpellata quidem cum choris totidémque remanerent magistris. Et licet quocunque oculos flexeris, fœminas adfatim multas spectare cirratas, quibus si nupsissent per ætatem ter iam nixus poterat suppetere liberorum, adusque tædium pedibus pauimenta tergenteis iactare uolubilibus gyris dum exprimunt innumera simulacra, quæ finxere fabulæ theatrales. Illud autem non dubitatur, quod cum esset aliquando uirtutum omnium domicilium Roma, ingenuos aduenas plerique nobilium, ut Homericarum baccarum suauitate Lotophagi, humanitatis multiformibus officijs retentabant. Nunc uero inanes flatus quorundam uile esse quicquid extra urbis pomerium nascitur æstimant, præter orbos & cælibes: nec credi potest qua obsequiorum diuersitate coluntur homines sine liberis Romæ, & qui patres sunt his ut in capita mendicorum acerbius cælibes dominantur. Ad quos uel sedandos omnes professio medendi torrescit. Excogitatum est adminiculum sospitale, ne quis amicum perferentem similia uideat, additúmque est cautionibus paucis remedium. Aliud satis ualidum, famulos per concitatum missos, quemadmodum ualeant non hac ægritudine conligati, non ante recipiant domum quàm lauacro purgauerint corpus. Ita etiam alienis oculis uisa metuitur labes. Sed tamen hæc cum ita tutius obseruētur, quidam uigore artuum imminuto rogati ad nuptias ubi aurū dexteris manibus cauatis offertur impiger uel usq; Spoletū perducit.

Virga in dextera.

Auratū coquinæ ministerium.

Multi spadones.

Semiramis castrauit mares.

Pro philosopho cātor accitur.

Organa hidraulica.

Peregrini pellebantur.

Mimmarū asseclæ.

Saltatrices.

Aliquando uirtutū omnium domiciliū Roma.

Aduenas retētabant.

Colūt orbi & cælibes.

Hæc

Pauptinæ. Hæc nobilium instituta. ex turba uero Mimæ fortes, & paupertinæ in tabernis aliquæ pernoctantes atrijs nõnullis, uelabris umbraculorum theatralium la- Vmbracula theatralia. tent, quæ Campanam imitatus lasciuiam catulus, in ædilitate sua suspendit Campana lasciuia. omnium primus: aut pugnaciter aleis artantur pilam fragosis uocibus introrsum reducto spiritu cõcrepantes: aut quod est studiorum omnium maximum, Aurigarum fautrix plebes. ab ortu ad uesperam sole fatiscunt uel pluuijs, præmia aurigarum equorumq́ue præcipua uel dedita scrutantes. Et est admodum mirum uidere plebem innumeram mentibus ardore quodam infuso, cum dimicationum currilium euentu pendentem, hæc & similia, quæ memorabile nihil, uel serium agi Romæ per- Redeũdũ ad textum. mittunt. ergo redeundum est ad textum, latius iam dixi. multa licentia onerosis bonis omnibus Cæsar nullum post hæc adhibens modum, Orientis latera cuncta uexabat, nec honoratis parcens, nec urbium primatibus nec plebeis, de- Sub uno elogio. nique Antiochiæ ordinis uerendi duces sub uno elogio iussit occidi. Ideo efferatus quod ei celebrari uilitatem intempestiuam urgenti, cum impenderet inopia grauius rationabili responderunt, & perisset ad unum, ni Comes Orientis tunc honoratus fixa constantia restitisset. Erat autem diritatis eius hoc quoq; Ludicris cruentis delectabatur. indicium, nec obscurum, nec latens, quod ludicris cruentis delectabatur, & in circo sex uel septem aliquoties uetitis certaminibus pugilum uicissim se concidentium, perfusorumq́ue sanguine, specie ut lucratus ingentia lætabatur. Accedebat super his incitatum propositum ad nocendum aliqua mulier uilis, quæ ad palatium ut poposcerit intromissa, insidiei latenter obtendi prodiderat ab militibus obscurissimis, quam Constantius exultans, ut in toro iam locata mariti salute muneratam, uehiculóque impositam, per regiæ ianuas emisit in publicum, ut ijs illecebris alios quoque ad indicanda proliceret paria uel maiora. Post hæc Gallus Hieropolim profecturus, ut expeditioni specietenus adesset, Antiochiensi plebi simpliciter obsecranti, ut inediæ dispelleret metum, quæ per multas difficilesq́ue causas affore iam sperabatur, non ut mos est principibus quomodo illis diffusa potestas locabilis subinde medetur erumnis, disponi quisquàm statuit uel ex prouincijs alimenta transferri conterminis. Sed consularem Syriæ Theophilum propè adstantem, ultima metuenti multitudine deditum, adsidue replicando, quod inuicto rectore nullus egere poterit uictu. Au- Ingrauescebat penuria cõmeatuũ fames. xerunt hæc uulgi sordidioris audaciam. Et cum ingrauesceret penuria cõmeatuum fames & furor, impulsu Cubuli cuiusdam inter suos dari, domum ambitiosam ignibus subditis inflammauit, rectoremq́ue ut sibi iudicio imperiali addictum calcibus incessens, & pugnis conculcans, seminecem laniatu miserando discerpsit. Post cuius lachrymosum interitum in unius exitio quisque imaginem periculi sui consyderans, documento recenti similia formidabat. Eodem tempore Serenianus ex Dacis, cuius ignauia populatam in Phœnice Cœlen Pulsatæ maiestatis reus. ante retulimus, pulsatæ maiestatis Imperij reus iure postulatus à lege, incertum qua potuit suffragatione absolui, aperte conuictus, familiarem suum cum pileo, quo caput operiebat, incantato uetitis artibus, ad templum misisse fatidicum quæritatum expresse an ei firmum protenderetur imperiũ, ut cupiebat: &

cunctum

cunctum, duplexq́ꝫ ijsdem diebus acciderat malũ, quod & Theophilum insontem atrox intercepit casus. Et Serenianus dignus execratione cunctorum, innoxius modo non reclamante publico uigore discessit. Hæc subinde Constantius audiens, & quædam referente Thalassio doctus, quæ mouisse iam compererat lege communi, scribens ad Cæsarem blandius adiumenta paulatim illi subtraxit, solicitari se simulans, ne quod militare ocium ferè tumultuosum in eius perniciem conspiraret, solisque scholis iussit esse contentum Palatinis, & protectorem cum scutarijs & gentilibus: & mandabat Domitiano ex comite largitionum præfecto, ut cum in Syriam uenerit, Gallum, quẽ crebro acceperat ad Italiam properare, blande hortaretur & uerecunde. Qui cum uenisset ob hæc festinatis itineribus Antiochiam, præstrictis palatij ianuis, contempto Cæsare, quẽ uideri decuerat, ad prætorium cum pompa solenni perrexit: morbóque diu uexatus, nec regiam introijt, nec processit in publicum: sed abditus multa in eius moliebatur exitium, addens quædam relationibus superuacua, quæ subinde dimittebat ad principem. Rogatus ad ultimum, admissusq́ꝫ in consistorium, ambage nulla prægressa inconsyderate & leniter proficiscere inquit, ut præceptum Cæsar scias: quod si cessaueris, & tuas, & palatij tui auferri iubeo propè diem annonas. Hocq́ꝫ solo contumaciter dicto, subiratus abscessit, nec in conspectum postea uenit sæpius accersitus. hinc ille commotus, ut iniusta perferens & indigna, præfecti custodiam protectoribus mãdauerat fidis. Quo comperto, Montius tunc quæstor asper quidem, sed ad lenitatem propensior, consulens in commune aduocatos Palatinarum primos scholarum alloquutus est mollius, dicẽs nec decere hæc fieri, nec prodesse, addensque uoces obiurgatorio sono. Quod si placeret, post statuas Constantini deiectas super adimentia uita præfecto conueniet securius cogitari. His cognitis, Gallus ut serpens appetitus telo uel saxo, iamque spes extremas operiens, & succurrens saluti suæ, quauis ratione colligi omnes iussit armatos: & cum starent attoniti, districta dentium acie stridens, Adeste, inquit, uiri fortes mihi periclitanti, uobis Montius nos tumore inusitato quodam & nouo, ut rebelles & maiestati recalcitrantes Augustæ per hæc quæ strepit, incusat: iratus nimirum, quod contumacem præfectum quid rerum ordo postulat, ignorare dissimulantem, formidine iusserim custodiri: nihil morati post hæc militares auidi spe turbarum adorti sunt Montium primum: qui deuertebat in proximo leui corpore senem, ad quem onerosum hirsutis resticulis cruribus innexis, diuaricatum sine spiramento ullo adusque prætorium traxere præfecti. Et eodem impetu Domitianum præcipitem per scalas itidem funibus constrinxerunt, eosque coniunctos per ampla spacia ciuitatis acri parauere discursu, iamque artuum & membrorum diuulsa compage superscandentes corpora mortuorum, ad ultimam truncata deformitatem, uelut exsaturati abiecerunt in flumen. Incenderat autem audaces usque ad insaniam homines, ad hæcq́ꝫ nefarijs egere conatibus. Luscus quidam curator urbis subito uisus, cumq́ꝫ eo ut Enilaus baiulorum præcentor ad expediendum quod orsi sunt, incitans uocibus crebris, qui haud longe postea ideo uiuus exustus est. Et

Admissus in cõsistoriũ

Subiratus.

Districta dẽtiũ acie stridens.

Deuertebat in proximo.

Diuaricatus cruribꝰ innexis resticulis

Artuũ diuulsa compage.

est. Et quia Montius inter dilaniantium manus spiritum efflaturus, Epigonum & Eusebium, nec professionem, nec dignitatem ostendēs, aliquoties increpabat: qui sint hi, magna quærebatur industria, & nequid intepesceret Epigonus è Lycia philosophus ducitur, Et Eusebius è Mysia pietatis cognomento concitatus orator, cum quæstor non hos, sed Tribunos fabricarum insimulasset, promittētes armorum si nouæ res agitari comperissent. Iisdem diebus Apollinaris Domitiani gener, paulo ante agens palatij Cæsaris curam, ad Mesopotamiam missus, à socero per militares numeros immodice scrutabatur, an quædam altiora meditantes iam Galli secreta susceperant scripta. qui compertis Antiochiæ gestis, per minorem Armeniam lapsus, Constantinopolim petit. Exinde per protectores retractus artissime tenebatur: quæ dum ita struūtur, indicatū est apud Tyrum indumentum regale textum occulte, incertum quo locante, uel cuius usibus apparatum. Ideócp rector prouinciæ tunc pater Apollinaris eiusdem nominis ut conscius ductus est. Alijcp congregati sunt ex diuersis ciuitatibus multi, qui atrocium criminum ponderibus urgebantur. Iamcp litibus cladum concrepantibus internarum concelate, ut antea turbidum sæuiebant ingeniū à ueri consyderatione detortum, & nullo impositorum uel compositorum fidem solēniter inquirente, nec discernente à societate noxiorum insontes, uelut exturbatum è iudicijs fas omne discessit: & causarum legitimas silens defensiones, carnifex rapinarum sequester, & obductio capitum, & bonorū ubicp mulctatio uersabatur per orientales prouincias, quas recensere puto. Nunc opportunum utcp Mesopotamia digesta, cum bella Parthica instent, & Aegyptus, quæ necessaria huic rei referam ad tempus. Superatis Thauri montis uerticibus, qui ad solis ortum sublimius attolluntur, Cilicia spacijs porrigitur late distentis, diues bonis omnibus terra, eiuscp lateri dextro adnexa Isauria est: pari sorte uberi palmite uiret & frugibus multis, quam mediam nauigabile flumen Calycadnus interscindit. Et hanc quidem præter oppida multa, duæ ciuitates exornant, Seleucia opus Seleuci Regis, & Claudiopolis, quam eduxit Coloniam Claudius Cæsar. Isauria non ut antehac mœnium potens olim subuersa, ut rebellatrix interneciua ægre, uestigia claritudinis pristinæ monstrat admodum pauca: Ciliciam uero quæ Cydno amne exultat, Tharsus nobilitate perspicabilis, hanc condidisse Perseus memoratur, Iouis filius & Danaes, uel certe ex Aethiopia profectus, Sandan quidam nomine, uir opulentus & nobilis, & Anazarbus autoris uocabulum referens, & illius domicilium Mopsi: quam à commilitio Argonautarum cum aureo uellere direptore diem terrore abstractum, delatum ad Africæ littus, mors repentina consumpsit: & ex eo cespite punico tecti manes, & eius Herotici dolorum uarietatum odentur pleruncp sospitales. Hæ duæ prouinciæ bello quondam Pyratico cateruis mixtæ prædonum, à Seruilio proconsule missæ, sub iugum factæ sunt uectigales. Et hæ quidem regiones uelut in prominenti terrarum lingua positæ, ab urbe eo monte Amano disparantur. Orientis uero limes in longum protentus & rectum, ab Eufratis fluminis ripis aduscp supercilia porrigitur Nili, leua Sarracenis continuatis gentibus, dextra pelagi fragoribus

Eusebius cognomento pietatis.

Ingeniū a ueri cōsyderatione detortū.

Obductio capitū, ubicp mulctatio bonorum.

Cilicia diues bonis.

Calycadnus. Seleucia Claudiopolis.

Tharsus.

Cōmilitiū.

Seruilius misit sub iugū Isaurias.

goribus patens: quam plagam Nicanor Seleucus occupatam auxit magnũ im modum, cũ post Alexandri Macedonis obitum successorio iure teneret regna Persidis efficaciæ impetrabilis rex, ut indicat cognomentũ. Abusus enim multitudine hominũ, quam tranquillis in rebus diutius rexit, & agrestibus habitaculis urbes construxit multis opibus firmas & uiribus. quarũ ad præsens pleræq; licet Græcis nominibus appellentur, quæ ijsdem ad arbitriũ imposita sunt conditoris primigenia, tamen nomina non amittũt, quæ eis Assyria lingua institutores ueteres indiderunt. Et prima post Osdroneam, quã (ut dictũ est) ab hac discretione discernimus, cũ Magnea nunc Eufratensis clementer adsurgit Hierapoli ueterrimo & Samosa ciuitatibus amplis & illustris. Dein Syria per spaciosam inter Petreos diffusa planiciem. hanc nobilitat Antiochia mundo cognita ciuitas, cui nõ certauerit alia aduectitijs ita adfluere copijs & internis, & Laodicea, & Apamia, itidemq; Seleucia, inde à primis auspicijs florentissimæ. Post hanc additis Libano monti Phœnice regio plena gratiarum & uenustatis, urbibus decorata magnis & pulchris. in quibus amœnitate, celebritateq; nominũ Tyrus excellit, Sydon, & Berytus, ijsdemq; par omissa Damascus sæculis condita priscis. Has autem prouincias, quas Orontis ambiẽs amnis, unóq; pede Cassij montis illius celsi prætermeans funditur Parthenium mare, CN. Pompeius superato Tigrane, regnis Armeniorũ abstractis, ditioni Romanæ coniũxit. Vltima Syriarum est Palestina, per interualla magna portentuosis abundans terris & nitidis, & ciuitates habens quasdam egregias, nullã nulli cedentem, sed sibi uicissim uelut ad perpẽdiculum æmulas: Cæsaream, quã ad honorem Octauiani principis exædificauit Herodes, & Eleutheropolim, & Neapolim, Itidemq; Ascalonem, Gazam, & Iuliã à parte superiore extructas. In his tractibus nauigerum nusq; uisitur flumen, & in locis plurimis aquæ suapte natura calentes emergũt, ad usus aptæ multiplicium medelarum. Verũ has quoq; regiones pari sorte Pompeius Iudæis domitis, & Hierosolimis captis, in prouinciarũ speciẽ rectori delata iurisdictione formauit. Huic Arabia est cõserta ex alio latere Nabatheis contigua, opima uarietate cõmerciorum, castrisq; oppleta ualidis & castellis, quæ ad repellendos gentium uicinarum excursus sollicitudo peruigil ueterum per opportunos saltus erexit & cautos. Hæc quoq; ciuitates habet inter oppida quædam ingentes, Bostram, & Gerazam, atq; Philadelphiam, murorũ firmitate cautissimas. Hãc prouinciam imposito nomine, rectoréq; attributo, obtemperare legibus nostris Traianus compulit imperator, incolarum tumore sæpe contuso, cum glorioso Marte Mediam urgeret & Parthos. Cyprum itidẽ insulam procul à continẽti quietam & portuosam, inter municipia crebra urbes duæ faciunt clarã, & Salamis & Paphus. Altera Iouis delubris, altera Veneris templo insignis. tanta tamq; multiplici fertilitate abũdat rerũ omnium eadem Cyprus, ut nullius externi indigens adminiculi indigenis uiribus, & fundamẽto ipso carinæ ad supremos usq; carbasos ædificet onerariam nauem, omnibusq; armamentis instructã mari cõmittat. nec piget dicere, auide magis hanc insulã populũ Romanũ inuasisse q̃ iuste. Ptolomæo enim Rege fœderato nobis &

Dd socio

Nicanor. Successorio iure. Antiochia ciuitas. Phœnice. Beryt⁹. Damascus. Tyrus. Sydon. Orontis fl. Cæsarea. Eleutheropolis. Aquæ medicatæ. Arabia. Nabathei. Philadelphia. Traianus. Salamis. Paphus in Cypro. Indigenæ uires. Ptolomæus.

Proscriptus. socio, ob ærarij nostri angustias iusso sine ulla culpa proscribi: ideo hausto uene no uoluntaria morte deleto, & tributaria facta est, & uelut hostiles eius exuuiæ classi impositæ, in urbem adductæ sunt per Catonē. Nunc repetetur ordo gestorum. Inter has ruinarū uarietates auis ibi quam tuebatur acrius, cui nos obsecuturos uinxerat imperiale præceptū, despicere edicta imperatorū cogebat, lucē adimens, & redamās adunatorū oblatrantibus turmis, bellicosus sanè milesq; semper, & militum ductor, sed forensibus iurgijs lōge discretus, qui metu sui discriminis anxius, cū accusatores quæsitoresq; subdititios sibi cōsociatos ex ijsdē foueis cerneret emergentes, quædā quæ palàm agitabātur, occultis Constantiū literis edocebat, implorās subsidia, quorū metu tumens ornatissimus Cæsar exultaret. Sed cautela nimia in peiores hæserat plagas, ut narrauimus. Postea æmulis consarcinātibus insidias graues apud Constantiū cætera mediū principem, Sed si quid auribus huiusmodi quiuis infudisset ignotus acerbū, & implicabilē, & in hoc causarum titulo similē sui. proinde die funestis interrogationibus præstituto, imaginarius iudex equitum resedit magister, adhibitis alijs iā quæ essent agēda prædoctus. & assistebāt hincinde notarij, quid quæsitū esset, quidúe responsum, cursim ad Cæsarē perferentes. cuius imperio cruces cum stimulis reginæ exceptantes auræ subinde per aulcum, nec diluere obiecta permissi, nec defensi periere complures. Primi igitur omniū statuūtur Origenes & Eusebius ob nominum gentilitatē oppressi. Prædiximus enim Montium sub ipso uiuendi termino his uocabulis appellatos fabricarū culpasse tribunos, ut adminicula futuræ inditioni pollicitos. & Epigonius quidem amictu tenus philosophus, ut apparuit, prece frustra tentata, sulcatis lateribus, mortisq; metu admoto, turpi confessione cogitatorum sociū, quæ nulla erant, fuisse firmauit, cum nec uidisset quicq;, nec audisset penitus expers forensium rerū. Eusebius uero obiecta fidentius negās, suspensus in eodē gradu cunctatus est, & id latrociniū illud esse non iudiciū clamās. Cūq; pertinacius ut legū gnarus accusatorē flagitaret, atq; solennia, doctus id Cæsar, libertatemq; superbiā ratus, tanq; obtrectatorē audacem excarnificari præcepit. qui ita euisceratus ijs cruciatibus membra deessent, implorans cælo iustitiā toruū renidens fundato pectore mansit immobilis nec se incusare, nec quenq; aliū passus. & tandē nec confessus, nec cōfutatus cum abiecto cōsorte pœnali est morte mulctatus, & ducebatur intrepidus temporū iniquitati insultans. Imitatus Zenonē illum ueterē Stoicum, qui ut mētiretur quædā, laceratus diutius, auulsam sedibus linguā suā cum cruento sputamine in oculos interrogantis Cyprini regis impegit. Post hæc indumentū regale quærebatur, & ministris fucandæ purpuræ tortis confessisq;, pectoralē tuniculam sine manicis textā Maras quidā nomine indutus est (ut appellant CHRISTIANI) diaconus, cuius pro latere scriptæ Græco sermone, At Tyrij textrini præpositū celari speciem perurgebat. Quam autem non indicabat. deniq; etiā idem usq; ad discrimen uitæ uexatus, nihil fateri compulsus est. quæstione igitur per multiplices dilatata fortunas, cū ambigerentur quædā, nonnulla leuius actitata cōstaret multorū clades, Apollinares ambo pater & filius in exiliū Atticum ad locū Crateras

Marginal notes: Imperiale præceptū. Forensibus iurgijs lōge discretus. Aemulis cōsarcinātibus insidias. Patulæ aures Cōstātij. Auleum. Penitus expers forensium rerū. Excarnificari. Tunicula pectoralis. Christiani.

cum Crateras nomine peruenissent, uillam scilicet suam, quæ ab Antiochia uicesimo & quarto disiungitur lapide, ut mandatum est, fractis cruribus occidũtur. Post quorum necem nihilo lenius ferociens Gallus, ut leo cadaueribus pastus, multa huiusmodi scrutabatur: quæ singula narrare non refert, ne professionis modum, quod euitatum est, excedamus. Hæc dum Oriẽs diu perferret, cæli reserato tepore, Constantius consulatu suo septies & Cæsaris, iterum egressus Harelate Valentiam petit, in Condoundum & Vademarium fratres Alemannorum regis arma moturus, quorum crebris excursibus uastabantur confines limitibus terræ Gallorũ. Dumq; ibi diu moratus, cõmeatus operiens, quorũ translationem ex Aquitania aurei imbres solito crebriores prohibebant, auidiq; torrẽtes, Arculanus aduenit protector domesticus, Hermogenes ex magistro equitum filius apud Constãtinopolim, ut supra retulimus, populari ut quondã tur bella discreti: quo uerissime referẽte quæ Gallus egerat, damnis sup præteritis mœrens, & futurorum timore suspensus, angorem animi q̃diu potuit emẽdabat. miles tamen interea omnis apud Cabillonam collectus, morarum impatiens sæuiebat, hoc irritatior, quod nec subsidia uiuẽdi suppeterent alimentis nõdum ex usu translatis. Vnde Rufinus ea tempestate Præfectus prætorio, ad discrimẽ trusus est ultimũ. ire eñ ipse compellebatur ad militem, quẽ exagitabat inopia simul & feritas, & alioquin coalito more in ordinarias dignitates asperum semper & sæuum, ut satisfaceret atq; mõstraret, quam ob causam annonæ cõuectio sit impedita. quod opera consulta cogitabatur astute, ut hoc insidiarũ genere tali periret auunculus, ne eum ut præpotens acueret in fiduciam exitiose cœptantem. Verum nauata est opera diligens, Eusebius præpositus missus est Cabillonam aurum secum perferens, quo per turbulentos seditionum cõcitatores occultius distributo, & tumor consenuit militum, & salus est in tuto locata præfecti. Deinde cito abunde perlato castra die prædicto sunt mota. Emensis ita difficultatibus multis, & niue obrutis callibus pluribus, ubi prope Rauracum uentum est ad supercilia fluminis Rheni, resistente multitudine Alemãna, pontem suspenderunt nauiũ compage. Romani in mœnia necabantur ritu grãdinis undiq; cõuolantibus telis. & cum id impossibile uideretur, Imperator cogitationibus magnis attonitus, quid capesseret ambigebat. Ecce autem ex improuiso index quidam regionum gnarus aduenit, & mercede accepta uadosum locũ nocte monstrauit, unde superari potuit flumen, & potuisset aliorsum ni intẽtis hostibus pauci ex eadem gente, quibus erat Honoratioris militis cura commissa, populares suos hæc per nuncios docuissent occultos, ut quidam existimabant. Infamabat autem hæc suspicio Latinũ domesticorum Comitẽ, & Agilonem tribunũ stabuli, atq; Scudilonẽ scutariorũ rectorẽ, qui tũc ut dextris suis gestantes rempublicã colebantur. At Barbari suscepta instantium rerũ ratione, consilia dirimentibus forte auspicibus, uel congredi prohibẽtibus autoritate sacrorũ, meliori augurio fidentibus resistebant, opinantes misere delictorũ ueniã petituros & pacem. Tentis igitur regis utriusq; legatis, & negocio rectius diu pẽsato, cũ pacẽ ꝑortere tribui, quæ iustis conditionibus petebatur, eamq; ex rerũ

Gallus ut leo cadaueribus pastus.

Exagitabat militẽ inopia & feritas

Tumor consenuit militum.

Regionum gnarus.

Infamabat. Scutariorũ rector.

fore sententiarũ uia concinnens adprobasset: aduocato in concionem exercitu, Imperator pro tempore pauca dicturus, tribunali adsistens, circũdatus potestatum cœtu celsarum, ad hunc disseruit modum. Nemo quæso miretur, si post exudatos labores itinerum, longos congestosq́; adfatim cõmeatus, fiducia uestri ductante Barbaricos pagos aduentans, uelut mutato repente consilio ad placidiora diuerti. Pro suo enim loco & animo quisq; uestrum reputans, id inueniet uerum, quod miles ubiq; licet membris uigentibus firmius se solum, uitamq́ue propriam circumspicit & defendit. Imperator uero officiorum, dũ æquus omnibus alienæ custos salutis, nihil non ad sui spectare tutelam rationes populorũ cognoscit, & remedia cuncta status negociorum administrans, arripere debet alacriter secunda nominis uoluntate delecta. Id in breue igitur conferã, & ostendam qua ex causa omnes simul adesse uolui, cõmilitones mei fidissimi: accipite æquis auribus, quæ succinctius explicabo. Veritatis enim sermo est simplex. Arduos uestræ gloriæ gradus, quos fama per plagarum quoq; adcolas extremarum diffundit, excellenter adcrescens, Alemannorum reges, & populi formidantes per oratores, quos uidetis, summissis ceruicibus concessionem præteritorum poscunt & pacem: quam ut cunctator & cautus utiliumq; monitor, si uestra uoluntas adest, tribui debere censeo multa contemplans. Primo ut Martis ambigua declinentur. dein ut auxiliatores pro aduersarijs adsciscamus, quod pollicentur. Tum autem incruenti mitigemus ferociæ flatus perniciosos sæpe prouincijs. Postremo id reputantes, quod non ille hostis uincitur solus, qui cadit in acie, pondere armorum oppressus & uirium: sed multo tutius etiam tuba tacente, sub iugo mittitur uolũtarius qui sentit expertus, nec fortitudinem in rebelles, nec leuitatem in supplices animos adesse dignoscit. In summa tanq; arbitros uos quid suadetis operior, ut princeps tranquillus temperanter adhibere modum adlapsa felicitate. Non enim inertiæ, sed modestiæ humanitatiq; (mihi credite) hoc quod recte consultum est adsignabitur. Mox dicta finierat, multitudo omis ad quæ Imperator uoluit promptior, laudato consilio consensit in pacem: ea ratione maxime percita, quod norat expeditionibus, & crebris fortunam eius in malis tantum ciuilibus uigilasse: cum autem bella mouerentur externa, accidisse plerunq; luctuosa. Icto post hæc fœdere gentium ritu, perfectáq; solenniitate, Imperator Mediolanum ad hyberna discessit. ubi curarum abiectis ponderibus alijs, tanq; nodum & odium difficillimum Cæsarem conuellere nisu ualido cogitabat. eiq; deliberanti cum proximis clandestinis conloquijs, & in nocturnis, qua ui, quibusúe commentis id fieret, anteq; diffundendis rebus pertinacius incumberet confidentia, acciri mollioribus scriptis per simulationem tractatus publici nimis arguentis, eundem placauerat Gallum, ut auxilio destitutus, sine ullo interiret obstaculo. Huic sententiæ uersabilium adulatorum refragantibus globis: inter quos erat Arbetio ad insidiandum acer, & flagrans, & Eusebius tunc Præpositus cubiculi, effusior ad nocendum non occurrendum, occurrebat, Cæsare discedente, Vrsicinum morientem perniciose relinquendum nullus esset qui prohibet altiora meditaturum. Iisdemq; residui regij

accessere

Oratio imperatoris. Post exudatos labores. Commilitones fidissimi. Succinctius explicabo. Veritatis sermo est simplex. Excellenter. Fœdus ictũ cũ Alemannis. Imperator Mediolanũ discessit. Eusebi⁹ Præpositus cubiculi.

accessere spadones, quorum ea tempestate plus habendi cupiditas ultra mortalem modum adolescebat inter ministeria uitæ secretioris, per arcanos susurros nutrimenta fictis criminibus subserentes, qui ponderibus inuidiæ grauioris uirum fortissimum opprimebant, sobolescere imperio adultos eius filios mussitantes, decore corporum fauorabiles & ætate, per multiplicem armaturæ scientiam, agilitatem membrorum, inter quotidiana proludia exercitos, consulto consilio cognitos, Gallum suopte ingenio trucem per suppositos quosdam ad sæua facinora. Ideo animatum ut eo digna omnium ordinum detestatione exoso, ad magistrum equitum liberos principatus insigniaque transferantur. Cum hæc taliáque sollicitas eius aures euerberaret, expositas semper huiusmodi rumoribus & patētes, uario animo tumescente, consilia tandem dat, optimum factum elegit, & Vrsicinum primum ad se uenire summo cum honore mandauit, ea specie, ut cum rerum tunc urgentium captu disponeretur concordi consilio, quibus uirium incrementis Parthicarum gentium arma minantium impetus frangerentur. Et ne quid suspicaretur aduersi uenturus uicarius, dum redit, Prosper missus est comes: acceptisq; literis, & copia rei uehiculariæ data, Mediolanum itineribus properauit magnis. Restabat ut Cæsar post hæc properaret accitus, & abstergendæ causa suspitionis, sororem suam eius uxorem Constantius ad se tandem desyderatam uenire multis, uictisq; blanditijs hortabatur. Quæ licet ambigeret metuens sæpe cruentum, spe tamen quod eum lenire poterat ut germanū, profecta cū Bithiniam introisset, in statione, quæ Cenos Gallicanos appellatur, absumpta est ui febrium repentina. cuius post obitum maritus contemplans cecidisse fiduciam, qua se fultum existimabat, anxia cogitatione quid moliretur hærebat. Inter res enim impeditas & turbidas, ad hoc unū mentē sollicitam dirigebat, quod Constantius cuncta ad suam sententiam conferens, nec satisfactionem suscipiet aliquam, nec erratis ignoscet. sed ut erat in propinquitatis perniciem inclinatior, laqueos ei latenter obtendens, si cepisset incautum morte mulctaret. Eò necessitatis adductus, ultimáq; ui iugulasset operiens principem, locum si copia patuisset quam adfectabat. sed perfidiam proximorum ratione bifaria ferebatur, qui eum ut truculentum horrebant, & lenem quiq; altiorem Constantij fortunam in discordijs ciuilibus formidabant. Inter has curarum moles immensas, Imperatoris scripta suscipiebat adsidua, monentis orātisque ut ad se ueniret, & mente monstrantis obliqua, rempublicam non posse diuidi, nec debere, sed pro uiribus quemq; ei ferre suppetias fluctuanti: nimirum Galliarum indicans uastitatem, quibus subserebat non adeo uetus exemplum, quod Diocletiano & eius collegæ, ut apparitores Cæsaris, non resides, sed ultro citróq; discurrentes obtemperabant. En in Syria Augusti uehiculum irascentis per spacium mille passuum ferè pedes ingressus est Gallerus purpuratus. Aduenit post multos Cubiculo scutariorum Tribunus, uelamento subagrestis ingenij persuasionis opifex callidus, qui cū adulabili sermone serijs admixto, solus omnium proficisci pellexit uultu adsimulato, sæpius replicando quod flagrantibus uotis eum uidere frater cuperet patruelis. quod per imprudentiā

Cupiditas spadonū.

Sobolescere.

Aures expositæ rumoribus, & patentes.

Copia rei uehiculariæ.

Soror Cōstātij febre obiit.

In ꝓpinquitatis ꝑniciē inclinatior.

Inter has curarū moles.

Subagrestis ingenij uelamento.

Adulabilis sermo.

dentiam gestum est, remissurus ut mitis & clemens, participemq; eum suæ maiestatis adscitum, & futurum quoq; socium, quos Arctoæ prouinciæ diu fessæ poscebant. Vtq; solent manum iniectantibus fatis hebetari sensus hominum & obtundi, his illecebris ad meliorum expectationem erectus, egressusq; Antiochiam Meleuo ductante, prorsus ire tendebat de fumo, ut prouerbium loquitur uetus, ad flammam, & ingressus Constantinopolim tanq; in rebus prosperis & securis æditis equestribus ludis, capiti Coracis aurigæ composuit coronã ut uictoris. quo cognito, Constantius ultra mortalem modum exarsit. Ac ne quo casu idem Gallus de futuris incertus, agitare quædam conducentia saluti suæ per itinera conaretur, remoti sunt omnes de industria milites agentes in ciuitatibus peruijs. Eóq; tempore Taurus quæstor ad Armeniam missus, confidenter nec appellato eo, nec iusso transiuit. Venire tamen aliqui iussu Imperatoris administrationum specie diuersarum, eundem ne commouere se posset, néue tentaret aliquid occulte custodituri. Inter quos Leontius erat postea urbi præfectus, ut quæstor, ut Lucillianus quasi domesticorũ Comes, & Scutariorũ Tribunus nomine Bainobandes. Emensis itaq; longis interuallis & planis, cum Hadrianopolim introisse urbem Hemmonta Namuscudum antehac appellatam, fessusque labore diebus duodecim recreans uires comperit, Thebeas legiones in uicinis oppidis hyemantes consortes suos misisse quosdam eum ut remaneret promissis fidis hortaturos & firmis, fiducia sui abunde per stationes locat confines, sed obseruante cura peruigili proximorum nullam dicendi, uel audiendi quæ ferebant furari potuit facultatem. Inde alijs super alia urgentibus literis exire, & decem uehiculis publicis, ut præceptum est usus, relicto palatio omni, præter paucos thori ministros & mensæ, quos aduexerat secũ, squalore concretus celerare gradum compellebatur, adigentibus multis temeritati subinde flebiliter, imprecatusque eum iam despectum & uilem arbitrio subdiderat infirmorum. Inter hæc tamen per inducias naturæ consequentis, sauciebãtur eius sensus circumstridentium terrore laruarum. Interfectorumque cateruæ Domitiano & Montio præuijs correptum eum, ut existimabat in somnis, uncis furialibus obiectabant. Solutis enim corporeis nexibus, animus semper uigens motibus indefessis, & cogitationibus subiectus & curis, quæ mortaliũ sollicitant mentes, colligit uisa nocturna, quas fantasias nos appellamus. Pandente itaque uiam fatorum sorte tristissima, qua præstitutum erat, eum ita & imperio spoliari: itineribus eiectis permutationem iumentorum emensis, uenit Petobionem oppidum Noricorum, ubi reseratæ sunt insidiarum latebræ omnes. & Barbatio repente apparuit Comes: qui sub eo domesticus præfuit cum Apodemio agente in rebus, milites ducens, quos beneficijs suis oppigneratos elegerat Imperator, certus nec præmijs, nec miseratione ulla posse deflecti. Iamque non adumbratis fallacijs res agebatur: sed qua palatium est extra muros, armatis omnes circumsedit. Ingressusq; obscuro iam die, ablatis regijs indumentis, Cæsarem tunica texit & paludamento communi, eum post hæc nihil passurum uelut mandato principis iurandi crebritate confirmãs, ut statim inquit, exurgeret

inopinũ

Hebetãt sensus hominũ.

Ire tendebat de fumo ad flãmã, prouerbium.

Scutariorũ tribunus.

Sauciebant terrore laruarum. Gallus.

Anim⁹ semp uigẽs motibus indefessis.

Visa nocturna fantasiæ.

Vmbratæ fallaciæ.

inopinum carpento priuato impositum, ad Histriam duxit prope oppidũ Polam, ubi quondam peremptum Constantini filium accepimus Crispum. Et cũ ibi seruaretur artissime terrore propinquantis exitus iam præsepultus: accurrit Eusebius cubili tunc præpositus, Pontadiusque notarius, & Mellobandes armaturarũ Tribunus, iussu Imperatoris compulsi eũ singillatim docere, quam ob causam quemq; apud Antiochiam necatorum iusserat trucidari. Atq; atro pallore perfusus hactenus uoluit loqui, quod plerosque incitante coniuge iugulauerit Constantina, ignorans profecto Alexandrum Magnum urgenti matri ut occideret quendam insontem, & dictitanti spe impetrandi postea quæ uellet, eum se per nouem menses numero utero portasse prægnantem, ita respondisse prudenter, „Aliam parens optima posce mercedem, hominis enim salus be„neficio nullo pensatur. Quo comperto, inreuocabili princeps percitus est dolore, fiduciam omnem fundandæ securitatis in eodem posuit abolendo. Et misso Sermiano, quem in crimen maiestatis uocatum præstigijs quibusdam absolutum esse monstrauimus, Pentadio quinetiam notario, & Apodemio adeunte in rebus eum capitali supplicio destinauit, & ita conligatis manibus in modum noxij cuiusdam latronis ceruice abscisa, ereptáque uultus & capitis dignitate, cadauer est relictum informe, pauloante urbibus & prouincijs formidatum. Sed uigilauit utrobique superni numinis æquitas. Nam & Gallum obitu oppressit crudeli, & non diu postea ambo cruciabili morte absumpti sunt. Qui eum licet nocentẽ & blandius palpantes periurijs adusq; plagas perduxere letales, quorum scudilo distillatione iecoris pulmonis uomitãs interijt. Barbatio qui in eũ diu falsa composuerat crimina, cum ex magisterio peditum altius niti quorundam susurris incusaretur damnatus, extincti per fallacias Cæsaris manibus animã in ludibrioso obitu parentauit. Hæc & huiusmodi quædam innumerabilia ultrix facinorũ impiorum, bonorumque præmiatrix aliquoties operatur Adrastia, atque utinam semper, quam uocabulo duplici etiam Nemesim appellamus: Ius quoddam sublime numinis efficacis humanarum mentium opinione lunari circulo superpositum, uel ut definiunt alij, substantialis tutela generali potentia partilibus præsidens fatis. Quam Theologi ueteres fingentes iustitiæ filiam, ex abdita quadam æternitate tradunt oĩa despectare terrena. Hæc ut Regina causarum, & arbitra rerum, hæc disceptatrix, urnam sortium temperat accidentium uices alternans, uoluntatũq; nostrarum exorsa interdũ alio quàm quo cõtendebant exitu terminãs, multiplices actus permutando conuoluit. Eademq; necessitatis insolubili retinaculo mortalitatis uinciens fastus tumentes, in casum & incrementorum detrimentorũ momenta uersabilis, ut nouit, nunc erectas mentiũ ceruices opprimit & eneruat, nunc bonos ab imo suscitans ad bene uiuendum extollit. Pinnas autem ideo illi fabulosa uetustas aptauit, ut adesse uelocitate uolucri cunctis existimetur, & prætendere gubernaculũ dedit, eiq; subdidit rotã, ut uniuersitatẽ regere per elementa discurrẽs oĩa nõ ignoret. Hoc immaturo interitu ipse quoq; sui pertesus, excessit è uita ætatis nono atq; uigesimo. Cum quadriennio imperasset natus apud Thuscos in arce

Pola peremptus Crispus Costantini filius.

Cubili præpositus.

Cõstantina.

Dictũ Alexandri.

Gallus in modũ latronis necatur.

Distillatio iecoris.

Bonorũ præmiatrix Adrastia. Nemesis.

Reginã causarum Nemesis.

Vinciens fastus tumẽtes.

Pinnas habet Nemesis

Subdidit rotam.

Therbenſi patre Conſtantio, Conſtantini fratre Imperatoris, matréque Galla ſorore Ruffini & Cæreali, quos trabeæ conſulares nobilitarunt, & præfecturæ prouinciarum, forma conſpicuus bona, decente filo corporis, membrorumq́ recta compage, flauo capillo, & molli barba, licet recens emergente lanugine teneras per genas. Ita tamen ut maturius autoritas emineret, tantum à temperatis moribus Iuliani differens fratris, quantum inter Veſpaſiani filios fuit Domitianum & Titum. Adſumptus autem in ampliſſimum fortunæ faſtigium uerſabilis, motus expertus eſt, qui ludunt mortalitatem: nunc euehentes quoſdam in ſydera, nũc ad Cocyti profunda mergentes. cuius rei cũ innumera ſint exempla, pauca tactu ſummo tranſcurram. Hæc fortuna mutabilis & inconſtans fecit Agathoclem Siculum ex figulo regem, & Dionyſium gentiũ quondam terrorem Corynthi literario ludo præfecit. Hæc Adramitenum Andriſcum in fullonia natum ob pſeudo Philippi nomen euexit: & Perſei legitimum filium artem ferrariam ob quærendum docuit uictum. Eadem Mancinum populi imperio Numantinis emiſſum, ſumma atrocitate Veturium & Claudium Corſis ſubſtrauit. quid feritati Carthaginis Regulum iſtius iniquitate. Pompeius poſt quæſitum ex rerum geſtarum amplitudine cognomentum, ad ſpadonum libidinem in Aegypto trucidatur. Et Eunus quidam ergaſtularius ſeruus ductauit in Sicilia fugitiuos. Quàm ſplendido loco multi nati, eadem rerum domina conniuente, Viriathi genua ſunt amplexi uel Spartaci? quot capita, quæ horruere gentes, funeſti carnifices abſciderunt? Alter in uincula ducitur, alter inſperatæ præficitur poteſtati, alius à ſummo culmine dignitatis excutitur. Quæ omnia ſi ſcire quiſquàm uelit quàm uaria ſint, & adſidua, harenarum numerum idem iam deſipiens, & montium pondera ſcrutari poterit.

Trabeæ. Filo corporis. Verſabilis fortuna. Agathocles ex figulo Rex. Andriſc⁹ in fullonia natus. Pompei⁹ ad ſpadonũ libidinẽ trucidatur.

AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM LIBER DECIMVSQVINTVS.

QVAE licuit in acie ſcrutari, quǽque uidere licuit per ætatem, uel perplexe interrogando uerſatos in medio ſcire, narrauimus ordine caſuũ expoſito diuerſorum: reſidua quæ ſequuturus aperiet textus, pro uirium captu limatius abſoluemus. Nec obtrectari iuuet res longi operis formidantes. Tunc enim laudãda eſt breuitas, cum moram rumpens intempeſtiuã nihil ſubtrahit cogitationi iuſtorum. Nondũ apud Noricum exuto pœnituit Gallo Appodemius, quoad uixerat, igneus turbarum incentor, raptos eius calces uehens equorum permutatione ueloci, ut nimietate cogendi quoſdã extingueret, præcurſorius index

Textus pro uiriũ captu. Turbarum incentor. Præcurſorius index.

Mediolanũ

Mediolanum aduenit. Ingressusq; regia ante pedes proiecit Constantij, uelut spolia regis occisi Parthorum, & perlato nuntio repentino docente rem insperatam, & arduam ad sententiam totam facilitate completam. Hi qui summam aulam tenebant, omni placendi studio in adulationem ex more conlato, uirtutem, felicitatemq; Imperatoris extollebant in cælum: cuius nutu in modum gregariorũ militum, licet diuersis temporibus, duo exauctorati sunt principes, Veteranio nimirum & Gallus. Quod ille studio blanditiarum exquisito sublatus, immunemq; se deinde fore ab omni immortalitatis incommodo fidenter existimans, confestim à iustitia declinauit ita intemperanter, ut æternitatem eam aliquoties assereret ipse dictando, scribendóq; propria manu, orbis totius se dominum appellaret. Quod dicentibus alijs indignanter admodum ferre deberet, his qui ad æmulationem ciuilium principum uitam formare moresq; suos, & prædicabat ut ingentes & laboris enixi: nanq; etiam si mundorum infinitates essent, eos gloria & armorum inuicto robore se repleturum, & domiturum sperabat: Et tanquàm ad Democriti exemplum, quos Anaxarcho incitãte magnus somniabat Alexander, id repetisset legens uel audiens, quod ut docẽt Mathematici, continentes ambitus terræ totius, quæ nobis uidetur, immensam magnitudinem uniuersitatis, instar breuis obtinet puncti. Iamq; post horrendam deleti Cæsaris cladem, sonãte periculorũ iudicialiũ tuba, in turba læsæ maiestatis arcessebatur Vrsicinus, adolescente magis magisq; contra salutẽ liuore omnibus bonis infesto. Hac enĩ superatur difficultate, quod ad suscipiẽdas defensiones æquas & probabiles Imperatoris aures occluserat, patebãt susurris insidiantiũ clandestinis, qui Constantij nomine per Orientis tractus om̃es abolitũ antedictũ ducẽ domi forisq; desyderari, ut formidolosum Persicæ genti fingebãt. Sed contra accidentia uir magnanimus stabat immobilis, ne se projceret abiectus cauens, parum tuto loco innocentiam stare medullitus gemens: hocq; uno tristior, quod amici ante hæc frequentes ad potiores desciuerant, & ad successores officiorum more poscentes solent transire lictores. Impugnabat autem eum per fictæ benignitatis inlecebras collega, & uirũ fortem propalàm sæpe appellans Arbetio, ad innectandas letales insidias uitæ simplici perquàm callens & ea tempestate nimium potens. Vt enim subterraneus serpens foramen subsidens occultum adsultu subito, singulos transitores obseruans incessit, ita ille adeens etiam post lædendi militiæ munus, nec læsus aliquando, nec lacessitus inexplebili quodam lædendi proposito conscientiam polluebat. Cogitur paucis arcanorum præfectus conscijs latenter cum Imperatore sententiam retegere. id egerat, ut nocte uentura procul à conspectu militarium raptus Vrsicinus indemnatus occideretur, ut quondam Domitius Corbulo dicitur cæsus in colluuione illa Neroniani sæculi, prouinciarum fidus defensor & cautus. quibus ita compositis cum adhuc destinati prædictum tempus operirentur, consilio in lenitudinem flexo, facinus impium ad liberationem secundam deferri præceptum est. Indéque ad Iulianum recens perductum calumniarum uertitur machina, memorabilẽ postea principem gemino crimine, ut iniquitas æstimabat implicitũ

Fidenter.

Indignãter.

Mundorum infinitates.

Alexander somniabat. infinitates mundorũ.

Adolescente liuore bonis infesto.

Parũ tuto loco innocẽtiã stare.

Perq; callẽs.

Subterraneus serpens.

Transitores.

Domitius Corbulo occisus in colluuione Neroniana.

implicitum, quod à Macelli fundo in Cappadocia posito ad Asiam demigrarat liberalium desyderio doctrinarum, per Constantinopolim transeuntem uiderat fratrem, qui cum obiecta dilueret, ostenderetq; neutrum sine iussu fecisse, nefando adsentatorum cœtu perisse urgentium aspiratione superni numinis. Eusebia suffragante Regina ductus ad Comum oppidum Mediolano uicinum, ibiq; paulisper moratus pro eadem ingenti causa ut cupidine flagrauit, ad Græciam ire permissus est. Nec defuere deinceps ex his emergentia casibus, quæ dispiceret secũdis auribus cõtigisse. Tũ punirentur ex iure, uel tanq; irrita diffluebant & uana. sed accidebat nonnunquàm ut opulenti pulsantes præsidia potiorum, ijsdemq; tanquàm hæderæ celsis arboribus adhærentes absolutionem precibus mercarentur, è noxis autẽ nullæ damnabantur abruptæ. Ideóq; & ueritas mendacijs uelabatur, & ualuere pro ueris aliquoties falsa. Perductus ijsdem diebus & Gorgonus, cui erat thalami Cæsariani cura commissa, cumq; eum ausorum fuisse participem concitoremq; interdum ex confesso pateret, conspiratione spadonum, iustitia concinnatis mendacijs obumbrata, periculo euolutus abscessit. Hæc dum Mediolani aguntur, militarium cateruæ ab Oriente perductæ sunt Aquileiam, cum aulicis pluribus membris inter cathenas fluentibus, spiritum exiguum uiuendiq; moras per erumnas detestati multiplices. Arcessebantur enim ministri fuisse Galli ferocientis Pathenius & Stephanus, perq; eos Domitianus discerptus credebatur, & mortuus, & alij post eos acti in exitium præceps, ad quos Auodos Arbora missus est, & Eusebius cubiculi tunc præpositus, ambo inconsyderatæ iactantiæ, iniusti pariter & cruenti. qui nulla perspicaciter sine innocentium sontiumq; differentia alios uerberibus uel tormentis adflictos exulari pœna damnarunt, quosdam ad infimã trusere militiam, residuos capitalibus addixere supplicijs. Impletisq; funerum bustis, reuersi uelut ouantes gesta retulerũt ad principẽ, erga hæc & similia palàm obstinatũ & grauem. Vehementius hiuc & deinde Constantius quasi præscriptum fatorum ordinem conuulsurus, recluso pectore patebat insidiãtibus multis, unde rumorum aucupes subito exterrere complures bonorũ, uertices ipsos ferinis morsibus adpetentes, posteáq; pauperes & diuites indiscrete, non ut Cybiratæ illi Verrini Tribunalium ius legati lambentes, sed reipublicæ membra totius per incidentia uexantes. Inter quos facile Paulus & Mercurius eminebãt. Hic origine per senatus in Dacia notarius, ille à ministerio tridinij rationabilis. & Paulo quidẽ, ut relatum est supra, Cathena inditũ est cognomentũ, eo quod in complicandis calumniarũ nexibus erat indissolubilis, tetra uenena ferens, uariéq; disperdens, ut in colluctationibus calce tenere quidã solent artifices palestritæ. Mercurius Soléniorũ appellatus Comes, quod ut clàm mordax canis interna uitia summissius agitãs, epulis cœtibusq; se crebris inserens, si per quietẽ quisq;, ubi fusius naturali agatur, uidisse aliquid amico narrãs, id uenenatis artibus coloratũ in peius patulis Imperatoris auribus infundebat. Et ob hoc homo tanq; inexplicabili obnoxius culpæ, graui mole criminis pulsabatur. Hæc augẽte uulgatius fama, tantũ aberat, ut proderet quisq; uisa nocturna, cũ ægre

homines

Marginal notes:
Comũ oppidũ Mediolano uicinũ.
Veritas mẽdacijs uelabatur.
Concitor.
Cõcinnatis mendacijs obumbrat.
Exularis pœna.
Cõuulsur° ordinem fatorum.
Cybiratæ Verrini.
A ministerio Paulus cognomẽto Cathena.
Palestritæ.
Patulæ Imperatoris aures.

homines dormisse sese præsentibus faterentur externis. mœrebãtq; docti quidam quod apud Atlanteos nati non essent,ubi memorantur somnia non uideri. quod unde eueniat,rerum scientissimis relinquamus. Inter has quæstionum suppliciorumq; species diras,in Illyrico exoritur alia clades ad multorum pericula ex uerborum inanitate progressa. In prouincia Africani Pannoniæ secum dæ rectoris apud Sirmium poculis amplioribus madefacti, quidam arbitrum adesse nullum existimantes, licenter Imperium per se molestissimum incusabant. quibus alij optatam permutationem temporum, aduentante uelut die præsagijs affirmabant. Nonnulli maiorum aui sibi portendi incogitabili demẽtia appromittebant. E quorum numero Gaudentius magnis in rebus mente desipiens & stolidus,rem ut seriam detulerat ad Rufinum apparitionis præfecturæ prætorianæ tunc principem,multimorum semper auidum hominem,& collata prauitate famosum, qui confestim quasi primus elatus ad Comitatum principis aduolauit.Eumq; ad suspitiones huiusmodi mollem & penetrabilem ita acriter inflammauit, ut sine deliberatione ulla Africanus, & omnes letalis mensæ participes iuberentur sublimes tolli.quo facto delator funesticus inuetita ex more humano ualidus cupiens biennio id,quod agebat ut postularat, cõtinua re præreptus est. Missus igitur ad eos corripiendos Teutomeres protector domesticus cum conlega onustos omnes cathenis,ut mandatum est, perducebat. Sed ubi uentum est Aquileiam,Marinus intellexit ex Campiductore eo tempore uacante autoribus perniciosi sermonis,& alioquin natura feruentis in taberna relictus,dum parantur itineri necessaria,latentem Duletum casu repertum carceri impegit, statimque extractis uitalibus interijt. Residui ducti Mediolanum,excruciatiq; tormentis & confessi ui quæstionis inter epulas petulãter se quædam loquutos,iussi sunt retineri pœnalibus claustris sub absolutionis aliqua spe,licet incerta. Protectores uero prouinciæ uertere solum exilio,ut Marino ijsdem conscijs mori permisso ueniam Arbetione meruere precante. Re hac modo finita, paulopost & sentientibus Alemãnicis pagis inditum est bellum,conlimitia sæpe Romana latius inrumpentibus,ad quem procinctum Imperator egressus in Rhetias,camposq; uenit caninos, & digestis diu cõsilijs, id uisum est honestum & utile omnibus,ut eo cum militijs pater Arbetio equitum cum ualidiore exercitu mane religens marginis lacus Brigantiæ pergeret. Protinus Barbaris congressuris,cuius loci figuram breuiter,quantum ratio patitur, designabo, inter montium celsorum anfractus impulsu immani Rheni discurrentis extenditur penes Alepontios, ut deciduas cataractas inclinatione pernici funditur Nilus, torrente ab ortu protinus primigenio copijs aquarum proprijs inruenti cursu simplici. Iamq; adiutus niuibus liquatis ac solutis,alta diuortia riparum adradens lacum inuadit rotundũ & uastum, quẽ Murgantiam accola Rhetius appellat,per quæ quadraginta & sexaginta stadia lõgũ, pariq; penè spatio late diffusum, horrore syluarum squalẽtium inaccessum,Nisi quia uera in Alemãnia uirtus & sobria iter composuit,latum Barbaris,& natura locorum & cæli inclementia refragãte. Hanc ergo paludem spumosis sternendo

Somnia non uidẽt apud Atlanteos.

Gaudẽtius.

Apparitio.

Multimor'.

Campiductor.

Impegit.

Digestis cõsilijs.

Lacus Brigãtiæ.

Cæli inclẽmentia.

uerticibus amnis inrumpens,& undarum quietem permeans,peragrans Mediam uelut finali intersecat libramento,& tanquam elementum perenni discordia separatũ,nec aucto,nec imminuto agmine quod intulit, uocabulo & uiribus absoluitur integris, nec contagia deinde ulla perpetiens,Oceani gurgitibus intimatur. Quodque est impendio mirum,nec stagnum aquarum rapido transcursu mouetur, nec limosa sub colluuie tardatur properans flumen,& confusum misceri non potest corpus,quod ni ita agi ipse doceret aspectus,nulla ui credebatur posse discerni. Sic Alpheus oriẽs in Arcadia, cupidine fontis Aretusæ captus,scindens mare,ut fabulæ ferũt,adusque amatæ confinia prouit Nymphæ. Arbetio qui aduentus Barbarorum nuntiarent,non expectans dum adessent: licet sciret aspera orsa bellorũ, in occultas delatus insidias,ueluti immobilis malo repentino perculsus.interea uisi è latebris hostes exiliunt, & sine aliqua intermissione quicquid offendi poterat,telorum genere multiplici configebant. Nec enim resistere nostrorum quisquàm potuit,nec aliud uitæ subsidium,nisi discessu sperare ueloci. Quocirca uulneribus declinandis intenti, incomposito agmine milites huc & illuc dispalantes terga ferienda dederunt. Plerique tamen per angustas semitas sparsi,periculóque præsidio tenebrosæ noctis extracti, reuoluta iam luce redintegratis uiribus agmini quisque proprio sese cõsociauit. In quo casu ita tristi & inopino abundãs numerus armatorum & Tribuni desyderati sunt decem. ob quæ Alemãni sublatis animis ferocibus, incidentes se quotidie prope munimenta Romana,adimente matutina nebula lucem,strictis mucronibus discurrebant frendendo minas tumidas intentantes. Egressique repente Scutarij,cum obiectu turmarum hostilium repercussi stetissent, omnes suos cõspirantibus animis ciebant ad pugnam. Verum cum plerosque recentis erumnæ documenta terrerent,& totam ferè residuam manum credens hærere Arbetio, tres simul exiluere Tribuni: Arentheus agens secum armatum, & Rectores grauis armaturæ,& qui equestrem turmam comitum tuebatur Eutropius: & duces promotorum missis sibi à principe ruebant auxilijs. Vrgebat causa communis uelut propriam uiri cunctis arcentibus ueterum exemplo accolarum fluminis undis perfusis iusto prælio, sed discursionibus prædatorijs uniuersos in fugam coegere fœdissimam,qui dispersi laxatis ordinibus,dumque elabi properant impediti corpora nudantes intecta, gladiorum hastarúmque densis ictibus truncabantur. Multique cum equis interfecti iacentes, etiam cum eorum ossibus uidebantur innexi,quouis omnes è castris effusi, qui prodire in prælium cum socijs ambigebant,cauendi immemores proterebant Barbaram prolem, qui se post fuga exemerant morte calcantes cadauerum strues,perfusi sanie peremptorũ. Hocque exitu prælio terminato Imperator Mediolanum ad hyberna ouans reuertit,& lætus. Exoritur iam hinc rebus adflictis haud dispari prouinciarũ malo calamitatum turbo nouarum,destructurus omnia simul,ni fortuna moderatrix humanorum casuum, motum euẽtu celeri consumasset impendio formidatum. Cum diuturna incuria Galliæ cædes acerbas rapinasque & incendia Barbaris licenter grassantibus nullo iuuante perferrent, Siluanus pedestris militiæ

Dispalantes.

Alemãni.

Corpora nudantes intecta.

Cadauerum strues.

Calamitatũ turbo.

Fortuna moderatrix humanorũ casuũ.

rector

rector iratus & efficax ad hæc corrigenda primum ipsis superuenit, Arbetione id maturari modis, quibus poterat adigente, ut absenti æmulo, quem quietum superesse adhuc grauabatur, periculosæ molis onus impingeret. Acturius sarcinalium principis iumentorũ magister, commẽdatitias ab eo petierat ad amicos ut quasi familiaris eiusdem esset notissimus. hoc impetrato cum ille nihil suspicans simpliciter præstitisset, seruabat epistolas, ut perniciosum aliquid in tempore moliretur. Memorato itaq; duce Gallias ex republica discursantes Barbaros propellente, iam sibi diffidentes & trepidantes, Idem Dynamius inquietus agens ut uersutus, & in fallẽdo exercitatus, fraudẽ cõminiscitur impiam, subornatore & cõscio iactatore rumoris incerti Lampadio præfecto & Eusebio ex comite rei priuatæ, cui congnomentum erat inditum Mattiocobe, atq; Edesio & magistro memoriæ, quos ad consulatum ut amicos unitissimos idẽ curarat subrogari præfectus. & perniciosa serie literarũ abstersa, sola incolumi relicta subscriptione, alter multum à uiro illo dissonans superscribitur textus, uelut Siluano rogante uerbis obliquis, hortantéq; amicos agentes intra palatium, uel priuatos. Inter quos & Thuscus erat Albinus, alijq; plures, ut se Alboram captantem, & prope diem solium principis aditurũ sinuarent. hunc fascem ad arbitriũ figmenti commisit, uitam pulsaturus insontis. Dynamius præfectus est, ut hæc pro Imperatore scrutaretur. Hæc & similia cum astu texeret, consistorium solus ingressus intimum, captato tempore uincire sperans peruigilem salutis imperatoriæ custodẽ. Lectáq; in cõsistorio astu callido consarcinata materia Tribuni iussi sunt custodiri, & de prouincijs duci priuato, quorũ epistolæ nominia designabant. Confestimq; iniquitate rei percitus Malaridius gentilium rector, cõlegis adhibitis strepebat immaniter, circũueniri homines dicatos Imperio per factiones & dolos minime debere prodamãs, petebatq; ut ipse relictis obsidũ loco necessitudinibus suis, M. Claudio armaturarũ tribuno spondente, quod ut remearet uelocius, iuberet ire ducturus Siluanum aggredi, nihil tale conatũ, qualẽ insidiatores acerrimi concitarunt: nec cõtra se paria promittente M. Claudio morabatur properare permitti hæc, quæ ipse pollicitus est impleturum. Testabatur enim id se proculdubio scire, quod si quis mitteretur externus suopte ingenio. Siluanus etiam nulla re perterrẽte timidior composita forte turbauit. Et quanq; utilia moneret & necessaria, uentis tamen loquebat incassum. nanq; Arbetione autore, Apodemius ad eum uocandum cum literis mittitur, inimicus bonorum omnium diuturnus & grauis, qui incidens principi in Gallijs dissidens à mandatis conuentis, quæ proficiscenti sunt data, nec uiso Siluano, nec oblatis scriptis ut ueniret admonuit. Remansit, adscitáq; ratione qua procapti erant iamq; necandi magistri peditum, dientes & seruos hostili tumore uexabat. Inter hæc tamen dũ præsentia Siluani speratur, & Apodemius quieta perturbat, Dynamius ut argumento ualidiore impie structorũ assereret fidem, cõpositas literas his concinentes quas obtulerãt principi, per præfectum ad Tribunum miserat fabricæ Cremonensis nomine Siluani & Malarichi, à quibus ut arcanorum cõscius monebatur parare propè cuncta. Qui cũ hæc legisset, hærens

Sarcinalia iumenta.

In fallendo exercitatus.

Subornator

Magister memoriæ.

Verbis obliquis.

Strepebat immaniter.

Loquebat incassum.

& ambiens diu quid nam id esset, nec enim meminerat secum aliquando super negocio ullo interiore hos quorũ literas acceperat conloquutos, epistolas ipsas per baiulum qui portarat, uincto milite ad Malarichum misit, obseruans ut doceret aperte quæ uellet, non ita perplexe: nec enim intellexisse firmabat, ut subagrestem & simplicem quid significatum esset obscurius. Hæc Malarichus subito nactus etiam tunc squalens & mœstus, suamq́; depopularis Siluani uicem grauiter ingemiscens, adhibitis Francis, quorum ea tempestate in palatio multitudo florebat magna cum fallacia, per quam & confessio plus eorum appetebatur. Hisq́; cognitis statuit Imperator, despicientibus consistorianis & militaribus uniuersis in negocium præter inquiri. Cumq́; iudices fastidissent, Florentius Nigriniani filius agens tunc pro magistro officiorum, contemplans diligentius scripta apicumq́; pristinorum, quæ quondam reperiens animaduerti, tum factum est priore textu interpellato longe aliquam dictaret Siluanus ex libidine consarcinatæ falsitatis adscripta. Proinde fallaciarum nube discussa, Imperator doctus gestorum latione fideli, abrogata potestate, præfectum statui sub quæstione præcipit, sed absolutus est enixa conspiratione multorum, suspensus autem Eusebius, qui ex Comite priuatarum se cõscio hæc dixerat cõcitata. Edesius enim minus scisse quid actum sit pertinaci inficiatione contendẽs abijt innoxius. & ita finito negocio, omnes sunt absoluti, quos exhiberi delatio compulit criminis. Adinamius uero ut præclaris artibus inlustratus, cum correctoris dignitate abijt, necnon corrigere iussus est Tuscus reliquam principis creduli militiã. Agẽs inter hæc apud Agrippinã Siluanus, assiduisq́; suorũ compertis nuntijs, quæ Appodemius in labem suarum ageret fortunarum, & sciens animum tenerum uersabilis principis in dicta causa, timẽs ne absens, & indemnatus peractus geretur reus, in difficultate positus maxima, Barbaricæ se fidei committere cogitabat. Sed Lauio Gaiso uetante tunc Tribuno, quem dum militaret candidatus, solum adfuisse morituro Constanti supra scripsimus, docenteḿq; Francos unde oriebatur interfecturos eum, aut accepto præmio prodituros. Nihil tutũ ex præsentibus ratus, in consilia cogebatur extrema, & sensim eum principiorũ uerticibus erectus cõlocutus, ijsdeḿq; magnitudinem promissæ mercedis amissis cultu purpureo draconum & uexillorũ insignibus ad tempus abstracto, ad culmen imperiale surrexit. Dumq́; hæc aguntur in Gallijs, ad occasum inclinato iam die, perfertur Mediolanum insperabilis nuntius, aperte Siluanum demonstrans, dum ex magistro peditum altius nititur sollicitato exercitu ad Augustum culmen euectum. Hac mole casus inopini Cõstantius ipso quasi fulmine fati permotus, consilio secunda uigilia conuocato, properarunt omnes in regiam. Cumq́; nulli ad eligendũ quid agi deberet mens suppetere posset, aut lingua summissis uerbis perstringebatur, sic Mimentio ut consilijs rei bellicæ præstantissimo, frustráq; graui iniuria lacessito, & p admissionũ magistrũ, qui mox est honoratior, accito, eodem ingresso cõsistorium offertur purpura multa, quã ante principis pedes explicitam strauerũt, exteriorum regum ritu instituit adorari, cum semper antea ad similitudinem iudicis salutatos principes legeremus.

Magister officiorum.

Priore textu interpellato. Cõsarcinata falsitas.

Pertinax inficiatio.

Insperabilis nuntius.

Admissionũ magister. Cõsistoriũ.

Ita is

Ita is qui paulo antea cum infestatione maliuola Oriẽtis uoraginis, ut inuadẽdæ summæ rei per filios adfectator compellabatur. Tunc Dux prudẽtissimus & Constantini Magni fuerat commilito, solusq; ad extinguendum probis quidem, sed insidiosis rationibus petebatur. Diligens enim opera nauabatur Siluanum extingui, ut fortissimũ perduellem: aut si secus accidisset, Vrsicinũ exulceratum iam penitus aboleri debere, ne superesset scrupulus impendio formidandus. Igitur cum de profectione celebranda disponeretur, propulsatione obiectorum criminum eundem ducem parantem prægressus oratione leui prohibet Imperator: non id esse memorans, ut controuersia defensio causæ susciperetur, cum uicissim restitui in pristinam concordiam partes, necessitas subigeret urgentium rerum, antequàm cresceret molliẽdo. Habita igitur deliberatione multiplici potissimum tractabatur, quo commento Siluanus gesto etiam cum Imperatore rem ignoraret: existimaret probabili argumento firmãdam fidem reperto: mouetur honorificis scriptis, ut accepto Vrsicino successore cum potestate rediret intacta. Post hæc ita digesta protinus iubetur exire Tribunus, & protectores domesticos decem, ut postularat, ad iuuandas necessitates publicas secum duxit. Inter quos ego quoq; eram cum Veriniano collega, residui omnes propinqui & familiares. Iamq; egressum solum de se metu quisq; per spacia deducebat. Et quãquàm ut bestiarij obijceremur intractabilibus feris, perpendẽs tamen hoc bonum haberet tristitia recidiua, quod illico fluunt secunda fortunæ. Mirabamur illam sententiam Tullianam in æternis ueritatis ipsius adytis promulgatam, quæ est talis: Et quanq; optatissimum est perpetim fortunam quàm florentissimam permanere: Illa tamen qualitas uitæ nõ tantũ habet sensum, quantum cum ex sæuis & perditis rebus ad meliorem statum fortuna reuocatur. Festinamus itaq; itineribus magnis, ut ambitiosus magister armorũ ante allapsos Italicos milites, q̃ ullum rumorẽ in suspectis finibus perciperet. Verum cursim non properantes erratica quædã anteuolans prodiderat famat & Agrippinam ingressi inuenimus cuncta nostris comitibus altiora. Nanq; cõ ueniente undiq; multitudine trepide cœpta fundente, coactisque copijs multis prosilit eñ præsentibus is actoribus, ut ad imperatoris nouelli per ludibria auspicia uiriũ accessu firmandi sensum ac uolũtatem dux flebilis uerteretur, quo uarijs adsentandi figmentis in mollius urgente securitate nihil metuens hostile deciperetur. Cuius rei finis arduus uidebatur. Erat enim cautius obseruandum ut appetitus opportunitati obtemperarent: ne præcurrẽtes eam, nec deserentes qui eluxissent intempestiue, constabat nos omnes sub elogio uno morte mulctandos. suscepit tamen idem dux leniter adactus, inclinãteq; negocio ipso ceruices adorare solenniter anhelantem celsius purpurã, ut spectabilis colebatur: & intimus facilitate aditus, honoréq; mensæ regalis adeo antepositus alijs, ut iam secretius de rerum summa consultaretur. Aegre ferebatur Siluanus ad consulatum potestatésq; sublimes elatis indignis, se & Vrsicinum solos post exudatos magnos pro republica labores & crebros, ita fuisse despectos, ut ipse quidẽ per questiones familiarium sub discrepatione ignobili crudeliter agitatis, cõmisisse

Scrupul⁹ impẽdio formidandus.

Protectores domestici.

Ego erã cũ Veriniano.

Vt bestiarij obijceremur feris.

Agrippina oppidum.

Sub elogio uno nos morte mulctandos.

Honore mẽsæ regalis antepositus.

in maiestatem arcesseret. Alter uero ab oriente raptus, odijs inimicorum adduceretur: & hoc assidue clam quærebatur & palam. Terrebant nos tamen cum dicerentur hæc & similia, circumfrementia undiq; murmura causantis inopiam militis, & rapida celeritate ardētis angustias Alpium perrumpere Cottiarum. In hoc æstu mentis ancipiti ad effectum tendens consilium, occulta scrutabamur indagine, sederatq; tandem mutatis præ timore sæpe sententijs, ut quæsitis magna industria cautis ministris, obstricto religionum consecratione conloquio, bracchati sollicitarentur, atq; cornuti fluxioris ingenij ubertate mercedis ad momentum omne uersabiles. Firmato itaq; negocio, per sequestres quosdā gregarios obscuritate ipsa ad id patrandum idoneos, præmiorum expectatione accensos, solis ortu iam rutilo subitus armatorum globus erupit: atq; ut solet in dubijs rebus, audentior cæsis custodibus regia penetrata Silvanum extractum ædicula, qua exanimatus confugerat ad conuenticulum ritus Christiani tendentem, densis mucronibus gladiorum trucidarāt. ita dux ad exilium meritorum hoc genere oppetit mortis metu calumniarum, quibus factione iniquorum inretitus est absens, ut tueri possit salutem. Ad præsidia progressus extrema, licet enim ob tempestiuam illam cum armaturis proditionem ante Murtiæ prodigium obligatum gratia retineret Constantium, ut dubium tamen, & mutabilem uerebatur. licet patris Poniti prætenderet fortia facta, sed pro Cōstantini partibus in bello ciuili acriter contra Licinianos sæpe uersati. Euenerat autem antequàm huiusmodi aliquid agitaretur in Gallijs, Romæ in circo maximo populus, incertus ratione quadam percitus, an præsagio, ut Siluanus deuius magnis uocibus exclamaret. Igitur Siluano Agrippinam, ut relatum est, interfecto, inæstimabili gaudio re cognita, princeps insolentia coalitus, & tumore, hoc quoq; felicitatis suæ prosperis cursibus adsignabat eo more, quo semper oderat fortiter facientes, ut quondam Domitianus superare tamen quacunq; arte contraria cupiebat. Tantumq; affuit laudare industriæ gesta, ut etiam quædā scriberet de Gallicanis intercepta thesauris, quos nemo attigerat. Idq; scrutari iusserat artius. Interrogato Remigio etiam cum rationario apparitionis armorum magistri, cui multo postea Valentiani temporibus laqueus uitā in causa Tripolitanæ legationis erupit. Post quæ ita completa Constantius, ut iam cælo contiguus, casibusq; imperaturus humanis, magniloquentia, fastuq; sufflabatur adulatorum, quos augebat ipse superando, proijciendóq; id genus parum callentes: ut Cresum legimus ideo regno suo Solonem expulisse præcipitem, quia blandiri nesciebat: Et Dionysium intentare poetæ Philoxeno mortē, cum eum recitantē proprios uersus absurdos, & inconcinnos laudantibus cunctis, solus audiret immobilis: quæ res perniciosa uitiorum est altrix. ea demum enim laus grata esse potestati debet excelsæ, cum interdum & uituperationi secus gestorum pateat locus. Iamq; post securitatem quæstiones agitabantur de more ex uinculis, & cathenisq;, ut noxi petebatur. Exurgebat enim efferuens lætitia Paulus Taxarcus illas delator ad uenenatas artes suas licentius exercendas, & inquirentibus in negociū consistorianis, atq; militaribus, ut præceptū est,

Alpes Cottiæ.

Ad momentum omne uersabiles.

Insolentia coalitus, & tumore, oderat fortiter faciētes.

Magniloquentia.

Solonem expulit Cresus.

Philoxenus non adulat Dionysio.

Perniciosa adulatio.

Consistoriani.

Proculus

Proculus admouetur eculeo, Siluani domesticus homo gracilis, & morbosus metuentibus cũctis, ne ui nimia tormentorũ leui corpore fatigato reos atrociũ criminũ promiscue citari faceret multos. Verũ contra q̃ speratũ est contigit. Memor enĩ somnij quo uetitus erat per quietẽ, ut ipse firmauit, pulsare quendã insontẽ, usq; ad cõfinia mortis uexatus, nec nominauit, nec prodidit aliquẽ: sed adserebat factũ Siluani constanter: ideo cogitasse quod inijt nõ cupiditate, sed necessitate cõpulsum argumento euidenti demonstrãs: Causam enĩ probabilẽ ponebat in medio multorũ testimonijs clarã, quod die quinto anteq̃ insulas susciperet, & principatus donatũ stipendio militẽ cõstanti nomine loquutus est fortis etiã & fidus. Vnde apparebat, quod si præsumeret fortunæ superioris insignia, conaretur auri tã graue pondus repetere ut suũ. Post hunc damnatorũ sorte Pemenius raptus ad suppliciũ interijt. qui (ut supra retulimus) cũ Treueri ciuitatẽ Cæsari clausissent, Decentio ad defendendã plebem electus est. Tum Asclepiodotus, & Luto, & Maudio comites interẽpti sunt, alijq; plures. Hæc & similia perplexe temporis obstinatione scrutante, dũ has exitiorũ communium clades suscitat turbo feralis, urbẽ Aeternã Leontius regẽs, multa spectati iudicis documenta præcipiebat, in audiendo celer, in disceptando iustissimus, natura beniuolus. licet autoritatis causa seruandæ acer quibusdã uidebat̃, & inclinatior ad amandũ. Prima igitur ars seditionis in eũ cõcitandæ uilissima fuit, & leuis. Philoroniũ enim aurigã rapi præceptũ, sequuta plebs omnis uelut de sensura propriũ pignus, terribili impetu præfectum incessebat ut timidũ: sed ille stabilis & erectus immissis apparitoribus correptos aliquos, uexatosq; tormentis: nec strepẽte ullo, nec obsistente insulari pœna mulctati sunt. Diebusq; paucis sequutis cũ ad idem plebs excita calore, quo cõsueuit uim causando, ad Septenzoniũ cõuenisset celebrẽ locũ, ubi operis ambitiosi Nympheũ Marcus cõdidit imperator, illuc de industria pergens, præfectus à Dominicoga, apparitionẽq; rogabatur enixius, ne in multitudinem se adrogantẽ immitteret, & minacẽ ex cõmotione pristina sæuientẽ, difficilis ad pauorem recti tetendit, adeo ut eum obsequentẽ facile deseret, licet in periculũ festinantem abruptũ. Insidẽs itaq; uehiculo cũ speciosa fiducia cõtuebatur acribus oculis tumultuantiũ undiq; cuneorum uelut inserpentium uultus, perpessusq; multa dici probrosa, agnitũ quendã inter alios eminentẽ, uasti corporis, rutiliq; capilli, interrogauit an ipse esset Petrus Valuomeres: ut audierat cognomento, eumq; esse sono respõdisset obiurgatorio, ut seditiosum Antesignanum olim sibi copertũ reclamãtibus multis post terga manibus iunctis suspendi præcepit. Quo uiso sublimi tribuliũq; adiumentũ nequicq̃ implorante, uulgus omne paulo ante confertũ per uaria urbis membra diffusum ita euanuit: ut turbarũ acerrimus concitor tanq̃ in iudicialia secreto exaratis lateribus ad Picenũ ejiceretur, ubi postea ausus eripere uirgines, necnon obscurate pudorẽ patrui, in cõsulari sententia supplicio ob id capitali addict⁹. hoc administrãte Leontio, Liberius Christianæ legis antistes à Constantio ad comitatũ mitti præceptus est, tanq̃ imperatoris iussui, & plurimorũ scitis per cõsortium decretis obsistens, in re, quã breui textu

Ee 3 percurram.

Eculeus.

Vsq; ad cõfinia mortis uexatus, neminẽ nominat in tormentis Proculus.

Turbo feralis.

In disceptãdo iustissimus.

Insulari pœna mulctati.

Septẽzoniũ Nympheũ.

Sono obiurgatorio.

Seditiosorũ Antesignanus.

Turbarum concitor.

Breui textu percurram.

percurrã. Athanasium episcopũ eo tẽpore apud Alexãdriã ultra professionẽ altius se efferentẽ, sciscitariq; conatũ externa: ut prodidere rumores adsidui coetus in unũ quaesiti, eiusdem loci multorũ synodus (ut appellant) remouit à sacramẽto quod obtinebat. Dicebatur enĩ fatidicarũ sortiũ fidem, quae uel augurales praetenderẽt alites, scientissime callens, aliquoties praedixisse futura. Super his intẽdebant ei alia quoq; à praeposito legis abhorrẽtia, cui praesidebat. Hũc per subscriptionẽ abijcere sede sacerdotali paria sentiẽs caeteris iubente principe Liberius monitus perseueranter retinebatur. nec uisum hominẽ, nec auditũ damnare nefas ultimũ saepe exclamans, aperte scilicet recalcitrans imperatoris arbitrio. Id enĩ ille Athanasio semper infestus, licet sciret impletũ: tamen autoritate qua potiores Aeternae urbis episcopi, firmari desyderio nitebat ardẽti, quo nõ impetrato, Liberius aegre populi metu, qui eius amore flagrabat, cũ magna difficultate noctis medio potuit asportari. Et haec quidẽ Romae, ut ostendit textus superior, agebantur. Constantiũ uero exagitabãt adsidui nuncij, deploratas iã Gallias indicãtes nullo retinente ad internitionẽ barbaris uastãtibus uniuersa. aestuansq; diu qua ui propulsaret erumnas, ipse in Italia residẽs, ut cupiebat, periculosum enim existimabat se in partem cõtrudere longe dimotã, reperit tandẽ consiliũ rectum, & Iulianum patruelẽ fratrem haud ita dudũ ab Achaia contractũ, ac ritu etiã tum palliatũ, in societatẽ imperij adsciscere cogitabat. Id ubi urgente malorum impẽdentiũ mole est cõfessus, proximis succumberet tot necessitatibus tanq; crebris, unũ se quod nunq; fecerat aperte demonstrãs: illi in adsentationẽ nimiã eruditi infatuabant, nihil esse his ita asperum dictitantes, quod praepotens uirtus, fortunáq; tã uicina syderibus non superaret ex more. Addebantq; noxarũ conscientia stimulante complures deinceps caueri debere Caesaris nomẽ. Replicantes gesta sub Gallijs. quis adnitentibus obstinate obtinebat se solia regia incertũ migrationẽ ad lõginqua pertimescẽs, an pro natiua prudentia consulens in cõmune, omnibusq; memorãs anteponi debere propinquũ. Post multa quae per deliberationes ambiguas actitarat, ut fixa sententia, adiectisq; disputationibus irritis, ad imperiũ placuit Iulianum adsumere. Cũ uenisset accitus praedicto die aduocato die, omni quod aderat cõmilitio tribunali ad altiorẽ suggestũ erecto, quod Aquilae circundederunt, & signa Augustus insigniter manu retinens dextera, haec sermone placido perorauit: Adsistimus apud uos optimi reipublicae defensores, causae cõmuni uno penè omniũ spiritu uindicandae, quã acturus tanq; poetae, quos iudices succinctius edocebo. Post interitum rebellium tyrannorum, quos ad haec tentanda quae mouerunt, rabies egit, & furor: uelut impijs eorum manibus Romano sanguine parẽtantes, insultant Barbari Gallias rupta limitum pace, hac animati fiducia, quod nos per disiunctissimas terras arduae necessitates adstringunt. Huic igitur malo ultor appositus iã proserpenti dum patitur tẽpus, occurrerit nostri, uestriq; consulti suffragiũ, & colla superbarũ gentium detumescẽt, & imperij fines erunt intacti, restiturorũ specie, quã gero, secundo roboretis effectu. Iulianũ hunc fratrẽ meum, patruelẽ meum, ut nostis, uerecũdia, qua nobis ita necessitudine charus est

Synodus.

Recalcitrans imperatoris arbitrio.

Infatuabant in assentationẽ eruditi.

Verba Constantij.

Succinctius edocebo.

Colla detumescent.

Iulianus frater meus patruelis.

rus est, recte spectatum: Iamque euolues industria iuuenem, in Cæsaris adhibere potestatem exopto, cœptis si uidentur utilia etiam uestra concessione firmandis. Dicere super his plura conantem interpellans concio lenius prohibebat, arbitrium summi Iouis id esse, non mentis humanæ, uelut præscia uenturi prædicans. Stansque imperator immobilis, dum sileret, residua fidentius explicauit. Quia igitur uestrum quoque fauorem adesse firmiter indicat lætus adulescens uigoris tranquilli, cuius temperati mores emittendi sunt, potius quam prædicandi, ad honorem prosperatum exurgat: cuius præclaram indolem bonis artibus institutam hoc ipso plene uideor exposuisse quod elegi. Ego eum præsente nutu dei cælestis amictu principali uelabo. Dixit: moxque indutum auita purpura Iulianum, & Cæsarem cum exercitus gaudio declaratum, his adloquitur contractiore uultu submœstum. Recepisti priuatuus originis tuæ splendidum florem, amantissime mihi omnium frater: aucta gloria mea confiteor, qui iustus in deferenda super hac re potestate, nobilitate mihi propinqua, qua ipsa potestate uideor esse sublimis. Adesto igitur laborum, periculorumque particeps, & tutelam ministerij suscipe Galliarum, omni beneficentia partes leuaturus adflictas. & si hostibus congredi sit necesse, fixo gradu consiste inter signiferos ipsos audendi tempore consyderatus hortator, pugnantes accendens præeundo cautissime, turbatosque subsidens fultiens modeste, increpans desides, uirissimus testis adfuturus industrijs, & ignauijs. Proin urgente rei magnitudine, perge uir fortis adducturus uiros itidem fortes. aderimus uobis, uicissim amoris robusta constantia militabimus simul, unà orbem pacatum deus modo uelit, quod oramus, pari moderatione, pietateque acturi. Mecum ubique uideberis præsens, & ego tibi quodcunque acturo non deero. ad summam mihi propera socijs omnium uotis, uelut assignatam tibi ab ipsa republica stationem cura peruigili defensurus. Nemo post hæc finita reticuit: sed militares omnes horrendo fragore, scuta genibus inlidentes, quod est prosperitatis indicium plenum. Nam contra cum hastis clypei feriuntur, iræ documentum est, & doloris immane: quo quantoque gaudio præter paucos Augusti probauere iudicium? Cæsaremque admiratione digna suscipiebant, imperatorij muricis fulgore flagrantem, cuius oculos cum uenustate terribilis, uultumque excitatius gratum, multum diuque contuentes, qui futurus sit colligebant, uelut scrutatis ueteribus libris, quorum lectio per corporum signa pandit animarum interna. Eumque ut potiori reuerentia seruaretur: nec supra modum laudabant, nec infra quam decebat, atque ueluti censorum uoces sint, & diacagmata non militum. susceptus denique ad consessum uehiculi, receptusque in regiam, hunc uersum ex Homerico carmine susurrabat, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς, ᾧ ἔδωκε Κρόνου παῖς. Hæc die octauo Iduum Nouembrium gesta sunt, cum Arbitionem consulem annus haberet & Lolianum. Deinde diebus paucis Helena Constantij sorore, eidem Cæsari coniugali fœdere copulata, paratisque uniuersis, quæ maturitas proficiscendi poscebat, comitatu paruo suscepto Calendis Decembribus egressus est, deductusque ab Augusto adusque locum duabus columnis insignem, qui Lacmellum interiacet, & Ticinium, itineribus rectis Taurinos peruenit, ubi nuntio perculsus

Iulianus auita purpura induitur.

Verba Constantij.

Ego tibi non deero.

Imperatorij muricis fulgor.

Per corporum signa animorum interna.

Helena Constantij soror. Vxor Iuliani.

tio perculsus graui, qui nuper in comitatum Augusti perlatus de industria silebatur, ne parata defluerent. Indicabat autem Coloniam Agrippinam ampli nominis urbem in secunda Germania, pertinaci Barbarorum obsidione reseratam, & magnis uiribus deletam. quo mœrore perculsus uelut primo aduentantium malorum auspicio murmurans querulis uocibus sæpe audiebatur nihil se plus adsecutum, quam ut occupator interiret. Cumque Viennam uenisset, ingredientem optatum quidem, & imperatorem honorifice susceptura omnis ætas concurrebat, & dignitas proculque uisum plebs uniuersa cum in ciuitate finitima Imperatorem clementē appellans, & faustum, præuia consonis laudibus celebrabat, auidius pompam regiā in principe legitimo cernens, communiūque remedium erumnarū in eius locabat aduentu, salutarem quēdam Genium adfulsisse clamans, nec secius arbitrata. Tunc anus quædam orba luminibus, cum perconctando qui nam esset ingressus, Iulianum Cæsarem comperisset: exclamauit, hunc deorum templa reparaturum. Proinde quoniam, ut Mantuanus uates prædixit excelsus, Maius opus moueo, maiorque mihi rerum nascitur ordo: Galliarum tractus & situm ostendere puto nunc tempestiuum, ne inter procinctus ardentes, præliorumque uarios casus ignota quibusdā expediēs, imitari uidear desides nauticos, ad trita lintea cum rudētibus quæ licuit parari securius inter fluctus resarcire coactos. & tempestates ambigentes super origine prima Gallorū scriptores ueteres notitiā reliquere negocij semiplenā: sed postea ut Timagenes diligentia Græcus & lingua, quæ diu sunt ignorata, cōlegit ex multiplicibus libris: cuius fidem secuti obscuritate dimota eadem distincte docebimus, & aperte. Aborigenes primos in his regionibus quidā uisos esse firmarūt Celtas nomine regis amabilis, & matris eius uocabulo Galatas dictos sermo Græcus appellat. Alij Dorienses antiquiorē sequutos Herculē Oceani locos inhabitasse confines, Drasidæ memorāt reuera fuisse populi partē indigenā. Sed alios quoque ab insulis extimis cōfluxisse ex tractibus trāsrhenanis crebitate bellorū, & alluuione feruidi maris sedibus suis expulsos. Aiunt quidā paucos post excidiū Troiæ & fugitātes Græcos ubique dispersos loca hæc occupasse, tunc uacua regionum autem incolæ id magis omnibus adseuerant, quod etiam nos legimus in monumentis eorū incisum, Amphytrionis filiū Herculē ad Gerionis, & Taurisci sæuorum tyrannorū perniciem festinasse, quorū alter Hispanias, alter Gallias infestabat: Superatisque ambobus coisse cum generosis fœminis, suscepisseque liberos plures, & eos partes quibus imperitabant, suis nominibus appellasse. A Phocide uero Asiaticus populus Harpali inclementiā uitās Cyri regis præfecti, Italiam nauigio petit. Cuius pars in Lucania Veliam, alia condidit in Viennnensi Massilliam. Dein secutis ætatibus oppida aucta uirium copia, instituere non pauca, & declināda uarietas spe societatis coniuncta. Post hoc loci hominibus paulatim excultis ingruere studia laudabilium doctrinarum, inchoata per Bardos, & Eusebios, & Toctusages. & Bardi quidem fortia uirorum illustrium facta heroicis compositis uersibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt. Eubagi uero scrutantes summa & sublimia naturæ pandere conabantur.

Agrippina Colonia in secunda Germania.

Salutaris Genius.

Maius opus moueo.

De Gallis pulchra.

Aborigenes

Celtæ.

Galatæ.

Massilia phocaica.

Velia in Italia.

Bardi.

conabantur. Inter hos Druidæ ingenijs celsiores, ut autoritas Pythagoræ decre uit, sodalitijs astrictis consortijs, quæstionibus occultarũ rerum, altarumq; ere cti sunt, & despectãtes humana pronunciarũt animas immortales. hãc Gallia rũ plagam ob suggestus montiũ arduos, & horrore niuali semper obductos or bis residui incolis, antehac penè ignotã, nisi qua littoribus est uicina, munimi na claudant undiq; natura, uelut arte circundata, & à latere quidẽ australi Tyr rheno alluitur, & Gallico mari, quæ cœleste suscipit plaustrum, à feris gentibus fluentis distinguitur Rheni, ubi occidentali subiecta est syderi Oceano, & alti tudine Pyrenei surgitur. Vnde ad solis ortus attollitur aggeribus Alpiũ Cottia rum, quas rex Cottius perdomitis Gallijs, solus in angustijs latens, inuiáq; lo corũ asperitate cõfisus, lenito tandẽ timore, in amicitiã Octauiani recept[9] prin cipis, molibus magnis extruxit ad uicẽ memorabilis muneris compendiarias, & uiantibus opportunas, medias inter alias Alpes uetustas, super quibus cõperta paulo postea referemus. In his Alpibus Cottijs, quarum initiũ à Segusio oppi do est præcelsum, erigitur iugũ nulli ferè sinè discrimine penetrabile. Est enim è Gallijs uenientibus prona humilitate deuexũ pendentiũ saxorum altrinsecus uisu terribile, præsertim uerno tẽpore, cũ liquente gelu, niuibusq; solutis, flatu calidiore uentorũ, per diruptas utrinq; angustias, & lacunas pruinarum conge rie latebrosas, descendẽtes cũctantibus plantis homines, & iumenta procidũt, & carpenta: idq; remediũ ad arcendũ exitiũ repertũ solum, quod pleraq; uehi cula uastis funibus colligata pone cohibente uirorũ, uel boum nisu ualido uix gressu repente paulo tutius deuoluunt. Et hæc, ut diximus, anni uerno contin gũt. Hyeme uero humus crustata frigoribus, & tanq; leuigata: Ideóq; labilis in cessum præcipitantem impellit, & patulæ ualles per spatia plana glacie perfidæ uorant nonnunq; transeuntes. ob quæ callidi, eminẽtes ligneos stilos per cautio ra loca defigunt: ut eorum series uiatorẽ ducat innoxiũ, qui si niuibus operti la tuerint, montanis defluẽtibus riuis euersi graues agrestibus peruijs difficile per uaduntur. À summitate autem huius Italici diui planicies adusq; stationẽ no mine Martis, per septem extẽditur milia, & hinc alia celsitudo erectior, ægréq; superabilis ad Matronæ porrigitur uerticẽ, cuius uocabulũ casus fœminæ nobi lis dedit. Vnde decliue quidẽ iter, sed expeditius adusq; castellum Virgantiam patet. Huius sepulchrum Reguli, quem itinera struxisse retulimus, Segusione est mœnibus proximũ, manesq; eius ratione gemina religione coluntur, quod iusto moderamine rexerat suos: & adscitus in societatem rei Romanæ, quietẽ genti præstitit sempiternam. & licet hæc, quam diximus uiam, media sit, & com pendiaria, magisq; celebris, tamẽ etiam aliæ multo antea temporibus sunt con structæ diuersis. prima Thebanus Hercules ad Gerionem extinguendum, ut re latum est, & Tauriscum leuius gradiens propè maritimas composuit Alpes. Hicq; harũ nomen indidit. Moneci similiter arcẽ, & perennẽ ad sui memoriam cõsecrauit. Deinde emẽsis postea sæculis multis, hac ex causa sunt Alpes exco gitatæ Pẽninæ. Superioris Africani pater. P. Corneli[9] Scipio Sagũtinis memo rabilib[9] ærũnis, & ptinaci destinatiõe Afrorũ obsessis, itur[9] auxilio in Hispaniã traduxit

Cottiæ alpes unde c

Vehicula in Alpibus fu nibus collit gata.

Lignei stili defigunt in itinere Alpi no.

Vertex Ma tronæ in Al pibus mõs.

Via compen diaria.

Moneci arx.

Penninæ Al pes.

traduxit onustam manu ualida classem. sed ciuitate potentiore arte deleta, Hannibalem assequi nequiens, triduo ante transito Rhodano ad Italiæ partes contendentem nauigatione ueloci, intercurso spatio maris haud lõgo, digressus per montes apud Genuam obseruabat Liguriæ oppidũ: ut cum eo si copiã fors dedisset, uiarum asperitate fatigato decerneret in planicie, consulens tamen rei cõmuni. G. N. Scipionem fratrem ire monuit in Hispanias, ut Hasdrubalem exinde similiter erupturum arceret. quæ Hannibal doctus à perfugis, ut erat expeditæ mentis, & callidæ, Taurinis ducẽtibus accolis per Tricastinos & oram Vocontiorum extremam ad saltus Tricorios uenit. Indeq; exorsus aliud iter ante hac insuperabile fecit, excisaq; rupe in immensum clara, quæq; cremãdo ui magna flãmarum, acetóq; infuso, quæ in solidis soluit, per Druentiam flumẽ gurgitibus uagis in totũ regiones occupauit Hetruscas. Hactenus super alpibus, nũc ad restantia ueniamus. Temporibus priscis cũ laterẽt hæ partes ut Barbaræ, tripartitæ fuisse credunt, in Celtas eosdẽ Gallos diuisæ, & Aquitanos, & Belgas, lingua, institutis, legibusq; discrepãtes: & Gallos quidẽ, qui sunt Celtæ, ab Aquitanis Garumna disterminat flumen, à Pyreneis oriens collibus, postq; oppida multa transcursa in Oceano delitescens. A Belgis uero eandem gentem Matrona distendit, & Sequana, amnes magnitudinis geminæ: qui fluẽtes per Lugdunensem post circũ clausum ambitu insulari Parisiorum castellũ Lutetiam nomine consociatum meant: meantesq; protinus prope castra Constantia fundũtur in mare. Horũ omniũ caput ueteres Belgæ dicebant esse fortissimi, ea propter quod ab humaniore cultu longe discreti, nec aduẽticijs effœminati delitijs, diu cũ Transrhenanis certauere Germanis. Aquitani enim, ad quorũ litora ut proxima placidáq; merces aduenticiæ conuehuntur, moribus ad molliciem elapsis, facile in ditionẽ uenere Romanã. Regebantur autem Galliæ omnes iã inde uti crebritate bellorũ urgenti Cæsari Iulio dictatori potestate in partes quatuor: quarũ Narbonensis una, Viẽnensem intra se cõtinebat, & Lugdunensem: Altera Aquitanis præerat uniuersis. superiorem Germaniã, Belgasq; duæ iurisditiones ijsdẽ rexere temporibus. At nũc numerantur prouinciæ per omnẽ ambitũ Galliarũ secunda Germania. Prima ab occidẽtali exordiẽs cardine Agrippina & Tungris, munita ciuitatibus amplis, & copiosis. Dein prima Germania ubi præter alia municipia Magontiacos, & Vangiones, & Nemetes, & Argentoracos, Barbaricis cladibus nota. Post has Belgica prima Mediomatricos prætendit, & Treueros domicilium principum clarum huic adnexa est. Secũda est Belgica, qua Ambiani sunt urbs inter alias eminens & Cathelauni, & Remi apud Sequanos Bizantios uidimus, & Rauracos, alijs potiores oppidis multis. Lugdunensem primam Lugdunus ornat, & Cabillonas, & Senones, & Biturigæ, & Nicenum Augustudini magnitudo uetusta. Secundam enim Lugdunensem Rothomagi & Tutini, Mediolanum ostendunt, & Tricastini alpes Cottias, & Penninas exceptis obscurioribus incolunt. Habent & Agendicum desertã quidem ciuitatem: sed non ignobilem quondam, & ædificia semiruta nunc quoq; demonstrant. Hæ prouinciæ, urbesq; sunt splendidæ Galliarum. Aquitania, quæ

Hannibal callidæ mentis.

Montẽ rupit aceto.

Celtæ. Aquitani.

Garumna.

Sequana.

Lutetia Parisiorũ castellum.

Belgæ.

Transrhenani.

Narbonẽsis. Lugdunensis.

Secũda Germania.

Prima Germania.

Ambiani. Cathelauni.

Prima Lugdunensis.

Secũda Lugdunensis.

Aquitania, quæ Pyreneos montes, & eam partem spectat Oceani, quæ pertinet ad Hispanos. Prima prouincia est Aquitanica, amplitudine ciuitatum admodum culta, omissis alijs multis, Burdegala, & Aruerni excellunt, & Carnuti, & Pictaui nouus populus Ausci cõmendant, & Nasate, in Narbonensi clusa, & Narbona, & Tolosa, quæ principatum urbium tenent. Viennensis ciuitatũ exultat decore multarũ, quibus priores sunt Vienna ipsa, & Arelate, & Valentia, quibus Massilia iungitur, cuius societate & uiribus in discriminibus arduis fultam aliquoties legimus Romam. His propè Sallunij, Sunæ, & Niceæ Antipolis insulæ quæ Stechades. & quoniam ad has partes opere contexto peruenimus, silere super Rhodano maximi nominis flumine incongruum est, & absurdum. Apenninis alpibus effusiore copia fontium Rhodanus fluens, & procliui impetu ad pleniora digrediens proprio agmine ripas occultat, & paludi sese ingurgitat nomine Lemano, eamq; intermeãs nusq; aquis miscetur externis, sed altrinsecus summitateẽs undæ præterlabs, quæritans exitus uiã sibi impetu ueloci molitur. Vnde sine iactura rerũ per densa paludium fertur, & Sequanos, lõgéq; progressus Viennensem latere sinistro perstringit, dexter Lugdunensem, & emensus spatio flexuoso Ararim, quem Sauconnam appellant, inter Germaniam primã fluentem, suũ & nomen adsciscit, qui locus exordiũ est Galliarum. Exindéq; nõ millenis passibus, sed leucis itinera metiuntur, ubi auctus Rhodanus aquis aduenit locupletior, uehit grandissimas naues, uentorũ flatu iactari sæpius adsuetas. finitusq; inter ualles, quæ ei natura præscripsit spume9, Gallico mari concorporatur per patulum sinũ, quẽ uocat ad gradus, ab Arelate octauo decimo fermè lapide disparatũ. Sit satis de situ locorũ, nũc figuras & mores designabo. Celsioris staturæ & candidi penè Galli sunt omẽs, & rutili luminumq; toruitate terribiles, auidi iurgiorũ, & sublatius insolescentes. Nec eñ eorum quenq; adhibita uxore rixante multo fortior & grauior peregrinorũ ferre poterit globus, tum maxime cũ illa inflata ceruice suffrendens, ponderãsq; niueas ulnas & uastas, admissis ad cibos emittere cœperit pugnos, ut catapultas tortilibus neruis excussos. metuendæ uoces compluriũ, & minaces placatorũ iuxta & irascentiũ. tersi tamen pari diligentia cũcti & mundi, nec in tractibus illis maximéq; apud Aquitaniã poterit aliquid uideri, uel fœmina, licet perq; pauper, ut alibi frustra squalore pannosorũ. Ad militandũ omĩs ætas aptissima, & pari pectoris robore senex ad procinctũ ducitur, & adultus gelu duratis artubus & labore adsiduo multa cõtempturus, & formidãda. nec eorũ aliquando quisq;, ut in Italia munus Martiũ pertimescẽs, pollicẽ sibi præcidit, quos iocaliter murcos appellant. uini auidũ genus affectans, ad uini similitudinẽ multiplices potus, & inter eos humiles quidam obtusis ebrietate cõtinua sensibus, quam furoris uoluntariã speciem esse Catoniana sententia definiuit, raptantur discursibus uagis. ut uerum illud uideatur, quod ait defendẽs Fonteium Tullius, Gallos post hæc dilutius esse poturos, quod illi uenenum esse arbitrabantur. Hæ regiones præcipue quæ confines Italicis, paulatim leuius odere sub imperium uenire Romanum, primo tentatæ per Fuluium prælijs paruis, quassatæ per Sextium,

ad ultimũ

Aquitanica prima. Burdegala. Vienna. Arelate. Stechades. Ortus Rhodani. Lemanus. Arar. Leucis itinera mẽtiunt. De figuris Gallorũ. Insolentes Galli. Tersi & mũdi Galli. Gelu durati artus. Pollicẽ præcidit timid9 belli.

ad ultimum per Fabium Maximū domitæ: cui negocij plenus effectus, asperiore Allobrogum gente deuicta, hoc indidit cognomentum. nam omnes Galliæ nisi quæ paludibus inuiæ fuere, Salustio docetur autore. post decennalis belli mutuas clades perpessas, societatiq; nostræ fœderibus iunxit æternis. Euectus sum longius, sed remeabo tandem ad cœpta. Domitiano crudeli consumpto Musonianus successor, Oriente prætoriam regebat potestatem, præfecti facundia sermonis utriusq; clarus, unde sublimius quàm sperabatur duxit. Constantinus enim cum limatius superstitionum quæreret sectas Manicheorum & similium, nec interpres inueniretur idoneus, hunc sibi commendatum ut sufficientem elegit, quem officio functum perite Musoniam uoluit appellari artē. Strategium ducatum, & ex eo percursis honorū gradibus multis, adscendit ad præfecturam prudens aliàs, tolerabilis prouincijs, & mitis & blandus, & ex qualibet occasione, maximéq; ex controuersijs litibus, quod nefandum est, & in totum lucrandi auiditate sordescens, ut inter alia multa euidenter apparuit in quæstionibus agitatis super morte Theophili Syriæ consularis, ob proditionem Cæsaris Galli impetu promiscue discerpti. ubi damnatis pauperibus, quos cum hæc agerentur peregre cōstabat fuisse autores diri facinoris, exutis patrimonijs absoluti sunt diuites. Huc Prosper adequitabat pro magistro equitum agente, tū etiam in Gallijs militem regens abiecte ignauius, & ut ait Comicus, arte despecta furtorū rapiens propalàm. quis concordantibus mutuáq; cōmercia uicissim sibi conciliando locupletatis Persicis, duces uicini fluminibus rege in ultimis terrarū suarū terminis occupato, per prædatorios globos nostri uexabant, Nunc Armeniam, aliquot Mesopotamiā confidentius incursantes, Romanis ductoribus ad colligendas obeuntium exuuias occupatis.

> [Fabius Allo][illegible]
>
> Strategius ducatus.
>
> In totū lucrādi auiditate sordescens.
>
> Prædatorij globi.

AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM LIBER SEXTVSDECIMVS.

HAEC per orbem Romanū fatorum ordine cōtexto uersante, Cæsar apud Viennam in collegium factorum à consule octies Augusto adscitus, urgente gemino uigore pugnarum fragores, cædésq; barbaricas sonabat, colligere prouinciæ fragmenta iam parans se, affuit face tandem secunda. Quia igitur res magnæ, quas per Gallias uirtute, felicitatéq; correxit multisq; ueterū factis fortibus præstāt, singula serie progrediēte mōstrabo, instrumēta oīa mediocris ingenij, si suffecerint cōmotur⁹. Quicqd aūt narrabit' quod nō falsitas arguta cōcinnat, sed fides integra rerū absoluit, documētis euidētibus fulta, ad laudatiuā penè materiā pertinebit. Videt' eñ lex quædā uitæ melioris hunc iuuenē à mobilibus cunis adusq; spiritū comitata supremū. nanq; incrementis uelocibus ita

domi

domi,forisq; conluxit,ut prudentia Vespasiani filius Titus alter æstimaretur, bellorũ gloriosis cursibus Traiani simillimus, clemens ut Antonius, rectæ,perfectæq; rationis indagine cõgruens Marco,ad cuius æmulationem actus effingebat & mores:& quoniã,ut Tulliana docet autoritas,omniũ magnarũ artiũ sicut arborũ altitudo nos delectat,radices,stirpesq; nõ item:sic præclaræ hui9 indolis rudimenta tunc multis obnubilantibus tegebantur,quæ anteferri gestis eius postea multis & miris hac ratione deberẽt, quod adolescens primæuus ut Erecteus in secessu Mineruæ nutritus, ex Academiæ quietis umbraculis non è militari tabernaculo in puluerem artium tractus,strata Germania, pacatisq; rigentis Rheni meatibus cruenta spirantium regum hic sanguinũ fudit:alibi manibus cathenas affixit. Agens itaq; negociosam hyemem apud oppidum ante dictum inter rumores qui uolitabant adsidui, comperit Augustuduni ciuitatis antiquæ muros spaciosi quidem ambitus,sed carie uetustatis inualidos, Barbarorum impetu repentino insessos,torrente præsentium militum manu, ueteranos concursatione peruigili defendisse,ut solet,abrupta sæpe discrimina salutis ultima desperatio propulsare. Nihil itaq; remittentibus curis ancillari adulatione posthabita,quæ eum proximam ad amœnitatem flectebant & luxum, satis omnibus comparatis. VIII. Cal. Iul. Augustudunũ peruenit, uelut dux diuturnus uiribus eminens & consilij,per diuersa palantes Barbaros ubi dedisset foro copiam aggressurus.Habita itaq; deliberatione, adsistentibus locorum peritis quodnam iter eligeretur, ut tutum multa ultro citróq; dicebãtur, paludem per arborosam quibusdam de lacu & corbitis iri debere firmantibus. sed cum subsererent quidam,Siluanũ pauloante magistrum peditum,per compẽdiosas uias uerum suspectas,qui ante in umbris multis umbrantur,cum VIII auxiliarium milibus ægre transisse:Fidentius Cæsar audaciam uiri fortis imitari magnopere nitebatur cunctis uiribus. Et ne qua interueniret mora, adhibitis cataphractarijs solis,& balistarijs parum ad tuendum rectorẽ idoneis,percurso eodem itinere ad arua Succorũ peruenit:ubi breui,sicut solebat, ocio cum milite recreatus,ad Tricastinos tendebat:& Barbaros in se cateruatim ruentes, partim cum timeret ut ampliores confertis lateribus obseruabat, alios occupatis habilibus locis decursu facile præteriens, nõnullos pauore traditos cepit, residuos in curã celeritatis omne quod poterant conferẽtes,qui sequi nõ ualebãt grauitate præpeditos armorum,innocuos abire perpessus est. Proinde certiori iam spe ad resistendum ingruentibus confirmatus,per multa discrimina uenerat Tricastum adeo insperatum,ut eo portas penè pulsante,diffusæ multitudinis Barbaræ metu aditus urbis non sine anxia panderetur ambage, & paulisper moratus dum fatigato consulit militi, ciuitatem Remos nihil prolatandum existimans petit: ubi in unum congregatum exercitum Vesunti iusserat operiri præsentiã suam, cui præsidebat Vrsicini successor Marcellus,& ipse Vrsicinus adusq; expeditionis finem agere præceptus ijsdem in locis. Post uariatas itaq; sententias plures cum placuisset,per X pagos Alemãniam adgredi plebem densatis agminibus tendebat illuc solito alacrior miles:& quia dies humectus,& decolor uel conti-

Clemens ut Antonius.

Altitudo rerum nos delectat.

Rudimenta obnubilantibus.

Carie uetustatis muri inualidi.

Ancillaris adulatio.

Salutis ultima desperatio ,ppulsare discrimina.

Cataphractarij. Balistarij.

Dies humectus & decolor.

 guum

guum excipiebat aspectum, iuuante locorum gnaritate hostes tramite obliquo discursos post Cæsaris terga, legiones duas arma cogentes adorti penè delessent, ni subito concitus clamor sociorum auxilio coegisset. Hinc & deinde, nec itinera, nec flumina transire posse sine insidijs putás. Erat prouidus, & conctator præcipuum bonum in magnis ductoribus, opem ferre solet exercitibus, & salutem. Audiens itaq; Argétoratum, Brotomagum, Tarbellos, Sebusianos, & Nemetes, & Vangionas, & Maguntiacum ciuitates Barbaros possidentes territoria eorum habitare, nam ipsa oppida, ut circũdata retibus busta declinant, primam omnium Brotomagum occupauit, eiq; iam aduentanti Germanorum pugnam intentãs occurrit. Cumq; in bicornem figuram acie diuisa conlato pede res agi cœpisset: exitióq; hostes urgerentur ancipiti, captis nonnullis, alijs in ipso prælij furore trũcatis, residui discessere celeritatis præsidio tecti. Nullo itaq; posthac repugnante, ad recuperandam ire placuit Agrippinam ante Cæsaris in Gallias aduẽtum excisam, per quos tractus nec ciuitas ulla uisitur, nisi quod apud Confluentes locum ita cognominatum, ubi amnis Mosella confunditur Rheno, Rigodolum oppidum est, & una prope ipsam Coloniam turris. Igitur Agrippinam ingressus, nõ ante motus est exinde quám Francorum regibus furore mitescente perterritis, pacem Reipublicæ firmaret interim profuturam, & urbem reciperet munitissimam: quibus uincendi primitijs lætus per Treueros hyematurus, apud Senonas oppidum tunc opportunum abscessit. ubi bellorũ inundantium molem humeris suis, quod dicitur, uehens scindebatur in multiplices curas, ut mulieres, quæ à solitis desciuere præsidijs, reducerentur ad loca suspecta, & cõspiratas gentes in noxam Romani nominis disiectaret, ac præuideret ne alimenta deessent exercitui per uaria discursuro. Hæc solicite perpensantem, hostilis aggreditur multitudo oppidi capiundi spe in maius accensa: Ideo confidentes, quod & nec scutarios adesse, & quod de multis perfugis didicerant, ire gentiles per municipia distributos, ut commodius uescerentur. Clausa ergo urbe, murorumq; intuta parte firmata, ipse cum armatis die, noctúq; inter propugnacula uisebatur, & pinnas, ira exundante substridés cum erumpere sæpe conatus, paucitate præsentis manus impediretur. Post tricesimum deniq; diem abiere Barbari tristes, inaniter, stultéq; cogitasse ciuitati subsidium mussitantes. & quod indignitati rerum est signandum, periclitanti Cæsari distulit suppetias ferre Marcellus, quietem agens in stationibus proximis, cum etiam si ciuitas absque principe uexaretur, opposita multitudine malis obsidionalibus expediri deberet. Hoc metu solutus efficacissimus Cæsar, prouidebat constanti solicitudine, ut militum diuturno labori quies succederet aliqua, licet breuis, ad recreandas tamen sufficiens uires, quanq; ultima squalentes inopia, terræ sæpe uastitate exigua quædam uictui congrua adgerebant. Verum hoc diligenti quoq; accurato peruigili adfusa lætiores per prosperũ sublato animo exequenda plurima consurgebant. Primũ igitur factúq; difficile temperãtiam ipse sibi indixit, atque retinuit, tanquàm adstrictus sumptuarijs legibus uiueret, quas ex Rhetris Lygurgi, id est axonibus Romam translatas, diúq; obseruatas, & senescentes

Marginalia: Cõctator bonum in magnis ductoribus. — Assit auxilia coegisset hinc & inde. — Brotomagũ. — Agrippina deleta. — Mosella flu. — Francorum reges. — Bellorum inundantium moles. — Scutarij. — Adstrictus sumptuarijs legibus. — Rhetræ lygurgi.

scentes paulatim reparauit. sic illa dictator reputans ex prædictis Democriti, quod ambitiosam mensam fortuna, parcam uirtus adponit. Id enim etiam Tusculanus Cato prudenter definiens, cui Censorij cognomētum castior uita indidit: Cultus magna, inquit, cura tibi, magna uirtutis incuria. Denique cum legeret libellum assidue, quem Constantius ut priuignum ad studium mittens, manu sua conscripserat, prælicenter disponens quid in conuiuio Cæsaris impendi deberet, phasianū, & uuluam, & sumen exigi uetuit, & inferri, munificis militis uili & fortuito cibo contentus. Hinc contingebat ut noctes ad officia diuideret tripartita, quietis & publicæ rei, & musarum, quod factitasse Alexādrum legimus Magnum, sed multo hic fortius. Ille nāque ænea concha supposita, brachio extra cubile protento pilam tenebat argenteam, ut cum neruorum rigorem sopor laxasset infusus, gestaminis lapsi tinnitus abrūperet somnū. Iulianus uero absque instrumento quoties uoluit euigilauit: & nocte dimidiata semper exurgens, nō è plumis uel stragulis sericis ambiguo fulgore nitētibus, sed ex tapete, & ξισύρα, quam uulgaris simplicitas Susurnam appellat, occulte Mercurio supplicabat, quem in mundo uelociorem sensum esse, motum mentium suscitantem, theologicæ prodidere doctrinæ. Atque in tanto rerum defectu exploranter ei curabat postquàm ut ardua & seria terminata ad procudendum ingenium uertebatur, & incredibile quo quanto ardore rerum principalium notitiam celsam indagans, & quasi pabula quædam animo ad sublimiora scandenti conquirens, per omnia philosophiæ membra prudenter disputando currebat. Sed tamen cum hæc effecte, plenéque cōligeret, nec humiliora despexit, poeticam mediocriter, & rhetoricam, ut ostendit orationum, epistolarúmque cum grauitate comitas incorrupta, & nostrarum, externarúmque rerum historiam multiformem. super his aderat latine quoque disserendi sufficiens sermo. Si itaque uerum est, quod scriptores uarij memorant, Cyrum regem, & Simonidem Lyricum, & Hippiam Hellium sophistarum acerrimum ideo conualuisse memoria, quod epotis quibusdam remedijs id impetrarunt, credendū est hunc etiā tum adultum totū memoriæ dolium, si usquàm reperiri potuit, exhausisse. Et hæc quidem pudicitiæ, uirtutúmque sunt signa nocturna. Diebus uero quæ ornate dixerit, & facete, quæ ut in apparatu uel in ipsis egerit congressibus præliorum, aut in re ciuili magnanimitate correxit, & libertate, suo quæque loco singula demonstrabuntur. Cum exercere præludia disciplinæ Castrensis philosophus cogeretur ut princeps, artemque modulatius incendenti per Pyrricam concinentibus dissereret fistulis, ait illud prouerbium, Clitellæ boui impositæ sunt. Plane nō est nostrum onus. Platonem crebro nominans exclamat, Tu duces. & eius quædam solennia ἀποφθέγματα agens, irruit in consistorium ut aurum acciperet. Inter alios quidam ex eorum consortio non, ut moris est, expansa chlamyde, sed utraque manu cauata suscepit: & Imperator, Rapere, inquit, nō accipere sciunt agentes in rebus. Audito à parentibus uirgines raptas, eum qui uiolarat, cōuictum relegari decreuit. Hisque indigna pati querentibus, quod non sit morte mulctatus, responderat, Hactenus incusent iura clementiæ, sed Imperatorem mitissimi animi legibus præstare cæteris

Tusculanus Cato.

Cultus magna cura tibi Magna uirtutis icuria.

Alexāder pilam tenebat ad somnum rumpendū.

Nocte dimidiata surgebat Iulian⁹.

Mercurio supplicabat.

Susurna

Per omnia philosophiæ mēbra currebat.

Simonides Lyricus.

Memoriæ dolium exhausit.

Pyrricā dissereret.

Clitellæ boui impositæ

Impator mitissimus.

re cæteris decet. Egressurum eum ad expeditionem plures interpellant, ut læsi, quos audiendos prouinciarũ rectoribus cõmendabat. Et reuersus, quid egerint singuli quærẽs, delictorum uindictas genuina lenitudo mitigabat. Ad ultimũ exceptis uictorijs, per quas cadentes sæpe incolumi cõtumacia Barbaros fudit, quod profuerit anhelãtibus extrema penuria Gallis, hinc maxime daret, quod primitus partes eas ingressus, pro capitulis singulis tributi nomine uicinos quinos aureos reperit flagitari, discedens uero septenos tantũ munera uniuersa cõplentes, ob quæ tanquam solem sibi serenũ post squalẽtes tenebras adfulsisse cum alacritate & tripudijs lætabantur. Denique id eum adusque imperij finẽ, & uitæ scimus utiliter obseruasse, ne per indulgentias quas appellat, tributariæ rei concederet reliqua. Norat enim hoc facto se aliquid locupletibus additurũ, cum constet ubique pauperes inter ipsa doctorũ exordia soluere uniuersa sine laxamento cõpelli. Inter has tamen regendi, moderandique uias, bonis principibus æmulandas barbarica rabies exarserat in maius, ut quæ bestiæ custodum negligẽtia raptu uiuere solitæ, ne his quidẽ admotis, & appositis ferocioribus abscesserũt, sed crescentes inedia sine respectu salutis armẽta uel greges incursant. Ita enim illi, cunctis quæ diripuere cõsumptis, fame urgente tegebant aliquoties prædas. Interdum antequàm contingerent, aliquid oppetebant. Hæc per eum annum spe dubia, euentu tamen secundo, per Gallias agebantur. In comitatu uero Augusti circũlatrabat ambitionẽ inuidia uelut summa mox adeptum decora cultus imperatorij præstruxisse: instabatque ei strepẽs immania Comes Verissimus nomine, arguens coram, quod à gregario ad magnum militiæ culmen euectus. Hoc quoque non contentus, & paruulo cum adpeteret principalem: sed specialiter eum insectabatur Dorus quidam ex medico scutariorũ, quem Niceteriorum centurionem sub Magnetio Romæ præfectum retulimus, accusasse Adelphium urbi præfectum ut altiora cœptantem. Cumque res in inquisitionem ueniret, necessarijsque negocio tentis, obiectorum probatio speraretur, tanquàm per satyram subito cubicularijs suffragãtibus, ut loquebatur pertinax rumor, & uinculis sunt exutæ personæ, quæ stringebantur ut consciæ, & Dorus euanuit, & Verissimus ilico tacuit, uel auleo deposcito scenæ. Iisdem diebus adlapsorũ ore Constantius doctus, obsesso apud Senonas Cæsari auxilium non tulisse, Marcellum eum sacramẽto solutum habere iussit in larem: qui tanquàm iniuria graui perculsus, quædam in Iulianũ moliebatur, auribus Augusti confisus in omne pãtẽtibus, cubiculi mittitur statim post eum si quid finxerit, cõuicturus. Verum ille hoc nesciens, mox uenit Mediolanum strepens & tumultuans, ut erat uanidicus, & amenti propior, admissus in consistorium Iulianũ ut procacem insimulat. Iamque ad euagandum altius, ualidiores sibi pinnas aptare. Ita enim cum motu quodam corporis loquebatur ingenti. Hoc eo fingente licentius, Entherius ut postulauit inductus, iussusque loqui quod uellet, uerecunde & modice docet uelare ueritatem mendacijs. Magistro enim armorum (ut credebatur) cessante cõsulto industria uigili, Cæsarem diu obsessum apud Senonas Barbaros repulisse, apparitoremque fidum autori suo, quoad uixerit, fore obligata ceruice sua spondebat.

Margin notes: Solẽ serenũ post squalentes tenebras affulsisse. — Indulgẽtias quas appellant. — A gregario ad magnum culmẽ euect⁹ — Pertinax rumor. — Aures Augusti patẽtes — Vanidicus. — Consistoriũ.

sua spondebat. Res monuit super hoc eodẽ Entherio pauca subserere forsitan non credenda, ea re, quod si Numa Pompilius, uel Socrates bona quædam dicerent de spadone, dictisq; religionum adderent fidem, à ueritate desciuisse arguebantur. Sed inter uepres rosæ nascuntur, & inter feras nonnullæ mitescunt. Itaq; carptim præcipua quæ sunt comperta mõstrabo. Natus in Armenia sanguine libero, captusq; à finitimis hostibus, etiam dum paruulus abstractus geminis Romanis mercatoribus uenundatus, ad palatiũ Constantini deducitur, ubi paulatim arte, curáq; rationẽ recte uiuendi, solertiámq; ostendebat literis, quãtum tali fortunæ satis esse poterat, eruditus cogitandi, inueniendiq; dubia, & scrupulosa: acumine nimio præstans immensum, quantum memoria uigens benefaciẽdi auidus, plenusq; iusti consilij: quem si Cõstans Imperator olim ex adulto spectasset, plurâq; tanquàm maturum audiret honesta suadentẽ, & recta, nulla uel uenia certe digna peccasset. Is præpositus cubiculi etiam Iulianũ aliquoties corrigebat, Asiaticis coalitum moribus, ideóq; leuem. Deniq; digressus ad ocium, adscitusq; postea in palatium, semper sobrius, & in primis consistens: ita fidem, cõtinentiámq; uirtutes coluit amplas, ut nec prodidisse aliquando arcanum, nisi tuendæ causa alienæ salutis, nec exarsisse cupidine plus habendi arcesseretur ut cæteri. Vnde factum est, ut subinde Romam secedens, ibiq; fixo domicilio cõsenescens, comitem circũferens conscientiam bonam, colatur à cunctis ordinibus, & ametur: cum soleat id genus hominum post partas ex iniquitate diuitias, latebras captare secretas, ut lucifugæ uitantes multitudinis læsæ conspectus. Cui spadonũ ueterum hunc comparare debeam, antiquitatem replicando complures inuenire non potui. Fuerunt enim apud ueteres, licet oppido pauci fideles & frugiferi, ob quædã uitia maculosi. inter præcipua enim quæ eorum quisq; studio possederat, uel ingenio, aut rapax, aut feritate contentior fuit, aut propensior ad lædendum, ut Ligendimus nimiũ blandus, aut potentiæ fastu superbior: ex omni latere autẽ ita peritum, neq; negasse me, neq; audisse confiteor ætatis nostræ testimonio locupleti cõfisus. Verum si scrupulosus quidam lector antiquitatum, Menophilum Mithridatis Pontici regis eunuchum nobis opponat, hoc monitu recordetur, nihil superiore lætum, præter id solum, quod in supremo discrimine gloriose monstrauit. Ingenti prælio superatus à Romanis & Pompeio rex prædictus, fugiensq; ad regna Colchorũ ad uictam filiam nomine Direptim. Nam uexatam asperitate armorũ, in castello Sinhorio huic Menophilo cõmissam reliquit: quibus originem omni remediorum solatio plene curatam patri tutissime seruãs, cum à Manlio Prisco Imperatoris legato, monimentũ quo claudebatur, obsideri cœpisset, defensoresq; deditionem meditantes sentiret, ueritus ne parẽtis opprobrio puella nubilis captiua superesset, & uiolata: interfecta illa, mox gladium in uiscera sua compegit. Nunc redeam unde diuerti. Superato (ut dixi) Marcello, euersáq; Serdica, unde oriebatur, in castris Augusti per simulationem tuendæ maiestatis imperatoriæ multa & nefanda perpetrabant. Nam si super occentum soricis, uel occulsu mustelæ, uel similis signi gratia consuluisset quenq; peritum, aut anile incantamentum

De Entherio eunucho.

Inter uepres rosæ.

Inter feras nõnullæ mitescunt.

Immensum.

Comitẽ circũferens conscĩẽtiã bonã.

Maculosi.

Menophilus.

Interfecta filia, Mithri. eunuchus se peremit.

Anile incantamentum.

ad leniendũ adhibuiſſet dolorẽ, quod medicinæ quoq; admittit autoritas eius, unde non poterat opinari delatus, raptusq; in iudiciũ pœnaliter interibat. Per id tempus fertur fuiſſe uirũm quendã nomine Danũ, quẽ tergotenus uxor rerũ leuium incuſarat, certum an incertũ reum non libet affirmare, indefenſum inde Ruffinus eluſerat, quo iudicãte quædã cognita per Gaudentiũ agentẽ in rebus conſularem Pannoniæ tunc Africanum, cum retuliſſent præfectum apparitionis præfecturæ prætorianæ. Dum etiam princeps ob deuotionem bis ut loquebantur, iactantius uerſabilem fœminam poſt nefandum concubitum periculoſam in fraudem illexit: ſuaſitq; conſarcinatis mendacijs ſeſe maieſtatis arceſſere maritum inſontem, & fingere, quod uelamẽ purpureum à Diocletiani ſepulchro furatus, quibuſdam conſcijs occultabat. Hisq; ad multorũ exitium ita formatis, ipſe ſpe potiorum ad imperatoris peruolat caſtra, excitaturus calumnias conſuetas: req; comperta iubetur Mouortius tunc præfectus prætorio, uir ſublimis conſtantiæ, crimẽ acri inquiſitione ſpectare, iuncto ad audiendi ſocietatem Vrſulo Largitionum comite, ſæueritatis itidem non improbandæ. Exaggerato itaque negocio ad arbitrium temporum, cum nihil poſt tormenta multorum inueniretur, iudicesq; hærerent ambigui, tandẽ ueritas aſpirauit oppreſſa, & in abrupto neceſſitatis mulier Rufinum totius machinæ confitetur autorem, nec adulterij fœditate ſuppreſſa: ſtatimq; legibus contẽptis, multa ultro citroq; diſcuſſa. Tandem ordo & iuſtitia ambo ſententia damnauere letali. quo cognito Conſtantius fremens, & tanquàm uindicem ſalutis ſuæ lugens extinctum, miſſis equitibus citis Vrſulum redire ad comitatum minaciter iuſſit, territatis & ſuppeditatis qui prohibebant, perrupit intrepidus, ingreſſusq; cõſiſtorium, ore & pectore libero docuit geſta, atque fiducia linguis adulatorum occluſis, & præfectum & ſe diſcrimine graui ſubtraxit. Tunc illud apud Aquitanos euenit, quod latior fama uulgarat. Veterator quidam ad lautum conuiuium rogatus, & nondum qualia ſunt in his regionibus, plurima cum uidiſſet linteorum toralium per duos clauos ita latiſſimos, ut ſibi uiciſſim arte miniſtrantium cohærerent, menſamq; operimentis paribus tectam, anteriorem chlamydis partem utraq; manu uehens: intrinſecus autem ſtructuram omnem ut amictus adornauerat, principalesq; res patrimonium diues euertit. Malignitate ſimili quidam agens in rebus in Hiſpania, ad cœnam itidem inuitatus, cum inferentes ueſpertina lumina pueros exclamaſſe audiſſet, ex uſu νικᾶτε interpretatum, atrociter deleuit nobilem domum. Hæc ut alia quæ ideo magis, magisq; creſcebant, quod Conſtantius impendio timidus eſſet, ſemper ſe feriri ſperabat, ut Dionyſius tyrannus ille Siciliæ, qui ob hoc idem uitium & tonſtrices docuit filias, ne cui alieno ora cõmitteret leuiganda: ædemq; breuem ubi cubitare ſueuerat, alta circũdederat foſſa, eáq; ponte ſolubili ſuperſtrarat, cuius diſiectos aſſeres & axiculos ſecum in ſomnum abiens transferebat, eoſdemq; compaginabat lucis initio proceſſurus. Inflabant itidem has malorum ciuium buccinas potentes in regia, ea re, ut dum natorum petita bona ſuis adcorporarẽt, eſſetq; materia peruicacitatis eorũ late graſſandi. Nanq; & documenta liquida prodiderunt,

Verſabilis fœmina.

Conſarcinatis mẽdacijs.

Comes Largitionum.

Linguis adulatorum occluſis.

Lintea toralia.

Conſtãtius impendio timidus.

Tonſtrices filiæ Dionyſij.

Pons ſolubilis.

derunt, proximorum fauces aperuit primus omnium Constantinus, sed eos medullis prouinciarum saginauit Constantius. Sub hoc enim ordine singulorum autores infinita cupidine diuitiarum asserunt sine iustitiæ distinctione, uel recti, inter ordinarios iudices Rufinus primus præfectus prætorio, & inter militares equitum magister Arbetio, præpositusque cubiculi, & Vrsicinus equestris ordinis præfectus: quæstor & in urbe Anitius, qui in regiam æmulationẽ posteritate tendens, satiari nunquàm potuit cum possessione multo maiore. At Persæ in Oriente per furta & latrocinia potiusquàm, ut solebant antea, per concursatorias pugnas hominũ prædas agitabant, & pecorum: quis nonnunquam lucrabatur, ut repente aliquoties superati multitudine militum amittebant. Interdum nihil prospicere, prorsus quod poterat rapi, procul mittebant. Musonianus tamen præfectus prætorio, multis (ut ante diximus) bonis artibus eruditus, sed uenalis, & flecti à ueritate pecunia facilis per emissarios quosdam, fallendi, perstringendique gnarus, Persarum sciscitabatur consilia, adsumpto in deliberationes huiusmodi Cassioto Mesopotamiæ duce, stipendijs & discriminibus indurato diuersis: qui cum fide concinente speculatorum aperte cognoscerent, Saporem in extremis terræ limitibus Succorum sanguine fuso multiplici ægre propulsare gentes infestas: tamen Saporem ducem parti nostræ contiguum occultis per ignotos milites tentauere colloquijs, ut si copiam fors dedisset, & suaderet regi per literas pacem tandem aliquando cum principe Romano firmare, ut hoc facto late ad omnes securus perduelles aduolaret assiduus. Paruit tamen Sapor, hisque fretus refert ad regem, quod bellis acerbissimis Constantius implicatus postulat pacem precantium. Dumque ad Chionitas & Eusenos hæc scripta mittuntur, in quorum confinijs agebat hyemem Sapor, tempus intercessit longum. Hæc dum per eas partes & Gallias pro captu temporum disponuntur, Constantius quidem reduso Iani templo, extractisque hostibus cunctis, Romam gestiebat uisere, post Maxenti exitium absque nomine & sanguine Romano triumphaturus. Nec enim gentem ullam cientem per se superauit, aut uitam fortitudine suorum comperit ducum, uel addidit quædam imperio, aut usquàm in necessitatibus summis primus, uel inter primos est uisus: & ut pompam nimis extentam, rigentiáque auro uexilla, & pulchritudinem stipatorum ostenderet, agenti tranquillius populo hæc uel simile quicque uidere, nec sperantium, quàm nec optanti, ignorans fortasse quosdam ueterum principum in pace quidem lictoribus fuisse contentos. Vbi uero præliorum ardor nihil perpeti poterat segne, alium anhelanter auido flatu uentorum lenunculo se commisisse piscantis, alium ad Deciorum exempla uouisse pro Republica spiritũ, alium hostilia castra per semetipsum cum militibus infimis explorasse, diuersos denique actibus inclaruisse magnificis, ut gloriosas suas res posteritati celebri memoria cõmendarẽt. Vt igitur multa quæque cõsumpta sunt in apparatu regio, pro meritis cuilibet munera reddita, secunda Orphiti præfectura transcurso ociculo elatus honoribus magnis, stipatusque agminibus formidandis, tanque acie ducebatur instructa, omnium oculis in eo contuitu per

Medullis prouinciarum saginauit.

Musonian' bonis artib' eruditus, sed uenalis.

Sapor dux.

Confinijs.

Anhelanter.
Lenunculus piscantis.

Elatus honoribus magnis.

tinaci intentis. Cumq́; urbi propinquaret, Senatus officia, reuerendasq́; patri-
tiæ stirpis effigies ore sereno contemplans, nõ ut Cyneas ille Pyrrhi legatus in
unum coacta multitudinẽ regum, sed asylum mundi totius adesse æstimabat.
Vnde cum se uertisset ad plebem, stupebat qua celeritate omne quod ubiq; est
hominũ genus confluxerit Romam: & tanq̃ Eufratem armorum specie terri-
turus, aut Rhenũ, altrinsecus præeuntibus signis insidebat aureo solus ipse car
pento fulgenti claritudine lapidum uariorum. Quo micante, lux quædam mi-
sceri uidebatur, alternumq́; potestatis gressus multiplices alios purpureis sub
tegminibus texti circundedere dracones: hastarum aureis, gemmatisq́; summi-
tatibus inligati, hiatu uasto perflatiles, & ideo uelut ira perciti sibilantes, cauda
rumq́; uolumina relinquentes ut uiuentum. Et incedebat hincinde ordo gemi-
nus armatorum clypeatus, atq; cristatus, corusco lumine radians, nitidis loricis
indutus, sparsiq́; cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant, personatim
thoracum muniti ligaminibus, & lumbis ferro cinctis, ut Praxitelis manu poli-
ta crederes simulacra, non uiros, quos laminarum circuli tenues apti corporis lu
sibus ambiebant, per omnia mẽbra deducti, ad quoscunq; artus recessim actus
cõmouisset uestitus, congrueret iunctura cohærenter apta sinus per angustos.
itaq; faustis uocibus appellari uocum lictorumq́; intonante fragore cohorruit,
talem se, tamq́; immobilẽ, qualem in prouincijs suis uisebatur, ostendens. Nam
& corpus perhumile curuabat portas ingrediens celsas, & uelut feles munitam
& rectam aciem luminum tendens, nec dextra uultum, nec leua flectebat tanq̃
figmentum hominis. Nam cum rota concurreret nutans, nec spuens, aut os aut
nasum tergens, uel fricans, manumue agitans est uisus unq̃. Quæ licet affecta
bat, erant tamẽ hæc & alia quædã in citeriore uita patientiæ nõ mediocris indi
cia, ut existimari dabatur, uni illi cõcessa. Quod autem per omne tempus impe-
rij, nec in consessum uehiculi quenq̃ suscepit, nec trabea socium priuatum, ut
facere principes cõsueuere, & similia multa, elatus in arduum supercilium tanq̃
leges æquissimas obseruauit. Præterea memor ea me retulisse quæ incidissent:
proinde Romam ingressus, imperij uirtutumq́; omnium larem, cum uenisset
ad rostra, perspectissimum priscæ potẽtiæ forum, obstupuit: perq́; omne latus
quo se oculi contulissent, miraculorum densitate præstrictus, adloquutus nobi
litatem in curia, populumq́; pro tribunali, in palatium receptus fauore multipli
ci lætitia fruebatur potita: & sæpe cum equestres æderet ludos, dicacitate plebis
oblectabatur, nec superbe, nec libertate coalita discissentis, reuerenter modum
ipse quoque debitum seruans. Non enim per ciuitates arbitrium suum certa-
mina finiri patiebatur: sed, ut mos est, uarijs casibus permittebat. Deinde intra
septem montium culmina per accliuitates, planiciemq́; posita, urbis membra
collustrãs & suburbana, quicquid primũ id eminere inter alia cuncta spectabat
Iouis Tarpei delubra, quantum terrenis diuina præcellunt, lauacra in modum
prouinciarũ extructa, amphitheatri molem solidatam lapidis Tiburtini com-
page, ad cuius summitatem ægre uisio humana conscendit: Pantheon uelut re
gionem teretem tam speciosa celsitudine fornicatã, elatosq́; uertices rasili sugge

stu consurgunt

Marginal notes: Cyneas senatum regum. Asylũ mũdi. — Carpentũ. — Pompa Constantij in introitu Romæ — Cataphracti equites. Clibanarij. — Nec spuens, nec nasum tergens. — In citeriore uita. — In palatium receptus. — Vrbis membra collustrat Cõstantius. — Amphitheatrũ ex lapide Tiburtino. — Pãtheon

ſtu conſurgunt, priorum principum imitamenta portantes, & urbis templum, forumq́ꝫ pacis, & Pompeij theatrum, & Odæum, & ſtadium, aliáq́ꝫ inter hæc de cora urbis æternæ. Verum cum ad Traiani forum uenisset, ſingularē ſub omni cælo ſtructuram, ut opinamur, etiam numinū adſenſione mirabilem, hærebat attonitus per giganteos contextus circūferens mentem, nec relatu effabiles, nec rurſus mortalibus appetendos. Omni itaqꝫ ſpe huiuſmodi quicquid conandi depulſa, Traiani equum ſolum locatum in atrij medio, qui ipſum principem ue hit, imitari ſe uelle dicebat, & poſſe. Cui propè adſtans regalis Hormiſda, cuius è Perſide diſceſſum ſupra monſtrauimus, reſpondit Auguſtus Gentili: Ante inquit Imperator ſtabulum tale condi iubet. O ſi uales, equus quem fabricare diſponis, ita late ſuccedat, ut iſte quē uidemus. Is ipſe interrogatus, quid de Ro ma ſentiret: id tantum ſibi placuiſſe aiebat, quod didiciſſet ibi quoqꝫ homines mori. Multis igitur cū ſtupore uiſis horrendo Imperatori, fama quæ quæreba- tur ut inualida uel magna, quod augens omnia ſemper ſe in maius erga hæc ex plicanda, quæ Romæ ſunt aboleſcit: deliberansq́ꝫ diu quid ageretur, his adde- re ſtatuit ornamētis, ut in proximo uere erigeret obeliſcum, cuius originem, for mamq́ꝫ loco cōdecenti monſtrabo. Inter hæc Helenæ ſorori Conſtantini Iulia- ni coniugi Cæſaris Romani, ſucceſſionis ſpecie ductæ, regina tunc inſidiabatur Euſebia, quod uixerat ſterilis, quæſitumq́ꝫ uenenū bibere per fraudem illexit, ut quotieſcūqꝫ concepiſſet, immaturū abijceret partum. Nam & pridem in Gal lijs cum marem genuiſſet infantem, hoc perdidit dolo, quo obſtetrix corrupta mercede, mox natum præſecto pluſq́ꝫ cōuenerat umbilico necauit: tāta, tamq́ꝫ diligēs opera nauabatur, ne fortiſſimi uiri ſoboles appareret. Cupiēs itaqꝫ Au guſtiſſima omniū ſede morari diutius Imperator, ut ocio puriore frueretur, & uoluptate, adſiduis nuncijs terrebatur, & certis, indicantibus Sueuos Rhetias in curſare quoaduſqꝫ Valeriam & Sarmatas, latrocinandi peritiſſimū genus: ſupe riorem Mæſiam, & ſecundā populari Pannoniā: quibus percitus, XXX poſtq́ꝫ ingreſſus eſt diē, IIII Cal. Iunias ab urbe profectus, per Tridentū iter in Illyri- cum feſtinauit. Vnde miſſo in locū Marcello Seuero, bellorū uſu & maturitate firmato, Vrſicinū ad ſe uenire præcepit. Et ille literis gratanter acceptis, Syrmiū uenit, comitātibus ſocijs: libratisq́ꝫ diu ſuper pace conſilijs, quā fundari poſſe cū Perſis Muſonius retulerat, in Oriente cū magiſterij remittitur poteſtate, profe- ctis à conſortio noſtro ad regēdos milites natu maioribus, adoleſcentes eum ſe qui iubentes, quicquid pro Rep. mādauerit impleri. At Cæſar exacta apud Se- nonas hyeme, Germanicis undiqꝫ circūfremētibus minis, ſecūdis omnibus mo tus Remos properauit alacriter: magisq́ꝫ lætus quod exercitū regebat Seuerus nec diſcors, nec arrogans, ſed longa militiæ frugalitate compertus, & eum recta præeuntē ſequuturus, ut ductorem morigerum miles. Parte alia Barbatio poſt Siluani interitum promptus ad peditum magiſteriū ex Italia iuſſu principis cū XXV millibus armatorum Rauracos uenit. cogitatum eſt enim, ſolicitéq́ꝫ præ- ſtructum, ut ſæuientes ultra ſolitū Alemāni, uagantesq́ꝫ fuſius multitudine ge- minata noſtrorū forcipis ſpecie truſi in anguſtias cæderentur. Dum hæc tamen

Odæum. Traiani forū

Traiani equus.

Romæ & ꝙ hoies mori.

Obſtetrix necat infan- tē præſecto umbilico.

Sueui Rhe- tias icurſant.

Pannonia ſecunda.

rite diſpoſita

rite dispoſita celerantur, læti Barbari ad tempeſtiua furto ſolertes inter utriuſq; exercitus caſtra occulte tranſgreſſi, inuaſere Lugdunum incautam: eamq; populatam niſu auido concremaſſent, ni clauſis aditibus repercuſſi, quicquid extra oppidum potuit inueniri, uaſtarunt. Qua dade cognita agili ſtudio Cæſar miſſis cuneis tribus equitum expeditorum & fortium, tria obſeruauit itinera, ſciens per ea irrupturos procul dubio craſſatores, nec quod deſtinauerat, irritum fuit. Cunctis enim qui per eos tramites exiere truncatis, receptáque præda omni intacta, hi ſolum innoxij abſoluti ſunt, qui per uallum Barbitionis tráſiere ſecuri. Ideo labi permiſſi, quod Bainobaudes tribunus, & Valentinianus poſtea Imperator cum equeſtribus turmis, quas regebant, ad exequendum id ordinati à Cella tribuno Scutariorum, qui Barbitioni ſociatus uenerat, ad procinctum iter obſeruare ſunt ueriti. Vnde redituros didicere Germanos. Quo non contentus magiſter peditum ignauus, & gloriarum Iuliani peruicax obtrectator, ſciens ſe id contra utilitatem Romam iuiſſe. Hoc enim cum argueretur, Cella confeſſus eſt relatione feſelliſſe Conſtantium, finxitq; hos eoſdem tribunos ad ſolicitandos milites quos duxerat, per ſpeciem ueniſſe negocij publici, qua cauſa abrogata poteſtate ad lares rediere priuati. Hiſdē diebus exercituum aduentu perterriti Barbari, qui domicilia fixere trans Rhenum, partim difficiles uias, & ſuaptim natura diuoſas & incommeabiles, dauſere ſolerter arboribus immenſi roboris cæſis. Alij occupatis inſulis ſparſi, crebro per flumen Rhenum ululantes & lugubre conuicijs Romanos inceſſebant, & Cæſarem: qui grauiori metu animi percitus, ad corripiendos aliquos, ſeptem à Barbitione petierat naues. Ex his uelut tranſiturus amnem, ad compaginādos parauerat pontes: qui ne quid per eum impetraretur, omnes incendit. Doctus deniq; exploratorum delatione recens captorum, æſtate iam torrida fluuium uado poſſe tranſiri hortatus, auxiliares uelites cum Bainobaude Cornutorum tribuno miſit. facinus memorabile iuſſiſſet fors patraturos, qui nunc incedendo per breuia aliquoties ſcutis in modum alueorum ſuppoſitis, nando ad inſulam uenere propinquam, egreſſiq; promiſcue utile ut muliebre ſexus ſine ætatis ullo diſcrimine trucidabantur ut pecudes: nactiq; uacuas lintres, per eas licet uacillantes euecti, huiuſmodi loca plurima perruperunt: & ubi ſatietas cædendi cœpit, opimitate prædarum onuſti, cuius partem ui fluminis amiſerunt, rediere omnes incolumes. Hoc quoque comperto reſidui Germani, ut infido præſidio inſularum relicto, ad ulteriora neceſſitudines & fruges, opesq; barbaricas contulerunt. Conuerſus hinc Iulianus ad reparandas tres tabernas, munimētum ita cognominatum, aut ita dudum obſtinatione ſubuerſum hoſtili. quo ædificato conſtabat ad intima Galliarum ut conſueuerant adire, Germanos arceri. & opus ſpe celerius conſumauit, & uictum defenſoribus ibi locandis ex Barbaricis meſſibus non ſine diſcriminis metu conlectum militis manu cōdidit in uſus anni totius. Nec ſanè hoc ſolo contentus, ſibi quoq; XX dierum alimenta parata conlegit. Libentius enim bellatores quæſito dexteris proprijs utebantur admodum indignati, quoniam ex commeatu qui eis recens aduectus eſt, ideo nihil ſumere potuerunt,

Cunei.

Cella tribunus.

Gloriarū Iuliani puicax obtrectator.

Cōuicijs Romanos inceſſebant.

Ad compaginādos pōtes.

Al. † uirilis aut muliebris ſexus.

tuerunt, quod partem eius Barbatio cum transiret iuxta superbe præsumpsit. Residuum quod superfuit, congestum in aceruũ excussit. quæ utrum ut uanus gerebat, & demensum mandatũ principis confidenter nefandi multi tentabãt, quæ in id temporis latuit. Illud tamen rumoretenus ubiq; iactabatur, quod Iulianus non leuaturus incommoda Galliarum electus est, sed ut possit per bella deleri sæuissima. Rudis etiã tum ut æstimatur, ac ne sonitũ quidem duraturus armorũ, dum castrorũ opera mature consurgit, militisq; pars stationes prætendit agrarias, illa frumenta insidiarũ metu conligit, caute multitudo Barbarica rumorem nimia uelocitate præuertit, Barbationẽ cum exercitu quẽ regebat (ut dictum est) Gallico uallo discretũ, impetu repentino aggressa: sequensq; fugiẽtes adusq; Rauracos, & ultra, quoad potuit, rapta sarcinarũ & iumentorũ cum calonibus parte maxima, redit ad sua: Et ille tanq; expeditione euentu prospero terminata, milite disperso per stationes hybernas ad Comitatũ Imperatoris reuertit, crimẽ cõpositurus in Cæsarẽ, ut solebat, grauiter semper incessens, quo dispalato fœdo terrore Alemannorũ reges Chonodomarius, & Vestralpus, Vrius, quinetiam & Vrsicinus cum Serapione, & Suomario, & Oratorio in unũ robore uirium suarũ omni lecto belli. Cumq; sederet prope urbem Argentoratũ, extrema metuentẽ, Cæsarem arbitrati retrocessisse, cum ille etiã perficiendi munimenti studio stringeretur. Erexit autẽ confidentia caput altius ad tollendũ scutarios perfuga, qui cõmissi criminis metuens pœnã, transgressus ad eos post ducis fugati discessum, armatorũ XIII millium tantũ remansisse cum Iuliano, maior enim numerus eum sequebatur, Barbara feritate certaminũ rabiem undiq; cõcitante: cuius adseueratione eadẽ subinde replicãtis ad maiora stimulati fiducia, missis legatis satis pro imperio Cæsari mandauerũt, ut terris absce deret uirtute sibi quæsitis & ferro. qui ignarus pauẽdi, nec ira, nec dolore perculsus, sed fastu legatos ridens, retentis legatis, adusq; perfectum opus castrorũ in eodẽ gradu constantiæ stetit immobilis. Agitabat autem, miscebatq; omnia, sine modo ubiq; sese diffunditans, & præceps audendi periculosa rex Chonodomarius, ardua subrigẽs supercilia, ut sæpe secundis rebus elatus. Nam & Deciũ Cæsarem superauit æquo marte congressus, & ciuitates erutas multas uastauit, & opulentas, licentiusq; diu nullo refragrãte Gallias persultauit. Ad cuius roborandã fiduciã recens quoq; fuga ducis accessit numero præstantis & uiribus. Alemanni eñ scutorũ insignia cõtuentes, norãt eos milites permisisse paucis suorũ latronibus terrã, quorũ metu aliquoties in aliquẽ gradum conferrent, amissis pluribus abiere dispersi: quas anxie ferebat solicitus Cæsar, quod trudẽte ipsa necessitate digressus periculis, cũ paucis licet fortibus populosis gẽtibus occurrere cogebatur. Iamq; solis radijs rutilãtibus, tubarũq; cõcinente clangore pedestres copiæ lẽtis incessib9 educunt', earũq; lateri equestres cõiunctæ sunt turmæ, inter quas Cataphractarij erant, sagittarij formidabile genus armorũ. Et cum à loco unde Romana promota sunt signa, adusq; uallum Barbaricũ quarta leuca signabat' & decima, id est unũ & XX millia passuũ: utilitati, securitatiq; recte cõsulẽs Cæsar, reuocatis præcursoribus iã ante egressis, indictáq; solitis uocibus quiete, cu-

neatim

Rumoretenus ubiq; iactabatur.

Dispalati.

Argentoratum op.

Subrigẽs supercilia rex Germanus.

Cataphractarij. Leucæ

Verba Iuliani ad milites

Virt⁹ debet esse cōsulta.

neatim circūsistēs, adloquitur genuina placiditate sermonis. Vrget ratio salutis tuendæ cómunis, ut parcissime dicam, non iacentis animi Cæsarem uos hortari, & orare cōmilitones mei, ut adulta, robustáq; uirtute confisi, cautiorem uiam potius eligamus ad toleranda uel ad depellenda quæ sperantur, præproperam & ancipitem: ut enim in periculis uirtutem impigram esse cóuenit, & audacem, ita res postulat regibilem, & consultam. Quid igitur censeo si arbitrium adfuerit uestrum, iustáq; sustinet indignatio, paucis absoluam. Iam dies in meridiem uergit, lassitudine nos in itineris fatigatos scrupulosi tramites excipient, & obscuri, nox senescente luna nullis syderibus adiuuanda, terræ protinus æstu flagrantes, nullis aquarum subsidijs fultæ: quas si dederit quisq; commode posse transire ruentibus hostium examinibus, post ocium cibiq; refectionem, & potus, quid nos agimus? quin uigore, inedia, siti, laboréq; membris marcentibus occurramus usq;? Ego quoniam negocijs difficillimis sæpe dispositione tempestiua prospexi, & statum nutantium rerum recto consilio in bonam partem accepto, aliquoties diuina remedia repararunt. Hic quæso uallo fossáq; circūdati, diuisis uigilijs quiescamus: somnóq; & uictu congruis potiti pro tempore, pace dei sit dictum, triūphaturas aquilas & uexilla uictricia, primo lucis uoueamus exordio. Nec finiri perpessi, quæ dicebantur, stridore dentium infrendentes, ardoremq; pugnandi hastis inlidendo scuta monstrantes, in hostem se duci iam conspicuum exorabant. Quippe qui dei fauore, fiduciáq; sui, & fortunati rectoris expertis uirtutib⁹ freti: atq; ut exitus docuit, salutaris quidā Genius præsens ad dimicādum eos, dum adesse potuit, incitabat. Accessit huic alacritati plenus celsarū potestatū assensus, maximéq; Florenti, præfectiq; prætorio periculose quidem, sed ratione secunda pugnandum esse consentientis, dum instarent Barbari conglobati: qui si deflexissent, motū militis in seditiones natiuo calore propensioris ferri nó posse aiebat extortā sibi uictoriā, ut putauit, nō sine ultimorū conatu grauiter toleratur. Addiderat auté fiduciā nostris consyderatio gemina recordantibus, quod anno nuper emenso Romanis per transrhenana spatia fusius uolitātibus, nec uisus est quisq; laris sui defensor, nec obuius stetit, sed cum cæde armorum densa undiq; semitis clausis, sydere urente brumali ægre uixere Barbari longius amandati. quodq; Imperatore terras eorum ingresso, nec resistere auso, nec apparere, pacem impetrarunt suppliciter obsecrantes. Sed nullus mutatam rationem temporis aduertebat, quod tripartito exitio premebantur. Imperatore urgente per Rhetias Cæsare proximo nusq; elabi permittente finitimis, quos hostes fecere discordiæ, modo non occipitia conculcantibus. Hincindéq; cunctorum. Postea uero pace data, discesserat Imperator, & sedata iurgiorum materia, uicinæ gentes iam concordabant, & turpissimi ducis Romani digressus ferociam natura conceptam auxit in maius. Alio itidem modo res est aggrauata Romana ex negocio tali residuo. Fratres uinculo pacis adstricti, quam anno præterito impetrauerant à Constantio, nec tumultuare, nec commoueri sunt ausi. Sed paulo postea uno ex his Gunomado, qui potior erat, fideiq; firmioris, per insidias interempto, omnis populus cum nostris hostibus conspirauit,

Scrupulosi tramites.

Nox senescēte luna.

Vexilla uictricia.

Stridore dentium infrendentes.

Salutaris genius.

Sydere urente brumali.

conspirauit: & confestim Vadomarij plebs subinde ut adserebat, agminibus bella cientium barbarorum sese coniunxit. Cunctis igitur summis, infimisq; ap probantibus tunc opportune ingrediendum, nec de rigore animorum quicq; remittentibus, exclamauit subito Signifer: Perge felicissime omniũ Cæsar, quò te fortuna prosperior ducit: tandem per te uirtutẽ & consilia militaria sentimus, præuius ut faustus Antesignanos & fortis experieris. Quid miles sub cõspectu bellicosi ductoris, testisq; indiuidui gerendorũ, modo adsit supernum numen, ut rebus efficiet excitatis? His auditis, cum nullæ laxarentur induciæ, permotus exercitus prope collem aduenit, molliter æditum, opertum segetibus iam matu ris, à superciliis Rheni haud longo interuallo distantẽ, ei cuius summitate specu latoris hostium tres equites exciti, subito nunciaturi Romanum exercitum aduentare, festinarunt ad sua: unus uero pedes, qui sequi non potuit, captus agilitate nostrorum indicauit, per triduum & trinoctium flumen transisse Germanos. Quos cum iam propè densantes semet in cuneos nostrorum conspexere ductores, steterũt uestigiis fixis, antepilanis hastisq; & ordinum primis ueluti insolubili muro fundatis, & pari cautela hostes stetere cunctati. Cumq; ita, ut antedictus docuerat perfuga, equitatum omnem à dextero latere sibi uidissent oppositum, quicquid apud eos per equestres copias præpollebat, in leuo cornu locauere cõfertũ. Iisdemq; sparsim pedites miscuere discursatores & leues profecto ratione tuta poscente. Norant enim licet prudentem ex equo bellatorem cum Clibanario nostro congressum, frena retinentẽ, & scutum hastæ una manu uibratæ, tegminibus ferreis abscondito bellatori nocere non posse. Peditẽ uero inter ipsos discriminum uertices, cum nihil caueri solet præter id quod occurrit humiliter, occulte tentantem latere forato sumenti incautum rectorem præcipitem agere leui negocio trucidandum. hoc itaque disposito, dexterum sui latus strinxere clandestinis insidiis & obscuris. Ductabat autem populos omnes pugnaces & sæuos Chonodomarius & Serapio potestate excelsiore ante alios reges. Et Chonodomarius quidem nefarius boni totius incentor, cuius uertici ful men horrebat, anteibat cornu sinistrum audax & fidus ingenti robore lacertorum: ubi ardor prælii sperabatur immanis, equo spumante sublimiore, rectus in iaculum formidandæ uastitatis, armorũq; nitore conspicuus, antea strenuus & miles, & utilis præter cæteros ductor. Latus uero dextrum Serapio agebat etiam dum adultæ lanuginis iuuenis efficacia præcurrens ætatem, Mederici fratris Chonodomarij filius hominis quoad uixerat perfidissimi. Ideo sic appellatus, quod pater sic obsidatus pignore, tentus in Galliis, doctusq; græcã quædam arcana Huno filium suum Agenarichum genitali uocabulo dictitatum, ad Serapionis transtulit nomen. Hos sequebantur potestate proximi reges numero quinq;, regalesq; x. & optimatum series magna, armatorũ millia xxx & v, ex uariis nationib9 partim mercede, partim uicissitudinis reddendæ quæsita. Iamq; toruum concrepantibus Suuerus dux Romanorum aciem dirigens leuam, cum prope fossas armatorũ refertas, bene dispositũ erat, ut abditi repente exorti cuncta turbarẽt. Stetit impauidus, suspectiorq; de obscuris, nec

Signifer exclamans.

Supercilia Rheni.

Triduum & trinoctium.

Clibanarij.

Incentor.

Serapio.

Obsidatus pignore.

referre gradum, nec ulterius ire tentauit: quo uiso, animosus cótra labores maximos Cæsar, ducentis equitibus septus, ut ardor negocij flagitabat, agmina peditum impetu ueloci discurrerent, uerbis hortabatur. Et cum alloqui per iter omnes, nec longitudo spatiorũ extenta, nec in unum coactæ multitudinis permitteret crebritas, & alioquin uitabat grauioris inuidiæ pondus, ne uideretur id adfectasse quod sibi soli deberi angustijs existimabat, cautior sui hostium tela præteruolans, his & similibus notos pariter & ignotos ad faciendum fortiter accendebat. Aduenit o socij nunc pugnandi iam tempus olim exoptatum mihi uobiscum, quod antehac arcessentes arma inquietis motibus poscebat. Is item cum ad alios postsignanos in acie locatos extrema uenisset: En, inquit, commilitones diu speratus præsto est dies, compellens nos elotis pristinis maculis Romanæ maiestatis reddere proprium decus. Hi sunt Barbari, quos rabies, & immodicus furor ad perniciem rerum suarum coëgit occurrere nostris uiribus opprimendos. Alios item bellandi usu diutino callentes, aptius ordinans his exhortationibus adiuuabat. Exurgamus uiri fortes, propellamus fortitudine congrua, inlisa nostris partibus probra, quæ cótemplans Cæsaris nomen cunctando suscepi. Quoscunq; autem pugnæ signum inconsultæ poscentes, rupturosq; imperium inrequietis motibus præuideret. Quæso, inquit, ne hostes uertendos in fugam sequentes auidius futuræ uictoriæ gloriam uioletis, neu quis ante necessitatem ultimã cedat. Nam fugituros proculdubio deseram, hostium terga cæsuris adero indiscretus, si hoc pensatione moderata fiat, & cauta. Hæc aliaq; in eundem modum sæpius replicando maiorem exercitus partem primæ Barbarorũ opposuit fronti, & subito Alemannorũ fremitus indignationi mixtus auditus est unanimi cóspiratione uociferantium, relictis equis secum oportere uersari regales, ne si quid contigisset aduersum, deserta miserabili plebe facilem discedendi copiam reperirent. Hoc cóperto, Chonodomarius iumẽto ac statim desiluit, & secuti eum residui idem facere nihil morati, nec enim eorũ quisq; ambigebat partem suam fore uictricem. Dato æneatorum cantu solenniter signo ad pugnandum, utrinq; magnis concursum est uiribus populi. præpilabantur missilia, & promentes scuta q̃ inconsyderato cursu Germani, telaq; dextris explicantes, inuoluere nostrorũ equitum turmas frendentes: horrebat & elucebat ex oculis quidam furor, quos contra pertinax miles scutorum obicibus uertices tegens, eiectansque gladios uel tela concrispans mortem minantia perterrebat. Cumq; in ipso præliorũ articulo eques se fortiter conturbaret, & muniret latera sua, firmius pedes frontem artissimis conserens parmis, erigebant crassi pulueris nubes, uarijq; fuere discursus, nunc resistentibus, nunc cædentibus nostris, & obnixi genibus quidam Barbari paratissimi bellatores hostem propellere laborabant, sed destinatione nimia dexteræ dexteris miscebant, & umbo trudebat umbonem: Cælumq; exultantium cadentiumq; resonabat uocibus magnis, & cum cornu sinistrum altius gradiens, urgentium tot agmina Germanorum ui nimia propulisset. Itaque in barbaros frementes equites nostri cornu tenentes dextrũ, præter spem incondite discesserũt: dumq; primi fugientium postremos impediunt.

Oratio.

Diu speratus præsto est dies.

Exurgamus uiri fortes.

Præliũ inter Iulianum & Alemannos

Vmbo trudebat umbonem.

impediunt, gremio legionum protecti, fixerunt integrato prælio gradum. hoc autem exinde accidere, ad quod dum ordinum restituitur series, Cataphracti equites uiso rectore suo leuiter uulnerato, & cósorte quodam per ceruicem equi labentis pondere armorum oppressi, dilapsi q̄ quisq; poterat, peditesq; calcando cunctant, hastati conferti, sibiq; uicissim innixi stetissent immobiles. Igitur cum equites nihil præter fugæ circumspectantes præsidia, uidisset longius Cæsar, concito equo eos uelut repagulum quoddam cohibuit. Quo agnito, purpureum signum Draconis summitati hastæ longioris aptatum, uelut senectutis pendentis exuuias, stetit unius turmæ tribunus, & pallore timoris perculsus, ad aciem integrandam recurrit. Vtq; in rebus amat fieri dubijs, eosdem lenius increpans Cæsar, Quo, inquit, cedimus uiri fortissimi? an ignoratis fugam, quæ salutem nunq̄ reperit, irriti conatus stultitiam indicare? redeamus ad nostros, saltem gloriæ futuræ participes, si eos pro repu. dimicantes relinquimus inconsulte. Hæc reuerēter dicendo, reduxit omnes ad munia subeunda, bellandi imitatus ueterem Syllam. Qui contra Archelaum Mithridatis ducem educta acie prælio fatigabatur ardenti, relictus à militibus cunctis, cucurrit in ordinem primum: raptóq; & coniecto uexillo in partem hostilem, Ite, dixerat, socij periculorum electi, & scitantibus ubi relictus sum Imperator, respondete nihil fallentes, solus in Boëtia pro omnibus nobis cum dispendio sanguinis sui decernens. Proinde Alemanni pulsis disiectisq; equitibus nostris, primam aciem peditum incesserunt, eam abiectam resistendi animositate pulsuris. & postquàm cominus uentum est, pugnabatur paribus diu motibus. Cornuti enim & brachati usu præliorum diuturno firmati, eos iam gesta terrentes barritum ciere uel maximum. qui clamor ipso feruore certaminum identidem exoriens, paulatimq; adolescens ritu extollitur fluctuum, cantibus illisorum iaculorum: deinde stridentium crebritate hincinde cóuolante, puluis æquali motu adsurgens, & aspectum eripiēs, arma armis, corpora corporibus obtrudebant, sed uiolentia. Itaq; incompositi Barbari in modum exarsere flammarum, nexamq; scutorum compagem, quæ nostros in modum testudinis tuebatur, scindebant ictibus gladiorum adsiduis. Quo cognito, opitulatum conturmalibus suis celeri cursu Bataui uenere cū regibus formidabilis manus, extremæ necessitatis articulo circumuentos: sistebat fors eruptura, cornúq; canentibus classicis, adultis uiribus certabat. Verum Alemanni bellum acriter ineuntes, altius anhelabant uelut quodam furoris affectu, opposita omnia deleturi. Spiculo tamen uerutáq; missilia non cessabant, ferratáeque arundines fundebantur. quanquàm enim cominus mucro feriebat contra mucronem, & loricæ gladijs fundebantur: & uulnerati nondum effuso cruore ad audiendum consurgebant. Pares enim quodammodo cum imparibus, Alemanni robusti, & celsiores milites usu nimio dociles, illi fierent turbidi, hi quieti & cauti, animis isti fidentes, grandissimis illi corporibus freti. Resurgebat tamen aliquoties armorum pondere pulsus loco Romanus, lassatis atq; impressis genibus leuum reflectens poplitem. Barbarus subsidebat hostem ultro lacessens, quod indicium est obstinationis extremæ. Exiliuit itaque

Signū Draconis.

Fuga salutē nunq̄ reperit.

Factum Syllæ

In Boëtia relictus sum solus.

Barritum ciere.

Compago scutorum in modum testudinis.

Veruta missilia

Mucro contra mucronē

Grandissimis corporibus Alemanni freti.

subito ardens optimatum globus, inter quos decernebant & reges: & sequente uulgo ante alios agmina nostrorum interrupit, & iter sibi aperiendo adusque primariorum legem peruenit locatam, in medióq; confirmatio castra prætoria, dictitator ubi densior, & ordinibus freques miles instar turrium fixa firmitate cōsistens, prælium maiore spiritu repetiuit, & uulneribus declinandis intentus, seq; in modum mirmillonis operiētis hostium latera quæ nudabat, ita flagrantior districtis gladijs perforabat. At illi prodidere uitam pro uictoria, contendentes tentabant agminis nostri laxare compagem, sed continuata serie peremptorum, quos Romanus iam fidentior strauit. Succedebant Barbari superstites interfectis, audítóq; occumbentium gemitu crebro, pauore perfusi torpebant. Fessi deniq; tot erumnis, & ad solam deinceps strenui fugam, per diuersos tramites toto celeritate gradu festinabant, è medijs sæuientis pelagi fluctibus quocunq; auexerit uentus eijci nauticis imperant uictores, quod maioris spei fuisse fatebitur quilibet. tunc præsens aderat propiciati numinis arbitrium clemens & secans terga cædentium miles, cum interdum flexis ensibus feriendi non suppeterēt instrumenta, ipsis Barbaris tela eorum uitalibus immergebat, nec quisq; uulnerantium sanguine iram expleuit: nec satiauit cæde multiplici dexteram, uel miseratus supplicantē abscessit. Latebant itaq; plurimi transfixi letaliter, remedia mortis compendio postulantes: alij semineces labente iam spiritu lucis usuram oculis morientibus inquirebant: quorundam capita discissa trabalibus telis, & pendentia iugulis cohærebant: pars lutosum, & lubricum solum sociorum cruore lapsi, intectis ferro corporibus aceruis superruentium obruti necabant̄. quæ ubi satis euenire, ꝓsperrime ualidius instante uictoria, acumina densis ictibus hebescebant, splendentesq; galeæ sub pedibus uoluebant̄ & scuta. Vltimo deniq; trudente discrimine Barbaricum elati cadauerū aggeris exitus impedirent, ad subsidia fluminis petiuere, quæ sola restabant eorū terga iam perstringentes, & qua cursu sub armis concito fugientes, miles indefessus urgebat: qui clamandi peritia exemisse posse discriminibus arbitrati, animas fluctibus cōmiserunt. Qua causa celeri corde futura præuidens Cæsar, cum tribunis & ducibus, clamore obiurgatorio prohibebat in hostem auidius sequens nostrorum quisquàm se gurgitibus committeret uerticosis. Vnde id obseruatū est, ut marginibus insistentes confoderent telorum uarietate Germanos: quorum si quem morti uelocitas subtraxisset, iacti corporis pondere ad ima fluminis subsidebat: & uelut in quodam theatrali spectaculo auleis miranda monstrantibus, multa licebat iam sine metu uidere: nandi strenuis quosdam nescios adhærere, fluitantes alios cum expeditioribus linqueretur, ut stipitis & uelut luctante amnis uiolentia uocari: quosdam fluctibus inuolutos, nonnullos clipeis uectos, præruptas undarum occursantium moles obliquatis meatibus declinantes, ad ripas ulteriores post multa discrimina peruenere: spumans deniq; cruore barbarico decolor alueus insueta stupebat argumenta. Dum hæc rex Chonodomarius reperta copia discedendi lapsus per funerum strues cum satellitibus paucis celeritate rapida properabat ad castra, quæ propè Tribunos, & con

cordiam

In modum mirmillonis operientis.

Semineces.

Trabalia tela.

Acumina hebescebant

Gurgites uerticosi. In flumen Germani iaciuntur.

Decolor cruore barbarico flu.

cordiam munimenta Romana fixit intrepidus, ut accensis nauigijs dudum paratis ad casus ancipites in secretis secessibus emendaret. Et quia non nisi Rheno transito ad tentoria sua poterat prouenire uultum, ne agnosceret operiens, sensim retulit pedem. Cumq; propinquaret iam ripis, lacunam palustribus aquis interfusam circumgrediens, ut transiret, calcata mollitie glutinosa, equo est euolutus: & confestim licet obeso corpore grauior, ad subsidium uicini collis euasit. quem agnitum, nec enim potuit celari, qui fuerat fortunæ prioris magnitudine proditus, statim anhelo cursu cohors cum tribuno secuta armis circundatum aggerem nemorosum cautius subsidebat perrumpere, uerita ne fraude latenti inter ramorum tenebras exciperetur occultas. Quibus uisis compulsus, ad ultimos metus ultro se dedit, solus egressus: comitesq; ducēti numero, & tres amici iunctissimi flagitium arbitrati post regem uiuere, uel pro rege non mori, si ita tulerit casus, tradidere uinciendos. Vtq; natiuo more sunt Barbari humiles in aduersis, disparesq; in secundis, seruus alienæ uoluntatis trahebatur pallore confusus, claudente noxarum conscientiam lingua immensum quantum ab eo differens, qui posteros lugubresq; terrores cineribus Galliarum insultans, multa minabat & sæua. quibus ita fauore superni numinis terminatis, post exactum iam diem occinēte Liticine, reuocatus inuictissimus miles prope supercilia Rheni tendebat, scutorumq; ordine multiplicato uallatus, uictu fruebat & somno. Ceciderunt autem in hac pugna Romani quidem CCXLIII. Rectores uero quatuor: Brinobaudes cornutorum Tribunus adiacet cum ipso, & Innocentius Cataphractorios ducens, & uacans quidē Tribunus, cuius nō suppetit nomen: ex Alemannis uero sex. ex alijs millia corporū sunt inuenta in campo cōstrata, & inæstimabiles mortuorum acerui per undas fluminis ferebantur. Tunc Iulianus ut erat fortuna sui spectatior, meritisq; magis quàm imperio potens, Augustus acclamatione concordi totius exercitus appellatus, ut agentes petulantius milites increpabat: id se nec sperare, nec adipisci uelle iurando confirmans, nec ut augere euentus secundos lætitia conciliabili contendebat. Chonodomarium iussit offerri: qui primo curuatus, deinde humi suppliciter fusus, gentiliq; pace ueniam poscens, bono animo esse est iussus. Et diebus postea paucis ductus ad Comitatum Imperatoris, missusq; exinde Romam in castris peregrinis, quæ in monte sunt Cælio, morbo ueterni cōsumptus est. His tot ac talibus prospero peractis euentu, in palatij Constantij quidam Iulianum culpantes, ut princeps ipse delectaretur uictoria sine uictore. Non ideo nominabatur, quod uerecunde referens quoties imperaret, superatos indicabat sæpe Germanos. Inter quæ exaggerationē inanium laudum, ostentationemq; aperte lucentium inflabant ex usu, Imperatorem suopte ingenio nimium quicquid per omnem terræ ambitum agebatur felicibus auspicijs designantes, prosperáque fortuna. Quocirca magniloquentia elatus adulatorum, tunc & deinde edictis propositis adroganter satis multa mentiebatur, se solum cum gestis non adfuisset, & dimicasse & uicisse, & supplices reges gentium erexisse aliquoties scribens. & si uerbi gratia, eo agente tunc in Italia dux quidam egisset fortiter cōtra Persas, nulla

Transito Rheno.

Barbari humiles in aduersis: dispares in secundis.

Occinente Liticine.

Numerus cæsorum.

Iulianus Augustus appellat.

Morbo ueterni consumptus rex barbarus.

Imp. suopte ingenio nimius.

Magniloquētia adulatorum.

Laureatæ literæ.

eius mentione per textum longissimum facta, laureatas literas ad prouinciarū signa mittebat, se inter primores uersatum cum odiosa sui iactatione significans. Extant deniq; eius edicta in tabularijs principis publicis cōdigne scriptis, memoria delata narrandi, extollendiq; semet in cælum. Argentorato cum pugnaretur mansione quadragesima disparatus, describens prælium, aciem ordinasse, & stetisse inter signiferos, & Barbaros fugasse præcipites, sibiq; oblatum falso indicat Chonodomarium. proh rerum indignitas, super Iuliani gloriosis actibus conticescens, quos sepelierat penitus, ni fama res maximas uel obumbrantibus plurimis silere nesciret.

Disparatus mansione quadragesima.

AMMIANI MARCELLINI
RERVM GESTARVM LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

Argentoratensis pugna

HANC rerum quis uarietatē iam digessimus, ita conclusam iuuet artius. Rheno post Argentoratensem pugnam ociose fluente, securus solicitusq;, ne diræ uolucres consumerent corpora peremptorum, sine discretione cunctos humari mandauit. Absolutisq; legatis, quos ante certamen superba quædam portasse prædiximus, ad tres tabernas reuertit. Vnde cum captiuis omnibus prædam Mediomatricos seruandam, ad reditum usq; suum duci præcepit, & penitus ipse Mogontiacum, ut pontem cum pacto transgressus in suis relinqueret Barbaros, cum nullum reliquisset, & in nostris refragante uetabat exercitu, uerum facundia iucunditateq; sermonum adlectum, in uoluntatē traduxerant suam. Amor enim post documenta flagrantior sequi libenter hortatus est. Omnes operæ conturmalem autoritate magnificum ducem plus laboris indicere sibi q̄ militi, sicut perspicue contigit adsuetū. Moxq; ad locum prædictum est uentum, flumine pontibus constratis transmisso, occupauere terras hostiles. At Barbari præstricti negocij magnitudine, qui se in tranquillo positos socios, tunc parum inquietare posse sperabant, aliorum exitio quid fortunis suis immineret anxie cogitantes, simulata pacis petitione, ut primæ uertiginis impetū declinarent, miserunt legatos cum uerbis compositis, quæ denunciarent concordem fœderum firmitatem, incertumq; quo consilio stat instituros. Mutata uoluntate per alios cursu celeri uenire compulsos, acerrimum nostris minari sunt bellum, ni eorum regionibus excessissent. Quibus clara fide compertis, Cæsar prima noctis quiete nauigijs modicis & uelocibus, octingentos imposuit milites, eorum uiginti sursum uersus decursi egressiq;. quicquid inuenire potuerunt ferro uiolarent & flammis. quod ita disposito solis primo exortu, uisis per montium uertices Barbaris, ad celsiora ducebatur alacrior miles. militéque inuento hoc siquidem opinati discessere cōfestim, eminus ingentis fumi uolumina uisebantur

Mediomatrici.

Vt primæ uertiginis impetum declinarēt.

Fumi uolumina.

bantur, indicantia nostros perruptas populari odio terras hostiles. quæ res germanorum perculit animos, atque desertis insidijs, quas per arta loca & latebrosa struxerant nostris, trans Rhenum nomine fluuium ad opitulandum suis necessitudinibus auolarunt. Vt enim rebus amat fieri dubijs & turbatis, hinc equitũ nostrorum accursu, inde nauigijs uectorum, militum impetu repentino perterrefacti, euadendi subsidium uelox locorum inuenire prudentes, quorum miles libere gradiens, opulentas pecore uillas & frugibus rapiebat nulli parcendo. Extractisque captiuis, domicilia cuncta curatius ritu Romano constructa, flammis subditis exurebat. Emensisque æstimatione decimi lapidis, cum prope syluam uenisset squalore tenebrarum horrendam, stetit diu cunctando, indicio perfuga edoctus per subterranea quædam occulta, fossasque multifidas latêre plurimos, ubi habile uisum fuerit erupturos. Ausi tamen omnes occidere fidentissime uitibus incisis & fraxinis, roboréque abiecto magno semitas inuenire constratas. Ideóque gradientes cautius retro non nisi per anfractus longos, & asperos ultra progredi posse uix indignationem cupiẽtibus animis aduertebant. Et quoniam aëris urente sæuitia, cum discriminibus ultimis laboratur incassum, æquinoctio quippe autumnali exacto, per eos tractus superfusæ niues opplenere montes, simul & campos, opus arreptum est memorabile. Et dum nullus obsideret monumentum, quod in Alemannorum solo cõditum, Traianus suo nomine uoluit appellari, dudum uiolentius oppugnatum, tumultuario studio reparatum est. locatisque ibi pro tempore defensoribus ex Barbarorũ uisceribus alimenta congesta sunt, : quæ illi maturata ad suam perniciem contemplantes, metúque rei peractæ uolucriter cõgregati, precibus & humilitate suprema petiêre missis oratoribus pacem: quam Cæsar omni cõsiliorum uia firmatam causatus uerisimilia plurima per decem mẽsium tribuit interuallum. Id nimirũ solerti cõligens mente, quod castra supra quàm aptari potuit occupata, sine obstaculo tormẽtis muralibus, & apparatu deberent ualido cõmuniri. hac fiducia tres immanissimi reges uenerunt, tandẽ aliquãdo iam trepidi ex his, qui misere uictis apud Argentoratum auxilia, iurantes conceptis ritu patrio uerbo, linquentium acturos se fœdera ad præstitutum usque diem: quia id nostris placuerat cum munimento seruaturos intacto, frugesque portaturos humeris, si defuisset, si deuenerit defensores, quod utrunque metu perfidiam frenante fecerũt. hoc memorabile bello cõparando quidẽ Punicis, & Teutonicis, sed dispendio rei Romanæ peracto leuissimis, ut faustus Cæsar exultabat & felix, credique obtrectatoribus potuit. Ideo fortiter eum ubique fecisse fingentibus, quod oppetere dimicando gloriose magis optabat, quàm damnatorũ sorte, sicut sperabant, ut frater Gallus occidi in pari proposito, post excessum quoque Constantij actibus mirandis indaruisset. quibus ut in tali re cõpositis, firmiter ad sedes reuertens Hybernas, sudorum reliquias reperit tales. Remos Seuerus magister equitum per Agrippinã petens, & uilia, cũ Francorũ ualidissimos cuneos in sexcentis uelitibus, ut postea daruit, uacua præsidijs loca uastantes offendit. Hac opportunitate in scelus audaciam erigente, quod Cæsare in Alemannorum secessibus occupato, nulloque

Aeris urente sæuitia.

Monumentum in Alemannis conditum a Traiano.

Metu perfidiam frenante.

Francorum ualidissimi cunei.

uetante expellere se posse praeclara opportunitate sunt arbitrati: sed metu iam reuersi exercitus munimentis duobus, quae olim examinata sunt occupatis, se quoad fieri poterat, tuebantur. Hac Iulianus rei nouitate perculsus, & coniiciés quorsum erumperet, si iisdem transisset intactis: retento milite circumuallare disposuit Castellum oppidũ, quod Mosa fluuius praeterambit. & adusq; quartum & quinquagesimum diem, Decembri scilicet & Ianuario mense obsidionales tractae sunt morae, destinatis Barbarorum animis incredibili pertinacia reluctantis. Tunc pertimescens solertissimus Caesar, ne obseruata nocte illuni, Barbari gelu uinctum amnem peruaderent: quotidie à sole in uesperam flexo adusq; lucis principium lusoriis nauibus discurrente, flumen ultro citróq; milites ordinauit, ut crustis primarũ diffractis, nullus ad erumpendum copiam facile perueniret. Hocq; commentato, inedia, & uigiliis, & desperatione postrema lassati sponte se propria dederunt. statimq; ad comitatum Augusti sunt missi aliquot eximendo periculo. multitudo Francorum egressa cum captos comperisset, & asportatos, nihil amplius ausa repedauit ad sua castra. hisq; perfectis acturus hyemem reuertit Parisios Caesar. Quia igitur plurimae gentes ui maiore collaturae capita sperabantur, dolum bellorum coniectans sobrius rector, magnis curarum molibus stringebatur. Dumq; per inducias licet negociosas & breues, erumnosis possessorũ dominis mederi posse credebat, tributi ratiocinia dispensauit. Cumq; Florentius praefectus praetorio cuncta permensus, ut contendebat, quicquid in captione deesset ex cõquisitis se supplere firmat, Et talium gnarus, animam primus amittere, quàm hoc sinere fieri memorabat. Norat enim huiusmodi prouisionũ, immo euersionum, ut uerius dixerim, insanabilia uulnera saepe ad ultimam egestatem prouincias contraxisse. quae res, ut docebitur postea, penitus euertit Illyricum. Ob quae praefecto praetorio ferri nõ posse, damante se repente factum inuidum, cui Augustus summam commiserit rerum: Iulianus eum sedatus lenius scrupulose computando, & uere docuit non sufficere solum, uerumetiam exuberare capitationes calculorum commeantium ad necessarios apparatus. Nihilominus tamen diu postea indictionale augumentum oblatum sibi nec recitare, nec subnotare perpessus, humi proiecit. literisq; Augusti monitus ex relatione praefecti non agere: ita perplexe, ut uideretur parum Florẽtio credi, rescripsit, gratandum esse, si prouincialis hincinde uastatus, saltem solennia praebeat nedum incrementa, quae nulla egenis supplicia possent hominibus extorquere. factum est tunc & deinde unius animi firmitate, ut praeter solita nemo Gallis quicquàm exprimere conaretur Camelasii nomine inique inusitato exemplo id petendo, Caesar impetrauerat à praefecto, ut secunda Belgicae multiformibus malis oppressae dispositio sibi committeretur: ea uidelicet lege, ut nec praefectianus, nec praesidialis apparitor ad soluendum quendam urgeret. Quo leuati solatio cuncti, quos in curam aes alienum separat suam, nec interpellatum ante praestitum tempus debita contulerunt. Inter haec recreandarum exordia Galliarum administrante, secundam adhuc Orphito praefecturam, obeliscus Romae in circo erectus est maximo.

Super

Mosa fluui[9].

Nox illunis.

Gelu uinctus fluuius

Reuertit Parisios caesar.

Sobrius rector Iulian[9].

Exuberare capitatiões.

Indictionale augumentũ.

Camelasia.

Praesidialis apparitor.

Obeliscus in circo erectus.

Super quo nunc quia tẽpestiuum est, pauca discurram. Vrbem priscis sæculis conditam, ambitiosa mœnium strue, & portarum centum quondam aditibus celebrem, Hecatompylos Thebas institutores ex facto cognominarunt, cuius uocabulo prouincia nuncusq; Thebas appellat. Hanc inter exordia pandentis se late Carthaginis improuiso ex occursu duces oppressere Pœnorũ, posteaq; reparatam Persarum rex ille Cambyses, quoad uixerat alieni cupidus & immanis, Aegypto perrupta aggressus est, ut opes exinde raperet inuidendas, ne deorum quidem donarijs parcens: qui dum inter prædatores turbulenter cõcursat, laxitate perpendit, indumentorum concidit pronus, ac suomet pugione, quem aptatum fœmori dextro gestabat, subito ui ruinæ nudato uulneratus penè letaliter interisset. Longe autem postea Cornelius Gallus res tenens Romanas Aegypti procurator exhausit ciuitatem plurimis interceptis, reuersusq; furtorũ arcesseretur, & depopulatæ prouinciæ metu nobilitatis acriter indignatæ, cui negocium spectandum dederat Imperator, stricto incubuit ferro. Is est si recte existimo, Gallus poeta, quem flens quodammodo in postrema Bucolicæ parte Vergilij carmine decantat. Inter hæc in hac urbe inter labra ingentia, diuersasq; moles figmenta Aegyptiorũ numinum exprimẽtes, obeliscos uidimus plures, aliosq; iacentes & comminutos, quos antiqui reges bello domitis gentibus, aut prosperitatibus summarum rerum elati, montium uenis uel apud extremos orbis incolas perscrutatis excisos erectosq; Dijs superis in religione dicarunt. Est autem obeliscus asperrimus lapis in figuram metæ cuiusdam, sensim ad proceritatem cõsurgens excelsam: ut quæ radium imitet gracilescens paulisper specie quadrata in uerticem productus angustum, manu leuigatus artificis. formarũ autem innumeras notas Hieroglyphicas appellatas, quas ei undiq; uidemus incisas, initialis sapientiæ uetus insigniuit autoritas. Volucrum enim ferarumq; etiam alieni mundi genera multa sculpentes. Ad æui quoq; sequentis ætates Imperatorũ uulgatius peruenire memoria promissa, & soluta regum uota monstrabant. Non enim ut nunc literarum numerus præstitutus, & facilis exprimit quicquid humana mens cõcipere potest. Ita prisci quoq; scriptitarũt Aegyptij, sed singulæ literæ singulis nominibus seruiebant, & uerbis nonnunq; significabant integros sensus. Cuius rei scientia in his interim in duobus exemplum per uulturem naturæ uocabulum pandunt: quia mares nullos posse inter has alites inueniri rationes memorant physicæ, perq; speciem apis mella cõficientis indicant regem moderari cum iucunditate, Aculeos quoq; innasci debere his significant ostendentes, & similia plurima. Et quia sufflantes adulatores ex more constantium id sine modo strepebant. Quod cum Octauianus Augustus obeliscos duos ab Heliopolitana transtulisset Aegyptia, quorum unus in circo maximo, alter in campo] locatus est Martio: hunc recens aduectum difficultate magitudinis territus, nec contrectare ausus est, nec mouere. Discant qui ignorant, ueterem principem translatis aliquibus hunc intactum ideo præterisse, quod deo soli speciali munere dedicatus, fixusque intra ambitiosi templi delubra, quæ cõtingi non poterant, tanquàm apex omnium eminebat. Verum Constantinus

Hecatompylos Thebas.

Donaria Cambyses explicauit

Galli poetæ mors.

Obeliscus quid.

Hieroglyphicæ notæ.

Vultur naturæ uocabulum.

Obelisci Augusti.

Constantinus id parui ducens auulsam hanc molem sedibus suis, nihilq́ꝫ committere in religionem recte existimans, si ablatum uno templo miraculum Romæ sacraret, id est, in templo mundi totius iacere diu perpessus est, dum translatione pararentur utilia. Quo conuecto per alueum Nili proiectóqꝫ, Alexandriæ nauis amplitudinis ante hac inusitatæ ædificata est sub trecētis remigibus agitanda. Quibus ita prouisis, digressóqꝫ uita principe memorato, urgens effectus intepuit, tandemque sero impositus naui per maria fluentáque Tybridis uelut pauentis, ne quod penè ignotus miserat Nilus, ipse parum sub emeatu sui discrimine mœnibus aluminis inferret, defertur in uicum Alexandri, tertio lapide ab urbe seiunctum, unde carrucis impositus tractusq́ꝫ lenius per Ostiensem portam, piscinamq́ꝫ publicam circo inlatus est maximo. Sola post hæc restabat erectio, quæ uix aut ne uix quidem sperabatur posse compleri, id est, usque periculum, altis trabibus ut machinarum cerneres nemus, innectuntur uasti funes & longi, ad speciem multiplicium liciorum cælum densitate nimia subtexentes, quibus conligatus mons ipse effigiatus scriptilibus elementis, paulatimq́ꝫ id per arduum inane protentus, diúqꝫ pensilis hominum millibus multis tanq́ꝫ molendarias rotantib9 metas cauea locatus in media æquesphera, superponitꝫ habena aureis laminis nitens. Qua cōfestim ui ignis diuini cōtacta: ideóqꝫ sublata facis imitamentū in figura æreum, itidem auro imbracteatum uelut abundanti flamma cauentis. Sequutæq́ꝫ ætates alios transtulerunt: quorum unus in Vaticano, alter in hortis Salustij, duo in Augusti monumento erecti sunt. Qui autem notarū textus obelisco incisus est ueteri, quem uidemus in circo, Hermopionis librum sequuti interpretatum literis subiecimus Græcis.

Piscina publica.

Erectio obelisci.

Scriptilibus elementis.

Molendariæ metæ.

Auro imbracteatum.

Obelisci plures Romæ.

& reliqua. Diutiano & Cereali cōsulibus, cum uniuersa per Gallias studio cautione disponerentur, formidóqꝫ præteritorum barbaricos hebetaret excursus, rex Persarum in confinijs agnoscens adhuc gentium extimarum, iamq́ꝫ cum Chionitis & Gelanis omnium acerrimis bellatoribus, pignore isto societates rediturus, ad sua tum Saporis scripta suscepit, pacem Romanū principem nunciantes poscere precatiuam. Ideóqꝫ nō nisi firmato imperij robore tentari talia suspicatus, latius semet ostentans pacis amplectitur nomē, & conditiones proposuit graues, missóqꝫ cum muneribus Narseo quodā legato, literas ad Constantium dedit, nusquàm à genuino fastu declinans, quarum hunc fuisse accepimus sensum. Rex regum Sapor particeps syderū, frater Solis & Lunæ, Constantio fratri meo salutem plurimam dico. Gaudeo quod tandem mihi placet ad optimam te uiam reuertisse, & incorruptū æquitatis agnouisse suffragium, rebus ipsis expertum pertinax alieni cupiditas quas aliquoties ædiderit strages. Quia igitur ueritatis oratio soluta esse debet & libera, & celsiores fortunas idem loqui decet atqꝫ sentire, propositū meum in pauca conferam, reminiscens hæc quæ dicturus sum, me sæpius replicasse. Adusqꝫ Strymona flumen, & Macedonicos fines tenuisse maiores meos, antiquitates quoque uestræ testantur.

Genuinus fastus.

Sapor frater solis & lunæ

hæc me

hæc me flagitare, ne sit adrogans, quod adfirmo splendore uirtutum, qui insigni serie uetustis regibus antestans elucescit. Sed ubique mihi cordi est recordatio, cui coalitus ab adolescentia prima, nihil unquàm pœnitendum admisi. Ideóq; Armeniam recuperare cum Mesopotamia debeo, auo meo composita fraude præreptam. Illud apud nos nunquàm inceptum fastu quid à scriptis nos exultantes, nullo discrimine uirtutis, ac doli, prosperos omnes laudari debere bellorum euentus. Postremo si morem gerere suadenti uolueris recte, contemne partem exiguam semper luctificam & cruentam, ut cætera regas securus ac prudenter: reputans medelarum quoq; artifices urere, nonnunq; & secare, & partes corporum amputare, ut reliquis uti liceat integris. hoc bestias factitare, quæ cum aduertant cur maximo opere capiantur, illud propria sponte amittant, ut uiuere deinde possint impauidæ. Id sanè pronuntio, quod si hæc mea legatio redierit irrita, post tempus hyemalis quietis exemptum, uiribus totis accinctus, fortuna hominum motibus inæquali successus secundos propitiante, uenire quoad ratio siuerit festinabo. his literis diu libratis, recto pectore (quod dicitur) consyderatéq; responsum est hoc modo. Victor terra mariq; Constantius fratri meo Sapori regi salutem plurimã dico. Sospitati quidem tuæ gratulor, ut futurus si uelis amicus, cupiditatem uero semper indeflexam fusiusq; uagantem uehementer insimulo. Mesopotamiam poscis ut tuam, perindeq; Armeniam, & suades integro corpore adimere membra quædam, ut salus deinde locetur in solido: quod infundendum est melius potiusq; ulla consensione firmandum. Accipe igitur ueritatẽ non opertã præstigijs, sed perspicuam, nullisq; minis inanibus perterrendam. præfectus prætorio meus opinatus aggredi negocium publicæ utilitati cõducens, cum duce tuo per quosdam ignobiles me inconsulto, sermones conseruit super pace. Non refutamus hanc, nec repellimus, absit modo cum decore & honestate nihil pudori nostro præruptura uel maiestati. Est enim absonũ & inuidens, cum gestarũ rerum ordines nõ placatæ sint aures, quas inuidiæ nobis multipliciter incluserunt, cum deletis tyrannis totus orbis Romanus nobis obtemperat, ea prodere, quæ cõtra si in orientales angustias diu seruiamus illibata. Cessent autẽ quæso formidines, quæ nobis intentantur ex more cum ambaginéq;. at nõ inertia nos, sed modestia pugnas interdum excepisse potiusq; intulisse, & nostra quoties lacessimur fortissimo beneuolentiæ spiritu defensare, id experiẽdo, legendóq;, scientes in prælijs quibusdã raro rem titubasse Romanã, In summa uero bellorũ nunq; ad deteriorẽ prolapsam, hanc legationẽ nullo Imperatore missam. Nec em̃ effrenatæ regis cupiditati respõderi amplius quicq; potuit. Post paucissimos dies secutus est Prosper Comes, & Spectatus tribunus, & notarius, itemq; Eustachius Musoniano suggerente philosophus, ut opifex suadendi Imperatoris scripta perferentes, & munera, enisuri apparatum interim Saporis arte quadam suspendere, ut supra humanum modum prouinciæ munirent' Arctoæ. Inter quæ ita ambigua, ut Thiuntugi Alemannorum pars Italicis interminans tractibus, obliti pacis, & fœderũ, quæ adepti sunt obsecrando, Rhetias turbulente uastabant, adeo ut

Nihil pœnitendum admisi.

Medelarum artifices.

Castor testiculos amputat.

Cõstantius Sapori salu.

Non refutamus pacem.

Placatæ sint aures inuidiæ.

Cessent formidines.

etiam oppidorum tentarent obsidia præter solitum. Ad quos repellendos cum ualida manu missus Barbatio in locum Siluani, peditum promotus magister ignauus, sed uerbis effusior, alacritate militum uehementer erecta, prostrauit acerrime multos: ita ut exigua portio, quæ periculi metus ædidit fugam, egredi Lampsaces suos nõ sine lachrymis reuiseret, & lamentis. Huic pugnæ Neuicta postea consul equestris præpositus turmæ, & adfuisse, & fortiter fecisse firmat.

Terræmot° horrendi. Iisdem diebus terræmotus horrendi per Macedoniam, Asiamque, & Pontum adsiduis pulsibus oppida multa concusserunt, & montes. inter monumenta tamen multiformium erumnarũ eminuere Nicomediæ clades, Bithyniæ urbium matris, cuius ruinarum euentum uere, breuiterq; absoluam. Primo lucis exortu diem nonum Calen. Septembrium, concreti nubium globi nigrantium, lætam pauloante cæli speciem confuderunt: & amandato solis splendore, ne contigua uel apposita cernebantur: ita oculorum obtutu præstricto, humo inuolutus crassæ caliginis squalor insedit. Dein uelut numine summo fatales cõtorquente manubias, uentosq; ab ipsis excitante cardinibus, magnitudo furentium incubuit procellarũ: cuius impetu pulsorum auditum est montium gemitus, & elisi littoris fragor, hæc quæ secum Typhones, atq; Præsteres cũ horrifico tremore terrarum, ciuitatem & suburbana funditus euerterunt. Et quoniam ad ciuitatẽ collium ædes pleræq; uehebantur: aliæ super alias concidebant, relanguentibus cunctis sonitu ruinarum immenso. Interimq; clamoribus uarijs excelsa culmina resultabant, quæritantium coniugum, liberosq;: & si quid necessitudinis arte constringunt. Post horam deniq; secundam, multo ante tertiam, aer iam sudus & liquidus latentes retexit funereas strages. Nonnulli enim superruentium ruderum ui nimia constipati, sub ipsis interiere ponderibus. Quidam collotenus aggeribus obruti, cum superesse possent si qui iuuissent, auxiliorum inopia necabantur. Alij lignorum extantium à culminibus fixi pendebant, uno ictu cæsi complures pauloante homines, tunc promiscuæ strages cadauerum uidebant. Quosdam domorũ inclinata fastigia intrinsecus ferebant intactos, angore & inedia consumendos. Inter quos Aristenetus affectatam regens diocesim, curans uicaria potestate, quam Constantius ad honorem uxoris Eusebiæ Pietatis eò cognominarat, animam hoc casu cruciatam diutius exhalauit. Alij subita magnitudine oppressi, ijsdem adhuc molibus cõteguntur. Conlisis quidam capitibus, uel humeris præsectis, aut cruribus inter uitæ mortisq; confinia, aliorũ adiumenta paria perferentium implorantes, cum obtestatione deserebantur. & superesse potuit ædium sacrarum, & priuatarum, hominumque pars maior, ni palantes abrupti flammarũ ardores per quinquaginta dies & noctes, quicquid cõsumi poterat, excussisset. Adesse tempus existimo pauca dicere, quæ de terræ pulsibus coniectura ueteres collegerunt. Ad ipsius enim ueritatis arcana non modo hæc nostra uulgaris inscitia, sed ne sempiterna quidem lucubrationibus longis nondum exhausta physicorum ingenia penetrarunt. Vnde ut in ritualibus, & pontificijs obtemperantibus sacerdotijs, caute, ne alio deo pro alio nominato. Cum qui eorum terram concutiat, sit in obstruso, piacula cõmittantur.

Nicomediæ clades.

Amandato solis splendore.

Manubiæ fatales.

Typhones Præsteres.

Aer sudus.

Animã diutius exhalauit.

Physicorum ingenia.

Rituales libri.

Accidunt

Accidunt autem,ut opiniones æstimant, inter quas Aristoteles æstuat & labo- rat,aut in cauernis minutis terrarum, quas Syringas appellamus,impulsu cre- briori aquis undabundis:aut certe,ut Anaxagoras affirmat, uentorum ui sub- euntium ima terrarum:qui cum soliditatibus cõcrustatis inciderint, eruptiones nullas reperientes,eas partes soli conuibrant,quas subrepserint humidi. Vnde plerunq; obseruatur,terra tremente, uentorum apud nos spiramina nulla sen- tiri,quod in ultimis secessibus occupantur. Anaximander ait arescentem nimia æstuum siccitate,aut post madore imbrium terram rimas pandere grandiores, quas penetrat super nos aer uiolentus & nimius, ac per eas uehementi spiritu quassatam cieri proprijs sedibus. Qua de causa terrore huiusmodi uaporatis temporibus,aut nimia aquarum cælestium superfusione contingunt. Ideóque Neptunũ humentis substantiæ potestatem Enosigeon, & Sisichthona poëtæ ueteres,& Theologi nuncupauerũt. Fiunt autem terrarum motus modis qua- tuor:aut enim Palmatiæ sunt,qui humum molestius suscitantes,sursum propel lunt immanissimas moles, ut in Asia Delos emersit, & Hiera, & Anaperodus Ophiusa,& Pelagia prioribus sæculis dictitata,aureo quondam imbri perfusa, & Eleusim in Boetia,& apud Tyrrhenos, Vulneaniæ,insulæq; plures,aut Scis- matiæ,qui limes ruentes,& obliqui,urbes,ædificia, montesq; complanant: aut Chasmaticæ,qui grandiori motu, patefactis subito uoratrinis terrarum partes absorbent, ut in Athlantico mari, Europeo orbe potior insula, & in Chriseo, Helice,& Burra,& in Ciminia, Italiæ parte apud oppidum Succuniũ esse pro- fundos hiatus terræ,qui æternis tenebris occultant. Inter hæc tria genera terræ motuum Mycremáticæ sonitu audiunt minatorio,cum dissolutis elemẽta com pagibus ultro adsiliunt,uel relabuntur considentibus terris. Tunc enim necesse est uelut taurinis reboare mugitibus fragores,fremitusq; terrenos. Sed hinc ad exorsa. At Cæsar hyemem apud Parisios agens,Alemannos præuenire studio maturabat ingenti,nondum in unum coactos, sed insani post Argentoratum audaces omnes,& sæuos, operiensq; Iulium mensem, unde sumunt Gallicani procinctus exordia,diutius agebantur. Nec enim egredi poterat antequàm ex Aquitania æstatis remissione solutis frigoribus, & pruinis ueheretur annona. Sed ut est difficultatum penè omnium diligens ratio uictrix,multa mente uer- sans,& uaria,id tantum reperit solum, ut anni maturitate non expectata, bar- baris occurreret insperatus. firmatóq; consilio XX dierum frumentum ex eo quod erat in sedibus consumendum,ad usus diuturnitatem excoctum,bucella- tum,ut uulgo appellant, humeris imposuit libentium militum: hocq; subsidio fretus secundis ut ante auspicijs prouectus est,intra mensem quintũ uel sextum duas expeditiones consumari posse urgentes,& necessarias arbitratus. Quibus paratis,petit primos omniũ Francos,eos uidelicet,quos consuetudo Salios ap- pellauit, ausos olim in Romano solo apud Toxiandriam locum habitacula si- bi figere prælicenter. Cui cum Tungros uenisset, occurrit legatio prædictorum opinãtium reperiri Imperatorem, etiam dum in hybernis pacem sub hac lege prætendens, ut quiescentes eos tanq; in suis nec lacesseret quisq; nec uexaret.

Causæ terræmotuũ.

Terra tremẽte, spiramina nulla.

Delos emersit.

Rhodos.

Voratrinæ.

Chasmaticus terræ motus.

Taurinis reboare mugitibus.

Gallicani procinctus.

Ratio uictrix.

Bucellatũ.

Franci Salij.

Hos legatos, negocio plene digesto, oppositáque conditionum perplexitate, in iisdem tractibus moraturos, dum redeunt, muneratos absoluit. Dictóque citius sequutus, præfecto Seuero duce misso per ripam subito cunctos adgressus, tanquàm fulminis turbo perculsit, iamque precantes potiusquàm resistentes inopportunam dementiæ partem effectu uictoriæ flexo, dedentes se cum opibus, liberisque suscepit. Chamanos itidem ausos similia adortus, eadem celeritate partim cecidit, partim acriter repugnantes, uiuosque captos compegit in uincula: alios præcipiti fuga trepidantes, ad sua tecta ne militem spacio longo defatigaret, abire interim permisit innocuos. quorum legatis paulo postea missis precatum, consultumque rebus suis humi prostratis, sub obtutibus pacem hoc tribuit pacto, ut ad sua tecta redirent incolumes. Cunctis igitur uoto currentibus studio peruigili properans modis omnibus utilitatem fundare prouinciarum, munimēta tria recta serie superciliis imposita fluminis Mosæ subuersa, dudum obstinatione Barbarica reparare pro tempore cogitabat, & ilico sunt instaurata procinctu paulisper omisso: atque ut cōsilium prudens celeritas faceret tutum ex annona decem dierum & septem: quam expeditionem pergens uehebat ceruicibus miles portionem subtractam in iisdem condidit castris, sperans ex Chamanorum segetibus id suppleri, quod ablatum est. Longe autem aliter accidit. Frugibus enim nondum etiam maturis miles expensis, quæ portauit, nusquàm reperiens uictus extrema minitans, Iulianum compellationibus incessebat & probris, Asianum appellans Græculum, & fallacem, & specie sapientiæ stolidum. Vtque inueniri solent quidam inter armatos uerborum uolubilitate conspicui, hæc & similia multa strepebant. Quò trahimur spe meliorum, abolita olim quidem dura, & perpessu asperrima per niues tolerantes & acumina crudelium pruinarum? Sed nunc, proh nefas, cum ultimis hostium factis instamus, fame ignauissimo mortis genere tabescentes, & ne quis nos turbarum existimet concitores prouincia, qui sola testamur non aurum, neque argentum poteritis, quæ olim nec contrectare potuimus, nec uidere: ita nobis negata uelut contra rempublicam tot suscepisse labores & pericula confutatis? Et erat ratio iuxta querelarum. Inter tot enim rerum probabilium cursus articulosque necessitatum ancipites, sudoribus Gallicanus miles nec donatiuum meruit, nec stipendium. Iam inde ut illò est missus ea re, quod nec ipsi quod daret, suppetere poterat usquàm, nec Constantius erogari more solito permittebat. Hocque exinde claruit fraude, potiusquàm tenacitate committi. Quod cum idem Cæsar petenti ex usu gregario cuidam, ut barbas detonderet, dedisset aliquid uile, contumeliosis calumniis appetitus est, Gaudentio tunc notario ad explorandos actus diu morato per Gallias, quem postea ipse interfici iusserat, loco monstrabitur competenti. Lenito tandem tumultu non sine blandiciarum genere uario contextóque nauali ponte Rheno transito, terris Alemannorum calcatis, Seuerus magister equitum bellicosus ante hæc & industrius cōmarcuit. Et qui sæpe uniuersos ad fortiter faciendum hortabatur & singulos, tunc dissuasor pugnandi contemptus uidebatur & timidus, mortem fortasse metuens aduentantem, ut in

Tanquam fulminis turbo perculsit.

Procinctu paulisper omisso.

Asianum Græculum Iulianum milites uocant.

Querelæ militum.

Fame tabescentes.

Donatiuum.

Vt barbas detonderet.

Ponte Rheno transito.

ut in Tagetis Tusci libris legitur Vegonicis, fulmine mox tangendos adeo hebetari, ut nec tonitrũ, nec maiores aliquos possint audire fragores. & iter ignauiter rexerat præter solitum, ut ductores uiarum præeuntes alacri gradu ultima minitando terreret, ni omnes conspirantes in unum se loca penitus ignorare firmarẽt. Qui interdicti metuentes autoritatem, nusquàm deinde sunt progressi. Inter has tamen moras Alemannorum rex Sumoarius ultro cum suis improuisus occurrit ferox ante sæuiensq; in damna Rhomana, & tũ lucrum existimans insperatum, si propria retinere permitteretur. Et quia uultus incessusq; supplicẽ indicabat, susceptus, bonóq; animo esse iussus & placido, nihil arbitrio suo relinquens, pacem genibus curuatis orabat. Et eam cum concessione præteritorum sub hac meruit lege, ut captiuos redderet nostros, & quoties sit necesse militibus alimẽta præberet, susceptorũ uilium more securitatem accipiẽs pro illatis: quum si non ostendisset in tempore, sciret se rursus ea defatigandum. Quod ita recte dispositum est, impræpedite completũ, Hortarij nomine petendus erit regis alterius pagus, & quia nihil uidebatur deesse præter ductores, Nesticæ Tribuno scutariorũ, & Cari, & Toni uiro fortitudinis miræ imperauerat Cæsar, ut magna quæsitum industria comprehensumq; offerrẽt sibi captiuum. & correptus uelociter adolescẽs ducitur, Alemannis pacto obtinendæ salutis pollicitus itinera se monstraturum. hoc progresso sequutus exercitus, celsarum arborum obsistente cõgerie ire protinus uetabatur. Verum per circuitus longos, & flexus dissonos uentum est tandem ad loca, & ita quisque peritus armorum urgebat agros, pecora diripiebat, & homines resistẽtesque sine ulla parsimonia contruncabat. His malis perculsus rex, cum multiplices regiones, uicorumq; reliquias cerneret exustorum, ultimas fortunarum iacturas adesse iam contemplatus orauit, ipse quoque ueniam facturus, se imperanda iurandi execratione restituere uniuersos Promisit. Id enim cura agebatur impensior, detentisq; plurimis, reddidit paucos. Quo cognito ad indignationem iustã Iulianus erectus, cum munerandus uenisset ex more quatuor Comites, quorum ope & fide maxime nitebatur, non ante absoluit, dum omnes rediere captiui. Ad colloquium tamen accitus à Cæsare, trementibus oculis adorato, uictorisque superatus aspectu, conditione difficili premebatur, hac scilicet, ut quomodo consentaneum erat, post tot secundos euentus, ciuitates quoque reparari ui barbarorum excisas, carpenta & materias ex opibus suis suorumque præberet. & hæc pollicitus imprecatusque, si perfidum quicquã egisset, iubenda sibi cruore supplicia ad propria remeare permissus est. Annonã enim trãsferre, ita ut Sumoarius ea re compelli non potuit, quod ad internitionem regione eius uastata nihil inueniri poterat, quod daretur. Ita reges illi tumentes quondã immaniter rapinisq; ditescere adsueti nostrorum, Rhomanæ potentiæ iugo subdidere colla iam domita, & uelut inter tributarios nati, & educati obsecundabant imperio ingrauate. Quibus hoc modo peractis, disperso per stationes milite, cõsueta ad Hyberna regressus est Cæsar. Hæc cũ in comitatu Constantij subinde noscerentur, erat enim necesse tanquàm Cæsarem super

Fulmine tangendos hebetari.

Ad internitionem.

Romanæ potentiæ iugo colla subdidere.

omnibus gestis ad Augusti referre scientiam: omnes qui plus poterant, in palatio adulandi professores iam docti, recte consulta prosperéq; completa uertebant in derídiculum: talia sine modo strepentes, insulse in odium uenit cum uictorijs suis capella, non homo. ut hirsutum Iulianum carpentes, appellantesq; loquacem talpam, & purpuratam simiam, & literionem Græcum: & his congruentia plurima, atq; uernacula principi resonantes, audire hæc, taliáque gestienti, uirtutes eius obruere uerbis impudentibus conabantur, ut segnem incessentes, & timidum, & umbratilem, gestáque secus uerbis comptioribus exornantem, quod non tunc primitus accidit. namq;, ut solet amplissimi gloria obiecta esse semper inuidiæ, legimus in ueteres naturáq; magnificos duces uitia criminaq;, etiam si inueniri non poterant, finxisse malignitatem spectatissimis actibus eorum offensam: Vt Cimonem Milciadis filiũ insimulatum sæpe ante, qui propè Eurimedonta Pamphilium flumẽ, Persarum populum deleuit innumerum: coegitq; gentem insolentia regis elatam, obsecrare suppliciter pacem: Aemilianum itidem Scipionem, ut somniculosum æmulorũ incusari maliuolentia, cuius impetrabili uigilantia obstinate in perniciẽ Rhomæ due sunt potentissimæ urbes excisæ. necnon etiam in Pompeium obtrectatores iniqui scrutantes, cum nihil unde uituperari deberet inueniretur: duo hæc obseruauerunt ludibriosa & irrita, Quod genuino quodam more caput digito uno scalpebat, quodq; aliquamdiu tegendi ulceris causa deformis, fasciola candida crus colligatum. quorum alterum factitare ut dissolutum, alterum ut nouarum rerum cupidum adsererant. nihil interesse oblatrantes argumento subfrigido, quam partem corporis redimeret regiæ maiestatis insigni, eum uirum, quo nec fortior, nec cautior quisquàm patriæ fuit, ut documenta præclara testantur: Dum hæc ita aguntur, Promeartemius curans Vicariam præfecturam pro Basso quoque agebat, qui recens promotus urbi præfectus, fatali decesserat sorte. Cuius administratio seditiones perpessa est turbulentas, nec memorabile quicquàm habuit, quod narrari sit dignum. Augusto inter hæc quiescenti per hyemem apud Syrmium, indicabant nuntij graues & crebri permixtos Sarmatos, & Quados, in ciuitate & similitudine morum, armaturæq; concordes, Pannonias, Mœsiarumq; alteram cuneis incursare dispersis, quibus ad latrocinia magis q̃ aperto habilibus Marti hastæ sunt longiores, & loricæ, ex cornibus rasis, & leuigatis, plumarum specie linteis indumentis innexæ: equorumq; plurimi exusu castrati, ne aut fœminarum uisu exagitati captentur, aut in subsidrjs ferocientes prodant hinnitu densiore uectores, & per spacia discurrant amplissima sequentes alios uel ipsi terga uertentes insidendo uelocibus equis, & morigeris, trahentésque singulos, interdum & binos, uti permutatio uires foueat iumentorum, uigorq; otio integretur alterno. Aequinoctio itaq; temporis uerni confecto, Imperator coacta militum ualida manu, ductu lenioris fortunæ profectus, cum ad locum aptissimum peruenisset, flumen Hystrum exundantem pruinarum iam resoluta cõgerie, super nauium foro ponte cõtexto transgressus, populandis Barbarorum incubuit terris. qui itinere festinato præuenti,

cateruasq;

Capella Iulianus hirsutus. Purpurata Simia. Vt umbratilem incessunt. Gloria obiecta inuidiæ. Cimon. Aemilianus somniculosus. In pompeiũ quod caput digito uno scalpebat. Mœsia. Equi castrati cur. Permutatio equorum.

cateruasq; bellatoris exercitus iugulis suis imminere cernentes, quem nondum per anni tempus conligi posse rebantur, nec spirare ausi, nec stare, sed uitantes exitium insperatum semet omnes effuderũt in fugam. Stratisq; plurimis, quorum gressus uinxerat timor, ij quos non exuit celeritas mortis, inter latebrosas conualles montium occultati, uidebant patriam ferro pereuntem: quam uindicassent profecto, si uigore quo discesserant, restitissent. Gerebantur hæc in ea parte Sarmatiæ, quæ secundam prospectat Pannoniam, pariq; fortitudine etiam Valeriani opes Barbaricas uerendo rapiendo occurrẽtia militaris turbo uastabat. Cuius cladis immensitate permoti, posthabito cõcilio latenter arma petendo, specie pacis agmine tripertito agentes, securius nostros aggredi cogitarunt, nec expedire tela, nec uim uulnerum declinarent: nec quod est in rebus altissimis ultimũ, uerti in fugam. Aderat at ilico Sarmatis periculum, quo quiq; participes, qui noxarum sæpe socij fuerant indiscreti: sed ne eos quidem prompta iuuit audacia in discrimina ruentes aperta. Cæsis enim compluribus pars quæ potuit superesse, per notos colles euasit: quo euentu uires, & animos incitante iunctis densius cuneis ad Quadorum regna properabat exercitus, qui ex prætorio casu impendentia formidantes rogaturi suppliciter pacem, fidentes ad principis uenire conspectum. Ergo hæc similia leniter dictóq; die statuendis conditionibus, modo Zizais quoq; etiam tum regalis propè ui corporis iuuenis, ordine Sarmatarum more certaminis instruxit ad preces. Visóq; Imperatore abiectis armis pectore toto procubuit exanimis stratus: Et amisso uocis officio præ timore, dum cum orare deberet, maiorem misericordiam mouit, conatus aliquoties parumq; impediente singultu, præmissus explicare quæ poscebat. Recreatus deniq; tandem iussúsq; exurgere, genibus nixus usu linguæ recuperato, concessionem delictorum sibi tribui supplicauit & ueniam, eóq; ad precandum admissa multitudo, cuius ora formidine non audacter laudabant, periculo adhuc instanti ambiguo: ubi ille solo iussus attolli, orandi signum expectantibus diu monstrauit, omnes clypeis telisque proiectis manus precibus dederunt plura excogitantes, ut uincerent humilitate supplicandi regalem duxerat, patior cum cæteris armatis etiam rumorem, & zinaphrum, & fragile, dum sub tegulos plurimosq; optimates cum impetrandi specie similia petituros. Qui licet elati gaudio salutis indultæ cõditionum sarcina compensare inimicæ facta pollicebantur, sed quæ cũm facultatibus & liberis, & coniugibus terrarum suarum ambitu Romanæ potentiæ libenter efferrent. Præualuit tamen æquitati iuncta benignitas, iussiq; ab itinere secedere impauidi nostros reddidere captiuos. Duxeruntque obsides postulatos, & obedire præceptis, deinde promptissime spoponderunt. hortante hoc exemplo clementiæ aduolarunt regales cum suis omnibus Araharius & Vsapher, inter optimates excellentes animum gentilium duces, quorum alter Transiugitanorum, Quadorumq; parti, alter quibusdam Sarmatis præerat, locorum confinijs & feritate iunctissimis: quorum plebem acrius Imperator, ne ferire fœdera simulans, in arma repente consurgeret, discreto cõsortio, pro Sarmatis obsecrantes, iussi paulisper abscedere,

Fuga Sarmatarum.

Secunda Pannonia. Militaris turbo.

Amisso uocis officio.

Vsu linguæ recuperato.

Præualuit æquitati iuncta benignitas.

Quadi.

dum Barbarorum & Quadorum negotium spectaretur. Qui cum eorum ritu oblatis tantis curuatis corporibus, facinora grauia purgare non possent, ultimæ sortis infortunia metuentes, dederunt obsides imperatos, nunquàm antea pignora fœderis exhibere compulsi. His ex æquo bonóque compositis, Vsapher in preces admissus est, Arabario pertinaciter obstrepente, firmantéque pacem, quam ipse meruit, ei quoq; debere proficere, ut participi, licet inferior, & obtemperare suis imperium consueto. Verum quæstione discussa, aliena potestate eripi Sarmatæ iussi, ut semper Romanorum clientes offerre obsides quietis uincula conseruandæ gratanter amplexi sunt. Ingerebat autem se post hæc maximus numerus cateruarum confluentium nationum & regum suspendia, iugulis suis gladios obsecrantium. Postquàm Arabarium impune comperterant abscessisse, & pari modo ipsi adepti quoq; pacem quam poscebant, acitos ex intimis regni procerum filios obsidatos sorte opinione celerius obtulerunt: Itidémque captiuos ut placuerat nostros, quos haud minori gemitu perdidere quàm suos. Quibus ordinatis, translata est in Sarmatas commiseratione dignos potius quàm simultate: quibus incredibile quantum improsperitatis hæc attulit causa, ut uerum illud æstimaretur, quod opinatur quidam fatum uinci principis potestate, uel fieri. potentes olim ignobiles erant huius indigenæ regni. Sed coniuratio clandestina seruos armauit in facinus. atq; ut Barbari esse omne ius in uiribus adsueuit, uicerunt dominos ferocia pares, & in numero præeminentes, qui confundente metu consilia ad Victobalos discretos longius confugerunt, obsequi defensoribus ut in malis optabile, quàm seruitute mancipijs arbitrati. quæ deplorantes post impetratam ueniam recepti in fidem, poscebant præsidia libertati, eóque iniquitate rei permotus, inspectante omni exercitu conuocatus, allocutus uerbis mollioribus, Imperator nulli, nisi sibi ducibúsque Romanis parere præcepit. Atq; ut restitutio libertatis haberet dignitatis argumentum, Zizaim regem ijsdem præfecit conspicuæ fortunæ, tum insignibus aptum profecto, ut res docuit, & fidelem. nec discedere quisquàm post hæc gloriosa gesta permissus est, antequàm (ut placuerat) remearent nostri captiui. His in Barbarico gestis, Bregetionem castra commota sunt. Vt etiam ibi belli Quadorum reliquias circa illos agitantium tractus lachrymæ uel sanguis extingueret: quorum regalis Iutrodotus Viduarij filius regis, & Agilimundus sub regulis, alijq; optimates, & iudices uarijs populis præsidentes, uiso exercitu in gremio regni, solíq; genitalis, sub gressibus iacuere militum, & adepti ueniam, iussa fecerunt, sobolémque suam obsidatas pignore, & obsequuturi conditionibus impositis tradiderunt, eductisque mucronibus, quos pro numinibus colunt, iurauere se permansuros in fide. His (ut narratum est) secundo finitis euentu, ad limitantes Sarmatas seruos ocyus signa transferri utilitas publica flagitabat, quos erat admodum nefas impune multa & nefaria perpetrasse. Nam uelut obliti proprium tunc erumpentibus liberis, ipsi quoque tempus aptissimum nacti, limitem perrumpere Romanum, ad hanc solam fraudem dominis suis hostibusque concordes deliberatum est. tamen id quoque lenius uindicari,

Sarmatæ clientes Romanorum.

Obsidatos sorte.

Fatum uinci principis potestate uel fieri.

Omne ius in uiribus.

In Barbarico.

Quadi.

Sub regulis

Solum genitale.

Obsidatas pignore.

Mucrones pro numinibus.

uindicari, quàm criminum magnitudo poscebat: hactenus ultione perrecta, ut ad longinqua translati amitterent copiam nostra uexandi: quos pericula formidare monebat scelerum conscientia diutius commissorum. Ideóque in se pugnæ molem suspicati uertendam dolos parabant, & ferrum, & preces. Verum aspectu primo exercitus tanquàm fulminis ictu perculsi, ultimáque cogitantes uitam precati, tributum annuum, delectúmque ualidæ iuuentutis, & seruitium spoponderunt. annuere parati, si iuberentur aliorsum migrare, ut gestibus indicabant & uultibus, locorum confisi præsidio, ubi lares post exactos inde dominos fecere securi. Has enim terras Parthiscus inruens obliquatis meatibus Histro miscetur. Sed dum solus licentius fluit, spacia longa & lata sensim præterlabens, & ea coarctans prope exitum in angustias accolas ab impetu Romanorum alueo Danubij defendit, à Barbaricis uero excursibus suo tutos præstat obstaculo: ubi pleraque humidioris soli natura, & incrementis fluminum redundantia stagnosa & referta salicibus: ideóque inuia, nisi perquàm gnaris: & super his insularem anfractum aditu Parthisci penè cótiguum amnis potius ambiens, terræ consortio separauit. Hortante igitur principe cum genuino fastu ad citeriorem uenire fluminis ripam, ut exitus docuit, non iussa facturi, sed ne uiderentur milites præsentiam formidasse. Stabantq; contumaciter: Ideóque propinquasse monstrantes, ut iubenda repudiarent, quæ Imperator accidere posse contemplans, in agmina plurima clàm distributo exercitu, celeritate uolucri migrantes, intra uallum acies clausit. Stanśque in aggere celsiore cum paucis, & stipatorum præsidio tectus, eos ne ferocirent, lenius admonebat. sed fluctuantes ambiguitate mentium in diuersa rapiebantur, & furori mixta uersutia tentabant cum precibus prælium, uicinumque sibi in nostros parentes excursum proijcere consulto, longius scuta, ut ad ea recuperanda sensim progressi, sine ullo fraudis indicio spacia furarentur. Iamque urgente in uesperum die, cum moras rumpere lux moneret, excedens erectis uexillis, in eos igneo miles impetu ferebatur. qui conuersi, aciéque densiore contracta, aduersus ipsum principem stantem (ut dictum est) altius omnem impetum contulerant, cum oculis incessentibus & uocibus truculentis. Cuius furoris amentiam exercitus ira ferre non potuit, eosque Imperatori, ut dictum est, acriter imminentes, desinente in angustum fronte, quem habitum caput porci simplicitas militaris appellat, impetu disiecit ardenti, & dextra pedites cateruas peditum obtruncabant, equites armis in equitum turmas se agilibus infuderunt. Cohors prætoria ex aduerso angustum cautius stipans resistentium pectora, moxq; terga fugientium incidebat, & cadentes insuperabili contumacia Barbari non tam mortem dolere, quàm nostrorum lætitiam horrendo stridore monstrabant: & iacentes absque mortuis plurimi succisis poplitibus: ideo adeptóque fugiendi superuenientium confisi ponderibus, cruciatus alto silentio perferebant. nec eorum quisquàm inter diuersa supplicia ueniam petit, aut ferrum proiecit, aut exorauit celerem mortem, sed arma iugiter retinentes licet adflicti, minus criminis æstimabant

Seruitiũ spoponderunt.

Parthiscus fluuius.

Stagnosa.

Ne ferocirẽt.

Caput porci.

Succisis poplitibus.

alienis uiribus, potius quàm conscientiæ suæ iudicio uinci mussantes, quæ au-
diebantur interdum fortunæ non meriti fuisse quod uenit: ita in sæuiore peri-
culo, discrimine præliorum emenso tot procubuere subito Barbari, ut pugnam
fuisse sola uictoria declararet. Vix dum populis hostilibus stratis gregatim
peremptorum necessitudines ducebantur humilibus, & tracta è tugurijs ætate,
sexusq́; promiscui, & fastu uitæ prioris abolito, ab infinitate obsequiorum ue-
nire seruilium, & exiguo temporis interuallo discurso, cæsorum aggeres, & ca-
ptiuorum agmina cernebantur. Incitante itaque feruore certaminum, fructúq;
uincendi, consurrectum est in perniciem eorum, qui deseruere prælia, uel in tu-
gurijs latitantes occultabantur. hos cum ad loca uenisset auidus Barbarici san-
guinis miles, disiectis culmis lenibus obtruncabat, ne quenquàm casa uel tra-
bibus compacta firmissimis periculo mortis extrusit. denique cum inflamma-
rentur omnia, non ullusq́; latere iam possit cunctis uitæ præsidijs circumcisis,
aut obstinate igni peribat absumptus, aut incendium uitans, egressusq́; uno
supplicio declinato ferro sternebatur hostili. fugientes tamen aliqui tela incen-
diorumq́ue magnitudinem, amnis uicini se commisere gurgitibus, peritia nan-
di ripas ulteriores occupare posse sperantes: quorum pleriq́; submersi necati
sunt, alij iaculis periere confixis, adeo ut abunde cruore diffuso, meatus flumi-
nis spumaret tumens: ita per elementum utrunq; armata uincentium ira uir-
tusq́; deleuit. Placuerat igitur post hunc rerum ordinem cunctis adimi spem
omnem, uitæque solatium: & post lares incensos, raptasq́; familias, nauigia
iussa sunt colligi ad indagandos eos, nostrarum acie ulterior discreuerat ripa.
statímque ne alacritas intepesceret pugnatorum, impositi lintribus per abdita
duci, uel iter expediti occuparunt latibula Sarmatarum, quos repentinus fefel-
lit aspectus, gentiles lembos & nota remigia conspicantes. Vbi uero procul mi-
cantibus telis, quod uerebantur, propinquare senserunt, ad suffugia locorum
palustrium contulerunt, eosq́; secutus infestius miles plurimus, ibi uictoriam
reperit: ubi nec caute posse consistere, nec audere aliquid credebatur. Post ab-
sumptos penè diffusosq́; Amicenses, petiti sunt sine mora Picenses: ita ex re-
gionibus appellati conterminis, quos tutiores facere sociorum erumnæ rumo-
rum assiduitate compertæ: ad quos opprimendos, erat enim arduum sequi per
diuersa conspersos imprudentia uiarum arcenti, Taifalorum auxilium, & libe-
rorum adæque Sarmatarum adsumptum est. Cumq; auxiliorum agmina lo-
corum ratio separaret, Tracontiguos Mœsiæ sibi miles elegit, Taifali proxima
suis sedibus obtinebant, liberi terras occupauerant è regione sibi oppositos Lu-
tugantos, territiq́; recentibus subactorum exemplis, & prostratorũ, diu hæsita-
bant ambiguis mentibus, utrum oppeterent an rogarent, cum utriusq; rei sup-
peterent documenta non leuia. Vicit tamen ad ultimũ cœtu seniorum urgente
dedendi se cõsilium, uariæq; palmæ uictoriarũ accessit eorũ quoq; supplicatio,
qui armis libertatẽ inuaserant: & reliquere cũ precibus, ut superatos & imbelles
dominos aspernati, fortioribus uisis inclinauere ceruices. Accepta itaq; publica
fide, & deserto montium propugnaculo, ad castra Romana conuolauit eorum
pars

Fugientes incendium Barbari in flu. ruunt.

Sarmatæ ad suffugia palustrium locorum.

Dedendi consilium.

pars maior diffusa per spatia ampla camporum, cum parentibus, & natis, atq; coniugibus, opúmque uilitate, quam eis celeritatis ratio furari permisit: & qui animas amittere potiusquàm cogi solum uertere putabantur, dum licentem amentiam libertatem existimarent, parere imperijs, & sedes alias suscipere sunt adsensi tranquillas, & fidas, ut nec bellis uexari, nec mutari seditionibus possint Iisdémque ex sententia, ut credebatur, acceptis quieuere paulisper post, feritate natiua in exitiale scelus erecti, ut congruo docebitur textu, hoc rerum prospero currente sucessu, tutela Illyrico competēs gemina est ratione firmata: cuius negotij duplicem magnitudinem Imperator adgressus, utramq; perfecit infidis exules populo licet mobilitate supra res acturos, tamen paulo uerecundius tandem reductos, munitis sedibus conlocauit. Iisdémque ad gratiæ tumulum, nō ignobilem quempiam regem, sed quem ipsi antea sibi præfecere regalem imposuit, bonis animi corporisq; præstantem. Tali textu recte factorum Constantius iam metuente sublimior, militariq; consensu secundo Sarmaticus appellatus ex uocabulo subactorum: Iamq; discessurus conuocatis cohortibus, & centurijs, & manipulis omnibus, tribunal insistens signisq; ambitus, & aquilis, & agmine multiplicium potestatum. His exercitum adlocutus est ore omnium fauorabilis, ut solebat. Hortatur recordatio rerum gloriose gestarū omnium iucunditate uiris fortibus gratiore, admodum uerecunde replicare, quæ diuinitus delata sorte uincendi, & ante prælia, & ipso correximus feruore pugnarum Romanæ rei fidissimi defensores. Quid enim tam pulchrum, tamq; posteritatis memoria iusta ratione mandandum, quàm ut miles strenue factis, ductor prudenter cōsultis exultet? Persultabatq; Illyricum furor hostilis, absentiam nostram inanitate tumenti despiciens, dum Italos tueremur, & Gallos: uarijsque discursibus uastabat extima limitum. nuncq; nautis roboribus aliquoties peragrans pedibus flumina, non congressibus, nec armis fretus, aut uiribus, sed latrocinijs adsuetus occultis, astu & ludificandi uarietate iam inde ab instituta gente, uestrisq; maioribus formidatus: quæ longius disparati, quæ ferri poterant tulimus leuiores iacturas, efficacia ducum uetari posse sperantes, Vbi uero per licentiam scandens in maius, ad funestas prouinciarum clades erepsit, & crebras cōmunitis aditibus Rheticis tutelâq; peruigili Galliarū securitate fundata, terrore nullo relicto, post terga uenimus in Pannoniam. placuit nomine sempiterno labētia firmaturi cunctisq; paratis, ut nostris Vere adulto egressi arripimus negociorū maximas moles. Primū ne, struendo textis cōpagibus ponti telorū officeret multitudo, quo opera leui profectio uisis terris hostilibus, & calcatis obstinatisq; ad mortē animis conatos resistere Sarmatas absq; nostrorū dispendio strauimus, pariq; petulantia ruentes in agmina nobilium legionum Quados armatis adiumēta ferentes attriuimus, qui post erumnosa dispendia inter discursus, & repugnandi minaces anhelitus, quid nostra ualeat uirtus experti, manus ad dimicandum aptatas, armorū abiecto munimine, pone texta uinxerunt, restareq; solam salutem cōtemplantes in præcibus, adfusi sunt uestigijs Augusti dementes, cuius prælia sæpe compererant exitus habuisse felices.

Solum uertere.

Feritas natiua.

Cōstantius appellatus.

Oratio Constantij.

Extima limitum.

Disparati.

Ver adultū.

Quados attriuimus.

His

His sequestratis, limitantes quoq; fortitudine superauimus pari. Interfectisq; pluribus, declinatio adegit suffugia petere latebrarum palustrium. Hisque secundo finitis euentu, lenitatis tempus aderat, tempestiue limitantes ad loca migrare compulimus longe discreta, ne in perniciem nostrorum se commouere possent ulterius. Et pepercimus plurimis, & Zizam præfecimus liberis, dicatū nobis futurum & fidum, plus æstimātes creare, quàm adferre Barbaris regem. Hoc decore augente solēnitatem, quod ijsdem quoque rector Tribunus ante hoc electus est acceptus. Quadruplex igitur præmium, quod unus procinctus absoluit, nos quæ sciuimus, & respu. primo ultione parta de grassatoribus noxijs, deinde quod nobis sufficiet ex hostibus captiuis. His enim uirtutem oportet esse contentam, quæ sudore quæsiuit & dexteris. nobis amplæ facultates opum, quæ sunt magni thesauri, integra omnium patrimonia nostri laboris, & fortitudinis seruauerint. Hoc eni boni principis mēti, hoc sensibus congruit prosperis. Postremo ego quoque hostilis uocabuli spolium præ me fero secundi Sarmatici cognomentū: quod uos unum idemque sentientes mihi, ne sit arrogans dicere, merito tribuistis. Post hūc dicendi finem, contio omnis alacrior solito, aucta spe potioris & lucri, uocibus festis in laudes Imperatoris adsurgēs, demūq; ex usu testata nō posse Constantiū uinci, tentoria repetit læta. Et reductus Imperator ad regiam, otióq; bidui recreatus. Syrmium cū pompa triumphali regressus est, & militares numeri destinatas remearunt sedes. Hisce hisdē dieb[9] prosper expectatus, atq; Eustachius, legati ad Persas, ut supra docuimus, missi. Tesiphōta reuersum regem adiere, literas proferētes Imperatoris, & munera poscebant, quæ rebus integris pacem, & mandatorū memores nusquàm ab utilitate Rhomane rei maiestatéque discedebant amici, ita fœdus sub hac lege firmari debere adseuerantes, ne super turbando Armeniæ, uel Mesopotamiæ statu, quicquam moueretur. Diu igitur ibi morati, cum obstinatissimum regem. nisi harum regionum dominio sibi adiudicato obdurescentem ad suscipiēdam cernerent pacem, negocio redierunt infecto. Post quod idipsum condi/tionum robore pari impetraturi Lucillian[9] missus Comes, & Procopius tūc Notarius, qui postea nodo quodam uiolentæ necessitatis adstrictus, ad res cōsurrexerit nouas.

Vnus procinctus.

Virtus contenta bene partis.

Sarmaticus Iulianus.

Sirmium regressus.

Legati redeunt [illegible] Sapore.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM LIBER DECIMUSOCTAVUS.

HAEC PER orbis uarias partes, uno eodemq; anno sunt gesta. At in Gallijs cum in meliore statu res esset, & Eusebium atq; Hipatium fratres sublimaret uocabulo consulum Iulianus, contextus successoribus clarus apud Hyberna sequestratis interim solicitudinibus bellicis, haud minore cura prouinciarum fortunis multa conducētia disponebat: diligenter obseruans, ne quē tributorū sarcina prægrauaret, néue potentia præsumeret aliena, aut hi uersarentur in medio, quorum patrimonia publicæ clades augebant, uel iudicium quisq; ab æquitate deuiaret impune: Idq; ea re leui labore correxit, quod ipse iurgia dirimens, ubi causarū cogebat magnitudo, uel personarum erat indeclinabilis iustorum iniustorumq; distinctor. Et licet multa sint eius laudanda in huiusmodi cōtrouersijs, unum tamen sufficit poni, ad cuius similitudinem acta sunt. Numerium Narbonensis pauloante rectorem accusatum ut furem, inusitato censorio rigore pro tribunali palàm admissis uolentibus audiebat: qui cum insita ratione defenderet obiecta, nec posset in quoquàm confutari, Cephidius orator acerrimus uehementer eum impugnans, documentorū inopia percitus exclamauit: Nec quis florentissime Cæsar nocens esse poterit usquàm, si negare sufficerit. Circa quem Iulianus prudenter motus ex tempore, Et quis, ait, innocens esse poterit si accusasse sufficiet? Et hæc quidē, & huiusmodi multa ciuilia. Egressurus autem ad procinctum urgentem, cum Alemannorū pagos aliquos esse reputaret hostiles, & ausuro immania ipsi quoq; ad cæterorum sternerentur exempla: hærebat anxius qua ui, qua celeritate, cum primum ratio copiam tribuisset, rumore præcurso terras eorum inuaderet repentinus. Seditque tandem multa & uaria cogitanti id tentare, quod utile probauit euentus. Hariobaudem uacantem tribunum fidei, fortitudinisq; notæ, nullo conscio legationis specie, ad Hortarium miserat regem iam pacatum, ut exinde facile ad collimitia progressus eorum, in quos erant arma protinus commouēda, scitari possit quid molirentur, sermonis Barbarici perq; gnarus, quo fidenter ad hæc patranda digresso ipsi anni tempore opportuno, ad expeditionem undiq; milite reuocato profectus, id inter peritissima mature dixit implendum, ut ante præliorum feruorem ciuitates multo ante excisas, quas introiret, receptáque communiret horrea: Quinetiam extrueret pro incensis ubi condi posset annona, à Britannis sueta transferri. Et utcunq; in hisdem saties condita est, ciuitates occupatæ sunt septē, Castra Herculis† Quadriburgi unius Tricensime, & Niues Iobonna, Antennacum, & Iungo, ubi læto quodam euentu etiam Florētius præfectus apparuit, subito partem militum ducens, & commeatuum præferens copiam

Sequestratis solicitudinibus.

Distinctor. Exemplum probitatis Iuliani.

Quis innocens, si accusasse sufficiet.

Collimitia.

Sermonis barbarici perq; gnar⁹.

Als † Quadriburgiū, Stricēsium, & Niuesiū, Bonna, Antennacum, & Bingio.

Saties.

Neceſſitatis articulus.

copiam ſufficientẽ uſibus longis. Poſt hæc impetrata reſtabat adigente neceſſitatum articulo receptarum urbium mœnia reparari, nullo etiam tum interturbante, & quæ daris indicijs, aſpera tempeſtate, utilitatis publicæ metu Barbaris obediſſe rectoris amore. Romanos reges expectatos ſuperioris anni ædificijs, habilia multa ſuis miſerant carpẽtis, & auxiliari milites ſemper munia ſpernentes huiuſmodi ad obſequendi ſedulitatem. Iuliani blanditijs deflexi quinquagenarias, longioresq; materias uexere ceruicibus ingrauate, & fabricandi miniſterijs opem maximam contulerunt: quæ dum diligenti maturantur effectu, Hariobaudes exploratis omnibus redijt, docuitq; comperta. Poſt cuius aduentum incitatis uiribus, omnes uenere Mogontiacum, ubi Florentio & Lupicinio Seueri ſucceſſore deſtinato certantibus, per pontem illic cõſtitutum tranſiri debere nitebatur firmiſſime Cæſar, adſerens pacatorum terras nõ debere calcari, ne, ut ſæpe contingit, per inciuilitatẽ militi occurrenti uaſtitatis abruptæ fœdera frangerentur. Alemanni tamen omnes, quos petebat exercitus, confine periculum cogitantes, Sumoarium regem amicum nobis ex pactione præterita mouerunt minaciter, ut à tranſitu Romanos arceret. Eius enim pagi Rheni ripis ulterioribus adhærebant. Quo teſtante ſolum non poſſe, in unum coacta barbarica multitudo uenit propè Mogontiacum, prohibitura uiribus magnis exercitum, ne tranſmitterent flumen. Gemina ita ratione uiſum eſt habile quod ſuaſerat Cæſar, ne pacatorum terræ corrumperentur niue renitente pugnaciſſima gente, pons cum multorũ diſcrimine iungeretur in locum ad compaginandum pontem aptiſſimum. Quod hoſtes ſolertiſſime contemplati, per cõtrarias ripas leniter inſidentes, ubi noſtros figere tentoria procul cernentibus, ſi quoq; noctes agebant exſomnes, cuſtodientes peruigili ſtudio ne tranſitus tentaret. Verum cum noſtri locum aduentarẽt prouiſum, uallo foſſaq; quieuere circundati, & accito Lupicinio in conſilium, Cæſar certis imperauit tribunis, ut trecentenos pararent cum ſudibus milites expeditos, quid agi, quóue iri debere penitus ignorantes. Et conlecti nocte prouecta, impoſitiq;, omnes quos uſuarias naues quadraginta, quæ tunc aderant, ſolæ ceperunt, decurrere iubentur per flumen adeo taciti, ut etiam remi ſuſpenderentur, ne barbaros ſonitus excitaret undarum, atq; mentes agilitate, & corporum dum hoſtes noſtrorum ignes obſeruant, aduerſus perrumpere milites ripas, celeri conatu contendunt. Dum hæc celerantur, Hortarius rex nobis antea fœderatus, non nouaturus quædam, ſed amicus finitimis quoq; ſuis, reges omnes & regales & regulos ad cõuiuium conrogatos uetuit, & epulis aduſq; uigiliam tertiam more gentili extẽtis, quos diſcedentes inde caſu noſtri ex improuiſo adorti, nec corrigere ullo modo potuerunt, tenebrarũ equorum adiumento, quo dubius impetus truſit adreptos. Lixas uero uel ſeruos, qui eos pedibus ſequebant̃, niſi quos exemit diſcrimine temporis obſcuritas, occiderunt. Cognito deniq; Romanorũ tranſitu, qui tunc per quæ expeditiones præterita ſibi leuamen ſumere laborum opinabant̃, ubi hoſtem contingeret inueniri perculſi. Reges eorumq; populi, qui pontem ne ſtrueretur, ſtudio ſeruabant, intento metu exhorreſcentes, diffuſe uertuntur in pedes,

Inciuilitas.

Mogõtiacũ.

Locus ad cõpaginandũ pontem.

Vallo, foſſaq; quieuere.

Reges & Reguli.

Epulæ extentæ ad uigiliã tertiam.

pedes,& indomito furore sedato necessitudines,opesq; suas transferre longius festinabant. Statimq; difficultate omni depulsa, ponte constrato,solicitarum gentiũ opinione præuenta,uisus in barbarico miles,per Hortarij regna transibat intacta. Vbi uero terras infestorũ etiam tum tetigit regum urens omnia,rapinisq; per mediũ rebellium solum grassabatur intrepidus. Post quæ sepimenta fragilium penatium inflammata,& obtruncatam hominũ multitudinem,uisosq; cadentes multos, aliosq; supplicantes: cum uentum fuisset ad regionem cui Capellatij,uel Palas nomen est,ubi terminales lapides Romanorum & Burgundorum confinia distinguebant,castra sunt posita:ea propter ut Macrianus & Hariobaudus germani fratres & reges susciperentur impauidi,qui ꝓpinquare sibi perniciem sentientes,uenerant pacem anxijs animis precaturi. Post quos statim rex quoq; Vadomarius uenit, cuius erat domicilium contra Rauracos, scriptisq; Constantij principis, quibus commendatus est, arctius allegatis, leniter susceptus est, olim ab Augusto in clientelam rei Romanæ susceptus, & Macrianus quidem cum fratre inter aquilas admissus,& signa stupebat armorum uiriumq; uariũ decus uisa,tunc primitus proq; suis orabat. Dadomarius uero nostris coalitus,utpote uicinus limiti,mirabatur quidem apparatũ ambitiosi procinctus,sed uidisse se talia sæpe adolescentia meminerat prima. Libratis deniq; diu concilijs, concordi adsensione cunctorum, Macriano quidem & Hariobaudo pax est adtributa.Dadomario uero qui suam locaturus securitatem in tuto,& legationis nomine precator uenerat pro Vario,& Vrsicino, & Versalpo regibus,pacem itidem obsecrans,interim responderi non poterat,ne ut sunt fluxioris fidei Barbari,post abitum recordati nostrorum parum acquiescerent per alios impetratis.Sed cum ipsi quoq; missis legatis post messes incisas,& habitacula,captosq; plures,& interfectos,ita supplicarent,tanq; ipsi hæc deliquissent in nostros,pacem conditionũ similitudinem eruerunt. Inter quas id festinatum est maxime,ut captiuos restituerent omnes,quos rapuerãt excursibus crebris.Hæc dum in Gallijs cælestis corrigit cura,in comitatũ Augusti turbo nouarum exoritur rerum,à primordijs leuibus ad luctus & lamẽta progressus:in domo Barbationis pedestris militiæ tũc rectoris examina pascere perspicuum.Superq; hoc prodigiorum gnaros solicite consulenti,discrimẽ magnum portendi responsum est,cõiectura uidelicet tali,quod hæ uolucres post compositas sedes,opesq; congestas,fumo pelluntur, & turbulento sonitu cymbalorũ. Huic uxor erat Assyria nomine,nec tacitura,nec prudens:quæ eo ad expeditionem profecto,& multiplici metu suspẽso, ob ea quæ meminerat sibi prædicta, perculsa uanitate muliebri, ancilla adscita notarum perita,quam è patrimonio Siluani possederat,ad maritum scripsit intempestiue, uelut flens,obtestansq; ne post obitũ Constantij propinquante,in imperiũ ipse, ut sperabat,admissus despectet se,anteponeret Eusebiæ matrimoniũ,tunc reginæ decore corporis inter multas fœminas excellentis. Quibus literis occulte,quantũ fieri potuit,missis,ancilla quæ domina dictante perscripserat, reuersis omnibus è procinctu exemplum ferẽs,ad Barbationem noctis prima quiete confugit,auideq; suscepta,

Visus in barbarico miles

Terminales lapides. Cõfinia Burgundorũ & Romanorũ.

Apparatus ambitiosi ꝓcinctus.

Fluxioris fidei Barbari.

Portentum apium.

Ancilla domina dictãte ꝑscripserat.

chartulam prodidit. Hocq́; indicio ille cõfisus, ut erat uel ad criminandũ aptissimus, principi detulit, atq; ex usu, nec mora ulla negocio tributa: nec qui & Barbatio epistolam suscepisse confessus, & mulier scripsisse documento cõuicta nõ leui, ceruicibus interiere præcisis. Hisq́; punitis quæstiones longæ serpebant, uexatiq́; multi nocentes sunt, & innocentes. Inter quos etiam Valentinus ex Primicerio protectorũ tribunus, ut cum suis inter cõplures alios tortus aliquoties superuixit, penitus quid erat gestum ignorãs. Ideóq; ad iniuriæ, periculiq́; compensationem ducis in Illyrico meruit potestatem. Erat aũt idem Barbatio subagrestis adrogantisq́; propositi, ea re multis exosus, quod & dum domesticos protectores sub Gallo regeret, Cæsar proditor erat & perfidus. Et post eius excessum nobilioris militiæ statu elatus, in Iulianũ itidem Cæsarem paria confingebat, crebróq; detestantibus bonis sub Augusti patulis auribus multa garriebat & sæua, ignorãs profecto notum Aristotelis sapiẽs dictum, qui Calisthenẽ sectatorem & propinquũ suum ad regem Alexandrum mittẽs, ei sæpe mandabat, ut q̃rarissime & iucũde apud hominẽ loqueretur, uitæ potestatem & necis in acie linguæ portantẽ. Ne sit hoc mirum, homines profutura discernere nonnunq̃; & decẽtia, quorum mentes cognatas cælestibus arbitramur: animalia ratione carentia salutem suam interdum alto tueri silentio solent, ut exemplũ est hoc perq̃; notum: linquentes Orientẽ anseres ob calorem, plagamq; petẽtes occiduam, cum montem penetrare cœperint Taurum aquilis abundantẽ, timẽtes fortissimas uolucres rostra lapillis occludũt, ne eis eliciat uel necessitas extrema clangorem. hisdemq; collibus agiliore uolatu transcursis proijciũt calculos, atq; ita securius pergunt. Dum apud Syrmiũ hæc diligẽtia quærũtur impensa, Orientis fortuna periculorũ terribilis tuba inflabat. Rex enim Persidis ferarũ gentium quas placarat adiumentis accinctus, augendiq́; regni cupiditate super homines flagrans, arma, uiresq́; parabat, & cõmeatus, consilia tartareis manibus miscens, & præstitionis omnes consulens de futuris: hisq́; satis conlectis peruadere cuncta prima uerni tẽperie cogitabat. Et cũ primo rumores, deinde nuncij certi perferrent, omnesq́; suspensos aduentantiũ calamitatũ cõplicaret magna formido, Comitẽsis fabrica eandẽ incudẽ (ut dicitur) diu noctúq; tundendo ad spadonum arbitrium, Imperatori suspicanti ac timido intendebat Vrsicinum uelut uultus gorgonei toruitatẽ. Hæc sæpe taliáq; replicans, quod interempto Siluano, quia penuria meliorum ad tuendas partes Eoas denuo missus altius anhelabat. Hac autẽ adsentandi nimia fœditate mercari complures nitebatur, Eusebij fauorem cubili tunc præpositi, apud quem sui reditus debebat multa Constantius: post id antedicti magistri equitum salutem acriter impugnantis ratione bifaria, quod omniũ solus nec opus eius agebat ut cæteri, & demum se non crederet Antiochiæ, quam molestissime flagitabat, qui ut coluber copia uirus exuberans, natorum multitudinem etiam tum ægre serpentem excitans, ad nocendum emittebat cubicularios iam adultos, ut inter ministeria uitæ secretioris, gracilitate uocis semper puerilis & blandæ, apud principis aures nimium patulas, existimationem uiri fortis inuidia graui pulsarent, & breui iussa fecerunt.

Primicerius.

Patulæ aures Augusti.

Rarissime & iucũde apud regem loquẽdum.

Anseres silẽtio sibi consulunt.

Incudẽ, ut dicitur, tũdere.

Coluber.

Principis aures patulæ.

Horum & similium tædio iuuat ueterem laudare Domitianum: qui licet patri fratriq́ꝫ dissimimilis, memoriam nominis sui inexpiabili detestatione perfudit, tamen receptissima indaruit lege, qua minaciter interdixerat, ne intra terminos iurisdictionis Romanæ castraret quisq́ꝫ puerum. quod ni cogitasset quis eorũ ferret examina, quorum paucitas difficile toleratur. Actum est tamẽ cautius ne ut fingebat, rursus accitus idem Vrsicinus metu cuncta turbaret, se cum fors copiam detulisset, raperetur ad mortẽ. Hæc operientibus illis & ancipiti cogitatione districtis nobis apud Samosatam Comageni quondam regni clarissimã sedem parum permorantibus, repente noui motus rumoribus densis audiuntur & concretis, quos docebat orationis progrediens exitus. Antonius quidem ex mercatore opulento rationarius apparitor Mesopotamiæ ducis tũc protector exercitatus & prudens, perq́ꝫ omnes illas notissimus terras, auiditate quorundã nexus ingentibus damnis, cum iurgando contra potentes se magis magisq́ꝫ iniustitia frangi cõtemplaretur, ad differendã potentioribus gratiam, qui spectabant negociũ inclinatis, ne contra acumina calcitraret, flexisse in blandicias molliores: confessusq́ꝫ debitum per conludia in nomen fisci translatum, iamq́ꝫ ausurus immania rimabatur tectus Reip. membra totius, & utriusq́ꝫ linguæ literas sciens, circa ratiocinia uersabatur: qui uel quarum uirium milites ubi agant, uel procinctus tempore quos intueretur describens, itidem armorũ & cõmeatuum copiæ, aliáq́ꝫ usui bello futura, an abunde suppetant, indefessa scitatione percontans. Et dum totius Orientis didicisset interna uirorũ, stipendijsq́ꝫ parte maxima per Illyricum distributa, ubi destinabatur ex negocijs serijs Imperator, ad lapsura iam præstituto die soluendæ pecuniæ, quã per syngrapham debere se cõfiteri ui metuq́ꝫ compulsus est, cum omnibus se prospiceret undiq́ꝫ periculis opprimendum, Largitionũ comite ad alterius gratiam infestius perurgente, fugam ad Persas cum coniuge, liberisq́ꝫ, & omni uinculo charitatum ingenti molimine conabatur: atq́ꝫ ut lateret stationarios milites, fundũ in Hiaspide, qui locus Tigridi fluentis adluitur, precio nõ magno mercatur. Hocq́ꝫ cõmento cum nullus causam ueniendi ad extremas Romani limitis partes, iam possessorem cũ plurimis auderet exigere per familiares fidos, peritosq́ꝫ nandi, occultis sæpe conloquijs cũ Sapore habitis, qui tractus omnes aduersus duces potestate tũc tuebatur, & antea cognitus misso à Persicis castris auxilio uirorũ perniciũ lembis impositus, cũ omni pœna tum maris dulcedine nocte concubia transfretat, res cõtra spem Cizopiri illius similis Barbronij proditoris. Rebus per Mesopotamiã in hunc statum deductis, Palatina cohors Palinodiã in exitiũ concinens nostrũ, inuenit tandẽ amplã nocendi fortissimo uiro autore, & incitatore cœtu spadonũ, qui feri & acidi semper, carentesq́ꝫ necessitudinibus cæteris, diuitias solas ut filiolas iucũdissimas amplectuntur. Stetitq́ꝫ sententia, Sabinianus uir quidem, & bene nũmatus, sed imbellis & ignauus, & ab impetranda magisterij dignitate per obscuritatem adhuc longe discretus, præficiendis Eois partibus mitteretur: Vrsicinus uero curaturus pedestrem militiam, & successurus Barbationi ad comitẽ reuerteretur, quo præsens rerũ nouarũ auidus concitor, ut iactabant,

Ne castrētur pueri.

Protector.

Rationarius apparitor.

Contra acumina calcitrans.

Ratiocinia.

Syngrapha.

Largitionũ comes.

Stationarij milites.

Fuga Antonij.

Nocte concubia.

Palinodia.

Diuitias amplectũtur ut filias.

Concitor.

à grauibus inimicis & metuendis incesseretur. Dum hæc in castris Constantij quasi per lustra aguntur, & scenam, & diribitores uenundatæ subito potestatis, preciũ per potiores diffundit. In domos Antonius ad regis hyberna perductus auenter suscipitur, & apicis nobilitatus autoritate, quo honore participantur mensæ regales, & meritorum apud Persas ad suadendum, ferendasq; sententias in concionibus ora panduntur: non contis, nec ramulo (ut aiunt) id est, non flexiloquis ambagibus, uel obscuris, sed uelificatione plena in Remp. ferebatur: eundemq; incitans regem, ut quondam Maharbal lentitudinis increpans Hannibalē, posse eum uincere, sed uictoria uti nescire adsidue prædicabat. Eductus enim in medio, ut rerum omniũ gnarus, auditorum nactus uigilias, eius sensus & aurium delinimenta captantes, nec laudantium, sed secundum Homericos Pheacas cum silentio admirantium, iam inde quadringenti ferè anni memoria replicabat, post bellorum adsiduos casus, & maxime apud Helæam & Synadã, ubi acerrima illa nocturna concertatione pugnatũ est, nostrorum copijs ingenti strage confossis, quasi dirimenta quodam medio fæciali Persas nondum ædissam, ne potens Eufrates tetigisse uictores, quos armi potẽtia fretos, successibusq; magnificis ita dilatasse decuerat: arent eo maxime tempore, quo diuturnis bellorum ciuilium motibus sanguis uiriumq; Romani roboris fundebatur. His talibus subinde inter epulas habitis, perfuga ubi de apparatu bellorũ & serijs rebus apud eos Graiorum more ueterum consultatur, regem incendebat ardentem, ut exacta hyeme statim arma fretus fortunæ suæ magnitudine concitaret: Ipse quoq; in multis ac necessarijs operam suam fidenter promittens. Sub hisdem ferè diebus Sabinianus adepta repentina potestate sufflatus, & Ciliciæ fines ingressus, decessori suo principis literas dedit hortantis, ut ad comitatum dignitate adficiendus superiore citius properaret eo necessitatum articulo, quo etiam si apud Thulem moraretur. Vrsicinus acciri eum magnitudine rerum ratione probabili flagitabat, utputa disciplinæ ueteris, & longæ usu bellandi artis Persicæ scientissimũ. quo rumore prouincijs percitis ordine ciuitatum, & populi decretis & acclamationibus densis, iniecta manu detinebant penes se publicũ defensorē, memores quod relictus ad sui tutelam, cum inerti & umbratili milite, nihil amiserat per decennium, simul metuentes saluti, quo tempore dubio remoto illo aduenisse hominem compererent inertissimũ, credimus. Neq; enim dubium est per uarios, aeriosq; tramites famã perpetem uolitare: cuius iudicio hæc gesta pendente, consiliorum apud Persas summa præponebatur, & multis ultro citroq; deliberatis placuit, Antonio suadente, ut Vrsicino procul amoto, despectoq; nouello duce, posthabitis ciuitatum perniciosis obsidijs, perrumperetur Eufrates, irriteturq; prorsus, ut occupari possit prouinciæ fama celeritate præuẽta, omnibus ante bellis (nisi temporibus Galieni) intacta, paceq; longissima locupletis, cuius rei prosperante deo ductorem cõmodissimum fore spondebat. Laudato firmatoq; concordi omnium uoluntate consilio, conuersus ad ea quæ erant citius congerenda, commeatus, milites, arma, cæteraq; instrumenta poscebat procinctus aduentans, perpetua hyeme parabãtur. Nos interea paulisper

Diribitores. Auenter. Participãtur mensæ regales. Flexiloquæ ambages. Lẽtitudinis increpabat Maharbal Hannibalẽ. Regẽ incendebat. Comitatus dignitate. Vmbratilis miles. Prosperante deo.

lisper cis Taurum morati,ex imperio ad partes Italiæ uenientes,festinãtes prope flumẽ uenimus Hebrum ex Odrysarum montibus decurrentem:ibiq; principis scripta suscepimus,iubentia omnia cautione posthabita reuerti Mesopotamiam sine apparitione,nullam expeditionem curaturi periculosam,ad alium omni potestate translata.quod ideo per molestos formatores imperij struebatur,ut si per se frustra habiti redissent ad sui ducis noui uirtutes,facinus adsignaretur egregiũ:si fortuna æquior ingruisset,Vrsicinus reus proditor Reip.differretur.Agitatis ita sine rationibus diu contari,reuersiq; fastidij plenum Sabinianum inuenimus, hominẽ mediocris staturæ,& parui angustiq; animi , uix sine turpi metu sufficientem ad leuem cõuiuij,nedum strepitum prælio perferendũ. Tamẽ cum speculatores apparatus omnes apud hostes feruere Constantij aduersatione perfugis concinentibus adfirmabant oscitante homunculo, Nisibin prope uenimus utilia paraturi,ni dissimulantes obsidium Persæ ciuitati superuenirent incaute.Dumq; intra muros maturanda perugerentur, fumus,micantesq; ignes assidue tacita per castra Maurorũ,& sulphurea,& alimenta reliqua adusq; ciuitatem perlucebant,solito crebriores erupisse hostes uastatorias manus superato flumine permonstrantia:qua causa ne occuparentur itinera,celeri cursu prægressi. Cum ad Schediam uenissemus,liberali forma puerũ Torquatum,ut coniectabamus,octennẽ,in aggeris medio uidimus eiulantem,ingenui cuiusdam filium,ut aiebat:quem mater dum imminentiũ hostium terrore percita fugeret,impeditior trepidando reliquerat solum. Hunc dum imperatu ducis miserati,commotiq; impositum equo præ me ferens ad ciuitatem reduco, circũuallato murorum ambitu,prædatores latius uagabantur. Et quia me obsidionales erumnæ terrebant,intra semiclausam posticã exposito puero,nostrorum agminum agilitate uolucri repetebam exanimis,nec multum fuit quin caperer.Nam eram abditus,dum quẽdam tribunũ fugientem cum calone ala sequeretur hostilis:lapsoq; per fugam domino seruũ deprehensum. Cum ergo rapido ictu Transtem interrogassent, quis nam ꝑfectus sit iudex : audissentq; Vrsicinum paulo ante urbem ingressum,mõtem Ixiam petere,inuicem in unũ coacti complures,nos inrequietis cursibus sectabãtur . Quos cum iumenti agilitate progressus,apud Amudum munimentum infirmũ dispersi per pabulum equi recubantes,nos securius inuenisset porrecto extensius brachio, & summitatibus sagi contortis, elatius adesse hostes signo solito demonstrabã:ijsdemq; iunctis impetu communi ferebar,equo iam fatiscente. Terrebat autem plenilunium noctis,& planicies supina camporum,nulla si occupasset artior casus latibula præbere sufficiens, ubi nec arbores, nec fruteta, nec quicq; præter herbas humiles uisebatur.Excogitatum est ergo,ut ardẽte superposita lampade,& circumligata,ne rueret iumentum solum quod eam uehebat,solutum sine rectore leuorsus ire permitteretur,cũ nos ad montanos excessus dextera positos extenderemus,ut prælucere sẹrbasem facem duci lenius gradienti,per se credentes eũ tenerẽt potissimũ cursum:quod nisi fuisset præuisum, circũuenti,& capti sub ditionem uenissemus hostilem.Hoc extracti periculo,cum ad nemorosum quendam locũ

Sine apparitione.

Oscitãte homunculo.

Vastatoriæ manus.

Octennis puer.

Ammianus fere captus.

Equo iam fatiscente.

Planicies supina.

dam locũ uineis arbustisq́ pomiferis cõsitũ Magriobriã nomine uenissemus, cui fontes dedere uocabulũ gelidi: lapsis accolis om̃ibus, solũ in remoto secessu latentẽ inuenimus militẽ. qui oblatus duci & loquutus uaria præ timore, ideóq́ suspectus adigente metu, qui intentabatur, pandit rerum integram fidem, docetq́ quod apud Parisios natus in Gallijs, & equestri militaris turmã uindicatam quondã cõmissi facinoris timens, ad Persas abierat profugus, exindéq́ morum probitate suspectata sortitus cõiugem, liberisq́ susceptis, speculatorem se missum ad nos, quibus sepe ueros nũcios reportasse. At nũc se à Sapore & Hobodario optimatibus missum, qui cateruas ductauerant prædatorũ, ad eos redire quæ didicerat perlaturũ. Post hæc dicta, quæ agi in parte diuersa norat, occiditur. Proinde curarum crescẽte solicitudine, inde passibus citis Amidam pro temporis copia uenimus ciuitatẽ, postea secutis cladibus inclytam, quod reuersis exploratoribus nostris in uagina internis figuris notarum membranã reperimus scriptã à Procopio ad nos perferri mãdata, tanq́ legatũ ad Persas antea missum cum comite Lucilliano, prædici hæc consulto obscurius indicantẽ, ne captis baiulis, sensuq́ intellecto scriptorũ excitaret materia funestissima. amandatis procul Graiorum legatis, forsitan & necandis rex Flongeuus non contentus, Hellesponto iunctis Granici & Randici pontibus, Asiam cũ numerosis populis peruasurus aduenier suopte ingenio irritabilis & asperrimus, autore & incensore Hadria quondã Romani principis successore, actum & cõdamatũ est, ni cauerit Græcia. qui textus significabat Persarũ regẽ, transitis fluminibus Anraba & Tigride, Antonio hortante dominiũ Orientis adfectare totius. His ob perplexitatẽ nimiam lectis, cõsilium suscipitur prudens. Erat eo tempore Satrapa Cordubenæ, qui obtemperabat potestati Persarum, Iouinianus nomine appellatus in solo Romano adolescens, nobiscum occulte sentiens, ea gratia, quod obsidatus sorte in Syria detẽtus, & dulcedine liberaliũ studiorũ inlectus, remeare ad nostra ardẽti desyderio gestiebat. Ad hũc missus ego cũ Centurione quodam fidissimo, exploratius noscendi gratia quæ gerebantur, per auios montes angustiasq́ præcipites ueni. Visusq́ & agnitus, comiterq́ susceptus, causam præsentiæ confessus, adiuncto taciturno aliquo locorũ perito, mittor ad præcelsas rupes exinde longe distantes: unde, nisi oculorũ deficeret acies, ad quinquagesimũ usq́ lapidem, quod suis etiam munitissimũ apparebat, ibi morati integrum biduũ, cum sol lentius adfulsisset, cernebamus terrarum omnes ambitus subiectos, quos Orizontas appellamus, agminib9 oppletos innumeris, & ante gressum regẽ uestis claritudine rutilantẽ, quem iuxta leuis incedebat Grymbate Scionitarũ rex nobilis quidem, ætate media, rugosisq́ membris, sed mente quadam gratifica, multisq́ uictoriarũ insignibus nobilis. Dextera rex Albanorum pari loco atq́ honore sublimis. post hunc uarij autoritate & potestate eminentes erant, quos ordinũ omniũ multitudo sequebatur, ex uiciniarũ gentium roboribus lecta, ad tolerandã rerũ asperitatẽ diuturnis casibus erudita: quosq́ nobis Doriscum Thraciæ oppidũ, & agminatim intra consepta exercitus recensitos Græcia fabulosa narrabit. Cũ nos cauti, uel ut uerius dixerim, timidi nihil exaggeremus,

Pandit rerũ integrã fidẽ.

Membrana notarum.

Baiuli literarum.

Actum & cõdamatũ est.

Per auios mõtes ueni.

Cernebam9 ambitus terrarum.

Aetate media.

Rugosis mẽbris.

Doriscus.

exaggeremus, præterita fidei testimonia neq; dubia, neq; incerta mõstrarunt. Postquàm reges Niniuenæ Hadiabenæ ingenti ciuitate transmissa, in medio pontis Anzabæ hostes cæsis, extisq; prosperantibus transiere lætissimi, coniectantes nos residuam plebem omnem ægre penetrare post triduũ posse, citius exinde ad Satrapen reuersi quieuimus, hospitalibus officijs recreati. Vnde per loca itidem deserta & solata, magno necessitatis ducente solatio, celerius quàm potuit sperari reuersi, confirmauimus animos hæsitantium, unum è naualibus pontem transisse reges absq; ulla circuitione perdoctos. Extemplo igitur equites citi mittuntur: tum ad Cassianum Mesopotamiæ ducem, rectoremq; prouinciæ, tum Euphroniũ, compulsuri agrestes cum familijs & pecoribus uniuersis ad tutiora transire compelli & agiliter deseri, Carras oppidum inualidis circundatum muris, super his campos omnes incendi, ne pabulorum suppeteret copia. his impetratis, sine moráq; completis, iniecto igne: furentis elementi uis maxima, frumenta omnia cum iam stipula flauenti turgerent, herbasq; pubentes ita contorruit, ut adusq; Euphraten ab ipsis marginibus Tigridis nihil uidere cerneretur. Tunc exustæ sunt feræ complures, maximéq; leones per ea loca sæuientes, immaniter consumi uel cæcari sueti. paulatim hoc modo inter harundineta Mesopotamiæ fluminum & fruteta leones uagantur innumeri, clementia hyemis ibi mollissime semper innocui. At ubi solis radijs exarserit tempus in regionibus æstu ambusti, uapore syderis & magnitudine culicum agitãtur, quorum examinibus per eas terras referta sunt omnia. Et quoniam oculos quasi humida & lucentia membra eidem appetunt uolucres palpebrarum libramentis mordicus insidentes, ijsdem leones cruciati diutius, aut fluminibus mersi sorbentur, ad quæ remedij causa confugiunt: aut amissis oculis, quos unguibus crebro lacerantes effodiunt, in amnibus efferescunt: quod ni fieret, uniuersus Oriens huiusmodi bestijs abundaret. Dum campi cremantur (ut dictum est) Tribuni cũ protectoribus missi, citerioris ripas Euphratis, & præacutis sudibus, omniq; præsidiorum genere communibant, tormenta quæ erant non multum difficilia, locis opportunis aptantibus. Dum hæc celerantur, Sabinianus inter rapienda momenta periculorum cõmunium electissimus moderator belli interneciui, pedum senum sepulchra quasi fundata, cum mortui pace nihil formidans more uitæ remissioris, fluxius agens militari Pyrrichio, sonantibus modulis pro histrionicis gestibus in silentio somno delectabatur ominoso sanè & incœpto & in loco. Cum hæc & huiusmodi factu dictúq; tristia futura pronunciant, mortus uitare optimum quenq; debere sæculi progressione discamus. Interea reges ne sibi prostratione uili transmissa, incendijs arida nutrimentorum uarietate crescentibus, fugitantes inopiã pabuli, sub montium pedibus per ualles gramineas incedebant. Cumq; Babasen uillam uenissent, unde ad Constantiam usq; oppidum, quod centesimo lapide disparatur, arescũt omnia siti perpetua, nisi quod in puteis aqua reperitur. Ex illis quid agerent diu cunctati, iamq; suorum duritia, fiduciáq; trãsituri, exploratore fido docente, cognoscũt Euphraten niuibus tabefactis inflatũ, late fusis gurgitibus euagari, ideóq; uado nequaq;

Hospitalib⁹ officijs recreati.

Carræ oppipidum.

Frumenta cremata. Herbæ pubentes.

Culices in Mesopotamia innumeri.

Protectores.

Militaris Pyrrichius. Somno ominoso.

Constãtia oppidum.

poſſe tranſiri. Conuertuntur ergo ad ea quæ amplectenda fortuita daret occa-ſio. Antonius dicere quid ſentiat iuſſus, orditur: flecti iter ſuadẽs in dexterum latus, ut per longiorem circuitum, ac omnẽ rerum uſu regionem inferat ſuos, & conſyderatione ea qua rectus pergeret hoſtis, adhuc intractarũ caſtra duo præſidiaria Brigantes Ligios peterent ſeſe ductante, ubi tenuis fluuius prope originem & anguſtus, nulliſq; adhuc aquis aduenis adoleſcens facile penetrari poterit ut uadoſus. His auditis, laudatoq; ſuaſore & iuſſo ducere qua norat agmina cuncta, ab inſtituto itinere conuerſa per auium ſequebantur. Quo certis ſpeculationibus cognito, nos diſpoſuimus ꝓperare Samoſata, ut ſuperato exinde flumine, ponteq; apud Zeuma & Caperſana uinctura, his abſciſis hoſtiles impetus ſi iuuiſſet, fogula repelleremus. Sed atrox, & ſilentio omni dedecus obruendum: nãq; duarum turmarum equites circiter ſeptingenti ad ſubſidiũ Meſopotamiæ recens & Illyrico miſſi enerues & timidi, præſidium per eos traductum agentes, nocturnaſq; pauẽtes inſidias, ab aggeribus publicis ueſperi quodam cuſtodiri magis omnes tramites conuenirent, longius diſcedebant. Hocq; obſeruato, eos uino oppreſſos & ſomno, XX milia Perſarũ feretam, Sapore & Nobodare ductantibus, nullo pro ſpiciẽte tranſgreſſa, poſt tumulos celſos uicinos Amidæ occultabãtur armata. Moxq; (ut dictum eſt) cũ abituris Samoſatã Lucetiam tum dubia pergeremus: ablata quædam ſpecula radiantiũ armorum ſplendore præſtricti, hoſtiſq; adeſſe excitatius clamitãtes ſigno dato, quod ad prælium ſolet hortari, reſtitimus cõglobati: nec fugam capeſſere, cũ eſſent iam in contuitu qui ſectarentur, nec congredi cum hoſte equitatu & numero præualentes, & ui indubitatæ mortis cautum extimantes. Deniq; ex ultima neceſſitate manibus iam conſerendis, cum quid agi oporteat cõtaremur. Occiduntur quidam noſtrorum temere procurſantes, & urgente utraq; parte Antonius ambitioſe prægrediens agmina, ab Vrſicino agnitus, & obiugatorio ſono uocis increpitus, proditorq; & nefarius appellatus, ſublata tyara quam capiti ſummo ferebat honoris inſigne, diſſiluit equo, curuatiſque membris humum uultu penè contingens ſalutauit, patronum appellans & dominum, manus poſt tergum connectens, quod apud Aſſyrios ſupplicis indicat formam. Et ignoſce mihi, inquit, ampliſſime comes, neceſſitate non uoluntate ad hæc quæ noui ſceleſta prolapſus. egere me præcipitem, inquit, flagitatores, ut noſti, quorum auaritiæ ne tua quidem excelſa illa fortuna propugnans miſerijs meis potuit refragari. Simul hoc dicens, è medio proſpectu abſceſſit non auerſus: ſed dum euaneſceret, uerecunde retrogradiens, & pectus oſtentans, quæ tunc in curriculo ſemihoræ aguntur, poſt Signani noſtri qui tenebant æditiora collis, exclamant, aliam cataphractorum multitudinem equitum ponè uiſam celeritate quàmmaxima propinquare. Atque, ut in rebus ſolet adflictis, ambigentes cui nam deberet aut poſſit occurri trudente pondere plebis immenſæ, paſſim qua cuiq; proximum uidebatur, diffundimur uniuerſi. Dumq; ſe quiſque expedire diſcrimine magno conatur, ſparſim diſiecti hoſti concurſatori miſcemur. Itaque ſpreta iam uiuendi cupiditate fortiter decernẽtes, ad ripas pellimur Tigridis alte exciſas. Vnde

Fogula.

Amida.

Sublata tyara.

Neceſſitate, non uoluntate ꝓlapſus.

Curriculo ſemihoræ.

ſas. Vnde quidā præcipites pulſi implicantibus armis hæſerūt, ubi uadoſus eſt amnis: alij lacunarū hauſti uertigine uorabantur: nónulli cum hoſte congreſſi uario euentu certabant: quidā cuneorū denſitate perterriti, petebant proximos Tauri montis exceſſus. Inter quos dux ipſe agnitus, pugnatorumq; mole circū datus, cum Alario item tribuno, calonéq; uno, equi celeritate ereptus abſceſſit: mihi dum auius ab itinere comitum quid agerem circūſpicio, Veremuanus domeſticus protector occurrit femur ſagitta confixus: quā dum auellere obteſtante conlega conarer, cinctus undiq; antecedētibus Perſis, ciuitatē petebam anhelo curſu, rependo ex eo latere quo inceſſebantur in arduo ſitam, unóq; aſcenſu perangusto meabilem, quē ſciſſis calibus mole ne ad calem aſcenderent ædificata tenſius cōſtringebant. Hic mixti cum Perſis eodem ictu procurrētibus, ad ſuperiora nobiſcum aduſq; ortum alterius ſolis immobiles ſtetimus, ita cōferti, ut cæſorum cadauera multitudine fulta reperire ruendi ſpatiū nuſq; poſſent. Vtq; miles ante me quidā diſcriminato capite, qd' in æquas partes ictus gladij fiderat ualidiſſimus, in ſtipitis modū undiq; coartatus hæreret: & multiplicia tela p tormentorū omnia genera uolarent è propugnaculis: hoc tamē periculo murorum nos propinquitas eximebat: tandemq; per poſticam ingreſſus, refertam inueni cōfluente ex finitimis uirile & muliebre ſexu. Nam & caſu illis ipſis diebus in ſuburbanis peregrina commercia circūacto anno, ſolita celebrari multitudo cōuenarum augebat agreſtium. Interea ſonitu uario cuncta miſcentur, partim amiſſo gementibus, alijs cum exitio ſautijs, multis caritates diuerſas, quas præ anguſtijs uidere non poterant, inuocantibus hanc ciuitatē olim perquàm breuem Cæſar etiam dum Conſtātius ut accolæ ſuffugium poſſint habere tutiſſimum. Eo tempore quo Antoniopolim oppidum aliud ſtruxit, turribus circūdedit amplis & mœnibus. Locatóq; ibi conditorio muralium tormentorum fecit hoſtibus formidatam, ſuóq; nomine uoluit appellari. Et latere quidem auſtralí geniculato Tigridis metu ſubluitur propius emergēteſq; uiri opponitur flatibus Meſopotamiæ planè deſpectant. Vnde aquiloni obnoxia eſt Nympheo amni uicina, uerticibus Taurinis umbra turgentes Tranſtigritana dirimētibus & Armeniā ſpiranti Zephyro cōtrouerſa Gumathena contigit regionē uberē, & cultu iuxta fœcundā, in qua uicus eſt Aberne nomine ſoſpitaliū aquarū lauacris calentibus notus. In ipſo aūt Amide Meditullio ſub arce fons diues exudat potabilis quidē, ſed uaporatis æſtibus nōnunq; fœtens. Cuius oppidi præſidio erat ſemp quinta Parthica legio deſtinata, cū indigenarū turma nō contemnenda. Sed tunc ingruentē Perſarū multitudinē ſex legiones raptim percurſis itineribus antegreſſæ muris adſtitere firmiſſimis Magnentiaci & Decentiaci, quos poſt conſumatos ciuiles procinctus, ut fallaces & turbidos, ad Orientem uenire compulit Imperator, ubi nihil præter bella timetur externa. Et Tricēſimani Decimiq; Fortenſis & ſuperuentores atque præuentores cum Eliano iam comite: quos tyrones dum etiā nouellos hortantem, memorato adhuc protectore erupiſſe Singora fuſos, Perſaſq; in ſomnū retulimus trucidaſſe complures. Aderat comitum quoq; ſagittariorum pars maior, equeſtres uidelicet turmæ ita cognominatæ,

Calo.

Domeſticus protector.

Diſcriminatum caput.

Antoniopolis.

Cōditorium.

Muralia tormenta.

Soſpitales aquæ.

Meditulliū.

Ciuiles procinctus.

minatæ, ubi mœrēt omnes ingenui Barbari armorum uiriúmq; fortitudine inter alios eminentes. Hæc dum primi impetus conatibus agminatim superatis, rex cum populo suo, gentibusq;, quas ductabat, aberrasse loco itinere flexo dextrorsus, ut monuerat Antonius p Hermunduros in Ceracates, & Charchaten inde transiturus Amidam cum propè castella Romana uenisset, quorum unū Reman, alterū Busan appellatur, perfugarū indicio didicit multorū opes illuc translatas seruari, ut in monumētis præcelsis & fidis: additúmq; est ibi cū supellectili preciosa inueniri fœminā pulchram cum filia paruula, Caucasi Misibeni cuiusdam uxorē, municipali ordine, genere, fama, potentiáq; circūspectati. Auiditate itaq; rapiendi aliena festinans, petit impetu fidenti castella, unde subita animi cōsternatione defensores armorū uarietate præstricti: cūctosq; prodidere qui ad præsidia cōfugierūt, & degredi iussi, cōfestim claues obtulere portarū: patefactisq; aditibus, quicqd ibi congestū erat, eruitur, & productæ sunt attonitæ sonitu mulieres, & infantes matribus implicati, Graues erūnas interniti tenerioris ætatis experti. Cumq; rex percontando cuius iam coniunx esset Caucasi comperisset uim in se metuentē, propè uenire permisit intrepidā, & uisam opertamq; absq; ornatu, ipsa atro uelamine certiore iam spe mariti recipiendi, & pudoris inuiolati mansuri benignius confirmauit. Audiens enim coniugem miro eius amore flagrare, hoc præmio nisi bonā se proditionē mercari posse arbitratur. Inuentas tamē, aliasq; uirgines Christiano ritu cultui diuino sacratas, custodiri intactas, & religioni seruire solito more nullo uetante præcipit: lenitudinem profecto in tempore simulans, ut omnes quos antehac diritate terrebat, sponte sua metu remoto uenirent, exemplis recentibus docti, humanitate eum & moribus iam placidis magnitudinem temperasse fortunæ.

Auiditate rapiēdi aliena festinans.

Congestum

Christiano ritu.

AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM LIBER DECIMVSNONVS.

HOC MISERAE nostrorum captiuitatis euentu rex lætus, successusq; operiens similes, egressus exinde paulatímq; incedēs, Amidā die tertio uenit. Cumq; primū aurora surgeret, uniuersa quæ uideri poterāt, armis stellantibus coruscabant, ac ferreus equitatus campos oppleuit & colles. Insidēs autem equo, ante alios celsior ipse præibat agminibus cunctis, aureū capitis arietini figmentū interstinctū lapillis p diademate gestās, multiplici uertice, dignitate, & gentiū diuersarū comitatu sublimis. Satisq; eum cōstabat colloquiotenus defensores mœniū tentaturū aliorsum Antonini cōsilio festinantē. Verū cæleste nomē ut Romanæ rei totius erumnas unius regionis cōcluderet, ambitū adegerat in immensum

Cuncta stellātib⁹ armis coruscabant. Insigne qd' Sapor gestabat pro diademate.

mēsum se extollentē, credentēq́; : quo uiso statim obsessi omnes, metúq; exanimati supplices uenissent, in preces cohortis obequitabat, comitāte cohorte regali : qui dum se propè cōfidētius inserit, ut etiā uultus eius possit aperte cognosci, sagittis, missilibusq́; cæteris ob decora petit⁹ insignia corruisset, ni puluere iaculantium adimente conspectum, parte indumenti tragulæ ictu discissa, æditurus postea strages innumeras euasisset. Hinc quasi in sacrilegos uiolati sæuiens templi, temeratuḿq; tot regum & gentium dominū prædicans, eruendæ urbis apparatu nisibus magnis instabat, & ornatibus potētissimis ducibus, ni profusus in iram à gloriosis desciseeret cœptis, lenissima cum petitione placatus. Postridie quoq; super deditione moneri decreuerat defensores. Ideóq; cū prima lux aduenisset, rex Cynomolgorum Grambantes fidenter operam nauaturus tendebat ad mœnia, cum Romanis promptissimis stipatus : quem ubi uenientem iam cælo forte contiguum contemplator peritissimus aduertisset, contorta balista filium eius primæ pubis adolescentem, lateri paterno hærentem, torace cum pectore perforato præfudit, proceritate & decore corporis æqualibus antestantem. Cuius occasio in fugam dilapsi populares eius omnes, moxq; ne raperetur ratione iusta regressi numerosas gentes ad arma clamoribus dissonis concitarunt : quarum concursu ritu grandinis hincinde conuolantibus telis atrox cōmittitur pugna, & post interneciua certamina adusq; finem diei protēra. Cum iam noctis esset initium, per aceruos cæsorum & scaturigines sanguinis ægre defensum caligine tenebrarum extrahitur corpus, ut apud Troiam quondam super comite Thessali ducis exanimes acie Marte acerrimo conflixerunt. quo funere regia mœsta & optimatibus uniuersis cum parente subita clade perculsis, indicto iustitio iuuenis nobilitate commendabilis & dilectus, ritu nationis propriæ lugebatur. Itaq; ut amari solebat, elapsus in amplo quodā suggestu locatur & celso, circáq; eum lectuli X sternuntur figmenta uehentes hominum mortuorum, ita curate polita, & ut imagines essent corporibus similes iam sepultis : ac per dierum spacium septem, uiri quidem omnes per contubernia & manipulos epulis indulgebant salutando & cantando, tristia quædam genera neniarum regium iuuenem lamentantes. Fœminæ uero miserabili planctu in primæuo flore succisam spem gentis solitis fletibus conclamabant, ut lachrymare cultrices Venereæ sæpe spectantur in solennibus Adonidis sacris : quod simulacrum aliquod esse Phrygum adultarum religiones mysticæ docent. Post incensum corpus, ossaque in argenteam urnam contecta, quæ ad gentem humo mandanda portari statuerat pater, agitata summa consiliorum placuerat busto urbis subuersæ expiare perempti iuuenis manes. Nec enim Grambates in uita uinci pignoris umbra ire ultra patiebatur : biduóque ad ocium dato, ac missis abunde qui pacis modo patentes agros pingues, cultósque uastarent, quinquies ordine multiplicato scutorum cingitur ciuitas, ac tertiæ principio lucis corusci globi turmarum impleuerunt cuncta, quæ prospectus humanus potuit undique contueri, & sorte loca diuisa clementi gradu incedentis ordinis occuparunt. Persæ omnes murorum ambitus obsidebant. Pars quæ

Tragulæ ictus.

Fidēter operam nauaturus.

Internecius certamina.

Mos funerandi.

Indictum iustitium.

In Adonidis sacris lamentantur.

Ossa i urna.

Orientē expectabat, Chenobosciatis èuenit, qua funestus nobis ceciderat adolescens, cuius meridiano lateri sunt destinati: tractum seruabant septētrionis Albani: occidētali portæ oppositi sunt Segestani, acerrimi omniū bellatores: cum quibus elata in arduū specie elephantorum agmina rugosis horrenda corporibus leniter incedebāt armatis onusta, ultra omnē diritatem tetri spectaculi formidanda, ut retulimus, sæpe cernentes populos tam indomitos, ad urbis Romanæ incendiū diu quæsitos, in nostrum cōuersos exitium, salutis rara desperatione gloriosos uitæ exitus, deinde turbamus, iamq; omnibus nobis optatos. A solis itaq; ortu usq; ad diei ultimū acies immobiles stabant ut fixæ, nullo uariato uestigio, nec sonitu uel equorū audito hinnitu, eademq; figura digressi qua uenerant, cibo recreati & somno. Cum superesset exiguū noctis, æneatorum dangore ductore, urbem ut mox casurā terribili corona cinxerūt. Vixq; ubi Grambates hastam infectam sanguine, ritu patrio, nostriq; more coniecerat fæcialis, armis exercitus concrepans inuolat in muros, cōfestimq; lachrymabilis belli turba crudescit, rapido turmarum processu in procinctum alacritate omni tendentium, & contra acri, intentáq; occursatione nostrorum. Proinde diffractis capitibus multos hostium scorpionū iactu moles saxeæ conliserunt. Alij traiectis sagittis, pars confixi tragulis humū corporibus obstruebant uulnerati. Alij socios fuga præcipiti repetebant. Nec minoris in ciuitate luctus aut mortes, sagittarū creberrima nube auras spissa multitudine obumbrante, tormētorumq; machinis, quæ direptas in Gara possederāt Persæ, uulnera inferentibus plura. nāq; uiribus collectis propugnator omissa uicissim certamina repetens, in maximo defendendi ardore saucij perniciose cadebant, aut laniati uoluendo stantes proxime subuertebant, aut certe spicula membris infixa uiuentes adhuc, uellendi peritos quæritabāt. ita strages stragibus implicitas, & ad extremū usq; diem ꝑductas, ne uespertinæ quidē hebetauerāt tenebre, ea re, quod obstinatione utrinq; magna decernebatur. Agitatis itaq; sub onere armorum uigilijs, resultabant altrinsecus exortis clamoribus colles nostri uirtutes Constantij Cæsaris extollentibus, ut omniū rerum & mundi Persis Saporem & Achemenē appellantibus, & Artoxersen, quod regibus imperans, & bellorum uictor interpretatur. Ac priusq; lux occiperet, signo per Lituos dato, ad fortiorem animū prodit, excitæ undiq; inextimabiles copiæ in modum alituū ferebantur. Vnde longe & late prospici poterat campus, & cōuallibus nihil præter arma micantia ferarum gentiū demonstrantibus. Moxq; clamore sublato, cunctis temere prorumpentibus, telorum uis ingēs uolabat è muris (utq; opinari dabatur) nulla frustra mittebantur inter hominū cadentia densitatem. Tot enim nos circūstantibus malis non obtinendæ causa salutis (ut dicitur) sed fortiter moriendi studio flagrabamus. Et à diei principio adusq; lucem obscurā neutrobi prælio inclinato, ferocius quā consultius pugnabatur. Exurgebant enim terrentiumq; clamores, ut præ alacritate consistere sine uulnere quisq; uix possit. Tandem nox finem cædibus fecit, & satis erumnis inducias partibus dederat longiores. Vbi enim quiescendi nobis tempus est datum, exiguas quæ supererāt uires, continuus cum insomnia labor assumpsit.

Segestani acerrimi bellatores.

Cibo recreati & somno.

Aeneatorū clangor.

Vellendi peritos.

Regibus imperās Sapor.

Telorum uis e muris.

Ferocius quā cōsultius pugnabatur.

Labor cū insomnia.

bor assumpsit, sanguine & Balsirus detētus, & dulcedine liberalium studiorum illectus, remeare & nostro ardenti desyderio gestiebat. Ad hunc missus ego cū Centurione quodam fidissimo, exploratius noscendi gratia quæ gerebātur, per auios montes, angustiasq; præcipites ueni: uisusq; & cognitus, inter comitesq; susceptus, causam præsentiæ meæ uni illi confessus, adiuncto taciturno aliquo locorū perito, mittor ad præcelsas illas rupes exinde longe distantes. Vnde nisi oculorum deficeret acies, ad quinquagesimū usq; lapidem. quo ibi morati, integrum biduum cum solertius adfulsisset, cernebamus terrarum omnes ambitus subiectos, quos Orizontes appellamus, agminibus oppletos innumeris, & antegressum regem uestis claritudine rutilantē, quē iuxta lentus incedebat Grambates Chenobosciatarum rex nobilis, ætate quidem media, rugosisq; mēbris, & mente quidem pallente, expirātium facie perterrente: de quibus ne suprema quidem humandi solatia tribui sinebāt angustiæ spaciorum intra ciuitatis ambitum, non nimiū amplæ legionibus septem: & promiscua aduenarū, ciuiumq; sexus utriusq; plebe, & militibus alijs paucis adusq; numerum milium XX con citis inclusis. Medebatur ergo suis quisq; uulneribus ꝓ possibilitate, uel curantium copia. cum quidā grauiter saucij cruore exhausto spiritus reluctantes effla rent: alij confossi mucronibus prostrati, animis in uentum solutis proijciebātur extincti: aliquorū foratis undiq; membris mederi periti uetabant, ne offensionibus cassis animæ uexarentur adflictæ. Nōnulli uel sagittis in ancipiti curatione grauiora morte supplicia perferebāt. Dum apud Amidam hac partiū destinatione pugnatur, Vrsicinus mœrens quod ex alterius pendebat arbitrio autoritatis, tunc in regendo milite potiorem Sabinianum etiam tum sepulchris hærentem crebro monebat, ut compositis uelitaribus cunctis, per imos pedes mon tium occultis itineribus properarent, quo leuium armorum auxilio quàm fors iuuisset, stationibus interceptis nocturnas hostium adgrederentur excubias, quas ingenti circuitu uallauerant, aut lacessionibus crebris occupauerāt, obsidioni fortiter adhærentes. quibus Sabinianus retinebatur ut noxius, palàm quidē literas imperiales prætendens, intacto ubiq; milite, quicquid geri potuisset, impleri debere aperte iubentes. Clàm uero corde altissimo renitens sæpe in comitatu sibi mandatum, ut amplam omnē adipiscendæ laudis decessori subarden ti studio gloriam circūcideret, & iam ex Rep. processurā, adeo uel cū exitio prouinciarū festinabatur, ni bellicosus homo memorabilis alicuius facinoris autor nunciaretur, aut socius. Ideóq; his attonitus malis, exploratores ad nos sæpe mittendo, licet ob custodias artas nullus facile oppidum poterat introire: & utilia agitando complura, nihil proficiēs, ui sæuiebat ut leo magnitudine corporis, & toruitate terribilis, inclusos intra retia catulos periculo eripere nō audens, san guinibus ademptis, & parētibus in ciuitate. ubi sparsorum per uias cadauerum multitudo humandi officia superaret, pestilentia tot malis accessit uerminantiū corporum lue tabifica, uaporatis æstibus, uarióq; plebis languore nutrita. quæ genera morborū unde oriri solent, breuiter explicabo. Nimietatem frigoris, aut caloris, uel humoris, uel siccitatis pestilētias gignere Philosophi & illustres Medici

Hæc eadē in ꝓximo libro

Vestis claritudine.

Possibilitas.

Forata membra.

Literæ imperiales.

Pestilentia

Origo pestilentiæ unde.

dici tradiderunt. Vnde adcolentes loca palustria uel humectata, est iocularis casus, & similia perferunt, contra confines caloribus tempore febrium arescentes: sed quanto ignis materies cæteris efficacior, tanto ad perimendum celerior siccitas. Hinc cum decẽnali bello Græcia desudaret, ne peregrinus pœnas dissociati regalis matrimonij luctaretur: huiusmodi grassata pernicie telis Apollinis perire complures, qui sol æstimatur: atq;, ut Thucydides exponit, clades illa quæ in Peloponesiaci belli principijs Atheniẽses acerbo genere morbi uexauit: adusq; Aethiopiæ plagã paulatim proserpens, Atticam occupauit. Alijs placet, auras ut solent, aqua uitiata fœtore cadauerũ, uel similibus, salubritatis uiolare maximam partem, uel certe aeris permutationẽ subitam ægritudinis parere leniorẽ. Adfirmant etiam aliqui terrarum alitu densiore grassatum aera, emittendis corporis spiraminibus resistentem necare nõnullos: qua causa animalia præter homines cætera iugiter prona, Homero autore, & experimentis deinceps multis, cum talis incesserit labes, ante nouimus interire. & prima species luis Pãdemus appellatur, quæ efficit in aridioribus locis agentes caloribus crebris interpellari: secunda Pidemos, quo tempore ingruens aciem hebet luminũ, & concitat periculosos humores. Tertia Loemodes, quæ itidem temporaria est, sed uolucri uelocitate letabilis. Hac exitiali peste quassati paucis intemperanter consumptis, quos multitudo augebat: tandem nocte quæ diem consequuta est decimũ, exiguis imbribus disiectos concreto spiritu & crassato, sospitas retenta est corporũ firma. Verum inter hæc, inquiete Sabineus ciuitatem pluteis circũdabat: & regi aggeres cœpit: turresq; fabricabantur frontibus ferratis excelsæ, quarũ fastigijs balistæ locatæ sunt singulis, ut propugnaculis propellerẽt defensores, leuia tamen per funditores & sagittarios prælia ne puncto quidem cessabant. Erant nobiscũ duæ legiones Magnesiæ receptæ ex Gallijs tute (ut prædixim⁹) uirorũ fortium & pernicium, ad palmarios conflictus aptorum, & eas uero belli artes quibus stringebantur, nõ modo inhabiles: contra nimij turbatores, qui cũ neq; machinis, neq; in operum constructione iuuarent aliquem studijs erumpentes dimicantesq; fidentissime minuto numero reuertebant: tantum proficientes, quantum in publico (ut aiunt) incendio, quæ unius hominis manu adgesta. Postremo obseratis portis, precantibusq; Tribunis egredi nequeuntes frendebãt ut bestiæ. Verũ sequutis diebus efficacia eorũ eminuit, ut docebimus. in Sammoto loco partis meridianæ, murisq; despectans fluuium Tigrim, turris fuit in sublimitatem exurgens, sub qua hiabant rupes abscisæ, ut dispici sine uertigine horrenda non possent. unde uacantes fornicibus subterraneis per radices montis scalas adusq; ciuitatis ducebant planiciem, quo examinis alueo haurientur aquæ furtim: ut in omnibus per eas regiones munimentis, quæ contingunt flumina uidimus affabre polita per has tenebras rupes neglectas, oppidano trãsfuga quodam ductante, qui ad diuersam partem desiuerat, LXX sagittarij Persæ ex agmine regio, arte, fiduciáq; præstãtes, silentio summoti, defensicq; subito singuli, nocte media ad contignationem turris tertiam ascenderunt. ibiq; occultati, mane sago punici coloris elato, quod erat subeundæ indicium pugnæ, cum ex omni

Telis Apollinis.
Aeris pmutatio.
Pandemus lues.
Sospitas.
Palmarij cõflictus.
Sagum punici coloris.

ex omni parte circũueniri urbem suis copijs inundantibus aduertissent, exinanitis, proiectisq; ante pedes pharetris, clamosis ululatibus incendio tela summa peritia dispergebant. Moxq; acies omnes tensæ terrebant multo infestius q̃ antea ciuitatem, incertos nos, & ancipites quibus occurri deberet, instantibus supra multitudini trãscensus alarum iam propugnacula ipsa prensanti, diuiditur opera, & translatæ leuiores quinq; balistæ contra turrim locantur: quæ ocyus lignea tela fundentes, nõnunq̃ binos forabant, equitibus pars grauiter uulnerati ruebant: alij machinarum metu stridentium præcipites acti, laniatis corporibus interibant. Quibus hac celeritate confectis, relatisq; ad loca sueta tormentis, paulo securius mœnia omnia cõcursu defendebantur. Et quoniam augebat curas militum scelestum facinus, perfugæ quasi decurrentes in planũ, ita iaculantes diuersa missilia lacertis fortioribus incumbebant, ut uergentẽ meridiem degentes uulnerum acri repulsu disiectabant lachrymantes cum plurimũ mortes tentoria repeterẽt metu. Adspirauit auram quandã salutis fortuna innoxia die cum hostili clade immenso, cuius reliquo tempore ad quietẽ reficiendis corporibus, dato posteræ lucis initio, ex arce innumeram cernimus plebem, quæ Ziata capto castello ad hosticum ducebatur, ad quem in locum ut capacissimũ & munitum spacio quippe X stadiorum ambitur, promiscua confugerat multitudo. Nam etiam alia munimenta hisdem diebus rapta sunt, & incensa, unde hominum milia extracta, complura seruituri sequebãtur: inter quos multi senecta infirmi, & mulieres iam grandæuæ cum ex uarijs deficerent causis, itineris longinquitate offensæ, abiecta uiuendi cupiditate, suris uel suffraginibus relinquebantur exectis. Has miserabiles turmas Galli milites cõtuentes rationabili quidẽ, sed intemperatiuo motu, cõferendæ cum hostibus manus copiam sibi dari poscebant, mortem tribunis uetantibus, primisq; ordinibus minitãtes, si deinceps prohiberẽt, utq; tentatæ in caueis bestiæ, tetro pedore acerbius efferatæ, euadendi spe repagulis uersatilibus illuduntur. Ita gladijs portas ædebant, quas supra diximus, obseratas admodum anxij, ne urbe excisa ipsi quoq; sine ullo specioso facinore debeantur, aut exuta periculis nihil egisse operepretium pro magnanimitate Gallica memorẽtur. Licet antea sæpe egressi, structoresq; aggerum confisi quibusdam impedire conati, paria pertulerũt. Inopes nos consilij, & quid opponi deberet sæuientibus ambigentes, id potissimum ægre eisdem adsentientibus tandem elegimus, ut quomodo ultra ferri non poterant paulisper morari, custodias aggredi permitterentur hostiles, quæ non procul erant à coniectu locati telorũ, ut eis perruptis pergerent prorsus. Apparebat enim eos si impetrassent, strages maximasædituros: quæ dum parãtur, per uaria certaminũ genera defensabantur acriter muri, laboribus, & uigilijs, & tormẽtis ad mittenda undiq; saxa, teláq; dispositis: duo tamẽ aggeres celsi Persarũ manu erecti, & expugnatio ciuitatis struebatur operibus lentis, contra quos nostrorum impensior est cura: moles excitabãtur altissimæ, fastigio aduersæ celsitudinis æquatæ propugnatorum uel nimia pondera duraturæ. Inter hæc Galli morarum impatientes, securibus, gladijsq; succincti, patefacta sunt egressi postica, obseruãte nocte squalida,

Tela binos forabant.

Adspirauit auram.

Suffragines exectæ.

Teter pedor. Repagula uersatilia.

Cõiectus telorum.

Galli moræ impatientes.

lida,& inter inuocantes cæleste præsidium,ut propitium adesset,& libens, atq; ipsum spiritum reprimētes. Cum propè uenissent conferti ualido cursu quibusdam stationarijs interfectis,exteriores castrorum uigiles,qui in nullo tali metu sopiti obtruncarunt,superuenire ipsi ad regem,si prosperior isset euentus,occulte meditabantur. Verum audito lixarum ruentium sonitu, gemitúq; cæsorum discussi omnes,excitatis multis,ad arma pro se quoq; damitantes steterunt milites uestigijs fixis,progredi ultra non ausi:nec enim cautum. deinde expergefactis quas petebant insidijs in apertum properare discrimen. Cum iam undiq; frendentium cateruæ Persarum in prælia uenirent accensæ,contra Galli corporum robore,audaciáq; quoad poterant, inconcussis gladijs sectantes aduersas partes,quorum strata uel sagittarum undiq; uolantium crebritate confixa,cum unum in locum totam periculi molem cōuersam,& concurrentium hostium aduertissent,nullo terga uertente, euadere festinabāt:& uelut repedantes sub modulis sensim extra uallum protrusi,cum manipulos confertius inuadentes sustinere non possent,tubarum perciti dangore castrensium discedebant:& resultantibus è ciuitate lituis multis portæ panduntur receptura nostros, si peruenire illuc usq; ualuissent:tormentorúmq; machinæ stridebant sine iaculatione ulla telorum,ut stationibus præsidētes,post interemptos socios ponè agerentur, ignari urbis oppositi mœnibus nudatis ut uiri fortes susciperentur innoxij. Hac itaq; arte Galli portam prope confinia lucis introiere minuto numero: quidā perniciosæ partis leuiter uulnerati,quadringentis ea nocte desyderatis, qui non resumunt,nec cubitantes pro muris Illiacis Thracas,sed Persarum regem armatorū C milibus circumseptum, ni obstitisset uiolentior casus,in ipsis temporibus obtruncarant.horum Campiductor ut fortium factorū antesignanis post ciuitatis excidium armatas statuas apud Aedissam in regione celebri locari iusserat Imperator,quæ ad præsens seruantur intactæ.remicanti luce funeribus cum inter cæsorū cadauera optimates inuenirentur,& satrapæ,damoresq; dissoni fortunam aliam alibi cum lachrymis indicabāt: luctus ubiq; & indignatio regum audiebatur,arbitrantiū per stationes muris obiectas inrupisse Romanos:indutijsq; ob hoc tridui datis adsensu cōmuni,nos quoq; spacium ad respirandū accepimus. Perculsæ deinde nouitate rei,efferatæq; gentes, omissa omni concitatione operibus quomodo ius minime procedebat, decernere iam cessabant, & conatu extremo belli ardore omnes oppetere gloriose iam properabāt,aut ruina urbis animis litasse cæsorum,iamq; apparatu cunctorū alacritate perfecto, exiliente lucifero,operū uariæ species cum turribus ferratis admouebātur.quorum in uerticibus celsis aptatæ balistæ propugnatores agitantes humilius disiectabant,& albescente iam die ferrea munimenta membrorū cælum omne subtexunt,densitate acies nō inordinati mutant ea:sed tubarum sonitu leuiter ductante nullis ꝓcursantibus incendebāt machinarū operti tegminibus,cratesq; uimineas prætendentes. Cumq; propinquantes ad coniectum uenire telorum oppositis scutis,per se pedites sagittas tormētis excussas,è muris ægrius euitantes laxarunt aciem,nullo penè iaculi genere inuanum cadente, etiā cataphracti hebetati

Repedantes sub modulis.

Desyderati quadringenta.

Satrapæ.

Accepimus spacium ad respirandū.

Litare.

Ferratæ turres.

Cataphracti hebetati.

hebetati & cedentes animos auxere nostrorum. Tamen quia hostiles balistæ ferratis impositæ turribus, in humiliora ex supernis ualentes, ut loco dispari, ita euentu dissimilis, nostri multo cruore fouebantur. Ingruente iam uespera cum requiescerent, cum pars noctis spacium maius consumptum est, ut excogitari possit, quicquid exitio ita atroci obiectaretur: & tandem multa uersantibus nobis dedit consilium, quod tutius celeritas fecit, quatuor hisdem balistis scorpioneis opponi quidem translatus è regione caute, quod artis difficillimæ cõlocantur: lux nobis aduenit mœstissima, Persarũ inaniter populos formidatos ostentans, adiectis elephantorum agminibus, quorũ stridore, immanitateq́ corporum nihil humanæ mentes terribilius cernũt. Cumq́ omni ex latere armorum & operum beluarum molibus urgeremur, per scorpionũ ferreas fundas è propugnaculis subinde rotundi lapides acti, dissolutis turriũ coagmentis, balistas earumq́ tortores ita fudere præcipites, ut quidam citra uulnerũ noxas, alij obruti magnitudine ponderum interirent: elephantes ui magna propulsi, quos flammis coniectis undiq́ circũnexos iam corporibus tactis, gradientesq́ retrorsus, retinere magistri non poterant: postq́ exustis corporibus nulla quies certaminibus: rex enim ipse Persarum, qui nunquàm ea de certaminibus cogitauit, his turbinum infortunijs percitus, nouo & nusquàm ante cognito more præliatoris militis ritu prosiliuit in confertos. & quia conspectior degentium multitudine procul speculantibus uisebatur, petitus breuitate telorum multis stipatoribus stratis abscessit alternatim bello regẽs acies, & ad extremũ diei, nec morientium truci uiso, nec uulnerum territus, tandem tempus exiguũ tribui quieti permisit. Verum nocte prælia dirimente, somno per breue ocium capto, innoctescente iam luce ad potiunda sperata ira & dolore exundans, nec fas ullum præ oculis habiturus gentes in nos excitabat. Cumq́ crematis operibus, ut docueram, pugna per aggeres celsos muris proximos tẽtaretur, ex adgestis erectis intrinsecus, quantum facere, nitiq́ poterant nostri, æquis uiribus per ardua resistebant, & diu cruẽtum prælium stetit, nec metu mortis quisquàm ex aliqua parte à studio propugnandi remouebatur. eoq́ producta contentione, cum sors partium euentu regeretur, indeclinabili diu laborata moles illa nostrorum uelut terræ quodam tremore quasi procubuit, & tanquàm itinerario aggere, uel superposito ponte complanatum spacium, quod inter murorum congestamq́ forinsecus struem hiabat, præfecit hostibus trãsitum, nullis obicibus impeditum, & spes pleraq́ militum obiectorum oppressa uel debilitate cessabat. Concursum est tamen undiq́ ad propulsationem periculi tam abrupti & festinandi studio, alijs inretientibus alios, audacia hostium ipso successu crescebat. Actisq́ igitur regis imperio prædatoribus uniuersis, strictóq́ cominus ferro cum sanguis utrobiq́ immensis cædibus funderetur, repletæ sunt corporibus fossæ, latiorq́ uia inde pandebatur, & concursu copiarum ardenti iam ciuitate oppleta, cum omnis defendendi uel fugiendi spes esset abscisa, pecorum ritu armati, & imbelles sine sexus discrimine truncabantur. Itaq́ uespera tenebrante, cum adhuc licet iniqua reluctantẹ fortuna, multitudo nostrorum manu conser-

Lux nobis mœstissima. Stridor elephantorũ.

Lapides acti. Tortores balistarum.

Noctescente uel innoctescente.

Armati & imbelles obtruncantur. Vespera tenebrante.

 ta distin-

ta distingueretur, in abstrusa quadam parte oppidi cũm duobus alijs latens ob
scure, præsidio noctis postica, per quam nihil seruabatur, euado: & squalentum
peritia locorum, comitumq; adductus celeritate, ad decimum lapidem tandem
perueni: in qua statione lenius recreati, cũ ire protinus pergeremus, & inceden-
di nimietate iam superare, ut insuetus ingenuus ostendit tetrum aspectum, sed
lassitudine graui leuamen impendio intempestiuũ. Fugaci equo nudo & infre-
ni collo quidem sedens, ne labi possit ex more, habenã qua ductabatur sinistra
manu artius inligauit. Moxq; decussis uinculis, nodóue, neq; semper auia sal-

Iumentum.

tusq; membratim discerptus, iumentum exhaustum cursu, pondere cadaueris

Dorsuata.

detinebatur: cuius dorsuatis cõprehensis seruitio usus in tempore, cum ijsdem
socius ad fontes sulphureos aquarum aptæ naturæ cadentiũ ægre perueni. Et
quia per æstum arida siti reputãtes aquam diu quæritando, profundũ penè ui

Necessitate docente.

dimus puteũ, & neq; descendendi pro altitudine restium aderat copia, necessi-
tate docente postrema induméta lintea quibus tegebamur, in oblongos discin

Pannuli. Cento.

dimus pannulos, unde explicato fune ingẽti centone, quem galea unus ferebat
è nostris, ultimæ aptauimus summitati funem, coniectus aquas hauriẽs ad pe-
niculi modum, facile sitim qua hauriebamur extinxit. unde citi ferremur ad flu
men Euphraten, ulteriorem ripam petituri per nauem, quem trãsire nandi cau
sa iumenta & homines in extractu diu ibi consuetudo locarat. E cuius autẽ ma
nu agmen cum equestribus signis disiectum eminus cernimus, quod proseque
batur multitudo Persarum, incertum unde impetu tam repentino terga uian-

Terrigenæ unde.

tum aggressa. Quo exemplo terrigenas illos non finibus terræ emersos, sed ex-
uberatim pernicitate credimus natos: qui quoniã inopini per uaria uisebantur
sparsi uocitati humo exiluisse, uetusta matre fabulosius extollentes sunt æsti-
mati. Hoc conciti cum omnes iam essent in celeritate, salutis præsidium per du
meta & syluas in montes petimus celsiores, exindéq; Melitinam minoris Arme
niæ oppidum uenimus. nos repertum ducem, comitatéq; iam profecturum An
tiochiam reuisimus. iam Imperator & Persæ quia tenderem tum introrsus, præ
cipiti hædorum sydere exorto prohibebantur captiuos agentes, & prædas re-
meare cogitabant ad sua. inter hæc tamẽ funera direptionis ciuitati excisæ Elia-
no comite & tribuno, quorum effectu diu defensa sunt mœnia, stragesq; multi
plicatæ Persarum, patibulis Lestes infixis Iacobus, & Cesius numerarij appari-
tionis magistri equitũ, alijq; protectores post terga iunctis manibus duceban

Transtigritani.

tur. Transtigritanis, qui solicita quærebãtur industria, ut infimi sinéq; discrimi-
ne ad unum omnes contruncati. Vxor uero Crantansij quæ retinens pudorẽ in
uiolatum, ut matrona nobilis colebatur, mœrebat uelut orbem alium sine mari-
to uisura, quanq; sperabat documentis præsentibus altiora. In rem itaq; consu-
lens suam, & accidentia longe ante prospiciens, anxietate bifaria stringebatur,
uiduitatem detestans, & nuptias: ideo familiarem suum perquàm fidum, regio-
numq; Mesopotamiæ gnarum, per Zagrum mõtem inter castella præsidiaria
duo Maride & Lorne, introiturum Nisibin occulte dimisit: mandatis, arcanisq;
uitæ secretioris maritum expirans, ut auditis quæ cõtigerint, ueniret secum bea-
te uicturus,

te uicturus. quibus cõtentus expeditus uiator per saltuosos tramites & frutera Nisibin passibus citis ingressus, causatusq; sibi dominã nusq; uisam, & forsitan interemptã, data euadendi copia, castris hostilibus abscessisse, & ideo utilis neglectus docet Crantansiũ gesta, moxq; accepta fide, quod si tuto licuerit, sequetur coniugẽ, libens euasit exoptatũ mulieri nunciũ ferens. Hoc cognito, Persam Saporẽ ducem supplicauerat regi, ut si daretur facultas anteq; Romanis excederet finibus, in potestatẽ suam iuberet propitius maritũ adsciscí præter spem. Itaq; omniũ digresso aduena repẽtino, qui postliminio reuersus statim, sine ullius euanuit cõsciẽtia, perculsus pernicione dux Cassianus, præsidẽtesq; ibi proceres, alij minitãtes ultimas angustias incessebant, nõ sine eius uoluntate uel uenisse, uel abisse hominẽ damitantes. Qui uero proditores metuens crimen, impendióq; solicitus, ne transitione perfugæ uxor eius superesse doceret, & tractari pijssime, per simulationẽ matrimoniũ alterius splendidæ uirginis adfectauit, & uelut paraturus necessario cõuiuia nuptialia, egressus ad uillam, octauo lapide ab urbe distantẽ, concito cursu ad Persarum uastatoriũ globum quẽ didicerat aduentare, cõfugit: susceptusq; auenter qui esset ex his cognitus, quæ loquebatur: tamen Sapori post diem traditur quintũ, per quæ cum regi oblatus, opibus & necessitudine omni recuperata cum cõiuge, quã paucos post menses amiserat, secundi loci post Antoniũ, ut ait Poeta, præclarus longo proximus interuallo. Ille enim ingenio & usu rerum diuturno firmatus, consilijs ualidis sufficiebat in cuncta quæ conabatur: hic natura simplicior, nominis tamen & idem peruulgati. Et hæc quidẽ haud diu postea cõtigerunt. Rex uero licet securitatẽ referens uultu, exultansq; specietenus urbis excidio uidebatur profundo: tamẽ animo grauiter æstuabat, reputãs in obsidionalibus malis sæpe luctuosas se pertulisse iacturas, multóq; ampliores seipsum populos perdidisse, q̃ e nostris ceperat uiuos, uel certe per diuersas fuderat pugnas, ut apud Nisibin aliquoties euenit, & Susianã, pariq; modo cum LXX tresq; dies Amidam multitudine circũsedisset armatorũ, XXX millia perdidit bellatorũ, quæ paulo postea per Discenem tribunũ & notariũ numerata sunt hac discretione facilius, quod nostrorũ cadauera mox cæsorum fatiscunt & defluũt: adeo ut nullius mortui facies post quatriduũ agnoscatur. Interfectorũ uero Persarũ inarescunt in modum stipitũ corpora, ut nec relinquẽtibus membris, nec sanie perfusa madescant, quod uita parcior facit, & ubi nascũtur exustæ caloribus terræ. Dum hæc per uarios turbines in Orientis extimo festinãtur, difficultatẽ aduentantis inopiæ frumentorũ urbs uerebat Aeterna, uicq; minacissimæ plebis, famẽ ultimũ malorum omniũ & expectãtis, subinde Tertullus uexabatur. Ea tempestate præfectus irrationabiliter planè, nec em̃ per eum ut erat, quo minus tempore congruo alimenta manibus ueherentur, quæ maris asperitas solitæ, uentorumq; procellæ reflantium, delata in proximos sinus introire portũ Augusti discriminũ magnitudine perterrebãt. Quocirca idem sæpe præfectus seditionibus agitatus, ac plebe tum sæuiẽte immani, usq; urebat impẽdens exitiũ ab omni spe tuẽdæ salutis exclusus, ut existimabat tumultuãti acriter populo, sed accidẽtia cõsyderare sueto prudẽter, obiecit

Saltuosi tramites.

Postliminiũ.

Vastatorius globus.

Lõgo proximus interuallo.

Cadauera nostrorum fatiscunt.

Corpa Persarum.

Fames ultimũ malorũ.

Procul omẽ dij cælestes auertant.

ter, obiecit paruulos filios: & lachrymans, en, inquit, ciues uestri, procul omen dij cælestes auertant, eadem perlaturi nobiscum, ni fortuna adfulserit lætior. Si itaq; his abolitis, nihil triste ac fidere posse existimatis, præsto in potestate sum uestra. Qua miseratione uulgus ad dementiam suapte natura prodiue lenitum conticuit, æquanimiter uenturam operiens sortem. Moxq; diuini arbitrio numinis, quod auxit ab incunabulis, Romam perpetuam fore respondit. Dum Tertullus apud ostia in æde sacrificat Castorum, tranquillitas mare molliuit: mutatoq; in Austrum placidum uento, uelificatione plena portum naues ingressæ, frumentis horrea referserunt. in hæc ita ambigua Constantium Syrmi etiam cum hyberna quiete curantem permouebant nuncij metuendi & graues, indicantes id quod tunc magnopere formidabant limitãtes, Sarmatasq;, quos expulisse paternis auitisq; sedibus dominos suos ante monstrauimus, paulatim posthabitis locis, quæ eis anno præterito utiliter sunt destinata, ne ut sunt uersabiles, aliquid molirentur in eum, regiones confines limitibus occupasse, uagariq; Ligentium genuino more, ni pellerentur omnia turbaturos. quæ superbius incitanda propediem Imperator dilato negocio credens, coacta undiq; multitudine milites ad bella promptissimos, nec tum adhortari egeat procinctos, egressus est genuina consyderatione alacrior, quod expletus prædarum opimitate exercitus, æstate nuper emensa, simili in spe fidenter in effectus animabatur prosperos. Quodq; Anatolio regente tunc per Illyricum præfecturam, necessaria cuncta uel ante tempus coacta sine ullius dispendijs adfluebãt: nec enim dispositionibus unquàm alterius præfecturæ (ut inter omnes constat) ad præsens Arthoæ prouinciæ bonis omnibus floruerũt, correctione titubantiũ beneuola & solerti, uehiculariæ rei iacturis, ingẽtibusq; clausuræ dom⁹ innumeras & censuali professione speciosa fiducia releuatæ, indemnesq; deinde & innoxij earum incolæ partium querelarum sopitis materijs uiuerent, ut postea exquisitorum detestando nomine titulorum per offerentes, suscipientesq; criminose in maius exaggerata his propugnari sibi nitentibus illis, attenuatis omnibus opibus se fore sperantibus uictos, adusque proscriptiones, miserorumq; suspendia peruenerunt. Rem igitur emendaturus urgentem, profectus cum instrumentis ambitiosus Imperator, ut dictum, Valeriam uenit partem quondam Pannoniæ, sed ad honorem Valeriæ Diocletiani filiæ, & institutam & ita cognominatam, sub pellibusq; exercitu diffuso, per Histri fluminis margines barbaros obseruabant, ante aduentum suum amicitiæ uelamento Pannoniam furtim uastandam inuadere hyeme durissimo cogitantes, cum necdum solutæ uernis caloribus niues amnem undiq; peruium faciunt, nostriq; pruinas, subdiualesq; moras difficile tolerabant. Confestim itaq; missis ad limitantes duobus tribunis cum interpretibus singulis explorabant, modestius percontando, quamobrem relictis laribus post pacem & fœdera petentibus attributis ita palarentur uaria, limitesq; contra interdicta pulsarent, quod uana quædam causantes & irrita pauore adigentiũ mentiri, principem exorabant ueniam obsecrantes, ut simultate abolita, transmisso flumine ad eã uenire permitterentur,

Vulgus ad dementiam.

Versabiles Sarmatæ.

Res uehicularia. Professio censualis.

Valeria pars Pannoniæ unde. Sub pellib⁹ exercitu diffuso.

Subdiuales moræ.

Palarentur.

terentur, dolituráq; sustinerent incommoda. paratiq; intra spacia orbis Romani, si id placuerit, terras suscipere longe discretas, ut diurno ocio inuoluti & quietis colentes, tanq; Salutem deam tribunorum compertis. Imperator exultans: ut negocio quod rebatur inexplicabile, sine ullo puluere consumando cunctos admisit, cupiditate plus habendi incensus, quàm adulatorum cohors augebat. Id sine modo strepétium, quod externis sopitis, & ubiq; pace composita, per latera lucrabitur plura, & tyrocinia cogere poterit ualidissima: aurum quippe gratanter prouinciales corporibus dabunt, sed rē Romanā aliquoties adgrauabat. Proinde uallo prope Acunincū locato, celsoq; aggere in speciem tribunalis erecto, naues uehentes quosdam legionarios expeditos, aluum fluminis proximū ripis obseruare sunt iussæ, cum Innocentio quodam agrimensore huius autore consilij, ut si Barbaros tumultuare sensissent, aliorum intentos post terga perua derent. Improuisiq; limitantes licet properari sentirent, nihil tamen periculi fin gentes stabant in Curdo, longe alia q̄ quæ gesta præferebant uerbis alijs mentibus perpēsantes. Visoq; imperatore ex alto suggestu iam sermonē parare leuissimū meditante, & adloqui uelut morigeros iā futuros, quidā ex illis furorē percitus, truci calceo suo in tribunal cōtorto, marha marha, qđ est signū apud eum bellicum, exclamauit. eumq; sequuta incondita multitudo uexillo elato repente barbarico ululans, ferrum in ipsum principē ferebatur. Qui cum ex alto dispiciens plena omnia discurrētis turbæ, & eum milibus uidisset retectisq; gladijs & uerutis, iam ꝓpinqua pernicie externis mixtus, & suis ignotus eduxit se: tum miles quia neq; cōtandi aderat tempus, neq; crassandi, equo ueloci impositus cursu, stipatores tamē pauci, dum ignis moles inundantes conabātur regere, interierunt: aut ponderibus superuentiū solis adflicti, selláq; regalis cum aureo puluinari nullo uetāte direpta est. Mox aūt audito quod ultimū pœnæ tractus exitium in abrupto staret adhuc imperator, antiquissimū omnium exemplum ratum iubilo. Nondū enim exemptum periculis existimauit salutis fastu fidentior, licet ob procursionem subitam semitectus sonorū. & Martium frendens Barbarorum more obstinatorum cateruis semet immersit. Et quia uirtute dedecus purgatura ardens copia nostrorū erupit, iras in hostem perfidū parās, obuia quæq; obtrūcabat sine parsimonia uiuos cōculcans, & semineces, & peremptos, antequàm exatiaret cædibus Barbaricis manus, aceerui constipati sunt mortuorū. Vrgebātur enim rebelles, alijs trucidatis, alijs terrore disiectis: quorū pars spem uitæ cassis precibus usurpando, multiplicatis ictibus cædebātur: post quæ deiectos omēs, ni receptū canētibus lituis: nostri quoq; licet rari uidebātur exanimes, quos impetus conculcauerat uehemens, aut furori resistentes hostili, lateráq; nudantes intecta, ordo fatalis absumpsit. Mors tamen eminuit inter alios Celacis Cuteruorū tribuni. qui inter cōfligendi exordia primus omniū in medio Sarmatarū globos immisit: post quæ tā sæue ab illis gesta, pro securitate, militūq; ratione mouebant gentes. Constātius Syrmiū redit, fouēs de hoste fallaci uindictā, & maturati quæ necessitates tēporis poscebāt instantes gressus. Exinde Constātinopolim petit, ut Orienti iam proximus, dadibus apud Amidam mederetur

Sine ullo puluere.

Agrimēsor.

Limitantes. Sarmata

Calceum in tribunal. Marha marha quid.

Constantij animus.

Sarmatarū cædes.

Receptui canere.

Constātius.

Constantinopolis.

Reintegrato. dam mederetur acceptis,& reintegrato supplemẽtis exercitu,impetus regis Per
sarum pari uiriũ robore cohiberet,qué constabat(ni cælestis ratio, impensiorq́;
repelleret cura multorũ)Mesopotamiæ relictum esse,post terga per extẽta spa/
cia signa moturum. Inter has tamen solicitudines uelut ex recepto quodam an
tiquo more, ad uicem bellorum ciuilium inflammabant litui quodam colorata
læsæ crimina maiestatis,quorũ exequutor & administer sæpe Dictantes ille no
Perit⁹ artiũ. tarius missus est.Paulus qui peritus artium cruentarum,ut lanista & comœdus
libitinæ uel ludij,ipse quoq; ex occulto uel carnifice quæstum fructumq́; capta/
bat.ut enim erat obstinatum, fixumq́; eius propositum ad lædendum, ita nec
furtis abstinuit innocentibus,exitiales causas ad stringendum in calamitosis sti
pendijs uersaretur. Materiam autem in infinitum quæstionibus extentis dedit
Abydũ op. occasio uilis & pura.oppidum est Abydum in Thebaidis partes,dum extremo
Oracula ex/ hic Besedei locariter appellati,oraculum quondã futura pandebat,priscis circũ
pressa. iacentiũ regionũ cerimonijs solitum coli.& quoniã quidem præsentes,pars per
alios desyderiorum indice missa scriptura supplicationibus expresse conceptis,
consulta numinũ scitabantur chartulæ,seu mẽbranæ,continentes quæ peteban
tur.post data quoq; responsa interdum remeabãt in fano. Ex his aliqua ad Im
Obsurde/ peratorem maligne sunt missa:qui ut erat Augusti rectoris obsurdescẽs,in alijs
scens. etiam nimium serus,in hoc titulo ima,quod aiunt,auricula mollior,& suspicax,
& munitus acri felle cõcaluit,statimq́; ab Oriente ocyus remouit. Ad Paulum
potestate delata, ut instar ducis rerum experiẽtia dari,ad arbitrium suum audi
ri efficeret causas.Dumq́; est negocium modeste etiam tum per Orientem co/
miti apto ad hæc & similia.Hermogenes eñ Ponticus ea tempestate præfectus
prætorio,ut leuioris ingenij spernebatur,perrexit ut præceptũ est. Paulus fune/
sti mœroris,& anhelitu plenus:datáq; calumnia,indiligenter plurimi duceban/
tur ab urbe,propter terrarũ uicinitatem iuxta nobiles & obscuri:quorũ aliquos
Claustra pœ uinculorũ addixerãt nexus, alios claustra pœnalia consumpserunt:& electa est
nalia. spectatrix suppliciorũ feralium ciuitas Palæstina, Scytopolis genuiua satione
Scytopolis. uisa magis omnibus opportuna,quod secretior,quod inter Antiochiã,Alexan
driamq́; media,unde multi plerunq; ad crimina trahebantur.Ductus est itaq;
inter primos Simplicius Philippi filius ex præfecto & consule,reus hac gratia,
postulatus,quod super adipiscendo interrogasse dicebatur imperio,perq́; elo/
gium principis torqueri præceptus,qui in his casibus nec peccatum aliquando
pietati dederat,nec erratum fato quodam arcente,corpore immaculato lata fu
ga damnatus est.Dein Pernasius ex præfecto Aegypti homo simplicium mo/
rum deductus periculi pronũciaretur capitis reus,ut idem pulsus est in exitiale
exilium,sæpe auditus multo antehac retulisse. quod cum Patras Achaicum op
pidum,ubi genitus habuit larem,impetrãdæ causæ cuiusdam relinqueret pote
statis,per quietem deducentia se habitus Tragici figmenta uiderat multa.An
dronicus post à studijs liberalibus & claritudine carminũ notus,in iudiciũ intro
ductus,cum secura mente nullis suspicionibus urgeretur,purgando semper & fi
dentius absolutus est.Demetrius itẽ Cytharas cognomẽto Philosophus,gran/
dæuus

dæuus quidem,& corpore durus,& animo, sacrificasse aliquoties confutatus in ficiari non potuit:adserens propiciandi causa numinis hæc à prima adolescentia factitasse,nō tentandi sublimiora scrutatus:nec enim quencq̃ id nouerat adfectare. Diu itaq; adhærens eculeo cū fiducia graui fundatus, nequacq̃ uarians eadem oraret intrepidus. Alexandriam unde oriebatur,innoxius abire permissus est. Et hos quidem,aliosq́ue paucos æqua sors ueritatis adiutrix,periculis exemit abruptis, crinibus uero serpentium latius per implicatos nexus sine fine distentos. Quidam corporibus laniatis extinguebātur:alij pœnis ulterioribus damnati sunt bonis ereptis, Paulo succentore fabularū crudelium,quas è promptuaria cella fallacias extulit nocēdi specie:egitq; complures,cuius ex uictu(prope dixerim)pendebat incedentium omnium salus. Nam siqui remedia quartanæ,uel doloris alterius collo gestarent,siue per monumentum transisse uesperum maliuolorum argueretur indicijs,ut ueneficijs, sepulchrorumq́; horrores, & errantium. Item animarum ludibria conligens uaria,pronunciatus reus capitis interibat,& prorsus ita res agebatur,quasi darum Dodoneas arbores,& effata delphorum olim solennia in Imperatoris exitium solicitauerint multi, unde blanditiarum tetra commenta Palatina cohors inquisite confingens, immune/meum fore malorum cōmunium deferebat,factum eius ingens semper & præsens in abolendis aduersa conantibus elusisse,uocibus magnis exclamans, & inquisitum in hæc negocia fortius nemo,qui quidem recte sapiat, reprehēdit.nec enim abnuimus salutem legitimi principis propugnatoris bonorum & defensoris,unde salus quæritur alijs consociato studio muniri debere cunctorū. Cuius redimendæ causæ ualidius ubi maiestas pulsata defenditur à quæstionibus cruentis,nullam Corneliæ legis exoneres fortunā. Sed exultare mœstis casibus effrenate non decet,ne uideantur licentia regi subiecti,nō potestate. imitandus sit Tullius,cum parcere uelle de re potuisset, ut ipse adfirmat, ignoscendi quærens causas,non puniendi occasiones:quod iudicis lenti & consyderati est proprium. Tunc apud Daphnen amœnum illud & ambitiosum Antiochiæ suburbanum, uisu,relatúq; horrendum natum est mōstrum,infans ore gemino, dentibus cum binis & barba,quatuorq́; oculis, & breuissimis duabus auriculis:qui partus ita distortus permonebat, Rempublicam in statum uerti deformem.nascuntur huiuscemodi sæpe portenta indicantia rerum uariarum euentus : quæ quoniam non expiantur,ut apud ueteres publice inaudita prætereunt & incognita. His tēporibus Isauri diu quieti,post gesta quæ superior continet textus, tentatumq́; Seleutiæ ciuitatis obsidium,paulatim reuiuiscētes(ut solent) uerno tepore foueis exilire serpentes,saltibus digressi scrupulosis & inuijs,conuertiq́; in cuneos densos per furta & latrocinia finitimos adflictabāt, & eo prætendentes milites,ut montani fallentes,perq; rupes & dumeta ex usu facile discurrētes, ad quos ui uel ratione sedandos lautius adiecta comitis dignitate,missus est rector homo ciuilis prudētiæ.qui minis potius quàm acerbitate pleraq; correxit: adeo,ut eo diu prouinciam obtinente,nihil accideret quod animaduersione dignum æstimaretur.

Corpore durus,& anio.

Sors ueritatis adiutrix.

Promptuaria cella fallaciarum.

Remedia quartanæ.

Maiestas pulsata.

Exultare mœstis casibus.

Monstrū cū quatuor oculis.

Obsidium

AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM

LIBER VIGESIMVS.

HAEC PER ILLYRICVM, perq; Orientem rerum series fuit. Consulatu uero Constantij decies, terq; Iuliani in Britannis cum Scotorũ, Pictonumq; gentium ferarum excursu, rupta quiete, cõdita loca limitibus uicina uastarent, & implicaret formido prouincias præteritarum cladium congerie fessas, hyemem agens apud Parisios Cæsar, distractusq; in solitudines uarias uerebatur ire subsidio transmarinis, ut retulimus ante fecisse Constantium, ne rectore uacuas relinqueret Gallias, Alemãnis ad sæuitiam etiã tum incitatis, & bella. Mittere igitur ad hæc loca ad rationes componendas Ludicinum placuit, ea tempestate magistrum armorum, bellicosum sane, & castrensis rei peritum, sed supercilia erigẽtem ut cornua, & de Tragico, quod aiunt, cothurno strepitu, super quo diu ambigebatur, auarus esset potius, an crudelis. Moto ergo uelitario auxilio, Herulis scilicet, & Batauis, numerisq; Mœsicorũ pluribus, adulta hyeme dux antedictus Bonnam uenit, quæsitisq; nauigijs, & omni imposito milite, obseruato flatu secũdo uentorũ, ad Rutupinas sitas exaduerso defertur, petitq; Lugdunum, ut exinde suscepto pro rei qualitate consilio, festinaret ocyus ad procinctum. Quæ cum ita gerũtur, post Amidæ oppugnationem Vrsicinum ad commilitium principis & peditum magistrum reuersum, successisse enim cum Barbitioni prædiximus, obtrectatores excipiunt primo disseminãtes mordaces susurros, dein propalàm ficta crimina subnectentes, quibus Imperator adsensus ex opinione pleraq; æstimasset, insidiãtibus palàm Arbitionẽ, & Florentiũ officiorum magistrum quæsitores dederat spectaturos. Quas ob res oppidum est excisum, quibus apertas, probabilesq; refutantibus causas, ueritatisq; ne offenderetur Eusebius cubiculi tunc præpositus. si documenta suscepissent perspicue demõstrantia, Sabiniani ptinaci ignauia hæc accidisse, quæ cõtigerunt, à ueritate detorti, inania quædã, longéq; à negocio distãtia scrutabant'. Qua iniquitate percitus qui audiebat, Et si me, inquit, despicit Imperator, negocij est tamen magnitudo, ut non nisi indicio principis nosci possit, & uindicari: sciat tamen uelut quodã præsagio, quod cum mœret super his quæ apud Amidam gesta, emendatáq; didicit fide: Diúq; ad spadonum arbitrium trahitur defrustandæ Mesopotamiæ proximo uere, ne ipse quidẽ cum exercitu, robore omniq; collecto opitulari poterit præsens, relatis adiectis cum interpretatione maligna compluribus. Iratus ultra modum Constãtius, nec discusso negocio, nec patefieri quæ sciẽtiam eius latebãt, permissis ad petita calumnijs, deposita militia digredi iussit ad ocium, Agilone ad eius locum moderandũ à se promoto ex gentilium Scutariorum

Scoti. Pictones.

Apud Parisios Cæsar.

Supercilia erigens.

Bonnã op.

Mordaces susurri.

Cubiculi præpositus.

Ad spadonũ arbitrium.

Scutarij.

tariorum tribuno. Eodem tempore per Eoos tractus cælum subtextum caligine cernebatur obscura, & à primo auroræ exortu usque ad meridiem intermicabant iurgiter stellæ. hisq; terroribus accedebat, quod cum lux cælestis operiretur è mundi cōspectu, penitus luce abrepta defecisse diutius solem pauidæ mentes hominum æstimabant. primo adtenuatum in lunæ corniculantis effigiem, deinde in speciem auctum semestrem, posteáq; in integrum restitutum: quod aliâs non euenit ita perspicue, nisi cum post inæquales cursus intermenstruum lunæ ad id reuocatur initium certis temporum interuallis: id est, cum in domicilio eiusdem signi tota reperitur luna sub sole liniamentis obiecta rectissimis, atq; in his paulisper consistat minutis, quas geometrica ratio partes appellat. Ac licet utriusq; syderis conuersiones & motus, ut scrutatores causarum intelligibilium aduerterant, in unum, eundemq; finem lunari cursu impleto, perenni distinctione conueniunt: tamen sol non semper his diebus obducitur: sed cum luna è regione uelut libramento quodam igneo orbi & aspectui nostro opponitur media ad summam, tum sol occultatur splendore suppresso: & cum ipse & lunaris globus astrorum omnium infimi parili comitatu obtinentes circulos proprios, saluáq; ratione altitudinis interiectæ iunctim locati, ut scienter & decore Ptolomæus exponit, ad dimensiones uenerint, quos

[illegible] augmenta uidelicet defectiua Græco dictitata sermone. & si contigua ijsdem iuncturis præstrinxerunt spacia, dilucior erit defectus. Si uero articulis ipsis inhæserint, qui coactius ascensus uinciūt & descensus, offenditur densioribus tenebris cælum, ut crassato aëre, ne proxima quidem & adposita cernere queamus. Sol autem geminus ita uideri existimatur: si erecta celsius solito nubes, æternorumq; igniū propinquitate conlucens, orbis alterius claritudinem tanq; è speculo puriore formauerit.

Nunc ueniamus ad lunam. Apertum & euidentem ita demū sustinet luna defectum, cum pleno lumine rotunda, soliq; contraria, ab eius orbe centum octoginta partibus, id est, signo septimo disparat'. Et quanq; hoc per omne plenilunium semper eueniat, non semper deficit tamen. Sed quoniam circa terrenam mobilitatem locata, & à cælo totius pulchritudinis extima, nōnunq; ferienti se subserit, luci obiectum & è noctis in conum desinentis anguste latet parū perumbrata: cumq; nigrantibus inuoluitur globis, si sol ferè inferioris curuamine circūfusus mole obsistente terrena, radijs eam suis inlustrare non possit: quam nunq; habere proprium lumen opiniones uariæ collegerunt. Et cum ad idem signum æquis partibus soli concurrerit, obscuratur (ut dictum est) penitus hebetato candore Mene græce. synodos nasci autem putatur cum parua declinatione uelut à perpēdiculo super erectum gerit solem. Exortus uero eius adhuc gracilescens primitus mortalitati uidetur, cum ad secundum relicto sole migrauerit signum. Progressus itaq; porrectius, iamq; abunde nitentes cornute habitum μηνοειδὴς est appellata. Cum autē sole longo cœperit interstitio summoueri, & ad quintum peruenerit signum, radijs eius ad se conuersis, maius concipit lumen, & fit Græco sermone διχότομος, quæ forma semiorbem ostendit. procedens de-

Ab aurora usq; ad meridiem.

Lunæ corniculantis effigies.

Intermenstruū lunæ.

Scrutatores causarum.

Causa defectus solis.

*

Dilucior defectus.

Sol gemin' unde.

Causa defectus lunæ.

Disparatur.

An habeat propriū lumen luna.

Synodos luna.

Gracilescens exortus.

Dichotomos.

Amphicyrtos. inde iam disiunctissimóque signo arrepto figuram monstrat Ἀμφίκυρτος, utrinque prominentibus gibbis. E regione uero cum normaliter steterit, cõtra lumine pleno fulgebit, domicilium septimi retinens signi, & in eodem cum agens etiã paululumque progressa minuitur, quã habitu inuocamus πανσέληνος, absque ea idem formas repetit senescendo, graditurque doctrina multiplici congruente, non sine tempore intermenstrui deficere insanius quàm lunam. Quod autẽ solem nunc in æthere, nunc in mundo interiore cursari prædiximus: sciendũ est syderea corpora, quantum ad uniuersitatem pertinent, nec occidere, nec oriri: sed ita uideri nostris obtutibus constitutis in terra, spiritus cuiusdam interni motus suspensa, rerumque magnitudini instar exigui subdita puncti, nunc cælo infixas suspicere stellas, quarũ ordo est sempiternus, aliquoties humana uisione languente discedere suis sedibus arbitrari. Verum ad instituta iam reuertamur. Properantem Constãtium Orienti ferre suppetias turbando propediem excursibus Persicis, ut perfugæ continenter exploratoribus indicabant, urebat Iulianum uirtutes quas per ora gentium diuersarum famam celebrior effundebat magnorũ eius laborum, factorumque uehens adoreas celsas, post Alemanniæ quædam regna prostrata, receptáque oppida Gallicana ante direpta à Barbaris & excisa, quos tributarios ipse fecit, & uectigales. Ob hæc & similia percitus, metuensque ne augerentur in tumultus, stimulante (ut ferebatur) præfecto Florentio, Decentiũm tribunum & notarium misit, auxiliares exinde protinus abstracturum Herulos & Batauos, cumque primigenis Celtas, & Leucios ex innumeris aliis tricenos, ac specie missos accelerare, ut adesse possint armis primo uere mouendis in Parthos, & super ex auxiliariis quidã & tenchateriis cogẽdi ocyus proficisci, Lupicinus contentus est solus transisse ad Britannias nondum cõpertus. De Scutariis autem gentibus excerpere quenque promptissimum, & ipse perducere singulos iubetur. Cæsaris stabuli tunc tribunus conticuit: hisque adquietauerat Iulianus, potioris arbitrio cuncta concludens. Illud tamen nec dissimulare potuit, nec silere, ut illi nullas paterẽtur molestias. Qui relictis laribus transrhenanis, sub hoc uenerant pacto, ne ducerentur ad partes unquàm transalpinas: uerendum esse affirmans, ne uoluntarii Barbari militares sæpe sub eiusmodi legibus adsueti transire ad nostra, hoc cognito deinceps arcerentur. Sed loquebatur incassum. Tribunus enim parui querelas Cæsaris ducens, Augusti iussis obtemperabat, & lecta expeditiore, manu, uigore, corporumque leuitate præstanti, cum hisdem profectus est, spe potiorũ erectus. Et quia solicitus Cæsar, quid de residuis mitti præceptis agi deberet: perque uarias curas animum uersans, adtente negociũ tractari oportere censebat, cum hinc Barbara feritas, inde uictorum urget autoritas, maximéque absentia magistri equitum dubitantem, redire ad se præfectum hortatus est, olim Viennam specie annonæ parandæ digressum, ut se militari eximeret turba. Perpendebant enim ad relationem, quam olim putabatur mississe, abstahendo se Galliarum defensione, pugnaces numeros, Barbarisque iam formidatos. Qui cum suscepisset Cæsaris literas, monentis, petentisque, ut ueniret adceleraret, Remp. consiliis iuuaturus, obstinatissime detrectabat, ea ratione

Sydera corpora. Suppetias ferre. Adoreæ. Tributarii & uectigales. Scutarii. Stabuli Cæsaris. Relictis laribus transrhenanis. E regione normaliter.

pauore

pauore mentis confusæ,quod aperta scripta significabāt, ab Imperatore nusquam
dijungi debere præfectum in ardore terribiliū rerum adiectum:quod est,quod
si procurare dissimulasset,ipse ꝓpria fronte proijceret insignia principatus,glo-
riosum esse existimans iusta morte oppetere,quàm prouinciarū interitum assi-
gnari.sed uicit præfecti propositū pertinax,his quæ rationabiliter poscebantur
parare contentione maxime reluctanti. Inter has tamen moras absentis Lupi-
cini,motusque militares tumentis præfecti Iuliano cōsiliorum adminiculo desti-
tutus,ancipitique sententia fluctuans, id optimum factu existimauit,uita solēni
cunctos ex stationibus egressos,in qbus hyemabāt,maturare disposuit.Hocque
comperto,apud primigenorū signa famosum quidem libellum humi proiecit,
occulta inter alia multa etiam id cōtinentē: Nos quidem ad orbis terrarum ex-
trema ut noxij pellimur,& imbelles:caritates uero uestræ Alemannis denuo ser
uient,quas captiuitate prima post interneciuas liberauimus pugnas. Quo ex
tunc ad comitem perlato,Iulianus cōtemplans rationabiles querelas,cum fami
lijs eos ad Orientē proficisci præcepit,clauulari cursu facultatéque permissa: & cū
ambigeretur diutius qua pergerent uia,placuit notario,suggerenti Decētio,per
Parisios homines transire,ubi morabatur adhuc Cæsar nusquam motus.Et ita fa-
ctum est,hisdémque aduētantibus in suburbanis princeps occurrit,ex more lau-
dans quos agnoscebat,factorúmque fortiū singulos monens animabat lenibus
uerbis,ut ad Augustum alacri gradu pergerent,ubi potestas est ampla patens,
& larga,præmia laborum adepturi dignissima:utque honoratius procul habitu-
ros tractaret,ad conuiuiū proceribus cōrogatis petere, iure si quid in promptu
esset edixit.qui liberaliter ita suscepti,dolore duplici suspensi discesserūt & mœ-
sti,qđ eorū fortuna quædā indemens,& moderari rectore,& terris genitalibus
dispararet.hocque angore impliciti,ut statim à sono cessarūt:nocte uero cœptan
te in apertum erumpere dissidium: incitatisque animis, ut quenque insperata res
adflictabat,ad tela cōuertuntur & manus,fremitúque ingenti omnes petiuerant
palatiū:& spacijs eius ambitis,ne ad euadendi copiam quisque perueniret, Au-
gustum Iulianum horrendis clamoribus concrepabant,eum ad se prodire festi
natius adigentes:expectaréque coacti,dum lux promicaret,tandē progredi com
pulerunt.Quo uiso iterata magnitudine sonus Augustum appellauere confes-
sione firmissima,& ille mente fundata uniuersis resistebat & singulis:nunc indi
gnari,sed metum ostendens,nūc manus tendens,oransque,& obsecrans,ni post
multas felicissimasque uictorias agatur aliquid indecorum, néue intempestiua
temeritas & prolapsio discordiarū materias excitaret.Hæcque adijciebat uidens
sedatos leniter adloquutus:Cesset ira,quæso,paulisper,absque dissensione,uel re
rum appetitu nouarum impetrabitur,fateor, quod postulatis:quoniā nos dul-
cedo patriæ,& insueta peregrináque metuēs loca,redire iam nunc adsidens nihil
uisuri,quia displicet transalpinum.hocque apud Augustum compotem rationis
& prudentissimū ego competenti satisfactione purgaui. Conclamabatur post
hæc ex omni parte nihilominus uno paríque ardore nitentibus uniuersis,maxi-
móque cōtentionis fragore, probro cōuicijs mixto, Cæsar adsentire coactus est.

Dijungi nusquam ab impatore.

Famosus libellus.

Interneciuas pugnas.

Parisij.

Terris genitalibus.

Lux promicaret.

Augustus renunciatus.

Impositóq; scuto pedestri,& sublatius eminens,pullo silente Augustus renunciatus,iubebatur diadema proferre,negansq; nunquam se habuisse uxoris collo uel capiti positum.Eóq; adfirmante primis auspicijs non congruente aptari muliebri mundo,equi phalera quærebatur uti cógrua ornatus speciem saltem obscuram superioris prætéderet potestatis.Sed cum id quoq; turpe esse adseueraret. Maurus nomine quidam,postea comes,qui rem male gessit, apud Succorũ angustias speculanté,statim abstractum sibi torquem,quo ut draconarius utebatur,capiti Iuliani imposuit confidenter: qui trusus ad necessitatem extremam, iámq; periculum præsens uitare nó posse aduertens,si reniti perseuerasset:quinos omnibus aureos,argentumq; singulis populo permisit. hisq; gestis haud minor quàm cura constrictus,futuráq; celeri prouidens corde, nec diadema gestauit,nec procedere ausus usq;,nec agere seria quæ nimis urgebant. Sed cum ad latebras secessisset occultas,accidentiũ uarietate perterritus Iulianus, aliquis palatij decurio,qui ordo est dignitatis,pleniore gradu signa Petulantiũ ingressus,atq; Celtarum facinus indignũ turbulente exclamat, pridie Augustum eorum arbitrio declaratum clàm interemptũ. Hocq; comperto,milites quos ignota pari solicitudine mouebant & nota:pars crispantes missilia:alij minitátes nudatis gladijs diuerso uago,ut in repentino solet excursu, occupauere uolucriter regem:strepitúq; immani excubitores perculsi, & tribuni,& domesticorum comes Excubitor nomine,ueritiq; uersabilem perfidiam, milites euanuere metu mortis subitæ dispalati. Viso tamen ocio summo,quieti stetere paulisper armati:& interrogati quæ causa esset inconsulti motus,& repentini,diu tacendo hæsitantes super salute principis,non antea discesserunt,quàm acciti in cósistorium fulgentem eum Augusto habitu conspexissent.His tamen auditis,etiã illi quos ante egressos retulimus duces, simul cum eo iam securi Parisios reuerterentur: edictóq; ut futura luce cuncti conuenirent in campo,progressus princeps ambitiosius solito,tribunal adscendit, signis aquilisq; circũdatus,& uexillis,septusq; totius armatarum cohortium globis. Cumq; interquieuisset paululum, dum alte contemplatur præsentium uultus alacres omnes uisos & lætos,quasi lenius uerbis(ut intelligi possit)simplicibus incedebat.Res ardua poscit & flagitat propugnatores mei,reiq; publicæ fortes & fidi, qui mecum pro statu prouinciarũ uitam sæpius obiecistis:quoniam Cæsarem uestrum firmo iudicio ad potestatum omnium culmen sustulistis.Præstringam pauca caute & summatim,ut remedia permutatæ terræ nó frustra colligantur. Vix dum adolescés specietenus purpuratus (ut nostis) uestræ tutelæ nutu cælesti cómissus, nunquam à proposito recte uiuendi deiectus sum:uobiscum in omni labore perspicuus,cum dispersa gentiũ confidentia post ciuitatum excidia, peremptáq; innumera hominũ millia,paucáq; semi integra sunt relicta, cladis immensitas persultaret. & retexere superfluũ puto,quoties hyeme cruda,rigentiq; cælo,quo tempore terræ ac maria opere Martio uacant,indomitos antea cum iactura uirium suarum repulimus Alemannos. Id sanè nec prætermitti,nec taceri,quod cum prope Argentoratum illuxisset ille beatissimus dies, uehés quotidiano modo Gallis perpetuã libertatem,

Draconari*.

Palatij decurio.

Dispalati metu mortis.

Interquieuisset.

Verba imperatoris simplicia.

Hyeme cruda.

libertatem, inter confertissima tela me discurrēte, uos uigore ususeꝗ diuturnitate fundati, uelut incitatos torrentes hostes abruptius inundantes, superastis ferro prostratos, uel fluminis profundo submersos, paucis relictis nostrorū, quorum exequias honestauimus celebri potius laude, ꝗ luctu. Post quæ, opinor, tanta & talia nec posteritatē taciturā de uestris in Remp. meritisꝗ gētibus cunctis plene, quā altiore fastigio maiestatis ornastis, uirtute, grauitateꝗ si quid in uersum ingruerit, defendatis. Vt aūt rerum integer ordo seruetur, præmia quæ uirorū fortiū maneant incorrupta, nec honores ambitio præripiat clandestina: id sub reuerenda consilij uestri facie statuo, ut neꝗ ciuilis quisꝗ iudex, nec militiæ rector, alio quodam præter merita suffragante ad potiorē ueniat gradum, non sine detrimento eorum qui pro quolibet petere tentauerit discessurus. Hac fiducia spei maioris animatus inferior miles, dignitatum iam diu expers, & præmiorum, hastis feriendos clypeos sonitu adsurgēs ingenti, uno propemodum ore dictis fauebat & cœptis: statim ne turbandum dispositioni cōsultæ tempus saltē breue cōceditur, pro actuarijs obseruare Petulantes, & Celtæ recturi, quas placuisset prouincias mitterentur: quo non imperato abiere nec offensi, nec tristes. Nocte tamen quæ declarationis Augustæ præcesserat diem, iunctioribus proximis retulerat imperator per quietē aliquem uisum, ut formari Genius publicus solet, hæc obiurgando dixisse: Olim Iuliane uestibulum ædium tuarū obseruo, latēter augere tuam gestiens dignitatem: & aliquoties tanꝗ repudiatus abscessissem, nec nūc quidem recipior, sententia cōcordante multorū ibi demissus & mœstus. Id tamen retineo in meo corde, quod tecum diutius non habitabo. Hæc dum per Gallias agerentur, intente truculentus rex ille Persarum incentiuo Antonini aduentu Grangasij duplicato ardore obtinēdæ Mesopotamiæ flagrans, dum ageret cum exercitu procul Constantius armis multiplicatis & uiribus transmisso solēniter Tigride, oppugnandam adoritur Singaram, milite usuiꝗ congruis omnibus existimare, qui regionibus præerāt, abunde munitā. Cuius ꝓpugnatores uiso hoste longissimo, clausis ocyus portis, ingentibus animis per turres discurrebant: & minas, saxa, tormentáꝗ bellica congerentes, cunctisꝗ præstructis stabant omnes armati, multitudinem armatorū propellere, si mœnia subire tentasset. Aduētans itaꝗ rex, cum per optimates suos propius admissos, pacatiore conloquio flectere defensores ad suum non potuisset arbitrium, quibus diem integrū dedit: inde matutinæ lucis exordio, signo per flammeum erecto uexillum, circūaditur ciuitas à quibusdam uehentibus scalas, alijs componentibus machinas, plerisꝗ obiectu uinearum pluteorumꝗ tectis, iter ad fundamenta parietum quærentibus subuertenda. Contra hæc oppidani superstantes propugnaculis celsis, lapidibus eminus telorumꝗ genere omni ad interiora ferocius se proripientes arcebant, & pugnabatur euentu ancipiti. diebus aliquot hincinde multis amissis & uulneratis, postremo feruēte certaminū mole, & propinquante iam uespera, inter machinas plures admotus aries robustissimus, orbiculatam turrim feriebat ictibus densis, reseratam urbem obsidio superiore docuimus, ad quam conuersa plebe, dimicabatur artissime: faces quæ

Clypei feriendi hastis.

Genius publicus.

Incentiuum.

Flammeū uexillū signū belli.

Admotus aries.

cum tedis ardentibus & malleolis ad exurendũ imminẽs malum undiq; conuolabant, non sagittarũ crebritate nec glande hincinde cessante. Vicit tamẽ omne prohibendi cõmentum acumen arietis, coagmenta fodiens lapidum recenter structorum, madoréq; etiam tum infirmũ, dumq; adhuc ferro certatur & ignibus, turris conlapsa cum patuisset, & iter in urbem nudato propugnatoribus loco, quos periculi disiecerat magnitudo, Persarũ agmina undiq; ululabili clamore sublato, nullo cohibente cuncta oppidi membra compleuit: cæsisq; promiscue paucissimis, residui omnes mandato Saporis uiui cõprehensi, ad regiones Persidis ultimas sunt asportati. Tuebãtur autem hanc ciuitatem legiones duæ, Prima Flauia, primáq; Parthica ex indigenis plures, cum auxilio equitum ilico ob repentinũ malum inclusorum, qui omnes, ut dixi, uinctis manibus ducebantur, nullo uiuenti nostrorum. Nisibin enim sub pellibus agens, pars maior exercitus custodiebat interuallo perquàm longo discretam, alioquin nunq; labẽtes in Gange, uel temporibus priscis quisq; ferre auxilium potuit, aquarum penuria cunctis circumarentibus locis. Et licet ad præsciscendos aduersos, subitosq; motus, id monumentum opportune locauit antiquitas, dispendio tamen fuit rei Romanæ, cum defensorum iactura aliquoties interceptum. Exciso itaq; oppido, rex Nisibin prudẽti consilio uitans, memor nimirũ, quæ sæpius ibi pertulerat, dextrũ latus itineribus petit obliquis, Bambycã, quã sacram urbẽ instituto res ueteres appellarũt, ut uel promissorũ dulcedine inlectis defensoribus retenturus monumentũ, impendio ualidum in colle mediocriter ædito positum, uergensq; in Marcenis Tigridis aquæ, ubi loca suspecta sunt & humilia, duplici muro uallata, ad cuius tutelam tres legiones sunt deputatæ, secunda Flauia, secundáq; Armeniaca, & Parthica fidem secunda cũ sagittarijs pluribus Zabdicenis, in quorum tunc solo nobis obtemperantiũ hoc est municipium positum. Primo igitur impetu cum agmine cataphractorum fulgentium, Rex ipse sublimior cæteris castrorum ambitum circũcursans, prope labra ipsa fossarum uenit audentius, peritusq; balistarum ictibus certis, & sagittarum densitate opertus, armorum in modum testudinis contextorum abscessit innoxius, ita tamẽ dum sequestrata caduceatoribus missis ex more clausos blandius hortabatur, ut uitæ speiq; consultori obsidium deditione soluerent opportuna, reseratisq; portis egressi supplices, uictori gentium semet offerent, quibus adire propius ausis defensores mœnium ideo pepercerunt, quod cohærenter sibi uinctos duxerat iste innocuos ingenuos, signare captos. Eorum enim miseratione telum nemo contorsit, nec super pace respondit. Deinde datis inducijs diei totius, & noctis, ante alterius lucis initium Persarum omnis adortus auide uallum, acriterq; minans ac fremens, ubi ad ipsa mœnia confidenter accessit, dicebat. Vi magna resistentibus oppidanis extulit: quare sauciebantur pleriq; Parthorum, quod pars in scalas inuehentes, alij opponẽtes uimineas crates, uelut cæci pergebãt introrsus, nec nostris innocuis. Sagittarũ enim nymbi crebrius uolitantes, stantes confertius peruorabãt: partibusq; post solis occasum æqua iactura digressis, appetente postridie luce, ardentius multò q̃ antea pugnabatur. Hincinde cõcinentibus tubis,

Crebritas glandis.
Coagmẽta.
Mador.
Nisibin ci.
Sub pellib[9] agens exercitus.
Legio Flauia
Caduceatores.
Obsidiũ soluerent.
Sagittarum nymbi.

bus tubis, nec minores strages utrobiq; uisæ sunt, ambobus obstinatissime con luctatis. Verum secuto die, ocio cōmuni adsensu post ærūnas multiplices attributo, cum magnus terror circūsisteret muros, Persæq; formidarēt, Christianæ legis antistes se uelle gestibus ostendebat & nutu, acceptá q; fide, qđ redire per mitteretur incolumis, usq; ad tentoria regis adscessit, ubi data copia dicēdi quæ uellet, suadebat placido sermone discedere Persas ad sua: post cōmunes partis utriusq; luctus, formidari etiam maiores adfirmans, forsitan aduentu posse per stabat incassum. Hæc multa similia disserendo, efferata uesania regis obstante, castrorum excidium digredi pertinaciter adiurantis. Perstrinxit tamen suspicio uana quædā episcopum, ut opinor, licet adseueratione uulgata multorū, quod clandestino colloquio Saporem docuerat, quæ mœniū adpeteret membra, ut fragilia intrinsecus & inualida. Hocq; exinde uerisimile uisum est, quod postea inutilis cariéq; nutantia cum exultatione magna uelut regentibus penetrabiliū callidis, cōtemplabiliter machinæ feriebant hostiles. Et quanq; angustæ clades difficiliorē aditum dabant ad muros, aptatiq; arietes ægre promouebātur manualium saxorum, sagittarúmq; metu arcente, nec balistæ tamen cessauere, illæ tela torquētes, hi lapides crebros, qualiq; simul ardentes pice & bitumine inliti, quorū adsiduitate per prodiue labentiū machinarū hærebant, uelut altis radicibus fixæ, easq; malleoli & faces iactæ obstinatius exurebant. Sed cum hæc ita essent, caderentq; altrinsecus, multi ardebāt, magis oppugnatores naturali situ & ingenti opere munitū oppidum, ante brumales idus excindere rabiem regis, nō ante sedari credentes. Quocirca nec multa cruoris effusio, nec confixi mortiferis uulneribus, plurimi cæteros ab audacia parili reuocabant. Sed diu cum exitio decernentes denso saxorū moralium pondere, fomentisq; ignium uarijs ire protinus uetabantur. Verum unus aries residuis celsior, humectis taurinis opertus exuuijs: ideo minus casus flammeus aut tela ante gressus omnes repsit nixibus magnis ad murum: uastóq; acumine coagmenta lapidum fodiens, turrim laxatam euertit: quæ sonitu lapsa ingenti, superstantes quoq; repentina ruina deiecti, diffracti, uel obrupti, mortibus interiere diuersis, & inspiratis: inuētóq; tutiore adscensu armata inruit multitudo: trepidis deinde superatorū auribus ululantium undiq; Persarum intonante fragore, artius prælium intra muros exarsit hostium: nostrorúmq; cateruis certantibus cominus, cum confertis inter se corporibus, hincindéq; stricto mucrone nulli occurrentium parceretur: magna deniq; mole ancipiti diu exitio renitentes obsisti: postremo plebis immensæ ponderibus effusæ disiecti sunt, & post hæc iratorum hostium gladij, quicquid inueniri poterat concidebant, abreptiq; sinibus matrum paruuli, ipsæ quoq; matres trucidabantur, nullo quod ageret, inspectante. Interea tam funesta gens rapiendi cupidior onusta spoliorum genere omnium captiuorúmq;, examen maximum ducens, tentoria repetiuit exultans. Rex tamen gaudio insolenti est lætatus diu desyderio capiendæ Phœniciæ flagrans munimenti perq; tempestiui, non ante discessit quàm labefacta murorum parte reparata firmissime, alimentisq; adfatim conditis, armatos sibi locaret insignis origine belli,

Antistes Christianæ legis ad regē.

Episcopus proditor.

Contemplabiliter.

Manualia saxa.

Aries taurinis opertus exuuijs.

Abrepti paruuli.

artibusq; claros. Verebatur enim, quod accidit, ne amissione castrorum ingentium ferentes ægre Romani, ad eadem obsidenda uiribus magnis adcingerentur. Latius se proinde iactans, additáq; spe, quicquid aggredi posset, adipiscendi: interceptis castellis alijs uilioribus, Euleũ tamen adoriri disposuit munimentum ualde uetustum, ut ædificatum credatur à Macedone Alexandro, in extremo quidem Mesopotamiæ situm, sed muris uelut sinuosis circũdatum, & cornutis, instructionéq; uaria inaccessum. Quod cum omni tentaret arte, nunc pollicitationibus defensores adlitiens, nũc pœnas cruciabiles minitãs, aliquoties struere aggeres parans, obsidionalesq; mouens machinas, multis acceptis uulneribus, quàm inlatis omisso uano incepto tandem abscessit. Hæc eo anno inter Tigrim gesta sunt, & Euphraten. Quæ cum frequentibus nuncijs didicisset Constantius, metuens expeditiones Parthicas, hyemem apud Constantinopolim agens, impẽsiore cura militem instruebat cum omni apparatu bellorum, arma quoq; & tyrocinia cogens, legionesq; augens iuuentutis ualidæ supplementis, quarum statariæ pugnæ per Orientales sæpius emicuere: procinctus auxilia super his Scytharũ poscebat mercede uel gratia, ut adulto uere profectus, & hortatus loca suspecta protinus occuparet. Inter quæ Iulianus apud Parisios Hybernis locatis summa, quorsum cœptorum euaderet pertimescens, erat anxius, nusquàm adsensurum Constantium factis multa uoluendo cõsyderans, apud quem sordebat ut infimus & contemptus. Circũspectis itaq; trepidis rerum nouarum exordijs, legatos ad eum mittere statuit gesta docturos, eisq; concinentes literas dedit: quid factum sit, quidúe fieri poterat, deinceps monẽs apertius & demonstrans: quanq; hæc dudum comperisse opinabatur, relatu Ducentij olim reuersi, & cubiculariorum recens de Gallijs progressorũ, qui ad Cæsarem aliqua portauere solennia: & quanq; non repugnãter, tamen nec adrogantibus uerbis quicquàm scripsit, ne uideretur subito declinasse. Erat autem literarũ sensus huiusmodi: Ego quidem propositi mei fidem, nõ minus moribus quàm fœderum pactis, quoad fuit, unum semper atq; idem sentiens, conseruaui ut effectu multiplici claresceret euidenter. Iamq; inde uti me ornatum Cæsarẽ pugnarum horrendis fragoribus obiecisti: potestate delata contentus, currentium ex uoto prosperitatum nuncijs crebris, ut apparitor fidus, tuas aures impleui, nihil usquàm periculis meis adsignans, cum documentis diffusis cõstat, permixtisq; passim Germanis: in laboribus me semper uisum omniũ primum, in refectione postremum. sed bona tua uenia dixerim: si quid nouatum est nunc, ut æstimas, in multis bellis & asperis, ætatem sine fructu conterens, miles olim decretum impleuit fremens, secundiq; impatiens loci rectorem: cum nullas sibi uices à Cæsare diuturni sudoris & uictoriarum frequentium rependi posse contemplaretur: cuius iracundiæ nec dignitatum augmenta, nec annuum merentis stipendium. Id quoq; inopinum accessit, quod partes orbis eo in postremas uenire homines iussi, adsuetiq; glacialibus terris, spectandi undiq; liberi & coniuge egentes trahebantur & nudi. Vnde solito sæuius efferati nocte in unũ conlecti palatiũ obsedere, Augustũ Iulianũ uocibus magnis adpellãtes, & crebris, cohorrui, fateor,

Euleum.

Obsidionales machinæ

Tyrocinia cogens.

Statariæ pugnæ.

Adulto uere.

Iulianus.

Literæ Iuliani.

In laboribus primus.

horrui, fateor, & secessi amandatus, quod potui, salutem cum latibulo quæritabam & latebris. Cumq; mille darētur induciæ, libero pectoris muro, ut ita dixerim, septus: progressus ante conspectum omnium steti, molliri posse tumultum autoritate ratus, uel sermonibus blandis: exarsere mirūimmodum eousq; profecti, ut cum precibus uincere pertinaciam conabar, instanter mortem cōtiguis adsultibus intentarent. uictus deniq; mecum ipséq; cōtestans, quod †aliter cōfusso me forsitan libens declarabitur princeps, adsensus sum uim lenire† superatus armatā. Gestorū hic textus est, quē mente, quæso, accipito placida. Nec actum quicquàm secus existimes, uel susurrātes perniciosa malignos admittas ad compendia sua excitare secessiones principum adsuetos: sed adultione uitiorum alacri cæde pulsa, excellentissimam uirtutum omniū aduerte iustitiam: & conditionum æquitatem, quā propono, bona fide suscipito, cum animo disputans. Hæc Romano statui prodesse nobis, qui charitate sanguinis, fortunæ superioris culmine sociamur. Ignosce enim, quæ cum ratione poscuntur, non tam fieri cupio, quàm à te utilia probari & recta. Auide tua præcepta deinde suscepturus, quæ necesse fieri, in compēdium redigam breue: equos præbebo curules: Hispanos & miscendos gentilibus atq; scutarijs adolescentes lectos quosdam, cis Rhenū æditam, Barbarorúmq; progeniem, uel certe ex delitijs quí ad nostrā desciscūt. Ex hac adusq; exitum uitæ me spondeo, non modo gratia, uerum cupio quoq; facturū præfectos prætorio, æquitate & meritis notos: tua nobis dabit clementia residuos ordinarios iudices, militiǽq; moderatores promouendos arbitrio meo concedi est consentaneum, itidemq; stipatores. Stultum enim cum ante caueri possit ne fiat, ad latus imperatoris asciscí, quorum mores ignorantur & uoluntates. Hoc sanè sine ulla dubitatione firmauerim, tyrones ad peregrina & longinqua Galli mittere diuturna perturbatione, casibusque uexati grauissimis, nec sponte sua poterunt, nec coacti: ne consumpta penitus iuuentute affligantur, præterita recordantes ita desperatione impendentiū, nec Parthicis gentibus opponenda auxilia. Hinc acciri cōueniret, cum adhuc nec Barbarici sunt impetus interclusi. & si dici quod uerum est pateris, hæ prouinciæ malis iactatæ, cōtinuis externis indigent adiumentis & fortibus. Hæc hortando, ut æstimo, salutariter scripsi poscēs & rogans. Scio em̄, scio, ne quid sublatius dicam, cum imperio cōgruens, quas res acerbitatis iā condamatas & perditas cōcordia uicisset sibi cedentiū principum, meliorē reuocauit in statum, cum appareat maiorum exemplo nostrorū moderatores. Hæc & similia cogitantes, fortunæ beatéq; uiuendi reperire quodammodo uiam, & ultimo tempori, posteritatíq; iucūdam sui memoriā cōmendare. His literis iunctis, secretiores alias Constātio offerendas, clanculo misit obiurgatorias & mordaces: quarū seriē nec scrutari licuit, nec licuisset, proferre decebat in publicū. Ad id munus implendū electi uiri sunt graues, Pentadius officiorum magister, & Eutherius cubiculi tunc præpositus. post oblatas literas reluctari nullo suppresso quæ uiderūt, & super ordine futurorū fidenter acturi auxerat. Inter hæc cœptorum inuidiam Florentij fuga præfecti, qui uelut præsagiēs cōcitando motus ut militem ut sermonetenus iactabatur, accitum

Libero pectoris muro septus.

als † alter

als † sperans

Susurrantes non admittas.

Excellentissima uirtutū iustitia.

Salutariter scripsi.

Obiurgatoriæ & mordaces literæ.

Officiorum magister.

Sermonetenus iactabat

Res alimentaria.

accitum cõsulto discesserat Viennã, alimentariæ rei gratia, diuelli causatus à Cæsare, quẽ sæpe tractatum asperius formidabat. Dein cum comperisset eum ad Augustũ culmen euectum, exigua ac propè nulla uiuendi spe uersus in metum ut longe disiunctis malis secq́ suspicabat', exemit. & necessitudine omni relicta digressus uenit ad Constãtium itineribus lentis: utq́ se nulli obnoxium culpæ

Perduellis. Adpetere.

monstraret, Iulianum ut perduellem multis criminibus adpetebat. Cuius post abitum bene Iulianus cogitans & prudẽter, sciricq́ uolens quod præsenti pepercisset caritati eius, cum re familiari intacta publico cursu usu permisso ad Orientem redi tutius impetrauit, nec minori studio sicut legati hæc secum ferẽtes quæ prædiximus, intẽticq́ ad uiandũ. Cum uenirẽt ad iudices celsiores, oblique tenebantur, morasq́ ad Illyricum per Italiam perpessi diuturnas & graues: tandem

Cæsarea. Mazaca.

transfretati Bosphorũ, itineribusq́ lentis progressi, apud Cæsariam Cappadociæ etiã tum degentem inuenere Constantiũ, Mazacam antehac nominatã, opportunã urbem & celebrem, sub argumentis euidentibus sitam. Qui intromissi

Excãdescentia Constãtij ex literis.

data potestate offerunt scripta. Hisq́ recitatis, ultra modũ solitæ indignationis excanduit imperator, limisq́ oculis eos adusq́ metum contuens mortis egredi iussit, nihil post hæc percontatus uel audire perpessus: tamẽ ardenter cõtatione stringebatur ambigua, utrum in Persas, an cõtra Iulianũ moueri iuberet acies.

Perpensis cõsilijs.

Quibus ualebat, hesitansq́ diu perpensis consilijs, flexus est quorundã sententia utilia suadentiũ, & iter Orientẽ uersus edixit. Statim tamen & legatos absoluit, & Leonam quæstorẽ suũ in Gallias cum literis datis ad Iulianũ pergere celeri statuit gradu, nihil nouaturũ se adserens suscepisse, sed eum (si saluti suæ, pro

Tumenti flatu.

ximorumq́ consulit) tumenti flatu deposito, intra Cæsaris se potestatẽ contine re præcipiẽs. Vtq́ id facile formido intentatorũ efficeret, uelut magnis uiribus fretus, in locũ Florentij præfectũ prætorio Nebridiũ tum quæstorem eiusdem

Felix notarius.

Cæsaris promouerat, & Felicem notariũ officiorũ magistrum, & quosdã alios. Gumobariũ enim successorẽ Lupicini, antecq́ sciretur huiusmodi quicq́, magistrum prouexit armorũ. Ingressus itaq́ Parisios Leonas, susceptus ut honoratus & prudẽs: postridie principe progresso in campũ cum multitudine armata pariter & plebeia, quã de industria cõuocarat, & tribunali ut emineret altius, superstãti, scripta iubet' offerre. Replicatóq́ uolumine edicto quod missum est, & legi ab exordio cœpto: cum uentũ fuisset ad locũ, id quod gesta omnia Con

Cæsaris potestas.

stantius improbans, Cæsaris potestatẽ sufficere Iuliano censebat: exclamabat undiq́ uocũ terribiliũ sonus: Auguste Iuliane, ut prouincialis & miles, & Reip. decreuit autoritas: recreatæ quidẽ, sed adhuc metuẽtes rediuiuos Barbarorũ excursus. Quibus auditis Leonas cũ Iuliani literis hæc eadẽ inuocãtibus reuerti in loco misso, solusq́ admissus est ad præfecturã Nebridius. id eñ Cæsar quocq́ scribẽs ex sentẽtia sua fore aperte prædixit. Magistrũ enim officiorũ iamprídẽ

Anatalium.

ipse Anataliũ ordinauit, libellis antea respondentẽ, & quosdã alios, ut sibi utile uidebatur & tutũ. Et quoniã cum hæc ita procederẽt, timebatur Lupicinus, licet absens, agẽsq́ etiã tum apud Britãnos homo superbæ mẽtis & turgidus: eratq́ suspicio, qđ' si hæc trãs mare didicicisset, nouarũ rerũ materias excitaret: notari⁹

Bononiam

Bononiã mittitur, obseruatur solicite ne quisquam fretũ Oceani trãsire permitteretur. Quo uetito reuersus Lupicinus, antequam quorũ quicquàm sciret, nullus ciere potuit turbas. Iulianus tamẽ tam celsiore fortuna, militisque fiducia lætior, ne intepesceret, néue ut remissus argueretur & deses, legatis ad Constantium missis, in limitem Germaniæ secũdæ est egressus, omnique apparatu quem flagitabat, instans negocium commonitus Tasandro oppido propinquabat: Rheno deinde transmisso, regionem subito peruasit Francorũ, quos Ansuarios uocant. Incertorum hominũ licentius etiam perscrutantiũ extima Galliarũ, quos adortus subito nihil metuentes hostile, nimiumque securos, quod scrupos amniũ difficultate arcente, nullum ad suos pagos introisse meminerãt principem, superauit negocio leui: captisque plurimis & occisis, orãtibus alijs, qui superfuere, pacem ex arbitrio dedit, hoc prodesse possessoribus finitimis arbitratus. unde reuersus pari celeritate per flumen, præsidiáque limites explorans diligenter & cõniuens, ad Rauracos uenit. locisque recuperatis, quæ olim Barbari intercepta retinebant ut propria, hisdemque pleniore cura firmatis, per Besantionem Viennã hyematurus abscessit. Hic per Gallias erat ordo gestorum. quæ dum ita prospere succedunt & caute, Constantius accitum Arascem Armeniæ regem, summáque liberalitate susceptũ, præmonebat & hortabatur, ut nobis amicus esse pseueraret, & fidus: audiebat enim sæpius eum tentatum à rege Persarũ fallacijs, & minis, & dolis, ut Romanorũ societate posthabita, suis rationibus constringeretur. Qui crebro adiurans animam prius posse amittere, quàm sententiã mutaturũ, cum comitibus quos duxerat redit ad regnum, certus non temerare fœdus: postea præmissorum oblitus, gratiarum multiplici nexu Constãtio, inter quas illud potius excellebat, quod Olympiada Ablabi filiam præfecti quondã prætorio, eique copularat coniugem sponsam fratris sui Constantis: quod misso à Cappadocia ipsa per Melitinam minoris Armeniæ oppidum, & Orchistena, & Samosata transmisso Euphrate Edessam uenit: ibique dum agmina undique conuenientiũ, & rei cibariæ abundãtes copias opperitur diu moratus, post æquinoctium egreditur autumnale, Amidam petẽs. Cuius cum prope uenisset mœnia fauillis oppleta conlustrans, flebat cum gemitu, reputãs quales miseranda ciuitas pertulerat clades. ibi tunc forte Vrsulus præsens, qui ærarium tuebatur: En quibus animis urbes à milite defenduntur, cui ut abundare stipendiũ posset, imperij opes iam fatiscunt? Quod dictum ita amarum militaris multitudo postea apud Calcedonam recordata, ad eius exitium consurrexit. Exinde conchis consertis incedens, cum Bambicam aduẽtaret, fixis tentorijs, uallo fossarumque altitudine circumseptis, obequitans castrorum ambitu longius, docebatur elatione multorũ instaurata esse firmius loca: quæ antehac incuria corruperat, uirtute correxit. & ne quid omitteret quod ante feruorem certaminũ erat necessario præstruendũ, uiris prudentibus missis conditione posita dupla, cogebat mœniũ defensorem redire ad suos: alienis sine cruore concessit, ut in ditionẽ uenire Romanã dignitatibus augẽdis præmio, atque cũ illi destinatione natiua remitterent ut damnati, periculisque laboribus cuncta obsidioni congrua parabantur. Densis itaque ordinibus

Bononiã
Germania secunda.
Extima Galliarum.
Scrupi amnium.
Superat Frãcos Iulianus
Res cibaria.
Imperij opes.

ordinibus cum tubarum incitamentis latera oppidi cuncta adortus, alacris mi-les legionibus in testudines uarias conglobatis, paulatim tuto progrediens, sub ruere mœnia conabatur: & qui telorũ omne genus in subeuntes effundebatur, nexu clypeorum soluto discessum est, ni receptum canentibus signis. Laxatis de inde ad diem unum animis, tertia luce curiosius retro elatis passim clamoribus, ascensus undiq; tentabatur. Et licet defensores obtentis animis ne conspicerentur ab hostibus, latebant interim: sed tamen quoties flagitabat lacertorum necessitas fortiter exertantes, lapidibus subiectos incessebant, & telis, & uimineæ, cratesq; cum procederent confidenter, essentq; parietibus contigua dolia desuper cadebant mole & columnarũ fragmenta: quorũ ponderibus nimijs obrue bantur pugnatores, hiatúq; uiolento disiectis operimẽtis cum periculis ultimis euadebant. Decimo itaq; postq̃ oppugnari die cœptum est, cum spes nostrorum interior cuncta mœrore compleret, transferri placuerat molem arietis ma gnam, quam Persæ quondam Antiochia pulsibus eius excisa deletam reliquerant apud Carras: quæ subito uisa, artatáq; faberrime clausorum hebetauerat mentes adusq; deditionis remedia penè prolapsa, ne resumptum uiribus oppo nendas machinas hyeme præparassent. nec temeritas post hæc cessauerat, nec consilium: nanq; dum instrueretur aries uetustus & dissolutus, ut facile ueheretur, omni argenteo, omniq; uirium nixu & oppugnaturum ueniet, firmitudine summa defensabãtur. Tormenta nihilominus & lapidum crebritas atq; funda rum ex utraq; parte plurimos consumebant, & aggerũ moles incrementis celeri bus cõsurgebant, acriorq; indies adolescebat obsidio multis nostrorum idcirco cadentibus: quod decernentes sub imperatoris conspectu præmiorũ, ut possint facile qui essent agnosci intendẽtes galeis, capita sagittariorũ hostilium peritia fundebantur. Proin dies & noctes intente uigilijs cautiores stantes utrobiq; fa ciebant, & pro se aggerũ altitudine iam in sublime porrecta, machinæq; ingen tes horrore perculsos, qui minores quasq; sequebãtur, omnes exurere, quis ma xime nitebantur: & adsidue malleos atq; incendiaria tela torquentes laborabãt incassum arcere, quod iuncis corticibus & centonibus erant opertæ materiæ plu res, aliæ uinctæ alumine diligenter, ignis ut eas lamberet innoxius. Verũ has & mouente fortitudine magnam Romani licet difficile defensabant: tamẽ cupidi tate potiundi oppidi, ne prompta quidem pericula cõtemnebant. & contra pro pugnatores cum iam discursurus turrim oppositam aries maximus adtentaret præminentem eius ferream frontem, quam reuera formã efficit arietis, arte sub tili illaqueatã altrinsecus retinuere longis, ne retrogradiẽs resumeret uires, néue ferire muros adsultibus densis contemplabiliter possit: fundentesq; feruentissimam picem & diu promotæ machinæ stabant, saxa muralia perferẽtes, & tela. Iamq; aggeribus cumulatius excitati defensores, ni uigilassent, exitiũ ad fortia sperãtes in audaciã ruere præcipitẽ, & repentino decursu portis effusi, primosq; adorti nostrorũ faces, sitelasq; ferreas onustas ignibus in arietem magnis uiribus iaciebant. Verũ post ambiguã prælij uirtutẽ plurimi nihil impetratũ intra mœnia repelluntᷓ: moxq; ex aggeribus quos erexerãt Romani, idẽ per se ꝓpu gnaculis

Adolescebat obsidio indies acrior.

Incendiaria tela.

Cẽtonibus opertæ materiæ.

Forma arietis.

Adsultibus densis.

griaculis insistentes sagittis incessebantur,& fundis,telisq; igniferis, quæ per tegumenta turrium uolitantia paratis qui restinguerent, plerunq; inrita labebantur. Cumq; pauciores utrobiq; fierent bellatores, & Persæ truderentur ad ultima, ni potior ratio sucurrisset, impensiore opera, procursus tentabatur ex castris: & eruptione subita multitudinis facta, inter armatos qui portabāt ignes ampliores ordinarijs, iaciebantur corbes in materias ferreæ plenæ flammarū, & sarmenta,aliáq; ad ignes concipiendos aptissima. Et quia conspectum abstulerant fumi nigerrimæ nubes, clausi ea excitantia in pugnam, legiones procinćte celeri gradu uenerunt. & subcrescente paulatim ardore bellandi, cum uentū fuisset ad manus, repente machinæ omnes effusis ignibus urebantur, præter maiorem, quam direptis testibus, quibus è muro iactis implicabatur, uirorum fortium acrior nisus ægre semiustam extraxit. at ubi nocturnæ tenebræ finem prælijs attulerunt, non in longū miles quieuit, cibo enim exiguo refectus & somno, rectorum monitu excitus munitiones è muro alonge demouit, dimicare succinctius parans per sublimes aggestus, qui iam consumati muris altius imminebantur, quæ facile defensori mœnia pelleretur. in ipsis aggerum summitatibus binæ sunt locatæ balistæ, quarum metu ne prospicere quidem posse hostium quisquàm crederetur. His satis prouisis prope ipsum crepusculum triplex acies nostrorum instructa, conisq; galearum minatius mutans, scalas uehentibus multis imperium conabantur insilire, iamq; resultantibus armis, & tubis uno, pariq; ardore. Hincinde pugnabatur audaci conflictu, latiusq; sese pandente, Romani cum Persas occultari uiderent, fauore impositorum aggeribus tormētorum pulsabantur inaniter, & cum ligonibus, & dolabris, & uectibus, scaléq; propinquabant. utrinq; conuolante missilium crebritate adflictabant, tamen multo uehemētius Persas rectius uarij balistarum tanq; per transennam à diuis fructilibus decurrentes. unde fortunas suas ita in extremo iam cogitantes destinatam ruebant in mortem, & perciti munera dimicandi inter necessitatis articulos relicti, qui mœnia tuerentur referare latenter postica strictis gladijs, ualida manus erupit, ponè sequentibus alijs, qui flammas occulte portabant. Dumq; Romani nunc instantes cædentibus, nunc ultro incessentes excipiunt, quæ uehebāt foculos repentes incurui prunas unius aggesti inseruere uictoris ramis arborum diuersarum, & iunco, & manipulis constricti, cannarumq; conceptis incendiorum aridis nutrimentis iam cremabantur, militibus cū intactis tormentis exinde periculóq; digressis, ut certaminibus finem uesper decedentes, partesq; discesserunt ad ocium priuatum. Imperator in uaria sese consilia deducens, & uersans eum excidio Phœniciæ dirius imminere necessariæ rationes suggererent, quod munimentum uelut insolubile claustrum hostium excursibus erat obiectum, & serum repellere tēpus, certaturus leniter ibi statuit immorari alimentis destituendus, forsitan cedere existimans Persas, quod secus atq; rebatur euenit. Cum enim remissius pugnaretur, innuente cælo undante cum tenebræ aduenere minacibus, adsiduisq; imbribus, ita immaturerat solum, ut luti glutinosa mollities per eas regiones pinguissimi cespitis omnia perturbaret,

Sagittis incessebantur.

Corbes ferreæ.

Cibo refectus & somno.

Coni nutantes.

Volāte missiliū crebritate.

Necessitatis articuli.

Foculi.

Glutinosa mollicies luti.

ſed ſuper his iugiter fragore tonitrua, fulguráq; mentes hominũ pauidas perterrebant. Accedebat arcus cæleſtis conſpectus, adſiduæq; ſpecies undæ, itaq; ignari à ſolis oppoſitu colores oſtendi. Halitus terræ calidioris, & humoris ſpiramina conglobata in nubes, exindéque diſiecta in aſperginis paruæ, ac radiorum fuſione ſplendida facta, ſupinantur uolubiliter contra ipſum igneum orbem, irimq; confirmant: Ideóq; ſpacioſo curuamine fumoſam. quod in noſtro panditur mũdo, quem ſpheræ dimidiæ partim rationes phyſicæ ſuperponunt. cuius ſpecies quantum mortalis oculus cõtuetur, prima lutea uiſitur, ſecũda flaueſcens, uel fulua, picea tertia, quarta purpurea, poſtrema ceruleo concreta, & uiridi, hac autem mixta pulchritudine temperatur. Id terrenæ exiſtimant mentes, quod prima eius pars dilutior cernitur, aëri concolor, circũfuſóq; infuſa eſt paulo excitatior, q̃ lutea. punicea tertia, quod ſolis obnoxia claritudine pro receptatione ſpiritus fulgoris eius puriſſimi è regione deflorat. Quarta igitur purpurea ideo quod ter immicante aſpergin ũ denſitate, per quas oritur radiorum ſplendor, conſpiciens offendit aſpectu flammeo propiorem, qui color quanto magis diffunditur, cõcedit interulum, & uirentem arbitratur. Alij tunc iridis formam rebus apparere mundanis, cum altius dilatæ nubes craſſæ radijs ſolis infuſi lucem iniecerint liquidam, non reperiens exitum in ſe conglobat, animóq; ſplendeſcit adtrito, & proximos quidem albo colores ſole ſublimior decerpit: ſubuirides uero nubes ſimilitudine ſuperiectæ, ut mari ſolet uſuuenire, ubi candidæ ſunt, undiq; littoribus inliduntur interiores ſine ulla concretione ceruleæ. Et quoniam indicium eſt permutationis aureæ (ut diximus) à ſudo aëre nubium concitans globos, aut contra ex concreto immutans in ſerenam lætitiam cælum: Ideo apud poetas legimus ſæpe nimirum de cælo hinc uerti neceſſe mitti, cum præſentiũ rerum ſit ſtatus. Suppetũt aliæ multæ opiniones & uariæ, quas dinumerare nunc eſt ſuperuacuum, narratione redire unde digreſſa eſt feſtinante. His ac talibus imperator inter ſpem metumq; iactabatur, ingraueſcente hyemis magnitudine, ſuper ea regis Perſarum ſtratus inſidijs. Inter quæ æris inopia exaſperari milites uerebatur. ſuper his urebat eius anxiam mentem, quod uelut patefacta ianua diuitis domus, irritus propoſiti reuertetur. Quas ob res amiſſo uano incepto, hyematurus Antiochiæ redit in Syriam, erumnoſam perpeſſus æſtatem & atrocem, diúque deflendã. Venerat enim hoc quaſi fatali cõſtellatione, ita regente diuerſos euentus, ut ipſum Conſtantium dimicantem cum Perſis fortuna ſemper ſequeretur adflictum: unde uincere ſaltem per duces optabat: Quod aliquoties meminimus contigiſſe.

Iris decolor.

Spẽs mũdi uariæ.

De coloribus arcus.

Cur apud poetas iris nuntiat.

Fatalis conſtellatio.

Ammiani

AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM LIBER VIGESIMVS PRIMVS.

INTERCLVSO hac bellorum difficili sorte Cõstantio, trans flumen Euphraten Iulianus agens, apud Viennam, formandis in futura consilijs dies impendebat & noctes, quantum opes patiebantur angustæ, altius semet attollens: semperq; ambigens utrum Constantiũ modis omnibus alliceret, priorq; solicite reputans in concordiam, an terroris incutiendi gratia lacesseret. utrũq; formidabat, & amicum cruentum, & in erumnis ciuilibus sæpe uictorẽ. Maximéque Galli fratris exemplum, mentem eius anxiam suspendebat: quem inertia mixtæque periurijs fraudes prodidere quorundam. Erigebat tamen aliquoties animum ad multa & urgentia, tutissimum ratus inimicum se ex confesso monstrare ei, cuius ex præteritis metũ coniectabat ut prudens, ni per amicitias fictas insidijs falleretur occultis. Paruit igitur auitis, quæ per Leonam Constantius scripserat: nullóque arbitrio eius promoturum suscepto præter Nebridium, quinquennalia Augustus iam ædidit, & ambitioso diademate utebatur lapidum fulgore distincto, cum inter exordia principatus adsumpta uili corona, qua circundatus erat Xystarches similis purpurato. Inter quæ Helenæ coniugis defunctæ suprema miserat Romæ in suburbano uiæ Momentanæ condenda, ubi uxor quoq; Galli quondam soror eius sepulta est Cõstantina. Accidebat autem, incrudebatque eius cupiditatem pacatis iam Gallis incessere ultro Constantium. Conijciens eum per uaticinãdi præsagia multa, quæ callebat, & somnia, è uita protinus excessurum. Et quoniam erudito & studioso cognitionum omnium principi maliuoli prænoscendi futura prauas artes adsignare: Aduertendum est breuiter, unde sapienti uiro hoc quoque accidere poterit, doctrinæ genus haud lene, elementorũ omniũ spiritus, utpote perennium corporũ præsentienti motu semper & ubique uigens, ex his quæ per disciplinas uarias adfectamus, participat nobiscũ munera diuinandi, & substãtiales potestates ritu diuerso placatæ, uelut ex perpetuis fontiũ uenis uaticinia mortalitatis suppeditant uerba, quibus numẽ præesse dicitur Themidis: quam ex eo quod fixa fatali lege decreta præscire fas sit in posterum, quæ thetimena sermo Græcus appellat, ita cognominatã in cubili, solioq; Iouis uigoris uiuifici Theologi ueteres conlocarunt. Auguria & auspicia non uolucrum arbitrium futura nascẽtium conliguntur: nec enim hoc uel insipiens quisquàm dicet: sed uolatus auium dirigit deus, ut rostrum sonans, aut præteruolans pinna turbido meatu uel leni futura præmonstret. Amat enim benignitas numinis, seu quod merentur

Inimicus ex confesso.

Ambitioso diademate utebatur.

Xystarches.

Origo uaticiniorum.

Spiritus elementorum.

Volatus auium.

hominès,seu quod tangitur eorum affectione,hisq; artibus prodire,quæ impẽdent.Extis item pecudũ adtenti fatidicis,in speciẽ conuertit sueti innumeras occidentias sciunt.Cuius disciplinæ Tages nomine quidã monstratur(ut fabulantur)in Etruriæ partibus emersisse subito,uisus è terra apparuisse,nũc quoq; uentura cũ existimant hominũ corda,exta loquuntur diuina.Sol enĩ(ut aiunt physici)mens mundi,nostras mentes ex sese uelut scintillas diffunditans, cũ eas incenderit uehementius futuri conscias reddit.Vnde Sibyllas crebros edicunt ardore torrente,ui magna flammarũ multa significant. Super his crepitus uocũ, & occurrentia signa tonitrua, quinetiam & fulgura, & fulmina, itidemq; syderum sulci.Somniorum autẽ rara fides, & indubitabilis foret: ni ratiocinãtes cõiectura fallerentur.Interdũq;,ut Aristoteles adfirmat,infixa sunt,& stabilia:cũ animantes altius quiescentis ocularis pupilla neutrobi inclinata rectissime cernit.& quia uanicies aliquoties plebeia strepit.hæc impite mussando si esset præsentiendi notitia quædã, cur ille se casurũ in bello,uel alius hoc se passurũ ignorauit:aut illud sufficit dici,quod & Grammaticus locutus interdũ est barbare, & absurde cecinit Musicus,& ignorauit remedium Medicus: & nõ ideo Grammatica,nec Musica,nec Medicina subsistit. Vnde præclare hoc quoque, ut alia, Tullius signa ostenduntur ait ab his rerum:in his si quis errauerit,nõ deorũ natura, sed hominũ coniectura peccauit.Ne igitur extra calcẽ, quod dicit, sermo decurrens lecturo fastidium ferat,ad explicanda prospecta reuertamur. Cum apud Parisios adhuc Cæsar Iulianus quatiens scutũ uariis motibus exerceretur in campo,assulas quis orbis erat compaginatus,in manu excussit,ochana remãserant sola:quæ retinens ualida manu stringebat.territisq; ut omine diro præsentibus cunctis,nemo,inquit,uereatur,habeo firmiter,quod tenebam.Itẽ cum apud Viennã postea quiesceret sobrius,hora media noctis imago quædã uisa splendidior,hos ei uersus heroos modo non uigilanti aperte dixit, eadem sæpius replicando,quibus fretus nihil asperum sibi superesse existimabat.

> Tages monstratur.
>
> Sol mens mundi.
>
> Grãmatic⁹.
>
> Ne extra calcẽ sermo decurrat.
>
> Iuliani ostẽta.

*

*

Agebat itaq; interim,nihil de statu rerũ præsentium mutans,sed animo tranquillo,& quieto incidentia cuncta disponens, paulatimq; sese conroborans dignitatis argumento,uirium quoq; congruerent incrementa, utq; omnes nullo impediente ad sui fauorẽ inliceret,adhærere cultui Christiano fingebat, à quo iam pridem occulte desciuerat arcanorum participibus paucis, aruspicinæ auguriisq; intẽtus,& cæteris,quæ deorũ semp afficeret cultores. Et ut hæc interim celarentur,feriarũ die quẽ celebrantes mense Ianuario Christiani Epiphaniam dictitant,progressus in eorum ecclesiam solenniter numine orato discessit. Dũ hæc ita aguntur,propinquante iam uere,nuncio percitus inopino,ad tristitiam uersus est,& mœrorem. Didicit enim Alemãnos à pago Vadomarii exorsos. Vnde nihil post ictũ fœdus sperabatur incommodum uastare confines Rhetii tractus, nihilq; sententiæ intentatum manus prædiarias fusius discurrentes, quod indissimulatũ rediuiuas bellorum materias excitaret, Libinonem quendam Co

> Adhærere cultui Christiano fingebat.
>
> Epiphania.
>
> Rediuiuas bellorũ materias.

dam Comitem cum Celtis,& petulantibus misit hyemantibus secum negociũ, ut poscebat ratio,correcturum. Qui cum mature prope oppidum Sanctionem uenisset,longe uisus à Barbaris, qui iam certamina meditantes sese per ualles abdiderant. Hortatusq; milites licet numero impares,cupidine tamen pugnan di uehementius inritatus incõsulte Germanos, interq; dimicandi exordia ipse concidit omnium primus:cuius interitu erecta Barbarorum fidutia,Romanis-que ad ducis uindictam adcensis certamen committitur obstinatum, & urgen te magnitudinis mole disiecti sunt nostri,occisis paucis,& uulneratis. Cum hoc Vadomario,& Gundomado eius fratre itidem rege Constantius (ut iam rela-tum est)firmauerat pacem. Post quæ mortuo Gundomado, hunc sibi fore exi-stimans fidum,secretorumq; taciturnum executorem,fecialem mandauerat, si famæ solius admittenda est fides. Scribebantq; ut tanq; rupto sanè concordiæ pacto subinde Collimitio sibi uicina uexaret. Quo Iulianus admetuens,nusq; à tutela discederet Galliarum,quibus & dignum est credere obtemperatis. Va-domarius hæc & similia perpetrabat, ad perstringendum, fallendumq; miris modis ab ætatis primitijs callens:ut postea quoq; ducatum per Phœnicem re-gẽs ostendit. Sed re ipsa conuinctus abstinuit. Capto enim à stationarijs mili-tibus notario, quem miserat ad Constantium,scrutatóq; si quid portaret, epi-stola eius reperta est,in qua præter alia multa id quoq; scripserat: Cæsar tuus di-sciplinam nõ habet. Iulianum autem in exitiale malum eruptura. Consyderãs in unum omni cogitatione intente ui incautum rapere festinabat, ut securitatẽ suam, prouinciarumq; locaret in tuto,& inijt consilium tale. Philagrium nota-rium,Orientis postea Comitem ad eas miserat partes,cuius prudentiæ fidebat olim sibi compertæ:eiq; inter multa, quæ pro captu instantiũ rerum erat actu-rus,signatam quoq; chartulam tradidit,mandauitq;,ne aperiret uel recitaret:ni si Vadomario uiso.cis Rhenum perrexit Philagrius, ut præceptũ est,eóq; præ-sente,& negocijs adstricto diuersis trangressus Vadomarius flumen,ut nihil in profunda metuens pace,nihilq; secus gestorum simulans scire,uiso præposi-to militum ibi degentium pauca locutus,ex more ultro semet, ut suspitionis ni-hil relinqueret abiturus, ad conuiuium eius uenire promisit, ad quod erat iam Philagrius inuitatus,qui statim ingressus rege conspecto imperatoris recorda-tus est uerba,causatusq; rem seriam,& urgentem,ad diuersorium redit, scriptis-que lectis doctus quid agi conueniret: confestim reuersus discubuit inter cæte-ros. Finitisq; epulis Vadomarium fortiter adprehensum rectori militum arcte custodiendum apud signa commisit,textu lecto iussorum, comitibus eius ad sua redire compulsis,super quibus nihil fuerat imperatum. Exhibitus tamẽ idẽ rex ad principis castra,iamque spe ueniæ omni præclusa, cum interceptum no-tarium,& quæ scripserat ad Constantium comperisset, iam publicato conuicio ne quidem tenus compellatus missus est ad Hispanias. idem in studio curabat ingenti,ut Iuliano discedente à Gallijs,immanissimus homo prouinciarum sta tum ægre compositum licentius conturbaret. hoc eo neglectior Iulianus regis opinione citius intercepti,quem profecturus ad longinqua formidabat, nihil

Collimitiũ.

Cæsar tuus disciplinam nõ habet.

Comes orie tis.

Mm 3 remitten-

ris uice alicuius oraculi comprobato, mota est incitatius multitudo rerũ cupida nouandarum, unanimi consensu uoces horrendas immani scutorum fragore miscebat: magnum, elatumque ducem, & ut experta est, fortunatum dominatorem gentium adpellans, & regum, iusque uniuersi in eius nomen iurare solenniter: gladijs ceruicibus suis admotis sub execrationbus diris uerbis iurauere conceptis, omnes pro eo casus quoad uitam profuderit, si id necessitas egerit, perlaturos: sequuti rectores, omnesque principes proximis fidem simili religione firmauit. Solus omnium licet proposito temerario, audacter tamen præfectus repugnauit Nebridius, iusiurandi nexu contra Constantium nequaquam se constringi posse cõmemorans, cuius beneficijs obligatus erat crebris, & multis. Quibus auditis constanter propius milites acriter inflammati eum adpeterent trucidandum, ad genua sua prolapsum Imperator paludamento protexit. Inde reuersus in regiã cum ante gressum eum uidisset, supplicemque iacentem orare, ut leuandi causa timoris ei porrigeret dexteram. Et quid ait præcipuum amicis seruabitur, si tu manum tetigeris meam? Sed hinc quò libet abi securus. hocque audito ille innoxius ad larẽ suum recessit in Tusciam. His Iulianus, ut poscebat negocij magnitudo, præstructis, expertus quid in rebus tumultuosis ante reuersionem ualeat, & prægressus per tesseram edicto itinere in Pannonias castris promotis, & signis, temere se fortunæ commisit ambiguæ. Replicare nunc conuenit tempora: & narrare summatim, quæ, dum aguntur in Gallijs antedicta, Constantius hyemans Antiochiæ, domi, militiæque perfecit. Inter complures alios honores conspicuos oratores ad imperatorem peregre uenientem ordinantur, etiam ex tribunis insignibus. Cum igitur à Mesopotamia reuersus Constantius hoc exciperetur officio, Amphilotius quidam ex tribu Nopaphlago, quem dudum sub Constante militantẽ discordiarum seuisse causas, inter priores fratres suspitiones contiguæ ueritati pulsabant: ausus paulo petulantius stare: ut ipse quoque ad parile obsequium mittendus agnitus sit, & prohibitus: strepentibus multis, & intueri lucem ulterius non debere clamantibus, ut perduelem & obstinatum. Constantius circa hæc lenior solito: Desinite ait arguere hominem, ut existimo sontem: sed nondum aperte conuictum. Et mementote quod si quid admisit huiusmodi sub obtutibus meæ conscientiæ, ipsius sententia punietur, quam latere non poterit: & ita discessum est. Postridie ludis Circensibus idem ex aduerso imperatorem ubi consueuerat spectans repentino clamore sublato, cum certamen opinatum emitteretur diffractis cancellis, quibus unà cum pluribus incumbebat, cunctis cum eo inuanum excussis, læsisque leuiter paucis, interna compage disrupta efflasse spiritum repertus solus: unde Constantius futurorum quoque præscius exultabat. Eodẽ tempore Faustinã nomine sortitus est coniugẽ, amissa iam pridẽ Eusebia, cuius fratres erant Eusebius, & Hypatius consularis, corporis, morũque pulchritudine pluribus præcellente, in culmine tam celso humata, cuius fauore iustissime exemptum periculis declaratũque Cæsarem retulimus Iulianum. Habita est hisdẽ diebus etiã Florentij ratio è Galliæ nouitatis motu digressi, & Anatoliui recens mortuo præfecto

Dominator gentium.

Iurant milites.

Paludamentum.

Clementia Iuliani.

Edicto itinere in Pannonias.

Replicatio summatum.

Ipsius sententia punietur.

Mirum.

Efflasse spiritum.

Faustina coniunx Constantij.

prætorio per Illyricum ad eius mittitur locum. Cumq; Tauro itidem præfecto prætorio per Italiam amplissimi suscepit insignia magistratus, parabantur nihilominus externorum, atq; ciuilium instrumenta bellorum: & agebatur turmarũ equestrium numerus: pariq; studio suppleméta legionibus scripta sunt, indictis per prouincias tyrocinijs. omnisque ordo, & professio uexabatur: uestem armáque exhibens, & tormenta, aurum quinetiam, & argentum, multiplicesque rei cibariæ copias, & diuersa genera iumentorum. Et quia Persarum regis ad difficultatem hyberni temporis egere constructa re cibaria ualidior impetus timebatur, ad Transtigrinos reges, & Satrapas legati cum muneribus missi sunt amplis, monituri cunctos & hortaturi nostra sentirent, nihil fallax tentare, uel fraudulentum. ante omnia tamen Arsaces, & Meribanes Armeniæ, & Hiberiæ reges cultu ambitioso indumentorum emercabantur: Et multiformibus donis damna negocijs Romanis inlaturi, si rebus etiam dubijs desciuissent ad Persas. Inter tot urgentia Hermogene defuncto, ad præfecturã promouetur Helpidius, ortus in Paphlagonia, aspectu uilis, & lingua: sed simplicioris ingenij, incruentus, & mitis: adeo ut cum ei coram innocentem quendam torquere Constantius præcepisset, æquo animo abrogari sibi potestatem orabat, hæcq; potioribus alijs ex sententia principis agenda permitti. Rigore itaque instantium negociorum anceps Constantius quid capesseret ambigebat diu, multumque anxius utrum Iulianum peteret & longinqua, an Parthos repelleret iam transituros, ut minabantur, Euphraten: hærensque tandem cũ ducibus communicato sæpe cõsilio in id flexus est, ut finito propiore bello, uel certe mollito, nullo post terga relicto quem formidaret, Illyrijs perculsis, & Italia, ut rebatur, Iulianum inter exordia ipsa cœptorum tanquàm uenaticam prædam caperet. hoc enim ad leniẽdum suorũ metum subinde prædicabat: Tamẽ ne intempesceret, aut commisisse uelle uideretur aliud late aduentus sui terrorem, ubi quid is pergens, ueritusque, ne Africa absente eo perrumperetur, ad omnes casus principibus opportuna uelut finibus Orientis egressus per mare notarium misit Gaudentiumque, quẽ exploratorem actuum Iuliani per Gallias aliquandiu fuisse præstrinximus. Hunc enim obsequio celeri cuncta consyderatione genuina efficere posse sperabat, quod aduersum partem meruerat offensam, & properabat nactus hanc opportunitatem commendari Constantio, quem credebat proculdubio uictorem. nemo enim omnium tunc ab hac constanti sententia discrepabat, qui cum eò uenisset, mandatorum principis memor, per literas Cretione Comite quid ageretur edocto, reliquisque rectoribus lecto, uindici militi fortiore. Translatisque ab utraque Mauritania discursatoribus expeditis, Aquitaniæ, & Galliæ obiecta littora tuebatur arctissime. Neque id consilium fefellit Constantium. Eo enim superstite nullus aduersorum illas tetigit terras, licet oram Siciliensem à Lilibeo potentiam, & Pachino multitudo seruabat armata, si patuisset facultas, ocyus transitura. his pro rerum ratione ut sibi prodesse existimabat Constantius, alijsque minutis leniter ordinarijs docebatur & literis, Persarum copias in unũ coactas rege præeunte iam

Indictis per prouincias tyrocinijs.

Cult' indumentorum ambitiosus.

Simplicioris ingenij.

te iam prope margines tendere Tigridis, incertum quonam erigeret cogitatus. Quibus percitus, ut propius agens futuros possit anteuenire conatus, quàm primum hibernis egressus, accito undiq; equitatu, peditumque robore, quo uidebat per Capessanam Euphrate nauali ponte transcurso, Edissam petit uberem comeatibus, & munitam. Ibi parumper oriens dum exploratores aut perfugæ motum castrorum hostilium indicarent: Discedens inter hæc Iulianus à Rauracis, peractis quæ docuimus dudum, Salustium præfectum promotum remisit in Gallia Germanico iusso uicem tueri Nebridij. Itidemq; Neuitæ magistrum commisit armorum Cumaorium proditorem antiquum, timens quo eum scutarios ageret lætantem prodidisse Vetarionem suum principem audiebat, & Iouio quæsturam, cuius in actibus Magnetij meminimus, & Mamertino largitiones curandas, & Dagalaiphum præfecit domesticis: Aliósque ex arbitrio suo militibus regendis adposuit, quorum merita norat, & fidé. Profecturus itaque per Martianas syluas, uiásque iunctas Histri fluminis ripis, inter subiecta uehementer incertus id uerebatur, ne contemptus, ut comitátibus paucis multitudinem offenderet repugnantem: quod ne fieret, consilio solerti præuidit, & agminibus distributis per itinera Italiæ nota quosdam præparaturos cum Iouina misit. & Iouio alios per mediterranea Rhetiorũ magistro equitum Neuitæ commissos, quod diffusi per uariam opinionem numeri præberent animos, formidinéq; cuncta complerent. Id eñ & Alexander Magnus & deinde alij plures, negocio ita poscente, periti fecere ductores. Mandabat tamen egressis, & tanq; hoste protinus occurso tutius graderentur, stationésq; nocturnas agerent, & uigilias: nemo prouiso suo, nemo nudaretur excursu, quibus uidebatur apte dispositis more quo tractus perruperat sæpe barbaricis cótextis successibus fidens porrectius ire pergebat. Cũq; ad locum uenisset unde nauigari fuisse didicit flumen lembis extensis, quos opportunos fors dederat plurimos, per alueum quantũ fieri potuit, ferebatur occulte. Ideo latens quod toleranter, & fortiter nullius cibi indigens mundioris: sed paucis contentus, & uilibus, oppida forinsecus trãsibat, & caute, imitatus Græcum illud Cyri ueteris dictum: Qui cum delatus ad hospitem interrogaretur ab eo quid ad conuiniũ parari deberet, pané responderat solum: sperare enim aiebat prope riuum cœnaturum. Fama uero, quæ mille, ut aiũt, linguis rerũ misere exegerat fidem, per Illyricos omnes celebrior fundebatur, Iulianum strata per Gallias multitudine regum, & regentium numeroso exercitu, & successibus tumidum uarijs aduẽtare. quorum repercussus præfectus prætorio Taurus, ut hostem uitans externum iure discessit, uetusque mutatione celeri, cursu publico transitis Alpibus Iulijs, eodem ictu Florentium itidem præfectum secum abduxit. Leuibus tamen indicijs super Iuliani motu Lucillianus percitus comes, qui per illas regiones rem curabat, ea tempestate castrensem agens, quem apud Syrmium milites congregans, quod ex stationibus proprijs acciri celeritatis ratio poscebat permittebatq; uenturos resistere cogitabat. Sed ille ut fax uel incensus malleolus uolucriter ad destinata festinans, cum uenisset Bononiam, à Syrmio miliario

Mamertin⁹.

Alexander Magnus.

Iulianus cibis uilibus contentus

Cyri dictũ.

Ille ut fax uel incẽsus malleolus.

liario nono paratam & decimo, senescente luna, ideo obscurante noctis maximam partem, è naui exiluit improuisus, statimq; Dagalisum misit cum expeditis ad Lucillianum uocandũ, trahendumq; si reniteretur. Qui cũ etiã quiescẽs cum strepitu exercitus turbulento uidisset ignotorum hominum se circulo circũ septum, concepto negocio, & imperatorij nominis motu præstrictus, præceptis paruit inuictissimus: sequutusque alienum arbitrium magister equitũ paulo ante superbus, & ferox, iumento impositus repentino, principi captiuus offertur, ignobilis oppressam terrore uix conligens mentem. Verum cum primitus uisus, adorandæ purpuræ datam sibi copiam aduertisset: recreatus tandẽ, suiq; securus, incaute, inquit, imperator, nam temere cũ paucis alienis partibus te cõmisisti amarum. cui Iulianus subridens, hæc uerba prudentia, serua, inquit, Constantium, maiestatis enim insigne, non ut consiliario tibi, sed ut desinas pauere porrexi. Nihil deinde amoto Lucilliano differendũ, nec agendum segne ratus, ut erat in rebus trepidis audax & confidentior, ciuitatem ut præsumebat deditiam petens, citis passibus incedebat: eumq; suburbanis propinquantem amplis nimiumq; protentis, militaris & omnis generis turba cum lumine multo, & floribus, portisq; faustis Augustum appellans & dominum, duxit in regiã. ubi euentu lætus & omine firmata spe uenturorum, quod ad exemplum urbiũ matris populosæ ut celebris per alias quoq; ciuitates ut sydus salutare suscipere tur: edicto postridie curuli certamine, cũ gaudio plebis, ubi lux excãduit ad tertiã horã impatiẽs percursis aggeribus publicis Sueuconos, nemine auso resistere præsidijs occupauit. Idemq; tuendis Neuitam præfecit ut fidũ. cuius loci situm nunc conueniet ostendi. Consertæ celsorum montium summitates Hemi & Rhodopes, quorum alter ex ipsis Histri marginibus, alter ab Axij fluminis citeriori parte consurgit, in angustias tumulosis collibus desinunt, per Illyricos interscindunt & Thracas, hinccine mediterraneis uicis & Derdices, inde Thracias despectantes & Philopopolim ciuitates amplas & tanq; in ditionem Romanam redigendas nationes circumsitas prænoscente ita figurate consulte, inter artos colles quondam hiantes obscurius ad magnitudinem splendoremque. Postea res Latio patefactæ sunt carentes aditibus, quæ aliquoties dant magnorum ducum, populorumque repellere conatus, & pars quæ Illyricum spectat mollius ædita, uelut incauta subinde superatur. Latus uero è regione oppositum Thracijs prona humilitate diruptum, hincq; & inde fragosis tramitibus impeditum, difficile scanditur etiam nullo uetante. sub hac altitudine aggerum utrobique spaciosa camporum planicies iacet superior, adusque Iulias Alpes extentam ita respicit & panda, ut nullis habitatur obstaculis adusq; fretũ & Propontidem. his ut in re aliáq; urgent cõpositis magistro equitum illic relicto, imperator reuertitur Nesum copiosum oppidum, quo inde prætendit cuncta disponere suis utilitatibus profutura. ubi uictorem apud Syrmium uisum scriptorem historicum exinde uenire præceptum, Panoniæ secundæ consularẽ præfecit, & honorauit ænea statua uirum sobrietatis gratia multilaudum. multopost ubi præfectum iam altius extollens est, nunquàm credens ad

Sydus salutare.

Hemus. Rhodope tumulosis collibus.

Iuliæ Alpes.

dens ad concordiam prouocari posse Constantium, oratione acrem, & inuectiua probatum, quædam in eum explanantem, & uitia scripserat, quæ recitarentur in curia, eminuit nobilitatis cum speciosa fidutia benignitas grata. exclamatum est enim in unum cunctorum sententia ad senatum. Quæ cum Tertullo administrante adhuc præfecturam, congruente autore tuam reuerentiam rogamus. Tunc & memoriam Constantini, ut nouatoris, turbatorisque priscarum legum, & moris antiquitus recepti uexauit: eum aperte incusans, quod Barbarorum omnium primus adusque fasces auxerat, & trabeas consulares insulse nimirum & leuiter, qui cum uitare deberet id quod infestius obiurgauit, breui postea Mamertino consulatum iniunxit, nec uita, nec splendore, nec usu, nec gloria horum quisquam similis, quibus magistratum detulerat amplissimum Constantius, contra inconsumatum, & subagrestem & quod minus est etiam ferendum, celsa in potestate crudelem. Hæc & talia cogitanti sollicitant, quæ super maximis rebus & serijs nuncius metuendus intimatur & insperatus, ausa indicans quorundam immania impeditura cursus eius ardentes ac uigilantes. Hæc quoque antequàm adolescerent hebetasse quæ breuiter experientur duas legiones Constantiacas, addita una sagittariorum cohorte, quas inuenerat apud Syrmium, ut suspectæ adhuc fidei, per speciem necessitatum urgentium misit in Gallias, quæ perdiu, pernoxq; per spacia itinerum longe, quod Germanos hostes truces & adsiduos formidantes nouare quædam moliebantur, autore & incitatore Nigrino, equitum turmæ tribuno in Mesopotamia genitoréque, digesta per secreta conloquia, & alio roborato silentio cum Aqueiliam peruenissent urbem situ & opibus murisque circundatam ualidis, eam hostiliter repente clausere, iuuante indigena plebe tumultum horrore, cui Constantij nomen erat, tum etiam initium. & obseratis aditibus, turribusque armatis, & propugnacula futuræ concertationi præparabant utilia, interim soluti & liberi. hocq; facinore ita audacia ad fauendum Constantij partibus ut superstitis Italicos incolas excitabant. Quibus Iulianus acceptis, agens tunc apud Nessum, nihil à tergo timens aduersum, legensque & audiens hanc ciuitatem circumsessam quidem aliquoties, nunquàm tamen excisam, aut deditam, impensiore studio sibi sociare, uel fraude, uel diuersis adulationũ generibus, anteq; maius oriretur aliquid, properabat. Ideóque Iouinum magistrum equitum uenientem per Alpes, Noricosq; ingressum ad id quod exarserat quoquo modo corrigendum redire citius imperauit. Et ne quid deesse milites omnes qui comitem sequebantur, aut signa retineri iussit per idem oppidum transeuntes pro uiribus laturos auxilium. hisque dispositis ipse haud diu postea cognita morte Constantij, discursis Thracijs Constantinopolim introijt, ac sæpe doctus certius fore id obsidium quàm uerendum, immo ne cum communibus alijs ad hoc destinato remouit exinde Iouinum, aliquæ potiores flagitabant necessitates acturũ. ordine itaq; scutorũ gemino Aquileia circumsepta, concinentibus sententijs ducũ, conueniens uisum est ad deditionem allicere defensores minaciũ blandorumq; uarietate sermonũ. & multis ultro

Oratio inuectiua.

Mamertinus consul.

Contra Mamertinum.

Constantiacæ legiões.

Situs Aquileiæ.

Iouinus.

Aquileia obsidetur.

tis ultro,citróq; dictatis,in immensum obstinatione gliscente ex conloquio re-
secta disceditur.& quia nihil præter pugnã iam spectabatur, curatis utrobiq;
cibis somnnóq; corporibus,aurora iam surgente,concrepante sonitu buccino-
rum,partes accensæ in clades mutuas,ferocientes magisq; consultius datis cla-
moribus ferebantur. Pluteos igitur efferẽtes oppugnatores, cratesq; densius
tectas sensim incidentes:cautes murorum imas effodere ferramentorum multi
tudine conabantur,cattos plerisq; emittentes ad mensuram mœnium,pars clau
saq; parietibus uolutis in pronum conlisi,pars confixi stridẽtibus iaculis,retró-
que gradientibus auerterunt secum omnes alios,metu similiũ à proposito pu-
gnandi detortos.Hoc primo congressu erecti in audaciam clausi adsumpta fi-
dutia meliorum paruiducebant restantia,mentibusq; fundatis, & compositis,
opportuna indefesso labore,uigilias,& cætera subsidia securitatis morantes im
plebant.Contra munitores licet pauore discriminum anxij,pudore tamen ne
socordes uiderentur & segnes, ubi parum uis procedebat Marte aperto ten-
tata, ad instrumenta obsidionalium artium transtulerunt. Et quia nec arieti-
bus admouendis,nec intentandis machinis uelut possint forari cuniculi,inuenie
batur quid habile,desperatione breui ciuitatem Lysimachiam amni præterla-
bente, commentum excogitatum est cum ueteribus admirandum. Constru-
ctas ut loci studio ligneas turres propugnaculis hostium celsiores imposuere
trigeminis nauibus ualde sibi connexis,quibus insistentes armati uno, pariq;
ardore probibitores dispellere collatis ex propinquo uiribus nitebantur, sub-
terq; expediti uelut è Saturni cauernis egressi, iniectis ponticulis,quos ante cõ-
paginarunt,transgredi festinarunt indiuiso negocio:ut dum uicissim missilibus
repetunt & saxis,utrinq; secus alte locati his qui transiere per partes nullo mo-
do interpellantes,ædificij parte conuulsa aditus in penetrali *

seruarent iterum summa cœpti prudentes aliorum
euasit.Cum enim aduentarent iam turres,contortis malleolis madentibus pice
harundinéq;,quin etiam sarmentis, ac uario fomite flammarũ incessebantur.
quæ quoniam incendio celeri,ponderibusq; trepidæ superstantium inclinatæ
prociderunt in flumen,armatorum aliqui per earum fastigia interibãt, eminus
confixi tormentis.Inter quæ destituti pedites post naualium sociorũ occasum
obtriti sunt saxis immanibus,præter paucos,quos morti scilicet impedita suffu-
gia uelocitas exemerat pedum.Ad ultimum certamine producto in uespera,da
toq; signo receptui ex more ambo digressi,diei residuum animis egere dispari-
bus.Munitorum enim murorum ui tenera cementorum præpropera prohibi-
turi sæpe insuperabili firmabant:licet ipse quoq; paucos gerebat amicos,prope
rabatur tamen nihilominus,& quantum recreandis uiris quiete, & cibo satisfa-
cit tributo per noctis integræ spacium, reparatur lucis exordio prœliũ incitato.
tamen toxatarum quidam elatis super capita scutis,ut pugnaturi leuius,alij ue-
hentes humeris interea scalas,feruentiq; impetu procurrentes spectatos multi
formium telorum ictibus exponebant. Alij ferratos portarum obices effrin-
gendos adorti,ultro ignibus petebãtur uel saxis muralibus oppetebant. quidã
fossas

Curata cibo somnoq; corpora.

Commentũ admirandũ.

Ponticulos compaginarunt.

Elatis super capita scutis.

Saxis muralibus oppetebant.

fossas fidentius transire conati, repentinis eorum adsultibus, qui erumpebant clanculo per perticas ruebant, incaute saucij discedebant. Rursus em̃ ad mœnia tutius uallumq; murorum cespitibus fultum, insidiantes ab omni discrimine defendebant. Et quanq; prohibitores peritia, bellorumq; artibus antestarent: quibus nihil præter mœnium superest adiumentum: conlectus tamẽ ex potioribus numeris miles diuturnas ferre, neq; enim horas suburbano omnia circumibat diligenter inquirens, qua ui uel machinis possit patefactam irrumpere ciuitatem. Quod ubi patrare non poterat magnitudine uetante difficultatum, obsideri remissius cœpta est, & excubijs stationibusq; relictis insidiarum mille uastantes agros propinquos, omnibus congruentibus abundabant raptorum pleraq; contubernalibus suis impertientes, unde largiori potu, saginisq; admodum distenti marcebant. His relatione immuni cõsortiumq; cognitis, Iulianus Constantinopoli etiam tum hybernans, solerti remedio turbatis consuluit rebus, moxq; Agilionẽ magistrum peditum ea tempestate probe cognitum miserat, ut uiso honoratissimo uiro comperto, quod per eius mortem statim solueretur obsidium. Inter quæ cum incessanter aquarum fiducia, reliqua opera contemnerentur incassum. Placuit resistentis acriter ad deditionem siti compelli, ut ibi aquarum ductibus intersectis, nihilo minus celsiore fiducia repugnarẽt. flumen laboribus auertitur magnis, quod itidem frustra est factum. Attenuatis enim auidioribus bibendi subsidijs, hi quos temeritas clauserat, contenti putealibus aquis parce uixerunt. Quæ dum agitantur casibus antedictis, sine mora hic (ut præceptum est) Agilio scutorum densitate contectus, prope fidenter accessit, multáq; loquutus & uera, quibus Constantij obitum, firmatumq; Iuliani docebat imperium, sine conuicijs computabatur ut fallax, nec ei quisquàm credidit gesta narranti, anteq; pacta salute susceptus ad pugnaculum solus, fide religiosius reddita, ea quæ docuerat, replicaret. his auditis ex diuturno angore portis reclusis, omnes effusius cœpere læti, pacificũ ducem, seq; purgantes, Nigrinum totius furoris autorem, paucosq; alios obtulerunt, eorum supplicio crimine læsæ maiestatis, & urbis erumnas expiari poscentes. Paulo deniq; post iudicante præfecto, dirum sceleribus expiandis demandatur negocium Mamertino. Præterea Nigrinus ut acerrimus belli instinctor exustus est uiuus. Romulus uero post eum & Sabostius currus axi uincti fuere, dispicati ut proni in studia senis. alij rotarum pœna consumpti sunt, terrore duntaxat alij, ut innoxij, quos in certaminum rabiem necessitas egerat, non uoluntas. Id enim æquitatẽ pensata statuerat placabilis Imperator & clemens. Et hæc quidem postea gesta sunt. Iulianus uero agens etiam tum apud Nessum caris altioribus stringebat, multa utriq; permiscens: formidabat enim ne clausorum militum apud Aquileiam repentino adsultu, obseratis angustijs, Alpium Iuliarũ prouincias & adminicula perderet, quæ exinde sperabat in diem. Itidemq; opes orientis magnopere uerebatur, audiens dispersum per Thracias militem contra ui subita, cito coactum aduentaret, Sueuconorum confinia Comite Martiano ducente, sed tamen congrua instantium solicitudinũ mole. Ipse quoq; agitans efficaciter

Numeri.

Remissius obsidetur Aquileia.

Saginis distenti.

Magister peditum.

Contenti putealibus aquis.

Deditur Aquileia Iuliano.

Exustus uiuus Nigrinus.

Illyricum cõtrahebat exercitum, puluere coalitum Martio, promptumq; in certaminibus bellicosis iungi rectori: nec priuatorum utilitates in tempore afflagranti despiciens, litesq; audiens, controuersias maxime municipalium ordinũ, ad quorũ fauorem propensior iniuste plures muneribus publicis adnectebat. ibi Symachum repertum & Maximum senatores conspicuos à nobilitate, legatos ad Cõstantium missos, exinde reuersos, honorifice uidit. & potiore posthabito in locũ Tertulli maximũ, ubi præfectum Aeternæ ad Rufini Vulcari gratium, cuius sororis eum filium norat. hoc administrante, alimentaria res abundauit, & querelæ plebis excitari crebro solitæ cessauerunt. Tunc & securitatem trepidus adferret, & obedientium nutriret fiduciam, Mamertinum Promertinũ præfectum prætorio per Illyricum designauit consulem & Neuittam, qui nuper ut primo augendæ Barbaricæ utilitatis, autorem immoderate notauerat Constantium. his ac talibus, quæ noua negocia commouerant, Constantius apud Edessam exploratorum relationibus uarijs anxius, in rationes ducebatur ancipites, nunc ad cõcursatorias pugnas militem struens: nunc si copia potius esset, & obsidione gemina Bezabden aggressurus, cõsultans prudenter, ne mox partes petiturus Arctoas, improtectum Mesopotamiæ relinqueret latus. Verum consiliorum ambiguum retinebant multiplices moræ, tardante Tigride regem dum moueri permitterent sacra. nam supermeato flumine, nullum qui resisteret, inuenisset: absq; difficultate penetraret Euphratem: alioquin ad ciuilia bella custodiens militem, timebat eum periculis obiectare circummuranis, firmitatẽ mœnium munimento defensorum alacritatem expertus: ne quiesceret tamen, neue cõtemneretur inertiæ, Ambitionem & Agilonem, equestrisq; militiæ ministros cum agminibus maximis properare coegit: non ut lacesserent Persas in prælia, sed prætenturus, quo nam rex erumperet uiolentus. addebatq; monẽdo sæpius & scribendo, ut simulatq; transire cœpisset hostilis, referrent citius pedem. Dumq; commilitia iussa custodiunt duces & occulta, fallacissimæ gentes obseruantur, agens ipse cum parte ualidiori exercitus curuabat genua, uelut pugnaturus oppida quæ tuebatur excursu. Speculatores uero & transfugæ subinde uenientes repugnantia prodebant. Ideo futurorũ incerti, quod apud Persas nemo cõsiliorum est conscius, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos silentij quoq; accersebatur à memoratis ducibus Imperator adsidue orantibus ferri sibi suppetias. Testabantur enim se non nisi coactis in unum uiribus cunctis posse impetum regis ardentissimi sustinere. Quæ dum aguntur, ita sollicite nuncij percrebuere certissimi: quorum clara fide compertum est Iulianum Italiam & Illyricum cursu celeri prætergressum, claustra interim occupasse Sucuconorum, accita undiq; præstolantem auxilia, ut multitudine stipatus armorum peruaderet Thracias. Quo cognito mœrore offensus Constantius solatio uno sustentabatur, quod intestinos semper superauerat motus, rem tamẽ magnam & difficultatem ad capessendum consilium adferrent: ei delegit potissimum, ut uehiculis publicis impositum paulatim præmitteret imminenti casus atrocitati uelocius occursum, omniumq; cõsensu approbata sententia pergebant, ut præceptum

Alimentaria res.

Mamertin⁹.

Concursatoriæ pugnæ.

Commilitia

Apud Persas nemo cõsiliorum est conscius.

reptum est, expediti. Eiq; hæc disponẽti, luce postera nunciatur regem cum omni manu, quã duxerat, ad propria reuertisse, auspitijs dirimentibus, lenitóq; metu reuocatis omnibus, præter eos quos consuetudo præsidio Mesopotamiæ destinarat, reuersus est Nicopolim, summa itaq; cœptorũ quorsum euaderet ambigens. Cum in unum exercitus conuenisset, omnes centurias & manipulos & cohortes in concionem uocauit concinentibus tubis, oppletóq; multitudinis campo, ut ea adfirmanda promptius adigeret impetranda, tribunali sistens stipatóq; solito densius, hæc prosequutus est ad serenitatis speciem, fiduciæ uultu formato sollicitus semper: ut quid re leui uel uerbo committam inculte parum cõgruens honestati, utq; cautus nauigandi magister, dauos pro fluctuũ motu erigens uel inclinans: Compellor nunc apud uos amantissimi uiri cõfiteri meos errores, quin potius (si dici liceat uerum) humanitatem, quam credidi negocijs communibus profuturam. Proinde ut facilius sciri possit, quæ sit huius concilij conuocandi materia, accipite quæso æquis auribus & secundis, Gallum patruelem tempore quo cõfundendis rebus pertinaciter Magnetius inhærebat, quem obruere uestræ uirtutes, potestate Cæsaris sublimatum ad orientis præsidium, nisi cum iustitia permulta uisu relatúq; nefaria effecisset, arbitrio punitus est legum: atq; utinam hoc † cõtempta esset inuidia, turbarum acerrima concitatrix: & angebat nos una, sed secura doloris præteriti recordatio. At nunc aliud accidit ausim dicere præteritis mœstius, quod per fortitudinem nobis ingenitam, adiumenta cælestia coercebunt. Iulianus, quem dum circumferentes Illyricum rationes exteras oppugnatis tuendis præfecimus Gallijs, leuium confidentia præliorum, quæ cum Germanis gessit semicrinibus, ut uecors elatus, adscitis in societatem superbam auxiliaribus paucis, feritate, spéq; postrema ad perniciosam audaciam promptis, in noxam publicam conspirauit, æquitate calcata parente nutricéq; orbis Romani: quam tumentes spiritus tanquàm fauillas se facturam, deinde ut scelestorum ultricem & ipse expertus, & docente antiquitate facile credo. Quid igitur superest, nisi ut turbinibus excitis occurramus subcrescentis rabiem belli anteq; pubescat ualidius celeritatis remedijs oppressuri. nec enĩ dubium fauore numinis summi præsente, cuius perenni suffragio damnantur ingrati, ferrum impie præparatum ad eorum interitum esse uertendum: qui non lacessiti, sed aucti beneficijs pluribus, ad insontium pericula surrexerunt. ut enim mea mens auguratur, cælestia rectis consilijs adfutura promitti spondeo: quod si uentum fuerit, cominus ita pauore torpescent: ut nec oculorum uestrorum uibratæ lucis ardorẽ, nec barritus sonum perferant primum. Omnes post hæc dicta in sententiã suam hastas uibrantes irati, post multa quæ de Meneloe responderant, petebant se duci protinus in rebellem. qua gratia in lætitiam Imperator uersus ex metu, concione mox absoluta, Arbetionẽ ante alios faustum ad intestina bella sedanda ex anteactis iam sciens, iter suum præiret cum lancearijs, & mactiarijs, & cateruis expeditorum præcepit. & cum lætis itidem Gomoarium uenturi sunt Segusianorum angustijs opponendum, ea re alijs antelatum, quod ut contemptus in Gallijs erat Iuliano infestus. In hoc rerum ad-

Vultu formato.

Nauigandi magister.

Oratio Constantij ad milites.

al. sit cõtenta.

Iulianus in noxam publicam conspirauit. Aequitate calcata.

In lætitiam Constantius

Lancearij.

Nn 2 uersarum

uersarum tumultu hærens eius fortuna iam & subsistens, aduētare casum uitæ difficilem, modo non loquentibus signis apte monstrabat. nanq; & nocturnis temporibus imaginibus terrebatur, & nondum penitus mersus in somnū umbram uiderat patris obtulisse pulchrum infantem, eumq; susceptum & locatum in gremio suo, excussam ibi proiecisse longius sphæram, quam ipse dextera manu gestabat. Id autem per mutationem temporum indicabat, licet interpretantes placentia responderent. Post hæc confessus est conuictoribus proximis, qđ tanquàm desolatus secretum aliquid uidere desierit, quod interdum adfuisse sibi squalidius æstimabat, & putabatur genius esse quidam tutelæ salutis adpositus, eum reliquisse mundo citius digressum. Ferunt enim Theologi, in lucem æditis hominibus cunctis, salua firmitate fatali, huiusmodi quædam uelut actus rectura numina sociari, admodum tamē paucissimis uisa, quos multiplices auxere uirtutes. Idq; & oracula & autores docuerunt prædari. Inter quos est etiam Menander Comicus, apud quem hi senarij duo leguntur,

Signa mortis Cōstantij

Sphæra.

Genius relinquit Constantium.

Sociantur numina.

Inde sempiternis Homeri carminibus intelligi datur, non deos cælestes cum uiris fortibus conloquutos, nec adfuisse pugnantibus uel iuuisse, sed familiares genios cum hisdem uersatos: quorū adiminiculis præcipuis Pythagoras enituisse dicitur, & Socrates, Numaq; Pompilius, & superior Scipio: Et ut quidam existimant, Marius & Octauianus, cui Augusti uocabulum delatum est primo: Hermesq; ter maximus, & Tyaneus Apollonius, atq; Plotinus, ausus quædam super hac re disserere mystica, altáq; monstrare: quibus primordijs hi genij animis connexi mortalium castas mentes, quas gremijs suis susceptas tuentur, quoad licitum est, docentq; maiora, si senserint puras, & à conluuione peccandi immaculatasq; corporis societate discretas. Ingressus itaq; Antiochiam festinando Constantius ad motum certaminum ciuilium, ut solebat, auide surrecturus paratis omnibus exire properabat, immodice renitentibus plurimis murmuretenus, nec enim dissuadere palàm audebat quisquàm uel uetare. Autumno iam senescente profectus, cum ad suburbanum uenisset disiunctum exinde tertio lapide Hippocephalum nomine, lucente iam die, cadauer hominis interfecti, dextra iacens capite auulso conspexit, contra occiduū latius extensum, territusq; omnis finem parantibus fatis destinatius ipse tenebat: uenitq; Tharsum, ubi leuiore febri contactus, ratusq; itinerario motu imminutæ ualetudinis excuti posse discrimen, perit per uias difficilis Myandam Ciliciæ ultimam hanc pergentibus stationem, sub Tauri montis radicibus positam, egrediq; sequuto die conatus, ui labente morbi grauitate detentus est: paulatimq; urente calore nimio uenas, ut ne tangi quidem corpus eius posśit in modum foculi feruens, cum usus deficeret medelarum, ultimum spirans deflebat exitium: mentisq; sensu tum etiam integro, successorem suæ potestatis statuisse dicitur Iulianum. Deinde anhelitu iam pulsata letali conticuit, diúq; cum anima conluctatus, iam discessura, abijt è uita tertio Nonarū Octobrium, imperij, uitæq; anno quadragesimo, & mensibus paucis. Post quæ supremis

Genius Socratis & Scipionis.

Hermes ter maximus.

Tyaneus Apollonius.

Plotin⁹.

Autumno senescente.

Corpus Constantij.

Morif Constantius.

cum gemitu conclamatis excitisq; lamentis, & luctu, deliberabant, locum obti-
nentes in aula regia primum, quid agerent, quidue moliri deberent: Paucisq;
occulte super eligendo Imperatore incitante, ut ferebatur Eusebius, quem noxa
rum conscientia stimulabat, cum nouandis rebus imminēs obsisteret Iulianus:
Mittunt ad eum Theolaiphus & Aligildus, tunc comites mortem indicantes,
propinqui orantes, ut mora omni depulsa, ad obtinendum obtemperare sibi
paratos tenderet orientem. Fama tamē rumorq; loquebatur, interim Constan
tium uoluntatē ordinasse postremam, in qua Iulianum, ut prædiximus, scripsit
hæredem: & his quos diligebat, fidei cōmissa detulit & legata. Vxorem autem
pregnantē reliquit, unde ædita posthuma, eiusq; nomine appellata, cum adole
uisset, matrimonio iure copulata est Gratiano. Bonorū igitur Iuliorumq; eius
differentiæ uere seruata præcipua, primum conueniet expedire imperatoriæ au
toritatis coturnum, ubi custodiens popularitatem, elato animo cōtemnebat, &
magno erga tribuendas celsiores dignitates impendio parcus. Nihil circa admi
nistrationum augmēta præter pauca nouari perpessus: Nunq; erigens cornua
militaria, nec sub eo dux quisq; cum claritate prouectus est. Erant enim, ut nos
quoq; meminimus, perfectissimi: nec occurrebat magistro equitum prouinciæ
rector: nec contingi ab eo ciuile negocium permittebat. Sed cuncta Castrenses
& ordinariæ potestates, ut honorum omnium apicem priscæ reuerentiæ more
præfectos semper suspexere prætorianos. in cōseruando milite nimium cautus
examinator: meritorum nonnunq; scrupulosus, Palatinas dignitates uelut ex
quodam tribuens perpendiculo, & sub eo nemo celsum aliud acturus in regia
repentinus adhibitus est uel incognitus. Sed qui post decennium officiorū ma-
gisterium, uel largitiones, uel simile quicquàm esset recturus, apertissime nosce-
batur. Valdéq; raro cōtingerat, ut militariū aliquis ad ciuilia regenda transiret,
contra qui non nisi puluere bellico indurati præficiebantur armatis, doctrina-
rum diligens adfectator. Sed cum à Rhetorica per ingeniū desereretur obtusum,
ad uersificandum transgressum, nihil operepretium fecit, in uita parca & sobria
edendi potandiq; moderatione, ualitudinem ita retinuit firmam, ut raros con-
ligeret morbos, sed eos nō procul à uitæ periculis. Id enim euenire temporibus
à lasciuia dimotis & luxu, diuturna experimenta & probationes medendi mon
strarunt. Somno cōtentus exiguo, cum id posceret tempus & ratio: Perq; spacia
ita longissima impendio castus, ut nec mare ministro saltem suspitione tenus
posset redargui: quod crimen etiam si non inuenit malignitas, fingit in summa-
rum licentia potestatum: equitandi & iaculandi maximéq; peritus, dirigendi sa
gittas, artiumq; armaturæ pedestris perquàm scientissimus. Quod autem ex-
tersisse cum nunq; nares in publico, nec spuisse, nec transtulisse in partem alter-
utram uultum aliquando uisus est: nec pomorum quoad uixerat, gustauerit:
hæc dicta sæpius prætermitto, huiusmodi cuncta discente. Et si quis talem incre
puisset, in questionem acrius exurgens, q; ciuiliter spectatores adponebat his
litibus truces, mortemq; longius in puniendis quibusdam q; natura permitte-
ret, conabatur extendi in eiusmodi controuersiarum partibus, etiam Gallieno

Posthuma

Coturnus imperatoris. Parcus in dignitates.

Scrupulosus.

Palatinæ dignitates.

Valitudo firma.

Non spuisse uisus in publico. Poma non gustauit.

ferocior. Ille enim perduellionum crebris uerisq; adpetitus insidijs, Aureoli & Posthumi & Ingenui, & Valentis cognomento Thessalonici, aliorumq; pluriū hominū, dinumeratis carptim bonis, quæ scire potuimus, unum ad explanda eius uitia ueniamus. Cum esset in negocijs alijs principibus medijs compa-randus, si adfectatæ dominationis ansam quandā falsam reperisset, aut leuem hanc sine fine scrutando, fasq; eodem loco ducens & nefas, Caligulæ & Domitiani, & Commodi immanitatē facile superabat: quorū æmulatus sæuitiam inter imperandi exordia, cunctos sanguine & genere se contingentes turpiter interemit. Addebat' miserorū erumnis, qui rei maiestatis imminutæ deferebant' acerbitas eius & iracundia, suspitiones dein huiusmodi cum adiscente, & si quid tale increpuisset in quæstiones, acrius exurgens q̄ ciuiliter, spectatores adponebat his litibus truces, mortémq; longius in puniendis quibusdam, si natura permitteret, conabat' extendi. In huiusmodi cōtrouersiarū partibus etiā Gallieno ferocior. Ille enim perduellionum crebris uerisq; adpetitus insidijs, Aureoli, & Posthumi, & Ingenui, & Valentis cognomento Thessalonici, aliorumq; pluriū mortem factura crimina quoties lenius uindicabat. Hic etiam facta uel dubia adigebat uideri certissima ui: tormentorum. Tumq; in eiusmodi titulis capitali opera, cum maxime, id ut pius æstimaret' & demens, etiam quā ex arida sylua uolantes scintillæ, flatu leui uentorū adusq; discrimina uitiorū agrestium incohibili cursu perueniunt: ita ille quoq; ex minimis causis malorū congeries exitabat Marci illius dissimilis principis uerecundi, qui cum ad imperiale culmen in Syria assurrexisset, epistolarum fascem ab eo ad conscios missum præliatore raptas, sibi oblatum ilico signatum, exuri præcepit, agens adhuc in Illyrico, ne insidiatoribus cognitus inuitus quosdam habere posset offensos. Vtq; recte sentientes quidam arbitrabant', uirtutis erat potius indicium magnæ, imperio eundem comitantium sine cruore cessisse, q̄ uindicasse tam inclementer, ut Tullius quoq; docet crudelitatis increpans Cæsarem in quadam ad nepotem epistola. Neq; enim quicq̄ aliud est felicitas, inquit, nisi honestarum rerum prosperitas, uel ut alio modo definiam: Felicitas est fortuna, adiutrix consiliorum bonorū: quibus qui nō utitur, felix nullo pacto esse potest. Ergo in prælijs impijsq; consilijs quibus Cæsar usus erat, nulla potuit esse felicitas. Feliciorq; meo iudicio Camillus exulans, q̄ temporibus hisdem Mallius, etiam si id quod cupierat, regnare potuisset: id Ephesius quoq; Heraclitus adserens monet, & ab inertibus & ignauis, euentus uariante fortuna, superatos aliquoties uiros fuisse præstantes. Illud uero eminere inter præcipuas laudes, cum potestas in gradu, uel sub iugum missa nocendi sæuiendiq; cupiditate, & irascendi Marte uictoris animi tropheum erexit gloriosum: ut autē in extremis bellis hic princeps fuit saucius & adflictus, ita prospere succedentibus pugnis ciuilibus, tumidis & intestinis ulceribus reip. sanie perfusis horrenda, quo prauo proposito magisq; recto uel usitato triumphalis arcus ex dade prouinciarum sumptibus magnis erexit, in Gallijs & Pannonijs titulis gestorum adfixisse, quod stare poterunt monumenta lecturis. Vxoribus ab Spadonū gracilentis uocibus & Palatinis quibusdam

ni unq;

Aemulatus sæuitiā Caligulæ & Cōmodi.

Crudelis Iulianus.

Fascem epistolarum.

Felicitas quid.

Felicior Camillus exulans.

Sub iugum mutare nocendi cupiditatem.

Triumphales arcus in Pannonijs.

ni unquàm tum adictus ad singula eius uerba plaudentibus, & quid ille aiet uel neget, ut assentiri possint: augebat etiam amaritudine temporum flagitatorũ, rapacitas inexpleta, plus odiorum ei, q̃ pecuniæ conferentium. Hocq; multis intolerantijs uidebatur, quod nec causam aliquando audiuit, nec prouinciarum indemnitati prospexit. Cum multiplicatis tributis, & uectigalibus uexarentur. Eratq; super his adimere facilis quæ donabat, Christianam religionem absolu tam & simplicem anili superstitione confundens, in qua scrutanda perplexus, quanq; componenda grauius excitauit discidia plurima, quæ progressa fusius aluit concertatione uerborum: ut cateruis antistitum iumentis publicis, ultro citróq; discurrentibus pars modos quos appellant, dum ritum omnem ad suum trahere conatur arbitriũ, rei uehiculariæ succideret neruos: figura tali situ membrorum subniger, luce oculorũ elata, cernensq; acutum, molli capillo, rasis adsidue genis lucentibus ad decorẽ adusq; pubem, ab ipsis colli confinijs longior, breuissimis cruribus & incuruis, unde saltu ualebat & cursu, Polimito usq; usus est. Prope necessitudines eius uehebatur, eiq; uehiculo insidens, quod portabat reliquias, ut principibus solet, annonæ militaris offerebantur indicia: ut ipsi nominant proba, & animalia publica saginabantur, & ex usu crescebant. Hoc usui ut alia similia, erat eidem Iouiniano imperium quidem, sedebit & adsumet umbratile, ut ministro rerum funebrium pertinebat.

Indemnitas. Christiana religio. Res uehiculariæ. Polimitus. Incurua crura.

AMMIANI MARCELLINI
RERVM GESTARVM LIBER VIGESIMVS SECVNDVS.

DVM hæc in diuersa parte terrarum fortunæ struunt uolubiles casus, Iulianus inter multa, quæ per Illyricum agitabat, exta rimabatur adsidue, auesq; suscipiens præscire festinabat occidentium finem, sed responsis & obscuris hærebat futurorum incertus. Eiq; tandem aruspicinæ peritus Aprunculus Gallus orator promotus rector, postea Narbo nunciauit euentus inspectu iecoris, & aiebat ipsi prædoctus, quod operimẽto duplici uiderat tectum. Cumq; ille timeret cupiditatis suæ cõgruẽdi adfringerent, atq; ideo mœstus omen multo præsentius ipse cõspexit, q᷑ excessum Constantij dare monstrabat. Eodẽ em̃ puncto, quo idem obierat in Cilicia, ipso milite, qui se incensurũ, eò q᷑ exta manu erexit, humiq; prostrato exclamauit, ilico audiẽtibus multis, cecidisseq; eum ad cultũ & uelut fixa, tamẽ firmate cõsistens, intra terminos Daciæ se cõtinebat, se quoq; plurima pertimescẽs, nec em̃ cautũ ducebat cõiecturis credere forsitan in cõtrariũ erupturis. Inter quæ tam suspẽsa aduenere subito missi ad eum legati: Theolaiphus atq; Aligildus defunctum Constantium nunciantes, addentesq;

Exta rimat Iulianus. Iecur operimento duplici tectum. Coniecturis credere.

quod cum uoce suprema successoré suæ fecerint potestatis. Qua re cognita post exemptos periculorũ æstus, & bellicarũ solicitudinũ turbas imminentes, elatus iamq; uaticinijs credens, & celeritatem negocijs suis aliquoties profuisse expertus, edixit iter in Thracias: motisq; signis emensa decliuitate Seuconorũ Philippopolim petit cum Olimpiada ueterem alacri gradu, sequẽtibus quos duxerat cunctis: aduertebant enim imperium quod ereptum ibant, cum ultimorum metu discriminũ præter spem ordinario iure concessum. Vtq; solet fama nouitates augere, properabat exemplo sublimiorũ quondam, Triptolemi currum, quem ob rapidos circumgressus aëris serpentibus & pinnigeris fabulosa uetustas imponit. Per quæ terras & maria formidatus, nullis obstantib[9] muris Hercleam ingressus est Perinthum. Quod apud Constantinopolim mox comperto, effundebatur ætas omnis & sexus, tanq; demissum aliquem uisura de cælo. Exceptus ergo tertio Iduum Decembriũ uerecundis Senatus officijs, & popularium consonis plausibus, stipatusq; armatorũ & togatorũ agminibus, uelut acie ducebatur instructa: omnium oculis in eum non modo cõtuitu destinato, sed cum admiratione magna defixis. omen enim propius uidebatur, adultum adhuc iuuenem exiguo corpore factis præstantem ingentibus, post cruentum regum & gentium, ab urbe in urbem inopina uelocitate transgressum, quaq; incederet accessione operum & uirium famæ instar, cuncta facilius occupasse, principatum deniq; deferente nutu cælesti absq; ulla publicæ rei suscepisse iactura. Breui deinde Secundo Salutio promoto præfecto prætorio summam quæstionum agitandarum, ut fido commisit, Mamertino, & Arbetione, & Agilione atq; Neuita adiunctis, itidemq; Iouino magistro equitum per Illyricum recens præfecto, qui omnes transgressi Calcedona præsentibus Iouianorum Herculianorumq; principibus & tribunis causas uehementius æquo bonoq; spectauerunt, præter paucas, ni uernitas reos nocentissimos offerebat, & Palladium primum ex magistro officiorũ in Britannos exterminarunt, suspitionetenus insimulatum, quæ dam in Gallum cõposuisse apud Constantium sub eodem Cæsare officiorum esset magister. Dein Taurum ex præfecto prætorio in exilium egere Vercellum. Cuius factum apud iudices iustorũq; distinctores uideri potuit uini plenum. Quid enim deliquit, si ortum turbinem ueritatis ad tutelam principis sui confugit, & acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore: cum id uoluminis publici cõtineret exordium cõsulatus Tauri & Florentij inducto sub præconibus Tauro. Ad exitiũ itidem tale Pentadius trahebatur: cui id obiectum est, quod à Constantino missus noctis excepi, quã propinquante, princeps super multis interrogatus responderat Gallus. Sed cum se iuste defenderet, tandem abijt innoxius. iniquitate simili Florentius tunc magister officiorum, Nigriani filius contrusus est in syluam Dalmatiam Boas. alter enim Florentius ex præfecto prætorio consul, etiam cum rerum permutatione territus subita, cum coniuge periculis exemptus diu delituit, nec redire ante mortem potuit capitis crimine: tamen damnatus est absens. pari sorte Euagrius comes rei priuatæ, & Saturninus ex cura palatij, & Cirinus ex notario portati

Celeritatem negocijs fuisse profuisse.

Fama nouitates auget.

Serpentes pinnigeri.

Iulianus exceptus plausibus.

Iulianus exiguo corpore

Vercelli factum uini plenum.

Magister officiorũ.

portati sunt in exilium Vrsul pro nece largitionum comitis. ipsa mihi uidetur flesse iustitia, Imperatorem arguens ut ingratum. Cum enim Cæsar in partes mitteret occiduas omni tenacitate stringendus, nulláq; potestate militi quicq; donandi delata, ut pateret admotus asperior exercitus: hic idem Vrsulus datis literis ad eum, qui Gallicanos tuebatur thesauros: quicquid posceret Cæsar, pro culdubio cesserat dari. Quo extincto cum maledictis, execrationibusq; multorum Iulianus sentiret expositum impurgabile crimen, ex cura posse existimans absq; conscientia sua hominem adfirmabat occisum, prætendens. Quod enim militaris ira deleuit, memorq; dixerat, ut ante retulimus, cum Amidam uidisset excisam. Ideóq; timidus uidebatur uel parum intelligens quid conueniret, cum Arbetionem semper ambiguum & prætumidum his quæstionibus præfecisset, talis specietenus cum principijs legionũ præsentibus, quem primũ omniũ salutis uenerat obiectum (ut decuit) uictoriam ciuilium participẽ uictorẽ. Et quanq; hæc quæ uellimus, eius displicuere fautoribus: sequentia tamẽ seueritatis recto uictore sunt gesta. Apud Emium enim exagẽte in rebus, quẽ in Siluani necem & Galli effrenatius arsisse docuimus, Paulumq; notariũ cognomẽto Cathenã eum multorũ gemitũ nominandum, uiuos, qui sperari debuit, oppressit euentus. Eusebium super his, cui erat Constantiniani thalami cura cõmissa, alte spirantem addixere, & dirum pœna letali, quẽ ab ima sorde adusq; iubendum Imperatoria penè elatum. Ideo intolerabilem, humanorũ spectatrix Adrastia, aurem (qd' dicitur) uellens, monensq; ut castigatius ueniret, reluctantẽ præcipitẽ tanq; è rupe quadam ægit excelsa. Conuersus post hæc princeps ad Palatinos homines omnino qui sunt, quiq; esse possunt, non ut philosophus indagandæ ueritatis professor. Laudari enim poterat, si saltẽ moderatos quosdam licet paucos retinuisset, morumq; probitate compertos. Nanq; fatendum est pleramq; eorũ partẽ uitiorũ omniũ seminariũ fusius aluisse, ita ut remp. inficerẽt cupiditatibus prauis: plusq; exemplis, q; peccandi licentia læderent multos. Pacti ẽm ex his quidã templorũ spolijs & lucra ex omni odorãtes occasione, ab egestate infirma ad saltum sublati diuitiarum ingentium, nec largiendi, nec absumendi tenuere aliquem modum, aliena inuadere semper adsuefacti. Vnde fluxioris uitæ initia pullularũt, & periuria, & nullius existimationis respectus, demensq; superbia fidem suam probrosis quæstibus polluebat. Inter quæ eluuies & gurgites eruere prærupti conuiuiorũ, & pro uictualibus epulares triumphi, ususq; abundantis serici, & textiles auctæ sunt artes, & culinarum solicitior cura, & ambitiosa ornatarum domorũ exquisita sunt spatia: quorum mensuram si in agris consul Quintius possedisset, amiserat etiam post dictaturam gloriam paupertatis: quibusdam maculosis accessere flagitijs disciplinæ Castrensis, cum miles cantilenas meditaretur pro iubilo meliores: & non saxum erat, ut antehac, armato cubile, sed pluma & flexilis lectuli, & grauiora gladijs pocula. testa enim bibere iam pudebat, & quærebantur ædes marmoreæ, cum scriptum sit antiquitatibus Spartanum militem coercitum acriter, quod procinctus tempore ausus sit uideri sub tecto. Adeo autem ferox erat in suos illis temporibus miles & rapax,

Largitionũ comes. Mihi uidetur flesse iustitia. Impurgabile crimen. Paulus Cathena. Adrastia humanorũ spectatrix. Aurem uellens. Palatini homines. Lucra odorantes. Fluxior uita. Gurgites cõuiuiorũ. Solicitior cura. Testa bibere iam pudebat. Grauiora gladijs pocula.

pax, ignauus uero in hostes & fractus, ut præ ambitione sociúmq; opibus partis auri lapillorũ uarietates discerneret scientissime, quam recens memoria tradidit. Notum est enim sub Maximiano Cæsare, uallo regis Persarum direpto, Gregarium quendam scutum Parthicum, in quo erant margaritæ, repertũ, proiectis imperitia gemmis, abisse pellis nitore solo contentum. Euenerat itidem diebus, ut comendum Imperatoris capillum tonsor uenire præceptus introiret quidam ambitiose uestitus. Quo uiso, Iulianus obstupuit. Ego, inquit, non rationalem iussi, sed tonsorem acciri. interrogatus tamen ille, quid haberet ex arte compendij, uicenas diurnas respondit annonas, totidémq; pabula iumentorũ quæ uulgo dictitant capita, & annuum stipendium graue absq; fructuosis petitionibus multis. Vnde motus omnes huiusmodi cum cocis, militibúsq; alijs eadem accipere penè cõsuetos, ut parum sibi necessarios, data quò uelint eundi potestate, proiecit. Et quanq; à rudimentis pueritiæ primis ac inclinatior erat erga numinũ cultum, paulatímq; adolescens desyderio rei flagrabat multa metuens, tamen agitabat quædam ad deum, uel ad rem pertinentia, quantum fieri poterat occultissime. Vbi uero adoleuit, nec quem uerebatur adesse sibi liberum tempus faciendi quæ uelit aduertens, pectoris patefecit arcana, & planè absolutisq; decretis, operiri templa arisq; hostias admouere Deorum statuit cultum. Vtq; dispositorum roboraret effectum, dissidentisq; Christianorũ antistites cum plebe discissa in palatium intromissos monebat, ut ciuilibus discordijs consopitis, quisq; nullo uetante reginæ suæ seruiret intrepidus: quod agebat adeo obstinate, ut dissensiones augente licentia non timeret unanimitatẽ: postea plebem, nullas infestas hominibus bestias sunt sibi feralibus plerisq; Christianorũ expertis, sæpe quæ dictabat, audite me quem Alemanni audierunt & Franci: imitari putans Marci principis ueteris dictum, sed parum aduertit hoc ab eo nimium discrepare. Ille enim cum Palestinam transiret Aegyptum petens, fœtentium Iudæorum & tumultuantium sæpe tædio percitus, dolenter dicitur exclamasse, Marcomani, o Quadi, o Sarmatæ, tandem alios uobis inertiores inueni. Per hoc idem tempus rumoribus exciti uarijs, Aegyptij uenere complures, genus hominum cõtrouersum & adsuetudine perplexius litigandi semper lætissimum, maximéq; auidum multiplicatum reposcere, si compulsori quicq; dederit, ut leuari debito possit, uel certe commodius per dilationẽ interea dum flagitantur, aut criminis uitandi formidine, diuites pecuniarum repetundarum interrogare. Hic Comites, dein ipsum unum principem & præfectos prætorio gracculorum more strepentes interpellabant: incondite modo nõ ante septuagesimum annum extorquentes quæ dedisset, & iure uel secus plurimis adfirmabant. Cumq; nihil aliud agi permitterent, edicto proposito, uniuersos iussit transire Calcedona, pollicitus quod ipsi quoq; protinus uenirent, tum & eorũ negocia facturos. Quibus transgressis mandatum est nauigiorum magistris ultro citróq; discurrentium, ne quis transfretare auderet Aegyptum. hocq; obseruato, cura propensiore euanuit pertinax calumniandi propositum, & omnes spe præsumpta frustrati redierunt in lares, unde uelut æquitate ipsa dictante.

Gregarius.

Quisq; reginæ suæ seruiret.

Alemanni.

Dictũ Marci principis.

Fœtentes Iudæi.

Vobis inertiores inueni

Auidi litigãdi Aegyptij.

Gracculorũ more strepentes.

Factum facete.

lex est

lex est promulgata, qua cauetur nullum interpellari suffragatorẽ super his, quæ cum recte constiterit accepisse. Adlapso itaq; Calendarum Ianuarium die, cum Mamertino & Neuita nomina suscepisset pagana consulari, humilior princeps uisus est in officio pedibus gradiendo cum honoratis: quod laudabant alij, quidam ut affectatũ & uile carpebant. Dein Mamertino ludos ædente Circenses, manumittendis ex more inductis, per admissionum proximum ipse lege agi ductus dixerat (ut solebat) statimq; admonitus iurisdictionẽ eo die ad alterũ pertinere, ut iterato obnoxiam Decembris auroram & ipse mutauit. Frequentabant inter hæc curiam agere diuerso, diuersasq; diuisiones multiplices ingerebant. Et cum die quodam causa ei sibi spectanti uenisse nunciatus esset ex Asia philosophus maximus, exiliuit indecore, & qui esset oblitus, effuso cursu, à uestibulo longe progressus, & osculatum susceptumq; reuerenter secum induxit, per ostentationem intempestiuam nimius captator inanis gloriæ uisus, præclariq; illius dicti immemor Tulliani, quo tales notando ita relatũ. Ipsi illi philosophi etiam in his libris, quos de cõtemnenda gloria scribunt, nomen suum scribunt: ut in eo ipso quod prædicationem nobilitatemq; despiciunt, prædicari de se ac se nominari uelint. At multo deinceps duo agentes in rebus ex his, qui proiecti sunt, cum adiere uehemẽtius promittentes latebras monstrare Florentij, si eius gradus militiæ redderetur: quos incessens delatoresq; appellans, addebat non esse imperatoriũ obliquis flecti iudicijs ad retrahendum hominẽ mortis metu absconditum, qui forte non diu latitare circa spem uitæ permitteretur. Aderat his omnibus Prætextatus prædaræ indolis, grauitatisq; priscæ senator, ex negocio ꝓprio forte repertus apud Constantinopolim quasi in arbitrio suo Achaiæ proconsulari potestate. Nec tamen cum corrigendis ciuilibus ita diligenter instaret, omisit castrensia, rectores militibus diu exploratos, urbes quinetiam per Thracios omnes cum monimentis reparans extimis, curansq; sollicite ne arma uel indumenta, uel stipendium, uel alimenta deessent his, quos supercilia histri dispersos, excursibusq; Barbarorũ oppositis agere uigilanter augebat ferocior. Quæ cum ita diuideret, nihil segnius agi permittens suadentibus proximis, ut aggrederetur propinquos Gotthos sæpe fallaces & perfidos, hostes quærere se meliores aiebat. Illis enim sufficeret mercatores Galatas, per quos ubiq; sine cõditionis discrimine uenundantur. hæc eum curantem, & talia commendabat externis nationibus (ut fama est) fortitudine sobrietateq; rei militaris scientia, uirtutũq; omniũ incremẽtis excelsum, paulatimq; prægrediens ambitũ opplẽuerat Medorũ. Proinde timore eius aduentus per finitimos longeq; distantes latius explicatæ legationes undiq; sollicite ad eum cõcurrebant. hinc Transtigritanis pacẽ obsecrantibus, & Armenijs, inde nationibus Indicis certatim cũ donis optimates mittẽtibus, ante tempus adusq; diuisisset ferendi ius ab Australi plaga, ut famulandum rei Romanæ semet offerẽtibus Mauris ab Aquilone & regionibus Solis, per quas in mare Phasis accipit, Bosphoranis alijsq; antehac ignotis legationes uehemẽtibus supplicijs, ut annua complentes solennia intra terrarũ genitalium terminos ociose uiuere sinerent. Adpositũ est (ut existimo)

tempus

Pedibus gradiebat princeps. Mamertin.

Itobuius philosopho.

Captator inanis gloriæ.

Non esse imperatorium, latentẽ protrahere.

Gotthi fallaces.

Sobrietate excelsus.

Transtigritani.

Terræ genitales.

tempus ad has partes nos occasione magni principis deuolutos super Thraciæ rum extimis, situćq; Ponticis in his uisa uel tecta quædam perspicua fide monstrare. Athos in Macedonia mons ille præcelsus nauibus quondam medicis peruius & Caphareus Euboicus scopulus, ubi Nauplius Palamedis pater classem concidit Argiuam, licet longo spacio controuersam. Thessamalitis cingitur Aegeum, quod paulatim fusius adolescens dextra qua late protendit per Sporadas est insulosum: atq; Cycladas ideo sic appellatas, quod omnes ambiunt, Delon patriam deorum insignem: Leua Embrum & Tenedum circumluens, & Lemnum & Taxum quanto perflatur, Lesbo inliditur uiolentius. Vnde gurgitibus fluminis Apollinis, Sminthij templum, & Troada perstringit, & Ilium heroicis casibus darū, efficitćq; Melana sinum oppositū Zephyro, cuius apud principiū Abdera uisitur Prothagoræ domiciliū & Democriti, cruentæćq; Diomedis Thracij sedes, & conualles per quas Hebrus sibi miscetur, & Macrone tenus, qua diris auspicijs cœpta moxćq; relicta ad Ausoniam ueterem ductu numinum properauit Aeneas. Hinc gracilíscens paulatim, & uelut naturali quodā commertio ruens in pontum, eiusćq; partem adfiguratam in speciem. φ. literæ cæli & terræ formatur, & in Hellesponto à Rhodo ascendens Cynosema, ubi sepulta creditur Hecuba, & Coelan præterlabitur & Seston, & Callipolin, contra per Achillis Aiacisćq; sepulchra Dardanum contingit & Abidon, unde iunctis pontibus Xerxes maria pedibus peragrauit. Dein Lampsacū Themistodi dono datam à rege Persarum, & Parion quam condidit Iasionis filius Paris, unde semiorbe turgescens, altrinsecus latáćq; aperiens terrarum diuortia, circumfluis spacijs Propontidos respergit. Ex eo latere Cizicum & Dyndima religiosa matris magnæ delubra, & Apamiam Cinumćq;, ubi Hilam sequuto tempore Nicomediam à rege cognominatam, qua in occasum procedit, Cherronesum pulsat & Egos potamus. In quo loco lapides casuros ex cælo prædixit Anaxagoras. & Lysmachiam, & ciuitatem quam Hercules conditam Perinthum Comitis sui memoriæ dedicauit, & ut effectæ plenæćq;. φ. literæ figura eruetur in meditullio ipsorum undicatis Proconnesus insula est oblonga & Belbinicus, post cuius summitatem in angustias rursus extenuatum, Europam & Tythimam intercurrens per Calcedona, Chrysopolim & Stationem transobscuras. Nam supercilia eius sinistra Carbiletis portus despectat & Selymbria, & Constantinopolis uetus Byzantium Atticorum colonia, & promontorium Ceras prælucentem nauibus uehens constructam celsius turrim, quapropter Pharos appellatur, uetus inde fons Euripis prægelidus hoc modo fractum ex participatione maris utriusćq; finitus, iamćq; mitescens in æquoream panditur faciem, quantum potest cadere sub aspectum late diffusum & longe. Omnis autē eius uelut insularis circuitus littorea nauigatio uigintitribus dimensa millibus stadiorum, ut Eratosthenes adfirmat, & Hechateus, & Ptolemæus, alijćq; huiusmodi cognitionum scientissimi scitatores, speciem Scythici arcus neruo coaugmentati geographiæ totius adsensione formatus. Et quia sol Oceano exurgit, eo à paludibus clauditur Mæotides, qua dedinante uespera, ultromanus prouincijs terminatur,

Extima.

Nauplius ultor.

Sporadas.

Cyclades unde.

Apollo. Sminthius.

Ilium.

Abdera Democriti.

Gracilíscens paulatim.

Cynosema.

Pontes Xerxis.

Lampsacum Themistocli donatam.

Parion.

Dyndima.

Egos fluui⁹.

Procōnesus

Constantinopolis Byzantium.

natur, unde suspicit sydus Arctoum, homines alij linguis & moribus dispares. Latus eius Austrinum molli uexitate subductum. Per hæc amplissima spacia oppida sunt dispersa Græcorũ: quæ cuncta ætatibus uarijs, præter pauca, Athe niensium coloni condidere Milesij in Ionas, aliàs in Asia per Nileum ante lo/ catæ, Codri illius filium, qui se pro patria bello fertur Dorico deuouisse. Extre- mitates autem arcus utrinq; tenues duo exprimunt ora propriæ regiones, ibi oppositi Thracius Cymerius hac causa Bosphori uocati, quod per eos quondã Inachi filia mutata, ut Poëtæ loquunt, in bouem, ad mare Ionium permeauit. Dextrum igitur ad Mæotim Bosphori Thracij excepit Bythiniæ lacus, quã ue- teres dixere Migdoniam, in qua Thynia & Mesembria sunt regiones, & Amy- ci Bebrycia Bebrycis exempti uirtute Pollucis remota, quæ Thracia, in qua uo/ litantes minaciter Arpyas Phineus uates horrebat: per quæ littora in sinus ob- longos curuatus Sangarius & Sulis, Bizes & Rhæbas fluuij fundunt in maria. quibus cõtrouersæ extraneæ sunt Symplegades, gemini scopuli in uertices un- diq; porrecti, diruptis adsueti priscis sæculis obuiam sibi cum horrendo frago- re conlisis molibus ferri, cadentesq; retrorsus acri adsultu ad ea reuerti quæ pul sarant. Per has saxorum dehiscentium cõcursantiumq; crebritates, si etiam ales interuolasset, nulla celeritate pinnarum eripi poterat, quin interiret oppressa. hi scopuli cum eos Argo prima omnium nauis Colchos ad direptionẽ aurei pro- perans uelleris, prætenisset innoxia, immobiles turbine circumfracto stetere tor/ porati, ut eos aliquando fuisse diremptos nulli nunc cõspicantium credant, nisi super hoc congruerent omnes priscorum carminum cantus. post Bythiniæ par tem prouinciæ Pontus & Paphlagonia protenduntur, in quibus Heracleæ Synope & Polemonion & Amysos amplæ sunt & ciuitates Enos & Amastris, omnes ab auspicio diligentiæ fundatæ Græcorum: & Cerasus, unde aduexit huiusmodi poma Lucullus: insulæq; arduæ Traperunta & Theodosia, conti/ nentes oppida nõ obscura. Vltra hæc loca Acherusium specus est, quod accolæ Fumeum appellant, & portus Aconæ fluuij Coralius Acheron, qui Archadius & Iris & Tembrius, & iuxta Parthenius, omnes in mare ictu rapido discurren- tes. Thermodon his est proximus, ab Armonio defluens mõte, & Themiscyr- reos interlabens lucos. ad quos Amazonas quondam migrare necessitas sub- egerat talis: adtritis damnorum adsiduitate finitimis, Amazonas ueteresq; eò ruentes populabantur incursibus altiora spirabant, uiresq; suas circumspectan tes his, quæ propinqua sæpius adpetebant ualidiores raptæ præcipiti cupidita- tis ardore, perruptis nationibus plurimis manus Atheniensibus intulerunt: acriq; concertatione effusæ disiectæq;, omnes nudatis equitatus sui lateribus corruere. Harum interitu cognito, residuæ imbelles domi relictæ extrema per/ pessæ uicinitatis, & repensantis similia funestos impetus, declinant ad pacatorũ sedem transire Thermodontis. quarũ progenies longe deinde propagata per numerosam sobolem manu firmissima ad loca reuerterat genitalia. Sequuto tempore populus diuersarũ originum formidabilis, haud procul inde attollit. Carambis placidi collis contra septentrionẽ Elicen exurgens, cuius è regione est

Colonia Atticorum. Codrus.

Migdonia. Amycus. Bebryx. Arpyæ.

Symple/ gades.

Argo.

Cerasus unde Luculli

Thermodõ. Themiscyrei luci ubi?

Amazones.

Genitalia loca.

Chremetopon. Chremetopon Tauricæ promontorium, duobus millibus & quingentis stadijs disparatum, hocq; ex loco omnis ora maritima: cuius initium Halis est amnis, uelut longitudine lineali directa, nerui efficit speciem, duabus arcus summitatibus complicati. Dahæ. His regionibus Dahæ confines sunt acerrimi omniũ bellatores Chalybes. & Chalybes, per quos erutum & domitũ est primitus ferrum. Post quos terras patentes Byzares obtinent, & Tapires, & Tihareni, & Mossinœci, & Macrones Phylires. & Phylires, populi nulla nobis assuetudine cogniti, à quib⁹ breui spacio distant Idmon. uirorum monumenta nobilium, quibus Sthelenus est humatus, & Idmon, & Typhis. Typhis primus Herculis socius Amazonico bello letaliter uulneratus, alter augur Argonautarũ, tertius eiusdem nauis cautissimus rector. Prætercursis partibus Callichorõ. memoratis, aliouorsum sunt fluenta Callichori ex facto cognominati, qđ superatis post triennium Indicis nationibus, ad eos tractus liber uersus circa Chori. Trieterica. huius ripas uiridis & opacas, Orgia pristina reparauit & Choros, Trieterica huiusmodi sacra quidam existimant appellari. Post hæc confinia Comaritarũ pagi sunt celebres, & Phasis fremibundis cursibus Colchos attingit Aegyptio-Phasis ciuitas & fluui⁹. rum antiquam sobolem. ubi inter ciuitates alias Phasis est nomine fluuij dicti-Dioscorias. tata & Dioscorias, nunc usq; nota: cuius autores Amphitus & Telchius Spar-Aurigæ Castorum. tani traduntur, aurigæ Castoris & Pollucis, quibus Henocorũ natio est instituta. Paulum ab his secernunt Achei, qui bello anteriore quodam apud Troiam consumato, non cum super Helena certaretur, ut autores prodidere nónulli, in Pontum reflantibus uentis errore delati, cunctisq; hostibus stabilem domicilijs sedem nusquàm reperientes, uerticibus montium insidere semper niualium, & horrore cæli districti, annuum sibi uictum peculijs rapto parare adsuefacti sunt. Atq; eò ultra omnem deinde ferociam sæuierunt, super Cercetis, qui hisdem Cimerij incolæ. adnexi sunt, nihil memoratu traditur dignum. Quorũ post terga Cimerici agitant incolæ Bosphori, ubi Milesiæ sunt ciuitates. Harumq; uelut mater omniũ Panticapeũ. Panticapeum, quam per Gegitbiphanus fluuius geminis intumescẽs aquis, & extremis itineribus hinc extensis, Amazones adusq; Caspium mare porrectæ Tanais. circumcolunt, Tanain qui inter Caucasias oriens rupes, per sinuosos labitur circumflexus: Asiamque disterminans ab Europa in stagnis Mæoticis delitescit: Rha fluuius huic Rha uicinus est amnis, in cuius supercilijs quædam uegetabilis eiusdem nominis gignitur radix proficiens ad usus multiplices medelarũ. Vltra Tanain Sauromatæ panduntur in latitudinem Sauromatæ, per quos amnes fluunt perpetui Menœtharus & Embolus, Teriodes & Termedon, Lagous, & alia quoq; distant immanibus interuallis. Sauromatarum prætenditur natio littori iuncta, quod Mæotis. Coracen suscipiẽs fluuium, in æquor eiectat extremũ. Prope palus est Mæotis Patares. amplissima circumgressus, ex cuius uberrimis uenis per Patares angustias undarum magnitudo prorumpit in Pontum: cuius in dextro latere insulæ sunt Phanagorus, & Hermonassa studio constructæ Græcorum. Circa hæc stagna ultima extimáque plures habitant gentes, sermonum institutorumq; uarietate dispariles, Zamareni & Mæotæ, & cum Gelonis Agathyrsi, apud quos Adamantis est copia lapidis, alijq; ultra Tamyraci, quod sunt omnium penitissimi.

Sed

Sed Mæotidos lateri leuo Cheronessus est propinqua coloniarum plena Græcarum. Vnde quieti sunt homines & sedati adhibētes uomeri curam, & prouentibus fructuarijs uictitantes. A quibus per uaria regna deducti itineribus modicis Tauri dissociant: Inter quos immani diritate terribiles Erinthi, & Sinchi, & Napei intendente sæuiciam licentia diuturna, indidere mari nomen inhospitali, & à contrario per cauillationē pontus Euxinus appellat, ut Euethen Græci dicimus stultum, & noctem Euphronen, & furias Eumenidas. Deus enim ostijs litantes humanis & immolantes aduenas Dianæ, quæ apud eos dicitur Orsilodiæ, cæsorū capita phani parietibus præfigebant, uelut fortium perpetua monuméta Faunorū. In hac Taurica insula Leucæ sine habitatoribus ullis Achilli est dedicata. In quam si fuerint quidam forte delati, uisis antiquitatis uestigijs, temploq; & donarijs eidem heroi consecratis, uesperi repetunt naues. aiunt enī nō sine discrimine uitæ illic quenquàm pernoctare. ibi & aquæ sunt, & candidæ aues nascuntur Alcyonibus similes: super quarū origine Hellespontiacis prælijs tempore disseremus. Sūnt autem quædam per Tauricam ciuitates. Inter quas est Eupatoria, & Dandace, & Theodosia, & minores aliæ nullis humanis hostijs impiatæ. Hactenus arcus apex protendi extimat: eius nunc residua leniter sinuata, subiectáq; ursæ cælesti adusq; Caspias portas articulatus ut ordo postulat, exequamur: id admonentes, quod cum arcus omnium gentium flexis curuant hastilibus, Scythici soli uel Parthici circumductis utrinq; introrsus pedibus & patulis cornibus effigiem lunæ decrescentis ostendunt, medietatem recta & rotunda regula diuidēte. Ergo in ipso huius cōpagis exordio, ubi Riphei deficiunt, omnes habitant Arimaspi iusti homines, placiditatéq; cogniti: quos oēs Chonius & Bisula præterfluunt, iuxtáq; Massagetæ, Halani, & Sarmatæ, alijq; plures obscuri: quorum nec uocabula nobis sunt, nec mores. Interiectu deinde non mediocri Carcinites panditur sinus, eiusdemq; nomine fluuius, & religiosus per eas terras Triuuiæ lucus. Dein Borysthenes à montibus oriens Neurorum primigenijs fontibus copiosus, concursu cq; multorū amnium adolescens mari præruptis undarum uerticibus intimatur: cuius in marginibus nemorosis Boristhenes est ciuitas, Cephalonesus ætate Alexandro Magno, Cæsari cq; Augusto sacratæ. longo exinde interuallo penè est insula, quam incolunt Sindi ignobiles post Herdes in Asia casus coniugijs potiti dominorū & rebus quibus subiectum gracile littus Dromos Achileos uocant indigenæ: Dromon exercitus ducis quondam Thessali memorabilem, eicq; proxima est ciuitas Tyros colonia Phœnicum, quam præstringit fluuius Tyras. In medio autē spacio arcus, quod prolixæ rotunditatis esse prædiximus: quod cq; expedito uiatori diebus conficitur quindecim. Europei sunt Halani, & Costobocæ, gentesq; Scytharum innumeræ, quæ porriguntur adusq; terras sine cognito fine distentas: quarum pars exigua frugibus alitur. residuæ omnes palantes per solitudines uastas, nec stiuam aliquando, nec sementem expertas, sed squalentes & pruinosas ferarum è tetro ritu uescuntur, eisq; caritates & habitacula, uilesq; supellectiles plaustris impositæ sunt corticibus tectis: & cū placuerit sine obstaculo migrant,

Cheronessus ubi. Sedati homines. Tauri. Euxinus à contrario. Euethes stultus. Taurica insula Achillis. Arcus Scythici & Parthici. Carcinites sinus. Borysthenes fluuius. Primigenij fontes. Tyros. Habitacula in plaustris.

eodem carpenta, quo libuerit cōuoluentes. Cum autē ad alium portuosum ambitum fuerit uentum, qui arcus figurā determinat ultimā penè, prominet insula: quam circumcolunt Troglodytæ & Peuci, mitioresq; aliæ gentes, & Histros quondā potentissima ciuitas, & Tomi, & Appolonia, & Anchialos, & Odissos: aliæ præterea multæ, quas littora continent Thraciarū. Amnis uero Danubius oriens ꝓpe Rauracos montes, limitibus Rheticis per latiorē orbem protentus, ac sexaginta nauigabiles penè recipiens fluuios, septem ostijs per hoc Scythicū latus erupit in mare: Quorū primū est Peuce insula supradicta, ut interpretata sunt uocabula græco sermone: secundū Naracustoma, tertiū Calostoma, quartum Pseudostomon. Nam Boreostoma ac deinde Stenostoma longe minora sunt cæteris. Septimū genus est palustri specie nigrum. Omnis autē circumfluo ambitu pontus, & nebulosus est dulcior æquoribus cæteris & uadosus, qđ concrescat latex humorū spiramine sæpe tensus, & irruentium undarū multitudine temperat̃, & cōsurgit in breuia tortuosa, limum, globosq; aggerēte multitudine circumuenientiū fluentorū. Et constat ab ultimis nostri finibus maris agminatim ad hunc secessum pariēdi gratia petere pisces, ut aquarū suauitate salubrius fœtum educant, nec intercipiant̃. anicula sunt ibi securi uoracium beluarū trucissima: nihil enim in ponto huiusmodi aliquādo est uisum, præter innoxios Delphinas & paucos. Quicquid autem eiusdem pontici sinus Aquilone ceditur & pruinis: ita perstringit̃ gelu, ut nec amnium cursus subteruolui credant̃, nec per infidum & labile solum gressus hominis possit uel iumenti firmari: quod initiū nunq̃ mare syncerū, sed permixtū aquis amnicis tentat. Prolati aliquantorsum longius q̃ speramus, pergamus ad reliqua. Accesserat aliud ad gaudiorū præsentium cumulum diu quidem speratum, sed dilationū ambage multiplici tractum. Nunciatū est enim per Agilonem & Iouium postea quæstorē Aquileiæ defensores longe obsideri: Etadio cognitoq; Constantis excessu, patefactis portis egresso, autores prodidisse turbarū, ijsdemq; uiuis exustis, ut supra relatum est, omnes cōcessionem impetrasse delictorū & ueniam. At prosperis Iulianus elatior ultra homines iam sperabat periculis expertus adsiduis, quod ei urbem Romanā placita iam regente, uelut mundanā eorum copiam fortuna gestans propicia cuncta, gloriosa deferebat, & prospera antegressis uictoriarum titulis. hæc quoq; adijciens, quod dum teneret imperiū solus, nec motibus interius est conatus, nec Barbarorū quisq̃ ultra suos exiliuit fines. populi omnes auiditate semper insectari præterita, ut damnosa & noxia in laudes eius studijs miris accendebant̃. Omnibus igitur, quæ res diuersæ poscebant, & tempora perpensa deliberatione, dispositis & militibus orationibus crebris, stipendioq; cōpetenti, ad ea expedienda incitent promptius animos cunctorū fauore sublimis, Antiochiam ire contendens, reliquit Constantinopolim incrementis maximis fultam: natus enim illic diligebat eam, ut genitalem patriam & colebat. Transgressus itaq; Euphraten celsam Calcedonā & Libyssam, ubi sepultus est Hannibal Pænus, inde Nicomediam uenit urbem antehac indytā: ita magnis retro principum amplificatam impensis, ut ædium multitudine priuatarū & publicarum

recte

Tomi. Anchialos. Danubius. Peuce. Nomina ostiorum Danubij. Pontus dulcior. Pisces agminatim in pōtum. Nihil noxiū in ponto. Aliquantorsum. Diligebat Constantinopolim ut genitalē. Hannibal situs in Libyssa. Nicomedia.

recte noscētibus, regio quædam urbis æstimaretur æterne. Cuius mœnia cum uidisset in fauillas miserabiles consedisse, angorē animi tacitis fletibus indicans, pigriori gradu pergebat ad regiam: hoc maxime erumnis inlachrymans, quod ordo squalens occurrit populi nimium quantū antehac florētissimus: & agnoscebat quosdā ibidem ab Eusebio ducatos episcopo, quos genere longius contingebat. hic quoq; pari modo ad reparanda quæ terræ subuerteret tremor, abunde præstito plurimis per Niceam, uenit ad Gallogræciæ fines, unde dextrorsus itinere declinato, Pessimunta conuertit, uisurus uetusta matris magnæ delubra. À quo oppido bello Punico secundo, carmine Cumano monente, per Scipionem Nasicam, simulacrū translatum est Romam. Cuius superaduentū in Italiam, pauca cum alijs huic materiæ cōgruentibus in actibus Cōmodi principis digessimus per excessum: q̄obrem autē hoc nomine oppidum sic appellatum, uariant rerum scriptores. Quidam enim figmēto Deæ cælitus lapso πίσαρ. quod cadere nos dicimus, urbem adseruere cognominatā. Alij memorant Ilum Trois filium Dardaniæ regem, uel locum sic appellasse, Theopompus nō Ilum tetigisse, sed Midam affirmat, Phrygiæ quondā potētissimus regem. Venerato igitur numine hostijsq; litato, & uotis Anticiram reddit, eumq; exinde progredientē ulterius multitudo inquietabat, pars uiolenter erepta reddi sibi poscens. Alij quærentes consortijs securitatū adictis iniuste nōnullis sine respectu periculi agentes adusq; rabiem, & aduersarios suos læsæ maiestatis criminibus inligarent. Verū ille iudicans casus tristiores & litigia, causarū momenta æquo iure perpēdens, sua cuiq; tribuebat nusq̄ à uero abductus, acrius in calumniatores exurgens, quos oderat, multorū huiusmodi petulantē sæpe dementiam adusq; discrimē expertus: dum esset adhuc humilis & priuatus, exemplumq; patientiæ eius in tali negotio, licet sint alia plurima, id unum sufficit poni. Inimicū quidā suum cum quo discordabat asperrime dixisse in maiestatē turbulentius deferebat. Imperatoréq; dissimulante, eadem diebus cōtinuis replicans. Interrogatus ad ultimū, qui esset quē argueret: respondit, municipem locupletē. Quo audito, princeps renidens. Quibus indicijs ait, ad hoc peruenisti? Et ille purpureum, inquit, sibi indumentū ex serico pallio parat usq;, post hæc ut uilis arduæ rei uilem incusans abire, tacitus & innoxius nihilominus instabat. Quod tædio Iulianus defatigatus ad largitionū comitem uisum propius, iube, inquit, periculoso garritu pedum tegmina dari purpurea ad aduersariū perferenda: quē ut datur intelligi, chlamydem huius coloris memorat sibi consarcinasse: ut sciri possit sine uiribus maximis, quid pannuli proficiant lenes. Sed hæc laudanda & bonis moderatoribus æmulanda: ita illud amarū & notabile fuit, qđ ægre sub eo curialibus quisq; adpetitus, licet priuilegijs & stipendiorū numero, & originis penitus alienæ fortitudine communitus obtinebat æquissimum, adeo ut pleriq; territi emercarent̄ molestias precijs clandestinis. itineribus itaq; emēsis cum ad Pylas uenisset, qui locus Cappadocas discernit & Cilicas, osculo susceptum rectorem prouinciæ nomine celsum. Iam inde à studijs agnitū Atticis, adscitumq; in consensum uehiculi Tarsum secum induxit. At hinc uidere properans Antiochiam

Delubra Pessimuntica.

Figmentū Deæ.

Vnde nomē Pesimontis.

Midas.

Anticira.

Adusq; rabiem.

Suum cuiq; tribuetur.

Exemplum patientiæ Iuliani.

Quibus indicijs.

Consarcinasse chlamydem.

Aemulanda

Pylæ.

Antiochia orie̅tus apex. orientes apice̅ pulchru̅, usus itineribus solitis uenit, ubiq; propinquans in specie̅ alicuius nominis uotis excipit', publicas miratus uoces multitudinis magnæ, salutare sydus induxisse Eois partibus adamans. Euenerat aute̅ hisde̅ diebus an- Adonia. nuo cursu completo Adonia ritu ueteri celebrari, amato Veneris, ut fabulæ fingunt, apri dente ferali deleto, qd' in adulto flore sectaru̅ est indiciu̅ frugum, & uisum est triste, qd' amplam urbem primu̅ domiciliu̅ introeunte Imperatore, Vlulabiles planctus. & nunc primu̅ ululabiles undiq; planctus & lugubris sonitus audiebantur, hic Documentum lenitudinis Iul. patie̅tia eius, & lenitudinis docume̅tu̅ lene quide̅ apparuit. Sed mirandu̅ Thalassium quenda̅ & ꝓximo libelloru̅ insidiatore̅ fratri sederat Galli, quo adorare adesse officiu̅ inter honoratos prohibito aduersarij, cum quibus litigabat in foro, postridie turba co̅gregata superflua, adito Imperatore, Thalassius damitabat: inimicus pietatis tuæ nostra uiolenter eripuit: Et ille hac occasione hominem opprimi posse co̅ijciens agnosco. Respo̅dit: que̅ dicitis offendisse me iusta de causa, & silere uos interim co̅sentaneum est? Dic mihi inimico potiori faciat satis. Mandauitq; adsidenti præfecto, ne audiret' eoru̅ negociu̅ anteq̃ ipse cum Thalassio rediret in gratiam, quod breui euenit. Ibi hyemans ex se̅te̅tia nullis Syria copiosa uoluptatu̅ interim uoluptatibus potiebat' inlecebris quibus abundant Syriæ omnes, ueru̅ per specie̅ quietis iudicialibus causis intentus, no̅ minus q̃ arduis bellicisq;, quibus distrahebat' multiformib⁹ curis exquisita docilitate librans, quibus modis suum cuiq; tribueret. Iustisq; sententijs & improbi modicis coarcent' supplicijs fortunis defenderent', erat intactus. Et quanq̃ in disceptando aliquoties intem pestiuus, quid quisq; iurgantium coleret tempore alieno. Interrogatus tamen Nulla diffinitio litis. nulla eius diffinitio litis à uero dissonans reperitur, nec arguunt qua̅ potuit religionem, uel quodcunq; aliud ab æquitatis recto tramite deuiasse. Iudiciu̅ enim hoc est optandum & rectum, ubi per uaria negocioru̅ examina, iustum id est & iniustum, à quo ille ne aberraret, tanq̃ scopulos cauebat abruptos. hoc autem ideo adsequi potuit, quod leuitatem agnoscens co̅motionis ingenij præfectis, proximisq; permittebat, quæri subinde de delictis, & gaudere conrectione. Cumq; eum defensores carum, ut conscium rationis perfectæ, plausibus maximis celebrare̅t, fertur id dixisse, promotus gaudebam planè præ me que̅ efferebam, si ab his laudarer, quos & uituperare posse aduertere̅, si quid secus factum Clementiæ exemplum. sit aut dictum: sufficit aute̅ pro multis, quæ dementer egit in litibus cognoscendis, hoc eum ponere, nec abhorrens à proposito, nec absurdum. Inducta in iudicium fœmina quædam, cum Palatinu̅ aduersariu̅ suum in numero protectoru̅ cinctum præter spem co̅spexisset, hoc factum insolens tumultuando quærebatur & Imperator, Prosequere ait mulier, si quid te iam existimas: Hic em̅ sic cinctus est, ut expeditus per lutum incedat: parum nocere tuis partibus potest, & æstimabatur per hæc & similia, ut ipse dicebat adsidue: uetus illa iustitia, quam Iustitia reuersa ad terras. offensam uitijs hominu̅ aratus extollit in cælum, impera̅te eo reuersa ad terras, in quæda̅ suo ageret no̅ legum arbitrio, erratisq; aliquoties obnubilaret gloria- Obnubilaret. Iura correxit in melius rum multiplices cursus. Post multa em̅ etiam iura quædam correxit in melius ambagibus circumcisis, indicantia liquide quid iuberent fieri, uel uetarent. Illud

autem

autem indemēs obruendum perenni silentio, quod arcebat magistros Rhetoricos & Grammaticos, ritus Christiani cultores. Hisdem diebus Gaudentius ille notarius, quem opponendum per Africam missum supradiximus à Constantino. Iulianus quinetiā ex Vicario earundem partiū nimius fautor retracti sub uinculis morte periēre pœnali. Tunc & Artemius ex duce Aegypti Alexandrinis urgentibus atrocium criminum mole, supplicio capitali mulctatus est. Post quē Marcelli ex magistro equitū & peditū filius, ut iniectans imperio manus, publica deletus est morte. Romanus quinetiā & Vincentius Scutariorū scholæ primæ secundæq; tribuni agitasse conuicti quædā suis uiribus altiora acti sunt in exilium. Cumq; tempus interstetisset exiguū, Alexandrini Artemij cōperto interitu, quē uerebant̄, ne cum potestate reuersus: id enim minatus est, multos læderet ut offensus, iram in Georgiū uerterūt episcopū, uipereis, ut ita dixerim, morsibus ab eo sæpius adpetitus insullionatus, ut ferebatur apud Epiphaniam Ciliciæ oppidū, auctusq; in damna cōplurimū cōtra utilitatē reiq; cōmunis episcopus Alexandriæ est ordinatus in ciuitate, quæ suopte motu & ubi causæ nō suppetunt seditionibus crebris agitat̄ & turbulentis, ut oraculorū quoq; loquit̄ fides. His efferatis hominū mētibus, Georgius quoq; ipse graue accesserat incentiuū apud patulas aures Constantij, multos exinde causans, ut eius recalcitrans imperijs, ꝓfessionibusq; suæ oblitus, quæ nihil nisi iustū suadet & lene ad delatorū ausa feralia desciscebat, & inter cætera dicebatur id quoq; maligne docuisse Constantiū, ꝙ in urbe prædicta ædificia cuncta solo cohærētia à cōditore Alexandro magnitudine impēsarū publicarū extructa, emolumētis ærarij proficere dicunt ex iure, ad hæc mala id quoq; addiderat, unde paulopost eius est in exitium præceps reuersus ex comitatu principis, cum transiret per speciosum genij tēplum, multitudine stipatus ex more flexis ad ædem ipsam luminibus, ꝙdiu, inquit, sepulchrum hoc stabit? Quo audito uelut fulmine multi perculsi, metuentesq; illud quoq; tentaret euertere: quicquid poterant, in eius perniciem clandestinis cōcitabant. Ecce autē repēte perlato letabili nuncio indicante extinctum Artemiū, plebs omnis elata gaudio insperato uocibus horrendis infrendens, Georgiū petit, raptūq; diuersis mulctandi generibus, proterēs & conculcans diuaricatis pedibus. Cumq; eo diaconus Monetæ præpositus, & Diodorus quidā ueluti comes iniectis per crura funibus simul exanimati sunt, ille qđ aream in Moneta quā regebat recens locatā euertit, alter qđ dum ædificandæ præesset ecclesiæ, cirros puerorū licētius detondebat: id quoq; ad deorū cultum existimans pertinere, quo non cōtenta multitudo immanis dilaniata cadauera peremptorū camelis imposita, uexit ad lacus. hisdemq; subito igne crematis, cineres proiecit in mare: id metuens damabat, ne collectis supremis, sedes illis extruerent̄ ut reliquis, qui deuiare à religione cōpulsi, pertulere cruciabiles pœnas adusq; gloriosam mortē intemerata fide progressi, & nūc martyres appellant̄. Poterantq; miserandi homines ad crudele supplicium ducti, Christianorum adiumento defendi, ni Georgij odio omnes indiscrete flagrassent. Hoc comperto, Imperator ad iudicandū facinus nefandum erectus, iamq; expediturus

Arcebat rhetoricos.

Tribuni scutariorū scholæ primæ secundæq;.

Alexandriæ episcopus.

Incentiuum

Letabilis nuncius.

Diuaricatis pedibus.

Cirri puerorum.

Gloriosa martyrū mors.

pœnas à noxijs ultimas mitigatus est lenientibus proximis, misso edicto, acri oratione scelus detestabat᷑ admissum, minat᷑ extrema, si deinde tentatū fuerit aliquid qđ iustitiam uetet & leges. Inter hæc expeditionē parans in Persas, quā dudum animi robore cōceperat celso, ad ultionē præteritorū uehemēter elatus est, sciens & audiēs gentē asperrimā per sexaginta fermè annos inussisse orienti cædum & direptionū monumēta sæuissima, ad internitionē exercitibus nostris sæpe deletis. Vrebat᷑ autē bellandi genuino desyderio. Primo, q̄ impatiens ocij lituos somniabat & prælia. dein q̄ in ætatis flore primæuo obiectus, efferarum gentiū armis recalentibus, armis etiā tam regum precibus & regaliū, qui uinci magis posse q̄ supplices manus tendere credebant᷑, ornamētis inlustriū gloriarum inserere Parthici cognomentū. Ardebatq; maximis molibus, festinari cernens obtrectatores desides & maligni, unius corporis permutationū toties turbas intēpestiuas indignū & perniciosum esse strepebat, studium omne in differendo procinctu ponentes, & dictitabant his præsentibus, q̄s audita referre ad Imperatorē posse rebant᷑, eum ni sedatius ageret immodica rerum secundarū prosperitate, uelut luxuriantes ubertate nimia fruges bonis suis protinus occasurum. Et hæc diu multūq; agitantes, frustra uirum circūlatrabant immobilem occulti iniurijs, ut Pigmei uel Thiodamas agrestis Homolidius cū Hercule. Ille tamē ut maioris præter cæteros nihilo lentius magnitudinē expeditionis secum cōmentans in præparandis cōgruis, operā nauabat enixam. Hostiarū tamē sanguine plurimo, aras crebritate nimia perfundebat, tauros aliquoties immolando centenos, & innumeros uarij pecoris greges, ouesq; candidas terræ situs & maris, adeo ut indies penè singulos milites carnes distētiore sagina uictitantes incultius, potusq; auiditate corrupti humeris impositi transeuntiū, p plateas ex publicis ædibus, ubi uindicādis poti⁹ quā cedendis cōuiuijs indulgebāt ad sua diuersoria portarent᷑, petulantes ante om̄es & celtæ: quorū ea tēpestate cōfidentia creuerat ultra modū. Augebant᷑ autē cerimoniarū ritus imodice cū impensarum amplitudine antehac inusitata & graui, & quisq; cū impræpedite licere sciētiarū uaticinādi pfessus iuxta imperitus & docilis sine fine, uel præstitutis ordinibus oraculorū permittebant᷑, scitari responsa & auspicia nōnunq̄ futura pandentia oscinū & auguriorū & omniū fides, si reperiri usq; posset affectata uarietate querebat᷑. Hæcq; dum ita pcedunt more pacis multorū, curiosior Iulianus nouam cōsilij uiam ingressus est, uenas fatiscētes Castelli redudere cogitās fontis, quē obstruxisse Cæsar dicit᷑ Hadrian⁹ mole saxorū ingēti, ueritus ne ut ipse præcinētibus aquis capessendā remp. cōperit, & iam alijs similia docerent᷑ adfatus, circūhumata corpora statuit exinde transferri eo ritu, q̄ Atheniēses insulam purgauerant Delon. Eodem tēpore die XI. Calendarū Nouēbriū, amplissimū Daphnei Apollinis Fanum, qđ Epiphanes Antiochus rex ille condidit iracundus & sæuus, & simulacrū in eo olympiaci Iouis imitamēti æquiparans magnitudinē, subita ui flammarū exustū est, quo tam atroci casu repēte cōsumpto, id adusq; Imperatorē ira prouexit, ut quæstiones agitari iuberet, solito acriores, & maiorem ecclesiam Antiochiæ claudi. Suspicabat᷑ enim id Christianos egisse

Lituos somniabat & prælia.

Immobilis occulus iniurijs.

Opera enixa.

Tauros immolabat centenos Iul.

Cerimoniarum ritus.

Oscines.

Fanū Apollinis.

Ecclesia.

stimulatos

ſtimulatos inuidia, quod idem templum inuiti uidebant ambitioſo circundari ſupercilio. Ferebatur autẽ licet rumore leuiſſimo, hac ex cauſa cõflagraſſe delubrum, qđ Eſclepiades philoſophus cui⁹ in actibus Maxentij meminimus, tum uiſendi gratia Iuliani ad id ſuburbanũ ueniſſet, cæleſtis argẽteum breue figmentum, quocunq; ibat, ſecum ſolitus afferre, ante pedes ſtatuit ſimulacri ſublimes, accenſiſq; cereis excuſſiſſet: unde medietate noctis emenſa, cũ nec adeſſe quiſq̃ potuit, nec iuuare uolitãtes ſcintillæ adhæſere materijs uetuſtiſſimis, igniſq; nutrimentis euecti, omne quicquid contingi potuit, licet diſcretum celſitudine concrematum. Eo anno, ſydere etiamdum inſtante brumali, aquarũ inceſſit inopia metuenda: ut & riui ceſſarent quidam, & fontes antehac aquarũ copioſis pulſibus abundantes, ſed in integrum poſtea reſtituti ſunt. Et quarto Decembrium uergente in ſe ueſperã die, reliqua Nicomediæ cõlapſa eſt terræmotu, itidemq; Niceæ portio non mediocris. Quæ tametſi mœſtitiam ſolito incuterent principi: reſidua tamẽ non cõtemnebat urgentia, dum pugnandi tempus ei ueniret optatum: inter præcipua & ſeria illud agere ſuperfluum uidebatur, quod nulla probabili ratione ſuſcepta popularitatis, annonæ uilitati ſtudebat uenalium rerum, quæ nonnunq̃ ſecus q̃ conuenit inopiam gignere ſolet famem: in Antiochienſi ordine id tunc fieri, cum ille iuberet non poſſe, aperte monſtrante, nuſquàm à propoſito declinabat: Galli ſimilis fratri, licet incruentus. Quocirca in eos deinceps ſæuiens, ut obtrectatores & contumaces, uolumen compoſuit inuectiuum, quod Antiochienſe uel miſſo Pagonem appellauit, probra ciuitatis infenſamenta annumerans, addenſq; ueritati complura: poſt quæ multa in ſe facete dicta comperiens coactus diſſimulare pro tempore ita ſufflabatur interius. Delator enim ut Cercops homo breuis humeros extentans anguſtos, & barbam præ ſe ferens hircinam, grandiáq; incedens tanq̃ Othus & Ephialtes: quorum proceritatem Homerus in immẽſum tollit. Itidemq; uictimarius pro ſacricola dicebatur ad crebritatem hoſtiarum adludentibus multis, & culpabatur hic opportune cum oſtentationis gratia uehens licenter pro ſacerdotibus ſacra, ſtipatuſq; mulierculis lætabatur. Et quanq̃ his paribuſq; de cauſis indignaretur, tacens tamen motumq; in animo retinens poteſtateq; ſolennia celebrabat. Deniq; præſtituto feriarum die Caſium montem aſcendit nemoroſum & tereti ambitu in ſublime porrectum, unde ſecundis gallicinijs uidetur primo Solis exortu. Cumq; Ioui faceret rem diuinam, repente cõſpexit quendam humi proſtratum, ſupplici uoce uitam precantẽ & ueniam. Interrogantiq; ei quis eſſet, reſpõſum eſt præſidialem eſſe Theodotum Hieropolitanum præfectum à ciuitate ſua Conſtantium inter honoratos deducentem adulando deformiter, tanquàm futurum ſine dubietate uictorem, orabat lachrymas fingens & gemitum, & ut Iuliani Athei mitteret caput, perduellis ingrati ſpecie illa quàm mandenti circumlatum meminerat membrum. Quibus auditis, accepi olim, inquit, hoc dictum Imperator relatione multorum: ſed abi ſecurus ad lares, exutus omni metu clementia principis, qui ut prudens definiuit inimicorum minuere numerum, augeréq; amicorum ſponte ſua contendit ac libens. Exin uero

Figmentum Deæ.

Volumen inuectiuũ.

Delator Cercops. Grandia incedens.

Caſius.

Inimicorum minuere numerum.

perfecto

perfecto ritu digresso, offerunt rectores Aegypti, scripsit Apim bouem operosa quæsitum industria, tamen post tempus inueniri potuisse firmantes: quod ut earum regionum existimant incolæ, faustum & ubertatem frugum, diuersáq; indicant bona. Super qua re pauca conueniet expediri. inter animalia antiquis obseruationibus cõsecrata Nemis & Apis sunt notiora: Meuius Soli sacratur, super quo nihil dicitur memorabile, sequens Lunæ. Est enim Apis bos diuersis genialium notarum figuris expressus, maximéq; omnium corniculantis lunæ species lateri dextro insignis: qui cum post uiuendi spacium præstitutum sacro fonte immersus è uita abierit, nec enim ultra eum trahere ætatem, quam secreta librorum præscribit autoritas mysticorũ: necatur Io Inachi, bos fœmina inuenta cum uotis certis offertur: quo perempto, alter cum publico quæritur luctu: & si omnibus signis cõsumatis reperiri potuerit, defertur Memphim urbem præstantem, frequentiáq; hominis Asclepij claram. Cumq; initiante antistitum numero centum, inductus in thalamum esse cœperit sacer, cõiecturis apertis signa rerum futurarũ dicitur demonstrare: & adeuntes quosdam indicijs auerti uidetur obliquis, ut offerentẽ cibum aliquando Germanicum Cæsarẽ, sicut lectum est, auersatus, portenderat paulo post euentura. Strictim itaq; cum tẽpus uidetur hoc flagitare, res Aegyptiacæ tangant, quarũ notitiam in actibus Hadriani & Seueri principum digessimus late uisa pleraq; narrantes: Aegyptũ gentem omnium uetustissimã, nisi quod super antiquitate certat cum Scythis, à meridiali latere Syrtes maiores, & Phycus promontorium, & Borium, & Garamantes, nationesq; uariæ claudunt, qua orientẽ è regione prospicit, Elephantinã & Meroen urbes Aethiopas & Cathadupos, rubrumq; pelagus & Scenitas prætenditur Arabas, quos Saracenos nunc appellamus, septentrionis opposita terrarum situ cohæret immẽso. Vnde exordium Asiarum Syriarumq; prouinciæ sumunt, à uespera Isiaco disiungitur mari, quod quidam nominauere Parthenium. Pauca itaq; super beniuolo omnium flumine Nilo (quem Aegyptum Homerus appellat) præstringi conueniet, mox ostendendis alijs, quæ sunt in his regionibus admiranda. originem fontium Nili, ut mihi quidem uideri solet sicut adhuc factum est, posteræ quoq; non ignorabunt ætates. Verum cum fabulantes Poetæ, uariantes Geographi in diuersa latentem notitiam scindit opiniones eorum, ueritati confines (ut arbitror) expediam paucis. Adfirmant aliqui physicorum in subiectis septentrioni spacijs, cum hyemes frigidæ cuncta cõstringunt, magnitudines niuium congelascere, easque postea ui flagrantis syderis resolutas fluxis humoribus nubes efficere grauidas, quæ in meridianam plagam Etesijs flantibus pulsæ expressæq; tepore nimio incrementa ubertim suggerere Nilo creduntur. Ex Aethiopicis imbribus paludantes in tractibus illis per æstus torridos cadere memorantur, exundationes eius erigi anni temporibus adserunt alij præstitutis: quod utrunque dissonare uidetur à ueritate. Imbres enim apud Aethiopas, aut non unquàm, aut per interualla temporum longa cadere memorantur. Opinio est celebrior alia, quod spirantibus Prodromis, perq; dies quadraginta & quinq; Etesiarũ cõtinuis flatibus repellentibus

[Margin notes: De api boue. — Perempto api. — Memphis. — Strictim. — Aegyptia gens. — Scenitæ. Arabes. Saraceni. — Isiacum mare. — Origo Nili. — Causæ incrementi. — Etesiæ. — Prodromos]

lentibus eius meatum uelocitate cohibita, superfusis fluctibus intumescunt, & reluctante spiritu cõtrouerso adolescens in agros hinc ui reuerberante uentorũ, inde urgente cursu uenarum perennium, progrediens in sublime tegit omnia à dumis oppressa per supina camporũ speciem exhibet maris. Rex autem Iuba Punicorũ confisus textu librorũ, à monte quodam oriri eum exponit, qui situs in Mauritania despectat Oceanũ, hisq; indicijs hoc proditũ ait, quod pisces & herbæ, & beluæ similes per eas paludes gignuntur. Aethiopiæ autẽ partes prætermeans Nilus, nominũ diuersitate decursa, quæ & orbem peragrantia nationes ædidere cõplures, & inundatione ditissima ad cataractas, id est, præruptos scopulos uenit, è quibus præcipitans ruit, potiusq; influit. Vnde captos olim accolas usu aurium fragore adsiduo diminuto, necessitas uertere solum atq; ditiora coegit: exinde lenius means per ostia septem, quorũ singula perpetuorũ amnium usum & faciem præbent, nullis per Aegyptum aquis externis adiutus dilatatur. Est præter amnes plurimos ex alueo hoc autore cadentes & suppares in eius obtenta iuga uillæ sunt & undosi canales, quibus subiecta uocabula ueteres indiderũt, Heracleoticus, Sebenniticus, Bolbiticus, Phatnicus, Mendesius Taniticus, & Pelusiaticus. Oriens autẽ inde (ut dictum est) propellit̃ à paludibus adusq; cataractas, insulasq; efficit plures, quarũ aliquæ ita porrectis aquis dicunt̃ extentæ, ut singulas ægre tertio die relinquat. Inter quas duæ sunt claræ Meroe, & Delta à triquetræ literæ forma hoc uocabulo signatius appellata. Cũ autẽ sol per cancri sydus cœperit uehi augescens adusq; transitũ eius in libram, diebusq; transitum eius in centum subluens minuitur posita, & mitigatis ponderibus aquarũ nauibus antea peruius equitabiles campos ostendit. Abunde itaq; luxurians ita est noxius, ut infructuosus si uenerit parcior: gurgitum enim nimietate humectans diutius terras culturas moratur agrorũ, paruitate autem minatur steriles segetes. Eumq; nemo aliquando extolli cubitis altius sexdecim possessor optauit. Et si inciderit moderatius aliquoties iactæ sementes in loco quo te pinguius cespitis cum augmento fuere septuagesimo renascunt̃, solusq; fluminum auras nullas inspirat. exuberat Aegyptus etiam pecudibus multis, inter quæ terrestres sunt & aquatiles, aliaq; humi & in humoribus uiuunt, unde Amphibia nominantur: & in aridis quidem capreolis uescuntur, & Bucali, & Bisturnitia omni deformitate ridicula, aliaq; monstra quæ numerare non refert. Inter aquatiles autem bestias Crocodilus ubiq; per eos tractus abunde, exitiale quadrupes malum adsuetum elemẽtis ambobus, lingua carens, maxillam superiorem cõmouens solam, ordine dentium pectinato perniciosis morsibus quicquid tetigerit pertinaciter petens: oua ædens fœtus anserinis similis, utq; armatus est unguibus, si haberet etiã pollices, ad euertendas quoq; naues sufficeret uiribus magnis: ad cubitorũ enim longitudinem decem interdum extentus, noctibus quiescens per undas, diebus humi uescitur, confidentia cutis: quam ita ualidam gerit, ut eius tergo cataphracta uix tormentorum ictibus perforetur: & sæuientes semper eædem feræ quasi pacto fœdere quodam Castrensi per septem cerimoniosos dies mitescunt ab omni sæuitia desciscentes,

Cataractæ.

Suppares.

Nomina ostiorum Nili.

Adusq; cataractas.

Meroe.

Delta.

Auræ nullæ in Nilo.

Amphibia.

Crocodilus.

Confidentia cutis.

Cataphracta.

quibus sacerdotes Memphi natales celebrant Nili. Præter eos autẽ qui fortuita pereunt morte, alij disrumpuntur suffossis aluis mollibus certis ferarum dorsualibus crustis, quas Delphinis similes nutrit fluuius antedictus. Alij exitio intereunt tali: Trochilos auicula breuis, dum escarũ minutias captat, circa cubantem feram uolitans blande: genasque eius inritatius titillandi peruenit adusq; ipsam uiciniam gutturis. Quod factum cõtuens Hydrus Ichneumonis genus, oris aditum penetrat alite præuia patefactum, & populato uentre uitalibus dilancinatis erumpit. Audax tam Crocodilus monstrum fugax, ubi audacẽ senserit timidissimum, & in terra acrius cernens, per. IIII. menses Hybernos nullo uesci dicitur cibo. Hippopotami quoq; in illis partibus ultra animalia cuncta ratione carentia sagacissimi, ad speciem equorum bifidas, caudasq; breues: quorum solertiæ duo ostendere documenta sufficiet. Inter arundines cæsas & squalentes nimia densitate, hæc belua cubilibus positis, ocium peruigili studio circumspectat, laxaq; copia ad segetes depascendas egreditur. Cumq; iam cœperit redire, distenta auersis uestigijs distinguit tramites multos: ne unius plani itineris lineas insidiatores sequuti, repertum sine difficultate cõfodiant. Item cum auiditate nimia extuberato uentre pigrescit, super calamo recens exsecto femore conuoluit crura, ut pedibus uulneratis cruor egestus madescentum faciat leuem, & carnes saucias cœno oblinit, q̃ diu in cicatrices conueniant plagæ. Has monstruosas antehac raritates in beluis, in ædilitate Scauri uidit Romanus populus primitus: patris illius Scauri, quem defendens Tullius, Impera Sardis, ut de familia nobili ipsi, quo locum orbis terrarum autoritate sentirent, & per ætates exinde plures sæpe huc ducti, nunc inuenire nusquàm possunt, ut coniectantes regionũ incolæ dicunt insectas multitudinis tædio ad Blemmias migrasse, compulsi inter Aegyptias alites, quarum ueritas nullo modo comprehendi numero potest. Ibis sacra est & amabilis & innocua, ideo quod nidulis suis ad cibum suggerẽs oua serpentium, efficit ut rarescant mortiferæ absumptæ. occurrunt eædem uolucres pinnatis agminibus anguium, qui ex Arabicis emergunt paludibus uenena malignantes: eosq; antequàm finibus suis excedunt, prælijs superatos aërij uorant: quas aues per rostra ædere fœtus accepimus. Serpentes quoq; Aegyptus alit innumeras, ultra omnem perniciem sæuientes Basiliscos etiam Amphisbenas, & Scytalas, & Acontias, & Dipsadas, & uiperas, aliasq; cõplures. quas omnes magnitudine & decore Aspis facile supereminẽs, nunq; sponte sua fluenta egreditur Nili. In illis tractibus in quibus pauca conueniet explicari, sunt Thermalutra, quæ Cythrus indigenæ uocant. Templa ubiq; molibus magnis extructa, ad miracula septem prouecta, quarũ diuturna surgendi difficultas scriptor Herodotus docet, ultra omnem montium altitudinẽ, quæ humanis confici potest, erectæ sunt turres ab imo latissimæ, in summitates acutissimas desinentes: quæ figura apud Geometras ideo sic appellatur, quod id ignis speciem in pyros, ut nos dicimus, extenuatur in conum: quarum magnitudo quoniã in celsitudinẽ nimiam cadens, gracilis cit paulatim, umbras quoq; mœchanica ratione cõsumit. Sunt & Syringes subterranei quidam & flexuosi

secessus

Dorsuales crustæ. Populato uentre. Hippopotami. Extuberatus uenter. Mittit sanguinem. Ibis. Pinnati angues. Ibides rostro pariunt. Scytalæ. Aconti æ. Aspis. Pyramides unde

secessus, quos (ut fertur) periti rituum uetustorum aduentare diluuium præscij, metuentesq́; ne cerimoniarū obliteraretur memoria, penitus operosis digestos fodinis per loca diuersa struxerunt: & excisis parietibus uolucrum, ferarumq́; genera multa sculpserunt, & animalium species innumeras multas, quas Hieroglíphicas literas appellarunt Latini ignorabiles. Syene in qua solstitij tempore, quo sol æstiuum austrinij cursum extendit, recta omnia ambientes radij excedere ipsius corporis umbras non sinunt. Inde stipitem quisquàm fixerit rectū, uel hominem, aut arborem uiderit stantem, circa lineamentorum ipsas extremitates contemplabitur umbras absumi: sicut apud Meroem Aethiopiæ partem æquinoctiali circulo proximam dicitur euenire, ubi per nonaginta dies umbræ nostræ in contrarium cadunt: unde Antiscios eius incolas uocant. Quæ quoniā miracula multa sunt, opusculi nostri propositum excedentia, ad ingenia celsa reijciamus, pauca super prouincijs narraturi. Tres prouincias Aegyptus fertur habuisse temporibus priscis, Aegyptum ipsam, & Thebaidam, & Libyam: quibus duas adiecit posteritas, ab Aegypto Augustanicam, & Pentapolim à Libya sicciore dissitam. Igitur Thebais multas inter urbes clariores alijs, Hermopolim habet, & Copton, & Antinoon, quam Hadrianus in honorem Antinoi condidit sui, apud Hecatompylos enim Thebas magnorum. in Augustanica Pelusium oppidum est nobile, quod Peleas Achillis pater dicitur condidisse, lustrari deorum monitu iussus in lacu, qui eiusdem ciuitatis adluit mœnia, cum post interfectum fratrem nomine Phocum horrendis furiarum imaginibus raptaretur, & Cassium ubi Pompeij sepulchrum est Magni, & Ostracine, & Rinocorura. In Pentapoli Libya Cyrene posita est urbs antiqua, sed deserta: quā Spartanus condidit, Battus, & Ptolomais, & Arsynoe, eademq́; & † Archila & Darnis, & Beronice, quas Hesperidas appellant. in sicciore uero Libya Paretonion, & Chereda, & Neapolis, inter municipia pauca & breuia. Aegyptus ipsa quæ iam inde uti Romano imperio iuncta est regio, regitur à præfectis exceptis minoribus multis, Athribin, & Ozurin, Moetimin, & Memphin maximis urbibus nitet. Alexādria enim uertex omnium est ciuitatum, quam multa nobilitant, & magnifica, conditoris altissimi, & architecti solertia Dinocratis: qui cum id monimentum pararet, repente omnes ambitus liniales farina respersit: quod ciuitatem post alimentorum uberi copia circūfluere fortuito monstrauit. inibi auræ salubriter spirantes, aër tranquillus & clemens, atq́; ut periculum docuit per uarias conlectum ætates, nullo penè die incolentes hanc ciuitatem solem serenum non uident. hoc littus ne fallacibus, & insidiosis accessibus adfligeret antehac nauigantes discriminibus plurimis, excogitauit in portu Cleopatra turrim excelsā, quæ Pharos à loco ipso cognominat, prælucēdi nauibus nocturna suggerens ministeria, cū quondā ex Paretonio pelago uenientes, aut Libyco per pandas oras, & fretū Lasmontiū, nullas speculas, uel colliū signa cernentes, harenarum infusa glutinosa mollicie frangerentur. Hæc eadem regina Eptastadium sicut uix credenda celeritate, ita magnitudine mira construxit ob causam notam, & necessariam. insula Pharos, ubi Protea Phocarum gregibus

Hieroglíphicæ literæ.

Antiscij a cōtraria umbra.

Thebais.

Antinoos ciuitas.

Hecatompyli Thebæ Pelusium a Peleo.

Pentapolis.

† Hechyra legit Andreas Alzatus Mediolanēsis, in suis adnotationibus.

Alexandria uertex ciuitatum.

Sol serenus semper Alexandriæ.

Pharos a loco.

Eptastadiū.

diuersarum Homerus fabulatur inflatius, à ciuitatis litore mille passibus dispa
rata, Rhodiorum erat obnoxia uectigali. Quod cum inde quidam nimium
quantum petituri uenissent, fœmina callida semper in fraudes solennium spe-
cie feriarum, ijsdem publicanis secum ad suburbana perductis, opus iusserat in-

Astus Cleopatræ.

requietis laboribus consumari, & septem diebus, totidem stadia molibus iactis
in mare solo propinquanti terræ sunt uindicatæ. Quocunq; uehiculo ingressa

Portorium.

erat Rhodios insularum non continentis portorium flagitantes. His accedunt

Serapium post capitolium.

altis sufflata fastigijs templa. Inter quæ eminet Serapium, quod licet minuatur
exilitate uerborum: atrijs tamen columnis amplissimis, & spirantibus signorũ
figmentis, & reliqua operum multitudine ita est exornatum, ut post capitoliũ,
quo se uenerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum ambitio-

DCC.M. uolumina conflagrarũt

sius cernat. In quo uero bibliothecæ fuerunt inæstimabiles, ut loculi monimẽ
torum ueterum, continentes ferè septingenta uoluminum millia. Ptholomæus
regibus uigilijs intentus, composito bello Alexandrino, dum diripitur ciuitas
sub dictatore Cæsare conflagrasse. Canopus inde duodecimo disiungitur lapi
de: quem, ut priscæ memoriæ tradunt, Menelai gubernator sepultus ibi cogno
minauit. Hactenus impendio locus & diuersorijs lætis extructus auris, & saluta
ri temperamento perflatilis: ita ut extra mundum nostrũ morari se quisquàm
arbitretur in illis tractibus agens, cũ sæpe aprico spiritu immurmurantes audie
rit uentos. Sed Alexandria ipsa non sensim, ut aliæ urbes: sed inter initia prima
aucta per spaciosos ambitus, internisq; seditionibus diu aspere fatigata, ad ul-
timum multis post annis Aureliano imperium agente, ciuilibus iurgijs ad cer-
tamina internecíua prolapsis, diruptisq; mœnibus, amisit regionum maximã
partem, quæ Buchion appellabatur, diuturnum præstantium hominum domi

Alexandrini scriptores Calcenterus Dydimus.

cilium. Vnde Aristarchus grammaticæ rei donis excellẽs, & Herodianus artiũ
munitissimus suscitator, & Saccas Ammonius Plotini magister, alijq; plurimi
scriptores multorum in literis nobilium studiorum: inter quos Calcenterus emi
cuit Didimus multiplicis scientiæ cœpti memorabilis, qui in illis sex libris, ubi
nonnunquàm imperfecte Tullium reprehendit, syllographos imitatus scripto
res maledicos, iudicia doctorum aurium incusantur ut immania, frementẽ leo-
nem putidulis uocibus uanus catulus longius circumlatrans. Et quanquàm ue-
teres cum his quorum memini, floruere complures: tamen ne nunc quidem in

Doctrinæ uariæ Alexãdriæ.

eadem urbe doctrinæ uariæ silẽt. nam & disciplinarum magistri quodamodo
spirant, & nudatur ibi Geometrico radio quicquid reconditum latet: nondum-

Recalet consyderatio syderum.

que apud eos penitus exaruit Musica, nec harmonia conticuit: & recalet apud
quosdam adhuc licet atrox consyderatio mundani motus, & syderum, doctiq;
sunt, haud numero pauci super his cientiam callent, quæ fatorum uias ostẽ-

Medicus Alexandriæ.

dit. Medicinæ autem, cuius in hac uita nostra, nec parca, nec supina desyderan-
tur adminicula. crebra ista studia augentur indies, ut licet opus ipsum redoleat,
pro omni tamẽ experimento sufficiat medico, ad cõmendandã artis autorita-
tem, Alexandriæ se dixerit eruditum. & hæc quidem hactenus. Sed intelligẽdi
diuini aditionem multiplicem, & præsensionum originem ante negatam qui-
busq;

buſq; mortalium, replicata per mundum omnem inuentione Matheſeos ab huiuſmodi Aegypto circumlata, primum homines longe ante alios ad uaria religionum incunabula (ut dicitur) peruenerunt, & initia prima ſacrorum caute tuentur condita ſcribis arcanis, ac inſtitutis prudentia. Pythagoras colens ſecretius deos, quicquid dixit, aut uoluit, autoritatem eſſe inſtituit ratam, & femur ſuum ante aureum apud Olimpiam ſæpe monſtrabat, & cũ aquila cõloquens ſubinde uiſebat. Hinc Anaxagoras lapides è cælo lapſuros, & putealem limũ contrectans, tremores futuros prædixerat terræ. Et Solon ſentẽtijs adiutus Aegypti ſacerdotum, latis iuſto moderamine legibus, Romano quoq; iuri maximum addidit firmamentum. ex his fontibus per ſublimia gradiens ſermonum amplitudine Iouis è multis non uiſa Aegypto, militauit ſapientia glorioſa. Homines autem Aegyptij plerique ſubfuſci ſunt, & atrati magis mœſtiores, gracilenti, & aridi, ad ſingulos motus excandeſcentes, controuerſi, & repoſcones acerrimi. Erubeſcit apud eos ſiquis non inficiando tributa, plurimas in corpore uibices oſtendat. & nulla tormentorum uis inueniri potuit, quæ obduratum ullius pectus latrocinij inuitum elicere potuit, ut nomen proprium dicat. Id autẽ notum eſt, ut annales ueteres monſtrant, quod Aegyptus omnis ſub amicis erat antea regibus: ſed ſuperatis apud Actium bello nauali Antonio, & Cleopatra, prouinciæ nomen accepit, ab Octauiano Auguſto poſſeſſa. Aridiora Libyæ in ſupremo obitu regis conſecuti ſumus arbitrio, Cyrenas cum reſiduis ciuitatibus Libyæ Pentapoleos Ptolemæi liberalitate ſuſcepimus, euectus longius ad ordinem remeabo cœptorum.

Incunabula.
Femur aureum Pithagoræ.
Anaxagoras Solon.
Repoſcones acerrimi.

AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM LIBER VIGESIMVSTERTIVS.

HAEC EO ANNO, ut prætereamus minutias, agebantur per prouincias. Iulianus uero ter Conſul adſcito in collegio Trabeæ Saluſtio præfecto, per Gallias quater ipſe ampliſſimum inierat magiſtratũ: & uidebatur nouum adiunctum eſſe Auguſto priuatum, quod poſt Diocletianũ, & Ariſtobolũ nullus meminerat geſtũ. & licet accidentiũ uarietatẽ ſolicita mente præcipiens, multiplicatos expeditionis apparatus flagrantis ſtudio perurgeret, diligentiã tamen ubiq; diffidens, imperijq; ſui memoriã magnitudine operũ geſtiẽs, propagare ambitioſum quondã apud Hieroſolymã templum, quod poſt multa, & interneciua certamina obſiſtente Veſpaſiano, poſt itaq; Tito ægre eſt oppugnatũ, inſtaurare ſumptibus cogitabat immodicis: negociũq; maturandum

Collegium Trabeæ.
Iulianus uult inſtaurare templũ Hieroſolymorum.

Alipio dederat Antiochiensi, qui olim Britannias curauerat pro præfectis. Cũ itaq; rei idem fortiter instaret Alipius, iuuaretq; prouintiæ rector, metuẽdi globi flammarum prope fundamenta crebris assultibus erumpentes fecere locum exustis aliquoties operantibus in excessum: hoc quo modo elemento destinatius repellente cessauit, incertum. Hisdẽ diebus legatos Sardiniæ missos ab urbe Aena clare natos, meritisq; probabilis uitæ cópertos imperator honoribus diuersis adfecit: & Aproniauũ Romæ decreuit esse præfectũ, Octauianũ præconsulem Africæ, Venusto Vicario commisit Hispaniæ: Rufinũ Arabicum comitem Orientis in locum auunculi sui Iuliani recens defuncti prouexit. quibus ut conuenerat ordinatius terrebatur omine quodam (ut docuit exitus) præsentissimo. Felice enim largitionum comite, Iuliano sequuto, uulgus publicos contuens titulos Felicem Iulianum, Augustumq; pronunciabat. Processerat aliud sæuum. Namq; Calendis ipsis Ianuarijs ascendente eo gradile Genij templũ, sacerdotum consortio quidam è cæteris diuturnior nullo pulsante repente concidit, animamq; insperato casu efflauit: quod astantes, incertũ per imperitiam an adulandi cupiditate, memorabant consulum seniori portendi, nimirum Salustius, & ut apparuit non ætati, sed potestati maiori interitum propinquare monstrabant. Super his alia quoq; minora signa subinde, quod acciderat, ostẽdebant. Inter ipsa enim exordia procinctus Parthici disponendi nunciatum est Constantinopolim terræ pulsu uibratam: quod horum periti minus lætum esse pronunciabant aliena præualere molienti rectori. Ideóque intempestiuo conatu desistere suadebant: ita demum hæc, & similia contemni oportere firmantes: cum inruentibus armis externi lex una sit & perpetua, salutem omni ratione defendere, nihil renitente ui moris. Hisdem diebus nunciatum est ei per literas Romæ super hoc bello libros Sibyllæ consultos, ut iusserat, imperatorem hoc anno discedere à militibus suis aperto prohibuisse responso. Inter hæc tamen legationes, & gentium plurimarum auxilia pollicentium, liberaliter susceptæ remittebantur: speciosa fiducia principe respondente, nequaquàm decere aduentitijs adiumentis rem uindicari Romanam, cuius opibus fouere conueniret amicos, & socios, si auxilium eos adegerit necessitas implorare. Solum Arsacẽ monuerat Armeniæ regem, ut conlectis copijs ualidis iubenda operiretur, quo tenderet, quid deberet urgere, propere cogniturus. Proinde cum prope randi consultæ rationes copiam præbuissent, rumore præcurso hostiles occupare properans terras, nondum adulto uere missa per militares numeros expeditionali tessera, cunctos transire iussit Euphraten. Quo comperto omnes euolant ex hybernis transmissa, quæ ut textus docebat scriptorũ, dispersi per stationes uarias aduentum principis expectabant. Ipse autem Antiochiam egressurus Heliopoliten, quem Alexandrum Syriacæ iurisdictioni præfecit turbulentum & sæuum, dicebatq; non illum meruisse: sed Antiochiensibus auaris, & contumeliosis huiusmodi iudicem cõuenire. Cumq; eum profecturũ deduceret multitudo, pronus quantum felicem reditumq; gloriosum exhortãs, oransq; inde placabilis esset & lenior, nodũ ira quã ex cópellationibus, & probris cóceperat,

emollita

Marginal notes: Exusta fundamenta. / Aena ciuitas / Felix largitionum comes. / Genij templum. / Efflauit animam. / Constantinopolis. / Sibyllini libri. / Aduentitijs adiumentis. / Nõdũ adulto uere. / Expeditionalis tessera.

emollita loquebatur aſperius ſe eſſe eos aſſerens poſtea non uiſurum. Diſpoſuiſſe enim aiebat hyemandi gratia per compendiariam uiam conſumato procinctu Tharſum Ciliciæ reuerſum, ſcripſiſſeq; ad Memorium præſidem, ut in eadem urbe cuncta ſui congrua pararentur, & hoc haud diu poſtea contigit. Corpus namque eius illuc relatum exequiarum humili pompa in ſuburbano ſepultum eſt, ut ipſe mandarat. Iamque apricante cælo tertio, Nonas Maias profectus Hieropolim ſolitis itineribus uenit: ubi introierit ciuitatis capaciſſimæ portas, ſiniſtra porticus ſubito lapſa, ſubtertendentes quinquaginta milites exceptis plurimis uulneratis tignorum tegularum pondere magno conliſit. Vnde contractis copijs omnibus Meſopotamiam iam propere ſigna commouit, ut fama de ſe nulla præuerſa. Id enim accuratius obſeruarat improuiſus Aſſyrios occuparet. Deniq; cum exercitu, & Scytharum auxilijs Euphratem naualí ponte tramſmiſſo uenit Ecbatanas municipium Oſdrocene, ibiq; inletabile portentum offendit. Cum enim Colonorum frequens multitudo ad ſuſcipiendum conſueta pabulum prope aceruum palearum ſtetiſſet, impendio celſum, hoc enim modo per regiones illas tales ſpecies conſtruuntur, rapientibus multis quaſſata congeries inclinata eſt, pariq; exitio quinquaginta obruit homines, mole maxima ruinarum. Mœſtus exinde digreſſus uenit curſu propero Carras antiquum oppidum Craſſorum, & Romani exercitus erumnis inſigne: unde duæ ducentes Perſidem uiæ regiæ diſtinguuntur: leua per Adiabenam, & Tigridem, dextera per Aſſyrios, & Euphraten, ibi moratus aliquot dies dum neceſſaria parat: & Luna quæ religioſe per eos colitur tractus ſitu locorum fertur ſacra, dicitur ante aras nullo arbitrorum admiſſo occulte paludamētum purpureum propinquo ſuo tradidiſſe Procopio, mandaſſeq; arripere fidentius principatum, ſi ſe interiſſe didicerit apud Parthos. Hic Iuliani quieſcentis animus agitatus in ſomnis euenturum triſte aliquid præſagiebat. Quocirca & ipſe, & uiſorum interprætes præſentia contemplantes diem ſecuturum, qui erat quartumdecimum Cal. Apriles obſeruari debere pronunciabant, uerum, ut compertum eſt poſtea, eadem nocte Apollinis templum, præfecturam regente Aproniano in urbe conflagrauit Aena, ubi ne multiplex iuuiſſet auxilium etiam Cumana carmina conſumpſerat magnitudo flammarum, poſtq; ita digeſta agmina, & commeatus omnis generis diſponendi propero curſatorum aduentu anhelantiū, etiam cū indicatur equeſtres hoſtiū turmas uicino limite quodam perrupto auertiſſe ſubito prædas, cuius atrocitate mali perculſus illico, ut ante cognita erat triginta millia lectorum militum eidem commiſit Procopio iuncto ad parilem poteſtatem Sebaſtiano comite duce Aegypti, hiſdéq; præcepit, ut intra Tigridē interim agerēt, uigilianter oīa ſeruari, nequid inopinum ex incauto latere oriretur, qualia multa ſæpe dixerat eueniſſe: mandabatq; eis, ut ſi fieri potius poſſit, regi optarentur Arſaci. Cūq; eo per Corduenam, & Mizenam Chalonitide uberi Mediæ tractu, partibuſque alijs præſtricto curſu uaſtatis apud Aſſyrios adhuc agente ſibi concurret neceſſitatum articulis adfuturi. His ita ordinatis ipſe exitu ſimulato per Tigrim quod iter etiā

Per cōpendiariā uiam.

Apricante cælo.

Hierapolis.

Illetabile portentum.

Carræ inſignes.

Luna quæ Carrenis colitur.

Animus Iuliani agitat' in ſomnis.

Cumana carmina cōbuſta.

Articuli neceſſitatum.

regi uaria de industria iusserat instrui, flexit dextrorsus, & quieta nocte emensa, mane iumentum, quo ueheretur ex usu poposcit, oblatusq́; ei equus Babylonius nomine ictu torminis consternatus, dum dolorum impatiens, uoluitur auro lapillis ornamenta distincta conspersit. Quo ostento lætior damauit, plaudentibus proximis Babylonia humi prendisse ornamentis omnibus spoliatam, & paulisper detentus, ut omnes per hostiam litando firmaret Dauanam uenit castra præsidiaria, unde ortus Belias fluuius, qui diffunditur in Euphraten, hic corporibus cibo accurate refectis, postridie uentum est ad Callinisum, munimentum robustum: commercandi opimitate gratissimum, ubi diem sextum Cal. quo Romæ matri deorum pompæ celebrantur annales, & carpentum quo uehitur simulacrum Almonis undis ablui perhibetur, sacrorum solennitate Prisco more completa, somno per ocium capto exultans pernoctauit, & lætus. Luce uero sequuta profectus, exinde per supercilia riparum fluuialium aquis adolescentibus, undique conuenis cum armigira gradiens manu in statione quadam sub pellibus mansit, ubi Sarracenorum reguli gentium supplices missi, oblata auri corona, tanq; mundi, nationumq́; suarum dominum adorarunt: suscepti gratanter, ut ad futura bellorum adpositi. dũq; hos adloqui Xerxis illius potentissimi regis instar classis aduenit, Tribuno Constantiano cum comite Lucilliano ductante quæ latissimũ flumen Euphraten artabat, in qua mille erant onerariæ naues ex diuersa trabe contectæ, commeatus abunde ferentes, & tela, & obsidionales machinas. quinquaginta aliæ bellatrices, totidéq; ad compaginandos necessariæ pontes. re ipsa admoueor breuiter quantũ mediocre potest ingeniũ hæc instrumentorũ genera ignorãtibus circũscripta monstrare, & balistæ figura docebitur prima, ferrũ inter axiculos duos firmum compaginatur, & uastum in modũ regulæ maioris extentũ, cuius ex uolumine tereti quod in medio ars polita componit. quadratus eminet stilus extensius recto canalis angusti meatu cauatus, & hac multiplice corda neruorum tortiliũ inligatus, ei q; codeæ duæ ligneæ coniunguntur aptissime, quarum prope unã adsistit artifex contemplabilis, & subtiliter adponit in temones cauamine sagittam lineam spiculo maiore conglutinatam, hocq; facto hinccinde ualidi iuuenes uersant agiliter rotabilem flexum, cum ad extremitatem neruorum acumẽ uenerit summum, percita interno pulsu à balista ex oculis auolat. Interdum nimio ardore scintillans, & euenit sæpius, ut anteq; telum cernatur, dolor letale uulnus agnoscit. Scorpionis autem, quem appellant nunc Onagrũ, huiusmodi forma est. Dolantur axes duo quærnei, uel ilicei, curuanturq; mediocriter, ut prominere uideantur in gibbas, hiq; in modum serratoriæ machinæ conectuntur, ex utroq; latere patentius perforati, quos inter cauernas funes conligantur robusti compagem, ne dissiliant continentes. Ab hac medietate restium ligneus stilus exurgens obliquus & in modũ iugalis temonis erectus, ita neruorum modulis implicatur, ut altius tolli possit. & inclinari, summitatiq; eius unci ferrei copulantur è quibus pendent stupea uel ferrea funda, cui ligno fulcimentũ prosternitur ingens cilicium paleis confertũ minutis, ualidis nexibus inligatũ

& locatum

Flexit dextrorsus.
Belias fluui.
Opimatas.
Supercilia riparum.
Sarraceni Iulianum adorarũt.
Classis.
Balistæ figura.
Neruorum tortiliũ corda.
Codeæ.
Onager.
Gibbas.
Serratoria machina.
Stupea funda.

& locatum super cõgestos cespites uel lateritios aggeres. Nam muro saxeo huiusmodi moles imposita disiectat quicquid interuenerit, super concussione uiolenta non pondere: Cum igitur ad concertationem uentum fuerit lapide rotundo fundæ imposito, quaterni altrinsecus iuuenes repagula quibus incorporati sunt funes explicantes, retrorsus stilum penè uncinum inclinant: Itaque demum sublimis adstans magister, claustrum quod totius operis continet, uincula reserat malleo forti perclausum, unde absolutus ictu uolucris stilus, & mollitudine offensus cilicij saxum contorquet quicquid incurrerit conlisurum. Et tormentum quidem appellatur, ex eo omnis explicatio contorquetur. Scorpio autem cum aculeum desuper habet erectum, cui etiam onagri uocabulum indidit ætas nouella ea re, quod asini feri cum uenatibus agitantur ita eminus lapides post terga calcitrando emittũt, ut perforent pectora sequentiũ, aut perfractis ossibus capita ipsa displodãt. Huic ad arietẽ uenimus, eligitur abies ũel ornus excelsa, cuius summitas duro ferro concludit̃, & prolixo, arietis efficiens prominulam speciem, quæ forma hoc machinamento uocabulum indidit. & si suspensa utrinq; transuersis asseribus & ferratis quasi ex lance uinculis trabes alternis continentur, eãq; quantum mensuræ ratio patitur altitudo retro repellẽs rursus ad obuia quæq; rumpenda protrudit ictibus ualidissimis instar adsurgentis, & cædentis armati. Qua crebritate uelut reciproci fulminis impetu ædificijs scissis in rimas concidunt structuræ laxatæ murorum, hoc genere operis si fuerit exerto uigore discussum, nudatis uallo defensoribusq; solutis obsidijs ciuitates munitissimæ reduduntur. Pro his arietum machinamentis iam crebritate despectis conditur machina scriptoribus historicis nota, quam Heliopolim Græci cognominant. Cuius opera diuturna Demetrius Antigoni filius Rhodo, alijsq; urbibus oppugnatis Poliorcetes est appellatus. Aedificatur autem hoc modo: Testudo compaginatur immanis axibus roborata longissimis, ferreisq; clauis aptata, & contegitur corijs bubuli, uirgarumq; recenti textura, atq; limo asperguntur eius suprema, ut flammeos detractet, & missiles casus. Conseruntur autem eius frontalibus trisulcæ cuspides præacutæ ponderibus ferreis graues qualia nobis pictores ostendunt fulmina, uel fictores, ut quicquid petierit aculeis exertis abrumpat. Hanc ita ualidãm molem palis, & funibus regens numerosis intrinsecus miles languidiori murorum parti uiribus admouet concitis. Et nisi desuper propugnantium maluerint uires conlisis parietibus aditus patefecit ingentes. Malleoli autem teli genus figuratur hac specie. sagitta est cannea inter spiculum & harundinẽ multifido ferro coagmẽtata, quæ in muliebris coli formam, quo uertuntur lintea stamina, concauatur uenter subtiliter, & plurifariam patens, atq; in alueo ipso ignem cum aliquo suscipit alimento. Et si emissa lentius arcu inualido igitur ictu enim rapido reextinguitur, hæserit usq; tenaciter cremates quæq; conspersa acrior, excitat æstus incendiorum, nec remedio ullo q̃ super iacto puluere consopitur. Hactenus de instrumentis muralibus, è quibus pauca sunt dicta. Nũc ad rerũ ordinẽ reuertamur. Accitis Sarracenorũ auxilijs, quæ animis obtulere promptissimis, tendẽs

Tormentũ unde. *Scorpio ab aculeo.* *Onager unde.* *Capita displodunt.* *Aries.* *Heliopolis machina.* *Poliorcetes.* *Testudo compaginatur.* *Frontalia.* *Malleoli species.* *Sagitta cannea.*

Coracesiū. Imperator agili gradu Coracesium principio mensis Aprilis ingressus est munimentum tutissimum,& fabre politum. Cuius mœnia Orogora, & Euphrates ambiunt flumina,uelut spacium insulare fingentes. Quod Diocletianus exiguum ante hoc,& susceptum muris,turribusq; circundedit celsis,cum ipsis Barbarorum confinijs interiores ordinum limites ordinaret,est documēto per Syriam,Persæ ita,ut paucis ante annis,cum magnis prouinciarum contigerat damnis. Namq; cum Antiochiæ in alto silentio scenicis ludis Mimus cum uxore immissus in medium,sumpta quædam immitaretur populo uenustate attonito coniunx infit. Visi sunt equidem Persæ,& retortis plebs uniuersa ceruicibus exacerbantia in se tela declinans spargitur,passim ita ciuitate incensa, & obtruncatis pluribus,qui pacis more palabantur effusius,incensisque locis finitimis,& uastatis, honusti præda hostes ad sua remearūt innoxij,Mereadeiuno exusto, qui eos ad suorum interitum ciuium duxerat inconsulte. Et hæc quidem Gallieni temporibus euenerunt: Iulianus uero dum moratur apud Cercusium, ut per naualem ab ora pontem exercitus,& omnes assecla transiret, literas tristes Salustij Galliarum præfecti suscepit,orantis suspendi expeditionē in Parthos obtestantisq;,ne ita intempestiue nondum pace numinum exorata inreuocabile subiret exitium: posthabito tamen suasore cautissimo, fidentius ultro tendebat, cum nulla uis humana, uel uirtus meruisse nunq; potuit, ut quod præscripsit fatalis ordo,nō fiat: Statimq; transgressus pontem auelli præcepit, ut qui militū ab agminibus proprijs reuerendi fiducia remaneret. Pari sorte hic quoq; omen inletabile uisum est apparitoris cuiusdam cadauer extentum carnificis manu deleti. Quæ præfectus Salustius præsens ea re supplicio capitali damnaret. Quod intra præstitutum diem alimentorum augmentum exhibere pollicitus, causa impediente frustratus est. Sed miserando homine trucidato postridie aduenit,ut ille promiserat alia classis abunde uehens annonam. Profecti exinde Zaitan uenimus locum, qui olea arbor interpretatur. Hic Gordiani imperatoris longe conspicuum uidimus tumulum,cuius actus à pueritia prima exercituumq́ue felicissimos ductus, & insidiosum interitum digessimus tempore competenti,ubicum pro ingenita pietateconsecrato principi parentasset, pergeretq́ue ad Duram desertum oppidumprocul militarem cuneum conspicatus stetit immobilis, eiq; dubitanti quid ferrent,offertur ab eis immanissimi corporis leo, cum aciem peteret multiplici telorum iactu confossus. Quo omine uelut certiore iam spectaculi prosperioris elatus,exultantius cædebat. Sed incerto fato fortunæ aliorsum prorupit euentus. Obitus enim regis portendebatur: Sed cuius erat incertum. Nam & oracula dubia legimus, quæ non sine casu describerem, ut fidem uaticinij delphiciq; post Alyn flumen transmissum, maximum regnum disiecturum prædixerat Cresum,& alia quæ Atheniensibus ad certandum contra Medos oblique destinauerat mare, sorteḿq; his posteriorē ueram quidē, sed non minus ambiguam. Aiote Aeacida Romanos uincere posse. Etrusci tamen aruspices qui comitabantur gnarus prodigialium rerum cum illis procinctum hunc sæpe arcentibus non crederetur.

Cercusium. Fatalis ordo ineuitabilis. Omen illetabile. Tumulus Gordiani. Parentauit Iulianus. Oracula dubia. Aio Aeacida Romanos uincere.

deretur. Prolatis libris ritualibus ostendebant signum hoc esse prohibitorium, principiq; aliena licet iuste inuadenti contrarium. sed calcabantur philosophis refragantibus, quis reuerenda tunc erat autoritas, asserentium subinde, & in parum cognitis perseuerantium: diu etenim ut probabile argumentum ad fidem implendam scientiæ suæ id prætendebant, quod & Maximiano antehac Cæsari cum Narse Persarum rege iam congressuro, itidem leo, & aper ingens trucidati simul oblati sunt, & superata gente discessit incolumis: illo minime cõtemplante, quod aliena petenti portendebatur exitium. Et Narses primus Armeniam Romano iuri obnoxiam occuparat. Sequuto itaq; die, qui erat VII Idus Aprilis, sole uergente iam in occasum, & parua nubecula subito aëre crassato usus adimitur lucis. & post minacem tonitruum crebritatem, & fulgurum, Iouianus nomine miles cælo tactus cum duobus equis concidit, quos potu satiatos à flumine reducebat. quo uiso harum rerum interpretes accersiti: interrogatiq; etiam id uetare procinctum fidentius adfirmabant, fulmen consiliarium esse monstrantes. Ita enim appellantur quæ disuadent aliquid fieri uel suadent. Ideóq; hoc nimis cauendum, quod militem celsi nominis cũ bellatoris iumentis extinxit: & hoc modo contacta loca, nec intueri, nec calcari debere fulgurales pronuntiant libri. Contra philosophi, candorem ignis sacri repente cõspecti nihil significare aiebant: sed esse acrioris spiritus cursum ex æthere aliqua uia ad inferiora decursum: aut si exinde prænoscitur aliquid, incrementa claritudinis imperatori portendi gloriosa cœptandi, cum constet flammas suapte natura nullo optante ad sublimia conuolare. Prætor igitur, ut ante dictũ est, ponte cunctisq; trangressis, imperator antiquissimum omnium ratus est militem adloqui, sui rectorisq; fiducia properantem, intrepide, signóq; ita per reliquos dato, cum centuriæ omnes, & cohortes, & manipuli cõuenissent, ipse aggere glebali adsistens, coronà q; celsarum circundatus potestatum, talia ore sereno disseruit. Fauorabili studio concordiam cunctorum contemplans, maximis uiribus, & alacritate uigere, fortissimi milites, concionari disposui, docturus ratione multiplici, nunc non primitus, ut maledici mussant, sed antea Romanos penetrasse regna Persidis. Namq;, ut Lucullum transeam, uel Pompeium, qui per Albanos, & Massagetas, quos Halanos nunc appellamus: hac quoq; natione perrupta uidit Caspius lacus Ventidiũ, nouimus Antonij legatum strages per hos tractus innumeras uidisse. Sed ut à uetustate discedam, hæc quæ tradidit recẽs memoria replicabo. Traianus & rursus Seuerus hinc sunt digressi uictores, & tropheati: redissetq; pari splendore Iunior Gordianus, cuius monumentũ nũc uidimus honorate, Thessalia, superato, fugatóque rege Persarum, ni factione Philippi præfecti prætorio, scelesté iuuantibus paucis in hoc ubi sepultus est loco, uulnere impio cecidisset. Nec errauere diui manes eius inulti, quod uelut elabente iustitia omnes, qui in eum conspirauere, crucialibus interiere supplicijs. & illos quidem uoluntas ad altiora propensior subire impulit facinora memoranda: nos uero miseranda recens captarum urbium, & multa cæsorum exercituum umbra, & damnorũ magnitudines, carrorumq; amissiones

Miles cælo tactus.

Fulmen consiliarium.

Fulgurales libri.

Aggere glebali.

Massagetæ Halani.

Tropheati.

Crucialia supplicia.

siones ad hæc quæ proposuimus hortantur, ut solatium socijs medeamur præteritis: & honorata huius lateris securitate republica, quæ de nobis magnifice loquebatur posteritas, relinquemus. adero ubiq; uobis adiumēto nominis sempiterno imperator, & antesignanus, & conturmalis omnibus secundis, ut reor, at si fortuna uersabilis in pugnam eos confuderit. mihi uero pro Romano orbe memet uouisse sufficiet, ut Curtij, Mutijq; tres, & clara prosapia Deciorum, abolenda nobis natio molestissima, cuius in gladijs nondum nostræ propinquitatis exaruit cruor. Plures absumptæ sunt maioribus nostris ætates, ut interirēt radicitus, quæ uexabant. Deuicta est perplexo & diuturno Marte Carthago: sed eam dū inclytus timuit superesse uictoriæ, euertit funditus. Numātiam Scipio post multiplices casus obsidionis emēsos, Fidenas ne imperio subcrescerent æmulo Roma subuertit: & Faliscos ita oppressit, & Veios, ut suadere nobis laborat monumentorum ueterum fides, ut has ciuitates aliquando ualuisse credamus. Hæc ut antiquitatum peritus exposui,† sapere est ut auiditate rapiendi posthabita, quæ insidiatrix sæpe Romani militis fuit, quisque agmini cohærens incedat, cum ad necessitatem congrediendi fuerit uentum. his signa propria sequuturus sciens quod remanserit usquàm, exceptis furibus relinquitur. nihil enim præter dolos, & insidias hostium uereor nimium callidorum, ad summam polliceor uniuersis rebus. post hæc prospere mitigatos, absque omni prærogatiua principum: qui quod dixerint, uel censuerint pro potestate autoritatis iustam esse existimant rationem recte consultorum: uel secus, siquis exegerit redditurum. Quocirca erigite nunc quæso, erigite animos uestros multa præsumentes, & bona æquata sorte nobiscum quicquid occurrerit difficilis subituri: & coniectantes æquitati semper solere iungi uictoriam. Conclusa oratione ad hunc gratissimum finem ductoris gloria præliator miles exultans, spéq; in prosperum elatior sublatis altius scutis, nihil periculosum fore, uel arduum clamitabat, sub imperatore plus sibi laboris, quàm gregarijs indicenti, maxime omnium numeri Gallicani fremitu lætiore monstrabant: memores aliquoties eo ductante, perq; ordines discurrentes, cadentes uidisse gentes aliquas, alias supplicantes res adegit, ut prolapsa in excessu celeri situm monstrare Persidis à scriptoribus gentium curiose digestum, quibus ægre uera dixisse paucissimi. Quod autem erit paulo prolixior textus, ad scientiam proficiet plenā. Quisquis enim adfectat nimiam breuitatē ubi narrantur incognita, nequit signatius, & quid debeat præteriri, scrutari. Hoc regnū quondā exiguū, multisq; antea nominibus appellatū ob causas quas sæpe retulimus, cum apud Babylona Magnū fata rapuissent Alexandrum, in uocabulum Parthi cōcessit Arsacis obscure geniti, latronum inter adolescentiæ rudimenta doctoris, uerum paulatim in melius mutato proposito, clarorum contextu factorum aucti sublimius. qui post multa gloriose, & fortiter gesta, superato Nicanore Seleuco eiusdem Alexandri successore, cui uictoriarum crebritas hoc indiderat cognomentum: Præsidijsq; Macedonum pulsis ipse tranquillius agens, temperator obedientium fuit & arbiter lenis. Denique post finitima, cuncta ui, uel æquitatis consyderatione

Cōturmalis

Deletæ æmulæ urbes a Romanis.

Abs† superest

Nihil præter dolos uereor.

Quod dicūt principes iustum.

Aequitati iūgitur uictoria.

Paulo prolixior textus.

De regno Persidis.

Arsaces latro.

Nicanor unde

tione uel meta subacta, ciuitatum & castrorum, castellorumq; munimentis oppleta Perside, adsuefactáq; timori esse accolis omibus, quos antea formidabat: ipse medium agens cursum ætatis, placida morte decessit. Certatimq; summatum, & uulgi sententijs concinentibus astris, ut ipsi existimant ritus sui, consecratione permixtus est omnium primus. Deinde ad id tempus reges eiusdem gentis prætumidi appellari se patiunt Solis fratres, & Lunæ: ut quæ imperatoribus nostris Augusta nuncupatio amabilis est, & optata, ita regibus Parthicis abiectis, & ignobilibus antea incrementa dignitatum felicibus Arsacis auspicijs accessere uel maxima: quamobrem numinis eum uice uenerantur, & colunt, eousq; propagatis honoribus, ut ad nostri memoriam non nisi Arsacides ascitus, qui in suscipiendo regno cunctis anteponatur, & in qualibet ciuili concertatione, quæ cotidie apud eos eueniunt, uel sacrilegium quisq; caueat, ne dextera sua Arsacidem arma gestantem feriat uel priuatum. satisq; constat hanc gentē regna populis suis superatis compluribus dilatasse adusq; Propontidē, & Thracias: sed alte spirantium Ducum superbia licenter grassantium per longinqua erumnis imminutam. Primo per Cyrum, quem Bosphori fretum cum multitudine fabulosa trangressum ad internitionem deleuit Tomyris regina Scytharum ultrix acerrima filiorum. Deinde cum Dareus, posteáq; Xerxes Græciam elementorum usu, ut exhauserit congressi, cunctis penè copijs terra, mariq; consumptis, uix ipsi tutū munere discessum, ut bella prætereamus Alexandri, in testamento nationem omnē in successores unius iure translatam. Quibus peractis trancursisq; temporibus longis sub consulibus, & deinceps in potestatem Cæsarum redacta Rep. nobiscum eæ nationes subinde dimicarunt, paribusq; momentis interdum, aliquoties superata nōnunq; abiere uictrices. Nunc locorum sitū quātum ratio sinit, carptim breuiter absoluam. Hæ regiones in amplitudines diffusæ longas & latas ex omni latere insulosum, & celebrem Persicum ambitum mare, cuius ostia adeo esse perhibentur angusta, & Armuzonta, Carmaniæ promontorio contra oppositum aliud promontorium, quod appellant incolæ Macessinæ, impedimento cernitur. quibus angustijs permeatis cum latitudo patuerit nimis extēsa, qua nauigatio adusq; urbem Taruana porrigitur. ubi post iacturas multiplices pelago miscetur Euphrates, omnesq; sinus dimēsione littorea in numerū uiginti milliū stadiorū, uelut spacio detornato finit. cuius per oras omes oppidorū est densitas, & uicorū, nauiūq; crebri discursus. Ergo permeatis angustijs antedictis, uenitur ad Armeniæ sinū, Orienti obiectum, interuallo Cataonius nomine panditur sinus Australis, haud procul inde alius quem uocant Caliten occiduo obnoxius syderi. Hinc præstrictis pluribus insulis, è quibus paucæ sunt notæ, Indorum mari iunguntur Oceano, qui feruentem solis exortum suscipit omnium primus, ipse quoq; nimium calens. utq; Geographici stili formarunt, hac specie distiguitur. Omnis circuitus antedict⁹ ab Arctoo cardine adusq; Cadusios, cōtermina & Scytharū gētibus multis & Arimaspis omibus lucis, & feris: ab occidua plaga contingit Armenios, & Niphatē, & in Asia Albanos, mare rubrū, & Scenitas. Arabas quos Sarracenos posteritas

Arsacidæ ab Arsace. Solis fratres & Lunæ.

Arsacidē ferire sacrilegium.

Tomyris deleuit Cyrū.

Insulosus.

Geographici stili.

Arabes Sarraceni.

posteritas appellauit, Mesopotamiam sub axe Meridiali despectat, Orienti à fronte contrarius, ad Gangen extenditur flumen. quod Indorum intersecans terras, in pelagus eiectatur australe. Sunt autem omnes in Perside eæ regiones maximæ, quas uitaxæ, id est, magistri equitum curãt, & reges & Satrapæ: Susiana, Media, Persis, Parthia, Carmania maior, Hircania, Margiana, Bactriani, Sogniani, Sacæ, Scythia ultra eundem montem, Serica, Aria, Paropagnisades, Drangiana, Arachosia, & Cedrosia. Citra omnes propinqua est nobilis Assyria, celebritate & magnitudine, & multiformi feracitate ditissima. quæ per populos, pagosq; amplos diffusa quondam, & copiosa ad unum concessit uocabulum, & nunc omnis appellatur Syria, ubi inter Baccarum, uulgariumq; abundãtiam frugum bitumen nascitur, prope lacum nomine Sosingiten, cuius alueo Tigris uoratus, fluensq; subterraneus percursis spacijs longis emergit. Hic & Naphtha gignitur picea specie glutinosa, similis ipsa quoq; bitumini: cui etiam si auicula insederit, breui præpedito uolatu subuersa penitus euanescit. Et cum hoc liquoris ardere cœperit genus, nullum inueniet humana gens præter puluerem extinguendi commentum. In his pagis hiatus quoq; cõspicitur terræ, unde halitus letalis exurgens quodcũq; animal proxime steterit, odore graui consumit. Quæ lues oriens à profundo quodã puteo cũ os eius excesserit, latũ antequ sublimius uagaretur terras circumstias inhabitabiles acerbitate fecisset. Cuius simile foramen apud Hierapolim Phrygiæ antehac, ut adserunt aliqui, uidebantur. unde emergens itidem noxius spiritus perseueranti odore quicquid prope uenerat corrumpebat, absq; spadonibus solis: quod qua causa eueniet rationibus Physicis permittatur. Apud Asbamei quoq; Iouis templũ in Cappadocia, ubi amplissimus ille philosophus Apollonius traditur natus apud oppidum Tyana, stagno effluens fons cernitur, qui magnitudine aquarum inflatus sese resorbens, nunq extra margines intumescit. Iuxta hunc circuitum Adiabena est Assyria priscis tẽporibus uocitata, longáq; adsuetudine ad hoc translata uocabulum ea re, quod inter Oenam, & Tigridem sita, nauigeros fluuios adiri uado nunq potuit, transire enim Diauenin dicimus Græce: & ueteres quidem hoc arbitrantur. Nos autem id dicemus, quod in his terris amnes sunt perpetui, quos sic transimus Dianas, & Adianas iuncti naualibus pontibus. Ideóq; intelligi Adiauenam cognominatam, ut à fluminibus maximis Aegyptus, Homero autore, & India, & Euphrates, Isante, & Commagena: Itidemq; Hiberia ex Hibero, nunc Hispania, & à Beti amne insignis prouincia Betica. In hac Adiabena Ninus est ciuitas, quæ olim Persidis regna possederat, nomen Nini potentissimi regis quondam Semiramidis mariti declarans, & Echatana, & Arbela, & Gaudamela, ubi Dareũ Alexander post discrimina uaria præliorum incitato Marte prostrauit. In omni autem Assyria multæ sunt urbes, inter quas Apamia eminet Mesenæ cognominata, & Teredon, & Apolonia, & Vologessia, hisq; similes multæ, splendidissimæ uero & peruulgatæ eæ solæ sunt tres: Babylon, cuius mœnia bitumine Semiramis struxit. arcem enim antiquissimus rex condidit Belus: & Ctesiphon, quam Vardanes priscis temporibus

Ganges. Regiões Persidis. Sacæ. Assyria. Syria. Bitumen. Naphtha. Halitus letalis ex hiatu. Spiritus noxius. Rationibus physicis. Apolloni9 Tyaneus. Adiabena unde. Ninus ciui. Gaudamela. Babylon. Ctesiphon.

ribus instituit. Posteaq; rex Pacorus incolarum uiribus amplificatam, & mœni bus Græco indito nomine Persidis officij speciem summam. Post hanc Seleucia ambitiosum opus Nicanoris Seleuci quæ p duces ueri Cæsaris ut ante retuli mus expulsa auulsum sedibus simulacrum Cumei Apollinis perlatumque Romam in æde Apollinis palatini decorum antistites collocarunt, Fertur autem quod post direptum hoc idem figmentum incensa ciuitate milites fanum scrutantes inuenêre foramẽ angustum quo reserato præciosum aliquid inuenirẽt, ex aditu quodam concluso à Chaldeorum arcanis labes primordialis exiluit, quæ insanabilium ui concepta morborum eiusdem Seueri Marci Antonij temporibus ab ipsis Persarum finibus adusq; Rehab per Gallias cunctis contagijs polluebat, & montibus. Hic prope Chaldeorum est regio altrix philosophiæ ueteris, ut memorant ipsi, apud quos ueridica uaticinandi fides eluxit. Perfluunt aũt has easdẽ terras potiores ante alios amnes hi quos prædixim9, & Marsias & flumen regium, & Euphrates cunctis excellens, qui tripartitus nauigabilis per omnes est riuos, insulasq; cirlũfluens, & arua cultorum industria diligentius rigans Veneri, & gignendis arbustis habilis facit. his tractibus Susiani iunguntur apud quos, non multa sunt oppida. Inter alia tamen est Susa sæpe domiciliũ regum, & Arsiana, & Selæ & Archa. Cætera breuia sunt, & obscura. Fluuij uero multi per hæc loca discurrunt, quibus præstantior Cates, & Harax, & Meseus per harenosas angustias, quæ à rubro prohibẽt Caspiũ mare æquoream multitudinem inundantes. At in leua Media confinis Hircano panditur mari, quam ante regnũ Cyri superioris & incrementa Persidos legimus Asiæ regna totius Assirijs domitis, quorum plurimos pagos in agro Patene uocabulum permutatos belli iure possedit, pugnatrix natio, & formidanda post Parthos, quibus uincitur solis regiones inhabitãs ad speciem quadratæ figuræ formatas. harum terrarum incolæ omnes ad latitudinem nimiam extenduntur, eisq; maximæ celsitudines imminent montium, quos Zarrâmentorentem etiã somnium uocant. Coroni quoq; montes altissimi, partem habitantes occiduã frumentarijs agris adfluunt, & uinarijs, pingui fœcunditate lætissimi, fluminibus, fontiumq; uenis liquidis locupletes sunt. Apud eos prata uirentia, fœtus equorum nobilium, quibus (ut scriptores antiqui docent, nosq; uidimus) ineuntes prælia uiri summa ui exultantes soluunt, quos Neseos appellant, abundantiaq; ciuitatibus, quibus media & uicis in modũ oppidorum extructis & multitudine incolarum, quæ absolute dicatur uberrimũ est habitaculum regũ, in his tractibus magorum magistri sunt fertiles. Super quorum secta, studijsq; cum huc incidimus, pauca cõueniet expediri. Magian opinionũ insigniũ autor amplissimus. Plato Machegistiam esse uerbo mystico docet diuinorũ incorruptissimũ cultũ, cuius scientijs sæculis priscis multa ex Chaldeorũ archanis Bactrianus addidit Zoroastes. Deinde Histapes rex prudentissimus Darei pater, qui cũ superioris Indiæ secreta fidentius penetraret ad nemorosam quandã uenerat solitudinem, cuius tranquillis silentijs præcelsa Bracmanorum ingenia potiuntur, eorũq; monitu rationes mundani montes, & syderũ, purosq; sacrorũ

Seleucia.
Apollo palatinus.
Labes primordia.
Chaldeorũ regio.
Euphrates.
Susiani.
Susa.
Media.
Frumentarij agri.
Vinarij.
Equi Nesei.
De Magia.
Zoroastes.

ritus quantũ cõligere potuit eruditus, ex his quæ didicit, aliqua sensibus Magorũ infudit, quæ illi cum disciplinis præsentiẽdi futura per suam quisq; progeniẽ posteris ætatibus tradũt. Ex eo per sæcula multa ad præsens una eademq; prosapia multitudo creata deorum cultibus dedicatur. Feruntq; etiã si iustum est credi ignem cælitus lapsum apud se sempiternis foculis custodiri, cuius portionem exiguã ut faustam præisse quondã Asiaticis regibus dicunt. Huius originis apud ueteres numerus erat exilis, eiusq; mysterijs Persicæ potestates in rebus faciendis diuinis solenniter utebantur. Eratq; piaculum aras adire, uel hostiam contrectare, antequã Magus conceptis precationibus libamenta diffunderet præcursoria: Verũ aucti paulatim in amplitudinẽ gentis solidæ concesserũt, & nomẽ, uillasq; inhabitantes, nulla murorũ firmitudine cõmunitas, & legibus suis uti permissis, religionisq; respectu sunt honorati. Ex hoc Magorũ semine septem post mortẽ Cambysis regnum inisse Persidos, antiqui memorãt libri, uacantes eos Darei factione oppressos imperitandi initium equino hinnitu sortiti: In hac regione oleum conficitur medicũ quo inlitum telũ si emissum lentius laxiore arcu, nam ictu extinguitur rapido, hæserit usq;, tenaciter cremat. Et si aqua uoluerit abluere quisq; æstus excitat acriores incendiorũ. Nec remedio ullo quã iacto pulueris consopitur. Paratur autem hoc modo: Oleũ usus cõmunis herba quadã infectũ condiunt, harum rerum peritia, & diuturnitatem seruans, & coalescens diu ex materia bene naturali similis oleo crassiori species gignitur apud Persas, quã (ut diximus) napthtam uocabulo appellauêre gentili: Per hæc loca ciuitates dispersæ sunt plures, queis omnibus præstãt Zombis, & Parigia, & Grazaca, inter quas opibus, & magnitudine mœniũ conspicuæ sunt Heracia, & Arsatia, & Europos, & Cyropolis, & Ecbatana sub Iasonio monte in terris sitæ Syromedorum. Amnes has regiones prætereunt multi, quorum maximi sunt Choaspes, & Cyndes, & Arriardus, & Charinda, & Cambyses, & Cyrus, cui magno & spacioso Cyrus ille superior rex amabilis, abolito uetere id uocabulum dedit, cum ereptum ire regna Scythica destinaret, quod & fortis esset, ut ipse ea ferebat, & uias sibi utiles impetu ingenti molitus in Caspium dilabitur mare pertractus meridianos. expansa post hæc confinia littoribus proximia Persis habitatur, antiquis frugibus diues, & palmitæ, aquarũq; copia iucũdissima. Amnes quippe multi per eum ante dictum fluũt sinu. Quorũ maximi sunt Vatrachites Rogomanis, & Brisone. atq; Bagrade. Oppida uero mediterranea sunt ampliora. Interdum enim qua ratione per oras maritimas nihil condiderunt insigne. Inter quæ Persepolis est clara, & ardea, & Orobatis, atq; Tragonica. Insulæ uero uisunẽ ubi Trestantũ Tibiana, & phara, & Alexandria his propinquant Parthi, & Scythæ siti sub Aquilone, colentes niuales terras, & pruinosa, quorum regiones Choatres fluuius interscindit cæteris abũdantior. & hæc potiora residui sunt oppida Genonia, Charax, Apamia, Arthacana, & Hetacompilos à cuius finibus per Caspia littora, adusq; portarum Angustias stadia quadraginta numerantur, & mille feri sunt illic habitatores pagorum omnium, atque pugnaces, eosq; ita certamina iuuant & bella, ut iudicetur inter alios

Ignis cælit' lapsus.

Libamenta præcursoria.

Equino hinnitu sortiti initium imperitandi.

Oleum incendiariũ.

Cyropolis.

Choaspes.

Cyrus fluu.

Gyndes.

Pugnaces habitatores.

inter alios omnes beatus, qui in prælio fuderit animã. Excedentes enim è uita, morte fortuita conuitijs insectantur, ut degeneres, & ignauos, quibus ab Orientali, Australiq; plaga Arabes beati conterminant. Ideo sic appellati, quod frugibus iuxta & fœtibus, & palmite odorumq; suauitate multiplici sunt locupletes, magnæq; eorum partes rubrũ mare à latere dextero contingunt: leua Persico mari collimitant, elementi utriusq; potioris bonis omnibus adsueti, ubi & stationes, & portus tranquilli sunt complures, & temperia densa, & diuersoria regũ ambitiosa nimium, & decora, quarumq; suapte natura cadentium saluberrimi fontes. & riuorũ fluminũq; multitudo perspicua hospitalis cæli & terræ, ut spectantibus nihil eis uideatur ad felicitatem deesse supremam. Ac licet abũdet urbibus mediterraneis, atq; maritimis, campisq; copiosis, & uallibus. has tamen ciuitates habet eximias Hieropolim, & Naxum, & Babam, itidemq; Vangonam, & Maphram, & Taphren, & Dioscuriada. Insulas autem complures habet per utrinq; proximas mari, quas dinumerare non refert. Insignior tamẽ alijs Turgana in qua Serapidis maximum esse dicitur templũ. Post huius terminos gentes, Carmania maior uerticibus celsus erigitur, adusq; Indicum pertinens mare, fructuarijs arboreisq; fœtibus culta, sed obscurior Arabum terris multò & minor, fluminibus tamen ipsa quoq; non minus abundans, cespitibusq; iugere iuxta fœcunda. Amnes autem sunt hinc cæteris notiores Sagateus, & Sagatus, & Hydriacus. Sunt etiam ciuitates, licet numero paucæ, uictu tamen & cultu perq; copiosæ. Inter quas nitet Carmana omniũ mater, & Corcospana, & Alexandria, & Hermopolis: Interius uero pergenti occurrunt Hyrcani, quos eiusdem nominis adluit mare, apud quos glebæ maximæ auro micantes, ruris colendi cura est leuior, sed uescuntur uenatibus, quorum uarietate immane quantum exuberant, ubi etiam Tigridum millia multa cernunt̃. feræq; bestiæ, pluresq; cuiusmodi solent capi commentis dudum nos meminimus retulisse, nec ideo tamen stiuam ignorant, sed seminibus teguntur, taliq; parte ubi solum est pinguius. Nec arbusta desunt, in locis habilibus ad plantandum, & marinis mercibus pleriq; sustentantur. hic amnes duo peruulgati sunt nominis, Oxus, & Maxera, quos urgente Media superãtes natatu aliquoties Tigris improuise finitima populatur. habent etiam ciuitates inter municipia minora, ualidas duas quidem maritimas, Socunda, & Saramanna, mediterraneas alias Azinormã, & Solem, & his nobiliorem Hyrcanam. Contra hanc gentem sub Aquilone dicuntur Abiei uersari genus pijssimum calcalcare cuncta mortalia consuetum. Quos (ut Homerus fabulosius canit) Iuppiter ab Idæis montibus contuetur, sedes uicinas post Hyrcanos sortiti sunt Margiani, omnes penè collibus altis undiq; circumsepti. Ideo à mari discreti. Et quanq; pleraq; sunt ibi deserta aquarum penuria: sed quidẽ Sena Asomon, & Anthiochia, & Nicea sunt alijs notiora, proximior his limites possidet Bactrianorũ natio ante hac bellatrix, & potentissima, Persisq; semper infesta, anteq; circumsitos populos omẽs ad deditionem gentilitatemq; traheret nominis sui, quam rexêre ueteribus sæculis etiam Arsaci formidabiles reges eius pleriq; partes, ita ut Margiana pro-

Beatus in prælio fundens animã
Beati Arabes unde
Carmania.
Ciuitates uictu & cultu perq; copiosæ.
Hyrcani.
Tigrides in Hyrcania.
Stiuam non ignorant.
Oxus fluu.
Abiei.
Margiani.
Bactriani natio bellatrix.

cul à littoribus sunt disparatæ, sed humi gignentium fertiles, & pecus quod illic per campestria loca uescitur, & montana membris magnis compactum, & ualidis indicio sunt: Camelli à Mitridate exinde perducti, & primitus in obsidione Cyrnige à Romanis, nisi gentes Bactrianis obediunt, pluresq; arua plana arāt, & ad Italiæ speciem crebris fluminibus inundantur, è quibus Ecbatanus, & Zariasres ante sibi consociati. Itidemq; Ochus, & Orchamones iuncti conuenis aquis, augent immania Oxi fluēta. Sunt & hic ciuitates, quas amnes diuersi perstringunt, his cædentes ut melioribus Chatra, & Charte, & Elicodra, & Astacia & Menapila, & Bactras ipsius, unde regnū & uocabulū nationis est institutū sub imis montium pedibus, quos appellant Sogdios, inter quos amnes, duo fluunt nauiū capacissimi Araxates, & Dyme per iuga, uallesq; præcipites in cāpestrē planitiem fluuij decurrentes, Oxiā nomine paludē efficiunt longè latéq; diffusam. Hinc inter alia oppida celebrantur Alexandria, & Tribatra, & Drepsa Metropolis. His contigui sunt Sacæ natio, fera squalentia incolens loca, solo pecori fructuosa. ideo nec ciuitatibus culta, cui Ascanimia mons imminet, & Comedus. Præter quorum radices, & uicū, quem Lithinon Pyrgon appellant, per longissimū patet mercatoribus peruium ad seras subinde cōmeantibus circa defectus, & crepidines montium, quos Imauos, & Apurios uocant. Scythæ sunt Agra intra Persicos fines Asianis contermini Sarmatis, Halanorumq; latus tangentes extremū. Qui uelut agentes quodā secessu coalitiq; solitudine, & per interualla dispersi sunt longa, adsueti uictu uili, & pauperrimo, & gentes quidē uarios incolūt tractus, quas nunc recensere alio properantes, superfluum puto. Illud tamē sciendū has nationes penè ob asperitatē nimiā incessas, homines esse quosdā mites, pios, uitaxatæ sunt, & Galactophagi, quorū meminit uates Homerus in hoc uersu, γλακτοφάγων ἀβίοντε, δικαιοτάτων ἀνθρώπων. Inter flumina uero multa, quæ per has terras, uel potioribus iūgit natura, uel lapsu post trahit in mare, Roëmnus celebris est, & Laxartes, & Talicus. Ciuitates autē nō nisi tres solas habere noscuntur Aspabota, & Cauriana, & Saga. Vltra hæc ut prius quæ Scythiæ loca contra Orientalem plagam in urbis speciem consertæ celsorum aggerum summitates ambiunt, seras ubertate regionum, & amplitudine circūspectos, & Ganges: Appellantur autem ijdem montes Aria, & Nazauitium, & Asmira, & Emodo, Tapuros, Catha. Hanc itaq; planiciem, undiq; prona decliuitate præruptā, terrasq; lato situ distentas, duo famosi nominis flumina, & Chartis, & Banthi, lentiore meatu percurrūt, & dispares tractu, diuersorū ingeniū. Hic patulū alibi molli deuexitate subductū. Ideóq; facietate frugū, & pecoribus, & arbustis exuberant. Incolunt autē Auziciam glebam uariæ gentes, quibus Alitrophagiæ Carambus, & Syzages, & Chardi Aquilonibus obiecti sunt, & pruinis. Exortū uero solis suscipiūt Rabānæ, & Asmiræ, & Essedóes omniū splendidissimi, quibus Athare ab Occidentali parte cohærent, & Asparata, Betæ uero australi celsitudine montiū inclinati urbibus licet nō multis, magnis tamē celebrantur, & opulentis, inter quas maximæ Asmira, & Essedon, & Asparata, & feræ nitidæ sunt, & notissimæ. Agunt autem ipsi quietius Seres armorum

Oxi fluenta

Lithinon Pyrgon.

Galactophagi.

Laxartes.

Duo famosi nominis flumina.

Essedones.

morum semper, & præliorũ expertes, ut quæ hominibus sedatis, & placidis est ociũ uoluptabile, nulli finitimorũ molesti, cæli apud eos iucunda, salubrisq; tẽperies, aëris facies munda, leuiũq; uentorum cõmodissimus flatus, & abunde siluæ sublucidæ, à quibus arborũ fœtus aquarũ aspginibus crebris, uelut quædam uellera molliẽtes, ex lanugine, & liquore mixtã subtilitatẽ tenerrimam pectunt, nentesq; sub tegmina conficiunt sericũ, ad usus, antehac nobilium, nunc etiam infimorũ sine ulla discretione proficiens: Ipsi præter alios frugalissimi pacatioris uitæ cultores uitantes reliquorũ mortalium cœtus. Cũq; ad coëmenda fila, uel quædã alia fluuium transierint aduenæ, nulla sermonũ uice propositarũ rerum precia solis oculis æstimantur. Et ita sunt abstinentes apud se tradentes gignentia, nihil ipsi comparant aduectitium. Africani uiuũt post feras Boreæ obnoxij flatibus, quorũ terras amnis uehendis sufficiẽs nauibus: Arias perfluit nomine faciens lacũ ingentẽ eodẽ uocabulo dictitatũ. Abundat aũt hæc eadẽ Area oppidis, inter quæ sunt celebres Bitaxa, Orbitana, & Sotera, & Nisibis, & Alexãdria. Vnde nauigandi ad Caspiũ mare quingenta stadia numerantur, & mille. his locis Paropanisiade sunt proximi Indos ab Oriẽte, Caucasumq; ab Occidentali latere prospectances. ipsi quoq; montium defectibus inclinati, quos residuis omnibus maior Orthogordo mare interluit fluuius à Bactrianis exurgens. Habent autem etiã ciuitates aliquas, quibus clariores sunt Gazaca, & Naulibis, & Artoarta, unde littorea nauigatio adusq; Mediæ fines portum proximos Caspijs stadiorum sunt duo millia ducenta. Antedictis cõtigui sunt Drangiani collibus cohærentes. Arabum nomine ideo appellatum, quod inde exoritur, interq; alia duobus municipijs exultantes Propthalia, & Aria, Pseudopolis, & Cariga. Post quos ex aduerso Arachosij uisitur, dextrum uergens in latus Indis obiecta, quam ab Indo fluuiorũ maximo, unde regiões cognominatæ sunt, amnis multo minor exurgens aquarũ luit amplitudine, efficitq; paludẽ Arachotoscrenem appellatam, hic quoq; ciuitates sunt inter alias utiles Alexandria, & Arbaca, & Choaspa in penitissima parte Persidos Persia est dextra terminos alios Arthabius uberior fluuius, ubi montes deficiunt Barbitani, quorũ ex pedibus imis emergentes alij fluuij Indo miscentur, mittentes nomina magnitudine potiores, Ciuitates autẽ etiam hic sunt præter insulas Sedratyra, & Carna, conlimes meliores residuis æstimantur. Ne igitur oræ maritimæ spacia adluentia Persidis extremitates per minutia demõstrantes, à proposito lõgius aberremus, Id sufficiet dici, quod mare peremptum à Caspijs montibus per Boreum latus adusq; memoratas angustias nouem millium stadiorũ, Australe uero ab Ostrijs Nili fluminis adusq; principia Carmanorũ, quatuordecim millium stadiorum numero definitur. Per has nationes dissones, & multiplices hominum quoq; diuersitates sunt, ut locorum. Sed ut generaliter corpora describamus, & mores graciles penè sunt omnes subnigri uel liuido colore pallentes, caprinis oculis torui, & superciliis in semi orbium speciem curuatis, uinctisq;, non indecoris barbis, capillisq; prolissis hirsuti. omnes tamen promiscue, uel inter epulas, festosq; dies gladijs cincti cernuntur. Quem Græcorum

Asp̃gines. Vellera ex lanugine. Sericum. Frugalissimi.

Oculis ferẽ prætia æstimant.

Nihil comparant aduectitium.

Paropanisiadæ.

Propthalia. Arachosij.

Subnigri Persæ.

Caprini oculi.

Inter epulas gladijs cincti.

ueterum morem abiecisse primos Athenienses. Thucydides est autor amplissimus. Effusius plerique solui in Venerem, ægréque contenti multitudine pelicum puerilium stuprorum expertes, pro opibus quisque adsciscens matrimonia plura, uel pauca. Vnde apud eos per libidines uarias, charitas dispersa torpescit, munditias conuiuiorum & luxum, maximéque potandi auiditatem uitantes, ut lucem. Nec apud eos extra regales mensas hora est præstituta prandendi: sed uenter unicuique uelut solariũ est, eóque monente quod inciderit editur. Nec quisquàm post sacietatẽ superfluos sibi ingerit cibos, in mane quantum restricti, & cauti, ut inter hostiles ortos gradientes nonnunquam & uineta capiãt nec aliquid nec contingant uenenorum, & secretarum artium metu. Super his nec stando mingens, nec ad requisita naturæ secedens facile uisitur Persa, ita obseruantius hæc aliáque pudenda declinat. Adeo autem dissoluti sunt, & artium laxitate, uagóque incessu iactitantes effœminatos existimes, cum sint acerrimi bellatores, sed magis artifices quàm fortes, eminúsque terribiles abundantes inanibus uerbis in sanumque loquentes & ferrum, magnidici graues & tetri, minaces iuxta in aduersis rebus, & prosperis, callidi, superbi, crudeles uitæ, necísque potestatem, & in seruos, & plebeios uindicantes obscuros. cutes uiuis hominibus detrahunt particulatim uel solidis, nec ministranti apud eos famulo mensæ quàmdiu stanti hiscere uel loqui licet uel spuere, ita prostrati pellibus labra omnium uinciuntur. leges apud eos impendio formidatæ. Inter quas diritate exuperant late contra ingratos, & desertores, & abominandæ aliæ per quas ob noxam unius omnis propinquitas perit. Ad iudicandũ autem usu rerum spectati destinantur, & integri parum alienis consilijs indigentes, unde nostram consuetudinem rident, quæ interdum facundos, iurisque publici peritissimos, post indoctorum conlocant terga. Nam quod supersedere corio damnati ob iniquitatem iudicis iudex alius cogebatur, aut finxit uetustas aut olim recepta consuetudo cessauit, militari cultu, ac disciplina laudisque continui rei castrensis, & armaturæ, quam sæpius firmauimus metuendi, uel exercitibus maximis equitatus uirtute confisi, ubi desudat nobilitas omnis, & splendor. Pedites enim in speciem myrmillonum contecti iussa faciũt, ut Calones. Sequiturque semp hæc turba tanquam ad dicta perẽni seruitio, nec stipendijs aliquando fulta, nec donis, & gentes plurimas præter eas quas abunde perdomuit sub iugum hæc natio uixerat ita audax, & ad pulueres Martios erudita in bellis ciuilibus, externísque assidue uexaretur. Indumentis plerique eorum ita operiuntur lumine colorũ fulgentium uario, ut licet sinus lateráque dissuta relinquãt flatibus agitari uentorũ: inter calceos tamen, & uerticem nihil uideat intectũ, armillis uti monilibúsque aureis, & gemmis, præcipue margaritis, quibus abundant adsuefacti post Indiam uictam, & Croessum, res statuit super ortu lapidis huius pauca succinctius explicentur. Apud Indos, & Persas margaritæ reperiuntur in testis marinis robustis & candidis, permixione roris anni tempore præstituto conceptæ. Capientes enim uelut collon quendam humoris, & lunari aspergine capiunt densius oscitando. Exindéque grauidæ ædũt minutas binas, aut ternas, uel uniones sic appellatas, quod eius terræ

conchulæ

Marginal notes: Matrimõia pro opibus plura uel pauca. — Venter unicuique uelut solarium est. — Ad requisita naturæ secedens. — Magnidici. — Seruo loqui nõ licet nec spuere. — Lex in ingratos. — Sedit Iudex corio damnati. — Ad pulueres martios erudita. — Armillis monilibus. — Succinctius — De margaritis. — Vniones unde.

conchulæ singulas aliquoties pariunt:sed maiores. Idq; indiciũ est ætheria potius deriuatione, q̃ saginis pelagi os ori uetus, & uesci, quod guttæ matutini roris isdem infusæ claros efficiunt lapillos, & terretes: Verspertini uero flexuosos contra & rutilos, & maculosos interdũ. Minima autẽ uel magna pro qualitate haustuũ figurantur casibus uariatis. Concusæ uero sæpissime metu fulgurũ inanescunt, aut debilia pariunt, aut certe uitijs defluunt abortiuis. Capturas autẽ difficiles, & periculosas, & amplitudines pretiorũ illa efficit ratio, quod frequentari sueta littora propter piscantiũ insidias declinãtes, ut quidã cõijciũt circa deuios scopulos, & marinorũ canũ receptacula delitescũt. Quod genus gẽmæ etiã in Britãnicis secessibus maris gigni, legiq; licet, dignitate dispari nõ ignoramus.

AMMIANI MARCELLINI

RERVM GESTARVM LIBER VIGESIMVSQVARTVS.

POST EXPLORATAM alacritatem exercitus uno, pariq; ardore impenetrabilẽ principẽ superari non posse, deûm usitato clamore testatus Iulianus summæ rei finem imponendũ maturius credens, extracta quiete nocturna itinerarium sonare lituos iubet, præstrictis omnibus quæ difficultates, arduiue belli poscebant, cadẽte iam luce Assyrios fines ingressus, celso præter alios spiritu obequitans, ordinibus emulationis ui cunctos ad officia fortitudinis incendebat, utq; ductor uisu & docilitate firmatus metuens, ne per locorum insolentiã insidijs caperetur occultis, agminibus incedere quadratis exorsus est. Excursatores quidem quingentos & mille sensim præire disposuit, qui cautius gradientes ex utroq; latere. itidemq; à fronte ne quis repentinus inrueret, prospectabant. Ipse uero medios pedites regens, quod erat totius roboris firmamentũ dextra legiones aliquas, cũ ne iuxta supercilia fluminis perstringere iussit Euphrates. Cornu uero leuũ cũ equitum copijs Arintheo tradit, & Oromizede ducendũ cõfertius per plana camporũ, & mollia. Agmina uero postrema Dagalaiphus cogebat & uictor. Vltimusq; omniũ Osdrue dux Secũdimus. Deinde ut si hostibus erupissent usq; uel conspicãtibus procul timorẽ multitudinis maioris incuteret, laxatis cuneis iumẽta dilatauit, & homines, ut decimo penè lapide postremi dispararentur à signiferis primis, quod arte mira se fecisse Pyrrus ille rex dicit Epyrotes opportunis in locis castramentandi, armorũq; speciẽ diffundendi ex industria, uel attenuandi perq; scientissimus, ut ubi uenisset plures existimarentur, aut pauci. Sarcinas uero & calones per apparitionem imbellẽ impedimentorumq; genus omne inter utrũq; latus instituit procedentiũ ordinũ, ne qua ui subita raperẽtur, ut sæpe contingit in protecta. Classis autẽ licet per flumen ferebatur adsiduis flexibus tortuosum, nec residere, nec præcurrere sinebatur. Emenso itaque itinere bidui prope ciuitatem uenimus Doram desertamq;

 marginibus

Britannicæ gemmæ.

Ad officia fortitudinis incendebat Iulianus.

Insolentia locorum.

Postremi dispararent a signiferis primis.

Pyrrus castramendandi scientissimus.

Emenso itinere.

marginibus annis impositam. In quo loco greges ceruorũ plures inuenti sunt, quorũ alij confixi missilibus, alij ponderibus in se ramorum, ad facietatẽ om̃es pauerunt, pars maxima natura adsueta ueloci alueo penetrato incoibili cursu euasit ad solitudines notas. Exin itinere dierum quatuor leui peracto uespere intendente cum expeditis mille impositis nauibus, Lucillianus comes imperitia principis mittitur Anathan, munimentum expugnaturus, quod ut pleráq; alia circumluitur fluentis Euphratis, & nauibus ut præceptum est per opportuna dispersis obsidebatur insula nebulosa nocte obumbrante impetum clandestinum. Sed postq; uenit lux certa aquarum quidam egressus is subito hostibus ululabili clamore sublato excito tumultuosis uocibus propugnatores armauit. Et mox specula quadam altissima, explorato situ castrorũ q̃ ocissime duarum præsidio nauium amnem supermeat Imperator pone sequentibus nauigijs, multiq; obsidionales machinas aduehebant. Iáq; muris propinquans cũ non absq; discriminibus multis consyderaret esse certandum. sermone cũ leni, tum aspero, & minaci hortabatur ad deditionem defensores, quos ad conloquium petit Dormizda promissis eius, & iuramentis inlecti, multa sibi de lenitudine Romana spondebat. Deniq; præ se bouem coronatum agentes, quod est apud eos susceptæ pacis indicium, descendere suppliciter, & statim omni munimento egit opus Seus eius præfectus Dux Aegypti, postea honore tribunatus adfectus est. Reliqui uero cum charitatibus suis, & suppellectile humiliore cultu ad Syriacum ciuitatem Chalcida transmissi sunt. Inter hos miles quidã Maximianus perrupisse quondã Persicos fines, in his locis æger relictus, prima tũ etiam lanugine iuuenis, ut aiebat uxores sortitus gentis ritu complures, proditionisq; autor ducebatur ad nostra, testibus affirmans, & præscisse se olim, & prædixisse quod cẽtenario iam cõtiguus sepelietur in solo Romano: Post quæ Sarraceni procursatores Parthos quodam hostium obtulere lætissimo principi, & iterum ad agenda similia sunt remissi. Acciderat aliud postridie dierum, uentorum enim turbo exortus, pluresque uertigines concitans, ita confuderat omnia tecta, tabernacula multa conciderentur, ut supini pleriq; milites sternerentur, uel proni spiritu stabilitatem uestigijs subuertente. nec minus eodẽ die aliud periculosum euenit. Amne enim repente circa margines euagato, mersæ sunt quædam frumentariæ naues cataractis auulsis ad diffundendas, reprimẽdasq;, quas ligare sueti operari saxo strictim, quod utrum per insidias an magnitudine acciderit fluentorum, sciri non potuit: post præruptã, incensámq; urbem omnium primam, & captiuos transmissos certiore iam spe prouectus exercitus ad fiduciã elatis uocibus in fauores principis consurgebat, adfore sibi etiã deinde cælestem existimãs curã, & qui per regiones ignotas de obscuris erat suspectio circa assurgẽtes, & ludificandi uarietas timebatur. Ideo Imperator nũc antesignanis, nunc agminibus cogendis insistens cum expeditis uelitibus, ne quid lateret abstrusum, fructeta squalida, uallesq; scrutabatur, licentiores militum per longinqua discursus, adfabilitate natiua prohibendo, uel minis. hostiles tamen agros omni frugum genere diuites cum segetibus, & tugurijs inflammari

Vlulabilis clamor.

Lenitudo Romana.

Bos coronatus.

Ventorum turbo.

Cataractæ.

Suspectio.

flammari permisit. Ita demum cum usui necessaria abunde sibi quisq; conlegisset, & hoc modo sauciabatur salus hostium nesciorum. Bellatores enim libenter quæsitis dextris proprijs utebantur, alij uirtutis suæ horrea reperisse existimantes, & læti, quod uitæ, quod subsidijs adfluentes alimenta seruabant, quæ nauigijs uehebantur. hic uino grauis quidam temerarius miles, & ad ulteriorem ripam nullo urgente trãsgressus in conspectu nostro ab hominibus captus, occisus est. quibus tali casu paratis, ad castra peruenimus nomine Thilutha in medio fluminis sita, loco immenso quodam uertice tumescente, & potestatem naturæ, uelut manu circumseptum humana, cuius ad deditionem incolæ temptati mollius (ut docebat) quàm asperitas ædita uim superabat armorum intempestiuam, tunc defectionem esse firmabant. Sed hactenus responderunt, quod cum interiora occupauerint protinus gradientes Romani se quoq; utpote regnorum sequelas uictoribus accessuras, & post hæc prætermeantes ipsa mœnia, naues nostras cum uerecundia quieti spectabant, immobilesq; transitus, cũ ad munimentũ aliud Achaiachalã nomine ueniremus fluminis circumitione uallatum, arduumq; transcensu confutati pari responso discessimus. Alia postridie castra ob muros inualidos derelicta prætereuntur tensa: Postea uero & in sequenti die stadijs ducentis emensis, uentũ est ad locũ Baraxmalcha, unde amne transito milliario septimo disparata Diacira inuaditur ciuitas habitoribus uacua, fruméto & salibus nitidis plena, in quã templum alti culminis arci uidimus suppositũ: qua incensa, cæsisq; mulieribus paucis, quæ repertæ sunt traiecto fonte scatente bitumine Ozogardana occupauimus opidũ, quod formidine aduenĩetis exercitus itidẽ deseruêre cultores, in quo principis Traiani tribunal ostentabatur. Hac quoq; exusta biduo ad refectionem corporũ dato prope extremum, noctisq; secundum diem sequutus est, Surena post regẽ apud Persas promeritæ dignitatis, & Malechus Podosacis nomine Phylarchus Sarracenorum Assanitarũ famosi nominis latro, omni sæuitia per nostros limites diu grassatus, structis Ormisdæ insidijs, ad speculandũ exiturũ quærit incertum unde præsens erat. Ideo sunt temptamenta frustrata, quod angusta fluminis interluuies, & prealta transiri uado non potuit, & primo lucis exordio, cum essent hostes iam in contuitu trusi, tunc primitus corusci galeis, & horrentes indutibus rigidis milites in procinctum impetu ueloci tendentes eos inuolauêre fortissime: Et quamuis arcus ualidis uiribus flecterentur, & splendor ferri intermicans Romanorum metum augeret ira tum acuente uirtutem clipeorum densitate contecti, ne possint emittere coëgerunt: Animatus his uescendi primitijs miles, ad uicum Macebracta peruenit, in quo semiruta murorũ uestigia uidebantur. qui priscis temporibus in spacia longa protentus munire ab externis incursibus Assyriam dicebatur. hinc pars fluminis scanditur largis aquarũ agminibus, ducens adtractus Babylonios interiores usui agris futura, & ciuitatibus circumiectis, alia Narmalcha nomine, quod fluuius regum interpretatur, Ctesiphonta prætermeant. Cuius in exordio turris in Modephari celsior pedidatus omnis pontibus caute digestis transiuit. Equites uero cũ in tumentis armati

Regnorũ sequelæ, ac cessuræ uictoribus.

Stadijs emẽsis.

Amne transito.

Biduo ad refectionẽ corporum dato

Semiruta murorum uestigia.

tis armati dementiores gurgites fluminis obliquati transnarunt, alij multitudine subita petiti telorum hostilium, quos egressi auxiliares ad cursuram leuissimam fugientiumq; ceruicibus insistentes laniatu animi prostrauerunt. Quo negotio itidem gloriose perfecto ad ciuitatem Parisadoram uẽtum est amplã & populosam ambitu insulari circũuallatam, cuius obequitãs mœnia Imperator, & si tum & obsidium omni cautela captabat, quasi sola formidine oppida à propungnandi studio submoturus, quibus per cõloquia sæpe temptatis, cum nec promissis quisquam flecteretur nec minis, suscipitur oppugnandi exordium, & armatorum triplici corona circũdatis muris, die primo adusq; noctis initium Missilibus certabatur: Cũ defensores præstãtes & uiribus propugnacula cilitijs undiq; laxius pansisq; telorum, impetus cohiberẽt obiecti scutis uimine firmissimo textis, & crudorum tergorũ densitate uestitis, ualidissime resistebant ferrea nimirũ facie omni, quia lamine singulis membrorũ liniamẽtis cohercente raptim fido operimento totam hominis speciẽ contegebãt. Et aliquoties rare & indigne & regalis conloquia petẽtes obnixe propinquantem probris atq; conuicijs ut male fidum incessabant & desertorem, ac lenta cauillatione die maxima parte exempta tenebrarum silentio primo multiformes admotæ sunt machinæ, cœptaq; altitudo complanari fossarum quæ uix dum ambigua luce desẽsores intente contemplati eo accidẽte, quod angularem turrim ictus forauit arietis uiolentior, relictis ciuitatis duplicibus muris continentem occupant arcem asperi montis interrupta planicie superpositã, cuius medietas in sublime consurgẽs turrito ambitu argolici scuti speciẽ ostendebat. Nisi quod sub septentrionẽ rotunditatis eidẽ quid erat. Monphatis fluenti ad proiecta caute eminentia tuebantur, in quæ excellebant Minæ murorum bitumine & coctilibus laterculis fabricatæ, quo ædificij genere nihil tutius esse constat, Iamq; ferocior miles peruasa urbe, quã uiderat uacuam aduersus oppidanos ab arce multimoda tela fundentes acri cõtentione pugnabat: Cum enim ijdem prohibitores catapultis nostrorum urgerentur Atq; balistis lapsi quoq; ex ædito arcus erigebant, fortiter tensos, quibus panda utrinq; surgentia cornua ita lentius flectebantur, ut nerui digitorum actis pulsibus uiolentis arundines ferratas emitterent, quæ corporibus inlisæ contrarijs letaliter figebãtur. Dimicabatur nihilominus utrobiq;, Saxorũ manualium manibus, neutrobi inclinato momẽto prælium atrox à lucis ortu ad initium noctis destinatione magna protractũ, pari sorte direptum est. Proinde die sequuto, cum certaretur asperrime, multiq; funderentur altrinsecus, & æqui mores gesta librarent. Imperator omnes aleæ casus inter mutuas clades experiri festinans, cuneiatim stipatus densatisque clipeis ab ictu sagittarum defensus, ueloci saltu, comitantibus cunctis prope portam uenit hostilem crasso ferro crustatam. Et licet saxis & glande ceterisque telis cum periculis acrius præmeretur, fodicare tamen paratur ualuarum latera, ut aditum patefaceret, uocibus increpans crebris, non ante discessit, quàm telorum congerie, quæ superiacebantur se iam cerneret obruendum, euasit cum omnibus. tamẽ paucis leuius uulneratis ipse innoxius uerecũdo rubore perfusus: Legerat enim

Cursura.

Nec promissis flectere, tur, nec minis.

Cõplanari.
Angularem turrem forauit Aries.

Bitumine & coctilibus laterculis.
Multimoda tela.

Saxa manualia.

Altrinsecus.
Omes aleæ cursus.
Cuneatim stipatus.

enim Emilianum Scipionem, cũ historiarũ conditore Polybio Megalopolitano, armatorũ cũ triginta millibus portã Carthaginis impetu simili subfodisse: sed fides recepta scriptorum ueterũ recens factũ defendit: Emilianus enim testudine lepidea rectam successerat portam, sub qua tutus, & latens dum moles saxeas retegunt hostes, urbem nudatam inrupit. Iulianus uero locum patentem ingressus obunbrata cœli facie fragmentis montium, & missilibus ægre inde repulsus, abscessit. His raptim ac tumultu agitatis, cum operositas uinearum, & aggerum impeditissima à certis urgentibus cerneretur, machinam quæ cognominatur Heliopolis iussit expeditius fabricari, q̃ ut supra docuimus est usus Demetrius superatis oppidis pluribus, Poliorcetes appellatus est. Ad hanc molem ingentẽ superatã celsarũ turriũ pinnas prohibitos oculorũ acies intentius conferentes. Itidemq; instantiã obsidentium perpensantes, subito uertuntur ad preces circumfusi per turres, ac mœnium minas, & fidẽ Romanam pansis manibus protestantes, uitam cum uenia postulabant. Cũq; cessasse operam, & uinitores nihil tentare niterentur ulterius, quod quietis erat indicium, certam copiam sibi dari conferendi sermonis cum Ormizda poscebant. Hocq; impetrato Mamersidis præsidiorum præfectus demissus per funem, ductusque ad Imperatorem, ut obsecrauit uitam cum impunitate sibi, consortibusque suis firmiter pacta redire est permissus. Gestisq; nuntiatis plebs omnis utriusq; sexus ad sententiam suam cunctis acceptis pace fœderata, cum religionum consecrationibus fidis patefactis egreditur portis, salutarem Genium adfulsisse sibi clamitans Cæsarem magnum, & lenem. Numerata sunt autem deditiorum duo millia, & quingenti, nam cætera multitudo obsidium ante suspectans nauigijs paruis permeato amne decessit. In hac arce armorum, alimentorumq; copia reperta est maxima, unde necessarijs sumptis reliqua cum loco ipso exussere uictores. Postera die quàm hæc acta erant perfertur ad Imperatorem cibos per ocium capientem nuntius grauis Surrenam Persicum ducem procursatorum partis nostræ tres turmas inopinum adgressurum paucissimos trucidasse. Inter quos strato tribuno unũ rapuisse uexillum. statimq; concitus ira Numanicum cum armigera manu festinatione ipsa tutissimus peruolauit grassatoribus fœda consternatione depulsis residuos duos tribunos sacramento soluit, ut desides, & ignauos. Decem uero milites ex his qui fugerant exautoratos capitali addixit supplicio sequutus ueteres leges. Incensa deniq; urbe, ut memoratum est constructo tribunali insistens actis gratijs conuocato exercitu cunctos ad paria facienda deinceps hortabatur, & argenteos nummos centenos uiritim pollicitus, cum ea percitate promissi percitos tumultuare sensisset, ad indignationem plenam grauitatis erectus. En, inquit, Persæ circumfluentes rerum omnium copijs ditare nos poterit opimitas gentis, si unum spirantibus animis fortiter fecerimus, ex emensis opibus egentissima est tantum credite Romana respublica per eos, ut qui augerent diuitias docuerunt principes auro quietem à Barbaris redemptã redire, impetitum ærarium est, urbes exinanitæ, populatæ prouinciæ, mihi nec facultates, nec propinquitas generi suppetit, q̃uis

Megalopolitanus Polybius.
Emilianus.
Heliopolis machina.
Vitam cũ uenia postulabant.
Vitã cũ impunitate obsecrat.
Cibum per ociũ capiẽs.
Exautorati.
Argentei nũmi centeni uiritim.

numinis, ut arbitrabatur, erectior. Cumq; maiore Malcha urbem magnam & ualidis circundatã mœnibus tentorijs fixis prouidit solicite, ne castra repentino equitatus Persici turbarẽtur adcursu. Cuius fortitudo in locis patentibus imma ne quãtum gentibus est formidata, & hoc disposito, stipatus uelitibus paucis, ipse quoq; pedes, ciuitatis situm diligenti inquisitione exploraturus, in pernicio sas præcipitatus insidias, ex ipso uitæ discrimine tandem emersit. Nanq; per la tentem oppidi portam Persæ x armati digressi in dorso diuorum peruadẽtes poplitibus subsidendo, repentino impetu nostros adgressi sunt. E quibus duo conspectiorẽ habitu principem gladijs petiere districtis, sed occurrit ictibus ere ctum latius scutum, quo contectus, magna latáq; fiducia unius lateri ferrum in fixit: alterũ stipatores multiplicatis ictibus occiderunt: residuis equitibus uulne rati sunt aliqui, disiectis in fugam, spoliatisq; ambobus reducens incolumes, cũ exuuijs remeauit ad castra, omniũ lætitia magna susceptus. Sustulit ab hoste prostrato aureũ colli monile Torquatus, fudit confidentissimũ Gallum alitis propugnatione Valerius postea cognomẽto Coruinus: hacq; gloria posterita ti sunt cõmendati, nõ inuidemus: accedat hoc quoq; monumentis de tribus faci nus pulchrũ constratis, postridie pontibus exercitúq; traiecto & metatis alibi salubrius castris uallo duplici circũductis: quoniam (ut diximus) timebantur so licitudines, plane oppidi suscepit obsidium, periculosum fore existimans, si gra diens prorsus à tergo relinqueret quos timeret, hæc dum magno molimine cõ parentur, Surena hostium dux, iumenta adorat: quæ in lucis palmaribus uesce bantur, à cohortibus nostris repulsorijs cum paurorum exitio habitus frustra discessit, & duarũ incolæ ciuitatũ, quas amnes amplexi faciunt insulã, parua sui fiducia trepidi & fontis forma se cõtulerunt, pars Syluarum densa, alij perpalu des uicinas à lucis arborum cauatarũ inuecti, ad unicum auxiliũ, & potissimum resistentes, aliquos nostri milites trucidabant: ipsi quoq; itineris longi, quod su perarat dilabuntur, ulteriora petituri, iteratum: è quibus & Cumbulæ per uaria discurrentes, captiuos alios subinde perducebant. Id enim erat librata ratione dispositũ, ut dum copiæ pedestres muros oppugnant: equestres turmæ diuisæ, per globos abigendos insisterẽt, prodit: hocq; prouiso nullo prouincialium da mno, miles uisceribus hostium pascebatur. Iamq; Imperator pascebatur muris oppidum duplicibus circũdatum ordine trino, scutorũ spe patrandi incepti ma ximis uiribus oppugnabat. Sed ut erat necessarius appetitus, ita ut effectu res difficillima: nam accessus undiq; rupibus infractu celsiore discessis, flexuosisq; excessibus ob periculum anceps, adeundi copiam denegabat, maxime cum tur res crebritate & altitudine formidandæ montẽ saxeum arcis naturaliter æditũ æquabant, & prodiuis planicies flumini imminens propugnaculorũ firmitate muniebatur. Accedebat & his leuius malum, quod lecta manus & copiosa quæ obsidebat, nullis ad deditionẽ inlecebris flectebat, sed tanq; subraptura uel de uota cineribus patriæ resistebat, aduersus Samegrẽ reuerebatur inserẽs proter uius nullis, & pugnã, uel æquo campo, iustóq; prælio poscens, cũ receptui cane retur, adsidue animosis hostẽ urgendi conatibus urebatur: uicit tamẽ nostrorũ

Malcha.

Torquatus.

Coruinus.

Obsidium.

Palmarius.

cōciliū contentionē uiriū maximā, diuisisq; operib9, officia quisq; distributa cã pescit ocyssime. Hinc etenī ardui suggestus erigebātur, inde fossarū altitudines alij cōplanabant: terrarū latibula cōcaua oblongis tramitibus alibi struebātur. Locabant etiā artifices tormenta muralia, funestos sonitus proruptura: Et cuniculos quidem cum uineis, Nemnita & Dagalaiphus curabāt. Ineundis aūt conflictibus & defendendis ab incendio, uel ruptionibus machinis, præerat Imperator. Cumq; apparatu omni exdudendæ urbis labore multiplici cōsumato pugna flagitaret, uictus minime dux reuersus est adusq; Ctesiphonta itineribus exploratis, nulla obstacula nuncians offendisse. Quo efferati gaudio milites omnes, elatiq; firmioribus armis, ad certandū signū operiebātur armati. Iamq; clangore Martio sonantibus tubis strepebant utrinq; partes, & primi Romani hostē undiq; laminis ferreis in modū tenuis plumæ conceptū, fidentéq; quod tela rigentis ferri lapsibus impacta resiliebāt, crebris procursationibus, & minaci murmure, lacessebant: nónunq; cum pace, scutorúq; uelut testudine infigurabilium fornicū operiebātur, aptissime assiduis motibus laxius dehiscente, cōtra Persæ muris obstinatius adhærētes, quantū facere nitiq; poterant, claudere & frustrari exitiales impetus conabantur. Verū ubi innumeras crates præ se ferentes oppugnatores iam mœnia perurgerent cū sagittarijs fundatores, alijsq; saxa uoluentes etiā ingentia, cum facibus & malleolis eos longius propulsabant: tū aptatæ ligneis sagittis balistæ flexu stridore torquebātur, creberrima spicula funditantes, & scorpiones quocunq; manus perite duxissent, rotundos lapides euibrabant. Iterū deinde ac sæpe geminatis cōgressibus æstus in meridiem crescens, efferuescēte uaporatius sole, apparatu operū & studio præliādi intentos cunctos reuocauerat fatigatos, aut sudore perfusos, eodē mentis proposito sequuto quoq; die per uaria certaminū genera cōtrouersa parte dimicātes instanter, æquis manibus & pari fortuna discedunt. Verū in omni discrimine armatis proximis princeps ciuitatis urgebat: sed in districtis necessitatibus nihil tam leue est, quod nō interdum etiā contra sperata rerum afferat momēta magnarū. Cum enī aut sæpe discessuræ partes leuius concertarent, abusiuo incusso ariete, qui paulo ante erat admotus, sternitur: residuis omnium altior turris latere coctili firmissime structa, cuius ruina muri contiguū latus secum immani fragore protraxit: ibi cum uarietate casuū obsidentiū labor, obsessorumq; industria, uicissim facinoribus speciosis indaruit. Nihil enī asperū, ira & dolore succenso militi uidebatur, nihil munitoribus erat pro salute curātibus metuendū aut dirū. Nam cū anceps pugna diutius feruens, sanguine utrinq; multis ceruicibus fuso fidei finis, & finis & occasus dum fatigationi cōsulitur. Dumq; hæc luce agerentur, hæc palma nūciatur Imperatori peruigili cura distento, legionarios milites quibus cuniculorū erant fodinæ mādatæ, cauatis tramitibus subterraneis, sublicisq; suspensissima penetrasse fundamentorū. Iam si ipse disposuerit euasuros: cum itaq; noctis plerunq; processisset, & æneatorū occentu signo dato progrediendi, ad pugnā & ad arma cōcursum est, & cōsulto murorū inuadunt utrinq; frontes: ut dum propulsaturi pericula defensores ultro citróq; discurrūt, nec pro-

Latibula terrarum. Tormenta muralia. Clāgor Martius. Persæ tecti laminis ferreis. Res leuis momentum rei magnæ. Cuniculorū fodinæ. Aeneatorū occentus.

xima fodiētis audiret forte tinnitus, nec quodā intrinsecus obsistente cunicula riorū subita man⁹ emergit: qbus ita ut cōuenerat ordinatis & occupatis ꝓhibitoribus, patefactisq; latebris euolat: & superius deuictorū numero miles, post quem magnus tribunus & Romanus notarius, quos audax multitudo sequuta his prius confossis, quos in æde, per quā in lucem prodierāt, inuenerunt, suspensis gradibus procedentes obtruncarūt uigiles omnes, ex usu moris Getici iustitiam felicitatemq; Regis sui, canoris uocibus extollētes. Extimabatur Mars ipse, si misceri hominibus numina maiestatis iure permittūt, adfuisse castra Lucanorum inuadentibus ultro. Hocq; ideo creditum est, quod in congressu flagranti scala uehemēs uisus formidandæ uastitatis armatus: postridie cum recenseretur exercitus præcipuo studio quæsitus reperiri nō potuit, cum se ultro offerret, similis fuisset memorabilis cōscius facti: sed ut tunc qui esset pulchri facinoris autor, penitus est ignoratū, ita nunc enituerūt hi qui facere fortissime obsidionalibus coronis donati, & pro concione laudati ueterū more, tandē nudata reseratis aditibus multis, lapsura inuaditur ciuitas, & sine sexus discrimine uel ætatis, quod impetus reperit potestas iratorum adsumpsit, alio exitu imminentis timoris cum hinc ignis mucrones urgerent ultimum, flentes è muris actis sua sponte præcipites, mēbrisq; omnibus infirmati, mortē funestiorē paulisper dum caderent egerunt. Extractus autē est uiuus cum satellitibus LXXX, Nabdates Præsidiorum magister, quem oblatum sibi cum alijs seruari iussit intactum, serenus Imperator & demēs, diuisa itaq;, perpensis meritis & laboribus, præda ipsæ ut erat par uo cōtentus mutum puerū oblatū sibi suscepit gesticulariū, multa quæ callebat, nutibus uenustissimis explicātem, & tribus aureis nummis partæ uictoriæ præmiū iucundū, ut existimabat, & gratum. Ex uirginibus aūt quæ speciosæ sunt captæ, ut in Perside, ubi fœminarū pulchritudo excellit, nec contrectare aliquā uoluit, nec uidere, Alexandrū imitatus, & Africanū, qui hæc declinabant, ne frangerentur cupiditate, qui se inuictos à laboribus ubiq; præstiterūt. Inter hæc certamina nostræ partis architectus, cuius nomen nō suppetit, post machinā scorpionis, forte adsistens reuerberato lapide, quē artifex titubanter aptauerat, fundæ abliso, pectore sauciatus, profudit animā disiecta compage mēbrorū, adeo ne signa totius corporis noscerētur, & in prætorio Imperatoris iudex nunciauerat cert⁹ circa muros subuersi oppidi fallaces foueas & obscuras, quales in tractibus illis sunt plurimæ, subsedisse manū insidiatricē latenter, ut improuiso inde adorta agminis nostri terga feriret extrema: confestimq; ad extrahendā eam missi sunt cum parte fortitudinis pedites: qui cū neq; peruadere foraminū aditus, nec à mandato intus proliceri possint ad discernendā conlectam stipulā, & sarmēta specuū faucibus aggesserunt. Vnde fumus angustius penetrās, ideóq; spissior, quosdā in talibus obstrictis necauit, alios igniū adflatus emixtus prodire in perniciē coëgit abruptā, & ita omnibus incendio, ferróq; consumptis, ad signa repedauit ocyus miles. Hoc modo ciuitas ampla & populosa uirtute roboris excisa, Romanū in puluerem cōcedit & ruinas, postq; tam gloriosa transitis pontibus multorū amniū concursum, cōtinuatis ad munimenta gemina ueni-

Mars creditus interfuisse.

Inuaditur ciuitas.

Serenus Imperator & clemens.

Puer gesticularius.

Fœminarū Persicarum pulchritudo

Ad signa repedauit ocyus miles.

Malcha diru pta.

Loricæ ambitũ clausum.

Vbi feræ destinatæ.

Venatoriæ lanceæ.

Disparatur.

Prohibitoribus ad resistendum in te[n]tis.

Obsidium.

mus, ædificijs cauatis extructa. Vbi Victorẽ comitẽ exercitus, præmiũ à transitu fluminis Regis filius progressus est à Ctesiphõte cum optimatibus & multitudine armata audere conatus, cateruis sequentiũ militũ uisis abscessit. Pergentes itaq; ꝓtinus ad lucos uenimus, agrosq; pingues uariorũ seminũ lætos, ubi reperta regia Romano more ædificata, quoniã id placuerat, mãsit intacta. Erat enim in hac eadẽ regione extentũ spacium, & rotundũ, loricæ ambitu circũclausum destinatas regijs uoluptatibus cõtinens feras ceruicibus iubatis, armatisq;, hispidos apros & ursos, ut sunt Persici, ultra omnẽ rabiem sæuiẽtes, & alia lecta in una uia corpora bestiarũ, quas omnes diffractis portarũ obicibus, equites nostri uenatorijs lanceis, & missiliũ multitudine cõfoderunt: Quo loco pinguis situs & culta, quẽ equorũ sepem etiã nominant, haud longius disparatur, ubi uallatis opere tumultuario castris, & exercitu omni per aquarũ & pabuli opportuna biduo recreato ante gressus, cum propulsatoribus princeps & ciuitatẽ desertam cõlustrans, sacro principe quodã excissam, in quo perpetuus fons stagnum ingens eiectat: in Tigridẽ defluens, corpora uidit suffixa patibulis, multa necessariorũ eius quẽ prodidisse ciuitatẽ Pyrisaborã, retulimus supra: hic & Nabdates nimis exustus est, quẽ extractum cũ LXXX latebris expugnare docuit ciuitatem, ea quã inter exordia obsidij cœpti dam pollicitus prodere, dimicauit acerrime, adeptusq; ueniam insperatã, ad id proruperat insolentiæ, ut cornua lacceraret omnibus probris. Ira aliquantũ progressi, tristi pcellimus facto: dum ẽm tres procursatorũ cohortes expeditis cum cuneo Persico decertarẽt, quẽ patefactis subito portis profuderat ciuitas: proruptores, alij ex cõtraria fluminis ripa iumenta nos sequẽtia cũ pabulatoribus paucis licenter palantibus intercipiunt & obtruncant: unde profectus Imperator iratus & frendens, iamq; regionibus Ctesiphontis propinquãs, celsum castellũ offendit & munitissimũ, ad quod explorandũ ausus accedere, obscurior, ut ipse rebatur, cum paucis obequitans muros, paulóq; auidius intra iactum telorũ repertus, latêre non potuit, statimq; diuersorũ missilium nube exagitatus oppetisset tormento murali, ni uulnerato armigero, qui lateri eius hærebat, ipse scutorũ densitate cõtectus, euitato magno discrimine discessisset. Qua causa concitus immane munimentũ disposuit obsidere prohibitoribus ad resistendũ intentis, quod loco fidebãt propemodũ inaccesso, quodq; Rex cum ambiciosis copijs passibus sitis incedẽs propediem adfore credebatur: iamq; uineis, & residuis omnibus quæ poscebat, obsidiũ paratis uigilia secunda præcipiti, cum nox casu tunc lunari splendore nitens, his qui propugnaculis insistebant, aperte cuncta monstraret. Repente in unũ pondus coacta multitudo, patefactis subito portis, erupit cohortẽ, quæ nõ onidantem adorta nostrorũ cæcidit complures, inter quos etiã tribunus peremptus, periculum pulsare conatus. Quæ dum ita agũtur, pari modo, ut antea, Persæ ex aduersa fluminis ripa partẽ adorti nostrorũ, interfectis quibusdam, riuos cepere nonnullos, & timore simul quia uenisse in maiorẽ numerũ copiæ putabantur hostiles egere nostros, sed tunc egimus, ubi animus in audaciã restitutus, armisq; raptis inter tumultũ exercitus cantu concitus buccinarũ, minaci murmure festinaret. Ereptores

ret. Ereptores perterriti, reuerterunt intacti, ita Imperator graui permotus, reliquos ex ea cohorte qui abiecte sustinuerāt impetum grassatorū, ad pedestrem compegit militiā, quæ onerosior est, dignitatibus immunitis flagrās. Post hæc ad eruendū castellum ubi periclitatus est, operā cōmittit & curam, nusq; ab antesignanis ipse digrediens, ut inter primos dimicans militia fortiter faciendum esset exemplo spectator, probatorq; gestorū: quo inter discriminū uertices diu multumq; uersato, uarietate munitionū atq; telorum, & cōspiratione pugnatorum, idem castellū incenditur captum: postq; cōsyderatis asperitatibus antegestarum rerū & impedientiū requieuit exercitus labore nimio quassatus, multis uictui congruis affatim distributis, uallū tamen sudibus densis fossarū altitudine cautius deinde struebatur, cum à uicina iam Ctesiphonte repētini excursus, & alia formidarentur occulta. Ventū est hinc profusile flumen Naarmalchi nomine, qd' nō nisi regum interpretatur tūc aridū. Id antehac Traianus, posteáq; Seuerus egesto solo fodiri in modum canalis amplissimi, studio curauerat summo, ut aquis illuc ab Euphrate transfusis, naues ad Tigridem cōmigrarent, tutissimumq; ad omnia uisum est eadē loca purgari, quæ quondā similia Persæ timentes mole saxorum obruere multorū: hacq; ualle purgata, auulsis cataractis undarū multitudine classis secura stadijs XXX depulsa, in alueū eiecta est Tigridis, & coniectis ilico pontibus, congressus exercitus inter Cothen uersus promouit: utq; lassitudini succederet quies opportuna, in agro consedimus opulento, arbustis & uitibus, & cupressorū uiriditate lætissimo, cuius in medio diuersorium opacū est & amœnū, gentiles picturas per omnes ædiū partes ostendens, Regis bestijs uenatione multiplici trucidatis: nec em̄ apud eos pingitur uel fingitur aliud, præter uarias cædes & bella. Proinde cunctis ex sentētia terminatis, Augustus altius iam cōtra difficultates omnes incedēs, tantumq; à fortuna sperans, nondū affectauit ꝓpius temeritatē multa, crebra audere, ualidior indies, ex his q alimenta portabāt, & machinas deonerabāt, octogenis impleuit armatis: attētóq; secū classis robore firmiore, quā in tres diuiserat partes: Vnā cū Victore comite quiete prima noctis emitti disposuit, ut flumine raptim trāsmisso ripæ occuparētur hostiles: quod cum acri metu territi duces concordes precatu fieri prohibere tentarēt, neq; destinationē flecterent principis: sublato uexillo, ut uisum est, euolant è cōspectu V subito naues: & cum ripas iam aduentarēt, facibus & omni materia qua alitur ignis petita, & assiduis iactibus cū militibus iam cōflagrassent niue, loci frigore pectoris excitus Imperator, signū sibi datū, nostros quod margines iam tenerent, ut mandatū est erexisse, proclamans classem omnem properare citis remigijs adegisset. Quo facto & naues incolumes sunt receptæ, & residuus miles quū à saxis & uarietate telorum ex ædito uexaretur, post cōcertationē acerrimā præaltas ripas, & arduos supergressus stabat immobilis. Et miratur historia Rhodanū arma & loricam retinēte Sertorio transnatato ui cum eo momento turbati quidā milites ueriti ne remanerent post signū erectū scutis, quæ patula sunt & incurua proni firmius adhærētes: eáq; licet imperite regendo, per uoraginosum amnē uelocitatē comitati sunt nauiū. Con

Affatim.

Auulsæ cataractæ.

Apud Persas bella pinguntur.

Deonerantes.

Conflagrassent niue.

Sertorius trāsnatauit Rhodanum.

Voraginosus amnis.

Cataphracti tra hæc Persæ obiecerũt instructas cataphractorũ equitum turmas sic cõfertas, ut laminis quæ optati corporum flexus splendore præstringerent occursantes, optatus operimentis scorteis equorũ multitudine omni defensa, quorũ in subsidijs locati sunt, manipuli peditum contecti scutis oblongis & curuis, quæ recta uimine & corijs crudis gestãtes, densius se cõmouebant. Post hos elephanti gradientiũ collium specie, motúq; immaniũ corporum propinquantibus exitum mittebant documẽtis perterriti formidabant. Hinc Imperator cateruis peditũ firmis in mediũ inter acies spacium secundũ Homericã dispositionẽ præstituit, ne locati priores, cedentésq; deformiter cunctos auerterent secũ, aut Postsignani penè omnes reiecti, centurias nullo renitente licentius uerterẽt terga: ipse cũ leuis armaturæ auxilijs per prima, postremáq; discurrẽs. Ergo ubi uicissim contiguas esse cernerẽt partes, cristatis galeis corusci Romani, uibrantésq; clypeos uelut pedis anapesti præcinentibus modulis leuius procedebant, & præpilatis missilibus per præcursatores principis pugna tentati excita, undiq; solito more cõclamaretur, uirorũq; alacritatẽ sonãs classica iã iuuaret hastis & mucronibus strinctis, hincinde cominus pugnabatur, sagittarũ periculo miles æra numinis quantũ interiora festinatius occupabat. Inter quæ Iulianus pulsus fulsire subsidijs, incitaréq; tradentes quasi cõturmalis strennuus properabat & rector, laxata itaq; acies prima Persarũ, leni & inconcito gradu calefactis armis retrorsus rediens, propinquã urbem petebat, quã sequebatur miles itidem fessus in campis torridis adusq; diei finẽ à lucis ortu decernens, eiúsq; occipiti pertinacius hærens, omnẽ cum Tigrane, & Surena, & Narte potissimis ducibus adusq; Ctesiphontis muros egit præcipitem, aduersorũ feriens suras & terga, perrupisséťq; ciuitatis aditus lapsorũ agminibus mixtus, ni Clijsuictor nomine manibus erectis prohibuisset, & uocibus ipse humerũ & sagitta præstrictus, & timens ne intra mœniũ ambitus rapidus miles inconsulte repertus, nullósq; inueniẽs exitus multitudinis pondere circũueniretur, sonẽt Hectoreas Poetæ ueteres pugnas, fortitudinẽ Thessali ducis extollant, longe loquantur ætates Sophinã, & Animam, & Callimachũ, & Cynegyrum medicorũ in Græcia culmina illa bellorũ, nõ minus illo quorundã ex nostris inclaruisse uirtutẽ omniũ confessione monstratur. Post timorẽ depositum, calcatas ruinas hostilium corporũ iusto sanguine miles etiã tum cruentus ad Imperatoris tentoria cõgregatus, laudes perhibebat & gratias, quod ubiq; ignoratus dux esset, an miles magis tum rem ita prospere gesserat, ut cæsis Persarum plus, minusúe II millibus & quingentis, LXX caderent soli nostrorũ, qui adpellans plerosq; nominatim, quos stabili mente aliquod clarum fecisse ipse arbiter prospexit, naualibus coronis donauit ciuicis & castrensibus. Abunde ratus post hæc prosperitates similes aduẽtare cum plures hostias Marti parabat ultori, & ex tauris pulcherrimis X ad hoc perductis, nondum aris admotis uoluntate sua IX procubuere tristissimi. Decimus uero qui defractis uinculis lapsus, ægre reductus est, mactatus ominosa signa monstrauit: Quibus uisis exclamauit indignatus acriter Iulianus, Iouémq; testatus est, nulla Marti iam sacra facturum, nec resecrauit, celeri morte præreptus. Digesto itaq;

Operimẽta scortea.

Velut anapesti præcinẽtibus modulis.

Adusq; Ctesiphõtis muros.

Sonent Poetæ Hectoreas pugnas.

Ominosum signum.

sto itaq; cōcilio, cum primatibus super Ctesiphontis obsidio itum est, in uoluntatem quorundā facinus audax & importunū esse noscentiū id aggredi, quod & ciuitas situ ipso inexpugnabilis defendebatur, cū metuenda multitudine protinus Rex adfore credebatur, uicit sententia melior, cuius utilitate princeps solertissimus ad populandas regiones circunsitas misit armētis lætas & frugibus. Hostes pari persecutorum industria, quos dispilatos nuper densi tramites & latebræ texere notissimæ hinc opulēta, sed illæ auidæ semp ad ulteriora cupiditates paruihabitis uetantiū dictis & increpitis optimatib9, quod ob inertiā parca regna Persidis flumine leua relicto, infaustis ductorib9 præuijs mediterraneas uias irrepere cito posuit gradu, & tanq; funesta face Bellonæ subiectis ignibus exuri cūctas iusserat naues, præter minores XII, quas ꝑfuturas pangēdis pontibus disposuit uehi carpentis: idq; putabat utiliter ordinasse, ne relicta classis usui hostibus foret, aut certe, ut ab expeditionis primordio factum est, armatorum ferè XX milia in trahendis occuparentur hisdem nauibus, & regendis: Deinde metuens si quis se mussaret, mōstraretq; perspicua ueritas, quod expulsus forsitan ariditate uel altitudine montium, ad aquas redire non poterit miles, cohortesq; perfugæ aperte faterentur se fefellisse concursum, maxime extingui iussæ sunt flammæ. Et quoniā ignis auctus immaniter plerasq; cōsumpsit, XII tantūmodo naues potuerunt intactæ seruari, quæ ut possint custodiri discretæ sunt. Hoc casu classe cum oporteret abolita, Iulianus consociato fretus exercitus cum armatorū nulli per diuersa distinguerētur numero potior ad inferiora tendebat, alimenta affatim opulentis suggerentibus locis: Quo cognito, hostes ut inedia nos cruciarent, herbas cum adultis segetibus incenderunt, & cum flagratione procedere ueriti statutis castris, cum flammæ senescere nitebātur, insultantesq; nobis longius Persæ: nunc de industria diffundebant aliquoties cōfertim resistentes, ut procul conspicantibus uiderentur aduenisse iam Regis auxilia. Ideóq; eos æstimaremus erupuisse ad audaces excursus, & insolita tentamēta. Mœrebat tamen ob hæc Imperator & miles, quod nec cōtabulandi pontis erat facultas amissis nauibus temere, nec occurri poterat hostis aduentitij motibus, quem adesse coruscans nitor indicabat armorum, arte pro singulis membris inflexus. Hisq; accidebat aliud haud exiguum malum, adminicula quæ præstolabantur, cū Arsace & nostris ducibus apparebāt ob causas impedita prædictas. Has ob res ut solaret᷑ anxios milites princeps, captiuos graciles suapte natura, ut penè sunt Persæ, & macie iam confectos iussit in mediū duci, nostrosq; respiciés. En, inquit, quos Martia ista pectora uiros existimāt deformes minime capellas & terras, ut quæ crebri docuerūt euentus, anteq; manus cōferant abiectis armis uertētes semet in fugam. Quibus dictis, remotisq; captiuis, super rerum summa cōsultabatur, & multis ultro citróq; dictitatis cū reuerti debere per loca quæ uenimus, plebs uociferat᷑ imprudēs, resistebat intētius princeps multis, cū in eo nequaq; fieri posse mōstrantibus, per effusam planiciē pabulo absumpto & frugibus, in eorumq; reliquijs exustorū inopia squalentibus ultima: Quoq; iam liquentibus brumæ pruinis omniū maduerat, & solum, & raptis riparum

Super Ctesiphontis obsidio.

Dispilati.

Paruihabitis.

Funesta face bellonæ.

Mussare.

Incensa classis iussu Iuliani.

Contabulāt pontem.

Aduentitius hostis.

terminis aucti in homine torrentes. Ergo iam ad difficultatẽ accidentẽ negocij quod per eas terras uapore syderis calescentes, muscarũ & culiculũ multitudine referta sunt omnia, earũq; uolatu dies & castrorũ noctu micantiũ facies obumbrabatur. Et cum nihil humani proficerent sensus dijs fluctuantes, & dubijs extructis aris, cæsisq; hostijs consulta numinũ sciscitabãtur, utrũ nos per Assyriã reuerti censerent, an præter radices montiũ leuius gradientes, Chiliocomũ prope Corduam sitam ex improuiso uastare: quorũ neutrũ ex eis inspectis confore dicebatur, sed ita tamen sententia, ut omni spe meliorũ incisa Corduanã arriperemus, & XVI Calen. Iul. promotis iam signis ꝓgresso, iam lucis exordio fumus uel uis quædam turbinata pulueris apparebat, ut opinari daretur asinorũ esse greges agrestium, quorũ multitudo in tractibus est illis innumera. Ideo simul incedens, ut constipatione densa feroces leonũ frustraretur adsultus, quod arbitrabãtur Sacenæ duces aduentare iam nostros rumoribus Persicos, quod Imperator Ctesiphõta magnis uiribus oppugnaret: nõnulli Persas nouis motibus incubuisse firmabãt. Ideo inter hæc ita ambigua, ne quid aduersum accideret reuocãtibus agmina classicis, in ualle graminea prope riuũ, multiplicato scutorũ ordine in orbiculatã figurã metatis toti quieuimus castris: nec eñ adusq; uesperã aere cõcreto discerni potuit, quid nã esset quod his squalidius uidebat.

Muscarũ & culicũ referta omnia.

Confore.

Vis turbinata pulueris.

Agrestes asini.

AMMIANI MARCELLINI

RERVM GESTARVM LIBER VIGESIMVSQVINTVS.

ET HANC SIQVIDEM noctem nullo syderum fulgore splendentẽ, ut solet, in arctis rebus & dubijs exegimus, nec sedere quodã ausi, nec flectere in quietẽ lumina præ timore. Vbi uero primũ dies inclaruit, radiantes loricæ niueis lymbis circũdatæ, ferrei & corusci toraces longe prospecti, adesse regis copias indicabãt. Hocq; uiso accensum proferentẽ congredi militẽ dirimẽte fluuio breui prohibuit Imperator: & nõ procul à uallo ipso inter excursatores nostros & Persicos prælio acri conserto, Machameus cecidit, ductor unius agminis nostri, cui propugnaturus Maurus frater dux postea Phœnices eũ Germani trucidasset interfectorẽ obuiũ quenq; perterrẽs infirmatus, & ipse humerũ telo pallescentẽ morte ꝓpinquũ, Athameũ extrahere pugna uiribus ualuit magnis: & cum fatisceret uix toleranda æstuũ magnitudine, crebrisq; congressibus pares ad ultimũ hostiles turmas praui sunt repulsa discussæ. Hinc recedẽtibus nobis longius in Syriacẽ nostrorũ metu pedites repedare sunt cõpulsi, paulo post in ea innexi Persarũ multitudine toti irruebãt Romana impedimẽta rapturi. Verum uiso Imperatore ad alas subsidiarias reuerterunt, qua ex regione profecti Adhucumbrã nomine uillam peruenimus, ubi per biduum omnibus ad usum congruis

Prælium inter excursatores

Repedare cõpulsi.

congruis,& satietate requisita frumenti ultra spem,recreati discessimus,& conse stim absq; q̃ tẽpus uehi permisit,reliqua flãmis exusta sunt. Postridie exercitu sedatius procedẽte,extremos qui eo die forte cogẽdorũ agminũ officia sustinebant,nec opinantes Persæ adorti,negocio leui interfecissent,nec proximus equitatus noster hoc acutius intellecto,per patulas ualles late diffusus,tantã molem discriminis uulneratus,qui superuenerãt repulissent. In hac cecidit pugna Audaces nobilis Satrapa legatus quondã ad Constantiũ principem missus, ac benigne susceptus,cuius exuuijs insector Iuliano oblatis,remuneratus est ut dicebat. Eodem die tertiatorũ equestris numerus à legionibus incusatus est:quod cum ipsæ hostiũ aduersæ inrumperẽt acies,illi paulatim dilapsi,alacritatẽ penè totius minuissent exercitus. Vnde ad indignationẽ iustam Imperator euectus, adeptisq; disfractis,omnes eos qui fugisse arguebantur, inter impedimenta & sarcinas,& captiuos agere iter imposuit,autore eorũ qui solus fortiter decertaret aliâs turmæ adposito,cuius tribunus turpiter præliũ deseruisse cõuicebatur. Abiecti sunt autẽ sacramẽto etiam alij quatuor ob flagitiũ simile uexillationũ tribuni:Hoc em̃ correctionis moderamine leuiore impendentiũ cõsyderatione difficultatũ contentus est Imperator. Progressi itaq; stadia LXX, attenuata rerum omniũ copia,herbis,frumẽtisq; crematis ex flãmis ipsis raptas fruges,pabula,ut quisq; uehere potuit cõseruauit, hoc etiam loco relicto ad Cragum appellatũ,cum omnes mouisset exercitus,prope lucis cõfinia immensa Persarũ apparuit multitudo,cum Merene equestris magistro militiæ,filijsq; Regis duobus,& optimatibus plurimis. Erant autẽ omnes cateruæ ferratæ ita per singula mẽbra densis rectæ,ut iuncturæ rigentes compagibus arcuũ cõuenirent,humanorũq; uultũ simulacra,ita capitibus diligẽter aptauit imbrateatis corporib9 solitis,ibi tantũ incidẽtia tela possint hærere:quæ ꝑ cauernas munitas,& orbibus oculorũ adfixa partius uisuntur,uel supernitates nariũ angusti spiritus emittuntur,quorum pars contis dimicatura stabat immobilis,& retinaculis æreis fixam existimares,iuxtáq; sagittarij,cuius artis fiducia ab incunabulis ipsis gens præualuit maxima,tendebant diuaricatis brachijs flexibiles arcus,ut nerui mãmas præstringerẽt dextera,spicula sinistris manibus cohærerẽt,summáq; peritia digitorũ pulsibus argutum sonãtes harundines euolabãt,uulnera perniciosa portantes:Post hos elephantorũ fulgentiũ formidandã speciẽ & truculentibus oculis uix mentes pauidæ perferebant. Ad quorũ stridorẽ,odoremq;,& insuetum aspectũ magis equi terrebãtur;quibus insidẽtes magistri, manubriatos cultros dexteris manibus inligatos gestabant:Acceptæ apud Nisibin memores cladis, & si ferociẽs animal uires exuperasset regentis,ne reuersum per suos,ut tunc acciderat, collisam sterneret plebẽ:uertebrã, quæ caput à ceruice disterminat,ictu maximo terebrabant. Exploratũ est em̃ aliquando ab Asdrubale Hannibalis fratre,ita citius uitã huiusmodi adimi beluarũ,quibus non sine magno terrore ꝑspectis stipatus armatarũ cohortiũ cũ primatibus,fidẽtissimus Imꝑator ut flagellabat, maiores iussit atrocius lunari acie,sinuatisq; laterib9 occursuros,hosti manipulos instruebat. Et ne sagittariorũ ꝓcursus nostrorũ cuneos disiectaret, inlatis

Attenuata rerũ copia.

Cateruæ ferratæ.

Diuaricatis brachijs arcus.

Odore, stridore elephãtorum equi terrentur.

Manubriati cultri.

Quomodo cito necent Elephanti Primates.

inlatis concitatius signis, speculorũ impetum fregit: datóq; ad decernendum so lenniter signo: densati Romani pedites, consertas hostiũ frontes, uisu protruse runt acerrimo & feruente certaminũ mole, clypeorũ sonitus & uirorum armato rumq; lugubre sibilantiũ fragor, nihil perpensius iam remissum, campos cruore & corporũ strage contexit, effusiq; cadentibus Persis, quibus sæpe languidus in cõflictu artius pes pede conlatus grauiter obsistebat, pugnare fortiter eminus cõsuetis, & si inclinata suorũ copia senserint cædendo in modum imbriũ ponè uersus directis sagittis hostes à persequendi fiducia detinere. Pulsis igiť ponde re magnarũ uirium Parthis, miles solus cursu flãmeo diu lassatus signo in rece ptum dato, tẽtoria repetit, ad audenda deinceps maiora sublatus, in hoc prælio Persarũ maior, ut dictum est, apparuit strages, nostrorũ admodum leuis emi nuit, tamẽ inter uarios certaminũ casus, ueterani mors uiri pugnacis animos ali quantisper mouit, qui legionẽ Triariorũ regebat. Post quatriduo indutus desti nato diu suo quisq; uulneri medetur, uel proximis cõmeatibus nos destitutos, inedia cruciabat iam nõ ferenda: & quoniã frugibus exustibus & pabuli homi nes in discrimen ultimũ uenerant & iumẽta, ex eo cibo quẽ animalia tribunorũ uehebãt, plebi penitus indigenti pars distributa est magna. Et Imperatori cum non cupidine ciborũ ex regio more, sed sub columellis tabernaculi paruis cœna turo, pultis portio parabatur exigua, etiã munifici fastidienda gregario, quicqd ad ministeria parabatur, per cõtubernia sui securus egessit. Ipse autẽ ad solicitã suspensamq; quietẽ paulisper protractus, tum somno (ut solebat) depulso, ad æmulationẽ Cæsaris Iulij quædã sub pellibus scribens, obscuræ noctis altitudi ne sentẽtijs cuiusdã Philosophi teneretur, uidit squalidius, ut cõfessus est, proxi mi speciẽ illam Genij publici: quã, cum ad augustũ surgeret culmen, cõspexit in Gallijs uelata cũ cornu copia p aulea tristius discedentẽ. Et quanq; ad momen tum hæsit, stupore defixus omni, tamẽ superior metus uentura decretis cælesti bus cõmendabat. Relictóq; humi strato cubili adulta iam excitus nocte numi nibus per sacra depulsoria supplicãs flagrantissimã candenti similẽ uisam aëris parte sulcata euanuisse existimauit: horroréq; profusus est, ne ita aperte minax Martis apparuerat sydus. Erat autẽ nitor igneus iste quẽ διάφου ὄλταμ nos appel lamus, nec cadens unq;, nec terram cõtingens. Corpora enim qui credit cælitus posse labi, profanus merito iudicatur, & demens. Fit autẽ hic habitus modis cõ pluribus quibus sufficiet pauca monstrare, scintillas quidam putãt ab æthereo cãdẽtes uigore, parũq; porrectius tendere sufficiẽtes extingui, uel certe radio rum flãmas iniectas nubibus densis facri scintillas, & cõtactu autẽ cum lumen aliquod cohæserit inibi. Id enim in stellæ speciẽ figuratũ decurrit, quod dum ui ribus igniũ sustentať, amplitudine uero spaciorũ exinanitũ inertiũ soluitur cor pus ad substantiã migrans, cuius adtritu incaluit nimio: cõfestim itaq; lucis pri mitias, Etrusci aruspices accersiti consulti quid astri species protẽderet noua: Vi tandũ esse cautissime responderũt, ne qd tunc tentareť ex Tarquitianis libris in titulo de rebus diuinis, id relatũ esse demõstrantes, qď face in cælo uisa cõmitti præliũ, uel simile quicq; nõ oportebat, quo etiã id inter multa alia spernẽte ora

bant aruspices

Pes pede col latus.

Fidentẽ fuga Parthum.

Inedia cru ciat Roma nos.

Imago Ge nij.

Sacra depul soria.

Corpora cæ lestia non la buntur.

Etrusci aru spices accer siti.

bant aruspices saltem aliquot horis profectionē differri, ne hoc quidē sunt ade pti, Imperatori omni uaticinandi sententia reluctantes: sed exorto iam die, pro mota sunt castra: hinc nos egressos, Persæ cum sæpe adflicti peditum stabilem pugnā horrent, structis insidijs, occulte comitabātur, altrinsecus uiantes à celsis collibus explorando, ut id supplicans miles adusq; perpetuū diem nec uallū eri geret, nec subsidia cōmuniret: dumq; tegūt firmiter latera, & exercitus ꝑ locorū situ quadratis quidē, sed latis incedit agminibus, inuasa subita terga ponè uersus arma cogentiū principi indicātur, etiā cum Meruma ad speculanda anterio ra progresso, qua conatus clade oblitus loricæ scutum inter tumultum abreptū properans ultimis ferre suppetias, reuocatur alio motu, qui etiā antesignanos, unde decesserat, paria perpeti nunciabat. Quæ dum sine respectu periculi sui redintegrare festinat, ex alia parte cataphractorū Parthicus globus, centurias adoritur medias à sinistro cornu inclinato acriter superfusos, fœtorē Elephanto rumq; stridorē impatiēter tolerātibus nostris, contis & multiplicatis missilibus decernebant: uerū principe uolitante inter prima discrimina præliorū, exilit no stra succinctior armata ala, surarumq; Persarū & beluarū suffragines concide bat & dorsa. Quos cū Iulianus cauendi immemor defluxisse trepidos, elatis uo ciferando manibus aperte demonstrans, irasq; sequentium excitans, audenter effunderet semet in pugnam: clamabant hincinde candidati quos disiecerat ter ror, ut fugientiū molem tanq; ruinā male cōpositi culminis declararet, & incer tum subit equestris hasta & brachij eius præstricta, costis perfossis hæsit in ima iecoris fibra. Quā dum auellere dextera manu conatur, à toto utriusq; ferro di gitorū neruos sensit excisos, & prouolutus iumēto, præsentiumq; ueloci concur su relatus in castra, medicinæ ministerijs fouebatur: moxq; ubi lenito paulisper dolore timere dēsit, magno spiritu contra exitū certās, arma poscebat & equū, ut reuiso prælio suorū fiduciam repararet, ac uideretur sui securus alienæ salutis solicitudine uehementer astringi, eo uigore licet in negocio dispari quo Epami nundas ille dux indytus letaliter apud Mantineā saucius & reuersus ex acie con quirebat solicite scutum. Quod cum uidisset propius lætior ui uulneris interijt, & qui animam intrepidus amittebat, iacturam clypei formidauit. Sed cum ui res parum sufficerēt, uoluntati, sanguinisq; profluuio uexaretur, mansit immo bilis: ideo spe deinceps uiuēdi absumpta, quod percontando Phrygiam appel lari locum ubi ceciderat comperit. Hic enim obiturū se præscripta audierat sor te. Reducto ad tentoria principe: incredibile dictu est, quanto ardore miles ad uindictam ira & dolore feruentior inuolabat, hostes ad scuta increpans etiam se tulisset, mox obstinatus. Et quàmuis effundebatur oculis altitudo pulueris & æstus calescens officeret, alacritate membrorum tamen uelut exautoratus, amis so ductore sine parsimonia ruebat in ferrum. Contra animosius Persæ sagitta rum uolantium crebritate conspecta solis rapiebant oppositus, quos elephan ti tardius gradiētes magnitudine corporum, cristarumq; horrore pauorem iu mentis incutiebāt & uiris. Concursus itaq; armatorū & cadentiū gemitus equo rum flatus tumidus ferri procul audiebatur, quandiu societate uulnerum parti

bus fixis,

Viantes.

Cataphractorum Parthicus glob⁹

Suffragines beluarū concidebat.

Scorpiones lapides eiaculabant.

Epaminundas.

Phrygia.

Exautorat⁹.

Sine parsimonia ruebat in ferrū.

Optimates. bus fixis, nox diremit certamina iam tenebrosa. L tum Persarum optimates & Satrape cum plebe maxima ceciderunt. Inter has turbas Murena & Nonohalare potissimis ducib9 interfectis, obstupescat magniloquētia uenustatis diuersis in locis prælia. XX Marcelli Sictium, dentatum ultra ornatum militarium multitudinē coronarū miretur. Super his Sergiū, qui uicies & ter uulneratus est in uarijs pugnis, ut fertur: cuius posteritatis ultimus Catilina daras gloriarum adoreas sempiternis maculis obumbrauit: deformidabat tamen tristitia lætiores euentus. Dum enim hæc per discessum ducis ubiq; aguntur, exercitus cornu dextro defatigato, & Anatolio interfecto, qui tunc erat officiorū magister, Salustius præfectus actus in exitium præceptus, & opera sui apparitoris erepta. Sfosphirico amisso consiliario, & qui ei aderat casu euasit, & fugam quidā milites, quæ per multa discrimina occupata castelli uicini præsidio: post diē deniq; tertiū iugi & exercitui patuerunt. Quæ dum ita agunt, Iulianus in tabernaculo iacēs, circūstante alloquutus est dimissos & tristes: Aduenit o socij nūc abeundi tempus è uita: impēdio tempestiuū, quā reposcenti natura ut debitor bonæ fidei redditurus exulto: non ut quidā opinantur, adflictus & mœrens Philosophorū sententia generali perdoctus, quantū corpore sit beatior animus, & contemplās: quoties cōditio melior à deteriore secernit, lætandū esse potius q̄ dolendū. Illud quoq; aduertens, quod etiā dij cælestes quibusdā pijssimis mortē tanq̄ summū præmiū persoluerunt: munus id autē mihi delatū in optione difficultatibus succumberē arduis, néue proijciā unq̄ postrema expertus: quos dolores omnes ut insultati ignauis, ita persistentibus cædunt: nec me gestorū pœnitet, aut grauis flagitij recordatio stringit, uel cum in umbra & angulis emēdarer, uel post principatū susceptum tanq̄ à cognatione cælitū defluentē, immaculatum (ut existimo) cōseruaui, & ciuilia moderatius regens, & examinatius rationibus bella inferens replens, tametsi prosperitas simul, utilitasq; consultorū non ubiq; cōcordent: quoniā cœptorū euentus superæ sibi uindicāt potestates, reputans autē iusti esse finē imperij, obedientiū cōmodum, & salutē, & tranquilliora semper, ut nostis ministrans, rerū corruptricē, morumq; gaudens aboiere inscitiā. Quare ubicunq;, uelut imperiosa parens, consyderatis periculis obiecit Resp. steti fundatus turbines calcare, fortuitorū assuefactus: nec fateri pudebit, interiturū me ferro dudū didici, fide fatidica præcinente. Ideóq; sempiternū ueneror numen, quod nō clandestinis insidijs, nec longa morborū asperitate, uel delicatorū fine decedo, sed in medio cursu florentiū gloriarū hunc merui clarū è medio digressum. Aequo em̄ iudicio iuxta timidus est & ignauus: qui cum nō oportet, mori desyderat: & qui refugiat, cum sit opportunū. Hactenus loqui uigore uiriū labente, sufficiat. Super Imperatore uero creādo caute reticeo, ne per imprudentiā dignū prætereā: aut nominatū quē habilem antepositο, forsitan alio discrimē ultimū trudam: aut à limine Reip. frugi, opto bonū post me reperire rectorē. Post hæc placide dicta, familiares opes iunctioribus uelut supremo distribuens studio, Anatoliū quæsiuit officiorū magistrum: quē cum beatū fuisse cum Salustio Saluius respondisset præfectus, intellexit occisum, acriterq; amici casum

Magniloquentia uenustatis.

Catilina.

Iulianus.

Me nō stringit mala recordatio.

Cœptorum euētus superum sibi uendicant potestates.

In medio cursu florentium gloriarum decedo.

Opto bonū post me rectorem.

amici casum ingemuit,qui & lætantē contempserat suum & flentem: inter hæc omnes qui aderant autores, inter alia tunc increpabat humile esse cælo syderibusq; conciliatū lugeri principem dicens. Quibus ideo iam silentibus, ipse cum Maximo & prisco philosopho super animorum sublimitate perplexius disputans. Hiantium latius effossi lateris uulnere & spiritum tumore cohibente uenarum, epota gelida aqua, quam petit medio noctis horrore, uita facilius est absolutus, anno ætatis altero & tricesimo natus, apud Constantinopolim à pueritia usq; ad parentis obitum destitutus Constantij, quē post fratris Constantini excessum inter complures alios turba consumpsit imperij successurū, & Basilina matre iam inde à maioribus nobilis uir profecto heroicis connumerandus ingenijs, claritudine rerum & coalita maiestate conspicuus. Cum enim sunt, ut sapientes definiunt, uirtutes quatuor præcipue, Temperantia, Prudentia, Iustitia, Fortitudo, eisq; accidentes extrinsecus aliæ sciētiæ rei militaris, felicitas atq; liberalitas, intento studio coluit omnes ut singulas. Et primum ita inuiolata castitate enituit: ut post amissam coniugem, nihil unquàm Venerium attingeret: illud aduertens quod apud Platonē legitur Sophodem Tragœdiarū scriptorem ætate grandæuum interrogatū, cò quod adhuc fœminis misceretur negantem id adiecisse, quod gauderet harum rerum amorem, ut rabiosum quendam effugisse dominum & crudelem. Item ut hoc propositum ualidius confirmaret, recolebat sæpe dictum lyrici Basilidis, quem legebat iucunde id asserētis: quod " ut egregius pictor uultum speciosum effingit, ita pudicitia celsius cōsurgentem " uitam exornat: quam labem in adulto lubrico iuuentutis ita caute uitauit, ut ne suspicionem quid tenus libidinis ullius, uel deterioris uitæ ministri incursaretur ut sæpe contingit. Hoc autem temperantiæ genus immanis iuuit parsimonia ciborum & somni, quibus domi forisq; tenacius utebatur: namq; in pace eius " mensarum tenuitas erat recte noscentibus admiranda, uelut ad penuriam mox " reuersuri. Per uarios autem procinctus stans interdum more militiæ cibum breuem uilemq; sumere uisebatur: ubi uero exigua dormiendi quiete recreasset corpus laboribus induratum, expergefactus explorabat, & ipsarum uigiliarū uices & stationū. Post hæc serias ad artes confugiens doctrinarū, etsi nocturna lumina inter quæ lucubrabat, potuissent uoces illæ testari, profecto ostenderant. Inter hunc & quosdam principes multum interesse quoq; norant uoluptatibus, ne ad necessitatem quidem indulsisse naturæ, dein prudentiæ eius indicia fuere uel prima, quibus explicari sufficiet pauca, amatæ rei scientissimis, & ciuilitati admodum studens, tantum sibi adrogans quantum à contemptu & insolentia distare existimabat, uirtute senior q; ætate, studiosius cognitionū omnium, & indeclinabilis aliquoties. Iudex censorijs moribus regendis acerrimus, placidus opum cōtemptor, mortalia cuncta despiciens. Postremo id prædicat turpe esse sapienti, cum habeat animum captare gaudia ex corpore. Quibus autē iustitiæ inclaruit bonis, multa significant: primo, quod erat pro rerum omnium distinctione sine crudelitate terribilis. deinde quod paucorū discrimine uitia cohibebat, tum autem quod minabatur ferro potius q; utebatur. Postremo ut multa

Humile esse principem lugere.

Mors Iuliani

Virtutes quatuor.

Castitas Iuliani.

A Venere aufugi, ut rabioso dño.

Parsimonia ciborum & somni.

Prudentia Iuliani.

Iustitia Iuliani.

A milite mitius corpis. Ab Imperatore munus animi.

Scientia castrorum Iul.

Dilectus Iulius dum timetur.

Caduceus. Liberalitas Iul.

Vitia Iul. Linguæ fusioris. Superstitiosus.

Iustitia redijt imperante Iuliano.

prætercam, constat eum in apertos aliquos inimicos insidiatores suos ita cósurrexisse mitissime, ut pœnarũ asperitatẽ genuina lenitudine castigaret. fortitudinem certaminũ & feruoresq; corporis munus à milite, ab Imperatore uero animi poscitur, ipse trucem hostem ictu confecit, audacter cógressus, ac nostros cadentes subito pectore suo aliquoties cohibuit solus. Regnáq; fruentiũ Germanorum extendens, & in puluere uaporato Persidis augebat fiduciam, multis dimicans inter primos: Castrensium negociorũ scientiam plura declarant, & uota ciuitatũ, oppugnationes Castellorũ, inter ipsos discriminũ uertices acies figuræ multiformæ compositæ salubriter & caute, castraméta, prætenturæ, stationésq; agrariæ totis rationibus ordinatæ, autoritas adeo ualuit, ut dilectus artissime dum timetur, ac si periculorũ socius & laborum, & inter cócertationes acerrimas animaduerti iuberet in desides, & Cæsar adhuc sine stipendio regeret militem feris oppositũ gentibus, ut dudum est dictum. Alloquutúsq; timentes Sarmatas dimissurũ ad uitam minaret́ priuatam, ni tumultuari desisterẽt. Deniq; id pro multis nosse sufficiet exhortatũ eum supplici concione militem Gallicanũ prælijs adsuetum, & Rheno peragratis spacijs regionũ extentis per Tepentera Assyriã adusq; confinia traxisse: Medorũ felicitas ita eminuit, ut ipse quodammodo ceruicibus fortunæ aliquãdiu bonæ gubernatricis aditus uictoriosis cursibus difficultates superaret immensas. Et postq̃ ex occidua plaga digressus est interim quieuere rationes immobiles, ac si quodã Caduceo leniente mundano liberalitatis eius testimonia plurima sunt & uerissima: inter quæ indicta sunt tributorũ admodum lenia, coronariũ indultum remissa debita multa diuturnitate congesta, æquata fisci iurgia cum priuatis, uectigalia ciuitatibus restituta cum fundis, absq; his, quos uelut iure uendidere præteritæ potestates. Quódq; nunq̃ augendæ pecuniæ cupidus fuit, quã cautius apud amicos seruare existimabat, id aliquoties prædicans Alexandrũ magnum, ubi haberet thesauros interrogatũ, apud amicos beniuole respondisset. Digestis bonis quæ scire potuituimus: nunc ad explicanda eius uitia ueniamus, licet dicta sunt carptim lenioris ingenij. Verum hoc instituto rectissimo temperabat emendatum scelus, damare à fruge bona permittens, linguæ fusioris & admodum raro silentis, præsagiorum sciscitationi nimiæ deditus, ut æquiparare uideretur in hac parte principem Hadrianũ, superstitiosus magis q̃ sacrorũ legitimus obseruator, innumeras sine parsimonia pecudes mactans: ut æstimaretur, si reuertisset de Parthis boues iam defuturos. Marci illius similis Cæsaris, in quẽ id accepimus dictum uulgi plausibus læsus, laudum etiã ex minimis rebus intéperans, & potiore popularitatis cupiditate cũ indignis loqui sæpe adfectans. Veruntamen cum hæc essent, æstimari poterat, ut ipse aiebat, uetus illa iustitia quã offensam uitijs hominũ aratus extollit in cælum, eo imperante redisse rursus ad terras. Sunt quædam ad arbitrium agens interdum ostenderet se dissimilem sui, namq; & iura condidit nó molesta, absolute quædam iubentia fieri uel arcentia præter pauca. Inter quæ erat inclemens, q; dedecorose uetuit magistros Rhetoricos & Grammaticos Christianos, ne erudissent numinum cultu. Illud quoq; itidem parum

quod

quod ferendum, q municipalium ordinū cœtibus patiebatur iniuste quosdam adduci, uel peregrinos, uel ab his cōsortijs priuilegij aut origine longe discretos figura talis utiq; membrorū, mediocris erat staturæ, capillis tanq; pinxisset mo/bilibus, hirsuta barba, in arctum desinēte uestitus uenustate, oculorū micantiū flagrantius, qui mentis eius angustias indicabant, superciljs decoris, & naso re/ctissimo, ore paulo maiore, labro inferiore diuiso, opima & incurua ceruice, hu-meris uastis & latis, ab ipso capite usq; ad unguium summitates liniamētorum recta compage, unde uiribus ualebat & cursu, & quoniam eum obtrectatores nouos bellorum tumultus ad perniciem rei cōmunis insimulant cōcitasse, sciant docente ueritate perspicue nō Iulianū, sed Constantium ardores Parthicos suc cendisse, cum Metrodori mendacijs auidius acquiescit, ut dudum retulimus ple næ uindictæ, si ad indignationem exercitus nostri capti militares aliquoties nu/meri urbes excisæ, rapta munimēta, uel diruta, prouinciæ grauibus impensis ex/haustæ, & affectum tendentibus minis cuncta petebant̃ a Persis, adusq; Bithy-nos & littora Propontidis & in Gallijs uerborū tenore gliscente, diffusis per no stra germanis iamq; Alpibus ad uastandam Italiam perrumpendis, ad multa nefanda erepsisse nihil hominibus præter lachrymas superare & terrorē, subijt præteritarū recordatio erumnarū acerba, & expectatio tristior impendentium. Quæ omnia iuuenis iste ad occiduam plagam specie Cæsaris missus, regisq; mancipijs agitans ignobilibus cuncta penè mira dictu celeritate correxit. Itaq; orientem pari studio recrearet, adortus est Persas triumphum exinde relaturus & cognomentū, si cōsilijs eius & factis illustribus decreta cælestia congruissent. Et cum sciamus experimēto adeo quosdam tuere improuidos, ut bella interdū illiciant, naufragi repetant maria, & ad difficultates redeant, quibus succubuêre sæpissime. Sunt qui reprehendant paria repetisse principem, ubiq; uictorē, nec fuit post hæc lamentis aut fletibus locus. Corpore enim curato pro copia rerum & temporis, ubi olim ipse statuerat principio lucis sequutæ, quæ erat quintum Calen. Iulias hostibus ex omni latere circumfusis, conlecti duces exercitus aduo catisq; legionū principijs & turmarū super creando principe cōsultabant̃, dis-cusis studijs turbulentis Arintheus & Victor, & è palatio Constantij residui de parte sua quendā habilem scrutabant̃, cōtra Neuita & Galiaphus proceresq; Gallorū, uirum talem ex cōmilitio suo quæritabant, qua dum ambigitur nulla uariante sententia, itum est uoluntate omniū in Salustium, eóq; causante mor bos & senectutē honoratam, aliquis miles aduertens destinatius reluctantē, & quid ageretis aieret, si id bellum nobis cōmisisset absens, ut sæpe dictum est. Im peratorem nomine posthabitis cæteris militem instantibus erumnis eripitis, id nunc agite, etsi Mesopotamiam uidere licuerit utriusq; exercitus cōsociata suf/fragia legitimum principem declarabunt. Inter has exiguas ad tantorū moras nōdum pensatis sentētijs tumulantibus paucis, ut in rebus extremis est factum sæpe, Iouianus eligitur Imperator, domesticorū ordinis primus, paternis meri/tis mediocriter commendabilis. Erat enim Narroniani notissimi Comitis filius, haud dudum post depositum militiæ munus ad tranquilliora uitæ digressum.

Mediocris staturæ.

Labro infe/riore diuiso. Opima & incurua.

Et naufragi repetunt maria.

Ex commi/litio suo.

Nondum pensatis sen/tentijs.

Et confestim indumētis circundatus principalibus, subitóq; productus, & è tabernaculo per agmina iam discurrebat proficisci paranti: & quoniā acies adusq; lapidem quartū porrigebatur, antesignani clamare quosdam Iouianū audientes Augustum eadem multomagis sonabant, gentilitate enim propè perciti nominis quoq; una litera discernebat, Iulianum recreatum arbitrati sunt deduci magnis fauoribus ut solebat: uerum cum incuruus ille uisus & longior aduentaret, suspicati quod acciderat, in lachrymas effusi sunt omēs atq; luctum: quod si grauis quidam æquitatis præuaricator in ultimo rerum spiritu factum criminatur, improuide nauticos idem inscios incusabit amisso perito nauigandi magistro, sæuientibus flabris & mari, quod clauos regendæ nauis cuilibet periculi socio cōmiserunt, hi ita cæco iudicio fortunæ rei peragunt. Alemannorū signifer qui Rhenanos rexerat dudum cum nouo dissidens principe, etiam cum priuato, ut partis eius obtrectator commeatus periculum iuridicum metuens iam communia supergressus discessit ad Persas, data dicendi copia quæ sciret, docet Saporem iam propinquare extincto, quē uerebatur prece concitato colonorū, ad umbram imperij Iouianum adhuc protectorē adscitum inertem quendam & molem: hoc illo audito quod semper trepidis uotis & inopina prosperitate elatus, multitudine ex regio equitatu, adiuncta his, qui dimicare nobiscū celeri disposuit gradu, agminis nostri inuadit terga. Postremumq; dum ultro citróq; ordinant hostiæ pro Iouiano, extisq; inspectis pronunciatum est, tum omnia consequuturū, si per interuallum remansisset, ut cogitabat. superiorē uero fore profectum, proinde egredi cœptantes adoriunt nos elephantis præuijs Persæ, ad quorum fremitum incessumq; terribilem, equis inter initia turbatis, & uiris Iouiani & Herculiani occisis, uel his pauci ex cataphractis equitibus acriter restiterunt. Deinde legiones Iouiorū atq; uictorū laborantibus suis ferentes auxilium, elephantes duos strauerunt cum hostium plebe non prona, & in leuo prælio uiri periêre fortissimi, Iulianus & Macrobius & Maximus legionem tribuni, quæ tunc primus exercitus obtinebant. hisq; sepultis, ut rerum angustiæ permiserūt propè cōfinia noctis, cum ad castellum Scenitæ nomine excitis passibus tenderemus iacens Anatolij corpus est inuentū, quod tumultuaria opera terræ mandatum est. hic & milites sexaginta cum Palatinis recepimus in munimentum denegatum retulimus. Sequuto inde die pro captu locorum aperta in ualle castra ponuntur, uelut murali ambitu circumdausa præter unum exitum eundemq; patentem undiq; in modum mucronū præacutis sudibus fixis. Hocq; usu è saltibus nos hostes diuersitate telorum, ac uerbis turpibus incessebant, ut perfidos & lectissimi principis peremptores: audierant em̄ ipsis quoq; referentibus transfugis rumore iactato incerto Iulianum telo cecidisse Romano: Ausi denique inter hæc equitū cunei porta perrupta prætoria propè ipsum tabernaculum principis aduenire, occisis multis suorum & uulneratis, ui repulsi sunt magna: Egressi exinde proxima nocte, Charram occupauimus, locum dirutum riparum aggeribus humana ui destructis, ne Saraceni deinceps Assyriam persultarent, nostrorum agmina nullus ut ante uexabat. Cumq; his Calen. Iulijs

stadijs

Marginalia: Iouianus. — Iulianus. — Claui regendæ nauis. — Iulianū telo cecidisse Romano. — Cunei equitū.

ſtadijs triginta confectis, ciuitatẽ nomine Doram aduentaremus, fatigatis iumentis, uectores eorum nouiſſime pedibus incedẽtes, à Saracena multitudine circumſpecti protinus ui cœpiſſent, ni expeditiores turmæ noſtrorũ opem laborantibus attuliſſent. Hos autẽ à Saracenis ideo patiebant᷑ infeſtos, qd᷑ ſalaria munerá plurima Iuliano ad ſimilitudinem præteriti temporis accipere uetiti quæſtiq; ad eum ſolum audierant Imperatorẽ, belli conſcium & uigilantẽ, ferrum nõ aurum. In hoc loco Perſarũ obſtinatione tritum eſt quadriduum. nam progredientes nos ſequebant᷑ crebris laceſſionibus retrahentes cum ſtaremus, ut pugnatũ gradum ſenſim referentes moris diuturnis excruciabant. Iam ſolet extrema euentibus etiam ficta placere fama circundata fines haud procul limitum eſſe noſtrorũ, exercitus uociferans immodeſte, dari ſibi copiam transeundi Tigridis flagitabat. Quibus oppoſitus cum rectoribus Imperator, tumẽtemq; iam canis exortu ſyderis amnem, oſtendens ne ſe periculoſis cõmitterẽt gurgitibus, exorabant: nandi imperitos eſſe cõplures adſerẽs, ſimulq; adijciens hoſtiles manus hincinde margines ſuperfuſi fluminis occurriſſe. Sed hæc ſæpe congeminando refragaret᷑ incaſſum, milesq; cõclamans magno cõtentionis fragore minaretur extrema: edicit Imperator ut ſiſtatur agmen, & aſſueti nare Galli amnem primi omnium penetrarent, ut is magnitudine fluentorũ abreptis reſiduorum pertinacia frangeretur: ut ſi id perfeciſſent, unus tranſitus fidentior tentaretur. Electiq; ſunt ad id negocium habiles, qui maxima præ cæteris flumina tranſmeare in regionibus genuinis à prima pueritia ſunt inſtituti: & cum latendi copiam nocturnã quies daret, tanq; è Tranſenna ſimul emiſſis peritis ripas occupauẽre contrarias: Perſarumq; conculcatis pluribus & truncatis, quos loca ſeruare diſpoſitos, ſecuritas placido iunxerat ſomno, efficacis audaciæ ſignum elatis manibus contortisq; ſpiculis oſtendebant. hinc longe conſpectus ardens ad tranſitum miles ea mora tantummodo tenebatur, quod uentribus cæſorum animalium coruus coagmenta repetens, architecti promittebant. Quæ dum uanis conatibus agitantur, rex Sapor & procul abſens: & cum propè ueniſſet exploratorũ profugarũ ueris uocibus ducebatur, fortia facta noſtrorũ, fœdas ſuorũ ſtrages, & elephantes, q nunq; regnantẽ meminerant interfectos, exercitumq; Romanũ cõtinuis laboribus induratũ. Poſt caſum glorioſi pectoris nõ ſaluti ſuæ ut memorabat cõſulens & uindictæ, difficultatẽq; rerum inſtantium, aut uictoria ſumma, aut morte memoriabili finiturũ: ob quã reputabat multa & formidanda diffuſum abunde militẽ per prouinciales leui teſſera conligi poſſe, expertus & ſciens populum ſuum poſt amiſſam maximam plebem ultimis terroribus deformatũ, ſi cõperiens in Meſopotamia relictum haud multo minorem exercitũ ſuper omnia hebetatũ inedia. imperat peritis natatus quingentis uiris tumidum flumen incolumes, cuſtodibusq; confoſſis, reliquos conſortes ſuos ad ſimilem fiduciam cõcitare. Hæc cum interim neq; pontes cõpaginari paterentur undæ torrentes: & abſumptis omnibus, quæ mandi poterant utilibus ullis, acto miſerabili biduo furebat inedia, iráq; percitus miles ferri properans, quã fames ignotiſſimo genere mortis abſumeret: tamẽ pro nobis acturum dei

Imperatorẽ ferrũ habere nõ aurum.

Laceſſiõib⁹.

Continuis laboribus induratus.

Teſſera.

Pontes compaginari.

Fames mortis ignobile genus.

cælestis numen. Persæ prætersperata priore superfundenda pace oratores Surenam & Optimatē alium mittunt, animos ipsi quoq; despōdentes, quos omnibus penè prælijs pars Romana superior grauius quassabat indies: conditiones autē ferebant difficiles & perplexas, fingētes humanorū respectu reliquias exercitus redire sinere demētissimū regem: quæ iubet, impleuerint cum primatibus Cæsar. Contra hos cum Salustio præfecto mittitur Arintheus & deliberatᵗ examinatius quid fieri deberet. dies quatuor sunt euoluti inedia cruciabiles, & in omni supplicio tristiores. quo temporis spacio anteq; hi mitterentᵗ, se eduxit princeps paulatim terris hostilibus excessis, sed profecto uenisset ad subsidia Corduenæ & uberes regiones, & nostræ ex eo loco in quo hæc agebantᵗ, centesimo lapide disparatæ. Petebat autē rex obstinatius, ut ipse aiebat, Susam dudū à Maximiano ereptam. docebat autē negociū pro redemptione nostra quinq; regiones Transtigritanas Arzamam. nam & Mizeam, & Rabdicenā, itidemq; Rhesenā, & Corduenā cum castellis quindecim, & Nisibin, & Singarā, & castra Maurorū munimentū perq; optimū: & cum pugnari decēs expedierit, ne horū quicq; deberetᵗ adultorū globis instabat timido principi Procopij metuendū sufferēs nomē, eumq; adfirmans, si redit cognito Iuliani interitu Comato milite, quē regebat, nouas res nullo retinēte facile moliturū. hac perniciosa uerborū ille adsiduitate nimia successus sine cōtatione tradidit omnia quæ petebantur, difficile hoc adeptus Nisibis & Singara sine incolis transire iura Persarū, à munimentis uero alienandis reuerti ad nostra præsidia Romana permitterentur. quibus exitiale aliud accessit & impiū, ne post hæc ita cōposita Arsaci poscenti cōtra Persas ferretur auxilium amico nobis semper & fido, quod ratione genuina cogitatum est, ut puniretur homo: qui Cilices cōmuni mandato uastauerat principis, ut remaneret occasio per quam subinde licenter inuaderetᵗ Armenia. unde postea contigit ut minis caperetur idem Arsaces, & Armeniæ maximū latus Medis cōterminans, & Artaxatæ inter dissensiones & turbamēta raperent Parthi. Quo ignobili decreto firmato, ne quid cōmitteretᵗ per indutias contrarium pactos obsidatus specie uiri celebres altrinsecus dantur remota, & uictor ex parte nostrorū, & Bellonedius insignium numerorum tribuni. ex parte uero diuersa bini se numero nobilium optimatū, tresq; alij Satrapæ nō obscuri. Foederata itaq; pace annorū triginta, eáq; iurisiurandi religionibus cōsecrata reuersi itineribus alijs: quoniā loca cōtigua flumini, ut cōfragosa uitabantᵗ & aspera, potus inopia premebamur & cibi. Et pax specie humanitatis indulta, in perniciem uersa est multorū, qui fame adusq; spiritū lacerati postremū. Ideo latenter progressi, aut imperitia nandi gurgite fluminis adoriebantur: aut si undarū insuperati uenirent ad ripas, à Saracenis, uel per eum, quos (ut diximus) paulo ante exturbauēre Germani, cædebantur ut pecora, uel longius amandati sunt uenundandi. ubi uero transeundi amnes aperte signum dedere buccinæ concrepantes incinuere, quo quantóq; ardore mature rapiendo momēta periculorū, semet quisq; relinquētibus timeret extis iumenta retinentes hincinde natantia. alij supersidentes utribus, ut ui dominante diuersa in necessitate abrupta uersante,

Animos despondentes.
Examinati⁹
Inedia cruciabiles dies
Perq; optimum.
Turbamēta.
Potus inopiá premebamur & cibi.
Infelix reditus Romanorum.
Cædebantᵗ ut pecora.

ſante, undarum occurſantium fluctus obliquis meatibus penetrabant. Imperator ipſe breuibus lembis, poſt quam exutam claſſem docuimus remanſiſſe cum paucis tranſuectus, eadem nauigia ultro citróq; diſcurrere ſtatuit, dum onuſti ueheremur. Tandemq; uniuerſi præter merſos ad ulteriores uenimus margines fauore ſuperi numinis, diſcrimine per difficiles caſus extracti. dum nos pendentium erumnarũ opprimit timor, cõpertũ eſt procurſatorũ indicio Perſas pontem iungere procul è noſtro cõſpectu, ut poſt firmatã pacem & fœdera ſopitis belli turbinibus, incurioſius gradientes agros, & animalia ſi peterent diu fatigata. Verũ cum ſe proditos aduertiſſent, & conatu nefario deſtiterunt. hac etiam ſuſpitione iam liberi, properatisq; itineribus magnis propè Aradam uenimus, uetus oppidum in media ſolitudine poſitum, olimq; deſertũ, quod eruendum adorti, temporibus uarijs Traianus & Seuerus principes bellicoſi cum exercitibus penè deleti ſunt, ut in eorũ actibus his quoq; digeſſimus. Præterea cognito per porrectam planiciem aduſq; lapidem ſeptuageſimum in regionibus aridis nequaq; inueniri poſſe præter aquã ſalſam & fœtidam, nec adiunctum aliquid niſi abrotanũ & abſinthium, draconũ, aliáq; herbarũ genera, ut triſtiſſima uaſa quæ portabantur, aquis impleta ſunt dulcibus: & mactatis camelis, iumentisq; alijs alimẽta quæſita ſunt, licet noxia. Et uia ſex dierũ emenſa, cum ne gramina quidẽ inuenirent' ſolatia neceſſitatis extremæ, dux Meſopotamiæ Caſſianus & Tributius, Mauritius pridem ob hoc miſſus adiuit nomine Perſicum uenire caſtellum, cibos ferentes ex his, quos relictos cum Procopio Sebaſtiano exercitus parcius uictitans cõſeruarat. Hinc Procopius alter notarius, & Memoridus militaris & Tribunus attractus Illyricos mittunt' & Galliarũ. nunciat' interea Iuliani mors, & Iouianinũ poſt eius obitũ ad culmẽ Auguſtum euectum. quibus ut mandauerat princeps, ut Lucillianũ ſocerum eius poſt depoſitũ militiæ munus digreſſum ad ocium, morantéq; eo tẽpore apud Sirmiũ, oblatis magiſtris equitũ & peditũ codicillis, quos ijſdem tradiderat, properare Mediolanũ urgerent refirmaturũ ancipites: & quod magis metuebat', ſi caſus quidã noui exurgerent opponendum. Quibus per ſecretiores addiderat literas, Lucianũ itidem monens, ut quoſdam lectos exploratæ induſtriæ fideiq; duceret ſecum, adminiculis eorũ uſurus, pro incidentium captu negociorũ, prudentiq; conſilio Malaricum ex familiaribus negocijs agentẽ. & iam in Italia miſſis inſignibus; Romano iuſſit ſuccedere armorũ magiſtro per Gallias gemina utilitate præſpeculata, & dux meriti celſioris, uel eo quod ſuſpectus adire è medio, & homo inferioris ſpei ad ſublimiora prouectus autoris ſui notantem adhuc ſtatum ſtudio fundaret ingenti. Viſum eſt autem ad implenda hæc porrecturus extollere ſeriem geſtorum in melius, & rumores quoquo irent breui diffundere, continentes procinctum Parthicum exitu proſpero terminatum: additisq; feſtinando itineribus noctibus, prouinciarum militiæq; rectoribus inſinuarent, noui principis ſcripta omniumq; ſententijs occultius ſciſcitatis remeare uelociter cum reſponſis: ut comperto quid in longinquis agatur, principatus roborandi matura cõſilia quærant' & cauta. hoc tabellarius fama progrediẽs, index triſtiũ caſuum

Fauore ſuperi numinis uenim⁹.

Mactatis camelis.

Caſſianus.

Sirmiũ.

Digreſſus ad ocium.

Armorum magiſter.

Comperto.

Nisibeni.

uelocissime per prouincias uolitabat, & gentes maximéq; omnium Nisibenos acerbo dolore perculsit, cum Abderã Sapori deditã cõperisset: cuius iram metuebant & simultates recolentes, quæ assidue pertulerit funeriam sæpius pugnare conatus. Constabat autẽ orbem eorũ inditionẽ potuisse transire Persidines, nihil hæc ciuitas habili situ & mœnium magnitudine restitisse, miseri tum licet maiore uenturi pauore cõstringerent̃: spe tamẽ sustentari potuerũt exigua, hac scilicet, uel suopte motu, uel exoratus eorũ precibus Imperator eodẽ statu retinebit orbem orientis firmissimũ claustrũ, dum gestorũ seriem ubiq; rumores diffunditant uarij, in exercitu absumptis comeatibus paucis, q̃s aduectos prædiximus: in corpora sua necessitas erat humana uertenda, ni iumentorum caro cæsorũ aliquatenus perdurasset, unde effectum est ut arma pleraq; proijcerent̃. Adeo em̃ atroci tabuimus fame: ut si usq; modius unus farinæ fuisset repertus (quod raro cõtigerat) aureis decem mutaret̃ ut numis. Profecti exinde Thisalphata uenimus, ubi Sebastianus atq; Procopius cum tribunis principijsq; militum sibi ad tuendam Mesopotamiam cõmissorũ, ut poscebat solennitas, occurrerunt, & sequebant̃ benigne suscepti. Post quæ itinera festinationi sibi cupidæ uisa extra urbem statio, castra posuit princeps: rogatusq; enixe precante multiplici plebe, ut ingressus palatium more succideret principium, pertinaciter reluctatus est erubescens, agentis se intra muros urbem inexpugnabilem iratis hostibus tradit. ibi tunc uespera tenebrante, raptus à cœna Romanus primus inter notarios omnes, quem obsidione ciuitatis maiore Malchæ per cuniculum docuimus euasisse cum alijs: ductusq; demum ad locum, & præceps actus in puteum siccum obrutus est saxorũ multitudine superiecta: hanc profecto ob caussam, quod Iuliano perempto, ipse quoq; nominatus, at paucis imperio dignis, nec post creatum Iouianum egit moleste, sed susurrans super negocio quædam audiebat, muniebatq; ad cõmunia subinde militaris. postridie Euieses unus ex Persis, quẽ inter alios excellere diximus, mandata regis cõplere festinans, promissa flagitabat instanter, & principe permittente Romano ciuitatẽ ingressus, gentis suæ signum ab arce extulit, subinde migrationẽ patria ciuibus nunciantẽ luctuosam, & uertere solum extemplo omnes præcepti, manus tendentes orabant, ne imponeret̃ sibi necessitas abscedendi: ad defendendos penates se solos sufficere sine alimentis publicis adfirmantes, & milite satis confisi ad futuram iustitiam pro genitali sede dimicaturi, ut experti sunt sæpe. Et hic quidem suppliciter ordo & populus precabatur, sed uentis loquebat̃ incassum. Imperator ut fingebat alia metuens, periurij piacula declinante, cum Sabinus fortuna & genere inter municipes clarus, ore uolubili replicabat Cõstantium immani crudescente bellorũ materia, superatum à Persis interdum, deductumq; postremo per fugam cum paucis adhibitam stationẽ intutam, panis frusto uixisse precario ab anu quadam agresti porrecto, nihil tamen ad diem perdidisse supremũ: Et Iouianum inter exordia principatus prouinciarum muro cessisse, cuius obices iam inde uetustate innoxia permanserunt, cum nihil promoueretur iuri iurandi religionum principe destinatius prætendente, cum oblatam ei coronam aliquandiu

Iumentorũ caro alebat.

Atroci tabuimus fame.

Thisalphata

Vespera tenebrante.

In puteo obrutus saxis.

Instanter flagitabat.

Vertere solũ

Pro genitali sede dimicaturi.

Panis frusto uixisse precario Constantium.

aliquandiu recusans coactus deniq; suscepisset, Siluanus quidã causarũ defensor confidentius exclamauit. Ita inquit Imperator à ciuitatibus residuis coroneris. Quo uerbo exasperatus intra triduum omnes iussit excedere mœnibus, detestantes rerum præsentiũ statum. Appositis itaq; cõpulsoribus mortẽ, si quid distulerit, egredimini mœnia, permixta sunt lamẽtis & luctu, & per omnia ciuitatis membra, una uox cunctorũ erat gentiũ cum laceraret crines, matrona exul fuganda laribus in quibus nata erat & educata, orbatáq; mater liberis, uel coniuge inde nata procul ab eorũ mœnibus pelleret̃, & turba flebilis postes penatum amplexa uel limina lachrymabat: exin uariæ complectuntur uiæ, per quas quisq; poterat dilabi: properando eñ multi furabant̃ opes proprias quas uehi posse credebant, cõdamata licet supellectili pretiosa & multa: hanc eñ relinquebant penuria iumentorũ, cum hoc loco fortuna orbis Romani merito incusaris, quæ difflantibus procellis Remp. adorta quassare argumenta præterito rei gerendæ ductore cõsumata iuueni porrexisti: quæ nullis ante actæ uitæ insignibus huiusmodi negocijs cognita, nec uituperari est, æque nec laudari. Aliud tamen ad medullas usq; bonorũ peruenit: qđ dum extimescit æmulum potestatis, dumq; in animo Gallias Illyricũ uersat: quas dum sæpe sublimiora cœptasse famam aduentus sui peruenire festinans, indignum imperio facinus amictu periurij fugiendi cõmisit, Nisibi perdita, quæ iam inde à Mitridatici regni temporibus, ne oriens à Persis occuparet̃ uiribus restitit maximis. Nunq; enim ab urbis ortu inueniri potest, annalibus replicatis, ut arbitror, terrarũ partes ullas nostrarũ ab Imperatore uel COS. hosti cõcessas, & ne ob recepta quidem quæ direpta sunt, uerũ ob amplificata regna triumphalis gloria fuisse deletas. Vnde P. Scipioni ob recuperatas Hispanias Fuluio Capua post diuturna certamina superata, & opimio post diuersos exitus præliorum fragellani, tunc interneciuis hostibus ad deditionẽ compulsis triumphi sunt denegati. Id etiã memoriæ nos ueteres docẽt in extremis casibus icta cũ ductore fœdera, postq; partes uerbis iurauẽre cõceptis, repetitione bellorũ ilico dissoluta, ut temporibus priscis apud furcas caudinas sub iugum legionibus missis in Samnio, & Mancino Numidia dedito, Numantinis proinde extractis ciuibus, & urbe tradita, missoq; tribuno Constantino, qui munimẽta præsidiaria cum regionibus Persicis optimatibus adsignaret. cum Iuliano supremus Procopius mittit̃ ea, ut superstes ille mandaret humaturus in suburbio Tharsensi, qui ad exequendum profectus cõfestim corpore sepulto discessit, nec inuenire usq; potuit studio quæsitus ingenti, nisi quod multo postea apud Constantinopolim uisus est subito purpuratus, his hoc modo peractis discessisq; itineribus. Antiochiam uenimus, ubi per continuos dies uelut offenso numine multa uisebant̃ & dira: quorũ euentus fore luctificos, gnari rerũ prodigialiũ præcinebant, nam & Maximiani statua Cæsaris locata est in uestibulo regiæ, amisit repẽte sphæram æream formatã in speciem poli quã gestabat: & cũ horrendo stridore sonuerũt in cõsistorio trabes, & uisa sunt interdiu sydera Cometarũ, sup quorũ natura ratiocinãtes physici uariant. Quidam eñ Pogenias hoc nomine ideo existimabãt appellari, q; tortos ignes sparguntur

Ad medullas usq; bonorum.

Apud furcas caudinas sub iugum missæ legiones.

Antiochiam uenimus.

Gnari rerũ prodigialiũ.

Visa interdiu sydera Cometarũ.

sparguntur crineos in unum stellis multiplicibus cógregatos. Alij eos arbitrant̃ ex alitu sitiore terrarũ ignescere paulatim in sublimiora surgẽtes. Quidã curren-tes radios Solis densiore nube obtecta digredi ad inferiora prohibitos splen-dore infuso corpori grasso, lucem uelut stellas distinctas mortali cóspectu mon strare, sed quorundã opinioni hanc speciẽ tunc apparere cũ tracta solito celsius nubis æternorũ ignium in uicinitate conluceat, uel certe stellas esse quasdã exte-ris similes: quorũ ortus obitusq́ꝫ, quibus sint temporibus præstituti humanis mentibus ignorari, plura alia de Cometis apud peritos mundanæ rationis sunt lecta. Quæ digerere nunc uetat aliorsum oratio properans: moratũ paulisper Antiochiæ principẽ curatũ, ponderibusq́ꝫ diuersis adflictum exeundi mira cu-piditate agitabat, proinde nec iumento parcens, nec militi flagranti hyeme, die profectus signis, ut dictum est, uetantibus plurimis, Tarsum urbem Cilicũ no-bilem introijt, cuius originẽ docuimus supra. Exindéq́ꝫ egredi nimiũ ꝓperans, exornari sepulchrũ statuit Iuliani in pomerio situm itineris, quod aurei montis angustias ducit: cuius suprema & cineres, si qui tunc iuste cósuleret, non Cidnus uidere deberet, q̃uis gratissimis aquis & liquidis, sed ad perpetuandam gloriã recte sanctorũ præterlaberet Tiberis intersecans urbem æternã, diuorũq́ꝫ uete-rum munimẽta perstringẽs: Deinde Tarso profectus extentis itineribus, uenit oppidũ Cappadociæ Tyana, ubi ei reuersi Procopius notarius, & Memoridus tribunus occurrunt, gestorũq́ꝫ aperiunt textũ, hinc ut ordo poscebat exorsi, qđ Lucillianus Mediolanũ ingressus cũ Sanianeo & Valentiniano tribunis, quos duxerat secũ, cognito ꝙ Malaricus recusauit suscipere magisteriũ, effuso cursu petierat remos, tanq́ꝫ in alto geniti silentio extra calcem, ut dicit̃, procurrebat, & intẽpestiue parum etiã cum firmatis omnibus exacturis ratiocinijs scrutandis incubuit, qui fraudum cóscius & noxarũ ad militaria signa cófugit. Finxitq́ꝫ Iu-liano superstite in res nouas quendã mediũ surrexisse, cuius fallacijs turbo mili taris acerrime cócitus Lucillianũ & Senuanchũ occidit. Valentinianũ eñ paulo postea principẽ trepidum, & quò cófugeret ambigentẽ primitus hospes tutius emẽdaret. his ita tristibus iactu aliud addebat̃ misso Iouio milites aduentare, quos capita scholarũ ordo Castrẽsis appellat, nunciantes æquo animo Iouiani imperiũ amplecti exercitũ Gallicanũ. Quibus cõpertis Valentiniano, qui cum his redierat regẽda Scutariorũ secunda cõmittit̃ schola, & Vitalianus cósortio domesticorũ iungit̃ Herulorũ, è numero miles, cui militia autoritas postea Co-mitis dignitatẽ maiorẽ per Illyricũ processit, cófestim mittitur in Gallias Arni-theus ferens literas ad Iouianũ, ut cóstanter ageret suũ obtinẽs locũ, cuiq́ꝫ man datũ est, ut animaduerteret cócitorẽ tumultus, autoresq́ꝫ seditionis ad comitatũ iuncti transmitterent̃. Post quæ ut uidebatur expedire disposita apud Agriza-mam Galaciæ municipiũ breue, Gallicani milites cum principe, ingressiq́ꝫ con-sistorium post audita gratanter quæ pertulerant, munerati redire iubentur ad signa, & introisset Anchialam Imperator paratis ad pompam ꝓ tẽpore necessi tatis consultũ inijt adhibito in societatẽ Trabeum Narroniano filio suo admo dum paruulo, cuius uagitus pertinaciter reluctans, ne in curruli sella ueheret̃ ex

more

Ignescere.

Periti mundanæ rationis.

Sepulchrũ Iuliani.
Aureus mons.

Tyana.
Textus gestorum.

Extra calcẽ ut dicitur.

Turbo militaris.

Capita scholarum.
Scutariorũ schola.

Consistoriũ

more id quod mox accidit, portendebat. Hinc quoq; Iouianũ celeri gradu præscriptus uitæ finiendæ dies exegit: cum enim uenisset Dadastanam, qui locus Bithyniam distinguit, & Galatas examinatus inuentus est nocte, super cuius obitu dubitationes emersere cõplures: fertur enim recẽti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequiuisse, uel extuberato capite perisse successione prunarũ immensa, aut certe ex colluuione ciborũ auida cruditate distentus: Decessit autem anno tricesimo & tertio. Cunq; huic Aemiliano Scipioni uitæ exitus similis euenisset, super neutris morte quæstionem comperimus agitatam. Incedebat autem motu corporis graui, uultu lætissimo, oculis cesijs uasta proceritate & ardua, adeo ut diu nullum indumentũ regium ad mensuram eius aptum inueniretur, & æmulari mallebat Constantium, agens seria quædam aliquoties. Post meridiem locari palàm cum proximis adsuetus, Christianæ legis ijsdem studiosus, aut nonnunq; honorificus, mediocriter eruditus, magisq; beniuolus & perpensius, ut apparebat ex paucis, quos promouerat iudices electurus. edax tamẽ & uino Venerięq; indulgens, quæ uitia imperiali uerecundia forsitan correxisset. Dicebat autem Narronianus pater eius monitu cuiusdam somnij dudum præscisse quod euenit. Idq; duobus amicis cõmisisse fidissimis, illi adiecto quod ipsi quoq; defertur Trabea consularis, sed impetrato uno, adipisci nõ potuit aliud. Audita enim filij celsiore fortuna, antecq; eum uideret, fatali præuentus est morte. Et quia huic nemini amplissimum magistratũ portendi per quietem prædictum est seni: Narronianus nepos eius infans etiã tum cum Iouiano patre declaratus est, ut supra contulimus, consul.

[Iouiani mors.]

[Aemiliani mors.]

[Oculi cesij Iouiani.]

[Edax uino, Veneri indulgens.]

AMMIANI MARCELLINI
RERVM GESTARVM LIBER VIGESIMVS SEXTVS.

DICTIS impẽsiore cura rerum ordinibus adusq; Meroes confinia propioris conueneram iam referre à notioribus pedẽ, ut & pericula declinent ueritatis sæpe contigua, & examinatores cõtexendi operis. Deinde nõ proferamus intempestiuos strepentes ut læsos, si præteritũ sit quod locutus est Imperator in cœna del omissum: quam ob causam gregarij milites cohercıti sunt apud signa, & nõ decuerat in descriptione multiplici regionum super exiguis silere castellis: quodq; cunctorũ nomina quæ ad Vrbani prætoris officiũ cõuenire non sunt expressa. & similia plurima præceptæ historiæ dissonantia discurrere per negociorũ celsitudinis adsuetæ, nõ humiliũ minutias indagâre causarũ, quas sciscitari noluerit quispiam, indiuidua corpuscula uolitantia per inane atomos, ut nos appellamus, numerari posse sperabit: hæc quidam ueterum formidantes cognitiones

actuum

actuum uariorũ ſtellis uberibus explicatis non ædidêre ſuperſtites, ut in quadã ad Cornelium nepotẽ epiſtola Tullius quoq; teſtis reuerendus adfirmat. Proinde inſcitia uulgari cõtempta, ad reſidua narranda pergamus: hac uolubilium caſuum diritate exitu luctuoſo finita, obitúq; interuallato breui tẽpore principis corpore curato defuncti. Iuſſoq; Constantinopolim, ut inter auguſtorũ reliquias conderet̃, progreſſo Niceam uerſus exercitus in Bithynia mater eſt urbium poteſtatẽ ciuilium militiæ rectores, magnitudinẽq; curarũ omniũ. Interq; eos quidã ſpe uana ſufflati moderatorẽ quæritabant diu exploratũ & grauem, & rumoretenus obſcuris paucorũ ſuſurris nomẽ perſtringebat̃ Equitij ſcholæ primæ Scutariorũ, etiã tum tribuni qui cum potiorũ autoritate diſplicuiſſet, ut aſper & ſubagreſtis tranſlata eſt ſuffectio Iuniorũ in leuiſſimũ Iouianum fines curantẽ ſummos neceſſitatũ caſtrenſium per Illyricum, quo itidem ſpreto, quia procul iacebat ut aptus ad id quod quærebatur atq; cõueniens Valentinianus nulla diſcordante ſententia numinis aſpiratione cæleſtis electus eſt, agens ſcholam Scutariorũ ſecundam. Relictuſq; apud Anchialam, poſtea ſequuturus ordinem. Et quia nullo renitente hoc è re publica uidebat̃ miſſis, qui eum uenire ocius admonerẽt, diebuſq; decẽ nullus imperij tenuit gubernacula, quod tunc ueniſſe extis Romæ inſpectis, auruſpicũ dixerat magiſtratus. Inter hæc tamen, ne quid nouaretur contrariũ placitis, néue armatorũ mobilitas ſæpe uerſabilis præſentiũ quendã inclinaret arbitrũ, attente prouidebat Equitius cum Caleo adhuc ſub Dagalaipho magiſtro equitũ, tum rationes numerorũ militariũ tractans exitiales. Poſtea magiſter officiorũ exercitus uniuerſi iudiciũ quantũ facere utiq; poterat, ut prætoriani fautoreſq; principis deſignati formantes: quod cum ueniſſet accitus, implendiq; negocij præſagij ſubodorari dabat̃ ſomniorũ adſiduitate, nec cui diffidiæ ſecundo, nec prodire in medium uoluit biſſextum uitans Februarij menſis, tunc illuceſcens quod aliquoties rei Romanæ fuiſſe cognorat infauſtum: cuius notitiam certam deſignabo, ſpatium anni uertentis idem periti mundani motus & ſyderis definiũt ueteres, inter quos Victorinus, Hypparcus & Archimedes excellunt, me monent. cum ſol perenni rerum ſublimium lege perculſo ſignifero, quẽ Zodiacũ ſermo græcus appellat trecentis & ſexagintaquinq; diebus emenſis & noctibus ad eundẽ redierit cardinẽ, ut uerbotenus ſi à ſecunda particula arietis ad eam dimenſionẽ ad unguem redierit. Sed anni interuallum ueriſſimũ memoratũ diebus & horis aduſq; meridiem concludit̃ plenũ, anniq; ſequentis erit poſt horã ſextam initium porrectum ad ueſperam. Tertius à prima uigilia ſumens exordiũ, ad horam noctis extendit̃ ſextam. Quartus, media noctis uſq; ad claram trahitur lucẽ. Ne igitur hæc computatio uariantibus annorũ principijs: & quo poſt horam ſextam, alio die poſt ſextam excurſo nocturnã ſcientiam omnẽ, ſqualida diuiſione confundat, & autumnalis menſis inueniatur quandoq; uernalis, placuit ſenas illas horas, quæ quadriennio uiginti, colliguntur uigintiquatuor in unius diei noctiſq; adiectæ tranſire menſurã. Hocq; alto cõſyderato eruditis cõcinentibus multis effectum eſt ad unum, diſtinctumq; exitum conuerſio anni reuoluta, nec uaga ſit, nec in nullo

Valentinianus electus.

Biſſextum uitans infauſtum rei Romanæ.

Spatiũ anni uertentis.

nullo errore deinceps obumbrata ratio cælestis appareat, menses tempora retineant præstituta, hæc nondum extentis fusius regnis diu ignorauêre Romani, perq; sæcula multa obscuris difficultatibus implicati, tunc magis errorũ profunda caligine fluctuabant, cum in sacerdotes potestatẽ transtulissent. Inter calandi diligentiam gratificantes publicauerũt, uel litigantiũ commodis ob arbitriũ suum detrahebant tempora, uel augebant. hocq; excepto merserunt alia, plurimaq; fallebant, quorum meminisse nunc superuacuum puto. Quibus abolitis, Octauianus Augustus Græcos sequutus, hanc inconstantiam correcta turbatione cõposuit, spatijs duodecim mensium & sex horarũ magna deliberatione conlictis, perq; duodecim syderũ domicilia sol discurrens motibus sempiternis anni totius interualla condidit, quã rationẽ bissexti probatã, etiam uictura cum sæculis Roma adiumento numinis diuini fundauit. Proinde pergamus ad reliqua: Elapso die parum apto ad inchoandam rerum magnitudinẽ, ut quidam existimant, propinquante iam uespera monitu præfecti salus sub exitu denunciata, statutũ est prompta cõsensione cunctorũ, ne potioris cuius autoritatis uel suspectus ab hora conaretur procedere, postridie mane cumq; multorũ tædio, quos uotorum inanitas cruciabat. Tandem finita nocte, lux cum aduenisset in unum quæsito milite omni, progresso Valentiniano in Campo, permissusq; tribunal ascendere celsius actum Comitiorũ specie & uoluntate præsentiũ fœcundissima, ut uir serius dicto pronunciat᷑, Imperij mox principali habitu circundatus & corona, Augustusq; nuncupatus cum laudibus amplis, quas nouitatis potuit excogitare dulcedo, præmeditate dicere iam ꝑperabat. Eóq; ut expeditius loqueretur brachium exertante, obmurmuratio grauis exoritur, cõcrepantibus centurijs & manipulis, cohærentiumq; omniũ plebe urgentiũ destinante confestim Imperatorẽ alterũ declarari. Quod licet nõnulli existimarunt paucis correptis ad gratiã fieri despectorũ. Eò tamẽ ui sinistra creditũ uidebat᷑, quod non emercati, sed cõsoni totius multitudinis paria uolentes, clamores audiebantur, documento recenti fragilitatẽ pertimescentes sublimium fortunarũ. Deinde ex susurris immaniter strepentis exercitus cieri tumultus uiolentior apparebat & cõfidens, milites erumpẽtes interdum ad perniciosa facinora timebant᷑. Quod Valentinianus magis præ cunctis, ne fieret extimescens, elata prospere dextera in principis fiducia pleni, ausus increpare quosdã ut seditiosos & pertinaces, cogitata nullis interpellantibus absoluebat. Exulto prouinciarũ fortissimi defensores, & præ me fero, semper laturus sum, nec adpetenti moderamini orbis Romani mihi, ut potissimo omniũ nostrarũ detulisse uirtutes. Quod erat igitur manu positum uestra, nondum electo imperij formatore, utiliter & gloriose complestis. adscito honorũ uertice, eo quẽ ab ineunte adolescentia ad hanc usq; ætatis maturitatẽ splendide integréq; uixisse experiundo cognoscitis. Proinde pacatis auribus accipite quæso simplicioribus uerbis, quod cõducere arbitror in cõmune adhiberi oportere in omnes casus socia potestate collegam, cõtemplatione poscente multiplici, nec ambigo, nec repugno curarũ aceruos, & mutationes uarias accidentiũ. Ipse quoq; ut homo formidans. sed studendum est concordiæ

Augustus inconstantiam anni composuit bissextus.
Victura cũ sæculis Roma.
Nouitatis dulcedo.
Augustus nuncupatus Valentinianus.
Fragilitas sublimium fortunarum
Formator imperij.
Pacatis auribus accipite.
Studendum est cõcordiæ

cordiæ uiribus totis, per quã res iunctiuæ cõualeſcant: qđ interpretabiť facile, ſi patiẽtia ueſtra cum æquitate cõſentiens, id mihi quod mearũ eſt partiũ conſenſerit libens: Dabit eñ (ut ſpero) fortuna cõſiliorũ adiutrix bonorũ quantũ efficere & cõſequi poſſum diligenter perſcrutari temperantiam: Vt enim ſapientes definiunt non modo imperio, ubi pericula maxima ſunt & creberrima, uerum etiam in priuatis cotidianisq; rationibus alienũ ad amicitiam: cum iudicauerit quiſq; prudens adiungere ſibi debebit, non cum adiunxerit iudicare. Hæc cum lætiori ſpe polliceor uos firmitatẽ factorũ retinentes & fidem, dum hyberna patitur quies animorũ reparare uigorẽ, atq; membrorũ ob nuncupationẽ auguſtam debita protinus accepturi. Finita oratione, quã autoritas erexerat inopina flexit Imperator in ſuam ſententiã uniuerſos, cõciliumq; eius inane ſequuti, qui paulo ante flagrantiſſimis uocibus aliud poſtulabant circumſeptũ: Iamq; terribilem duxerunt in regiam. Dum hæc in oriente uolubiles fatorũ explicant ſortes, Apronianus reginam urbem æternã iudex integer & ſeuerus inter curarum præcipua, quibus hæc præfectura ſæpe ſolicitať, id primum opera curabat enixa & ueneficos, qui tunc rareſcebant capi: poſt quæ agitatas quæſtiones nocuiſſe quibuſdam aperte confutatos iudicatis conſcijs morte mulctaret, atq; ita paucorum diſcrimine reliquos ſi qui laterent, formidine pari diſturbaret: Hæc egiſſe ideo efficaciter fertur, quod Iuliani primitus arbitrio agentis etiam cum per Syrias in itinere unum amiſerat oculum, ſuſpicatisq; artibus ſe nefarijs adpetitum iuſto quidem, ſed manifeſto dolore. Hæc & alia magna irritabat induſtria, unde quibuſdã atrox uiſus eſt in amphiteatrali circulo undatim coeunte, aliquoties plebs cauſas deſpiciẽs terminũ maximorũ. Deniq; poſt huiuſmodi uindicata cõplura hilarium aurigam cõuictum atq; cõfeſſum: ut dum pubeſcentem filium ſuum ueneficio tradidiſſe docendum ſecretiora quædam legibus interdicta, ut nullo conſcio adminiculis iuuareť internis, capitali animaduerſione damnauit: Qui laxius retinente carnifice ſubito lapſus confugit ad ritus Chriſtiani ſacrariũ, extractusq; exinde ilico abſciſa ceruice cõſumptus eſt. Verũ hæc ſimiliáq; cum etiã ut coherecenda mox cauebať, ut nulli uel admodum pauci in his uerſati flagitijs, uigori publico inſultarunt: ſed tempore ſequuto, longæua impunita nutriunt immania, uſq; eo graſſante licentia, ut emittat Hilariũ quidam Senator, ſeruumq; ſuum modo nõ per Syngrapham arcanis piacularib⁹ inducendum miſſi doctori malarũ artium cõfutatus ſuppliciũ, redimerent optima mercede, ut crebrior fama uulgarat. Isq; ipſe hoc genere quo iactum eſt abſolutus, at uitæ pudere deberet & culpæ, nõ abolendæ incubuit maculæ, ſed tanquàm inter multos probroſos ſolus uacuus ab omni delicto. Phalerato inſidẽs diſcurrensq; per ſilices, multa poſt ſe uncus trahit agmina ſeruulorũ per nouũ quoddam inſigne curioſius ſpectari adfectans, & duellium accepimus ueterẽ poſt glorioſa illa naualis rei certamina id ſibi ſumpſiſſe, ut tibicine lenius præcinente rediret ad ſua poſt cœnam: Sub hoc tamẽ Apronianus ita iugiter copia neceſſariorũ exuperauit, ut nulla ſaltem leuia murmura ſuper inopia uictui congruentium oriretur, quod aſſidue Romæ cõtingit. At in Bithynia Valentianus

princeps

In imperio pericula maxima.

Flagrantiſſimæ uoces.

Iudex integer & ſeuer⁹

Vndatim.

Syngrapha. Piacula arcana.

Duellius.

princeps(ut prædiximus)declaratus,dato in perendinū diem signo proficiscēdi, cōuocatis primorib9,quasi tota cōsilia quæ sibi placētia sequuturus percuncta/batur:quē nam ad imperij cōsortiū oporteret adsumi silentibus cunctis,Dagalaiphus tunc equestris militiæ rector respondit fidentius: Si tuos,inquit,amas Imperator,optime habes fratrē:si Remp.quære quē uestigas.Quo dicto aspe/ratus ille, sed tacitus & occultans quæ cogitabat.Nicomediam itinerib9 citis ingressus Calen. Martijs Valentē fratrem stabulo suo cum tribunatus dignitate præfecit.Indéq; cum uenisset Constantinopolim, multa secum ipse deuoluens, & magnitudine urgente negociorū iam se separari cōsyderans ,nihil morandū ratus Calen.Aprilis productum eundē Valentē in suburbanū uniuersorū sententijs cōcinētibus:nec eñ audebat quisq; refragari , Augustum pronunciauit, decoro imperatorióq; cultu ornatū,& tēpora diademate redimit, dum in eodē uehiculo secum reduxit participē quidē legitimū potestatis,sed in modū apparitoris morigerū,ut progrediens aperiet textus: quibus ita nullo iter turbante, profectis cōstricti rapidis febribus. Imperatores ambo diu spes uiuēdi firmata ut erant,inquirēdis rebus grauiores,q; in cōponēdis suspectas morborū causas inuestigandas acerrime . Vrsatio officiorū magistro declinato crudo Iuuentio Titiano quæstori,tunc cōmiserūt ut loquebať pertinax rumor inuidiam scientes Iuliani memorē principis , amicisq; eius tanq; clandestine præstringi læsis. sed hoc euanuit facile,ne uerbo quidē tenus insidiarū indicio ullo reperto . Hoc tempore uelut per uniuersum orbem Romanū bellicū canētibus buccinis exti/tere euentus sæuissimi,limites sibi proximos persultabat , Galliasq; Rhetiasq; simul Alemanni populabanť.Sarmatæ Pannones,& Quadi,Rheti,Saxones, & Scoti & Ataciti,Britannos erumnis uexare cōtinuis , Ammaricǽq; aliæ gentes Africā solito acrius incursant , & Thracias diripiebant prædarij globi Gotthorum,Persarū rex manus Armenijs iniectabat, eosq; in suam ditionē ex integro uocare Numomiam properans,sed iniuste causando:q; post Iouiani excessus cum quo fœdus firmarat & pacē,nihil obstare debebat,quominus ea recuperaret,quæ antea ad maiores suos pertinuisse monstrabat.Acta igitur tranquillius hic me cōcordissimo principe unus nuncupatione prælatus, alter honore specietenus adiunctus,percursis Thracis Nesum aduenerūt,ubi in suburbio quod appellatū est Mediana à ciuitate tertio lapide disparati, quasi mox spem partiti sint Comites:& Valentiniano quidem,cuius arbitrio res gerebať:Iouianus uenit dudum promotus à Iuliano per Gallias magister armorū, & Dagalaiphus,quē militiæ rectorē peruexerunt.Iouianus in orientē uero sequuturus, Valentem ordinatus est uictor, Ipse quoq; iudicio principis relictus præfectus cui iunctus est Arintheus.Lupicinus eñ pridie à Iouiniano pari modo promotus magister equitū , partes tuebatur eas: tunc & Equitius Illyricano præponiť exercitui:nōdum magister,sed Comes:& Seuerianus olim sacramēto digressus recinctus est ut Pannonias , sociatusq; Valenti domesticorum præfuit scholæ. Quibus ita digestis , & militares partiti numeri , & post hæc cum ambo fratres Syrmion introissent diuiso palatio,ut potiori placuerat:Valentinian9 Mediolanum,

Si tuos amas, habes fratrē.

Imperatores ambo.

Constricti febribus.

Prædarij globi Gotthorum.

Rector militiæ.

Illyricanus exercitus.

Valētinian9 Mediolanū.

Tt 2 lanum,

Valens Constantinopolim.

lanum, Constantinopolim Valens discessit; & orientem quidem regebat potestate præfecti Salustius. Italia uero cum Africa & Illyrico Mamertinus & Gallias prouincias Germanias: agētes igitur in memoratis urbibus principes sumpserit primitus Trabeas cōsulares, omnisq́; hic annus dispendijs grauibus etiā Romam afflixit. Alemanni percupere Germaniæ milites hac ex causa soliti infestius moti ultro legatis eorum missis ad comitatū certa & præstituta ex more munera præberi deberent minora, & utilia sunt attributa, quæ sumpta furenter agente, ut indignissima proiecēre, actumq́; asperius ab Vrsatio tunc magistro officiorū iracundo quodam, & sanè regressi, factumq́; exaggerantes & contumeliosæ despectantes gentes immanissime concitarunt. Et circa id tempus, aut nō multo posterius in oriente Procopius insurrexerat, Nonasq́; propè Calen. Nouembris, Venturio Valentiniano Pariseos eodemq́; nunciata sunt die: & Alemannis quidem occursurum Dagalaiphum perdere mature præcepit, qui uastatis propinquioris locis longius discesserat incruentis: super appetitu uero Procopij antequam adolesceret, reprimendo, curis deducebatur ambiguis, ea potissimum ratione solicitus quod ignorabat, utrum Valente superstite an extincto memoratū imperium adfectarat. Equitius enim relatione Antonij tribuni accepta agentis in Daciam & Mediterraneam, militemq́; nihil præter negociū ipsum auditum obscure significabat. Ipse quoq́; nondum liquida fide comperta simplicibus uerbis principem gestorum conscium fecit. His conditis Valentianus eodem Equitio, aucta magisterij dignitate, repedare ad Illyricum destinabat, ne persultatis Thracijs perduellis iam formidatus inuaderet hostili excursu Pannonias. Documēto enim recenti impendiò terrebat', reputans paulo antea Iulianum contemptorem bellorū ciuilium ubiq́; uictorem, nec speratum ante, nec expectatū urbe in urbem incredibili uelocitate transit. Verum ardens ad redeundum eius impetus uerebatur consilijs proximorū uolentium & orantium, ne interea Venetis nauibus Barbaris exponeret Gallias, néue hac cautione prouincias desereret, egentes adminiculis, in eiusq́; legationes urbium accessere nobilium precantes, ne in rebus duris & dubijs impropugnatas eas relinqueret, quas præsens eripere poterit discriminibus maximis, metu ambitiosi nominis sui Germani incusso, deniq́; utilitate rei perpensius excogitata in multorum sententias flexus. Replicabat aliquoties hostem suum fratresq́; solius esse Procopiū Alemannico situ totius orbis Romani statuitq́; nusq́; interim extra confinia moueri Gallorum adusq́; Remos progressus, solicitusq́; super Africa, ne repente perrumperetur, Vulterium postea COS. tunc notarium ad eandem tuendum ire disposuit, & Nasautionē domesticum protectorem ea consyderatione qua diuo sub patre Cretione comite, quondam educatus suspecta nouerat loca, hisq́; scutarium admisit Gaudentium olim sibi cognitum & fidelem. Quia igitur uno eodemq́; tempore utroq́; turbines exarsere mœstissimi, competenti loco singula degeneraremus, nunc partem in orientē gestorum, deinde bella Barbarica narraturi: quoniam pleraq́; & occidentali, & in Eoo orbe ijsdem mensibus sunt actitata, nedum ex loco subinde saltuatim redire festinamus in locum

Trabeæ consulares. Parisij. Nondum liquida fide comperta. Magisteriū. Impendio terrebatur. Impropugnata. Remi. Notarium. Saltuatim.

locum omnia cōfundentes, squalitate maxima rerum ordinē implicemus. Insigni genere Procopius in Sicilia natus & educatus ea cōsyderatione, qua propinquitate Iulianū postea principem cōtigebat, à primo gradu elusit: & ut uita moribusq; castigatus, licet occultus erat & taciturnus notarius, diu perspicaciter militaris & Tribunus, iamq; summatibus proximus: post Constantij obitū in rerum cōuersione uelut Imperatoris cognatus altius anhelat, admixtus consortio comitum: & apparebat eum, si unq; potuisset fore quietis publicæ turbatorem. Hunc Iulianus Persidem ingrediens cum socijs cōparatis potestatis iure, Sebastiano in Mesopotamia cum manu militū reliquerat ualida: mandaratq; ut susurrauit obscurior fama, (Nemo enim dicti autor extitit uerus) per cognitorū agere textus, & subsidia rei Romanæ languisse sensissent, Imperatorē ipse prouideret ocyus nuncupari. qui inuicta ciuiliter agens, & caute Iuliani letaliter uulnerati funus, ad regenda cōmunia comperit Iouianū euectum, falsoq; rumore disperso inter obeuntis anhelitus animæ, eundem Iulianū uero mandasse placere sibi Procopio claui summam rei gerendæ: quare accitus ne hac ex causa indemnatus occideret, è medio se cōspectu deseri: maxime post Iouiani interitus nece notariorū, primūq; Iuliano perempto ueluti dignū imperio paucis militibus nominatū, nouáq; exinde cœptare suspectum, cruciabili nece interfectum: quia sequenti industria didicerat, magnum uitans grauioris inuidiæ pondus. Ecbatana longiusq; remota discessit. cumq; à Iouiano exploratus indagari latibula sua sentiret, formulæ uitæ iam fuisset pertesum: quippe à celsiore subsellio statim deiectus, ad deteriora etiā ædendi periuria in locis squalentibus stringebatur, hominūq; agebat cōloquijs postremæ necessitatis impulsus, dubijs itineribus ad Calardoniū agrum peruenit: ubi quoniā & illud firmius uisum est receptaculum, apud fidissimū amicorū delitescebat Strategū ex Palatino milite Senatore, Constantinopolim, quantū fieri poterat, danculo sæpe intermeans, in iudicio eiusdē Strategi patuit, postq; sæpius in factionis conscios inquisitū. Ritu itaq; solertissimi cuiusdam speculatoris ignotus, multis ob squalorē, & in aciem fumusculos conligebat: tunc crebrescētes, ut sunt acerba semper instantia, incusantium multorū ualentē, quasi cupiditate aliena rapiendi successum. cuius diritati adiectū erat incētiuū exitiale socer Petronius, ex præposito Martēsium militū promotus repētino saltu, patritius animo deformis & habitu. qui ad nudandos sine discretione cunctos unanimiter flagrans, innocētes pariter & sontes post exquisita tormēta quadruplicibus nexibus uinciebat, debita iam inde à temporibus principis Aureliani perscrutans, & impēdio mœrens, si quenq; absoluisset indemnem. cuius morum intolerantiæ hæc quoq; pernicies accidebat, quod cum precaretur luctibus alienis, erat inexorabilis & crudelis, & in rapido corde crudissimus, nec reddendæ, nec accipiendæ rationis unq; capax, inuisior Cleandro: quē agentē sub Imperatore Cōmodo præfectura sublata, uecordia demersum egit in fortunam. Is onerosior Plautiano, qui præfectus itidem sub Seuero ultra mortale tumens cuncta confuderat, ni gladio perisset ultore. Hæc lachrymosa incitante Petronio, sub Valente & Caro multas paupertinas & no-

Tt 3 biles

Procopius quis

Turbator quietis publicæ.

Strategus.

Fumusculi.

Sine discretione.

Indemnis.

Cleander sub Commodo.

Vltra mortale tumens.

Paupertinas domos.

biles domos impẽdentiũ ſpes atrocior prouincialiũ & militũ paria gementium ſenſibus priuabat, & uotis licet obſcuris, & tacitis permutatio ſtatus præſentis ope numinis ſummi cõcordi gemitu poſcebatur. Quæ Procopius latenter accipiens, arbitratusq́ꝫ ubi felicius adſederit, latum negocio leui ad apicem ſummæ poteſtatis aſſumptæ, ſubſidebat ut prædatrix beſtia uiſo qđ capi poterat protinus eruptura: cui hæc quæ maturabat ardenti fors hanc materiã dedit impẽdio tẽpeſtiuã. cõſumpta hyeme, feſtinans ad Syriam Valens iam fines Bithynorũ ingreſſus, docetur relationibus ducum, gentẽ Gotthorũ ea tẽpeſtate intactam, ideḿqꝫ ſæuiſſime conſpirantẽ in unum ad peruadenda parari collimitia Thraciarũ. hocq́ꝫ agnito ut impræpedito ipſe pergeret, quò tẽdebat, ſufficiẽs equitũ adiumentum & peditum mitti iuſſit ad loca, in quibus Barbarici timebant̃ excurſus. dimoto itaqꝫ longius principe, Procopius erumnis diuturnis attritus, uel atrocem mortem demẽtiorẽ ratus magis, quibus affligebat̃, aliena periculorũ omniũ fecit abrupte extrema iam perpeti, nequaq́ꝫ timens præeunte perdita ratione, facinus adorit̃ audaciſſimũ. Diuicenſis tunc Gratanosq́ꝫ minores ad procinctum urgentẽ per Thracias inter Arzum & Cælam diſpoſitos & Conſtantinopolim oraturos ſolenniter biduũ per quoſdã ex hiſdẽ numeris notos ſollicitare ꝑperans: quia cũ oĩbus loqui periculoſum erat & arduũ, fidem paucorũ elegit: qui perlecti per ſpem præmiorũ ingentiũ, & ſub cõſecratione iuriſiurãdi promiſere ſe, quæ uellet cuncta facturos. Fauor quoqꝫ polliciti cõturmaliũ, inter quos ipſi potiorẽ locũ obtinebant in ſuadendo ſtipẽdijs excellentes & meritis: ùtq́ꝫ cõlicitum, & ubi excanduit radijs dies, idem Procopius deductus in cogitationes uarias, Anaſtaſinas balneas petitas, ſorores Conſtantini cognominatas, ubi locata nouerat ſigna, doctusq́ꝫ per arcanorum conſcios omnes in eius ſtudium cõſenſiſſe, ſocietate coita nocturna fidelitatis data libenter admiſſus conſtipatores militũ cum honore quidem, ſed in modum tenebant̃ obſeſſi: qui ut Prætoriani quondã poſt Pertinacis uocẽ licitantẽ imperij præmia Iulianũ ſuſceperant, ipſi quoqꝫ Procopium infauſti dominatus exordia molientẽ attenti ad omen cõpendij deferunt. Sterit itaqꝫ ſub talibus exutũ putares ab inferis nuſq́ꝫ reperto paludamẽto, tunica auro diſtincta, ut regius miniſter indutus à calce in pubem in pædagogiani pueri ſpeciẽ, purpureis opertus tegminibus pedes, aſtatusq́ꝫ purpureũ itidem pallium leua manu geſtabat, ut in theatrali ſcena ſimulacrum quoddã inſigne per auleum uel mimicam cauillationẽ ſubito putares emerſum. Ad hoc igitur dehoneſtamentũ honorũ omniũ ludibrioſe ſublatus, & ancillari adulatione beneficij alloquutus autores, opesq́ꝫ pollicitus amplas & dignitates, ob principatus primitias proceſſit in publicũ multitudine ſtipatus armorũ, ſignisq́ꝫ ſublatis erectus, ire pergebat circumclauſo horrendo fragore ſcutorũ lugubre cõcrepantiũ, metuentes ne à celſioribus tectis, ſaxis, uel tegularum fragmentis cõflictarent̃, denſius ipſis galearũ cruſtis aptabant. Hinc timidius incedentes, nec reſiſtebat populus, nec fauebat. Accendebatur tamẽ inſita pleriſq́ꝫ uulgariũ nouitatis repentina iucunditate, ea re potius incitante Petronium prædiximus diuitias uiolenter agentẽ, omnes eadem mente deteſtabant, qui ſepulta

Subſidebat ut prædatrix beſtia.

Collimitia.

Erumnis diuturnis attritus.

Cõturmales

Societate coita.

In ſpeciem pædagogiani pueri.

Ancillaris adulatio.

Inſita nouitatis iucũditas pleriſq́ꝫ.

qui sepulta iam dudum negocia, & rediuiuas nebulas debitorũ in diuersos ordines excitabat. Cum itaq; tribunali descendisset Procopius, & cunctis stupore defixis timeret, silentium triste prodiuiorẽ uitam ad mortẽ (ut sperabat) existimans aduenisse, per artus tremore diffuso implicatior ad loquendũ diu tacitus stetit: pauca tamẽ interrupta & moribunda uoce dicere iam exorsus, quibus stirpis ꝓpinquitatẽ prætendebat, leui paucorũ susurro præeunte inlectorũ, deinde tumultuarijs succlamationibus plebis Imperator appellatus, incondite petit curiam raptim, ubi nullo clarissimorũ, sed ignobili paucitate inuenta palatiũ pessimo pede festinatis passibus introijt. Mirant quidam profecto irrisione digna principia incaute cœpta, temere ad ingemiscendas erupisse Reip. clades signari forsitan exemplorũ, accedisse primitus arbitrantes. sic Adramitenus Andriscus de genere quidem infimæ sortis adusq; pseudo Philippi nomen euectus, bellis Macedonicis tertiũ addidit damnũ. sic Antiochiæ Macrino Imperatore agente ab Emesa Heliogabalus exiuit Antonius. Ita inopino impetu Maximini Alexander cum Memea matre confossus est. in Africa superior Gordianus in imperium raptus, aduentantiũ periculorũ angoribus implicatus, uitam laqueo spiritu intercluso profudit. Igitur cupediarũ uilium mercatores, & qui intra regiam apparebant aut patêre desierant, quiq; coitu militariũ nexi ad pacatiora iam uitæ desciscerant, insoluti casus ambigua partim mutari uolentes, adsciscebantur nouiter omnia tutiora petentibus Ratia ciuitate occulte dilapsi, Imperatoris castra petiuere itineribus festinatis. Hos omnes Sophronius uiuacissimo cursu progressus, tunc notarius præfectus, postea Cõstantinopoleos à Cæsarea Cappadociam profecturus, ut uaporatis æstibus Ciliciæ iam lenitis ad Antiochiæ percurreret sedes, prætextum nactus æstuum spe dubia, ut in talibus perci tus itineribus properat magnis, attẽtissima cura Procopius indies agitabat noctes subditiuos: quosdã ostentans, qui astutia cõfidenti, partim alij ab oriente è Gallijs se uenisse, & Valentinianũ obisse fingẽtes, cuncta parêre nouo & fauorabili principi memorabant. Et quia res nouæ petulanter abreptæ celeritate muniri solent interdũ, ne quid formidandũ emitteret, cum festinatione Vridius in locũ salutis præfectus prætorio, factione Petronij recens promoti, & Censanus Constantinopolitanæ urbis præfectus in uincula cõpingunt: & iubetur ciuitatẽ curare solita potestate Frouenius, esseq; magister officiorum Eufrasius, ambo Galli instituti bonarũ artium spectatissimi, & administratio negociorũ castrensium Gomoario & Acileno, reuocatis in sacramentũ cõmittit incõsulte, ut docuit rerum exitus proditor. Quia igitur Iulius comes per Thracias copijs militaribus præsidens oppressisset rebelles cõperisse conata ex propinquis stationibus timebatur, cõmentum excogitatũ est ualide, & quæri iussu ualentis fæua superbia super Barbaricis motibus tractu uberi littorum ab hoc clauso uiolenter oppressis accitus Constantinopolim strictius tenebat. hacq; callida fraude bellatrices Thraciæ gentes sine cruore acquisitæ adminicula ausis tumultuarijs maxima cõpararũt. Postq; ita euentu lætiore cõpleta, Arasius ex ambita regia prætorio præfectus, accessit uelut Agileno genero suffragãte, alijq; ad aulæ uarios

Implicatior ad loquẽdũ.

Imperator appellatus Procopius.

Andriscus Philippus.

Gordianus uitã laqueo finiuit.

Subditiui.

In uincula cõpingunt.

Magister officiorum.

Thraces bellicosi.

actus, administrandas prouincias sunt admissi, quidã admoniti: alij ultro semet offerẽtes, cum præmijs utiq; in certaminibus intestinis usu uenire cõtingit: emergebant ex uulgari fece nõnulli desperatione cõsilijsq; ductantibus cæcis, cõtráq; quidã orti splendide à culminib9 summis adusq; mortes & ad alia corruebant. ubi hæc per similia facta firmiter uidebant̃ esse cõposita, restabat ut abundans cogeret̃ militũ manus, & impetratũ est facile, id qđ in publicis turbamentis aliquoties ausa ingentia, uel iustis exordia primordijs impediuit. Transeuntes ad expeditionẽ per Thracias cõcitatæ equitũ peditũq; turmæ, blandéq; acceptæ & liberaliter centuriæ, tresq; in unũ sitæ, iamq; exercitus species apparebant præmissis plurimis, uitiantes sub execrationibus diris in uerba iurauêre Procopij. hanc polliciti pertinaciam, q̃ eum suis animis defensabat iuuenta. exindéq; Niceam spe celerius occupauit, ad quã obsidendã cũ huiusmodi pugnarũ peritis Vadamario misso ex duce & rege Alemannorũ Valens Nicomediam pergit. Exinde ꝓfectus oppugnationi Chalcedonis magnis uiribus insistebat: cuius è muris probra in eum iaciebant̃, & iniuriose cõpellabat̃ ut Sabaiarius. Est autẽ Sabaia ex hordeo uel frumẽto in liquorẽ conuersus paupertinus in Illyrico potus. Fessus deniq; inopia cõmeatuum, & obstinatione in ea defensorũ discedere iam parabat: cum inter hæc clausi apud Niceam, patefactis subito portis egressi inimicorũ magna parte prostrata, ductorẽ uidentes arte Italica ꝓperabant ardentes, circũuincturi Valentẽ à tergo nõdum ad Chalcedonos suburbano digressum. & patrassent ni rumore conata quondam in peruerso, ni imminẽs exitium ille perdoctus, instantẽ uestigijs hostem per Simonẽsem lacũ, & fluminis callis Naulochũ propere discedendo frustra sequentẽ lusisset: & hoc casu Bithynia quoq; Procopij ditione relicta est. unde cũ Antorã Valens citis itineribus reuertisset, cõperissetq; Lupicinũ ad orientẽ cũ cateruis aduẽtare nõ cõtemnendis, prosperorũ erectior, Erintheũ lætissimũ ducẽ occursurũ hostibus misit. qui ubi Adastanũ tetigit, in qua statione perisse diximus Iouianũ Hiperetheũ, sibi oppositũ repente uidit cum copijs antehac recte Gastrensis apparitorẽ, id est, uentris ministrũ & gutturis: cui & amico Procopij auxilia ductanda commisit. Et dedignatus hominem superare certamine despicabilem autoritate & celsi fiducia corporis, ipsis hostibus iussit suum uincere rectorem, atq; ita turmarum Antesignanos umbratiles compressis suorũ manibus, quidam hoc modo procedunt. Venustus quidam largitionũ apparitor sub Valente multo ante Nicomediam missus, ut aurum susceptũ stipendij nomine militibus per orientẽ diffusis inritum tribueret. hac tristitia cognita alienũ peruidens tempus Cicicum cum his, quæ susceperat, se citius contulit: ubi forte Seuerianus repertus domesticorũ tunc omnis missus ad thesauros tuendos, urbem inexuperabili mœniũ ambitu, monumẽtis quoq; ueteribus cognitam, fretus tumultuario præsidio custodiebat: Ad quã expugnandam Procopius ad possessam Bithyniam sibi etiã bellis Pontum iunxerat, ualidam destinauerat manũ. Morabat̃ autẽ affectum sagittis & glandibus, cæterisq; iaculis obsidientiũ, sæpe globi confusi & propugnatorum solertia claustrorũ per catenam ferream ualde robustam ori portus insertam,

Ex uulgari fece.

Turbamenta publica.

In uerba iurauere Procopij.

Sabaiarius.

Sabaia quid

Ventris minister & gutturis.

Largitionũ apparitor.

insertam, quæ ne rostratæ inruerēt naues hostiles, erat altrinsecus cōligata. hanc post uarios militum labores & ducum sagittariorū acerrimis prælijs Alisso quidam tribunus abscidit exertas bellatorū prudens hoc modo. Conuinctis tribus nauigijs, testudinē hac specie superstruxit, densatis cohærentes super capita scutis, primi Transtris instabant armati, alij post hos semet curuantes humilius tertijs sumisse gradatim inclinatis: ita ut nouissimis suffraginibus insidentes formam ædificij fornicati monstrarēt. Quod machinæ genus cōtra murales pugnas ideo figurat̄ hac specie, ut missilium ictus atq; saxorū per decursus cadentia labilis instar imbriū euanescant: ita cōiectu telorū Alisso, paulisper defensis, ingenti corporis robore, supposito stipite eandē catenam fortius bipenni confindens ita confregit, ut disiecta patefaceret aditū latum, hocq; exitu ciuitas hostili impetu patuit improtecta: qua causa extincto postea proteruiæ totius autore cum infactionis participes sæuiret̄, hic idem tribunus cōtemplatione facinoris clari uita cum militia retinēs, diu post in Isauria oppetijt uastatoria manu cōfossus. Hoc Marte Cizico reserata Procopius ad eam propere festinauit, ueniaq; uniuersis, qui repugnauēre donatis, Serenianum solum iniectis uinculis iussit duci Niceam seruandum artissime. Statimq; Hormisdæ maturo iuueni Hormisda regalis illius filio potestatē procōsulis detulit, & ciuili amore ueterū & bella recturo: quia gens pro moribus leuius, aut militibus, quos per deuia Phrygiæ miserat Valens subito corripiendos incursu tanto uigore euasit, ut Esensana usq; ad casus perarat accipites sequentē, aut penè captam uxorē sagittarum nube diffusa, defensam auerteret secum matronā opulentā & nobilem, cuius uerecundia & destinatio gloriosa abruptis postea discriminibus, maritū exemit. Ea uictoria ultra homines Procopius sese efferēs & ignorans, q; quiuis beatus uersa rota fortunæ ante uesperum potest esse miserrimus, Arbetion cui domū cui antea tanq; eandē sibi sentientis parcebat, ut propriū eius sit exinanire mobiles casus inæstimabilis pœnæ: ideo indignatus, q; uenire ad eum accitus aliquoties distulit, causatus incōmoda senectutis & morbi. Et licet ex causa præsumptor momentū pertimesceret graue, tamē cum obsistente nullo se in orientales prouincias effundere læti cunctorū adscēsione iam licētius poscit, auidius nouitatē quandā uisere, tædio asperioris imperij, quo tunc tenebat̄ erga alliciendas quasdā ciuitates Asiæ, legēdóq; eruendi peritos auri sibi ꝓfuturos prælijs, quæ magna expectabat & crebra segnius cōmoratus, in modū acuti mucronis obtusus est, ut quomodo Pescenius Niger ad subueniendū spei rerū extremæ à populo Romano sæpe accitus, dum diu contat̄ in Syrias eruere superatus. In Issico, qui est in Cilicia ubi Darium Alexander fudit. Fugatusq; in suburbano quosdam Antiochiæ gregarij manu milites interijt, hæc adulta hyeme Valentiniano & Valente COSS. agebantur. Translato uero in Gratianum adhuc priuatum, & Dagalaiphum amplissimo magistratu, aperto iam uere suscitatis uiribus. Valens uincto sibi Lupicino cū robustis auxilijs pessundata signa propè tulit Phrygiæ quondā, nunc Galaciæ oppidū, quo præsidijs totius cōmonito, nequid inopinū per eos emergeret tractus præter radices olympi mōtis excelsi tramitis,

Altrinsecus colligata catena.

Vastatoria manu confossus.

Causatus incōmoda genitricis.

Rota fortunæ.

In modum acuti mucronis obtusus.

Vbi Darius fugatus.

tramitis, quæ fragosis ire tendebat ad Liciam obscitantẽ Gomoariũ adgressurus, cui pertinaci cõspiratione multorũ, ac maxima cõsyderatione resistebatᷓ, ꝙ hostis exinde, ut ante relatũ est, Constantij filiam paruulam cum matre Faustina & in agminibus & propè acies staret lectica circumferẽs secum pro imperiali germine, & ne uincereť ut pugnarent audentius, iras militum accendebat. Sicut aliquando dimicaturi Macedones cum Illyrijs, adhuc infantẽ in cuius loca uero post aciem, cuius metu ne traherenť captiui aduersos festiue oppresserunt: contra has caliditatis argutias sagaci opitulatione micanti negocio consuluit Imperator, & Arbitionẽ consulem agentẽ, iam dum in ocio ad se uenire hortatus est, ut Constantiani ducis uerecundia truces animi lenirentur, neq; secus euenit: nam cũ omnibus prouectior natu, & dignitate sublimior caniciem reuerendam ostenderet, multis ad perfidiam inclinatis, publicũ grassatorẽ Procopiũ. Milites uero sequutus eius errorẽ, filios & laborũ participes pristinorũ appellans orabat, ut se ac sui parentẽ magis magis sequerentur felicissime ductibus cognitũ publicum, ꝙ profligato morem gerere nebuloni destituendo iam & Castrato. Quibus cognitis Gomoarius cum elusis hostibus unde uenerat, redire possit innoxius, ad castra Imperatoris opportunitatem interualli proximi capto colle transiuit, uelut accursu multitudinis uisæ subito circumseptus. Qua successus alacritate Valens castra promouit ad Phrygiam propè collem conlatis manibus per timidum in ancipiti iaculorũ excursu prodidit repentino, eumq; sicuti complures iam pila quatientes & gladios, ad Imperatorẽ transeunt cum uexillis scuta peruersa gestantes, quod defectionis signũ est apertissimũ. Hoc præter spem omniũ uiso. Procopius salutis interduso suffragio in pedes circumiectorũ nemorum secreta & montiũ florentiũ sequente, & Barchalba tribuno, quẽ persequentissima bella iam inde Constantij temporibus notum, necessitas in crimẽ traxerat non uoluntas. Maiore itaq; noctis parte consumpta, cum à uespertino ortu, luna prælucens in diem metam augeret, undiq; facultate euadendi exempta, cõsiliorũ inops Procopius, ut in arduis necessitatibus solet, cum fortuna expostulabat luctuosa & grauis, mersusq; multiformibus curis subito à Comitibus suis arctius. Vinctus relato iam die ductus ad castra, Imperatori offertur reticẽs atq; defixus, statimq; ascissa ceruice discordiarũ ciuiliũ gliscẽtes turbines sepeliuit, & ueteris Perpẽnæ exẽplum, ꝙ post Sertoriũ inter epulas obtruncatũ dominatione paulisper affectata sublatebat extractus, oblatusq; Pompeio eiꝰ iussu est interfectus, pariq; indignationis impetu Florẽtius Barchalba, qui eum duxerũt cõfestim nõ pensata ratione sunt interfecti: nam si principem legitimũ prodidissent, uel ipsa iustitia iure cæsos pronunciare se rebellem, aut oppugnatorem internæ quietis ut ferebatur, amplas eius memorabilis facti oportuerat deferri mercedes, nõ pensata ratione sunt interfecti. Excessit autẽ uita Procopiꝰ anno quadragesimo amplius mensibus x. corpore non indecoro, nec mediocris staturæ subcinctus, humumq; intuendo semper incedens, perq; morũ tristium latebras illius similis Crassi, quem in uita semel risisse Lucillius affirmat & Tullius: & qđ est mirandum ꝙ uixerat incruentus: Iisdem forte diebus protector Marcellus

Faustina uxor Constantij. In lectica circumfertur puella.

Signũ defectionis qđ. Salutis interfuso suffragio.

Consiliorũ inops Procopius. Procopius occisus. Gliscentes turbines sepeliuit.

Non pensata ratione.

Humum intuendo semper incedẽs.

Marcellus eiusdē cognatus agens apud Niceam præsidum proditione militū, & interitu Procopij cognito, Serenianū intra palatium clausum medio noctis horrore incautū adortus occidit. Cuius mors saluti plurimis fuit:nam si uictoria superfuisset incultis moribus homo & nocendi acerbitate cōflagrans. Valentiq; ob similitudinē morum & genitalis patriæ in ciuitatem acceptatus, occultas uoluntates principis introspiciens ad crudelitatē propensioris multas innocentium ædidisset strages. Quo interfecto uel Marcellus occupata celeri cursu Calcedone cōcrepantibus paucis, quos celeritas & desperatio trudebat in scelus umbram principatus funesti capescit genuina ratione fallente, quod & Gotthorū tria millia ad auxilium erant missa Procopio, Constantianū prætendenti necessitudinem ad societatē suam parua mercede traduci posse existimabat, quæq; gesta in Illyrico etiā tunc latebant: Inter quæ iam tepida speculationibus fidis Equitius doctus conuersam molem belli totius in aciem digressus per Succos Philippopolim clausa præsidijs hostium. Vlpiadam enim ueterē reserare magna ui conabat' urbem admodum opportunam & impediturā eius aduentus Sapaica relicta adiumēta Valenti laturus. Nondum eñ apud Vocoliam gestæ cōpererat festinare ad eum motum cogeret'. Verum paulo postea cognita leui præsumptione Marcelli milites missi sunt audaces & prompti, qui eum raptum ut deditū noxæ mancipium in custodiam cōpegerunt. Vnde post dies productus lateribus sulcatis acerrime pariáq; perpensis cōsortibus inter hoc fauorabilis solo quod abstulit Serenianum è medio crudelem: ut phalarim ille, & ille fidem ad doctrinarū diritatē causis inanibus prætrahebat. Extirpatis occasu ducis funeribus belli, sæuitum est in multos acrius q̃ errata flagitauerant uel delicta, maximéq; in Philippopoleos defensores, qui urbem seq; ipsis non sine capite uiso Procopij, quod ad Gallias portabat', acerrime diuiserunt. Ad gratiam tamē precantiū coerciti sunt aliqui lenius, inter quos eminebat Araxeus in ipso rerum exustarū ardore adeptus ambitu præfecturam, Agilionē, intercedente genero supplicio insulari mulctatus, breue post tempus euasit. Euphrasius uero itemq; Phronemius missi ad occiduas partes arbitro obiecti sunt Valentiniani & absoluto Euphrasio Phronemius Cheronesum deportatur inclementius in eodem punitus negocio ea re, quo diuo Iuliano fuit acceptus: cuius memorandis uirtutibus eius, ambo fratres principes obtrectabant, nec similes eius, nec suppares. His accedebant alia grauiora, & multo magis quàm in prælijs formidanda. Carnifex enim & unci & cruentæ quæstiones sine discrimine ullo ætatū & dignitatū per fortunas omnes & ordines grassabatur, & pacis obtentum detestandum agitabat' infaustam uictoriam execrantibus uniuersis, interne ciuili
" bello quouis grauiorē: nam inter arma & lituos conditionis æquatio leuiora fa-
" cit pericula, & Martiæ uirtutis potestas ausum: ad quod occupata nobilitate &
" mors si acciderit, nullum ignominiæ cōtinet sensum, finemq; secū uiuendi simul
" & dolendi perducit. Vbi uero concilijs impijs iura q̄d' prætenduntur & leges, & Catonianæ uel Cassianæ sentētiæ super lite rescindenda iudice aguntur, aut q̄d' agit' ad uoluntatē prætumidæ potestatis & eius libidine uitæ incidētiū necisq; momenta

Vt deditum noxæ mancipium.

Sulcata latera.

Diritas.

Nec similes, nec suppares.

Mors finis dolendi.

Catonianæ uel Cassianæ sententiæ.

momēta pensant, ubi capitalis uertitur pernicies abrupta, nam ut quosq; à potestate ob quālibet ualuerat causam regio prope accidens & aliena rapiēdi auiditate exustus, licet aperte insontem arcessens, ut familiaris suscipiebať & fidus, ditandus casibus alienis. Imperator eñ promptior ad nocēdum criminantibus patens, & funereas delationes adsciscens, per suppliciorū diuersitates effrenatus exultauit, sentētiæ illius Tullianæ ignarus, docētis Infelices esse eos, qui omnia sibi licere existimarūt: hæc implacabilitas causæ quidē potissimæ, sed uictoriam fœdantis innocētes tortoribus exposuit multos, uel sub eculeo capitis incuruos aut ictu carnificis torui proposuit: quibus si pateretur natura, uel denas animas profundere præstabat in pugna, q̄ꝫ lateribus quati fodicatis omni culpa in nu-minis fortunis gemētibus uniuersis, quasi læsæ maiestatis luere pœnas, dilaniatis ante corporibus, qđ omni est tristius morte exui. cum superata luctibus ferocia defragasset, ꝓscriptiones & exilia, & quæ leuiora quibusdā uidenť quanq; sint aspera uiri pertulere summates: & ut ditaretur alius genere nobilis & forte meritis locupletior actus patrimonio præceps trususq; in exilium cōsumabatur angore, aut stipe precaria uictitabat, nec modus ullus exitialibus malis impositus, q̄ꝫdiu principē & proximos opus sapiētis cœpit & cædes. Hoc nouatore adhuc superstite, cuius actus multiplices docuimus & interitū diem duodecimū. Calen. Augustas COS. Valentiniano, primū cum fratre horrēdi tremores per omnē orbis ambitū grassati sunt subito, quales nec fabulæ, nec ueridicæ nobis antiquitates exponunt: Paulo eñ post lucis exortum densitate præuia fulgorū acrius uibratorū tremefacta concutiť: omnis terreni stabilitas ponderis, maréq; dispulsum retro fluctibus euolutis abscessit, ut retecta uoragine profundorum species natantiū multiformes limo conabanť hærentes, uallium q; uastitates & montiū tunc opinari dabať, suspicerēt radiōs solis, quos primigenia rerum sub immēsis gurgitibus emendauit. Multis etiā nauibus uelut arida humo cōnexis & licēter per exiguas undarū reliquias planctibus plurimis, ut pisces manibus cōligerēt & similia, marini fluctus uelut grauati, repulsura uersa uice cōsurgunt, per quæ uada feruentia insulis & cōtinētis terræ porrectis spacijs uiolenter ibi, si munera quædam in ciuitatibus, & reperta ubi sunt ædificia cōplanarūt: Proinde ut elementorū furente discordia inuoluta facies mundi miraculorū species ostendebat. Relapsa eñ æquorū magnitudo, cū minime sperareť millia multa necauit hominū & submersit, recurrētiumq; æstuum incitata uertigine, quædā naues postq̄ꝫ tumētis substantiæ consenuit tumor pessundatæ, uisa sunt exanimatáq; naufragijs corpora supina iacebant aut prona: Lugentes aliò naues extrusæ rapidis flatibus culminibus insidere tectorū, ut Alexandriæ cōtigit, & ad secundum lapidem ferè procul à littore cōtortæ sunt aliquæ, ut Laconica propè Methonē oppidum nos transeundo cōspeximus diuturna carie fatiscentem.

Criminantibus patens. Infelices qui om̄ia sibi licere existimant. Lateribus fodicatis. Stips precari. Motus terræ. Primigenia. Methonem.

AMMIANI MARCELLINI LIBRI VIGESIMISEXTI ET VLTIMI FINIS.

FRANCISCO BORGIAE EPISCOPO, ET PONTIFICALIS AERARII PRAEFECTO POMPONIVS LAETVS.

SOLET QVAERI ab ſtudioſis uiris,utilis ne ſit hiſtoria. Nos uero non modo utilem & frugiferam, ſed neceſſariam mortalibus eſſe contendimus. & quemadmodum agricolatione corpora, ſic monimentis rerum animi fouentur. Vitæ cupido, pharmaca pellendis morbis inuenit. Series rerum,ne unà cum eo qui gerit,interiret,hiſtoriam excogitauit. Quantóq; nobilior corpore animus,tanto cæteras dotes præcellit hiſtoria,potiſſimamq; ſibi ſapientiæ partem uendicat. In ea enim eſt imitatio uiuendi,uitia deteſtatur, uirtutes ardore quodam imitationis effert. & cum rebus omnibus tempora uetuſtatem adferant, hiſtoria numero annorũ admirabilior eſt,& ſanctior habetur. Scripſerunt multi de eius utilitate, déq; eius obſeruatione,quæ præterire negligentia nõ eſt. Ab hiſtoricis abeſſe debent, fœdũ crimen adſentationis, & amor ac beneuolentia, metuſq; & ſimultas, quibus corrumpitur narratio , uti ſæpenumero contigit. Aiunt enim, Scribe ſecurus quod lubet, & quod uelis narres,habiturus mendaciorum comites. Principes hiſtoriarũ cur diſſentiunt? Cur uaria tradunt? quod iudicium quo ſolemus in rebus uti,ſæpius decipit. Itaq; ſcribere,quæ ipſi uidimus unde nomen eſſe memorant,errore liberi uera fateremur. Sed quoniam ad ea quæ ab ſæculis noſtris remota ſunt,adcommodatur narrandi materia, iudicio opus eſt ſimul & memoria. Adcuratius legere prodeſt. Laudatur etiam in hiſtoria breuitas,quæ ſit aperta ac lucida,ut illa Criſpi Salluſti. Liuius modo breuis,modo copioſus,plus eloquentiæ addidit. Sunt & alij candidi,alij nimis falerati & tumidi. Veterum ſimplicitas,ut fuit M. Catonis, & Q. Fabij,interijt. Nos uero breues eſſe uolumus, & ſæpius digreſſi ſumus ornatus gratia. Verum ſi candor ille ſimplicitatis antiquæ aberit, ueniã

oramus: quã cum sciamus minime mereri, præcipue nobis dandam ab his qui legerint, aut audierint arbitramur. præterea historia quouis modo scripta delectationem adfert. Natura ipsa ad rerum notitiam prouocamur. resq; auidius quàm eloquẽtia petitur, ut qui qualibet nuda rerum cognitione etiam anilibus fabellis capiamur. Nihil his commentarijs falsi, quantum perspeximus, ausi sumus. Exorsi ab interitu iunioris Gordiani usque ad exilium Iustini Heracliorum, multa dispersa in unum corpus collegimus. ab Philippis uero usque ad cædem Aemiliani, quia Trebonij Pollionis labor sine capite est, & monimenta illorum temporum desyderantur, nimis circuncise narrauimus. utcũq; certi sumus pculdubio libellos tibi Borgia placituros, qui memoria sæculorũ plurimũ delectaris, & ob id à publicis negocijs seuocaris. alij uero, si cætera nobis deessent, quoniam titulus tuæ humanitatis index est, satis sunt probaturi. Vale.

POMPONII LAETI

EPITAPHIVM, PER DOMICVM PALLADIVM SORANVM.

Hic iacet exigua Lætus Pomponius urna,
Cuius honos merito pulsat utrunq; polum.
Lætus erat Romæ uates sublimis, & idem
Rhetor, nunc campis lætior Elysijs.

ROMANAE HISTORIAE

COMPENDIVM, AB INTERITV GORDIANI IVNIORIS VSQVE AD IVSTINVM III. PER POMPONIVM LAETVM.

BALBINVS. PVPIENVS. GORDIANVS.

MAXIMINO PROFLIGANDO, qui primus post habita Senatus autoritate, ab exercitu imperator Aug. adpellatus est, ex concione Vectij Sabini, patres imperium duobus uiris decreuere, & populus Rom̃. concordi adsensu ac lætitia sciuit. ij fuere Decius Gælius Balbinus, & M. Clodius Pupienus. Hic quàmuis homo nouus, per gradus dignitatis satis inlustris erat, & grauitate ac seueritate uenerabilis. Balbini maiores ex gradibus Hispaniæ cum Pompeio Magno uenerãt, & ciuitate donati. horum primus Theophanes Balbus. Romæ adpellatus Cornelius, quem M. Tullius defendit. Igitur Balbinus nobilitate familiæ, fortunisq; & demẽtia satis cognitus. hic Cæsaris, ille Catonis moribus comparatus. ille contra Maximinos hostis iudicatus copias eduxit, hic urbis gubernationẽ suscepit. illius auspicijs cæsi Maximini, huius bonitate tumultus in urbe inter ciues ac prætorianos exortus est. tandẽ neq; illi seueritas, neq; huic clementia profecerunt. ambos, milites occiderunt. Gordianum natum An. XIII. qui modo Cæsar erat, imperatorem fecerunt, non abnuente Senatu. Cuius successibus, cum posset Persicum nomen deleri, insidiæ Philippi uetuerunt. Quibus circũuentus, adolescens occisus est. Etenim occultæ proditiones, ad excidium bonorum excogitatæ, scelera audientium prodigiorum augent. nõ fuit inulta iuuenis Gordiani cædes. quicunq; in eum coniurauerunt, crudelibus supplicijs adflicti interierunt.

MARCVS ET SEVERVS OSTILIANVS.

SEnatus de morte Gordiani factus certior, Marcum quendã uirum grauem ac sapiẽtem imperatorem legit: qui subita morte in palatio, ubi habitabat, decessit. nec successor dilatus est. statimq; lectus à patribus Seuerus Ostilianus: qui repente cum incidisset in morbum, Medicis male uenam soluentibus, occubuit. interea literæ Philippi ad Senatum adferuntur. in ijs scriptum erat, Gordianum graui morbo adfectum obijsse, & Philippum ab exercitu imperatorẽ factum, rogaréq; uti patres probarent. Senatus qui rem nondũ nouerat, Augustum Philippum confirmauit, Gordianum inter diuos rettulit.

DE IMPERIO PHILIPPI.

M. Iul. Philippus Vostris Arabiæ urbe, obscuris parẽtibus natus est. cuius fortunæ, humilitas generis non obfuit. Ab teneris annis relicto patrio solo militare cœpit. nec difficile hoc puero fuit. Nam Arabes optimi sunt equi-

tes:& militiam Romanam noſcere cœperunt, in Oriente res gerẽte Pompeio. Philippus haud parum diligens, per gradus promotionis aſcendit:comes ordinis, deinde dux, poſt præfectus prætorio. Tandem in Perſide poſt mortem Miſithei, exercitui à Gordiano præficitur:& loco parentis, iuuenis Imp. eũ habuit. Miſitheus, qui & idẽ Timeſſodes, uir modeſtus ac frugi, Reip. & militibus moderandis tanta deſteritate uſus, ut utriſq; chariſſimus fuerit. propter cuius bonitatem ſimul & ingenitã eloquentiã, eius filia adoleſcenti Gordiano nupſit, præfectusq; urbi factus, tanti uiri conſilio imperiũ ex omni parte augebatur. bello Perſico ſenis prouidentia fugatus eſt Sapores rex, Artaxerſis F. Erat aũt Sapores ſtatura procerus & corpore horribilis. Recuperatæ urbes, Antiochia quæ eſt Niſibis & Carræ. exercitui cõmeatus nunq; defuit. In eo exigendo prouincialibus minime moleſtus. Senatus hominẽ quadrigis & titulo honeſtauit.

MISITHEO PARENTI PRINCIPVM P. R. TVTORI REIP. S. P. Q. R.

SVnt qui ſcribunt & hunc conſilio Philippi obijſſe. nam cũ Medici poculum decreuiſſent uẽtris profluuio cohibendo, aliud fraude porrectum, quo magis solueret. Poſt huius obitũ factio Philippi plurimũ creuit. frumẽtariæ naues eius opera interceptæ ſunt. Exercitusq; exurie cum laboraret, ad loca difficiliora traductus, ad quæ per Euphratem cõmeatus aduehi nõ poſſet. amici Philippi, negligentiæ principis id adſcribebãt. Cæteri cum exurirent, facile crediderũt. Iamq; palàm princeps adcuſabatur, adoleſcentia culpabatur, quod non digna imperio eſſet. tandem fames impulit penè omnes imperiũ cõmendare Philippo, qui unà cum iuuene imperaret, quod diu durare non potuit. nam & Philippus fraudolenter omnia agebat. per dandeſtinos amicos noua crimina fingebat. Et iuuenis Scipionũ proles, & Auguſtorũ hæres, æquatum ſibi imperium cum indignitate Philippi ægre ferebat. Ea res cædem Gordiano feſtinauit. adceſſit etiã ne amor S. P. Q. R. & militum, intellectus, hominis Arabici fraudibus, imperiũ abrogaret. hac uia iam Aug. Philippus proficiſcendi ad urbẽ concionem habuit:percuſſoq; cum Perſis fœdere, Meſopotamiã & Aſſyriam hoſtibus reliquit, paſſus uictriciũ armorũ dedecus, ut ad urbem è Syria aduolaret. in natali agro urbẽ ſui nominis condi iuſſit Philopopolim. & nequis ambigat, aut nominis ſimilitudine decipiatur, altera eſt in Thracia Philopopolis, quam Scythæ diripuerunt regũ Macedoniæ opus. in itinere conſortẽ imperij fecit Philippum filiũ. reuerſus ad urbẽ iam uoti compos, plura largitus eſt. ſed ipſius aduentu lætitia haud ingens, quod prouincias amiſerat ſtudens ſedare animos omniũ. inducto cum Perſis decreto, illis bellum indixit, ſperãs ignominiã abolere. Res ſine ſanguine peracta eſt, Perſis prouincias reſtituere pollicentibus. huius imperij Anno II ante XI Cal. Maij, ingenti pompa, magnóq; ſumptu & adparatu ſæculares ludi An. A. V. C. M. celebrati ſunt. beluæ triumpho Perſico & ijs ludis à Gordiano adſeruatæ (nam iuuenis natali urbis triumphare decreuerat) hæc fuiſſe memorant: Elephãti XXXII. Halces X. Tigrides X. Leones manſueti LX. Leopardi cicures XXX. Hienæ X. Hippopotamus unus. Rhinoceros unus,

unus, Arcoleontes x. Cameleopardi x. Onagri xx. Equi feri xl. Gladiatorũ paria mille. quæ omnia in circo Maximo exhibita, & scenicos ludos in Pompei theatro, tribus diebus, totidemq; noctibus (mirum dictu) peruigil populus spectauit, funalibus atq; lycnis tenebras uincentibus. & cũ multitudo solẽnibus ludis intenta esset, incendiũ aut ex luminaribus, aut ex ignibus coalitum, in curia diuagatum est. Theatrũ Pompei arsit, & ei propinquũ Hecatonstylon. Centũ columnarũ in campo Martio opus, Centenariã porticũ adpellabant. Circẽses dati, in quibus certamine currendi quadragesimus equorũ è carcere missus numeratus est. De ludis sæcularib9 pauca referre haud ab re est. Eos instituisse fertur exactis regibus, M. Val. Publicola: & adpellatos, qđ plerũq; hominis ætas semel intueri potest. idq; aliquãdiu seruatum est. postea ambitione Cæsarũ cupientiũ id solenne suis temporibus exhiberi, ordo corruptus est, & pro libidine sæculares ludi habiti. Interea Scythæ, qui Misitheo fidẽ præstiterãt, & illius nutu quieti erãt, facta irruptione limites transgressi, urbes & agros imperij Romani uastare, prædas abducere, cædes undiq; facere, incendia suscitare, domos, uillas, tuguria euertere, metum haud inanẽ inferebant. Expeditioni propere præficitur Marinus quidã, dux limitis Sarmatici, ab exercitu Illuricorũ imperator est adpellatus. quod cum nunciatũ esset Romæ, Philippus aduocato Senatu, plurimũ de Marini ingratitudine questus est. Decius uir clarus hortatus est principem ne timeret, quod Marinus pœnas daturus esset, qui post paulo cæsus, seditione militari pœnas luit. Confirmatus imperator uaticinio Decij, contra Scythas cum supplemẽto copiarũ ipsum Deciũ misit. qui cum ad exercitum peruenisset, concordi adsensu milites Illuriciani imperatorẽ fecerunt: renuentem ac repugnantẽ strictis ensibus coegerunt. Dux experiẽtia rerũ cautus, ne à principe adcusari posset, néue locũ calumnijs præberet, fidissimo nũcio literas ad Philippum dedit, quibus se excusabat, suppliciter exorans, ne turbato animo ferret, ꝓmittens abdicaturũ se dignitate, ad quam inuitus tractus esset. Philippus uero homo Punica fraude deterior: qui, ut scelera tegeret, cultũ Christiani nominis simulabat, expeditionẽ scriptis etiã nouis legionibus contra Decium parauit. & cum posset per duces bellum gerere, ipse eductis copijs profectus est, minis ingentibus palàm adserens se Decium cum toto scelerato exercitu perditurũ. Hac mente turbatus, uelut furore concitus ferebatur. Itaq; à militibus ipse Veronæ cæsus est, & Romæ filius à prætorianis. Is traditur fuisse Agelastos, & ludis sæcularibus ridentẽ patrem seuero uultu inspexisse, uelut illum corrigeret. Ambo Philippi uixerunt An. v. & immerito inter diuos relati.

DECIVS.

IMP. Cæs. M. Q. Traianus Decius Aug. Decius Bibali inferioris Pãnoniæ urbe natus claris parẽtibus, ab ineunte ætate spem optimæ indolis præbuit, in quo uirtutes cũ ætate creuerunt. ad amplissimas dignitates nõ ambitio, non empta suffragia, nõ corruptæ amicitiæ, sed boni mores ꝑduxere. Igitur qui à militibus Illuricianis ante imperator factus fuerat, ab senatu Augustus est adpellatus. Is cum magnitudinẽ imperij cõtemplaretur, P. Cor. Liciniũ Valerianũ, qui

postea imperauit, exercitui præfecit, uirum militarem & bonis moribus nutritũ, tum LXVI agentem annum. & cum de Censore eligendo potestas Senatui data esset ab Decio, Valerianus absens Censor lectus. in æde Castoris & Pollucis in parte fori Romani uersus palatium, cuius uestigia effodi uidimus. Ea censura probata Decio patre ac filio COS. modestia Decij hoc passa est. Nã postq̃ Resp. unius nutu gubernari cœpta est, ipsi imperatores Censores erant. Decius cuius uita sanctissimis institutis nunq̃ aduersata, cupiens nihil agere nisi quantum Senatus iuberet, censuram amplissimo ordini permisit. huius imperatoris uita, quæ & ciuilis & militaris fuit, multos habuisset laudatores, si ab Christianorum cruciatibus se temperasset. Nã ius quintæ relationis, & Proconsulare imperium, unde Augusti omnes, procõsulibus. necnon & ius Trib. pot. quod Augustus primus sibi perpetuo uindicauerat, arbitrio S. P. Q. R. permisit, patris patriæ cognomen accepit. Sed priusq̃ ad urbem rediret, ciuiles in Gallia motus sedauit. parũ in urbe cõmoratus, cogẽte Senatu filiũ suum Deciũ Cæsarẽ fecit. Patribus Remp. cõmendauit, & unà cũ filio ad liberandas Thracias profectus est. Nam Scythæ & naualibus & terrestribus copijs omnia infestabãt. Victor in primis congressibus, hostes in angustias locorũ, quæ in Dardanijs sunt, compulit, & obsedit: expugnassetq; fame, ni proditus ab suis fuisset. Hostium dux per legatos petijt, uti relicta omni præda sineret cũ suis abire trans Istrum. Romanus imperator negauit, auidus illos perdendi, qui toties fractis fœderibus inruperant, & qui prouincias Romani imperij quiescere nõ sinerent: & sua strage uix domiti, amisso rege Decibalo, Neruæ Traiano illuserint. Iamq; ferè uoti compos, Trebonianũ Gallum, ducem limitis Misiæ, ad obsidendos aditus, ne fugerent, cum bona parte copiarum misit. Gallus consilium Barbaris patefecit, & eos monuit ut se diuiderent: & alij consisterent in insidijs prope paludem, alij in primo congressu fugam simularent, paludem uersus. Barbari nõnihil addentes, consilio Galli rem peragunt. Cum in pugnam descenderent, admiratus est Decius, quod qui modo percussi metu erant, iam arma poscerẽt, ignarusq; proditionis, certus uictoriæ copias educit. Illi statim terga dant, Imperator insequitur. cum uentũ est ad insidias, atrocissima fit pugna, utrinq; magnæ cædes. Deciani difficillime præliabantur, luto palustri adhærente cladem: tamen non moriuntur inulti, & loco & fato aduersantibus pereunt. Decius pater cum filio occubuere. Senior forte equo sedens, ne uiuus aut contra in manus hostium perueniret, insilijt in uoraginẽ paludis. Nam quæsitũ eius cadauer nusq̃ repertũ est. Regnauerũt biennio nondũ finito. Hic fuit Deciorũ finis, qui (ut credibile est) se pro futura uictoria deuouerũt. Ita em̃ Deciorũ nomen facere cõsueuit. Decij mares duo prioribus sæculis, alter bello Etrusco, alter bello Latino, cõstanti animo inter confertissimos hostes pro uictoria patriæ se deuouentes occubuere. Hunc deuouendi morem primus creditur introduxisse Linus Codri F. qui pro patria bello Dorico se deuouit. Hic Miletum coloniã Atheniensiũ deduxit in Ionia. Quidã scribit Deciũ cupientẽ Philopopoli ferre opem, cito petijsse Beræam, & inde fugatũ ab Echina rege Gotthorũ: reparatisq; in Mœsia uiribus, redisse

rediſſe ad hoſtes, qui Philopopolim ceperant, & Priſcum ducem ſibi conciliauerant. In ipſo congreſſu ictum ſagitta Decium filium deceſſiſſe: & patrem, uel ut cædem filij ulciſceretur, uel ut morte ſua finem dolori inueniret, in cõfertiſſimos ſe immiſiſſe hoſtes, & nuſquam adparuiſſe, & dijs ante congreſſum immolaſſe, ad Abrittũ Mœſiæ urbem. Inde factum loco nomẽ, Ara Decij adpellatur. Decius pater bonitate Traiano adæquatus, nomenque optimi principis iudicio Senatus meruit, adpellatusque eſt.

IMP. CAES. M. Q. TRAIANVS DECIVS AVG.

EXercitũ Illuricianũ mire dilexit, quia ab eo primũ imperatoris nomen adcepit. Senatus Decij nomine, Decianas thermas in Auentino ædificauit.

GALLVS.

IMP. Cæſ. C. Vib. Trebonianus Gallus Aug. Patriciorum familia ortus. in quo plus fortunæ quam fidei fuit. Quàmuis, cum Auguſtus eſſet, in nummiſmatibus exprimi iuſſerit, uirtus Auguſtorum, de ſe ac filio. quaſi uirtute, non dolo principatum adſecutus. in tanta noſtrorũ ſtrage, legio quæ integra Scytharum fide remanſerat, Gallum imperatorem fecit. qui ſuperfuerant, ad hunc confugerunt, uelut ſeruatorẽ reliquiarũ Romani exercitus. quo rumore adductus Senatus, Auguſtum adpellauit: licet & ipſe ſcripſerit. cum Scythis fœdus percuſſit nõ ſine Romani nominis ignominia. Tunc primũ diuturno & libero potẽtatu populo Ro. tributa pependit. Tunc primũ Reſp. iugũ Scythicæ ſeruitutis adcepit. tantáque eſt imperandi auiditas, ut qui præeſſe cupit, & ad id faſtigiũ legi, urbes & prouincias ſine diſcrimine donet. Hadrianus ab alijs occupatas reſtituit, quod principis liberalitate uideri actum poteſt. ſed qui tributo pendendo obnoxiam fecerit urbẽ, præter Gallum fuit nemo. Tributum fuit drachmarũ aurearũ CC. Secus euenit quam ſperabat imperator. Barbarus cum uincit, inſolẽtior eſt. Itaque cõtemplatus diuitias Ro. imperij, quod & ſua fide ille imperaret, ac per hoc tributum pro meritis nõ eſſet, incurſiones facere, prædas abigere, ingentíque agmine terra maríque ſæpius irrumpere. depopulatur Dardaniã, Thraciam, Theſſaliã, Macedoniámque, & Hellada, & pars infeſtabat Aſiam: undique cum pluriũ urbiũ uaſtatione & excidio. Scytharũ exemplo alij hoſtes ſurgunt, armáque capiunt. iam in uiſcera Syriæ penetrant Parthi, & Armenias fugato rege Tyridate occupant. cuius liberi hoſtibus ſe dederũt. Scythæ magna onuſti præda, in Dardanios, uelut regni ſedẽ redeunt. Interea Gallus cum Romã ueniſſet, C. Vib. Voluſianũ filium conſortẽ imperij fecit. Scythæ rurſus nõ contenti precio, iam Italiæ minabãtur. ſic Barbaricæ gẽtis animus noſtris opibus inhiabat. itaque opera Aemiliani ducis limitis Myſiæ rapaciſſimi hoſtes, nõ ſine magna cæde in ſuas ſolitudines redire coacti ſunt. Ita imperiũ Galli infauſtũ atque infelix rerũ geſtarũ monimẽtis obſcurũ, uerũ clade generis humani, memoriæ traditũ eſt. ſiquidem eo imperãte pernicioſa peſtis undique uiguit. Tabes initiũ fuit, ab Aethiopia forte ex nimio ſolis ardore. Peſtilitas primo cõſumptis ferè meridianis per Orientẽ diuagata eſt: inde cæteras orbis partes inuaſit: ubique maximã partẽ incolẽtiũ exhauſit: pleraque loca inhabita reliquit. ea labes uix intra X annos finẽ inuenit.

Prouenisse ex infelicibus Galli auspicijs uisa est,ut qui proditione imperiũ adripuit,Christiani etiã dogmatis hostis.qui cũ copias cõtra Aemilianũ duceret,uictus,& ab suis militibus desertus,unà cũ filio cæsus est.Imperauit An.II.

IMP. CAES. AIMILIANVS AVG.

AImilianus Libycus,nanq; in Mauritania ortus,à pueritia cœpit stipendia mereri.& cũ pro ætate honores promotionis nõ deessent,dux limiti Sarmatico in Mœsia à Decio præpositus,& à Gallo minime submotus: cum Scythæ,solertissimũ latrocinandi genus,contenti precio nõ essent,Aimilianus pro cõcione suis militibus id pollicitus est,si hostes uicissent.Nostri præmio adcensi ad cõferendas cum Barbaris manus incitatiores facti.cumq; nimius ardor insisteret,apertis castrorũ portis,auidum pugnãdi militẽ educit:qui tanto impetu in hostes inlatus est,ut nõ fugauerit modo,sed bona ex parte ceciderit, illorũq; regiones abactis prædis pene exhauserit.Reuersus in Mysiam,præmia adsecutus est.Aimilianus persoluit.qui hoc successu adeo gratus uictori exercitui fuit, ut ab eo sit Imperator adpellatus.ad hos motus opprimẽdos Gallus unà cum filio proficiscitur:nec profecit.Ambo in primis prælijs cæsi sunt,& milites Aimiliano hæserunt.qui statim ad Senatũ scripsit,docẽs se imperatorẽ lectum esse, promittẽs se liberaturũ Thracias & Mesopotamiã,& Armenias recuperaturũ, & depulsurũ uundiq; hostes nominis Romani. Sed priusq; opus aggrederet, milites qui in Alpibus erãt,Valerianũ imperatorẽ faciunt.quo nũcio adcepto, qui sub Aimiliano erãt,ne ciuili bello,& cognatorũ sanguine,se inuicẽ inficerẽt, cõtemplantes præterea humilitatẽ generis Aimiliani,& nobilitatẽ Valeriani,simul & laudatissimos mores,eo interfecto,Censorio uiro se tradiderũt.Imperauit autẽ mensibus III.Vixit An.XL.Ita res solo ducis capite peracta est.

VALERIANVS.

P. Cor.Licinius Valerianus successit,homo maioris spei ac opinionis q̃ fortunæ.Captus ab Sapore rege Persarum,in captiuitate consenuit.Interea eius frater Licinius Galien9,ab initio Cæsar,mox Augustus præclara gessit:deinde ad delitias lapsus,dum popinæ studet,imperiũ dilacerare non curat:& nisi in Gallijs occidentẽ A.Postumius, & orientẽ in Syria Odenatus Palmirenus defendissent,imperiũ Ro.sudore ac uigilijs,fortuna & uirtute fauẽtibus adquisitũ,Germani,Persæ,Scythæq;,& surgẽtes ubiq; hostes ꝑdidissent.Verũ & Tyranni XXX sibi bona ex parte occupauere.Porrò Galienũ cũ fratre Valeriano, milites Aureoli,q dux erat Illuriciani exercitus, prope Mediolanũ interfecerũt.

CLAVDIVS.

M. Aurelius Claudius deinde suscepit imperiũ,uir ad Barbaros delendos natus,quos statim multis in locis & uicit,fudit,atq; cecidit. prælijs ac rerum penuria Sarmatas, Getas,Scythas, Quados consumpsit.Daciã recuperauit,Victor Syrmiũ Pannoniæ petijt,ubi in ægritudinem incidit.& priusq; decederet,cõuocatis ducibus,Tribunis,& præfectis,cõcionatus est præsertim de eligẽdo Imp.& longa orationis serie Aurelianũ probauit. Senatus nũciata Claudij morte,eius fratrẽ Aurel.Quintiliũ Italici præsidij ducem,Cæsarẽ Aug.adpellauit.

lauit. Exercitus interea Aurelianũ imperatorem legit. Postq̃ nunciũ ad urbem peruenit, illius conatibus se imperatorẽ cum uideret, maléq; expertus concione militum uoluntatẽ, qui omnes fauebãt partibus Aureliani, uenas soluit, & post paulo decessit XVII imperij die. Aurelianus solus imperat, qui imperium multi plici Tyrãnide liberauit, & eius terminos auxit, rebus gestis magnis principib⁹ nõ modo æquandus, uerũetiam anteferendus: interfectus medio itinere, quod ducit ab Heracleo Bizantiũ, nõ longo ab Zenophoro, ministri à libellis manu.

TACITVS.

P. Annius Tacitus post hunc imperat, uir egregius, & Reip. cõmodo, sine exercitu ab Senatu imperator & Augustus adpellatus. Tunc primũ Resp. uelut longo postliminio reducta, suo iure ac iudicio usa est. Vtinã nec militaris furor, aut nimia erga nutrices cura, bonos mores pdidissent. Nã quàmdiu sua grauitate Senatus decernit, tãdiu Resp. uiribus suis cõsistit: quæ tunc renascens, Tacitum sui corporis legit, & militibus principem dedit, non adcepit ab legionibus, aut à prætorianis iugum: sed inuidit tãto facinori cælum. Dum fama tanti principis ad suos limites producitur, fata successorem dedere. Is fuit

PROBVS.

M. Aurelius Probus, uir gloria rerũ gestarũ inlustris. nec potuit obesse M. Annius Florianus Taciti frater. qui cum suo iudicio ad tantũ uelut hæredium properaret, imperiũ & inuasit, & adripuit. Itaq; cum uix duobus mensibus præfuisset, Tarsi à militibus occisus est. Probus igitur uere probus, ita se & in toga, & in militia gessit, ut res ipsa nomen sequeretur. Sarmatas contudit. Tyrannos extinxit, orbẽ pacauit, iudicia bonorũ de se admirabili uirtute confirmauit. pace terra mariq; parta, dicere solebat milites minime necessarios fore, cum desunt hostes. quæ uox plurimũ obfuit. in Sirmiensi agro, natali solo, dum moram trahit, tumultu militari occisus est. imperauit An. VI. mens. IIII.

CARVS.

M. Aurelius Carus Narbonæ genitus, molem subijt. Exercitus imperatorem adpellauit. Is cum Probi adparatu in Persas profectus, Mesopotamia recepta Cthesiphontẽ peruenit. & nisi fulmine ictus cõcidisset, regnum Persicum subuertisset. traditæq; sunt rerum habenæ eius filio.

NVMERIANVS.

NVmeriano, cui Mars in armis familiare numẽ præbuit, Minerua peculiarius adfuit, & citharã præbuit Apollo: Miles, orator simul & poëta, oculis æger, forte aer & uigiliæ in bello Persico nocuerãt, occlusa lectica ferebatur. Erat in castris Arrius Aper, cuius filia nupserat Numeriano. Huius igitur cupiẽtis inuadere imperiũ factione, modestus & frugi iuuenis occisus est. Nec eius mors inulta. concionantem Aprum Diocletianus confodit. Imperium

CARINVS.

CArino moranti in Gallijs, ubi erat à patre relictus, obuenit. hic primũ florem pueritiæ, quem fruendum dederat cum adoleuisset, ab adolescẽtibus repetijt. Pater si uixisset, abrogare sæpius cogitauit filio Cæsaris nomen, & con-

ferre Constantio uiro claro. sed hoc fata Herculio seruatum statuerãt. Carinus diu præesse non potuit. Piorum sanguine madefactus, totius ubiq; iuuentutis corruptor. Victor tamen exercitus in Perside Diocletianũ imperatorẽ legerat, qui Carinũ multis prælijs uicit. Non defuit Carino uigor occupandi orbẽ: multumq; progressus fuisset, si non incidisset in Diocletianũ, cum exercitu recenti, uictoria ferocem. occubuit Carinus ultimo prælio ad Margum cõmisso, à militibus fortissimis quos habebat desertus. Percurri gesta XI imperatorũ, ne interrupta temporum series admirationem legẽtibus faceret. Ad destinatum opus redeo, professus initio me scripturum de his imperatoribus, quorum gesta magna ex parte ferè interierant. PRIMI LIBRI FINIS.

C. AVRELIVS VALERIVS DIOCLETIANVS.

SALONIS Dalmatiæ ortus, utroq; parente ignobili & obscuro, quidam scribũt Libertino Anulli senatoris genitum, quidã scribæ filium, militare à pueritia cœpit. Cumq; Gregarius miles in Gallia esset, diuersorio cuiusdã Driadis utebatur, ab qua cibaria emebat, debebatq; plurimũ uetulæ. cum illa precium posceret, dicere solebat, soluã cum imperator fuero. At illa subiunxit: Eris imperator cũ Aprum interficies. Hac uoce auguriũ futuræ felicitatis adcepit. etiã studebat uenatũ ire. sæpius contra apros congrediens, plurimos interfecit. tandem cum Arriũ Aprum sua manu cõfodisset, & imperator ob id factus esset, intellexit uocem Driadis haud uanã fuisse. Profligato & cæso Carino Augustus adpellatus, & ab S.P.Q.R. magno honore exceptus est. In quibusdam imperij regionibus facti sunt motus, & tyranni nõ decrant. Diocletianus animaduertens consorte imperij opus esse, ut citius pacẽ ubiq; reddderet, Maximianũ legit. tantaq; fuit in gubernanda Reip. inter principes cõcordia, ut alter alteri, quæ uis semper honesta cupiebant, nunq; repugnauerit, uerum Maximianus ut filius patri Diocletiano obtemperabat. Felicissima cognomina sibi indidere. Diocletianus Iouius, Maximianus Herculius adpellati sunt: uelut ille Iouis, hic Herculis hæres. Iuppiter Gigãtes ut cæli regiam defenderet, perdidit. Diocletianus ut orbi terrarum regiam tueretur, Tyrannos surgentes, ut Centimanos, diligenti cura perdidit ac deleuit. & ut Iuppiter turbata pacauit elementa, sic Diocletianus domitis ac cæsis seditiosis hominibus, imperium turbatum, tranquillum reddidit. Iuppiter ab sua arce undiq; suum numen diffundit. Diocletianus quàmuis uno esset in loco, sua prouidentia præsens ubiq; esse uidebatur. Hercules ἀλεξίκακος, à nostris custos generis humani cognominatus, urbis, oppida, agros, regiones, syluas, horrendis & perniciosis monstris, & aerem infestis alitibus liberauit, simul & genus humanũ tutatus est. Maximianus post salubre tẽperamentum uirtutis

tum uirtutis & imperij adsertor, nunq̄ nisi reddita toti orbi securitate quieuit. Conatus contra Remp. dispulit. Hercules qui magna gessit, materiam præbuit Camœnis cócinẽdis, harumq̄ comes habitus est. unde Musagetes adpellatus. Maximianus laborũ Herculis æmulus, niuosas alpis, maiore conatu tutior calcauit. latrones plurimos toto imperio exegit, superiora sæcula gestis adæquauit, pestilentẽ aërem in perpetuã salubritatẽ restituit, immissis in perpetuas foueas paludibus, materiã canendi Poëtis exhibuit. Hercules Iouis F. Maximianus Diocletiani. Verã igitur cognominis adoptionem duo Cæsares Augg. meruere. Inter quos quidã clarior ac præcipuus amor usq̄ ad sapientiæ finẽ perdurauit. Eam sic adpello cũ imperiũ deposuere. Ita cognomine patris ac filij unanimes nihil orbi pacãdo prætermisere. Maximianus tumultus in Gallijs, quos Amandrus & Elianus excitauerant sub specie tyrãnidis, cum tota factione Bugaridarũ (hoc nomine se adpellauit turba rusticorũ) compressit mira celeritate, statimq̄ deleuit. Ita pax Gallijs restituta est. Inde trãslatus in Africam Gentianos deuicit, qui uix pacẽ impetrauit. Quinquagenarij & supra eum numerũ annorum, hi milites fuere, qui Africã diripiebant, cupientes sibi regnũ uindicare. pullulãtibus p̄ uaria loca nouis bellis, concordes Augg. duos adoptauere. Diocletianus Galeriũ Maximi Maximianus Constantiũ cognomine Cloron, Cæsaresq̄ fecerunt, & præter adoptionẽ adfinitate iunxerũt. Nam coacti repudiare primas uxores, nouas duxerũt. ille Valeriã Diocletiani F. Hic Theodorã priuignã Maximiani. Erat in Gallia Herculius, Iouius uero in Aegypto. ille Gallicas, ut diximus: hic euersis duabus urbibus superato Achilleo pacauerat Aegyptũ. urbes prope ueteres Thebas positæ erant, dites ac populosæ, Busiris & Copos. spem rebellionis augebat Achilleus, cuius cõsilio ferè tota dissenserat Aegyptus. tandẽ cæsis ubiq̄ autoribus defectionis, intra nouẽ menses quieuit, puincia seminarium religionũ, in qua Archisynagogi plurimũ autoritatis habebãt. Alexãdria uero obsessa & VIII mense capta est. Imperator cõtentus optimatũ cæde, abstinuit à multitudine. Achilleus uero meritas luit pœnas, feris oppositus & dilaniatus: terra uero ubiq̄ cædibus potentium maduit. Frustra contra Caussiũ, Britanniã insulam occupantẽ, arma cœpimus per duces Maximiani, qui anno VII ab socio per insidias petitus, occisusq̄ est, & is tyrannidẽ sumpsit. qui tertio post anno ab Asclepiodoro præfecto præt. uictus est. Britanniæ X post anno q̄ defecerant receptæ sunt. Britanniã circũfluam Oceano Aborigines tenuere. nomẽ indiderũt Britãni cõtinentis, qui sunt intra Gallos & Hispanos, uocati post Britones. & hi accolæ Oceani insula potiti. Eò deinde cõcessere Hispani, Galli, & Germani. Primus Romanorum C. Cæsar insulam ostendit. Vespasianus imperante Claudio captis regibus domuit. Huc cum frequentes irent Romani, paulatim nostros imbibit mores. Constantius uero multa præclara gerens in Gallijs, semel cum esset apud Lingonas populos, eodem die uarietatem fortunæ expertus est. Alemanni magno impetu inrumpunt, Constantium in fugam uerterunt. Is ad propinquam urbem fessus se contulit. Cuius portæ hostili metu occultæ fuerant: & nisi demisso fune per muros sublatus

fuisset,

fuiſſet, eum hoſtes captiuum abduxiſſent. In urbe hortatus eſt robur ſuorum, qui eo ante confugerant, ne talem ignominiam paterentur. Poſt cõcionatus eſt ciuibus ut arma caperent, & dedecori abolendo auxilium præſtarent. ita apertis portis erumpunt, hoſtes fugant, & propè LX milia cædunt. ea uictoria liberatæ Galliæ, adtritæ Germaniæ, ſuas uires admiſere, quas reparare niſi non ſunt Alemanni. At in Aegypto erat Diocletianus, ut res turbatas in Oriẽte ſedaret. Narſes enim modo Armenias, modo Meſopotamiam acri bello quatiebat, & cum eo cõuenerant propinqui reges, ac duces præcipui, rex Scionitarum, & rex Albanorum. priuſquam bellum contra Perſas explicemus, non alienum forte erit acerrimi progeniem hoſtis aperire. Regnaũ in Perſide Artaxerſes quidam ex genere illius, qui per ſeditionem à militibus regnũ adcepit, Perſis præfuit. Huius filius fuit Sapores, Saporis Hormiſdas, Hormiſdæ Vararanes, huius uero Vararaces, Vararacis Vararanes ſecũdus, qui Narſen filium regni ſucceſſorem reliquit. Contra hunc ab Diocletiano miſſus eſt, Galerius. etenim ipſe expeditionem parare cupiebat in Aethiopas, ſi res in Oriente proſpere ſuccederẽt. Galerius iuuenili ardore auſus eſt contra multitudinem congredi, & æquo marte diſceſſit. Inde factus animoſior, nõ longe à Carris iterum congreſſus, paulo inconſultius quàm antea, dum ſperat uincere ſuperatur, amiſſo ferè toto exercitu. itaque repulſus redit in Syriam, & inde ad Diocletianum, occurritque Auguſto in itinere, ad quẽ antea aduerſi belli fama uenerat. Galerius purpura indutus (nã Cæſar erat) mille paſſus ante Carpentum indignati principis pedes cucurrit, ueluti homo Gregarius, & auditus nõ eſt. Tandem princeps poſt minas iuſſit uti ex lectiſſimo ſupplemento exercitũ reficeret, & in Perſida rediret, ignominiamque aboleret. Is ex militibus Daciæ, Illuriæ, ac Myſiæ pugnaciſſimas copias & robuſtiſſimas coegit, & cõtra Perſas meliore auſpicio profectus, hoſtem inuenit, in Armenia maiore, qui ex recenti uictoria ſumptis uiribus prouincias imperij Ro. ſecundo marte uexabat. Maximinus uero iratum principem placare ſtudens, abolendæque ignominiæ adcenſus, priuſquam manus confereret, hoſtiũ ſtationes ipſe habitu gregari diligentiſſime explorauit. Interea Diocletianus cum firmiſſimo [illegible]ſidio Meſopotamiam cõceſſerat, ut noſtris animum & hoſti terrorem præberet. Ibique Cercuſium oppidũ ſpatio ampliauit. mœnibus & turribus inexpugnabilibus muniuit. Galerius cum XX milibus equitum ex improuiſo hoſtilia caſtra noctu adgreſſus, innumerabilium Perſarum ſtrage, decus noſtrum non modo ultus eſt, ſed felici uſus uictoria, fines imperij longius produxit, uetus oraculum falſum eſſe oſtendit. antiquiſſimi Vates cecinerant, Romana arma Cteſiphontem tranſire nefas eſſe, & duces qui auſi fuiſſent pœnas darẽt. Putant M. Craſſum id cogitantem cum exercitu perijſſe. M. Vlpium Traianum tranſgredi auſum Italiam non repetijſſe, & quinque prouincias trans Tigrim ſtatim amiſiſſe. ſatiuſque fuiſſet iter non tentaſſe. legiones longo labore adtriuit, & ferè conſumpſit, & quàmuis Victor longius produxerit terminos, tamen non multum profecit, neſcio an ſic uoluẽtibus fatis, an culpa ſucceſſoris Hadriani. Cteſiphontem cupiens tranſire ſuperato Tigride Valerianus, ab Sapore rege Perſarum captus eſt.

captus est. Verum Odenatus Palmirenus uictor Romanæ maiestatis, Cthesiphontem usque trans Tygrim peruenit. Carus imperator exercitum Probi Sarmatico bello late uictorem duxit in Persida, hostile regnum uastauit. Seleutiam cinctam Euphrate, quã olim ceperat Helius Verus Antoninus, expugnauit. Deinde Cthesiphontem, & longius progredi uolentẽ, uel morbus, uel ictus fulmine cælo turbido, & coruscante absumpsit. Galerius de quo nunc sermo est, totam Assyriam expugnata Cthesiphonte cepit: & quinq; prouincias Trãsstygritanas, quæ statim redeunte ad nos Traiano defecerant, subegit & imperio adiunxit. uictor rediit ad Diocletianum, & post imperauit Augustus. Illud
" sanè constat, numinum oracula bona ex parte uana, & fidem raro implere, &
" si quando euenerit, uix intelligi, & sæpius eludere credentes. adeóq; præstat ra-
" tionibus, & experimentis, atq; consulto res adgredi. & si in rebus bellicis fortuna
" plurimum sibi uindicat: tamen credile est etiam uirtute augeri. atq; ampliari,
" ut in propagando Ro. imperio facile animaduertere licet. Nam si de rebus futu
" ris certa starent uaticinia, uirtus pro nihilo esset. Non eo inficias cælitus nostra
" gubernari: uerum sapiens non uano consilio, multa aduersa effugere potest: in-
" consultum & insipientem prosperi successus prætereunt. Illos uero non audio, ut in uita Maxentii post dicemus, qui ad Magarum monitus, ac diuinationes res omnes componunt. Præter hoc quod diuulgatum iam erat, aliud occurrit augurium. Aciem explicanti contra Narsen Maximino, leo, & aper trucidati oblati sunt. Tages aruspicum princeps, uisum leonem exitialẽ pugnaturis putat. Verum & hæc ut oracula sæpius uanescunt. In Maximini uictoria fugatus, & uulneratus Narses, quem uictores usq; ad inuios Parthiæ montis persecuti sunt. regis proles ferè omnes & uxores, & sorores captæ sunt, pleraq; Persarum nobilitas abducta, reguli, ducésq;, & triumpho tam illustri reseruata, & quàmuis per legatos ab rege conualescente petita, promissa tamen, sed non statim restituta. Ictum uero est fœdus, ut Persæ ab Armeniis, Mesopotamia, Assyria, & quinq; nouis prouinciis abstinerent. Diocletianus rebus toto Oriente compositis, Europã repetiit: ubi iam Scythæ, Sarmatæ, Halani, & Bastarnæ, iugũ subiuerant unà cum Carpis, Cattis, & Quadis. Admonendi sunt qui legerint, pro Maximino in quibusdam codicibus Maximianum esse, & hoc qui e marmoribus epigrãmata exscripsere, satis indicant, scilicet simul imperasse Maximianũ & Constantium, & deinde Maximinum, & Seuerum: errorq; est, aut ab librariis, aut ab his, qui ex lapidibus adcepere. Nos uero confusi decernere non audemus. Aera lapidésq; indicabunt. Sed in eo summopere hæremus, quod priori Maximiano præponitur Herculius, posteriori Galerius: dumq; incerta aura ferimur; sit hic Constantii conlega Maximianus. Anno postq; hæc scripseramus, Seraphinus antistes sancti Petri à uinculis, & Vilelmius Heda Alfinius cõmertio literarum mihi ualde familiares, & antiquorum monimentorum diligẽtissimi indagatores, cum urbem Ro. repeterent, secum attulere epigramma in agro Forosemproniensi ex saxo quadrato exscriptum. Aeterni imperatores Diocletianus, & Maximianus Augusti: Perpetui Cæsares Constantius, & Ma-

ximianus pontem Matauro. Romæ in templo Vestæ nuper reperto ad forum Ro. in quadam marmorea basi. Dedicata XIIII. Cal. Ian. Constantio. III. Et Maximiano III. Cæss. COSS. Curante Aur. Niceta. alias plures. Quoniam hac uia multum profecimus, studiosis consulendum arbitramur, uti perquirendo his uestigijs insistant. quod si fecerint, sciant uelim, & se nostræ linguæ plurimũ conlaturos, & laboris gloriam consecuturos. Ex Barbaris multi adducti captiui, qui non fuere securi cæsi, sed post triumphum in Romani imperij finibus positi, ut una cum ueteribus incolis habitarent. Regiones enim adsiduis incursionibus uastatæ ferè in solitudinem ierant. Rediere ex diuersis partibus orbis ad urbem principes seniores, quorum auspicijs limites imperij Romani longius producti, atque prolati.

MAGNITVDO IMPERII ROMANI.

AB ortu usq; ad Indos propagati imperij fines, non Euphrates, non Tygris uetuere, non superbæ regum Persarum minæ. A Meridie Aethiopes per legatos adcersere. Ab Aquilone Barbaræ, feræq; nationes Sarmatarum domitæ. Ab Occasu Gensoriacus Oceanus admirabilis uictoriæ testis est, simul & Britannicus. Igitur toto terrarum orbe undiq; Romana arma illustres uictorias adsecuta, socijs lætitiam præbuere, rebellibus metum, terroremq; pugnare cupientibus. Porrò Persæ armis Ro. cedere confessi intra positos terminos se tenuerunt. Post tot uictorias maximus triumphus ab senatu decretus, & indyta cognomina principibus indita ab deuictis populis. Diocletianus uero Romanorum principum uictoriosissimus, diuinos honores imperatoribus Augustis habendos præcepit. Nam cum priores, ut consules salutarentur, primus ipse uoluit adorari, uelut in eo esset cælestis maiestas (Persarum iste mos, quorum princeps rex regum adpellatur, & adoratur) fratrem Solis, ac Lunæ se nuncupans. Imperatores antea manus exosculandas nobilibus præbebant. Post suis manibus subleuabant ad oris osculum: Vulgus genua exosculabatur. Diocletianus edicto sanxit, uti omnes sine generis discrimine prostrati, pedes exoscularentur: quibus etiam uenerationem quandam adhibuit, exornans calciamenta auro, gemmis, & margaritis. Quod fecisse ante C. Caliculam memorant. eundem ornatum immiscuit uestibus. ut augustior esset. & cum contentus esse debuisset, quibus priores fuissent insignibus, quæ Priscus Tarquinius adcepta ab Hetruscis induxit, repperit ex ipso habitu, uti deus haberetur, maioréq; sumptu uanam Arsacis gloriam superaret. Itaq; ueste gemmata, & aureo, gemmatóq; curru, cum imperij consorte triumphauit, ingenti ferculorum pompa, ante præcinẽtibus, & saltantibus lætitia militibus, quibus libertas erat scommata in ipsos effundere triumphantes. Ipsa quidem fercula primus ostendit Romulus, qui ramum quernum manu cepit, in quo cæsi Acronis regis Ceninensium opima Ioui Feretrio in capitolium tulit. Ferculis apud ueteres ferebantur spolia cæsorum hostium sanguinolenta. Postq; arma Romana longius prouecta uicere, fabricata fuêre cum signis, & monimentis uictoriæ, quæ possent manibus militũ ferri. Inferebant' ferè omẽs triumphi uia Appia, porta Capena. Ea enim uia

ampla.

ampla,& VIII.mil.paſ.ab urbe frequens ex utroque latere habitata, & inde in Capitoliũ rectum & amplum iter. In quo lignei primũ,continuiq; arcus, poſt marmorei columnis ſuffulti. Vnde multitudo ſatis commode triumphum ſpectare poſſet. Cuius ordo non ſemper idem, uerum qui tum fuerit talem adcepimus, qualem Diocletianus cum conſorte habuiſſe memoratur. Templa deorũ immortalium tota urbe patebant, ornata ſertis, ac floribus, ſpirantia Arabicos odores. itinera ubiq; repleta pinguibus menſis, & lætis poculis, ut feſſi uictores ſe recrearẽt. Præferebantur in uehiculis tabulæ, ſigna, coloſſi, hoſtiũ galeæ, toraces, ocreæ, peltæ, ſcuta, uexilla, pharetræ, tela, arcus, enſes, frena, & equorũ picturata ſtrata, opes, tapetes: & quæ precioſa & digna ſpectaculis, deuictis hoſtib9 adlata erant: & modo ex Oriente, ut puta Aſſyrijs, ac Perſis, tẽtoria & ex Babylonico opere multa. Poſt ingens hominum grex, qui in uaſis ferebant aurũ argentumq́ue, & purum, & ſignatum. Singula uaſa ualidi iuuenes humeris ferebant. Poſt argentei crateres, pelues, phialæ, calices, ueſtes, & tota regia ſupellex, & uaſa ex ſolidis gemmis. Hinc ferculorum multitudo, & hos ſequebantur Tubicines bellicum clangorem intonantes: deinde boues auratis cornibus, quorum medios uittæ cingebant: nec non & frontibus uittatos ad ſacrificium ſuccincti popæ, hoc eſt, miniſtri agebant. Sequebantur & alij miniſtri cum argenteis patinis: regia de hinc proles, uxoreſq́ue, & nati, & ſorores, cũ pincernis, ſeruiſq;, ac nutricibus, & pleraq; Perſarum nobilitate, patrio more ueſtiti omnes, ſed pullati. Spectantium oculos, & ſi hic impleuit numerus, tamen lectiores reddidere tabulæ duæ. Altera ipſam Perſida oſtendens ſuppliciter tollentem manus, & exorantem à populo Ro. gentium uictore ueniam, altera Narſen regem fugientem conſpiciendum præbebat. Poſt ingens captiuorum turba ſatis mœſta, in qua fuerunt Scytharum, & uariarum gentium duces, qui lachrymas effundebãt. Præferebant̃ aureæ coronæ, & munera uictori dono data. Propius currũ præcedebant homines ſtipitibus, ſudibuſq; adcenſis, qui turbã ſubmouerent. Poſt triumphantium currus ex auro, & lapillis precioſis, quem trahebãt quatuor equi candore certantes cum niue. In quo ſellæ curules duæ ornatæ gẽmis, in quibus ſedebant principes terrarum triumphantium. capitibus imminebant uictoriæ allatæ. Diocletianus (ut cæteri antea) una fuit corona ex lauro contentus, ſimili & conlega. Reges uero Perſarum tiaram, qua utebantur, tribus coronis exornabant. Currum ſequebantur captiuitate liberati, raſo capite & pileati, deinde equites laureati. Illud etiam lectorem ne fugiat, arma uictorum fuiſſe in triumpho laureata: & qui triumphabat, ex lauro coronam cũ perueniſſet in Capitolium, poſt ſacrificia ponebat in Iouis gremio. Primi triumphi fuêre currus, clypei, arma horrida, & ſpolia perfuſa ſanguine. Bello Punico ſecundo, M. Marcellus deuictis Syracuſis oſtendit, opes & ſigna intulit, & deorũ ſimulacra: in quo reprehenſus eſt ab Q. Fabio Max. quod relinquere debuiſſet deos ſuis iratos, ut ipſe prius fecerat de Tarentinis. Verum inualuit conſuetudo Marcelli. Nam longe antea captis Vehis, M. Furius Camillus Vehienta/

nam Iunonem intulit urbi.

DE TRIVMPHO ET OVATIONE.

OPeræpreciũ est cognoscere hoc in loco quid sit triumphus, quid ouatio, & unde sint factæ uoces. non solũ corographia, sed etiã interpretatione uerborũ, historia ornat. Licet primũ simplex fuerit narratio, & nuda, tamẽ non caruere laudibus qui exornauerunt. Triumphum primus mortalium post Indicam uictoriam ostendit Bacchus, nomenq́; ab re inditum est. milites eius folijs ficorum, quæ θρία dicuntur, uultus cooperuerunt, Iambos, & scommate canentes, quæ sunt licentiose dicta, mixta salibus in eum qui triumphat. Post uero milites usi fuere rythmis. Scribunt alij triumphum dictum ἐκ τῶν τριῶν, hoc est, tribus uelut ordinibus, senatorio, populari, & militum, ab quibus celebris est triũphus. Cognomentum Baccho triumphanti inditum, M. Varro tradidit. Vnde clamabant om̃es, Io Triã βι Bacche Io, nos conuertimus in triumphum. & Ro. milites dicebant, Io tri ũphe, Io triumphe. Tradunt & Scenicos, priusq́; ora fedibus tegerẽt, folijs ficorũ usos fuisse. Triũphus uero non idẽ ualet quod ouatio. Domitis multa cæde hostibus habebatur triũphus. & boues cornibus auratis mactabantur. Et bos ipse qui mactabatur in triumpho, triambos etiã dictus. Cum uero hostes sine pugna, & sanguine cũ ducibus nostris conuenissent, quoniam res peracta sine cæde esset, ouatio erat. Pedes ingrediebatur urbem, qui sic uicisset, sine ferculorum pompa, myrto coronatus, unà cum militibus, quia ea arbor dicata Veneri, quiescere ab armis ostendit. Tibicines ouantem præcedebant. quæ paciferæ choreæ instrumenta sunt. In sacris mactabantur oues, unde ouationis nomen. Modo de triumpho centuriæ decernebant, & comitia erant centuriata, modo senatus. Primus Romanorũ, qui quadrigis urbem inuectus est, fuisse Priscus Tarquinius memoratur. Sunt qui malint P. Valerium Publicolam. Prima ouatio data est P. Posthumio Tuberio, qui fuit conlega Menenij Agrippæ Lanati, & huic triumphus datus. Ille primũ contra Sabinos re male gesta liberatus est ab Agrippa. in altero prælio causa uictoriæ fuit. Ita cũ ambobus honos haberetur, senatus huius laudis decus excogitauit, ut non sella curuli, sed pedes cum exercitu exciperetur. Verum sanguis in ea uictoria, & nostrorum & hostium effusus est. Post uero ouationem his dedere qui conuẽtione uicissent. In triumpho clangor tubarum. In ouatione concentus tibiarum. ille Martis, hic Veneris est. Illud etiam huic loco addendum puto, quod Romani profecturi ad bellum, Nemesi sacrificabant, & munus gladiatorium ædebãt, quod non sine ratione factum arbitramur.

DE NEMESI DEA.

VIrgo & uictrix Nemesis numen fuit, quo qui ex malefactis delinquebant puniebantur. Vnde uictores Nemesim non frustra inuocabant. Romani enim semper iusta mouere arma. Cæteræ nationes odio, & maliuolentia, liuoréq;, quod imperium tantæ urbis iustitia augeretur, tela in populum Ro. capiebant. Nemesis, quam plerique existimauere esse uim fortunæ, alij filiam iustitiæ,

stitiæ, alij uim quãdam esse inter cælestes discurrentẽ, prima rerum semina, quæ fatorum, & sortium uires temperat, atque emendat, rebus humanis trutinam adhibens, è cælóque terrena despectans, nocentes punit, bonis præmia largitur. & cum sit uelocissima, quia diu non permittit impios præesse, atque crassari, alata fingitur à ueteribus, & eius pedibus supponitur rota, cum citissime discurrat. Sed tandem multitudine scelerum indignata, oculos iam diu ab rebus humanis auertit: & cum genitrice in remotiore parte cæli, ultra terrarum regiones non reditura, renascentem urbem expectat. Rhamnusia est adpellata ab Rhamnunte oppido Atticæ regionis, ubi templum & simulacrum habuit: & ab Adrasto Adrastia. Roma templum huic deæ posuit in Capitolio, ut inde suam urbem posset ulcisci. Ludos uero gladiatorum, ut effusione sanguinis non expauescerent. Quidam tradunt hac specie pugnarum uelut deuotionem fecisse pro futura uictoria. Triumphauerunt autem uictoriosi, & felices Augusti anno imperij XVIII. Post tantam felicitatem, cũ haberetur gloriosissimus principum Diocletianus, secum sæpenumero contemplans fortunæ mobilitatẽ, decreuit imperio se abdicare, & in priuatam secedere uitã. Gestorum Pompei admonitus ueteranus princeps, cum quisq; de rebus futuris ambiguus sit, non expectauit incertæ uicissitudinis aleam. Raro enim permanent usque ad exitũ successus. & si in primo Augusto fuisse uideantˊ: tamẽ & acceptæ in Germania clades, & domesticæ libidines, hominis felicitatẽ turbauere: &(quod minus fieri debuerat) Liuia uxor uenenatas porrexit ficos, ut cunctantem in sene animam citius educeret. Scribunt quidam duces post triumphum solitos se ocio dare, & laudibus efferunt M. Catonem, postquàm de Hispania triumphauit, nõ quieuisse, sed foro, & publicis negocijs incubuisse. Quod si in Diocletiano quis obijceret, longe aberraret. Neque enim honor triumphi, neq; ætas imbellis. sed metus rerum humanarum, quæ aut rarissime, aut nunq; consistunt, imperium deponere suasit. Eius etiam consilio ferum, & asperum ingenium Maximiani, qui solebat in omnibus conlegæ non repugnare, adquieuit. Igitur eodem die (nam ita conuenerant) Iouius Nicomediæ, Herculus Mediolani, rem monimentis Romanorum incognitam, & nepotibus non minus dignam memoratu, quàm admirabilem, peregerunt. In quo Iouij animus ueram philosopiam est imitatus: adfirmans tunc illuxisse diem, & habuisse uitæ principium, quod magnis molestijs esset liberatus. Philosophi adserunt: dominatum adpetere non est sapientis hominis. & id cogitasse Augustum scribunt: sed uetitum ab amicissimis. Et M. Aurelius imperium molestias uocabat. Tamen ambò se excusant, & rem laudabilem ab amicis impeditam dicunt. Verum ille sibi uixisse testari potest, qui priuatus, sine rerumpublicarum cura, & studioso ocio, & rei rusticæ felicissime indulsit. Stimulis conlegæ ut imperium unà repeterent contradixit, disseruitq; se peste liberatũ, nolle amplius uenena imbibere, satis se pro rep. elaborasse, & tempus adpetijsse, ut sibi uiuat: & uixisse non posse testari, nisi postquàm in patria sua, hoc est, Salonis holera seuisset. Cum ille res angustas pro

ea dignitate quæ præcesserat, obijceret: respondit non esse turpe homini, qui summum bonum in animo posuerit, honestam profiteri paupertatem: exemploq; ueterum, & præsertim C. Fabritij castam opinionem confirmabat. Vocatus ab Constantino, atq; Licinio, excusauit per literas senectuti minime licere. Cumque illi ægre tulissent, rescripserunt se non admittere excusationē, quod fauisset Maxentio, at Maximiano. Trebellius Pollio meminit Diocletianum dicere solitum, cum in priuata esset uita, nihil esse difficilius, q; bene imperare. Nam quisq; pro uoto de principe loquitur. Ad hæc, principem cubiculo dusum uera minime noscere, aures suis præbere, & horum uerbis adcendi, ac sedari, magistratus creare: deniq; sit qui imperat bonus, sit cautus, sit optimus, omnino uenditur ab aulicis, ac decipitur. Et interrogatus quæ esset potissima in principe dos: respondit, liberalitas, & clementia. Hæc cum Aureliano defuisset, adserebat ducem esse debuisse, non principem: asperitatemq; conlegæ imperator sæpius detestatus. In eóque summopere studuit, ut liberalitatis, & clementiæ cognomen adsequeretur. Vnde, ut mihi uidetur, Iouius adpellatus. Nam qui iuuat, largitur ac parcit. Ius uero, ab quo clementia abest, crucem ueteres adpellauere. Vixit Diocletianus an. duodeoctoginta. Imperauit an. XX. Mansit priuatus Salonis an. X. Scribunt quidam stupore mentis, & longa ægritudine confectum, animam inter suspiria efflasse: quidam hausto ueneno interijsse, quidam decreto senatus perfracta gula occubuisse. Vt ego existimo de Herculio adcipiendum esse, non de Iouio. Quoniam cum pœnituisset Herculium ad sensisse conlegæ, & inde animum hominis non flexisse, contulit se ad urbem, simulans filio ad gubernacula auxilio fore. milites indignati sunt, quod ea tentaret. statimq; subiūxit, se hoc figmento uoluisse experiri an milites Maxentium amarent, unde tumultum suppressit. Inde profectus est ad Constantinum generum suum ex Fausta, quæ in Gallijs erat, & danculum quærebat genero insidias. Res aperta est uiro per uxorem, quæ patri maritū prætulit. Itaq; iussu generi captus Massiliæ, strangulatusq; est. Hunc finem meruit Maximianus seuerus, asper, & immitis: qui ubi conlegæ obtemperauit, priuatum uiuendi statū sequi debuit. Diocletianus, qui ab tanto rerum culmine secesserat, nullius consilio adduci potuit, ut pœniteret. Igitur priuatus cum esset, post mortem inter diuos relatus est. Thermæ eius nomine Romæ sunt consecratæ, & Maximiani Herculij Carthagini. Thermæ nominis Diocletiani inchoatæ fuerunt à ueteribus principibus, & consecratæ ab nouis Augustis Cōstantio & Maximiano. Diocletianus igitur inchoatum opus absoluerat omni cultu perfectum. Secuti principes posuere ibi statuas, & seniorū, & nouorū imperatorum: quorum capita integra, & fragmenta reliqua corporum erui ex subterranea testudine, uelut ibi post ruinas Thermarum conseruata, uidimus: & partim in Capitoliū delata, partim Florentiam missa. Constantius, & Maximianus inuicti Augusti, Seuerus & Maximinus Cæsares Thermas ornauerunt, & Romanis suis dedicauerūt. Sit ne in nominibus ambiguitas diximus. Hæc didicim9 ex fractis mar

moribus

moribus ibi effoſſis, in quibus & tituli uictoriarũ Maximiani Herculij in hæc uerba. M. AVR. VAL. Maximiano inuicto Aug. Pont. Max. Sarmatic. Max. Gotic. Max. Imp. VIII. COS. III. P. P. proconſuli.

ET ITEM VIENNAE ALLOBROGVM SIC.

D. D. N. N. Imp. Cæſ. C. Aurel. Valerius Diocletianus. P. P. Inuic. Aug. muris Curalonenſibus ædificijs prouidẽtia ſua inſtituit.

Tiſ. atq; erectis portam Viennenſium Herculiam uocari iuſſerunt.

ET IN FRONTE ALTERIVS PORTAE VRBIS IDEM EPIGRAMMA IN FINE SIC.

PORtam Romanam Iouiam uocari iuſſerunt. Nam Diocletianus Iouius eſt dictus, & Maximianus Herculius. Iouius & Herculius ab Gallis adeo dilecti, ut ab eis duo populi nomina ſumpſerint, Iouiorum, & Herculiorum: & Viennenſes duas urbis portas Iouiã & Herculiã adpellauere, ut epigrãmata docẽt. Porrò Diocletianus aurei ſæculi parẽs, & Maximianus ferrei exiſtimat⁹.

CONSTANTIVS CLORVS ET GALERIVS MAXIMIANVS.

SEniores Auguſti priuſq; ſe imperio abdicarent, Auguſtos adpellauere adnuente ſenatu, Conſtantium & Maximianum. Ille natus eſt patre Eutropio, Romanæ gẽtis nobiliſſimo, qui genus ab Aenea deducebat, & matre Claudia Claudij Aug. F. ut Gallijs, Hiſpanijs, Italiæ, & Africæ præeſſet. Hic ut Illurico Græciæ, & Orienti imperaret. Conſtantius natura mitiſſimus, & diuitiarum ſpretor, adminiſtrationem Africæ, & Italiæ recuſauit: quod exiſtimabat ab uno tantum pondus minime ſubſtineri poſſe. Et quoties feriatis diebus epulum dediſſet, uaſa argentea adcipiebat ab amicis, ut abacum exornaret. Na & ipſe paucis contentus, ab fictilibus non abhorrebat. tanta modeſtia uixit, ut facilem, & amabilem ſe cunctis præberet. Vnde plurimum diligebatur. Eóque regnante in Hiſpanijs, Gallijs, & Alpibus, nulli motus fuere, & hoſtes populi Romani ab armis ceſſauere. In hac placida quiete ex Theodoro liberos ſuſcepit, Conſtantinum Anaballianum, & Conſtantium, ac Conſtantiam. XI. anno ex quo Cæſar eſt factus occubuit, morbo abſumptus Eboraci, ſic eſt oppidi nomen in Britannia, & inter diuos relatus. Galerius, poſt quàm Conſtantius Italiam, & Africam reliquit, adoptauit duos, Seuerum, & Maximianum. Illum præfecit Italiæ, & Africæ, hunc Orienti. Romæ autem prætoriani imperatorem fecere Maxentium, non abnuente ſenatu: qui non ut Auguſtus, ſed ut Tyrannus imperauit, prætorianis cura ad hanc ſæuitiam impellentibus. Aberat ab urbe Seuerus cum prætoriani Maxentium creauerunt. ad urbẽ cito redijt. Sed Maxentij uires (incredibile dictu) ſtatim creuerant. Seuerus impar aufugit, & cum Maximianum peteret, qui in Illurijs erat, Rauennæ captus, cæſuſque eſt. Ab cuius cæde Maxentius gloria elatus, ciues Roma. libidinibus primum, inde cædibus uexare cœpit: hinc odio haberi cœptus eſt. Maximianus cum adcepiſſet de morte Seueri, conſortem imperij legit Licinium Dacia oriundum, qui genus ſuum ad Phi

lippum Aug. referebat. Qua de re in monimentis publicis illius nomen adoptauit, dictusque est M. Iulius Licinius Licinianus: quoniam proauus, ut ipse dicebat, fuit M. Iulius Philippus. Licinij uirtus in re militari bello Persico cōtra Narsen Maximiano cognita ante fuerat. Hic Licinius fuit, qui subuertit in Perside tumulum Gordiani, quod titulus uidebatur progenitoribus suis iniuriam facere. Multa tamen præclara gessit, & priuatus & Aug. Maximianus relicto in Illurijs Licinio, Romam proficiscitur pugnaturus contra Maxentium. In itinere cum adciperet de futura militum defectione, qui ita conuenerant, si cum Maxentio conflixisset, Illuriam redijt, & iam pœnitebat legisse Licinium. Incidit postea in morbum, ulcus inguinibus innatum uirilia exedit. Marcescente tota illa corporis parte, uermes pullularunt, remedia deerant, medici desperauere: & si erant qui noua tentassent, admouere manus non audebant, metuentes ne à sæuissimo principe occiderentur. In hoc cruciatu cum esset, suspicatus est ob sæuitiam in Christianos id perpeti. Vnde reuocauit decreta, & superinduxit illos adcersiri iubens, ut pro salute principis orarent. Sed pro truculento, & sanguinolento homine preces non ualuere: si em̄ cōualuisset, redijsset ad solitam crudelitatem: itaq; ex eo morbo perijt, homo gloria rei militaris inlustris, uerum sæuitia in Christianos crudelis. Vnde fœdum exitium habuisse creditus est. Regnauit solus an. II. cum Cæsaribus, & imperij consorte an. XVI. Aduersus Licinium Maximianus in Oriente res nouas molitus, oppressus est: & ne uiuus caperetur, se stragulauit Tarsi. imperauit ann. VII. Et is contra Christianos toto Oriente, si non truculentior, tamen non inferior Maximino fuit. Interea bona pars nobilium Romanorum per clandestinos nuncios Constantinum, qui in Gallijs imperabat, exorant, uti urbem Romam, imperij caput, tyrannide liberet. qui sæpius adcersitus tandem cessit precibus, & uix quarta parte exercitus Italiam petijt. Maxentius asperitate similis Maximiano patri, sæuitia Domitiano & Commodo, plerosque claros uiros occidit, bona adcepit. Noua uectigalia inuenit, in occidendo, & omni uia exigendo pecunias inexorabilis factus. Huic etiam mulieribus stuprandis libido inextinguibilis. Captus amore nobilissimæ, & castissimæ fœminæ, misit ad eam ministros libidinum, quos solos aulicos habere consueuerat, quibuscum de republica consultabat. Vir puellæ, metu mortis abduci non uetabat uxorem. Illa quæ Christiana erat, petijt se ornandi tempus, & impetrauit, ingressa cubiculum sibi manus iniecit. Illi cum torquerentur mora, inrumpūt, & rem uti euenerat ad principem referunt. Quo exemplo plures adpetere non est deterritus, sed magis adcensus. Adcepto nuncio de copijs Constantini, quæ Italiæ fines tenebant, exercitum educit. Quintus erat annus imperij Cōstantini, qui multis prælijs Maxentij conatus plerisque in locis, præsertim in foro Iulij, fudit. Postremo coacto exercitu intra mœnia urbis se continuit Maxentius, & cum nihil unquàm gesserit sine responsis mulierecularum, consuluit magam de belli exitu. Illa omnia prospera uaticinabatur: admonens, ut cæsis

infantibus

tibus prius aduersa numina placaret. Ad hoc diem & horam dedit, quando educturus esset exercitum, & manus conserturus. qui sacris peractis rem pro Magæ consilio egit, uictus tamen est ad pontem Moluium magna strage. Ipse seu fugiens, seu numinibus Magicæ uanitatis actus, in Tyberim unà cũ equo insiluit, submersusq; est, & nusquàm inuentus. Cacodæmones corpus, animamq; ad perpetuos cruciatus retulere. Scribunt alij conantem euadere, gurgite fluminis haustum, & imis retentum harenis, ac limo. Sunt qui referunt Tyberinum patrem indignatum deuorasse, & statim euomuisse: & caput recisum, adhuc sæuitiam, ac libidines præ se ferens, spectaculo fuisse ante currum uictoris. Hunc exitum Maxentius meruit, Magicis artibus quàm imperio aptior. Sæuus in cæteros, sibi non pepercit. Quicunque Magos consulunt, & uaticinia aut auspicia rebus gerendis quærunt, semper sunt anxij, & nunquàm inter metum & spem auidi futurorum quiescunt. Si illi prospera nunciant, inani & uana spe iam tum lætari incipiunt: sin contra, repente tristitia adfecti torpescunt. Heu miseros mortalis imbecillitas ingenij, & mens stupida huc illuc distrahit, atque suspendit. Insana sanè sunt documenta, quæ nostra credulitas excogitauit, ut acrius torqueremur. Vtinam facesseret à mentibus hominum tale figmẽtum, quod esse falsum, & nullius momenti etiam maiores nostri tradiderunt. Maxentius filius ne Maximiani, an suppositus uxori simulanti partum, ut carior esset marito prolem cupienti, ad nos qui tam remoti ab illo sæculo sumus, disserere non pertinet. Verum & hæc sunt prætorianorum militum semina, rapere, stuprare, necare, incendere: satis edocti, quorum scelera indomita abhorrendam fecerant consuetudinem. Stipatores, & custodes principum, ipsos principes ad omne genus & sæuitiæ armabãt. Hi primum uenale imperium proposuerunt. Quid ijs ducibus ausa non est insania cõmodi Antonini? quod turpe atque crudele nõ excogitabat præfectus prætorio, etiam de capite principis decernens? Horũ iudicio Helius Pertinax uir bonus, & reip. utilis, cæsus est. Quid dicam de Balbino, & Pupieno, quorum armis fluctuans respu. constiterat? O Romule parens Vrbis, quid te profecturum credidisti, cum auspicato hos celeres primus legisti? Male auspicatus es, eos constituisse, qui opus tuũ perdituri essent. Sed querimoniæ in alia tempora differantur.

M. IVL. LICINIVS LICINIANVS.

Licinius in Dacia natus, parentibus agricolis, & ab ijs puer nutritus (utinã inter rusticos cũ aratro, & sarculis cõsenuisset) extrema pueritia militauit; promotusque Tribunus mil. bello contra Narsen, qui primus Armeniam Romanis ablatam, Persarum iuri adscripserat, optime se gessit. Vnde duci semper postea gratus fuit. Mortuo Seuero, Maximinus ab uirtute rei militaris consortem imperij fecit, & Aug. adpellauit. Prius Illurijs, post Orienti præfuit. Literarum acerrimus hostis, adserens uenenum, ac pestem reipublicæ esse philosophos, & oratores, quos odio præcipue habuit, & mirifice insectabatur. Literarum enim adeo expers, ut nomen decreti uix subscribere posset.

bere posset. Sectæ etiam simplicium Christianorum minime parcens. Iure igitur Constantinus contra Licinium uires Gallicanas, & Italicas expertus est, nec adfinitas prohibuit, & Licinij ingratitudo ferenda non erat. Nam Galerij liberos ad fines iure sodalitatis, & consortij interfecit. Sunt qui scribunt Liciniũ in nuptijs, ut Constantino gratificarentur, milites adpellasse imperatorem, & ab Constantino missum contra Galerium. Sed uerisimilius est imperatorem factum ab Galerio, ut simul & hostilitatis literarum, & ingratitudinis adcusari posset. Primi congressus fuere in Pannonia, ubi uictus concessit in Macedoniam: ibique reparantem uires, & magnas copias cogentem improuisus Constantinus adortus fudit, copias dissipauit in Thraciam, fugauit in Asiam. Conuenere duces, fœdere tamen incerto, modo pax, modo bellum erat. Culpa datur ab historicis Licinio, qui sæpius tentauit fortunam, ac propterea infidus, tandem & naualibus, & terrestribus prælijs uictus deditionem Nicomediæ fecit: missusque est Thessalonicen, ubi homini maligno, & Musarum hosti, etiam contra sacramenti reuerentiam minime fuit seruanda fides, ut deditus esset, & priuatus uiueret. Occisus est à militibus, meritasque luit pœnas. Homo septuagenarius, & uecors. Imperauit an. XIIII. & ne qua turpitudine careret, Christianis aduersabatur, sæpiusque rogatus ab Constantino, non destitit. Hinc semina discordiæ fuisse memorant. Scribunt quidam ante deditionem, Constantiam uxorem concessisse ad fratrem, & orasse pro imperio mariti, deinde pro titulo tantum, & non impetrasse: cum pro salute precaretur, flexisse animum fratris. Ita Licinius, qui annis XVI. præfuerat, iussus est sine purpura, & insignibus ad Constantinum uenire, missusque est Thessalonicen, ut illic priuatus cum uxore degeret. Imperator scripsit ad senatum, ut de Licinio quod agendum esset, consuleret. Senatores rescripserunt, ut milites decernerent. Quod ubi nunciatum est, proficiscentem Sertas Licinium interfecerunt. Opinio fuit immorantem Thessalonicæ Licinium inisse consilium de resumendis armis, & ideo missos interfectores. Ab Christianis historicis quod traditur, prætereundum non puto. Ad Hadrianopolim cum pugnaret contra Licinium, fertur Constantinus uidisse duos equites cædentes legiones hostium, & in agro Byzantino uidisse lumẽ satis coruscans supra castra: Et antea, cum certamen fuisset ante oculos urbis, contra Maxentium, conspexisse in aëre crucem irradiantem suas legiones, quibus signis ubiq; cælitus uictoria data est. Ea uera esse quis est, qui ambigat? Vetustas enim persuasit Castorem & Pollucẽ bis hostes imperij Ro. profligasse, bello Latino, & bello Macedonico. Vtinã qui pugnant, certa starent erga deũ fide. Sed præliandũ esset cõtra hostes fidei. Tũc signa certæ uictoriæ nostris turmis, & cohortibus diuinitus micarẽt. Sed quoniã semper bello ciuili occupant᷑ Christiani, & odio intestino, pacẽ inuenire nõ possunt. & ꝙdiu hæc rabies erit, nõ cessabunt furta, rapinæ, raptus mulierũ, & puerorũ, cædesq; sine discrimine ætatis, & sacerdotij reuerẽtia, uastationes agrorum, direptiones urbium, atq; euersiones, & templis minime

minime parcunt, uiri sacrilegi quiescentes mortuos turbant, auidi sanguinis ciuilis, ac prædæ. Mali dæmones sic implicuere nostras mentes, ut relictis ueris hostibus, quos longa pace frui permittimus, in nos, nostrorũq; membra armatas, & sanguinolentas conuertimus manus. Bassarides Bacchi nomine concitatæ in furorem, se inuicem non trucidabant. Agant quæ nõ fœminam bacchantẽ, sed inreligiosum filiũ trucidauit: ubi ad se rediȷ̃t, secessit in antrũ, & locũ pœnitentiæ dedit. At nos nunq̃ cædis pœnitet. Immo existimamus ad laudem, & gloriam adcedere q̃plurimos interficere, ac si hostes non ciues essent: culpandi ne sint principes, qui ad tam perniciosum facinus stipẽdia soluũt, iudicent aliȷ̃. Illud uero ausim dicere, Christianos omnes sub uno signo crucis militare, & nostram religionẽ unicã esse remp. unicam ipsius dei urbẽ, cuius nos ciues sumus, & bellũ inter nos esse non posse, nisi ciuile. Iusta arma nostro sæculo inter tot reip. Saluatoris nostri reges, ac duces, unus Ferdinandus rex Hispaniarum mouit: cuius ingenita uirtus diuinitus adiuta, uictis, fugatis, partim cæsis, & partim sub iugũ actis hostibus, palmã diuinæ, & immortalis gloriæ inuenit. Vtinã deus felices proroget annos, ut sedatis motibus, quos omni uia placare studet, ad laudabile, & sanctissimũ redeat opus, unde plures coronas, quas meretur sibi, atq; uxori latius uindicet. Iam satis cõmode digressi sumus. Licinius laude non caruit in eo, quod adpellare solebat Eunuchos, & secretiores aulicos, qui fumos uenderent, tineas, & mures palatiȷ̃.

M. FLAVIVS VALERIVS CONSTANTINVS MAXIMVS PIVS FELIX SEMPER AVG. CONSTANTII PII FILIVS.

CONstantinus natus est in Britanniȷ̃s, patre Cõstantio, matre Helena, quã uir coactus fuit repudiare, ut Theodoram priuignam Herculiȷ̃ duceret. Extremam pueritiam, quam parens literis moribus, & re militari fouendã præbuerat, egit sub Galerio Maximiano in Oriente: ab quo iã adolescẽs missus est cum exercitu contra Sarmatas, gentem ferocissimam, cædibus hominum adsuetam. In ea expeditione iuuenculus plusquàm promitterent anni gessit, & præter opinionem hostes profligauit, atque cecidit. Ducem Sarmatarum catenatum ad Galerium duxit, qui ea uictoria minime lætatus est. Quoniam adolescentem perdere quærebat, ut olim Euristheus Herculem. Propter eam causam hortatus, ut cum leone in theatro pugnaret. Constantinus auidus gloriæ, in certamen descendit, feram pertinacissime uicit. Spectatores miris laudibus efferebant, subridens imperator cogitabat maioribus periculis obiȷ̃cere. Cum intellexisset Constantinus insidiȷ̃s se peti, cum fidissimis quibusdam aufugit, & ad patrem rediȷ̃t, qui iam antea de filiȷ̃ uirtutibus certior factus erat, & spem haud uanam de illo conceperat. Mortuo patre, regnum Galliarum, Hispaniarumque, & Alpium Cottiarum testamento relictum adcepit. Eum antea pater Cæsarẽ fecerat, cælesti nuncio admonitus cum ægrotaret, ut primũ Constantinum successorem faceret, qui esset ab tyrannis Romanũ imperium liberaturus, & militibus dei opem laturus. Illud constat in initio sanxisse, ut agri, uillæ, oppida, quæ ad uictũ emeritorũ contributa erãt, ad hæredes transirẽt. unde

milites

milites sibi magis obnoxios,ac deditos reddidit. Prius ex uetere consuetudine, tribunis,præfectis,comitibus,& ducibus,qui pro augendo imperio consenue rãt,dabantur agri,uillæq;,ut necessaria suppeterent quoad uiuerẽt, parrochias uocabant.Cum imperasset in Gallia An. III. in summa laude ubiq; erat. inter dum impellente Fausta uxore opinionibus ueterum hæsit, & dijs sacrificauit. Accersitus per literas occultis ferentibus nuntijs ab senatu, Italiam cum parte copiarum petijt.Cum Maxentio conflixit,auspicio fulgidæ crucis uictor fuit,ea demq; felicitate sæpius Licinium superauit. Victo Maxentio,S.P.Q.R.quod Tyrannide liberatus esset, marmoreum arcum triumphis insignem, inter pa- latium & Cælium posuit, qui nunc mutilatus cõspicitur.adpellatusq; est libera tor urbis,& fundator quietis.exceptusq; est insigni,& triumphali pompa. Hæc laurus Italiã dedit & Africam:fuissetq; his orbis partibus contentus,nisi Licini us ultimi belli ciuilis causam præbuisset. Verum iam antea Christianis obesse destiterat,solusq; in toto imperio populi Romani cum imperaret, cognomen induit Maximi.Quod antea duo inter tot duces ab rebus gestis non adcepere & Magni dicti,Alexander Macedo,& Cn.Pompeius.Alexãder uero Antonij Pij sobrinus,ac filius adlatum à militibus renuit.Alexandri uero sobrinus,& pa ter Magnus Antoninus, Pius in monumentis,ut appellaretur mandauit.Indi tæq; sunt & adpellationes aliæ,ut puta Constantinus restitutor humani gene- ris,propagator imperij,ditionisq; Romanæ,& fundator æternæ securitatis. Ex Fausta Herculij quinq; liberos suscepit,Constantinũ. Constantem. & Constã- tium,Helenamq;,& Constantiam.Et ex priore,quæ fuit ab eo dilecta. susceperat Crispum.Ante Licinij cædẽ,cum ille priuatus uiueret,Cæsares tris fecit, Cri- spum,Constantinum,& Licinium iuniorem sororis F.Post bella ciuilia milita- ris gloriæ semper adpetens,multis prælijs uicit Sarmatas,& Gottos Thraciam diripientes,& omnem ferè Scythicam gentem,quibus & pacem dedit.Barbaræ nationes ob id Augusto deditissimæ fuere. Constantinus dum hostes habuit. optimis principibus æquandus: postq; ex omni bello lauream adeptus, inso- lens factus est,amplo indito Maximo cognomine:& certe nõ metuit cæde suo- rum,ac plurimorum nobilium. Ferunt Faustam Crispum priuignũ, cuius amo re capta erat,ad libidinem sæpius tentasse,& renuentem detulisse ad maritum illum uoluisse uim inferre,& uirum præstitisse fidem,iussisseq; interfici, cæsusq; est Polæ oppido Istriæ.Post aliquot annos comperta causa, occidisse uxorem. Illud fit uerisimile insidijs Faustæ circumuentum Crispum occubuisse, ne peri- tia in militando filijs obesset,& propterea post paulo sublatus est Licinius iu- nior.Non caruit ex eo quod factum est,suspicione Constãtinus, quod aliquot, quos nouerat cædis illorum misereri,perdidit.Post quinquennalia quæ Nico- mediæ ædidit,& deinde data sunt Romæ,liber curis suspiciosis, atq; molestijs. decreuit animo urbem sui nominis ædificare: & primum in Asia in Sardico agro, post ad Sigeum Troadis, ubi fundamenta iecit. Tertio transtulit opus Chalcedonem,ubi iam muri erecti erant. Sed aquilæ funiculos regulares ter, quaterq; architectis rapuere, & transmisso mari abiecerunt Byzantium, periti

augurandi

augurandi illò trãsferri urbem iubent. Imperator ueluti dijs monentibus mutauit mentẽ. Itaq; translati Byzantiũ architecti, ductis rite fossis, urbem in medio spacio cõdidere. Condi cœpta est ante. V. Eiduum Mai: sed postq; immortali deo sacra rite persoluit, conditam urbem Mariæ uirgini, quæ sola est deipara, consecratum dedicauit. Valenti Mathematico cura data, ut inspecto urbis Horoscopo nunciaret de eius ætate: ille respondit opus duraturũ annos. DC. XCVI. intelligens quod tamdiu futuri principes rebus imperij nihil essent detrecturi, & tamdiu consilio senatus. Resp. esset gubernanda: post quod tempus Tyranni essent imperaturi, qui Remp. dissiparẽt, & ad priuatos Tyrannulorũ usus transferrent. Qui totum lac ex uberibus ouium emulserit, agnis fraudans cibum, prædo est, non pastor. Visumq; est propter hoc Byzantium antiquum instaurari, quod ab Seuero Pertinace ferè totum euersum fuerat triennali obsidione. causa fuit quod Pescennius niger ab Antiochenis adpellatus Augustus, Byzantium cõtra opes Seueri bene muniuerat, & firmis præsidijs occupauerat. deinde instauratã deleuere milites Gallieni, ut nullus ex antiquis permaneret incola. Vrbs est Thraciæ: Claustra pontica uocant: in angustissimo freto Propontidis posita, uelut arx incursionibus Barbarorũ propulsandis. Mœnia antiqua ex lapidibus quoquouersus. IIII. pedum ab cõtinente præalta, uersus mare magis depressa: sed par undiq; latitudo, duos habuit portus, utrinq; dusos ferreis catenis: & in frontibus eorum eminentis turres. Constantinus longe firmius muniuit, & multis monimentis exornauit. pleraq; ornamẽta tota Asia & Europa & Aphrica ad eius dedicationem aduecta sunt. Ex urbe Roma genitrice eodidem columnã porphyriam transferri iussit, & locari in foro lapidib⁹ strato: & uarijs signis circũdato, & ex Troade æneam statuã Apollinis mirandæ magnitudinis, supposito eius titulo, numinisq; sublato capite suũ adcõmodauit, colũnæq; superposuit, necnõ & clauum tormenti Saluatoris. statua post multos annos regnante Alexio, cognomento Comeno, cecidit uiolẽtia uentorum deiecta: quod tanta moles in illa altitudine consistere non poterat, in ipso casu fracta, multos in foro spaciantes contriuit. Trãstulit ex arce quæ fuerat Ilij, Palladiũ, ut credidit uana superstitio, olim cælo lapsum, & Dardani manibus exceptum. Scutum id fuisse quidam scribunt, ut Romæ ancilia. aliter sentiunt Diodorus atq; Dion: Palladium signum fuisse ligneum & tricubitale cælo lapsum, in Pesinunte urbe Phrygiæ, dextra tenens hastam, leua colum & fusum: & ad eum locum duce boue deuenisse Dardanũ, deos rogasse ut signum darẽt, statimq; decidisse è cælo Palladium. Alij scribunt Chrysen Pallantis filiam in Arcadia nupsisse Dardano: & signum Palladis, quod Palladium est, secum tulisse ad domũ mariti, unà cum signis magnorũ deorũ, qui sunt penates: & hæc translata in Samothracen, & inde in Frugiam. Nec mirum est in Arcadia contigisse: nã & ibi natus est Iuppiter in oppido, cui nomẽ erat Creta, è cuius uertice nata fuit Pallas. Stesicorus & Euphorion tradũt sublatũ Palladiũ ab Vlysse & Diomede opera Antenoris, cuius uxor Theano Palladis sacerdos adseruabat. Veteres scribũt urbis oẽs fuisse sub tutela Palladis, & eam esse præ cæteris

numinibus urbiũ custodẽ,& eius sacerdotẽ Nautiũ,comitẽ Aeneæ cum in Latiũ nauigaret, eiusq; deinde posteros quoad uiguit dea ceremonijs præfuisse. Silius Italicus adserit ab Diomede datũ Aeneæ. Nostræ historiæ narrãt seruatum fuisse Lauini:postea translatũ Romã & adseruatũ in templo Vestæ.quid aũt id fuerit cũ penatib9 multis uerbis disserũt:nemo tamẽ uidere potuit. itaq; in ambiguo est an Dardanus, an Ilus susceperit,fuerit ne ligneũ an æneũ, signum aut scutũ,& remansisse Ilij,an aduentũ Romam,nemo est qui adfirmet. ubicũq; fuerit,inde Cõstantinus ferri iussit Constãtinopolim,& locari in foro. credibile est fuisse simulacrum,ut uox indicat.Palladis eñ statua ubicũq; fuerit,Palladium dicit̃.Hieronymus ait Constantinũ nudasse urbes, ut Constantinopolim ornaret,ut in foro Traiani ornando priores fecere principes.nec illic cõstitere ornamẽta sæpius irruẽtibus Barbaris,præsertim Getis.urbem suã titulis honoribus Nearomã habendam censuit,& lege sanxit: illuc deductis multis antiquorũ RO.familijs,& liberã fecit,cum antea lege Seueri sub iure Perinthiorum esset.XXX.Imperij an.tricennalia dedit.In quibus mutata mente cũ pœniteret eius quod fecisset in adfines,Dalmatiũ Anauалliani fratris F.Cæsarẽ fecit, & unà cum filijs hæredẽ statuit.Hic Dalmatius cum imperasset an.III. factione Constantij in oriente à militibus occisus est:& eodẽ anno multi nobiles cæsi cum Alladio præf.prætorio.Cum libelli dati essent de erroribus quorundã episcoporum,manu adcepit Constantinus,& proiecit ad ignem,adserens nolle de episcopis decernere:ut qui in ea autoritate & uenerati õe sint,peccare nõ possunt.Helena Augusti mater,quæ totã se dederat nostræ religioni,octogenaria diem obijt.Filius in templo.XII.apostolorum cõdidit.ibi enim cõmune sepulchrum sibi posterisq; suis fecerat.Iam senex Persis Mesopotamiã diripiẽtibus bellum indixit.paratas ad hoc opus copias eduxit,classeq; transuexit. Ipse Sotiropolim urbem petijt,quæ Pythia ante uocata est, ut aquis calidis senile corpus foueret,uiribus pro ætate conseruãdis.priusq; se ablueret, medici Pharmacon dedere.Ministri corrupti precio(ut scribunt)ab adfinibus, nocua immiscuere.ille intrepidus poculum ebibit:post paulo incidit in morbum,quo ingrauescente ductus est in uillam publicam propè Nicomediam.Interea Constantinus,qui copias omnes Antiochiæ cogebat contra Parthos, cum adcepisset de patris aduersa ualetudine, Nicomediam aduolauit,ut pater diligentius curaretur. Medicorum fomenta nihil profuere.intrinsecus absumente ueneno mortuus est:& ab Nicomedia Constantinopolim regale perductum est funus, comitante filio Cõstantino,& cum genitrice sepultus.Iulianus in oratiane de Cæsaribus scribit,Mercurium interrogatum à patruo Constantino quis esset modus boni principis,respondisse,Regem oportere multa possidere,& multa impendere.Constantinus in initio bonis principibus similis: post bella ciuilia uelut omni metu liber,contra ius equitatis plerosq; occidit, minime suis parcens. & liberalitatis Augustorum immemor cœpit esse parcus,& interdum nimis tenax,gloriæ tamen adpetens militaris, rebus gerendis fortunatus & felix. quod prouenisse ex eo fertur, quoniã fidei Christianæ plurimum fauerat. mirumq;

est cum

est cum deditissimus fuerit, lauacrum renascentis uitæ in extremũ uitæ suæ tempus distulerit: ut existimo, uolens id in Iordane, iturus cõtra Persas, efficere. baptizatusq; est ab episcopo Nicomediensi. Illud in eo principe laudabile memoratur, quod si quos ex uulgo priuatus dilexit, opibus honestauit, nõ dignitate prætoria, aut cõsulari, uti priores principes, nulla habita honoris ratione, fecerũt. Cumq; fuerit armorum studiosissimus, eloquentiæ expers non fuit, ac philosophiæ, & in disserendo satis accuratus. Dicere frequẽter solebat pro utilitate Reip. Imp. non debere labores recusare, & partem corporis recidendam si remedium non admitteret: sin cõtra, fouendam. ea similitudine notabat malos homines, qui emendari nequeunt. Vix. an. LXVI. Imperauit. XXXII. minus mensibus duobus. Quidam tradunt Constantinum orbem hæredibus testamento diuisisse: quidam filios forte fecisse.

DIVISIO IMPERII ROMANI.

CONstantino obuenere Galliæ, Hispaniæ, & Alpes Cottiæ, Brittanniæ, Orcades, Ibernia, Thyle. Constanti Italia & Aphrica cum insulis, Illuricum, Macedonia, Achaia, Pelopõnessus, Græcia. C. Constantio oriens & Thracia, cuius caput Constãtinopolis. & cum eo Dalmatius imperauit in omni actione patruo quàm patri similior. sed uirtus obfuit. Nam factione Constantij patruelis, ut diximus, seditione militari interfectus est. Cũ imperasset an. III. neq; prohibente, neq; iubente Constantio: sed credibilius est huius clandestino consilio facinus peractum fuisse: Cõstantinus qui in Gallia imperabat, minime cõtentus, legatos misit ad fratres, petens ut fieret noua diuisio. & cum non proficeret, post longas querimonias fisus opibus Gallicanis, & equitibus Hispanis, & Alpino peditatu, bellum ciuile cõtra ius & fas mouit, & primum inuasit propinquas regiones. Constans tunc erat in Dacia pugnans contra Getas & Sarmatas. Constantinus ad Aquileiam peruenerat. Cuius in agro obuiã fiunt milites à fratre missi, qui conatum repellerent. & cum ille longe uiribus præstaret, quia per summum nefas arma ceperat, incautius congreditur, lapsusq; est in insidias, quibus exercitus circũuentus in medio cæditur. Equus principis, uulnere ictus sessorem Constantinũ deiecit. Cum iaceret humi sine purpura incognitus, multis ictibus cõfossus est. Imperauit triẽnio nondũ finito. Vixit an. XXV.

COnstans post meritam cædẽ fratris omni conatu superatis Alpibus Galliam intrat, uarióq; euẽtu pugnans biennio partem fratris adsecutus est. præfuit aliquãdiu ut bonus rector. post siue debilitate naturæ, siue amicis suadentibus, animum ad delitias flexit. ex quo in leues articulorum incidit ægritudines: quæ hominem reddiderunt difficilem, morosum, austerum: unde factus est prouincialibus grauis & militibus inliberalis. ea causa seditionem peperit. Erat in exercitu Magnentius comes ordinum Augustæ, urbs est Germaniæ. conuiuium militibus exhibuit à mane ad uesperas more gentis. inde cubiculũ ingressus, statimq; egressus est indutus purpura, multis satellitibus cinctus: qui conscij non erant, coacti sunt adsentiri: abijtq; cum omni turba in prætorium, & donatiuum dedit. positis custodibus cauit ne quis rem aperiret aut referret.

Constans quærens mitigare tedia articularis morbi, ubicũq; fuisset uenatibus operam dabat, & ad syluas diuertebat: ubiq; cũ formosis pusiunculis ludebat, & bacchabatur, etiam fruẽs illorũ tenera ætate. Ad eum missi percussores, qui insidiarentur, offenderunt Constantẽ uenatione fessum quiescentem: ingressi tentorium nihil tale cogitantem interficiunt. Quidam dicunt eum uigilem cognouisse parricidas, & abisse in propinquũ templũ, & insignia imperij deposuisse, & ab altaribus tractum cæsum fuisse. Scribunt eius horoscopum inspectũ à Mathematico, qui dixit periturum gremio genitricis. nam Helena auia, mortua Fausta matre Constãtini, filios nutriuit, & ut parens. Constans occisus est in oppido haud longe ab Hispanijs, cui Helenæ nomen erat. Constans si exemplo Ciceronis didicisset, non armasset in suam cædem Magnentium. Opilius Lænas reus capitis. M. Tullio defensori caput abscidit. Magnentius seruatori suo mortem intulit. Nam cum milites exorto tumultu in Illurijs occidere uellẽt obiecto paludamento Imperator texit ac seruauit. Discant igitur qui legerint, illorum misereri, & illos tueri quorum uirtutes cognitas habeant: aliter pœna quam illi propter flagitia meruere, in defensorum capita resilit. Pauci præterea reperiuntur qui norint gratificari. Vixit Constans an. paulo plus. XXX. Imperauit. XIII. Milites trucidarij & cõiurati, Magnentium Imperatorẽ salutãt. Cũ hæc nunciata essent, Romæ Nepotianus imperator à populo & Mirmillonib⁹ factus. Heraclides senator fautor Magnentianæ factionis populũ decepit: factáq; proditione Nepotianũ Augustorũ sororis filium, quẽ gladiatores cingebant, simulãs uelle cum eo loqui, obtruncat. Caput pilo fixum per urbis itinera deportatum est. Imperauit dies duode. XXX.

MAGNENTIVS.

MAgnentius Comes duorum ordinum dolo imperator factus, Constantis nomine literas scripsit, sub illius signo, ad eos qui præerãt uel cohortibus uel urbib⁹, qui statim ad Imp. uenirẽt. quos in itinere cædi iussit, ut nõ esset qui motũ faceret. iã & Roma cesserat: eius enim factio plurimũ ualebat. Constantius tunc in oriente aduersam fortunã cõtra Persas experiebat̃. Igit̃ ingẽti agmine Italiã petit, & Mediolani diu immoratus, fratrẽ suũ Decentiũ Cæsarẽ fecit, misitq; cũ exercitu uti Gallias tueret̃. iãq; tota Italia & Aphrica Magnentij erãt. Factio Illuricorũ duce Brittãnione cũ nouo impatore sentiebat. ad Cõstantiũ legatos misit cũ literis, uti oriẽte & Thracijs cõtentus esset: q nihil respõdit. Cõstãtius Gallũ patruelẽ Cæsarẽ fecit, & reliqt in oriẽte. ipse Hesperios petijt ultur⁹ fratris cædẽ. sed ne sua Roma bello ciuili uexaret̃, misit ad Magnentiũ, cõcedẽs Galliã si arma deponeret. tyrãn⁹ sperãs uincere, nõ paruit. ideo ambo ad pugnã se parãt. Magnẽtio priusq̃ cõgrederet̃, Maga cõsuluit, uirginẽ iugulare, & cruorẽ uino miscere, potãdũq; militib⁹ præbere (mos est imaniũ Barbarorũ cũ aliqd secretius agũt) Ipsa interea carmina pagebat: post hæc ꝓfana sacra. fit pugna utrinq; magnis copiarũ uirib⁹ ad Mursam. uicit Cõstãtius magna hostiũ & suorũ strage. uerũ hostes ad multã partẽ noctis cæsi. Tyrãn⁹ dimisso eq̃ & insignib⁹ in abitu eqtis aufugit, equũ suũ reliqt: ut q uiderent, existimarent

marent sessorem esse mortuum. Victor imperator die sequenti conscendit tumulum, ex quo tota planicies conspici poterat: quam cum uidisset repletam cadauetibus, ingemuit. cæsa fuere supra. LIIII. milia pugnatorum. omnes cæsi iussu principis sepulti sunt: qui uero uulnerati non perierant, uictoris beneficio curati & conseruati. Exercitus Tyranni fuit ex. XXX. milibus: Constantij uero LXX. milium pugnatorum habuit. Periere illinc. XXIIII. hinc propè. XXX. Ea pugna adtritæ fuerunt imperij Ro. uires. nam ij qui cæsi, & numero & robore ad quæuis externa bella satis fuissent. Magnentius postq̃ in tutum locum se recepit, reliquias profligati exercitus collegit, & nouo milite suppleuit, cupidus rursus aleam dimicationis tentare: & priusq̃ experiretur, misit unum è senatoribus grandem natu ad Constantiũ, quod uellet omnibus præterquàm Galliæ. Constantius hominem reiecit, opinatus illum speculatorem uenisse. Post misit episcopos, nihil prouinciarum quærens, sed tm̃ ut liceret militare ducis titulo, quibus nihil responsum est. Quod cum adcepisset exercitus Tyranni, pleriq; milites abierunt ad uictorem. Tyrannus intelligens sibi dimicandum fore, exercitum ex copijs Gallicanis reparauit: misitq; dum milites cogeret, adsuetum parricidã multis pollicitationibus Antiochiam, qui Gallum confoderet: ut illo cæso Constãtius relictis rebus Hesperiæ cogeretur orientem petere propter Persas. Cum trucidarius Antiochiam peruenisset, domum cuiusdam uetulæ diuertit adpositam fluuio Oronti, qui labitur per eam urbem. Orontes antea dictus Ophites, post ab filio Cambysæ regis Persarum ibi submerso uocatus Orontes. Hic in cœna post uina rem cõmunicauit cum paucis, quos inuitauerat, minime expauescens mulierem ætate confectam. illa clam se proripuit, & quod audiuerat, ad Gallum retulit: qui statim omnes comprehendi iussit atq; necari, ubi quæstionibus ordine suo negocium aperuerunt. Magnentius quia tale consilium irritũ fuerat, rursus præliari statuit. Victusq; est, & aufugit Lugdunum. Comites ut uictori grati essent, cõsilium ineunt Tyrannum capere, & Augusto tradere. ille ubi se custodiri cognouit, cum fugæ locus deesset, furorem simulauit: & primũ fratri Desyderio uulnera intulit, quæ non fuere letalia, post interfecit quosdam amicos, tandem se confodit. hic exitus fuit ingrati hominis. Decentius Cæsar, qui Gallias tuebatur, audito fratris casu, sibi metuens, laqueo apud Senonas usus est. Desyderius adcessit ad Constantium, ab quo liberaliter exceptus est. Geruntium Magnentianæ factionis comitẽ, exilio uictor mulctauit dum in Gallia esset.

BRITTANNION.

BRittannion ante Tyranni pericula, quo cũ cõuenerat, & imperator ab Illuriciano exercitu adpellatus Mursæ quo tempore & Nepotianus Romæ posita purpura & Gallica ueste indutus, Constantium adijt, & obuius uenienti factus est in Thracia, obuolutis pedibus ueniam petijt & impetrauit. Imperator senem ducem amplexus, patrem eum uocauit. & cœnæ adhibuit. ab quo multa de Magnẽtio intellexit. Deinde iussit abire Prusiada Bithymniæ caput. & propinqua oppida uoluit ut ad uictum senis contribuerent. qui plures mini-

ſtros ſecum ducens, illic magna quiete uixit an. VI. poſt deceſſit.

SILVANVS.

SIluanus Bonitij F. in Gallia natus, qui bello Liciniano darus ſub Cõſtantino, Tribunus ſub Magnẽtio fuit, poſt defecit ad Cõſtantiũ, ab quo miſſus in Galliã eſt. Imperator uero qui calũnijs aures facile præbebat, ſucceſſus ei⁹ ſuſpectos habuit: quærebat igitur inſidijs circũuenire. Siluanus ubi adcepit, pro cõcione queſtus eſt, ita à militibus Cæſar adpellatus. ad hũc motum opprimẽdum mittitur Vrſicinus, qui pecunia tribunos Siluani corrupit ut occiderent. Agrippinæ igitur de induſtria, facto tumultu cæſus eſt. cuius cæde tam magno gaudio exultauit Conſtantius, ut ferè inſanus haberetur. præfuit paulo plus II. menſibus.

GALLVS.

GAllus natus eſt in Maſſa Veternenſi, patre Conſtãtio, fratre Magni Conſtantini, matre Galla, Rufini & Cerealis, qui cõſulares erant ſorore. ac liberaliter educatus feros mores uincere nõ potuit. profectus ad orientẽ cõſedit Antiochiæ, ubi ſtimulante uxore omne genus ſæuiendi expertus eſt. Illud uero nefandũ & abhorrẽdũ: noctu cũ ſatellitibus incognitus errabat per lupanaria & tabernas, explorãs ſubmiſſa uoce Græco ſermone, quid de Cæſare ſentirent, & notabat ſingulos qui oblocuti fuiſſent: poſt aliquo reperto figmẽto trucidabat: quod antea in urbe Roma feciſſe Gallienũ memoriæ proditum eſt. utrũq; uxoris ſtimuli exagitabant. miſſus eſt ad eũ Domitianus præf. præt. ab Imperatore, qui de ſceleribus Cæſaris iam ſenſerat, uti cũ Gallo ſecretius ageret, & pſuaderet uenire ad principẽ. quod cum parũ proficeret, addidit mandata & minas: indignatus Gallus hominẽ cõprehendi iuſſit, & cuſtodiæ tradidit. Montiũ etiã quæſtorẽ, qui tale facinus nõ probabat, coniecit in uincula: ſuadente uxore ambos per forum tractos & uerberatos in fluuiũ proijci mandauit. Quod ubi adcepit Imperator, miſit qui Gallum adducerent. Ille uxorẽ Conſtantiam ire ad fratrẽ iubet, placaturã eius indignationem: & hæc in itinere deceſſit. Cuius morte audita Conſtantius edicto Gallum dignitate priuauit, exilio dãnat: & ne longius rem protrahat (omnẽ autem eius ſecuritatẽ in morte Galli poſuerat) percuſſoribus mandat iuuenem obtruncare. Hi fuere Seruianus reus maieſtatis, paulo ante abſolutus, & Pentadius notarius, & Apodemius: qui prenſo Gallo & uti noxio manus poſt terga reuincto, ceruicem abſciderunt. In foro truncus relictus eſt. poſt paulo ꝙ̃ illi miſſi ſunt, pœnituit Imperatorem, & deſtinauit citiſſimos qui prohiberẽt, & ij retẽti fuerũt ab Euſebio Eunucho. Is enĩ erat præpoſitus cubiculi, cuius conſilio princeps ferè omnia agebat: ꝙ̃uis Gallus meruerit pœnas dare. Imperauit an. IIII. Vixit unde XXX. Conſtantiæ corpus delatum ad urbẽ, & in ſuburbano uiæ Momẽtanæ poſt primum lapidẽ ſepulchro maiorum inlatum eſt. Conſtantius in oriente aduerſa fortuna res geſſit: hoſtis enim ſemper ſuperior fuit. An. XI. imperij Perſica palma præcepta ſemel eſt temeritate militum ad Singaram. nam octies cum hoſte cõgreſſus, & in hoc prælio cum uictoria pro eo ſtaret, ad hoſtes tranſijt non ſine graui uulnere: amiſſa eſt Singara, & Bizabda & Amida. cũ adcepiſſet de fratris cæde, dubius agebat

permaneret

ꝑmaneretne cõtra acerrimos Persas.an ad uidicãdã Europã remearet.Sapores Armenias uexabat.Iãq; Nisibim obsedit.quã urbẽ Luculli arma,iuris Romani fecerãt.q̃ tpe Mitridates Põticus ad opẽ Tygranis soceri cõfugerat. Nisibis urbs est Mydoniæ:sic adpellauere ꝓxima Syriæ Macedones,a nr̃is dicta Antiochia.huic cũ capta fuit à Lucullo,præerat Guras Tygranis frater,quẽ Romanus dux apud se honorifice tenuit.Barbari Nisibim,Antiochus Antiochiã nominauit.Expugnãdæ urbi intẽtus Sapores bellica tormẽta admouit.Alueũ fluuij qui mediã secat urbẽ,aliò ductis fossis deduxit.sed ex hoc nõ obfuit ꝓpter freqũetes illic fõtis puteosq;,q satis suppetebãt.Cũq; hoc nõ ꝓcederet,occlusit meatũ fluminis,deinde emisit,unde impetus aquarũ subuertit partẽ mœniũ.Nisibẽses noctu citissime obstruxerũt tabulis,trabibus, & terra.cũ inluxit dies,rex uetitus ab expugnatione re infecta mœstus abijt. Nisibẽses muros instaurauere.In hac expeditione rerũ amisit.XX.mil.hoim. Massagetæ absentia regis ex sũpiore parte Persida inuaserant abigentes prædã. Rex regno tuendo ꝓperauit.Constantius subsidiarios milites misit.Nisibim & mœnia firmari iussit,inducias cũ Sapore fecit.& priusq; Europã peteret,Gallũ patruelẽ Cæsarem ꝓnũciauit:iũxitq; ei matrimonio uxorẽ Constantiã sororẽ suã, præfecitq; corpijs oriẽtis.Ipse cõtra Tyrãnos ꝓperauit,& pacẽ ubiq; fecit.& cũ undiq; in Europa late uictor esset, sedatis bellis ciuilib⁹, ludos Arelatæ dedit añ.VI. Eiduũ Octob.Quo die imperiũ sumpserat,Italiã uenit, Mediolani cõstitit:& inde ut Gallijs subueniret,Iulianũ patruelẽ adoptauit,misitq; in Gallias cũ paucis militibus. ipse petijt urbẽ comite Ormisda regis Persarũ filio. nobilitatẽ urbis & maiestatẽ admiratus est.Nobilitatẽ stãs audiuit,uulgus sella curuli sedẽs in foro.& qm̃ hostes præter Persas deerãt,suis manib⁹ scripsit,Cõstãtius totius orbis dñs:insanior Domitiano,q inscripsit,Dñs & deus uester Domitianus.hui⁹ æmulus cœpit odio habere uiros claros.cũ opa urbis intueret̃,ardor incessit statuã equestrẽ erigere similẽ illi quæ Traiani erat,in eius atrio.& Ormisdæ q ponẽ sequebat̃,mentẽ aperuit.At ille subridẽs r̃ndit, prius oportere stabulũ fieri molis equi capax.Impator cõticuit.Locus admonet de Ormisda inspicere.Narses plures habuit more Persico uxores.ex inlustribus suscepit Adarnassem,Ormisdã,& Narsem.Ex humili generis uxore,uerũ supra cæteras formosa,genuit Saporẽ.Adarnasses successurus erat,qa maior natu,sed coronã nõ adsecutus est ob ingenitã sæuitiã. Mesopotamij tentoriũ ex corio camelorũ intexto auro arte Babylonica,dono miserũt ad Narsen.filio dedit Narses,& interrogauit an placeret.R̃ndit Adarnasses,magis ei placere si imperaret, quod ex hoim corijs lõge pulchrius facturus esset.hui⁹uocis memoria,& alia crudelissima quæ in initio regni fecit,regnũ abstulit.Itaq; oibus præpositus cõi cõsensu Persarũ Sapores,qui cæso illo Narsem fratrem luminibus priuauit,Ormisdã in uincula cõpegit.Huius uero mater & soror & uxor, corruptis pecunia custodibus,carcerẽ ingressæ limã iuueni dederunt,quam secum tulerant.quo instrumento fibula cõpedũ dissoluta est. Vbi opus peregit,illæ pingue conuiuiũ custodibus exhibuere:qui dũ cibo & potu graues quiescunt,Ormisda aufugit, & in castra Roma-

 norum uenit

norũ uenit ultimis Cõstantini Magni annis. Sapores re intellecta uxorem sequi maritũ iussit. Ormisda bello ciuili à Constantio præpositus est turmis equitum. Fuit enim uir fortis ac certus iaculator, nunq́; iaculum frustra emittens, ante designans quo esset iaculaturus. bellis Europeis eius claritudo omnibus nota fuit, & magnam sibi laudem propagauit. Constantio redeunti ad orientem, legati Saporis occurrunt ad Sirmium, petentes restitui Mesopotamiam & Armenias, aliter pax non esset. Constantius Augustus ad hæc rescripsit, Persas seruisse Macedonibus, & Macedonas seruire Romanis: hac ratione iniuria petis. Mesopotamiam maiores nostros cepisse: Persas inrupisse latronum occupantium more: Armenias cessisse Ro. imperio uicto Tygrane: contra quem iustum bellum gessit L. Lucullus, qui Mitridatem hostem populi Romani hospitio, & adfinitate fouendum exceperat: & ipsum Mitridatem nulla contumelia lacessitum, sponte iniurijs ac cædibus adfecisse Romanos, & Persas inrupisse sæpius in Armenias, & à patre tuo Narse non bello occupatas, sed insidijs interceptas. qua de re desine hæc petere, quæ nostro iure tuemur: pacem quam petis minime, sed conditiones eius recusamus. Sapores lectis literis bellum mouit. Nisibim frustra obsidione tentauit: nam inde repulsus est. Post in alias urbis profectus, tantũ Amida potitus est, quæ non satis firmo præsidio tenebatur: eam solo æquauit. Ea res coegit Constantium consortẽ eligere, censuitq́; adcersiri Iulianũ patruelem, Galli fratrem, quem adoptauit pro concione ad milites, & Cæsarem fecit. Nõ me præterit qui sub Constantio militarũt, scribere Iulianum adoptatum fuisse in Gallia Cisalpina, propter inruptionem Germanorum, qui Gallias uastabãt, ut ab rapinis hostilibus Gallias, quas præcipue amabat, liberaret. Alij scribunt Athenis adoptatum. ubicunq́; fuerit, adsensu militari purpuram induit ante diem. VIII. Eiduum Nouemb. Arbitione & Lolliano COSS. & Galliã missus, priusquam proficisceretur, Helena Constantij soror ei iuncta matrimonio est. & quia periculum imminebat, Calen. Decembr. egressus cum exiguo supplemẽto, deductusq́; est per aliquot milia pas. ab Aug. maturauitq́; iter Taurinos uersus. Ferunt consilio Eusebij, quærentis perdere totũ genus Constantini, paucos milites fuisse datos Iuliano, ut ab hostibus occideretur: quod illud præcipue indicat, quoniam obsesso apud Senonas auxiliũ nõ misit. Secus euenit: re enim bene gesta in Gallijs sæpius hostes profligauit, ultra Renum coëgit, multos captiuos abduxit. XI. ferè milia nostrorum, qui belli iure seruiebat, ab Alamãnis recepit, & propè Argentoratum urbem Galliæ totum ferè Alamannorum exercitum perdidit. Iam inde Barbaricæ cladis monimentum habuit: quod nisi cõtigisset, urbs minime nota in obscuro esset. & præter omnium opinionem, in solo hostili multa præclara gessit. Cumq́; eius successus felix haberetur, non caruit calumnijs apud Augustum. & erant qui adpellabant eum loquacem talpam, alij purpuratam Simiam, alij Græcanicum Literionem: & erant qui mollem Asianum, Græculumq́; fallacem, & sub specie sapientiæ stolidum. Constantij enim aures ad fidem præstandam faciles pronæq́; erãt. quod cũ sciret Iulianus, ægre tulit: & metuit ne idem sibi, quod Gallo fratri,

fratri, eueniret. ideo iam tunc cœpit cautior esse, & post uictoriã ingentis pugnæ cum hostiũ pemptorũ magni aceruí essent cadauera in fluuiũ proiecta, concordi adsensu uictoris exercitus uocatus est Imperator, & inde Augustus. nomen Augusti ptinacissime renuit. hinc tumultus militũ fuit. nudatis ensibus cogẽtiũ meritũ cognomẽ adcipere. Ita q; ut illi quiescerent adnuit. non reperiebat͛ diademà, facere tentauerũt ex mundo muliebri. Iulianus uetuit, adserens nõ esse boni euẽtus auguriũ. Tribunus coronã adtulit nõ longe differentẽ ab corona, quæ solet in Xysto uictoribus dari. Marcellinus scribit Maurũ comitẽ ordinis detraxisse sibi torquẽ. Draconarius em̃ erat, & capiti principis aptasse. Post uero usus est diademate micantibus gẽmis exornato. fœdus cũ Alamãnis percussit, illis restituẽtibus ablata. Deinde misit ad Cõstantiũ, Pentadiũ quendã magistrũ copiarũ cũ literis, in quibus erat tãtũmodo Cæsaris titulus. Sũma literarũ hæc fuit. Milites sæpius uictores, & qui diu pro rep. pugnauerũt, ut præmia laborũ & diuturni sudoris petere possent me, licet repugnãtẽ, Imperatorẽ appellauere. Nõ ignoras antiquæ consuetudinis esse, qui sub ducibus ac Cæsaribus militant, nõ licere præmia Romano iure poscere. quia ea causa iusta censeri debet, te exoro, qui cõmunis es parẽs, ut æquo animo ad cõmunionẽ imperij me patiaris: ne miseri milites frustra effudisse sanguinẽ uideant͛. Addebat in fine se polliceri missurũ certatores equos ex Hispanijs, & promptos milites ex Gallijs. id quidem erat annuũ tributũ. Erat Cõstãtius cũ adcepit epistolã Iuliani, Cæsareæ in Cappadocia. ultra solitũ excanduit. Cæsarea ante dicta Mazaca, est põsita in radicibus Argei montis. & nihil rescribens edixit expeditionẽ cõtra Persas, pro qua orientẽ petierat, ita suadẽtibus qui utilitatẽ Reip. quærebant. eius animus cũ legit literas, præceps fuit uertere copias cõtra Iulianũ. post paulo legatos placide abire iussit. quibuscũ misit Leonã quæstorẽ cũ mandatis, cui & literas dedit: in quibus admonebat iuuenẽ, ut Cæsaris nomine cõtentus Augusti maiestatẽ poneret. Leonas Parisijs exceptus honorifice est. & postq̃ in campũ cum armata multitudine stans pro tribunali, uelut cõcionaturus, literas Imperatoris legit, cũ uentũ est ad Cæsaris nomẽ, omnis turba clamitare cœpit: Iuliane Auguste Salue: Iuliane Aug. dij te seruẽt: Iuliane Aug. dij te sospitẽt. Postea unũ ex his quæ mãdauerat Cõstantius, actũ est: hoc est Nebridiũ præfe. præt. factũ, submoto Florentio. & hoc minime processisset ni Iulianus ex sua sententia prouenire diceret. Iulianus, ne ardor militum frigesceret, legatos rursus ad Constantiũ mittit, ipse profectus est ad limites Germaniæ. Imperator interea adcersiuit Arsacem regem Armeniæ uti fidus cum Romanis perseueraret, neu fallacijs Persarum animaduerteret. post misit ad reges Transtygritanos, ut in fide permanerent, ne deficerent ad Persas. Iulianus ordinatis in Germania rebus, statuit Viennæ hyemare. Nõ desunt qui scribant mandatum fuisse Leonæ, ut obijceret beneficia Imperatoris Iuliano, ut homini ingrato, & illum quæstum etiam de Constantio de cæde parẽtũ ac fratris, & inuocasse ultores deos, deinde iussisse abire oẽs ab exercitu q dicta Cõstantij ꝓbarẽt. At uxor Cõstantij Augusti morit͛, & ducta est Faustina, utraq; forma pulcherrima. sed illa mœsticia ac dolore interijt impotẽtia Genialis tori. Cũ ad bellũ ciuile Julian⁹ se pararet, existimãs

Constantiũ

Constantium nunq̄ ad concordiam uenturũ, uxor eius Helena moritur. Iussit corpus Romam perferri, & sepelire in suburbano Mom̄etanæ uiæ, ubi antea Constantia soror sepulta erat. Falsum est quod iam pridem uxorem expulerit, quæ castissima erat. Iulianus fertur dixisse militibus, ut se pararent contra Constantium, priusq̄ ille aduersus se moueret impetum. In ipsa expeditione, quia multi erant in exercitu Christiani, iussit uti quisq; coleret quos uellet deos. Ipse uero, ne ab fide abhorrens animos militũ alienaret, ingressus templum in natali Saluatoris, ut alij dicũt, in solenni Epiphaniæ: & unà cum cæteris adorauit, & diuinis rebus interfuit. Post ut se corrigeret, dicebat se properare ut coniungeret exercitus, & præsciret quo die esset imperator moriturus: ut per nocturnã quietem præmonitus erat, quando uocẽ audierat: cũ Iuppiter erit in fine aquarij, & Saturnus in. XXV. parte uirginis, Constantius dominus Asiæ morietur. Cum ex Antiochia peruenisset Tarsum Imperator Aug. ut Iuliano obuiã iret, incidit in febriculam semper equalem. ratusq; est gestatione aboleri. uectus lectica est per inuia itinera usq; ad radices Tauri montis: ibi in statione quadã, quæ adpellatur fons Mopsi, Græcæ Mopsocrenis, intrinsecus exurente calore, febris aucta est, adeo ut corpus tangi nõ posset. Hic cum deficeret, successorem statuit Iulianum, post paulo mortuus est ante. III. non̄. Octob. Vixit an. XL. & paucos menses. Imperauit an. Iulianus ubi adcepit de morte Constantij, citissime petijt Constãtinopolim. Corpus principis cõditum in loculo, Iuuianus qui post imperauit, domesticorum protector, cum regia pompa Constantinopolim perduxit, & sepulchro maiorum intulit, interq; diuos relatus est. Prope finem uitæ se palam adcusare solebat, quod occisor suorum fuerit, quod Iulianum Cæsarem fecisset, & quod in noua credulitate numinum esset. Natura debilis ad cohibitũ fuisse tradit̃. in uictu parcissimus: lata lege uetuit phasianum & sumẽ conuiuijs inferri. nunq̄ spuisse memoratur. In iudicijs iustus & moderatus, si secretiores consultores nõ habuisset. ad iram tardus, bellis ciuilibus fortunatus, Persicis semper infelix. Sarmaticis uarius. bis Sarmatici cognomen inscripsit. Nam cum Sarmatis Dacis, & Quadis fœdera feriret, & in suggestu orationem haberet, Barbaris male audientibus quod ad hoc opus adsueti non erant, unus è Quadis secessit, & stercore alterum è calceis repleuit, sub ueste tulit, & propius adcedens in uultum concionantis proiecit. Id dedecus mereri puto, qui inter rusticos aut philosophari aut rhetorice loqui uolunt. In fide semper fauit Arrianis, quorum causa Synodum habendam præcepit. statuta est conuentus dies. Imperator indignatus erat, quod mandauerat Alexandro episcopo nouæ Romæ, ut in communionem exciperet Arrium. cum tota factione & Alexander negauerat, qui prostratus orabat ne sineret deus à pernitioso lupo suum ouile corrumpi. Tempus adpetit. Arrius cum argumentosis syllogismis ingressus est, fauente Eusebio Eunucho. & in initio, priusq̄ pudendum os solueret, correptus ciliaco dolore, secessit ut onus uentris deponeret: & cum niteretur ui expellere, unà cum stercore animam omisit. Hũc finem meruit homo perfidus, ac malignus, qui uenenum in urbe dei latius sæuit, aconito uehementius: unde

metius: unde geniti in fide saluatoris ignes inextinguibiles, quibus Asia, Aphrica & bona pars Europæ fidelibus & iuxta credētibus ereptæ sunt. Præfuit Alexander an. XXIII. Successit Paulus homo iustus, quem Constantius consilio Eusebij Eunuchi submouit, & in eius locum subrogauit Eusebium episcopum Nicomediensem militem Arrij. Paulus ad urbem Ro. se contulit, petijtq; ab episcopi Ro. autoritate restitui in suam dignitatem. & quoniam uitæ sanctitas merebatur, ab Iulio Pont. in sedem restitutus est. Constantius indignatus, hominem exilio prius mulctauit: deinde minime cōtentus, interfici iussit. Qua de re hæretico Arriano successit Macedonius Arrius. Hoc in loco digredi nō ineptum putemus, ut scilicet ostendamus episcopum Romanum caput catholicæ fidei semper fuisse. Roma ipsa terrarum dea, & gentium regina poscere uidetur dei sedes & imperij generis humani. Sed ubi noua Roma præsentibus Augustis lacertos extulit, absentia principum, nostra Roma paululum imminuta: utraq; tamē urbe principatum sibi uindicante: nescio quo fato, præfectis obtemperauimus, & aliquando Augustulis. & sæpenumero regibus Gotthorum. Itaq; per ea tempora episcopalem maiestatem, nutibus imperatorū Constantinopolis sibi usurpauit. Nos uero non cessimus, sed passi fuimus, ne ira principum obesset, qui urbis sacratissimæ dignitatem Barbarorum prædæ reliquerant. res non potuit diu differri. Phocas imperator, totius maiestatis decus iniuria ablatum restituit, & publico decreto sanxit. nam pleriq; episcopi Constantinopolitani male usi autoritate, prauis opinionibus fidei simplicitatē turbauerant. Romani uero Pontifices semper habiti Orthodoxi & iustissimi, ut ipsi Græci in historijs tradiderunt. Episcopus igitur Romanus, & diuino iussu, & humanæ rationis uinculo, generis humani parēs & princeps est. Nam illud perpetuo mansurum quis dubitat? Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meā. Constantius eques optimus & certus iaculator, eloquens, & carminibus cōponendis aptus: quod fuit in suos ferus, non caruit exemplis, quod sic fecisset Callicula, Domitianus, & Cōmodus, & F. Seueri Antoninus: in cæteros ut Gallienus, qui tormentis adigebat homines fateri quod uellet. In Gallijs & Pannonijs triumphales arcus erexit, magno prouincialiū dispendio.

FL. Cl. Iul. Iulianus natus est Constantinopoli, patre Constantio Constantini fratre, matre Basilina, nobilissima fœmina: forma liberali, ingenióq; ad literas, & ad arma satis adcōmodato. Mater grauida somniauit se pariturā Achillem: excitata, marito narrauit. peperit anteq; pariendi tēpus sentiret. hinc parentibus bona spes de filio fuit, datusq; est & initiandus & erudiendus Eusebio episcopo Nicomediæ. Primo bonæ indolis puer adparuit. utinam non habuisset rhetorem Libanium: ab quo ita institutus est, ut prætermissa ueritatis cognitione, puerilem animum ad antiquorum credulitatem flexerit. Itaque sub illo immutatus est, Mercurium præponens cunctis. non caruit tamen in cæteris laude: similis existimatus Tito, ut frater Gallus Domitiano, bellorum successibus comparatus Traiano: res ei fuit cum ferocibus Germanorum populis, ut Traiano contingit, nondum principi: dementia Antonino,

moderatione

moderatione M. Aurelio, literarũ studio magnis philosophis. Cumq; his adsuetus, soporiferæ quieti multũ detrahens, insomnes noctes aliquãdo, cũ utilitas Reip. posceret, ducebat: & musis uigilias impendebat: nulloq; adhibito remedio, minimo strepitu excitabatur. Philosopho uenienti statim occurrebat, ne ab literatis rusticitatis reus citaretur. memoria plurimũ ualuit: in rebus gerẽdis optimos imitabat' principes: in re uenerea citra oẽm suspitionẽ uixit: modesta liberalitate semp usus: Eunuchis & Pantomimis & Morionibus nihil unq; largitus. Illud incredibile dictu, postq; solus impauit, hostes populi Romani intra suos terminos se cõtinuerunt, & in laudes noui principis adcendebant'. Restabant profligandi & domandi Persæ, itaq; cũ ingenti adparatu egressus Cõstantinopoli, transmisso Bosphoro, à Calcedone Nicomediam processit: quæ olim regia & ampla urbs ædificiorũ sumptibus, terremotu cõruerat: immemor quod illic educatus erat, ingemuit. per Bithynnos Gallogræciam uenit, & inde Antiochiam Orontis petijt, orientis apicem, & cum loci situs omnes ad uoluptatẽ inuitet, princeps ibi suapte natura cõtinentissimus fuit, ex eius imperandi ordine iusticia è cælo ad mortales redijt. Iulianus quartũ inijt consulatũ, adscito Salustio conlega, quẽ præfecerat Gallijs præfectum, cũ uer adpeteret, Hieropolim uenit, hinc in Mesopotamiã signa commouit, post peruenit Cercusium (ferè instar insulæ inter Euphratẽ & Xaborectoram amnes positum est) quod Diocletianus mœnib⁹ amplificatum, excelsis turribus circũdedit. Hic moranti adlatæ sunt ab Salustio literæ, ut expeditionẽ in Persas differret, & dijs uetantibus cederet. sed quis fato repugnat? trãsgressus flumẽ, pontẽ auelli iubet, Zaitãq; uentũ est, ubi Gordianum Impatorem exercitus, tumulo intulit: quem Licinius hostis bonorum euertit. Iulianus ubi hostes propere adesse intellexit, cõcionem habuit, adferens maiorum nostrorum exempla, initium faciens à Ventidio usq; ad Maximianum, quod ferè omnes rediere laureati, præter Gordianum & Carum: ille insidijs mortalium, hic ira deorum sublatus. hostes à prælio abstinuerunt. Ipse Assyriã depopulatus, urbis, oppida partim ui cepit: pleræq; deditionem fecere: uictorq; cum ingẽti gloria, profligato exercitu hostili, usq; Cthesiphontẽ peruenit. Castra aliquãdiu illic habuit cum exercitu satis lecto. dum remeat, facẽ sereno uidit cælo. aruspices Etrusci uetabant quidq; tentandum, quia signum erat infelix. Iulianus & hoc contẽpsit ut ante Salusti monitus: postq; inluxit, castra mouit. Persæ sæpius adflicti terga inuadunt: & priusq; laborãtibus subueniretur, hostilis ex improuiso globus in Cataphractos infuit. Sic mos Parthorũ ut confusos cedant. dumq; Imperator cautius sese infert, uulnus excepit. emissa hasta incerti militis, transmisso brachio, & costis, hæsit fibræ iecinoris: dum auellere conaretur, scidit digitorum neruulos: prolapsus in ceruicem equi, ueloci cursu in castra relatus est. adhibita fomẽta paululũ dolorem leniuere. poscit equum & arma, ut prælium reuisat. cum spiritus deficeret concionem habuit, disseruitq; mortem esse summũ præmium. Petijt inde quid ageret Anatolius. Salustius respondit, Beate degere. ingemuit amici casum, qd' interfectus esset. circũstantes, qui dolore conciti deflebant, sua autoritate castigauit,

gauit. turpe quidē principē syderib⁹ conciliatū lugere. inde cū philosophis sermo ei fuit de immortalitate animæ. Epotáq; frigida aqua uita solutus est, annū agēs alterū & XXX. añ VI. Calen. Iulij. in suburbana uilla agri Tharsensis Iulianus sepultus est, & in diuos relatus. successor si uixisset, decreuerat nobile sepulchrū. Homo statura exigua & gracili, maiestate cōspicuus. inter ueteres heroas cōnumerādus. ampliādo imperio. & Reip. gubernādæ satis idoneus, si fata cōmisissent, ore & manu (ut inquit ille) cōsultor patriæ. imperauit solus an. I. Mens. VII. ab eo qđ Cæsar fuit an. VII. Corpus Procopius Tharsum usq; pduxit, & tumulo dedit. inde abijt, & nusq; nisi ex improuiso Cōstantinopoli purpuratus adparuit. Mirū creditu, Barbaræ nationes eū plurimū diligebāt. à militibus adeo obseruatus, ut in creādo nouo principe Iuuianum legerint, ab uocis similitudine una litera immutata. Memoria & liberalitate clarus, tributa parcius exigēda mādauit, licet sint q nolint, gloriæ cupidius adpetēs. & cū Christianos nimis insectaret, sanguine tñ abstinuit. hostes morte nostri principis elati, & circūfusi, castra, quæ spaciū. III. mil. pas. cōplebant, disperdere quærebāt. Romanis uero cōtrouersia fuit in eligēdo. Cōstantiani Abilū præponebāt, proceres Gallorū Salustiū, qui ꝑpterea quod senex & ualitudinarius esset recusauit: dumq; mora fieret ob certamen, clamantibus militibus maturandum esse, Iuuianus eligitur domesticorum primus.

VArronianus Comes ordinū agri Indigonensis incola in Pānonia, liberos utriusq; sexus cū plures substulisset, mœrore anxius, ut q sine prole esset, admonitus est per nocturnā quietē, uti filiū, qui nasceret, Iuuianū uocaret: forè ut uiueret, & ad purpurā uēturus eēt. Itaq; æditū filiū Iuuianū adpellauit. præceptoribus, cum ætas posceret, erudiendū dedit. non parū liberalibus artib⁹ ꝑfecit, ingenio ualde ad oēs disciplinas ꝓmpto. Pater militia clarus, notissim⁹ erat: & iā emeritus secesserat in auitos agros ut qesceret, & agricolationi incūberet.

IVVIANVS.

IVuianus electus est princeps, & statim antesignani Iuuianū clamauerunt. q in medio, quiq; postremi erāt, opinati Iulianū reuixisse, ingenti lætitia effusi choreas ducebāt. cum nouus Imp. purpuratus, castra comitātib⁹ primorib⁹ circūiret, & cōspectus esset ab ignaris hō incuruus, statura ꝓcera, statim lachrymæ obortæ sunt. auspiciū haud felix pñtis imperij. reductus in tentoriū de imminēti periculo sermonē fecit, adhibitis tribunis, & comitib⁹. Instabat totus exercit⁹ deduci in Mesopotamiā. hostes à tergo territabāt, q̄uis semp uicti. fames in castris erat, & rerū penuria. & q̄uis noster exercitus uictor esset, rerū difficultatibus, & recēti cæde ducis timebat, adeo ut si hostis inruisset, magnā intulisset cladē. cœptū est cōsilio iter. Institere hostes cū elephātis, qui graui nidore terruere equos. opē ferētib⁹ Iouijs & Herculijs, Gallis, restiterūt Beluis. Vbi Carras uentū est, infelicitate Crassi nobis tāta trepidatio nō fuit. hinc Durā oppidū hoc in loco q̄triduū cōsumptū est. hinc miles cū abiret, ꝑuenit ad Tygridē iā auctū cœlestib⁹ aqs. metus erat trāsire. Galli adsueti fluēta ꝑfringere, ingēti aïo ingressi, ad alterā ripā ꝑueniūt, ibiq; hostes obseruātes ripas obtruncāt. illos secuta est cætera turba. Ad hæc uenere Oratores à Persis Surenas (nomen est dignitatis

post regiā) & alij,pceres offerētes cōditiones pacis,si nō æquas,attñ necessarias,
cōsultauerūt cū Imp.primates,ictumq; est fœdus nō sine calamitate Ro.iperij.
Prouinciæ qnq; Trāstygritanæ, quas uictor Galerius Maximian9 adceperat,
restitutæ sunt,Asarzamena,Mozena,Zabdizena,Rheumena,Carduena:tradi
ta & Singarena,& Nisibis,& ps Mesopotamiæ:nō tradita tñ est Cthesiphō.&
ita fines ueteres inouati nō sine magno iperij dispēdio.Adcessit maior ignomi
nia.uetitus est Po.Ro. Arsaci regi Armeniæ amico ac fido auxiliū cōtra Persas
ferre:quod nunq; antea ad hoc coactus est.uisáq; est libertas uictriciū armorū
cōruisse.ictum est ignobile fœdus ad an.XXX.& relligioso ritu utriusq; gētis cō
firmatū.exercitus inde in tutū pductus est.Iuuianus cū puenit ad locū,Dada-
stana uocāt,q diuidit Bythynnos à Galathis,adsiduo labore longi itineris,aut
recēti tectorio,positis ibi prunis,mortuus est.Sunt q scribunt incidisse in mor-
bum ex uarietate ferculorum:quibus repletum corpus,quod auidissime illic su-
mebat,cōquoquere nō potuit,& cruditate perijsse. Vixit an.XXXIII. Impera-
uit mensis VII.à Valentiniano in diuos relatus est.

FL. VAL. VALENTINIANVS AVG.

POst Iuuiani mortē exercitus Niceæ,quæ urbs caput est Bithynniæ, Valēti-
nianū Gratiani filiū Imp.elegit.Nā L.Eqtius,qui Illurico præerat, qm ab-
sens,præteritus est.Augustus Cæs.Valentē fratrem Tribunū stabuli fecit. post
paulo Cōstantinopolim cum uenisset, & in suburbanū cōcessisset. cōsensu oim
ipm Valentē cōsortē iperij & Aug.pnunciauit.Præerat eò tpe Romæ Rufius
Turcius Apronian9 lrīs & Reip.moderādis habenis uir clarus & inlustris.Pro-
copius,q genus suū ad Cōstātinū referebat, & paucis suffragationib9 purpurā
induerat,pœnas cœpti mot9dedit.Porro Valēs Gotthos,qui Procopio auxilia
miserāt,uictos Thracia exegit:& Victor magister Eq; Atalarichū regē Gruitu
grorū(bellicosa gens est)uertit in fugā.& pacē dedit.Interea Valētinian9 Saxo-
nas oceani adcolas inter inuias paludes domuit. Alamānos adtriuit,& Victor
ad oceanū puenit.deinde in febrē incidit,qua liberat9 pro cōcione, exercitu ad-
sentiente,alterū ex filijs Gratianū,insignib9ornatū,adpellauit Augustum,sta-
timq; expostulatus publicarū rerū admonuit,& urbi Romæ præfecit Orphitū.
Picti & Scoti Germaniæ gētes Brittāniā inuadūt:illi Caledonios & Veturio-
nas occupāt,ij depopulant᷑ insulā. Sarmatæ præsidē, quē Roman9 Imperator
dederat expulerūt.Parthi suo cōsilio qui Armeniā inruperāt, occurrente Arin-
theo legato,abierūt.sic puincia liberata est. Alia uia Sapores rex Persarū, ru-
pto fœdere nos tētauit,Cthesiphōtē cepit,ibiq; hyemauit,& Valēs Antiochiæ.
ad Aquilonē inquieta rebellat Germania.Eò missus cū exercitu Theodosius
primus magister Eq. cuius psperi successus similes ferebant᷑ actis L. Domitij
Corbulonis in Armenia sub Nerone,& .L. Veturini sub Traiano. Valentini-
anus exacta Treueris hyeme Gallias reuertit᷑.& post paulo dū intētus audit le
gatos Quadorū, q latrocinia excusabāt, subita ira adcensus incidit in morbū.
q arescentib9 uenis cū nil sanguinis emitti posset,mortē obijt. Impauit an.XI.
Mēsis.VIII. D.XX. Interea Vnni,seu Alani,q sunt Tartari & Nomades,Scy-
thæ,q lōge añ à regione Trās Tanaim uenerāt,supato Istro,q limes erat, uagi

Eq,id est, Equitum.

Pannonias

Pãnonias, Epirũq́; & Thessaliã, direptis & incẽsis aliquot urbibus, grauiter ua-stauerũt. Maiores nostri, uiri boni, nõ ambitiosi, nõ cõtentiosi, sine auaritia & lu-xu, Scythas irruẽtes sæpius repulerunt. At uero cũ opes in p̃cio fuere, & mensæ magnis sumptibus paratæ, & maior cibi cõdiendi q̃ uirtutis cura, Scythis bella-toribus cessimus, grauia uulnera ꝑpessi sumus. Imperatores duo, Decius pater ac filius, nõ sine magna strage, cũ Scythis cõgrediẽtes uicti cecidere. at post Va-lens ꝓpere ex Antiochia adcitus, tantã pestẽ auertere nõ potuit: sed magna cla-de uictus, terga dedit, & in fuga uulneratus decidit ex equo, adceptusq́; est in uil-le tuguriũ, inter fomenta expirauit. Victor Halanus cũ persequeret̃, locũ arma-tis sepsit: & quia capere primo impetu nõ potuit, inscius q̃ illic imperator esset, ignẽ iniecit, & absumpsit. Hic fuit Valentis finis, qui modo terror Orientis erat: Boreali incẽdio fomentũ præbuit. Vnni Halaniq́;, & Gotthi uictricibus signis Constãtinopolim obsidẽt, persolutãq́; ingenti ui pecuniæ ab Dominica Aug. uxore Valẽtia, cœpta reliquerũt. Dũ hæc infeliciter ad Aquilonẽ gerunt̃, Theo-dosius pater eius qui postea imperauit Theodosij, in Aphrica Firmũ noua mo-lientẽ prælio uicit ac cepit. Et Gratianus Treueris agẽs, fratrẽ suũ Valẽtinianũ Iustina matre æditũ, cõsulente Merobaude Tribuno, titulo Cæsaris Aug. con-sortẽ imperij fecit. Ipsum uero Gratianũ ociosum, dum suos negligit, & habitu ac morib9, Halanis quos sibi post obitũ patrui cõciliauerat, placere studet, Ma-ximus ab exercitu nostro dux electus, ex improuiso adorit̃, & in Italiã transire properantẽ dolo circũuenit, & occidit: & ab eodẽ Iunior Valẽtinianus Italia ex-actus ad Theodosiũ, qui in Oriente res gerebat, concessit: à quo liberaliter exce-ptus est.

THEODOSIVS.

THeodosius qui sex ante annos à Gratiano, ut orienti præesset, Olymbrio & Ausonio COSS. Augustus pronunciatus erat, bello ciuili commotus, ui-ctricibus signis Aquileiã per inuias Alpis raptim cõtendit. Maximũ ibi secure degentem ui cepit, & occidit. statimq́; Andragasius præfectus classis, & socius Maximi, certior de cæde factus, in mare se præcipitẽ dedit. Valentinianus in oc-cidentis regnũ restitutus, ab Italia in Gallias profectus est. & dum Viennæ ne-gligentius moraretur, fraude Arbogasti, Halanorũ præfecti, noctu in cubiculo strangulatus, creditus subita aut uoluntaria morte obisse. sic interijt Gratiano-rum proles. Satisq́; fauenti cælo uisum est, uno uelut cursu quatuor eam nume-rasse Augustos. inter quos tertius parũ bellicosus, nõ auo, non patri similis, Ro-mæ cũ à palatio ad hortos Sallustianos secederet, dicebat se cõfecisse Parthicã expeditionẽ. Extincto etiã in Gallijs Victore, quẽ pater Maximus, ubi copijs præfecerat, illa orbis pars minime quieuit. Arbogastus em̃ occulta iuuenis mor-te Eugeniũ imperatorẽ cũ exercitu facit. hac scilicet uia. Sub titulo illius, occiden-tis regnũ inuadere studebat. multis milibus coadunatis, de summa rerum cum Theodosio cõfligere statuit. Dux noster inuictus, deo hominibusq́; adceptus, cũ Honorio filio, ingẽti animo opus adgressus, hostilia arma, pugnãtibus etiã pro eo uentis, qui sponte carceris eolij cedente obice, eruperãt, profudit atq́; de-leuit. Eugenius captus pœnas luit. Arbogastus ut cruciatibus se eximeret, sua manu usus, occubuit. Victor ingẽti gloria potitus, amplissimo triũpho liberati

orbis,subactis undiq;,domitisq; Tyrannis,administrationi Reip.animũ adie cit. Filios Honoriũ & Arcadiũ,quos ex Flaccilla susceperat,consortes fecit impe rij. & quia nódum ætas matura imperio erat,ductores legit qui adessent,testa mẽtóq; sanxit. Rufinũ Arcadio adiũgit,& Honorio Stiliconẽ. Ipse interea Me diolani morbo absumptus,Olymbrio iterum & Prino COSS. Imperauit annis XVII. Genus à Traiano ducere se iactabat:nec ab re:nã morib9,& uultu,& suc cessu rerũ similis fuit. Ille labentẽ remp.in pristinas uires restituit:sub hoc impe rium Ro.quod ocio & negligẽtia triũ principũ consenuerat, dissensione partiũ dilaceratũ,uelut reiuuenescens lacertos mouit.ille pacata Europa ad Indos usq; arma intulit:hic prius auspicijs atq; armis paternis adserta Lybia,adtrita belli cosa Germanorum gente,datáq;,sua uirtute,toto Orienti pace,postremo sub actis ardentissimis Gallis,nõ omissa Britãnia,parenti gentiũ urbi,Italiæq; suæ, uictrices Aquilas reportauit:subq; eo fortunæ simulacrũ nusq; prætoriũ muta uit. Arcadius igitur Constantinopoli,Honorius Romæ imperat. Sed quis ani morũ recessus intueri potest? ueterẽ fidẽ & sanctissimũ legati ius cupido regnã di uiolauit. prior Rufinus dam missis muneribus,Alarico Gotthorũ regi cape re arma cõtra Arcadiũ persuadet,ut sub eo metu diadema Orientis capiti suo imponeret.re intellecta,à militib9 Italicis perniciosus tutor occisus est:caput cũ dextra præcisum ante ipsas Constãtinopolis portas pependit, ac spectantibus ludibrio fuit. Caianus Rufini imitator,auxilio Gotthorũ fretus,bellũ ciuile mo uit.adrisit ei primo prælio fortuna,post nauali inter Hellespontum & Cheron nessum uictus,dum fugit,captus est.caput eius pilo suffixũ Constãtinopoli spe ctaculo fuit. Arcadius cũ regnasset an.paulo minus XIII decessit,Basso & Phi lippo COSS. relicto filio Theodosio,quem antea Cæsarẽ fecerat. Cui ex matre Eudoxa & Augusto patre, tres sorores erant, Flaccilla, Martina, & Pulcheria, quæ uirginitatẽ perpetuo seruauit,summa bonitate,integritatéq;,& sanctitate, religionis obseruãtissima cultrix. Virgini deiparæ nobile templũ ædificauit Bla cernis,in quo inclusas argenteo tabernaculo preciosas Mariæ uestes,quas è Pa læstina suis manib9 tulit,summa cũ ueneratiõe posuit. Eudoxa ante uiri obitũ tribus annis, morbo soluta est, Honorio IIII & Eutitinio COSS. Gildo regnũ Aphricæ adeptus,Mascezelis fratris filios enecat.is Italiã nauigauit, ab Hono rio copias adcepit.mirũ dictu,cũ V milib9 pugnatorũ,fraternas copias deleuit: ipsiusq; Gildonis à fuga tracti uelo gulã,qbus mãdatũ est,fregere. Hoc modo Mascezel cædẽ filiorũ ultus est. Interea Stilico secretiore uia filio regnũ parat. Mariã Honorio nuptui dat. quæ cũ ante nuptiarũ diem obisset, Thermatiã fi liam alterã despondit:& hæc illius fatũ uirgo secuta est. mœstus parẽs Eucheriũ filiũ Cæsarẽ uisere cupiens, Sueuos, Vuandalosq;,& Alemãnos magna prædæ spe sollicitauit. Ille ꝑperat cũ rege Rhadagasio. numerus fuit CC miliũ. Stilico metũ simulat. Hostis urbis potiendæ causa, in Italiã inrũpit:occursu nostrorũ subito repellit'. In Etruriã fugit,ibiq; uictus est. Rex uero à fuga retractus,& in carcere strãgulatus est. Hostes deinde q superfuerũt, cũ ad solita loca se recepis sent,eligẽdo duci intenti, Alaricũ regẽ salutauere q statim legatos ad Honoriũ misit,qui agros ad habitandũ peterent. Gallia ab imperatore concessa est.quò dum

dum pergit, cũ omni supellectile, fraude à Stilicone de industria petit⁹, iter omi sit: ultores inuocans deos: quod ius gentiũ uiolatũ sit, indignatus toto (ut dicit') impetu, cælo duce Romã cõtendit, obstipescentibus cunctis. Quà iter faciebat, uoto potitus est: pauca ædificia incendit: non multa honustus præda, sexto die egressus est, captiuã abducẽs Placidiã, Magni Theodosij filiã, quã in foro Cornelij, Ataulpho ꝓpinquo suo uxorẽ dedit. Ex lectione historiarũ illud cõpertũ habeo, uictoriã semper fore in ea parte quæ iure pugnat. Victores olim Galli, post captam urbẽ si à fœda innocentiũ nobiliũ cæde abstinuissent, cõscendisse capitoliũ Romanis minime profuisset, & anseris clangor Manliũ nõ excitasset. Capta est urbs an. A. V. C. millesimo. C.LXIIII. ignominia potius q̃ clades inlata est. Victor deinde Alaricus in Siciliã tranare naufragio uetitus, dum Conscentiæ hyemat, morbo interijt. Milites metuentes ludibria effossi cadaueris, alueũ Bussenti amnis mutauerunt: excauatóq; Hipogeo, regis tumulũ congestis opibus posuerũt, & fluuiũ pristino alueo immiserũt, & præposito copijs Ataulpho rege ad urbem diripiendã redeunt. Dux uero Ataulphus moribus uxoris Placidiæ lenitus, fœdus cũ Romanis percutit, ibi indignati regẽ dolo sustulerunt. Iamq; Stiliconis fraudes in aperto erant: igitur cũ filio Romæ in foro pacis occisus est: etiã eius factionis pleriq; cecidere. Interea in Britãnia occiso Gratiano Tyrãno Constãtinus præficit', propter nomẽ duntaxat ad hoc dignus existimatus. Is cũ exercitu in Gallias nauigauit, & Constantẽ filiũ Cæsarẽ ab eo factũ, cũ parte copiarũ ad occupandas Hispanias frustra misit. Cum hoc accepisset Honorius, Constantiũ ingentis animi uirũ, ad liberandas Gallias proficisci iubet. q Constantinũ ad primos impetus cõpressit, & filius sortẽ patris secutus, à Gerontio Viẽnæ occidit'. in cuius locũ exercitus homicida cõsultore, Maximũ legit. qui dũ in Hispania exularet, urgente rerũ tenuitate perijt. Extinctis undiq; in Gallijs, Hispanijsq;, & Lybia surgẽtibus Tyrãnis, suasione Constãtij Placidia ad Honoriũ fratrẽ remittitur. Qua liberalitate Gotthorũ rex Vuallis pacẽ ab Romano principe impetrauit. Porrò Placidia iubẽte Honorio nupsit claro uiro Constantio, quẽ dux Cæsarẽ & consortẽ imperij simul fecit. Ex qbus nuptijs Rauẽnæ V Non. Quintilis, natus puer est Valẽtinian⁹, Moma & Plinta COSS. magno post adparatu Honorius tricenalia celebrauit, quæ uouerat ꝓ imperio liberãdo. Rursus Scotorũ & Pictorũ copiæ, è Britannia ab legionibus nostris pellunt': & in Hispania res ꝓ uoto successerũt. Post obitũ Costantij Placidia cũ filijs Valẽtiniano & Honorio, iussu Augusti, pellunt', & ab Theodosio Arcadij filio, qui Orienti præerat, hospitaliter excipiũtur. post paulo Honoriũ febris inuasit, qua decessit, rebus gerẽdis dissimilis patri. nã qui eius acta recensent. in quibusdã magni Constantini F. Constantiũ imitatũ fuisse reperiũt. Imperauit An. XXXI. cũ patre II. cũ fratre XIII. cũ fratris filio XVI. Theodosius iunior audita patrui morte Valẽtinianũ Cæsarẽ fecit, & cũ matre Romã misit, aduẽtus satis opportunus fuit. Nã Ioannẽ factione Castini, imperatorẽ factũ, & Aphricã sibi uindicantẽ nou⁹ princeps opp̃ssit. Theodosius Constãtinopoli uicenalia ædidit. se XVI, & Festo COS. Gẽsericus rex Vãdalorũ accersitus à Bonifacio, q de Aphrica tenẽda desparauerat, post multorũ cædẽ Carthaginẽ occupauit.

pauit. Ad Aquilonē Belba, & Attila fratres, Vnnorū reges, Iluricū, & Thraciā populationibus infestando Thermopylas usq; occupauerūt. Omnia Theodosius magna gloria tutatus est, & uictor uota tricenalia ædidit. Sic erat imminētibus periculis cōsuetudo, ut ludi uouerētur: quod triūphalia monimēta ex marmore, ære, argento, auro, & indicant, & testantur. Sub ea figura: uotis XX. uotis XXX. hoc est, uicenalibus & tricenalibus: quod etiā indicat annos imperij.

VALENTINIANVS.

VAlentinianus, in quo magna & nō uana spes adserendi occidētis erat, adclamatione toti⁹ Italiæ Augustus ab Augusto adpellatus est. Aeetius ductor Gothos in Gallia uicit, Burgundionū regem adflixit: sed in Aphrica fortuna nobis obfuit. Vandali sub Genserico, Carthaginē cædibus fœdauerunt: nec cōtenti Siciliā inuadunt. Theodosius frustra mouit arma, quoniā pro Barbaris uictoria stabat. Qui in Britānia erāt, cū Scotorū & Pictorū rapinas & impetus ferre nō possent, Anglorū regē Vertigomarū, ad opem ferendā poposcerūt. secus euenit. Angli insulā suæ ditionis fecere. Sūt etiā ij Saxonū Germanorū populi, feroces atq; pugnaces, qui adhuc cū Scotis interiectis limitibus imperant. Valentinianus Cōstātinopolim cōcessit: filiā principis uxorē adcepit: post nuptias Italiā repetijt. Mira res, aliquot annis quieuit Oriens, existimo ut uires resumeret, & fortius insurgeret. Theodosius uelut longo imperij potentatu adflictus, imperauit em̄ an. XLVIII. febre solutus est. Attila toto potitus Septētrione, orbis imperio inhians, Gothos, q in Gallia erāt, socios adcersit. Aeetius hæc longe ante præuidēs, missis legatis, Theodoricū regē certo fœdere Romanis cōiunxit. Cōueniūt ducū copiæ in Gallia: hinc nostri cū auxiliaribus, illinc Vnni, Gepydæ, Sarmathæ, Scythæ, Sueui, Quadi, Heruli, Vgri, fauētibus etiā regulis quibusdā. pugnatū est à mane ad uesperā utrinq; acerrime. nusq; cū maiore hostium numero cōgressi sumus: nusq; maior cædes obstinatiōe animorū. nā pugnæ cōtra Xersem, & Persarū cōtra Aegyptios fide carent. præliū nox diremit: ceciderūt supra CC milia fortissimorū hominū. nemo loco cessit, uulnera aduerso pectore infixa. nemo iudiciū ferre potuit, qui cadauera inspexit, utra pars ardentius pugnauerit. agebatur em̄ de toto imperio. Barbari tādiu regnasse Romanos ægre ferebāt. Ro. illos toties impulsos ac uictos, insultare nō patiebant. Riuulus qui propè erat, humano sanguine auctus, rapidissimi torrentis instar effluxit. Sed q̄uis superiores fuimus, nō parua iactura fuit Theodorici cædes, quā eius filius Thorismūdus capite Attilæ rependisset, ni Aeetius cōsuluisset ei expedire, paternū regnū defendere: ueritus ne profligato Attila impetū in nos cōuerteret. sed perniciosum fuit consiliū. Attila em̄ reparatis in Pānonia uirib⁹, sæuiori animo inuasit Italiā, plerasq; urbes diripuit, Istriæ, Venetiæq;, & togatæ Galliæ, ac Insubriū. ad cū Leo PONT. MAX. legatus uenit, salutē Italiæ perorans impetrauit. Reuersus in Pānoniā Attila, dū in nouis nuptijs nimis uino indulget, & quieti se dedisset, ferocius stertēdo mero repletū spiritū efflauit. Vitio laborauit Bonosus imperator, qui congiū uini epotabat. quare cū pepēdit, nō hominē pependisse, sed amphorā in prouerbio fuit. Veteres Græci Heroës ut plenius ingurgitarēt, qđ hinc existimabāt lætitiā fore, magnis cornib⁹ epotabant.

bant.unde scribit Atheneus cornutũ pingi Bacchũ. satiusq́ est, quod sapientes uiri monẽt, uino abstinendũ: qđ immoderate sumptũ, pro ueneno est. Aeetius uel Maximi figmẽtis, uel iussu principis, q illius successus metuebat, occisus est. qua de re nõ longe post Romæ in campo Martio Transtyla & Octyla milites Aeetij, ipsum imperatorẽ cõfoderunt, cõsilio, ut ferunt, Maximi. quoniã statim adripuit imperiũ, qui tertio post mense à populo Ro. mẽbratim cæsus. Eudoxa Valẽtiniani uxor, in ultionẽ cædis uiri, Gensericũ ex Aphrica adcersiuit. ille magno cũ exercitu nauigauit. urbẽ ingressus, à rapinis non tẽperauit: ut cuiq; libitũ est præda abacta, abducta & Eudoxa cũ duabus filijs, quarũ altera Trasimundo Genserici filio nupsit. At milites auidi prædæ, in Campaniã inrumpunt, Capuam euertunt, urbis alias diripiunt, honusti præda Lybiam repetunt.

FL. VALERIVS MARCIANVS.

DVm hæc in Occidente agunť, Orienti præficiť Marcianus, fauente ad imperiũ Pulcheria Arcadij filia, cuius cõsilio nondũ patefacta populo Theosij morte id factũ est. Marcianus humili genere natus, prima stipẽdia meruit in Lycia. cũ ægrotaret, hospitalitate usus cuiusdã Taciani & Iulij, Germani erant. postq́ cõualuit, animo recreãdo uenatũ exiere: fastiditi ardore Solis, sub arbuscula quieuerũt. Tatianus prior excitatus conspexit aquilã supra caput Marciani in aëre pendere, quæ pansis alis Solis radios arcebat. ille fratrẽ ut uideret, excitauit. ubi somnus abijt, militi quæ uiderãt aperuerũt, regnũ ex eo portendi nunciantes. Igiť abeuntẽ uiatico CC argenteorũ prosecuti sunt. hoc idẽ prodigiũ ei cõtigit sub Aspare, dũ cõtra Vandalos militaret, captus cũ cæteris captiuis quiescebat. Rex cupidus eos recensendi, uidit aquilã supra caput illius. per eiusmodi imaginẽ abire iussit: & si quãdo eueniret, fœdus cum Vandalis iniret orauit. Seu aquila, seu uultur regnũ portendit: talium prodigiorũ plenæ sunt historiæ. Pulcheria in eligendo Cæsare princeps, Senis Marciani capiti diadema imposuit. & q̃uis satis cognitus ordinibus erat, boni ac probati mores eũ principatu dignũ fecerũt. Ideo magis expedit eligere, q́ ex hæreditate mereri principẽ. nouus imperator statim ꝓ Tatiano & fratre misit: illum Constãtinopoli, hũc Illutricis præfecit: cum Vandalis fœdus percussit. Arma nunq́ nisi prouocatus mouit: quietis amator, quietum Orientẽ habuit. Dicere solebat, donec liceret in pace uiuere, non decere principẽ sumere arma. Romæ populus Ro. cũ toto senatu Auitũ Patriciũ imperatorẽ legit: sed nõ diu uixit. Marcianus cũ præfuisset paulo amplius an. VI, naturæ concessit, ut quidam tradunt, conspiratione Asparis. Qua de causa post creationẽ noui principis, cum filius Asparis, Ardaburius Cæsar esset à Leonte pronũciatus, populus patrem interfecit cum filio.

FL. VAL. LEON PRIMVS.

FActione & suffragijs Asparis Leon diciť imperator, & Augustus adpellatus: qui post cædẽ Ardaburij Cæsaris nepotẽ ex filia Zenonis filiũ Leontẽ Cæsarẽ fecit: quidã filiũ scribũt. Asper eñ ita cõuenerat cũ Leonte, ut factus imperator, Ardaburiũ eius filiũ adoptaret: quod Leon obseruauit. Populus ubi hæc nouit, Ardaburiũ cũ patre interemit. Anthemiũ patriciũ Cæsarẽ pronũciauit, Romãq́ misit, eiq́ imperiũ occidẽtis tradidit: qđ Maiorianus mortuo Auito sibi

to sibi uindicauerat. Is quarto anno necatus, Dagalaipho & Seueriano COSS. Sed Rauēnæ Seuer⁹ imperiū adripuit. Qui supato Biorgo rege Alanorū, lau reā meruit. III anno occubuit. Quidā tradūt Anthemiū factū Imp. post mortē Seueri. utcūq; res cōuenit (nā ante Marcianū res cœpta est) Anthemi⁹ cū gene ro suo Rhicimere à Gothis oriūdo diu certauit. Et cū utriusq; copiæ paratæ es sent, & p factiones diuisa urbs & Italia esset, Leon è Cōstātinopoli Olymbriū misit purpura indutū, qui uiuēti Anthemio regnū auferret. Res nō ita successit: qm̄ Rhicimer ad Aeliū pontē, supatis auxiliarib⁹ Gallis, cū Blimere Anthemiū gladio trāsfodit. Ciuiū Ro. bona data sunt prædæ. exhausisset etiā uiscera, ni Ci liacus dolor hominē extinxisset. Olymbrius sine cōtrouersia succedēs, VII post mēse decessit. Iā Basiliscus Gensericū redeuntē in Italiā prælio uicerat. Rauēnæ exercit⁹ Gliceriū imperatorē salutat: & à Nepote (sic erat illi nomē) sororis filio regno pellit᷑. Interea Basiliscus Zenonis (q postea imperauit) gener, ingēti glo ria uictor magni nominis fuit. Nepos ab Oreste pulsus Salonis (nomē uillæ in agro Romano) cæsus est. Orestē Odoacer Gothorū rex supauit, & Placētiæ mi sit: iussit interfici: & Orestæ filiū Augustulū iā Romæ imperātē exilio dānauit. Exulauit in Lucullano Cāpaniæ. Scribūt alij, hūc ne caperet᷑ à Gothis, spōte im periū reliquisse, in eo sanctissimū Augustorū cognomē memorat᷑: & si Iustinia nus postea iura uindicauit. neminē purpura & diademate insignitū ipse, & alij q secuti sunt principes, occidēti præfecerūt. Gothi ab Augustulo ad Iustinianū regnū tenuere. Mira res, ne qđ integrū maneret, defecit cognomē Augustorū: in uno COS. Basilio, cū cōsulatus antea duo fuissent: qđ scilicet fore portēdit urbis Ro. excidiū. Hæc sunt Tite Aruntı, quæ ante aliquot sæcula prædixisti ex Ro muli uulturibus, utrū confusus fuisset numerus, ne quis tutelā uinciēdo, iacturā pararet. Matheseos peritus homo inuenit rē sacerdotū uitio turbatā. nec claui in pariete Mineruæ tā liquido cōstitere, nec annales sub titulo cōsulū tenere nu merū potuerūt. Odoacer igit᷑ Tyrānus Romæ, in tota Italia XIIII regnauit an. cogitauit de urbe trāsferēda, & noua colonia deducēda, ut ab suo nomine urbē adpellaret Odoacriā. Prim⁹ exterarū nationū quietus p X an. possessor, postea infelicē regno ac uitæ finē dedit. At Leon in Oriēte XVI præfuit an. Leon secū dus præfuit annū. uterq; morū, non belli studiosus. Eodē anno q̄ Roma capta est, equestris Theodosij magni statua posita in foro Tauri, supra Codidē co lumnā, spōte conruit.

FL. VAL. ZENON.

ZEnonē Leon secūdus sua manu coronauit. Fuit Zenon ex Isauris Ciliciæ humilibus parētibus natus, humili & incognita uilla, non minus uultu q̄ morib⁹ deformis. imperauit nō ut Augustus, sed ut Tyrānus. sub eo Ilus (quid nō audet fortuna?) è suis gētibus mutilatis auribus unà cū Leontio in Oriente ciuilē motū fecere. Theodoricus rex Ostrogothorū mire à Zenone diligebat᷑, ab eo factus COS. conlega Venantij impetrauit ab Augusto Italiā, si Odoacrē superasset. Cui Zenon adsensus est, cōmendauitq; ei urbē Romā, populumq; Ro. Theodoricus cū exercitu per Illuricos Italiā petijt: occurrentē Odoacrē præ lio uicit, & fugauit. Fugiēs intra mœnia urbis, nō admissus citissime Rauennā cō tendit. trienniū ibi obsessus, tandē capt⁹ in cœna iussu uictoris crudeliter excar nificatus.

nificat⁹.uictor ingēti lætitia ac plausu ab obuio Senatu,populóq; Ro.except⁹, plurimũq; dilectus,quod gratuita liberalitate caritatē annonæ fugauit. hoc sci licet imperij cõseruandi salubre fomentũ:multáq; ædificia urbis instaurauit. & si ab sanguine quorundã senatorũ abstinuisset,nemo fuisset Theodorico adce ptior.an.II.Zenonis imperij Basiliscus à sorore,quæ Augusta erat,quia impe rator aberat,in regali solio positus,M.filiũ Cæsarē fecit.rediens è Syria Zenon ius suũ repetens,in Cappadocia Basiliscũ cum filio relegauit,qui Lemnis (no men oppidi est)fame consumpti sunt.Præfuit Zenon An.XVII.

FL. VAL. ANASTASIVS.

ANastasius Diocorus magno cõsensu princeps elect⁹,statim donatiuũ mi litibus dedit.legatos Indorũ cũ muneribus ueniētes,placidissime audiuit. à mari ad Zelybriã longũ murũ duxit, ne incursiones Mysorũ, Bulgarorũ, & Scytharũ cũ fierent,obesse possent.Statuã æneã equestrē inauratã sui nominis ac tituli supra columnã fori Tauri posuit:laudabili⁹ si illã Theodosij magni re stituisset.Athenodorus tyrãnus in Cilicia pœnas luit:cuius caput Isauricus mi les ueruto adfixũ ante portas Tarsi tulit,ibiq; relictũ aruit. Priscus Antiochiæ, quæ est Ciliciæ,Longinũ Selymãtheũ cepit,& uinctũ catenis ad Anastasiũ mi sit.Cui⁹ iussu Niceæ Bythiniæ tanq; fera dilaniatus est.& Vnni nõ cõtenti Ar menorũ spolijs,Cappadociã uastauerũt,& usq; Licaoniã urbes diripuerũt.Ad Aquilonē uero Vitalianus magister militiæ grauē fecit motũ:& ut quiesceret, nõgenta pondo auri ab impatore accepit. Getæ Macedoniã,Thessaliã, Epirũ diripuerũt.multos fecere captiuos:ꝑ quib⁹ redimēdis cũ aurũ misisset Anasta sius,& nõ sufficeret hostiũ uotis,Barbari captiuos aut in domibus suffocarunt, aut ꝓ mœnib⁹ in cõspectu multitudinis trucidarũt.Anastasius,ut credibile est, malo genio actus,in diuinis præcepit non trinitatē,sed quaternitatē adorandã esse.huic ciuiles mot⁹ adeo creuere, ut nisi simulasset se mutasse mentē, imperio priuat⁹dedisset pœnas.sed cælestē irã qs uitat? ictus fulmine occidit.Marcellin⁹ tamē tradit eũ natũ supra an.LXXX,subita morte occubuisse.Imp.an.XXIIII. mens.II.D.XXIX.

FL. VAL. IVSTINVS.

IVstin⁹ Thrax sine imaginib⁹,sine tribu,utroq; parēte ignobilis,à teneris an nis suũ custos,deinde boũ, post lignarij cuiusdã minister,natus An.XVI mi litare cepit,prõptus manu,& doct⁹ hostē ferire:sortē mutauit,princeps ordinis fuit,& hinc ꝓmot⁹ comes fact⁹ est. Mortuo Anastasio ad eũ Amãtius Spado libertus superioris Aug.ditissimus uenit,magnã uim pecuniarũ secũ ferēs:ora uitq; ut in toto exercitu ductorib⁹ & militib⁹ partiret,& ipse acciperet quantũ uellet,ꝓmitteret donatiuũ ꝑ singula capita,& longe maius q̃ priores fecerũt, si Theocritianũ imperatorē legissent.pecunia satis integre soluta est,nõ ad uotũ Amãtij,sed Iustini,qui ꝓ se suffragia caute emit.Itaq; cũ princeps eligeret, ne mine discrepãte Iustinus ꝓnũciatus est:quē curuli acceptũ sella,diademate or natũ,adorauerũt omnes.Amãtius & Theocritian⁹,& Andreas minister à cubi culo,insidias principi parauerũt:ea de causa è medio sublati sunt. In occidente Theodoricus XXX mil.Gallorũ prælio cecidit. Ioannē PONT. MAX. Romæ carcere cõsumpsit.Inde subita morte occubuit,regnũq; Atalarico ex filia nepoti

tradidit.in Oriēte Iustinus sororis suæ filiū Iustinianū COS. fecit cum Valerio cólega.qui cōsulatus cōtra legem Marciani,adeo insignis fuit ludis atq; muneribus,ut facile priores supauerit. XX leones iubatos,& XXX pardos exhibuit, aliasq; innumerabiles feras. Itē gladiatores & scenas, Circensesq;,& magna aurigarū præmia,in quibus ultima tantū mappa à populo ,ppter factiones denegata est.Anno imperij eius IX, Cal. April. Iustinianū adoptauit,consortē imperij fecit,quarto post mēse decessit.Imperauit an. IX. mens. II. Mauortio COS.

FL. VAL. IVSTINIANVS.

IVstinianus reparādo imperio animū admouit.Persas,qui trāsgressis limitibus Mesopotamiā,Celesyriā,Syriāq; prædati sunt,Belisarius legatus ab Augusto missus,prælio fudit,fugauitq;. Trans Euphratem abire coēgit:ueteres firmauit limites.Iura imperij toto Orienti adseruit.cū uictoria redeuntē & aureo curru triūphantē,Iustinian⁹ magna læticia excepit. ideoq; dux triūpho insignis, & rebus gestis clarus,recuperata Aphrica,Gelimerē Vandalorū regē uinctum catenis Constātinopolim misit.Carthaginē firmi⁹ q̃ antea restituit.Triūphus maior ac preciosior Persico fuit.præferebant̃ puluinaria ornata auro ac gēmis. signa militaria,tapetes,mensæ,pocula, uestes preciosæ,pepla, regiáq; hæc supellex distincta auro, lapillis, & margaritis, VII magna uasa plena auro, & uasa quædā è gēmis. Quid gratius præberi oculis potuit,q̃ captiuū intueri regē cū uxore,& regia familia? Cū ad conspectū imperatoris uentū est,iussusq; est rex adorare principē,ferunt eū pleno ore semper risisse. Existimabāt ingēti dolore perculsum,mente captū esse, illumq; dixisse se ridere fortunæ humanæ uicissitudines:ut qui modo rex fuisset,iam seruiret.eadē sentētia fuisse Aimilij Pauli memoratur.Cū post captū Persen Macedoniæ regē,de mutabilitate fortunæ non sine lachrymis disseruisset, COS.factus Belisarius (quæ dignitas prima post imperatorē erat) è Sicilia in Aphricā redijt:rebellātes cōpressit. Solonioni præsidi partē inuictarū copiarū reliquit.At uero in Italia Atalarico defuncto,q regnauit an. IIII. successit Theudatus.qui cū suspectus esset in loco qui dicitur Quinctus,tumultu militari occisus est.Opinio fuit Vitigitem,qui statim regnū adcepit,autorē cædis fuisse. Vilisarius cū uictore exercitu,iussu principis in Italiā nauigauit,Neapolim resistentē ui cepit:sæuitūq; est sine sexus,ætatis & sacerdotij discrimine.Romā cum uenisset, pauidi Gothi Rauennā profugerūt. Vitigitis coadunatis innumerabilibus copijs,Romā cōtendit,obsidet:nihil cū proficeret, suburbana omnia incēdit.ita Belisario acriter defendēte urbs nō capta est. Post annum Vitigitis re infecta,Rauennā reuersus. Deinde,quod uix credibile esset, Belisarius cū parua manu,cum tanta multitudine conflixit, profligatóq; hoste Vitigitē fugauit.captus à Ioanne magistro militiæ,Romā ductus est,& inde à Belisario Constātinopolim.Iustinian⁹ regij nominis memor,ne sine dignitate uiueret,Persico limiti in ripa Euphratis hominē præposuit. Vbi sequētibus annis diē obijt.dū hæc in Italia gerunt̃,Gothi in Aphrica duce Gundorico rebellarunt.Belisarius rē sedauit,cæso autore qui dux erat. Gothi Circūpadani Hildebrandū regem creant:cui post paulò interfecto substituitur Vatrius,qui uix annum præfuit,& cæsus est. eius locum adsentientibus copijs adcepit Badula

cognomi-

cognominatus Totila, quo ductore Gothi populationib⁹ & incẽdijs totã Italiã infestam reddiderunt. Aueratiũ Pont. Ausinatũ legatũ ad imperatorẽ misere, ut eis liceret urbẽ & Italiã tenere, quẽadmodũ maiores eorũ tenuerãt. Quibus respõdit Iustinianus, res Italicas cõmisisse Belisario & Ioanni, cũ illis agerẽt. Gothi intellexerũt sibi armis decernendũ fore: itaq; sine spe ueniæ ac pacis omnia rapinis, cædibus, incendijs, ruinis, antequã Belisarius rediret, ingenti miseratione fœdarũt. Vrbẽ Ro. proditione Isaurici militis XVI Cal. Ian. porta Celimõtana ingressi, imperio potiti sunt, nec eo cõtenti, bona diripiũt: mœnia bona ex parte solo æquãt, domos aliquot igni absumũt. incolas omnis cuiusq; gradus atq; ordinis rex potissimũ Totila ab urbe abire præcepit, ducturus alio in loco Coloniã. multitudo oĩs in ꝓpinquas urbes se recepit, sine habitatoribus urbs relicta est, mãsitq; in ea solitudine amplius XL dieb⁹. Hæc sunt tua monimẽta parens Romule: hæc est illa æterna urbs, terrarũ dea, gentiũq; Roma: cui par est nihil & nihil secũdũ: quæ undiq; uicto penè orbe aduectos triũphos recepit: cui⁹ imperiũ occidẽtis Oceano, & Transtygritanis regnis terminatũ. Tu ne illa Roma ad quã quot sunt sub cælo gẽtes, cõuenire ius erat, quæ innumerabiles colonias emisisti. sed iam ciuili intestinóq; odio eò lapsa es, ut honorificẽtior habereris, si nomẽ tuũ tantũmodo extaret. Quoniã dissensione partiũ, & adsidua uastatiõe Romani agri, ita à tuis præsertim dilaniata es, ut exactã uetere pomerio, mutilatáq; in campo uix cõsistentẽ, nostra ætas nõ sine lachrymis conspiciat. Auget præterea dolorẽ, ꝙ qui præsunt, licet uelint, adiumentũ tamẽ ferre nõ possunt. Interea Belisari⁹ morbo liberatus, silẽtio & ruina squalidã urbẽ, & graui dolore depasti incẽdij fœtidã, ingressus est. Ferũt incendiũ surgẽtibus flãmis XIII dies èmicuisse. Dux caut⁹ mœnia raptim repauit, linguis & ruinis. ciues redire iussit, quorũ maior pars etiã nõ uocata reuersa est. sed nõ oĩa ædificia in cineres ierãt, quæ magno redeũtib⁹ adiumẽto fuere. uerũ tamẽ regiones tres, porta Capena, Piscina publica, & Auẽtinus, adeo cõsumpsit, ut neq; tũc, neq; postea restitui potuerint. Totila adcepto huius rei nũcio, cũ infesto exercitu ad euertendã urbẽ redijt: sed repulsus Aimiliã petijt. Et si Belisarius ꝓsecutus esset, Gothicæ uictoriæ laudẽ Narseti ademisset. Belisariũ à rebus Italicis fama belli Gallici reuocauit. Germanus Patricius Augusti patruelis contra Gothos missus, in Iluria morbo occubuit. itaq; Italicæ expeditiõi præficit᷑ Narses. in Aphrica Artabanes Stozã Tyrãnũ prælio uicit, ac cepit. dũcq; Cisalpinæ Galliæ Totilas auxiliũ præstat, à Longobardis occisus est. Deinde Gothi audito Narsetis aduentu, obsides Romanos, ꝗs & secũ habebãt, ad unũ interfecere oẽs. Narses deinde cũ Gothis magno prælio cõflixit, & felici usus uictoria, oẽs penè deleuit. etiã rex ipse ne superstes dedecori esset, gladio pugnãdo trãsfixus unà interijt. Ob uictoriã ludi æditi, & in Circẽsibus ex factione Prasinorũ & Venetorũ tanta seditio ex certamine orta est, ut magnã fecerit cædẽ. Tale spectaculũ aurigæ præbent, & inanis spectantiũ fauor nunquã quiescit. sic Russati, Albati, Veneti, & Prasini mappas in circo quærũt: sed ultima ferè semꝑ in ambiguo est. sic ꝑ uili panno, miserorũ mortaliũ animi, huc illuc distracti pẽdẽt. Princeps tãdẽ adfect⁹ morbo, Iustinũ ex filia nepotẽ cõsortẽ imperij fecit, caputq; diademate exornauit, fortunæq; fauentis

uentis

tentis signũ in cubiculũ illius trãsferri iussit.ingrauescẽte morbo nõ sanus mẽte decessit.Impauit an.XXXIX. FL. VAL. IVSTINVS II.

IVstinus patre Ilurico,matre Augusti filia,à teneris annis nõ ut nepos,sed uti filius in aula principis educat9,magno in honore habitus est,natura facili,& ad omnia desteriore.ab initio principatus,orãte Sophia eius uxore,æs alienũ soluit:tanta liberalitate usus,animos ciuiũ,simul & militum cõiunctissimos habuit. Cũ Persis solutis inducijs pacẽ fecit. Narses post Gothicã uictoriã tenuit Italiã an.XVI.adcusatus à quibusdã seditiosis ciuibus apud Iustinũ, qđ nimis austerus ac sæuus in iudicijs esset,ꝑ literã se expurgauit.Sophia ut hominẽ irrideret,ad eũ scripsit,ut ad pensa,muliebre opus,rediret.Eunuchus eñ erat.ille indignatus sollicitauit Lãgobardos,qui in Pãnonia erãt,quorũ auxilio delendis Gothis usus fuerat,uti Italiã occuparẽt. Natio fuit Germanica,quæ ex Cimbrica pẽninsula ad quærẽdas sedes ꝓfecta erat,& nõ statim cepit arma.ferè triennio post,cũ uxoribus, & liberis, & omni supellectile Italiã petierunt. numerus fuit CC miliũ.sub rege Albuino subactã ac domitã Italiã in potentatus diuisere.Tenuerũt an.CC.IIII.illo tẽpore Vgri glacialis Oceani adcolæ,quærẽdo sedes,Pãnonias ingressi,ibi cõmorati sunt,quã adhuc pacifice tenẽt:rebus bellicis ita clari,ut nulli ferocissimarũ gentiũ cedant. Iustinus cum grauiter dolore pedum laboraret,obijt.Tiberius,quem ante adoptauerat,ei successit.

TIBERIVS.

TIberio pax erat cũ Langobardis,q se paratos fore ad omnia principis mandata ꝑ legatos fuerant polliciti.regẽ sibi creauerũt Cephen:qui cũ à suorũ sanguine etiã nõ abstineret,in insidias lapsus,cædi meruit.quo cæso Langobardi XXX duces legẽre,qui Italiã regerẽt:quæ à Samnitib9 ad Alpis, præter urbẽ Romã & portũ,ditionis eorũ erat. Tiberius in Oriẽte Persas sæpe profligatos intra suos fines cõpulit,recepta Mesopotamia. Langobardi,rupto cũ imperatore fœdere,urbẽ Ro.graui obsidione premũt:sed eos multitudo decedẽtiũ hymbriũ à mœnibus repulit.Qui existimãtes sacrũ quodã uiolari,magno silẽtio eo animo cõcesserunt amplius cũ hostilibus armis nõ redituri.Secuta est hymbres longa siccitas,& inde caritate annonæ laboratũ est. Tiberius Mauriciũ generũ suũ adoptauit.Tiberij felicitas multi nois fuisset,si res in Occidẽte ut in Oriẽte ei successissent. Imperauit An.VII.Mauriciũ generũ suũ consortẽ imperij fecit, qui successit.

MAVRICIVS.

MAuricius gerendis rebus in initio felix,Armenos & Persas per legatos fudit.Mœsia Scythas repulit.In Italia Lãgobardos repressit.Deinde auspicijs Theodosij filij sui,& Germani soceri,uictos Vnnos,Pãnonijsq; exactos ad solitudines fugauit,& Chaganũ adflixit illoꝝ ducẽ.Romanus quidã patricius, nõ abnuente Augusto,cũ Langobardis sæpius pugnauit,& Victor primus Italiæ Exarcus factus est.felix est q uictoriã adsecutus tẽperare se didicerit.Romanus Græcis mundicijs nutritus, ad delitias animum flexit, simulq; ad rapinas. Maurici9 uero uetuit:cui9 mẽs(quia pax erat) cumulandis thesauris adcẽsa finẽ non inueniebat.ea de causa tenax factus,stipendia aut rara,aut nulla dabat: factáq; contra eum conspiratio est ab exercitu,qui Sarmatico limiti præpositus

erat:

erat:cuius dux Phocas. Rumor ad Augustũ peruenit,qui Philippicũ generũ se adcersire iubet:cui aperuit,quomodo per nocturnã quietẽ bis terúe admonitus erat,uti cũ tota familia à Phocate præcaueret. Philippic⁹ admirãs dixit se noscere hominẽ,qui tale facinus nõ auderet,cũ nimis timidus esset. Improbius tamẽ propter id,inquit Mauricius,mihi cauendũ est:nam qui timidi sunt,postq̃ scelera ineunt,parcere nesciũt,& sæuius agũt. Cogitemus igit̃ ne res eueniat.tum Philippicus: liberalitate opus est,ea sola milites etiã irati sedant̃. Mauricius surdis auribus audiebat:aut cogitabat inferos pecunia placare, ne adciperent,admitterentq̃:aut ne priuatus ut antea inter notarios lateret:notarius em̃ fuerat, & ob diligentiam à Iustino præfectus uigilum factus,inde Tiberij gener, post Augustus. Longe auarius antea omnia negocia principis agebãtur,ut opinor, ob factorũ necessitatẽ.cũ milites id amplius ferre nõ possent,præsertim qui contra impetũ Scytharũ positi erant,loco sterili ac difficili,& gelu horrido,coniurauere in caput Mauricij.sed cũ ad opus uentũ est Calcedonæ, tota dom⁹ ferè cũ principe cæsa est:quod ei nõ contigisset,si nõ fraudasset milites stipẽdio:si ut decebat uixisset. Ferũt em̃ nihil esse in eo qui imperat auaritia detestabilius,fœdũ crimẽ est,& parens omniũ malorũ. Hinc rapinæ,hinc cædes, hinc dominãdi cupido ortum habuere. Hæc in Pertinacẽ cætera uirũ integrũ ac sanctũ milites armauit:cõtra liberalitas Alexandro Magno imperiũ propagauit. Vtinã Maurici aut Iustinũ,aut socerũ tuũ imitari didicisses. ab illo Iustino æs alienũ p̃solutũ est.hic Tiberius cum uxore Anastasia, placido certamine indigentibus largas opes dedit. Sed tu uenti facto concederes,thesauris inhiando gladio iugulum præbuisti. Imperauit Mauricius annis XX.

PHOCAS.

PHocas ab scelerato exercitu,cuius dux erat,impator lectus est.q penè Mauricij oblitus,nec tãta cæde edoctus,auarissime tributa exigẽda mãdauit:tenacius priore aurũ seruãs:secretò cũ suis aulicis Persico more om̃ia dispon ẽs.& hi legatos audiebãt,iudicia pendebãt,magistratus dabãt, quo in eo q imperat miserius & deterius nihil est. Palatini em̃ fumi grauiter lædere solent.gratiores apud eũ erãt,q implebili rapacitate pp̃los uexabãt.stipẽdia nũq̃ negauit, quæ tamẽ parcissime dabat.unũ porrò sanxit, qđ laudẽ meruit,hoc est,urbẽ Romã totius salutaris uitæ caput esse,cũ antea p̃pter sedẽ principis Constantinopolis haberet̃. Desidia & ignauia impatoris, Romanorũ hostes potẽtiores facti occidentis Diocesi,Germanias cũ insulis, Gallias, Hispanias,& bonã partẽ Italiæ, Pãnoniasq̃ & Mesiã abstulerãt,& magnã partẽ Aphricæ. Oriẽtis uero Iberos, Armenias,Arabas,& hinc Dardanos , & mediterranea Macedoniæ & Thraciæ. Chaganus Thrax, Vnnorũ rex modo huc,mõ illuc undiq̃ discurrebat. Mesopotamiã,Assyriã Persæ occupauerũt. Aegyptũ Sarraceni uastauerãt. Prò dedecus,nostræ uires adeo defecerãt p̃ luxũ ac libidinẽ,ut imperiũ Ro.solo tantũ nomine cõstaret. Res em̃ P.uindices nõ habebat.magnã spem in initio præbuit de se Phocas,qđ homo militaris:sed oẽs fefellit opinio.itaq̃ ex omni p̃te reges soluti metu,irruebant. eoq̃ uentũ est,ut aut nomẽ imperij deleret̃,aut Phocas occũberet. Erat adceptus impatori Priscus Patricius genere Heraclonæ. Hui⁹ filius

lius Heraclius pro prætore Aphricã administrabat. ij tres de imperatore occi dendo cõiurationẽ inierunt. Heraclonas quia magister militiæ erat, in Thracia uelut defensurus regionem, & propulsurus Barbaros exercitũ coëgit. Heraclius ex Aphrica Constantinopolim uenerat, ne pater defectionis suspicionẽ faceret. Conueniũt statuto tempore: fit de industria tumultus: dum milites Prætoriani adcurrunt cõiurati principẽ obtrũcant. Milites primũ Heracliũ Imp. Cæs. Aug. pronũciant. Populus deinde & Senatus ingẽti adclamatione probauit.

HERACLIVS.

HEraclij Sergius Constãtinopolitanus PONT. caput diademate cinxit: ea demq; die Fabiã Eudociã duxit uxorem: simulq; & sacratissimæ coronæ, & nuptiarũ pompa celebrata est. Totũ Orientẽ uastauerãt Persæ: & legiones sæpius reparatas, sæpius deleuerãt. Hinc Scythæ & Auari Europã diripuerant, & Romanos milites interfecerãt: paucissimi in tot cædibus supererãt. ex his qui militauerãt sub Mauricio & Phocate, uix crediderim quod quidã scribũt duos tantũ superfuisse. Ambiguus erat Heraclius, Europã ne, an Aphricã uindicaret. Crispum Capadociæ præfecit. fœdus cum Chagano ante longũ murum Atanasij percussit. cũ Langobardis induciæ nondũ exierãt, Aphricã firma præsidia tuebantur. Itaq; tota mole ad Orientẽ liberandũ cõuersus est. priusq; bellũ gereret, legatos eos misit ad Cosroen, ut à uastatione urbiũ, & Romanorũ cæde cessaret: utq; iam satur humano sanguine rediret in Persida. deinde frustra orauit inducias. ille cũ animus omnia perdendi erat, bis legatos contempsit. tandẽ spretis cõditionibus pacis, superbe & cõtumeliose respondit, se nunq; cũ Romanis quieturũ, nisi postposita & abnegata Iesu Nazareni crucifixi relligione, Mitrã, hoc est Solẽ, qui unicus est deus, adorarẽt. Imperator indignatus, desperata pace, expeditionẽ quã cœperat, parauit: acrẽ delectum undiq; haberi iussit: nouas legiones scripsit. Nã ueteres occiderãt: & priusq; ad bellũ duceret exercuit, ut solet de Tyronibus fieri. ad liberandũ Orientẽ pergit. Cosroes factus de bello certior, Palæstinã, Iudæãq; diripuit. Hierosolymas post longã Christianorũ occidionẽ, exhaustis omnib9, & omni suppellectile, cõsumpsit. Lignũ salutiferæ crucis, una cũ sanctissimo urbis episcopo, in auita regna ferri iussit. Ostanẽ Satrapã cũ ualido exercitu, cõtra uenientẽ Heracliũ misit. res primũ leuib9 prælijs tẽtata est, deinde totis uiribus pugnatũ est. Persæ uicti terga dedere. Cæsa sunt hostiũ supra XXX milia. Ostanes fugit. Saraces & Sarabasses duces cecidere. nec tãta cæde ulti sum9. Iãq; iterũ ac tertio uictores, deleto ac cæso supplemẽto longe maiore, cũ duce Saie & Razetene in uiscera Persidis supato Tygride penetrauim9. sæuitũq; est, nõ modo in hoies, uerũ in urbiũ direptiones. nec tẽperatũ est à ꝓfanis hostiũ tẽplis. qua strage, nostra uulnera recõpensauimus. secũdo & tertio prælio, cælesti auxilio usi, uictoriã adsecuti sumus. sed tertius ille cõgressus cæsis multis milib9, finẽ bello Persico fecit. Cosroës desperatis reb9 Ctesiphõtẽ aufugit, ubi à Siroe filio interfectus est, q d' pater Medarse filio alteri, sed natu minori regnũ tradiderat. Quare & hic cecidit uxoresq;. negocio ꝑfecto. Siroës, ablatas opes q̃s reperit, captiuosq; Romanis, & lignũ uitæ restituit Heraclio, & primus ipse de morte patris ac fratris scripsit ad principẽ. Paxq; ei

data est, iis conditionibus, ut limes Persici ac Romani imperii Tigris esset, atque Persæ Mesopotamiã nõ adtentarẽt. tertiæ pugnæ dies, fastis Ro. adscriptus adhuc magnæ uenerationis est. Exercitus uictorũ & laureatus honustus ferculis atque tropeis magna lætitia & ingẽti gloria Cõstantinopolim redit. dux purpuratus aureo inuectus curru, nõ laureã manu, sed lignũ crucis tenẽs, se lætãtibus populis spectandũ præbuit. Gratũ & salutiferũ spectaculũ, occurrẽtibus sacerdotibus regio ornatu insignibus, põpáque admirabili, præeũte Põtifice, in sacratissimo tẽplo positũ est. maior hic certe triũphus, quàm qui Deglemere uicto & Aphrica recupata habitus est. Imperauit Heraclius an. XXXI. ferunt hydropisi occubuisse. Alii scribũt nouo cladis genere, testiũ folliculo sursum uerso, simul cũ uirili mẽbro, & semp tento: adeo ut quoties meieret, nisi tabula umbilico admota phibente, uultũ lotio sparsisset. Existimant ob inlicitas nuptias id accidisse. Lapsus etiam fertur in hæresim Monotelitarum.

MAGMED.

HVius tpe pdisse in lucẽ Magmed memoriæ pditũ est, obscuris genitũ in Arabia parẽtibus, captũque ab Scenitis (Numidarũ more uiuũt) & mox uẽditũ. Abdimoneples Ismaelitici generis emit locuplex mercator, q nõ ut seruũ, sed liberũ loco educauit. Forma puerũ cõciliabat. cum adoleuisset mercimoniis præposuit: qui dexteritate ingenii cum ualeret, cõmertio usus Christianorũ Iudeorũque & aliorũ, & lucro augẽdo diligẽs, primũ dño gratus, inde in noticiam plurimorũ uenit. Erat tum in Arabia Sergius monachus. Eò eñi è Byzantio fugerat, scelestæ opinionis pœnas metuẽs: inque domũ Abdimoneplis cõsuetudine diuertebat, Magmedi plurimũ fauẽs: nactusque iuuenis facilitatẽ atque promptitudinẽ, in diuersa haud difficulter deduxit. Interea herus moritur sine liberis. uxor uidua dum uirũ quæreret, & esset qnquagenaria, domúque haberet ualidũ annis iuuenẽ, domesticis nuptiis usa tradit, Sergio (uti ego existimo) persuadente. iuuenis Magicæ uanitatis nõ expers, potens pollensque carmine, intra paucos dies muliebri mẽti mirum de se studium immiscuit, adeo ut illa nimio ardore deperiret. Corripiebat Magmed comitiali morbo: quod ubi uxor animaduertit, ægreferẽs rogauit, quidnam rei esset. tum ille monitis Sergii, desine mirari inqt, morbus abest: sed cõspectũ cælestis nũcii, ad me dei iussu uenientis, ferre cum nequeã, mens & membra obstipescũt. idémque contingere oibus Prophetis narrabat, se quoque pphetam esse dictitans. Vana spe elusa fœmina, fidẽ præstitit: & quẽ modo amabat, obseruare simul & colere cœpit. in ea persuasione cum diem obisset, hæredẽ uirum toto (ut aiunt) axe scripsit. iis opibus fretus, palàm de se loquebat. multi adsentiebant, præsertim fœminæ, inter quas antea gloriabunda uxor, nomen laudésque mariti & cælestium congressus disseminauerat. siqui uero repugnarent, cogebant armis. breuique sermone & metu exercitũ satis amplum coëgit. Negligẽtia Cæs. Augusti animos præbuit, qui exiguis copiis primos illos conatus effringere potuit. neglectus ignis paulatim augescens, cum fomes suppetit, absumit omnia: desidiáque nostrorũ, pernitiosa tabes creuit, cui fomentum medicæ manus adhibere nequeunt. Arabes primi defecere, pximæ deinde regiones, ipsáque inuadit Syria, in qua ferax Damascus

ui expu-

ui expugnata,uiuētis Phylarchi,& templū & diuinos honores princeps inspexit.pugnasse postea ferūt cū Persis,& partē copiarū amisisse,rediisseq́ȝ ad suos Arabas,copiasq́ȝ suppleuisse Scenitis,manu tū bello ualidissima & rebus gestis clara:quæ indignata ob negata stipendia,fraude quæstorū,& Romani ducis tenacitate,Magmedi hæsit,& tūc defecisse ꝓuincias quidā scribūt. Scriptor haud ignobilis,qui paulo post illa tp̄a fuit,tradit Magmed cū plerisq́ȝ adsedarū cohortibus Syriā intrasse,& ꝑ legatos petiisse ab Heraclio regiones ad incolēdū,atq́ȝ impetrasse:& ingentē illū numerū,cū alimēta deessent,direptionib⁹ agroꝝ uillarūq́ȝ & urbiū quæsiuisse.adiiciunt post rapinas reuersum eū ad antiquas sedes,aperuisseq́ȝ leges,& fuisse legislatorē:tādē natū an.XL.ueneno interisse:qd' adfines dn̄oꝝ,ad q̄s hæreditas spectabat,parauisse ferūt,& clam cibis immiscuisse.Eo sublato Ismahelitica gēs,quod ab duce didicerat,ferre palàm deterrita non est.Tota ferè quæ antea cœperat cessit Aphrica,sed oræ Mediterranei maris lōge serius.Demū desidia Romanorū principum,eò supstitio creuit,ut magnitudine eius atq́ȝ armis perterritus oriens,& bona pars Europæ,nō sine clade,& nostra ignominia,desciuerit.

DE PROGENIE HERACLII.

Heraclius ex Fabia Eudocia uxore suscepit Epiphaniā & Heracliū,q Constantinus nouus adpellatus est, quem ab ineunte ætate sacro diademate adornauit pater.Defunctæ Fabiæ funus cū efferret,puella forte quadā spuit ꝑ fenestrā,cōtigitq́ȝ tetigisse elatū cadauer:nulla facta mora comprehēsa & rogo Fabiæ posita,uiua exusta.Duxit postea Martinā filiā fratris,lata lege,ut idem oībus liceret:ex qua genuit Heraclonā.Successit primū patri Cōstātin⁹ nouus,q regnū à p̄re accepit,nō malū fidei dogma:nondū annū imperans,à nouerca ueneno sublat⁹ est.Adripuit Imperiū Martina cum Heraclona,qui natus erat an.X.& ii cōspiratiōe senatus an̄ bienniū capti,& in exiliū Capadociā missi,mulieri linguā præcidūt:ne orone,qua plurimū ualebat,populos cōmoueret: puero absciderunt nasum,ne decor aut gr̄a in uultu miseratione facerēt.Senat⁹ tūc sine militibus principē fecit,quod raro cōtigit,& an̄ & post Tacitū Aug.electus est Constans Cōstantini F.genitus ex Gregoria filia Nicetæ Patricii:& is filius Gregoriæ,qui multū dilectus ab Heraclio fuerat,magnisq́ȝ honorib⁹ functus. Cōstans ũo dum frustra in Lāgobardos impetum facit,in suos cōuertit irā.laminas argēteas,quib⁹ Panteon tegebat,& alia quædā ꝑciosa,reliquias hostiliū prædarū atq́ȝ incēdiorū substulit,& secū in Siciliā tulit.Dū q́ȝ ibi in balneis se lauat,à ministris,autore Mazese,interfectus est.Qui dū pace Cōstantinopoli fruitur,mortē obiit,regnūq́ȝ ꝑ manus filio Iustino tradidit.In hoc defecit Heraclii ꝓgenies,decimo Imperii anno,deiectus solio à Leontio Patricio,exul in Ponto,adflictus calamitate occubuit,abscissis narib⁹.soli Heraclio inter oēs principes Ro.q̄ꝝtū rerū gestarū monimēta docēt,stirpis suæ apud inferos sextū legere Augustum,Lachesis suo inextricabili uolumine cōcedit.Præfuerunt omnes an.LXXXVII.

COMPENDII ROMANAE HISTORIAE PER POMPONIVM LAETVM, FINIS.

IOANNES BAPTISTA

EGNATIVS VENETVS PRAESTANTISSIMO IV-
RISCONSVLTO ET SENATORI REGIO
IACOBO MINVTIO SAL.

QVI principibus, illustrioribusq; uiris ingenij sui monimenta nuncupant Minuti clarissime, alij id agunt, ut aut ueteri, summæq; in eos obseruantiæ sese id tribuisse dicant: alij ut eorum præsidio tuti, inuidiam minus grauem ac noxiam sentiant: alij ut fructũ alieni de se iudicij ea indicatura percipiant. Nec desunt, qui posteritatis laude rapti, ac immortalitatis spe quadã inflammati, ea sibi nomina deligant nuncupatione, quæ diutissime & uiuere, & florere posse sibi persuaserint. Id quod à pictoribus, artificibusq; plerisq; obseruatum animaduertas: qui deorũ, principumq; effingendis imaginibus eo libentius studeant: quo minus obnoxia illa existiment aut hominum, aut temporis iniuriæ fore. Sunt etiã qui hoc ueluti sacro literarũ munere promereri gratiam, beneuolentiamq; eorũ cupiant: siquidem haud inter postremas laudes referri debet, siquis principibus perplaceat uiris. Sed & multi facile sese, operãq; suam his ostentant: quorũ & autoritate ornari, & opibus augeri se sperent. Ego uti ex prioribus quasdam fortasse sequar: sic certe duas, quarũ altera publica, communisq; tibi cum gente gallica, altera planè tua ac propria sit, secutũ in primis esse me nõ negem. Et communis quidem illa: quod cum singulari ac diuina potius Grolierij beneficentia Mediolani agens alterum ab hinc annum ornatus, auctusq; sim: nõ possum iam ex illo tibi, tuisq; omnibus etiam atq; etiam nõ perpetuo uelle debere. Illius enim cõsuetudine & opera, facile quanta gentis uestræ morum simplicitas, quæ publica, domesticáq; disciplina, quæ in omes charitas, quanta in deum pietas uestra foret, est perspectũ mihi planè ac cognitũ. Quid enim uobis ipsis magis rectum, apertũq; esse potest? Quid minus insidiosum ac fallax? Arctoæ (inquiunt) gentes hoc omnes habent. Ego uero cum fallacissimas ex his multas legam: nõ cælo, sed naturæ planè hoc uestræ, optimæq; disciplinæ id tribuam. Iam quid animorũ, uoluntatumq; uestrarũ fraternã in omnibus cõsensionẽ prædicem? quam nõ conuiuiorũ frequentia tantũ, sed officiorũ communicatione ac summa charitatis mutuæ testificatione tuemini. hæc uero uobis adeo natura insita, usu parta, consuetudine aucta fuisse uidentur: ut tot mihi germani fratres, nõ de facie solum, sed de morũ in primis similitudine atq; æqualitate uideamini. Quare non immerito admirati Pœnorũ legati etiam in

 hoste

hoste Ro.ſ.Po.id plurimũ eſſe dicuntur:quod cõuiuio accepti à pluribus ciuitatis principib9, eodẽ ubiq; cœnaſſent argento,teſtati nullos hominũ benignius Ro.Po.uiuere.Nam quid de ueſtra in regem obſeruantia, in deum pietate dicam? Quæ em̃ unq̃ gens aut externos principes nõ admiſit, aut admiſſos non interdũ expulit? ſæpe etiam per ſummũ ſcelus nõ occidit? Francis id propriũ ac peculiare,nullos unq̃ externos pati: ſuos autẽ uſq;adeo amare ac colere,ut pro eius dignitate ac maieſtate tuenda nõ opes tantũ,ſed uitam ipſam profundere poſſint.illa uero,quæ deo ac religioni debet',tanta taliſq; eſt, ut ſileri melius putem:cum ueſtigia haud ſanè leuiter impreſſa, tot & tanta extent, ut nulla unq̃ delere illam obliuio,nulla obſcurare tẽporũ iniquitas ualeat. Cæterũ excellens quædam ac eximia in te uirtus, ſecunduſq; ac conſtans hominũ de te rumor,& Ioannis in primis Franciſci Aſulani adoleſcẽtis,cum ſummæ ſpei, tum uero laudum tuarũ ſtudioſiſſimi prædicatio effecit,ut & ego te pridem literis cõſulendũ duxerim:& nunc Cæſares tibi meos, reliquãq; ad hoſce nõ uulgarẽ (niſi fallor) induſtriã cupidiſſime nuncupem. Quorũ lectio tanto tibi gratior ac iucundior eſſe debebit:quãto is,qui ea tibi inſcripſit,te plus amat ac colit, q̃ multos alios. Huc accedit,quod ſingularẽ eruditionẽ tuam, ac multiplicẽ literarũ cognitionẽ magnifacit:qđ Minutiæ familiæ nobilitatẽ(quippe quæ à Romanis illis deducta Minutijs ꝓ cõſtantí habeatur)obſeruat:qđ deniq; ſe tibi q̃ cõiunctiſſimũ ac chariſſimũ eſſe cupit.Sunt quidẽ in te corporis & animi (uti audio) egregiæ dotes:quib9 Chriſtianiſſimo regi gratus,admirabiliſq; ſis.nulla certe aut maior aut honeſtior, q̃ ut literas,literatoſq; homines,qđ facis,foueas: illæ ſcilicet iure repoſcunt abs te, quod tanta tua cum laude uberrime tribuere: Nam unum te eſſe ac præcipuũ, in quẽ Galliæ tuæ Tranſalpinæ olim intuerent', quẽ Ciſalpina tota prædicet,cuius ſingularẽ prudentiam atq; humanitatẽ etiã hoſtis commendet:totum hoc literarũ beneficium eſt. Quid, quod Cæſarum hæc à nobis inſtituta,tribuſq; libris concinnata ſeries,multa interim habeat,quæ delicatum etiam lectorẽ & capere & detinere ualeant? Nam Byzantinæ urbis originem, Turcas ad hæc uſq; tempora principes, res ab his belli geſtas, Maomethis ortum,Romanæ urbis captiuitatẽ,& Aſiæ imperia ſupra quingenteſimũ ac milleſimum annum repetita cõtinet. quæ omnia primus ego(quod ſine aliorũ iniuria dictum uelim)præſtiti:ac ut una ueluti tabella depicta ſpectari commode poſſent,curaui.tametſi quid libris cõmune cum pictura? paſcit illa tantum oculos,hi animũ,menteḿq; inſtruunt.Illa mutam,inanem,ac plerunq; falſam deſcriptionem cõtinet:libri uiuentẽ præceptionẽ,atq; exactam ſpondent. tabulas etiam imperiti pingant,literarũ monimenta non niſi doctiſſimi cõficiant.Tanto deniq; literæ pingendi artem præſtant:quanto docti indoctis,uiui mortuis antecellunt. Tu igitur cum ab ineunte ætate ornamenti plurimum & laudis ex hiſce tibi uendicaris,illis ipſis tantundem reddes:tanto etiam cumulatius,quod neq; melius, nec honeſtius beneficium ullum collocari poteſt, quàm quod in bonos & doctos uiros confertur: quorum mihi ueſtigia non ſolum ſequenda: ſed etiam atq; etiam adoranda propoſui. Bene Vale.

Ioannis

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI IN ROMANORVM PRINCIPVM LIBRVM PRIMVM PRAEFATIO.

IMPERATORVM uitas à dictatore Cæsare, qui primus patriæ libertatẽ oppressit, ad Constantinum Palæologum, sub quo Turcarum seruitio Constantinopolis cessit: hinc à Carolo Francorum Rege ad Maximilianum Cæsarem breui alioqui stilo perscripsimus: rem ut perdifficilẽ mihi, atq; arduam, sic iucundam qui legent omnibus, & (ut opinor) haud inutilem. Nam præterquàm quod multa hinc haurias, unde tibi patriæq; tuæ plurimum prosis: ipsa certe Romani imperij maiestas, admirabiles eorum, qui imperarunt, euentus, tot regnorum repetiti casus, tot principum mutationes relatæ, non fastidium solum operosæ lectionis adimunt: sed admirabundos sensim legentes partim ducunt, partim etiam trahunt. Vti neminem arbitrer uel mediocriter imbutum literis, qui nõ hæc & libenter agnoscat, & summa cum uoluptate non perlegat. & alioqui ad rei nouitatem accedit, quod consulto non pauca sunt à nobis addita, quæ rerum seriem non modo non interrumpant, uerum etiam exornent: quod in fabula dextræ sinistræq; tibiæ inter unum alterumue actum adhibitæ etiam præstent: nec in campis herbarũ uiror minus iucundus, quem uiolæ, hyacinthiq; purpurei distinguant. Omnium certe rerum uarietas expetitur: & falsum illud est, saccaro semper cõditiora fieri fercula. Quod siquis erit, qui pleniorem, uberioremq; historiam à me exigat: ille saltem hoc mihi nõ neget, multa esse, quæ breuitate commendatiora sint sua. Nec tamen desunt interim principes, quos copiosius attigi: quorum scilicet & imperij diuturnitas, & rerum magnitudo id exposcere uidebat. Illud uero testatum apud omnes esse uelim, nihil à me gratiæ, nihil odio datum: ipsa ueritas nec interim nuda, ut multi hactenus, tantum à me spectata. Anni præsertim imperij, ortus eorum, & patria, illustriáq; eorum gesta domi, forisq; nõ omissa: series uero principum tanta fide à me deducta, ut nihil desyderare amplius quis habeat. Nam & Flauius Blondus hisce libris, quos ab inclinatione Romani imperij conscripsit, multos uno uelut agmine ut sibi incognitos, omisit: & qui post illum historiam totius orbis amplexi sunt, nihil omnino ad uiri illius diligentiam addidere. Ego uero & præter Zonaræ græcam historiam, & Nicetæ Choniatæ, Christoduliq; commentarios, Gemistiq; libros, etiam schedia quædam non indignum, quæ excuterem, duxi: uti rem semel cœptam Dijs bene fauentibus absoluerem: quo certa omnia, exploratáq; posteris traderem. utrum autem id assecuti simus, præsens ætas fortasse malignius, sequens certe simplicius ac candidius æstimabit.

IOANNIS BAPTISTAE

EGNATII VENETI ROMANORVM PRINCIPVM LIBER PRIMVS.

C. IVLIVS CAESAR DICTATOR.

PRIMVS hic perpetuam dictaturā inuasit. Debellata enim intra decenniū Gallia, tentata tunc primū Britannia, & Germanis in syluas, ac paludes suas compulsis, in Italiam descendit: eáq; solita celeritate recepta, Hispanijsq; pacatis, Pompeiū Magnū Pharsalico prælio fudit. cumq; de omnibus hostibus triumphasset, tandē amicissimorū cōiuratione oppressus perijt ætatis anno VI ac quinquagesimo, dictaturæ uero initæ anno III. Vir pacis, belliq; artib9, & in primis demētia longe clarissimus, si libertatis assertor, q̄ inuasor esse maluisset.

OCTAVIVS CAESAR AVGVSTVS.

TRibus ac uiginti uulneribus interfecto Cæsare, felicissimus omniū ad hanc diem successit Octauius ex Accia Cæsaris nepte. Vindicatis em̄ patris interfectorib9, uictorq; ciuilibus bellis omnibus, nouissime Antonio ad Actium nauali pugna superato, quo cum duodecim annos remp. tenuerat, triumphator orbis totius, pacisq; restitutor æternæ, per quatuor ac XL annos imperiū rexit: urbemq; Romā optimis institutis, ac legibus, magnificentissimisq; operibus sic excoluit, ut merito parens patriæ primus, atq; Augustus diceret᷑. Obijt Nolæ septuagesimosexto ætatis anno, cum LVI imperasset. Ad cuius imperij felicitatē illud accessit, quod seruator noster CHRISTVS lux gentium & orbis sub eo nasci uoluit: ut quem summis animi, corporisq; dotibus principem clarissimum terris dederat, eodem etiā generis humani parens optimus & maximus nasceretur. Huius felicitas cæteris optata principibus.

TIBERIVS NERO.

TRistissimus omniū mortaliū optimo principi successit Tiberius, Liuiæ uxoris magis impulsu q̄ Augusti iudicio: quippe cuius neq; mores, neq; ingenium unq̄ probasset, pertinaciam & infinitā eius sæuitiā pertesus: principatū ab initio dissimulato ingenio, & matris reuerētia, non incōmode gessit. mox capreensi secessu luxuriæ, ac cædibus uacans, cum prouinciæ undiq; uastarent᷑, Caligulæ nepotis astu & fraude perijt octauo ac septuagesimo ætatis anno, tertio & uigesimo imperij. Huius imperij anno duodeuigesimo CHRISTVM seruatorem nostrum Iudæi cruci affixerunt: ex quo ad supremam gentis internitionem nunquàm seditione, fame, ferro, peste laborari ab his desitum.

C. CAESAR CALIGVLA.

PRæfuit hic Reip. annos quatuor, magis in Germanici patris gratiā populo ac militibus

ac militib⁹ cōmēdatus, q̄ ingenio suo. primus em̄ à Cæsarū stemmate penitus degenerauit, ut nō immerito fax humani generis dictus sit. certe uox eius nefaria excepta, unam ceruicē populo Romano optantis, q̄ facilius uno ictu abscidi posset. Cassij Chereæ & aliorū cōiuratione ferro occubuit annū agens XXVIII. de quo sit dictum, nec meliorem ab initio principem, nec peiorē postea fuisse.

CLAVDIVS CAESAR.

NEscias in hoc principe quid primū accuses: adeo uecordia cum sæuitia, ac luxuria certabant: qui fato potius, ac fortunæ ludibrio ad imperium, cum latitaret extrema pertimescēs, interfecto Caligula uenerit: quod nō minore socordia q̄ crudelitate per annos XIIII uexarit. Quanta fuerit eius stultitia, hinc aduertas. Messallina uxor portentosæ libidinis fœmina C. Silio nupserat: qua uix interfecta, Agrippinā Germanici fratris filiam nouo exēplo nouercā liberis duobus superinduxit: & Britannico filio priuignum Neronē anteposuit: cuius insidijs, & Agrippinæ ueneno in boleto dato perijt senex ætatis anno LXIIII.

DOMITIVS NERO.

FAx altera totius orbis iure à nobis dicat᷑: qui ex Domitio, atq; Agrippina natus, imperij Romani maiestatē paterna, maternáq; cæde polluit, libidinis adeo effrenatæ, ut matris cōcubitū appetijsse credat᷑. ipse certe sumpto flammeo nuptiali spōsalia celebrauit. sæuitiæ tantæ, ut præter urbis incendiū, & uxoris Octauiæ cædem, primus Christianū sanguinem Petro & Paulo interfectis hauserit. Et ne quid scelerū deesset, publice cantauit, in scenáq; operā exhibuit. Tandem deficiente Galba hostis à Senatu iudicatus, nec fortiter perire potuit. adiutus alterius adigēdo ferro manu. perijt ætatis anno XXXII, Imperij XIIII. Quinquennio sub initia omniū princeps optimus existimatus, etiā Traiani testimonio, procul distare cæteros principes à Neronis quinquēnio prædicantis.

SERGIVS GALBA.

NObilissima Sulpitiorū familia natus, ac per omnes dignitatis gradus ad procōsulatū Hispaniæ euectus, iam grandis natu imperium septimestre maiore hominum ab initio fauore q̄ læto successu tenuit. Auaritia & sæuitia in eo principe iuxta infames: ex q̄ inuisus cunctis, cū Pisonē in cōflatæ inuidiæ remedium adoptasset, annos LXX. natus in medio foro à M. Othone iugulat᷑.

M. SILVIVS OTHO.

MAle partum principatum adeptus, & aduersa per omnem ætatem fama, laudabili fine clausit. Dum enim IIII uix mense exacto Bebriacensibus campis bellum ciuile contra Vitellij duces execraretur, papillam pugione sibi transfixit: adeo militibus charus, ut multi ad eius exemplum, ante mortui pedes semet interfecerint. Vixit annos XXXVII.

VITELLIVS.

PVdet tot dedecorū, sed ad institutā seriem pertinet & hunc ipsum referre. Qui patre L. Vitellio, & matre longe optima natus, militari factione, dum legatus Germaniæ superiori præest, imperiū inuasit, fœdo ingenio, uentricq; ac gulæ natus, & qđ usu in his uenit, sæuitia par. Cæterū Vespasiano principe de-

clarato, cœno, fimóq; iactatus, ac furca sub mentum posita diu per urbem tractus in scalis Gemonijs omnium ludibrio diu iacuit. Vita illi annorum LVII. Imperium uix octimestre.

VESPASIANVS.

FEssam, atq; labantẽ remp. triũ principũ tyrannide poti⁹, ꝙ imperio, flauiæ gẽtis autor Vespasian⁹ primus restituit. Nam per X annos, quib⁹ imperiũ rexit, singulari studio, ac ꝓuidentia rem administrauit, & ne Cæsarianũ desyderaret̃ nomẽ, effecit. Hierosolymis expugnatis, cũ filio triumphauit. Auaritiã ne culpes in eo, & tẽporũ calamitas, & laudabilis eius usus facit. adeo inimicitiarũ omniũ princeps oblitus, ut Vitellij hostis filiam locupletissime dotatã, splendidissimo iungeret uiro: & insolescentẽ Mutianũ, imperijq; participẽ agentẽ adhibitis familiarib⁹ satis habuerit admonere, se quoq; hominẽ esse. mors ei⁹ quantam animi tranquillitatẽ secũ afferret, ostendit: dum alleuatus inter assidentiũ man⁹, stantẽ ait imperatorẽ mori decere. Perijt anno ætatis undeseptuagesimo.

D. TITVS VESPASIANVS.

AMorẽ, ac delitias humani generis Titum infesta mortalib⁹ numina intra bienniũ sustulere. Huius præcipuam demẽtiam, ac liberalitatẽ, uirtutesq; alias eximias per totũ eius principatũ magis cõmẽdauit & uitæ anteactæ licentia, & sub initia luxuriæ, & auaritiæ suspicio, ut Neronis tyrannidẽ pleriq; augurarent̃. Sed mutatus adepto imperio in melius, declarauit eiusdẽ esse ingenij & pessima, & optima interdũ ferre. Hic Hierosolyma expugnauit, sagittandi peritissimus, & literis impẽse doctus. uox ei⁹ quãdoq; memorabilis audita: recordatus em̃ super cœnã, ꝙ nemini eo die officiũ contulisset: Amici, inquit, diem perdidi. Huius imperio Vesuuius cõflagrauit: incendium Romæ totũ triduum, & lues fuit. Perijt ætatis anno XLI. in summo omnium mœrore.

DOMITIANVS.

ECquis Titi nõ doleret interitũ? tali præsertim successore, qui ꝑ om̃ia patri, fratriq; dissimilis, sæpe etiã uiuẽtib⁹ aut cõtumax, aut obtrectator, Neroni ac Caligulæ ꝓpior uixit? dissimulatãq; male sæuitiã ꝑ omnes ordines effudit? Quare nihil illi pater, fraterq;, aut Cattorũ, Germanorũq; clades, aut bibliothecarũ incẽsarũ restitutio profuit, quin cæde illustriũ uirorũ inuisus om̃ib⁹ factus, suorũ tandem cõspiratione post uitæ annũ quintũ ac quadragesimũ, imperij quintũ ac decimũ cõfossus occubuerit, omniáq; eius acta rescissa sint.

COCCEIVS NERVA.

MEliore reip. fato, qđ aurea gibba Domitiano post ceruicẽ in somnis enata portẽdit, Cocceius Nerua suscepit imperiũ, Parthenio id deferẽte: clarissimis ortus haud dubie natalib⁹, ut Dion autor est, & iam senex. qui cũ alias leges, tũ ne mares castrarent̃ edicto uetuit. summæ ciuilitatis & clemẽtiæ etiã in eos, qui in illũ cõiurauerãt. Vt optime uero semꝑ de om̃ib⁹ merit⁹ esse uideat̃, Traiani præsertim adoptione factũ est, quẽ absentẽ, dum senectã suã cõtemni uidet, Cæsarem appellauit, Homerico etiam uersu ad imperium adhortatus.

Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσι.

Imperauit

Imperauit anno uno, mensibus IIII. Vixit annos LXVIII.

VLPIVS TRAIANVS.

OPtimus omniũ princeps externorũ primus Traianus, adoptione Neruæ imperiũ meruit, domi sanctus, foris adeo clarus, ut præter Daciam prouinciam factam, uicto etiam eorum rege Decebalo, Parthos superarit, superatis regem dederit, Transtigritanas prouincias imperio adiecerit, Armeniam, atq; Arabiam peruastarit: ut nihil omnino habuerit, in quo culpari merito possit. Amicitiarum cultor, simplicium ingeniorũ, atq; eruditissimorũ admirator, iuris humani, diuiniq; consultissimus: ipse à literis & Musis haud abhorrens. Huius cineres & ossa in urbem relata, Cochlide columna supposita cum eius imagine, quæ superstaret foro à se extructo. Quanta fuerit in eo bonitas, acclamationes principibus exhiberi solitæ declarent, cum Augusti felicitatem, bonitatem Traiani his adprecarentur. Vixit annis LXIIII. Imperauit XX.

AELIVS ADRIANVS.

HIc Italicæ stirpis Aelio Adriano, Traiani consobrino Adriæ orto genitus, Plotina, ut credit', fauẽte imperator est factus, ingenio sublimi, uario, literarum omniũ peritissimus, sed matheseos in primis: idem architectus, musicus, statuarius, multarũ deniq; artiũ magis nõ expers, q̃ callens. Doctorũ hominũ nũc irrisor, & æmulus, nunc fautor, & beneficus. Disciplinæ militaris sciẽtissim9, in qua multa etiã correxit, principib9, qui secuti postea sunt, ea maxime probantibus, peregrinationis adeo studiosus, ut omnes fermè prouincias pedibus etiã peragrans obierit. Miserabili tandẽ fato cõsumptus est, ut in seipsum sæuire potuerit, si per domesticos licuisset. Imperauit annos XX. Vixit LXII. Inuisum eum fecere uiri illustres, non pauci sub eius exitum exilio, aut morte multati.

ANTONINVS PIVS.

HVic è transalpina Gallia paternum genus Nemausense. Pij cognomenti causæ diuersæ tradunt'. illud mihi maxime probabile, ut à morũ probitate, affectúq; in Adrianum, & seruatos eos, quos Adrianus interfici iusserat, id traxerit. Numæ Pompilio maxime similis. Nam per annos treis ac uiginti nullum sub eo bellum fuit. Amor ac timor gentium in eo certarũt, bellum mouere timentibus his aduersus principem, quẽ ut numen aliquod uenerarent': nec ille gloriæ ita cupidus, ut per aliorũ damna, cædésq; eam appeteret. Nam & à coniuratis uim omnẽ abstinuit, & in cõscios quæri uetuit, ne plures inuenti odium augerent. apud Lori[illegible]s duodecim millibus passuum ab urbe septuagenarius, cum M. Antonium philosophum adoptasset, obijt febre.

M. ANTONIVS PHILOSOPHVS.

QVàm læta, felixq; successio optimis, pijs, philosophis imperatoribus referendis: utinã qui sequent', tales merito dici possent. Nã hic ea ingenij bonitate, his uirtutib9 excelluit, ut exẽplũ desit: & ea tẽporũ calamitas affuit, ut solus ærũnis publicis obstiterit. Nisi eñ hic p̃fuisset, maiestas Romani nominis facile tũc cõcidisset, Marcomannis, Quadis, septẽtrione omi hinc sæuiẽte, inde Persis oriẽtẽ uastãtib9, lue interim, inundatiõib9 fluminũ, locustarũ ui oĩa populãtib9.

ſed uicti primũ Veri principis auſpicio Perſæ. Marcomannicũ mox bellũ, Chriſtianorũ etiã ope, qui tunc militabant, ex ſentẽtia per ipſius principis præſentiã cõfectum. Ad qđ gerendum principalis ſupellex haſtæ ſubiecta, cum pecunia in ſtipendium deeſſet. feliciſſimus certe princeps, niſi hæredem Commodum reliquiſſet poſt annũ imperij duodeuigeſimũ, ætatis quinquageſimumnonũ.

COMMODVS.

ADoleſcẽs mortuo in Germania patre, imperator omniũ uotis eſt dictus. Et quis filiũ Antonini reieciſſet? ille uero etiã patri nõ ſatis probatus, ſtatim Caligulæ, ac Neronis ſimillimus euaſit: libidine, auaritia, & crudelitate illis anteferendus. Nam in ſcena ſæpe aurigæ habitu prodijt. Ludis gladiatorijs & Dalmaticatus præſedit, & in amphitheatro gladiator dimicauit. Athletarũ etiã more publice ſe exercuit. Quæ oĩa actis inſtruenda publicis curauit. Tandem Læto autore, & cõcubina Martia, poſt tertiũdecimũ imperij annũ ſtrangulať.

AELIVS PERTINAX.

SVcceſſerat haud dubie flagitioſiſſimo principi princeps optim⁹, ſi nõ illum militaris auaritia, fatis in peius oĩa trahẽtibus, intra octuageſimũ quintũ imperij diem de medio ſuſtuliſſet. Alba Pompeia in Liguribus huic patria, genus humile, ac ſordidũ. Virtus atq; innocẽtia ſumma, militiæ darus, & in ea ad ſummas dignitates euectus, unde & pilæ dictus eſt ludus. Hic cum ſummã de ſe expectationem omnibus daret, Læti inſidijs, qui imperium illi aſtruxerat, & militari factione: Iuliano, qui ſucceſſit, non inſcio, LXXI ætatis anno perijt.

DIDIVS IVLIANVS MEDIOLANENSIS.

IMperiũ, qđ p ſcelus necis imperatoriæ cõſcius, prim⁹ etiã licitatus eſſe diciť, intra ſeptimũ mẽſem cũ uita ſimul amiſit: neq; eĩ militi gratus, ob nõ integrum donatiuũ datũ, & populo etiã inuiſus ob perfidiam in principẽ optimũ. Quare inter utriuſq; odia deſtitut⁹, Septimij Seueri iuſſu, qui imperatorẽ ſe appellauerat, dãnatorũ more necať. Voceſq; in illũ graues à populo ſepe iactatæ.

SEPTIMIVS SEVERVS.

AFrica illa olim imperij Romani æmula, hunc genuit imperatorem magis neceſſarium, q̃ inutilem. Vnde etiam iactatũ uulgo, aut nunq̃ naſci debuiſſe, aut nunq̃ mori. Nam & imperium fortiter adminiſtrauit: & ſublatis in oriente Peſcennio Nigro, in Gallijs Clodio Albino, quem & Cæſarẽ dixerat, orientẽ omnẽ Parthis, Arabibus, Adiabenis deuictis, Romanæ maieſtati reſtituit. Arcus adhuc Romæ uictoriæ monimentũ titulis magnificẽtiſſimis uiſituř. Britannos tumultuantes cõpeſcuit uallo per XXXII paſſuum millia à mari ad mare ducto; ubi etiã duodeuigeſimo imperij anno ſeptuagenario maior ex articulari morbo deceſſit. Bellicis artib⁹ darus: pacis, niſi ſæuitia, ac perfidia eas inquinaſſet, nõ cõtemnẽdus. Cæterũ literarũ non ignarus, matheſeos peritus: à latinis nõ abhorrẽs, niſi Punicũ quid redderet. Cædib⁹ illuſtriũ uirorũ adeo infamis, ut Punicas clades in toga cæſorũ ciuiũ Romanorũ ſanguine repẽderit.

ANTONINVS CARACALLA.

VEſtis huic, quam talarem è Gallijs aduectam, Romano populo donarat, cognomen

cognomẽ addidit. Seuero patri adhuc uiuenti cõtumax, nec minus in fratrẽ Getam impius, quẽ patre mortuo statim occiderit: militi tamẽ gratus, cũ ob ingens donatiuũ his datum, tum q d' in castris Gregarij penè militis uices ageret. Alexandri Magni admirator, quem collo in læuum humerũ detorto reddere cuperet. Hic orbe peragrato Alexandrinorũ dicacitatem ultus ingenti eorum cæde Persas dolo magis, q̃ uirtute fudit. sexto demum imperij anno militum dolo Carris, dum uentris oneri leuando intenderet, interficitur XXX ætatis anno.

OPILIVS MACRINVS.

OBscurissimis parentibus ortus Maurusij generis, malis artibus, ac pudendis ad præfecturam euectus, à iuris tamẽ scientia non alienus: sed uenali fide, ac uita semper sordida post interfectum Antoninũ, imperium cum Diadumeno filio formosissimo Macrinus inuasit: quod cum per annum & menses duos obtinuisset, uictus ab Heliogabalo cum filio, quinquagenario maior fugiens obtruncatur. Data est dictio consulenti super imperio talis.

ὦ γέρον ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταὶ
σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

VARIVS HELIOGABALVS.

ASsyrium (quis credat?) principem nescio, maiori ne fortunæ ludibrio, an Romanæ maiestatis suggillatione orbis hunc per duos & amplius annos tulit, & cum incestum, siquidem uerum erat Caracallæ filium ex Scenide consobrina natum. Qui ex oriente Romam profectus, interfecto (ut dixi) Macrino, tralato etiam inde Heliogabali numine ad urbem, in summa omnium expectatione uenit: sed illi mox omnia in ludibrium, aut odium conuersa sunt. Nullus enim principum ad hanc diem maiore libidinis flagrauit infamia, uti se in muliebrem sexum exsecari curarit. Nullus maiore luxu opes prodegit imperij: nullus deniq; cõtaminatius, aut impurius uixit: omnium religionum contemptor, præter patrij numinis Heliogabali. Hunc tamen in cloacam proiectum, mox in Tyberim cum matre Scenide tractum per milites populus Romanus ita ultus est, uti nomen eius ex publicis monimentis eraderet. Vixit ann. XVI.

ALEXANDER SEVERVS.

MEliore orbis fato ex Mamæa consobrinus Heliogabalo Alexander iam pridem ab impura illa bellua adoptatus, in imperium successit, optimis principibus æquandus, innocentia, in uiros bonos beneuolentia, & (quæ præcipua dos principum) singulari in omnes clementia, ut ἀναίματον eius dicatur imperium. Hic expeditione Persica ex animi sententia confecta, dum ad septẽtrionem uertit arma, Germanis tumultuantibus factione militari tertiodecimo imperij, uitæ anno undetrigesimo, Maximini perfidia cum matre in tentorio necatur. Primus post Adrianum principem, qui ueræ pietatis lumen acceperit. Nam CHRISTVM in larario suo semper habuit. Quin illa ex sacris literis sententia frequens ei in ore esse: Quod tibi nolis, id in alterũ facere caueas. Locum etiam Christianis adiudicauit, quibus Popinarij litem intendebant, rescribens Deum multo melius quoquo modo coli, quàm Popinarijs assignari.

De Parthorũ

DE PARTHORVM, ET PERSARVM IMPERIO.

NOn alienũ ab instituta serie fuerit, quãdo posthac Persarũ arma in oriente, post Parthica toties erunt referẽda, si breui imperiũ utriusq; populi, tũ ad nostrã ætatẽ in eo terrarũ tractu regnorũ seriem perstringam. Primus igitur Parthis Arsaces libertatẽ asseruit ad eam diem cũ cæteris oriẽtis populis regib9 Macedonũ obtẽperantib9: à q̃ ad Artabanũ regẽ perpetua Arsacidarũ gloria per quadringẽtos, & amplius annos floruit: dissidentib9 inter se Syriæ regibus, Parthis uero per hæc tẽpora uaria admodũ fortuna cũ Romanis cõtendẽtib9, Artaxerses Persa, uir obscuris admodũ parẽtib9 ortus, genti suæ ueterẽ imperij gloriã restituit. Triplicíq; prælio Artabano cum tota Arsacidarũ familia cæso Persas orienti iterũ imposuit. Quorũ imperiũ ad Chosroën usq; regẽ, & Heraclium imperatorẽ per quadringẽtos annos mansit, grauibus prælijs, alternante fortuna, cũ Romanis interim gestis. Qua tẽpestate Saraceni ex Arabia ꝓfecti, Maomethe duce, noui delirij autore, Persas primũ, mox Romanos uarijs & ingentibus cladib9 afflixere: floruitq; Saracenicũ nomẽ, Persico sublato, adeo ut nõ cõtenti Asiæ imperio, maximã Europæ partẽ sibi subiecerint: ipsam etiã terram Italiam (qđ horreat meminisse animus) mari, terráq; fœde per ducẽtos & amplius annos populati. Mox præualentib9 Turcarũ rebus, diuisum in oriẽte imperiũ est: Saracenis Aegyptũ, & Asiam ad orientẽ sibi uendicantib9, Turcis ꝓpiores Europæ prouincias ꝑ nostrorũ principũ segnitiẽ occupantib9: repressáq; interim gentis in Christianũ nomẽ infestissimæ rabies Gallorũ armis Europæ principum, cõmuni expeditione, autorib9 tamẽ Francis in eos sumpta, & Hierosolyma nobis restituta. Cæterũ nostrorũ discordia rebus in Asia labentibus, & modo Tartaris, modo Saracenis de imperio cõtendentibus, Asiæ pars, quæ à Tauro ad Euphratẽ protendić, seruorũ imperio, reliqua ad Hellespontũ Turcis cessit. Interim centesimũ ab hinc & amplius annum, Tamberlanes inter Scythas humili loco natus ex gregario milite ordinis primo, mox exercituũ ductor, Parthis imperiũ astruens, uictis omnib9 finitimis gentib9, Syriam cũ tota Aegypto populatus est. Inde in minori Asia Paizeti Turcarũ principi cõgressus, eum captũ cum tota gente ad internitionẽ cæsa, in uinculis habuit: uictorq; domũ reuersus, urbe etiã Marchanti populissima à se cõdita, & uictarũ gentiũ spolijs ornata, imperiũ moriẽs duob9 filijs reliquit. Quorũ dissidio res tanta indole parta, retro facile abijt. Stetit tamẽ regnum trans Euphratẽ filijs incolume ad Vsuncassanũ usq;: qui cũ Maomethe etiã cõflixit. Variatũ demũ in his terris re ægyptiaca interim florẽte, donec auditum est ætate nostra Psophis nomẽ unius ex Vsuncassani hæredibus (uti credi uolunt) fortuna seruati: qui magno hominũ fauore ad imperiũ ascitus, ueluti hæreditariũ odiũ cũ Turcis exerceat.

IVLIVS MAXIMINVS.

REdit nunc stilus ad institutã seriem. Nam Alexandro interfecto, successit Maximinus cum filio eiusdem nominis, Thrax gente, & sæuitia insignis: aduersus quẽ, cum Senatus Pupienum & Balbinũ imperatores declarasset, immanitatẽ hominis, ac barbariem pertesus: ille statim in Italiam cũ Germanico, ac Pannonico

ac Pannonico exercitu descendit. Aquileiáq; incassum obsessa, à militibus fame laborantib9 cum filio necatur. Memorabilis militum uox fuit, cum utrunq; interficerent, ex pessimo genere ne catulum quidē habendum. Imperarunt ambo annos treis. pater sexagenario maior, filius uigesimum annum agens obijt.

BALBINVS ET PVPIENVS.

IMperatores hi primū ex S.C. duo aduersus Maximinū creati. Balbinus nobilitate generis præstans. Pupienus, qui & Maximus, militari disciplina clarus, à q̊ & Maximini uicti. Cæterū cum parū inter se cōcordi animo remp. regerent, à militibus uterq; interficitur, Gordiano puero summæ rerum imposito.

GORDIANVS.

OPtimum, ac nobilissimū principem terris Dij dederant, si diu rebus illum præesse uoluissent. Nobilitatē eius auus, paterq; imperatores, & Scipionum stemma genti insertum, bonitatem Romani populi, ac militum, & orbis totius in adolescentē amor attestatur. Sed cum bellum ingens aduersus insolescentes Persas cōflasset, iamq; Misithei soceri diligētia feliciter cōfecisset, Philippi præfecti dolo, qui socer primo, mox princeps, interficitur. haud tamen inulta mors optimi principis fuit: omēs qui in illum cōiurauerant, crudelib9 supplicijs affecti, & Philippi nō diu imperiū tenuere. Vixit annos XXII. Imperauit sex.

PHILIPPI.

DVobus principibus audita Gordiani morte, à Senátu creatis Marco primum, mox eo breui absumpto, Seuero Hostiliano, qui & ipse non diu superuixit, Philippus imperium occupat: nec ei gentis humilitas obstare potuit, quo minus imperaret. Nam per omnes militiæ gradus ob uirtutē euectus, tandem præfectus à Gordiano in Misithei locum factus, optimo adolescenti insidias cōparauit: eóq; per dolum cæso, imperator ab exercitu dictus Romā cum uenisset, filium Philippū imperij participē declarauit. Ipse post quintū imperij annū Veronæ medio capite supra ordines dentium præciso, filius duodenari9 Romæ necatur: quē adeo tristis ingenij ferunt, ut nunq̃ riserit, & semel ridentē patrem auersatus sit. Sub his sæculares ludi magnificentissimi millesimo ab V. C. anno dati. sunt qui à Christiana pietate non abhorruisse Philippū tradant, quorum testimonio hominis perfidia fidem abroget.

DECIVS.

INuitum, ac penè reluctantē Philippi socordia hunc imperio præfecit, haud dubie tamē nobilissimis parētibus Bubaliæ inferioris Pannoniæ urbe natū. Nam Philippus nunciata Marini ducis, & Mœsici exercitus rebellione, cū Decium ad cōprimēdos eos motus mitteret, recusauit primo Decius: mox etiā admonuit, non esse ex Philippi re, ut ipse eò cōtenderet. Cæterū fatis rem ita trahentibus, ut primū prouinciam attigit, imperator omniū cōsensu dicit᷑: & interfectis (ut dixi) Philippis, cū aduersus Gotthos cū filio audacius, q̃ cōsultius pugnaret, cæsus cum toto exercitu ab his est. corpusq; paludis uoragine absorptū nusq̃ inuentū. Hic charissimus senatui fuit. Et qui à nobis etiam inter optimos principes adnumerari posset, si iniuriā à Christiana pietate abstinuisset: in quā

plus nimio

plus nimio Philippi etiã odio sæuijt: Fabiano, ac Cornelio pontificibus Romanis martyrio affectis. Vixit tamẽ annos L. Imperauerunt uterque biennium.

GALLVS PATER, ET VOLVSIANVS FILIVS.

HI post Decium imperiũ adepti, infelicissime illud per annos duos, & menses octo rexere. Nam cum Scythis tributo annuo drachmarum centum transegere, primi qui Romani maiestatem imperij tam fœda pactione sugillarint: & Armeniam amisere, expulso à Parthis Tyridate eorum rege. Tam sæua deinde lues orbem inuasit, quæ ex Aethiopia ortum habuit, ut per annos quindecim terras penè omnes exhauserit. Tandem Aemiliano imperatore facto, uicti prælio, à militibus occiduntur: pater ætatis anno XLVII.

AEMILIANVS.

TRimestrem & hunc imperatorẽ Mauritania nobis dedit, uirum (qđ fatendum est) militiæ peritũ, sed ignobilẽ: qui uictis ad internitionẽ penè Gothis, astu etiã adhibito, cũ omnẽ prædam militi promisisset, imperator ab exercitu dicit. Mox Valeriano ab Alpino exercitu imperatore nobilissimo, ac Censorio uiro creato, qui Aemiliano fauerant: ne ciuili bello Remp. conflictarent, Aemilianum necant, soloq; ducis capite res peracta est, anno ætatis eius XL.

LICINIVS VALERIANVS.

NVllum principem maiore unq; fauore orbis accepit: nullus eo calamitosior ad hanc diem imperio præfuit: uel quod à Sapore Persarum rege uictus acie, siue dolo suorum, siue eius imprudentia id acciderit, nam utrunq; traditur, miserabili captiuitate apud eos consenuit: uel quod Gallienũ filium post se reliquit, qui Caligulæ, ac Vitellijs simillimus orbem terrarũ penè perdidit: externis hostibus adeo nobis insultantibus, ut fœminæ imperiũ in Gallieni contemptum occuparint. Triginta certe tyranni nescio Remp. magis afflixerint, an aduersus hostes nostros necessarij tutati sint: qui per ea tẽpora in pronum rem imperij labentẽ per Gallieni luxum sustinerent. Vixit Valerianus septuagenario maior, imperauit annos XV. Vir ante imperium summis honoribus functus, & in his cum summa laude, ac uirtutis opinione uersatus.

GALLIENVS.

AD Valeriani calamitatẽ accessit Gallieni filij imperium: qui nequissimus omnium mortalium adeo per luxum, ac secordiam imperium afflixit, ut per totum terrarum orbem grauissima externa bella senserimus: neq; uero minus à XXX tyrannis uexatæ fuere res. Is Gallienus, cum aduersus Aureolum comparato exercitu Mediolanum usq; contendisset, Aureoli commento iam penè uicti, certe intra Mediolanum obsessi, interficitur quinquagenarius. Imperauit annis XV. cum patre septem, solus octo. Affuit huic principi (quod mireris) animi quandoq; uigor, & ad se ulciscendum audacia: nec minus in eo liberalitatis effulsit, cum nihil unquàm petenti denegaret.

CLAVDIVS.

OStenderunt & hunc terris numina uerius, q̃ cõcessere. Quippe cuius principatu restitui ad integrũ res potuerit, nisi intra bienniũ fato occubuisset

Is enim

Is enim Gotthorũ arma late uagantia primus cõpescuit. Naualibusq́;, ac terrestribus bellis eorum opes attriuit, ut per omnes prouincias nulla, nisi Gotthica mancipia essent. Alemannorum ad Benacum lacum infinita millia profligauit. Illud memorabile, quod Græciæ uastitate, quam Gotthorum arma intulerant, Athenis captis, cum librorũ ingentem uim coaceruassent, de his comburendis barbari iam cõsilium ceperant: tum unus ex his, Abstineamus, inquit, hanc iniuriam ab his codicibus, quibus Graij homines dum studiosius incumbunt, minus ad bella idonei fiunt. Illud etiã in Claudio memorabile, quod accepto imperio, cum in senatu uariarẽt sententiæ, utri prius bello occurreret, Tyrannorũ, an Gotthorũ: Gotthis censuit prius aggrediendos: quod hi Reip. hostes, Tyranni, principis essent. Præfuit biennio non integro.

QVINTILIVS.

HIc cum dies septem ac decem imperium autore Senatu tenuisset, Aureliani imperatoris nuncio exterritus, sanguine è uenis emisso obijt.

AVRELIANVS.

HVnc inter principes necessarios magis q̃ bonos multi reponunt. Nam quantum illi gloriæ triumphi hostiles, & militaris peritia uendicat, tantũ sæuitia domi etiam in sororis filium exercita laudis detrahit. Princeps tamẽ dignus, qui Claudij etiam prærogatiua Remp. ea temporũ calamitate susciperet. Barbaros enim in terra Italia uagantes, triplici prælio afflixit. Monetariorum bellum non sine ingenti cæde sedauit. Zenobiam insolescentem duplici prælio uictam, & per obsidionis moras tandem fractam in triumphum duxit. Aureolum, & tyrannorum non paucos aut interfecit, aut sibi conciliauit, Tetrico uno ex his etiam Lucaniæ correctore instituto. Imperauit annis V. Domesticorum fraude inter Byzantium & Heracleam oppressus.

TACITVS.

INterregnum per septem mẽses Aureliano interfecto fuit: cum miles ad Senatum, Senatus ad militẽ prærogatiuam imperatoris deferret eligendi: tandem patres militari consensu uicti Tacitum Augustum dixere: ex quo tantum publice gaudium fuit, uti literas Senatus ad municipia Italiæ super ea re dederit. Quàm uero amplissimi ordinis iudiciũ à militari tumultu distet, Taciti declaratio ostendit: cum in curia testati sunt neminem aut iustius, quàm grauem uirum, aut prudentius q̃ doctum imperare posse. Verum hic tantus uir sexto quàm imperare cœperat mense, militari scelere perijt.

FLORIANVS.

HIc Taciti frater, q̃si hæreditariũ imperiũ esset, intra LX. imperij diẽ, tanq̃ ad fortunæ ludibriũ solutis sibi uenis, ad Probi imperantis nunciũ obijt.

PROBVS.

NOn fefellit omen nominis, cum hoc illi cognomẽ esse potuerit: ut si nõ illi fuisset Probi nomen, cognomento hoc appellari potuerit. huic nec Taciti frater obstitit, quo minus orbis totius cõsensu imperator diceretur: nec generis humilitas, cũ patrẽ Dalmatici sanguinis, & eum agrestem habuerit. Vir pacis,

bellicq; artibus longe clarissimus. huic per sex annos, quibus imperauit, uicti Sarmatæ debentur. Tyranni per hunc omnes sublati: pax uniuerso terrarum orbi restituta. celebris uox eius excepta inuidiam peperit apud milites: necq; eñ necessarios amplius dicebat forè milites, ubi hostes deessent: quos nusquàm uirtute sua futuros mox sibi promittebat.

CARVS.

NArbo Martius hunc genuit imperatorẽ bonũ, sed ad posteros etiã commẽdatiorẽ multo futurũ, nisi Carinũ flagitiosissimũ principẽ reliquisset. Hic bello Persico capta Seleucia, & Ctesiphonte, dum ad Tigrim fluuiũ castrametatur, fulmine ictus perijt: Numeriano filio ab Apro socero mox interfecto adolescẽte tum ꝓbitatis, tum eruditionis egregiæ, maxime autẽ ad poeticen nato: & Carino Romæ ꝑ Diocletianũ principẽ cæso. hi tres uix trienniũ explerũt.

DIOCLETIANVS, ET MAXIMIANVS AVGV.

SVbeat forsitan admiratio multos hac nostra principũ relatione, ꝗ paucissimos Quiritij sanguinis, oẽs ferè externos, & pudendæ q̊sdã etiã originis, nõ tamẽ pœnitẽdos recẽseam. Sic hactenus Deciũ Pannoniæ, Aurelianũ Daciæ, Claudiũ Dardani, Probũ Dalmatæ, Carũ etiã Galliæ sibi uendicant. Quid qđ' eadẽ Dalmatia alterũ etiã nobis imputet, omnib9 æquandũ principib9, si à piorũ sanguine abstinuisset, Diocletianũ? Is eñ Salonis ortus, libertini etiã sanguinis, cum molem imperij grauiorẽ animaduerteret, ꝗ̃ ut unus esse uniuersæ par posset, Maximianum Augustum creat: amboq; duo sibi Cæsares, Galeriũ, Armẽtariũ cognomine, & Constantiũ Constantini Magni patrẽ dicunt. Diocletianus igitur, quando per partes rem tutius confici posse ratus est, Maximianum Gallijs præficit: eóq; cõfecto bello, in Africam aduersus quinquagenarios transire iubet: utrobiq; sedati tumultus. Africanus certe aliquanto difficilius: ꝗ quinquagenarij, & supra eum annorũ numerũ ueteranus miles ad obsequium tam facile redigi nõ poterat. Interim Aegyptũ Diocletian9 inuadit. Achilleum incubatorẽ imperij Alexandriæ per menses aliquot obsessum, & in potestatem redactum feris lacerandũ obijcit: potẽtissimus quisq; cædibus, ac proscriptione petiti. Interim aduersus Narseum Persarum regem Galerius infeliciter primo, mox reparatis copijs, ira etiam animos illi faciente, ꝗ ad Diocletiani carpentũ post cladem acceptam per mille passus pedes currere coactus est, egregie uicit Narseo fugato, & cæsis magna ex parte Persis, pellicibusq; cum gaza oẽi regia captis. Hæc uictoria Galerij uirtute, & audacia parta: qui exploratis prius hostium castris, noctu cum XX. millib9 equitũ Persas aggressus, dedecus acceptũ hosti repẽdit. Diuersa etiã parte Constantius ab Alemannis improuiso insultu primũ uictus, & eodem die mox uictor. LX. eorum millia cecidit: ea clade Germaniæ attritæ, Galliæ liberatæ. Sicq; pacato orbe post annorũ imperium XX. Diocletianus Nicomediæ, Maximinianus Mediolani imperiũ eodẽ die deposuere. Rem miram, & ad hanc ætatẽ incognitã, ut sponte nec prægrauãte saltem senecta, uel rerũ mole, uterq; in ordinẽ se redegerit. Diocletian9 certe cõstantius in proposito mansit. Nam per decem annos quot priuatus Salonis superfuit.

hortorũ

hortorũ amœnitati uacans, iterum ad imperium solicitatus, à priuata uita abduci non potuit, testatus nullos sibi unquàm soles lætiores affulsisse. Obijt autẽ duodeoctoginta natus annos, uel alienatione mentis, uel ueneno hausto, ueritus Licinium, ac Constantium, qui illum tanq̃ Maxentij fautorem grauiter increpuerant. Sed & Maximinianus dum Constantio genero insidias parat imperium affectans, Massiliæ captus Constantij iussu necatur.

CONSTANTIVS CHLORVS, ET GALERIVS MAXIMINVS AVGV.

SVccessere Diocletiano Iouio, & Maximiniano Herculio cognominibus, duo ab his antea dicti Cæsares, Constantius uidelicet Chlorus, quasi uirentem à colore dicas, & Galerius Maximinus. Sunt qui ex ueteribus monimẽtis, Maximianũ magis probent: sed quocunq; cognomine hic fuerit, diuerso, quod constat, ingenio uixere. Constantius benignus, ac facilis, atq; ad promerẽdam Gallorũ gratiam, quibus præerat, propensior, nec à uera pietate abhorrens. Galerius trux, ac propè immanis: ut qui rus, unde uenerat, oleret, nostriq; sanguinis appetentissimus. Sed cum undecim annos Constantius Gallias, & Hispanias in summo ocio tenuisset (Nam Africam, Italiamq; sub imperij initia sponte dimiserat, ratus id grauioris esse oneris, q̃ ut ab uno sustineri posset) Eboraci decessit, moderati principis fama, & Constantino filio successore felix.

Galerius imperiũ adeptus, molem & ipse secũ rei reputans, duos sibi asciscit Cæsares, Seuerum & Maximinianum iuniorem: illum Italiæ, hunc Africæ & orienti præficit: ipse Illyricum sibi medius asciscit. Verum non multo post genitalibus putrescentibus, uitæ tædio uim sibi gladio intulit.

SEVERVS ET MAXIMINVS IMP.

SEuerum haud multo post Maxentij factio Romæ intra tabernas opprimit, & Maxentium Herculij Tyrannici uirum spiritus sibi præficit: aduersus quẽ dum Maximinianus festinat, militũ suorũ defectionẽ ueritus, retro in Illyrium cõtendit: ubi ulcere inguinibus innato, cũ deessent remedia, nec medici ob hominis immanitatẽ opem ferre auderẽt, uermib⁹ undiq; erumpẽtib⁹ obijt, Christiani sanguinis usq; ad insaniam pridem effusi incassum pœnitens. Vir belli, pacisq; artib⁹ insignis, nisi crudelitate nimia in nos tantas uirtutes fœdasset. Solus annos duos cum Cæsaribus, & Licinio imperij consorte XVI præfuit.

LICINIVS ET CONSTANTINVS.

LIcinio Dacia natale solum fuit. Militaris disciplinæ ad ueterẽ normam seuerissimus exactor. Rusticis & agrarijs hominibus (ex eo eñ genere fluxerat) æquus: auaritiæ & Veneris studio infamis, morib⁹ planè barbaris: & literis adeo infestus, ut uirus, ac pestem publicam eas appellaret, sed cur eas non odisset, quarũ adeo expers erat, ut ne decretis quidem subscribere posset? Illud in eo nõ reprehendas, quod spadonũ, aulicorũq; insolentiam mire cõpescuit, tineas, soricesq; palatinos appellans. Hunc Constantinus nouas res molientẽ, primũ in Pannoniæ campis fudit: mox reparantẽ uires incredibili celeritate ex Europa in Asiam expulit: maléq; reconciliata iterũ gratia per Constantini sororem

 Constantiam,

Constantiam, quæ illi uxor erat: cum rebelles animos homo uecors retineret, etiam contra sacraměti fidem Thessalonicæ interfici iussus est. Imperauit ann. XIIII. sexagenario maior, Christianis infestissimus. Vnde illi discordiarum semina aduersus Constantinum acriora.

M. FLAVIVS CONSTANTINVS CONSTANTII AVGV.

FElicioribus auspicijs, ac meliore partium nostrarum euentu, rerum tandem Constantinus potitur ex Helena Constantij uxore susceptus: & cæteris fratribus ob egregiam indolem, cum illi segnitiem præ se ferrent, patris etiā testamento prælatus. Hic sub Galerio rudiměta militiæ felicissime auspicatus, parta ex Sarmatis egregia uictoria, ueritusq; ex ea laude gliscentē inuidiam ad patrē transfugit: eóq; mortuo, Gallias, Hispaniasq;, & Cottias alpes obtinuit: Constantio patre id multo ante somnio præsagiente, egregium imperatorē fore, qui Dei militib9 opem primus ferret. Iamprimū igitur ueteranis militib9 agros assignatos, ut ad filios suos transirēt, prim9 instituit. Tertio imperij anno accersitus in Italiam ab ijs, qui Maxētij tyrannidē ferre nō poterant: biennio totā Italiam urbemq; Romā pristinæ maiestati asseruit, Maxentio Tyberinis gurgitib9 absorpto. Inde abnegato idolorū cultu, Christianam puritatē ita amplexus est, ut præter egregia dona Diuorū nostrorū tēplis illata, CHRISTVM ab omib9 colendum præceperit, tēpláq; illi, & alijs numinibus erexerit. nec alia magis causa acrius in Liciniū exarsit, q̄ q; ille aduersaret' nobis. Bella cōtra Barbaros multa felicissime cōfecit: unde primus Romanorū principū Magni cognomentū tulit. A bellis ad pacis studia conuersus, optimū principē primis annis egit. Leges sanctissimas tulit: literis & ipse impense semper studuit, & eas fouit. Religionis adeo obseruans, ut Nicenam synodū CCC & XXII patrū multis dissidētibus indixerit. Byzantiū instaurauit, imperatoriamq; urbem & nouā Romā appellari uoluit. moriens & Constantinopoli sepultus, treis liberos, & Dalmatiū fratris filium successores reliquit. XXX & amplius annos imperans, tredecim uero ex his solus. De eo sic memoriæ proditū, decem primos annos ut præstantissimus diceret'. XII sequētibus latro, decē nouissimis pupillus ob immodicas largitiones. De eius baptismate uti uariant autores, sic cōstanti fide, quæ de imperij donatione circūferunt', uti minus similia ueri nō probant. Sed alij hoc uiderint.

CONSANTINVS, CONSTANS, ET CONSTANTIVS CONSTANTINI FILII AVGV.

HI tres imperiū, qd' p manus à patre acceperūt, ita partiti sunt: ut Constantinus maximus natu Gallias, & Hispanias, Britanniáq; insulam obtineret, Constanti Italia cum Illyrico, & Græcia cederet, Byzantiū & Oriens Constantij esset. qui Dalmatiū socium imperij haberet: quē haud multopost dolo exceptū militari factione oppressit, cū annos treis imperasset. Nec durauit diu fratrū cōcordia: siquidē in nefariū bellum rapti fratres: nam Constantinus gallico exercitu fretus, Constanti fratri bellum intulit. qd' dum cupidius, q̄ cautius gerit, ad Aquileiam exceptus insidijs nōdum triennio finito, uulneribus confectus perijt. Inde Constans uictor, cum non sine labore prouincias transalpinas

in potestatem

in potestatem redegisset, egit primum optimum principem: mox aduersa ualetudine, siue rerum felicitate mutatus, ingratus omnibus esse cœpit. Donec & ipse Magnentij dolo dormiens intra tentorium, ad Helenam oppidum oppressus est, cum imperasset annos XIII. uixisset paulo plus XXX.

Constantius cædem fratris ulturus, ingenti exercitu aduersus Magnentium cõparato, ingenti illum prælio & memorabili, ad Murtium fudit: quo Romani uires imperij penè concidere, LIII millibus utrinq; desyderatis. Mox cum Magnentius bellum reparasset, & ad Lugdunum iterum uictus esset, gladio sibi latus aperuit: sed & Decentius frater, qui Cæsar ab eo dictus fuerat, laquei morte præpostera uitam finijt. Nam Britannioni antea Constantius ueniam petenti facile dederat. Is Britannion adeo expers literarũ est habitus, ut ne prima quidem elementa calleret. Cæterũ Constantius Gallum à se antea dictum Cæsarẽ ferocientẽ, & insolescentẽ supra Cæsaris nomẽ interfecit: & cõtra Persas infeliciter conflixit militũ suorũ stultitia. Quibus ad sua abeuntibus, quæ Massagetæ uastabant, dum Romam inuisit, Iulianum Galli fratrem, treis & uiginti annos ætatis agentẽ, Cæsarẽ à se factum, in Gallias aduersus Alemannos eas uastantes misit. ipse in Persas iterum contendens, dum ægre ferret Iulianum à militibus Augustum esse dictum, apud Mopsucrenen iuxta Tauri montis radices æstuantissima febre decessit. Vixit ann. XL. Imperauit XXIIII.

IVLIANVS.

CONstantio extincto, Iuliano facile cuncta cessere. Puer hic ingenio sublimi, callido, & literarũ ardentissimo, Gallias sub primum accessum præter omniũ spem, Alemannorũ incursu uastatas asseruit, regemq; eorũ cepit: inde Augustus à militibus salutatus Parisijs, mortuo (ut dixi) Constantio, aduersus quem bellum ciuile parabat. Persis, adepto imperio, bellum indixit. ubi dum inconsultius agit, Persæ uiri dolo in deserta cum exercitu ductus, conto traiectus perijt. Sunt qui sagitta è cælo missa uulneratũ dicant. Vnde in nefariam uocem erumpens, uicisti Galilæe (sic enim CHRISTVM appellabat) occubuerit. Christianos impio quodam odio adeo insectatus, ut studia, & militiam hisce interdixerit: plerosq; præmijs, & illecebris, quasi machinis à uera pietate auerterit. Quinetiam imperator (ita Deo uisum) aduersus nos libros ædidit. ille uero si ingenium, indolemq; egregiam ad ueram pietatem, quam puer imbiberat, conuertisset, inter egregios principes adnumerari potuit. decessit annos agens alterum & trigesimum. Solus annum unum, menses treis imperauit.

IOVINIANVS.

HVic Varronianus pater, Pannonia patria, staturæ proceræ, ingenij amœni, nec à literis abhorrentis: qui à militibus primo imperator salutatus, deceptis similitudine nominis, quasi Iulianus reuixisset, cum Persis pacẽ magis necessariam, q̃ honestam, Transtigritanis prouincijs quinq; amissis inijt. Accessit nouæ ignominiæ dedecus grauius: uetitus imperator Ro. Arsaci socio opẽ ferre. Perijt octauo imperij mẽse Dadastanis oppido, dum cubiculũ ingreditur noui tectorij, prunis etiã ardẽtibus, siue, ut alij, stomachi cruditate XXXIII ætatis anno.

VALENTINIANVS, ET VALENS AVGV.

DEdit & hos Pannonia principes Gratiano patre ortos. primũ Valentinianus ab exercitu Niceæ, inde Valens ab eo Augustus, imperiiq́ cõsors dictus: qui Procopium temere imperiũ inuadentẽ, Constantinopoli oppressere. Inde Gotthi, & barbaræ nationes à Valentiniano Thracia exturbatæ. Septentrióq́ om̃is cum Saxonibus ad officiũ eiusdẽ opera redacti. Parthi è Syria per legatos eiecti. Inquieta Germania Theodosij maioris auspicijs pacata. Ipse dum Quadorũ legationẽ latrocinia excusantẽ audit, subito morbo uenis arefactis, ut sanguis mitti nunq́ potuerit, obijt Gratiano filio prius Augu. appellatione donato, imperij accepti anno XI. mense VIII. Die XX. uitæ LV. Valens post fratris interitũ, Arrianæ factionis fautor, dum aduersus Scythas & Gotthos prælium ferocius, q́ cautius ciet, uictus ab his acie, uitam, imperiũq́ amisit, igne intra tuguriũ, in quod cõfugerat, iniecto. Digni imperio fratres, & inter bonos referendi, nisi Valens Arriano delyrio uirtutes egregias inquinasset.

GRATIANVS, ET VALENTINIANVS.

HAud sanè improbandum principẽ numina terris dederant, si quantũ literis & militari disciplinæ uacabat, ac uenationibus, tantũ curæ ad remp. cognoscendam impendisset. Nam pietate in suos egregius, Valentinianũ adhuc puerum Augu. dixit, patre, patruóq́ extinctis. Mox Theodosium Hispanum consortem imperij adsciuit. Verum dum spicula tantũ, & arcus meditat᷑, dum Alanum militem Romano præfert, Maximi ducis insidijs circumuẽtus perijt, cum imperasset cum patre annos octo, cum patruo treis, cum Theodosio IIII. Valentinianus à Maximo emissus, Theodosijq́ ductu postea restitutus in imperium, Maximo tyranno interfecto, mox Eugenij & ipse post Maximum tyranni dolis uictus, laqueo seipsum necauit.

THEODOSIVS.

HIc Honorio patre, & matre Termantia, haud dubie inter optimos principes adnumeret᷑: quippe qui remp. Gotthicis armis penè oppressam accitus ex Hispania (quæ illi patria) à Gratiano restituerit, Maximũ tyrannum & Andragatiũ præfectum eius subito in cursu uictos occiderit, Valentiniano imperium asseruerit. Mox Eugeniũ tyrannũ in Valentiniani ultionẽ sustulerit, nõ sine numinis manifesto indicio: cũ multo minorib⁹ eñ copijs illi cõgressus, militante illi æthere, & cõiuratis in eius auxiliũ uentis, ut poëta eleganter cecinit, uictoriam insignẽ adeptus est. Fuit autẽ hic princeps morib⁹ & corpore Traiano principi similis: summa in eo demẽtia, incredibilis in suos pietas, rei militaris disciplina sagax, nec à literis alienus, simpliciũ ingeniorũ admirator: pietatis nostræ adeo obseruator, ut summa ciuilitate ab Ambrosio antistite castigatum se, adytisq́ prohibitũ tulerit. Obijt Mediolani ætatis anno L. imperij undecimo.

ARCADIVS, ET HONORIVS.

HOsce pueros Theodosius uiuens, imperij consortes fecerat: & moriens, quando ætas rerum moli nõ responderet, treis imperij tutores testamento sanxerat, Arcadio Rufinũ, Honorio Stiliconẽ cõmẽdans. Africæ uero Gildonẽ

præesse

præesse uoluit. Prior Ruffin9, dum Gotthica solicitat arma, ut imperium metu ab Arcadio extorqueret, perfidiæ pœnas dedit: pariq; pœna Caianus Ruffini sceleris popularis afficit. inde mox Arcadius, cum Byzantij regnasset ann. ferè XIII. obijt, Theodosio filio relicto. Maior rerum moles Honoriū Romæ agentem excepit: qui rebellantē Gildonem cum Mascezelis fratris ductu superasset, eundem quoq; Mascezelem rebellem expertus, Bonifacij ductu uicit. At Stiliconis perfidia eo perniciosior, quo occultior fuit. Nam magno nostro dedecore cum Gotthi Italiam uastassent, urbemq; Romā cepissent, astu Stiliconis rem adiuuante, tandem re ab Honorio cognita, Stilico cum filio sublatus est, qui genere Vandilus, & militaris disciplinæ scientissimus, Honorij etiam socer, si quā operam in perdendo ad Fesulas Radagaso cum ducentis Gotthorum millibus præstiterat, in asserendo imperio præstitisset: nec Romam Alaricus Gotthorū rex unquàm cepisset, nec orbem totum cladibus assiduis inuoluisset. Decessit autem Romæ, cum annos duos & XXX imperasset.

ROMAE CAPTIVITAS.

NOn potui non uehementer mirari tantam uel temporū iniuriam, uel scriptorum inertiam, tum ueterū, tum recentiū fuisse: ut cum Romam orbis reginā captam ab Alarico Gotthorū rege, anno post eam cōditā millesimo C. LXIIII. certatim omēs memoriæ prodant: seriē tamē rei, aut indagandā nō censuerint, aut indagatā tanq; rem planè ignobilē, nec scitu dignā obliuione inuoluerint. Prò Deûm, hominūq; fidē, urbs orbis totius regina, quæq; eo auspicio cōdita credat, ut caput orbis semp esset, & q toties de barbaris gētibus, orbéq; triumpharat, capit Gotthico astu, & interim rei series, ordóq; nescit? Ego uero id minime patiar, & omnis antiquitatis illustrandæ studiosus, hanc quoq; rem tam memorabilē nō negligam. Astu autē barbarico capta tradit in hunc fermè modū: quē Procopius solum ex omīb9, quos legi, tradat: ut mirer ab interprete uel rem totam dissimulatā, uel cum in mutilum græcū codicē incidisset, non animaduersam. Ille igitur in hanc sententiā. Obsederat Romā Alaricus iam biennium: nec Honorius, qui Rauennæ desidebat, aut ferre suppetias poterat, aut audebat. Nam cū nihil minus, q̄ de urbis salute solicitus esset, Stilicone interfecto, ducem exercitui minime præfecerat, qui rem aduersus Gotthos administraret. Vnde Gotthis obsidendæ urbis cogitatio, Romano milite aut dilapso, aut segniter rem agente. Verū eam frustra obsessam, cū expugnare ui non possent, ad dolum hostis barbarus uertit. Profectionē in patriā simulat, trecētosq; iuuenes, corporis & animi ui præstantes deligit, q̄s Romanis principib9 dono det: instructos prius, ut omī obsequio dominos suos promereri studeant, & ad certā diem circa meridiē, cū Romani principes somno, uel otio uacarēt, ad Asinariam portam aduolent: interfectisq; improuiso insultu custodib9, portā sibi præstò futuro aperiant. Interea Gotthi cū reditū, alia atq; alia deesse sibi simulantes differrent, trecenti illi iuuenes occasione egregie usi, portam stato die suis aperiunt: & intromissus Gotthus maiore ignominia, quàm damno urbem omnem populatur. Sunt qui Probæ illustris fœminæ & opulentissimæ opera

patefactā Gotthis portā existiment, cū plebē Romanā passim fame, & morbis pecudū more cadentē miseraret. Duo sunt cognitu nō indigna. Vnū, edictū ab Alarico fuisse: ut quicūq; in tēpla diuorū cōfugerēt, præcipue Petri & Pauli, his nulla uis inferret, qđ & summa fide seruatū. Alterū, qđ cū nunciatū Honorio esset Rauennæ Romā perditam, credidit ille de pugnaci Gallo, cui nomen erat Romæ, significatū esse: admiratumq; uehementer tam subito perijsse eum, qui cum pauloante festiuissime luserat. Adeo socordis ingenij princeps, nec quicq; omnino paternæ, auitæq; uirtutis referēs, qđ & Arcadio fratri uitio datum est. Nam Eudoxiæ uxori addictus, cū alia improbe fecit, tum Chrysostomū antisti tem sanctitatis & eruditionis egregiæ, uxori plus æquo inseruiēs, in exiliū egit.

IOANNIS BAPTISTAE

EGNATII VENETI ROMANORVM PRINCIPVM LIBER SECVNDVS.

SEQVITVR abhinc ætas, in qua mihi orbis totius clades, regnorū tristes exitus, imperia funditus excisa, mutationes rerum frequētissimæ referendæ sunt: ut intelligat mortalitas nihil esse inconstantius ijs, quæ tantopere ut æterna miramur. Adeo enī uitæ, fortunæq; ista bona, in quibus opinione uulgi sita summa felicitas est, fragilia, caducáq; sunt, ut nihil his esse possit cladibus, ruinisq; magis obnoxiū: qđ cum uetera illa Asiæ imperia, tum uero nominis Romani maiestas facile declarat. quæ felicibus auspicijs orta, lætissimis rerum successibus aucta, uiris clarissimis instructa: quorū uirtute, ac consilijs, ad amplissimum fastigium sit euecta, legibus, institutis, Deûm pietate illustrata: cōciderit tamē, & funditus euersa sit: ut quēadmodū illa de toto terrarū orbe triumphos retulerat, sic nulla ferè hodie in terris gens agat, aut antea fuerit tam immanis, tam barbara, quæ non aut auitas iniurias, aut suas illi rependerit. Huc accessit, quod eorū deinde, qui sequentur, principum, partim ignauia, partim auaritia, res adeo nostræ pessum iere, ut ad rem Romanam sistendam, alienæ, atq; externæ uirtutis eguerimus: adeo mascula illa Romuli proles, & Italica uirtus simul cum imperij lapsu consenuerat. nec Romani postea pontifices ambitione plus q̄ immodica, pronam iam per se in casum rem Italicam nō funditus afflixere: dum studijs suis nunc Francos, nunc Germanos, atq; alios quosuis potius q̄ Italicos principes patiuntur. Illi uero quantum Romanæ, atq; Italicæ maiestati semper detulerint, uel illud argumento esse potuit, cum se Cæsares, aut Augustos pro Henricis, & Federicis dici malint: cumq; se nunc Reges, nunc Romanorum Imperatores appellari gaudeant. Cæterū nec querelæ locus hic est, & ipsa nostra hæc commentatio etiam nuda satis allatura doloris, ac molestiæ legentibus est. Quare Theodosium ipsum iuniorem aggrediamur.

Theodosius

THEODOSIVS IVNIOR.

QVinquaginta quot uixit annos, totidem imperio etiã præfuit. Nam puerum admodũ moriens Arcadius eum reliquerat sub tutela Isdigerdis Persarum regis: quod & bene cessit. Barbarus em̃ rex & tutelam summa fide gessit, & pacẽ cum Romanis quoad uixit, habuit. Is uero Honorio defuncto, Valentinianum ex Constantio & Placidia natum, data Eudocia filia in uxorẽ, Romã peropportune misit: cum turbatæ res essent tyrannorum libidine, qui rem Romanam inuaserant. sub hoc tertia synodus cõtra Nestoriũ celebrata, Pulcheriæ sororis prudentia: nempe quoad illa est usus imperator, bene res gesta. hic uxorem Eudociam Leonis Atheniensis philosophi uxorẽ duxit: quæ præter egregiam formã, singularẽq; pudicitiam, etiam literis excelluit, absoluto eo libro, cui titulum Græci ὁμηρόκεντρα faciunt. Hoc principe Venetiæ felicissimis auspicijs medijs in aquis habitari cœpere, cum Honorius adhuc uiueret.

VALENTINIANVS TERTIVS.

ASseri fortasse in pristinũ statum sub hoc principe res Romana potuit, si eius inceptis aut fortuna fauisset, aut imprudentia postea sua rem nõ afflixisset. Nam recepta sub aduentũ suum Italia, cum Genserico statim Vandilorum rege pacem sanxit, parte Africæ, ut uideri uoluit, cõtento: & aduersus Attilam Etij ductu, rem feliciter gessit. Inde Maximi arte uiri per ea tempora potentissimi, Etium interimi iussit. Vnde in ultionem ipse postea Romæ ab eius commilitonibus confossus perijt. Hoc principe occidentis imperium, Francis Gallias, Anglis & Scotis Britanniã occupantibus, Vandalis Africam, & ipsam urbem populantibus, Hunnis Europam uexantibus, & Italiam, collapsum funditus est. Perijt imperij & ætatis anno XXX.

De Etio pauca dicenda hic sunt. Hic & Dorostana Mœsiæ cum disciplina militari excelleret, Constantio defuncto, ab Honorio principe illi sufficit᷑: cuius ductu Attila in campis Catalaunicis uictus est, & Burgundiones repressi. Hunc postea Valentianus cum interfecisset, interrogaretq; ciuem quempiam Romanum, an iure occisum crederet: iure, an iniuria occideris imperator Etium nescio: illud scio quod sinistra tua dextram tibi absciderís. nec falsus omnino uates. Nam eius morte Hunni rerum potiti, & imperium euersum est.

BREVIS ENVMERATIO EORVM, QVI POST VALENTINIANVM ROMAE RERVM POTITI SVNT.

POst Valentinianũ Romæ Auitus senatorij uir ordinis præfuit, Auito inde Maiorianus quadriennio. Hunc Seuerianus, Seuerianũ Anthemius, Anthemiũ Liberi⁹ subsecutus: cui Glycerius, & Glycerio nepos statim successit: q̃ p̃ uim pulso, Augustulus male ominati nominis rerũ potit᷑: sub q̃ Romani maiestas imperij cõuulsa per Odoacrẽ Herulum serò admodũ ad Francos redijt.

FL. VALERIVS MARTIANVS.

NVnc imperatores Constantinopolitanos, quãdo illi tantũ per illa tẽpora uiguere, ad Cõstantinũ usq; Palæologũ cõtinua serie perstringem⁹, initio à Martiano sumpto: qui licet humili loco natus, militiæ tamẽ clarus, Pulcheriæ

Theodosij

Theodosij sororis studio rebus præficitur moderatus princeps, & rebus geren dis idoneus, si per senectam diutius uiuere potuisset: nam pacem, quoad eius fieri potuit, coluit: illud sæpe usurpans, dum in pace esse possumus, arma nō induamus. Is Tatianū, Iuliumq; fratres, qui olim aquilæ superuolantis eius caput auspiciū retexerant, uiaticóq; ducentorū aureorū inopem, & ægrotantē adiuuerant: statim ut princeps est dictus, alterū Illyrico, alterū Constantinopoli præfecit. Hoc principe Chalcedonensis quarta synodus celebrata aduersus Dioscorum, & Eutychen Leonis Pontificis Romani iussu. Imperauit annos sex.

LEO.

PRimus hic græcanici uir sanguinis imperiū tenuit, Asparis patricij factione adiutus. Cuius etiam filium Cæsarem cum inuitus creasset, postea cum Ardaburio fratre, ut insidiarum in se autores interfecit: Leonemq; ex Ariadna filia, & Zenone filium successorē sibi esse uoluit. Is aduersus Gensericum Vandilorum regem Basiliscum ducem misit: qui, si Zonaram sequare, uictus nauali prælio à Vandilis aufugit, siue illud ignauia, siue proditio fuerit. Byzantium huius imperio magna ex parte conflagrauit, præterquàm quod Italia in perpetuo motu fuit. Imperauit autem annos XVII.

LEO IVNIOR.

HIc puer ab auo relictus, cum annum præfuisset, Zenoni patri manibus suis diadema imposuit, patremq; pro se deinceps imperare iussit.

ZENO ISAVRICVS.

QVàm uarie rebus Romanis illuserit fortunæ uis, hic Zeno facile cum plerisq;, qui explicandi mihi principes erunt, probet. Vir obscurissimi sanguinis, & cum facie deformis, tum morib9 planè tyrannicis, ut Isaurū agnoscas. Hic Theodericū Ostrogotthorū regē cū unice diligeret, in Italiam aduersus Odoacrem misit Consulem prius à se factū. Pulsus uero à Basilisco factione uxoris, cū in Isauriā cōcessisset, nō multo post reuersus, & Basiliscū expulit, quē & inedia mori coëgit, & annos XIII Tyrannū uerius q̄ principē egit. Sunt qui uiuū adhuc inclusum ab uxore sepulchro tradant, frustráq; resipiscentē, & opē quiritantem obijsse. Hoc principe incendium adeo graue fuit, ut præter maximā urbis partem cōflagratā, centum & uiginti librorū millia combusta sint: inter quæ & Homeri poema intestino draconis CXX pedum aureis literis descriptum.

FL. VALERIVS ANASTASIVS DICOROS.

DIcorum hunc cognomēto Græci appellarunt, à discoloribus uidelicet oculorum pupillis, quarum dextra nigricans, sinistra cœrulea fuerit: inter bonos principes utiq; mihi referēdus, tametsi ab humili loco ad imperiū euectus Ariadnæ Zenonis uxoris opera, nisi postea mutatus, Eutychianæ hæresi adhæsisset. Vnde illi aduersus orthodoxos graue dissidium conflatū. Bulgarorū arma tunc primum audita, & Saraceni Alamundaro duce Syriæ graues incumbebant. Hic Tyrannorū aliquot seditione fatigatus, post octuagesimū & octauū uitæ annum, imperij uigesimumseptimum, fulmine afflatus perijt, ulciscente grauiter numine pietatem toties ab impuro principe uiolatam.

Iustinus

IVSTINVS.

QVis credat Thracē hominē armētariū,& sues agentē,sine tribu, ignotis, obscurisq; parentibus ortum,& rebus præfuisse,& rem tum feliciter,tum optime administrasse? Rexit tamē ille summa cum laude, & pietatis studiosissimus ueræ. Ioannē Romanū Pōtificē ad se legatū uenientē,à Theodorico Gotthorū rege ꝓ Arrianis,q̄s expulerat Iustinus,restituendis uenerabundus excepit:& principatū dolo partum(quippe qui acceptā ab Amantio eunucho pecuniam,ut militi ꝓ Theocritiano præficiēdo distribueret, in se suffragia uerterit) magna uirtute postea administrauit: nono imperij anno Iustinianū ex sorore nepotē,cū adhuc uiueret,sibi successorē institués:q̄ facto,nó multo post obijt.

IVSTINIANVS.

NEpos Iustino ex sorore,cum annū quartū & quadragesimū ageret, imperare cœpit:qđ per annos undequadraginta administrans ueterē Romani imperij gloriā mirū in modum ampliauit. Primū eñ Persas Bellisarij opera intra suos fines cōtinuit: inde eodē duce Romā à Gotthorū seruitute asseruit: Africam imperio pulsis Vandilis restituit: Narsete duce Gotthicū tandē nomē deleuit. Bis triumphatū ex instituto ueterū Romanorū. De Persis, & Vandilis à Bellisario. leges infinitis uoluminibus antea dispersas in L. digestorum libros contraxit. Institutionū libros quatuor ædidit. Codicem inuulgauit. Maximus certe princeps,nisi auaritiæ,& delirij Eutychiani reus fuisset. Serici usus è Persis ad Græcos hoc tempore transijt iampridem desitus.

IVSTINVS IVNIOR.

HIc æmulus Iustini, & ut filius à Iustiniano in regia semper habitus, facili admodū ingenio,atq; ad promerēdam ex liberalitate hominū gratiā nato fuit. Cum Persis pacē fecit,tributo,qđ Romani annuū his expēderēt,sublato. Langobardi Germanica gens à Narsete indignato cōtra Sophiā in Italiam hoc principe irrupere:quā ab Alboino rege ad Desyderiū per CC & IIII annos in principatus diuisum tenuere. Obijt graui pedum dolore anno XI imperij.

TIBERIVS.

TIberius adoptatus à Iustino,rem per septennium foris satis feliciter gessit, domi summa cum pietatis & liberalitatis opinione. quod si quēadmodū Persas grauibus afflixit prælijs,sic aduersus Langobardos felix fuisset,nihil illo principe fortunatius. Obijt Mauricio genero successore declarato.

MAVRITIVS.

CAppadocem hominem uirtus,& rei militaris scientia, partáq; eius ductu de Persis insignis uictoria,imperio facile imposuit:quod sub initia Persis uictis,Scythis afflictis,Langobardis repressis, & Hunnis è patrio solo in solitudines pulsis, feliciter administrauit. Mox auaritiæ studens,cum frustra Phocæ insidias,somnio etiam admonitus præcauisset,dum miles stipendio fraudatus seditiosius agit,ab eodem Phoca imperio & uita priuatur: cum imperasset annis XX. uixisset tres & sexaginta: eius etiam omnis prosapia sublata est. Turcaicum nomen tunc primum Asiæ auditum.

Phocas.

PHOCAS.

Adeo præcipites in malum homines agimur, ut Phocas nec Mauritij auaritia admonitus, adepto imperio per Mauritij cædem ab hoc uitio temperarit. Quin longe studiosius colligendæ undiq; pecuniæ incubuit, & omnia ex Persicæ seruitutis instituto egit. Vnũ in hoc homine laudes, q Romanũ pótifi cem principẽ omniũ iure declararit. Cætera adeo socors & ignauus, & frequẽtibus adulterijs infamis: ut cum Romanũ imperiũ undiq; Barbari uastarẽt, staretq; solum eius nominis umbra, cóspiratũ sit in illum ab Heracleona, & Heraclio, & Prisco: qui captum inertissimũ hominẽ prius interfecere, q̃ ferre suppetias eius milites potuerint, omni stirpe principis impurissimi sublata.

HERACLIVS.

Labenti iampridẽ imperio, & prægrauantib⁹ Persarũ armis, Syria cũ ipsis Hierosolymis expugnata, Heraclius accepto diademate à Sergio pontifice primũ omniũ Persicũ bellum parat. ad quos legatis antea missis ꝓ inducijs impetrandis contemptim ab his habitus, adeo excanduit, ut differre amplius rem nó potuerit. Responderunt eñ impij hostes, non prius se Romanis pacẽ daturos, q̃ CHRISTVM abnegasset imperator. Quare ingentibus copijs in Chosroëm ductis, uictis eius sæpe ducibus, & cum omnibus copijs cæsis: mox profligato Chosroe, Persidéq; omni in ultionẽ nostrã igni, ferróq; uastata, lignũ salutiferæ Crucis recepit. Celebris adhuc est Christianis dies festus argumentum uictoriæ insignis, pacis uidelicet partæ, & Tigridis fluuij inter utrunq; imperiũ termini. Triumphatumq; egregie Cruce prælata. Imperauit Heraclius annos XXXI. nouo morbi genere perijt, uirili mẽbro semper ita distento: ut quoties meieret, lotium uultũ aspergeret, nisi obiecta tabula id prohibuisset. Creditum est, hæreseos Monothelitarũ, in quam inciderat, & nequitiæ supplicium luisse. Hoc tempore Saraceni Maomethe duce caput extulere. Quare breuiter de eius ortu, & successu interim quædam perstringamus.

MAOMETHIS ORTVS.

Ex Arabia cóstanti ueterũ scriptorũ fide hoc malum orbi prodijt. Inde eñ humili loco natus, dum locandis, códucẽdisq; camelis uictum quærit adolescens ingenij uafri, uiduæ dominæ nuptijs & opib⁹ mox auctus, Sergiũ monachum nostratẽ familiarẽ habuit. cuius adiutus opera, cum Christianos & Iudæos accusaret: hos ut impios, qui summũ prophetã excruciassent: nos ut simpliciores, qui de CHRISTO ridicula prodam⁹: paulatim latronũ manũ coëgit: & diuinitate quadã inde sibi astructa, faciléq; leuissimo hominũ generi persuasa, cósiliũ armis addidit. Inde rerũ successu prosperiore elatus, Syriam uastat, & Damascũ regionis caput expugnat. Tum uero in Persas arma cóuersa: quibus cógressus, & primo uictus, reparandis copijs intentus, Scænitas sibi Arabas adiungit, gentẽ per ea tẽpora Romanæ militiæ assuetã: & quæ ob negata ab Heraclio stipẽdia, rebelles animos induerat. Sicq; paulatim firmato imperio, & diuinitatis cuiusdã opinione persuasa, quã armis tuendam cótra aduersantes præceperit, quadragesimo uitæ anno, ueneno (ut aiunt) à domesticis dato perijt. In

quo

quo homine nescio magisne ingenij calliditatẽ admirer, an gentis eius stultitiã, an potius Christianorũ principum socordiã: qui nec nascentẽ comprimere flammam (factu tunc facile) uoluere, nec magnis postea rerũ successibus auctam potuere. Vnde labes illa iam ad hoc æui non Asiam solũ, & Africã, sed magnã Europæ partẽ infecerit: ut iam de Christiana pietate tuenda in discrimẽ uentũ sit.

CONSTANTINVS HERACLII.

HIc annũ unum cum imperasset, rectæ ac ueræ pietatis cultor, Martinæ nouercæ insidijs, quæ Heracleonæ imperium astrueret, ueneno tollitur. Illa uero cum imperium male partum cum filio uix biẽnio tenuisset, à Senatu cum decenne filio expellitur, amputata prius matri lingua, filio naribus.

CONSTANS.

COnstans ex Gregoria & Constãtino proxime relato proles rerũ potitur, adnitente Senatu, qui Martinæ scelus execrabatẽ. Hic auitæ impietatis hæres, Martinũ Romanũ pontificem sibi aduersantẽ, cõprehendi iussum, in exilio mori coegit. Cætera hominẽ non improbares, si impietatẽ & auaritiã demeres. Sarracenis classe cõgressus, uictus aufugit: quibus paulo post dissidio laborãtibus, biẽnij inducijs impetratis Italiã petijt, ut eam à Langobardico iugo liberaret. Sed cũ Romã uenisset, uictus à Langobardis acie, quicquid antiqui operis, signorumue fuit, intra quintum diem inde sustulit: ut plus ornamẽtorum paucissimis diebus urbi detraxerit, quàm Barbari per tot annos. Inde in Siciliã traijciens, cum sextum ibi annum ageret, & auare, & crudeliter tributum exigeret, dolo suorum interficitur, postquàm annos VII ac XX imperasset.

CONSTANTIVS POGONATVS.

MEliore orbis fato Constãtinus imperium excepit. qui maximus natu relictus à patre Byzantij, ut imperiũ administraret, audita eius morte, in Siliam uenit: ultusq; Mizizium tyrannũ, & cædis paternæ conscios, bellum aduersus Sarracenos septẽ annos, terra, mariq; feliciter gessit. Fatigati eñ bello maritimo Arabes, quod ex Cyzico à se capto, Byzãtio singulis æstatibus inferebãt, maxime ignis miraculo territi, qui sub aqua arderet (Callinici inuentum) tempestate etiam graui oppressi, ferè omnes periere. Nec terra felicius res eorũ administrata. Victi enim una acie XXX suorũ millia amisere. Quare pax honestissima secuta: pollicitusq; Mauias eorũ dux, Ioãni legato imperatoris ad id misso tributũ annuũ, auri pondo III millia, seruorũ etiam honestorũ, & equorũ totidem. Sexta hoc principe ueræ pietatis celebrata synodus Constãtinopoli. pax ubiq; etiã floruit, præterq; quod Bulgari trans Danubiũ repentine bellũ ostentarunt. quod cũ infeliciter gereretur, inhonesta pace Mysia his ad inhabitandũ data est, tributo etiã annuo ꝓmisso. Imperauit annũ septimũdecimũ Iustiniano filio hærede, cũ fratribus minoribus nares amputasset. Pogonatus appellatus, quod imberbis in Siciliã profectus, barbatus redisset: πώγωνα enim Græci barbã appellant.

IVSTINIANVS.

VLtimus Heraclianæ stirpis Iustinian⁹ imperio præfuit, praui uir ingenij, & uarij, atq; à fide recta abhorrentis. Siquidẽ synodũ aduersus sextam à

patre celebratam indixit, bonis omnibus aduersantibus, & in primis Romano pontifice, quem comprehendi mandauit. Bellum aduersus Arabas, & Bulgaros contra fœdera motum, utrũq; calamitosissimũ gessit. Quare & crudelitate etiam in suos inuisior factus, Leontij patricij, & Callinici patriarchæ dolo deturbatur imperio, atq; Chersonã relegatur nare prius abscissa. Vnde mox fugiẽs, & ad Trebelliũ Bulgarorũ regẽ fuga lapsus, eius opera restituitur: Tiberio, qui Leontio successerat fugato, & Callinico Patriarcha luminibus priuato. Illud sæuitiæ hominis argumentũ traditur, quod quoties truncas nares emungeret, toties unũ ex ijs, qui Leontio fauerant, ad suppliciũ rapi iubebat. Sexto demũ & decimo anno à Philippico pulsus, quẽ reclamante Constãtino pontifice, acrius insectabatur, (uenerat autẽ ad illũ Romanus antistes accersitus, & ab imperatore honorificẽtissime exceptus) uitã & imperiũ pariter amisit, sexto anno post exiliũ, cũ X ante præfuisset.

LEONTIVS.

LXXXVII annos ab Heraclio ad Iustinianũ in una gente imperatũ, quod nescio an ulli priorũ contigerit, cum Leontius Iustiniano relegato, imperiũ sibi uindicauit. qui classe aduersus Arabas Africã occupantes ingenti parata, cũ infecta rediret, imperio expellitur, postq; treis tantũ annos rerũ potitus esset. Hunc ergo Tiberius captũ, (sic enim quàm Absimarus dici uoluit) adepto imperio, naribus truncatum custodiri iussit.

ABSIMARVS, QVI ET TIBERIVS.

HVnc classis in Creta imperatorẽ dixit, qui Heraclium fratrẽ statim aduersus Arabas omnia uastantes cũ misisset, eius forti opera hactenus repressit, ut à nostris abstinerẽt. Inde Philippicum nobilitatis præcipuæ Chersonam relegauit, quod aquila caput obumbrasse uidebatur dormienti. Cæterum septimo post anno cum Leontio captus, à Iustiniano interficitur.

PHILIPPICVS BARDANES.

NVnquàm maior principũ impietas, maiorúe, quod grauius doleas, socordia. Quippe hic adeptus imperiũ, sextæ synodi decreta altera synodo infirmare cõtendit: gratificaturus monacho, qui imperaturũ illũ prædixerat, hoc prædictionis præmiũ petenti. quare cũ loquentiæ multũ huic inesset, sapientiæ parũ, opesq; imperij iãpridẽ cõgestas dissiparet, passus etiã Bulgaros Thraciã populari, priuatus oculis in ordinẽ redigit, anno uno, & mens. VI uix expletis.

ARTEMIVS, QVI ET ANASTASIVS.

HIc adeptus imperiũ, cũ optime quæ ad pietatẽ rectam attinẽt, instituisset ex Pontificũ assensu, classem ingentẽ aduersus Arabas in Alexandriã emisit. Verũ classiarijs quibusdã cõtumacius agẽtibus, qui illũ oderãt, domũ reuersi, Theodosiũ ignobilẽ alioqui uirũ imperio præficiunt: captúq; Constãtinopoli, monasterio Anastasiũ includunt, cum annũ unum, menses tres imperasset.

THEODOSIVS ATRAMYTENVS.

OBscuro licet loco natus, nõ pœnitendũ imperatorem egisset, si diutius illi per Leonem & Cononẽ Orientis præfectos imperare licuisset. Verũ cum Leonẽ exercitus imperatorẽ dixisset, pertesus belli ciuilis Theodosius cessit imperio.

perio: monasticamq́ uitã amplexus, satis diu, ac felix in ea uixit, cũ annos II imperasset.

LEON ISAVRVS, SIVE CONON.

OBscuritatẽ generis (quippe qui apud Isauros natus exercuerat sedentariã) cũ alijs sceleribus, tum uero impietate in Deũ, ac eius imagines facile Leon æquauit: unde illi cognomen εἰκονομάχου, & θεομάχου Græcis. quarũ perdendi tantus hominẽ ardor inuaserat, ut Iudæis duobus gratificaretur, qui illũ tanto ante imperaturũ prædixerant: ut & Cõstãtinopolitanũ pontificẽ Germanũ nomine aduersantẽ sede extruserit, & Romanũ antistitẽ obsistentẽ cõprehendi iusserit. Sarraceni certe ducibus Masgalda, & Solymano Cõstãtinopolim triẽnali obsidione, terra, mariq́ fatigarunt. Verũ peste, famẽq́ confecti, à Bulgaris etiã sæpe uicti, classe magna ex parte igne sub aquis ardenti cõsumpta, paucissimis ex tanto naufragio seruatis, manifestã in se numinis iram sensere. nec minori interim clade in urbe sæuitũ, trecenta & amplius ciuiũ millia peste, famẽq́ cõsumpta. Ridicula planè quidã de cælesti igne, & nauiũ numero prodidere. Inde Siciliam Sergij præfecti opera rebellantẽ, ad officiũ retraxit. Circa finem imperij, quod quartũ & uigesimũ durauit annũ, graui terræmotu Bithynia, Thraciáq́ concussa, muriq́ Byzantij magna ex parte collapsi, quo Theodosij maioris, & Arcadij filij statuæ ad terrã deiectæ. Et quæ res flectere impij principis animũ ab impietate debuerat, tanq́ in manifesta Deûm ira, ille uero ad priuatũ quæstum retulit, tributo ad restituendos muros imposito, ut in singula numismata quatuor & uiginti obolos ærario principis inferrẽt: quod postea in multas ætates abijt. Hoc principe Romani pontifices ad Francos primum respexere.

CONSTANTINVS COPRONYMOS.

IMpio patri scelestissima successit proles Constantinus cognomento Copronymi: quod infans baptismi lauacro admotus, medijs sacris alimoniæ excrementa aquã polluerat. Is nõ solum patris impietatẽ in abolendis diuorũ imaginibus reddidit, uerũ etiam grauiore scelere reliquias eorũ aut cõtempsit, aut cõbussit. quã in numina impietatẽ immanitas hominis inuisiorẽ fecerit, dum nobilissimũ quenq́ tollendũ è medio curat. Antistites certe Constantinopolitanos unũ & alterũ ignominiose prius habitos, & grauiter ad hæc excruciatos capite plectit. Hic Bulgaricũ uariãte fortuna bellũ terra, mariq́ gessit. Artabasdũ primæ nobilitatis hominẽ imperatorẽ ab orthodoxis creatũ, post bienniũ à se captum, oculorũ usu cum liberis priuat. Grauissimũ hyemẽ, uti Põtus, Bosphorusq́ ipse Thracius perglaciauerit, expertus, post infinita flagitia exquisitissimo cruciatu consumptus obijt imperij anno XXXIIII. duobus mens. minus.

LEO.

NOn imperij solum, sed paterni sceleris hæres aduersante matre Bulgarici sanguinis pientissima successit Leo: qui ad impietatem sacrilegium etiam addiderit. Nam coronam à Mauricio principe Deo dicatam, nefario capiti imponens, captus gemmarum & auri splendore, breui pœnas luit: caput enim impium carbunculi apostemate statim intumuit. tandem ardentissima febri subsecuta, impium spiritum nefarius exhalauit, imperij anno uno.

CONSTANTINVS LEONIS F. ET IRENE MATER.

REdditus tandē his principib9 ueteri religioni suus nitor, reddita uetus pietas Irenes matris opera: quæ Attici sanguinis forma insignis, sed ꝓbitatis opinione insignior Leoni nupserat. Quare cōuentu trecentorū & L. patrū Nicææ indicto, quæ septima synodus habetur, templis, diuisq; suæ restitutæ sunt imagines. Nec multo post tamē Constantinus iā adultus matrē haud amplius passus, imperio deijcit, eiectā in ordinē redigit. Nicephorū impatorij & ipsum stemmatis, in quē suffragia multorū tacite inclinabāt, oculorū & linguæ usu priuat. Et ne quid sceleris deesset, Maria uxore monasterio obtrusa, Theodorā cōcubinā inducit matris consilio, ut filiū inuisum omnibus faceret. unde mox rerū sola potita, filiū in potestatē redactum excæcat. Eadē die qua sexto ante anno Nicephorū ille eodē supplicio affecerat, ipsaq; nō multo post à Nicephoro pulsa, in Lesbum insulā relegat. Huius imperio, quod fuit cū filio annorū X. lamina inuenta est super cadauer his uerbis: Christus nascetur ex uirgine, in eū credo: Cōstātini & Irenes imperio. O Sol iterū me uidebis. Sed & Carolus à Leone Romano pontifice imperij corona donatur uirtutis, & pietatis ergô.

NICEPHORVS.

PIget planè, ac pariter me pudet, tot portētis uerius q̄ principibus referēdis immorari: nisi quod prætereq̄ qđ rei series ita exigit, nōnihil & huiusmodi homines uitæ ꝓsunt, dum eorū exitu & deterrētur pessimi, & optim9 quisq; ad uirtutē, honestūq; accēdit. Nemo em̄ maiore hominū opinione ad imperiū uenit, dū singulos aut muliebris impotētiæ, aut flagitiosissimi principis tædet. nemo auari9, aut crudeli9 administrauit, quorū scelerū mox pœnas meritas luit. À Bulgaris em̄ paulo ante à se uictis, īprouiso noctis assultu opp̄ssus, ipse cū toto exercitu ad internitionē cædit. Stauracius fili9 saucius humerū uix Adrianopolim euasit. Hic Venetā rem sociali classe aduersus Gallos iuuit. Populoniā dolo magis q̄ ui captā diripit.

STAVRACIVS.

ADrianopoli in quam euaserat, post patris interitum imperator ab amicis salutatus: non multo post à Michaële Curoplate Rangabe cognomēto, qui Procopiam sororem eius in uxorem duxerat, imperio deturbatur, & monasterio induditur, postquàm cum patre annos IX imperasset.

MICHAËL CVROPLATES RANGABE COGNOMENTO.

MElior pacis artibus, & pietate maior duobus à me proxime relatis successerat Michaël, si q̄ in toga bonus, tā bellicis rebus administrādis uiguisset: à quibus tantū abhorruit, ut ad unā aduersam cū Bulgaris pugnā, à quibus castris etiā exutus est, ita cōciderit, ut accepto nūcio de Leonis imperio, monasterio sese abdiderit, habenas regni facile concedens post annū alterū imperij. Hic cū Carolo Francorū rege fœdus ita inijt, ut Veneti suis legibus, ac iure uiuerēt: immunitate his seruata, quam ad eam diem in terra Italia retinuerant.

LEO ARMENIVS.

PArdi Patritij filius magno omniū gaudio, maiore spe rei Romanæ præficitur. nec conceptā de se hominū animis spem frustratus esset, nisi egregias

uirtutes crudelitate in suos, & impietate in deū mox fœdasset. Quippe q parta de Bulgaris insigni uictoria, cū ab armis quies esset, ad cædē multorū cōuersus, Diuorū imagines deleri penitus iubet, nec præsagijs, aut somnijs maternis cladem imminentē euadere potuit. Nā à Michaële Traulo, quem in custodia detinebat, noctu p insidias, dum sacris operat', cæsus obijt post annos imperij VII. & menses V.

MICHAEL BALBVS.

AMoriū Phrygiæ superioris oppidulū dedit hunc principē, nō humili solū sed sordido etiā loco natum: ad quæ impietas quoq; accesserat ex hæresi Iudæorū, atq; Thinganorū hausta: Linguæ præterea uitio balbutientem, unde Græci τραῦλον appellauere. Hic post interfectum Leonē, à quo ad tantā fortunā euectus erat: Thomā, qui tyrannidē inuaserat, uario primū rerū euentu tandē oppressit: defectionisq; socios cū ipso Thoma sustulit. Sarraceni hoc principe ex Africa profecti, Cretā insulā occupant, totamq; ferè in ditionē redigūt, Græcosq; duplici prælio uincūt. Ipse princeps cū annos VIII. mēses IX imperasset, Theophilo filio per manus imperiū tradidit. Vetus oraculū innotuit, tum rem Romanā in lapsum præcipitē ruiturā, cū balbus & auarissimus princeps imperaret, qualis hic uir fuit.

THEOPHILVS.

MAior iustitiæ cultus in Theophilo filio: quippe qui facillimum sese statis diebus adeuntibus exhiberet, & ad seueritatē interdū propēsior acrius delicta puniret. sed par impietas, ut qui diuorum imagines ex paterna æmulatione auersatus, non paucos, qui eas colerent, ad mortem usq; cædi iusserit. Sarracenis Asiæ puincias uastantibus bis congressus, bis uictus est, castrisq; exutus. Quinetiā Amoriū, unde illi genus, ab ijs obsessum, & proditione captū diripitur. Cumq; annos duodecim rebus præfuisset, dysenteriæ morbo perijt.

MICHAEL THEOPHILI, ET THEODORA EIVS MATER.

FEcit Irenes Cōstātini matris administratio, ut fœminei non pœniteret imperij. Quare Theophilo uita functo, Michaële filio adhuc infante, & sub tutela matris, ac principū uirorū relicto, Bulgari Scythicū genus pietatē nostram populariter sunt amplexi. cū Theodora genitrix reb9 adhuc præesset. Verū impotentiā muliebrē quis æquo animo ferat, ubi præsertim impietatē afferat? Nā & illa diuorū imagines execrata est. Cæterū impietatis pœnas mox dedit à filio monasterio inclusa: q auo similior q̃ patri, p summā ignauiā, ac pdigalitatē rē afflixit. à Sarracenis etiā castris exutus. nec minore insania Circēsibus ludis oblectatus est. quibus dū plus ingenio indulget, Basiliū Macedonē Barda interfecto, consortē imperij adsciuit. à quo mox occisus est imperij anno XIIII. quorū treis cū matre egerat.

BASILIVS MACEDO.

QVis crederet & hūc captiuū inter uenales Cōstātinopolim adductū, Romanæ rei præfuisse, qui nec patriā, nec parentes saltē ciere posset? præfuit tamen & eo rerū successu, ut ad eius nepotes imperij maiestas transierit. Primū igit' adepto imperio profusissimas Michaëlis largitiones reuocauit, ut dimidiū eorū, quæ accepissent, ærario inferrent, & treis liberos imperij hæredes instituit. inde in Sarracenos, q Cretā occuparāt, profectus, ab his nauali prælio superat':

quos tamẽ alieno ductu post uicit. Hoc imperãte Sarraceni ex Africa soluẽtes, cũ Italiã magna ex parte uastassent, Dalmatiã quoq; populati sunt, Rhagusio etiam capto, quos tamen Nicephori Phocæ ductu inde post eiecit, Bario in ditionem suã redacto, tametsi Veneti una atq; altera expeditione rem Christianam iuuissent. Cæterum cum annos XX imperasset, à ceruo in uenatione cornu ictus mox perijt. Vir frugi, & quem principem non contemnas.

LEO BASILII PHILOSOPHUS.

COnstantino filio maximo natu (uiuente adhuc patre) uita functo, Leo cognomẽto Philosophus frater successit: qui Bulgaros desciscentes, Turcarũ auxilio primo uicit. Verũ ab his per inanes inducias delusus, magna clade afficitur. inde in Sarracenos classe cõparata, Nicetæ ductu egregiã uictoriam peperit. literarũ omniũ, & astrologiæ in primis eruditus, & qui filiũ Constantinũ imperaturũ diuinaret. Tandẽ post annos V & XX mẽses treis alui doloribus fatigatus, Alexandro fratri imperiũ per manus tradidit, cui filium cõmendauit.

ALEXANDER.

NEc Basilio patri, nec Leoni fratri similis Alexãder successit, uir luxu & ignauia pditus, annũ & mẽsem rerũ potitus. Qui cũ nec ipse recte administraret imperiũ, & ignobilissimũ quẽq;, ac turpissimũ reb9 præficeret, erũpente naribus sanguine extinctus est.

CONSTANTINUS.

SEptennem hunc pater Leo sub tutela matris, & nobiliũ quorundã reliquit: quorũ diligentia Andronicus Ducas tyrãnidis inuasor oppressus est. Inde Bulgaris Thraciã uastantibus bellũ indictum: quod feliciter sanè Phocæ ductu successerat, nisi casu quodã consternati milites iam uictores in fugã cõuersi fuissent. Eadẽ quoq; fortuna alterius in Bulgaros expeditionis fuit ducũ discordia, & ambitione: ut & Constantinopolis à Bulgaro hoste sit obsessa, & Romanus Lecapenus Zoë Constantini matre prius eiecta, imperij socius adscitus à Constantino necessario sit, qui Helenã eius filiã in uxorẽ etiã duxit. Cæterũ Romano in exiliũ pulso, Christophoróq; eius filio cum tota Lecapenorũ gente extincto, ipse rem imperij per annos undequadraginta satis prudenter administrauit, Beneuẽto de Langobardis expugnato, & tyrannis quibusdã oppressis, Turcarúmq; principib9 aliquot Christiana pietate imbutis. Hic à literis, optimisq; disciplinis nõ abhorrẽs, quas penè extinctas ab interitu uindicauit, librum Romano filio reliquit: in quo summã totius imperij, sociorum omniũ fœdera, hostiumq; uires, rationes, consilia explicuit: quẽ nos in bibliotheca nostra tanq; thesaurum seruamus, in quo multa de Venetis etiã nostris imperator ipse disserat.

ROMANUS LECAPENUS.

NOn iusiurãdũ sanctissimũ, qd' præstiterat, nõ gener Constãtinus obstitit, q̃ minus imperiũ & sibi, & Christophoro filio Romanus uindicaret, Constantinũq; penè in ordinẽ redigeret. Is uero cũ Bulgaricũ bellum contra Simeonem eorũ ducem infeliciter gessisset, & sextum ac uigesimũ annũ præfuisset, tandem à Stephano filio captus, insulæ induditur: mox & eius filij à Constantino comprehensi, alter in Proconnessum, in Lesbum alter relegatur.

Romanus

ROMANVS LEONIS IVNIOR.

VIr omniũ ignauissimus, luxúq; ac ocio perditus, post Constantinũ patrẽ imperiũ suscepit Romanus nomine: quod tamen alieno arbitrio rexit. ingenio alioqui non malo, sed interdũ solerti: ubi animũ adiecisset, foris aduersus Sarracenos, qui Cretã occupabãt, Nicephori ductu, & aduersus Turcas Asiam uastantes eiusdẽ Nicephori & Leonis fratris imperio felix. Domi in matrẽ, ac sorores impius, ut regia eiectæ quæstum meretriciũ sint amplexæ. ipse ludis ac crapulæ intẽtus, post tertiũdecimũ imperij annũ obijt ueneno etiã potionatus.

NICEPHORVS PHOCAS.

NObilissim⁹ haud dubie Romano successit Nicephorus cognomẽto Phocas, Phocæ Nicephori nepos, qui in Sicilia cõtra Sarracenos res egregias gesserat. simulac igitur adeptus imperiũ est, classem in Sarracenos occupãtes Siciliã instruit. ipse in eosdẽ Asiã uastantes exercitũ duxit. in Sicilia res infeliciter per duces acta. ipse Ciliciã & magnã Asiæ partẽ lætis auspicijs recepit. mox Antiochiam noctu aggressus pulsis Sarracenis, imperio subdidit. Sed q̃ bellica re fortunatus, tã domi infelix, dũ auaritiæ, socordiæq; sese emãcipat. Ex q̃ in odiũ ciuiũ incurrẽs, facile à Ioãne Zimisce adiuuãte Theophania Nicephori uxore, noctu intra cubile interficitur, cũ rerũ potitus esset annos sex, menses totidem.

IOANNES ZIMISCES.

CLarus hic iã antea militari laude imperiũ assecutus, Basiliũ & Constantinũ fratres, Romani iunioris filios, imperij consortes adsciscit: in Rhoxolanos Bulgariã sibi uendicãtes felicissime rẽ gerit. Phocã Nicephorũ rebellantẽ capit: indeq; Bulgariam omnẽ imperio adiecit eiectis inde Rhoxolanis, Splendoslauóq; eorũ rege ad deditionẽ coacto. mox Constantinopolim reuersus, cũ triũphantis specie inuectus urbi esset, potionat⁹ post imperij annũ sextũ, & mẽses sex decessit.

BASILIVS ET CONSTANTINVS FRATRES.

NVlli diuturnius rerũ potiti, quippe qui annos LIII præfuerint, & ne sine ciuili bello rẽ transigerẽt, Bardæ Sderi ambitio fecit. quẽ inuasorẽ imperij tandẽ acie uictum ad Persas fugere cõpulere. nec multo post Phocas Barda cognomẽto ab exilio reuocatus: indignatusq; post rẽ præclare aduersus Sderũ se duce nauatã, ab imperatoribus cõtemni, desciuit: quẽ & ipsum cæsum in acie superarũt. inde in Bulgaros itum: q̃s prælijs aliquot uictos ad deditionẽ tandẽ totius gẽtis Basilius cõpulit, usus ad cõpescendã eorũ perfidiã grauiore in uictos pœna. Nã XV millibus eorũ captis oculos effodit, uno tantũ incolumi, qui eis ad Samuelẽ eorũ ducẽ præiret. Quare dolore animi Samuel affectus, nõ multo post obijt. Bulgaria igitur omni subacta, & imperij terminis undiq; ampliatis, post LXX & alterũ uitæ annũ decedẽs, Constantinũ fratrẽ successorẽ reliquit.

CONSTANTINVS.

HIc cũ fratre particeps dignitatis potius q̃ potentiæ, post fratrẽ per summã ignauiã & luxuriã ita se gessit, uti obscurissimis & barbaris hominibus rẽ totã traderet. Illud eo principe dignũ lauge gestum, qđ Diogenes, qui Syrmio & Burgariæ præerat, Patzinacas Istrum superãtes uicit. Decessit tertio imperij

anno septuagenarius, Zoë filia Romano Argyropylo in uxorem collocata.

ROMANVS ARGYROPYLVS.

HVnc Zoæ filiæ Constantinus ut omniũ nobilissimum, qui imperij hæres esset, delegerat, optima de eo oim spe: quã sub initia nequaꝙ̃ frustrat⁹ est, cũ multa in meli⁹ mutarit: summa etiã liberalitate in oẽs usus. Verũ cũ Sarracenica Asiæ expeditio parũ ex sentẽtia illi cessisset, repente mutatus, totũ se ignauiæ, ac pecuniæ colligẽdæ tradidit. nec multo post Zoæ uxoris insidijs & Michaelis Paphlagonis adulteri dolo, intra balneas aquis imersus obijt, cũ annos V & dimidiũ regnasset.

MICHAËL PAPHLAGO.

QVis nõ effrenem in quinquagenaria fœmina libidinẽ execretur? aut fortunæ ludum in hoc principe nõ admiretur? mancipiũ uidelicet barbarũ, nec ulla re nisi forma cõmendatũ, mente etiã cõmotum, labẽsꝙ ad singula momenta, spuma insup oris fœda. septẽ tamẽ annos imperauit: nec malũ omnino principẽ egit. Nã & tricẽnales inducias cũ Aegyptio rege percussit, & Edessam obsidione liberauit: & domi in suos facilis, ac beneficus admodũ fuit, uni Zoæ propter expertam libidinẽ parum æquus. qui cũ intercutis etiã morbo laborare cœpisset, Michaëlem Calaphatem hæredem imperij esse uoluit.

MICHAËL CALAPHATES.

HIc adoptatus à Zoë, præter sordes parentum, qui naues apud Paphlagonas pice oblinerẽt, unde Calaphates etiã dictus, auare ac crudeliter rẽ susceptã administrauit. ingratissimus eñ in omnes, patruũ autorẽ tantæ maiestatis primũ eiecit: reliquos deinde cõsanguineos execuit: inde Zoën matrẽ in insulã relegauit. quod cũ indignissime omnes ferrẽt, populi cõspiratione restituta Zoë, fugiens cum fratre Constantino à turba capitur: & uterꝙ oculorũ usu, familiari Græcis, pœna priuatur: mensibus quatuor & totidem dies rerũ potitus.

ZOE ET THEODORA.

FLagitia principũ, ut muliebre imperiũ æquius uideretur, effecere. Quare sororibus duabus imperij fasces, ac maiestas asserta. Cæterũ ut uariũ, ac mutabile semp est fœmina, facile Zoæ ardenti adhuc libidine persuasum, ut maritũ asciscerct. Cũꝙ aliquot fastidisset, Constantinũ Monomachũ ab exilio reuocatũ, imperatorij & ipsum stẽmatis uirũ sibi adiũgit, & impatorẽ pronũciat mensibus III uix exactis.

CONSTANTINVS MONOMACHVS.

HInc prima imperij labes, hinc reliquæ, quæ cõsecuta sunt clades, ortum habuere: principe adeo ignauo, & libidine pdito, ut cõcubinã egregia alioqui forma, uxoris legitimæ loco habuerit, quã efflictim depiret. Duplex illũ factio sub initia Maniacis uidelicet Georgij, & Leonis Tornicij ẽ aggressa. sed Maniacis motus, qui ex Italia in Epeirũ trãsierat, una pugna secũda & ducis morte facile cõpressus. Torniciana defectio eo grauior, q̃ diuturnior: sed eo post aliquot prælia tandẽ capto, & oculorũ usu priuato, facile cõsedit. hoc principe Turcarũ arma tũc primũ p Asiã lati⁹ euagata: uicti tamẽ interim Rhoxolani, & Patzinacæ Scythicũ gen⁹ hominũ. Zoëꝙ uxore septuagenaria fato mox functa, & ipse tãdẽ morbo prægrauãte decessit post annos iperij bissenos, & mẽses octonos.

Theodora

THEODORA.

NOn pudeat & Theodorã Zoës sororẽ, quæ biẽnio uix imperarit, nostris inserere cõmentarijs: quãdoquidẽ nõ muliebriter fœmina reb9 præfuerit. Quinimo tãta domi, forisq; quies & ociũ fuit, tanta rerũ omniũ ubertas, ut fœminei imperij neminẽ pœniteret. Verũ ingrauescente cũ ætate morbo, illecebris eunuchorũ Michaelẽ iam senẽ in curæ partẽ cũ aduocasset, ipsa nõ multo post fatis, naturæq; cõcessit.

MICHAEL SENIOR.

VIx annũ unũ rerum potitus erat, cũ Isaacij Comneni motus in ordinẽ illũ redegit: uirũ genere & opibus clarum: cætera minus ad imperandum idoneum ætate etiã prægrauante: qui priuatus non multo post obierit.

ISAACIVS COMNENVS.

TAndem uirũ fortẽ, & pace, belloq; illustrẽ, Cõstãtinopolitana res sortita fuerat, Isaaciũ scilicet Cõnena gente nobili, si ultra bienniũ sceptri, regniq; potitus esset. uerũ ille lateris morbo inter uenandũ subito oppressus, cũ de salute desperasset, cucullã monasticã indutus regno se abdicat, Constantino Duca de senatus populiq; uolũtate successore declarato. Sunt q scribãt tanta cõtinentia eũ fuisse, uti nec uxorẽ cognoscere uellet post prolẽ semel ex ea susceptã, cũ tamẽ ad morbi remediũ medici in primis cõsulerẽt, ut coitu frequẽtiore uteret.

CONSTANTINVS DVCAS.

ET hunc suorũ cõspiratio sub initia grauis exceperat: quã cum nõ sine discrimine cõpressisset, ad Reip. administrationẽ cõuersus, nõ pessimũ principẽ egit. Veræ pietatis cultor, & æqui obseruantissimus, sed auaritiæ studiũ prægrauabat, unde inuisus suis, hostibus etiã ludibrio fuit, imperij res undiq; uexantibus. accessit ad externa mala familiaris Cõstãtinopoli, clades grauis terræmotus, quo tẽpla, ædesq; multæ corruere. sed morbo inualescẽte Eudociæ uxori & filijs sceptrũ tradẽs, anno VII & mense VI imperij, cum LX & amplius uixisset, excessit.

EVDOCIA ET FILII.

POterãt res domesticæ fortasse muliebri prudẽtia nõ incõmode administrari, si à bellis externis quies affluisset: sed iminẽtib9 undiq; Barbaris uicit eorũ sentẽtia, q uirũ idoneũ præficiendũ rebus esse cõtendebãt. Quare iurisiurãdi oblita, quo marito moriẽti sese obstrinxerat, nõ supinducturã se imperij rebus maritũ aliũ, siue etiã coacta, Romanũ cognomẽto Diogenẽ, filijs etiã nõ improbantibus, post mẽses VII imperij, uirũ sibi adiũxit, q Remp. prudẽtia ac fortitudine tueret.

ROMANVS DIOGENES.

HVic Diogenes pater fuerat haud dubie domi, militiæq; clarus: qui pòstea tyrãnidis affectatæ reus seipsum præcipitauit. Paternæ igitur laudis æmulator filius, cum uictoriã egregiam retulisset ex hoste barbaro, dignus est habitus, quem Eudocia in tori, curæq; partẽ acciperet: quam tamen non multo post facile pœnituit, cum insolentiæ hominis pertæderet, qui rem ad se totam traheret. Prior expeditio in Barbaros Asiam uastãtes uario rerum successu illi administrata. Altera funestissima, Romano milite uel fugato, uel cæso, ipso certe imperatore (quod ad eam diem nunquàm contigerat) capto. Ferunt Azan

Turcarũ principem ad primũ nunciũ capti imperatoris Romani uix credentẽ cõstitisse: mox ad se adductũ, & cognitũ, in summo honore à Barbaro habitũ, & amplis donatũ muneribus, pace inita dimissum. sed Byzantij omnia ad primũ cladis acceptæ nunciũ mutata erãt: ipsa Eudocia relegata: Romano abdicatum imperiũ: & Michael maximus Constãtini filius rebus præpositus. Ipse Romanus, cum bellum frustra pararet, tandẽ deditus præter iurisiurandi religionẽ oculis immanem in modum prius effossis deportatur in insulam: ubi nõ multo post decedens, ab Eudocia uxore sepelitur post annos tres, menses autẽ octo.

MICHAËL CONSTANTINI DVCAE FILIVS PARAPINACIVS.

IGnauissimũ principẽ numina nobis (ut arbitror) iam pridem infesta dederere quẽ à fame, quæ sub eo inualuit, Parapinaceũ appellauere. Cum igitur imperij res pari ignauia, ac sæuitia uexarẽtur, principe sub Psello magistro uersibus tantũ factitandis intento, Nicephorus Botaniates cognomẽto haud dubie nobilissimus imperiũ sibi asseruit. quẽ in socordis principis inuidiã ciues facile admisere, Michaele prius cũ uxore & filio post sextũ imperij annũ, & menses sex cœnobio incluso.

NICEPHORVS BOTANIATES.

A Phoca imperatore stemma huic ductũ: quare tanq̃ omniũ nobilissimus Michaele facile reiecto surrogatur. qui Comnenorũ fratrũ forti primũ, fidelíq; opera usus, qui Bryenniũ tyrãnidis inuasorẽ, & Basilaciũ sustulerãt, mox ab illis defectionẽ meditantibus imperio deturbatur anno III, q̃ imperare cœperat: ipse monasticã uitam secutus. Alexius autẽ Comnenus minor natu, militari turbæ acceptior imperator salutatur. qui Byzantiũ ingressus die dominicæ cœnæ sacratissimo magnæ hebdomadis, hostilem in modũ urbem totam diripuit, nullo non iniuriarum genere in ciues ædito.

ALEXIVS COMNENVS.

SVccessit iã hinc familia, unde hæreditariũ, ac propè iustum in Græcã gentẽ odiũ ad nos trãsmissum sit. Nã etsi iampridẽ sub Photio schisma cœperat, manebat tamẽ qualiscunq; Romani pontificis maiestas: & male sartam gratiã affinitates quædã cum principibus nostris initæ focillabant. Alexius aũt ueluti ex ꝓfesso hostis Latini nominis præter bellũ, quod cũ Roberto Viscardo infeliciter gessit, Venetis etiã armis adiutus, Gallorũ memorabilẽ illã expeditionẽ, quã suspectam semp ab initio duxerat, perturbare conatus est. Cæterũ nõ succedente cõsilio, his cõditionibus cõmeatu, & alijs necessarijs reb9 adiuturũ se Gallos recepit, si quæcũq; cepissent ex hoste, sibi restituerẽt. ex ducibus certe nostris plurimũ Boamundo Normãno deferre uisus est. Cõuersus inde ad pacis artes, orphanotropheion erexit, & musæum: in altero pueros, puellasq; parẽtibus orbos alendos, in altero erudiendos instituit, sumptusq; his ex regio uectigali datus. ipse uero morbo fatigatus, post VII & XXX imperij annũ, menses IIII cũ dimidio moriens, Ioanni filio, reluctante in primis matre, imperium reliquit.

IOANNES.

IOannes, quem nostrorum quidam Caloianem appellant, ubi imperium adeptus est, suos omnes dignitatibus ornat, in Isaciũ fratrẽ propensissimus,

quem

quē incredibili charitate dilexit. uarijs expeditionibus in Asiam usus, Turcas. Persasq́; prælijs aliquot uicit, urbesq́; illis non paucas ademit. Latinorum mili tum fortē, fidelemq́; operā semp expertus, legatos ad Innocentiū pontificē, & Lothariū imperatorē uictoriā de Rogerio gratulaturos misit. tandē memorabili exitu in uenatiōe sagitta uenenata digitū dextræ saucius, post quintū & uigesimū imperij annū & menses octo, natu minori Manueli sceptrū reliquit, cū Isacium ut minus ad imperandū idoneū reiecisset. nō contemnendus omnino princeps.

MANVEL.

NVllus infestior in nos fuit: nulli inuisiores successus nostrorum fuere: ut Corradum Germanū, & Ludouicū Francorū regem uarijs insidijs fatigarit. quare coacti intēpestiue Bosphorū traijcere, cum in locorū angustijs à Græcis nostri cæderent, fame quoq; laborare cœperunt: sed famē morbus etiā subsecutus gypso per summū scelus farinæ immixto. Quare indignatus Siciliæ rex Rogerius bellū illi indixit: indictum fortiter gessit. uastata omni ora Græciæ, & Byzantio etiam per suos duces adeo insultatus, ut sagittas argenteas, aureasq́; hortis regijs immiserint. Venetis etiā nō minus infestus, cōtra ius gentiū Henricū Dandulū eorū legatum uiolat: negociatores, quos simulata pace euocarat, uno die cōprehendit. ex quo Venetis armis pressus, tandē promissa bonorū restitutione æquis pēsionibus pacē impetrat. præliū cum Turcis funestissimū gessit, in quo penè captus est. Federicū Aeneobarbū etiā Italicis auxilijs exercuit: rectæ fidei dogmata perturbare per insaniā adortus, nō prius abstinuit ab incepto, q̃ omnes aduersantes sibi uidit. demū cum astrologiæ peritissimus haberetur, sponderetq́; sibi multos adhuc uitæ & imperij annos, totiusq́; Orientis imperium agitaret animo, post XXXVIII principatus annos monasticam uitam secutus, morbo perijt, Alexio filio paruulo relicto.

ALEXIVS.

PAtri puer Alexius adhuc successit, qui fatigatus multorum insidijs, Andronicum maxime infestum habuit, uirum callidum & impium: qui ex Isacio Comneno Ioānis fratre natum, nobilissimus haud dubie habebatur. Is Constantinopolim ingressus primū tutorem egit, inde participem imperij. Demū præter iurisiurandi fidē Dominici etiā corporis & sanguinis haustu sacratiorē, Alexiū XV tantū annos natū, cū treis annos à patris morte rerū potitus esset, miserabiliter excruciatū necari iubet: capiteq́; abscisso, reliquū cadauer in mare proiecit.

ANDRONICVS COMNENVS.

CAllidissimus mortalium, ac sæuus, cætera non improbandus, si regnandi libidinē demeres, bienniū rebus præfuit, omnibus ob insitam sæuitiā inuisus. Quare bello etiā à Gulielmo Siculo appetitus, cū undiq; premeret, tandē ab Isacio Angelo præter suā, omniūq; opinionē imperio deijcitur. captusq́;, ac p urbē camelo sedēs circūuectus manu abscissa, oculóq; effosso, turbæ, uulgiq́; tumultu lacer perijt.

ISACIVS ANGELVS.

COmnenorū sublata stirpe, ad Isaciū cognomento Angelū summa rerum præter omniū spem defertur. qui cū prudenter se gerere sub initia uideretur, classem

tur, classem ad recipiendã Cyprũ frustra cóparauit. Bellũ etiã cũ Mysis, q & Vlachi dicũtur, Petro & Asane fratribus defectionis autoribus infeliciter gessit: uarias interim multorũ tyrãnides oppressit. Federicũ Aeneobarbũ in Syriã ꝑperantẽ magnifice excepit. Ipse uero, cũ in nostros beneuolo animo esse uideret, ab Alexio fratre, quẽ captũ à Turcis redemerat Isacius, per summũ scelus imperio, oculisq; priuatur.

ALEXIVS FRATRICIDA.

NOn ingratus in fratrẽ solũ, sed planè impius Alexius uideri possit: qui nó solũ maiori fratri imperiũ per scelus ademerit, uerũetiam nepotẽ extorrẽ pateretur. Sed affuit nó multo post grauis ultio. Restitutus eñ nepos patrẽ adhuc uiuentẽ rebus præficit. Ipso autẽ Alexio fuga dilapso, nepos Alexius Isacij filius post subitã patris mortẽ impator est dictus, Gallorũ, Venetorũq; armis præualentibus.

ALEXIVS IVNIOR ISACII FILIVS.

PVer annorũ XII. cũ Pannonas, Gallosq; per matrẽ, uxoremq; attingeret, Venetorũ, Gallorumq; ope in imperiũ restituit. Id uero præter alia in fœdere sanciẽdo diserte cautũ, ut patriarcha Constãtinopolitanus Romano pontifici tanq; maiori subesset: & damna Frãcis, Venetisq; à Manuele illata cópensaret. Qui mense post restitutionẽ suã uix exacto, cũ satageret rerũ quas promiserat, à Murziphlo quodã ignobili, quẽ tamẽ ad summũ dignitatis gradũ extulerat, fraude puer necatur. sed Murziphlus & ipse non multo post in Peloponnesso captus, & Constãtinopolim retractus, per summã ignominiã, & cruciatus obijt.

BALDVINVS FLANDRENSIS.

EXcellens Veneti sanguinis uirtus adiuta Gallicis armis imperiũ, quod tot annos factiosissima, & turbulentissima Græcorũ natio possederat, Latino nomini facile asseruit. Capta eñ urbe post Murziphli fugã, Balduinus Flãdriæ comes, XV uirûm suffragio imperator eligitur. Veneti priuo suffragio Thomã Maurocenũ (quãdo ita cóuenerat, ut ipsi antistitem darẽt, si Gallus imperaret) patriarchã designant. qui statim ad Romanũ pontificem profectus, eũ dignitatis suæ autorẽ fecit: moxq; reuersus celeberrimo gentiũ conuentu, Balduinũ imperij corona donat. qui uix anno circũacto, cũ præter Adrianopolim cuncta recepisset, moriens fratrẽ Henricũ successorẽ habuit. Sunt qui annos V imperatũ prodant.

HENRICVS.

BAlduino fratri successit Henricus: qui pace cum Vlachis firmata, & filia ducis eorũ in uxorem ducta: domi, forisq; cum prudenter se gereret, in Thessaliã profectus, Gulielmũ filium Bonifacij regem Thessaliæ declarat. mox moriens Iolantã filiã Petro Antisiodorẽsi nuptã reliquit hæredẽ, anno imperij XI.

PETRVS ANTISIODORENSIS.

HIc uxorio iure (quãdo mascula nulla supererat ꝓles) innixus ab Honorio pontifice ad Laurẽtij fanũ extra urbẽ insignia imperij accepit. inde Venetis nauibus soluens, cũ Dyrhachiũ in Venetorũ gratiã frustra tentasset, à Theodoro Lascare, qui se Græcorũ imperatorẽ gerebat, per assimulationẽ pacis præter iurisiurãdi religionẽ, & fidẽ medio cóuiuio obtrũcatur. Sunt q circa nemorosa Thessaliæ loca (Tẽpe ea uocãt) insidijs captũ, & in uinculis asseruatũ prodãt.

Robertus

ROBERTVS FILIVS.

NVlli dubiũ esse potest, treis à me principes relatos, pietate ac fortitudinè eximios fuisse: quibus tamẽ fortuna haud sanè arriserit: tũ quod rerũ diu potiri nõ est datũ, tum quod in tanta imperij nouitate obnoxiã, ac planè precariam potestatẽ agerẽt. Eadẽ propè sors Roberto affuit, qui ad paternæ captiuitatis nunciũ Byzantiũ aduolãs, cum sese optime gereret, Veneti nominis obseruantissimus inuidiam unius ex purpuratis suis sensit. qui abductam sibi ab illo sponsam iniquissime ferens, impotẽs animi cũ domesticis in regiã irrupit, dehonestatamq́ꝫ naribus puellã cecidit. Quã iniuriã ulturus Robertus, dum Romã cõtendit, atqꝫ inde reuertitur, in Achaia morbo decessit, re interim Veneto prætori demandata.

BALDVINVS.

QVasi fato euenisse dicas, ut quẽadmodum à Balduino auspicia regni cœperant, sic in Balduino cõciderent. patri Roberto sufficitur Balduinus filius. Cui, quod per ætatẽ tantæ rerũ moli nõ uidebatur idoneus, Ioannes Brennius socer adiutor datur. Qui præualẽtibus Græcorũ armis, cum Venetorũ auxilio sæpe rem tutatus esset, tandẽ oppignerato filio & Crucis dominicæ parte, quin etiã templorũ donarijs omniũ ablatis: cum ingentẽ exercitum ad Bosphori fauces obiecisset, per eius absentiã à Michaële Palæologo proditione recipitur Byzantiũ. ita dum externam uim formidat, domestica opprimit̃. Anno igitur LX ferè quàm imperari à nobis cœptum est, Byzantium amissum est.

LASCARORVM STEMMA.

DEtur & hoc ipsum cũ studiosis omnibus, tũ Lascareæ familiæ haud dubiè clarissimæ: ut qui interim ad Adrianopolim rei præfuerint, nõ ignorẽtur: quousqꝫ Michaelis Palæologi uirtute Græcis iterũ uindicatũ imperiũ est. Imperator Alexius cognomento Angelus, quẽ fratricidã superius ostendimus, Theodoro Lascari filiã despõdit, dotisqꝫ nomine imperij titulos genero tribuit. Huic mascula proles ex uxore nulla, fœmina tantũ Irene filia fuit: quã Ioanni Diplobatazio in matrimoniũ iunxit, imperiumq́ꝫ illi per manus tradidit. Cui postea Theodorus filius successit, ex quo Ioannes: quem Michaël Palæologus puerũ cum interfecisset, ipse sibi & posteris per summũ scelus imperium uendicauit.

MICHAËL PALAEOLOGVS.

VEhementis spiritus uir, cum illum fiduciariæ quodãmodo tutelæ pertederet, imperiumq́ꝫ sibi, ac suis destinasset, Gulielmũ Achaiæ principatu primum spoliat: inde Byzantio capta, cum Venetis bellum diu gessit: à quibus facile imperio deturbari potuit, nisi Genuenses obstitissent. Quare inducijs initis, Lugdunũ ad cõcilium uenit, quod Gregorius pontifex indixerat, faciléqꝫ illi cũ Romano pontifice cõuenit: ex quo tantam inuidiam Græcanicæ gentis cõtraxit, ut nec morienti iusta persoluerint, & locum sepulturæ negarint. Hunc annos quadraginta & amplius rebus præfuisse, nisi annales dubia prodant, certũ est.

ANDRONICVS ET MICHAËL FILIVS.

EX tribus maribus natu maximus Adronicus imperiũ arripuit: qui Michaëlem matre Vngarica natum, consortem imperij sibi asciuit. quo mox uita

functo,

functo, præ dolore amissæ filiæ & generi, pater Andronicus Constantinũ Despotem iuniorem ad imperij successionẽ inuitat. quod Michaelis filius Andronicus ægre ferens, in auũ insurgit, Genuensiũmq; auxilio fretus, ius omne ad se trahit. sed Veneti seniorem Adronicũ cum restituissent, tandem prægrauantibus Bulgaricis auxilijs & Genuensium, auus coactus Venetos destituit, partesq; Ligusticas à nepote coactus amplectitur: & septuagenario maior tandẽ moritur.

ANDRONICVS IVNIOR.

SEx annos & amplius bellum uarium & anceps hic cum auo gessit: sæpe tamen reconciliatis animis amicorũ interuentu, & gratia male sarta nequaq; coiẽte. Tandẽ cum Byzantiũ nepos clàm ingressus esset, in auũ nihil ultra molitus, illũ secũ imperare quoad uixit, passus est. Eo mortuo, cũ aduersus hostes Romani nominis res egregias gessisset, multisq; uictorijs dat⁹ esset, undequinquagesimo ætatis anno morit̃, febre capitisq; dolore intra quatriduũ cõfectus.

IOANNES PALAEOLOGVS, & Ioannes Cantacuzenus.

MOrtuo Andronico iuniore, cum Cantacuzeni arbitrio, qui magni domestici dignitatẽ supremã obtinebat, omnia prudenter gererent̃: Apocauci fraude uiri obscurissimi, sed solertia & calliditate inter principis amicos præcipuæ dignationis, & patriarchæ ambitione in exilium truditur. ille uero iniuriæ impatiens, bellũ quinquẽnale aduersus Reginã & Ioannẽ gessit, Turcarũ arma Europæ primus inferens. Cæterũ rebus in dies pessum euntibus, ꝓditur illi Byzantiũ. quod cũ occupasset, nulli ferè molestus imperij tantũ participẽ egit, filia in uxorẽ Ioanni tradita: inde in Genuẽses socijs Venetis & Arragonijs bellum uaria fortuna gestũ: cui Nicolaus Pisanus dux præfuit. nec multo post bellũ à Palæologo exule Cantacuzeno indictũ. Turcarũ in primis ope geritur, quibus etiã in Europa locũ inhabitandũ primus tradidit. Et cũ ex Tenedo soluens improuisus Byzantiũ ingressus esset, tandẽ Cantacuzenus imperio se abdicãs, monasticã uitã sequitur. hic Ioannes Matthæũ Cantacuseni filiũ consortẽ imperij agentem tandẽ imperiũ deponere coëgit. & cum multa fortiter administrasset bella, moriens filio Manueli imperium reliquit.

MANVEL.

DE hoc nihil aliud memorabile proditum, nisi quod septem filios mares reliquit, quorum Ioannes natu maximus morienti successit.

IOANNES.

AVidus hic concordiæ, pacisq;, principibus cũ sacris, tum profanis Græciæ totius comitatus Italiã petijt: Eugenijq; autoritatẽ secutus Florẽtino concilio interfuit: pacẽq; ac concordia perpetua (ut sperabatur) inita, mox domũ reuersus non diu superuixit, Iosippo etiã patriarcha Florentiæ defuncto.

CONSTANTINVS.

HOrret animus tãtæ cladis recordatione, & luctu adhuc tanq; in nouo malo mens refugit. Vrbem totius Oriẽtis amplissimã, in qua Christiana pietas millesimũ ac centesimũ supra nonagesimũprimum annũ floruerat: ubi tot principes Christiani, tanta religio, tot diuorũ tẽpla, tot reliquiæ cõditæ erãt: paucis diebus

tis diebus q̃ oppugnari cœpta sit, ab immanissimis, ac nefarijs Turcis captam fuisse. in qua nullæ scelerum facies defuerint: non dignitatis, non sexus, non ætatis habita ratio: stupra cædibus, cædes stupris additæ: ipsa diuorum templa diruta: ipsa ossa Martyrum canibus, suibusq; obiecta. Constantinus imperator dum ad portam trepidus se recipit, fugientiũ trepidatione oppressus obijt. cui⁹ caput hostis ad ludibrium pilo affixum totis castris gestauerit. redemptor ipse Christus (prò pudor & dedecus nobis æternũ) iterum cruci affixus, luto, limóq; uexatus est: eaq; omnia repræsentata, quæ in illum Iudæorũ gens olim impia patrarant. Elogiũ inde additum cruci: Hic est Christianorũ deus. triduũ ciuitas uexata, atq; ad arbitriũ impotẽtissimi uictoris direpta. inde quicquid regij sanguinis mares, fœminæq; illustres superfuere, aut inter epulas prægrauãte uino Othomani iussu fœde iugulãtur, aut uictoris libidini (quod grauius morte fuerit) reseruantur. Incidit autẽ clades hæc in annũ salutis millesimũ CCCCLIII. quarto Cal. Iunias. qui dies funestissimus, ac religiosissimus esse nobis semper debeat. Qua in re subeat ea reputatio, à Constantino magno Helenæ filio constructam urbẽ esse, Romæ semper æmulam, sub Constantino, qui eiusdẽ nominis matrẽ haberet, captam, Turcarumq; iugo ad hanc diem subditam. cum Nicolaus pontifex Romanæ præesset ecclesiæ, Fridericus Germanis imperaret: nostri interim Veneti cũ classem ductu Iacobi Lauretani emisissent ad subitæ oppugnationis nunciũ, hostis Turcæ celeritate præuenti nullam opem lapsis iam rebus afferre potuerunt. Regnatum à Palæologis annos ferè ducentos.

DE BYZANTIO.

FVerit & hoc institutæ rei cõsequens, ut qui Byzantium primi condiderint, quæue urbis tam celebris incrementa à prima eius origine ad ætatẽ nostrã fuerint, & q̃ uaria fortuna, pstringã. nã si castelli unius originẽ diligẽtius pscrutari nõ ineptũ ducit', cui quæso ingratũ esse possit, urbis tã uetustæ, tã amplæ, in qua imperij Romani maiestas qualiscũq; tot annos uiguerit, ortũ, casumq; percipisse? Byzãtiũ primo in angustissimo Europæ, Asiæq; Euripo posuere Lacedæmonij Pausania duce, Lygos antea dictũ. qđ uariante deinde fortuna, dũ incerti iuris possessio adhuc esset, Atheniẽsibus, Spartanisq; id sibi certatim uẽdicantib⁹, tandẽ libertatẽ sibi asserere: & dũ neuter populus tãq; ppriã urbẽ auxilijs iuuat, liberæ cõditionis esse cœpit. p quæ tẽpora res eorũ admodũ floruit agro fœcũdo, feraciq; in primis, & mari admodũ opportuno, unde uectigalia, uectigalibusq; eorũ augendis pisciũ uis ingẽs ad eorũ litora deferebat'. Qz cõtrõde posita esset, oraculi Pythij ambages arguit. nã cõsulentib⁹ Græcis ubi urbẽ conderẽt, data sors exciderat, sedẽ oppido Cæcorũ aduersam quærerẽt. Chalcedonios haud dubie innuens, qui priores in ea loca pfecti Megaris, peiora legerãt. Pisces etenĩ ex Euxino in Propõtidẽ illati, ubi ad Chalcedonẽse litus incurrère, territi candicãte saxo, qđ à uado ad summa pelluceat, aduersum Byzãtij pmontoriũ ex ea causa Chrysoceras appellatũ, præcipiti petũt agmine. Itaq; omis captura Byzãtij, Chalcedonensibus penuria. primũ cum Romanis fœdus aduersum Pseudophilippũ à Byzantijs initũ est. inde semp forti, fideliq; opera eorũ

multis

multis,uarijsq́ꝫ bellis usi sumus. Quousqꝫ Seuerus imperator occupatam à Pe scennio Nigro,eo occiso funditus euertit,& in uici formam redegit,agro etiã eo rũ Perinthijs adiudicato. Fuit aũt urbis murus Milesio quadrato lapide,adeo indiscreta laterũ structura,ut una propè muri cõpages spectãtibus uideri pos set. In huius ruinis Constantinus magnus aquilæ præpeti uolatu ex Chalcedo ne illuc regulares funiculos,terq́ꝫ ac quater inserẽtis admonitus, urbẽ ampliore mœniũ circuitu construxit,Romæ operibus & nomine etiã æmulam futuram. quã cum uarijs signis,ac monimentis undiqꝫ conquisitis ornasset, ante V Iduũ Maij Deiparæ Virgini dicauit. Quin & Valens mathematicæ prædictionis cõsultissimus, annos DC.XCVI potiturã rerum prædixit: quæ tamen adhuc duret.portus duos habet,quos ductis utrinqꝫ catenis & turribus erectis muni tissimos reddidit. Illud est,quod Dion grauis in primis autor memorabile pro diderit,septem turres eo artificio fuisse constructas,ut siquis uni indamasset,la pidemue immisisset, sonitus ex omnibus redderetur æqualis:ita ut ex singulis proprius exaudiretur. Et cum multa ad ornatũ nouæ urbis conquisisset,Cochli dem insuper Porphyretici lapidis ex urbe Roma aduehendã curauit:cui statuã suam,& clauũ unum Christi redemptoris cruciatu insignẽ superimposuit,quæ Alexio Comneno uiuente corruerit: Palladiũ etiã ex Ilio cõportatũ. Principes à Cõstãtino cũ diuersa fortuna,tũ rerũ uario successu multi præfuere:magna tamen eorũ pars ambitiosi,crudeles,auari,& obscurissimi : quodq́ꝫ grauissimũ sit,ab orthodoxa fide aut abhorrẽtes,aut etiã infesti:donec urbs terræmotibꝰ, incendijs,seditionibus intestinis obnoxia, quibus alimentũ leuitas genti insita præberet:adde etiã principum instabilitate in nefariæ gentis Turcicæ libidinem deciderit. in qua non sine nostro graui dedecore septuagesimũ propè annũ do minati fuerint Maomethes primus,inde Pazaites eius filius,& qui nunc omni bus formidolosus Syriæ,Aegyptóqꝫ imminet, Selinus. Et quoniã Turcarũ pro xime meminimus,qui nam illi fuerint,undéue terrarum profecti, per quos du ces eorũ aucta res sit,breuibus explicandum est mihi. Tum quia res memorabi lis admodum sit,tum quod diuersa quædam q̃ꝫ nostri hactenus tradiderũt,& (ni fallor)similiora ueri proditurus sim:cum alij præter eorũ nuda nomina, uix quicq̃ꝫ memoria dignum in multis retulerint.

DE ORIGINE TVRCARVM.

TVrcæ,partim Caspio mari proximi,qui Asiã,Orientemq́ꝫ uastarunt, Cau casiq́ꝫ ueteres incolæ,qua parte ad Arctũ uergit:partim inter Scythicas gẽ tes relati,& Hunnici sanguinis,q postea Vngari dicti sunt, existimati:quod ex Græcis autoribus,& Latinis aliquot colligas. ueteres sciptores(qđ sciam)de his nihil,præter Mellam & Pli. ille præter nudũ Turcarũ nomẽ in Scythiæ relatio ne nihil aliud addidit. Siue igit ueteres illi à Mella relati,siue recens aliquod ge nus hominũ,eorũ certe qui Caspij maris accolæ fuere,tenuissima memorantur primordia,& ut cæterarũ gentiũ planè obscura. nam septingentesimũ ab hinc annũ natali solo relicto, in Persidẽ atqꝫ Asiã minorẽ primũ impetũ fecere. sed nec unus dux illis,nec certũ imperiũ:uagi dispalatiq́ꝫ,quóue cuiqꝫ sors affuit. la

trocinantes

trocinantes magis quàm belligerantes ꝓuincias uastarũt. prima stipendia Basilio Macedone imperante sub Muchumetio Saracenorum principe meruere: quorũ præcipue opera Babylonios, Indosq́ꝫ ille uicerit. Sed peperit his uirtus inuidiã, prohibitiq́ꝫ ad sua redire, indignati primo secedunt: inde uno alteróq́ꝫ prælio Tãgrolipicis Mucaletij ducis eorum auspicijs feliciter aduersus Saracenos gesto, tandem egregie uincunt, Muchumetiumq́ꝫ ꝓfligatũ acie obtruncãt: ex quo res Turcica ad Tangrolipicem delata. Is alijs Turcis ad se accersitis Cucumetiũ nepotem aduersus Arabas, cũ paratissimis copijs misit. qui prælio ab his uictus, cũ à patruo per summũ contemptũ exceptus esset, eius iracundiã ueritus, ab illo deficit, & Pasara Chorasmiorũ urbe munitissima sese includit. Tãgrolipix interea prælio genti funestissimo in Mediæ finibus cum Romanis Asani alteri⁹ nepotis ductu cõflixit. Quo uicto & cæso, indignatus ille Aleimũ fratrem iterũ in Romanos misit: qui egregiã uictoriã capto Liparite Græcorũ duce, & cæsis etiã Iberis Romanorũ socijs retulit. sed cũ Liparitẽ primũ, mox & dona à principe missa facile Turca reddidisset, nec præstarent Romani quod ꝓmiserãt, ingentibus copijs accinctus Tangrolipix Asiam omnem ad Euxinũ mare aut uastat, aut subigit, uariatũ deinde in gente factionib⁹ exortis ad Gallorũ usq́ꝫ memorabilẽ illã expeditionẽ, qua fracti ab his sæpius, magna etiã imperij parte multati sunt. Donec Othomanus ab hoc Selino, qui rerũ nũc potitur, nonus ueterẽ gentis gloriã asserere ausus est. Is obscuro loco & parentibus agrarijs natus, uirtute ac calliditate singulari, cõflata per seditionẽ manu, circũferre Turcica cœpit arma, in suæ gentis homies nõ minus infestus quàm in nostros. Paulatimq́ꝫ rerũ successu, & imperandi libidine inflãmatus castellũ, quod Othomanũ de suo nomine appellari uoluit, cepit: distabat id à Prusia Trapezuntem uersus itinere dierum sex. agebat᷑ aũt annus salutis nostræ millesimus trecẽtesimus, præerat́q́ꝫ in Barionæ sede Bonifacius octauus, circa exitũ Michaelis Palæologi & Andronici nepotis initia: quo tp̄e Germanis Albertus imperabat. Othomanus igit᷑ his auspicijs intra octo & uiginti annos, quibus rerum potitus est, incredibile dictu quantũ rem suã auxerit. magnam certe Bithyniæ partem breui subegit, oppidáq́ꝫ ad Euxinũ posita non pauca cepit. qui moriẽs Orchani filio regnũ per manus tradidit. sub quo dissidio Græcorũ Cantacuzeno & Palæologis contendentibus, adeo res Othomanica creuit, ut Prusiã Græcis ademerit: & dũ Cãtacuzeno magis q̃ꝫ Palæologis fauet, primus in Europã ab eo accersitus traiecit. Caramanum etiam, perfidia in illũ usus, cuius filiam in uxorẽ duxerat, interfecto ei⁹ filio adolescẽte, nõ exigua principatus parte exuit. Qui post uigesimũsecundũ imperij annũ Ammuratẽ filiũ hæredẽ reliquit. Is auitã, paternamq́ꝫ felicitatẽ æmulatus, in Caramanũ auum maternũ nõ minus infestus q̃ꝫ pater fuit. mox ab impatore Palæologo solicitatus in Bulgaros, fratremq́ꝫ Peloponnessi principẽ, qui bellũ mouerãt. XII. Turcarũ milibus in Europã transportatis, egregie Bulgaros, hostesq́ꝫ impatoris ultus est. hinc Europeis opibus illectus, dũ ulcisci imperij hostes simulat, usus Genuensiũ nauibus, Hellespontũ ad Abydũ superat, Callipolimq́ꝫ cũ alijs oppidis occupat. Is fuit

annus millesimus trecẽtesimus sexagesimustertius, nec multo post Seruiã, Bulgariãq; ingressus, cũ Hadrianopolim prius occupasset, occurrẽtes sibi cũ paratissimis copijs hostes ingenti cæde ꝓfligat, Lazaro Seruiæ principe in acie cæso. sed mox à seruo in domini uindictã Ammurates occiditur, cũ annos uiginti tres imperiũ tenuisset, Pazaite & Solimano liberis superstitib9. Pazaites interfecto per insidias fratre, patris mortẽ ulturus, Marcũ Craieuicũ Bulgarorũ principem prælio superat, & interficit: inde magnã Bulgariæ partẽ sibi subiecit. nec tanto rerũ successu quietus, Bossinam, Croatiam, ulterioresq; Illyrici partes uastat. Cõstãtinopolim annos octo obsidet: facileq; obsessam iã tunc expugnasset, nisi Vngarorũ, Gallorumq; aduentũ formidãs, quib9 ad Nicopolim occurrit, memorabili prælio nostros superasset, cæsis, captisq; magna ex parte Gallorum ducibus, in primis Ioanne Burgũdiæ duce, & Sigismũdo Vngariæ tũc rege tumultuaria pugna fuso: qui facile in hostis potestatẽ uenisset, nisi Venetæ classis occursu seruatus è fuga esset: cui tum Thomas Mocenicus, qui postea Michaëli Steno successit, præerat. inde ad Constantinopolitanã obsidionẽ spei plenus regrediẽs, cum eã biennio obsessam tenuisset, trepidissimis Tãberlanis Scythæ nũcijs, qui infinita penè multitudine Turcarũ terras inuaserat, excitus, illi ad Stellã montẽ congreditur, in Galatiæ, Bithyniæq; confinio. Cæsa sunt in ea acie Turcarũ ducenta milia. uiuus ipse Pazaites in hostis potestatẽ uenit, q aureis catenis caueæ uinctus, ad mortem usq; à Tãberlane circũductus est. Incidit hæc clades Turcis in annũ millesimũ trecentesimũ nonagesimũseptimum salutis nostræ, Bonifacio nono põtifice Romano. Huic duo fuere liberi mares. Orchanes, quem alij Calepinum, & Maomethes, quẽ nostri Moysem magno, uti uideo, errore dicũt. Orchane intra biennium per insidias à fratre interfecto Maomethes rem Turcarũ solus occupat: qui Turcia auito regno Asiæ recepto per Tãberlanis interitũ, Bulgaros & Vlachos prædis & cladib9 afflixit, Hadrianopoliq; recepta, regiã ibi sedẽ statuit. ipso post annos septem & decem mortuo, Ammurates filius regnũ init, Ioanne XXIII Barionæ sedẽ tenente. hic maiorũ gloriã non solũ æquauit, uerũetiam lõge superauit. Prima illi expeditio in Mysorũ principẽ, qui nũc Serui dicunt, fuit: de quibus Scopiã & Nouemontũ post longã obsidionẽ cepit. Duos Reguli filios captos oculis priuat: postea sororem eorum uxorem sibi adsciscit: restitutóq; per has nuptias Nouemonto in Vlachos, Vngaros, & Germanos incursiones graues facit: inde in Epeirũ deflectens Croiam expugnat. Venetorum arma in se solicitat: Thessalonica his per uim adempta. interim unà ab Vngaris ingenti pugna uictus: inducijsq; ab his decennalibus impetratis, iterũ ab ijsdem Vngaris præter iurisiurandi fidẽ Eugenij pontificis hortatu bello petitur. quos duplici prælio ducum nostrorũ discordia & ambitione uicit: in altero ad Varnam Ladislaus rex Poloniæ, & Iulianus Cardinalis obiere: in altero ad Basila uictus Hunniades, cæsiq; principes Vngari nõ pauci præter Gregariũ militẽ, qui ad internitionẽ occubuit. Nec moratus Pelopõnessum fratrum discordia iniuriæ obnoxiam in ditionẽ redegit. exinde reputãs animo regni molestias, & fortunæ inconstantiã animo agitãs,

in Asiam

in Asiam abijt solitariã uitã secutus: & Maomethæ filio cura rerũ demandata sub Calibassæ tutela, quã non multo post repetere suasus (ætas enim filij nõ satis idonea rei administrãdæ adhuc uidebat᷑) Epeirũ ingẽti exercitu repetit (defecerat eñi ferè uniuersa Scanderbecchio autore) & Croia frustra per aliquot menses oppugnata, mœrore animi obijt, cũ annos quatuor & XXX. regnasset. Longũ esset, si Maomethis eius filij res gestas explicem: quæ quãtæ fuerint, nouum Othomanicæ familiæ magni cognomẽtũ ab eo quæsitũ, & in hæredes iã trãsmissum arguat. Is eñi duo Christianorũ imperia Constãtinopolitanum, & Trapezuntiũ subuertit. regna duodecim nobis ademit, ducẽtas urbes Christianã pietatẽ secutas cepit: & in his Chalcidẽ insulã armis & Scodram deditione Venetis extorsit. bellum maritimũ per multos annos cũ maioribus nostris gessit. Caphã ponticã urbem expugnauit. Rhodon insulã frustra tentauit. Italiæ capto Hydrunte arma intulit. & dũ plusq̃ ciuile bellũ in maiorẽ filiũ meditat᷑, cum annũ unũ & XXX præfuisset, obijt anno salutis nostræ M. CCCC. octuagesimoprimo, quinto Nõñ. Maij. Quo mortuo res Turcica ciuilibus armis aliquãdiu iactata est. Sed minore fratre uicto & fugato, solus imperium Pazaites obtinuit. qui Vlachiæ castella quædã cũ expugnasset, inde in Sultanũ Aegyptium copias eduxit. à quo sæpe uicti Turcæ tandẽ pacẽ, fœdusq̃ iniere. Cæterum cũ ocij appetẽtior à natura uideret᷑, nec tamẽ per suorũ hominũ ferociam feriari à re bellica posset, paratis terra mariq̃ ingentib⁹ copijs anno M. CCCC. nonagesimosecũdo, Cerauniorũ montiũ accolas inuadit: tractumq̃ illũ libertarũ semp̱ ad eã diem gentiũ Turcicæ seruituti subdit. inde septimo post anno terribili classis apparatu Venetis Methonem, Naupactumq̃ mox inde & Dyrrhachiũ adimit: Quin & in Foroiuliensi agro trepidatũ Turcis fœde terrã eam magno nostrorũ dãno uastãtibus. Nec multo post pax secuta Andreæ Gritti patricij clarissimi opa. post quã nõ diu supstes Pazaites fuit regno à Selino filio pulsus, qui rerũ nũc potitur, ex quo annos fermè XXX imperitasset.

IOANNIS BAPTISTAE
EGNATII VENETI ROMANORVM
PRINCIPVM LIBER TERTIVS.

VENTVM iam est mihi ad tertiũ, atq̃ ultimũ institutæ cõmentationis librũ. quæ mihi ut laboris & operæ minus, ita certe multo plus uoluptatis allatura sit. Nam & à continuis imperij cladibus tantisper auertitur animus, dum lætiora persequor. & hi mihi principes posthac erunt referẽdi, quorũ res gestæ & domi, forisq̃ felicitas in plerisq̃ tanta est, ut ueterũ Romanorũ gloriã non pauci ex his æquent: certe recentiorũ memoriam, eorũ uidelicet qui supra millesimum annũ à me repetiti sunt, adeo obscurent, ut iniquissime propemodum

faciat, si quis hosce illis cōferat. Nā ut in plerisq; sordes, & generis pudendā originē sileam, quotus eorū quæso fuit, qui aut augendæ Reip. studuerit? aut auaricia nō flagrarit? aut sæuitia in suos, in externos perfidia infamis non uixerit? adde ueræ pietatis in hisce contemptū: tot hæreses ab illis, aut per summū scelus excogitatas, aut ad insaniā usq; & pontificū Romanorū exilia & cædē ptinaciter assertas. accessit odiū plus q̃ hostile in Latinum nomē. Quid dicā quoties insultatū sit Romanis pōtificib⁹? Quoties eorū uiolata maiestas? Nā schismatis crimē eo grauius existimari debet, quo & cōcordiā nostrorū pontificū sæpius expetiere, & expetitam pari leuitate reiecere. Donec paulatim uetere labente disciplina, réq; magis ac magis in lapsum prona, tum demū in præceps nostris tēporibus acta, imperiū tāta indole partū, & auctum ad Turcas transierit. quo factum est, ut gens olim in terris ingeniorū acumine, tot artiū solertia, tanto rerum usu celeberrima: addo, legibus, institutis domesticis, eloquentiæ studio, & tot urbibus ac Colonijs per orbem deductis frequētia & amplitudine optime de humano genere merita: nunc aris, focisq; patrijs expulsa, inops, egensq; alienæ opis, aut erret profuga, aut immanium Barbarorū iugo subiecta seruiat, uti iam in ipsa Græcia quæramus Græciam. Quod si uerū est, fruges & arbores pro soli, terrarumq; ingenio mutari, & de cælo mortales quod hauriant, naturā & mores inducere: simile ueri certe uideri possit, Thraciā illam feritatē, & Bithynicam barbariē (quando hæc loca recentiores Græci tenuere) esse ab his haustā: & alioqui Thraces homines & Phryges, & (quod præcipue pudeat) Macedonū Cappadocūq; mancipia rerū potiti sunt. ne aliquot Isauricæ gentis ingerā: qui tametsi usu, consuetudineq; græcā linguā imbiberant, patrios tamē mores, quibus innutriti fuerant, retinerēt. unde illis fortasse cuncta perdendi libido, tanq; non propria tuentibus: & Romani nominis, Latiniq; cōtemptus ac odiū, quod à principibus suis acceptum semigræci homines, nec quicq; auitæ indolis ac prudentiæ redolentes, si linguā, uestitū q; demas, in posteros transmisere. Siquidē diuinitus à Platone dictum, quales essent principes, tales ferè esse eorū, qui his obediant, mores. Cæterū querelæ, ne tum quidem gratæ futuræ, cum necessariæ essent, certe ab his nostris libris absint. Quibus id tantum agimus, uti rem obscuram, ac propè obsoletam illustremus: & uarijs monimētis traditam, nec Græcis, Latinisq; hominibus satis exploratam, breui hoc uolumine cōplectamur. Sumemus igitur auspicium Dijs fauentibus, à Carolo Francorum rege, cui res egregiæ gestæ Magni cognomentum iure peperere.

CAROLVS MAGNVS.

IRene Constantini matre Byzantij rerū potiente, cum imperij Romani maiestas omnia sibi Barbaris uendicātibus obsolesceret, nec in fœmina, quāuis altæ indolis, inesse præsidij multum uideretur: Leo pontifex scito Romani populi Clerique rogatu Carolum Francorum regem, ob egregia in Christianū nomen, & Romanam sedem merita, Romanorum imperatorem primus appellat, iunctumq; cum Pipino filio Augustum consecrat, anno ex quo in Italia imperari desitum post Augustuli interitum trecentesimo ac trigesimo, salutis

nostræ

nostræ octogesimo, regni uero eius, ex quo Francis præfuerat trigesimotertio, dies tantæ rei Iduum Decembrium delectus. Subsecutaq; mox PO. RO. acclamatio, Carolo Augusto magno & pacifico uita & uictoria. Huic Pipinus pater fuit, qui primus Christianissimi cognomentum tulit, ob nauatam Romano pontifici aduersus Langobardos egregiã operã. Carolus aũt paternæ uirtutis æmulus, sub regni initia bello defunctus Aquitanico, Italiã, Adriani pontificis adhortationẽ secutus, ingreditur. Langobardorũ regnum capto eorũ rege Desyderio, Francico nomini subigit. Saxones sæpius rebellantes tricennali tãdem bello uincit, & quod ab initio semper egerat, uera pietate imbuit. Sarracenos Hispaniam ferè omnẽ uastantes intra Bæticæ angulũ cõpellit: & præsidijs Pompeiopoli, ac Cæsaraugustæ impositis, dũ in Franciã redit, Vasconũ insidias passus, nõ paucos ex suis & in his fortissimũ quemq; amittit. Sclauos, Danos, & Baioarios tumultuantes in ditionẽ suã redigit. Iterũ Italiã ingressus, ut Romanæ ecclesiæ patrociniũ semel receptũ constanter tuere(tur), Beneuentanorũ ducẽ Aragisum, Langobardorũ reliquias adhuc fouentẽ, ad officiũ cogit. Hunnicum bellũ octauo post anno felicissime cõficit: cũ eorũ regiam, quæ Rhingus appellaba(tur), expugnasset, & Thesauros opulẽtissimæ omniũ gẽtis asportasset. Inde tertio in Italiã contendẽs, pontificis Leonis iniuriam ulturus, simul & eius causam cogniturus, omnia ex sententia cõponit. Vnde illi post ingentia merita imperatoria maiestas & posteris quæsita. Quare cõpositis Italiæ rebus, cũ nihil grauius in Langobardos statuisset, q̃ ut æquo cũ Italis iure uiuerẽt, & partito imperio cũ Irene, in quo diserte cautũ, ut Veneti suis uteren(tur) legibus, & bello pacéue neutrius censeren(tur) iuris, in Gallias redit. filióq; Ludouico cõsorte imperij declarato, tandẽ mori(tur) Aquisgrani v Cal. Februarij, ætatis anno septuagesimoprimo, regni quadragesimoseptimo, post Lãgobardos debellatos quadragesimotertio, ex quo uero Augustus à Leone põtifice dictus est XIIII. Fuit in hoc pricipe, qd' incredibile multis uidea(tur), pacis, belliq; par studiũ, insignis pietas, beneficẽtia singularis, humanitas quãta in superiorũ principũ nullo: in rebus bellicis maiorne uirtus an felicitas extiterit, nescias. nullus certe ferociores gentes debellauit, nemo collatis signis sæpius dimicauit, nemo bonarũ artium studia indulgẽtius fouit. ipse Parisiẽse gymnasiũ, & Papiẽse uiris undiq; doctissimis accersitis instituit: tẽpla diuis erexit: ueræ religionis obseruator etiã in minimis fuit. Iniurias illatas ciuili animo tulit, in hostes raro acerbius sæuijt. Italiæ gloriæ ita studuit, & quieti, ut præter Florentiã urbẽ instauratã, classes quoq; paratas habuerit, quib(us) Maurorũ populatiões arceret. His meritis ad hæc usq; tpa à multis ut cælitum unus coli(tur). Eius monimẽti Elogiũ hmõi fuisse traditur:

CAROLI MAGNI CHRISTIANISSIMI ROMANORVM IMPERATORIS CORPVS HOC CONDITVM EST SEPVLCHRO.

LVDOVICVS PIVS.

IAm uti Carolo patri res egregiæ domi, forisq; gestæ Magni cognomẽtũ pepetere: sic Ludouico facilitas, ac clemẽtia, religionisq; summum studium, Pij tertio ad hoc æui dedit. Qui sub patris mortem Aquisgranum ex Aquitania

contendēs, diuersarū primo gentiū legationes audijt, inde Dacicum bellum ex sentētia cōficit: nec multo post Bernardū ex Pipino filio nepotē in Italia res nouas molientē capitali pœna afficit. in antistites rerum nouarum autores mitius actum: inclusi cœnobijs uita donant̄. & cum Britones, reliquosq; pacis turbatores cōpressisset, à filijs tribus captus, tanq; in Carolum natu minimū ꝓpensior esset, imperium eiurare cogitur. sed tumultuante optimo quoq; restitutus pristinæ dignitati, non multo post partito imperio decessit Maguntiæ, cum imperasset annis uigintiseptē, uixisset LXIIII. Hic stephanū Romanū pontificem magna Gallorum frequētia exceptum, & cruce magni ponderis donatū à se dimisit. Quin & Pascali ius eligendorū præsulum remisit: sanxitq;, ut sacri ordinis homines à gemmis, cultioréq; uestitu temperarēt. Quid facturus pientissimus imperator, si luxum nostri temporis aduerteret?

LOTHARIVS.

TRes supstites liberi Ludouico fuere. Lotharius natu maxim9, præter Italiæ regnū Narbonensem Galliam & imperij decus assequit̄. Carolo Gallia omnis citra Mosam data. Ludouicū Germani regē sortiti. sed non diu mā sit fratrum concordia. Violatus (credo) ab his pater tanti sceleris pœnas exposcebat: quippe qui ardentibus animis inter se, dum paternam imperij diuisionem æquo animo nō ferūt, infestis signis cōcurrere ad Fontanicū Altissiodorēsis agri uicum. qua acie tot Gallorū millia utrinq; cecidere, ut conuulsæ propè imperij uires sint. uictus tamen Lotharius, & Ludouicus à Carolo. & cū bellū iterū repararēt, iterū fusi pacē petiere. Quæ his propè cōditionibus data, ut imperij titulo Lotharius cū Italia & Narbonensi Gallia frueret̄, Ludouicus Germaniam possideret, Carolus Francis à Mosa ad oceanum præesset: addita & ea Galliæ pars, quæ Scalden inter & Rhenum iacet: ea nunc Lothoringia est. Ipse cum Ludouicum filium regni consortem adsciuisset, & imperij socium declarasset, XV post anno monasticam uitam secutus est, tædio rerum aduersarum (ut opinantur) affectus.

LVDOVICVS.

HIc Lotharij filius eo uiuente (uti diximus) regni, imperijq; cōsors efficitur. Romæq; à Sergio pōtifice inungit̄ & coronat̄, reuersusq; ex Italia in Germaniā, post patris mortē cū Carolo Caluo Frācorū rege discordibus animis ferè semp uixit ꝓpter Austrasiæ regnū, quod Lotharij fratris fuerat, & Caluus id sibi totum uendicarat. sed mox compositis rebus, cum annum unum & XX rebus præfuisset, moritur Ludouico filio superstite.

CAROLVS CALVVS.

REdierat Ludouico mortuo summa imperij ad Carolū Francorū regē, minimū natu Ludouici Pij, qui cū Britonibus & Nortmannis uaria fortuna dimicauit. postea audita Ludouici morte, in Italiā profectus à Ioanne pontifice corona donat̄ imperij. Quare mox in Sarracenos mouens, facile conatus eorū repressit. inde in Galliam reuersus breui Italiam repetit. aduersus quē Ludouici Germani filij, dum bellū parāt, ipse curis confectus, ueneno à Sedechia

medico

medico Iudaici sanguinis dato obijt, Ludouico Balbo hærede. Notata in hoc imperatore ambitio mo modica

LVDOVICVS BALBVS.

LVdouico Calui filio Ioannes pontifex imperij titulū, præter Italiæ multorum principū uoluntatē solus asseruit. qui è custodia fugiens, cui Romani illū incluserant, & in Galliam contendens, ratum Balbo imperium suo assensu fecit: quod tamen ualetudinarius princeps biennio uix obtinuit. obijt anno salutis octingentesimo octogesimo, Carolo Simplice hærede.

CAROLVS CRASSVS.

HVnc Crassum à corporis (ut arbitror) habitudine dixere. q Ludouici Germanici regis filius à Ioāne obtinuit, mortuo Balbo, imperij coronam. hic Nortmānos, Pānonasq; uarijs prælijs afflixit. Robertū aūt Nortmānorꝝ ducē de sacro fonte leuauit, data illi in uxorē filia. Sed mox cū inutilis imperio, nec in eo satis præsidij uideret ad Nortmānos Gallia exturbādos ob subitā uim morbi, abrogato illi imperio post decenniū decessit. laudat in hoc principe religionis studiū, & in literatos hoies beneuolētia, q̄s ad scribendū adhortari soleret.

ARNVLPHVS.

VT nihil certi affirmare de Arnulphi origine habeā, facit scriptorū inconstātia. mihi tamē similius uero uideat, ex Carolo Manno Ludouici Balbi ꝓgnatū. nec em̄ uideo, q fieri potuerit, ut obscurissim9 homo (quod quidam asserāt) imperio præfuerit, Gallis præsertim suos reges tanta ueneratione colentibus, & ignobiles auersantib9. Huius igit uirtus effecerat, ut qn̄ Carolus Simplex parū idoneus haberet, iste imperaret. qui aduersus Nortmānos res egregias primo gessit. mox in rapinas. tēplorumq; spoliationes cōuersus, iusta numinū ira plectitur. Nam & prior illū felicitas deseruit, & breui pediculari morbo confectus obijt. illud accessit grauius, quod imperij maiestas in eo defecerit. quæ ꝑ annos centū tanta indole à Carolo magno quæsita, nescias maiore Gallorū dedecore & infamia, an Italiæ dāno, ad Germanos tralata sit. Terra certe Italia sub Gallorū principatu adeo floruit, ut uetera Romanorū principū tpa nō sanè desyderares. sed & anni sexaginta usq; ad Othonē primū Saxonū regē, quib9 nullū nō calamitatis gen9 sensit illa olim gentiū alūna & parēs Italia, fecere, ut Gallicū nomē desyderabilius foret. Cæterū de his aliâs.

OTHO PRIMVS.

SExagesimus ferè agebat ann9 ab Arnulphi morte, Berengarijs interim Lāgobardici sanguinis Italiā uexātib9, & Vgone, Rodulpho, & Lothario Gallis principib9 rē sibi interdū asserentib9. Cæterū cū Berēgarius tertius cū Adalberto filio tyrannū uerius q̄ principē ageret, accersit à Romanis Otho. Cuius tūc nomē ac pietas celebris erat, Boleslao Boēmo capto, & Vngaris prælijs aliquot afflictis. Ille igit Saxonia egressus cū L. millibus armatorū Italiā per patentē Foriiulij portā ingredit, facileq; Berengariū & eius filiū ad obsequiū retrahit, q̄s data uenia magna etiā Galliæ Cisalpinæ parte donat. Inde abiēs Ludouicū Franciæ regē factione suorū carceri inclusum eripit. nec quiescere diutius

datũ Berengario & Adelberto res nouas molientibus. quos facile uictos & captos, alterũ in Austriã, alterũ Byzantij relegat. Inde Romã ꝑfectus, à Ioanne põtifice, primus Germanorũ principũ corona donat̃ imperij: quẽ tertio Italiã repetẽs, cum grauissimorũ criminũ reus ageret̃, sæpe tamen antea ut resipisceret, admonitũ, coacta synodo officio deijcit Leone suffecto. Hunc cũ Ioannis põtificis necessarij illo sub Othonis ꝑfectionẽ redeunte, urbe eiecissent, statim ulturus insignẽ iniuriã ex Vmbria Otho aduolat, ac Romanis COSS. in Germaniã relegatis cum præfecto, Leonẽ restituit. Sarracenisq́ ac Græcis, qui illis adhæserãt, Calabria, Appuliáq́ fugatis, in Germaniã reuersus Viennæ obijt. Vir pacis, bellicq́ artibus insignis, pietatis aũt assertor præcipuus. rebus præfuit ann. XXX & amplius.

OTHO II

HVnc ex Adelaida Lotharij uxore susceptũ pater successorẽ sibi instituit, & inũgendũ à Romano põtifice curauit. Cuius etiã opa Sarracenos, Græcosq́ Calabria expulit. Hic mortuo patre, Henricũ Bauariæ ducẽ nouis rebus studentẽ armis domuit, & aduersus Lothariũ Francorũ regẽ, qui sibi Lothoringiã asserebat, Galliã ingressus fœdis populationib⁹ uastat. Cæterũ dũ reuertit̃, in Axonæ fluuij transitu graui incõmodo à Francis affectus est, plerisq́ militũ fluminis impetu, alijs ferro enectis. & dum in Italiã festinat ad famã Græcorũ principũ, qui Sarraceno etiã milite instructi Italiam sibi uendicabant, his congressus ad Basantellũ uincit̃. ipse scapha cõscensa ad mare delatus, Romamq́ ex Sicilia ꝑfectus, Beneuẽtanos in primis ultus est, quos uti desertores oderat. Beneuento aũt incensa Bartholomæi reliquias inde asportatas Romæ componit, ubi non multo post fato uita decessit decimoseptimo imperij anno.

OTHO TERTIVS.

NOn pœnitet adhuc Germanorũ principũ, quippe quorũ uirtute Christiana pietas, & res Italica respirarit. Cui restituẽdæ auitæ, paternǽq́ uirtutis æmulus Otho tertius incubuit. q à principib⁹ Germanis imꝑator Romæ dictus, Brunonẽ Saxonẽ pontificẽ creat, Gregoriũ quintũ appellatũ. inde Saxoniam inuisens, Romã ingẽtib⁹ mox copijs accinctus, minarũ, iræq́ plenus aduolat. ferebat uidelicet iniquo aĩo Gregoriũ ab his expulsum. Capta igit̃ Roma, & Crescẽtio autore discordiæ à multitudine cæso, Ioanne adulterino põtifice luminib⁹ priuato, Gregorius restituit̃: q statim sanctionẽ eã tulit, quæ ꝑ quingentos annos adhuc durat. Imꝑatorũ nullus hæreditariã dignitatẽ uendicato, principes sex, sacri ordinis tres, profani totidẽ eum deligũto. hi si discordes fuerint, Boëmiæ regẽ coaptato. Nec multo post Otho undeuigesimo imperij anno naturæ cõcessit. Fuit hic Veneto principi Vrseolo familiaris, in cui⁹ gratiã cũ Venetias inuisisset, uoti reus palliũ aureũ, qđ annuũ Veneti pẽdebãt, remisit.

HENRICVS PRIMVS.

IN Othonis locũ ex Gregorij formula Henricus Bauarici sanguinis imperium adipiscit̃, uir pietate insignis, nec armis ulli priorum principũ minor. par sanctimonia, ac innocẽtia Sinegundæ cõiugis, qua cũ Henricus cælibẽ ꝑpetuo uitã duxit. unde etiã mortui diuorũ numero adscripti miraculis illustres fuere.

Henricus

Henricus igit᷑ post Germaniæ res cõpositas, Italiam ingressus Capua Sarracenos expulit. Græcorũ ducẽ Troia à se munita spoliat. quibus gestis octauo imperij anno in humanis esse desijt.

CORRADVS SVEVVS.

POst trium annorũ interregnũ legitimo tandẽ suffragio Corradus Francus eligit᷑, uirtute, ac militari disciplina ad tantũ fastigiũ euectus. q cõparato exercitu, Mediolanũ diu obsedit: & cũ supremũ exitium urbi minaret᷑, deterritus oraculo omnẽ grauiorẽ iniuriã abstinuit. Romamq́ꝫ profectus coronã imperij à põtifice accepit. in Sclauos inde ac Pannonas feliciter pugnatũ, qui rebellantẽ Italiã socialib⁹ armis adiuuerant. neqꝫ nõ Rodulphũ Burgũdiæ regẽ suis cõciliat. Leopoldũ etiã pacis & ocij turbatorẽ, bello petitũ compescit. Mouẽdi belli causa, quod sub initia imperij legem seuerissimã tulerat, si quis pacẽ turbasset. Corrado aũt post annum XV uita functo, Henricus successit.

HENRICVS II.

GEner hic Corradi imperiũ accipit: & añ oĩa Odelricũ Boëmiæ bello fatigatũ tributũ annuũ sibi pẽdere cogit. Inde Petrũ regẽ ab Vngaris eiectũ restituit. Cæterũ pertæsus eorũ, quæ Romæ circa põtifices ꝑ summũ scelus agerent᷑, Romã cõtendẽs, abdicatis adulterinis põtificib⁹ aliquot, Bambergensem præsulẽ põtificiæ sedi præficit. quẽ Clementẽ secundũ dixere. & ut caueret in posterũ summorũ põtificũ securitati, iureiurãdo Romanos adigit, neminẽ creationi eorũ interfuturũ sine ei⁹ ꝑmissu. Capuáqꝫ aduersus Sarracenos nouo præsidio firmata, in Germaniã abiens, duodeuigesimo imperij anno Henrico filio supstite ad superos abijt, cũ Leonẽ nonũ primo, mox eo defuncto Victorẽ secundũ põtifices suo priuilegio declarasset. unde Victor in beneficij gratiã Henricũ adhuc puerũ Cæsarẽ creari passus est.

HENRICVS III.

IS si q̃ꝫ bello magn⁹, tã pacis artib⁹, ac pietate insignis eẽ curasset, haud dubie Carolis & Othonib⁹ æquari potuit. nemo bellacior hoc uno fuit: nemo collatis signis ad hãc diẽ pluries cũ hoste cõflixit. qppe q Marcũ Marcellũ & Cæsarẽ Dictatorẽ supgressus bis & sexagies pugnarit. In Saxones tñ & Rodulphũ eorũ regẽ arma sæpi⁹ intẽtata. quib⁹ cũ cõgressus semp ferè uictor abijt. Quin nouissimo prælio fugatũ etiã Rodulphũ interfecit. Machildẽ pontificis partes in terra Italia tuentẽ uicit Henrici filij opa. sed q̃ꝫ bello clar⁹, tã insectatione põtificũ infamis, à quib⁹ diris etiã põtificijs prim⁹ impatorũ post Arcadiũ petitus est. Nec causas in p̃ntia exqrere libet. Certe nunq̃ꝫ laudes Gregoriũ põtificẽ ab eo obsessum adulterinũ põtificẽ unũ & alterꝫ supinductũ: Dolis & ueneno etiã in illos grassatũ: matrẽ fœminã optimã à filio expulsam, atqꝫ in exilio mori coactã: Gallorũ memorabilẽ illã expeditionẽ sæpe impeditã. sed luit mox pœnas. ab Henrico enim filio captus, & Leodij custoditus, pedore carceris post annum XLVIII imperij miserã animam efflauit.

HENRICVS IIII

QVis nõ Hẽrici ꝓlẽ agnoscat, impietatẽ paternã redolentẽ ex cõtinua põtificũ insectatione? sed cui parceret hõ nefarius, q impias man⁹ in qualẽcũqꝫ parentẽ intulerit? accessit ad impietatẽ anim⁹ dolo magis q̃ꝫ uirtute præter Ger

manorũ morẽ instructus. quare Pascalẽ p summã psidiã pontificẽ in potestatẽ redactũ, nõ prius dimisit q̃ ille cũcta rata, quæ uoluit, faceret: à quo coronã q̃q; imperij p uim expssit. Quæ mox uti extorta sibi cũ irrita pontifex denũciasset, Henricũ in Italiã statim exciuit. Romæ ergo agẽs (qñ põtifex in Appuliã uitabũdus hois furorẽ cõtenderat) ab Bracharẽse antistite iterũ corona insigniri uoluit. tertio quoq; Italiã inuadẽs Gelasiũ põtificẽ urbe pellit. Cuius aduentũ reformidãs Henricus (qppe q Nortmãnicis armis instructus aduẽtare dicebatur) in Germaniã redijt, ubi post annũ imperij XV obiẽs maiorũ sepulchro infert̃.

LOTHARIVS.

NOn est cur Saxonũ principũ pietatẽ, ac constantiam in asserẽda põtificia dignitate præter alias egregias eorũ uirtutes non magnopere cõmendes. nulli certe ex his principib9, q Germanici sanguinis fuere, plus pontificũ maiestati detulere: nulli religionẽ cõstantius fouere. id quod Lotharius à maioribus acceptũ uelut hæreditariũ in Innocẽtio præstitit. Quẽ in Gallijs penè exulẽ, cũ uenerabũdus excepisset, breui, uti pollicitus est, Barionæ sedi restituit. & in Germaniã ad cõponendos tumultus, qui exorti erãt, mox ꝓfectus, breui Italiam in pontificis gratiã repetijt: eumq;, pulso ex Italia Rogerio Nortmãno & pseudo põtifice ita cõfirmauit, uti nihil inde mouere põtificis aduersarij sint ausi. sed breue imperiũ annorũ undecim effecit, ne res felicibus auspicijs cœpta cõualescere admodũ potuerit. satis constat, hũc, cũ principes imperatorẽ dicerẽt, diu reluctatum esse, indignum se professus, qui tantæ rei præficeretur.

CORRADVS SECVNDVS.

LVdouico Francorũ rege cõtra Sarracenos arma parante, Corradus gente Sueuus legitime imperator creatur. qui eandẽ militiã æmulatus pia & ipse arma induit: sed Bosphorũ Thraciũ immature à Græco impatore traijcere coactus, cũ deesset cõmeatus, & qui à Græcis comportabat̃ gypso infectus esset per summũ scelus, ille Iconij obsidionẽ, in qua diu fuerat, soluere cogitur: decimóq; uix milite ex tanta nuper multitudine superstite, ipse in Germaniam retro abijt, & imperij anno XV inglorius obijt.

FRIDERICVS PRIMVS AENEOBARBVS.

PEssimo iam pridẽ exẽplo põtificiæ cũ imperatoribus contentiones inoleuerãt: dũ põtifices imperatoriã maiestatẽ, quã illi suo suffragio ratã facerent, cõtemptim penè habẽt, & Romani principes ambitionẽ in sacerdote præposterã æquo animo ferre nõ possunt. Vnde omniũ malorũ fons & origo, his inter se decertãtibus, quorũ ope ac cõcordia res Christiana florere diutissime potuit. id cũ aliàs expti maiores nostri sunt, tũ uero hoc tpe utinã non extrema cũ nostra pernicie sentiamus. Certe Friderico ingentes animi, corporisq; uirtutes affuere, statura procera, robur & agilitas par, disciplinæ militaris & gloriæ appetens: periculorũ contemptor animus, non tamen ut ad ea subeunda prudentia deesset: multarũ rerũ peritia, liberalitas egregia, felicitas summa, quibus uirtutibus instructus in Italiam ex more descendens, primum omniũ Derthonã portas sibi claudere ausam, obsessam capit: inde Romam ad Adrianũ pontificem profectus

profectus coronæ insignia accipit. dumq; Cremonã inter redeundũ obsideret, nũcijs Alexãdri põtificis opem postulãtis ita respõdit, uti rem in dubiũ trahere uelle uideret. Hinc primũ Alexãdro timor, inde aptæ inimicitiæ exortæ, indignãte Friderico suũ arbitriũ declinari, Põtifice uero rẽ certã in disquisitionẽ uenire recusante. Quapropter impator Octauianũ ad se uenientẽ cõplexus cõcilio habito, ut uerũ põtificẽ adorat, & Alexandrũ Alexãdricq; fautores insectat. euersacq; prius Derthona, quæ in partibus Alexandri stabat, Mediolanũ inde solo æquat, Galliamq; oẽm Cisalpinã eadẽ sententẽ uastat. mox in Germaniã abiens, tertio Italiã maximis coprjs cinctus inuadit, Anconemq; expugnat. & Alexandrũ Roma fugere compellit. ex urbe aũt pestilentia coactus abscedere, postq; iterũ suos Germanos inuiserat, Italiã repetit. & Asta urbe capta Alexandriã frustra obsidet. & cũ Papienses ac Nouocomẽses obnoxios sibi in primis haberet, eorũ auxilijs fretus, prælióq; Mediolanẽsibus cõgressus, multos ex his amisit. ipse fuga elapsus, quinto post die Papiæ est uisus. Cæterum Alexandro põtifice Venetias ex diutino errore cõfugiẽte, uicto etiã nauali prælio à Venetis Othone filio Friderici (quod uaria monimẽta nobis attestant, etsi scriptorũ uariet fides) tandẽ pax Venetijs sancita, Impatorq;, ac põtifex ex diutina discordia amicissimi facti. nec multo post Fridericus, dũ reb9 Syriacis opẽ maximo apparatu ferret, iamq; Saladinũ & Turcarũ principes in maximũ sui nois terrorẽ cõiecisset, minore etiã Armenia recepta, lauãdi causa amnẽ ingressus perijt, cũ annos XXXVII imperasset. Aenobarbus à colore Barbæ ruffæ appellat9.

HENRICVS FRIDERICI FILIVS.

ASperũ à moribus appellatũ hunc à quibusdã uideo, qui rex Siciliæ accepta Cõstantia Rogerij Nortmãni filia in uxorẽ, mox etiã impator à põtifice dictus, ut maior illi autoritas accederet acquirẽdi regni, ductis in Tancredũ copijs, q impari matre natus regnũ sibi uẽdicabat: reclamãtib9 etiã põtificibus Neapolim frustra obsidet. Sed & pestilẽtia, quæ crassabat, auertit ab incepto hoiem, retróq; in Germaniã ad suos abire cõpulit. Tãcredo aũt breui mortuo, potitus Henricus regni, Maguntinũ antistitẽ, Philippumq; fratrẽ in Syriã cum nõ contẽnendis coprjs misit. Dedit aũt id magis pontificũ gratiæ, quàm quod animũ haberet Christianæ rei iuuãdæ. Quare cũ imperij anno octauo Messanæ mortuus esset, German9 miles, qui Berithũ iam in Syria munierat, & Ioppem obsidione leuarat, tumultuose (ut mos est gẽtis) ex Syria in Italiam redijt, nec ullis põtificis adhortatione in officio contineri potuit.

PHILIPPVS.

HOc primũ tpe in Germania seditione laboratũ est, alijs imperij nomen ad Othonẽ Saxoniæ ducẽ, alijs ad Philippum Henrici fratrẽ trahẽtibus, stabant aũt pro Philippo ij, qui Germanũ hominẽ Saxoni præferebant. recẽs insuper Henrici fratris, & Friderici patris memoria Philippum adiuuabant. & nequid ad alendam discordiã deesset, Othoni Anglus rex, Philippo, Frãcorũ Philippus ex professo fauebant. præualuit tamen Philippus. & fugato sæpius Othone, rerum tandem potitur indignante etiã Innocẽtio põtifice, qui Othonem imperij

nem imperij insulis redimiuerat. Philippo autem occiso à Palatino Comite, post quã annum nonum imperasset, Otho successit.

OTHO.

PHilippo mortuo, facile à Germanis ꝓceribus ad tollendã discordiã sufficiẽ Otho, pro quo haud dubie põtificis fauor stabat. quem & cõfestim corona donauit cũ Romã petijsset. Ille uero cũ & pontificiæ ditionis quædã oppida ca pere, & Friderici Iunioris regnũ inuadere uellet, Diris pontificijs petitus, impe rij titulis priuatur. Fridericusq́ illi ex professo hostis adnitente etiã Innocentio creatur imperator. Quo nuncio in Saxoniã profectus, ut res cõponeret, bellum Philippo Francorũ regi indicit. nec sine manifesta ui numinis, & Gallorũ uir tute memorabili clade affectus Otho in patriam se inglorius recepit, cum an nos tantum IIII rerum potitus esset.

FRIDERICVS.

VIguere in hoc principe, quod negari nõ possit, egregiæ corpis, animiq́ uir tutes. nãq́ auo simillimus, militaris laudis appetentissimus fuit. Corpus laborũ nõ minus patiẽs, q̃ strenuũ. plurimũ audaciæ ad pericula subeũda, non minus tñ cõsilij inter ipsa discrimina: nullo unq̃ labore fatigatus, nullis casibus uictus, linguarũ peritus, munificentiæ singularis: regij splẽdoris, & ornatus am bitiosissimus, ut in ea ꝓfectione, qua euocatus ad conciliũ ab Innocentio fue rat, ostẽdit. Nãq́ tot & tales secũ eduxit, ut togatum agmen exercitui par esset. Sed & urbi Victoriæ à se cõditæ ea oia affuere, quæ nulli unquã principes ha buerint, nulla postea ciuitas simul uiderit. Vestis uaria & preciosa, animãtes fe ræ, cicuresq́ diuersi generis. hoim portẽtosæ formæ, & in his Sarracenicus mi les illi in primis acceptus. Tãta præterea incolarũ frequẽtia, cõmercijs etiã mul tarũ gentiũ aucta, ut nihil ad amplissimæ urbis formã deesset. Cæterũ has in gẽtes in principe uirtutes calliditas ingenij, ac perfidia, & sæuitia in Guelphum nomẽ, neq́ nõ in põtifices odiũ obscurarũt. accessit ad hæc libido hois immẽsa, q̃ præter gentis morẽ cõcubinas multas & scorta aleret: scriptorib9 etiã adniten tibus, ne is, q̃ toties execratione põtificia petitus erat, quiq́ Italiæ adeo infestus imminebat, uti eã propè ad internitionẽ redegerit, nõ omni insectatione dign9 haberet. Cũ hac igit̃ uitiorũ, uirtutumq́ indole Aquisgrani coronatus, quò se adolescẽs adhuc receperat, primũ Othonẽ adhuc sibi obsistentẽ facile ꝓfligat. Deinde paratissimis copijs de Syria uendicãda solicitus, Gregorij etiã põtificis adhortatione Brundusiũ appulit. indéq́ soluẽs cũ Aconẽ peruenisset, anathe mati subiectum se à põtifice accipit. unde irarũ plenus abiẽs, ad Gregorium tñ supplex accessit: impetratáq́ ab eo uenia, mox illũ ludibrio habuit. Quare ite rũ Diris põtificijs obnoxius, in Italiã descẽdẽs Mediolanẽses pro põtifice sentiẽ tes prælio uincit, & captũ Petrũ Teupolũ Venetũ eorũ ducẽ carceri inclusum crudeliter necat. in Venetos q̃q́ fines incassum arma mota. mox Pisas sese reci piẽs, Guelphos, ac Gibellinos pniciosissima Italiæ noia primus inuexit: quibus adeo Gregoriũ exercuit, ut ille nõ multo post obierit, prægrauãtibus curis. Cæ lestino aũt intra XII diẽ uita functo, successit Innocẽtius. qui pertesus hois calli

ditatem

ditatem atque animũ in se hostilem, primum imperio abdicat, deinde anathematis spiculũ in illũ distringens, Henricum Thuringiæ Lanthgrauiũ (ea est dignitas apud Germanos) imperatorẽ dicit. mox magnã Italiæ partem in illum armat. Parmáque per eius absentiã illi adempta, cũ eam frustra Fridericus obsideret, tandẽ eruptione uictus à mõte longo legato est. Captáque urbs Victoria, ac direpta, nec interim ea clade à pontificũ iniuria tẽperauit. Cæterũ Panormũ profectus, Manfredi filij nothi dolo necatur, cũ annos duos ac XXX rebus præfuisset. Hic Bononiense gymnasium, quia ciues imperata nõ statim fecissent, Patauinum trãstulit. ex Florentia etiã Guelphos populariter eiecit.

RODVLPHVS.

INterregnum à Friderici morte ad Rodulphum Habspurgensem per duo deuiginti annos fuit, quo spacio Manfredus Friderici filius & Corradinus regno Neapolitano pariter & uita à Gallis spoliati sunt. Interim Rodulphus ex comite (uti nũc uocant) imperator declaratus Alphonso Castellæ posthabito, qui eã dignitatẽ ambierat, Othocarũ Boëmiæ regẽ acie uictum occidit. Pseudo Fridericũ captum, qui se pro Friderico iuniore Sueuis ostentabat, Nonesij cõbussit. Ciuitates Hetruriæ libertate accepta pecunia donauit. quã rẽ Honorius pontifex uti infamem, sibi tamen, & Italiæ non inutilem magis non probauit, quàm prohibuit. Obijt autem Rodulphus XVIII imperij anno, & Spiræ sepelitur. in quo si auariciam non accuses, cætera non reprehendas. Italia certe tum primum aliquid sibi polliceri potuit, Luchino Italici sanguinis uicarij nomine tũc Mediolani præfecto. floruit hui⁹ imperio Albertus cognomẽto Magnus.

ADOLPHVS ASSIAE.

DOnatus imperij titulis hic primum in Columbarienses mouit: inde in Albertum Austriæ ducẽ dum bellum parat: quem proceres Germaniæ, pertesi Adolphi sordes & ambitionem, eo reiecto, imperatorem declararant, ab eodem apud Vangionas prælio superatur & occiditur, cum annos octo rerum potitus esset.

ALBERTVS.

ROdulphi superioris filius & Austriæ dux, à patre Othocaro occiso declaratus principum suffragio & Bonifacij pontificis assensu dicitur imperator. & Bonifacius eo libentius assensit, cum id obstinatissime antea negasset, quod Philippum Francorum regem oderat. Quare ea conditione Alberto ratum imperium fecit, ut regnum quoque Francorum sibi uendicaret. ille uero post Adulphum in Spirensi agro cæsum, cum copias tantæ rei idoneas parat, à Ioanne fratris filio interficitur post decimum imperij annum.

HENRICVS LVCELBVRGENSIS.

HEnricus ex Lucelburgo Romanorũ impator designat᷑. Cui Clemẽs põtifex ea cõditione ratũ imperiũ fecit, ut primo quoque tpe in Italiã transcenderet. quã ꝓuinciã eo libẽtius Henricus obeũdã suscepit, qđ Guelphici nõis hostis, præualẽtes ei⁹ factiõis opes infringere optabat. ꝑ Taurinos igit᷑ saltus Italiæ insinuat⁹ Mediolani factionẽ turrianã oppssit, uicecomiti sũma rerũ demãdata. inde

data. inde Romã profectus accepta imperij corona, & ab Vrsinis breui expulsus, adiuuante etiã Roberto rege Hetruriam repetit. Arretijq́ agens post Robertum regno priuatum, dum Florentinis immineret, qui iam de salute desperarant, ueneno in eucharistia dato, perijt anno imperij V.

LVDOVICVS BAVARVS.

HIc Rodulphi imꝑatoris ex filia nepos Fridericum Austriæ ducem aduersarium habuit: qui cum per octo annos bellum uaria fortuna gessit. Cæterum Friderico capto & occiso Bauarus rerũ potitur, pariq́ temeritate imperatorẽ se citra põtificis assensum appellat. Qua iniuria offensus Ioannes XXII illi sacris interdixit. uerũ homies iuxta ac numina contemnẽs, Italiã mox petit: atq́ in uicecomites ingratissimus, quorum ope adiutus præcipue uenerat, Castrutij filios pari improbitate, qui Gibellinæ factionis fautor acerrimus fuerat, paterno principatu exuit: Romæq́ coronatus à Stephano Columnio Petrum Corbariensem pseudopontificẽ creat minoritanæ familiæ unũ, quẽ & Nicolaum appellari uoluit. & ne quid ad serendas discordias malorũ deesset, tyrannos in ijs oppidis, quæ pontificij iuris erant, priua autoritate instituit, pontificem æmulatus, qui & ipse Galliæ Cisalpinæ multos autoritate sua regulos præfecerat. imperij tandẽ anno XXXII cum uaria tentasset ad recõciliandam pontificis gratiam obijt.

CAROLVS IIII

PRius q̃ hic imperium adiret, Germani principes Edoardum Anglum & Misnensem principem ac Guntherum mõtis nigri regulum Cæsares declararãt. Cæterũ altero post alterũ uita functo, res ad Carolum Boẽmũ deuenit: q Ioanne Henrici imꝑatoris filio natus adolescẽs adhuc egregiã in terra Italia patri operã nauarat. quo ab Anglis interfecto ea acie, qua Philippus Valesius Francorũ rex ab hisce ꝓfligatus est, imperiũ adipiscit. literis ac linguarũ multarũ cognitione instructus: sed q Boẽmæ suæ q̃ Germanis, aut Italis consultũ mallet. nã cũ Pragã (Boẽmiæ id oppidũ totius regni metropolis) uarijs operib9 excoluisset, imperij maiestatẽ adeo neglexit, ut coronã tãtæ maiestatis autoramentũ turpissima pactione acceperit ab Innocentio: qua cautũ erat expresse, ut ab acceptis insignib9 cõfestim Italia abscederet. additũ & grauius facinus, quod Venceslaum filium adolescentem à principibus Germanis Cæsarem dici obtinuit exemplo maxime improbando. Imperauit an. XXXII.

VENCESLAVS.

A Vo patriq́ absimilis ꝑ ignauiã, ac socordiã ĩperij res afflixit: afflixisset q́ diutius, nisi à fratre Sigismũdo captus, mox etiã ꝓcerũ cõsensu abrogato illi imperio, Robertus Bauarus illi surrogatus esset. Hic Galeacium ex comite Mediolanensibus primus ducẽ dedit: quæ dignitas ad nepotes postea transijt, quoad res Insubriæ ad Francorũ regẽ redijt. Præfuit an. XXXII.

ROBERTVS BAVARVS.

CVm Venceslao suffectus esset Robertus Bauariæ dux, nihil ille antiquius habuit, q̃ ut Forẽtino populo gratificaturus, ad cõprimendã Galeacij uicecomitis potentiã in Italiã transcenderet. Cæterum ad Benacũ Galeacij copijs con-

pijs con-

pijs cõgressus facile repellit᷑. unde mox ad Venetos deflectens, magno ab his honore excipitur. inde solués incassum Florẽtinis adnitentibus ne Italia excederet, in Germaniam retro abijt paci, religioni cꝙ uacaturus. uita functus est anno Imperij decimo.

SIGISMVNDVS.

OPtimũ haud dubie principẽ, ac nobilissimũ Germania nobis imputet: & qui si ad pacis artes, quibus excelluit, parem belli felicitatẽ addidisset, Carolis & Othonibus æquari potuit. nã puer adhuc per Mariã uxorẽ ad Pannonici regni spem euocatus, mox adolescens Vencessao fratre, quod parũ utilis haberetur, à se capto, Boëmiæ regnũ hæreditariũ assequit᷑: sed & Alberto uita functo, omniũ uotis imperator designat᷑. Hic igitur Pannonia potitus à Ludouici morte, cui Maria superstes filia fuit, duos ac XXX regulos securi percuti iubet, quod regiæ puellæ aduersati essent. Vnde illi tãta mox gẽtis inuidia cõflata, ut post uxoris mortẽ captus, necãdusq; magis ꝙ asseruãdus fœminæ, cui⁹ maritũ ille interfecerat, sit traditus: ille uero maiestate oris & blãda oratione dimissus, hinc Boëmiã petit. quã nõ sine labore uix tandẽ obtinuit, longo ab his bello, ac difficili petitus, sæpe etiã acie ab his uictus. Nec Italica expeditio una alteráue in nos Taurisino agro peruastato felicior. nam Pippus eius dux, & ipse mox tota Venetia ac Foroiulio Venetis armis expellitur. Hinc quia grauius periculũ à Turcis imminebat, qui iam magnæ Europæ parti sese insinuarant, Gallicis etiã Philippi Burgũdi copijs accinctus, ab Amurate Turcarũ principe graui prælio uictus, castris etiam exuitur. Cæsis magna ex parte ducibus, & Philippo capto, ipse Byzantiũ fugiẽs, mox Venetæ classis occursu, cui Thomas Mocenicus præerat, incolumis de fuga uix euasit. quæ clades ignominiosior ne an funestior fuerit, haud satis explicẽ. Discordia certe nostra Victor hostis Hadrianopolim se recepit. & hæc foris. Quantũ aũt pace præstiterit: præter generis nobilitatẽ (quæ haud dubie clarissima fuit, tot summorũ principũ serie) & præter insignẽ corporis proceritatẽ, ac imperatoriã planè indolẽ, affuit illi liberalitas, ac munificentia quanta in nullo antea principũ: religionis ac pietatis augendæ studiũ incredibile: multarũ etiã linguarũ scientia, & in his linguæ latinæ studiũ excelluit. quare doctos homines in primis fouit, & dignitatibus etiã amplis honestauit. Accusauit sæpe Germanos principes, qui latinas odissent literas. À quibus reprehensus quandocꝙ quod doctos homines foueret, sed humiles genere: Ego, inquit, eos amo, quos natura alios antestare facile uoluit. Illud autem nulla unꝙ ætas obliuiscat᷑, quod trienniũ magnã Europæ partẽ ipse peragrarit, dum principes Christianos, ac põtifices adit, quo schisma Christiano nomini calamitosissimũ tolleret᷑. Nec alterius principis opera magis enituit in uera pietate uindicanda. quare ita effecit, ut reiectis adulterinis trib⁹, qui Barionæ sedẽ inuaserãt, Oddo Colũnius magno omniũ cõsensu pontifex declararetur. parem operã Eugenio in Basileensi synodo tollenda præstitit: à quo tamẽ prius contemptim penè habitus, ac uix post sextũ mẽsem ꝙ Senis fuerat, imperij corona donatus est. Hic uero princeps egregius cum sine uirili prole decessisset, Albertũ Austriæ ducẽ filiæ maritũ, & utriusꝙ regni hæredẽ reliquit anno imperij uigesimoseptimo.

Albertus.

ALBERTVS.

NEmo unq̃ maiore spe ad imperiũ uenit, & sanè cóceptã animis hominũ opinionẽ haud frustratus esset. siquidẽ toto biennio, quo præfuit, Morauos ac Sarmatas, qui hodie Poloni sunt, intra suos fines quiescere cópulit. Ptasconẽ Boemũ factionis hæreticæ caput, ita attriuit, ut tota Boemia sibi cederet. in Turcas aũt profectus Synderouiã castellũ ad Danubij ripã munitissimum obsidentes, dum copias in itinere maiores expectat, oppidani deditionẽ fecere. ipse Austriam repetens apud locũ, cui Longa uilla est nomen, dysenteriæ morbo confectus est, Ladislao filio superstite.

FRIDERICVS III.

PAcis atq; ocij studiosissimus Fridericus extitit: quã tenore perpetuo annos quatuor ac L. (tot enim rerũ potitus est) coluit, seu fatum id fuerit quietiore Germania, quàm multis retro actis ætatibus, seu prudentia uerius id principis effecit. ille uero nihil ab initio antiquius habuit, quàm tuendæ pacis studio, tumultus, qui oriebant̃ sedare: quare & seditionẽ mouẽtes Austriales facile cópescuit, & bellum à Matthia Pannonũ rege illatũ composuit. Quinetiam in Flandros mouens, qui Maximilianũ Cæsarem asseruarẽt, recepto filio paucorũ pœna cõtentus, oẽm discordiarũ fomitẽ sustulit. Ducta igitur Heleonora Lusitanici sanguinis, cum in Italiã transcendisset, ad Nicolaum pontificẽ profecturus, ab eo nullo nõ honoris genere excipitur, illi & uxori corona imperij imposita. Hinc Neapolim diuertit in Alphonsi gratiam, cuius Heleonora perneceßaria erat, nec minore apparatu à Venetis, (eius eñ urbis inuisendæ incredibili desyderio flagrabat) obuiam illi itum: quos exinde summa semp amoris, ac beneuolentiæ significatione dilexit. eius etiã opera Amadeus Allobrox, qui se pro pontifice gerebat, Basileensi concilio innixus, in ordinẽ se redigit. Iterũ Paulo pontifice priuati penè more uoti reus Romã petijt: quo dãnatus retro ad suos abiens quiescente Germania, tandem imperij anno quarto ac quinquagesimo naturæ concessit, Maximiliano filio Cæsare prius declarato.

MAXIMILIANVS.

SVpererat mihi Maximilianus imperator, quẽ pater octauo antequã moreretur anno, Cæsarẽ designandũ curarat: magnus bello princeps, & pace præclarus. cui⁹ eximia bonitas, liberalitas summa, & Christianæ pietatis cultus præcipue cõmendant̃. accedũt ad hasce animi dotes, oris ꝓbitas, statura quadrata, in qua tñ imperatoria maiestas eluceat, corpus ualidũ ac robustũ, idemq; laboris, atq; operis patiẽtissimũ, par uictus frugalitas, & ex eo ualetudo ꝓsperrima. De hoc aũt, cũ adhuc uiuat, Tranquillũ, Plutarchumq; ac ueteres alios scriptores æmulatus, nihil est quod addã. Deus faxit, ut quod illũ agitare semp animo Vincentius Quirinus asserebat, qui legatũ Venetũ egit apud illũ summa cũ laude, ex sentẽtia cõficiat. neq; eñ iustius ullum est bellũ q̃ quod pro religione sumit̃, & ea deniq; uera æternáq; gloria principum nostrorũ existimari debet, quam res præclaræ in hostes fidei gestæ cõmendant.

TERTII ROMANORVM PRINCIPVM LIBRI, FINIS.

IOANNIS BAPTISTAE

EGNATII VENETI IN AELIVM SPARTIANVM, LAMPRIDIVM, ET CAETEROS, ANNOTATIONES.

EGNATIVS LECTORI.

DABITVR & hoc ipsum publicæ à nobis utilitati, uti mea opera & hi castigatissimi pariter exeant: & quæ apud hosce autores obscuriora erant, percipi facilius per me queant. Erimus autem eo breuiores, quo ratio hæc mihi uisa cõmodior: & alioqui tantis & studiorũ difficultatibus, & temporis angustijs premimur, uti copiæ simul, & rerum inquisitioni uacare mihi non liceret. Accipiant igitur nostrates homines æquiore animo istæc omnia: quando & uiatoribus siti laborantib⁹ fontẽ ostendisse nõ ingratũ sit. Nec acerbius exigi debent, quæ sponte offerunt᷑: alioqui gratiæ & officij nomẽ exuant. Quinetiã & illud usus ex instituta breuitate fuerit, ut bona ingenia excitent᷑, habeantq́ꝫ & illa, unde non omnia nobis, uerum industriæ quoqꝫ suæ aliquid debeant.

EX ADRIANO.

Posterior ab Hispaniẽsibus. par differẽtia huius nominis Hispani, & Hispaniensis, quæ Romani & Romaniensis. Dicuntur enim Hispanienses Ro. qui in Hispaniam coloni transcripti diutius in ea prouincia fuere. *Hispaniẽses*

Patruo magno Aelio Adriano. maiorem patruum ueteres appellarunt aui, & auiæ patruum. *Maior patruus.*

Germaniam superiorẽ. frequẽs multarũ prouinciarũ appellatio huiusmodi, quod & hodie in ipsa Germania retineamus, & de Mœsia nõ multo post. *Germania superior.*

Virgilianas sortes, id est, quæ ex Virgilianis carminib⁹ fierent: quarũ usus ex sacris præcipue literis hodie frequẽtissim⁹ est multis: nõ improbatæ ab heroib⁹ olim nostris, nisi tu diuersum quid in illis sentias, qđ & mihi uerisimili⁹ multo. *Sortes ex sacris literis.*

Nicephorij Iouis. Nicephoriũ urbs Mesopotamiæ, ex uico in urbis formam ab Alexandro Macedone condita, ex argumento uictoriæ insignis ibi partæ Plinio, Straboni: cuius tamen codices niceroniũ corrupte habeant. Hæc postea à Constante Constantini Cæsare Constantia est appellata Stephano, unde templum Nicephorij Iouis arbitror à Spartiano dictum. *Nicephoriũ*

Deniqꝫ statim suffragante Surra. Licini⁹ hic Surra est Traiani principis amicitia, ac familiaritate insignis: cui usqꝫ adeo fidem habuit, ut post delationẽ domum eius uenerit: pransusq́ꝫ cũ illo eius medico oculos tentandos exhibuerit, *Licinius Surra.*

tonsoriq; operam dederit: mox ad amicos conuersus, ecquid accusare amplius Surram potestis? huic mortuo sepulchrũ fieri, & statuam poni iussit. huic tantae opes fuere, uti gymnasium suis impensis publicarit.

Penula.

» Ad perpetuam Tribunitiam potestatẽ omen sibi factũ asserit, qd' penulam amiserit. Penulam uestem ad arcendam pluuiam esse, qua nunq; Imperatores uterent', Tranquillus in Caligula autor est: qui de illo ueluti probrosum, id retulit, qd' pictas, gemmatasq; penulas indueret. pluuiae eas gratia gestari solitas locus ille apud Quintilianum, ne alium citem, probat: cum Galba negasset amico roganti penulam, nõ pluit inquiens, non opus est tibi: si pluet, ipse utar. Sensus igitur talis, accepisse se omen futuri imperij, quando Tribunitiam penulam amisisset, quasi nunquàm usurus ea ueste, quam nunquàm Imperatores induerent. De penula uero in Alexandro copiosius.

Penula nũq; imperatores utebantur.

» Sub surrano. Tu Surra leges.

» Cũ H-S iterũ $\overline{XX}$ ad ludos aedendos accepit. obseruatũ id ex historiarũ monimentis eos, qui aedilitatẽ ac praeturã acciperẽt, ludos populo Romano magnificẽtissimos exhibere solitos: in quib9 pleriq; magnas opes, pfunderẽt: quare principum liberalitate saepe sustẽtabant', ij praesertim, q affines, aut amici his essent.

Aediles ac praetores, ludos exhibebant.

» Procuratores latius uagantes coërcuit. hoc genus hominũ summã potestatẽ sibi uendicat in prouincijs, quando principũ nomine his ita praeessent, uti suprema quaedam potestas eorũ esset. omnia enim, quae ad Caesarẽ pertinerẽt, administrabant: praedia insuper Caesaris procurabant, unde & nomen. erant autem fermè eius liberti, qui hoc uel praecipuum ius haberent, ut haereditates opulentiorum saepe adirent, qui Caesarem haeredem reliquissent. qui igitur eorũ licentiae occurrere auderent, inuidiae principum sese obijciebant non sine postea periculo. Vlpianus Digestorum primo.

Procuratores.

» Et defuncto Surra Traiani ei familiaris creuit. Tu familiaritas emendabis.

» Neratiũ priscum. hic iuriscõsultus aetatis suae longe princeps, cuius membranarum maxime libri septem aduocant': Traiano principi adeo charus, ut illum sibi successorẽ destinasse credat': cũ illi remp. cõmendasset ex amicorũ sententia, si quid sibi fatale cõtingeret, illum autem Traianus in consilio semper haberet.

Neratius Priscus.

» Psamatosyrin. Dion partenaspatem appellat, quem Parthi, quando indignum regno iudicabant, eiecerant.

Partenaspates.

» Frugi Crassum. Cognomentũ hoc Pisonum uel peculiare fuit. qui uero frugi dicantur homines, ex Cicerone id pete.

Pisones frugi.

» Catillio Seuero. Caecilius in epistolis Serenum corrupte, ut opinor. hic sit ne ille Catillius, cuius forti opera Adrianus ad comprimẽdos Iudaeos usus sit, ambiguum esse potest.

» Aurum coronarium. hoc autẽ erat, quod ciuitates, & oppida nouis imperatoribus offerebant sub coronarum specie, saepe ab optimo quoq; principum Italiae ac prouincijs condonatum.

Coronariũ aurũ

» Statim cursum fiscalem instituit. quid si inhibuit legas reclamãte etiã codicũ fide? sensu tali, phibuisse Adrianũ ad cõciliandam sibi famã boni principis, ne

fiscus

fiscus acerbius pecunias exigeret, qđ à bonis imperatoribus cautū sæpe legas.

- In fiscum priuatum. erat enim & publicus.
- Dimensum, siue demensum Donato dicitur id, quod seruis in singulos menses ad uictum dabatur. σιτομέτριον à græcis dictum magno errore interpretis, qui Lucæ euangelium transtulit. unde hoc loco quod senatoribus ad certum numerum & tempus dabatur, dimensum appellarit. Dimensum
- Senatui legitimo. erat enim & indictus: nam Augustus princeps ad leuanda senatorum onera statuerat, ne plus q̃ bis in mense senatus legitimus ageretur Calen. & Idibus, néue Septembri Octobriúe mense ulli alij adessent necessario, nisi sorte ducti: per quorum numerum Decreta confici possent. Senatus legitimus, Indictus.
- Ne esset secundæ sententiæ. qui nam rogandarum sententiarum mos esset: quiúe primæ sententiæ, aut secundæ dicerentur, id ex Gellianis noctibus pete.
- Simili alteri præfecto. Dion de Simili, ac Turbone in Adriano ad hanc sententiam: Duo per ea tempora fuere illustres uiri, Similis & Turbo: & Turbo à paruis initijs ad summam dignitatem euectus, militaris disciplinæ scientissimus fuit, prætorianorum etiam præfectus: & Adriano principi adeo familiaris, ut sæpe cum illo noctes continuaret. hic nec cum morbo laborauit, domi unquàm fuit, præpositos rerum stantes oportere mori dicens. Similis uero ætate, & honore illum antecedebat: qui olim in consilium centurio uocatus, Turpe, inquit, est præfectos excludi, & centurionem aduocari. tandem impetrata uacatione secedens in Campaniam, in summo otio uixit annos septem, hoc elogio sepulchro addito. SIMILIS hic iacet, cuius ætas multorum quidem annorum fuit, septem tamen uixit.
- Post hæc ꝓfectus in Gallias, omẽs causarijs liberalitatib⁹ subleuauit. quid si causarios legas, & meli⁹: quasi dicat: omẽs, qui iustas causas allegarẽt inopiæ, liberalitate Adriani sustentatos. qui uero in militia causarij dicant, nota res est. Causarij.
- Larido caseo & posca. Posca acetum aqua admixta dicitur: quo potionis genere etiam nunc nostri remiges utantur. Posca.
- Triclinia de castris. triduntæ priores codices habuere. nos triclinia ex coniectura emendauimus: nisi quis theridia legat. quæ sint autem theridia uasa, Cæsarem, & alios græcos autores adeat. Topia autem funiculi à nostris dicta. unde topiarium opus ex buxo in hortis frequens: iam & ex lauro inuentum delitiarum est, arboribus etiam alijs compositis in hunc usum. Theridia. Topia. Topiariū opus.
- Capulo uix eburneo spatam clauderet. uerbum hoc barbarum planè est, nec nisi ab his recentioribus usurpatū. Spatha autem græcis diuersum quid est. Spatha.
- Locum castris caperet, nulli uitam, nisi robusto. emendato uitem magno librariorum errore: uitis enim insigne erat centurionis, sub qua milites errantes plecterentur. illud pro instituta breuitate ex Tacito non omiserim, Lucilio centurioni in castris Germanicis cognomentum cedo alteram inditum esse, quod uerberans militem uite perfracta alteram poposcisset. Vitis insigne centurionis.
- Condicta militaria. id est, pacta & conuentiones singulorum.
- Frumẽtarios, qui. s. domū familiarius ingrediẽtes, omnia cognoscere possent.

Seditione Alexãdrina turbat9, quæ mota est ꝑpter Herodotũ ad hoc cõsule.

Nemausum, Galliæ oppidum, Nimes hodie nuncupatum, in quo uestigia etiam theatri uisantur. Nemausum.

Eleusinia sacra, ab Elusi Atticæ oppido, μυσήρια à græcis dicta, quæ initia nos dicimus: quib9 initiari etiã principes uoluere, qui bonitatis opinionẽ affectarẽt. Initia.

Agonotheta, id est, ludorum præside, græca dictione.

A Cappadocibus seruitia suscepit. hæc prouincia iam pridem seruos multos habuit, & præcipue apud Comana: unde etiã Romã Cappadoces mittebant, qui iam pro mancipijs accipiunt: ut ex hac prouincia seruorũ initium effluxisse rear, qui in Aegyptũ accersiti à Sultano, imperium totius Syriæ ad se traxerint. Cappadocia seruorũ productrix.

Tetrarchas. hi sunt, qui quartam regni partem retinent. Tetrarchæ.

Antiochenses. hæc ciuitas Syriæ totius olim Metropolis habita, ad Orontẽ fluuium posita, & Cassio monti incubans: genus hominum leue, ac seditiosum uoluptatibusq; præcipue diffluens, graues sæpe, ac molesti principibus. Vnde cum in Iuliani principis odium incidissent, orationem in eos, quæ extat, postea reliquit, quæ à barbæ argumento μισοπόγων est dicta. hanc Christiani principes quadringentesimũ abhinc annum post magnas difficultates expugnatam diu possederunt, donec à Sarracenis iterum capta, desolata penè ad hanc diem relicta sit. Tredecim etiam urbes hoc nomine celebres olim fuere. Antiochia.

Titulo ægyptiacæ præfecturæ. hæc etenim quàmuis equiti demum dabatur à Cæsare: tamen propter prouinciæ magnitudinem, & gentis leuitatem, præcipuum sibi locum uendicabat. iurisconsulti. Aegyptiaca præfectura.

Seruiano sororis uiro. hic ille est Seruianus, quem postea ne superesset sibi, mori coëgit.

Condicta militaria. forte breuiaria ac pyctatia hic intelligi uoluit, quibus numerus militum, ac nomina adscripta continerentur.

Italicis uehementissime, id est, Romanis & Italis, qui per Hispanias in colonias transcripti ibi agerent: quibus delectum detrectantibus iure uehementissime Adrianus cõsuluisse dicitur, utpote Romanis, uel Latinis ciuibus.

Cassio. hic Aegypti mõs iuxta Pelusium, & oppidũ fuit delubro Iouis Cassij cognomẽto, Magni etiã Pompeij sepulchro nobile: uel à Casso una ex cycladibus, ut putat Stephanus, uel à Cassio Cleomachi dictus. hic autẽ de eo, qui Antiochiæ incubat, intelligit. cuius altitudo tanta est, ut quarta uigilia orientẽ quis per tenebras solem aspiciat: breui circumactu suo diem, nocteḿq; ascẽdentib9 ostẽtans. Ambitus ad uerticẽ summũ undeuiginti millia passuũ, ꝑ directũ IIII. Cassius mons.

Iouis Olympij ædem. Pausanias autor primo Iouis Olympij tẽplũ ab Adriano dicatum operis maxime mirabilis: ubi statuæ eius duæ Thasij lapidis, totidem Aegyptij, præcipuæ uero claritatis columnæ centũ Phrygij lapidis. Quinetiam Iunonis templum & Panhellenij Iouis, omnibus cõmune Græcis delubrum: Olympij autem templum Iouis primum à Deucalione fabricatũ, & tumulum eius propè positum in argumentum adducunt. Dion. Iouis olympij tẽplum.

Pharasmanij. hic Massagetarum siue Alanorum rex erat. Pharasmanius.

Antinoum

Antinoum suum. Hic elegantissimæ formæ fuit ex Bithyniæ Claudiopoli, adamatus ad insaniam ab Adriano fertur, ut illi mortuo & ciuitatem construxerit, & statuas ubicꝫ erexerit. Dion autor. *Antinous Adriani.*

Seruianũ sororis uirum. Græci codices Seuerianũ habent: qui cum Adriani iussu moreretur, ignem petijt: & accenso thure, uos (inquit) dij testes estote, nihil à me morte dignum esse cõmissum: tantũ hoc precor ne cum uelit, mori possit. *Seuerianus.*

Et quidem Phauorinus. is est Phauorinus Gellianis noctibus cantatissimus, ex Arelate Galliæ oppido, & hermaphroditus. qui tria sibi memorabilia contigisse dicebat: quod Gallus græcas literas didicerat, quod eunuchus adulterij causam dixerat, quod Adriano principi aduersaretur & uiueret. æmulus maxime Plutarchi, cuius scriptorum copiam æquo animo ferre non poterat. *Phauorinus*

Phlegontis libri. hic Trallianus cum alia, tum Olympiadas scripsit, quibus libris, quæ unquàm gesta essent, per tempora complectebatur. *Phlegon.*

Catacrianos libros obscurissimos Antimachum imitatus. qđ Antimachum poetam ignotum penè per ea tempora uatem Homero præponeret, notum est. qui sint autem Catacriani libri, quærendum adhuc mihi est. *Catacriani libri.*

Ego nolo Cæsar esse. sunt hi trochaici numeri, in quibus per culices rotundos Adrianus Florum Pathicum fuisse innuat. *Culices rotundi quid.*

Epictetum & Heliodorum. ille Hierapolitanus ex Phrygia, & Epaphroditi Neronis liberti seruus, claudusꝗ; Nicopoli Epiri consenuit, magnum in philosophia nomen adeptus. Heliodorus inter sophistas non ignobilis à Philostrato recensitus. *Epictetus. Heliodorus.*

Saturnalia & sigillaritia. de saturnalibus nihil est qđ hic addam. Sigillaritia autem dies erant festi saturnalibus additi: quibus, ut in saturnalibus cereos, sic in his sigilla, id est, parua signa amici missitarent. Vnde autẽ origo hæc effluxerit, ex Macrobio copiosius. Ipsi autem dies & sigillaria dicebant, ut saturnalia, & locus ubi sigilla hæc uenderentur. Scæuola etiam libro de legatis III, sic meminit: Paterfamilias ita legauit lances duas leues, quas de sigillaribus emit. *Sigillaritia.*

Hiberũ. Hiberes ponti accolæ, de quibus certatim geographi, & poetæ hodie Georgiani dicti: ut nõ planè Christiani, sic à fide nostra nõ abhorrẽtes ingenti olim miraculo persuasi, ut fidem CHRISTI publice susciperẽt. sed & ueteres autores Georgiam de terræ cultu hanc terrarũ partem (nisi fallor) appellarunt. *Hiberes. Georgiani.*

Iulium Celsum, Saluium Iulianũ, Neratium Priscum. iurecõsulti omnes per ea tempora celebres. Iulius enĩ Celsus is est, qui Adriano in consilio fuit, & Digestorum libros undequadraginta cõposuit. nam Saluius Iulianus auunculus Didij Iuliani principis fuit, ab Adriano & ipse in cõsilium adhibitus, autoritatis plurimæ. Neratio uero Prisco, qui præter alia, septem membranarum libros reliquit, adeo tribuit, ut hunc sibi de amicorum cõsensu successorem destinaret: sic ut ei quandoꝗ; dixerit: Commendamus tibi imperium, si quid fatale nobis contigerit. Pomponius, & nos hoc ipsum superius attigimus. *Iuli⁹ Celsus. Saluius Iulianus. Neratius Priscus.*

Decoctores bonorũ suorum, si suæ autoritatis essent, catamidiari in amphitheatro, & dimitti iussit. qui essent suæ autoritatis homines, quiue alienæ, ex

Catamidiari iurecōsultis accipies. Illud est obscurius, quid significet catamidiari, uerbū (quod sciam) nō ab alijs usurpatum. significat autem derideri, atq; exsibilari. de græcis fontibus. hac pœna Venetijs periuri, & multinubi affici solent: ut publice futuri ludibrio mitrati exponantur, sæpe etiam collo in columbari pendente.

» Si dominus in domo interemptus. Seruilem improbitatē, & audaciam ueteres grauissimis pœnis cōprimendam censuere: ut. s. omnes, qui sub eodem tecto agerent, interfecto domino, supplicium extremū luerent. Tacitus, id qđ Adrianus leniendū censuit, pœna his tantū statuta, qui p uicinitatē sentire potuissent.

Interfecto dño, serui cōtubernales omnes plectebantur.

» Per latina oppida dictator. id ex Cicerone & Asconio discas, dictatores per oppida Latij dici solitos.

» Apud Neapolim Demarchus, id est, populi princeps.

Demarchus.

» Athenis Archon. Principem, quem Athenienses singulis annis deligebant, id uerbum significat, à quibus Attici scriptores rerum gestarum ordinem ducunt. uerbi frequentissima mentio græcis scriptoribus.

Archon.

» Militares pyrrhicas, id est, armatas saltationes. Strabo & cæteri certatim à Pyrrho inuentore dictas existimantes.

Pyrrhicæ saltationes.

» Romæ instaurauit pantheum, & septa. pantheum tēplū Dijs oīb⁹ dicatū. septa autē dicebant loca in campo Martio inclusa tabulatis, in quib⁹ populus Ro. suffragia ferret: ouilia etiā à Lucano poeta dicta, de hoc loco nostri multa.

Pantheū. Septa. Ouilia.

» Apud Alexandriam in Musæo. Musæum, & Serapeum, & Iseum publica Alexandriæ auditoria, & ædes à Musis, & Serapi, & Iside dicta.

Musæū. Serapeū. Iseum.

» Adrianotheras, id est, Adriani uenatica in Mysia condidit.

» Tetrapharmacū, id est, ex quatuor cibis cōpositū, de quo mox in sequētibus.

» Sederi in equis. hoc enim pleriq; principes probrosorum, & effœminatorum esse hominū credidere, quare & sæpe prohibitum legas. hunc morem fœminæ nostrates retinent.

» HS IIII millies. tu ad eam normam hanc summam redige, quam in Tranquilli annotationib⁹ ostendimus. Illud obiter in Tranquillo admoneo, in Cæsare dictatore notatos p nudatos legas, in Augusto prælucente p præducente.

Tranquilli loca.

» Votorū causa. Calen. eñ Ianuariæ uotiuæ, solennesq; erant oīs tristitiæ; ac luctus exortes: nuncupabantq; eo die uota COSS. in totū annū p reip. salute.

» Speciatim Attilius Seuerus. Tu uide ne Catilius.

» Animula uagula blandula. Iambici dimetri recti, non tamen usquequaq; ad legem facti.

» Sambucas. instrumentū musicum triquetrum, quo iambica canebant. Vnde quidam iambucam appellant. est & instrumentū urbis oppugnandæ frequēs. huius nominis usurpatio in sacris literis. unde & Sambucistriæ, quas Spartianus sambucas appellasse uideri possit.

Sambuca, Iambuca. Sambucistriæ.

» Lyciū, Academiā, Prytaniū, Canopū, Pœcilem, Tēpe, gymnasia hæc Athenis fuere. Nam & Canopum agnoscit Philostratus in Herodis Attici uita. Pœcile vo porticus uaria à Latinis appellat, nobilitata etiā præter picturā marathonicæ pugnæ, Zenonis stoici cōuētu, unde à porticu stoici dicti. Versus Ciceronis.

Canopum. Pœcile.

" Inq; Academia umbrifera, nitidóq; lycio
" Fuderunt claras fœcundi pectoris artes.

Tempe uero nota sunt, quæ triplicia tradunt. Vnde & nomē ab amœnitate.

EX ANTONINO PIO.

" Fœnus trientarium, usuræ semisses, quæ & ciuiles dictæ sunt, iureconsultorum libris frequentes: sed trientariæ minores certe erant, cum quatuor tantum in centum reciperent, à triente dictæ. *Fœnus trientarium.*

" Vtrum arrogari uellet. differre adoptionem ab arrogatione etiam iurisconsulti docent: nam qui sui iuris sunt, arrogari: qui alieni, adoptari dicuntur. *Arrogari. Adoptari.*

" Factusq; est patri, & imperio proconsulari, & tribunitia potestate collega. proconsularem dignitatem extra urbem supremam fuisse, & tribunitiam in urbe, cum hic, tum alibi facile constat.

" Postquàm ad imperium transiuimus, ita enim omnia arrogatoris erant facta legibus id sancientibus, ut arrogatus in patris potestatem transeat.

" Quadruplatores extincti sunt. hi erant uel qui quartam bonorum partem reciperent ex accusatione, uel eorum accusatores, qui condemnati quadrupli tenebantur. unde Plauto quadruplari uerbum. *Quadruplatores.*

" Species imperatorias superfluas. Etsi hoc generale sit ad multa nomen, Martianus tamen iureconsultus uidetur, id quod iam uulgo etiam receptum est, Indicas, & Arabicas intellexisse, ut Cinnamomum, piper, & id genus alia. hic uero pro elegantiore omni supellectile nescio quàm probe intellexisse uidetur.

" Puellas alimentarias. bonorū principum hæc præcipua cura, ut pueros, puellasq; etiam publice alerent: parentes etiam ad sobolem tollendam præmijs & priuilegijs inuitarent.

" Græcostasium, siue Græcostasis. Varroni locus ante curiam hostiliam, in quo legati exterarum gentium, ac regum sederent, à parte dictus. *Græcostasis.*

" Phari restitutio ad hostiæ portam. Turris ad similitudinē Alexandrinæ erecta nauigantium commodo & securitati.

" Templa lanuriana. Codices alij lauriniana, quod non displicet.

" Primus constituit, ne pœnæ causa legatum relictum maneret. mutilata lectio, sensus autem ex Dionis historijs huiusmodi. Cum Cæsar dictator per senatū censuisset: ut qui testamentum facerēt, partem quandam reip. ac fisco legarent, irrito aliâs testamento, primus Antoninus decretum illud antiquauit.

" Per ærarij sui damna. ærarium ꝓ fisco principali hic usurpat: & alioqui fiscum etiam publicum pro ærario dictum legas. *Aerarium.*

" Et Narbonēsis ciuitas, & Antiochense oppidū. uix adduci possum, ut de Antiochia hic opulentissima Asiæ ciuitate intelligat. Tu uide ne Agathēse oppidū legendū, alioqui in ꝓuincia Narbonensi Agatha oppidū geographis collocat. *Agatha.*

" Pacorum regem Dadijs dedit. Lazis melius omnino, Procopio & Marcellino statuentibus Lazos in ea Asiæ parte. *Lazi.*

" Olbiopolitis. contra Tauroscythas accolæ ponti geographis celebres. Olbiopolis Græcis beata ciuitas dicta. *Olbiopolis.*

» Crocutas.ex Plinio id accipies.

» Fortunamq; auream.hanc Imperatores in cubiculo semper habebant,morituriq; ad successorem deferendam curabant.

» Tiliaceis tabulis.id est,ex philyra.tenuissimæ enim confici solent, & caliditate sua plurimum senibus conferunt. Sed & libelli ueteribus ex hac materia frequentes,& coronarum lemnisci. Tiliaceæ tabulæ.

EX M. ANTONINO PHILOSOPHO.

» Lupiæ Salentinorum haud procul à Brundusio geographis.

» Aedes Laterani.adeo insignis Lateranorũ familia Romæ fuit,ut magnæ urbis parti nomen dederit. Certe Romanus pontifex Lateranensis quandoq; dictus episcopus. Lateranorum familia.

» Apro & Pollione,& Eutichio Proculo Siccensi.Grammatici per ea tempora celebres: nam & Apri Seruius sæpe meminit. Eutichius autem Siccensis à patria,quæ in Numidia Romana colonia.

» Oratorib9 & Herode Attico,Latino Frontone Cornelio.Inuersa nomina,sic tamẽ emendanda.Hic autẽ Herodes Atticus cognomento,diuitijs & literatura celebris:qui Athenas præcipue patriam præclaris operibus exornarit. Gellianis noctibus frequens is. cum ingenio & eloquentia nulli secundus haberet, filium habuit adeo hebetẽ,ut ne elemẽta quidem literarũ perciperet. Philostratus.Cornelius autem Fronto insigni eloquentia fuit,cui siccum dicendi genus à Macrobio tribuitur, bimestri consulatu ab Antonino insignitus. Cuius illud fortasse sit opusculum, quod à uiro bene docto Iano Parrhasio primum in lucem uenerit, de nominum,uerborumq; differentijs.M. Aufidium Frontonem pronepotem & ipse habuit, cuius adhuc extat ad Fortunæ fanum elogium. Herodes Atticus. Cor. Frõto.

M. AVFIDIO FRONTONI PRONEPOTI M. CORNELII FRONTONIS ORATORIS CONSVLIS MAGISTRI IMPERATORVM L. ANTONINI NEPOTI AVFIDII VICTORINI PRAEFECTI VRBIS II. COS. FRONTO CONSVL FILIO DVLCISSIMO.

» Audiuit & Sextum Cheronensem.hic Plutarcho ex sorore nepos Pyrrhonicam sectam amplexus est:de qua & X libros scripsit.Adeo principi acceptus,ut senex adhuc imperator scholam eius frequentaret.Notũ illud est dictum Lucij sapientis:qui semel occurrens Antonino,cum illum interrogasset quonam iret, & ille ad Sextum respondisset,à quo disceret quæ nunquam audisset, neq; enĩ pudori esse,si senex discat:Euge,inquit,ò Imperator,si senex tabulã manu gestans ad præceptorẽ adeas. Meus autẽ Alexander duos & XXX annos natus obijt.

» Imagines eorum aureas in larario. de larario in Alexandro mox.

» L.Volusium Metianum.clarus inter iureconsultos Metianus:qui fidei commissionum sedecim,publicorum quatuordecim libros scripserit.Corrupte sæpe in Pandectis Martianus pro Metiano legitur. Metian9

» Aufidium Victorinum.hic forsan ille sit,qui præfectus urbis & bis COS.sub eo fuerit,ut monimento superiore constat.

Publicis

Publicis exenijs. corrupta lectio, & xenijs legendũ. nanq; Græci ξένια, nos lautia, & simpliciter hospitalia munera accipim⁹: id quod apud iurecõsul. de officio procõsulis leges. Quid autẽ si publicis encænijs legas? hoc sensu, detulisse Adrianum M. Antonino eum honorẽ, qualis publicis encænijs habebat' dijs. sunt autem encænia festi dies, cum. s. nouum aliquod sacrũ dijs immortalibus paratur. ξένια. Lautia. Hospitalia munera. Encænia.

Inaugurauit, & exaugurauit. quod nos in sacris nostris sacrare, & execrare diceremus.

Nemine præeunte. præire auguralis disciplinæ uerbum, eiusdem notæ & uerbum, quod sequitur carmen. Præire.

Præfectus feriarum latinarum. dicimus & simpliciter latinas, cum in monte Albano COS. uel præfectus carnem Latinis solenni sacro diuideret. de præfecto autem latinarum & Gellius. Latinæ.

Diuisionem. non ingratum erit, opinor, quid iureconsulti de rerum diuisione sentiant hic inserere. Rerum summa diuisio, inquit Paulus, aut diuini iuris est, aut humani. quod diuini iuris est, id in nullius bonis est: quod humani, plerunq; in alicuius bonis est.

Gratia ætatis facta, hoc est, lege annali solutus: quando non erat illi quæstoria adhuc ætas.

Auo busta impleuit. hoc est, omnia quæ ad busta persoluenda principis necessaria essent, comparauit. Quæ autẽ sepeliendi principis Romani ratio foret, ex Heraclito accipies.

Quasi priuatus quæstor. id est, qui princeps non esset.

Tuncq; primum Romanũ imperium duos Augustos habere cœpit lictum. Lictum hic cassa & nihili uox, & propterea diligentius æstimandum.

Ob hanc coniunctionem pueros, & puellas nouorũ hominum frumentariæ perceptioni adscribi præceperunt. perceptioni autem legendum hoc sensu: cum ciuibus antea Romanis, & honestis frumẽtum daretur, placuit ob lætitiam ad tesseras frumentarias recipiendas nouorũ etiam hominũ liberos adscribi.

Vicena millia numum, id est, quingentos aureos nostrates.

Reliqui pro rata. Veteres melius quidam pro rata parte: in his enim frequenter linguæ puritatem desydero. sensus autem huiusmodi est, reliquis legionibus, quæ unquàm essent, datum & donatiuum: minus tamen datum ijs, quando. s. prætorianæ cohortes alijs præstarent.

Catti. Cattorũ disciplina tanta fuisse à Tacito dicit', ut cæteri quidẽ barbari ad præliũ, Catti ad bellũ exire dicant', quorũ initiũ ad Hercyniæ saltũ esse referat. Catti.

Officiorum. hoc uerbi significatum & iurisconsulti probant, nec Latini quidem autores respuunt. Officia.

Apud Antiochiam & Daphnen. Amœnissimum extra urbem locum Daphnen fuisse, historicorum monimentis omnium notissimum est. Daphne.

Artaxatis captis. Metropolis hæc Armeniæ totius ab Annibale loco cætera egregio, sed squalido, & aquis indigo condita: nomen ab rege Artaxa, ad quem deuicto Antiocho confugerat, sortita. Artaxata.

Liberales

» Liberales causas. liberales causæ iurecõsultis hæ sunt, ubi de libertate alicuius dubia quæstio sit. Vt si quis dolo malo, uel in seruitute, uel maior XX annis passus se uenundari sit, preciumq; acceperit. his enim proclamatio ad libertatem non dabatur, ut latius Digestorum XL continetur.

Liberales causæ

» Apud præfectum ærarij Saturni. ærarium in æde Saturni fuisse nemo nescit. Vnde & quia præerat, inde dictus cõmuni eorũ noie, qui alicui rei præficerent.

» Tabulariorum publicorum usum instituit. qui publicas tabulas, & documenta cõficiunt, tabularij eleganter appellati, uulgus notarios dicit. hanc legem Veneti his annis proximis ad nobilitatis assertionem S.C. sanxere, ut quicunq; patricius liberos genuerit, ad publicos aduocatores, qui præsens est, intra octo dies, qui absens ad sex menses profiteretur. unde postea & ætatis & natalium peti assertio queat: irrita eorum nobilitate, quorũ nomina improfessa, aut ædita in album non essent: ex quo annali legi fraus nulla amplius fiat.

Tabularij. Venetorum noua lex, ut liberos suos patritij profiteantur.

» Comitijs usq; ad noctem frequenter interfuit. hinc & nostri Veneti bene cauerunt, ne comitia ultra quartam & uigesimam horam prorogentur.

» Nihil uos moramur Patres Conscri. uox consulis dimittentis senatum.

» Fastis dies iudicarios addidit. qui nam fasti dicantur dies, ex Saturnalibus petito præter alios.

» Prætorem tutelarem primus fecit. tutela (ut inquit Seruius) uis, ac potestas in capite libero constituta ad tuendum eum, qui propter ætatem sua sponte se defendere nequit, iure ciuili data, ac permissa. unde tutores quasi tuitores, atq; defensores dicti. his tutelis dandis prætor, qui primum à principe Antonino creatus est, merito tutelaris dictus, qui contra tutores ius diceret, si quid illi fraudis in tutela administranda commisissent.

Tutela. Tutores

» De curatorib⁹ uero. Curatores quãuis iurecõsultis à tutoribus nõ multũ differunt: in eo tñ distant, q; tutores uel testamẽto, uel à prætore, aut præside psonæ dant, id est, pupillis usq; ad annũ XIIII. ut pauci excusari tutelis possint. Curatores uero, de quibus hic agitur, bonis faciliore excusatione ab ea ætate usq; ad XXV annum, ut tamen & furiosis & prodigis curatores à magistratibus præficiant. Verba Hermogeniani de administratione tutelæ, hæc sunt. Inter bonorum & uentris curatorem, & inter curatorem furiosi, itemq; prodigi, pupilliue magna est differentia: quippe cum illis plenaria rerum administratio, duobus autem superioribus sola custodia, & rerum, quæ futuræ deteriores sunt, uenditio committitur. Tutorum autem, & curatorum imaginem Veneta resp. supremo à principe magistratu iampridem procuratoribus creatis præfert: quorum curæ pupilli, & defunctorum bona publice commissa sunt. Curatores uero & eos operum dicimus, qui perficiundis, absoluendisq; præsunt.

Curatores.

» De alimẽtis publicis, id est, quæ populo Ro. publice præstant. illud adnotatu dignũ ex iurecõsultorũ lectione, alimẽtis legatis aquã intelligi, in ea præsertim regione, ubi uenundari aqua soleat. Venetijs certe aqua & Romæ uenalis.

» Datis iuridicis. à dicundo iure præfectos Italiæ ab Adriano principe institutos intelligit.

Iuridici.

Allectione

Allectione Italica, qua Italos allegeret contra Traiani institutum. quid sit autem allegere in senatum, ex Tranquillo & Liuio in primis constat.

Vicesima hæreditatũ. unde aurum apud Liuium (ut opinor) uicesimarium.

Scæuola præcipue. hic Scæuola Serbidius prænomine, & principem Seuerum Aphrum docuit, & Papinianum, qui Digestorum XL libros scripsit, & præter alia de quæstione familiæ unum.

Post mortem Lucium. Tu Lucij emenda.

Lectisternia per VII dies. ritus supplicandi Dijs immortalibus Romæ frequentissimus, cum uidelicet stratis in templo lectis, numina sibi propicia rebus gerendis exposcerent, uel auerruncandæ pestilentiæ opem quærerent. *Lectisternia*

Sarracis. maximum plaustri genus. *Sarracum.*

Et Lucius quidem, quod admissus esset Furius Victorinus. lectio hæc cum proximo uersu non satis integra. & propterea æstimandum, interim amissus lege.

Apoplexi. hæc totum corpus, paralysis partem afficit, frequentissimo iam ac peruulgato ob immoderatum uini, Venerisque usum morbo per hosce annos, quibus ista commentabamur. *Apoplexis. Paralysis.*

Quo quidẽ tẽpore. luxata hæc lectio, & propterea sic fortasse restituenda: quo quidẽ tẽpore sanè imperatoris filius ad triumphalẽ currũ in circo pedes cucurrit.

Nullus arenarius. Arenarios eos appellant, qui in arena, id est, amphitheatro contra bestias pugnarent, qui infames habebantur Satyris, & iureconsultis. *Arenarij.*

Conditiones nauticas & gladiatorias elegisse. tametsi cõditionem filiæ quærere dicatur honeste, conditiones tamen quærere bonis autoribus significat bene mentulatos sectari. *Cõditiones quærere.*

Sub M. Antonino hæc sunt gesta. subdubitauimus interdum ne in hac uita quædam inuersa sint, id quod & codex unus ex publica bibliotheca præ se ferre uidebatur. Verum adeo confusa erant omnia, ut nihil immutari sim ausus exemplaribus non satis exploratis.

Bucolici milites. nomen forte ex re legioni adscitum, unde & reliqui postea, qui socia arma in Remp. induxissent, dicti.

Execto tubere. Tumor quacunque corporis innascens parte dicitur, nos buniones appellamus. hinc & in arboribus quibusdam callus ille ad nodi similitudinem uocatur Tuber, multis etiam commendatum, & gulæ quæsitum. nam de Tuberibus Veronensibus aliâs. *Tuber.*

Volonum. qui milites Volones dicti sint, ex Liuij XXII accipies. *Volones.*

Forum Vlpium, quod. s. & Traiani, seu transitorium est dictum.

Et iuuenũ nobiliũ sacra Serapidis à uulgaritate Pelusiæ. Aegyptiorũ interdicta sacra, quæ iuuenes quidam nobiles frequentarent, dubio procul innuit. quid sibi autem uelint uerba hæc Pelusiæ uulgaritas, quærendum censeo.

Fulmen de cælo, quæ nam (quæso) tanta hæc ueterum scriptorum inuidia in Christianum nomen, ut ne à grauissimo quidem periculo nominis huius beneficio erepti, meminisse gratiæ uelint? homines ingratos, ne impios dicam. atqui constat uel Antonini epistolis Christianæ legionis ope, quæ inde κεραυνοβόλος

est dicta,

est dicta, id est, fulminatrix, & fulmina in hostes elicita, & pluuiam exercitui siti confecto impetratam, uictoriamq́; inde egregiam subsecutam.

» Et Elusiniæ Cereris tēplū adijt, ut se innocentē ꝓbaret. Vetus hoc & iam pridem persuasum erat, impios, nocentesq́; homines exturbari ex adytis: quod & Nero princeps ueritus post interfectam matrem & uxorē ingressu abstinuit.

» Pyrrhi præsentis. sic codices oēs. at tu uide ne præfecti cōmodius emēdet.

EX AELIO VERO.

» Scaurū Grāmaticū. cuius de grammatica fragmēta quædam legi nō mala. Scaurus

» Harpocrationem. tres ex Sudæ collectaneis hoc fuere nomine: tertij adhuc extant de uocabulis rhetorum obscurioribus.

» Cucullione uulgari uiatorio. quod uitium malis principibus, & nobilium iuuentuti peculiare, iam in nostra etiam exijt tempora.

» Triconibus. uetus est uerbum, contentiosos, & litium peramantes significans. Festus. Tricones

» Septē cōuiuiū, nouē uero cōuitiū. de cōuiuarū numero Gelli⁹. & hic duodecimus lege, uel duodecim emēdato dicunt. græcū etiā carmē in hūc sensum extat.

» Murrhinos, & crystallinos. preciosissima uero fuisse hæc inter uasa potoria certatim præter Pli. hist. Venetijs in Sanctario augustiore, & opere & materia preciosissima hæc spectantur (ut opinor) murrhina.

» Lemniscis. hos tiliaceos fieri ad coronarum usum, & annotatum à me superius, & alibi leges.

» Alabastrorum. quid sit alabastrites, & quomodo uasa ea laudatissima ad unguenta seruanda fierent, non ignotum puto.

» Sexagies centenis millib⁹ H-S. ridendus ꝓfecto autor, nec, si ita legas, satis numerorū ueterū peritus. Tu sexagies tantū leges, quæ summa nō modica fuerit.

» A Venetianis. hi Veneti à colore, à bonis autoribus dicti. Veneti.

» Parsininorum. tu prasinorum emenda.

» Quoad eum uisendum. Tu disiunctim quo ad emenda.

» Ex arcula auita. nota pestilentiæ sæuissimæ originem.

» Quadratus. hunc diuersum ab eo, quē D. Hieronymus apostolorū discipulum appellarat, existimo: cuius libri Parthicorū titulo sæpe citantur à Græcis. Quadratus.

» Quem apolaustum. ac si tu gaudentem, uoluptuariumq́; interpretere. Apolaustus.

» Auri ramenta, id est, guttas, & stillas quasdā: quod ludis solennibus pueris in speciem angelorum compositis Venetijs repræsentari sæpe uideas.

EX COMMODO.

» Ore quoq́; pollutus, id est, fellator: quod & illudere capiti à bonis autoribus dictum est. Illudere capiti.

» Centumcellas. Adrianus princeps, autore Cæcilio, centum iudicibus, qui se præsente causas audirent, cum secederet, centum cellas extruxit: quæ postea in urbis iustæ formam cum creuissent, Sarraceni Bernardi regis tempore (fuit autem hic magni Caroli nepos, qui Italiam Langbardis pulsis obtinebat) diruere. hic D. Augustinus diuinos de trinitate libros composuisse dicitur. Centūcellæ.

Quando

» Quãdo à pædagogo ueruecina pellis. hoc sensu, ut experiretur an balneator ab sumptus igne foret, pellẽ ueruecis postea iniecit, q̃ uim ignis ardore suo ꝑderet.

» Principes iuuentutis. hoc enim auspicium erat futuris imperatoribus, quod hodieq; retinent regum nostratium primogeniti, ut principes appellentur ab Hispanis illi, qui regnum adepturi mortuo parente sunt. Principes.

» Lex annaria. qua cauebatur ne quis honores assequeretur, nisi suis annis. unde & solutos legibus eos dicimus, qui ante tempus magistratus assequuntur. Lex annaria. Soluti legibus.

» Propolas circumforaneos. propolas hominũ genus esse nequissimũ lucri luxusq; auidissimũ Cicero in Pisonẽ facile ostendit: & sunt ij, qui res minimo redimunt, ut maiore precio distrahant, uendirigoli hodie à nobis appellati. Propolæ.

» Vt lenonum minister. aquarioli & ancillarioli à ueteribus appellati. Aquarioli. Ancillarioli.

» Teruptini paterni. fortasse melius Tarrutij paterni, qui nescio an ille sit, qui inter iureconsultos citatus quatuor militarium libros reliquit. Tarrutius Paternus.

» Claudio Pompeiano. Herodianus Quintianum hunc appellat.

» Per laticlaui honorem, id est, per senatoriam dignitatem.

» Rudibus, unde rudiarij gladiatores, & donatum se rude ab hac tralatione dixit Horatius. Rudis.

» Atq; ore pollutus. diximus iam superius fellatorem fuisse.

» Hic tamen Perennius. Herodianus aliam necis causam refert.

» Dalmaticatus. Dalmaticam genus uestis à Dalmatis usitatam, facile adducor ut credam, uel frequẽti adhuc eius gentis gestatu. unde & nos Dalmaticam in sacris adhibemus. utebantur autem aurigæ hoc ferè uestitu. Dalmatica.

» Isiacos, id est, Isidis sacerdotes. hic de fanaticis hominibus intelligit.

» Sacra mithriaca homicidio uero polluit. Mithram Persæ solem, & Apollinẽ appellant. Strabo & Herodotus. unde & mithriaca sacra dicta, quæ in antro sacro quo sacerdotes conuenirẽt, fiebant: mox bouem post solennes mithræ precationes immolabant. Sudas, & Procopius, & alij. Mithra.

» Suppuratũ reddebat, id est, saniosum & ulcerosum: à pure, quod Græce πύος. Suppuratus

» ὄνον, id est, asinum. unde onobeli infra.

» Origis. Orix Plinio ægyptia fera, quæ in exortu Solis contra stet, ut ueluti adorare uideatur cũ sternutamẽto. Hoc aial bisulcũ & unicorne, ut Indicus asin9. Orix.

» In sinum uertisse, id est, in suum commodum.

» Paulus primus secutorum, id est, gladiatorũ. secutores enim gladiatores dici notissimum est, ut retiarij, & mirmillones. Secutores.

» Bellum desertorũ. quod Maternus quidam facinorosis omnibus ascitis gessit, quo bello Italia, & Galliæ, & Hispaniæ concussæ sunt.

» Incendiariæ aues. inauspicatas has esse constat, non tamen quæ essent traditum: ut tamen his uisis, urbs semper lustraretur. Plinius.

» Minutia, locus in urbe.

» Libitinensis porta. à libitina, per quam portam cadauera efferrentur. Libitinam autem & pro dea ipsa, & pro libitinariorum opera accipimus. Libitina.

» Insubido uultu. ueteri uerbo, pro insuaui, & pleniore. Insubidus.

ff Ex Pertinace.

EX PERTINACE.

Sulpitio Apollinari. hic Gellianis noctibus celebris, cuius etiam periochæ in Terentianas fabulas, laudantur.

Inde ad ducentum H-S. stipẽdium translatus est in Daciam, id est, ad quinq; millia aureorum nostrorum.

Quasi adiutor eius futuras. futurus emendabis.

Præfectus prætorij. hinc adnotatu dignum, præfectum prætorio senatorem esse non posse. quod & alibi legas.

Tabernam Coactiliariam. Iureconsultis Coactilia numero multitudinis dici uidentur pelles, seu lora, quibus inuoluuntur alligantur úe uestimenta, quæ omnia instrumenti uiatorij sint. horum autem Vlpianus de auro & argento legato in hæc uerba meminit. Argumento etiam sunt nationes quædam ueluti Sarmatarum, quæ pellibus tegantur. Aristo etiam Coactilia uesti cedere ait, & tegumẽta subselliorum huic legato cedere: quæ tegumẽta Florẽtinus de legata supellectile cathedraria uidet' appellasse. sed & ipse Florẽtinus eadem parte coactiliorũ uidet' meminisse, cũ hæc addat uerba. Sed dicẽdum est potius instrumenti uiatorij ea esse, sicut pelles, quib9 inuoluunt' uestimẽta, loráq;, quibus hæ pelles cõstringi solent. à cogẽdo autẽ, id est, astringẽdo coarctandoq; coactilia dixere, unde taberna Coactiliaria, quod scitu nõ indignum existimari debeat.

Coactilia.

In Britaniam. lege Britania.

Et cum ad eum Claudius Pompeianus germanici uenisset. uerba mutilata. Tu igitur ex manu scriptis codicibus restitue, germanici dux exercitus.

Nec nõ ius quartæ relationis. qd' ominis loco fuit Pertinaci. Tribunitiã potestatem, procõsulare imperiũ, põtificatũ maximũ tribui imperatorib9 sub initia principatus leges, & apud hosce ius etiã quintæ relationis, cũ tamẽ Pertinaci dicat quartæ ius relationis adstructũ. hoc autẽ nihil aliud fuisse crediderim, q̃ uti quinquies imperatores de re iudicata & pfecta referre ad senatũ possent, æque ac nihil iudicatũ adhuc foret. quid autẽ sit, qd' dicat ominis loco fuisse Pertinaci ius quartæ relationis, haud sanè aliud cõiectare possum, q̃ breue illi & imperfectum fore principatum, cui non integrum ius concessum foret.

Ius quintæ relationis.

Præter $\overline{X}$ H-S. hoc est, uicies quinquies centena millia nostratium.

Perferentes. melius præferentes.

Cherodotas Dalmatarum, id est, manicatas Dalmaticas: nam earum usum sine manicis fuisse monstrauimus.

Et cirratas militares. citratas legas, & eas intellige, quas Festus citrosas ideo appellari dixit, qd' in modum citri formatæ essent, hoc est (ut opinor) uirgatæ.

Citratæ.

Cuculli bardiaci. Gallicæ genus uestis, quæ aut cucullus bardiacus, ut hoc in loco, aut bardocucullus dicatur. militarem autẽ fuisse uestem & Satyrus innuit Bardiacum iudicem dandum asserens, id est, bardocucullo indutum. Martialis, Gallia Santonico uestit te bardocucullo. Sunt qui distinguant, ut bardiacum intelligant sine cucullo, id est, capitis ligamento, bardocucullum uero cum operimẽto. Fraterculi certe nostrates agnoscunt hoc nomẽ religioni frequẽs, &

Bardiacus. *Bardocucullus.*

cucullam

cucullam appellantes, cui ex disciplinæ præceptis indormiant, nec unquam exuant. Vnde & cucullati & lignipedes à cuculla & Gallicis appellati iure sint.

Machæras herculaneas, id est, ut opinor, magnas, uel Commodianos enses, quando Hercules appellari gaudebat Commodus.

Eluto auro, id est, puro, & perpurgato.

Atque etiam phando uitroboli, & materia eadem. melior lectio, Atque etiam Phallouitroboli ex materia eadem, id est, Priapi. quos cõposito nomine phallouitrobolos dixit, qui cum tantum ex uitro prius, excogitatum postea est, ut ex auro, & ebore magis placerent. Phallos autem significat pudenda græcis. unde phallica & Ityphallica dicantur metra. Phallouitroboli.

Et uasa Samnitica. quæ sint Samnitica uasa, non satis constat: sed tu uide ne samia legas, id est, fictilia. unde & samium lutum ab Ausonio dictum, quibus picem ad resinam excoqueret, & inde psilotra efficerent ad uellendos iuuenes, quo glabriores, ac uolsi magis redderentur, quare & leuigandis emendauimus. resinam autem, picemque, ac pumicem adhibita in hos usus nemo non nouit. Samia.

Nec non uehicula. hæc omnia Græci inter automata numerarent, qualia etiã multa hac tempestate uidentur, maxime uero horologia.

Sumptus omnes Commodi reddidit. quis nõ uideat, recidit esse legendum? id est, imminuit & amputauit.

Vada sabatia. Pli. portum fecit: ab his Alpium initium Strabo reddidit. Paludes autem cum ea parte sint, inde uada dicta à Sabatijs fortasse populis. existimant autem non male plerique Sabaudiæ duces hinc dici, & regionem Sabaudiam, quasi sabatiam. Sabatij.

Grauius Mergus, quem Lucilius à rapacitate Mergum forsitan appellauit.

Athenæum, id est, Mineruium. auditorij autem publici nomen. Athenæum.

Omasi. pinguius hoc ac crassius bouis intestinũ. unde Horatius: Pingui lentus omaso. Et Plinius bouem iussit occidi in gratiam cõcubini negantis se omasum edisse, quare & damnatus sit.

Chrestologum. græcum uerbum, ac si intelligas pollicentẽ liberaliter omnia, præstantem nihil. Chrestologus.

Nam cum ei Didius Iulianus fratris filium obtulisse. Tu lege, obtulisset.

EX DIDIO IVLIANO.

Saluius Iulianus iurisconsultus, cuius extabant libri Digestorum nonagintaduo, ab Adriano principe inter consiliarios adscitus. Saluius Iulianus.

Tricena dedit. hæc summa nostrates aureos septingẽtos quinquagenos reddit.

Quod creditum fuerat. Tu aduerte, ne hic uerba aliquot desint sensu alioqui manifesto.

Incantamenta, quæ ad speculum dicunt fieri. hi specularij dicti sunt à quibusdam, frequenti etiam nostris temporibus eorum usu. Specularij.

EX SEVERO.

Togam præsidiariam, id est, qua præsides uterentur.

Omnibus fortibus in actu militari. alij codices, natus militari: ut nõ satis con-

ſtet, quo modo reſtituenda ſit lectio alioqui corrupta.

Sub elogio, id eſt, titulo. Elogiū.

Poſitáq; hora. unde horoſcopus.

Non in candida, ſed in competitorum grege. ſenſu tali, non ut candidatum principis in campum prodijſſe ut unum ex competitoribus, gratia tamen Marci cæteris eſſe prælatum. fuiſſe uero qui principis candidati dicerentur, cum alij, tum Tranquillus doceat. Candidati principis.

Qui etiam H-S. quod nemo unquàm antea. hic ſeſtertiorū numerus deeſt.

Cum ſubarmalibus. ſubarmalia hic intelligit ſaga ac chlamydes, quibus arma ſuperinduerent. Subarmalia.

Supinis non erectis. hunc morem hodie quoq; obſeruari ſcimus, quinetiam defunctis imperatoribus ſupina ferri ac inuerſa ſolitum.

Et nigrum etiam uictu iuuerant. Tu lege uictum.

Neapolitanis & Palæſtinenſibus. altera Syriæ ciuitas, altera regio: niſi eos qui Samariam incolerent, quæ Sebaſte poſtea ſit dicta, Palæſtinenſes appellarit.

Adiabenis. Adiabene, quæ olim Aſſyria Marcellino, in qua præcipua ciuitas Ninus, dicta ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν, eo quod adiri propter Oſſam & Tigridem nauigeros fluuios, niſi pontibus non poſſit: quod tamen ille derideat exiſtimans à Diana flumine ut multas alias, Adiabenen eſſe dictam. Adiabene.

Timurtium. Herodianus ad Lugdunum pugnatum eſſe autor eſt.

Vehiculariū munus à priuatis. eſt autē hoc, ut iurecōſulti docēt, perſonale munus, cū uidelicet uehicularis curſus ad tabellarios publicos tranſmittēdos p ciuitates inſtitutus eſſet, nō ſine incōmodo & diſpēdio priuatorū, quib9 id obtigiſſet: q̄ in numero erant & Camelcſia, à Camelis etiā præbēdis (ut arbitror) appellata. hinc & curſus publicus in Adriano dicit: qđ & Amian9 doceat libro XXI. Vehicularium munus. Camelesia. Curſus publicus.

Ius beleutarum. Tu buleutarū emenda, quaſi dixeris ſenatorū, cum ad eam diem nullum publicum conſilium habuiſſent: nam à conſulendo dicti. Buleutæ

Nam & menſam. hæc omnia memoranda erant in Aegypto: dicta autem menſa ἡλίου τράπεζα, & Memnonis ſtatua ſonans ad Solis radios. Pli. Strabo, Philoſtratus. menſa uero Solis nunquàm deficiens Aethiopiæ attribuitur.

Perſarum regem Abagarum. nullus (quod ſciam) Perſarum rex hoc nomine fuit. Nam Abagari Edeſſæ & Meſopotamiæ præfuere: quare uide ne Artabanum legas: aut imperite Perſas pro Meſopotamijs acceperit. Abagari.

Aut mori. quid ſi negationem addas? melius enim reſpondebit illi parti, & nimis utilis Reip. uideretur.

Septizoniū. opus Seueri maxime memorabile, à ſepteno fortaſſe columnarū ordine. ſunt qui ſeptodium malint, qđ nō ſatis probem, à ſeptem uidelicet uijs. Septizonium. Septodium.

Leguminis patrij auidiſſimus. hoc ex Columella cicer ſecundum Punicum appellatum interpretor.

Papinianū iuris Aſylum. hic ille eſt inter iurecōſultos longe celeberrimus, unde & iuris auditores Papinianiſtæ quādoq; dicti: Serbidij Scæuolæ diſcipulus, & Seuero nō propter affinitatē tantū, ſed ob uirtutē in primis charus, cui etiam Papinianus. Papinianiſtæ.

filios

filios uni cómendarit moriens. huius urna argentea Romæ cũ hac inscriptione inuenta est: AEMILIO PAVLO PAPINIANO PRAEFECTO PRAETORIO IVRISCONSVLTO, QVI VIXIT ANNOS XXXVI. DIES X. MENSES III. PAPINIANVS HOSTILIVS EVGENIA GRACILII TVRBATO ORDINE IN SENIO HEV PARENTES FECERVNT FILIO OPTIMO.

- Qui quidem. locus magna ex parte corruptus, atq; ita fortasse restituendus. Qui quidem Sallustij orationẽ, qua Micipsa filios ad pacem hortatur, diutino ingrauatus morbo misisse filio dicatur maiori.
- Cum septizoniũ. lectio fortasse sic restituẽda. Cum Septizoniũ faceret, nihil aliud cogitauit, quàm ut ex Africa ueniẽtib9 suũ opus occurreret: & nisi se absente per præfectum urbis mediũ simulachrũ ei9 fuisset locatũ, additũ palatinis ædib9, is regium arcum ab ea parte facere uoluisse perhibet. Septizoniũ igitur & hic legas, quod (ut diximus) à septeno columnarũ ordine dictum existimem, quasi septem zonis, id est, columnarũ fascijs opus absolueretur. Lampridius tamẽ in Geta septodium legit, nisi sit uitiatus codex, & ibi etiã septizoniũ reponendũ.

EX ANTONINO CARACALLA.

- Gratia sigillariorum. quæ sigillaria, aut sigillaritia essent, dictum antea est.
- Et cum idem Chilo sublata ueste Senatori. tu senatoria restitue.
- Luni dei gratia. de Luno deo, quem Heliogabalum Phœnicum lingua dicerent, ex Herodiani sexto. sed & mox hic autor. *Lunus.*
- Cellam solearem, id est, in qua solia balneatoria asseruarentur. *Cella solearis.*
- Cupro. cuprum æris species nomen recentioribus frequens: nam & Palladius cuprinos clauos recenset. dictum fortasse per contractionem quasi Cyprium. æs enim in ea insula ad Temesen olim laudatissimum fuit. *Cuprũ quasi Cyprium.*
- Et ut Anubin portaret, & pausa sederet. quid sibi uelit hoc in loco, quod sederet pausa, non constat. in Commodo certe sic legitur: ut & Anubim portaret, & caput raderet. Pausa autem græcis idem est quod quies: quod uerbum in Cælianis epistolis ad Ciceronẽ leges, corrupto tamẽ codice ubi Pausania legit. *Pausa.*
- Diasyrticum, id est, mordax.

EX MACRINO.

- Mythistorijs, id est, fabulosis historijs.
- Quod si unius numeri consensus accederet. numeros militares sæpe legas, inde (ut opinor) dictos, quod ad numerum omnia præstarent, uel quod eorũ certus quidam numerus esset: quod hodie Turcæ, Gallicq; & Aegyptij reges obseruant, certum quendam militum numerum alentes pacis etiam temporibus. *Numeri militares.*
- Recipi. tu substitue recepi.
- Decimare & centesimare. militaria uerba: milites enĩ ubi quid grauius admisissent, sæpe decimus quisq;, interdũ centesimus extremo supplicio afficiebant. *Decimare Cẽtesimare.*

EX HELIOGABALO.

- Eadem serpentes & Ciconias. propter pietatem Ciconiarum hoc dictum est, quæ senescentes matres alant. unde græcis ἀντιπελαργεῖν est dictum, & pietatis *Ciconiarũ pietas.*

ff 3 cultrix

cultrix Ciconia à Petronio appellata.

» Studens & matris typum. si typum legas, quid id sibi uelit, scire facile est. Erit autem simulachrum Pessinuntiæ matris. sunt qui scyphum & situlam illam Isidis ridicule agnoscant & probent: ego igitur matris typum haud improbem. sunt qui Martis typum malint, id est, imaginem.

» Senaculum. ex Festo.

» Quæue earũ pellicia. lectio maxime deprauata. siue igitur carpenta pellicia, à pelliũ integumẽto dicas, siue publice ꝑ pellicia substituas, haud inepte sentias.

Bene nasati.

» Bene nasatos. sic legendũ, ut ridiculi sint, qui de uasis uasatos legendũ admoneant. emissarios aũt intellige & exploratores uerẽdorũ magnitudine celebres.

Emissarij.

» Vt eorum cõditionibus frui posset. uerbo conditionis Lampridius signanter usus est. Nam conditiones quærere adulteræ, infamesq; fœminæ sibi dicebant, quæ homines bene mentulatos sibi asciscerent magnis etiã inuitatos præmijs.

Cõditiones quærere.

» Seriam, id est, amphoram, quæ in Capitolio asseruaretur.

» Matris etiam deinde sacra, id est, Cybeleia & magnos ludos.

Salambon.

» Salambonem etiam omni planctu. Salambonem Babylonij Venerem appellabant. Deplorabant autem in his sacris Adonidis interitum: quare & hoc in loco dicat Lampridius omen Heliogabalo factum imminentis exitij. de hac & Macrobius præter Græcos.

» Lapides, qui diui dicuntur, ex proprio templo Dianæ Laodiceæ. Laodiceam Syriæ intelligit uino abundantem, & à Seleuco Nicanore in matris Laodices gratiam conditam. de Orestis etiam furore & errore diuersa multum memoriæ prodita sunt. Procopius, qui Iustiniani tempore floruit, & bella ab eo gesta contexuit, in ponto Comanam urbem condidisse tradit, à Coma ibi deposita præcipiente oraculo: sed eo non conualescente, alteram ab eo in Cappadocia ad Taurum simili nomine constructam, deq; argumento excisæ comæ Comana appellata. alij post interfectam matrem errabundum quæsisse fluuium, cui septem flumina miscerentur: qui fluuius autore Varrone ad Rhegium labebatur: apud quem deposito simulachro Fascelitidis Dianæ & ense, tandem furore liberatus sit. reliqui Orestam urbem ab eo in Macedonia conditam, ubi Orestes purgatus à furore sit, quod & autor hic innuit, quam Adrianus princeps Adrianopolim appellarit.

Orestes furens.

Oresta.

» Pseudophilippum. alludens uidelicet ad Andriscum, qui se Philippum appellans, regnum Macedoniæ deuicto Perse sibi uendicabat.

» Omnia Heliogabali dicta, omina emendandum.

» Concide magire, id est, coque. μάγειρος enim Latinis coquus.

μάγειρος

» Digitis impudicitiam ostentaret. ad eam enim formam componi solent, ut sæpe obscœna præferantur: nam & Caligula Cassio Chæreæ Tranquillo autore, manum osculandam porrigebat, quam in obscœnum modum antea formasset. æmulatur & hoc ipsum præsens ætas.

» Diceretur. pro dicerentur.

» Asseretur. pro afferetur.

Sabinum.

» Sabinum. erant enim Vlpiani ad Sabinum libri unus & L. qui uir cōsularis, & insignis Fabium Sabinum alium reliquit Alexandro principi percharum, quiq; & Cato sui temporis est dictus.

» Catum. pro cautum.

» Leiostreis. Corrupte antea lithostreis. Hermolaus Barbarus id ante etiam uiderat. Sunt autem liostreæ leues ostreæ, dictæ à leuore, cum aliæ Tracheæ, id est, asperæ dicantur. Liostreæ. Tracheæ.

» Centenaria, quæ centum pondo essent.

» Aureis toralibus, uelis, quæ toris inducerentur.

» Et masticatum & polentatum. alterum forte à mastice, alterum à polenta.

» Accubitis facile, id est, toralibus & culcitris.

» Barbas sanè mulorum. undè & hodie barbones fortasse dicti. Barbæ.

» Exarmatos, id est, cicures. & mansuetarios magistros appellat, qui feritatem eos exuerent. Mansuetarij.

» Vuas Apamenas, ab Apamea Syriæ (ut puto) dictas, quæ celebres græcis au toribus sint. Athenæus.

» Lentem cum Ceraunijs. Ceraunia Plinio inter albas commendatur, quæ stel lam concipiat.

» Fabam cum electris. Electri triplex ratio, primum ex arboribus fluens succi num dictum. alterum metallicum, in quo naturale in precio habitum, & Home ro cantatissimum in Menelai aula. Tertium factitium tribus argenti, una auri portione. Naturali ea uis, ut in conuiuijs præcipue eluceat, & uenena prodat. Electrum succinum.

» Cōdito piscinas & solia tēperauit, id est, unguēto diu asseruato. nec mirū id in Heliogabalo, cū Pli. ꝓdat quēdā ex priuatis balnearꝝ parietes unguēto illiuisse.

» Eunuchos primo aphroditis. melior lectio, pro hermaphroditis.

» Basternas, genus rhedæ Barbaricæ à populis Basternis, siue Batarnis dictæ. Basternæ.

» Pallia deo Aenanthio. corrupta lectio & saniosa, quā ita restituas: pallia uino œnanthio fudisse. i. maroneo uino. ex Philostrato, ab Aenāthe Maronis patre. Vinum Oenanthiū.

» Euripis uino plenis. id est, canalibus. Euripi.

» Conditura Veneta. nos gialum hodie nuncupamus.

» Rosato. Rhodinum unguentum intellige.

» Caldaria. id est, calidam admixta nardo.

» Idem nunquàm minus centum H-S. cœnauit. hoc est, argenti libris XXX. aut hic nescijt quid H-S. essent: aut corruptus est locus, nisi pro argenti, auri substi tuas, minor enim lapsus. centum autem H-S. duo millia & quingentos aureos nostrates reddunt.

» Sigma in terra sternere. Sigma ueteres sellam in formam S literæ constantē dixere spiris inuolutam, ab elemento S. cuius Martialis & Sido. meminere. sen sus autem talis est, fuisse & illam reflatilem, ut serui à pedibus ad principis nu tum folles substratos deplerent, unde conuiuæ proni in terram ruerent. Sigma.

» Holoserica ueste, id est, tota ex serico: nam illa tantum in usu fuerat, quæ lanæ intertextā purpurā haberet. de serico pulchro q̄dā, & nō uulgata ali:s prodam.

» Et apud eas concionem habuit. Nos orationẽ istam, quæ hactenus latuerat, primi in lucem ædidim⁹. neq; uero id mihi quisq̃ uitio uerterit, homini præsertim sacris initiato: facilius enim perditissimi principis libido ac luxus dignoscetur. neq; quempiam tam stultum fore puto, qui se ad imitationem scelestissimi hominis componat. Illud autem non possum non interim addubitare, sitne ea, quæ ab Heliogabalo habita sit: nam nec eorum temporum stilum agnoscas, alioqui nihil illic etiam de schematibus: & ornatior mihi uisa q̃ ut à Leonardo Arretino conscriptam putem, uiro alioquin & diserto, & bene docto.

» Papilla eiecta. tu exerta emenda. & exoletorum, pro exoletos.

» Per cellarios. cellarij dicti, qui penui asseruando præessent. religiosi corrupto uerbo hos celerarios appellant. Cellarij.

» Dulciarios & lactarios. unde lactariũ opus, qđ imperiti lacticinia appellant. Lactariũ opus.

» Canon fructuarius, id est, alimenta ad septem annos parata.

» Struthiones & Camelos in cœnis aliquoties, dicẽs præceptũ Iudæis ut ederẽt. hæc eñ Moyses Iudæis haudquaq̃ interdixit, ut libris instrumẽti ueteris cõstat.

» Croco sigma strauerit. Crocum ad theatralem usum adhiberi, & substerni in delitijs solitum, & hic & alibi scriptum leges.

» Traiecit & dierum actus noctibus. non animaduertit hoc Paulus II pontifex maximus uitio dari flagitiosissimo principi, qui & ipse noctu munia pontificia perageret, interdiu autem dormiret. Paul⁹ II

» Cum capi nõ possent uno sigmate. nam septem conuiuarũ capax tantũ erat.

» Hydrogarum. hoc est, garum ex aqua: nam & garum & eleogarum, & halec, & muria ueteribus salsamenta celebrata sunt. Hydrogarum.

» Ita ut ad sericam uestem. tu & sericam emendabis.

» Orexim. uehementiorem appetitum.

» Seplasiarium & cupediarium. alterum à Campaniæ Seplasia, alterum à cupedijs dictum.

» Sybariticum missum. Sybaritas delitijs, ac luxu nobiles uel eorum internitio fecit. unde ferculum Sybariticũ dicatur: cuius Athenæus quale fuerit, meminit. Ferculũ Sybariticum.

» Zetis. dictæ uel ἀπὸ τοῦ ζέειν, id est, feruendo, uel ἀπὸ τοῦ ζῆν, quod in illis præcipue uiueretur. quid si à Z litera ut sigma dicatur? Zetæ.

» Psilothro curaret. id medicamentum ad pilos euellendos est. Psilothrum.

» Aurosa arena. qua passim utimur ad obducendas cito literas. Aurosa arena.

» Ante Philippum imperatorem Romanum, Gordiani successorem intelligit, qui edicto id prohibuit.

» Pandurizauit. Pandura instrumentum musicum Aristophani Thesmophoriasusis: indeq; Panduros, qui eam pulset. Vnde uerbũ deflexerit, nescio q̃ bene. Pãdura.

» Spintrias. ex Tranquillo in Tiberio id disces. credo ἀπὸ τοῦ σπινθῆρος, id est, scintilla, huiuscemodi portenta nuncupata, quasi libidinis incentores. Spintriæ.

» Blatea, id est, purpura ex Indico conchylio facta. unde & Bladum rusticis forte color, & Bladum pro frugibus. Eutropius certe blatteis funibus piscatum Neronem tradidit, quas Orosius & Tranquillus purpureas dixere. Blatea. Bladum.

Biothanatum.

» Biothanatum.hoc eſt,uiolenta morte,nec ſua periturum: quorum animas in beatorum ſedes non recipi etiam antiquis erat perſuaſum.

» Deinde illud,quod dementia tua ſolet dicere credidiſſe reficiendũ.Corrupta (niſi fallor) lectio . quid igitur ſi ita legas ? ſolet dicere creberrime,repetendum fortunæ &c̃.

» Illud ad cumulum portentuoſiſſimi principis addendum,Conquiſitos ab eo medicos, & immenſa his propoſita præmia , qui ſe in muliebrem naturam exſecarent,uulua ex ſectione facta .

EX ALEXANDRO MAMEAE.

» Ius quintæ relationis. hoc eſt , ut quinto poſſet de re etiam iudicata ſtatuere, ac ad ſenatum referre.

» Communis confeſſus.tu conſeſſus.

» Admiſſionalibus.id eſt,miniſtris,qui ad principem introducerent. Admiſſionales.

» Quam nemo niſi Acolius ferebat adiutam . Sic enim & primus Hermolaus noſter emendandum admonuerat.Acolius enim illi à memoria fuerat. Acolius.

» Per ſtellaturas.ſtellionatus crimen late in re militari patet:ubicunq; enim criminis titulus deeſt,illic ſtellionatus accuſare poſſumus: nam quæ in priuatis iudicijs de dolo malo actio eſt, hoc in criminibus ſtellionatus perſecutio eſt . habet igitur locum,cum tribuni uel milites callida diſſimulatione alienam rem diſtraxerint,aut permutauerint,uel inſolutum dederint . Quin & mortis ſuppoſitæ impoſtura facta,uel colluſio in necem alterius, hoc titulo continetur,à ſtellione inuidentiſſimo animali deducta nuncupatione.horum autem criminum legitima nulla eſt pœna,ſed extraordinarie puniri ſolent.Iureconſulti. Stellionatus

» Choleram.uulgato uerbo uſus pro bile.

» Sine indulgentiæ propoſito.& hic non ſatis latine indulgentiæ uerbo uſus.

» Sed ſecuriorem.hoc idem à Theopompo Spartanorũ rege reſponſum uxori grauiter Ephororũ poteſtatem ferenti regibus additam:quod & Veneti noſtri agnouere iam inde bene ab urbis incunabulis, cum duos principi addidere conſiliarios,qui poſtea à ſex regionibus ſex creati.

» Fœnus trientarium.minima.ac ciuilis uſura , & infra ſemiſſes uſuras.

» Pyctatia,id eſt,breuiaria.

» Cum edulitatem . nouo uerbo ab edendo edulitatem appellauit annonam, ut degeneraſſe Romanam eloquentiam iam pridem poſſis agnoſcere. Edulitas.

» Curionem.id eſt,præconem. Curio.

» Damalionem.id eſt,uitulum tenellum de græco uerbo, δάμαλις enim uitulam tenellam ſignat , unde damalio. Damalio.

» Bracchariorũ linteonum , à Bracchis conficiundis & linteis uendundis nomina deducta.iam & pelliones à concinnandis pellibus dictos notum eſſe poteſt.

» Oceani ſolium.à magnitudine & capacitate. unde & in ſacris literis capaciſſimum illud in templo uas à Solomone rege dicatum,mare dictum eſt.

» Præfecit.tu lege perfecit.

» Carmen.tu carnem.

Paulum

» Paulum & Vlpianum. uterq; iureconsultorum clarissimus, qui græco uerbo κορυφαῖοι dicantur, id est, principes assessores Papiniani in præfectura. Vlpianus uero Tyrius fuit, ut ipse de colonijs agens prodidit. Vlpianus.

» In Lat. sic ex ueterum instituto imprimendum curauimus. Tu uero sic interpretator: in latum pedes centum, in longitudinem passus mille.

» Isim & Serapium. Tu Iseum & Serapeum lege, & pro locis publicis accipe, altero ab Iside, altero à Serapi dicto. Iseum Serapeũ

» Deliacis. à Delo insula, ubi laudatissima fiebant. antiquissima enim æris gloria Deli fuit autore Pli. mystica autem, quæ occultas significationes haberent peculiari Aegyptiorum usu. Aes Deliacum.

» Ita ut in palatio faceret dietas. dietæ cœnacula erant ubi hyeme ad solem, æstate ad umbram cœnitarent. Varroni dictæ qđ interdiu in his edatur. Vnde dietetarij iureconsultis: quod tamen diuersum quid sit. Dietæ.

» οἰωνοσκόπος, auspicij peritus.

» Primo nundino. nam & trinundinum erat.

» Notarium hic pro tabulario uidetur accepisse non satis latine.

» Archiereum & archisynagogum. sacerdotum & synagogæ principem.

» Larario. lararium à laribus: ubi igitur lares Dij, & reliqua numina sanctius colerentur, lararium locus ille dictus, ut in Adriano adnotauimus. Apollonium autem Tyaneum intelligit magiæ clariorem studio quàm philosophiæ, ut ipse etiam Philostratus uel inuitus prodit. Lararium.

» CHRISTVM. hinc datur intelligi non nisi malis principibus pietatẽ nostram improbatam: & ab optimo quoq; cognitam, nunquàm interim damnatam.

» Tædiauit. male meritum de lingua latina scriptorem, qui uerbum hoc confinxerit.

» Spheristerio, id est, pilæ lusui. Spheristerium.

» Aurum Coronarium & negociatorium. de Coronario dictum. à negociatoribus autem, quod illi principibus penderent, negociatorium est dictum. Aurum negociatorium.

» Corpora, id est, collegia. bono uerbo dixit iureconsulti. Corpora p collegijs.

» Milites ostensionales, hi fortasse dicti, qui ad ostentationem tantum instructi haberentur in urbe.

» Tunicas asemas, id est, unicolores, & macrocheras, id est, manicatas. Asemæ tunicæ.

» Acroamata. à ueteribus hi dicti, qui auditu uocis oblectarent. Acroamata.

» Athenæum. auditorium id Romæ publicum, ac si Palladium interpretere uel Mineruium.

» Sæpius cocco clauata, id est, coccineis clauis distincta.

» Non secundam mensam Alexandrum habere, sed secundum. hoc sensu tantum pomis indulsisse, ut alterum prandium id uideri potuerit.

» Versus Hendecasyllabi qui sequuntur, non satis ad normam sunt facti.

» Semisses aureorum, id est, qui dimidium aurei ualerent. Aureus autem argenteos denarios XXX fermè ualebat: ad quam formam tremisses & quartarij illi redigendi sunt.

Formas

Formas binarias. hoc(nisi fallimur) intelligit, id est, duplicatos aureos, seu triplicatos. quod & nos hac tempestate à quibusdam principibus obseruatũ uidemus dupliones inde dictos. Nos certe cum Mediolani agerem⁹, donati sumus à quæstore regio Ioanne Grolierio numismate aureo XXX aureorũ: cui postea nostras in Tranquillum lucubrationes dicauimus, mox alia quædam maiora ac grauiora nuncupaturi: quando raram uiri excellentis liberalitatem non satis æquo munere prosecuti uideamur. id autẽ numisma chirothecis elegantioribus incluserat: quod & in Aldo compatre græcæ, latinæq; linguæ instauratore secutus est olim donando, dum uiri de literis optime meriti uirtutem admiraretur. accedit autem ad tantam liberalitatem, quod uir est moribus & doctrina non uulgari, ac de excellenti beneficentia perpetuo celebrandus. utinam principes nostrates priuati hominis liberalitatem imitari discerent. quod autem formas appellarit, ipse uiderit quàm latine id usurparit.

Formæ binariæ. *Dupliones.* *Egnatius a Io. Grolierio numismate aureo donatus.*

Holosericam, id est, totam ex serico. sed de serico planè omnia copiosius differemus.

Aurelius Probus Baphus. emendanda lectio, & Baphijs reponendum. significat autem hæc dictio Baphium, tabernam tinctoriam, de græco fonte. *Baphium.*

Baccas. braccas lege.

Baccatum monile, Vergiliana forma.

Cydade. genus uestis ex auro ferè, unde & in sacris literis ubi de Cæcilia uirgine agitur, amicta cydade ornatam à Christo leges. dicta quod rotunda esset: nam & matronæ hodie uestes quasdam suas rotundas appellant, quæ in orbem absolutum desinant: matronis iam grandioribus frequentes. *Cydas.*

Pullicinis ac pipionibus. noua utrunq; forma, non tamen inepta.

Dicens ingenuum currere. erat enim in quibusdam sacris cursus institutus.

Et argento & necessarijs instruebat. hæc omnia à Cicerone in Pisonẽ uasarij nomine intellecta arbitror. obseruatum autem hoc Venetijs diu scimus, ut copiarij legatis profecturis hæc omnia suppeditarẽt. nunc annuum illis salarium ex ærario datur, quando publico omnia peribant. *Vasarij. Copiarij Venetorũ.*

Nundina uetera, quod mercatus hodie dicimus.

CHRISTO templum facere uoluit. Inuidentissimos homines ac æternis stigmatibus impietatis inurendos, qui timerent id, quod maxime fuerat optandum. Iam uero Tiberius princeps id pridem decretum tulerat: nisi patres, quod autores facti non essent, id reiecissent.

Dicebatq; graue esse. umbram quidem huius rei nos hodie retinemus: ut interim tamen præsules nostri optimis maiorum nostrorum institutis uideantur illudere. sed illi se prius, tum etiam reliquos decipiunt: nam Christiana pietas etiam illis nolentibus inoffensa stabit. luent tamen illi, luent meritas negligentiæ uel impietatis uerius pœnas suæ. *Notati præsules.*

Legem sacrare quid sit, ex Festo accipe.

Assessoribus solaria. tu salaria.

Traiani putare. tu putaui.

Pontificatus

» Pontificatus codicillares, id est, adscriptitios & extraordinarios: quasi dignitatis umbra gauderent collegijs adscripti, atque in codicillos relati. (Pōtificatus codicillares.)

» Ephippijs. uerbum nouum, quando & usus eorum apud ueteres non erat. (Ephippium.)

» Argyraspides & Chrysaspides. à scutis argentatis & auratis Alexandri quidam numeri sic dicti.

» Papilionibus, militaribus tentorijs. (Papiliones.)

» Quod tibi nō uis, alteri ne feceris. utinā omēs hoc memoria infigeremus iam pridem sacris literis præceptū: siquidem satis hoc esse ad uitæ rationes possit.

» Ἀναίματον. sic restituimus, & incruentum interpretator.

» Artaxerxem. hic humili loco apud Persas natus, imperiū à Parthis ad Persas transtulit. Victóque Artabano triplici prælio, eóque cum tota familia cæso, adeo uictoria elatus est, ut Romani imperij terminos non solum attentaret, uerumetiam cædere Romanos omni Asia iuberet: quē uictum ab Alexandro Lampridius dicit: cum tamē Herodianus diuersa prodat. eousque autē imperiū orientis apud Persas fuit, quousque ad Arabas, id est, Sarracenos magno Christianæ pietatis incōmodo transijt. quibus per Christianos duces magna ex parte afflictis, & Hierosolymis receptis, Turcæ ex una parte Asiæ, & serui ex altera Aegypti imperium inuasere. uidit tamē patrū nostrorū ætas, aut certe recentē memoriam Tamberlanis accepit: qui gregarius miles ad Persas iterū imperiū transtulerit Paizete Turcarū rege capto. uerum filijs eius dissidētibus res tanta indole quæsita non multo post pessum abijt. Psophis certe, siue ille propheta, ut uideri uolebant ij, quorum interetat, siue dux Persarum, hoc tempore id agit, ut auitum decus genti afferat. (Artaxerxes.) (Tamberlanes.) (Psophis)

» Persarum accepimus. Tu cepimus emendabis.

» Interamnanas, id est, quæ Tigrim inter & Euphratem prouinciæ quinque numero erant: grauium sæpe bellorum causæ Romanis ac Persis, nec unquàm satis feliciter aut à nobis retentæ, aut ab illis receptæ.

» Tabellæ laureatæ. uictoriæ enim nuncia laurus erat.

» Limitaneos. qui limites imperij tuerentur. (Limitanei.)

» Retrogradæ gallicanæ mentes. inepte nimis uerbo etiam parum latino usus: significare autem uoluit duras & peruicaces.

» Huic accidit, pro huc accedit.

EX MAXIMINO PATRE.

» Capitolinā amphorā. asseruabat' enī in Capitolio amphora miræ magnitudinis. unde ut copiam uini epoti à Maximino ostēderet, Capitolinā appellauit. (Capitolina amphora.)

» Dextrocheria. dextrarum ornamenta dicimus noua satis forma. (Dextrocheria.)

» Amaxas, id est, currus. uerbo græco, unde illis ἐκ τῆς ἁμάξης λαλεῖν.

» Tophicios. ex Topho lapide satis friabili.

» Athenio fugitiuorum in Sicilia crudelissimus, qui uix longo ac difficili bello uictus sit.

» Osrohenis sagittarijs. pars Assyriæ trans Euphratē hoc nomine dicta est ab Osrohe uiro nobili, si Procopio credas. ex ea uero sagittarios multos in Germaniam

maniam adduxerat Alexander, utilissimum militis genus aduersus Germanorum corpora nuda & procera.

» Quasi aulæ quoddam prælium. ita si legas, quod omnes præferunt codices, hoc sensu interpreteris, id est, facile: quales uidelicet in aula Imperatoris pugnæ simulachra cieri solent ludicra. s. & leuia, sed æstimandum.

» Affectus in Albano. Affectus pro pignoribus & rebus charioribus accepit, qui in Albano monte in castris uidelicet prætorianis asseruarentur.

» Animo habere. & concupiens lege.

» Deinde sine delicto. quid si sine delectu legas?

» Sabinus præfectus urbis. hic forsitan ille Sabinus, qui inter iureconsultos maxime celebris est, Catóque sui temporis dictus: nisi hic forte eius filius. nam pater ab Heliogabalo iussus occidi perierat. Sabinus.

» Deum Fellenum. hic Aquileiensium tutelaris ac præses deus. Fellenus.

» Cuppæ sunt maiora uasa ex ligno ad uinum condiendum. frequens ueteribus agricolis uerbum. Cuppæ.

» Hecatomben. sacrum omnium maximum hoc uerbo intelligimus. Hecatombe

» Vt quarto die. Nota quanto celerius hodie cursus conficiatur: satis enim constat non paucos nuncios ab urbe Venetias uenisse XXXII horarum spacio, sæpe quadraginta aut aliquid amplius.

EX MAXIMINO IVNIORE.

» Vt ad staturam paternam perueniret, legendum.

» Tatiano oratore. duo fuere Tatiani, pater & filius, Galli (nisi fallor) genere. Tatiani autem patris an filij incertum Sidonius & Ausonius meminerint, ut eloquentis hominis, & qui apud Visontium municipalem scholam rexerit. an uero Tatianus ille, cuius Diuus Hieronymus libro de uiris illustribus meminit, pater fuerit, æstimandum aliâs. Tatianus.

» Monoliũ de albis nouẽ. loquẽdi figura sanè noua, nec satis omnino latina. significãt autẽ hæc uerba monile nouẽ ceraunijs & alijs gẽmis cãdicantib9, & reticulum capiti ex uiridantibus, dextri autẽ brachij ornatũ ex hyacinthis cõtextũ. Monolium.

» In mundo. scilicet muliebri suo.

» Campagum formã pedis barbaro uerbo appellauit, à Grammaticis nostris Calapodia etiã dicta, forma nõ inepta, ut de græcis uidelicet hausta fontibus. Calopodia.

EX GORDIANIS.

» Obsoceris.

» Feras Lybicas. Pantheras, quæ & Variæ seu Africanæ dicuntur. Variæ. Africanæ.

» Oues feræ. Camelopardales, quas gyraphas appellant hodie: unam autẽ donatam Laurẽtio medicæ à Sultano Aegyptio Italia longo post uidit tempore. Camelopardales.

» Alces. Hercyniæ syluæ, ac Germaniæ peculiare animal. Alces.

» Tauri Cybiratici, à Cybiris.

» Struthiones Mauri minati trecenti. quid sibi uelit minati hoc loco, dubium. quid si miniati legas? id est, rubentes.

» Iuuenalia. q̃rũ Trãquillus meminerit: quia à iuuenib9 nobiliorib9 celebrarent̃. Iuuenalia.

Censualiũ.nouo nomine apparitores Senatus ac ministros dixit, ut arbitror. Censuales.

EX GORDIANO IVNIORE.

Parentela, quàm male latina lingua utatur aduerte.

Mundanum malum.quod orbi immineret.

Aperto Iano gemino, signum belli.

Ab Antiochensium crucibus.tu ceruicibus emenda.

Fossato.ineptum scriptorem.

Quarũ L. Christeæ.quid si carystiæ legas? à Carysto.s.Eubœæ oppido. Carystiæ.

Sienitides à Siene ægyptiæ intelliguntur, queadmodum Numidicæ ex marmore Numidico.

Basilicæ centenariæ, à centum uidelicet passibus dictæ: uel quod melius, à centum columnis: dicta enim hecatonstylon inde est.

A tutelis.ne paruum hoc munus existimes, paucissimis hoc dabatur. iureconsulti de tutelis autores.

Nymphæa, id est, lauacra. Nymphæa.

Lithostrotum.pauimentum ex tessellatis lapillis. Lithostrotũ.

Archolentes.tu iubatos intellige. sed & acroleontes pleriq; probant. Archolentes. Acroleontes.

Apud Circeiam.tu Circusium lege. quod oppidum receptum à Diocletiano mœnibus ac turribus ampliatum est.

EX MAXIMO ET BALBINO AVGV.

Præponenda eorum uita Gordianis fuit, ut series instituta à nobis texatur.

EX VALERIANO.

Hic Philipporum & Deciorum uitæ desunt.

EX GALIENIS.

Astacũ, quæ Nicomedia, sic repone. inde enĩ Astacenus sinus. Eusebius & alij.

Aphronitris. spuma hæc nitri Asiæ ac Aegypti peculiare in speculis colligi solita, quas coligas appellabant. picatis uero hæc uasis ab Aegypto Romam deferebatur. Martialis,

Rusticus es, nescis quid græco nomine dicar:
Spuma uocor nitri, dicor & aphronitron.

Principem. tu principe repone: nam à Claudio Cõstantinorũ genus ducebat.

Facto fœdere.tu fracto repone.

Cyclopea luserunt omnes apenarij. apenarios de græco uerbo ἀπήνη uehicularios appellatos opinor. Cyclopeam uero eam saltationẽ intellige, cum in formam Cyclopis proceri ac deformis quispiam saltaret. Horat. & Trebellius in Carino. Libet autem Lucilianos uersus ad rem uidelicet facientes addere. Apenarij. Cyclopea.

Multa hominum portenta in Homero uersificata,
Monstra parant: quorum in primis Polyphemus ducentos,
Cyclops longus pedes. Sed qd' de apenarijs diximus æstimandũ. quid si arenarios legas? & intelligas eos, qui in arena operam præstarẽt, id qd' magis probo.

Dracones, id est, uexilla longiora, unde draconarij. Dracones.

Hecatõbis. qd' sacrũ id esset, aut quõ celebraret, ex hoc autore copiose accipies.

Heracleam

» Heracleam peruenerunt. Ponticam intelligit olim claram.

» Facta carragine. nouo uerbo, & satis barbaro coactas in unũ eorũ copias intelligit, & impedimẽta cũ lixis, ac carris, q̃s innumeros ea gẽs trahere secũ solet. Carrago.

» Et quidem Cecropij Dalmatarum ducis manu. deerat enim hoc uerbum, quod & repones.

» Tetrastiche, pentastiche, id est, quaternum ordinum & quinum. unde & disticha & tetrasticha. nisi tetrastylen & pentastylen malis.

» Διὰ τεσσάρων, id est, singuli ordines quaternarij essent.

EX SALONINO, SIVE GALIENO IVNIORE:

» Ad exemplum protreptici. exhortatorij & instruentis, ἀπὸ τοῦ προτρέπειν.

» Constelatos, bullatos intelligo, & insignitos ueluti stelis.

EX CLAVDIO.

» Ancillarij, seu ancillarioli ministri lenonum & impudicarum.

Munerarius, qui gladiatores ædebat: nam munera nemo nescit gladiatorios intelligi ludos. Munerarius

» Tu qui nunc patrias gubernas oras. Versus meliori limæ reddendi.

» Antialo. quid si Anchialem legas Illyricum oppidum. P.

» Cumacum. quid si cucumam legas cypriam, id est, æream?

» Brachialem, id est, brachij ornatum.

» Chrysographata, id est, auro sculpta.

» Adidas. Vergi. Teretes sunt adides illis.

» Succubitana purpura, à Succubi Africæ oppido Augusta colonia.

» Subarmale unum cum purpura maura. de subarmali diximus nouo & ipso uerbo, quod sub armis gereretur.

» Accubitalium. P. culcitrarum & stragulæ uestis.

» In Thermophas. emenda Thermopylas.

» Corymbiatum, id est, corymbis undiq; circundatum.

» Pateram argenteam ederariam, ad ederæ formam scalptam.

» Bolitera halecuticum, id est, iaculum piscatorium.

» Calices ægyptios, id est, uitreos.

Chlamydes ueri luminis limbates, id est, splendissimas limbis adhibitis.

» Singiliones, genus est uestis, uerbumq; cum ipsa ueste barbarum. Singiliones.

» Cucutia. nouũ & hoc uerbũ ac militare, nisi tu capitia, quod minime probo.

» Oraria Sarabadena, id est, uela subtilissima ex oriente: nam & Sarabara genus est Persicæ uestis. Vnde & Augustino, ac Hieronymo Sarabaytæ hæretici. Sarabara.

EX AVRELIANO.

» Hilaribus. hilaria dies festus VIII Calen. Apriles, in quibus lætitiæ exordiũ erat, q̃ primũ tẽpore sol longiorẽ diem faceret, Pani deo dicatus omniũ autori. Hilaria.

» In odem. tu eodem.

» Et postea multa omnia. omina restitue.

» Balistea. id est, quæ iacularentur in illum iocantes ἀπὸ τοῦ βάλλειν.

Ferramenta samiata, id est, mucronata & exacuta. Non.

Mulum centuriatum. qui singulis centurijs ad onera ferenda assignatus erat. Mulus centuriatus.

Porcina. tu porcinæ, & carnis intellige.

Pabuli extra ordinem decernis. uide ne pabuli ius scribendum sit.

Nicopolis. triplex hæc urbs Stephano. Epiroticam uero hanc existimo ab Augusto ob uictoriam Actiacam conditam.

Ityreos, id est, Arabas. Vergi. Ityreos Parthi torquuntur in arcus.

Multitias. quarum & Iuuenalis, quasi mollitias. alioqui & pelles delicatiores tractatu nos multitium redolere dicimus. Multitiæ

Deputet Scipionem, id est, eburneum bacillum principatus insigne.

Tunicæ lineæ, paragaudæ. dicetur mox.

Hæmi montem. diuisim legas.

Nã belli illi⁹ uirtutib⁹ tuis credo. quis nõ uideat, summã, aut qd simile deesse?

Equites sanè omnes an imperium. tu repone, equites sanè omnes ante imperium. paruus lapsus, sed qui morari aliud agentes possit.

Patrimis, matrimisq;. quid patrimi, matrimiq; pueri, ex Festo.

Ambarualia, sacra ab urbe ambienda.

Quasi in Christianorum ecclesia. nota summam hominum impudentiam, qui uelint nolint, etiam per iniurias laudare nos coguntur.

Pontus Polemoniacus & Alpes Cottiæ. utraq; puincia à suis regibus dicta. altera à Polemone, altera à Cotto rege: quas Nero princeps in prouinciæ formam redegit. sunt autem Cottiæ Alpes, in quibus Genua cõtineatur. Polemoniacus autem pars ponti. Cottiæ Alpes.

Transactis igitur quæ ad sectiones. quid sector sectiõue sit, mediocriter eruditis etiam cognitum.

Contra Palmyrenos. Palmyra omnium orientalium urbium in Syria olim maxime insignis, uel bellis contra Traianum & Adrianum gestis, uel Odenati principis nomine: olim à Solomone rege condita, dierum duorum itinere à superiore Syria distans, ab Euphrate unius, à maxima Babylone sex. dicta quandoq; Adrianopolis: à Græcis autẽ Palmyra, à palmis, ut puto, eo in loco abundantibus, puteis & fontibus frequentibus, cum circuìm ea loca nusquàm aqua alibi inueniatur. Thadamus Syrorum lingua nuncupata. Palmyra

Thyana. ciuitas hæc Tauro ad portas Amanicas apposita, Cappadociæ ac Ciliciæ media, Apollonio philosopho ciue insignis. Thyana

Quid enim illo uiro diuinius? adeóne Christiano nomini infesti fuistis, ut magum hominem, certe à cultu ueræ religionis alienum pro numine coleretis? CHRISTVM, ac ab eo Christianos dictos, nullorum facinorum reos, quin potius uirtutis assertores, ac ueræ pietatis, tam infesto animo insequeremini?

Dromedam uocant. sacræ literæ dromedarios à cursu uelocissimos camelos appellant.

Decollari. restitue declarari.

Sandix Indica. ex cerussa hæc fit æqua portione rubrica admixta. color est purpureus, magno multorũ errore, q scandycẽ à sandyce nõ discernãt, sed aliâs. Sandix.

Cornicibus,

» Cornicibus,atq; laticinibus,tu liticinibus à lituo. Vnde & Statius, Liticenq́; notus Hectorius armis.

» Tunica galbina. Vnde etiam nos hodie Gabanos crassiorē uestitū dicimus.

» Quæ nunc saliginei. tu à siligine siliginei substitue.

» Fuit & sub Aureliano Monetariorū bellum. Monetarios imperatoris edicta uidenť innuere, uiles homines texendis scilicet uestibus idoneos, quiq; lanam ducant, & textricium faciant: ut imperite pro ijs, qui monetam cudant, hic multi intelligant. nam Gyneciarios & Monetarios & Baphiarios iunctim appellat. Monetarij.

» Amnestia, id est, obliuio, res ab Atheniensibus primum usurpata Thrasybulo autore, inde sæpe ab alijs tentata. Amnestia.

» Maximumq́;. tu Maximinum, uel Maximianum lege.

» Atq; ambolicas species. sunt qui antolicas, id est, orientales.

» Batteo. tu blateo, id est, purpureo repone.

» Filiorum. emenda foliorum.

» Paragaudas. genus est uestis, ut plurimum uirilis lineæ, quod sub alia ueste gereretur: cuius apud imperatorem mentio & iureconsultos. Paragauda.

» Rectis purpureis. quæ purpura recta textæ essent.

» Monolores, id est, unicolores, & bicolores. Quid si à loro uno & duobus & tribus dictas esse censeas uerbo græco & latino? Monolores.

» Alpes maritimas, eas intelligit, quæ Liguriæ, Narbonēsiq́; Galliæ incubant.

» Facta erat ratio doge cupparū. quid essent cuppæ ostendimus. Corrupta autem hæc lectio, quomodo restituatur adnitendum.

» Oraria ad fauorē. qui mos emunctorijs euentilandis hodiéq; retinetur. nam oraria lintea tenuiora significant. Orarium.

» Miliarensem porticum. milliariam melius à mille passuum longitudine.

» Calceos mulleos. regum Albanorū, mox patriciorum fuere gestamen. à mullando, id est, suendo, si Festo credimus, dictos. unde & Mullum piscem dictum esse putant. hederatios autem ac cereos utrosq; à colore dixit. Mullus.

» Pro senatorijs professionibus, id est, censibus, uti uidelicet quisq; in censum professus esset.

» Annulum sigillaritium, ad signandum.

» Phagone, unde & nomen illi, φαγεῖν enim Græcis, Latinis uorare est.

» Infundibulo apposito. instrumentum ad liquores infundendos Catoni, ab infundendo, ut arbitror, dictum. Orca autē capacissimi uasis genus Hispaniæ, quo salsamenta, uinum & oleum & salgama conderentur, ab orcæ marinæ similitudine. Pers. Angustæ collo non fallier orcæ. Varro, Probus, Festus. Infundibulum. Orca.

» Natalibus suis & parilibus. parilia dies natalis urbis Romæ: nam & Calen. Ianuariæ citra omnium supplicium ac pœnam exigebantur.

» In ciuicos archis. Corrupta lectio, sed quæ forte ita restitui possit, in publicis archiuis. appellauere autē archiua loca, in quibus publicæ tabulæ asseruabanť. Archiua.

» Sartis tectis Capitolij. ut sartū tectum, id est, integrū capitolium tuerentur.

» Auro clauatis uestib9, id est, quæ clauos aureos, nos flores appellam9, haberēt. Claui in uestibus.

Hecatombe. monstratum est superius quid esset. Hecatombœum certe græcis dicitur, quicquid duabus minis æstimatur. sunt & Homero Glauci hecatombœa arma. quorum & Iustinianus in præfatione Pandectarum meminerit. Hecatōbœum.

Omnia imperij. restitue, omina.

EX PROBO.

Specillatam, specillis ornatam.

Hastis puris, sine ferro: ut uexilla pura, id est, candida, infra dixit.

Eandemq; à rebellionibus uni dicauit. restitue, uindicauit.

Inuitus & redactus. quid si reluctatus?

Quod imperaret Probus milites. uerbum, milites, superfluit.

Prædam deinde omnem illi præter diuinas. quid si druydas? ut tamen deesse uersiculus uideatur.

Nigrum & album. tu Albin repone. Indytum olim in Hermunduris flumen, sed quod iam pridem intercidisset. Albis.

Limitaneis, qui limites tuerentur.

Supplices, statimq; iacuerunt. Tu strati adscribes.

Cæterasq; gentes ita confudit. quis non uidet, contudit esse legendum?

Blemyas. his populis inter Aethiopes capita dicuntur abesse, ore, & oculis pectore affixis, unde & pro miraculo spectabantur.

Contis ficijs. dubia lectio, nec q̄ pacto restituenda satis cōstat: nisi à ficu ficios deduxerit. qd si ita legas, Contis & Sibinis? Est aūt sibina Festo Illyrici gen⁹ teli. Sibina.

Quod ille compererat animo. melius conceperat.

Huius familiæ posteris. posteros adscribe.

EX CARO.

Sed auos. tu auum emenda.

EX NVMERIANO.

Eumq; ante signa & principia protraxere. Principia erat statio, ubi principes legionum consisterent. Pricipia.

EX CARINO.

Carianus. lege, Carinus.

Neurobaten, id est, per neruos incedentē: ut Schenobaten, id est, funerepum. Tichobatem autem Græci appellant, quem iureconsulti directarium à dirigendo se in aliena cœnacula appellant. Neurobates. Schenobates. Tichobates.

Salpinctas. sic enim leges, & Tubicines intellige ἀπὸ τῆς σάλπιγγος.

Camptaulas, id est, centum, qui tibiarum sonum aliquantulum inflecterent: quod nos emendauimus mendosissima alioqu lectione. Pithaulas autē quasi tibijs persuadentes tibicines dicas. Camptaulæ. Pithaulæ.

Cyclopem adornatū. Cyclopeam saltationem, de qua superius, innuit.

Pallio Ianthino. unde & ianthina uestis Persio. Polymita.

Plumandi, id est, texendi. Græci polymita à liciorum uarietate: unde plumarij & opus plumatile Nonio clauatum interpretatur, aut ex pluma factum. Plumarij.

Birri ab Atrebaticis petiti. Birri uestis Gallicæ genus. sunt autem Atrebatæ Birri. Atrebatæ.

hodie,

hodie, qui Artes Gallica lingua dicuntur, aulæis texendis percelebres. Vnde aulæa hodie laudatissima.

- Ballionibus, id est, lenonibus, à Ballione Plautino lenone. Balliones.

EX AELIO VERO CAESARE.

- H-S.III.millies.infinita hæc pecuniæ uis, ut ipse autor paulo post dicit: atq; ad normam mihi præscriptam in Tranquilli annotationes dirigenda.
- Quia uota interueniebant.quorum interuentu luctus omnis tollebatur.
- Quatuor anadyterijs, id est, accubitorijs. Anaclyterii

EX AVIDIO CASSIO.

- Fatuum morionem, id est, mimum ineptum.
- Et inciso ipso.tu inscio ipso, repone.
- Campestri solo tectus. succinctorio, quo in gymnasijs & palæstris uterentur, subligar etiam à nostris appellatum, unde campestrati. Campestre. Subligar.
- Bucellatum, à buccea siue bucella. Marcellinus, quod in sedibus erat, frumentum ad usus diuturnitatem excoctum, bucellatum uocabant. unde nos fortasse bucellatum etiam panem appellamus in orbem factum gestatu cōmodiorem, ut quem Pertica immissum sine grauiore impedimento secum haberent. Bucellatū. Bucellatus panis.
- Aut impeditur. tu impenditur.
- Programma, id est, edictum græco uerbo. Programma
- Bucolici milites, id est, rustici & agrarij, qui graue bellum excitarant.
- Consensum male. quare consensu redde.
- Aeruscatores diuinaculos, qui uidelicet æra undiq; æruscarent, ac corraderent: Festus, & Gellius. Aerusca/tores.
- Rebelliones pro rebellibus. qua forma perduelliones dicebant antiqui. Rebelliones
- Multis elogijs. testificationibus tam in laudem, quàm in infamiam: tametsi Cicero pro simplici quadam sententiæ significatione acceperit.
- Bonis patribus. tu uide ne melius, partibus.

EX PESCENNIO NIGRO.

- Inter lapidationes. quibus Iulianus princeps à populo Ro. petitus est.
- Ex interdicto. formula iurisconsultis usitata, quoties quis iniuria in alienam possessionē irrumpit. Cic. etiā pro Cæcinna, sæpe huius ritus & uerbi meminit.
- Stellaturas accipe, id est, munera per calumniam aliquam iniectam militi, uel quid aliud tale, ut satis copiose superius monstratum est. Stellaturæ
- Musiuo. nos hodie musaicum appellamus. utitur & hoc uerbo D. Augustinus libris de ciuitate dei, & Pli. aliqua tamē differentia uerbi. unde musearij, qui male muscarij etiam à doctis, apud iureconsult. leguntur. Musiuum. Musaicum. Musearij.
- Cauum argentum, id est, catinum nouo uerbo. nam Cauus foramē est intra parietes, quibus mures latitant. Cauus.
- In zonis. magnam enim stipendij partem in his habebant milites. unde illud Horatij, In zonis militū pecunia.

  Ibit eò quò uis qui zonam perdidit.

- Et inepta. melius fortasse nec inepta, atq; ridicula.

Trichoro. à triplici ordine structuræ sic fortasse dictus: nisi si citra aspirationē legas, & à corio, q cursus uulgo in parietib9 cōstruēdis dicat, Tricoriū deducas. Tricoriū

EX ALBINO CAESARE.

Cum eum successorem. tu expunges, eum.

Ficus passarias, quas Græci callistrutias.

Milesias, fabellas lasciuas intellige, quales Aristides olim libros milesiacos cōscripsisse dicit. sed iam cantatissima omnia inter milesias punicas Apuleij: ut hinc literatores desinant quærere, unde ille apud Apuleium milesius sit sermo. Milesiæ fabellæ.

EX GETA.

Hostiam popa nomine Antoninus. Popam ueteres uictimarium dixere: ut in Caligula illud poparum habitu sit omnino legendum. Popa.

Farrata. Edulium à farre fortasse dictum. quid si ferta legas? Est autē fertum libi genus in sacris adhiberi solitum. Festus autor. Fertum.

Lorica sublato clauo. i. senatoria, ac principali ueste, unde laticlauij senatores.

EX VICTORINO.

A quodam actuario. qui uidelicet acta eius exscriberet.

Digito salutari. hic proximus pollici est. quo cum minus cōmode Augustus princeps uteretur, corneum circulum substituisse à Tranquillo dicitur. Salutaris digitus.

EX AVREOLO.

Apud eum pontem, qui Aureolus est dictus. hunc in Mediolanēsi agro adhuc pleriq; ostendunt, & Pontirolum corrupto uerbo, quasi pontem Aureolū appellari contendunt. Aureoli pons.

EX HERODE.

Sigillata tentoria, uarijs signis distincta arte plumandi.

EX BALISTA.

Dispositionē me Balistæ psequere. expūge illud me, & statim lege, in forma.

EX VALENTE.

Auunculus magnus, aui & auiæ auunculus.

EX PISONE.

Cui se Cicero nobilitandi gratia sociauerat. Data uidelicet Tulliola in uxorem Pisoni cognomento Crassipeti: quo mortuo, Dolabellæ iuncta est. Pisonū autem familiæ cognomen frugi astructum notum est à parsimonia uiuendi, & optimis eorum moribus in omni uita.

EX AEMILIANO.

In huius uita adnotabis illud, quod de Aegypto traditur.

EX ZENOBIA.

Media etiam Codide. compositionem & ornatum capillorum hoc nomine uidetur appellasse, ad Codidis scalæ similitudinem. quæ paulatim per gradus occultos in Cochleæ formam constructa, nomen inde sibi (ut opinor) peperit. Codis.

Epitomasse. breuiarium confecisse uerbo malo.

EX TITO.

In Maximino Tycum legas, quem hic Titum appellat.

Argolicam

Argolicam, sed amatam. tu lege, armatam.

EX FIRMO.

Αὐτοκράτορα, id est, Imperatorem.

Domum iudicum. tu indicum repone.

Canon. sic annua frumentatio appellabaẽ, quã Aegyptus & Africa, & Sicilia statam PO. RO. pẽderet. Vnde ille septẽ annorũ Canon à Seuero Po. relictus. Canon.

Omnes certe lymphiones cuiuscunq; artis & uidetur. erade copulam &.

Omnes certe lymphiones. nouo uerbo satagentes quosdam, ac curiosos (ut opinor) innuit: nisi si quis diuinaculos hoc uerbo malit interpretari, quos Græci νυμφολήπτους autument. Lymphiones.

Pergulas magistrales. iam & Pli. pergulas pictorum agnoscit, & L. Fuluium Argentarium spectasse è pergula coronatum rosis. Et Iuue.

Cui cedere debeat omnis Pergula.

Erat autem locus apertus ac soli expositus, saltem ex magna parte: ubi docerent Grammatici aut pingerent pictores: quæ amœnitatis etiam causa parata erant Terracijs Venetis fermè adsimilia. Pergula.

EX PROCVLO.

Albingauni, Liguriæ oppidum Albenga uulgo dictum.

EX BONOSO.

Dux Rhetici militis. sic codices omnes. Quid si limitis legas? nam & in Aureliano meminit Amulij Saturnini Scythici limitis, & Iulij Tryphonis orientalis limitis, & Criniti Illyriciani limitis, & Thracij & Fuluij Boij Rhetici limitis Ducum: ut uenire in dubium non possit, limitis, nõ militis esse legendũ. sed & imperator Rheticum limitem agnoscit. unde & limitanei milites, qui limites tuerentur imperij. Caterũ & Riparienses hac forma, seu riparioli dicti uideri possint, qui fluuiorum ripas obseruarent, quo uerbo recentiores scriptores scatent. Limitanei. Riparienses. Riparioli.

EGNATIVS LECTORI.

POST absolutas obseruationes, cum quædam amici admonuissent minus diligenter animaduersa, quædam mihi inter legendum occurrissent, uti fit, accuratiore studio cognita, subnectere illa uisum est operæpretiũ fore: uti quã animi propensionẽ literas iuuandi ab primis annis citra omnẽ ambitionẽ semper hausi, eam perpetuo tenore ingrauescente etiam ætate retineam. Nec sanè aut nunc me pudeat, aut in posterum unq̃ pudebit, dum prodesse multis possum, etiã culpam prodere meam: quã nec alijs occupationibus, nec festinationi etiã librariorũ imputem. homo, inquit ille, sum, nec humanitatis aleam reformido. & alioqui cur mea me delectent mala fallantue potius, q̃ ipse per me sapiam? aut cur alienã condẽnationẽ expectem, quã ipse exceptione reijcere habeam? nisi si quis iniquo etiã iudici causam approbaturũ se suam speret: uerũ hoc uix unus Scipio inter tot sæcula sperauit. Ipse igitur ego & quædã simul amplio: nec quid sequar, satis exploratũ adhuc habeo: cũ præsertim scriptores hi multa innouata retineant,

retineant: quæ fortunæ magis, quàm diligentiæ sit inuenisse. Quare cum in bonum culpa hæc cesserit, ignoscant quæso mihi, qui sciant in homine multo minus mirum esse nescisse quædam, quàm uni constare omnia. Consulant se singuli, & suo se (quod aiunt) modulo metiatur quisq;. haud sanè tam acerbe aliquam negligentiam incessat, qui suæ sibi conscius esse uelit. Vale.

EX ADRIANO.

IN fronte ubi apud Italiam Scipionum temporibus resedisse Adriani maiores scriptum est, tu Italicam repone. unde paulopost Italici dicti: quibus delectum detrectantibus uehementissime iratum Adrianum dicat, cum de Italis interim intelligendum scripserim: qui Hispaniæ ciuitates incolerēt. ab hac urbe Sillius etiam (ex ea enim oriundus erat) Italici cognomentum retulit.

EX PIO.

LEgatum pœnæ causa. Alciatus meus iuriscōsultus celebris, alium huius sanctionis sensum existimat. Credit enim de legato intelligi, cui pœnam testator adscripserit, nisi hæres id præstitisset.

EX ANTONINO PHILOSOPHO.

ET Seuerum Turmis equitum Romanorum iam COS. designatum creauit. Tu VI uirum, id est, seuirum restitue. unde & seuirales ludi paulopost dicantur. VI uirorum autem in monimentis, marmoribusq; ueteribus mentio fit, ea præsertim tabula, quæ Mediolani in Ambrosij fano spectatur. hoc nos Alciatus Mediolanensis primæ nobilitatis admonuit: quem propter morum suauitatem & singularem eruditionem plurimum colo.

EX COMMODO.

GAneas semper in Palatinis diebus fecit. tu eodem autore ædibus pro diebus lege. Quid si Pactumeium pro Pactuleio legas? Horatio in Epodis & iureconsultis autoribus.

EX HELIOGABALO.

NOn ignorandum & illud, uetera multa nomismata extare, quæ Alegabalum semper præ se ferant.

ANNOTATIONVM IO. BAPTISTAE EGNATII VENETI IN AELIVM SPARTIANVM, LAMPRIDIVM, ET CAETEROS.

FINIS.

CHARTARVM SERIES.

α β γ δ ε a b c d e f g h i k l m n o p q r s t
u x y z A B C D E F G H I K L M N O ω P
Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh
Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy
Zz aa bb cc dd ee ff gg.

Omnes sunt terniones, præter β δ ε Zz cc dd quaterniones, & G H I duerniones, & ω unicam chartam.

BASILEAE APVD IOANNEM FROBENIVM,
MENSE IVNIO, ANNO
M D XVIII.

